LEV TOLSTOY

SAVAŞ VE BARIŞ

Çeviri: ZEKİ BAŞTIMAR - NÂZIM HİKMET RAN

Klasikler 81
Can Yayınları 1888

Voyna i mir, Lev Nikolayeviç Tolstoy

1. basım: 2010
2. basım: Mart 2012
E-kitap 1. sürüm Şubat 2014, İstanbul
Mart 2012 tarihli 2. basım esas alınarak hazırlanmıştır.

Yayına hazırlayan: Faruk Duman

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

ISBN 9789750720802

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 10758

LEV TOLSTOY
SAVAŞ VE BARIŞ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİRENLER
ZEKİ BAŞTIMAR-NÂZIM HİKMET RAN

LEV TOLSTOY’UN
CAN YAYINLARI’NDAKİ
DİĞER KİTAPLARI

DİRİLİŞ / *roman*
İVAN İLYİÇ’İN ÖLÜMÜ / *roman*
HACI MURAT / *roman*
KROYÇER SONAT / *roman*
POLİKUŞKA / *öykü*

Lev Nikolayeviç Tolstoy, 1828'de Rusya'da, Yasnaya Polyana'da doğdu. Toprak sahibi soylu bir ailenin oğluydu. Çocuk yaşta anne babası öldüğünden akrabaları tarafından yetiştirildi. Özel öğretmenlerden ders aldıktan sonra Kazan Üniversitesi'ne girdiyse de, resmî eğitime duyduğu tepkiyle 1847'de Yasnaya Polyana'ya dönerek topraklarını yönetmeye ve kendi kendini eğitmeye karar verdi. 1850'lerin sonlarında köylülerin eğitimsizliğini sorun olarak görmeye başladı; Yasnaya Polyana'da köylü çocuklar için açtığı okulda ilerici öğretim yöntemlerini başarıyla uyguladı. 1855-1863 arasında yazdığı *Polikuşka* gibi öykülerinde, daha çok ahlaki sorunlara ağırlık verdi. *Savaş ve Barış* ve *Anna Karenina* adlı romanlarının yayımlanmasından sonra yaşadığı bunalımın etkisiyle dine yöneldi, yaşamın anlamına ilişkin sorunların yanıtını İncil'de aradı. Ailesinin rahat yaşamıyla inancının gerektirdiği basit yaşam arasındaki çelişkiye daha fazla katlanamayan Tolstoy, 1910 yılında doktoru ve küçük kızı Aleksandra'yla birlikte bir gece gizlice evini terk etti; birkaç gün sonra da ıssız bir tren istasyonunda zatürreeden öldü.

Zeki Baştımar, 1905'te Sürmene'nin Baştımar köyünde doğdu. Babası Hacı Yakupoğulları'ndan Muhammed, annesi Huriye Hanım'dır. Trabzon Muallim Mektebi'nin son sınıfındayken Sovyetler Birliği'ne gitti. Yüksek öğrenimini Moskova Şark Üniversitesi'nde yaptı. 1932'de gizli TKP muhalefetinin Pavli Adası Kongresi'ne, ardından TKP 4. Kongresi'ne katıldı ve Merkez Komitesi yedek üyeliğine seçildi. 1936'da yurda döndü; Başvekâlet Murakabe Heyeti Kütüphanesi'nde tercüman olarak çalıştı. Tolstoy'un *Savaş ve Barış* (Nâzım Hikmet'le birlikte), *Hacı Murat*, Puşkin'in *Erzurum Yolculuğu*, Çehov'un *Mujikler, Maske, Sayfiyede* adlı roman ve öykülerini Türkçeye çevirdi. 1940-1946 arasında *Ses*, *Yeni Edebiyat*, *Adımlar*, *Söz* dergilerinde incelemeleri yayımlandı. "1951 Tevkifatı" diye bilinen TKP davalarında TKP Merkez Komitesi üyesi olarak en ağır cezayı o aldı. Cezası bitince Cemal Reşit Eyüboğlu'yla birlikte Yedi Gün Yayınları'nı kurdu. *L. Tolstoy-Hayatı, Eserleri, Fikirleri* (1961) ve *Çehov-Hayatı ve Sanat Hikâyesi* (1961) adlı incelemeleri vardır. Daha sonra yurtdışına çıkarak TKP Genel Sekreteri oldu. 18 Kasım 1974'te Berlin'de öldü. Hayatı, *Zeki Baştımar-Yaşamöyküsü, Mektuplar, Yazılar* adıyla kitaplaştırılan Baştımar, İngilizce, Fransızca ve Rusça biliyordu.

Nâzım Hikmet Ran, 20 Kasım 1901'de Selanik'te doğdu. Türkiye'de serbest nazımın ilk uygulayıcısı, Türk ve dünya şiirinin XX. yüzyıldaki en önemli isimlerindendir. Babası, Matbuat Umum müdürlüğü ve Hamburg konsolosluğu yapmış olan Hikmet Bey, annesi ressam Ayşe Celile Hanım'dır. İlk şiiri "Feryad-ı Vatan''ı 1913'te, Galatasaray Sultanisi'nde ortaokula başladığı yıl yazdı. Aynı yıl 1917'de Heybeliada Bahriye Mektebi'ne girdi. Moskova'ya giderek Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'nde Siyasal Bilimler ve İktisat okudu. 1923'te Türkiye'ye döndü; *Yeni Hayat, Aydınlık* gibi dergilerde çalıştı. Üzerindeki siyasal baskılar nedeniyle tekrar Sovyetler Birliği'ne gitti. 1928'de aftan yararlanarak döndü ve *Resimli Ay* dergisinde çalışmaya başladı. 1938'den 1950'ye dek hapis yattı, 1950'de Sovyetler Birliği'ne kaçtı. 3 Haziran 1963'te bir kalp krizi sonucunda hayata

veda etti. Şiirleri; *Güneşi İçenlerin Türküsü* (1929, Bakû), *835 Satır* (1929), *Jokond ile Si-Ya-U* (1929), *Varan 3* (1930), *1+1=1* (1930), *Benerci Kendini Niçin Öldürdü?* (1932), *Gece Gelen Telgraf* (1932) *Taranta Babu'ya Mektuplar* (1935), *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı* (1936), *Memleketimden İnsan Manzaraları* (1966-1967); oyunları, *Kafatası* (1932), *Bir Ölü Evi* (1932), *Unutulan Adam* (1935), *İvan İvanoviç* (1956), *Sabahat* (1965), *İnek* (1965), *Yolcu* (1966), *Yusuf ile Menofis* (1967); romanları *Kan Konuşmaz, Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim* (1966); mektupları *Kemal Tahir'e Mapushaneden Mektuplar* (1968), *Oğlum, Canım Evladım, Memedim* (1968), *Bursa Cezaevinden Vâ'Nû'lara Mektuplar* (1970), *Nâzım ile Piraye* (1975) başlıkları altında toplandı. Takma adla yazılar yazdı, çeviriler yaptı. Nâzım Hikmet film yönetti, senaryolar yazdı, hayatının bir dönemi *Mavi Gözlü Dev* adıyla sinemalaştırıldı, şiirleri bestelendi, resim çalıştı; hayatı ve eserleri onlarca kitaba konu oldu. Bütün eserleri 29 ciltte toplandı.

Savaş ve Barış: “Tekniği harikulade, basit, bu yüzden güç”

Sabri Gürses

Lev Nikolayeviç Tolstoy, *Savaş ve Barış*’ın içeriği ve biçimi üzerine düşünmeye 1856 yılında başladı. 28 yaşındaydı, edebiyatçı olarak ünlenmişti, öykü ve romanları yayımlanmıştı, fakat yeni yazdıkları beklediği başarıyı getirmiyordu. *Aile Mutluluğu*’nun da (1859) beklediği ilgiyi görmemesinin ardından, Yasnaya Polyana’daki çiftliğine çekildi ve uzun yıllar *Yasnaya Polyana* adlı bilimsel bir dergi dışında bir şey yayımlamadı.

Yaratıcılığı yeniden, 1862 yılında Sofya A. Bers’le evlendikten sonra canlandı ve aynı yıl, on yıl önce başladığı *Kazaklar* adlı kısa romanı tamamladı, yeni öyküler belirdi. Şubat 1863’te, Sofya A. Tolstoya, kardeşine yazdığı mektupta, “Lev yeni bir romana başladı,” diyordu.

Tolstoy eserine “roman” adını vermemişti ve eseri yedi yıl, çok yoğun bir çalışmayla yazdı. Eserin adı üç kez değişti: 1865 yılında, *Rus Habercisi* (*Ruskiy Vestnik*) adlı dergide giriş kısmı “Bin Sekiz Yüz Beş” adıyla yayımlandı, 1866 yılında “İyi Biten Her Şey İyidir” adıyla anılıyordu, ama 1867 yılında kesin olarak “Savaş ve Barış” adını aldı (Tolstoy, Proudhon’un aynı adı taşıyan 1861 tarihli inceleme kitabının çevirisinin Rusya’da o sırada yayımlanmasına aldırmadı, fakat kitapçılarda bu elbette karışıklığa yol açtı). İlk kez 1865 yılında dergilerde görünen *Savaş ve Barış*’ın yayımlanması 1867-1869 arasında iki yıl sürdü: Aralık 1867’de ilk üç cilt, Mart 1868’de dördüncü, Şubat 1869’da beşinci, Aralık 1869’da altıncı cilt yayımlandı.

1865 tarihli “Savaş ve Barış İçin Önsöz Taslağı” metni, eserin giriş kısmının *Rus Habercisi*’nde yayımlanması sırasında yazılmış, fakat yayımlanmamış, uzun yıllar Tolstoy uzmanlarının bilmediği bir metin olarak kalmıştır. 1868 tarihli “Savaş ve Barış Adlı Kitap İçin Birkaç Söz” metniyse, eserin tamamlanmasının ardından *Rus Arşivi* (*Russkiy Arhiv*) adlı dergide yayımlanmıştır.

Savaş ve Barış, Türkçe'ye ilk kez Ali Kâmi Akyüz tarafından 1938 yılında, Fransızca'dan 328 sayfalık bir özet olarak çevrildi. Kitabın yayıncısı, dönemin en önemli yayınevlerinden biri olan Hilmi Kitabevi'nin sahibi İbrahim Hilmi, *Harb ve Sulh* adıyla yayımlanan kitaba yazdığı önsözde, romanın aslında dört ciltte 2000 sayfa olduğunu ve böyle bir romanı yayımlamanın o gün için ekonomik açıdan çok güç olduğunu belirtiyordu. "Ümid ederiz ki beş on sene sonra okuyucularımız çoğalacak, kitaba para verecek müreffeh meraklılar da hayli artacak. Biz de sağ kalırsak bu kitap meraklılarına bol bol dört beş ciltlik büyük ve kıymetli romanlar basacağız. Bu suretle ilmen ve iktisaden yükselmiş büyük ve geniş bir kitlenin kültür noktasından tekâmülüne hizmet edeceğiz. Allahtan bu mes'ud günleri görmeyi çok isterim."

Bu günler çok uzakta değildi. Tolstoy'un bu eserinin Rusça aslından tam çevirisi Tercüme Bürosu'nun yayın programına alındı ve 1943'te ilk cildi olmak üzere, 1945, 1946 ve 1949 yıllarında dört cilt tamamlanarak M.E.B. Dünya Edebiyatından Tercümeler, Rus Klasikleri dizisinde yayımlandı. Çeviri Zeki Baştımar imzasını taşıyordu, fakat aslında Baştımar'ın o sırada Bursa'da hapiste olan Nâzım Hikmet'le birlikte yaptığı bir çeviriydi bu. Nâzım Hikmet, Kemal Tahir'le 1940'lı yıllarda yaptığı mektuplaşmalarda (*Kemal Tahir'e Mahpushaneden Mektuplar*, Bilgi Yayınevi, 1968) bu çeviriden sıkça bahseder:

"Maarif Vekâleti benimle Zeki Baştımar'a Tolstoy'un *Harp ve Sulh* romanını tercüme ettiriyor. Ben Bayram ertesi bana düşen parçaları tercümeye başlıyorum." (70. Mektup, 1942)

Nâzım Hikmet'in adı, bilinen siyasi nedenlerle kitapta yer almadı. Ama Nâzım Hikmet, bu çeviri çalışmasına özel bir önem vermiş, Tolstoy'un üslubunu aktarabilmek için bir çeviri stratejisi belirlemeye çalışmıştır:

"Tolstoy'u tercümeye başladım. Bir hafta tercüme üslûbu üzerinde kafa yordum." (73. Mektup, 1943)

"Kolum fena sancıyor. Galiba tercümeye çalışmaktan oldu bu." (75. Mektup, 1943)

“Tercüme bütün günümü yiyip bitirerek alıyor.” (78. Mektup, 1943)

“Tolstoy’a gelelim. Halis muhlis dev. Fakat bu devin bir çocuk yüreği var. Dehşetli bir şey. Bir bakıma realizmin şaheseri onda. Sana Tolstoy’un tekniği – ne harikulâde, ne basit, bundan dolayı da nasıl güç– hakkında uzun uzadıya yazacağım.” (118. Mektup, 1943)

“... ben tercümeden şunu anlıyorum: tercüme edilen eserin yüzde yüz Türkçeleştirilmesi değil. Yani tercüme romanı okuduğun zaman, sanki onu bir Türk muharririn yazdığını anlıyacaksın. Yani tercümede bir Rus muharriri ile bir Fransız muharriri tercümeyi yapan Türk muharririn diliyle değil, kendi dilleriyle konuşacaklar. Bunun için bir çeşit istilizasyon lazımdır. ... Şimdi şu Tolstoy’un üzerinde çalışıyorum. Tolstoy’un şekliyle Gorki’nin şekli arasında müthiş bir fark var. Ben birinci planda Türkçeleştirmeyi alırsam bu müthiş fark yalnız muhteva farkına iner, ve yarı yarıya kaybolur.” (119. Mektup, 1943)

Savaş ve Barış, Rusça’dan ikinci ve son kez Leyla Soykut tarafından çevrildi (Cem Yayınları, 1968). Bu çeviri, Tolstoy’un üslubunu aktarmaktan farklı, anlama ağırlık veren bir strateji benimsemiş görünmektedir. İlk çeviride bir Nâzım Hikmet dilinin etkisi olduğu, Tolstoy’a özgü dilin aktarılması çabasının öne çıktığı, iki çevirinin karşılaştırılmasından hissedilebilir.

Kaynaklar

Bu çevirinin, aslıyla karşılaştırılarak yeniden yayına hazırlanmasında, *Savaş ve Barış*’ın Война и мир (Eksmo, 2008) baskısından; eserin yayın tarihiyle ilgili bilgiler ve önsözlerin çevirileri içinse, Война из-за “Войны и мира”. Роман Л. Н. Толстого “Война и мир” в русской критике и литературоведении *(“Savaş ve Barış” yüzünden Savaş. Rus eleştirisinde ve edebiyat biliminde L.N. Tolstoy’un “Savaş ve Barış” romanı*, Azbuka-klassika, 2002) adlı derlemeden yararlanıldı. Bu derleme 1865 tarihli yazının kaynağı olarak 90 ciltlik toplu eserlerin 1949 baskısındaki 13. cildini, 1868 tarihli yazının kaynağı olarak da 1955 baskısındaki 16. cildini vermektedir.

Savaş ve Barış İçin Önsöz Taslağı
(1865)

Lev Tolstoy

Benim için gitgide anlaşılır hale gelen ve kararlı bir şekilde açık ve kesin imgelerle kâğıda dökülen 1812 yılının tarihini yazmaya defalarca başladım ve defalarca yarım bıraktım. Bazen başlarken kullandığım yöntem bana önemsiz görünüyordu, bazen o dönemle ilgili bildiğim ve hissettiğim her şeyi yüceltmek istiyor ve bunun olamayacağını biliyordum, bazen romanın edebi araçları bu yüce, derin ve çok yönlü içeriğe uygun değilmiş gibi geliyordu, bazen de içimde beliren imgeleri, resimleri, düşünceleri birbirine bağlamak olanaksız geliyordu; o zaman tam tersini yapıyor, söylemek istediğim ve söylemem gerekenlerin hepsinin dile getirilme olanağından umudu keserek, çalışmayı bir kenara bırakıyordum. Ama zaman ve güçlerim anbean ilerledi ve ben kimsenin hiçbir zaman benim söyleyebileceklerimi söylemeyeceğini anladım, ama bunun nedeni benim söyleyeceklerimin insanlık için çok önemli olması değil, yaşamın bilinen yönlerini, başkaları için önemsiz olan yönlerini sadece benim, kendi gelişmem ve karakterim (her kişiliğe özgü özellikler) nedeniyle, önemli sayıyor olmamdı. Beni en çok hem biçim, hem içerik açısından efsaneler ürkütüyordu. Herkesin yazdığı dille yazmamaktan korkuyordum, yazdıklarımın herhangi bir biçime girmeyeceğinden, ne roman ne kısa roman, ne poem (şiirsel metin, destan) ne tarih olmayacağından korkuyordum, 1812 yılının önemli kişilerini tasvir etme zorunluluğunun beni gerçeğin değil, tarihsel belgelerin idaresine sokacağından korkuyordum ve bütün bu korkularla zaman ilerliyor, çalışmamsa olduğu yerde duruyordu, ben de ondan uzaklaşmaya başlıyordum. Şimdi, uzun zaman acı çektikten sonra, bütün bu korkulardan uzaklaşmaya ve bütün bunlardan ne çıkacağından kaygılanmadan ne söylemem gerekiyorsa onu yazmaya ve eserimi herhangi bir sınıfa sokmamaya karar verdim.

Bu eserin girişini yayımlarken, ne ona devam etmeye ne de onu tamamlamaya söz veriyorum. Biz Ruslar, genel olarak bu tür eserlerin Avrupa'da anlaşıldığı anlamıyla roman yazamayız ve burada sunulan eser

de bir kısa roman değil, onda herhangi tek bir düşünce izlenmiyor, hiçbir şey gösterilmiyor, herhangi tek bir olay anlatılmıyor; buna roman demek çok zor olur, anlatının ilgi çekiciliğini güçlendirmeyi sağlayan, sürekli ilgiyi diri tutan olay örgüsü ve mutlu ya da mutsuz bir final gerekir roman için. Burada (*Rus Habercisi* dergisinde) sunulan eserin ne olduğunu okura açıklamak için, onu nasıl yazmaya başladığımı anlatmayı gerekli görüyorum.

1856 yılında, belli bir yönü olan bir öykü yazmaya başladım; kahramanı, ailesiyle birlikte Rusya'ya dönen bir Aralıkçı olacaktı. İster istemez ilgimi şimdiki zamandan 1825 yılına, kahramanım için yanılgı ve mutsuzluk içeren bir döneme yönelttim ve bu girişten vazgeçtim. Ama 1825 yılında da kahramanım yetişkin, aile sahibi biriydi. Onu anlamak için onun gençliğine gitmem gerekiyordu ve onun gençliği Rusya için şanlı bir dönem olan 1812 yılına denk düşüyordu. Bir kez daha yazdığım girişten vazgeçtim, sonra da kokusunu ve sesini duyduğumuz ve sevdiğimiz, ama artık sakin bir şekilde düşünebileceğimiz kadar bizden uzaklaşmış olan 1812 yılından başlayarak yazmaya başladım. Ama girişi yazmayı üçüncü kez bıraktım, fakat bu kez kahramanımın ilkgençliğini yazmayı gerekli gördüğüm için bırakmamıştım, tam tersine: Bu yüce dönemin yarı tarihsel, yarı yüksek sosyeteden, yarı uydurma olan yüksek karakterli kişileri arasında, benim kahramanımın kişiliği arka plana itilmişti, ön plandaysa, o dönemin, benim için aynı derecede ilgi çekici olan, genç ve yaşlı insanları, erkek ve kadınları vardı. Üçüncü kez, okurların büyük çoğunluğuna tuhaf geleceğini tahmin ettiğim ama benim değer verdiğim düşünceleri anlayacaklarını umduğum bir şekilde, en başa döndüm: Bunu çekingenliğe benzeyen ve tek kelimeyle tanımlayamayacağım bir duyguyla yaptım. Başarısızlıklarımızdan ve felaketlerimizden bahsetmeden, Bonaparte Fransa'sıyla yaptığımız savaştaki başarımızı yazmak vicdanımı rahatsız ediyordu. 1812 yılının yurtsever eserlerini okurken kim o gizli, ama tatsız çekingenlik ve hayret duygusunu duymamıştır ki? Eğer zaferimizin nedeni bir rastlantı değilse, Rus halkı ve ordusunun karakterinin özünde yatıyorsa, bu karakterin başarısızlık ve yıkım döneminde çok daha parlak bir şekilde anlatılması gerekiyordu.

Böylece, 1856 yılından 1805 yılına geçtikten sonra, kadın ve erkek kahramanlarımın sadece bir tanesini değil, birçoğunu 1805, 1807, 1812, 1825 ve 1856 yılının tarihsel olayları boyunca izlemeye karar verdim. Bu kişilerin ilişkilerinin sonuçlarını bu dönemlerden herhangi birinde

görmüyorum. Başlangıçta birçok romantik olay örgüsü ve final uydurmaya çalıştım, ama bunun benim yöntemim olmadığını anladım ve bu kişileri kendi alışkanlığım ve gücüm çerçevesinde anlatmaya karar verdim... Sadece eserin her bölümünün birbirinden bağımsız bir konuya sahip olması için çabaladım.

Herhalde birçok kişinin yapacağı bir yorumu haklı çıkarmak için birkaç şey daha söyleyeyim. Eserimde sadece prensler, Fransızca konuşan ve yazan kontlar vb. yer alıyor, sanki o dönemin Rus hayatı bu insanlarda yoğunlaşmış gibi. Bunun inandırıcı ve liberal olmaktan uzak olduğunu biliyorum ve buna karşı tek, ama karşı çıkılmaz bir yanıt vereceğim. Memurların, tüccarların, üniversitelilerin ve mujiklerin yaşamı benim için ilgi çekici değil ve yarı yarıya da anlaşılmaz bir yaşam, ama o dönemin aristokratlarının yaşamı, o dönemin anıtları ve başka nedenler sayesinde, benim anladığım, ilgimi çeken ve sevdiğim şeyler.

Eserin bir kısmını isimsiz ve hangi türe ait olduğunu belirlemeden, yani ona ne poem ne roman ne kısa roman ne öykü demeden yayımlarken, bunun neden böyle olduğu ve burada yayımlananın bütünün hangi parçasını oluşturduğunu neden belirleyemediğim konusunda birkaç şey söylemeyi gerekli buluyorum.

Burada sunduğum eser her şeyden çok romana ya da kısa romana benziyor, ama roman değil, çünkü ben uydurduğum kişilere belli sınırlar (yani anlatıya olan ilgiyi sona erdirecek olan düğün ya da ölüm gibi bir sınır) koyamadım ve koyamıyorum. İster istemez, bir kişinin ölümünün diğer kişilere olan ilgiyi canlandıracağını ve bir evliliğin birçok okura konunun finali değil, akışı gibi görüneceğini düşündüm. Eserimi kısa roman diye de adlandıramıyorum, çünkü kişilerimin eylemlerini sadece tek bir düşünceyi ya da bir dizi düşünceyi kanıtlamak ya da açıklamak amacıyla sınırlamıyorum ve sınırlayamam.

Bugün yayımlanan kısmın eserimin hangi kısmını oluşturduğunu belirleyemememin sebebi de, bütün eserin konusunun hangi ölçülere ulaşacağını öngöremiyor olmamdır.

1805 ile 1856 yılları arasındaki dönemdeki bazı kişilerin yaşamını ve ilişkilerini anlatmayı amaçlıyorum.

Eğer sadece ve özellikle bu işle uğraşırsam ve eğer çalışmam en uygun koşullarda sürdürülebilirse, belli ölçüde amacımı gerçekleştirecek durumda olabileceğimi biliyorum. Ama onu istediğim gibi gerçekleştirirken,

anlatımın hedefinin bu dönemin başarılarıyla sınırlı kalmayacağına inanıyorum ve buna çabalayacağım. Eğer eserimin bir hedefi varsa, bunun eserin her kısmında kesintiye uğramayıp süreceğini ve bu özelliği sayesinde roman adını almayacağını sanıyorum.

Bu özellik sayesinde, bu eserin ayrı ayrı kısımlar halinde yayımlanabileceğini, bunun sonucunda konusunun dağılmayacağını ve okuru sonraki kısımları okumaya mecbur bırakmayacağını varsayıyorum.

İlkini okumadan ikinci kısım okunamayacak, ama ilk kısmı okuduktan sonra, ikincisini okumamak mümkün olacak.

Çeviri: Sabri Gürses

Savaş ve Barış Adlı Kitap İçin Birkaç Söz
(1868)

Lev Tolstoy

Beş yıl boyunca, uygun yaşam koşullarında, kesintisiz ve sıra dışı bir biçimde emek harcayarak hazırladığım bu eseri yayımlarken, bir önsözle eser hakkındaki görüşlerimi dile getirmek ve bu arada okurlarda uyandırabileceği şaşkınlığın önüne geçmek istiyorum. Okurların kitabımda benim istemediğim ya da dile getirmeyi başaramadığım bir şeyleri görüp aramamalarını, ilgilerini tam olarak benim dile getirmek istediğim, ama (eser çerçevesinde) üzerinde durmayı uygun bulmadığım şeylere yöneltmelerini istiyorum. Yapmaya niyetlendiğim şeyi tam olarak yapmaya ne zaman ne de yeteneğim izin verdi ve şimdi, özel bir derginin konukseverliğinden yararlanarak, eksik ve kısa bir şekilde de olsa, ilgilenebilecek olan okurlar için, yazarı olarak kendi eserim üzerine görüşlerimi açıklamak istiyorum.

1) *Savaş ve Barış* nedir? Bu bir roman değil, bir poem de, bir vakayiname de değil. *Savaş ve Barış*, yazarın tam da dile getirildiği biçimde dile getirmek istediği ve yapabildiği bir şey. Yazarın düzyazı edebiyatının yerleşik biçimleriyle ilgilenmediğini bu şekilde ilan etmesi, eğer tasarlanmış olsaydı ve eğer örnekleri olmasaydı, bir özgüven belirtisi olabilirdi. Ama Puşkin'den bu yana gelen Rus edebiyatı tarihinin Avrupa biçimlerinden bu tür bir sapmanın birçok örneğini sunması bir yana, hatta tersi yönde tek bir örnek bile sunmuyor. Rus edebiyatının Gogol'ün *Ölü Canlar*'ından Dostoyevski'nin *Ölüler Evinden Anılar*'ına dek uzanan yeni döneminde, sıradanlıktan birazcık olsun sıyrılan, roman, poem ya da uzun öykü biçimine tam olarak yerleşen tek bir düzyazı eseri yok.

2) Dönemin karakteri, eserin ilk kısmı yayımlandıktan sonra bazı okurların da bana söylemiş olduğu gibi, benim yapıtımda yeterince belirlenmiş değil. Bu siteme karşı şunları söyleyeceğim: Benim romanımda yer almayan dönem karakterinin nasıl olduğunu biliyorum: kölelik hukukunun felaketleri, kadınların duvarlar arasına hapsedilmesi, yetişkin oğulların kamçılanması, Saltıçiha[1] vb.; dönemin hayalimizde yaşayan bu

karakterini doğru saymıyorum ve bu karakteri dile getirmek istemedim. Mektupları, günlükleri, hikâyeleri incelerken, bu kargaşanın bütün bu felaketleri, şimdi ya da başka zaman olduğundan daha fazlaymış gibi gelmedi bana. O zamanlar da yine seviyor, kıskanıyor, doğruyu, iyiliği arıyor, tutkulara kapılıyorlardı; karmaşık akıl ve ahlak yaşamı aynıydı, hatta bazen şimdikinden daha seçkin, yüksek düzeydeydi. Eğer bizim kafamızda o dönemin karakteri sorumsuz ve kaba güce dayanan bir karakter olarak kaldıysa, bunun nedeni hikâyelerden, yazılardan, kısa roman ve romanlardan bize sadece zorbalık ve kargaşa örneklerinin ulaşmış olmasıdır. O dönemin hâkim karakterinin kargaşa olduğu sonucuna varmak, bir dağın tepesinden ağaçların tepelerini gören birinin, baktığı yerde ağaçlardan başka bir şey olmadığı sonucunu çıkarması kadar yanlış olacaktır. O dönemin de (her çağın olduğu gibi), sosyetenin büyük uzaklığından diğer katmanlara dek uzanan, hâkim felsefeden, eğitim özelliklerinden, Fransızca konuşma alışkanlıklarından vb. kaynaklanan bir karakteri var. Ben de elimden geldiğince bu karakteri dile getirmeye çalıştım.

3) Rusça bir eserde Fransızca'nın kullanılması. Neden eserimde sadece Ruslar değil, Fransızlar da bazen Rusça, bazen Fransızca konuşuyorlar? Rusça bir kitapta kişilerin Fransızca konuşup yazmasını kınamak, bir haritaya bakıp da onda gerçeklikte olmayan kara lekelere (gölgelere) dikkat çeken birinin yapacağı kınamaya benziyor. Ressam resme geçirdiği yüzdeki bir gölgenin gerçeklikte olmayan kara bir lekeyle temsil edilmesinden dolayı suçlanamaz; ama ressam bu gölgelerin yanlış ve kaba bir şekilde yerleştirilmesinden dolayı suçlanabilir. İçinde yaşadığımız yüzyılın başındaki bir dönemi ele almış, Rusların tanıdığı bir ortamdan kişileri, ayrıca dönemin yaşamına doğrudan katılan Napoléon'u, Fransızları tasvir ederken, ister istemez Fransız olan bu düşünce kaynağının ifade biçimine gerektiğinden çok daldım. Bu yüzden de, benim yerleştirdiğim gölgelerin, yanlış ve kaba da olabileceğini kabul ederek, Napoléon'un bir Rusça, bir Fransızca konuşmasını çok gülünç bulanların, bunu gülünç bulmalarının nedeninin, kendilerinin, bir portreye baktıkları halde, ışık ve gölgeleriyle bir yüzü görmek yerine, burnun altındaki kara lekeyi de görüyor olmaları olduğunu anlamalarını dilerim.

4) Karakterlerin isimleri: Bolkonski, Drubetskoy, Bilibin, Kuragin vd. ünlü Rus isimlerini andırıyorlar. Tarihsel olmayan karakterleri diğer tarihsel karakterlerle karşı karşıya getirirken, Kont Rastopçin'den Prens

Pronski'yle, Strelski'yle ya da uydurma, kopya ya da aynı soyadı taşıyan başka herhangi bir prens ya da kontla birlikte bahsetmeye çalışmanın kulağa hoş gelmediğini hissettim. Bolkonski ya da Drubetskoy, aslında ne Volkonski ne de Trubetskoy olmasa da, Rus aristokrat çevresinde tanıdık ve doğal bir şeyler çağrıştırıyor. Benim açımdan kulağa sahte gelen bir şekilde, Bezuhov ve Rostov gibi her kişi için isim uyduramazdım ve bu güçlüğü aşmanın da, daha en baştan Rus kulağına en tanıdık gelen soyadlarını alıp birkaç harflerini değiştirmekten başka bir yolu yoktu. Eğer uydurma isimlerin gerçek isimlerle benzerliği herhangi birine şu ya da bu gerçek kişiyi tasvir etmek istediğim düşüncesini verseydi, çok üzülürdüm; özellikle de gerçekten var olan ya da var olmuş kişilerin anlatılmasını içeren o edebi uğraşın benim yaptığımla yakından uzaktan ilgisi olmaması nedeniyle.

M.D. Ahrosimova ve Denisov – istemeden ve aceleyle, o zamanın sosyetesinin iki çok karakteristik ve sevilen kişisine çok benzeyen isimler verdiğim kişiler bunlar. Bu da benim bu iki kişinin özel karakterinden dolayı yaptığım bir hata oldu, ama bu açıdan hatam da bu iki kişinin tek bir yönüyle sınırlı kaldı; okurlar, herhalde, bu kişilerin başından gerçeğe benzer bir şey geçmediğini kabul edecektir. Geri kalan kişiler kesinlikle uydurmadır ve hatta hikâyeler ve gerçeklik de benim için belli ilkörneklere sahip değildir.

5) Tarihsel olayların tarihçilerin anlattığı şekilde tasvir edilmesini kabul etmemem. Bu rastlantı değildi, kaçınılmaz olarak oldu. Tarihçi ve ressam, tarihsel bir dönemi tasvir ederken, kesinlikle farklı iki nesneye sahiptir. Eğer tarihçi olarak, tarihsel kişiyi bütünlüğüyle, yaşamın bütün yönlerine karşı karmaşık ilişkileriyle çizmeye kalkışınca yanlış yapacaksa, ressam da o kişiyi hep tarihsel öneminde sunarak, kendi işini yapamaz. Kutuzov her zaman at üstünde, elinde dürbünle düşmanları gösterir halde değildi. Voronova'daki evini (işgalci Fransızlara bırakmamak için) her zaman meşaleyle yakmıyordu Rastopçin (hatta bunu hiç yapmadı) ve İmparatoriçe Mariya Fedorovna hep eline bir hukuk kitabı almış, peleriniyle oturmuyordu, halkın hayal gücü onları böyle hayal ediyordu.

Tarihçi için, herhangi bir amaç için bir şeyler yapıp eden kişiler anlamında, kahramanlar vardır; sanatçı için, bu kişilerin yaşamın her yönüne yanıt vermeleri anlamında, kahramanlar var olamaz ve olmamalıdır, sadece insanlar var olmalıdır.

Tarihçi bazen, tarihsel kişinin bütün eylemlerini bu kişiye yüklediği tek bir fikre bağlayarak gerçeği çarpıtmak zorunda kalır. Sanatçıysa, tersine, bu

fikrin tekliğinde hedefinin benzersizliğini görür ve sadece ünlü bir eylemciyi değil, insanı da anlamaya ve göstermeye çabalar.

Olayların tasvirinde daha da keskin ve önemli bir ayrım vardır. Tarihçi olayların sonuna kadar gitmeyi iş bilir, sanatçıysa olayın olgusuna kadar. Bir kıyaslama yapan tarihçi şöyle der: Şu ordunun sol cephesi şu ormana doğru harekete geçti, düşmanın önünü kesti, ama geri çekilmek zorunda kaldı; sonra atağa geçen süvariler sökün etti... vb. Tarihçi başka türlü anlatamaz. Buna karşılık sanatçı için bu sözcükler hiçbir anlam taşımaz ve hatta olayın kendisini bile etkilemez. Sanatçı, kendi deneyiminden ya da mektuplardan, yazışmalardan ve hikâyelerden yola çıkarak yaşanan olaylarla ilgili kendi fikrini oluşturur ve genellikle de (karşılaştırma örneğinde) tarihçinin belli bir ordunun yaptıkları hakkındaki yorumu sanatçının yorumunun tam tersi görünür. Elde edilen sonuçlar arasındaki fark, her birinin kendi bilgilerini aldıkları kaynakların farklılığı olarak açıklanır. Tarihçi için (karşılaştırmayı sürdürecek olursak) başlıca kaynak tek tek komutanların ve genelkurmayın bildirdikleri olur. Sanatçı bu tür kaynaklardan hiçbir şey çıkaramaz, onlar için bu kaynaklar hiçbir şey açıklamaz, hiçbir şey söylemez. Daha da kötüsü, sanatçı onlardan uzaklaşır, onları kaçınılmaz bir yalan sayar. Her çarpışma sonrasında iki düşmanın neredeyse her seferinde yaşanan çarpışmayı birbirlerine tamamıyla ters bir şekilde anlatmaları da ayrı bir konudur; ayrıca her çarpışma anlatımında, kaçınılmaz olarak, birkaç verst mesafeye yayılmış, korku, utanç ve ölümün etkisiyle en güçlü ahlaki huzursuzluğun içinde bulunan binlerce insanın eylemlerini birkaç sözcükle anlatma ihtiyacından doğan yalanlar vardır.

Çarpışma anlatımlarında genellikle şu öncülerin şu noktaya atağa geçtiğini ve sonra geri çekilme emri verildiği vb. yazar, sanki resmi geçitlerde on binlerce insanın iradesini tek bir iradeye dönüştüren o disiplin, tam da yaşamla ölümün karşı karşıya geldiği o eylem sırasında da işe yarayacakmış gibi. Savaşa katılmış olan herkes bunun ne kadar yanlış olduğunu bilir;[2] buna karşın tebliğler ve içlerinde yer alan askerî tasvirler bu varsayıma dayanır. Çarpışmadan hemen sonra bütün orduyu bir gezin, hatta ertesi, sonraki günlerde, tebliğler daha yazılmamışken gezin ve bütün askerlere, kıdemlilerden en kıdemsizlere dek herkese olayın nasıl olduğunu sorun; size bütün bu insanların yaşayıp gördüğü şeyleri anlatırlar ve sizde görkemli, karmaşık, sonsuz çeşitlilik sahibi ve ağır, açıklanması güç bir izlenim kalır; ve kimseden, başkomutandan bile, olayın nasıl olduğunu öğrenemezsiniz. Ama iki üç gün sonra tebliğler yağmaya başlar, çenesi

düşükler hiç görmedikleri şeyleri anlatmaya başlar; sonunda, ortak bir kanı oluşur ve bu kanıya göre ordunun genel görüşü şekillenir. Kendi kuşkularının ve sorularının yerine, yalan olan, ama anlaşılır ve hep şevk verici olan bu temsili koymak herkesi rahatlatır. Bir iki ay sonra çarpışmaya katılan biriyle konuşun, anlattıklarında eskisi gibi canlı bir malzeme bulamazsınız, artık tebliğlere göre anlatmaya başlamıştır. Borodin Çarpışması'nı da bana o olaya katılan canlı, akıllı kişiler böyle anlattı. Hepsi de aynı şeyi anlattı ve hepsi de Mihailovski-Danilevski'nin güven vermeyen tasvirlerini, Glinka'nın tasvirlerini anlatıyordu; hatta anlatanlar birbirlerinden verstlerce uzak oldukları halde, birbirleriyle aynı ayrıntıları anlatıyordu.

Sivastopol'un düşmesinden sonra, topçu komutanı Krıjanovski bana bütün tabyalardaki topçu subaylarının tebliğlerini göndermiş ve yirmiden çok olan bu tebliğlerden tek bir tane hazırlamamı rica etmişti. Bu tebliğleri kaydetmemiş olduğuma pişmanım. Tasvirleri oluşturan o naif, kaçınılmaz, askerî yalanın iyi bir örneğiydi bu. O sırada bu tebliğleri hazırlamış olan dostlarımın çoğunun, bu satırları okurken, amirlerinin emri üzerine, bilmelerine hiç imkân olmayan konularda nasıl tebliğler hazırladıklarını hatırlayarak güleceğine inanıyorum. Savaş deneyimi olan herkes, Rusların savaşta görevlerini ne büyük beceriyle yerine getirdiklerini ve bu görev için gerekli olan kuyruklu yalanı söylemekte ne kadar beceriksiz kaldıklarını bilir. Bizim ordularımızda bu görevin, yani tebliğ ve rapor yazma görevinin büyük ölçüde *inorodtsi* (başka soydan olan, Rus olmayanlar) tarafından yerine getirildiğini herkes bilir.

Bütün bunları askerî tarihçilerin malzemesi olan askerî tasvirlerde yalanın kaçınılmazlığını göstermek ve bu yüzden tarihsel olayların kavranışında tarihçiyle sanatçı arasında kısmi anlaşmazlıkların da kaçınılmaz olduğunu göstermek için söylüyorum. Ama, tarihsel olayların anlatımında doğru olmayan şeylerin kaçınılmaz olması dışında, beni ilgilendiren dönemin tarihçilerinde, yalan ve çarpıtmanın sadece olayları değil, olayların anlamının anlaşılmasını da etkilediği özel bir abartılı konuşma türüyle de karşılaştım (herhalde bu olayları gruplandırma alışkanlığı, onları kısaca dile getirmek ve olayları trajik bir havayla ele almak alışkanlıklarının bir sonucuydu). Bu dönemin uzmanı iki önemli tarihçi olan Thiers ve Mihailovski-Danilevski'yi incelerken, bu kitapların nasıl yayımlanıp okunabildiğine hayret ettiğim anlar oldu. Bir ve aynı olayların en ciddi, anlamlı bir havayla, aynı malzemeye dayanarak,

birbirlerinin tam tersi şekilde anlatılması bir yana, bu tarihçilerde, insanın bu iki kitabın o dönemin biricik kaynakları olduğunu ve milyonlarca okura ulaştığını hatırlayarak ağlasın mı, gülsün mü bilemediği türden tasvirlerle karşılaştım. Ünlü tarihçi Thiers'den tek bir örnek vereyim. Napoléon'un yanında sahte para getirdiğini anlattıktan sonra şöyle diyor: "*Relevant l'emploi de ces moyens par un acte de bienfaisance digne de lui et de l'armée française, il fit distribuer des secours aux incendiés. Mais les vivres étant trop précieux pour être donnés longtemps à ces étrangers, la plupart ennemis, Napoléon aima mieux leur fournir de l'argent, et il leur fit distribuer des roubles papier.*"[3]

Bu kısım, tek başına alındığında, sarsıcı, ahlaksızlığıyla demesek de, basit anlamsızlığıyla insanı çarpıyor; ama kitap bütün olarak alındığında insanı çarpmıyor, çünkü anlatımın o genel abartılı, gösterişli ve hiçbir düz anlam taşımayan tonuna uygun düşüyor.

Yani sanatçının ve tarihçinin hedefi kesinlikle farklıdır, benim kitabımda olayların ve kişilerin tasvirinde tarihçinin tasvirinden ayrılık varsa, bunun okuru etkilememesi gerekir. Ama sanatçının, tarihsel kişi ve olaylar hakkında halkta oluşan fikrin, fanteziye değil, tarihçilerin sınıflandırmayı başardığı ölçüde, tarihsel belgelere dayandığını unutmaması gerekir; bu yüzden de, bu kişi ve olayları başka türlü anlayan ve sunan sanatçı, tarihçi gibi yine tarihsel malzemelere hâkim olmalıdır. Benim romanımda tarihsel bir kişinin konuştuğu ve hareket ettiği her yerde, bir uydurmaya başvurmadım, çalışmam sırasında büyük bir kütüphane oluşturmamı sağlayan, isimlerini buraya sıralamayı uygun bulmadığım, ama her zaman referans verebileceğim kaynaklardan yararlandım.

6) Son olarak, altıncı ve benim için en önemli konu, benim anlayışıma göre, büyük insanlar denen kimselerin tarihsel olaylarda çok küçük bir öneme sahip olduğu görüşüdür.

Bu kadar trajik, bu kadar olay zenginliğine sahip ve bu kadar bize yakın bir dönemi, çok değişik kaynaklardan gelen canlı hikâyelere sahip bir dönemi incelerken, aklımızın tarihsel olayları gerçekleştiren nedenleri kavramakta yetersiz kaldığını açıkça gördüm. 1818 yılının olaylarının nedeninin Napoléon'un savaşçı ruhu ve İmparator Aleksandr Pavloviç'in yurtsever kararlılığı olduğunu (herkese çok olağan gelen bir şekilde) söylemek, tıpkı Roma İmparatorluğu'nun çökmesinin nedenlerinin birtakım barbarların halklarını batıya yönlendirmesi, belli bir Roma imparatorunun da devletini beceriksizce yönetmesi olduğunu söylemek ya da dev gibi

aşılmaz bir dağın son işçi ona son kazma darbesini indirdiği için çöktüğünü söylemek kadar saçmadır.

Milyonlarca insanın birbirini öldürmeye çalıştığı ve yarım milyon insanın öldüğü böyle bir olayın nedeni tek bir insanın iradesi olamaz: Bir insan nasıl bir dağı deviremezse, tek bir insan 500 bin kişinin ölmesine de yol açamaz. Peki nedenler nedir? Bazı tarihçiler nedenin Fransızların savaşçı ruhu, Rusya'nın yurtseverliği olduğunu söylüyor. Başkaları Napoléon'un askerlerinin taşıdığı demokratik öğeden ve Rusya'nın Avrupa'yla ilişkiye girme zorunluluğundan bahsediyor. Ama milyonlarca insan birbirlerini öldürmeye nasıl kalkıştı, kim emretti bunu onlara? Herhalde herkes bunun kimse için daha iyi olmayacağını, daha kötü olacağını açıkça görüyordu; neden yaptılar bunu? Bu anlamsız olayın nedenleri üzerine geriye dönük sonsuz sayıda çıkarım yapılabilir ve yapılıyor da; ama bu açıklamaların engin sayısı ve hepsinin aynı havadan çalması, sadece bu nedenlerin sonsuz sayıda olduğunu ve hiçbirine neden adı verilemeyeceğini kanıtlıyor. Dünyanın yaratılışından beri öldürmenin fiziksel ve ahlaki açıdan kötü olduğu bilindiği halde, neden milyonlarca insan birbirini öldürdü?

Demek bu o kadar kaçınılmaz bir şekilde zorunluydu ki, bunu yapan insanlar, arıların sonbaharda birbirlerini yok ederek yerine getirdiği, erkek hayvanların birbirlerini yok etmesine yol açan, doğaya ait o zoolojik yasayı uygulamış oluyorlardı. Bu korkunç soruya başka bir yanıt verilemez.

Bu gerçek apaçıktır ve her insan bunu doğuştan bilmektedir, bu yüzden eğer insanda kendisini herhangi bir eylemde bulunduğu zaman hep özgür olduğuna inandıran duygu ve bilinç olmasaydı, bunu kanıtlamaya gerek de olmazdı.

Tarihi genel bir bakış açısından incelerken, olayların gerçekleşmesini sağlayan bu ebedî yasaya tartışmasız bir şekilde inanırız. Ama kişisel bir bakış açısından bakarken, bunun tersine inanırız.

Başka bir insanı öldüren insan, Neman'ı geçme emrini veren Napoléon, bir göreve atanmayı rica eden siz ve ben, elimizi kaldırır indirirken, her davranışımızın temelinde akla bağlı nedenlerin ve irademizin yer aldığına ve böyle ya da başka türlü davranmanın bize bağlı olduğuna kuşku duymadan inanırız ve bu inanç bizim için o kadar içkin ve değerlidir ki, tarihin ve suç istatistiklerinin bizi başka insanların eylemlerinin iradesizliğine inandıran sonuçlarına rağmen, bütün davranışlarımızda kendimize ait bu özgürlük bilincini görürüz.

Bu çelişki çözümsüz görünüyor: Bir davranışı gerçekleştirirken, onu kendi irademle gerçekleştirdiğime inanıyorum; bu davranışa onun insanlığın ortak yaşamına katılması (onun tarihsel anlamı) açısından bakarken, bu davranışın önceden belirlenmiş ve kaçınılmaz olduğuna inanıyorum. Buradaki hata nedir? İnsanın olup biten bir olayın etkisiyle sözde özgür bir dizi çıkarımı geriye dönük olarak değiştirme yeteneğiyle ilgili psikolojik gözlemler (bunu başka bir yerde ayrıntılı bir şekilde ele almayı tasarlıyorum), insanın özgür bilincinin belli türden davranışları gerçekleştirirken hatalı olduğu varsayımını doğruluyor. Ama aynı psikolojik gözlemler, özgürlük bilincinin geriye dönük olarak değil, anlık ve kuşku götürmez olduğu başka türden davranışlar olduğunu da kanıtlıyor. Maddeciler ne derse desin, bu eylem bir tek beni ilgilendirdiği ölçüde, bir eylemi gerçekleştirebilir ya da ondan kaçınabilirim kesinlikle. Şu anda kesinlikle sadece kendi irademle elimi kaldırıyor ve indiriyorum. Şu anda yazmayı bırakabilirim. Şu anda okumayı bırakabilirim. Şu anda düşüncemi Amerika'ya ya da herhangi bir matematik sorununa yöneltmek kesinlikle benim irademe bağlı ve bütün engellerin ötesindedir. Kendi özgürlüğümü yaşarken, kendi elimi havaya kaldırabilir ve zorla indirebilirim. Bunu yaptım. Ama yanımda bir çocuk duruyor, elimi onun üzerinde kaldırıyorum ve aynı güçle çocuğun üzerine indirmek istiyorum. Bunu yapamam. Bu çocuğa köpek saldırıyor, köpeğe ister istemez el kaldırırım. Cephedeyken alayın manevralarına ister istemez katılırım. Bir çarpışma sırasında alayımla birlikte saldırıya geçmeden ve çevremdeki herkes kaçarken ben de ister istemez kaçarım. Mahkemede sanık sandalyesinde otururken ister istemez konuşurum ya da ister istemez ne konuşacağımı bilirim. Gözüme yönelik bir saldırı olduğunda ister istemez gözümü kırparım.

Yani iki tür davranış vardır. Biri irademe bağımlıdır, diğeri irademden bağımsızdır. Ve çelişkiyi yaratan hata, sadece benim benliğime, benim varlığımın en yüksek uğraşlarına bağlı olarak her davranışa yasal bir şekilde eşlik eden özgürlük bilincini, yanlış bir şekilde, başka insanlarla birlikteyken gerçekleştirdiğim ve başka iradelerin benim irademle örtüşmesine bağlı olan davranışlar için de geçerli saymaya çalışmamdadır. Özgürlük ve bağımlılık alanlarının sınırını belirlemek çok güçtür ve bu sınırların belirlenmesi psikolojinin temel ve başlıca hedefi olmaktadır; ama, en yüksek özgürlüğümüzün ve en yüksek bağımlılığımızın ortaya çıkma koşullarını gözlerken, eylemimiz ne kadar soyutsa ve bu yüzden de başka insanların eylemlerinden ne kadar uzaksa, o kadar özgür olduğunu ve

tersine, eylemimiz başka insanlara ne kadar yakınsa, o kadar özgürlükten uzak olduğunu görmemek olmaz.

Başka insanlarla kurulan en güçlü, en kopmaz, en zorlu ve sürekli ilişki, başka insanlar üzerinde iktidar sahibi olmak denen, aslında gerçek anlamı onlara en yüksek bağımlılık olan ilişkidir.

Yanlış ya da değil, ama çalışmamın devamında da buna tümüyle inandığım için, ben, doğal olarak, 1807 ve özellikle de 1812 yıllarının, bu önceden belirlenme yasasının[4] en güçlü bir şekilde örnek oluşturduğu tarihsel olaylarını anlatırken, olayları yönettiğini sanan, ama aslında olaylara bütün diğer katılımcılardan özgürlükten daha uzak insani eylem kattıklarına inandığım kişilerin eylemlerine önem veremedim. Bu insanların eylemleri benim için sadece, bana göre tarihi yöneten o önceden belirlenme yasasının ve özgürlükten en uzak davranışı yapmaya zorlanan insanı, kendi imgeleminde, kendi kendine özgür olduğunu kanıtlamak amacını taşıyan bir dizi geriye dönük çıkarımlara sürükleyen o psikolojik yasanın somut örnekleri olması ölçüsünde önemliydi.

Russkiy Arhiv, Mart 1868
Çeviri: Sabri Gürses

1 Darya Nikolayevna Saltıkova (1730-1801) adlı bir toprak sahibi kadın, dul kaldıktan sonra, topraklarında çalışan bir sürü canı, daha çok kadınları acımasızca işkence ederek öldürmüştü. 1768 yılında ömür boyu hapse mahkûm oldu. Saltıçiha sözü, bu tip kişileri belirtiyor. (Ç.N.)

2 Eserimin ilk kısmının ve Schöngraben Savaşı tasvirinin yayımlanmasından sonra, bana Nikolay Nikolayeviç Muravyov-Karski'nin bu savaş tasviriyle ilgili görüşlerini aktardılar, benim inancımı doğruluyordu. Bir başkomutan olan N.N. Muravyov bundan daha aslına sadık bir savaş tasviri okumadığını ve kendi deneyimlerinin de savaş sırasında bir komutanın emirlerine uymanın olanaksız olduğunu gösterdiğini söyledi.

3 Bu yöntemi kendisine ve Fransız Ordusu'na layık bir hayırseverlik işi olarak kullanma fırsatı bularak, yangından zarar görenlere yardım edilmesini emretti. Ama erzak çok pahalı ve yabancılara ve büyük ölçüde düşman denebilecek kimselere verilemeyecek kadar değerli olduğundan, Napoléon onlara para paylaştırmayı yeğledi ve bunun için de onlara kâğıt rubleler dağıtıldı.

4 1812 yılı üzerine yazan neredeyse bütün yazarların, bu olaylarda özel ve hayati bir şeyler görmüş olduğunu belirtmek gerekir.

BİRİNCİ KİTAP

BİRİNCİ BÖLÜM

I

“Eh bien, mon prince, que vous disais-je? Gênes et Lucques ne sont plus que des apanages, de la famille Bonaparte. Non, je vous préviens, que si vous ne me dites pas que nous avons la guerre, si vous vous permettez encore de pallier toutes les infamies, toutes les atrocités de cet Antéchrist (ma parole, j’y crois) – je ne vous connais plus, vous n’êtes plus mon ami, vous n’êtes plus sadık kulum, *comme vous dites.*[1] Neyse, günaydın, oturun, anlatın. *Je vois que je vous fais peur*.”[2]

İmparatoriçe Mariya Fedorovna’nın nedimesi ve yakını ünlü Anna Pavlovna Şerer, 1805 Temmuzunda akşam davetine ilk gelen, konumu da, rütbesi de yüksek Prens Vasiliy’i bu sözlerle karşılıyordu. Birkaç gündür öksürüyordu Anna Pavlovna, kendi deyimiyle “grip” olmuştu (o zamanlar “grip” az kullanılır bir sözcüktü). Sabahleyin kırmızı elbiseli bir uşakla sağa sola gönderilen davetiyelerin ayrıksız hepsinde şunlar yazılıydı:

> *Si vous n’avez rien de mieux à faire, Monsieur le Comte (ya da Mon Prince), et si la perspective de passer la soirée chez une pauvre malade ne vous effraye pas trop, je serai charmée de vous voir chez moi entre 7 et 10 heures. Annette Schérer*[3]

Sırmalı saray üniforması, çoraplar, ışıl ışıl ayakkabılar giymiş, göğsü madalyalarla dolu, ablak yüzünde neşeyle içeri giren Prens böylesi karşılanmaya hiç de şaşırmadan yanıt verdi:

“Dieu, quelle virulente sortie!”[4]

Büyükbabalarımızın konuştuğu, hatta düşündüğü temiz Fransızca’yla, centilmenlik peşinde saç ağartanların, sarayda yüksek konumlar elde edenlerin sakin sesiyle, bir koruyucu edasıyla konuşuyordu. Anna Pavlovna’ya yaklaştı, elini onun dudaklarına götürdü, parlayan, güzel kokulu çıplak başını önünde eğerek yavaşça kanepeye oturdu.

Sesini değiştirmeden, nezaketinden, sempatisinden kayıtsızlık, hatta alay sızan bir tavırla dedi ki:

“*Avant tout dites moi, comment vous allez, chère amie?*”[5]

Anna Pavlovna, “Bu azapla,” dedi, “insan nasıl iyi olabilir? Bu devirde duygusu olan bir insanın rahat etmesi mümkün mü? Bu akşam başka bir yere gitmiyorsunuz, değil mi?”

Prens, “İngiliz Elçiliği’ndeki şenlik ne olacak? Bugün çarşamba, orada bulunmam lazım. Kızım beni gelip alacak,” dedi.

Anna Pavlovna, “Şenliğin ertelendiğini zannediyordum,” dedi. “*Je vous avoue que toutes ces fêtes et tous ces feux d’artifice commencent à devenir insipides.*”[6]

Prens, söylediklerine inanılmasını kendisi de istemeyerek, kurulu bir saat alışkanlığıyla, “Bunu istediğinizi bilseler,” dedi, “şenliği ertelerlerdi.”

“Ne me tourmentez pas. Eh bien, qu’a-t-on décidé par rapport à la dépêche de Novosiltzoff? Vous savez tout.”[7]

Prens soğuk, üzüntülü bir tavırla, “Nasıl anlatmalı size?” dedi. *“Qu’a-t-on décidé? On a décidé que Bonaparte a brûlé ses vaisseaux, et je crois que nous sommes en train de brûler les nôtres.”*[8]

Prens Vasiliy, eski bir oyunda rolüne çalışan bir aktör gibi, bezgin bir biçimde konuşurdu. Anna Pavlovna Şerer kırk yaşındaydı ama tam tersine, heyecan ve neşe doluydu.

Sosyal konumundan ileri geliyordu bu heyecan; kimi zaman, sırf tanıyanların beklentilerini boşa çıkarmamak için, istemeden de olsa heyecanlı göründüğü oluyordu. Yüzünde hep taşıdığı zoraki gülümseme onun geçkin çizgilerine yakışmaz, şımarık çocuklar gibi, düzeltmek istemediği, zaten buna gerek de görmediği bir kabahati ele verirdi.

Siyasi hareketler üzerine konuşurlarken Anna Pavlovna öfkelendi:

“Ah, bana Avusturya’dan söz etmeyin! Ben belki bir şey anlamıyorum ama Avusturya hiçbir zaman savaş istemedi, istemiyor da. Bizi aldatıyor. Rusya’ya da tek başına Avrupa’nın kurtarıcısı olmak düşüyor. Velinimetimiz sorumluluğunun farkında, ona sadık kalacaktır. İnandığım bir şey varsa işte bu. İyi ve eşsiz hükümdarımızın yeryüzünde oynayacağı rol pek büyük. O öyle erdemli, öyle iyi kalplidir ki, Tanrı yardımlarını ondan esirgemeyecek; bu katilin, bu şeririn kişiliğinde şimdi daha korkunç bir hal alan devrim ejderhasını ezmeyi başaracaktır. Doğru ya, kan gütmede tek başımızayız. Kime güvenebiliriz, soruyorum size. İngiltere kendi tüccar ruhuyla İmparator Aleksandr’ı anlamıyor, anlayamaz da. O İngiltere ki, Malta’yı boşaltmayı reddetti. Bizim gizli planlar yaptığımızı düşünüyor. Novosiltsov’a ne dediler? Hiç. Çıkarsız, her şeyi dünyanın iyiliği için

isteyen İmparatorumuzun fedakârlığını anlamadılar, anlayamazlar da. Ne vaat ettiler? Hiç. Vaatlerinin yarısını bile yerine getirecek değiller. Prusya Bonaparte'ın yenilmez olduğunu, Avrupa'nın onunla başa çıkamayacağını ilan etti. Ben ne Hardenberg'in ne de Haugwitz'in söylediğine inanırım. *Cette fameuse neutralité prussienne, ce n'est qu'un piège.*[9] Ben yalnız Tanrı'ya ve sevgili İmparatorumuzun şansına inanırım. Avrupa'yı o kurtaracak."

Kendi öfkesiyle alay eden bir gülümsemeyle birdenbire durdu.

Prens gülerek, "Zannederim," dedi, "Aziz Vinstsengerode'mizin yerine sizi gönderselerdi Prusya kralını bir hamlede yola getirirdiniz. Ne güzel konuşuyorsunuz. Çay vermeyecek misiniz bana?"

Anna Pavlovna, "Şimdi," dedi sakinleşerek ve ekledi: "*A propos,*[10] bugün görülecek iki davetli var, *le vicomte de Mortemart, il est allié aux Montmorency par les Rohan.*[11] Fransa'nın en büyük ailelerinden biri. Bizdeki mültecilerin en iyilerinden, gerçek mültecilerden. Sonra, *l'abbé Morio*[12] geliyor. Bu müthiş zekâyı tanıyor musunuz? Hani İmparator tarafından kabul edilmişti. Tanıyor musunuz?"

Prens, "Ya! Çok memnun olacağım," dedi. Sonra sanki aklına ansızın bir şey gelmiş gibi, ziyaretinin gerçek nedenini açıklayacağı zamanlar hep takındığı kayıtsız tavırla ekledi: "*L'impératrice-mère*[13] Baron Funke'nin Viyana'ya başyazman olarak tayin edilmesini istiyormuş, doğru mu? *C'est un pauvre sire, ce baron, à ce qu'il paraît.*"[14]

Prens Vasiliy, imparatoriçenin desteğiyle Baron'a sağlanmaya çalışılan bu yere oğlunu getirtmek istiyordu.

Anna Pavlovna, imparatoriçenin işine gelen ya da hoşuna giden bir şeye ne kendisinin ne de başka birisinin karışabileceği anlamına gelen bir tavırla gözlerini süzdü. Hüzünlü, soğuk bir sesle, "*Monsieur le baron de Founcke a été recommandé à l'impératrice-mère par sa soeur,*"[15] dedi ve sustu. İmparatoriçenin adını söylerken Anna Pavlovna'nın yüzünde birdenbire, büyük koruyucusunu andığı zamanlarda olduğu gibi hüzünle karışık derin, içten bir bağlılık ve saygı ifadesi belirmişti. İmparatoriçe hazretlerinin Baron Funke'ye *beaucoup d'estime*[16] göstermek ayrıcalığında bulunduklarını da sözlerine ekledi; bakışlarına yine bir hüzün çökmüştü.

Prens kayıtsızca susuyordu. Anna Pavlovna, bir saraylı, bir kadın inceliği, çabuk sezerliğiyle, imparatoriçenin tavsiye ettiği biri hakkında bu

şekilde konuşmaya yeltendiği için, Prens'e hem dokundurmak, hem de onu teselli etmek istedi.

"Parlons un peu des vôtres!"[17] dedi. *"Savez-vous que votre fille fait des délices de la société depuis son apparition dans le monde? On la trouve belle comme le jour!"*[18]

Prens saygıyla, minnetle eğildi.

"Sık sık düşünürüm..." Anna Pavlovna bir süre sustuktan sonra Prens'e sokuldu, dostça gülümsedi, böylece siyaset ve sosyete üzerine konuşmanın sona erdiğini, artık içli dışlı olabileceklerini göstererek sözüne devam etti: "Sık sık düşünürüm, mutluluk anları nasıl adaletsizce bölünüyor bazen. Talih size ne diye bu kadar iyi, bu kadar sevimli iki çocuk", kaşlarını "karşılık istemem" der gibi kaldırarak ekledi; "küçük oğlunuz Anatol'u katmıyorum, onu sevmem, evet, iki çocuk verdi? Ama doğrusu siz onlara herkesten daha az değer veriyorsunuz; bunun için de siz onlardan daha aşağısınız."

Yüzünde her zamanki o muzaffer gülümseme belirdi.

Prens, "*Que voulez - vous? Lavater aurait certainement découvert que je n'ai pas la bosse de la paternité,"*[19] dedi.

"Şakayı bırakın, ben sizinle ciddi ciddi konuşmak istiyorum. Küçük oğlunuzdan memnun olmadığımı biliyorsunuz. Laf aramızda", yüzünde yine hüzünlü bir ifade belirmişti, "İmparatoriçe'nin yanında onun sözü edildi, size acıyorlar..."

Prens karşılık vermedi, Anna Pavlovna susmuş, anlamlı bakışlarla onu süzerek yanıt bekliyordu. Prens Vasiliy kaşlarını çattı. Sonunda dedi ki:

"Ne yapabilirim? Biliyorsunuz ki iyi yetişmeleri için bir babanın yapabileceği her şeyi yaptım, ikisi de 'budala' çıktı. İppolit hiç olmazsa sakin bir aptaldır, oysa Anatol, aynı zamanda geçimsiz de."

Sırıtıyordu; alışık olmadığı bir heyecanla, ağzının çevresinde biçimlenen kaba, hoş olmayan kırışıklıkları göze batacak derecede belirterek ekledi:

"İşte bir fark."

Anna Pavlovna dalgın, gözlerini kaldırdı.

"Sizin gibilerde ne diye çocuk olur? Baba olmasanız söz söylenecek bir yanınız bulunamazdı."

"*Je suis votre,*[20] sizin sadık kulunuzum; *et à vous seule je puis l'avouer.*[21] Çocuklarım *sont les entraves de mon existence*[22] Bu benim çilem, öyle geliyor bana. Ne yapalım."

Alın yazısına boyun eğdiğini jestleriyle anlatarak sustu.

Anna Pavlovna düşünüyordu.

"Siz," dedi, "savurgan oğlunuz Anatol'u evlendirmeyi aklınıza hiç getirmediniz. Yaşlı bâkirelerde *ont la manie des mariages.*[23] Ben bu illeti henüz kendimde hissetmiyorum. Ancak elimde bir *petite personne*[24] var ki, babasının yanında çok mutsuz, *une parente à nous, une princesse*[25] Bolkonskaya."

Prens Vasiliy yanıt vermemiş ama yüksek sosyete adamlarına vergi bir çabuk kavrayışlılıkla başını sallayarak, bu yeni haberin üzerinde durduğunu göstermişti.

"Hayır, biliyor musunuz, bu Anatol bana yılda kırk bin rubleye mal oluyor," dedi.

Düşüncelerinin acıklı akışını durdurmak elinde değil gibi görünüyordu. Sustu.

"Bu böyle giderse beş yıl sonra ne olacak? *Voilà l'avantage d'être père.*[26] Bu Prensesiniz zengin mi bari?"

"Babası hem çok zengin, hem de çok cimri. Köyde yaşar. Bilirsiniz, daha ölen imparator zamanında emekliye çıkarılan 'Prusya Kralı' lakabıyla tanınmış şu ünlü Bolkonski. Akıllı ama acayip, titiz bir adam. Zavallı kız çok mutsuz. Erkek kardeşi daha geçenlerde *Lise Heinenn*'le evlenmişti. Kutuzov'un yaveridir. Kendisi şimdi buraya gelecek."

Prens birden kadının elini tutup nedense aşağı eğerek, *"Ecoutez, chère Annette,"*[27] dedi, *"Arrangez-moi cette affaire et je suis vôtre et je serai à tout jamais le plus fidèle de vos esclafes comme l'écrit mon staroste au bas de ses rapports.*[28] Kız iyi bir aileden, zengin de. Bana gereken de bu..."

Kendine has o laubali, ince hareketleriyle eğilerek nedimenin elini aldı, öptü, sonra koltuğa yaslanıp yan tarafa bakarak tuttuğu eli hafifçe sıktı.

Anna Pavlovna dalgın, *"Attendez,"*[29] dedi, "ben şimdi *Lise –la femme du jeune–*[30] ile konuşurum. Bu iş belki olur. *Ce sera dans votre famille, que je ferai mon apprentissage de vieille fille.*"[31]

1 Evet, Prensim, ne diyordum? Cenova, Lucca, Bonaparte ailesinin yalnızca bir mülküdür artık. Hayır, hemen söyleyeyim, eğer savaşa girdiğimizi bana söylemez de bu deccalin (doğrusu onun bir deccal olduğuna inanıyorum) bütün alçaklıklarını, gaddarlıklarını örtmeye kalkarsanız sizi tanımam, artık benim dostum, kendi deyiminizle sadık kulum olamazsınız.

2 Sizi ürküttüm, görüyorum.

3 Daha önemli bir işiniz yoksa, Sayın Kont (yahut Prensim) ve zavallı bir hastanın yanında bir gece geçirmek düşüncesinden de ürkmüyorsanız, saat 19.00 ile 22.00 arasında sizi evimde görmekten mutluluk duyacağım. Anna Şerer

4 Aman Tanrım, bu ne öfke!

5 İlk önce nasılsınız, onu söyleyin, sevgili dostum?

6 İtiraf edeyim ki bütün bu şenlikler, bu havai fişekler kabak tadı vermeye başladı.

7 Bana eziyet etmeyin. Peki, Novosiltsov'un raporu hakkında nasıl bir karar verildi? Sizin haberiniz vardır.

8 Neye karar verildi? Bonaparte'ın gemilerini yaktığına dair karar verildi ve sanırım bizde bizimkileri yakmaktayız şu an.

9 Prusya'nın o sözde tarafsızlığı bir tuzaktan başka bir şey değil.

10 Sırası gelmişken.

11 Vikont Mortemart, Rohanlar tarafından Montmorencylere akrabadır.

12 Rahip Morio.

13 Ana imparatoriçe.

14 Bu baron zavallının birisiymiş.

15 Baron Funke, ana imparatoriçeye kız kardeşi tarafından tavsiye edildi.

16 Çok yakınlık.

17 Sırası gelmişken ailenizden söz edelim.

18 Biliyor musunuz, toplantılara girdi gireli kızınız herkesi kendine hayran bırakıyor. Gün gibi güzel buluyorlar onu.

19 Ne yapabilirim? Lavater olsa babalık yeteneğim olmadığını söylerdi.

20 Ben sizinim.

21 Yalnız size itiraf edebilirim bunu.

22 Ömrümün törpüsüdür.

23 Evlendirmek illeti vardır derler.

24 Kızcağız.

25 Bir akrabamız, bir Prenses.

26 İşte baba olmanın yararları.

27 Dinleyin sevgili Anet.

28 İşi yoluna koyun, ben hep sizin sadık kulunnuz (kâhyanın raporlarında yazdığı gibi iki 'n' ile) olarak kalacağım.

29 Bekleyin.

30 Liza (genç Bolkonski'nin karısı).

31 Ben, evde kalmış kızların çıraklık stajını sizin ailenizde yapmış olacağım anlaşılan.

II

Anna Pavlovna’nın misafir salonu yavaş yavaş dolmaya başlamıştı. Petersburg’un yüksek asilzadeleri, yaşça, karakterce çok değişik, ama yaşadıkları çevre aynı olan birçok insan geliyordu. Babasıyla birlikte elçilikteki şenliğe gitmek üzere, Prens Vasiliy’in kızı güzel Elen de gelmişti. Bir monogram takmış, balo elbisesini giymişti. *La femme la plus séduisante de Pétersbourg*[32] olarak tanınan genç, Küçük Prenses Bolkonskaya da oradaydı. Geçen kış evlenmişti; gebe olduğu için “büyük” toplantılara katılmıyor, ama küçük davetlere hâlâ geliyordu. Prens Vasiliy’in oğlu Prens İppolit, Mortemar’la geldi, onu herkese tanıştırdı. Rahip Morio ve daha pek çok kişi geldi.

Anna Pavlovna, “Daha görmediniz mi, yoksa *ma tante*’la[33] tanışmıyor musunuz?” diyerek gelenleri büyük bir ciddiyetle, başka bir odada kendini gösteren, kocaman kurdelelerle süslü küçük bir ihtiyar kadının yanına götürüyor, gözlerini ağır ağır misafirden *la tante*’a çevirerek onları isimleriyle takdim ediyor, sonra ayrılıyordu.

Davetliler de, kimsenin tanımadığı, merak etmediği, aramadığı bu teyzeye yüksek saygılarını sunuyordu. Anna Pavlovna onların hareketlerini sessizce onaylayarak ciddi, gururlu bir ilgiyle olanları takip ediyordu. *La tante*, karşısındakinin, kendisinin ve çok şükür şimdi iyi olan İmparatoriçe hazretlerinin sağlığı hakkında herkese aynı şeyleri söylüyordu. Yanına gelenler de nezaket gereği acele etmeden, ağır bir görevi yerine getirmenin rahatlığıyla bütün gece bir daha yanına yaklaşmamak üzere ondan ayrılıyordu.

Genç Prenses Bolkonskaya altın işlemeli bir kadife çanta içindeki elişiyle gelmişti. Üstü tüylerle hafifçe gölgeli güzel üst dudağı dişlerine göre kısaydı. Ama açılışı zarif, alt dudağın üzerine inişi çok hoştu. Bu kusuru (dudağının kısalığı, ağzının yarı açıklığı) gerçekten çekici olan kadınlarda hep görüldüğü gibi, asıl özelliğini, asıl güzelliğini oluşturuyordu. Haline böyle kolaylıkla katlanan bu sağlık ve hayat dolu, güzel anne adayını izlemek herkesin hoşuna gidiyordu. Yaşlılara, canı sıkılanlara, mahzun gençlere, onun yanında bulunmak, onunla konuşmak iyi geliyordu; sanki böylece ona benziyorlardı. Onun o ışıltılı gülümseyişini, ışıldayan ak dişlerini gördükçe kendilerini daha sevimli hissediyorlardı.

Küçük Prenses, elişi çantası elinde, yalpalayarak, küçük ve hızlı adımlarla masayı dolaştı. Elbisesini topladı, hareketleri hem kendisi, hem de çevresindekiler için bir *partie de plaisir*[34] imiş gibi, gümüş semaverin yanında kanepeye oturdu, ridikülünü[35] açtı, salondakilere seslenerek, "*J'ai apporté mon ouvrage*,"[36] dedi.

Sonra ev sahibine döndü.

"Prenez garde, Annette, n'allez pas me jouer quelque méchant tour; vous m'avez écrit que c'était une toute petite soirée; voyez, comme je suis attifée,"[37] dedi.

Sonra, göğsünün biraz aşağısından geniş bir kurdele ile bağlı dantelli, zarif mavi robunu göstermek için kollarını açtı.

Anna Pavlovna, *"Soyez tranquille, Lise, vous serez toujours la plus jolie,"*[38] diye yanıt verdi.

Küçük Prenses generale seslenerek, aynı tonla, "*Vous savez, mon mari m'abandonne, il va se faire tuer. Dites moi, pourquoi cette vilaine guerre,"*[39] dedi.

Prens Vasiliy'in yanıtını beklemeden, kızı güzel Elen'e döndü.

Prens Vasiliy Anna Pavlovna'ya yavaşça, "*Quelle délicieuse personne, que cette petite princesse!"*[40] dedi.

Küçük Prenses'ten biraz sonra içeriye başı tıraşlı, gözlüklü, o zamanın modasına uygun açık renk pantolonlu, yüksek jabolu, koyu renk fraklı iriyarı, şişman bir delikanlı girmişti. Bu şişman delikanlı, geçenlerde Moskova'da ölen, Yekaterina devrinin tanınmış büyüklerinden Kont Bezuhov'un evlilik dışı oğluydu. Henüz bir mesleği yoktu. Okuduğu yabancı ülkeden yeni dönmüş, sosyeteye yeni girmişti. Anna Pavlovna onu, konumları bakımından salonundaki en alttakilere uygun bir biçimde karşılamıştı. Buna rağmen Piyer'in geldiğini görünce Anna Pavlovna'nın yüzünde, sanırsın karşısında devcileyin bir şey var, müthiş bir telaş ve korku belirmişti. Gerçi Piyer, gerçekten de odadaki öbür erkeklerden büyükçeydi ama bu korku ancak onu davetlilerden ayıran zeki, aynı zamanda ürkek, keskin ve samimi bir bakışla ilgili olabilirdi.

Anna Pavlovna teyzesiyle ürkekçe bakışarak Piyer'e, *"C'est bien aimable à vous, Monsieur Pierre, d'être venu voir une pauvre malade,"*[41] dedi.

Piyer bir şeyler mırıldanarak çevresine bakındı. Küçük Prenses'i sevecen başıyla selamlayarak neşeyle gülümsedi, teyzeye yaklaştı.

Anna Pavlovna'nın korkusu yersiz değildi; çünkü Piyer, İmparatoriçe hazretlerinin sağlığı hakkında teyzenin söylediklerini sonuna kadar dinlemeden yürümüştü. Anna Pavlovna onu alıkoymak için telaşla, “Rahip Morio'yu tanıyor musunuz?” dedi. “Çok enteresan biri.”

“Evet, onun bir evrensel barış planından söz edilir hep ama gerçekleşmesi güç...”

Anna Pavlovna bir şey söylemiş olmak için ve yine ev sahipliğiyle ilgili işlerine dönmeye davranarak, “Öyle mi sizce,” dedi.

Ama Piyer, birincinin büsbütün tersi, ikinci bir kabalık etti. Önce kadını sonuna kadar dinlemeden yanından ayrılmıştı. Şimdi de lafa tutuyordu. Başını eğmiş, kocaman bacaklarını germiş, rahibin planını neden bir hayal saydığını Anna Pavlovna'ya kanıtlamaya çalışıyordu.

Anna Pavlovna gülümseyerek, “Sonra konuşalım,” dedi.

Sonra yol yordam bilmeyen bu delikanlıdan ayrılarak işlerine döndü. İlginçliğini yitirmeye başlayan konuşmalara yardıma hazır, çevreye göz kulak olmaya başladı. Nasıl bir iplik atölyesi sahibi işçilerini yerine yerleştirip atölye içinde gezinir, iğlerin birinde bir duralama, gıcırtılı ve fazla gürültülü bir ses fark edince hemen koşar, bunu durdurur ya da ona gereken hareketi verirse, Anna Pavlovna da misafir salonunda geziniyor, susan ya da çok fazla konuşan bir gruba yaklaşarak, bir söz ya da bir müdahaleyle yeniden ölçülü, uyumlu bir konuşma makinesi kuruyordu. Ancak bütün bu özene rağmen, Piyer'den ayrı bir korkusu olduğu göze çarpıyordu. Piyer, konuşmaları dinlemek için Mortemar'ın bulunduğu yere sokulduğu ve oradan da rahibi dinleyen gruba geçtiği sırada onu kaygıyla gözlemişti. Anna Pavlovna'nın bu daveti, yabancı bir ülkede terbiye görmüş Piyer'in Rusya'da gördüğü ilk davetti. Burada bütün Petersburg aydınlarının toplandığını biliyor, oyuncakçı dükkânında bir çocuk gibi gözleri öteye beriye kaçıyordu. Konuşmaları kaçıracağım, diye korkuyordu. Burada toplananların güvenli ve zarif yüzlerine bakarak hep öyle dolgun bir söz bekliyordu. Sonunda Morio'ya sokuldu. Konuşma ona ilginç görünüyordu, durdu. Kendi düşüncelerini söyleme fırsatını (gençlerin sevdiği şeyi) bekledi.

32 Petersburg'un en alımlı kadını.

33 Teyzem.

34 Eğlence.

35 Cep yerini tutmak üzere kadınların omuzlarına astıkları bir çeşit küçük çanta. (Y.N.)

36 Elişimi getirdim.

37 Anet, dikkat edin, bana kötü bir şaka yapmayasınız. Bana bunun küçük bir davet olduğunu yazmıştınız. Bakın ne kılıkta geldim.

38 İçiniz rahat olsun Liza, her zaman herkesten daha güzel olacaksınız.

39 Biliyorsunuz kocam beni yalnız bırakıp ölmeye gidiyor. Söyleyin, bu uğursuz savaş niçin?

40 Şu Küçük Prenses ne cana yakın şey!

41 Zavallı bir hastayı görmeye gelmiş olmanız büyük nezaket, Mösyö Piyer.

III

Anna Pavlovna'nın daveti başlamıştı. İğler uyumla, durmaksızın uğulduyordu. Davet, bu parlak sosyete, yabancı, zayıf ve geçkin bir kadınla oturan *ma tante*'tan başka üç gruba ayrılmıştı. Daha çok erkeklerden oluşan gruplardan birinin merkezi rahip, gençlerin toplandığı başka bir grubun merkezi de Prens Vasiliy'in kızı güzel Prenses Elen'le, sevimli, pembe yüzlü, yaşına göre fazla dolgun Küçük Prenses Bolkonskaya idi. Üçüncüsü, Mortemar'la Anna Pavlovna'nın grubuydu.

Vikont, kendisini herhalde büyük bir şöhret saymakla birlikte, terbiye gereği alçakgönüllülük gösterip bulunduğu topluluğun yararını düşünen sevimli, yüzünün çizgilerinin yanında tavırları da ince bir delikanlıydı... Anna Pavlovna davetlilerini onunla birlikte ağırlıyor gibi görünüyordu. Pis bir mutfakta insanın tiksindiği bir et parçasını iyi bir metrdotel nasıl nefis bir şey diye öne sürerse, Anna Pavlovna da bu davette önce Vikont'u, sonra da rahibi, nefis şeyler gibi davetlilere ikram ediyordu. O sırada Mortemar'ın grubunda Enghien Dükü'nün öldürülmesinden söz açılmıştı. Vikont, onun, Bonaparte'ı kızdıran o cömertliği yüzünden öldüğünü söylüyordu.

Anna Pavlovna, *"Ah! Voyons. Contez-nous cela, vicomte,"*[42] dedi ve bu "*Contez-nous cela*" cümlesinin neredeyse *à la XV. Louis*[43] etki yaptığını sevinçle hissetti.

Vikont saygıyla eğildi, nezaketle gülümsedi. Anna Pavlovna Vikont'un çevresinde bir daire çizdi, herkesi onu dinlemeye çağırarak birinin kulağına fısıldadı:

"Le vicomte a été personnellement connu de monsei-gneur."[44]

Başka birisine:

"*Le vicomte est un parfait conteur.*"[45]

Bir üçüncüye, *"Comme on voit l'homme de la bonne compagnie,"*[46] dedi.

Böylece Vikont sosyeteye en kibar, en elverişli haliyle, sıcak bir tabakta üzerine yeşillik serpilmiş bir rozbif gibi sunulmuş oldu.

Vikont hikâyesine artık başlamak istiyor, ince bir tavırla gülümsüyordu.

Anna Pavlovna biraz ötede ayrı bir grubun merkezindeki güzel Prenses'e seslendi:

"Buraya gelin, *chère* Hélène!"[47]

Prenses Elen gülümsedi; salona girdiği andaki gibi çok güzel kadınlara özel o tatlı gülümsemesiyle kalktı. Kıvrımlar, tırtıllarla süslü ak balo elbisesini hafifçe hışırdatarak, beyaz omuzlarının ışıltıları, saçının ve pırlantalarının pırıltılarıyla yana açılan erkeklerin arasından geçti; kimseye bakmadan ama herkese gülümseyerek, sanki bütün güzelliğini, dolgun omuzlarını, o zamanın modası gereği çok açık olan göğsünü, ensesini seyretmek hakkını herkese bahşediyormuş ve sanki balonun görkemini peşinde sürüklüyormuş gibi doğru Anna Pavlovna'nın yanına gitti. Elen o kadar güzeldi ki, onda bir işve gölgesi sezilmek şöyle dursun, tersine, söz götürmez, güçlü, ezici güzelliğinden utanır gibiydi. Sanki güzelliğinin etkisini azaltmak istiyor da beceremiyordu.

Onu görünce, *"Quelle belle personne!"*[48] diyordu herkes.

Vikont, güzel Prenses karşısına oturup onu da o tatlı gülümsemesiyle aydınlatınca büyülenmiş gibi, omuzlarını silkerek gözlerini indirdi. Gülerek başını eğdi.

"Madame, je crains pour mes moyens devant un pareil auditoire,"[49] dedi.

Prenses çıplak, dolgun kolunu küçük bir masaya yasladı, bir şey söylemeye gerek görmedi. Gülümseyerek bekledi. Hikâyenin devamı sırasında arada bir kâh hafifçe masaya dayalı dolgun ve güzel koluna, kâh kolyesini düzelttiği daha da güzel göğsüne bakarak dimdik oturdu. Birkaç defa elbisesinin kırışıklarını düzeltti. Hikâye ilginçleşince Anna Pavlovna'ya bakıyor, nedimesinin yüzünde beliren ifadeyi hemen kavrıyor, sonra parlak gülümsemesi içinde yine hareketsiz kalıyordu. Elen'in arkasından Küçük Prenses de çay masasını bırakıp gelmişti.

"Attendez moi, je vais prendre mon ouvrage,"[50] dedi ve Prens İppolit'e dönerek ekledi: "*Voyons, à quoi pensez- vous? Apportez-moi mon ridicule."*[51]

Prenses güldü, konuştu, böylece küçük bir gürültü ve hareket dalgası uyandırdı; sonra oturup neşeyle elbisesini düzeltti.

"Şimdi iyi," dedi, başlanmasını rica ederek, işine koyuldu.

Prens İppolit Küçük Prenses'e ridikülünü getirmiş, arkasından geçerek yanına bir koltuk yanaştırıp oturmuştu.

Le charmant Hippolyte,[52] güzel kız kardeşine benzerliği, ama bu benzerliğe rağmen şaşılacak çirkinliğiyle insanı hayrete düşürürdü. Yüzünün çizgileri bütünüyle kız kardeşinin çizgileriydi. Ama kızın her şeyi neşeli, taze ve bitimsiz bir gülüşle, görülmedik klasik bir beden güzelliğiyle

ışıldardı; erkekteyse tersine, aynı yüz aptallıkla gölgelenmiş, sürekli bir kendine güven ve somurtkanlık taşırdı. Bedence kuru, zayıftı. Gözler, burun, ağız hepsi birden sanki belirsiz, sıkıntılı bir somurtkanlıkla sıkışmıştı. Kollar, bacaklar biçimsizdi.

Prensesin yanına oturdu, el gözlüğünü, onsuz söze başlayamazmış gibi, acele acele gözlerine yerleştirerek sordu:

"Ce n'est pas une histoire de revenants?"[53]

Hayrete düşen Vikont omuzlarını silkerek, *"Mais non, mon cher,"*[54] diye yanıt verdi.

"C'est que je déteste les histoires de revenants."[55]

Prens İppolit'in sesinin tonundan belliydi ki, bu sözleri söylemiş, ama ne anlama geldiğini sonradan anlamıştı.

Kendine güveninden ötürü, sözlerinin çok mu akıllıca, yoksa çok mu budalaca olduğunu kimse kestiremezdi. Koyu yeşil bir frak, kendi deyimiyle *cuisse de nymphe effrayée*[56] renginde bir pantolon, çoraplar, ayakkabılar giymişti.

Vikont, Enghien Dükü'nün Matmazel George ile buluşmak üzere gizlice Paris'e gittiği, orada ünlü aktristen kendisi gibi ilgi gören Napoléon'la karşılaştığı, Dük'le karşı karşıya gelen Napoléon'un sarası yüzünden birdenbire bayılarak Dük'ün eline düştüğü ama onun bundan yararlanmadığı, bu cömertliğe karşılık Napoléon'un sonra bunun öcünü onu öldürmek suretiyle aldığı yolunda o zamanlar ağızlarda dolaşan söylentiyi çok hoş bir biçimde anlatıyordu.

Hikâyenin özellikle, rakiplerin birbirini birden tanımalarını betimleyen bölümü çok güzel, çok ilgi çekiciydi. Kadınlar da heyecanlanmış görünüyorlardı.

Anna Pavlovna Küçük Prenses'i sorgulayıcı bir bakışla süzerek, *"Charmant,"*[57] dedi.

Küçük Prenses, hikâyenin ilginç ve hoş olmasının elişine engel olduğunu anlatmak ister gibi, iğneyi işine sokarak mırıldandı:

"Charmant."

Vikont bu sessiz övmeyi değerlendirmiş, teşekkür eden bir gülümsemeyle hikâyeye devam etmişti ama bu sırada, korkunç bulduğu delikanlıyı gözetleyip duran Anna Pavlovna, onun rahiple hararetle ve yüksek sesle bir şeyler konuştuğunu gördü; hemen bu tehlikeli bölgenin yardımına koştu. Gerçekten, Piyer rahiple siyasi dengeler üzerine konuşmanın yolunu bulmuştu. Anlaşılan delikanlının saf heyecanıyla

ilgilenen rahip tasarısını açıklıyordu ona. Hararetle konuşuyorlardı. İşte bu, Anna Pavlovna'nın hoşuna gitmemişti.

Rahip, "Çare, Avrupa'nın dengesi ve *droit des gens*' dır,[58]" diyordu. "Dünyanın kurtulması için, Rusya gibi barbar olarak tanınmış güçlü bir devletin, çıkar gözetmeksizin, Avrupa'yı dengeleyecek bir birliğin başına geçmesi gerekir."

Piyer, "Bu dengeyi nasıl sağlayacaksınız?" diyerek söze başlamıştı.

Ama bu sırada Anna Pavlovna geldi, Piyer'e sert bir bakış fırlatarak ülkenin iklimini nasıl bulduğunu İtalyan'a sordu. İtalyan'ın yüzü değişti; herhalde kadınlarla konuşurken hep takındığı o küçümsemeyle karışık, yapmacık, tatlı anlatımını aldı.

"Buranın ruhu, kültürü beni öylesine büyüledi ki, henüz iklimi düşünmeye zamanım olmadı," dedi.

Anna Pavlovna rahiple Piyer'i yalnız bırakmadı, kolayca gözetleyebilmek için onları ana grupla birleştirdi.

Bu sırada salona biri girmişti. Bu yeni gelen, Küçük Prenses'in kocası genç Prens Andrey Bolkonski'ydi. Prens Bolkonski, yüzünün çizgileri belirli ve kuru, kısa boylu, oldukça yakışıklı bir delikanlıydı. Yorgun ve üzüntülü bakışlarından ağır, ölçülü adımlarına kadar her şeyi, küçük, kıvrak Prenses'le tam tezat içindeydi. Anlaşıldığı kadarıyla salondakileri yalnızca tanımıyor, aynı zamanda öylesine usanç duyuyordu ki, onlara bakmak, onları dinlemek bile kendisine çok can sıkıcı geliyordu. Herhalde yine en çok karısının yüzüne bakıyordu. Güzelliğini zedeleyen bir somurtkanlıkla başını çevirdi. Anna Pavlovna'nın elini öptü, gözlerini kırpıştırarak bütün salondakileri süzdü.

Anna Pavlovna sordu:

"Vous vous enrôlez pour la guerre, mon prince?"[59]

"Le général Koutouzoff,"[60] Bolkonski bu sözü bir Fransız gibi, sondaki *zoff* hecesine iyice bastırarak söylemişti, *"a bien voulu de moi pour aide-de-camp..."*[61]

"Et Lise, votre femme?"[62]

"Köye gidecek."

"Yazık değil mi? Sevimli eşinizden bizi mahrum bırakacaksınız."

Küçük Prenses, kocasına da, başkalarına seslenirkenki gibi nazlanarak, *"André,"* dedi, "Vikont bize Matmazel George ve Bonaparte'la ilgili bilsen

neler anlattı!”

Prens Andrey kaşlarını çatarak yüzünü çevirdi. Salona girdiğinden beri sevinçli ve dostça bakışlarını ondan ayırmayan Piyer yaklaşarak kolunu tuttu. Prens Andrey önce dönüp bakmadan yüzünü ekşitti ama Piyer’in gülümseyen yüzünü görünce beklenmedik, tatlı, içten bir gülümsemeyle, “Vay!” dedi. “Sen de yüksek sosyetedesin ha!”

Piyer, “Sizin buraya geleceğinizi biliyordum,” diye yanıt verdi. Hikâyesine devam eden Vikont’a engel olmamak için yavaşça ekledi: “Gece yemeğinde size geleceğim. Olur mu?”

Prens Andrey güldü, bunu sormaya gerek bile olmadığını el sıkışıyla Piyer’e anlatarak, “Hayır,” dedi, “olmaz.”

Bir şey daha söyleyecekti ama bu sırada Prens Vasiliy ile kızı hazırlanmışlar, erkekler onlara yol vermek için ayağa kalkmışlardı.

Prens Vasiliy, yerinden kalkmasın diye Fransız’ın kolunu dostça çekerek, “Affedersiniz aziz Vikont,” dedi. “Elçilikteki bu uğursuz şenlik beni eğlenceden mahrum ediyor, sizi de alıkoyuyor.” Anna Pavlovna’ya dönerek ekledi: “Güzel davetinizi bırakmak çok ağır geliyor bana.”

Kızı Prenses Elen elbisesinin uzun eteğini hafifçe kaldırarak sandalyeler arasından geçti. Gülümsemesi güzel yüzünde ışıldıyordu. Piyer, yanından geçerken bu güzel kıza ürkmüş, hayran gözlerle baktı.

Prens Andrey, “Çok güzel,” dedi.

“Çok,” dedi Piyer.

Prens Vasiliy Piyer’in yanından geçerken kolunu yakaladı, Anna Pavlovna’ya dönerek, “Bu yabaniyi evcilleştirin,” dedi. “Bir aydır bende kalıyor ama sosyetede onu ilk defa görüyorum. Bir genç için aydın kadınlardan daha lüzumlu bir şey yoktur.”

42 A! Hadi bunu bize anlatın Vikont.
43 XV. Louis’vâri.
44 Vikont dükle şahsen tanışırdı.
45 Vikont mükemmel bir anlatıcıdır.
46 Hoşsohbet biri olduğu nasıl da anlaşılıyor.
47 Sevgili Elen.
48 Ne güzel insan!
49 Böyle dinleyiciler önünde kendime güvenemem, Madam.
50 Durun, elişimi alayım.
51 Ne o? Ne düşünüyorsunuz? Ridikülümü getiriniz.
52 Sevimli İppolit.

53 Bir hortlak masalı olmasın bu?
54 Hiç de öyle değil dostum.
55 Ben hortlak masallarına tahammül edemem de.
56 Ürkmüş bir peri kalçası.
57 Hoş.
58 (Lat.) *Jus gentium* - Milletler hukuku. (Bugünün İnsan Hakları.)
59 Savaşa mı gidiyorsunuz, Prensim?
60 General Kutuzov
61 Beni yaver olarak alma lütfunu gösterdi.
62 Ya Liza, karınız?

IV

Anna Pavlovna gülümsedi, baba tarafından Prens Vasiliy ile akraba olduğunu bildiği Piyer'le ilgilenmeye söz verdi. *La tante*'la oturan yaşlı kadın aceleyle yerinden kalktı, Prens Vasiliy'e holde yetişti. Sosyeteye karşı gösterdiği önceki o yapmacık ilgi silinmişti yüzünden. Sevimli ve yaşlı yüzünde kaygı, korku seziliyordu.

Holde Prens'in arkasından giderek, "Boris için bana bir şey söylemeyecek misiniz Prens?" dedi. (Boris adını, *o*'ya özellikle basarak söylemişti.) "Artık Petersburg'da kalamam, söyleyin, talihsiz oğluma ne gibi haberler götürebilirim?"

Prens Vasiliy'in onu istemeye istemeye, neredeyse kaba bir tavırla dinlemesine, hatta sabırsızlık göstermesine rağmen, yaşlı kadın şefkatle gülümsemiş, gitmesin diye kolunu tutmuştu.

"Muhafız kıtasına nakledilmesi için İmparator'a söylemeniz yeter," diye yalvardı.

Prens Vasiliy, "Elimden gelen her şeyi yapacağımdan emin olun Prenses. Ama Hükümdar'dan bunu rica etmek benim için zor. Prenses Golitsin'in aracılığıyla Rumyantsev'e başvurmanızı öneririm. Bu daha akıllıca bir hareket olur," diye yanıt verdi.

Yaşlı kadın Rusya'nın en önemli soyadlarından birini, Prenses Drubetskaya adını taşıyordu. Ama yoksuldu, yüksek sosyeteden çoktan uzaklaşmış, eski çevresini yitirmişti. Oğlunun muhafız kıtasına nakledilmesinin yolu buradaydı. Anna Pavlovna'nın davetine sırf Prens Vasiliy'i görmek için davetsiz olarak gelmiş, Vikont'un hikâyesini de bunun için dinlemişti. Prens Vasiliy'in sözleri onu ürkütmüş, vaktiyle güzel olan yüzünde öfke belirmişti. Ama bu ancak bir dakika sürdü. Yine gülümsedi, Prens'in koluna sıkıca yapıştı.

"Dinleyin Prens," dedi, "sizden şimdiye kadar ricada bulunmuş değilim, hiçbir zaman da bulunmayacağım. Babamın size gösterdiği yakınlığı size hiçbir zaman hatırlatmadım. Ama şimdi, yalvarırım size oğlum için bunu yapın." Ve hemen ekledi: "Sizi velinimetim sayacağım." Yaşlı gözleriyle gülümsemeye çalışarak, "Hayır," dedi, "kızmayın, söz verin bana. Golitsin'e rica etmiştim, reddetti, *Soyez le bon enfant que vous avez été*."[63]

Kapıda bekleyen Prenses Elen, güzel başını çevirip, klasik heykellere benzeyen omuzlarının arkasından bakarak, “Baba, geç kalacağız,” dedi.

Ancak nüfuz, yüksek sosyetede, korunması gereken bir sermayedir. Prens Vasiliy bunu bilir, ona her ricaya gelen için başkasına ricaya kalkarsa, çok geçmez sonra kendi işi için buna yüzü kalmayacağını düşünerek nüfuzunu seyrek kullanırdı. Bununla beraber, Prenses Drubetskaya’nın işinde, bu yalvarışlardan sonra, iç acısı gibi bir şey duymuştu. Prenses ona bir gerçeği hatırlatıyordu: Mesleğinde ilk adımlarını onun babasına borçluydu. Bundan başka, kadının tavır ve hareketlerinden, bir defa kafalarına bir şey koydular mı istekleri yerine getirilmedikçe geri dönmeyen, her gün, her dakika baş ağrıtmaya, hatta kavga çıkarmaya hazır kadınlardan biri, üstelik bir ana olduğunu anlamıştı. Bu son düşünce onu sarstı. Her zamanki laubaliliğiyle, üzüntülü bir sesle, “*Chère* Anna Mihailovna,” dedi, “bunu yapmam hemen hemen olanaksız; ama sizi ne kadar sevdiğimi, rahmetli babanızın anısına ne kadar saygı gösterdiğimi kanıtlamak için olanaksız olan şeyi yapacağım. Oğlunuz muhafız kıtasına nakledilecek, size söz veriyorum. Memnun oldunuz mu?”

“Aziz Prens, siz velinimetimizsiniz! Sizden başka türlü bir hareket beklemezdim; ne kadar iyi yürekli olduğunuzu zaten bilirdim.”

Prens gitmeye davrandı.

Yaşlı kadın ezilip büzülerek, “Durun,” dedi, “iki söz daha. *Une fois passé aux gardes...*[64] Mihail İvanoviç Kutuzov’la aranız iyidir, söyleyin de Boris’i yaver olarak yanına alsın. Ancak o zaman rahat olurum, ancak o zaman...”

Prens Vasiliy güldü.

“Buna söz veremem. Kutuzov’un başkomutan olduğundan beri ayrıcalık istekleriyle nasıl rahatsız edildiğini bilmezsiniz. Moskova’nın bütün ileri gelen kadınlarının, çocuklarını ona yaver olarak vermek istediklerini bana kendisi söyledi.”

“Hayır, söz verin, sizi bırakmam, aziz velinimetim.”

Güzel kız aynı sesle yineledi:

“Baba, geç kalacağız.”

“Haydi, *au revoir*.[65] Görüyorsunuz ya!”

“Yarın hükümdara arz edersiniz değil mi?”

“Mutlaka, ama Kutuzov için söz veremem.”

Anna Mihailovna Prens’in peşinden yürüdü, bir zamanlar herhalde onun için doğal olan, ama çökmüş yüzüne şimdi o kadar yaraşmayan cilveli bir

genç kadın gülümseyişiyle, “Hayır, söz veriniz, söz veriniz *Basile*,” dedi.

Yaşını unutmuş, eski alışkanlığıyla bütün eski kadınlık yollarını harekete geçirmiş görünüyordu. Ama Prens gider gitmez yüzü yine önceki o soğuk, yapmacık biçimi aldı. Vikont’u dinleyen gruba döndü, yine dinliyormuş gibi görünerek gitmek zamanını bekledi; çünkü artık işini bitirmişti.

Anna Pavlovna soruyordu:

“Peki ya en son *sacre de Milan*[66] komedisine ne diyorsunuz? *Et des peuples de Gênes et de Lucques, qui viennent présenter leurs voeux à M. Bonaparte assis sur un trône, et exauçant les voeux des nations! Adorable! Non, mais c’est à en devenir folle! On dirait, que le monde entier a perdu la tête.”*[67]

Prens Andrey gözlerini Anna Pavlovna’ya dikerek güldü.

“Dieu me la donne, gare à qui la touche![68] Napoléon’un taç giyerken söylediği söz. *On dit qu’il a été très beau en prononçant ces paroles,”*[69] diyerek sözü İtalyanca yineledi: *“Dio mi la dona, guai a chi la tocca.”*

“J’espère enfin,” dedi Anna Pavlovna, *“que ça a été la goutte d’eau qui fera déborder le verre. Les souverains ne peuvent plus supporter cet homme, qui menace tout.”*[70]

Vikont nezaket ve ümitsizlikle, *“Les souverains? Je ne parle pas de la Russie,”*[71] dedi. *“Les souverains, madame! Qu’ont-ils fait pour Louis XVI, pour la reine, pour madame Elisabeth?”*[72] Sonra heyecanlanarak devam etti: *“Rien. Et croyez-moi, ils subissent la punition pour leur trahison de la cause des Bourbons. Les souverains? Ils envoient des ambassadeurs complimenter l’usurpateur.”*[73]

Küçümsemeyle içini çekerek duruşunu yine değiştirdi. Uzun süre el gözlüğüyle Vikont’a bakan Prens İppolit, bu sözler üzerine ansızın Küçük Prenses’e döndü. İğnesini istedi; bununla masaya, ona da göstererek, bir Condé arması çizdi. Sanki Prenses ondan bunu rica etmiş gibi ciddi bir tavırla armayı ona açıkladı.

“Bâton de gueules, engrêlés de gueules d’azur, maison de Condé,”[74] dedi.

Prenses gülümseyerek dinliyordu.

Vikont, başkalarını dinlemeyen, herkesten iyi bildiği bir işte yalnız kendi düşüncelerinin akışını takip eden bir adam tavrıyla devam etti:

“Eğer Napoléon Fransa tahtında bir yıl daha kalırsa iş çok daha ileri gider. Entrika, cebir, sürgün ve idamlar yüzünden toplum (iyi bir Fransız toplumunu kastediyorum) mahvolacak ve o zaman...”

Omuzlarını silkti, kollarını açtı. Piyer bir şey söylemek istiyordu; konuşma onu ilgilendirmişti, ama onu kollayan Anna Pavlovna sözünü ağzından aldı.

İmparator ailesinden söz ederken sesinden hiç eksik olmayan o hüzünle, “İmparator Aleksandr,” dedi, “yönetim biçimlerini seçmeyi Fransızlara bırakacağını ilan etti. Zorbadan yakayı sıyırınca halkın kollarını yasal krala açacağına kuşku yok.”

Anna Pavlovna bunları, kralcı göçmene nazik davranmak gayretiyle söylemişti.

Prens Andrey, “Burası kuşkulu,” dedi. “*Monsieur le vicomte*[75] işlerin daha şimdiden çok ileri gittiğini zannetmekte bütünüyle haklı. Eskiye dönmek güç olacak sanıyorum.”

Piyer kızararak yine söze karıştı:

“İşittiğime göre asilzadeler Napoléon’un yanına geçmiş.”

Vikont, Piyer’in yüzüne bakmadan, “Bunu Napoléoncular söylüyor,” dedi. “Bugün Fransa’da kamuoyunun görüşünü saptamak zor.”

Prens Andrey güldü:

“Bonaparte l’a dit.”[76]

(Vikont’tan hoşlanmadığı anlaşılıyordu, ona bakmıyor, ama sözünü ona yöneltiyordu.)

Kısa bir sessizlikten sonra Napoléon’un sözlerini yineledi:

“‘*Je leur ai montré le chemin de la gloire. Ils n’en ont pas voulu; je leur ai ouvert mes antichambres, ils se sont précipités en foule...’ Je ne sais pas à quel point il a eu le droit de le dire*.”[77]

Vikont itiraz etti:

“*Aucun*.[78] Dük’ün katlinden sonra en ateşli taraftarları bile onu artık bir kahraman saymıyorlardı.” Anna Pavlovna’ya döndü: *“Si même ça a été un héros pour certaines gens, depuis l’assassinat du duc il y a un martyr de plus dans le ciel, un héros de moins sur la terre.”*[79]

Anna Pavlovna’yla öbürleri daha Vikont’u gülümsemeyle onaylamaya fırsat bulmadan Piyer yine ileri atılmış, Anna Pavlovna, uygunsuz bir şey söyleyeceğini hissetmesine rağmen, onu durduramamıştı.

“Enghien Dükü’nün idamı,” dedi Piyer, “devlet için bir zorunluluktu. Napoléon’un bu hareketle sorumluluğu üzerine almaktan çekinmemesinde

ben bir ruh büyüklüğü görürüm."

Anna Pavlovna korkunç bir sesle mırıldandı:

"Dieu! Mon Dieu!"[80]

Küçük Prenses gülümsedi. Elişini kendine çekerek, *"Comment, Monsieur Pierre, vous trouvez que l'assassinat est grandeur d'âme,"*[81] dedi.

Kalabalıktan "Ah! Oh!" sesleri yükseldi.

Prens İppolit İngilizce, *"Capital!"*[82] diyerek elini dizine vurdu. Vikont omuzlarını silkti.

Piyer gözlüğünün üstünden zaferle dinleyicilerine bakıyordu.

Sözüne pervasızca devam etti:

"Bourbonlar halkı anarşiye salarak devrimden kaçtıkları için böyle söylüyorum; bir tek Napoléon devrimi anlayabilmiş, yenebilmiştir; halkın iyiliği adına bir tek kişinin hayatı önünde duramazdı."

Anna Pavlovna, "Şu masaya geçmez misiniz?" dedi.

Piyer yanıt vermeksizin sözüne devam etti ve gittikçe heyecanlanarak, "Hayır," dedi, "Napoléon büyüktür, çünkü o devrimin üstüne çıktı, onun iyi yanlarını (vatandaşlar arasındaki eşitliği, söz ve basın özgürlüğünü) korudu, yolsuzlukları önledi, iktidarı böylelikle elde etti."

Vikont, "Evet," dedi, "ama iktidarı ele alıp da cinayet işlemek için ondan yararlanmasaydı ve onu yasal krala vermiş olaydı, işte o zaman ona büyük adam derdim."

Mösyö Piyer devam etti:

"Bunu yapamazdı. Halk, iktidarı ona yalnızca kendisini Bourbonlardan kurtarsın diye ve onun büyük bir adam olduğunu gördüğü için verdi. Devrim büyük bir işti."

Bu cüretli, kışkırtıcı ara sözle gençliğini ve her şeyi çabucak söylemeye olan arzusunu gösteriyordu.

"Devrim ve hükümdar katilliği büyük iş mi? Hem sonra... Ama..." diyen Anna Pavlovna yineledi: "Şu masaya geçmez misiniz?"

Vikont tatlı bir gülümsemeyle, *"Contrat social,"*[83] dedi.

"Ben hükümdar katilliğinden söz etmiyorum, düşüncelerden söz ediyorum."

Alaycı bir ses sözünü yine kesti:

"Evet, soygunculuk, adam öldürme ve hükümdar katilliğiyle ilgili düşünceler."

“Kuşkusuz bunlar aşırılıktı, ama hepsi bu değil; asıl önemli olan şey insan hukuku, boş inanların ortadan kaldırılması, vatandaşların eşitliğidir; ve Napoléon da bu düşünceleri tüm boyutlarıyla benimsemişti.”

Bu gence, sözlerinin saçmalığını kanıtlamaya sonunda karar vermiş gibi görünen Vikont küçümseyen bir tavırla dedi ki:

“Özgürlük ve eşitlik; bu, çoktan foyası meydana çıkmış bir laf kalabalığıdır. Özgürlüğü, eşitliği kim sevmez? İsa da özgürlük, eşitlik öğütlemişti. Devrimden sonra insanlar daha mı mutlu oldular? Tersine, biz özgürlük istedik, Bonaparte onu yok etti.”

Prens Andrey gülümsüyor, bir Piyer’e, bir Vikont’a, bir ev sahibesine bakıyordu. Anna Pavlovna, bu tür ortamlara alışık olsa da Piyer’in bu hareketinden ilkin epey korkmuştu; ama Piyer’in hakaretlerine rağmen Vikont’un kendini tuttuğunu görüp de artık elinden bir şey gelmeyeceğini anlayınca kendini topladı, Vikont’la bir olup Piyer’e yüklendi.

“Mais, mon cher monsieur Pierre,”[84] dedi. “Bir dükü, yahut sadece bir insanı mahkemesiz, suçsuz idam edebilen büyük bir adam nasıl düşünülebilir?”

“Sormak isterdim,” dedi Vikont. “*Monsieur* 18. Brümiyer’i nasıl izah ediyor? Bu bir aldatma değil mi? *C’est un escamotage, qui ne ressemble nullement à la manière d’agir d’un grand homme.*”[85]

Küçük Prenses söze karıştı.

“Ya Afrika’da öldürdüğü esirler?” Omuzlarını silkerek ekledi: “Ne korkunç şey!”

Prens İppolit, *“C’est un roturier, vous aurez beau dire,”*[86] dedi.

Mösyö Piyer kime yanıt vereceğini bilmiyor, herkese bakıyor, gülümsüyordu. Onun gülümseyişi, başkalarınınki gibi ciddiyetle karışık değildi. Tersine, o gülümseyeceği zaman ciddi, hatta biraz hüzünlü olan yüzü birden silinir, değişir, yerine başka bir yüz, bir çocuk yüzü, sevimli, hatta biraz aptalca ve sanki af dileyen bir yüz belirirdi.

Onu ilk kez gören Vikont, bu Jakoben’in hiç de sözleri gibi korkunç olmadığını anlamıştı. Kimsede ses yoktu.

Prens Andrey, “Ne istiyorsunuz,” dedi, “herkese birden mi yanıt versin? Sonra, bir devlet adamının tavrıyla bir kumandanın, bir imparatorun hareketlerini birbirinden ayırmak gerekir sanırım.”

Piyer bu yardımdan memnun, hemen ekledi:

“Evet, evet, tabii.”

Prens Andrey devam etti:

“Şunu kabul etmek gerekir; Napoléon insan olarak Arkol Köprüsü’nde, vebalılara el uzattığı Jaffa Hastanesi’nde büyüktür, ama... ama başka hareketleri var ki haklı gösterilmeleri güçtür.”

Piyer’in patavatsız sözlerinin etkisini hafifletmek istemiş gibi görünen Prens Andrey gitmeye davrandı, karısına işaret ederek kalktı.

Prens İppolit birden yerinden fırladı, el işaretleriyle herkesi durdurdu, oturulmasını rica ederek dedi ki:

“Ah! Aujourd’hui on m’a raconté une anecdote moscovite, charmante: il faut que je vous en régale. Vous m’excusez, vicomte, il faut que je raconte en russe. Autrement on ne sentira pas le sel de l’histoire.”[87]

Sonra, Rusya’da ancak bir sene kalmış bir Fransız’ın şivesiyle Rusça anlatmaya başladı. Anlatacaklarına kulak verilmesini öyle heyecanla, o kadar ısrarla istemişti ki, herkes olduğu yerde durdu.

“*Moscou’da* bir hanım, *une dame* var. Çok cimri birisi. Arabası için iki *valet de pied*’ye[88] gereksinim duyuyor. İki uzun boyluya. Onun zevki de bu. Daha uzun boylu bir de *femme de chambre*’ı[89] var. Neyse, hanım dedi ki...”

Burada Prens İppolit düşüncelerini toparlamakta güçlük çekiyormuş gibi duraksayarak düşündü.

“Dedi ki... Evet, dedi ki: ‘Kız, *à la femme de chambre,*[90] *livrée*’yi[91] giy de gidelim *je vais faire des visites*.”[92]

Prens İppolit hıklayarak kahkahayı dinleyicilerinden çok daha önce salıvermişti; ama bu dinleyenleri pek etkilemedi. Ama yine, de yaşlı kadınla Anna Pavlovna da gülümsemişlerdi.

“Hanımın arabası gönderildi. Derken ansızın sert bir rüzgâr koptu. Genç kız şapkasını kaybetti, uzun saçları darmadağın oldu.”

Kendini artık daha fazla tutamadı, katılarak gülmeye başladı; bu gülme arasında da, “Bütün dünya öğrendi...” dedi.

Fıkra burada bitmişti. Gerçi bunu niçin anlattığı, niçin mutlaka Rusça söylemesi gerektiği anlaşılmamıştı, ama Anna Pavlovna ve başkaları Mösyö Piyer’in o tatsız, o kaba hareketini bu kadar hoşça tatlıya bağlayan Prens İppolit’in inceliğini değerlendirmişlerdi. Fıkradan sonra konuşma, küçük küçük gruplar arasında gelecek ve geçmiş balolar, eğlenceler, kimlerin ne zaman, nerede görüşeceği üzerine küçük, önemsiz sözlerle devam etti.

63 Eskisi gibi iyi yürekli olun.

64 Muhafız kıtasına geçince.

65 Hoşça kalın.

66 Milano'da taç giyme töreni.

67 Ya dileklerini M. Bonaparte'a arz etmeye gelen Cenova ve Lucca halklarına. M. Bonaparte tahtında oturmuş halkların dileklerini yerine getirmekte! Görülecek şey! Çıldırmak işten değil. Dünya aklını oynattı galiba.

68 Onu bana Tanrı veriyor, ona dokunacak olanın vay haline!

69 Bu sözü söylerken çok yakışıklıydı, diyorlar.

70 Ümit ederim, bardağı taşıracak damladır bu. Âlemi tehdit eden bu adama hükümdarlar artık katlanamaz.

71 Hükümdarlar mı? Rusya'dan bahsetmiyorum.

72 Hükümdarlar ha, Madam! XVI. Louis için, kraliçe için, Madam Elizabet için ne yaptılar?

73 Hiç. İnanın bana, Bourbonların davasına ihanetlerinin cezasını çekiyorlar. Hükümdarlar mı? Zorbayı selamlamak için elçi gönderiyorlar.

74 Kırmızı bir çubuğun altında gök rengi bir arma, Konde Hanedanı.

75 Sayın Vikont.

76 Bonaparte öyle söyledi.

77 "Onlara şan ve şeref yolunu gösterdim, istemediler; odamın dış kapısını açtım, hep birden hücum ettiler." Bunu söylemeye ne kadar hakkı vardı, bilmiyorum.

78 Hiçbir hakkı yoktu.

79 O bazı kimseler için bir kahraman olmuşsa bile, Dük öldürüldükten sonra gökte bir şehit artmış, yerde bir kahraman eksilmiştir.

80 Aman Tanrım!

81 Nasıl oluyor da insan öldürmekte bir ruh yüceliği buluyorsunuz, Mösyö Piyer.

82 Sermaye.

83 *Toplum Sözleşmesi*.

84 Ama, azizim Mösyö Piyer.

85 Büyük bir adamın hareket tarzına hiç de uymayan bir hokkabazlıktır bu.

86 Ne derseniz deyin, bu bir soysuzdur.

87 Bugün güzel bir Moskova fıkrası dinledim. Size onunla bir ziyafet çekeyim. Affedersiniz, Vikont, Rusça anlatacağım, yoksa fıkranın tadı tuzu kalmayacak.

88 Uşak.

89 Oda hizmetçisi.

90 Oda hizmetçisine.

91 Kılık kıyafetini.

92 Ziyaretlerde bulunacağım.

V

Misafirler, *charmante soirée*’si[93] için Anna Pavlovna’ya teşekkür ederek dağılmaya başladılar.

Piyer kaba saba bir delikanlıydı. Normalden uzundu boyu, geniş bir gövdesi, kocaman kırmızı elleri vardı. Dedikleri gibi, salona girmesini bilmez, salondan çıkmayı, yani çıkarken şöyle uygun bir şey söylemeyi ise hiç beceremezdi. Dalgındı da. Kalkarken eline kendi şapkası diye generallere özgü sorguçlu üç köşe bir şapka geçirmiş ve onu general geri isteyinceye kadar sorgucundan çekerek elinde tutmuştu. Ama iyi yürekliliği, sadeliği, alçakgönüllülüğü bütün o dalgınlığını, salona girmeyi, konuşmayı bilmemesini örtüyordu. Anna Pavlovna ona döndü, bir Hıristiyan şefkatiyle, bu davranışlarından ötürü kendisini affettiğini anlatarak başını salladı ve dedi ki:

“Sizi yine göreceğimi umarım, ama düşüncelerinizi değiştireceğinizi de umarım, aziz Mösyö Piyer.”

Piyer sesini çıkarmadı, sadece eğildi ve herkese, “Düşüncelerim düşüncelerimdir, ama nasıl iyi yürekli, nasıl babacan olduğumu görüyorsunuz,” diyen gülümsemesini bir kez daha göstermekle yetindi. Bu gülümsemenin ne demek olduğunu herkesle birlikte Anna Pavlovna da hemen anladı.

Prens Andrey hole çıktı. Pelerini omuzlarına geçiren uşağa sırtını çevirerek o sırada dışarı çıkan Prens İppolit’le karısının konuşmalarına şöyle bir kulak kabarttı. Prens İppolit sevimli, gebe Prenses’in yanı başında duruyor, el gözlüğünün arkasından gözlerini dikmiş ona bakıyordu.

“Gidin *Annette*, soğuk alacaksınız,” diye Küçük Prenses, Anna Pavlovna’yla vedalaştı ve yavaşça ekledi:

“C’est convenu.”[94]

Anna Pavlovna, Liza’nın görümcesiyle Anatol arasında hazırladığı izdivaç üzerine onunla konuşmaya fırsat bulmuştu.

Anna Pavlovna da yavaşça, “Size güveniyorum aziz dostum, ona yazın, bana söyleyin, *comment le père envisagera la chose. Au revoir,*[95]” diyerek holden ayrıldı.

Prens İppolit Küçük Prenses’e sokuldu, yüzünü yaklaştırarak yavaşça bir şeyler söylemeye başladı.

İki uşak (biri Küçük Prenses'in, öbürü Prens İppolit'in) konuşmanın bitmesini bekleyerek ellerinde şal ve redingotla duruyorlar, anlamadıkları bu Fransızca'yı öyle bir dinliyorlardı ki, söylenenleri anlıyor da bunu sezdirmek istemiyorlardı sanki. Prenses her zamanki gibi gülümseyerek konuşuyor, dinliyordu.

Prens İppolit, "Elçiliğe gitmemekle iyi yapmışım; sıkıcı bir yer... Çok güzel bir davet oldu bu, değil mi?" dedi.

Prenses üstü hafifçe tüylü dudağını kaldırarak cevap verdi:

"Balo çok iyi olacak diyorlar. Sosyetenin bütün güzel kadınları orada olacakmış."

"Hepsi değil, çünkü siz bulunmayacaksınız, hepsi değil," diye Prens İppolit neşeyle güldü; uşağı iterek elinden kaptığı şalı Prenses'in omuzlarına örttü. Beceriksizlikten mi yoksa isteyerek mi (bunu kimse kestiremezdi) her nedense, şalı Prenses'in omuzlarına örttüğü halde, kollarını uzun zaman geri çekmedi; onu sanki kucaklıyordu.

Prenses zarif bir hareketle, gülümseyerek yana çekildi; döndü, kocasına baktı. Prens Andrey'in gözleri kapalıydı. Çok yorgun ve uykusuz görünüyordu.

"Hazır mısınız?" diye karısını yukarıdan aşağı süzerek sordu.

Prens İppolit ökçelerinden aşağı inen yeni moda redingotunu aceleyle sırtına geçirdi, bacakları redingotuna dolaştı, uşağın yardımıyla arabaya binen Prenses'in peşinden avluya koştu.

"Princesse, au revoir,"[96] diye bağırdı. Dili de bacakları gibi dolaşıyordu.

Prenses eteğini toplayarak arabanın karanlık köşesine otururken, kocası kılıcını düzeltmekle meşguldü; Prens İppolit hizmet edeceğim diye insanların geçmesine engel oluyordu.

"İzin verir misiniz bayım." Bunu Prens Andrey, geçmesine engel olan Prens İppolit'e, sert ve soğuk bir Rusça'yla söylemişti.

Aynı ses okşayıcı ve yumuşak bir tonla, "Seni bekliyorum, Piyer," dedi.

Sürücü harekete geçti, arabanın tekerlekleri tıkırdamaya başladı. Prens İppolit avluda duruyor, eve kadar bırakacağını söylediği Vikont'u bekleyerek kesik kesik gülüyordu.

Prens İppolit'le birlikte arabaya oturan Vikont, *"Eh bien, mon cher, votre petite princesse est très bien, très bien,"*[97] dedi. Parmaklarının ucunu dudaklarına dokundurdu. *"Mais très bien. Et tout à fait française."*[98]

İppolit hıklayarak güldü. Vikont devam etti:

"Et savez-vous que vous êtes terrible avec votre petit air innocent. Je plains le pauvre mari, ce petit officier, qui se donne des airs de prince régnant.."[99]

İppolit yine hıkladı ve gülerek dedi ki:

"Et vous disiez, que les dames russes ne valaient pas les dames françaises. Il faut savoir s'y prendre."[100]

Piyer kendi evindeymiş gibi önden giderek Prens Andrey'in çalışma odasına geçti, alışkanlıkla hemen kanepeye uzandı, raftan rasgele bir kitap aldı (*Caesar'ın Hatıraları*), dirseğini kanepeye dayayıp kitabı ortalarından okumaya koyuldu.

Prens Andrey çalışma odasına girdi, küçücük beyaz ellerini ovuşturarak, "*Mademoiselle* Şerer'e ne yaptın sen? O şimdi büsbütün hasta olur," dedi.

Piyer bütün gövdesiyle öyle bir dönüş döndü ki, kanepe gıcırdadı, canlanan yüzünü Prens Andrey'e çevirdi, gülümseyerek elini salladı.

"Hayır, şu rahip çok enteresan, ama sorunu tam anlamıyor... Bence sonsuz barış olanaklıdır, ama anlatamıyorum... Ancak siyasi dengeyle değil herhalde..."

Görünüşe göre Prens Andrey bu soyut laflarla ilgilenmiyordu.

"Akla gelen her şey her yerde söylenmez *mon cher.* Neyse, bir şeye karar verdin mi? Süvari muhafızı mı olacaksın, diplomat mı?" diye bir süre sustuktan sonra sordu Prens Andrey.

Piyer doğruldu, bacaklarını altına çekti:

"İnanır mısın, hâlâ bilmiyorum, ikisi de hoşuma gitmiyor."

"Bir şeye karar vermek gerek, değil mi? Baban bekliyor."

Piyer yedi yaşındayken bir rahip öğretmenle yurtdışına gönderilmiş, yirmi yaşına kadar orada kalmıştı. Moskova'ya dönünce babası rahibe yol vermiş, delikanlıya demişti ki: "Şimdi sen Petersburg'a git, kendine bir meslek seç. Her şeye razıyım. İşte Prens Vasiliy'e bir mektup, işte sana para, olup biten her şeyi bana yaz, sana her konuda yardım ederim." Piyer üç aydır kendine bir meslek seçmek istiyordu ama hâlâ bir şey yapamamıştı. Prens Andrey ona işte bu işten bahsediyordu. Piyer alnını ovuşturdu; davette gördüğü rahibi kastederek, "Mason herhalde," dedi.

Prens Andrey sözünü yine kesti.

"Bunlar boş laflar," dedi, "işten konuşalım, daha iyi. Süvari muhafız alayına gittin mi hiç?"

“Hayır, gitmedim, bak aklıma ne geldi, sana bir şey söylemek istiyordum. Bugün Napoléon’a karşı savaş var. Bu savaş özgürlük uğrunda bir savaş olsa anlardım, askerlik hizmetine ilk olarak ben girerdim; ama dünyanın en büyük adamına karşı İngiltere’ye, Avusturya’ya yardım etmek... İşte bu kötü...”

Prens Andrey, Piyer’in bu çocukça sözlerine omuz silkmekle yetindi. Bu gibi saçmalıklara yanıt verilemeyeceğini anlatır gibi durdu. Gerçekten, bu safça soruya Prens Andrey’in verdiği yanıttan başka bir yanıt vermek zordu.

“Herkes yalnızca kendi vicdanıyla savaşmış olsa savaş olmazdı,” dedi.

“Bu çok iyi olurdu,” dedi Piyer.

Prens Andrey güldü.

“Evet, çok iyi olurdu. Ama bu hiçbir zaman olmayacak...”

Piyer sordu:

“Peki, niçin savaşa gidiyorsun?”

“Niçin mi gidiyorum? Bilmem. Öyle gerekiyor, gidiyorum...” Durdu. “Gidiyorum, çünkü buradaki hayat bana göre bir hayat değil!”

93 Güzel davet.

94 Bu iş tamamdır.

95 Babası bu işi nasıl karşılayacak? Güle güle.

96 Hoşça kalın Prenses.

97 E, dostum, sizin Küçük Prenses çok hoş, çok hoş... Doğrusu çok hoş...

98 Tam bir Fransız kadını.

99 Şu masum halinizle ne acımasız olduğunuzun farkında mısınız? Zavallı kocasına, hükümdar tavırları takınan şu küçük subaya acıyorum.”

100 Bir de Rus kadınlarının Fransız kadınları ayarında olmadığını söylüyorsunuz, iş onlara yanaşmasını bilmekte.

VI

Yan odada bir kadın elbisesi hışırdadı. Prens Andrey kendine gelmiş gibi silkindi, yüzünde, Anna Pavlovna'nın misafir salonundaki gibi bir ifade belirdi. Piyer ayaklarını kanepeden indirdi. Prenses içeri girdi. Başka bir elbise, bir ev elbisesi, ama öbürü kadar zarif ve yeni bir elbise giymişti. Prens Andrey kalktı, oturması için ona bir koltuk yaklaştırdı.

"Hep düşünürüm," diyerek Prenses acele ve telaşla koltuğa oturdu, her zamanki gibi söze Fransızca başladı. "Neden Anet evlenmedi acaba? Siz, *messieurs*, ne budalasınız, evlenmediniz onunla. Affedersiniz ama kadınları hiç anlamıyorsunuz. Tartışmayı ne çok seviyorsunuz Mösyö Piyer."

Piyer (genç bir kadına karşı bu gayet doğal olduğu halde) sıkılganlık göstermeden, "Kocanızla da tartışıyorum hep. Ne diye savaşa gitmek istiyor, anlamıyorum," dedi.

Prenses titredi, Piyer onun yarasına dokunmuş görünüyordu.

"Ah, işte ben de bunu söylüyorum!" dedi. "Anlamıyorum, hiç anlamıyorum. Neden erkekler savaşsız yapamıyorlar? Neden biz kadınlar bir şey istemiyor, bu işlere karışmıyoruz? Siz söyleyin. Ona her zaman söylediğim şu: Burada, dayısının yanında yaver. Çok parlak bir konumu var. Onu herkes tanıyor, takdir ediyor. Geçen gün Apraksinlerde bir bayanın *'C'est ça le fameux prince André?'*[101] diye sorduğunu işittim. *'Ma parole d'honneur.'"*[102] Güldü. "Her yerde böyle biliniyor, kolayca hükümdar yaveri de olabilir. Biliyor musunuz, hükümdar ona çok yakınlık gösterdi. Anet'le konuştuk. Bu iş çok kolay yapılabilir. Siz ne düşünüyorsunuz?"

Piyer Prens Andrey'e baktı. Konuşmanın dostunun hoşuna gitmediğini fark ederek yanıt vermedi.

"Ne zaman yola çıkıyorsun?" diye sordu.

"Ah! Ne me parlez pas de ce départ, ne m'en parlez pas. Je ne veux pas en entendre parler..."[103] Prenses salonda İppolit'le konuştuğu o nazlı, o kıvrak tonla, Piyer'i bir üyesi kabul eden bu aileye çok da yakışmayan bir tonla konuşuyordu. "Bugün bütün bu önemli ilişkileri kesmek gerektiğini düşününce... Sonra, biliyor musun Andrey," kocasına göz kırptı ve ürpererek mırıldandı: *"J'ai peur, j'ai peur!"*[104]

Prens Andrey, orada kendisinden ve Piyer'den başka birisinin daha bulunduğunun farkına varmış da hayret etmiş gibi bir tavırla ona baktı;

sonra soğuk bir nezaketle, sorgulayıcı bir tavırla sordu:

"Neden korktuğunu anlamıyorum Liza."

"Erkekler ne kadar bencil, görüyor musun; hepsi, hepsi bencil. Beni keyif olsun diye ve daha ne için Allah bilir, yapayalnız bu köye kapatıyor."

Andrey yavaşça, "Unutma ki babam, kız kardeşim orada," dedi.

"Olsun, yeter ki 'benim' dostlarım olmasın... Bir de korkmamamı istiyor."

Sesi hırçınlaşmıştı; üst dudağı yukarı kalkarak, yüzüne sevinçli değil de, yabanıl bir hayvan, bir sincap havası vermişti. Piyer'in yanında gebeliğinden bahsetmeyi uygun bulmuyormuş gibi sustu, oysa işin aslı buydu.

Prens Andrey gözlerini karısından ayırmaksızın ağır ağır, "*De quoi vous avez peur*,[105] yine de anlamadım," dedi.

Prenses kızardı, ümitsizce elini salladı:

"*Non, André, je dis que vous avez tellement, tellement changé*..."[106]

Andrey, "Doktorun erken yatmanı emrediyor," dedi, "gidip yatsan iyi olurdu."

Prenses bir şey söylemedi, üstü tüyle hafifçe gölgeli kısa dudağı ansızın titredi.

Prens Andrey kalktı, omuzlarını silkerek odada gezindi.

Piyer gözlüğünün arkasından hayretle, bön bön bir Prens Andrey'e, bir Prenses'e bakıyor, sanki o da kalkmak istiyor da sonra yine vazgeçiyormuş gibi kımıldanıyordu.

Küçük Prenses ansızın, "Mösyö Piyer buradaysa bana ne," dedi ve güzel yüzü ağlayacakmış gibi birdenbire buruştu. "Çoktandır söylemek istiyordum sana, Andrey: Neden bana karşı bu kadar değiştin? Sana ne yaptım? Kıtaya gidiyorsun, bana acımıyorsun, niçin?"

Prens Andrey, sadece, "*Lise!*" dedi. Ama bu sözde hem bir tehdit, hem bir rica, hem de, asıl önemlisi, Prenses'in bu sözlerinden pişmanlık duyacağına ilişkin bir inanç, güvenlilik vardı. Prenses yine de sözüne devam etti:

"Bana hastaymışım, çocukmuşum gibi davranıyorsun. Ben her şeyi görüyorum. Altı ay önce böyle miydin?"

Prens Andrey daha açık ve sert bir sesle, "*Lise*, rica ederim kes!" dedi.

Bu sırada gitgide heyecanlanan Piyer kalkıp Prenses'e yaklaştı. Gözyaşına dayanamamış, neredeyse o da ağlayacak olmuştu.

“Sakin olun Prenses. Size öyle geliyor, inanın bunu ben de çektim... Neden... Çünkü... Hayır, affedersiniz, ben burada fazlayım... Hayır, sakin olun... Allahaısmarladık...”

Prens Andrey onu kolundan yakalayıp durdurdu.

“Yok, dur Piyer. Prenses o kadar iyi kalplidir ki, seninle bir akşam geçirmek zevkinden beni mahrum etmek istemez.”

Prenses öfke dolu gözyaşlarını tutamadı.

“Hayır,” dedi, “o yalnız kendini düşünür...”

Prens Andrey, soğuk bir tavırla, *“Lise,”* diyerek, sesini sabrının tükendiğini gösterir bir biçimde yükseltti.

Öfkeli bir sincabı hatırlatan Prenses’in güzel küçük yüzü birdenbire çekici, sevecen bir korku ifadesiyle değişti; güzel gözleriyle alttan alttan kocasına baktı; yüzünde, düşük kuyruğunu hem hızlı hızlı hem de yorgun yorgun sallayan bir köpeğin korkak ve uysal görüntüsü belirmişti.

“Mon Dieu, mon Dieu,”[107] dedi, bir eliyle uzun eteğini toplayarak kocasına yaklaştı, alnından öptü.

“Bonsoir, Lise,”[108] diyerek ayağa kalktı Prens Andrey, karısının elini yabancı bir kadın eli gibi incelikle öptü.

İki arkadaş, susuyorlardı. Piyer Prens Andrey’e bakıyor, Prens Andrey küçücük eliyle alnını ovuşturuyordu. Piyer, “Hadi yemeğe,” diye içini çekerek ayağa kalktı, kapıya yöneldi.

Zarif, yeni döşenmiş, zengin bir yemek odasına girdiler. Peçetelerden tabaklara, gümüş ve billur takımlara varıncaya kadar her şey, yeni evlilerin evinde görülen o özel yeniliğin damgasını taşıyordu.

Yemeğin ortalarında Prens Andrey dirseğini masaya dayadı, çoktan beri içinde taşıdığı bir derdi birdenbire dökmeye karar vermiş gibi, Piyer’in onda hiç görmediği sinirli bir tavırla konuşmaya başladı:

“Asla, asla evlenme dostum: Sana tavsiyem olsun; elinden gelen her şeyi yaptığına inanmadıkça, seçtiğin kadından soğumadıkça, onu iyice görüp tanımadıkça evlenme, yoksa çok kötü, geri dönüşsüz bir biçimde aldanırsın. Yaşlanınca, işe yaramaz bir hale geldikten sonra evlen... Yoksa, iyi ve yüksek ne kadar özelliğin varsa hepsi gider, yok yere harcanır. Evet, evet! Böyle hayretle bakma bana. Eğer ileride kendinden bir şey bekliyorsan, senin için her şeyin bittiğini, bir uşakla, bir budala ile aynı sırada yer alacağın bir misafir salonundan başka her şeyin sana kapandığını evliliğin her adımında anlayacaksın... Bu böyle.”

Elini öfkeyle salladı.

Piyer gözlüğünü çıkardı. Bu onun yüzünü değiştirmiş, iyi kalpliliği iyice ortaya çıkmıştı. Dostuna hayretle bakıyordu.

Prens Andrey devam etti.

“Karım,” dedi, “mükemmel bir kadındır. Namusundan emin olunarak kendisiyle yaşanabilecek az bulunur kadınlardan biridir; ama, Tanrım, evli olmamak için neler vermezdim şimdi! Bunu yalnız sana, ilk defa sana söylüyorum, çünkü seni severim.”

Prens Andrey bunu söylerken, Anna Pavlovna’nın evinde koltuğa oturmuş, gözlerini kırpıştırarak Fransızca cümleler söyleyen Bolkonski’ye eskisinden daha az benziyordu. Kuru yüzünün kasları titriyordu; önceleri ışıltısını yitirmiş o gözler, şimdi keskin, parlak bir ışıkla parlıyordu. Normalde ne kadar cansız görünüyorsa, kızgınlık anında da o kadar enerjik olduğu her halinden belliydi.

“Söylediklerimi anlamıyorsun,” diye devam etti. “Bu başlı başına hayatın kendisidir. Bonaparte ve onun yükselmesi diyorsun...” Oysa Piyer, Bonaparte’tan söz etmiş değildi. “...Bonaparte diyorsun, ama Bonaparte çalıştığı, adım adım amacına yürüdüğü zaman özgürdü. Amacından başka bir şeyi yoktu da başarılı oldu. Ama kendini bir kadına bağladın mı, prangaya vurulmuş bir kürek mahkûmu gibi bütün özgürlüğünü yitirirsin, her şey, umudundan, gücünden ne kalmışsa hepsi, sana yük olmaktan, acı vermekten başka bir şeye yaramaz. Salon dedikoduları, balolar, gösteriş, bayağılık; işte içinden çıkamadığım kısırdöngü. Ben şimdi savaşa gidiyorum. Şimdiye kadar çıkmış en büyük savaşa gidiyorum, ama hiçbir şey bilmiyorum ve bir işe yaramam. *Je suis très aimable et très caustique.*[109] Anna Pavlovna’nın evinde de beni dinlerler. Karımın ve şu kadınların ayrılamadığı bu anlamsız çevre... Bütün bu *femmes distinguées*’lerin[110] ve genellikle kadınların ne olduğunu bir bilsen! Babamın hakkı var. Egoizm, gösteriş; kalın kafalılık, her şeyde bayağılık; kendisi gibi göründüğü zaman kadın işte budur. Sosyetede ona bakarsan, bir şeydir dersin, oysa hiç, hiçbir şey değildir. Evet, evlenme kardeşim, evlenme.”

Prens Andrey sözünü bitirmişti.

“‘Kendini,’” dedi Piyer, “‘kendini’ iktidarsız, hayatını bozulmuş bir hayat sayman bana gülünç geliyor. Senin için her şey, her şey ileride. Ve sen...”

Sözünün sonunu getirmedi, ama dostuna ne büyük değer verdiği, gelecekte ondan ne çok şey beklediği anlaşılıyordu.

"Nasıl böyle konuşabiliyor!" diye düşündü. Piyer, Prens Andrey'i, kendisinde bulunmayan, irade gücü diye tanımlanabilecek bütün özellikleri kendisinde toplamış biri olarak gördüğünden, örnek alırdı. Prens Andrey'in herkese iyi niyetle davranmakta gösterdiği güce, müthiş hafızasına, çok okumasına (her şeyi okur, bilir, her şeyden anlardı o) ve en çok da çalışma, öğrenme yeteneğine hayret ederdi. Andrey'de (Piyer'in eğilimli olduğu) düşgücü ve felsefe yapma yeteneğinin yokluğu Piyer'i şaşırtır, ama bunu bir eksiklik değil, bir güç sayardı.

Tekerleklerin yürümesi için yağlama ne kadar gerekliyse, en iyi, en dostça ilişkilerde de yaltakçılık ve övgü o kadar gereklidir.

"*Je suis un homme fini,*"[111] dedi Prens Andrey, "benden ne konuşacağız?" Bir süre sustu, sonra kafasında dolaşan avutucu düşüncelerle gülümseyerek ekledi: "Gel senden konuşalım."

Gülümsemesi Piyer'in yüzüne de vurmuştu.

"Peki, benden ne konuşacağız?" diye ağzını kayıtsız ve neşeli bir gülümsemeyle açtı. "Ben neyim ki? *Je suis un bâtard!*"[112] Birdenbire kıpkırmızı kesildi. Belli ki bunu söylemek için büyük çaba harcamıştı. "*Sans nom, sans fortune*.[113] E, doğrusu..." Ama "doğrusu"nun ne olduğunu söylemedi. "Şimdilik boştayım, halimden de memnunum. Ancak ne yapacağımı hiç bilmiyorum. Bunu sana danışmak istiyordum."

Prens Andrey şefkatli gözlerle ona baktı, bu dostça, okşayıcı bakış kendi üstünlüğünü bildiğini gösteriyordu.

"Benim için sen, özellikle bizim çevremizde tek uyanık insan olduğun için, değerlisin. Halinden memnunsun. İstediğini yap; bunun önemi yok. Senin için her yerde mutluluk var, yalnız şu Kuraginlerden ayağını kes, bu tür yaşamdan vazgeç... Bütün bu sefahat, bütün bu kaba hareketler ve bütün... sana hiç yakışmıyor."

Piyer, "*Que voulez-vous, mon cher,*"[114] diye omuzlarını silkti, "*les femmes, mon cher, les femmes!*"[115]

Andrey, "Anlamıyorum, *les femmes comme il faut*[116] başka mesele; fakat Kuragin'in kadınları, *les femmes et le vin*[117] bunu anlamam..." diye yanıt verdi.

Piyer, Prens Vasiliy Kuragin'in evinde kalıyor, oğlu Anatol'un (ıslah olur diye Prens Andrey'in kız kardeşiyle evlendirmek istedikleri Anatol'un)

sefih hayatına katılıyordu.

Piyer, ansızın aklına iyi bir şey gelmiş gibi, “Biliyor musun?” dedi. “Ciddi söylüyorum, bunu çoktan beri düşünüyordum. Bu yaşayışla ben hiçbir şeye karar veremem, hiçbir şey düşünemem. Başım ağrıyor, param yok. Beni bugün çağırdı, gitmeyeceğim.”

“Gitmeyeceğine bana namusun üzerine söz veriyor musun?”

“Namusum üzerine söz veriyorum.”

Piyer, dostunun evinden çıktığı zaman gecenin saat ikisi olmuştu. Gece, bir haziran, bir Petersburg gecesiydi; aydınlık bir geceydi. Piyer eve gitmek niyetiyle bir kira arabasına bindi. Ama eve yaklaştıkça, daha çok akşam ya da sabah saatlerini hatırlatan bu gecede uyumanın olanaksız olduğunu iyice hissediyordu. Boş sokaklarda en uzak yerler bile görünüyordu. Yolda Piyer, Anatol Kuraginlerde bu akşam artık alışılmış oyun meclisinin toplanması gerektiğini hatırladı. Oyunun sonunda, eğlenceli bir içki âlemi başlardı hep.

“Kuragin’e gitsem iyi olur,” diye düşündü, ama aynı anda Kuragin’e gitmeyeceğine dair Prens Andrey’e namus sözü verdiğini hatırladı.

Ama o anda, karaktersiz denen insanlarda görülen bir şekilde, çok iyi bildiği o sefih hayatı bir defa daha o kadar şiddetle arzuladı ki, gitmeye karar verdi.

Yine o anda, verilen sözün bir şey ifade etmediği düşüncesi içine doğdu; çünkü, Prens Andrey’den daha önce, geleceğine dair Prens Anatol’a da söz vermişti. Sonunda bütün bu namus sözlerinin, hele belki yarın öleceği ya da başına ansızın bir şey geleceği ve artık ne namuslu ne de namussuz olarak kalmayacağı düşünülürse, hiçbir anlamı olmayan şeyler olduğunu düşündü. Piyer, bütün kararlarını, projelerini altüst eden bu çeşit muhakemeleri sık sık yapardı. Kuragin’e yollandı.

Anatol’un oturduğu süvari muhafız kışlalarından büyük bir binanın kapısına yaklaşarak merdivenlerden ışıklı sahanlığa çıktı, açık kapıdan içeri girdi. Masada kimseler yoktu; boş şişeler, pelerinler, lastikler çevreye dağılmış, her yer şarap kokuyor, uzaktan konuşmalar, haykırışlar geliyordu.

Oyun ve yemek sona ermiş, ama konuklar henüz dağılmamışlardı. Piyer pelerinini attı, yemek artıklarını ve kendisini kimsenin görmediğini düşünerek sonuna kadar içilmemiş bardakları gizlice bitirmekle meşgul bir uşağın bulunduğu ilk odaya girdi. Üçüncü odadan gürültüler, tanıdık gülüşler, haykırışlar, ayı böğürmeleri işitiliyordu. Yedi sekiz delikanlı,

merak ve endişeyle açık pencerenin yanına toplanmışlardı. Üç kişi bir ayı yavrusuyla oynuyor; biri zincirinden tutuyor, ötekileri onunla korkutuyordu.

“Steven için yüz ruble koyuyorum,” dedi birisi.

“Tutunmak yok ha!” dedi öbürü.

“Ben Dolohov’un tarafındayım, Kuragin, sen hakem ol,” dedi üçüncüsü.

“E, bırakın Mişka’yı, burada bahis var.”

Bir dördüncü, “Bir hamlede, yoksa oyun kaybedilir!” diye bağırdı.

Önü açılmış ince bir gömlekle kalabalığın ortasında duran uzun boylu, yakışıklı ev sahibi seslendi:

“Yakov, şişe getir, Yakov! Durun baylar...” Piyer’e döndü. “İşte Petruşa, aziz dostumuz!”

Kısa boylu, açık mavi gözlü, bütün bu sarhoş kalabalığı içinde özellikle ayık sesiyle hayret uyandıran başka birisi pencereden seslendi:

“Gel, bahse hakemlik et.”

Anatol’un yanında oturan, Semyonovski Alayı subaylarından ünlü kumarcı ve kavgacı Dolohov’du bu.

Piyer neşeyle çevresine bakarak gülümsedi.

“Bir şey anlamıyorum. Ne oluyor?”

Anatol, “Durun,” dedi, “sarhoş değil o. Şişeyi ver.”

Masadan bardağı aldı, Piyer’e yaklaştı.

“Önce iç.”

Piyer bardakları birbiri ardına dikmeye başladı; bir yandan da, yeniden pencerenin yanına toplanan ve onları dinleyen sarhoş misafirlere bakıyordu. Anatol ona şarap dolduruyor, Dolohov’un, üçüncü katın penceresine oturup ayaklarını dışarı sarkıtarak bir şişe romu içeceği üzerine orada bulunan İngiliz deniz subayı Steven’la bahse giriştiğini anlatıyordu.

Anatol son bardağı sunarak, “Çek hepsini canım! Bırakmam yoksa!” dedi.

Piyer Anatol’u iterek, “Hayır, istemiyorum,” dedi ve pencereye yaklaştı.

Dolohov İngiliz’in kolunu tutuyor, daha çok Anatol’la Piyer’e seslenerek bahis koşullarını açıkça, bir bir anlatıyordu.

Dolohov orta boylu, kıvırcık saçlı, açık mavi gözlü bir adamdı. Yirmi beş yaşlarında vardı. Bütün piyade subayları gibi bıyıksızdı. Yüzünün en karakteristik bölgesi olan ağız çizgileri ince ince işlenmişti. Üst dudağın sivri ucu sağlam alt dudağın üstüne keskin bir biçimde iniyor, köşelerde neredeyse her iki yan için ayrı ayrı, eksilmeyen birer gülümseme beliriyordu; ve hepsi bir arada, özellikle keskin, küstah, zeki bakışlarıyla

birlikte bu yüz insanda öyle bir duygu yaratıyordu ki, onu fark etmemek olanaksızdı. Dolohov zengin değildi, nüfuzlu tanıdıkları yoktu. Anatol on binler harcadığı halde Dolohov onunla bir arada yaşar, ona kendini saydırmasını bilir, onları tanıyan herkes de Anatol'dan çok ona saygı gösterirdi. Dolohov bütün oyunları oynar, hemen her zaman kazanırdı. Ne kadar içerse içsin iradesini kaybetmezdi. Kuragin de, Dolohov da o zamanlar Petersburg'un çapkın ve eğlence düşkünleri olarak ün salmışlardı.

Rom şişesi getirilmişti; iki uşak, iyice telaşlı ve çevredeki beylerin uyarılarından, bağırmalarından ürkmüş, pencerenin dışarı bakan çıkıntısı üzerine oturmayı engelleyen çerçeveyi söküyorlardı.

Anatol muzaffer tavrıyla pencereye yaklaştı. Canı bir şey kırmak istiyordu. Uşakları yana iterek çerçeveye asıldı, fakat çerçeve yerinden kıpırdamadı. Camı kırdı.

Piyer'e dönerek, "Hadi bakalım pehlivan," dedi.

Piyer çerçevenin tabanına yapıştı, çekti ve meşe çerçeveyi kimi yerlerinden kırarak, kimi yerlerinden sökerek çatır çatır aşağı indirdi.

Dolohov, "Hepsini al, yoksa bir yere tutunuyorum zanneder," dedi.

"İngiliz övünüyor... Ha? İyi mi?.." dedi Anatol.

Piyer, rom şişesini eline alıp gökyüzündeki ışıltının, kızıl ufkun göründüğü pencereye yaklaşan Dolohov'a bakarak, "İyi," dedi.

Dolohov elindeki rom şişesiyle pencereye sıçradı.

"Dinleyin," diye pencerenin kenarında ayağa kalkıp odaya dönerek bağırdı.

Herkes sustu.

"Bahse giriyorum (İngiliz'in anlaması için Fransızca söylüyor, ama bu dili o kadar iyi konuşamıyordu). Elli emperyale bahse giriyorum." İngiliz'e dönerek ekledi: "Yüz emperyal olsun ister misiniz?"

"Hayır, elli," dedi İngiliz.

"Peki; elli emperyal olsun. İşte şu bir şişe romu sonuna kadar bir dikişte içeceğim. Pencerenin dışına, şuraya oturacağım." Eğildi, duvarın pencereden dışarıya doğru uzanan meyilli çıkıntısını gösterdi. "Hiçbir yere tutunmadan... değil mi?"

"Pekâlâ," dedi İngiliz.

Anatol İngiliz'e döndü, frakının düğmesini tuttu, yukarıdan ona bakarak (İngiliz kısa boylu idi) bahis koşullarını İngilizce tekrar etmeye başladı.

Dolohov dikkati kendine çekmek için şişe ile pencereye vurarak, "Dur! Dur Kuragin, dinle. Eğer aynı şeyi başkası yaparsa ben yüz emperyal

vereceğim. Anlıyor musun?”

İngiliz, bu yeni bahsi kabul etmek niyetinde olup olmadığını hiç sezdirmeden başını salladı. Anatol onu bırakmadı, başını sallamakla her şeyi anladığını gösterdiği halde yine de Dolohov’un sözlerini ona çevirdi. Bu akşam oyunda kaybetmiş olan genç, zayıfça bir çocuk, bir süvari muhafız subayı pencereye tırmandı, eğilip aşağıya baktı. Kaldırım taşlarına bir göz atarak, “Of!..” diye mırıldandı.

Dolohov, mahmuzları birbirine takılmış, şaşkın subayı tutup indirerek bağırdı:

“Hazır ol!”

Alması kolay olsun diye şişeyi pencerenin kenarına koyarak dikkatle, yavaşça pencereye çıktı. Ayaklarını aşağı sarkıtıp elleriyle pencerenin yanlarına dayanarak tartındı, oturdu, ellerini bıraktı. Sağa sola kımıldandı, şişeyi aldı. Ortalık artık ağardığı halde, Anatol iki mum getirip pencerenin içine dikti. Beyaz bir gömlek giyen Dolohov’un sırtı, kıvırcık saçlı başı iki yandan da aydınlatılmıştı. Hepsi pencerenin yanına toplandılar. İngiliz önde duruyordu. Piyer gülümsüyor, bir şey söylemiyordu. Odada bulunanlardan biri, ötekilerden daha yaşlısı korkulu ve öfkeli bir yüzle birdenbire ilerledi, Dolohov’u gömleğinden tutmak istedi.

İçlerinde en aklı başında olanıydı bu adam, “Beyler,” dedi, “çılgınlık bu, düşüp parça parça olacak.”

Anatol onu tuttu.

“Dokunma, korkutursun onu, düşüp parçalanır. E?.. Ne olur o zaman?.. Ha?..”

Dolohov döndü, yine ellerine dayanarak duruşunu düzeltti.

Kısılmış, ince dudaklarının arasından sözcükleri seyrek seyrek çıkararak, “Eğer işime birisi daha karışırsa ben onu şimdi işte şuraya bırakıveririm. Bak!..” dedi.

“Bak!” dedikten sonra yine döndü, ellerini bıraktı, şişeyi alıp ağzına götürdü, başını arkaya yıktı. Dengesini sağlamak için boş elini yukarı kaldırdı. Cam kırıklarını toplamaya başlayan bir uşak gözlerini pencereden ve Dolohov’un sırtından ayırmadan yere eğilmiş, öylece kaldı. Anatol gözlerini açmış dimdik duruyordu. İngiliz dudaklarını uzatmış, yandan bakıyordu. Dolohov’u tutmak isteyen adam odanın bir bucağına kaçmış, yüzünü duvara çevirerek kanepeye uzanmıştı. Piyer yüzünü kapamış, endişe içinde kalakalmıştı. Kimsede ses yoktu. Piyer ellerini gözlerinden çekti. Dolohov hep aynı biçimde oturuyordu, başı arkaya devrilmiş, ensesinin

kıvırcık saçları gömleğinin yakasında, şişeyi tutan eli titreyerek, emekleyerek gittikçe yükseliyordu. Görünüşe göre şişe boşalıyor, boşaldıkça da Dolohov kafasını arkaya yıkarak vücudunu dik tutmaya çalışıyordu. Piyer içinden, “Neden böyle uzun sürdü bu?” dedi. Ona yarım saatten çok geçmiş gibi geliyordu. Dolohov ansızın sırtını geriye yasladı. Eli titredi. Bu titreme, pencerenin meyilli kenarında duran gövdeyi büsbütün yerinden oynatmaya yeterdi. Bütün vücudu oynadı, başı, elleri sarsıldı. Bir eli pencerenin taban tahtasını yakalamak için kalktı, ama yine indi. Piyer gözlerini tekrar kapadı. “Onları artık bir daha hiç açmam,” diyordu içinden. Birdenbire çevresindeki her şeyin hareket ettiğini hissetti. Baktı: Dolohov pencerenin kenarında ayakta duruyordu. Yüzü sararmış ve neşeliydi.

“Şişe boş!”

Şişeyi İngiliz’e fırlattı, İngiliz ustalıkla onu yakaladı. Dolohov pencereden atladı, keskin bir rom kokusu yayıyordu.

Her yandan, “Mükemmel! Aşk olsun! İşte bahis böyle olur! Hay Allah!” gibi sesler yükseliyordu.

İngiliz çantasını çıkarmış, paraları sayıyordu, Dolohov kaşlarını çatıyor, sesini çıkarmıyordu, Piyer pencereye doğru fırladı.

“Baylar! Kim benimle bahse girişiyor? Ben de aynı şeyi yaparım,” diye haykırdı. “Hem bahse de gerek yok, bir şişe emredin, yaparım... Emredin gelsin.”

Dolohov gülümseyerek, “Bırak, bırak!” dedi.

“Ne diyorsun? Aklını mı kaçırdın? Kim bırakır seni? Daha senin merdivende başın dönüyor,” diye her taraftan söylenmeye başladılar.

“İçeceğim, getir romu!” diye Piyer azimli, sarhoşça bir hareketle sandalyeye vurarak haykırdı; pencereye tırmandı.

Koluna yapıştılar; ama öyle güçlüydü ki, yanına yaklaşanı ta uzağa fırlatıyordu.

Anatol, “Hayır,” dedi, “onu böyle vazgeçiremezsiniz. Durun, ben onu kandırırım. Baksana, ben seninle bahse giriyorum, ama yarın; şimdi hep birlikte ...’ye gidelim.”

Piyer, “Gidelim, gidelim! Mişka’yı da götürelim...” diye haykırdı.

Ayıyı yakaladı, kucaklayıp kaldırdı, odada onunla dönmeye başladı.

101 Meşhur Prens Andrey mi bu?
102 Şerefim üzerine yeminle.
103 Bana bu yolculuktan söz etmeyin. Bunu duymak bile istemiyorum...
104 Korkuyorum, korkuyorum.
105 Neden korkuyorsunuz?
106 Yok, Andrey, demek istediğim, siz öylesine değiştiniz, öylesine değiştiniz ki...
107 Tanrım, Tanrım.
108 İyi akşamlar, Liza.
109 Hem inceyim, hem alaycı.
110 Seçkin kadınlar.
111 Ben bitmiş bir adamım.
112 Ben bir piçim.
113 İsimsiz ve servetsiz.
114 Ne yapalım, azizim.
115 Kadınlar, azizim, kadınlar!
116 Düzgün kadınlar.
117 Kadınlar ve şarap.

VII

Prens Vasiliy, biricik oğlu Boris için kendisine ricada bulunan Prenses Drubetskaya'ya Anna Pavlovna'nın davetinde verdiği sözü yerine getirmişti.

Boris'in işi İmparator'a arz edilmiş ve o asteğmen olarak Semyonovski Muhafız Alayı'na nakledilmişti. Ama, Anna Mihailovna'nın bütün çabasına, entrikalarına rağmen Boris, emir subaylığına ya da Kutuzov'un korumasında bir göreve atanmamıştı. Anna Pavlovna'nın davetinden bir süre sonra Anna Mihailovna Moskova'ya dönmüş, doğruca, Moskova'da yanlarında kaldığı ve daha geçenlerde orduya katılan, çok geçmeden de muhafız asteğmenliğine yükselen, tapınırcasına sevdiği Borisçiğinin büyüdüğü, senelerce yanında yaşadığı zengin akrabaları Rostovların evine inmişti. Muhafız Alayı 10 Ağustos'ta Petersburg'dan artık ayrılmıştı; giyim işi için Moskova'da kalan oğlunun yolda, Radzivilov'da ona yetişmesi gerekiyordu.

Rostovlarda Natalyaların, Anna ile küçük kızın isim günleri kutlanıyordu. Kontes Rostova'nın bütün Moskova'da bilinen Povarskaya'daki büyük evine ziyaretçi taşıyan altı atlı arabalar sabahtan beri ardı arkası kesilmeden gidip geliyordu.

Kontes, güzel büyük kızı ve durmadan yenileri gelen misafirleriyle salonda oturuyordu.

Kontes zayıf yüzlü, Doğulu izlenimi veren, kırk beş yaşlarında, on ikiye varan çocuklarıyla yıpranmış görünen bir kadındı. Güçsüzlüğünün hareketlerine ve konuşmasına verdiği ağırlık saygı uyandırıyordu. Prenses Anna Mihailovna Drubetskaya orada evin kadını gibi oturuyor, misafirleri kabul ediyor, onlarla konuşup ilgileniyordu. Gençler arka odalardaydı, misafirleri karşılamaya gerek duymuyorlardı. Kont misafirleri karşılıyor, uğurluyor, herkesi yemeğe buyur ediyordu.

"Kendi hesabıma da, isim günleri kutlanan sevgililerin hesabına da size çok, çok minnettarım, *ma chère*, yahut *mon cher* (ayrıksız, kendisinden yüksek olsun, aşağı olsun herkese *ma chère* ya da *mon cher* derdi) yemeğe gelmezseniz beni gücendirirsiniz, *mon cher*, bütün aile adına yürekten rica ederim, *ma chère*." Bu sözleri dolgun, şen ve iyice tıraş olmuş yüzünde hep aynı ifadeyle, aynı güçlü el sıkışıyla, yinelenen kısa reveranslarla herkese

söylüyordu. Kont, bir misafir uğurlayınca salonda bir erkek veya kadının yanına döner, bir koltuk çekip oturur, yaşamayı seven ve bilen bir adam tavrıyla ayaklarını erkekçe açar, ellerini dizlerine koyarak anlamlı anlamlı başını sallar, havaya dair tahminler yürütür, sağlık öğütleri verir, bazen Rusça, bazen çok kötü ama serbest konuştuğu bir Fransızca ile söyler, sonra yorgun, ama ödevini yerine getirmekte sağlam bir adam tavrıyla çıplak başındaki seyrek beyaz saçları düzelterek yine misafir uğurlamaya gider, yine gelenleri yemeğe buyur ederdi. Bazen sofradan dönerken çiçeklikten, hizmetçi dairesinden, seksen kişilik sofra takımıyla donatılan masanın bulunduğu büyük mermer salona geçer, gümüş ve porselen takımları taşıyan, masaları yerleştiren, damasko masa örtülerini yayan hizmetçilere bakar, kâhyası asilzade Dimitri Vasilyeviç'i yanına çağırır ve derdi ki:

"Aman Mitenka, her şeyin mükemmel olmasına dikkat et." Açılır kapanır masaya memnun memnun bakarak eklerdi: "Hah şöyle. İşin başı servis. İyi, iyi..."

Sonra memnun, içini çekerek salona dönerdi.

Kontes'in iriyarı uşağı salonun kapısından girerek kalın sesiyle haber verdi:

"Mariya Lvovna Kuragina kızıyla birlikte geldiler."

Kontes bir an düşündü. Kocasının resmini taşıyan altın bir enfiye kutusundan bir çekimlik alarak, "Bu ziyaretçiler de canımı sıktı," dedi. "Neyse, onu son olarak kabul edeceğim; çok kibirli bir şey. Buyursunlar."

Bu son sözü hüzünlü sesle, sanki uşağa "Öldürün beni artık" der gibi söylemişti.

Uzun boylu, şişman, kurumlu bir kadın ablak ve güler yüzlü kızıyla elbiselerini hışırdatarak salona girdi.

"*Chère comtesse, il y a si longtemps... elle a été alitée la pauvre enfant... au bal des Razoumowsky... et la comtesse Apraksine... j'ai été si heureuse...*"[118]

Birbirini bastıran, elbise hışırtıları ve sandalye gürültüleriyle karışan hararetli kadın sesleri duyuldu. Tam, ilk fırsatta ayağa kalkmak, elbiseleri hışırdatmak, "*Je suis bien charmée; la santé de maman... et la comtesse Apraksine,*"[119] demek ve tekrar elbiseleri hışırdatıp sofaya çıkmak, kürk ya da pelerini giymek ve çıkıp gitmek zamanlarında girişilecek konuşma başladı. Söz, şehrin o günlerde en çok konuşulan konusu, tanınmış zengin ve Yekaterina devrinin yakışıklı adamı yaşlı Kont Bezuhov'un hastalığı ve Anna Pavlovna Şerer'in davetinde kabalıklar eden oğlu Piyer'den açıldı.

Misafir hanım, “Zavallı Kont’a çok acıyorum,” dedi, “sağlığı zaten kötü; şimdi bir de oğlunun verdiği üzüntü. Bu onu öldürecek!”

“Ne olmuş?” diye Kontes, Kont Bezuhov’un üzüntüsünün nedenini on beş defa dinlediği halde ziyaretçinin neden söz ettiğini bilmiyormuş gibi sordu.

Misafir hanım, “İşte,” dedi, “şimdiki terbiye! Bu delikanlı daha yurtdışındayken kendi havasına bırakılmıştı. Şimdi Petersburg’da öyle çirkin işler yapmış ki diyorlar, oradan onu polis zoruyla çıkarmışlar.”

“Anlatsanıza!” dedi Kontes.

“Arkadaşları kötü,” diye Prenses Anna Mihailovna söze karıştı. “Prens Vasiliy’in oğlu, o, bir de Dolohov adında birisi; neler yapmışlar neler. İkisi bunun acısını çekti. Dolohov’un rütbesi alındı, Bezuhov’un oğlu Moskova’ya sürüldü. Anatol Kuragin’e gelince; babası nasılsa işi örtbas etti. Ama onu da Petersburg’dan uzaklaştırdılar.”

Kontes, “Ne yapabilirlerdi sanki?” dedi.

Misafir hanım, “Haydut bunlar; hele Dolohov. Mariya İvanovna Dolohova’nın oğludur. Anası saygıdeğer bir kadın, ama ne çare? Düşünün bir; üçü ellerine bir yerden bir ayı geçirmişler, onu arabaya almışlar, aktrislere götürüyorlarmış. Zabıta onları durdurmak için koşmuş. Komiseri yakalamışlar, ayıyla sırt sırta bağlayarak Moyka’ya koyuvermişler; ayı yüzmeye başlamış, komiser de sırtında.”

“Komiserin hali görülecek şeymiş, *ma chère*,” diye Kont gülmekten katılarak haykırdı.

“Ah, ne kötü! Gülünecek şey mi bu, Kont?”

Ama kadınlar da gülmekten kendilerini alamamışlardı.

Misafir devam etti:

“Biçareyi zor kurtardılar. Kont Kiril Vladimiroviç Bezuhov’un oğlu işte böyle akıllıca eğleniyor! Oysa onun için güzel şeyler söylüyorlardı. İşte Batılı terbiyenin sonu. Öyle sanıyorum ki zengin olmasına rağmen, onu burada kimse kabul etmeyecek. Bana takdim etmek istediler. Kesin olarak reddettim; kızlarım var.”

Kontes, dinlemiyormuş gibi bir tavır takınan genç kızdan misafir hanıma doğru eğilerek sordu:

“Neden bu delikanlı için o kadar zengindir diyorsunuz? Kont Bezuhov’un bütün çocukları evlilik dışıdır. Sanırım... Piyer de öyle.”

Misafir elini salladı:

“Yirmi kadar evlilik dışı çocuğu var sanıyorum.”

Prenses Anna Mihailovna, belli ki, büyüklerle tanışıklığı olduğunu, sosyetenin içyüzünü bildiğini göstermek için söze karıştı. Anlamlı anlamlı, "Sorun şu," dedi, "Kont Kiril Vladimiroviç'in ünü malum... Çocuklarının sayısını bile unuttu, ama Piyer'i severdi."

Kontes, "Zavallı ihtiyar," dedi, "daha geçen yıl ne kadar iyiydi. Böyle güzel bir erkek görmedim."

Anna Mihailovna, "Şimdi çok bozuldu," dedi. "Şunu söylemek istiyorum," diye sözüne devam etti. "Prens Vasiliy karısı tarafından bütün servetin doğrudan doğruya mirasçısıdır. Ama Piyer'i babası çok severdi. Onunla yakından ilgilenmiştir. Hükümdara da yazmıştır... Öyle ki, eğer ölecek olursa (artık bu her an bekleniyor, *Lorrain* de Petersburg'dan geldi) bu büyük servet Piyer'e mi, Prens Vasiliy'e mi, kime kalacak, bunu kimse bilmiyor. Kırk bin nüfus[120] ve milyonlar. Çok iyi biliyorum bunu, çünkü Prens Vasiliy kendisi söyledi bana. Sonra Kiril Vladimiroviç tarafından küçük kuzenim de olur. Boris'in de vaftiz babasıdır," diye bunu önemli saymıyormuş gibi ekledi.

Misafir, "Prens Vasiliy dün Moskova'ya geldi; denetime gidiyormuş, öyle duydum," dedi.

"Evet, ama *entre nous*[121] bu bir bahane. Sırf Kiril Vladimiroviç için geldi. Ağır hasta olduğunu duyduğu için," dedi Prenses.

Kont, "Ama *ma chère*," dedi. "Bu çok hoş bir muziplik (yaşlı misafirin onu dinlemediğini görünce genç kızlara döndü), komiserin hali görülecek şeydi, gözümün önüne getiriyorum da."

Polis komiserinin el sallamasını taklit ederek, her zaman iyi yiyen içen insanlar gibi şişman bedenini baştan ayağa sarsan gevrek ve güçlü bir kahkahayla yine gülmeye başladı.

"E, yemeğe bekleriz," dedi.

118 Sevgili Kontes, ne zamandan beri... zavallıcık yataktaydı... Razumovskilerin balosundan... ve Kontes Apraksin... o kadar sevindim ki...

119 Çok memnunum, annemin sıhhati... ve Kontes Apraksin.

120 Toprağa bağlı köylüler.

121 Laf aramızda.

Sessizlik oldu. Kontes misafire nazikçe gülümsüyor, ama eğer şimdi kalkıp giderse, hiç gücenmeyeceğini de gizlemeyerek bakıyordu. Misafirin kızı annesine sorarca göz atarak kalkmak için elbisesini düzeltmeye başlamıştı ki ansızın kapıda ayak sesleri, birbirine çarpan, devrilen sandalyelerin gürültüsü duyuldu, on üç yaşlarında bir kız çocuğu kısa muslin eteğinde sakladığı bir şeyle içeri düştü, odanın ortasında durdu. Belli ki önceden tasarlanmamış bir şeydi bu. O sırada kapıda koyu kızıl yakalı bir üniversiteli, bir muhafız subayı, on beş yaşlarında bir kız, çocuk ceketi giymiş tombul, al yanaklı bir erkek çocuk göründü.

Kont fırladı, kaçan kızın önünde kollarını açtı.

“İşte o!” diye gülerek bağırdı. “İsim gününün kahramanı! *Ma chère*, günün kahramanı!”

“*Ma chère, il y a un temps pour tout,*”[122] dedi ve kocasına dönerek ilave etti: “Onu hep sen şımartıyorsun, *Elie*.”

Misafir hanım, “*Bonjour, ma chère, je vous félicite*,”[123] dedi. Annesine döndü. “*Quelle délicieuse enfant*.”[124]

Kara gözlü, büyücek ağızlı, çirkince ama canlı bir kız çocuğuydu; hızlı koşmaktan korsajdan fırlamış minicik açık omuzları, arkaya düşmüş siyah bukleleri, incecik çıplak kolları, dantelli bir pantolon ve üstü açık pabuçlar içindeki küçücük bacak ve ayaklarıyla çocuklukla genç kızlık arasındaki o mutlu çağdaydı. Babasından kaçarak annesine koştu, onun sert uyarısına aldırış etmeksizin kızaran yüzünü dantelli atkısında gizledi ve güldü. Eteğinin altından çıkardığı bir bebek üzerine kesik kesik bir şeyler anlatarak gülüyordu.

“Gülüyor musunuz?.. Bebek... Mimi... Görüyor musunuz?”

Nataşa gülmekten konuşamıyordu. Annesinin göğsüne düştü. Öyle yüksekten, öyle çınlayan bir kahkaha salıverdi ki herkes, hatta kurumlu misafir bile kendini tutamayarak güldü.

Annesi yapmacık bir öfkeyle kızı iterek, “Hadi bakayım,” dedi, “maymun suratlı bebeğini al da git, hadi!” Misafire dönerek ekledi: “Bu benim küçük kızım.”

Nataşa yüzünü annesinin dantelli şalından bir an için ayırdı, gülmekten yaşaran gözleriyle ona aşağıdan yukarı baktı, yine yüzünü gizledi.

Bu mutlu aile sahnesini izlemek zorunda kalan misafir bir şeyler söyleme gereği duydu.

Nataşa'ya, "Söyler misiniz şeker kızım," dedi, "bu Mimi neyiniz oluyor? Kızınız, öyle mi?"

Misafirin çocuk taklidi yaparak konuşması Nataşa'nın hoşuna gitmemişti. Yanıt vermedi, soğuk bir yüzle ona baktı.

Bu sırada bütün gençler; Prenses Anna Mihailovna'nın oğlu subay Boris, Kont'un büyük oğlu üniversiteli Nikolay, yeğeni on dört yaşındaki Sonya, küçük oğlu Petruşa hep birden salona gelip oturmuşlardı. Yüzlerinde oynaşan heyecanı, neşeyi görgü sınırından aşırmamaya çabaladıkları görülüyordu. Belli ki, böyle ansızın koşup geldikleri arka odalardaki konuşmaları buradaki, şehir dedikodularına ya da *Comtesse Apraksine*'e dair konuşmadan daha hoştu. Ara sıra birbirlerinin yüzüne bakıyor, gülmemek için kendilerini zor tutuyorlardı.

İki genç, üniversiteliyle subay, çocukluk arkadaşı ve yaşıttılar, ikisi de yakışıklıydı. Ama birbirlerine benzemezlerdi. Boris durgun, güzel yüzünün çizgileri ince ve düzgün, uzun boylu sarışın bir delikanlıydı; Nikolay orta boylu, kıvırcık saçlı, açık yüzlü bir gençti. Üst dudağının üzerinde siyah tüyler belirmiş, bütün yüzüne bir azim ve heyecan ifadesi vermişti. Nikolay, salona girince kızarmıştı. Söyleyecek bir şey aradığı ama bulamadığı anlaşılıyordu. Boris'se tersine, hemen söyleyecek bir şey bulmuştu: Sakin, alaylı bir eda ile bebek Mimi'yi daha genç kızken, burnu sağlamken tanıdığını, beş yıl içinde iyice yaşlandığını, başının yer yer çatladığını söyledi. Söyledikten sonra Nataşa'ya baktı. Nataşa başını öteye çevirerek, gözlerini yummuş, için için ve katılırcasına gülen erkek kardeşine baktı, kendini artık daha fazla tutamadı, yerinden fırladı, ufacık ayaklarının bütün hızıyla odadan kaçtı.

Boris gülmüyordu. Annesine döndü ve gülümser bir yüzle, "Siz de galiba gitmek istiyordunuz değil mi *maman*?[125] Araba lazım mı?" dedi.

Annesi gülümseyerek, "Evet," dedi, "git söyle hazır olsun."

Boris sessizce kapıdan çıktı, Nataşa'nın arkasından gitti. Şişman çocuk, oyunlarının bozulmasına canı sıkılmış gibi öfkeyle arkalarından koştu.

122 Şekerim, her şeyin bir zamanı var.

123 Günaydın şekerim, sizi kutlarım.

124 Ne tatlı çocuk.

125 Anne.

IX

Misafir salonunda Kontes'in, küçük kız kardeşinden dört yaş büyük olan ve kendisini artık büyümüş sayan büyük kızıyla misafir kızdan başka, gençlerden Nikolay'la yeğen Sonya kalmıştı. Sonya, incecik, narin, uzun kirpiklerinin gölgelediği bakışları baygın, başını iki defa dolayan saç örgüsü sık ve siyah, yüzünün ve özellikle çıplak, zayıf, ama adaleli kollarının ve boynunun cildi, esmer bir kızdı. Edalı yürüyüşü, el ve ayak hareketlerinin zarifliği, oynaklığı, biraz şeytanca ve çekingen tavırlarıyla mükemmel bir dişi kedi olacağa benzeyen, güzel ama daha gelişmemiş bir kedi yavrusunu andırıyordu. Konuşmalara gülümsemesiyle katılmayı uygun gördüğü anlaşılıyordu. Ama gözleri, orduya katılan *cousin*'e uzun ve sık kirpiklerinin altından elinde olmadan öyle tutkuyla bakıyordu ki, gülümsemesi kimseyi bir an bile aldatamazdı. Belli ki dişi kedi sadece Boris'le Nataşa gibi bu salondan kendilerini dışarı atar almaz daha hızla sıçramak, *cousin*'i ile oynamak için sinmişti.

İhtiyar Kont misafir hanıma döndü, oğlu Nikolay'ı göstererek, "*Ma chère*," dedi, "işte arkadaşı Boris, subay oldu. Arkadaşlık dolayısıyla o da ondan ayrılmak istemiyor; üniversiteyi de, benim gibi bir ihtiyarı da bırakıyor; asker oluyor, *ma chère*. Oysa arşivde yeri hazırdı, her şey hazırdı." Soran gözlerle ekledi: "Arkadaşlığı görüyor musun?"

Misafir hanım, "Ya, evet. Savaş başladı diyorlar," dedi.

Kont, "Bunu çoktandır söylüyorlar," dedi. "Söylüyorlar, söylüyorlar ama bir şey de olduğu yok. *Ma chère*, arkadaşlığı görüyor musun? *Hussar*[126] alayına gidiyor," diye yineledi.

Misafir ne diyeceğini bilemiyordu, başını salladı.

Nikolay, kendisini utanılacak bir iftiradan saklar gibi, "Hiç de arkadaşlıktan değil. Hiç de değil, sadece askerliğe olan sevgiden," diye yanıt verdi. Kuzenine ve misafir kıza baktı, ikisi de takdir dolu gülümsemelerle ona bakıyorlardı.

Kont, "Bugün Pavlograd *Hussar* Alayı'nın Komutanı Chobert bize yemeğe gelecek. İzinli olarak burada bulunuyor. Nikolay'ı da alıp götürecek, ne yaparsın?" diye omuzlarını silkerek ona çok üzüntü verdiği anlaşılan bu sorunu şaka yollu açtı.

Nikolay, “Size söylemiştim baba,” dedi. “Eğer bana izin vermiyorsanız kalırım. Ama biliyorum ki, ben askerlikten başka hiçbir işe yaramam, diplomat olamam, memur olamam, duygularımı gizlemeyi beceremem.”

Güzel gençliğinin verdiği nazlılıkla, hep Sonya’ya ve genç misafir kıza göz ucuyla bakarak konuşuyordu.

Kedi yavrusu, onu gözleriyle tırmalıyor, her an oynamaya, kediliğini göstermeye hazır görünüyordu.

Kont, “Peki peki!” dedi. “Hep öfkelenir. Bonaparte hepsinin başını döndürdü; teğmenken nasıl imparator oldu diye düşünüyorlar. Eh, Allah versin,” diye misafirin alaylı gülümsemesini fark etmeden ekledi.

Büyükler Bonaparte’tan söz açtılar. Karagin’in kızı Jüli genç Rostov’a döndü.

“Ne yazık ki perşembe günü Arharovlarda yoktunuz. Sizsiz orada canım sıkıldı,” diye zarifçe gülümsedi.

Koltukları kabaran delikanlı, gülümseyerek kalkıp kızın yanına oturdu. Bu gülümsemenin zorlukla gülümseyen ve öfkeyle kızaran Sonya’nın kalbini kıskançlık hançerleriyle doğradığının hiç farkında olmadan Jüli ile baş başa konuşmaya başladı. Konuşma arasında dönüp ona baktı. Sonya müthiş bir öfkeyle onu süzdü, gözlerinde gözyaşlarını, dudaklarında gülümseyişini saklayarak odadan çıktı. Nikolay bütün neşesini yitirmişti. Konuşma arasında ilk fırsatı bekledi, sonra Sonya’yı aramak için kaygılı bir yüzle odadan çıktı.

Anna Mihailovna dışarı çıkan Nikolay’ı işaret ederek, “Şu gençlerde sır öyle sırıtır ki,” dedi ve ekledi: “*Cousinage, dangereux voisinage*.”[127]

Odaya gençlerle birlikte giren güneş ışığı kaybolunca Kontes ona kimsenin sormadığı ama kafasını hep kurcalayan bir şeye yanıt verir gibi, “Evet,” dedi, “onlara bakıp sevinç duymak için ne zahmetler, ne üzüntüler çekilmiştir! Oysa şimdi bile, doğrusu sevinçten çok, korkumuz var. İnsan hep korkuyor, hep korkuyor! Hele tehlikelerle dolu şu yaşlarında...”

Misafir hanım, “Her şey verilen terbiyeye bağlı,” dedi.

Kontes devam etti, “Evet haklısınız,” dedi. “Tanrı’ya şükür, şimdiye kadar çocuklarımla hep arkadaş oldum, bana tam bir güvenleri var,” (Kontes, çocuklarının kendilerinden gizli bir şeyleri olmadığını sanan birçok ana baba gibi yanılıyordu) “her zaman kızlarımın birinci *confidente*’ı[128] olacağımı, Nikolaycığım ateşli yapısıyla yaramazlık etse de (erkek çocuk bunsuz olmaz) onlara şu Petersburg beyleri gibi davranmayacağımı biliyorum.”

Karışık konuların içinden hep “Mükemmel, mükemmel,” diyerek çıkan Kont hemen onayladı:

“Evet, mükemmel, mükemmel çocuklar. Düşünün! *Hussar* alayına girmek istiyor! İşte, daha ne istiyorsunuz *ma chère*!”

Misafir hanım:

“Küçük kızınız ne sevimli şey! Barut!”

“Evet, Barut. Bana çekti! Ama ne sesi var...”

“Kızım ama, doğrusu yaman bir şarkıcı, ikinci bir Solomni olacak. Ona ders vermek için bir İtalyan tuttuk,” dedi Kont.

“Erken değil mi? Bu yaşta ders almak sesi için zararlıdır, derler.”

“Yok canım, ne erkeni? Analarımız on iki on üç yaşında evlenirlerdi.”

“Ne dersiniz, daha şimdiden Boris’e tutkun!” diyen Kontes, Boris’in annesine bakarak için için güldü, böylece onu hep düşündüren bir şeye yanıt verdi. Sonra devam etti: “İşte bakın; onu sıkı tutsaydım, engelleseydim... Gizli gizli neler yapacaklardı kim bilir (öpüşeceklerdi demek istiyordu). Halbuki şimdi ne konuşmuşsa biliyorum. Gece kendisi gelir, her şeyi anlatır bana. Belki onu şımartıyorum ama bence bu daha iyi. Büyük kızımı sıkı tutmuştum.”

Büyük kız, güzel Kontes Vera gülümseyerek, “Evet, beni tamamıyla başka bir biçimde büyüttüler,” dedi.

Ama gülümsemesi Vera’nın yüzünü güzelleştirememişti. Tersine, yüzü biçimsiz, dolayısıyla, hoşa gitmeyen bir hal almıştı. Büyük kız Vera güzeldi, zekiydi; mükemmel bir tahsil, iyi bir terbiye görmüştü. Sesi hoştu. Söyledikleri doğru ve yerindeydi; ama tuhaf şey, herkes dönüp ona baktı. Misafir hanım da, Kontes de. Bunu neden söyledi diye hayret etmiş, sıkılmışlardı.

Misafir hanım, “İlk çocuklara her zaman fazla özenilir, görülmedik bir şey yapmak istenir,” dedi.

Kont, “Niye inkâr etmeli, *ma chère*!” dedi. “Kontesçiğim Vera’ya çok özendi doğrusu.” Vera’ya babacan bir tavırla göz kırparak ekledi: “Eh! Ne de olsa mükemmel bir kız çıktı.”

Misafirler yemeğe geleceklerine söz vererek kalkıp gittiler.

Kontes onları uğurladıktan sonra, “Ne biçim iş!” dedi. “Oturdular da oturdular!”

126 Başta Macaristan olmak üzere pek çok Avrupa ülkesinin ordusunda hafif süvari. (Y.N.)
127 Kuzenlik, tehlikeli yakınlık.
128 Sırdaş.

X

Nataşa misafir salonundan fırlayıp çıkınca ancak çiçekliğe kadar koşmuştu. Burada durdu, salondaki konuşmaya kulak kabartarak Boris'in çıkmasını bekledi. Sabırsızlanmaya başlamıştı. Delikanlının yavaş, ağır, ölçülü adımları duyulunca küçücük ayağını yere vurdu, çabuk gelmediği için neredeyse ağlayacaktı. Hemen kendini çiçek kasalarının arasına atarak gizlendi.

Boris odanın ortasında durdu, bakındı. Üniformasının kolundaki tozları eliyle sildi, güzel yüzünü seyrederek aynaya yaklaştı. Nataşa nefesini kısmış, ne yapacağını bekleyerek pusuda, gözetliyordu. Boris aynanın karşısında bir süre durdu, gülümsedi, büyük kapıya doğru yürüdü. Nataşa ona seslenmek istedi, sonra vazgeçti.

Kendi kendine, "Bırak arasın," dedi.

Boris çıkar çıkmaz, öbür kapıdan Sonya kıpkırmızı kesilmiş, gözleri yaş içinde, öfkeyle bir şeyler mırıldanarak içeri girdi. Nataşa ona doğru koşmak için yaptığı ilk hareketten kendini alıkoydu. Sihirli şapka altındaki görünmeyen insan gibi pususundan olup bitenleri gözetledi. İçinde yeni ve başka bir hazzın varlığını duyuyordu. Sonya bir şeyler mırıldandı, dönüp salonun kapısına baktı. Nikolay kapıdan çıktı, Sonya'ya koşarak, "Sonya!" dedi. "Ne oluyorsun? Olur mu bu?"

Sonra hıçkırarak, "Yok bir şey, yok. Bırakın beni!" dedi.

"Hayır, ne olduğunu ben biliyorum."

"Eh, biliyorsanız çok iyi, gidin ona."

Nikolay kızın elini alarak, "Sonya!" dedi, "Bir tek söz! Bir kuruntu yüzünden bana da, kendine de böyle işkence etmek olur mu?"

Sonya elini çekmedi, artık ağlamıyordu.

Nataşa kıpırdamıyor, nefesini kesmiş, parlayan gözleriyle pususundan bakıyordu. "Şimdi ne olacak acaba?" diye düşünüyordu.

Nikolay, "Sonya! Dünya gözümde değil! Sen, yalnız sen, benim için her şeysin. Bunu kanıtlayacağım sana," diyordu.

"Söylemeyin böyle, istemiyorum."

"Peki, söylemeyeceğim, affedin Sonya!"

Onu kendine çekti, öptü.

Nataşa içinden, “Ah, ne iyi!” dedi. Sonya Nikolay’la odadan çıkınca arkalarından yürüdü. Boris’e seslendi.

Anlamlı ve şeytanca bir tavırla, “Boris, buraya gelin,” dedi, “bir şey söyleyeceğim size, buraya, buraya.”

Boris’i çiçekliğe, kasaların arasında az önce gizlendiği yere sürükledi. Boris gülümseyerek arkasından gidiyordu.

“Nedir bu ‘bir şey?’” diye sordu.

Nataşa duraladı, etrafına bakındı, kasanın üstünde duran bebeğini gördü, onu eline aldı.

“Öpün bebeği,” dedi.

Boris dikkatli ve tatlı bir bakışla onun heyecanlı yüzüne baktı, bir şey söylemedi.

“İstemiyor musunuz? Peki, öyleyse gelin buraya.”

Çiçeklerin içine, daha derine girdi, bebeği yere attı.

“Daha yakına, daha yakına!” diye fısıldadı. Subayın kol sırmasına yapıştı, kızaran yüzünde ciddiyet ve korku vardı. Alttan alttan ona bakıp gülümsüyordu, heyecandan neredeyse ağlayacaktı; güç işitilir bir sesle mırıldandı:

“Ya beni öpmek ister misiniz?”

Boris kızardı. Ona doğru eğilerek, “Ne tuhafsınız,” dedi. Gittikçe daha çok kızarıyor ama hiçbir hareket yapmıyor, bekliyordu.

Nataşa birdenbire kasanın üstüne sıçradı. Şimdi ondan daha yüksekti: Ona sarıldı; öyle ki incecik, çıplak kolları onun boynundan yukarıda çengellenmişti. Bir baş hareketiyle saçlarını arkaya attı, ta dudaklarından öptü.

Saksıların arasına, çiçeklerin öte yanına kaydı, başını eğip durdu.

“Nataşa, biliyorsunuz ki sizi seviyorum, ama...”

“Bana âşıksınız öyle mi?” diye Nataşa sözünü kesti.

“Evet âşığım, ama rica ederim, bu yaptığımızı yapmayalım... Daha dört yıl... Dört yıl sonra benimle evlenmenizi isteyeceğim.”

Nataşa düşündü.

“On üç, on dört, on beş, on altı,” diye incecik parmaklarıyla saydı. “Peki, söz mü?”

Yüzü sevinçle ferahladı.

“Söz,” dedi Boris.

“Sonsuza, ölünceye kadar mı?” diyerek Nataşa Boris’in koluna girdi, mutlulukla, onunla yan yana, ağır ağır odaya doğru yürüdü.

XI

Kontes ziyaretlerden o kadar yorulmuştu ki, artık kimseyi kabul etmiyordu. Yalnız kutlamak üzere gelecek herkesin mutlaka yemeğe çağrılması kapıcıya tembih edilmişti. Kontes Petersburg'dan geleli beri doğru dürüst görmediği çocukluk arkadaşı Anna Mihailovna ile baş başa kalmak istiyordu. Anna Mihailovna yumuşak, ağlamış bir yüzle Kontes'in koltuğuna yanaştı.

"Seninle çok açık konuşacağım," dedi, "biz eski dostlar az kaldık! Bunun için senin dostluğun bence çok değerlidir."

Anna Mihailovna, Vera'ya bakarak sustu. Kontes dostunun elini sıktı.

Sevilmediği anlaşılan büyük kızına dönerek, "Vera," dedi, "aklınız bir şey kesmez mi sizin? Burada fazla olduğunu anlamıyor musun? Hadi git, kız kardeşlerinin yanına ya da..."

Güzel Vera, en küçük bir alınganlık duymamış gibi, hafifsemeyle gülümsedi.

"Daha önce söyleseydiniz, anneciğim, hemen kalkıp giderdim," diyerek odasına gitti.

Ama geçerken odada iki pencere önünde, iki çiftin karşılıklı oturduğunu gördü. Durdu, hafifseyerek gülümsedi. Sonya Nikolay'ın yanında oturuyor, Nikolay ona ilk yazdığı şiirlerin kopyasını çıkarıyordu. Boris'le Nataşa ötedeki pencerenin önünde oturuyorlardı. Vera içeri girince sustular.

Sonya ile Nataşa suçlu ama mutlu yüzlerle Vera'ya baktılar.

Bu sevdalı genç kızlara bakmak insanın içine dokunuyor, hoşuna gidiyordu. Ama halleri belli ki Vera'da hoş bir duygu uyandırmamıştı.

"Benim eşyalarımı almayın diye kaç defa söyledim size. Kendi odanız var ya canım!"

Mürekkep hokkasını Nikolay'dan aldı.

Nikolay, "Şimdi, şimdi," diye kalemi hokkaya batırdı.

Vera, "Hiçbir zaman yerinde bir şey yapmazsınız. Salona öyle koşuşarak doldunuz ki, sizin adınıza herkes utandı," dedi.

Söylediklerinin tamamıyla doğru olmasına rağmen, daha doğrusu, doğru söylediği için ona kimse yanıt vermedi. Birbirlerinin yüzüne bakmakla yetindiler. O, elinde mürekkep hokkasıyla yavaşladı.

“Bu yaşta Nataşa ile Boris arasında ve sizin aranızda nasıl bir sır olabilir? Budalalık, başka bir şey değil.”

Nataşa alçak sesle savunmaya geçti:

“Peki sana ne oluyor Vera?”

Bugün herkese karşı her zamandan çok daha iyi ve yumuşak davranır görünüyordu.

“Budalalık. Ben sizin adınıza utanıyorum. Ne bu fiskos?”

Nataşa öfkelenerek, “Herkesin kendine göre bir sırrı vardır,” dedi, “Berg’le sana dokunuyor muyuz biz?”

Vera, “Sanırım dokunmuyorsunuz,” dedi, “çünkü benim hiçbir zaman yanlış, kötü bir hareketim olmaz. Boris’e nasıl davrandığını anneme söyleyeyim de gör.”

Boris, “Natalya İlyinişna bana karşı çok iyi davranıyor,” dedi. “Ben şikâyetçi olamam.”

Nataşa alıngan ve titreyen bir sesle, “Bırakın Boris,” dedi, “amma da diplomatsınız (“diplomat” sözü, çocuklar arasındaki özel anlamıyla o zamanlar çok modaydı); can sıktı artık. Ne diye bana sataşıyor?” Vera’ya döndü. “Sen bunu hiçbir zaman anlayamazsın, çünkü sen hiçbir zaman kimseyi sevmedin. Gönül yok ki sende. Sen sadece *Madame de Genlis*’sin, o kadar (büyük bir hakaret sayılan bu lakabı Vera’ya Nikolay takmıştı), senin en büyük zevkin başkalarına üzüntü vermek. Berg’e istediğin kadar naz yap sen,” diye ekledi.

“Evet, ama ben herhalde misafirlerin önünde bir delikanlının arkasından koşmam...”

“Hah, muradına erdin,” diye Nikolay söze karıştı. “Herkese karşı bütün kabalığını ortaya koydun, herkesin sinirlerini bozdun.”

“Hadi kalkın, çocuk odasına gidelim.”

Dördü birden ürkütülmüş bir kuş sürüsü gibi kalktı. Odadan çıktılar.

Vera, “Bana ağır şeyler söylediniz, ben kimseye bir şey söylemedim,” dedi.

Kapının ötesinden gülüşmeler geliyordu:

“*Madame de Genlis! Madame de Genlis!*”

Herkeste böyle öfkelendirici, hoşa gitmeyen bir tesir uyandıran güzel Vera gülümsedi, ona söylenen şeylere aldırmamış gibi aynaya doğru yürüdü, eşarbını ve saçlarını düzeltti: Güzel yüzüne bakınca daha soğuk, daha sakin bir hal aldığı görülüyordu.

Salonda konuşma devam ediyordu.

"*Ah! Chère*," diyordu Kontes. "Benim hayatımda da *tout n'est pas rose*.[129] Görmüyor muyum ki, bu gidişle önümüz bir gün tıkanacak! Hep bu kulüp ve onun cömertliği! Köyde yaşıyoruz da dinleniyor muyuz sanki? Tiyatrolar, avlar, daha bilmem neler. Beni ne diye konuşuyoruz canım! E, bütün bunları nasıl yaptın? Sana hayret ediyorum. *Annette*, bu yaşta nasıl tek başına posta arabasıyla Moskova'ya, Petersburg'a koşuyor, bütün bakanlara, büyüklere başvuruyor, becerip hepsiyle de görüşüyorsun! Hayret ediyorum!.. E, nasıl oldu bu iş? Ben bunu asla beceremem doğrusu."

Prenses Anna Mihailovna yanıt verdi:

"Ah canım! Tapınırcasına sevdiğin bir evlatla dul ve kimsesiz kalmanın acısını Allah çektirmesin sana. Her şeyi öğrenirsin." Sözüne gururla devam etti: "Hayat öğretti bana. Büyüklerden birini görmek isteyince '*Princesse une telle*[130] falanı görmek istiyor' diye bir pusula yazarım, kendim de bir arabayla iki defa, üç defa, dört defa, istediğimi yaptırıncaya kadar gider gelirim. Benim için ne düşünürlerse düşünsünler, hiç umurunda değil."

Kontes sordu:

"Peki, Borisçiğin işini kime rica ettin? Bak, seninki artık muhafız subayı oldu, oysa Nikolaycığım daha *junker*[131] oluyor. İşini gördüreceği kimse de yok. Sen kime rica ettin?"

"Prens Vasiliy'e. Çok nazikti. Hemen her şeyi kabul ederek hükümdara iletti."

Prenses Anna Mihailovna hedefine ulaşmak için ne kadar yüzsuyu döktüğünü büsbütün unutmuş, coşarak anlatıyordu.

"Nasıl, Prens Vasiliy yaşlandı mı?" diye sordu Kontes. "Rumyantsevlerdeki davetlerimizden beri onu görmedim. Beni unutmuştur herhalde. Bana kur yapardı," diye gülümseyerek ekledi.

Anna Mihailovna yanıt verdi:

"Hep aynıdır. Lütufkâr ve insana yakın. *Les grandeurs ne lui ont pas tourné la tête du tout.*[132] Ne yazık ki sizin için çok az bir şey yapabiliyorum aziz Kontes, emrediniz," dedi. "Evet, değerli bir adam, eşsiz bir akraba. Oğluma karşı olan sevgimi bilirsin, *Nathalie*. Onun saadeti için yapamayacağım bir şey var mıdır, bilmiyorum." Hüzünle ve sesini alçaltarak devam etti: "Ama durumum o kadar kötü, o kadar kötü ki, bugün çok acınası bir haldeyim. Hayatımın kötü gidişi, elimde avucumda ne varsa eritiyor, yine de işlerim yürümüyor. Düşün ki, para olarak bende *à la lettre*[133] bir *grivennik*[134] yok, Boris'i ne ile giydirip kuşatacağım

bilmiyorum.” Mendilini çıkarıp ağladı. “Beş yüz ruble lazım, halbuki bende topu topu yirmi beş rublelik bir tek banknot var. İşte böyle bir durumdayım. Bütün ümidim şimdi Kont Kiril Vladimiroviç Bezuhov’da. Eğer vaftiz oğluna (Boris’in vaftiz babası o) yardım etmek, ona bir şey ayırmak istemezse bütün emeklerim boşa gidecek: Boris’i neyle giydirip kuşatacağım?”

Kontes’in gözleri yaşarmıştı, sessizce bir şey düşünüyordu.

“Çoğu zaman, bu belki günahtır, diye düşünürüm,” dedi Prenses. “Ama çoğu zaman da düşünüyorum ki, Kont Kiril Vladimiroviç Bezuhov tek başına yaşıyor... Bu büyük servet... Niçin yaşıyor? Onun için hayat bir yük, oysa Boris yaşamaya yeni başlıyor.”

“Herhalde Boris’e bir şey bırakır,” dedi Kontes.

“Tanrı bilir ya, *chère amie*.[135] Bu zenginler, büyükler çok egoist oluyorlar. Ama ne olursa olsun şimdi Boris’i alıp ona gideceğim, sorunu açıkça söyleyeceğim. Benim için ne düşünürlerse düşünsünler, oğlumun kaderi buna bağlı olduktan sonra, umurumda değil doğrusu.” Prenses ayağa kalktı. “Saat iki, dörtte yemek yiyeceksiniz, yetişirim.”

Anna Mihailovna zamandan yararlanmasını bilen çalışkan bir Petersburg kadını tavrıyla oğlunu çağırttı, onu alıp sofaya çıktı. Kapıya kadar kendisini uğurlayan Kontes’e, “Hoşça kal ruhum,” dedi ve oğlunun duymaması için fısıldadı: “Bana başarı dile.”

“Kont Kiril Vladimiroviç’e mi, *ma chère*?” diyerek Kont da yemek salonundan sofaya çıktı. “Eğer iyi ise Piyer’i bize yemeğe çağırın. O bize daha önce gelmiş, çocuklarla dans etmişti. Mutlaka çağırın, *ma chère*. Eh, bakalım Taras bugün kendini nasıl gösterecek. Bugün bizde pişecek yemeği Kont Orlov’un evi görmemiştir, diyor.”

129 Her şey tozpembe değil.
130 Falanca Prenses.
131 Subay adayı.
132 Başarı onun başını asla döndürmedi.
133 Tam anlamıyla.
134 Metelik.
135 Sevgili dostum.

XII

“*Mon cher Boris*.”[136] Bindikleri Kontes Rostova’nın arabası samanla örtülü bir sokağı geçip Kont Kiril Bezuhov’un geniş avlusuna girdiği sırada Anna Mihailovna oğluna döndü, “*Mon cher Boris,*” dedi ve elini kürkü eskimiş mantosundan çıkararak ürkekçe ve okşarcasına oğlunun eline koydu. “Sevimli, dikkatli ol. Kont Vladimiroviç ne de olsa vaftiz babandır, geleceğin, kaderin onun elinde. Bunu aklından çıkarma *mon cher*, güler yüzlü ol, sen kendini sevdirmesini bilirsin.”

Boris soğuk bir yüzle, “Bu işten, alçalmadan başka bir şey çıkacağını bilsem... Ama sizin hatırınız için bunu yapacağıma söz veriyorum.”

Araba avluda durdu ama kapıcı kimseye bir şey sormadan kaideler üstündeki heykellerin arasından doğruca camlı bölmeye giren ana ile oğluna bakıp eski mantoyu anlamlı anlamlı süzerek, kimi aradıklarını sordu. Kont’u aradıklarını öğrenince, ekselansın bugün daha kötü olduğunu, kimseyi kabul etmediklerini söyledi.

Boris Fransızca, “Dönelim,” dedi.

Anna yalvarır bir sesle, “*Mon ami,*”[137] diye oğlunun kolunu yine dürttü. Sanki bu dokunma onu yatıştırabilir, harekete geçirebilirmiş gibi.

Boris sustu. Kaputunu çıkarmadı; soran bir bakışla annesini süzdü.

Anna Mihailovna kapıcıya dönerek, yumuşak bir sesle, “Kuzum,” dedi. “Kont Kiril Vladimiroviç’in çok hasta olduğunu biliyorum... Biliyorum da onun için geldim... Akrabasıyım... Rahatsız etmeyeceğim, kuzum... Yalnız Prens Vasiliy Sergeyeviç’i göreceğim: Buradadır, biliyorum. Lütfen haber ver.”

Kapıcı asık bir suratla kösteğini çekti, geriye döndü.

“Prenses Drubetskaya, Prens Vasiliy Sergeyeviç’i görmek istiyor,” diye yukarıdan koşup merdiven parmaklığının altından bakan çoraplı, iskarpinli, fraklı bir uşağa seslendi.

Prenses renkli ipek elbisesinin buruşukluklarını düzeltti, duvardaki Venedik aynasına baktı, aşınmış pabuçlarıyla merdiven halısı üzerinden dinç adımlarla yukarı çıktı.

“*Mon cher, vous m’avez promis,*”[138] diyerek oğlunu yine dürtükledi.

Boris gözlerini indirdi, annesinin arkasından sükûnetle yürüdü.

Prens Vasiliy’e ayrılan daireye bitişik bir salona girdiler.

Ana-oğul odanın ortasından geçerken önlerine çıkan ihtiyar bir hizmetçi kadına yol sormaya niyetlendikleri sırada kapılardan birinin tunç kolu döndü, Prens Vasiliy sırtında kadife bir ceket, göğsünde tek bir madalya, her zamanki ev kıyafetiyle göründü. Siyah saçlı güzel bir erkeği uğurluyordu. Bu adam Petersburg'un meşhur doktoru *Lorrain*'di.

"*C'est donc positif?*"[139] dedi Prens.

"*Mon prince, 'errare humanum est', mais...*"[140] diye doktor harfleri boğazdan, Latince kelimeleri Fransız şivesiyle söyleyerek yanıt verdi.

"*C'est bien, c'est bien...*"[141]

Prens Vasiliy, Anna Mihailovna ile oğlunu görünce doktoru selamlayıp ayrıldı; sessizce ama soran bir tavırla onlara yaklaştı. Boris, annesinin gözlerinde birdenbire bir kederin belirdiğini fark etti, hafifçe gülümsedi.

Anna Mihailovna kendisine dikilen soğuk, aşağılayıcı bakışların farkında değilmiş gibi, "Evet," dedi, "ne hazin şartlar içinde görüşmek nasipmiş Prens... Aziz hastamız nasıl?"

Prens Vasiliy bir şey anlamamış gibi soran bir bakışla ona, sonra Boris'e baktı. Boris saygıyla eğildi, Prens Vasiliy bu selama karşılık vermedi, Anna Mihailovna'ya döndü ve sorusuna, hasta için durumun ümitsiz olduğunu anlatan baş ve dudak hareketiyle yanıt verdi.

"Ya?" diye Anna Mihailovna haykırdı. "Ah, ne felaket! Düşünmek bile korkunç... Bu benim oğlum." Boris'i göstererek ekledi: "Kendisi size teşekkür etmek istiyordu."

Boris bir kez daha saygıyla eğildi.

"İnanın Prens, bize yaptığınız iyiliği bir ana kalbi hiçbir zaman unutmayacaktır."

Prens Vasiliy jabosunu düzeltti, konuğu Anna Mihailovna'nın karşısında hareketlerine ve sesine burada Moskova'da, Annet Şerer'in davetinden çok daha fazla kurumluluk vererek, "Size yararlı olabildiğim için mutluyum aziz Anna Mihailovna," dedi.

Sert bir tonla Boris'e dönerek ekledi:

"Görevinizi iyi yapmaya, şerefli bir asker olmaya çalışınız. Memnun oldum... İzinli olarak mı burada bulunuyorsunuz?" diye sakin bir sesle sordu.

"Yeni görevime yollanmak için emir bekliyorum, Ekselans."

Boris ne Prens'in sert edası karşısında bir üzüntü duymuş ne de söze girişmek için bir arzu göstermişti. Öyle sakin ve saygılı bir sesle cevap vermişti ki, Prens dikkatle ona baktı.

“Annenizle mi oturuyorsunuz?”

Boris, “Kontes Rostova ile oturuyorum,” dedi, sonra yine “Ekselans”ı ekledi.

Anna Mihailovna, “Hani,” dedi, “*Nathalie* Şinşina ile evlenen İlya Rostov yok mu, işte o.”

Prens Vasiliy heyecansız, “Biliyorum, biliyorum,” dedi. “*Je n’ai jamais pu concevoir, comment Nathalie s’est décidée à épouser cet ours mal - léché. Un personnage complètement stupide et ridicule. Et joueur à ce qu’on dit.*”[142]

Anna Mihailovna, Prens Rostov’un, hakkında söylenenleri hak ettiğini biliyor ama zavallı yaşlı adama merhamet edilmesini istiyormuş gibi sevecenlikle gülümsedi.

“*Mais très brave homme, mon prince,*”[143] dedi.

Bir süre sustu, sonra ağlamaklı yüzünde yine koyu bir keder belirdi.

“Ne diyor doktorlar?” diye sordu.

“Ümit az,” dedi Prens.

“Bana ve Boris’e ettiği bütün iyilikler için dayıma bir kez daha teşekkür etmeyi ne kadar isterdim. *C’est son filleuil,*”[144] diyerek, sanki bu Prens Vasiliy’i sevindirecekmiş gibi ekledi.

Prens Vasiliy düşünceye daldı, alnını buruşturdu. Anna Mihailovna, Kont Bezuhov’un vasiyetnamesinde Prens’in kendisini karşısında bir rakip olarak bulmaktan korktuğunu anlamıştı. Heyecanını bastırmak için hemen atıldı.

“‘Dayıma’ karşı hissettiğim candan sevgi ve bağlılık beni bırakmıyor.” “Dayım” sözünü çok güvenle, kayıtsızlıkla söylüyordu. “Onun asil ve temiz huyunu iyi bilirim. Ama yanında Küçük Prenseslerden başka kimsecikler yok... Onlar da daha çocuk...” Prenses başını eğerek fısıldadı: “Son ödevini yerine getirdi mi, Prens? Bu son dakikalar ne kadar değerlidir! Daha kötüsü olamaz; eğer o kadar ağırsa onu herhalde hazırlamak gerek. Biz kadınlar Prens (zarifçe gülümsedi), bu gibi şeyler nasıl söylenir biliriz. Onu herhalde görmek lazım. Bu benim için ne kadar ağır da olsa... Acı çekmeye artık alıştım.”

Öyle görünüyordu ki, Prens işi anlamıştı; Anna Mihailovna’dan yakayı sıyırmanın, *Annette* Şerer’in davetindeki gibi güç olduğunu da anlamıştı.

“Bu görüşme belki onu kötü yönde etkiler, *chère* Anna Mihailovna. Geceyi bekleyelim. Doktorlar bir kriz bekliyorlar.”

“Ama bekleyecek zaman değil Prens. *Pensez, il y va du salut de son âme... Ah! C’est terrible, les devoirs d’un chrétien...*”[145]

İç odalardan birinin kapısı açıldı. Kont’un yeğenlerinden, belden yukarısı bacaklarına göre şaşılacak derecede uzun ve orantısız bir Prenses düşünceli, soğuk bir yüzle dışarı çıktı.

Prens Vasiliy ona döndü.

“Nasıl?”

“Hep aynı, bu gürültüye gönlünüz nasıl razı oluyor,” diye Prenses, Anna Mihailovna’yı tanımadığı birisi gibi süzerek ekledi.

Anna Mihailovna hafif adımlarla Kont’un yeğenine sokularak, tatlı bir gülümsemeyle, “*Ah, chère, je ne vous reconnaissais pas. Je viens d’arriver et je suis à vous pour vous aider à soigner mon oncle. J’imagine, combien vous avez souffert,*”[146] diye gözkapaklarını dikkatle devirerek ekledi.

Prenses yanıt vermedi, gülümsemedi bile; hemen çıkıp gitti. Anna Mihailovna eldivenlerini çıkardı, yeni bir saldırı için hazırlık yapar gibi bir koltuğa yerleşti, Prens Vasiliy’e yanında yer gösterdi.

“Boris!” dedi oğluna ve gülümsedi. “Ben Kont’un, dayının yanına gidiyorum, sen de bu arada Piyer’e git, *mon ami*. Rostovların davetini söylemeyi unutma. Yemeğe çağırıyorlar onu. Sanırım gitmez, değil mi?” diye Prens’e dönerek sordu.

Neşesi kaçmış görünen Prens, “Hiç de değil,” dedi. “*Je serais très content si vous me débarrassez de ce jeune homme...*[147] Oturup duruyor burada... Kont onu bir defa bile sormadı.”

Prens omuzlarını silkti. Hizmetçi, delikanlıyı aşağıya, oradan başka bir merdivenle yukarıya, Piyotr Kiriloviç’in yanına götürdü.

136 Sevgili Boris.

137 Dostum.

138 Canım, bana söz verdiniz.

139 Bu doğru mu?

140 Prensim, yanılmak insana özgüdür ama.

141 İyi iyi.

142 Natalya’nın bu yontulmamış ayı ile evlenmek kararını nasıl verdiğine bir türlü akıl erdiremiyorum. Büsbütün aptal ve gülünç bir adam. Söylendiğine göre üstelik kumarbazmış da.

143 Ama çok iyi yürekli bir adam, Prensim.

144 Bu onun vaftiz çocuğudur.

145 Düşünün ki ruhunun selameti söz konusudur! Ah! Bir Hıristiyan’ın ödevleri ne kadar da ağır.

146 Ah, canım, sizi tanıyamamıştım. Şimdi geldim, dayıma bakmakta size yardıma hazırım. Ne kadar acı çektiğinizi tahmin edebiliyorum.

147 Bu delikanlıdan beni kurtarırsanız çok memnun olacağım...

XIII

Piyer, Petersburg'da mesleğini henüz seçmemiş ve gerçekten de, taşkınlık yüzünden Moskova'ya sürülmüştü. Kont Rostov'un evinde anlatılanlar doğruydu. Piyer, polis komiseri ile ayıyı birbirine bağlamaya yardım etmişti. Moskova'ya birkaç gün önce gelmiş, her zamanki gibi yine babasının evine inmişti. Macerasının daha şimdiden Moskova'da bilindiğini, babasının çevresini saran ve hiçbir zaman kendisine iyi bir gözle bakmayan kadınların Kont'u kızdırmak için bu fırsattan yararlandıklarını tahmin ettiği halde, gelir gelmez babasının dairesine gitmişti. Konuk salonuna girince, gergef işlemek, kitap okumakla vakit geçiren kadınlarla selamlaştı. İçlerinden biri yüksek sesle okuyordu. Üç kişiydiler. Temiz, uzun boylu, hırçın bir kız olan büyüğü, Anna Mihailovna'nın karşısına çıkan, okuyordu; pembe yüzlü küçük ikizler (biri öbüründen ancak onu çok güzelleştiren dudak beniyle ayrılıyordu) gergef işliyorlardı. Piyer bir ölü, bir vebalı gibi karşılanmıştı. Büyük Prenses okumayı kesti, sessizce, ürkek gözlerle ona baktı. Küçüğün, bensiz olanın yüzü de aynı biçimi almıştı. Neşeli, benli olanı, olacakları düşününce, gülümsemesini gizlemek için gergefe eğildi. İpliği aşağı çekti, örnekleri inceliyormuş gibi yaptı. Gülmemek için kendini zor tutuyordu.

"Bonjour, ma cousine,"[148] dedi Piyer. *"Vous ne me reconnaissaiz pas?"*[149]

"Ben sizi çok iyi tanıyorum, çok iyi."

Piyer her zamanki sakınımlılığıyla, ama sıkılmadan sordu:

"Kont'un sağlığı nasıl? Onu görebilir miyim?"

"Kont acı çekiyor, bir de ona manevi acılar mı çektirmek istiyorsunuz?"

Piyer, "Kont'u görebilir miyim?" diye tekrar etti.

"Hım!.. Onu öldürmek, büsbütün öldürmek isterseniz, görebilirsiniz. Olga, git bak dayının et suyu hazır mı, vakit geliyor," diye ekledi, bununla Piyer'e anlatmak istiyordu ki, o babasını üzmekten başka bir şey düşünmezken, onlar babasının acısını dindirmeye çalışıyorlardı.

Olga çıktı. Piyer ayakta duruyor, kızlara bakıyordu. Eğilip selam vererek dedi ki:

"Peki, ben odama gidiyorum. Onu ne zaman görebileceğimi bana söylersiniz."

Çıktı. Arkasından benli kız kardeşin gevrek ama sessiz kahkahası duyuldu.

Bir önceki gün Prens Vasiliy gelmiş, Kont'un evine yerleşmişti. Piyer'i yanına çağırarak ona şöyle demişti:

"*Mon cher, si vous vous conduisez ici, comme à Pétersbourg, vous finirez très mal; c'est tout ce que je vous dis.*[150] Kont çok, çok hasta; onu kesinlikle görmemelisin."

O zamandan beri Piyer'i rahatsız etmemişlerdi. Bütün gününü yukarıda, odasında tek başına geçiriyordu.

Boris yanına girdiği sırada odasında geziniyor, arada bir, bir köşede durarak görünmeyen bir düşmana meç saplar gibi saldırı hareketleri yapıyor, gözlüğünün altından sert sert bakıyor, sonra yine gezinmeye başlıyor, anlaşılmaz şeyler söylüyor, omuzlarını silkiyor, kollarını açıyordu.

"*L Angleterre a vécu,*"[151] diye kaşlarını çatarak parmağıyla birini işaret etti. "*M. Pitt comme traître à la nation et au droit des gens est condamné à...*"[152]

Bu sırada o kendisini Napoléon zannederek kahramanıyla birlikte Pas-de-Calais'den tehlikeli bir sıçrama yapmış, Londra'yı fethetmiş ve daha Pitt'in mahkûmiyet kararını bitirmemişti ki, genç, boylu boslu, güzel bir subayın içeri girdiğini gördü. Durdu. Piyer, Boris'i on dört yaşında bir çocuk olarak bırakmıştı. Onu asla hatırlamıyordu. Buna rağmen, kendine has bir çabuklukla, sevinçli bir tavırla elini sıktı, dostça gülümsedi.

Boris sakin ve hoş bir gülümsemeyle, "Beni hatırlıyor musunuz?" dedi, "annemle Kont'u görmeye geldik ama galiba rahatsız."

Piyer bu delikanlının kim olduğunu hatırlamaya çalışarak, "Evet, galiba hasta, rahat bırakmıyorlar ki," dedi.

Boris, Piyer'in kendisini tanımadığını anlamıştı, ama adını vermeye gerek görmüyor, sıkılganlık duymaksızın gözlerinin içine bakıyordu.

Oldukça uzun ve Piyer için sıkıcı olan bir sessizlikten sonra, "Kont Rostov bugün sizi öğle yemeğine çağırıyor," dedi.

Piyer sevinçle, "A! Kont Rostov! Demek siz onun oğlu, İlya'sınız ha? Düşünün bir kere, sizi ilk anda tanımadım. Hatırlarsınız, *Mme Jacquot* ile Serçe Dağları'nda gezerdik... Çok zaman geçti."

Boris cesaretli ve biraz alaylı bir gülümsemeyle ağır ağır, "Yanılıyorsunuz," dedi, "ben Prenses Anna Mihailovna Drubetskaya'nın oğlu Boris'im; İlya, Rostov'un babasının adıdır, oğlunun adı Nikolay'dır. *Mme Jacquot* isminde hiç kimseyle de tanışmış değilim."

Piyer sivrisineklerin yahut arıların hücumuna uğramış gibi kollarını, başını salladı. "Ah, neler söylüyorum! Hep birbirine karıştırdım! Moskova'da ne çok akrabam varmış! Siz Boris'siniz!.. Evet! Neyse, anlaştık. E, Boulogne seferi hakkında ne düşünüyorsunuz? Napoléon kanalı aşarsa İngilizlerin hali harap. Bence sefer mantıklı. Yeter ki Vilnev bir beceriksizlik etmesin!"

Boris Bulon seferine dair hiçbir şey bilmiyordu. Gazete okumazdı. Vilnev'i ilk defa duyuyordu. Sakin, alaylı bir sesle, "Biz burada Moskova'da siyasetten çok ziyafetler, dedikodularla meşgulüz. Bu konuda bir şey bilmiyorum, bir şey düşünmüyorum. Moskova dedikoduyla meşgul. Şimdi de sizden ve Kont'tan söz ediliyor."

Piyer, Boris'in, söylediğine sonra pişman olacağı bir sözü ağzından kaçırmasından korkuyormuş gibi, tatlı tatlı gülümsedi. Fakat Boris, onun gözlerinin içine bakarak, anlaşılır, açık ve soğuk bir tavırla konuşuyordu.

"Moskova'da da dedikodudan başka yapacak bir şey yok," diye sözüne devam etti. "Herkes Kont'un servetini kime bırakacağını düşünüyor. Ama hepimizden de çok yaşar belki, bunu candan isterim..."

"Bütün bunlar çok acı, çok!" diye Piyer karşısındakinin sözünü kesti.

Piyer hep, bu subayın sözü farkında olmadan kendi kendini zor bir duruma sokacak bir yola dökmesinden korkuyordu.

"Herhalde siz öyle sanırsınız ki..." Boris hafifçe kızardı ama sesini ve yüzünü değiştirmeksizin devam etti: "Herhalde siz öyle sanırsınız ki, ailemin işi gücü bu zengin adamdan bir şey koparmaya çalışmaktır."

Piyer içinden, "Öyledir de," dedi.

"Bir anlaşılmazlıktan kaçınmak için size özellikle şunu söylemek isterim ki, eğer beni de, annemi de bu gibilerden sayıyorsanız çok yanılıyorsunuz. Biz çok yoksuluz, ama, kendi hesabıma söylüyorum: Babanızı, bilhassa zengin olduğu için, ben kendime akraba saymıyorum; ben de annem de ondan asla bir şey istemeyeceğiz, bir şey kabul etmeyeceğiz."

Piyer uzun süre bir şey anlayamadı ama anlayınca kanepeden fırlayarak kendine özgü bir çabukluk ve beceriksizlikle Boris'i kolunun altından kavradı. Boris'ten daha çok kızarmıştı. Utançla karışık bir üzüntüyle konuşmaya başladı:

"İşte bu tuhaf, sanki ben size... Evet, kim düşünebilirdi ki... Pek iyi biliyorum..."

Boris yine sözünü kesti:

“Her şeyi söylediğime memnunum. Belki bu sizin için hoş bir şey olmadı, beni affedin.” Piyer onu yatıştıracak yerde o Piyer’i yatıştırıyordu. “Ama, umarım sizi gücendirmedim. Ben hep açık konuşurum... Ne diyecektim? Rostovlara yemeğe geliyor musunuz?”

Boris, kendisini güç bir durumdan kurtararak ağır bir yükten kurtulmuştu.

Piyer sakin, “Hayır,” dedi, “dinleyin. Siz şaşırtıcı bir insansınız. Söyledikleriniz çok iyi, çok. Kuşkusuz beni tanımıyorsunuz. Çoktandır birbirimizi görmedik. Ta çocukluktan beri. Düşünebilirsiniz ki, ben... Sizi anlıyorum, çok iyi anlıyorum. Ben bunu yapmazdım, buna cesaretim yetmezdi. Ama çok iyi. Sizinle tanıştığıma çok memnun oldum.” Sustu ve gülümseyerek ekledi: “Benim için düşündüğünüz şey garip.” Güldü. “Eh, daha iyi tanışırız, değil mi ya? Rica ederim.” Boris’in elini sıktı. “Biliyor musunuz, Kont’un yanına daha bir kere çıkmadım. Beni çağırmadı... Ona bir insan olarak acıyorum... Ama ne yaparsın?”

“Napoléon, ordusunu geçirmeyi başarır mı dersiniz?” diye gülümseyerek sordu Boris.

Piyer, Boris’in sözü değiştirmek istediğini anladı. Razı oldu, Boulogne girişiminin yarar ve zararlarını açıklamaya girişti.

Bir uşak, Boris’i Prenses’in yanına çağırmaya geldi. Prenses gidiyordu. Piyer, Boris’le daha yakından dost olmak için yemeğe geleceğine söz verdi. Elini sertçe sıktı, gözlüğünün arkasından şefkatle gözlerine baktı... O gittikten sonra, bu defa görünmez düşmana meç saplayarak değil de bu sevimli, akıllı ve metin delikanlıyı aklına getirip gülümseyerek daha uzun süre odada gezindi.

Bu delikanlıya karşı içinde (ilkgençlik çağlarında, özellikle yalnızlıkta olduğu gibi) nedensiz bir yakınlık hissediyordu. Onunla dost olmaya karar verdi.

Prens Vasiliy, Prenses’i uğurluyordu. Prenses mendilini gözlerine tutmuştu, yüzü yaş içindeydi.

“Ne kötü şey! Ne kötü!” diyordu. “Ama ne pahasına olursa olsun, görevimi yerine getireceğim. Geceyi gelip burada geçireceğim, onu böyle bırakmak olmaz. Dakikalar önemlidir. Anlamıyorum, Prensesler ne diye bekliyor... Belki Tanrı yardım eder de onu hazırlamanın bir yolunu bulurum... *Adieu, mon prince, que le bon Dieu vous soutienne...*”[153]

“*Adieu, ma bonne,*”[154] diyerek döndü Prens Vasiliy.

Tekrar arabaya bindikleri sırada anası oğluna, “Ah, çok kötü görünüyor,” dedi, “kimseyi tanımıyor.”

Boris, “Anlamıyorum anne, Piyer’le aralarında ne var?” diye sordu.

“Her şeyi vasiyetname söyleyecek oğlum, bizim kaderimiz de ona bağlı.”

“Bize bir şey bırakacağını nereden çıkarıyorsun?”

“Ah yavrum! O, o kadar zengin, biz o kadar yoksuluz ki!”

“Ama, bu yeterli bir neden değil, anne.”

“Ah, Tanrım! Tanrım! Çok hasta!”

148 Günaydın kuzinim.

149 Beni tanımadınız mı?

150 Azizim, eğer burada Petersburg’daki gibi hareket ederseniz sonu kötü olur. Size bu kadar söylerim.

151 İngiltere’nin sonu.

152 M. Pitt millete ve milletler hukukuna ihanetinden dolayı şu cezaya mahkûm...

153 Hoşça kalın Prensim, Tanrı yardımcınız olsun...

154 Güle güle güzelim.

XIV

Anna Mihailovna oğluyla birlikte Kont Kiril Vladimiroviç Bezuhov'a gidince Kontes Rostova mendilini gözlerinde tutarak uzun zaman yalnız oturdu.

Onu birkaç dakika bekleten hizmetçi kıza öfkeyle, "Ne oluyorsun, kuzum," dedi, "çalışmak istemiyor musun yoksa? O halde ben size başka bir yer bulurum."

Dostunun kederi, zelilce yoksulluğu onu sarsmıştı. Bu yüzden keyfi yerinde değildi. Bu hali de her zaman hizmetçiye "kuzum", "siz" diye hitap etmesinden anlaşılırdı.

Hizmetçi kız, "Affedersiniz efendim," dedi.

"Kont'a beni görmesini rica edin."

Kont, her zamanki gibi suçlu bir adam tavrıyla sallanarak karısına yaklaştı.

"Ah Kontesçiğim! Çil kuşlarından ne *sauté au madère*[155] olmuş, *ma chère*, tadına baktım; Taraska için verdiğim bin ruble helal olsun, değer!"

Karısının yanına oturdu. Kolunu erkekçe dirseğine dayayarak ak saçlarını karıştırdı.

"Ne emrediyorsunuz, Kontesçiğim?"

"Bak dostum... A, orana ne bulaşmış senin?" diye sordu Kontes, kocasının yeleğini göstererek. "Sote galiba," diye gülerek ekledi. "Bak, Kont, bana para lazım."

Yüzü hüzünlü bir şekil aldı.

"Ah, Kontesçiğim."

Kont telaşla cüzdanını çıkarmaya davrandı.

"Bana çok lazım, Kont, beş yüz ruble lazım."

Patiska mendilini çıkarıp kocasının yeleğini sildi.

"Şimdi, şimdi, hey, kim var orada!" diye, bir komutan gibi bağırdı Kont. "Mitenka'yı gönderin, bana gelsin!"

Mitenka (Kont'un yanında büyüyen, şimdi de bütün işlerini idare eden asilzade) yavaşça odaya girdi.

Kont içeri giren delikanlıya, "Bak azizim," dedi, "bana..." Düşündü. "Evet, yedi yüz ruble getir. Ha, bak, geçen defaki gibi yırtık ve kirli getirme, iyilerinden getir, Kontes için."

“Evet, Mitenka, temizce olsunlar,” diye hüzünlü bir biçimde içini çekti Kontes.

“Ne zaman emredersiniz, Ekselans? İzin verirseniz söyleyeyim efendim.” Kont’un sinirlenmeye başladığı güçlükle ve sık sık nefes alışından anlaşılıyordu: “Ha unutmuştum... Hemen şimdi getireyim mi efendim?”

“Evet, evet getir. Kontese ver.”

Delikanlı dışarı çıkınca Kont ekledi:

“Benim bu Mitenka altındır. Onun için yok yoktur. Zaten olmamasına katlanamam.”

“Ah Kont para, para. Yeryüzünde ne acılara neden oluyor! Ama bu para bana çok lazım,” dedi Kontes.

“Siz, Kontesçiğim, savurgansınız, herkes bilir,” diyerek Kont karısının elini öptü, yine odasına gitti.

Anna Mihailovna, Bezuhov’dan döndüğü zaman Kontes’in yanındaki küçük masanın üstünde mendille örtülü yepyeni kâğıt paralar duruyordu. Anna Mihailovna Kontes’in biraz heyecanlı olduğunu fark etmişti.

Kontes, “E, ne var ne yok dostum?” diye sordu.

“Ah, o kadar kötü durumda ki onu tanıyamazsın; yanında bir dakikacık kaldım, iki söz söyleyemedim...”

Kontes kızararak (onun geçkin, zayıf, mağrur yüzü için bu tuhaftı) ve mendilin altından paraları çıkararak birdenbire, “*Annette*,” dedi, “Allah aşkına reddetme.”

Anna Mihailovna işi derhal anladı, çevik bir hareketle Kontes’i tam sırasında kucaklamak için eğildi.

“Benden, Boris’e, üniforma yaptırmak için.”

Anna Mihailovna onu kucaklamış ağlıyordu. Kontes de ağlıyordu. Dost oldukları için, iyi yürekli oldukları için bu iki gençlik arkadaşı, böyle bayağı bir nesneyle, parayla meşgul oldukları için ve gençlikleri elden gittiği için ağlıyorlardı... Ama ikisinin de gözyaşları hoştu.

155 Madeira şaraplı sote.

XV

Kontes Rostova, kızları ve kalabalık davetlileriyle salonda oturuyordu. Kont, nargile koleksiyonunu göstermek için erkek davetlileri çalışma odasına götürmüştü. Arada bir çıkıp soruyordu: Gelmedi mi? Sosyetede *le terrible dragon*[156] lakabıyla anılan, zenginliği ya da konumuyla değil de açık sözlülüğüyle, içten, sade tavırlarıyla tanınmış bir kadın olan Mariya Dimitriyevna Ahrosimova'yı bekliyorlardı.

Mariya Dimitriyevna'yı Çar ailesi, bütün Moskova ve Petersburg tanırdı; her iki şehirde de ona hayret eder, kabalığına gizli gizli güler, onunla ilgili fıkralar anlatırlardı; bununla beraber ayrıksız herkes ona saygı duyar, ondan korkardı.

Dumanla dolu odada, ilan edilen savaştan, asker toplamalardan söz ediliyordu. Savaş beyannamesini daha kimse okumamıştı. Ama çıktığını herkes biliyordu. Kont bir sedirde, tütün içerek konuşan iki kişinin arasında oturuyordu. Kendisi tütün içmiyor, konuşmuyor, başını kâh bir tarafa, kâh öbür tarafa eğerek belli bir memnunlukla nargile içenlere bakıyor, birbirine düşürdüğü yanındakileri dinliyordu.

Konuşanlardan biri sivildi, buruşuk, solgun, tıraşlı ve zayıf yüzlüydü; ihtiyarlık çağına yaklaşmış olmasına rağmen genç bir delikanlı gibi en son modaya göre giyinmişti. Sedirde alaturka ve kendi evindeymiş gibi oturuyordu. Kehribar çubuğu yandan ağzının ta içine sokmuş; sık sık çekerek gözlerini kırpıştırıyordu. Bu adam Kontes'in, Moskova salonlarında kötü dilli diye anılan, amcasının oğlu titiz bekâr Şinşin'di. Karşısındakinin gözüne girmiş gibi görünüyordu. Özene bezene giyinmiş, taranmış, genç, al yanaklı bir muhafız subayı olan öbürü kehribar çubuğu ağzının ön tarafında tutuyor, pembe dudaklarıyla dumanı hafifçe çekerek güzel ağzından buram buram savuruyordu. Bu genç, Boris'in alaya beraber gideceği ve Nataşa'nın, yavuklusu diye büyük kız kardeşi Vera'yı kızdırdığı Semyonovski Alayı subaylarından Teğmen Berg'di. Kont, aralarında oturuyor, dikkatle dinliyordu. Çok sevdiği boston oyunu bir yana, Kont'un en sevdiği şey, konuşmaya başlamış iki kişiyi birbirine düşürmeyi başardığı zaman oturup onları dinlemekti.

Şinşin, alaylı bir tavırla gülerek ve (bu onun sözlerinin asıl özelliğiydi) en koyu Rusça halk deyimlerini zarif Fransızca cümlelerle birleştirerek,

“Değil mi anacığım, *mon très honorable*[157] Alfons Karliç,” dedi, “*Vous comptez vous faire des rentes sur l’état?*[158] Bölükten gelir mi almak istiyorsunuz?”

“Hayır, Piyotr Nikolayiç, ben yalnız süvarinin piyadeden çok daha az yararlı olduğunu göstermek istiyorum. İşte, Piyotr Nikolayiç, şimdi benim durumumu düşünün...”

Berg daima çok açık ve kısa, sükûnetle, nezaketle konuşurdu; sözleri hep yalnız kendisiyle ilgiliydi. Onu doğrudan doğruya ilgilendirmeyen bir şeyden söz edildiği sürece hep sükûnetle dinlerdi. Başkalarının sözüne karışmadan saatlerce böyle susabilirdi. Ama söz kendi şahsına dokunur dokunmaz uzun uzadıya ve belli bir memnunlukla anlatmaya başlardı.

“Benim durumumu düşünün Piyotr Nikolayiç. Süvari olsam teğmen rütbesinde bile yılın üçte biri için iki yüz rubleden çok alamam; oysa şimdi iki yüz otuz ruble alıyorum.”

Başarısının bütün diğer insanların her zaman başlıca emeli olacağı kendisince açıkmış gibi bir tavırla Şinşin’e ve Kont’a bakarak memnunlukla, tatlı bir gülümsemeyle söylüyordu.

Devam etti, “Bundan başka, Piyotr Nikolayiç, süvariye geçince göz önünde olurum,” dedi, “hem piyade muhafızında kadro açığı her zaman bulunur. Sonra, düşünün, iki yüz otuz rubleyle ben nasıl geçinirim?” Dumanı savurarak ekledi: “Hem ben artırıp hahama da gönderiyorum.”

Şinşin, çubuğunu ağzının öbür tarafına kaydırdı:

“*La balance y est...*[159] Alman, baltayla döver harman, *comme dit le proverbe*,”[160] diyerek Kont’a göz kırptı.

Kont kahkahayla güldü. Öbür davetliler Şinşin’in konuştuğunu görünce onu dinlemek için sokuldular.

Berg dinleyicilerin alaycı ve kayıtsız yüzlerini fark etmeksizin, muhafıza geçmekle süvari bölüğündeki arkadaşlarını bir rütbe geçtiğini, savaş sırasında bölük komutanının vurulabileceğini, bölüğün başına geçtikten sonra da kolaylıkla bölük komutanı olabileceğini, alayda onu herkesin sevdiğini, babasının kendisinden memnun olduğunu söyledi. Öyle görülüyordu ki, Berg bütün bunları anlatmaktan haz duyuyordu; başkalarında da bir ilgi uyandırabileceğinden kuşku duymadığı anlaşılıyordu. Ama bütün anlattıkları o kadar hoş ve ciddiydi, genç bencilliğindeki saflık o kadar belliydi ki, dinleyenlerde söyleyecek söz bırakmamıştı.

Şinşin omzunu okşadı, ayaklarını sedirden indirdi.

“Hey dostum,” dedi, “siz piyadede de, süvaride de işinizi becerirsiniz; bundan emin olun.”

Berg neşeyle gülümsedi. Kont, arkasından da davetliler salona çıktılar.

Biriken davetliler, çerezlenmeye çağrılmayı bekleyerek uzun konuşmalara girişmiyor ama, yemeğe oturmaya can attıklarından sürekli hareket ederek mırıldanıyorlardı. Ev sahipleri dönüp kapıya bir göz atıyor, arada birbirlerine bakıyorlardı. Kimi, neyi beklediklerini davetliler bu bakışlardan anlamaya çalışıyorlardı: Acaba önemli bir akrabaları mı gelecekti, yoksa yemek mi daha hazır değildi?

Piyer yemek başlayacağı sırada geldi, herkesin yolunu keserek salonun ortasında rasgele bir koltuğa alelacele oturdu. Kontes onu konuşturmak istiyor ama o birini arar gibi gözlüğünün arkasından çevresine bön bön bakınıyor, Kontes’in sorularına kısa yanıtlar veriyordu. Herkesi rahatsız ediyordu ve bunun farkında olmayan yalnızca kendisiydi. Ayı olayını bilen davetlilerin çoğu bu iriyarı, uysal delikanlıya merakla bakıyor, böyle hantal ve alçakgönüllü bir adamın komisere bu muzipliği nasıl yaptığına akıl erdiremiyorlardı.

Kontes, “Yeni mi geldiniz?” diye sordu.

Piyer bakınarak yanıt verdi:

“Oui, madame.”[161]

“Kocamı gördünüz mü?”

“Non, madame,”[162] ve yersiz bir biçimde gülümsedi.

“Galiba Paris’ten yeni geldiniz, öyle mi? Çok ilginç, zannederim.”

“Çok ilginç.”

Kontes Anna Mihailovna’ya bir göz attı. Anna Mihailovna, Kontes’in bu delikanlıyla meşgul olmasını istediğini anladı. Kalkıp yanına oturarak babasından söz açtı; ama Piyer, Kontes’e olduğu gibi ona da ancak kısa kısa yanıtlar veriyordu.

Kalabalıktan, “*Les Razoumovsky... ça a été charmant... Vous êtes bien bonne... La comtesse Apraksine...*”[163] gibi sözler işitiliyordu. Kontes kalktı, büyük salona geçti.

Geçince, salondan sesi duyuldu:

“Mariya Dimitriyevna mı?”

“Ta kendisi.”

İşitilen bu kaba kadın sesinin arkasından Mariya Dimitriyevna içeri girdi.

Bütün genç kızlar, hatta, iyice yaşlı olanlar dışında bütün kadınlar ayağa kalktı. Mariya Dimitriyevna kapının eşiğinde durdu, beyaz bukleli ellilik başını dik tutarak iriyarı gövdesinin yüksekliğinden misafirleri süzdü, sıvanıyormuş gibi, elbisesinin kolunu ağır ağır düzeltti. Mariya Dimitriyevna daima Rusça konuşurdu.

Bütün diğer gürültüleri bastıran yüksek ve gür sesiyle, “İsim gününüz kutlu olsun, çocuklarınızın iyi günlerini görün.” Elini öpen Kont’a döndü: “Ne o ihtiyar, Moskova’da canın mı sıkılıyor? Ava çıkamıyor musun?”

Kızları göstererek, “E, dostum, ne yaparsın, bu yavru kuşlar bak nasıl büyüyorlar... İster istemez güveyi arayacaksın,” dedi.

Elini sıkmak için korkusuzca, neşeyle sokulan Nataşa’yı okşayarak, “Vay benim Kazak’ım,” dedi. (Mariya Dimitriyevna Nataşa’ya “Kazak” derdi.) “Yaramaz olduğunu bilirim, ama severim yine de.”

Kocaman çantasından armut biçiminde gökyakut bir çift küpe çıkardı, yüzü sevinçle parlayan, pembeleşen isim günü kahramanı Nataşa’ya verdi, sonra Piyer’e döndü. Yapmacık, alçak ve ince bir sesle, “Hey! Ahbap,” dedi, “gel buraya bakayım. Gel...”

Tehdit edici bir tavırla kolunu iyice yukarı sıvadı.

Piyer gözlüğünün altından ona bön bön bakarak yaklaştı.

“Yaklaş, yaklaş ahbap! Bir zamanlar babana yalnız ben öğüt verirdim. Sana da vermek farz oldu.”

Sustu. Herkes susmuştu. Daha bunun bir başlangıç olduğunu hissediyorlar, ne olacak diye bekliyorlardı.

“Hayırlı evlat doğrusu! İyi çocuk!.. Babası ölüm döşeğinde, o eğlencesinde; komiseri ayının sırtına bindiriyor. Ayıp kuzum, ayıp! Savaşa gitsen daha iyi olurdu.”

Döndü, gülmemek için kendini zor tutan Kont’a kolunu uzattı.

“E, ne bekliyoruz, buyrun sofraya, zamanıdır galiba, değil mi?” dedi.

Önden Kont’la Mariya Dimitriyevna, sonra Nikolay’ın alaya birlikte gideceği itibarlı *hussar* alayı komutanıyla Kontes gidiyordu. Anna Mihailovna, Şinşin’le beraberdi. Berg kolunu Vera’ya uzatmıştı. Gülümseyen Jüli Karagin, Nikolay’la beraber gidiyordu. Arkalarından bütün salon boyunca uzanan daha başka çiftler, en arkadan da tek sıra halinde çocuklar, onların özel öğretmenleri ilerliyordu. Hizmetçiler kımıldandı, sandalyeler gıcırdadı, orkestra çalmaya başladı. Davetliler yerlerini aldılar. Kont’un ev orkestrası yerini bıçak çatal seslerine, lakırdılara, hizmetçilerin yavaş ayak seslerine bıraktı. Masanın bir başında

Kontes oturuyordu. Sağında Mariya Dimitriyevna, solunda Anna Mihailovna ve diğer davetliler vardı. Öteki başta Kont oturuyor, solunda *hussar* alayı komutanı, sağında Şinşin ve diğer erkek misafirler bulunuyordu. Uzun masanın bir tarafında gençler vardı: Vera Berg'le, Piyer Boris'le yan yana oturuyordu. Öbür tarafta çocuklar, öğretmenler yerleşmişti. Kont billur takımlar, şişeler, yemişle dolu vazolar arasında karısına, onun mavi kurdeleli uzun hotozuna bakıyor, durmadan yanındakilere şarap dolduruyor, kendisi de bir yandan içiyordu. Kontes de, ev sahipliği görevlerini unutmaksızın, ananasların arkasından, kabak başının ve yüzünün kızıllığı ak saçları yanında göze batan kocasına anlamlı bakışlar fırlatıyordu. Kadınlar tarafında uyumlu bir fısıltı vardı; erkekler tarafında sesler, özellikle *hussar* alayı komutanının sesi gitgide daha yüksek perdeden çıkıyor, alay komutanı gittikçe daha çok kızararak öyle yiyor ve içiyordu ki, Kont onu öbür davetlilere örnek gösteriyordu. Berg zarafetle gülümseyerek Vera ile aşkın maddi değil, manevi bir şey olduğundan söz ediyordu. Boris yeni dostu Piyer'e sofradaki davetlilerin adlarını söylüyor, bir yandan da karşısında oturan Nataşa'yla bakışıyordu. Piyer az konuşuyor, tanıdığı bu yeni yüzleri süzüyor, çok yiyordu. İki türlü çorbadan *à la tortue*'yü[164] çil kuşlarına varıncaya kadar hiçbir yemeği, garsonun reçeteye sarılı şişe ile yanındakinin omzundan "Madeira" yahut "Macar" ve yahut da "Rhin" diyerek gizlice uzattığı hiçbir şarabı kaçırmamıştı. Kont'un markasını taşıyan ve her sofra takımı önünde dört tane bulunan billur bardaklardan rasgele birini şişenin altına sürüyor, zevkle içiyor, davetlileri gittikçe daha hoş bir yüzle süzüyordu. On üç yaşındaki kızlar sevdikleri, biraz önce de ilk defa olarak öpüştükleri genç bir erkeğe nasıl bakarlarsa Nataşa da karşısında oturan Boris'e öyle bakıyordu. Bu bakışlar bazen Piyer'e çevriliyor, bu gülünç ve canlı kızın bakışları altında Piyer'in, nedensizce gülesi geliyordu.

Nikolay, Sonya'dan uzakta, Jüli Karagin'in yanında oturuyor, yine elinde olmayarak gülümsüyor, onunla bir şeyler konuşuyordu. Sonya gösteriş olsun diye gülüyor, ama kıskançlıktan içini yediği belli oluyordu: kâh sararıyor, kâh kızarıyor, Nikolay'la Jüli'nin ne konuştuklarını duymak için kulak kesiliyordu. Öğretmen hanım, çocukları incitmeyi aklından geçirecek birisine karşı koymaya hazırlanır gibi kaygıyla bakınıyordu. Erkek öğretmense yemeklerin, çerezlerin ve şarapların bütün çeşitlerini (Almanya'ya, ailesine yazacağı mektupta hepsini ayrıntılı bir biçimde anlatmak için) aklında tutmaya çalışıyor, peçeteye sarılı bir şişeyle şarap

sunan garsonun onu atlamasına çok içerliyordu. Kaşlarını çatıyor, zaten almak istemiyor ama şarabı açgözlülüğünü gidermek için değil, yalnızca tadını merak ettiği için aldığını kimsenin anlamak istememesine gücenmiş gibi bir tavır takınmaya çalışıyordu.

156 Korkunç ejderha.
157 Çok sayın.
158 Devletten gelir mi sağlamak istiyorsunuz?
159 Denge kurulmuştur...
160 Diye bir atasözü var.
161 Evet, hanımefendi.
162 Hayır, hanımefendi.
163 Razumovskiler... Bu çok hoştu... Pek iyisiniz... Kontes Apraksin.
164 Kaplumbağalı.

Masanın erkekler tarafında konuşma gitgide kızışıyordu. Albay savaş ilanının Petersburg'da yayımlandığını, gözleriyle gördüğü bir kopyanın bugün kuryeyle başkomutanlığa gönderildiğini söylüyordu.

Şinşin, "Niçin şeytan bizi Napoléon'la savaşmaya sürüklüyor?" dedi. "*Il a déjà rabattu le caquet à l'Autriche. Je crains que cette fois ce ne soit notre tour*."[166]

Albay dinç, uzun boylu, kanlı canlı bir adamdı, görünüşe göre iyi ve yurtsever bir askerdi.

Şinşin'in sözleri ağırına gitti.

"Niçin bayım?" diye sözcükleri bir yabancı gibi telaffuz ederek söze başladı. "Niçin? İmparator bunu biliyor. Rusya'yı tehdit eden tehlikeye, imparatorluğun güvenliğine, şerefine, müttefiklerin kutsallığına kayıtsız kalmayacağını açıkladı."

"Müttefikler" sözcüğünü, sorunun temeli buradaymış gibi vurgulamıştı.

Yanılmaz devlet adamlarına özgü belleğinin yardımıyla beyannamenin giriş bölümünü yineledi: "Ve hükümdarın Avrupa'da barışı sağlam temellere oturtmak arzusu, bu tek ve değişmez hedefi onun bugün kimi askerî birlikleri ülke dışına sevk etmesini sağladı."

Sonra, "İşte bunun için bayım," diyerek kadehini, karşısındakilere örnek olmak istermişçesine dikti ve Kont'a övgüyle bakarak sözünü bitirdi.

Şinşin alnını kırıştırarak, "*Connaissez-vous le proverbe:*[167] 'Erema, Erema, elinin hamuru ile erkek işine karışma'," dedi, "*Cela nous convient à merveille*.[168] Suvorov'dan iyisi olmasın, onu bile adamakıllı *à plate couture*.[169] Halbuki Suvorov gibi komutanlar nerede bizde şimdi; *Je vous demande un peu*."[170]

Sürekli Rusça'dan Fransızca'ya atlayarak konuşuyordu.

Albay masaya vurarak, "Kanımızın son damlasına kadar çarpışmalıyız," dedi, "imparatorumuz uğrunda öööl-meliyiz. İşte o zaman iyi olur. Ama mümkün olduğu kadar aaaz konuşmalı ("az" kelimesini çok uzatıyordu), mümkün olduğu kadar aaaz konuşmalı." Yine Kont'a dönerek sözünü bitirdi: "Biz yaşlı *hussar*'lar böyle düşünüyoruz, işte o kadar. Ya siz, delikanlı, genç *hussar*, siz nasıl düşünüyorsunuz?" Bunu, savaştan söz

edildiğini duyunca dönerek gözlerini açıp can kulağıyla onu dinleyen Nikolay'a sordu.

Nikolay kıpkırmızı kesildi, o anda büyük bir tehlike karşısındaymış gibi sert ve ümitsiz bir tavırla tabağı döndürerek, bardakların yerlerini değiştirerek yanıt verdi:

"Sizinle aynı fikirdeyim. Şuna inanıyorum; Ruslar için ya zafer ya ölüm!"

Ama bunun burada pek uygun olmadığını, fazla heyecanlı ve tumturaklı konuştuğunu hemen anladı.

"*C'est bien beau ce que vous venez de dire*,"[171] dedi Jüli içini çekerek.

Nikolay konuşurken Sonya'nın bütün bedeni ürpermiş, kulaklarına, kulaklarının arkasına, ensesine, omuzlarına kadar kızarmıştı. Piyer, albayın sözlerine kulak kabarttı ve bu sözleri başıyla onayladı.

"İşte bu mükemmel," dedi.

Albay yine masaya vurdu, "Tam *hussar*, delikanlı."

Ansızın masanın öbür tarafından Mariya Dimitriyevna'nın kalın sesi duyuldu: "Orada ne gürültü ediyorsunuz?" *Hussar*'a dönerek ekledi: "Masaya ne vuruyorsun? Karşındakileri Fransız sanıyorsun galiba, ha?"

Hussar gülümsedi:

"Doğruyu söylüyorum."

Kont karşıdan bağırdı:

"Savaş diye tutturmuşsunuz, oğlum gidiyor, Mariya Dimitriyevna, oğlum."

Masanın öbür ucundan Mariya Dimitriyevna'nın kaba ve sakin sesi yükseldi:

"Benim askerde dört oğlum var ama ben sızlanmıyorum. Her şey Tanrı'nın iradesine bağlı; insan ocak başında yatarak da ölür, Tanrı onu savaşta da korur."

"Orası öyle."

Topluluk kadınlar ve erkekler arasında bölünmüş, uğultu başlamıştı.

Küçük erkek kardeşi Nataşa'ya, "Soramazsın işte," dedi, "soramazsın işte!"

"Sorarım," dedi Nataşa.

Yüzünde umutsuz ama neşeli bir ifade belirdi. Doğruldu, bakışlarıyla karşısında oturan Piyer'i dinlemeye çağırarak annesine döndü. Sonra, nazlanan bir çocuk gibi, "Anne," dedi.

Kontes korkuyla, “Ne var?” diye sordu ama kızının yaramazlık peşinde olduğunu anlayınca ona sertçe baktı ve parmağıyla uyardı.

Konuşma durdu.

“Anne, ne tatlısı var?”

Nataşa uyarıyı dikkate bile almamıştı.

Kontes kaşlarını çatmak istedi, beceremedi. Mariya Dimitriyevna parmağıyla onu tehdit ederek, “Kazak!” dedi.

Davetliler bu hareketi nasıl karşılamak gerektiğini kestiremeyerek evin büyüklerine bakıyordu.

“Şimdi sana gösteririm,” dedi Kontes.

Hareketinin iyi karşılanacağından emin Nataşa, bu kez daha cesur, neşeyle bağırdı:

“Anne! Ne tatlısı var?”

Sonya ile şişman Piyer saklanmış, gülmekten kırılıyorlardı.

Nataşa dönüp küçük kardeşine ve Piyer’e fısıldadı:

“Sordum ya!”

Mariya Dimitriyevna, “Dondurma var ama sana vermeyecekler,” dedi.

Nataşa korkacak bir şey olmadığını görüyor, bunun için Mariya Dimitriyevna’dan da çekinmiyordu.

“Mariya Dimitriyevna! Ne dondurması var? Ben kaymaklısını sevmem.”

“Havuç dondurması var.”

“Hayır, ne dondurması var Mariya Dimitriyevna, ne dondurması var?” Bayağı haykırıyordu. “Bilmek istiyorum!”

Mariya Dimitriyevna ile Kontes, arkasından da bütün davetliler güldü. Mariya Dimitriyevna’nın yanıtına değil, ona bu şekilde seslenebilen bu kızın hayret edilecek cesaretine, ataklığına gülüyorlardı.

Nataşa ancak, dondurmanın ananaslı olduğunu öğrenince yatıştı. Dondurmadan önce şampanya geldi. Yeniden müzik başladı, Kont’la Kontes öpüştüler, davetliler ayağa kalkarak Kontes’i kutladılar, Kont’la, çocuklarla, birbirleriyle karşıdan karşıya kadeh tokuşturdular. Yine uşaklar koşuşmaya, iskemleler gıcırdamaya başladı, davetliler aynı düzende ama yüzleri iyice kızarmış olarak salona ve Kont’un çalışma odasına döndüler.

166 Avusturya’nın ağzının payı verildi. Korkarım ki şimdi sıra bizde.

167 Atasözünü bilir misiniz.
168 Bize pek uyuyor.
169 Bozguna uğrattılar.
170 Sorarım size.
171 Söyledikleriniz çok güzel.

XVII

Boston masaları açılınca partiler başladı, Kont’un konukları iki salona, kütüphaneye ve odaya dağıldılar.

Kont kâğıtları yelpaze biçiminde açmış, alışık olduğu öğle uykusuna zorlukla karşı koyuyor, herkese gülümsüyordu. Kontes’in çağrısıyla gençler klavsenin, arpin yanına toplanmışlardı. İlk olarak Jüli, genel istek üzerine, arpte varyasyonlu bir parça çaldı, sonra öbür kızlarla birlikte müziğe yetenekleriyle tanınmış Nataşa ile Nikolay’dan bir şarkı istediler. Kendisine bir büyük gibi seslenilen Nataşa bundan gururlanmış görünüyor ama bir yandan da korkuyordu.

“Ne söyleyeceğiz?” diye sordu.

“Pınar’ı,” dedi Nikolay.

Nataşa, “Peki,” dedi, “hadi çabuk. Boris, gel buraya, Sonya nerede?”

Çevresine baktı. Arkadaşının odada olmadığını görünce onu aramaya koştu. Odasına baktı, orada da bulamayınca çocuk odasına daldı, Sonya orada da yoktu. Nataşa, Sonya’nın koridordaki sandığın üstünde olduğunu anlamıştı. Koridordaki sandık Rostovların evinde genç kızlar için bir hüzün köşesiydi. Gerçekten, Sonya, puslu pembe entarisini buruşturarak, yüzükoyun, sandığın üzerinde, dadının kirli kuştüyü minderine uzanmış, küçük parmaklarıyla yüzünü örtmüş, çıplak omuzları sarsılarak hıçkırıklarla ağlıyordu. İsim günü kutlanan Nataşa’nın bütün gün neşeyle parlayan yüzü ansızın değişti. Bakışları durgunlaştı, geniş boynu ürperdi, dudak uçları aşağı düştü.

“Sonya! Ne oluyorsun? Ne var, ne oldu sana? Ah!..”

Nataşa büyücek ağzını hafifçe açtı, büsbütün çirkinleşerek, nedenini bilmeksizin, yalnızca Sonya ağladığı için bir çocuk gibi hıçkırmaya başladı. Sonya başını kaldırmak, yanıt vermek istedi ama beceremedi, başını iyice gizledi. Nataşa mavi mindere oturmuş, dostunu kucaklıyor, ağlıyordu. Sonya gücünü toplayarak kalktı, gözyaşlarını silmeye, anlatmaya başladı:

“Nikolenka bir haftaya kadar gidiyor. Onun... kâğıdı... çıktı... kendisi söyledi bana... Yoksa ben yine ağlamazdım...” Elinde tuttuğu bir kâğıdı gösterdi: Nikolay’ın yazdığı bir şiirdi bu: “Ben yine ağlamazdım ama onun ne kadar iyi kalpli olduğunu... sen anlayamazsın... kimse anlayamaz.”

Bunu okuyunca Sonya yine, “Onun ne iyi kalbi vardı,” diye ağlamaya başladı. “Sen mutlusun... Kıskanmıyorum... seni severim, Boris’i de,” dedi, sonra kendini biraz toplayarak devam etti: “Sevimli o... Sizin için bir engel yok. Ama Nikolay benim *cousin*’im... Gerek... metropolitin kendisi... o da olmaz. Sonra ya, eğer anneye söylerlerse... (Sonya Kontes’i de anne sayar, ona anne derdi) Nikolay’ı mesleğinde yükselmekten alıkoyduğumu, kalpsiz, nankör olduğumu söyleyecek. Halbuki... işte vallahi (haç çıkardı)... Anneyi ve hepinizi ne kadar severim, yalnız Vera’yı... Niçin? Ona ne yaptım ben? Size o kadar minnettarım ki, her şeyimi seve seve sizin için feda ederim ama bir şeyim yok...”

Konuşacak hali kalmamıştı. Başını yine ellerinin ve minderin içine gizledi.

Nataşa onu yatıştırmaya çalıştı ama dostunun çektiği acıyı anlıyordu.

Kuzininin üzüntüsünün asıl nedenini anlamış gibi ansızın sordu:

“Sonya, öğle yemeğinden sonra Vera seninle konuştu değil mi? Ha?”

“Evet, bu şiiri Nikolay kendisi yazdı, ben başka şiirler de kopya etmiştim; Vera onları masamın üzerinde buldu. Anneye göstereceğim, dedi, sonra, benim nankör olduğumu, Nikolay’ın benimle evlenmesine annenin asla izin vermeyeceğini, onun Jüli ile evleneceğini söyledi. Görüyorsun, bütün gün Jüli ile beraberdi... Nataşa! Niçin?”

Yine ağlamaya, eskisinden daha acı gözyaşları dökmeye başladı. Nataşa onu kaldırdı, kucakladı, gözyaşları arasında gülümseyerek avutmaya çalıştı:

“Sonya, inanma ona, ruhum, inanma. Hatırlıyor musun, biz Nikolay’la üçümüz akşam yemeğinden sonra odada nasıl konuşmuştuk, hatırlıyor musun? Nasıl olacağını kararlaştırmıştık ya canım. Nasıldı, aklıma gelmiyor şimdi. Ama her şey ne kadar iyi ve kolay olacaktı, hatırlarsın, bak Şinşin Dayı’nın kardeşi karısıyla kardeş çocuklarıdırlar, halbuki biz kardeş çocuklarının çocuklarıyız. Boris de, bu pekâlâ uygun, diyor. Biliyorsun, ona her şeyi söyledim. Öyle akıllı, öyle iyi kalplidir ki o,” dedi Nataşa, “ağlama Sonya, ruhum, kuzum, canım, Sonya.” Sonra gülerek onu öptü: “Vera kötü biri, bırak onu. Her şey iyi olacak, anneye söylemez; Nikolay kendisi açar ona. Jüli’yi o aklından bile geçirmedi.”

Onu alnından öptü. Sonra doğruldu, kedi yavrusu dirilmişti. Gözleri ışıldadı, neredeyse kuyruğunu sallayacak, yumuşak pençeleri üzerine sıçrayacak, yine yumakla oynayacak gibiydi.

Elbisesini, saçlarını çabuk çabuk düzelterek, “Öyle mi sence? Doğru mu? Gerçekten mi?” dedi.

Nataşa, “Gerçekten,” diyerek dostunun saç örgüsü altından fırlamış dik bir saç demetini düzeltti.

İkisi de güldü.

“Hadi şimdi ‘Pınar’ı söyleyelim.”

“Hadi.”

Nataşa ansızın durarak, “Biliyor musun, hani karşımda oturan şu şişman Piyer yok mu, öyle komik şey ki! Çok eğleniyorum,” dedi.

Sonra da koridorda koşarak uzaklaştı.

Sonya, entarisinden tüyleri silkti, şiiri göğüs kemikleri çıkık boynuna doğru sokarak koynunda gizledi, hafif, neşeli adımlarla, yüzü kızarmış bir halde koridorda Nataşa’nın arkasından oturma odasına koştu. Davetlilerin ricası üzerine gençler, herkesin çok hoşuna giden “Pınar” kuvartetini söylediler; sonra Nikolay’dan yeni öğrendiği bir şarkıyı dinlediler:

Güzel bir gece, ay ışığında,
Ne bahtiyarlıktır;
Seni de hâlâ dünyada,
Düşünür biri var diye hayal etmek.
Güzel ellerini o da
Altın arpte gezdirip,
Kendine çağırıyor,
Çağırıyor, coşkun ahengiyle seni.
Cennet olacak, bekle, bir iki gün daha;
Ama dostunun ömrü yetmeyecek, ne yazık.

Şarkı daha bitmeden salonda gençler dansa hazırlanmışlar, orkestrada çalgıcılar ayaklarını tıkırdatmaya, öksürmeye başlamışlardı.

Piyer konuk salonunda oturuyordu, yurtdışından yeni geldiği için Şinşin sıkıcı bir siyasi konuşmaya girişmişti. Müzik başlayınca Nataşa salona girdi. Piyer’e yaklaştı, gülerek ve kızararak, “Annem sizi dansa rica etmemi söyledi,” dedi.

“Figürleri şaşırırım diye korkuyorum,” dedi Piyer, “ama eğer benim öğretmenim olmak isterseniz...”

Piyer iri kolunu kızın narin bedenine uzattı.

Çiftler buluşuncaya, çalgıcılar aletleri akort edinceye kadar Piyer küçük damıyla oturdu. Nataşa çok mutluydu; o bir “büyükle, yurtdışından gelmiş biriyle” dans ediyordu. Kendini herkese gösteriyor, onunla tıpkı bir büyük

gibi konuşuyordu. Elinde bir genç kadının tutmak için ona verdiği bir yelpaze vardı. Tam bir yüksek sosyete pozu almış (bunu nereden, ne zaman öğrenmişti, Allah bilir) yelpazeyi sallıyor, gülümseyerek yelpazenin arasından kavalyesiyle konuşuyordu.

Yaşlı Kontes salondan geçerken Nataşa'yı göstererek, "A! A!.. Şuna bakın hele!" dedi.

Nataşa kızardı ve güldü.

"Ne oluyorsunuz anne? Ne istiyorsunuz? Şaşılacak ne var?"

Üçüncü *ekosez*'in[172] ortalarına doğru Kont'la Mariya Dimitriyevna'nın oyun oynadığı salonda sandalyeler kımıldandı. Seçkin davetlilerle yaşlıların büyük bir kısmı uzunca bir oturmadan sonra toparlanıp cüzdanlarını, keselerini ceplerine yerleştirerek salonun kapısından çıktılar. Önde Mariya Dimitriyevna ile Kont gidiyordu. İkisi de neşeliydi. Kont kıvrak kolunu alaycı bir nezaketle bir bale artisti gibi Mariya Dimitriyevna'ya takdim etti. Doğruldu, yüzü dinç ve kurnaz bir gülümsemeyle parıldadı, *ekosez* dansının son figürü sona erer ermez çalgıcılara el çırptı, birinci kemancıya seslenerek orkestraya bağırdı:

"Semyon! *Danilo Kupor*'u biliyor musun?"

Bu, Kont'un sevdiği ve gençliğinde yaptığı bir danstı. (*Danilo Kupor, Anglez*'in ayrı bir figürüydü.)

Nataşa bütün salonu tutan bir sesle haykırdı:

"A, babama bakın!" Bir büyükle dans ettiğini büsbütün unutmuştu, kıvırcık saçlı başını dizlerine doğru eğerek billur kahkahasıyla salonu çınlattı.

Gerçekten, salonda bulunanlar sevinçle gülümseyerek, kendisinden yüksek, heybetli dans arkadaşı Mariya Dimitriyevna'nın yanı başında, kıvırdığı kollarını ölçülü hareketlerle titreterek omuzlarını oynatan, topuklarını hafifçe yere vurup ayaklarını kıvıran, ablak çehresinde gittikçe genişleyen gülümsemesiyle izleyenlerin ilgisini çeken yaşlı adama bakıyorlardı. Coşkun bir *trepak*'ı[173] andıran oynak ve sürükleyici *Danilo Kupor* sesleri duyulunca birdenbire salonun (bir tarafta erkekler, öbür tarafta kadınlar olmak üzere) bütün kapıları, neşelenen efendilerini görmeye çıkan ev halkının gülümseyen yüzleriyle doldu.

Dadı kapılardan birinden bağırdı:

"Babamız bizim! Aslandır!"

Kont güzel dans eder ve bunu bilirdi ama dans arkadaşı hiç de iyi dans edemiyor, etmek de istemiyordu. İri gövdesi dimdik duruyor, kocaman kolları iki yanından sarkıyordu. El çantasını Kontes'e vermişti; sert ama güzel yüzlüydü.

Kont'un bütün o yusyuvarlak biçiminin ifade ettiği şeyi, Mariya Dimitriyevna salt gittikçe daha çok gülümseyen yüzü ve kalkık burnuyla anlatıyordu. Kont'un gitgide coşarak yumuşayan ayaklarının kendilerinden beklenmeyen kıvrılışları, çevik sıçrayışları seyircileri büyülüyordu. Mariya Dimitriyevna da omuz hareketleriyle, dönüşleriyle, kollarını kıvırmaları ve ayak vuruşlarıyla (şişman vücudu, her zamanki ciddiliği düşünülürse) daha az etki bırakmıyordu izleyenlerde. Dans gitgide hareketleniyordu.

Herkes Kont ve Mariya Dimitriyevna'yı izliyor, Nataşa yine de salondaki herkesin kolunu, elbisesini çekiştirerek babasına bakmalarını istiyordu. Dans aralarında Kont sık sık soluyarak daha çabuk çalmaları için çalgıcılara işaret ediyor, bağırıyordu. Kâh parmaklarının ucunda, kâh ökçeleri üzerinde (Mariya Dimitriyevna'nın çevresinde) gittikçe daha hızla, gittikçe daha çabuk dönüyordu. Sonunda onu yerine doğru çevirdi, ayağını arkadan yukarı doğru kaldırıp gülümseyen bir yüzle, terlemiş başını önüne eğerek ve sağ koluyla bir daire çizerek salonda bulunanların, özellikle Nataşa'nın alkış ve kahkahaları arasında son *pas*'yı yaptı. Her ikisi de soluyarak, patiska mendillerle silinerek durdular.

"İşte bizim zamanımızda dans böyle edilirdi, *ma chére*," dedi Kont.

Mariya Dimitriyevna soluk soluğa kolunu sıvayarak, "Ya ya, *Danilo Kupor*!" diye yanıtladı.

172 İskoçya dansı.

173 Çömelip bacakların ileri uzatıldığı bir köylü dansı.

XVIII

Rostovlarda çalgıcıların yorgunluğu nedeniyle yanlış sesler çıkaran orkestra ile salonda altıncı *Anglez*'in oynandığı, uşaklarla aşçıların akşam yemeğini hazırladıkları sırada Kont Bezuhov'a altıncı kriz gelmişti. Doktorlar iyileşme ümidinin olmadığını söylemişler; sessiz olarak günah çıkarılmış, hastaya kudas verilmişti. Dinî tören için hazırlık yapılıyordu. Evde, bu gibi anlarda görülen bir bekleyiş, telaş ve heyecan vardı. Evin dışında, sokak kapısında (gelen arabalardan saklanan) tabutçular birikmiş, Kont'un cenazesi için verilecek kârlı siparişi bekliyorlardı. Kont'un durumunu öğrenmek için durmadan yaverlerini gönderen Moskova başkomutanı, Yekaterina devrinin bu ünlü ileri geleniyle vedalaşmak üzere bu akşam bizzat kendisi gelmişti.

Muhteşem kabul odası doluydu. Başkomutan hastayla yarım saate yakın bir süre baş başa kaldıktan sonra odadan çıkınca herkes saygıyla ayağa kalktı, o, selamlara hafifçe karşılık vererek ve doktorların, rahiplerin, Kont'un akrabalarının kendisine dikilen bakışları arasından mümkün olduğu kadar çabuk geçmeye çalışarak yürüdü. Bugünlerde zayıflamış, sararmış olan Prens Vasiliy başkomutanı geçirirken ona sessizce bir şeyler söyledi.

Başkomutanı uğurladıktan sonra Prens Vasiliy salonda tek başına bir sandalyeye oturdu, bacak bacak üstüne attı, dirseğini dizine dayayarak eliyle yüzünü kapadı.

Böyle bir süre oturduktan sonra kalktı, çevresine ürkekçe göz gezdirerek, âdeti olmadığı halde, hızlı adımlarla uzun koridordan evin arka dairesine, Büyük Prenses'in yanına gitti.

Hafif ışıklı bir odada fısıltıyla, çabuk çabuk konuşuyor, can çekişen hastanın odasına açılan ve hafif bir ses çıkaran kapıdan biri girip çıktıkça susuyor, soru ve heyecan dolu gözlerle dönüp kapıya bakıyorlardı.

Yaşlı bir rahip yanında oturan ve onu safça dinleyen bir kadına, "İnsanoğlunun sınırı bu," diyordu. "Sınır çizili, öteye aşılmaz."

Kadın bu konuda hiçbir fikri yokmuş gibi, rahibin sözüne ekleyerek sordu:

"Kutsama töreni için vakit geçmedi mi acaba diye düşünüyorum."

Rahip, üzerinde taranmış, yarı ağarmış birkaç tutam saç yatan dazlak başında elini gezdirerek yanıt verdi:

“Kutsama töreni büyük bir şey, anacığım.”

“Kim bu? Başkomutan kendisi mi geldi?” diye odanın öbür ucundan sordu birisi. “Ne kadar genç görünüyor!..”

“Yetmişindedir! Kont artık kimseyi tanımıyor diyorlar, öyle mi? Kutsama töreni istediler mi?”

“Birini tanırdım; yedi defa takdis edilmişti.”

Ortanca Prenses yaşlı gözlerle hastanın odasından çıktı, Yekaterina’nın portresi altında dirseğini masaya dayamış zarif bir pozla oturan Doktor Lorrain’in yanına oturdu.

Doktor, havanın nasıl olduğu sorusuna, “Çok güzel hava,” diye yanıt verdi. “*Très beau, très beau, princesse, et puis, à Moscou on se croit à la campagne.*[174]”

Prenses içini çekerek, “*N’est-ce-pas?*”[175] dedi. “Peki, içse olur mu?”

Lorrain düşündü.

“İlacı aldı mı?”

“Evet.”

Doktor *Brege*’sine[176] baktı.

“Bir bardak kaynamış su alınız, içerisine bir tutam (ince parmaklarıyla bir tutamın ne demek olduğunu gösterdi) *crematartari* koyunuz...”

Bir Alman doktor, yavere anlatıyordu:

“Üçüncü krizden sonra insanın sağ kaldığı görülmüş değildir.”

Yaver, “Çok dinçti daha,” dedi, “bu servet kime kalacak?”

Alman gülümseyerek, “Heveslisi bulunur,” diye yanıt verdi.

Gözler yine kapıya çevrildi. Kapı gıcırdadı, Ortanca Prenses, Lorrain’in tarif ettiği ilacı hazırlamış hastaya götürüyordu. Alman doktor Lorrain’e yaklaştı, “Sabaha çıkar mı, ne dersiniz?” diye kötü bir Fransızca’yla sordu.

Lorrain dudaklarını büktü, parmağıyla burnunun önünde sert ve olumsuz bir işaret yaptı.

Hastanın halini açıkça anlayıp ifade edebildiğinden memnun, zarifçe gülümseyerek, “Bu geceyi atlatamaz,” dedi ve uzaklaştı.

Bu sırada Prens Vasiliy, Prenses’e ait odanın kapısını açıyordu. Oda yarı karanlıktı; yalnız kutsal resimlerin önünde iki kandil yanıyordu, içeride hoş bir tütsü ve çiçek kokusu vardı. Odanın her tarafı ufak tefek eşyalar, çekmeceler, küçük dolaplar, masacıklarla doldurulmuştu. Paravana

arkasındaki yüksek bir kuştüyü yatağın beyaz örtüleri görünüyordu. Küçük bir köpek havlamaya başladı.

“Ah, siz misiniz kuzenim.”

Prenses baktı, her zaman hatta şimdi bile, başıyla, aynı kitleden yapılmış, verniklenmiş gibi aşırı derecede düz ve parlak duran saçlarını düzeltti.

“Ne o, bir şey mi oldu?” diye sordu, “Öyle korktum ki...”

Prens, “Bir şey yok, hep aynı; ben sadece seninle iş için konuşmaya geldim, Katiş,” diye onun kalktığı koltuğa yorgun argın oturdu. “Amma da sıcak burası, e, otur şuraya, *causons*[177].”

Prenses, “Bir şey mi oldu acaba diye düşündüm,” dedi ve dinlemeye hazırlanarak donuk yüzüyle Prens’in karşısına oturdu. “Uyumak istiyordum, kuzenim, ama uyuyamıyorum.”

Prens Vasiliy Prenses’in elini alıp âdeti üzere aşağı doğru eğilerek, “E daha, daha... canım,” dedi.

Bu, “E daha, daha” sözünün, ne olduklarını söylemeden her ikisinin de anladığı birçok şeyi ifade ettiği belliydi.

Belden yukarısı bacaklarına göre daha uzun olan kuru ve dik gövdeli Prenses fırlak, kül rengi gözleriyle dosdoğru ve sakin bir tavırla Prens’e bakıyordu. Başını salladı, içini çekerek kutsal resme baktı. Onun bu hareketi hem keder ve bağlılığın, hem de yorgunluğun, bir an önce dinlenebilmek ümidinin bir göstergesiydi. Prens Vasiliy bunu salt bir yorgunluk ifadesi olarak kabul etti.

“Ben rahat mıyım zannediyorsun,” dedi, “*Je suis éreinté, comme un cheval de poste*.[178] Ama ne olursa olsun seninle konuşmam lazım, Katiş, ciddi olarak konuşmam lazım.”

Prens Vasiliy sustu, yanakları kâh bir yana, kâh öbür yana doğru sinirli sinirli kasılmaya başladı, salonlarda bulunduğu zamanlar onda hiç görülmeyen bu hal yüzüne hoş olmayan bir şekil veriyordu. Gözleri de her zamanki gözleri değildi: kâh küstahça bir alayla, kâh ürkek ürkek bakınıyordu.

Prenses kuru, zayıf elleriyle dizlerinde küçük bir köpek tutuyor, dikkatle Prens Vasiliy’e bakıyordu. Ama belliydi ki sabaha kadar bile susması gerekse bir şey sorup da sessizliği bozmayacaktı.

“Sevgili Prensesim, kuzinim, Katerina Semenovna....”

Prens Vasiliy, sözünü nefsiyle savaşarak sürdürdü:

“Bu gibi anlarda her şeyi düşünmek gerek; geleceği düşünmek, sizi düşünmek... Bilirsin, hepinizi kendi çocuklarım gibi severim...”

Prenses ona hep öyle donuk ve durgun bakıyordu.

“Benim ailemi de düşünmek lazım,” dedi Prens Vasiliy küçük masayı öfkeyle iterek ve Prenses’e bakmaksızın devam etti: “Bilirsin, Katiş, siz Mamontovlar üç kız kardeşsiniz, sonra benim karım da var. Kont’un doğrudan doğruya vârisleri yalnız biziz. Biliyorum, bu gibi şeyleri konuşmak, düşünmek senin için çok acı. Benim için de öyle; ama dostum, yaşım altmış, her şeye hazırlanmak gerek. Piyer’in peşine adam gönderdiğimi, Kont’un, doğruca portresini göstererek onu yanına istediğini biliyor musun?”

Prens Vasiliy Prenses’e baktı ama anlayamıyordu; söylediği şeyleri mi düşünüyor, yoksa yalnızca öylece mi bakıyordu...

Prenses, “Tanrı’ya yalnız şunun için dua etmekten geri durmayacağım, kuzenim,” diye yanıt verdi, “onu affetsin, güzel ruhu bu geçici dünyadan rahatça...”

Prens Vasiliy çıplak başını ovuşturdu, geriye ittiği küçük masayı yine öfkeyle kendine doğru çekerek sabırsızlıkla sözüne devam etti:

“Evet, orası öyle ama sonunda... Sonuç olarak sorun şurada: Sen de biliyorsun ki, geçenlerde vasiyetname yazmış, bütün malını asıl vârislerini ve bizi hesaba katmadan Piyer’e vermişti.”

Prenses sessizce, “Çok vasiyetname yazmış,” dedi. “Ama Piyer’i vâris bırakamaz ki. Piyer gayri meşru.”

Prens Vasiliy birdenbire, “*Ma chère*,” diyerek küçük masayı tutup kendine çekti, heyecanla, çabuk çabuk konuşmaya başladı: “Ama ya eğer hükümdara mektup yazılmışsa? Kont, Piyer’in meşru evlat tanınmasını rica ediyorsa? Anlıyor musun, Kont’un hizmetlerine karşılık ricası kabul olunacaktır...”

Prenses, karşısındakinden daha çok şeyler bildiğini düşünen kimseler gibi gülümsedi.

Prens Vasiliy, “Size daha fazlasını söyleyeceğim,” diye onun elini tutarak devam etti: “Böyle bir mektup gönderilmemiş ama yazılmış. Hükümdarın da bundan haberi var. Yalnız, sorun şurada: Yok edildi mi, edilmedi mi? Edilmediyse, ‘her şey biter’.” İçini çekti, bununla, “her şey biter” sözüyle ne kastettiğini anlatmak istiyordu: “Kont’un evrakı açılacak, vasiyetname mektupla beraber hükümdara verilecek, dileği herhalde kabul edilecek, Piyer, meşru bir evlat gibi her şeyi alacak.”

Prenses, “Ya bizim hissemiz?” diye sorarak, “her şey olabilir ama bu olamaz” der gibi alaylı bir edayla gülümsedi.

“*Mais ma pauvre Catiche, c’est clair comme le jour:*[179] O zaman her şeyin meşru varisi o olacak, siz hiçbir şey alamayacaksınız. Vasiyetname ve mektup yazıldı mı yazılmadı mı, yazıldıysa yok edildi mi, bunu öğrenmek lazım, kuzum. Herhangi bir nedenle unutulup kalmışsa nerede olduğunu öğrenmen, onu bulman gerekiyor, çünkü...”

Prenses, alaylı bir edayla gülümseyerek, gözlerinin ifadesini değiştirmeksizin, “Bir bu eksikti,” diye sözünü kesti, “ben bir kadınım; sizce biz aptalız; ama benim bildiğim kadarıyla göre gayri meşru evlat vâris olamaz... *Un bâtard*.[180]” Böylece bu konudaki düşüncelerinin temelsiz olduğunu, Prens’e kesin olarak göstermek istedi.

“Nasıl anlamıyorsun, Katiş! O kadar zekisin de; Kont’ un hükümdara mektup yazarak oğlunun meşru evlat tanınmasını dilemesi durumunda Piyer’in artık Piyer’likten çıkıp Kont Bezuhov olacağını, böylece vasiyetname gereğince her şeyi alacağını nasıl anlamıyorsun? Eğer vasiyetname mektupla beraber yok edilmemişse, sana erdemlilikten ve *et tout ce qui s’en suit*[181] başka bir şey kalmayacak. Bu bir gerçek.”

“Vasiyetnamenin yazıldığını biliyorum, ama onun hükümsüz olduğunu da biliyorum, siz beni galiba düpedüz aptal sayıyorsunuz, *mon cousin*.”

Bunları söylerken Prenses’te, nükteli, dokunaklı bir şey söylediklerini düşünen kadınların edası vardı.

Prens Vasiliy sabırsızlıkla, “Benim aziz Prensesim, Katerina Semenovnacığım! Buraya seninle tartışmaya değil, bir akraba olarak, iyi, temiz, samimi bir akraba olarak senin çıkarların üzerinde konuşmaya geldim. Kim bilir kaçıncı kez söylüyorum sana, eğer Kont’un belgeleri içinde hükümdara bir mektup, Piyer için bir vasiyetname varsa, sen, kuzum, kız kardeşlerinle vâris değilsin. Bana inanmazsan bu işten anlayanlara inan: Şimdi Dimitri Onuvriç’le (evin avukatı) konuştum. O da söyledi.”

Prensesin düşüncelerinde ansızın bir değişiklik olmuş görünüyordu. İnce dudakları sarardı ama gözleri hep aynıydı. Konuşmaya başlayınca sesi öyle gürlemişti ki, bunu kendisinin de beklemediği belliydi.

“Bu daha iyi olurdu,” dedi, “ben bir şey istemedim, istemiyorum da.”

Köpeğini kucağından attı, elbisesinin kırışıklıklarını düzeltti.

“İşte her şeyi onun için feda eden insanlara karşı minnettarlık ve şükran,” dedi. “Çok güzel! Çok iyi! Ben bir şey istemiyorum, Prens.”

“Evet ama sen yalnız değilsin ki, kız kardeşlerin var,” dedi Prens Vasiliy.

Ama Prenses onu dinlemiyordu.

“Evet, bunu çoktan bilirdim ama bu evden bayağılıktan, aldatmadan, hasetten, entrikadan başka, nankörlükten, nankörlüğün en koyusundan başka bir şey bekleyemeyeceğimi unutmuştum...”

Yanakları eskisinden daha fazla kasılıp kımıldanan Prens Vasiliy, “Bu vasiyetnamenin nerede olduğunu biliyor musun, yoksa bilmiyor musun?” diye sordu.

“Evet, ben aptaldım, insanlara hâlâ inanıyor, onları seviyor, kendimi feda ediyordum. Ancak bayağı ve sefil olanlar başarı elde ederler. Bu entrikalar kimin işidir, biliyorum.”

Prenses kalkmak istedi ama Prens elinden tutarak onu durdurdu. Prenseste bütün insanlardan hayal kırıklığına uğramış bir kimsenin tavrı vardı; kuzenine öfkeyle bakıyordu.

“Daha zamanımız var, unutma ki Katiş, bütün bunlar, kızgınlık, hastalık anında yanlışlıkla yapılmış, sonra unutulmuştur. Bizim görevimiz, kuzum, yanlışlığı düzeltmek, onun bu haksızlığı işlemesine engel olarak son dakikalarının rahat geçmesini sağlamak, insanlara haksızlık ettiği düşüncesiyle ölmesine meydan vermemek...”

Prenses, “O insanlar ki her şeylerini ona feda ettiler,” diye sözü keserek, yine kalkmaya davrandı ama Prens onu bırakmadı. Prenses, “O bunu hiçbir zaman takdir edemedi. Hayır, *mon cousin*,” diye içini çekerek ekledi: “Şunu biliyorum ki, bu dünyada ödül beklemek doğru değil, bu dünyada onur, doğruluk yok. Bu dünyada düzenbaz, kötü olmak gerek.”

“Ee, *voyons*,[182] sakin ol; ben senin temiz kalbini bilirim.”

“Hayır, kalbim kötü benim.”

“Ben senin kalbini bilirim,” dedi Prens yeniden, “dostluğunu takdir ederim, senin de bana karşı aynı düşünceyi beslemeni isterdim. Sakin ol da vakit varken *parlons raison*;[183] belki yirmi dört saat, belki bir saat kaldı; vasiyetname hakkında ne biliyorsan bana anlat; asıl sorun onun nerede olduğu... Sen bunu bileceksin. Hemen alıp Kont’a gösterelim. Kuşku yok ki onu unutmuştur, onu yok etmek ister. Tek düşüncemin onun arzusunu kutsal bir ödev olarak yerine getirmek olduğunu anlıyorsun; buraya da yalnızca bunun için geldim. Burada sadece ona ve size yardım etmek için bulunuyorum.”

Prenses, “Şimdi her şeyi anladım. Bu entrikalar kimin işidir, biliyorum. Biliyorum,” dedi.

“Sorun burada değil canım.”

“Sizin *protégée*’nizin,[184] benim oda hizmetçisi yapmayacağım sevgili Anna Mihailovna’nızın, bu iğrenç, bu sefil kadının işi bu.”

“Hiç vakit yitirmeyelim.”

“Ah, evet. Geçen kış bu kadın buraya damladı, hepimiz için, hele Sophie için Kont’a öyle bayağı, öyle iğrenç şeyler söyledi ki, bunları tekrar edemem. Kont hasta oldu, iki hafta bizi görmek istemedi. Bu sırada, bu pis, bu iğrenç kâğıdı yazdığını biliyorum; ama ben bunun hiç önemi yok sanmıştım.”

“*Nous y voilà*,[185] niçin bana daha önce bir şey söylemedin?”

Prenses bu soruya yanıt vermedi ama, “Yastığının altında sakladığı mozaikli çantasındadır. Şimdi anlıyorum,” dedi. “Evet, eğer günahım, büyük bir günahım varsa, bu alçak kadına olan hıncımdır.” Prenses bayağı haykırıyordu, büsbütün değişmişti. “Ne diye buraya geliyor? Ama ben ona anlatırım. Zamanı gelir.”

174 Çok güzel, Prenses, hem sonra Moskova’da insan kendini kırda hissediyor.

175 Değil mi?

176 Tanınmış bir saat markası.

177 Konuşalım.

178 Posta beygiri gibi bitkinim.

179 Ama Katişçiğim, bu, gün gibi meydanda.

180 Bir piç.

181 Bunun doğuracağı sonuçlardan.

182 Hadi.

183 Makul olalım.

184 Korunuk (Hami).

185 İşte bak.

XIX

Kabul salonuyla Prenses'in odasında bunlar konuşulurken, peşine adam gönderilen Piyer'le onunla birlikte gitmeyi gerekli gören Anna Mihailovna'yı taşıyan araba Kont Bezuhov'un avlusuna giriyordu. Tekerlekler pencerelerin altına serpili samanlar üzerinde hafifçe hışırdamaya başladığı sırada, teselli verici gözlerle yol arkadaşına seslenen Anna Mihailovna, köşesinde uyuduğunu düşündüğünden, onu uyandırdı. Piyer gözlerini açarak, Anna Mihailovna'nın arkasından indi, ancak o zaman kendisini bekleyen ve can çekişen babasıyla yapacağı görüşmeyi düşündü. Teşrifat kapısına değil, arka kapıya yanaştıklarını fark etmişti. Basamaktan inerken esnaf kıyafetinde iki kişinin telaşla avludan duvarın gölgesine kaçtığını gördü. Durdu, evin gölgesinde ve her iki tarafta aynı adamlardan birkaç kişi daha gördü. Ama ne Anna Mihailovna, ne uşak, ne arabacı (ki bu adamları görmemeleri olanaksızdı) onlara aldırış etmemişlerdi. Piyer, "Herhalde böyle gerekiyor," diye düşünerek Anna Mihailovna'nın arkasından yürüdü. Anna Mihailovna arkada kalan Piyer'i yanına çağırarak hafifçe aydınlatılmış dar bir taş merdivenden acele adımlarla yukarı çıktı. Piyer, Kont'un yanına neden gitmesi gerektiğini bilmediği, hele neden arka merdivenden gitmek gerektiğini hiç anlamadığı halde, Anna Mihailovna'nın güvenli ve aceleci halinden, bunun bir zorunluluk olduğunu anlamıştı. Merdivenin ortasında, çizmelerini takırdatıp koşuşarak önlerine düşen elleri kovalı birtakım adamlar az kalsın onları düşüreceklerdi. Bu adamlar, Piyer'le Anna Mihailovna'ya yol vermek için duvara yapıştılar ve en küçük bir hayret belirtisi göstermediler.

"Prenseslerin dairesine buradan mı gidilir?" dedi Anna Mihailovna içlerinden birine.

Soruyu duyunca rahatlayan uşak pervasız ve yüksek bir sesle, "Buradan," diye yanıt verdi, "soldaki kapı."

Sahanlığa çıktığı sırada Piyer, "Belki Kont beni çağırmamıştır," dedi, "odama gitsem."

Anna Mihailovna Piyer'in yetişmesi için durdu.

Sabahleyin oğluna yaptığı gibi, aynı jestle koluna dokunarak, *"Ah, mon ami,"*[186] dedi, "*croyez, que je souffre autant que vous, mais soyez homme*."[187]

Piyer gözlüğünün altından Anna Mihailovna'ya bakarak, "Sahi, ben gideyim," dedi.

"*Ah, mon ami, oubliez les torts qu'on a pu avoir envers vous, pensez que c'est votre père...*"[188] İçini çekti. "*Peut-être à l'agonie. Je vous ai tout de suite aimé comme mon fils. Fiez-vous à moi, Pierre. Je n'oublirai pas vos intérêts*."[189]

Piyer bir şey anlamıyordu; yine, herhalde bunun böyle olması bir zorunluluk, diye düşünerek, kapıyı artık açmış bulunan Anna Mihailovna'yı uysalca takip etti.

Kapı arka dairelerin sofasına açılıyordu. Prenseslerin ihtiyar hizmetçisi bir köşede oturmuş çorap örüyordu. Piyer bu tarafta hiç bulunmamıştı, böyle odaların olduğunu tahmin etmiyordu bile. Anna Mihailovna, tepsi üzerinde bir sürahiyle onlara yetişip geçen bir hizmetçi kıza, canım, kuzum diye hitap ederek Prenseslerin sağlığını sordu ve Piyer'i parke döşeli bir koridordan ileriye sürükledi. Koridorda soldan birinci kapı Prenseslerin odalarına açılıyordu. Sürahi götüren hizmetçi kız aceleden (bu günlerde evde her iş aceleydi) kapıyı kapatmamıştı, Piyer'le Anna Mihailovna geçerlerken ellerinde olmayarak, Büyük Prenses'le Prens Vasiliy'in birbirine yakın oturup konuştukları odaya baktılar. Geçenleri görünce Prens Vasiliy sinirli bir hareketle birden arkasına yaslandı; Prenses yerinden fırladı, canı sıkılmış bir halde, kapıyı var gücüyle iterek kapadı.

Bu hareket Prenses'in her zamanki sakinliğine o kadar uymamış, Prens Vasiliy'in yüzünde beliren korku, kurumuna o kadar yaraşmamıştı ki Piyer duraladı. Gözlüğünün arkasından sorarcasına kılavuzuna baktı. Anna Mihailovna şaşkınlık göstermedi, yalnız hafifçe gülümsedi, bütün bunları beklediğini anlatmak istercesine içini çekti.

Piyer'in bakışına yanıt olarak, "*Soyez homme, mon ami, c'est moi qui veillerai à vos intérêts,*"[190] dedi ve daha hızlı adımlarla koridordan yürüdü. Piyer, neler olduğunu anlamamış, *veiller à vos intérêts*'nin[191] ne demek olduğunu ise hiç bilememişti. Ama bütün bunların böyle olması gerektiğini anlıyordu. Koridordan Kont'un kabul odasına bitişik yarı aydınlık bir salona çıktılar. Bu oda, Piyer'in bildiği ama her zaman teşrifat kapısından geldiği soğuk, gösterişli odalardan biriydi. Ama bu odanın ortasında boş bir küvet vardı, halı ıslaktı, ayaklarının uçlarına basarak yürüyen, kendileriyle hiç mi hiç ilgilenmeyen bir hizmetçiyle ve buhurdan taşıyan bir kilise muhafızıyla karşılaştılar. Piyer'in bildiği, İtalyan tarzı iki penceresi, kış

bahçesine açılan bir giriş kapısı, içinde Yekaterina'nın büyük bir büstü, ayakta bir portresi bulunan kabul odasına girdiler.

Kabul odasındaki kalabalık değişmemişti. Aynı adamlar, aynı konumda oturmuş, fısıldaşıyorlardı. Susarak içeri giren, ağlamış, sararmış yüzlü Anna Mihailovna ile başını eğmiş uysallıkla onu takip eden şişman, kocaman Piyer'e hepsi dönüp baktı. Anna Mihailovna'nın yüzünde kesin anın geldiğini seziş ifadesi belirdi: Odaya, Piyer'i yanından ayırmaksızın, hamarat bir Petersburg kadını edasıyla ve sabahkinden daha cesaretle girdi.

Can çekişen hastanın görmek istediği kimseyi getirdiğine göre, iyi kabul görmesinin sağlandığını hissediyordu. Hızlı bir bakışla odada bulunanları süzdü. Kont'un papazını görünce eğilerek değil de küçülerek kısa ve sık adımlarla ona yaklaştı, saygıyla önce bir papazın, sonra ötekinin duasını aldı.

Papaza, "Tanrı'ya şükür yetiştik," dedi. "Biz bütün akrabalar o kadar korktuk ki; işte şu delikanlı Kont'un oğludur," diye yavaşça ekledi. "Ne müthiş bir an!"

Bu sözleri söyledikten sonra doktora yaklaştı:

"*Cher docteur,*"[192] dedi, "*ce jeune homme est le fils du comte... y a-t-il de l'espoir?*"[193]

Doktor bir şey söylemeksizin hızlı bir hareketle gözlerini ve omuzlarını yukarı kaldırdı. Anna Mihailovna da aynı hareketi yineledi ve gözlerini hemen hemen kapayarak doktordan uzaklaştı, Piyer'e doğru yürüdü, çok saygılı bir edayla ve şefkatli bir hüzünle, "*Ayez confiance en sa miséricorde,*"[194] diyerek oturup kendisini beklemesi için ona bir kanepe gösterdi, herkesin baktığı kapıya sessizce doğruldu, kapının zor duyulan sesi ardınca arkasında kayboldu.

Kılavuzuna her koşulda itaat etmeye karar veren Piyer, onun gösterdiği kanepeye yöneldi. Anna Mihailovna gözden kaybolur olmaz, odada bulunanların gözlerinin ilgiyle kendisine dikildiğini gördü. Herkesin korku dolu, hatta yaltaklanıcı gözlerle onu göstererek fısıldaştığını fark etti. Ona daha önce hiç göstermedikleri saygıyı gösteriyorlardı. Papazla konuşan, tanımadığı bir kadın kalkıp yerini ona teklif etti; yaver, düşürdüğü eldiveni yerden kaldırıp ona verdi; o yanlarından geçerken doktorlar, saygıyla sustular, ona yol vermek için kenara çekildiler. Piyer, ilk önce kadınları rahatsız etmemek için başka yere oturmak, eldivenini kendisi almak ve hiç de yolu üzerinde durmayan doktorları geçmek istedi; ama birdenbire bunun uygun olmayacağını hissetti.

Bu gece kendisinin, korkunç ve herkesçe beklenen bir töreni başarmak zorunda bulunan bir kişi olduğunu, bunun için de herkesin hizmetini kabul etmesi gerektiğini hissetti. Bir şey söylemeden yaverden eldiveni aldı, kocaman kollarını dizlerinin üstüne koyarak saf bir Mısır heykeli pozuyla kadınların yerine oturdu.

Bütün bunların herhalde böyle olması gerektiğine, bu akşam kendini tutmak, bir gaf yapmamak için kendi düşüncesiyle hareket etmeyip kendini tamamıyla ona kılavuzluk edenlerin kontrolüne bırakması gerektiğini düşünüyordu.

İki dakika geçmemişti ki Prens Vasiliy üç madalyalı kaftanını giymiş, azametle, başı dik, odaya girdi. Sabahtan beri zayıflamış görünüyordu. Odayı gözden geçirip de Piyer'i görünce gözleri büyüdü. Ona yaklaştı, elini tuttu (daha önce bunu hiç yapmamıştı), gücünü denemek istiyormuş gibi aşağıya doğru çekti.

"*Courage, courage, mon ami. Il a demandé à vous voir. C'est bien...*"[195] dedi ve gitmek istedi.

Ama Piyer şunu sormayı gerekli gördü:

"Nasıl sağlığı..."

Can çekişen adamı Kont diye adlandırmanın uygun olup olmadığını kestiremeyerek ezilip büzüldü; baba demeye de utanıyordu.

"*Il a eu encore un coup, il y a une demi-heure. Courage, mon ami...*"[196]

Piyer'in zihni öyle karıştı ki, "darbe" sözünü bir cismin çarpması manasına almıştı. Şaşkın şaşkın Prens Vasiliy'e baktı, "darbe"nin kriz demek olduğunu sonradan düşündü.[197]

Prens Vasiliy giderken Lorrain'e bir şeyler söyledi, parmaklarının ucuna basarak kapıdan içeriye girdi. Parmaklarının ucuna basarak yürümesini beceremiyor, bütün gövdesiyle acemice sekiyordu. Onun arkasından Büyük Prenses, sonra ruhaniler, kilise muhafızları girdi; hizmetçiler de kapıdan içeri girdiler. Kapının ötesinden hareketler göze çarptı. Nihayet hep aynı sararmış ama ödevini yerine getirmekte metin olanlara has yüzüyle Anna Mihailovna koşup geldi, Piyer'in kolunu dürterek dedi ki:

"*La bonté divine est inépuisable. C'est la cérémonie de l'extrême onction qui va commencer. Venez.*"[198]

Piyer yumuşak halı üzerinden yürüyüp kapıdan içeri girdi, yaverin de, tanımadığı kadının ve hizmetçilerden daha bazılarının da şimdi artık bu odaya girmek için izin almaya gerek yokmuş gibi, hep birden arkasından içeri girdiklerini gördü.

186 Ah, dostum!
187 İnanın ki ben de sizin kadar acı çekiyorum, fakat metanetli olun.
188 Ah, dostum, size yapılan haksızlıkları unutunuz, düşününüz ki bu babanızdır.
189 Ve belki de can çekişiyor. Sizi kendi oğlum gibi sevdim hemen. Bana inanınız, çıkarlarınızı unutmayacağım.
190 Metanetli olun. Merak etmeyiniz, dostum, ben sizin çıkarlarınızı koruyacağım.
191 Çıkarlarının korunmasının.
192 Aziz doktor.
193 Bu genç, Kont'un oğludur... Ümit var mı?
194 Tanrı'nın iyiliğine ve şefkatine güveniniz.
195 Cesaret, cesaret dostum. Sizi görmek istedi, bu iyi...
196 Yarım saat önce bir kriz daha geçirdi. Cesaret dostum...
197 Fransızca darbe anlamına gelen *coup* kelimesi burada kriz, atak anlamında kullanılmış.
198 Tanrı'nın lütfu sonsuzdur. Takdis töreni şimdi başlayacak. Geliniz.

XX

Piyer, sütunlar ve kemerlerle ayrılmış, her tarafı Acem halılarıyla döşenmiş bu büyük odayı iyi tanırdı. Odanın bir tarafında ipek perdeler altında maun ağacından yüksek bir karyola, öbür tarafında kocaman kutsal resimler bulunan sütunların arkasındaki kısmı gece ayininde bir kilise gibi bol ve parlak bir ışıkla aydınlatılmıştı. Camekândaki kutsal resimlerin ışıklı çerçeveleri altında uzun bir Voltaire koltuğu duruyor, yanlarına kar gibi beyaz, kırışıksız ve herhalde daha yeni değiştirilmiş yastıklar dizili bu koltuğa bir aslanı andıran geniş alnının üstündeki o ak yele gibi saçları, güzel, kızıl sarı yüzündeki o karakteristik ve asil iri buruşuklarıyla Piyer'in iyi tanıdığı babası Kont Bezuhov'un açık mavi bir battaniye ile bele kadar örtülü heybetli şekli yatıyordu. Kutsal resimlerin tam altındaydı; kalın ve büyük ellerinin ikisi de battaniyeden çıkmış, dışarıda duruyorlardı. Ayası aşağı doğru duran sağ elinin başparmağıyla işaretparmağı arasında bir kilise mumu dikilmiş yaşlı bir hizmetçi koltuğun üstünden eğilerek onu tutuyordu. Koltuğun çevresinde görkemli parlak elbiseleriyle ruhaniler ayakta duruyor, saçları omuzlarına dökülmüş, ellerinde yanan mumlar, ağır ağır ve tantanayla ayin yapıyorlardı. Onların biraz gerisinde iki Küçük Prenses, mendillerini gözlerine tutmuşlar, önlerinde büyük kız kardeşleri Katiş, hırçın, kararlı bir tavırla, çevresine bakarsa sorumluluk kabul etmeyeceğini ilan eder gibi, gözlerini kutsal resimlerden bir an ayırmıyordu. Yüzünde yumuşak bir keder, sevecen bir eda taşıyan Anna Mihailovna ile meşgul kadın, kapının yanındaydılar. Prens Vasiliy kapının öbür tarafında koltuğa yakın, kadife kaplı oyma bir sandalyenin arkasında duruyor, sandalyenin arkalığını kendine çevirmiş, mumu tuttuğu sol elinin dirseğini ona dayamış, sağ eliyle istavroz çıkarıyor, parmaklarını alnına götürdükçe gözlerini yukarı kaldırıyordu. Yüzü dinsel bir huzurla yumuşamıştı. "Bu duygulardan anlamıyorsanız, ne kötü sizin için," der gibiydi.

Arkada yaver, doktorlar, erkek hizmetçiler duruyordu, kilisede olduğu gibi kadınlar erkeklerden ayrılmışlardı. Herkes susmuş haç çıkarıyordu; yalnız dua ve hafiften, ağır, kalın bir sesle ilahi okunuyor, ses kesildiği anlarda ayak değiştirmeler duyuluyordu. Anna Mihailovna yaptığı işi bildiğini gösteren o manalı tavrıyla odanın ta öbür ucuna giderek Piyer'e bir

mum sundu. Piyer mumu yaktı, çevresindekileri seyre dalmış bir halde mumu tuttuğu eliyle haç çıkarmaya başladı.

Al yanaklı, güleç Küçük Prenses benli Sofi ona baktı. Gülümsedi, mendiliyle yüzünü kapadı, uzun zaman açmadı ama sonra ona bakınca yine güldü. Gülmeden ona bakamıyor gibiydi. Ama ona bakmadan da edemiyor, kendini tutamıyordu. Günaha girmemek için usulca bir sütunun arkasına geçti. Ayinin ortasında ruhanilerin sesi birden kesildi; papazlar fısıldayarak birbirlerine bir şeyler söylediler; Kont'un elini tutan yaşlı hizmetçi kalktı, kadınlara döndü. Anna Mihailovna yürüdü. Hastaya eğildi. Arkadan parmağıyla işaret ederek Lorrain'i yanına çağırdı. Aradaki mezhep ayrılığına rağmen yapılan ayinin önemini kavradığını ve saygı duyduğunu gösteren o ciddi tavrıyla bir sütuna yaslanmış, eli mumsuz Fransız doktor, dinç, güçlü çağında insanlara has sessiz adımlarıyla hastaya yaklaştı, hastanın elini yeşil yorganın üzerinden beyaz, ince parmaklarıyla aldı, öteye dönerek nabzını yoklamaya, düşünmeye başladı. Hastaya içmek için bir şey verildi. Çevresindekiler telaşla yanına sokuldu, sonra yeniden geriye, yerlerine çekildiler. Ayin yeniden başladı. Duraklama sırasında Piyer şunu fark etmişti: Prens Vasiliy sandalye arkalığından ayrılmış, ne yaptığını bildiğini, başkaları onu anlamazlarsa bunun onlar için daha kötü olacağını anlatan o edayla hastaya yaklaşmayıp yanından geçerek Büyük Prenses'e katılmış, onunla birlikte yatak odasının ta içerilerine, ipek perdeler altındaki yüksek karyolaya yönelmişlerdi. Prensle Prenses karyoladan ayrılıp arka kapıdan kaybolmuş ama ayin sona ermeden birbiri arkasından yerlerine dönmüşlerdi. Piyer, bu akşam karşısında olup biten her şeyin böyle zaruri ve gerekli olduğuna artık bir defa içinden karar verince, bu duruma da o kadar önem vermemişti.

İlahi sesleri kesildi, takdis edilmesi dolayısıyla hastayı saygıyla kutlayan bir papazın sesi duyuldu. Hasta hep öyle bitkin ve hareketsiz yatıyordu. Çevresindekiler kımıldanıp duruyor, ayak sesleri, sessiz konuşmalar ve hepsini bastıran Anna Mihailovna'nın fısıltısı duyuluyordu.

Piyer onun şu sözlerini işitti:

"Mutlaka karyolaya kaldırmalı, burada asla olmaz..."

Doktorlar, Prensesler, hizmetçiler hastanın çevresini öyle sarmışlardı ki, Piyer ayin boyunca onca kalabalıkta hep görebildiği o ak yeleli kızıl sarı başı gözden yitirmişti. Koltuğun çevresini kuşatan insanların sakınımlı hareketlerinden Piyer hastanın kaldırıldığını, nakledilmekte olduğunu anladı.

Kulağına hizmetçilerden birinin korkulu fısıltısı geldi:

“Kolunu tut, düşürürsün böyle.”

“Aşağıdan... bir kişi daha...” gibi sesler duyuldu. Hastayı taşıyanların soluması, adım atışları taşıdıkları ağırlık güçlerinin üstündeymiş gibi sıklaşıyordu.

İçlerinde Anna Mihailovna da bulunan bu insanlar delikanlı ile yan yana geldiler, sırtlarının ve enselerinin gerisinden hastanın yüksek, dolgun, açık göğsü, onu koltuk altlarından tutanların yukarıya kaldırdığı taşkın omuzları, ak, kıvırcık ve aslan yeleli başı bir an Piyer’in gözüne ilişti. Bu geniş, kabarık alınlı, güzel, hassas ağızlı, heybetli, ciddi bakışlı baş, yaklaşan ölümle çirkinleşmemişti. Üç ay önce Kont onu Petersburg’a gönderdiği zaman nasılsa, yine öyleydi o. Ama bu baş, onu taşıyanların dengesiz adımlarıyla acz içinde sallanıyor, soğuk, hissiz bakışlar nerede karar kılacağını bilmiyordu.

Yüksek karyolanın yanında telaşlı birkaç dakika geçti; hastayı taşıyanlar dağıldı. Anna Mihailovna Piyer’in koluna dokunarak “*Venez,*”[199] dedi. Piyer onunla birlikte hastanın, besbelli biraz öndeki takdis ayiniyle ilgili bir tören pozu verilerek yatırıldığı karyolaya yaklaştı. O, başını yüksek bir yastığa dayamış yatıyordu. Kolları uzatılmış, ayalar aşağı doğru; yeşil ipek yorganın üstüne konmuştu. Piyer yaklaşınca Kont gözlerini dikerek ona baktı ama öyle bir baktı ki ne demek istediği anlaşılmıyordu. Yoksa bu bakışın söylediği bir şey yok muydu, öyle ya, mademki göz var, bir yere bakmak gerek; yoksa bu bakış pek çok şeyler mi söylüyordu? Piyer ne yapacağını şaşırarak durdu, soran bir bakışla kılavuzu Anna Mihailovna’ya döndü. Anna Mihailovna hastanın elini işaret ederek ve dudaklarıyla ona havadan bir öpücük göndererek gözleriyle telaşlı bir emir verdi. Piyer, yorgana ilişmemek için boynunu dikkatle uzatarak onun tavsiyesini yerine getirdi, iri kemikli, etli eli öptü. Kont’un ne eli ne de bir parça eti kıpırdadı. Piyer şimdi ne yapacağını öğrenmek için yine Anna Mihailovna’ya baktı. Anna Mihailovna gözleriyle ona, karyolanın yanında duran bir koltuğu işaret etti. Piyer uysalca koltuğa oturarak, “Böyle mi yapılacaktı?” diye gözleriyle yine sordu. Anna Mihailovna başıyla onayladı. Piyer kaba, şişman gövdesiyle böyle büyük bir yeri işgal etmesinden utanıyormuş gibi ve mümkün olduğu kadar küçük görünmek için bütün gücünü sarf ederek yine bir Mısır heykeli gibi durdu.

Ayaktayken Piyer’in yüzü nerede idiyse Kont yine oraya bakıyordu. Anna Mihailovna, yüzüne, baba ile oğul arasındaki görüşmenin bu son

dakikalarının acıklı havasından etkilenmiş bir görüntü vermişti. Bu, iki dakika sürmüş ama bu iki dakika Piyer'e bir saat kadar uzun gelmişti. Ansızın Kont'un yüzündeki iri kas ve kırışıklarda titremeler belirdi. Sonra bu titremeler arttı. Güzel ağzı çarpıklaştı. Piyer babasının ölüme ne kadar yakın olduğunu ancak o zaman anladı, çarpıklaşan ağızdan belirsiz, hırıltılı bir ses çıktı. Anna Mihailovna dikkatle hastanın gözlerine baktı. Ne istediğini anlamaya çalışarak Piyer'e bardağı gösterdi. Hasta fısıltıyla Prens Vasiliy'in adını söyledi, yorganı işaret etti. Gözleri ve yüzü sabırsızlık ifade ediyordu. Yatağının başucundan hiç ayrılmayan hizmetçiye bakmak için kımıldadı.

"Öbür tarafa dönmek istiyorlar," dedi hizmetçi ve Kont'un ağır gövdesini duvara karşı çevirmek için kalktı.

Piyer hizmetçiye yardım etmek için doğruldu.

Çevirirlerken Kont'un bir kolu cansızca arkaya düşmüştü, onu almak için boşuna uğraşıyordu. Kont bu aciz kola Piyer'in fırlattığı korkunç bakışı fark etmiş miydi, yoksa ölüm yatağındaki bu baştan başka şeyler mi geçiyordu? Cansız koluna, sonra Piyer'in yüzündeki dehşete, sonra yine koluna baktı, çizgilerine hiç yaraşmayan acı bir gülümseme belirdi yüzünde. Bu gülümsemeyi görünce Piyer içinin burkulduğunu, burnunun sızladığını hissetti, gözleri doldu. Hastayı, yan yatırarak duvara çevirdiler. Nefes koyuverdi.

Anna Mihailovna nöbetini değiştirmeye gelen Prenses'i fark ederek, "*Il est assoupi*,"[200] dedi, "*Allons*."[201]

Piyer çıktı.

199 Geliniz.
200 Uykuya daldı.
201 Gidelim.

XXI

Bekleme salonunda Prens Vasiliy ile Büyük Prenses, Yekaterina'nın portresi altında oturmuşlar, hararetli hararetli bir şey konuşuyorlardı, onlardan başka kimse yoktu. Piyer'le kılavuzunu görür görmez sustular. Piyer'e Prenses bir şey saklıyor gibi geldi. Fısıldadı:

"Bu kadına tahammül edemiyorum."

Prens Vasiliy Anna Mihailovna'ya, "*Catiche a fait donner du thé dans le petit salon*,"[202] dedi. "*Allez, ma pauvre*[203] Anna Mihailovnacığım, *prenez quelque chose, autrement vous ne suffirez pas.*"[204]

Piyer'e bir şey söylemedi, kolunu dostça sıkıp aşağı doğru çekmekle yetindi. Piyer Anna Mihailovna ile birlikte *petit salon*'a[205] gittiler.

"Il n'y a rien qui restaure, comme une tasse de cet excellent thé russe après une nuit blanche,"[206] diyen Lorrain küçük yuvarlak salonda, üzerinde çay takımları ve soğuk bir akşam kahvaltısı duran masanın karşısında, ayakta zarif, kulpsuz bir Çin fincanından saygılı bir canlılıkla bir yudum aldı. Bu gece Kont Bezuhov'un evinde bulunanların hepsi güçlerini tazelemek için yemek masasının çevresinde toplanmışlardı. Piyer, aynalı, küçük masalarla dolu bu küçük yuvarlak salonu iyi hatırlıyordu. Kont'un evinde balo olduğu zamanlar, dans etmeyi bilmeyen Piyer bu küçük aynalı salonda oturmayı, kadınların balo tuvaletleriyle, çıplak omuzlarında pırlantalar, incilerle bu odadan geçerlerken parlak ışıklarla aydınlatılmış aynalarda yinelenen yansımalarını süzüşlerini izlemeyi severdi.

Şimdi aynı oda iki mumla azıcık aydınlanıyor, yarı karanlıkta küçük bir masa üzerinde çay takımları, tabaklar karmakarışık duruyor, içinde çeşitli ve gündelik kıyafetli insanlar fısıldaşarak, her hareketle, her sözle şimdi yatak odasında olup bitenleri ve olacakları aklından kimsenin çıkarmadığını anlatarak oturuyorlardı. Piyer canı çok istediği halde yemek yemedi. Dönüp soran gözlerle kılavuzuna baktı, onun, ayaklarının ucuna basarak yine Prens Vasiliy ile Büyük Prenses'in bulunduğu bekleme salonuna girdiğini gördü. Piyer, bunun da böyle olması gerek, diye düşündü, biraz bekledikten sonra arkasından gitti.

Anna Mihailovna Prenses'in yanında ayakta duruyor, heyecanlı bir fısıltı ile bir ağızdan konuşuyorlardı.

Odasının kapısını şiddetle kapadığı anki öfkesini koruyan Prenses, “İzin verin de ne yapmak, ne yapmamak gerek bunu ben bileyim, Prenses,” dedi.

Anna Mihailovna yatak odasının yolunu kesip Prenses’i önleyerek, tatlılıkla ve kandırıcı bir edayla, “Ama, sevgili Prenses,” dedi, “zavallı dayınızın biraz dinlenmesi gerek, bu çok ağır olmaz mı? Tam da ruhunu hazırlamışken dünya işlerinden söz etmek...”

Prens Vasiliy ayağını ayağının üstüne atmış, laubali tavrıyla koltukta oturuyordu. Yanakları titriyor, sarkınca alt kısımlar daha kaba görünüyordu. Ama kendine, iki kadının konuşmasıyla pek ilgilenmeyen bir adam süsü veriyordu.

“*Voyons, ma bonne,*[207] Anna Mihailovna, *laissez faire Catiche*.[208] Kont’un onu ne kadar sevdiğini bilirsiniz.”

Prenses, Prens Vasiliy’e dönüp elindeki mozaikli çantayı göstererek, “Şu kâğıtta ne var bilmiyorum,” dedi. “Yalnız şunu biliyorum ki asıl vasiyetname onun bürosunda; bu, unutulmuş bir kâğıt...”

Anna Mihailovna’yı geçmek istedi ama o atılarak yine onun yolunu kesti.

“Biliyorum, iyi yürekli sevgili Prenses,” diye çantaya yapıştı ve öyle sıkı yapıştı ki onu kolay kolay bırakmayacağı anlaşılıyordu. “Sevgili Prenses, rica ederim yalvarırım, acıyın ona. *Je vous en conjure*.”[209]

Prenses sesini çıkarmıyordu. Yalnız, çantayı elde etmek için yapılan kavganın gürültüleri duyuluyordu. Belliydi ki, eğer bir ağzını açmaya başlarsa Anna Mihailovna için hoş bir şey söylemeyecekti. Anna Mihailovna sıkı tutuyordu ama buna rağmen sesi bütün tatlılığını, yumuşaklığını koruyordu.

“Piyer, gelin buraya kuzum. Aile ocağında o fazla değil sanırım; doğru değil mi Prens?”

Prenses ansızın, “Niçin susuyorsunuz, *mon cousin?*” diye öyle bir haykırdı ki, sesini misafir salonundan bile duyarak ürktüler. “Burada bize karışmaya, can çekişen bir hastanın kapısı önünde olay çıkarmaya kalkışıyorlar da siz niçin susuyorsunuz? Entrikacı!” diye hırçın bir edayla mırıldandı, var gücüyle çantayı çekti ama Anna Mihailovna çantayı bırakmamak için ileriye doğru birkaç adım attı, koluna yapıştı.

Prens Vasiliy şaşkınlıkla, “O!” dedi. Kalktı. “*C’est ridicule. Voyons,*[210] bırakın. Size söylüyorum.”

Prenses bıraktı.

“Siz de!”

Anna Mihailovna onu dinlemiyordu.

“Bırakın diyorum size! Her şeyi kendi üzerime alıyorum. Gidip ona soracağım. Ben... e, artık yeter.”

Anna Mihailovna, “*Mais, mon prince*,”[211] dedi, “böyle büyük bir takdis ayininden sonra bir dakika rahat bırakın onu. Hadi Piyer, siz söyleyin düşüncenizi,” diye yanlarına kadar sokularak hayretle Prenses’in hırçınlaşmış, bütün nezaketini kaybetmiş yüzüne, Prens Vasiliy’in kımıldayan yanaklarına bakan Piyer’e döndü.

Prens Vasiliy sertçe, “Doğacak bütün sonuçlardan sorumlu olacağınızı unutmayın,” dedi, “ne yaptığınızın farkında değilsiniz.”

Prenses, “Alçak karı!” diye haykırarak ansızın Anna Mihailovna’nın üzerine atıldı, çantayı çekip aldı.

Prens Vasiliy başını yere eğdi, ne yapayım, der gibi ellerini açtı.

Bu sırada kapı, Piyer’in çok baktığı ve önceleri hep yavaşça açılan o korkunç kapı hızla, gürültüyle arkasına kadar açılarak duvara çarptı. Ortanca Prenses dışarı fırladı. Ellerini çırptı.

“Ne yapıyorsunuz!” diye üzüntüyle bağırdı. “*Il s’en va et vous me laissez seule*.”[212]

Büyük Prenses çantayı elinden bıraktı. Anna Mihailovna hemen eğildi, davalı nesneyi kaparak yatak odasına daldı. Kendilerine gelen Büyük Prenses’le Prens Vasiliy arkasından yürüdüler. Birkaç dakika sonra oradan ilk olarak Büyük Prenses sararmış, soğuk bir yüzle, alt dudağını ısırarak çıktı. Piyer’i görünce yüzünde zapt olunmaz bir hınç belirdi.

“Evet, şimdi sevinin,” dedi, “bunu bekliyordunuz.”

Ve hıçkırarak mendiliyle yüzünü kapadı, odadan fırladı.

Prensesin arkasından Prens Vasiliy çıktı. Yalpalayarak Piyer’in oturduğu kanepeye kadar geldi, gözlerini elleriyle kapayarak kanepeye düştü, Piyer onun sarardığını, alt çenesinin sıtma nöbetine tutulmuş gibi sarsıldığını, titrediğini fark etti.

“Ah dostum!” diyerek delikanlının dirseğini tuttu; sesinde daha önce Piyer’in onda hiç görmediği bir içtenlik, yumuşaklık vardı. “Ne kadar günah işliyor, ne kadar aldatıyoruz, bütün bunlar niçin? Yaşım altmış, dostum... Ya ben... her şeyin sonu ölüm, her şeyin. Ölüm korkunç.”

Ağlıyordu.

En son Anna Mihailovna çıktı. Yavaş, ağır adımlarla Piyer’e yaklaştı.

“Piyer!..” dedi.

Piyer soran gözlerle ona baktı. Anna Mihailovna delikanlıyı gözyaşlarıyla ıslatarak alnından öptü. Bir süre sustu.

"*Il n'est plus...*"[213]

Piyer gözlüğünün altından ona baktı.

"*Allons, je vous reconduirai. Tâchez de pleurer. Rien ne soulage, comme les larmes*."[214]

Onu karanlık bir salona götürdü. Piyer, orada yüzünü kimse görmediği için memnundu. Anna Mihailovna ondan ayrıldı, döndüğü zaman o elini başının altına koymuş, derin bir uykuya dalmıştı.

Ertesi sabah Anna Mihailovna Piyer'e şöyle diyordu:

"*Oui, mon cher, c'est une grande perte pour nous tous. Je ne parle pas de vous. Mais Dieu vous souiendra, vous êtes jeune et vous voilà à la tête d'une immense fortune, je l'espère. Le testament n'a pas été encore ouvert. Je vous connais assez pour savoir que cela ne vous tournera pas la tête, mais cela vous impose des devoirs, et il faut être homme.*."[215]

Piyer susuyordu.

"*Peut-être plus tard je vous dirai, mon cher, que si je n'avais pas été là, Dieu sait ce qui serait arrivé. Vous savez, mon oncle avant-hier encore me promettait de ne pas oublier Boris. Mais il n'a pas eu le temps. J'espère, mon cher ami, que vous remplirez le désir de votre père*."[216]

Piyer bir şey anlamıyor, ses çıkarmaksızın, sıkılganca kızararak Prenses Anna Mihailovna'ya bakıyordu. Anna Mihailovna Piyer'le konuştuktan sonra Rostovlara gitti, yattı. Sabahleyin uyanınca Rostovlara ve bütün tanıdıklara Kont Bezuhov'un ölümünü ayrıntılarıyla anlattı. Kont'un, onun kendisinin de ölmeyi arzu edeceği bir ölümle öldüğünü, onun ölümünün yalnız acıklı değil, aynı zamanda örnek bir ölüm olduğunu söylüyordu; baba ile oğlunun son görüşmesi ise o kadar acıklı olmuştu ki bunu gözleri yaşarmadan anlatamıyor, bu müthiş dakikalarda kimin kendini daha iyi tuttuğunu, son nefesinde her şeyi, herkesi hatırlayan, oğluna onca acıklı sözler söyleyen babanın mı, yoksa insanın içini sızlatacak kadar bitkin olan, buna rağmen can çekişen babasını üzmemek için acısını gizlemeye çalışan Piyer'in mi, bilmiyordu. "*C'est pénible, mais cela fait du bien; ça élève l'âme de voir des hommes, comme le vieux comte et son digne fils,*"[217] diyordu.

Prensesle, Prens Vasiliy'in hareketlerini de, onları haksız göstererek anlatmıştı. Ama büyük bir sır diye ve fısıldayarak...

202 Katiş küçük salonda çay verilmesini emretti.

203 Gidiniz canım.

204 Bir şey yiyiniz, yoksa dayanamazsınız.

205 Küçük salon.

206 Uykusuz geçen bir geceden sonra hiçbir şey bir fincan Rus çayı kadar zindelik verici değildir.

207 Haydi kuzum, bırakın.

208 Katiş bildiği gibi hareket etsin.

209 Yalvarırım size.

210 Gülünç bu. Hadi...

211 Ama Prensim.

212 O ölüyor ve siz beni yalnız bırakıyorsunuz.

213 Artık yaşamıyor.

214 Hadi, ben sizi götüreyim. Ağlamaya çalışın, gözyaşı kadar hiçbir şey insanı hafifletmez.

215 Evet dostum, bu hepimiz için büyük bir kayıptır. Sizden bahsetmiyorum. Tanrı size yardım eder. Gençsiniz, ümit ediyorum ki, şimdi büyük bir servetin sahibisiniz. Vasiyetname daha açılmadı. Sizi yeteri kadar tanırım, bunun başınızı döndürmeyeceğini bilirim; ama bu size ödevler yüklüyor. Cesur olmalı.

216 Ben orada olmasaydım Allah bilir neler olurdu; bunu belki size daha sonra söylerim. Biliyor musunuz, dayım daha önceki gün bana Boris’i unutmayacağını vaat etmişti, ama vakit yetmedi. Babanızın arzusunu yerine getireceğinizi umarım, dostum.

217 Bu, acı ama ders alınacak bir şey; yaşlı Kont ve onun asil oğlu gibi insanlar görmek ruhu yükseltir.

Lısiye Gori'de[218] Prens Nikolay Andreyeviç Bolkonski' nin malikânesinde Prens Andrey'le Prenses'in bugün yarın gelmesi bekleniyordu. Ama bekleme, yaşlı Prens'in evindeki yaşayışın uyumunu, düzenini bozmamıştı. General Anşef Nikolay Andreyeviç, sosyetedeki lakabıyla, *le Roi de Prusse*,[219] Pavel devrinde köyde yaşamaya mecbur edileli beri kızı Mariya, onun nedimesi Matmazel Bourienne ile birlikte devamlı olarak Lısiye Gori'sinde yaşıyordu. Yeni Çar'ın zamanında başkente gelmesine izin verilmişti ama o, eğer birinin ona gereksinimi olursa Moskova'dan bir buçuk verst uzakta bulunan Lısiye Gori'ye gelebileceğini, kendisinin ise kimseye gereksinimi olmadığını söylüyor, yine hiç ayrılmadan köyde yaşamaya devam ediyordu. İnsanda, derdi o, yalnız iki kusur kaynağı var: avarelik ve boş inan, yalnız iki erdem var: çalışma ve akıl. Kızının terbiyesiyle kendisi ilgileniyor, bu iki erdemi onda geliştirmek için cebir, geometri dersi veriyor, hayatını bu şekilde yoğun programlamış bulunuyordu. Kendisi, kâh hatıralarını yazmak, kâh yüksek matematik problemlerini halletmek, kâh tezgâhta tütün tabakası yapmak, kâh bahçede çalışmak ve malikânesinin durmayan inşaatının başında durmak suretiyle durmadan çalışırdı.

Çalışmanın başlıca şartı düzen olduğuna göre, düzen onun yaşamında tam anlamıyla yürürlükteydi. Sofraya hep aynı değişmez şartlar içinde, yalnız aynı saatte değil, hatta aynı dakikada gelirdi. Prens kızından hizmetçilerine kadar çevresindeki bütün insanlara karşı sert ve titizdi. Bu yüzden, hırçın olmadığı halde en hırçın bir insanın bile kolaylıkla elde edemeyeceği korku ve saygıyı elde etmişti. Emekliye ayrılmış olmasına ve şimdi devlet işlerinde hiçbir nüfuzu bulunmamasına rağmen malikânesinin bulunduğu ildeki bütün müdürler, idareciler onu ziyaret etmeyi bir borç sayar, tıpkı kalfa, bahçıvan veya Prenses Mariya gibi Prens'in büyük kabul salonuna çıkacağı belirli saati beklerdi. Çalışma odasının kocaman yüksek kapısı açılıp da, başında pudralı perukası olduğu halde, küçük kuru elleri ve bazen kaşlarını çattığı zaman ışıklı zeki ve daima genç gözlerinin parıltısını örten kırçıl ve sarkık kaşlarıyla ihtiyarın ufacık şekli gözükünce bu kabul salonunda herkes aynı saygıyı hatta korkuyu duyardı.

Genç evlilerin geleceği gün sabah erkenden, âdet üzere; Prenses Mariya ders saatinde selamlaşma için kabul salonuna girdi, korkuyla haç çıkardı, içinden dua okudu. Her gün gelir, günlük karşılaşmanın iyi geçmesi için dua ederdi.

Salonda oturan perukası pudralı yaşlı hizmetçi ağır ağır kalktı, yavaşça fısıldadı: “Buyurun.” Kapının öte tarafından tezgâhın monoton sesleri geliyordu. Prenses kolay ve rahat açılan kapıyı ürkekçe itti, eşikte durdu. Prens tezgâh başında çalışıyordu, dönüp baktı ve işine devam etti.

Kocaman çalışma odası, besbelli daima kullanılan öteberiyle doluydu. Üzerinde kitaplar ve planlar bulunan büyük masa, kapılarına anahtarlar takılı yüksek camekânlı kitap dolapları, üstünde açık bir defter yatan ayakta yazmaya özel yüksek masa, üstü aletlerle dolu çevresine talaşlar saçılmış torna tezgâhı; bütün bunlar devamlı, çeşitli ve düzenli bir çalışmayı gösteriyordu. Gümüş işlemeli Tatar çizmeleri geçirilmiş küçük bacaklarının hareketlerinden damarlı kuru elinin sıkı dayanışından Prens’te dinç bir yaşlılığın henüz çetin ve çok dayanıklı gücü belli oluyordu. Birkaç devir yaptırdıktan sonra tezgâhın ayaklığından ayağını çekti, marangoz kalemini silip tezgâha takılı meşin torbaya attı, masaya yaklaşarak kızını çağırdı. Çocuklarını hiçbir zaman takdis etmezdi o.

Tıraşsız, diken diken yüzünü ona yaklaştırıp sertçe ama aynı zamanda dikkatli ve yumuşak gözlerle, “İyi misin?.. Peki, otur bakalım!” dedi.

Kendi eliyle yazdığı geometri defterini aldı, koltuğunu ayağıyla yanaştırdı.

“Yarına!” diye hızla sayfayı bularak sert tırnağıyla paragrafları işaretledi.

Prenses defterin üzerine eğildi.

“Dur, sana bir mektup,” diye ihtiyar ansızın masaya sarkan torbadan kadın yazısıyla yazılmış bir zarf çıkardı, masanın üstüne attı.

Prensesin yüzü pençe pençe kızardı, aceleyle mektubu aldı, üzerine eğildi.

Prens, sağlam, sarımtırak dişlerini göstererek soğuk bir gülümsemeyle sordu:

“Eloiz’den mi?”

Prenses ürkek ürkek bakarak ve ürkek ürkek gülümseyerek, “Evet, Jüli’den,” dedi.

Prens sertçe, “İki mektuba daha izin veririm ama üçüncüyü okurum,” dedi, “korkarım, çok saçma şeyler yazıyorsunuz. Üçüncüyü okurum.”

Prenses daha çok kızararak mektubu uzattı:

"Bunu da okuyun isterseniz, *mon père*.[220]"

Prens mektubu iterek, "Üçüncüyü dedim ya, üçüncüyü," diye bağırdı. Dirseğini masaya dayadı, geometri defterini yanına çekti.

"E, Bayan," diye başladı, kızına sokularak deftere eğilmiş, bir elini onun oturduğu koltuğun arkasına koymuştu, Prenses çoktandır yabancısı olmadığı tütün ve kekremsi yaşlılık kokusuyla kendini her taraftan sarılmış hissediyordu. "Ee, Bayan, üçgenler benzerdir; bakın lütfen: *a, b, c* açısı..."

Prenses ürkekçe babasının, ta yanında parlayan gözlerine baktı. Yüzünü pençe pençe kırmızılıklar kapladı, belliydi ki, bir şey anlamıyordu ve öyle korkuyordu ki, bu korku babasının ilerideki bütün açıklamalarını, ne kadar açık da olsalar, anlamasına engeldi. Suç öğretmende mi, öğrencide miydi, her nedense her gün aynı şey yinelenirdi: Prensesin gözleri bulanır, bir şey görmez, bir şey işitmez, yalnız sert babasının kuru yüzünü yakınında hisseder, onun nefes alışını, kokusunu duyar ve yalnız çalışma odasından bir çıksa da kendi odasında meseleyi rahatça çözse diye düşünürdü. İhtiyar kızar, oturduğu koltuğu gürültüyle ileri geri sürer, öfkelenmemeye çalışırdı. Hemen her derste öfkelenir, darılır, bazen de defteri fırlatıp atardı.

Prenses yanıtta yanılmıştı.

"Gel de aptal deme!" diye defteri itti. Hızla yana döndü ama hemen kalktı, biraz gezindi. Elleriyle hafifçe Prenses'in saçlarına dokundu. Tekrar oturdu.

Koltuğu yaklaştırdı, anlatmaya devam etti.

Prenses ders defterini alıp kapayarak gitmeye hazırlanırken yaşlı Prens, "Olmaz Prenses," dedi. "Matematik büyük şeydir, matmazel. Kalın kafalı hanımlarımıza benzemeni istemem senin. Sabredersen, seversin." Yanağını okşadı. "Akılsızlığı giderir."

Prenses gitmeye davrandı. İhtiyar onu bir jestle durdurdu, yüksek masadan açılmamış yeni bir kitap aldı.

"İşte Eloiza'n sana yeni bir 'sır anahtarı' gönderiyor. Dinî bir kitap. Ama ben kimsenin inancına karışmam... Şöyle bir göz gezdirdim. Al. Hadi bakayım. Hadi şimdi."

Kızının omzunu okşadı, arkasından kapıyı kendisi kapadı.

Prenses Mariya odasına, onu yalnız bırakıp çirkin ve hastalıklı yüzünü daha çok çirkinleştiren hüzünlü, ürkek haliyle döndü. Üzerinde minyatür resimler, devrilmiş defterler, kitaplar duran yazı masasının başına geçti. Babası ne kadar düzenliyse Prenses de o kadar düzensizdi. Geometri

defterini bıraktı. Sabırsızlıkla zarfı açtı. Mektup en yakın çocukluk arkadaşındandı, bu arkadaşı Rostovların isim gününde bulunmuş olan Jüli Karagina idi.

Jüli şöyle yazıyordu:

> “*Chère et excellente amie, quelle chose terrible et effrayante que l’absence! J’ai beau me dire que la moitié de mon existence et de mon bonheur est en vous, que malgré la distance qui nous sépare, nos coeurs sont unis par des liens indissolubles; le mien se révolte contre la destinée, et je ne puis, malgré les plaisirs et les distractions qui m’entourent, vaincre une certaine tristesse cachée que je ressens au fond du coeur depuis notre séparation. Pourquoi ne sommes-nous pas réunies, comme cet été dans votre grand cabinet sur le canapé bleu, le canapé à confidences? Pourquoi ne puis-je, comme il y a trois mois, puiser de nouvelles forces morales dans votre regard si doux, si calme et si pénétrant, regard que j’aimais tant et que je crois voir devant moi, quand je vous écris?*”[221]

Prenses buraya kadar okuyarak derin bir nefes aldı. Solundaki duvar aynasına dönüp baktı. Ayna çirkin, cılız, zayıf yüzünü aksettiriyordu. Hep hüzünle bakan gözleri şimdi aynada kendisine daha büyük bir ümitsizlikle çevrilmişti. Prenses içinden, “Dalkavukluk ediyor,” dedi, döndü. Okumaya devam etti. Ama Jüli dostuna dalkavukluk etmiyordu: Gerçekten, Prenses’in büyük, derin ve ışıklı gözleri (sanki bazen onlardan huzme halinde sıcak bir ışık fışkırırdı) o kadar hoştu ki, çoğu zaman, yüzünün çirkinliğine rağmen bu gözler güzellikten öte, çekici bir hal alırlardı. Ama Prenses gözlerinin güzel ifadesini, kendisini düşünmediği anlardaki o güzel ifadeyi hiç görmemişti. Aynaya bakar bakmaz yüzü, herkeste olduğu gibi, yapay, biçimsiz bir şekil aldı. Okumaya devam etti.

> “*Tout Moscou ne parle que guerre. L’un de mes deux frères est déjà à l’étranger, l’autre est avec la garde, qui se met en marche vers la frontière. Notre cher empereur a quitté Pétersbourg et, à ce qu’on*

prétend, compte lui-même exposer sa précieuse existence aux chances de la guerre. Dieu veuille que le monstre corsicain, qui détruit le repos de l'Europe, soit terrassé par l'ange que le Tout-puissant, dans sa miséricorde, nous a donnée pour souverain. Sans parler de mes frères, cette guerre m'a privée d'une relation des plus chères à mon coeur. Je parle du jeune Nicolas Rostoff, qui avec son enthousiasme n'a pu supporter l'inaction et a quitté l'université pour aller s'enrôler dans l'armée. Eh bien, chère Marie, je vous avouerai, que, malgré son extrême jeunesse, son départ pour l'armée a été un grand chagrin pour moi. Le jeune homme, dont je vous parlais cet été, a tant de noblesse, de véritable jeunesse qu'on rencontre si rarement dans le siècle où nous vivons parmi nos vieillards de vingt ans. Il a surtout tant de franchise et de coeur. Il est tellement pur et poétique, que mes relations avec lui, quelque passagères qu'elles fussent, ont été l'une des plus douces jouissances de mon pauvre coeur, qui a déjà tant souffert. Je vous raconterai un jour nos adieux et tout ce qui s'est dit en partant. Tout cela est encore trop frais. Ah! Chère amie, vous êtes heureuse de ne pas connaître ces jouissances et ces peines si poignantes. Vous êtes heureuse, puisque les dernières-sont ordinairement les plus fortes! Je sais fort bien, que le comte Nicolas est trop jeune pour pouvoir jamais devenir pour moi quelque chose de plus qu'un ami, mais cette douce amitié, ces relations si poétiques et si pures ont été un besoin pour mon coeur. Mais n'en parlons plus. La grande nouvelle du jour qui occupe tout Moscou est la mort du vieux comte Bezuhov et son héritage. Figurez-vous que les trois princesses n'ont reçu que très peu de chose, le prince Basile rien, est que c'est M. Pierre qui a tout hérité, et qui par-dessus le marché a été reconnu pour fils légitime, par conséquent comte Bezuhov est possesseur de la plus belle fortune de la Russie. On

prétend que le prince Basile a joué un très vilain rôle dans toute cette histoire et qu'il est reparti tout penaud pour Pétersbourg.

"Je vous avoue, que je comprends très peu toutes ces affaires de legs et de testament; ce que je sais, c'est que depuis que le jeune homme que nous connaissions tous sous le nom de M. Pierre tout court est devenu comte Bezuhov et possesseur de l'une des plus grandes fortunes de la Russie, je m'amuse fort à observer les changements de ton et des manières des mamans accablées de filles à marier et des demoiselles elles-mêmes à l'égard de cet individu, qui, par parenthèse, m'a paru toujours être un pauvre, sire. Comme on s'amuse depuis deux ans à me donner des promis que je ne connais pas le plus souvent, la chronique matrimoniale de Moscou me fait comtesse Bezuhov. Mais vous sentez bien que je ne me soucie nullement de le devenir. A propos de mariage, savez-vous que tout dernièrement la tante en général Anna Mihailovna, m'a confié sous le sceau du plus grand secret un projet de Mariage pour vous. Ce n'est ni plus, ni moins, que le fils du prince Basile, Anatole, qu'on voudrait ranger en le mariant à une personne riche et distinguée, et c'est sur vous qu'est tombé le choix des parents. Je ne sais comment vous envisagerez la chose, mais j'ai cru de mon devoir de vous en avertir. On le dit très beau et très mauvais sujet; c'est tout ce que j'ai pu savoir sur son compte.

"Mais assez de bavardage comme cela. Je finis mon second feuillet, et maman me fait chercher pour aller dîner chez les Apraksines. Lisez le livre mystique que je vous envoie et qui fait fureur chez nous. Quoiqu'il y ait des choses dans ce livre difficiles à atteindre avec la faible conception humaine, c'est un livre admirable dont la lecture calme et élève l'âme. Adieu. Mes respects à monsieur votre père et mes

compliments à mademoiselle Bourienne. Je vous embrasse comme je vous aime.

Julie».

"P.S. Donnez-moi des nouvelles de votre frère et de sa charmante petite femme"[222].

Prenses biraz düşündü. Dalgın dalgın gülümsedi (ışıklı gözlerin aydınlattığı yüzü büsbütün değişmişti), ansızın kalktı, ağır adımlarla yüksek masaya yaklaştı. Bir kâğıt aldı, eli hızla yürümeye başladı, şöyle bir yanıt yazdı:

"Chère et excellente amie. Votre lettre du 13 m'a causé une grande joie. Vous m'aimez donc toujours, ma poétique Julie.

"L'absence, dont vous dites tant de mal, n'a donc pas eu son influence habituelle sur vous. Vous vous plaignez de l'absence – que devrai-je dire moi, si j'osais me plaindre, privée de tous ceux qui me sont chers? Ah si nous n'avions pas la religion pour nous consoler, la vie serait bien triste. Pourquoi me supposez-vous un regard sévère, quand vous me parlez de votre affection pour le jeune homme? Sous ce rapport je ne suis rigide que pour moi. Je comprends ces sentiments chez les autres et si je ne puis approuver ne les ayant jamais ressentis, je ne les condamne pas. Il me paraît seulement que l'amour chrétien, l'amour du prochain, l'amour pour ses ennemis est plus méritoire, plus doux et plus beau, que ne le sont les sentiments que peuvent inspire les beaux yeux d'un jeune homme à une jeune fille poétique et aimante comme vous.

"La nouvelle de la mort du comte Bezuhov nous est parvenue avant votre lettre, et mon père en a été très affecté. Il dit que c'était 'lavant-dernier représentant du grand siècle, et qu'à présent c'est son tour; mais qu'il fera son possible pour que son tour vienne le plus tard

possible. Que Dieu nous garde de ce terrible malheur! Je ne puis partager votre opinion sur Pierre que j'ai connu enfant. Il me paraissait toujours avoir un coeur excellent, et c'est la qualité que j'estime le plus dans les gens. Quant à son héritage et au rôle qu'y a joué le prince Basile, c'est bien triste pour tous les deux. Ah! Chère amie, la parole de notre divin sauveur qu'il est plus aisé à un chameau de passer par le trou d'une aiguille, qu'il ne l'est à un riche d'entrer dans le royaume de dieu, cette parole est terriblement vraie; je plains le prince Basile et je regrette encore davantage Pierre. Si jeune et accablé de cette richesse, que de tentations n'aura-t-il pas à subir! Si on me demandait ce que je désirerais le plus au monde, ce serait d'être plus pauvre que le plus pauvre des mendiants. Mille grâces, chère amie, pour l'ouvrage que vous m'envoyez, et qui fait si grande fureur chez vous. Cependant, puisque vous me dites qu'au milieu de plusieurs bonnes choses il y en a d'autres que la faible conception humaine ne peut atteindre, il me paraît assez inutile de s'occuper d'une lecture inintelligible, qui par là même ne pourrait être d'aucun fruit. Je n'ai jamais pu comprendre la passion qu'ont certaines personnes de s'embrouiller l'entendement, en s'attachant à des livres mystiques, qui n'élèvent que des doutes dans leurs esprits, exaltant leur imagination et leur donnent un caractère d'exagération tout à fait contraire à la simplicité chrétienne. Lisons les Apôtres et l'Evangile. Ne cherchons pas à pénétrer ce que ceux-là renferment de mystérieux, car, comment oserions-nous, misérables pécheurs que nous sommes, prétendre à nous initier dans les secrets terribles et sacrés de la providence, tant que nous portons cette dépouille charnelle, qui élève entre nous et l'éternel un voile impénétrable? Bornons-nous donc à étudier les principes sublimes que notre divin sauveur nous a laissé pour notre conduite ici-bas; cherchons

à nous y conformer et à les suivre, persuadons-nous que moins nous donnons d'essor à notre faible esprit humain et plus il est agréable à Dieu, qui rejette toute science ne venant pas de lui; que moins nous cherchons à approfondir ce qu'il lui a plu de dérober à notre connaissance, et plutôt il nous en accordera la découverte par son divin esprit.

"Mon père ne m'a pas parlé du prétendant, mais il m'a dit seulement qu'il a reçu une lettre et attendait une visite du prince Basile. Pour ce qui est du projet de mariage qui me regarde, je vous dirai, chère et excellente amie, que le mariage, selon moi, est une institution divine à laquelle il faut se conformer. Quelque pénible que cela soit pour moi, si le Tout-Puissant m'impose jamais les devoirs d'épouse et de mère, je tâcherai de les remplir aussi fidèlement que je le pourrai, sans m'inquiéter de l'examen de mes sentiments à l'égard de celui qu'il me donnera pour époux.

"J'ai reçu une lettre de mon frère, qui m'annonce son arrivée à Lısiye Gori avec sa femme. Ce sera une joie de courte durée, puisqu'il nous quitte pour prendre part à cette malheureuse guerre, à laquelle nous sommes entraînés Dieu sait, comment et pourquoi. Non seulement chez vous au centre des affaires et du monde on ne parle que de guerre, mais ici, au milieu de ces travaux champêtres et de ce calme de la nature, que les citadins se représentent ordinairement à la campagne, les bruits de la guerre se font entendre et sentir péniblement. Mon père ne parle que de marches et contremarches, choses auxquelles je ne comprends rien; et avant-hier en faisant ma promenade habituelle dans la rue du village, je fus témoin d'une scène déchirante... C'était un convoi des recrues enrôlés chez nous et expédiés pour l'armée... Il fallait voir l'état dans lequel se trouvant les mères, les femmes, les

enfants des hommes qui partaient et entendre les sanglots des uns et des autres!

"On dirait que l'humanité a oublié les lois de son divin Sauveur, qui prêchait l'amour et le pardon des offenses, et qu'elle fait consister son plus grand mérite dans l'art de s'entretuer.

"Adieu, chère et bonne amie, que notre divin Sauveur et sa très Sainte Mère vous aient en leur sainte et puissante garde.

Marie."[223]

"*Ah, vous expédiez le courier, princesse, moi j'ai déjà expédié le mien. J'ai écris à ma pauvre mère,*"[224] diye gülümseyen Matmazel Bourienne, r'leri boğarak Prenses Mariya'nın düşünceli, hüzünlü ve kasvetli havasına büsbütün başka bir hava, hoppa, neşeli, sevinçli bir hava katarak hoş ve taşkın bir sesle söze başladı.

"*Princesse, il faut que je vous prévienne*."[225] Sesini alçaltarak ekledi. "*Le prince a eu une altercation.*"[226] *Altercation*'un r sini özellikle boğarak, kendini dinleyerek söylüyordu. "*Une altercation avec Michel Ivanoff. Il est de très mauvaise humeur, très morose. Soyez prévenue, vous savez...*"[227]

Prenses Mariya, "*Ah chère amie, je vous ai prié de ne jamais me prévenir de l'humeur dans laquelle se trouve mon père. Je ne me permets pas de le juger, et je ne voudrais pas que les autres le fassent*,"[228] diye yanıt verdi.

Prenses saate baktı. Klavsen saatini beş dakika geçirdiğini görünce telaşla divan odasına gitti. Yürütülen günlük yaşayış programı gereğince Prens saat on iki ile iki arasında dinlenir, Prenses de klavsen çalardı.

218 "Kıraç Dağlar" demektir. Romandaki Lısiye Gori malikânesi Tolstoy'un kendi malikânesi olan Yasnaya Polyana modeline göre betimlenmiştir.

219 Prusya Kralı.

220 Babacığım.

221 Sevgili ve eşsiz dostum, ayrılık ne korkunç, ne müthiş bir şeymiş! Varlığımın ve mutluluğumun yarısının sizde olduğunu, bizi ayıran mesafeye rağmen kalplerimizin çözülmez bağlarla bağlı bulunduğunu kendi kendime ne kadar söylersem söyleyeyim kalbim kaderime isyan ediyor; çevremi saran zevk ve eğlencelere rağmen ayrılışımızdan beri kalbimin derinliklerinde duyduğum hüznü yenemiyorum. Geçen yaz olduğu gibi neden sizin büyük çalışma odasındaki mavi kanepede, sırdaş kanepede birleşmiş

değiliz? Neden o kadar sevdiğim, şu mektubu yazarken karşımda görür gibi olduğum o tatlı, o sakin ve etkileyici bakışlarınızdan üç ay önce olduğu gibi şimdi de canıma can katacak gücü ememiyorum?

222 Bütün Moskova yalnız savaştan söz ediyor. İki erkek kardeşimden biri şimdiden yurtdışında. Öbürü de sınıra doğru yol almaya başlayan muhafız alayı ile birlikte. Aziz imparatorumuz Petersburg'dan ayrıldı, anlaşıldığına göre o da değerli varlığını savaşın tehlikelerine atıyor. Yüce gönüllü Tanrı'nın bize hükümdar seçtiği bu melek, dua ederim ki, Avrupa'nın rahatını bozan Korsikalı ifriti yere sersin. Bu savaş, beni kardeşlerimden olduğu gibi kalbimin en sevgili bağlarından birinden de mahrum etti. Heyecanlı olduğu için hareketsiz kalmaya dayanamayan, orduda görev almak üzere üniversiteyi bırakan genç Nikolay Rostov'dan söz ediyorum. Sevgili Marieciğim, onun orduya katılışının, genç olmasına rağmen benim için çok acı olduğunu size itiraf edeyim. Bu yaz size söz ettiğim bu delikanlıda o kadar asalet, öyle coşku dolu bir gençlik var ki böylesine yaşadığımız yüzyılda bizim yirmi yaşındaki yaşlılar arasında seyrek rastlanır. O çok açık yürekli, çok cömert. O kadar temiz ve şair ruhlu ki onunla olan görüşmelerimiz, kısa ve geçici olmalarına rağmen şimdiye kadar çok acılar çeken zavallı kalbimin biricik mutluluğu olmuştur. Birbirimizden nasıl ayrıldığımızı, ayrılırken neler konuştuğumuzu size bir gün anlatacağım. Bütün bunların anısı çok taze. Ah! Sevgili dostum, bu acıları bilmediğiniz için mutlu olmalısınız. Mutlusunuz, çünkü sonuncular her zaman öncekilerden daha şiddetli oluyor. Kont Nikolay'ın benim için bir dosttan daha ileri bir şey olamayacak kadar genç olduğunu pek iyi biliyorum. Ama bu tatlı dostluk, bu çok şairce, çok temiz görüşmeler benim bir gereksinimim olmuşlardı. Bu konuyu kapatalım. Günün, Moskova'yı meşgul eden başlıca konusu, yaşlı Kont Bezuhov'un ölümü ve onun mirası. Düşünün ki üç Prenses çok az bir şey aldı, Prens Vasiliy'e hiçbir şey düşmedi, bütün miras Piyer'e kaldı, üstelik de o meşru evlat tanındı, dolayısıyla Kont Bezuhov ve Rusya'nın en büyük servet sahiplerinden biri oldu. Bütün bu işlerde Prens Vasiliy'in çok çirkin bir rol oynadığını, sonunda da keyfi kaçmış bir halde Petersburg'a döndüğünü söylüyorlar.

Bütün bu vasiyetname işlerinden pek az anladığımı itiraf ederim. Bildiğim bir şey varsa o da bugüne kadar M. Piyer adıyla tanıdığımız bu delikanlının şimdi Kont Bezuhov unvanını almış ve Rusya'nın en büyük servetlerinden birine konmuş olmasıdır. Kızlarına koca bulmak derdiyle yanan annelerin, hatta bizzat kızlarının (parantez içinde söyleyeyim) bende bir zaman zavallı bir adam izlenimi bırakan bu kişiye karşı kadınların tavırlarını nasıl değiştirdiklerini izlemek benim için çok eğlenceli oluyor. İki yıldır bana pek çok nişanlı yakıştırmak âdet olduğuna göre Moskova beni bu kez Kontes Bezuhova yapacak. Ama Kontes Bezuhova olmak düşüncesinin beni asla ilgilendirmeyeceğini bilirsiniz. Evlenme konusu açılmışken söyleyeyim: Herkesin halası Anna Mihailovna geçenlerde bana, çok büyük bir sır olarak saklanmak üzere, size dair bir evlenme projesi anlattı. Adı geçen zat, Prens Vasiliy'in zengin ve kibar bir kadınla evlendirilmek suretiyle kendisine mevki sağlanmak istenen oğlu Anatol'dan başkası değil. Ana baba sizi seçmiş. Bunu nasıl karşılayacağınızı biliyorum, ama size haber vermeyi bir görev saydım. Çok güzel, çok çapkınmış diyorlar. Ona dair öğrendiklerim bunlar.

Bu kadar gevezelik yeter. Kâğıdın ikincisi de doluyor. Öğle yemeğine Apraksinlere gitmek için annem de beni arıyor. Size gönderdiğim ve burada büyük gürültüler koparan mistik kitabı okuyunuz. İçinde insanoğlunun zayıf zihniyle kavranması güç şeyler varsa da okununca ruhu yükselten, sakinleştiren müthiş kitaptır. Allahaısmarladık, babanıza saygılarımı, Matmazel Bourienne'e iltifatlarımı sunarım. Sizi de bütün sevgimle kucaklarım.

Jüli

Hamiş: Erkek kardeşiniz ve çok şirin eşi hakkında sizden haberler beklerim.

223 Sevgili arkadaşım. 13 tarihli mektubunuz bende büyük bir sevinç uyandırdı. Şair ruhlu Jüliciğim, demek beni hâlâ seviyorsunuz. Şu halde o kadar kötülediğiniz ayrılık, sizin üzerinizde beklenen tesiri göstermemiş. Ayrılıktan şikâyet ediyorsunuz, ya ben şikâyet etmeye cesaret edebilseydim, ne demeliydim? Ben ki bütün sevdiklerimden mahrumum. Ah! Kendimizi teselli edecek dinimiz de olmasaydı hayat ne kadar hazin olacaktı. O delikanlıya eğiliminizden söz ederken neden benim kaşlarımı çattığımı sanıyorsunuz? Bu konuda katı oluşum yalnızca kendime karşıdır. Başkalarında bu duyguları anlıyorum, onları kendimde hiçbir zaman denemediğim için, onaylamasam da ayıplamam. Yalnız, bana öyle geliyor ki Hıristiyanlığın sevgisi, insanoğluna karşı sevgi, düşmanlara karşı sevgi, sizin gibi şair ruhlu, seven bir kıza bir delikanlının güzel gözleriyle esinleyebileceği duygulardan daha değerli, daha tatlı, daha güzel bir sevgidir.

Kont Bezuhov'un ölüm haberini mektubunuz gelmeden almıştık. Bu haber babamı çok üzdü. Kont Bezuhov'un, büyük yüzyılın temsilcileri içinde sondan ikinci olduğunu, şimdi de ölüm sırasının kendisine geldiğini, bununla beraber bu sırayı mümkün olduğu kadar geciktirmek için elinden gelen her şeyi yapacağını söylüyor. Tanrı bizi bu korkunç felaketten korusun. Daha çocukken tanıdığım Piyer hakkındaki düşüncelerinize katılamayacağım. O bana daima çok iyi yürekli bir insan olarak göründü; bu da benim insanlarda en fazla değer verdiğim şeydir. Aldığı mirasa, Prens Vasiliy'in bu işte oynadığı role gelince: Bu her ikisi için de hazin. Ah, sevgili dostum, bir deve için iğne deliğinden geçmenin, bir zengin için cennete girmekten çok daha kolay olduğu hakkında ilahi kurtarıcımız İsa'nın söylediği söz çok korkunç bir gerçektir. Prens Vasiliy'e acır, Piyer için ise daha fazla üzülürüm. Bu yaşta bu müthiş servetin yükü altında olmak onu ne tehlikelere sürükleyecektir. Dünyada en büyük arzumun ne olduğu bana sorulsaydı, dilencilerin en yoksulundan daha yoksul olmayı istediğimi söylerdim. Gönderdiğiniz kitap için binlerce teşekkür. Bu kitabın içinde birçok güzel şey arasında insanoğlunun zekâsına sığmayacak başka şeyler de bulunduğunu söylediğinize göre, böyle anlaşılmaz bir kitapla ilgilenmenin boş olduğunu sanıyorum. Bundan hiçbir yarar elde edilemez. Bazı kimselerin, ruhlarında yalnız kuşku uyandıran, hayal güçlerini harekete geçiren ve onlara Hıristiyanlığın sadeliğine büsbütün aykırı bir abartıcılık karakteri veren mislik kitaplara bağlanarak kafalarını bulandırmak takıntısını ben hiçbir zaman anlayamadım. Azizleri ve İncil'i okuyalım. Bunlardaki sırlara nüfuz etmeye çalışmayalım, zira biz zavallı günahkârlar, ezeliyetle aramıza nüfuz edilmez bir perde geren bu beden kalıbını taşıdıkça Tanrısal hikmetin müthiş ve kutsal sırlarına akıl erdirmeyi nasıl isteyebiliriz? Bunun için, yeryüzünde nasıl hareket edeceğimize dair ilahî kurtarıcımızın bıraktığı yüksek prensipleri öğrenmekle yetinelim; onlara göre hareket etmeye, aciz zekâmızı ne kadar az işletebilirsek kendinden gelmeyen her ilmi reddeden Tanrı'nın bizden o kadar çok hoşlanacağına, bizden saklı tutmayı arzu ettiği şeyleri ne kadar az derinleştirirsek kendi tanrısal ruhuyla bize bunu o kadar çabuk bilinir kılacağına kendimizi inandırmaya çalışalım.

"Babam bana bir talip çıktığından söz etmedi. Yalnız, bir mektup aldığını, Prens Vasiliy'in bir ziyaretini beklediğini söyledi. Hakkımdaki evlenme projesine gelince; size şunu söyleyeyim ki, sevgili dostum, bana göre evlenme insanın uygulamak zorunda olduğu tanırsal bir kuraldır. Eğer Tanrı bir gün bana evli bir kadın ve ana olmak görevini yüklerse, benim için ne kadar güç olursa

olsun, onun bana koca olarak verdiği kimseye karşı olan duygularıma bakmadan bu görevleri elimden geldiği kadar sadakatle yerine getirmeye çalışacağım.

Erkek kardeşimden, karısı ile birlikte Lısiye Gori'ye gelmek üzere olduğunu bildiren bir mektup aldım. Ama bu sevinç sürekli olmayacak. Çünkü o, nasıl ve neden girdiğimizi Tanrı'dan başka kimsenin bilmediği bu uğursuz savaşa katılmak üzere bizi bırakıp gidecek. Yalnız sizdeki iş ve toplantı merkezlerinde değil, kentlilerin genellikle köyde varlığını hayal ettikleri buradaki sakin, doğal çevrede, tarla işleri arasında da savaş söylentileri duyuluyor, konuşuluyor. Babamın, anlamadığım birtakım yürüyüşlerden ve karşı yürüyüşlerden başka bir şey anlattığı yok, dün köy yolunda her zamanki gezintimi yaparken yürekler acısı bir sahneye tanık oldum... Bu, bizim burada askere alınarak orduya sevk edilen erlerden bir kafileydi... Gidenlerin anneleri, karıları ve çocuklarının hallerini görmek, iki tarafın hıçkırıklarını duymak gerekti! Sanki insanlık, hakaretlerin affını, sevgiyi telkin eden tanrısal koruyucusunun kanunlarını unutmuş, birbirini öldürmek sanatına bel bağlamıştır.

Sevgili dostum, Allahaısmarladık. Tanrısal kurtarıcımız, onun kutsal anası, sizi kutsal ve güçlü kanatları altına alsın.

Marie

224 A, mektup mu yolluyorsunuz, Prenses, ben benimkileri yolladım. Anneciğime yazdım.

225 Prenses, sizi uyarmalıyım.

226 Prens tartıştı.

227 Mihail İvanov'la tartıştı. Aksiliği üstünde, canı sıkkın. Haberiniz olsun.

228 Ah! Sevgili Matmazel, babamın nasıl bir ruh hali içinde bulunduğunu bana hiçbir zaman bildirmemenizi rica etmiştim. Onu kınamaya dilim varmaz benim; başkalarının da kınamasını istemem.

XXIII

Yaşlı uşak, Prens'in geniş çalışma odasından gelen horlamaya kulak kabartıyor, uyuklayarak oturuyordu. Evin öbür ucundan, kapalı kartlardan Dussk'un yirmişer defa çalınan güç sonat parçaları duyuluyordu.

Bu sırada avluya bir kaleska[229] ile bir brıçka geldi, Prens Andrey brıçkadan çıktı. Küçücük karısını indirerek öne geçirdi. Perukalı ihtiyar uşak Tihon bekleme salonunun kapısından başını çıkardı, yavaşça Prens'in dinlendiğini bildirdi ve hemen kapıyı kapadı.

Tihon, ne Küçük Prens'in gelmesinin ne de herhangi beklenmedik bir olayın, günlük yaşayış programını bozmaması gerektiğini biliyordu. Anlaşılan Tihon gibi Prens Andrey de bunu iyi bilirdi. Babasını görmeyeli beri alışkanlıklarının değişip değişmediğini anlamak istiyormuş gibi saatine baktı, değişmediğini düşünerek karısına döndü.

"Yirmi dakika sonra kalkar, Prenses Mariya'ya gidelim," dedi.

Küçük Prenses bu süre içinde şişmanlamıştı. Ama gözleri, üstü tüylerle hafifçe gölgeli ve gülümsemeli kısa dudağı, konuştuğu zaman yine öyle neşeyle, sevimli sevimli kalkıyordu.

Küçük Prenses dört bir yanına bakarak balo veren birisine kompliman yapar gibi kocasına, "*Mais c'est un palais*!"[230] dedi. "*Allons, vite, vite!*.."[231] Kâh Tihon'a kâh kocasına ve onlara refakat eden uşağa bakarak gülümsüyordu.

"*C'est Marie qui s'exerce? Allons doucement, il faut la surprendre*."[232]

Prens Andrey saygılı ve hüzünlü bir tavırla onun arkasından gidiyordu.

"Yaşlanmışsın sen Tihon," diyerek elini öpen uşağı geçti.

Klavsen seslerinin duyulduğu odanın karşısına geldikleri sırada yan kapıdan güzel, sarışın bir Fransız kızı fırladı. Matmazel Bourienne, sevincinden çıldırmış gibiydi.

"*Ah! Quel bonheur pour la princesse*,"[233] diye söze başladı. "*Enfin! Il faut que je la prévienne*."[234]

Prenses, "*Non, non, de grâce... Vous êtes mademoiselle Bourienne, je vous connais déjà par l'amitié que vous porte ma belle-soeur*,"[235] diyerek onunla öpüştü. "*Elle ne nous attend n'est ce pas*?"[236]

Durmadan tekrarlanan parçanın çalındığı odaya yaklaştılar. Prens Andrey durdu, hoş olmayan bir şeyle karşılaşacakmış gibi alnını buruşturdu.

Küçük Prenses içeri girdi. Parça yarıda kesildi, bir haykırma, Prenses Mariya'nın ağır adımları ve öpüşme sesleri duyuldu. Prens Andrey içeri girdiği zaman, daha önce ancak bir kez, düğününde kısa bir zaman görüşmüş olan gelinle görümce sarmaş dolaş olmuşlar, birbirlerini rasgele şapur şupur öpüyorlardı.

Matmazel Bourienne elini kalbinin üstüne koymuş, belli ki gülmeye olduğu kadar ağlamaya da hazır bir halde hayran hayran gülümseyerek yanlarında duruyordu. Prens Andrey omuzlarını silkiyor, kulağına uyumsuz bir ses gelmiş bir müzik meraklısı gibi alnını buruşturuyordu. İki genç kadın ayrıldılar, zaman kaybetmekten korkar gibi sonra yeniden birbirinin kolları arasına atıldılar. Öpüştüler, birbirlerinin kollarından sıyrıldılar, yine birbirinin yüzünü öpmeye ve Prens Andrey için büsbütün beklenmedik bir hareketle her ikisi de ağlamaya ve yine öpüşmeye başladılar. Matmazel Bourienne de ağlıyordu. Prens Andrey sıkılmış gibiydi; ama her iki kadına da o an ağlamak doğal geliyordu; öyle görünüyordu ki bu karşılaşmanın başka türlü olamayacağını düşünüyorlardı.

"*Ah! Chère!.. Ah! Marie!...*"[237] diye ansızın gülmeye başladılar. "*J'ai rêvé cette nuit ... – Vous ne nous attendez donc pas?.. Ah! Marie, vous avez maigri... – Et vous avez repris...*"[238]

Matmazel Bourienne, "*J'ai tout de suite reconnu madame la princesse,*"[239] diye söze karıştı.

Prenses Mariya, "*Et moi qui ne me doutais pas!..*"[240] diye haykırdı. "*Ah! André, je ne vous voyais pas.*"[241]

Prens Andrey kız kardeşiyle kucaklaşıp öpüştü, ona yine her zamanki *pleurnicheuse*[242] olduğunu söyledi. Prenses Mariya kardeşine döndü, o anda güzel olan iri, ışıklı gözlerinin sevgi dolu, sıcak ve tatlı bakışı gözyaşları arasından süzülüp Prens Andrey'in yüzünde durdu.

Küçük Prenses durmadan konuşuyordu. Üstü tüyle hafifçe gölgeli kısa üst dudağı bir an için aşağı iniyor, kırmızı alt dudağın gereken yerine değiyor, dişleri ve gözleriyle parlayan gülümsemesi yeniden açılıyordu. Prenses Spas Dağı'nda başından geçen, durumu için tehlikeli bir olayı anlatıyordu; bunun arkasından da hemen bütün elbiselerini Petersburg'da bıraktığını, burada ne giyeceğini bilmediğini, Andrey'in büsbütün değiştiğini, Kitti Odintsova'nın yaşlı bir adamla evlendiğini, Prenses

Mariya için iyi bir kısmet çıktığını ama bunu sonra konuşacaklarını söyledi. Prenses Mariya kardeşine hâlâ sessizce bakıyordu, güzel gözlerinde sevgi ve hüzün vardı. Belliydi ki, o şimdi gelininin sözleriyle ilgili olmayan başka şeyler düşünüyordu. Küçük Prenses Petersburg'daki son şenliği anlatırken kardeşine döndü.

"Savaşa kesin gidiyor musun *André*?" diyerek içini çekti.

Liza da içini çekti.

Prens Andrey yanıt verdi:

"Evet, hatta yarın."

"*Il m'abandonne ici, et Dieu sait pourquoi, quand il aurait pu avoir de l'avancement...*"[243]

Prenses Mariya sonuna kadar dinlemedi, düşüncelerinin akışını takip ederek geline döndü, sevgi dolu gözlerle karnını işaret ederek, "Sahi mi?" dedi.

Küçük Prenses'in yüzü değişti, göğüs geçirdi.

"Evet, sahi," dedi. "Ah! Çok korkunç şey bu..."

Liza'nın dudağı sarktı. Yüzünü görümcesinin yüzüne yaklaştırdı, yine ansızın ağlamaya başladı.

Andrey alnını buruşturarak, "Dinlenmesi lazım," dedi. "Değil mi Liza? Götür odana onu, ben babama gideyim. O nasıl, hep aynı mı?"

Prenses, "Hep aynı. Bilmem sen nasıl bulacaksın," diye sevinçle yanıt verdi.

Prens Andrey, babasına karşı olan bütün sevgi ve saygısına rağmen onun zayıf taraflarını bildiğini gösteren güç fark edilir bir gülümsemeyle sordu:

"Yine hep aynı saatler, ağaçlı yollarda gezintiler mi? Tezgâh mı?"

Prenses Mariya, "Hep aynı saatler ve tezgâh, bir de matematik ve benim geometri dersleri," diyerek geometri dersleri hayatının en tatlı deneyimlerinden biriymiş gibi neşeyle yanıt verdi.

İhtiyarın kalkması için gereken yirmi dakika dolunca Tihon genç Prens'i babasının yanına çağırmaya geldi. İhtiyar, oğlunun gelişi şerefine yaşayış tarzında değişiklik yapmıştı: Öğle yemeğine çıkmadan evvel giyinirken genç Prens'in, dairesine alınmasını emretmişti. İhtiyar eski moda giysisiyle, kaftanlı, pudralı gezerdi. Prens Andrey, salonlarda takındığı asık suratla, sert tavırlarla değil, Piyer'le konuştuğu zamanki canlı yüzüyle babasının yanına girdi, ihtiyar, tuvalet odasında, geniş maroken kaplı bir

koltukta, omuzlarında pudra havlusu, başını Tihon'un ellerine uzatmış oturuyordu.

İhtiyar, pudralı başını Tihon'un ellerindeki saç örgüsünün izin verdiği kadar dikti ve, "O! Asker! Bonaparte'ı alt etmek istiyorsun ha?" dedi, "Bari adamakıllı giriş ona, yoksa bu gidişle çok geçmez bizi de tebaa kaydedecek. İyisin!" Yanağını uzattı.

Öğle yemeğinden önceki uykudan sonra ihtiyarın neşesi yerindeydi. Öğle yemeğinden sonraki uyku gümüş uyku; öğle yemeğinden evvelki uyku ise altın uykudur, derdi. Sık ve sarkık kaşlarının altından göz ucuyla memnun memnun oğluna baktı. Prens Andrey yaklaştı, babasını gösterdiği yerden öptü. Babasının şimdiki askerî şeflerle, özellikle Bonaparte'la alay etmesini hoş karşılamadı.

Prens Andrey, canlı ve saygılı bakışlarla babasının yüzündeki her çizginin hareketini takip ederek, "Evet, sizi görmeye geldim, babacığım," dedi, "sağlığınız nasıl?"

"Ancak aptalların, eğlence düşkünlerinin sağlığı bozuk olur ahbap ama beni bilirsin: Sabahtan akşama kadar meşgulüm, yediğime içtiğime dikkat ederim ve işte sağlığım da yerinde."

Oğlu gülümseyerek, "Tanrı'ya şükür," dedi.

İhtiyar, "Tanrı'nın karışacağı iş değil bu. E, anlat bakalım," diyerek sevdiği konuya döndü: "Almanlar, strateji denen yeni biliminize göre Bonaparte'la savaşmayı nasıl öğrettiler size, anlat, bakalım."

Prens Andrey gülümsedi.

Babasının zaafının ona hürmet etmesine, onu sevmesine engel olmadığını gösteren bir gülümsemeyle, "İzin verin de biraz kendime geleyim babacığım," dedi, "daha yerleşmedim bile."

İhtiyar, "Atıyorsun, atıyorsun," diyerek, sağlam örülüp örülmediğini denemek için saç örgüsünü silkti ve oğlunun kolunu tuttu. "Karın için daire hazır. Prenses Mariya götürür, ona gösterir ve gevezeliğe dalarlar. Bu onların işi. Onun geldiğine çok memnun oldum. Otur, anlat bakalım, Bak Mihelson'un ordusunu anlarım, Tolstoy'unkini de... birden çıkarma yapmak... güney ordusu ne yapacak? Prusya, tarafsızlık... Evet, biliyorum. Ya Avusturya?" Koltuktan kalktı, arkasından koşarak elbiselerini veren Tihon'la odada dolaşmaya başladı. "Ya İsveç? Pomeranya'yı nasıl geçecekler?"

Prens Andrey babasının ısrarı karşısında önce istemeye istemeye ama sonra hararetlenerek ve söz söylerken alışkanlığın tesiriyle Rusça'dan

Fransızca'ya geçerek tasarlanan seferin harekât planını açıklamaya koyuldu. Doksan bin kişilik bir ordunun, tarafsızlıktan ayırmak ve savaşa sokmak için Prusya'yı nasıl tehdit edeceğini, bu ordudan bir kısım güçlerin Stralsund'da İsveç ordularıyla nasıl birleşeceğini, iki yüz yirmi bin Avusturyalının yüz bin Rus'la birleşerek İtalya'da ve Ren'de nasıl harekete geçeceğini, elli bin Rus'la elli bin İngiliz'in nasıl Napoli'ye çıkarılacağını ve beş yüz bin kişilik bir ordunun ayrı ayrı yönlerden nasıl Fransızlara saldıracağını anlattı. O anlatırken ihtiyar dinlemiyormuş gibi en ufak bir ilgi göstermemiş, giyinmesine devam etmiş, sözünü üç defa ansızın kesmişti.

İlkinde onu durdurarak haykırdı:

"Beyaz! Beyaz!"

Bu, şu demekti: Tihon ona giymek istediği yeleği vermemişti. İkincisinde durarak sordu: "Doğurması yakın mı?" Azarlar gibi bir tavırla başını sallayarak ekledi: "Fena! Devam et, devam et!"

Üçüncüsünde, Prens Andrey sözünü bitirince uyumsuz ve yaşlılara özgü bir sesle, "*Malbrough s'en va-t-en guerre. Dieu sait quand reviendra*"[244] şarkısını tutturdu.

Prens Andrey gülümsemekle yetindi.

"Bu benim kabul ettiğim bir plandır demiyorum. Ben size olanı söylüyorum. Napoléon da herhalde bundan aşağı kalmayan bir plan düzenlemiştir. "

"Neyse, yeni bir şey söylemedin." İhtiyar kendi kendine hızla yineledi: "*Dieu sait quand reviendra.*[245] Hadi sen yemek salonuna git."

229 Dört tekerlekli, hafif bir araba. (Y.N.)
230 Ama bu bir saray!
231 Hadi, çabuk çabuk.
232 Mariya mı egzersiz yapıyor? Yavaş gidelim de ona baskın yapalım.
233 Ah! Prenses ne kadar sevinecek.
234 Nihayet! Ona haber vermeliyim.
235 Sakın, Tanrı aşkına... Siz Matmazel Bourienne'siniz, görümcemin size beslediği sevgiden sizi tanıyorum.
236 O bizi beklemiyor mu?
237 Ah! Canım! Ah, Mariya!..
238 Bu gece bir rüya gördüm... Bizi beklemiyordunuz demek?.. Ah! *Marie* zayıflamışsınız... Siz de toplanmışsınız...
239 Prensesi hemen tanıdım.
240 Hiç de aklımdan geçmedi!..
241 Ah! Andrey, sizi görmedim.
242 Sulu gözlü.
243 Tam da yükseleceği bir zamanda, kim bilir ne diye beni burada bırakıp gidiyor.

244 Malbrough savaşa gidiyor, ne zaman döneceğini Tanrı bilir.
245 Ne zaman döneceğini Tanrı bilir.

XXIV

Prens, zamanı geldiğinde, pudralanmış, tıraş olmuş, gelini, Prenses Mariya ve Matmazel Bourienne'le, önemsiz bir adam olduğu için böyle bir şerefe nail olacağını aklından bile geçiremezken, öyle gerektiği için sofraya alınan kalfanın beklediği yemek salonuna girmişti. Hayatında sınıf farkını sıkıca gözeten, kentin ileri gelen memurlarını bile sofrasına seyrek kabul eden Prens, köşeye dönüp damalı mendiline sümküren kalfa Mihail İvanoviç'e şunu gösteriyordu: Bütün insanlar eşittirler, onun kendilerinden aşağı olmadığını kızına da çok kez telkin etmiştir. Prens sofrada en sessiz duran Mihail İvanoviç'le konuştu.

Evin bütün odaları gibi kocaman ve yüksek tavanlı olan yemek salonunda her sandalyenin arkasında bir hizmetçi, bir garson duruyordu. Prensin gelmesini bekliyorlardı. Sofracıbaşı kolunda peçete, uşaklara göz ucuyla işaret ediyor, duvar saatiyle Prens'in geleceği kapı arasında telaşlı bakışlarıyla mekik dokuyarak sofra takımlarının yerleştirilmesine nezaret ediyordu. Prens Andrey, Bolkonski Prenslerinin soy kütüğünü kuşatan ve aynı büyüklükte olup ihtimal ki Rürik sülalesinden gelerek Bolkonski kabilesine lider olmuş taçlı bir Prens'i gösteren kötü (herhalde bir ev ressamının işiydi) bir tablonun karşısına asılı kocaman ve kendisi için yeni, yaldızlı bir çerçeveye bakıyordu. Prens Andrey başını sallayarak bu soy kütüğünü inceliyor, bir karikatüre bakar gibi gülüyordu.

Yanına sokulan Prenses Mariya'ya, "Bunların içinde onu nasıl tanırım!" dedi.

Prenses Mariya hayretle kardeşine baktı. Neye gülümsediğini anlamıyordu. Babasının yaptığı her şey onda su götürmez bir saygı hissi uyandırırdı.

Prens Andrey devamla, "Herkesin bir Aşil topuğu, bir zayıf tarafı var," dedi. "O büyük aklıyla *donner dans ce ridicule*![246]"

Prenses Mariya kardeşinin hükümlerindeki cürete akıl erdiremiyor, ona itiraz etmeye hazırlanıyordu ki çalışma odasından beklenen ayak sesleri duyuldu: Prens, her zamanki gibi aceleci tavırlarıyla, evin sıkı düzenine adeta bile bile karşı koyarak hızla, neşeyle yürüyordu. Tam o anda büyük saat ikiyi çaldı, misafir salonunda başka bir saat ince sesiyle ona yanıt verdi. Prens durdu; canlı, parlak, keskin gözleri sarkık ve sık kaşlarının

altından herkesi dolaştı, Küçük Prenses'te durdu. Prenses o anda, saray mensuplarının hükümdar göründüğü zaman duydukları hissi, bu ihtiyarın bütün yakınlarında uyandırdığı korku ve saygı hissini duymuştu. İhtiyar, Prenses'in başını okşadı, sonra hafifçe ve acemice ensesine vurdu.

"Memnun oldum, memnun oldum," diyerek yine dikkatle gözlerinin içine baktı, hızla dönüp yerine oturdu. "Oturun Mihail İvanoviç, oturun." Gelinine yanında yer gösterdi. Hizmetçi Prenses'e bir sandalye sürdü.

İhtiyar onun yuvarlak beline bakarak, "O! O!" dedi. "Acele ettin, fena!"

Her zaman güldüğü gibi kuru, soğuk, hoş olmayan bir edayla, gözleriyle değil de yalnız ağzıyla güldü.

"Yürümek lazım, gezmek, mümkün olduğu kadar çok, mümkün olduğu kadar çok," dedi.

Küçük Prenses duymamış ya da duymak istememişti. Sesini çıkarmıyor, sıkılmış görünüyordu.

Prens ona babasını sordu. Prenses yanıt verdi, gülümsedi. Prens ikisinin de bildiği konulardan sordu: Prenses daha çok açıldı, selamları bildirdi, kent dedikodularını anlatmaya başladı.

"*La comtesse Apraksine, la pauvre, a perdu son mari, et elle a pleuré les larmes de ses yeux*,"[247] diye gitgide kendini kaptırarak anlattı.

O açıldıkça Prens ona daha sert bakıyordu. Onu yeter derecede tanımış, hakkında açık bir fikir edinmiş gibi ansızın İvanoviç'e döndü.

"E, Mihail İvanoviç," dedi, "bizim Bonaparte'ın işi zor. Prens Andrey'in (oğlunu daima üçüncü bir kişi gibi anardı) bana anlattığına göre ona karşı müthiş asker yığıyorlarmış! Halbuki biz seninle onu boş bir adam sayardık."

Bonaparte'a dair onunla bu şekilde ne zaman konuştuğunu asla bilmeyen ama sevdiği konudan söz açmak için bunun lazım olduğunu anlayan Mihail İvanoviç, bundan ne çıkacağını kendisi de kestiremeyerek, hayretle genç Prens'e baktı.

İhtiyar Prens kalfayı işaret ederek oğluna, "Büyük taktikçidir ha!" dedi.

Söz yine savaşa, Bonaparte'a, zamanın generallerine, devlet adamlarına geldi. Anlaşılıyordu ki, Prens zamanın bütün büyüklerinin savaş ve devlet işlerinin alfabesini bile bilmeyen birer çocuk olduklarına, Bonaparte'ın salt karşısına konacak Potemkinler, Suvorovlar olmadığı için başarı elde eden önemsiz bir Fransızcık olduğuna inanmakla kalmıyordu, Avrupa'da hiçbir siyasi sıkıntı olmadığına da inanıyordu. Savaş da yoktu, yalnız zamane büyüklerinin, kendilerine iş görüyorlarmış süsü vererek oynadıkları bir

kukla komedyası vardı. Prens Andrey babasının yenilerle alaylarını gülerek karşılıyor, görünür bir memnuniyetle onu konuşturup dinliyordu.

“Eski şeyler hep iyi geliyor size,” dedi, “ama aynı Suvorov, Moro’nun kendisine kurduğu tuzağa düştü ve oradan çıkamadı, değil mi?”

Prens, “Bunu sana kim söyledi? Kim söyledi?” diye bağırdı. “Suvorov!” diye tabağını itti, Tihon çevik bir hareketle bunu tuttu. “Suvorov!.. Bir düşün, Prens Andrey. Onlar ikiydi: Frederik ve Suvorov... Moro! Suvorov’un eli serbest olsaydı Mara tutsak olurdu; ama ellerini *Hof - kriegs - wurstschnapsrath*’lara[248] bağlamışlardı. Onu şeytan bile kurtaramazdı. İşte, gidersiniz de bu *hofs - krigs - vurst - rat*’ları görürsünüz! Suvorov onlarla başa çıkamadı da Mihail Kutuzov mu çıkacak? Yok ahbap...” Yaşlı Prens devam ediyordu: “Bu generallerinizle Bonaparte’a bir şey yapamazsınız; kendi kendilerini tanımayacak, kendi kendilerine vuracak Fransızlar gerek size. Alman Palen New York’a, Amerika’ya, Fransız Moro’nun peşine gönderildi.” Rus Ordusu’na girmesi için o yıl Moro’ya yapılan teklifi ima ediyordu. “İnanılır şey değil!.. Peki, Potemkinler, Suvorovlar, Orlovlar Alman mıydılar? Yok ahbap, ya siz orada hepiniz aklınızı kaçırdınız ya da ben bunadım. Allah versin, göreceğiz. Bonaparte büyük bir kumandanmış! Hım!..”

Prens Andrey, “Alınan önlemlerin mükemmel olduğunu söylemiyorum,” dedi, “yalnız, anlayamıyorum, Bonaparte hakkında nasıl böyle düşünebilirsiniz? İstediğiniz gibi alay ediniz, ama Bonaparte ne de olsa büyük bir kumandan!”

İhtiyar, dikkatini et kızartmasına vermiş, unutulduğunu sanan kalfaya bağırdı:

“Mihail İvanoviç! Bonaparte büyük bir tabiyecidir dememiş miydim size? İşte o da söylüyor bunu.”

Kalfa yanıt verdi:

“A, elbette Ekselans.”

Prens yine soğuk soğuk güldü.

“Bonaparte şanslı adamdır. Askerleri mükemmeldir. Sonra ilk Almanlara saldırmıştır. Almanlara da yalnız miskinler dayak atmış değil. Dünya kuruldu kurulalı herkes Almanları dövüyor. Onlarsa hiç kimseyi, yalnızca birbirlerini... Bonaparte kendine onlar üzerinde şan ve şeref yaptı.”

Prens, Napoléon’un bütün savaşlarında, hatta devlet işlerinde, kendine göre, işlemiş olduğu hataları açıklamaya başladı. Oğlu itiraz etmiyordu ama belliydi ki, ne çeşit deliller gösterilirse gösterilsin ihtiyar Prens gibi o da

fikirlerini değiştirmekte o kadar serbest değildi. İtirazdan çekinerek, bu kadar senedir hiç çıkmadan köyde yapayalnız oturduğu halde bu ihtiyarın Avrupa'daki son askerî ve siyasi durumu bu kadar ayrıntısı ve inceliğiyle nasıl bildiğine, gözden geçirdiğine elinde olmaksızın hayret ederek dinliyordu.

"Ben ihtiyar, bugünkü durumu bilmiyor muyum sanıyorsun? Avucumun içi gibi. Gece uyumuyorum. Hani senin şu büyük kumandanın, nerede kendini göstermiştir?"

Oğlu, "Bu uzun kaçar," diye yanıt verdi.

İhtiyar çok temiz bir Fransızca'yla bağırdı:

"Hadi öyleyse, Bonaparte'ına... *Mlle Bourienne, voilà encore un admirateur de votre goujat d'empereur!*"[249]

"*Vous savez, que je ne suis pas Bonaparteiste, mon prince*."[250]

Prens, bozuk bir sesle şarkısını mırıldandı:

"*Dieu sait quand reviendra...*[251]" Ve daha da bozuk bir sesle güldü, böylece sofradan kalktı.

Küçük Prenses tartışma sırasında ve yemeğin sonuna kadar sesini çıkarmamış, ürkek ürkek kâh Prenses Mariya'ya, kâh kaynatasına bakmıştı. İhtiyar sofradan kalkınca görümcesini elinden tutup yandaki odaya götürdü.

"*Quel homme d'esprit que votre père,"*[252] dedi, *"c'est à cause de cela peut être qu'il me fait peur*."[253]

Prenses Mariya, "Ah, ama o kadar iyi yürekli ki!" dedi.

246 Bu gülünç hale düşmek.

247 Zavallı Kontes Apraksin kocasını kaybetti, iki gözü iki çeşme.

248 Avusturya Yüksek Savaş Şûrası ile alay etmek için söylenen söz.

249 Matmazel Bourienne, işte sizin kaba imparatorunuzun hayranlarından biri daha!

250 Bilirsiniz ki ben Bonaparteçı değilim, Prensim.

251 Ne zaman döneceğini Tanrı bilir.

252 Babanız ne zeki adam.

253 Belki bunun için beni korkutuyor.

XXV

Prens Andrey ertesi akşam yola çıkacaktı. Yaşlı Prens alışkanlığını bozmayarak öğle yemeğinden sonra odasına çekildi. Küçük Prenses görümcesinin yanındaydı. Prens Andrey apoletsiz seyahat ceketini giymiş, kendisine ayrılan dairede uşağı ile eşyalarını yerleştiriyordu. Kaleskaya, bavulların nasıl yerleştirildiğini kendisi kontrol ederek hayvanların koşulmasını emretti. Odada Prens Andrey'in her zaman yanında taşıdığı şeyler kalmıştı yalnızca: bir küçük sandık, büyük bir gümüş çekmece, iki Türk tabancası, babasının hediyesi olan, Oçakov'dan getirilmiş bir kılıç. Bütün bu değerli eşyayı Prens Andrey çok iyi saklıyordu. Hepsi yepyeni, tertemizdi, hepsi çuha kılıflara konmuş şeritlerle güzelce bağlanmıştı.

Yola ve yeni bir hayata hazırlananların, özellikle yaptığı işe yoğunlaşma konusunda yetenekli olanların üzerine, ciddi bir ruh hali çöker. Bu sırada geçmiş gözden geçirilir, geleceğin planları çizilir. Prens Andrey'in yüzü çok düşünceli ve sevecendi. Ellerini arkasına koymuş, önüne bakarak ve dalgın dalgın başını sallayarak odada hızla bir köşeden bir köşeye gidip geliyordu. Savaşa gitmekten mi korkuyordu, karısını bırakacak diye mi üzgündü? Belki her ikisi de vardı, ancak bu halde görülmek istemediği için olacak, sofada ayak sesleri duyunca hemen ellerini bıraktı, küçük sandığın kılıfını bağlıyormuş gibi masanın önünde durdu, her zamanki sakin ve anlaşılmaz yüzünü takındı. Duyduğu ayak sesleri Prenses Mariya'nın tok adımlarının sesiydi.

Prenses soluyarak içeri girdi, belli ki koşmuştu.

"Hayvanların koşulmasını emretmişsin," dedi, "halbuki seninle yalnız konuşmayı ne kadar istiyordum. Kim bilir yine ne kadar zaman için ayrılacağız. Geldim diye kızmadın ya? Sen çok değişmişsin, Andreyciğim."

"Andreyciğim" derken gülümsemişti. Belliydi ki, bu sert tavırlı güzel erkeğin, onun çocukluk arkadaşı, o sıska, haylaz Andreycik olduğunu düşünmek ona tuhaf geliyordu.

Prens, onun sorusuna yalnızca bir gülümsemeyle yanıt vererek sordu:

"*Lise* nerede?"

"O kadar yorulmuş ki, benim odada kanepede uyuyakaldı. *André! Quel trésor de femme vous avez là*!"[254] diyerek kardeşinin karşısındaki kanepeye

oturdu, “Büsbütün çocuk o, ne kadar sevimli, neşeli bir çocuk. Onu o kadar sevdim ki.”

Prens Andrey bir şey söylemiyordu ama Prenses onun yüzünde beliren alaycı, hafifseyen ifadeyi fark etmişti.

“Küçük zaafları da hoş görmek gerek; onlar kimde yok ki *André*! Unutma ki, o sosyetede büyüdü, terbiye gördü. Sonra şimdi o da kaygılı, halden anlamak gerek. *Tout comprendre, c’est tout pardonner*.[255] Düşün bir kere, alıştığı o hayattan sonra kocasından da ayrılmak, tek başına, hem de o haliyle köyde kalmak zavallıyı ne yapar? Çok acıklı.”

Prens Andrey kız kardeşine bakarak gülümsedi, tıpkı içlerini okuduğumuzu sandığımız kimseleri dinlerken gülümsediğimiz gibi.

“Sen de köyde yaşıyorsun, ama bu hayatı korkunç bulmuyorsun,” dedi.

“Ben başka. Beni karıştırma! Ben başka hayatı istemiyorum. İsteyemem de. Çünkü ben başka bir hayat bilmiyorum. Sosyeteye bağlı genç bir kadın için hayatın en iyi çağlarında, yapayalnız köye kapanmayı bir düşün *André*. Evet, yapayalnız; çünkü babanız her zaman meşgul, bense... Beni bilirsin... Sosyeteye alışık bir kadın için *en ressources*[256] ne kadar yoksulum. Bir tek *Mademoiselle Bourienne*...”

“Sizin bu *Bourienne*’iniz benim hiç hoşuma gitmiyor,” dedi Prens Andrey.

“A, hayır! O çok sevimli, çok iyi yüreklidir, sonra zavallı bir kızdır. Hiç, hiç kimsesi yok. Doğrusunu isterseniz benim ona ihtiyacım olmadığı gibi beni sıkıyor da. Bilirsin ki ben her zaman yabani idim. Şimdi daha çok öyleyim, yalnız olmayı severim... *Mon père*...[257] Onu çok sever. Mihail İvanoviç’le ikisine hep şefkatli ve iyi davranır. Çünkü her ikisi de ondan iyilik görmüştür. Sterne’in dediği gibi: ‘İnsanları, bizim onlara yaptığımız iyilikten ötürü ne kadar seversek onların bize yaptığı iyilikten ötürü de o kadar sevmeyiz.’ *Mon père* onu *sur le pavé*[258] öksüz aldı, çok iyi yürekli o. *Mon père* onun okuyuş tarzını beğenir. Matmazel Bourienne geceleri ona kitap okur, çok güzel okur.”

Andrey ansızın, “E, doğru söyle *Marie*, öyle zannediyorum ki babanın huyları kimi zaman seni üzüyor, değil mi?” diye sordu.

Bu soru Prenses Mariya’yı önce hayrete düşürmüş, sonra ürkütmüştü.

“Ben mi?.. Ben mi?.. Ben mi üzülüyorum?” dedi.

“O her zaman hırçındı; şimdiyse çekilmez oldu sanıyorum.”

Anlaşıldığı kadarıyla Prens Andrey bunları, babası hakkında böyle çekinmeden konuşarak kız kardeşinin ağzından laf almak, onu tartmak için,

özellikle söylüyordu.

Prenses konuşmanın seyrinden çok kendi düşüncelerinin akışını izleyerek, “Her yönden çok iyisin Andrey ama sende düşüncelerin söz konusu olduğunda bir gurur var,” dedi, “bu büyük bir günah. Bir babayı kınamak olur mu? Olsa bile *mon père* gibi bir adam *vénération*’dan[259] başka nasıl bir his uyandırabilir? Ben ondan o kadar memnunum, onunla o kadar mutluyum ki. Hepiniz benim gibi mutlu olsanız; tek isteğim bu.”

Kardeşi, inanmadığını anlatır bir tavırla başını salladı.

“Bana acı gelen yalnız bir şey var: Sana doğrusunu söyleyeceğim Andrey. Babamın din hususundaki düşünceleri. Anlamıyorum, nasıl olur böyle büyük bir zekâyla bu adam gün gibi aşikâr şeyleri göremez de böyle sapıtır? İşte beni üzen bu. Ama bunda da son zamanlarda hafif bir düzelme hissediyorum. Son zamanlarda alayları o kadar acı değil; hem, kabul ettiği ve uzun uzun görüştüğü bir de rahip var.”

Prens Andrey alaylı ama şefkatli bir tavırla, “Ama kardeşim, korkarım ki rahiple sen barutunuzu boşuna harcıyorsunuz,” dedi.

“Ah! *Mon ami*.[260] Ben sadece Tanrı’ya dua ediyorum. Ve beni duyacağını biliyorum...” Bir an sustuktan sonra ürkekçe, “*André*,” dedi, “senden önemli bir ricam var.”

“Nedir, canım?”

“Hayır, reddetmeyeceğine söz ver. Bu sana, herhangi bir şeye mal olacak değil, şerefinden bir şey eksiltecek de değil. Yalnız, beni teselli etmiş olacaksın. Söz ver. Andreyciğim.”

Elini çantasına sokmuş, içinde bir şey tutuyor, tuttuğu şey ricasıyla ilgiliymiş de söz almadan çantasından çıkaramıyormuş gibi, onu henüz göstermiyordu.

Kardeşine ürkek, yalvaran gözlerle bakıyordu.

“Bana büyük bir zahmeti olsa bile...” diye Prens Andrey işi sezmiş gibi yanıtlayacak oldu.

“Ne istersen düşün! Biliyorum, *mon père* neyse sen de osun. Ne istersen düşün, ama benim için bunu kabul et, rica ederim. Kabul et. Onu babamın babası, dedemiz de bütün savaşlarda taşımıştı...” Elinde tuttuğu şeyi çantasından hâlâ çıkarmamıştı. “Söz veriyorsun bana değil mi?”

“Elbette, nedir?”

“*André,* seni kutsal bir tasvirle takdis ediyorum. Onu hiçbir zaman boynundan çıkarmayacağına bana söz ver... Veriyor musun?”

Prens Andrey, “Eğer o iki pud[261] değilse, boynumu kırmazsa... Seni memnun etmek için,” dedi ama bu şaka üzerine kız kardeşinin yüzünde beliren üzüntüyü fark ederek hemen ağız değiştirdi. “Çok memnun olurum, sahi çok memnun olurum canım,” diye ekledi.

Prenses, siyah yüzlü, gümüş çerçeveli, ince kordonlu antika oval bir İsa tasvirini iki eliyle kardeşinin önüne tutarak heyecandan titreyen bir sesle, “İstemesen de seni kurtarır o, günahlarını affeder, sana yol gösterir, çünkü gerçek teselli ondadır,” dedi.

Prenses haç çıkardı, kutsal tasviri öptü, Andrey’e verdi.

“Lütfen Andrey, benim için...”

İri gözlerinden temiz ve ürkek bir ışık süzülüyordu. Bu gözler hastalıklı ve zayıf yüzü aydınlatıyor, güzelleştiriyordu. Kardeşi tasviri almak istedi. Ama onu durdurdu. Andrey işi anlamıştı, haç çıkardı, tasviri öptü. Yüzü hem yumuşak, hem alaycıydı.

“*Merci, mon ami*.”[262]

Prenses kardeşini alnından öptü, yeniden kanepeye oturdu. Sustular.

Prenses, “Evet, sana söyledim, *André*, her zamanki gibi iyi ve cömert ol. *Lise*’ye karşı da insafsız olma,” diye söze başladı, “o çok sevimli, iyi yürekli biridir. Şu sıralar pek iyi de değil üstelik.”

“Dikkat edersen, sana karımın herhangi bir halinden şikâyet etmedim ya da ondan memnun olmadığıma dair bir şey söylemedim, Maşa. Neden bana hep bunları söylüyorsun?”

Prenses Mariya pençe pençe kızardı, kendini suçlu hissetmiş gibi sesini çıkarmadı.

“Sana ben bir şey söylemedim ama başkaları söylemiş. Bu çok acı benim için.”

Pençe pençe kızıllıklar Prenses Mariya’nın alnına, boynuna, yanaklarına yayıldı. Bir şey söylemek istiyor, ama ağzını açamıyordu. Kardeşi, ne söylemek istediğini anlamıştı: Küçük Prenses yemekten sonra, doğumunun iyi olmayacağını hissettiğini, korktuğunu söylemiş, kaderinden, kayınpederinden, kocasından dert yanmıştı. Ağladıktan sonra da uyuyakalmıştı. Prens Andrey, kız kardeşine acıdı.

“Yalnız, şunu bil ki, Maşa, karımı ben hiçbir şey için kınayamam, kınamadım, asla da kınamayacağım. Kendimi de ona karşı hiçbir şeyde ayıplayamam. Hangi şartlar içinde bulunursam bulunayım bu her zaman böyle olacak. Ama eğer sen gerçeği öğrenmek istersen... Benim mutlu olup

olmadığımı öğrenmek ister misin? Hayır. O mutlu mudur? Hayır. Niçin? Bilmiyorum...”

Bunu söyleyerek kalktı, kız kardeşine yaklaştı, eğilip onu alnından öptü. Güzel gözleri zeki, temiz ve onda hiç görülmemiş bir ışıkla ışıldadı. Ama o, kız kardeşine değil, onun başının üzerinden açık kapının loşluğuna bakıyordu.

“Hadi ona gidelim. Vedalaşmam gerek. Ya da sen yalnız git, onu uyandır, ben de şimdi geliyorum.” Sonra oda hizmetçisine seslendi: “Petruşa! Buraya gel. Al götür, bunu oturulacak yere, bunu sağ tarafa koyarsın.”

Prenses Mariya kalktı, kapıya doğruldu, durdu.

“Eğer inancınız olsaydı, Andrey, kalbinizde olmayan sevgiyi size vermesi için Tanrı’ya dua ederdiniz ve duanız kabul olurdu.”

“Bu kolay canım,” dedi Prens Andrey, “git, Maşa. Şimdi geliyorum.”

Prens Andrey kız kardeşinin odasına giderken iki daireyi birleştiren oturma odasında zarifçe gülümseyen ve bugün üçüncü kez heyecanlı ve saf bir gülümsemeyle, olmadık yerlerde ansızın karşısına çıkan Matmazel Bourienne’e rastladı.

Matmazel, nedense kızararak gözlerini yere indirdi.

“*Ah! Je vous croyais chez vous,*”[263] dedi.

Prens Andrey ona sert sert baktı. Yüzünde birdenbire bir öfke belirdi. Ona bir şey söylemedi. Ama gözlerine bakmadan alnını ve saçlarını öyle bir hafifsemeyle süzdü ki Fransız kız al al oldu, bir şey söyleyemeden yürüyüp gitti. Kız kardeşinin odasına yaklaştığı zaman Küçük Prenses uyanmıştı, şen sesi açık kapıdan duyuluyordu. Uzun süre kendini tuttuktan sonra yitirdiği zamanların acısını çıkarmak istiyormuş gibi konuşuyordu.

“*Non, mais figurez-vous, la vieille comtesse Zouboff avec de fausses boucles et la bouche pleine de fausses dents, comme si elle voulait défier les années...*[264] Ha, ha, ha, *Marie*!”

Prens Andrey, Prenses Zubova’yla ilgili bu cümleyi, aynı kahkahayla, yabancıların yanında, karısından beşinci kez duyuyordu. Yavaşça odaya girdi. Dolgun bedenli, pembe tenli Küçük Prenses, elinde işiyle koltuğa oturmuş, Petersburg anıları, hatta dedikoduları anlatarak durmadan konuşuyordu. Prens Andrey ona yaklaştı, saçlarını okşadı, yol yorgunluğundan sonra dinlenip dinlenemediğini sordu. Prenses yanıt verdi ve konuşmasına devam etti.

Avluda altı atlı bir kaleska duruyordu. Dışarıda karanlık bir sonbahar gecesi vardı. Arabacı kaleskanın oklarını görmüyordu. Taşlıkta hizmetçiler, ellerinde fenerlerle telaşlı telaşlı gidip geliyorlardı. Koca bina geniş pencerelerinden tutuşmuş, ışıklar saçıyordu. Malikâne çalışanları, genç Prens'le vedalaşmak için sofaya dolmuşlardı. Bütün ev halkı: Mihail İvanoviç, Matmazel Bourienne, Prenses Mariya, Küçük Prenses büyük salonda ayakta duruyorlardı. Prens Andrey, kendisiyle yalnız olarak vedalaşmak isteyen babasının yanına, çalışma odasına çağrılmıştı. Herkes onun çıkmasını bekliyordu.

Genç Prens çalışma odasına girdiği zaman babası, gözlerinde yaşlılara özgü gözlük, oğlundan başka kimseyi kabul etmediği bir giysiyle, beyaz hırkasıyla masa başına oturmuş yazıyordu. Dönüp baktı.

"Gidiyor musun?"

Ve yine yazmaya başladı.

"Vedalaşmaya geldim."

"Öp şuradan." Yanağını gösterdi. "Teşekkür ederim, teşekkür ederim!"

"Niçin bana teşekkür ediyorsunuz?"

"Vaktini geçirmediğin için, karı eteğine yapışmadığın için. Görev her şeyden önce gelir. Teşekkür ederim, teşekkür ederim!" Ve yazısına devam etti. Öyle ki, çıtırdayan kalemden zifoslar sıçrıyordu. "Bir şey söylemek istiyorsan söyle. Bu iki işi bir arada yapabilirim," diye ekledi.

"Karım... Onu sizin omuzlarınıza yük edip gideceğim için öyle mahcubum ki..."

"Ne saçmalıyorsun? Ne söyleyeceksen onu söyle."

"Karımın doğurma zamanı gelince Moskova'dan bir doktor getirtiniz... Doğumda bulunsun."

Yaşlı Prens durdu, anlamamış gibi sert bakışlarını oğluna dikti.

Prens Andrey sıkılmış gibi:

"Biliyorum, doğa yardım etmezse kimse edemez," dedi, "felaketin milyonda bir rastladığını kabul ediyorum, benim ve onun kuruntusu bu. Onu kuşkulandırdılar. Rüya görmüş, korkuyor."

İhtiyar yazıya devam ederek kendi kendine mırıldandı:

"Hım... Hım... Peki, olur."

İmzasını attı, ansızın oğluna döndü, güldü:

"İş kötü, ha?"

"Kötü olan ne, baba?"

İhtiyar kısaca, "Karın!" dedi.

“Anlamıyorum,” dedi Prens Andrey.

“Evet, yapacak bir şey yok, ahbap. Onlar hep böyledirler, boşanmak olmaz. Korkma, kimseye söylemem; bilirsin ya sen.”

Kemikli küçücük eliyle onun kolunu yakaladı, sarsarak, insana içini okuyorlarmış gibi gelen keskin gözlerini oğlunun yüzüne dikti, yine soğuk soğuk güldü.

Prens Andrey içini çekti. Bununla babasının kendini anladığını kabul ediyordu. İhtiyar mektubu katlamaya ve mühürlemeye devam ederken mühür mumunu, mührü, kâğıdı kendine has çabuklukla alıp bırakmıştı. Mektubu mühürlerken kesik cümlelerle, “Ne yaparsın? Güzel o! Her şeyi yaparım. Rahat ol,” dedi.

Andrey susuyordu: Babasının onu anlaması hem hoşuna gitmiş hem gitmemişti. İhtiyar kalktı. Mektubu oğluna verdi.

“Dinle,” dedi, “karından yana merak etme: Ne yapmak gerekiyorsa yapılacaktır. Şimdi dinle: Mektubu Mihail İlariyonoviç’e[265] ver. Seni iyi bir yerde kullanmasını, uzun süre yaver olarak tutmamasını yazıyorum: Berbat bir iştir yaverlik! Onu hep hatırladığımı, sevdiğimi söyle. Sonra seni nasıl karşıladığını bana yaz. Nikolay Andreyeviç Bolkonski’nin oğlu kimsenin yanında ezilmeyecektir. Eh, şimdi gel buraya.”

Öyle hızlı konuşuyordu ki, sözcükler yarım kalıyor, ama oğlu onu anlıyordu. İhtiyar Prens oğlunu bürosuna götürdü. Kapağı açtı, çekmeyi çekti, kendi büyük, uzun ve sık el yazısıyla yazılmış bir defter çıkardı.

“Ben herhalde senden önce öleceğim, burada anılarımın bulunduğunu bil, ben öldükten sonra onları hükümdara ulaştıracaksın. Şimdi, şurada bir lombard biletiyle bir mektup var: Suvorov çarpışmalarını yazacak kişiye ödül. Akademiye gönderilecek. Burada notlarım. Benden sonra oku, yararlı bulacaksın.”

Andrey babasına, daha çok yaşayacağı yolunda bir şey söylemedi. Bunu söylemenin gereksiz olduğunu biliyordu.

“Hepsini yerine getiririm baba,” dedi.

“Eh, şimdi güle güle.” Öpmesi için elini oğluna uzattı, onu kucakladı. “Şunu unutma, Prens Andrey: Eğer vurulup ölürsen benim için bu acı olacak...” Ansızın sustu, sonra birden gür ve sert bir sesle devam etti: “Ama eğer Nikolay Bolkonski’ye layık bir oğul gibi hareket etmediğini öğrenirsem... utanç duyarım!” diye bağırdı.

Prens Andrey gülümseyerek, “Bunu bana söylemeyebilirdiniz baba,” dedi.

İhtiyar susuyordu.

Prens Andrey devamla, "Bir şey daha rica etmek istiyorum," dedi, "ölürsem ve eğer bir oğlum olursa, dün söylediğim gibi, onu kendinizden ayırmayınız, yanınızda büyüsün... Rica ederim."

İhtiyar güldü:

"Karına vermeyelim öyle mi?"

Sessizce, yüz yüze duruyorlardı. İhtiyarın keskin bakışları oğlunun gözlerine dikilmişti. Alt çenesi titriyordu.

"Eh, vedalaştık... Hadi bakayım!" diye birden çalışma odasının kapısını açarak öfkeli, yüksek bir sesle bağırdı: "Hadi bakayım!"

Küçük Prenses'le Prenses Mariya, Prens Andrey'i ve öfkeli bir sesle bağıran beyaz hırkalı, perukasız, gözlüklü ihtiyarın kapıdan bir an uzanan siluetini görünce, "Ne var? Ne oldu?" diye sordular.

Prens Andrey derin bir nefes aldı, yanıt vermedi.

Karısına seslenerek, "Eh," dedi ve bu "Eh" deyişte, "şimdi siz yapmacık tavırlarınızı sergileyin," der gibi soğuk bir eda vardı.

Küçük Prenses sarardı, korkuyla kocasına baktı:

"*André, déjà!*"[266]

Prens karısını kucakladı, Küçük Prenses bir çığlık kopararak, kocasının omzuna külçe gibi yıkıldı.

Prens karısını yavaşça omzundan ayırdı, yüzüne baktı, onu koltuğa oturttu.

Alçak sesle kız kardeşine, "*Adieu Marie*," dedi, sarılarak öpüştüler. Prens hızlı adımlarla odadan çıktı.

Küçük Prenses koltukta yatıyor, Matmazel Bourienne onun şakaklarını ovuyordu. Prenses Mariya gelinini tutarak yaşlı, güzel gözleriyle hâlâ Prens Andrey'in çıktığı kapıya bakıyor, haç çıkarıyordu. İhtiyar öfkeyle burnunu çekiyor, çalışma odasından bu sesler duyuluyordu. Andrey gider gitmez bu çalışma odasının kapısı hızla açıldı. Beyaz hırkalı ihtiyarın sert yüzü göründü.

"Gitti mi? Ha, iyi!" diyerek kendinden geçmiş bir halde bulunan Küçük Prenses'e öfkeyle baktı, azarlayıcı bir tavırla başını salladı, sonra kapıyı hızla kapadı.

254 Ah, Andrey, ne iyi bir karınız var.

255 Her şeyi anlamak, her şeyi affetmektir.
256 Eğlence, konuşma bakımından.
257 Babam.
258 Sokakta.
259 Saygı.
260 Dostum.
261 Bir ağırlık ölçüsü. 16 kilo 380 gram.
262 Teşekkürler, dostum.
263 Ah! Sizi odanızda sanmıştım.
264 Hayır. Düşünün bir kere, yaşlı Kontes Zubova takma saçlar ve takma dişlerle sanki yıllara meydan okuyarak...
265 Kutuzov.
266 Andrey, hemen gidiyor musun?

İKİNCİ BÖLÜM

I

Ekim 1805'te Rus kıtaları Avusturya Arşidükalığı'nda köyleri, kentleri işgal etmiş, Rusya'dan yeni alaylar gelmiş, bunlar konaklamak için halka yüklenerek Braunau Kalesi yakınlarında yerleşmişlerdi. Başkomutan Kutuzov'un ana karargâhı Braunau'da bulunuyordu.

11 Ekim 1805'te Braunau'ya yeni gelen piyade alaylarından biri, kentten yarım mil ötede başkomutanın teftişini bekliyordu. Bölge ve arazi Ruslara yabancıydı, buna rağmen (meyve bahçeleri, bahçe duvarları, kiremit damlar, uzaktan görünen dağlar, askerleri ilgiyle izleyen yabancı bir halk) alay sanki Rusya'nın herhangi bir yerinde teftişe hazırlanmış herhangi bir Rus alayı gibi duruyordu.

Son konaklama yerinde, akşamüstü, başkomutanın alayı yürüyüşte teftiş edeceğini bildiren günlük bir emir alınmıştı. Her ne kadar alay komutanı emri pek açık bulmamış, emrin nasıl anlaşılacağı gibi bir sorun çıkmış, yürüyüşe teçhizatla çıkılıp çıkılmayacağı anlaşılamamışsa da tabur komutanları toplantısında, saygının fazlasından zarar gelmez, denilerek alayın teftişe tören giysileriyle çıkarılmasına karar verilmişti. Askerler, otuz verstlik bir yürüyüşten sonra göz kırpmamış, bütün gece yırtık ve sökük dikmiş, temizlik yapmışlardı; emir subaylarıyla bölük komutanları erleri sayıp ayırmışlardı; son yürüyüşten bir gün önce dağınık, düzensiz bir kalabalık olan alay, sabaha karşı, her biri kendi işini bilen, her birinin her düğmesi, her kayışı yerli yerinde, tertemiz iki bin kişilik çok düzgün bir ordu oluvermişti. Bu özen görünüşte kalmıyordu; başkomutan üniformaların altına bakacak olsa herkeste aynı temiz gömleği görür, her asker çantasında talimatnamede gösterilen miktarda eşya, askerlerin deyişiyle "biz ve sabun" bulurdu. Yalnız bir konu herkesi düşündürüyordu: ayakkabı. Askerlerin yarısından çoğunun çizmeleri paramparçaydı ama bu eksiklik alay komutanının sorumsuzluğundan ileri gelmiyordu. Çünkü birçok kez istenmiş ama Avusturya idaresi malzeme vermemiş, buna karşılık alay bin verstlik bir yol almıştı.

Alay komutanı yaşlı, kırmızı suratlı, kaşları ve favorileri ağarmaya yüz tutmuş, göğsüyle sırtı arasındaki genişlik omuzları arasındaki genişlikten daha fazla, iriyarı bir generaldi. Yeni, parlak, ütülü bir üniforma giymiş, omuzlarını aşağı bastıracak yerde yukarı kaldıran sırmalı apoletler takmıştı. Üstün başarılarla gururlu biri gibi görünüyordu. Alayın önünde geziniyor, gezerken her adımda hafifçe kamburlaşarak yaylanıyordu. Belliydi ki alay komutanı alayı karşısında haz duyuyordu, memnundu, bütün ruhu onunla meşguldü. Ayrıca, yaylanan gövdesinden anlaşıldığı kadarıyla, askerlik sevgisinden başka sosyal hayata, kadın cinsine karşı olan sevgisi de az yer tutmuyordu.

Bir tabur komutanına döndü:

“E, azizim Mihail Mitriç...”

Tabur komutanı gülümseyerek ona doğru bir adım attı; mutlu oldukları her hallerinden belliydi:

“Bu gece sapartayı yediğimizin resmidir; ama yine de alay fena değil... değil mi?”

Tabur komutanı bu neşeli alayı anladı ve güldü:

“Çar çayırında bile olsak kovamazlardı bizi.”

“Ne?” dedi komutan.

Bu sırada gözcülerin beklediği kent yolundan iki atlı göründü; bunlar bir emir subayı ile arkadan gelen bir kazaktı.

Emir subayı, dünkü emirle bildirilenleri, yani başkomutanın alayı yol haliyle, kaputlu, silahları kılıflı olarak ve hiçbir hazırlık yapılmadan görmek istediğini alay komutanına belirtmek için genel karargâhtan gönderilmişti.

Bir gün önce Kutuzov’a, Arşidük Ferdinand ve Mack Ordusu’na mümkün olduğu kadar çabuk katılmak üzere yola çıkılması isteğiyle Viyana’dan Yüksek Harp Şûrası’ nın bir üyesi gelmiş, Kutuzov bunu uygun bulmayarak düşüncesini kabul ettirmek için pek çok delil arasında Rusya’dan gelen kıtaların acıklı durumunu da bu generale göstermeyi tasarlamıştı. Bu amaçla da başkomutan, alayın durumu ne kadar kötü olursa o kadar işine yarayacağı için, onu karşılamaya çıkmak istemişti. Emir subayı bu ayrıntıyı bilmemekle beraber başkomutanın, askerlerin kaputlu, silahların kılıflı olması yolundaki kesin isteğini bildirmiş, böyle olmazsa memnun kalmayacağını eklemişti.

Alay komutanı bu sözleri dinleyerek başını yere eğdi. Bir şey söylemeksizin omuzlarını kımıldattı, canlı bir hareketle kollarını açtı.

“İş yaptık,” diyerek azarlayıcı bir tavırla tabur komutanına döndü, “ben size söylemedim mi, Mihail Mitriç, yürüyüşte de kaputlar giyilir diye. Hay Allah!”

Sonra kararlılıkla ileri yürüdü ve gür sesiyle emir subayına, “Bölük komutanı, beyler, başçavuşlar! Şimdi mi teşrif edecekler?” diye sordu.

“Bir saate kadar zannediyorum.”

“Yetiştirip elbise değiştirebilir miyiz?”

“Bilmiyorum, generalim...”

Alay komutanı, saflara yanaşıp yeniden kaput giyilmesi işiyle meşgul oldu; bölük komutanları bölüklere koştular, başçavuşlar telaşa düştüler (kaputlar iyi durumda değildi). Tam o sırada o ana kadar düzenli ve sessiz duran saflar dalgalandı, gevşedi ve uğuldamaya başladı. Askerler öteye beriye koşuyor, çantalarını başlarının üzerinden çıkarıyor, kaputları çözüyor, giymek için kollarını yukarı kaldırıyorlardı.

Yarım saat sonra her şey yine eski haline gelmiş, yalnız, dörtgen saflar siyah kül rengini almışlardı.

Alay komutanı yine o yaylanan yürüyüşle alayın karşısına çıktı, uzaktan süzdü.

“Bu ne?” diye ansızın durarak bağırdı, “Üçüncü bölük komutanı!..”

“Üçüncü bölük komutanı generale! Komutan generale! Üçüncü bölük komutana!..” diye saflarda sesler yükseldi, emir subayı yaşlı bölük komutanını aramaya koştu.

Arası kesilmeyen sesler, “General üçüncü bölüğe!” şekline girerek hedefine ulaşınca istenilen subay bölüğün arkasından göründü, yaşlı olmasına, koşmakla başı hoş olmamasına karşın telaşla, ayakları birbirine dolanarak generale doğru ilerledi; yüzünde, çalışmadığı bir dersi anlatması istenen bir öğrenci telaşı vardı. Kırmızı yüzünü (belli ki içkiyi fazla kaçırıyordu) benekler kapladı, ağzı kıpırdayıp duruyordu, adımlarını yavaşlatarak soluğu kesilmiş bir halde yaklaşırken alay komutanı onu yukarıdan aşağı süzüyordu.

Alay komutanı, alt çenesini uzatıp üçüncü bölük saflarında diğer kaputlara uymayan fabrika çuhası renginde çaput giymiş bir askeri göstererek bağırdı:

“Siz neredeyse askerlere *sarafan*[267] giydireceksiniz! Bu ne! Hem siz neredeydiniz? Başkomutan bekleniyor, siz görevinizin başından ayrılıyorsunuz, öyle mi? Ha? Teftişte askere *kazakin*[268] giydirmeyi öğretirim size!”

Bölük komutanı gözlerini komutandan ayırmaksızın (şimdi kurtuluş yolunu yalnız bunda görüyormuş gibi) iki parmağını şapkasının siperine ittikçe daha çok bastırıyordu.

Alay komutanı, sert bir tavırla alay etti:

"Ne susuyorsunuz? Kimdir o Macar kıyafetine giren?"

"Ekselans..."

"E, neymiş 'ekselans'? Ekselans! Ekselans! Nedir ekselans, kimse bilmez."

Yüzbaşı yavaşça:

"Ekselans, bu, rütbesi alınan Dolohov..."

"Rütbesi alındı da feldmareşal mi oldu, yoksa er mi? Erin, bütün erler gibi giyinmesi gerek."

"Ekselans, yürüyüşte ona bu izni siz vermiştiniz."

Alay komutanı biraz sakinleşerek, "İzin mi? İzin mi? İşte hep böyle toysunuz," dedi, "size bir şey söylendi mi, siz de..." Bir an sustu. "Size bir şey söylendi mi siz de... Ne?" diye yeniden öfkelendi. "Lütfen askerlerinizi doğru giydiriniz..."

Alay komutanı yavere baktı, yaylanan adımlarla alaya doğru yürüdü. Belliydi ki kızmak hoşuna gidiyor, alayın önünden geçerken öfkelenmek için yeni bir bahane arıyordu; bir subayı rütbe işaretinin parlatılmış olmadığı, diğer birinin, erler bir hizada bulunmadığı için paylayarak üçüncü bölüğe yaklaştı.

Mavimsi bir kaput giyen Dolohov'a varmaya beş kişi kala acıklı bir sesle bağırdı:

"Na-s-s-ıl duruyorsun? Nerede ayakların? Ayakların nerede?"

Dolohov yamuk ayağını düzeltti, ışıltılı, pervasız gözlerini generalin gözlerine dikti.

"Ne bu mavi kaput? Defol!.. Başçavuş, değiştir kaputunu... hayv..." Sözünü bitiremedi.

Dolohov hemen atıldı:

"General, emrinizi yerine getirmeye mecburum ama hakaret görmeye..."

"Sırada laf yok!.. Laf yok, laf yok!.."

Dolohov yüksek ve çınlayıcı bir sesle sözünü tamamladı:

"Hakaret görmeye mecbur değilim."

Generalle erin bakışları karşılaştı, general sesini çıkarmadı, gergin pelerinini öfkeyle çekti.

"Lütfen üstünüzü değiştirin, rica ederim," diyerek yürüdü.

267 Rus ulusal kadın giysisi. Kolsuz dekolte bir yelekle buna bağlı bir etekten oluşur.
268 Bir çeşit gömlek.

II

Bu sırada gözcü bağırdı:

"Geliyorlar!"

Alay komutanı kıpkırmızı bir yüzle atına koştu. Titreyen elleriyle üzengiye yapıştı, sıçradı, üstünü başını düzeltti, kılıcını sıyırdı, mutlu, kararlı bir yüzle ağzını yana açarak emirler vermeye hazırlandı. Alay toparlanan bir kuş gibi silkindi ve hareketsiz kaldı. "Haz... roll!" diye alay komutanı ruhu titreten, kendisi için sevinçli, alaya karşı sert, komutana karşı saygılı bir sesle bağırdı.

Geniş, yanları ağaçlı, büyük ve döşenmemiş bir yoldan yüksek, gök rengi altı atlı bir Viyana kaleskası yaylarını hafifçe gıcırdatarak hızla ilerliyordu. Kaleskanın arkasından atlı maiyet ve muhafızları geliyordu. Kutuzov'un yanında, siyah Rus üniformaları arasında acayip görünen, beyaz üniformalı bir Avusturya generali oturuyordu. Kaleska alayın yanında durdu. Kutuzov'la Avusturya generali yavaşça bir şeyler konuşuyorlardı. Kutuzov, nefes almadan ona ve alay komutanına bakan bu iki bin kişiyi neredeyse görmeden ağır adımlarla basamaktan inerken hafifçe gülümsüyordu.

Bir emir yükseldi, alay selam durarak yeniden dalgalandı, sonra bir ölü sessizliği içinde başkomutanın zayıf sesi duyuldu. Alay gürledi: "Sa... ol!" ve her şey yine sessiz, hareketsiz, olduğu yerde durdu; sonra beyazlı generalle yan yana, yanındakilerle birlikte yaya olarak safları dolaşmaya başladı.

Alay komutanının, gözlerini dikerek, gerilip toplanarak başkomutana selam durmasından, safların önünde generallerin arkasından sarsak adımlarını zor tutarak öne eğik bir halde yürümesinden, başkomutanın her söz ve hareketinde hoplamasından belliydi ki, o astlık görevini üstlük görevinden daha büyük bir zevkle yapıyordu. Alay, komutanının sertliği ve çabası sayesinde Braunau'ya onlarla birlikte gelen öbür alaylara oranla çok daha iyi bir durumda bulunuyordu. Yolda kalanlar, hastalar ancak iki yüz on yedi kişiydi. Ayakkabıdan başka her şey tamamdı.

Kutuzov, ara sıra durup Türk savaşından tanıdığı subaylara, bazen de erlere iltifat ederek safları dolaşıyordu. Birkaç defa ayakkabılara bakıp hüzünle başını sallamış, kim ayıplarsa ayıplasın, bunun ne kadar kötü

olduğunu görmezden gelemeyeceğini anlatan bir edayla onları generale göstermişti. Alay komutanı, başkomutanın alayıyla ilgili tek sözünü bile kaçırmak istemediğinden olacak, onun çevresinde fır dönüyordu. Kutuzov'un arkasında kendisine eşlik eden memurlar vardı, bu memurlar söyleyeceği sözleri işitebilmek için hep yakın duruyorlardı ona. Aralarında konuşuyor, ara sıra gülüşüyorlardı. Başkomutana en yakın olanı, alımlı, yakışıklı bir yaverdi. Bu, Prens Bolkonski'ydi. Yanında, çok şişman, iyi ve güler yüzlü, güzel, ışıl ışıl gözlü bir kurmay subay olan arkadaşı Nesvitski yürüyordu. Nesvitski, yanındaki esmer *hussar* subayının komikliklerine gülmemek için kendini zor tutuyordu. *Hussar* subayı gülmeden, sakin bakışlarının ifadesini değiştirmeden ciddi bir tavırla alay komutanının arkasına bakıyor, onu taklit ediyordu. Alay komutanı silkindikçe ve öne doğru eğildikçe *hussar* subayı da tıpkı onun gibi silkiniyor, öne doğru eğiliyordu. Nesvitski gülüyor, taklit yapana baksınlar diye yanındakileri dürtüyordu.

Kutuzov, yerinden fırlamış binlerce gözün bakışları altında ağır, gevşek adımlarla ilerliyordu. Üçüncü bölüğün önüne gelince ansızın durdu. Yanındakiler, onun durduğunun farkına varmayarak iradesiz, ona doğru ilerlediler.

Başkomutan, mavi kaputu yüzünden laf işiten kırmızı burunlu yüzbaşıyı tanıyarak bağırdı:

"A, Timohin!"

Alay komutanı kendisine bağırdığı vakit Timohin herhalde bundan daha dik duramaz zannedilirdi ama başkomutan kendisine seslenince yüzbaşı öyle dik durdu ki, başkomutan ona bir süre daha öyle bakacak olsa, dayanamayacaktı. Bu yüzden, Kutuzov durumu anlamış, onun iyiliğini istemiş etmiş olacaktı ki hemen yüzünü çevirdi. Şişkin, silah yarasıyla bozulmuş yüzünde hafif bir gülümseme belirdi.

"Ta İsmail'den tanışırız," dedi. "Cesur bir subaydır! Memnun musun ondan?" diye alay komutanına sordu.

Alay komutanı, bir adım öne çıkarak yanıt verdi:

"Çok memnunum Ekselans."

Kutuzov gülümseyerek yürüdü, "Hepimizin bir zaafı vardır," dedi, "onun da Baküs'e bağlılığı[269] vardır."

Alay komutanı, bunun kabahati kendisinde mi acaba diye korktu, bir şey söylemedi. Subay bu anda kırmızı burunlu, karnı içeri çekik yüzbaşının yüzünü gördü ve tavrını o kadar iyi taklit etti ki Nesvitski kendini

tutamayarak güldü, Kutuzov dönüp baktı. Belli ki, subay yüzüne istediği ifadeyi verebiliyordu: Kutuzov döner dönmez hemen yüzünü buruşturdu ve çok ciddi, saygılı ve masum bir eda takındı.

Üçüncü bölük son bölüktü, Kutuzov bir şey hatırlamış gibi bir an düşündü. Prens Andrey maiyet subaylarından ayrılarak ilerledi, Fransızca olarak yavaşça, “Bu alayda bulunan, rütbesi alınmış Dolohov’u hatırlatmamı emretmiştiniz,” dedi.

Kutuzov sordu:

“Dolohov nerede?”

Kaputunu değiştirip kül renginde bir kaput giymiş olan Dolohov, çağırılacağını beklemiyordu. Sarışın, mavi gözlü, boylu boslu bir er silueti sıradan çıkarak ilerledi. Başkomutana yaklaştı, esas duruşa geçti.

“Bir şikâyet mi?” diye Kutuzov hafifçe kaşlarını çatarak sordu.

Prens Andrey, “Dolohov,” dedi.

“Haa!” dedi Kutuzov. “Umarım bu sana bir ders olur. İyi hizmet et. Hükümdar merhametlidir. Ben de, yararlık gösterirsen seni unutmam.”

Mavi, parlak gözler, başkomutana tıpkı alay komutanına baktıkları gibi pervasız, başkomutanı erden bu kadar ayıran kalın perdeyi neredeyse yutar gibi bakıyorlardı.

Gür, tok ve sakin sesiyle, “Yalnız, bir dileğim var, Ekselans,” dedi. “Hatamı düzeltmek, imparatora ve Rusya’ya bağlılığımı ispat etmek fırsatının bana verilmesini rica ediyorum.”

Kutuzov yüzünü çevirdi. Yüzünde az önceki gülümseme belirdi. Döndü ve ona Dolohov’un bütün söylediklerini çoktandır bildiğini, bütün bunların artık onu bıktırdığını ve hiç de söylenecek şeyler olmadıklarını anlatmak ister gibi alnını buruşturdu. Kaleskaya doğru yürüdü.

Alay bölüklere ayrıldı, gönderildiği yere, ayakkabı sağlayabileceğini, zahmetli yürüyüşlerden sonra dinleneceğini umduğu Braunau yakınındaki konaklama alanına yürüdü.

Alay komutanı köprüye doğru ilerleyen üçüncü bölüğü geçip önden giden bölük komutanı Timohin’e yaklaşarak, “Benden davacı değilsiniz ya Prohor İnatiç,” dedi. Alay komutanının yüzünde, çok iyi atlatılan teftişten sonra müthiş bir sevinç belirmişti. “Hizmet Çar için... olmaz... bir gün kıta önünde insan işi berbat eder... kendim öncelikle af dilerim, beni bilirsiniz...” Çok teşekkür etti.

Elini bölük komutanına uzattı.

“Affedin general! Ne haddime.”

Yüzbaşının burnu kızardı, gülümsedi, İsmail önlerinde tüfek dipçiğiyle dökülen iki ön dişinin yeri meydana çıktı.

“Ha, Bay Dolohov’a söyleyin, onu unutmayacağım, rahat olsun, her zaman sormak isterim, ne yapıyor? Nasıl yaşıyor? Ve her zaman...”

“Görevinde çok dikkatlidir, Ekselans... Ama huy...” dedi Timohin.

Alay komutanı, “E, neymiş huy?” diye sordu.

“Bazı günler olur, Ekselans,” dedi yüzbaşı, “hem akıllı, hem iyi kalplidir. Bazen de bir canavardır. Polonya’da bir Yahudi’yi öldürmüştü, bilirsiniz...”

“Ya, evet, evet,” dedi alay komutanı, “delikanlının haline acımak lazım. Sonra büyüklerden de adamı çok... Evet, siz onu...”

Timohin komutanın içinden geçenleri anladığını hissettirerek gülümsedi.

“Baş üstüne, Ekselans,” dedi.

“Ya, evet, evet.”

Alay komutanı Dolohov’u gözleriyle araştırarak atını durdurdu. Ve ona, “İlk savaşmada apoletler,” dedi.

Dolohov dönüp ona baktı, bir şey söylemedi, alaycı bir gülümseme taşıyan ağzının ifadesini değiştirmedi.

Alay komutanı devamla, “Çok şükür iyi,” dedi. Herkese birer maşrapa votka, benden.” Ve askerlere duyurmak isteyerek ilave etti: “Hepinize teşekkür ederim!”

Atını sürüp başka bir bölüğe gitti.

Timohin yanında yürüyen bir küçük subaya, “Eh, iyi adam doğrusu, onunla çalışılır,” dedi.

Küçük subay gülerek, “Tek kelime ile kupa!..” dedi, alay komutanına “kupa beyi” derlerdi.

Komutanların, teftişten sonraki keyifli halleri askerlere de geçmişti. Bölük neşeyle ilerliyordu. Bir uğultu yükselmişti.

“Hani Kutuzov’un bir gözü kördür, tek gözlüdür, diyorlardı?”

“Değil mi sanki! Tek gözlünün ta kendisi.”

“Yoo... Kardeş, senden fazla gözü var. Çizmelere, çoraplara her şeye baktı.”

“Ah kardeşim, ayağıma bakarken... Hah, dedim içimden...”

“Ya öteki, yanında olan Avusturyalı, sanki badana olmuş, un gibi beyaz, teçhizatı amma da parlatmışlar be!”

“E, Fedeşou... Savaş ne zaman başlayacak, bir şey söylemedi mi? Sen yanında değil miydin? Bonaparte Brunov’da diyorlardı hep.”

“Bonaparte ha! Amma da atıyor aptal! Bilmediği şeyi! Şimdi Prusyalı isyanda. Avusturyalı onu yatıştırıyor. Yatışınca o zaman Bonaparte’a savaş ilan edilecek. Şuna bak, Bonaparte Brunov’da diyor! Aptal olduğun belli. Sen konuşma da dinle.”

“Bak şu konakçı heriflere! Beşinci bölük köye doğru sapıyor, onlara *kaşa*[270] pişirecekler, biz hâlâ yerimize varamadık.”

“Bir peksimet versene ulan!”

“Daha dün tütün verdim... Al... Lanet olsun!”

“Bir mola verseler bari, yoksa aç açına daha beş verstlik yol yürüyeceğiz.”

“Almanlar bize kaleska verseler iyi olurdu. Şöyle kurulur, giderdik.”

“Burada, herkes hep azgın. Ötekiler sanki hep Polonyalıydı, hep baştanbaşa Alman be dostum.”

Yüzbaşının sesi yükseldi:

“Şarkıcılar öne!”

Ayrı ayrı dizilerden yirmi kişi koşup bölüğün önüne geldi. Borazancıbaşı şarkıcılara doğru döndü, eliyle işaret vererek, “Gün ağarması mı, güneş tutuştu,” diye başlayan, “Evet kardeşler, Kamenski Baba ile şan salacağız,” diye biten ağır bir asker şarkısı yükseldi. Bu şarkı Türkiye’de bestelenmiş, şimdi Avusturya’da söyleniyordu. Yalnız bir yerini değiştirmişlerdi: “Kamenski Baba” yerine “Kutuzov Baba” deniyordu.

Kırk yaşlarında, zayıf, yakışıklı bir er olan borazancı bu son dizeyi askerce bitirip ellerini yere bir şey fırlatıp atar gibi sallayarak şarkıcı erleri sert bakışlarla süzdü, kaşlarını çattı, sonra, bütün gözlerin kendisine dikildiğinden emin olunca, iki eliyle sanki göze görünmez, kıymetli bir şeyi özenle kaldırdı, başının üzerinde böyle birkaç saniye tuttu ve ansızın ümitsiz, fırlatıp attı:

Ah, kulübem, kulübem benim!

Yirmisi birden hemen katıldılar, “Benim yeni kulübem,” diye devam ettiler. Bir asker, teçhizatının ağırlığına rağmen ileri fırladı, omuzlarını oynatarak, enstrümanıyla sanki birilerini tehdit ederek bölüğün önünde geri geri yürümeye başladı. Askerler ellerini ezgiye göre sallıyor, birbirlerinin ayağına çarparak uzun adımlarla yürüyorlardı. Arkadan tekerlek gürültüleri, yay gıcırtıları, nal sesleri duyuldu. Kutuzov yanındakilerle birlikte kente

dönüyordu. Başkomutan, askerin adi adımla yürümeye devam etmesini işaret etti; şarkıyı duyup dans eden erleri, neşeli ve dinç adımlarla ilerleyen bölüğü görünce onun ve yanındakilerin yüzlerinde bir gülümseme belirmişti. Kaleska bölüğün sağından geçerken kolun ikinci dizisinde şarkıya ayak uydurarak, daha dinç ve zarif adımlarla yürüyen, sanki geçenlere, o anda bölükte bulunmayan herkese acıyormuş gibi bakan mavi gözlü bir asker, Dolohov, ister istemez göze çarpıyordu. Kutuzov'un yanındaki heyetten, alay komutanının taklidini yapan *hussar* asteğmeni, kaleskadan geri kaldı, atını Dolohov'a doğru sürdü.

Asteğmen Jerkov bir zamanlar Petersburg'da Dolohov'un idare ettiği eğlence âlemlerine katılanlardandı. Memleket dışında Jerkov, Dolohov'a bir er olarak rastlamış, ama ona tanışıklık göstermeyi doğru bulmamıştı. Şimdi, Kutuzov'un rütbesi alınan bu gençle konuşmasından sonra eski bir dost sevinciyle ona sesleniyordu:

"Sevgili dostum, nasılsın?"

Dolohov soğuk bir edayla yanıt verdi:

"Nasıl mıyım? Gördüğün gibi."

Oynak hava, Jerkov'un pervasız bir neşe taşıyan sesindeki tona ve yapmacık bir soğukluk taşıyan Dolohov'un yanıtına özel bir anlam veriyordu.

Jerkov, "E, komutanla aran nasıl?" diye sordu.

"Fena değil, iyi insanlar. Sen karargâha nasıl girdin?"

"Görevlendirildim. Nöbetçiyim."

Bir süre sustular.

Şarkı gür, neşeli, "şahini salıverdi, sağ kolundan salıverdi" diye devam ediyordu. Konuşmaları şarkıya karışmasaydı belli ki başka türlü olacaktı...

"Avusturyalıları benzetmişler, doğru mu?"

"Kim bilir, öyle diyorlar."

Dolohov şarkının ritmine uyarak kısaca ve açıkça yanıt verdi:

"Buna sevindim."

"Bir akşam bize gel, firavun çeviririz," dedi Jerkov.

"Paranız çok mu yoksa?"

"Gel, herhalde."

"Olmaz. Tövbe ettim. Rütbem geri verilinceye kadar ne içeceğim ne de oynayacağım."

"E, ilk savaşa kadar."

"Orada belli olur."

Yine bir süre sustular.

“Bir şeye ihtiyacın olursa gel, karargâhta herkes sana yardım eder,” dedi Jerkov.

Dolohov güldü.

“Rahatsız olma daha iyi. Bir şeye ihtiyacım olursa kimseden istemem, kendim yaparım.”

“Eh, ne yapalım, ben öyleyimdir de...”

“Ben de böyleyim.”

“Peki, güle güle.”

“Sağ ol.”

“Ve yüksek ve uzak
Doğduğum diyara doğru...”

Jerkov atını mahmuzladı. Hayvan önce hangi ayağını atacağını kestiremeyerek üç defa tepindi, kendini topladı, sıçradı, sonra o da adımlarını şarkıya uydurarak bölüğü geçti, kaleskaya yetişti.

269 Şarap Tanrısı Baküs’ün adını anarak yüzbaşının içkiye düşkünlüğünü vurguluyor. (Ç.N.)
270 Kara buğdaydan yapılan lapa.

III

Teftişten dönen Kutuzov, Avusturyalı General'le birlikte çalışma odasına girdi, yavere seslenerek kıtaların durumlarıyla ilgili bazı kâğıtlarla öncü ordu komutanı Arşidük Ferdinand'dan gelen mektupların getirilmesini emretti. Prens Andrey Bolkonski istenen kâğıtlarla başkomutanın çalışma odasına girdi. Masanın üzerine serilmiş bir haritanın önünde Kutuzov'la Avusturya Yüksek Askerî Şûrası üyesi oturuyorlardı.

"Ha!.." diyerek Kutuzov beklemesini emreder gibi Bolkonski'ye baktı. Başladığı söze Fransızca devam etti.

"Yalnız, bir şey söyleyeceğim, General..."

Kutuzov, ağır ağır, söylediği her sözü dinleten hoş bir incelikle konuşuyordu. Belliydi ki kendisi de hoşlanıyordu konuşmasından:

"Yalnız şunu söyleyeceğim ki General, eğer sorun yalnızca benim kişisel isteklerime bağlı olsaydı, İmparator François'nın söyledikleri çoktan yerine getirilmiş olurdu. Ben çoktan arşidüke katılmış olurdum. Ama inanın, ordu başkomutanlığını benden daha deneyimli, daha yetenekli birine vermek, bu ağır sorumluluktan kurtulmak benim için büyük bir mutluluk olurdu. Avusturya'da bu görevi daha iyi yapacak çok insan var. Ama şartlar bizi zorluyor, General."

Kutuzov gülümsedi, bu gülümsemede öyle bir hava vardı ki, sanki şunu söylüyordu: "Bana inanmamakta tamamıyla serbestsiniz, hatta bana inanmışsınız ya da inanmamışsınız benim için birdir. Ama bunu bana söylemeniz için fırsat vermem. İşte bütün mesele burada."

Avusturyalı General'in yüzünden hoşnutsuzluk okunuyordu, ama Kutuzov'a aynı tonla yanıt vermezlik edemezdi. Sözlerinin övücü ruhuna büsbütün aykırı düşen homurtulu ve öfkeli bir tonla, "Tersine," dedi, "tam tersine. Ekselansınızın bu beraberliğe katılmanıza imparator hazretleri çok değer veriyor; ama öyle sanıyoruz ki bu gecikme şanlı Rus ordularını ve onların başkomutanlarının savaş meydanlarında devşirmeye alışık oldukları zaferlerden mahrum ediyor." Bu cümle önceden hazırlanmışa benziyordu.

Kutuzov gülümseyen ifadesini bozmadan eğildi.

"Ben bu kanıda değilim, Arşidük Ferdinand'ın bana şeref veren son mektubuna dayanarak tahmin ediyorum ki Avusturya orduları General

Mack gibi yetenekli bir çalışma arkadaşının kumandasında daha şimdiden kesin bir zafer kazanmıştır; bizim yardımımıza gereksinimi yoktur,” dedi.

General yüzünü ekşitti. Gerçi Avusturyalıların hezimetine dair inanılır bir haber yoktu ama her tarafta dolaşan uygunsuz söylentileri doğrular pek çok belirti vardı. Bunun için, Kutuzov’un Avusturyalıların zaferi hakkındaki tahmini alaya çok benziyordu. Ama Kutuzov, hep haklı olduğunu düşündüğünü gösterircesine gülüyordu. Gerçekten, Mack Ordusu’ndan aldığı son mektup ona zaferden ve ordunun çok elverişli stratejik durumundan söz ediyordu.

Kutuzov Prens Andrey’e dönerek, “Versene şu mektubu,” dedi. “Lütfen, bir bakın.”

Ve Kutuzov dudaklarının kenarındaki alaycı gülümsemeyle Arşidük Ferdinand’dan gelen mektubun şu parçasını Almanca olarak General’e okudu:

> “*Wir haben vollkommen zusammengehaltene Kräfte, nahe an 70 000 Mann, um den Feind, wenn er den Lech passierte, angreifen und schlagen zu können. Wir können, da wir Meister von Ulm sind, den Vortheil, auch von beiden Uferien der Donau Meister zu bleiben, nicht verlieren; mithin auch jeden Augenblick, wenn der Feind den Lech nicht passierte, die Donau übersetzen, uns auf seine Kommunikations-Linie werfen, die Donau unterhalb repassiren und dem Feinde, wenn er sich gegen unsere treue Allirte mit ganzer Macht wenden wollte, seine Absicht alsbald vereitelen. Wir werden auf solche Weise dem Zeitpunkt, wo die Kaiserlich-Rusische Armée ausgerüstet sein wird, muthig entgegenharren, und sodann leicht gemeinschaftlich die Möglichkeit finden, dem Feinde das Schicksal zuzubereiten, so er verdient.*”[271]

Kutuzov bu parçayı bitirerek derin bir nefes aldı. Dikkatli ve güler yüzle Avusturya Yüksek Harp Şûrası üyesine baktı.

Avusturya generali, şakayı bırakıp işe geçmeyi ister gibi, “Daha beteri düşünmeyi emreden hâkimce kaideyi bilirsiniz, Ekselans,” dedi.

“Affedersiniz, General,” diye Kutuzov sözünü keserek Prens Andrey’e döndü. “Baksana kuzum, Kozlovski’den casuslarımızın bütün raporlarını al

getir. İşte Kont Nostits'ten iki mektup, işte büyük Arşidük Ferdinand'ın bir mektubu, işte bir tane daha," diyerek ona birkaç kâğıt daha verdi. "Bütün bunların içinde, Avusturya ordusunun harekâtı hakkında bütün bildiklerimizi gösteren bir not ve Fransızca bir memorandum metni var. Evet, hadi onu Ekselans'a sun."

Prens Andrey, Kutuzov'un ilk sözlerinden beri yalnız söylediklerini değil, söylemek istediklerini de anladığını gösterir bir tavırla eğildi. Kâğıtları topladı ve toptan bir selam vererek halının üzerinde yavaş adımlarla yürüdü, kabul salonuna çıktı.

Prens Andrey Rusya'dan ayrılalı henüz çok bir zaman geçmediği halde çok değişmişti. Yüzünün ifadesinde, hareketlerinde, yürüyüşünde eski yorgunluk, gevşeklik hemen hemen fark edilmez olmuştu. Onda başkaları üzerinde bırakacağı etkiyi düşünmeye vakti olmayan, hoş, ilginç bir işle meşgul bir insan hali vardı. Yüzü, kendisinden, çevresindekilerden çok memnun olduğunu gösteriyordu. Gülümsemesi, bakışları daha neşeli, daha çekiciydi.

Daha Polonya'da yetiştiği Kutuzov onu çok iyi karşılamış, kendisini unutmayacağına, öteki yaverlerden ayrı tutacağına söz vermişti. Viyana'dan Prens Andrey'in babasına, bu eski arkadaşına şöyle yazmıştı:

"Oğlunuz işleriyle, sağlamlığıyla, çalışkanlığıyla seçkin bir subay olacağını müjdeliyor. Yanımda böyle bir genç bulunduğu için kendimi şanslı sayarım."

Kutuzov'un karargâhında, Prens Andrey hakkında meslek arkadaşları arasında ve orduda, Petersburg sosyetesinde olduğu olduğu gibi, büsbütün aykırı iki görüş vardı. Bir kısmı Prens Andrey'de, onu kendilerinden ve herkesten ayıran özellikler bulunduğunu kabul eder, onu dinler, ona karşı hayranlık duyar, onu taklit ederlerdi. Bunlara karşı Prens Andrey alçakgönüllü, güler yüzlüydü. Çoğunluğu oluşturan öbür kısım ise onu sevmez, burnu havada, soğuk, sevimsiz bir insan sayarlardı. Ama bunlara karşı Prens Andrey öyle bir tavır takınmasını bilirdi ki ona saygı duyar, hatta ondan korkarlardı.

Prens Andrey, Kutuzov'un çalışma odasından kabul salonuna çıkınca kâğıtlarla, elinde bir kitapla pencerenin yanında oturan nöbetçi yaveri Kozlovski'ye yaklaştı.

"E, ne var Prens?"

"Niçin ileri gitmediğimize dair bir tezkere yazılması emredildi."

"Peki, niçin gitmiyoruz?"

Prens Andrey omuzlarını silkti ve “Mack’tan bir haber yok mu?” diye sordu.

“Yok. Bozguna uğratıldığı doğru olsaydı bir haber gelirdi.”

“Tabii,” diyerek Prens Andrey kapıya yöneldi; ama o sırada kapı sertçe açıldı, karşısına çıkan uzun boylu, herhalde yoldan gelmiş, redingotlu, başı siyah bir mendille sarılı, boynunda Maria Theresia nişanı bulunan bir Avusturya generali, hızla içeri girdi. Prens Andrey durdu.

General çevresine bakınarak ve çalışma odasının kapısına doğru yürüyerek, sert bir Alman şivesiyle sordu:

“General Kutuzov burada mı?”

Kozlovski telaşla meçhul generale yaklaşıp kapının yolunu keserek, “General Anşef meşgul,” dedi, “ne istiyorsanız ben arz edeyim.”

General, kendisini tanıyamamalarına hayret etti ve kısa boylu Kozlovski’yi yukarıdan aşağı küçümseyerek süzdü.

Kozlovski sakin bir biçimde yineledi:

“General meşgul.”

Generalin kaşları çatıldı, dudakları büzüldü, titredi. Cep defterini çıkardı, kurşunkalemiyle bir şeyler karaladı; sayfayı kopardı, verdi; hızlı adımlarla pencereye yaklaştı; kendini sandalyeye attı, niçin ona baktıklarını sorar gibi gözlerini odada bulunanlara çevirdi; sonra başını kaldırdı, bir şey söylemeye niyetlenmiş gibi boynunu uzattı ama o anda, kayıtsız bir tavırla şarkı mırıldanmaya başlar gibi, acayip bir ses çıkardı ve hemen sustu. Çalışma odasının kapısı açıldı, Kutuzov eşikte göründü; başı sarılı general bir tehlikeden kaçar gibi, kamburlanarak kuru bacaklarının geniş ve hızlı adımlarıyla Kutuzov’a yaklaştı.

Çatlak bir sesle, “*Vous voyez le malheureux Mack*,”[272] dedi.

Çalışma odasının kapısında duran Kutuzov’un yüzü birkaç saniye büsbütün hareketsiz kaldı. Sonra kırışıklar bir dalga gibi yüzüne yayıldı; alnının buruşukları düzeldi; saygıyla başını eğdi, gözlerini kapadı, sessizce önünden Mack’a yol verdi, arkasından kapıyı kapadı.

Avusturyalıların Ulm önlerinde bozguna uğradığı, bütün ordunun teslim olduğu yolunda evvelce dolaşan söylenti doğru çıkıyordu. Yarım saat sonra, şimdiye kadar harekâtta bulunmayan Rus kıtalarının da yakında düşmanla karşılaşması gerektiği yolunda emirlerle, türlü istikametlere emir subayları gönderilmiş bulunuyordu.

Prens Andrey karargâhta, başlıca ilgisini savaşın genel gidişi üzerinde toplayan pek az subaydan biriydi. Mack’ı görünce ve felaketin ayrıntılarını

öğrenince savaşın yarısının kaybedildiğini, Rus kıtalarının çok zor bir durumda bulunduğunu anlamış, orduyu bekleyen şeyi, burada kendisinin oynayacağı rolü açıkça gözlerinin önüne getirmişti. Kendini beğenmiş Avusturya'nın havasının söndüğünü ve büyük olasılıkla bir haftaya kadar Rusların Fransızlarla Suvorov'dan sonraki ilk çarpışmaya gireceğini, kendisinin de buna katılacağını düşündükçe elinde olmadan heyecanlanıyordu. Ama Napoléon'un, Rus ordularının her türlü kahramanlığıyla başa çıkabilecek ve yüz karası olabilecek bir olaya meydan vermeyecek dehasından da korkuyordu.

Bu düşüncelerle heyecanlanan, sinirleri altüst olan Prens Andrey, babasına günlük mektubunu yazmak üzere odasına gitti. Koridorda, beraber kaldıkları Nesvitski ile şakacı Jerkov'a rastladı. Her zamanki gibi yine bir şeye gülüyorlardı.

Nesvitski Prens Andrey'in uçuk benzini, parlayan gözlerini fark ederek, "Niye böyle düşüncelisin?" diye sordu.

Bolkonski, "Neşelenecek bir şey yok ki," diye yanıt verdi.

Prens Andrey, Nesvitski ve Jerkov'la karşılaştığı sırada koridorun öbür ucundan Rus ordusunun yemek işlerini denetlemek üzere Kutuzov'un karargâhında görevli bulunan Avusturya Generali Schtroch'la bir gün önce gelen Avusturya Yüksek Askerî Şûrası üyesi, onlara doğru geliyorlardı. Geniş koridorda, generaller için, üç subayın yanından serbestçe geçecek kadar yer vardı; ama Jerkov Nesvitski'yi eliyle iterek soluyan bir sesle fısıldadı:

"Geliyorlar!.. Geliyorlar!.. Çekilin, yol verin! Lütfen yol verin."

Generaller, sıkıcı saygı gösterilerinden kurtulmak isteyen tavırlarıyla geçiyorlardı. Alaycı Jerkov'un yüzünde, ansızın, zaptedemediği aptalca bir sevinç gülümsemesi belirdi. İleri yürüdü, Avusturya generallerine seslenerek, Almanca, "Ekselans," dedi, "sizi tebrik etmekten şeref duyarım."

Başını önüne eğdi, acemice, dans öğrenen çocuklar gibi kâh bir ayağını, kâh öteki ayağını sürtmeye başladı.

Avusturya Yüksek Harp Şûrası üyesi olan general ona sert sert baktı ama aptalca gülümsemesindeki ciddiliği görerek onunla bir an ilgilenmekten kendini alamadı. Dinlediğini göstererek gözlerini kırpıştırdı.

"Sizi tebrik etmekle müşerrefim, General. Mack sağ salim geldi. Yalnız şurası biraz berelenmiş," diye taşkın bir gülümsemeyle kendi başını göstererek ekledi.

General kaşlarını çattı, döndü ve yürüdü, "*Gott, wie naiv*![273]" diye birkaç adım giderek öfkeyle söylendi.

Nesvitski kahkahalarla gülerek Prens Andrey'e sarıldı. Ama Bolkonski daha çok sarardı, onu öfkeyle itti, Jerkov'a döndü. Mack'ın hali, onun bozgun haberinin sinirlerine yaptığı etki, Rus ordusunu bekleyen sonun kaygısı Jerkov'un bu yersiz şakasıyla içinden taştı.

Acı bir sesle ve alt çenesi hafifçe titreyerek, "Eğer siz, bayım," dedi, "alaycı olmak istiyorsanız size engel olamam ama şimdiden söyleyeyim, bir daha benim yanımda soytarılık etmeye kalkışırsanız, nasıl hareket edileceğini size öğretirim."

Nesvitski ile Jerkov bu harekete öyle hayret etmişlerdi ki susmuş, gözlerini açmış, Bolkonski'ye bakıyorlardı.

"Ne olmuş, ben tebrik ettim, başka bir şey yapmadım ki," dedi Jerkov.

Bolkonski, "Ben sizinle şaka etmiyorum, kesin sesinizi!" diye bağırarak Nesvitski'nin kolundan tuttu, söyleyecek bir şey bulamayan Jerkov'dan uzaklaştı.

Nesvitski onu yatıştırmak için, "Ne oluyorsun be!" dedi.

"Nasıl ne oluyorum?" diyen Prens Andrey, heyecandan olduğu yerde durarak söze başladı. "Şunu artık anlaman gerek: Biz ya Çarımıza, vatanımıza hizmet eden, ortak başarısızlıktan kederlenen subaylarız ya da efendisinin işini umursamayan uşaklarız. *Quarante milles hommes massacrés et l'armée de nos alliés détruite, et vous trouvez là le mot pour rire*."[274] Bunu Fransızca söyleyerek düşüncesini sanki daha güçlü kılıyordu. "*C'est bien pour un garçon de rien, comme cet individu, dont vous avez fait un ami, mais pas pour vous, pas pour vous*,"[275] dedi ve Jerkov'un kendisini hâlâ işitilebileceğini fark ettiği için, "çocuklar" sözünü Fransız şivesiyle söyleyerek, Rusça, "Ancak çocuklar böyle eğlenebilirler," diye ekledi.

Kornet yanıt verecek mi diye bekledi ama kornet döndü, koridordan çıkıp gitti.

271 Düşman Lech Nehri'ni geçecek olursa, saldırarak onu bozguna uğratabilmek için yetmiş bin kişilik bir ordumuz var. Ulm'a hâkim olduğumuz için, Tuna'nın her iki kıyısına da hâkim durumdayız ve bunu koruyabiliriz. Ancak, eğer düşman Lech Nehri'ni geçmemişse istediğimiz zaman Tuna'yı aşar, onun ulaşım yollarını kapatır, Tuna'yı daha aşağıda bir kez daha aşarız. Bundan sonra düşman bütün gücünü toplayarak müttefiklerimize saldıracak olursa bu saldırıyı da boşa çıkarabiliriz. Bunun nedenle Rus İmparatorluk Ordusu'nun silah kuşanacağı zamanı cesaretle bekleyeceğiz, sonra hep birlikte düşmana hak ettiği sonu hazırlamak olanağını kolayca elde edeceğiz!

272 Talihsiz Mack'ı görüyorsunuz.
273 (Alm.) Tanrım, ne saflık!
274 Kırk bin kişi kırıldı, müttefiklerimizin ordusu dağıldı, siz bunu alaya alıyorsunuz.
275 Bunu yapmak size değil, arkadaş edindiğiniz herife, o kafasız çocuğa yakışır.

IV

Pavlograd *Hussar* Alayı, Braunau'dan iki mil uzakta bulunuyordu. Nikolay Rostov'un junker olarak görev yaptığı süvari bölüğü Zaltsenek adındaki Alman köyüne yerleşmişti. Bütün süvari tümenince Vaska Denisov adıyla tanınmış olan Yüzbaşı Denisov'a köyün en iyi evi verilmişti. Junker Rostov, Polonya'da alaya yetişeli beri süvari bölüğü komutanıyla birlikte kalıyordu.

11 Ekim'de Mack'ın hezimeti haberiyle bütün genel karargâhın ayağa kalktığı gün süvari bölüğü karargâhında sefer hayatı eskisi gibi sakin geçiyordu. Rostov sabahleyin erkenden atla yem tedarikinden döndüğü zaman, bütün gece oyunda kaybeden Denisov hâlâ gelmemişti. Rostov, junker üniformasıyla avluya girdi, atına yaslanarak çevik ve dinç bir hareketle ayağını kaldırdı, üzengide bir süre durdu, sonunda yere atlayarak emir erine seslendi.

Ata yönelen *hussar*'a, "Hey, Bondarenko, sevgili dostum," dedi, "gezdir onu kuzum."

Emir erine, iyi kalpli gençlerin keyifli anlarında herkese karşı takındıkları o kardeşçe ve neşeli incelikle seslenmişti.

Küçük Rusyalı, başını neşeyle sallayarak yanıt verdi:

"Baş üstüne Ekselans."

"Ama dikkat et, iyi gezdir ha."

Bir *hussar* daha oradaydı ama Bondarenko dizgini ele almış bulunuyordu. Junkerin iyi bahşiş verdiği, ona hizmet etmenin yararlı olduğu anlaşılıyordu. Rostov, atın boynunu, sonra sağrısını okşadı, avluda bir süre durdu.

"Mükemmel! Müthiş bir at olacak!" diye mırıldandı, gülümsedi, kılıcını tutarak, mahmuzlarını şıkırdatarak hızla yürüdü. Dokuma yelekli, kasketli Alman ev sahibi gübre temizlemekte kullandığı yabayla ahırdan bakıyordu. Rostov'u görür görmez yüzü ışıldadı, neşeyle gülümsedi, gözlerini kırpıştırdı, sonra delikanlıyı selamlamaktan zevk duyuyormuş gibi yineledi: "*Schön, gut morgen! Schön, gut morgen!*[276]"

Rostov canlı yüzünden hiç gitmeyen o neşeli, kardeşçe gülümsemesiyle:

"*Schön flessig*," dedi ve Alman ev sahibinin sık sık kullandığı sözleri yineledi: "*Hoch Oestreicher. Hoch Russen. Kaiser Alexander hoch*.[277]"

Alman güldü, ahırdan dışarı çıktı, şapkasını çıkardı ve havada sallayarak haykırdı:

"*Und die ganze Welt hoch.*[278]"

Rostov da Alman gibi kasketini havada salladı ve gülerek haykırdı: "*Und vivat die ganze Welt!*" Ne ahırını temizleyen Alman için ne de takımla birlikte kuru ot almaya gitmiş olan Rostov için ortada sevinecek bir şey yoktu; ama her ikisi de mutlu bir heyecanla, bir kardeş sevgisiyle birbirlerine baktılar, karşılıklı sevgilerini göstermek için başlarını salladılar ve gülümseyerek ayrıldılar: Alman ahıra, Rostov, Denisov'la beraber kaldığı kulübeye girdi.

Sonra Rostov, Denisov'un bütün alayca tanınmış dalavereci uşağı Lavruşka'ya sordu:

"Beyefendi nerede?"

Lavruşka, "Akşamdan beri yok, herhalde oyunda kaybetti," diye yanıtladı. "Artık öğrendim: Kazanınca övünmeye gelirler, eğer sabaha kadar görünmezlerse temizlendiler demektir, öfkeli gelirler. Kahve emreder misiniz?"

"Evet, evet getir."

On dakika sonra Lavruşka kahveyi getirdi.

"Geliyorlar... Felaket," dedi.

Rostov pencereden baktı, eve dönen Denisov'u gördü. Denisov kırmızı yüzlü, kara gözlü, parlak bıyıklı, saçları siyah ve dağınık bir adamdı; düğmeleri çözük bir süvari ceketi, kat kat sarkan geniş bir külot giymiş, ezik kasketi ensesine düşmüştü; başını öne eğmişti. Düşünceli bir halde sahanlığa yaklaştı.

"Lavruşka!" diye r'yi yutarak yüksek sesle ve öfkeyle bağırdı. "Hadi, soy, hayvan!"

Lavruşka yanıt verdi:

"Peki, soyuyorum zaten."

Denisov odaya girerek, "A! Sen kalkmışsın," dedi.

"Çoktan," dedi Rostov. "Ota bile gittim, Fräulein Mathilde'yi de gördüm."

Denisov, "Ya! Ben de, kardeşim, dün kaz gibi yolundum," diye haykırdı. "Öyle şanssızdım, öyle şanssızdım ki!.. Senden sonra ben de hemen çıktım. Hey, çay getir!"

Denisov alnını buruşturdu, gülümsüyormuş gibi küçük ve sağlam dişlerini göstererek bir orman gibi dik, siyah, sık saçlarını iki eliyle ve kısa

parmaklarıyla karıştırmaya başladı.

Elleriyle alnını ve yüzünü ovuşturarak, “Şeytan dürttü de şu Sıçan’a –bir subayın lakabıydı bu– gittim,” dedi, “düşün ki bana bir tek, bir tek kâğıt vermedi.”

Denisov kendisine uzatılan yanmış pipoyu aldı, avucuyla sıktı, yere vurarak ateşini düzeltti, yine bağırmaya başladı:

“Azı veriyor, çoğu kazanıyor, azı veriyor, çoğu kazanıyor.”

Ateşini döktüğü pipoyu kırıp attı. Sonra susarak parlayan siyah gözleriyle neşeli neşeli Rostov’a baktı.

“Bari kadın olsaydı. Halbuki içmekten başka yapacak şey yoktu orada, ah, bari bir kavga olsun çıksaydı...”

Mahmuz şıkırtılarıyla gelip kapının önünde duran, ağır çizme sesleri ve saygılı bir öksürme duyarak, “Hey, kim var orada?” diye kapıya doğru seslendi.

“Bölük komutanı!” dedi Lavruşka.

Denisov yüzünü daha çok ekşitti.

İçinde birkaç altın bulunan cüzdanını fırlattı, “İş berbat, Rostov, say kuzum, ne kadar kalmış, sonra sok yastığın altına cüzdanı,” diyerek bölük komutanını görmek için dışarı çıktı.

Rostov paraları aldı, yeni ve eski altınları mekanik hareketlerle ayırarak ve kümeleri denkleştirerek saymaya koyuldu.

Öteki odadan Denisov’un sesi işitildi:

“Telyanin! Merhaba! Biliyor musun, dün soydular beni.”

“Nerede? Bikov’un orada mı, Sıçan’da mı?.. Biliyordum böyle olacağını,” diye ince bir ses duyuldu, arkasından aynı süvari bölüğünde ufak tefek bir subay olan Teğmen Telyanin içeri girdi.

Rostov cüzdanı yastığın altına attı, kendisine uzatılan küçük, nemli eli sıktı.

Telyanin, seferden önce, bir iş yüzünden muhafız kıtasından nakledilmişti. Alayda kendini çok iyi idare ediyordu ama onu sevmezlerdi; hele Rostov bu subaya karşı nedensiz nefretini ne içinden alabiliyor ne de gizleyebiliyordu.

Telyanin, “E, genç süvari, benim Graçik işinizi iyi görüyor mu?” diye sordu. Graçik, Telyanin’in Rostov’a sattığı binek atıydı.

Teğmen hiçbir zaman konuştuğu adamın yüzüne bakmazdı; gözleri boyuna bir şeyden ötekine kayardı.

“Bugün sizi gördüm, atla gidiyordunuz...”

Yedi bin rubleye aldığı bu at, bu paranın yarısı değerinde bile olmadığı halde Rostov, “Eh fena değil, iyi hayvan,” diye yanıt verdi ve ekledi: “Ön sol ayağı üzerinde aksamaya başladı.”

“Tırnağı çatlamıştır! Önemli değil. Perçin çivisinin nasıl çakılacağını size gösteririm.”

“Ya, ya, gösterin lütfen,” dedi Rostov.

“Gösteririm, gösteririm, gizli bir şey değil, bu at için bana teşekkür edeceksiniz.”

Rostov Telyanin’den yakayı sıyırmak arzusuyla, “Peki söyleyeyim de atı getirsinler,” dedi ve getirilmesini emretmek için çıktı.

Denisov ağzında piposu sofada eşiğe kurulmuş kendisine bir şeyler anlatan bölük komutanının karşısında oturuyordu.

Bölük komutanının orada oluşuna aldırmadan, “Bu herifi de hiç sevmem,” dedi.

Rostov “Ben de sevmem ama ne yaparsın!” der gibi omuzlarını silkti, hayvanın getirilmesini emretmişti. Telyanin’in yanına geldi.

Telyanin, Rostov onu hangi vaziyette bırakmışsa hep o tembel vaziyette, ufacık beyaz ellerini ovuşturarak duruyordu.

Rostov odaya girerken içinden, “Böyle suratsız insanlar da oluyor,” dedi.

Telyanin ayağa kalkıp kayıtsızca bakınarak, “E, atın getirilmesini emrettiniz mi?” diye sordu.

“Ettim.”

“Hadi biz oraya gidelim. Ben sırf Denisov’dan dünkü emri öğrenmeye gelmiştim. Aldınız mı Denisov?”

“Daha almadık, siz nereye?”

Telyanin, “Atın nasıl nallanacağını delikanlıya öğretmek istiyorum,” dedi. Avluya çıktılar, tavlaya geçtiler, teğmen, nal çivisinin nasıl perçin edileceğini gösterip ayrıldı.

Rostov döndüğü zaman masanın üzerinde bir votka şişesi, bir sucuk duruyordu, Denisov masanın önüne oturmuş kalemi kâğıt üstünde gıcırdatıyordu. Rostov’un yüzüne dalgın dalgın baktı.

“Ona yazıyorum,” dedi.

Kalemi tutan elinin dirseğini masaya dayadı, yazmak istediklerini bir çırpıda söyleyivermek fırsatını bulduğuna sevinmiş olacak ki mektubunda yazacağı şeyleri Rostov’a anlattı.

“Bak, görüyor musun dostum,” dedi. Biz aşktan uzak kaldıkça uykudayız, birer hiçiz. Ama insan sevdiği zaman, yaratıldığı ilk gün gibi bir melektir, tertemizdir... O da kim? Kov şunu, cehennemin dibine gitsin! Vaktim yok!” diye, hiç çekinmeden, yanına sokulan Lavruşka’ya bağırdı.

“Ben ne yapayım, siz emir verdiniz, bölük komutanı para için geldi.”

Denisov suratını ekşitti; öfkeyle bağırmak istedi, ama sustu.

“Berbat iş,” diye kendi kendine söylenerek Rostov’a sordu. “Ne kadar para kaldı cüzdanda?”

“Yedi tane yeni, üç eski.”

“Ah berbat! E, ne dikilip duruyorsun, salak, gönder bölük komutanını,” diye Lavruşka’ya bağırdı.

Rostov kızararak, “Lütfen, kabul edersen ben sana vereyim Denisov, bende var,” dedi.

“Kendi adamlarımdan ödünç almayı sevmem, hayır hiç sevmem,” dedi Denisov.

Rostov, “Eğer arkadaşça para kabul etmezsen gücendirirsin beni, gerçekten, bende var,” diye yineledi.

“Hayır, hayır.”

Denisov yastığın altından cüzdanı almak için karyolaya eğildi:

“Nereye koydun, Rostov?”

“Alttaki yastığın altına.”

“Yok burada.”

Denisov yastıkların ikisini de yere attı, cüzdan yoktu.

“Garip şey!”

“Dur bakayım, düşürmüş olmayasın,” diyen Rostov yastıkları teker teker kaldırıp salladı, yorganı kaldırıp silkti. Cüzdan yoktu.

“Unutmuş olmayayım? Hayır, hatta, onu tıpkı bir hazine gibi başının altında sakladığını düşünmüştüm,” dedi ve Lavruşka’ya dönerek ekledi: “Şuraya koymuştum onu. Nereye gider?”

“Ben içeri girmedim, nereye koydunuzsa orada olacak.”

“Yok işte.”

“Her zaman böylesiniz siz, bir yere atar sonra unutursunuz, cebinize baksanıza.”

“Hayır, bir hazine olduğunu düşünmemiş olsam,” dedi Rostov. “Ama koyduğumu hatırlıyorum.”

Lavruşka yatağı altüst etti, karyolanın, masanın altına baktı, her tarafı arayıp taradı ve odanın ortasında durdu. Denisov sesini çıkarmaksızın

Lavruşka'nın hareketlerini izliyordu. Lavruşka, “Bulamıyorum,” diyerek ve hayretle ellerini açarak Rostov'a dönüp baktı.

Rostov, Denisov'un bakışını kendi üzerinde hissederek gözlerini kaldırıp indirdi, boğazının aşağısında bir yere sıkışan kanı yüzüne, gözlerine fışkırdı, nefes alamıyordu.

Lavruşka, “Odada teğmenle sizden başka kimse yoktu, buralarda bir yerde olacak,” dedi.

Denisov kıpkırmızı kesilerek uşağın üzerine atıldı:

“Hey, sen, şeytan bozuntusu, kımıldan, ara, bak. Cüzdan bulunmalı, yoksa yakarım, hepinizi yakarım!”

Rostov, Denisov'u gözleriyle süzerek, ceketini düğmelemeye başladı, kılıcını kuşandı, kasketini giydi.

Denisov, “Sana söylüyorum, cüzdan bulunmalı,” diye emirerinin omuzlarını sarsarak ve onu duvara doğru iterek bağırdı.

Rostov kapıya yaklaşarak, gözlerini kaldırmaksızın, “Denisov, bırak onu; alanı biliyorum ben,” dedi.

Denisov duraladı, bir an düşündü, Rostov'un kimi ima ettiğini anlamış gibi kolunu tuttu.

“Saçma!” diye öyle bir bağırış bağırdı ki, ensesinde ve alnındaki damarlar birer halat gibi şişti! “Sana söylüyorum, aklını kaçırmışsın sen, buna izin vermem, cüzdan burada; şu alçağın derisini yüzeceğim, cüzdan bulunacak...”

Rostov, “Alanı biliyorum,” diye titrek bir sesle yineleyerek kapıya yürüdü.

Denisov alıkoymak için junkerin üzerine doğru atıldı:

“Sana söylüyorum, ağzını topla!” diye bağırdı.

Ama Rostov elini çekip kurtardı ve öyle kin dolu bir çehreyle gözlerini onun gözlerine dikti ki, sanki Denisov en büyük düşmanıydı.

“Ne söylediğini biliyor musun?” diye titrek bir sesle devam etti. “Odada benden başka kimse yoktu, o halde, eğer o değilse, demek...”

Sözünün sonunu getiremedi, odadan fırladı.

“Ah, şeytan alsın seni de, herkesi de.”

Bunlar Rostov'un işittiği son sözlerdi.

Rostov Telyanin'in oturduğu eve geldi.

Telyanin'in emireri ona, “Bey evde yok, karargâha gitti,” dedi ve junkerin allak bullak yüzü karşısında hayretle ekledi:

“Bir şey mi oldu?”

“Hayır, bir şey yok.”

“Az önce gelseniz yetişecektiniz,” dedi emireri.

Karargâh Salzeneck’ten üç dört saat uzaktaydı.

Rostov eve dönmedi, bir at alarak karargâha yollandı, karargâhın işgal ettiği köyde subayların gittiği bir içkili lokanta vardı; Rostov lokantaya geldi; avluda Telyanin’in atını gördü.

İçkili lokantanın ikinci bölmesinde teğmen, önünde bir tabak sosis, bir şişe şarap, oturuyordu.

“Siz de geldiniz ha, delikanlı,” diye gülümseyerek kaşlarını kaldırdı.

“Evet,” dedi Rostov.

Bu sözü söylemek ağırına gitmiş gibiydi, yanındaki masaya oturdu.

İkisi de susuyordu. Odada iki Alman’la bir Rus subayı vardı. Kimsede ses yoktu, yalnız bıçakların tabaklarda çıkardığı sesler ve teğmenin ağız şapırtısı duyuluyordu. Telyanin yemeği bitirince cebinden iki gözlü bir kese çıkardı. Uçları yukarı kalkık küçük beyaz parmaklarıyla halkayı çekti, bir altın çıkardı ve kaşlarını kaldırarak garsona verdi.

“Lütfen biraz çabuk.”

Altın yeniydi. Rostov kalktı, Telyanin’e yaklaştı.

Yavaş, güç duyulur bir sesle, “İzin verin keseye bakayım,” dedi.

Telyanin, gözleri fırıl fırıl, kaşları hep öyle kalkık, cüzdanı uzattı.

“Evet, güzel cüzdan... Evet... Evet...” dedi ve ansızın sarardı. “Bakın, delikanlı,” diye ekledi.

Rostov cüzdanı eline aldı, bir ona, bir içindeki, paralara, bir Telyanin’e baktı, teğmen çevresine göz gezdiriyor, ve ansızın neşelenmiş görünüyordu.

“Viyana’ya gidersek orada hepsini harcarım ama bu pis kasabalarda para harcanacak yer yok... Eh, verin, delikanlı, ben gidiyorum,” dedi.

Rostov susuyordu.

Telyanin devam etti:

“Ya siz niçin geldiniz? Siz de mi kahvaltı etmek için?”

Elini uzatarak cüzdana yapıştı. Rostov cüzdanı bıraktı, Telyanin onu külotunun cebine attı, kaşları kayıtsızca yukarı kalktı, ağzı hafifçe açıldı, sanki şöyle diyordu: “Evet, cüzdanımı cebime koyuyorum, bunda şaşılacak bir şey yok, buna kimse karışamaz.”

“Ne o, delikanlı?” diye içini çekerek kalkık kaşlarının altından Rostov’un gözlerine baktı. Telyanin’in gözlerinden bir ışık, elektrik akımı hızıyla Rostov’un gözlerine sıçradı, oradan geri döndü ve bütün bunlar bir an içinde oluverdi.

“Gelsenize buraya!” Rostov Telyanin’in koluna yapıştı, onu sürükler gibi pencereye çekti. “Bu para Denisov’un, siz onu aldınız...” diye kulağına fısıldadı.

Telyanin, “Ne? Ne? Ne cesaretle bunu söylüyorsunuz. Ne?” dedi.

Ama bu sözler acıklı ve ümitsiz, af dileyen bir inilti gibi çıkmıştı. Bu sesi duyar duymaz Rostov’un içindeki kocaman kuşku kayası devrilmişti. Sevinmiş ve aynı zamanda karşısındaki talihsiz adama acımıştı ama işi sonuna kadar götürmek gerekti.

“Buradaki insanlar kim bilir ne düşünürler,” diye Telyanin kasketini yakalayarak küçük, boş bir odaya doğruldu. “Bu işi açıklığa kavuşturmak gerek.”

“Bunu biliyorum ve kanıtlayacağım,” dedi Rostov.

“Ben...”

Telyanin’in ürkmüş, sararmış yüzündeki bütün kaslar titremeye başlamıştı; gözleri yine öyle ama Rostov’un yüzüne bakmayarak aşağılarda bir yerde, fırıl fırıl dönüyordu.

Hıçkırıklar duyuluyordu.

“Kont!.. Bir genci yakmayın... İşte o uğursuz para, alın onu...” Parayı masanın üstüne fırlattı. “Yaşlı ana babam var!..”

Rostov parayı aldı, Telyanin’in bakışlarından kaçınarak ve konuşmadan yürüdü. Ama kapının yanında durdu, dönüp geri geldi.

Gözleri yaşararak, “Aman Tanrım,” dedi, “bunu nasıl yaptınız siz?”

“Kont,” diye Telyanin junkere sokuldu.

Rostov yana çekilerek, “Dokunmayın bana,” dedi, “sıkıntınız varsa alın.”

Cüzdanı ona attı, lokantadan fırlayıp çıktı.

276 (Alm.) Günaydın, günaydın!

277 (Alm.) İşe mi artık! Yaşasın Avusturyalılar! Yaşasın Ruslar! Yaşasın İmparator Aleksandr!

278 (Alm.) Yaşasın bütün dünya!

V

O akşam Denisov'un oturduğu evde süvari bölüğü subayları hararetle konuşuyorlardı.

Saçları ağarmaya yüz tutmuş, pala bıyıklı, buruşuk yüzü geniş çizgili, uzun boylu bir süvari kurmay yüzbaşısı, kıpkırmızı kesilen, heyecanlanan Rostov'a sesleniyordu:

"Sana diyorum Rostov, alay komutanından af dilemen gerek."

Süvari Kurmay Yüzbaşısı Kirsten, "askerlik onuru" nedeniyle iki kez rütbesi alınıp erliğe indirilmiş, iki defasında da rütbesini yeniden elde etmişti.

Rostov, "Kimsenin beni yalancılıkla suçlamasına izin vermem!" diye haykırdı. "Bana, yalan söylüyorsun dedi, ben de, ona, sen yalan söylüyorsun, dedim. Böyle kalacak, isterse her gün nöbete koysun, hapsetsin beni; af dilemem için beni kimse zorlayamaz, çünkü eğer o bir alay komutanı olarak benden özür dilemeyi onuruna yediremiyorsa, ben de..."

Süvari kurmay yüzbaşısı, uzun bıyıklarını sakin sakin sıvazlayarak kaba sesiyle Rostov'un sözünü kesti:

"Beni dinleyin, başka subayların yanında alay komutanına bir subayın para çaldığını..."

"Orada başka subaylar vardıysa kabahat bende değil. Onların yanında söylemek doğru değildi belki, ben diplomat değilim. Sonra da *hussar*'lara gittim, fazla inceliğe gerek yok, diye düşünmüştüm, bana, yalan söylüyorsun, dedi... Şimdi özür dilesin..."

"Bütün bunlar iyi, kimse sizin korkak olduğunuzu aklından geçirmez, sorun burada değil. Denisov'a bir sorun, bir junkerin bir alay komutanından özür istemesini akıl kabul eder mi?"

Denisov bıyıklarını ısırarak asık ve dalgın bir yüzle dinliyor, söze karışmak istemiyor gibi görünüyordu. Süvari kurmay yüzbaşısının sorusuna olumsuz bir baş işaretiyle yanıt verdi.

Süvari yüzbaşısı sözünü sürdürdü:

"Subayların yanında alay komutanına bu alçaklıktan söz ediyorsunuz," dedi. "Boğdaniç (alay komutanına Boğdaniç derlerdi) sözünüzü ağzınıza tıkadı."

“Sözümü kesmedi, yalan söylüyorsun,” dedi.

“Evet, çünkü ona anlamsız bir şey söylediniz, af dilemeniz gerek.”

Rostov, “Asla!” diye haykırdı.

Süvari kurmay yüzbaşısı ciddiyetle ve sertçe, “Sizden bunu beklemezdim,” dedi, “af dilemek istemiyorsunuz ama yalnız ona karşı değil ahbap, bütün alaya karşı, hepimize karşı her yönden hatalısınız. Bakın nasıl: Bari bu işte nasıl hareket edeceğinizi biraz düşünüp taşınsaydınız, başkalarına danışsaydınız; halbuki siz uluorta, hem de subayların yanında patavatsızlık ettiniz. Alay komutanı şimdi ne yapsın? Subayı mahkemeye versin de bütün alayı mı lekelesin? Sizce böyle mi olsun? Bizce hayır, Boğdaniç’e aşkolsun doğrusu; size, doğru söylemiyorsunuz, demiş. Hoş bir şey değil ama ne yaparsın, siz kendiniz çattınız dostum. Şimdi de iş örtbas edilmek istenince onurunuza yedirip de af dilemek istemiyor, her şeyi anlatmak istiyorsunuz. Nöbet tutmak, sonra, yaşlı ve namuslu bir subaydan af dilemek gücünüze gidiyor! Boğdaniç değil, kim olursa olsun, namuslu, cesur ve ihtiyar bir albaydan af dilemek ağrınıza gidiyor da alayı lekelemenin bir önemi olmuyor öyle mi?” Süvari kurmay yüzbaşısının sesi titremeye başlamıştı. “Siz dostum, alayda çok yenisiniz daha; bugün buradasınız, yarın bir yere yaver gideceksiniz; ‘Pavlograd subayları arasında hırsızlar var!’ diyeceklermiş, size vız gelir. Ama bizim için böyle değil. Öyle değil mi, Denisov? Bizim için böyle değil, değil mi?”

Denisov hep susuyor, kıpırdamıyor, parlayan siyah gözleriyle ara sıra Rostov’a bakıyordu.

Süvari kurmay yüzbaşısı devam etti.

“Kendi onurunuzu yüceltiyor, af dilemek istemiyorsunuz,” dedi, “ama alayda büyüyen ve Tanrı’nın yardımıyla alayda ölecek olan biz yaşlılar için alayın şerefi dokunulmazdır, Boğdaniç de bunu bilir. Ah, bizim için o ne kadar yücedir dostum! İyi değil bu, iyi değil! İster gücenin, ister gücenmeyin, ben her zaman doğruyu olduğu gibi söylerim. İyi değil bu.”

Süvari kurmay yüzbaşısı ayağa kalktı, sırtını Rostov’a çevirdi.

Denisov yerinden sıçrayarak haykırdı:

“Doğru; vay canına be! Hadi Rostov, hadi!”

Rostov kızarıp bozararak, kâh bir subaya, kâh öbürüne bakıyordu.

“Hayır, beyler, hayır... Sanmayın ki... Pek iyi anlıyorum, yersiz olarak siz benim için böyle... Benim için... Ben alayın şerefi uğrunda... Nedir peki? Ben işte göstereceğim, benim için sancağın şerefi... Eh, hepsi bir, doğru,

ben hatalıyım!..” Gözleri dolmuştu. “Ben hatalıyım, her bakımdan hatalıyım!.. Daha ne istiyorsunuz?..”

Süvari kurmay yüzbaşısı döndü, kocaman eliyle Rostov’un omzuna vurarak haykırdı:

“İşte bak, böyle olmalı.”

Denisov bağırdı:

“Sana söylüyorum, o mert çocuktur.”

Süvari yüzbaşısı, itiraf ettiği için unvanını ona bir ödül verir gibi yineledi:

“Böylesi daha iyi Kont, gidiniz, Ekselans, evet.”

Rostov yalvaran bir sesle, “Beyler, her şeyi yaparım, kimse benden tek bir söz duymayacaktır ama af dilemeyi, yapamam, vallahi istediğiniz gibi yapamam! Bir çocuk gibi nasıl af dilerim?” dedi.

Denisov güldü.

“Sizin için daha kötü. Boğdaniç kincidir, inatçılığınız pahalıya mal olur,” dedi Kirsten.

“Gerçekten inatçılık değil! Duyduğum üzüntüyü size tarif edemem, nasıl bir...”

Süvari yüzbaşısı, “Eh, siz bilirsiniz,” diyerek Denisov’a sordu: “Ya şu alçak herif nereye kayboldu?”

“Hasta olduğunu bildirdi, yarın listeden düşürülmesi emri verildi,” dedi Denisov.

Süvari yüzbaşısı, “Bu hastalık başka türlü açıklanamaz,” dedi.

Denisov köpürerek, “Hasta ya da sağlıklı, karşıma çıkmasın, gebertirim onu!” diye haykırdı.

Jerkov içeri girdi.

“Nereden çıktın sen!” diye birden bütün subaylar ona döndüler.

“Beyler, Mack, ordusuyla, olduğu gibi teslim oldu.”

“Yalan!”

“Kendim gördüm.”

“Ne? Mack’ı diri olarak gördün ha? Eli ayağı sağlam olarak ha?”

“İleri! İleri! Bu haber için ona bir şişe getirin. Sen nasıl düştün buraya?”

“Mack yüzünden, bu iblis yüzünden beni yeniden alaya sürdüler. Avusturya General’i şikâyet etti. Mack’ın gelmesi dolayısıyla onu tebrik ettim de... Ne o Rostov? Hamamdan çıkmış gibisin.”

“Sorma kardeşim, iki gündür burada işler iyice karıştı.”

Alay emir subayı içeri girdi, Jerkov'un getirdiği haberi teyit etti. Ertesi gün için hareket emri verilmişti.

“İleri beyler!..”

“Eh, çok şükür, küflenmiştik burada.”

VI

Kutuzov, Inn (Braunau) ve Traum (Linz) nehirleri üzerindeki köprüleri bozarak Viyana'ya çekiliyordu. 23 Ekim'de Rus kıtaları Enns Nehri'ni geçiyorlardı. Ağırlıklar, toplar, asker kolları Enns kentinden geçip köprünün her iki yanından ilerliyorlardı.

Ilık, yağmurlu bir gün, bir sonbahar günüydü. Köprüyü koruyan Rus bataryalarının bulunduğu tepenin manzarası, kâh yağmurun atlas perdesi altında uzanıyor, kâh açılıp ışıldayan gün ışığında cilalanmış gibi uzak ve berrak görünüyordu. Kasaba, beyaz evleri, kızıl damları, katedrali ve her iki yanından dalgalar halinde Rus kıtalarının aktığı köprüsüyle iyice aşağıda görünüyordu. Tuna'nın birikip kıvrıldığı yerde gemiler, bir ada, Enns'le Tuna'nın kavşağında çevresi sularla çevrilmiş parklı bir şato görünüyordu. Gizemli yeşil tepeleri, mavimsi dar geçitleriyle Tuna'nın, çam ormanlarının örttüğü kayalıklı ve sarp sol kıyısı görünüyordu. Balta görmemişe benzeyen yabanıl bir çam ormanının arasından seçilen bir manastırın kuleleri ve dağın karşısında, uzakta, Enns'in öbür tarafında düşman devriyeleri görülebiliyordu.

Tepede toplar arasında ve önde artçı komutanı olan bir generalle bir maiyet subayı duruyor, uzun dürbünleriyle araziyi inceliyorlardı. Biraz geride başkomutanın artçı komutanına gönderdiği Nesvitski, bir top kundağının üstüne oturmuştu. Nesvitski ile gelen Kazak ona bir çanta ve bir matara getirip verdi, Nesvitski subaylara börek ve halis *doppelkümmel*[279] ikram etti, subayların kimi diz çökerek, kimi yaş çimene alaturka oturarak etrafını sevinçle sarmışlardı.

"Evet, burada şato kuran Avusturya Prensi aptal değilmiş. Mükemmel yer. Siz niçin yemiyorsunuz baylar?" dedi Nesvitski.

Subaylardan biri, böyle önemli bir kurmay memuruyla konuşmaktan zevk duyarak yanıt verdi:

"Çok teşekkür ederim, Prens, çok güzel yer, biz parkın tam yanından geçtik. İki geyik gördük, bina da ne muhteşem!"

Börekten biraz daha almayı çok isteyip de sıkılan, bunun için kendine araziyi seyrediyormuş süsü veren başka bir subay, "Bakın Prens," dedi, "bakın bizim piyadeler oraya vardılar bile. İşte görüyor musunuz, şurada,

köyün arkasındaki çayırda üç kişi bir şey sürükleyip götürüyor. Bu sarayı soyacaklar,” diyerek, olayı destekler bir havayla ekledi.

“Ya, ya,” dedi Nesvitski. “Böyle olmasını çok isterdim.” Güzel ve nemlenmiş ağzında böreği çiğniyordu. “İşte şuraya girmeli, bak.”

Tepede görünen kuleli manastırı gösterdi, gülümsedi, gözleri küçüldü ve ışıldadı.

“Hoş olurdu doğrusu baylar!”

Subaylar gülüştüler.

“Şu genç rahibeleri ürkütseler bari, İtalyan kızları varmış orada, diyorlar. Ömrümün beş senesini feda ederdim doğrusu!”

Diğerlerinden daha cesur bir subay gülerek, “Hem canları da sıkılıyordur onların,” dedi.

Bu sırada, ileride duran maiyet subayı, generale bir şey gösteriyor, ileriye uzun dürbünüyle bakıyordu.

Dürbünü gözünden indirdi, omuzlarını silkerek öfkeyle, “Ha, anlaşıldı,” dedi, “anlaşıldı; nehri geçerken dövmeye hazırlanıyorlar. Onlar da ne diye eğlenip duruyorlar orada?”

Nehrin öbür tarafında düşman ve üstünde süt beyaz bir duman beliren düşman bataryası dürbünsüz fark ediliyordu. Dumanı, derinden gelen bir top sesi izledi; kıtalarımızın nehri geçmekte acele etmeye başladıkları görünüyordu. Nesvitski puflayarak yerinden kalktı, gülümseyerek General’e yaklaştı.

“Biraz bir şey yemek istemez misiniz, Ekselans?” dedi.

General ona yanıt vermeksizin, “İş fena,” dedi, “gecikti bizimkiler.”

“Oraya gitmeyi emreder misiniz, Ekselans?” dedi Nesvitski.

“Evet gidin,” diyerek general daha önce verdiği ayrıntılı emri yineledi. “*Hussar’*lara en sonra geçmelerini, köprüyü verdiğim emre göre yakmalarını, sonra da köprüdeki tutuşturucu maddeleri bir kez daha yoklamalarını söyleyin,” dedi.

Nesvitski, “Pekâlâ,” diye yanıt verdi.

Atını tutan Kazak’a seslendi, çantayı ve matrayı kaldırmasını söyledi, ağır gövdesini kolaylıkla eyerin üzerine attı.

Gülümseyerek kendisine bakan subaylara, “İnanın, genç rahibelerin yanına gidiyorum,” dedi ve atını eğri büğrü bir keçiyolundan aşağıya doğru sürdü.

General topçuya dönerek, “Hadi, Yüzbaşı,” dedi, “nereye düşüyor, bir deneyin bakalım, can sıkıntısını giderirsiniz.”

Subay komut verdi:

"Topçular, silah başına!"

Bir dakika sonra da topçular ateşlerin başından neşeyle koşup geldiler, silah doldurdular. Derken, "Birinci top, ateş!" sesi yükseldi.

Birinci top sertçe geri tepti. Top madenî bir sesle her yanı inletti ve mermi, tepenin altında bulunan bizimkilerin başları üzerinden ıslık çalarak geçip gitti, düşmana varmadan, düştüğü yerde toz bulutu çıkararak patladı.

Bu ses asker ve subayların yüzlerini güldürmüştü, kalktılar, aşağıda açıkça görünen kıtalarımızın ve ilerden yaklaşmakta olan düşmanın hareketlerini gözlemeye koyuldular.

Güneş buluttan sıyrılmış, bu tek top ateşinin güzel sesiyle parlak güneşin ışıltıları canlı ve neşeli bir izlenim yaratmışlardı.

279 Sert bir içki.

VII

Köprünün üstünden iki düşman güllesi geçmişti, izdiham vardı. Atından inen Prens Nesvitski iri gövdesiyle parmaklıklara sıkışmış, köprünün ortasında duruyordu. Gülerek, birkaç adım gerisinde iki atın dizginlerine yapışmış duran kazağına dönüp baktı. Prens Nesvitski ilerlemek istedikçe askerler ve arabalar üzerine çullanıyor, onu yine parmaklıklara sıkıştırıyorlar, gülümsemekten başka yapacağı bir şey kalmıyordu.

Kazak, arabasını tekerleklerin ve atların yanında yığışmış piyade askerlerinin üzerine süren bir nakliye erine bağırdı:

"Hey arkadaş, biraz beklesen olmaz mı sanki, görüyorsun, general geçecek."

Ama nakliye eri general lafına aldırış etmeyerek yolunu tıkayan askerlere bağırıyordu:

"Hey, hemşeriler! Sola basın, *varda*!"

Ama hemşeriler, omuz omuza sıkışıyor, süngüleri birbirine takılıyor, duralamadan tek bir kütle halinde köprüden ilerliyorlardı. Prens Nesvitski parmaklıktan aşağı baktı; Enns'in, birbirine karışarak, kırışarak ve kemer ayaklarının yanında halkalanarak birbirini kovalayan hızlı, gürültülü, ufacık dalgalarını gördü. Köprünün üstüne baktı, yine o kadar tekdüze canlı asker dalgaları, asker şapkaları, kılıflı tulgalar, çantalar, süngüler, mızraklar, tulgaların altında geniş adaleli, avurtları çökmüş, kayıtsız, yorgun yüzler ve köprünün yapışkan çamurları içinde sürüklenen ayaklar gördü. Tekdüze asker dalgaları arasında, Enns'in dalgalarındaki beyaz bir köpük gibi, askerlerden ayırt edilen çehresiyle pelerinli bir subay kendine yol açıyor, nehirde girdaba kapılmış bir yonga gibi piyade dalgalarıyla köprünün üstüne yaya bir *hussar*, bir emireri, bir sivil sürükleniyor, nehirde yüzen bir kütük gibi her taraftan sarılmış, ağzına kadar dolu ve derilerle örtülü bir bölük furgonu ya da bir subay arabası yalpalanıyordu.

Kazak ümitsizce duraladı:

"Bak hele, su bendi gibi çözüldü, daha çok var mı orada?"

Yanından geçen yırtık kaputlu, neşeli bir asker gözünü kırparak, "Bir milyondan bir eksik!" diye yanıt verdi ve kayboldu; onun arkasından başka, yaşlı bir asker geldi.

“Hele şimdi o (o: düşman) köprüyü bir ateşe tutsun,” dedi yaşlı asker kaygılı bir yüzle. Arkadaşına sesleniyordu: “Başını kaşımayı bile unutursun.”

Bu asker de geçti, arkasından araba üzerinde başka asker geldi.

“Nereye soktun tornavidayı ulan?” dedi bir emireri, arabanın peşinden koşarak. Arabanın arka tarafını arıyordu.

Bunun arkasından neşeli askerler geldi. Belli ki kafaları çekmişlerdi.

Kaputu yukarı kalkık bir asker kollarını iki yana açarak güldü:

“Suratının ortasına, kardeşim, dipçiği şöyle bir indirince...”

“Ya, ya, pastırmasını çıkardı,” dedi öbürü gülerek.

Bir erbaş öfkeli ve azarlayıcı bir tavırla, “Bak hele, ne konuşuyorlar, sanki! Boş atıyor o ama zannedersin ki herkesi yere serecek,” dedi.

Kocaman ağızlı bir asker, gülmemek için kendini zor tutarak, “Gülle yanımdan geçince dizlerimin bağı çözüldü,” dedi, “doğrusu o kadar korktum ki, felaket!”

O da geçti. Onu, şimdiye kadar geçenlerin hiçbirine benzemeyen bir araba izledi. Bu, çift tekerlekli, çift atlı, anlaşıldığına göre bütün bir ev halkıyla dolu bir Alman arabasıydı. Bir Alman’ın sürdüğü bu arabanın arkasına güzel, alacalı, iri memeli bir inek bağlıydı. Kuştüyü bir şiltede memedeki çocuğuyla bir kadın, kocakarı, genç, kırmızı yüzlü, sağlıklı bir Alman kızı oturuyordu. Belliydi ki göç eden bu yerliler özel bir izinle bırakılmışlardı. Bütün askerlerin gözleri kadınlara çevrildi, araba ağır ağır ilerleyip geçinceye kadar herkes yalnızca bu iki kadın hakkında konuştu. Herkesin yüzünde, çapkın bir gülümseme vardı.

“Baksana, sucuk bile kaçıyor.”[280]

Bir asker, son heceye basarak, gözlerini yere indirmiş, öfkeli ve ürkek, uzun adımlarla yürüyen Alman’a seslendi:

“Satıver şu yaşlı ananı!”

“Şuna bak nasıl da giyinip kuşanmış! Vay köftehorlar, vay!”

“Ah, onunla olsan, Fedotov!”

Elma yiyen bir piyade subayı hafifçe gülümsedi ve güzel kıza bakarak sordu:

“Nereye böyle?”

Alman, gözlerini kapayarak anlamıyormuş gibi yaptı.

Subay, elmayı kıza uzattı:

“İster misin, al.”

Kız gülümsedi, elmayı aldı.

Köprü üzerinde bulunan herkes gibi Nesvitski de kadınlar geçinceye kadar gözlerini onlardan ayırmamıştı. Onlar gidince, yine öncekilere benzeyen konuşmalarıyla öncekilere benzeyen askerler geçti, sonunda herkes durdu. Köprüden geçerken, sık sık olduğu gibi, bölük arabasının atları ürkmüş, bütün kalabalık beklemek zorunda kalmıştı. Duraklayan yığınlar arasında her kafadan bir ses çıkıyor, herkes birbirine bakarak ileriye, köprünün ağzına doğru dayanıyordu.

“Ne diye duruyorlar? Düzen yok ki!” diyordu askerler. “Nereye gidiyorsun ulan! Beklesene! Köprüyü ateşe tutarlarsa, bundan daha kötü olacak. Baksana, subayı pestile çevirdiler...”

Köprüden aşağı, Enns’in sularına bakan Nesvitski, ansızın kendisi için yeni olan bir ses duydu. Hızla yaklaşan bir ses... Büyük bir şeyin, suya çarpan bir şeyin, çıkardığı bir ses.

Yanında duran bir asker sesin geldiği tarafa bakarak sert bir tavırla, “Bak, nereye düşüyor!” dedi.

Başka birisi kaygılı bir yüzle, “Çabuk geçelim diye bize cesaret veriyor,” dedi.

Kalabalık yine harekete geldi. Nesvitski, bunun bir gülle olduğunu anlamıştı.

“Hey, Kazak, atı buraya getir,” dedi. “Hadi bakalım! Çekilin! Açılın!”

Zorlukla atın yanına vardı. Bağırarak ileri yürüdü. Askerler ona yol vermek için sıkıştılar ama onu yine öyle bir sıkıştırdılar ki, ayağını ezdiler. Yanındakilerin suçu yoktu bunda, çünkü onları daha çok eziyorlardı.

Bu sırada arkadan boğuk bir ses duyuldu:

“Nesvitski! Nesvitski! Hey, suratsız!”

Nesvitski dönüp baktı. On beş adım ötede, yürüyen canlı bir piyade kütlesinin kendisinden ayırdığı kırmızı ve esmer yüzlü, saçı sakalı birbirine karışmış, kasketi ensesine düşmüş, ceketi kabadayıvari omzuna atılmış Vasya Denisov’u gördü.

Denisov, öfkeden titreyerek, kıvılcımlar saçan, akları kızarmış, kömür gibi kara gözlerini sağa sola çevirerek ve yüzü gibi kırmızı çıplak küçücük elleriyle tuttuğu kınından çıkarılmış kılıcını sallayarak haykırdı:

“Şu iblislere, şu ifritlere emret de yol versinler!”

Nesvitski sevinçle yanıt verdi:

“Vasya! Ne oluyorsun yahu?”

Vasya Denisov, öfkeyle beyaz dişlerini gösterdi, çarptığı süngülerden huylanıp kulaklarını dikmiş soluyan, gem ağızlığından çevreye köpükler

saçarak ayağını köprünün tahtalarına vuran ve süvarisi bıraksa köprünün parmaklarından sıçramaya hazır gibi görünen güzel, yağız atını mahmuzladı ve bağırdı:

“Süvari bölüğünün geçmesine imkân yok!” Kılıcını çekti: “Nedir bu? Koyunlar gibi! Tıpkı koyunlar gibi! Çekil... Yol ver!.. Dur orada! Hey araba, Allah belanı versin! Doğrarım kılıçla vallahi!”

Askerler korkarak birbirlerini sıkıştırmaya başladılar, Denisov Nesvitski ile buluştu.

Nesvitski, Denisov’un yanına gelince sordu:

“Nasıl oldu da bugün sarhoş değilsin?”

Denisov, “İçmeye de vakit bırakmıyorlar ki,” dedi, “alayı bütün gün kâh şuraya, kâh buraya sürükleyip duruyorlar. Dövüşmekse dövüşmek! Bu da ne oluyor böyle!”

Nesvitski onun yeni ceketini ve eğer örtüsünü süzerek, “Bugün ne şıksınız!” dedi.

Denisov gülümsedi, cebinden kokular saçan bir mendil çıkardı, Nesvitski’nin burnuna uzattı.

“Elbette, savaşa gidiyorum, tıraş oldum, dişlerimi temizledim, kokular süründüm.”

Yanında Kazak bulunan Nesvitski’nin heybetli şekli, kılıç sallayan ve acı acı bağıran Denisov’un azimli tavrı etkisini öyle göstermişti ki, köprünün öbür tarafına geçmişler, piyadeyi durdurmuşlardı. Nesvitski emri bildireceği albayı yolun ağzında buldu, görevini yerine getirerek geri döndü.

Denisov yolu açtıktan sonra köprünün ağzında durdu. Askerlerine saldıran, sabırsızlanan atını kayıtsızca durdurarak karşıdan gelen süvari bölüğüne bakıyordu. Köprünün tahtalarından, sanki birkaç at birden koşuyormuş gibi yankılanan nal sesleri duyuldu, süvari bölüğü, subaylar önde, dörderle kol halinde köprü boyunca uzandı, öbür taraftan çıkmaya başladı.

Oldukları yerde duran piyade erleri köprünün yanında, çiğnenmiş çamurun içinde yığışmışlar, genellikle ayrı sınıflardan asker kıtaları karşılaştığı zaman duydukları o kendine has kinci yabancılık ve alay duygusuyla, yanlarından geçen temiz ve zarif kıyafetli *hussar*’lara bakıyorlardı.

“Şık çocuklar! Yalnız Podnovinskoye’de olmalılardı.”

Başka biri, “Onlardan ne beklersin! Süs olsun diye taşıyorlar onları!” dedi.

Bir *hussar*, oynayarak bir piyade erini zifoslayan atının üstünden alay etti:

“Piyade, toz kaldırma!”

Piyade eri yüzündeki çamuru silerek, “Sırtında çanta ile iki menzillik yol yürütseler kordonların dökülürdü senin,” dedi, “atın üstüne adam değil kuş oturuyor.”

Bir onbaşı, çantasının altında kamburlaşmış, zayıf bir askere takıldı:

“Ata bindirselerdi seni rahatı bulurdun, Zikin.”

Bir *hussar* ekledi:

“Bacaklarının arasına bir değnek sıkıştır, işte sana at.”

280 Ruslar Almanlara “sucuk” derlerdi.

VIII

Geride kalan piyadeler, bir huniye dolar gibi girişe yığışarak aceleyle köprüyü geçtiler, nihayet bütün arabalar geçti, yığılma azaldı. Son tabur da köprüye girdi. Düşmanın bulunduğu yöne bakan öte uçta yalnız Denisov'un süvari bölüğünün *hussar*'ları kalmıştı. Karşı tepeden ta uzaklarda görünen düşman, nehrin geçtiği vadiden yarım verst kadar uzakta bulunan karşıdaki sırtta ufuk bittiği için, aşağıdan, köprüden henüz görünmüyordu. Ön taraf, yer yer Kazak devriye kollarının dolaştığı boş bir araziydi. Ansızın yolun karşısındaki sırtta mavi kaputlu askerler ve toplar belirdi. Bunlar Fransızlardı. Kazak devriyesi dağın eteğinden hızla uzaklaştı. Denisov'un süvari bölüğünün bütün subay ve erleri başka şeylerden söz etmeye, sağa sola bakmaya gayret ediyor ama yukarıda, tepede olup bitenleri düşünmekten kendilerini alamıyor, düşman kıtası sandıkları ufka doğru yükselen beneklere bakıp duruyorlardı. Öğleden sonra hava yine açılmış, güneş parlak ışığını Tuna'ya, onu kucaklayan gölgeli dağlara bırakmıştı. Her yer sessizdi. Karşıdaki sırtlardan ara sıra borazan sesleri, düşman haykırışları geliyordu. Süvari bölüğüyle düşman arasında küçük devriye kollarından başka kimse kalmamıştı. Onları birbirinden üç yüz *sajen*'lik[281] boş bir alan ayırıyordu. Düşman ateşi kesmiş, iki orduyu ayıran sıkı, geçilmez, erişilmez hat daha açık hissedilmişti.

Dirileri ölülerden ayıran sınırı andıran bu hattın bir adım ötesi bilinmezlik, acı ve ölümdür. Orada ne var? Kim var? Şu alanın, şu ağacın, güneşin ışıttığı şu damın ötesinde ne var? Kimse bilmez, ama herkes bilmek ister; bu hattı aşmak korkunçtur ama insan onu aşmak ister ve bilir ki er geç onu aşmak, hattın öte tarafında ne var, bunu öğrenmek gerekecek; ölümün öte tarafında ne var, bunu öğrenmek zorunluluğu gibi bu da.

Halbuki, insan güçlü, sağlıklı, neşeli, ateşlidir, kendisi gibi sağlıklı, ateşli ve heyecanlı insanlarla çevrilidir.

Düşman karşısında bulunan biri eğer bunu böyle düşünürse, böyle hisseder ve bu his bu anlarda, her şeye ayrı bir parlaklık, sevinçli bir izlenim verir.

Düşman tarafındaki bir tepenin ucunda küçük bir duman göründü, bir gülle, ıslık çalarak *hussar* bölüğünün üzerinden geçti. Hep bir arada

bulunan subaylar kendi yerlerine dağıldılar. *Hussar'*lar yoktu. Herkes öndeki düşmana ve emir bekleyerek bölük komutanına bakıyordu. İkinci üçüncü bir gülle geçti. Besbelli ki, *hussar'* lara ateş ediliyor, gülleler monoton bir hızla ıslık çalarak *hussar'*ların başları üzerinden geçiyor, arkada bir yere çarpıyordu. *Hussar'*lar dönüp bakmıyor ama uçan güllenin sesi duyuldukça aynı anda ama değişik yüz ifadeleriyle bütün bölük adeta emirle, nefesini kısarak üzengiler üzerine kalkıyor, tekrar iniyordu. Erler başlarını çevirmeden göz ucuyla ve merakla bakarak arkadaşlarında uyanan etkiyi inceliyorlardı. Denisov'dan borazancıya kadar bütün yüzlerde dudakların çevresi, çeneler tek bir kavga arzusu, bir sinirlilik ve heyecan ifade ediyordu. Bölük komutanı, cezayla tehdit eder gibi bir tavırla erlere bakarak kaşlarını çattı. Junker Mironov, gülle geçtikçe eğiliyordu. Rostov sol kanatta, dizleri hafifçe berelenmiş ama hâlâ gösterişli Graçik'in üstünde duruyor, büyük bir dinleyici kalabalığı önünde sınava çağrılmış, kendini göstereceğinden emin bir öğrenciyi andırıyordu. Gülleler altında ne kadar soğukkanlı durduğuna dikkat edilmesini ister gibi herkese açık ve parlak gözlerle bakıyordu ama onun da yüzünde, ağzının kenarında bir heyecan ve kaygı çizgisi beliriyordu.

Yerinde duramayan, bölüğün önünde atını sağa sola koşturup duran Denisov bağırdı:

"Orada eğilip duran da kim? Junker Mironov! Çok kötü; bana bakın!"

Vasya Denisov'un yassı burunlu yüzü, kara saçlı başı, yalın kılıcının kabzasını kavrayan damarlı, kısa parmaklı, kıllı, hantal eli ve küçük, yıpranmış vücut yapısı her zaman, özellikle akşam üzerleri iki şişe votkayı devirdikten sonra nasılsa yine öyleydi. Yalnız, her zamankinden daha çok kızarmıştı. Saçlı başını su içen kuşlar gibi yukarı kaldırıp küçük bacaklarıyla sadık atını insafsızca mahmuzladı, arkaya düşer gibi yaparak dörtnala öteki kanada sürdü, boğuk bir sesle haykırarak tabancaların yoklanması emrini verdi. Kirsten'e yaklaştı. Kurmay yüzbaşı, iri ve heybetli kısrağını adi adım sürerek Denisov'u karşıladı. Uzun bıyıklarıyla her zamanki gibi ciddiydi, yalnız, gözleri her zamankinden daha çok parlıyordu.

Denisov'a, "Ne oluyor?" dedi. "İş kavgaya varmayacak. Bak göreceksin, geri döneceğiz."

Denisov homurdandı: "Anlamam ki, ne yapıyorlar!" Sonra junkerin neşeli yüzünü fark ederek, "Hey! Rostov!" diye bağırdı, "Eh, muradına erdin."

Takdir dolu bir edayla gülümsedi, junkerden memnun olduğu belliydi. Rostov kendini çok mutlu hissediyordu. Bu sırada köprünün üzerinde komutan göründü. Denisov atını ona doğru sürdü.

"Ekselans! İzin verin saldıralım. Ben onları püskürtürüm."

Komutan, sırnaşık bir sineği kovmak ister gibi alnını buruşturdu:

"Ne saldırması canım. Hem siz orada niçin duruyorsunuz? Baksanıza yancılar çekiliyor. Alın bölüğü geri."

Süvari bölüğü köprüyü geçti, hiç kayıp vermeden ateş sahasından çıktı. Onların arkasından ilk hattaki ikinci süvari bölüğü de köprüyü geçti; nehrin bu kıyısından son Kazaklar da çekildiler.

Pavlograd Alayı'nın iki süvari bölüğü köprüyü geçmiş, birbiri arkasından tepeye dönüyorlardı. Alay Komutanı Karl Boğdaniç Chobert atını sürüp Denisov'un süvari bölüğüne yanaşmış, Rostov'un yakınından adi adım yürüyüşle geçiyor, Telyanin yüzünden çıkan olaydan sonra birbirini şimdi ilk kez gördükleri halde Rostov'a hiç bakmıyordu. Rostov kıtada olduğunu, karşısında şimdi kendini hatalı saydığı bir kimsenin hâkimiyeti altında bulunduğunu hissediyor, gözlerini alay komutanının atletik gövdesinden, sarışın ensesinden, kırmızı boynundan ayırmıyordu: Rostov'a, kâh Boğdaniç'in ona ilgi göstermeyişi yapmacıkmış da bütün amacı cesaretini denemekmiş gibi geliyor, doğruluyor, neşeyle bakınıyor, kâh Boğdaniç'in kendi yiğitliğini göstermek için özellikle yanından gittiğini sanıyor, kâh düşmanının onu cezalandırmak için, şimdi süvari bölüğünü bile bile ümitsiz bir saldırıya geçireceğini, kâh saldırıdan sonra yanına geleceğini, yaralı Rostov'a, barışmak için, mertçe elini uzatacağını düşünüyordu.

Jerkov, omuzları kalkık, Pavlograd *Hussar*'larına yabancı olmayan şekliyle (onların alayından daha yeni ayrılmıştı) alay komutanına yaklaştı. Jerkov genel karargâhtan kovulduktan sonra, hiçbir iş görmeden, kurmayda daha çok kendini göstermek varken kıtada çile doldurmanın bir aptallık olduğunu söyleyerek alayda kalmamış, Prens Bagration'a yaver olmanın yolunu bulmuştu. Eski komutanına artçı komutanının bir emriyle geliyordu.

"Albay," diye asık ve ciddi bir yüzle Rostov'un düşmanına seslenerek arkadaşlarına bir göz attı. "İlerlememek, köprüyü yakmak emri verildi."

Albay sertçe, "Kim emir verdi?" diye sordu.

Kont ciddi bir tavırla, "Orasını ben de bilmiyorum albay," dedi "yalnız Prens bana, 'Git, *hussar*'ların çabuk dönmelerini ve köprüyü yakmalarını albaya söyle,' diye emretti."

Jerkov’un arkasından bir maiyet subayı *hussar* albayına gelerek aynı emri yineledi. Maiyet subayının peşinden şişman Nesvitski, kendisini dörtnala zor sürükleyen bir kazak atıyla yaklaşıyordu.

“Bu ne iş albay,” diye daha yoldan haykırdı, “köprü yakılacak demiştim size, halbuki birisi işi karıştırmış, ötede millet çıldırıyor, anlaşılır iş değil.”

Albay sakin bir tavırla alayı durdurdu, Nesvitski’ye döndü.

“Siz bana tutuşturucu maddelerden söz ettiniz,” dedi, “köprünün yakılması için bir şey söylemediniz.”

Atını durduran Nesvitski şapkasını çıkardı, terden ıslanan saçlarını tombul eliyle düzelterek, “Nasıl olur, kuzum,” dedi, “tutuşturucu maddeler koyun dedim, köprünün yakılacağını söylemedim, olur mu?”

“Ben sizin ‘kuzunuz’ değilim, kurmay subay ve siz bana köprü yakılacak demediniz! Ben görevimi bilirim. Aldığım emri harfi harfine yerine getiririm. Siz köprüyü yakacaklar dediniz, kim yakacak, ben kâhin değilim ki...”

Nesvitski bir el hareketi yaptı, “Eh, bu her zaman böyle olur,” dedi ve “sen buraya nereden düştün?” diyerek Jerkov’a döndü.

“Aynı şey için. Ama sen sırılsıklam olmuşsun. Gel sıkıp suyunu çıkarayım senin!”

Albay, alıngan bir tonla sözüne devam ediyordu:

“Siz, kurmay subay, dediniz ki...”

Maiyet subayı sözünü kesti:

“Albay, acele etmek lazım, yoksa düşman toplarını peşrev ateşine sürecek.”

Albay, sessizce, bir maiyet subayına, bir şişman kurmay subaya, bir Jerkov’a baktı, kaşlarını çattı. Başına hep böyle dertler açılmasına rağmen yapılması gereken her şeyi yine yapacağını gösteren kurumlu bir havayla, “Köprüyü yakacağım,” dedi.

Uzun ve adaleli bacaklarıyla atına, bütün suç ondaymış gibi vurarak ileri geçti. Denisov’un kumandası altında Rostov’un görevli bulunduğu ikinci süvari bölüğüne köprüye dönme emrini verdi.

“Evet, tamam,” dedi Rostov, “beni denemek istiyor.” Yüreği hopladı, kini yüzüne hücum etti, içinden, “Görsün bakalım, korkak mıyım?” dedi.

Süvari Bölüğü askerlerinin neşeli yüzlerinde yine gülleler altında bulundukları andaki o ciddi ifade belirdi. Rostov, tahminlerini doğrulayacak bir iz bulmak arzusuyla, gözlerini kırpmadan düşmanına, alay komutanına bakıyordu. Ama albay Rostov’a bir kez bile bakmadı. Bakışları, kıta önünde

her zaman olduğu gibi sert ve kurumluydu. Bir emir yükseldi. Çevresinde, “Çabuk, çabuk,” sesleri duyuldu.

Hussar’lar kılıçlarını dizginlere takıp mahmuzlarını şıkırdatarak ne yapacaklarını kendileri de bilmeksizin aceleyle atlardan indiler. Haç çıkardılar. Rostov artık alay komutanına bakmıyordu, buna vakti yoktu. *Hussar*’lardan geri kalırım diye yüreği korkuyla çarpıyordu. Atını ere verdiği zaman eli titriyordu. Kanının şıpırdayarak kalbine döküldüğünü hissediyordu. Denisov gövdesini arkaya vererek ve bağırarak atla yanından geçti, Rostov birbirine takılan mahmuzları ve şakırdayan kılıçlarıyla çevresinde koşuşan *hussar*’lardan başka bir şey görmüyordu.

Arkadan bir ses duyuldu:

“Sedye!”

Rostov sedyenin ne anlama geldiğini düşünmedi, yalnız en önde olmaya çalışıyor, koşuyordu. Ama bastığı yeri görmeyerek tam köprünün yanında, yapışkan, çiğnenmiş bir çamura battı, kayarak kolunun üstüne düştü. Başkaları onu geçtiler.

Kulağına, ileri geçip köprünün yakınında, at üstünde gururlu, neşeli bir yüzle duran alay komutanının sesi geldi:

“Her iki taraftan, Yüzbaşı.”

Rostov çamurlanan kolunu pantolonuna silerek düşmanına bir göz attı, ne kadar ileri giderse o kadar iyi olacağını düşünerek koşmak istedi. Ama Boğdaniç ona bakmadı, onu tanımadı, seslendi:

“Kimdir o köprünün ortasından koşan? Sağ taraftan! Junker, geri!” diye haykırdı ve köprünün tahta döşemesi üzerinden yiğitlik taslayarak atla ilerleyen Denisov’a döndü:

“Niçin kendinizi tehlikeye atıyorsunuz Yüzbaşı? Attan insenize!”

Vasya Denisov eyeri üzerinde dönerek, “Eh! Hata kimdeyse bulur o,” diye yanıt verdi.

Bu sırada Nesvitski, Jerkov ve maiyet subayı hep bir arada atış menzili dışında duruyor, kâh köprünün yanında kaynaşan bu sarı tolgalı, koyu yeşil ceketleri kordonlarla işlenmiş mavi pantolonlu küçük insan kalabalığına, kâh karşı tarafa, uzaktan yaklaşan mavi kaputlara, atlarla (bunların top olduğu kolayca anlaşılabilirdi) ilerleyen gruplara bakıyorlardı.

“Köprüyü ateşe verecekler mi vermeyecekler mi? İlk olarak kim davranacak? Yetişip ateşleyebilecekler mi, yoksa Fransızlar peşrev ateşi menziline sokulup onları imha mı edecekler?”

Köprünün yukarısında duran kalabalık asker kıtaları içinden herkes, içi titreyerek ve istemeye istemeye kendi kendine bu soruları soruyor, akşam güneşinin parlak ışığı altında köprüye, *hussar*'lara, karşıdan süngüler ve toplarla ilerleyen mavi kaputlara bakıyordu.

Nesvitski, "*Hussar*'ların işi yaş," dedi, "şimdi peşrev ateşi menzilinden uzak değiller."

Maiyet subayı, "Boşuna bu kadar çok adam götürdü," dedi.

"Ya, doğru," dedi Nesvitski, "iki cesur asker gönderilse aynı şeydi."

Jerkov, gözlerini *hussar*'lardan ayırmaksızın, ama söylediklerinin ciddi olup olmadığını kestirmeye imkân vermeyen o saf edasıyla söze karıştı:

"Ah, Ekselans! Nasıl düşünüyorsunuz! İki kişi gönderilse diyorsunuz ama kurdeleli Vladimir nişanını kim verir bize o zaman? Halbuki böyle olunca onlar kırılsalar bile, bölüğü öne sürerek madalya almak kabil. Bizim Boğdaniç işini bilir.

Maiyet subayı, "Al işte," dedi, "peşrev!"

Toparlaklardan çıkarılıp hızla çevreye açılan Fransız toplarını gösterdi.

Fransız tarafındaki topların bulunduğu gruplar içinde bir duman ve hemen aynı anda ikinci bir duman, üçüncü bir duman göründü. İlk top sesinin gelmesiyle beraber de dördüncüsü göründü. Birbiri arkasından iki top sesi. Üçüncü bir top sesi duyuldu.

Nesvitski maiyet subayının elini yakalayarak acı bir sancı duymuş gibi inledi ve "Baksanıza birisi yıkıldı, yıkıldı, yıkıldı!" dedi.

"İki galiba!"

"Ben Çar olsaydım asla savaşmazdım," diyen Nesvitski yüzünü çevirdi.

Fransız topları yeniden çabucak dolduruldu. Mavi kaputlu piyade askerleri koşar adım köprüye doğru ilerliyorlardı. Yeniden, yer yer dumanlar belirdi. Şarapnel köprünün üstünde çatırdayarak dağıldı. Ama Nesvitski bu sefer köprüde olup bitenleri görmüyordu. Koyu bir duman yükseldi. *Hussar*'lar köprüyü ateşe vermeyi başarmışlardı. Fransız bataryaları artık engel olmak için değil de toplara bir hedef bularak, bir yere ateş etmiş olmak için onları dövüyordu.

Hussar'lar yedekçilerin yanına gelmeden önce Fransızlar üç peşrev atışı yapmışlardı. Her iki yaylım ateş de isabetsiz olmuş, şarapnel boşa gitmişti. Ama sonuncusu bir *hussar* yığınının ortasına düşmüş, üç kişiyi yere sermişti.

Boğdaniç'le aralarının açık olmasından kaygılanan Rostov ne yapacağını bilemeyerek köprünün üstünde durdu. Kılıç çalacağı kimse

yoktu. O, savaşı hep öyle düşünmüştü. Köprünün tutuşturulmasına da yardım edemiyordu. Çünkü öteki askerler gibi yanına saman kundağı almamıştı. Durup bakınırken ansızın köprünün üstüne cevizler saçılmış gibi bir gürültü koptu, ona en yakın *hussar*’lardan biri inleyerek parmaklığa yığıldı. Rostov başkalarıyla birlikte yanına koştu. Yine birisi bağırdı: “Sedye!” Dört kişi *hussar*’ı tuttular, kaldırmaya koyuldular.

Yaralı, “Of!.. Bırakın, Tanrı aşkına!” diye bağırıyordu ama onu kaldırdılar, sedyeye yatırdılar.

Nikolay Rostov öteye döndü, bir şey arar gibi uzaklara, Tuna’nın sularına, gökyüzüne, güneşe baktı. Gökyüzü ne kadar güzeldi. Ne kadar mavi, sakin ve derindi!

Ufka yaklaşan güneş ne kadar parlak ve muhteşemdi! Tuna’nın ta ötelerinde sular ne tatlı pırıltılarla menevişleniyordu! Daha güzeli, Tuna’nın arkasındaki uzak mor dağlar, manastır, esrarlı dar geçitler, doruklarına kadar sise bürünmüş çam ormanlarıydı... Orada her şey sessiz ve mutluluk içindeydi. Rostov, “Hiçbir şey, hiçbir şey istemezdim. Bir şey istemezdim, yalnız orada olsam,” diye düşünüyordu. “Yalnız benim içimde ve bu güneşte bu kadar çok mutluluk var, ama burada!.. İnilti, acı, korku ve bu şaşkınlık, bu telaş... İşte yine emir yükseldi, yine herkes geriye koşuyor, ben de onlarla koşuyorum. İşte o, işte o. Ölüm, üzerimde, çevremde dolaşıyor... Bir daha artık ben de bu güneşi, bu suları, bu dar geçidi göremeyeceğim...”

Bu sırada güneş bulutların arasına giriyordu. Rostov’un önünde başka sedyeler peyda oldu. Ölüm korkusu, sedyeler, güneş, hayat sevgisi heyecanlı ve acı bir duygu içinde birbirine karışmışlardı.

Rostov, “Tanrım! Ey göklerdeki Tanrım, beni kurtar, affet, koru!” diye kendi kendine mırıldandı.

Hussar’lar yedekçilere doğru koştular, sesler gürleşti ve sakinleşti, sedyeler gözden kayboldu.

Vaska Denisov kulağının dibinde bağırdı:

“E, dostum, barut kokladın mı?”[282]

Rostov içinden, “Her şey bitti; ama ben bir korkağım, evet, bir korkağım,” dedi ve derin derin içini çekerek ayağını yana açmış duran Graçik’ini yedekçinin elinden aldı, bindi.

“Neydi bu, şarapnel miydi?” diye Denisov’a sordu.

Denisov, “Hem de nasıl!” diye bağırdı. “Yaman çalıştık, ama berbat bir iş! Saldırı, başka şeydir! Çalarsın kılıcı, ama bu ne biçim şey, herifçioğlu hedef tahtasına atar gibi atıyor.

Denisov atını Rostov'un biraz ötesinde alay komutanı, Nesvitski, Jerkov ve maiyet subayının bulunduğu bir gruba doğru sürdü.

Rostov içinden, "Ama galiba kimse farkına varmadı," dedi. Gerçekten kimse bir şey fark etmemişti. Çünkü savaş görmemiş bir junkerin duyduğu ilk his hiçbirinin yabancısı değildi.

"İşte size mükemmel bir rapor," dedi Jerkov. "Bir de bakmışsın beni asteğmenliğe yükseltmişler."

Albay gururlu ve neşeli bir biçimde, "Köprüyü ateşe verdiğimi Prens'e arz edersiniz," dedi.

"Kayıplar hakkında sorarsa?"

Albay sesini kalınlaştırarak, "Hiç canım," dedi. "İki *hussar* yaralandı. Biri de gümledi."

Bunu, gülümsemesini gizleyemeyerek, güzel bulduğu "gümledi" sözünün hecelerini bastırarak, açık bir memnuniyetle söylemişti.

281 Uzunluk ölçüsü. 2,134 m.

282 Savaş görmek, savaşa girmek.

IX

Bonaparte'ın komutasındaki yüz bin kişilik bir Fransız Ordusu tarafından izlenen, müttefiklerine artık güvenmeyen, yerli halkın düşmanca tutumlarıyla karşılaşan, yiyecek sıkıntısı çeken, deneyimsiz otuz beş bin kişilik Rus Ordusu, ki Kutuzov'un komutasındaki orduydu bu, düşmana yakalanınca durmuş, levazımını kaybetmeden geri çekilmek için, ancak gerektiği kadar artçı savaşlara girerek hızla Tuna boyundan aşağı doğru çekiliyordu. Lambah'da, Amsteten'de ve Melk'te çarpışmalar olmuş ama Rusların, düşman tarafından da kabul edilen cesaretine, dayanıklılığına rağmen bu savaşların sonu, ancak daha çabuk bir geri çekilme olmuştu. Ulm önlerinde esir düşmekten kurtularak Braunau'da Kutuzov'la birleşen Avusturya kıtaları şimdi Rus Ordusu'ndan ayrılmıştı. Kutuzov da kendi zayıf ve bitkin kuvvetleriyle kalmıştı. Viyana'yı savunmak artık düşünülemezdi bile. Şimdi Kutuzov'a görünen biricik ve hemen hemen ulaşılmaz hedef, planı Viyana'dayken Avusturya Yüksek Harp Şûrası tarafından kendisine verilen yeni savaş stratejisi kurallarına göre inceden inceye düşünüp hazırlanmış bir taarruz savaşı değil, Ulm'da Mack'ın başına geldiği gibi orduyu yakmadan Rusya'dan gelen kıtalarla birleşmekti.

28 Ekim'de Kutuzov, ordusuyla Tuna'nın sol kıyısına geçti, Tuna'yı Fransızların ana kuvvetleriyle kendi kuvvetleri arasına alarak ilk defa konakladı. Ayın otuzunda Tuna'nın sol kıyısında bulunan Mortiér'in tümenine saldırarak onu bozguna uğrattı. İlk kez bu savaşta bir sancakla bazı toplar ele geçirildi. İki düşman generali tutsak edildi. Rus kıtaları iki haftalık bir çekilmeden sonra ilk kez durmuşlar, savaştan sonra muharebe meydanını ellerinde tutmakla kalmayarak Fransızları kovalamışlardı. Ordunun çıplak ve bitkin olmasına, yaralı, ölü ve hastalarla üçte birlik kuvvetini kaybetmesine, hastalar ve yaralılar Kutuzov'un bir mektubuyla düşmanın insanlığına bırakılarak Tuna'nın öbür tarafında bırakılmasına, Krems'teki büyük hastanelerin, hastaneye çevrilen büyük evlerin bütün hastaları, yaralıları alamamasına rağmen Krems'te konaklama ve Mortiér'ye karşı kazanılan zafer, askerin moralini yükseltmişti. Bütün orduda ve genel karargâhta, Rusya'dan gelen asker kollarının yaklaştığı varsayılıyor, Avusturyalıların bir zafer kazandıkları, gözü yılan

Bonaparte'ın geri çekildiği yolunda, gerçi asılsız ama çok sevindirici söylentiler dolaşıyordu.

Çatışma sırasında Prens Andrey bu savaşta vurulup ölen Avusturya Generali Schmidt'in yanındaydı. Altındaki at yaralanmış, kendi kolunu da hafifçe kurşun sıyırmıştı. Başkomutan ona bir ayrıcalık tanımıştı; zafer haberiyle, Fransız Ordusu'nun tehdidi altındaki Viyana'dan Brünn'e taşınan Avusturya sarayına gönderiliyordu. Savaş gecesi, Prens Andrey heyecanla, ama yorgunluk duymadan (ince yapılı göstermesine rağmen beden yorgunluğuna en güçlü insanlardan daha çok dayanabilirdi) atına binip Dohturov'un bir raporuyla Krems'e Kutuzov'un yanına gelmiş, aynı gece kurye olarak Brünn'e gönderilmişti. Kurye olarak gönderilmesi bir ödül, yükselmeye doğru önemli bir adımın belirtisiydi.

Gece karanlık ve yıldızlıydı, yol, bir gün önce, yani savaş günü yağan karın beyazlığı içinde uzun, kara bir leke gibi görünüyordu. Prens Andrey kâh geçen savaşı düşünerek, kâh zafer haberiyle uyandıracağı etkiyi hayal ederek, başkomutanın ve arkadaşlarının onu uğurlayışlarını hatırlayarak, uzun süre bekleyen, sonunda beklediği mutluluğun eşiğine ulaşan bir insanın duygularıyla, posta arabasıyla hızlı hızlı ilerliyordu. Gözlerini kapar kapamaz kulaklarında, tekerlek gürültüleriyle, zafer anılarıyla karışan toplu tüfekli bir yaylım ateşi koptu. Rus ordularının kaçtığını, kendinin vurulup öldüğünü görüyor ama sonra hemen uyanıyor, böyle bir şeyin olmadığını, tersine Fransızların kaçtığını yeniden, sevinçle öğreniyordu. Zaferin bütün ayrıntılarını, kendisinin savaş sırasındaki soğukkanlılığını, yiğitliğini düşündü. Sonra sakinleşerek mırıldanmaya başladı... Karanlık, yıldızlı kış gecesini, parlak, neşeli bir sabah takip etti. Kar güneşte eriyor, atlar dörtnala ilerliyor, sağda solda birbirinden farksız yeni yeni, türlü türlü ormanlar, tarlalar, köyler gelip geçiyordu.

Konaklardan birinde Rus yaralıları taşıyan bir araba kafilesine rastladı. Kafilenin başında bulunan Rus subayı öndeki talikada yan gelmiş, bir askere kaba kaba küfürler savurarak bağırıyordu. Uzun Alman taşıt arabalarında (her birinde altı yedi yaralı vardı) benizleri uçuk, sargılı, üstleri başları çamurlu yaralılar taşlı yolda sarsılarak ilerliyor, kimisi birbiriyle konuşuyor (Prens Andrey Rusça sözler duyuyordu) kimi ekmek yiyor, en ağır yaralılar bile sakin, hasta bir çocuk merakıyla yanlarından geçen kuryeye bakıyorlardı.

Prens Andrey arabaların durmasını emretti. Bir askere hangi savaşta yaralandıklarını sordu. Asker, "Evvelki gün Tuna üzerinde," dedi. Prens

Andrey kesesini çıkardı, askere üç altın uzattı.

Yaklaşan subaya, “Hepsi için,” dedi ve askerlere dönüp ekledi: “İyi olmaya bakın çocuklar, daha çok işimiz var.”

Subay, gelişigüzel sordu:

“E, Bay Yaver, ne haberler var?”

Prens Andrey, “Havadisler iyi,” dedi, sonra sürücüye seslendi: “İleri!”

Prens Andrey Brünn’e girip de kendini yüksek binalarla, dükkânların, pencerelerin ve fenerlerin ışıklarıyla, sokakta gürüldeyen şık arabalarla, kışladan sonra bir asker için çok çekici, büyük ve canlı bir kentin bütün o havasıyla sarılmış gördüğü zaman ortalık artık büsbütün ağarmıştı. Yolculuğun, çabuk olmasına, geceyi uykusuz geçirmesine rağmen saraya yaklaşırken kendini bir gün öncekinden daha dinç hissediyordu. Yalnız gözleri hummalı bir parıltı ile parlıyor, düşünceleri olağanüstü bir açıklıkla ve hızla birbirinin yerini alıyordu.

Savaşın bütün ayrıntısını, bir an içinde, artık öyle bulanık değil, zihninde İmparator François’ya anlattığı gibi, kısa ve açık olarak yeniden gözünün önüne getirdi. Kendisine sorulabilecek rasgele soruları, bunlara vereceği yanıtları bir an düşündü. Hemen imparatora götürüleceğini sanıyordu. Ama sarayın teşrifat kapısında bir memur koşarak onu karşıladı, kurye olduğunu öğrenince onu başka bir kapıya götürdü.

“Koridordan sağa doğru, orada *Euer Hochgeboren*,[283] nöbetçi yaverini bulacaksınız,” dedi memur, “o sizi Savunma Bakanı’na götürür.”

Prens Andrey’i karşılayan nöbetçi yaver beklemesini rica ederek Savunma Bakanı’nın yanına gitti. Beş dakika sonra döndü, nezaketle eğilerek Prens Andrey’i öne geçirdi, koridordan bakanın çalıştığı odaya götürdü. Yaver, anlaşılan, yüksek nezaketiyle Rus subayının laubaliliğe kalkışmasını önlemek istiyordu. Bakanın çalışma odasına yaklaştığı zaman Prens Andrey’in neşesi yitip gitmişti. Kendini hafifsenmiş hissetti ve bu hemen o anda, nedensiz yere, karşısındakileri küçümseme isteği yarattı. Kıvrak zekâsı ona hemen yaveri de bakanı da küçümsemeyi haklı gösteren düşünceyi fısıldadı.

“Barut kokusu almadan zafer kazanmak onlara herhalde kolay gelir!” diye düşündü. Gözleri hafifsemeyle kırpıştı, ağır ağır bakanın odasına girdi. Büyük bir masanın başında oturan, iki dakika ona hiç bakmayan bakanı görünce bu duygu iyice güçlendi. Bakan, şakakları ağarmış çıplak başını iki şamdanın arasına almış, önündeki kâğıtları okuyup kurşunkalemle

işaretliyordu. Kapı açılarak ayak sesleri duyulduğu zaman başını kaldırmadı; okumasını bitirdi.

Kâğıdı yaverine uzatarak ve kuryeye bakmaksızın, “Şunu verin,” dedi.

Prens Andrey’e öyle geliyordu ki ya bakanın işleri Kutuzov Ordusu’nun işlerinden daha önemlidir ya da Rus kuryesine bu duyguları yaşatmak gereklidir. İçinden, “Ama bana ne!” dedi. Bakan öbür kâğıtları önüne çekti, uçlarını bir hizaya getirdi, başını kaldırdı. Gösterişli ve karakteristik bir başı vardı. Ama Prens Andrey’e dönmesiyle beraber yüzünün zeki ve soğukkanlı görünümünün (alışkanlığın etkisiyle olacak) değişmesi bir oldu: Birbiri ardına birçok kimseyi kabul edip dinleyen bir adamın aptal, yapmacık ve yapmacığını gizlemeyen gülümsemesi yüzüne takılıp kaldı.

“General Feldmareşal Kutuzov’dan mı?” diye sordu. “Ümit ederim iyi haberler getirdiniz? Mortiér ile çarpışma mı oldu? Bir zafer mi? Eh, zamanıdır artık!”

Kendi adına yazılmış mesajı aldı. Üzüntülü bir yüzle okumaya başladı.

Sonra Almanca olarak, “Aman Tanrım! Aman Tanrım, Schmidt!” dedi, “ne felaket, ne felaket!”

Mesajı gözden geçirerek masanın üstüne bıraktı. Bir şey düşünüyormuş gibi Prens Andrey’e baktı.

“Ah, ne felaket! Savaş kesin mi oldu diyorsunuz? Ama Mortiér yakalanmadı.” Biraz düşündü. “Her ne kadar Schmidt’in ölümüyle zafer pahalıya mal olmuşsa da iyi haberler getirdiğiniz için çok memnun oldum. Hükümdar kuşkusuz sizi görmeyi isteyecektir. Ama bugün değil. Teşekkür ederim. Dinlenin. Yarın resmi geçitten sonra giriş kapısında bulunun. Ben size haber veririm...”

Konuşma sırasında kaybolan aptal gülümseme yeniden bakanın yüzünde belirdi.

“Güle güle, çok teşekkür ederim. İmparator hazretleri sizi herhalde görmek ister,” diye yineledi ve başını eğerek selamladı.

Prens Andrey saraydan çıktığı zaman artık zaferin kendisine verdiği bütün sorumluluk ve sevinci orada bırakmış, bakanla nazik yaverinin kayıtsız ellerine teslim etmiş olduğunu hissetti. Bütün düşünceleri, hisleri altüst olmuştu: Artık savaş ona eski, uzak bir hatıra gibi geliyordu.

283 Asaletli efendim.

X

Brünn'de Prens Andrey, tanıdıklarından, Rus diplomatı Bilibin'e gitti.

Bilibin, "Sevgili Prens, hoş geldiniz," diyerek Prens'i karşılamaya çıktı. "Franz, Prens'in eşyalarını benim yatak odasına," diye Bolkonski'ye yol gösteren uşağa döndü ve tekrar Prens'e, "Ne o?" dedi, "Yoksa zaferi müjdelemeye mi geldiniz? Ne güzel. Bense hastayım, görüyorsunuz ya."

Prens Andrey yıkanıp giyindikten sonra diplomatın gösterişli çalışma odasına girdi, yemeğin başına oturdu. Bilibin'se ocağın karşısına rahatça yerleşti.

Prens Andrey yalnızca bu yolculuğundan sonra değil, temizliğin türlü türlü rahatlıklarından, hayatın güzelliklerinden mahrum kaldığı her yolculuktan sonra, çocukluğundan beri alıştığı o saltanatlı hayat şartları arasında hoş bir dinlenme hissi duyardı. Bundan başka, Avusturyalılara karşı duyulan o genel Rus tiksintisine (bu, özellikle şimdi şiddetle duyuluyordu) katıldığını bildiği bir Rus'la konuşmak, konuştukları dil Rusça olmasa da (Fransızca konuşuyorlardı) Avusturyalıların kendine gösterdikleri kabul tarzından sonra hoşuna gidiyordu.

Bilibin, otuz beş yaşlarında bir adamdı. Bekârdı ve Prens Andrey'le aynı sosyal çevredendi. Ta Petersburg'dan birbirlerini tanırlardı ama Prens Andrey'in Kutuzov'la Viyana'ya son gelişinde daha yakından tanışmışlardı. Nasıl Prens Andrey askerlikte yükseleceği konusunda ümit veren bir gençse, Bilibin de diplomaside öyle, hatta geleceği daha da parlak bir gençti. O, henüz genç bir adamdı ama genç bir diplomat değildi, çünkü daha on altı yaşındayken göreve başlamış, Paris'te, Kopenhag'da bulunmuştu, şimdi de Viyana'da oldukça önemli bir görevde bulunuyordu. Gerek şansölye, gerekse Viyana'daki sefir onu tanıyor, takdir ediyorlardı. Öteki diplomatlar gibi yetenekli, belirli işlerde deneyimli, Fransızca konuşabilen biri değildi yalnızca. Çalışmayı seven ve bilen diplomatlardandı; tembelliğine rağmen bazı gecelerini yazı masasının başında geçirirdi. İşin içeriği ne olursa olsun hep aynı özenle çalışırdı. Onu ilgilendiren şey, işin nedeni değil, nasılıydı. Yaptığı diplomatlık işinin neden ibaret olduğunu umursamazdı ama ustaca, dikkatle ve zarifçe; sirküler, memorandum, rapor tanzim etmekten büyük bir haz duyardı. Bilibin'in hizmetleri; yazı işlerindeki ustalığından başka, yüksek

görevdekilerle temas ve konuşmakta gösterdiği yetenekten dolayı da takdir ediliyordu.

Bilibin konuşmayı da tıpkı işini sevdiği gibi severdi ama konuşma zarif, esprili olduğu zaman. Toplantılarda hayrete değer bir şeyler söyleme fırsatını hep kollar ve söze ancak böyle şartlar içinde karışırdı. Bilibin'in konuşması herkesi ilgilendirebilecek orijinal, esprili, hazır cümlelerle her zaman süslü bulunurdu. Bu cümleler Bilibin'in iş laboratuvarlarında, değersiz salon adamları onları kolayca hatırlayabilsinler, salondan salona taşıyabilsinler diye sanki özellikle portatif olarak hazırlanırdı. Gerçekten de, herkesin dediği gibi, *les mots de Bilibine se colportaient dans les salons de Vienne*[284] ve sözde önemli denilen işler üzerinde hep etkili olurdu.

Zayıf, sarımtırak, yorgun yüzü baştan başa derin kırışıklarla örtülüydü; hani banyodan çıktıktan sonra, parmakların ucu nasıl olursa onlar da tıpkı öyle, itinayla yıkanmış gibiydiler. Bu kırışıkların hareketleri yüzünün başlıca oyunuydu. Bazen alnı geniş katmerlerle kırışır, kaşları yukarı kalkar, bazen kaşları aşağı düşer ve yanaklarında kalın kırışıklar belirirdi. Yuvalarına derin derin gömülü küçük gözleri, her zaman dosdoğru, neşeyle bakardı.

"Hadi şimdi bize gazanızı anlatın," dedi.

Bolkonski, bir kere bile kendinden söz etmeyerek, alçakgönüllülükle, sorunu ve bakanın kendini nasıl kabul ettiğini anlattı.

"*Ils m'ont reçu avec ma nouvelle, comme un chien dans un jeu de quilles.*"[285] diye sözünü bitirdi.

Bilibin gülümsedi, yüzünün kırışıkları kayboldu.

"*Cependant, mon cher,*"[286] dedi, karşıdan kendi tırnaklarına bakıp sol gözünün üstündeki deriyi kırıştırarak, "Ortodoks Rus ordusuna karşı beslediğim yüksek saygıya rağmen, *j'avoue que votre victoire n'est pas des plus victorieuses.*"[287]

Küçümseyerek söylemek istediği sözcükleri Rusça konuşuyor, bunun dışında hep Fransızca'yı kullanıyordu.

"Değil mi? Siz bütün gücünüzle talihsiz Mortiér'nin bir tek tümenine yükleniyorsunuz da Mortiér yine elinizden sıyrılıyor. Zafer bunun neresinde?"

"Ama eğer ciddi konuşacak olursak," dedi Prens Andrey, "övünmeden söyleyebiliriz ki bu, herhalde Ulm'dan biraz daha parlakça bir iştir."

"Öyleyse niçin bize bir tek, hiç olmazsa bir tek mareşal esir getirmediniz?"

“Çünkü, bütün işler resmi geçitlerdeki gibi düzenli ve plana uygun yürümüyor. Size söyledim ya, düşmanın gerisine sabahın saat yedisinde düşmeyi tasarlamıştık ama akşamın beşinde bile ulaşamadık.”

Bilibin gülerek, “Peki ama niçin sabahın yedisinde ulaşamadınız? Sabahın yedisinde orada olmalıydınız. Sabahın yedisinde orada olmanız gerekirdi,” dedi.

Prens Andrey aynı tonla yanıt verdi:

“Peki siz, Cenova’yı bırakmasının kendisi için daha hayırlı olacağını diplomatik yollarla Bonaparte’a niçin telkin etmediniz?”

Bilibin onun sözünü kesti:

“Biliyorum, şöminenin karşısında kanepeye yaslanıp mareşalleri tutsak almak çok kolaydır, diye düşünüyorsunuz. Doğru ama ne de olsa, niçin almadınız? Hem, bu zaferinizle yalnız Savunma Bakanı değil, büyük imparator ve Kral François da pek memnun olmazsa şaşmayınız; hatta ben, Rus sefaretinin naçiz memuru bile öyle olağanüstü bir sevinç duymuyorum.”

Prens Andrey’e dik dik baktı, alnındaki kırışıklar birdenbire düzeldi.

Bolkonski, “Şimdi,” dedi, “‘niçin’i sormak sırası bana geldi dostum. Size şunu itiraf edeyim ki, anlamıyorum, belki bu işte benim anlamadığım diplomatik bir incelik var ama anlamıyorum: Mack bütün bir orduyu elden çıkarıyor, Arşidük Ferdinand ve Arşidük Karl kıllarını bile kıpırdatmıyorlar, yanlış üstüne yanlış yapıyorlar, nihayet bir tek Kutuzov gerçekten bir zafer kazanıyor, Fransızların *charme*’ını[288] bozuyor ve savunma bakanı bu işin ayrıntılarını öğrenmeyi merak bile etmiyor.”

“*Voyez vous, mon cher*:[289] Çar için, Rusya için, Hıristiyanlık için hurra! *Tout ça est bel et bon,*[290] ama sizin zaferinizden bize ne? Avusturya sarayına ne? Yani demek istiyorum ki, buraya bize, Arşidük Karl’ın ya da Arşidük Ferdinand’ın malum, *un archiduc vaut l’autre*.[291] Hiç olmazsa Bonaparte’ın bir tek itfaiye bölüğüne karşı kazanılan zafere dair bir haber getiriniz, iş değişir, yüz bir pare top atarız. Halbuki, bize inat eder gibi getirdiğiniz haber, bizi ancak sinirlendirir. Arşidük Karl hiçbir iş beceremiyor, Arşidük Ferdinand kepaze oluyor, siz de Viyana’yı başınızdan atıyorsunuz, savunmuyorsunuz bile, *comme si vous nous disiez:*[292] Tanrı bizimledir, size gelince, sizin de, başkentinizin de işi Allah’a kaldı. Bizim hepimizin sevdiği bir general var: Schmidt; siz onu kurşun yağmuru altına sürüyorsunuz, sonra da gelmiş bize zafer müjdesi veriyorsunuz. Kabul ediniz ki getirdiğiniz haberden daha öfkelendiricisi düşünülemez. *C’est*

comme un fait exprès, comme un fait exprès.[293] Dahası var, hadi gerçekten de parlak bir zafer kazanmış olun, hatta Arşidük Karl da kazanmış olsun, işlerin genel gidişinde bu neyi değiştirir? Artık geç kalındı, Viyana'yı Fransız askerleri işgal ettikten sonra...”

“Nasıl işgal? Viyana işgal mi edildi?”

“Yalnız işgal edilmekle kalmadı, Bonaparte da Chambron da; sonra Kont, aziz Kontumuz Wrbna da onun emirlerini almak üzere yola çıkıyor.”

Yorgunluklar, yolculuk izlenimleri, gördüğü kabul tarzından sonra, hele yemeğin üzerine, duyduğu bu sözlerin önemini iyice kavrayamadığını Bolkonski hissediyordu.

Bilibin sözüne devam etti:

“Daha bu sabah Kont Sichtenfelds buradaydı ve bana Fransızların yaptıkları geçit resmini anlatan bir mektup gösterdi. *Le prince Murat et tout le tremblement*.[294] Görüyorsunuz ya sizin zafer o kadar da yürek açıcı bir şey değil ve siz bir kurtarıcı gibi karşılanamazdınız.”

“Doğrusu ya, hepsi bir benim için, benim için hepsi bir,” diyen Prens Andrey, Avusturya başkentinin işgali gibi olayların yanında Krems Savaşı'na dair getirdiği haberin gerçekten de önemi olmadığını anlamaya başlamıştı. “Peki ama Viyana nasıl alınmış? Ya o köprü, *tête de pont,*[295] ya Auersberg? Prens Auersberg Viyana'yı savunuyor diye duymuştuk.”

“Prens Auersberg bu yakada, bizim tarafta ve bizi savunuyor, bana kalırsa çok kötü savunuyor ama savunuyor. Viyana'ya gelince; o öbür tarafta. Hayır, henüz köprü zapt edilmedi ve zapt edilmeyecek de sanıyorum, çünkü lağımlandı, havaya uçurulması için de emir verildi. Yoksa biz çoktan Bohemya dağlarında olurduk; siz de ordunuzla beraber iki ateş arasında kalmış olurdunuz.”

Prens Andrey, “Ama bu, ne olursa olsun, seferin sona erdiğini göstermez,” dedi.

“Ben sona erdiğini düşünüyorum. Buradaki koca kalpaklılar[296] da böyle düşünüyor ama bunu söylemeye cesaret edemiyorlar. Seferin başlangıcında ben ne dediysem o çıkacak. *Echauffourée de Dürenstein,*[297] sorunu barut halletmeyecek, kimler çıkardıysa onlar halledecek,” diyerek *mots*'larından[298] birini yineleyen Bilibin alnındaki derinin kırışıklarını giderdi, bir süre sustu. “Sorun yalnızca İmparator Aleksandr'ın Prusya Kralı'yla Berlin buluşmasından çıkacak sonuçtur. *On forcera la main à*

l'Autriche[299] ve savaş başlar, aksi takdirde, iş yalnızca yeni bir *Campo Formio*'nun[300] ilk maddeleri nerede düzenlensin diye anlaşmaya kalır."

Prens Andrey küçük yumruğunu sıkıp masaya vurarak, "Ne müthiş bir sezgi bu!" diye haykırdı. "O herif için de ne mutluluk."

Bilibin alnını buruşturdu ve bu hareketiyle şimdi hemen *un mot* yumurtlanacağını gösterdi:

"*Buonaparte* için mi?" diye sordu ve özellikle u'nun üzerine basarak yineledi. "*Buonaparte* için mi? Ama ne olursa olsun, öyle sanıyorum ki şimdi o Avusturya'ya hükmederken onu u'dan kurtarmak lazım, yahut, ona u'yu bağışlamak lazım. Bundan dolayı da bir yenilik yapıyorum, ona *tout court*[301] Bonaparte diyorum."

Prens Andrey, "Hayır, şakayı bırakın," dedi, "gerçekten seferin bittiğini mi düşünüyorsunuz?"

"Ben şöyle düşünüyorum: Avusturya enayi durumuna düştü, oysa buna alışık değildir. Bunun acısını çıkaracak. Şunun için enayi durumuna düştü: Bir kere kentleri soyulup soğana çevrildi (*on dit, l'orthodoxe est terrible pour le pillage*[302]), ordu ezilmiş, başkent kaybedilmiş ve *pour les beaux yeux de Sa Majesté de*[303] Sardunya hükümdarının. Ve bundan dolayı, *entre nous, mon cher,*[304] bize ihanet edildiğini seziyorum, öyle bir şeyler seziyorum ki, Fransa'yla uzlaşılıyor, barış projeleri, gizli, ayrı bir barışın tasarıları hazırlanıyor."

Prens Andrey, "Buna olanak yok," dedi, "bu çok rezilce bir şey olur."

Bilibin, konuşmanın sona erdiğine işaret olmak üzere alnındaki kırışıkları yeniden gidererek, "*Qui vivra verra*,"[305] dedi.

Prens Andrey, kendisi için hazırlanmış odaya girip de temiz çarşaflar içinde kuş tüyü bir yatağa, güzel kokulu, ılık yastıklara uzanınca haberini getirdiği çatışmanın artık kendisinden uzak, çok uzaklarda kaldığını hissetti: Onu Prusya ile ittifak, Avusturya'nın ihaneti, Bonaparte'ın yeni zaferi, geçit resmi, tören ve İmparator François tarafından yarınki kabulü meşgul ediyordu.

Gözlerini kapar kapamaz kulaklarında top sesleri, tüfek çatırtıları, araba tekerleklerinin gürültüsü uğuldamaya başladı. İşte yine dağlardan gergin bir iplik halinde silahlı birlikler iniyor, Fransızlar ateş ediyor ve yüreğinin hızla çarptığını hissederek Schmidt'le beraber ilk hatlara gidiyor, kurşunlar dört bir yanında neşeyle ıslık çalıyor, hayatın on misli çoğalmış tadını öyle bir tadıyor ki, böylesini çocukluğundan beri duymamıştır.

Silkindi.

Kendi kendine, mutlu bir çocuk gibi gülümseyerek, “Evet, bütün bunlar geride kaldı,” dedi ve derin bir uykuya daldı.

284 Bilibin’in esprileri, Viyana salonlarında dolaşırdı.
285 Kiy oyununun içine giren bir köpeği nasıl karşılarlarsa beni de öyle karşıladılar.
286 Bununla beraber, dostum.
287 Zaferinizin pek de öyle parlak bir şey olmadığını itiraf ederim.
288 Sihrini.
289 İşte sorun da burada, dostum. Görüyor musunuz?
290 Bütün bunlar iyi, hoş.
291 Ha bir arşidük ha ötekisi.
292 Sanki siz bize diyorsunuz ki.
293 Sanki özellikle yapıyorsunuz, özellikle yapıyorsunuz.
294 Prens Murat vs.
295 O meşhur köprübaşı.
296 Burada Bilibin’in Rusça’ya çevirerek söylediği “koca kalpaklılar”, Fransızca’daki *les gros bonnets*’dir.
297 Dürenstein’deki çatışmanız değil.
298 Sözlerinden.
299 Eğer Prusya ittifaka girerse, Avusturya sıkıştırılır.
300 Fransa ile Avusturya arasında imzalanan Campo Formio Barış Antlaşması.
301 Kısaca.
302 Ortodoksların talanda yaman olduğunu söylerler.
303 Bütün bunlar güzel gözleri için.
304 Laf aramızda dostum.
305 Yaşayan görür.

XI

Ertesi gün geç uyandı. Olup bitenleri gözünün önüne getirdi, her şeyden önce aklına İmparator François'nın huzuruna çıkacağı geldi. Savunma Bakanı'nı, nazik Avusturyalı yaveri, Bilibin'i ve dün geceki konuşmayı hatırladı. Saraya gitmek için, çoktandır giymediği büyük üniformasını giyerek, taze, canlı, yakışıklı ve kolu askıda, Bilibin'in yazı odasına girdi. Odada kordiplomatikten dört kişi vardı. Bolkonski, Sefaret Yazmanı Prens İppolit Kuragin'le tanışıyordu. Bilibin onu ötekilerle de tanıştırdı.

Bilibin'e gelenler, kibar, genç, zengin ve neşeli insanlar; Viyana'da ve burada ayrı bir grup halinde toplanmışlardı ki, başkanları Bilibin onlara bizimkiler, *les nôtres* derdi. Hemen hemen yalnız diplomatlardan ibaret olan bu grup, askerî işlere ve politikaya karşı hiçbir ilgi göstermez, ancak yüksek sosyete çevresiyle, kadınlarla ilişkilerle ve devlet hayatına ait konularla ilgilenirdi. Görünüşe bakılırsa bu beyler Prens Andrey'i kendilerinden biri olarak (bu çok az insana bahşettikleri bir şerefti) gruplarına memnuniyetle aldılar. Nezaket gereği, konuşmaya başlamak için bir bahane olsun diye ona ordu ve savaş hakkında bazı sorular sordular, sonra konuşma yine ipsiz sapsız, şen şakrak bir gürültüyle dağıldı.

Diplomat arkadaşlardan birinin uğradığı bir başarısızlığı anlatan birisi, "İşin hoş tarafı," diyordu, "işin hoş tarafı şu ki, Londra'ya tayininin terfi etmek demek olduğunu, bunu böyle kabul etmesi gerektiğini, Şansölye, düpedüz yüzüne karşı söyledi. Siz artık suratının ne hale geldiğini bir düşünün."

"Ama bundan daha beteri var beyler, ben size Kuragin'i teslim ediyorum: Birisinin başına bir felaket mi geldi, bu Don Juan, bu korkunç adam, bundan hemen yararlanır."

Prens İppolit, bir *volter* koltuğuna gömülmüş, ayaklarını koltuğun kolları üzerinden sarkıtmıştı. Güldü.

"*Parlez - moi de ça,*"[306] dedi.

"Ah seni gidi Don Juan seni, seni gidi yılan!" diye bağrışmalar oldu.

Bilibin Prens Andrey'e döndü.

"Bilmezsiniz Bolkonski," dedi, "Fransız Ordusu'nun bütün vahşeti, az kalsın Rus ordusunun diyecektim, bu adamın kadınlara yaptıklarının yanında hiç kalır."

Prens İppolit, “*La femme est la compagne de l’homme*,”[307] dedi ve tek gözlüğü arkasından bacaklarını süzmeye başladı.

Bilibin ve *bizimkiler* İppolit’in yüzüne bakarak kahkahalarla güldüler.

Prens Andrey, karısından adeta kıskandığı bu İppolit’in (şimdi bunu itiraf ediyordu) bu toplantının maskarası olduğunu görüyordu.

Bilibin Bolkonski’ye fısıldadı:

“Size bir Kuragin ziyafeti çekeyim, politikadan söz ettiği zaman bir harikadır, kendi kendine verdiği değeri bir görmelisiniz.”

İppolit’in yanına oturdu ve alnını kırıştırarak onunla politikadan konuşmaya başladı. Prens Andrey’le ötekiler çevrelerinde toplandılar.

İppolit herkesi imalı bakışlarla süzerek söze başladı:

“*Le cabinet de Berlin ne peut pas exprimer un sentiment d’alliance, sans exprimer... comme dans sa dernière note... vous comprenez... vous comprenez... et puis si sa Majesté l’Empereur ne déroge pas au principe de notre alliance*...”[308] Sonra Prens Andrey’in kolunu yakalayarak, “*Attendez, je n’ai pas fini*...”[309] dedi, “*Je suppose que l’intervention sera plus forte que la non intervention. Et*...”[310] Sustu. “*On ne pourra pas imputer à la fin de non recevoir notre dépêche du 28 novembre. Voilà comment tout cela finira*.”[311]

Bolkonski’nin kolunu bıraktı, söyleyeceklerinin hepsini artık söyleyip bitirdiğini bununla anlatmış oluyordu.

Bilibin, keyfinden perçemi titreyerek, “*Demosthènes, je te reconnais au caillou que tu as caché dans ta bouche d’or!*”[312] dedi.

Hep gülüştüler. İppolit hepsinden çok güldü. Belli ki azap çekiyor, soluğu tıkanıyordu. Ama her zaman hareketsiz olan yüzünü şimdi altüst eden o kahkahaları da tutamıyordu.

Bilibin, “Hayır,” dedi, “bakın size ne söyleyeceğim. Bolkonski burada, Brünn’de ve evimde konuğumdur, onu burada sağlanabilir bütün eğlencelerle elimden geldiği kadar ağırlamak istiyorum. Viyana’da olsaydı iş kolaydı ama burada, *dans ce villain trou morave*[313] biraz güç olacak, bunun için hepinizin bana yardımını rica ediyorum. *Il faut lui faire les honneurs de Brünn*.[314] Siz tiyatroyu üzerinize alırsınız ben sosyeteyi, siz İppolit, elbette ki, kadınları.”

Bizimkilerden biri parmaklarının ucuna bir öpücük kondurarak, “Ona Ameli’yi göstermeli,” dedi, “nur parçasıdır.”

Bilibin, “Kısacası,” dedi, “bu kana susamış askeri, topluma kazandırmalıyız.”

Bolkonski saatine bakarak, “Beyler,” dedi, konukseverliğinizden yararlanacak zamanım kalmadı ne yazık ki, bana yol göründü.”

“Nereye böyle?”

“İmparatora.”

“Vay, vay, vay!”

“Haydi güle güle Bolkonski, güle güle Prens, yemeğe erkence gelin, bizi atlatmayın ha!..”

Bilibin Bolkonski’yi geçirirken, “İmparatorla konuştuğunuz zaman, ona asıl levazım, menzil ve beslenme işlerindeki düzeni övün,” dedi.

Bolkonski gülümseyerek yanıt verdi:

“Övmek isterdim ama elimden gelmeyecek sanıyorum.”

“Her neyse, olabildiğince çok konuşun. Huzuruna adam kabul etmeye bayılır, halbuki kendisi konuşmayı sevmez, çünkü beceremez, göreceksiniz...”

306 Hadi canım siz de...

307 Kadın, erkeğin arkadaşıdır.

308 Berlin kabinesi ittifak için meyil gösteremez, son notasında olduğu gibi... şeyi ifade etmeden... anlıyorsunuz ya... Bundan başka eğer Majeste İmparator antlaşmamızın ruhunu bozmazsa...

309 Durun, daha bitirmedim.

310 Öyle sanıyorum ki müdahale, bütün müdahalelerden daha güçlü olacaktır, ve...

311 Bizim 28 Kasım telgrafımız alınmamış olmakla iş bitmiş olmaz. İşte bütün bu iş böyle sona erecek.

312 Demostenes, seni altın ağzının içinde gizlediğin çakıl taşından tanıyorum.

313 Bu berbat Moravia çukurunda.

314 Ona Brünn’ü gezdirmeli.

XII

İmparator François, törende Avusturya subaylarının arasında, gösterilen yerde duran Prens Andrey'in yüzüne dikkatle bakmak, karşısında uzun kafasını sallamakla yetinmişti ama törenden sonra dünkü yaver, imparatorun kendisini kabul etmek istediğini Bolkonski'ye nezaketle bildirdi. İmparator François onu odanın ortasında ayakta kabul etti. Konuşmaya başlanmadan önce Prens Andrey'i hayrete düşüren şey, imparatorun, ne söyleyeceğini bilemeyerek, adeta sıkılıp utanması ve kızarması oldu.

"Söyleyin bakalım, çarpışma ne zaman başladı?" diye sordu.

Prens Andrey yanıt verdi. Bundan sonra aynı basitlikle başka sorular soruldu: "Kutuzov'un sağlığı yerinde mi? Krems'ten çıkalı çok oldu mu?" vs. İmparator sanki bütün amacı yalnızca belli sayıda soru sormakmış gibi konuşuyordu. Bu sorulara verilen yanıtların kendini ilgilendirmediği belliydi.

"Çarpışma saat kaçta başladı?" diye sordu.

Bolkonski heyecanlanarak, bütün bildiği, gördüğü şeylerin, kafasında çoktan hazırladığı tam ve doğru bir betimlemesini yapma fırsatına kavuştuğunu zannederek, "Bütün cephede savaşın saat kaçta başladığını Majestelerine arz edemeyeceğim," dedi, "ama bulunduğum Dürenstein'da, kıtalar akşam saat altıda saldırıya geçti."

İmparator gülümseyerek onun sözünü kesti:

"Kaç mil?"

"Nereden nereye kadar efendim?"

"Dürenstein'dan Krems'e kadar."

"Üç buçuk mil efendim."

"Fransızlar sol kıyıyı bıraktılar mı?"

"Casuslarımızın raporlarına göre geride kalanlar gece sallarla çekilip gitmişler."

"Krems'te yetecek kadar yem var mı?"

"Yetecek kadar temin edilme..."

İmparator onun sözünü kesti:

"General Schmidt saat kaçta vuruldu?"

"Saat yedide galiba."

“Saat yedide mi? Çok yazık, çok yazık.”

İmparator teşekkür etti, selam verip ayrıldı. Prens Andrey dışarı çıkınca çevresini sardılar hemen. Her yandan ona tatlı tatlı bakılıyor, tatlı sözler söyleniyordu. Dünkü yaver ona saraya inmediği için sitemde bulundu ve kendi evini teklif etti. Savunma Bakanı yaklaşarak, imparatorun onu üçüncü dereceden Maria Theresia nişanıyla ödüllendirmesi nedeniyle tebrik etti, imparatoriçenin mabeyincisi onu hükümdar adına davet etti. Arşidüşes de onu görmek istiyordu. Kime ne yanıt vereceğini şaşırmıştı, ancak birkaç dakika sonra kendini toplayabildi. Rus sefiri omzunu tuttu, pencereye doğru götürdü, onunla konuşmaya başladı.

Getirdiği haber, Bilibin’in sözlerinin aksine, sevinçle karşılanmıştı, Tanrı’ya şükretmek için ayin yapılması emredilmiş, Kutuzov’a Maria Theresia nişanının büyük haç rütbesi verilmiş, bütün orduya taltifler yapılmıştı. Bolkonski dört bir yandan davet olunmuş, bütün gün, belli başlı Avusturya erkânını ziyaret etmek zorunda kalmıştı. Ziyaretlerini akşamın beşinde bitirdikten sonra Prens Andrey savaşa ve Brünn yolculuğuna dair babasına yazacağı mektubu zihninde tasarlayarak Bilibin’in evine döndü. Bilibin’in oturduğu evin kaldırımında yarı yarıya eşya yüklü bir brıçka duruyordu. Bilibin’in uşağı Franz, güçbela taşıdığı bir bavulla kapıda göründü. (Bilibin’in evine gelmeden önce, Prens Andrey bir kitapçı dükkânına uğramış ve sefer sırasında vakit geçirmek için bazı kitaplar almış, kitapçıda epey oyalanmıştı.)

“Bu da ne?” diye sordu.

Franz bavulu brıçkaya güçlükle yüklerken, “*Ach, Erlaucht*,”[315] dedi, “*Wir ziehen noch weiter. Der Bösewicht ist schön wieder hinter uns her.*[316]”

Prens Andrey, “Nasıl? Ne oluyor?” diye Franz’ı sorguya çekti.

Bolkonski’yi, Bilibin karşıladı. Hep sakin olan o yüz şimdi heyecanlıydı.

“*Non non, avouez que c’est charmant, cette histoire du pont de Thabor* (Viyana’da bir köprü). *Ils l’ont passé sans coup férir*.”[317]

Prens Andrey hiçbir şey anlamıyordu.

“Yahu, siz nerelerdesiniz? Kentte arabacıların bile duyduğu bir şeyi nasıl olup da duymadınız?”

“Arşidüşesteydim. Orada bana böyle bir şeyden söz etmediler.”

“İyi ama, her tarafta göç hazırlığı yapıldığını da mı görmediniz?”

“Görmedim... Peki, işin aslı ne?” diye Prens Andrey sabırsızlıkla sordu.

“İşin aslı ne mi? İşin aslı şu ki, Fransızlar Auersberg’in savunduğu köprüyü geçtiler ve köprü uçurulmadı, Brünn yolu üzerinde Murat dörtnala geliyor, öyle ki, bugün yarın burada olur.”

“Burada olur ne demek? Peki ama köprü niçin havaya uçurulmamış, mademki lağımlıydı?”

“Ben de size bunu soracaktım. Bunun neden böyle olduğunu hiç kimse, hatta Napoléon’un kendisi bile bilmez.”

Bolkonski omuz silkti.

“Öyleyse, mademki köprü geçilmiş, ordu da mahvoldu demektir, ikiye bölünecek,” dedi.

Bilibin, “İşte sorun da burada ya,” diye yanıt verdi. “Dinleyin, size söylemiş olduğum gibi, Fransızlar Viyana’ya giriyorlar; mükemmel. Ertesi gün, yani dün, mareşal efendiler Murat, Lanne ve Bliard atlarına atladıkları gibi köprüye gidiyorlar. Her üçünün de Gaskonyalı oluşlarına dikkat edin. Baylar, diyor içlerinden biri, biliyorsunuz ki, Thabor Köprüsü lağım üstüne lağımlanmıştır, korkunç bir *tête de pont*[318] var önünde ve köprüyü havaya uçurmak, bizi geçirmemek emrini almış on beş bin askerle de korunmakta. ‘Ama bizim bu köprüyü almamız, hükümdarımız İmparator Napoléon’un hoşuna gidecek. Üçümüz gidelim bu köprüyü alalım,’ diyorlar, ötekiler de buna katılıyor ve gidip köprüyü alarak geçiyorlar, şimdi ordularıyla Tuna’nın bu tarafına, bizim üstümüze, sizin üstünüze ve getirdiğiniz haberin üstüne doğru yürümekteler.”

Prens Andrey üzüntüyle, “Şakayı bırakın,” dedi.

Bu haber Prens Andrey için hem hüzün vericiydi, hem hoştu. Rus ordusunun böyle çaresiz bir durumda bulunduğunu öğrenir öğrenmez onu bu durumdan kurtarmanın özellikle kendisine düştüğü aklına gelmişti. Kendisini silik bir subay durumundan çekip alacak, şan ve şeref yolunu açacak olan bir Toulon da işte buydu. Daha Bilibin’i dinlerken orduya nasıl dönüp kurulda orduyu kurtaracak biricik teklifi yapacağını ve planın gerçekleştirilmesi bu işin nasıl yalnız kendisine verileceğini içinden geçirmişti.

“Şakayı bırakın,” dedi.

“Şaka etmiyorum,” diye Bilibin devam etti. “Bundan daha doğru ve hazin bir şey olamaz. Bu baylar, köprüye yapayalnız varıyorlar, beyaz mendil sallıyorlar; mütareke yapıldığını ve kendilerinin, mareşallerin, Prens Auersberg’le müzakereye geldiklerini bildiriyorlar. Nöbetçi subay onları *tête de pont*’a bırakıyor. Onlar ona bir sürü Gaskonya masalı okuyorlar.

Diyorlar ki, savaş bitmiştir, İmparator François Napoléon'la görüşmek istediğini bildirmiştir. Kendileri Prens Auersberg'i görmeye gelmişlerdir, falan filan. Subay Auersberg'e haber yolluyor, bizim baylarsa subayları kucaklıyor, şakalaşıyor, topların üzerine biniyor, bu sırada da bir Fransız taburu kimseye görünmeden köprüye giriyor, patlayıcı maddelerle dolu çuvalları suya atıyor ve *tête de pont*'a doğru ilerliyor. Sonunda tümgeneralin kendisi, bizim sevgili Prens Auersberg von Nautren geliyor. 'Sevgili düşman! Avusturya Ordusu'nun gözbebeği, Türkiye çarpışmalarının kahramanı! Düşmanlık bitti, birbirimize ellerimizi uzatabiliriz, Prens Auersberg'i tanımak arzusuyla İmparator Napoléon yanıp tutuşuyor.' Sözün kısası bu baylar; boşuna Gaskonyalı denmemiş onlara; Auersberg'i güzel sözlerle öyle sersemletiyorlar, Fransız mareşalleriyle böyle çabucak ahbap oluverişinden o öyle bir afallıyor, Murat'ın pelerini, devekuşu türlerinin manzarası gözlerini öyle bir alıyor ki, *qu'il n'y voit que du feu, et oubli celui qu'il devait faire, faire sur l'ennemi*."[319] Sözlerinin hızla akışına rağmen, Bilibin, zevkine iyice varılabilmesine vakit kalsın diye bu *mot*'dan[320] sonra durmayı unutmadı, sonra devam etti: "Fransız taburu koşar adım köprübaşına giriyor, topları çiviliyorlar; köprü artık zapt edilmiştir. Ama işin daha parlak tarafı şu ki," diye heyecanını kendi hikâyesinin büyüsüyle yatıştırarak devam etti: "Lağımların ve köprünün havaya uçurulması için işaret verecek olan topun başındaki çavuş, bu çavuşçuk, Fransızların koşarak köprüye geldiklerini görünce, ateş etmek istiyor ama, Lanne onun elini tutuyor. Herhalde çavuş generalinden akıllıymış; Auersberg'e yaklaşıyor ve diyor ki: 'Prens, bakın Fransızlar bizi aldatıyor!' Eğer çavuş konuşmakta devam ederse oyunun kaybedileceğini Murat anlıyor. Yapma bir hayretle –herif halis Gaskonyalı– Auersberg'e dönüyor: 'Dünyaca ünlü Avusturya disiplini nerede kaldı,' diyor, 'astlarınızdan birinin sizinle böyle konuşmasına izin veriyorsunuz!' Dâhiyane. *C'est génial. Le prince d'Auersberg se pique d'honneur et fait mettre le sergent aux arrêts. Non, mais avouez que c'est charmant toute cette histoire du pont de Thabor. Ce n'est ni bêtise, ni lâcheté...*"[321]

Prens Andrey kendini bekleyen kül rengi kaputları, yaralıları, barut dumanını, ateş seslerini, şan ve şerefi hayalinden geçirerek, "*C'est trahison peut être*,"[322] dedi.

Bilibin, "*Non plus. Cela met la cour dans de trop mauvais draps*,"[323] diye devam etti, "*Ce n'est ni trahison, ni lâcheté, ni bêtise; c'est comme à Ulm...*"[324] Sanki söylemek istediği şeyin tam kelimesini ararken

düşünüyormuş gibi yaptı. “*C’est... c’est du Mack. Nous sommes mackés,*”[325] diye bir *mot,* taze bir *mot*, yinelenecek *mot*’lardan birini savurduğunu düşünerek sustu.

Alnında o zamana kadar toplanmış bulunan kırışıklar, memnuniyetini gösterircesine ansızın kayboldu; o hafifçe gülümseyip tırnaklarını süzmeye başladı.

Kalkıp odasına doğru giden Prens Andrey’e, “Nereye gidiyorsunuz?” dedi.

“Yola çıkıyorum.”

“Nereye?”

“Orduya.”

“Hani iki gün daha kalacaktınız?”

“Öyleydi ama hemen yola çıkıyorum.”

Prens Andrey yol hazırlığı için emirler verip odasına çekildi.

Bilibin onun odasına gelerek, “Biliyor musunuz azizim,” dedi, “sizi düşündüm. Ne diye gidiyorsunuz?”

Düşüncesinin reddedilemezliğinin kanıtıymış gibi, yüzündeki bütün kırışıklar kayboldu.

Prens Andrey karşısındakine soran gözlerle baktı ama yanıt vermedi.

“Niçin gidiyorsunuz? Biliyorum, görevinizin ordu tehlikedeyken ona koşmak olduğunu düşünüyorsunuz. Evet, bunu anlıyorum dostum, kahramanlıktır bu.”

Prens Andrey, “Hiç de öyle değil,” dedi.

“Ama siz *un philosophe*’sunuz,[326] bari tam olun, soruna bir de başka taraftan bakın, göreceksiniz ki, göreviniz, tam tersi, kendinizi korumaktır. Başka bir işe yaramayanlara bırakın bunu. Size geri dönmeniz emri verilmemiştir, buradan gitmenize de izin verilmedi. Bu durumda kalabilirsiniz; bizimle birlikte, yazgınız sizi nereye sürüklerse oraya gidebilirsiniz. Olmütz’e gidileceği söyleniyor. Olmütz çok şirin bir kent. İkimiz benim kaleskada yolculuk ederiz.”

“Şakayı bırakın, Bilibin,” dedi Bolkonski.

“Size apaçık ve dostça söylüyorum. Düşünün. Nereye ve niçin gidiyorsunuz, burada kalmanız mümkünken? Sizi bekleyen iki şey var (sol gözünün üstünde bir kırışıklık belirdi): Ya orduya ulaşamazsınız, barış imzalanır ya da Kutuzov ordusuyla birlikte yenilgi ve utanç.”

Ve Bilibin savının çürütülemezliğini düşünerek alnının kırışıklarını giderdi.

Prens Andrey soğuk bir edayla, “Ben bu konuda bir hüküm veremem,” dedi ve şöyle düşündü: “Ben, orduyu kurtarmaya gidiyorum.”

“*Mon cher, vous êtes un héros,*”[327] dedi Bilibin.

315 (Alm.) Ah Ekselans.

316 (Alm.) Daha uzaklara gidiyoruz, şerir yine peşimizde.

317 Hayır, hayır, bu Tabor Köprüsü hikâyesinin hoş olduğunu itiraf edin. Tek kurşun atmadan geçtiler.

318 Köprübaşı.

319 Yalnız parıltısını görüyor ve düşmanın üzerine açacağı ateşin parıltısını unutuyor.

320 Sözden.

321 Prens Auersberg’in onuru harekete geliyor ve çavuşu hapsettiriyor. Hayır, kabul ediniz ki bütün bu Thabor Köprüsü hikâyesi nefistir. Bu ne ahmaklık, ne de alçaklıktır...

322 Belki ihanet.

323 O da değil. Bu konu sarayı çok zor bir duruma düşürecek.

324 Bu, ne ihanet ne alçaklık ne de ahmaklıktır; bu, Ulm gibi bir şey...

325 Bu... bu Mackçılıktır. Biz Macklaştık.

326 Bir filozof.

327 Dostum, siz bir kahramansınız.

XIII

Aynı gece Savunma Bakanı'yla vedalaşan Bolkonski, orduya doğru (Kerms yolu üzerinde Fransızların eline geçmekten çekine çekine, orduyu nerede bulacağını kendisi de bilmeden) yola çıktı.

Brünn'de bütün saray halkı eşyalarını topluyordu, büyük denkler Olmütz'e gönderilmişti bile. Prens Andrey Etseldorf dolaylarında Rus Ordusu'nun büyük bir hızla ve dağılarak geri çekildiği yola vardı. Yol, yük taşıyan arabalarla öyle tıkanmıştı ki artık arabayla ilerlemeye olanak yoktu. Kazakların amirinden bir at ve bir kazak aldıktan sonra Prens Andrey başkomutanı ve arabasını aramaya koyuldu. Yol boyunca ordunun durumuna dair en kötü söylentiler kulağına kadar geliyor, kaçmakta olan ordunun perişan hali bu söylentileri doğruluyordu.

"*Cette armée russe que l'or de l'Angleterre a transportée des extrémités de l'univers, nous allons lui faire éprouver le même sort (le sort de l'armée d'Ulm)*.[328]"

Seferin başlangıcında Napoléon'un ordusuna verdiği emirdeki bu sözleri hatırladı; bu sözler onda hem bu dâhi kahramana karşı bir hayranlık, hem kırılmış bir gurur duygusu, hem şan ve şeref ümitleri uyandırdı. "Ya ölmekten başka yapılacak şey kalmamışsa," diye düşündü. "Adam sen de, kaderimde varsa, bu işte de başkalarından aşağı kalmam."

Prens Andrey bu sonsuz, bu birbirine karışmış birliklere, yük arabalarına, yük taşıyan hayvanların oluşturduğu kollara, topçulara ve sonra tekrar yük arabalarına ve bunlara yığılarak çamurlu yolu üç dört sıra halinde tıkayan, akla gelebilecek her çeşit arabaya tiksintiyle bakıyordu. Her yandan; ileriden, geriden, sesin duyulabileceği her yerden tekerlek gürültüleri, sandıkların, talikaların, top kundaklarının takırtıları, nal sesleri, kırbaç şaklamaları, görevlilerin çığlıkları, emir erlerinin, askerlerin, subayların küfürleri geliyordu. Yol kıyılarında artsız arasız, kimi parçalanarak devrilmiş, kimisi sağlam olarak yıkılmış beygir leşleri, parçalanmış arabalar vardı. Arabaların üzerlerinde tek başlarına, ne bekledikleri bilinmez askerler oturuyordu. Arada bir de, sıradan ayrılıp küme küme komşu köyleri boylayan, yahut köylerden tavuk, koyun, saman veya başka bir şeyler doldurulmuş çuvallarla dönen askerler görünüyordu.

İnişlerde, yokuşlarda kalabalık bir kat daha iç içe giriyor ve kesilmeyen bir uğultu yükseliyordu. Dizlerine kadar çamura batmış askerler elleriyle toplara ve mühimmat arabasına asılmışlardı. Kamçılar şaklıyor, oklar kırılıyor, haykırışlar boğazları yırtıyordu. Yürüyüşü idare eden subaylar arabaların arasında gidip geliyorlardı. Bu uğultu içinde sesleri güçbela işitiliyor, bu karmakarışıklığın önüne geçebilmekten umudu kestikleri yüzlerinden okunuyordu.

Bolkonski Bilibin'in sözlerini hatırlayarak içinden, "*Voilà le cher*[329] Ortodoks ordusu," dedi.

Bu adamlardan herhangi birisine başkomutanın nerede olduğunu sormak isteğiyle bir arabaya yaklaştı. Tam karşıdan tek atlı acayip bir araba geliyordu; görünüşe göre, askerlerin ellerine geçirebildikleri derme çatma parçalarla yaptıkları talika, *kabriole* ve kaleska arası bir araba. Arabayı bir asker kullanıyor, baştan aşağı şallara sarılmış bir kadın, yağmurluğun ve deri körüğün altında oturuyordu. Andrey yaklaştı, askere soracağını sormak üzereydi ki arabadaki kadının umutsuz çığlıkları dikkatini çekti. Katarı idare eden subay, arabayı kullanılan askeri, öteki arabaları geçmek istediği için dövüyor, kırbaç arabanın yağmurluğuna çarpıyordu. Kadın acı acı haykırıyordu. Prens Andrey'i görünce yağmurluktan sıyrıldı ve halı örneği şalın altından çıkardığı zayıf ellerini sallayarak bağırdı:

"Yaver, yaver, Tanrı aşkına... Koruyun beni... Nedir bu başıma gelenler? Ben yedinci avcı kıtası doktorunun karısıyım. Bırakmıyorlar... Yollarda kaldık... Bizimkileri kaybettik..."

"Şimdi senin pastırmanı çıkarırım, dön!" diye bağırdı askere öfkelenen subay. "Yükünle beraber geri dön."

Doktorun karısı haykırıyordu:

"Yaver bey, koruyun beni... Nedir bu?"

Prens Andrey, subaya yaklaşarak, "Bu arabanın geçmesine izin verin," dedi, "içinde bir kadın bulunduğunu görmüyor musunuz?"

Subay ona baktı ve yanıt vermeden askere döndü:

"Seni gebertirim... Geri bas..."

Prens Andrey dişlerini sıkıp yineledi:

"Yol verin diyorum size."

Subay ansızın, sarhoşça bir öfkeyle, "Sen kim oluyorsun?" dedi. "Sen kim oluyorsun? Sen (sen'in üzerine basıyordu) sen buranın amiri misin yoksa? Burada amir benim. Sen geri bas," diye yineledi, "pastırmanı çıkarırım."

Anlaşılan, bu tarz konuşma subayın hoşuna gidiyordu.

Arkadan bir ses geldi:

“Haddini bildirdi yaverciğe.”

Prens Andrey gördü ki subay ne dediğini bilmeyecek durumda. Anladı ki, kendisinin arabadaki doktor karısını koruması, dünyada en çok korktuğu şeyi, *ridicule*[330] dediğimiz şeyi doğurmakta. Ama içgüdülerinin denetimsizliğine kapıldı. Subay daha sözlerinin sonunu getirmeye vakit bulmadan Prens Andrey öfkeden allak bullak bir yüzle ona yaklaştı ve kamçısını kaldırdı:

“Bırrrrakın, geç-sin-ler!”

Subay elini silkti ve acele acele uzaklaştı.

“Bütün bu kargaşalık bunların, genelkurmaydakilerin yüzünden,” diye mırıldandı, “dilediğinizi yapın.”

Kendisine “kurtarıcı” diyen doktorun karısının yanından Prens Andrey başı yerde hızla uzaklaştı ve bu alçaltıcı sahneyi en küçük ayrıntısına kadar tiksintiyle hatırlayarak başkomutanın bulunduğunu söyledikleri köye doğru atını sürdü.

Köye varınca attan indi, birkaç dakika olsun dinlenmek, bir şeyler yemek ve kendisine eziyet eden bütün o küçültücü düşünceleri apaçık görebilmek niyetiyle önüne çıkan ilk eve yürüdü. Bunlar asker değil hergele sürüsü, diye düşünüp evin penceresine yaklaşırken tanıdık bir ses onu adıyla çağırdı.

Çevresine bakındı. Küçük bir pencerede Nesvitski’ nin güzel yüzü görünüyordu. Nesvitski ağız dolusu bir şeyler çiğneyip eliyle işaret ederek onu çağırıyordu.

“Bolkonski, Bolkonski... Duymuyor musun yahu? Çabuk buraya gel!” diye bağırıyordu.

Prens Andrey eve girince Nesvitski ile başka bir yaverin bir şeyler yediklerini gördü. Telaşla Bolkonski’ye yeni bir haber duyup duymadığını sordular. Andrey, onların yakından tanıdığı o yüzlerinde telaş, korku ve kuşku okudu. Bu, Nesvitski’nin her zaman gülümseyen yüzünde iyice belli oluyordu.

Bolkonski, “Başkomutan nerede?” diye sordu.

Yaver, “Burada, şu evde,” diye yanıt verdi.

Nesvitski, “Peki, barış ve silahların teslimi haberi doğru mu?” diye sordu.

“Ben de size soracaktım. Size zorlukla yetişebildim, bundan başka bir şey bilmiyorum.”

“Kardeşim, burada durum berbat, facia. Pişman oldum kardeşim, Mack’la alay etmiştik, biz ondan beter hale düştük,” dedi Nesvitski. “Hadi otur da, biraz bir şeyler ye.”

Öteki yaver, “Prens, şimdi ne araba bulabilirsiniz ne de başka bir şey, sizin Piyotr kim bilir nerede,” dedi.

“Peki, ya karargâh?”

“Znaym’da geceliyoruz.”

Nesvitski, “Ben de gerekli şeyleri iki beygire yükledim,” dedi, “benim denkleri de doğrusu mükemmel bağladılar. Artık istersen Bohemya dağlarını aş. Durum kötü, kardeşim. Peki ya sana ne oluyor, hasta gibisin, niye böyle titriyorsun?”

Prens Andrey, “Bir şeyim yok,” diye yanıt verdi.

Az önce rastladığı kadını ve katar subayını hatırlamıştı.

“Başkomutan burada ne yapıyor?” diye sordu.

Nesvitski, “Bundan ben de bir şey anlamıyorum,” dedi.

Prens Andrey, “Ben bir şey anlıyorum, diz boyu kepazelik ve yine kepazelik!” diyerek başkomutanın bulunduğu eve gitti.

Prens Andrey, Kutuzov’un arabasının, yüksek sesle konuşan maiyet ve kazakların bitkin binek atlarının yanından geçerek avluya girdi. Kutuzov, Prens Andrey’e söylemiş oldukları gibi, Prens Bagration ve Veiroter’le birlikte köylü kulübesindeydi, Veiroter, ölen Schmidt’in yerine gelen Avusturya generaliydi. Avluda küçük Kozlovski, bir yazıcının karşısına çömelmişti. Yazıcı devrilmiş bir küçük fıçının üzerinde acele acele yazı yazıyordu. Üniformasının yenlerini sıvamıştı. Kozlovski’nin yüzü çok yorgundu, onun da gece uyumadığı belliydi. Prens Andrey’e baktı, başıyla bir işaret bile yapmadı.

“İkinci satır... Yazdın mı?” diye yazdırmakta devam etti. “Kiev Humbaracı Alayı, Podoli...”

Yazıcı öfkeyle ve saygısızca Kozlovski’ye gözlerini dikerek, “Yetişilmiyor, komutanım,” dedi.

Bu sırada kapının arkasından Kutuzov’un yabancı bir sesle kesilen, heyecanlı, rahatsızlık ifade eden sesi geldi. Bu seslerden, Kozlovoski’nin kendisine karşı gösterdiği ilgisizlikten, bitik bir haldeki yazıcının saygısızlığından, yazıcıyla Kozlovski’nin başkomutanın bu kadar yakınında bir fıçının yanında yere oturmuş bulunmalarından ve beygirleri tutan

Kazakların yüksek sesle kulübenin penceresinin altında gülüşmelerinden, bütün bunlardan Prens Andrey feci bir şeyler olacağını hissediyordu.

Prens Andrey ısrarla Kozlovski'yi sorguya çekti.

Kozlovski, "Prens, şimdi Bagration'a talimat veriliyor..." dedi.

"Ya teslim olma konusu?"

"Öyle bir şey yok, çarpışma için tüm hazırlıklar yapıldı."

Prens Andrey seslerin geldiği kapıya doğru yürüdü. Ama tam kapıyı açmak isterken odada sesler kesildi, kapı kendiliğinden açıldı ve Kutuzov şiş yüzünde kartal burnuyla eşikte göründü. Prens Andrey, Kutuzov'un tam karşısında duruyordu ama başkomutanın sağlam tek gözünün ifadesinden belliydi ki, düşünce ve kuşkuları kendisini burnunun ucunu görmeyecek kadar meşgul etmekteydi. Yaverinin yüzüne baktı, onu tanımadı. Kozlovski'ye,"E, bitti mi?" diye sordu.

"Bir dakika, Ekselans."

Bagration; orta boylu, Doğulular gibi sert ve hareketsiz yüzlü, kuru, orta yaşta bir adam; başkomutanın arkasından dışarı çıktı.

Prens Andrey yüksek sesle, "Geldiğimi bildirmekle şeref duyarım," dedi ve bir zarf uzattı.

"Ha, Viyana'dan mı? İyi, sonra konuşuruz, sonra."

Kutuzov Bagration'la birlikte kapının önüne çıktı ve ona, "Hadi Prens, güle güle," dedi, "İsa yardımcın olsun. Zorlu çarpışmalar için seni takdis ederim."

Kutuzov'un yüzü ansızın yumuşamış, gözleri sulanmıştı. Sol eliyle Bagration'u kendine çekti ve yüzüklü sağ eliyle (belli bir alışkanlık hareketiyle) haç çıkararak onu takdis etti, yanağını uzattı ama Bagration onu boynundan öptü.

Kutuzov, "İsa yardımcın olsun," diye yineledi, arabaya doğru yürüdü, Bolkonski'ye, "Bin sen de benimle," dedi.

"Ekselans, ben burada kalıp yararlı olmak isterdim. Prens Bagration'un kıtasıyla kalmama izin verin."

"Otur," dedi Kutuzov ve Bolkonski'nin işi ağırdan aldığını görünce, "bana iyi subaylar gerekli," dedi.

Arabaya bindiler ve birkaç dakika konuşmadan gittiler.

Bolkonski'nin yüreğinden geçenleri yaşlı bir adam kavrayışıyla anlamış gibi, "Daha yapılacak çok, çok iş var," dedi ve kendi kendine konuşuyormuş gibi ekledi: "Eğer yarın onun birliğinin onda biri geri dönebilirse Tanrı'ya şükredelim."

Prens Andrey Kutuzov’a baktı ve İsmail’de Kutuzov’un başını delip geçen kurşunun şakağındaki tertemiz yıkanmış yara yeri ve akmış gözü, yarım arşın ötesinde istemeye istemeye gözüne çarptı. İçinden, “Doğrusu, bu adamların ölümlerinden bu kadar rahat konuşmaya onun hakkı var,” dedi.

“Ben de bunun için beni bu müfrezeye göndermenizi rica ediyorum,” dedi.

Kutuzov yanıt vermedi. Kendine söyleneni çoktan unutmuş gibiydi, düşünceli görünüyordu. Beş dakika sonra Kutuzov arabanın yumuşak yaylarıyla tatlı tatlı sarsılarak Prens Andrey’e döndü. Yüzünde hiç heyecan izi yoktu. İmparatorla yaptığı görüşmenin ayrıntılarına, Krems konusu hakkında sarayda yürütülen görüşmelere ve ikisinin de tanıdığı bazı kadınlara dair Bolkonski’yi ince bir alayla sorguya çekti.

328 İngiliz altınının dünyanın öbür ucundan getirdiği bu Rus ordusuna biz aynı kaderi (Ulm Ordusu’nun kaderini) yaşatacağız.
329 İşte, değerli...
330 Gülünç.

Kutuzov, kumandasındaki ordunun çıkmazda olduğunu kasımın birinde casuslarından öğrenmişti. Casus, Fransızların büyük kuvvetlerle Viyana Köprüsü'nü geçerek Kutuzov kuvvetlerinin Rusya'dan gelmekte olan kıtalarla birleştikleri yola doğru ilerlediklerini bildirmişti. Kutuzov Krems'te kalmaya karar verirse, Napoléon'un yüz elli bin kişilik ordusu, bütün ulaşım hatlarını kesecek, bitkin bir halde bulunan kırk bin kişilik ordusunu çevirecek, o da Mack'ın Ulm'daki durumuna düşecekti. Rusya'dan gelen kıtalarla ulaşımını sağlayan yolu bırakmaya karar verecek olursa düşmanın üstün kuvvetlerine karşı savunma savaşları vererek Bohemya dağlarının sarp bölgelerine girmek zorunda kalacak, Bucksgeuden ile birleşme sağlamak ümidinden vazgeçecekti. Yok eğer Rusya'dan gelen ordularla birleşmek için Krems yolundan Olmütz'e doğru çekilmeye karar verirse Viyana Köprüsü'nü geçmiş bulunan Fransızlar tarafından yolunun kesilmesi tehlikesine düşecek ve böylelikle kendini iki taraftan çevirecek olan üç misli kuvvetli bir düşmanla yürüyüş halinde, bütün arabaları ve yükleriyle çatışmayı kabul etmek zorunda kalacaktı.

Kutuzov bu sonuncu olasılığı seçti.

Casusun raporuna göre Viyana Köprüsü'nü geçen Fransızlar, Kutuzov'un geri çekilme hattı üzerinde ve yüz verstten fazla ileride olan Znaym'a doğru, zorlu bir yürüyüşle ilerliyorlardı. Znaym'a Fransızlardan önce ulaşmak, orduyu kurtarmak için büyük ümit kapısı açmak demekti, Fransızlara kendinden önce Znaym'a ulaşmak fırsatını vermekse herhalde Ulm'daki ordu gibi kendi ordusunun da şerefini çiğnetmek yahut topyekûn mahvolmak anlamına geliyordu. Ama bütün orduyla oraya Fransızlardan önce varmak olanaksızdı. Fransızların Viyana'dan Znaym'a gidecekleri yol Rusların Krems'ten Znaym'a gidecekleri yoldan daha kısa, daha iyiydi.

Kutuzov haberi aldığı gece, Bagration'un dört bin kişilik öncüsünü, dağlardan sağa, Krems-Znaym yolundan Viyana-Znaym yoluna yolladı. Bagration bu geçidi dinlenmeden geçecek, Viyana'yı önüne, Znaym'ı arkasına alarak duracak, buraya Fransızlardan önce ulaşabilirse, onları elinden geldiği kadar alıkoyacaktı. Kutuzov'a gelince; bütün ağırlıklarıyla Znaym'a doğru hareket etti.

Bagration aç, yalınayak askerlerle sarp dağlarda, fırtınalı bir gecede kırk beş verst gidip mevcudunun üçte birini kaybederek Viyana-Znaym yolu üzerinde Hollbrun'a; Viyana'dan Hollbrun'a hareket eden Fransızlardan birkaç saat önce ulaştı. Znaym'a varabilmesi için Kutuzov'un ağırlıklarıyla daha bütün bir gün yürümesi gerekiyordu, bundan dolayı da Bagration orduyu kurtarabilmek için Hollbrun'da karşılaştığı düşman ordusunu bütün bir gün, bitkin, aç dört bin askeriyle tutmak zorundaydı ki, bunun olanaksızlığı apaçıktı. Ama kaderin cilvesi olmazı olur kıldı. Viyana Köprüsü'nü Fransızların eline çatışmasız geçiren hilenin başarısı, Murat'yı Kutuzov'u da aynı şekilde aldatmayı denemeye sevk etti. Murat, Znaym yolu üzerinde Bagration'un zayıf güçlerine rastlayınca bunu Kutuzov'un bütün ordusu sanmıştı. Bu orduyu mutlaka ezebilmek için Viyana yolunda geciken güçlerini bekledi ve bu amaçla her iki ordunun da konumlarını değiştirmelerini, yerlerinden kıpırdamamalarını şart koşarak üç günlük bir ateşkes teklif etti. Murat, barış görüşmelerinin başlamış olduğunu, bundan dolayı boşuna kan akmasının önüne geçmek için ateşkes teklifinde bulunduğunu temin ediyordu. İleri karakolda duran Avusturya Generali Kont Nostits, Murat'nın temsilcisinin sözlerine inandı, Bagration müfrezesinin önünü açarak çekildi. Başka bir temsilci de Rus hatlarına gelerek barış görüşmesine dair aynı haberi getirdi, Rus kıtalarına üç günlük ateşkes teklifinde bulundu. Bagration ateşkes teklifini ne kabul ne de reddedebileceği yanıtını verdi, kendisine yapılan teklifi bildirmek üzere yaverini Kutuzov'a yolladı.

Kutuzov için ateşkes, vakit kazanmanın, Bagration'un yorgun askerlerini dinlendirmenin, arabalarla yükleri (bunların hareketleri Fransızlardan gizlenmişti) Znaym'a doğru hiç olmazsa bir menzil daha ilerletebilmenin biricik yoluydu. Ateşkes teklifi orduyu kurtarmak için biricik ve beklenmedik bir olanak veriyordu. Bu haberi alır almaz Kutuzov, yanında bulunan Kurmay General Vinsengerode'yi hemen düşman karargâhına gönderdi. Vinsengerode yalnız ateşkesi kabul etmekle kalmayacak, teslim olma şartlarını da teklif edecekti. Kutuzov, bir yandan da yaverlerini, bütün ordunun, Krems-Znaym yolu üzerindeki nakliye arabalarının yürüyüşlerini, mümkün olduğu kadar hızlandırmak için geriye yolladı, Bagration'un aç, bitkin müfrezesi nakliye arabalarının ve bütün ordunun bu hareketlerini maskeleyerek kendinden sekiz kat güçlü düşmanın karşısında bir başına kımıldamadan duracaktı.

Kutuzov'un, gerek kendini hiçbir sorumluluk altına sokmayan ve taşıt arabalarından bir kısmına geçip gidebilmeleri için zaman kazandıracak olan teslim teklifi hakkında, gerekse Murat'nın yaptığı yanlışlığın çok çabuk ortaya çıkacağı konusunda yaptığı tahminler gerçekleşmişti. Hollbrun'dan 25 verst uzakta Schönbrunn'da bulunan Napoléon, Murat'nın raporunu, ateşkes ve teslim projelerini alır almaz hilenin farkına vardı ve Murat'ya aşağıdaki mektubu yazdı:

> *Au prince Murat. Schoenbrunn, 25 brumaire (16 novembre) en 1805 à huit heures du matin.*
>
> *"Il m'est impossible de trouver des termes pour vous exprimer mon mécontentement. Vous ne commandez que mon avant garde et vous n'avez pas le droit de faire d'armistice sans mon ordre. Vous me faites perdre le fruit d'une campagne. Rompez l'armistice sur-le-champ et marchez à l'ennemi. Vous lui ferez déclarer, que le général qui a signé cette capitulation, n'avait pas le droit de le faire, qu'il n'y a que l'Empereur de Russie qui ait ce droit.*
>
> *"Toutes les fois cependant que l'Empereur de Russie ratifierait la dite convention, je la ratifierai; mais ce n'est qu'une ruse. Marchez, détruisez l'armée russe... vous êtes en position de prendre son bagage et son artiller.*
>
> *"L'aide-de-camp de l'Empereur de Russie est un... Les officiers ne sont rien quand ils n'ont pas de pouvoirs: celui-ci n'en avait point... Les Autrichiens se sont laissé jouer pour le passage du pont de Vienne, vous vous laissez jouer par un aide-de-camp de l'Empereur. Napoléon."*[331]

Bonaparte'ın yaveri bu müthiş mektupla dörtnala Murat'ya doğru yola çıktı. Generallerine güvenemediğinden, Bonaparte kendisi de hazır kurbanı kaçırmamak için muhafız kıtalarıyla savaş meydanına doğru yol aldı. Bagration'un 4000 kişilik müfrezesi ise neşeyle, ateş yakarak kurunuyor;

ısınıyor üç günden beri ilk defa *kaşa*’larını pişiriyor, ama kendilerini neyin beklediğini bilmiyorlardı.

331 “Prens Murat’ya, Schönbrunn, 25 Brümer (16 Kasım)

“1805 y. Sabah saat 8

“Size duyduğum rahatsızlığı anlatabilmek kelime bulamıyorum. Siz sadece benim öncüme kumanda ediyorsunuz: Benim emrimi almadan ateşkes yapmaya hakkınız yok. Siz bana seferin kazancını kaybettiriyorsunuz. Derhal ateşkesi bozun ve düşmanın üstüne yürüyün. Teslim olmayı imza eden generalin bunu yapmaya hakkı olmadığını, ancak Rusya imparatorunun bu hakka sahip olduğunu ona bildirin.

“Ama, eğer Rusya imparatoru da söz konusu olan şartlara razı olursa, Rus Ordusu’nu yok edin... Siz onun mühimmatını ve topçusunu ele geçirebilecek bir durumda bulunuyorsunuz.

“Rus imparatorunun general yaveri bir... Yetkileri olmadığı zaman subaylar hiçtirler; onun da yoktur... Viyana Köprüsü’nün geçilmesinde Avusturyalılar aldatıldılar, siz de imparatorun bir yaveri tarafından aldatılıyorsunuz. Napoléon”

XV

Kutuzov'dan istediği şeyde ısrarcı olan Prens Andrey, akşam saat dörtte Grunt'a geldi, Bagration'un yanına çıktı. Bonaparte'ın yaveri henüz Murat'nın kıtasına gelmemiş ve muharebe henüz başlamamıştı. Bagration'un kıtasında işlerin gidişatına dair hiçbir şey bilinmiyor, barıştan söz ediliyor ama bunun mümkün olabileceğine inanılmıyordu. Savaştan söz ediliyor, ama savaşın henüz uzak olduğu düşünülüyordu.

Bolkonski'yi sevilen ve güvenilen bir yaver olarak tanıyan Bagration, onu ilgiyle, güleryüzle karşıladı, bugün ya da yarın çatışmanın başlayacağını söyledi, onu çatışma sırasında kendi yanında bulunmak, düzenli bir geri çekilmeyi sağlamak için (ki bu da çok önemliydi) artçıda kalmakta tamamıyla serbest bıraktı.

Sonra sanki Bolkonski'yi sakinleştirmek istiyormuş gibi, "Ama bugün herhalde bir şey olmaz," dedi.

Bagration, "Bu, eğer madalya alması için gönderilmiş genelkurmay züppelerinden biri ise madalyasını artçıda kalarak da alır. Yok benim yanımda bulunmak isterse varsın bulunsun... Cesur bir subaysa işe yarar," diye düşünmüştü. Prens Andrey yanıt vermedi, kendisine bir görev verilirse nereye gideceğini görmek amacıyla mevzileri dolaşmak, kıtaların dağılımını öğrenmek için izin istedi. Birliğin, özenle giyinip kuşanmış, yüzükparmağında elmas bir yüzük bulunan, berbat fakat istekle Fransızca konuşan yakışıklı nöbetçi subayı, Prens Andrey'e eşlik etmek teklifinde bulundu.

Her tarafta, sırılsıklam, yüzleri kederli, sanki bir şeyler arayan subaylar, köyden kapıları, sıraları, çitleri söküp taşıyan askerler görünüyordu.

Kurmay subay bu askerleri göstererek, "İşte bu milletten kurtulamıyoruz; komutanları salıveriyor onları. Kendileri de işte şurada (yiyecek içecek satan ordu kantininin kurulmuş çadırını gösterdi) toplanıp oturuyorlar. Daha bu sabah hepsini kovdum; bakın yine dolu. Yaklaşıp şunları ürkütmeli. Prens bir bakın," dedi.

Henüz hiçbir şey yemeye vakit bulamamış olan Prens Andrey de, "Yaklaşalım," dedi, "ben de biraz peynir ekmek alırım."

"Ne diye söylemediniz? Size kendi tuzumu ekmeğimi ikram ederdim."

Atlardan indiler, ordu kantininin çadırına girdiler, birkaç subay, kızarmış, yorgun yüzleriyle masalara oturmuşlar, yiyip içiyorlardı.

Kurmay subay, dilinde tüy bitmiş gibi, “Canım bu ne hal?” dedi. “Görevden bu kadar da ayrılmak olmaz. Buraya kimsenin toplanmaması için Prens emir verdi.” Sonra içeri girenlerin karşısında çizmesiz (çizmelerini kurutması için kantin görevlisine vermişti) çorapla ayağa kalkarak sırıtan, ufak tefek, üstü başı çamurlu, zayıf bir topçu yüzbaşısına seslendi: “Ya siz Yüzbaşı? Ayıp değil mi Yüzbaşı Tuşin? Siz bir topçu olarak başkalarına örnek olmalısınız. Halbuki çizmesizsiniz. Bir baskın işareti verilmeyegörsün, siz böyle çizmesiz pek güzel olacaksınız.” Kurmay subay gülümsedi, o devam etti: “Lütfen yerlerinize dönün baylar, hepiniz, hepiniz.”

Prens Andrey, Yüzbaşı Tuşin’e göz atınca elinde olmaksızın gülümsedi. Susan ve gülümseyen Tuşin ayak değiştirerek kocaman, zeki, iyi ve soran gözleriyle kâh Prens Andrey’e kâh kurmay subaya bakıyordu.

Yüzbaşı Tuşin bulunduğu zor durumdan kurtulup işi şakaya dökmek ister gibi gülümseyerek korkak bir tavırla, “Askerler, yalınayaklık çeviklikti derler,” dedi.

Ama daha sözünü bitirmeden yaptığı esprinin tutmadığını hissetti. Büsbütün bozuldu. Kurmay subay da ciddiyetini korumaya çalışarak, “Gidelim lütfen,” dedi.

Prens Andrey topçunun kılığına bir kere daha göz attı. Onda kendine has ve askerlikle kesinlikle ilgisi bulunmayan bir parça komik ama çok çekici bir şeyler vardı.

Kurmay subay ve Prens Andrey atlarına atlayıp yollarına devam ettiler.

Köyden çıkınca, boyuna türlü kıtalardan askerlere, subaylara rastlayıp onları geçerek, sollarında kırmızımtırak, taze, yeni bir balçıkla yapılmakta olan tahkimatı gördüler. Bazı asker bölükleri yalnız gömlekle, soğuk rüzgâra rağmen beyaz karıncalar gibi bu tahkimatın üzerinde kaynaşıyordu. Çukurun içinden boyuna kimin çıkardığı gözükmeyen kürek kürek kırmızı balçık atıyorlardı. Tahkimata yaklaştılar, gözden geçirdiler ve yollarına devam ettiler. Tam tahkimatın arkasında, oradan koşarak gelen, giden, boyuna değişen birkaç düzine askerle karşılaştılar. Bu pis kokulu havadan kurtulmak için burunlarını tıkamak, atlarını tırısa kaldırmak zorunda kaldılar.

Nöbetçi kurmay subay, “*Voilà l’agrément des camps, monsieur le prince*,”[332] dedi.

Karşı tepeye ulaştılar. Bu tepeden artık Fransızlar görünüyordu. Prens Andrey durdu, bakmaya başladı.

Kurmay subay en yüksek noktayı göstererek, “İşte bizim batarya şurada, şu çizmesiz acayip herifinki, oradan her yer görünür, gidelim, Prens,” dedi.

Kurmay subaydan kurtulmak isteyen Prens Andrey, “Çok çok teşekkür ederim, artık yalnız da gidebilirim oraya, siz rahatsız olmayın, rica ederim.”

Kurmay subay kaldı, Prens Andrey tek başına yola çıktı.

İleri gidip düşmana yaklaştıkça kıtaların manzarası düzenli, neşeli bir hal alıyordu. Kargaşanın, ümitsizliğin en büyüğü Prens Andrey’in sabah geçtiği yerde, Znaym önünde Fransızlardan on verst uzaklıktaki taşıt arabalarındaydı. Bir parça telaş, bir şeylerden korku Grunta’da hissediliyordu. Ama Prens Andrey Fransız hatlarına yaklaştıkça kıtalarımız daha güvenli görünüyordu. Kaputlu askerler sıra olmuş duruyor, piyade başçavuşları, yüzbaşılar kıtaların ucundaki askerlerin göğüslerine parmaklarıyla dokunup ellerini havaya kaldırmalarını emrederek askerleri sayıyor, dört bir yana dağılmış askerler ağaç dalları, tahta taşıyarak neşeyle, gülüşe konuşa barakalar yapıyor, yanan ateşlerin karşısında gömleklerini, donlarını kurutarak, çizmelerini ve kaputlarını tamir ederek, çıplak ya da giyimli oturuyor, tencere ve *kaşa* kazanlarının başında toplanıyorlardı. Bölüklerin birinde yemek hazırdı; askerler tüten karavanalara aç yüzleriyle bakıyor, barakasının önünde oturan subaya bölükemininin tahta bir tabakta götürdüğü yemek örneğinin tadılmasını bekliyorlardı.

Başka, daha mutlu bir bölükte (çünkü votka öyle herkeste yoktu) askerler, küçük bir fıçıyı eğerek, kendisine sırayla uzatılan matara kapaklarına votka dolduran geniş omuzlu, çiçek bozuğu bir başçavuşun çevresinde toplanmışlardı. Mataraları, inanan yüzlerle ağızlarına götürüyor, dikiyor, ağızlarını çalkayıp kaputlarının yenleriyle sildikten sonra, keyifli yüzleriyle başçavuşun yanından uzaklaşıyorlardı. Bütün yüzler öyle sakindi ki, bu olup bitenler sanki düşmanın karşısında, kıtanın en az yarısını yere serecek olan bir savaşın arifesinde değil de, vatanın bir köşesinde rahat bir mola sırasında geçiyordu. Avcı alayını, hep öyle barış zamanı işleriyle uğraşan babayiğit Kiev humbaracılarını geçtikten sonra Prens Andrey, alay komutanının ötekilerden ayırt edilen yüksek barakası yakınında bir humbaracı mevziine ulaştı; burada çırılçıplak bir adam uzanmış yatıyordu. İki asker onu tutuyor, başka ikisi havada kırılan değnekleri sallıyor, ölçülü aralarla çıplak sırtına vuruyorlardı. Ceza gören asker doğal olmayan bir

sesle bağırıyordu. Şişman bir binbaşı mevzide dolaşıyor, durup dinlenmeden, çığlıklara aldırış etmeden konuşuyordu:

"Askerin hırsızlık etmesi ayıptır. Asker soylu, namuslu ve cesur olmalı. Bir kez kardeşinden çaldı mıydı onda artık ahlak kalmamış demektir, rezilin biridir. Vur bir daha, bir daha."

Ve boyuna değnek sesleri, acı ama yapay çığlıklar yükseliyordu. "Daha, daha!" diye binbaşı yineleyip duruyordu.

Genç bir subay, yüzünde şaşkınlık ve acıyla işkence görenin yanından uzaklaştı, aradan geçmekte olan yavere soran gözlerle baktı.

İlk hatlara giren Prens Andrey mevzi boyunca yürüdü. Sağ ve sol kanatlarda bizim hatla düşmanınki birbirinden uzaktılar ama merkezle, sabahleyin müzakerecilerin geçtiği noktada, hatlar o kadar yaklaşıyordu ki, askerler birbirinin yüzünü görebilir, birbiriyle konuşabilirdi. Bunda hattı tutan askerlerden başka, her iki tarafta da, yabancı ve acayip düşmanlarını gülümseyerek gözden geçiren birçok da meraklı duruyordu.

Hatlara yaklaşmak yasak olduğu halde, komutanlar, sabahın ilk saatlerinden beri bu meraklılarla başa çıkamamışlardı. Hatları tutan askerler görülmedik şeyler teşhir eden insanlar gibi artık Fransızlara bakmıyor, seyirciler hakkında fikir yürütüyor, canları sıkılmış, nöbetin değişmesini bekliyorlardı. Prens Andrey Fransızları iyice gözden geçirmek için durdu.

Askerlerden biri yanında bir subayla hatta yaklaşıp bir Fransız humbaracısına çabuk çabuk ve ateşli ateşli bir şeyler anlatan bir Rus silahçısını göstererek arkadaşına, "Şuna bak," dedi. "Bak, nasıl da kolaycacık atıyor. Fransız bile yetişemiyor peşinden. Ne dersin bu işe Sidorov?"

Fransızca konuşmakta usta sayılan Sidorov, "Dur, dinle, vay be, ustaca," dedi.

Dalgacıların söz ettikleri asker, Dolohov'du. Prens Andrey onu tanıdı, ne söylediğine kulak kabarttı. Dolohov buraya alayının bulunduğu sol kanattan yüzbaşısıyla birlikte gelmişti.

Bölük komutanı öne doğru eğilmiş, anlamadığı halde konuşulanların bir kelimesini bile kaçırmak istemeyerek, "Peki," diyordu, "rica ederim çabuk olun. Ne anlatıyor?"

Dolohov yüzbaşıya yanıt vermedi, Fransız humbaracısıyla ateşli bir tartışmaya tutuşmuştu. Doğal olarak savaştan konuşuyorlardı. Avusturyalılarla Rusları birbirine karıştıran Fransız, Rusların teslim

olduklarını ve Ulm'da kaçtıklarını iddia ediyor, Dolohov ise Rusların teslim olmadıklarını, Fransızları yendiklerini kanıtlamaya çalışıyordu.

Dolohov, "Buradan kovulmanız emrediliyor ve sizi kovacağız," diyordu.

"Aman dikkat edin de bütün Kazaklarınızla beraber sizi ele geçirmesinler," diye yanıt verdi Fransız humbaracısı.

Fransız seyirci ve dinleyiciler gülüştü.

"Suvorov size nasıl göbek attırdıysa (*on vous fera danser*)[333] şimdi biz de öyle attıracağız," dedi Dolohov.

Fransızlardan biri, "*Qu'est ce qu'il chante?*"[334] diye sordu.

Geçmiş savaşlardan söz edildiğini düşünen ötekisi, "*De l'histoire ancienne*,"[335] diye yanıt verdi. "*L'Empereur va lui faire voir à votre Souvara, comme aux autres...*"[336]

Dolohov, "Bonaparte..." diye başlarken Fransız sözünü keserek öfkeyle haykırdı:

"Bonaparte değil, imparator! *Sacré nom...*"[337]

"Sizin imparatorunuzu şeytan alsın!"

Ve Dolohov Rusça, kaba, askerce küfürler savurdu, silahını omuzlayarak uzaklaştı.

Yüzbaşıya, "Haydi gidelim, İvan Lukiç," dedi.

Hattaki askerler, "İşte Fransızca dediğin böyle olur," diyorlardı, "sen de kendini göstersene Sidorov."

Sidorov göz kırptı ve Fransızlara hitap ederek peşi peşine bir sürü anlaşılmaz söz yuvarladı:

"Kari, mala, tafa, safi, muter, kaksa..."

Askerler arasında, "ha, ha, ha, hi, hi, hi, hu, hu, hu," diye öyle neşeli ve gür bir kahkahanın uğultusu yükseldi ve bu uğultu hatları aşıp Fransızları da sardı ki, artık bundan sonra silahların boşaltılması, mühimmatın havaya uçurulması, herkesin evine dönmesi gerekir sanılırdı.

Ama silahlar dolu kaldı, evlerde ve tahkimattaki mazgal delikleri yine eskisi gibi öfkeyle ileriye doğru bakıyor, topraklarından ayrılmış toplar yine eskisi gibi birbirine karşı çevrili duruyordu.

332 İşte ordugâhların güzelliği, Prens.

333 Size göbek attırdı.

334 Ne okuyor?
335 Eski hikâyeler.
336 İmparator ötekilere yaptığı gibi sizin Suvara’nın da hakkından gelecek.
337 Lanet olsun!

XVI

Prens Andrey sağ kanattan sol kanada doğru bütün hattı dolaştıktan sonra, kurmay subayın dediğine göre bulunduğu yerden bütün sahanın göründüğü bataryaya çıktı. Orada atından indi, toparlaklarından ayrılmış dört toptan en kenardakinin yanında durdu. Topun önünde bir top nöbetçisi dolaşıyordu. Nöbetçi, subayı görünce selam durdu ama subayın bir işareti üzerine yeniden ölçülü ve can sıkıcı dolaşmasına koyuldu. Topun arkasında toparlaklar duruyordu, daha geride beygirler ve topçuların yanan ateşleri vardı. Solda, en kenardaki toptan az uzakta yeni yapılmış bir salaş görünüyor, içinden heyecanlı subay sesleri geliyordu.

Gerçekten de, bataryadan, hemen hemen bütün Rus mevzileriyle düşmanınkilerin büyük bir kısmı göz önüne seriliyordu. Tam bataryanın karşısında, tepenin ufkunda, Schöngraben köyü görünüyor, daha solda ve sağda, üç yerde, yaktıkları ateşlerin dumanları arasında Fransız kıtalarının kalabalığı görülebiliyordu ki, herhalde bunların büyük bir kısmı köyde, dağın arkasında bulunuyordu. Köyün solunda dumanlar içinde, bataryaya benzeyen bir şeyler görünüyordu ama bunları çıplak gözle iyice ayırt etmek mümkün değildi. Bizim sağ kanadımız Fransız mevzilerine hâkim, oldukça yalçın bir tepenin üzerinde tertiplenmişti. Buraya piyadelerimiz yerleşmişlerdi, en kenarda da dragonlar görünüyordu. Merkezde Prens Andrey'in mevzileri seyrettiği; tam Tuşin'in bataryasının durduğu yerde, bizi Schöngraben'den ayıran dereye doğru, tatlı ve doğru bir iniş ve yükselme vardı. Solda kıtalarımız, odun kesen piyadelerimizin ateşleri tüten ormana dayanmışlardı. Fransız hatları bizimkilerden daha genişti; Fransızların bizi iki taraftan kolayca sarabilecekleri besbelliydi. Mevzilerimizin gerisinde derin ve sarp bir sel çukuru vardı ki topçunun, süvarilerin buradan geri çekilmeleri zordu. Prens Andrey dirseğini bir topa dayayıp çantasını çıkararak kendisi için hatların krokisini çizdi. Bagration'a bildirmek niyetiyle iki noktada kurşunkalemle not aldı. İlk önce, bütün topçuyu merkezde bir araya toplamayı, sonra süvariyi geriye, sel çukurunun öte tarafına geçirmeyi tasarlıyordu. Prens Andrey daima başkomutanın yanında bulunduğundan, büyük kıtaların hareketlerini, genel yerleşimi takip ettiğinden ve savaş tarihi özetleriyle uğraştığından, bu sefer de askerî hareketlerin gelecekteki gidişini, elinde olmayarak, yalnız anahatlarıyla

düşünüyordu. Ancak büyük olasılıkları hesaba katıyordu. “Eğer düşman sağ kanada saldırırsa,” diye kendi kendine konuşuyordu, “merkezin desteği ulaşıncaya kadar Kiev humbaracıları ve Podolski avcıları mevzilerini tutmak zorunda kalacaklardır. Bu takdirde dragonlar yandan vurabilir, onları tepeleyebilirdi. Merkeze saldırdıkları takdirde ise, biz merkezî bataryayı şu tepeye yerleştiririz, onun koruması altında sol kanadı düzenli bir biçimde geri çeker, sel çukuruna kadar kademe kademe çekiliriz,” diye kendi kendine planlar yapıyordu.

Bataryada topun yanında durduğu sürece, salaşta konuşan subayların seslerini, çok defa olduğu gibi, arasız duymuş ama konuşulanların bir kelimesini bile anlamamıştı. Derken kulübeden birinin sesi ansızın onu öyle bir şaşırttı ki elinde olmadan kulak kabarttı.

Prens Andrey’in tanır gibi olduğu o hoş ses, “Hayır, dostum,” diyordu, “eğer ölümden sonra ne olacağı bilinebilseydi, o zaman ölümden hiçbirimiz korkmazdık. Böyle bu...”

Daha genç, başka bir ses onun sözünü kesti:

“İster kork, ister korkma, kurtulamazsın ondan.”

İkisinin de sözünü kesen üçüncü bir ses erkekçe, “Ama ne de olsa korkarsın. Ah, sizi gidi âlimler sizi,” dedi. “Öyle öyle, siz topçular çok âlimsiniz, çünkü yanınızda her şeyi taşıyabilirsiniz, votkacığı da, mezecikleri, de.”

Tok sesin sahibi, belli ki bir piyade subayıydı, güldü.

Birinci, tanıdık ses devam etti:

“Ama ne de olsa korkarsın, belirsizlikten korkarsın, işte böyle. Ruh gökyüzüne çıkıyor filan diye istediğini söyle... Değil mi ya, biz biliyoruz ki gökyüzü yok, atmosfer var.”

Tok ses yine topçunun sözünü kesti.

“Şu sizin zıkkımdan biraz ikram edin bakalım, Tuşin,” dedi.

Prens Andrey tatlı sesi sevinçle tanıyarak içinden, “A, ordu kantininde çizmesiz oturan yüzbaşının ta kendisi bu,” dedi.

“İstediğin votkayı ikram ederiz,” dedi Tuşin, “ama öbür dünya var mı yok mu, bunu bilmem...” Sözünü bitiremedi.

Havada bir ıslık duyuldu, gittikçe yaklaştı, gittikçe hızlanarak, gittikçe daha çok hızlanarak daha iyi duyuldu, daha iyi duyularak daha çok hızlandı ve bir gülle, sanki söylenmesi gereken şeylerin hepsini söyleyip bitirmeye vakit bulamamış gibi, insanüstü bir güçle salaş kulübeden az uzakta serpintiler saçarak toprağa saplandı.

O anda, kulübeden, çubuğu dudaklarının ucunda, ufak tefek Tuşin, herkesten önce fırladı, iyi ve zeki yüzü biraz solmuştu. Onun peşinden kalın erkek sesin sahibi, babayiğit piyade subayı çıktı, bölüğüne doğru koşmaya başladı, koşarken bir yandan da düğmelerini ilikliyordu.

XVII

Prens Andrey atının üzerinde bataryanın yanında durarak güllenin geldiği topun dumanına baktı. Gözleri alanı dolaştı. Gördüğü şuydu: Fransızların daha önce hiç kıpırdamayan kitleleri kıpırdanmaya başlamıştı. Solda, gerçekten, bir batarya vardı. Üzerinden daha dumanı dağılmamıştı. İki Fransız atlısı, herhalde yaverdiler, tepenin üzerinde dörtnala kalkmışlardı. Tepenin eteğinde, apaçık görülebilen küçük bir düşman kolu (herhalde hatları takviye için) ilerlemekteydi. Daha birinci atışın dumanı dağılmamıştı ki, ikinci bir duman parladı, sonra bir top sesi yükseldi. Savaş başlıyordu. Prens Andrey atını çevirdi, Prens Bagration'u arayıp bulmak için geriye, Grunt'a doğru sürdü. Arkasında top seslerinin gittikçe sıklaştığını, şiddetlendiğini duyuyordu. Aşağıdan, temsilcilerin geçmiş oldukları yerden, hafif silahların sesleri işitilmekteydi.

Napoléon'un müthiş mektubuyla Lemarrois dörtnala Murat'ya ulaşır ulaşmaz, bozulan Murat, yaptığı yanlışlığı düzeltmek isteyerek akşam oluncaya ve imparator gelinceye kadar karşısındaki bu önemsiz müfrezeyi ezmek amacıyla kıtalarını hemen merkeze, iki kanadın uçlarına doğru sürmüştü.

Prens Andrey, damarlarında kanın daha hızla dolaştığını hissederek içinden, "Başladı! İşte!" dedi. "Ama nerede? Benim Toulon'um nasıl kendini gösterecek?"

Şimdi, daha bir çeyrek önce *kaşa* yiyip votka içen bölüklerin arasından geçerken, her tarafta silahlarına sarılan, sıraya giren askerlerin hep birbirine benzer hızlı hareketlerini gördü. Ve bütün yüzlerde kendi yüreğinin heyecanını okudu. "Başladı! İşte! Korkunç ve keyifli." Her askerin, her subayın yüzü böyle konuşuyordu.

Yapılmakta olan tahkimata varmadan önce, bulanık bir sonbahar akşamı ışığında, karşıdan kendine doğru gelen atlılar gördü. Öndeki, keçe gocuklu ve kuzu derisinden kasketliydi, beyaz bir ata binmişti. Bu, Prens Bagration'du. Prens Andrey durup onu bekledi. Prens Bagration atını durdurdu, Prens Andrey'i tanıyarak başını salladı. Prens Andrey gördüklerini anlatırken o, ileriye bakıyordu.

"Başladı! İşte," diyen ifade Prens Bagration'un yarı kapalı, sanki uykusunu alamamış, bulanık gözlü, sert, esmer yüzünde de vardı. Prens

Andrey bu hareketsiz yüzü huzursuz bir merakla seyrediyor, bu adam bu dakikada düşünüyor mu, duruyor mu, düşündüğü nedir, duyduğu ne, anlamak istiyordu. Ona bakarak, “Orada, bu hareketsiz yüzün arkasında bir şey var mı?” diye soruyordu. Prens Bagration, Prens Andrey’in sözlerini uygun bulduğunu gösterir yollu başını eğdi ve öyle bir edayla “Pekâlâ,” dedi ki, sanki bütün bu olup biten, kendisine anlatılan şeyler onun vaktiyle, önceden gördüklerinin ta kendisiydi. Hızlı yol almış olduğundan soluğu kesilen Prens Andrey çabuk çabuk konuşuyordu. Prens Bagration’sa kelimeleri kendi Doğu aksanıyla, sanki telaşa gerek olmadığını anlatmaya çalışıyormuş gibi, ağır ağır söylüyordu. Bununla beraber atını Tuşin’in bataryasına doğru süratlice sürdü. Prens Andrey de yanındakilerin peşine takılarak onu takip etti. Prens Bagration’un arkasından gidenler, maiyet subayı, Prens’in özel yaveri Jerkov, emir çavuşu, güzel bir İngiliz beygirinin üzerinde nöbetçi kurmay subay ve merak ettiği için savaşa gelmeyi istemiş sivil bir memurdu. Memur, tombul yüzlü bir adamdı, beygirinde sarsılarak, *hussar*’ların, Kazakların ve yaverlerin arabasında sof paltosuyla acayip görünüyor, memnun, bön bir gülümsemeyle çevresine bakınıyordu.

Jerkov, bu adamı Bolkonski’ye göstererek, “İşte, savaşı seyretmek istiyor ama,” dedi, “karnına şimdiden sancılar girdi.”

Memur sanki Jerkov’un alay konusu olmakla övünüyordu; özellikle, gerçekte olduğundan daha aptal görünmeye çalışıyormuş gibi sevinçli, bön ama aynı zamanda kurnaz bir gülümsemeyle, “Hadi, yeter artık,” dedi.

Nöbetçi kurmay subay, “*Très drôle, mon monsieur prince,*”[338] dedi, Fransızca’da prens unvanının bir hoş söylendiğini ama kendisinin bir türlü bunu beceremediğini hatırlamıştı.

Bu sırada Tuşin’in bataryasına gelmişlerdi, önlerine bir gülle düştü.

Memur bön bön gülümseyerek, “Bu düşen de ne?” diye sordu.

Jerkov, “Fransız galetası,” dedi.

“Demek ki bununla öldürüyorlar,” dedi adam, “ne müthiş şey...”

Keyfinden ilikleri gevşemiş gibi görünüyordu. Sözünü daha bitirmemişti ki yeniden, ansızın sulu bir şeye çarparak kesilen, beklenmedik, korkunç bir ıslık duyuldu ve şşşşşş-şap, memurun biraz sağında ve arkasında giden Kazak, atıyla birlikte, yere yuvarlandı, Jerkov’la nöbetçi kurmay subay eyerlerinin üstüne eğildiler, atlarını sürüp uzaklaştılar. Adam Kazak’ın karşısında durarak dikkatli dikkatli ve merakla onu incelemeye koyuldu. Kazak ölmüştü, at hâlâ debeleniyordu.

Prens Bagration gözlerini kısarak baktı, meydana gelen kargaşanın nedenini görünce, sanki “Böyle şeylerle uğraşmaya değer mi?” demek ister gibi kayıtsızca başını çevirdi. Atını durdurdu, usta bir süvari hareketiyle biraz öne eğildi, gocuğuna takılan kılıcını düzeltti. Eski bir kılıçtı, şimdi taşınan kılıçlardan değildi. Suvorov’un İtalya’da kılıcını nasıl Bagration’a armağan ettiğine dair hikâyeyi Prens Andrey hatırlamış, bu çok hoşuna gitmişti. Bolkonski’nin muharebe meydanını seyrettiği zaman yanında durduğu bataryaya yaklaştılar.

Bagration, cephane sandıklarının yanında duran ere, “Bu kimin bölüğü?” diye sordu. “Bu kimin bölüğü?” diye sorarken, aslında, “Nasıl, korkuyor musunuz?” demek istiyordu. Cephane eri bunu anladı.

Bütün yüzü çil içindeki kırmızı saçlı cephane eri, selam durup neşeli bir sesle: “Yüzbaşı Tuşin’in,” diye haykırdı.

Bagration bir şeyler tasarlayarak, “Çok güzel,” dedi ve toparlakların yanından geçip en uçtaki topa ilerledi.

Tam o topa yaklaşırken onu ve yanındakileri sağır eden bir patlama duyuldu, dumanın içinde topu kavrayıp eski yerine yerleştirmek için çırpınan topçular göründü. Ayaklarını açmış, tomarı tutan geniş omuzlu iriyarı bir numaralı er tekerlekten yana sıçradı, iki numara, titreyen elleriyle topu ağzından doldurdu. Generali fark etmeyen ufacık, tıknaz bir adam, subay Tuşin, kundağa çarparak ön tarafa koştu ve ufacık elini gözlerinin üstüne koyup baktı.

“İki derece daha, hah, işte şimdi tamam,” diye incecik sesine, kalıbına kıyafetine hiç de yakışmayan, babayiğit bir hava vermeye çalışarak haykırdı: “İkinci, Medvediyev, ateş!”

Bagration subayı çağırdı, Tuşin utangaç ve sarsak bir hareketle, asker selamı gibi değil de papazların takdis ederken yaptıkları gibi parmağını şapkasının güneşliğine koyup generale yaklaştı. Tuşin’in topları dereyi dövmeye ayrılmışlardı ama o, ileride görünen ve önünde büyük Fransız kitlelerinin kımıldandığı Schöngraben köyüne yangın güllesi yağdırıyordu.

Hiç kimse Tuşin’e nereye, neyle ateş edeceğini emretmemişti, o kendiliğinden ve büyük bir saygı duyduğu cephane eri Zaharçenko’ya danışarak köyü yakmanın uygun olacağına karar vermişti. Subayın raporu üzerine Bagration “Peki,” dedi ve karşısında uzanan savaş meydanını sanki bir şeyler tasarlıyormuş gibi gözden geçirmeye başladı. Fransızlar en çok sağ kanattan yanaşmışlardı. Kiev Alayı’nın bulunduğu tepenin altında, dere yatağından, insanın yüreğini ağzına getiren kesintisiz silah çatırtıları

geliyor, maiyet subayı, çok daha sağda, dragonların gerisinde, kanadımızı sarmakta olan bir Fransız kolunu Prens’e gösteriyordu. Solda, ufuk yakın bir ormanda sınırlanmıştı. Prens Bagration merkezden iki taburun sağı takviyeye gitmesini emretti. Maiyet subayı, bu iki taburun gitmesiyle topların açıkta kalacağını Prens’e söylemek cesaretinde bulundu. Prens Bagration maiyet subayına döndü ve hiçbir şey söylemeden bulanık gözlerle ona baktı. Prens Andrey’e göre maiyet subayının uyarısı doğruydu ve gerçekten de buna karşılık söylenecek söz yoktu. Ama bu sırada deredeki alay komutanından, Fransız Ordusu’nun topyekûn bayır aşağı indikleri, alayın bozulduğu, Kiev humbaracılarına doğru çekildiği haberiyle dörtnala bir yaver geldi. Prens Bagration uygun bulduğunu belirterek başını eğdi. Uygun adım aşağı doğru ilerledi, Fransızlara saldırmaları emriyle dragonlara bir yaver yolladı. Ama oraya gönderilen yaver yarım saat sonra döndü, dragon alayı komutanının çoktan sel çukuru gerisine çekildiği, çünkü oraya şiddetli bir ateş açıldığı ve adamlarını boşuna kaybettiği, bunun için nişancılarını ormana soktuğu haberini getirdi.

Bagration, “Pekâlâ,” dedi.

Bataryadan uzaklaştığı sırada soldan ve ormandan da silah sesleri duyuldu; sol kanat kendisinin tam vaktinde yetişemeyeceği kadar uzakta bulunduğundan, Prens Bagration oraya sel çukurunun arkasına elinden geldiği kadar çabuk çekilmesini, çünkü sağ kanadın düşmanı uzun zaman tutamayacağını, Braunau’da alayı Kutuzov’a hazırlamış olan kıdemli generale söylemek üzere Jerkov’u yolladı. Tuşin’e gelince; hem o hem de onu örten tabur unutulmuştu bile. Prens Andrey Prens Bagration’un komutanlarla konuşmasına, onlara verdiği emirlere dikkatle kulak kabartarak hayretler içinde gördü ki, ortada emir yok ve Prens Bagration, zorunlu olarak, çeşitli komutanların iradesiyle olup biten şeylerin ve bütün bunların kendi emriyle olmasa bile kendi niyetlerine uygun olarak yapıldığı izlenimini uyandırmaya çalışıyor. Prens Bagration’un gösterdiği incelik sayesinde, Prens Andrey fark etti ki, işin rastlantılara bırakılışına, komutanın iradesine bağlı olmayışına rağmen onun buradaki varlığı olağanüstü. Panik içinde Prens Bagration’a yaklaşan komutanlar sakinleşiyor, askerler ve subaylar onu şevkle selamlıyor, onun karşısında bir kat daha canlanıyor, onun önünde, cesaretleriyle, adeta böbürleniyorlardı.

338 Çok tuhaf, Bay Prens.

XVIII

Sağ kanadımızın en yüksek noktasına çıkan Prens Bagration aşağıya, kesintisiz silah sesleri gelen, barut dumanından göz gözü görmeyen yere inmeye başladı. Dereye doğru ne kadar inip yaklaşırlarsa çevresini de o kadar az görebiliyorlardı, ama savaş meydanının yakınlığını da böylece daha çok hissediyorlardı. Yaralılara rastlamaya başladılar. Başı kanlı, şapkasız birini iki asker koltuklamış götürüyordu. Yaralı mırıldanıyor, tükürüyordu. Besbelli ki kurşun ağzına ya da boğazına isabet etmişti. Rastladıkları bir başkası, taze acısıyla avaz avaz inleyerek ve kanı oluktan boşanırcasına kaputuna akan elini sallayarak dinç ve silahsız, bir başına yürüyordu. Yüzünde acıdan çok korku vardı. Bir dakika önce yaralanmıştı. Yolu geçerek bayır aşağı inmeye başladılar, bayırda yatan birkaç kişi gördüler, aralarında yaralılar da bulunan bir asker yığınına rastladılar. Askerler soluyarak yokuşu tırmanıyor, generali gördükleri halde yüksek sesle konuşuyor, ellerini kollarını sallıyorlardı. İleride, sisin içinde kurşuni kaputluların safları artık belirmişti. Bagration'u gören bir subay, yığın halinde giden askerlerin arkasından onları geri döndürmek için bağırarak koştu. Bagration, konuşmaların, kumanda seslerinin yer yer açılan ateşlerle gürültüye boğulduğu saflara yaklaştı. Hava barut dumanıyla doluydu, askerlerin yüzü barutla kararmıştı, yüzlerinden korku ve telaş okunuyordu. Bazıları harbilerle silahlarını dolduruyor, bazıları ağız otu tavasına barut koyuyor, çantalarından kurşun çıkarıyor, kimisi ateş ediyor ama kime ateş ettikleri rüzgârın dağıtmadığı barut dumanı yüzünden belli olmuyordu. Prens Andrey bu asker kalabalığına yaklaşırken dönüyordu: "Bu da ne?" "Bu bir hat olamaz, yığın halindeler. Hücum ediyorlar desem değil, çünkü kıpırdamıyorlar. Kale düzeninde de olamazlar, çünkü o durumda bile böyle durulmaz."

Zayıfça, görünüşte çelimsiz bir ihtiyar (alayın komutanı) hoş bir gülümsemeyle, yaşlılara has gözlerini yarıdan çok örten, ona tatlı bir hava veren gözkapaklarıyla Prens Bagration'a yaklaştı, değerli bir konuğu karşılayan ev sahibi gibi karşıladı onu. Alayına Fransız süvarilerinin saldırdıklarını, hücum püskürtülmüşse de alayın yarıdan çok askerini kaybettiğini Prens Bagration'a bildirdi. Alay komutanı, hücum püskürtüldü, derken bu askerî terimi alayında olup biten şeyler için uydurmuştu, yoksa

kendisine emanet edilmiş olan kıtaların bu yarım saatte başından neler geçtiğini gerçekte kendisi de bilmiyordu, kesin bir şey söyleyemezdi. Savaşın başlangıcında bildiği yalnız şuydu: Alayın her yanına gülle ve humbara yağmış, bunlar askerleri öldürmeye başlamış, sonra adamın biri, “Süvariler!” diye bağırmış, bizimkiler de ateşe başlamışlardı. Şimdi artık çekilmiş olan süvarilere değil, derede görünen ve bizimkilere ateş eden Fransız piyadelerine ateş ediyorlardı. Prens Bagration bütün bunların tıpkı kendisinin istediği ve önceden tasarladığı gibi geliştiğini anlatmak üzere başını eğdi. Yavere dönerek, demin yanından geçtikleri altıncı avcıdan iki taburu tepeden getirmesini emretti. Bu sırada Prens Andrey’i şaşırtan şey, Bagration’un yüzündeki değişiklik oldu. Bu yüz, güneşin altında denize atlamaya hazır birinin yüzü gibi sevinç doluydu. Ne uykusunu alamamış bulanık gözler kalmıştı ne de yapma derin-düşünücü hava; hareketleri eski ağırlıklarını ve ölçüyü korudukları halde, yuvarlak, sert, akbaba gözleri belli ki, heyecanla, biraz da hafifsemeyle ileriye bakmaktaydı.

Alay komutanı buranın çok tehlikeli olması dolayısıyla Prens Bagration’dan geri çekilmesini rica ediyordu. Yanından uzaklaşan maiyet subayının da onayını gözleriyle dileyerek, “Lütfen, Ekselans, Tanrı aşkına,” diyordu, “işte, lütfen şuraya bakın!” Çevrelerinde boyuna vızlayan, ıslık çalan kurşunları gösteriyordu. Nasıl bir dülger, baltasını alıp kullanmak isteyen birine, “Biz kendi işimize alışkınızdır, sizin elleriniz nasırlanır,” derse, o da komutanla öyle konuşuyordu. Sanki bu kurşunlar kendisini öldürmezmiş gibi. Maiyet subayı da alay komutanının ısrarlarına katıldı ama Prens Bagration onlara yanıt vermedi, ateşin kesilmesini ve gelen iki tabura yol verecek şekilde vaziyet alınmasını emretti. O konuşurken, dereyi örten sis perdesi, yükselen rüzgârla, sanki görünmez bir el tarafından sağdan sola doğru çekildi, üzerinde yürüyen Fransızlarla karşıdaki dağ açıldı. Bütün gözler, elde olmayarak, arazinin girinti ve çıkıntılarını takip ederek kendilerine doğru yürüyen bu Fransız koluna dikildi. Artık askerlerin tüylü şapkaları görünüyor, subayları sıra erlerinden ayırt etmek mümkün oluyor, sancaklarının nasıl dalgalandığı görünüyordu.

Bagration’un yanındakilerden biri, “Mükemmel yürüyorlar,” dedi.

Kolbaşı artık dereye inmekteydi. Çarpışma inişin bu tarafında olacaktı.

Savaşta bulunan alayımızın geri kalanı çabucak toparlanarak sağa çekildi, onların arkasından, geride kalanları kovalayarak, altıncı avcının iki taburu düzenli bir şekilde ilerliyordu. Daha Bagration’un önüne gelmeden bütün bu insan yığınının yüklü, ağır, düzenli adımları duyulmaya başladı.

Sol kanatta iriyarı bir adam, kulübeden dışarı fırlamış olan o bölük komutanı yuvarlak yüzünde ahmak ve mutlu bir yüzle yürümekteydi. Belliydi ki, komutanının önünden yiğitçe, başı dik geçmekten başka bir şey düşünmüyordu. Bir cephe adamının kendini beğenmişliğiyle, kaslı bacaklarıyla rahatça yürüyor, en küçük bir güç harcamadan, yaylanarak ve kendine ayak uyduran askerlerin ağır adımlarından bu hafifliğiyle ayrılarak, neredeyse yüzüyordu. Kalçasından aşağıya ince, dar, yalın bir kılıç (silaha benzemeyen, eğri bir kılıçtı bu) taşımaktaydı; kâh komutanına, kâh arkaya göz atarak, adımlarını şaşırmadan güçlü gövdesini çevik bir hareketle çevirdi. Sanki bütün gücü, ruhu, komutanın önünden en iyi bir biçimde geçebilmek için içinde toplanmıştı; ve bu işi başardığını hissettiğinden olacak, mutlu görünüyordu. Sanki her adımda içinden, “Sol... sol... sol...” diye yineliyor, çantalarının, tüfeklerinin altında ezilen, çatık kaşlı askerlerden oluşan bir duvar da ona ayak uydurarak hareket ediyor ve sanki bu yüzlerce askerin de her biri her adımda içinden, “Sol... sol... sol...” diye yineliyordu. Şişman binbaşı soluyarak, adımını şaşırarak yolunun üstündeki bir çalının çevresinden dolaştı. Geride kalan bir asker nefes nefese ve gösterdiği kayıtsızlıktan ötürü korkulu bir yüzle, koşar adım bölüğe yetişti, bir gülle havayı yırtarak Prens Bagration’un ve yanındakilerin başlarının üstünden geçti, “Sol... sol...” temposu içinde safa düştü. Bölük komutanının o cakalı sesi duyuldu: “Toplanın!” Askerler güllenin düştüğü yerde kavis çizerek toplandılar. Sonra, ölenlerin başında oyalanmış olan yaşlı, madalyalı bir yancı, sırasına yetişti, sıçrayarak ayak değiştirip yürüyüşe uydu, öfkeyle çevresine bakındı. Tehdit edici sessizliğin, toprağa aynı anda basan ayakların düzenli uğultusu içinden “Sol... sol... sol...” sesleri duyuluyor gibiydi.

Prens Bagration, “Yamansınız, çocuklar,” dedi.

Sıralardan, “Sa-oooool...” sesleri yükseldi. Solda giden asık suratlı bir asker bağırırken Bagration’a öyle bir yüzle baktı ki, sanki, “biliyoruz” demek istemişti. Bir başkası, yüzünü çevirmeden, bir dikkatsizlik yapacağından korkuyormuş gibi, ağzını bir karış açıp bağırdı ve geçti.

Dur ve çanta çıkar, emri verildi.

Bagration önünden geçmiş olan safları dolaştı, atından indi. Dizginleri bir kazağa verdi, gocuğunu da çıkarıp verdi, bacaklarını esnetti, kasketini düzeltti. Fransız kolbaşı, subayları önlerinde, tepenin eteğinde gözükmüştü.

Bagration sert, işitilir bir sesle, “Tanrı’nın izniyle!” dedi, bir an cepheye döndü, hafifçe elini silkerek, hantal süvari yürüyüşüyle, zahmet çekiyormuş

gibi, engebeli alanda ilerledi. Prens Andrey karşı konulmaz bir gücün kendisini çektiğini hissetmiş, büyük bir mutluluk duymuştu.[339]

Artık Fransızlar yaklaşmıştı. Bagration'un yanında yürüyen Prens Andrey artık tüfek kayışlarını, kırmızı apoletleri, hatta Fransızların yüzlerini apaçık fark ediyordu. Getrleri bacaklarından düşen, çalılara takılarak yamacı güçlükle tırmanan yaşlı bir Fransız subayını açıkça görüyordu. Bagration yeni bir emir vermiyor, hep öyle susarak sıralı askerlerin önünden geçiyordu. Ansızın Fransızlar ateş açtılar, bir, bir daha, bir üçüncüsü... ve yayılan düşman safları boyunca bir duman yükseldi, bir yaylım ateşidir başladı. Bizden birkaç kişi düştü. O şevkle, neşeyle yürüyen subay da düştü. Ama ilk ateş açılır açılmaz, Bagration çevresine bir göz atarak haykırmıştı: Hurra!

Hurra-a-a-a! Sesi uzun bir haykırışla hatlarımızı dolaştı. Bizimkiler Prens Bagration'u ve birbirlerini geçerek, düzensiz ama canlı bir kalabalık halinde tepenin eteğine, bozulan Fransızlara doğru atıldılar.

339 Bu saldırı, Thiers'in, "Ruslar yiğitçe davrandılar ve çarpışmada seyrek görülen bir şey; iki piyade bölüğünün kararlılıkla birbirlerine doğru ilerledikleri ve ikisinin de çatışma anına kadar geri adım atmadığı görüldü," dediği saldırıdır. Napoléon da Saint-Hélèn Adası'nda, "Bazı Rus taburları pervasızlık gösterdiler," demişti. (L.N. Tolstoy'un dipnotu)

XIX

Altıncı avcının saldırısı, sağ kanadın geri çekilmesini sağlamıştı. Hareketin merkezinde Tuşin'in unutulan bataryası Schöngraben'i başarıyla yakmış, Fransızların hareketini durdurmuştu. Fransızlar rüzgârla genişleyen yangını söndürmüş, çekilme için bize zaman kazandırmışlardı. Merkezin sel çukurundan çekilmesi hızla, gürültüyle gerçekleşmiş ama askerler emirlerden de dışarıya çıkmamışlardı. Ama Lanne'in komutasındaki mükemmel Fransız kıtalarının saldırısına uğrayan, çevrilen Azak, Podolya piyade ve Pavlograd *hussar* kıtalarından oluşan sol kanat darmadağın olmuştu. Bagration, derhal geri çekilmesi emriyle sol kanat generaline Jerkov'u gönderdi.

Jerkov, elini kasketinden çekmeden, babayiğitçe, atını dörtnala ileri sürdü. Ama Bagration'dan uzaklaşır uzaklaşmaz iradesi gevşedi. Karşı konulmaz bir korkuya düştü, tehlikeli bölgeye gidemedi. Sol kanat kıtalarına, ateş edilen yere, ileriye gitmeyerek, generalle komutanları, bulunmayacakları bir yerde aramaya koyuldu, bunun için de emri onlara bildiremedi.

Kıdem bakımından sol kanadın komutası Braunau'da Kutuzov'a takdim olunan, Dolohov'un er olarak görev yaptığı alayın komutanına aitti. Sol kanadın en solunun komutasına ise Rostov'un görev yaptığı Pavlograd Alayı'nın komutanı atanmış, bu yüzden de arada bir anlaşamazlık çıkmıştı. Her iki komutan da birbirine kızgındılar, sağ kanatta işlerin çoktan alıp yürüdüğü, Fransızların taarruza başladığı bir sırada bu iki komutan birbirini suçlamakla meşguldüler. Alaylarsa, piyadeler, süvariler, savaşa hazır değillerdi. Alaydakiler, erinden generaline, savaşı beklemiyor, kendi işleriyle uğraşıyorlardı; süvaride hayvanlar yemleniyor, piyadede odun kesiliyordu.

Hussar albayı bir Alman, öfkesinden kızararak, yanına yaklaşan bir yavere, "Ama rütbesi benden büyüktür, bırak istediği gibi yapsın," diyordu, "ben kendi *hussar*'larımı kurban edemem. Borazan, çekilme borusunu çal."

Ama savaş kızışıyordu. Solda, merkezde top ve tüfek sesleri birbirine karışarak gümbürdüyordu, Lanne'in nişancılarının Fransız kaputları artık değirmenin bendini geçmişler, iki tüfek atımı yerde sıralanmaya başlamışlardı. Piyade albayı kararsız bir yürüyüşle atına yaklaştı, bindi,

dimdik, Pavlograd komutanına gitti. Alay komutanları karşılaştıklarında nezaketle selamlaştılar ama içleri öfkeyle doluydu.

General, “Bir kere daha söylüyorum ki, Albay,” dedi, “ben askerin yarısını bu ormanda bırakamam. Rica ederim, hazırlanın.”

Albay galeyana gelerek yanıt verdi:

“Ben size rica ederim, kendinize ait olmayan işe karışmayın, eğer siz süvari olsaydınız...”

“Ben süvari değilim ama, Albay, Rus Generali’yim, eğer bunu bilmiyorsanız...”

Albay, atı yer değiştirirken kıpkırmızı kesilerek ansızın bağırdı:

“Bunu iyi biliyorum, Ekselans. Lütfen ilk hatlara bir gelip bakacak olursanız bu mevziin on para etmediğini görürsünüz. Ben kendi alayımı sizin keyfiniz için imha ettirmek istemem.”

“Ne söylediğinizi bilmiyorsunuz Albay. Ben kendi keyfimi yerine getirmiyorum, böyle şeyler söylenmesine de izin vermem.”

Albayın cesaret gösterisini kabul eden general kaşlarını çatıp göğsünü kabartarak onunla beraber ilk hatlara doğru yürüdü, sanki aralarındaki bütün anlaşmazlıklar orada, ilk hatta, kurşunların altında giderilecekti. İlk hatta geldiler, üzerlerinden birkaç kurşun geçti, bir süre konuşmadılar. İlk hatta görülecek hiçbir şey yoktu, zaten eskiden bulundukları yerden de süvarinin bu çalılıklarda ve dere içlerinde hareket edemeyeceği, Fransızların sol kanadı çevirdikleri açıkça görülüyordu. General ve albay boş yere birbirlerinde korku belirtileri gözleyerek kavgaya hazırlanan iki horoz gibi, sert sert bakıştılar. Sınavı kazanmışlardı. Konuşacak hiçbir şeyleri olmadığı, birbirlerine, ateş hattından ilk önce sen çekildin, denmesine meydan vermek istemedikleri için, o sırada, ormanda, hemen arkalarında silah sesleri ve boğuk, uzun bir çığlık duyulmasaydı orada birbirlerini sınayarak daha uzun zaman durabilirlerdi. Fransızlar ormanda odun toplayan askerlerin üstüne çullanmışlardı. Artık *hussar*’ların piyadeyle birlikte geri çekilmesleri mümkün değildi. Çünkü geride yol Fransız hattıyla kesilmişti. Artık, bölge ne kadar elverişsiz olursa olsun, kendine bir yol açmak için saldırıya geçmek zorundalardı.

Rostov’un bulunduğu süvari bölüğü at binmişti ki, düşmanla burun buruna geldi. Yine tıpkı Enns Köprüsü’nde olduğu gibi, süvari bölüğüyle düşmanın arasında hiç kimse yoktu, ikisinin arasında dirileri ölülerden ayıran bir hat, o müthiş bilinmezlik ve korku hattı onları ikiye bölerek

uzanmaktaydı. Herkes bu hattı duyuyordu, bu hattı geçip geçemeyecekleri ve nasıl geçecekleri sorusu ile merak içindeydi.

Albay cepheye yaklaştı, subayların sorularına öfkeyle karşılık verdi, ümitsizce ısrar eden biri gibi bazı emirler verdi. Kimseye doğru dürüst bir şey söylemedi ama bölükte, saldırmayı düşünüyor, diye bir fısıltı dolaştı. İçtima emri verildi, sonra kınlarından çekilen kılıçlar şakırdadı. Ama hâlâ kimsede bir kıpırdanma yoktu. Sol kanat piyade ve *hussar* kıtaları, komutanlığın da ne yapacağını bilmediğini hissediyor, komutanların kararsızlığı kıtalara da geçiyordu.

Rostov, *hussar* arkadaşlarından hep dinlediği hücum zevkini tadacağı anın yaklaştığını hissederek, “Çabuk olsa, biraz daha çabuk,” diye düşünüyordu.

Denisov’un sesi yükseldi:

“Çocuklar, Tanrı sizinle olsun! İleri!”

Ön sırada atların sağrıları dalgalandı. Graçik dizgini gerdi ve kendiliğinden ileri atıldı.

Sağda, Rostov, kendi *hussar’*larının ilk sıralarını görüyordu, daha uzakta, ileride, iyice seçemediği, düşman olduklarını sandığı bir karanlık perde gözüküyordu.

Silah sesleri geliyordu ama uzaklardan.

“Uzun süratli!” diye bir kumanda duyuldu, Graçik’in dörtnala kalkarak sağrısını nasıl gevşettiğini Rostov hissetti.

Onun gidişindeki değişikliği önceden sezmiş, keyiflendikçe keyiflenmişti. İleride bir başına tek bir ağaç fark etti. Bu ağaç ilk önce ileride, ona o kadar korkunç gelen hattın ortasındaydı ama işte bu hat da geçildi, korku şöyle dursun, gitgide daha çok neşeleniyor, coşuyordu.

Rostov avucunda kılıcının kabzasını sıkarak içinden, “Ah nasıl ikiye biçeceğim onu,” diyordu.

“Hurrra!” sesleri yükseldi.

Rostov Graçik’i mahmuzlayıp ötekileri doludizgin geçerken, “Şimdi kim olursa olsun, elime bir düşsün bakalım,” diye düşündü.

Artık ileride düşman görünüyordu. Ansızın, devasa bir süpürgeyi andıran bir şey bölüğü kırbaçladı. Rostov vurmak için kılıcını kaldırdı ama o anda ileride dörtnala giden asker Nikitenko ondan uzaklaştı ve Rostov, sanki bir rüyadaydı, doğal olmayan bir hızla ileri sürüklendiğini ama aynı zamanda olduğu yerde durduğunu hissetti. Arkadan, tanıdığı *hussar*lardan

Bandarçuk, üzerinden atladı ve öfkeyle yüzüne baktı. Bandarçuk'un atı şahlandı, sıçrayıp geçti.

"Bu ne? Kımıldayamıyorum!" diye düşündü Rostov, sonra bu sorunun yanıtını yine kendi içinde verdi: "Düştüm, öldüm." Artık, alanın ortasında bir başınaydı. İlerleyen atların ve *hussar*'ların sırtlarını değil çevresinde hareketsiz duran toprağı, ekinlerin anızlarını görüyordu. Altında sıcak bir kan vardı. "Hayır, ben yaralıyım, ölen atım." Graçik ön ayakları üstüne kalkmak istedi ama süvarisinin bacağını ezerek düştü. Atın başından kan akıyordu. At debelendi ama kalkamadı. Rostov kalkmak istedi ama o da yıkıldı: Çantası eyere takılmıştı. Bizimkiler nerede, Fransızlar neredeydi bilmiyordu. Civarda kimsecikler yoktu.

Ayağını kurtararak kalktı, "İki askerî kıtayı birbirinden ayıran o hat şimdi nerede, hangi tarafta?" diye kendi kendine sordu ama yanıt veremedi.

"Başıma bir felaket gelmiş olmasın? Bunlar olağan işlerdir, bu gibi işlerde nasıl davranmalı?" diye kalkarken kendi kendine sormaya devam etti. O sırada, uyuşmuş sol elinden bir şeylerin sarktığını hissetti. Bileği kendisinin değildi sanki. Üzerinde kan aradı, kolunu gözden geçirdi. Yaklaşan birkaç kişi gördü: "İşte insanlar," diye düşündü sevinçle, "bana yardım ederler." Bu adamların önünde acayip bir piyade şapkası giymiş, mavi kaputlu, kara yağız, çengel burunlu birisi koşuyordu. Arkasından gelenler vardı.

İçlerinden biri, Rusça olmayan acayip bir şeyler söyledi. Arkadan gelen, şapkaları, kaputları aynı olan insanların arasında bir Rus *hussar*'ı vardı. Kollarından yakalamışlardı, arkasında da atını tutuyorlardı.

"Anlaşıldı, bizimkini esir almışlar... Evet. Beni de mi alacaklar? Kim bu adamlar?" diye Rostov gözlerine inanamayarak boyuna düşünüyordu. "Sakın bunlar Fransızlar olmasın?" Yaklaşan Fransızlara bakıyor, bir saniye önce Fransızlara yetişip onları kesmek için atını dörtnala sürmüş olmasına rağmen şimdi onların yakınlığı ona öyle korkunç geliyordu ki, gözlerine inanamıyordu. "Kim bunlar? Niçin koşuyorlar? Yoksa bana mı? Yoksa bana mı koşuyorlar? Niçin? 'Beni' öldürmek için mi? Sevilen biriyim ben." Annesinin, ailesinin, dostlarının kendine karşı sevgileri geldi aklına, düşmanın kendisini öldürmek istemesi olanaksızdı ona göre. "Ama belki de öldürürler." On saniyeden fazla kıpırdamadan, durumunu kavrayamadan olduğu yerde kaldı. Öndeki çengel burunlu Fransız o kadar yaklaşmıştı ki, yüzünü ayrıntısıyla görüyordu. Süngüsü ileride, soluğunu tutmuş rahat bir tavırla ona doğru koşan bu adamın öfkeli, yabancı yüzü Rostov'u korkuttu.

Tabancasına el attı, ateş edeceği yerde onu Fransız’a fırlattı, var gücüyle fundalıklara doğru kaçmaya başladı. Enns Köprüsü’nü geçtiğindeki o kuşku ve kavga duygularıyla değil, köpeğin önündeki bir tavşan gibi kaçıyordu. Genç, mutlulukla dolu ömrü için duyduğu tek ve bölünmez korku bütün varlığını sarmıştı. Garelki oyununda koşarkenki atılganlığıyla hendeklerden hızla sıçrayarak, solmuş, iyi, genç yüzünü ara sıra arkaya çevirip tarlalarda uçuyor, sırtından aşağı soğuk korku terleri dökülüyordu. “En iyisi arkaya bakmamalı,” diye düşündü ama fundalıklara varınca arkasına bir kez daha baktı. Fransızlar geride kalmışlardı. Hatta dönüp bakınca, öndeki Fransızın koşmaktan vazgeçerek yürümeye ve dönüp gerideki arkadaşlarına bağırmaya başladığını gördü. Rostov durdu. “İş başka türlü,” diye düşündü, “beni öldürmek istemiş olmaları mümkün değil.” Derken sol eli öyle ağırdı ki sanki o eline iki pudluk bir tartı asılmıştı... Daha fazla koşamadı. Fransız da durmuş ona nişan alıyordu. Rostov gözlerini yumdu ve eğildi. Bir kurşun, bir daha, yanından vızlayarak geçti. Gücünü topladı, sol elini sağ eline aldı, fundalıklara kadar koştu. Orada Rus nişancıları vardı.

XX

Ormanda ansızın baskına uğrayan piyade alayları dışarı kaçıyor, birbirine karışan bölükler düzensiz yığınlar halinde uzaklaşıyorlardı. Korkuya kapılan askerlerden biri savaşın en korkunç, en anlamsız sözünü söylemişti: “Çevrildik.” Bu söz hemen bütün askerleri korkuyla sardı.

“Çevrildik, sarıldık, mahvolduk,” diye bağrışıyorlardı.

Alay komutanı, arkadan silah sesini ve çığlığı duyduğu anda alayının başına korkunç bir şeylerin geldiğini anlamış, kendisi gibi, yıllarca hizmet vermiş, hiç hata yapmamış bir subayın, komutanları yanında ihmalcilik ve idaresizlikle suçlanacağı düşüncesi onu öyle şaşırtmıştı ki, hem dik kafalı süvari albayını, hem de kendi generallik itibarını o dakikada unutmuş, tehlikeyi ve nefsini korumayı büsbütün aklından çıkarmış, atını mahmuzlayarak ve tesadüf kendine isbet etmeden gelip geçen kurşun yağmuru altında dörtnala alayına doğru yola çıkmıştı. Tek bir şey istiyordu: neler olup bittiğini anlamak, kendisinden kaynaklanan bir yanlışlık varsa onunla hiçbir subayın suçlanmasına izin vermemek.

Fransızların arasından kazasız belasız geçtikten sonra ormanın arkasındaki alana dörtnala ulaştı, orada da bizimkiler kaçıyor, emir filan dinlemeden bayır aşağı iniyorlardı. Savaşın kaderini belirleyecek an gelip çatmıştı; ya bu bozulmuş asker yığınları komutanlarının sesini dinleyecekler ya da ona şöyle bir göz atarak kaçmaya devam edeceklerdi. Alay komutanının askerleri önceleri hep titreten haykırışına, onun kıpkırmızı, tanınmayacak haldeki yüzüne ve kılıcını sallamasına rağmen askerler boyuna kaçıyor, aralarında konuşuyor, havaya silah atıyor, emirleri dinlemiyorlardı. Savaşın kaderi, belli ki, korkudan yana eğilmişti.

General bağırmaktan ve barut dumanından öksürdü, ümitsizliğe düşerek durdu. Her şey kaybedilmiş gibiydi ama tam bu sırada bizimkilere saldıran Fransızlar ansızın, görünür bir neden olmaksızın, geri dönüp kaçmaya başladılar, ormanın kenarında kayboldular. Ormanda Rus nişancıları göründü. Bu, Timohin’in bölüğüydü, ormanda düzenini bozmayan bir oydu; bir çukura sinerek birden Fransızlara saldırmıştı. Timohin öyle gür bir narayla Fransızlara saldırdı, düşmanın üstüne elinde küçük bir kılıç olduğu halde öyle çılgınca, esrik yürüdü ki, Fransızlar kendilerine gelmeye vakit bulamadan, silahlarını bırakarak kaçtılar. Timohin’in yanı başında koşan

Dolohov, dibine sokulduğu bir Fransız'ı öldürdü, teslim olan bir subayın yakasına ilk o yapıştı. Kaçanlar geri döndü, taburlar toplandı, sol kanattaki kıtaları az daha ikiye bölecek olan Fransızlar bir anda geriye atıldılar. İhtiyatlar birleşebildi, kaçanlar durdu. Alay komutanı, Binbaşı Ekonomov'la köprünün yanında duruyor, geri çekilen taburlar önünden geçiriyordu ki, yanına bir asker sokuldu, asker üzengiyi yakalayıp üstüne abandı. Askerin üstünde fabrika çuhasından mavimtırak bir kaput vardı, çantası ve şapkası yoktu, başı sargılı, omzuna bir Fransız kurşun torbası asılıydı. Elinde bir subay kılıcı tutuyordu. Asker solgundu, mavi gözleri alay komutanının yüzüne küstahça bakıyor, fakat ağzı gülümsüyordu. Alay komutanı, Binbaşı Ekonomov'a emirler vermekle meşguldü ama bu askerle ilgilenmezlik edemedi.

Dolohov, Fransız kılıcını ve kurşun torbasını göstererek, "Ekselans, işte iki ganimet," diyordu, "bir de subay esir aldım. Taburda bıraktım." Dolohov yorgunluktan zor nefes alıyordu, dura dura konuşuyordu. "Bütün tabur şahitlik edebilir. Rica ederim bunu hatırlayın, Ekselans."

Alay komutanı, "Peki, peki," dedi ve Binbaşı Ekonomov'a döndü.

Ama Dolohov gitmedi, sargısını çözdü, komutanı dürttü ve saçlarında pıhtılaşan kanı gösterdi:

"Süngü yarası, cephedeydim, bunu hatırlayın, Ekselans."

Tuşin'in bataryası unutulmuştu. Savaş artık tamamıyla sona eriyor ama merkezdeki top sesleri hâlâ duyuluyordu. Prens Bagration bataryanın mümkün olduğu kadar çabuk geriye çekilmesi emriyle oraya nöbetçi kurmay subayını, sonra Prens Andrey'i gönderdi. Tuşin'in toplarının yanındaki setir kıtaları, savaşın ortasında verilen bir emirle alınmıştı. Ama batarya ateşe devam etmişti. Kimsenin korunmadığı dört topun saldırıya cüret edeceğine ihtimal verilmediği için bunlar Fransızlarca zapt edilmemişti. Tersine, bu bataryanın çevresindeki hareketliliğe bakarak, burada, merkezde ciddi Rus güçlerinin toplanmış olduğunu tahmin etmiş, ilk bu noktaya saldırmaya kalkmışlarsa da bu tepede tek başlarına mevzi tutan dört topun peşrev ateşiyle püskürtülmüşlerdi.

Prens Bagration'un gidişinden hemen sonra Tuşin, Schöngraben köyünü yakmayı başarmıştı.

Top erleri, "Bak şu kargaşaya! Yanıyor! Dumana bak! Aşkolsun! Mükemmel! Duman da duman ha!" diye konuşuyorlardı.

Toplar yangın bölgesini durmaksızın dövüyordu. Askerler sanki bir şey kovalıyorlarmış gibi her atışta bağrışıyorlardı: “İşte böyle! Şuna bak... Mükemmel!” Rüzgârla körüklenen yangın hızla yayılıyordu. Köye giren Fransız kolları geriye çekildi ama bu başarısızlığın acısını çıkarmak istercesine köyün sağına on top yerleştirdi, onlarla Tuşin’i dövmeye başladı.

Yangının doğurduğu çocukça sevinç ve Fransızlara karşı açılan başarılı ateşin verdiği heyecan yüzünden bizim topçularımız bu bataryayı, ancak topların arasına iki, arkasından da dört gülle düştüğü, bir tanesi iki atı devirdiği ve başka bir tanesi de cephane arabacısının bir ayağını kopardığı zaman fark ettiler. Yine de heyecan dalgası gücünden bir şey kaybetmedi. Atların yerine yedek kundaklardaki atlar getirildi. Yaralılar toplandı ve dört top on topluk bataryaya karşı çevrildi. Tuşin’in arkadaşı olan subay çatışmanın başında ölmüştü; bir saat içinde kırk top erinden on yedisi saf dışı olmuştu. Ama topçular yine eskisi gibi neşeli ve heyecanlıydılar. İki kez aşağıda, yakınlarında Fransızların göründüğünü fark ettiler ve üzerlerine peşrev ateşi açtılar.

Zayıf, beceriksiz, ufak tefek biri boyuna emir erinden, kendi deyişiyle “bunun üzerine bir pipocuk daha” istiyor ve ateşlerini saçarak öne koşuyor ve küçük elini alnına koyup altından Fransızlara bakıyordu. “Fitilleyin çocuklar,” diyor, kendisi de topların tekerlerine yapışarak vidaları sıkıştırıyordu.

Tuşin, dumanlar içinde, arkası kesilmeyen, her seferinde insanı yerinden sıçratan top atışlarıyla sağırlaşarak, küçük çubuğunu ağzından düşürmeden bir toptan ötekine koşuyor, kâh nişan alıyor, kâh mermileri sayıyor, ölü ve yaralı atların değiştirilmesi, koşumların çözülmesi için emirler veriyor, zayıf, incecik, kararsız sesiyle bağırıyordu. Yüzü gitgide daha çok geriliyordu. Yalnız askerler vurulup öldüğü ya da yaralandıkları zaman yüzünü ekşitiyor ve ölenlere sırtını çevirerek, yaralıları, cesetleri kaldırtıyor, her zamanki gibi, acele etmeyen adamlarına öfkeyle bağırıyordu. Çoğu yakışıklı delikanlılar (topçu bölüklerinde her zaman olduğu gibi subaylarından iki karış yüksek ve iki defa geniş) olan askerler zora düşmüş çocuklar gibi komutanlarına bakıyor, böylece onunki gibi bir yüz ifadesi takınıyorlardı.

Bu müthiş uğultunun, gürültünün sonucu olarak Tuşin en küçük, tatsız bir korku duymuyor, kendini öldürebilecekleri ya da yaralayabilecekleri düşüncesini aklına bile getirmiyordu. Tersine, gitgide daha çok neşelenmekteydi. Ona öyle geliyordu ki, düşmanı göreli, ilk ateşi açalıdan

beri çok zaman, neredeyse bir gün geçmişti ve üzerinde durduğu bu toprak parçası çoktan bildiği, tanıdık bir yer olmuştu. Her şeyi hatırlamasına, her şeyi tasarlamasına, kendi durumunda bulunan en iyi bir subayın yapabileceği her şeyi yapmasına rağmen bir humma nöbeti, bir sarhoşluk içindeydi.

Topların sağırlaştıran sesi, düşman mermilerinin ıslığı, patlamalar, topların yanında çabalayan top erlerinin kızarmış, terli görüntüsü, insanların ve atların kanları, karşıda, düşman tarafından yükselen dumanların görünüşü (bunların her görünüşünden sonra bir gülle geliyor, toprağa, insana, topa, ata çarpıyordu) bütün bu manzara kafasında bir hayal dünyası doğurmuştu ki, onun orada bütün eğlencesi oydu. Düşman topları onun hayalinde top değil, görünmez tiryakilerin duman yumakları savuran çubuklarıydı.

Bir duman yumağı dağdan sıçrayıp rüzgârla sola doğru giderken Tuşin kendi kendine mırıldandı:

“Bak, yine pufladı. Şimdi lastik topu bekle, geri çevir...”

Yanında duran ve bir şeyler mırıldandığını işiten cephane eri sordu:

“Bir şey mi emrettiniz, komutanım?”

“Bir şey değil. Gülle,” diye yanıt verdi, sonra yine kendi kendine konuşmaya devam etti: “Hadi bizim Matveyevna...”

Çok eskiden dökülmüş, en uçtaki büyük top onun hayalinde Matveyevna olmuştu.

Toplarının yanındaki Fransızlar ona karıncalar gibi görünüyordu. İkinci topun yakışıklı, sarhoş bir numaralı eri onun dünyasında “dayı” idi, Tuşin herkesten çok ona bakıyor, onun her hareketini zevkle izliyordu. Dağın eteğinde kâh sönen, kâh yeniden güçlenen silah seslerini birinin soluk alıp vermesi gibi görüyordu. Bu seslerin sönmesine ve kızışmasına kulak kabartıyordu.

“İşte nefes aldı, yine nefes aldı,” diye kendi kendine konuşuyordu. Kendisini Fransızların üstüne iki eliyle gülle savuran epey uzun boylu, kocaman bir asker olarak hayal ediyordu.

“Hadi, Matveyevna, güzelim, yılma!” diyerek uzaklaşıyordu ki birden başının üstünde acayip, yabancı bir ses yükseldi:

“Yüzbaşı Tuşin! Yüzbaşı!”

Tuşin korkuyla bakındı. Bu, onu Grunt’ta kovan kurmay subaydı. Tıkanmış bir sesle bağırıyordu:

“Ne yapıyorsunuz? Aklınızı mı kaçırdınız? Size geri çekilmeniz için iki kez emir verildi ama siz...”

Tuşin, üst subaya korkuyla göz atıp kendi kendine düşündü: “Canım, bunlar ne istiyor benden?”

İki parmağını şapkasına götürerek, “Ben... Hiçbir şey,” dedi.

Ama albay vermek istediği emri tamamlayamadı. Yakınından geçen bir gülle, onu atının üstünde, suya dalar gibi eğilmeye mecbur etti. Sustu, yine bir şeyler söylemek üzereydi ki, ikinci bir gülle onu yine durdurdu. Atının başını çevirdi ve dörtnala uzaklaştı.

Uzaklardan, “Geri çekilin, herkes geri çekilsin!” diye bağırıyordu.

Askerler gülüştü.

Bir dakika sonra aynı emirle bir yaver geldi. Bu, Prens Andrey’di. Tuşin’in toplarının yerleştiği sahadan geçerken ilk gördüğü şey koşulmuş atların arasında debelenen, koşumdan çıkarılmış, ayağı kırık bir at olmuştu. Ayağından oluk oluk kan akmaktaydı. Toparlakların arasında birkaç ölü yatıyordu. Yaklaştığı sırada birbiri arkasından gelen gülleler üstünden geçti, sırtında bir ürperti hissetti. Ama korktuğunu düşünmesi bile onu kendine getirdi. “Ben korkamam,” diye düşündü, ağır ağır attan indi. Emri bildirdi, bataryadan uzaklaşmadı. Topların kendi önünde mevziden çıkarılmasına ve götürülmesine karar vermişti. Tuşin’le birlikte cesetlerin üstünden atlayarak, Fransızların müthiş ateşi altında, topların yol hazırlığıyla uğraştı. Bir cephane eri, Prens Andrey’e, “Demin bir komutan gelmişti, hemen kayboldu,” dedi, “Ekselansınız gibi değil.”

Prens Andrey Tuşin’le hiçbir şey konuşmadı. İkisi de öyle meşguldü ki, sanki birbirlerini görmüyorlardı. Dört toptan sağlam kalan ikisini toparlaklara takıp yokuş aşağı inmeye başladıkları zaman (hasara uğramış bir topla bir *likorn* orada bırakılmıştı) Prens Andrey Tuşin’e yaklaştı. Elini uzatarak, “Hoşça kalın,” dedi.

Tuşin, “Güle güle,” dedi, sonra ansızın gözlerinde beliren yaşlarla, “güle güle kardeşim,” diye yineledi.

XXI

Rüzgâr dinmişti. Savaş meydanının üzerinde alçakta kara bulutlar asılı duruyordu. Karanlık basıyordu, iki yerde yangın yalazaları daha açık görünüyordu. Top sesleri hafiflemeye başlamıştı ama geriden ve sağdan tüfek sesleri daha yakından, daha sık işitiliyordu. Toplarıyla Tuşin yaralıların çevresinden dolaşarak, onlara çarparak ateş hattından henüz çıkmış ve sel yatağına inmişti ki, aralarında kurmay subayın iki defa gönderildiği halde bir kere bile Tuşin'in bataryasına gelmeyen Jerkov'un da bulunduğu komutanlar, yaverler onu karşıladı. Birbirlerinin sözünü keserek, nasıl, nereye gideceğine dair emirler veriyorlardı; onu azarlıyor, ikaz ediyorlardı. Tuşin karar verememişti. Susarak, konuşmaktan korkarak (çünkü her kelimede, kendisi de neden olduğunu bilmeksizin ağlamaya hazırdı) *lagar* topçu beygiri üzerinde arkadan geliyordu. Yaralıların bırakılması için emir verildiği halde birçokları kıtaların peşinde sürükleniyor, toplara binmek istiyorlardı. Savaştan önce Tuşin'in kulübesinden dışarı fırlamış olan babayiğit piyade subayı karnındaki kurşunla, Matveyevna'nın kundağı üstüne yerleştirilmişti. Dağın eteğinde solgun bir *hussar* junkeri bir eliyle öteki elini tutarak Tuşin'e yaklaştı, top arabasına binmek ricasında bulundu.

"Yüzbaşı, Tanrı aşkına, elim incindi," diye sıkılarak konuşuyordu! "Tanrı aşkına, yürüyemiyorum, Tanrı aşkına..."

Belli ki junker pek çok kez herhangi bir yere binmek için ricalarda bulunmuş ve hep geri çevrilmişti. Kararsız, zavallı bir sesle yalvarıyordu:

"Emir verin oturtsunlar beni, Tanrı aşkına!"

Tuşin, "Oturtun, oturtun!" dedi, "Sen, kaputu ser," diye seslendi. "Peki yaralı subay nerede?"

"Kaldırdık, ölmüştü," diye yanıt verdi biri.

"Oturtun. Oturtun kuzum, oturtun. Kaputu ser Antonov."

Junker, Rostov'du. Bir elini öteki eliyle tutuyordu, solgundu, çenesi nöbet ateşiyle titriyordu. Onu Matveyevna'ya, ölen subayı indirdikleri topun üzerine bindirdiler. Serilen kaput kanlıydı, Rostov'un pantolonu ve elleri bu kana bulaştı. Tuşin Rostov'un oturduğu topa yaklaşarak, "Ne o? Yaralı mısınız, kuzum?" dedi.

"Hayır, hafif bir şey."

Tuşin sordu:

“Öyleyse niye kundakta kan var?”

Bir topçu eri kaputunun koluyla kanı silerek ve sanki topun bu pisliğinden dolayı özür diliyormuş gibi, “Burasını öteki subay kanlandırdı komutanım,” dedi.

Piyadelerin yardımıyla toplar güçlükle tepeye çıkarılabildi. Guntersdorf köyüne varılınca duruldu. Artık karanlık öyle basmıştı ki, askerlerin üniformaları on adımdan bile seçilemiyordu; silah sesleri seyrekleşmeye başlamıştı. Birden, sağ taraftan yeniden bağrışmalar ve yaylım ateş sesleri geldi. Karanlık, mermilerle parıldamaya başlamıştı. Bu, Fransızların, köy evlerinde siper almış askerler tarafından karşılanan son hücumuydu. Yeniden herkes köyün dışına fırladı. Ama Tuşin’in topları yerlerinden ayrılmamıştı; topçular, Tuşin ve junker, konuşmadan birbirinin yüzüne bakarak kaderleriyle yüzleşecekleri anı beklediler. Ateş sesleri durulmaya başladı, yan sokaktan askerlerin sesleri geliyordu.

“Sağ mısın Petrov?” diye soruyordu birisi.

Başka birisi, “Herifleri iyi kaşağıladık kardeş. Artık bir daha sürtünmezler,” dedi.

“Hiçbir şey görünmüyor. Birbirlerini tepelediler. Öyle ya, göz gözü görmüyor, kardeş. İçecek bir şey yok mu?”

Fransızlar kesin olarak püskürtülmüşlerdi. Tuşin’in topları uğuldayan piyadeyle çerçevelenmiş gibi, zifiri karanlıkta yeniden ilerlemeye başladı.

Karanlıkta sanki görünmez, hüzünlü bir nehir fısıltıyla, nal ve tekerlek sesleriyle uğuldayarak akıyordu. Bu uğultunun içinde yaralıların inlemeleri işitiliyordu. Askeri çevreleyen bütün bu karanlığı onların iniltileri tamamlıyordu. Bir süre sonra kalabalığın içinde bir dalgalanma oldu. Bir süvari bölüğü geçti ve kır atlı komutanları da geçerken bir şeyler söyledi.

Hemen sorular yükseldi:

“Ne, şimdi nereye gidiliyor? Duruyor muyuz ne? Teşekkür mü etti nedir?” Ve kalabalık sıkışmaya (anlaşılan öndekiler durmuştu) başladı. Dur emri verildiği söylentisi yayıldı.

Herkes olduğu yerde, çamurlu yolun ortasında durdu.

Ateşler parladı, konuşmalar duyulmaya başladı.

Bölüğü toparlayan Yüzbaşı Tuşin askerlerden birini junker için bir doktor bulmaya gönderdi, yolun üstünde askerlerin yaktığı ateşin başına oturdu. Rostov da ateşin başına sürüklenmişti. Ağrıdan, soğuktan ve rutubetten gelen nöbet ateşleri bütün vücudunu titretiyordu. Uyku, önüne

geçilmez bir biçimde bastırmıştı ama sızlayan elinin dayanılmaz acısından uyuyamıyordu. Kâh gözlerini yumuyor, kâh kendisine kıpkızıl gelen ateşe, kâh ateşin yanında bodur ve zayıf vücuduyla bağdaş kurup oturan Tuşin'e bakıyordu. Tuşin'in iri, zeki, iyi gözleri sevgi ve merhametle üzerine dikilmişti. Tuşin'in, bütün kalbiyle kendisine yardım etmek istediği halde elinden hiçbir şey gelmediğini görüyordu.

Her taraftan atlı ve yaya gidip gelenlerin, dolaşanların ve civara yerleşen piyadelerin ayak sesleri, konuşmaları işitiliyordu. Seslerin, tekerleklerin, adımların, çamura gömülen at nallarının, yakın ve uzak odun çıtırtılarının gürültüsü, bir tek uğultu dalgası halinde birleşiyordu.

Şimdi artık karanlıkta görünmeyen nehir akıyor, karanlık bir deniz, fırtınadan sonra yatışmış kımıldanıyor gibiydi. Rostov düşünmeden çevresinde ve karşısında olup biten şeylere bakıyor, dinliyordu. Yanan ateşe bir piyade eri yaklaştı, çömeldi, ellerini ateşe uzattı ve yüzünü çevirdi.

Tuşin'e seslenerek, "İzniniz olur mu, komutanım? Bölüğümü kaybettim. Nerede olduğunu bilmiyorum. Felaket!" dedi.

Askerle beraber ateşe, yüzü sarılı bir piyade subayı da yaklaştı, Tuşin'e başvurarak, nakliye arabalarının geçmesi için topların bir parçacık geriye çekilmesine emir vermesini rica etti. Bölük komutanının peşinden iki asker daha koşarak ateşe geldi. Bir çizmeyi çekişip birbirine müthiş küfürler savuruyor ve dövüşüyorlardı.

Birisi kısık sesle, "Sen buldun ha! Ne de elin çabukmuş!" diye bağırıyordu.

Sonra boynu kanlı bir bezle sarılmış solgun, zayıf bir asker yaklaştı, öfkeli bir sesle topçulardan su istedi.

"Ne olacak, köpek gibi ölecek miyiz be?" diyordu.

Tuşin ona su verilmesini emretti. Sonra piyadeler için ateş isteyen neşeli bir asker koşarak geldi.

"Piyadeler için bir parça ateş verin. Hoşça kalın arkadaşlar. Ateş için teşekkür ederim. Faiziyle öderiz," dedi ve karanlıkta kızaran ateş parçasını alıp götürdü.

Bu askerin peşinden, bir kaputta ağır bir şeyler taşıyan dört asker yanan ateşin yanına geldiler. İçlerinden biri sürçtü.

"Hay aksi. Yolun üstüne odun koymuşlar!" diye homurdandı. Başka birisi, "İşi bitmiş, ne diye taşıyoruz?" dedi.

"Ah, siz, ah!"

Ve yükleriyle karanlıkta kayboldular.

Tuşin Rostov’a fısıltıyla sordu:
“Ne o, ağrıyor mu?”
“Ağrıyor...”
Tuşin’e yaklaşan cephane eri, “Komutanım,” dedi, “sizi general çağırıyor. Şurada, bir kulübede kendisi.”
“Geliyorum.”
Tuşin kalktı. Kaputunu düğmeleyip üstünü başını düzelterek ateşten uzaklaştı.
Topçuların yaktıkları ateşten az uzakta, kendisine hazırlanan kulübede Prens Bagration yanında toplanmış olan bazı birlik komutanlarıyla konuşarak yemek yiyordu. Bir koyun buduna iştahla bakan gözleri yarı kapalı o ihtiyarcık, votkadan, yediği yemekten yüzü kızarmış yirmi iki yıllık kusursuz general, yüzüklü kurmay subay, herkese kaygıyla bakınan Jerkov ve dudaklarını kısmış, gözleri nöbet ateşiyle parlayan, yüzü solgun Prens Andrey oradaydılar.
Fransızlardan alınmış bir bayrak kulübeye dayalı duruyordu, bön yüzlü aza mülazımı, o memur, bayrağın kumaşını yoklayarak başını sallıyordu: belki bayrak gerçekten kendisini ilgilendirdiğinden, belki de kendisi için tabak çatal konulmamış olan sofraya aç karnına bakmak ağırına gittiği için. Bitişik kulübede dragonların esir aldığı Fransız subayı bulunuyordu. Yanında, yüzüne bakarak çevresinde dolaşan bizim subaylarımız vardı. Prens Bagration kıta komutanlarına teşekkür etti, işin ayrıntılarıyla kayıplar hakkında bilgi istedi. Braunau’da gösterilen alay komutanı, çatışma başlar başlamaz ormandan geri çekildiğini, odun kesen askerlerini toplayıp iki taburla süngü hücumuna kalktığını, Fransızları püskürttüğünü rapor etmişti, anlatmıştı.
“Ben birinci taburun bozulduğunu görür görmez, Ekselans, yolun üstüne dikildim ve düşündüm: ‘Bunları bırakırım geçsinler, sonra üzerlerine ateş açarım.’ Öyle de yaptım.”
Alay komutanı bunu yapmayı o kadar istemiş ama yapamadığına o kadar üzülmüştü ki, bütün bunların tıpatıp böyle olup bittiğini sanıyordu. Evet, belki gerçekten de durum buydu? O kargaşa sırasında ne olduğunu, ne olmadığını ayırt etmek mümkün müydü?
Dolohov’un son buluşmalarını hatırlayarak, “Bundan başka şuna da işaret etmeliyim ki, Ekselans,” diye devam etti, “rütbesi alınan, şimdi bir sıra eri olan Dolohov, benim gözlerimin önünde bir Fransız subayını esir aldı, böylece kendini gösterdi.”

“Ben de işte tam orada Pavlogradlıların nasıl hücum ettiklerini gördüm Ekselans.” O gün *hussar*’ları kesinlikle görmemiş, yalnız, bir piyade subayının onlarla ilgili olarak anlattıklarını dinlemiş olan Jerkov, çevresine kuşkuyla bakınarak söze karıştı:

“İki kale nizamını bozguna uğrattılar.”

Bazıları, her zamanki gibi bir şaka bekleyerek Jerkov’un sözlerine gülümsedi ama onun da silahlarımızın onurundan ve o günden söz ettiğini fark edince ciddi bir tavır takındılar. Oysa pek çoğu Jerkov’un söylediklerinin yalan olduğunu pekâlâ biliyordu. Prens Bagration yaşlı albaya döndü:

“Hepinize teşekkür ederim, baylar, bütün birlikler kahramanca hareket etmiş; piyade, süvari ve topçu.” Birisini gözleriyle araştırarak sordu: “Nasıl oluyor da merkezde iki top terk ediliyor?” Prens Bagration sol kanadın topları hakkında bir şey sormuyordu, daha işin başlangıcında oradaki bütün topların terk edildiğini biliyordu. Nöbetçi kurmay subaya döndü: “Ben, zannederim, size rica etmiştim.”

Nöbetçi kurmay subay yanıt verdi:

“Toplardan biri tahrip edilmişti ama ötekisi, bunu ben de anlamıyorum, ben bütün gün oradaydım, talimat verdim, oradan daha yeni geldim, iş çok kızışmıştı doğrusu,” diye alçakgönüllülükle ekledi.

Birisi Yüzbaşı Tuşin’in köyde bulunduğunu ve gelmesi için haber gönderildiğini söyledi.

Prens Bagration Prens Andrey’e dönerek, “Öyle ya, siz de oradaydınız,” dedi.

Kurmay subay Bolkonski’ye bakıp sevimli sevimli gülümseyerek, “Elbette, oraya hemen hemen aynı zamanda varmıştık,” dedi.

Prens Andrey soğuk bir havayla, tane tane, “Sizi görmek mutluluğuna mazhar olmadım,” dedi. Herkes sustu.

Tuşin, generallerin arkasından çekine çekine süzülerek eşikte göründü. Daracık kulübede generallerin yanından geçerken, üstlerinin karşısında her zaman olduğu gibi sıkılan Tuşin, bayrağı fark etmedi ve ona çarptı. Bazı gülüşmeler oldu.

Bagration, Tuşin’den çok, gülüşmeler içinde sesi en çok duyulan Jerkov’a kaşlarını çatarak sordu:

“Nasıl oluyor da toplar terk ediliyor?”

Tuşin, kendisi sağ kaldığı halde iki top kaybederek düştüğü hatayı ancak şimdi, müthiş komutanının karşısında, bütün korkunçluğuyla

anlıyordu. Öyle anlar yaşamıştı ki, bu sorunu düşünememişti bile. Subayların gülümsemesi onu büsbütün şaşırttı. Bagration'un karşısında titreyen çenesiyle duruyor ve güçlükle konuşuyordu:

"Bilmiyorum... Ekselans... Adam yoktu Ekselans..."

"Setir Kıtası'ndan adam alabilirdiniz."

Setir Kıtası'nın bulunmadığını Tuşin söylemedi. Oysa durum buydu. Bunu söylemekle başka bir komutanı lekelemekten korkuyor ve şaşkın bir öğrenci, öğretmenin gözüne nasıl bakarsa, o da öyle susarak Bagration'un yüzüne dimdik, kıpırdamayan gözlerle bakıyordu.

Sessizlik epey uzun sürdü. Herhalde, sertleşmek istemeyen Bagration ne söyleyeceğini bir türlü bilemiyor, ötekilerse araya girmekten korkuyorlardı. Prens Andrey kaşlarının altından Tuşin'e bakıyor, elleri öfkeyle titriyordu.

Prens Andrey, sessizliği keskin sesiyle bozdu:

"Ekselans... Siz beni Tuşin'in bataryasına göndermek lütfunda bulundunuz. Oraya gittim, eratın ve hayvanların üçte ikisinin vurulmuş, iki topun tahrip edilmiş olduğunu ve hiçbir setir kıtasının bulunmadığını gördüm," dedi.

Şimdi hem Prens Bagration, hem de Tuşin, heyecanla ve kendine güvenle konuşan Bolkonski'ye aynı dik gözlerle bakıyorlardı. O, "Eğer Ekselans, fikrimi söylememe izin verirseniz," diye devam etti, "bugünkü zaferi biz her şeyden çok bu bataryanın çalışmasına ve bölüğüyle birlikte Yüzbaşı Tuşin'in kahramanca direncine borçluyuz."

Prens Andrey bunları söyledikten sonra yanıt beklemeden ayağa kalktı ve masadan uzaklaştı.

Prens Bagration Tuşin'e baktı, herhalde, Bolkonski'nin anlattıklarına inanmamış görünmek istemiyordu ama ona büsbütün inanacak bir durumda da olmadığından başını eğdi, Tuşin'e gidebileceğini söyledi. Prens Andrey de onun arkasından dışarı çıktı.

Tuşin ona, "Teşekkür ederim, beni kurtardın, kardeşim," dedi.

Prens Andrey Tuşin'e bir göz attı ve bir şey söylemeden yanından uzaklaştı. Prens Andrey kederli, sıkıntılıydı. Bütün bu olup bitenler, hiçbir şey onun beklediği gibi değildi.

Rostov, önünde değişen gölgelere bakarak düşünüyordu: "Bunlar kim? Neden buradalar? Ne istiyorlar? Bu durum ne zaman sona erecek?" Kolunun acısı gitgide ağırlaşmaktaydı. Karşı konulmaz bir uyku onu bastırıyor, gözlerinin önünde kırmızı daireler uçuşuyordu, bu seslerin, bu yüzlerin verdiği acı, yalnızlık duygusunun ağrısıyla karışıyordu. İşte bunlar,

bu askerler, yaralı ve yarasız, işte bunlar onu eziyor, onun üzerine çullanıyor, damarlarını buruyor, kırılmış kolundaki, omzundaki etleri yakıyorlardı. Onlardan kurtulmak için gözlerini kapadı.

Bir dakika kendinden geçti ama bu kısa kendinden geçişte rüyasına sayılamayacak kadar çok şey girdi: Annesini ve onun büyük, beyaz elini gördü, Sonya'nın zayıf omuzlarını, Nataşa'nın gözlerini ve gülüşünü, sesiyle, bıyıklarıyla Denisov'u, Telyanin'i, Telyanin ve Boğdaniç'le aralarında geçen macerayı gördü. Bütün bunlar, askerlerin sesleriyle aynı şeydi, bütün bu macera ve bu askerler onu, eziyet ederek, bırakmamacasına tutuyor, eziyor ve kolundan tutarak sürüklüyorlardı. Onlardan kurtulmaya uğraştı ama omzunu bir saniye olsun, kıl kadar bırakmadılar. Böyle çekiştirmeseler omzu acımayacaktı, iyileşecekti ama onlardan kurtulmaya olanak yoktu.

Gözlerini açtı, yukarıya baktı. Gecenin kara örtüsü ateşin yaydığı ışığın bir karış üstünde asılıydı. Bu aydınlıkta yağan karın tozları uçuşuyordu. Tuşin dönmemişti, doktor gelmemişti. Tek başınaydı, yalnız şimdi ateşin öte tarafında bir askercik çırılçıplak oturuyor, zayıf sarı vücudunu ısıtıyordu.

Rostov içinden, "Ben hiç kimseye gerekli değilim," dedi. "Hiç kimse bana yardım etmiyor, acımıyor, oysa ben de vaktiyle evimde güçlü ve neşeliydim, sevilirdim." Göğüs geçirdi, göğüs geçirirken elinde olmayarak inledi.

Gömleğini ateşin üstünde gezdiren askercik, "Ağrıyor mu?" diye sordu ve yanıt beklemeden boğuk bir sesle ekledi: "Bela!.. Bütün gün az cana mı kıydılar," dedi.

Rostov askeri dinlemiyordu. Ateşin üstünde uçuşan kar parçacıklarına bakıyor, sıcak, aydınlık eviyle, tüylü kürküyle, kız kardeşiyle, sağlıklı vücuduyla ve bütün aile sıcaklığıyla Rus kışını hatırlıyordu. "Sanki ben ne diye buraya geldim?" diye düşünüyordu.

Ertesi gün Fransızlar yeniden hücuma kalkmadılar. Bagration müfrezesinin kalanı, Kutuzov ordusuyla birleşti.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I

Prens Vasiliy planlarını önceden hazırlamazdı. Hele kendisine çıkar sağlamak için insanlara kötülük etmeyi hiç düşünmezdi. O yalnızca, sosyal hayatta başarılı olan ve oradaki başarılarını bir yaşam biçimi haline getirmiş bir salon adamıydı. Kafasında, insanlarla ilişkilerine göre çeşitli tasarılar kurardı, bunlar yaşamının anlamı haline gelmişti. Bu plan ve tasarılarla yaşardı. Bunlardan bazıları henüz tasarlanmaya başlamış, bazıları elde edilmiş, bazıları da suya düşmüştü. Örneğin, o kendi kendine şunu söylemezdi: "Bu adam nüfuzludur, onun güvenini ve dostluğunu kazanmalıyım ve sayesinde kendime bir çıkar temin etmeliyim." Yahut şöyle de düşünmezdi: "İşte Piyer zengin oldu, kızımı alması için onu kışkırtmalı ve bana gerekli şu kırk bini ondan borç almalıyım." Yine de nüfuzlu bir adamla karşılaştı mı, bu adamın kendisine yararlı olabileceğini sezer ve ona sokulur, ilk fırsatta, alelacele yaltaklanır, teklifsiz, ne gerekiyorsa söylerdi.

Piyer, Moskova'da elinin altındaydı. Pres Vasiliy, onu o günlerde devlet müşavirliği ile eşdeğer bir göreve, kamerjunkerliğe tayin ettirmiş, kendisiyle birlikte Petersburg'a gelmesinde ve kendi evinde kalmasında ısrar etmişti. Vasiliy ahlaksızmış gibi duruyor, fakat sağlam bir güvenle kendi kızıyla Piyer'i evlendirmek için gereken her şeyi yapıyordu. Eğer Prens Vasiliy, planlarını önceden düşünmüş olsaydı ilişkilerinde bu kadar doğal, mevki bakımından kendisinden üstün ya da aşağı bütün insanlarla ilişkisinde bu kadar sade ve teklifsiz olamazdı. Kendinden zengin, ya da güçlü insanlara doğru onu bir şeyler çekerdi, insanlardan yararlanabileceği anı yakalamakta az bulunur bir yeteneği vardı.

Ansızın zengin ve Kont Bezuhov oluveren Piyer çok eskiye ait olmayan yalnızlık ve kaygısızlıktan sonra kendisini insanlarla o derece çevrilmiş ve meşgul hissediyordu ki, bir başına, kendi kendine ancak yatağında kalabiliyordu. Kâğıtlar imzalaması, önemi hakkında fikir sahibi olmadığı devlet birimleriyle iş görmesi, başyardımcısına bir şeyler sorması, Moskova

çevresindeki mülklerine gitmesi, eskiden varlığından bile haberdar olmak istemeyen, fakat şimdi eğer kendilerini görmek istemeyecek olursa darılacak, üzülecek olan bir yığın insanı kabul etmesi gerekiyordu. Bütün bu çeşitli insanlar (işadamları, akrabalar, başka tanıdıklar) hepsi aynı biçimde iyiydiler, genç vârise karşı şefkatliydiler, hepsi Piyer'in yeteneğine kuşkusuz inanmışlardı. Piyer, "Sizin harikulade iyiliğinizle," ya da, "Güzel kalbinize göre" ya da, "Siz ki öyle temizsiniz, Kont," ya da, "Eğer o sizin gibi akıllı olsaydı..." vs. sözleri o kadar işitti ki sonunda kendi harikulade iyiliğine, kendi harikulade zekâsına kendi de inanmaya başladı; zaten her zaman ruhunun derinliğinde kendisini, gerçekten çok iyi ve çok akıllı sanırdı. Hatta eskiden şirret ve apaçık düşmanı olan insanlar bile ona karşı sevimli ve nazik olmuşlardı. Uzun boylu ve saçları kuklaların başlarına yapışmış saçlarını anımsatan, öfkeli Prenses (en büyüğüydü prenseslerin) cenaze töreninden sonra Piyer'in odasına gelmişti. Gözlerini yere indirmiş, durup dinlenmeden içini çekerek, ona, aralarındaki eski anlaşmazlığa çok üzüldüğünü ve şimdi aldığı bu ağır yaradan sonra çok sevdiği, onca kahrını çektiği bu evde birkaç hafta kalmasına izin verilmesinden başka bir ricada bulunmaya kendisinde hak görmediğini söylemişti. Bu sözleri söylerken de kendini tutamamış, ağlamıştı. Bir heykele benzeyen bu Prenses'in bu kadar değişebilmesinden etkilenen Piyer, Prenses'in elini tutmuş, neden böyle yaptığını bilmeden, af dilemişti. Prenses o günden sonra Piyer'e çizgili bir boyun atkısı örmeye başlamış, ona karşı davranışını büsbütün değiştirmişti.

Prens Vasiliy, Prenses'in yararına bir belgeyi imzalatmak için Piyer'e uzatarak, "Bunu onun için yapıyor, *mon cher*," demişti. "Ne de olsa merhumdan çok çekti."

Herhalde, işlemeli çanta konusuna Prens Vasiliy'in de karıştığına dair gevezelik etmek kızın aklına gelmesin diye bu kemiği, otuz binlik poliçeyi, Prenses'in önüne atmaya karar vermiş olacak ki, Piyer poliçeyi imzalamış ve Prenses o zamandan beri ona karşı daha da iyileşmişti. Küçük kız kardeşler de Piyer'e karşı sevimli davranıyorlardı. Özellikle en küçüğü, güzeli, benlisi, Piyer'i gülümseyişleriyle, onu görünce şaşalamalarıyla heyecanlandırıyordu. Herkesin kendini sevmesi, Piyer'e çok doğal geliyordu. Öyle ki, birisi onu sevmeyecek olsa bu ona akıldışı gelecekti. Çevresindeki insanların içtenliğine inanmazlık edemiyordu. Zaten bu insanların samimi olup olmadıklarını kendisine soracak zamanı da yoktu. Kendini hep tatlı, neşeli bir sarhoşluk içinde ve bütün önemli olayların merkezinde hissediyordu. Kendisinden bir şeyler beklendiğini, bunu

yapmazsa pek çok kişiyi üzeceğini, onları her şeyden mahrum kılacağını, yaparsa da her şeyin iyi olacağını düşünüyordu. Böylece her isteneni yapıyor ama ona öyle geliyordu ki her şeyin yine de en iyisini yapmış olmuyordu.

Bu ilk zamanlarda Piyer'in, gerek işlerine, gerekse bizzat kendisine herkesten çok Prens Vasiliy hâkimdi. Kont Bezuhov'un ölümünden sonra Piyer'i avucundan bırakmadı. Prens Vasiliy'de işleri başından aşkın, yorgun, bitik, fakat acıdığı bu yardımsız delikanlıyı, *après tout*[340] dostunun oğlunu böyle büyük bir servetle talihin keyfine, dolandırıcılara bırakamayan bir insanın hali vardı. Kont Bezuhov'un ölümünden sonra Moskova'da kaldığı o birkaç gün içinde Piyer'i çağırmış ya da kendisi ona gitmiş, ne yapması gerektiği hakkında öyle yorgun, güven verici bir edayla talimat vermişti ki sanki her seferinde, *"Vous savez que je suis accablé d'affaires et ce n'est que par pure charité, que je m'occupe de vous, et puis vous savez bien, que ce que je vous propose la seule chose faisable,*[341]*"* diyordu.

Bir gün gözlerini kapayıp parmaklarıyla onun dirseğine vurarak, sanki söylediği şey aralarında çoktan beri kararlaştırılmış, başka türlü de yapılamazmış gibi bir edayla, "Eh, dostum, nihayet yarın gidiyoruz," demişti. "Yarın gidiyoruz, ben sana arabamda yer ayırdım. Çok memnunum. Burada önemli işlerimizi bitirdik. Zaten benim çoktan yola çıkmam gerekirdi. İşte, şansölyeden haber geldi. Senin için ona rica etmiştim, kordiplomatiğe kaydedildin, kamerjunker oldun. Artık önünde diplomatlık yolu açık."

Bu sözlerin söylenişindeki güven verici sadeliğe rağmen, seçeceği mesleği zamanında uzun uzun düşünmüş olan Piyer, itiraz etmek istedi. Ama Prens Vasiliy sözünün kesilmesine izin vermeyen ve ısrarla karşısındakini ikna etmek istediği zamanlarda kullandığı mırıltılı, kalın sesiyle onun sözünü kesti:

"*Mais, mon cher*[342] ben bunu kendim için yaptım, kendi vicdanım rahat etsin diye, hem teşekküre gerek yok. Hiçbir zaman, hiç kimse çok fazla sevildiği için şikâyet etmemiştir. Sonra sen özgürsün, istersen yarın vazgeç. Hem sen Petersburg'da her şeyi kendin gider görürsün. Zaten buralardan uzaklaşmanın zamanı geldi, geçiyor bile. (Prens Vasiliy içini çekti) Böyle canım. Benim oda uşağı, senin arabayla gitsin. Ha evet, bak unutuyordum, biliyorsun ya *mon cher*, babanla aramızda bir hesap vardı, Riyazan'dakilerden bir şeyler aldım, o bende kalsın, sana lazım değil. Biz seninle hesaplaşırız."

Prens Vasiliy'in, "Riyazan'dakilerden" dediği şey kendine ayırdığı birkaç bin rublelik, toprağa bağlı köylü geliriydi.

Petersburg'da da Moskova'da olduğu gibi nazik, sevimli insanların havası Piyer'in çevresini sardı. Prens Vasiliy'in kendisine sağladığı konumu, daha doğrusu unvanı (çünkü aslında hiçbir iş yapmıyordu) reddedemedi, tanışmalar, davetler, sosyete meşguliyetleri o kadar çoktu ki Piyer bir zihin bulanıklığı, bir telaş, hep yaklaşan ama bir türlü gerçekleşmeyen bir mutluluk duygusunu Moskova'dakinden daha çok duyuyordu.

Eski bekâr arkadaşlarından birçoğu Petersburg'da değildi. Muhafızlar seferdeydiler, Dolohov'un rütbesi alınmış, Anatol orduyla taşrada, Prens Andrey sınır dışında bulunuyordu; bunun için de Piyer gecelerini eskisi gibi geçiremiyor, kendisinden yaşlı, saygı duyduğu bir arkadaşın dostça sohbetiyle ara sıra da olsa ruhunu dinlendiremiyordu. Zamanı ziyafetlerde, balolarda, özellikle Prens Vasiliy'in evinde, onun karısı şişman Prenses'le kızı güzel Elen'in yanında geçiyordu.

Piyer'e karşı yakın çevrenin değişen görüşünü bütün ötekiler gibi Anna Pavlovna Şerer de belli ediyordu.

Piyer, eskiden daima Anna Pavlovna'nın yanında söylediği her şeyin yakışık almadığını, bazı şeylerin konuşulmaması lazım geldiğini ve zihninde kendisine akıllıca gelen sözlerin onları yüksek sesle söyler söylemez saçmalaşıverdiklerini, oysa İppolit'in en mankafaca sözlerinin bile akıllı, sevimli göründüklerini hissederdi. Şimdiyse ne söylerse söylesin *charmant*[343] oluyordu. Anna Pavlovna'nın, dile getiremese de bunu söylemek istediğini, sırf onun alçakgönüllülüğüne saygı duyduğu için kendini tuttuğunu görüyordu.

Piyer, 1805 yılının başlangıcında Anna Pavlovna' dan pembe davet mektubunu aldı; mektupta şöyle bir ek vardı: "*Vous trouverez chez moi la belle Hélène, qu'on ne se lasse jamais de voir*.[344]"

Bunu okuyunca kendisiyle Elen arasında herkes tarafından kabul edilmiş bir bağ oluşmaya başladığını ilk kez hissetti, bu düşünce, üzerine taşıyamayacağı bir sorumluluğu yüklüyormuş gibi hem onu korkutmuş, hem de eğlenceli bir ihtimal olarak hoşuna gitmişti.

Anna Pavlovna'nın süvarisi gibiydi, yalnız şimdi Anna Pavlovna'nın konuklarına turfanda olarak ikram ettiği Mortemar değil de Berlin'den gelen, İmparator Aleksandr'ın Potsdam'ı ziyaretine ve orada insan soyunun düşmanına karşı iki eski dostun adalet uğruna nasıl yemin ettiklerine dair en

taze haberler getiren bir diplomattı. Piyer, Anna Pavlovna tarafından, herhalde genç adamın uğradığı taze kayıpla Kont Bezuhov'un ölümüyle ilgili olarak, ince bir kederle karşılanmıştı (herkes boyuna Piyer'i, hemen hemen hiç tanımadığı babasının ölümünden dolayı çok üzülmüş olduğuna inandırmayı borç biliyordu), keder, gururlu İmparatoriçe Mariya Fedorovna'dan söz ettiği zaman beliren o yüce kederin tıpkısıydı. Piyer bununla övünüyordu. Anna Pavlovna her zamanki ustalığıyla salonunun gruplarını düzenledi. Prens Vasiliy'in ve generallerin bulunduğu büyük grup diplomattan yararlanıyordu. Başka bir grup çay masasının çevresinde toplanmıştı. Piyer birinci gruba girmek istedi. O sırada Anna Pavlovna, savaş meydanındaki bir komutan gibi, hamlesini uygulama fırsatını zorlukla yakalamanın öfkesi ile, Piyer'i görür görmez onun koluna dokundu.

"*Attendez, j'ai des vues sur vous pour ce soir*."[345] Elen'e göz attı, ona gülümsedi.

"*Ma bonne Hélène, il faut, que vous soyez charitable pour ma pauvre tante, qui a une adoration pour vous. Allez lui tenir compagnie pour 10 minutes*.[346] Canınızın fazla sıkılmaması için de, işte size eşlik etmeyi reddetmeyecek olan sevgili Kont."

Güzel kız teyzeye doğru yürüdü ama Anna Pavlovna sanki Piyer'e son, çok önemli bir talimat daha vermesi gerekiyormuş gibi onu biraz daha yanında alıkoydu.

Şahane yürüyüşlü güzeller güzelini göstererek, "Ne kadar gönül çekici, değil mi?" dedi. "*Et quelle tenue*![347] Böyle bir genç kız için bu ne incelik, ne ustaca kendini kullanış. Bu onun içinden geliyor. Ona sahip olan mutlu olur. Onunla, toplum hayatına en yabancı koca bile, farkına varmadan, bu âlemde parlak bir yer tutar. Doğru değil mi? Ben sadece sizin görüşünüzü öğrenmek istemiştim de," diyen Anna Pavlovna, Piyer'in yanından uzaklaştı.

Elen'in kendi kendini kullanışındaki ustalığı hakkında Anna Pavlovna'nın sorduğu soruya Piyer, içtenlikle olumlu yanıt verdi. Eğer ara sıra Elen'i düşünmüşse, özellikle güzelliğini ve onun insanlar arasındaki ustalığını düşünmüştü. Teyze iki genci köşesinde kabul etti. Ama Elen'e karşı duyduğu hayranlığı gizlemek, hele Anna Pavlovna'ya korkusunu göstermemek istediği belliydi. Bu insanlarla ben ne yapayım, diye soruyormuş gibi yeğenine baktı. Anna Pavlovna onlardan uzaklaşırken tekrar parmaklarıyla Piyer'in koluna dokundu.

“*J’espère que vous ne direz plus qu’on s’ennuie chez moi,*”[348] dedi. Elen’e göz attı.

Elen öyle bir edayla gülümsedi ki, bu, herhangi bir insanın kendini görebilip de hayran kalmamasına ihtimal vermediğini anlatıyordu. Teyze öksürdü, tükürüğünü yuttu, Elen’i gördüğüne çok memnun olduğunu Fransızca olarak söyledi. Sonra aynı iltifat, aynı edayla Piyer’e seslendi. Bu can sıkıcı, kesik kesik konuşmanın ortasında Elen Piyer’i süzüyor, ona, herkese yaptığı gibi o açık, güzel gülümsemesiyle bakıyordu. Piyer bu gülümsemeye o kadar alışkındı ve bu onun için o kadar az bir şey ifade ediyordu ki hiç önem vermedi. Teyze bu sırada, Piyer’in rahmetli babası Kont Bezuhov’un enfiye kutusu koleksiyonundan söz etti, kendi enfiye kutusunu da gösterdi. Prenses Elen Teyze’den, kocasının bu enfiye kutusuna işlenmiş resmine bakmak ricasında bulundu.

“Bu, herhalde Vines’in işi,” diye meşhur bir minyatürcünün adını anan Piyer, öte masadaki konuşmaya kulak kabartıp enfiye kutusunu almak için masaya eğildi.

Yandan dolaşmak isteyerek ayağa kalktı ama teyze enfiye kutusunu doğrudan doğruya Elen’in arkasından uzattı. Elen, yer açmak için öne doğru eğildi, gülümseyerek gözlerini süzdü. Her suarede olduğu gibi, devrin modasına göre, önü, arkası çok açık bir elbise giymişti. Prenses Elen’in Piyer’e hep mermerdenmiş gibi gelen gövdesi, gözlerine öyle yakındı ki, elinde olmayarak, omuzlarla boynun bütün canlı güzelliklerini, miyop gözleriyle de olsa seçebilmişti. Bu güzellikler dudaklarına öyle yakındılar ki onlara dokunmak için bir parçacık eğilmesi yetecekti. Bedeninin ılıklığını, lavanta kokusunu, kımıldanırken korsesinin hışırtısını duyuyordu. Elen’in elbisesiyle bütünleşen mermerden bedenini değil yalnızca, neredeyse içinin de bütün güzelliklerini görebiliyordu. Bir kere de bunu böyle gördükten sonra artık başka türlü göremezdi, nasıl biz bir yanlışlığı bir kere anladıktan sonra bir daha tekrar etmezsek.

Elen çevresine bakındı, kara gözlerini ışıldatarak dosdoğru ona baktı ve gülümsedi.

Sanki Elen, “Demek benim ne kadar güzel olduğumu şimdiye kadar fark etmediniz?” diyordu. Bakışları konuşuyordu: “Benim bir kadın olduğumun farkına varmamış mıydınız? Evet, ben bir kadınım, herkese de, size de ait olabilecek bir kadın.” Böylece hemen o an Piyer Elen’in kendi karısı olması gerektiğini hissetti. Başka türlü olamazdı bu. Çelengin altında duracakları zaman bunu nasıl bilecekse, şimdi de öyle, aynı kesinlikle

biliyordu. Bu nasıl olacak, ne zaman, bilmiyordu; hatta iyi mi olacak, bunu da bilmiyordu (hatta bunun, nedense kötü olacağını da hissediyordu).

Piyer gözlerini indirdi, tekrar kaldırdı, onu tekrar öyle uzak, kendisine yabancı bir güzel olarak eskiden her gün gördüğü gibi görmek istedi ama beceremedi. İnsanın siste kurumuş bir step otunu gördüğü zaman ağaç sanıp da ot olduğunu anlayınca onu yeniden bir ağaç olarak görmeyi becerememesi gibi. O kendisine dehşetli yakındı. Elen artık ona hâkimdi. Kendisiyle onun arasında artık kendi iradesinin sınırından başka hiçbir engel kalmamıştı.

Anna Pavlovna'nın sesi geldi:

"*Bon, je vous laisse dans votre petit coin. Je vois, que vous y êtes très bien.*"[349]

Piyer, korkuyla, acaba hoş görülmeyecek bir şey mi yaptım, diye düşünüp kızararak çevresine bakındı, başından geçen şeyi kendisi kadar herkesin de bildiğini zannetmişti.

Bir süre sonra büyük gruba yaklaştığı zaman Anna Pavlovna ona, "*On dit que vous embellissez votre maison de Pétersburg,*"[350] dedi.

(Bu doğruydu: Mimar ona bunun gerektiğini söylemişti. Piyer, kendisi de neden olduğunu bilmeden, Petersburg'daki kocaman evinde değişiklikler yapıyordu.)

"*C'est bien, mais ne déménagez pas de chez le prince Basile. Il est bon d'avoir un ami comme le prince,*"[351] diye Prens Vasiliy'e gülümseyerek devam etti, "*J'en sais quelque chose. N'est-ce pas.*[352] Siz henüz o kadar gençsiniz ki, öğüde ihtiyacınız var. Kocakarı haklarımı kullandığım için bana kızmayınız." Kadınlar yaşlarından söz ettikleri zaman nasıl sessizleşerek karşıdan bir iltifat beklerlerse öylece sustu. "Evlenirseniz iş değişir." İkisini bir bakış altında topladı. Piyer Elen'e bakmıyordu. O da ona bakmıyordu. Fakat Elen yine de ona çok yakındı. Piyer, bir şeyler mırıldandı, kızardı.

Eve dönünce Piyer, başından geçen şeyleri düşünerek uzun zaman uyuyamadı. Kendisine ne olmuştu? Hiçbir şey! Yalnız şunu anlıyordu ki, çocukluğunu tanıdığı ve kendisine, "Elen güzeldir," diye ondan söz edilince dalgın bir edayla, "Evet, fena değil," dediği kadın, kendisinin olabilirdi.

"Ama o budaladır, budala olduğunu ben kendim söyledim," diye düşünüyordu, "bende uyandırdığı duyguda aşağılık bir şey var, haram bir şey... Bana, erkek kardeşi Anatol'un ona âşık, onun da ona sevdalı bulunduğunu, aralarında bir şeylerin geçtiğini, bu yüzden Anatol'u

uzaklaştırdıklarını söylemişlerdi. Kardeşi: İppolit... Babası: Prens Vasiliy... Kötü...” diye düşünüyor, bu çıkarımları yaparken de (henüz bu ölçüp biçmeler sona erdirilmiş değildi) kendi kendini gülümser yakalıyor, birincisinin arkasından başka bir sıra düşüncenin akıp geldiğini, aynı anda hem onun hiçliğini düşündüğünü, hem karısı olacağını, kendisini sevebileceğini, bir başka insan olabileceğini, ona dair bütün düşündükleri ve duyduklarının doğru olmayabileceği hayalini kurduğunu kendi kendine itiraf ediyordu. Sonra tekrar onu gördü; Prens Vasiliy’in kızı olarak değil de, sadece gümüş renkli bir elbiseyle örtülü bütün bir beden olarak gördü. “Ama hayır, eskiden aklıma niye böyle bir düşünce gelmiyordu?” Kendi kendine, bunun mümkün olamayacağını, bu evlenmede aşağılık, doğaya aykırı, ona şerefsizce gelen bir şeylerin bulunduğunu yineledi. Onun eski sözlerini, bakışlarını ve onları bir arada görenlerin sözlerini ve bakışlarını hatırladı. Anna Pavlovna’nın evden söz ederken söylediği sözleri, bakışlarını hatırladı; Prens Vasiliy ve başkaları tarafından yapılan böyle binlerce imayı hatırladı; apaçık kötü olan, yapmaması gereken bir işin yapılmasına artık kendini herhangi bir şekilde bağlamış mıdır, diye dehşete düştü. Ama bunları düşünürken aynı zamanda ruhunun bir başka tarafında onun hayali, bütün kadınsı güzelliğiyle yüzüyordu.

340 Ne de olsa.

341 İşlerimin başımdan aşkın olduğunu biliyorsunuz, sırf acıdığımdan uğraşıyorum sizinle, sonra size teklif ettiğim şeyin tek çözüm yolu olduğunu biliyorsunuz.

342 Ama dostum...

343 Hoş.

344 Evimde, bakmaya doyamayacağınız güzel Elen’i de bulacaksınız.

345 Durun, bu akşam sizin için bazı planlarım var.

346 Benim iyi Elen’im, teyzem sizin hayranınız; ona şefkat göstermelisiniz. Gidip onun yanında on dakikacık oturun.

347 Ne ustaca bir davranış.

348 Umarım benim evimde canınızın sıkıldığını bir daha söylemezsiniz.

349 Peki, sizi kendi köşenizde bırakıyorum, görüyorum ki orada rahatsınız.

350 Petersburg’daki evinizi güzelleştirdiğiniz söyleniyor.

351 Güzel, ama Prens Vasiliy’in evinden çıkmayın; insanın Prens gibi bir dostunun olması iyidir.

352 Bir bildiğim var, değil mi ya?

II

1805 yılı Kasım ayında Prens Vasiliy'in dört ili teftişe gitmesi gerekmişti. Hem o bakımsız çiftliklerine uğramak, hem de oğlu Anatol'u alayının bulunduğu yerden alarak birlikte Prens Nikolay Andreyeviç Bolkonski'ye (oğlunu bu zengin ihtiyarın kızıyla evlendirmek istiyordu) gitmek niyetiyle bu görevi sağlamıştı. Ancak hareketinden ve bu yeni işlerden önce, Prens Vasiliy son zamanlarda gerçekten de bütün gününü evde (yani oturmakta olduğu Prens Vasiliy'in evinde) geçiren, Elen'in karşısında tıpkı bir âşık gibi gülünç, heyecanlı, budala bir şekilde bekleyen ve hâlâ bir türlü evlenme teklifinde bulunamayan Piyer'in işini halletmek zorundaydı.

Kendisine karşı onca borçlu Piyer'in (yine de Tanrı yardımcısı olsun) bu işte hiç de iyi hareket etmediğini düşünen Prens Vasiliy, bir sabah kederle içini çekip iyi yüreklilikle, "*Tout ça est bel et bon mais il faut que ça finisse*.[353] Gençlik... Aklı bir karış havada... Yine de Tanrı yardımcısı olsun," diye düşündü: "*Mais il faut, que ça finisse*. Öbür gün Elen'in isim günü, birkaç kişi davet ederim, eğer ne yapması gerektiğini yine de anlamazsa artık iş bana düşer. Evet, iş bana düşer. Ben babayım!"

Piyer, Anna Pavlovna'nın davetinden ve onu takip eden uykusuz, heyecanlı saatlerden, Elen'le evlenmesinin bir felaket olacağına, ondan kaçması gerektiğine karar verdiği geceden bir buçuk ay sonra da, verdiği o karara rağmen Prens Vasiliy'in evinden ayrılmamış ve dehşetle hissetmişti ki insanların gözünde Elen'e her gün daha çok bağlanıyor, onun hakkındaki eski görüşlerine bir türlü dönemiyor, ondan ayrılamıyor; bu nedenle korkunç şeyler olacak ama yine de kaderini onunkiyle birleştirmek zorunda. Belki kendini geri çekebilirdi ama gün geçmiyordu ki vaktiyle nadiren davet veren, pek az ziyareti kabul eden Prens Vasiliy de, genel neşeyi bozmamak, insanların beklentilerini boşa çıkarmamak için Piyer'in hazır bulunması gereken bir suare vermesin. Prens Vasiliy evde olduğu nadir zamanlarda Piyer'in yanından geçerken onun kolunu aşağıya doğru çekiyor, öpsün diye henüz tıraş olmuş kırışık yanağını dalgın dalgın ona uzatıyor; "Yarın görüşürüz," ya da, "Yemekte bulun, yoksa seni göremeyeceğim," yahut, "Senin için kalıyorum," diyordu. Ama Prens Vasiliy (kendi sözüne bakılırsa) Piyer için kaldığı zaman, onunla bir çift laf bile etmediği halde

Piyer onun beklentisini boşa çıkarma gücünü kendinde göremiyordu. Her gün kendi kendine hep aynı şeyi söylemekteydi: "Eninde sonunda, Elen'i iyice tanımam gerek; düşünmeliyim, o neyin nesidir? Önce mi yanılmıştım, şimdi mi yanılıyorum? Hayır, budala değil o, fevkalade bir kız!" diye bazen kendi kendine konuşuyordu, "Hiçbir zaman, hiçbir şeyde yanılmıyor. Hiçbir zaman aptalca bir şey söylemedi. Az konuşuyor, fakat söyledikleri hep sade ve açık. Demek ki aptal değil. Hiçbir zaman sapıtmadı, sapıtmıyor. Demek ki kötü bir kadın değil!" Sık sık Elen'in karşısında akıl yürüttüğü, yüksek sesle kendi kendine konuştuğu oluyordu. Her seferinde, buna bazen kısa ama yerinde, bu işin kendisini ilgilendirmediğini gösteren bir tutumla bazen de sessiz bir gülümseme ya da bir bakışla yanıt verirdi ki Piyer'e onun üstünlüğünü açıkça kanıtlayan şey buydu. Bu gülümsemenin yanında bütün tereddütleri saçma bulmakta Elen'in hakkı vardı.

Elen daima ona neşeyle, güvenle, kendisine özgü bir gülümsemeyle seslenirdi ki, bunda yüzünü süsleyen o gülümsemeden daha anlamlı başka bir şeyler de vardı. Piyer biliyordu ki, artık herkes kendisinin bir tek kelime söylemesini, bilinen çizgiyi aşmasını beklemekte, biliyordu ki, er geç bu çizgiyi aşacak. Ama, atacağı bu müthiş adımı düşünmek bile onu anlaşılmaz bir korkuya düşürüyordu. Kendini dehşete salan o uçuruma gitgide daha çok yuvarlandığını hissettiği bu bir buçuk ay içinde Piyer binlerce kez kendi kendine, "Bu da ne demek, güçlü olmak gerek, acaba bu güç bende yok mu?" demişti.

Bir karar vermek istiyordu ama kendisinde bulunduğunu bildiği ve gerçekten de var olan gücü bu konuda gösteremediğini dehşetle hissediyordu. Piyer, kendilerini ancak tamamıyla temiz hissettikleri zaman güçlü olan insanlardandı. Oysa Anna Pavlovna'dan enfiye kutusunu alırken duyduğu arzunun pençesine düştüğü günden beri, Elen'e duyduğu bu ilginin verdiği suçluluk duygusu, onun azmini felce uğratmıştı.

Elen'in isim gününde Prens Vasiliy'e en yakın insanlardan biri olan Prenses'in dediği gibi, "ahbaplarla akrabalardan" ibaret küçük bir grup akşam yemeğine gelmişti. İsim günü yapılan kişinin bu konudaki kaderinin de bugün belirleneceği hissettirilmişti konuklara. Davetliler akşam yemeğine oturdular. Prenses Kuragina, bir zamanların güzel, alımlı Prenses Kuragina'sı, ev sahibi olarak başköşeye oturmuştu. Onun iki yanında da en itibarlı konuklar yer almıştı. Yaşlı bir general, karısı Anna Pavlovna Şerer; ve masanın ucunda da daha az yaşlı, daha az itibarlı konuklar oturmuştu. Ev halkı da o yandaydı, Piyer ile Elen yan yana oturuyordu. Prens Vasiliy

yemek yemiyordu, sürekli yer değiştirerek masanın çevresinde keyifli keyifli dolaşıyordu. Görünüşe bakılırsa varlıklarını fark etmediği Piyer'le Elen dışında herkese gelişigüzel, hoşa gidecek sözler söylüyordu. Prens Vasiliy toplantıyı canlandırıyordu. Mumlar ışıl ışıl yanıyor, yemek takımlarının gümüşü, kristali; bayanların süsleri; apoletlerin altını, gümüşü parıldıyordu; masanın çevresinde kırmızı kaftanlı uşaklar dolaşıyor, bıçak, bardak, tabak gürültüleri geliyor, masadan kimi zaman heyecanlı sesler yükseliyordu. Yaşlı bir arabulucunun bir yaşlı baronese kendisine karşı duyduğu ateşli aşka karşılık verdiği ve kadının gülüşü masanın bir ucundan duyuluyor; öteki uçta Viktorov adlı birinin uğradığı başarısızlığın hikâyesi anlatılıyordu. Masanın ortasında Prens Vasiliy çevresine dinleyicileri toplamıştı. Dudaklarında alaycı bir gülümsemeyle bayanlara son (salı günkü) devler toplantısını anlatmaktaydı: Toplantıda Petersburg'un yeni askerî genel valisi Sergey Kuzmiç Viyazmitinov, Hükümdar Aleksandr Pavloviç'in kendisine gönderdiği ve o günlerde çok konuşulan mektubu okumuştu ki, burada hükümdar, her taraftan halkın sadakatini bildiren mazbatalar aldığını, Petersburg'dan gelen mazbatadan özellikle etkilendiğini, böyle bir milletin başı olmakla övündüğünü, buna layık olmaya çalışacağını bildirmekteydi. Bu mektup şu sözlerle başlıyordu: *"Sergey Kuzmiç! Bana her taraftan haberler geliyor ki..."* vb.

Bayanlardan biri, "Peki ama, 'Sergey Kuzmiç'ten ötesini söylemedi mi?" diye sordu.

Prens Vasiliy yanıt verdi:

"Öyle, öyle; kıl kadar sökemedi, 'Sergey Kuzmiç... Her taraftan. Her taraftan. Sergey Kuzmiç...' Zavallı Viyazmitinov bir türlü devam edemiyordu. Mektuba birkaç kere baştan başladı, fakat 'Sergey...' der demez, hıçkırıklar... 'Ku... zmi..ç...' gözyaşları... 'Her taraftan...' Hüngürtülerle boğuluyor, gerisini okuyamıyordu. Mendile sarılıyor, sonra yine, 'Sergey Kuzmiç, her taraftan...' Ve yine gözyaşları... O kadar ki artık başkasının okuması rica edildi."

"Kuzmiç... her taraftan... ve gözyaşları..." diye birisi gülerek yineledi.

Anna Pavlovna masanın ucundan parmağıyla tehdit ederek, "İnsafsız olmayın," dedi, "*c'est un si brave et excellent homme notre bon Viasmitinoff*."[354]

Herkes kahkahalarla güldü. Masanın o itibarlı üst ucunda, görünüşe bakılırsa herkes neşe ve keyiften neredeyse kendisinden geçmişti. Yalnız Piyer ile Elen, hemen masanın alt ucunda susarak yan yana oturuyorlardı;

her ikisinin de yüzünde Sergey Kuzmiç konusundan kaynaklanmayan, kendi duygularının karşısında hissettikleri utangaçlıktan gelen bir gülümseme vardı. Ötekiler ne konuşursa konuşsun, gülsün, eğlensin, istedikleri kadar iştahla Ren şarabı içsin, sote, dondurma yesin, istedikleri kadar bu çifte bakmaktan çekinsin, istedikleri kadar onlara karşı ilgisiz, kayıtsız görünsün, ara sıra onları bulan bakışlardan hissediliyordu ki Sergey Kuzmiç hakkında anlatılanlar da, gülüşler de, yemek de, bütün bunların hepsi yapaydı, bu toplantının bütün dikkati yalnız bu çifte, Piyer'le Elen'e çevrilmişti. Prens Vasiliy hem Sergey Kuzmiç'in hıçkırıklarını taklit ediyor, hem de yan gözle kızına bakıyordu; gülerken yüzünden, "Ha şöyle, işler yolunda gidiyor, bugün her şey olup bitecek," diye düşündüğü anlaşılıyordu. Prens Vasiliy, kendisini *notre bon Viasmitinoff*'la tehdit eden Anna Pavlova'nın Piyer'e gizlice fırlattığı bakışların parıltısından müstakbel damadı ve kızının mutluluğundan dolayı onu tebrik ettiğini okuyordu. Kederle içini çekerek yanındakine şarap ikram eden, bir yandan da öfkeyle kızına bakan yaşlı Prenses iç çekişiyle sanki, "Evet azizim, artık sizinle tatlı şarap içmekten başka yapacak bir şeyimiz kalmadı; şimdi böyle pervasızca ve bize meydan okuyarak mutlu olma sırası bu gençlerindir," diyordu. Diplomat, "Ne budalaca şeyler anlatıyorum, sanki anlattıklarım beni ilgilendiriyormuş gibi," diye düşünüyordu sevgililerin yüzlerine göz atarak, "işte saadet bu!"

Bu toplantıyı saran yapay, miskin, küçük ilişkilerin arasına, güzel, sağlıklı genç erkek ve kadınların birbirlerini çeken yalın duyguları karışmıştı. Bu insanca duygu hepsini eziyor, onların sahte gevezelikleri üstünde kanatlarını germiş, yükseliyordu. Espriler neşeli, haberler ilgi uyandırıcı değildi; heyecanlar, belli ki zorlamaydı. Yalnız onlar değil, sofrada hizmet eden uşaklar da aynı şeyleri düşünüyordu sanki; ışıldayan yüzüyle güzel Elen'i, Piyer'in kırmızı, şişman, mutlu, huzursuz yüzünü seyrederken işlerini şaşırıyorlardı. Mumlar bile sanki yalnız bu iki mutlu yüzün çevresinde toplanmıştı.

Piyer dikkatlerin üzerinde olduğunu hissediyor, bu onu hem memnun ediyor, hem de sıkıyordu. Onda bir işin içine iyice gömülmüş insanların hali vardı. Hiçbir şeyi açık olarak görmüyor, anlamıyor, işitmiyordu. Yalnız ara sıra, ansızın, ruhunda gerçeğe ait birbirinden kopuk düşünceler, izlenimler belirip sönüyordu.

Sonra Piyer, bakışlarını gözlerinin önünde parlayan omuzlara dikerek, "Demek artık her şey tamam," diye düşündü, "bütün bunlar nasıl oluverdi?

Bu kadar çabuk! Şimdi biliyorum ki yalnız onun için ve yalnız benim için değil, bu herkes için mutlaka gerçekleşecek. Onlar hep 'bunu' öyle bekliyorlar, 'bunun' olacağından, benim dayanamayacağımdan, onları aldatamayacağımdan eminler. Ama bu nasıl olacak? Bilmiyorum, ama olacak, mutlaka olacak!"

Bazen, birdenbire bir şeylerden utanıyordu. Herkesin dikkatini tek başına üzerine çekmekten, başkalarına fazlasıyla mutlu bir insan gibi görünmekten, çirkin yüzüyle Elen'i avucuna geçirmiş bir Paris[355] olmaktan sıkılıyordu. "Fakat herhalde bu her zaman böyle oluyor, böyle olması gerek," diyerek kendini kendini teselli etti. "Hem zaten ben bu uğurda ne yaptım? Bu ne zaman başladı? Moskova'dan Prens Vasiliy'le yola çıktım. Oradayken henüz böyle bir şey yoktu. Sonra ben ne diye onun evinde kalmayacaktım? Sonra Elen'le iskambil oynadım, düşen el çantasını yerden aldım. Birlikte arabayla dolaştık. Bu iş ne vakit başladı, bütün bunlar ne zaman oldu?" İşte onun yanında nişanlısı olarak oturuyor, onun yakınlığını, nefes alışını, hareketlerini, güzelliğini duyuyordu. Kimi zaman ona böyle harikulade güzel olan Elen değil de kendisiymiş gibi baktıklarını düşünüyor, bu hayranlık karşısında mutlu olarak göğsünü kabartıyor, başını kaldırıyor, kabına sığamıyordu. Sonra ansızın bir ses, tanıdık bir ses duyuyordu; bu ses ona aynı şeyleri tekrar tekrar söylüyor, fakat Piyer kendisine söyleneni anlamıyordu. Prens Vasiliy gülerek, "Sana Bolkonski'den ne zaman mektup aldığını soruyorum," diye üçüncü kez soruyordu, "ne kadar da dalgınsın azizim!"

Böylece Piyer görüyordu ki herkes, herkes kendisiyle Elen'e gülümsüyor. Kendi kendine, "E, ne yapalım, mademki hepiniz biliyorsunuz," diye düşünüyordu sonra, "evet, ne olacak? Doğrudur." Ve o tatlı, çocuksu yüzüyle kendisi de gülümsüyordu. Elen de gülümsüyordu.

Prens Vasiliy, bir tartışmayı halletmek için bunu bilmesi gerekiyormuş gibi tekrar sordu:

"Ne zaman almıştın? Olmütz'den mi?"

Piyer, "Böyle saçma sapan şeyler de düşünmeye, konuşmaya değer mi?" diye düşündü, içini çekerek yanıt verdi:

"Evet, Olmütz'den."

Yemekten sonra Piyer ötekilerin peşinden damını konuk odasına götürdü. Konuklar dağılmaya başlamışlardı, kimisi Elen'le vedalaşmadan gitmişti. Kimisi de sanki onu ciddi işlerinden alıkoymak istemiyormuş gibi bir dakika yanına yaklaşıyor, uğurlanma falan beklemeden çabucak

uzaklaşıyordu. Konuk odasından çıkarken diplomat mahzunca susuyordu. Piyer'in mutluluğu yanında kendi mesleğinin önemsizliğini düşünüyordu. Yaşlı general, karısı ayağının nasıl olduğunu sorduğu zaman öfkeyle homurdandı ve içinden, "Hadi sen de, ihtiyar budala!" dedi. "Bak, Elena Vasiliyevna elli yaşında da böyle güzel kalacak."

Anna Pavlovna Prenses'e fısıldadı:

"Zannedersem artık sizi tebrik edebilirim." Onu kuvvetle öptü. "Eğer başım ağrımasaydı kalırdım."

Prenses yanıt vermedi; kızının mutluluğundan duyduğu kıskançlığın azabı içindeydi.

Konuklar uğurlandığı sırada Piyer, küçük konuk odasında Elen'le yalnız kaldı.

Son bir buçuk ay içinde Elen'le sık sık yalnız kaldığı olmuştu, fakat ona hiç aşktan söz etmemişti. Artık bunun bir zorunluluk olduğunu hissediyordu. Fakat bu son adımı atmaya bir türlü cesaret edemiyor, utanıyordu. Ona öyle geliyordu ki, burada, Elen'in yanı başında bir başkasının yerini almıştır. İçinden bir ses, "Bu mutluluk sana göre değil. Bu mutluluk o insanlara göre ki, sende olan şey onlarda yoktur," diyordu. Fakat bir şeyler söylemesi gerekiyordu, konuştu. Bu geceden memnun kalıp kalmadığını sordu. O, her zamanki sadeliğiyle, bu seferki isim gününün, en hoşuna gidenlerden biri olduğunu söyledi.

Yakın akrabalardan bazıları henüz gitmemişlerdi. Büyük konuk odasında oturuyorlardı. Prens Vasiliy tembel adımlarla Piyer'e yaklaştı. Piyer kalktı, saatin epeyce geç olduğunu söyledi. Prens Vasiliy sert ve sorgulu bir bakışla ona baktı, sanki onun bu söylediği şey öyle acayipti ki bunu işitmek bile caiz değildi. Ama hemen yüzündeki bu sert ifade değişti, Prens Vasiliy, Piyer'in kolunu çekti, onu oturttu, tatlı tatlı gülümsedi.

"Eee, ne var ne yok Lyolya?" diye seslendi kızına. Bunu çocuklarını okşayan ana babalara özgü bir şefkatle söylemişti ama Prens Vasiliy'in sesinde yine de bu davranışı başka ana babalardan öğrendiğini gösteren bir kayıtsızlık vardı.

Sonra tekrar Piyer'e döndü.

"'Sergey Kuzmiç, her taraftan...'" diyerek yeleğinin düğmelerini çözdü.

Piyer gülümsedi, bu gülümseyişinden belliydi ki Sergey Kuzmiç hakkındaki fıkranın Prens Vasiliy'i şu anda pek ilgilendirmediğini anlıyordu. Piyer'in bunu anladığını Prens Vasiliy hissetti. Derken bir şeyler mırıldanarak çıktı. Prens Vasiliy'in bile şaşırdığını Piyer fark etmişti. Bu

yaşlı salon adamının şaşkın hali Piyer'in içine dokundu, Elen'e baktı, onun da şaşırdığını ve bakışlarıyla, "Ne yapalım, suç sizin," dediğini gördü.

"Adımı atmak mutlaka lazım fakat elimde değil, elimde değil," diye düşündü Piyer. Sonra tekrar bu işle ilgisi olmayan şeylerden, Sergey Kuzmiç'ten konuşmaya başladı, dinlemediğinden, bu konunun ne olduğunu sordu. Elen gülümseyerek kendisinin de bilmediği yanıtını verdi.

Prens Vasiliy konuk odasına girdiği zaman Prenses yaşlı bir bayanla Piyer hakkında konuşuyordu.

"Elbette, *c'est un parti très brillant, mais le bonheur, ma chère*..."[356]

"*Les mariages se font dans les cieux*."[357]

Prens Vasiliy, bayanların konuşmalarını duymuyormuş gibi, uzak bir köşeye gitti, divana oturdu. Gözlerini kapadı, sanki uyukluyordu. Başı göğsüne düşer gibi olunca gözlerini açtı.

"*Aline*," dedi karısına, "*allez voir ce qu'ils font*."[358]

Prenses kapıya yaklaştı, imalı, ilgisiz bir tavırla kapının yanından geçti, içeriye göz attı. Piyer ile Elen hep öyle oturmuş konuşuyorlardı.

"Hep aynı şey," diye yanıtladı kocasını.

Prens Vasiliy kaşlarını çattı, ağzını çarpıttı, yanakları kendine has, kaba, sevimsiz bir ifadeyle ürperdi; silkinerek ayağa kalktı, başını arkaya attı, kadınların yanından kararlı adımlarla geçerek küçük konuk odasına girdi. Orayı hızlı adımlarla geçerek küçük konuk odasına geldi. Sonra neşeyle Piyer'e yaklaştı. Prens'in yüzünde öyle olağanüstü, öyle muhteşem bir eda vardı ki Piyer onu görünce korkuyla ayağa kalktı.

Prens Vasiliy, "Tanrı'ya şükür!" dedi. "Karım bana her şeyi anlattı!" Bir koluyla Piyer'i, öteki koluyla kızını sardı. "Dostum Lyolya! Çok memnunum, çok." Sesi titriyordu. "Senin babanı severdim... Kızım sana layık bir karı olacaktır... Tanrı sizi korusun."

Kızını ve sonra tekrar Piyer'i kucakladı. Onu yaşlı, buruşuk ağzıyla öptü. Gözyaşları gerçekten yanaklarını ıslatıyordu.

"Prenses, buraya gelsene!" diye bağırdı.

Prenses geldi, o da ağlamaya başladı. Yaşlı bayan da gözlerini mendiliyle siliyordu. Piyer'i öptüler, o da birkaç kez güzel Elen'in elini öptü. Bir süre sonra onları yine yalnız bıraktılar.

Piyer içinden, "Bütün bunların böyle olması gerekiyordu, başka türlü olamazdı," diye düşünüyordu. "Bunun için, iyi mi oldu kötü mü, diye düşünmekten bir şey çıkmaz. İyi oldu, çünkü olup bitti, artık bana eziyet

edecek düşünce kalmadı.” Piyer sessizce nişanlısının elini tutuyor, onun inip kalkan güzel göğsüne bakıyordu.

Sonra, “Elen!” dedi ve durdu.

“Bu tür durumlarda bir şeyler söylemek gerekir,” diye düşünüyordu, fakat böyle zamanlarda söylenecek şeyi bir türlü hatırlayamıyordu. Elen’in yüzüne baktı. Elen ona yaklaştı. Yüzü al al olmuştu.

“Ah, şunu çıkarın... şey, şunu...” Gözlüğünü gösteriyordu.

Piyer gözlüğünü çıkardı, çıkarınca yalnızca acayip görünmedi; korku ve endişeyle bakıyordu. Elen’in elini eğilip öpmek istedi, fakat o hızlı, kaba bir baş hareketiyle onun dudaklarını yakaladı, kendisininkilerle birleştirdi. Yüzü, değişen, baygınlaşan ifadesiyle Piyer’i şaşırttı.

Piyer içinden, “Artık iş işten geçti, her şey bitti, hem onu seviyorum da,” dedi.

Böyle anlarda söylenecek şeyi o zaman hatırladı.

“*Je vous aime*!”[359] dedi ama sözcükler ağzından o kadar zavallıca çıktı ki kendi kendinden utandı.

Bir buçuk ay sonra Piyer nikâhlanmış, Kont Bezuhovların Petersburg’da tamir görerek yenilenen konağına, o zamanlar söylendiği gibi, güzeller güzeli bir kadının ve milyonların mutlu sahibi olarak yerleşmişti.

353 Bütün bunlar iyi, hoş ama artık bir son bulması gerekiyor.
354 Bizim iyi Viyazmitinov’umuz öyle mükemmel, öyle babacan bir adamdır ki...
355 *İlyada*’da geçer, güzel Helena’ya âşık olan Paris’e atıf yapılıyor. (Y.N.)
356 Bu iyi bir kısmet, ama dostum, mutluluk...
357 Nikâhta keramet vardır.
358 Aline, git bak ne yapıyorlar.
359 Sizi seviyorum.

III

Yaşlı Prens Nikolay Andreyiç Bolkonski 1805 yılı Aralık ayında Prens Vasiliy'den oğluyla beraber ziyaretine geleceğini bildiren bir mektup aldı. "Ben teftişe çıkıyorum, elbette ki sevgili velinimetimi ziyaret etmekten yüz verstlik bir dönemeç beni alıkoyamaz," diye yazıyordu. "Anatol'um yanımdadır, orduya gidiyor, onun da, tıpkı babası gibi, size karşı beslediği derin saygıyı şahsen ifade etmesine müsaade edeceğinizi ümit ediyorum."

Bu haberi alan Küçük Prenses düşüncesizce, "İşte Mariya'yı götürüp göstermeye gerek kalmadı, istekliler kendiliklerinden bize geliyor," dedi.

Prens Nikolay Andreyiç sessizce yüzünü buruşturdu.

Mektubun alınmasından iki hafta sonra, bir akşam adamları, ertesi gün de oğluyla birlikte Prens Vasiliy geldi.

Yaşlı Bolkonski öteden beri Prens Vasiliy hakkında pek olumlu duygular beslemiyordu, hele son zamanlarda Pavel ve Aleksandr'ın iktidarları döneminde Prens Vasiliy rütbe ve mevki bakımından bunca yol aldıktan sonra... Şimdi de mektuptaki imadan ve Küçük Prenses'ten işin aslını öğrendikten sonra Prens Vasiliy'e karşı duyguları iyiden iyiye düşmanca bir küçümsemeye dönüşmüştü. Ondan söz ederken boyuna genzini temizliyordu. Prens Vasiliy'in geldiği gün Prens Nikolay Andreyiç'in canı çok sıkkındı, hırçınlaşmıştı. Prens Vasiliy geliyor diye mi canı sıkkındı, yoksa canı sıkkın olduğu için mi Prens Vasiliy'in gelmesinden özellikle memnun değildi? Neden olursa olsun, sıkkındı canı; Tihon, mimara, raporunu vermek üzere Prens'in yanına çıkmamasını daha sabahtan tavsiye etmişti.

"Duyuyor musunuz nasıl yürüyor?" diyerek, Tihon, Prens'in ayak seslerine mimarın dikkatini çekmişti. "Topuklarını yere vura vura yürüyor. Bunun ne demek olduğunu biz biliriz."

Yine de Prens her zamanki gibi samur yakalı kadife kürkü ve şapkasıyla saat dokuzda gezmeye çıktı. Bir gün önce kar yağmıştı. Prens Nikolay Andreyiç'in yürüdüğü, limonluğa giden dar yol temizlenmişti. Karın üstünde süpürge izleri görülüyordu, dar yolun iki tarafınca giden gevrek kar kümesine bir kürek saplanmıştı. Prens sessiz, somurtkan bir halde limonluğa, hizmetçi odalarını, müştemilatı geçti.

Sonra kendisine eve kadar eşlik eden eden ve yüzüyle, hareketleriyle efendisini andıran saygıdeğer kâhyasına sordu:

“Kızakla mı geçilecek?”

“Kar derin Ekselans, ben geçidi süpürmelerini emretmiştim.”

Prens başını eğdi, sahanlığa yaklaştı.

“Tanrı’ya şükür,” diye düşündü kâhya, “fırtına uzaklaştı.”

“Geçmek zor oluyordu, Ekselans,” dedi sonra, “söylendiğine göre, bir bakan, Ekselansınızı ziyaret buyuruyormuş.”

Prens kâhyaya döndü, çatılmış kaşlarla gözlerini ona dikti, sert, keskin bir sesle, “Ne? Bakan mı? Hangi bakan? Kim sana böyle bir emir verdi? Prenses için, benim kızım için temizlik yapmadınız da bakan için yaptınız ha? Bakan falan yok!” dedi.

“Ekselans, ben öyle zannettim ki...”

“Sen zannettin!” diye bağırdı Prens, sonra gittikçe öfkelenerek devam etti: “Sen zannettin... Haydutlar. Haylazlar!.. Sana zannetmeyi öğretirim!” Sopasını kaldırarak Alpatıç’a doğru salladı. Sakınmasaydı, az kalsın kâhyaya çarpıyordu sopa. Prens bağırıyordu hâlâ: “Zannetmiş! Haylazlar!” Sopadan sakınmakla gösterdiği küstahlıktan korkan Alpatıç Prens’e yaklaşıp önünde dazlak kafasını itaatle eğdi. Belki de özellikle bundan dolayı Prens, “Haylazlar... yolu tekrar kapatın!” diye bağırmaya devam ettiyse de sopasını bir daha kaldırmadı, hızla odasına döndü.

Prensesle Matmazel Bourienne, Prens’i keyfi kaçmış gördüklerinden sofra başında öylece duruyorlardı. Matmazel Bourienne, “Ben hiçbir şey bilmiyorum, ben her zamanki gibiyim,” diyen aydınlık yüzüyle, Prenses Mariya da solgun, korkulu, yere inik gözleriyle onu bekliyorlardı. Prenses Mariya böyle zamanlarda Matmazel Bourienne gibi hareket etmek gerektiğini bildiği halde bunu yapamıyordu; gücüne gidiyordu bu. Öyle sanıyordu ki, hiçbir şeyin farkında değilmişim gibi hareket edersem kendisiyle ilgilenmediğimi zannedecek, benim de canım sıkılıyormuş, keyfim yerinde değilmiş gibi yaparsam (şimdiye kadar olduğu gibi) surat astığımı söyleyecek, vs.

Prens, kızının korkulu yüzüne bakarak homurdandı.

“Geveze... Budala!..” diye söylendi.

Sofrada bulunmayan Küçük Prenses’i düşünerek, “Öteki de yok! Dedikodu yapmışlar,” diye geçirdi içinden.

“Prenses nerede?” diye sordu. “Saklanıyor mu?”

Matmazel Bourienne birden neşelenerek yanıt verdi:

“Biraz rahatsız da, odasından çıkmıyor. Doğal olarak.”

Prens homurdanarak sofraya oturdu.

Tabağı temiz bulmadı; bir lekeyi göstererek fırlattı. Tihon yere düşmeden tabağı yakaladı, büfeciye verdi. Küçük Prenses rahatsız değildi, fakat Prens’ten öyle önüne geçilmez bir şekilde korkuyordu ki keyifsiz olduğunu duyunca odasından çıkmamaya karar vermişti.

Matmazel Bourienne’e, “Çocuk için korkuyorum,” demişti, “Allah bilir korkudan neler olur.”

Küçük Prenses zaten Lısiye Gori’de yaşlı Prens’e karşı sürekli bir korku ve soğukluk hissi içinde yaşıyordu, fakat korkusu o kadar üstün geliyordu ki bu soğukluğun farkında olmuyordu. Soğukluk hissini Prens de duymaktaydı; fakat bu his, duyduğu küçümseme hissiyle bastırılmış bulunuyordu. Lısiye Gori’de yaşamak zorunda kalan Prenses, Matmazel Bourienne’i özellikle sevmişti. Günlerini onunla geçiyor, odasında gecelemesini ondan rica ediyor, onunla kaynatasını konuşuyor ve çekiştiriyordu.

Matmazel Bourienne pembecik elleriyle beyaz peçeteyi açarken, “*Il nous arrive du monde, mon prince*,”[360] dedi. “*Son excellence le Prince Kouragine avec son fils, à ce que j’ai entendu dire*,”[361] diye sordu.

Prens, onuruna dokunulmuş gibi, “Hımm... bu *excellence* çocuğun biridir... Onu memur tayin ettiren de benim,” dedi, “oğlu ne diye geliyor, anlamıyorum. Prenses Lizaveta Karlovna, Prenses Mariya belki bilirler. Ben oğlunu niçin buraya getirdiğini bilmiyorum. Bana lazım değil...” Kıpkırmızı kesilen kızına baktı:

“Hasta mısın ne? Yoksa demin o budala Alpatıç’ın söylediği gibi bakan korkusu mu?”

“Hayır, *mon père*.”[362]

Matmazel Bourrienne uygunsuz bir söz ettiğini anlamasına rağmen susmamış, limonluğa, yeni açan bir çiçeğin güzelliğine dair gevezeliğine devam etmişti, Prens de çorbadan sonra yumuşamıştı.

Yemekten sonra gelinine gitti. Küçük Prenses küçük bir masanın başında oturuyor, oda hizmetçisi Maşa ile laflıyordu. Kaynatasını görünce rengi uçtu.

Küçük Prenses çok değişmişti. Şimdi güzel olmak söyle dursun, adeta çirkindi. Yanakları sarkmış, dudakları yukarı kalkmış, gözleri aşağı doğru çekilmişti.

Prens sağlık durumunu sorunca, “Üstümde bir ağırlık var,” diye yanıt verdi.

“Bir şey istiyor musun?”

“Hayır, *merci, mon père*.”[363]

“Eh, pekâlâ.”

Odadan çıktı, hizmetçilerin odasına girdi. Alpatıç oradaydı, başını eğmiş duruyordu.

“Yol kapatıldı mı?”

“Kapatıldı Ekselans, Tanrı aşkına aptallığımı affedin.”

Prens onun sözünü kesti, zoraki bir gülüşle, “Peki, peki,” dedi.

Elini uzattı, Alpatıç uzatılan eli öptü, Prens odasına girdi.

Akşamüstü Prens Vasiliy geldi. Onu uşaklarla, arabacılarla *preşpeki’*de (ağaçlı yola böyle diyorlardı) karşıladılar; bağrışıp çağrışarak eşyalarıyla kızağını, özellikle, tekrar karla kapanan yolun üzerinden evin bir kanadına doğru götürdüler.

Prens Vasiliy ile Anatol’a ayrı ayrı odalar hazırlanmıştı.

Anatol gömleğini çıkarmış, elleri kalçasında gülümseyerek iri, güzel gözlerini dikip bir köşesine dalgın dalgın oturduğu bir masa başında duruyordu. Yaşamını aralıksız bir eğlence sayardı ki, bunu birisi onun için her nedense düzenlemeyi üzerine almış bulunuyordu. Şimdi şu şirret ihtiyarla çirkin mirasçısını ziyaret edişine de aynı gözle bakıyordu. Kendi tahminine göre bütün bu işler gayet iyi, eğlenceli olabilirdi. Anatol “Kız bu kadar zengin olduktan sonra ne diye evlenmemeli? Zenginlik bu işlere engel değildir,” diye düşünüyordu.

Her zamanki gibi özenle tıraş oldu, kokular süründü; doğuştan yumuşak ve muzaffer edasıyla güzel başını dik tutarak babasının odasına girdi. Prens Vasiliy’in yanında iki oda uşağı vardı, onu giydirmeye çalışıyor, o da heyecanla çevresine bakınıyordu, içeri giren oğluna, “Ha şöyle, tam istediğim gibisin,” demeye getirerek neşeyle başını salladı.

Anatol, yolda çok defa konuşulmuş bir konuya devam eder gibi, “Sahi, şakayı bırakın babacığım, kız çok mu çirkin? Ha?” diye Fransızca sordu.

“Saçmalama, önemli olan yaşlı Prens’e karşı akıllı, saygılı davranmakta.”

Anatol, “Öyle de, o beni azarlamaya kalkarsa, giderim,” dedi. “Ben böyle ihtiyarlara tahammül edemem, ha!”

“Bütün geleceğinin bu işe bağlı olduğunu unutma.”

Bu sırada hizmetçi kızların odasında, oğluyla birlikte bir bakanın geldiği bildirilmekle kalmamış, her ikisinin de görünüşleri ayrıntısıyla çizilmiş bulunuyordu. Prenses Mariya odasında yalnızdı, heyecanını gidermeye boş yere uğraşıyordu.

“Ne diye yazdılar? Niçin Liza bana bundan söz etti. Böyle şey olmaz ki!” diye aynaya göz atarak kendi kendine konuşuyordu. “Konuk odasına nasıl çıkacağız? Hoşuma gitse bile ben ona kendimi olduğum gibi gösteremem.”

Yalnız babasının bakışlarını düşünmek bile onu dehşete düşürüyordu.

Küçük Prenses’le Matmazel Bourienne bakanın oğlunun nasıl al yanaklı, karakaşlı bir erkek güzeli olduğuna, babacığının merdivenleri çıkmakta nasıl zorluk çektiğine, oysa kendisinin üçer üçer, basamakları bir kartal gibi atlayarak nasıl onun peşince seğirttiğine dair oda hizmetçisi Maşa’dan bütün gerekli haberleri almışlardı.

Bu haberleri alır almaz da Matmazel Bourienne’le Küçük Prenses ta koridordan işitilen sesleriyle, heyecanla konuşarak Prenses’in odasına girdiler.

Küçük Prenses ağır karnıyla yuvarlana yuvarlana gelip kendini koltuğa bırakarak, “*Ils sont arrivés, Marie,*[364] biliyor musunuz?” dedi.

Artık sabahki bluzuyla değildi, en iyi elbiselerinden birini giymiş, saçlarını özenle toplamıştı. Ama yüzündeki heyecan da, onun çökmüş hatlarını ve yüzünün mecalsiz halini gizleyemiyordu. Ne kadar çirkinleştiği, genellikle Petersburg’da sosyete arasında taşıdığı bu tuvaletle bir kat daha belli oluyordu. Matmazel Bourienne’de de taze şirin yüzünü bir kat daha çekici yapan fark edilmez bazı tuvalet yenilikleri peyda olmuştu.

“*Eh bien, et vous restez comme vous êtes, chère princesse?*”[365] dedi. “*On va venir annoncer, que ces messieurs sont au salon, il faudra descendre, et vous ne faites pas un petit brin de toilette.*[366]”

Küçük Prenses koltuğundan kalktı, çıngırağı çalarak oda hizmetçisini çağırdı, telaşla, neşeyle Prenses Mariya için çeşitli süsler bulmaya koyuldu. Prenses Mariya kendisi için seçilen nişanlının gelişinden heyecan duyduğu için gururunun kırıldığını hissediyor, bunun başka türlü olabileceğini her iki dostunun da düşünememiş olmaları gücüne gidiyordu. Hem onlar için, hem de kendisi için nasıl üzüldüğünü onlara söylemek bu heyecanını açığa vurmak demekti; bundan başka, süslenmesi için yapılan teklifi kabul etmemek uzun uzadıya alaylara, ısrarlara neden olacaktı. Kızardı, güzel gözleri dumanlandı, yüzü pençe pençe oldu, yüzünde genellikle görünen o

sevimsiz mazlum ifadeyle kendini Matmazel Bourienne ve Liza'nın iradesine bıraktı. Her iki kadın da içtenlikle onu güzelleştirmeye çalıştılar. O kadar çirkindi ki akıllarına onunla rekabet etmek gelemezdi. Bu nedenle, samimiyetle, süsün yüzü güzelleştirdiği hakkında kadınların taşıdığı o saf ve kesin inançla onu giydirmeye başladılar.

Liza uzaktan, yandan Prenses'e bakarak, "Hayır, doğrusu, *ma bonne amie*[367], bu elbise güzel değil," dedi, "söyle de şu sendeki masiko kadifeyi versinler. Öyle ya! Kim bilir, belki de alnının yazısı belli olacak. Hayır, bu çok açık renk, güzel değil, hayır güzel değil."

Güzel olmayan elbise değil, Prenses'in yüzü, bütün bedeniydi, fakat bunu Matmazel Bourienne ile Küçük Prenses hissetmiyorlardı; onlara hep öyle geliyordu ki, eğer yukarı doğru taranmış saçlara mavi kurdele takılacak olursa, kahverengi elbiseden mavi bir atkı sarkıtılırsa, falan filan, her şey güzel olacak. Onlar korkmuş bir yüzü ve korkmuş bir bedeni değiştirmenin mümkün olmadığını unutuyorlardı, dolayısıyla bu yüzün süsünü, çerçevesini ne kadar değiştirmeye çalışırlarsa çalışsınlar, yüz yine zavallı ve çirkin kalıyordu. Boyun eğdiği iki üç provadan sonra saçları tepesine taranarak (yüzünü büsbütün değiştirip bozan bir saç tuvaleti) mavi atkısı ve süslü masiko elbisesi giydirilince, Küçük Prenses, Mariya'nın çevresinde birkaç defa dolaştı, öteden elbisesinin bir kıvrımını küçük elleriyle düzeltti, beriden atkıyı bir kenarından çekti, başını eğerek bir bu yanından, bir öte yanından onu seyretti.

Ellerini çırpıp tafrayla, "Hayır olmadı," dedi. "*Non, Marie, décidement ça ne vous va pas. Je vous aime mieux dans votre petite robe grise de tous les jours. Non, de grâce, faites cela pour moi*.[368] Katya," diye hizmetçiye seslendi, "Prenses'e gümüşi elbiseyi getir." Duyacağı o artistçe sevinçten dolayı önceden gülümseyerek, "Göreceksiniz Matmazel Bourienne, ben nasıl bu işi becereceğim," dedi.

Fakat Katya istenen elbiseyi getirdiği zaman Prenses Mariya hâlâ aynanın karşısında kendi yüzüne bakarak oturmakta, gözlerinde yaşların toplandığını, hıçkırmaya hazırlanan ağzının titrediğini görmekteydi.

Matmazel Bourienne, "*Voyons, chère Princesse*,"[369] dedi, "*encore un petit effort*."[370]

Küçük Prenses elbiseyi oda hizmetçisinin elinden alarak Prenses Mariya'ya yaklaştı.

"Hayır, bu sefer sade, düz, şirin tarafından tutalım," dedi.

Onun ve Matmazel Bourienne ile bir şeylere gülen Katya’nın sesleri kuşların şakımasına benzeyen neşeli bir cıvıltı halinde birbirlerine karıştı. Prenses, “*Non, laissez-moi*,”[371] dedi.

Sesi öyle bir ciddiyet ve acıyla çınladı ki kuş cıvıltıları derhal kesildi. Kendilerine açıkça ve yalvararak bakan, yaşla, düşünceyle dolu iri, güzel gözlerine baktılar, anladılar ki ısrar etmek yararsız, hatta zalimce.

Küçük Prenses, “*Au moins changez de coiffure*,”[372] dedi, Matmazel Bourienne’e dönerek sitemle, “*Je vous disais*”,[373] dedi, “*Marie a une de ces figures, auxquelles ce genre de coiffure ne vas pas du tout. Mais du tout, du tout! Changez de grâce*.”[374]

“*Laissez-moi, laissez-moi, tout ça m’est parfaitement égal*,”[375] diye gözyaşlarını zor tutan bir ses yanıt verdi.

Prenses Mariya’nın bu haliyle her zamankinden daha beter, daha çirkin olduğunu Matmazel Bourienne ile Küçük Prenses kendi kendilerine itiraf etmek zorunda kaldılar, fakat artık iş işten geçmişti. O hep aynı, düşünceli, kederli ifadesiyle kendilerine bakıyordu. Bu ifade korkutmuyordu onları. Zaten o bu hissi hiçbir zaman telkin etmemişti. Fakat, biliyorlardı ki yüzünde bu ifade belirdiği zaman o artık susmuştur, kararından dönmeyecektir.

Liza, “*Vous changerez, n’est-ce pas?*”[376] dedi, Prenses Mariya yanıt vermeyince Liza odadan çıktı.

Prenses Mariya yalnız kaldı. Liza’nın istediğini yerine getirip saçının biçimini değiştirmek şöyle dursun, aynada kendisine bir göz bile atmadı. Ellerini, gözlerini indirmiş, bezgin, sessiz oturuyor, düşünüyordu. Gözlerinin önüne, ansızın onu büsbütün başka, bahtiyar bir dünyaya alıp götüren bir koca, bir erkek, güçlü, üstün, gizemli, çekici bir varlık geldi. Bebeği (tıpkı dün akşam sütninenin kızında gördüğü gibi) göğsü üstünde gözlerinin önüne geliyordu. Kocası ayakta duruyor, ona, bebeğe sevgiyle bakıyordu. “Hayır, bu olanaksız, ben çok çirkinim,” diye düşündü.

Kapıdan oda hizmetçisi seslendi:

“Çaya buyurun, Prenses şimdi geliyor.”

Silkindi, düşündüğü şeylerden korktu, aşağı inmeden önce kalktı, dua odasına girdi, siyah yüzü bir kandille aydınlanan kocaman bir kurtarıcı tasvirine gözlerini dikerek karşısında elleri kavuşmuş, birkaç dakika durdu. Prenses Mariya’nın ruhunda ıstırap verici bir şüphe vardı. Acaba aşk mutluluğu; erkeğe karşı dünyevi bir aşk, onun için mümkün müydü? Evlilikle ilgili düşüncelerinde Prenses Mariya aile saadetinin de, çocukların

da düşünü kurardı ama büyük, en güçlü, gizli düşü, dünyevi aşka ait olanıydı. Bu his güçlendikçe o bunu başkalarından, hatta kendi kendinden de gizlemeye çalışıyordu. “Tanrım,” dedi, “yüreğimdeki bu şeytani düşünceleri nasıl yeneyim? Senin iradeni rahatça yerine getirmek için bu kötü düşüncelerden nasıl sonsuza dek kurtulayım?” Bu soruyu sorar sormaz, Tanrı ona, onun yüreğinin içinden yanıt verdi: “Kendin için hiçbir şey isteme, arama, heyecanlanma, düşmanlık besleme, insanların geleceği, senin kaderin, senin için bir bilinmezlik olarak kalmalıdır ama öyle yaşa ki, tüm güçlükleri göğüslemeye hazır bulunasın: Tanrı seni evlilik görevleriyle denemeyi isterse onun bu iradesini yerine getirmeye hazır ol.” Bu teselli edici düşünceyle (ama yine de dünyevi ve yasak hayallerinin gerçekleşmesi ümidiyle) Prenses Mariya içini çekerek haç çıkardı, ne elbisesini ne saç tuvaletini ne de içeri nasıl girip ne söyleyeceğini düşünerek aşağı indi. İradesi olmaksızın insanın başından tek kıl bile düşürmeyen Tanrı’nın takdiri yanında bütün bunların ciddi ne değeri olabilirdi?

360 Bize konuk geliyor, Prens.
361 Duyduğuma göre, oğluyla birlikte Prens Kuragin.
362 Babacığım.
363 Teşekkür ederim babacığım.
364 Geldiler Mariya.
365 Peki ama, üstünüzü değişmeyecek misiniz Prenses?
366 Neredeyse bu beylerin salonda beklediklerini haber verirler, inmemiz gerekecek ama daha sizin hiçbir hazırlığınız yok.
367 Sevgili dostum.
368 Hayır Mariya, bu size hiç gitmiyor. Gündelik gri elbisenizle daha çok hoşuma gidiyorsunuz. Kuzum, hatırım için bir deneyin bunu.
369 Hadi Prenses.
370 Son bir gayret...
371 Hayır, bırakın beni.
372 Hiç olmazsa saç tuvaletinizi değiştirin.
373 Ben size söylemiştim.
374 Mariya’nın üstüne bu çeşit saç gitmez. Hem de hiç gitmez, hiç. Değiştirin kuzum.
375 Bırakın beni, bırakın beni, benim için hepsi bir.
376 Değiştireceksiniz değil mi?

IV

Prenses Mariya içeri girdiği zaman, Prens Vasiliy oğluyla birlikte konuk odasında Küçük Prenses ve Matmazel Bourienne ile konuşuyordu. O topuklarını vura vura, ağır yürüyüşle içeri girince erkeklerle Matmazel Bourienne ayağa kalktılar, Küçük Prenses onu erkeklere göstererek, "*Voilà Marie,*"[377] dedi. Prenses Mariya hepsini gördü, hem iyice gördü. Onu görür görmez bir an ciddileşen, sonra hemen gülümseyen Prens Vasiliy'in yüzünü ve üzerlerinde bıraktığı izlenimi konukların yüzünde ilgiyle okuyan Küçük Prenses'in yüzünü gördü. Her zamankinden daha heyecanlı bakışlarını onun üzerine dikmiş olan kurdeleli güzel yüzlü Matmazel Bourienne'i gördü; ama onu göremedi, yalnız, odaya girdiği zaman kendisine doğru gelen büyük, aydınlık, harikulade bir şey görmüştü. Ona ilk önce Prens Vasiliy yaklaştı, Mariya elinin üzerine eğilen dazlak başı öptü, sözlerine yanıt vererek, tersine kendisini çok iyi hatırladığını söyledi. Sonra Anatol yaklaştı. Mariya hâlâ onu göremiyordu, sadece elini kuvvetle tutan yumuşak bir el hissetti, üstüne güzel, kumral saçlar yapışık beyaz bir alna hemen hemen dokundu. Ona bakınca güzelliğine hayran oldu. Anatol sağ elinin başparmağını üniformasının çözük bir düğmesine geçirmiş, göğsünü öne, sırtını arkaya vermiş boştaki ayağını sallayarak, başını hafifçe eğip Prenses'e, besbelli, kesinlikle onu düşünmeyerek hiçbir şey söylemeden, neşeyle bakıyordu. Anatol iyi bir konuşmacı sayılmazdı, ne parlak fikirler öne sürebilir ne de hazırcevaplık edebilirdi. Buna karşılık onda sosyete için değerli olan bir ağırbaşlılık vardı, güven vericiydi. Kendine güvenmeyen insan ilk tanışma anlarında susar, bu susuşun hoş kaçmadığını anlar, bir şeyler bulup söylemeye kalkışır, işi de berbat eder. Ama Prenses'in saç tuvaletine neşeyle bakan Anatol susuyor, ayağını sallıyordu. Daha uzun zaman böyle rahat rahat susabileceği de belliydi. Sanki bu hali ile, "Eğer bu sessizlikten hoşlanmayan varsa, kendisi konuşsun, benim canım istemiyor," diyordu. Bundan başka Anatol'un kadınlarla ilişkilerinde, onlarda merak, korku, hatta aşk uyandırmakta kendine özgü bir tavrı vardı; kendi üstünlüğünün küçümseyiciliğinden gelen bir tavır. Sanki o haliyle onlara, "Bilirim, sizi bilirim, sizinle uğraşmaya ne gerek var? Böyle yapsam ne kadar sevinirdiniz!" derdi. Belki de kadınlara rastladığı zaman böyle bir şey düşünmezdi (düşünmediği kesin, çünkü genellikle az düşünürdü) ama hali,

tavırları böyleydi. Prenses bunu sezdi, onu kendisiyle meşgul etmeyi düşünmeye bile yeltenmediğini ona göstermek istiyormuş gibi yaşlı Prens'e döndü. Küçük Prenses'in zayıf sesi ve beyaz dişleri üstünde kımıldanan tüylü küçük dudakları sayesinde konuşma heyecanlı bir hal aldı... Küçük Prenses, Prens Vasiliy'i genel olarak geveze, neşeli insanların şakacı edasıyla karşıladı, bu hal, ortak neşeli ortak anıları gerektiriyordu ama Prens Vasiliy'le Küçük Prenses arasında böyle bir anı da yoktu. Prens Vasiliy bu tavrı memnuniyetle benimsedi; Küçük Prenses, bu hiçbir zaman yaşanmamış gülünç maceraların anıları içine, hemen hemen hiç tanımadığı Anatol'u da sokmuştu. Matmazel Bourienne de bu ortak anıları paylaşıyordu, hatta Prenses Mariya bile bu neşeli konuşmalara katılmak arzusunu mutlulukla hissediyordu.

Küçük Prenses, Prens Vasiliy'e, tabii Fransızca olarak, "İşte hiç olmazsa şimdi biz sizden iyice yararlanıyoruz, Aziz Prens," dedi. "Annette'in gece toplantılarında olduğu gibi değil, orada her zaman çabuk kaçardınız. *Chère Annette*'i[378] hatırlıyor musunuz?"

"Ha, Annette'in yaptığı gibi beni politikadan 'konuşmaya zorlamayacaksınız ya'!"

"Ah, evet!"

Küçük Prenses Anatol'a, "Siz niye hiç Anet'e gelmediniz?" diye sordu, sonra, "Ha, biliyorum, biliyorum," diye gözünü kırparak ekledi. "Kardeşiniz, İppolit bana sizin işlerinizi anlatmıştı. Ah sizi ah!" Parmağıyla onu tehdit etti. "Daha Paris'teyken marifetlerinizi biliyordum!"

Prens Vasiliy, oğluna dönerek ve Küçük Prenses'in de kolunu sanki o kaçmak istiyormuş da kendisi onu güçbela alıkoymayı başarmış gibi, "Peki, ama İppolit sana söylemedi mi?" dedi. "Peki o sana kendisinin şirin, küçük bir Prenses için nasıl yanıp kül olduğunu ve onun nasıl kendisini *mettait à la porte*,[379] söylemedi mi?" Sonra Prenses'e seslendi: "*Oh! C'est la perle des femmes, princesse*!"[380]

Paris lafı edilir edilmez Matmazel Bourienne de anılarıyla konuşmaya katılmak fırsatını kaçırmadı.

Anatol'un Paris'te çok mu kaldığını, bu kentin hoşuna gidip gitmediğini sormaya cesaret etti. Anatol büyük bir memnuniyetle Fransız kızına yanıt verdi, gülümseyerek, ona bakarak ülkesi hakkında onunla konuştu. Güzel Bourienne'i görünce Anatol burada Lısiye Gori'de canının sıkılmayacağına hükmetmişti. "Hiç de fena değil!" diye onu süzerek düşünüyordu, "Hiç de

fena değil bu *demoiselle de compagnie*.[381] Bana vardığı zaman bunu yanına alır umarım,” diye düşünüyordu, “*la petite est gentille*.[382]”

Yaşlı Prens kaşları çatık, ne yapacağını tasarlayarak yazı odasında acele etmeden giyinmekteydi. Konukların gelişi onu öfkelendirmişti. “Prens Vasiliy ile veledinden bana ne? Prens Vasiliy kendini beğenmişin, boş herifin biri, oğluna gelince o da malın gözü olmalı,” diye kendi kendine homurdandı. Onu öfkelendiren şey, halledilmeyen, daima yatıştırılan ve yaşlı Prens’in hep geçiştirdiği bir sorunun bu konukların gelişiyle ruhunda canlanmasıydı. Sorun şundan ibaretti: Prenses Mariya’dan ayrılmaya, onu evlendirme bir gün olup karar verecek mi? Bunu dürüstçe yanıtlayacağını, bu dürüstlüğünse duygularından çok sürdüğü hayat tarzına olumsuz bir etkisi olacağını önceden bildiği için Prens bu soruyu hiçbir zaman açıkça kendine sormaya cesaret edememişti. Prens Nikolay Andreyiç için Prenses Mariya’sız (görünüşe bakılırsa onu az takdir ettiği halde) hayat imkânsız bir şeydi. “Hem niçin evlensin?” diye düşünüyordu. “Sonuçta mutsuz olacak. Liza işte Andrey’le evlendi, (şimdi ondan iyi koca bulmak da güç) memnun mu halinden? Onunla kim severek evlenir? Çirkin, beceriksiz. Onunla zenginliği için, çevresi için evlenecekler. Sanki kız kalarak yaşanılamaz mı? Daha mutlu olurdu!” Prens Nikolay Andreyiç giyinirken böyle düşünüyordu, ama yine de sorunun bir an önce çözülmesi gerekiyordu. Prens Vasiliy oğlunu besbelli kızı istemek niyetiyle getirmişti, herhalde bugün ya da yarın açık bir yanıt isteyecekti. Adı, toplumsal konumu oldukça yerinde, “Ne yapalım, ben razıyım,” diye kendi kendine söylendi, “fakat yeter ki kıza layık olsun. Onu da göreceğiz.”

“Bunu da göreceğiz işte,” diye yüksek sesle yineledi, “bunu da göreceğiz.”

Sonra her zamanki gibi dinç adımlarla konuk odasına girdi, oradakilere hızla göz gezdirdi, hem Küçük Prenses’in elbise değiştirmiş olduğunu, hem Bourienne’in kurdeleciğini, hem Prenses Mariya’nın berbat saç tuvaletini, hem Bourienne ile Anatol’un gülümsemelerini, hem de kendi Prensesçiğinin onların arasında bir başına kaldığını gördü. “Aptalca giyinip kuşanmış!” diye kızına öfkeyle göz atarak düşündü. “Utanmıyor. Herifin ona aldırdığı bile yok!”

Prens Vasiliy’e yaklaştı.

“Merhaba, merhaba, sizi gördüğüme memnun oldum.”

Prens Vasiliy her zamanki gibi kendinden emin, teklifsizce söze başladı:

“Aziz bir dost için yedi verstlik yol, yol değildir. İşte benim ikincisi, onu sevmenizi, korumanızı dilerim.”

Prens Nikolay Andreyiç, Anatol’u süzdü.

“Aslan gibi,” dedi, “hadi bakalım gelin öpün!” Ve yanağını uzattı.

Anatol, sakin sakin, babasının anlattığı kabalıklarından birini hemen yapacak mı diye bakarak yaşlı adamı öptü.

Prens Nikolay Andreyiç her zamanki yerine, divanın köşesine oturdu, Prens Vasiliy için de bir koltuğu kendine doğru çekti, yer gösterdi, siyasi işler, haberler hakkında ona sorular sormaya koyuldu. Prens Vasiliy’in anlattıklarını dinler görünüyor, ama hep Prenses Mariya’ya bakıyordu.

“Demek artık Potsdam’dan yazıyorlar?” diye Prens Vasiliy’in son sözünü yineledi, sonra ansızın ayağa kalkarak kızına yaklaştı.

“Sen konuklar için böyle süslendin ha?” dedi, “Güzel, çok güzel, konuklar için yeni bir baş tuvaleti yapmışsın, ama, ben sana konukların yanında söylüyorum ki bir daha bana sormadan kılık kıyafet değiştirmeye kalkışma.”

“Suç bende, *mon père*,” diye Küçük Prenses kızararak araya girdi.

Prens Nikolay Andreyiç gelininin önünde topuklarını birbirine vurdu, eğilerek, “Siz dilediğinizi yapabilirsiniz,” dedi, “ama onun kendisini çirkinleştirmeye gereksinimi yok, zaten nasıl olsa çirkin.”

Ağlayacak dereceye getirdiği kızına artık bir daha dikkat etmeyerek tekrar yerine oturdu.

Prens Vasiliy, “Bilakis, bu saç tuvaleti Prenses’e çok yakışmış,” dedi.

Prens Nikolay Andreyiç, Anatol’a döndü ve “Eee, genç Prens, adınız neydi?” dedi, “Buraya gelin, konuşalım, tanışalım.”

Prens Anatol, “İşte pantomima başlıyor,” diye düşündü, gülümseyerek yaşlı Prens’in yanına oturdu.

Anatol’u yakından, dikkatle süzen ihtiyar sordu:

“Bak, ne diyeceğim, sizin, dostum, eğitiminizi Avrupa’da aldığınızı söylüyorlar. Alfabeyi diyakozdan öğrenen babanla benim gibi değil. Söyleyin bana dostum, şimdi atlı muhafızda mı hizmet ediyorsunuz?”

Anatol gülüşünü zor tutarak yanıt verdi:

“Hayır, orduya geçtim.”

“Ya, çok iyi, demek azizim, Çar’a ve vatana hizmet etmek istiyorsunuz? Savaştayız. Böyle babayiğitlerin hizmet etmeleri gerek. Cephede mi bulunuyorsunuz?”

“Hayır Prens, bizim alay henüz iltihak edecek. Ben de... şey meyanındayım...” diye takılan Anatol, gülerek babasına döndü: “Ben, ne meyanındayım baba?”

Prens Nikolay Andreyiç güldü:

“Mükemmel hizmet ediyor, mükemmel. Ne meyanındayım? Ha, ha.”

Anatol daha çok güldü. Derken ansızın Prens Nikolay Andreyeviç kaşlarını çattı. Anatol’a, “Hadi, git,” dedi.

Anatol gülümseyerek yeniden kadınların yanına gitti.

Yaşlı Prens, “Sen bunları orada, Avrupa’da okuttun değil mi Prens Vasiliy? Ha?” diye Prens Vasiliy’e döndü.

“Elimden geleni yaptım, hem size şunu söyleyeyim ki bugünkü eğitim bizimkinden çok iyi.”

“Evet, öyle şimdi her şey başka türlü, yeni yöntemler var. Aslan gibi çocuk! Aslan! Hadi benim odaya gidelim.”

Prens Vasiliy’in koluna girdi, onu yazı odasına götürdü.

Prens’le baş başa kalan Prens Vasiliy ona hemen neler istediğini anlattı.

“Ne zannediyorsun?” diye öfkeyle söze başladı yaşlı Prens, “Ben onun yakasını bırakmıyor muyum? Ondan ayrılamaz mıyım? Düşündüğü şeye bak! Yarından tezi yok! Yalnız sana şunu söyleyeyim, damadımı daha iyi tanımak isterim. Benim prensibimi bilirsin: Her şey açık olmalı! Yarın senin yanında sorarım. Kız razı oldu mu, oğlan burada kalır. Burada kalır, ben onu tetkik ederim.” Prens genzini temizledi. Sonra, “Varsın kız ona gitsin, benim için hepsi bir!” diye oğluyla vedalaşırken nasıl haykırmışsa aynı keskin sesle haykırdı.

Anlayışlı bir kişinin karşısında kurnazlığa sapmanın gereksizliğine inanmış kurnaz bir insan edasıyla Prens Vasiliy, “Size açıkça söyleyeyim,” dedi. “Siz insanların ciğerini okursunuz. Anatol bir dâhi değildir. Ama namuslu, iyi bir çocuk, mükemmel bir oğul, candan bir evlattır.”

“Peki peki, görürüz.”

Uzun zaman erkek meclislerinden ayrı yaşamış bekâr kadınların başına hep geldiği gibi, Prens Nikolay Andreyiç’in evindeki üç kadının üçü de, Anatol’un görünmesiyle şimdiye kadar sürdükleri hayatın hayat olmadığını aynı kesinlikle hissetmişlerdi. Benliklerindeki düşünme, hissetme, anlama güçleri bir anda on kat çoğalmış, sanki şimdiye kadar karanlıkta geçen hayatları ansızın, yeni, bol, güçlü bir ışıkla aydınlanmıştı.

Artık Prenses Mariya yüzünü, saç tuvaletini katiyen ne düşünüyor ne de hatırlıyordu. Belki kocası olacak insanın güzel, açık yüzü onun bütün

dikkatini kendine çekmişti. Anatol ona iyi, cesur, iradeli, mert, eliaçık bir kimse gibi geliyordu. Bundan emindi. Gelecekteki aile hayatına dair binlerce hayal durup dinlenmeksizin zihninden geçiyordu. O bunları kovuyor, gizlemeye çalışıyordu.

Prenses Mariya, "Ona karşı acaba çok mu soğuk davranıyorum?" diye düşünüyordu. "Kendimi tutmaya çalışıyorum, çünkü şimdiden ona çok yakın olduğumu ruhumun derinliğinde duyuyorum ama o kendisi hakkında düşündüğüm her şeyi bilemez ki, belki hoşuma gitmediğini sanıyordur."

Ve Prenses Mariya yeni konuklara karşı, o kadar uğraştığı halde, sevimli olmayı beceremiyordu.

Anatol onun hakkında, *"La pauvre fille! Elle est diablement laide,"*[383] diye düşünüyordu.

Anatol'un gelişiyle çok heyecanlanan Matmazel *Bourienne* de başka türlü şeyler düşünüyordu. Belirli bir sosyal mevkii olmayan, akrabasız, dostsuz, hatta vatansız güzel genç kız, elbette ki, bütün hayatını Prens Nikolay Andreyeviç'in hizmetine, ona kitap okumaya, Prenses Mariya'nın dostluğuna hasretmeyi düşünmüyordu. Çirkin, giyinmesini bilmez, kaba Rus Prenseslerinin yanında, kendisinin üstünlüğünü hemen teslim edecek bir Rus Prensi sonunda gelmişti. Matmazel Bourienne'in, teyzesinden dinleyip kendisinin tamamladığı bir hikâyesi vardı ki bunu zihninde tekrarlamayı severdi. Bu hikâye, aldatılmış bir genç kızın zavallı anacığı *sa pauvre mère*[384] gözünün önüne gelerek kendini bir erkeğe evlenmeden teslim ettiği için onu nasıl azarladığına dairdi. Matmazel Bourienne hayalinde bu hikâyeyi ona, kendini baştan çıkarana anlatarak sık sık gözleri dolardı. Ama artık işte o, gerçek Rus Prensi gelmişti, kendisini götürecek, sonra *pauvre mère* meydana çıkacak; evlenecekler. Anatol'la Paris'e dair konuşurken Matmazel Bourienne'in kafasında gelecekteki bütün macerası böyle bir biçim almıştı. Ona göre, hesapla hareket etme düşüncesi değildi, (ne yapacağını bir dakika bile düşünmemişti) bütün bunlar, çoktan beri kafasında hazırdı. Sadece, hoşuna gitmek istediği, hoşuna gitmeye çalıştığı Anatol'un ortaya çıkmasıyla, onun etrafında toplanmış bulunuyorlardı.

Küçük Prenses, boru sesini duyan yaşlı bir alay beygiri gibi, bilinçsizce, gebeliğini unutarak, herhangi bir gizli düşüncesi olmaksızın, zahmetsizce, fakat hoppaca bir neşeyle dörtnala kırıtmaya hazırlanıyordu.

Anatol, alışkanlığı olduğu üzere, kendisini kadınların ilgisinden usanmış bir insan gibi göstermeye çalışıyor ama bu üç kadının üzerindeki etkisini görerek gururlu bir sevinç de duyuyordu. Bundan başka şirin, tahrik edici

Bourienne’e karşı, kendisini en kaba, en cesur hareketlere sürükleyebilecek, ihtiraslı ve hayvani bir ilgi duymaya başlamıştı.

Çaydan sonra toplantı divan odasına geçti, Prenses’ ten klavsen çalmasını rica ettiler. Anatol onun karşısında, Matmazel Bourienne’in yanında dirseğine dayanıp durdu; gözleri gülerek, sevinçle Prenses Mariya’ya bakıyordu. Prenses Mariya ıstıraplı, sevinçli bir heyecanla onun bakışlarını üzerinde duymaktaydı. Sevdiği sonat onu içli, şairane bir dünyaya götürüyor, üzerinde duyduğu bakışlarsa bu dünyayı bir kat daha şairaneleştiriyordu. Anatol’un bakışları onun üzerine dikiliydi ama ona değil, bu sırada piyanonun altından ayağıyla dokunduğu Matmazel Bourienne’in küçücük ayaklarının hareketlerine aitti. Bourienne de Prenses’e bakmaktaydı, onun güzel gözlerinde de Prenses Mariya için yeni olan ürkek bir mutluluk, bir ümit ifadesi vardı.

Prenses Mariya, “Bourienne beni nasıl da seviyor!” diye düşünüyordu, “Şimdi ne mutluyum, böyle bir dostla, böyle bir kocayla ne kadar mutlu olabilirim! Gerçekten kocam mı?” diye üzerine hep o aynı bakışın ağırlığını duyarak ve onun yüzüne bakmaya cesaret edemeyerek düşünüyordu.

Gece yemekten sonra dağıldıkları zaman Anatol Prenses’in elini öptü. Mariya miyop gözlerine yaklaşan bu güzel yüze, nasıl olup da cesaret ettiğini kendisi de bilmeden dosdoğru baktı. Anatol, Prenses’ten sonra Matmazel Bourienne’in eline uzandı, (bu yakışık almaz bir hareketti, fakat o her şeyi öyle sade, kendinden emin yapıyordu ki) Matmazel Bourienne, kızardı, korkuyla Prenses’e baktı.

Prenses, “*Quelle délicatesse,*”[385] diye düşündü. “Yoksa Amélie (Matmazel Bourienne’i böyle çağırıyorlardı) benim kendisini kıskanacağımı, temiz sevgisini, bana karşı sadakatini takdir edemeyeceğimi mi sanıyor?” Matmazel Bourienne’e yaklaştı, onu kuvvetle öptü. Anatol Küçük Prenses’in eline uzandı.

“*Non, non, non! Quand votre père m’écrira, que vous vous conduisez bien, je vous donnerai ma main à baiser. Pas avant*.”[386]

Küçük Prenses, parmağını kaldırıp gülümseyerek odadan çıktı.

377 İşte Mariya.
378 O sevgili Anet’i.
379 Kapı dışarı ettiğini.
380 Prenses, kadınların incisidir.

381 Nedime.

382 Bu küçük, şirin şey.

383 Zavallı kız, pek de çirkin.

384 Zavallı annesi.

385 Bu ne incelik.

386 Hayır, hayır, hayır! Babanız bana akıllı uslu hareket etmeye başladığınızı yazdığı zaman elimi öptürürüm size. Daha önce olmaz.

V

Sonra kalabalık dağıldı. Yatağına uzanır uzanmaz dalıp giden Anatol'dan başka o gece kimse uzun zaman uyuyamadı. Prenses Mariya, "Gerçekten o benim kocam mı? Bu yabancı, güzel, iyi yürekli, sahiden iyi yürekli erkek benim kocam mı?" diye düşünüyordu. Daha önce hemen hemen hiç hissetmediği bir duyguya, korkuya kapılmıştı. Çevresine bakınmaktan korkuyordu; ona öyle geliyordu ki orada, paravanın arkasında, karanlık köşede birisi duruyor. Bu birisi, oydu; şeytan ve o; bu beyaz alınlı kara kaşlı, kızıl ağızlı erkek.

Oda hizmetçisini çağırdı, odasında yatmasını rica etti.

Matmazel Bourienne o gece boş yere birisini bekleyerek, kâh birisine gülümseyip kâh yaptığı hareketten kendisini ayıplayan *pauvre mère*'in hayalî sözleriyle gözleri dolarak kışlık bahçede uzun zaman dolaştı.

Küçük Prenses yatağı iyi yapılmadığı için oda hizmetçisini azarladı. Ne yüzükoyun ne yan yatması mümkün oluyordu. Ne yana yatsa ters, uygunsuz geliyordu. Karnı engel oluyordu. Özellikle şimdi her zamankinden çok engel oluyordu, çünkü Anatol'un varlığı sanki onu alıp karnının daha böyle çıkmamış ve her şeyin kendisi için kolay, neşeli olduğu başka zamanlara götürmüştü. Gömlekle, gece başlığıyla koltukta oturuyordu. Uykulu ve örgüleri darmadağın Katya bir şeyler mırıldanarak ağır kuştüyü şilteyi üç defadır altüst ediyordu.

"Sana söyledim, hep yamrı yumru," diye söyleniyordu Küçük Prenses, "uyuyabilsen memnun olacağım, demek ki suç bende değil." Sesi ağladı ağlayacak bir çocuğunki gibi titriyordu.

Yaşlı Prens de uyumuyordu. Tihon, uykusu arasında onun öfkeyle dolaştığını, burnunu çektiğini duyuyordu. Yaşlı Prens'e öyle geliyordu ki kızı yüzünden hakarete uğramıştı. Bu çok acı bir hakaretti, çünkü kendisine değil, başkasına, kendinden çok sevdiği kızınaydı. Bütün bu işi yeniden düşüneceğine, doğru olan, yapılması gereken neyse onu arayıp bulacağına kendine söz vermişti ama şimdi kendi kendisini daha çok sinirlendirmekten başka bir şey yaptığı yoktu.

"Rasgele biri önüne çıkıyor, baba da, her şey de unutuluveriyor, haydi yukarı kata koşuyor, saçlarını tarıyor, kuyruk sallıyor, tuhaf kılıklara giriyor! Babasını başından atmaktan memnun! Benim bunları fark

edeceğimi de bilir! Fır... fır... fır... sanki ben o sersemin yalnız Buryenka'da gözü olduğunu görmüyor muyum (karıyı defetmeli)! Bunu anlamayacak kadar gurursuz nasıl olabilir? Kendin için gururun yoksa bari benim için olsaydı. Bu budala herifin onu aklından bile geçirmediğini, yalnız Bourienne'e baktığını ona göstermeli. Onun gururu yok ama ben onun gözünü açarım..."

Yaşlı Prens, ona aldandığını, Anatol'un Bourienne'le oynaşmaktan başka bir düşüncesinin olmadığını söylerse Prenses Mariya'nın onuruna dokunacağını, kendi davasının da (kızından ayrılmamak isteği) kazanılacağını biliyordu, bu düşünce onu biraz sakinleştirdi. Tihon'a seslendi, soyunmaya başladı.

Tihon, onun zayıf, kuru, yaşlı, göğsü beyaz kıllı vücuduna gecelik entarisini geçirirken o içinden, "Şeytan götürsün hepsini!" diye düşündü. "Onları çağıran ben değilim, hayatımı altüst etmeye geldiler. Kaç günlük ömrüm kaldı?"

Henüz başı entarisinin içindeyken, "Şeytan alsın!" diye söylendi.

Tihon, Prens'in düşündüklerini kimi zaman yüksek sesle söylemeyi âdet edindiğini bilirdi, bu nedenle, entarinin altından çıkan başın sorgulu, öfkeli bakışlarını sakin bir yüzle karşıladı.

Prens sordu:

"Yattılar mı?"

Bütün iyi uşaklar gibi Tihon da efendisinin düşünceleri ne yana çevrilmiştir, sezerdi. Prens Vasiliy ile oğlunun sorulduğunu tahmin etti.

"Yattılar ve ışıklarını söndürdüler, Ekselans."

İhtiyar, "Bana ne... Bana ne..." diye söylendi, ayaklarını terliklerine, kollarını hırkasına geçirerek üzerinde uyuduğu divana yaklaştı.

Matmazel Bourienne'le Anatol arasında konuşulmuş bir şey olmadığı halde, romanın, *pauvre mère*'in ortaya çıkışına kadar olan birinci kısmında birbirlerini iyice anlamışlardı, anlamışlardı ki birbirlerine gizlice söylenecek pek çok şeyleri vardı. Bunun için de sabah olur olmaz baş başa kalmak fırsatını aramışlardı. Prenses, alışılmış saatinde babasının odasına gidince Matmazel Bourienne kışlık bahçede Anatol'la buluşmuştu.

O gün Prenses Mariya, babasının kapısına tir tir titreyerek yaklaşmıştı. Ona öyle geliyordu ki kaderi bugün yazılacaktı ve bunu da, bu konuda kendisinin ne düşündüğünü de herkes biliyordu. Hem Tihon'un, hem de Prens Vasiliy'in, efendisine sıcak su taşırken koridorda rastladığı ve

kendisini görünce yerlere kadar eğilen uşağının yüzünde açıkça görmüştü bunu.

Yaşlı Prens, o sabah kızına karşı büyük sevgi ve özen gösterdi. Prenses Mariya bu özeni çok iyi bilirdi. Bu o haldi ki, Prenses Mariya aritmetik problemlerini anlamadı, diye Prenses üzüntüsünden kuru ellerini yumruk yapıp sıktığı, kalkıp onun yanından uzaklaştığı, kendi kendine mırıldandığı dakikalarda Prens'in yüzünde belirirdi.

Prens hemen konuyu açtı, "Siz," diye konuşarak söze başladı.

Zoraki gülümseyerek, "Sizin hakkınızda bana bir teklifte bulundular," dedi. "Zannederim tahmin ediyorsunuz ki," diye devam etti. "Prens Vasiliy'in buraya gelmesi, yetiştirmesini (Nikolay Andreyiç her nedense Anatol'a "yetiştirme" diyordu) beraberinde getirmesi benim güzel gözlerim için değil: Dün akşam bana sizinle ilgili bir teklifte bulundular. Siz benim prensibimi biliyorsunuz, bunun için size başvuruyorum."

Prenses sararıp kızararak, "Sözlerinizden ne çıkarmalı *mon père*?" dedi.

"Ne çıkarmalıymış!" diye öfkeyle bağırdı babası. "Prens Vasiliy, gelini olmanı zevkine uygun buluyor, benden yetiştirmesi için seni istedi. İşte manası bu. Ne çıkarmalı? Şimdi ben de sana soruyorum."

Prenses yavaşça mırıldandı:

"Ben, sizin bunu nasıl bulduğunuzu bilmiyorum ki, *mon père*."

"Ben? Ben? Bana ne? Beni bir tarafa bırakın. Evlenecek olan ben değilim. Siz ne diyorsunuz? Öğrenmek istenilen budur."

Babasının bu işe iyi gözle bakmadığını Prenses görüyordu ama alın yazısı şimdi halledilemezse hiçbir zaman halledilmeyeceği düşüncesi o anda aklına geldi. Etkisi altında hiçbir şey düşünemediğini ama alışkanlıkla ancak boyun eğebildiğini hissettiği bakışları görmemek için gözlerini indirdi.

"Ben yalnız bir şey istiyorum: sizin isteğinizi yerine getirmek," dedi, "ama eğer kendi arzumu söylemek..."

Sözünü bitiremedi, Prens onun sözünü kesti.

"Pekâlâ!" dedi. "Seni çeyizinle alacak, bu arada da Matmazel Bourienne'i ele geçirecek. O karısı olacak, sense..."

Prens durdu. Bu sözlerin kızının üstünde yaptığı etkiyi fark etti. Kız başını eğmiş, ağlamaya hazırlanıyordu.

"Hadi hadi, şaka ediyorum," dedi. "Şunu unutma Prenses: Ben bir kızın istediğini seçmekte tam hakkı olduğu prensibine sadığım. Seni serbest

bırakıyorum. Şunu unutma: Mutluluğun, alacağın karara bağlıdır. Beni bir yana bırak.”

“Ama, *mon père*, bilmem ki...”

“Fazla konuşma! O emir kulu, yalnız seninle değil, kiminle istersen onunla evlenir ama sen istediğini seçmekte serbestsin... Odana git, iyi düşün, birkaç saat sonra bana gel, onun yanında evet ya da hayır de. Biliyorum, dua etmeye başlayacaksın. Pekâlâ, dua et. Fakat daha iyisi, düşün. Git.”

Prenses bir sis içindeymiş gibi sallanarak odadan çıkarken o hâlâ, “Evet, ya da hayır, evet ya da hayır, evet ya da hayır!” diye bağırıyordu.

Kaderi belirleniyordu, hem de bahtiyarlıkla tayin ediliyordu. Fakat babasının Matmazel Bourienne hakkında söylediği şey, bu ima müthişti. Doğru değil diyelim, fakat ne de olsa bu müthişti, bunu düşünmemezlik edemiyordu. Hiçbir şey görüp işitmeden dikine yürüyerek kışlık bahçeyi geçiyordu ki Matmazel Bourienne’in tanıdık fısıltısı onu kendine getirdi. Gözlerini kaldırdı, iki adım ötede, Fransız kızını kucaklamış, ona bir şeyler mırıldanan Anatol’u gördü. Anatol güzel yüzünde korkulu bir ifadeyle gözlerini Prenses Mariya’ya dikti, Mariya’yı görmemiş olan Matmazel Bourienne’in belini hemen bırakmadı.

Anatol’un yüzü sanki, “Kim var orada? Niçin? Bekleyin!” diyordu. Prenses Mariya sessizce onlara bakmaktaydı. Bunu anlayamıyordu Nihayet Matmazel Bourienne bir çığlık kopararak kaçtı. Anatol, Prenses Mariya’nın önünde, sanki onu bu tuhaf olayla alay etmeye çağırıyormuş gibi, gülümseyerek eğildi, sonra omuzlarını silkerek dairesine açılan kapıya doğru yürüdü.

Tihon bir saat sonra Prenses Mariya’yı çağırmaya geldi. Onu Prens’in yanına davet etti, Prens Vasiliy Sergeyiç’in de orada bulunduğunu söyledi.

Tihon geldiği zaman Prenses kendi odasında, divanda oturuyor, ağlayan Matmazel Bourienne’i kucağında tutuyordu. Prenses Mariya hafif hafif onun başını okşuyordu. Prenses’in güzel gözleri bütün o eski sakinliği ve ışıltılarıyla Matmazel Bourienne’in şirin, küçücük yüzüne tatlı bir sevgi ve merhametle bakıyordu.

Matmazel Bourienne, “*Non, princesse, je suis perdue pour toujours dans votre cœur,*[387]” dedi.

“*Pourquoi? Je vous aime plus que jamais,*”[388] diyordu Prenses Mariya, “*et je tâcherai de faire tout ce qui est en mon pouvoir pour votre bonheur*.”[389]

“*Mais vous me méprisez. Vous si pure, vous ne comprendrez jamais cet égarement de la passion. Ah, ce n'est que ma pauvre mère...*”[390]

“*Je comprends tout*,”[391] diye kederle gülümseyerek yanıt verdi Prenses Mariya. “Kaygılanmayın dostum. Ben babama gidiyorum,” dedi, çıktı.

Prenses Mariya içeri girdiği zaman Prens Vasiliy dizleri yukarıda, enfiye kutusu elinde, pek kararsızmış, bu kararsızlığına kendisi de acıyor, bu haliyle kendisi de alay ediyormuş gibi yüzünde dikkatli bir gülümsemeyle oturuyordu. Ansızın bir tutam enfiye çekti ve ayağa kalkıp Mariya'nın ellerini tutarak, “*Ah, ma bonne, ma bonne*,”[392] dedi, içini çekerek ekledi: “*Le sort de mon fils est en vos mains. Décidez, ma bonne, ma chère, ma douce Marie, j'ai toujours aimée, comme ma fille*.[393]”

Uzaklaştı. Gözlerinde sahici yaşlar belirdi.

“Fır... fır...” diye Prens Nikolay Andreyiç genzini temizledi.

“Prens, yetiştirmesi... oğlu adına seni istiyor. Prens Anatol Kuragin'in karısı olmak ister misin, istemez misin? Sen sadece, ‘evet, hayır’ de!” diye bağırdı. “Sonra, kendi görüşümü söylemek hakkımı ben saklı tutuyorum. Evet, kendi görüşümü, yalnız kendi görüşümü,” diye Prens Vasiliy'e dönüp onun yalvaran haline yanıt vererek ekledi:

“Evet mi? Hayır mı?”

Prenses güzel gözleriyle Prens Vasiliy'e ve babasına bakarak gururlu bir edayla, “Benim arzum, *mon père*, sizi hiç bırakmamaktır, hayatımı sizinkinden hiçbir zaman ayırmamaktır. Evlenmek istemiyorum,” dedi.

Prens Nikolay Andreyiç kaşlarını çatarak haykırdı:

“Saçma şey, manasız şey, saçma şey, saçma, saçma!”

Kızını elinden tuttu, kendine doğru çekti, öpmedi ama alnını alnına yaklaştırarak dokundurdu, elini öyle bir sıkış sıktı ki Prenses yüzünü buruşturarak küçük bir çığlık attı.

Prens Vasiliy ayağa kalktı:

“*Ma chère, je vous dirai, que c'est un moment que je n'oublirerai jamais, jamais, mais, ma bonne, est-ce que vous ne nous donnerez pas un peu d'espérance de toucher ce cœur, si bon, si généreux. Dites, que peut-être... L'avenir est si grand. Dites: peut-être*?”[394]

“Prens, yüreğimde ne varsa söyledim. Bana verdiğiniz şerefe teşekkür ederim, fakat hiçbir zaman oğlunuzun karısı olmayacağım.”

Yaşlı Prens, “İşte iş bitti azizim. Çok memnun oldum seni gördüğüme, çok memnun oldum. Odana git Prenses, odana,” dedi. Prens Vasiliy'i kucaklayarak tekrarladı:

“Çok, çok memnun oldum, seni gördüğüme.”

Prens Mariya, “Benim arzum başka,” diye düşünüyordu, “benim arzum aşkla, fedakârlıkla mutlu olmaktır. Hem bana neye mal olursa olsun zavallı *Amélie*’nin mutlu olmasını sağlayacağım. Onu öyle ihtirasla seviyor ki. Öyle ihtiraslı bir pişmanlık duyuyor ki. Onunla evlenmesini sağlamak için her şeyi yapacağım. Eğer Anatol zengin değilse, kıza maddi kolaylık gösteririm, babama yalvarırım, *André*’ye yalvarırım. Onun karısı olursa öyle sevineceğim ki. Kızcağız öyle bahtsız, yabancı, yalnız ve kimsesiz ki! Hem böyle kendini kaybedecek bir hale düşmesi için onu nasıl bir ihtirasla sevmiş olması gerek Tanrım! Belki ben de aynı şeyi yapardım!”

387 Hayır Prenses, gözünüzden sonsuza dek düştüm.

388 Neden? Sizi her zamankinden daha çok seviyorum.

389 Ve mutluluğunuz için elimden geleni yapacağım.

390 Ama benden tiksiniyorsunuz; o kadar temizsiniz ki bu ihtiras şaşkınlığını anlayamazsınız. Ah! Ama zavallı anneciğim...

391 Hepsini anlıyorum.

392 Ah güzelim, güzelim...

393 Oğlumun kaderi sizin elinizde. Hep kendi kızım gibi sevdiğim, benim iyi, benim sevgili, benim tatlı Mariya’m; karar verin.

394 Size söyleyebilirim ki, bu anı hiç unutmayacağım. Ama, güzelim, bu iyi, bu cömert kalbi biraz yumuşatmak için bize bir parça umut vermeyecek misiniz? Belki, deyin. Gelecek uçsuz bucaksızdır. Belki deyin.

VI

Rostovlar uzun zaman Nikolaycıktan haber almamışlardı; ancak kış ortalarında Kont'a, oğlunun el yazısını adresinden tanıdığı bir mektup verilmişti. Kont mektubu alınca korktu, telaşlandı, kimseye görünmemeye çalışarak ayaklarının ucuyla yazı odasına koştu, kapıyı kilitleyip mektubu okumaya başladı. Mektup geldiğini haber alan Anna Mihailovna (evde olup biten her şeyi haber alırdı), sessiz adımlarla Kont'un odasına girmiş, onu mektup elinde, hıçkırır, aynı zamanda da gülerken yakalamıştı.

Anna Mihailovna işlerinin düzelmiş olmasına rağmen hâlâ Rostov'la oturuyordu.

Anna Mihailovna sorgulu, kederli, her şeyi paylaşmaya hazır bir edayla, "*Mon bon ami*,"[395] dedi.

Kont daha çok hıçkırmaya başladı:

"Nikolaycık... mektup... yaralan... mı... mış... *ma chère*... yaralı... yavrum benim... Kontesçiğim... subaylığa geçirilmiş... Tanrı'ya şükür... Kontesçiğe nasıl haber vermeli?"

Anna Mihailovna yanına oturdu, kendi mendiliyle onun gözyaşlarını, mektubun üstüne akanları ve kendininkileri sildi, mektubu okudu, Kont'u yatıştırdı, yemeğe ve çaya kadar Kontes'i hazırlamaya, çaydan sonra da Tanrı izin verirse ona her şeyi anlatmaya karar verdi.

Yemekte Anna Mihailovna savaş haberlerinden, Nikolaycıktan söz etti; ondan sonra son mektubun ne zaman geldiğini bildiği halde bunu iki defa sordu; şimdi mektupların gayet kolay alınabildiğine işaret etti. Bu imaları her duyuşunda Kontes meraklanmaya, telaşla bir Kont'a, bir Anna Mihailovna'ya bakmaya başlayınca Anna Mihailovna hiç belli etmeden sözü başka konulara çekiyordu. Seslerin, bakışların, yüz ifadelerinin en küçük değişimlerini ailede herkesten iyi anlamak yeteneğiyle donatılmış olan Nataşa, yemeğin başından beri konuşanlara kulak kabartıyor ve anlıyordu ki babasıyla Anna Mihailovna da zemin hazırlıyor. Tüm cesaretine rağmen (Nataşa annesinin Nikolaycığa ait haberlere ne kadar duyarlı olduğunu biliyordu) yemekte onlara bir şey sormadı ama endişeden de hiçbir şey yemedi, hocasının uyarılarına kulak asmayarak iskemlesinde dönüp durdu. Yemekten sonra soluk soluğa Anna Mihailovna'nın peşince koştu, divan odasında onun boynuna atıldı.

“Teyzeciğim, kuzum, ne oluyor, söyleyin?”

“Hiçbir şey, dostum.”

“Hayır canımın içi, kuzum, sevgilim, kaymağım, yakanızı bırakmam, sizin bir şeyler bildiğinizi biliyorum.”

Anna Mihailovna başını salladı.

“*Vous êtes une fine mouche, mon enfant*,”[396] dedi.

Anna Mihailovna’nın yüzünde olumlu yanıt okuyan Nataşa çığlığı bastı:

“Nikolaycıktan mektup mu! Evet!”

“Fakat Tanrı aşkına dikkat et; *maman*’ın nasıl meraklanacağını bilirsin.”

“Dikkat ederim, ederim ama anlatın, anlatmayacak mısınız? Öyleyse şimdi gider ona söylerim.”

Anna Mihailovna hiç kimseye söylememek şartıyla mektupta yazılanları kısaca Nataşa’ya anlattı.

Nataşa haç çıkararak, “Namusum üzerine söz veriyorum,” dedi, “hiç kimseye söylemem.” Sonra hemen Sonya’nın yanına koştu.

Zaferle ve sevinçle, “Nikolaycık... yaralanmış... mektup...” dedi.

Sonya bir an için sapsarı kesilerek, ancak, “*Nicolas*!” diyebildi.

Kardeşinin yaralanması haberinin Sonya’da yaptığı etkiyi gören Nataşa, haberin üzücü yanını böylece anladı. Sonya’nın kollarına atıldı, onu kucakladı, ağlamaya başladı. Gözyaşları arasında devam etti:

“Azıcık yaralanmış ama subaylığa yükselmiş, şimdi iyileşmiş, mektubu yazan kendisi.”

Petya, odada iri, gösterişli adımlarla dolaşarak, “Hepiniz sulugöz kadınlarsınız,” dedi. “Kardeşimin böyle kendisini göstermesinden ben çok memnunum, doğrusu ya, çok memnunum. Siz hepiniz nanemollasınız! Bir şeyden anladığınız yok.”

Nataşa, gözyaşları arasında gülümsedi. Sonya soruyordu:

“Sen mektubu okumadın mı?”

“Okumadım ama Anna Mihailovna bana, artık hiçbir şeyi kalmadığını, subay olduğunu söyledi.”

Sonya haç çıkararak, “Tanrı’ya şükür,” dedi. “Ama belki de seni kandırmıştır. *Maman*’a gidelim.”

Petya konuşmaksızın odada geziniyordu.

“Eğer ben Nikolaycığın yerinde olsaydım, şu Fransızlardan daha çok öldürürdüm,” dedi, “onlar öyle alçak herifler ki! O kadar öldürürdüm ki yığın yapardım onlardan.”

“Sus Petya, ne aptal şeysin!”

Petya, “Aptal ben değilim, aptal böyle ufak tefek şeylere ağlayanlardır,” dedi.

Bir an sessizlikten sonra Nataşa ansızın sordu:

“Sen onu hatırlıyor musun?”

Sonya gülümsedi:

“Nikolay’ı mı?”

Nataşa sözlerine, besbelli, ciddi bir ifade vermeye çalışarak gayretli bir jestle dedi ki:

“Öylesi değil, Sonya, yani onu şöyle iyice, tamamıyla hatırlıyor musun? Ben de Nikolaycığı hatırlıyorum, hatırlıyorum ama Boris’i hatırlamıyorum. Ne yapsam hatırlayamıyorum.”

Sonya hayretle sordu:

“Nasıl? Boris’i hatırlamıyor musun?”

“Hatırlamıyorum değil, nasıl olduğunu biliyorum, ama Nikolaycığı hatırladığım gibi hatırlamıyorum. Gözlerimi kapıyorum, onu hatırlıyorum, halbuki Boris’i hatırlayamıyorum (gözlerini kapadı). İşte yok, hiçbir şey yok!”

Sonra arkadaşına, sanki onu söylemeye niyetlendiği şeyi dinlemeye layık görmüyormuş ve o bunu kendisiyle şaka edilmez başka birisine söylüyormuş gibi ciddiyetle, heyecanla bakarak, “Ah Nataşa,” dedi, “ben bir kere senin kardeşini sevdim, ikimizin de başımıza ne gelirse gelsin bütün hayatımca onu sevmekten vazgeçmeyeceğim.”

Nataşa hayretle, merakla Sonya’ya bakıyor, susuyordu. Sonya’nın söylediği şeyin doğruluğunu, onun anlattığı gibi bir aşkın var olduğunu hissediyordu ama daha Nataşa buna benzer bir şey duymamıştı. Böyle bir şeyin olabileceğine inanıyor, ama bunu anlayamıyordu.

“Ona mektup yazacak mısın?” diye sordu.

Sonya düşünmeye başladı: *Nicolas*’ya mektubu nasıl yazmalıydı; yazmak gerekir miydi? Bunlar onu üzen konulardı. Şimdi artık o bir subay, yaralı bir kahramanken kendisini ona hatırlatmak ve kendisine karşı verdiği sözü ona hatırlatmak yakışık alır mıydı?

Kızararak, “Bilmiyorum,” dedi, “eğer o yazarsa ben de yazarım sanıyorum.”

“Peki, ona mektup yazmaya utanmayacak mısın?”

Sonya gülümsedi:

“Hayır!”

“Halbuki ben Boris’e mektup yazmaya utanırım, ben yazmayacağım.”

“Peki, utanacak ne var bunda?”

“İşte öyle, bilmem. Ayıp, utanırım.”

Nataşa’nın ilk uyarısına içerlemiş olan Petya, “Neden utandığını ben biliyorum,” dedi, “o gözlüklü şişkoya âşık da ondan, (Petya adaşına, yeni Kont Bezuhov’a bu adı vermişti), şimdi de şu şarkıcıya âşık, (Petya, Nataşa’nın ses hocası İtalyan’dan söz ediyordu) işte bunun için utanıyor.”

Nataşa, “Petya, sen aptalsın,” dedi.

Dokuz yaşındaki Petya görmüş geçirmiş bir jandarma onbaşısıymış gibi, “Senden daha aptal değilim,” diye yanıt verdi.

Kontes, Anna Mihailovna’nın yemek sırasındaki imalarıyla olacaklara hazırlanmış bulunuyordu. Odasına çekilip koltuğuna oturarak gözlerini, üzerine oğlunun minyatür portresi işlenmiş enfiye kutusuna dikti, gözleri doldu. Anna Mihailovna ayaklarının ucuna basarak mektupla Kontes’in odasına yaklaştı, durdu. Peşinden gelen yaşlı Kont’a, “İçeri girmeyin,” dedi, “biraz sonra...” Kendisi içeri girip kapıyı kapadı.

Kont kulağını anahtar deliğine dayadı. Dinlemeye başladı.

Önce havadan sudan konuşmalar, sonra Anna Mihailovna’nın uzun konuşması, sonra bir çığlık duydu, sonra sessizlik, sonra sevinçli bir edayla iki ses birden konuştu, daha sonra adımlar, Anna Mihailovna ona kapıyı açtı.

Anna Mihailovna’nın yüzünde zor bir ameliyatı bitirdikten sonra sanatını takdir edebilsinler diye halkı içeriye sokan bir operatörün gururlu ifadesi vardı.

Bir elinde portreli enfiye kutusunu, ötekinde mektubu tutan ve sıkan Kontes’i muzaffer bir jestle Kont’a göstererek, “*C’est fait*,”[397] dedi.

Kontes, Kont’u görünce ellerini ona doğru uzattı, dazlak kafasını kucakladı; bu dazlak kafanın üstünden tekrar mektupla portreye baktı, onları tekrar dudaklarına bastırabilmek için dazlak kafayı hafifçe itti. Vera, Nataşa, Sonya, Petya odaya girdiler, mektubun okunmasına başlandı. Mektupta seferden, Nikolaycığın katıldığı iki çatışmadan, subaylığa terfisinden kısaca söz ediliyor, hayır dualarını dileyerek *maman*’ın, *papa*’nın ellerinden öptüğü, Vera’yı, Nataşa’yı, Petya’yı da öptüğü yazılıyordu. Bundan başka Nikolay Mösyö Scheling’e, Madam Schoss’a, sütnineye selam ediyor, daima sevdiği, hep hatırladığı Aziz Sonya’yı kendisi için öpmelerini rica ediyordu. Bunu duyunca Sonya öyle kızardı ki gözleri yaşla doldu. Üstüne çevrilen bakışlara dayanamayarak salona kaçtı,

koşarak dolaştı, kendi çevresinde fır döndü, eteklerini balon gibi şişirerek kızarmış, gülümser bir halde yere oturdu. Kontes ağlıyordu.

Vera, “Niçin ağlıyorsunuz *maman*?” dedi. “Yazdığı şeylere sevinmek gerek, ağlamak değil.”

Bu çok doğruydu ama hem Kont, hem Kontes, hem de Nataşa, hepsi sitemle ona baktılar: Kontes, “Bu kime çekmiş böyle!” diye düşündü.

Nikolaycığın mektubu yüzlerce defa okundu, onu dinlemeye layık görülenler, mektubu elinden bırakmayan Kontes’in karşısına çıkmak zorundaydılar. Dadılar, sütnineler, Mitenka, bazı bildikler geldi, Kontes her seferinde mektubu yeni bir zevkle okuyor, bu mektuba bakarak her seferinde Nikolaycığında yeni üstün özellikler keşfediyordu. Yirmi yıl önce belli belirsiz minimini uzuvlarıyla içinde kımıldanan, fazla şımartıyor, diye kendisi için Kont’la kavga ettiği ve ilk önce *gruşa,*[398] sonra *baba*[399] demesini öğrenen bu çocuğun, kendi oğlunun, şimdi orada, yabancı bir toprakta, yabancı bir ülkede, bir başına, yardımsız, rehbersiz, mert bir asker gibi, erkekçe birtakım işler görmesi onun için ne garip, ne sevinçli, ne harikulade bir şeydi. Başkalarının, çocukların farkına varılmadan, göz açıp kapayıncaya dek gelişip erkek oldukları yönündeki deneyimleri Kontes için bir şey ifade etmiyordu. Oğlunun günden güne büyümesi, sanki milyonlarca çocuk aynı biçimde büyüyüp erkekleşmemiş gibi, onun için olağanüstü bir şey olmuştu. Yüreğinin altında bir yerlerde yaşayan küçücük varlığın bağırabileceğine, memesini emmeye başlayacağına, sonra konuşacağına yirmi yıl önce nasıl inanmamışsa, şimdi aynı varlığın bu mektubun gösterdiği gibi oğullara ve insanlara örnek, güçlü, cesur bir erkek olabileceğine de öylece inanmıyordu.

“Bu ne stil, ne güzel betimliyor!” diye mektubu bir yandan okuyor, bir yandan da konuşuyordu. “Bu ne ruh! Kendisi için hiçbir şey yazmamış! Denisov diye birinden söz ediyor, oysa kendisi elbette onların hepsinden yüreklidir. Kendi çektikleri için hiçbir şey yazmamış. Bu ne yürek! Bak onu nasıl tanıyorum! Nasıl da herkesi hatırlamış! Hiç kimseyi unutmamış. Ben her zaman, her zaman söylerdim, daha işte o şu kadarcıkken, ben her zaman söylerdim...”

Ev halkı Nikolaycığa mektuplar hazırladı, taslaklar yapıldı, temize çekildi, bir haftadan çok sürdü bu; Kontes’in nezareti altında, Kont’un özeniyle subayın teçhizatı ve yerleşmesi için gerekli eşya ve para bulundu. Pratik bir kadın olan Anna Mihailovna, mektuplaşmaları için bile kendisine ve oğluna orduda bir himaye sağlamayı becermişti. Mektuplarını

muhafızların komutanı Büyük DükKonstantin Pavloviç’e göndermek fırsatını elde etmişti. Rostovlar öyle sanıyorlardı ki Sınır Ötesindeki Rus Muhafızları diye yazmak tamamıyla yeter bir adrestir ve eğer mektup muhafız komutanı Büyük Dük’ün eline kadar varıyorsa, oraya yakın bir yerde bulunması gereken Pavlograd Alayı’na varmaması için hiçbir neden yoktur. Bu nedenle mektupla paranın Büyük Dük’ün kuryesi eliyle gönderilmesine karar verildi, artık Boris bunları Nikolaycığa ulaştıracaktı. Yaşlı Kont’tan, Kontes’ten, Petya’dan, Vera’ dan, Nataşa’dan, Sonya’dan mektuplar ve nihayet Kont’un teçhizat için oğluna gönderdiği altı bin ruble ve türlü türlü eşya vardı.

395 Sevgili dostum.
396 Sen cin gibi bir şeysin çocuğum.
397 Oldu bitti.
398 Armut.
399 Kocakarı.

VII

Karargâhını Olmütz yakınında kurmuş olan faal Kutuzov Ordusu, 12 Kasım'da iki imparatorun, Rus ve Avusturya imparatorlarının ertesi gün yapacakları teftişe hazırlanıyordu. Rusya'dan henüz gelmiş bulunan muhafızlar Olmütz'ün on beş verst uzağında gecelemiş, hemen teftiş vermek için de ertesi gün sabahın saat 10'unda Olmütz teftiş alanına girmişlerdi.

Nikolay Rostov o gün Boris'ten, İsmailiye Alayı'nın Olmütz'e varmadan on beş verstlik uzaklıkta gecelediğine, parayla mektubu vermek üzere kendisini beklediğine dair bir pusula aldı. Nikolay'a para tam da şimdi, seferden dönen kıtalar Olmütz eteklerinde bulundukları, malı bol kantinlerle Avusturya Çıfıtlarının her çeşit çekici şeyi satmak için karargâhı doldurdukları bu sırada gerekiyordu. Pavlogradlılarda cümbüş üstüne cümbüşler, seferde kazanılan taltifleri kutlamalar, Olmütz'e yeni gelip kadın garsonlarla çalışan bir lokanta açan Macar Karolin'i ziyaretler oluyordu. Rostov süvari teğmenliğine atanmasını henüz kutlamıştı. Denisov'un atını, Bedevi'yi satın almış, arkadaşlarıyla kantincilere gırtlağa kadar borçlanmıştı. Boris'in pusulasını alır almaz arkadaşlarıyla Olmütz'e gitti, yemek yedi, bir şişe şarap içti, sonra çocukluk arkadaşını aramak için tek başına Muhafızlar Karargâhı'na yollandı. Rostov henüz teçhizat edinememişti. Üzerinde asker nişanıyla havı dökülmüş bir junker ceketi, yine öyle meşini büzülmüş bir süvari pantolonu, bir dragon subayı kılıcı vardı; bindiği at seferde bir Kazak'tan satın aldığı bir Don atıydı; başındaki *hussar* kalpağı arkaya ve yana doğru mağrurca eğilmişti. İsmailiye Alayı'nın karargâhına girerken Boris'i de, bütün muhafız arkadaşlarını da bu savaşçı *hussar* kıyafetiyle nasıl şaşırtacağını düşünüyordu.

Muhafızlar bütün sefer boyunca, gezintideymişler gibi, temizlikleri, disiplinleriyle övünerek yol almışlardı. Menziller kısaydı, torbalar nakliye arabalarından taşınmıştı, bütün menzillerde Avusturya makamları subaylara mükemmel yemekler hazırlamışlardı. Alaylar, şehirlere mızıkayla girmiş, mızıkayla çıkmış, bütün seferde Büyük Dük'ün emriyle erler uygun adım, subaylarsa kıtaları başında yaya yürümüşlerdi (muhafızlar bununla övünüyorlardı). Boris sefer boyunca, şimdi artık bölük komutanı olan Berg'in yanındaydı. Bölüğü sefer sırasında alan Berg dikkat ve özeni

sayesinde şeflerinin güvenini kazanmayı başarmış, mali işleri yoluna koymuştu; sefer sırasında Boris kendisine yararlı olabilecek pek çok kişiyle tanışmış, Piyer'den getirdiği tavsiye mektubu yoluyla Prens Andrey Bolkonski'yle görüşmüştü ki onun aracılığıyla başkomutanlık genelkurmayında bir yer bulmayı umuyordu. Berg'le Boris, temiz, özene bezene giyinmişler, son günkü yürüyüşün yorgunluğunu çıkardıktan sonra kendilerine ayrılan yerde, yuvarlak bir masanın başında oturmuş satranç oynuyorlardı. Berg yanan piposunu dizleri arasında tutuyordu. Berg'in hamle yapmasını bekleyen Boris kendine özgü dikkati ve ince beyaz elleriyle taşlardan bir piramit yapmış, hep yaptığı işe yoğunlaştığından, şimdi de oyunu düşünerek arkadaşının yüzüne bakıyordu.

"Peki, siz bu işin içinden nasıl çıkacaksınız?"

Bir piyona dokunan, sonra hemen elini çeken Berg, "Çalışırız," diye yanıt verdi.

Bu sırada kapı açıldı.

Rostov bağırdı:

"İşte, nihayet buldum! Berg de burada!" Sonra bir zamanlar Boris'le birlikte alay ettikleri dadılarının sözlerini yineleyerek haykırdı: "Ah, sen, *pötizanfan ale kuşe dormir*."[400]

"Vay canına! Amma da değişmişsin!"

Boris, Rostov'u karşılamak için kalktı, kalkarken düşen satrancı tutup yerine koymayı unutmadı, dostunu kucaklamak istedi, fakat Nikolay ondan uzaklaştı. Nikolay, arkadaşıyla buluşma sırasında, herkesin geçtiği yoldan geçmekten çekinen, duygularını başkalarını taklit etmeyerek ve yaşlılar gibi yapmacıklı değil, yeni bir tarzda, kendine göre ifade etmek isteyen gençliğin o kendine has duygusuyla, kimsenin yapmadığı bir şeyi yapmak istedi: Boris'i hiç olmazsa çimdiklemek, tartaklamak istiyordu, fakat herkesin yaptığı gibi asla onunla öpüşmek değil. Boris ise, tersine, sakin, dostça Rostov'u kucakladı, üç defa öptü.

Neredeyse altı aydır görüşmemişlerdi, gençlik çağlarındaydılar; birbirlerinde büyük değişiklikler, hayata ilk adımlarını attıkları yerlerin üzerlerindeki yepyeni yansımalarını gördüler. Son buluşmalarından beri çok zaman geçmişti, kendilerinde meydana gelen değişimleri birbirlerine hemen göstermek istiyorlardı.

Rostov, Boris için yeni olan bariton bir sesle, "Ah siz, döşeme parlatıcıları, şeytanlar! Tertemiz, taptaze, sanki gezintiden geliyorsunuz,

öyle bizim gibi orducu günahkârlardan değilsiniz,” diye askerce bir babayanilikle, çamurlu pantolonunu göstererek bağırdı.

Rostov’un yüksek sesi üzerine ev sahibi Alman kadın kapıdan başını uzattı.

Rostov gözünü kapayarak, “Nasıl, güzel mi?” dedi.

Boris, “Niye böyle bağırıyorsun? Ürküteceksin,” dedi. “Ben bugün seni beklemiyordum,” diye ekledi: “Sana pusulayı Kutuzov’un yaverlerinden tanıdığım Bolkonski’yle ancak dün yollayabilmiştim. Seni bu kadar çabuk bulacağını sanmamıştım. Eh, ne var ne yok? Nasılsın? Çatışmaya katıldın mı?”

Rostov yanıt vermedi, üniformasının kaytanlarına asılı asker nişanını sarstı, sarılı elini gösterip gülümseyerek Berg’e baktı.

“Gördüğün gibi,” dedi.

“Demek böyle ha, peki, peki!” diye gülümsedi Boris. “Biz mükemmel bir sefer yaptık. Elbette biliyorsun, Tsesareviç[401] alayımızın yanından ayrılmadı, böylece, biz de çok rahat ettik, çok faydasını gördük. Lehistan’da o ne kabul resimleriydi, ne ziyafetlerdi, ne balolardı, sana anlatamam. Tsesareviç de bütün subaylara karşı çok iyiydi.”

Biri *hussar* içki âlemlerini, muharebe hayatını, öteki yüksek rütbelilerin komutası altında hizmet etmenin keyfini, yararlarını vs. anlattı.

Rostov, “Ah, muhafızlar!” dedi. “Yahu, bana bak, gönder de şarap alsınlar.”

Boris kaşlarını çattı.

“İlle de istiyorsan,” dedi.

Karyolaya giderek temiz yastıkların altından para çantasını çıkardı, şarap almalarını emretti.

“Ha, sana da mektupla parayı vermeli,” diye ekledi.

Rostov mektubu aldı, parayı divanın üstüne atarak dirseklerini masaya dayadı, okumaya başladı. Birkaç satır okudu, sonra öfkeyle Berg’e göz attı. Onun bakışlarıyla karşılaşınca Rostov yüzünü mektupla kapattı.

Berg divana gömülü ağır çantaya bakarak, “Size herhalde yüklüce para göndermişler,” dedi.

“Biz de böyle maaşla çabalayıp duralım. Sana kendim için diyebilirim ki...”

Rostov, “Bakın, ne diyeceğim. Berg, aziz dostum,” dedi. “Evden bir mektup aldığınız ve kendisine birçok şey sormak istediğiniz bir adamınıza rastladığınız zaman ben orada bulunursam, sizi rahatsız etmemek için

hemen dışarı çıkarım. Bana bakın, bir yere gidin rica ederim, bir yere... Cehennemin dibine!” diye bağırdı, sonra onu omuzlarından yakalayıp sözlerinin kabalığını yumuşatmaya çalışarak yüzüne sevgiyle baktı, ekledi: “Biliyorsunuz, kızmayın, yavrum, kuzum, sizinle eski bir dostunuz gibi yürekten konuşuyorum.”

Berg ayağa kalkıp gırtlaktan gelen bir sesle homurdanarak, “Ah, bağışlayın Kont, çok iyi anlıyorum,” dedi.

“Ev sahiplerinin yanına gidin, sizi çağırmışlardı!” diye ekledi Boris.

Berg, tertemiz, lekesiz, tozsuz redingotunu giydi, aynanın karşısında saçlarını Aleksandr Pavloviç’inki gibi şakaklarının üzerinden yukarıya doğru taradı, Rostov’un bakışından, redingotunun göze çarptığına emin olarak hoş bir gülümsemeyle odadan çıktı.

Rostov mektubu okuyarak, “Ah, ben de ne hayvanım!” dedi.

“Ne oldu?”

“Ah, ben ne domuzum, bir tek mektup olsun yazmadım da onları böyle korkuttum. Ah, ben ne domuzum!” diye kızararak tekrarladı. “Ne oluyor, Gavrilo şarap almaya gönderilmedi mi? Hadi öyle olsun, daha iyi!” dedi.

Ana babasından gelen mektubun içinde Prens Bagration’a yazılmış bir tavsiye mektubu da vardı ki Anna Mihailovna’nın tavsiyesiyle yaşlı Kontes bunu ahbaplarından temin etmiş, sahibine götürüp yararlanmasını rica ederek oğluna göndermişti.

Rostov mektubu masanın altına atıp, “Amma da saçma şey! Sanki ihtiyacım varmış,” dedi.

Boris sordu:

“Niye attın onu?”

“Bir tavsiye mektubu, şeytan görsün, sanki buna ihtiyacım varmış.”

Boris mektubu kaldırıp başlığı okuyarak, “Mektubu şeytan görsün olur mu?” dedi. “Bu mektup sana gerekli.”

“Bana hiçbir şey lazım değil, hem ben kimseye yaver gitmem.”

Boris sordu:

“Niçin?”

“Uşaklık.”

Boris başını salladı.

“Hâlâ eskisi gibi hayalperestsin.”

“Sen de hep öyle diplomat... Neyse, konu bu değil şimdi... Eh, sen ne yapıyorsun?” diye sordu Rostov.

“Ben işte böyle, gördüğün gibi. Şimdiye kadar işler yolunda gitti. Ama itiraf edeyim ki bir yaverlik yakalamayı, cephede kalmamayı çok isterdim.”

“Niçin?”

“Bir kere, askerliğe girdikten sonra elden geldiği kadar bu meslekte ilerlemek gerek.”

Rostov görünüşe göre başka bir şeyler düşünerek, “Ha, demek böyle!” dedi.

Yine de dikkatle, merakla arkadaşının gözlerine bakıyordu.

Yaşlı Gavrilo şarabı getirdi.

Boris, “Alfons Karliç’e haber göndermeyelim mi?” dedi. “Seninle içer de, ben içemem.”

Rostov küçümseyici bir gülümsemeyle, “Gönder, gönder! Bu Alman da ne biçim bir şey?” dedi.

Boris, “Çok iyi çok, namuslu ve hoş bir adam,” dedi.

Rostov bir kez daha dikkatle Boris’in gözlerine baktı, içini çekti. Berg döndü, şarap şişesinin çevresindeki üç subay arasında konuşma kızıştı. Muhafızlar Rostov’a kendi seferlerini, Rusya’da, Lehistan’da, sınır dışında kendilerinin nasıl ağırlandıklarını anlattılar: Komutanları Büyük Dük’ün sözlerine, hareketlerine dair hikâyeler, iyi yürekliliğine, çabuk öfkelenişine dair fıkralar anlattılar. Berg, anlatılanlar kendisini şahsen ilgilendirmedikçe, hep olduğu gibi, susuyordu ama Büyük Dük’ün çabuk öfkelenmesiyle ilgili söz açılınca Galiçya’da alayları teftiş edip de hareketlerin yanlışlığı dolayısıyla küplere bindiği zaman, kendisinin onunla konuşmayı nasıl başardığını keyifle anlattı. Çok öfkelenmiş olan Büyük Dük’ün kendisine yaklaşarak, “Arnavutlar!” diye nasıl bağırıp (Tsesareviç’in, öfkeli zamanlarında en sevdiği sözcük, Arnavutlardı) bölük komutanını istediğini, tatlı bir gülümsemeyle anlattı.

“İnanır mısınız, Kont, kesinlikle korkmadım, çünkü haklı olduğumu biliyordum. Ben, biliyor musunuz Kont, övünmeksizin söyleyebilirim ki, alaya verilen günlük emirleri ezbere bilirim, Babamız gökyüzündedir ilahisini nasıl bilirsem talimatnameyi de öyle bilirim, bu yüzden Kont, benim bölükte ihmal olmaz. İşte böyle, vicdanım rahattır. Neyse, karşısına çıktım. (Berg ayağa kalktı, eli kasketinde, onun karşısına nasıl çıktığını gösterdi. Gerçekten de bir yüzde saygılılığı, kendine güveni bundan iyi göstermek pek kolay değildir.) Artık o beni, hani nasıl derler, ha babam kalaylıyor; yüzüme gözüme veriştiriyordu, ‘Arnavutlar’ mı, ‘iblisler’ mi, ‘Sibiryalar’ mı kaldı.” Berg ince, anlayışlı bir gülümsemeyle konuşuyordu.

“Ben haklı olduğumu biliyorum, bunun için susuyorum, öyle değil mi Kont? ‘Dilsiz misin ne?’ diye bağırıyor. Ben hep susuyorum. Ne sanırsınız Kont? Ertesi gün, günlük emirde bundan söz edilmedi. İşte soğukkanlılığı korumanın yararları. Ya, Kont!” Berg piposunu çekip halkalar çıkararak sözünü bitirdi.

Rostov gülümsedi.

“Evet, mükemmel!” dedi.

Rostov’un Berg’le alay etmeye hazırlandığını sezen Boris, konuyu ustaca değiştirdi. Yarayı nerede, nasıl aldığını anlatmasını Rostov’dan rica etti. Bu Rostov’un hoşuna gitmişti, gitgide daha çok heyecanlanarak anlatmaya başladı. Onlara Schöngaben çatışmasını, bir savaşa katılanlar bunu nasıl anlatırlarsa tam öyle, yani olduğu gibi değil, olmasını istedikleri, başkalarından dinledikleri gibi, en güzel anlatılacak şekilde anlattı. Rostov dürüst bir delikanlıydı, doğru olmayan bir şeyi bilerek, isteyerek katiyen söylemezdi. Olup bitenleri aynen olup bittikleri gibi anlatmak niyetiyle anlatmaya başladı ama farkına varmadan, elinde olmadan, ister istemez gerçekten ayrıldı. Eğer o, kendisi gibi pek çok kez hücum hikâyesi dinlemiş, hücumun ne demek olduğu hakkında belli bir fikir edinmiş olan, şimdi de kendisinden tıpkı böyle bir hikâye bekleyen bu dinleyicilere doğruyu söyleseydi, ya inanmayacaklar ya da daha kötüsü, genellikle süvari hücumlarını anlatanların başlarından geçenler onun da başından geçmediyse kabahat Rostov’dadır, diye düşüneceklerdi. O yalnızca hücuma kalktıkları sırada attan düştüğünü, kolunun çıktığını, Fransızlardan kurtulmak için tüm gücüyle ormana kaçtığını düpedüz anlatamazdı. Ayrıca, her şeyi olduğu gibi anlatması için kendini epey zorlaması gerekirdi. Doğruyu anlatmak çok güçtür, bu konuda gençler pek yetenekli sayılmazlar. Onlar kendisinden, tepeden tırnağa ateşle nasıl yandığının, kendini bilmeksizin bir bora gibi kale nizamına nasıl saldırdığının, içeriye nasıl daldığının, sağı solu nasıl biçtiğinin, kılıcıyla etleri nasıl doğradığının, sonra bitkin bir halde nasıl düştüğünün, buna benzer şeylerin hikâyesini bekliyorlardı. O da onlara bütün bunları anlattı.

Hikâyesinin ortasında, tam, “Hücumda insanın nasıl acayip bir kudurganlık hissi duyduğunu tasavvur edemezsin,” derken odaya Boris’in beklediği Prens Andrey Bolkonski girdi. Genç adamları korumayı seven, kendi himayesinin istenilmiş olmasıyla da koltukları kabaran Prens Andrey bir gün önce gözüne girmeyi başaran Boris’e karşı da iyi niyetler beslediği için delikanlının arzusunu yerine getirmek istiyordu. Kutuzov’dan

Tsesareviç'e evrak götürmeye memur edilince genç adam onu yalnız yakalarım düşüncesi ile uğramıştı. Odaya girip de bir ordu *hussar*'ının (Prens Andrey'in tahammül edemediği bir insan çeşidi), savaş maceralarını anlatmakta olduğunu görünce Boris'e sevgiyle gülümsedi, Rostov'dan yana kaşlarını çatıp gözlerini kırpıştırdı, hafifçe eğilip selam vererek kanepeye yorgunca, tembel tembel oturdu. Böyle bir sohbetin içine düşmüş olması hoşuna gitmemişti. Bunu anlayan Rostov kıpkırmızı kesildi. Ama aldırmadı: Adamı tanımıyordu. Ama Boris'e bakınca ordu *hussar*'ı yüzünden onun da sanki utandığını gördü. Prens Andrey'in sevimsiz, alaycı edasına, onun da dahil olduğu bütün kurmay yaverlerine karşı beslenen küçümseyici faal ordu görüşüyle düşünmesine karşın Rostov, sıkılıp utandı, kızardı, sustu. Boris, kurmayda ne haberler olduğunu, söylemekte sakınca yoksa, hazırlıklar hakkında neler duyduğunu sordu.

Görünüşe göre yabancıların yanında daha fazlasını söylemek istemeyen Bolkonski, "Galiba ileriye doğru yürüyüş var," dedi.

Fırsattan istifade eden Berg, söylenildiği gibi artık ordu bölük komutanlarına eskisinin iki katı saman tayını verilip verilmeyeceğini belli bir nezaketle sordu. Prens Andrey gülümseyerek, bu kadar ciddi bir devlet işi hakkında fikir yürütemeyeceği yanıtını verdi, Berg neşeyle güldü.

Prens Andrey, Boris'e döndü, "Sizin işinize gelince, bunu sonra konuşuruz," diyerek Rostov'dan yana bir göz attı, "bana teftişten sonra uğrayın, elimizden gelen her şeyi yaparız."

Sonra odaya göz gezdirip önüne geçilmez çocukça utangaçlığı öfkeye çevirmekte olan Rostov'a döndü, onu önemsemediğini açıkça göstererek, "Galiba Schöngraben Savaşı'nı anlatıyordunuz?" dedi. "Orada bulundunuz mu?"

Rostov öfkeyle, "Orada bulundum," dedi. Bununla yaverin onurunu kırmak ister gibiydi.

Bolkonski *hussar*'ın bu halini fark etmiş, bu ona eğlenceli gelmişti. Hafif bir küçümsemeyle gülümsedi.

"Evet! Bu günlerde bu savaşla ilgili pek çok hikâye anlatılıyor."

Rostov birdenbire kuduran gözlerle bir Bolkonski'ye, bir Boris'e bakarak yüksek sesle, "Evet, hikâyeler!" dedi. "Birçok hikâye var ama, bizim hikâyelerimiz, düşmanın ateşi altında bulunanların hikâyeleridir. Ağır basan, bizim hikâyelerimizdir, yoksa o hiçbir şey yapmadan rütbe alan kurmay delikanlılarının hikâyeleri değil."

Prens Andrey rahatça ve çok hoş bir gülümsemeyle, “Onların arasında benim de bulunduğumu sanıyorsunuz öyle mi?” dedi.

Bu sırada Rostov’un ruhunda, bu adamın sakinliğine karşı, öfkeyle karışık tuhaf bir saygı duygusu birbirine karışmıştı.

“Sizin için söylemiyorum,” dedi. “Sizi tanımıyorum, ben, itiraf edeyim ki tanımak da istemiyorum. Ben genel olarak kurmaydakilerden söz ediyorum.”

Prens Andrey, sakin ama güçlü bir sesle onun sözünü kesti:

“Bakın size ne söyleyeceğim: Siz bana hakaret etmek istiyorsunuz, kendinize yeter derecede saygınız yoksa, bunu yapmanız çok kolay olduğunda ben de sizi dinlemeye hazırım. Ama siz de kabul ediniz ki bunun için zaman ve yer gayet kötü seçilmiştir. Bugünlerde hepimiz büyük, daha ciddi bir düello yapacağız, bundan başka, suratım hoşunuza gitmemek felaketine uğradıysa bunda eski dostunuz olduğunu söyleyen Drubetskoy’un suçu yok. Bununla birlikte,” diye ayağa kalktı, “soyadımı biliyorsunuz, beni nerede bulacağınızı da biliyorsunuz ama unutmayın ki,” diye ekledi, “ben ne kendimi ne de sizi hakarete uğramış sayıyorum, hem, bir büyüğünüz olarak tavsiyem şu: Bu işi bir sonuca vardırmadan bırakın. Eh, cuma günü, teftişten sonra sizi beklerim, Drubetskoy. Allahaısmarladık.” Prens Andrey sözünü bitirdikten sonra ikisini de selamlayarak dışarı çıktı.

Rostov, Prens’e verilmesi gereken yanıtı ancak o dışarı çıktıktan sonra akıl edebildi. Bunu söyleyemediği için de, daha çok öfkelendi. Sonra atının hemen hazırlanmasını emretti, Boris’le soğukça vedalaşarak yerine döndü. Yarın genel karargâha gidip bu cakalı yaveri kavgaya çağırsa mı, yoksa gerçekten de bu işi olduğu yerde mi bıraksa? Yol boyunca bu düşünceler aklından çıkmadı. Kâh öfkeyle tabancası karşısında bu küçük, zayıf, kibirli adamın korkusunu nasıl memnuniyetle seyredeceğini düşündü, kâh nefret ettiği bu küçük yaverle olduğu kadar kimseyle dost olmayı istemediğini hayretle fark etti.

400 Çocuklar, hadi yatağa. (Asıl metinde Rus harfleriyle, okunuşuyla yazılmıştır.) (Ç.N.)

401 Eski Rus veliahtı.

VIII

Boris ile Rostov'un buluşmalarından bir gün sonra Avusturya kıtalarıyla gerek Rusya'dan yeni gelmiş, gerekse Kutuzov'la seferden dönmüş Rus kıtalarının teftişi vardı. Her iki imparator (Rus imparatorunun yanında Veliaht Tsesareviç, Avusturya imparatorunun yanında arşidük bulunuyordu) seksen bin kişilik müttefik ordularını teftiş edeceklerdi.

Tertemiz giyinip kuşanmış, pırıl pırıl kıtalar, kale önündeki meydanda sıralanmak üzere sabahın ilk saatlerinde harekete başlamışlardı. Kâh binlerce ayak, süngü, açılmış sancaklarla yürüyor, başka üniformalı piyade kitlelerini geçerek subaylarının komutasıyla duruyor, çark ediyor, kademe kademe yer alıyor; kâh, önlerinde yağız, al, gümüş kırı atlara binmiş şeritli mızıkacılarıyla mavi, kırmızı, yeşil kaytanlı geçit resmi üniformaları içinde süvarilerin ölçülü ayak vuruşları, şakırtıları duyuluyor; kâh, kundakları üzerinde sarsılan, temizlenmiş, ışıl ışıl toplarının tunç sesleri, yanmış fitil kokularıyla yürüyüş kolunda topçular, piyadeyle süvarinin arasına sokularak kendilerine ayrılan yerde sıraya giriyorlardı. Yalnız haddinden fazla şişman ya da ince belleriyle, yakalarına gömülü ve eşarplı kızarmış enseleriyle, göğüsleri nişanlarla dolu, büyük üniformalarını giymiş generaller, pomatlı, şık subaylar değil, tıraş olmuş, yıkanmış yüzüyle tertemiz parlayan teçhizatıyla her asker; tüyleri tımardan atlas gibi yanan, yeleleri tel tel cilalı her at, herkes, şakaya gelmez, önemli, tantanalı bir şeylerin olacağını hissediyordu. Her general, her asker kendisinin bu insan denizi içinde bir kum tanesi olduğunun farkındaydı, ama aynı zamanda bu muazzam bütünün bir parçası olmakla kendilerini iki kat güçlü hissediyorlardı.

Telaş ve hazırlıklar sabah erkenden başlamış, saat onda her şey istenildiği gibi yoluna girmişti. Görkemli meydanda saflar tutulmuştu. Ordu üç kademe üzerine sıralanmıştı. En önde süvariler, arkada topçular, daha arkada piyadeler.

Kıtaların her kademesi arasında sanki bir yol vardı. Bu ordunun üç kısmı birbirinden iyice ayrılmıştı: Faal Kutuzov Ordusu (bunların sağ kanadında, ilk sırada Pavlogradlılar yer almıştı), Rusya'dan gelen ordu, muhafız alayları ve Avusturya kıtaları. Fakat bunların hepsi aynı hat üzerinde, aynı komuta altında aynı düzende duruyorlardı.

Yaprakları yalayan bir rüzgâr gibi heyecanlı bir fısıltı duyuldu: “Geliyorlar! Geliyorlar!” Ürkek sesler işitildi, son hazırlıkların kaynaşması kıtaları dalgalandırdı.

Olmütz önünden bu yana hareket eden bir grup gözüktü. O anda, hava rüzgârsız olduğu halde, orduyu hafif bir rüzgârın soluğu dolaştı, mızrakların flamalarını, gönderlerinde aşağı sarkıp yapraklanan sancakları hafifçe dalgalandırdı. Sanki ordu bu hafif hareketlerle hükümdarların gelişinden duyduğu sevinci belirtiyordu. Bir ses yükseldi: “Hazır ol!” Sonra şafak vaktinde öten horozlar gibi ayrı ayrı yerlerde sesler tekrarlandı. Her şey sustu.

Bu ölü sessizlik içinde yalnız atların ayak sesleri duyuluyordu. Gelenler, imparatorların maiyetiydi. Hükümdarlar koltuk hattına yaklaşınca teftiş marşını çalan birinci süvari alayı borazanlarının sesi yükseldi. Sanki bunu borazanlar çalmıyor da hükümdarların yakınlaşmasıyla şevke gelen ordunun kendisi bu sesleri kendiliğinden çıkarıyordu. Arada İmparator Aleksandr’ın genç, okşayıcı sesi duyuluyordu. Orduyu selamladı, Birinci Alay, “Hurra!” diye öyle uzun, sevinçli, sağır edici bir bağırış bağırdı ki, askerler kendi kalabalıklarından, güçlerinden ürktüler.

Hükümdar önce Kutuzov Ordusu’na yaklaştı. Ön sıralarında bulunan Rostov, ordudaki herkes gibi, kendinden geçiyor, içindeki güçle gururlanıyor, hükümdara karşı ateşli bir hayranlık besliyordu.

Bu insanın bir tek sözüyle bütün bu koca kitlenin (bu kitleye bağlı, ufacık bir kum tanesinin: kendisinin) suya, ateşe, cinayete, ölüme, ya da müthiş kahramanlıklara atılabileceğini hissediyor, bu yüzden yaklaşan bu sesin önünde ürpermekten, donup kalmaktan kendini alamıyordu.

Yer gök “Hurrra! Hurrra! Hurrrra!” diye gürlüyor, alaylar teftiş marşı eşliğinde art arda hükümdarı karşılıyorlardı; sonra “Hurra!” teftiş marşı ve yine gitgide güçlenerek, yükselerek, sağır edici bir uğultu ile kaynaşan “Hurra!..”, “Hurra!..” sesleri...

Hükümdar yaklaşıncaya dek alaylar sessizlikleri ve hareketsizlikleriyle cansız birer beden gibiydiler; hükümdar karşılarına gelir gelmez canlanıyor, geride bıraktığı safların kükremesine katılarak gürlüyorlardı.

Bu seslerin sağır edici, müthiş uğultusu içinde; kale nizamlarında taş kesilmiş gibi hareketsiz duran asker yığınları arasında yüzlerce atlı maiyet, önlerinde iki imparator, sakin ama göreve hazır ilerliyordu. Kalabalığın heyecanı, dikkati önlerinden geçen imparatorlarla maiyetlerinin üstünde toplanmıştı.

İmparator Aleksandr, altı muhafız eşliğinde yürüyor, üniforması, sevimli yüzü, hafif yana yatmış üç köşeli şapkasıyla tüm dikkatleri üzerine çekiyordu.

Rostov borazanlara yakındı; keskin gözleriyle hükümdarı uzaktan tanımış, kendisine yaklaşırken onu gözleriyle takip ediyordu. İmparator yirmi adım mesafeye kadar yaklaşıp da Nikolay onun yakışıklı, genç, mutlu yüzünü bütün ayrıntılarıyla görünce heyecanlandı, hükümdara sevgisi daha bir arttı. Onun her şeyi, (her çizgisi, her hareketi) insanı kendine hayran bırakıyordu.

Pavlograd Alayı'nın karşısında duran hükümdar, Avusturya imparatoruna Fransızca bir şeyler söyleyerek gülümsedi.

Bu gülümsemeyi gören Rostov da elinde olmaksızın gülümsemeye başladı, içinde hükümdarına karşı daha güçlü bir sevginin kabardığını duydu. Bunu ona bir biçimde göstermek istiyordu. Ama bunun mümkün olmadığını bildiğinden, içinden ağlamak geliyordu. Hükümdar alay komutanını çağırdı, ona bir şeyler söyledi.

Rostov, "Aman Tanrım!! Hükümdar bana bir şeyler söyleseydi ben ne hallere girmezdim!" diye düşündü, "Ölürdüm mutluluktan."

Hükümdar subaylara da seslendi:

"Hepinize baylar, (Rostov her sözcüğü gökten geliyormuş gibi dinliyordu) bütün ruhumla teşekkür ederim."

Rostov şimdi Çar'ı için ölebilseydi ne kadar mutlu olacaktı!

"Siz Georgiyev sancaklarını hak ettiniz, onlara layık oldunuz."

"Ölebilmek, ölmek onun uğruna!" diye düşünüyordu Rostov.

Hükümdar, Rostov'un işitemediği bir şeyler daha söyledi, askerler göğüslerini şişirerek haykırdılar: "Hurrra!"

Rostov da eyerinin üstüne eğilip hükümdarına duyduğu hayranlığı iyice ifade edebilmek için tüm gücüyle, yırtılırcasına haykırdı.

Hükümdar sanki bir kararsızlık içindeymiş gibi *hussar'*ların önünde birkaç saniye durdu.

"Nasıl kararsızlık içinde olabilir?" diye düşündü Rostov ama sonra bu kararsızlık bile hükümdarın yaptığı her şey gibi Rostov'a yüce ve hayranlığa değer göründü.

Hükümdarın kararsızlığı kısa sürdü; o zamanlara özgü sivri burunlu çizmesi bindiği doru İngiliz kısrağının kasığına değdi; beyaz eldivenli eli dizginleri topladı, arkasında karmakarışık dalgalanan bir yaver deniziyle birlikte hareket etti. Öteki alayların önünde durarak gitgide uzaklaştı,

uzaklaştı; sonunda onu çevreleyen maiyeti arasından Rostov'a yalnız beyaz sorgucu görünür oldu.

Maiyet içinde, Rostov, atının üzerinde tembelce duran Bolkonski'yi de fark etmişti. Dünkü tartışmalarını hatırladı, onu kavgaya çağırması gerekir miydi? Şimdi Rostov, "Elbette gerekmez," diye düşünüyordu. "Böyle bir anda, bu iş düşünmeye değer mi? Böyle bir sevgi, heyecan ve fedakârlık ânında bütün bizim tartışmalarımız, dargınlıklarımız nedir ki? Şimdi ben herkesi seviyorum, herkesi affediyorum," diye düşünüyordu.

Hükümdar hemen hemen bütün alayları geçtikten sonra kıtalar onun önünden resmi geçit adımlarıyla yürümeye başladılar. Rostov Denisov'dan yeni aldığı Bedevi'sinin üstünde, kendi süvari bölüğüne kenetli, yani bir başına, hükümdarın tam gözünün önünden geçiyordu.

İyi bir süvari olan Rostov, hükümdarın hizasına gelmeden önce mahmuzlarını iki kere Bedevi'sine gömdü ve çok şükür ki onu tahrik edildiği zamanların kudurgan süratine kaldırabildi. Köpüklenen ağzı göğsüne eğilmiş, kuyruğu dik, sanki havada uçuyor, yere dokunmuyormuş gibi, edalı edalı, adımlarını yüksekten atıp değiştirerek, herkes gibi hükümdarın bakışlarını kendi üzerinde duyan Bedevi mükemmel bir geçiş geçti.

Rostov, ayaklarını geriye atmış, karnını içeri çekmiş, kendini atla tek parça hissederek çatık, fakat mesut bir yüzle, Denisov'un dediği gibi, iblisçesine hükümdarın önünden geçti.

Hükümdar, "Aşk olsun Pavlogradlılara!" diye seslendi.

"Tanrım, o bana şimdi ateşe atılmamı emretse ne kadar mutlu olurdum," diye düşündü Rostov.

Teftiş bitince yeni subaylarla Kutuzov'unkiler grup grup toplandılar; taltiflere, Avusturyalılara ve onların üniformalarına, cephelerine, Bonaparte'a, özellikle Essen Kolordusu da geldikten, Prusya da bizim tarafımızı tuttuktan sonra, şimdi onun halinin kötüleşeceğine dair konuşmalar başladı.

Fakat herkes, her şeyden çok Hükümdar Aleksandr' dan söz ediyordu. Her sözü, her hareketi tekrar tekrar anlatılıyor, ona hayran olunuyordu.

Tek bir şey istiyorlardı: hükümdarın komutası altında bir an önce düşmana karşı yürümek. Bizzat hükümdarın komutası altında, kimi olursa olsun yenmemek mümkün değildi; teftişten sonra Rostov da, subayların çoğu da böyle düşünüyordu.

Teftişten sonra herkes emindi zaferden; kazanılmış iki çatışmadan sonra emin olunabilecekten daha çok emindi hem de.

IX

Teftişin ertesi günü en iyi üniformasını giyen Boris, arkadaşı Berg'in başarılar dileğiyle uğurlanıp Bolkonski' nin sevgisinden yararlanmak, daha iyi bir konum, özellikle (kendisine orduda çekici gelen) önemli bir kişinin yanında bir yaverlik bulmak isteğiyle Olmütz'e gitti. "Babasından bir elde on bin ruble alan Rostov'un hiç kimsenin önünde eğilmeyeceğini, kimseye uşaklık etmeyeceğini söylemesi kolaydır, ama ben, kendi başından başka bir şeyi olmayan ben, mesleğimde kendim ilerlemek, fırsatları kaçırmamak, hele bu fırsatlardan yararlanmak zorundayım."

O gün Olmütz'de Prens Andrey'i bulamadı. Ama genel karargâhla kordiplomatiğin bulunduğu, her iki imparatorun da saraylı maiyetleriyle, yakınlarıyla yaşadıkları Olmütz'ün manzarası onda bu yüksek sınıfa katılmak isteğini bir kat daha güçlendirmiş oldu.

Kimseyi tanımıyordu, giydiği şık muhafız üniformasına rağmen şatafatlı arabaları, sorguçları, kurdeleleri, nişanlarıyla sokaklarda dolaşan bütün bu yüksek insanlar, saraylılar, askerler ona öyle geliyordu ki, bir muhafız subayı olarak kendisinden ölçü kabul etmez derecede yüksektiler ve onun varlığını yalnız kabul etmek istemiyor değil, kabul edemiyorlardı.

Bolkonski'yi sorduğu Başkomutan Kutuzov'un karargâh merkezindeki bütün o yaverler, hatta emir erleri ona, kendisi gibi subayların buralarda boyuna dolaşıp durduğunu, artık bunlardan bıkıp usandıklarını anlatmak ister gibi bakıyorlardı. Buna rağmen, daha doğrusu asıl bu yüzden ertesi gün, ayın on beşinde, yemekten sonra yeniden Olmütz'e gitti, Kutuzov'un yerleştiği binaya girerek Bolkonski'yi sordu. Prens Andrey evdeydi; Boris'i herhalde eskiden dans edilen, şimdiyse beş karyolanın, çeşitli mobilyanın, masa, iskemleler ve klavsenlerin bulunduğu büyük bir salona götürdüler. Acem hırkası giymiş bir yaver, kapıya yakın, masanın başında oturuyor, yazı yazıyordu. Bir başkası, kırmızı, şişman Nesvitski, elleri başının altında yatağa uzanmış, yanında oturan bir subayla gülüşüyordu. Bir üçüncüsü klavsende bir Viyana valsi çalıyor, aynı klavsenin üzerine uzanmış bir dördüncüsü ona şarkı söylüyordu. Bolkonski yoktu. Boris'i görünce kıpırdamadılar bile. Seslendiği yazıcı can sıkıntısıyla ona döndü. Bolkonski'nin nöbetçi olduğunu, onu görmek istiyorsa kapının solundaki

salona gitmesini söyledi. Boris teşekkür ederek kabul salonuna gitti. Kabul salonunda subay, general on kişi vardı.

Boris içeri girdiği sırada, Prens Andrey küçümsemeyle göz kırpıştırarak (hani o, görevim olmasa sizinle bir dakika bile durup konuşmazdım, diyen nazik, yorgun tavırla) kıpkırmızı yüzünde askerce bir boyun eğmeyle, adeta parmaklarının ucunda dimdik duran ve bir şeyler rapor eden göğsü nişanlarla dolu yaşlı bir Rus Generali'ni dinliyordu.

Prens Andrey küçümsemeyle konuşmak istediği zaman kullandığı Fransız ağzıyla generale Rusça seslendi:

"Pekâlâ, lütfen bekleyin." Sonra Boris'i görünce, artık (kendisini biraz daha dinlemesi için yalvararak peşinden koşan) generale aldırmadı, başıyla Boris'e işaret edip neşeli bir gülümsemeyle ona doğru döndü.

Bu sırada Boris önceden de tahmin ettiği bir şeyi, yani şunu artık açıkça anlamıştı: Orduda, talimatnameye yazılı, alayda bilinen, kendisinin de bildiği o rütbeler silsilesinden, disiplinden başka, daha esaslı bir rütbeler silsilesi vardır; şu kıpkırmızı yüzüyle dimdik duran generali, Yüzbaşı Andrey, keyfi öyle istiyor diye Teğmen Drubetskoy'la konuşmayı daha uygun görünce, saygıyla beklemeye zorlar. Boris bundan sonra talimatnamedeki yazılışa göre değil de yazılı olmayan rütbeler silsilesine göre hizmet etmeye her zamankinden çok ahdetti. Başka şartlar içinde, cephede, kendisini, yani muhafız teğmeni ezebilecek bir generalden artık, sırf Prens Andrey tarafından tutulduğu için, üstün oluverdiğini şimdiden görüyordu. Prens Andrey ona yaklaştı, elini tuttu.

"Dün beni bulamadığınıza çok üzüldüm. Bütün gün Almanlarla sürttüm durdum. Weierother'le birlikte tertibatı teftiş ettik. Bu Almanlar bir kere kılı kırk yarmaya başladılar mı, sonu yoktur!"

Boris, Prens Andrey'in sanki herkesçe bilinen bir şeye dairmiş gibi yaptığı imaya sözde anlamış görünerek gülümsedi. Halbuki hem Weirerother soyadını, hem de hatta tertibat sözcüğünü ilk defa duyuyordu.

"E, azizim, yaver olmak istiyorsunuz ha? Bu günlerde aklımdaydınız."

Boris elinde olmadan, her nedense kızarak, "Evet, ben," dedi, "başkomutana rica etmeyi düşünüyordum. Benim hakkımda Prens Kuragin'den ona bir mektup var, ben sadece şunu için rica edecektim ki," diye sanki özür diliyormuş gibi ekledi, "muhafızların savaşa girişmeyeceklerinden korkuyorum da."

Prens Andrey, "Peki! Peki! Bütün bunları konuşuruz," dedi. "Yalnız, izin verin de şu bayın geldiğini haber vereyim, sonra sizinim."

Prens Andrey kıpkırmızı generali haber vermek üzere içeri girdiği sırada, Boris'in yazılı olmayan rütbeler silsilesinin yararları hakkındaki görüşünü belli ki kabul etmeyen bu general, kendisinin yaverle sonuna kadar konuşmasına engel olan küstah teğmene gözlerini öyle bir dikti ki, Boris bozuldu, döndü ve Prens Andrey'in başkomutanın yazı odasından çıkmasını sabırsızlıkla bekledi.

Klavsenli büyük salona gittikleri sırada Prens Andrey, "Bakın azizim, sizin için ne düşündüm: Başkomutanı görmenize gerek yok," dedi, "size bir yığın iltifatta bulunur, öğle yemeğine gelmenizi söyler. (Şu rütbeler silsilesine göre hizmet etmek için hiç de kötü bir şey olmazdı, diye düşündü Boris.) Ama işte hepsi bu kadar, biz yaverler, emir subayları neredeyse bir tabur olacağız. Fakat bakın ne yapalım: Benim yakın bir dostum var, yaver, general mükemmel bir insan, Prens Dolgorukov; siz bilmeyebilirsiniz ama mesele şu, şimdi kurmayıyla beraber Kutuzov ve bütün bizler hiçbir şey değiliz, bütün işler hükümdarda toplanıyor; işte bunun için biz Dolgorukov'a gideriz, zaten onu ben de göreceğim, daha önce ona sizden söz etmiştim, böylece bakarız, sizi o kendi yanında bir yere yerleştirmenin yolunu bulabilir mi ya da orada bir yerlere, güneşe yakın."

Prens Andrey genç bir adama destek olduğu, yüksek sınıfta başarılı olması için ona yardımda bulunduğu zamanlar hep fazla heyecanlanırdı. Böylece kendisi de başka birine yardım bahanesiyle (ki bunu hiçbir zaman gururuna yedirip kendisi için kabul etmezdi) kendisini çeken bu sınıflarla içli dışlı olmuş oluyordu. Boris'in işini memnuniyetle üzerine aldı, birlikte Prens Dolgorukov'a gittiler.

İmparatorla yakınlarının oturdukları Olmütz Sarayı' na vardıkları zaman çoktan akşam olmuştu.

Aynı gün, bütün üyeleriyle iki imparatorun katıldıkları yüksek savaş şûrası toplanmıştı. Bu şûrada yaşlıların, Kutuzov'la Prens Schwarzenberg'in düşüncelerine aykırı olarak bir an önce hücuma geçilmesine, Bonaparte'la kesin sonuç alınacak bir çatışmaya girilmesine karar verilmişti. Prens Dolgorukov'u bulmak için Prens Andrey, Boris'le birlikte saraya girdiği zaman savaş şûrası henüz dağılmıştı. Genel karargâhtakiler henüz, gençler grubu için zaferle biten bugünkü savaş şûrasının büyüsü altındaydılar. Hücum etmeyerek olacakları beklemeyi tavsiye eden, işi ağırdan alma taraftarlarının sesleri oybirliğiyle bastırılıp itirazları hücumun yararlarının şüphe götürmez delilleriyle öyle bir çürütülmüştü ki şûrada konuşulan olası çatışma ve hiç şüphesiz zafer, artık

geleceğe ait değil, geçmişe ait bir şeymiş gibi görünüyordu. Bütün elverişli şartlar bizim taraftaydı. Hiç şüphesiz Napoléon'unkine üstün olan muazzam kuvvetler aynı yere yığılmıştı, kıtalar imparatorların huzuruyla coşmuş, dövüşmek için sabırsızlanıyorlardı, kıtalara komuta edecek olan Avusturya Generali Weierother, üzerinde hareket yapılacak stratejik noktaları en küçük ayrıntılarına kadar biliyordu, (şimdi Fransızlarla boy ölçüşülecek alanlarda, iyi bir tesadüf eseri olarak, geçen yıl Avusturya kıtaları manevra yapmışlardı) bu yerler en küçük ayrıntılarına kadar biliniyordu, haritalarda tespit edilmişti. Bonaparte belli ki zayıf düşmüştü; bu nedenle hiçbir girişimde bulunmuyordu.

Hücumun en ateşli taraftarlarından biri olan Dolgorukov şûradan yorgun, bitik, fakat kazanılan zaferle gururlu, heyecanlı olarak henüz dönmüştü. Prens Andrey himayesine aldığı subayı ona takdim etti, Prens Dolgorukov Boris'in elini nezaketle sıktı ama bir şey söylemedi, zihnini meşgul eden düşünceleri anlatmaktan kendini alamayarak, Prens Andrey'e Fransızca seslendi:

"Yani azizim, nasıl çarpıştık! Umarım bundan sonraki de böyle zaferle biter. Ancak azizim, (kesik kesik, heyecanla konuşuyordu) Avusturyalılara, özellikle Weiero-ther'e karşı kusurlu olduğumu itiraf etmek zorundayım. O ne kılı kırk yarma, o ne düzen, o ne arazi bilgisi, bütün olanakları, en küçük ayrıntıları o ne önceden görüş! Hayır, azizim, içinde bulunduğumuz şartlardan daha elverişlisini düşünüp icat etmek mümkün değil. Avusturya hesaplılığının Rus cesurluğuyla birleşmesi, daha başka ne istersiniz?"

Bolkonski, "Demek saldırı kesin olarak kararlaştırıldı?" dedi.

"Hem de biliyor musunuz azizim, bana öyle geliyor ki Napoléon ne yapacağını şaşırdı. Biliyor musunuz, bugün ondan imparatora bir mektup geldi." Dolgorukov manalı manalı gülümsedi.

"Ya? Ne yazıyor?" diye sordu Bolkonski.

"Ne yazacak? Tradiridira vs. bütün bunlar sadece vakit kazanmak amacıyla... Ben size şu kadarını söylüyorum: O artık bizim avucumuzun içinde! Ama hepsinden hoşu şu ki," diye ansızın safça gülerek devam etti, "verilecek yanıtta ona nasıl hitap edileceğini bir türlü bulamadılar. Konsül denemeyeceğine göre, elbette imparator da denemez, bana kalsa General Bonaparte demeli."

Bolkonski, "İyi ama, onu imparator olarak tanımamakla General Bonaparte diye çağırmak arasında fark var," dedi.

Dolgorukov gülerek ve sözünü keserek çabuk çabuk, “Sorun da bu ya,” dedi. “Bilibin’i tanırsınız, çok akıllı adamdır: ‘Zorbaya, insan soyunun düşmanına’ diye hitap edilmesini teklif etti.”

Dolgorukov keyifli bir kahkaha attı.

Bolkonski, “Dahası yok mu?” dedi.

“Ama Bilibin yine de ciddi bir unvan buldu. Ne akıllı, ne ince zekâlı adam.”

“Nasıl?”

Dolgorukov ciddi ve keyifli, “Fransız Hükümeti reisine, *au chef du gouvernement*[402] *français*,” dedi, “güzel değil mi ha?”

Bolkonski, “Güzel ama hiç de hoşuna gitmeyecek.”

“Ya, evet, hiç de! Erkek kardeşim onu tanıyor, birçok kez Paris’te onunla, yani şimdiki imparatorla yemek yemiş; bundan daha ince, daha kurnaz bir diplomat olamaz, diyor, biliyorsunuz ya, Fransız açıkgözlülüğüyle İtalyan aktörlüğünün birleşmesi! Kont Markov’la ona dair fıkraları biliyor musunuz? Yalnız Kont Markov onun karşısında kendini kullanmasını bilmiştir. Mendil hikâyesini biliyor musunuz? Nefistir!”

Konuşkan Dolgorukov bir Boris’e, bir Prens Andrey’e dönerek, elçimiz Markov’u denemek için Bonaparte’ın, mendilini onun önünde nasıl bilerek düşürdüğünü, Markov’un mendili kaldırmasını bekleyerek durup yüzüne baktığını, bunun üzerine Markov’un da hemen kendi mendilini ötekinin yanına nasıl düşürdüğünü sonra da Napoléon’un mendilini bırakarak nasıl kendi mendilini aldığını anlattı.

Bolkonski, “*Charmant*!”[403] dedi. “Ama Prens, şey, ben size bu delikanlıyla ilgili olarak gelmiştim. Bakınız, kısaca...”

Prens Andrey sözünü bitirmeden içeriye Dolgorukov’u imparatorun yanına çağıran bir yaver girdi.

Dolgorukov telaşla kalkıp Prens Andrey’le Boris’in ellerini sıkarak, “Ah, ne aksilik!” dedi. “Bilirsiniz, gerek sizin için, gerekse bu sevimli delikanlı için elimden gelen her şeyi seve seve yaparım.” Boris’in elini tekrar saf, içten, heyecanlı, şımarık bir edayla sıktı. “Ama görüyorsunuz ya... Bir dahaki sefere!”

Kendisini yüksek makamlara böyle yakın hissetmek Boris’i heyecanlandırmıştı. Alayında kendini küçük, itaatli, değersiz bir parçası olarak hissettiği, kalabalıkların o görkemli hareketlerini yönlendiren kişilerle burada ilişki kurmaya başladığını anlıyordu. Dolgorukov’un peşinden koridora çıkınca, hükümdarın odasından çıkan sivil elbiseli, zeki

görünüşlü, çenesindeki keskin yara izinin çirkinleştirmediği, tersine, bunun kendisine özel bir canlılık, bir cazibe kattığı kısa boylu bir adamla karşılaştılar. Bu kısa boylu adam bir yakın arkadaşı selamlar gibi Dolgorukov'u başıyla selamladı, sonra Prens Andrey'e doğru yürüyerek kendisine selam vermesini, yahut yol açmasını bekler gibi dik ve soğuk bir bakışla onun yüzüne bakmaya başladı. Prens Andrey ne onu, ne bunu yaptı, yüzünde öfke belirmişti; genç adam geri dönerek koridorun öbür tarafına saptı.

"Kim bu?" diye sordu Boris.

"Bu, en dikkate değer ama benim en hoşuma gitmeyen adamlardan biri. Dışişleri Bakanı Prens Adam Çartorijski."

Saraydan çıkarlarken Bolkonski, bastıramadığı bir öfkeyle, "İşte bu adamlar," dedi, "dünyanın kaderini bu adamlar belirliyor."

Ertesi gün kıtalar hareket etti, artık ta Austerlitz Savaşı'na kadar Boris, ne Bolkonoski'yle ne de Dolgorukov'la buluşabilmiş, daha bir süre İsmailiye Alayı'nda kalmıştı.

402 Fransa Hükümeti.

403 Çok hoş.

X

Ayın on altıncı günü, sabahın erken saatlerinde, söylendiğine göre, Nikolay Rostov'un görevli olduğu Prens Bagration müfrezesine dahil Denisov'un Süvari Bölüğü, gecelediği yerden savaş alanına doğru yola çıkmış, öteki kolların arkasında bir verst kadar yol aldıktan sonra geniş bir yolun üstünde durmuştu. Rostov önce Kazakların, sonra birinci ikinci *hussar* süvari bölüklerinin, topçularla piyade taburlarının yanı başında yürüyüp gittiklerini, sonra General Bagration ve Dolgorukov'un yaverleriyle geçtiklerini gördü. Savaş öncesi korkuları, bu korkuları uzaklaştırmak için giriştiği bütün iç mücadelesi, bu savaşta kendini gerçek bir *hussar* gibi nasıl göstereceği yolundaki bütün endişeleri yok olmuştu. Süvari Bölüğü ihtiyat bırakılmıştı, bunun için de Rostov o günü canı sıkkın, kederli geçirdi. Sabahın saat dokuzunda ileriden silah sesleri, hurrra diye haykırışmalar duydu, geriye taşınan yaralıları gördü, (çok değildiler) sonra da yüz kadar Kazak'ın arasında bütün bir Fransız süvari kıtasının nasıl götürüldüğünü gördü. Besbelli savaş bitmişti ve bu savaş herhalde o kadar çetin değildi ama olumlu sonuç alınmıştı. Geriye gelen askerlerle subaylar parlak bir zaferden, Vyškov Şehri'nin işgalinden, bütün bir Fransız süvari bölüğünün esir alındığından bahsediyorlardı. Geceki dondan sonra hava açık ve güneşliydi, bu sonbahar gününün sevinçli ışıltıları yalnız zafere katılanların anlattıklarıyla değil, Rostov'un yanından geçerek gidip gelen askerlerin, subayların, generallerin, yaverlerin yüzlerindeki mutluluğun verdiği zafer haberiyle de uygun düşüyordu. Olup biten savaşın bütün korkusunu boşu boşuna çekmiş ve bu güzel günü hareketsiz geçirmiş olan Nikolay'ın yüreği bu nedenle daha çok eziliyordu.

Yolun karşısında, bir matarayla mezelerin başında oturan Denisov, "Rostov, buraya gel, biraz içelim, efkâr dağıtalım!" diye bağırdı.

Denisov'un çilingir sofrasının çevresinde toplanan subaylar yiyip içerek konuşmaya başladılar.

Subayların biri, iki Kazak'ın yaya olarak getirdiği bir esir Fransız dragonunu gösterip, "İşte bir tane daha getiriyorlar!" dedi.

Kazaklardan biri esirden alınan yüksek, güzel bir Fransız atını yedeğinde getiriyordu.

"Atı bana sat!" diye bağırdı Denisov.

“Emredersiniz, komutanım...”

Subaylar kalktılar, Kazaklarla esir Fransız’ın çevresinde toplandılar. Fransız dragonu Fransızca’yı Alman şivesiyle konuşan, genç, sevimli bir Alsace’lıydı. Heyecandan soluğu tıkanıyordu, yüzü kızarmıştı, Fransızca söylendiğini duyar duymaz bir ona, bir ötekine dönerek subaylarla çabuk çabuk konuşmaya başladı. Kendisini esir alamayacaklarını, esir düşmüşse suçun kendisinde olmadığını, suçun, Ruslar çoktan oradadırlar, dediği halde onu eyer örtülerini toplamaya yollayan *le caporal*’de[404] olduğunu söyledi. Her sözünün başında *mais qu’on ne fasse pas de mal à mon petit cheval*,[405] diye yineliyor, atını okşuyordu. Nerede bulunduğunu iyice anlamadığı belliydi. Onu esir aldıkları için bazen özür diliyor, bazen komutanlarının karşısındaymış gibi askerî terbiyesini, görev başında gösterdiği gayreti övüyordu. Bizim artçımıza kendisiyle beraber, Fransız kıtalarının bizim için o onca yabancı havasını da bütün tazeliğiyle getirmişti.

Kazaklar atı iki *çevronets*’e sattılar ve onu, parası geldiği için şimdi subayların en zengini olan Rostov satın aldı.

At bir *hussar*’a teslim edilirken Alsace’lı saflıkla Rostov’a, “*Mais qu’on ne fasse pas de mal à mon petit cheval*,” dedi.

Rostov gülümsedi, dragonu teselli etti, ona para verdi.

Yürümesi için esirin koluna dokunan Kazak, “Haydi, haydi,” dedi.

Derken ansızın *hussar*’ların arasında sesler duyuldu.

“Hükümdarlar! Hükümdar!”

Herkes telaşla koştu. Rostov da arkasına dönerek, yol boyunca beyaz şapkalı birkaç atlının yaklaştığını gördü. Bir dakika içinde herkes yerlerini almış, beklemeye başlamıştı.

Rostov kendi yerine kadar nasıl koştuğunu, atına nasıl bindiğini anlamamış, hissetmemişti. Savaşa karışmamaktan gelen üzüntüsü, birbirinin yüzüne bakan insanların arasında duyduğu iç sıkıntısı bir an içinde geçmiş, kendine ait bütün düşünceler bir an içinde silinmişti: Hükümdarın yaklaşması mutlu etmişti onu. Sadece bu yakınlığın bile kaybolmuş gününü telafi ettiğini düşünüyordu. Vaat edilen bir buluşmayı uzun zaman beklemiş bir âşık gibi bahtiyardı. Onun yaklaştığını, cepheye göz atmaya cesaret etmeksizin ve göz atmaksızın, heyecanla hissediyordu. Bunu, yaklaşan atlılar alayının yalnız nal seslerinden değil, o yaklaştıkça çevresindeki her şeyin daha aydınlık, daha sevinçli, daha anlamlı bir hal alışından, ortalıkta dolaşan bayram havasından da anlıyordu. Rostov için bu güneş dört bir yanına tatlı, muhteşem bir aydınlığın pırıltılarını saçarak gitgide daha

yakına, daha yakına geliyordu; işte artık kendini bu pırıltılarla sarılmış hissediyor, onun sesini bu okşayan, rahat, muhteşem, aynı zamanda bir o kadar da sade olan sesi duyuyordu. Rostov'un da beklediği gibi oldu: Etrafa bir ölüm sessizliği çöktü; sonra bu sessizliğin arasından hükümdarın sesi yükseldi.

"*Les hussards de Pavlograd*?"[406] diye sordu.

"*Les hussards de Pavlograd?*" diyen bu insanüstü sesten sonra, bir insan sesi, "*La réserve, sire*!"[407] diye yanıt verdi.

Hükümdar Rostov'un hizasına geldi, durdu. Aleksandr'ın yüzü üç gün önceki teftiştekinden daha güzeldi. Öyle bir neşeyle, gençlikle, öyle saf bir gençlikle parlıyordu ki on dört yaşındaki bir çocuğun canlılığını hatırlatıyordu, bununla beraber bu yüz, haşmetli bir imparatorun yüzüydü. Hükümdarın gözleri tesadüfen, Süvari Bölüğü'nü dolaşırken, Rostov'un gözleriyle karşılaştı, iki saniye kadar onların üzerinde durdu: Rostov'un ruhunda neler olup bittiğini hükümdar anladı ya da anlamadı (Rostov'a o her şeyi anladı gibi geliyordu) ama mavi gözleriyle iki saniye kadar Rostov'un yüzüne baktı. (Onlardan, yumuşak ve tatlı bir ışık dökülüyordu.) Sonra ansızın kaşlarını kaldırdı, sol ayağını sertçe ata vurdu, dörtnala ilerledi.

Genç imparator savaşta bulunmak isteğinden kendini alamamış, saray mensuplarının bütün tavsiyelerine rağmen takip ettiği üçüncü koldan saat on ikide ayrılarak atını öncülere doğru sürmüştü. Daha *hussar*'ların yanına varmadan, birkaç yaver onu işlerin yolunda gittiği haberiyle karşılamışlardı.

Bir Fransız süvari bölüğünden esir alınmasından ibaret olan savaş Fransızlara karşı kazanılmış parlak bir zafer zannediliyordu. Bundan dolayı hem hükümdar, hem de ordu, daha savaş meydanında barut dumanı kaybolmadan, Fransızların yenildiklerine, istemedikleri halde geri çekildiklerine inandılar. Hükümdarın gelişinden birkaç dakika sonra Pavlograd tümenini ileri istediler. Vyškov'da, bu küçük Alman kasabasında Rostov, hükümdarı bir daha gördü. Hükümdar gelmeden önce oldukça şiddetli bir çatışmanın gerçekleştiği şehir meydanında henüz kaldırılamamış birkaç ölü ve yaralı yatıyordu. Asker, sivil maiyetiyle çevrili hükümdar şimdi tefriştekinden başka, al bir İngiliz kısrağına binmişti. Biraz yana eğilerek altın saplı el gözlüğünü edalı bir tavırla gözlerine götürdü, yüzükoyun yatan başı kanlı, tolgasız bir askere bakıyordu. Yaralı asker öyle pis, kaba, tiksindiriciydi ki onun hükümdarlara yakınlığı Rostov'un gücüne gitmişti. Rostov, hükümdarın geniş omuzlarının gelip geçen bir soğuk

dalgasından ürperir gibi ürperdiğini, sol ayağıyla hayvanın böğrünü sinirli sinirli mahmuzladığını, terbiyeli hayvanın buna aldırmadan etrafına bakınıp yerinden kımıldamadığını gördü. Atından inen bir yaver, askerin koluna girdi, onu getirilen sedyeye yerleştirmeye koyuldu. Asker inliyordu.

İmparator, ölmekte olan askerden daha çok acı duyar gibi, “Yavaş, yavaş, yavaş olamaz mısınız?” diyerek oradan uzaklaştı.

Rostov, imparatorun gözlerine dolan yaşları görmüş, uzaklaşırken Çartorijski’ye Fransızca, “Savaş ne korkunç şey, ne korkunç şey! *Quelle terrible chose que la guerre*!” dediğini duymuştu.

Öncü kıtalar, Vyškov’un ilerisinde, gün boyu karşılıklı ateşten sonra bize toprak bırakan düşman hatlarının karşısında mevzi almışlardı. Öncülere hükümdarın teşekkürü bildirilmiş, ödüller vaat edilmiş, iki misli votka tayını verilmişti. Açık ordugâhın ateşleri bir gece öncekinden daha büyük coşkuyla çıtırdıyor, askerlerin şarkıları yükseliyordu. Bu gece Denisov binbaşılığa atanmasını kutluyordu, çok içen Rostov, ziyaretin sonunda imparatorun şerefine kadeh kaldırmayı teklif etti, ama resmî ziyafetlerde denildiği gibi yapmadı; “İmparator hükümdarın değil, iyi kalpli, sevimli, büyük bir insan olan hükümdarın sağlığına içelim, onun sağlığına, Fransızlara karşı tam bir zafer kazanılması şerefine içelim,” dedi.

“Mademki biz daha önce de dövüştük, Schöngraben’de olduğu gibi Fransızları geçirmedik, şimdi o başımızdayken neler olmaz?” dedi. “Biz hepimiz ölürüz, onun uğruna zevkle ölürüz, değil mi baylar? Belki ben gerektiği gibi konuşamıyorum, çok içtim ama ben böyle hissediyorum, siz de böyle. Birinci Aleksandr’ın sağlığına! Hurra!”

“Hurra!” diye subayların heyecanlı sesleri yükseldi.

Yaşlı Yüzbaşı Kristen de heyecanla, yirmi yaşındaki Rostov’dan aşağı kalmayan bir içtenlikle bağırıyordu.

Subaylar içip kadehlerini kırdıkça Kristen onlara yenilerini doldurdu, üzerinde bir gömlek, bir süvari pantolonu, elinde kadeh, askerlerin yaktıkları ateşe yaklaştı, azametli bir tavır takınarak eli havada, uzun kır bıyıkları ve açılmış gömleğinden görünen beyaz göğsüyle ateşin aydınlığında durdu.

“Çocuklar, hükümdarın sağlığına, düşmana karşı kazanılacak zafere, hurrra!” diye yaşlı bariton sesiyle, babayiğitçe, *hussar*’ca bağırdı.

Hussar’lar toplandı, gürleyen bir haykırışla dostça yanıtladılar onu.

Gece geç vakit herkes dağılınca Denisov sevgili Rostov’unun omzunu küçücük eliyle sarstı.

“İşte, seferde âşık olunacak kimseyi bulamadığı için Çar’a âşık olmuş,” dedi.

“Denisov, böyle şaka yapma!” diye bağırdı Rostov, “Bu öyle yüksek, öyle güzel bir his ki, öyle...”

“İnanıyorum, inanıyorum yavrucuğum, aynı duyguları paylaşıyor, seni takdir ediyorum...”

“Hayır, anlamıyorsun!”

Rostov kalktı, ölmenin imparatorun canını kurtarırken değil (bunu düşünmeye bile cesaret bile edemiyordu), onun gözleri önünde sadece ölmenin nasıl bir mutluluk olacağını hayal ederek yanan ateşlerin arasında dolaşmaya başladı. O gerçekten de hem Çar’a, hem Rus silahlarının şanına, hem de müstakbel zafer umuduna âşık olmuştu. Austerlitz Savaşı’na denk gelen o unutulmaz günlerde bu hissi duyan yalnız o değildi: O zamanlarda, daha az heyecanlı olsa da, Rus Ordusu’ndaki insanların onda dokuzu Çarına, Rus silahlarının şanına âşıktı.

404 Onbaşı.

405 Aman atımı hırpalamasınlar.

406 Pavlograd *hussar*’ları mı?

407 İhtiyatlar, efendim.

Ertesi gün hükümdar Vyškov'da kaldı. Başhekim Villiérs birkaç defa onun yanına çağrıldı, genel karargâhta da, civardaki kıtalarda da hükümdarın keyifsizliği haberi yayıldı. Yakınlarının dediklerine göre hiçbir şey yememiş, geceyi kötü geçirmişti. Yaralılarla ölüler onun hassas ruhunu kötü etkilemişti.

Görüşmeci bayrağıyla gelen, Rus imparatoruyla görüşme isteğinde bulunan bir Fransız subayını ileri karakollardan ayın on yedisinin sabah saatlerinde Vyškov'a getirdiler. Bu subay, Savary idi. Hükümdar henüz uyumuştu, bu yüzden Savary zorunlu olarak bekledi. Öğle saatlerinde hükümdarın yanına çıkarıldı, bir saat sonra da Prens Dolgorukov'la birlikte Fransız Ordusu'nun ileri karakollarına gitti.

Duyulduğuna göre, Savary, İmparator Aleksandr'ın Napoléon'la buluşmasını teklif etmişti. Bu özel görüşme teklifine verilen ret yanıtını ordu sevinçle karşılamış, Napoléon'la görüşmeye (eğer bu görüşmeler, düşünülenin tersine gerçekten de barış isteğini güdüyorduysa) hükümdarın yerine Vyškov galibi Dolgorukov, Savary ile birlikte gönderilmişti.

Dulgorukov akşama doğru döndü, doğruca hükümdara çıktı, uzun zaman onunla baş başa kaldı.

18-19 Kasım'da kıtalar iki menzil daha ilerlediler, düşman ileri karakolları kısa bir çarpışmadan sonra geri çekildi. Ayın on dokuzunda öğle saatlerinden başlayarak ordu yüksek karargâhlarında, ertesi günün sabahına, o unutulmaz Austerlitz Savaşı'nın verildiği 20 Kasım'a[408] kadar sürecek olan gayretli, canlı, sıkı bir hareketlilik başladı.

19 Kasım'ın öğle saatlerine kadar hareketlilik, heyecanlı konuşmalar, koşuşmalar, yaverlerin gidip gelişi imparatorların genel karargâhıyla sınırlıydı; aynı gün öğleden sonra Kutuzov'un genel karargâhına, kol kurmaylıklarına da sıçradı. Akşamüstü yaverler aracılığıyla bu hareket ordunun her yanını, bütün kısımlarını sardı, ayın on dokuzunu yirmisine bağlayan gece ise müttefik kıtalarının seksen bin kişilik ordusu konak yerlerinden kalktı, uğuldadı, dalgalandı ve dokuz verstlik görkemli bir perde halinde hareket etti.

Sabah imparatorların genel karargâhında başlayıp sonraki bütün gelişmelere hız veren ilk hareket, büyük kule saatlerindeki orta çarkların ilk

hareketine benziyordu. Bir çark ağır ağır harekete geçer, ötekisi, üçüncüsü döner, çarklar, çark fenerleri, makaralar gitgide daha hızlı, daha hızlı işler, çanlar çalmaya başlar, şekiller belirip kaybolur, bunun sonucu olarak yelkovanlar yürümeye koyulur.

Saatlerin mekanizmasında olduğu gibi savaş mekanizmasında da ilk hız bir kere verildikten sonra son nefere varmasının önüne geçilemez, mekanizmanın henüz sırası gelmeyen parçaları da, tıpkı öyle, sıra kendilerine gelinceye kadar işe katılmaz, hareketsiz dururlar. Dişleri birbirine geçerek eksenlerinde çarklar ıslık çalar, dönen çark fenerleri hızdan inler ama yanındaki çark hep öyle sakin, hareketsizdir, hareketsizliğini yüzlerce yıl böyle koruyacakmış gibi. Fakat zaman geldi mi bir manivela ona takılır, çark harekete boyun eğerek dönüp gıcırdar; sonucu, amacı kendisi için malum olmayan hareketin içinde erir.

Nasıl saatlerde zamanı gösteren yelkovanların ağır, düzenli hareketleri çeşitli sayısız çark fenerlerinin ortak hareketlerinin bir sonucu ise, bu yüz altmış bin Rus'la Fransız'ın ortak hareketlerinin (bu insanlardaki bütün ihtirasların, isteklerin, pişmanlıkların, alçalışların, ıstırapların, gurur, korku ve heyecanın) sonucu da üç imparatorlar savaşı denilen Austerlitz Savaşı'nın kaybı, yani evrensel tarihî yelkovanın, insanlık tarihinin kadranında ağır ağır hareketi oldu.

Prens Andrey o gün nöbetçiydi, başkomutanın yanından ayrılmayacaktı.

Akşam saat altıda Kutuzov, imparatorların genel karargâhına geldi, hükümdarın yanında çok kalmadan Ober-hof Mareşal Kont Tolstoy'un yanına çıktı.

Bu zamandan yararlanan Bolkonski işin ayrıntıları hakkında bilgi almak üzere Dolgorukov'a gitti. Kutuzov'un bir şeylere öfkelendiğini, rahatsız olduğunu, genel karargâhta da ondan memnun olmadıklarını, imparatorların genel karargâhındaki kişilerin onunla, başkalarının bilmedikleri bazı şeyleri bilen insanların edasıyla konuştuklarını Prens Andrey hissediyordu, işte bu nedenle Dolgorukov'la görüşmek istemişti.

Bilibin'le çay içmekte olan Dolgorukov, "Ooo, merhaba *mon cher,*" dedi, "yarın bayram. Sizin ihtiyar ne âlemde? Keyfi yerinde değil mi?"

"Keyfi yerinde değil diyemem ama kendisini dinlemelerini isterdi sanırım."

"Şûrada onu dinlediler, işten söz ederse yine de dinlerler ama şimdi, Bonaparte'ın her şeyden çok bir meydan savaşından korktuğu bu sırada, işi ağırdan almak, beklemek mümkün değil."

Prens Andrey, “Peki, siz onu gördünüz,” dedi, “Bonaparte nasıl biri? Sizin üzerinizde nasıl bir etki bıraktı?”

Dolgorukov, Napoléon’la görüşmesinden çıkardığını ciddiyetle açıkladı:

“Evet, gördüm, bana göre dünyada her şeyden çok meydan savaşından korkuyor. Savaştan korkmasaydı bu buluşmayı ne diye isteyecek, görüşmeler yapacak, hele geri çekilecekti; geri çekilmek savaşı yönetme konusundaki yöntemlerine o kadar aykırıyken? İnanın bana, korkuyor, meydan savaşından korkuyor, onun da son saati çaldı. Ben bunu size söylüyorum.”

Prens Andrey yeniden sordu:

“Peki, anlatın, nasıl biri?”

Dolgorukov, Bilibin’e göz atarak yanıt verdi:

“Kül rengi redingotlu, kendisine ‘haşmetmeap’ dememi çok isteyen ama ne yazık ki benden hiçbir unvan alamayan bir adam. İşte böyle bir adam, o kadar.” Sonra devam etti: “Yaşlı Kutuzov’a karşı beslediğim derin saygıya karşın, şimdi elimize düşmüşken hani eğer bir şeyler bekleyerek ona çekilme ya da bizi aldatma fırsatını verirsek hoş oluruz doğrusu. Hayır, Suvorov’u ve onun prensibini unutmamak gerek: taarruza uğramamak, taarruz etmek. İnanın, savaşta genç insanların enerjisi, tutulacak yolu çok defa yaşlı şeflerin bütün deneyimlerinden daha doğru gösterir.”

Prens Andrey, “Ama biz hangi mevzilerden ona saldıracağız? Bugün ileri karakollardaydım; ana kuvvetlerinin nerede toplandığını bilmek olanaksız,” dedi.

Dolgorukov’a kendi tarafından hazırlanmış taarruz planını anlatmak istiyordu.

Dolgorukov ayağa kalkıp haritayı masanın üstüne yayarak çabuk çabuk, “Ha, bunun hiç önemi yok,” dedi. “Bütün olasılıklar düşünüldü; eğer o Brünn’de bulunuyorsa...”

Prens Dolgorukov çabuk çabuk, soluk almadan, Weierother hareketi planını anlattı.

Prens Andrey karşı çıkarak, kendi planını açıklamaya girişti, bu, Weierother planı kadar iyi olabilirdi ama şöyle bir eksiği vardı: Weierother’in planı, ondan daha önce onaylanmış bulunuyordu. Prens Andrey ötekinin elverişsizliklerini, kendisininkinin yararlarını kanıtlamaya kalkınca Prens Dolgorukov onu dinlemekten vazgeçti, haritaya değil dalgın dalgın Prens Andrey’in yüzüne bakmaya başladı:

“Bugün Kutuzov’un yanında savaş şûrası toplanacak, siz bütün bunları orada açıklarsınız,” dedi.

Prens Andrey haritadan uzaklaşarak, “Zaten ben de öyle yapacağım,” dedi.

O sırada neşeli bir gülümsemeyle onları dinleyen Bilibin şaka yollu, “Böyle nelerle uğraşıyorsunuz, beyler?” diye söze karıştı: “Yarın ister zafer kazanılsın, isterse yenilgiye uğranılsın. Rus silahlarının şerefi sigortalıdır. Sizin Kutuzov’unuzdan başka tek Rus kol komutanı yok. Komutanlar: *Herr General Wimpfen, le comte de Langeron le prince de Lichtenstein, le prince de Hohenlohe, et enfin Prsch... prsch... ainsi de suite, comme tous les noms polonais.”*[409]

Dolgorukov, “*Taisez-vous mauvaise langue,*”[410] dedi. “Doğru değil, şimdiden iki Rus var: Miloradoviç’le Dohturov, hem bir üçüncüsü de olacaktı, Kont Arakçeyev, ama onun sinirleri zayıf.”

Prens Andrey, “İyi ama ben Mihail İlarinoviç döndü sanıyorum,” dedi. “Mutluluklar, başarılar dilerim baylar,” diye ekledi, Dolgorukov’la Bilibin’in ellerini sıkarak çıktı.

Prens Andrey eve dönünce yanında susmuş oturan Kutuzov’a ertesi günkü savaş hakkında ne düşündüğünü sormaktan kendini alamadı.

Kutuzov yaverinin yüzüne sert sert baktı, kısa bir sessizlikten sonra yanıt verdi:

“Ben savaşın kaybedileceğini düşünüyorum, bunu Kont Tolstoy’a da söyledim, hükümdara bildirmesini rica ettim. Ne dese beğenirsin? *Eh, mon cher général, je me mêle de riz et des cotelettes, mêlez-vous des affaires de la guerre*.[411] Evet... işte böyle yanıt verdi!”

408 Austerlitz Savaşı 2 Kasım 1805’te oldu. O zaman Rusların rumi takvimi on üç gün geriydi. (Ç.N.)

409 Sayın General Wimpfen, Kont de Langeron, Prens Lichtenstein, Prens Hohenloe ve nihayet Prsch... prsch ve öbür bütün Leh isimler gibi.

410 Sus, huysuz adam.

411 Eh, sevgili general, ben pirinçle pirzolalara karışırım, siz de savaş işlerine bakın.

XII

Weierother, gece saat onda planlarıyla savaş şûrasının toplanacağı Kutuzov'un dairesine geldi. Bütün kol komutanları başkomutanlığa çağrılmış, gelmeyi reddeden Bagration dışında hepsi belirlenen saatte orada olmuşlardı.

Tasarlanan savaşın tam tertipçisi olan Weierother heyecanlı, telaşlı haliyle savaş şûrasının başkanlığını istemeye istemeye kabul eden hoşnutsuz, uykulu Kutuzov'la zıtlık içindeydi. Weierother, belli ki kendini artık önüne geçilmez bir hale gelen hareketin başında hissediyordu. Yüküyle bayır aşağı koşan arabaya koşulu bir at gibiydi. O mu çekiyordu, yoksa onu itiyorlar mıydı, bilmiyordu ama bu hareketin nasıl sona ereceğini düşünmeye bile fırsat bulamamış, büyük bir hızla sürüklenmekteydi. Bizzat gözden geçirmek üzere iki kez düşman hatlarında, rapor ve bilgi vermek için iki kez de Rus ve Avusturya imparatorlarının yanında bulunmuş, sonra da planın Almancasını yazdırmak için kendi bürosuna gitmişti. Şimdi de bitkin bir halde Kutuzov'a gelmişti.

Zihni o kadar meşguldü ki, başkomutana gösterilmesi gereken nezaketi bile unutuyordu: Onun sözünü kesiyor, hızlı hızlı, muğlak ifadelerle, konuştuğu kişinin yüzüne bakmayarak, kendine sorulan sorulara yanıt vermeksizin konuşuyordu. Çamura saplanmıştı, bitik, zavallı, dalgın, aynı zamanda da kendi kendinden emin, kibirli bir hali vardı.

Kutuzov, Austerlitz dolaylarında küçük bir şatoya yerleşmişti. Başkomutana yazı odası diye ayrılan büyük misafir salonunda, Kutuzov, Weierother ve savaş şûrası üyeleri toplanmıştı. Çay içiyorlardı. Toplantıya başlamak için Bagration'u bekliyorlardı. Saat sekizde, Bagration'un bir emir subayı Prens'in toplantıda hazır bulunamayacağı haberini getirdi. Bu haberi başkomutana bildirmek için Prens Andrey içeri girmiş, Kutuzov'un eskiden kendisine şûrada bulunmak iznini vermiş olmasından da yararlanarak odada kalmıştı.

Weierother yerinden acele acele kalkıp üzerine Brünn dolaylarının kocaman bir haritası yayılmış olan masaya yaklaşarak, "Mademki Prens Bagration bulunamayacak, o halde biz başlayabiliriz," dedi.

Kutuzov düğmeleri çözük üniformasından kurtulmuş gibi yağlı ensesi yakasından taşmış, şişkin, yaşlı ellerini iki yanına düzgün bir biçimde

yerleştirmiş, bir “volter” koltuğunda oturmakta, uyuklamaktaydı. Weierother’in sesinden çıkan gürültü üzerine biricik gözünü güçlükle açtı.

“Evet, evet, buyrun, yoksa geç kalırız,” dedi, başını salladı, sarkıttı, yeniden gözlerini kapadı.

Kutuzov’un uyku taklidi yaptığını zanneden olmuşsa yanılırdı; okuma sırasında burnunun çıkardığı sesler gösteriyordu ki, başkomutan için, plana ya da herhangi bir şeye karşı duyduğu küçümsemeyi göstermek isteğinden çok daha önemli bir şey vardı bunda: Önüne geçilmez, insani bir gereksinimini karşılıyor, gerçekten uyuyordu. Weierother, başını kaşıyacak vakti olmadığından, Kutuzov’a baktı, onun uyuduğuna emin olunca kâğıdı aldı, savaşın planını, başlığı da dahil olmak üzere, tekdüze, yüksek bir sesle okumaya başladı:

“20 Kasım 1805’te Kobelnitz ve Lokobutz açıklarındaki düşman mevzilerine taarruz planı.”

Plan çok karışık, çok zordu. Aslı şöyleydi:

“*Da der Feind mit seinem linken Flügel an die mit Wald bedeckten Berge lehnt und sich mit seinem rechten Flügel längs Kobelnitz und Sokolnitz hinter die dort befindlichen Teiche zieht, wir Gegenteil mit unserem linken Flügel seinen rechten sehr debordieren, so ist es vortleilhaft letzteren Flügel des Feindes zu attakieren, besonders wenn wir die Dörfer Sokolnitz und Kobelnitz im Besitze haben, wodurch wir dem Feind zugleich in die Flanke fallen und ihn auf der Fläche zwischen Schlapanitz und dem Thuerassa – Walde verfolgen können, indem wir dem Defileen von Schlapanitz und Bellowitz ausweichen, welche die feindliche Front decken. Zu diesem Endzwecke ist es nötig... Die erste Kolonne marschiert... die zweite Kolonne marschiert... die dritte Kolonne marschiert...*[412] vs.” Weierother okuyordu. Generaller bu zor planı istemeye istemeye dinliyorlardı. Uzun boylu, sarışın General Buxheuden sırtını duvara dayamış, gözlerini yanan mumlara dikmiş ayakta duruyor, dinlemiyor, hatta dinlediğini sanmalarını bile istemiyor gibi görünüyordu. Tam Weierother’in karşısında, pırıldayan, açık gözlerini ona dikmiş, bir savaşçı tavrı takınmış, dirsekleri ileride, elleri dizlerinde, kalkık bıyıkları ve omuzlarıyla kırmızı çehreli Miloradoviç oturmaktaydı. Gözlerini Weierother’in yüzüne dikmiş ısrarla susuyordu, ancak Avusturya kurmay başkanı sustuğu zaman gözlerini ondan ayırıyordu. Bu arada öteki generallere de ters ters bakıyordu. Ama bu bakışlardan onun planı kabul edip etmediğini, onu beğenip beğenmediğini anlamak mümkün değildi. Üstü resimli altın enfiye

kutusunu köşelerinden hızla çeviren ince parmaklarını, okuma süresince yüzünden kaybolmayan, güneyli Fransızlara özgü ince gülümsemesiyle süzmekteydi. Uzun bölümlerden birinin ortasında enfiye kutusunun hareketini durdurdu, başını kaldırdı, ince dudaklarının kenarlarında görünen tatsız bir nezaketle Weierother'in sözünü kesmek, bir şeyler söylemek istedi, ama Avusturya generali okumasını kesmeden öfkeyle suratını astı; düşüncelerinizi bana sonra söyleyiniz, sonra; siz şimdi lütfen haritaya bakın, dinleyin, der gibi dirseklerini oynattı. Langeron şaşkın bir ifadeyle gözlerini havaya kaldırdı, açıklama bekliyormuş gibi Miloradoviç'in yüzüne baktı; onun ifadesiz bakışlarıyla karşılaşınca gözlerini indirdi, yine enfiye kutusunu çevirmeye başladı.

Kendi kendine söylenir gibi, ama herkesin işitebileceği kadar yüksek sesle, "*Une leçon de géographie,*"[413] dedi.

Przhebyshevsky dikkat kesilmiş, saygılı ama ağırbaşlı bir nezaketle kulağını eliyle eğip Weierother'den yana çevirmişti. Kısa boylu Dohturov alçakgönüllü bir tavırla Weierother'in tam karşısında oturmuş, açık haritanın üzerine eğilerek, planı, kendisi için yabancı olan araziyi dikkatle inceliyordu. İyi anlamadığı sözcüklerle zor köy isimlerini yinelemesini Weierother'e birkaç kez rica etti. Weierother onun isteğini yerine getirdi, Dohturov kaydetti.

Bir saatten fazla süren okuma bitince Langeron, enfiye kutusu elinde, Weierother'e de, kimseye de bakmaksızın böyle bir planı gerçekleştirmenin güç olduğunu anlattı: Burada, düşmanın durumunun açık farz edildiğini, halbuki bu durumun bizim için belirsiz olabileceğini, çünkü düşmanın hareket halinde bulunduğunu söyledi. Langeron'un itirazları esaslıydı ama belliydi ki bu itirazların amacı, planını okullu çocuklara okur gibi öyle kendinden emin okuyan General Weierother'e yalnızca budalalarla değil de savaş konularını ona bile öğretebilecek insanlarla çalıştığını hissettirmek isteğiydi. Weierother'in tekdüze sesi kesilir kesilmez Kutuzov değirmen çarklarının uyutucu gürültüsünün kesilmesiyle uyanan bir değirmenci gibi gözünü açtı, Langeron'un söylediklerine kulak verdi, sonra, sanki, "Ha, hâlâ siz o saçma sapan şeylerden konuşuyorsunuz!" der gibi hemen gözlerini kapadı, başını daha aşağı düşürdü.

Langeron, Weierother'in askerî konulardaki güvenini olabildiğince kırmaya çalışarak, Bonaparte'ın saldırıya uğramayacağını, tersine saldırıya geçeceğini, bu yüzden de bütün bu planı boşa çıkaracağını kanıtlamaya çalışıyordu. Bu tür karşı çıkışlara önceden hazırlanmış olan Weierother, ne

söylerse söylesinler bunlara sert, küçümseyici bir gülümsemeyle yanıt veriyordu.

“Eğer bize karşı saldırıya geçebilseydi, bunu bugün yapardı,” dedi.

Langeron, “Demek ki, siz onun güçsüz olduğunu sanıyorsunuz?” dedi.

Weierother, kendisine kocakarı ilaçları tavsiye edilen bir doktor gülümsemesiyle, “Eğer kırk bin askeri varsa, çoktur,” diye yanıt verdi.

Langeron ince, alaycı bir gülümsemeyle, “Şu halde o bizim saldırımızı bekleyerek kendi sonuna doğru yürüyor,” dedi, yanındaki Miloradoviç’e onay beklercesine baktı.

Fakat belli ki, Miloradoviç’in o sırada en az düşündüğü şey, generallerin tartıştıkları şeydi.

“*Ma foi*,”[414] dedi, “ne olup biteceğini yarın savaş meydanında görürüz.”

Weierother gülümsedi; bu karşı çıkışlar anlamsız geliyordu ona, ne de olsa yalnız kendisi değil, imparator hükümdar da plandan emindiler.

“Düşman ateşlerini söndürdü, karargâhından artsız arasız bir gürültü işitiliyor,” dedi, “bu ne demek? Ya çekiliyor, ki yegâne korkacağımız şey de budur, yahut da mevzi değiştiriyor (gülümsedi). Hatta Turas’ta mevzi tutmasa bile bizi sadece bir yığın külfetten kurtarmış olur. Aldığımız bütün önlemler, en küçük ayrıntılarına kadar, olduğu gibi aynen kalır.”

Kuşkularını anlatabilmeyi çoktandır bekleyen Prens Andrey, “Nasıl olacak bu?” diye sordu.

Kutuzov uyandı, ağdalı ağdalı öksürdü, generallere göz gezdirdi.

“Baylar, yarın için, hatta bugün için (çünkü saat bire geliyor) yapılan plan değişemez,” dedi. “Siz bunu dinlediniz, biz hepimiz görevimizi yapacağız. Hem bir savaştan önce... (bir an sustu) iyice bir uyku çekmekten daha önemli bir şey yoktur.”

Kalkacak oldu. Generaller eğilerek selamlaşıp ayrıldılar. Gece yarısını geçmişti. Prens Andrey dışarı çıktı.

Düşüncelerini anlatma fırsatını bulamadığı savaş şûrası, Prens Andrey’de bulanık, endişeli bir izlenim bırakmıştı. Haksız olan kimdi? Weierother’le Dolgorukov mu, yoksa saldırı planını doğru bulmayan Langeron ve ötekilerle Kutuzov mu; bilmiyordu. “Fakat Kutuzov’un kendi düşüncelerini hükümdara doğrudan doğruya söyleyebilmesi mümkün değil miydi? Başka türlü de yapılamaz mıydı? Saray adamları ve onların kişisel düşünceleri yüzünden on binlerce insanın hayatı benim, benim hayatım tehlikeye mi düşmeli?” diye düşündü.

“Evet, yarın beni öldürebilirler,” diye devam etti. Bu ölüm düşüncesiyle anılar, tanıdıklar canlandı gözünde, babası ve karısıyla ayrıldıkları anı hatırladı, karısıyla ilk seviştikleri günleri, onun gebeliğini hatırladı, hem ona, hem kendine acıdı. Nesvitski ile birlikte oturduğu köy evinden sinirli, yumuşamış ve heyecanlı bir halde çıktı, evin önünde dolaşmaya başladı.

Gece sisliydi, sisin arasından ay ışığı gizemli bir şekilde sızıyordu. “Evet, yarın, yarın!” diye düşünüyordu. “Yarın belki, her şey bitecek benim için; bütün bu anılar yok olacak, bütün bu anıların artık benim için hiçbir anlamı kalmayacak. Yarın belki, hatta kesin, bunu hissediyorum, neler yapabileceğimi göstermeye, sonunda, ilk kez, fırsat bulacağım.” Savaşı, onun kaybedilişini, savaşın bir noktaya toplanışını, bütün komutanların şaşkınlığını aklından geçirdi. İşte o mutlu an, o kadar uzun zamandır beklediği Toulon,[415] sonunda, kendini ona gösteriyor. Düşüncelerini hem Kutuzov’a, hem Weierother’e, hem de imparatorlara, açık, kesin olarak söylüyor. Hepsi onun düşüncelerinin doğruluğu karşısında şaşıp kalıyor, ama hiç kimse bunları gerçekleştirmeye yanaşmıyor ve işte o bir alay, bir tümen alıyor, planına kimsenin karışmamasını şart koşuyor, tümenini kesin sonuç alacağı noktaya sürüyor ve zaferi tek başına kazanıyor. “İyi ama ya ölüm ve acılar?” diye başka bir ses soruyor. Ama Prens Andrey bu sese yanıt vermiyor, başarılarına devam ediyor: “İkinci çarpışmanın planı yalnız kendisi tarafından yapılıyor. Kutuzov’un yanında ordu mülhakı unvanını taşıyor ama bütün işleri tek başına yapıyor. Sonraki savaşı tek başına kendisi kazanmış. Kutuzov değiştiriliyor, kendisi tayin ediliyor... “Peki, ya sonra?” diye öteki ses tekrar soruyor. “Peki, ya sonra, eğer bütün bunları yapmadan önce on kere yaralanmaz, ölmez yahut aldatılmazsam, bütün bunlardan sonra ne olacak?” “Eh, sonra...” diye Prens Andrey kendi kendine yanıt veriyor, “ne olacağını bilmiyorum, bilmek istemiyorum, bilemem de; ama bunu istiyorsam, şan, şeref istiyorsam, ünlü olmak, herkesin sevgilisi olmak istiyorsam, bunu istediğim için, yalnız bunu istiyorum, yalnız bunun için yaşıyorum diye, suçlu değilim. Evet, bir bunun için! Bunu hiçbir zaman, hiçbir kimseye söyleyemem ama Tanrım! Şeref, şan kadar, insanların beni sevmesi kadar, hiçbir şeyi sevmiyorsam ne yapayım? Ölüm, yara, ailemi kaybetmek, hiçbir şey beni korkutmuyor. Pek çok insan, benim için ne kadar değerli olurlarsa olsunlar (baba, kız kardeş, eş, benim için en değerli insanlardır) ve bu ne kadar korkunç, doğaya aykırı görünürse görünsün, ben onların hepsini, insanlar üzerindeki zaferin uğruna, tanımadığım, tanıyamayacağım insanların beni sevmeleri, işte bu

insanların aşkı, bir dakikalık şan ve şeref uğruna şimdi feda ederim,” diye Kutuzov’un avlusunda geçen konuşmalara kulak kulak vererek düşünüyordu. Ortalığı toplayan emir erlerinin sesleri geliyordu. Bir ses (herhalde arabacının sesi) Prens Andrey’in tanıdığı ve Kutuzov’un Tit diye çağrılan yaşlı aşçısını kızdırıyor, “Tit, hey, Tit!” diyordu.

“Eeeh,” diye yanıt verdi ihtiyar.

Alaycı, “Tit, buğday döv git!” dedi.

“Tuh, canın cehenneme”” diye hizmetçilerin, emir erlerinin kahkahalarıyla bastırılan bir ses yükseldi.

“Hem ne olursa olsun, ben, yalnızca, bütün insanlar üzerinde zafer kazanmış olmayı seviyorum, buna değer veriyorum, ben, işte şurada, üstümde bu sisin arasından yükselen o gizemli güce, o şan ve şerefe bağlıyım.”

412 (Alm.) Düşman sol kanadıyla ağaçlık tepelere dayandığı, sağ kanadıyla da Kobelnitz-Sokolnitz boyunca oradaki bataklıkların gerisine yayıldığı, biz de özellikle sol kanadımızla onun sağ kanadından üstün olduğumuz için, aynı zamanda düşman cephesini, Schlapanitz-Bellowitz arasında örten dar boğazlardan da sakınarak bize düşman koltuk hattına düşmek, onu Schlapanitz ile Tihueratsa ormanı arasındaki ovada kovalamak olanağını verecek olan Sokolnitz ve Kobelnitz köylerini de özellikle işgal ederek düşmanın bu kanadına taarruz etmek bizim için uygundur. Bu amaçla zaruri olan... Birinci kol ilerler... İkinci kol ilerler... Üçüncü kol ilerler...

413 Bir coğrafya dersi.

414 Gerçekten...

415 Bonaparte’ın yıldızı Toulon’da parlamaya başlamıştı. (Ç.N.)

XIII

Rostov o gece süvari takımıyla birlikte Bagration Müfrezesi'nin önündeki koltuk hattında bulunuyordu. *Hussar*'lar ikişer ikişer bir hat halinde yayılmışlardı; ağır uykusunu dağıtmaya çalışarak bu hat boyunca dolaşıyordu. Arkasında bizim ordunun sis içinde, belli belirsiz yanan ateşlerinin görkemli ışıkları görünüyordu; ilerisinde sisli bir karanlık vardı. Rostov bu sisli uzaklara gözlerini dikiyor ama hiçbir şey görmüyordu: Görüntü kâh kurşunileşiyor, kâh kararıyordu; kâh düşmanın bulunduğu yerde sanki ateşçikler parıldıyor; kâh ona, bunlar kendi gözünün kıvılcımlarından başka bir şey değildir gibi geliyordu. Gözleri kapanıyor, hayalinde kâh hükümdar, kâh Denisov, kâh Moskova anıları beliriyor, gözlerini hemen yeniden açıyor, önünde, yakınında, bindiği atın başıyla kuyruklarını, bazen de atlı adam yakınlarından geçtiği zaman, *hussar*'ların kara şekillerini, uzaklarda hep o aynı sisli karanlığı görüyordu. "Neden olmasın? Tabii ki olabilir," diye düşünüyordu, "hükümdar beni gördüğü zaman, her subaya verebileceği gibi, bir görev verir, der ki: 'Git, orada ne var, ne yok öğren.' Kimi subayları böyle tesadüfen tanıyıp kendine yakın kıldığı hakkında pek çok şey anlatıyorlar. Beni kendine yakın kılsa ne olur? Ah, onu nasıl korurdum, ona bütün gerçekleri nasıl söylerdim, aldatıcıların maskelerini nasıl yırtardım!" Rostov, hükümdara karşı sevgisini, bağlılığını canlı canlı hayal edebilmek için de yalnız zevkle öldürdüğü değil, onun gözleri önünde tokatladığı bir düşmanı ya da bir Alman hainini de düşündü. Ansızın uzak bir haykırış Rostov'u uyandırdı, silkindi, gözlerini açtı.

"Neredeyim! Ha, hatta: Parola, işaret: araba oku, Olmütz. Ne yazık, yarın bizim süvari bölüğü ihtiyatta kalacak..." diye düşündü. "Dövüşe katılmayı istediğimi söylerim. Hükümdarı yeniden görmek için bu belki biricik çaredir. Evet, nöbetin değişmesine çok bir şey kalmadı. Bir kez daha dolaşırım, döner dönmez generale giderim, ona rica ederim." Eyerin üstünde toplandı, *hussar*'ları bir kez daha dolaşmak için atını sürdü. Ortalık aydınlanmış gibi geldi ona. Sol tarafta aydınlık bir tatlı iniş görünüyordu, bunun karşısında da duvar gibi yalçın görünen siyah bir tepe. Bu tepede beyaz bir leke vardı ki bunun ne olduğunu Rostov bir türlü anlayamadı: Ormanda ayın aydınlattığı bir açıklık mıydı, yoksa erimemiş bir kat

tabakası mı, yoksa beyaz evler mi? Hatta ona öyle geldi ki bu beyaz lekede bir şey kımıldanıyor. “Bu leke kar olacak, *une tache*,”[416] diye düşündü.

“Nataşa, kız kardeşim, kara gözlü... Na... taşacık (Hükümdarı gördüğümü ona söylediğim zaman amma da şaşacak ha!) Nataşacık... al sana taşçık...” Rostov’un uyuklayarak yanından geçtiği bir *hussar*’ın sesi duyuldu: “Sağ tarafa komutanım, burada fundalık var.” Rostov atın yelesine kadar düşmüş başını kaldırdı, *hussar*’ın yanında durdu. Genç çocuklara özgü uykusu bir türlü yakasını bırakmıyordu. “Yahu, şey, ne düşünüyordum, unutmamalı. Hükümdarla nasıl konuşacağımı mı? Hayır, bu değil; bu yarına. Evet, evet! Nataşacık, hücum ettik sanacağız... yanacağız. Kim? *Hussar*’lar. *Hussar*’ın bıyığı var... Tverskaya Caddesi’nde bu bıyıklı *hussar* gidiyordu, Guriyev’in evi karşısında ben yine onu düşünüyordum... Yaşlı Guriyev... Eh! Babayiğit çocuktur Denisov! Bütün bunlar saçma şeyler. Şimdi önemli olan, hükümdar burada. Nasıl da bana baktı, bir şeyler söylemek istedi, ama cesaret edemedi... Hayır, cesaret edemeyen benim. Canım bütün bunlar saçma, önemli olan şey, ben gerekli bir şeyler düşündüm, bunu unutmamalı, evet. Na-taşa, ya-nacağız, evet, evet, evet. Peki.” Başı yeniden atın boynuna düştü. Ansızın ona, üzerine ateş ediyorlarmış gibi geldi. “Ne? Ne? Ne?.. Doğrayın! Ne?” diye uyanarak söylendi. Rostov gözlerini açtığı zaman ilerisinden, düşmanın bulunduğu yerden yüzlerce sesin uzayan gürültüsünü işitti. Kendi atıyla yanında duran *hussar*’ın atı kulaklarını bu sese dikti. Seslerin geldiği yerde bir kıvılcım yanıp söndü, sonra bir tane daha ve bütün Fransız hatları boyunca dağda ateşler yandı, sesler gitgide güçlendi. Rostov, Fransızca konuşmalar işitiyor ama onları birbirinden ayırt edemiyordu. Sesler çok uğuldamaktaydı: “Şimdi, aaa! Rrrrr!” diye bir şeyler duyuluyordu.

Rostov yanında duran *hussar*’a döndü:

“Bu da ne? Sen ne düşünüyorsun? Bütün bu sesler düşman tarafından geliyor, değil mi?”

Hussar yanıt vermedi.

Rostov uzun süre bekledikten sonra yeniden sordu:

“Ne oluyor, duymuyor musun?”

Hussar isteksizce yanıt verdi:

“Kim bilir neyin nesi, komutanım.”

“Geldiği yöne bakılırsa düşman olacak?” dedi Rostov.

Hussar, “Belki düşmandır, belki öyle bir şey,” dedi. “Gece işi.” Sonra altında kıpırdayan atına bağırdı: “Hadi! Kendine gel!”

Rostov'un atı da telaşlıydı, seslere kulak kabartıp gözlerini ateşlere dikerek ayağını donmuş toprağa vuruyordu. Seslerin gürültüsü gittikçe hızlanıyor, hızlanıyor, ancak birkaç bin kişilik bir ordunun çıkarabileceği bir uğultu içinde eriyordu. Ateşler, herhalde, Fransız ordugâhının hatları boyunca durmadan yayılıyordu. Artık Rostov'un uykusu kaçmıştı. Düşman ordusundaki sevinçli zafer haykırışmaları onu uyandırmıştı: *Vive l'empereur, l'empereur!*[417] artık Rostov açıkça işitiyordu.

Yanında duran *hussar*'a, "Uzakta değil," dedi, "derenin ötesinde olacak, değil mi?"

Hussar içini çekti, öfkeyle öksürmeye koyuldu. *Hussar*'ların tuttuğu hat boyunca süratli giden süvarilerin nal sesleri duyuldu; ansızın gecenin sisleri arasından bir *hussar* çavuşunun silueti kocaman bir fil gibi yükseldi.

Rostov'a yaklaşan çavuş, "Komutanım," dedi, "generaller!"

Rostov hat boyunca gelen birkaç atlıya doğru, ateşlerle sesleri gözden kaçırmayarak, çavuşla birlikte ilerledi. Bunlardan biri beyaz bir ata binmişti. Prens Bagration, Prens Dolgorukov'la, yaverleriyle birlikte düşman ordusundaki bu acayip ateş, haykırış olayını incelemeye çıkmışlardı. Rostov Bagration'a yaklaşarak raporunu verdi, sonra generallerin konuştuklarına kulak kabartarak yaverlerin arasına katıldı.

Dolgorukov, Bagration'a seslenerek, "İnanın," diyordu, "bu kurnazlıktan başka bir şey değil: Geri çekildi, bizi aldatmak için de artçılarına ateş yakmalarını, gürültü etmelerini emretti."

"Pek de öyle değil," dedi Bagration, "ben daha akşamdan onları o tepede görmüştüm, eğer gitseydiler, oradan da çekilirlerdi. Subay bey," diyerek Rostov'a döndü, "düşmanın koltuk harçları hâlâ orada mı?"

Rostov, "Akşama kadar oradaydılar ama şimdi bilemem, Ekselans. Emrederseniz *hussar*'larla gideyim," dedi.

Bagration durdu, yanıt vermedi, sisin içinde Rostov'un yüzünü görmeye çalıştı. Bir süre sustuktan sonra, "Hadi öyle olsun, bir bakın," dedi.

"Baş üstüne."

Rostov atını mahmuzladı, Çavuş Fedçenko'yla iki *hussar*'a daha seslendi, kendini takip etmelerini emretti, sonra hâlâ süren seslerin yönüne, dağın eteğine doğru süratliye kalktı. Oraya, kendinden önce hiç kimsenin varmadığı o gizemli, tehlikeli, sisli uzaklıklara, üç *hussar*'la bir başına gitmekten Rostov hem dehşet, hem de sevinç duyuyordu. Bagration tepeden ona bağırarak, dereden öteye geçmemesini söyledi. Ama Rostov onun sözlerini duymamazlığa geldi; çalıları ağaç, hendekleri de insan sanıp

boyuna aldanarak ve bu yanılmalarının nedenlerini boyuna kendi kendine açıklayarak durmadan daha, daha ilerilere gitti. Bayır aşağı süratiyle inince artık ne bizimkileri ne de düşmanın ateşlerini görür oldu ama Fransızların haykırışlarını daha açık işitmeye başladı. Vadide en ileride ırmağa benzeyen bir şeyler gördü. Ama başka silah atılmadı.

Rostov, ancak Bagration'a yaklaşırken atını yine dörtnala kaldırdı, eli şapkasının güneşliğinde, ona yaklaştı.

Dolgorukov, hâlâ Fransızların çekildikleri, sadece bizi aldatmak için ateş yaktıkları görüşünde ısrar ediyordu.

Rostov onlara yaklaştığı zaman Dolgorukov, "Bu neyi kanıtlar?" diyordu. "Hem geri çekilmiş, hem de istinat karakolları bırakmış olabilirler."

Bagration, "Hepsinin gitmediği besbelli Prens," dedi. "Yarın sabaha, yarın her şeyi öğreniriz."

Rostov eğilerek, eli güneşliğinde, yaptığı yolculuktan, özellikle kurşun seslerinden gelen bir sevinç gülümsemesine engel olamayarak raporunu verdi:

"Dağda, destek karakolu akşamki yerinde duruyor. Ekselans."

Bagration, "Peki peki," dedi. "Teşekkür ederim, bay subay."

Rostov, "Ekselans," dedi, "izninizle sizden bir ricada bulunacağım."

"Ne gibi?"

"Yarın bizim süvari bölüğümüz ihtiyatta kalıyor, birinci bölüğe geçirilmemi rica etmeme izin veriniz."

"Soyadınız?"

"Kont Rostov."

"Ya, peki, benim yanımda emir subayı kal."

Dolgorukov, "İlya Andreyiç'in oğlu mu?" dedi.

Ama Rostov ona yanıt vermedi.

"Demek, ümit edebilirim Ekselans."

"Ben emir veririm."

"Yarın beni bir görevle hükümdara gönderebilir," diye düşündü Rostov. "Tanrı'ya şükür!"

Düşman ordusundaki hareketlilik, ateşler, Napoléon' un günlük emrinin kıtalara okunduğu sırada bizzat imparatorun açık ordugâhlarını atlı olarak dolaşması yüzündendi. Askerler, imparatoru görür görmez, samandan

meşaleler yakmışlar, “*Vive l’empereur!*” haykırışlarıyla ona doğru koşmuşlardı. Napoléon’un günlük emri şöyleydi:

> “Askerler! Avusturya Ulm ordusunun öcünü almak için Rus Ordusu size karşı çıkıyor: Bunlar, sizin Hollabrun’da ezdiğiniz, sonra buraya kadar kovaladığınız taburlardır.
>
> “Bizim tuttuğumuz mevziler pek güçlüdür, onlar benim sağımı çevirmeye çalışırken, bana yanlarını açacaklar! Askerler! Taburlarınızı ben idare edeceğim. Her zamanki cesaretinizle düşman safları arasında kargaşa çıkarırsanız, ben de kendimi ateşten uzak tutmuş olacağım ama zaferden bir an bile şüpheye düşerseniz, imparatorunuzun darbe aldığını göreceksiniz. Halkımızın onuru, Fransız piyadesinin şerefi söz konusu ise, zaferden şüphe edilemez.
>
> “Yaralıları taşımak bahanesiyle saflar seyreltilmesin, her birimiz, bizim milletimize karşı bunca büyük bir kinle hareket eden şu İngiltere aylıkçılarını yenmek gerektiğine inansın.
>
> “Bu zafer, seferi sona erdirecektir; biz kışlaklarımıza dönebileceğiz, Fransa’da kurulmakta olan yeni ordular orada bize katılacak ve o zaman benim yapacağım barış, halkıma, size, bana layık olacak.
>
> Napoléon.”

416 Leke.
417 Yaşasın imparator.

XIV

Sabahın saat beşinde ortalık hâlâ adamakıllı karanlıktı. Merkez kıtaları, ihtiyatlar, Bagration’un sağ kanadı henüz hareketsiz duruyordu, ama sol kanatta Fransızların sağ kanadına saldırarak onları, plana göre, Bohemya Dağları’na atmak için bayırdan aşağı en önce inme görevini alan piyade, süvari, topçu kolları kımıldanmaya, geceledikleri yerlerden kalkmaya başlamışlardı. Çerçöple yakılan ateşlerin dumanı gözleri kör ediyordu. Soğuktu, karanlıktı. Subaylar acele acele çay içiyor, kahvaltı ediyorlardı, askerler peksimetlerini kemiriyor, ısınmak için oldukları yerde tepiniyor, odunların arasına kulübe parçalarını, iskemleleri, masaları, tekerlekleri, küçük tekne ve fıçıları, taşınması mümkün olmayan gereksiz her şeyi atarak ateşlerin başında toplaşıyorlardı. Avusturya kolbaşıları Rus kıtaları arasında dolaşıyor, habercilik görevi görüyorlardı. Bir alay komutanının çadırı yanında bir Avusturya subayı görünür görünmez alay kaynaşmaya başlıyordu: Askerler ateşlerin başından koşarak uzaklaşıyor, pipolarını çizmelerinin konçlarına sokuyor, torbaları arabalara yüklüyor, silahlarını alıyor, sıraya giriyordu. Subaylar düğmelerini ilikliyor, kılıçlarını, çantalarını kuşanıyor, bağırarak safları dolaşıyor, nakliyecilerle emir erleri ağırlık arabalarını koşuyor, yüklüyor, bağlıyorlardı. Yaverler, alay, tabur komutanları atlarına biniyor, haç çıkarıyor; geciken nakliyecilere son emir, işaret ve talimatlarını veriyorlardı; yere çarpan binlerce ayağın tekdüze sesi duyuluyordu. Kendilerini çevreleyen insanlardan, dumandan, kalınlaşan sisten ne çıktıkları ne de ayak bastıkları yeri görerek ilerliyorlardı.

Yürüyüşte asker, alayının içinde, tıpkı gemisiyle çevrili, kayıtlı, gemisiyle sürüklenen bir gemici gibidir. Ne kadar uzağa giderse gitsin, hangi acayip, belirsiz ve tehlikeli enlem dairesine açılırsa açılsın çevresinde gemicinin her zaman, her yerde, aynı güverteler, aynı direkler, halatlar olduğu gibi, aynı yoldaşlar, aynı saflar, aynı Başçavuş İvan Mitriç, aynı alay köpeği Juçka, aynı amirler vardır. Gemisinin hangi enlem dairesinde bulunduğunu asker nadiren bilmek ister ama savaş günü, kesin ve tantanalı bir şeyin yakınlaşmasıyla çınlayan ve onlarda alışmadıkları bir merak uyandıran, hepsi için bir olan sert uyarı, Tanrı bilir nasıl, nereden, kıtanın gizli dünyasında işitilir. Askerler, savaş günü kendi alaylarının işlerinden

heyecanla sıyrılmaya uğraşır, kulak kabartır, çevreye göz gezdirir, neler olup bittiğini öğrenmeye çalışırlar.

Sis o kadar kalınlaştı ki şafak söktüğü halde on adım öteyi görmek mümkün değildi. Çalılar, kocaman ağaçlar gibi, düzlüklerse uçurumlu, yamaçlı görünüyordu. Her yerde, her tarafta, on adım ötedeki görünmez bir düşmanla karşılaşmak mümkündü. Ama bahçelerin, çitlerin yanından geçerek uzun zaman hep o sisin içinde yürüdüler, düşmanla karşılaşmadılar. Tersine, önlerinde, arkalarında, kendileriyle aynı yönde bizim Rus kollarının ilerlediğini öğreniyorlardı. Kendi gittiği yere, yani neresi olduğu bilinmeyen yere, bizimkilerden daha birçok, pek çok kimsenin de gittiğini öğrenmek içlerinin rahatlatıyordu.

“Hele bak, Kursklular da geçti,” diye konuşuluyordu.

“Vay canına, bizim asker buraya amma da yığılmış ha! Akşam baktım, ateşler yanınca bir uçtan bir uca görünmüyor, sanki Moskova!”

Kol komutanları sıralara yaklaşmıyor, askerlerle konuşmuyordu ama (kol komutanlarının, savaş şûrasında, görmüş olduğumuz gibi, canları sıkkındı, yapılmakta olan işten memnun değillerdi, bundan dolayı da yalnız verilen emirleri yerine getiriyor, askerleri neşelendirmeye çalışmıyorlardı) buna karşın, askerler her zaman olduğu gibi savaşa, özellikle saldırı savaşına neşeyle gidiyorlardı. Ama bir saat kadar hep kalın bir sisin içinde yürüdükten sonra kıtaların büyük bir kısmı durmak zorunda kaldı ve yavaş yavaş ortaya çıkan düzensizlik ve kargaşanın kötü etkisi saflar arasında yayılmaya başladı. Bu etki nasıl yayılır, bunu açıklamak çok güç ama şüphesiz olan şu ki, çok doğru ve çabuk yayılır, tıpkı suyun çukurda yığıldığı gibi, fark edilmez, önüne geçilemez biçimde. Eğer Rus Ordusu müttefiksiz, bir başına olsaydı bu panik havasının genele yayılması için belki de daha bir hayli zaman geçerdi ama şimdi düzensizliğin nedenini büyük bir rahatlık ve doğallıkla sersem Almanlara yükleyerek, herkes “sucukçuların” yaptıkları muzır bir kargaşanın meydana gelmekte olduğuna emindi.

“Ne diye durdular, ha, yol mu tıkalı? Yoksa Fransız’a mı rastladılar?

“Yoo, bir şey işitildiği yok, öyle olsa çoktan çatırtı başlardı.”

“İki ayağımızı bir pabuca soktular, yola çıkardılar, boş yere getirip kırın ortasında bıraktılar, hep o kahrolası Almanlar karıştırıyor işi, o sersem şeytanlar!”

“Öyle, öyle, ben olsam onları öne sürerdim. Yoksa vallahi, hep arkaya yığılıp kalırlar. Şimdi işin yoksa aç açına burada kakıl kal.”

Bir subay, “Oradakiler çabuk olmayacaklar mı daha? Süvariler yolu tıkamış diyorlar,” dedi.

Bir başkası, “Ah, lanet Almanlar, kendi topraklarını tanımıyorlar,” dedi.

Yaklaşan bir yaver, “Siz kaçıncı tümendensiniz?” diye haykırdı.

“On sekizinci.”

“Öyleyse burada ne arıyorsunuz? Sizin çoktan ileride olmanız gerekirdi, şimdi artık akşama kadar varamazsınız.”

Subay, “İşte sana aptalca bir talimat, ne yaptıklarını kendileri de bilmiyorlar,” diyerek uzaklaştı.

Sonra bir general geldi, Rusça olmayan bir dille öfkeli, bir şeyler haykırdı.

Bir asker uzaklaşan generali taklit ederek, “Taffa - lafa, ama ne dırlandığını anlayabilirsen anla,” dedi. “Ben onları kurşuna dizerdim, reziller.”

“Yerimizi saat dokuzda almamız emredildi, daha biz yolun yarısına varmadık. İşte emir dediğin böyle olur!” diye dört bir yandan tekrarlandı.

Kıtaların işe başlarkenki enerjileri saçma sapan emirlere ve Almanlara karşı küskünlüğe, öfkeye dönmeye başladı.

Kargaşanın nedeni, sol kanatta giden Avusturya süvarisinin yürüyüşü sırasında yüksek komutanlıkça bizim merkezimizin sağ kanattan çok uzak kaldığı hesap edilmiş ve süvarilere sağ tarafa geçmeleri emri verilmiş olmasıydı. Birkaç bin süvari, piyadenin önüne geçmiş bulunuyor, piyade de beklemek zorunda kalıyordu.

İleride, Avusturyalı bir kol rehberiyle bir Rus Generali arasında anlaşmazlık çıkmıştı. Rus Generali süvarilerin durdurulmasını isteyerek bağırıyordu. Avusturyalıysa suçun kendisinde değil, yüksek komutanlıkla olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Bu sırada da kıtalar sıkılarak, moralleri gitgide bozularak bekliyorlardı. Bir saatlik bekleyişten sonra, sonunda kıtalar ileriye hareket etti, bayır aşağı inmeye başladı. Tepede dağılmaya başlayan sis, kırağıların indiği alçaklarda iyice kalınlaşıyordu. İleride, sisin içinden, bir, bir daha silah sesi geldi, önce düzensiz aralıklarla: tat... tatat... tat, sonra gitgide daha düzenli, daha sık... ve sonunda Goldbah Deresi’nin kıyılarında savaş alevlendi.

Aşağıda, derenin kıyısında düşmana rastlayacaklarını hesap etmeyen, siste onunla apansız burun buruna gelen, yüksek komutanlarından teşvik sözleri duymayan ve artık geç kaldıkları görüşü kıtalarının arasında yayılan ve özellikle, kalın sis tabakasının içinde önlerini arkalarını görmeyen

Ruslar, kıtalarını bulamayarak siste dolaşıp duran komutan ve yaverlerden de zamanında emir alamadıkları için düşmana ağır ağır, tembel tembel ateş ediyor, ilerleyip tekrar duruyorlardı. Bayır aşağı inen birinci, ikinci, üçüncü kollar için iş böyle başladı. Bizzat Kutuzov'un bulunduğu dördüncü kol Pratzen tepelerindeydi.

Aşağıda, savaşın başladığı yerde hâlâ kalın bir sis vardı, yukarıda ortalık ışıklıydı ama ileride olup biten şeyleri görmek hâlâ mümkün değildi. Düşman kuvvetleri, düşündüğümüz gibi bizden on verst ötede miydi, yoksa şuracıkta, şu sis çizgisinin içinde miydi, saat dokuza kadar bunu kimse bilmiyordu.

Sabahın saat dokuzuydu. Sis boydan boya, bir deniz gibi, aşağılarda yayılıyordu ama Schlapanitz köyü önlerinde, Napoléon'un mareşalleriyle çevrili olarak durduğu yükseklikte ortalık iyice aydınlıktı. Tepelerinde açık, masmavi bir gök vardı, güneşin koskocaman küresi, koskocaman, kıpkızıl başı boş bir şamandıra gibi sisin süt denizi üzerinde dalgalanıyordu. Yalnız bütün Fransız kıtaları değil, kurmayıyla birlikte Napoléon'un kendisi de, arkasında mevzi tutup işe başlamayı tasarladığımız derelerin, Sokolnitz ve Schlapanitz köyleri eteklerinin öte tarafında değil, bu tarafında duruyor ve kıtalarımıza o kadar yakın bulunuyordu ki kıtalarımız, çıplak gözle, burada bulunan süvariyi piyadeden ayırt edebilirdi. Napoléon bir Arap atı üstünde ve İtalya seferindeki o mavi kaputuyla mareşallerinin biraz ilerisinde duruyordu. Ta uzaklarda Rus kıtalarının ilerlediği, adeta bir sis denizi içinde yükselen tepelere konuşmadan bakıyor, sel çukurundan gelen silah seslerine kulak kabartıyordu. Bu sırada, zayıf yüzünde henüz hiçbir kas kımıldamıyordu; pırıldayan gözleri bir tek noktaya hareketsiz dikilmişti. Tahminleri doğru çıkmıştı. Rus kıtalarının bir kısmı sel çukuruna, bataklıklara, göllere iniyor, bir kısmı da kendisinin kilit noktası saydığı; saldırmayı tasarladığı Pratzen sırtlarını bırakıyordu. Pratzen köyü yakınındaki iki dağın meydana getirdiği derinlikte, hep sel çukuruna doğru, aynı yönde, süngüleri parıldayarak Rus kıtalarının birbiri peşinden sis denizinde nasıl kaybolduklarını sisin arasından görüyordu. Tahminlerine uygun olarak akşamdan aldığı haberlerden, gece ileri karakollarda duyulmuş olan tekerlek, ayak seslerinden, Rus kıtalarının düzensiz hareketlerinden apaçık anlıyordu ki, müttefikler onu kendilerinden çok ileride sanmaktadırlar; Pratzen yakınlarında ilerleyen Rus Ordusu'nun merkezini teşkil ediyor ve merkez kendisine başarıyla saldırıya geçemeyecek kadar zayıflamıştır. Yine de o hâlâ savaşa başlamıyordu.

Bugün onun için parlak bir gündü; taç giymesinin yıldönümü. Sabaha yakın biraz kestirebilmiş, kendine güvenli, mesut, sağlıklı, neşeli, dinç bir halde atına binip alana gelmişti. Siste zorlukla görünen tepelere gözünü dikmiş, hareketsiz duruyordu; soğuk yüzünde, sevdalı, mutlu bir çocuğun yüzündeki o kendinden emin, hak edilmiş bahtiyarlık edası vardı. Mareşaller onun arkasında duruyor, dikkatini başka tarafa çekmeye cesaret edemiyorlardı. Kâh Pratzen sırtlarına, kâh sisin üzerinde yüzen güneşe bakıyordu.

Güneş sisten büsbütün kurtulup göz kamaştırıcı aydınlığıyla tarlalara yayılınca (savaşa başlamak için bir bunu bekliyormuş gibi) güzel beyaz elinden eldiveni çıkardı, onunla mareşallere işaret etti; işe başlanması için emir verdi. Mareşaller, yanlarında yaverleri olduğu halde çeşitli yönlere doğru atlarını dörtnala sürdüler, birkaç dakika sonra da Fransız Ordusu’nun ana kuvvetleri, solda sel çukuruna doğru inen Rus kıtaları tarafından gitgide boşaltılan Pratzen tepelerine doğru hızla harekete geçti.

XV

Kutuzov saat sekizde atla, aşağı inmiş bulunan Przhebyshevsky, Langeron kollarının yerini alacak dördüncü Miloradoviç kolunun önünde Pratzen'e yöneldi. Baştaki alayın askerleriyle selamlaştı, hareket emri verdi, böylelikle de bu alaya kendisinin komuta etmek niyetinde olduğunu gösterdi. Pratzen köyüne varır varmaz durdu. Prens Andrey başkomutanın maiyetini oluşturan büyük kalabalığın arasında, onun arkasında duruyordu. Çoktan beri beklediği bir anın yaklaştığını gören bir insan ne hale girerse Prens Andrey de kendini öyle heyecanlı, sinirli, aynı zamanda da sakin hissediyordu. Bugün onun Toulon günü ya da Arcole Köprüsü olduğundan bütünüyle emindi. Nasıl gerçekleşeceğini bilmiyor ama buna iyice inanıyordu. Kıtalarımızın yeri, durumu bizim ordumuzdan herhangi bir insan için ne kadar bilinebilirse onca da o kadar biliniyordu. Besbelli, şimdi düşünülmesi bile yararsız kendi stratejik planını unutmuştu. Şimdi, artık Weierother planının içerisinde yer alan Prens Andrey, çıkabilecek aksilikleri düşünüyor, böyle durumlarda alması gerekebilecek ani kararları tartıyordu.

Sol tarafta aşağıdan, sisin içinden, görünmeyen kıtalar arasından silah sesleri duyuluyordu. Prens Andrey savaşın orada yoğunlaşacağını düşünüyordu, "Orada bir engelle karşılaşacak ve ben oraya gönderileceğim," diye geçiriyordu içinden, "bir tugayla, yahut bir tümenle ve işte orada elimde bayrak ileri atılacağım, önüme çıkacak olan her şeyi ezeceğim."

Prens Andrey geçen taburların bayraklarına heyecanlanmadan bakamıyordu. Bayrağa bakarken aklından hep şunlar geçiyordu: Kıtaların önünde belki de işte bu bayrakla yürüyeceğim.

Geceki sisten sabahleyin yükseklerde yalnız, çiy haline gelen bir kırağı kalmıştı ama çukurluklarda sis hâlâ süt beyaz bir deniz gibi yayılıyordu. Kıtalarımızın indiği ve silah seslerinin geldiği soldaki çukurlukta hiçbir şey görünmüyordu. Tepelerin üstünde koyu mavi, berrak bir gök vardı, sağda güneşin kocaman küresi; ileride, uzaklarda, sis denizinin öte kıyısında yükselen ve üzerlerinde olasılıkla düşman ordusunun bulunduğu ağaçlık tepeler görünüyor, orada bir şeyler beliriyordu. Sağda, nal, tekerlek sesleriyle ve arada sırada parlayan süngüleriyle muhafızlar sis mıntıkasına giriyorlardı; solda, köyün gerisinde de tıpkı böyle süvari kitleleri

yaklaşıyor, sis denizine gömülüyordu. İleride, geride piyade ilerliyordu. Başkomutan köyün girişinde duruyor, kıtalar yanından geçiyordu. Bu sabah Kutuzov bitkin ve sinirliye benziyordu. Önünden geçen piyadeler, herhalde ileride bir şey onları alıkoymuş olacak ki emir almadan durdular.

Kutuzov yanına yaklaşan generale öfkeyle seslendi:

“Canım, artık söyleyin de tabur koluna girsinler ve köyü arkadan dolaşsınlar. Ekselans, efendim, nasıl anlamıyorsunuz ki düşmana karşı yürürken böyle tek sıra, köyün sokaklarında uzanmak olmaz.”

“Köyün arkasında toplanmayı düşünmüştüm Ekselans,” diye yanıt verdi general.

Kutuzov acı acı güldü.

“Düşmanın karşısında cephenizi yayınca haliniz hoş olur. Çok hoş.”

“Düşman daha uzakta, Ekselans. Plana göre...”

“Plan,” diye hırçın hırçın bağırdı Kutuzov, “size bunu kim söyledi?... Lütfen size emredileni yapın.”

“Emredersiniz.”

Nesvitski, Prens Andrey’e fısıldadı:

“*Mon cher, le vieux est d’une humeur de chien*.”[418]

Şapkası yeşil tüylü, beyaz üniformalı bir Avusturya subayı dörtnala Kutuzov’un yanına geldi: Dördüncü kolun savaşa başlayıp başlamadığını imparator adına sordu.

Kutuzov ona yanıt vermedi, döndü, gözleri yanında duran Prens Andrey’e ilişti. Bolkonski’yi görünce Kutuzov sanki yaverinin olup bitenlerde kusurunun olmadığını sezmiş gibi, bakışının öfkeli, hınçlı ifadesini yumuşattı, Avusturyalı yavere yanıt vermeyerek Bolkonski’ye seslendi:

“*Allez voir, mon cher, si la troisième division a dépassé le village. Dites-lui de s’arrêter et d’attendre mes ordres*.”[419]

Prens Andrey uzaklaşırken onu durdurdu:

“*Et demandez-lui, si les tirailleurs sont postés*,”[420] diye ekledi, sonra Avusturyalıya yanıt vermeden, kendi kendine, “*Ce qu’ils font, ce qu’ils font*,”[421] diye söylendi.

Prens Andrey emri yerine getirmek için atını sürdü.

Önde giden bütün taburları geçip üçüncü tümeni durdurdu, kollarımızın ilerisinde, gerçekten de, nişancı hattının bulunmadığına şimdi inanmıştı. Alayın önünde bulunan alay komutanı, nişancıları ileri sürmesi için başkomutanın kendisine iletilen emrine çok şaştı. Alay komutanı önünde

başka kıtaların bulunduğundan, düşmanın on verstten daha yakında olamayacağından tamamen emindi. Gerçekten de ileride, öne doğru meyilli ve kalın bir sisle örtülü boş bir araziden başka bir şey görünmüyordu. Prens Andrey, ihmalin hemen telafi edilmesini başkomutan adına emrederek dörtnala geri döndü. Kutuzov hep aynı yerdeydi, ağır vücuduyla kendini eyerin üstüne yaşlı kimseler gibi, gözü kapalı, tembel tembel esniyordu. Kıtalar artık yürümüyordu, silahları ayaklarının ucunda, duruyorlardı.

Prens Andrey'e, "İyi, iyi," dedi, sonra sol kanattaki bütün kollar indiği için hareket etmek zamanının geldiğini söyleyen ve elinde saatini tutan bir generale döndü, esneme arasında, "Daha zamanımız var, Ekselans," dedi, "zamanımız var!" diye yineledi.

Bu sırada Kutuzov'un gerisinde, uzaklarda, alayların "Sağ ol" sesleri duyuldu; bu sesler yürüyen bütün Rus kolları boyunca süratle yakınlaşmaya başladı. Selamlanan adamın hızlı hareket ettiği belliydi. Kutuzov'un önünde durduğu alayın askerleri de bağırmaya başlayınca o da biraz kenara çekildi, yüzünü buruşturarak bakındı. Pratzen'den gelen yolun üzerinde adeta renk renk atlılardan oluşan bir süvari bölüğü ılgayarak geliyordu. İçlerinden ikisi ötekilerin önünde, yan yana dörtnala kalkmışlardı... Biri siyah üniformalı, beyaz sorguçluydu, al bir İngiliz atına binmişti; ötekisi beyaz üniformalıydı, yağız bir atın üstündeydi. Bunlar maiyetleriyle iki imparatordu. Kutuzov, duran kıtalara cephedeki yaşlı bir asker yapmacığıyla "hazır ol" kumandasını verip imparatoru askerce selamlayarak ona yaklaştı. Bütün şekli, tavrı ansızın değişmişti. Bir emir kulu, hiçbir şeyi sorgulamayan biri gibi görünüyordu. İmparator Aleksandr'da, besbelli tatsız bir hayret uyandıran yapmacıklı bir saygıyla ona yaklaştı, selam durdu.

İmparatorun genç, sağlıklı yüzü hoşnutsuzlukla gerildi. Bolkonski'nin onu ülke dışında ilk gördüğü yer olan Olmütz Meydanı'ndakine göre, bugün, rahatsızlığından sonra biraz zayıftı ama kül rengi güzel gözlerinde yine o haşmetle tatlılığın büyüleyici birleşimi, ince dudaklarında yine o güçlü ifadeler ve hepsinin üstünde saf, günahsız bir gençlik görünümü vardı.

Olmütz teftişinde daha görkemliydi, burada daha neşeli, enerjili. Bu üç versti dörtnala geçmekten yüzü biraz kızarmıştı, atını durdurup yorgunca içini çekti, maiyetinin kendisininki gibi genç, heyecanlı yüzlerine göz gezdirdi. Çartorijski, Novosiltsev, Prens Volkonski, Stroganov ve ötekiler, hepsi gösterişli giysileriyle, neşeli, genç, hafifçe terlemiş atlarının üstünde, birbirleriyle konuşarak, gülümseyerek hükümdarın arkasında durdular.

İmparator François, kırmızı ve uzun yüzlü bir gençti; yağız aygırın üzerinde dimdik oturuyor, dikkatle, sakin, çevresine göz gezdiriyordu. Beyaz üniformalı yaverlerinden birini çağırdı, bir şeyler sordu. Prens Andrey onun huzuruna çıkışını hatırlayıp gizlemeyi başaramadığı gülümsemeyle, “Saat kaçta yola çıktıklarını soruyor kesin,” diye düşündü. İmparatorların maiyetinde muhafız ve ordu alaylarından seçilmiş, Rus, Avusturyalı babayiğit emir erleri bulunuyordu. Seyisler, haşaları işlemeli, güzel yedek Çar atlarını tutuyorlardı. Açılan bir pencereden, havasız bir odaya birdenbire taze bir kır havası esmiş gibi, neşesiz Kutuzov karargâhında da bu dörtnala gelmiş parlak gençlerden, gençlik, enerji ve başarıya güven havası esmişti.

İmparator Aleksandr, Kutuzov’a seslenerek, telaşla, “Ne o, siz başlamıyor musunuz Mihail Lationoviç?” dedi, bir yandan da İmparator François’ya göz attı.

Kutuzov, “Bekliyorum efendimiz,” diye saygıyla eğilerek yanıt verdi.

İmparator hafifçe yüzünü buruşturarak duymamış gibi kulak kabarttı.

Kutuzov, “Bekliyorum, efendimiz,” diye yineledi. (Prens Andrey, Kutuzov’un bu “bekliyorum”u söylerken üst dudağının doğal olmayan bir şekilde titrediğini fark etti.) “Henüz bütün kollar toplanmadı, efendimiz.”

Hükümdar iyice işitmiş ama bu yanıt belli ki hoşuna gitmemişti; geniş omuzlarını silkti, yanında duran Novosiltsev’e, Kutuzov’dan şikâyet eder gibi bir göz attı.

“Ama biz bir talimhanede değiliz ki bütün alaylar gelmeden geçide başlanmasın, Mihail Lationoviç,” diyen hükümdar, bahse katılmaya değilse de söyleneni dinlemeye davet ediyormuş gibi yeniden İmparator François’nın gözlerine baktı ama François dinlemiyor, çevresine göz gezdirmeye devam ediyordu.

Kutuzov, yine duyulmama olasılığını ortadan kaldırmak istiyormuş gibi çınlayan bir sesle, “Ben de işte bunun için başlamıyorum ya efendimiz,” dedi ve yüzünde yine bir şey titredi, “işte bunun için başlamıyorum ya efendimiz, çünkü ne resmi geçitteyiz ne de talimhanede,” diye açık, tane tane yineledi.

Hükümdarın bir anda birbirlerine bakışan maiyetinin yüzlerinde ayıplama, hoşnutsuzluk ifadeleri belirdi. Bu yüzler, “Ne kadar yaşlı olursa olsun böyle, böyle konuşmayacaktı,” diyordu.

Hükümdar, daha başka bir şey söylemeyecek mi, diye bekleyerek ısrarla, dikkatle Kutuzov’un gözüne baktı. Ama Kutuzov da başını saygıyla

eğmiş, bekliyor görünüyordu. Sessizlik bir dakika kadar sürdü. Kutuzov başını kaldırıp yeniden eski edasını, dar kafalı, muhakeme etmeyen ama itaat eden bir general edasını takınarak, “Yine de, eğer emir buyurursanız efendimiz,” dedi. Atını sürdü, kol komutanı Miloradoviç’i yanına çağırıp saldırı emrini bildirdi.

Kıtalar yeniden kımıldadı, Novgorod Alayı’nın iki taburuyla Apşeron Alayı’nın bir taburu hükümdarın önünden geçmeye başladılar.

Apşeron Taburu geçerken Miloradoviç kaputsuz, üniformalı, nişanlar içinde ve yana eğdiği kocaman sorguçlu şapkasıyla, marş marşla ileri sürdü, babayiğitçe selam vererek atını hükümdarın önünde durdurdu.

İmparator ona, “Tanrı yardımcınız olsun, general,” dedi.

O, “*Ma foi sire, nous ferons ce qui sera dans notre possibilité, sire*,”[422] diye neşeyle yanıt verdi ve bu kötü Fransızcasıyla hükümdarın maiyeti arasında küçümseyici bir gülüşmeye neden oldu.

Miloradoviç atını doludizgin çevirdi, hükümdarın az gerisinde yer aldı. Hükümdarın varlığıyla heyecanlanan Apşeronlular, çevik adımlarla imparatorlarla maiyetlerinin önünden geçtiler.

Silah seslerinden, kavgayı beklenişten, babayiğit Apşeronluların, bu Suvorov zamanındaki arkadaşlarının manzarasından hükümdarların varlığını unutacak kadar heyecanlanmış görünen Miloradoviç kendinden emin, neşeli bir sesle, “Çocuklar!” diye haykırdı. “Çocuklar, bu zapt ettiğiniz ilk köy olmayacaktır!”

“Elimizden geleni yapacağız,” diye bağırdı askerler.

Hükümdarın atı bu beklenmedik haykırmayla yana doğru sıçradı. Onu Rusya’daki teftişlerden bu yana taşıyan bu at, burada, Austerlitz Meydanı’nda, ne bu silah seslerini ne İmparator François’nın yağız aygırıyla komşu oluşunu ne de binicisinin o gün konuştuğu, hissettiği şeyleri anlıyor, tıpkı talimhanede olduğu gibi kulaklarını silah seslerine dikmiş, süvarisinin sol ayağının dalgın vuruşlarına dayanıp onu taşıyordu.

Hükümdar gülümseyip babayiğit Apşeronluları göstererek yakınlarından birine döndü, ona bir şeyler söyledi.

418 Azizim, ihtiyarın canı fena halde sıkkın.

419 Gidin bakın, dostum, üçüncü bölük köyü geçmiş mi? Durmasını, emirlerimi beklemesini söyleyin.

420 Sorun ona, nişancılar ileri sürülmüş mü?

421 Ne yapıyorlar, ne yapıyorlar?

422 Tanrı şahidimizdir, efendim, elimizden gelen her şeyi yapacağız.

XVI

Kutuzov, yanında yaverleri olduğu halde uygun adımla karabinyerlerin arkasından gidiyordu.

Kolun peşinde bir buçuk verst kadar gittikten sonra iki yol kavşağı yakınındaki tek ve boş bir evin (bu herhalde eski bir han olacaktı) önünde durdu, her iki yol da bayır aşağı iniyordu, her ikisi boyunca da kıtalar ilerlemekteydi.

Sis dağılmaya başlamıştı, iki verst kadar uzakta, karşıdaki tepelerde düşman kıtaları belli belirsiz görünüyordu. Solda, aşağıdaki silah sesleri daha çok duyulmaya başladı. Kutuzov, Avusturya generaliyle konuşarak durdu. Biraz geride bulunan Prens Andrey onları süzüyordu, tek dürbününü rica etmek için bir yavere döndü.

Gözlerini uzaktaki kıtalara değil, aşağıya, bayırın dibine, hemen önlerine dikmiş olan bu yaver, “Bakın, bakın,” dedi, “Fransızlar.”

İki general ile yaverler dürbüne sarıldılar, birbirlerinden kaparak bakmaya başladılar: Ansızın bütün yüzler değişti, hepsinde dehşet belirdi. Fransızlar bizden iki verst uzakta sanılıyordu, oysa ansızın, beklenmedik bir anda önümüze çıkmışlardı.

“Düşman mı bu?.. Hayır!.. Evet, bakın o... kesin... nasıl olur?” diye sesler duyuldu.

Prens Andrey, sağda-aşağıda Kutuzov’un bulunduğu yerden ancak beş yüz adım kadar uzakta Apşeronlulara doğru çıkan kalabalık bir Fransız kolunu çıplak gözle gördü.

“İşte o an geldi! İş bana kadar dayandı,” diye düşündü, atını mahmuzlayarak Kutuzov’a yaklaştı.

“Apşeronluları durdurmak gerek, yüce Ekselans,” diye bağırdı.

Ama bir anda her şeyi duman kapladı, yakından silah sesleri duyuldu, Prens Andrey’in iki adım ötesinde bir ses çocukça bir korkuyla haykırdı: “Kardeşler, hapı yuttuk!” Sanki bu ses bir komutaydı. Bu ses üzerine herkes kaçışmaya başladı.

Karmakarışık, gitgide artan bir kalabalık geriye, beş dakika önce kıtaların geçtiği yere doğru kaçıyordu. Bu kalabalığı durdurmak zor değildi ama kalabalıkla birlikte geriye doğru sürüklenmemek de olanaksızdı. Bolkonski geride kalmamaya çalışıyor, önünde olup biten şeyleri

anlamadan çevresine şaşkın şaşkın bakınıyordu. Nesvitski öfkeli bir yüzle, kıpkırmızı, tanınmaz bir halde, eğer hemen uzaklaşmazsa esir edileceğini Kutuzov'a haykırıyordu. Kutuzov aynı yerde duruyordu, yanıt vermeyerek mendilini çıkardı. Yanağından kan akıyordu. Prens Andrey ona sokuldu.

"Yaralandınız mı?" diye çenesinin titremesini zor tutarak sordu.

Kutuzov mendilini yanağına bastırıp kaçanları işaret ederek, "Yara burada değil, işte orada!" dedi. "Durdurun şunları!" diye bağırdı ama aynı zamanda onları durdurmanın mümkün olmadığına inandığından olacak, atını mahmuzladı, sağa yöneldi.

Yeniden kabaran kaçak kalabalığı onu kendi içine aldı, geriye sürükledi.

Kıtalar öyle kasvetli bir kalabalık halinde kaçıyorlardı ki bu kalabalığın ortasına bir kere düşüldükten sonra ondan sıyrılmak zordu. Kimisi bağırıyordu: "Yürü! Ne diye takıldın?" Kimisi olduğu yerde geri dönerek havaya ateş ediyor, kimisi Kutuzov'un bindiği ata vuruyordu. Kalabalığın selinden çok büyük bir gayretle sol yana sıyrılan Kutuzov, yarısından fazlası azalan adamlarıyla birlikte, yakından gelen top seslerine doğru ilerledi. Kutuzov'dan geri kalmaya çalışarak kaçanların kalabalığından sıyrılan Prens Andrey, dağın yamacında, duman içinde, hâlâ ateş etmekte olan bir Rus bataryasını ve onlara doğru koşan Fransızları gördü. Daha yukarıda, ne bataryanın yardımına gitmek için ileriye ne de kaçanlarla beraber geriye giden Rus piyadeleri duruyordu. Bir general, atının üstünde, bu piyadelerden ayrıldı, Kutuzov'a yaklaştı. Kutuzov'un maiyetinde yalnız dört kişi kalmıştı. Hepsi solgundu, konuşmadan birbirlerine bakıyorlardı.

Kutuzov kaçanları göstererek, alay komutanına, "Durdurun şu alçakları!" diye boğulurcasına seslendi ama aynı zamanda, sanki bu sözlerin cezasıymış gibi, kurşunlar ıslık çalarak alaya ve Kutuzov'un maiyetine doğru bir kuş sürüsü gibi uçuştu.

Fransızlar bataryaya saldırıyorlardı. Kutuzov'u görünce ona ateş açtılar. Bu yaylım ateş üzerine alay komutanı ayağına sarıldı, birkaç asker yıkıldı, sancaktar elinden sancağı bıraktı; sancak iki yana sallandı, devrildi, yanındaki askerlerin silahlarına takılarak kaldı. Askerler komutasız ateşe başladılar.

Kutuzov ümitsiz bir halde, "Aaaah!" diye inledi, çevresine bakındı, yaşlılığın verdiği güçsüzlüğü anlamaktan gelen titrek bir sesle, "Bolkonski," diye fısıldadı, "Bolkonski," bozulan taburu ve düşmanı gösterdi, "bu ne hal?"

Ama o daha bu sözü söyleyip bitirmeden Prens Andrey boğazının utanç ve öfkeden, gözyaşlarıyla tıkandığını hissederek atından inmiş, sancağa doğru koşmuştu.

"Çocuklar, ileri!" diye bir çocuk çığlığıyla haykırdı.

Prens Andrey, sancağın gönderini yakalayıp özellikle kendine doğru atıldığını bildiği kurşunların ıslığını hazla dinleyerek içinden, "İşte o an geldi!" dedi.

"Hurra!" diyerek, ağır sancağı ellerinde zorlukla taşıyarak bağırdı Prens Andrey ve bütün taburun ardından koştuğundan, ileri atıldı.

Gerçekten, tek başına o ancak birkaç adım koşmuştu. Bir asker, bir asker daha ileri atıldı, sonra bütün tabur "Hurra!" narasıyla onu geçerek ileriye doğru koşmaya başladı. Tabur gediklisi koşup ağırlığı yüzünden ellerinde sallanan sancağı Prens Andrey'den aldı ama o anda vurulup düştü. Prens Andrey sancağı yakaladı, onu gönderine sokarak taburla birlikte koştu. İlerisinde kimi dövüşen, kimi topları bırakıp ona doğru seğirten topçularımızı gördü, topçu beygirlerini yakalayan ve topları çeviren Fransız piyade askerlerini de gördü. Prens Andrey taburla beraber artık toplardan yirmi adım uzaktaydı. Üstünde kurşunların kesilmeyen ıslıklarını duyuyor, sağında askerler boyuna inliyor ve düşüyorlardı. Ama onlara bakmıyordu; o gözlerini yalnız ileriye, bataryada olup bitenlere dikmişti. Bir ucundan bir Fransız'ın asıldığı bir top tomarını öteki ucundan kendine doğru çeken, şapkası yana eğik, kırmızı saçlı bir topçuyu artık apaçık görüyordu. Prens Andrey, anlaşılan ne yaptıklarını bilmeyen bu iki insanın yüzlerindeki şaşkın, aynı zamanda öfkeli ifadeyi artık iyice seçiyordu.

"Ne yapıyorlar?" diye düşündü, "Mademki silahı yok, kırmızı saçlı topçu niye kaçmıyor? Fransız onu niçin tepelemiyor? O daha kaçmaya vakit bulmadan Fransız'ın aklına silahı gelir ve onu tepeler."

Gerçekten, bir başka Fransız, dövüşenlere nişan alarak koştu, kendini neyin beklediğini hâlâ anlamayıp top tomarını cesaretle çekiştiren kırmızı saçlı topçunun sonu birazdan belli olacaktı. Ama Andrey bu işin nasıl bittiğini göremedi. Yakınındaki askerlerden biri var gücüyle kafasına bir sopa indirmiş gibi geldi ona. Bu biraz acı vermişti ama asıl kötüsü, bu acı dikkatini başka yöne çekmiş, baktığı şeyi görmesine engel olmuştu.

"Bu da ne? Düşüyor muyum? Bacaklarım kesiliyor," diye düşündü, sırtüstü düştü. Fransızlarla topçunun arasındaki kavganın nasıl bittiğini görmek ümidiyle ve kırmızı saçlı topçunun ölüp ölmediğini, topların kurtarılıp kurtarılmadığını, düşmanın eline geçip geçmediğini öğrenmek

isteyerek yeniden gözlerini açtı. Ama hiçbir şey göremedi. Başının üstünde artık gökyüzünden başka bir şey yoktu: yavaş yavaş kayan kurşuni bulutlarıyla, bulanık ama yine de ölçülemeyecek kadar yüksek bir gökyüzü. "Ne sessiz, ne sakin, ne azametli, hiç de koştuğum zamanki gibi değil," diye düşünüyordu, "hiç de koştuğumuz, bağrıştığımız, dövüştüğümüz zamanki gibi değil; Fransız'la topçunun öfkeli ve korkmuş yüzlerle tomarı çekiştirdikleri zamanki gibi değil; bu yüksek, sonsuz gökyüzünde bulutlar hiç de öyle kaymıyor. Nasıl olmuş da ben bu yüksek gökyüzünü daha önce görmemişim? Sonunda onu görebildiğim için öyle mutluyum ki. Evet! Bu sonsuz gökyüzünden başka her şey boş, her şey yalan. Ondan başka hiçbir şey, hiçbir şey yok. Fakat hatta o da yok, hiçbir şey yok, sessizlikten, sessizliğe ulaşmaktan başka. Tanrı'ya şükür!"

XVII

Bagration'un sol kanadında saat dokuzda savaş henüz başlamamıştı. Dolgorukov'un savaşa başlanması yolundaki isteğine uymak istemeyerek sorumluluğu üzerinden atmaya bakan Prens Bagration bunun başkomutandan sorulmasını Dolgorukov'a önerdi. Bagration biliyordu ki gönderilecek adamı iki kanat arasındaki on verstlik mesafe içinde öldürmezler de (öldürülmesi olasıydı) hatta bulunması çok zor olan başkomutan bulsa bile, gönderilen akşamdan önce geri dönemez.

Bagration uykusuz, ifadesiz iri gözlerini maiyeti arasında dolaştırdı; Rostov'un heyecandan, ümitten, elinde olmayarak, sararıp solmuş çocuk yüzü hemen gözüne çarptı. Onu seçti.

Rostov, elini güneşliğinde tutarak, "Ya eğer başkomutandan önce efendimizi görürsem, Ekselans?" dedi.

Dolgorukov, Bagration'dan önce atılarak, "Konuyu ona arz edebilirsiniz," dedi.

Hattaki nöbetini değiştiren Rostov sabaha karşı birkaç saat uyuyabilmişti ve kendini neşeli, cesur, azimli, çevik, güvenli ve her şeyi kolay, mümkün gören bir ruh hali içinde hissediyordu.

Bütün istekleri bu sabah yerine geliyordu: Meydan savaşı veriliyor, ona katılıyordu; dahası var, en cesur generalin yanında emir subayıydı, ayrıca da bir görevle Kutuzov'a, belki de bizzat hükümdarın yanına gidiyordu. Aydınlık bir sabahtı, altındaki at iyiydi. Yüreği ferah ve mutlulukla doluydu. Emri alır almaz, atını kapıp koyuverdi, hatlar boyunca sürdü. Önce, henüz savaşa girmemiş olan, hareketsiz Bagration kıtalarının yanından geçti, sonra Uvarov süvarilerinin tuttuğu arazide ilerledi, burada bir hareketlenme, savaşa hazırlanma belirtileri gördü; Uvarov süvarilerini geçince, top ve silah seslerini açıkça duymaya başladı. Silah sesleri gitgide güçleniyordu.

Taze sabah havası içinde, artık eskisi gibi düzensiz aralarla ikişer üçer silah sesi sonra da bir iki top sesi değil, dağ yamaçları boyunca, Pratzen önlerinden sürekli tüfek sesleri duyuluyordu; bu sesler sık top ateşleriyle kesiliyor, bazen de birkaç top sesi artık birbirinden ayırt edilmiyor, genel bir uğultu halinde birleşiyorlardı.

Tüfek dumanlarının birbirlerini kovalıyor gibi yamaçlarda koşuştuğu, top dumanlarının yükselip yayıldığı, birbirine karıştığı görülüyordu. Duman arasında, süngü parıltılarından, ilerleyen piyade kütleleri ve yeşil sandıklı topçuların dar çizgileri fark ediliyordu.

Rostov olup biten şeyleri görmek için atını bir tepede bir dakika durdurdu ama dikkatini ne kadar toplarsa toplasın bu olup biten şeyleri ne ayırt edebiliyor ne de anlıyordu: Orada, dumanın içinde birtakım insanlar kımıldanıyor, birtakım kıtalar perde perde ilerliyordu; ama niçin? Kim bunlar? Nereye? Anlamak mümkün değildi. Bu görüntü, bu sesler onu korkutmuyor, ürpertmiyor, tersine ona güç veriyordu.

"Hadi daha, daha..." diye zihninde bu seslere meydan okudu ve artık çarpışmaya başlamış bulunan kıtaların arasına dalarak hatlar boyunca gittikçe daha ileriye doğru atını tekrar dörtnala sürdü.

İçinden, "Artık orada ne olacak bilmiyorum ama her şey iyi olacak," diyordu.

Bazı Avusturya kıtalarını geçen Rostov, hattın bundan sonraki kısmının (bunlar muhafızlardı) artık savaşa başlamış olduğunu fark etti.

"Daha iyi! Daha yakından görürüm," diye düşündü.

Hemen hemen ilk hatlar boyunca gidiyordu. Ona doğru bazı atlılar gelmekteydi. Bunlar dağılmış, saldırıdan dönen bizim muhafız *uhlan*'larımızdı[423]. Rostov yanlarından geçti, birisinin kan içinde olduğunu istemeyerek fark etti, dörtnala uzaklaştı.

"Bu beni ilgilendirmez," diye düşündü. Daha birkaç yüz adım gitmemişti ki solunda, yağız atlara binmiş, parlak beyaz üniformalarla kendisine doğru yürüyen dipdiri bir süvari kitlesi göründü. Rostov bu süvarilerin yolundan çekilmek için atını doludizgin sürdü, onlar da aynı yürüyüşle ilerleseydiler, uzaklaşabilecekti. Ama onlar hızlarını boyuna artırıyorlardı, o kadar ki, bazı atlar dörtnala kalkmıştı. Nal seslerini, silah şakırtılarını Rostov gittikçe daha çok duyuyordu; atlarını, hatta yüzlerini daha iyi görüyordu. Bunlar, karşıdan harekete geçen Fransız süvarilerine saldırıya hazırlanan atlı muhafızlarımızdı.

Atlı muhafızlar dörtnala gidiyorlardı, ama dizginleri henüz bırakmamışlardı. Rostov artık onların yüzlerini görüyor ve safkan atını, karnı yere değercesine sürüp saldıran subayın "marş, marş" komutasını duyuyordu. Rostov ezilmekten ya da Fransızlara karşı yapılan bu saldırıya sürüklenmekten çekinerek cephe boyunca, atının var gücüyle, dörtnala gitmeye başladı, ama yine de onları geçmeyi başaramadı.

En uçtaki uzun, çiçek bozuğu atlı muhafız, çarpmak üzere olduğu Rostov'u önünde görünce öfkeyle kaşlarını çattı. Rostov kamçısıyla atın gözüne vurmayı akıl etmeseydi, (bu kocaman atlarla insanların yanında Rostov kendine küçücük görünüyordu) muhafız onu Bedevi'sinin üstünden alaşağı edecekti. Ağır, beş *verşok*'luk[424] yağız at kulaklarını dikerek şahlandı; ama çiçek bozuğu süvari kocaman mahmuzlarını var gücüyle atın böğrüne gömdü, hayvan kuyruğunu dikip boynunu uzatarak daha hızlı gitmeye başladı. Atlı muhafızlar kendisini geçer geçmez Rostov onların "Hurra!" seslerini duydu, dönüp bakınca da ilk saflarının yabancılarla ve herhalde Fransız olan kırmızı apoletli süvarilerle karıştığını gördü. Sonrasını görmek mümkün olmadı, çünkü o sırada bir yerden top atılmaya başlandı, duman her yeri kapladı.

Rostov onların peşinden gidip gitmemek konusunda bir an için kararsız kaldı. Bu parlak saldırı, Fransızları bile hayran bırakmıştı. Rostov, yanından dörtnala geçen bütün bu görkemli, güzel kalabalıktan, bütün bu parlak, değerli atlara binmiş zengin delikanlılardan, subaylardan, junkerlerden on sekiz kişi kaldığını sonraları duyunca dehşete düşmüştü.

"Onlara ne diye imreneyim, benim de sıram gelir, hem ben şimdi, belki de hükümdarı göreceğim," diye düşündü, yoluna dörtnala devam etti.

Piyade muhafızların yanına gelince, yakınlarından ve üzerlerinden geçen güllelerin ıslığını işitmekten çok, askerlerin yüzünde bir huzursuzluk, subayların yüzünde doğal olmayan, hırslı birer savaşçı heybeti fark etti.

Piyade muhafız alayları hatlarından birinin arkasından geçerken kendisini adıyla çağıran bir ses duydu:

"Rostov!"

"Ne var?" diye ses verdi, Boris'i tanımayarak.

Boris ateş hattına ilk kez giren delikanlıların mutluluğuyla gülümseyerek, "İlk hatta biz düştük, nasıl!" diye sordu.

Rostov durdu.

"Ya, öyle demek!" dedi. "E, ne oldu?"

Boris heyecanla, "Püskürttük!" dedi, "Düşünebiliyor musun?"

Boris, mevzi alan muhafızların, karşılarında kıtaları görünce bunları Avusturyalılar sandıklarını, bu kıtaların attıkları güllelerden ilk hatta girildiğini neden sonra anladıklarını ve hiç beklenmedik bir anda savaşa tutuşmak zorunda kaldıklarını anlatmaya koyuldu. Rostov, Boris'i sonuna kadar dinlemeden atını ileri sürdü.

"Nereye böyle?" diye sordu Boris.

“Görevli olarak, efendimize.”

Rostov’un hükümdarı değil, Prens’i aradığını sanan Boris, “İşte şurada!” dedi.

Yüz adım ötelerinde, geniş omuzları, çatık kaşlarıyla, beyaz üniformalı, sararmış bir Avusturya subayına haykırarak bir şeyler söyleyen miğferli ve atlı muhafız yakalı Büyük Dük’ü gösterdi.

Rostov, “Canım, bu Büyük Dük, ben başkomutana ya da hükümdara gideceğim,” dedi, atını sürdü.

Berg, tıpkı Boris gibi heyecanla, “Kont, Kont!” diye, öte taraftan koşarak haykırdı, “Kont, sağ elimden yaralandım (mendille sarılmış kanlı bileğini göstererek söylüyordu) ve cephede kaldım. Kont, kılıcımı sol elimle kullanıyorum; bizim von Bergler soyunda, Kont, herkes şövalyeydi.”

Berg bir şeyler daha söyledi ama Rostov onu sonuna kadar dinlememiş, uzaklaşmıştı.

Muhafızları ve boş bir aralığı geçen Rostov, atlı muhafızların saldırısında olduğu gibi yine ilk hatlara düşmemek için en ateşli silah ve top seslerinin geldiği yerin uzağından dolanarak ihtiyatların tuttuğu hattan ilerliyordu. Ansızın önünden, kıtalarımızın ardından, düşmanın bulunacağını hiç düşünmediği bir yerden silah sesleri duydu.

“Bu ne olabilir? Düşman, kıtalarımızın arkasında mı? İmkânı yok,” diye düşündü Rostov ve birden kendisi için, savaşın akıbeti için duyduğu korkunun dehşetine düştü. “Ne olursa olsun. Artık şimdi kurtulmanın yolu yok, Başkomutanı burada aramalıyım, eğer her şey bitmişse, benim yapacağım iş de herkesle birlikte bitmektir.”

Rostov’u yakalayan bu kötü sezgi, çeşitli asker kıtalarının işgal ettiği Pratzen köyünün arkasındaki alanda ilerledikçe gitgide güçleniyordu.

Rostov, birbirine karışmış gruplar halinde koşuşan Rus ve Avusturya askerlerinin karşısına çıkarak, “Ne oluyor? Ne oluyor? Kime ateş ediyorlar? Kim ateş ediyor?” diye sordu.

Tıpkı onun gibi burada neler olup bittiğini anlamayan kaçak yığınları, “Şeytan bilir. Hapı yuttuk! Her şey bitti!” diye Rusça, Almanca, Çekçe yanıt verdiler.

“Vur Almanlara!” diye bağırdı biri.

“Canları cehenneme! Hainler!”

“*Zum Henker diese Russen*...”[425] diye bir şeyler söylendi Alman’ın biri.

Yolda birkaç yaralı yürüyordu. Küfürler, çığlıklar, inlemeler ortalığı almıştı. Tüfek sesleri kesildi; sonradan Rostov’un öğrendiğine göre

Avusturya ve Rus askerleri birbirlerine ateş etmişlerdi.

Rostov, “Tanrım, bu da ne oluyor böyle?” diye düşündü. “Hem de burada, hükümdar onları her an görebilir... Ama hayır, bu herhalde birkaç alçağın işi... Bu durum geçecek, olmaz, bu olamaz, şunları çabuk bir kere geçseydim!”

Yenilgi ve bozgun düşüncesini Rostov’un aklı almıyordu. Kendisine başkomutanı arayıp bulmasını söyledikleri yerde, yani Pratzen Tepesi’nde Fransız toplarıyla kıtalarını görmüş olmasına rağmen buna inanamıyor, inanmak istemiyordu.

423 Polonya, Rusya, Prusya ve Avusturya ordularında mızraklı süvari. (Y.N.)

424 Bir Rus ölçüsü. (Ç.N.)

425 (Alm.) Şeytan alsın bu Rusları.

XVIII

Rostov'a, Kutuzov'la hükümdarı Pratzen köyü dolaylarında aramasını emretmişlerdi. Ama burada yalnız onlar değil bir tek komutan bile yoktu, burada yalnız bozulmuş kıtaların dağınık kalabalığı vardı. Bu kalabalığı çabuk geçmek için artık yorulmaya başlayan atını sürdü ama ileriye doğru gittikçe, kalabalığın bozgunluğu da artıyordu.

Geçtiği bu büyük yolun üzerine, her cins binek ve yük arabası, her çeşit kıtadan yaralı sağlam Rus ve Avusturya askerleri yığılmıştı. Bütün bunlar, Pratzen tepelerine yerleştirilmiş Fransız bataryalarından yağan güllelerin korkunç ıslıkları altında karmakarışık bir halde kaynaşıyor, uğulduyorlardı.

"Hükümdar nerede? Kutuzov nerede?" Rostov durdurabildiği herkesten bunu soruyor ama kimseden yanıt alamıyordu.

Sonunda bir askeri yakasından yakalayarak kendisine yanıt vermeye zorladı.

Asker bir şeylere gülüp elinden sıyrılarak, "Hey! Kardeş! Hepsi çoktan oradalar. Herkesten önce kaçtılar," dedi.

Rostov, sarhoş olduğu anlaşılan bu askeri bırakarak, önemli bir kişinin emir eri ya da seyisi olan birinin atını durdurdu, onu sorguya çekmeye başladı. Emir eri, bir saat önce hükümdarı bu yoldan arabayla doludizgin götürdüklerini, kendisinin ağır yaralı olduğunu söyledi.

Rostov, "Olamaz," dedi, "herhalde başka biridir."

Emir eri alaylı bir kendine güvenirlilikle, "Kendim gördüm," dedi. "Artık ben de hükümdarı tanımazsam! Kaç kere onu Petersburg'da böyle yakından gördüm gibi geliyor bana. Arabada sararmış, solmuş oturuyordu. Dört yağız atı doludizgin sürüyorlardı, yanımızdan şimşek gibi geçtiler: Çar'ın atlarını da, İlya İvaniç'i de tanırız sanırım; İlya, Çar'dan başkasına arabacılık etmez gibi geliyor bana."

Rostov onun atını bıraktı, yoluna devam etmek istedi. Yanından geçen yaralı bir subay ona seslenerek, "Siz kimi arıyorsunuz?" diye sordu, "Başkomutanı mı? Bir gülleyle öldü o, bizim alayımızın yanında göğsünden vuruldu."

"Ölmedi, yaralandı," diye başka bir subay düzeltti.

"Kim canım, Kutuzov mu?" diye sordu Rostov.

“Kutuzov değil, adı neydi onun, canım hepsi bir, çok azı sağ kaldı. İşte şuraya gidin, şu köye, bütün komutanlar orada toplanmış,” dedi subay, Gostiyeradek köyünü gösterdi, sonra yanından geçip yürüdü.

Rostov artık kime ve niçin gittiğini bilmeyerek atını uygun adımla sürüyordu. Hükümdar yaralı, savaş kaybedilmiş. Artık buna inanmamak olmazdı. Rostov kendine gösterilen yöne, uzaktan bir kuleyle bir kilisenin görüntüğü yere doğru gidiyordu. Ne diye acele edecekti? Hatta yaralı olmasalar, sağ bile olsalar artık hükümdara ya da Kutuzov’a ne söyleyecekti?

“Bu yolu tutun komutanım, yoksa vurulursunuz,” diye haykırdı bir asker ona, “vurulursunuz!”

Bir başkası, “Yahu, neler söylüyorsun!” dedi, “Nereden gidecek öyle? Bu taraf daha yakın.”

Rostov düşündü ve özellikle kendisine vurulursunuz denilen yönü tuttu.

“Şimdi hepsi bir: Artık, hükümdar bile yaralandıktan sonra, ben kendimi mi koruyacağım?” diye düşünüyordu. Pratzen’den kaçan insanların en çok vurulup öldükleri alandan gidiyordu. Fransızlar bu bölgeyi henüz işgal etmemişlerdi ama Ruslardan sağ kalanlarla yaralananlar orayı çoktan bırakmışlardı. Alanda her *desyatina*’da,[426] iyi bir tarladaki ekin demetleri gibi on on beş yaralı ya da ölü yatıyordu. Yaralılar, ikisi üçü bir arada sürükleniyor, nahoş, hatta bazen Rostov’a yapmacık gelen iniltileri, feryatları duyuluyordu. Rostov, bütün bu acı çeken insanları görmemek için atını tüm süratiyle kaldırdı, içine bir korku düştü. Kendi hayatından değil, muhtaç olduğu ve bu zavallıların manzarasına dayanamayacağını bildiği, cesaretini kaybetmekten korkuyordu.

Üzerinde canlı hiç kimse kalmayan, ölüler, yaralılarla örtülü bu alana artık ateş etmeyen Fransızlar, oradan, bir yaverin geçtiğini görünce, toplarını ona çevirdiler, birkaç gülle savurdular. Bu ıslık çalan müthiş seslerle çevresindeki ölüler, Rostov’un içinde tek bir korku ve kendine acıma hissi halinde birleştiler. Anasının son mektubunu hatırladı. “Beni, eğer şimdi burada, üzerime çevrilmiş toplarla bu alanda görseydi, kim bilir ne olurdu,” diye düşündü.

Gostiyeradek köyünde, savaş alanından uzaklaşmış, birbirine karışmış ama yine de düzenlerini korumuş Rus kıtaları vardı. Fransız gülleleri buraya ulaşmıyordu, silah sesleri uzaklardan geliyordu. Burada artık herkes savaşın kaybedildiğini açıkça görüyor, söylüyordu. Rostov önüne gelene sordu ama hiç kimse ona ne hükümdarın ne de Kutuzov’un bulundukları yeri

söyleyebildi. Bazıları hükümdarın yaralanması rivayetinin doğru olduğunu, bazılarıysa doğru olmadığını söylüyor, yayılan bu yalan haberi, hükümdarın maiyeti arasında, savaş alanına gitmiş olan Ober-Hofmareşal, Kont Tolstoy'un gerçekten de hükümdarın arabasıyla sapsarı, korkmuş bir halde, savaş alanından dörtnala geriye dönmüş olmasıyla, açıklıyorlardı. Subaylardan biri, Rostov'a köyün arkasında solda komutanlardan birini gördüğünü söyledi ve Rostov artık herhangi bir kimseyi bulma ümidiyle değil de yalnızca kendi vicdanı karşısında temize çıkmak için oraya yöneldi. Üç verst kadar gidip son Rus kıtalarını da geçtikten sonra hendekle çevrili bir bostanın yanında, hendeğe karşı duran iki atlı gördü. Şapkası beyaz sorguçlu olanı nedense Rostov'a bildik geliyordu; güzel bir al ata binmiş olan (bu at da Rostov'a bildik geliyordu) öteki, tanımadığı süvari, hendeğe yaklaştı, atına mahmuzla dokundu, dizgini gevşeterek bostanın hendeğinden çevik bir hareketle sıçradı. Toprak yalnızca atın art nallarından serpildi. Atını hızla çevirdi, hendeği tekrar geriye aştı, beyaz sorguçlu süvariye saygıyla seslenerek, herhalde ona da aynı şeyi yapmasını teklif etti. Görünümü Rostov'a bildik gelen ve her nedense elinde olmayarak dikkatini kendine çeken süvari, eliyle ve başıyla olumsuz bir işaret yaptı, bu işaretten Rostov felaketine ağladığı ve taptığı hükümdarını hemen tanıdı.

"Ama bu, bir başına bu bomboş kırın ortasında, o olamazdı," diye düşündü Rostov. Bu sırada Aleksandr başını çevirdi; Rostov, hafızasına tüm canlılığıyla kazılmış o sevgili çizgileri gördü. Hükümdar solgundu, yanakları sarkmış, gözleri çukurlaşmıştı ama çizgilerinde bir kat daha güzellik ve füsun vardı. Rostov, imparatorunun yaralandığı rivayetinin doğru olmadığını düşündüğü için mutluydu. Onu gördüğü için mutluydu. Ona seslenebileceğini, hatta Dolgorukov'un bildirilmesini emrettiği şeyi bildirmek için doğrudan doğruya ona seslenmesi gerektiğini biliyordu.

Ama sevdalı bir delikanlı, arzulanan saat gelip de sevdiğiyle baş başa kalınca, geceleri hasretini çektiği şeyi söylemeye cesaret edemeden nasıl titrer, afallar, yardım ya da işi bırakma, kaçma fırsatı arayarak korkuyla çevresine bakınırsa, şimdi Rostov da öyle, dünyada en çok arzuladığı şeye ulaşınca, hükümdara nasıl yaklaşacağını bilmiyor, bunun yakışıksız, imkânsız olduğunu düşünüyordu.

"Nasıl olur! Ben onun bir başına ve acı içinde bulunuşundan yararlanma düşüncesinden sanki memnun gibiyim. Şu kederli haliyle, tanımadığı birisine görünmek belki onun hoşuna gitmez, bu onun için ağır olabilir, sonra, şimdi ben ona ne söyleyebilirim, ona bakarken bile yüreğim durur,

ağzım kururken?” Hükümdarla konuşacağı zaman söylemeyi tasarladığı sayısız sözden hiçbiri şimdi aklına gelmiyordu. Bu sözlerin büyük bir kısmı başka şartlar için hazırlanmıştı, pek çoğu zafer ve onur dakikalarında, özellikle aldığı yaralarla ölüm döşeğine düşüp de kahramanlıklarından dolayı hükümdar ona teşekkür ettiği, o da yaptığı işle kanıtlanmış sevgisini ölürken ona bildirdiği zaman söylenecek sözlerdi.

“Sonra, şimdi saat akşamın dördü olmuş, savaş kaybedilmişken hükümdara, sağ kanat hakkında ne emirleri olduğunu ne diye soracağım? Hayır, ona kesinlikle yaklaşmamalıyım, onun bu düşünceli halini bozmamalıyım. Onun acı bir bakışıyla karşılaşmaktan, hakkında kötü bir kanaat beslemesine sebep olmaktansa ölmek bin kere daha hayırlıdır,” diye kararını verdi Rostov ve hep o kararsız ifadeyle duran hükümdara kederle, ümitsizlikle ikide bir dönüp bakarak oradan uzaklaştı.

Rostov bunları düşünerek hükümdardan hüzün içinde uzaklaşırken Yüzbaşı von Toll tesadüfen oradan geçiyordu. Hükümdarı görür görmez doğruca ona yaklaştı, hizmetlerini arz etti, yaya olarak hendekten geçmesi için ona yardımda bulundu. Dinlenmek isteyen, kendini rahatsız hisseden hükümdar, bir elma ağacının altına oturdu, Toll yanında ayakta duruyordu. Von Tol’un hükümdara uzun uzadıya, hareketli hareketli bir şeyler söylediğini, hükümdarın, gözlerini ağlar gibi eliyle kapadığını, sonra Toll’un elini sıktığını uzaktan gıpta ve üzüntüyle gördü.

“Oysa onun yerinde ben olabilirdim!” dedi içinden, sonra hükümdarın üzüntüsüne acımaktan gelen gözyaşlarını güçlükle zapt ederek büyük bir ümitsizlik içinde, artık nereye, niçin gittiğini bilmeden, yoluna devam etti.

Acısına kendi zaafının neden olduğunu hissettiği için ümitsizliği bir kat daha fazlaydı.

Yaklaşabilirdi... Yalnız yaklaşabilirdi değil, hükümdara yaklaşması gerekliydi de. Bu, onun hükümdara sadakatini göstermesi için biricik fırsattı. O bundan yararlanmadı... “Ben ne yaptım?” diye düşündü, atını çevirdi, geriye, imparatoru görmüş olduğu yere sürdü ama artık hendeğin ötesinde kimsecikler yoktu. Yalnızca yük ve binek arabaları geçmekteydi. Rostov, bir nakliye erinden, Kutuzov kurmayının arabaların gittiği köyün yakında bulunduğunu öğrendi. Onları takip etti.

Önünde Kutuzov’un seyisi, kaşağılanmış atları yederek gidiyordu. Seyisin arkasından bir yük arabası, yük arabasının arkasından da çarpık bacaklı, kasketli, yarım gocuklu yaşlı bir yanaşma geliyordu.

Seyis, “Tit, hey Tit!” dedi.

“Ne var?” diye dalgın dalgın sordu ihtiyar.

“Tit buğday döv git.”

“Hey aptal!” diye öfkeyle tükürdü ihtiyar. Bir süre konuşmadan yürüdüler, sonra aynı şaka yinelendi.

Akşam saat beşte savaş bütün noktalarda kaybedilmişti. Şimdiden Fransızların eline yüzden fazla top geçmişti.

Przhebyshevsky, kolordusuyla birlikte silahını teslim etmişti. Mevcutlarının yarısı kadarını kaybeden öteki kollar, darmadağın, karmakarışık yığınlar halinde geri çekiliyorlardı.

Langeron’la Dohturov kıtalarından geriye kalanlar birbirine karışarak Augest Koyu kıyılarında bentlerle göllerin yakınlarına yığılmaktaydı.

Saat altıda, Augest bentlerinde hâlâ yalnız Pratzen tepelerinin yamaçlarına bataryalar yerleştiren ve çekilme halindeki kıtalarımızı döven Fransızların şiddetli top sesleri duyuluyordu.

Dohturov’la başkaları bizimkileri kovalayan Fransız süvarilerine karşı taburları artçıda toplayarak savunmaya girişmişlerdi. Ortalık kararmaya başlıyordu. Bir zamanlar çocukların bahçe kovalarının içinde oynaşan gümüş balıkları kollarını sıvayarak avuçladığı, yaşlı değirmencinin kamış oltasıyla bunca yıl üzerinde huzurla ömür sürdüğü, buğday yüklü, çift koşulmuş arabalarıyla kürklü şapkaları, mavi gömlekleriyle Moravların rahatça geçtikleri, sonra una bulanmış bir halde geri döndükleri Augest’in bu dar bendinde ölüm korkusuyla çirkinleşmiş insanlar, birbirlerini ezerek, can çekişerek, can çekişenlerin üzerinden atlayarak, sadece birkaç adım gittikten sonra kendileri de aynı suretle öldürülmek için birbirlerini öldürerek, nakliyelerin, topların arasında, atların ve tekerleklerin altında üst üste yığılıyorlardı.

Bu yoğun kalabalığın ortasına, her on saniyede bir, havayı yırtıp yakındakileri öldüren, kana bulayan bir gülle düşüyor ya da bir obüs patlıyordu. Bütün alaydan sağ kalanlar, eli yaralı, yayan Dolohov’la (artık subaydı) bölüğünden on kadar asker ve atla bir alay komutanıydı. Kalabalık tarafından sürüklenip bendin girişine itilmişler, her yandan sıkıştırılıp duruyorlardı, çünkü ileride bir at topun altına yuvarlanmıştı, kalabalık onu oradan çekmeye çalışıyordu. Bir gülle, arkalarında birini öldürdü, bir başkası önlerine düştü. Dolohov’un üstüne kan sıçradı. Kalabalık ümitsiz bir hamle yaptı, sıkıştı, birkaç adım ilerledi, tekrar durdu.

Yüz adım ilerlersek kurtuluruz, burada iki dakika daha kalırsak yandık, diye düşünüyorlardı.

Kalabalığın ortasında duran Dolohov iki askeri devirerek kendini bendin kenarına attı, gölü örten kaypak buzun üzerinde koşmaya başladı.

Altında çatırdayan buzun üzerinde sıçrayarak, “Çevir topu,” diye bağırdı. “Çevir bu yana! Buz sağlam!”

Buz Dolohov’u tutuyordu ama eğilip çatlıyordu ve yalnız topun veya kalabalığın değil sadece onun altında bile parçalanacağı belliydi. Buzun üstüne çıkmaya bir türlü cesaret edemeyerek ona bakıyor, kıyıda toplanıyorlardı. Bendin girişinde atının üzerinde duran alay komutanı, Dolohov’a dönerek elini kaldırdı, ağzını açtı. Ansızın güllelerden biri kalabalığın üstünde o kadar alçaktan ıslık çalarak geçti ki, herkes eğildi. Sulak bir yerde bir şeyler şapladı. General atıyla birlikte bir kan deryasına yuvarlandı. Kimse generale bakmadı, onu kaldırmayı düşünmedi.

Generale çarpan gülleden sonra, ansızın, niçin bağırdığını bilmeyen kalabalığın gürültüsü duyuldu:

“Buzdan gidelim! Buzun üstünden gidelim! Hadi! Döndür! Duymuyor musun be! Hadi!”

Bende giren arkadaki toplardan biri buza doğru döndü. Asker yığınları bentten atlayarak donmuş gölün üzerinde koşmaya başladı: Öndeki askerlerden birinin altında buz çatladı, bir ayağı suya girdi; toparlanmak istedi, beline kadar gömüldü. Yakındaki askerler oldukları yerde kaldılar, top arabacısı atını durdurdu ama hâlâ hepsinin arkasında, “Buzdan gidelim! Ne diye durdunuz? Yürüyün, yürüyün!” diye haykırışlar duyuluyordu. Kalabalığın arasında dehşet çığlıkları yükseldi. Topun çevresini saran askerler atları kamçılıyor, dönüp hareket etmeleri için onları zorluyorlardı. Atlar kıyıdan ilerlediler. Yayaları taşıyan buz, kocaman parçalara ayrılarak çöktü, buzun üzerindeki kırka yakın asker birbirlerine sarılarak sulara gömüldü.

Gülleler hâlâ öyle düzenli bir biçimde ıslık çalıyor, buzun üstüne, suya ve özellikle bendi, gölü, kıyıyı dolduran kalabalığın ortasına düşüyordu.

426 1,092 hektar.

XIX

Prens Andrey Bolkonski, Pratzen Tepesi'nde, elinde sancak, kanları akarak yatıyor, bilincini yitirmiş, zayıf, acıklı bir çocuk gibi inliyordu.

Akşama doğru iniltisini kesti, büsbütün sustu. Baygınlığının ne kadar sürdüğünü bilmiyordu. Ansızın kendini, başında yakıcı, müthiş bir acıyla yeniden hayatta hissetti.

İlk düşüncesi, "Neredeyim ben? Az önce gördüğüm o olağanüstü gökyüzü nerede?" demek oldu. "Hem böyle bir acıyı da bilmiyordum," diye düşündü, "evet, şimdiye kadar hiç, hiçbir şey bilmiyordum. Ama neredeyim?"

Etrafa kulak kabartmaya başladı, nal sesleri ve Fransızca konuşmalar duydu. Gözlerini açtı. Başının üzerinde, iyice yükselmiş, sonsuz maviliklerde yüzen bulutlarıyla yine aynı gökyüzü vardı. Başını çevirmedi, nal gürültülerinden ve seslerden anlaşıldığına göre artık yanı başına gelmiş insanları görmedi.

Yaklaşan atlılar, Napoléon'la iki yaveriydi. Bonaparte savaş meydanını dolaşarak Augest Bendi'ni döven bataryalara ateşlerini güçlendirmeleri için son emirlerini vermiş, savaş meydanında kalan ölülerle yaralıları gözden geçiriyordu.

Napoléon; artık kaskatı kesilmiş olan kollarından birini genişçe açarak yüzükoyun, ensesi kararmış, karnının üstüne yatan bir Rus humbaracısını göstererek, "*De beaux hommes!*"[427] dedi.

Bu sırada Augest'e ateş eden bataryalardan gelen, bir yaver, "*Les munitions des pièces de position sont épuisées, sire,*"[428] dedi.

Napoléon, "*Faites avancer celles de la réserve,*"[429] diye karşılık verdi ve birkaç adım uzaklaşıp yanındaki sancak gönderiyle (sancak Fransızlar tarafından ganimet olarak alınmıştı) sırtüstü yatan Prens Andrey'in başucunda durdu.

Gözlerini Prens Andrey'e dikerek, "*Voilà une belle mort,*"[430] dedi.

Prens Andrey onun kendisi için söylendiğini, bunu Napoléon'un söylediğini anladı. Bu sözleri söyleyene *sire*[431] diye hitap edildiğini işitmişti. Ama belli belirsiz duyuyordu. Onlarla ilgilenmemekle kalmamış, onları fark etmemiş, onları hemen unutmuştu da. Başı yanıyordu, kan kaybettiğini duyuyor, başının üzerinde uzak, yüksek, sonsuz gökyüzünü

görüyordu. Biliyordu ki bu kendi kahramanı olan Napoléon'dur ama şimdi yüzen bulutlarıyla o yüksek, sonsuz gökyüzüyle kendi ruhu arasında geçen şeylerle karşılaştırılınca Napoléon ona öyle küçük, o kadar önemsiz bir adam gibi geliyordu ki. O durumda, başında duran kim olursa olsun, bu kişi kendi hakkında ne söylerse söylesin ona göre hepsi birdi; onu mutlu eden tek şey, başucunda insanların durmakta oluşuydu, bu insanların kendisine yardım etmelerini istiyordu yalnızca, kendini, artık başka türlü anladığı içini ona bunca güzel gelen hayata döndürmelerini istiyordu. Kımıldamak, bir ses çıkarmak için bütün gücünü topladı. Ayağını hafifçe kımıldattı ve kendi içini de sızlatan zayıf, hasta bir inilti çıkardı.

"Vay, yaşıyor," dedi Napoléon, "bu genç adam *ce jeune homme*, kaldırılsın, sargı yerine götürülsün."

Napoléon bunları söyleyerek ilerledi, şapkasını çıkarmış, gülümseyip zafer tebrikleriyle imparatora yaklaşan Mareşal Lannes'a doğru yürüdü.

Prens Andrey, bundan sonrasını hatırlamıyordu: Sedyeye yerleştirilirken, taşınma sırasındaki sarsıntılardan, sargı yerinde yarasına sonda sokulmasından duyduğu müthiş acılarla kendini kaybetmişti. Ancak günün sonuna doğru, onu öteki yaralı ve esir Rus subaylarıyla birleştirip hastaneye götürdükleri zaman kendine gelmişti. Bu seferki taşınmalarda kendini biraz canlı hissetmiş, çevresine bakınabilmiş, hatta konuşmuştu.

Gözlerini açtığı zaman, kafileye refakat eden bir Fransız subayının aceleyle, "Burada duralım, şimdi imparator geçecek, bu esirleri görmekten memnuniyet duyacaktır," dediğini duyudu.

Başka bir subay, "Bugün öyle çok esir var ki, aşağı yukarı bütün Rus Ordusu, herhalde ona artık bıkkınlık gelmiştir," dedi.

"Öyle ama, ne de olsa... Söylendiğine göre, İmparator Aleksandr'ın muhafız komutanıymış şu."

Bolkonski, Petersburg davetlerinde rastladığı Prens Repnin'i tanıdı. Onun yanında on dokuz yaşlarında bir çocuk olan yaralı bir atlı muhafız subayı daha duruyordu.

Napoléon dörtnala gelerek atını durdurdu. Yaralıları görünce, "En üstünüz kim?" diye sordu.

Albay Prens Repnin'in adını verdiler.

"Siz, İmparator Aleksandr'ın Atlı Muhafız Alayı komutanı mısınız?" diye sordu Napoléon.

"Ben bir Süvari Bölüğü'ne komuta ediyordum," diye yanıt verdi Repnin.

“Sizin alayınız görevlerini namusuyla yaptı,” dedi Napoléon.

“Büyük bir komutanın takdiri, bir asker için en iyi ödüldür,” dedi Repnin.

Napoléon, “Onu size memnuniyetle veriyorum,” dedi. “Bu yanınızdaki delikanlı kim?”

Prens Repnin, Teğmen Suhtelen’in adını söyledi.

Napoléon ona bakıp gülümseyerek, “*Il est venu bien jeune se frotter à nous*,”[432] dedi.

Suhtelen heyecandan titreyen bir sesle, “Gençlik cesarete engel değildir,” diye yanıt verdi.

“Mükemmel bir yanıt,” dedi Napoléon, “delikanlı, geleceğiniz parlak sizin.”

Esirler arasında imparatorun gözü önüne sürülen Prens Andrey de onun dikkatini çekti. Napoléon, onu sahada gördüğünü hatırlamıştı ki ona seslenirken yine (hafızasına bu adla yerleştiği için) delikanlı – *jeune homme* ifadesini kullandı.

“*Et vous jeune homme?*[433] Siz kendinizi nasıl hissediyorsunuz, *mon brave*?”[434]

Bundan beş dakika önce Prens Andrey kendisini taşıyan askerlerle konuşabildiği halde şimdi gözlerini Napoléon’a dikmiş, susuyordu. Ona şimdi Napoléon’un ilgilendiği şeyler öyle önemsiz görünüyor, gördüğü, anladığı o adil, yüksek ve iyi gökyüzüyle karşılaştırınca, bu adi övünüş ve zafer sevinci öyle küçücük geliyordu ki, ona yanıt veremedi.

Evet, kan kaybetmesiyle düştüğü halsizlikten, çektiği acılardan ve yalçın bir ölümü bekleyişten sonra o katı, üstün düşünce düzeniyle ölçülünce her şey öyle faydasız ve önemsiz görünüyordu ki. Prens Andrey, gözlerini Napoléon’un gözlerine dikerek onun büyüklüğünün önemsizliğini, hayatın kimsenin anlayamadığı o hiçliğini ve hepsinden çok da, kimsenin anlayıp açıklayamadığı ölümün değersizliğini düşünüyordu.

İmparator yanıtı beklemeden döndü, uzaklaşırken şeflerden birine, “Bu beylere özen gösterilsin, benim açık ordugâha getirilsinler, doktorum Larrey hepsini muayene etsin. Hoşça kalın Prens Repnin,” dedi ve atını sürerek dörtnala uzaklaştı.

Yüzünde mutluluğun ışıltısı vardı.

Prens Andrey’i taşıyan askerler, boynuna kız kardeşi Prens Mariya tarafından asılan ve o sırada yere düşen küçük altın tasviri almışlardı ama

imparatorun esirlere nasıl davrandığını görünce bunu hemen ona geri verdiler.

Prens Andrey onu yeniden kimin, ne zaman boynuna taktığını görmemiş, ama küçük tasvir göğsünde, üniformasının üstünde ince altın bir zincirin ucunda birdenbire belirivermişti.

Prens Andrey, kız kardeşinin heyecanla, coşkuyla boynuna astığı bu küçük tasvire bakarak, "Ne iyi olurdu," diye düşünüyordu, "ne iyi olurdu, her şey Prens Mariya'ya göründüğü gibi sade ve açık olsaydı. Bu dünyada kurtuluşun nerede olduğunu ve sonra orada, ölümden sonra bizi neyin beklediğini bilmek ne iyi olurdu! Şimdi ben, 'Merhamet et bana Tanrım,' diyebilseydim ne kadar mutlu olurdum... Ama bunu kime söyleyeceğim? Ya, belirsiz, ulaşılmaz bir varlıktır, ki ben ona seslenemem, seslensem de söyleyecek söz bulamam; ya da bir hiçtir," diye konuşuyordu kendi kendine, "ya da o, buraya Prenses Mariya'nın şu muskaya işlediği Tanrı'dır. Anlaşılır şeylerin hiçliğinden ve anlaşılamayan ama her şeyden önemli olan bir şeyin yüceliğinden başka gerçek olan hiç, hiçbir şey yok!"

Sedyeler hareket etti. Her sarsıntıda yeniden dayanılmaz bir ağrı duyuyordu, ateşi arttı, sayıklamaya başladı. Babasına, karısına, kız kardeşine, doğacak oğluna karşı hasreti; savaşın başlayacağı günün gecesi duyduğu sevecenlik; küçücük, önemsiz Napoléon'un görünümü ve bütün bunların üzerindeki geniş gökyüzü, sıtmalı hayallerini dolduruyordu.

Lısiye Gori'deki sakin hayat ve aile saadeti gözlerinin önüne geliyordu. Ama daha bu saadetin tadını çıkaramadan, küçücük Napoléon, kayıtsız, dar, başkalarının felaketinden zevk duyan bakışlarıyla ansızın beliriyor, kuşkular, azaplar başlıyor ve ona arzu ettiği huzuru yalnız gökyüzü vaat ediyordu. Sabaha karşı bütün bu hülyalar, Napoléon'un doktoru Larrey'e göre ölümle sonuçlanması iyileşmesinden çok daha olası bulunan bir baygınlık ve kendinden geçişin karanlığı içinde birbirlerine karıştılar.

Larrey, "*C'est un sujet nerveux et bilieux*,"[435] dedi, "*il n'en réchappera pas*."[436]

Prens Andrey öteki ümitsiz yaralılar arasında, yerli halkın bakımına bırakıldı.

427 Yaman adamlar.

428 Mevzilerdeki topların cephanesi tükendi efendim.

429 İhtiyattakileri aldırın.
430 İşte güzel bir ölüm.
431 Haşmetmeap.
432 Bizimle boy ölçüşmeye çok genç gelmiş.
433 Peki ya siz delikanlı?
434 Yiğidim.
435 Sinirli ve safravi bir hasta bu.
436 Kurtulmayacak.

İKİNCİ KİTAP

BİRİNCİ BÖLÜM

I

1806 yılı başında Nikolay Rostov izinli olarak evine dönüyordu. Denisov da Voronej'e, evine gidiyordu ama Rostov, birlikte Moskova'ya kadar gelmesi, evlerinde kalması için onu ikna etmişti. Arkadaşıyla son duraktan bir öncekinde buluşan Denisov onunla üç şişe şarap içmiş, Moskova'ya yaklaştıkça gitgide sabırsızlanan Rostov'un yanı başında, yolcu kızağının kuytu bir yerine uzanmış, yolun bozukluğuna rağmen, ancak Moskova'ya varırlarken uyanmıştı.

Rostov, şehrin kapısında izin kâğıtları kaydedilip de Moskova'ya girerlerken, "Daha gelmedik mi? Daha gelmedik mi? Ah, bu çekilmez sokaklar, dükkânlar, kalaçlar,[437] fenerler, arabacılar!" diye düşünüyordu.

"Denisov, geldik! Uyuyor hâlâ!" diyerek kızağın hızını artırmayı umuyormuş gibi ileriye doğru eğildi. Denisov yanıt vermedi.

"İşte arabacı Zahar'ın durduğu dört yol ağzı, işte Zahar'ın kendisi, hem de hep o aynı beygir. Ballı çavdar ekmeği aldığımız dükkâncık da işte. Daha gelmedik mi?"

Sürücü, "Hangi ev?" diye sordu.

Rostov, "Canım, şu sondaki, büyük olan, görmüyor musun yahu! Bizim evimiz o," dedi, "işte o bizim ev! Denisov! Denisov! Geliyoruz."

Denisov başını kaldırdı, öksürdü, yine yanıt vermedi.

"Dimitri," diye sürücünün yanında oturan uşağa seslendi Rostov, "bizim evde ışık var değil mi?"

"Evet efendim, babanızın çalışma odasında ışık yanıyor."

"Daha yatmamışlar mıdır? Ha? Ne dersin? Bana bak, sakın unutma, bana hemen yeni piyade ceketimi hazırla." diye henüz terlemiş bıyıklarını okşayarak ekledi Rostov. Sonra sürücüye bağırdı: "Durma, sür," Başı yeniden göğsüne düşen Denisov'a seslendi: "Hadi Vasya, uyan canım..." Kızağın varacağı yere üç ev kalmıştı ki Rostov haykırdı: "Durma, sür, hadi canım sür, votka parası üç teklik sana, sür!"

Atlar yürümüyormuş gibi geliyordu ona. Sonunda kızak giriş kapısına doğru sağa saptı; Rostov dökülmüş alçılarıyla bildik kornişi, sahanlığı ve kaldırım kazığını gördü. Kızak daha durmamıştı ki atladı, avluya koştu. Ev, gelenler umurunda değilmiş gibi hep öyle hareketsiz, ilgisiz duruyordu. Avluda kimsecikler yoktu. “Tanrım, umarım herkes iyidir,” diye heyecanla önce durup sonra bildik avluda, eğri büğrü basamaklarda yeniden koşmaya başlayarak düşünüyordu Rostov. Kontesin kirliliğine kızdığı hep o aynı kapı kolu kolaylıkla döndü. Taşlıkta bir yağ mumu yanıyordu.

Yaşlı Mihail bir sandığın üzerinde uyuyordu. Bir arabayı arkasından tutup kaldıracak kadar güçlü olan uşak Prokofi, elindeki şeritlerle *lapti*[438] örüyordu. Aralanan kapıya bir göz attı, kayıtsız, uykulu yüzü birden heyecanlandı, genç efendisini tanıyınca, “Tanrım! Genç Kont!” diye haykırdı. “Ne iştir bu? Yavrum!” Heyecandan titreyen Prokofi, herhalde geleni haber vermek için olacak, misafir salonunun kapısına doğru atıldı ama besbelli, bir şey düşündü, geri döndü, genç efendisinin omzuna kapandı.

“Nasıllar? İyiler mi?” diye elini kurtararak sordu Rostov.

“Tanrı’ya şükür! Hepsi iyiler! Daha demin yemek yediler! Bırakın da size bir iyice bakayım, Ekselans!”

“Hepsi iyi mi? Tanrı’ya şükür!”

Denisov’u büsbütün unutan Rostov, sessizce gocuğunu çıkardı, ayaklarının ucuna basarak karanlık, kocaman salona daldı. Her şey eskisi gibiydi, aynı oyun masaları, aynı kılıflı avizeler. Ama biri genç efendiyi görmüştü, o daha misafir odasına kadar koşmamıştı ki bir şey şiddetle, fırtına gibi, yandaki kapıdan fırladı, onu kucakladı, öpmeye başladı. Bunlardan bir ikincisi, bir üçüncüsü daha, ikinci, üçüncü kapılardan dışarı uğradı; yine kucaklamalar, yine öpüşler, çığlıklar, sevinç yaşları. Kimin Nataşa, kimin Petya, kimin kim ve nerede olduğunu ayırt edemiyordu. Hepsi birden bağırıyor, konuşuyor, onu öpüyorlardı. Aralarında yalnız annesi yoktu: Bunu fark etmişti.

“Bunu hiç beklemiyordum... Nikolaycık... Yavrum!”

“İşte o... Bizimki... Yavrum, Kolya... Değişmişsin! Mum da yok! Çay!”

“Beni de öpsene canım!”

“Canımın içi... Ya beni?”

Sonya, Nataşa, Petya, Anna Mihailovna, Vera, yaşlı Kont onu kucaklıyor; uşaklar, oda hizmetçileri odayı doldurarak durmadan konuşuyor, ahlayıp ofluyorlardı.

Petya onun bacaklarına sarılmıştı, “Ya beni!” diye bağırıyordu.

Nataşa onu kendine doğru çekip yüzünü, gözünü durmadan öptükten sonra sıçrayarak uzaklaşıyor, ceketinin eteğine yapışıp hep aynı yerde bir keçi gibi zıplıyor, ince, keskin sesler çıkarıyordu.

Parıldayan sevinç gözyaşları, sevgi dolu gözler, öpücük arayan dudaklarla sarılmıştı.

Bir *kumaç*[439] gibi kızaran Sonya da onun koluna asılmıştı, gözlerini gözlerine dikmiş, mutlulukla dolu, baştan aşağı parıldıyordu. Sonya artık on altısını sürüyordu, özellikle bu heyecanlı, mutlu dakikalarda çok güzeldi, gözlerini ayırmadan, gülümseyerek ve soluğunu tutarak ona bakıyordu. O da ona minnetle baktı, ama hâlâ birisini arıyor ve bekliyordu. Yaşlı Kontes henüz ortalarda yoktu. Ama sonunda kapıda ayak sesleri duyuldu. Öyle hızlı, canlı ayak sesleri idiler ki bunlar, annesine ait olamazlardı.

Ama bu, kendisi yokken dikilmiş yeni elbisesiyle annesiydi. Herkes Rostov’u bıraktı, Rostov annesine koştu. Birbirlerine ulaşınca annesi hıçkırarak oğlunun göğsüne kapandı. Başını kaldıramıyordu, yüzünü onun Macar ceketinin soğuk yakasına bastırmaktan başka bir şey yapamıyordu. Kimsenin fark etmediği Denisov odaya girmiş olduğu yerde duruyor, onlara bakarak gözlerini siliyordu.

Merakla ona bakan Kont’a, “Vasiliy Denisov, oğlunuzun arkadaşı,” diye kendini tanıttı.

Kont, Denisov’u öpüp kucaklayarak, “Hoş geldiniz, biliyorum, biliyorum,” dedi, “Nikolaycık yazmıştı... Nataşa, Vera, işte Denisov.”

Yüzler Denisov’un kıllı yüzüne çevrildi, etrafını aldılar.

Heyecandan kendini kaybeden Nataşa haykırarak, “Kuzum, Denisov!” diye Denisov’un üzerine atıldı, onu kucakladı ve öptü. Nataşa’nın bu hareketine herkes şaştı, Denisov da kızardı ama gülümseyerek, Nataşa’nın elini alıp öptü.

Denisov kendisi için hazırlanmış odaya götürüldü, Rostovlar oturma odasında Nikolaycığın çevresinde toplandılar.

Yaşlı Kontes oğlunun durmadan öptüğü elini bırakmıyor, onun yanında oturuyordu; ötekiler Rostov’un her hareketini, her sözünü, her bakışını yakalıyor, heyecan ve sevgi dolu gözlerini ondan ayıramıyorlardı. Erkek kardeşiyle kız kardeşleri ona sokulabilmek için çekişiyor, birbirlerinin yerini kapıyor, ona çayı, mendili, pipoyu kim getirecek diye kavga ediyorlardı.

Rostov, kendisine gösterilen sevgiden dolayı çok mutluydu ama karşılaşma anı öyle heyecan vericiydi ki bu mutluluk bile ona az geliyor, hep, daha, daha, başka bir şeyler bekliyordu.

Ertesi sabah, yolcular yol yorgunluğuyla saat ona kadar uyudular.

Yattıkları odaya geçilen odada kılıçlar, hurçlar, fişeklikler, açık bavullar, çamurlu çizmeler yerlerde sürünüyordu. Mahmuzlu, boyanmış iki çift çizme erken saatlerde duvarın dibine konmuştu. Hizmetçiler leğen, ibrik, tıraş için sıcak su, temizlenmiş elbiseler getirdi. Havada tütün ve erkek kokusu vardı.

“Hey, Gişka, pipo!” diye kısık sesiyle haykırdı Vasiliy Denisov, “Rostov, kalk!”

Rostov uykudan şişmiş gözlerini ovuşturarak, darmadağınık saçlarıyla başını sıcak yastıktan kaldırdı.

“Ne var, o kadar geç mi?”

“Geç ya, saat on,” diye seslendi Nataşa; bitişik odadan kolalı entarilerin hışırtısı, genç kız sesleri ve gülüşmeler işitildi, aralık kapıdan mavi kurdeleler, siyah saçlar ve neşeli yüzler göründü. Bunlar, onların uyanıp uyanmadıklarını anlamaya gelen Nataşa, Sonya ve Petya idiler.

“Nikolaycık, kalk!” dedi Nataşa yeniden, “Şimdi!”

Bu sırada birinci odada bir kılıç görüp eline alan Petya, erkek çocukların asker ağabeyleri karşısında duyduğu heyecanı duyuyordu; kız kardeşlerinin soyunan erkekleri görmesinin yakışık almayacağını unutarak kapıyı açtı.

“Bu senin kılıcın mı?” diye bağırdı. Kızlar yana doğru sıçradılar. Denisov yardım ararcasına arkadaşına baktı, kıllı bacaklarını yorganın altına sakladı. Kapı kapanınca Petya içeride kaldı, dışarıdan gülüşmeler duyuldu.

“Nikolaycık, robdöşambrını giy de gel,” diye seslendi Nataşa.

“Bu senin kılıcın mı?” diye sordu Petya, “Yoksa sizin mi?” diyerek ürkek bir saygıyla bıyıklı, kara Denisov’a döndü.

Rostov aceleyle ayakkabılarını giydi, robdöşambrını sırtına geçirdi, dışarı çıktı. Nataşa mahmuzlu çizmelerden tekini ayağına geçirmiş ötekini alıyordu. Rostov dışarı çıktığı sırada Sonya fır dönüyor, eteklerini kabartıp oturmaya hazırlanıyordu. Kızlar bir örnek, yepyeni, mavi entariler giymiş, taze, pembe ve neşeliydiler. Sonya kaçtı. Nataşa’ysa kardeşinin koluna girerek onu oturma odasına götürdü, konuşmaya başladılar. Henüz baş başa kalmaya zaman bulamamışlardı. Nataşa hem kendinin, hem de onun

söylediği her söze gülüyordu, söylenen sözler gülünecek şeyler olduğu için değil de keyfi yerinde olduğu için, kahkahalarla beliren sevincini tutmaya gücü yetmediğinden gülüyordu.

Her şeye, “Ah, ne iyi, mükemmel!” diyordu. Rostov, evden ayrıldı ayrılalı dudaklarında bir kez bile belirmeyen o çocuk gülümseyişinin, bu sıcak sevgi ışıltılarıyla ruhunda ve yüzünde, bir buçuk yıldan beri ilk kez açıldığını hissediyordu.

Nataşa, “Bak, dinle beni,” dedi, “sen şimdi sahiden de erkek oldun mu? Ağabeyimsin diye dehşetli seviniyorum.” Bıyıklarına dokundu, “Siz erkeklerin nasıl şey olduğunuzu bilmek isterdim? Bizim gibi misiniz? Ha?”

“Sonya niye kaçtı?” diye sordu Rostov.

“Ha... Bu uzun bir hikâyedir! Sonya’yla konuşurken ne diyeceksin, sen mi, siz mi?”

“Nasıl uygun düşerse,” dedi Rostov.

“Onunla siz diye konuş, sonra nedenini sana anlatırım.”

“İyi ama ne olmuş?”

“Peki, şimdi anlatayım. Biliyorsun ya, Sonya benim dostumdur. Hem de öyle bir dost ki onun için kolumu ateşe soktum. İşte bak,” gömleğinin kolunu sıvadı, uzun, zayıf, narin kolunda, omzuna yakın, dirsekten çok yukarıda (balo elbiselerinde bile kapalı kalan yerde) kırmızı bir iz gösterdi, “ona sevgimi kanıtlamak için yaktım buramı. Cetveli ateşte kızdırdım, sonra bastırıverdim.”

Rostov, eski ders odasında, iki yanı yastıklarla bezenmiş divanda oturup Nataşa’nın heyecanlı gözlerine bakarak, kendisinden başka hiç kimse için hiçbir anlamı olmayan ama ona hayatının en büyük zevklerinden birini veren o aile evindeki çocukluğunun dünyasına yeniden girmişti; sevgiyi kanıtlamak için cetvelle kolun yakılması ona anlamsız gelmedi: Bunu anlıyordu, buna şaşmıyordu.

“Peki, ne olacak? Hepsi bu kadar mı?” diye sordu.

“Ah, öyle dostuz, öyle dostuz ki! Bu cetvel işi saçma şey ama biz ölünceye kadar dostuz. O birisini sevdi mi, sonsuza kadar; ama ben bunu anlamıyorum, ben hemencecik unutuyorum.

“E, peki, ne olacak?”

“Evet, o beni de, seni de böyle seviyor.” Nataşa ansızın kızardı: “Ama, hatırlarsın ya, sen yola çıkmadan önce... O senin için bütün bunları unutsun, dedi... Dedi ki: Ben onu her zaman seveceğim ama varsın o bildiği gibi hareket etsin, özgürdür. Ne mükemmel, ne büyüklük değil mi? Öyle, öyle

değil mi? Ne büyüklük değil mi? Öyle değil mi?” Öyle ciddiyetle, heyecanla soruyordu ki, şimdi söylediklerini daha önce de gözyaşlarıyla söylediği belliydi. Rostov düşünceye daldı.

“Ben verdiğim sözü asla geri almıyorum,” dedi, “hem sonra Sonya öyle şeker şey ki böyle bir mutluluğu geri çevirmek için insanın aptal olması gerek.”

“Hayır, hayır,” diye haykırdı Nataşa, “biz bunu onunla önceden konuştuk. Senin böyle söyleyeceğini biliyorduk. Ama bu doğru değil, çünkü anlıyorsun ya, eğer sen böyle söyler, verdiğin sözle kendini bağlı sayarsan o zaman o bunu sanki özellikle söylemiş gibi oluyor. Öyle oluyor ki, yine de sen onunla sanki zorla evlenecekmişsin, yani hiç de iyi bir şey olmuyor.”

Rostov onların bütün bu işleri iyi düşündüklerini görüyordu. Sonya daha dün gece Rostov’u güzelliğiyle şaşırtmıştı. Bugün de şöyle bir gördüğü halde onu bir kat daha güzel bulmuştu. On altı yaşında nefîs bir kızdı, kendisine dehşetli âşık olduğu da belliydi, bundan bir an bile kuşku duymamıştı. Onu şimdi ne diye sevmemeli, hatta onunla evlenmemeli, diye düşündü, ama şimdi daha bir yığın başka işler ve mutluluklar var! Evet, bunu iyi bulmuşlar, özgür kalmak gerek.

“Eh, iyi ya,” dedi, “bu işi sonra yine konuşuruz. Bilsen seni görmek beni nasıl mutlu etti. Peki, ya sen, Boris’i aldatmadın mı?” diye sordu sonra.

Nataşa gülerek haykırdı:

“Amma da saçma! Ne onu ne de hiç kimseyi ne aklımdan geçirdiğim var ne de geçirmek isterim.”

“Ya, böyle, demek! Peki, sen ne yapıyorsun?”

“Ben mi?” dedi Nataşa sonra tatlı bir gülümseme yüzünü aydınlattı: “Sen Duport’u gördün mü?”

“Hayır.”

“Ünlü Duport, dansör, görmedin mi? Öyleyse anlamazsın. İşte bak, ben ne yapıyorum.” Kollarını halka yaparak eteğini kaldırdı, dans eder gibi birkaç adım koştu, geri döndü, bir *antreşa* yaptı, ayaklarını birbirine vurdu, parmaklarının ucuna kalkarak birkaç adım yürüdü.

“Durabiliyorum değil mi? Bak işte,” dedi, ama parmaklarının ucunda tutunamadı. “İşte ben bunu yapıyorum! Hiçbir zaman hiç kimseyle evlenmeyeceğim, dansöz olacağım. Ama kimseye söyleme.”

Rostov öyle yüksek sesle, öyle neşeyle kahkahayı bastı ki odasında Denisov ona imrendi, Nataşa da kendini tutamadı, o da onunla birlikte güldü. Durmadan, “İyi değil mi ha?” diyordu.

“İyi, artık Boris’le evlenmek istemiyorsun demek?”

Nataşa kızardı:

“Ben hiç kimseyle evlenmek istemiyorum, görür görmez kendim söyleyeceğim bunu ona.”

Rostov, “Bak hele!” dedi.

Nataşa gevezeliğe devam etti.

“Evet, öyle, bütün bunlar boş şeyler. Bu Denisov nasıl, sevimli bir şey mi?” diye sordu.

“Sevimli.”

“Hadi, görüşürüz, giyin. Korkunç bir adam mı Denisov?”

“Neden korkunç olsun? Hayır, Vaska iyi.”

“Sen ona Vaska diyorsun, tuhaf şey. Peki, çok mu sevimli?”

“Çok sevimli.”

“Hadi, çay içmeye gel, çabuk. Hep beraber...”

Nataşa yine parmaklarının ucuna kalktı, bir dansöz tavrıyla, on beşlik mutlu genç kızlar gibi gülümseyerek odadan çıktı. Rostov, misafir odasında Sonya’yla karşılaşınca kızardı. Ona karşı nasıl davranacağını bilmiyordu. Dün, buluşmanın ilk sevinçli anlarında öpüşmüşlerdi ama şimdi bunu yinelemenin mümkün olamayacağını hissediyorlardı; Nikolay’a öyle geliyordu ki, annesi de, kız kardeşleri de, herkes kendisine merakla bakıyor, onun Sonya’ya nasıl davranacağını görmek istiyorlardı. Sonya’nın elini öptü, ona “siz” diye seslendi. Ama gözler birbirlerine “sen” dediler ve tatlı tatlı öpüştüler. Nataşa’nın elçiliğiyle ona verdiği sözü hatırlatmaya cesaret ettiği için Sonya bakışlarıyla af diledi ve gösterdiği sevgiden dolayı ona teşekkür etti. Rostov da, kendini özgür bıraktığı için bakışlarıyla ona teşekkür etti ve ne olursa olsun, hiçbir zaman onu sevmekten vazgeçmeyeceğini, çünkü onu sevmemenin mümkün olamayacağını söyledi.

Vera, herkesin sustuğu bir anı seçerek, “Ama ne tuhaf,” dedi, “Sonya’yla Nikolaycık yabancı gibi birbirlerine siz diyorlar.”

Her zamanki gibi Vera yine haklıydı ama çoğu zaman olduğu gibi bu sözler üzerine yine herkes sıkılmış, yalnız Sonya, Nikolay, Nataşa değil, oğlunun Sonya’ya karşı duyduğu sevgiden, parlak bir kısmetten onu

mahrum bırakabilir diye çekinen yaşlı Kontes de genç bir kız gibi kızarmıştı.

Denisov, Rostov'u şaşırtarak, yeni üniforması içinde, kokular sürünmüş, savaşa hazırlandığı günlerdeki şıklığıyla, Rostov'un ondan hiç beklemediği bir nezaketle misafir odasında göründü.

437 Bir çeşit beyaz ekmek. (Ç.N.)

438 Ağaç liflerinden, özellikle ıhlamur lifinden yapılan bir çeşit çarık. (Ç.N.)

439 Pamuklu, kırmızı bir kumaş. (Ç.N.)

II

Ordudan Moskova'ya dönen Nikolay Rostov ev halkınca oğulların en iyisi, bir kahraman, sevgili Nikolaycık; hısım ve akrabalarca sevimli, hoş, terbiyeli bir delikanlı; ahbaplarca da yakışıklı bir *hussar* teğmeni, mükemmel bir dansör ve Moskova'nın kız verilebilecek en iyi kısmetlerinden biri olarak karşılanmıştı.

Rostovlar bütün Moskova'yı tanırlardı; bu yıl yaşlı Kont'un yeterli parası vardı, çünkü bütün mülkler yeniden rehine konulmuştu, bundan dolayı da Nikolaycık kendine bir binek atı edinmiş, özellikle Moskova'da henüz hiç kimsede olmayan son moda süvari pantolonunu ve küçük gümüş mahmuzlu, sivri burunlu, son moda çizmelerini giyerek hoşça vakit geçiriyordu. Eve dönen Rostov, uzunca bir aradan sonra, eski hayatına dönmüş olmanın mutluluğunu yaşıyordu. Kendini iyice erkekleşmiş, büyümüş buluyordu. Din dersi sınavını verememekten duyduğu üzüntüyü, Gavrilo'dan arabaya binmek için borç almalarını, Sonya'yla gizlice öpüşmelerini, bütün bunları şimdi, ölçülemeyecek kadar uzakta kalan çocukluğu gibi hatırlıyordu. Oysa şimdi Giyorgiyev Nişanı olan, süvari ceketi gümüş işlemeli bir *hussar* teğmeniydi; yaşlı başlı, saygıdeğer, tanınmış meraklılarla birlikte yorgasını yarışa hazırlıyordu. Bulvarda oturan bir bayanla görüşüyor, akşamları ona gidiyordu, Arharovların balosunda mazurkayı idare ediyor, Feldmareşal Kamenski'yle savaştan konuşuyor, İngiliz kulübüne uğruyor, Denisov'un tanıştırdığı kırk yaşlarında bir albayla senlibenli konuşuyordu.

Hükümdara karşı hayranlığı Moskova'da biraz azalmıştı, çünkü bütün bu süre içinde onu görmemişti. Ama hükümdardan, ona karşı sevgisinden, her şeyi sonuna kadar anlatmadığını, onunla ilgili duygularında herkesin anlamadığı bir şeylerin daha var olduğunu hissettirerek sık sık söz ediyordu; o zamanlar Moskova'da "etli kemikli melek" diye ad takılan İmparator Aleksandr Pavloviç'e karşı duyulan genel hayranlığı bütün ruhuyla paylaşıyordu.

Rostov yeniden orduya dönünceye kadar Moskova'da geçirdiği bu kısa zaman içinde Sonya'ya yakınlaşmamış, tersine, ondan uzaklaşmıştı. Sonya çok güzeldi, şirindi, kendisine tutkuyla âşık olduğu da belliydi, ama Rostov öyle bir gençlik çağındaydı ki; bu çağda insan kendini işi başından aşkın

sanır, bu gibi şeylerle uğraşmaya vakit olmaz, delikanlı bir yere bağlanmaktan korkar, özgürlüğünün üzerine titrer. Rostov Moskova'ya bu gelişinde Sonya'yı ne zaman düşünse, kendi kendine, eh, diyordu, daha nice nice böyleleri olacak, benim bilmediğim yerlerde onun gibi daha niceleri vardır. Canım istediği zaman aşkla uğraşırım ama şimdi buna vaktim yok. Bundan başka, kadınların arasında bulunmak erkekliğe dokunan bir şey gibi geliyordu ona. Balolara, kadın meclislerine gidiyordu. Yarışlar, İngiliz kulübü, Denisov'la içki âlemleri, "oraya" gitmek: Bütün bunlara laf yok, bunlar genç *hussar*'a yakışan şeylerdi.

Martın başlangıcında, yaşlı Kont İlya Andreyiç Rostov, Prens Bagration'un şerefine İngiliz kulübünde verilecek ziyafetin hazırlığıyla uğraşıyordu.

Kont, sırtında robdöşambrı, kulübün satın alma görevlisine ünlü aşçıbaşı Feoktist'e, Prens Bagration'a çekilecek ziyafet için kuşkonmazlar, taze hıyarlar, dana etleri ve balıklar hakkında emirler vererek salonlarda dolaşmaktaydı. Kont, kurulduğu günden beri İngiliz kulübünün başkanı ve üyesiydi. Bagration için tören düzenlenmesi işini kulüp ona bırakmıştı, çünkü bir ziyafeti onun kadar cömertçe, konukseverce hazırlayabilecek az insan vardı, çünkü, özellikle bir ziyafetin hazırlanması için, gerektiğinde onun gibi cebinden para çıkaran, bunu yapmak isteyen az insan bulunurdu. Satın almacı ve aşçı, Kont'un emirlerini neşeli yüzlerle dinliyorlardı, çünkü biliyorlardı ki, birkaç bin rubleye mal olacak bir ziyafette, onun yanında olduğu kadar hiç kimsenin yanında çöplenemezler.

"Bana bak, horoz ibiklerini kaplumbağa çorbasının içine koyarsın, biliyorsun ya!"

Aşçı sordu:

"Demek, soğuk yemekler üç çeşit olacak..."

Kont düşünceye daldı:

"Üç çeşit; daha az olmaz... Mayonez bir," diye parmaklarıyla saymaya başladı.

"Büyüklerinden tatlı su kefali almamızı da emreder misiniz?" diye sordu satın almacı.

"Mademki fiyatları indirmiyorlar, ne yapalım, al. Bak, az daha unutuyordum. Sofraya bir *entre*[440] daha gerekir, Tanrım!" Başını ellerinin içine aldı, "Peki, çiçekleri kim getirecek bana?"

"Mitenka! Hey, Mitenka! Ata bin, dörtnala benim çiftliğe koş, Mitenka," diye sesini duyup gelen kâhyasına döndü, "Moskova'ya yakın

çiftliğe koş, bahçıvan Maksimka'ya hemen angaryacıları hazırlamasını söyle, ona de ki keçelere sarıp bütün limonluğu buraya taşısın. Bana burada iki yüz saksı cumaya hazır olmalı,"

Daha bir yığın emir verdikten sonra dinlenmek için Kontesçiğinin yanına gitmek istedi ama aklına başka, önemli bir şey daha geldi, geri döndü, aşçıyla satın almacıyı da çevirdi, yeniden emirler vermeye başladı. Kapının arkasından çevik bir erkek yürüyüşü, mahmuz şakırtıları duyuldu ve bıyıkları yeni terlemiş, yakışıklı, al yanaklı, ve görünüşe göre Moskova'da sürdüğü sakin hayatın içinde dinlenmiş, toparlanmış genç Kont içeri girdi.

Yaşlı Kont, oğlundan utanmış gibi, "Ah, yavrum! Başım dönüyor," diye gülümsedi, "bari bana biraz yardım etseydin! Daha şarkıcılar da lazım. Orkestram var ama Çingeneleri de mi çağırmalı ne? Sizin asker milleti onları sever."

"Doğrusu ya babacığım, öyle sanıyorum ki Prens Bagration, Schöngraben Savaşı'na hazırlanırken şimdi sizin didindiğinizden daha az didinmişti," diye gülümseyerek yanıt verdi oğlu.

Yaşlı Kont sözde öfkelendi:

"Öyleyse biraz da sen uğraş, dene bakalım!"

Ve Kont, babayla oğulu zeki, saygılı bir yüzle, dikkatli ve şefkatli bir edayla süzen aşçıya döndü.

"Gençliği görüyorsun ya, ha Feoktist?" dedi, "Bizimle, yaşlılarla alay ediyorlar."

"Ne yaparsınız Ekselans, onlar yalnız yemeğin iyisini yemek isterler, bu iş nasıl hazırlanır, nasıl servis yapılır umurlarında değil."

"Öyle, öyle," diye haykırdı Kont, sonra oğlunun iki elini sevinçle yakalayarak devam etti: "İşte elime geçtin sonunda! Şimdi hemen çift atlı kızağa atla, Bezuhov'a koş, ona de ki, Kont, yani İlya Andreyiç sizden çilekle taze ananas rica ediyor. Bunları ondan başka hiçbir yerde bulamazsın. Eğer onu göremezsen Prenseslere gider söylersin, oradan da Razgulya'ya gidersin. Arabacı İpatka orayı bilir. Orada Çingene İlyuşka'yı bulursun, hani şu Kont Orlov'da dans etmişti, hatırladın mı, beyaz *kazakin* giyiyordu? İşte onu buraya sürükler getirirsin." Kaş göz işaretleri ve yarım gülümsemelerle daha çok "delibozuk" diye adlandırdığı Dolohov'dan yana olduğunu gösteriyordu. "Diyorlar ki Piyer çektiği acıyla bitkin bir hale gelmiş."

“Yine de siz ona kulübe gelmesini söyleyin, avunur. Ziyafet çok güzel olacak.”

“Çingene kızlarını da buraya getirecek miyiz?” diye gülümseyerek sordu Nikolay. “Hadi hadi!”

Anna Mihailovna, her zamanki Hıristiyan sevecenliğiyle, hamaratça, endişeli ve sessizce odaya girdi. Anna Mihailovna Kont’u hep robdöşambrıyla görür, Kont her seferinde onun karşısında bozulur ve kılık kıyafetinden ötürü özür dilerdi.

Anna Mihailovna gözlerini sevecenlikle kapayarak, “Zarar yok Kont, kuzum,” dedi, “hem Bezuhov’a ben giderim. Piyer geldi, şimdi gerekli ne varsa onun limonluğundan alabiliriz. Zaten ben de onu görecektim. Bana Boris’in mektubunu yollamış. Çok şükür, Borya şimdi kurmayda.”

Anna Mihailovna’nın siparişlerden bir kısmını üzerine almasına Kont sevindi ve küçük arabayı onun için koşmalarını emretti.

“Kendisinin de davetli olduğunu Bezuhov’a söylersiniz,” dedi Kont, “ben ona yazarım. Karısıyla arası nasıl?”

Anna Mihailovna gözlerini oynattı, yüzünde derin bir acı belirdi.

“Ah, çok mutsuz,” dedi, “duyduklarımız doğruysa korkunç bir şey. Onun mutluluğuna hepimiz onca sevinirken hiç bunlar gelir miydi! Oysa ne yüce bir ruhu vardır genç Bezuhov’un. Evet ben ona yürekten acıyorum, elimden geldiğince onu teselli etmeye çalışacağım.”

“Peki ama ne olmuş?” diye sordu Rostovlar.

Anna Mihailovna derinden derine içini çekti:

“Dolohov, Mariya İvanovna’nın oğlu,” diye gizemli bir fısıltıyla söze başladı, “diyorlar ki kadını iyice dile düşürmüş. Piyer, Dolohov’un elinden tutuyor, Petersburg’a evine çağırıyor, sonra işte... Kadın buraya geldi, delibozuk da peşinde,” diye sürdürdü, Piyer’in acısına nasıl üzüldüğünü göstermek istiyordu ama “delibozuk” dediği Dolohov’u da pek haksız bulmadığı anlaşılıyordu.

“Piyer derdinden ölecekmiş neredeyse.”

“Siz ona söyleyin kulübe gelsin, değişiklik olur. Büyük bir ziyafet olacak.”

Ertesi gün, martın üçünde, öğleden sonra saat ikide İngiliz kulübünün iki yüz elli üyesiyle elli önemli davetli, Avusturya seferinin kahramanı Prens Bagration’u yemeğe bekliyorlardı. Austerlitz Savaşı hakkında gelen haberlerle önceleri Moskova şaşkına dönmüştü. O günlerde Ruslar zaferlere öyle alışmışlardı ki, yenilgi haberini alınca bazıları inanmamış, bazılarıysa

böyle tuhaf bir şeyin açıklamasını olağanüstü nedenlerde aramıştı. Asillerin, doğru haber alanların, itibarlı kimselerin toplandığı İngiliz kulübünde (aralık ayında haberler gelmeye başladığı bir sırada) savaşa ve son çarpışmaya dair, sanki söz birliği edilmiş gibi, hiçbir şey konuşulmamıştı. Konuşmalara yön veren Kont Rastopçin, Prens Yüriy Vladimiroviç Dolgorukov, Valuyev, Kont Markov, Prens Vyazemskiy gibi adamlar kulüpte görünmemiş, evlerde, kendi aralarında toplanmışlar, başkasının ağzıyla konuşan Moskovalılar da (bunlara İlya Andreyiç Rostov da dahildi) kısa bir zaman için savaş hakkında belirli bir görüş sahibi olamamış, rehbersiz kalmışlardı. Moskovalılar işlerin kötü gittiğini, bu berbat haberleri değerlendirmenin zorluğunu, bu yüzden susmanın daha iyi olacağını hissediyorlardı. Ama bir süre sonra kulübe fikir veren kodamanlar, görüşme odasından çıkan hâkimler gibi ortaya çıkmış, herkes açık ve kesin konuşmaya başlamıştı. O inanılmaz, şimdiye dek görülmemiş, olanaksız şeye, Rusların yenilmiş olmasına nedenler bulunmuş, böylece her şey aydınlanmış, Moskova'nın her köşesinde aynı görüş dile getirilir olmuştu. Bu nedenler şunlardı: Avusturyalıların ihaneti, kıtaların donanımının yetersizliği, Leh Przhebyshevsky'nin, Fransız Langeron'un ihaneti, Kutuzov'un iktidarsızlığı ve kötü, yetersiz adamlara bel bağlayan hükümdarın (bunu yavaşça söylüyorlardı) gençliği, deneyimsizliği. Ama ordu, Rus Ordusu, diyordu herkes, harikuladeydi, yiğitlikte harikalar yaratmıştı. Askerler, subaylar, generaller: Kahramandılar. Ama kahramanların kahramanı, Schöngraben çarpışması ve geri çekilmesiyle ün salan Prens Bagration'du, orada kıtalarını bir o bozguna uğratmadan hareket ettirebilmiş, kendinden iki kat güçlü bir düşmanı püskürtmüştü. Bagration'un Moskova'da kahraman olarak seçilmesinde, burada dostu ve arkası olmamasının, yabancı olmasının da etkisi olmuştu. Onun kişiliğinde, daha İtalya seferiyle Suvorov'un anısına bağlı, savaşçı, basit, arkasız ve entrikasız Rus askerlerine, layık olduğu saygı gösteriliyordu. Bundan başka, ona edilen bu itibarda Kutuzov'a karşı duyulan hoşnutsuzluk, beğenmemezlik de daha iyi belirtilmiş oluyordu.

Şakacı Şinşin, Voltaire'in sözüne nazire yaparak, "Eğer Bagration olmasaydı, *il faudrait l'inventer,*"[441] dedi.

Kutuzov'dan kimse söz etmiyordu, bazılarıysa onu saray fırıldağı, yaşlı zampara, diye adlandırarak kötülüyorlardı.

Yenilginin tesellisini eski zaferlerin hatırasında bulan Moskova'da, Prens Dolgorukov'un, su testisi su yolunda kırılır, sözleriyle Rastopçin'in

Fransız askerlerini savaşa sürmek için tumturaklı cümleler gereklidir, Almanlarla onları, kaçmanın ileri gitmekten daha tehlikeli olduğuna inandırmalısınız; ama Rus askerlerini yalnızca zaptetmek, onlara, yavaş olun, diye rica etmek gerekir, yolundaki sözleri dolaşıyordu. Dört bir yanda askerlerimizin ve subaylarımızın Austerlitz'de gösterdikleri kişisel başarı örneklerine dair yeni yeni hikâyeler işitilmekteydi. Filanca bayrağı kurtarmış, falanca beş Fransız öldürmüş, falanca bir başına beş topu kullanmış. Tanımayanlar Berg'den de söz ediyorlardı, sağ elinden yaralanınca kılıcını sol eline almış, ileri atılmıştı. Bolkonski hakkında hiçbir şey söylenmiyordu. Yalnız, onu yakından tanıyanlar, arkasında gebe karısıyla garip garip huyları olan babasını bırakarak böyle erken öldüğü için acımışlardı.

440 Sofraya ilk verilen yemekler. (Ç.N.)
441 Onu icat etmek gerekirdi.

III

Martın üçünde İngiliz kulübünün odaları uğulduyordu; kulübün üniformalı, fraklı, hatta bazıları pudralı, kaftanlı üyeleriyle konukları, baharda uçuşan arılar gibi, ileri geri gidip geliyor, oturup kalkıyor, birleşip dağılıyorlardı. Her kapının önünde perukalı, ipek çoraplı, iskarpinli, *livre*'li[442] uşaklar dikilmiş duruyor ve hizmetlerini arz etmek için konuklarla üyelerin her hareketini dört gözle yakalamaya çalışıyorlardı. Ziyafettekilerin çoğu geniş, kendinden emin yüzleri, kalın parmakları, ağır hareketleri ve sesleriyle yaşlı, saygıdeğer insanlardı. Bunlar belirli yerlerde oturuyor, belirli, alışılmış gruplar halinde toplaşıyorlardı. Ziyafettekilerin küçük bir kısmını da tesadüfi konuklar oluşturuyordu, özellikle gençler, bunların arasında Denisov, Rostov ve yeniden Semyenov Alayı subayı olan Dolohov da vardı. Gençlerin yüzünde, özellikle askerlerinkinde, yaşlılara karşı, size değer vermeye, size saygı duymaya biz hazırız, ama unutmayın ki ne olursa olsun gelecek bizimdir, diyen o küçümseyici ifade vardı.

Kulübün eski üyelerinden Nesvitski de oradaydı. Piyer, karısının emriyle saçlarını uzatmış, gözlüğünü çıkarmış, modaya uygun giyinmişti ama kederli ve ümitsiz bir halde salonlarda dolaşıyordu. Her yerde olduğu gibi, servetine hayranlık duyanlar yine çevresinde toplanmıştı, o da onlara bir saltanat alışkanlığıyla, dalgın bir horgörüyle davranıyordu.

Yaşı bakımından gençlerle birlikte, zenginliği ve ilişkileri bakımındansa yaşlılar, saygıdeğer konuklar topluluğunun üyesi olması gerekiyordu, bunun için de bir yerden ötekine gidip geliyordu. Ama her topluluğun merkezi, yaşlılardı, yabancılar bile bu meşhur adamları dinlemek için saygıyla sokuluyorlardı. Kont Rastopçin'in, Valuyev'in, Narişkin'in çevresinde büyük gruplar toplanmıştı. Rastopçin kaçan Avusturyalıların ayakları altında ezilen Rusların, kalabalıkta kendilerine süngüyle nasıl yol açmak zorunda kaldıklarını anlatıyordu.

Valuyev de Uvarov'un Petersburg'dan Moskovalıların Austerlitz hakkındaki görüşlerini öğrenmek üzere gizlice gönderildiğini anlatıyordu.

Üçüncü bir grupta Narişkin, Avusturya generallerinin saçmalıklarına yanıt olarak Suvorov'un horoz gibi öttüğü Avusturya savaş şûrası toplantısından söz ediyordu. Orada bulunan Şinşin, besbelli, Kutuzov'un bu kolay sanatı (horoz gibi ötmek) bile Suvorov'dan öğrenememiş olduğunu

söyleyerek şaka yapmak istedi ama yaşlılar burada, bugün bile, Kutuzov'dan böyle söz etmenin yakışık almadığını hissettirerek şakacıya sert sert baktılar.

Kont İlya Andreyiç Rostov önemli önemsiz, hepsini tanıdığı kişileri acele acele, hep aynı şekilde selamlayıp yumuşak çizmeleriyle yemek salonundan misafir salonuna, işi başından aşkın, telaşlı telaşlı gidip geliyor, arada sırada da, gözleriyle yakışıklı, genç oğlunu arayarak bakışlarını onun üzerinde memnuniyetle durduruyor, ona göz kırpıyordu. Genç Rostov henüz tanıştığı ve bu nedenle çok memnun olduğu Dolohov'la pencerenin yanında duruyordu. Yaşlı Kont onlara yaklaştı, Dolohov'un elini sıktı, "Bize de buyur, işte benim babayiğitle tanıştın... siz orada birlikte, bir arada yiğitlik gösterdiniz... Vay! Vasiliy İgnatiç... Merhaba ihtiyar," diye oradan geçen birine seslendi ama tam o sırada ortalık karıştı; ürkmüş bir yüzle, koşarak gelen bir uşak haber verdi:

"Teşrif ettiler!"

Çıngıraklar çalındı; kulübün yönetim kurulu üyeleri yerlerinden fırladılar; ayrı ayrı odalara dağılmış konuklar, kürekte çalkanan çavdar gibi bir küme halinde toplandılar, büyük misafir salonunun kapısında durdular.

Bagration sofanın eşiğinde göründü, şapkasız, kılıçsızdı, onları kulüpteki âdete uyarak kapıcıda bırakmıştı. Rostov'un onu Austerlitz çarpışması öncesinde gördüğü gibi başında koyun tüyü kasketi omzuna asılı kamçısı yoktu, Rus ve yabancı nişanlarıyla dolu, göğsünün sol tarafında Giyorgiyev yıldızı takılı, yeni, dar bir üniforma giymişti. Saçlarıyla favorilerini hemen ziyafetten önce kestirip düzelttirdiği belliydi ki, bu da yüzünü aleyhine olarak değiştirmişti. Yüzünde, sert ve erkek çizgileriyle birleşerek ona hatta biraz komikçe bir ifade veren bön ve özentili bir hal vardı. Onunla beraber gelen Bekleşov'la Fyodor Petroviç, Uvarov, onur konuğu o olduğu için, önden yürüsün diye eşikte durdular. Onların bu nezaketinden faydalanmak istemeyen Bagration şaşırdı; kapıda bir duraklama oldu, sonunda yine Bagration önden yürüdü. Ellerini nereye koyacağını şaşırmıştı, cilalı döşemeler üzerinde utangaç ve beceriksiz ilerledi: Schöngraben'de Kursk Alayı'nın önünde yürüdüğü gibi kurşunların altında, sürülmüş tarlalarda yürümek onun için daha kolay, daha alışkın olduğu bir şeydi. Kulüp yönetim kurulu üyeleri bu kadar değerli bir konuğu görmekten duydukları memnuniyete dair birkaç söz söyleyerek onu birinci kapıda karşıladılar, sonra yanıtını beklemeden, sanki onu kendilerine mal etmişler gibi, etrafını çevirdiler, misafir salonuna doğru götürdüler. Yıkılan,

birbirini ezen ve Bagration'a görülmemiş vahşi bir hayvanmış gibi, birbirlerinin omuzları üzerinden bakmaya uğraşan kulüp üyeleriyle konuklar yüzünden salonun kapısından geçmek mümkün değildi. Kont İlya Andreyiç herkesten daha enerjikti, gülerek ve, "Yol verin *mon cher*, yol verin, yol verin," diye seslenerek kalabalığı iteledi, konukları salona soktu, orta divana oturttu. İleri gelenler, kulübün en saygıdeğer azaları, yeni gelenlerin çevresini kuşattılar. Kont İlya Andreyiç, kalabalığın arasından yine kendine yol açarak misafir salonundan çıktı ve bir dakika sonra öteki yöneticilerle birlikte, Prens Bagration'a doğru götürdüğü büyük, gümüş bir tepsiyle göründü. Tepside kahraman için yazılmış ve basılmış şiirler vardı. Bagration tepsiyi görür görmez imdat arıyormuş gibi korkuyla çevresine bakındı ama bütün gözler onun üzerindeydi. Kendini onların eline düşmüş hisseden Bagration azimle ve iki eliyle birden tepsiyi aldı, kendisine onu getiren Kont'a öfkeyle, sitemle baktı. Birisi tepsiyi saygıyla Bagration'un elinden aldı (yoksa o bunu akşama kadar böyle tutmaya ve sofraya böyle gitmeye niyetli görünüyordu) ve onun dikkatini şiirlere çekti. Bagration, sanki, "Elden ne gelir, okuyacağım," diyerek yorgun gözlerini kâğıda dikip dalgın ve ciddi bir tavırla okumaya koyuldu. Şiirleri yazan onları aldı, kendisi okumaya başladı. Prens Bagration başını eğmiş dinliyordu.

Aleksandr devrini yücelt böylece,
Koru bizim için, tahtın üstündeki Titus'u.
Hem müthiş bir rehber ol, hem de iyi bir insan,
Yurtta Rife ol, savaş meydanında Caesar.
Evet, o bahtiyar Napoléon
Deneyip görsün ki ne adamdır Bagration
Rahatsız etmesin sakin Rus'u bir daha...

Şiir bitmemişti ki, metrdotel gür sesiyle haykırdı: "Yemek hazır!" Kapı açıldı, yemek odasından polonez uğultuları geliyordu: "Zaferin gök gürültüleri, gümbürdeyin, eğlen yiğit Rus!" Kont İlya Andreyiç şiiri okumaya devam eden şaire öfkeyle bakıp Bagration'un önünde eğildi. Herkes yemeğin şiirden daha önemli olduğunu hissederek kalktı ve Bagration yine herkesin önünde masaya doğru yürüdü. Başköşeye, iki Aleksandr'ın, Bekleşov'la Nariçkin'in arasına (adları hükümdarınkine benzediği için bu önemliydi) Bagration'u oturttular, üç yüz kişi, rütbelerine ve konumlarına göre yemek salonuna yerleşti; en önemli kişiler, onur konuğuna yakındılar; ve bu doğaldı, çukurda su nasıl birikirse, öyle.

Yemek başlamadan önce Kont İlya Andreyiç oğlunu Prens'e takdim etti. Onu tanıyan Bagration, bugünkü bütün konuşmaları gibi, birbirini tutmaz, yersiz birkaç söz söyledi. Bagration oğluyla konuşurken Kont İlya Andreyiç sevinçle, gururla herkese göz gezdirdi.

Nikolay Rostov, Denisov'la ve yeni tanıdığı Dolohov'la masanın ortalarında bir yerde oturuyorlardı. Karşılarında Prens Nesvitski ile yan yana Piyer oturmaktaydı. Kont İlya Andreyiç kulübün öteki ileri gelenleriyle birlikte Bagration'un karşısında oturmuş, Moskova'nın yürekten sevgisini kişiliğinde toplamış, Prens'i ağırlıyordu.

Emekleri boşa gitmemişti. Hazırladığı yemek, yağlılar ve yağsızlar olağanüstüydü, yine de yemeğin sonuna kadar bir türlü rahat edemedi. Büfeciye göz kırpıyor, uşaklara fısıldayarak emirler veriyor ve bildiği o yemekleri yine de heyecanla bekliyordu. Her şey mükemmeldi. Mersin balığının görünmesiyle (İlya Andreyiç bunu görür görmez sevinç ve utançtan kızarmıştı) uşaklar tıpaları attırmaya, şampanyaları doldurmaya başladılar. Bu etkileyici balıktan sonra Kont İlya Andreyiç öteki ileri gelenlerle bakıştı. "Şerefe çok kadeh kaldırılacak, zamanı geldi, başlamalı," diye fısıldadı ve bardağı eline alarak ayağa kalıktı. Herkes sustu, onun ne diyeceğini bekledi.

"İmparator hükümdarın sağlığına!" diye haykırdı, gözleri sevinç ve heyecan yaşlarıyla doldu. Tam o sırada *Zaferin gök gürültüleri*, *gürleyin*'i çalmaya başladılar. Herkes olduğu yerde ayağa kalktı, "Hurra!" diye bağırdılar, Bagration da, Schöngraben savaş meydanında haykırdığı sesle "Hurra!" diye haykırdı. Genç Rostov'un coşkun sesi bütün bu kalabalığı bastırıyordu. Ağlayacaktı neredeyse. "İmparator hükümdarın sağlığına!" diye bağırdı, "Hurra!" Bardağını bir yudumda içerek yere fırlattı. Pek çok kimse onu taklit etti, uğultulu haykırışmalar uzun zaman sürdü. Sesler kesilince uşaklar kırılmış bardakları topladı, herkes yerine oturmaya ve kendi haykırışından memnun bir halde konuşmaya başladı.

Kont İlya Andreyiç yeniden kalktı, tabağının yanında duran kâğıda göz attı, son seferimizin kahramanı Prens Piyer İvanoviç Bagration'un sağlığına kadeh kaldırdı ve mavi gözleri yine yaşla doldu. Davetlilerin "Hurra!"sı yeniden yükseldi ve mızıka yerine Pavel İvanoviç Kutuzov tarafından uydurulan besteyi şarkıcılar okumaya başladı:

Engel tanımaz Ruslar
Zaferi getirir kahramanlar
Bizim Bagration'larımız var

Kapanacak ayaklarımıza düşmanlar

Şarkıcılar bitirir bitirmez yeni yeni kadeh kaldırışlar birbirini kovaladı, bu arada da Kont İlya Andreyiç gitgide duygulandı, daha çok bardak kırıldı, daha çok haykırıldı. Bekleşov'un, Narişkin'in, Uvatov'un, Dolgorukov'un, Apraksin'in, Valuyev'in sağlıklarıyla, kulüp yönetim kurulu üyelerine, müdürün, tüm kulüp üyelerinin, tüm konukların, ve ayrıca ziyafeti hazırlayan Kont İlya Andreyiç'in sağlığına içildi. Bu kadeh kaldırışta Kont mendilini çıkardı, onunla yüzünü örterek adamakıllı ağladı.

442 Uşak elbisesi. (Ç.N.)

IV

Piyer, Dolohov'la Nikolay Rostov'un karşısında oturuyordu. Her zamanki gibi çok ve oburca yiyip içmekteydi. Ama onu iyi tanıyanlar bugün onda büyük bir değişiklik görüyorlardı. Yemek boyunca susmuştu; yüzünü buruşturup suratını asarak çevresine bakıyor ya da büsbütün dalgın bir halde gözlerini bir yere dikerek burnunun kökünü parmaklarıyla kaşıyordu. Yüzü mahzun ve kederliydi. Sanki çevresinde olup bitenlerin hiçbirini görmüyor, işitmiyor, sadece ağır ve halledilmez bir şeyi düşünüyordu. Kendine eziyet eden bu çözülemez sorun, Dolohov'un, karısına karşı gösterdiği yakınlığa dair Prenses'in Moskova'da yaptığı imayla bu sabah aldığı imzasız mektuptu; mektupta, karısıyla Dolohov arasında bulunan ve onun gözlüğünün ardından iyi görmediği ilişkinin yalnız onun için bir sır olduğu, bütün imzasız mektuplara has alçak bir alaycılıkla yazılıydı. Piyer Prenses'in imalarını da, mektuba da kesinlikle inanmıyordu. Ama şimdi, karşısındaki Dolohov'a bakmak ona dehşet veriyordu. Her seferinde bakışları, elinde olmayarak, Dolohov'un güzel, küstah gözleriyle karşılaştıkça Piyer ruhunda, korkunç, çirkin bir şeyin yükseldiğini duyuyor ve çabucak başını çeviriyordu. Karısının geçmişini ve onun Dolohov'la ilişkisini elinde olmayarak hatırlayan Piyer apaçık görüyordu ki, mektupta yazılan şey, eğer bu "kendi karısına" ait olmasaydı doğru olabilir yahut hiç değilse doğru görünebilirdi. Seferden sonra her şeyi geri verilen Dolohov'un Petersburg'a nasıl döndüğünü, kendine konuk olarak geldiğini Piyer, elinde olmayarak, hatırlıyordu. Piyer'le aralarındaki içki âlemi tanışıklığından yararlanan Dolohov doğruca onun evine gelmiş, Piyer onu evinde alıkoymuş, ona borç para vermişti. Dolohov'un evlerinde yatıp kalkmasına Elen'in nasıl gülümseyerek hoşnutsuzluk gösterdiğini, Dolohov'un nasıl kendisine karısının güzelliğini hayasızca övdüğünü ve o andan başlayarak ta Moskova'ya gidişlerine kadar bir dakika bile yanlarından ayrılmadığını Piyer hatırlıyordu.

"Evet, o çok yakışıklı," diye düşünüyordu, "ben onu bilirim. Benim adımı lekeleyip benimle alay etmek onun için özel bir zevk olurdu; özellikle şundan dolayı ki, ben onun iyiliği için uğraştım, onu korudum, ona yardım ettim. Eğer gerçek olsaydı bu ihanetin bundan dolayı da ona nasıl bir kat daha tatlı geleceğini biliyorum, anlıyorum. Evet, eğer bu gerçekten olsaydı

ama ben buna inanmıyorum, buna hakkım yok, buna inanamam.” Polisi bir ayıya bağlayıp suya atması yahut ortada hiçbir neden yokken birini düelloya davet etmesi yahut tabancasıyla sürücünün beygirini öldürmesi gibi zalim anlarında Dolohov’un yüzünde beliren ifadeyi hatırladı. Dolohov ona bakarken de bu ifade yüzünde sık sık beliriyordu. “Evet, o düellocunun biridir,” diye düşünüyordu Piyer, “adam öldürmek onun için işten bile değil, herhalde o, herkesin kendinden korktuğunu sanır, bu da hoşuna gidiyor olmalı. Benim de kendisinden korktuğumu sansa gerek. Gerçekten de ondan korkuyorum,” diye düşündü Piyer ve bu düşüncelerle yine ruhunda korkunç, çirkin bir şeylerin yükseldiğini hissetti. Dolohov, Denisov, Rostov şimdi Piyer’in karşısında oturuyorlar ve çok neşeli görünüyorlardı. Rostov, içlerinden biri babayiğit bir *hussar*, ötekisi ünlü bir düellocu, delibozuk bir kavgacı olan iki dostuyla neşeli neşeli konuşuyor ve bu ziyafette düşünceli, dalgın, hantal şekliyle göze çarpan Piyer’e de ara sıra alaycı bir göz atıyordu. Rostov, Piyer’e kötü yürekle bakıyordu, çünkü öncelikle Piyer onun *hussar* görüşüyle, sivil bir zengin, bir güzel kadının kocası, genel olarak karı gibi bir herifti; ikincisi, düşünceli, dalgın ruh haliyle Piyer, Rostov’u tanımamış, onun selamına karşılık vermemişti. Hükümdarın sağlığına içilmeye başlandığı zaman düşüncelerine dalmış bulunan Piyer, ayağa kalkmadı ve kadehini kaldırmadı.

Rostov, heyecanlı bir öfkeyle gözlerini ona dikerek haykırdı:

“Ne oluyorsunuz? İşitmediniz mi yoksa; imparator hazretlerinin...”

Piyer içini çekip saygıyla ayağa kalktı, kadehinden içti ve herkesin oturmasını bekledikten sonra iyi yürekli gülümseyişiyle Rostov’a döndü.

“Sizi tanıyamadım,” dedi. Ama Rostov oralarda değildi, “Hurra!” diye bağırıyordu.

Dolohov, Rostov’a, “Ne o, ahbaplığı tazelemiyor musun?” dedi.

“Allah canını alsın onun, aptal,” diye yanıtladı Rostov.

Denisov, “Güzel kadınların kocalarını pohpohlamak gerek,” dedi. Piyer onların konuştuklarını işitmiyordu ama kendinden söz ettiklerini biliyordu, kızardı, başını çevirdi.

Dolohov, “Hadi, şimdi güzel kadınların sağlığına,” dedi ve ciddi bir edayla ama dudaklarının ucunda bir gülümsemeyle, bardağını kaldırıp Piyer’e döndü.

“Güzel kadınların sağlığına; Petruşa ve onların âşıklarının sağlığına,” dedi.

Piyer gözlerini yere indirdi, Dolohov'a bakmayarak, yanıt vermeksizin içkisini içti. Kutuzov'un bestesini dağıtan uşak en itibarlı davetlilerden biri olması dolayısıyla, Piyer'e de verdi. Piyer almak istedi ama Dolohov eğilerek kâğıdı onun elinden kaptı, okumaya başladı. Piyer, Dolohov'a baktı, gözbebekleri aşağı kaydı: Yemek boyunca kendisine eziyet eden korkunç ve çirkin bir his kabardıkça kabardı ve onu kavradı. Şişman gövdesiyle masanın üzerinden abandı, "Almaya yeltenmeyin!" diye bağırdı.

Bu haykırışı duyan ve kime söylendiğini gören Nesvitski'yle sağında oturan komşusu korku ve telaşla Bezuhov'a döndüler.

"E, yeter, yeter, ne oluyorsunuz!" diye fısıldadılar. Dolohov, Piyer'e aydınlık, neşeli, gaddar gözlerle, sanki, "İşte ben böyle şeyden hoşlanırım," diyen o gülümsemeyle bakıyordu.

"Veremem!" dedi.

Dudakları titreyen, sapsarı kesilen Piyer kâğıdı çekip aldı.

"Siz... siz alçağın birisiniz!.. Sizi düelloya davet ediyorum," dedi ve iskemlesini iterek masadan kalktı. Piyer bunu yapıp bu sözleri söylediği anda, son yirmi dört saattir kendisine eziyet eden karısıyla ilgili sorunu da bütünüyle ve şüphe götürmez bir biçimde surette hallettiğini hissetti. Ondan nefret ediyordu, artık sonsuza dek ayrılmıştı ondan. Bu işe karışmaması için Denisov'un ricasına rağmen, Rostov, Dolohov'un şahidi olmaya razı oldu ve yemekten sonra düello şartları hakkında Bezohof'un şahidi Nesvitski'yle konuştu. Piyer evine döndü, Rostov ise Dolohov ve Denisov'la gecenin geç vakitlerine kadar kulüpte kalarak Çingeneleri ve şarkıcıları dinlediler.

Dolohov kulübün peronunda Rostov'dan ayrılırken, "Demek yarın, Sokolnitski'de," dedi.

"Peki, için rahat mı?" diye sordu Rostov.

Dolohov durdu, "Bak, ben sana iki kelimeyle düelloların sırrını açayım. Eğer hem düelloya gider, hem de vasiyetnameni yazar, annene, babana içli mektuplar bırakırsan, eğer seni öldürebileceklerini düşünürsen, aptalın birisin ve mutlaka hapı yuttun demektir; düelloya, mümkün olduğu kadar çabuk ve sağlam öldürmek niyetiyle git, o zaman her şey yoluna girer. Bizim Kostroma'daki ayı avcısının bana dediği gibi: Ayıdan korkmamak mümkün mü? Ama bir kez gördün mü korku geçer, ah gitmese dersin. İşte ben de öyle. *A demain, mon cher!*"[443]

Ertesi gün; sabah saat sekizde Piyer'le Nesvitski Sokolnitski Ormanı'na vardılar, Dolohov, Denisov ve Rostov'u orada buldular. Piyer'de yapılacak işle hiç ilgisi olmayan, başka düşüncelere dalmış bir insan hali vardı,

İncelmiş yüzü sarıydı. Bütün gece uyumadığı belliydi. Çevresine dalgınca göz gezdiriyor ve sanki parlak bir güneşten gözleri kamaşmış gibi yüzünü buruşturuyordu. Onu meşgul eden iki düşünce vardı: karısının suçluluğu (ki uykusuz geçen bu geceden sorana artık bundan en küçük bir şüphesi bile kalmamıştı), yabancı bir insanın namusunu korumaya hiçbir suretle mecbur olmayan Dolohov'un suçsuzluğu. "Belki, ben de onun yerinde olsaydım aynı şeyi yapardım," diye düşünüyordu Piyer, "hatta aynı şeyi kesinlikle yapardım; ne diye bu düello, bu cinayet? Ya ben onu öldüreceğim ya o benim kafama, dirseğime, dizkapağıma kurşunu yapıştıracak. Buradan gitmeli, kaçmalı, bir yerlere saklanmalı." Ama özellikle böyle düşünceler aklından geçtiği anlarda, kendine bakanlara saygı telkin eden çok sakin ve dalgın bir tavırla soruyordu: "İş daha uzayacak mı, hazır değil miyiz?"

Aşılmayacak sınırı göstermek üzere kılıçlar kara saplanıp tabancalar doldurularak her şey hazır olunca Nesvitski, Piyer'e yaklaştı. Korkakça bir sesle, "Şimdi size gerçeği söylemezsem görevimi yapmış sayılmam, Kont," dedi, "ve şahitliğinize seçerek bana gösterdiğiniz güvene, bana bahşettiğiniz şerefe layık olmam. Ben şuna inanıyorum ki bu iş için yeterli neden yok ve kan akıtmaya değmez... Siz haksızdınız, o kadar haklı değildiniz, birdenbire parladınız..."

Piyer, "Evet, öyle, çok saçma bir iş..." dedi.

"Öyleyse, üzüntünüzü bildirmeme izin verin, ben hasımlarımızın özrünüzü kabul etmeye razı olacaklarından eminim," diye devam etti Nesvitski. O da ötekiler gibi ve genellikle bu gibi işlere girişen herkes gibi, henüz işin gerçekten de düelloya kadar varacağına inanmıyordu. "Bilirsiniz ki, Kont, insanın hatasını kabul etmesi, sorunu geri dönülemez bir noktaya vardırmaktan çok daha asil bir harekettir. Taraflardan hiçbiri için hakaret söz konusu değil. Bana izin verin bu işi görüşeyim..."

Piyer, "Hayır, ne görüşülecek!" dedi, "Hepsi bir... E, hazır mı? Yalnız, siz bana nasıl, nereden yürüneceğini, nereye ateş edileceğini, söyleyin," diye doğal olmayan tatlı bir gülümsemeyle devam etti. Tabancayı eline aldı, nasıl kullanılacağını sormaya başladı, çünkü, itiraf etmek istemese de, şimdiye dek eline tabanca almış değildi. "Ha, evet, demek böyle, biliyorum ama unutmuşum," dedi.

Dolohov da uzlaştırma girişimi nedeniyle Denisov'a, "Kesinlikle özür kabul etmem," dedi ve kararlaştırılan yere yaklaştı.

Düello yapılacak yer, kızakların bırakıldığı yolun seksen adım ötesinde, bir çam ormanında, son günlerde yumuşayan havaların eritmeye başladığı

karla örtülü küçükçe bir alandı. Hasımlar, birbirlerinden kırk adım aralıkla alanın kenarlarında duruyorlardı. Şahitler alanı adımla ölçerlerken kendi bulundukları yerden Nesvitski'yle Denisov'un on adım aralıkla saplanan ve sınırı gösteren kılıçlarına kadar gidip gelerek yumuşak, derin karın üstünde izler bırakmışlardı. Havanın yumuşaması ve sis devam ediyordu; kırk adım ötesi görünmüyordu. Üç dakikadan beri her şey hazırdı, buna rağmen düelloyu geciktiriyorlardı, herkes susuyordu.

443 Yarına azizim.

V

“Hadi, başlansın!” dedi Dolohov.

Piyer, hep öyle gülümseyerek, “Hadi,” dedi. Durum ciddileşiyordu. Düellonun artık önüne geçilemeyeceği, insanların iradelerine bağlı olmayarak, kendi kendine yürüdüğü ve gerçekleşeceği belliydi. Önce Denisov sınıra doğru ilerledi ve seslendi:

“Hasımlar uzlaşmayı reddettiklerine göre lütfen başlar mısınız: Tabancalar alınsın ve üç der demez yürünmeye başlansın.”

Denisov öfkeyle, “Bir! İki! Üç...” diye haykırdı ve kenara çekildi. Çiğnenmiş izin üzerinde, siste birbirlerini seçerek gitgide yaklaşmaya başladılar. Hasımların, sınıra yaklaşırken canları istediği zaman ateş etmeye hakları vardı. Dolohov, tabancasını kaldırmadan, ışıklı, parlayan, mavi gözleriyle hasmının yüzüne bakarak ağır ağır ilerliyordu. Dudaklarında, her zamanki gibi, kendine özgü, gülümsemeye benzer bir hal vardı.

Piyer, “Demek istediğim an ateş edebilirim!” diye, “üç” denir denmez hızlı adımlarla ve çiğnenmiş yoldan dışarı düşerek çiğnenmemiş karda yürüyüp ilerledi. Piyer tabancayı, sağ kolunu ileri uzatmış, kendini öldürmesinden korkuyormuş gibi tutuyordu. Sol elini arkada tutmaya çalışıyordu, çünkü bununla sağ elini desteklemek istiyordu, oysa bunun yasak olduğunu biliyordu. Altı adım kadar ilerleyen ve yoldan sapıp kara giren Piyer ayaklarına baktı yeniden, çabucak Dolohov’a göz attı ve kendine öğrettikleri gibi, parmağını tetiğe uzatarak ateş etti. Böyle güçlü bir gürültüyü asla beklemiyordu, kendi atışıyla sarsıldı, bu onu gülümsetti ve durdu. Ayrıca sisle de koyulaşan duman ilkin görüşünü engelledi ama beklediği karşı atış olmadı. Dolohov’un aceleci adımları işitiliyordu, sonra dumanın arasından onun karaltısı göründü. Bir eliyle sol böğrünü tutuyordu. Ötekisiyle de, aşağı sarkmış olan tabancasını sıkı sıkıya kavramıştı. Yüzü sapsarıydı. Rostov ona koştu, bir şeyler söyledi.

Dolohov dişlerinin arasından, “Hayır,” diye söylendi, “hayır, daha bitmedi.” Ve kılıca doğru sarsak, sallantılı birkaç adım daha atıp onun dibinde karın üstüne düştü. Sol eli kan içindeydi, elini ceketine sildi ve üstüne dayandı. Yüzü sarıydı, asıktı ve titriyordu.

“İzin ve...” diye başladı ama sözünü bitiremedi, sonra, “izin verin,” diye kendini zorlayarak sözünü bitirdi. Piyer hıçkırığını zorla tutarak Dolohov’a

doğru koştu; sınırları birbirinden ayıran aralığı geçmek istiyordu ki Dolohov haykırdı: “Sınıra!” Ve Piyer durumu anlayarak kendi kılıcının yanında durdu. Aralarında yalnız on adım vardı. Dolohov başını kara eğdi, karları hırsla ısırdı, tekrar başını kaldırdı, doğruldu, ayaklarını toparladı ve sağlam bir ağırlık merkezi araştırarak oturdu. Soğuk karları yutuyor ve emiyordu; dudakları titriyordu ama hep öyle gülümsüyordu; olanca gücünü toplamaktan gelen bir gayret ve kinle gözleri parlıyordu. Tabancasını kaldırdı ve nişan almaya başladı. Nesvitski, “Yan dönün, tabancanızı siper alın,” dedi.

Denisov bile hasmına, “Siper alın,” diye bağırmaktan kendini alamadı. Piyer tatlı bir acıma ve pişmanlık gülümsemesiyle elini, ayağını bırakmış, geniş göğsüyle dosdoğru Dolohov’un karşısında duruyor, ona kederle bakıyordu. Denisov, Rostov ve Nesvitski gözlerini yummuş bekliyorlardı ki bir silah sesiyle Dolohov’un bağırtısını aynı anda duydular.

“Boşa gitti!” diye haykırdı Dolohov ve yüzükoyun, bitkin bir halde karın üstüne uzandı. Piyer başını elleri içine aldı ve geriye dönüp ormana yürüdü, çiğnenmemiş karları adımlarken yüksek sesle, anlaşılmaz sözler söylüyordu:

“Sersemlik... Sersemlik! Ölüm... Yalan....” Yüzünü buruşturarak yineliyordu. Nesvitski onu durdurdu ve evine götürdü.

Rostov ile Denisov yaralı Dolohov’u götürdüler.

Dolohov susarak, gözleri kapalı, kızakta yatıyor, sorulanlara yanıt vermiyordu ama Moskova’ya girilirken ansızın kendine geldi, başını güçlükle kaldırdı yanında oturan Rostov’un elini tuttu. Dolohov’un büsbütün değişen; beklenmedik biçimde heyecanlı ve yumuşak yüz ifadesi Rastof’u şaşırttı.

“Nasılsın? Kendini nasıl hissediyorsun?” diye sordu Rostov.

Dolohov kesik kesik, “Kötü! Ama sorun bu değil. Dostum,” dedi, “neredeyiz? Moskova’dayız, biliyorum. Bana aldırma ama ben o kadıncağızı öldürdüm, öldürdüm... O buna dayanamaz. Dayanamaz...”

“Kim?” diye sordu Rostov.

“Annem, annem, meleğim, tapındığım melek, annem.” Ve Dolohov, Rostov’un elini sıkarak ağlamaya başladı. Biraz sakinleşince Rostov’a annesiyle birlikte oturduğunu, eğer annesi onu böyle ölüm halinde görürse buna dayanamayacağını anlattı. Annesine gitmesi ve onu bu duruma hazırlaması için Rostov’a yalvardı.

Rostov üzerine aldığı işi yapmak için önden gitti ve bu huysuz, düelocu Dolohov'un, Moskova'da yaşlı annesi ve kambur kız kardeşiyle birlikte yaşadığını, şefkatli bir oğul ve kardeş olduğunu hayretler içinde öğrendi.

VI

Son zamanlarda Piyer karısıyla çok az baş başa kalıyordu. Gerek Petersburg'da, gerekse Moskova'da evleri konuklarla dolup taşıyordu. Düellodan sonraki gece, çok defa yaptığı gibi yatak odasına gitmedi, Kont Bezuhov'un öldüğü odada, babasının büyük yazı odasında kaldı.

Divana uzandı, başından geçenleri unutmak için uyumak istiyor ama bunu yapamıyordu. Ruhunu, ansızın öyle bir duygular, düşünceler, anılar fırtınası doldurmuştu ki yalnız uyuyamamakla kalmıyor, yerinde oturamıyordu da, divandan sıçrayıp kalkarak hızlı adımlarla odada dolaşmak zorunda kalıyordu. Karısı, evliliklerinin ilk günlerindeki gibi, çıplak omuzları, yorgun, ihtiraslı bakışlarıyla gözünün önüne geliyordu ve hemen ardından Dolohov' un, ziyafetteki güzel, küstah, sert ve alaycı yüzüyle yine aynı Dolohov'un, dönüp karın üstüne düştüğü zamanki, titreyen, eziyet çeken yüzü beliriyordu.

"Ne oldu?" diye soruyordu kendi kendine, "Ben 'âşık'ı öldürdüm, evet, karımın aşkını öldürdüm. Evet, olan bu. Ama niçin? Ben bu hale niçin düştüm?" "Onunla evlendin de ondan," diye yanıt veriyordu içindeki ses.

Ama bunda benim suçum ne, diye soruyordu. Şu ki; onunla, onu sevmeyerek evlendin, şu ki, hem onu, hem kendini aldattın ve gözünün önüne Prens Vasiliy'de, akşam yemeğinden sonra içinden gelmeyen şu *Je vous aime* sözünü söylediği canlandı. Hep bu yüzden! Ben daha o zaman hissetmiştim ki, diye düşünüyordu, ben o zaman hissetmiştim ki, bunu söylememek gerek. Bunu söylemeye hakkım yok. Ama öyle, ağzımdan kaçıverdi. Balaylarını hatırladı ve bu hatırlayış yüzünü kızarttı. Evlenmesinden az sonra bir gün, gündüz saat on ikide, ipek robdöşambrı ile yatak odasından yazı odasına gelip orada, karşısında saygıyla eğilen, yüzüne, robdöşambrına göz atan, gülümseyen ve sanki bu gülümsemeyle de efendinin mutluluğunu saygıyla paylaştığını belirten baş kâhyasını buluşu özellikle canlı, güce gidici ve utandırıcıydı.

Oysa kim bilir kaç kez ben onun şahane güzelliği, davetlerdeki tutumuyla övülmüştüm, diye düşündü; onun bütün Petersburg'u içine doldurduğu evimle, onun yanaşılmaz oluşuyla, güzelliğiyle övünmüşüm, işte ben böyle şeylerle övünmüşüm! O zamanlar, onu anlayamıyorum, diye düşünüyordum. Onun karakteri hakkında kaç kez düşünüp taşınarak suçun

bende olduğunu, onu anlamadığımı, onun bu her zamanki sükûnetini, memnuniyetini, her çeşit ihtiras ve istek yoksuzluğunu anlamadığımı kendi kendime söylemiştim, oysa anahtar, onun şu korkunç sözleriydi: O, baştan çıkmış bir kadındır: Kendi kendime bu korkunç sözcükleri söyledim ve her şey apaçık oldu!

Anatol borç para istemek için ona gelir, çıplak omuzlarını öperdi. O para vermezdi ama kendisini öpmesine izin verirdi. Babası şakayla onun kıskançlığını harekete geçirmek isterdi, oysa, kıskançlığa düşecek kadar sersem olmadığını sakin bir gülümsemeyle söylerdi. Benim için, “Canının istediğini yapsın,” derdi. Bir gün ona, kendinde gebelik belirtileri duyup duymadığını sormuştum. Alayla gülmüş ve çocuk isteyecek kadar budala olmadığını, “benden” çocuk yapmayacağını söylemişti.

Sonra onun düşüncelerinin kabalığını, çıplaklığını, yüksek, aristokrat bir çevrede yetişmiş olmasına karşın kendine özgü konuşmasının bayağılığını hatırladı. “Ben öyle enayilerden değilim... Git kendin dene... *Allez-vous promener*,”[444] derdi. Yaşlı, genç erkek ve kadınların gözünde kazandığı öneme bakarak, Piyer onu neden sevmediğini anlayamıyordu. Evet, ben onu hiçbir zaman sevmedim, diye söylendi kendi kendine Piyer, onun baştan çıkmış bir kadın olduğunu biliyordum, diye yineledi, ama bunu itiraf etmaya cesaret edemiyordum.

Şimdi de Dolohov, işte karın üstünde oturmuş zoraki gülümsüyor, belki pişmanlığıma, yapma bir yiğitlikle karşılık vererek ölüyor.

Piyer, hani o dış yüzüne bakılınca zayıf karakterlidir denilmesine karşın, derdine ortak aramayan insanlardan biriydi. Derdini kendi içine dökerdi.

Bütün suç o kadının, bütün suç yalnız onun, diye söylendi ama ne çıkar bundan?

Ben ne diye kendimi ona bağladım, ne diye ona bir yalan, hatta yalandan beter olan şu: *Je vous aime* lafını söyledim ki, suçlu benim, çekmeliyim... Ne? Adımın lekelenmesi hayatımın bedbaht olması mı? Eh, hepsi boş şey, diye düşündü, adın lekelenmesi de, şeref de, hepsi şarta bağlı, bütün bunlar bana bağlı olmayan şeyler.

XVI. Louis’yi öldürdüler, çünkü onlar, onun namussuz bir cani olduğunu söylüyorlardı ve kendi görüşlerine göre de haklıydılar, nasıl ki onun uğruna birer din şehidi gibi ölenler ve onu azizler katına çıkaranlar da haklıydı. Sonra zorbadır diye, Robespierre’in kafasını kestiler. Haklı olan kim, suçlu olan kim? Hiç kimse. Yaşıyorsun, yaşamana bak; yarın öleceksin, benim bir saat önce ölmüş olabileceğim gibi. Hem, sonsuzlukla

ölçülünce yaşanacak ancak bir saniyemiz kaldığına göre, onu da zehir etmeye değer mi? Kendisini bu düşüncelerle rahatlamış saydığı sırada ansızın gözlerinin önüne *o* geldi, hem de içten, olmayan aşkını ona her şeyden güçlü gösterdiği dakikalardaki haliyle. Kanının yüreğine hücum ettiğini duydu, yine kalkmalı, hareket etmeli, eline geçen şeyleri kırmalı, parçalamalıydı. Ne diye ben ona, *Je vous aime,* dedim; bunu kendi kendine yineleyip duruyordu. Sonra aklına Molière' in: *Mais que diable allait-il faire dans cette galère?'*i[445] geldi, kendi haline güldü.

Geceleyin oda uşağını çağırdı, Petersburg'a gideceğinden, eşyalarının toplanmasını emretti. O kadınla aynı evde kalamazdı. Artık onunla nasıl konuşabilirdi? Ertesi gün yola çıkmaya ve ona, kendisinden sonsuza dek ayrılmak istediğini bildiren bir mektup bırakmaya karar verdi.

Sabah, oda uşağı kahveyi getirerek yazı odasına girdiği zaman Piyer elinde açık bir kitapla sedire uzanmış, uyumaktaydı.

Silkindi ve nerede olduğunu uzun zaman anlayamadan, korkuyla bakındı. Oda uşağı, "Kontes, Ekselansınızın evde bulunup bulunmadığınızı sormamı emir buyurdular," dedi.

Piyer ne yanıt vereceğini düşünürken, Kontes gümüş işlemeli, beyaz, atlas sabahlığıyla başı açık (iki kalın saç örgüsü, güzel başına *en diadème*[446] iki kez dolamıştı), sakin ve şahane bir tavırla odaya girdi, yalnız biraz kabarıkça, mermer alnında bir öfke kırışığı vardı. Her şeye karşı koyan sessizliğiyle, oda uşağının yanında konuşmak istemiyordu. Düelloyu duymuş ve bunu konuşmaya gelmişti. Oda uşağının kahveyi bırakıp çıkmasını bekledi. Piyer gözlüğünün arkasından ona ürkekçe bakıyordu. Etrafın köpeklerle çevrilmiş bir tavşan kulaklarını kısarak düşmanlarının karşısında sinerse o da öyle okumaya devam etmeye çalıştı; ama bunun anlamsız ve imkânsız olduğunu hissetti, ona yeniden ürkekçe bir göz attı. Kadın oturmadı, hor görücü bir gülümsemeyle ona bakarak oda uşağının dışarı çıkmasını bekledi.

"Yine ne oluyor? Bu yaptığınız nedir, soruyorum size?" diye sertçe sordu.

Piyer, "Ben? Ben mi ne yapmışım?" dedi.

"Şu kabadayıya bakın! Hadi yanıt verin, bu düello da ne demek oluyor? Siz bununla neyi ispat etmek istediniz? Neyi? Soruyorum size."

Piyer divanın üstünde ağır ağır döndü, ağzını açtı, ama yanıt veremedi.

"Mademki siz yanıt veremiyorsunuz, öyleyse ben size söyleyeyim," diye devam etti Elen, "size ne söylenirse, hepsine inanıyorsunuz, size

dediler ki...” Elen güldü, “Dolohov benim aşkımdır,” konuşma tarzının kaba kesinliğiyle “âşık” sözünü herhangi bir söz gibi söyleyerek Fransızca ekledi. “Siz de inandınız! Ama siz bununla neyi kanıtladınız? Bu düelloyla neyi kanıtladınız? Kendi aptallığınızı, *que vous êtes un sot,*[447] zaten bunu herkes biliyordu! Bu işin sonu neye varacak? Şuna ki, ben bütün Moskova’ya maskara olacağım, şuna ki, herkes nedensizce kıskandığınız bir adamı, kendinizi bilmez, sarhoş bir halde düelloya çağırdığınızı söyleyecek.” Elen gitgide sesini yükseltiyor ve heyecanlanıyordu: “Her bakımdan sizden iyi olan bir adamı...”

Piyer suratını asarak, onun yüzüne bakmaksızın ve kılını kıpırdatmadan homurdandı.

“Hem, onun benim aşkım olduğuna nasıl inanabildiniz? Nasıl? Onun bulunduğu toplantılardan hoşlanıyorum diye mi? Eğer siz daha akıllı ve sevimli olsaydınız, sizinkini tercih ederdim.”

Piyer boğuk bir sesle, “Benimle konuşmayın.... yalvarırım,” diye fısıldadı.

“Niçin konuşmayacakmışım! Diyebilirim ki ve cesaretle söylüyorum ki sizin gibi bir kocası olup da *des amants*[448] peydahlamayacak çok az kadın vardır ama ben bunu yapmadım.”

Piyer bir şeyler söylemek istedi, Elen’in ifadelerini anlamadığı acayip gözlerle ona baktı ve yeniden uzandı. Acı çekiyordu; göğsü sıkışıyor, nefes alamıyordu. Bu işkenceye son vermek için bir şeyler yapması gerektiğini biliyordu ama yapmak istediği şey çok korkunçtu.

“Daha iyisi, ayrılalım,” diye kesik kesik konuştu.

Elen, “Ayrılmak, pekâlâ ama bana varlık vermek şartıyla,” dedi, “ayrılmak, bakın beni neyle korkuttunuz!”

Piyer divandan fırladı, sallanarak onun üstüne atıldı.

“Seni gebertirim!” diye haykırdı kendisinden beklemediği bir güçle masanın mermerini kapıp ona doğru sallayarak bir adım yürüdü.

Elen’in yüzü korkunç bir hal aldı: Çığlığı bastı, geriye sıçradı. Piyer’in içindeki baba soyu harekete geçmişti. Kızgınlığın coşkunluğunu ve cazibesini duyuyordu. Mermeri fırlattı, parçaladı ve açık elleriyle Elen’in üstüne yürüyerek, “Defol!” diye öyle korkunç bir sesle haykırdı ki ev çınladı. Elen odadan kaçmasaydı Piyer o anda kim bilir ne yapardı.

Bir hafta sonra Piyer servetinin yarısından çoğunu Büyük Rusya’daki bütün mülklerinin yönetimi için karısına bir vekâletnameyle verdi ve tek başına Petersburg’a gitti.

444 Def ol, bas...
445 İyi ama hangi şeytana uydu da bu belaya çattı? (Fakat bu kadırgada işi ne?)
446 Taç şeklinde.
447 Bir aptal olduğunuzu.
448 Âşıklar.

VII

Prens Andrey’in Austerlitz Savaşı’nda kaybedilmesiyle ilgili haberin Lısiye Gori’ye ulaşmasının üstünden iki ay geçmişti ve elçilik aracılığıyla gelen bütün mektuplara, bütün araştırmalara rağmen Andrey’in cesedi bulunamamıştı, esirler arasında da yoktu. Ailesi için en kötüsü şuydu: Onun yerliler tarafından savaş meydanından alındığı, yaralı olarak, tek başına yabancılar arasında bulunduğu ve kimseye haber veremeyecek bir durumda olduğu ümidini hâlâ taşıyorlardı. Yaşlı Prens’in Austerlitz yenilgisini ilk öğrendiği gazeteler, Rusların parlak zaferlerden sonra zorunlu olarak geri çekildiklerini ve bunu büyük bir düzen içinde yaptıklarını, her zaman olduğu gibi, gayet kısa ve muğlak bir biçimde yazmışlardı. Yaşlı Prens bu resmî haberlerden bizimkilerin yenildiklerini anlamıştı. Austerlitz Savaşı’na dair haberler veren gazetelerden bir hafta sonra da, oğlunun durumu hakkında Kutuzov’dan bir mektup aldı.

“Oğlunuz,” diye yazıyordu Kutuzov, “gözlerimin önünde, elinde sancak, alayın başında, babasına ve vatana layık bir kahraman gibi vuruldu, şahsım ve bütün ordu adına üzüntüyle bildiririm ki, yaşayıp yaşamadığı konusunda kesin bir bilgimiz yok. Kendimi ve sizi oğlunuzun yaşadığı ümidiyle cesaretlendirebilirim, zira, aksi takdirde savaş meydanında cesetleri bulunan ve listesi bana kalem memurları tarafından verilen subaylar arasında oğlunuzun da adının geçmesi gerekirdi.”

Bu haberi akşam geç vakit yazı odasında alan yaşlı Prens, ertesi gün, alışkanlığı olduğu üzere, sabah gezintisine çıktı; ama kâhyasıyla, bahçıvanıyla, mimarıyla konuşmadı, öfkeli bir hali vardı ama kimseye bir şey söylemedi.

Her zamanki saatte Prenses Mariya yanına girdiği zaman o tezgâhının önünde duruyor, bileği biliyordu, her zamanki gibi, dönüp ona bakmadı.

Sonra ansızın, doğal olmayan bir sesle, “Vay! Prenses Mariya!” dedi ve marangoz kalemini attı. Aldığı hızdan, çark hâlâ dönüyordu; Prenses Mariya gitgide sönen ve kendisi için sonraki olaylarda da hep duyulan bu çark gıcırtısını uzun zaman hatırladı.

Prenses Mariya babasına yaklaştı, onun yüzüne baktı ve ansızın içinde bir şeyler çöktü. Gözleri bulandı. Babasının kederli değil, bitkin değil, kendi kendini yiyip bitiren yüzü ona şunu söylüyordu: Dehşetli bir felaket,

hayatta rastlanabilecek en kötü felaket, Mariya'nın henüz tatmadığı bir felaket, tamir kabul etmez, akıl almaz bir felaket, sevdiği bir insanın ölümü, başı üstünde sallanmaktadır, ve neredeyse kendisini ezecektir.

"*Mon père! André?"*[449] dedi. Hantal Prenses, öyle anlatılamaz bir keder ve kendinden geçişle söylemişti ki bunu, babası onun bakışlarına dayanamadı ve hıçkırarak arkasını döndü, "Haber aldım. Esirler arasında yok, ölüler arasında da yok. Kutuzov yazıyor," diyerek, Prenses'i kovmak istiyormuş gibi acı bir sesle haykırdı, "ölmüş!"

Prenses yere düşmedi, fenalık geçirmedi. Zaten solgundu, ama bu sözü işitince yüzü değişti ve ışıklı güzel gözlerinde bir şeyler parıldadı. Sanki bir sevinç, yüksek bir sevinç, bu dünyanın kederlerinden ve sevinçlerinden ayrı bir sevinç, içindeki o şiddetli kederin üstüne döküldü. Babasından duyduğu bütün korkuyu unuttu, ona yaklaştı, ellerini tuttu, kendine doğru çekti, damarları fırlak kuru boynuna sarıldı.

"*Mon père,"* dedi, "öteye dönmeyin, birlikte ağlayalım."

İhtiyar, yüzünü Mariya'dan uzaklaştırarak, "Alçaklar, reziller!" diye haykırdı, "Orduyu mahvetmek, insanları mahvetmek! Neyin uğruna? Git, git, Liza'ya söyle." Prenses, bitkin bir halde babasının yanı başındaki bir koltuğa yığıldı ve ağlamaya başladı. Şimdi, ağabeyini kendisiyle ve Liza'yla vedalaştığı andaki o şefkatli, aynı zamanda kurumlu haliyle hatırlıyordu. Onu, şefkatle ve alaylı alaylı boynuna tasviri geçirirken görüyordu. İnancı var mıydı? İnançsızlıktan pişmanlık getirmiş midir? O şimdi orada mıdır? Sonsuz saadet ve sessizlik mekânında mıdır, diye düşünüyordu.

"*Mon père,* anlatın bana bu nasıl olmuş?" diye gözyaşları arasında sordu.

"Git, git, en iyi Rus askerlerinin ve Rus onurunun ölüme sürüldüğü savaşta ölmüş. Gidiniz Prenses Mariya, git, Liza'ya söyle. Ben gelirim."

Prenses Mariya babasının yanından döndüğü zaman Küçük Prenses işinin başına oturmuş çalışıyordu; gebe kadınlara özgü o içten gelen, mutlu ve sakin bakışla Prenses Mariya'ya baktı. Belliydi ki Prenses Mariya'yı görmüyor, derinlikleri, kendi içini, içinde olgunlaşan o mutlu ve gizemli şeyi seyrediyordu.

Gergefinden bırakıp arkaya yaslanarak, "*Marie,*" dedi, "elini ver bana." Prensesin elini aldı, karnının üstüne koydu. Gülümsüyordu, hafifçe tüylü küçücük dudağı yukarı kalktı ve bir çocuk mutluluğuyla öylece kalkık kaldı.

Prenses Mariya önünde diz çöktü ve yüzünü onun entarisinin kıvrımları arasına sakladı.

Liza görümcesine parlak, sevinçli gözleriyle bakarak, “İşte işte, duyuyor musun? Öyle tuhafıma gidiyor ki. Hem, biliyor musun Mariya, onu seveceğim,” dedi. Prenses Mariya başını kaldıramadı: Ağlıyordu.

“Senin nen var, Maşa?”

Mariya, gözyaşlarını gelinin dizlerine silerek, “Hiçbir şeyim yok, içime keder çöktü... Andrey’in kederi,” dedi.

Bütün sabah, Prenses Mariya birkaç kez gelinini hazırlamaya çalıştı ama her seferinde ağlamaya koyuldu. Küçük Prenses’in nedenini anlamadığı bu gözyaşları, tüm dikkatsizliğine karşın onu kuşkulandırıyordu. Hiçbir şey söylemiyordu, ama endişeyle, bakınarak bir şeyler anlamaya çalışıyordu. Hep korktuğu yaşlı Prens, yemekten önce, şimdi özellikle endişeli, hırçın bir yüzle odasına girdi ve tek söz söylemeden çıktı. Liza, Prenses Mariya’ya baktı, sonra gebe kadınlarda görülen dikkati kendi içine dikili gözlerle düşünceye daldı ve ansızın boşandı.

“Andrey’den bir haber aldınız mı?” dedi.

“Hayır, biliyorsun ki, daha haber gelemez, ama *mon père* endişeleniyor, ben de.”

“Demek, bir şey yok?”

Prenses Mariya ışıklı gözlerini gelinine dikerek, “Yok,” dedi. Ona söylememeye karar vermiş ve korkunç haberi birkaç gün içinde beklenen kurtuluşuna kadar gelinlerinden gizlemek için babasını da kandırmıştı. Prenses Mariya ve yaşlı Prens, kendilerinle göre, bu acıyı taşıyor ve gizliyorlardı. Yaşlı Prens ümitli olmak istemiyordu: Prens Andrey’in öldüğü kararına varmıştı ve oğlunun izini arasın diye Avusturya’ya bir memur göndermiş olmasına rağmen Moskova’ya onun için bir anıt ısmarlamıştı ki bunu bahçesine dikmek niyetindeydi. Herkese de oğlunun öldüğünü söylüyordu. Eski yaşam tarzını değiştirmemeye çalışıyordu ama buna gücü yetmiyordu; daha az dolaşıyor, daha az yiyor, daha az uyuyor ve her gün biraz daha zayıflıyordu. Prenses Mariya uyumuyordu. Ağabeyi için, sanki o hayattaymış gibi dua ediyor, onun dönüş haberini her dakika bekliyordu.

449 Baba! Andrey mi?

VIII

19 Mart sabahı, kahvaltıdan sonra Küçük Prens, “*Ma bonne amie,”*[450] dedi ve tüylü dudağı, eski bir alışkanlıkla yukarı kalktı; fakat bu evde yalnız bütün gülümsemelerde değil, konuşmalarda, hatta yürüyüşlerde bile, kötü haberin alındığı günden beri nasıl bir hüzün vardıysa, şimdi de kendini nedenini bilmediği bu genel ruh haline kaptıran Küçük Prenses’in bu gülümsemesinde öyle bir eda vardı ki bu, ortak hüznü bir kat daha artırıyordu.

“Ma bonne amie, je crains que le fruschtique (comme dit aşçı *Foka) de ce matin ne m’aie pas fait du mal.”*[451]

Prenses Mariya hantal, yumuşak adımlarla gelinine doğru koşarak, “Neyin var, tatlım? Sararmışsın. Ah, çok sararmışsın.” diye sordu.

Orada bulunan oda hizmetçilerinden biri, “Ekselans,” dedi, “Mariya Boğdanovna’yı çağırsak mı?” Mariya Boğdanovna, kaza merkezinin hemşiresiydi, on beş günden beri de Lısiye Gori’ye yerleşmiş bulunuyordu.

“Ya, sahiden de,” diye sözü aldı Prenses Mariya, “gerekebilir. Ben gidiyorum. *Courage mon ange!”*[452] Liza’yı öptü ve odadan çıkmak istedi.

“Ah! Hayır, hayır!” Küçük Prenses’in yüzünde solgunluktan başka önüne geçilmez fiziksel bir ağrının çocukça korkusu da belirdi.

“Non, c’est l’estomac... dites que c’est l’estomac, dites, Marie, dites...”[453] Ve Küçük Prenses, ellerini ovuşturarak, bir çocuk gibi, şımarıkça, hatta biraz da yapmacıklı bir edayla ağlamaya başladı. Prenses Mariya, Mariya Boğdanovna’ yı çağırmak için odadan dışarı fırladı.

“Mon Dieu! Mon Dieu![454] Oh!” diye sesler duydu arkasından.

Hemşire, tombul, küçük, beyaz ellerini birbirine sürterek, sakin yüzüyle onu karşıladı.

Prenses Mariya; korkudan büyümüş gözlerini hemşireye dikerek, “Mariya Boğdanovna! Galiba başladı,” dedi.

“Oh, hele şükür, Prenses,” diye yanıt verdi Mariya Boğdanovna yürürken, “sizin, genç kızların böyle şeyleri bilmesi doğru değil.”

Prenses, “Peki ama Moskova’dan doktor hâlâ gelmedi mi?” dedi. Liza’nın ve Prens Andrey’in istekleriyle, gününde bulunmak üzere, Moskova’ya bir doğum doktoruna haber yollanmıştı ve her an onun gelmesi bekleniyordu.

Mariya Boğdanovna, “Zarar yok Prenses, merak etmeyin,” dedi, “işler doktorsuz da yolunda gider.”

Beş dakika sonra Prenses, odasından ağır bir şeyin taşındığını duydu. Baktı; uşaklar nedense, Prens Andrey’ in yazı odasındaki deri divanı yatak odasına taşımaktaydılar. Taşıyıcıların yüzünde törensel ve sakin bir hava vardı.

Prenses Mariya odasında bir başına oturmuş, evin içinden gelen seslere kulak kabartıyor, ara sıra, sesler duyuldukça kapıyı aralayarak koridorda olup bitenleri gözetiyordu.

Birkaç kadın sessiz adımlarla öteye beriye gidip geliyor, Prenses’e dönüp bakıyor ve başlarını çeviriyorlardı. O bir şey sormaya cesaret edemiyor, kapısını kapıyor, yerine dönüyor, bazen koltuğuna oturuyor, bazen dua kitabını alıyor, bazen de tasvirlerin önünde diz çöküyordu. Sonra dualarının heycanını yatıştıramadığını üzülerek fark ediyordu. Ansızın odasının kapısı yavaşça açıldı ve Prens yasakladığı için Prenses’in odasına hemen hemen hiç girmeyen yaşlı dadı Praskovya Savişna, başı örtülü, eşikte göründü.

Dadı, “Maşenka, seninle oturmaya geldim,” dedi. “Prens’le Prenses’in düğün mumlarını azizlerin önünde yakmaya getirdim, meleğim,” diye içini çekerek devam etti.

“Bilsen nasıl memnun oldum, dadı.”

“Tanrı yücedir, meleğim.”

Dadı, altın yaldızlı kâğıtlara sarılı mumları tasvirlerin bulunduğu camekânın önünde yaktı, örmeye devam ettiği çorapla kapının yanına oturdu. Prenses Mariya bir kitap aldı, okumaya başladı. Yalnız, ayak gürültüleri ve sesler işitildiği zaman Prenses ürkek ve sorgulu, dadıysa teskin edici bir edayla, birbirlerine bakıyorlardı. Evde herkesi saran duygu, Prenses Mariya’nın şimdi kendi odasında otururken duyduğunun aynıydı. Doğuran kadının acılarını ne kadar az insan bilirse onun da o kadar az acı çektiği inancıyla hiçbir şey bilmiyormuş gibi davranmaya gayret ediyorlardı, kimse bundan söz etmiyordu ama Prenses’in evinde her zamanki nezaket, terbiye, alışılmış düzen ve saygıdan başka herkes sanki bir şeylerle meşguldü, hepsinde şefkat vardı; bu olağanüstü olayın farkındaydılar.

Hizmetçilerin büyük odasından gülüşmeler işitilmiyordu. Uşak odasında herkes, bir şeylere hazır, susmuş oturuyordu. Kapıcı odasında çıralar ve mumlar yakılmıştı, uyumuyorlardı. Yaşlı Prens topuklarını vura vura yazı

odasında dolaşıyordu, Tihon'u, ne var ne yok, diye Mariya Boğdanovna'ya gönderdi. "Ona yalnız şunu söyle: Prens ne var ne yok diye sormamı emrediyor. O ne derse gel bana söyle."

Mariya Boğdanovna uşağa manalı manalı bakarak, "Prense, doğumun başladığını arz et," dedi. Tihon gitti, bunu Prens'e arz etti.

Prens, "Güzel," diye kapısını kapattı, Tihon artık yazı odasından en küçük bir çıtırtı bile duymuyordu. Bir süre sonra Tihon, sanki mumları düzeltmek içinmiş gibi yazı odasına girdi. Prensin divana uzanmış olduğunu gördü, onun harap yüzüne bakıp başını salladı, sessizce ona doğru yaklaştı ve omzunu öptü, sonra mumları düzeltmeden, niçin içeri girdiğini de söylemeden dışarı çıktı. Dünyanın en ihtişamlı sırrı olgunlaşıyordu. Akşam geçti, gece oldu. Akıl almaz şey karşısında yüreklerin yufkalaşması ve bekleme duygusu zayıflamadı, güçlendi. Kimse uyumuyordu.

Kış mevsiminin, bir alacaklı gibi ümitsiz bir öfkeyle son karlarını ve fırtınalarını savurduğu mart gecelerinden biriydi. Köyleri birbirine bağlayan büyük yolun dönemecine adamlar yollanmış, Moskova'dan gelecek Alman doktorunu bozuk kaldırımlardan ve sulu kar birikintilerinden geçirsinler diye fenerli atlılar gönderilmişti.

Prenses Mariya kitabını çoktan bırakmış, ışıltılı gözlerini dadısının en küçük ayrıntılarına kadar bildiği, kırışık yüzüne; onun başörtüsü altından çıkan kır saçlarının lülelerine, çenesi altından sarkan derisine dikerek susmuş oturuyordu.

Savişna dadı, rahmetli Prenses'in Kişiniyev'de, Moldavyalı köylü kadının yardımıyla, Prenses Mariya'yı ebesiz nasıl doğurduğuna dair yüzlerce kez anlatılmış hikâyeyi, elinde ördüğü çorapla, kendi sözlerini kendisi de işitmeyerek ve anlamayarak, sakin sesiyle anlatıyordu.

"Tanrı yardım eder, 'doktora' kesinlikle gerek yok," diyordu. Odanın çıkarılmış çerçevelerinin birinden birdenbire bir rüzgar hücum etti (tarla kuşlarının geliş zamanlarında, Prens'in emriyle, her odanın penceresinde bir tek çerçeve bırakılırdı) ve pencerenin iyi kapanmamış mandalını itip Şam kumaşından perdeyi şişirdi, soğukla ve karla eserek mumu söndürdü. Prenses Mariya ürperdi; dadı çorabını bırakıp pencereye gitti, sarkarak dışarı kaçan çerçeveyi yakalamaya koyuldu. Soğuk rüzgâr, başörtüsünün uçlarını ve kır saçlarının saçaklarını savuruyordu.

"Prenses, anacığım, *preşpek*'ten birileri!" diye kepengi tutup kapatmadan seslendi. "Fenerlerle, doktor herhalde..."

Prenses Mariya, “Ah, Tanrım! Hele şükür! Gidip karşılamalı: Rusça bilmiyor.”

Prenses Mariya omzuna bir şal attı, gelenleri karşılamaya koştu. Sofayı geçerken, pencereden, bir arabanın ve fenerlerin peronda durmakta olduklarını gördü. Merdiven sahanlığına çıktı. Tırabzan babasının üzerinde bir yağ mumu yanıyor ve rüzgârdan eriyordu. Uşak Filip korkmuş yüzü ve elinde başka bir mumla aşağıda, merdivenin birinci sahanlığında durmaktaydı. Daha aşağıdan, merdivenin dönemeci arkasından, keçe çizmeli adımların sesleri işitiliyordu. Prenses Mariya’ya bildik gelen bir ses, bir şeyler söylüyordu. Bu ses, “Hele şükür!” dedi, “Ya babam?”

Aşağıya doğru koşan sofracı başı Demyan, “Uyumaya gittiler,” diye yanıt verdi. Sonra öteki ses yine bir şeyler söyledi, Demyan birtakım yanıtlar verdi ve keçe çizmeli adımlar, merdivenin görünmeyen dönemecine doğru hızla yaklaşmaya başladı. “Bu Andrey!” diye düşündü Prenses Mariya, “Hayır, bu olamaz, bu çok olağanüstü bir şey olur.” O bunları düşündüğü anda uşağın mumla durduğu sahanlıkta, yakası karlanmış gocuğuyla Prens Andrey’in yüzü ve bedeni göründü. Evet, bu oydu ama solgun ve zayıftı, yüzünün ifadesi değişmiş, tuhaf bir biçimde yumuşamıştı ama telaşlıydı. Merdivenleri çıktı, kız kardeşini kucakladı.

“Mektubumu almadınız mı?” diye sordu. Ama Prenses Mariya konuşamayacak bir halde olduğu için, zaten, ondan alamayacağı karşılığı beklemeden döndü ve peşinden gelen doğum doktoruyla birlikte (onunla son durakta buluşmuştu) hızlı adımlarla yeniden merdivenleri çıktı ve kız kardeşini yeniden kucakladı.

“Ne talih! Maşa, yavrum,” dedi ve çizmelerini, gocuğunu çıkararak Prenses’in dairesine geçti.

450 Benim iyi kalpli dostum.

451 Dostum, bu sabahki (aşçı Foka’nın dediği gibi) früştik kahvaltının bana dokunduğundan korkuyorum.

452 Cesaret meleğim.

453 Hayır, mide... Mide deyin Mariya.

454 Tanrım, Tanrım!

IX

Küçük Prenses beyaz hotozuyla yastıklara uzanmış yatıyordu. Ağrıları henüz dinmişti. Kızarmış, terli yanaklarında siyah saçları saçak saçak kıvrılıyordu; küçücük dudağı siyah tüylerle örtülü, güzel, pembe, minik ağzı açıktı ve mutlulukla gülümsüyordu. Prens Andrey odaya girdi, onun yatağının ayakucunda, onun karşısında durdu. Çocukça, korkuyla ve heyecanla bakan pırıltılı gözler ifadelerini değiştirmeden Prens'in üstünde kalakaldı. Sanki "Ben, hepinizi seviyorum, ben kimseye kötülük etmedim, ne diye acı çekiyorum? Yardım edin bana," diyordu. Kocasını görüyordu ama onun karşısına çıkıvermiş olmasını anlamıyordu. Prens Andrey yatağı dolaştı ve onu alnından öptü.

"Ruhum benim," dedi ki, bu sözü ona hiçbir zaman söylememişti. "Tanrı yücedir..." Küçük Prenses ona sorguyla, çocukça bir sitemle baktı.

Gözleri, "Ben senden yardım bekliyordum ama boşuna, sen de ötekiler gibisin!" diyordu. Onun gelmiş olmasına şaşmıyordu, onun geldiğini anlamıyordu. Onun gelişinin, çektiği ağrılarla ve onların hafiflemesiyle hiçbir ilgisi yoktu. Ağrılar yeniden başladı, Mariya Boğdanovna Prens Andrey'e dışarı çıkmasını tavsiye etti.

Doğum doktoru odaya girdi. Prens Andrey çıktı ve Prenses Mariya'yı görünce ona yaklaştı. Fısıltıyla konuştular ama konuşmaları iki de bir kesiliyordu. Bekliyor ve kulak kabartıyorlardı. Prenses Mariya, *"Allez, mon ami,"*[455] dedi. Prens Andrey yeniden karısının dairesine döndü, bitişik odada oturarak beklemeye başladı. Odadan ürkmüş yüzüyle bir kadın çıktı ve Prens Andrey'i görünce şaşaladı. Andrey elleriyle yüzünü kapattı, birkaç dakika öylece kaldı. Kapının arkasından ümitsiz bir hayvanınki gibi acınası iniltiler işitiliyordu. Prens Andrey kalktı, kapıya yaklaştı, açmak istedi. Kapıyı birisi tutuyordu.

"Olmaz, olmaz!" diye ürkmüş bir ses geldi içeriden. Andrey odada dolaşmaya başladı. Çığlıklar sustu, birkaç saniye daha geçti. Ansızın bitişik odadan dehşetli bir çığlık (Liza'nın çığlığı değil, o böyle bağıramazdı) yükseldi. Prens Andrey kapıya koştu, çığlık sustu, bir bebek ağlayışı duyuldu.

Önce, "Bebeği oraya ne diye getirmişler?" diye düşündü Prens Andrey. "Bebek? Hangi bebek? Ne diye orada bu bebek? Yoksa, yeni doğmuş

olmasın?” Bu çığlığın ne demek olduğunu ansızın kavrayınca gözyaşlarıyla tıkandı, iki eliyle pencere kenarına abanarak, çocuklar gibi hıçkıra hıçkıra ağladı. Kapı açıldı. Gömleğinin yenleri sıvanmış, ceketsiz, solgun ve titreyen çenesiyle doktor odadan çıktı. Prens Andrey ona bir şeyler söyledi ama doktor şaşkın şaşkın baktı ve tek kelime söylemeden yanından geçti. Bir kadın koşarak çıktı, Prens Andrey’i görünce eşikte donup kaldı. Andrey karısının odasına girdi. Liza, daha beş dakika önce gördüğü yerde ölü, yatıyordu; gözlerinin kıpırtısızlığına, yanaklarının solgunluğuna karşın küçücük dudağı siyah tüylerle örtülü bu güzel çocuksu yüzde yine aynı ifade vardı.

Onun güzel, zavallı, ölü yüzü, “Ben hepinizi seviyorum, kimseye kötülük etmedim, oysa siz beni ne hale soktunuz,” diyordu. Odanın köşesinde, Mariya Boğdanovna’ nın titreyen beyaz ellerinde, kırmızı, küçücük bir şey homurdanıyor ve viyaklıyordu.

Bundan iki saat sonra Prens Andrey, sessiz adımlarla babasının yazı odasına girdi. İhtiyar her şeyi öğrenmişti. Kapının yanında duruyordu; kapı açılır açılmaz, hiçbir şey söylemeden oğlunun boynunu, sert, yaşlı elleriyle, mengene gibi yakaladı ve bir çocuk gibi, hıçkırıklarla boşandı.

Üç gün sonra Küçük Prenses’in cenaze töreni yapılıyor, Prens Andrey onunla vedalaşmak için mezarlığın basamaklarını çıkıyordu. Tabutta da, gözleri kapalı olmasına rağmen, hep o aynı yüz vardı. Bu yüz, “Ah, beni ne hale soktunuz?” diyordu. Prens Andrey ruhunda bir şeylerin koptuğunu, düzeltemeyeceği, unutamayacağı bir biçimde suçlu olduğunu hissetti. Ağlayamıyordu. İhtiyar da geldi, Küçük Prenses’in, öteki eli üzerinde sakin ve yüksekçe duran, balmumundan elini öptü, yüz ona da, “Ah, niçin, ne diye beni bu hale soktunuz?” diyordu. İhtiyar bu yüzü görünce öfkeyle öteye döndü...

Beş gün daha geçtikten sonra Prens Nikolay Andreyiç’i vaftiz ettiler. Papaz, çocuğun buruşuk, kırmızı avuçlarını ve tabanlarını kaztüyüyle yağlarken ebe kadın kundak bezini çenesiyle tutuyordu.

İsim babası olan dede, düşürmekten korkup titreyerek yavruyu teneke vaftiz leğeninin çevresinde dolaştırdı ve isim anası Prenses Mariya’ya verdi. Prens Andrey çocuğu boğacaklar diye ödü koparak, öteki odada oturmuş, törenin sona ermesini bekliyordu. Dadı çocuğu getirdiği zaman onu sevinçle seyretti, vaftiz teknesine atılan ve saç kıllarını taşıyan balmumu parçasının batmayıp yüzdüğünü öğrenince memnunlukla başını salladı.

455 Gidin, dostum.

X

Dolohov'la Bezuhov'un yaptıkları düelloya Rostov'un katılması yaşlı Kont'un gayretleri sayesinde örtbas edilmiş ve Rostov, umduğu gibi, rütbesi alınacak yerde Moskova genel valisine yaver tayin edilmişti. Bundan dolayı da, ailesiyle birlikte köye gidememiş, bütün yaz Moskova'da, yeni görevinin başında kalmıştı. Dolohov iyileşmiş ve Rostov onunla bu dinlenme süresinde iyice dost olmuştu. Dolohov, kendisini tutku ve şefkatle seven annesinin evinde hasta yatıyordu. Rostov'u, Fedya'ya karşı gösterdiği dostluktan dolayı seven yaşlı Mariya İvanovna ona sık sık oğlundan söz ediyordu.

"Evet, Kont, o bizim bugünkü ikiyüzlü dünyamız için, gereğinden fazla asil ve temiz yüreklidir," diyordu. "Erdemi kimse sevmiyor, herkesin gözüne batıyor. Ama, söyleyin Kont, bu Bezuhov'un yaptığı doğru mu, namuslu bir hareket mi? Oysa Fedya bütün asilliğiyle onu seviyordu, şimdi de onun hakkında kötü bir şey söylemiyor, Petersburg'daki şeytanlığı, polise şakayı beraber yapmışlardı değil mi? Ama ne oldu, Bezuhov'a bir şey yok, her şeyi Fedya yüklendi! Neler çekti, neler! Doğru, rütbesini geri verdiler ama nasıl vermemezlik edebilirlerdi? Öyle sanıyorum ki, orada onun gibi yiğitler, vatan evlatları o kadar da çok değildi. Şimdi de bu düello ne demek oluyor! Bu insanlarda şeref, duygu denen şey yok mu? Onun biricik erkek evlat olduğunu bile bile düelloya çağırmak ve dosdoğru üstüne ateş etmek! İyi ki Tanrı bizi korudu. Hem, bütün bu işler ne diye? Hem canım, şimdi bu zamanda kimin gizli kapaklı sevda işleri yok? Bu kadar kıskançsa ne yapalım? Anlıyorum ama o bunu önceden hissettirebilirdi, halbuki iş bir yıldan beri sürüyordu. Hem, Fedya'nın kendisine borcu olduğu için dövüşmeyeceğini sanarak düelloya çağırdı. Ne adilik, ne alçaklık! Biliyorum, siz Fedya'yı anladınız aziz Kontum, bunun için de sizi yürekten seviyorum, inanın bana onu anlayan çok az. O öyle yüksek ruhlu biri ki!"

Dolohov'un kendisi de, dinlenme döneminde Rostov'a sık sık öyle sözler söylerdi ki, bunlar ondan kesinlikle beklenemezdi.

"Beni kötü bir insan sayıyorlar, biliyorum," derdi, "varsın saysınlar. Sevdiklerimden başkası benim umurumda değil. Ama sevdiğimi de öyle bir severim ki, uğrunda hayatımı feda ederim, ötekiler yolumun üstüne

çıkarlarsa topunu birden ezerim. Benim taptığım, değer biçilmez bir annem, iki üç dostum var, sen de onların arasındasın, geri kalanlara ancak bana yararları ya da zararları dokunduğu ölçüde dikkat ederim. Hemen hemen hepsi de zararlı, özellikle kadınlar. Evet, dostum," diye devam ederdi, "seven, asil ruhlu, yüksek erkeklere rastladım ama kadınlar; satılık mallardan başkasına (ister Kontes olsun ister aşçı kadın hepsi bir) henüz rastlamadım. Kadında aradığım o ilahî temizliğe, sadakate rastlamadım. Eğer böyle bir kadına rastlarsam ona hayatımı veririm. Halbuki bunlar!.. (Hor gören bir jest yaptı.) Hem inanır mısın bana, eğer hâlâ hayatı seviyorsam ancak beni yeniden yaratacak, temizleyecek, yükseltecek ilahî bir varlığa rastlamak ümidiyle seviyorum ama sen bunu anlamazsın."

Yeni dostunun etkisi altında bulunan Rostov, "Hayır, çok iyi anlıyorum," diye yanıt verirdi.

Sonbaharda Rostov ailesi Moskova'ya döndü. Kış başlarında Denisov da geldi ve Rostovlarda kaldı. Nikolay Rostov'un Moskova'da geçirdiği bu 1806 yılı kışının ilk zamanları, kendisi ve ailesi için en mutlu ve neşeli yıllardan biri oldu. Nikolay baba evine kendisiyle birlikte birçok delikanlıyı çekmişti. Vera yirmi yaşında, güzel bir genç kızdı, Sonya henüz açılan bir çiçeğin güzelliğiyle on altı yaşında bir kızdı, Nataşa, yarı genç kız, yarı kız çocuğu; bazen çocukça gülünç, bazen genç kızca gönül çelici.

İçinde çok şirin, çok genç kızların bulunduğu evlerde olduğu gibi o günlerde Rostovların evinde de kendine özgü bir sevda havası esiyordu. Rostovların evine gelen her delikanlı bu genç, hassas ve bir şeylere (herhalde mutluluklarına) gülümseyen genç kız yüzlerine, bu heyecanlı konuşmalara bakarak, bu birbirini tutmaz ama herkese karşı sevimli, her şeye hazır, ümitlerle dolu genç kadın cıvıltılarını duyarak, bu birbirinden kopuk sesleri, kâh şarkı, kâh müzik seslerini işiterek, Rostovların evindeki gençlerin duygusunu, sevgiye hazır olma ve mutluluğu bekleme duygusunu hissederdi.

Rostovların aralarına ilk aldıkları delikanlılardan biri de, Nataşa ayrı tutulacak olursa, evdeki herkesin hoşuna gitmiş olan Dolohov'du. Nataşa az kalsın Dolohov yüzünden ağabeyiyle bozuşuyordu. Dolohov'un şirret bir adam, Bezuhov'la yaptığı düelloda haksız, soğuk ve yapmacıklı olduğunda ısrar etmişti.

"Benim kafama girmez," diye inatçı bir kafa tutuşla haykırmıştı Nataşa, "o, şirret ve duygusuz. Oysa ben senin Denisov'u pekâlâ seviyorum, o da

haylaz falan ama yine de onu seviyorum, demek ki anlıyorum. Sana nasıl söyleyeyim bilmem ki, Dolohov'da her şey hesaplı, işte ben de bunu sevmiyorum, Denisov'da ise...”

Nikolay, Dolohov'la ölçülünce hatta Denisov'un bile on para etmediğini hissettirerek, “Evet, Denisov başka şey,” diye yanıt verdi, “bu Dolohov'da nasıl bir ruh olduğunu anlamak gerek, onu annesiyle görmeli, bu öyle bir yürek ki!”

“Ben işin o tarafını bilmiyorum ama onun yanında rahatsız oluyorum. Hem, sen onun Sonya'ya sevdalandığını biliyor musun?”

“Amma da saçma şey...”

“Ben eminim, görürsün bak.”

Nataşa'nın tahmini doğruydu. Kadınların sohbetini sevmeyen o Dolohov, eve sık sık gelmeye başlamıştı ve kimin için geldiği, bu konu hakkında kimsenin hiçbir şey konuşmamasına rağmen, çok geçmeden anlaşıldı; Sonya için geliyordu. Sonya da, bunu hiçbir zaman söylemeye cesaret edemediği halde, biliyor, Dolohov'u her gördüğünde *kumaç* gibi kızarıyordu.

Dolohov sık sık Rostovlarda yemek yiyor, onların gittiği tiyatrolara gidiyor, Rosrofların devam ettikleri İogel'in *adolescentes*[456] balolarında bulunuyordu. Sonya'ya özellikle özen gösteriyor ve ona öyle gözlerle bakıyordu ki, karşısında yüzü kızarmadan duramayan yalnız Sonya değildi, yaşlı Kontes'le Nataşa da bu bakışı fark ederek kızarıyorlardı.

Belli ki bu güçlü kuvvetli acayip erkek, başkasını seven bu esmer, zayıf genç kızın önüne geçilemez etkisi altındaydı.

Rostov, Dolohov'la Sonya arasında yeni bir şeylerin varlığını hissetti ama ilişkinin şeklini kestiremedi. Sonya'yla Nataşa için, “Onlar boyuna birilerine âşık olurlar,” diye düşünürdü. Ama Sonya'yla Dolohov'un yanında eskiden olduğu gibi rahat değildi, bunun için de eve gitgide daha az gelmeye başladı.

1806 yılı başlarında, herkes, geçen yılınkine göre daha büyük bir hararetle, yine Napoléon'la yapılacak savaştan söz ediyordu. Görev başındaki orduya binde on, milise de binde dokuz asker toplanması için kararname çıkarıldı. Her yerde Bonaparte'ı aforozla lanetliyorlardı, Moskova'da da yapılacak savaştan başka bir şey konuşulmuyordu. Rostov ailesinin bu savaş hazırlığına karşı duyduğu bütün ilgi Nikolaycığın Moskova'da kalmaya razı olmaması ve bayramdan sonra birlikte alaya gitmek için Denisov'un izninin bitmesini beklemesiydi. Bu yakın yolculuk

onu eğlencelerden alıkoymak şöyle dursun, bunlara karşı düşkünlüğünü artırmıştı. Zamanının büyük bir kısmını evin dışında, ziyafetlerde, gece toplantılarında, balolarda geçiriyordu.

456 Yeniyetmeler.

XI

Noel'in üçüncü günü Nikolay evde yemek yiyordu ki, son günlerde bu onun çok az yaptığı bir şeydi. Bu, resmî bir ayrılık yemeğiydi, çünkü haçın suya atılmasından sonra Denisov'la birlikte alayına gidecekti. Yemekte yirmi kişi vardı, bu arada Dolohov ve Denisov da.

Rostovların evindeki tatlı hava, aşk havası kendini hiç bu bayram günlerinde olduğu kadar güçlü hissettirmemişti. "Mutluluk anlarını avla, kendini sevdir, kendin de sev! Dünyada gerçek olan yalnız budur, gerisi saçma. Ve biz de burada yalnız bununla ilgiliyiz," diyen bir havaydı bu.

Bulunması gereken ve çağrıldığı yerlere, her seferki gibi, iki çift beygir çatlattığı halde yine de yetişemeyen Nikolay eve ancak yemekten biraz önce gelebildi. İçeri girer girmez evdeki havanın gerginliğini duydu. Ama bundan başka orada bulunanlardan bazıları arasında tuhaf bir sıkılganlığın varlığını da fark etti. Özellikle Sonya, Dolohov, yaşlı Kontes ve biraz da Nataşa heyecanlıydılar. Sonya'yla Dolohov arasında, yemekten önce bir şeylerin geçmiş olacağını Nikolay anladı, yemekte, kendine has inceliğiyle, ikisine karşı çok dikkatli ve şefkatli davrandı. Bayramın üçüncü akşamı dans hocası İogel'de, onun bayramlarda bütün kız ve erkek öğrencileri için verdiği balolardan biri düzenlenecekti.

Nataşa, "İogel'e gelecek misin, Nikolaycık? Kuzum, gel," dedi, "O senin bulunmanı özellikle rica ediyor, Vasiliy Dimitriç de (bu, Denisov'du) gelecek."

Rostovların evinde kendini şaka olsun diye Nataşa'nın hizmetkâr şövalyesi yerine koyan Denisov, "Kontes emrettikten sonra ben nerelere gitmem ki!" dedi. "*Pas de châle*[457] oynamaya hazırım."

Nikolay, "Eğer vaktim olursa! Arhorovlara söz vermiştim, onlarda toplantı var," dedi.

"Peki sen?" diyerek Dolohov'a döndü. Bunu sorar sormaz da, sorulmaması gerektiğini fark etti.

Dolohov Sonya'ya göz atarak, "Evet, belki..." diye soğuk soğuk ve öfkeyle yanıt verdi, suratını asıp kulüpte Piyer'e nasıl bakmışsa aynı bakışla tekrar Nikolay'a göz attı.

"Bir şeyler var," diye düşündü Nikolay ve Dolohov'un yemekten sonra hemen kalkıp gitmesiyle bu düşüncesi bir kat daha güçlendi. Nataşa'yı

çağırdı, ne var, diye sordu.

Nataşa ona doğru koşarak, “Ben de seni arıyordum,” dedi, “ben söylemiştim, sen hiç istemiyordun,” diye zafer kazanmışçasına ekledi: “Sonya’ya evlenme teklif etti.”

O günlerde Sonya Nikolay’ı çok az ilgilendirdiği halde, yine de bunu işitince içinde bir şeyler kopar gibi oldu. Çeyizsiz, yetim Sonya için Dolohov mükemmel ve pek çok bakımdan parlak bir kısmetti. Yaşlı Kontes’in ve kibar çevrenin gözüyle onu reddetmek mümkün değildi, bundan dolayı da, Nikolay bunu duyar duymaz ilk hissi Sonya’ya karşı öfkelenmek oldu. “Pekâlâ, elbette, çocuklukta edilmiş vaatleri unutmak ve teklifi kabul etmek gerek,” demeye hazırlanıyordu ama bunu söylemeye kalmadan Nataşa, “Düşün bir kere! Sonya reddetti, kesti attı,” dedi, “başkasını sevdiğini söyledi,” diye ekledi neden sonra.

Rostov düşündü: “Evet, benim Sonya’m başka türlü hareket edemezdi zaten!”

“Annem de o kadar rica etti, razı olmadı, hem ben biliyorum, o bir söylediğini bir daha geri almaz...”

“Annem de rica etti ha!” diye sitemle sordu Nikolay.

Nataşa, “Evet,” dedi, “biliyor musun, Nikolaycık, kızma ama ben senin onunla evlenmeyeceğini biliyorum. Biliyorum, Tanrı bilir neden ama iyi biliyorum, sen onunla evlenmeyeceksin.”

Nikolay, “Hadi hadi, sen bunu kesinlikle bilemezsin,” dedi, “ama benim onunla konuşmam gerek. Ne harika şey şu Sonya!” diye ekledi gülümseyerek.

“Elbette harika! Sana onu gönderirim,” dedi Nataşa, sonra abisini öperek kaçtı.

Bir dakika sonra Sonya odaya, ürkmüş, şaşkın ve suçlu gibi girdi. Nikolay ona yaklaştı, elini öptü. Bu seferki dönüşten beri ilk kez baş başa, aşklarından konuştular.

Rostov önce korka korka sonra gitgide cesaretlenerek, “*Sophie*,” diye söze başladı, “eğer siz, yalnız parlak, iyi bir kısmeti değil; o, mükemmel, asil bir insandır da... o benim dostumdur... reddetmek istiyorsanız...”

Sonya onun sözünü kesti. Acele acele, “Ben onu reddettim artık,” dedi.

“Eğer benim için reddediyorsanız, korkarım ki, bana...”

Sonya yine sözünü kesti, yalvaran, ürkek bir bakışla ona baktı, “*Nicolas*, bana böyle şeyler söylemeyin,” dedi.

“Hayır, mecburum buna. Belki bu benim yaptığım bir *suffisance*’dır[458] ama söylemek daha iyi, eğer benim için reddediyorsanız size gerçeği söylemek zorundayım. Sizi herkesten çok sevdiğimi sanıyorum...”

Sonya kızararak, “Bana da bu kadarı yeter,” dedi.

Nikolay, dostunun adını güçlükle telaffuz ederek, “Hayır, ben binlerce kez âşık oldum ve âşık olacağım da ama hiç kimseye karşı size duyduğum dostluk, güven, sevgi hissi yok. Sonra ben, gencim. *Maman* da bunu istemiyor. Yani, açıkçası, ben hiçbir şey vaat etmiyorum, bundan dolayı da Dolohov’un teklifini iyice düşünüp taşınmanızı rica ediyorum,” dedi.

“Bana böyle şey söylemeyin, ben, hiçbir şey istemiyorum. Sizi erkek kardeşim gibi seviyorum ve her zaman seveceğim, bana da bundan başka bir şey lazım değil.”

“Siz bir meleksiniz, ben size layık değilim, korktuğum şey sizi hayal kırıklığına uğratmak.”

Nikolay, onun elini bir daha öptü.

457 Şal dansı.

458 Bencillik.

XII

Moskova'nın en neşeli baloları İogel'de verilirdi. Henüz öğrendikleri *pas*'ları[459] deneyen *adolescentes'*larını[460] seyreden anneler böyle derlerdi; bunu, bayılıncaya kadar dans eden *adolescentes* ve *adolescents*'ların[461] kendileri de söylerdi; bu balolara lütufta bulunuyorlarmış düşüncesiyle de gelen ve burada müthiş eğlenen büyükçe genç kızlarla delikanlılar da böyle derlerdi. O yıl bu balolarda iki evlilik yapılmıştı. İki şirin Prenses Gorçakovalar kendilerine birer nişanlı bulmuşlar ve evlenmişlerdi, böylece bu baloların ünü bir kat daha artmıştı. Bu baloların özelliği şuydu ki, ev sahipleri yoktu: Burada, öğrencilerinden ders başına ücret alan ve tüy gibi uçan, sanatının bütün kuralların uygun reveranslar yapan iyi yürekli İogel vardı; bu baloların özelliklerinden biri de, buraya ancak on üç, on dört yaşında ve ilk kez uzun elbise giymiş kız çocuklarınınki gibi bir istekle dans etmek, neşelenmek isteyenlerin gelmesiydi. Herkes öyle heyecanla gülümser ve herkesin gözleri öyle parlardı ki, çok az istisnayla, herkes güzeldi ya da herkes güzel görünürdü. En iyi öğrenciler, (ki bunların da en iyisi zarafetiyle ayırt edilen Nataşa'ydı) bazen *pas de châle* bile oynarlardı; ama bu son baloda ekosez, *anglez* ve henüz moda olan mazurka oynanıyordu.

İogel, Bezuhov'un evinde bir salon tutmuştu ve balo, herkesin dediği gibi, çok başarılı olmuştu.

Güzel kızlar çoktu, en güzelleri de Rostovların küçük bayanlarıydı, ikisi de çok mutlu ve neşeliydiler. Dolohov'un teklifi, kendisinin bunu reddedişi ve Nikolay'la yaptıkları konuşmayla bu akşam gururlanan Sonya daha evdeyken, kıpır kıpır kıpırdanarak hizmetçi kızların saçlarını taramalarına meydan bırakmamıştı. Şimdi de baştan aşağı coşkun bir sevinçle ışıldıyordu.

İlk kez uzun elbise giydiği ve sahici bir baloda bulunduğu için daha az gururlu olmayan Nataşa ise çok daha mutluydu. İkisi de pembe kurdeleli beyaz, muslin tuvaletler giymişlerdi.

Nataşa, baloya girdiği an çarpılmıştı. Belirli bir kimseye değil, herkese vurulmuştu. O dakikada kime bakıyorsa ona âşık oluyordu. Sonya'ya koşarak, hep, "Ah, ne güzel," diyordu.

Denisov’la Nikolay dans edenleri şefkat ve koruyuculukla süzüp salonda dolaşıyorlardı.

Denisov, “Ne kadar da şirin, güzeller güzeli olacak,” dedi.

“Kim?”

“Kontes Nataşa,” diye yanıt verdi Denisov. Bir süre sustuktan sonra, “hem nasıl da dans ediyor, ne zarafet!” diye devam etti.

“Yahu, kimden söz ediyorsun?”

“Senin kız kardeşinden,” diye öfkeyle bağırdı Denisov. Rostov gülümsedi.

Ufak tefek İogel, Nikolay’a yaklaşarak, *“Mon cher comte, vous êtes l’un de mes meilleurs écoliers, il faut que vous dansiez,”*[462] dedi. *“Voyez combien de jolies demoiselles,”*[463] diye yine kendisinin eski öğrencisi olan Denisov’a aynı dilekle döndü.

Denisov, *“Non, mon cher, je ferrai tapisserie,”*[464] dedi, “hem sizin derslerinizde nasıl beceriksiz olduğumu hatırlamıyor musunuz?”

“Yoo, hayır,” diye onu hemen teselli etti İogel, “siz sadece dikkatsizdiniz ama yeteneğiniz vardı, evet, yeteneğiniz vardı.”

Yeni moda mazurkayı çalmaya başladılar, İogel’in dileğine Nikolay dayanamadı ve Sonya’yı dansa davet etti. Denisov, yaşlı kadınların yanına oturmuştu, dans eden gençleri kılıcına abanıp tempo tutarak süzüyor ve yaşlı bayanlara neşeli bir şeyler anlatıyor, onları güldürüyordu. İogel, övündüğü en iyi öğrencisi Nataşa’yla birinci çift olarak dans etmekteydi. Küçücük iskarpinli ayaklarıyla, yumuşakça, zarifçe süzülen İogel, utangaç ama bütün dikkatiyle *pas*’yı takip eden Nataşa’yla birlikte, ilk olarak salonda dönüyordu. Denisov gözlerini Nataşa’dan ayırmıyor, kendisinin beceremediği için değil de sadece istemediği için dans etmediğini açıkça anlatan bir eda takınarak kılıcıyla tempo tutuyordu. Figürün ortalarında yanından geçen Rostov’u çağırdı.

“Bu, hiç de o değil,” dedi, “bu da mı Leh mazurkası? Ama Nataşa mükemmel dans ediyor.”

Denisov’un mazurkadaki ustalığıyla Lehistan’da bile ün kazandığını bilen Nikolay, Nataşa’ya koştu.

“Git, Denisov’u angaje et. Öyle bir dans eder ki! Harika!” dedi.

Nataşa sırası gelince kalktı, kurdeleli patikleriyle kayarak yürüdü, Denisov’un bulunduğu köşeye doğru, utanarak, hızla salonu geçti. Gözlerin kendisinde olduğunu fark ediyordu, Denisov’la Nataşa’nın gülümseyerek

tartıştıklarını, Denisov'un dansı reddettiğini ama yine de neşeyle gülümsediğini Nikolay gördü, yanlarına koştu.

Nataşa, “Rica ederim Vasiliy Dimitriç,” diyordu, “hadi, rica ederim.”

“Beni bağışlayın, Kontes,” diye yanıtlıyordu onu Denisov.

Nikolay, “Yeter artık, Vasya,” dedi.

“Vaska'yı tıpkı bir tekir kedi gibi kandırıyorlar,” diye şakayla yanıtladı Denisov.

Nataşa, “Bütün gece size şarkı söylerim,” dedi,

Denisov, “İstediğini yapıyor bana sihirbaz kız,” dedi ve kılıcını çıkardı. İskemlelerin arasından sıyrıldı, damını sıkıca elinden tutu, başını dikti, tempoyu bekleyerek bacağını gerdi. Atın üstünde ve mazurkada Denisov kısa boylu görünmezdi; çünkü kendini hiç öyle hissetmezdi. Tempoyu bekleyerek damına yan gözle, zafer kazanmışçasına ve alaycı alaycı bakıyordu, ansızın bir ayağını yere vurdu, döşemenin üstünde lastik bir top gibi sıçradı ve damını peşinde sürükleyerek dans edenlerin halkası içinde uçtu. Salonun yarısını tek ayak üzerinde geçecek sanılırken ansızın mahmuzlarını şakırdatıp bacaklarını açarak topukları üstünde durdu, bir saniye böyle kaldı, olduğu yerde mahmuz şakırdatıp tepindi, hızla döndü, sol ayağını sağına çarparak dans edenlerin halkası içinde tekrar uçtu. Nataşa onun ne yapmak niyetinde olduğunu önceden seziyor ve nasıl olduğunu bilmeden kendini bırakmış ona uyuyordu. O kâh sağ, kâh sol eliyle Nataşa'yı fır döndürüyor, kâh önünde diz çöküp kendi çevresinde dolandırıyor ve yeniden sıçrayarak ileriye doğru öyle bir hızla atılıyordu ki sanki bütün odaları soluk almadan aşmak istiyordu, sonra yine ansızın duruyor, yeni ve beklenmedik bir figür yapıyordu. Damını yerine getirip orada hızla döndürerek, mahmuzlarını şakırdatıp önünde eğildiği zaman Nataşa ona reverans yapmayı bile unuttu. Gülümseyerek, sanki onu tanımıyormuş gibi gözlerini şaşkın şaşkın ona dikmişti. “Bu da neydi böyle?” diye düşünüyordu.

Gerçi İogel bu mazurkayı gerçek mazurka olarak kabul etmiyordu ama yine de herkes Denisov'un ustalığına hayran kalmıştı. Boyuna onu angaje etmeye başladılar, yaşlılar gülümseyerek Lehistan'a, eski iyi zamanlara dair konuşmaya başlamışlardı. Denisov mazurkadan yorulmuş, terini silerek Nataşa'nın yanına oturdu ve balo bitene dek ondan ayrılmadı.

459 Figürleri.
460 Yeniyetmelerini.
461 Kız ve erkek yeniyetmeler.
462 Azizim Kont, siz benim en iyi öğrencilerimden birisiniz, dans etmeniz gerekir.
463 Bakın ne güzel küçük bayanlar var.
464 Hayır, azizim, ben duvarın dibinde oturacağım.

XIII

Rostov, bundan sonraki iki gün içinde Dolohov'u ne kendilerinde gördü ne de evinde buldu, üçüncü günü ondan bir tezkere aldı:

"Sence bilinen sebeplerden dolayı artık bir daha size gelmek niyetinde olmadığımdan ve orduya gideceğim için bu akşam dostlarıma bir ayrılış ziyafeti vereceğim, İngiltere Oteli'ne gel."

Rostov, ailesi ve Denisov'la birlikte bulunduğu tiyatrodan çıkarak, belirlenen günde, saat onda İngiltere Oteli'ne gitti. Onu hemen otelin o gece için Dolohov tarafından tutulan en iyi dairesine götürdüler. Dolohov'un iki mum arasında oturduğu masanın çevresine yirmi kadar insan toplanmıştı. Masada altınlar ve kâğıt paralar vardı. Dolohov oyun kâğıdı dağıtıyordu. Yaptığı tekliften ve Sonya'nın olumsuz yanıtından sonra Nikolay onunla hiç görüşmemişti, karşılaşacaklarını düşündükçe de sıkılmaktaydı.

Dolohov'un ışıklı, soğuk bakışları, Rostov'u, çoktandır onu bekliyormuş gibi, daha kapıdan karşıladı.

"Epeydir görüşmedik," dedi, "geldiğin için teşekkür ederim. Şu kâğıtları vereyim. İluşka da karosuyla kendini gösterir."

Rostov kızararak, "Ben, seni görmeye geldim," dedi.

Dolohov yanıt vermedi.

"Sen de para koyabilirsin," dedi.

Bu sırada Rostov, vaktiyle Dolohov'la yaptığı tuhaf bir konuşmayı anımsadı. Dolohov o zaman, "Yalnız budalalar şanslarına güvenerek kumar oynar," demişti.

Dolohov, Rostov'un bu düşüncesini anlamış gibi, "Yoksa benimle oynamaktan korkuyor musun?" dedi ve gülümsedi. Bu gülümseyişin arkasında Rostov, İngiliz kulübü ziyafeti sırasındaki ve yaşamından bıkmış gibi tuhaf ve çoğunlukla acımasız bir hareketle bu yaşamdan ayrılmak ihtiyacını duyduğu zamanlardaki ruh halini gördü.

Rostov sıkıldı; zihninde, Dolohov'un sözüne karşılık olabilecek bir şaka aradı ama bulamadı. Dolohov onun yüzüne dik dik bakarak, herkes işitebilsin diye ağır ağır, tane tane, "Hatırlıyor musun," dedi, "seninle kumara dair konuşmuştuk... Şansına güvenerek oynamak isteyen aptaldır, sağlama oynamak gerek, ben bunu denemek istiyorum."

“Şansına oynamayı mı, yoksa sağlama oynamayı mı?” diye düşündü Rostov.

Dolohov devam etti:

“Evet, sen oynama daha iyi.” Sonra dağılmış iskambil kâğıtlarını tarayarak ekledi: “Banko baylar!”

Parasını öne süren Dolohov bankoyu açmaya hazırlanıyordu. Rostov onun yanına oturdu, önce oynamadı. Dolohov ona bir göz attı.

“Ne o, oynamıyor musun?” dedi.

Tuhaf şey, Nikolay kâğıtları almak, az bir miktar para koymak ve oyuna başlamak ihtiyacını duydu.

“Yanımda para yok,” dedi.

“Kredi yaparım!”

Rostov kendi kâğıdına beş ruble bastı ve kaybetti. Beş ruble daha bastı, yine kaybetti, Dolohov ardı ardına on el Rostov’un kâğıdını geçti, yani kazandı.

Dolohov bir süre kâğıt verdikten sonra, “Beyler,” dedi, “rica ederim paralarınızı kâğıtlarınızın üzerine koyun, yoksa hesapta şaşırabilirim.”

Oyunculardan biri, kendisine güvenileceğini sandığını söyledi.

“Siz güvenebilirsiniz ama ben şaşırmaktan korkuyorum, paraların kâğıtlar üzerine konmasını rica ederim,” diye yanıtladı Dolohov. “Sen çekinme, seninle hesaplaşırız,” diye Rostov’a dönerek ekledi sonra.

Oyun devam ediyor, bir uşak durmadan şampanya taşıyordu.

Rostov’un bütün kâğıtları geçildi ve hesabına sekiz yüz ruble yazıldı. Bir tek kâğıda sekiz yüz ruble birden basmak üzereydi ama kendisine şampanya verildiği sırada bu düşünceden vazgeçti, yine normal miktarı, yirmi rubleyi yazdı. Dolohov, Rostov’a bakmıyormuş gibi davrandığı halde, “Sekiz yüzü yaz,” dedi, “zararını çabuk çıkarırsın, başkalarına kaybediyorum ama seni geçiyorum. Yoksa benden korkuyor musun?”

Rostov onu dinledi ve sekiz yüz ruble yazdı, yerden aldığı köşesi kırık bir kupa yedilisini sürdü. Bu yediliyi sonraları iyi hatırlayacaktı. Üstüne sekiz yüzü düzgün, yuvarlak sayılarla ve kırık bir tebeşirle yazıp kupa yedilisini sürdü, kendisine verilen ve biraz ısınmış olan şampanya bardağını dikti, Dolohov’un sözüne gülümsedi, onun kâğıt veren ellerine, yüreği durarak ve bir yedili daha bekleyip bakmaya başladı. Bu yedilinin kazanması ya da kaybetmesi Rostov için çok önemliydi. Geçen hafta pazar günü, Kont İlya Andreyiç oğluna iki bin ruble vermiş ve para sıkıntısından söz etmeyi hiç sevmeyen Kont bu paranın mayısa kadar ona vereceği son

para olduğunu söylemiş, bunun için de oğlunun bu kez biraz daha az harcamasını rica etmişti. Nikolay, bu paranın bile çok fazla olduğunu, bahara kadar bir daha para istemeyeceğini söylemiş, namusu üzerine söz vermişti. Şimdi bu paradan 1.200 ruble kalmıştı. Bundan dolayı da yalnız 1.600 rublenin kaybı değil ama verilen söze, ister istemez, ihanet edip etmemek de kupa yedilisine bağlıydı. Dolohov'un ellerine, yüreği durarak bakıyor ve düşünüyordu: "Hadi, şu kâğıdı bana çabuk ver, ben de şapkamı alıp eve, Denisov, Nataşa ve Sonya'yla akşam yemeğini yemeğe gideyim. Artık bir daha da kesinlikle elime oyun kâğıdı almam." Bu sırada ev hayatı, Petya'yla şakalaşmalar, Sonya'yla konuşmalar, Nataşa'yla düellolar, babasıyla piket, hatta Povarkaya Sokağı'ndaki evin rahat yatağı öyle açık, öyle parlak ve güzel bir halde gözünün önüne geldi ki sanki bütün bunlar çoktan geçmişe karışmış, kaybedilmiş, değeri bilinmemiş mutluluklardı. Yediliyi sağda bulunduracak yerde solda bulunduracak olan kör bir tesadüfün onu değeri yeniden anlaşılmış bu mutluluktan mahrum kılmasını ve şimdiye kadar başına gelmemiş bir şeye, bir felaket uçurumuna yuvarlamasını aklı almıyordu. Bu olamazdı ama yine de Dolohov'un el hareketlerini donmuş bir halde beklemekteydi. Gömleğin altından çıkan bu kıllı, iri kemikli, kırmızımtırak eller kâğıtları bıraktı, uzatılan bardağı ve çubuğu aldı.

"Demek benimle oynamaya korkmuyorsun?" diye yineledi Dolohov ve neşeli bir hikâye anlatacakmış gibi kâğıtları bıraktı, sandalyenin arkalığına yaslandı ve bir gülümsemeyle ağır ağır anlatmaya başladı:

"Evet, baylar, bana dediler ki, Moskova'da benim üçkâğıtçı olduğuma dair dedikodular dönüyormuş, bu yüzden benimle dikkatli olmanızı tavsiye ederim."

Rostov, "Hadi, dağıtsana!" dedi.

Dolohov, "Ah, şu Moskova'nın çenesi düşük kocakarıları!" dedi ve yine gülümseyerek kâğıtları aldı.

Rostov, elleriyle başını tuttu, az kalsın, "Eyvah!" diye bağıracaktı. Beklediği yedili, oyunun ilk kâğıdının üstünde yatıyordu. Ödeyebileceğinden fazla kaybetmişti.

Dolohov göz ucuyla Rostov'a bakıp kâğıdı dağıtmaya devam ederek, "Hadi canım, kendini kaybetme," dedi.

XIV

Bir buçuk saat sonra, oyuncuların çoğu artık kendi oyunlarına eğlence gözüyle bakıyorlardı.

Bütün oyun Rostov'un üstünde toplanmıştı. On altı bin ruble yerine Rostov'un hesabına, on bine kadar topladığı uzun bir sayı sütunu yazılmıştı ki şimdi artık bunun on beş bine kadar yükseldiğini az çok biliyordu.

Gerçekte toplam, yirmi bin rubleyi aşmış bulunuyordu. Dolohov artık ne söylenenleri dinliyor ne de hikâyeler anlatıyordu. Rostov'un her el hareketini takip ediyor ve ara sıra onun hesabına yazılan sayılara kaçak bir göz atıyordu. Hesap kırk üç bin rubleye ulaşıncaya kadar oyuna devama karar vermişti. Kırk üç, kendi yaşıyla Sonya'nınkinin toplamı olduğu için bu sayıyı seçmişti. Başını ellerine dayayan Rostov, hesap kâğıtları, şarap döküntüleri, darmadağın iskambil kâğıtlarıyla örtülü masanın başında oturuyordu. O azap verici izlenim yakasını bırakmıyordu; gömleğin altından çıkan bu kıllı, iri kemikli, kırmızımtırak eller, hem sevdiği, hem de nefret ettiği bu eller, onu hâkimiyetleri altında tutmaktaydılar.

"Altı yüz ruble, as, bir katı daha, dokuzlu... Zararı çıkarmanın imkânı yok! Şimdi bizim ev kim bilir nasıl neşelidir. Pe'li bacak... Bu olamaz!.. Ne diye bana bunu yapıyor?.." diye düşünüyordu Rostov. Bazen yüksek bir para koyuyor ama Dolohov bunu kabul etmiyor, konacak miktarı kendisi belirliyordu. Nikolay ona boyun eğiyor ve Amsteten Köprüsü'nde, savaş meydanında nasıl dua etmişse şimdi de Tanrı'ya öyle yalvarıyor; kâh masanın altına düşmüş kırışık iskambil kâğıtları yığınından eline ilk geçen kâğıdın kendisini kurtaracağını hayal ediyor, kâh süvari ceketindeki kaytanları sayarak sayısı o kadar olan kâğıda bütün zararını basmayı deniyor, kâh yardım arayarak öteki oyunculara göz atıyor, kâh Dolohov'un şimdiki soğuk yüzüne bakıyor, onun içinden geçen şeyleri anlamaya çalışıyordu.

"Bu kaybın benim için ne demek olduğunu o, pekâlâ bilir. Benim mahvolmamı isteyemez. O benim dostumdu. Ben onu sevmiştim. Ama onda da suç yok, şansı yardım ediyorsa ne yapsın? Ben de suçlu değilim," diye düşünüyordu kendi kendine, "ben kötü bir şey yapmadım. Birisini mi öldürdüm, hakaret mi ettim, kimsenin kötülüğünü istedim mi? Öyleyse bu dehşetli felaket neden? Ve o ne zaman başladı? Daha biraz önce bu masaya

yüz ruble kazanmak, anneme isim günü için o kutuyu alıp eve dönmek düşüncesiyle yaklaştım. Öyle mutlu, özgür ve neşeliydim ki! Ama ne kadar mutlu olduğumu o zaman anlamıyordum! O mutluluk ne zaman bitti ve bu yeni, dehşetli durum ne zaman başladı? Bu değişikliğin belirtisi ne? Ben yine hep böyle, bu olduğum yerde, bu masada oturuyordum ve yine böyle kâğıt çekiyor, sürüyor, bu iri kemikli çevik ellere bakıyordum. Bu ne zaman oldu ve olan ne? Yine hep öyle sağlıklıyım, güçlüyüm ve yine hep, öyle aynı yerde oturuyorum. Hayır, bu olamaz! Bu olanların açıklanamayacağı kesin.”

Oda sıcak olmadığı halde Rostov kıpkırmızı ve ter içindeydi. Boş yere sakin görünmeye çalıştığı için özellikle yüzü de korkunç ve zavallıydı.

Toplam, kırk üç bine vardı. Rostov henüz verdiği üç bin rublenin iki katına gidecek kâğıdı hazırlıyordu ki Dolohov desteyi masaya vurup tıkırdatarak eline aldığı tebeşiri çok bastırdığı için kırmış, Rostov’un hesabını hızlı hızlı toplamaya başlamıştı.

“Akşam yemeği! Akşam yemeği zamanı geldi! İşte Çingeneler!”

Gerçekten de, dışarının soğuğunu getirip Çingene şiveleriyle aralarında bir şeyler konuşarak içeriye yanık yüzlü kadınlarla erkekler girmişti. Nikolay, her şeyin bittiğini anladı; ama kayıtsız bir sesle, “Ne o, artık oynamıyor musun?” dedi, “benim elimde nefis bir kâğıtçık var.” Onu her şeyden çok oyunun eğlencesi ilgilendiriyormuş gibi davranıyordu. “Her şey bitti, mahvoldum!” diye düşünüyordu oysa, “Şimdi alnıma bir kurşun; yapılacak bir bu kaldı.”

Yine de neşeli bir sesle, “Hadi, bir kâğıt daha,” dedi.

Dolohov, hesabı toplayınca, “Peki,” diye yanıt verdi, “Peki! Yirmi bir rubleye gidiyor,” diye hesapta yuvarlak kırk üç bini aşan yirmi bir sayısını gösterdi ve desteyi alıp dağıtmaya hazırlandı. Rostov, iki misli olarak yazdığı altı bini uysalca sildi ve özenle yirmi bir yazdı.

“Benim için hepsi bir,” dedi, “beni ilgilendiren şey sadece, kâğıdımı geçecek misin, yoksa onluyu bana verecek misin, bunu öğrenmek.”

Dolohov kâğıtları ciddi ciddi dağıtmaya başladı. Ah bu dakikada Rostov, gömleğin altından çıkan ve kendine hükmeden, bu kısa parmaklı, kıllı, kırmızımtırak ellerden nasıl nefret ediyordu... Onlu gelmişti.

Dolohov, “Kont, sizin hesabınızda kırk üç bin,” dedi ve gerinerek masadan kalktı, “fakat çok oturulunca da insan yoruluyor,” diye ekledi.

Rostov, “Evet, ben de yoruldum,” dedi.

Dolohov, şakanın yakışık almayacağını hatırlatırcasına sözünü kesti onun:

“Parayı, ne zaman gelip almamı emredersiniz, Kont?”

Rostov kızararak Dolohov’u başka bir odaya çağırdı.

“Hepsini birden ödeyemem, senet alırsın,” dedi.

Dolohov, Nikolay’ın gözlerine açıkça gülümseyerek baktı, “Dinle Rostov,” diye yanıt verdi, “atasözünü bilirsin: ‘Aşkta kazanan kumarda kaybeder.’ Senin kuzinin sana âşık. Biliyorum.”

“Ah! Kendini böyle, bu adamın hükmü altında hissetmek korkunç şey,” diye düşündü Rostov. Kaybettiği parayı haber vermekle babasına, annesine nasıl bir darbe indireceğini anlıyordu; bu işten kurtulmanın nasıl bir saadet olacağını anlıyordu ve anlıyordu ki, Dolohov onu bu ayıptan ve acıdan kurtarabileceğini biliyor ve şimdi onunla, kedinin fareyle oynadığı gibi oynamak istiyor.

Dolohov, “Senin kuzinin...” diye söze başlamak istedi, ama Nikolay onun sözünü kesti, hırsla haykırdı:

“Benim kuzinimin bu işle ilgisi yok, ondan söz etmen anlamsız.”

“Peki, parayı ne zaman alacağız?” diye sordu Dolohov.

“Yarın,” dedi ve odadan çıktı Rostov.

XV

“Yarın,” demek ve kibarlığı elden bırakmak kolaydı ama bir başına eve dönmek, kız kardeşleri, erkek kardeşi, babayı, anneyi tekrar görmek, suçunu itiraf etmek, para istemeyeceğine namusu üzerine söz verdikten sonra bunu istemek zorunda kalmak korkunç bir şeydi.

Evde, uyumamışlardı henüz. Tiyatrodan dönen gençler yemek yemiş, klavsenin başına geçmişlerdi. Nikolay salona girer girmez, onu evlerinde bu kış hüküm süren, şimdi de Dolohov’un teklifinden, İogel’in balosundan sonra Sonya’yla Nataşa’nın üzerinde fırtınadan önceki bulutlar gibi bir kat daha koyulaşan o sevdalı, şairane hava sardı. Sonya’yla Nataşa tiyatroya giderken giydikleri mavi elbiseleriyle, güzelleşmiş, güzel olduklarına emin, gülümseyerek klavsenin başında duruyorlardı. Vera misafir odasında Şinşin’le satranç oynuyordu. Oğlunu ve kocasını bekleyen yaşlı Kontes, evlerinde oturan yaşlı asil bir kadınla pasyans açıyordu. Denisov klavsenin başında, ayağını geriye atmış, parlayan gözleri, karmakarışık saçlarıyla oturuyor, kısacık parmaklarını tuşlarda dolaştırarak akorlar yapıyor, kendisinin yazdığı “Sihirbaz Kadın” şiirini, gözlerini devire devire, gür olmayan, kısık ama emin sesiyle bestelemeye çalışıyordu.

Sihirbaz kadın, söylesene, hangi kuvvet
Unutulmuş bir sazın tellerine çekiyor beni;
Sen nasıl bir ateş yaktın yüreğimde benim,
Nasıl bir coşkunluk sardı benliğimi!

Kara akik gözlerini ürkek ama mutlu Nataşa’ya dikerek tutkulu bir sesle şarkı söylüyordu.

“Çok güzel! Mükemmel!” diye bağırdı Nataşa, “bir kıta daha.” Nikolay’ı fark etmemişti.

Nikolay misafir odasına göz atarak annesiyle yaşlı kadını ve Vera’yı gördü. “Onlarda her şey eskisi gibi,” diye geçirdi içinden.

Nataşa ona doğru koştu. “A, işte, Nikolaycık!”

“Babam evde mi?” diye sordu Nikolay.

Nataşa buna yanıt vermedi:

“Geldiğine ne kadar sevindim!” dedi, “Öyle eğleniyoruz ki, hem biliyor musun benim hatırım için Vasiliy Dimitriç bir gün daha kaldı.”

Rostov'a Sonya yanıt verdi:

"Hayır, babam daha gelmedi."

Misafir odasından Kontes'in sesi duyuldu:

"Kuku, geldin mi, buraya, bana gel, canım!"

Nikolay annesinin yanına gitti, elini öptü, hiçbir şey söylemeden masasına oturup kâğıtlar açan ellerine bakmaya başladı. Salondan gülüşmeler geliyordu. Denisov bağırmaktaydı:

"Peki, iyi iyi, artık ne deseniz nafile, *barcarolle*[465] söyleyeceksiniz, yalvarırım."

Kontes sessizce oturan oğluna baktı.

"Nen var?" diye sordu.

Rostov sanki kendine durmadan sorulan bu sorudan sıkılmış gibi, "Öf, hiçbir şeyim yok," diye yanıt verdi, "babam erken gelir mi?"

"Zannederim."

"Onlarda her şey eskisi gibi. Hiçbir şeyin farkında değiller! Nerelere kaçsam!" diye aklından geçirdi Rostov ve yeniden, klavsenin bulunduğu salona döndü.

Sonya klavsenin başına oturmuş, Denisov'un çok sevdiği *barcarolle*'ün prelüdünü çalıyordu. Nataşa şarkıya başlamaya hazırlanıyordu. Denisov coşkun gözlerle ona bakmaktaydı.

Nikolay odada aşağı yukarı dolaşmaya koyuldu.

"Ne diye şarkı söylemek istiyor? Hangi şarkıyı söyleyebilir sanki? Burada da neşe yok," diye düşünüyordu.

Sonya prelüdün ilk akorlarını yaptı.

"Tanrım, ben mahvolmuş, onursuz bir insanım. Alnımın ortasına bir kurşun, benim için yapacak bir bu kaldı, yoksa şarkı söylemek değil," diye düşünüyordu Rostov, "gitmek? Ama nereye? Hepsi bir, varsın şarkı söylesinler!"

Nikolay, Denisov'a ve kızlara bakıp onların bakışlarından sakınarak odada, kederli kederli dolaşmaya devam etti.

Sonya'nın ona çevrilmiş olan bakışları, "Nikolaycık neniz var?" diye soruyordu. Onun başından bir şeyler geçtiğini Sonya hemen sezmişti.

Nikolay ona arkasını döndü. Nataşa da kardeşinin halini sezgisiyle hemen fark etmişti. Bunu fark etmişti ama o sırada öyle neşeliydi, acıdan, kederden, sitemden öyle uzaktı ki (gençlerde genellikle olduğu gibi) bilerek kendi kendini aldatıyordu. Hayır, şimdi, başkasının acısına katılıp kendi

neşemi bozamayacak kadar çok neşeliyim, diye hissediyor ve şöyle düşünüyordu: “Hayır, mutlaka aldanıyorum, o da benim gibi neşelidir.”

“Hadi Sonya,” dedi ve akustiğinin iyi olduğunu düşündüğü yere, salonun tam ortasına doğru ilerledi. Dansözlerin yaptıkları gibi başını dikip kollarını cansız sarkıtarak ve enerjik hareketlerle topuklarını vurup ayaklarının ucuna dikilerek odanın ortasına kadar geldi, durdu.

Hareketlerini takip eden Denisov’un heyecanlı bakışlarına yanıt olarak sanki, “İşte, ben böyleyim!” diyordu. Nikolay, kız kardeşine bakıp düşündü: “Neden seviniyor sanki, nasıl oluyor da canı sıkılmıyor, utanmıyor!” Nataşa ilk notayı okudu, boğazı şişti, göğsü kabardı, gözleri ciddi bir ifade aldılar. O an hiç kimseyi, hiçbir şeyi düşünmüyordu, biçimli ağzının gülümseyişinden sesler dökülüyordu, öyle sesler ki; onları aynı sürede ve aynı aralıklarla herkes çıkarabilir, ama sizi bin kez kayıtsız bıraksalar, bin birincide ürpertir, ağlatırlar.

Nataşa bu kış ilk kez, özellikle Denisov sesine hayranlık gösterdiği için, ciddi olarak şarkı söylemeye başlamıştı. Şimdi şarkıyı çocukça söylemiyordu, o eski, komik, çocukça gayretkeşliği şarkılarında artık yoktu ama bu işten anlayanların dediklerine bakılırsa henüz iyi söylemiyordu. “İşlenmemiş ama mükemmel bir ses, işlemek gerek,” diyorlardı. Ama bunu hep, o söyleyip bitirdikten sonra söylüyorlardı. Bu işlenmemiş ses, yanlış soluk alışları, geçişleri zorlamalarıyla yükseldiği zaman, hatta işten anlayanlar bile, hiçbir şey söylemiyor ve yalnızca bu işlenmemiş sesten haz duyuyor, onu bir kez daha dinlemek istiyorlardı. Onun sesinde öyle bakir bir el değmemişlik, öyle bir kendi gücünü bilmezlik, henüz işlenmemiş öyle ince bir yumuşaklık vardı ve bunlar birtakım yetersizliklerle öyle birleşmişlerdi ki, bu seste onu bozmadan hiçbir değişiklik yapılamaz sanılırdı.

Onu duyunca, “Bu da ne?” diye gözleri irileşerek düşündü Nikolay. “Buna ne olmuş böyle? Bugün ne güzel şarkı söylüyor?” Ansızın Nikolay için bütün dünya ikinci notayı, ikinci cümleyi beklemekten ibaret oldu ve dünyadaki her şey üç tempoya ayrılmış bir hal aldı: “*Oh mio crudele affetto*[466]... Bir, ki, üç... Bir, ki, üç... Bir... *Oh mio crudelo affetto*... Bir, ki, üç... Bir. Hey gidi kahpe dünya hey!” diye düşünüyordu. “Her şey, felaket de, para da, Dolohov da, öfke de, onur da, hepsi de saçma... İşte asıl olan bu... Hadi, Nataşa, hadi yavrum! Hadi!.. Bakalım bu ‘si’yi nasıl geçecek? Geçti! Hele şükür!” Ve kendisi de şarkı söylediğinin farkına varmadan bu “si”yi güçlendirmek için yüksek notanın tersasının ikinci sesini aldı.

“Tanrım! Ne güzel! Bunu ben mi söyledim? Ne kadar mutluyum!” diye geçirdi geçirdi.

Ah! Bu teras nasıl dalgalanmış, nasıl çınlamış ve Rostov’un ruhundaki en iyi şeye nasıl dokunmuştu. Ve bu şey, bütün dünyadan ayrı, bütün dünyanın üstünde bir şeydi. Kumarda kaybedişlerin de, Dolohovların da, namus üzerine söz vermelerin de burada işi ne!.. Hepsi saçma!.. Boğazlamak, çalmak ve yine de mutlu olmak mümkün...

465 Venedik gondolcularının şarkıları ya da onları anımsatan şarkılar. (Ç.N.)

466 (İt.) Ey benim gaddar aşkım.

XVI

Rostov çoktandır müzikten o günkü gibi zevk almamıştı. Ama Nataşa, *barcarolle*’ünü bitirir bitirmez gerçekler yeniden Rostov’a kendini hatırlattı. Hiçbir şey söylemeden dışarı çıktı ve aşağıya, kendi odasına indi. On beş dakika sonra yaşlı Kont, kulüpten neşeli ve memnun, döndü. Onun gelişini duyan Nikolay yanına çıktı.

İlya Andreyiç oğluna sevinçli ve gururlu bir edayla gülümseyerek, “Nasıl bakalım, eğlendin mi?” dedi. Nikolay, “Evet,” demek istedi ama diyemedi: Neredeyse hıçkırıklarla boşanacaktı. Kont piposunu içiyor, oğlunun durumunu fark etmiyordu.

Nikolay ilk ve son kez, “Mecburum,” diye geçirdi içinden. Sanki şehre gitmek için bir araba rica ediyormuş gibi, kendisine bile çirkin gelen büsbütün kayıtsız bir edayla ansızın babasına,

“Baba, size para için geldim,” dedi. “Aklımdan çıkmıştı. Bana para lazım.”

Çok keyifli olanı babası, “Ya,” dedi, “ben sana daha fazla para veremeyeceğimi söylemiştim. Çok mu lazım?”

Nikolay, sonraları uzun zaman affedemediği sersem, kayıtsız bir gülümsemeyle ve kızararak, “Pek çok,” dedi, “kumarda biraz kaybettim, yani çok, hatta pek çok, kırk üç bin.”

Kont, yaşlılara özgü biçimde, ansızın boynu ve ensesi bir inme kızartısıyla kızararak, “Ne? Kiminle? Şaka mı ediyorsun!” diye haykırdı.

Nikolay, “Yarın ödemeye söz verdim,” dedi.

“E!..” dedi yaşlı Kont ve kollarını açarak bitkince divana yıkıldı.

Nikolay, içinden kendini, suçunun karşılığını bütün ömrünce ödeyemeyecek alçak, rezil bir insan gibi gördüğü halde, ilgisiz, cesur bir edayla, “Ne yapalım! Bu kimin başına gelmez ki,” dedi. Babasının ellerini öpmek, diz çökerek onun affını dilemek istiyordu, oysa kayıtsız ve hatta kaba bir edayla, böyle bir şeyin herkesin başına gelebileceğini söylüyordu.

Kont İlya Andreyiç oğlunun bu sözlerini işitince gözlerini indirdi ve bir şeyleri araştırarak telaşlandı.

“Evet, evet,” diye söylendi, “ama güç, korkuyorum ki bulmak çok güç olacak... Kimin başına gelmemiş ki! Evet, kimin başına gelmemiş...” Ve

Kont oğlunun yüzüne kaçamak bir göz attı, odadan dışarı fırladı... Nikolay tepkiye hazırlanmıştı ama bunu hiç beklemiyordu...

“Babacığım! Babacığım!” diye hıçkırarak onun peşinden bağırdı, “Beni affedin.” Babasının ellerini yakalayarak dudaklarını onlara bastırdı, ağladı.

Babayla oğul konuşurken, anayla kız arasında da daha az önemli olmayan bir görüşme oluyordu, Nataşa heyecanla annesinin yanına koşmuştu.

“Anne!.. Anne! İstedi.”

“Ne istedi?”

“İstedi, beni istedi. Anne!.. Anne!” diye bağırıyordu.

Kontes kulaklarına inanamıyordu. Denisov evlenme teklifinde bulunmuştu. Kime? Yakın zamana kadar bebeklerle oynayan, şimdi de hâlâ dersler alan bu minicik kızı Nataşa’ya.

Hâlâ bunun bir şaka olduğunu zannederek, “Nataşa, yeter, saçmalama!” dedi.

Nataşa öfkeyle, “Saçmalama ne demek! Ciddiyim ben,” dedi, “ne yapmalı diye sormaya geldim, siz de bana saçmalama diyorsunuz.”

Kontes omuzlarını silkti.

“Eğer *Mösyö* Denisov’un sana teklifte bulunduğu doğruysa, sen de ona kendisinin aptal olduğunu söyle, başka bir şey istemez.”

Nataşa kırgın ve ciddi, “Hayır, o aptal değil,” dedi.

“Peki öyleyse ne istiyorsun? Hepinizin aklı bir karış havada. Mademki âşık oldun, evlen onunla,” diye öfkeli öfkeli gülümseyerek söylendi Kontes, “güle, güle!”

“Hayır, anne, ben ona âşık olmuş değilim, herhalde âşık olmuş değilim.”

“İyi ya, bunu ona böylece söyle.”

“Anne, kızdınız mı? Kızmayın kuzum, benim kabahatim ne?”

“Hayır, peki ama ne yapalım, canım? İstersen ben gidip ona söyleyeyim,” diye gülümsedi Kontes.

Nataşa, annesinin gülümsemesine yanıt olarak, “Hayır, ben kendim söylerim, yalnız bana öğretin... Siz her şeyin kolayını bilirsiniz,” dedi, “ah, eğer onun bana bu teklifi nasıl yaptığını görseydiniz! Hem, ben biliyorum ki, o bunu yapmak istemiyordu ama ağzından kaçıverdi.”

“Ama, ne de olsa reddetmek lazım.”

“Hayır, lazım değil. Ona öyle acıyorum ki! O, öyle sevimli ki.”

Annesi öfkeyle ve alaylı, “Öyleyse teklifi kabul et, zaten evlenme zamanın geldi,” dedi.

“Hayır anne, öyle acıyorum ki ona. Nasıl söyleyeceğim, bilmiyorum.”

Şu küçücük Nataşa’yı kocaman bir kız yerine koymaya cüret ettiler, diye sinirlenen Kontes, “Senin bir şey söylemene gerek yok, ben söylerim,” dedi.

“Hayır, kesinlikle olmaz, ben, kendim, siz kapıdan dinleyin,” Ve Nataşa misafir odasından salona koştu, orada Denisov aynı iskemlede, klavsenin başında, yüzünü elleriyle kapatmış oturuyordu. Nataşa’nın çevik ayak seslerinden sıçradı.

“Nathalie,” diye iri adımlarla kıza yaklaştı, “kaderimi çizin, o sizin ellerinizde!”

“Vasiliy Dimitriç, size öyle acıyorum ki, hayır, siz öyle iyisiniz ki... ama bu... imkânsız... ama böyle, sizi her zaman seveceğim.”

Denisov Nataşa’nın eline eğildi, Nataşa anlaşılmaz, tuhaf sesler duydu. Onun karmakarışık, kıvırcık, siyah saçlı başını öptü. Bu sırada Kontes’in aceleci etek hışırtıları işitildi. Kontes onlara yaklaştı.

Heyecanlı fakat Denisov’a sert gelen bir sesle Kontes, “Vasiliy Dimitriç,” dedi, “bize verdiğiniz şereften dolayı teşekkür ederim. Ama kızım o kadar genç ki; hem ben, oğlumun dostu olmanız sıfatıyla ilk önce bana başvurursunuz sanırdım. Bu takdirde beni teklifinizi reddetmek zorunda bırakmazdınız.”

Denisov gözleri yere inik ve kabahatli bir yüzle, “Kontes,” dedi, bir şeyler daha söylemek istedi, kekeledi.

Nataşa onun bu acınacak halini sessizlikle izleyemedi. Yüksek sesle hıçkırmaya başladı.

“Kontes, size karşı hatalıyım,” diye tutuk bir sesle devam etti Denisov, “ama şunu biliniz: Kızınıza ve bütün ailenize öyle büyük saygı duyuyorum ki uğrunuza hayatımı seve seve veririm.” Kontes’e baktı, onun katı yüzünü görünce, “Hadi, Tanrı’ya emanet olun Kontes,” dedi, elini öptü ve Nataşa’ya bir göz bile atamadan çabuk ve güçlü adımlarla odadan çıktı.

Ertesi gün Rostov artık Moskova’da bir gün bile daha kalmak istemeyen Denisov’u uğurladı. Moskova’daki bütün dostları onunla birlikte

Çingenelere gitmişlerdi, onu kızağa nasıl attıklarını ve ilk üç konaklama yerine nasıl götürdüklerini bile bilmiyordu.

Denisov gittikten sonra Rostov, yaşlı Kont'un bir türlü bulamadığı parayı bekleyerek Moskova'da, evden dışarı çıkmaksızın ve daha çok küçük hanımların odasında, iki hafta daha geçirdi.

Sonya ona karşı daha şefkatli, daha içtendi. Kumar borcunun onu daha çok sevmesine neden olan kahramanca bir macera olduğunu göstermek istiyordu sanki ama Nikolay artık kendini Sonya'ya layık görmüyordu.

Kızların albümlerini şiirler ve notalarla doldurdu, tanıdıklarından hiçbiriyle vedalaşmadan ve nihayet kırk üç binin tamamını gönderip Dolohov'dan senet alarak, çoktandır Lehistan'da bulunan alayına yetişmek üzere kasımın sonunda yola çıktı.

İKİNCİ BÖLÜM

I

Piyer, karısıyla yaptığı görüşmeden sonra Petersburg'a hareket etti. Torjok'ta, konak yerinde at yoktu ya da konak memuru at vermek istemiyordu. Piyer beklemek zorunda kaldı. Yuvarlak bir masanın karşısındaki deriden divana soyunmadan uzandı, keçe çizmeli iri ayaklarını masanın üstüne koydu, düşünceye daldı.

“Bavullarınızı getirmemizi emreder misiniz? Yatak serelim mi, çay emir buyrulur mu?” diye sordu odacı.

Piyer yanıt vermedi, çünkü hiçbir şey işitmiyor, görmüyordu. Düşünceye dalmış, hâlâ öyle önemli şeyler düşünüyordu ki, çevresinde olup bitenlere en ufak bir ilgi bile göstermiyordu. Onu, Petersburg'a geç veya erken varacağı ya da bu durak yerinde dinlenmek için bir yer bulup bulamayacağı ilgilendirmiyordu; şimdi kendisini meşgul eden düşüncelerin yanında, bu durak yerinde birkaç saat ya da ömrünce kalmak onca eşitti.

Konak memuru, karısı, oda uşağı, Torjok işleri satan bir kadın, odaya girip ona hizmetlerini arz ettiler. Piyer uzanmış, ayaklarının durumunu değiştirmeden gözlerinin ardından onlara bakıyor, ne isteyebileceklerini, bütün bu insanların kendisini meşgul eden sorunları halletmeden nasıl yaşabildiklerini anlamıyordu. Düellodan sonra Sokolniki'den döndüğü ve ilk azaplı, uykusuz geceyi geçirdiği günden beri onu hep aynı sorunlar meşgul etmekteydi, ancak şimdi, yolculuğun yalnızlığı içinde bunlar onu daha büyük bir güçle sarmışlardı. Neyi düşünmeye başlarsa başlasın, halledemediği ve kendi kendine sormaktan vazgeçemediği hep o aynı sorunlara dönüyordu. Sanki kafasının içine, hayatının tutunduğu bir ana vida sokulmuştu. Vida, ne daha ileri gidiyor ne dışarı çıkıyor, hiçbir yere ilişmeden hep aynı oyuk içinde dönüyordu, onu durdurmanın da olanağı yoktu.

Konak memuru odaya girdi, eğilerek ekselansın iki saatçik daha beklemesini rica etti, iki saat sonra ekselans için (ne olursa olsun) posta atları verecekti. Belli ki yalan söylüyor, yolcudan açıktan para çekmek

istiyordu. “Bu iyi mi oldu, yoksa kötü mü?” diye kendi kendine sordu Piyer, “Benim için iyi, başka yolcular için kötü ama konak memuru için bir zorunluluk, çünkü aç: Bu yüzden bir subayın kendisini dövdüğünü söyledi. Subay onu dövmüşse bir an önce yola çıkmak zorunda olduğu için dövmüştür, ben de Dolohov’a, kendimi hakarete uğramış saydığım için ateş ettim, XVI. Louis’yi, bir cani saydıkları için idam ettiler, bir yıl sonra da onu idam edenleri yine bir şeyler yüzünden öldürdüler. Kötü olan ne? İyi olan ne? Neyi sevmek, neden nefret etmek gerek? Neyin uğruna yaşanıyor ve ben neyim? Hayat nedir, ölüm ne? Bütün bunlara hangi güç hükmediyor?” diye kendi kendine soruyordu. Ve bu soruların hiçbirine, mantıksız, kesinlikle bunların karşılığı olmayan bir tek yanıttan başka yanıt yoktu. Bu yanıt da şuydu: “Öleceksin, her şey bitecek. Öleceksin ve her şeyi öğreneceksin ya da soru soramaz olacaksın.” Ama ölmek de korkunçtu.

Torjoklu satıcı kadın, cırlak sesiyle mallarını, özellikle deri terliklerini bağırarak satmaya çalışıyordu. “Benim ne yapacağımı bilmediğim yüzlerce rublem var, oysa bu kadın yırtık pırtık gocukla dikilip duruyor ve bana utangaç utangaç bakıyor,” diye düşünüyordu Piyer, “bu paralar neye yarar? Bu paralar onu kıl kadar olsun daha mutlu edebilir ve ruhunu yatıştırabilir mi? Bu dünyada herhangi bir şey onu da beni de kötülüklere ve ölüme karşı az da olsa koruyabilir mi? O ölüm ki her şeyi sona erdirecek, bugün ya da yarın, hepsi bir; sonsuzlukla ölçülünce bir an sonra gelecektir.” Ve hiçbir yere ilişmeyen vidayı yeniden sıktı, vida yine hep öyle aynı oyukta dönmeye başladı.

Uşağı ona yarısına kadar kesilmiş bir kitap, Madam Suza’nın mektuplar halinde yazılmış romanını verdi. *Amélie de Mansfeld* ismindeki bir kadının acılarını ve onuru uğruna giriştiği mücadeleyi okumaya başladı. “Mademki kendini baştan çıkaranı seviyor,” diye düşündü, “öyleyse ona karşı niçin mücadele ediyor? Tanrı bu kadının ruhuna, kendi iradesine aykırı eğilimler koyamaz. Benim eski karım mücadele etmedi, belki de haklıydı. Hiçbir şey bulunmamış,” diye söylendi Piyer, “hiçbir şey keşfedilmemişti. Biz, ancak, hiçbir şey bilmediğimizi bilebiliriz. Bu da insan üstünlüğünün en yüksek basamağıdır.”

İçindeki ve çevresindeki her şey ona karmakarışık, anlamsız ve tiksindirici geliyordu. Ama kendini çevreleyen her şeye karşı hissettiği bu tiksintiden, sinirlendirici bir çeşit zevk duyuyordu.

At eksiği yüzünden yola çıkamayan başka bir yolcuyu da peşinde getirip odaya giren konak memuru, “Ekselansınızdan, bu bay için bir

parçacık sıkışmanızı rica etmek cesaretinde bulunabilir miyim,” dedi. Yolcu, tıknaz, iri kemikli, yüzü sarı ve kırışıklı, kırçıl kaşları parlak ve renkleri belirsiz kurşuni gözlerinin üstüne düşmüş bir ihtiyardı.

Piyer ayaklarını masadan çekti, kalktı, kendisi için hazırlanmış karyolaya uzanarak gelene göz atmaya başladı, öteki Piyer’e bakmadan, titiz, yorgun bir yüzle ve hizmetçisinin yardımıyla güçlükle soyunuyordu. Elbiselerini çıkarıp pamuklu, tülleri dökülmüş yeleği ve kemikli sıska bacaklarında keçe çizmeleriyle kalan yolcu divana oturdu, geniş şakaklı ve dipten tıraş edilmiş büyük başını arkaya yaslayarak Bezuhov’a baktı. Bu sert, zeki ve etkileyici bakış Piyer’i hayrete düşürdü. Yolcuyla görüşüp konuşmak istedi, ama yolla ilgili bir soruyla söz açmaya hazırlandığı sırada yolcu gözlerini artık kapamış bulunuyordu; parmaklarından birinde üzerine kafatası işlenmiş dökme demirden kocaman bir yüzük bulunan ihtiyar ellerini kavuşturmuş, Piyer’in anladığı kadarıyla ya dinleniyor ya da derin derin ve sakin, bir şeyler düşünerek kıpırdamadan oturuyordu. Yolcunun uşağı da yüzü sarı ve kırışıklarla örtülü, tıraş olduğu için değil de tıraşı hiçbir zaman çıkmadığı için, sakalsız, bıyıksız bir ihtiyarcağızdı. Çevik yaşlı uşak yol çantasını topladı, çay masasını hazırladı, kaynar semaveri getirdi. Her şey hazır olunca yolcu gözlerini açtı, masaya yaklaştı, bir bardak kendine doldurduktan sonra bir bardak da sakalsız ihtiyara doldurup verdi. Piyer bu yolcuyla konuşmak için rahatsızlanmaya, bunu bir gereksinim, hatta bir zorunluluk olarak duymaya başladı.

Uşak boşalmış ve tersine çevrilmiş bardağını bitmemiş bir şeker parçasıyla birlikte geri götürdü, başka bir şey gerekip gerekmediğini sordu.

Yolcu, “Hiçbir şey lazım değil. Kitabı ver,” dedi. Piyer’e bir din kitabı gibi görünen kitabı uşak verdi ve yolcu okumaya daldı. Piyer ona bakıyordu. Yolcu birden kitabı kapatıp yerine koydu, yine gözlerini yumup arkaya yaslandı. Piyer ona bakmaya devam ediyordu; başını ondan çevirmeye vakit bulamadan yaşlı adam gözlerini açtı, sert, keskin bakışlarını Piyer’in yüzüne dikti.

Piyer şaşaladı, bu bakıştan kurtulmak istedi ama parlak, yaşlı gözler onu önüne geçilmez bir biçimde kendilerine doğru çekmekteydiler.

II

Yolcu sakin ve yüksek bir sesle, “Yanılmıyorsam, Kont Bezuhov’la müşerref oluyorum,” dedi.

Piyer’e hiçbir şey söylemeden, gözlerinin arkasından, sorguyla bakıyordu.

“Sizden söz edildiğini duydum,” diye devam etti yolcu, “başınızdan geçen felaketi de duydum.” Sanki evet, siz ona hangi adı verirseniz verin, o bir felaket, çünkü ben biliyorum ki Moskova’da böyle bir olay bir felakettir, der gibi son sözcüklerin üzerine bastı, “Bu olaydan dolayı üzüntülerimi bildiririm.”

Piyer kızardı, ayaklarını yataktan telaşla indirip doğal olmayan ürkek bir gülümsemeyle yaşlı adama doğru eğildi.

“Size bunu çok meraklı olduğumdan hatırlatmadım efendim, çok daha önemli sebepler var.” Bakışlarını Piyer’den ayırmadan sustu ve koltukta yana doğru çekildi, bu hareketiyle Piyer’i yanında oturmaya çağırıyordu. Bu yaşlı adamla konuşmaya girişmek Piyer için hoşa gider bir şey değildi, ama elinde olmadan onu dinledi, yaklaşıp yanına oturdu.

“Siz talihsizsiniz, mirim,” diye devam etti yolcu, “siz gençsiniz, ben yaşlı. Gücümün yettiği kadar size yardım etmek isterdim.”

Piyer, doğal olmayan bir gülümsemeyle, “Ah, evet,” dedi, “çok teşekkür ederim... Nereden geliyorsunuz?”

Yolcunun yüzü şefkatli değildi, soğuk ve sertti, buna karşın, yeni tanışının konuşması da, yüzü de Piyer’i dayanılmaz bir biçimde kendine çekiyordu.

Yaşlı adam, “Ama herhangi bir sebepten dolayı benimle konuşmak hoşunuza gitmiyorsa,” dedi, “bunu açıkça söyleyin.” Ansızın, beklenmedik bir biçimde, bir baba şefkatiyle gülümsedi.

Piyer, “Yo, hayır, kesinlikle, tersine sizinle tanıştığım için çok mutluyum,” dedi ve yeni tanışının eline bir kez daha göz atarak yüzüğü iyice gözden geçirdi. Mason işareti olan kafatasını gördü.

“İzninizle sorayım,” dedi, “mason musunuz siz?”

Yolcu, Piyer’in gözlerine gitgide daha derinden bakarak,

“Evet, ben Hür Masonlar Kardeşliği’ne üyeyim,” dedi, “gerek kendi adıma, gerekse onların adına size kardeşlik elimi uzatıyorum.”

Piyer, masonun kişiliğinin kendisine verdiği güvenle masonların inançlarına karşı beslenen alışılmış alay hissi arasında gidip gelerek ve gülümseyerek, “Korkarım ki,” dedi, “korkarım ki anlamaktan çok uzağım, nasıl demeli, dünyanın yaratılışı hakkındaki düşüncelerim sizinkilere o kadar aykırıdır ki birbirimizi anlamayacağımızdan korkarım.”

Mason, “Sizin düşüncelerinizi biliyorum,” dedi, “sizin söz ettiğiniz, size kendi zihninizin ürünüymüş gibi gelen düşünceler, pek çok insanın düşüncesidir, gururun, tembelliğin, cehaletin birbirine benzeyen meyveleridir. Beni affedin ama ben bunu bilmeseydim sizinle konuşmaya kalkışmazdım. Sizin düşünceleriniz üzücü bir sapkınlıktır.”

Piyer hafifçe gülümseyerek, “Tıpkı benim de, sizin sapkınlık içinde bulunduğunuzu farz edebileceğim gibi,” dedi.

Mason, konuşmasındaki berraklık ve sağlamlıkla Piyer’i gitgide daha çok hayrete düşürerek yanıt verdi:

“Ben hakikati bildiğimi söylemeye hiçbir zaman cesaret edemem, kimse, bir başına hakikate ulaşmaz; o Tanrı’ya layık bir tapınaktır ve Adem’den bugüne hepimiz, taş taş üstüne koyarak yükselttik onu,” dedi ve gözlerini kapadı.

Gerçeği olduğu gibi söylemek ihtiyacını duyan Piyer üzüntüyle ve kendini zorlayarak, “Size şunu söylemeliyim ki,” dedi, “ben inanmıyorum, inanmıyorum Tanrı’ya.”

Mason dikkatle Piyer’i süzdü, karnını doyurmasını sağlayacak beş rublesinin bile bulunmadığını kendisine söyleyen bir yoksula, elinde milyonları olan bir zengin nasıl gülümserse öyle gülümsedi.

“Evet, siz onu tanımıyorsunuz,” dedi, “onu tanıyamazsınız. Onu tanımıyorsunuz, bu nedenle talihsizsiniz.”

“Evet evet, çok talihsizim,” diye yineledi Piyer, “ama ne yapayım?”

Mason, titreyen, sert bir sesle, “Siz onu tanımıyorsunuz ve bundan dolayı da çok mutsuzsunuz. Siz onu tanımıyorsunuz, oysa o burada, benim içimde, benim sözlerimde, o senin içinde ve hatta sizin şimdi söylediğiniz küfürlü sözlerde!” dedi.

Sustu ve besbelli, sakinleşmeye çalışarak içini çekti. Yavaşça, “Eğer o olmasaydı,” dedi, “biz sizinle şimdi ondan söz etmezdik. Biz neyi, kimi konuşuyoruz? Siz kimi inkâr ettiniz?” dedikten sonra ansızın coşkun bir sertlikle, yine de sesine hâkim olarak devam etti: “Eğer o yoksa onu kim icat etti? Anlaşılmaz bir varlığın var olup var olmadığı düşüncesi nereden aklınıza geldi? Siz ve bütün dünya böyle akıl almaz bir varlığı, bütün

sıfatlarıyla sonsuz, gücü her şeye yeten bir varlığı niçin hayal ettiniz?” Durdu ve uzun zaman sustu.

Piyer bu sessizliği bozamıyor, bozmak istemiyordu.

Mason, “O vardır ama onu anlamak güç,” diye Piyer’in yüzüne değil de kendi önüne, iç heyecanından dolayı sakin duramayıp kitabın yapraklarını karıştıran buruşuk ellerine bakarak yeniden söze başladı: “Eğer o, varlığından şüphe ettiğiniz bir insan olsaydı size bu insanı getirirdim, onu elinden tutar size gösterirdim. Ama bir sefil fani olan ben, onun bütün kudretini, bütün sonsuzluğunu, bütün rahmetini kör olan ya da onu ve kendi bayağılığını, fesatlığını görmemek, anlamamak için gözlerini yuman bir kimseye nasıl göstereyim?” Bir süre sustu. “Siz kimsiniz? Siz nesiniz? Şu kâfirce sözleri söyleyebildiğiniz için kendinizi hâkim sanıyorsunuz,” diye kederli ve hor gören bir gülümsemeyle devam etti, “oysa siz ustaca yapılmış bir saatle oynayarak bunun ne işe yaradığını anlamadığı için onu yapan ustaya inanmadığını söylemeye yeltenen küçük bir çocuktan daha sersem ve daha akılsızsınız. Onu idrak etmek güçtür... Biz yüzyıllardan beri, atamız Adem’den bugüne bunu anlamak için çalışıyoruz ve amacımıza ulaşmaktan sonsuzca uzağız ama onu anlayamayışta biz sadece kendi zaafımızı ve onun yüceliğini görürüz...”

Piyer, yüreği donmuş bir halde ve parlayan gözlerle masonun yüzüne bakarak dinliyor, sözünü kesmiyor, ona bir şey sormuyor ama bu yabancı insanın kendine söylediği şeylere bütün kalbiyle inanıyordu. Masonun sözlerindeki akılcı delillere mi inanıyordu; yoksa çocukların inandığı gibi sözlerindeki edaya, güvence, yürekten gelişe, bazen hemen hemen sözünün akışını kesen ses titremelerine mi inanıyordu; yoksa aynı inançla yaşlanmış olan bu parlak, yorgun gözlere mi; yoksa masonun bütün benliğinden taşan ve onu kendi düşkünlüğü, ümitsizliğiyle ölçülünce hayrete düşüren o sakinliğe, metinliğe, görev bilirliğe mi inanıyordu, neye ve neden olursa olsun bütün ruhuyla inanmak istiyor, inanıyor, sevinçli bir sükûn, bir yenileşme, hayata bir yeniden dönüş hissi duyuyordu.

Mason, “Ona akılla ulaşılmaz, hayatla ulaşılır,” dedi.

“Anlamıyorum,” diye içinde yükselen şüpheyi korkuyla hissederek yanıt verdi Piyer. Yaşlı adamın sözlerindeki kapalılıktan, zayıflıktan korkuyordu, ona inanmamaktan korkuyordu. “Anlamıyorum,” dedi, “sizin söz ettiğiniz bilgiye ulaşmaya insan zekâsının neden dolayı yardım edemeyeceğini anlamıyorum.”

Mason tatlı tatlı ve babaca gülümsedi, “Yüksek hikmet ve hakikat, içimize sindirmek istediğimiz tertemiz bir su gibidir,” dedi, “ben bu temiz suyu hem pis bir kabın içinde toplar hem de onun temizliğini düşünebilir miyim? Ancak kendi içimi temizlersem, toplanan suyu da belirli bir ölçüde temiz tutabilirim.”

Piyer sevinçle, “Evet, evet, öyle!” dedi.

“Yüksek hikmet, yalnız akla, akla dayalı bilginin döküldüğü fizik, tarih, kimya gibi nesnel bilimlere dayanmaz. Yüksek hikmet birdir; yüksek hikmetin, bir tek bilimi vardır: her şeyi, bilimi, evrenin yaratılışını ve insanın onun içinde tuttuğu yeri açıklayan bilim. Bu bilimi içe yerleştirmek için nefsin temizlenmesi ve yenileştirilmesi gerektir. Bu nedenle bilmekten önce inanmak, kemale ermek gerek. Bunun elde edilmesi için de ruhumuza Tanrı’nın vicdan denen isteği konmuştur.”

“Evet, evet,” diye onayladı Piyer.

“Nefsinizi ruhunuzun gözleriyle izleyin ve kendinizden memnun olup olmadığınızı kendi kendinize sorun. Yalnızca aklı kullanarak neye erdiniz? Siz nesiniz? Siz gençsiniz, zenginsiniz, akıllısınız, kültürlüsünüz. Size verilen bütün bu nimetleri nasıl kullandınız? Kendi kendinizden ve hayatınızdan memnun musunuz?”

Piyer yüzünü buruşturarak, “Hayır, hayatımdan nefret ediyorum,” dedi.

“Nefret ediyorsunuz, öyleyse onu değiştirin; kendinizi temiz kılın, onu ancak temizlendiğiniz ölçüde anlayabilirsiniz. Hayatınıza bir göz gezdirin, onu nasıl geçirdiniz? Toplum içinde, hep alarak ve ona hiç bir şey vermeyerek, çılgın içki âlemlerinde ve sefahat içinde. Servetiniz. Onu nasıl kullandınız? Kendi yakınınız için ne yaptınız? On binlerce esirinizi düşündünüz mü? Onlara maddi olarak, manevi olarak yardım ettiniz mi? Hayır. Sefih bir hayat sürmek için onların emeklerinden yararlandınız. İşte yaptığınız bu. Yakınlarınıza yararı dokunabilecek bir hizmet seçtiniz mi kendinize? Hayır... Hayatınızı aylak geçirdiniz. Sonra evlendiniz, evliliğinizi yürütme sorumluluğunu yüklendiniz ve ne yaptınız? Gerçeğin yolunu bulması için karınıza yardım etmediniz, onu yalanın ve talihsizliğin uçurumuna ittiniz. Bir adam size hakaret etti, siz de onu öldürdünüz, sonra da şimdi gelmiş, Tanrı’yı tanımadığınızı, hayatınızdan nefret ettiğinizi söylüyorsunuz. Bunda anlaşılmayacak bir şey yok!”

Bu sözlerden sonra mason yorgun, yeniden kanepeye yaslandı, gözlerini kapadı. Piyer bu hareketsiz, sert, buruşuk ve yaşlı, hemen hemen ölü yüze baktı, sessizce dudaklarını kımıldattı.

“Evet, kepaze, aylak, fesada uğramış bir hayat,” demek istedi, ama sessizliği bozmaya cesaret edemedi.

Mason boğuk boğuk öksürdü, uşağına seslendi:

“Atlardan ne haber?”

“Henüz getirdiler,” diye yanıtladı uşak, “dinlenmeyecek misiniz?”

“Hayır, söyle koşsunlar.”

Ayağa kalkan Piyer başını eğip arada masona göz atarak odada dolaşmaya başladı.

“Nasıl olur, söyleyeceklerinin hepsini söylemeden ve bana yardım vaat etmeden gidecek, beni bir başıma mı bırakacak?” diye düşünüyordu. “Evet, alçaltıcı ve sefih bir hayat sürdüğümü aklıma bile getirmemiştim, ama o kadını sevmiyordum, sevmek istemiyordum. İşte bu adam gerçeğe ermiş, isteseydi bana da onu açabilirdi.” Piyer bunları masona söylemek istiyor ama cesaret edemiyordu. Yolcu çevik, buruşuk elleriyle eşyasını topladı, gocuğunu ilikledi. Bu işleri bitirince de Bezuhov’a döndü ve kayıtsız, terbiyeli bir tonla ona, “Şimdi siz nereye gidiyorsunuz?” dedi.

“Ben mi? Petersburg’a!” diye kararsız, çocukça bir sesle yanıt verdi Piyer, “Size teşekkür ederim. Her konuda, düşüncelerinizi paylaşıyorum. Ama siz beni o kadar da kötü sanmayın. Ben, sizin istediğiniz gibi bir insan olmayı bütün ruhumla arzuladım, fakat hiçbir zaman, hiçbir konuda kimseden yardım görmedim... Bununla birlikte, her şeyden önce bütün suç benimdir. Bana yardım edin, bana öğretin, belki de ben...” Daha fazla konuşamadı, burnunu çekti ve döndü.

Mason, görünüşe göre, bir şeyler düşünerek uzun zaman sustu.

“Yalnız Tanrı yardım edebilir,” dedi, “ama bizim kardeşliğimiz de elinden geldiği kadar size yardım eder. Petersburg’a gidiyorsunuz, şunu Kont Villarski’ye verin,” diyerek cüzdanını çıkardı ve dörde bölünmüş büyük bir kâğıt tabakasının üzerine bir şeyler yazdı. “Size bir tavsiyede bulunmama izin verin. Şehre varınca ilk günlerinizi yalnızlığa, kendi kendinize verin ve eski hayatınızın yolunda yürümeyin. Böylece, size hayırlı yolculuklar, (uşağının odaya girdiğini gördü) başarılar dilerim,” dedi.

Konak memurunun defterinden Piyer’in öğrendiğine göre bu yolcu Osip Aleksiyeviç Bazdeyev’di. Bazdeyev daha Novikov devrinde bile en tanınmış masonlardan ve Martinistlerden biriydi. O gittikten sonra Piyer uzun zaman yatmadı, atların hazır olup olmadığını sormadı, harcadığı gençliğini aklından geçirip yenileşmenin heyecanıyla, kendisine kolayca

gerçekleşecekmiş gibi gelen, erdemli, kusursuz, hayırsever geleceğini gözlerinin önüne getirerek konak odasında dolaştı. Ona öyle geliyordu ki, o yalnızca hayırsever olmayı nasılsa unutmuş bulunduğu için kötüydü.

Ruhunda eski şüphelerin izi bile kalmamıştı. Erdem yolunda birbirlerine destek olmak amacıyla birleşmiş insanların kardeşliğine inanıyor ve masonluğu böyle hayal ediyordu.

III

Petersburg’a varan Piyer, gelişini hiç kimseye haber vermedi, hiçbir yere gitmedi; günlerini, kendisine kimin gönderdiği bilinmeyen bir kitabı, *Tempis’te Thomas*’ı okumakla geçirdi. Bu kitabı okurken Piyer tek bir şey, hep aynı şeyi anlıyordu: Kendisine Osip Aleksiyeviç’in açıkladığı bilgeliğe ulaşma olanağına, insanlar arasında kardeşçe, sevgi dolu bir yaşama kavuşma olanağına inanmanın hazzını sezebiliyordu. Gelişinden bir hafta sonra Petesburg kibar âlemlerinden şöyle böyle tanıdığı genç Leh Kont Villarski bir gece, tıpkı Dolohov’un şahidi gibi resmî ve törensel bir tavırla Piyer’in odasına girdi, kapıyı kapattı, odada Piyer’den başka kimsenin bulunmadığını kontrol ettikten sonra ona döndü. Oturmadan, “Ben size bir görev ve bir teklifle geldim Kont,” dedi, “bizim kardeşliğimizde çok yüksek bir yer tutan bir kişi, sizin normal süreden önce kardeşliğe kabul edilmeniz için aracılık etti ve bana sizin kefiliniz olmam teklifinde bulundu. Bu kişinin isteğini yerine getirmeyi kutsal bir görev sayarım. Siz benim kefaletimle Hür Masonlar Kardeşliği’ne girmek istiyor musunuz?”

Hemen hemen her zaman balolarda, en parlak kadın toplantılarında sevimli sevimli gülümser gördüğü bu adamın soğuk ve katı edası Piyer’i şaşırttı.

“Evet, istiyorum,” dedi.

Villarski başını eğdi.

“Bir soru daha Kont,” dedi, “buna, müstakbel bir mason olarak değil, onurlu bir insan (*galant homme*) olarak bütün içtenliğinizle yanıt vermenizi rica ediyorum: Eski düşüncelerinizi bıraktınız mı, Tanrı’ya inanıyor musunuz?”

Piyer biraz düşündü, “Evet... Evet, Tanrı’ya inanıyorum,” dedi.

“O halde...” dedi Villarski ama Piyer onun sözünü keserek, “Evet, Tanrı’ya inanıyorum,” diye yineledi.

Villarski, “O halde gidebiliriz,” dedi, “arabam emrinize hazır.”

Villarski yol boyunca sustu. Piyer’in, ne yapması gerektiği sorularına karşılık olarak Villarski, yalnızca kendinden daha kıdemli kardeşlerin onu deneyeceklerini ve doğruyu söylemekten başka bir şeyin gerekmediğini anlattı.

Mason locasının bulunduğu büyük evin giriş kapısını geçip karanlık merdivenlerden çıkarak aydınlık, küçücük sofaya girdiler, orada hizmetçi yardımı olmaksızın kürklerini çıkardılar. Sofadan başka bir odaya geçtiler. Tuhaf giyimli bir adam kapıda göründü. Villarski onu karşılamaya giderek Fransızca ve yavaş sesle bir şeyler söyledi, sonra pek büyük olmayan bir dolaba yaklaştı, Piyer orada şimdiye kadar görmediği biçimde elbiseler bulunduğunu fark etti. Villarski dolaptan bir mendil alıp Piyer'in gözlerine örttü, saçlarını sıkıştırıp acıtarak arkadan düğümledi. Sonra Piyer'i kendine doğru çekti, öptü ve elinden tutup bir yere doğru sürükledi. Saçlarını çeken düğüm Piyer'in canını yakıyordu, Piyer acıdan yüzünü buruşturuyor ve bir şeylerden utanarak gülümsüyordu. Sarkmış kolları, buruşmuş ve gülümseyen yüzüyle Piyer'in kocaman gövdesi güvensiz, korkak adımlarla Villarski'nin peşi sıra gidiyordu.

Villarski onu on adım kadar götürerek durdu.

"Başınıza ne gelirse gelsin," dedi, "eğer kardeşliğimize girmeye iyice karar vermişseniz, her şeye erkekçe dayanmalısınız." Piyer başını eğerek bunu kabul etti. "Kapıya vurulduğunu duyunca gözünüzün bağını kendiniz çözersiniz," diye ekledi Villarski, "size yiğitlik ve başarılar dilerim." Sonra Piyer'in elini sıkarak çıktı.

Bir başına kalan Piyer hep öyle gülümsemeye devam ediyordu. İki kez omuzlarını silkti, elini, çözmek istiyormuş gibi, mendile götürdü ve sonra indirdi. Gözleri bağlı kaldığı beş dakika ona bir saat kadar uzun geldi. Kolları uyuşmuş, dizleri kesilmişti; sanki yorulmuştu. Duyguları karmakarışıktı. Hem başına gelecek şeylerden, hem daha çok da bu korkusunu belli etmekten korkuyordu. Kendisine ne yapacaklarını, neyi açıklayacaklarını merak ediyordu ama her şeyden çok da, Osip Aleksiyeviç'le karşılaştığından beri hasretini çektiği o yenileşme yoluna ve aktif, erdemli hayata giriş anının gelip çatmış olmasına seviniyordu. Kapıya sertçe vuruldu. Piyer bağı çözdü, çevresine bakındı. Oda kapkaranlıktı, yalnız bir yerde, bir şeyin içinde bir mum yanıyordu. Piyer ona yaklaştı, mumun, açık bir kitap bulunan siyah bir masada durduğunu gördü. Kitap İncil'di; içinde mum yanan şey, delikleri ve dişleriyle kafatasıydı. İncil'in ilk sözlerini, "Başlangıçta söz vardı ve söz Tanrı'ydı"yı okuyarak masanın etrafını dolaştı, bir şeylerle dolu, büyük, açık bir sandık gördü; bu, içinde kemikler bulunan bir tabuttu. Gördüğü şeyler Piyer'i hayrete düşürmemişti. Eskisinden büsbütün farklı, büsbütün yeni bir hayata girmeyi ümit ettiği için hep olağanüstü, gördüklerinden daha da olağanüstü şeyler bekliyordu.

Kafatası, tabut, İncil, bütün bunlar ona zaten beklediği şeylermiş gibi geliyor, daha fazlasını bekliyordu. İçinde sevecenlik hissi uyandırmaya çalışarak çevresine bakınıyordu. "Tanrı, ölüm, aşk, insanların kardeşliği," sözlerini bulanık ama heyecan verici bir hayalle birleştirerek kendi kendine konuşuyordu. Kapı açıldı, içeriye birisi girdi.

Piyer'in artık çevresini görebildiği hafif ışıkta, kısaca boylu bir adam belirdi. Herhalde aydınlıktan karanlığa girdiği için olacak ki bu adam durdu, sonra dikkatli adımlarla masaya doğru yürüdü, deri eldivenli küçük ellerini masanın üstüne koydu.

Bu kısa boylu adam göğsünü ve bacaklarının bir kısmını örten beyaz, deri bir önlük giymişti, boynunda gerdanlık gibi bir şey vardı, gerdanlığın altından uzunca ve aşağıdan aydınlanmış yüzünü çerçeveleyen dik ve beyaz bir *jabo* çıkıyordu.

Adam, Piyer'in yaptığı gürültü üzerine ondan yana dönerek, "Buraya niçin geldiniz?" diye sordu, "Siz, kutsal ışığın gerçekliğine inanmayan ve ışığı görmeyen siz, buraya niçin geldiniz, bizden istediğiniz nedir? Bilgelik mi, erdem mi, hüner mi?"

Kapı açılıp meçhul adam içeri girer girmez Piyer tıpkı çocukluğunda günah çıkarırken duyduğu korku ve saygıya benzer bir his duymuştu: Hayat şartları bakımından kendisine büsbütün yabancı ama insanların kardeşliği bakımından yakın bir adamla karşı karşıya olduğunu hissediyordu. Soluğunu kesen yürek çarpıntılarıyla öğretmene (talibi kardeşliğe girmeye hazırlayan kişiye masonlukta bu isim veriliyordu) doğru yürüdü. Yanına yaklaşınca öğretmenin tanıdığı biri, Smolyaninov olduğunu görmüş, bu pek hoşuna gitmemişti: İçeri giren bu adam onun için yalnızca bir kardeş ve erdemli bir öğretmenden başka bir şey değildi. Piyer uzun süre konuşmadı, o kadar ki öğretmen sorusunu tekrarlamak sorunda kaldı.

"Evet ben... ben... yenileşmeyi istiyorum," diye güçlükle yanıt verdi Piyer.

Smolyaninov, "Peki," dedi ve hemen devam etti: "Bunun için bizim kutsal kardeşliğimizin size ne şekilde yardım edeceği hakkında bir fikriniz var mı?" diye sakin ve çabuk çabuk sordu öğretmen.

Piyer heyecandan ve soyut konuları Rusça konuşmaya alışkın olmadığından sesi titreyip dili dolaşarak, "Ben... rehberliğiniz... yardımınız... yenileşmeyi umuyorum..." dedi.

"Franmasonluk hakkında ne biliyorsunuz?"

“Ben masonluğun *Fraternité*[467] ve erdemli amaçlar uğrunda insanların eşitliği olduğunu düşünüyorum,” dedi, konuştukça, sözlerinin bu anın heybetine uygun düşmeyişinden sıkılıyordu. “Ben öyle zannediyorum ki...”

Bu yanıttan iyice memnun kaldığı anlaşılan öğretmen acele acele, “Peki,” dedi, “amacınıza ulaşmanın yolunu hiç dinde aradınız mı?”

“Hayır, ben dini hakkaniyete aykırı sayıyordum ve onu takip etmedim,” diye öyle alçak bir sesle söyledi ki Piyer, öğretmen duymadı ve ona ne dediğini sordu. “Ben ateisttim,” diye yanıtladı Piyer.

Öğretmen bir dakika sustuktan sonra, “Siz gerçeği arıyorsunuz, hayatınızı onun kanunlarına uydurmak için; şu halde siz bilgeliği ve erdemi arıyorsunuz, öyle değil mi?”

“Evet, evet,” diye onayladı Piyer.

Öğretmen öksürdü, eldivenli ellerini göğsünde kavuşturdu ve söze başladı.

“Şimdi ben size öğretimizin gerçek amacını açıklayacağım,” dedi, “bu amaçlar sizinkine uygun düşerse, kardeşliğimize girmekle yararlanırsınız. Öğretimizin öncelikli amacı, onun dayandığı ve hiçbir insani gücün yıkamayacağı temel, çok önemli bir sırrın, saklanması ve gelecek nesillere devredilmesidir... En uzak yüzyıllardan, hatta ilk insandan bize kadar gelen bir sır ki, belki de, insan soyunun yazgısı ona bağlıdır. Ama bu öyle bir sır ki, onu hiç kimse, eğer arzularını uzun ve özenli bir temizlemeyle hazırlamamışsa, anlayamaz ve ondan yararlanamaz, bu yüzden de herkes onu öyle kolayca elde etmeyi ummaz. Bu yüzden ikinci bir amacımız var; eskilerin bize aktardığı yöntemlerle üyelerimizi mümkün olduğunca hazırlamak, yüreklerini ıslah etmek, ruhlarını temizlemek, aydınlatmak ve böylelikle onların sırrı anlayabilmelerini sağlamak, ikincisi üyelerimizi temizleyip ıslah ederek bütün insan soyunu (üyelerimizin kişiliğinde insanlığa namus ve erdem örnekleri göstererek) ıslah etmeye çalışmak, böylece bütün gücümüzle dünyada hüküm süren kötülüğe karşı koymaya çalışıyoruz. Bunu düşünüp taşının, ben tekrar size geleceğim,” dedi ve odadan çıktı.

“Dünyada hüküm süren kötülüğe karşı koymak...” diye tekrarladı Piyer ve gelecek yaşamını hayal etti. İki hafta önce kendisi ne haldeyse, tıpkı o halde olan insanlar gözünün önüne geldi, zihninde onlara öğretici ve yol gösterici bir nutuk söyledi. Sözle ve işle yardımlarına koştuğu kötü ve talihsiz insanları düşündü; kurbanlarını zulümlerinden kurtardığı zalimleri düşündü; öğretmenin anlattığı üç amaçtan bu sonuncusu; insan soyunu ıslah

etmek, Piyer'e özellikle uygun geliyordu. Öğretmenin söz ettiği önemli sır, ilgisini çektiği halde ona mantıklı gelmiyordu; ikinci amaçsa, arzuların temizlenmesi ve ıslahı onu az ilgilendiriyordu, çünkü kendini artık eski kusurlarından büsbütün temizlenmiş ve iyiliğe hazır hissediyordu.

Her masonun benimsemeye zorunlu olduğu ve Süleyman Tapınağı'nın yedi basamağına denk gelen yedi erdemi, talibe sunmak için öğretmen yarım saat sonra geldi. Bu yedi erdem şunlardır: 1) Alçakgönüllülük, sırrın korunması, 2) Kardeşliğin büyüklerine bağlılık, 3) İyi ahlak, 4) İnsanlığa karşı sevgi, 5) Mertlik, 6) Cömertlik, 7) Ölüm sevgisi.

Öğretmen, "Yedinci olarak," dedi, "ölümü sık sık düşünüp kendinizi o hale getirin ki artık o size korkunç bir düşman gibi değil ama erdem işleriyle bunalan ruhu, huzur ve ödüllendirme alanına götürmek için, bu dünyanın sefaletlinden kurtaran bir dost gibi görünsün."

Öğretmen bu sözleri söyledikten sonra tek başına düşünsün diye onu yine yalnız bırakınca Piyer, "Evet, bu böyle olmalı," diye düşündü. "Bu böyle olmalı ama ben hâlâ o kadar zayıfım ki, değerini ancak şimdi bir parça anladığım hayatımı seviyorum." Ama parmaklarıyla sayarak hatırladığı öteki beş erdemi Piyer yüreğinde duyuyordu: "mertliği" de, "cömertliği" de, "iyi ahlakı" da, "insanlığa karşı sevgiyi" de, özellikle erdem değil mutluluk olarak gördüğü "itaati" de. Keyfî hareketten kurtulup iradesini şüphe götürmez gerçeği bilenlerin ellerine bırakmak şimdi onu öyle sevindiriyordu ki yedinci erdemi Piyer unuttu ve bir türlü hatırlayamadı.

Üçüncüsünde öğretmen daha çabuk geldi ve Piyer'e, kararlı, kendisinden istenen her şeyi yapmaya hazır olup olmadığını sordu.

Piyer, "Her şeye hazırım," dedi.

"Size bir şey daha bildireceğim," diye devam etti öğretmen, "bizim öğretimiz, bilgelik ve erdemin gerçek arayıcısına, kurallarını yalnız sözle değil, belki de sözden daha çok, başka yollarla ulaşır. Süslemeleriyle birlikte, gördüğünüz bu tapınak, sizin kalbinizi, eğer samimiyse, sözün yapabileceğinden daha çok etkilemiş olmalıdır; belki de buna benzer başka öğrenme biçimlerini de, deneyiminiz arttıkça göreceksiniz. Bizim yolumuz, öğretisini hiyerogliflerle açıklayan kadim toplulukları taklit etmektedir. Hiyeroglif," diye devam etti öğretmen, "gözümüzün önünde bulunmayan herhangi bir eşyanın simgesidir; temsil ettiği şeyi anımsatan özellikler taşır."

Piyer hiyeroglifin ne olduğunu pek iyi biliyordu ama konuşmaya cesaret edemiyordu. Olup biten şeylerden neredeyse derslerin başlayacağını hissederek, sessizce öğretmeni dinliyordu.

Öğretmen, Piyer'in yanına yaklaşarak, "Hazırsanız başlayacağım," dedi, "üzerinizde bulunan bütün değerli şeyleri cömertliğinizin delili olarak bana vermenizi rica ederim."

Kendisinden, sahip olduğu her şeyi istediklerini zanneden Piyer, "Fakat ben yanıma hiçbir şey almadım," dedi.

"Üstünüzde ne varsa onları verin; saat, para, yüzük..."

Piyer kesesini, saatini acele acele çıkardı ama tombul parmağından nikâh halkasını uzun zaman sıyıramadı. Bu iş de bitince mason, "İtaat göstergesi olarak soyunmanızı rica ederim," dedi. Piyer, öğretmenin tarif ettiği gibi, frakını, yeleğini ve sol çizmesini çıkardı. Mason onun göğsünün sol tarafından gömleğini açtı ve eğilerek sol bacağında pantolonunu diz kapağının üstüne kadar sıvadı. Piyer bu tanımadığı insanı zahmetten kurtarayım diye sağ ayağındaki çizmeyi çıkarmak ve pantolonunun öteki paçasını da sıvamak için telaşla davrandı ama mason buna gerek olmadığını söyledi, sol ayağına bir terlik verdi. Elinde olmayarak yüzünde beliren çocukça bir utangaçlık, bir şüphe ve bir kendi kendisiyle alay ediş gülümsemesiyle Piyer öğretmenin karşısında, yeni emirlerini bekleyerek, kollarını sarkıtmış, bacaklarını açmış duruyordu.

Öğretmen, "Ve son olarak içtenliğinizin bir göstergesi olarak bana en büyük zaafınızı itiraf etmenizi rica ediyorum!" dedi.

Piyer, "Benim zaafım! Bende onlar o kadar çoktu ki," dedi.

Mason, "Sizi erdem yolunda hepsinden çok tereddüde düşürmüş olan zaafı," dedi.

Piyer düşünceye daldı. "Şarap? Oburluk? Aylaklık? Tembellik? Ansızın ateşlenmek? Öfke? Kadınlar?" diye kusurlarını düşünüyor, hangisinin önde geldiğini anlamak için onları tartıyordu.

"Kadınlar," dedi zor duyulur bir sesle. Mason kıpırdamadı, bu yanıttan sonra uzun zaman konuşmadı. Sonunda Piyer'e doğru yürüdü, masada duran mendili aldı ve onun gözlerini yeniden bağladı.

"Size son defa söylüyorum: Bütün dikkatinizi kendi nefsinize çevirin, duygularınıza zincir vurun, mutluluğu başka yerde değil, kendi yüreğimizde arayın. Huzurun kaynağı dışımızda değil içimizdedir..."

Piyer artık ruhunu sevinç ve şefkatle dolduran bu rahatlatıcı mutluluk kaynağını içinde duymaya başlamıştı bile.

467 Kardeşlik.

IV

Az sonra, Piyer'i almak için karanlık odaya öğretmen değil, Piyer'in kefili Villarski geldi, Piyer onu sesinden tanımıştı. İsteğinde ısrar edip etmediği hakkında sorulan yeni sorulara Piyer, “Evet, evet, razıyım,” diye yanıt verdi, ışıldayan çocukça gülümsemesiyle, tombul, açık göğsüyle, biri çıplak, ötekisi çizmeli ayaklarıyla sinirli ve korkak adımlarla yürüdü, çıplak göğsüne Villarski'nin dayadığı kılıçla ilerledi. Onu odadan çıkarıp koridorlarda aşağı yukarı dolaştırarak sonunda locanın kapısına getirdiler. Villarski öksürdü, masonca çekiç vuruşlarıyla ona yanıt verdiler, kapı açıldı. Birisinin bas sesi (Piyer'in gözleri hâlâ bağlıydı) ona kim olduğunu, nerede, ne zaman doğduğunu sordu. Sonra gözlerini açmadan onu tekrar bir yere götürdüler, yürürken ona yolculuğunun güçlüklerinden, kutsal dostluktan, kâinatın ezeli kurucusundan, zorluklara ve tehlikelere karşı koymak için göstereceği yiğitlikten alegorilerle söz ettiler. Piyer bu yolculuk sırasında kendisini bazen arayıcı, bazen mustarip, bazen de talip diye çağırdıklarını ve kılıç ve çekiç vuruşlarının her seferinde ayrı olduğunu fark etti. Onu bir şeye yaklaştırdıkları sırada Piyer rehberleri arasında bir kargaşalık ve tereddüdün baş gösterdiğini sezdi. Kendisini çevreleyen insanların kendi aralarında birbirlerine fısıltılarla bir şeyler sorduklarını ve onun bir halıdan yürütülmesi için içlerinden birinin ısrar ettiğini işitti. Bundan sonra sağ elini tuttular, bir şeyin üstüne koydular, sol eliyle de göğsünün sol tarafına bir pergeli bastırmasını söylediler ve birisinin okuduğu sözleri tekrarlatarak kardeşlik yasalarına sadakat yeminini ettirdiler. Sonra mumları söndürdüler, ispirto yaktılar (Piyer bunu kokusundan anladı) ve ona küçük nuru göreceğini söylediler. Gözlerinin bağını çözdüler, ispirto alevinin hafif aydınlığında Piyer, karşısında öğretmeninin giydiği önlük gibi önlükler giymiş birkaç kişinin durduğunu ve göğsüne doğru uzanmış kılıçlar tuttuklarını, hayal meyal gördü. Aralarında beyaz gömleği kanlı bir adam vardı. Bunu gören Piyer göğsünü gererek ilerledi; sanki kılıçların göğsünü yarmasını istiyordu. Ama kılıçlar uzaklaştı ve hemen tekrar gözlerini bağladılar. Bir ses ona, “Sen şimdi küçük nuru gördün,” dedi. Sonra tekrar mumları yaktılar ve büyük nuru göreceğini söylediler, tekrar gözlerini çözdüler, ansızın kalabalığın sesi duyuldu: *Sic transit gloria mundi.*[468]

Piyer yavaş yavaş kendine gelmeye, bulunduğu odayla insanlara göz gezdirmeye başladı. Siyah örtülü uzun bir masanın çevresinde on iki kişi oturmaktaydı. Hepsi de önce gördüklerinin kılığındaydılar. Piyer bazılarını Petersburg kibar âlemlerinden tanıyordu. Başkanlık koltuğunda, boynunda özel bir nişan bulunan tanımadığı genç bir adam oturuyordu. Onun sağında, Piyer'in iki yıl önce Anna Pavlovna'da gördüğü İtalyan papazı vardı. Sonra, çok önemli bir konumu olan bir devlet adamıyla, eskiden Kuraginlerde çalışmış İsviçreli bir eğitimci de buradaydı. Hepsi, elinde bir çekiç tutan reisin sözlerini dinleyerek ciddiyetle susmaktaydılar. Duvara alevli bir yıldız geçirilmişti; masanın bir yanında, üzeri çeşit çeşit şekilli küçük bir halı, öbür yanındaysa içinde incil ve iskelet başı bulunan kürsü gibi bir şey vardı. Masanın çevresinde, kiliselerdeki gibi, yedi büyük şamdan duruyordu. Üyelerden ikisi Piyer'i kürsüye götürdü, ayaklarını dik açı durumuna soktular ve tapınağın kapısında dua ettiğini söyleyerek yere uzanmasını emrettiler.

Üyelerden biri yavaşça, "Önce malayı alması lazım," dedi.

Başka birisi, "A! Yeter artık, rica ederim," diye yanıt verdi.

Piyer itaat etmedi, şaşkın, miyop gözleriyle çevresine bakındı ve birdenbire içine bir şüphe düştü. "Neredeyim! Ne yapıyorum? Benimle alay mı ediyorlar? Bütün bunları hatırladığım zaman utanmayacak mıyım?" Ama bu şüphe ancak bir an sürdü. Piyer çevresindeki insanların ciddi yüzlerine baktı, şimdiye dek başından geçenleri anımsadı ve anladı ki, yarı yolda durmak olmaz. Şüphe ettiği için dehşete düştü, eski sevecenliğini yeniden kazanmaya gayret ederek tapınağın kapılarına secde etti. Gerçekten de içine eskisinden daha güçlü bir sevecenlik duygusu düşmüştü. Bir süre yatınca kalkmasını emrettiler. Ona ötekilerinki gibi beyaz deri bir önlük giydirdiler, eline bir mala ve üç çift eldiven verdiler, sonra büyük üstat ona döndü. Saflığı ve inancı temsilen bu önlüğün beyazlığını hiçbir biçimde lekelememeye gayret etmesini söyledi; sonra gizemli mala için, bununla hem kendi yüreğini kusurlardan temizlemeye, hem de yakınlarının yüreğini hoşgörü ile düzeltmeye çalışmasını söyledi. Sonra, birinci erkek eldiveni için, bunun anlamını çözemeyeceğini ama onu koruması gerektiğini; öteki erkek eldiveni içinse toplantılarda giymesi gerektiğini söyledi ve bir kadın eldiveni olan üçüncüsü için, "Aziz kardeşim," dedi, "bu kadın eldiveni de size verilmiştir. Bunu en çok saygı duyacağınız kadına verin. Kendinize seçeceğiniz onurlu kadın masonu bu armağanla yüreğinizin temizliğine inandırın." Bir süre sustuktan sonra ekledi: "Ama dikkat et, aziz kerdeşim,

bu eldiven temiz olamayan elleri süslemesin.” Bu sözleri söylerken büyük üstat sıkılıyor gibi geldi Piyer’e, kendisi daha çok sıkıldı, çocuklar gibi gözleri yaşararak kızardı, rahatsız rahatsız bakındı ve çevresinde sıkıntılı bir sessizlik oldu.

Bu sessizliği, Piyer’i halıya götürerek üstündeki bütün şekillerin açıklamasını bir defterden okumaya başlayan bir üye bozdu: güneş, ay, çekiç, çekül, mala, yontulmamış ve kübik taş, sütun, üç pencere vs. Sonra Piyer’e oturacağı yeri, locanın işaretlerini gösterdiler, parolayı söylediler ve sonunda oturmasına izin verdiler. Büyük üstat yasayı okumaya başladı. Yasa çok uzundu ve Piyer sevinçten, heyecandan, utançtan, okudukları şeyi anlayacak halde de değildi. Yalnız, yasanın son sözlerine kulak verdi ve bunlar hatırında kaldı.

“Biz tapınaklarımızda,” diye okuyordu büyük üstat, “erdem ile kusur arasında bulunan derecelerden başkasını tanımayız. Eşitliği bozabilecek herhangi bir ayrılık gözetmekten sakın. Kim olursa olsun kardeşinin yardımına koş, yolunu şaşıranı yola sok, düşeni kaldır ve kardeşine karşı hiçbir zaman kötülük ya da düşmanlık besleme. Şefkatli ve güler yüzlü ol. Bütün yüreklerde erdem ateşini yak, yakının olanla mutluluğu bölüş ve bu temiz hazzı haset hiçbir zaman bulandırmasın. Düşmanını affet, ancak ona iyilik etmekle ondan intikam al. Kaybettiğin büyüklüğün izlerini bu şekilde ulu yasayı yerine getirerek bulabilirsin.”

Bitirir bitirmez ayağa kalkarak Piyer’i kucakladı ve öptü. Piyer tebriklerle ve eski tanışmaları tazelemelerle çevresini saranlara ne yanıt vereceğini bilmeyerek, sevinç gözyaşlarıyla bakınıyordu. Kimseyi tanıdık diye ayırt etmiyordu, bütün bu insanları kardeşleri olarak görüyor, bir an önce onlarla birlikte işe başlamak için sabırsızlıktan yanıp tutuşuyordu.

Büyük üstat çekicini vurdu, herkes yerine oturdu ve birisi alçakgönüllülüğün gerekleri hakkında bir ders okudu.

Büyük üstat son görevin de yapılmasını teklif etti ve sadaka toplayıcı adını taşıyan önemli devlet adamı, üyeleri dolaşmaya başladı. Piyer sadaka listesine ne kadar parası varsa hepsini yazdırmak istedi ama bununla gurur göstereceğinden çekindi, başkaları ne kadar yazılıyorsa o da o kadar yazıldı.

Toplantı bitmişti; evine dönerken, yıllar süren, kendisini eski yaşam tarzından, alışkanlıklarından uzaklaştıran uzun bir yolculuktan dönüyormuş gibi geliyordu Piyer’e.

468 (Lat.) İşte dünyanın ihtişamı böyle geçiyor.

V

Locaya kabulünün ertesi günü Piyer evinde oturmuş kitap okuyor, bir yanıyla Tanrı, ötekisiyle ruh, üçüncü yanıyla madde, dördüncüsüyle de hepsinin karışımını temsil eden dörtgenin sırrına erişmeye çalışıyordu. Kitaptan ve dörtgenden ara sıra başını kaldırıyor, hayalinde kendine yeni bir yaşam kuruyordu. Dün locada ona, düello dedikodularının hükümdarın kulağına kadar gittiğini, Petersburg'dan uzaklaşmasının akıllıca bir hareket olacağını söylemişlerdi. Piyer, güneydeki malikânelerine gitmeyi, orada köylüleriyle meşgul olmayı tasarlıyordu.

Prens Vasiliy ansızın odaya girdiği zaman Piyer bu yeni yaşamını sevinçle hayalinden geçirmekteydi.

Odaya giren Prens Vasiliy, "Dostum," dedi, "sen Moskova'da neler yapmışsın? Liolia'yla ne diye kavga ettin *mon cher*? Yanılıyorsun, ben her şeyi öğrendim, hatta seni temin edebilirim, ki Hristos Çıfıtlara karşı ne kadar suçsuzsa Elen de sana karşı o kadar suçsuzdur."

Piyer yanıt vermek istedi ama Prens Vasiliy onun sözünü kesti:

"Hem sen niçin doğrudan doğruya ve yalnızca bir dostun olarak bana başvurmadın? Ben her şeyi biliyorum, her şeyi anlıyorum," dedi, "sen onurunu yücelten tutarlı bir insan gibi davrandın ama biraz fazla acele ettin, neyse, artık bundan söz etmeyelim. Yalnız, bir şeyi unutma: Onu ve beni, bütün toplumun, hatta sarayın gözünde ne duruma sokuyorsun," diye sesini alçaltarak devam etti. "O Moskova'da yaşıyor, sen burada. Düşün azizim," Piyer'in elini tutup aşağı doğru çekti, "ortada bir anlaşmazlıktan başka bir şey yok, sen kendin de, sanırsam, bunu hissediyorsun. Hemen benimle bir mektup yaz, buraya gelir, her şey aydınlanır, yoksa sana şunu söyleyeyim ki bu işten çok kolay zarar görebilirsin, azizim."

Prens Vasiliy, yönlendirici bir bakışla, "Güvenilir kaynaklardan öğrendiğime göre dul imparatoriçe bu konuyla çok ilgileniyormuş. Bilirsin ya, Elen'e yakınlık duyuyor," dedi.

Piyer birkaç kez konuşmaya hazırlandı ama bir yandan Prens Vasiliy buna fırsat vermedi, bir yandan da bizzat Piyer kayınpederine vereceği yanıtta kullanmayı iyice kararlaştırdığı o kesin ret ve itiraz edasıyla söze başlamaktan çekiniyordu. Bundan başka, mason yasasının "Şefkatli ve güler yüzlü ol" sözleri geliyordu aklına. İnsanın yüzüne karşı, kim olursa

olsun, kötü bir şey, onun beklemediği bir şey söylemek zor geliyordu, kendini zorlayarak yüzünü buruşturdu, kızardı ve kalkıp kalkıp yerine oturdu.

Piyer, Prens Vasiliy'in o kayıtsız ve kendinden emin tavrına boyun eğmeye o kadar alışmıştı ki, buna karşı koymaya gücünün yetmeyeceğini şimdi de hissediyordu; ama yine hissediyordu ki bütün geleceği şimdi söyleyeceği söze bağlı: eski yolunda mı yürüyecek, yoksa, masonların o cazibeli ve hayata yeniden doğacağına iyice inandığı yeni yolunda mı?

Prens Vasiliy şakacı bir edayla, "Hadi azizim," dedi, "bana 'evet' de, ben de kendimden ona yazayım, bir de yağlı danayı keseriz." Ama Prens Vasiliy daha sözünü bitirmemişti ki Piyer, yüzünde başka, yabancı birini anımsatan bir gazapla ve karşısındakinin gözlerine bakmaksızın fısıldadı:

"Prens, ben sizi evime çağırmadım, gidin, rica ederim gidin!" Kalktı ve ona kapıyı açtı, "Gitsenize," diye kendi de kendine inanmayarak ve Prens Vasiliy'in yüzünde beliren korku ve şaşkınlık ifadesine sevinerek tekrarladı.

"Neyin var? Hasta mısın?"

"Gidin!" diye titreyen bir sesle bir kez daha tekrarladı.

Ve Prens Vasiliy hiçbir açıklama alamadan gitmek zorunda kaldı.

Bir hafta sonra Piyer, yeni mason dostlarıyla vedalaşıp onlara sadaka için büyük bir para bırakarak malikânesine doğru yola çıktı. Yeni kardeşleri ona Kiev ve Odesa masonları için mektuplar vermiş, kendisine mektup yazmayı, yeni yaşamında ona rehberlik etmeyi vaat etmişlerdi.

VI

Piyer ile Dolohov'un olayı örtbas edilmiş, o devirde düellolara karşı hükümdarın gösterdiği sert tutuma karşın ikisine de, şahitlere de zarar gelmemişti. Ama Piyer'in karısından ayrılmasıyla yeniden konuşulmaya başlanan düello hikâyesi yüksek çevrelerde çok büyük yankı buldu. Meşru olmayan bir evlatken kendisine hoşgörüyle ve koruyucu bir gözle bakılan, Rus İmparatorluğu'nun gözdesi olarak övülen Piyer, evlenip de gelinlik kızlar ve anneleri artık ondan hiçbir şey bekleyemez olunca üst sınıfın gözünden iyice düşmüştü, zaten bu âlemin yakınlığını kazanmayı beceremiyordu, bunu istemiyordu da. Olup biten işlerden şimdi yalnız onu suçluyorlardı; onun da, tıpkı babası gibi, kanlı kudurganlık saralarına tutulan münasebetsiz bir kıskanç olduğunu söylüyorlardı. Piyer'in gidişinden sonra Elen Petersburg'a dönünce bütün tanıdıkları tarafından yalnız güler yüzle değil, başına gelen felaketle ilgili bir saygı inceliğiyle de kabul edilmişti. Söz ne zaman kocasına gelse, Elen kendisine has incelikle benimsediği soğukkanlı bir tavır takınıyordu. Bu tavır, felaketini şikâyetsiz taşımaya karar verdiğini ve kocasının Tanrı tarafından kendisine bir bela olarak gönderildiğini anlatıyordu. Prens Vasiliy düşüncesini açıkça söylüyordu. Söz Piyer'e gelince omuzlarını silkiyor ve alnını işaret ederek, "*Un cerveau fêté*. *Je le disais toujours*,"[469] diyordu.

Anna Pavlovna Piyer için, "Ben önceden söylemiştim," diyordu, "daha o zaman da hemen söylemiştim, hem de herkesten önce (önceliğinde ısrar ediyordu) söyledim ki, bu akılsız delikanlı çağımızın zararlı düşünceleriyle bozulmuş. Ben bunu daha o zamanlar, herkes ona bayılırken ve yurtdışından yeni geldiği günlerde söylemiştim, hem hatırlıyor musunuz, benim gece toplantılarımdan birinde Murat'lığa özenmişti, işin sonu ne oldu? Ben daha o zamanlar, bu evliliği istememiş ve olup bitecek şeyleri önceden haber vermiştim."

Anna Pavlovna, evinde, serbest günlerinde, eskisi gibi, suareler veriyordu. Hem öyle suareler ki, bunları düzenlemede eşsiz bir yeteneği vardı ve bizzat söylediği gibi, burada her şeyden önce, *la crême de la véritable bonne société*, *la fine fleur de l'essence intellectuelle de la société de Petersbourg*[470] toplanır. Davetlilerin böyle inceden inceye seçilişinden başka, Anna Pavlovna'nın suareleri başka şeylerle de öne çıkardı;

sözgelimi, her toplantıda davetlilerine dikkate değer yeni bir kişiyi tanıtırdı ve Petersburg *lejitimiste* saray odalarındaki ruh halini gösteren politika termometresinin derecesi hiçbir yerde bu gece toplantılarında olduğu kadar açıkça ve güvenle ifade edilmezdi.

1806 yılı sonunda Prusya Ordusu'nun Jena ve Auerstadt önlerinde Napoléon tarafından ezilişinin bütün hüzünlü ayrıntıları ve Prusya kalelerinden büyük bir kısmının teslim oluşu çoktan duyuldu, ordularımızın artık Prusya'ya girdiği ve Napoléon'la ikinci savaşımızın başlamış bulunduğu bir sırada Anna Pavlovna evinde bir suare düzenlemişti. *La crême de la véritable bonne société*, kocası tarafından bırakılmış gönül çekici ve bahtsız Elen'den, Mortemart'dan, henüz Viyana'dan dönmüş gönül çekici Prens İppolit'ten, iki diplomattan, teyzeden, salonda sadece *un homme de beaucoup de mérite*[471] diye adlandırılan bir delikanlıdan, yeni tayin edilmiş bir nedimeyle annesinden ve daha az göze çarpar başka birkaç kişiden oluşuyordu.

Bu seferki suarede Anna Pavlovna'nın turfanda diye konuklarına ikram ettiği şahsiyet, Prusya Ordusu'ndan kurye olarak henüz gelen ve çok önemli bir zatın yanında yaverlik eden Boris Drubetskoy'du.

Bu gece politika termometresinin gösterdiği derece şöyleydi: Avrupa hükümdarları ve komutanları "beni" ve genel olarak "bizi" tasaya ve üzüntüye düşürmek için Bonaparte'ı görmezlikten gelmeye ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar Bonaparte hakkındaki görüşümüz değişmez. Biz bu sorun hakkındaki düşünce tarzımızı açıkça ifade etmekten geri durmayız ve Prusya kralıyla ötekilere ancak şunu söylebiliriz: Sizin için daha kötü!... *Tu l'as voulu George Dandin*[472], söyleyeceğimiz bundan ibaret. İşte Anna Pavlovna'nın gece toplantısında politika termometresi bunu gösteriyordu. Konuklara ikram edilecek olan Boris salona girdiği zaman, davetlilerin hemen hemen hepsi toplanmış bulunuyordu, Anna Pavlovna'nın yönettiği konuşma Avusturya'yla siyasi ilişkilerimiz ve onunla bir ittifak ümidi üzerineydi.

Boris, salona şık yaver üniformasıyla erkeksi, taze, pembe beyaz bir halde rahatça girdi, gerektiği gibi, saygılarını sunmak üzere teyzeye götürüldü ve sonra tekrar davetlilerin arasına döndü.

Anna Pavlovna öpsün diye kuru elini ona uzattı. Tanımadığı bazı kişilerle onu tanıştırdı ve her biri hakkında ona fısır fısır bilgiler verdi.

"*Le prince Hippolyte Kouraguine – charmant jeunehomme. Mr. Kroug, chargé d'affaires de Kopenhague un esprit profond, Mr. Shittoff, un homme*

de beaucoup de mérite.”[473]

Boris bu dönem Anna Mihailovna’nın sağa sola başvurması, kendi yeteneği ve ağırbaşlı karakteri sayesinde görevinde kendine çok elverişli bir durum yaratmayı başarmıştı. Pek önemli bir kişinin yaveriydi; Prusya’da çok önemli bir görevi vardı ve kurye olarak oradan henüz dönmüştü. Olmütz’de o çok hoşuna giden yazılmamış hiyerarşiyi benimsemişti, ki buna göre bir teğmen bir generalden ölçülemeyecek kadar yüksek olabilir, yine buna göre görevde başarı elde etmek için gereken şey gayret, zahmet, cesaret, sebat değil, yalnız görevi ödüllendirecek kişilere karşı nasıl davranılacağını bilmekti; Boris’in kendisi de kendi başarılarına ve başkalarının nasıl olup da bunu anlamadıklarına sık sık şaşıyordu. Bu keşfin sonucu olarak bütün eski yaşam tarzı, tüm bildikleriyle bütün ilişkileri, geleceğe ait bütün planları tamamıyla değişmişti. Zengin değildi ama son meteliğini de başkalarından iyi giyinmeye harcıyordu, kötü bir arabaya binmekten ya da Petersburg sokaklarında eskimiş bir üniformayla görünmektense kendisini birçok zevkten mahrum kılmayı tercih ediyordu. Ancak kendinden yüksek, bu yüzden kendisine yararı dokunabilecek insanlara sokuluyor, Petersburg’u seviyor, Moskova’yı hor görüyordu. Rostovların evini ve Nataşa’ya karşı duyduğu çocukluk aşkını hatırlamak hoşuna gitmiyordu, orduya gittiği günden beri bir kere bile Rostovlara uğramamıştı. Davetlisi olarak bulunmayı mesleğinde yükselmek bakımından çok önemli saydığı Anna Pavlovna’nın salonunda her yüzü dikkatle gözetleyerek ve onlardan her birine yakınlaşmanın sağlayacağı imkânları ve kârı tartarak hemen rolünü anlayıvermiş, varlığının uyandıracağı ilgiden yararlanması için de Anna Pavlovna’yı serbest bırakmıştı. Güzel Elen’in yanında gösterilen yere oturmuş, konuşmalara kulak veriyordu.

Danimarka *charges d’affaires*[474]’i, “‘*Vienne trouve les bases du traité proposé tellement hors d’atteinte, qu’on ne saurait y parvenir même par une continuité de succés les plus brillants, et elle mêt en doule les moyens qui pourraient nous les procurer.’ C’est la phrase authentique du cabinet de Vienne*,”[475] diyordu.

L’homme à l’esprit profond,[476] ince bir gülümsemeyle, “*Le doute est flatteur!”*[477] dedi.

Mortemart, “*Il faut distinguer entre le cabinet de Vienne et l’empereur d’Autriche*,” dedi, “*L’Empereur d’Autriche n’a jamais pu penser à une chose pareille, ce n’est que le cabinet qui le dit*.”[478]

“*Eh, mon cher vicomte,*” diye söze karıştı Anna Pavlovna, “*l’Urope,* (her nedense *l’Urope* diye telaffuz ediyordu ve bunu bir Fransız’la konuşurken böyle telaffuz etmeyi Fransız dilinin özel bir inceliği olarak uygun görüyordu) *l’Urope ne sera jamais notre alliée sincère*.”[479]

Bundan sonra Anna Pavlovna Boris’i konuşmaya katmak amacıyla sözü Prusya kralının kahramanlığına ve mertliğine getirdi.

Boris sırasını bekleyerek, kim konuştuysa onu dikkatle dinlemiş ama aynı zamanda yanındakine, yakışıklı ve genç yavere arada gülümseyerek bakan güzel Elen’e bakma fırsatını bulmuştu.

Anna Pavlovna Prusya’nın durumundan söz ederken, doğal olarak, Glogau’ya yaptığı yolculuğu ve Prusya kıtalarını nasıl bir durumda bulduğunu anlatmasını Boris’ten rica etti. Boris, acele etmeksizin, temiz, düzgün bir Fransızca’yla ve anlattığı olaylar hakkında kendi görüşünü belirtmekten dikkatle sakınarak kıtalara, saraya dair pek çok ayrıntılı şey anlattı. Kalabalığın ilgisini bir süre üzerine çekince, Anna Pavlovna ikram ettiği turfandadan bütün davetlilerin hoşlandıklarını hissetti. Boris’in hikâyesine herkesten çok ilgi gösteren Elen’di. Yolculuğunun ayrıntıları hakkında ona birkaç şey sordu ve Prusya Ordusu’nun durumuyla çok ilgiliymiş gibi göründü. Boris sözünü bitirir bitirmez Elen her zamanki gülümsemesiyle ona döndü.

“*Il faut absolument que vous veniez me voir,*”[480] dedi, bunu öyle bir edayla söyledi ki sanki Boris’in bilemeyeceği bazı yaklaşımlardan dolayı bu bir zorunluluktu.

“*Mardi entre les 8 et 9 heures, Vous me ferez grand plaisir.*”[481]

Boris, Elen’in isteğini yerine getirmeyi vaat etti ve onunla konuşmaya hazırlanıyordu ki, Anna Pavlovna, teyzenin kendisini dinlemek istediği bahanesiyle Boris’i çağırdı.

Anna Pavlovna, gözlerini kapayıp hüzünlü bir jestle Elen’i göstererek sordu:

“Kocasını tanırsınız, değil mi? Ah, bu öyle talihsiz ve özel bir kadın ki! Yanında kocasından söz etmeyin, rica ederim söz etmeyin. Bu onu çok üzüyor!”

469 Kafadan çatlak. Hep söylüyorum.

470 Gerçek sosyetenin kaymağı, Petersburg sosyetesi entelektüel cevherinin gülü.

471 Çok liyakatli bir adam.

472 Sen istedin bunu George Dandin.

473 Prens İppolit Kuragin; sevimli delikanlı. Bay Krug; Kopenhag maslahatgüzarı, akıllı bir adam. Bay Şitov; çok liyakatli bir adam.

474 Maslahatgüzar.

475 Teklif edilen anlaşmanın içeriğini Viyana öyle erişilmez buluyor ki hatta bir dizi parlak başarıyla bile bunları elde etmeyi mümkün görmüyor ve bunları gerçekleştirecek araçlara sahip olduğumuzdan kuşku duyuyor. Viyana kabinesinin kullandığı cümle aynen budur.

476 Akıllı adam.

477 Hoşa giden de bu kuşkudur.

478 Viyana kabinesiyle Avusturya imparatoru arasında fark gözetmek gerek. Avusturya imparatoru hiçbir zaman böyle bir şey düşünemez, bunu söyleyen yalnızca kabinedir.

479 Ee, azizim Vikont, Avrupa hiçbir zaman bizim samimi müttefikimiz olmayacaktır.

480 Mutlaka gelip beni görmeniz gerek.

481 Salı günü sekizle dokuz arası. Çok memnun kalırım.

VII

Boris ile Anna Pavlovna davetlilerin arasına döndükleri zaman sözü Prens İppolit almıştı. Koltuğunun üstünde öne doğru kayarak, “*Le Roi de Prusse*![482]” dedi ve bunu söyler söylemez gülmeye başladı.

Herkes ona döndü, “*Le Roi de Prusse*?” diye sordu İppolit, yeniden güldü, sükûnetle ve ciddiyetle tekrar koltuğunun içine gömüldü. Anna Pavlovna bir süre bekledi ama İppolit görünüşe bakılırsa artık kesinlikle başka bir şey söylemek istemediğinden Anna Pavlovna Allahsız Bonaparte’ın Potsdam’da Büyük Friedrich’in kılıcını nasıl aşırmış olduğunu anlatmaya başladı.

“*C’est l’épée de Fréderic le Grand que je...*”[483] diye başlamıştı ki İppolit onun sözünü kesti:

“*Le Roi de Prusse*...” Kendisine bakılınca tekrar af diledi, sustu. Anna Pavlovna yüzünü buruşturdu. İppolit’in arkadaşı Mortemart ona kesin bir dille dedi ki:

“*Voyons à qui en avez-vous avec votre Roi de Prusse*?”[484]

İppolit öyle bir güldü ki sanki gülüşünden kendisi de utanıyordu.

“*Non, ce n’est rien, je voulais dire seulement*...”[485] Viyana’da duyduğu ve kullanmak için bütün gece uğraştığı bir espriyi tekrarlamak niyetindeydi. “*Je voulais dire seulement, que nous avons tort de faire la guerre pour le Roi de Prusse*.”[486]

Boris ihtiyatla gülümsedi, öyle ki onun bu gülümsemesi esprinin yapacağı etkiye göre, alaya da beğenişe de çekilebilirdi. Hep gülüştüler.

Anna Pavlovna parmağıyla tehdit ederek, “*Il est très mauvais, votre jeu de mot, très spirituel, mais injuste,*”[487] dedi, “*Nous ne faisons pas la guerre pour le Roi de Prusse, mais pour les bons principes. Ah, le méchant prince Hippolyte!*”[488]

Konuşma daha çok siyasi haberler çevresinde dönerek toplantı boyunca hızını kaybetmedi. Toplantının sonlarında laf hükümdarın dağıttığı armağanlara gelince konuşma canlandı.

L’homme à l’esprit profond,[489] “Geçen yıl NN portreli bir enfiye kutusu almıştı ya,” dedi, “SS de aynı ödülü ne diye alamasın?”

“*Je vous demande pardon, une tabatière avec le por-trait de l’ empereur est une récompense, mais point une distinction,”*[490] diye yanıt verdi, “*un cadeau plutôt.”*[491]

“Il y eu plutôt des antécédents, je vous citerai Schwarzenberg.”[492]

“*C’est impossible,*[493]” diye itiraz etti bir başkası.

“Bahse girelim. *Le grand cordon, c’est différent...*[494]”

Herkes gitmek için kalktığı zaman, toplantı süresince çok az konuşmuş olan Elen, salı günü evine gelmesi için hem rica, hem de sevimli bir buyurganlıkla Boris’e döndü. Anna Pavlovna’ya bakıp Boris’e gülümseyerek, “Mutlaka gelmelisiniz,” dedi, Anna Pavlovna da, yüksek koruyucusu imparatoriçeden söz ettiği zaman gözlerine kattığı o hüzünlü gülümsemeyle Elen’in isteğini destekledi. Boris’in bu akşam Prusya kıtaları hakkında söylediklerinden sonra Elen sanki ansızın onunla görüşmek zorunda olduğunu kavramıştı. Salı günü evine gelirse ona bu zorunluluğun nereden doğduğunu açıklamayı vaat eder gibiydi.

Salı akşamı Elen’in ihtişamlı salonuna giden Boris buraya gelmesini gerektiren zorunluluk hakkında bir açıklama alamadı. Başka misafirler de vardı, Kontes onunla az konuştu ama izin alıp giderken elini öptüğü sırada Elen, gülümsemediği için acayip görünen bir edayla, ona ansızın şöyle fısıldadı:

“*Venez demain dîner... le soir... Il faut que vous veniez... Venez.*”[495]

Boris, Petersburg’a bu gelişinde Kontes Bezuhova’nın dostu olmuştu.

482 Prusya Kralı.

483 Büyük Friedrich’in kılıcından söz etmek isti...

484 Peki, Prusya kralına ne olmuş?

485 Hiçbir şey, demek istediğim yalnızca...

486 Prusya Kralı için savaşmakla hata ediyoruz demek istiyorum yalnızca (“Prusya kralı için” deyimi “boşu boşuna” gibi bir anlama geliyor).

487 Kelime oyununuz hiç de iyi değil, çok zekice, ama haksız.

488 Biz Prusya kralı için değil, iyi prensipler uğruna savaşıyoruz. Ah bu yaramaz Prens Ippolit.

489 Akıllı adam.

490 Affınızı dilerim, üzerinde imparatorun portresi olan bir enfiye kutusu bir paye değil, bir ödül, hatta daha çok...

491 Bir hediyedir.

492 Ama bunun örneği var. Mesela Schwarzenberg.

493 Olanaksız.

494 En büyük rütbeden nişan, o başka...

495 Yarın yemeğe gelin... Akşama... Gelmeniz gerek... Gelin.

VIII

Savaş şiddetleniyor, çatışmalar Rus sınırlarına yaklaşıyor, insanlık düşmanı Bonaparte'a karşı lanet okunuyordu her tarafta; köylerde milisler ve kura erleri toplanıyor, her zaman olduğu gibi, cepheden uydurma ve bu yüzden değişik yorumlara açık haberler geliyordu.

Yaşlı Prens Bolkonski'nin, Prens Andrey'in, Prenses Mariya'nın hayatları 1805 yılından beri çok değişmişti.

1806 yılında yaşlı Prens, o zaman bütün Rusya için tayin edilen sekiz milis başkomutanından biri olmuştu. Yaşlı Prens, özellikle oğlunun öldüğünü zannettiği günlerde kendisinde beliren yaşlılık zafiyetine karşın bizzat hükümdar tarafından verilmiş bir görevi reddetme hakkını kendinde görmedi ve yeniden başlayan bu hareketlilik onu canlandırdı, sağlamlaştırdı. Kendisine emanet edilen üç ilde sürekli dolaşıyor, görev başında ukala, astlarına karşı yıpratıcı bir sertlik gösteriyor ve işini en küçük ayrıntısına kadar takip ediyordu. Prenses Mariya artık babasından matematik dersleri almaz olmuştu, yalnız sabahları, sütninenin yanında ve Küçük Prens Nikolay (dedesi çocuğu böyle çağırıyordu) babası evde olduğu zamanlar onun odasına gidiyordu. Emzikteki Prens Nikolay sütninesi ve dadısı Savişna ile birlikte rahmetli Prenses'in dairesine yerleşmişti. Prenses Mariya da, elinden geldiğince annelik etmeye çalışarak gününün büyük bir kısmını çocuk odasında geçiriyordu. *Mlle Bourienne* de, görünüşe bakılırsa, çocuğu çılgıncasına seviyordu. Prenses Mariya küçük meleği (yeğenine bu adı takmıştı) şımartma ve onunla oynama zevkini, çok defa kendini bundan mahrum ederek ona bırakıyordu.

Lısiye Gori Kilisesi'nin kürsüsüne yakın, Prenses'in mezarının üstünde küçük bir anmalık yapılmış, bu anmalığa İtalya'dan getirilen ve kanatlarını açarak gökyüzüne yükselmeye hazırlanmış bir meleği gösteren mermer bir anıt dikilmişti. Meleğin üst dudağı gülümsemeye hazırlanıyormuş gibi biraz yukarı doğru kalkıktı ve bir gün Prens Andrey'le Prenses Mariya, bu meleğin yüzünün, tuhaf şey; kendilerine rahmetlinin yüzünü hatırlattığını birbirlerine itiraf etmişlerdi. Ama daha tuhafı ve Prens Andrey'in kız kardeşine söylemediği şey şuydu ki, sanatçının meleğin yüzüne rastlantısal olarak verdiği ifadede, bir zamanlar rahmeti karısının yüzünde okuduğu aynı yumuşak sitemi okumuştu: "Ah, siz beni neden bu hale soktunuz?"

Prens Andrey'in dönüşünden hemen sonra yaşlı Prens oğlunun hissesini ayırmış ve ona Lısiye Gori'den kırk verst uzaktaki büyük malikâneyi, Boguçarovo'yu vermişti. Kısmen, Lısiye Gori ile ilgili acı hatıralar yüzünden, kısmen babasının huyuna tahammül etme gücünü her zaman kendinde bulamadığından ve kısmen de yalnızlık ihtiyacı duyduğu için Prens Andrey Boguçanovo'dan yararlanıyor, orada yapılar yaptırıyor, zamanının büyük bir kısmını da orada geçiriyordu.

Austerlitz seferinden sonra Prens Andrey artık askerî hizmete bir daha girmemeye iyice karar vermişti; savaş başlayıp da herkes görev almak zorunda kalınca, faal hizmetten uzak bulunmak için, babasının emri altında milis toplama görevini üstlendi. 1805 yılı seferinden sonra yaşlı Prens şimdiki oğluyla rol değiştirmişti. Yaşlı Prens bu nedenle heyecanlanıyor, ve seferden çok iyi sonuçlar bekliyordu, savaşa katılmayan ve buna gizliden gizliye üzülen Prens Andrey'se, tersine, epey karamsardı.

1807 yılı 26 Şubat'ında yaşlı Prens teftişe çıkmıştı.

Prens Andrey, babasının orada olmadığı zamanlarda olduğu gibi, yine Lısiye Gori'de kaldı. Küçük Nikolaycık dört günden beri rahatsızdı. Yaşlı Prens'i götüren arabacı şehirden dönmüş, Prens Andrey'e kâğıtlar, mektuplar getirmişti.

Mektupları alan oda uşağı genç Prens'i yazı odasında bulamayınca Prenses Mariya'nın dairesine gitti ama Prens orada da yoktu. Oda uşağına Prens'in çocuk odasına gitmiş olduğunu söylediler.

Dadının yardımcı kızlarından biri, küçük bir çocuk iskemlesinde oturan ve yarısı suyla dolu bir kadehe kaşlarını çatmış, titreyen elleriyle küçük bir şişeden ilaç damlatan Prens Andrey'e, "Ekselans, izin verirseniz Petruşa kâğıtlar getirdi," dedi.

"Ne olmuş?" diye öfkeyle sordu Prens ve dikkatsizlikle elini oynatarak kadehe fazla damlalar kaçırdı. Kadehteki ilacı yere döktü, yeniden su istedi. Kız suyu verdi.

Odada bir çocuk karyolası, iki sandık, bir masa, iki koltuk, bir çocuk masası ve Prens Andrey'in oturduğu küçük iskemle vardı. Perdeler inikti, ışığı karyolaya düşmesin diye ciltli bir nota defteriyle maskelenmiş bir mum, masada yanıyordu.

Prenses Mariya, karyolanın yanında oturuyordu, ağabeyine dönerek, "Dostum," dedi, "biraz beklesek daha iyi olur... sonra..."

"Of, rica ederim, boyuna saçma şeyler söylüyorsun, şimdiye kadar bekledin durdun," diye kız kardeşine besbelli dokundurmak isteyerek öfkeli

bir fısıltıyla söylendi Prens Andrey.

“Dostum, sahi söylüyorum, bunu yapmasan daha iyi olur, uykuya daldı,” diye yalvaran bir sesle yanıt verdi Prenses.

Prens Andrey kalktı, parmaklarının ucuna basarak şişeyle karyolaya yaklaştı,

“Acaba uyandırmasak daha mı iyi olur?” diye kararsız kararsız sordu.

Prenses Mariya, besbelli kendi düşüncesi üstün geldiği için sıkılıp korkarak, “Nasıl istersen, doğrusu... bana kalırsa... yine sen bilirsin,” dedi. Kardeşine, onu yavaşça çağıran hizmetçi kızı gösterdi.

Nöbet ateşiyle yanan çocukla uğraşarak uykusuz geçirdikleri ikinci geceydi. Aile doktorlarına güvenmeyip başka bir doktor için şehre adam göndermişler, o gelinceye kadar da bütün bu iki gün içinde kâh şu, kâh bu çareye başvurmuşlardı. Uykusuzluk ve endişeyle bitkin bir hale geldiklerinden acılarını birbirlerinin üstüne yüklüyor, birbirlerine sitem ediyor, çekişiyorlardı.

“Petruşa, babanızdan kâğıtlar getirdi,” diye fısıldadı hizmetçi kız. Prens Andrey dışarı çıktı, öfkeli öfkeli, “E, ne var?” dedi ve babasının şifahi emirlerini, zarfları ve babasının mektubunu alarak çocuk odasına döndü.

“Nasıl oldu?” diye sordu.

Prenses Mariya içini çekip fısıldayarak, “Hep öyle, Tanrı aşkına bekle. Kari İvaniç uykunun her şeyden iyi olduğunu söyler hep,” dedi.

Prens Andrey çocuğa yaklaştı, yokladı. Çocuk yanıyordu.

“Karl İvaniçinizle beraber yere batın!” İçine damlalar akıtılmış kadehi aldı, tekrar yaklaştı. Prenses Mariya, “*André*, yapmayın,” dedi.

Ama o öfkeyle, aynı zamanda acıyla kaşlarını çattı, kadehle çocuğun üstüne eğildi, “Hadi, ben böyle istiyorum,” dedi, “hadi, rica ederim, içir şunu ona.”

Prenses Mariya omuzlarını silkti ama itaat ederek kadehi aldı, dadıyı çağırıp ilacı çocuğa içirmeye başladı. Çocuk bağırıyordu. Yüzü buruşan Prens Andrey başını ellerinin arasına alarak odadan çıktı, yan taraftaki kanepeye oturdu.

Mektuplar hâlâ elindeydi. Farkına varmadan onları açtı, okumaya başladı. Yaşlı Prens arada kısaltılmış sözcükler kullanarak mavi bir kâğıda büyük, uzun el yazısıyla söyle yazıyordu:

“Eğer yalan değilse, şu anda bir kurye aracılığıyla, pek sevinçli bir haber aldım. Eylau önlerinde Bennigsen, Bonaparte’a karşı güya tam bir zafer kazanmış. Petersburg’da herkes bayram yapıyor, orduya artsız arasız

ödül yağıyor. Alman ama yine de tebrik ederim. Korçevski'deki şefin, Handrikov denen herifin ne halt ettiğine aklım ermiyor: Şimdiye kadar ikmal eri ve erzak almadık. Derhal oraya dörtnala git ve ona söyle ki kafasını uçururum, bir haftaya kadar hepsini yollasın. Preussisch-Eylau Savaşı'na dair Petenka'dan bir mektup aldım; oradaymış, her şey doğru. Üstüne vazife olmayanlar karışmazsa Bonaparte'a bir Alman bile dayak atar. Bozgun halinde kaçtığını söylüyorlar. Bana bak, vakit geçirmeden Korçeva'ya dörtnala yola çık, emirlerimi yerine getir."

Prens Andrey içini çekti ve öteki zarfı açtı. Bu, Bilibin'den gelen, iki tabaka kâğıda ince ince yazılmış bir mektuptu. Okumadan katladı ve babasının "Korçeva'ya dörtnala yola çık, emirlerini yerine getir!" sözleriyle biten mektubunu tekrar okuyarak, "Hayır, artık affedersiniz, çocuk iyileşmeden gitmem," diye düşündü ve kapıya yaklaşıp çocuk odasına göz attı. Prenses Mariya hep öyle karyolanın yanında duruyor, çocuğu ağır ağır sallıyordu.

"İnsanı çileden çıkarmak için şu yazdığı şeye bak!" diye Prens Andrey babasının yazdıklarını anımsayarak düşündü: "Evet. Bizimkiler tam da benim orduda hizmet etmediğim bir zamanda Napoléon'a karşı zafer kazandılar. Evet, evet, her şey benimle alay ediyor... Eh, sağlık olsun..." Bilibin'in Fransızca mektubunu okumaya başladı. Okuduğunun yarısını anlamıyordu, sadece, üzerinde çok uzun zaman, tek başına ve acı içinde düşündüğü bir şeyi, hiç olmazsa bir dakika olsun düşünmemek için okuyordu.

IX

Bilibin şimdi diplomatik memur sıfatıyla ordu genel karargâhında bulunuyor, Fransız esprilerine, söz oyunlarına ve Fransızca yazmış olmasına karşın yalnız Ruslara has olan o kendi kendini eleştirmekten, alaya almaktan çekinmeyen bir fütursuzlukla seferi baştan başa tasvir ediyordu. Bilibin, diplomatik *discrétion*'un[496] kendine eziyet ettiğini ve orduda olup biten şeylere karşı içinde biriken bütün safrayı dökebileceği Prens Andrey gibi güvenilir bir muhatap bulmaktan mutluluk duyduğunu yazıyordu. Mektup eskiydi, Preussisch-Eylau Savaşı'ndan önceye aitti. Bilibin yazıyordu:

"*Depuis nos grands succés d'Austerlitz vous savez, mon cher prince, que je ne quitte plus les quartiers généraux. Décidément j'ai pris le goût de la guerre, et bien m'en a pris. Ce que j'ai vu ces trois mois, est incroyable.*

"*Je commence ab ovo. L'ennemi du genre humain comme vous savez, s'attaque aux Prussiens. Les Prussiens sont nos fidéles alliés, qui ne nous ont trompés que trois fois depuis trois ans. Nous prenons fait et cause pour eux. Mais il se trouve que l'ennemi du genre humain ne fait nulle attention à nos beaux discours, et avec sa manière impolie et sauvage se jette sur les Prussiens sans leur donner le temps de finir la parade commencée, en deux tours de main les rosse, à plate couture et va s'installer au palais de Potsdam.*

"*J'ai le plus vif désir, – écrit le roi de Prusse à Bonaparte, que V. M. soit accueillie et traitée dans mon palais d'une manière, qui lui soit agréable et c'est avec empressement, que j'ai pris à cet effet toutes les mesures que les circonstances me permettaient. Puissé-je avoir réussi! Les généraux Prussiens se piquent de politesse envers les Français et mettent bas les armes aux premières sommations.*

“Le chef de la garnison de Glogau avec dix mille hommes, demande au roi de Prusse, ce qu’il doit faire s’il est sommé de se rendre?... Tout cela est positif!

“Bref, espérant en imposer seulement par notre altitude militaire, il se trouve que nous voilà en guerre pour tout de bon, et ce qui plus est, en guerre sur nos frontières avec et pour le roi de Prusse. Tout est au grand complet, il ne nous manque qu’une petite chose. C’est le général en chef. Comme il s’est trouvé que les succès d’ Austerlitz auraient pu être plus décisifs si le général en chef eut été moins jeune, on fait la revue des octogénaires et entre Prtosorofsky et Kamensky, on donne la préferénce dernier. Le général nous arrive en kibik à la manière Souvoroff, et est accueilli avec des acclamations de joie et de triomphe.

“Le 4 arrive le premier courrier de Pétersbourg. On apporte les malles dans le cabinet du maréchal qui aime à faire tout par lui-même. On m’appelle pour aider à faire le triage des lettres et prendre celles qui nous sont destinées. Le maréchal nous regarde faire et attend les paquets qui lui sont adressés. Nous cherchons –il n’y en a point. Le maréchal– devient impatient, se met lui même à la besogne et trouve des lettres de l’empereur pour le comte T. pour le prince V. et autres. Alors le voilà qui se met dans une de ses colères bleues. Il jette feu et flamme contre tout le monde, s’empare des lettres, les decachète et lit celles de l’empereur adressées à d’autres.[497] *Bana karşı böyle muamele ediliyor ha! Bana güvenilmiyor, göz altında bulunduruluyorum ha, pekâlâ, defolun! Et il écrit le tameux ordre du jour au général Bennigsen.*[498]

“Yaralıyım, ata binemiyorum, bunun için orduya komuta edemem. Siz kolordunuzu Pultusk’a ezilmiş olarak getirdiniz: “orada” açıkta, kumanyasız, bunun bir çaresine bakmak gerek ve dün sizin de Kont Bukşevden’e bildirmiş olduğunuz gibi, sınırımıza doğru çekilmeyi düşünmemiz gerekiyor ki, bunu da bugün yapmalısınız.”

“İmparatora da şunları yazıyor:

“‘At üstünde gidiş gelişlerin sonucu olarak eyerden derilerim sıyrıldı, eski yorgunluklarım da eklenince bu hal beni at üstünde dolaşmaktan ve böyle önemli bir orduya komuta etmekten alıkoymaktadır, bundan dolayı ben işbu komutayı benden sonra en kıdemli generale, Kont Bukşevden’e, kendisine bütün görevleri ve bu görevlerle ilgili olan her şeyi devrederek, ekmek bulunmazsa Prusya içerlerine doğru çekilmesini de tavsiye edip teslim ettim, çünkü fırka komutanlarından Osterman ve Sedmoretski’ nin bildirdiklerine göre yalnız bir günlük ekmek kalmıştır, bazı alaylardaysa hiç kalmamıştır, köylülerinkiyse tamamen yenmiştir; ben, iyileşinceye kadar, Ostreilenko’da hastanede kalacağım. Bugünkü tarihli işbu raporu sunarak bildiririm ki eğer ordu şimdi bulunduğu açık ordugâhında on beş gün daha duracak olursa ilkbahara bir tek sağlam insan kalmayacaktır. Önüne çıkarılan büyük ve onur verici kısmeti yerine getiremediği için zaten onursuz kalan bir ihtiyarın köyüne çekilmesine izin veriniz. Orduda bir komutan değil de bir yazıcı rolünü oynamak için bu konudaki değerli izninizi burada, hastanede bekleyeceğim. Benim ordudan ayrılmak bir körün ordudan ayrılması gibidir, yokluğum asla hissedilmez. Rusya’da benim gibi binlercesi vardır.’

“Le maréchal se fâche contre l’Empereur et nous punit tous, n’est ce pas que c’est logique!

“Voilà le premier acte. Aux suivants l’intérêt et le ridicule montent comme de raison. Après le départ du maréchal il se trouve que nous sommes en vue de l’ennemi et qu’il faut livrer bataille. Boukshevden est général en chef par droit d’anciennete mais le général Bennigsen n’est pas de cet avis, d’autant plus qu’il est lui avec son corps en vue de l’ennemi, et qu’il veut profiter de l’occasion d’une bataille ‘aus eigener Hand’ comme disent les Allemands. II la done. C’est la bataille de Poultousk qui est censée être une grande victoire, mais qui à mon avis ne l’est pas du tout. Nous autres pékins avons, comme vous savez, une très vilaine habitude de décider du gain, ou de la perte d’une bataille. Celui qui s’est retiré après la bataille, l’a perdu, voilà ce que nous disons, el à titre nous avons perdu la bataille de Poultousk. Bref, nous nous retirons après la bataille, mais nous

envoyons un courrier à Pétersbourg, qui porte les nouvelles d'une victroire et le général ne cède pas le commandement en chef à Boukskeyden, espérant recevoir de Pétersbourg en reconnaissance de sa victoire le titre de général en chef. Pendant cet interrègne, nous commençons un plan de manoeuvres excessivement intèressant et original. Notre but ne consiste pas, comme il devrait l'être, à éviter ou à attaquer l'ennemi, mais uniquement à êviter le général Boukshevden, qui par droit d'ancienneté serait notre chef. Nous poursuivons ce but avec tant d'énergie, que même en passant une rivière qui n'est pas guéable, nous brûlons les ponts pour nous séparer de notre ennemi, qui pour le moment, n'est pas Bonaparte mais Boukshevden. Le général Boukshevden a manqué, d'être attaqué et pris par des forces ennemies supérieures à cause d'une de nos belles manoeuvres qui nous sauvait de lui. Boukshevden nous poursuit - nous filons. A peine passe-t-il de notre côté de la rivière que nous repassons de l'autre. A la fin Notre ennemi Boukshevden nous attrappe et s'attaque à nous. Les deux généraux se fâchent. Il y a même une provocation en duel de la part de Boukshevden et une attaque d'épilepsie de la part de Bennigsen, Mais au moment critique le courrier, qui porte la nouvelle de notre victoire de Poultousk, nous apporte de Pétersbourg notre nomination de général en chef, et le premier ennemi Boukshevden est enfoncé: nous pouvons penser au second, à Bonaparte. Mais ne voilà-t-il pas qu'à ce moment se lève devant nous un troisième ennemi, c'est l'orthodoxe qui demande à grand cris du pain, de la viande, des souchary, du foin, que sais je! Les magasins sont vides, les chemins impraticables. L'orthodoxe se met à la maraude, et d'une manière dont la dernière campagne ne peut vous donner la moindre idée. La moitié des regiments forme des troupes libres, qui parcourent la contrée en mettant tout à feu et à sang. Les habitans sont ruinés de fond en comble les hôpitaux regorgent de malades, et le disette est partout. Deux

fois le quatier général à été attaque par des troupes de maraudeurs et le général en chef a été obligé lui même de demander un bataillon pour les chasser. Dans une de ces attaques on m'a emporté ma malle vide et ma robe de chambre. L'empereur veut donner le droit à tous les chefs de divisions de fusiller les maraudeurs, mais je crains fort que cela n'oblige une moitié de l'armée de fusiller l'autre."[499]

Prens Andrey ilkin üstünkörü okuyordu ama sonra, okuduğu şeyler (Bilibin'e ne dereceye kadar inanılabileceğini bildiği halde) elinde olmayarak, ilgisini gitgide daha çok çekmeye başladı. Mektubun burasına gelince buruşturup attı. Onu kızdıran, mektupta okudukları değildi, onu kızdıran oradaki hayatın, kendisi için o sırada yabancı olan bir hayatın onu heyecana düşürebilmesiydi. Gözlerini yumdu, okuduğu şeylere karşı duyduğu ilgiyi defetmek istiyormuş gibi eliyle alnını sildi ve çocuk odasında olup bitenlere kulak kabarttı. Ansızın, kapının arkasından acayip bir ses duyduğunu sandı. Dehşete düştü; kendisi mektubu okurken çocuğa bir şey olmasın diye korkuyordu. Ayaklarının ucuna basarak çocuk odasının kapısına yaklaştı ve açtı.

Tam içeri girdiği anda, dadının korkmuş bir halde kendisinden bir şey sakladığını ve Prenses Mariya'nın artık karyolanın yanında bulunmadığını gördü.

"Kardeşim," diye arkadan Prenses Mariya'nın ümitsiz fısıltısını işitti. Uzun uykusuzluklardan ve sürekli heyecanlardan sonra hep olduğu gibi, nedensiz bir dehşete düştü; çocuğun öldüğünü zannetti. Gördüğü ve duyduğu her şey ona sanki bunu anlatmaya çalışıyordu.

"Her şey bitti," diye düşündü, alnını soğuk bir ter kapladı! Şaşkın bir halde karyolaya yaklaştı; onu boş bulacağına, dadının ölü çocuğu sakladığına inanmış bulunuyordu. Perdeleri açtı, korkmuş ve iki yana kaçan gözleri çocuğu uzun zaman bulamadılar. Sonunda onu gördü: Pembe beyaz yavru, başı yastıktan düşmüş, sere serpe, karyolada enlemesine yatıyor ve dudaklarını açıp kapayarak rüyasında meme emiyor, düzenli soluk nefes alıyordu.

Prens Andrey, çocuğu böyle görünce sanki onu kaybetmiş de yeniden bulmuş gibi sevindi. Eğildi, çocuğun ateşi olup olmadığını elleriyle yokladı. Taptaze alnı nemliydi, başına eliyle dokundu, saçlar bile ıslaktı. Ölmek şöyle dursun, ateşinin geçtiği ve artık iyileştiği de belliydi. Prens Andrey bu

ufacık, biçare varlığı yakalamak, mıncıklamak, bağrına basmak istiyordu ama bunu yapmaya cesaret edemedi. Yukarıdan aşağı başına, örtünün altından belli olan küçücük kollarına, ayaklarına bakıp duruyordu. Yanı başında bir hışırtı işitildi, karyolanın cibinliği altında bir gölge belirdi. Prens o yana bakmadı, gözleri çocuğa dikili, hep onun düzenli soluk alışını dinliyordu. Koyu gölge, sessiz adımlarla karyolaya yaklaşıp cibinliği kaldırarak altına giren Prenses Mariya'ydı. Prens Andrey onu bakmadan tanıdı, elini ona uzattı. Prenses onun elini sıktı. Prens Andrey, "Terlemiş," dedi.

"Ben de bunu söylemek için sana geldim."

Uykusunda çocuk hafifçe kımıldadı, gülümsedi, alnını yastığa sürttü.

Prens Andrey kız kardeşine baktı. Cibinliğin donuk, alaca aydınlığında Prenses Mariya'nın ışıklı gözleri, içlerinde duran sevinç yaşlarıyla her zamankinden daha çok parlıyorlardı. Prenses Mariya ağabeyine uzandı, karyolanın cibinliğine hafifçe ilişerek, kardeşini öptü. Parmaklarını ağızlarına götürdüler. Küçüğü uyandırmaktan sakınıp cibinliğine dönük aydınlığında, üçünü birden bütün kâinattan ayıran bu dünyayı bırakmak istemiyorlarmış gibi bir süre daha durdular. Karyolanın yanından saçları cibinliğin muslinine takılarak ilk önce Prens Andrey uzaklaştı. İçini çekerek, "Evet, bana şimdi bir tek bu kaldı," dedi.

496 Ketumluk.

497 Dostum, bildiğiniz gibi Austerlitz'deki büyük başarımızdan beri genel karargâhtan ayrılmadım. Savaşın tadını aldım, memnunum bundan. Şu üç ayda inanılmaz şeyler gördüm.

Ab ovo başlıyorum. "İnsan soyunun düşmanı", bildiğiniz gibi, Prusyalılara saldırıyor. Prusyalılar, bizi üç yıldan beri ancak üç kez aldatmış olan sadık müttefiklerimizdir. Onlardan yana çıkıyoruz. Ama insan soyunun düşmanı, bizim barışçıl sözlerimize kesinlikle aldırmamış görünüyor ve Prusyalıların üstüne, başladıkları geçit resmini bitirmelerine fırsat bırakmadan, terbiyesiz ve vahşi bir biçimde saldırıyor. Onları bir güzel patakladıktan sonra gidip Potsdam Sarayı'na kuruluyor.

Prusya Kralı, Bonaparte'a, "Majestenizin sarayımda hoşlanacakları bir tarzda kabul edilmeleri en büyük dileğimdir ve bunun için gerekli önlemleri elimden geldiğince aldım. Başarabildim mi acaba?" diye yazıyor. Prusya generalleriyse Fransızlara karşı nezaket göstermekte birbirleriyle yarışıyorlar ve ilk teslim çağrısıyla silahlarını bırakıyorlar.

On bin nüfuslu Glogau garnizonunun komutanı, Prusya Kralı'ndan, eğer teslim olması istenirse nasıl davranması gerektiğini soruyor. Bunlar gerçek.

Kısacası, biz yalnızca askerî güçlerimizin durumunu ileri sürerek üstün gelmeyi umarken şimdi düpedüz savaşa girmiş bulunuyoruz, hem dahası var; "Prusya Kralı ile birlikte, Prusya Kralı uğruna" sınırlarımızda savaşa girmiş bulunuyoruz. Her şey hazır ve tamam, yalnız, küçük bir eksiğimiz var: başkomutan. Eğer başkomutan daha az genç olsaydı Austerlitz'deki başarılarımızın daha da kesin olabileceği anlaşıldığı için seksenlikler gözden geçiriliyor ve Prozorovski ile Kamenski'den ikincisi tercih ediliyor. General bize *kibitka* ile (bir Rus arabası) Suvorovvari geliyor, zafer ve sevinç bağırışlarıyla karşılanıyor.

Ayın dördünde Petersburg'dan ilk kurye geliyor. Posta çantalarını, her işi bizzat yapmayı seven mareşalin yazı odasına götürüyorlar. Mektupların tasnifine yardım edeyim ve bize ait olanları alayım diye de beni çağırıyorlar. Biz çalışırken mareşal bakıyor, kendisine ait paketlerin çıkmasını bekliyor. Arıyoruz, yok. Mareşal sabırsızlanıyor, bizzat kendisi işe girişiyor, imparatorun Kont T.'ye, Prens V.'ye ve daha başkalarına yazdığı mektupları buluyor ve işte o zaman küplere biniyor, herkese ateş püskürüyor, mektupları alıp açıyor, imparatorun başkalarına yazdıklarını okuyor.

498 Ve General Bennigsen'e ünlü günlük emrini yazıyor.

499 Mareşal imparatora kızıyor ve bizi cezalandırıyor, ne kadar mantıklı, değil mi?

İşte birinci perde bu. Bundan sonrakilerde ilginçlik ve gülünçlük kendiliğinden artıyor. Mareşal gittikten sonra düşmanın karşısında bulunduğumuz ve savaşmamız gerektiği ortaya çıkıyor. Kıdem bakımından Bukşevden başkomutandır, ama General Bennigsen bu görüşte değil; çünkü kolordusuyla birlikte düşmanın karşısında olan kendisi ve Almanların dediği gibi *"aus eigener Hand"* savaşmak fırsatından yararlanmak istiyor. Savaşıyor da. Bu, büyük bir zafer olduğu söylenen, ama bence hiç de öyle olmayan Pultusk çarpışmasıdır. Biz sivillerin, bildiğiniz gibi, bir savaşın kazanılmış mı yoksa kaybedilmiş mi olduğunu belirlemede sezgimiz yetersizdir. Savaştan sonra çekilen, onu kaybetmiştir; işte biz böyle düşünürüz ve bu bakımdan Pultusk Savaşı'nı kaybettik. Kısacası, savaştan sonra geri çekiliyoruz ama Petersburg'a zafer haberleri götüren bir kurye çıkarıyoruz ve general kazandığı zaferin ödülü olarak Petersburg'dan başkomutanlık unvanı alacağını ümit ediyor ve bunu Bukşevden'e bırakmak istemiyor. Bu karışıklık sırasında ilginç ve özgün manevralar yapmaya başlıyoruz. Amacımız, olması gerektiği gibi, düşmandan sakınmak ya da saldırmak değil, kıdem hakkı bakımından komutanımız olması gereken Bukşevden'le yüz yüze gelmemek. Bu amacı öyle enerjiyle kovalıyoruz ki, geçit vermeyen bir ırmağı geçerken adı şimdilik Bonaparte değil Bukşevden olan düşmanla teması kesmek için köprüleri yakıyoruz. General Bukşevden bizim güzel manevralarımızdan biri yüzünden neredeyse saldırıya uğruyor ve üstün düşman kuvvetleri tarafından yakalanıyordu. Bukşevden bizi kovalıyor, biz ondan kaçıyoruz. O ırmaktan bizim tarafımıza geçer geçmez biz hemen öte yakaya geçiyoruz. Düşmanımız Bukshevden sonunda bizi yakalayıp üstümüze saldırıyor. İki general de öfkeli. Hatta Bukşevden tarafından bir düello daveti yapılıyor. Bennigsen tarafındaysa bir sara nöbeti geçiriliyor. Ama zaferimizi Petersburg'a ulaştıran kurye oradan bize başkomutanlığa atanma haberimizi getirince ilk düşman Bukşevden yere serilmiş oluyor. Artık ikincisini, Bonaparte'ı düşünebiliriz. Ama tam bu sırada karşımıza üçüncü bir düşman, yani bağrışıp çağrışarak ekmek, et, peksimet, saman, daha ne bileyim neler isteyen "Ortodoks"lar çıkıyor. Ambarlar boş, yollar geçilmez bir halde. Ortodokslar talana başlıyorlar, hem de öyle ki, son sefer sırasında gördüklerimiz size bu konuda en küçük bir fikir bile veremez. Alayların yarısı, bütün mıntıkayı ateşe ve kana bulayan başıboş gruplardan oluşuyor. Halk tepeden tırnağa soyulup soğana çevriliyor, hastaneler ağzına kadar dolu ve her yanda kıtlık... Genel karargâh iki kez yağmacıların saldırısına uğradı ve bunları defetmek için başkomutan bizzat bir tabur istemeye mecbur kaldı. Bu saldırılardan birinde benim boş bavulumla robdöşambrımı da götürdüler. İmparator bütün tümen komutanlarına yağmacıları kurşuna dizme yetkisi vermek istiyor ama korkarım ki bu yetkiyle ordunun bir yarısı öbür yarısını kurşuna dizer...

X

Mason kardeşliğine kabulünden hemen sonra Piyer, malikânelerde yapılacak işlere dair yığınla tasarıyla, köylülerinin büyük kısmının bulunduğu Kiev'e hareket etti.

Kiev'e varınca bütün çiftlik müdürlerini merkez yazıhanesine çağırdı, onlara niyetlerini ve isteklerini açıkça anlattı.

Köylülerin toprağa bağlılıktan kurtarılması için hemen tedbirler alınmasını, o zamana kadar da, köylülerin fazla işle ezdirilmemesini, kadınlarla çocukların işe gönderilmemesini, köylülere yardım edilmesini, beden cezaları yerine tedbir ve uyarıların kullanılmasını, her malikânede hastaneler, yoksul yurtları, okullar yapılmasını söyledi. Çiftlik müdürlerinden bazıları (bunların arasında yarı cahil kâhyalar da vardı) söylenenleri, genç Kont'un kendi yönetimlerinden ve para aşırmalarından memnun olmadığına yorarak onu korkuyla dinliyorlardı; bazılarıysa, Piyer'in eleştire eleştire konuşmasını ve şimdiye kadar duyup işitmedikleri yeni sözleri dinlemeyi, ilk korkuları geçince, eğlenceli bulmaya başlamışlardı; bazılarına gelince, sadece beyin konuşmasını dinlemekten hoşlanıyor, bazıları, en akılıları ve bu arada başmüdür, kendi çıkarlarını sağlamak için efendilerine karşı nasıl davranmaları gerektiğini bu konuşmadan anlamış bulunuyorlardı.

Başmüdür Piyer'in niyetlerine karşı büyük bir ilgi gösterdi ama yapılacak olan bütün bu değişikliklerden başka, genel olarak kötü bir durumda bulunan işlerle de uğraşmak gerektiğini işaret etti.

Kont Bezuhov'un muazzam serveti vardı; miras Piyer'e kalıp da, denildiğine göre, beş yüz bin rublelik yıllık gelire sahip olalı beri, Piyer kendini merhum Kont'tan on bin ruble tahsisat aldığı zamandan çok daha az zengin hissediyordu. Gözünün önüne getirdiği yaklaşık bütçesinin anahatları şöyleydi: Bütün malikâneleri için aşağı yukarı seksen bin ruble "şûra"ya ödüyordu; Moskova civarındaki villasına, Moskova'daki evine ve Prenseslere otuz bin gidiyordu; maaşlara aşağı yukarı on beş bin, bir o kadar da hayır işlerine harcanıyordu; borçların faizi olarak yetmiş bin ödeniyordu; başlanmış bir kilisenin yapılması, geçen iki yılda aşağı yukarı on bine mal olmuştu; geri kalan yüz bin ruble, kendisi de nasıl olduğunu bilmeden harcanıyor ve hemen hemen her yıl borç almak zorunda

kalıyordu. Bundan başka her yıl başmüdür kâh yangınları, kâh hasadın kötülüğünü, kâh bir fabrika ya da bir imalathanenin tamir gerektirdiğini yazıyordu. Böylece Piyer'in önünde duran ilk iş, en az yetenekli olduğu ve en az ilgi duyduğu bir işti: işleriyle uğraşmak.

Piyer başmüdürle birlikte her gün çalışıyordu. Ama bu çalışmanın işleri bir adım bile ilerletmediğini hissediyordu. Ona öyle geliyordu ki, çalışmasına çalışıyor ama işle kaynaşmıyor ve onu yürütemiyordu. Bir yandan başmüdür, borçları ödemek ve toprağa bağlı köylüleri kullanarak (ki Piyer buna razı değildi) yeni işlere girişmek zorunluluğunu ona göstererek işi neredeyse sıfırdan alıyor, öte yandan Piyer, azat etme işine başlanılmasını istiyor, buna karşılıksa müdür ilk önce vesayet kurumuna olan borcu ödemenin gerektiğini, bu yüzden de bu işi çabucak gerçekleştirebilmenin olanaksızlığını ileri sürüyordu.

Müdür bunun büsbütün olanaksız olduğunu söylemiyordu; bu amacın elde edilmesi için Kostroma vilayetindeki ormanların, aşağı Volga topraklarının ve Kırım'daki malikânenin satılmasını öneriyordu. Ama bütün bu uygulamalar, müdürün sözlerinde adı geçen davalar, önlemlerin kaldırılması, mahkeme kararları, izin kâğıtları vs. ile birbirine karışıyordu ki Piyer işin içinden çıkamıyor, ona yalnızca,"Evet, evet, böyle yapınız," diyordu.

Piyer'in, işleri doğrudan doğruya eline almasını mümkün kılacak, pratik bir işgüzarlığı yoktu, bunun için de bu işi sevmiyor, sadece müdürün önünde işle ilgiliymiş gibi görünmeye çalışıyordu. Müdürse, Kont'un karşısında, bu işlerin, efendisi için çok yararlı ama kendisi için çok sıkıcı olduğunu gösteren bir tavır takınmaya uğraşıyordu.

Büyük şehirde zamanla tanıdıklar çoğaldı; Piyer'i tanımayanlar tanışmakta acele ettiler ve yeni gelen zengini, kentin en büyük mülk sahibini sevinçle karşıladılar. Locaya kabulü sırasında Piyer'in itiraf ettiği en büyük zaafına karşı öyle güçlü tuzaklar vardı ki, kendini bunlardan koruyamadı. Piyer'in hayatı Petersburg'da olduğu gibi yine günlerce, haftalarca, aylarca gece toplantıları, yemekler, kahvaltılar, balolar arasında aklını başına toplamaya vakit bırakmadan, dolu ve meşgul geçiyordu. Piyer ümit ettiği yeni hayat yerine yine hep o eski hayatı sürüyordu, tabii başka şartlar içinde.

Masonluğun üç kuralından, her masondan bir ahlak örneği olmasını isteyen birini yerine getirmediğini ve yedi erdemden ikisinin; iyi ahlak ve ölüme karşı sevginin kendisinde kesinlikle bulunmadığını itiraf ediyordu.

Buna karşılık başka bir kuralı, insan soyunu ıslah kuralını yerine getirmek ve yakınına karşı sevgi, özellikle cömertlik erdemlerine sahip bulunmakla kendini teselli ediyordu.

Piyer 1807 yılı sonbaharında Petersburg'a dönmeyi kararlaştırdı. Dönüşte, yolda, bütün malikânelerine uğramak ve talimatının nasıl yerine getirildiğini, kendisine Tanrı'nın emanet ettiği ve nimetlere boğmak için uğraştığı halkın şimdi nasıl bir durumda bulunduğunu bizzat görmek niyetindeydi.

Genç Kont'un bütün girişimlerini hemen hemen bir delilik sayan, kendisi için de, onun için de, köylüler için de zararlı bulan başmüdür, fedakârlıkta bulunmuştu.

Toprağa bağlı köylülerin kurtarılmaları işini olanaksız görüyordu, bununla birlikte bütün malikânelerde okul, hastane, yoksul yurtlarına mahsus büyük yapıların kurulması için gerekli çalışmalara başlamış, efendisinin gelişi dolayısıyla her tarafta karşılama törenleri hazırlatmıştı; Piyer'in hoşlanmadığını bildiği gösterişli törenler değil de, efendisini etkileyecek ve onu aldatacak tuz ekmekli, tasvirli, dinî ve şükranlı törenler.

Güney baharı, Viyana kaleskasında[500] rahat, çabuk bir yolculuk ve yolun tenhalığı Piyer'in üzerinde iyi bir etki bırakmıştı. Şimdiye kadar görmediği malikânelerinin hepsi resim gibi ve birbirinden güzeldiler; halk; her yerde huzurlu ve kendisine yapılan iyiliklerden dolayı içe dokunacak kadar minnetli görünüyordu. Her yerde, Piyer'i sıkılganlığa düşürmekle beraber ruhunun derinliğinde sevinçli bir his uyandıran karşılama törenleri yapılıyordu. Bir yerde mujikler ona tuz ekmek ve azizlerden Petrus'la Paulus'un tasvirlerini getirdiler ve onun koruyucu melekleri olan Petrus'la Paulus'un şerefine ve gösterdiği iyiliklere bir sevgi ve minnet karşılığı olarak kilisede kendi hesaplarına bir kürsü yapmak için izin dilediler. Başka bir yerde emzikteki çocuklarıyla kadınlar onu karşıladı ve kendilerini ağır işlerden kurtardığı için teşekkür ettiler, üçüncü malikânede onu elinde bir haç ve çevresinde çocuklarla bir papaz karşıladı, Kont'un ihsanlarıyla bu çocuklara okuma yazma ve din kurallarını öğretiyordu. Piyer bütün malikânelerinde aynı plana göre kurulmakta, kurulmuş ve yakında açılacak olan hastane, okul, misafirhanelerin taş yapılarını gözleriyle gördü. Her yerde müdürlerin angarya işlerine dair verdikleri hesaplarda bunların eskisine göre azaldıklarını gördü ve mavi kaftanlar giymiş köylü delegelerinin bu konulardaki teşekkürlerini dinledi.

Piyer yalnız şunu bilmiyordu ki, kendisine tuz ekmek getirilen, Petrus'la Paulus'a kürsü yapılan köy bir ticaret köyüdür, Aziz Petrus günü burada panayır kurulur ve kürsü, kendisini karşılayan, zengin mujikler tarafından çoktan yaptırılmaya başlamıştır, bu köydeki mujiklerin onda dokuzu ise tam bir iflas içindedirler. Piyer bilmiyordu ki, emzikte çocukları olan çocuklu kadınları, verdiği emir üzerine, angaryaya göndermemeye başladıklarından beri, bizzat bu kadınlar evlerinde daha ağır bir işin altına girmişlerdir. Piyer bilmiyordu iki, kendisini haçla karşılayan papaz mujiklerden aldığı "hak"la onları soyup soğana çevirmektedir ve çevresine topladığı öğrenciler ona gözyaşlarıyla gönderilmiştir, analara babaları tarafından bir yığın para verilerek geri alınmaktadır. Piyer bilmiyordu ki, hep bir plana göre kurulan taştan yapılar kendi işçilerine yaptırılmakta ve köylülerin angaryaya koşulması çoğaltılmakta, yalnız kâğıt üzerinde azaltılmaktadır. Piyer bilmiyordu ki, isteğine uygun olarak yükümlülüğün üçte bir indirildiğini çiftlik müdürü defter üzerinde kendisine göstermişse de köylülerin angaryası orada yarım misli çoğaltılmıştır. Bundan dolayı da Piyer malikânelerine yaptığı yolculuktan pek memnun kalmış, Petersburg'dan çakarken taşıdığı insansever ruh haline dönmüş, öğretmen kardeşine (üstadı azam'a bu adı takmıştı) heyecanlı mektuplar yazmıştı.

Piyer içinden, "bu kadar çok hayır işlemek ne de kolaymış, bunun için ne kadar da az gayret gerekliymiş," diyordu, "ve biz bununla ne kadar da az uğraşıyoruz!"

Kendisine karşı gösterilen minnettarlıktan dolayı mutluydu ama bunu kabul ederken utanıyordu. Bu minnettarlık ona bu basit, iyi insanlara karşı daha ne kadar çok iyilik edebilecek bir durumda olduğunu hatırlatıyordu.

Çok aptal ama kurnaz bir adam olan başmüdür, akıllı ama saf Kont'u iyice anlayarak, onunla oyuncak gibi oynayarak ve karşılama törenlerinin Piyer'e yaptığa etkiyi görerek, bugünkü halleriyle de gayet mutlu olan toprağa bağlı köylülerin azat edilmelerinin olanaksızlığını, özellikle gereksizliğini gösteren delillerle, kendinden emin, Piyer'e gitti.

Onlardan daha mutlu insanın az bulunacağı, hele azatlık durumunda başlarına kim bilir neler geleceği konusunda Piyer içten içe müdüre katılıyordu ama isteksizce de olsa, doğru saydığı şeyde ayak diriyordu.

Müdür yalnız ormanların, malikânelerin satılmasını, vesayet meclisinden kurtarma işleri için gereken bütün tedbirlerin alınıp alınmadığını Kont'un hiçbir zaman kontrol edecek durumda bulunamayacağını değil, yapılan yapıların boş kaldığını, köylülerin para ve

iş olarak başkalarına verdikleri şeyi, yani verebilecekleri her şeyi vermeye devam ettiklerini büyük olasılıkla hiçbir zaman sorup öğrenmeyeceğini de iyice kavrayarak onun arzusunu yenine getirmek için var gücüyle çalışacağını vaat etti.

500 Dört tekerli, üstü açık bir araba. (Ç.N.)

XI

Güneye yaptığı yolculuktan büyük bir iç rahatlığıyla dönen Piyer iki yıldır görmediği dostu Bolkonski'ye uğramak için çoktan beri beslediği arzuyu yerine getirdi.

Boguçarovo, tarlalarla, kesilmiş ve kesilmemiş çam ve yayın ağacı ormanlarıyla örtülü, hiç de güzel olmayan bir düzlükteydi. Köşk, büyük yol boyunca dümdüz yayılan köyün sonunda, yeni kazılmış ve kıyılarında henüz ot bitmemiş ağız ağıza dolu bir havuzun arkasında, arasında birkaç büyük köknar ağacı yükselen genç bir fidanlığın ortasındaydı.

Köşk bir samanlıktan, avluya bakan yapılardan, ahırlardan, hamamdan, bir pavyondan, yarım daire şeklinde alınlıklı ve henüz bitirilmemiş büyük kâgir bir evden ibaretti. Evin etrafına yeni bir bahçe yapılmıştı. Çitler ve cümle kapısı sağlam ve yeniydiler; bir çardağın altında iki yangın tulumbası, yeşile boyanmış bir fıçı duruyordu; yollar düz, köprüler dayanıklı ve korkulukluydu. Her şeyin üstünde düzenin ve işbirliğinin damgası vardı. Rastladığı hizmetçiler, Prens'in nerede oturduğunu sorunca, havuzun tam kıyısındaki ufakça yeni pavyonu gösterdiler. Prens Andrey'in yaşlı hocası Anton, Piyer'i küçük arabadan indirdi, Prens'in evde olduğunu söyledi, onu küçük, temiz bir bekleme odasına götürdü.

Dostunu son defa gördüğü Petresburg'daki lüks semtten sonra bu küçük ama temiz evceğizin alçakgönüllü hali Piyer'i hayrete düşürdü. Henüz çam kokan, alçısı sıvanmamış küçük salona acele acele girdi, ileri doğru yürümek istedi ama Anton önünde seğirterek önüne geçti, kapıyı vurdu.

"Ne oluyor?" diye sert, tatsız bir ses duyuldu.

"Misafir geldi," diye yanıt verdi Anton.

"Beklemesini rica et." Sonra itilen bir sandalyenin sesi duyuldu.

Piyer hızlı adımlarla kapıya yaklaştı, dışarı çıkan Andrey'le, yaşlanmış Prens Andrey'le burun buruna geldi.

Piyer onu kucakladı, gözlüğünü çıkarıp yanaklarından öptü, yakından ona baktı.

Prens Andrey, "Hiç beklemiyordum seni, çok memnun oldum," dedi.

Piyer hiçbir şey söylemiyor, gözlerini dostundan ayırmadan şaşkın şaşkın bakıyordu. Prens Andrey'deki değişiklikten hayrete düşmüştü. Prens Andrey'in sözleri okşayıcıydı, yüzü, dudakları gülüyordu ama bakışları

sönük ve ölüydüler; onca çabasına karşın Prens Andrey gözlerine mutlu, neşeli bir ışık veremiyordu. Dostunun zayıflamış, sararmış, yaşlanmış olması değil, kapanıp uzun uzun bir şeyler düşündüğünü gösteren bu bakışı, bu alın çizgileri Piyer'i, onlara alışıncaya kadar, hayrete düşürmüş, yadırgatmıştı.

Uzun süren ayrılıklardan sonraki buluşmalarda her vakit olduğu gibi konuşma bir hayli zaman yerini bulamadı, üzerlerinde uzun uzadıya durulup konuşulması gerektiğini kendilerinin de bildikleri pek çok şeyle ilgili birbirlerine sorular sorup kısa yanıtlar verdiler. Geçmişteki hayatlarına, gelecekteki planlarına, Piyer'in yaptığı yolculuğa, işlere, savaşa vs.'ye dair önceleri parça parça sözü geçmiş olan konuların üzerinde sonunda konuşma biraz yerini bulur gibi oldu. Prens Andrey'in bakışlarında Piyer'in fark ettiği dalgınca dikkat ve bitkinlik, şimdi Piyer'i dinlerken beliren gülümsemesinde, özellikle Piyer geçmişten ya da gelecekten heyecanlı bir sevinçle söz ederken, daha güçlü bir biçimde ortaya çıkıyordu. Sanki Prens Andrey onun anlattıklarıyla ilgilenmek istediği halde bunu başaramıyordu. Piyer, Prens Andrey'in karşısında heyecanlanmanın, hayaller kurmanın, mutluluk ve iyiliğe dair ümitler açığa vurmanın yakışık almadığını hissetmeye başladı. Özellikle son yolculuğuyla yenilenen, canlanan yeni mason düşüncelerini açıklamaya girişmekten çekiniyordu. Kendini tutuyordu, bön bir insan durumuna düşmekten korkuyordu; bununla birlikte şimdi, kendisinin Petersburg'da olduğundan büsbütün başka, daha iyi bir Piyer olduğunu dostuna bir an önce göstermek için de dayanılmaz bir istek duruyordu.

"Bu son günlerde başımdan neler geçtiğini sana anlatamam. Ben bile artık kendimi tanıyamıyorum."

Prens Andrey, "Evet, o zamandan beri çok, çok değiştik," dedi.

"Peki, sen?" diye sordu Piyer, "Senin ne planların var?"

Prens Andrey alaycı bir edayla, "Planlar mı?" diye yineledi, "benim planlarım mı?" diye bu sözün anlamından kendisi de hayrete düşmüş gibi tekrar etti. "İşte görüyorsun, bina yapıyorum, önümüzdeki yıl büsbütün buraya yerleşmek istiyorum."

Piyer susuyordu, gözlerini Andrey'in yaşlanmış yüzüne dikmişti, "Hayır, benim sormak istediğim..." dedi, ama Andrey onun sözünü kesti:

"Benden söz etmeye değmez... Sen anlat bakalım, yolculuğunu, orada, çiftliklerinde neler yaptığını anlat."

Piyer yaptığı yeniliklerde kendine düşen payı mümkün olduğu kadar gizlemeye çalışarak malikânelerinde neler yaptığını anlatmaya başladı.

Prens Andrey Piyer'in anlattıklarını, onun bütün yaptıkları çoktan bilinen bir hikâyeymiş gibi birkaç defa önceden tamamladı ve yalnız ilgisizlikle değil, hatta kendisine anlattığı şeylerden utanıyormuş gibi dinledi.

Piyer, dostunun karşısında kendini rahat hissetmemeye, hatta bir ağırlık duymaya başladı. Sustu. Misafirinin yanında kendisi de besbelli rahat olmayan ve sıkılan Prens Andrey, "Bak, dostum," dedi, "ben burada açık ordugâhtayım, buraya sadece şöyle bir bakmaya geldim. Bugün tekrar kız kardeşimin yanına dönüyorum. Seni onunla tanıştırırım. Ha, zannedersem tanışmıştın." Belliydi ki bunları, aralarında şimdi ortak hiçbir şey kalmadığını hissettiği misafirimi oyalamak için söylüyordu. "Yemekten sonra gideriz. Şimdi benim köşkü bir dolaşmak ister misin?"

Dışarı çıktılar, aralarında bir yakınlık olmayan insanlar gibi politika haberlerinden, ortak tanıdıklardan söz ederek yemeğe kadar dolaştılar. Prens Andrey, yalnız yaptırdığı yeni köşkten ve yapılardan biraz heyecan ve ilgiyle söz etti. Ama iskelelerin üzerinde Piyer'e evin gelecekteki düzeni hakkında bilgi verirken Prens Andrey konuşmanın orta yerinde birdenbire durdu, "Yine de burada dikkate değer hiçbir şey yok, yemeğe gidelim, sonra yola çıkarız."

Yemekte, Piyer'in evlenmesinden söz açıldı. Prens Andrey, "Bunu duyduğum zaman pek şaşırmıştım," dedi.

Piyer bu konunun her açılışında olduğu gibi yine kızardı, acele acele, "Bütün bu işlerin başıma nasıl geldiğini sana bir gün anlatırım. Ama biliyor musun, artık bitti, hem de sonsuza kadar," dedi.

Prens Andrey, "Sonsuza kadar mı?" dedi, "Sonsuza kadar bitebilecek hiçbir şey yoktur."

"Ama bu işin nasıl bittiğini biliyor musun? Düelloyu duydun mu?"

"Evet, başına bu iş de gelmiş."

Piyer, "Adamı öldürmediğim için Tanrı'ya şükrediyorum," dedi.

Prens Andrey, "Neden?" diye sordu, "Bir köpeği öldürmek iyidir."

"Hayır, insan öldürmek iyi değil, doğru değildir."

"Niçin doğru olmasın?" diye sordu Prens Andrey, "Neyin doğru, neyin yanlış olduğunu takdir etmek insanların işi değil. İnsanlar daima yanıldılar ve yanılacaklar, hem her şeyden çok da, doğru olduğunu ve doğru olduğunu sandıkları şeyde."

Buraya gelişinden beri Piyer, Prens Andrey'in ilk kez heyecanlandığını, kendisini şimdiki haline düşüren nelerse hepsini anlatmak hissederek, "Doğru olmayan şey, başka bir insana kötülüğü dokunan şeydir," dedi.

Prens Andrey, "Başka bir insan için kötü olan şeyin ne olduğunu sana kim söyledi?" diye sordu.

Piyer, "Kötülük mü? Kötülük mü?" dedi, "Kendimiz için kötülüğün ne olduğunu hepimiz biliriz."

Prens Andrey gitgide heyecanlandı, Piyer'e yeni görüşünü açıklamak istiyordu:

"Evet, biliriz ama bana kötülüğü dokunan bir şeyin başkasına kötülüğü dokunmayabilir," dedi, sonra Fransızca olarak ekledi: "*Je ne connais dans la vie que deux malheurs réels: c'est le remord et la maladie. Il n'est de bien que l'absence de ces maux.*[501] Yalnız bu iki kötülükten kaçınarak kendim için yaşamak: İşte benim bugünkü anlayışım bu."

"Ya soydaşlarına karşı sevgi ya özveri?" diye atıldı Piyer, "Hayır, seninle aynı fikirde değilim! Sadece, kötülük yapmayacak, pişman olamayacak bir şekilde yaşamak öyle mi? Bu yetmez. Ben böyle yaşamıştım, kendim için yaşamıştım ve hayatımı mahvettim. Ancak şimdi, başkaları için yaşamaya başlayınca, hiç olmazsa yaşamaya gayret edince," diyerek alçakgönüllülükle ekledi Piyer, "yaşamanın güzelliğini anladım. Hayır, düşünceni paylaşmıyorum, zaten sen de düşündüğünü söylemiyorsun."

Prens Andrey hiçbir şey söylemeden Piyer'in yüzüne baktı, alayla gülümsedi:

"Kız kardeşimi, Prenses Mariya'yı göreceksin. Onunla anlaşacaksınız," dedi, "belki sen kendine göre haklısın," diye bir süre sustuktan sonra devam etti: "Ama herkes anladığı gibi yaşar: Sen kendin için yaşamışsın ve dediğine bakılırsa, az kalsın bu yüzden hayatını mahvediyormuşsun; mutluluğu da ancak başkaları için yaşamaya başlayınca bulmuşsun. Benimse başımdan bunun büsbütün tersi geçti. Ben ün için yaşadım. İyi ama, ün ne demektir? O da başkalarına karşı sevgi beslemek, onlar için bir şeyler yapmak, onlar tarafından övülmek isteğidir. Ben başkaları için böyle yaşadım ve hayatımı, hemen hemen değil, büsbütün mahvettim, yalnız kendim için yaşamaya başladığım o zamandan beri de rahat ettim."

"Ama insan yalnız kendisi için nasıl yaşar?" diye sordu Piyer, "Ya oğlun, kız kardeşin, baban?"

Prens Andrey, "İyi ama ha ben, ha onlar, onlar başkası değil ki," dedi, "başkasına, yakınımıza, Prenses Mariya'yla sizin dediğiniz gibi *le prochain*'e[502] gelince; ihanetin ve kötülüğün asıl kaynağı işte odur. *Le prochain,* bu, senin iyilik etmek istediğin Kiev'deki mujiklerindir."

Piyer'i alaylı, tahrik edici bir bakışla süzdü. Ona meydan okuduğu belliydi.

Piyer gitgide heyecanlanarak, "Şaka ediyorsun," dedi, "benim iyiliği istememde (bu isteği çok az ve fena gerçekleştirdim), bunu istemiş ve bir şeyler de yapmış olmamda nasıl bir kötülük, bir ihanet olabilir? Bahtsız kimselerin, mujiklerimizin Tanrı'ya ve gerçeğe dair bizim gibi ayinlerden ve anlamsız dualardan başka hiçbir fikri olmadan büyüyen ve ölen insanların, öbür dünyanın teselli edici inancından, cezadan ve ödülden dersler çıkarmalarında ne gibi kötülük olabilir? Kendilerine maddi yardımda bulunmak bu kadar kolay olduğu halde insanlar hastalıktan, yardımsızlıktan ölürken onlara ilaç vermemde, hastane, yaşlılar için barınak yaptırmamda nasıl bir ihanet ve kötülük olabilir? Gece gündüz dinlenmek nedir bilmeyen mujiğe ve çocuklu karısına dinlenme olanağı sağlamam elle tutulur, kuşku götürmez bir iyilik değil midir?" diye ekledi acele acele. "Benim de yaptığım bu, tam olmasa, az da olsa yine bu uğurda bir şeyler yaptım, yaptığım şeyin iyiliği hakkında beslediğim inançtan beni vazgeçiremeyeceğin gibi başka türlü düşündüğüne de beni inandıramazsın. Önemli olan şu ki, bu iyiliği yapmanın hazzı hayatın biricik, gerçek mutluluğudur, ben bunu biliyorum, hem de iyice biliyorum."

Prens Andrey, "Evet, bu açıdan bakılırsa iş değişir," dedi, "ben ev yaptırıyorum, bahçe yaptırıyorum, sense hastaneler yaptırıyorsun. O da, bu da vakit geçirmeye yarayabilir. Ama neyin iyi, neyin doğru olduğuna biz değil, bırak da her şeyi bilen karar versin. Ama sen tartışmak istiyorsun, hadi öyle olsun, edelim."

Masadan kalıktılar, balkon yerini tutan sahanlıkta oturdular.

Prens Andrey, "Hadi tartışalım," dedi, "sen okullardan," diye parmaklarını büküp sayarak devam etti, "eğitimden, vesaireden söz ediyorsun, yani sen şunu," (yanlarından şapkasını çıkararak geçen bir köylüyü gösterdi) "içinde bulunduğu hayvanlık durumundan kurtarmak istiyorsun," dedi, "onda ruhsal ihtiyaçlar yaratmak istiyorsun, oysa bana öyle geliyor ki olabilecek tek mutluluk, hayvani mutluluktur; sense onu bundan mahrum etmek istiyorsun. Ben ona gıpta ediyorum, oysa sen onu, hem de benim olanaklarımı vermeden, ben yapmak istiyorsun. Söylediğin

bir şey de şu: onun işini hafifletmek. Bana kalırsa senin ve benim içini kafa emeği neyse onun için de fizik emeği öyle bir ihtiyaç, bir varlık şartıdır. Sen düşünmemezlik edemezsin. Ben saat üçte yatıyorum, aklıma bir sürü düşünce geliyor ve düşündüğüm için, düşünmemezlik edemediğim için sabaha kadar uyuyamıyorum: Tıpkı onun tarlayı sürmemezlik, biçmemezlik edemediği gibi; aksi halde o ya meyhaneye gidecek ya hastalanacaktır. Ben onun harcadığı fiziksel emeğe dayanamaz da nasıl bir haftada ölürsem, o da benim fizik aylaklığıma dayanamaz, şişkolaşır, ölür. Üçüncü olarak; daha ne demiştin?" diye üçüncü parmağını büktü Prens Andrey, "Ha, evet, hastaneler, ilaç. Kan tuttu, ölecek, sen ondan kan aldın, iyileştirdin. Sakat kalıp on yıl herkesin sırtından geçinecek. Ölmek onun için daha sade ve rahat bir iş olurdu. Yenileri doğar, onlar zaten yığınla. Eğer soruna benim baktığım gibi, sırf işçilerinden birinin kayboluşu bakımından bakıp üzülseydin yine neyse ne ama sen onu sevdiğin için tedavi etmek istiyorsun. Hem sonra bu ne hayal bolluğu; tıbbın hiçbir zaman, hiçbir kimseyi iyileştirdiği görülmüş müdür! Ama öldürmesine öldürür!"

Prens Andrey düşüncelerini o kadar açık ve berrak söylüyordu ki, üzerlerinde çok düşünmüş olduğu belliydi; hem de uzun zaman konuşmamış bir insan gibi istekle ve çabuk çabuk konuşuyordu. Düşüncelerinin kötümserliği arttıkça bakışları da canlanıyordu.

Piyer, "Ah, ne korkunç, ne korkunç!" dedi, "Böyle düşüncelerle nasıl yaşanır anlamıyorum. Ben de aynı halleri geçirdim, hem de çok olmadı, Moskova'da ve sonra yol boyunca ama o zaman öyle bir noktaya varıyorum ki artık yaşamıyorum, her şey bana iğrenç geliyor... özellikle de kendim. Artık yemek yemez, yıkanmaz oluyorum... E, ya siz?.."

Prens Andrey, "Ne diye yıkanmamalı, bu pisliktir," dedi, "tersine, hayatı mümkün olduğu kadar hoşa gidici kılmaya gayret etmeli. Yaşıyorum, bunda da suç benim değil, öyleyse, olabildiğince iyi, kimseyi rahatsız etmeden, ölene dek yaşamaya devam etmek gerek."

"Ama seni böyle düşüncelerle yaşamaya zorlayan ne? Hiçbir şey yapmadan, kıpırdamadan oturmak..."

"Zaten hayat bu haliyle de insanı rahat bırakmıyor. Hiçbir şey yapmamaktan memnun olurdum ama işte, bir yandan, yerli aristokrasi beni sözcülükle onurlandırdı, güçlükle kurtuldum. Gereken şeylerin, bu iş için gereken bildiğiniz saf ve kaygılı bayağılığın bende bulunmadığını anlayamıyorlardı. Sonra, içinde başımı dinleyebilecek bir köşem olsun diye yaptırdığım bu ev. Şimdi bir de milisler..."

“Niçin orduya hizmet etmiyorsun?”

Prens Andrey düşünceli düşünceli, “Austerlitz’den sonra ha!” dedi, “Hayır, sağ ol, orduda görev almayacağım diye kendime söz vermiştim. Hem hizmet etmeyeceğim de, hatta Bonaparte, Smolensk’e gelse, Lısiye Gori’yi tehdit etse bile Rus Ordusu’nda hizmete kalkışmam. Evet, sana söylemiş olduğum gibi,” diye devam etti Prens Andrey, sakinleşmişti, “şimdi milis toplanıyor, babam üçüncü mıntıkanın başkomutanı ve benim için de ordudan kurtulmanın biricik yolu, onun koruması altında bulunmak.”

“Demek oluyor ki bir görevin var.”

“Evet.” Bir süre sustu.

“Peki, neden?”

“Neden mi? Şunun için: Babam, döneminin en mükemmel adamlarından biridir. Fakat yaşlanmaya başladı, sert biri olduğu söylenemezse de, çok aktif bir karakteri var, sınırsız güç ve yetkiye alışkanlığı müthiştir, şimdi de bu yetki ona hükümdar tarafından milis başkomutanı sıfatıyla verildi. Eğer iki hafta önce iki saat geç kalsaydım, Yuhnov’daki yazıcıyı asacakmış,” diye gülümsedi Prens Andrey, “işte bu yüzden, benden başka kimse babamı kontrol edemeyeceğinden görev aldım, böylelikle de onu, sonradan azap duyacağı bir hareketten alıkoymuş oluyorum.”

“İşte görüyorsun ya!”

“Evet, *mais ce n’est pas comme vous l’entendez,*[503]” dedi Prens Andrey, “ben milislerin çizmelerini çalan bu mendebur yazıcıya ne iyilik etmek istedim ne de isterim, hatta onu asılmış görmekten de çok memnun olurdum ama babama acıyorum, yani, yine kendime...”

Gitgide canlanıyordu Prens Andrey. İçinde hiçbir biçimde soydaşına iyilik etme isteği bulunmadığını Piyer’e göstermeye çalışırken parlıyordu.

“Peki, işte sen köylüleri azat etmek istiyorsun,” diye devam etti, “bu çok iyi bir şey ama yalnızca senin için değil (sanıyorum kimseyi kırbaçlamamış, Sibirya’ya sürmemişsindir) köylülerin için de iyi bir şey yok bunda. Bana öyle geliyor ki onları döverlerse, kırbaçlarlarsa, Sibirya’ya sürerlerse bu yüzden durumları kesinlikle daha kötü olmaz. Sibirya’da da aynı hayvani yaşamı sürmeye devam eder, vücudundaki kırbaç yerleriyse kapanır ve o yine eskisi gibi mutlu olur. Bu azatlık, manen çürüyen, pişmanlıklarla dolu ve duyduğu bu pişmanlıkları susturmaya çalışan; doğru-yanlış cezalandırma olanağına sahip olduğu için de kabalaşan insanlar için

gereklidir: İşte benim acıdıklarım ve uğurlarına köylüyü azat etmek isteyeceğim insanlar bunlardır. Sen belki görmedin ama ben bu sınırsız iktidar geleneğiyle terbiye edilmiş nice iyi insanın yıllar geçtikçe daha sinirli olduklarını, sertleştiklerini, kabalaştıklarını, bunu bildikleri halde kendilerini tutmadıklarını ve gitgide daha mutsuz, daha mutsuz olduklarını gördüm.” Prens Andrey bunları öyle bir heyecanla söylüyordu ki, Piyer elinde olmayarak bu düşünceleri Prens Andrey’e babasının verdiğini düşündü. Yanıt vermedi.

“Ben insanların kişiliğine, vicdanlarına, saflıklarına merhamet duyarım, yoksa ne kadar döversen döv, ne kadar tıraş edersen et yine hep öyle aynı kalan sırtlarına ve alınlarına değil.”

“Hayır hayır, bin kez hayır, seninle hiçbir zaman aynı fikirde olamam,” dedi Piyer.

501 Ben hayatta yalnız iki gerçek felaket tanıyorum: vicdan azabı ve hastalık. Mutluluk, bu iki kötülüğün uzak olmasındadır.

502 Sıradaki.

503 Ama anladığın gibi değil.

XII

Akşamüstü Prens Andrey'le Piyer arabaya bindiler ve Lısiye Gori'ye doğru yola çıktılar. Prens Andrey Piyer'e bakarak keyifli olduğunu gösteren sözlerle sessizliği arada bir bozuyordu.

Tarlaları göstererek tarımdaki yeniliklerden söz ediyordu ona.

Piyer, tek hecelerle yanıt vererek susuyor, kendi düşüncelerine gömülmüş görünüyordu.

Piyer, Prens Andrey'in mutlu olmadığını, ihanete düştüğünü, gerçek nuru bilmediğini ve kendisinin ona yardım etmesi, onu aydınlatması, yükseltmesi gerektiğini düşünüyordu. Ama daha ne söyleyeceğini tasarlarken Prens Andrey'in bir sözle, bir delille kendisinin inandığı şeyleri yıkacağını hissediyor, söze başlamaktan korkuyor, kutsal inancını alaya aldırmaktan çekiniyordu.

Piyer, başını eğerek saldıran bir boğa gibi ansızın söze başladı:

"Hayır, niçin böyle düşünüyorsun, niçin böyle düşünüyorsun? Böyle düşünmemelisin."

Prens Andrey, "Neyi düşünüyormuşum?" diye sordu hayretle.

"Hayatı ve insanın bu hayattaki görevini. Böyle şey olmaz. Ben de böyle düşünmüştüm, beni ne kurtardı biliyor musun? Masonluk. Yo, gülümseme. Bu, vaktiyle benim de düşünmüş olduğum gibi dinî, ayinli bir mezhep değildir, masonluk, insanlığın iyi, evrensel taraflarının biricik ifadesidir." Ve Prens Andrey'e masonluğu kendi anlayışına göre açıklamaya başladı.

Masonluğun devlet ve din zincirlerinden kurtulmuş bir Hıristiyan doktrini, eşitliği, kardeşliği, sevgiyi öğreten bir doktrin olduğunu söyledi.

"Hayatın özüne yalnız bizim kutsal kardeşliğimiz varmıştır, gerisi rüyadan ibaret," dedi, "bil ki, dostum, bu birliğin dışında her şey yalandır, sahtedir; akıllı, iyi bir insan için hayatını, senin yaptığın gibi, sadece başkasını rahatsız etmemeye çalışarak yaşayıp tüketmekten gayrı yapacak bir iş kalmaz, bunda ben de seninle aynı fikirdeyim. Ama bizim temel inançlarımızı benimse, kardeşliğimize git, kendini bize bırak, sana rehberlik edilmesine izin ver; kendini, benim hissettiğim gibi, ilk halkası göklerde saklı o muazzam, göze görünmez zincirin bir parçası hissedeceksin."

Prens Andrey susup önüne bakarak Piyer'in söylediklerini dinliyordu. Tekerleklerin gürültüsünden işitemediği sözleri birkaç kez yineletti Piyer'e. Prens Andrey'in gözlerinde tutuşan bir çeşit pırıltıdan ve sessizliğinden ötürü Piyer söylediği sözlerin boşa gitmediğini, Prens Andrey'in onun sözünü kesmeyeceğini ve söyledikleriyle alay etmeyeceğini anlıyordu.

Taşmış bir ırmağa vardılar, bunu salla geçeceklerdi. Arabayla atlar durdurulurken onlar sala bindiler.

Korkuluğa abanan Prens Andrey susmuş, batan güneşle parıldayan su yığınını seyrediyordu.

"Peki, bu konu hakkında ne düşünüyorsun?" diye sordu Piyer, "Neden susuyorsun?"

Prens Andrey, "Ne mi düşünüyorum? Seni dinliyorum. Bütün bunlar böyle," dedi, "Ama sen bana, bizim kardeşliğimize gir, biz sana hayatın anlamını, insanın görevini ve evreni yöneten kanunları gösteririz, diyorsun. İyi ama, biz, insanlar, kimiz? Siz her şeyi nereden biliyorsunuz? Sizin gördüklerinizi ben bir başıma neden göremiyorum? Siz yeryüzünde iyiliğin ve gerçeğin varlığını görüyorsunuz, oysa ben bunu görmüyorum."

Piyer onun sözünü kesti:

"Öbür dünyaya inanıyor musun?"

"Öbür dünyaya mı?" diye yineledi Prens Andrey. Ama Piyer onun yanıt vermesine vakit bırakmadı, zaten Prens Andrey'in eskiden ateistçe düşünceler beslediğini bildiği için bu yinelemeyi olumsuz yanıt anlamında değerlendirdi.

"Siz, yeryüzünde iyilik ve gerçeğin varlığını göremediğinizi söylüyorsunuz. Ben de onu görmemiştim zaten, hayatımıza her şeyin sonu gibi bakılacak olursa onu görmek de mümkün değildir. 'Toprakta', özellikle bu toprakta, (Piyer kırları işaret etti) hakikat yoktur, her şey kötülük ve yalandır ama evrende, bütün evrende gerçeğin hükümranlığı vardır ve biz şimdilik toprağın çocukları da olsak kâinatın ölümsüz çocuklarıyız. Ben, bu muazzam ve uyumlu bütünün bir parçası olduğumu ruhumda hissetmiyor muyum? Ben, Tanrılığın (ya da ölümsüz gücün, ne dersen de) görünür kılındığı bu olağanüstü varlıklar dünyasının içinde bir halka, aşağıdaki varlıklardan yukarıdakilerine doğru bir basamak olduğumu hissetmiyor muyum? Mademki ben bitkiden insana doğru uzanan bu merdiveni görüyorum, apaçık görüyorum, öyleyse bu merdivenin benimle bittiğini ve daha ilerlere doğru uzanıp gitmediğini ne düşüneyim? Ben, dünyada hiçbir şeyin kaybolmadığı gibi kendimin de kaybolmayacağını hissetmekle

kalmıyorum, her zaman var olacağımı, her zaman var olduğumu da duyuyorum. Benden başka, benim üstümde ruhların yaşadığını ve o âlemde hakikatin var olduğunu hissediyorum."

"Evet, bu Herder'in doktrini," dedi Prens Andrey, "ama dostum, bu beni ikna etmez; hayat ve ölüm: İşte beni ikna eden budur. İnsanı ikna eden şey şudur: Kendisine karşı kusurlu olduğun ve karşısında kendini haklı çıkarmayı ümit ettiğin, senin için aziz, sana bağlı bir varlık görürsün (sesi titriyordu, başını çevirdi), sonra birden bu varlık acı çekmeye başlar, ağrılar duyar, yok olur... Neden? Bunun bir yanıtının olmaması mümkün değil! Ben bunun bir yanıtının bulunduğuna inanıyorum... İşte beni ikna etmekte olan, ikna eden şey budur."

Piyer, "Evet öyle, evet," dedi, "ben de aynı şeyi söylemiyor muyum?"

"Hayır. Ben diyorum ki, öbür dünyanın varlığına beni ikna eden şey deliller değil şudur: Hayatta bir insanla el ele yürüyüp giderken birden o insan orada, 'hiçlikte' kaybolur ve sen bu uçurumun karşısında dikilip bakakalırsın. Ben de böyle bakakalmıştım..."

"Peki öyleyse! 'Orasının ve birisinin' var olduğunu biliyorsun ya. Orası: öbür dünya, birisi: Tanrı."

Prens Andrey yanıt vermedi. Araba ve atlar çoktan öbür yakaya geçirilmiş, koşulmuşlardı; güneş yarıya kadar batmış, akşam ayazı bataklığın ağzını yıldız yıldız parlatıyordu ve Piyer'le Andrey, uşakları, arabacıları, salcıları şaşırtmış, hâlâ salın üstünde durup konuşmaktaydılar.

Piyer, "Mademki Tanrı vardır, öbür dünya vardır, öyleyse doğruluk da, erdem de vardır ve insanın en büyük mutluluğu bunları elde etmek için uğraşmasındadır. Yaşamak, sevmek gerek," dedi, "yalnız şimdi bu toprak parçasında yaşadığımıza değil, orada (gökyüzünü işaret etti) sonsuzca yaşadığımıza, yaşayacağımıza da inanmak gerek."

Prens Andrey salın korkuluğuna abanmış duruyor, Piyer'i dinleyerek gözlerini mavileşen taşmış suların üzerinde güneşin kırmızı pırıltılarına dikmiş bakıyordu. Piyer susuyordu. Sessizlik hüküm sürüyordu. Sal çoktan durmuştu, yalnız akıntının dalgaları hafif şıpırtılarla salın dibine çarpıyorlardı. Prens Andrey'e öyle geliyordu ki dalgaların bu şıpırtıları da Piyer'in sözlere için "Doğru, inan bunlara," diyorlardı.

Prens Andrey içini çekti, Piyer'in kızaran, heyecanlı ama dostunun üstünlüğü karşısında yine de ürkek yüzüne, ışıklı, yumuşak, çocukça bir bakışla baktı.

“Evet, keşke bu böyle olsaydı!” dedi, “Hadi gidip arabaya binelim.” Saldan çıkarken Piyer’in gösterdiği gökyüzüne bir göz attı, Austerlitz savaş meydanında gördüğü o yüksek, sonsuz gökyüzünü Austerlitz’den beri ilk kez yeniden gördü ve çoktandır uyuyan bir şey, içindeki en iyi şey, birden sevinçli, dinç bir halde ruhunda uyandı. Prens Andrey hayatın bildik şartlarına döner dönmez unutmuştu bunu; ama içinde taşıdığını biliyordu. Piyer’le buluşma, Prens Andrey için, görünürde yine eskisi gibi kalmış olsa da, iç dünyası bakımından yeni bir hayata başlangıç oldu.

XIII

Prens Andrey'le Piyer Lısiye Gori'deki evin giriş kapısına vardıkları zaman ortalık kararmaya başlamıştı. Yaklaşırlarken Prens Andrey gülümseyerek Piyer'in dikkatini arka sahanlıktaki hareketliliğe çekti. Sırtında bir dilenci torbası, beli bükülmüş bir kocakarı ve siyahlar giyinmiş, uzun saçlı, kısaca boylu bir erkek, yaklaşan arabayı görünce gerisin geri büyük kapıya doğru kaçmaya koyulmuşlardı. İki kadın da peşlerinde seyrediyordu, arabaya bakarak arka sahanlıkta dördü birden korkuyla kaçıp kayboldular.

Prens Andrey, "Bunlar, Maşa'nın Tanrı adamlarıdır," dedi, "bizi babam sandılar. Kız kardeşimin babama boyun eğmediği biricik şey budur; babam bu hacıların kovulmasını emreder, kız kardeşimse onları içeri alır."

Piyer, "Peki, bu Tanrı adamları da ne demek oluyor?" diye sordu.

Prens Andrey yanıt vermeye vakit bulamadı. Hizmetçiler onu karşıladılar; onlara, yaşlı Prens'in nerede olduğunu, yakında gelip gelmeyeceğini sordu.

Yaşlı Prens henüz şehirdeydi, her an gelebilirdi.

Prens Andrey Piyer'i babasının evinde her zaman emrine hazır tutulan dairesine götürdü, kendisi çocuk odasına geçti.

Tekrar Piyer'in yanına dönen Prens Andrey, "Kız kardeşime gidelim," dedi, "daha onu görmedim, saklanıyor, şimdi Tanrı adamlarıyla oturuyordur, sıkılır, utanır bizden, oh olsun ona! Sen de Tanrı adamlarını görürsün, *C'est curieux, ma parole*."[504]

"*Qu'est ce que c'est que*[505] Tanrı adamları?" diye sordu Piyer.

"İşte göreceksin."

Odasına girdikleri zaman Prenses Mariya gerçekten de sıkılıp utandı, pençe pençe kızardı. Tasvirlerin bulunduğu vitrinin önünde mumlar yanıyordu, sakin bir odaydı burası, divanın üstünde, semaverin karşısında, uzun burunlu, uzun saçlı ve papaz cüppesi giymiş genç bir erkek çocukla yan yana oturuyordu Mariya.

Zayıf, kırış kırış bir kocakarı, çocuksu yüzünde tatlı bir ifadeyle yanlarındaki koltuğa yerleşmişti.

Prenses Mariya piliçlerini koruyan kuluçka bir tavuk gibi hacılarının önünde dikilerek tatlı bir sitemle dedi ki:

“*André, pourquoi ne pas m’avoir prévenu?*”[506]

Piyer elini öperken ona, “*Charmée de vous voir. Je suis très contente de vous voir,*”[507] dedi.

Prenses onu daha çocukluğundan tanıyordu ve simdi Andrey’le dostluğu, karısı yüzünden başına gelen felaket, özellikle iyi, saf yüzü ona ısınmasını sağlamıştı. Güzel, ışıklı gözleriyle ona baktı ve sanki, “Sizi çok seviyorum ama, ‘benimkilerle’ alaya kalkışmayın,” diyordu. Hal hatır soruşlardan sonra oturdular.

Prens Andrey gülümseyerek genç hacıyı işaret etti.

“Vay, İvanuşka da burada,” dedi.

Prenses Mariya, “Andrey!” diye yalvardı. Andrey, Piyer’e, “*Il faut que vous sachiez que c’est une femme,*”[508] dedi.

“*André, au nom de dieu,*”[509] diye yineledi Prenses Mariya.

Prens Andrey’in hacılara takılması ve Prenses Mariya’nın onlardan yana çıkması ikisinin arasında belli ki çoktan âdet haline gelmişti.

Prens Andrey, “*Mais ma bonne aime,*”[510] dedi, “*vous devriez au contraire m’être reconnaissante dece que j’explique à Pierre votre intimité avec ce jeune homme.*”[511]

Piyer, kendisinden söz edildiğini anladığı için kurnaz gözleriyle çevresindekilere bakan İvanuşka’nın yüzünü gözlüğünün arkasından merak ve ciddiyetle (ki Prenses Mariya özellikle bundan dolayı ona müteşekkirdi) süzerek, “*Vraiment*?”[512] dedi.

Prenses Mariya “kendininkiler” için boşu boşuna telaşlanıp üzülüyordu. Onlar kesinlikle sıkılganlık göstermiyorlardı. Kocakarı, çay fincanını tabağa baş aşağı kapatıp yanına ısıtılmış şeker parçasını da koyarak gözlerini indirmişti ama içeriye girenlere göz ucuyla bakıyor ve kendisine bir çay daha teklif edilmesini bekleyerek koltuğunda rahatça, hareketsizce oturuyordu. Çayını tabağa döküp içen İvanuşka, kaşlarının altından şeytanca, kadınsı bakışlarla gençlere göz atıyordu.

“Nerede, Kiev’de miydin?” diye sordu Prens Andrey kocakarıya.

Kocakarı gevezelikle, “Oradaydım efendim,” diye yanıt verdi, “hem de İsa’nın doğum yortusunda, azizlerle birlikte gökyüzünün kutsal sırlarına erdim. Şimdi de Kolyazin’den geliyorum efendim, orada da Tanrı’nın büyük bir mucizesi gerçekleşti...”

“İvanuşka da seninle beraber mi?”

İvanuşka sesini kalınlaştırmaya çalışarak, “Ben tek başıma gezerim, efendimiz,” dedi, “Pelageyuşka’yla Yuhnov’da buluştuk.”

Pelageyuşka yoldaşının sözünü kesti, gördüklerini anlatmak istediği belliydi:

“Kolyazin’de büyük bir mucize gerçekleşti, efendimiz.”

Prens Andrey, “Peki, ne oldu? Yine bir kutsal emanet filan mı?” diye sordu.

Prenses Mariya, “Andrey, yeter,” dedi, “Pelageyuşka, anlatma.”

“Neden? Ne oluyorsun anacığım, niye anlatmayacakmışım? Ben onu severim. İyidir, Tanrı’nın sevdiği biridir, velinimettir, hiç aklımdan çıkmaz, bana on ruble vermişti. Kiev’e varır varmaz Kiruşa haber verdi bana; meczuptur kendisi, tam Tanrı adamı, yaz kış yalınayak gezer. Bana dedi ki: Ne diye oraya gitmiyorsun, senin yerin orasıdır, Kolyazin’e git, orada mucizeli bir tasvir, Tanrı’yı doğuran kutsal Meryem Anamız görünür olmuş. Ben bu sözler üzerine azizlerle vedalaştım, yola koyuldum.”

Herkes susuyordu, yalnız hacı kadın derin derin nefes atarak ölçülü bir sesle konuşuyordu.

“Oraya vardım, efendim, herkes bana, büyük bir mucize belirdi, diyor, Tanrı’yı doğuran Meryem Anacığımızın yanaklarından kutsal zeytinyağı damlıyor...”

Prenses Mariya kızararak, “Peki, iyi, iyi, sonra anlatırsın,” dedi.

Piyer, “İzin verirseniz soralım,” dedi, “sen kendin gördün mü?”

“Görmez olur muyum efendim, kendim bu şerefe nail oldum. Yüzünde bir aydınlık var, gökyüzü nuru gibi, sonra Meryem Anacığın yanaklarından damlalar akıyor da akıyor.”

Kadını dikkatle dinleyen Piyer, safça bir edayla, “Canım, bu sahtekârlık,” dedi.

Pelageyuşka, imdat arar gibi Prenses Mariya’ya dönerek, dehşetle, “Ah, efendi, neler söylüyorsun!” dedi.

“Halkı aldatıyorlar,” dedi Piyer.

Hacı kadın haç çıkarıp, *“İsus Hristos!”* dedi, “Aman böyle konuşma efendi, vaktiyle “anaral”in[513] biri de inanmamış: ‘Papazlar aldatıyor,’ demiş, der demez de kör oluvermiş. Sonra rüyasında Peçerski’nin Meryem Anası görünmüş, ona gelip demiş ki: ‘Bana iman et, seni iyileştiririm.’ Bunun üzerine adam başlamış yalvarmaya: ‘İlle de beni ona götürün.’ Bu söylediklerim bütünüyle gerçektir, gözlerimle gördüm, körü doğruca ona getirdiler, yaklaştı, yere kapandı, ‘İyi et beni,’ dedi, ‘Çar’ın bana

bahşettiğini sana vereyim.’ Kendim gördüm, efendinin yıldızı tasvirin içine girmiş. Ne oldu dersin, gözleri açıldı! Böyle konuşmak günahtır. İnsan Tanrı’nın gazabına uğrar,” diye öğretici bir tavırla Piyer’e döndü.

Piyer, “Peki, yıldız tasvirin içine nasıl girmiş?” diye sordu.

Andrey gülümseyerek, “Meryem Ana’yı da mı generalliğe terfi ettirmişler?” dedi.

Pelageyuşka birden sarardı ve ellerini birbirine çarptı.

“Oğlum, oğlum, günaha giriyorsun, oğlun var senin,” derken yüzü ansızın kızardı, “Neler söyledin oğlum, Tanrı seni affetsin.” Haç çıkardı. “Onu affet Tanrım. Anacığım, bu ne demek oluyor böyle?” diye Prenses Mariya’ya döndü. Ayağa kalktı ve neredeyse ağlayacakmış gibi torbasını toplamaya başladı. Böyle şeyler konuşulan bir evden lütuf beklemiş olduğu için hem dehşete düştüğü, hem utandığı ve bu evin lütfundan artık vazgeçmek zorunda kaldığı için de üzüldüğü belliydi.

Prenses Mariya, “Peki, bundan ne zevk duyuyorsunuz?” dedi, “Ne diye buraya geldiniz?”

Piyer, “Yok canım, şaka ediyorum, Pelageyuşka,” dedi, “*Princesse ma parole, je n’ai pas voulu l’offenser,*[514] şöyle, laf olsun diye söyledim. Aklına başka bir şey gelmesin, şaka ettim,” diye kabahatini unutturmak istiyormuş gibi ürkek ürkek gülümsedi. “Söze ben başlamıştım zaten, o da benim gibi sadece şaka etti.”

Pelageyuşka güvensizce durdu ama Piyer’in yüzünde öyle içten bir pişmanlık ifadesi vardı ve Prens Andrey bir Pelageyuşka’ya, bir Piyer’e öyle tatlı tatlı bakıyordu ki, hacı kadın yavaş yavaş sakinleşti.

504 Merak edilecek şey doğrusu.
505 Nedir bu...
506 Andrey, niçin bana önceden haber vermediniz?
507 Sizi gördüğüm için mutluyum. Sizi gördüğüme memnun oldum.
508 Bunun bir kadın olduğunu bilmeniz gerekir.
509 Andrey, Tanrı aşkına.
510 Dostum.
511 Bu delikanlıyla aranızdakileri Piyer’e açıkladığım için memnun olmalısınız.
512 Gerçekten mi?
513 “General” demek istiyor.
514 Gerçekten, Prenses, onu gücendirmek istemedim.

XIV

Hacı kadın sakinleşti ve tekrar konuya dönerek elleri günlük günlük kokacak kadar kutsal bir hayat süren Amfilch Baba'yı, sonra, Kiev'e son hacılığında tanıdığı papazların ona mağaraların anahtarlarını verdiklerini ve yanına peksimet alarak mağaralarda ermişlerle iki gün geçirdiğini uzun uzadıya anlattı:

"Birine dua ediyorum, okuyup üflüyorum, ötekine geçiyorum. Biraz kestiriyorum, tekrar kalkıp yüz sürüyorum; ortalık öyle sessiz ki anacığım, öyle bir huzur ki, insan Tanrı'nın ışığına bile yeniden çıkmak istemiyor."

Piyer onu dikkatle, ciddiyetle dinliyordu. Prens Andrey odadan çıktı. Arkadan Prenses Mariya da Tanrı adamlarını çaylarını bitirsinler diye bırakıp Piyer'i salona götürdü. Ona, "Siz çok iyi insansınız," dedi.

"Onu gücendirmeyi gerçekten de düşünmemiştim, bu duyguları o kadar iyi anlıyor, öyle çok düşünüyorum ki!"

Prenses Mariya sessizce ona baktı, şefkatte gülümsedi.

"Zaten ben sizi çoktan tanır, erkek kardeşim gibi severim," dedi ve bu sevimli sözlerine Piyer'in karşılık vermesine meydan bırakmadan, "Andrey'i nasıl buldunuz?" diye sordu, "Beni çok endişelendiriyor. Sağlığı kışın daha iyi ama geçen bahar yarası açıldı; doktor gidip kendini tedavi ettirmesi gerektiğini söyledi. Ruh hali de beni çok korkutuyor. Biz kadınlar gibi acısını açığa vuracak, ağlayacak karakterde değil. Acısını içinde taşıyor. Şimdi neşeli, canlı ama sizin gelişinizin etkisidir, yoksa bu hali çok az görülür. Avrupa'ya gitmek için onu kandırabilseydiniz! Biraz hareket etmesi gerek, bu tekdüze, sakin hayat onu mahvediyor. Başkaları farkında değil ama ben görüyorum."

Saat onda yaşlı Prens'in yaklaşan arabasının çıngıraklarını işiten uşaklar dışarıya koştu. Prens Andrey de Piyer'le sahanlığa çıktı.

Arabadan inerken Piyer'i gören yaşlı Prens, "Kim bu?" diye sordu. Delikanlının kim olduğunu anlayınca da, "Ha! Çok sevindim. Öp," dedi. Yaşlı Prens'in keyfi yerindeydi, Piyer'e iltifat etti. Akşam yemeğinden önce babasının yazı odasına dönen Prens Andrey yaşlı Prens'i Piyer'le ateşli bir tartışmaya girişmiş buldu. Piyer, öyle bir zaman gelecek ki artık savaş olmayacak, diye düşüncesini kanıtlamaya çalışıyordu. Yaşlı Prens alay ederek, ama öfkelenmeden onunla tartışıyordu.

“Damarlardaki kanı boşaltıp yerine su doldur, işte o zaman savaş olmaz. Bunlar karıların sayıklaması, karı sayıklaması,” dedi ama yine de Piyer’in omzunu şefkatle okşayarak masaya doğru yürüdü. Görünüşe göre konuşmaya katılmak istemeyen Prens Andrey masada, babasının şehirden getirdiği kâğıtları karıştırıyordu. Yaşlı Prens ona yaklaştı, işlerden konuşmaya başladı.

“Devşirici Kont Rostov, toplayacağı adamların yarısını bile devşirip gönderemedi. Şehre gelmiş, beni yemeğe çağırtmaya kalkıştı, ben ona öyle bir ziyafet çektim ki... Hele şunu bir gözden, geçir... E, ahbap,” diye Piyer’in omzuna vurarak oğluyla konuşmaya devam etti, “senin ahbap, aferin, hoşuma gitti. Alevlendiriyor beni. Başkası akıllıca laf eder ama insan dinlemek istemez, oysa bu saçmalıyor ama benim gibi bir ihtiyarı alevlendiriyor. Hadi gidin, gidin,” dedi, “belki ben de gelirim, akşam yemeğinizde bulunurum. Yine tartışırız. Benim sersem kızı, Prenses Mariya’yı seviver,” diye seslendi Piyer’in arkasından.

Piyer, Prens Andrey’le dostluğunun gücü ve cazibesinin değerini ancak şimdi, Lısiye Gori’ye bu gelişinde ölçebilmişti. Bu cazibe ikisinin arasındaki ilişkiden çok, dostunun hısım akrabası ve ev halkıyla Piyer’in arasındaki ilişkilerde kendini gösteriyordu. Piyer kendisini, yaşlı, sert Prens’le tatlı, ürkek Prenses Mariya’yla, onları hemen hemen tanımadığı halde, eskiden beri dostmuş gibi hissetti. Herkes de onu seviyordu. Hacılara karşı gösterdiği tatlı yaklaşımla kazanmış olduğu Prenses Mariya ona en ışıklı bakışlarıyla kalmıyor, dedesinin “bir yıllık Prens Nikolay” diye çağırdığı çocuk da Piyer’e gülümsüyor ve kucağına geliyordu. Yaşlı Prens’le konuşurken İvaniç’le Matmazel Bourienne de ona en gülümseyerek bakıyorlardı.

Yaşlı Prens, Piyer’in hatırı için olacak, akşam yemeğine geldi. Piyer’in Lısiye Gori’de kaldığı iki gün ona hep güler yüz gösterdi, odasına gelmesine bile izin verdi.

Piyer gidip de bütün aile bir araya toplanınca, yeni bir misafirin gitmesinden sonra her zaman olduğu gibi, onun hakkında da konuştular ve çok az görülen şeydi, ondan sevgiyle söz ettiler.

XV

Rostov, Denisov'a ve bütün alaya ne kadar bağlı olduğunu ilk kez bu izin dönüşünde hissetmiş ve anlamıştı.

Alaya yaklaşırken, Povarskaya'daki eve yaklaştığı zaman duyduğu hisse benzer bir his duydu. Alayının, düğmeleri çözük ilk *hussar*'ıyla karşılaştığı, kızıl saçlı Demeniyev'i tanıdığı, al atların açık tavlasını gördüğü, Lavruşka'nın "Kont geldi!" diye efendisine sevinçle haykırdığı, yatakta uyanan Denisov'un saçı başı darmadağın zeminlikten fırlayarak onu kucakladığı ve subayların onu karşıladığı zaman, annesiyle babasının, kız kardeşlerinin onu kucakladıkları andaki hissin aynısını duymuş, boğazını tıkayan sevinç yaşları konuşmasına engel olmuştu. Alayı da bir evdi, ana baba evi gibi kutsal, sevimli bir ev.

Alay komutanına görünen, yine eski süvari bölüğünde görevlendirilen, nöbet alan, yem dağıtılması işlerine bakan, alayın binlerce küçük ayrıntıdan oluşan hayatına yeniden karışan ve kendisini kıpırtısız dar bir çerçeveye mıhlanmış, özgürlükten yoksun hisseden Rostov yine aynı ferahlığı, bir dayanağı olduğu hissini, baba ocağındayken de duyduğu o kendi evinde, yerli yerinde bulunduğunu anlamaktan gelen tatlı duyguyu yaşıyordu. Artık bu, içinde bir türlü yerini bulamadığı, neyi seçeceğini bilemediği o rahat sosyete hayatının karmakarışıklığı değildi, burada kendisiyle konuşup anlaşmak gerekir mi gerekmez mi diye kestirmediği Sonya da yoktu. Oraya gitmek ya da gitmemek gibi bir sorun yoktu; çok seçenekli yirmi dört saatlik günler de yoktu; ne yakın, ne yabancı olan onca insan da yoktu, babasıyla aralarındaki o bulanık, belirsiz para ilişkileri de yoktu, Dolohov'a kumarda soyulmanın o korkunç hatırası da yoktu! Burada, alayda her şey açık ve basitti. Bütün dünya eşit olmayan iki parçaya ayrılmıştı. Biri: bizim Pavlograd Alayımız, öteki: bütün ötekiler. Bu ötekilerse kimsenin umurunda değildi. Alayda her şey kimin teğmen, kimin yüzbaşı, kimin iyi, kimin kötü adam olduğu ve özellikle kimin arkadaş olduğu bilinirdi. Kantinci kredi yapar, aylığın üçte biri çıkar; tasarlanıp uydurulacak ve seçilecek hiçbir şey yok, yalnız Pavlograd Alayı'nca kötü sayılan şeyleri yapma; seni bir yere gönderirlerse açık, belirli olanı, sana emredileni yap; her şey yolunda gider.

Alay hayatının bu belirli şartları içine tekrar giren Rostov, dinlenmek için uzanan yorgun bir insanın mutluluk ve huzurunu duyuyordu. Dolohov'a kumarda soyulduktan sonra, ailesinin bütün teselli çabasına rağmen bu hareketini affedemeyen Rostov, görevini eskisi gibi değil, hatasını unutturmak için canla başla yapmaya, örnek bir arkadaş ve subay, yani sivil hayatta zor ama alayda olası görünen mükemmel insanlardan olmaya karar verdiği için bu kez alay hayatı ona bir kat daha hoş geliyordu.

Rostov, kumarda kaybetmesi yüzünden anasına, babasına borçlandığı parayı onlara beş yıl içinde ödemeye karar vermişti. Ona yılda on bin ruble yolluyorlardı, şimdi bunun iki binini almak, geri kalanıysa borcunu ödemek için saklamak kararındaydı.

Ordumuz Pultusk'ta, Preussisch-Eylau'da birçok saldırıdan, çekilmeden, çarpışmadan sonra Bartenstein dolaylarında toplanıyordu. Hükümdarın orduya gelmesi ve yeni bir seferin başlaması bekleniyordu.

Ordunun 1805 yılı seferini yapan kısmına bağlı ve Rusya'da ikmalini tamamlayan Pavlograd Alayı seferin ilk hareketlerine katılmakta gecikmişti. Ne Pultusk dolaylarında ne de Preussisch-Eylau önlerinde bulunmuş, seferin ikinci yarısında faal orduyla birleşerek Platov Müfrezesi'ne katılmıştı.

Platov Müfrezesi bağımsız hareket ediyordu. Pavlogradlılar birçok defa düşmanla çarpışmalara katılmış, esir almış, hatta bir keresinde Mareşal Qudinot'nun nakliye kolunu ele geçirmişlerdi. Nisan ayında Pavlogradlılar temellerine kadar yıkılmış boş bir Alman köyü yakınında, yerlerinden kımıldamadan birkaç hafta kaldılar.

Havalar ısınıyordu, ortalık çamurluydu, hâlâ soğuktu, nehrilerin buzları çözülüyordu, yollar geçilmez bir haldeydi; birkaç gün ne insanlara ne de hayvanlara tayın verilmişti. Nakliye kollarının gelip gitmesi mümkün olmadığından erat, patates aramak için bırakılmış boş köylere dağıldı, fakat artık o da çok az bulunuyordu.

Her şey yenmişti, ahali evlerini bırakıp kaçmıştı, kalanlar da dilencilerden beterdiler ve onlardan koparılacak hiçbir şey yoktu, hatta kimi merhametli askerler onlardan yararlanacak yerde kendi son tayınlarını onlara veriyorlardı.

Pavlograd Alayı savaşlarda yalnız iki yaralı vermişti ama soğuk ve hastalık yüzünden mevcudunun hemen hemen yarısını kaybetmişti. Hastanelerde ölüm o kadar kesindi ki, gıdanın kötülüğü yüzünden şişen ve

ateşi yükselip hastalanan askerler hastaneye gitmektense ayaklarını hat boyunca güçbela sürüyerek görev başında bulunmayı tercih ediyorlardı. İlkbaharın gelmesiyle askerler topraklarda beliren ve kuşkonmaza benzeyen bir ot bulmaya başlamışlar ve buna, çok acı olmasına rağmen her nedense, Meryem'in tatlı kökü adını takmışlardı. Meryem'in tatlı kökünü arayan askerler, tarlalara, çayırlara dağılıyor, bu muzır otu yememek için emir verilmiş olmasına rağmen, onu kılıçla çıkarıp yiyorlardı. İlkbaharda askerler arasında yeni bir hastalık baş gösterdi, elleri, ayakları, yüzleri şişiyordu, doktorlar buna, bu kökü neden gösteriyorlardı. Yine de yasağa rağmen Meryem'in tatlı kökünü yiyen özellikle Denisov'un süvari bölüğündeki Pavlogradlı askerlerdi, çünkü iki haftadan beri son peksimetler verilmekteydi: adam başına yalnız yarım *funt*.[515] Alınan son patateslerse donmuş ve filizlenmiş bir halde getirilmekteydi.

Atlar da iki haftadan beri evlerin damlarındaki samanla besleniyordu, çok zayıftılar, keçeleşmiş kış tüylerini taşıyorlardı hâlâ.

Böyle bir sefalete rağmen askerler ve subaylar tıpkı her zaman yaşadıkları gibi yaşamaktaydılar, solgun, şişmiş yüzleri ve paramparça üniformalarıyla da olsa *hussar*'lar yine yoklama saatlerinde sıraya diziliyor, temizlik yapıyor, beygirleri tımar ediyor, silahları temizliyor, yem yerine damlardan samanları taşıyor ve açlıklarıyla, berbat yiyecekleriyle alay ederek aç kalktıkları karavanaların başına yemeğe gidiyorlardı. Her zaman olduğu gibi, boş zamanlarda ateş yakıyor, çırılçıplak soyunarak ateşin karşısında terliyor, sigara içiyor, çürümüş ve filizlenmiş patatesleri toplayıp pişiriyor, ya Potemkin ve Suvorov seferlerine dair hikayeler, yahut düzenbaz Alyoşa ve papazın ırgatı Nikolka masallarını anlatıp dinliyorlardı.

Açık, yarı yıkık evlerde subaylar da her zamanki gibi, ikişer üçer oturuyorlardı. Yüksek rütbeli subaylar, saman, patates ve eratın yiyecek içeceğini sağlamaya uğraşıyor, küçük rütbeli subaylarsa, her zamanki gibi, kimi kâğıt oynamakla (erzak yoktu ama para çoktu) kimi çelik çomakla vakit geçiriyordu. Savaşta işlerin ters gittiğini seziyor, bu konuda somut hiçbir şey bilmedikleri için genel gidişatı pek az konuşuyorlardı.

Rostov, eskisi gibi, Denisov'la beraber oturuyordu, izinli gittiklerinden beri dostlukları bir kat daha güçlenmişti. Denisov, Rostov'un ev halkından hiç söz açmıyordu ama komutanın subayına karşı gösterdiği şefkatli dostluktan Rostov anlıyordu ki bu dostluğun güçlenmesinde eski *hussar*'ın Nataşa'ya karşı duyduğu talihsiz aşkın payı vardır. Denisov açıkça, Rostov'u elinden geldiğince tehlikeye sokmamaya çalışıyor, onu koruyor ve

her işten sonra onun sağ salim dönüşünü sevinçle karşılıyordu. Bırakılmış, yıkılmış bir köye erzak bulmak için gidişlerinden birinde Rostov orada ihtiyar bir Leh'le, emzikli kızını bulmuştu. Çırılçıplak ve açtılar, gidememişlerdi, gitmek için araçları da yoktu. Rostov onları kendi konak yerine getirdi, dairesine yerleştirdi, birkaç hafta, ihtiyar iyileşinceye kadar onları alıkoydu. Bir arkadaşı, kadınlardan söz edilirken Rostov'a, herkesten kurnaz olduğunu ve kurtardığı güzel Leh kadını arkadaşlarıyla da tanıştırırsa günaha girmeyeceğini soyleyerek takıldı. Rostov bu şakayı hakaret saydı ve öfkelenerek subaya öyle hoşa gitmez şeyler söyledi ki, Denisov düellonun önüne zor geçti. Subay gidip de, Rostov'un Leh kadınla ilişkisinin şeklini bilmeyen Denisov, bu birdenbire parlama huyundan dolayı onu azarlamaya başlayınca Rostov ona dedi ki:

"Nasıl isterdin ki... O benim kız kardeşim gibi, ne kadar ağırıma gittiğini sana anlatamam... Çünkü... Canım, şunun için ki..."

Denisov onun omzuna vurdu ve heyecanlı olduğu zamanlarda yaptığı gibi, Rostov'a bakmaksızın odada hızlı hızlı dolaşmaya başladı.

"Şu sizin Rostov soyu ne müthiş..." diye söyleniyordu; Rostov Denisov'un gözlerindeki yaşları fark etti.

515 0,410 kg.

XVI

Nisan ayında kıtalar, imparatorun orduya geleceği haberiyle canlanmışlardı. Hükümdarın Bartenstein'da yaptığı teftişte bulunmak Rostov'a nasip olmadı: Pavlogradlılar Bartenstein'ın çok ilerisinde ileri karakollardaydılar.

Açık ordugâh kurmuşlardı. Denisov'la Rostov askerlerin onlara kazdıkları, üstleri çalı çırpıyla, çimle örtülü bir oyukta oturuyorlardı. Oyuk, o zamanlar moda olan şu usulle yapılmıştı: Genişliği bir buçuk, derinliği iki ve uzunluğu üç arşın olan bir çukur kazılıyordu. Çukurun bir ucuna basamaklar yapılıyor ve bu bir çıkış yeri, bir sahanlık işlevi görüyordu, çukurun kendisiyse bir oda gibiydi; burada, süvari bölüğü komutanı gibi şanslı olanlarınkinde, basamakların bulunduğu tarafın karşısında, kazıkların üstünde bir tahta dururdu: Bu da masaydı. Çukurun iki yanı boyunca bir arşın uzunluğunda toprak çıkarılmıştı ki, bu da iki karyolayla divanlardı. Dam, ortada ayakta durulabilecek bir şekilde yapılmıştı; karyolalardaysa, masadan yana yaklaşılırsa, oturmak bile mümkündü. Süvari Bölüğü'nün askerleri kendisini sevdikleri için lüks yaşayan Denisov'un oyuğunda damın alınlığına bir de tahta konmuştu, bu tahtada kırık fakat yapıştırılmış bir de cam vardı. Çok soğuk olduğu zaman basamakların üstüne (savaşın bu kısmına Denisov'un taktığı isme göre: salona) askerlerin yaktığı ateşten alınarak bükülmüş sac bir levhada köz getiriliyordu ve öyle sıcak oluyordu ki burada Denisov'la Rostov'u görmeye gelen subaylar bir gömlekle oturuyorlardı.

Nisan ayında Rostov nöbetçiydi. Uykusuz geçen bir geceden sonra, sabahın saat sekizinde eve dönmüş, ateş getirmelerini emretmiş, yağmurdan ıslanan çamaşırlarını değişmiş, Tanrı'ya dua etmiş, çayını içmiş, ısınmış, köşesindeki eşyaları ve masadakileri düzenlemiş, rüzgârdan kararmış yüzüyle, sırtında bir tek gömlek, elleri başının altında sırtüstü uzanmıştı. Son keşif görevine karşılık bugünlerde terfi ettirilmesi gerektiğini aklından tatlı tatlı geçiriyor, Denisov'u bekliyordu. Canı onunla konuşmak istiyordu.

Kulübenin arkasından Denisov'un öfkeli haykırışı duyuldu. Rostov onun kime çıkıştığını görmek için pencereye sokuldu, bölük emini Topçeyenko'yu gördü.

“Ben sana bu ne olduğu belirsiz Meryem kökünü onlara yedirme diye emretmiştim!” diye haykırıyordu Denisov, “Ama Lazarçuk’un tarladan bunları taşıdığını kendim gördüm.”

Bölük emini yanıt verdi:

“Ben de emir verdim, komutanım ama dinlemiyorlar.”

Rostov tekrar karyolasına uzandı, keyifle düşünmeye başladı: “Varsın uğraşıp dursun, ben işimi bitirip uzanmışım, ne âlâ!” Bölük emininkinden başka Lavruşka’nın, Denisov’un bu açıkgöz, hilekâr uşağının sesini de yattığı yerden duyuyordu. Lavruşka erzak almaya gittiğinde gördüğü sığır eti ve peksimet götüren bir nakliye koluna dair bir şeyler anlatıyordu.

Kulübenin arkasından tekrar Denisov’un uzaklaşan sesi ve şu sözleri geldi: “İkinci takım, at bin!”

“Nereye gidiyorlar?” diye düşündü Rostov.

Beş dakika sonra Denisov kulübeye girdi, çamurlu ayaklarıyla karyolanın üstüne çıktı, piposunu öfkeli öfkeli içiyordu, bütün eşyalarını darmadağın etti, kırbacını ve kılıcını aldı, oyuktan çıkmaya başladı. Rostov’un, “Nereye?” sorusuna işi olduğunu söyleyerek öfkeyle ve baştan savma yanıt verdi. Çıkarken, “İşimi Tanrı ve büyük Hükümdar takdir etsin!” dedi ve Rostov birkaç atın kulübenin arkasında çamurda ayak şapırdattıklarını duydu. Rostov, Denisov’un nereye gittiğini öğrenmeyi düşünmedi bile. Köşesinde ısınarak uyudu, kulübeden ancak akşama doğru çıktı. Denisov daha gelmemişti. Akşam almış yürümüştü; komşu oyuğun yanında iki subayla bir junker gülerek yumuşak ve çamurlu yere turplar dikip çelik çomak oynuyorlardı. Rostov onlara katıldı. Oyunun orta yerinde subaylar kendilerine doğru yaklaşan yük arabaları gördüler. Arabaların peşinden zayıf beygirlere binmiş on beş *hussar* geliyordu. *Hussar*’ların korumasındaki yük arabaları istinat karakoluna yaklaştılar, bir yığın *hussar* etraflarını çevirdi.

Rostov, “Denisov boyuna ne üzülüp duruyordu,” dedi, “işte erzak geldi.”

Subaylar, “Sahi!” dediler. “Sahi, sahi askerler sevinecek!” *Hussar*’ların hemen arkasından Denisov geliyordu, yanında bir şeyler konuştuğu iki piyade subayı vardı. Rostov onu karşılamaya gitti.

Piyade subaylarından biri, öfkelenmiş görünen zayıf, kısa boylu bir adam, “Ben size önceden haber veriyorum, Komutanım,” diyordu.

“Söyledim ya, geri vermem,” diye yanıt verdi Denisov.

“Sorumlu olacaksınız Komutanım, bu yağmacılıktır. Kendi ordunuzun nakliyatını kesmek! Bizimkiler iki gündür bir şey yemediler.”

“Benimkilerin iki haftadır bir şey yedikleri yok,” diye yanıt verdi Denisov.

“Bu eşkıyalıktır, bunun cezasını ödersiniz bayım!” diye sesini yükseltti piyade subayı.

Ansızın öfkelenen Denisov, “Ne diye uzatıyorsunuz? Ha?” diye haykırdı, “Cezasını ödeyecek benim, siz değilsiniz, zırlayıp durmayın burada, hadi, başınıza bir iş gelmeden, marş!”

Ufak tefek subay yılmadan ve uzaklaşmadan, “Pekâlâ!” diye haykırdı, “Eşkıyalık etmek, ben de size...”

“Cehennemin dibine kadar yolunuz var, canını kurtarmak istiyorsan hemen kalk!”

Denisov atını subayın üstüne çevirdi.

“Peki, peki,” diye tehdit edici bir edayla söylendi subay ve atını çevirerek tırısa kaldırdı, eyerin üstünde sarsıla sarsıla uzaklaştı.

Denisov peşi sıra, “Duvarın üstüne çıkmış köpeğe bakın, duvarın üstüne çıkmış sahici bir köpek,” dedi; süvarilerin ata binmiş piyadelerle en büyük alayıydı bu; Rostov’un yanına gelirken kahkahayı bastı.

“Piyadelerden kaldırdım, nakliye kolunu zorla alıp getirdim!” dedi, “Ne olacak, asker açlıktan ölecek değildi ya?”

Hussar’lara gelen bu yük arabaları bir piyade alayına tahsis edilmişti ama bu nakliye kolunun korunmasız gittiğini Lavruşka’dan haber alan Denisov onu *hussar*’larıyla çevirmiş, alıp getirmişti. Askerlere istedikleri kadar peksimet dağıtıldı, hatta erzak, otelci süvari bölükleriyle de bölüşüldü.

Alay komutanı ertesi gün Denisov’u yanına çağırdı, açık parmaklarının arasından ona bakarak, “Ben bu işe böyle bakıyorum,” dedi, “hiçbir şey bilmiyorum, bir işlem de yapacak değilim ama kurmaya gitmenizi, orada levazım dairesinde bu işi düzeltmenizi, mümkün olursa, şu kadar erzak aldım diye bir senet imzalamanızı tavsiye ederim, yoksa mal piyade alayının hesabına yazılmış olduğu için işleme başlanır ve sonu da iyi gelmez.”

Denisov, alay komutanının yanından, tavsiyesini yerine getirmek üzere çıkıp doğruca kurmaya gitti. Akşamüzeri oyuğa öyle bir halde döndü ki Rostov dostunu hiç bu halde görmemişti. Konuşamıyor, tıkanıyordu

Denisov. Rostov, “Neyin var?” diye sorunca boğuk, anlaşılmaz bir sesle küfürler savuruyordu.

Denisov’un durumu endişe vericiydi; Rostov ondan soyunup uzanmasını istedi ve doktora haber gönderdi.

“Beni yağmacılık suçundan mahkemeye veriyorlar... Oh! Biraz daha su ver. Varsın yargılasınlar; asıl ben o rezilleri cezalandıracağım. Hükümdara da söyleyeceğim. Buz verin,” diye söylendi Denisov.

Alay doktoru kan almak gerektiğini söyledi. Denisov ancak kolundan bir tabak dolusu kan alındıktan sonra konuşabilecek duruma geldi.

“Gidiyorum,” diye anlatmaya koyuldu sonra, “‘E, sizin amiriniz nerede?’ Gösteriyorlar. ‘Lütfen biraz bekleyin.’ ‘Görev başındayım, 30 verstlik yerden geldim, bekleyecek zamanım yok, git haber ver.’ Güzel; sonunda hırsızların reisi dışarı çıkıyor ve o da bana ders vermeye kalkıyor: ‘Bu eşkıyalıktır.’ ‘Eşkıyalığı,’ diyorum, ‘erzakı askerlerini beslemek için alan değil, onu kendi cebine indiren yapıyor.’ ‘Öyle mi, lütfen susar mısınız.’ Peki. ‘Komisyoncuya gidip imzalayın,’ diyor, ‘işin peşi zaten bırakılmayacaktır.’ Komisyoncuya gidiyorum. İçeri giriyorum, masa başında kimi görsem beğenirsin? Ha? Bil bakalım. Bizi açlıktan geberten kim?” Denisov haykırarak kan alınan kolunun yumruğuyla masaya öyle bir vurdu ki, masa az kalsın yerle bir oluyordu; bardaklar birbirine çarptı. “Telyanin! ‘Demek bizi açlıktan öldüren sensin ha! Suratını daha önce de dağıtmıştık, ucuz kurtuldun.’ Seni gidi bilmem ne, diye indirmeye başladım. Ama rahatladığımı da söyleyebilirim.” Kara bıyıklarının altından beyaz dişlerini göstererek keyifle ve öfkeyle bağırdı: “Hani elimden almasaydılar öldürürdüm.”

Rostov, “Canım ne diye bağırıyorsun, sakin ol,” dedi, “gördün mü kanamaya başladı; dur biraz, yeniden sarmak gerek.”

Sargıyı yeniden sarıp Denisov’u yatağa yatırdılar. Ertesi gün sakin ve neşeli uyandı.

Ama öğleüzeri alay yaveri ciddi ve üzüntülü bir yüzle sipere geldi ve Binbaşı Denisov’a, üzüntülerini bildirerek alay komutanının dünkü olayla ilgili resmî sorgu yazısını verdi. Yaver, işin kötü sonuçlar doğuracağını, bir askerî mahkeme kurulu oluşturulduğunu ve yağmacılığa, disiplinsizliğe karşı bugün alınmış olan önlemlerin ağırlığı göz önünde tutulacak olursa, bu işin, en hafifinden, rütbesinin alınmasıyla sonuçlanacağını söyledi.

Kendisinden şikâyetçi olanlar, konuyu şöyle gösteriyorlardı: Binbaşı Denisov, nakliye kolunu basıp götürdükten sonra, çağrılmadan, sarhoş bir

halde levazım şefinin yanına gitmiş, ona hırsız demiş, onu dayakla tehdit etmiş, kapı dışarı edilince de kaleme girmiş, iki memuru dövmüş, birinin kolunu çıkarmıştı.

Rostov'un sorularına Denisov gülerek, galiba araya gerçekten de başka birinin girdiğini ama bütün bunların saçma sapan şeyler olduğunu, kendisinin hâkimlerden falan korkmayı aklına bile getirmediğini ve eğer bu reziller kendisine çullanmaya kalkacak olurlarsa akıllarından hiç çıkmayacak bir karşılık vereceğini söyledi.

Denisov bütün bu olanlardan aldırmazlıkla söz ediyordu ama Rostov içten içe (başkalarından gizlemesine karşın) mahkemeden korktuğunu ve belli ki kötü sonuçlar verecek bu iş yüzünden acı çektiğini fark edecek kadar iyi tanıyordu arkadaşını. Sorgu kâğıtları, mahkeme çağrıları her gün gelmeye başladı, Denisov Süvari Bölüğü'nü en kıdemli subaya bırakarak, 1 Mayıs'ta Levazım Komisyonu'ndaki yağmacılık olayı hakkında bilgi vermek üzere tümen kurmayında bulunma emrini aldı. Bir gün önce Platov, iki Kazak alayı ve iki *hussar* bölüğüyle düşman içinde bir keşfe çıkmıştı. Denisov her zamanki gibi yiğitliğiyle böbürlenerek kolun önünde gidiyordu. Fransız nişancılarının attığı kurşunlardan biri baldırının kaba etine girdi. Belki başka bir zamanda olsaydı, Denisov böyle hafif bir yara yüzünden alaydan ayrılmazdı ama bu fırsattan yararlanarak tümene gitmeyi reddetti ve hastaneye gitti.

XVII

Haziran ayında, Pavlogradlıların katılmadığı Friedland çatışmasının hemen ardından ateşkes ilan edildi. Dostunun yokluğunu acıyla hisseden, gittiğinden beri ondan haber alamayan, sağlık durumunu merak elen Rostov, ateşkesten yararlanarak hastanede Denisov'u ziyaret için izin istedi.

Hastane, Prusyalı ve Fransız kıtaları tarafından iki kez tahrip edilmiş küçük bir Prusya kasabasındaydı. Özellikle yazın, kırların böyle güzelleştiği bir mevsimde bu kasaba yıkılmış damları, bahçe duvarları, çöplük haline gelmiş sokakları, üstü başı paramparça halkı, sokaklarında dolaşan sarhoş, hasta askerleriyle perişan görünüyordu.

Hastaneyi, avlusunda yıkılmış bahçe duvarının artıkları yığılı, camları ve çerçeveleri kısmen kırılmış kâgir bir eve yerleştirmişlerdi. Sargılı, solgun ve şişmiş birkaç asker avluda dolaşıyor, oturuyor, güneşliyorlardı.

Evin kapısına yaklaşır yaklaşmaz Rostov'u bir çürümüş et ve hastane kokusu kavradı. Merdivende puro içen bir askerî Rus doktoruyla karşılaştı. Doktorun arkasından bir Rus sıhhiyesi geliyordu.

Doktor, "Parçalanamam ya," diyordu, "akşama Makar Aleksiyeviç'e gel, oradayım." Sıhhiye bir şeyler daha sordu.

"Eeee! Bildiğin gibi yap! Hepsi bir değil mi zaten?" Doktor merdivenleri çıkan Rostov'u gördü.

"Siz ne istiyorsunuz, beyefendi?" dedi. "Ne istiyorsunuz? Yoksa kurşun yemediniz diye sizi tifüsün mü yemesini istiyorsunuz? Burası, babacığım, vebalılar evi."

"Neden?" diye sordu Rostov.

"Tifüs, efendim. İçeri giren ölür. Yalnız Makiyev'le (sıhhiyeyi gösterdi) ikimiz burada sürünüyoruz. Burada doktor kardeşlerimizden beşi öldü. Her yeni gelenin bir haftada işi tamam." dedi doktor belli bir memnunlukla, "Prusyalı doktorları çağırdılar ama müttefiklerimiz böyle işleri sevmiyor."

Rostov ona, burada yatan *Hussar* Binbaşısı Denisov'u görmek istediğini anlattı.

"Tanımıyorum, bilmiyorum efendim. Düşünün bir kere, sorumluluğum altında üç hastane var; dört yüzden fazla hasta! Yine çok şükür ki, hayırsever Prusya bayanları bize ayda iki funt kahveyle, yara için tiftik

yolluyorlar, yoksa mahvolmuştuk,” güldü, “dört yüz efendim, bir de hâlâ yenilerini gönderiyorlar. Dört yüz, değil mi, ha?” diye sıhhiyeye döndü.

Sıhhiyenin bitkin bir hali vardı. Gevezeleşen doktor çabuk gidecek mi diye sabırsızlıkla beklediği belliydi.

“Binbaşı Denisov,” diye yineledi Rostov, “Moliten dolaylarında yaralanmıştı.”

Doktor, “Galiba öldü. Ha, Makiyev?” diye kayıtsızca sordu sıhhiyeye. Ama sıhhiye doktoru onaylamadı.

“Nasıl, şöyle uzun boylu, kızılımtırak saçlı mı?” diye sordu doktor.

Rostov, Denisov’un görünüşünü tarif etti.

Doktor sanki neşelenmiş gibi, “Vardı, böyle biri vardı,” dedi, “ama ölmüş olacak, yine de bir bakalım, bende listeler olacaktı. Sende mi Makiyev?”

Sıhhiye, “Listeler Makar Aleksiyeviç’te,” dedi, “subaylar koğuşuna geçin, orada kendiniz görüp anlarsınız,” diye ekledi Rostov’a dönerek.

Doktor, “Aman, iyisi mi girmeyin efendim,” dedi, “hani, yoksa siz de burada kalırsınız.” Rostov doktoru dinlemedi ve sıhhiyeden yol göstermesini rica etti.

Doktor, merdivenin alt başından, “Bana içerlemeyin ha!” diye haykırdı.

Rostov’la sıhhiye koridora girdiler. Bu karanlık koridorda hastane kokusu o kadar güçlüydü ki Rostov kendini toplayıp yoluna devam edebilmek için burnunu tıkadı ve durmak zorunda kaldı. Sağda bir kapı açıldı, zayıf, sarı, yalınayak ve sırtında yalnız iç çamaşırları olan bir adam koltuk değnekleriyle çıktı. Pervaza dayandı, geçenlere parlayan, gıpta dolu gözlerle baktı. Kapıdan içeri bir göz atan Rostov hastaların ve yaralıların yerde, samanların, kaputların üstünde yattıklarını gördü.

“Girip içeriden bakabilir miyim?” diye sordu.

Sıhhiye, “Nesine bakacaksınız?” dedi. Sıhhiyenin onu burada bırakmak istemediği belliydi ki, Rostov daha çok bunun için bu asker koğuşuna girdi. Koridorda alıştığı koku burada iyice artmıştı. Bu koku burada biraz değişmişti, daha keskindi, asıl buradan çıktığı hissediliyordu.

Büyük pencerelerden giren güneşin güçlü bir biçimde aydınlattığı uzun odada, hastalar ve yaralılar iki sıra halinde, başları duvara gelmek üzere ve ortada bir geçit bırakarak yatıyorlardı. Pek çoğu baygındı ve içeri girenlere aldırmıyorlardı. Kendilerini kaybetmeyenlerin hepsi ya ayağa kalktı ya da zayıf, sarı yüzlerini kaldırdılar, yardım görme arzusuyla, sitemle ve sağlıklı, yabancı bir insana karşı duyulan gıptayla gözlerini üzerinden ayırmadan

Rostov'a baktılar. Rostov odanın ortasına yürüdü, bitişik odalara açılmış kapılardan bir göz attı, her iki yanda da aynı şeyi gördü. Durdu, susarak etrafına bakındı. Böyle bir şeyle karşılaşmayı hiç beklemiyordu. Tam önünde, ortadaki geçitte, hemen hemen enlemesine, çıplak döşemenin üstünde bir hasta yatıyordu, bu bir Kazak'tı anlaşılan, çünkü saçları Kazak usulü kesilmişti. Bu Kazak kocaman kollarını ve bacaklarını açmış sırtüstü yatıyordu. Yüzü erguvani kızıldı, gözleri büsbütün kaymıştı, o kadar ki yalnız akları görünüyordu ve çıplak kollarıyla bacaklarından ip gibi damarlar fırlamıştı. Ensesini döşemeye çarpıyor, boğuk boğuk bir şeyler söylüyor, bu söylediği şeyi de boyuna yineliyordu. Rostov ona kulak verdi, söylediklerini anladı: Su verin, su, su verin! Rostov, bu hastayı yerine götürebilecek, ona su verecek birisini gözleriyle araştırdı.

"Burada hastalara kim bakıyor?" diye sordu sıhhiyeye. Bu sırada bitişik odadan hastanede hademelik eden bir nakliye eri çıktı, düzgün adımlarla gelerek Rostov'un karşısına dikildi. Gözlerini ona dikerek, herhalde Rostov'u hastane şefi sandığı için, "Sağlığımızı dilerim, saygıdeğer efendim," diye haykırdı.

Rostov, Kazak'ı gösterip, "Kaldır şunu, su ver ona," dedi.

Asker gözlerini daha büyük bir dikkatle dikerek, daha çok gerilerek ama yerinden kımıldamaksızın, "Baş üstüne efendim," diye yanıt verdi.

Rostov gözlerini indirerek, "Hayır, burada bir şey yapılamaz," diye düşündü, artık dışarı çıkmak istiyordu, fakat sağ taraftan, kendisine dikilmiş manalı bir bakış sezdi ve ona döndü. En köşede, bir kaputun üstünde, sarı, iskelet gibi zayıf, ciddi yüzlü ve sakallı tıraşsız yaşlı bir asker oturuyor, dikkatle Rostov'a bakıyordu, yaşlı askerin sağındaki komşusu ona Rostov'u göstererek bir şeyler fısıldıyordu. Rostov, ihtiyarın kendisinden bir ricada bulunacağını anladı. Yaklaştı, ihtiyarın yalnız bir ayağını büktüğünü, ötekinin dizden aşağısının olmadığını gördü. Yaşlı adamın öteki komşusu epey uzakta, arkaya düşmüş başıyla kımıldamadan yatan genç bir askerdi, yassı burunluydu, çilli yüzü balmumu sarılığındaydı, kirpiklerinin altında gözleri kaymıştı. Rostov, yassı burunlu askere baktı, sırtına soğuk bir su dökülmüş gibi ürperdi,

"İyi ama, bu galiba..." diye sıhhiyeye döndü. Yaşlı asker çenesi titreyerek, "Rica etmiştik komutanım," dedi, "daha sabahleyin öldü; ne de olsa bunlar da insan, köpek değil."

Sıhhiye acele acele, "Şimdi birini gönderirim, kaldırırlar, kaldırırlar," dedi, "lütfen komutanım."

Rostov da acele acele, “Gidelim, gidelim,” dedi, gözlerini indirip büzüldü, üzerine dikilmiş bu sitemli, gıptalı gözlerin arasından görülmeden geçmeye çalışarak odadan çıktı.

XVIII

Koridoru geçtiler, sıhhiye Rostov'u, kapıları açık üç odadan ibaret subaylar koğuşuna götürdü. Bu odalarda karyolalar vardı. Yaralı, hasta subaylar bunların üzerinde yatıyor, oturuyorlardı. Kimisi odaları hastane kaputlarıyla dolaşıyordu. Subaylar koğuşunda Rostov'u karşılayan ilk kişi, ağzında piposuyla ilk odada dolaşan, takkeli, hastane gömleği giymiş kolsuz, ufak tefek, zayıf bir adam oldu. Rostov onu süzerek nerede görmüş olduğunu hatırlamaya çalıştı.

Ufak tefek adam, "Bakın Tanrı tekrar nerede görüşmeyi nasip etmiş, Tuşin, Tuşin, sizi Schöngraben önlerinde bulup götürmüştü, hatırladınız mı? Benden bir parçacık et kestiler, işte..." diye gülümseyip kaputunun boş kolunu gösterdi ve sonra Rostov'un kimi görmek istediğini anlayarak devam etti: "Vasiliy Dimitriyeviç Denisov'u mu arıyorsunuz? Beraberiz!" dedi, "Buradan, buradan." Tuşin onu kahkahaların yükseldiği öteki odaya götürdü.

Rostov, daha asker koğuşundayken teneffüs ettiği ceset kokusunu hâlâ duyuyor, kendisini gıptayla izleyenleri ve o gözleri kaymış genç askerin yüzünü düşünüyordu: "Nasıl oluyor da hem burada yaşıyor, hem de kahkaha atabiliyorlar?"

Saat on iki olduğu halde Denisov battaniyeyi başına çekmiş yatakta uyuyordu.

"Vay, Rostov! Merhaba, merhaba!" diye haykırdı alaydaki gibi ama Rostov bu alışıldık laubaliliğin, canlılığın arkasında yeni, berbat, gizli bir duygunun, Denisov'un yüzünde, sözlerinin edasında nasıl belirdiğini kederle fark etti.

Yaralanalı altı hafta geçtiği halde yarası, önemsizliğine karşın hâlâ kapanmamıştı. Yüzünde hastanede yatanların hepsinde olduğu gibi solgun bir şişkinlik vardı. Ama Rostov'u hayrete düşüren bu değildi, Rostov'u hayrete düşüren şey, Denisov'un kendisini görmekten memnun kalmamış gibi durması, doğal olmayan bir edayla ona gülümsemesiydi. Denisov ne alaya ne de işlerin genel gidişine dair bir şey sordu. Rostov bundan söz ederken Denisov onu dinlemiyordu.

Rostov, Denisov'un kendisine alaydan ya da hastanenin dışında geçen, özgür yaşamdan söz edildiği zaman bundan hoşlanmadığını fark etti. Eski

hayatını unutmaya çalışıyor gibiydi ama levazım memurlarıyla olan işine ilgi gösteriyordu. İşin ne durumda bulunduğunu Rostov'un sorması üzerine komisyondan aldığı kâğıdı ve buna verdiği karşılığın müsveddesini derhal yastığın altından çıkardı, kendi yazdığı kâğıdı okumaya başlayınca canlandı, bu kâğıt üzerinde düşmanlarına savurduğu acı sözleri Rostov'a özellikle işaret etti. Rostov'un (dışarıdaki hayattan yeni gelen adamın) çevresinde toplanan Denisov'un hastane arkadaşları Denisov yazdığı kâğıdı okumaya koyulunca birer ikişer dağılmaya başladılar. Rostov bu bayların bu hikâyeyi bıkkınlık getirecek kadar çok dinlemiş olduklarını yüzlerinden anlıyordu. Yalnız yatak komşusu, şişman bir hafif süvari subayı, karyolasında mahzun bir edayla kaşlarını çatmış oturuyor, çubuğunu içiyordu; bir de, kolsuz, ufak tefek Tuşin, başını beğenmezlikle sallayarak dinlemeye devam ediyordu. Hafif süvari subayı okumanın yarısında Denisov'un sözünü kesti. Rostov'a dönerek, "Bana kalırsa," dedi, "sadece, hükümdardan af dileğinde bulunmak lazım. Denildiğine göre şimdi büyük ödüller dağıtılacakmış, herhalde affederler..."

Denisov, eski enerjisini, ateşini göstermek istediği halde sesi yararsız bir öfkeyle çınlayarak, "Ben mi hükümdardan af dileğinde bulunacakmışım!" dedi. "Niçin? Eğer bir kaçak olsaydım affedilmeyi isterdim! Oysa ben kaçakları ortaya çıkardığım için yargılanıyorum. Varsın yargılasınlar, hiç kimseden korkum yok: Ben Çar'a, vatana namusumla hizmet ettim ve çalmadım! Benim rütbemi indireceklermiş ve... Dinle beni, onlara düpedüz yazıyorum, işte yazdıklarım: 'Eğer ben bir hazine soyguncusu olsaydım...'"

Tuşin, "Ustaca yazılmış, buna diyecek yok," dedi. "Ama mesele bunda değil Vasiliy Dimitriç," Rostov'a dönerek sözüne devam etti, "boyun eğmek gerek ama işte Vasiliy Dimitriç bunu istemiyor. Mahkeme üyesi size durumunuzun kötü olduğunu söyledi ya."

Denisov, "Varsın kötü olsun," dedi.

"Askerî mahkeme üyesi size bir dilekçe yazdı," diye devam etti Tuşin, "bunu imzalamanız gerekiyor, işte kendilerine de verip gönderirsiniz. Kendilerinin (Rostov'u gösteriyordu) mutlaka komutanlıkta tanıdıkları vardır. Bundan iyi de fırsat bulamazsınız."

"Yalvarıp yakarmayacağımı söyledim ya," diye Tuşin'in sözünü kesti Denisov ve kendi yazdığı kâğıdı okumaya devam etti.

Rostov, Tuşin'le öteki subayların teklif ettikleri yolun en doğru yol olduğunu anlıyordu ve Denisov'a yardımı dokunabilirse kendini mutlu

sayacaktı ama onu kandırmaya cesaret edemedi: Onun bükülmez iradesini, haklı öfkesini biliyordu.

Denisov'un zehir zemberek konuşmasının bir saatten fazla süren okunması bitince Rostov sessiz kaldı. Yeniden etrafına toplananlara bildiği şeyleri anlatıp başkalarının hikâyelerini dinleyerek gününün kalan kısmını çok kaderli bir ruh hali içinde geçirdi. Denisov bütün akşam boyunca, üzgün susmuştu.

Rostov akşam geç vakit gitmeye hazırlandı ve Denisov'dan bir isteği olup olmadığını sordu.

Denisov, "Evet, dur," dedi, subaylara bir göz attı, yastığın altından kâğıtlarını alarak hokkasının bulunduğu pencereye yaklaştı, yazmaya koyuldu.

"Baltanın ağzını kırbaçla ezemezsin," diye söylenerek pencereden uzaklaşıp Rostov'a büyük bir zarf verdi. Bu, hükümdar adına yazılmış dilekçeydi, bunu askerî mahkeme üyesi düzenlemişti, burada Denisov levazım dairesinin suçları hakkında hiçbir imada bulunmuyor, sadece af diliyordu.

"Ver bunu, belli ki..." Sözünü bitirmedi, hastalıklı ve sahte sahte gülümsedi.

XIX

Alaya dönen ve komutana Denisov'un işinin ne durumda bulunduğunu bildiren Rostov, hükümdara yazılmış mektupla Tilsit'e gitti.

Fransız ve Rus imparatorları Tilsit'te 13 Haziran'da buluşmuşlardı. Boris Drubetskoy, yanında bulunduğu önemli zattan Tilsit'e tayin edilen maiyet adamları arasına katılmayı rica etmişti.

Şimdiye kadar, herkes gibi "Bonaparte" diye çağırdığı Napoléon'dan söz ederek, "*Je voudrais voir le grand homme,*"[516] diyordu.

"*Vous parlez de Bonaparte?*"[517] diye gülümseyerek sordu general.

Boris, generaline sorguyla baktı, bunun kendisini sınamak için yapılmış bir şaka olduğunu derhal anladı,

"*Mon prince, je parle de l'Empereur Napoléon,*"[518] diye yanıt verdi. General gülümseyerek onun omzunu okşadı, "Sen çok ilerleyeceksin," dedi ve onu beraberinde götürdü.

İmparatorların Neman'da buluştukları gün Boris orada hazır bulunan birkaç kişinin arasındaydı; imparatorların markalarını taşıyan salları ve Napoléon'un karşı yakada Fransız muhafızlarının yanından geçtiğini gördü; Neman kıyısında bir misafirhanede sessizce oturup Napoléon'un gelmesini bekleyen İmparator Aleksandr'ın düşünceli yüzünü gördü; iki imparatorun kayıklara nasıl bindiklerini, sala önce çıkan Napoléon'un hızlı hızlı ilerleyip Aleksandr'ı nasıl karşıladığını, ona elini uzattığını, birlikte bir bölmeye girip nasıl kaybolduklarını gördü. Yüksek muhitlere gireli beri Boris etrafında olup biten şeyleri dikkatle gözden geçirmeyi, bunları yazmayı alışkanlık haline getirmişti. Tilsit buluşması sırasında da Napoléon'a gelen zatların isimleri, giydiği üniformalar hakkında bilgi toplamıştı, önemli kişilerin sözlerini dikkatle dinlemişti. İmparatorlar içeri girer girmez saatine baktı, Aleksandr içeriden çıktığı zaman tekrar saatine bakmayı unutmadı. Buluşma bir saat elli üç dakika sürmüştü: Tarihî önemi olduğunu sandığı diğer olaylar arasına o akşam bunu da böylece kaydetti. İmparatorun maiyeti çok az olduğundan memuriyetinde sivrilmek emeliyle çırpınan bir insan için imparatorların buluşmaları sırasında Tilsit'te bulunmak çok önemliydi, Tilsit'e düşen Boris de bu andan itibaren durumunun iyice sağlamlaştığını hissetmişti. Artık tanınmakla kalmıyor, bakışları da üzerine çekiyordu, ona alışılmıştı. İki kez, bizzat hükümdarın yanında

görevlendirilmişti, artık hükümdar onu tanıyordu, hükümdarın yakınları da eskiden olduğu gibi yeni bir şahsiyet diye onu yadırgamıyor, ortalarda görünmediğinde şaşıyorlardı.

Boris başka bir yaverle, Leh Kont Jilinski'yle birlikte oturuyordu, Paris'te büyümüş bir Leh olan Jilinski zengindi, Fransızları çılgınca seviyordu, Tilsit'te bulundukları sırada hemen hemen her gün Jilinski'yle Boris'in öğle yemeklerinde, kahvaltılarında Fransız muhafız ve genelkurmay subayları toplanıyordu.

Boris'le birlikte oturan Kont Jilinski, 24 Temmuz akşamı tanıdık Fransızlara bir akşam yemeği vermişti. Bu akşam yemeğinde baş misafir Napoléon'un yaverlerinden biriydi, birkaç Fransız muhafız subayı ve eski bir aristokrat Fransız ailesinden olup Napoléon'a pajlık eden bir delikanlı da vardı. Aynı gün, tanınmamak için karanlıktan yararlanan Rostov sivil elbiseyle Tilsit'e geldi, Jilinski ve Boris'in dairesine girdi.

Düşmanken dost olan Napoléon'a ve Fransızlara karşı genel karargâhla Boris'in ilişkilerindeki değişiklik; geldiği orduda olduğu gibi, Rostov'da da henüz gerçekleşmekten uzaktı. Orduda Fransızlara ve Bonaparte'a karşı duyulan öfke, horgörü ve korku devam ediyordu. Rostov, daha yakında, Platov'un Kazak subaylarından biriyle konuşurken, eğer Napoléon esir alınırsa ona bir hükümdar gibi değil bir cani gibi muamele edileceğini iddia etmişti. Rostov az önce yolda yaralı bir Fransız albayına rastlamış, ona meşru bir hükümdarla cani Bonaparte arasında barış imzalanamayacağını anlatırken heyecana kapılmıştı. Bu yüzden Boris'in dairesinde Fransız subaylarını, ileri hatlarda, büsbütün başka bir gözle bakmaya alıştığı aynı üniformalar içinde görmek Rostov'u hayrete düşürdü. Kapıda beliren bir Fransız subayını görünce de düşman karşısında hep duyduğu öfke onu ansızın kavradı. Eşikte durdu, Drubetskoy'un burada oturup oturmadığını Rusça sordu. Sofada yabancı bir ses duyan Boris onu karşıladı. Rostov'u tanır tanımaz yüzünde bir üzüntü ifadesi belirdi. Bununla beraber gülümseyerek ve ona yaklaşarak, “Vay, sen misin, çok memnun oldum, çok memnun oldum seni gördüğüme,” dedi. Ama Rostov onun ilk hareketini fark etmişti.

“Galiba vakitsiz geldim,” dedi, “gelmezdim ama işim var,” diye soğuk bir edayla ekledi.

Boris, “Hayır, ben yalnız alaydan nasıl geldin diye şaşmıştım,” dedikten sonra kendisini çağıranlara yanıt verdi: *“Dans un moment je suis à vous.”*[519]

“Vakitsiz gelmişim, görüyorum,” diye yineledi Rostov.

Boris’in yüzündeki üzüntü ifadesi artık kaybolmuştu, ne yapması gerektiğini düşünüp taşınıp karar verdiği belliydi; Rostov’u iki elinden soğukkanlılıkla yakaladı, bitişik odaya götürdü. Rostov’a sükûnet ve metanetle bakan Boris’in gözleri sanki bir şeyle, bir perdeyle örtülüydü, görgü kurallarının mavi perdesiyle. Rostov’a böyle geliyordu.

Boris, “Canım, rica ederim, senin için vakitsiz gelip gelmemek olur mu?” dedi. Akşam yemeğinin hazır olduğu odaya girdikleri zaman onu, adını, sanını anarak sivil olmadığını, bir *hussar* subayı ve eski bir dostu olduğunu söyleyerek davetlilere tanıttı. “Kont Jilinski, *le comte N.N. le capitaine S.S.”*[520] diye davetlilerin de adını sanını söyledi. Rostov Fransızları asık suratla süzdü, isteksiz isteksiz eğilip selam verdi ve sustu.

Çevresine dahil olan bu yeni Rus’u, görünüşe göre memnunlukla karşılamayan Jilinski, Rostov’la tek kelime konuşmadı. Boris yeni gelenin yüzünde hasıl olan soğukluğu fark etmemiş görünüyor, Rostov’u karşıladığı zamanki sükûnet ve neşeyle konuşmayı canlandırmaya çalışıyordu. Fransızlardan biri alışılmış Fransız nezaketiyle, ısrarla susan Rostov’a döndü, herhalde Tilsit’e imparatoru görmek için gelmiş olacağını söyledi.

“Hayır, işim var,” diye kısaca yanıt verdi Rostov.

Daha Boris’in yüzündeki memnuniyetsizliği fark eder etmez Rostov’un keyfi kaçmıştı, herkesin kendisine düşmanca baktığını, kendisinin herkesi rahatsız ettiğini sanıyordu. Gerçekten de herkesi rahatsız ediyordu, yeniden başlayan konuşmanın dışında, bir başına kalmıştı. Davetlilerin ona dikilen bakışları, bu da ne diye burada oturuyor, diyordu sanki. Ayağa kalktı, Boris’e yaklaştı. Ona yavaşça, “Ne de olsa seni rahatsız ediyorum,” dedi, “gidip şu işi konuşalım, ben de gideyim.”

Boris, “Olur mu canım, asla,” dedi, “ama yorgunsan benim odaya gidelim, uzan, dinlen.”

“Fena olmaz...”

Boris’in yattığı küçük odaya girdiler. Rostov, oturmadan, Boris’ten general aracılığıyla hükümdardan Denisov için ricada bulunmak isteyip istemediğini, bunu yapıp yapamayacağını ve aynı yolla mektubu verip veremeyeceğini sorarak (sanki Boris kendisine karşı suçluymuş gibi) ona öfkeli bir biçimde Denisov’un başına gelenleri anlatmaya başladı. İkisi baş başa kaldıkları zaman Boris’in gözlerine bakmanın kendisini rahatsız ettiğini düşünmüştü ilk kez. Boris bacak bacak üstüne atmış, sol eliyle sağ elinin ince parmaklarını okşayarak bir generalin astının raporunu dinlemesi

gibi kâh yana doğru bir göz atarak, kâh bakışlarında aynı neşeyle Rostov'un gözlerine bakarak onu dinliyordu. Rostov bu bakışla karşılaştıkça rahatsızlık duyuyor, gözlerini indiriyordu.

"Bu tür olayları daha önce de duydum, hükümdarın böyle olaylara karşı çok sert davrandığını biliyorum. Konuyu ona kadar çıkarmamak gerektiğini düşünüyorum. Bana kalırsa, doğrudan doğruya kolordu komutanından rica etmek daha iyi olur. Ama genellikle, ben öyle düşünüyorum ki..."

Boris'in gözlerine bakmadan, "Sen bir şey yapmak istemiyorsun, bunu açıkça söyle!" diye haykırdı Rostov.

Boris gülümsedi:

"Tersine, ben elimden geleni yapacağım, ama..."

Bu sırada kapıdan Jilinski'nin Boris'i çağıran sesi duyuldu.

Rostov, "Hadi git, git, git..." dedi ve yemeği reddedip küçük odada bir başına kalınca uzun zaman bir aşağı bir yukarı dolaştı, bitişik odadan gelen neşeli Fransızca'yı dinledi.

516 Büyük adamı görmek isterdim.
517 Bonaparte'tan mı söz ediyorsunuz?
518 Prensim, İmparator Napoléon'dan söz ediyorum.
519 Bir dakika izin verin, geliyorum.
520 Kont N.N., Yüzbaşı S.S.

XX

Rostov, Denisov için aracılık etmek için çok uygunsuz bir günde gitmişti Tilsit'e. Fraklı olduğu ve komutanından izinsiz geldiği için nöbetçi generale kendisi gidemiyordu. Boris ise, istese bile, Rostov'un geldiğinin ertesi gün bunu yapamazdı. Bu 27 Temmuz günü barışın ilk şartları imzalanmıştı. İmparatorlar birbirleriyle nişan değişmişlerdi, Aleksandr *Légion d'Honneur* nişanını, Napoléon'sa birinci rütbeden Andrey nişanını almıştı ve o gün Fransız Muhafız Taburu Preobrajenski Taburu'na ziyafet verecek, hükümdarlar da bu ziyafette hazır bulunacaklardı.

Rostov, Boris'in karşısında öyle biçimsiz ve hoşa gitmez bir durumdaydı ki yemekten sonra Boris kendisini yokladığı zaman uyuyormuş gibi yapmış, ertesi gün sabah erkenden ona görünmemeye çalışarak evden çıkmıştı. Nikolay, Fransızlara ve üniformalarına bakıp Rus ve Fransız imparatorlarının oturdukları sokakları, evleri gözden geçirerek frakı ve yuvarlak şapkasıyla şehirde dolaştı. Meydanda düzenlenmiş masaları, ziyafet hazırlıklarını gördü, sokaklarda Rus ve Fransız renkleriyle işlenmiş halıları, koskocaman A. ve N. markalarını gördü, evlerin pencerelerinde de bayraklar, markalar vardı.

"Boris bana yardım etmek istemiyor, ben de bir daha ona başvurmam. Kesinlikle," diye düşünüyordu Nikolay, "aramızda her şey bitti ama Denisov için elimden gelebilecek şeylerin hepsini yapmadan, özellikle mektubu hükümdara vermeden buradan gitmeyeceğim. Hükümdara evet... O burada," diye geçiriyordu içinden Rostov, Aleksandr'ın oturduğu eve yaklaşırken.

Bu evin önünde binek atları duruyordu, besbelli hükümdarın çıkışına hazırlanan yardımcılar da gidip gelmekteydiler.

Rostov içinden, "Onu her an yeniden görebilirim," diyordu, "bir kere mektubu doğrudan doğruya ona verebilsem ve her şeyi söylesem; fraklıyım diye beni tutuklayacak değiller ya. Olmaz! Kimin haklı olduğunu anlardı. O her şeyi anlar, her şeyi bilir. Kim ondan daha çok adil, cömert olabilir? Buraya geldiğim için beni tutuklasalar bile bundan ne çıkar?" diye düşünüyordu Rostov hükümdarın oturduğu eve giren bir subaya bakarak. "İşte girip çıkıyorlar. Ne saçma şey. Gider mektubu hükümdara kendim veririm. Sonunu, beni bu hale zorlayan Drubetskoy düşünsün."

Ansızın cebindeki mektubu yoklayarak kendinden beklemediği bir azimle doğruca hükümdarın oturduğu eve yürüdü.

“Hayır, artık bu sefer Austerlitz’deki gibi fırsatı kaçırmam,” diye geçiriyordu içinden, her dakika hükümdarla karşılaşmayı bekleyerek, bu yüzden yüreğinin hopladığını hissederek, “ayaklarına kapanacağım, ona yalvaracağım. O beni kaldırır, dinler, hatta teşekkür bile eder.” Hükümdarın kendisine, “Ben bir iyilik yapabildiğim zaman mutlu olurum, ama en büyük mutluluk haksızlığı düzeltmektir,” diyeceğini hayal ederek verandadan kendisine merakla bakanların yanından geçti.

Verandadan yukarıya geniş bir merdiven çıkıyordu, sağda açık bir kapı görünmekteydi. Aşağıda, merdivenin altında alt katın kapısı vardı.

“Kimi istiyorsunuz?” diye sordu birisi. Nikolay titreyen bir sesle, “Mektup vereceğim, Majestelerine bir dilekçe,” dedi.

“Dilekçeler nöbetçi subayına, lütfen şu tarafa...” Ona aşağıdaki kapıyı gösterdiler. “Ama kabul edilmiyor.”

Bu kayıtsız sesi duyan Rostov yaptığı işten korktu, her dakika hükümdarla karşılaşacağı düşüncesi onun için öyle büyüleyici ve bundan dolayı da öyle müthişti ki hemen kaçmaya hazırdı; ama onu karşılayan perde çavuşu, nöbetçi subaylığın kapısını açtı, Rostov içeri girdi.

Bu odada beyaz pantolonlu, konçtan devrik çizmeli, henüz giyildiği belli patiska gömleğiyle, kısa boylu, şişman, otuz yaşlarında bir adam ayakta duruyordu; oda uşağı onun, her nedense Rostov’un gözüne çarpan, ipek işlemeli çok güzel, yeni askısını arkadan ilikliyordu. Bu adam öteki odada bulunan biriyle konuşmaktaydı.

“Bien fait, et la beauté du diable,[521]” dedi ve Rostov’u görünce sustu, suratını astı.

“Ne istiyorsunuz? Bir dilekçe mi?”

“Qu’est ce que c’est?”[522] diye sordu öbür odadaki.

“Encore un pétitionnaire,”[523] diye yanıt verdi askılı adam.

“Söyleyin ona, sonra gelsin. Neredeyse dışarı çıkacak, gitmemiz gerek.”

“Sonra, sonra, yarın. Vakit geçti...”

Rostov döndü, çıkmak istedi ama askılı adam onu durdurdu:

“Kimin tarafından? Siz kimsiniz?”

“Binbaşı Denisov tarafından,” diye yanıt verdi Rostov.

“Siz kimsiniz? Subay mı?”

“Teğmen, Kont Rostov.”

“Ne cesaret, hiyerarşi diye bir şey var. Siz gidin, gidin...”

Oda uşağının verdiği üniformayı giyinmeye başladı.

Rostov tekrar sofaya çıktı, yanlarından geçmeye mecbur olduğu birçok subay ve generali verandada toplanmış gördü.

Her an hükümdarla karşılaşabileceği, önünde kepaze olacağı, tutuklanacağı düşüncesiyle bitkin bir hale gelen ve hareketinin bütün yakışıksızlığını anlayan, pişman olan ve cesaretine lanet eden Rostov gözlerini yere indirerek parlak üniformalı maiyet adamlarının kalabalığıyla çevrili evden dışarı çıkıyordu ki bildik bir ses onu çağırdı, bir el onu durdurdu.

“Siz burada böyle frakla ne yapıyorsunuz, canım?” diye sordu kalın bir ses.

Bu, Rostov’un görevli olduğu tümenin eski komutanı olan bir süvari generaliydi, ki bu seferde hükümdarın özel bir lütfuna uğramıştı.

Rostov korkarak özür dilemeye kalkıştı ama generalin iyi yürekli, alaycı yüzünü görünce, kenara çekilerek, heyecanlı bir sesle ona bütün olayı anlattı ve generalin zaten tanıdığı Denisov’dan yana çıkmasını ondan rica etti. Rostov’u dinleyen general başını ciddi ciddi salladı:

“Yazık, yazık delikanlıya, mektubu ver.”

Rostov tam mektubu vermiş, Denisov’un işini baştan aşağı anlatmıştı ki merdivenlerde telaşlı, mahmuzlu adımlar şakırdadı, general yanından ayrılarak o tarafa ilerledi. Hükümdarın eşlikçileri merdivenleri inerek atlara doğru yürüdüler. Austerlitz’deki seyis Ene hükümdarın atını getirdi ve merdivenlerde Rostov’un hemen tanıdığı adımların hafif gıcırtıları duyuldu. Tanınmak tehlikesini unutarak Rostov başka sivil meraklılarla birlikte verandaya çıktı, tapındığı o çizgileri, yüzü, bakışı, yürüyüşü, yücelikle güzelliğin o birleşimini iki yıl sonra tekrar görüyordu... Hükümdara karşı beslediği hayranlık ve sevgi duygusu Rostov’un ruhunda eski kuvvetiyle dirildi. Hükümdar Preobrajenski üniforması, beyaz deri külotu, konçları devrik yüksek çizmeleri ve Rostov’un bilmediği nişanıyla (bu, *Légion d’Honneur*’dü[524]), şapkası koltuğunun altlında, eldivenlerini giyerek dışarı çıktı. Bakınarak ve bakışlarıyla çevresindeki her şeyi aydınlatarak durdu. Generallerden bazılarına bir şeyler söyledi. Rostov’un eski tümen komutanını da tanıdı, gülümseyerek onu yanına çağırdı.

Bütün eşlikçiler geri çekildi ve Rostov generalin uzun bir süre hükümdarla konuştuğunu gördü.

Hükümdar ona bir şeyler söyledi, beygirlere doğru gitmek için bir adım attı. Eşlikçilerin kalabalığı ve içinde Rostov’un da bulunduğu sokak

kalabalığı yeniden hükümdardan yana ilerledi. Hükümdar atların yanında durup elimi eyere koyarak, süvari generaline döndü, besbelli herkesin kendini işitmesini istediği için yüksek sesle, “Yapamam general, çünkü kanun benden güçlüdür,” dedi, ayağını üzengiye geçirdi. General saygıyla başını eğdi, hükümdar ata bindi ve sokakta dörtnala ilerledi. Heyecandan kendisi kaybeden Rostov kalabalıkla birlikte onun peşinden koştu.

521 Çok düzgün, şeytani.

522 Bu nedir?

523 Yine bir ricacı.

524 Lejyon Donör nişanı.

XXI

Hükümdarın gittiği meydanda, sağda, Preobrajenski Alayı’ndan bir tabur, solda, ayı derisinden kalpaklarıyla bir Fransız muhafız taburu karşı karşıya duruyorlardı.

Hükümdarın kendisine selam duran taburların bir yanından geçtiği sırada öteki yandan başka bir atlılar kalabalığı dörtnala geliyordu. Rostov bunların önündeki Napoléon’u tanıdı. Başkası olamazdı bu. Küçük şapkası, omzundan çapraz geçen Andrey nişanının kurdelesi, beyaz yeleğini, önü açık mavi üniformasıyla, sırma işlenmiş al haşalı, olağanüstü safkan demir kırı Arap atı üstünde dörtnala ilerliyordu. Aleksandr’a yaklaşınca şapkasını kaldırdı, bu hareketi, beygirin üzerinde sağlam ve sıkı oturmadığını Rostov’un süvari gözünden kaçmadı. Taburlar, “Hurra!” ve “*Vive l’Empereur!*”[525] diye haykırdı. Napoléon, Aleksandr’a bir şeyler söyledi. İki imparator, atlarından inip el sıkıştılar. Napoléon’un yüzünde tatsız, yapay bir gülümseme vardı. Aleksandr ona tatlı bir ifadeyle bir şeyler söyledi.

Rostov, kalabalığı tutan Fransız jandarmalarının atlarındaki tepinmeye rağmen İmparator Aleksandr’la Bonaparte’ın hareketlerini gözden kaçırmadan takip ediyordu. Aleksandr’ın kendini Bonaparte’la bir tutması ve Bonaparte’ın, hükümdarla bu yakınlığı gayet doğal ve alışık olduğu bir şeymiş gibi rahat hareket etmesi, Rostov’u şaşkınlığa düşürüyordu.

Aleksandr’la Napoléon peşlerinde uzun bir sıra halindeki eşlikçileriyle Preobrajenski Taburu’nun sağ yanına, orada duran kalabalığa doğru yaklaştılar. Kalabalık, beklenmedik bir anda imparatorları karşısında bulunca ön sıralarda duran Rostov sanki kendisini tanıyacaklarmış gibi korktu.

Kelimelerin üstüne basan keskin, açık bir ses, “*Sire, je vous demande la permission de donner la Légion d’Honneur au plus brave de vos soldats,*”[526] dedi. Bunu aşağıdan yukarıya, doğruca Aleksandr’ın gözlerine bakan kısa boylu Bonaparte söylüyordu, Aleksandr kendisine söylenenleri dikkatle dinledi, başını eğerek tatlı tatlı gülümsedi.

“*A celui qui s’est le plus vaillament conduit dans cette dernière guerre,*”[527] diye ekledi Napoléon, karşısında dimdik selam duran ve kımıldamaksızın imparatorun yüzüne bakan Rus askerlerinin saflarında,

Rostov için sinirlendirici bir sakinlik ve güvenle göz gezdirip her hecenin üzerine basarak.

Aleksandr, “*Votre majesté me permettra-t-elle de demander l’avis du colonel?*”[528] dedi ve taburun komutanı Prens Kovlovski’ye doğru hızla birkaç adım attı. Bu sırada Napoléon beyaz, küçük elinden eldivenini çıkarmaya koyuldu ve onu yırtarak fırlatıp attı. Arkadan hemen ileri atılan bir yaver kaldırdı onu yerden.

İmparator Aleksandr, Rusça yavaş sesle, Kozlovski’ye, “Kime vermeli?” diye sordu.

“Majesteleri kime emrederlerse.”

Hükümdar hoşnutsuzlukla yüzünü buruşturdu ve göz gezdirerek, “İyi ama ona bir yanıt vermek lazım,” dedi.

Kozlovski azimli bir tavırla saflara göz gezdirdi, bakışları Rostov’u da içine almıştı.

“Yoksa bana mı?” diye düşündü Rostov.

“Lazarev!” diye kaşlarını çatarak emretti albay. Safın ilk askeri Lazarev yiğitçe öne çıktı.

Nereye gideceğini bilmeyen Lazarev’in arkasından, “Nereye? Dur orada!” diye fısıltılar geldi. Lazarev, albaya ürkek, şaşkın gözlerle bakarak durdu ve yüzü, safın önüne çağrılan tüm askerlerde olduğu gibi titremeye başladı.

Napoléon başını biraz arkaya çevirdi, bir şey almak istiyormuş gibi küçük tombul elini arkaya uzattı. İşi hemen anlayan eşlikçilerin yüzleri telaşlandı, fısıldayarak birbirlerine bir şeyler söylediler, Rostov bir gün önce Boris’te gördüğü gibi ileri doğru koştu, uzanmış elin önünde saygıyla eğilip bir saniye bile bekletmeden içine kırmızı kurdeleli bir nişan koydu. Napoléon bakmadan iki parmağını kapadı. Nişan bunların arasında kaldı. Napoléon gözlerini açıp ısrarla hükümdarına bakmakta devam eden Lazarev’e yaklaştı ve şimdi bu yaptığı şeyi müttefikinin hatırı için yaptığını göstermek isteyen bir edayla İmparator Aleksandr’a baktı. Nişanı tutan küçük, beyaz el, asker Lazarev’in düğmelerine dokundu. Sanki Napoléon bu askerin sonsuza dek mutlu olması, dünyada herkesten övgü alması için yalnızca onun göğsüne dokunmak ayrıcalığında bulunmasının yeteceğini biliyordu. Napoléon nişanı Lazarev’in göğsüne yalnızca bastırdı ve sanki nişanın Lazarev’in göğsünde yapışıp kalacağını biliyormuş gibi elini indirerek Aleksandr’a döndü. Nişan, gerçekten de yapışıp kalmıştı.

Hizmetsever Rus ve Fransız elleri bir an içinde nişanı yakalayıp üniformaya iliştirmişlerdi. Lazarev, üzerinde bir şeyler yapan beyaz elli, küçük adama hüzünle baktı ve kımıldamadan selam durmakta devam ederek gözlerini yeniden doğrudan Aleksandr'ın gözlerine dikmeye başladı; sanki daha böyle durayım mı, yoksa artık yerime gideyim mi, yoksa daha başka bir şeyler de yapmam gerekiyor mu, diye soruyordu. Ama ona başka emir vermediler, o da uzun zaman böyle kımıldamadan durdu.

Hükümdarlar atlarına binerek gittiler. Preobrajenskililer saflarını dağıtıp, Fransız muhafızlarıyla karışıp kendileri için hazırlanmış masalara oturdular.

Lazarev şeref yerinde oturuyordu, Rus ve Fransız subayları onu kucaklıyor, tebrik ediyor, elini sıkıyorlardı. Halk ve subay kalabalığı yalnız onu görmek için sokuluyordu. Rus-Fransız dillerinin ve kahkahaların uğultusu meydanda, masaların çevresinde yükseliyordu. Neşeli, mutlu iki subay kırmızı yüzleriyle Rostov'un yanından geçtiler.

Birisi, "Bu ne ziyafet kardeşim? Takımlar hep gümüş," dedi, "Lazarev'i gördün mü?"

"Gördüm."

"Yarın da onlara Preobrajenskililer ziyafet çekecekmiş diyorlar."

"Ama, Lazarev için ne mutluluk! Ölünceye kadar bin iki yüz franklık tahsisat!"

Bir Preobrajenskili, bir Fransız'ın tüylü kalpağını giyerek haykırdı:

"İşte şapka böyle olmalı çocuklar!"

"Mükemmel, enfes!"

Bir muhafız subayı ötekisine, "Parolayı biliyor musun?" dedi, "Önceki gün *Napoléon, France bravoure,* dün, *Alexandre, Russie, grandeur'*dü,[529] bir gün parolayı bizim hükümdar veriyor, bir gün Napoléon. Yarın da Fransız muhafızlarının en cesuruna bizim hükümdar Giyorgiyev nişanını verir. Başka türlü olmaz! Karşılığını aynen yapması gerek."

Boris de arkadaşı Jilinski'yle beraber, Preobrajenskililere verilen ziyafeti görmeye gelmişti. Dönerken bir köşede duran Rostov'u fark etti.

"Rostov! Merhaba, görüşemedik," dedi. Rostov'un yüzü öyle hüzünlü ve altüsttü ki Boris ona, "Neyin var?" diye sormaktan kendini alamadı.

"Bir şeyim yok, bir şeyim yok," diye yanıt verdi Rostov.

"Bana gelecek misin?"

"Evet, geleceğim."

Ziyafettekilere uzaktan uzağa bakarak Rostov köşede uzun zaman durdu. Kafasında bir türlü sona erdiremediği, azap verici düşünceler vardı. Ruhunda müthiş şüpheler yükseliyordu. Bazen, değişmiş hali, boyun eğişiyle Denisov, o kopmuş kolları, bacakları, pisliği ve hastalığıyla bütün hastane hatırına geliyordu. Bu, onun için o kadar canlıydı ki, şimdi hastanenin ceset kokusunu duyuyor ve bu kokunun nereden gelebileceğini anlamak için bakınıyordu. Bazen, şimdi imparator olan ve İmparator Aleksandr'ın sevdiği, saydığı o kendi kendinden memnun Bonaparte beyaz eliyle hatırına geliyordu. Öyleyse kopmuş kollar, bacaklar, ölmüş insanlar niçin? Bazen, ödüllendirilen Lazarev ve cezaya çarptırılan, affedilmeyen Denisov hatırına geliyordu. Kendini öyle acayip düşünceler içinde bulmuştu ki, korkmuştu bunlardan.

Preobrajenskililerin yemek kokusu ve açlık kurtardı onu bu durumdan: Yola çıkmadan önce bir şeyler yemek gerekiyordu. Sabahleyin gördüğü otele gitti. Otelde kendisi gibi sivil elbiseyle gelmiş o kadar çok subay ve halk vardı ki yemeği güçbela getirtebildi. Tümeninden iki subay yanına geldi. Konuşma, doğal olarak barış konusuna vardı. Rostov'un arkadaşı subaylar, ordunun büyük bir kısmı gibi, Friedland'dan sonra yapılan barıştan hoşnut değillerdi. Eğer biraz daha dayanılsaydı Napoléon mahvolmuştu, kıtalarında ne peksimet ne de mühimmat kalmıştı, böyle diyorlardı. Nikolay susarak yemek yiyor, daha çok da içiyordu. Bir başına iki şişe şarabı içip bitirdi. Bir sonuca varmadan sürüp giden düşünceleri ona hâlâ azap vermekteydi. Düşüncelerine kapılmaktan korkuyor ama onlardan kurtulamıyordu. Subaylardan birinin, Fransızlara bakmak insanın ağrına gidiyor, demesi üzerine Rostov ansızın, hiç de haklı görülmeyen ve bundan dolayı da subayları çok hayrete düşüren bir köpürüşle haykırmaya başladı.

"Neyin daha iyi olacağına siz mi karar vereceksiniz!" diye bağırıyordu, "Siz hükümdarın hareketlerini nasıl yargılarsınız, bizim fikir yürütmeye ne hakkımız var? Biz, hükümdarın ne amacını ne de hareketlerini anlayabiliriz!"

Rostov'un bu parlayışını onun sarhoşluğuna veren subay, "İyi ama, ben hükümdar için tek kelime söylemedim," diyerek kendini halklı gösterdi.

Ama Rostov dinlemiyordu.

"Biz diplomasi memurları değiliz, biz askeriz, başka bir şey de değiliz," diye devam etti, "bize ölmemiz emrediliyor, öleceğiz. Ceza görürsek, demek ki suçluyuz, yargılamak bize düşmez. Hükümdarın keyfi Bonaparte'ın imparatorluk sıfatını kabul ve onunla anlaşmak istemiş,

demek ki böyle gerekiyormuş. Biz her şeyi yargılayıp fikir yürütmeye kalkışırsak ortada kutsal hiçbir şey kalmaz. Tanrı da yok, hiçbir şey de yok, yok, demeye başlarız," diye masaya vurup dinleyenlere göre hiç de yerinde olmayarak ama kendi düşüncelerinin akışına uygun bir sesle haykırdı Nikolay. Ve, "Bizim işimiz, görevimizi yapmaktır, kesip biçmektir ve düşünmemektir, işte hepsi bu kadar," diyerek sözünü bitirdi.

Kavga etmek istemeyen subaylardan, biri, "Bir de içmektir," dedi.

Nikolay yeniden söz alarak, "Evet, bir de içmek. Hey, bana bak! Bir şişe daha!" diye bağırdı.

525 Yaşasın imparator!

526 Sör, askerlerinizin en iyisine Lejyon Donör nişanı vermeme izin veriniz.

527 Bu son savaşta en çok yiğitlik gösterene.

528 Majeste izin verirlerse albayın fikrini alayım.

529 Napoléon, Fransa, yiğitlik / Aleksandr, Rusya, büyüklük.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I

İmparator Aleksandr, 1808 yılında Napoléon'la tekrar görüşmek için Erfurt'a gitti. Petersburg'un yüksek çevrelerinde bu tantanalı görüşmenin büyük öneminden söz edildi uzun uzadıya.

Dünyanın iki hükmedicisi (Napoléon'la Aleksandr'a böyle deniyordu) arasındaki yakınlık 1809 yılında o kadar ileri noktaya vardı ki, o yıl Napoléon Avusturya'ya savaş açınca bir Rus birliği de eski müttefiki Avusturya imparatoruna karşı eski düşmanı Bonaparte'la işbirliği yapmak için sınırı geçti. Bu yakınlık öyle bir kerteye ulaştı ki, yüksek çevrelerde Napoléon'un, İmparator Aleksandr'ın kız kardeşlerinden biriyle evlenmesi olasılığından söz edilmeye başlandı. Fakat o zamanki Rus sosyetesinin dikkati dış politikadan başka, özellikle devlet idaresinde yapılmakta olan iç değişikliklere çevrilmişti.

Halbuki hayat, sağlığa, hastalığa, çalışmaya, dinlenmeye, düşüncelere, bilime, şiire, müziğe, aşka, dostluğa, nefrete, ihtirasa karşı ilgileriyle insanların gerçek hayatı, Napoléon Bonaparte'la siyasi yakınlığa, ya da düşmanlığa bağlı olmadan ve yapılması mümkün her türlü iç değişikliklerin dışında, akıp gidiyordu.

Prens Andrey hiç ayrılmadan köyde iki yıl geçirdi. Piyer'in kendi topraklarında yapmaya girişip de boyuna daldan dala sıçraması yüzünden bir türlü sonuç elde edemediği girişimler, Prens Andrey tarafından sessiz sedasız, zahmetsiz ve hiç kimse fark etmeden gerçekleştirildi.

Ondaki yetenek Piyer'de yoktu; kendini zorlamadan, sıkmadan işleri yoluna koyuyordu.

Arazilerinin birindeki toprağa bağlı üç yüz köylü, serbest çiftçiler arasına yazdırılmıştı (bu, Rusya'daki ilk örneklerden biriydi), öteki topraklarında da angarya kaldırılmış, yerine yıllık vergi konulmuştu. Boguçarovo'da gebelere yardım için bir ebe kadın tutmuştu, maaşlı bir papaz da çiftlik adamlarının, köylülerin çocuklarını okutuyordu.

Prens Andrey zamanının bir kısmını Lısiye Gori'de babasının ve henüz dadı elinde bulunan oğlunun yanında; bir kısmını ise, babasının Boguçarovo Köşesi adını taktığı kendi köyünde geçiriyordu. Piyer'in karşısında, dünya olaylarına ilgi duymuyormuş gibi davrandığı halde, bunları dikkatle takip ediyor, yığınla kitap alıyor, Petersburg'dan, hayatın ta kaynağından henüz gelmiş insanlar kendisini ya da babasını ziyaret ettiği zaman, bu adamların iç ve dış politikada olup bitenler hakkında, kendisinden (köyde oturduğu halde) çok daha az bilgili olduklarını hayretle görüyordu.

O sıralarda Prens Andrey çiftliklerinin işleriyle uğraşmaktan, çeşit çeşit kitap okumaktan başka, felaketle sona eren iki seferimizin eleştirel bir incelemesini yapmak ve askerlik kanunlarımızla tüzüklerimizin değiştirilmesi hakkında bir tasarı yazmakla da meşguldü.

1809 yılı baharında Prens Andrey, vasisi olduğu oğlunun Riyazan'daki malikânesine gitti.

Taze otları, kayın ağaçlarının ilk yapraklarını, gökyüzünün parlak maviliğinde baharın koşuşan ilk beyaz bulutlarını seyredip bahar güneşiyle ısınarak arabasında oturuyordu. Hiçbir şey düşünmüyor, etrafına keyifli keyifli, aylak aylak bakıyordu.

Bir yıl önce üzerinde Piyer'le konuşmuş olduğu salı geçtiler. Pis bir köyü, harman yerlerini, yeşillenmiş kış buğdaylarını, üzerinde hâlâ kar duran köprüye kadar bir inişi, balçıklı bir yokuşu, alazlanmamış tarlaları, yer yer yeşillenmiş çalılıkları geçtiler, yolun iki yanında uzanan bir kayın ormanına girdiler. Ormanın içi adeta sıcaktı, burayı rüzgâr tutmuyordu. Yeşil, yapışkan yapraklarla donanmış kayın ağaçları kıpırdamıyordu, ilk otlarla menekşe renkli çiçekler yerde geçen yıldan kalma yaprakları iterek altlarından fışkırmışlardı. Kayınlıkta şuraya buraya dağılmış bodur çamlar, sonsuz, kaba yeşillikleriyle insana sevimsiz kışı hatırlatıyordu. Atlar ormana girince aksırdı, iyice terlemişlerdi.

Uşak Pyotr arabacıya bir şeyler söyledi, arabacı kabul eder anlamında karşılık verdi. Ama arabacının kabul etmesi Pyotr'a az geldi: Oturduğu yerden efendisine döndü. Saygıyla gülümseyerek, “Ekselans, insan nasıl da hafifliyor!” dedi.

“Ne?”

“Bir hafiflik, Ekselans.”

Prens Andrey, “Bu ne söylüyor?” diye düşündü. “Ha, bahardan söz ediyor herhalde,” diye çevresine bakındı. “Her şey de yeşillenivermiş... Ne

çabuk! Kayın ağaçları, kuşkirazı, kızılağaçlar da uyanmaya başlamışlar... Görünürde meşe yok. Ha, işte, bir meşe...”

Yolun kıyısında bir meşe vardı. Ormanı meydana getiren kayın ağaçlarından belki de on misli yaşlıydı, her kayın ağacından on kere kalın, iki kat uzundu. Besbelli çok eskiden kırılmış dalları, parçalanmış kabuğu, eski yara yerleriyle bu koskocaman ve iki kucak kalınlığında bir meşeydi. Gülümseyen kayın ağaçlarının arasında, çapaçul, birbirine uygunsuz uzanmış eğri büğrü kolları ve parmaklarıyla, yaşlı, öfkeli, kibirli bir canavar gibi duruyordu. Yalnız bir o, baharın büyüsüne boyun eğmek, baharı da, güneşi de görmek istemiyordu.

Bu meşe sanki, “Bahar, aşk, mutluluk,” diyordu, “hep bir örnek, saçma sapan, budalaca yalanlardan nasıl da bıkıp usanmıyorsunuz. Hepsi bir örnek, hepsi yalan! Ne bahar, ne güneş ne de mutluluk var. İşte bakın; ezilmiş, ölü ve hep yapayalnız duran çamlara bakın; işte ben, sırtımdan, böğürlerimden, çıkabildikleri her yerden çıkan kırık, parçalanmış parmaklarımı uzatıyorum, bittiğim yerde duruyorum, sizin ümitlerimize, yalanlarınıza inanmıyorum.”

Prens Andrey ormandan geçerken dönüp birkaç kez bu meşeye baktı, ondan bir şeyler bekliyordu sanki. Meşenin altında da çiçeklerle otlar vardı, ama onların arasında o hep öyle çatık, hareketsiz, çirkin ve dik kafalı duruyordu.

“Evet, hakkı var, bu meşenin bin kere hakkı var,” diye düşündü. “Varsın başkaları, gençler, bu yalana gene kapılsın, ama biz hayatı biliyoruz, bizim hayatımız bitti!” Prens Andrey’in ruhunda bu meşeyle ilgili ümitsiz ama tatlı bir kederle sarmalanan yeni yeni daha bir sürü düşünce uyandı. Bu yolculuk sırasında sanki bütün hayatını yeniden etraflıca düşündü; yine o eski, uyuşturucu, ümitsiz sonuca vardı: Yeniden hiçbir şeye girişmemeli, kötülük etmeden, azap çekmeden, hiçbir şey istemeden hayatını yaşayıp tüketmeliydi.

II

Riyazan'daki malikânenin vasilik işleri için Prens Andrey'in ilçe başkanıyla görüşmesi gerekiyordu. Bu başkanlık Kont İlya Andreyiç Rostov'un üzerindeydi, Prens Andrey mayıs ortalarında onun malikânesine gitti.

Baharın sıcak günleriydi. Ormanlar artık iyice giyinip kuşanmıştı, ortalık tozuyordu, hava o kadar sıcaktı ki, insan suların yanından geçerken girip yıkanmak istiyordu.

Prens Andrey neşesiz, kaymakama soracağı bir sürü şeyle meşgul, dalgın bir halde Rostovların Otradnoye'deki evlerinin bahçesindeki iki yanı ağaçlıklı yolda, arabasıyla gidiyordu. Sağında, ağaçların arkasından sevinçli kadın çığlıkları duydu, yan taraftan arabasına doğru bir sürü genç kızın koştuğunu gördü. Önlerinde, en yakında, sarı basma entarili, kara saçlı, kara gözlü, incecik, pek incecik bir genç kız, başına sardığı beyaz mendilin altından dağınık, kıvır kıvır saçları taşarak arabaya doğru koşuyordu. Genç kız bağırarak bir şeyler söyledi, ama karşısındakinin yabancı olduğunu görünce ona bakmadan, kahkahayı basarak gerisin geri dönüp kaçtı.

Prens Andrey nedense ansızın bir acı duydu. Gün öyle güzel, güneş öyle parlak, etrafta her şey öyle sevinçliydi ki; oysa bu incecik, şirin kız onun, Prens Andrey'in varlığını bile bilmiyor, bilmek de istemiyordu; başıboş ama neşeli (herhalde saçma sapan bir nedenle) mutlu, hayatından memnundu. "Onu bu kadar sevindiren nedir? Ne düşünüyor? Herhalde askerlik tüzüğünü, Riyazan köylülerinin iyileştirilmesini değil. Ne düşünüyor? Onu bu kadar mutlu eden ne?" diye düşünüyordu Prens Andrey, elinde olmayan bir merakla.

Kont İlya Andreyiç 1809 yılında Otradnoya'da tıpkı eskisi gibi, yani hemen hemen bütün ili davet edip avlar, tiyatrolar, ziyafetler ve konserler düzenleyerek yaşıyordu. Her yeni misafirden duyduğu memnuniyeti Prens Andrey'den de esirgemedi, onu hemen zorla gece yatısına alıkoydu.

Can sıkıcı bütün bir gün boyunca yaşlı ev sahipleri ve yaklaşan isim günü dolayısıyla yaşlı Kont'un evini dolduran misafirlerin en saygıdeğerleri tarafından yalnız bırakılmayan Prens Andrey, öbür tarafta gençler arasında bir şeylere gülen, neşelenen Nataşa'ya birkaç kez göz atarak, "Ne düşünüyor ki? Neden bu kadar neşeli?" diye kendi kendine sorup durmuştu.

Akşamleyin, kendisi için yeni olan bir yerde bir başına kalınca uzun zaman uyuyamadı, kitap okudu, sonra mumu söndürdü, yeniden yaktı. Pencerelerinin kepenkleri içeriden kapalı olan oda sıcaktı. Gerekli kâğıtların henüz şehirden getirilemediğini ileri sürerek kendisini burada alıkoyan o sersem ihtiyara (Rostov'a bu adı takmıştı), burada kaldığı için de kendine içerliyordu.

Prens Andrey ayağa kalktı, açmak için pencereye yaklaştı. Kepenkleri açar açmaz, ay ışığı sanki pencereye pusmuş da çoktan beri bunu bekliyormuş gibi odaya dalıverdi. Pencereyi açtı, gece serindi, hareketsiz, aydınlıktı. Tam pencerenin karşısında, bir yanları siyah, öbür yanları gümüş ışıklı, budanmış bir sürü ağaç duruyordu. Ağaçların altında şuraya buraya yayılmış gümüş yaprakları ve saplarıyla yağlı, ıslak, kıvır kıvır bir bitki vardı. Daha ötede simsiyah ağaçların arkasında kırağıdan pırıldayan bir dam; sağda parlak, bembeyaz gövdesi ve dallarıyla, kıvırcık, kocaman, bir ağaç, onun üstünde de aydınlık, hemen hemen yıldızsız ilkbahar göğünde doluya yakın bir ay görünüyordu. Prens Andrey pencereye abandı, gözlerini gökyüzüne dikti.

Prens Andrey'in odası orta kattaydı, yukarıdaki odalarda da oturuluyordu ve oradakiler uyumamışlardı. Oradan kulağına genç kız sesleri geliyordu. "Yalnız bir kere daha..." diyen bu çocukça sesi Prens Andrey hemen tanıdı. "Aman, ne zaman uyuyacaksın?" diye yanıt verdi öteki ses. "Uyumayacağım, uyuyamıyorum, ne yapayım! Hadi bir kere daha." İki kadın sesi bir şarkının son sözlerini yineledi. "Ah, ne güzel! Hadi, bu da oldu. Artık yatalım." "Sen yat, ben yatmak istemiyorum," diye yanıt verdi pencereye yaklaşan birinci ses. Herhalde pencereden iyice sarkmış olmalıydı ki, elbisesinin hışırtısı, hatta nefes alışı bile işitiliyordu. Ay da, aydınlığı da, gölgeler de, her şey susmuş, taş kesilmişti. Prens Andrey de burada istemeyerek bulunuşunu belli etmemek için kıpırdamaktan çekiniyordu. "Sonya! Sonya!" diyen birinci ses yeniden duyuldu. "Canım, nasıl olur da uyunur! Bir baksana bu ne güzellik! Ah, ne güzel! Hadi, uyan Sonya, hiç ama hiçbir zaman böyle nefis bir gece görülmemiştir." Sonya isteksiz isteksiz bir şeyler söyledi. Öteki devam etti: "Gel de şu aya bir bak!... Ah, ne güzel! Gel buraya canımın içi, kuzum buraya gel. Nasıl, görüyor musun? İşte böyle çömeliyorum, işte böyle, dizlerimi altıma alıyorum, sıkıyorum kendimi, iyice sıkıyorum, kısılıyorum, sonra uçuveriyorum. İşte şöyle!" "Yeter, düşeceksin." İtişip kakışmalar ve Sonya'nın, "Saat iki oldu canım," dediği duyuldu. "Ah, sen hep böyle

keyfimi kaçırırsın. Peki, git, git.” Yine sessizlik oldu. Ama Prens Andrey onun hep orada oturduğunu biliyordu. Bazen hafiften hafife kımıldanışlarını, bazen iç çekişlerini işitiyordu. “Ah, Tanrım, Tanrım! Bu nedir böyle!” diye ansızın haykırdı genç kız, “Mademki uyumak gerekiyormuş, uyuyalım!” Pencereyi gürültüyle kapadı.

Genç kızın lakırdılarını dinlerken kendisi hakkında da bir şeyler söyleyeceğini her nedense hem beklemiş, hem de bundan çekinmiş olan Prens Andrey, “Benim varlığım onun umurunda bile değil,” diye düşündü. Sonra kendi kendine, “Yine o! Hem de inadına yapıyor gibi!” dedi. Ruhunda ansızın, tüm yaşamına ters düşen yeni düşüncelerin, yeni ümitlerin öyle beklenilmez bir kargaşası belirdi ki, kendi durumunu kendine açıklamaya gücünün yetmeyeceğini hissetti, hemen uyudu.

III

Prens Andrey ertesi gün bayanların gelmesini beklemeden, yalnız yaşlı Kont'la vedalaşıp evine döndü. Dönüşte, kendisini öyle acayip ve unutulmaz bir hayrete düşüren o yaşlı, yamrı yumru meşenin bulunduğu kayın ormanından geçerken, haziran başıydı. Arabasının çıngırakları bir buçuk ay öncekine göre ormanda daha boğuk ses veriyordu; her şey dolgun, gölgeli ve koyuydu. İçine dağılmış genç çamlar, ormanın genel güzelliğini bozmuyordu; çevrelerine uymuş, tüylü, taze tomurcuklarıyla tatlı tatlı yeşermişlerdi.

Bütün gün sıcaklar devam etti, bir yerlerde fırtına hazırlanıyordu, ama yolun tozlarına ve olgun yaprakların üzerine yalnız küçük bir bulut çiseledi. Ormanın sol tarafı karanlıktı, gölgeliydi; sağı ıslaktı, rüzgârla hemen hemen kımıldanarak güneşte pırıl pırıl ışıldıyordu. Her yer çiçek açmıştı. Kâh yakında, kâh uzakta bülbüller şakıyor, dem çekiyorlardı.

Prens Andrey içinden, "Evet, kendisiyle aynı fikirde olduğumuz meşe burada, bu ormandaydı," dedi, "iyi ama, nerede?" Yolun sol tarafına bakarak, bilmeden, aradığı meşeyi tanımadan onu hayran hayran seyrediyordu. Yaşlı meşe baştan aşağı değişmişti; koyu yeşil, dolgun bir çadır gibi yayılmış, akşam güneşinin ışığında hafifçe kımıldanarak kendinden geçmiş duruyordu. Ne eğri büğrü parmakları ne sıyrık yerleri ne eski güvensizliği, ıstırabı, bunların hiçbiri görünmüyordu. Sert, yüz yıllık gövdesinden taze, dolgun yapraklar sapsız mapsız, doğrudan doğruya fışkırmıştı, öyle ki bu ihtiyarın bunları doğurduğuna insanın inanacağı gelmiyordu. "Evet, işte bu o meşe," diye düşündü Prens Andrey ve hiç sebep yokken, ansızın içinde baharın mutluluk ve tazelik duygusu doğdu. Hayatının bütün iyi anları ansızın, aynı zamanda aklına geldi. Yüksek göğüyle Austerlitz; karısının ölü, sitemli yüzü; salın üstünde Piyer; gecenin güzelliğiyle coşan genç kız; o gece; ay; bütün bunlar birden aklına geldi.

"Hayır, hayat otuz bir yaşında sona ermez," diye kesin ve değişmez bir karara vardı, "içimdekileri yalnız benim bilmem yetmez, bunları herkesin bilmesi gerek: Piyer'in de, gökyüzüne uçmak isteyen o genç kızın da; herkesin beni tanıması gerek, hayatımın yalnız benim için akıp gitmemesi, onların benimle böyle bağlantısız yaşamamaları, hayatımın herkesin üzerinde izler bırakması ve hepsinin benimle beraber yaşaması gerek!"

Yolculuğundan dönen Prens Andrey sonbaharda Petersburg'a gitmeye karar verdi, bu karar için de çeşit çeşit sebepler icat etti. Petersburg'a niçin gitmesi ve hatta hizmete girmesi gerektiğine dair akla, mantığa uygun bir yığın delil elinin altında hazırdı. Köyden ayrılmak düşüncesinin aklına gelebileceğini bir ay önce nasıl anlamıyorduysa, şimdi de hayata faal olarak katılması gerektiğinden bir vakitler nasıl olup da şüpheye düşebildiğini tıpkı öyle anlamıyordu. Ona açıkça öyle geliyordu ki, hayatta edindiği bütün deneyim, eğer onları iş başında kullanmaz, kendisi da yeniden hayata atılmazsa, boşa gidecek, anlamsızlaşacak. Eskiden de yine böyle akla uygun ama zavallı delillere dayanarak yararlı olmak olanağına, mutluluğun, aşkın mümkün olabileceğine, hayatta edindiği bunca tecrübeden sonra yine de inanırsa alçalacağına inanmıştı; şimdiyse nasıl olup da böyle bir görüşe ulaştığını bile anlamıyordu. Şimdi akıl, mantık ona büsbütün başka şeyler söylüyordu. O yolculuktan sonra Prens Andrey'in köyde canı sıkılmaya başlamıştı. Eski uğraşları kendisini ilgilendirmiyor, çok defa yazı odasında bir başına otururken ayağa kalkıyor, aynaya gidiyor, yüzünü uzun uzadıya seyrediyordu. Sonra başını çeviriyor, kendisine altın çerçevenin içinden kalkık, *à la grecque*[530] bukleleriyle şefkatli ve neşeli neşeli bakan rahmetli Liza'nın portesine bakıyordu. Liza artık kocasına eski dehşetli sözleri söylemiyor, onu sadelikle, neşeyle, merakla süzüyordu. Prens Andrey Piyer'le, şan ve şerefle, penceredeki genç kızla, meşe ağacıyla, kadın güzelliği ve aşkla ilgili akla, mantığa uymaz, sözle anlatılmaz, vicdan azabı gibi gizli ve bütün hayatını değiştirmiş olan düşünceleri aklından geçirip kâh kaşlarını çatıp kâh gülümseyerek, kolları arkasında, uzun uzun odada dolaşıyordu. Böyle anlarda yanına birisi gelirse ona karşı çok soğuk, sert, hoşa gitmez bir mantıkla davranıyordu.

Prenses Mariya böyle anlarda odaya girer de, "*Mon cher*, Nikluşka'yı bugün dolaştırmayalım, hava çok soğuk," derse Prens Andrey özellikle soğuk bir tavırla kız kardeşine, "Hava sıcak olsaydı, çocuğu dışarı bir gömlekle çıkarırdık," diye yanıt verirdi, "hava soğuk olduğu için sıcak tutacak şeyler giydirmeli, zaten bunlar bu iş için icat edilmiştir. İşte havanın soğuk olmasından çıkarılacak sonuç budur; yoksa çocuğun havaya ihtiyacı varken onu evden dışarı çıkarmamak değil." Bu sözleri kendi içinden geçen bütün o gizli, mantıksız şeylerden dolayı başka birini cezalandırıyormuş gibi özel bir mantıkla söylerdi. Bu gibi durumlarda Mariya, akılları karışık olunca erkekler nasıl da duygusuzlaşıyor, diye düşünürdü.

530 Yunan tarzında.

IV

Prens Andrey 1809 yılı Ağustosunda Petersburg'a geldi. O sıralar, genç Speranskiy'in şan ve şöhreti, gerçekleştirdiği reformlarda harcadığı gayret son kertesine ulaşmıştı. Yine bu ağustos ayı içinde arabası devrilerek ayağı incinen imparator üç hafta Peterhov'da kalmış, her gün Speranskiy'le ve yalnızca onunla görüşmüştü. Saray rütbelerinin kaldırılması, komisyon temsilciliği, devlet müşavirliği rütbelerinin sınava bağlı tutulması hakkındaki ünlü ve sosyeteyi allak bullak eden iki bildiriden başka, devlet şûrasından ilçe yönetimlerine kadar Rusya'nın o günkü adliye, mülkiye, maliye düzenini değiştirecek olan bütün bir anayasa da bu sıralarda hazırlanıyordu. İmparator Aleksandr'ın şakayla *Comité du salut public*[531] dediği yardımcılarının Çartorijskiler, Novosiltsevler, Koçubeyler ve Strogonovların yardımıyla gerçekleştirmeye uğraşmış olduğu tahta çıkarken beslediği o belirsiz, liberal düşünceler artık biçim alıp gerçekleşiyordu.

Şimdi o yardımcıların yerini mülkiye işlerinde Speranskiy, askerlik işlerindeyse Arakçiyev almıştı. Gelişinden hemen sonra Prens Andrey sarayda ve hükümdarın saraydan çıkışlarında, sözcü sıfatıyla hazır bulunmaya başladı. Ona iki defa rastlayan hükümdar bir tek kelime olsun söylemek lütfunda bulunmadı. Prens Andrey kendisinin eskiden beri hükümdarın hoşuna gitmediğini, görüşünün, bütün varlığının hükümdara ters geldiğini sanıyordu. Şimdi de hükümdarın ona soğuk ve yabancı gibi bakması Prens Andrey'in bu düşüncesini iyice güçlendirmişti. Saray adamları, hükümdarın ona gösterdiği bu ilgisizliği Prens Andrey'in 1805 yılından beri hizmette bulunmamış olmasından duyduğu hoşnutsuzlukla açıkladılar.

"Hoşlanıp hoşlanmayışlarımızın elimizde olmadığını ben kendim de bilirim," diye düşünüyordu Prens Andrey, "bundan dolayı askerlik yasası hakkında yazdıklarımı gidip şahsen hükümdara takdim etmeyi aklımdan bile geçirmemeliyim, ama nasıl olsa iş kendi kendine yürüyecektir..." Babasının dostu olan yaşlı bir feldmareşala yazılarından söz etti. Ona randevu veren feldmareşal kendisini güler yüzle kabul etti ve konuyu hükümdara ileteceğine söz verdi. Birkaç gün sonra Prens Andrey'e Harbiye Nazırı Kont Arakçiyev'i gidip görmesi bildirildi.

Prens Andrey belirtilen günde, sabah saat dokuzda, Kont Arakçiyev'in kabul salonuna gitti.

Prens Andrey, Arakçiyev'i tanımıyordu, onu hiç görmemişti, ama onun hakkında bildikleri bu adama karşı kendisinde pek de saygı uyandırmıyordu. Kont Arakçiyev'in kabul salonunda Prens Andrey önemli, önemsiz kişiler arasında bekleyip dururken, içinden, "O savunma bakanıdır, imparatorun güvenini kazanmış bir adamdır, onun kişisel işlerini kurcalamaya kimsinin hakkı yok; yazdıklarımı anlayabilirdi," diye geçiriyordu. Kont Arakçiyev'in kabul salonunun çok özel bir yanı vardı. Bu salonda kabul için sırasını bekleyen önemsiz kişilerin yüzünde bir utangaçlık, bir boyun eğiş duygusu okunuyordu; yüksek rütbeli kişilerse aldırış etmemenin, kendi kendilerini, durumlarını, bekledikleri kişiyi alaya almanın altında gizlenmiş ortak bir huzursuzluk duygusu göze çarpıyordu. Bazıları düşünceli düşünceli dolaşıyor, bazılarıysa fısıldayarak gülümsüyor, Prens Andrey'in kulağına Kont Arakçiyev hakkında söylenen "Amca, sana gösterir..." sözleri ve "Sila (Kuvvet) Andreyiç" takma adı çalınıyordu. Herhalde böyle uzun uzadıya bekletilmesinden gücenmiş olan bir general (önemli bir kişi) bacak bacak üstüne atmış oturmakta, kendi kendini hafifseyen bir eda ile gülümsemekteydi.

Ama kapı açılır açılmaz bütün yüzlerde tek bir ifade belirdi: korku. Prens Andrey geldiğinin bir kere daha arz edilmesini nöbetçi yaverden rica etti ama ona alaylı alaylı baktılar, kendi sırasının da geleceğini söylediler. Görevli tarafından bakanın odasına sokulup çıkarılan birkaç kişiden sonra, aciz ve ürkek haliyle insanı hayrete düşüren bir subay, korkunç kapıdan içeri bırakıldı. Subay, huzurda uzun zaman kaldı. Ansızın kapının arkasından bet bir sesin yankısı duyuldu ve subay, dudakları titreyerek, sapsarı, dışarı çıktı, başını elleri arasına alıp kabul salonundan geçti.

Onun arkasından Prens Andrey kapıya götürüldü ve nöbetçi fısıldadı: "Sağda, pencerenin yanında."

Prens, süssüz, temiz bir çalışma odasına girdi, masanın başında oturan uzun boylu, saçları kısa kesilmiş uzun kafalı, yüzü kalın kırışıklar içinde, kahverengi-yeşil ışıksız gözlerinin üstünde kaşları çatılmış, kırmızı sarkık burunlu, kırk yaşlarında bir adam gördü. Arakçiyev, Prens'in yüzüne bakmadan başını ondan yana çevirdi.

"Siz ne istiyorsunuz?" diye sordu.

Prens Andrey sessizce, "Benim hiçbir dileğim yok, Ekselans," dedi.

Arakçiyev'in gözleri onun üzerine dikildi:

“Oturun,” dedi, “Prens Bolkonski mi?”

“Benim hiçbir dileğim yok ama imparator, takdim ettiğim yazıları Ekselansınıza göndermek lütfunda bulunmuşlar...”

“Yazılarınızı okudum,” diye Andrey’in sözünü kesti Arakçiyev, yalnız ilk kelimeleri tatlılıkla söyleyip sonra yine yüzüne bakmadan ve azarlayıcı, horgörülü tavrını gitgide daha çok takınarak devam etti: “Yeni askerlik yasaları teklif ediyorsunuz. Yığınla kanun var ama eskilerini bile uygulayacak adam yok. Şimdi herkes yasa yapıyor, yazmak, uygulamaktan kolay.”

Prens Andrey nezaketle, “Ben yazılarım hakkında ne gibi bir işlem yapılmasını önerdiğinizi Ekselansınızdan öğrenmek için, hükümdarın arzularıyla buraya geldim,” dedi.

Arakçiyev, “Bu konudaki kararımı not edip komiteye gönderdim. Ben onaylamıyorum,” diyerek ayağa kalktı, yazı masasından bir kâğıt alıp, “işte!” diye Prens Andrey’e verdi.

Kâğıtta, arkasında, kurşunkalemle, büyük harfsiz, imlası bozuk, noktalamasız şunlar yazılıydı: “Fransız askerî talimatnamesinden taklit ile kopya edilmiş, asıl ve esastan ari bir şekilde düzenlenmiş ve askerî yasadan nedensiz yere sapılmış.”

Prens Andrey sordu: “Yazılarım hangi komiteye verildi?”

“Askerî Talimatname Komitesi’ne, Ekselansınızın da oraya üye olarak kaydı da tarafımdan teklif edildi. Yalnız, maaşsız.”

Prens Andrey gülümsedi.

“Benim böyle bir şey istediğim yok.”

“Maaşsız üye,” diye yineledi Arakçiyev, “müşerref oldum,” diye Prens’i selamladı. “Hey, çağır bakalım. Sıra kimin?” diye haykırdı.

531 Halk Kurtuluş Komitesi (Büyük Fransız Devrimi sırasında kurulan komite).

V

Prens Andrey, komiteye üye olarak tayin edilmeyi beklediği sıralarda eski tanıdıklarla, özellikle güçlü, kendisine yardımı dokunabileceğini bildiği kimselerle dostluğunu tazeledi. Çarpışmalardan önce rahat huzur vermeyen bir merakla kıvranırken duyduğuna benzer bir hissi, şimdi Petersburg'da da duyuyor, bu onu milyonların yazgısının bağlı bulunduğu geleceğin hazırlandığı yüksek çevrelere doğru karşı konulmaz bir biçimde çekip sürüklüyordu. Yaşlıların öfkesinden, dönen işler hakkında bilgisi olmayanların gösterdiği meraktan, bilgisi olanların ihtiyatlı davranışlarından, herkesteki telaş ve endişeden, her gün yeniden yeniye varlıklarını öğrendiği hadsiz hesapsız komitelerden, komisyonlardan hissediyordu ki, şimdi, 1809 yılında, burada, Petersburg'da, büyük bir sivil savaş hazırlanmaktadır, bunun başkomutanı da kendisince meçhul, esrarengiz ve dâhi saydığı bir kişi olan Speranskiy'dir. Az çok bildiği yenilikler konusuyla, bunun başlıca yapıcısı Speranskiy onu öyle bir tutkuyla ilgilendirmeye başlamıştı ki, askerî talimatname işi zihninde çabucak ikinci derecede bir yer tutar oldu.

Prens Andrey o zamanki Petersburg sosyetesinin çeşit çeşit ve yüksek çevrelerin hepsinde iyi karşılanmaya en elverişli durumda bulunuyordu. Yenilikçiler onu candan karşılıyor, ayartmaya çalışıyordu çünkü çok kültürlü, çok akıllı bir adam diye ün salmıştı; ayrıca, köylülerini azat etmekle adını çoktan liberale çıkarmıştı. Yenilikleri yeren hoşnutsuz yaşlılar ona doğrudan doğruya babasının oğlu gözüyle bakıyor, sevgi gösteriyordu. Kadınlar, "kibar âlemi", onu candan, yürekten karşılamaktaydı, çünkü, ünlü, zengin bir kısmetti; gizemli romantik hikâyesi ve karısının trajik sonuyla gölgelenmiş, adeta yepyeni bir kişiydi. Bundan başka, kendisini eskiden beri tanıyanların hepsi ağız birliği edip onun bu beş yıl içinde iyiye doğru çok değiştiğini, yumuşadığını, erkekleştiğini, onda eski yapmacıklı hallerin, kibrin, alaycılığın kalmadığını, yıllarla elde edilen bir olgunluğa eriştiğini söylüyorlardı. Kendisinden söz ediliyor, onunla ilgileniliyor, herkes onu görmek istiyordu.

Kont Arakçiyev'i ziyaretinin ertesi günü Prens Andrey Kont Koçubey'in bir davetine gitti. Kont'a, "Sila Andreyiç"le yaptığı görüşmeyi

anlattı (Koçubey de Prens Andrey’in, savunma bakanının kabul salonunda farkına vardığı şeyleri alaya alarak Arakçiyev’i böyle adlandırıyordu).

“*Mon cher*, bu işte bile Mihail Mihailoviç’ten vazgeçemezsiniz. *C’est le grand faiseur.*[532] Kendisine söylerim. Bu akşam geleceğine söz vermişti bana...”

Prens Andrey, “Askerî talimatname işiyle Speranskiy’ in ilgisi ne?” diye sordu.

Koçubey, Bolkonski’nin saflığına şaşmış gibi gülümseyerek başını salladı.

“Onunla biz bugünlerde sizden söz ettik,” diye devam etti, “sizin azat edilmiş köylülerinizden...”

Belli belirsiz bir küçümsemeyle Bolkonski’ye dönen Yekaterina devrinden kalma bir ihtiyar, “Ya!.. Mujiklerini azat eden sizsiniz, öyle mi, Prens?” diye sordu.

Bolkonski, ihtiyarı boşu boşuna kızdırmamak ve yaptığı işi onun gözünde yumuşatmak için, “Zaten küçük bir çiftlikti, geliri de yoktu,” diye yanıt verdi.

Yaşlı adam, Koçubey’e göz atarak, *“Vous craignez d’être en retard,”*[533] dedi, sonra devam etti: “Benim anlamadığım bir şey var, onları azat edersek toprağı kim sürecek? Yasaları yazmak kolay, uygulamak zor. Şimdi olduğu gibi, Kont, sorarım size, herkes sorgulanacaksa yargıç kim olacak?”

Koçubey bacak bacak üstüne atıp çevresine bakınarak yanıt verdi:

“Herhalde, sorguda başarı gösterenler.”

“Yanımda çalışan Pryaniçnikov diye biri var, mükemmel bir adam ama altmış yaşında, o da mı yargılamadan geçecek?”

“Evet, işin bu tarafı biraz zor, hele, eğitim öğretim bunca sınırlıyken ama...” Kont Koçubey sözünü tamamlamadı, ayağa kalktı, içeri giren uzun boylu, dazlak, sarışın, geniş açık alınlı ve uzun yüzü pek acayip bir beyazlıkta, kırk yaşlarında bir adamı, Prens Andrey’in elinden tutarak, karşılamaya gitti. İçeri girenin üstünde mavi bir frak, boynunda haç nişanı, göğsünün solunda da bir yıldız vardı. Bu Speranskiy’di. Prens Andrey hemen tanıdı onu; hayatın bütün önemli anlarında olduğu gibi, ruhunda bir şey ürperdi. Bu saygı mıydı, haset miydi, meraklı bir bekleyiş miydi, bilmiyordu. Speranskiy’in görünüşünde onu hemen tanımanızı sağlayacak tuhaf bir şey vardı. Prens Andrey yaşadığı çevrede hiç kimsede, ağır ve beceriksiz hareketlerde bu sakinliği, bu kendine güveni görmemiş, hiç kimsede, yarı kapalı, biraz ıslak gözlerin böyle sert, aynı zamanda yumuşak

bakışlarına, hiçbir şey ifade etmeyen bir gülümseyişteki böyle bir katılığa, böyle ince, hep bir ayar, sakin bir sese ve özellikle böyle tatlı beyazlıkta bir yüze, hele böyle biraz geniş ama fevkalade tombul, sevimli ve beyaz ellere rastlamamıştı. Prens Andrey insan yüzünün böyle bir beyazlığı ve tatlılığını ancak uzun süre hastanede kalmış askerlerde görmüştü. Bu, Speranskiy' di; devlet sekreteri, hükümdarın raportörü, Erfurt'taki yol arkadaşı, orada defalarca Napoléon'la konuşup görüşen kişiydi.

Speranskiy gözlerini, kalabalık bir ortama girildiği zaman elde olmayarak yapıldığı gibi, oradakilerin yüzlerinde gezdirmedi, söze başlamakta da acele etmedi. Kendini dinleyeceklerinden emin, sakin sakin konuşuyor, yalnız konuştuğu insanın yüzüne bakıyordu.

Prens Andrey Speranskiy'in her sözünü, her hareketini özel bir dikkatle izliyordu. Prens Andrey özellikle yakınlarını şiddetle kınayanların yaptıkları gibi yeni bir dille, hele şöhretini duyduğu Speranskiy gibi biriyle karşılaşınca onda insani üstünlüklerin tam bir olgunluğa erişeceğini sanırdı.

Speranskiy, Koçubey'e, daha erken gelemediği için üzüldüğünü, sarayda alıkonulduğunu söyledi. Ama kendisini hükümdarın alıkoyduğunu söylemedi. Prens Andrey bu sahte alçakgönüllülüğün farkına vardı. Koçubey, Prens Andrey'in adını verince Speranskiy aynı gülümsemeyle gözlerini ağır ağır Bolkonski'ye çevirdi, bir şey söylemeden ona bakmaya başladı.

"Sizinle tanıştığıma çok memnunum. Sizden söz edildiğini ben de herkes gibi duymuştum," dedi.

Koçubey, Arakçiyev'in Bolkonski'yi kabulüne dair birkaç şey söyledi. Speranskiy daha çok gülümsedi. Her heceye, her kelimeye basarak, "Askerî Talimatname Komisyonu'nun müdürü, Magnitski, benim iyi dostumdur," dedi, "arzu ederseniz sizi kendisiyle tanıştırabilirim. Sempatik biridir, akla uygun olan her şeye yardım etmek ister."

Speranskiy'in çevresinde hemen bir kalabalık birikti, kendi memurundan, Pryaniçnikov'dan söz etmiş olan yaşlı da Speranskiy'e bir soru sordu.

Prens Andrey söze karışmıyor, Speranskiy'in, daha dün isimsiz bir papaz okulu öğrencisi olan, şimdiyse ellerinde (bu beyaz, tombul ellerde) Rusya'nın kaderini tutan bu adamın hareketlerini inceliyordu. Speranskiy'in yaşlı adama yanıt verirkenki olağanüstü, hor görücü sakinliği Prens Andrey'i hayrete düşürüyordu, iyilik edercesine söylediği sözleriyle, yaşlı adama, sanki ölçüsüz bir yükseklikten sesleniyordu. İhtiyar, fazla yüksek

sesle konuşmaya başlayınca Speranskiy gülümsedi, hükümdarın keyfine uygun bulduğu bir şeyin yararı ya da zararı hakkında kendisinin fikir yürütemeyeceğini söyledi.

Bir süre çevresindekilerle konuştuktan sonra Speranskiy kalktı, Prens Andrey'e yaklaşarak onu odanın öbür ucuna götürdü. Bolkonski'yle meşgul olmayı gerekli gördüğü belliydi.

"Şu saygıdeğer ihtiyarın beni sürüklediği o heyecanlı konuşma sırasında sizinle konuşmak fırsatını bulamadım, Prens," diye tatlı bir küçümsemeyle gülümsedi; bununla az önce konuştuğu insanların ne kadar önemsiz olduklarını ancak ikisinin bildiğini göstermek istiyordu sanki. Bu, Prens Andrey'in koltuklarını kabarttı.

"Ben sizi çoktan tanıyorum: önce köylülerinize karşı tutumunuzdan; bu daha birçoklarının aynı yolda yürümesini arzu ettiğimiz ilk örnektir; ikincisi, onca tartışmalara, çekişmelere neden olan saray rütbeleri hakkındaki yeni bildiriden dolayı kendini hakarete uğramış saymayan sözcülerden biri de sizsiniz."

Prens Andrey, "Evet," dedi, "babam bu haktan yararlanmamı istememişti; ben hizmete, en küçük rütbelerden başladım."

"Babanız eski devrin adamı ama yalnızca adaleti yeniden sağlamaya çalışan bu önlemi bunca eleştiren çağdaşlarımızın, besbelli ki çok üstünde."

Prens Andrey, hissetmeye başladığı Speranskiy'in etkisiyle mücadele ederek, "Ben bu eleştirilerin de bir temele dayandıklarını sanıyorum," dedi. Speranskiy'le her konuda aynı düşüncede olmak hoşuna gitmiyordu; itiraz etmek istiyordu. Her zaman kolaylıkla ve güzel konuşan Prens Andrey şimdi, Speranskiy'le konuşurken derdini anlatmakta zorluk çekiyordu. Bu ünlü adamın kişiliğini incelemek onu fazlaca ilgilendiriyordu.

Speranskiy, "Belki de bu temel, kişisel mevki hırsıdır," diyerek lafı soğukkanlılıkla gediğine koydu.

Prens Andrey, "Kısmen de devlet çıkarı," dedi.

Speranskiy gözlerini yavaşça indirip, "Ne demek istiyorsunuz?" diye sordu.

Prens Andrey, "Ben Montesquieu'nün hayranlarındanım," dedi, "onun; *le principe des monarchies est l'honneur,*[534] düşüncesi, *me paraît incontestable. Certains droits et privilèges de la noblesse me paraissent être des moyens de soutenir ce sentiment."*[535]

Speranskiy'in beyaz yüzündeki gülümseme kayboldu, bu hal fizyonomisinin lehine oldu. Herhalde, Prens Andrey'in düşüncesini dikkate

değer bulmuştu.

"*Si vous envisagez la guestion sous ce point de vue*"[536] diye Fransızca'yı belli bir zorlukla söyleyerek ve Rusça'dan daha ağır ama büyük bir soğukkanlılıkla söze başladı. Hizmetin gidişine zarar veren ayrıcalıklarla şerefin, *l'honneur*'ün[537] korunamayacağını; şerefin, *l'honneur'*ün, ya ayıplanmaya layık hareketlerin yapılmasını yasak edici bir şey ya da onu işaret eden destek ve ödülleri elde etmek için duyulan gıpta, girişilen rekabetin bir kaynağı olduğunu söyledi.

Delilleri kısa, sade ve açıktı.

Gıpta ve rekabetin kaynağı olan böyle bir şerefi destekleyen kurum, tıpkı büyük İmparator Napoléon'un *Légion d'Honneur'*üne benzeyen ve bir sınıf ya da saray ayrıcalığı olmayan, hizmete zarar vermeyen, onu teşvik eden bir kurumdu.

Prens Andrey, "Tartışmıyorum ama saray ayrıcalıklarının da aynı sonucu sağladıkları inkâr edilemez," dedi. "Her saray adamı, kendini durumuna yakışır bir tarzda hareket etmeye mecbur sayar."

Speranskiy karşısındakini zor duruma düşüren bir tartışmayı tatlılıkla kapatmak istediğini gösterir bir gülümsemeyle, "Ama, siz bu ayrıcalıklardan yararlanmak istemediniz, Prens," dedi, "eğer salı günü bana şeref verirseniz, o zamana kadar Magnitski'yle de konuşmuş olacağımdan, sizi ilgilendirebilecek haberler verebilirim, bundan başka, sizinle etraflıca konuşup görüşmek zevkini de tatmış olurum." Gözlerini kapayarak eğilip selam verdi; vedalaşmadan, kendini göstermemeye çalışarak salondan *à la française*[538] çıktı.

532 Her şeyi yapan odur. (Her şey onun elinin altından çıkar.)

533 Geç kalacağınızdan korkuyorsunuz.

534 Monarşilerin temeli şereftir.

535 Bana şüphe götürmez gibi geliyor. Bana öyle geliyor ki, asilzadelerin bazı ayrıcalıkları ve hakları bu duyguyu destekleyen araçlardır.

536 Meseleye bu noktadan bakarsanız.

537 Şeref.

538 (Fr.) Fransızlar gibi.

VI

Prens Andrey, Petersburg'a ilk geldiği günlerde yaşadığı kapalı hayatın yarattığı bütün düşüncelerin burada kendini saran irili ufaklı amaçlar sayesinde büsbütün gölgelendiğini hissetti.

Akşamleyin eve dönünce, not defterine zorunlu dört beş ziyareti ya da saati belirli *rendez-vous*'yu[539] not etmekteydi. Yaşamının düzeni, her yerde saatinde, dakikasında bulunabilecek şekilde günün planlanması, iş kabiliyetinin büyük bir kısmını elinden alıyordu. Hiçbir şey yapmıyor, hatta hiçbir şey düşünmüyor, düşünmeye vakit bulamıyordu; yalnızca konuşuyor, eskiden köyde düşünmüş olduğu şeyler üzerinde başarıyla konuşuyordu.

Gün içinde, değişik toplantılarda hep aynı şeyi tekrarladığını, bazen hoşnutsuzlukla fark ederdi. Ama günler boyunca öyle meşgul olurdu ki, hiçbir şey düşünmediğini düşünmeye bile vakit bulamazdı.

Speranskiy, Koçubeylerde ilk görüşmelerinde olduğu gibi sonra salı günü kendi evinde Bolkonski'yi kabul edip onunla baş başa, uzun uzadıya ve güvenle konuşurken de Prens o kadar çokça insanı hor görüyor, ulaşmaya çalıştığı olgunluğun canlı idealini bir başkasında bulmayı öyle istiyordu ki, Speranskiy'de bu yüzde yüz akıllı, erdemli insan idealini bulduğuna kolayca inanıyordu.

Speranskiy, Prens Andrey'le aynı sınıftan gelmiş, aynı eğitimi almış, aynı dinsel geleneklere sahip olmuş olsaydı, Bolkonski onun insani, bir kahramana yakışmayan, zayıf taraflarını çabucak görebilirdi; ama tuhaf bulduğu bu mantıkçı zekâyı iyice kavrayamaması, şimdi ona bir kat daha saygı duymaya zorluyordu kendisini. Bundan başka, Prens Andrey'in yeteneklerini takdir ettiğinden mi, yoksa onu kendine bağlamayı gerekli gördüğü için mi nedir; Speranskiy, taraf tutmayan olgun zekâsıyla onun karşısında espriler yapıyor, onunla birlikte kendisini, tüm öteki insanların bütün sersemliklerini ve kendi düşüncelerindeki hikmeti, derinliği anlayabilecek biricik insan diye kısmen kabul etmekten ibaret olan ince ve kendini beğenmişlikle karışık bir yaltaklanmayla Prens Andrey'e yaltaklanıyordu.

Salı akşamı yaptıkları uzun görüşmede Speranskiy birçok kez, "Kökleşmiş geleneklerin genel seviyesini aşan her şeyi biz göz önünde tutarız," diye konuşmuş, sonra gülümseyerek, "'biz' hem kurtların

doymasını, hem de koyunların sağ kalmasını istiyoruz," sonra, "'onlar' bunu anlayamazlar," demiş ve bütün bunları, "biz, siz ve ben, onların kim olduğunu, 'bizim' kim olduğumuzu biliriz," demek isteyen bir tavırla söylemişti.

Speranskiy'le bu ilk uzun konuşması, Prens Andrey'de onu ilk gördüğü zaman beslediği duyguyu güçlendirdi. Onun kişiliğinde enerjisi ve iradesiyle iktidara gelen, bunu Rusya'nın yalnız hayrına kullanan, zeki, ciddiyetle düşünen, çok akıllı bir adam görüyordu. Prens Andrey'in gözünde Speranskiy; bizzat kendisinin de olmak istediği, hayatı akıllıca açıklayan, yalnız akla uygun şeyleri ilgiye değer bulan, her şeyi aklın ölçüsüne vurabilen bir insandı. Speranskiy'in açıklamalarında her şey öyle yalın, öyle açık bir hal alıyordu ki, Prens Andrey her konuda, elinde olmayarak, onunla uzlaşıyordu. İtiraz ediyor, tartışmaya girişiyorsa, bu sırf, kendini bağımsız göstermek, Speranskiy'in görüşlerine büsbütün boyun eğmemek içindi. Bütün bunlar böyle, bütün bunlar iyiydi ama Prens Andrey'i bir şey şaşırtıyordu: Speranskiy'in, ruhuna nüfuz edilmesine yol vermeyen, soğuk, cam gibi bakışları ve beyaz zarif eli; Prens Andrey, istemeden bu ele, iktidar koltuğundakilerin ellerine çoğunlukla nasıl bakılırsa, öyle bakıyordu. Bu cam gibi bakışlar ve zarif el, Prens Andrey'i her nedense sinirlendiriyordu. Speranskiy'in, insanları gereğinden fazla hor gördüğünü, görüşlerini desteklemek için ileri sürdüğü delillerin çok çeşitli olduğunu da Prens Andrey fark ediyor, bu da hoşuna gitmiyor, onu şaşırtıyordu. Kıyaslamayı bir tarafa bırakarak mümkün olabilen bütün öteki düşünce silahlarını kullanıyor, Prens Andrey'e göre birinden ötekine fazlaca bir cüretle atlıyordu. Kâh pratik bir devlet adamı sahasında kalıp hayalperestleri eleştiriyor; kâh hicviyeci oluyor, muhalifleriyle eğlenip onları alaya alıyor; kâh ciddi bir mantıkçı kesiliyor; kâh birdenbire metafiziğe yükseliyordu. Bu son delil ve kanıt silahını özellikle sık sık kullanmaktaydı. Konuyu metafizik yüksekliklere götürüyor, zaman, mekân ve düşüncenin açıklanmasına geçiyor, buradan çürütücü deliller alarak yeniden tartışma konusuna dönüyordu.

Speranskiy'in zekâsında Prens Andrey'i şaşırtan başlıca özellik, aklın gücüne ve haklarına karşı beslediği sarsılmaz, şüphe götürmez inançtı. Prens Andrey için, "insan ne de olsa her düşündüğünü ifade edemez" yolundaki düşünce gayet doğaldı ama Speranskiy bunu aklına bile getirmiyor ve "Bütün bu düşündüklerim, bütün bu inandıklarım saçma

olmasın?” diye asla şüpheye düşmüyordu. İşte Prens Andrey’i en kendine çeken de Speranskiy’in zekâsındaki bu özellikti.

Speranskiy’le ilk tanıştığı sıralarda, Prens Andrey, bir zamanlar Bonaparte’a karşı beslediği duyguya benzeyen tutkulu bir hayranlık duygusuna kapılmıştı. Speranskiy’in ahmak insanlara, birçoklarının da yaptıkları gibi, papaz oğlu, rahip çocuğu diye bayağıcasına hor görmek imkânını vermesi, Prens Andrey’i, ona karşı beslediği duyguda özellikle dikkatli davranmaya ve bu duygusunu, farkına varmadan, kendi içinde güçlendirmeye zorluyordu.

Speranskiy, birlikte geçirdikleri bu ilk akşamda Prens Andrey’e, kanunları hazırlayan komisyondan söz ederken bu komisyonun yüz elli yıldan beri var olduğunu, milyonlara mal olduğunu, hiçbir iş görmediğini ve kıyaslamalı kanunların bütün maddeleri üzerine Rosenkamf’ın yalnızca birer etiket yapıştırdığını alay ederek anlatmıştı.

“İşte hepsi bu, devlet bu iş için milyonlar harcadı,” demişti, “biz senatoya yeni bir hukuksal güç vermek istiyoruz ama kanunlarımız yok. Bundan dolayı, Prens, sizin gibi insanların bugün hizmet etmemesi günah olur.”

Prens Andrey, böyle bir görevi başarabilmek için hukuk bilgisinin yeterli olmadığını söyledi.

“Evet ama bu hiç kimsede yok. Öyleyse ne yapacağız? Bu, içinden zorla çıkılması gereken bir *circulus viciosus*’dur.”[540]

Bir hafta sonra Prens Andrey, askerlik talimatnamesini hazırlayan komisyonun üyesi ve kanunları hazırlayan komisyonun şube başkanı oldu. Hazırlanmakta olan medeni kanunu bir kısmını, Speranskiy’in ricasıyla üzerine aldı ve kişi hakları bölümü üzerinde *Code Napoléon* ve *İustinianos*’un[541] yardımıyla çalışmaya koyuldu.

539 (Fr.) Randevu.

540 (Lat.) Kısırdöngü. (Ç.N.)

541 Napoléon ve İustinianos kanunları.

VII

İki yıl önce, 1808'de, çiftliklerini dolaşıp Petersburg'a dönen Piyer, istemeyerek, Petersburg masonlarının başına geçmiş bulunuyordu. Yüksek dereceli localar kurdu, yeni üyeler buldu, türlü locaları birleştirmek, bunların anayasalarını sağlamak işiyle uğraştı. Tapınakların inşasına paralar harcadı, üyelerden çoğunun vermekte elisıkı ve isteksiz davrandıkları sadakaların açıklarını, elinden geldiği kadar kapattı. Tarikatın Petersburg'da kurduğu yoksullar evini, hemen hemen bir başına kendi geliriyle idare etti.

Bu arada, hayatı eskisi gibi, aynı taşkınlıklar ve dağınıklık içinde geçiyordu. Yemeyi içmeyi seviyor, katıldığı bekâr meclislerinin eğlentilerinden, bunu ahlaksızca ve alçaltıcı bir şey saydığı halde, kendini alamıyordu.

Taşkınlıklarının ve meşguliyetlerinin humması içinde olmasına rağmen Piyer, masonluğa kuvvetle tutunmaya çalışsa da, bir yıl geçmeden bunun ayaklarının altından kaydığını hissetmeye başlamıştı. Yine de bulunduğu alan ayaklarının altından ne kadar hızlı kayarsa kendisinin de, elinde olmayarak ona o kadar bağlandığını hissediyordu. Masonluğa girdiği zaman, bir bataklığın mat yüzüne emniyetle basan bir insanın duyduğu hisleri duymuş ama ayağını basar basmaz gömülmüştü. Üzerinde bulunduğu alanın sağlamlığına iyice inanmak için öteki ayağını da basmış ve büsbütün gömülmüştü, batmıştı ve artık elinde olmayarak, bataklıkta dizlerine kadar gömülü, yürüyordu.

Yosif Aleksiyeviç Petersburg'da değildi. Son zamanlarda Petersburg localarının işleriyle ilgisini kesmiş, ayrılmamak üzere Moskova'da yaşıyordu. Piyer bütün kardeşleri, locaların üyelerini dışarıdan tanıyordu; onların şahsında, hayatta çoğunu zayıf, değersiz insanlar olarak tanıdığı bir Prens B., ya da bir İvan Vasiliyeviç'i değil de, yalnızca mason kardeşlerini görmek ona güç geliyordu. Mason önlükleriyle işaretlerinin altında, onların hayatları boyunca elde etmeye çalıştıkları üniformaları, nişanları görüyordu. Çok defa, sadaka toplarken, listenin verecek hanesine, yarısı kendisi kadar zengin olan birçok üyeyi yazıp da karşılığına, alacak hanesine de 20, 30 ruble yazdığı zaman Piyer, "Her üye bütün servetini soydaşına vermeyi taahhüt eder", diyen mason andını anımsıyor ve ruhunda, tedirgin edici şüpheler uyanıyordu.

Kardeşleri dört sınıfa ayırmıştı. Birinci sınıfa yalnız topluluğun sırrını derinleştirmeye çalışan, Tanrı'nın üçlü adlandırılması, eşyanın üç esas unsuru: kükürt, cıva ve tuz, Süleyman Tapınağı'ndaki dörtgenin ve tüm simgelerin anlamları gibi konularla uğraşıp ne loca işlerine ne de insani işlere faal biçimde katılan kardeşleri koyuyordu. Piyer'in görüşüne göre Yosif Aleksiyeviç'in de girdiği bu (daha çok) yaşlı kardeşler sınıfına saygı besliyor ama ilgi alanlarını paylaşmıyordu. Yüreği masonluğun mistik tarafına akmıyordu.

İkinci sınıfa, arayan, tereddüt eden ve masonlukta henüz doğru, açık yolu bulamadığı halde onu bulmaktan umudunu kesmeyen ve kendine benzeyen kardeşleri koyuyordu.

Üçüncü sınıfa koyduğu kardeşler (bunlar sayıca en kalabalık olanlardı), masonlukta dış şekillerden, törenlerden başka bir şey görmeyenler, bu törenlerin ciddiyetle yerine getirilmesinde, özü ve anlamıyla uğraşmaksızın titizlik gösterenlerdi. Villarski, hatta baş locanın büyük ustası da bu soydandılar.

Dördüncü sınıf, (bunların da sayısı çoktu) kardeşliğe, özellikle son zamanlarda girenlerin sınıfıydı. Piyer'in görüşüne göre bunlar; hiçbir şeye inanmayan, hiçbir şey arzulamayan ve masonluğa yalnızca ilişkileri, asaletleri yönünden güçlü, genç ve localarda sayısı pek çok kardeşlere yaklaşmak için girmiş insanlardı.

Piyer, kendi faaliyetinden memnun olmamaya başladı. Masonluk, en azından burada tanıdığı masonluk bazen ona, yalnızca bir şekilcilikten başka bir şey değilmiş gibi geliyordu. Bizzat masonluktan şüphe etmeyi aklına bile getirmiyordu ama Rus masonluğu yanlış bir yola sapmış, kaynağından ayrılmış diye şüpheleniyordu, bundan dolayı da, cemiyetin yüksek sırlarına ermek için senenin sonunda Piyer yurtdışına gitti.

1809 yılının yaz aylarında Piyer, Petersburg'a döndü. Petersburg masonları, Bezuhov'un yurtdışında, yüksek mevkili pek çok kişinin güvenini kazandığını ve pek çok sırra ererek en yüksek mertebelere ulaştığını, Rusya'daki masonluk işine hayrı dokunacak birçok tasarılar getirdiğini, dışarısıyla yaptıkları görüşmelerden öğrenmişlerdi. Onu görmeye geldiler, teveccühünü kazanmaya çalıştılar, onun bir şeyler gizlediğini, bir şeyler hazırladığını sanıyorlardı.

İkinci derece bir locada törenli bir oturum yapılmasına karar verildi. Burada Piyer, topluluğun yüksek yöneticileri tarafından Petersburglu

kardeşlere tebliğ edilen şeyleri bildireceğini vaat etmişti. Oturum çok kalabalıktı. Âdet olmuş törenlerden sonra Piyer kalktı, konuşmasına başladı.

Kızararak, kekeleyerek ve yazılı metni elinde tutarak, "Aziz kardeşlerim," dedi, "sırlarımıza localarımızın gizliliği içinde sadık kalmamız yetmez, harekete geçmek gerek... Harekete geçmek. Biz uyku halindeyiz, oysa harekete geçmemiz gerek."

Sonra defterinden okumaya başladı:

"Saf hakikati yaymak ve faziletin zaferini gerçekleştirmek için," diye okuyordu, "insanları boş inançlardan kurtarmalıyız; zamanımızın ruhuna uygun anlayışı yaymalı, gençliğin eğitimini üzerimize almalıyız; en akıllı insanlarla sıkı sıkıya birleşmeli, batıl inançları, olanaksızlıkları ve ahmaklığı cesaretle ve akıllıca yenmeliyiz; kardeşlerimizin içinden, birbirine ülkü birliğiyle bağlanmış, iktidara ve güce sahip insanlar yetiştirmeliyiz.

"Bu amaca ulaşmak için, iyiliğin kötülüğe üstünlüğünü sağlamak ve namuslu insanların, iyiliklerinin sonsuz ödülünü bu dünyada almaları için çalışmalıyız. Ama bu büyük amaca bugünkü siyasi kurumlar engel oluyor. Bu durum karşısında ne yapmalı? Devrimleri kolaylaştırmak, her şeyi altüst etmek, zoru zorla kovmak mı?... Hayır, biz bundan çok uzağız. Zorla yapılan her reform ayıplanmaya layıktır; çünkü, insanlar oldukları gibi kaldıkça kötülüğü biraz olsun iyileştiremez; çünkü aklın, hikmetin zor kullanmaya gereksinimi yoktur.

"Cemiyetin bütün planı, bir tek anlayışın; kötülüğü ve ahmaklığı her yerde var gücüyle kovalamak, yeteneği, erdemi korumak, yani zeki insanları kardeşliğimizin içine alarak tozun, toprağın altından çekip çıkarmak anlayışının çevresinde birleşmiş, ciddi, nitelikli insanlar yetiştirilmesi temeli üzerine kurulmalıdır. Ancak o zaman topluluğumuz düzensizlikleri koruyanların kollarını bağlamaya ve onları, kendileri de farkına varmadan yönlendirmeye muktedir olacaktır. Tek kelimeyle; vatandaşlar arasındaki ilişkileri bozmadan dünyaya yayılacak evrensel bir yönetim şekli kurmak gereklidir ki, bunda bütün öteki hükümetler her zamanki düzenlerine göre devam edip gitmekte özgür olabilsinler, her şeyi yapsınlar, ama cemiyetimizin büyük ülküsüne, yani iyiliğin kötülüğe karşı zaferine engel olmasınlar. Bu ülkü bizzat Hıristiyanlığın ülküsüydü. O, insanlara akıllı ve iyi olmayı; en akıllı, en iyi insanları, yine kendi çıkarları için, örnek almayı öğretti.

“Karanlık devirlerde yalnızca vaaz ve öğüt, elbette ki, yetiyordu: Tebliğ edilen hakikatin yeniliği ona özel bir güç vermekteydi ama şimdi bizim çok daha güçlü araçlara gereksinimimiz var. Duygularına seslenilerek yönlendirilebilen insanın, bugün iyilikte de kendisini çeken bir şeyler bulması gerekiyor. Hırsları kökünden söküp atmak mümkün değildir, onları soylu amaçlara yönlendirmeye çalışmalı yalnızca, bunun için de herkesin kendi hırslarını, erdemin sınırı içinde giderebilmesi mümkün olmalı ve topluluğumuz bu iş için gereken araçları sağlamalı.

“Bir an önce her devlette bize uygun birkaç insan bulunursa, her biri iki insan daha yetiştirir de bunların hepsi sıkıca birleşirlerse insanlığa şimdiden gizliliği içinde bile birçok iyilikleri dokunmuş olan topluluğumuz için her şey mümkün olur.”

Bu konuşma locada yalnızca büyük bir etki yapmakla kalmadı, ortalığı heyecan kapladı. Bu konuşmada illüminizmin tehlikeli tasarılarını gören kardeşlerin çoğu onu, Piyer’i hayrete düşüren bir soğuklukla karşıladılar. Büyük üstat, Piyer’e itiraz etmeye başladı. Piyer düşüncelerini, gitgide artan bir hararetle açıklamaya koyuldu. Böyle gürültülü bir oturum çoktandır yapılmamıştı. Gruplar oluştu. Kimileri Piyer’i illüministlikle suçlayarak eleştirdi, kimileriyse ondan yana çıktı. Aklın sonsuz çeşitliliği yüzünden hiçbir gerçeği iki insanın aynı biçimde anlamayışı Piyer’i ilk kez bu toplantıda hayrete düşürdü. Hatta ondan yana çıktıkları sanılan üyeler bile onu değiştirmelerle, kısıntılarla, kendi kafalarına göre anlıyorlardı, Piyer’se buna razı olamıyordu çünkü başlıca dileği kendi düşüncesini başkasına özellikle tıpkı kendi anladığı gibi aktarabilmekti.

Oturum sona erince büyük üstat kötü niyetle ve alay ederek Bezuhov’a kızdığını, tartışmada yalnız erdem sevgisiyle değil, mücadelenin coşkunluğuyla de hareket etmiş olduğunu ihtar etti. Piyer yanıt vermedi, teklifinin kabul edilip edilmeyeceğini kısaca sordu. Hayır, demeleri üzerine de âdet olmuş formaliteleri beklemeden locadan çıktı, evine gitti.

VIII

Korktuğu o can sıkıntısı Piyer'i yeniden yakalamıştı. Locada yaptığı konuşmadan sonra üç gün hiçbir yere çıkmadan, kimseyi kabul etmeden evde, divanın üstünde yattı.

Bu sırada karısından mektup aldı, kadın bir buluşma rica ediyor, kendisini özlediğini, artık bütün hayatını ona adamak istediğini yazıyordu.

Mektubun sonunda, birkaç güne kadar memleket dışından Petersburg'a döneceğini bildiriyordu.

Mektubun peşinden de, mason kardeşlerin arasında en az saygı beslediklerinden biri Piyer'in inzivasını bozdu, sözü onun karı koca ilişkilerine getirerek karısına duyduğu öfkenin haksız olduğunu, pişmanlık göstereni bağışlamamakla masonluğun ilk temel kurallarından uzaklaştığını bir kardeşlik öğüdü olarak telkine kalkıştı.

Yine bu sıralarda kaynanası, Prens Vasiliy'in karısı, çok önemli bir iş hakkında konuşmak üzere, hiç olmazsa bir dakikacık, kendisini gelip görmesi için yalvararak haber gönderdi. Piyer, kendisine karşı bir suikastın hazırlandığını, onu karısıyla barıştırmak istediklerini görüyordu, bu da içinde bulunduğu durumda hiç de hoşuna gitmiyor değildi, Piyer için hepsi birdi; hayatta hiçbir şeyi önemli, büyük bir iş saymıyordu ve şimdi, kapıldığı can sıkıntısının etkisi altında ne kendi özgürlüğüne ne de karısını cezalandırmak yolundaki inadına aldırış ediyordu.

"Hiç kimse haklı değil, kimse suçlu değil, öyleyse o da suçsuz," diye düşünüyordu. Eğer Piyer karısıyla barışmaya hemen razı olmadıysa, bu sırf içinde bulunduğu can sıkıntısı yüzünden hiçbir işe girişmeye gücü yetmediğindendi. Şimdi karısı yanına gelse kovmazdı. Piyer'i meşgul eden şeyle kıyaslanınca karısıyla birlikte yaşayıp yaşamamanın ne farkı var?

Ne karısına ne de kaynanasına yanıt veren Piyer, Yosif Aleksiyeviç'le görüşmek için bir akşam geç vakit yola çıkmaya hazırlandı, Moskova'ya gitti.

İşte Piyer'in hatıra defterine yazdıkları:

"*Moskova, 17 Kasım.* Velinimetin yanından henüz döndüm, bu ziyaret sırasında duyduğum şeyleri yazmakta acele ediyorum. Yosif Aleksiyeviç yoksul bir yaşam sürüyor ve üç yıldan beri azaplı bir mesane hastalığının acısını çekiyor. Ağzından bir iniltinin ya da bir şikâyetin çıktığını hiç

işitmemiştik. En basit yiyecekleri yediği saatler bir yana, sabahtan gece geç vakitlere kadar bilimle uğraşıyor. Beni nezaketle karşıladı, uzanmış olduğu karyolaya oturttu, ona Doğu ve Kudüs şövalyelerinin işaretini verdim, aynı biçimde karşılık verdi; Prusya ve Hollanda localarından neler öğrendiğimi, neler kazandığımı tatlı bir gülümsemeyle sordu. Petersburg locasında teklif ettiğim kuralları bildirerek ona her şeyi elimden geldiği kadar anlattım, orada beni nasıl karşıladıklarından, kardeşlerle aramdaki ilişkinin kesilişinden söz ettim. Yosif Aleksiyeviç, uzun uzun susup düşündükten sonra, bütün geçtiğim ve bütün geçecek olduğum yolu bir anda aydınlatan görüşünü bana açıkladı. 1) Sırrın korunması ve idraki, 2) Bunu idrak etmek için nefsin temizlenmesi ve ıslahı, 3) Bu temizliğe ulaşmak için harcanan gayretle insan soyunun terbiyesi, yani topluluğun üçlü amacının nelerden ibaret olduğunu hatırlayıp hatırlamadığımı sorarak beni hayrete düşürdü. Bu üçünden en önemlisi hangisidir? Elbette ki nefsin ıslahı ve temizlenmesi. Biz ancak bu amaca, hiçbir durum ve koşula bağlı olmadan, her zaman ulaşmaya çalışabiliriz. Ama bununla beraber, bizden en çok gayret isteyen de yine bu amaçtır, bundan dolayı da gurura kapılıp yolumuzu şaşırarak bu amacı bir yana bırakmaktayız; kâh nefis temizlenmedikçe idraki olanaklı olmayan sırrı ele almakta; kâh bizzat kendimiz ahlak bozukluğunun, kötülüğün örneği iken insan soyunu ıslaha kalkışmaktayız. İllüminizm iyi bir kılavuz değildir, özellikle şu nedenden dolayı: Toplumsal etkinlikler yapmak hevesine kapılmış, gururla lekelenmiştir. Yosif Aleksiyeviç bu görüşe dayanarak konuşmamı ve bütün yaptıklarımı ayıpladı. Bütün ruhumla kendisine hak verdim. Söz aile işlerine gelince bana dedi ki: ‘Size söylemiş olduğum gibi, gerçek bir masonun başlıca görevi nefsine hâkim olmaktır. Ama biz çok kez hayatımızın tüm zorluklarını kendimizden uzaklaştırmakla bu amaca bir an önce ulaşacağımızı sanırız; tersine, efendim,’ diye devam etti, ‘biz ancak dünyanın keşmekeşi içinde üç gerçek amacımıza ulaşabiliriz: 1) Nefsimizi tanımaya, çünkü insan kendini ancak kıyaslama yoluyla tanıyabilir, 2) Bilgeliğe ulaşmaya, bu yalnız mücadeleyle elde edilir ve 3) En yüksek erdeme: ölüm sevgisine ulaşmaya! Bize ancak hayatın çirkinlikleri, onun hiçliğini gösterebilir ve ölüme karşı doğuştan sevgimizi, yeni hayata yeniden doğuş arzumuzu destekleyebilir.’ Yosif Aleksiyeviç ağır bedensel acılar duyduğu halde hayatın yükü altında hiçbir zaman ezilmediği ama içinin temizliğine ve yüceliğine karşın kendini henüz yeter derecede hazırlanmış hissetmediği ölümü sevdiği için bu sözler bir kat daha dikkate değerdiler. Bundan sonra velinimet, bana yaratılışın büyük

dörtgeninin anlamını iyice açıkladı ve üç ile yedi sayısının her şeyin temeli olduklarını ispat etti. Petersburglu kardeşlerle ilişkilerimi büsbütün kesmememi, locada ancak ikinci derece bir görev alarak kardeşleri gurura kapılmaktan vazgeçirmeye çalışmamı, onları nefsi tanımanın ve bilgeliğe ulaşmanın doğru yoluna getirmemi tavsiye etti. Bundan başka, kendim için bana, öncelikle kendi kendimi denetlememi öğütledi, bu amaçla da şu yazdığım ve gelecekte de bütün hareketlerimi yazacak olduğum defteri verdi.”

“*Petersburg, 23 Kasım.* Karımla yeniden birlikte yaşamaya başladım. Kayınvalidem gözlerinden yaşlar akarak evime geldi, Elen’in burada olduğunu, kendisini dinlemem için yalvardığını, günahsızlığını, kendisini bırakışım yüzünden bedbaht olduğunu ve daha pek çok şey söyledi. Onu görmeye razı olursan artık bir daha onu da, onun isteklerini de reddedemeyeceğimi anlıyordum. Ne yapacağımı şaşırmıştım, kimden yardım ve öğüt isteyeceğimi bilmiyordum. Velinimet burada olsaydı bana yol gösterirdi. Kendi içime çekildim, Yosif Aleksiyeviç’in mektuplarını tekrar okudum, onunla konuşmalarımı hatırladım ve bütün bunlardan da şu sonucu çıkardım: Rica edeni reddetmemeliyim ve herkese, hele benimle bu kadar bağlı bir insana elimi uzatmalıyım, çarmıhımı taşımalıyım. Ama mademki ben onu iyilik uğruna affediyorum, o halde onunla birleşmemin de yalnızca manevi bir amacı olsun. Böylece karar verdim, böylece de Yosif Aleksiyeviç’e yazdım. Karıma, bütün geçmişi unutmasını, kendisine karşı işlemiş olabileceğim suçları bağışlamasını rica ettiğimi; bana gelince, affedeceğim hiçbir suçu olmadığını söyledim. Bunu ona söylemek beni mutlu etti. Onu yeniden görmenin bana ne kader ağır geldiğini varsın bilmesin. Konakta üst kata yerleştim, yenilenmenin huzurunu tadıyorum.”

IX

Her zaman olduğu gibi o dönemde de sarayda ya da büyük balolarda bir araya gelen sosyete sınıfı, her birinin kendi özelliği olan birkaç gruba ayrılıyordu. Bunların arasında en kalabalığı Kont Rumyantsev'le Caulaincourt'un Fransız, Napoléon'la ittifak grubuydu. Bu grupta en gözde yerlerden birini de, kocasıyla Petersburg'a yerleşir yerleşmez, Elen işgal etmişti. Evine Fransız elçiliğinden baylar ve zekâlarıyla, nezaketleriyle tanınmış yine aynı çevreden bir yığın insan gelip gitmekteydi.

İmparatorların ünlü görüşmeleri sırasında Elen, Erfurt'taydı, Avrupa'nın bütün Napoléon'cu ileri gelenleriyle olan ilişkilerini de oradan getirmişti. Bizzat Napoléon onu tiyatroda görmüş ve, *"C'est un superbe animale,"*[542] demişti. Elen'in güzel ve zarif bir kadın alarak elde ettiği başarılar Piyer'i hayrete düşürmüyordu, çünkü yılların geçişiyle eskisinden bir kat daha güzelleşmişti. Piyer'i hayrete düşüren şey karısının bu iki yıl içinde adını *"d'une femme charmante, aussi spirituelle que belle"*e[543] çıkarmış olabilmesiydi. Meşhur Prens de Ugne on sekiz sayfalık mektuplar yazıyordu. Bilibin *mots*'larını[544] önce Kontes Bezuhova'nın yanında söylemek için saklıyordu. Kontes Bezuhova'nın salonuna kabul edilmek zekâ diploması yerine geçiyordu: Delikanlılar onun salonunda bir şeyler söyleyebilmek için Elen'in gece toplantılarına gitmeden önce kitap okuyor, elçilik kâtipleri, hatta elçiler kendisine diplomatik sırlarını açıyorlardı, öyle ki, Elen artık bir çeşit iktidardı. Onun gayet budala olduğunu bilen Piyer, acayip bir şaşkınlık ve korku duyarak Elen'in politikadan, şiirden söz edilen gece toplantılarında, yemeklerinde ara sıra bulunuyordu. Bu gece toplantılarında Piyer, hilesinin neredeyse meydana çıkıvereceğini her seferinde bekleyen bir hokkabazın duyduğuna benzer bir his duyuyordu. Ama böyle bir salonu idare etmek için özel bir budalalığın gerektiğinden mi, yoksa özellikle aldananlar bu aldanıştan zevk duydukları için mi nedir, hile meydana çıkmadı ve *"d'une femme charmante, aussi spirituelle que belle"* şöhreti Elena Vasiliyevna Bezuhova'nın üzerinde öyle sarsılmazcasına perçinlendi ki artık en budalaca, sersemce şeyleri söyleyebiliyordu da yine herkes her sözüne hayran olup bunda kendisinin aklına bile getirmediği, derin anlamlar araştırıyordu.

Piyer, bu parlak sosyete kadını için gereken kocanın ta kendisiydi. O hiç kimseyi rahatsız etmeyen ve misafir salonundaki üst düzey havanın genel havasını bozmadıktan başka, karısının inceliği ve zarafetiyle tezat teşkil ederek onu iyice ortaya çıkaran bir acayip adam, bir *grand seigneur*[545] kocaydı. İki yıldan beri Piyer'in maddi olmayan şeyler üzerinde toplanmış arasız uğraşları ve başka her şeye karşı duyduğu küçümseme ona, karısının, bu kendini ilgilendirmeyen çevresinde herkese karşı yapmacıkla elde edilmeyen, bu yüzden ister istemez saygı uyandıran kayıtsız, hoşgörülü bir hava vermişti. Karısının misafir salonuna sahneye çıkar gibi giriyordu, herkesle tanışıyordu, herkesi aynı nezaketle karşılıyor, herkese aynı ilgisizliği gösteriyordu, ilgilendiği bir konuşmaya bazen katılıyordu; böyle zamanlarda *les messieurs de l'ambassade*[546] oradalar mı, değiller mi diye aklına bile getirmeden, bazen zemin ve zamana hiç de uygun düşmeyen düşüncelerini ağzını doldura doldura söylüyordu. Fakat, *la femme la plus distinguée de Pétersbourg*'un[547] bir acayip insan olan kocası hakkında beslenen düşünce o kadar sabitti ki yaptığı bu çıkışları hiç kimse *au sérieux*'ye[548] almıyordu.

Elen'in evine her gün gelip giden delikanlılar arasında bulunan ve çalışma hayatında bir hayli ilerlemiş olan Boris Drubetskoy, Elen'in Erfurt dönüşünden sonra, Bezuhovların evinde en yakın insanlardan biri olmuştu. Elen ona *mon page*[549] adını takmıştı ve bir çocuk muamelesi yapıyordu. Ona da tıpkı herkese gülümsediği gibi gülümsüyordu ama bu gülümsemeyi görmek bazen Piyer'in hoşuna gitmiyordu. Boris, Piyer'e karşı ve soğukkanlı, hazin bir özel saygı göstermekteydi. Piyer'i, saygıdaki bu özen de rahatsız ediyordu. Piyer, karısının kendisine yaptığı hakaret yüzünden üç yıl önce o kadar acı çekmişti ki, şimdi yine böyle bir hakarete uğramak olasılığından, öncelikle karısının kocası olmadığı, sonra da, ondan şüphelenmeyi kendine yakıştıramadığı için sakınıyordu.

"Hayır, şimdi artık bir *bas bleu*[550] olduğu için eski taşkınlıklarından sonsuza dek vazgeçmiştir," diye konuşuyordu kendi kendine. "Bir *bas bleu*'nün gönül taşkınlıklarına kapıldığı görülmüş şey mi?" diye nereden çıkardığı bilinmeyen ve hiç şüphesiz inandığı bir düşünceyi yineliyordu kendi kendine. Ama, tuhaf şey, karısının misafir salonunda Boris'in bulunuşu (hemen hemen de hep oradaydı) Piyer'in üstünde fiziksel bir etkide bulunuyordu: Elini ayağını bağlıyor, hareketlerindeki rahatlığı ve özgürlüğü yok ediyordu.

“Ne acayip antipati,” diye düşünüyordu, oysa eskiden çok hoşuna giderdi.

Sosyetenin gözünde Piyer büyük bir efendi, ünlü bir kadının biraz kör ve gülünç kocası, bir akıllı acayip insan, hiçbir iş görmeyen ama hiç kimseye de zararı dokunmayan, tatlı, iyi bir delikanlıydı. Oysa bu sıralarda Piyer’in ruhunda ona pek çok şeyi açık eden, onu ruhsal bir kararsızlığa düşüren bir iç gelişmenin zor ve karışık işi olgunlaşıyordu.

542 Çok güzel bir hayvan.

543 Zeki olduğu kadar da güzel, latif bir kadın.

544 Esprilerini.

545 Tam beyefendi.

546 Elçilikte çalışan erkekler.

547 Petersburg’un en kibar kadını.

548 Ciddiye.

549 Maiyet beyzadesi. Paj.

550 Edebi şöhret düşkünü bir kadın.

X

Hatıra defterine devam etti, işte bu sırada yazdıkları:

“*24 Kasım.* Saat sekizde kalktım, Kitabı Mukaddes’i okudum, sonra göreve gittim (Piyer, velinimetin tavsiyesi üzerine komitelerden birinde görev almıştı). Yemeğe döndüm, bir başıma yedim, (Kontes’in yanında hoşuma gitmeyen pek çok misafir var) sükûnetle yedim, içtim, yemekten sonra da kardeşler için bazı belgeleri temize çektim. Akşam, Kontes’in yanına indim, B...’ye dair gülünç bir hikâye anlattım ama herkes kahkahalarla gülmeye başladıktan sonra bu hikâyeyi anlatmakla iyi etmediğimi anladım.

“İçimde bir rahatlık, bir mutluluk, yatağa girdim. Ulu Tanrı, senin yolunda yürümeme yardım et: l) Öfke nöbetlerimi sabırla, sükûnetle, 2) Sefihliği ve şehvet düşkünlüğünü perhizseverlik ve tiksintiyle yenmeme, 3) Gürültüden patırtıdan uzak kalmama fakat a) Devlet işlerindeki görevimden, b) Aile işlerinden, c) Dostluk ilişkilerinden, d) Mali uğraşlardan uzak kalmamama yardım et.”

“27 *Kasım.* Geç kalktım, uyandıktan sonra kendimi tembelliğe kaptırarak uzun zaman yatakta kaldım. Tanrım, bana yardım et, bana güç ver ki, senin yolunda yürüyebileyim. Kitabı Mukaddes’i okudum ama kendimi bu işe gereği gibi veremedim. Urusov kardeş geldi, şu ölümlü dünya işlerinden konuştuk. Hükümdarın yeni tasarılarından söz etti. Ben bunları eleştirmeye kalkıştım ama kuralları, velinimetimizin sözlerini; ‘Gerçek bir mason, kendisinden yardım istendiği zaman devletin azimli bir neferi ve kendisini ilgilendirmeyen işlerin sakin bir gözlemcisi olmalıdır,’ dediğini hatırladım. Dilim, benim düşmanım; G.V. ve O. kardeşler de ziyaretime geldiler, yeni bir üyenin kabulü konusunda bir hazırlık konuşması yapıldı. Bana vaizlik görevi veriyorlar. Kendimi güçsüz buluyorum, buna layık görmüyorum. Bundan sonra tapınağın yedi sütun ve basamağının açıklanmasından söz açıldı: 7 ilim, 7 fazilet, 7 kötülük, Ruhülkudüs’ün 7 mevhibesi... Kardeş o gün büyük bir konuşma becerisi gösterdi. Gece, üye kabulü töreni yapıldı. Binada yapılan yenilikler bu sahnenin ihtişamını artırmakta çok etkili oldu. Kabul edilen yeni üye Boris Drubetskoy’du. Onu ben teklif ettim, vaizliği de ben yaptım. Karanlık tapınak hücresinde onunla kaldığım süre boyunca acayip bir duyguyla

heyecanlandım. Ona karşı, boşu boşuna yenmeye çalıştığım bir kin duymakta olduğumu fark ettim. İşte bu yüzden onu kötülükten kurtarmayı, gerçeğin yolunda yürütmeyi gerçekten istiyordum ama onun hakkındaki kötü düşüncelerim yakamı bırakmıyordu. Kardeşliğe girmekten amacı yalnızca kimi insanlarla yakınlaşmak, loca mensuplarının sevgisini kazanmak isteğidir, diye düşünüyordum. Bana birkaç kez, S. ve M.'nin locamızda olup olmadıklarını sorması (ki bu soruya yanıt veremezdim) gözlemlerime göre, kutsal topluluğumuzun saygı besleyeceği bir yeteneğinin olmaması ve ruhu ıslah etmek isteğini duymayıp kendi işiyle meşgul ve kendinden memnun bulunması gibi nedenlerden başka elimde ondan şüphe etmemi gerektirecek hiçbir sebep yoktu. Ama o bana samimi değilmiş, karanlık tapınak hücresinde kendisiyle baş başa kaldığım sırada sözlerime alayla gülümsüyormuş gibi geliyordu ve ona doğru uzatarak tuttuğum kılıcı çıplak göğsüne daldırmak istiyordum. Konuşma cesareti gösteremedim, kuşkularımı da kardeşlerime ve büyük üstada içtenlikle açamadım. Doğanın Ulu Mimarı, beni yalanların labirentinden çıkaracak olan doğru yolu bulmama yardım et."

Bundan sonra, hatıra defterinde üç yaprak boş bırakılmış, sonra şunlar yazılmıştı:

"Kardeş A.'dan sakınmamı tavsiye eden kardeş V. ile öğretici, uzun, gizli bir konuşma yaptım. Layık olmadığım halde bana pek çok şey açıklandı. Kâinatı yaratanın adı Adonay'dır. Her şeyi yönetenin adı Eloim'dir. Üçüncü ad ağza alınmayan addır, 'Her şey' anlamına gelir. Kardeş V. ile konuşmalarım erdem yolunda beni aydınlatıyor, güçlendiriyor. O, şüphe nedir bilmiyor. Bizim her şeyi kucaklayan kutsal ilmimizle biçare dünya bilimleri arasındaki farkı açıkça görüyorum. Sosyal bilimler her şeyi anlamak için; bölüm bölüm bölüyor ve her şeyi öldürüyor; incelemek için. Topluluğun kutsal ilminde her şey tektir, her şey bütünlüğü içinde, hayatı içinde idrak olunur. Üçleme: eşyanın üç başlangıcı: Kükürt, cıva, ve tuzdur. Kükürtte hem yağ, hem ateş özü vardır, tuzla birleşince ateşliliğiyle onda arzuyu uyandırır ve bu yolla da cıvayı kendine çeker, onu yakalar, tutar ve onunla birleşerek ayrı ayrı maddeler oluşturur. Cıva, sıvı, uçucu, ruhani bir cevherdir: İsa, Ruhülkudüs ve O'dur."

"*3 Aralık.* Geç uyandım, Kitabı Mukaddes'i okudum ama duygulanmadım. Sonra çıktım, salonda dolaştım. Düşüncelere dalmak istiyordum, oysa zihnim bunun yerine dört yıl önce geçmiş bir olayı gözümün önüne getirdi. Düellodan sonra Moskova'da karşılaştığım Bay

Dolohov, karımın yokluğuna karşın şimdi tam bir ruh huzuru içinde bulunduğumu ümit ettiğini söylemişti. O zaman ona yanıt verememiştim. Şimdi, bu konuşmanın bütün ayrıntılarını yeniden hatırladım, içimden ona en şirret sözleri söyledim, en dokunaklı yanıtları verdim. Ancak öfkeden kanın beynime sıçradığını fark edince kendime geldim ve bu düşüncelerden sıyrıldım ama yeteri kadar pişmanlık duymadım. Sonra, Boris Drubetskoy geldi, şundan bundan söz etmeye başladı, bense bu ziyaretten memnun olmadım ve ona tatsız bazı şeyler söyledim. İtiraz etti. Coştum, ona daha bir sürü hoşa gitmez, hatta kaba söz söyledim. Sustu, kendimi toparladım ama geç kalmıştım. Tanrım, onunla hiç geçinemiyorum. Bunun nedeni özsaygımdır. Kendimi ondan üstün görüyorum, bu yüzden de ondan çok daha kötü oluyorum, zira kabalıklarıma karşı müsamaha gösteriyor, bense tersine ondan nefret ediyorum. Tanrım, onun yanındayken kendi ahlaksızlığımı daha çok görmeme imkân ver ki, bunun ona da yararı dokunsun. Yemekten sonra uyudum, uykumun içinde, sol kulağıma bir sesin, ‘Günün geldi,’ dediğini açıkça işittim.

“Rüyamda, karanlıkta yürüdüğümü, derken ansızın etrafımın köpeklerle sarıldığını ama korkmadan yürümeye devam ettiğimi gördüm; birdenbire küçük bir köpek sol baldırımı dişliyor, bırakmıyor. Onu boğmaya çalışıyorum. Ondan kurtulur kurtulmaz bir başkası, daha büyük bir köpek saldırıyor bana. Tutup havaya kaldırıyorum, kaldırdıkça köpek kat daha irileşip ağırlaşıyor. Sonra birdenbire, Kardeş A. geliyor, koluma girerek beni götürüyor, bir yapının önüne getiriyor, buradan içeri girmek için daracık bir tahtadan geçmem gerekiyor. Basıyorum, tahta ayağımın altından kayıp düşüyor, ben ellerimin hemen hemen ulaşabildiği bir çite tırmanmaya koyuluyorum. Büyük gayretlerden sonra gövdemi yukarı çekiyorum, ama gövdem çitin bir yanından, bacaklarım öbür yanından sarkıyor. Bakıyorum, Kardeş A.’nın çitin üstünde ayakta durduğunu ve bana büyük bir bahçeyle iki yanı ağaçlıklı bir yolu gösterdiğini görüyorum, bahçede büyük, çok güzel bir yapı var. Uyandım. Tanrı, Doğanın Ulu Mimarı! Köpeklerden: İhtiraslarımdan ve kendinde bütün öncekilerin gücünü toplamış olan sonuncusundan kurtulmama yardım et, bana rüyada ayan olan iyilik tapınağına girebilmem için yardım et.”

“*7 Aralık.* Bir rüya gördüm, sözde Yosif Aleksiyeviç evime gelmiş, oturuyormuş, ben de çok memnunmuşum, ona bir şeyler ikram etmek istiyormuşum. Sanki başkalarıyla durup dinlenmeden gevezelik ediyormuşum da bu halin onun hoşuna gitmeyebileceği ansızın aklıma

geliyormuş, ona yaklaşmak, onu kucaklamak istiyormuşum. Ama daha yaklaşır yaklaşmaz yüzünün şekil değiştirdiğini, gençleştiğini görüyorum, yavaşça bana topluluğun kurallarıyla ilgili bir şeyler söylüyor, o kadar yavaş söylüyor ki duyamıyorum. Sonra, sanki hepimiz odadan çıkıyoruz ve işte o zaman tuhaf bir şey oluyor. Yere oturmuş ya da uzanmışız, bana bir şeyler söylüyor, bense ona hassaslığımı göstermek istiyorum, söylediklerine kulak vermeden, içimin halini, Tanrı'nın beni dolduran huzurunu tasvir etmeye çalışıyorum. Gözlerime yaşlar doluyor, bunu fark ediyor diye memnun oluyorum. Ama bana dargın bir bakışla bakıyor ve sözünü keserek yanımdan çekiliyor! Kaygılanıyorum, söylenenler bana mı aitti, diye soruyorum; ama yanıt vermiyor, bana güler yüz gösteriyor, sonra kendimizi birdenbire yatak odamda buluyoruz, odada çifte bir karyola var. Kenarına uzanıyor, sanki ben de onun tarafından okşanmak isteğiyle tutuşarak oracığa uzanıyorum. Sanki bana soruyormuş: 'Doğruyu söyleyin, sizin en büyük tutkunuz nedir? Bunu biliyor musunuz, bunu bilebileceğinizi düşünüyorum sanıyorum.' Bu sorudan dolayı şaşırıp utanıyorum, en büyük tutkumun tembellik olduğunu söylüyorum. İnanmayarak başını sallıyor. Ben, daha çok utanıp şaşırarak, 'Tavsiyeniz üzerine karımla yaşıyorum ama karı koca gibi değil,' diye yanıt veriyorum. Karımı okşayışlarımdan mahrum bırakmamam gerektiğini söyleyerek itiraz ediyor. Buna mecbur olduğumu bana anlatmak istiyor. Utanıyorum, diye yanıt verdim, bunun üzerine de her şey birdenbire kayboldu. Uyandım, aklıma kutsal kitabın şu metni geldi: '*Ve hayat insanların ışığıydı. Ve ışık karanlıklarda parlardı ve karanlıklar onu kucaklayamazdı.*' Yosif Aleksiyeviç'in yüzü çok genç ve ışıklıydı. Aynı gün, velinimetten, karıkocalık görevleri hakkında bir mektup aldım."

"*9 Aralık.* Bir rüya gördüm ki yüreğim çarparak uyandım. Sanki Moskova'da, evimdeymişim, büyük oturma odasında; misafir salonundan Yosif Aleksiyeviç çıkıyor. Onda yeniden dirilme seyrinin gerçekleşmiş olduğunu hemen anlıyorum, kendisini karşılamaya koşuyorum. Sanki, onu öpüyorum, elini de öpüyorum, o da bana diyor ki: 'Yüzümün değişmiş olduğunu fark ettin mi?' Kollarımın arasında sıkmaya devam ederek ona bakıyorum, yüzünün genç ve çizgilerinin eskisinden büsbütün farklı olduğunu ama başında saç olmadığını görüyorum. Ve ona diyorum ki: 'Rasgele karşılaşmış bile olsaydık yine sizi tanırdım.' Bu arada da düşünüyorum: 'Doğru mu söyledim?' Ansızın onun bir ceset gibi uzanmış olduğunu görüyorum, sonra biraz kendine geliyor, papirüs yapraklarına

yazılmış kocaman bir kitabı taşıyarak benimle birlikte büyük yazı odama giriyor. Sanki ben ona, ‘Bunu ben yazdım,’ diyorum, o bana başını eğerek yanıt veriyor. Kitabı açtım, bütün sayfalara çok güzel resimler yapılmış. Sanki ben bu resimlerin, ruhun sevgilisi ile maceralarını gösterdiklerini biliyorum. Sayfalarda saydam giysili, saydam bedenli çok güzel bir kızoğlankızın bulutlara doğru yükselen tasvirini görüyorum. Sanki bu kızoğlankızın, Hazreti Süleyman ilahilerinin bir simgesi olduğunu biliyorum. Bu resimlere bakmakla kötü bir iş yaptığımı hissediyorum ama bakmaktan kendimi alamıyorum. Tanrım, bana yardım et. Tanrım, bu terk edilme senin işinse iraden yerine gelsin, yok eğer buna sebep olan bensem ne yapmam gerektiğini bana öğret, beni büsbütün bırakırsan kendi ahlak bozukluğum yüzünden mahvolurum.”

XI

Köyde kaldıkları iki yıl içinde Rostovların mali durumları düzelmedi.

Kararlılığını kaybetmeyen Nikolay Rostov, kıyıda köşede kalmış bir alayda, nispeten az para harcayarak, silik bir göreve devam ettiği halde, Otradnoye'de sürülen hayat yine eskisi gibiydi, hele Mitenka işi öyle idare ediyordu ki borçlar yıldan yıla durmadan yükseliyordu. Yaşlı Kont'un düşünebildiği biricik çare bir işe girmekti, bundan dolayı da, kendine bir iş aramak için Petersburg'a gitti, bir iş aramak ve aynı zamanda, kendisinin de dediği gibi, kızcağızları son bir defa olsun eğlendirmek için.

Rostovların Petersburg'a gelişlerinden az sonra Berg, Vera'yı istedi, bu teklif de kabul edildi.

Rostovlar, kendileri pek farkında olmasalar da, Moskova'nın yüksek sosyetesindendiler, Petersburg'daki durumları ise belirsiz ve karışıktı. Petersburg'da taşralıydılar ve hangi sosyeteden olduklarını sormadan Rostovların Moskova'da yedirip içirdiği insanlar burada onlara tenezzül etmiyordu.

Rostovlar, Moskova'da olduğu gibi, Petersburg'da da aynı konukseverliği gösterip yaşatmaktaydılar, akşam yemeklerinde çeşit çeşit insanlar buluşuyordu: Otradnoye' den komşular, yaşlı, biraz yoksulca asilzade toprak sahipleri, kızları ve Fräulein Peronskaya; Piyer Bezuhov ve ilçe posta müdürünün Petersburg'da memur olan oğlu. Erkeklerden Boris'le Piyer, Rostovların ev halkı gibi yakın saydıkları insanlar arasına çabucak girdiler, yaşlı Kont Piyer'e sokakta rastlamış, onu hemen eve sürüklemişti, bir de Berg vardı, bütün gününü Rostovlarda geçiriyor, kızların büyüğüne, Kontes Vera'ya, ancak evlenmek teklifinde bulunmaya niyetlenen bir delikanlının gösterebileceği dikkati, ilgiyi gösteriyordu.

Berg, Austerlitz Savaşı'nda yaralanan sağ kolunu herkese boşuna gösterip hiçbir işe yaramayan kılıcını sol eliyle boşuna tutmuyordu. Bu olayı herkese öyle ısrarla, öyle önemle anlatıyordu ki, herkes orada yaptığı hareketin doğruluğuna, değerine inanmıştı ve Berg, Austerlitz işinden dolayı iki de nişan almıştı.

Finlandiya Savaşı'nda da kendini göstermek fırsatını bulmuştu. Başkomutanın yanındaki yaveri öldüren bir obüs parçasını almış, bunu götürüp şefine vermişti. Austerlitz'den sonra olduğu gibi bu olayı da

herkese öyle uzun uzadıya ve ısrarla anlattı ki, yine herkes bunun da yapılması gerekli bir hareket olduğuna inandı ve Berg Finlandiya Savaşı için de iki nişan aldı. 1809 yılında madalyalı muhafız yüzbaşısıydı, Petersburg'da çok elverişli bir görevde bulunuyordu.

Kendilerine Berg'in yeteneklerinden söz edildiği zaman, her şeyden şüphe eden bazı adamlar gülümsüyorlardı ama Berg'in komutanlarından iyi not almış, dürüst, cesur bir subay, geleceği parlak, hatta toplumda sağlam bir mevki sahibi olacağı düşünülen, iyi ahlaklı bir genç olduğunu inkâr etmek mümkün değildi.

Dört yıl önce, bir Moskova tiyatrosunun parterinde Alman arkadaşlarından birine rastlayan Berg ona Vera Rostov'u göstermiş ve Almanca: *"Das soil mein Weib Werden,"*[551] demiş ve o andan itibaren de onunla evlenmeye karar vermişti. Şimdi Petersburg'da Rostovların durumu ile kendininkini karşılaştırıp evlenme teklifi yapmanın zamanı geldiğine hükmetmişti

Berg'in teklifi, ilk önce, onun hesabına pek de hoşa gitmeyecek bir hayretle karşılanmıştı. Livonyalı silik bir asilzadenin oğlu olan bir insanın Kontes Rostova'yı istemesi önce tuhaf görünmüştü; ama Berg'in karakterindeki başlıca özellik öyle saf ve iyi yürekli bir bencillikti ki Rostovlar ellerinde olmayarak, mademki bunun bu kadar iyi, hatta çok iyi olacağına kendisi böyle iyice inanmıştır, öyleyse bu iş iyi olur, diye düşündüler. Bundan başka, Rostovların işi o kadar bozulmuştu ki, nişanlının bunu bilmemesi olanaksızdı, daha da önemlisi, Vera yirmi dört yaşındaydı, sosyeteye devam ediyordu ve hiç şüphesiz güzel ve akıllı olmasına karşın şimdiye kadar hiçbir zaman, hiç kimse onunla evlenmeye istekli çıkmamıştı. Teklif kabul edildi.

Berg, "İşte görüyorsunuz ya," dedi arkadaşına, ona yalnızca herkesin bir arkadaşı olduğunu bildiği için arkadaş diyordu, "görüyorsunuz ya, ben her şeyi inceden inceye hesapladım, her şeyi düşünüp taşınmasaydım, bu iş de elverişli olmasaydı evlenmezdim. Şimdi bilakis, babacıkla anacık artık sıkıntıda değiller, onlara, Baltık'taki o küçük çiftliği temin ettim, bense maaşımla ve karımın geliriyle, hesabını da bilir bir adam olduğum için Petersburg'da yaşayabilirim, iyi bir hayat sürmek de mümkün. Ben, para için evlenmiyorum, böyle bir şeyi asil bir hareket saymam ama koca kendi payına düşeni, karı da kendininkini ortaya koymalı. Benim memuriyetim var, onun dostları, bildikleri ve küçük bir serveti. Zamanımızda, ne de olsa,

bu bir şey demektir, öyle değil mi? Sonra, en önemlisi, güzel, saygıdeğer bir kız, beni de seviyor...”

Berg kızardı ve gülümsedi.

“Ben de onu seviyorum, çünkü ciddi, çok iyi bir karakteri var. İşte örneğin kız kardeşi, aynı aileden ama büsbütün başka, sevimsiz bir karakteri var, akıl da o akıl değil, hoşuma gitmiyor. Ama benim nişanlım... Bize...” Yemeğe gelirsiniz, diyecekti, vazgeçti, “Çay içmeye gelirsiniz,” dedi ve mutluluk hayalini resmeden yuvarlak, küçük bir sigara dumanı halkasını, dilinin kıvrak bir hareketiyle havaya üfledi.

Berg’in yaptığı teklifin uyandırdığı ilk şaşkınlıktan sonra ailede, bu gibi hallerde âdet olan, bir bayram ve sevinç havası esmeye başladı, ama bu sevinç içten gelmiyordu, dıştandı. Anne babanın bu düğünle ilgili duygularında bir şaşkınlık, bir utanma göze çarpıyordu. Şimdi, sanki Vera’yı az sevdikleri için, şimdi sanki onu büyük bir istekle elden çıkardıkları için utanıyorlardı. Herkesten çok üzülen de yaşlı Kont’tu. Üzüntüsünün neden ileri geldiğini herhalde kendisi de anlatamazdı ama bunun nedeni mali durumdu. Kaç parası, ne kadar borcu olduğunu, Vera’ya çeyiz diye ne verebileceğini hiç bilmiyordu. Kızlar doğduğu zaman her birine çeyizlik diye üç yüz baş toprağa bağlı köylü ayırmıştı, ama köylerden biri satılmıştı bile, ötekiyse rehindeydi, taksit vadeleri de o kadar uzatılmıştı ki o da satılacaktı, bu yüzden çeyiz olarak bir malikâne vermek mümkün değildi. Para da yoktu.

Berg bir aydan beri nişanlıydı, düğüne yalnız bir hafta kalmıştı ama Kont çeyiz sorununu hâlâ halletmemişti, bu konuyu karısıyla de konuşmamıştı. Kont, Vera’ya kâh Riyazan’daki malikâneyi ayırmak istiyor, kâh ormanı satmaya, kâh, senet karşılığı para almaya kalkıyordu. Düğüne birkaç gün kala, bir sabah erkenden Berg, Kont’un yazı odasına girdi, müstakbel kayınpederine sevimli sevimli gülümseyerek, Kontes Vera’ya çeyiz olarak ne vereceklerini saygıyla sordu. Kont, çoktandır beklediği bu soru karşısında öyle afalladı ki, düşünmeden, aklına ilk geleni söyledi:

“Sevindim, bu işle ilgilendiğine sevindim, memnun kalacaksın...”

Ve konuşmalarına son vermek isteyerek Berg’in omzuna vurup ayağa kalktı. Ama Berg, Vera’ya ne verileceğini kesin olarak bilmezse, bunun bir kısmını olsun önceden almazsa bu işten vazgeçmek zorunda kalacağını, yine sevimli sevimli gülümseyerek açıkladı.

“Çünkü, düşününüz Kont, şimdi ben karımı geçindirmek için gerekli olanaklara sahip olmadan evlenmeye kalkışsaydım alçakça hareket etmiş

olurdum...”

Cömert görünmek isteyen, yeni yeni isteklerle karşılaşmaktan sakınan Kont’un seksen bin rublelik bir senet vereceğini söylemesi üzerine konuşma bitmiş oldu. Berg tatlı tatlı gülümsedi, Kont’un omzunu öptü ve çok teşekkür ettiğini ama şimdi peşin para otuz bin ruble almazsa yeni hayatını düzenleyemeyeceğini söyledi. “Hiç olmazsa yirmi bin, Kont,” diye ekledi, “o zaman da senet altmış bin olur.”

Kont aceleyle, “Peki, peki,” dedi, “yalnız, affedersin ama yavrucuğum yirmi bini veririm ve bundan başka senedi de seksen binlik vereceğim. İşte böyle. Öp beni.”

551 (Alm.) Benim karım olacaktır.

Nataşa on altısına basmıştı, yıllardan da, hani o dört yıl önce Boris'le öpüştükten sonra gününü birlikte parmakla saydıkları 1809 yılıydı. O zamandan beri Boris'i bir kez bile görmemişti. Sonya'nın ve annesinin yanında ne vakit Boris'ten söz açılsa, bütün bu eskiden olup biten şeylerin konuşulmaya bile değmez, çoktan unutulmuş çocukluklar olduğunu, kapanmış bir konudan söz eder gibi, rahatça söylüyordu Ama Boris'e verdiği sözün şaka mı yoksa ciddi, bağlayıcı bir vaat mı olduğu konusu onu için için üzüyordu.

Boris 1805 yılında Moskova'dan orduya gittiğinden beri Rostovları görmemişti. Birkaç kez Moskova'ya gelmiş, Otradnoye'nin yakınlarından geçmiş, ancak bir kere bile Rostovlara uğramamıştı.

Bazen Nataşa'nın aklından onun kendisini görmek istemediği geçiyordu ve kendinden yaşlıların Boris'ten söz ederken takındıkları hüzünlü hal bu düşüncesini güçlendiriyordu. Ne zaman Boris'in adı anılsa yaşlı Kontes hemen, "Bu zamanda eski dostlar hatırlanmıyor," diyordu.

Son zamanlarda Rostovlara seyrek gelmeye başlayan Anna Mihailovna da kurumlu bir tavır takınmıştı, her seferinde, oğlunun meziyetlerinden, mesleğindeki parlak durumundan heyecanla, şükranla söz ediyordu. Rostovlar Petersburg'a gidince Boris de ziyaretlerine geldi.

Buraya gelirken heyecana kapılmamış değildi. Nataşa, Boris'in en duygulu hatırasıydı. Ama kendisiyle Nataşa arasındaki çocukluk aşkının ne kendisi ne de onun için bir sözleşme olamayacağını, gerek ona, gerekse annesi ve babasına iyice hissettirmek niyetiyle gelmişti. Toplumsal çevrede Kontes Bezuhova sayesinde parlak bir konumu vardı; güvenlerini iyice kazandığı ve kendisini himaye eden önemli kişiler sayesinde mesleğinde parlak bir yer elde etmişti, Petersburg'un en zengin gelinlik kızlarından biriyle kolayca gerçekleşebilecek evlenme planları tasarlıyordu. Boris, Rostovların misafir salonuna girdiği zaman Nataşa bitişik odadaydı. Geldiğini öğrenince kızararak sevimli bir gülümsemeyle değil, çok daha fazla, neşeler saçarak, adeta koşa koşa salona girdi.

Boris'in hatırladığı Nataşa, kısacık entarisi, bukleleri altından bakan kara, ışıl ışıl gözleri, çılgın çocuk kahkahasıyla dört yıl önce tanıdığı Nataşa'ydı, bu yüzden içeriye büsbütün başka bir Nataşa girince şaşırdı,

yüzünde heyecanlı bir hayranlık belirdi. Onun yüzündeki bu ifade Nataşa'yı sevindirdi.

Yaşlı Kontes, "Nasıl, küçük, afacan arkadaşını tanıdın mı?" dedi.

Boris, Nataşa'nın elini öptü ve ondaki bu değişikliğe şaştığını söyledi.

"Ne kadar güzelleşmişsiniz!"

"Elbette," diye parladı Nataşa'nın gözleri.

"Ya babam, yaşlanmış mı?" diye sordu Nataşa.

Oturdu ve Boris'le Kontes'in konuşmalarına karışmadan çocukluk nişanlısını inceden inceye, sessizce incelemeye başladı. Boris bu ısrarlı, tatlı bakışların ağırlığını üzerinde duyuyor ve ara sıra ona bir göz atıyordu. Boris'in üniforması, mahmuzları, kravatı, her şeyi son moda, *comme il faut*[552]'ydu. Nataşa bunun hemen farkına vardı. Boris, Kontes'in yanındaki koltuğa biraz yan oturmuştu, sol eliyle sağ elinin tertemiz, kıvrık eldivenini düzelterek yüksek Petersburg sosyetesindeki eğlencelerden, kendine has yapmacıklı dudak büküşüyle söz etti, ve Moskova'da geçen eski zamanları, tanıdıkları tatlı tatlı alaya alarak hatırladı. "Yüksek aristokrasi," diyerek elçilikte verilen, kendisinin de bulunduğu balodan, S.S. ve N.N.'lerin ziyafetlerinden söz etmesi, Nataşa'nın da hissettiği gibi, hiç de boşuna değildi.

Nataşa konuşmadan, onu hep kaşlarının altından süzerek oturmaktaydı. Bu bakışlar Boris'i gitgide hem daha çok rahatsız ediyor, hem de şaşırtıyordu. Konuşmasını keserek Nataşa'ya sık sık göz ucuyla bakıyordu. On dakikadan fazla oturmadı, izin isteyerek kalktı... Hep o aynı meraklı, kışkırtıcı ve biraz alay edici gözler ona bakmaktaydılar. Boris bu birinci ziyaretinden sonra Nataşa'nın kendisi için eskisi kadar çekici olduğunu ama bu duyguya kapılmaması gerektiğini, çünkü onunla (hemen hemen parasız bir kızla) evlenmenin mesleği için bir felaket olacağını, evlenme amacı olmadıktan sonra da eski ilişkileri tazelemenin yakışık almayacağını düşünüyordu. Onunla karşılaşmaktan kaçınmaya kendi kendine söz verdi, ama birkaç gün sonra yine gitti ve sık sık gitmeye, günlerini Rostovlarda geçirmeye başladı. Nataşa'yla konuşmak, geçmişin unutulması gerektiğini, çünkü her şeye karşın karısı olamayacağını, kendisinin de zengin olmadığını, bu yüzden hiçbir zaman onu kendisine vermeyeceklerini söylemek zorunda olduğunu düşünüyordu. Ama bunu bir türlü başaramıyor ve böyle bir açıklamaya cesaret edemiyordu. Günden güne daha çok afallıyordu. Nataşa, annesinin ve Sonya'nın da fark ettikleri gibi, Boris'e eskisi gibi sevdalanmışa benziyordu. Ona sevdiği şarkıları söylüyor,

albümünü gösteriyor, buraya yazı yazması için onu zorluyor, ona yaşamın ne kadar güzel olduğunu anlatmaya çalışarak eski günleri hatırlamasına engel oluyordu. Boris de söylemeye niyet ettiği şeyi söylemeden, ne yaptığını, buraya niçin geldiğini, bu işin nasıl sona ereceğini bilmeden bir sise gömülüyordu. Elen'e uğramaz oldu. Her gün ondan sitemli mektuplar alıyor ama yine de günlerini Rostovlarda geçiriyordu.

552 Kusursuz.

XIII

Bir akşam yaşlı Kontes başında gece takkesi, sırtında bluz, eğreti bukleleri takılmamış, beyaz hasse bezinden takkesinin altından çıkan zavallı bir tutam saçıyla içini çekip ah vah ederek akşam duasını ederken kapısı gıcırdadı, Nataşa çıplak ayaklarında terlikler, annesi gibi bluzla, başı kurdeleli koşarak geldi. Kontes dönüp baktı, kaşlarını çattı, son duasını, “Bu yatak bana tabut mu olacak?”ı bitiriyordu. Kızın gelişiyle dikkati dağılmıştı. Kızarmış, heyecanlı Nataşa annesini duada görünce ansızın durdu, oturdu, elinde olmaksızın dilini çıkararak kendine kızdı. Annesinin duaya devam ettiğini görünce ayaklarının ucuna basarak yatağa koştu, bir ayağını hızlı hızlı ötekine sürterek terlikleri attı, Kontes’in, tabutu olacağından korktuğu yatağa sıçradı. Bu yatak yüksek, kuştüyü bir yataktı, birbirinden küçük beş yastığı vardı. Nataşa sıçradı, kuştüyü şilteye gömüldü, duvara doğru yuvarlandı, yorganın altında büzülüp dizlerini çenesine doğru çekerek, ayaklarıyla tekme vurarak, için için gülerek, kâh bağını örterek, kâh annesine bakarak yorganın altında çabalayıp durmaya başladı. Kontes duasını bitirdi, öfkeli bir yüzle yatağa yaklaştı; ama Nataşa’yı başına kadar yorganla örtülmüş görünce gülümsedi. “E, e, hadi,” dedi.

“Anne, konuşabilir miyiz, ha?” dedi Nataşa, “Hadi, şuracıktan öpeyim bir daha, hah, yeter.”

Annesinin boynuna sarıldı, çenesinin altından öptü. Nataşa annesine karşı görünüşte kaba tavırlar takınırdı, ama o kadar ince, o kadar ustaydı ki, annesini kollarıyla nasıl sararsa sarsın bunu her zaman canını acıtmayacak, onu sıkmayacak bir şekilde yapmasını bilirdi.

Yastıklara yerleşen annesi ellerini çıkarıp ciddi bir tavır takınarak, kendi çevresinde iki kez dönen Nataşa’nın, bir yorgan altında onunla yan yana yatmasını bekledikten sonra, “Peki, ne konuşacağız?” dedi.

Kont’un kulüpten dönüş saatine kadar devam eden bu gece ziyaretleri, anne ile kızın en büyük zevklerindendi.

“Neden konuşacağız bugün? Sana şunu söylemem gerekiyor...”

Nataşa eliyle annesinin ağzını kapadı. Ciddi bir havayla, “Boris’ten... Biliyorum, ben de bunun için geldim zaten. Söylemeyin, biliyorum. Hayır, söyleyin!” Elini çekti, “Söyleyin, anne, sevimli değil mi?”

“Nataşa, on altı yaşındasın, benim evlendiğim yaştasın. Boris sevimlidir, diyorsun. Çok sevimlidir, ben onu oğlum gibi severim, peki ama sen ne istiyorsun? Niyetin ne? Büsbütün baştan çıkardın onu, bunu görüyorum ben...”

Kontes bunu söyleyerek kızına baktı. Nataşa dosdoğru ve hareketsizce önünde duran karyolanın köşelerine oyulmuş sfensklerden birine bakarak yatıyordu; öyle ki, Kontes kızının yüzünü ancak profilden görüyordu. Ciddi, düşünceli ifadesinin özelliğiyle bu yüz, Kontes’i hayrete düşürmüştü.

“E, peki ne olmuş?” dedi.

“Onu büsbütün baştan çıkardın ama niçin? Ne istiyorsan ondan? Biliyorsun ki onunla evlenemezsin.”

“Neden?” diye sordu Nataşa.

“Çünkü gençtir, çünkü yoksuldur, çünkü akrabandır... Çünkü onu sen de sevmiyorsun.”

“Nereden biliyorsun?”

“Biliyorum. Bu kötü, canım.”

Nataşa, “Ya ben istiyorsam...” diye sordu.

“Saçmalamayı bırak,” dedi Kontes.

“Ya ben istiyorsam...”

“Nataşa, ben ciddi...”

Nataşa onu konuşturmadı, elini kendine doğru çekti, üstünü öptü, sonra avucunun içini öptü, sonra çevirip parmağının üst mafsal kemiğini öperek yavaşça, “Ocak, şubat, mart, nisan, mayıs,” diye mırıldandı.

Yumuşak bir bakışla kendisini süzen, bu bakış yüzünden söylemek istediklerini unutmuşa benzeyen annesine bakarak, “Konuşsanıza, anneciğim, niçin susuyorsunuz?” dedi.

“Bu olmaz, canım. Çocukça ilişkinizi herkes anlıyor, onu seninle bu kadar sıkı fıkı görmek bize gelen başka delikanlıların gözünden seni düşürebilir, asıl mesele de, bu durumun ona boşu boşuna acı vermesi. Belki o kendine göre zengin bir kız bulurdu ama şimdi aklını kaybedecek.”

“Öyle mi?” dedi Nataşa.

“Sana kendi başımdan geçeni anlatayım. Benim bir *cousin*’im vardı...”

“Biliyorum, Kiril Matyeviç ama o yaşlı değil mi?”

“Hep yaşlı değildi. Ama bak, Nataşa, ben Boris ile konuşacağım. Bize böyle sık sık gelmemesi gerek...”

“İstiyorsa niçin gelmesin?”

“Çünkü bunun sonuç vermeyeceğini biliyorum.”

“Nereden biliyorsunuz? Hayır anneciğim, ona bir şey söylemeyin. Ne saçma şey!” Nataşa, malı mülkü elinden alınmak istenen insan tavrıyla söylüyordu bunları, “Peki, onunla evlenmeyeyim ama mademki ikimiz de eğleniyoruz, bırakın gelsin.”

Nataşa gülümseyerek annesine baktı, “Evlenmek değil, ‘öyle’,” dedi.

“Nasıl yani canım?”

“İşte ‘öyle’. Mutlaka evlenmem gerekse... ‘Öyle’.”

“Öyle, öyle,” diye yineledi Kontes, bütün vücuduyla sarsılarak saf, beklenmedik bir ihtiyar gibi gülmeye başladı.

Nataşa bağırdı:

“Bırakın gülmeyi, durun, karyolayı sarsıyorsunuz. Müthiş benziyorsunuz bana, benim gibi çok gülüyorsunuz... durun.” Kontesin ellerini yakaladı, birinin serçeparmağını öptü, “Haziran,” diye öpmeye devam etti, “temmuz, ağustos,” diyerek öteki eline geçti. “Anne, o beni çok seviyor mu? Siz nasıl görüyorsunuz? Sizin böyle âşıklarınız var mıydı? Hem çok sevimli, çok, çok sevimli! Yalnız benim zevkime o kadar uygun değil, masa saati gibi dar. Anlamıyor musunuz... Dar, biliyorsunuz, kurşuni, parlak.”

Kontes, “Ne saçmalıyorsun?” dedi.

Nataşa devam etti:

“Nasıl anlamıyorsunuz? Nikolaycık olsa anlardı, Bezuhov mavidir, kırmızılı, koyu mavi, hem o dört köşedir.”

Kontes gülerek, “Sen onunla da cilveleşiyorsun,” dedi.

“Hayır, o farmasondur, öğrendim ben. O çok iyidir, kırmızılı koyu mavi, nasıl anlatmalı size...”

Kapının arkasından Kont’un sesi duyuldu:

“Kontesçiğim, uyuyor musun?”

Nataşa çıplak ayaklarıyla karyoladan fırladı, pabuçlarını kaptı, odasına kaçtı.

Uzun süre uyuyamadı. Bütün anladıklarını, içindekileri kimsenin bir türlü anlayamadığını düşünüyordu.

Kocaman örgüsüyle küçük bir kedi gibi kıvrılıp uyuyan Sonya’ya bakarak içinden, “Sonya?” dedi. “Ne yapsın! Düzgün kız o. Nikolay’ı seviyor, başka bir şey bilmek istemiyor. Annem de anlamıyor bunu. Ben ne kadar akıllıyım, o ne kadar sevimli, şaşılacak şey bu.” Üçüncü bir kişinin ağzıyla kendisinden söz ediyor, kendisinden söz eden bu adamın çok akıllı, en akıllı, en iyi bir erkek olduğunu düşünerek devam ediyordu... Bu erkek,

“Onda her şey, her şey var,” diyordu, “harikulade akıllı, sevimli, sonra da iyi, harikulade iyi, becerikli. Mükemmel yüzer, ata biner, ya sesi, denebilir ki şaşılacak sesi var!” Cherubini’nin bu operasından sevdiği bir parçayı söyledi; kendini yatağa attı, hemen uyuyacağını düşünerek sevincinden gülmeye başladı, mumu söndürmesi için Dunyaşa’ya seslendi; daha Dunyaşa odadan çıkmamıştı ki, o başka bir dünyaya, her şeyin kolay ve güzel olduğu ama başka türlü olduğu için bu dünyadakinden daha mutluluk verici bir rüya âlemine göçmüştü.

Ertesi gün Kontes, Boris’i yanına çağırdı, onunla konuştu; o günden sonra Boris, Rostovlardan ayağını kesti.

XIV

31 Aralık'ta, 1810'un yılbaşı arifesinde, le *réveillon*[553] için Yekaterina devri kodamanlarından birinin evinde balo vardı. Kordiplomatik ve imparator baloda bulunacaklardı.

Kodamanın İngiliz Rıhtımı'ndaki meşhur konağında donanmanın ışıkları parıldıyordu. Kırmızı halı döşenmiş ışıklı girişte polisler duruyor, yalnız polis erleri değil, polis müdürüyle bir düzine polis amiri de burada bulunuyordu. Arabalar gidiyor, durmadan kırmızı elbiseli, şapkaları kanatlı uşaklarla yenileri geliyordu. Kupa arabalarından üniformalı, göğüsleri madalyalı, kordonlu erkekler çıkıyor, kadınlar astraganlar içinde gürültü ile açılan arabaların basamaklarından iniyor, aceleyle ve sessizce methalin halısı üzerinden geçiyorlardı.

Hemen her yeni araba geçtikçe kalabalığın içinde bir fısıltı dolaşıyor, şapkalar çıkarılıyordu: Hükümdar mı? Hayır, nazır, Prens... Elçi... Sorgucu görmüyor musun? Kalabalığın içinde, diğerlerinden daha iyi giyinmiş biri herkesi tanır görünüyor, zamanın en ünlü kodamanlarının isimlerini sayıp döküyordu.

Davetlilerin üçte biri gelmişti. Ama bu baloya gelmesi gereken Rostovlarda hâlâ giyim hazırlığı, telaşı vardı.

Rostov ailesinde, bu balo için çok şeyler söylenmiş, hazırlıklar olmuş, davetiye gelmeyecek, elbiseler hazırlanamayacak, her şey yoluna konulamayacak diye çok korku çekilmişti.

Kontesin ahbabı ve akrabası, taşralı Rostovları Petersburg sosyetesinde idare eden, eski sarayın zayıf, solgun nedimesi Mariya İgnotyevna Peronskaya, baloya onlarla birlikte gidiyordu.

Rostovların akşam saat onda nedimeyi almak için Tavriçeski Bahçesi'ne gitmeleri gerekiyordu, oysa saat ona beş vardı, genç bayanlar hâlâ giyinmemişlerdi.

Nataşa böyle büyük bir baloya hayatında ilk kez gidiyordu. Bugün saat sekizde kalkmış, bütün gün hummalı bir telaş yaşamıştı. Sabahtan beri bütün gayretini, herkesin, kendinin, annesinin, Sonya'nın mümkün olduğu kadar iyi giyinmesi için harcamıştı. Sonya ile Kontes kendilerini bütünüyle ona bırakmışlardı. Kontesin kadife massaka elbisesi, iki genç kızın pembe

korsajlı pembe ipek kombinezon üstüne beyaz puslu elbiseleri olacaktı. Saçlar *à la grecque* taranacaktı.

Bütün önemli şeyler yapılmıştı, ayaklar, eller, boyunlar, kulaklar çok dikkatle, baloya yakışır şekilde yıkanmış, kokulanmış, pudralanmıştı, ajurlu ipek çoraplar, kurdeleli beyas atlas iskarpinler giymişlerdi, tuvaletler hemen hemen bitmişti. Sonya giyinip kuşanmasını bitirmişti. Kontes de bitirmişti. Geriye herkes için uğraşan Nataşa kalmıştı. O hâlâ sıska omuzlarına atılmış bir penyuvarla aynanın karşısında oturuyordu. Artık giyinmiş olan Sonya odanın ortasında duruyor, küçük parmağıyla canını acıtıncaya kadar topluiğneyi bastırıyor, hışırdayan ipeğe son kurdeleyi tutturuyordu.

Nataşa başını tuvaletten ayırıp oda hizmetçisinin bırakmaya vakit bulamadığı saçlarına yapışarak, “Öyle değil, öyle değil, Sonya,” dedi, “kurdele öyle olmaz, buraya gel.” Sonya oturdu. Nataşa kurdeleyi başka türlü taktı.

Nataşa’nın saçlarını tutan oda hizmetçisi, “İzin verin küçükhanım, böyle olmaz,” dedi.

“Ah Tanrım, sonra canım! Ha, işte böyle Sonya.”

Kontes’in sesi duyuldu: “Çabuk bitirecek misiniz? Saat neredeyse on olacak.”

“Şimdi, şimdi. Siz hazırlandınız mı anne?”

“Yalnız şapka iliştirilecek.”

“Bensiz yapmayın,” diye bağırdı Nataşa, “siz yapamazsınız!”

“Ama saat on oldu.”

Saat on buçukta baloda bulunma kararı verilmişti. Oysa daha Nataşa giyinecek, Tavriçeski Bahçesi’ne gidilecekti.

Nataşa saç tuvaletini bitirip altından balo iskarpinleri görünen kısacık bir eteklikle ve annesinin bluzuyla Sonya’ya doğru koştu. Onu gözden geçirdi, sonra annesine koştu, onun başını öteye çevirerek şapkayı iliştirdi. Ak saçlarını aceleyle öperek yeniden etekliğini diken hizmetçilerin yanına gitti.

Nataşa’nın işi, çok uzun olan etekliğindeydi. İki hizmetçi kız iplikleri acele acele ısırarak onu dikmekle meşguldüler. Bir üçüncüsü dudaklarında, dişlerinde topluiğnelerle Kontes’ten Sonya’ya koşuyor, dördüncüsü yukarı kalkık elinde bütün elbiseyi tutuyordu.

“Mavruşa, çabuk kuzum!”

“Yüksüğü versenize oradan, küçükhanım.”

Kont kapının eşiğinde görünerek, “Bitirecek misiniz artık?” dedi, “İşte size bir şişe koku. Hadi, Peronskaya çok bekledi artık.”

Oda hizmetçisi dikilmiş puslu elbiseyi iki parmağıyla kaldırıp üfleyerek, sarsarak ve bu hareketle tuttuğu şeyin hafifliğini, temizliğini anlatarak, “Tamam, küçükhanım,” dedi.

Nataşa elbiseyi giymeye koyuldu.

“Şimdi, şimdi, girme baba,” diye bütün yüzünü kapatan puslu etekliğin altından kapıyı açan babasına bağırdı. Sonya kapıyı küt diye kapadı. Bir dakika sonra Kont’u içeri aldılar. Mavi bir frak, ipek çoraplar, iskarpinler giymiş, koku sürünmüş, pomatlanmıştı.

Nataşa, odanın ortasında durup puslu elbisesinin kırışıklıklarını düzelterek, “Ah babacığım, ne kadar şıksın, fevkaladesin!” dedi.

Hizmetçi kız dizüstü çöküp elbiseyi düzelterek ve toplu iğneleri diliyle ağzının bir tarafından öbür tarafına sürerek, “İzin verin küçükhanım, izin verin,” dedi.

Sonya Nataşa’nın elbisesini gözden geçirerek ümitsiz bir sesle, “Sen bilirsin!” diye bağırdı, “Nasıl istersen, yine de uzun!”

Nataşa duvar aynasına bakmak için öteye çekildi, robu uzundu.

Döşeme üzerinde hanımının peşinden sürünen Mavraşa, “Vallahi hanımefendi, hiç de uzun değil,” dedi.

“Eh, uzunsa kısaltırız, bir dakikada kısaltırız,” diyen azimli Dunyaşa göğsündeki mendilden iğneyi çıkartıp yeniden yerde işe koyuldu.

Bu sırada Kontes sıkılgan, yavaş adımlarla şapkasını ve kadife elbisesini giymiş olarak içeriye girdi.

“Vay! Benim güzelim!” diye haykırdı Kont, “Hepimizden baskın!” Onu kucaklamak istedi ama kadın kızararak, elbisesi buruşmasın diye yana çekildi.

Nataşa, “Anne, şapkayı biraz daha yana,” dedi, “ben tekrar iliştiririm.”

İleri atıldı, elbisesini dikmekle meşgul kızlar, arkasından koşmaya vakit bulamadılar, puslu kumaşın bir parçasını kopardılar.

“Aman Tanrım! Ne oldu şimdi? Ben bir şey yapmadım...”

Dunyaşa, “Zararı yok, ben dikerim, belli olmaz,” dedi.

Kapıdan içeri giren dadı, “Güzeller güzeli, benim kraliçem! Ya Sonyacık... benim dilberlerim!...”

Onu çeyrek geçe nihayet arabalara bindiler ve yola koyuldular. Ama daha önce Tavriçeski Bahçesi’ne gitmeleri gerekiyordu.

Peronskaya hazırdı. Yaşlılığına, çirkinliğine rağmen onun evinde de tıpkı Rostovlarda olup bitenlerin aynısı olmuştu. Gerçi burada her şey öyle telaşlı olmamıştı, bu onun için alışılmış bir şeydi. Ama pörsümüş çirkin derisi aynı şekilde kokulanmış, yıkanmış, pudralanmış kulaklarının arkası aynı özenle yıkanmış, hatta nedime işareti taşıyan sarı elbisesiyle salona çıktığı zaman, tıpkı Rostovlarda olduğu gibi, oda hizmetçisi hanımının tuvaletini hayran hayran seyretmişti. Peronskaya, Rostovların tuvaletlerini övdü.

Rostovlar da onun zevkini ve tuvaletini övdüler; tuvaletlerini, elbiselerini koruyarak saat on birde arabalara yerleştiler ve yola çıktılar.

553 Yılbaşı gecesi yemeği.

XV

O gün sabahtan beri Nataşa'nın bir dakika boş vakti olmamış, ne ile karşılaşacağını düşünmeye vakit bulamamıştı.

Nemli, soğuk havada, sarsılan arabanın sıkışıklığı ve loşluğu içinde ilk kez bir baloda, ışıklı salonlarda kendisini bekleyen şeyi; müziği, çiçekleri, dansları, hükümdarı, Petersburg'un parlak gençlerini bütün canlığıyla gözlerinin önüne getiriyordu. Onu bekleyen şey o kadar güzeldi ki, bunun olacağına bile inanmıyordu; soğuğun, arabadaki sıkışıklığın ve loşluğun yarattığı izlenimle pek uygunsuz düşüyordu. Onu bekleyen her şeyi ancak, girişin kırmızı halısı önünde Sonya sofaya girdiği, kürkünü çıkardığı, annesinin önünde Sonya ile yan yana ışıklı merdivenlerden, çiçekler arasından yürüdüğü zaman anladı. Baloda nasıl davranması gerektiğini ancak o zaman anımsadı, bir genç kız için baloda gerekli saydığı kurumlu tavrı takınmaya çalıştı. Ama gözlerinin öteye beriye kaydığını sevinçle hissediyordu. Açıkçası bir şey görmüyordu, nabzı dakikada yüz defa atıyordu, kanı kalbine hücum etmeye başlamıştı. Kendisini gülünç yapacak bir tavır takınamazdı, heyecandan biterek ve bütün gücüyle yalnız bunu gizlemeye çalışarak ilerliyordu. Bu ona yakışan bir tavırdı. Önlerinde ve arkalarında tıpkı onlar gibi yavaşça konuşan, onlar gibi balo elbisesi giyen davetliler ilerliyordu. Merdiven boyunca aynalar; beyaz, mavi, pembe elbiseli, açık kolları ve boyunları pırlantalı, incili bayanları yansıtıyordu.

Nataşa aynalara baktı, onlarda kendini başkalarından ayırt edemedi. Her şey parlak bir akış halinde birbirine karışmıştı. Birinci salona girince ölçülü bir söz, ayak sesi ve selamlaşma uğultusu Nataşa'nın kulaklarını doldurdu. Işık, parıltı gözlerini iyice kamaştırdı. Yarım saattir kapıda bekleyen ve girenleri *"Charmé de vous voir,"*[554] diyerek karşılayan kadınlı erkekli ev sahipleri, Rostovlarla Peronskaya'yı da aynı şekilde karşıladılar.

Siyah saçlarında aynı gülleri taşıyan beyaz elbiseli iki genç kız aynı reveransı yapmışlardı. Ama ev sahibi kadının bakışı, elinde olmayarak incecik Nataşa'nın üzerinde daha çok durdu. Ona baktı, ev sahibesi sıfatıyla herkesten farklı gülümsedi ona. Belki de kendi parlak, geri dönmez kızlık zamanlarını, ilk balo gecesini hatırladı. Ev sahibi de Nataşa'yı süzmüş, hangi kızı olduğunu sormuştu Kont'a.

Parmaklarının ucunu öperek, "*Charmante,*" dedi.

Davetliler büyük kapının önünde birikmiş, hükümdarı bekliyorlardı. Kontes bu kalabalığın ilk sırasında yer almıştı. Nataşa birkaç kişinin kendisinden söz ettiğini, ona baktıklarını duymuş, sezmişti. Ona bakanların hoşuna gittiğini anlıyor, bu gözetleniş onu biraz rahatlatıyordu.

“Bizim gibi olanlar da, bizden kötü olanlar da var,” diye düşündü.

Peronskaya baloda bulunan en önemli kişileri gösteriyordu Kontes’e.

“İşte şu Hollanda elçisi. Görüyor musunuz? Kır saçlı,” diyerek, çevresi bir şeyler anlatıp güldürdüğü kadınlarla çevrili gümüş kırı, kıvırcık ve gür saçlı bir ihtiyarı gösterdi.

İçeri giren Elen’i göstererek, “Şu da Petersburg’un Çariçesi Kontes Bezuhova,” dedi.

“Ne kadar güzel! Mariya Antonovna’dan aşağı kalmaz, bakın genç yaşlı herkes çevresinde fır dönüyor. Hem güzel, hem akıllı... O Büyük Dük, onun için çıldırıyor, diyorlar. Şu iki kadın güzel değiller ama daha çok ilgi görüyorlar.”

Çirkin kızıyla salondan geçen bir kadını gösterdi.

“Bu milyoner bir kız,” dedi, “işte şunlar da talipleri.”

Kadınların üstünden bir tarafa bakarak yanlarından geçen başı yukarıda, yakışıklı bir süvari muhafız subayını göstererek, “Bu, Bezuhova’nın kardeşi Anatol Kuragin,” dedi, “ne kadar yakışıklı, değil mi? Onu şu zengin kızla evlendirecekler, diyorlar. Sizin *Cousin Drubetskoy* da çevresinde fır dönüyor. Milyonları var diyorlar. A, bu Fransız elçisinin ta kendisi.” Kontes’in Caulaincourt’u göstererek sorduğu soruya yanıt veriyordu. “Bakın, bir Çar sanki, ne de olsa Fransızlar sevimli, çok sevimli oluyor, sosyete için onlardan sevimlisi olmaz, İşte o da geldi! Hayır, bizim Mariya Antonovna yine de herkesten güzel! Ne kadar da sade giyinmiş, harika, şu şişman gözlüklü de dünya ölçüsünde bir farmasondur,” diyerek Bezuhov’u gösterdi, “karısıyla yan yana getirin onu: Tam soytarı!”

Piyer şişman vücuduyla yalpalanarak, kalabalığı açarak pazar kalabalığında yürür gibi başını kayıtsızca, güler yüzle sağa sola sallayarak geçiyordu. Belli ki kalabalığın içinde ilerlerken birini arıyordu.

Nataşa, Piyer’in, Peronskaya’nın dediği gibi, bu soytarının yabancı olmayan yüzüne sevinçle bakıyor, kalabalıkta onları, özellikle onu aradığını biliyordu. Piyer baloya gelmeye, ona kavalyeler bulmaya söz vermişti. Ama Bezuhov onların yanına varmadan, pencerenin yanında uzun boylu, göğsü nişanlı, kordonlu bir adamla konuşan orta boylu, beyaz üniformalı, çok güzel bir esmer delikanlının yanında durdu. Nataşa beyaz üniformalı, orta

boylu delikanlıyı hemen tanıdı: Ona çok gençleşmiş, daha da yakışıklı ve neşeli olmuş gibi gelen Bolkonski'ydi bu.

"İşte bir tanıdık daha, Bolkonski, görüyor musunuz, anne?" diyerek Prens Andrey'i gösterdi Nataşa, "Hatırlıyor musunuz, Otradnoye'de bizde bir gece kalmıştı."

Peronskaya, "Ayy, onu tanıyor musunuz?" dedi, "Tahammül edemem. *Il fait à présent la pluie et le beau temps.*[555] Öyle kurumlu ki sınırı yok! Babasına çekti. Speranskiy ile arkadaşlık kurdu. Birtakım projeler çiziyorlar, baksanıza kadınlara karşı nasıl davranıyor, kadın onunla konuşuyor, o öteye dönmüş. Bana böyle davransa benzetirim onu ben."

554 Sizi görmekten mutluluk duydum.
555 İstediğini yapıyor.

XVI

Birden ortalık hareketlendi, kalabalık uğuldadı, ilerledi, tekrar açıldı. Birbirinden ayrılan iki sıra arasından hükümdar, orkestrayla birlikte içeriye girdi. Arkasından ev sahipleri girdiler. Hükümdar bu ilk karşılaşma anından çabuk kurtulmaya gayret eder gibi, sağa sola selam vererek hızla yürüdü. Orkestra, o zamanlar onun adına uydurulmuş güftesiyle meşhur olan Polonez'i çalıyordu. Bu güfte şöyle başlıyordu: "Aleksandr, Elizabeta, büyülüyorsunuz bizi..." Hükümdar misafir salonuna geçti. Kalabalık kapılara akın etti; birkaç kişi değişen yüzlerle acele acele oraya gidip döndü.

Kalabalık, hükümdarın ev sahibesiyle konuştuğu misafir salonunun kapısından tekrar geri çekildi. Bir genç şaşkın bir halde kadınları önleyerek kenara çekilmelerini rica etti. Bazı bayanlar yüksek sosyete usullerini büsbütün unutmuş gibi görünen yüzleriyle, tuvaletlerinin bozulmasına aldırış etmeksizin ileri doğru sıkışıyorlardı. Erkekler kadınlara sokulmaya, Polonez için hazırlanmaya başladılar.

Kalabalık ikiye bölünerek açıldı. Hükümdar gülümseyerek, ev sahibesini, tempoya uymaksızın elinden sürüyüp misafir salonunun kapısından çıktı. Arkasından ev sahibesiyle M.A. Narişkina, sonra elçiler, nazırlar ve Peronskaya'nın durmadan adlarını söylediği birçok generaller geçti. Kadınların yarısından çoğunun kavalyesi vardı, Polonez'e başlamış ya da başlamaya hazırlanıyorlardı. Nataşa, annesi ve Sonya ile birlikte Polonez'e kaldırılmayan, duvara sıkıştırılmış pek az kadının arasında olduğunu hissediyordu. İncecik kollarını sarkıtmış, ölçülü bir şekilde yükselen hafifçe kabarık göğsüyle nefesini tutmuş, ayakta duruyor, sevince de, hüzne de hazır parlak, ürkmüş gözlerle önüne bakıyordu. Onu ne hükümdar ne de Peronskaya'nın işaret ettiği önemli kişiler ilgilendiriyordu; tek bir düşüncesi vardı: "Böyle kimse yanıma yaklaşıp beni dansa kaldırmayacak mı, demek ilk çiftler arasında dans etmeyeceğim, demek beni galiba görmeyen, bana baksalar bile 'A! Bu o değil, nesine bakalım,' der gibi bir tavırla bakan bu erkekler beni fark etmeyecekler! Hayır, bu olamaz," diye düşünüyordu. "Ne kadar dans etmek istediğimi, ne mükemmel dans ettiğimi, benimle dans etmekten ne kadar hoşlanacaklarını bilmeleri gerek."

Oldukça uzun süren Polonez, Nataşa’nın kulaklarında artık hüzünlü bir inilti, bir hatıra gibi çınlamaya başlamıştı. Ağlamak istiyordu. Peronskaya onlardan ayrıldı. Kont, salonun öbür uçundaydı. Kontes, Sonya ve o yabancı bir kalabalığın içinde bir ormanda durur gibi kimsenin ilgisini çekmeden, tek başlarına duruyorlardı. Prens Andrey bir kadınla birlikte yanlarından geçti; besbelli onları tanımamıştı. Güzel Anatol gülerek kolundaki kadına bir şeyler söyledi, duvara bakar gibi Nataşa’nın yüzüne baktı. Boris yanlarından iki kez geçti, her ikisinde de başını çevirdi. Dans etmeyen Berg’le karısı onlara yaklaştılar.

Aile sohbeti için balodan başka bir yer yokmuş gibi burada bu aile toplantısı Nataşa’ya bir hakaret gibi gelmişti. Dinlemiyor, ona yeşil entarisi hakkında bir şeyler söyleyen Vera’ya bakmıyordu.

Nihayet hükümdar son bir bayanın yanında durdu. (Üç bayanla dans etmişti.) Orkestranın sesi kesildi; bir yaver, kaygılı bir tavırla Rostovlara doğru koştu, duvarın dibinde oldukları halde yine de kenara çekilmelerini rica etti. Orkestradan berrak, ağır, sürükleyici ve ölçülü vals sesleri yükseldi. Hükümdar gülümseyerek salona bir göz attı. Bir dakika geçti, daha kimse başlamamıştı. Bir tertipçi yaver Kontes Bezuhova’ya yaklaştı, dansa davet etti. Kontes gülümsedi, kolunu kaldırdı, yüzüne bakmadan onun omzuna koydu, işinin ehli olan tertipçi yaver sıkıca damına sarılarak güvenle, telaşsızca ve ölçülü hareketlerle önce kayarak onunla dairenin kenarına atıldı. Salonun bir tarafında sol elini yakaladı, onu çevirdi. Biteviye hızlanan müzik sesleri arasında yalnız yaverin hızlı ve çevik ayaklarındaki mahmuzların ahenkli şakırtıları duyuluyordu. Her üç vuruşta bir döndükçe damının kadife elbisesi açılarak şişer gibi oluyordu. Nataşa onlara baktı, valsin bu ilk turunda dans etmediği için neredeyse ağlayacaktı.

Prens Andrey süvarilere özel beyaz albay üniformasıyla, ipek çoraplar, iskarpinler giymiş canlı ve neşeli bir halde dairenin Rostovlara yakın ilk sıralarında duruyordu. Baron Firgov onunla, toplanması düşünülen ertesi günkü Devlet Danışma Kurulu’nun ilk oturumu üzerine konuşuyordu. Speranskiy’in yakınında bulunan ve yasama komisyonun çalışmalarına katılan Prens Andrey türlü söylentilere yol açan ertesi günkü oturum hakkında doğru bilgiler verebilirdi. Ama o Firgov’un söylediklerini duymuyor, kâh hükümdara, kâh dansa girmeye karar veremeyen, dans etmeye niyetli kavalyelere bakıyordu.

Prens Andrey, hükümdarın huzurundan korkan bu kavalyelerle, davet edilmek arzusuyla içleri eriyen kadınları seyrediyordu.

Piyer, Prens Andrey’e yaklaştı, kolunu tuttu, “Hep dans ediyorsunuz, şurada, benim *protégée*’m[556] genç Rostova var, kaldırın onu,” dedi.

“Nerede?” diye sordu Bolkonski. Sonra barona dönerek ekledi: “Affedersiniz, bu konuşmayı başka bir yerde bitiririz, baloda dans etmek gerek.” Piyer’in gösterdiği yöne doğru yürüdü.

Prens Andrey, Nataşa’nın ümitsiz, bitkin yüzünü gördü. Onu tanıdı, duygularını sezdi, ilk balosu olduğunu anladı, pencereden konuştuklarını hatırladı ve neşeli bir yüzle Kontes Rostova’ya yaklaştı.

Kontes kızararak, “İzninizle kızımı tanıtayım,” dedi.

“Kontes beni hatırlarlarsa, tanışmış olmak onuruna zaten sahibim,” diyen Prens Andrey, kabalığı hakkında Peronskaya’nın düşüncesinin tersine, nezaketle yerlere kadar eğilip Nataşa’ya yaklaştı, daha davetini bitirmeden beline sarılmak için kolunu kaldırdı. Bir vals turu teklif etti. Nataşa’nın yüzündeki, ümitsizliğe ve sevince hazır o bitkin ifade ansızın mutlu, minnettar bir çocuk gülümsemesiyle ışıldadı.

Bu ürkek ve mutlu kız, kolunu Prens Andrey’in omzuna kaldırarak hazır duran sevinç yaşları arasından, seni çoktandır bekliyorum, diyordu sanki. Valse çıkan ikinci çifttiler. Prens Andrey, o günlerin en iyi dans edenlerinden biriydi. Nataşa da mükemmel dans ederdi. Ufacık ayakları, atlas balo iskarpinleri içinde hızla, kolayca ve özgürce görevlerini yerine getiriyorlardı. Yüzü de mutluluk sevinciyle parlıyordu. Çıplak boynu, kolları zayıf ve biçimsizdi. Elen’in yanında omuzları cılız, göğsü belirsiz, kolları inceydi; ama Elen’in vücudundan kayan binlerce bakıştan üzerinde sanki bir cila peyda olmuştu. Oysa Nataşa, öyle anlaşılıyordu ki ilk kez çıplak bir hale sokulan bir kızdı ve bunun mutlaka böyle olması gerektiğine inandırılmış olsaydı çok utanacaktı.

Prens Andrey dans etmeyi severdi. Herkesin ona sorduğu siyasi ve ciddi konulardan kaçmak, hükümdarın bulunmasından doğan ve ona can sıkıntısı veren sıkılgan havayı dağıtmak arzusuyla dans etmeye gitmiş, Nataşa’yı seçmişti. Çünkü Piyer kendisine onu göstermişti. Çünkü güzel kadınlar içinde gözüne ilk çarpan o olmuştu. Ama bu ince, kıpır kıpır vücut, sarılır sarılmaz o kadar yaklaşmış, o kadar yakınında gülümsemişti ki, güzelliğinin şarabı başına vurdu. Derin derin nefes alarak onu bırakıp durduğu, dans edenlere bakmaya başladığı zaman kendini canlanmış, gençleşmiş hissetmişti.

556 Koruduğum.

XVII

Prens Andrey'den sonra Boris, Nataşa'ya yaklaşarak onu dansa davet etti. Boris'ten sonra baloyu açan dansçı yaver ve daha başka gençler de ona yaklaştılar; Nataşa kimi kavalyelerini Sonya'ya devrederek mutlu ve kızarmış bir yüzle bütün gece dans etti. Baloda herkesin ilgisini çeken şeylerden hiçbirini fark etmemiş, görmemişti. Hükümdarın Fransız elçisiyle uzun süre konuştuğuna, bir bayana özellikle iltifat ettiğine, Prens'in neler yaptığına, neler söylediğine, Elen'in ne büyük bir başarı sağladığına ve falancanın özel ilgisine nail olduğuna dikkat etmediği gibi hükümdarı bile görmemiş, gittiğini de gittikten sonra balonun daha da canlanmasından anlamıştı. Yemekten önceki neşeli kotilyonlardan birinde Prens Andrey, Nataşa ile tekrar dans etti. Ona Otradnoye ağaçlı yolunda ilk buluşmalarını, o mehtaplı gecede uykusunun nasıl kaçtığını ve kendisinin onu, elinde olmayarak nasıl dinlediğini hatırlattı. Bunu hatırlayınca Nataşa kızardı, Prens Andrey'in elinde olmayarak onu dinlediği zamanki duygularında ayıp bir şey varmış gibi kendisini masum göstermeye çalıştı.

Prens Andrey, sosyetede büyümüş bütün insanlar gibi, bu dünyanın havasını taşımayan şeylere rastlamayı severdi. Hayretiyle, sevinciyle, ürkekliğiyle, hatta Fransızcasındaki yanlışlarla Nataşa böyleydi. Ona karşı çok özen gösteriyor, onunla konuşurken çok nazik davranıyordu. Prens Andrey yanında oturup onunla en basit ve önemsiz şeyler üzerinde konuşurken gözlerinin sevinçli parıltısını, konuşulan sözlerle değil, içindeki mutlulukla ilgili gülümseyişini seyrediyordu. Nataşa'yı dansa kaldırırlarken ve o gülümseyerek kalkıp salonda dans ederken Prens Andrey onun ürkek tavrının özelliklerini hayranlıkla seyrediyordu. Kotilyonun ortasında Nataşa figürü bitirip soluk soluğa yerine yaklaştı. Yeni kavalye onu bir daha davet etti. O yorulmuştu, soluyordu, belliydi ki reddetmeyi düşünüyordu, ama hemen yine neşeyle kolunu kavalyesinin omzuna attı, Prens Andrey'e gülümsedi

"Dinlenmekten, sizinle oturmaktan memnun olurdum, yoruldum; ama görüyorsunuz, biz sizinle bütün bunları anlarız." Bu gülümseme bunun gibi daha çok şeyler söylüyordu. Kavalyesi onu bırakınca, figür için iki bayan almak üzere, salondan koşarak gitti.

Prens Andrey ona bakarak ansızın, “Eğer önce kendi kuzinine, sonra da başka bir bayana yanaşırsa benim karım olacak,” diye söylendi. Nataşa kuzinine yanaştı.

Prens Andrey, “Bazen aklıma ne saçma şeyler gelir!” diye düşündü, “Ama kesin olan bir şey varsa bu kız o kadar sevimli, o kadar fevkalade ki burada dans etsin, bir aya varmaz evlenir... Böylesi burada seyrek bulunur.”

Nataşa korsajından sarkan gülü düzelterek yanına oturduğu zaman Prens Andrey böyle düşünüyordu.

Kotilyonun sonunda yaşlı Kont mavi frakıyla dans edenlere yaklaştı. Prens Andrey’i evlerine davet etti ve kızına, eğlenip eğlenmediğini sordu. Nataşa hemen yanıt vermedi, yalnızca, “Böyle şey sorulur mu hiç?” diyen sitemli biçimde gülümsedi.

“O kadar eğlendim ki, ömrümde hiç bu kadar eğlenmemiştim!” dedi ve babasını kucaklamak için sıska kollarının kalktığını ve hemen düştüğünü Prens Andrey gördü. Nataşa o kadar mutluydu ki, hayatında bu kadar mutlu olmamıştı, insan nasıl iyi, asil anlarında kötülüğün, felaketin, acının var olabileceğine inanmazsa Nataşa da şimdi öyleydi.

Piyer, karısının yüksek sınıfta edindiği yer dolayısıyla bu baloda ilk kez kendisini hakarete uğramış hissediyordu. Suratı asık ve dalgındı. Alnında geniş bir kırışıklık vardı. Pencerenin yanında duruyor, kimseyi görmeden bakıyordu.

Yemeğe doğru ilerleyen Nataşa onun yanından geçmekteydi.

Piyer’in asık, bedbaht yüzü onu hayrete düşürmüştü. Karşısında durdu, ona yardım etmek, sevincinin fazlasını ona vermek istiyordu.

“Ne kadar eğlenceli, değil mi Kont?” dedi.

Piyer dalgınca gülümsedi, belli ki ona söyleneni anlamamıştı.

“Evet, çok memnunum,” dedi.

Nataşa içinden, “Nasıl olur da herhangi bir şeyden memnun olmayabilirler,” diye geçirdi, “özellikle Bezuhov gibi iyi adamlar?” Nataşa’nın gözünde bugün balodakiler aynı derecede iyi yürekli, sevimli, mükemmel, birbirlerini sevebilir insanlardı: Kimse birbirini incitemezdi, ancak herkesin mutlu olmasıyla açıklanabilecek bir şeydi bu.

XVIII

Ertesi gün Prens Andrey akşamki baloyu hatırladı ama uzun uzun üzerinde durmadı. “Evet, çok parlak bir baloydu, sonra da... Evet, Rostova çok sevimli, onda yeni, fevkalade, Petersburg’da olmayan, ayırıcı bir şeyler var.” İşte dünkü balo için bütün düşündükleri bunlardı, çayını içerek işine koyuldu.

Ama yorgunluktan ya da uykusuzluktan, o gün çalışmak için iyi bir gün değildi. Prens Andrey bir şey yapamıyordu. Kendi işini, hep yaptığı gibi, eleştirip duruyordu; birinin geldiğini duyunca sevindi.

Gelen, çeşitli komisyonlarda görevli, Petersburg’un bütün sosyetelerinde bulunan, Speranskiy’e hararetle tapan, Petersburg’un gayretli haber anası, yeni düşünceler, fikirleri elbise gibi modaya göre seçen, ama bunun için de yeni akımların en ateşli taraflısı görünen insanlardan biri olan Britski idi. Endişeyle, şapkasını zor yetiştirip çıkararak Prens Andrey’in yanına koştu ve hemen söze başladı, imparatorluk şûrasının hükümdar tarafından açılan bu sabahki oturumunun ayrıntılarını henüz şimdi öğrenmiş, heyecanlı heyecanlı anlatıyordu. Hükümdarın söylevi harikuladeydi. Bu onun, ancak meşruti hükümdarlar tarafından söylenen söylevlerinden biriydi. “Hükümdar açıkça meclisin ve temsilcilerin devlet ‘bünyesinin’ esası olduğunu söyledi; idarenin temeli keyif değil ‘sağlam prensipler’ olmalıdır, dedi. Maliyenin yeniden örgütlendirilmesini, bütçenin açık olmasını ileri sürdü,” diye kimi sözcüklerin üzerine basıp gözlerini imayla kırparak anlatıyordu Britski. “Evet, bu olay yeni bir devir açıyor, tarihimizin en büyük bir devrini açıyor,” diyerek sözünü bitirdi.

Prens Andrey sabırsızlıkla beklediği, onca önem verdiği Devlet Şûrası’nın açılışına dair hikâyeyi dinledi, şimdi bu olayın onu etkilemesi şöyle dursun önemsizden de beter görünmesine hayret etti. Bitski’nin heyecanlı hikâyesini sessiz bir alayla dinledi. Aklına çok basit bir düşünce geldi: “Bana ne? Britski’ye ne? Hükümdar şûrada ne söylemişse söylemiş, bize ne! Bütün bunlar beni mutlu eder mi? Daha iyi eder mi?”

Bu basit düşünce Prens Andrey’in yapılan yeniliklere karşı duyduğu bütün ilgiyi ansızın yok etti. Aynı gün Prens Andrey öğle yemeğini Speranskiy’in evinde, ev sahibi onu çağırırken dediği gibi “*en petit comité*”[557] yiyecekti. Hayranı olduğu aile ve dost çevresi içinde bir öğle

yemeği Prens Andrey'i önceleri çok ilgilendirirdi. Kaldı ki, o zamana kadar Speranskiy'i ev hayatında hiç görmemişti; ama şimdi gitmek istemiyordu.

Yine de, belirlenen yemek saatinde Prens Andrey Speranskiy'in Tavriçeskiy Bahçesi'ndeki küçük özel evine gitti. Biraz geç kalmış olan Prens Andrey, küçük evin bir keşiş hücresi gibi müthiş temizliğiyle göze çarpan parke döşeli yemek salonunda, *petit comité*'nin saat beşte toplanan bütün üyelerini, Speranskiy'le içli dışlı bildiklerini buldu. Speranskiy'in kendisine benzeyen uzun yüzlü küçük kızıyla mürebbiyesinden başka hiç kadın yoktu. Davetliler Gervais, Magnitski ve Stolipin'di. Prens Andrey daha sofadan yüksek sesler, sahnede atılan kahkahaları andıran çınlayıcı, berrak kahkahalar duydu. Speranskiy'in sesine benzeyen bir sesle birisi kahkahalar savuruyordu: Hah... Hah... Hah... Prens Andrey Speranskiy'in gülmesini hiç duymamıştı. Devlet adamının bu çınlayıcı, ince kahkahası onda tuhaf bir hayret uyandırmıştı.

Yemek salonuna girdi. Topluluk iki pencere arasında üstü mezelerle dolu küçücük bir masanın başında ayakta duruyordu. Speranskiy madalyalı gri frakıyla ve besbelli hâlâ Devlet Şûrası'nın meşhur toplantısında giydiği beyaz yeleğiyle, uzun beyaz bir kravatla ve neşeli bir yüzle masanın yanında duruyordu. Davetliler çevresini sarmışlardı. Magnitski, Mihail Mihailoviç'e dönmüş bir fıkra anlatıyordu. Speranskiy, Magnitski'nin anlatacaklarına önceden gülerek onu dinliyordu. Prens Andrey odaya girdiği sırada Magnitski'nin sözleri yine bir kahkahayla kesilmişti. Stolipin bir lokma ekmekle peyniri çiğneyerek, yüksek bir bas sesle gülüyordu; Gervais sessiz bir gülüşle âdeta ıslık çalıyor, Speranskiy ince, berrak bir kahkaha atıyordu.

Speranskiy gülmesine devam ederek beyaz, zarif elini Prens Andrey'e uzattı.

"Sizi gördüğüme çok sevindim. Bir dakika..." diye Magnitski'ye dönerek onun sözünü kesti, "bugün anlaşmamız var: Zevk için bir öğle yemeği bu, işten tek söz yok!" Yeniden fıkra anlatana döndü, yeniden güldü.

Prens Andrey hayretle ve bir hayal kırıklığı hüznüyle onun kahkahasını dinliyor, gülen Speranskiy'e bakıyordu. Ona öyle geliyordu ki, bu Speranskiy değil, başka birisiydi. Daha önce Speranskiy'de esrarengiz, acayip bulduğu her şey ansızın açılmış, çekiciliğini yitirmişti.

Sofrada sohbet hiç kesilmemiş, gülünç fıkralardan sanki koca bir demet oluşmuştu. Magnitski daha fıkrasını bitirmemişti ki, başka birisi daha

gülünç bir şey anlatmaya hazır olduğunu bildirdi. Fıkraların büyük bir kısmı ya doğrudan doğruya memuriyet dünyasıyla ya da büyük memurların kişilikleriyle ilgiliydi. Bu kişilerin hiçliği o kadar kesin olarak belirlenmişti ki, onlara karşı ancak samimi, komikçe bir ilgi gösterebilirdi insan. Speranskiy, bu sabah burada kulakları sağır yüksek bir rütbe sahibine fikri sorulduğu zaman nasıl hemen aynı fikirde olduğunu söylediğini anlattı. Gervais'e, herkesin tuhaf davrandığı acayip bir teftiş olayını anlattı. Stolipin kekeleyerek söze karıştı, konuşmaya ciddi bir yön verme tehdidini savurduktan sonra eski rejimin yolsuzluklarından hararetle söz etmeye başladı. Magnitski Stolipin'in heyecanıyla alay etmeye koyuldu. Gervais işi şakaya vurdu, konuşma önceki neşeli havasına girdi.

Besbelli, Speranskiy işlerden sonra dostlar arasında dinlenmeyi, eğlenmeyi seviyordu. Misafirleri de bu arzusunu anlayarak onu eğlendirmeye çalışıyorlardı. Ama bu eğlence Prens Andrey'e ağır ve sıkıcı geliyordu. Speranskiy'in ince sesi onda hoşa gitmez bir "hayret" uyandırıyor, sonu gelmeyen falsolu bir notayla gülüşü nedense Prens Andrey'in ağırına gidiyordu. Gülümsüyor ve toplantı için can sıkıcı olmaktan korkuyordu. Ama kimse onun genel havaya uymadığının farkında değildi. Sanki herkes neşe içindeydi.

Birkaç kez söze karışmak istedi ama her defasında da suda bir mantar gibi gerisin geriye fırladı; onlarla şaka edemiyordu.

Söylediklerinde kötü, yersiz bir şey yoktu, esprili görünüyordu. Ama sohbetin tadı tuzu yoktu, hatta onlar böyle bir şeyin olup olmadığını da bilmiyorlardı.

Yemekten sonra Speranskiy'in kızıyla kızın mürebbiyesi kalktılar. Speranskiy beyaz eliyle kızını okşadı, öptü. Bu hareket de Prens Andrey'e doğal görünmedi.

Erkekler, İngilizlerin yaptığı gibi, Porto içmek üzere sofrada kaldılar. Napoléon'a hak verme konusunda anlaştıkları, İspanyol savaşları üzerindeki konuşmanın ortasında Prens Andrey ortak kanıya itiraz etti. Speranskiy gülümsedi, anlaşılan konuşmayı gittiği yönden çevirmek için, konuyla ilgisi olmayan bir fıkra anlattı, bir an hepsi sustu.

Sofrada biraz daha oturduktan sonra Speranskiy şarap şişesinin tıpasını tıkadı: "Ortalıkta şimdi iyi şarap bulunamıyor," diyerek şişeyi hizmetçiye verdi ve ayağa kalktı. Birlikte kalktılar, yine yüksek sesle konuşarak misafir salonuna gittiler. Speranskiy'e kuryeyle gelmiş iki zarf verdiler. Speranskiy

zarfları alarak çalışma odasına geçti. O çıkar çıkmaz ortamın neşesi azaldı. Davetliler uslu uslu ve yavaşça birbirleriye konuşmaya başladılar.

Speranskiy çalışma odasından çıkarak, “E, şimdi şiire başlayalım!” dedi, “Şaşırtıcı bir yetenek,” diye ekledi Prens Andrey’e dönerek. Magnitski hemen poz aldı, Petersburg’un kimi tanınmış kişileri hakkında yazdığı Fransızca mizahi bir şiiri okumaya başladı, birkaç kez sesi alkışlarla kesildi. Şiir bitince Prens Andrey vedalaşmak için Speranskiy’e yaklaştı.

“Böyle erken nereye?” dedi Speranskiy.

“Bir suareye söz vermiştim...”

Sustular. Prens Andrey içlerine nüfuz edilmesine olanak tanımayan bu ayna gözlere yakından baktı. Speranskiy’den ve onunla ilgili bütün kendi çalışmalarından bir şey bekleyebilmesi, Speranskiy’in yaptığı işlere önem verebilmesi ona gülünç gelmeye başlamıştı. Bu hesaplı, neşesiz gülüşün çınlaması Speranskiy’den ayrıldıktan sonra uzun zaman Prens Andrey’in kulaklarından gitmedi.

Eve dönen Prens Andrey, bu dört aylık Petersburg hayatını sanki yeni bir şey gibi hatırlamaya başladı. Girişimlerini, araştırmalarını, incelenmek için alınan ve yalnızca çok kötü bir başka çalışma hükümdara arz edildiği için sözü edilmemeye çalışılan kendi askerî tüzük projesinin macerasını anımsadı, Berg’in üye olduğu komite toplantılarını hatırladı. Bu toplantılarda, komite toplantılarının şekline, gidişine ait her şeyin nasıl dikkatle, devamlı görüşüldüğünü, konunun esasıyla ilgili her şeyin nasıl dikkatle ve kısaca geçiştirildiğini hatırladı. Kendi kanun çalışmasını, Roma ve Fransız kanunlarının maddelerini nasıl özenle Rusça’ya çevirdiğini hatırladı, emeklerine acıdı. Sonra Boguşarovo’yu, köydeki işlerini, Riyazan’a seyahatini gözlerinin önüne getirdi, mujikleri, Muhtar Dron’u hatırladı, paragraflara ayırdığı şahsi hukuku onlara uygulayarak böyle boş bir işle bu kadar uzun süre nasıl uğraşabildiğine hayret etti.

557 Küçük toplantıda.

XIX

Ertesi gün Prens Andrey daha gitmediği bazı evleri, bu arada son baloda yeniden tanıştığı Rostovları ziyarete çıktı. Nezaket kurallarına göre Prens Andrey’in Rostovlara gitmesi gerekiyordu. Sonra da onda hoş izlenimler bırakan bu fevkalade canlı kızı evde görmek istiyordu.

Nataşa onu ilk karşılayanlardan biri oldu. Mavi bir ev elbisesi giymişti, bu elbiseyle Prens Andrey’e balo elbisesiyle olduğundan daha güzel görünüyordu. Nataşa ve bütün Rostov ailesi Prens Andrey’i eski bir dost gibi sade bir şekilde ve içten bir sevinçle karşıladılar. Daha önce Prens Andrey’in şiddetle kınadığı bu aile şimdi ona mükemmel, sade, iyi yürekli insanlardan oluşmuş gibi geliyordu. Yaşlı Kont’un Petersburg’da özel bir hayranlık uyandıran konukseverliği, iyi yürekliliği o dereceydi ki Prens Andrey öğle yemeğine kalmayı reddedemedi. İçinden, “Evet, bunlar iyi yürekli, mükemmel insanlar,” diye geçirdi, “şüphesiz, Nataşa’yla sahip oldukları hazineyi kıl kadar anlamıyorlar ama bu şairane, hayat dolu, latif kızın geldiği yeri temsil eden iyi yürekli insanlar onlar.”

Prens Andrey Nataşa’nın karşısında büsbütün yabancısı olduğu, bilmediği sevinçlerle dolu ayrı bir dünyanın, daha Otradnoye hıyabanlarında ve pencerede, ay ışığında onu onca kızdıran o yabancı âlemin huzurunu hissediyordu. Şimdi bu dünya onu artık kızdırmıyordu, artık yabancı bir âlem değildi; ona kendisi sokuluyor, onda yeni bir zevk buluyordu.

Yemekten sonra Nataşa, Prens Andrey’in ricası üzerine klavsenin yanına gitti; şarkı söylemeye başladı. Prens Andrey, pencerenin yanında ayakta duruyor, kadınlarla konuşuyor, onu dinliyordu. Bir ara sustu, ansızın boğazına belki de ilk kez hıçkırıklar geldiğini hissetti. Şarkı söyleyen Nataşa’ya bakıyordu. Ruhunda yeni, mesut bir şeyler oluyordu. Mesuttu, aynı zamanda hüzünlüydü. Ağlayacağı hiçbir şey yoktu, ama ağlamaya hazırdı. Neye ağlayacaktı? Önceki aşkına mı, Küçük Prenses’e mi? Kırılan ümitlerine mi? Gelecek için beslediği ümitlere mi? Hem evet, hem hayır. Ağlamak istemesinin başlıca sebebi, içindeki son derece büyük ve belirsiz bir şeyle kendisinden, hatta Nataşa’dan daha dar ve cismani bir şey arasında birdenbire açıkça hissettiği korkunç tezattı. Bu tezat Nataşa şarkı söylerken onu hem üzüyor, hem sevindiriyordu.

Nataşa şarkıyı bitirince kendisine yaklaştı, sesini beğenip beğenmediğini sordu. Bunu sordu, sorduktan sonra da sormanın yersiz olduğunu anlayarak utandı. Prens Andrey ona bakarak gülümsedi, her şeyi gibi sesini de beğendiğini söyledi.

Prens Andrey, Rostovlardan akşam geç vakit ayrıldı. Alışkanlıkla yattı ama çok geçmeden uyuyamadığını gördü. Kâh mumu yakıp yatakta oturuyor, kâh kalkıyor, kâh uykusuzluktan hiçbir sıkıntı duymaksızın yeniden yatıyordu: Ruhunda öyle bir ferahlık ve yenilik vardı ki, boğucu bir odadan kır havasına çıkmış gibiydi. Rostova'ya âşık olacağını aklından bile geçirmemişti. Onu düşünmüyordu; yalnızca onu gözünün önüne getiriyor ve bu yüzden bütün hayatı yeni bir ışık altında görüyordu. Kendi kendine, "Ne diye dövünüyorum, hayat, bütün hayat her türlü neşesiyle bana açık olduğu halde ben ne diye bu dar, bu kapalı çerçeve içinde çırpınıp duruyorum?" diyordu. Uzun zaman geçtikten sonra ilk kez gelecek için mesut planlar çizmeye koyuldu... Bir mürebbi bulup oğlunu ona emanet ederek eğitimiyle ilgilenmeye karar verdi. Sonra istifa etmek, yabancı ülkelere gitmek, İngiltere'yi, İsviçre'yi, İtalya'yı görmek gerekiyordu. İçinden, "Kendimde bunca güç, gençlik hissederken özgürlükten yararlanmalıyım," diyordu. Mutlu olmak için, mutluluğa inanmak gerekiyor, derken Piyer haklıydı. "Ve ben şimdi buna inanıyorum, bırakalım ölüleri ölüler gömsün, hayatta kaldıkça yaşamak, mutlu olmak gerekir," diye düşünüyordu.

XX

Bir sabah Piyer'in tanıdığı (Moskova'da, Petersburg'da herkesi tanırdı) Albay Adolf Berg yeni ve parlak üniformasıyla, İmparator Aleksandr Pavloviç gibi şakaklarına taranmış pomatlı saçlarla ona geldi.

Gülümseyerek, "Şimdi Kontes'in, eşinizin yanındaydım, ricamın yerine getirilememiş olmasına çok üzüldüm; ümit ederim ki sizin yanınızda daha memnun olacağım, Kont," dedi.

"Ne arzu ediyorsunuz Albay? Emrinizdeyim."

Berg, "Şimdi artık yeni daireye iyice yerleştim," dedikten sonra, hoşa gideceğini bilerek ekledi: "Bu nedenle kendi dostlarım ve eşimin dostları için şöyle küçük bir gece düzenlemek istedim." Daha zarifçe gülümsedi. "Kontesten ve sizden bir bardak çayımızı içmek ve... akşam yemeğine kalmakla bizi şereflendirmenizi rica etmek istiyordum."

Yalnız, Kontes Elena Vasilyevna, Berg gibilerin sosyetesini kendisi için tenezzül sayarak böyle bir daveti reddetmek zalimliğini gösterebilirdi. Berg, neden küçük ve seçkin bir sosyete toplamak istediğini, neden bundan hoşlanacağını ve neden kumar için ve herhangi kötü bir şey için paraya acıdığını ama iyi bir toplantı için masraf etmeye hazır olduğunu öyle açık açık anlattı ki Piyer reddedemedi, gecede bulunmaya söz verdi.

"Ama geç kalmayın Kont, izninizle sekize on kala gelmenizi rica edeceğim. Bir parti yaparız, bizim general gelecek, benimle çok iyidir. Akşam yemeği yeriz. Lütfen."

Geç kalmak âdetine aykırı olarak Piyer o gün Berglere sekize on kala gelecek yerde sekize çeyrek kala geldi.

Bergler gece için gerekli her şeyi hazırlamışlardı. Artık misafirleri kabule hazırdılar.

Berg karısıyla temiz, ışıklı, küçük büstler, tablolar ve yeni mobilyalarıyla donanmış çalışma odasında oturuyordu. Yeni, önü ilikli üniformasıyla karısının yanına oturmuş, ona insanın kendinden yüksek kimselerle her zaman dost olabileceğini ve olması gerektiğini, çünkü dostluğun ancak o zaman bir zevki olduğunu anlatıyordu. "İnsan ondan bir şeyler görüp alır, ondan bir şey rica edebilir. İşte bak ben ilk subaylık zamanlarımda nasıl yaşardım..." Berg hayatını senelerle değil terfilerle hesaplardı. "Benim arkadaşlarım şimdi hâlâ bir şey değiller, oysa ben alay

komutanı konumundayım. Sizin kocanız olmak mutluluğuna sahibim.” Kalktı, Vera’nın elini öptü, ama katlanmış halının ucunu ona giderken düzeltti. “Bütün bunları ben ne ile elde ettim? Her şeyden önce tanıdıklarımı seçmesini bilmekle. Kendiliğinden anlaşılır ki bilgili, düzenli olmalı insan.”

Berg zayıf bir kadına karşı kendinde bir üstünlük hissederek gülümsedi, bu sevimli karısının, ne de olsa, erkekliği temsil eden her şeye, *ein Mann zu sein*[558] erkekliğin şanına akıl erdiremeyecek zayıf bir kadın olduğunu düşünerek susuyordu. Aynı zamanda Vera da erdemli, iyi olan ama ne de olsa hayatı ona göre, bütün erkekler gibi yanlış anlayan kocasına üstünlüğünü hissederek gülümsüyordu. Berg karısına bakarak bütün kadınları zayıf ve aptal sayardı. Vera yalnız kendi kocasına bakarak ve düşüncesini genelleştirerek bütün erkeklerin, aklı yalnız kendilerine mal ettiklerini, oysa bir şeyden anlamadıklarını, mağrur ve egoist olduklarını sanırdı.

Berg kalktı; karısını, çok pahalıya satın aldığı dantel pelerinini buruşturmamak için, dikkatle kucakladı, dudaklarının ortasından öptü.

Ansızın, istemsizce, “Yalnız, öyle çabuk çocuğumuz olmasın,” dedi.

“Evet,” dedi Vera, “ben bunu hiç istemiyorum. Sosyete için yaşamalı.”

Berg memnun ve tatlı bir tebessümle pelerini göstererek, “Prenses Yusupova’da bunun tıpkısı vardı,” dedi.

Bu sırada Kont Bezuhov’un geldiği haber verildi. Karıkoca her biri bu ziyaretin şerefini kendine mal ederek sevinçle bakıştılar.

Berg içinden, “İşte bak tanıdık sahibi olmak ne demektir,” diyordu. “Bak bakalım kendini idare etmek ne demektir!”

“Yalnız rica ederim, ben misafirlerle konuşurken,” dedi Vera, “sözümü kesme, çünkü ben herkesle nasıl ilgileneceğimi, hangi toplulukta ne konuşacağımı iyi bilirim.”

Berg de gülümsedi:

“Olmaz bu, bazen erkeklerle erkekçe konuşmak gerekir.”

Piyer yeni salona alındı; bu salonda temizliği ve düzeni bozmadan hiçbir yerde oturulamazdı. Bu yüzden değerli misafirler için koltukların ya da divanın simetrisini bozmayı Berg’in cömertçe teklif etmesi anlaşılmayacak, garip bir şey değildi; belli ki kendisi bu konuda takıntılı bir kararsızlık içinde bulunduğu için bu sorunun çözümünü misafirlerin isteğine bırakmayı teklif etti. Piyer kendine bir sandalye çekerek simetriyi

bozdu ve o anda Berg'le Vera birbirinin sözünü kesip misafirlerle ilgilenerek geceye başladılar.

Vera Piyer'e Fransız elçiliğinden söz açmak istiyordu, hemen bu konuya girdi. Erkekçe konuşma gereğine karar veren Berg, Avusturya Savaşı konusunu ortaya atarak karısının sözünü kesti, elinde olmayarak, Avusturya seferine katılması için yapılan teklifleri ve bu teklifleri kabul etmemesinin nedenlerini anlatmaya koyuldu. Konuşmanın çok dağınık olmasına, erkek unsurun bu müdahalesine Vera'nın kızmasına karşın, yalnız bir tek davetli geldiği halde gecenin çok iyi başlamasından karı koca memnundular; iki damla su birbirine ne kadar benziyorsa, konuşmaları, çayı, yanan mumlarıyla bu gece de öteki gecelere o kadar benziyordu.

Biraz sonra Berg'in eski arkadaşı Boris geldi. Berg'e, Vera'ya yukarıdan, laubali bir havayla sesleniyordu. Boris'ten sonra bir kadınla bir albay, sonra general geldi, daha sonra Rostovlar geldiler; gece artık büsbütün, şüphe götürmez bir biçimde bütün öteki davetlere benzemeye başladı. Berg'le Vera salondaki bu hareket, bu dağınık konuşmalar, kadın elbisesi hışırtıları ve selamlaşmalar karşısında sevinçli gülümsemelerine engel olamıyorlardı. Her şey her yerde olduğu gibiydi. Özellikle daireyi öven, Berg'in omzuna vuran, bir baba yetkisiyle boston masasının kurulmasını emreden general bütün diğer generallerden farksızdı. General, misafirler arasında kendisinden sonra en yüksek konumda olduğu için, Kont İlya Andreyiç'in yanına oturdu, yaşlılar yaşlılarla, gençler gençlerle, ev sahibi kadın, üzerindeki gümüş sepetin içinde Paninlerin davetindeki bisküvilerin tıpkısı bulunan çay masasının yanında oturuyordu, her şey tam anlamıyla başka gece davetlerinde olduğu gibiydi.

558 (Alm.) Erkek olmak.

XXI

Piyer, en önemli davetlilerden biri olarak İlya Andreyiç’le, generalle ve albayla birlikte bostona oturmak zorunda kaldı. Boston masasında Nataşa’nın karşısına düşmüştü. Balo gününden beri genç kızda görünen tuhaf değişiklik onu hayrete düşürdü. Nataşa konuşmuyordu; balodaki gibi güzelliği şöyle dursun, eğer herkese karşı böyle tatlı ve kayıtsız görünüşü olmasa, neredeyse çirkin sayılabilecekti.

Piyer onu süzerek, “Nesi var acaba?” diye düşündü.

Nataşa çay masasında kız kardeşiyle yan yana oturuyor, yanında duran Boris’e isteksiz isteksiz, yüzüne bakmadan yanıt veriyordu. Tam bir renkle ortağını sevindirip beş kırış yaparak kazancını toplarken odaya giren birinin ayak seslerini ve selamlaşmalarını duyan Piyer yeniden Nataşa’ya baktı.

Daha çok hayretle kendi kendine, “Ne oldu ona acaba?” dedi.

Prens Andrey saygılı, yumuşak bir tavırla karşısında duruyor, ona bir şeyler söylüyordu. Kızaran Nataşa başını kaldırıp görünüşe göre hızlanan nefesini tutmaya çalışarak ona baktı. Küllenmiş bir ateşin parlak ışığı, yeniden yandı içinde. Bütünüyle değişti. Çirkinken, yine baloda olduğu gibi güzelleşti.

Prens Andrey, Piyer’e yaklaştı, Piyer dostunun yüzünde de yeni, bambaşka bir ifade fark etti.

Oyun sırasında Piyer kâh yüzünü, kâh sırtını Nataşa’ya çevirerek yer değiştirdi ve altı rober süresince onu ve dostunu gözetledi.

“Aralarında çok önemli bir şey dönüyor,” diye düşündü, sevinçli ve aynı zamanda acı bir duygu onu heyecanlanmaya, oyunu unutmaya zorluyordu.

Altıncı roberden sonra general bu şekilde oynamanın olanaksız olduğunu söyleyerek kalktı, Piyer de rahatladı. Nataşa bir köşede Sonya ve Boris’le konuşuyor, Vera ince bir gülümsemeyle Prens Andrey’e bir şeyler söylüyordu. Piyer dostuna yaklaştı. Konuştuklarının gizli olup olmadıklarını sorarak yanlarına oturdu. Vera, Prens Andrey’in Nataşa’ya baktığını fark ederek davette, bu gerçek davette aşka ince imalarda bulunmayı gerekli gördü, Prens Andrey’in yalnız olduğu bir anı kollayarak onunla aşktan ve kendi kız kardeşinden söz etmeye başladı. Onun böyle akıllı (Prens Andrey’i öyle bilirdi) bir davetli için diplomatik yeteneklerini ortaya koyması gerekiyordu.

Piyer, onlara yaklaştığı zaman Vera'nın konuşmanın tatlı heyecanı içinde olduğunu fark etti, Prens Andrey (onda seyrek rastlanan bir şey) şaşırmış görünüyordu.

Vera zarif bir gülümsemeyle, "Siz nasıl düşünüyorsunuz?" diyordu. "Siz, Prens, ne kadar zekisiniz, insanları ne çabuk anlıyorsunuz. *Nathalie* hakkında ne düşünüyorsunuz, aşkta sadık olabilir mi? Başka kadınlar gibi (kendini kastediyordu) insanı bir kez sevip sonsuza kadar ona sadık kalabilir mi? Bence asıl aşk budur. Siz ne düşünüyorsunuz Prens?"

Prens Andrey, şaşkınlığı altında gizlemek istediği alaylı bir gülümsemeyle yanıt verdi:

"Kız kardeşinizi çok az tanıyorum. Böyle hassas bir soruya yanıt verecek bir durumda değilim; sonra ben şunu anladım ki kadın ne kadar az hoşa giderse o kadar vefalı olur." Bu sırada ona yaklaşan Piyer'e baktı.

"Evet, bu doğrudur Prens; zamanımızda..." Vera (zamanımızın özelliklerini keşfettiklerini, değerlendirdiklerini ve insan karakterlerinin zamanla değiştiğini sanan dar kafalı insanların genellikle hatırlatmayı sevdikleri) zamanı hatırlatarak devam etti: "Zamanımızda genç kız o kadar özgürdür ki, *le plaisir d'être courtisée*[559] genellikle ondaki aşkı boğuyor. *Et Nathalie, il fount l'avouer, y est très sensible."*[560] *Nathalie*'ye dönüş Prens Andrey'in kaşlarını çatmasına neden oldu; kalkmak istedi ama Vera daha ince bir tebessümle devam ediyordu.

"Zannediyorum hiç kimse onun kadar *courtisée* olmamıştır," dedi, "ama şu ana kadar ciddi olarak asla kimse hoşuna gitmiş değildir. Siz bilirsiniz Kont," Piyer'e döndü, "*entre nous,*[561] çok, çok uzak, *dans le pays du tendre..."*[562]

Prens Andrey kaşlarını çatmış susuyordu.

Vera ona, "Siz Boris'in dostusunuz değil mi?" dedi.

"Evet, onu tanırım..."

"Nataşa'ya karşı olan çocukluk aşkından size söz etmiştir herhalde değil mi?"

"Ya, çocukluğunda Nataşa'ya âşık mı olmuştu?" diye ansızın kızararak sordu Prens Andrey.

"Evet. *Vous savez entre cousin et cousine cette intimité mène quelquefois à l'amour: le cousinage est un dangereux coisinage. N'est ce pas'!"*[563]

Prens Andrey, "A, şüphesiz," dedi ve ansızın, doğal olmayan bir heyecanla Moskovalı ellilik kuzinlerine karşı nasıl dikkatli davranması

gerektiğini söyleyerek Piyer'le şakalaşmaya başladı ve esprinin ortasında kalktı, Piyer'in koluna girerek onu bir kenara çekti.

Hayretle dostunun tuhaf heyecanına bakan ve kalkarken Nataşa'ya fırlattığı bakışı fark eden Piyer, "E, ne var?" diye sordu.

Prens Andrey, "Seninle, seninle konuşmak istiyorum," dedi, "sen bizim kadın eldivenlerini bilirsin..." Yeni kabul edilen kardeşe sevdiği kadına vermek üzere dağıtılan mason eldivenlerinden söz ediyordu. "Ben... ama hayır, sonra konuşurum seninle..." Prens Andrey gözlerinde tuhaf bir pırıltıyla ve telaşlı hareketlerle Nataşa'ya yaklaştı, yanına oturdu. Piyer, Prens Andrey'in Nataşa'ya bir şeyler sorduğunu, onun da kıpkırmızı kesilerek yanıt verdiğini gördü.

Ama bu sırada Berg, Piyer'e yaklaştı. Generalle albay arasındaki İspanya tartışmasına katılması için ısrarla yalvarmaya başladı.

Berg memnundu. Yüzü gülüyordu hep. Davet çok iyi olmuştu, bütünüyle onun gördüğü geceler gibi bir gece olmuştu. Zarif kadın konuşmaları da, kâğıt oyunu da, oyunda sesini yükselten general de, semaver de, pastalar da... ama davetlerde her zaman görüp de taklit etmek istediği bir şey eksikti. Erkekler arasında yüksek sesle konuşma, önemli ve ciddi bir konu üzerinde tartışma yoktu. İşte general bu konuşmaya başlamış, Berg de Piyer'i onun yanına çağırmıştı.

559 Sevilme zevki.

560 Ve Natalya, itiraf etmek lazım, buna pek dayanamaz.

561 Aramızda.

562 Aşk diyarında.

563 Bilirsiniz, kardeş çocukları arasında bu yakınlık bazen aşka varır. Kuzinlik tehlikeli bir yakınlıktır. Değil mi?

XXII

Ertesi gün Prens Andrey, Kont İlya Andreyiç'in daveti üzerine Rostovlara öğle yemeğine gitti ve bütün günü onlarda geçirdi.

Evde herkes Prens Andrey'in kim için geldiğini anlamıştı. O da bunu gizlememiş, bütün gün Nataşa ile birlikte olmaya gayret etmişti. Yalnızca ürkek ama mesut ve heyecanlı Nataşa'nın ruhunda değil, bütün evde gerçekleşecek önemli bir gelişmenin korkusu seziliyordu. Prens Andrey Nataşa ile konuşurken Kontes hüzünlü, ciddi ve sert bakışlarla ona bakıyor, o kendisine bakar bakmaz sıkılgan ve yapay bir tavırla önemsiz bir konuyu açıyordu. Sonya, Nataşa'dan ayrılmaktan korkuyor, yanlarında olduğu zaman da engel olmaktan çekiniyordu. Prens Andrey'le bir dakika baş başa kalınca Nataşa korkudan sararıyordu. Onun kendisine bir şey söylemek istediğini ama buna cesaret edemediğini hissediyordu.

Akşam Prens Andrey gidince Kontes Nataşa'ya yaklaştı, sessizce sordu: "E, ne oldu?"

"Anne, Tanrı aşkına şimdi bir şey sormayın bana. Söylenmez bu," dedi Nataşa.

Buna karşın Nataşa o akşam kâh heyecanlı, kâh ürkmüş bir halde ve dalgın gözlerle annesinin yatağında uzun süre yattı. Annesine Prens Andrey'in onu nasıl övdüğünü, yurtdışına gideceğini söylediğini, bu yazı nerede geçireceklerini sorduğunu, ona Boris'ten söz ettiğini anlattı:

"Ama böylesini... böylesini hiç bilmiyorum!" diyordu, "Ama onun yanında korkuyorum, her zaman onun yanında korkuyorum. Bu ne demektir? O halde gerçek, değil mi? Anne, uyuyor musunuz?"

"Hayır canım, ben de korkuyorum," diye yanıt verdi annesi, "git hadi."

"Nasıl olsa uyuyacak değilim. Ne saçma şey bu uyumak. Anneciğim, anneciğim, böylesini hiç bilmiyorum!" Kendinde keşfettiği duygu karşısında hayret ve korkuyla söylüyordu bunları: "Aklıma gelir miydi hiç?"

Nataşa'ya öyle geliyordu ki Prens Andrey'i daha Otradnoye'de ilk gördüğü zaman ona âşık olmuştu. Bu acayip, beklenmedik duygu onu korkutuyordu: Daha o zaman seçtiği adam (bundan emindi) yine karşısına çıktı. Ve öyle görünüyor ki ona karşı kayıtsız değil. "Kasıtlı olarak, şimdi biz buradayken Petersburg'a gelecekti. Bu baloda karşılaşacaktık. Bütün

bunlar belliymiş. Belli ki kader böyleymiş, bütün bunlar işi buraya vardırdı. Daha onu görür görmez başka bir şeyler hissetmiştim.”

Annesi dalgın dalgın, “Daha ne söyledi sana? Nasıl şiir bu? Oku bakalım,” diyerek Nataşa’nın albümüne Prens Andrey’in yazdığı şiiri gösterdi.

“Anne, onun dul olması ayıp değil, değil mi?”

“Yeter Nataşa, Tanrı’ya dua et. *Les mariages se font dans les cieux.”*[564]

Nataşa sevinç ve heyecanından ağlayıp annesini kucaklayarak, “Kuzum anneciğim, seni ne kadar severim, ne kadar mutluyum!” diye haykırdı.

Bu sırada Prens Andrey, Piyer’in yanında oturuyor, Nataşa’ya olan aşkından, onunla evlenme konusundaki kesin niyetinden söz ediyordu.

O gün Kontes Elena Vasilyevna’nın evinde seçkinler toplantısı vardı. Fransız elçisi, bir süredir Kontes’i sık sık ziyaret etmekte olan Büyük Dük, birçok seçkin kadın ve erkek orada bulunuyordu. Piyer alt kattaydı. Salonda bir aşağı bir yukarı geziniyor, düşünceli, dalgın haliyle davetlileri şaşırtıyordu.

Balodan beri Piyer kendisine hipokandri nöbetlerinin yaklaştığını hissediyor, ümitsiz bir çabayla onlarla savaşmaya çalışıyordu. Karısı Prens’le sıkı fıkı olduktan sonra Piyer ansızın temsilcilikle ödüllendirilmişti. Bundan sonra da büyük toplantı ve davetlerde sıkıntı ve utanç duymaya başlamıştı; insanlara ait her şeyin boş olduğu hakkında beslediği eski karanlık düşünceler beynine hücum ediyordu. Bu sırada koruması altına aldığı Nataşa ile Prens Andrey arasında sezdiği aşk, kendi durumuyla onların durumu arasında hissettiği aykırılık, bu melankolik ruh haletini daha da şiddetlendirmişti. Karısı ile Nataşa ve Prens Andrey’i düşünmemek için aynı çabayı sarf ediyordu. Yine sonsuzluk düşüncesi karşısında her şey ona bir hiç gibi göründü. Karşısına yine şu soru çıktı: “Niye?” Ve o kötü ruhun yaklaşmasına meydan vermemek için gece gündüz kendini masonluk işlerine vermeye çalıştı. Saat on ikide Kontes’in dairesinden çıkarak yukarıda sigara dumanlarıyla dolu, alçak tavanlı odasında eski bir gecelikle masanın önünde oturmuş, İskoçya hocalarına ait belgelerin asıllarını kopya ediyordu ki içeri birisi girdi. Bu, Prens Andrey’di.

Piyer dalgın, memnuniyetsizlik ifade eden bir tavırla, “A, sen misin,” dedi. “Ben de çalışıyorum işte,” diyerek yaşamın sıkıntılarına karşı selameti işlerinde gören bahtsız insanların tavrıyla defteri gösterdi.

Prens Andrey parlayan, heyecanlı ve yaşamla dopdolu taze bir yüzle Piyer'in önünde durdu, kederli yüzünü fark etmeksizin bir mutluluk egoizmiyle ona gülümsedi.

"Eee, canım kardeşim," dedi, "dün seninle konuşmak istemiştim. Bugün bunun için sana geldim. Böylesi hiç başımdan geçmemişti. Âşık oldum dostum."

Piyer ansızın derin bir nefes aldı, ağır gövdesiyle kanepeye, Prens Andrey'in yanına çöktü.

"Bizim Rostova'ya değil mi?" dedi.

"Evet, evet, başka kime olabilir? Asla inanmazdım ama bu aşk benden daha güçlü. Dün azap, acı çektim ama bu azabı dünyada hiçbir şeye değişmem. Daha önce yaşamıyormuşum. Ancak şimdi yaşıyorum ama onsuz yaşayamam. Peki o beni sevebilir mi? Ben onun yanında yaşlıyım... Niçin bir şey söylemiyorsun?"

"Ben mi? Ben mi? Ne söyleyeyim sana?" diye ansızın kalktı Piyer, odada gezinmeye başladı. "Ben her zaman bunu düşünürdüm... Bu kız öyle bir hazinedir, öyle bir... bulunmaz bir kız bu... Aziz dostum, rica ederim, düşünme, tereddüt etme, evlen, evlen ve evlen, eminim sizden mutlusu olmayacak..."

"Peki ya o!"

"O, seni seviyor."

Prens Andrey gülümseyerek Piyer'in gözlerinin içine baktı.

"Bırak saçmalamayı!" dedi.

Piyer öfkeyle bağırdı:

"Seviyor, biliyorum ben."

Prens Andrey onu kolundan tutarak, "Hayır, dinle," dedi, "biliyor musun ne haldeyim? Birisine içimi dökmeye ihtiyacım var."

Piyer, "Ya, peki, söyle, çok memnun olurum," dedi. Hakikaten de yüzü değişti. Kırışıklar düzeldi, Prens Andrey'i sevinçle dinliyordu. Prens Andrey büsbütün başka, yeni bir insan olmuş gibi görünüyordu. Hüznü, hayatı küçümsemesi, hayal kırıklığı nerede kalmıştı? Piyer, açılmaya cesaret ettiği biricik adamdı; içinde olan her şeyi ona döktü. Kolayca ve cesaretle süreceği bir geleceğin planlarını çizdi, mutluluğunu babasının kaprisi için feda edemeyeceğinden, onu evlenmeye razı olmaya, Nataşa'yı sevmeye zorlayacağından ya da onun rızası olmadan işi halletmekten söz etti; bir taraftan da onu hükmü altında tutan acayip, yabancı, elinde olmayan duyguya karşı hayretini gizlemedi.

“Bana birisi böyle sevebileceğimi söylese inanmazdım,” dedi Prens Andrey, “bu sevgi hiç de bildiğim eski sevgilerden değil. Benim için dünya iki yarıma ayrılmıştır: Bir yarısı o, bütün mutluluklar, ümitler ve ışıklar orada; öbür yarısı onun olmadığı her yer, bütün hüzünler, karanlıklar orada...”

“Karanlık ve gece,” diye yineledi Piyer, “evet, bunu anlıyorum.”

“Işığı sevmemezlik edemem, bunda benim suçum yok ve ben çok mutluyum. Anlıyor musun beni? Biliyorum, benim adıma seviniyorsun.”

“Evet, evet,” diye onayladı dostunu Piyer, hüzünle bakarak. Prens Andrey’in geleceği ona ne kadar aydınlık görünüyorsa, kendisininki de o kadar karanlık görünüyordu.

564 Nikâhta keramet vardır.

XXIII

Evlenmesi için babasının onayı gerekiyordu; bunun için Prens Andrey ertesi gün babasına gitmek üzere yola çıktı.

İhtiyar, görünüşte sakin ama içten bir öfkeyle oğlunu dinledi. Bir kimsenin, hayatını değiştirmek ve onun için artık bitmiş olan bu hayata yeni bir şeyler getirmek istemesini anlayamıyordu. “Bıraksalar da kalan ömrümü istediğim gibi geçirsem; sonra ne isterlerse yapsınlar,” diye söylendi ihtiyar kendi kendine. Bununla beraber, oğluna karşı önemli durumlarda yaptığı gibi diplomatlığı kullandı. Sakin bir tavır takınarak onu dinledi.

Öncelikle bu evlilik aile, zenginlik ve asalet bakımından parlak değildi.

İkincisi, Prens Andrey ilkgençlik çağında bulunmuyordu, sağlığı da zayıftı (ihtiyar bunun üzerinde özellikle duruyordu), oysa kız çok gençti.

Üçüncüsü, ortada bir erkek çocuk vardı ki onu bir kızcağıza teslim etmek günahtı.

Nihayet dördüncüsü; ihtiyar, alaycı bir tavırla oğluna bakarak konuşuyordu: “Senden ricam, işi bir yıl sonraya bırak, yabancı bir ülkeye git, tedavi ol, Prens Nikolay için istediğim Alman’ı ara, sonra da eğer aşkın, tutkun, inadın, her ne istiyorsan, bu kadar büyükse o zaman evlen. Bu benim son sözüm, bunu bil, son sözüm,” diye kararlılıkla bitirdi Prens.

Prens Andrey açıkça görüyordu ki ihtiyar onun ya da onun müstakbel nişanlısının aşkının bir yıllık bir sınavı atlatamayacağını ya da kendisinin o zamana kadar öleceğini umuyordu. Babasının arzusunu yerine getirmeye, teklif yapıp düğünü bir yıl sonraya bırakmaya karar verdi.

Prens Andrey, Rostovlardaki son davetten üç hafta sonra Petersburg’a döndü.

Annesiyle konuşmasından bir gün sonra Nataşa Bolkonski’yi bütün gün bekledi ama o gelmedi, ikinci gün, üçüncü gün de aynı şekilde geçti. Piyer de uğramamıştı; Prens Andrey’in babasına gittiğini Nataşa bilmiyor, onun yokluğunu açıklayamıyordu.

Böylece üç hafta geçti. Nataşa hiçbir yere gitmek istemiyor, sessiz odalarda bir gölge gibi dolaşıyor, geceleri herkesten gizli ağlıyor, annesinin yatağına gitmiyor, her an kızarıyor, sinirleniyordu, uğradığı hayal kırıklığını

herkes biliyor, ona gülüyor, acıyorlar sanıyordu; bu gurur acısı bütün iç sızılarıyla birleşerek talihsizliği bir kat daha artıyordu.

Bir gün annesinin yanma geldi, ona bir şey söylemek istiyordu. Ansızın boşandı. Gözyaşları, neden cezalandırıldığını kendisi de bilmeyen incitilmiş bir yavrunun gözyaşlarıydı.

Kontes, Nataşa'yı yatıştırmaya koyuldu. Önce annesini dinleyen Nataşa ansızın onun sözünü kesti:

"Bırakın anne, ben bunu düşünmüyorum, düşünmek de istemem! Gittikten sonra evden ayağını kesti, kesti..."

Sesi titriyordu, neredeyse ağlayacaktı, ama kendini tuttu ve sükûnetle devam etti:

"Ben asla evlenmek istemiyorum. Hem ben ondan korkuyorum! Şimdi büsbütün, büsbütün içim rahat etti."

Ertesi gün Nataşa, sabahları kendisine neşe getirdiği için çok sevdiği eski bir entarisini giydi. Balodan sonra uzaklaştığı o eski yaşamına yeniden başladı. Çayını içtikten sonra, sesi iyi yankıladığı için büyük salona gitti. Müzik egzersizlerine başladı. Birinci dersi bitirerek salonun ortasında durdu, çok hoşuna giden bir şarkı sözünü yineledi. Salonun bütün boşluklarını (onun için adeta beklenmedik) bir füsunla akıp doldurarak yavaş yavaş kaybolan bu sesleri sevinçle dinledi ve birden neşelendi: "Ne diye bu işi o kadar düşünmeli, böylesi de iyi," diye söylendi. Salonda tınlayan parke üzerinde bayağı adımlarla değil de, her adımda ökçelerinden (çok sevdiği yeni ayakkabılarını giyiyordu) ayaklarının ucuna doğru basıp sesinin titreyişleri gibi ökçelerinin ölçülü takırtılarını ve ayak uçarının gıcırtılarını da memnunlukla dinleyerek bir aşağı bir yukarı gidip gelmeye başladı. Yanından geçerken, aynaya baktı. Kendisini görünce yüzünün ifadesi sanki, "İşte ben," demişti. "Eh, pekâlâ. Kimseye ihtiyacım yok."

Uşak salonu düzeltmek için içeri girmek istedi, ama Nataşa ona izin vermedi, arkasından yine kapıyı kapadı, gezintisine devam etti. Bu sabah onun yine sevdiği hali, kendine karşı aşkı, hayranlığı tutmuştu. "Ne pırlanta şu Nataşa!" diye üçüncü, ortak ve erkek bir kişi ağzıyla kendi kendine söylendi, "Güzel, sesi mükemmel, genç, kimseye karıştığı yok, onu rahat bırakın yalnız." Ama onu ne kadar rahat bıraksalar da o yine rahat olamıyor ve bunu hemen hissediyordu.

Sofada dış kapı açıldı, birisi sordu: "Evdeler mi?" Sonra birinin ayak sesleri duyuldu. Nataşa aynaya bakıyordu, ama kendini görmüyordu.

Sofada sesler duyuyordu; kendini gördüğü zaman yüzü sararmıştı. Bu “oydu”. Kapalı kapıdan sesini şöyle böyle duymuştu ama bundan emindi.

Nataşa, sararmış, ürkmüş bir halde misafir salonuna koştu, “Anne, Bolkonski geldi!” dedi, “Anne, korkunç bu, çekilir şey değil bu! Ben acı çekmek istemem! Ne yapayım?”

Daha Kontes yanıt vermeye vakit bulamadan Prens Andrey telaşlı ve ciddi bir yüzle misafir odasına girdi. Nataşa’yı görür görmez yüzü ışıldadı. Kontesle Nataşa’nın ellerini öptü ve kanepenin yanına oturdu.

“Çoktandır sizi görme zevkinden...” diye söze başlamıştı Kontes ama Prens Andrey hemen yanıt vererek sözünü kesti, anlaşılan bir şey söylemek için acele ediyordu.

“Bütün bu süre içinde size gelemedim, çünkü babamın yanındaydım. Çok önemli bir konu için onunla görüşmem gerekiyordu. Daha bu gece döndüm,” diyerek Nataşa’ya baktı. Kısa bir sessizlik oldu, sonra, “Sizinle konuşmak istiyorum Kontes,” diye ekledi.

Kontes derin bir nefes alarak gözlerini yere indirdi, “Buyrun,” dedi.

Nataşa gitmesi gerektiğini anlıyor, ama bir türlü gidemiyordu; boğazını bir şey sıkıyordu ve o saygısızca, dik bakışlarla, kocaman gözlerle Prens Andrey’e bakıyordu. İçinden, “Şimdi ha? Şu anda!... Hayır, bu olamaz!” diyordu.

Prens Andrey yine ona baktı, bu bakış haklı olduğuna inandırdı Nataşa’yı. Evet, şimdi, şu anda onun kaderi belli olacaktı.

Kontes yavaşça, “Hadi git Nataşa, ben seni çağırırım,” diye fısıldadı.

Nataşa, ürkek, yalvarır gözlerle Prens Andrey’e ve annesine baktı ve çıktı.

Prens Andrey, “Kızınızın elini istemeye geldim, Kontes,” dedi.

Kontes’in yüzü kıpkırmızı kesildi, bir şey söylemedi.

“Teklifiniz...” diye ağır ağır söze başladı sonra. Prens Andrey onun gözlerine bakarak susuyordu. “Teklifiniz... (şaşırdı) bizim için hoştur ve... teklifinizi kabul ediyorum, memnun oldum. Kocam da... ümit ederim. Ama kıza bağlı...”

Prens Andrey, “Sizin onayınızı aldıktan sonra onunla konuşacağım... Siz uygun buluyor musunuz?” diye sordu.

Kontes, “Evet,” dedi ve elini ona uzattı; Prens Andrey onun eline doğru eğilirken yadırgama hissiyle karışık bir şefkatle dudaklarını alnına dokundurdu. Onu bir evlat gibi sevmek istiyordu; ama kendisi için yabancı

ve korkunç bir kimse olduğunu hissetti. “Eminim kocam razı olacak,” dedi, “ama babanız...”

Prens Andrey, “Niyetimi babama açtım. Düğünün bir yıldan önce olmamasını şart olarak ileri sürdü. Ben de size bunu söylemek istiyordum,” dedi.

“Evet, Nataşa henüz küçük, doğru ama bu kadar geç...”

Prens Andrey içini çekerek, “Ancak böyle mümkün oldu,” dedi.

“Onu size göndereyim,” diyerek Kontes odadan çıktı.

“Tanrım bizi koru,” diye söylenerek kızını aradı. Sonya, Nataşa’nın yatak odasında olduğunu söyledi. Nataşa karyolasına oturuyor, sararmış bir halde, donuk gözlerle kutsal tasvire bakıyor, hızla istavroz çıkararak bir şeyler mırıldanıyordu. Annesini görünce yerinden fırladı, ona doğru atıldı.

“Ne var? Anne? Ne var?”

Kontes Nataşa’ya soğuk görünen bir tavırla, “Hadi git yanına, seninle evlenmek istiyor,” dedi, “git... hadi, diye koşan kızının arkasından hüzünlü ve azarlayıcı bir şekilde mırıldandı ve derin bir nefes aldı.

Nataşa misafir odasına nasıl girdiğini bilmiyordu. Kapıyı açıp da onu görünce durdu. “Bu yabancı adam şimdi benim için her şey demek mi?” diye sordu kendi kendine, sonra gene kendisi hemen yanıt verdi: “Evet, her şey. Şimdi o benim için dünyada her şeyden değerli.”

Prens Andrey gözlerini yere indirerek ona yaklaştı:

“Sizi görür görmez sevmiştim. Ümitli olabilir miyim?”

Nataşa’ya baktı, tutkulu yüz ifadesi onu hayrete düşürdü. Yüzü şöyle diyordu sanki: “Sormaya ne gerek var? Bilinmemesi mümkün olmayan şeyden niçin şüphelenmeli? Hissedilen şeyi sözle ifade etmek mümkün değilse niçin konuşmalı?”

Prens Andrey’e yaklaştı, durdu. Delikanlı onun elini aldı ve öptü.

“Beni seviyor musunuz?”

“Evet, evet,” diye adeta zorlukla mırıldandı Nataşa, göğüs geçirdi, yeniden göğüs geçirdi, soluğu gittikçe sıklaştı ve hıçkırıklarla boşandı.

“Niçin? Ne oldu size?”

“Ah, o kadar mutluyum ki,” diye yanıtladı Nataşa, gözyaşları arasında gülümsedi. Prens Andrey’e doğru eğildi, bu mümkün mü, diye kendi kendine sorar gibi bir an düşündü ve onu öptü.

Prens Andrey onun ellerini tuttu, gözlerinin içine baktı, içinde ona karşı beslediği eski sevgiyi bulamadı. Ruhunda bir şey ansızın dönüvermişti. Orada eski, şairane, esrarlı arzunun büyüsü yoktu; ondaki kadınca ve

çocukça zaafa karşı bir acıma; kendini verişi, saflığı karşısında korku, kendisini sonsuza dek ona bağlayan ödevin acı, ama sevinçli anlamı vardı. Bu duygu daha önceki gibi parlak ve şairane değildi, ama daha ciddi, daha güçlüydü.

Prens Andrey gözlerini ondan ayırmadan, "Bunun bir yıldan önce olamayacağını *Maman* söyledi mi size?" dedi.

Nataşa içinden, "Sahiden ben herkesin bana dediği gibi; o haşarı kız mıyım?" diye geçiriyordu. "Şimdi şu anda ben bu yabancı, sevimli, akıllı, hatta babamın saygı gösterdiği adamın eşiyim, karısıyım demek. Bu bir gerçek demek ha! Gerçekten, şimdi artık hayatla şaka edilmez demek; artık ben büyüğüm demek; şimdi her işimden, her sözümden sorumluyum demek ha? Fakat o bana ne sormuştu?"

"Hayır," diye yanıt verdi ama onun ne sorduğunu anlamamıştı.

Prens Andrey, "Beni affedin," dedi, "siz çok gençsiniz ama ben hayatta çok şeyler gördüm. Sizin için korkuyorum. Kendinizi bilmiyorsunuz."

Nataşa onu anlamaya çalışarak dikkatle dinliyor, ama anlamıyordu.

Prens Andrey devamla, "Mutluluğumuzu geciktirecek bu bir yıl bana zor gelecekse de," dedi, "bu süre içinde kendinizi yoklarsınız. Bir yılda bu mutluluğu hazırlamanızı rica ederim; ama özgürsünüz, nişanımız gizli kalır, eğer beni sevmediğinize inanırsanız ya da severseniz," diye doğal olmayan bir tebessümle devam ediyordu.

Nataşa sözünü kesti:

"Niçin böyle söylüyorsunuz?" Söylediğinden iyice emin olarak ekledi: "Biliyorsunuz, ta Otradnoye'ye ilk geldiğiniz günden beri sizi seviyorum."

"Bir yıl içinde, kendinizi anlarsınız."

Nataşa, düğünün bir yıl sonraya bırakıldığının ancak şimdi farkına vararak, "Bütün bir yıl!" dedi, "Ama neden bir yıl? Niçin?"

Prens Andrey, bu geri bırakılışın nedenlerini açıklamaya koyuldu, Nataşa onu dinlemiyordu.

"Başka türlü olamaz mı?" diye sordu. Prens Andrey yanıt vermedi, ama yüzü, bu kararı değiştirmenin olanaksız olduğunu anlatıyordu.

Nataşa birden, "Bu çok kötü! Hayır, bu çok kötü, çok kötü!" dedi, yine ağlamaya başladı. "Bir yıl bitinceye kadar ben ölürüm; bu olmaz, bu çok kötü." Sevgilisinin yüzüne baktı, onda acı, şaşkınlık ifadesi gördü.

Ağlamayı birden keserek, "Hayır, hayır, her şeye razıyım," dedi, "o kadar mutluyum ki!"

Annesiyle babası odaya girdiler, nişanlıları kutladılar.

O günden sonra, Prens Andrey Rostovlara bir nişanlı olarak gidip gelmeye başladı.

XXIV

Nişan töreni olmamış, Bolkonski ile Nataşa arasındaki söz kesimine dair kimseye bir şey söylenmemişti. Bunda ısrar eden Prens Andrey'di. İşin ertelenmesine o neden olduğu için bunun bütün ağırlığını da kendisinin çekmesi gerektiğini söylüyordu. Verdiği sözle kendini sonsuza dek bağladığını ama Nataşa'yı bağlamak istemediğini, onu bütünüyle özgür bıraktığını söylüyordu. Eğer Nataşa altı ay içinde kendisini sevmediğini hissederse reddetmeye hakkı olacaktı. Anne babanın da, Nataşa'nın da bunu duymak istemediklerini söylemeye gerek yok; ama Prens Andrey bu noktada ısrar ediyordu. Prens Andrey her gün Rostovlara geliyordu. Ama Nataşa'ya karşı bir nişanlı gibi davranıyordu: Ona "siz" diye hitap ediyor, yalnız elini öpüyordu. Tekliften sonra Prens Andrey'le Nataşa arasında eskisinden büsbütün başka, samimi, sade bir ilişki başladı. Sanki o ana kadar birbirlerini tanımıyorlardı. Prens Andrey de, Nataşa da sözlü olmadıkları zamanlar birbirine nasıl baktıklarını hatırlamayı severlerdi; şimdi her ikisi de kendilerini büsbütün başka birer varlık gibi hissediyorlardı: O zaman yapmacıklı, şimdi sade ve samimiydiler, önce aile içinde Prens Andrey'e karşı bir çekingenlik hissedilmişti; sanki o başka bir dünyaydı; Nataşa, ev halkını uzun zaman Prens Andrey'e alıştırmaya çalıştı; onun yalnızca görünüşte böyle davrandığını, oysa onun da herkes gibi olduğunu, kendisinin ondan korkmadığını, kimsenin de korkmaması gerektiğini herkese gururla söylüyordu. Birkaç gün sonra aile içinde ona alışıldı ve sıkılmaksızın yanında, onun da katıldığı eski yaşam tarzına devam edildi. O, Kont'la idare işlerine, Kontes'le ve Nataşa ile tuvalete, Sonya ile albüme ve kanaviçeye dair konuşabiliyordu. Bazen Rostovlar kendi aralarında ve Prens Andrey'in yanında bütün bu olup bitenlere hayret ediyorlardı; Prens Andrey'in Otradnoye'yi ziyaretine, onların Petersburg'a gelişlerine, Prens Andrey'in ilk gelişinde dadının Nataşa ile onun arasında fark ettiği benzerliğe, 1805 yılında Andrey'le Nikolay arasındaki çarpışmaya ve olup bitenlerin daha başka pek çok işaretine ev halkınca dikkat edilmişti.

Evde, her zaman nişanlıların yanında bulunan o şairane can sıkıntısı ve sessizlik hüküm sürüyordu. Sık sık bir arada oturur, hep susarlardı. Öbürleri kalkıp gidince de yalnız kalan nişanlılar yine hep öyle sessizce dururlardı.

Gelecekteki hayatlarından çok az söz ederlerdi. Prens Andrey bunu konuşmaktan korkuyor, utanıyordu. Nataşa onun bu duygusunu da sezdiği başka duyguları gibi onunla paylaşıyordu. Bir ara Nataşa ona oğlunu sordu. Prens Andrey kızardı (şimdi sık sık kızarıyor ve bu Nataşa'nın çok hoşuna gidiyordu). Oğlunun kendisiyle oturmayacağını söyledi.

"Niçin?" diye korkuyla sordu Nataşa.

"Onu büyükbabasından ayıramam ve sonra..."

Nataşa onun düşüncesini hemen sezerek, "Onu ne kadar sevecektim!" dedi, "Ama sizi ve beni suçlamak için bahaneler bulunmamasını istiyorsunuz."

Yaşlı Kont kimi zaman Prens Andrey'e yaklaşır, onu öper, Petya'nın eğitimi ve Nikolay'ın işi hakkında ona akıl danışırdı. Yaşlı Kontes onlara bakıp göğüs geçirirdi. Sonya onu durmadan rahatsız etmekten korkar, istemedikleri zaman bile onları yalnız bırakmak için bahaneler bulmaya çalışırdı. Prens Andrey konuştuğu zaman (çok güzel anlatırdı) Nataşa koltukları kabararak onu dinlerdi; kendisi konuştuğu zaman Prens'in dikkatle ve sınayan gözlerle ona baktığını korkuyla, sevinçle fark ederdi. Bir şey anlayamayarak kendi kendine sorardı: "Bende ne arıyor? Bakışlarıyla bir şey elde etmeye çalışıyor! Bu bakışlarla aradığı şey bende yoksa ne olacak?" Bazen o, kendine has çılgınca neşeye kapılıyor, o zaman Prens Andrey'in gülüşünü duymaktan ve görmekten çok hoşlanıyordu. Prens Andrey, az gülüyordu, ama gülünce de kendinden geçercesine gülüyordu, bu gülüşten sonra da Nataşa hep kendini ona daha yakın hissediyordu. Yaklaşan ayrılığın düşüncesi onu ürkütmese, Nataşa tamamıyla mutlu olacaktı. Oysa bu düşünce ile Prens Andrey de sararıp ürperiyordu. Petersburg'dan ayrılışından bir gün önce Prens Andrey, balodan beri Rostovlara hiç uğramayan Piyer'i yanında getirdi. Piyer şaşırmış ve sıkılmış görünüyordu. Kontes'le konuşuyordu. Nataşa ile Sonya satranç masasının başına oturmuş, Prens Andrey'i yanlarına çağırıyorlardı. Prens Andrey onlara yaklaştı, "Bezuhov'u çoktandır tanıyorsunuz, değil mi?" diye sordu, "Sever misiniz onu?"

"Evet, iyi çocuktur, ama çok garip," diyen Nataşa, Piyer'den her söz açıldığında olduğu gibi, onun dalgınlığı hakkında, çoğu uydurma birtakım fıkralar anlatmaya başladı.

Prens Andrey, "Biliyor musunuz, ben ona sırrımızı açtım," dedi, "onu çocukluktan beri tanırım. Çok değerli bir insan. Rica ederim Nataşa," diye birden ciddi bir tavırla ekledi, "ben gidiyorum, neler olabileceğini Tanrı

bilir. Belki siz benden soğur... Peki, bundan söz etmemem gerek, biliyorum. Şu var ki ben yokken size bir şey olursa...”

“Ne olabilir ki?”

“Herhangi bir sorununuz olursa,” diye devam etti Prens Andrey, “sizden rica ederim *Mademoiselle Sophie*, bir şey olursa öğüt ve yardım için yalnız ona başvurun. Çok dalgın ve garip bir adam, ama çok değerli bir insan.”

Ne babası ne annesi ne Sonya ne de Prens Andrey, nişanlısından ayrılmanın Nataşa’yı nasıl etkileyeceğini düşünebilmişlerdi. Kendisini bekleyen şeyi anlamıyormuş gibi, o gün en anlamsız işlerle uğraşarak telaşlı yüzü kızarmış bir halde duygusuz gözlerle evin içinde dolaştı durdu. Prens Andrey onunla vedalaşırken elini son kez öptüğü anda bile ağlamadı. Gerçekten de kalması gerekmiyor muydu, diye Prens Andrey’i derin derin düşündüren ve sonra uzun süre aklından çıkmayan bir sesle ona yalnızca, “Gitmeyin,” dedi. Gittiği zaman da ağlamadı, birkaç gün ağlamadan odasında oturdu, hiçbir şeyle ilgilenmedi, arada bir, “Ah, niçin gitti!” demekle yetindi.

Ama onun gitmesinden iki hafta sonra Nataşa, çevresindekiler için yine öyle beklenmedik bir biçimde bunalımından kurtuldu, yine eskisi gibi oldu. Yalnız, uzun bir hastalıktan sonra yataktan başka bir yüzle kalkan çocuklar gibi, yüzü artık değişmişti.

XXV

Prens Nikolay Andreyeviç Bolkonski'nin sağlığı ve karakteri bu yıl oğlu gittikten sonra çok bozulmuştu. Eskisinden daha hırçın olmuştu; sebepsiz öfkesinin, parlamalarının yükü çoğunlukla Prenses Mariya'nın üstüne çöküyordu. Sanki, onun ruhuna mümkün olduğu kadar fazla acı vermek için zayıf yerlerini dikkatle arıyordu. Prenses Mariya'nın iki tutkusu ve dolayısıyla iki zevki vardı; yeğeni Nikoluşka ve din; her ikisi de Prens'in sevdiği alay ve saldırı konularıydı. Konu açıldığında o sözü yaşlı kızların boş inançlarına ya da çocukların şımarıklık ve yaramazlığına dökerdi. "Onu (Nikoluşka'yı) sen kendin gibi bir yaşlı kız yapmak istiyorsun, boşuna: Prens Andrey'e erkek çocuk lazım, kız değil," derdi. Ya da, Prenses Mariya'nın yanında *Mademoiselle Bourienne*'e hitap ederek, bizim papazları, kutsal tasvirlerimizi nasıl bulduğunu sorar, dalga geçerdi...

Durmadan Prenses Mariya'nın kalbini incitir ama kızı onu affetmek için kendini zorlamazdı. O kendisine karşı nasıl suçlu olabilirdi? Babası (ki onu severdi, bunu ne de olsa biliyordu) nasıl haksız olabilirdi? Peki, doğruluk nedir? Prenses bu büyük "doğruluk" sözünü hiçbir zaman düşünmemişti. Bütün o karmaşık kanunlar onun için bir tek basit ve açık kanunda; kendisi Tanrı olduğu halde insanlık için aşkın acısını çekenin bize öğrettiği sevgi ve fedakârlık kanununda toplanmıştır. Başkalarının doğruluğu veya haksızlığı onun nesine gerektir? Ona özellikle acı çekmek ve sevmek gereklidir, o bunu yapıyordu.

Kışın Prens Andrey, Lısiye Gori'ye geldi; neşeli, yumuşak ve güler yüzlüydü. Çoktan beri Prenses Mariya onu böyle görmemişti. Ona bir şeyler olduğunu seziyordu, fakat o aşkına dair kendisine bir şey söylememişti. Gitmeden önce babasıyla uzun uzun bir şey konuşmuşlardı ve her ikisinin de birbirinden memnun bulunmadıklarını Prenses Mariya fark etmişti.

Prens Andrey gittikten biraz sonra Prenses Mariya, Lısiye Gori'den Petersburg'a (kızlarda hep görüldüğü gibi, erkek kardeşiyle evlendirmeyi hayal ettiği) Türkiye'de öldürülmüş kardeşinin o sırada yasını tutan dostu Jüli Karagina'ya bir mektup yazdı.

"Görülüyor ki, acı, bizim ortak yazgımızdır sevgili ve aziz dost *Julie*. Kaybınız o kadar korkunç ki onu ben ancak sizi ve eşsiz annenizi (sevdiği için) sınamak isteyen Tanrı'nın hükmü olarak

açıklayabilirim. Ah, dostum, din ve ancak din bizi teselli edebilir, demeyi bir yana bırakıyorum; ümitsizlikten kurtarabilir; ancak din kendi yardımı olmaksızın insanoğlunun anlayamadığını bize anlatabilir. Neden, niçin hayatta mutluluğu bulmasını bilen, kimseye zararı dokunmak şöyle dursun başkalarının mutluluğu için gerekli, iyi ve yüce varlıklar Tanrı'nın yanına çağrılıyorlar da, kötüler, yararsızlar, zararlılar ya da kendilerine ve başkalarına yük olanlar hayatta kalıyor? Gördüğüm ve hiç unutamayacağım ilk ölüm, sevgili gelinimin ölümü bende böyle bir duygu yarattı. Siz eşsiz kardeşinizin niçin öldüğünü yazgıya nasıl soruyorsanız, kimseye herhangi bir kötülük yapması şöyle dursun, ruhunda hiçbir zaman iyi düşüncelerden başka bir şey taşımayan Melek Liza'nın niçin öldüğünü ben de öyle sormuştum. Eh, dostum, işte o zamandan beri beş yıl geçti, ben kendi zayıf aklımla onun niçin ölmesi gerektiğini, bu ölümün, bütün hareketleri, (onların büyük bir kısmını biz anlamıyorsak da) ancak kendi kuluna karşı sonsuz sevgisinin bir belirtisi olan Tanrı'nın sonsuz gücünün bir ifadesi olduğunu açıkça anlamaya başlıyorum. Anneliğin bütün görevlerini taşıma gücüne sahip olmak için belki fazlasıyla masumdu diye düşünürüm sık sık. O, genç bir eş olarak kusursuzdu; belki böyle bir anne olamazdı. Bize özellikle Prens Andrey'e çok temiz bir acı ve hatıra bıraktıktan başka, ihtimal ki orada benim ummaya cesaret edemeyeceğim yeri alacaktır. Ama yalnız onun değil, bu zamansız ve korkunç ölümün, alınyazımıza rağmen, benim ve kardeşimin üzerinde çok hayırlı bir etkisi oldu. O zaman, ölümü sırasında bunları düşünemezdim; o zaman onları ben dehşetle kendimden uzaklaştırırdım; ama şimdi bu o kadar açık ve şüphesiz ki. Bütün bunları, dostum, yalnız, sizi İncil'in benim için hayat anlayışı haline gelen gerçeğine inandırmak için yazıyorum, başımızdan bir tek tel, onun iradesi olmadan düşmez, onun iradesi yalnızca bize karşı sınırsız sevgisinin gösterdiği yolda hareket eder; bunun için başımıza her ne gelirse hep bizim iyiliğimiz içindir. Gelecek kışı Moskova'da geçirip geçirmeyeceğimizi soruyorsunuz. Sizi görmeyi çok arzu etmeme rağmen bunu düşünmüyor, istemiyorum da. Nedeninin *Buonaparte* olmasına siz de hayret edeceksiniz. Bakın niçin: Babamın sağlığı gözle görülecek kadar bozuluyor: İtiraz istemiyor, kızıyor. Bu öfke, bildiğiniz gibi, daha çok siyasi konularda kendini gösteriyor. *Buonaparte*'nin bütün Avrupa devletleriyle, özellikle bizimle, Yekaterina'nın torunlarıyla eşit gibi muamele görmesi düşüncesine tahammül edemiyor! Bildiğiniz gibi, ben siyasi işlere karşı tamamıyla ilgisizim, ama babamın sözlerinden ve Mihail İvanoviç'le konuşmalarından, dünyada olup biten her şeyi, özellikle, bütün yeryüzünde galiba yalnız Lısiye Gori'de büyük adam olarak, hatta Fransız imparatoru olarak henüz tanınmayan *Buonaparte*'ye gösterilen saygıyı biliyorum. Babam buna tahammül edemiyor. Sanırım daha çok siyasi görüşleri dolayısıyla ve düşüncelerini kimseden çekinmeksizin söyleme âdeti olduğu için bu yüzden çıkacak kavgaları önceden hissederek Moskova'ya gitmekten isteksizce söz ediyor. Tedaviden kazanacağı her şeyi *Buonaparte*'yle ilgili kaçınılmaz tartışmalar yüzünden kaybedecek. Herhalde çok yakında bu bir karara bağlanacak, aile hayatımız, kardeşim Andrey'in burada olmamasını bir tarafa bırakırsak, eskisi gibi devam ediyor. Prens Andrey, size daha önce de yazdığım gibi son zamanlarda çok değişti. Felaketten sonra kendini ancak şimdi, bu yıl tamamıyla topladı. Çocukluğunda onu nasıl biliyorsam öyle iyi, güler yüzlü, o benzersiz, altın yürekli insan oldu. Hayatın onun için sona ermediğini galiba anladı. Ama bu manevi değişmeye karşın, bedeni çok zayıfladı. Eskisinden daha zayıf, daha sinirli oldu. Onun için endişe ediyorum, doktorların ona çoktan tavsiye ettikleri yurtdışı seyahatine çıktığına memnunum. Umarım bu onu iyileştirir. Petersburg'da ondan çok çalışkan, bilgili ve akıllı gençlerden biri olarak söz edildiğini yazıyorsunuz. Kardeşlik gururumu affedin: Bundan hiçbir zaman şüphe etmedim. Burada kendi mujiklerimizden asilzadelere varıncaya kadar herkese yaptığı iyilikler sayılamaz. Petersburg'da sadece layık olduğu şekilde karşılandı. Petersburg'dan Moskova'ya genellikle söylentiler (hele kardeşimin güya küçük Rostova ile evleneceğiyle ilgili olarak bana söyledikleriniz gibi doğru olmayanları) nasıl geliyor, hayret

ediyorum. Andrey'in hiçbir zaman herhangi bir kimse ile, hele onunla evleneceğini zannetmem. Bakın niçin: Birincisi, biliyorum ki her ne kadar rahmetli karısından az söz etse de bu kaybın acısı onun kalbinde çok derin bir kök salmıştır, bu kalbi hiçbir zaman karısının halefine ve bizim küçük meleğin üvey annesine vermeye cesaret edemez. İkincisi, anladığım kadarıyla bu kız Prens Andrey'in hoşuna gidecek kadınlar kategorisinden değildir. Zannetmem ki Prens Andrey onu kendine eş olarak seçsin, açık söyleyeyim: Ben bunu temenni etmem. Ama, epeyce gevezelik ettim. İkinci sayfayı da bitiriyorum. Tanrı'ya emanet olun sevgili dostum; Tanrı sizi kutsal kanatları altında saklasın. Sevgili arkadaşım, *Mademoiselle Bourienne* sizi öper.

Marie."

XXVI

Yaz ortalarında Prenses Mariya İsviçre'den Prens Andrey'in beklenmedik bir mektubunu aldı; ona tuhaf, beklenmedik bir haber veriyordu: Rostova ile söz kestiğini bildiriyordu. Mektup baştan aşağı nişanlısına karşı coşkun bir aşk, kız kardeşine karşı şefkatli bir dostluk ve güven havasayla dolup taşıyordu, hayatında şimdi sevdiği gibi hiçbir zaman sevmediğini, hayatı ancak şimdi anladığını, öğrendiğini yazıyordu; Lısiye Gori'ye geldiği zaman bu karar hakkında, her ne kadar babasıyla konuşmuşsa da, kendisine bir şey söylemediği için affını rica ediyordu. Bunu söylememişti, çünkü Prenses Mariya razı olması için babasına ikne etmeye çalışacak, bir şey elde edemeden babasını kızdırmış olacak, onun hoşnutsuzluğunun tüm yükünü kendisi taşıyacaktı. Zaten, diyordu, o zaman konu şimdiki gibi kesin olarak kararlaştırılmış değildi: "O zaman babam bana bir yıl süre vermişti, işte altı ay oldu, verilen sürenin yarısı geçti; ben kararlıyım. Doktorlar beni buradaki kaplıcalarda alıkoymasaydılar çoktan Rusya'da olacaktım, ama şimdi dönüşümü üç ay daha ertelemek zorundayım. Sen beni ve babamla ilişkilerimi bilirsin. Ondan bir şey istemiyorum, ben her zaman bağımsızdım, bağımsız kalacağım, ama onun arzusuna aykırı hareket etmek, aramızda belki de uzun zaman kalmayacağı için onun nefretini kazanmak, mutluluğumu yarı yarıya yıkar. Simdi bu konuya dair ona da mektup yazıyorum. İyi bir an seçerek mektubumu ona vermeni ve bütün bunları nasıl karşıladığını, süreyi üç ay kısaltmaya razı olup olmayacağını bana bildirmeni rica ederim."

Uzun süre tereddüt ettikten, telaşlandıktan, dualardan sonra Prenses Mariya mektubu babasına verdi. Ertesi gün yaşlı Prens sakin bir şekilde ona dedi ki:

"Kardeşine yaz, ben ölünceye kadar beklesin... çok kalmadı, sonum yakındır..."

Prenses karşı çıkmak istedi ama babası onu bırakmadı ve sesini gittikçe yükseltmeye başladı:

"Evlen, evlen kuzum... Aile iyi!... Akıllı insanlar, ha? Zenginler de, ha? Evet. Nikoluşka'nın iyi bir üveyannesi olur! Yaz ona, isterse yarın evlensin. Nikoluşka'ya üveyanne olur o; ben de Buryanka ile evleneceğim!.. Ha, ha, ha, o da üveyannesiz kalmasın diye!... Şu var ki benim evime daha başka

kadınlar lazım değil; varsın evlensin, ayrı otursun. Belki sen de ona gidersin, ha?” diyerek Prenses Mariya’ya döndü: “Güle güle... yolun açık olsun, yolun açık olsun!..”

Bu parlayıştan sonra Prens, bir daha bu konuyla ilgili bir şey söylemedi. Ama oğlunun zaafı karşısında için için duyduğu güceniklik baba ile kız arasındaki ilişkilerde de kendini gösteriyordu. Eski alay konularına üveyanne konusu ve Matmazel Bourienne’e karşı iltifat gibi yenileri eklenmişti.

Kızına, “Niçin evlenmeyeyim onunla?” diyordu, “Mükemmel bir Prenses olur!”

Son zamanlarda Prenses Mariya babasının Fransız kızını gerçekten de kendine gittikçe daha çok yaklaştırmaya başladığını hayretler içinde fark ediyordu. Babasının mektubu nasıl karşıladığını Prens Andrey’e yazdı; ama onu yola getirmeyi ümit ettiğini söyleyerek kardeşini teselli ediyordu.

Nikoluşka ve onun eğitimi, kardeşi Andrey, Prenses Mariya’nın kesin teselli ve zevkleriydi; ama elbette her insanın kişisel istekleri olduğu gibi Prenses Mariya’nın da ruhunun en derin yerinde, onu hayata bağlayan bir hayal saklıydı. Bu teselli verici hayali ona “Tanrı adamları”, onu Prens’ten gizli ziyaret eden meczuplar ve garipler veriyordu. Prenses Mariya ne kadar yaşamışsa, hayatta ne kadar deneyim kazanmış, hayatı ne kadar yakından görmüşse, burada, yeryüzünde zevk ve mutluluk arayan, didinen, acı çeken, savaşan, bu olanaksız, hayalî ve katıksız mutluluğa ulaşmak için birbirine kötülük eden insanların dar görüşlülüğü onu o kadar hayrete düşürmüştü. “Prens Andrey karısını severdi, kadın öldü, bu ona yetmiyor, mutluluğunu başka bir kadında aramak istiyor. Babam bunu istemiyor, çünkü Andrey’in daha asil, daha zengin biriyle evlenmesini arzu ediyor. Hepsi bir anlık bir zevk için savaşıyor, azap çekiyor, ruhlarına, ölümsüz ruhlarına işkence ediyor, onu bozuyorlar. Bu hayatın bir anlık bir hayat olduğunu, bir deneme olduğunu, oysa bizim ona yapışıp kaldığımızı, onda huzur bulmayı düşündüğümüzü (bunu kendimiz de bildiğimiz halde) Tanrı’nın oğlu İsa yeryüzüne inerek bize söyledi. Bunu nasıl kimse anlamadı?” diye düşünüyordu Prenses Mariya, “Omuzlarında torbalarıyla, fena muamele görmemek için değil de Prens’i günaha sokmamak için ona görünmekten korkarak arka kapıdan bana gelen, herkesin hor gördüğü bu Tanrı adamlarından başka kimse bunu anlamadı. Hiçbir şeye bağlı kalmamak için, aileyi, yurdu, dünya nimetleri için olan bütün tasaları bırakmak, kendir elbiselerle ve başka bir adla insanlara zarar vermeksizin, onlar için dua

ederek, kovalayanlar için de, koruyanlar için de dua ederek diyar diyar dolaşmak: Bu gerçek ve hayattan daha yüksek bir gerçek ve hayat yoktur!”

Fedosyuşka adlı bir hacı kadın vardı, otuz yıldan beri yalın ayaktı, vücuduna zincirler dolamış, elli yaşlarında ufak tefek, sessiz, çiçek bozuğu bir kadındı. Prenses onu hepsinden çok severdi. Bir gün karanlık bir odada, bir idare lambasının ışığı altında Fedosyuşka hayatını anlatırken, doğru yolu bir tek onun bulduğunu ansızın anlamıştı Prenses Mariya, bu yüzden kendisi de hacca gitmeye karar verdi. Fedosyuşka uyumaya gidince Prenses Mariya uzun uzun düşündü, sonunda ne kadar garip olursa olsun hacca gitmeye karar verdi. Niyetini yalnızca bir papaza, Akinfi Baba’ya açtı, papazın hoşuna gitti bu. Hacılara hediye etmek bahanesiyle Prenses Mariya kendine tam takım hacı elbisesi aldı; gömlek, çarık, kaftan, siyah atkı. Prenses bu elbiselerin durduğu gizli konsola sık sık yaklaşarak niyetini yerine getirme zamanı artık gelmedi mi diye kendi kendine sorardı.

Sık sık hacı kadınların hikâyelerini dinleyerek onların sade, kendileri için basmakalıp, ama onun için derin anlamlarla dolu sözlerinden heyecan duyardı; öyle ki, birkaç kez her şeyi bırakıp evden kaçmaya hazırlandı, hayalinde artık kendini kaba bir gömlekle, elinde sopa, sırtında heybe Fedosyuşka ile birlikte tozlu bir yolda, kin, aşk ve arzulardan sıyrılmış, tapınaktan tapınağa ve sonunda üzüntünün değil sonsuz sevinç ve mutluluğun bulunduğu yere ilerlediğini görüyordu. “Bir yere gider ibadet ederim; oraya alışamaz, ısınamazsam yoluma devam ederim. Dizlerim kesilinceye kadar giderim; yatarım ve bir yerde ölürüm, sonunda mutsuzluğun bulunmadığı o sonsuz ve eşsiz sığınağa girerim,” diye düşünüyordu.

Ama sonra babasını, özellikle küçük Nikolay’ı görünce gevşiyor, için için ağlıyor, bir günahkâr olduğunu düşünüyordu, demek babasını ve yeğenini Tanrı’dan çok seviyordu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

I

Kutsal Kitap, iş yokluğu, aylaklık ilk insanın düşüşüne kadar onun mutluluğunun bir şartıydı, diyor. Aylaklığa karşı sevgi, düşen insanda da aynı kaldı ama lanet daima insanın üzerine çökmüş duruyor, sadece alnımızın teriyle ekmeğimizi çıkarmak zorunda olduğumuz için değil, ruhumuz dolayısıyla da aylak olamayacağımız için, gizli bir ses, aylaklıktan suçluluk duymamız gerektiğini söylüyor. Eğer insan aylakken de kendini yararlı ve görevlerini yerine getirmiş hissedebilseydi, ilkel mutluluğu bir ucundan yakalamış olurdu. Böyle mecburi, ayıplanmaz aylaklık halinden bütün bir sınıf, asker sınıfı, yararlanmaktadır. Bu mecburi ve ayıplanmaz aylaklık, askerliği çekici kılıyor.

1807'den sonra Nikolay Rostov, Denisov'dan teslim aldığı süvari bölüğü kumandanlığıyla Pavlograd Alayı'nda hizmete devam ederken bu mutluluğu tam anlamıyla tadıyordu.

Rostov, Moskova'daki tanıdıkların biraz *mauvais genre*[565] bulacakları ama arkadaşları, astları ve üstleri tarafından sevilip sayılan, hayatından memnun, sert görünümlü bir adam olmuştu. Son zamanlarda, 1809'da evden aldığı mektuplarda sık sık işlerin kötüye gittiği, eve dönmesi, yaşlı anne babasını sevindirmesi gerektiği yolunda sızlanmalarını buluyordu annesinin.

Nikolay Rostov bu mektupları okurken, sivil yaşamın bütün dertlerinden kendini koruyup böyle sakin ve rahat yaşadığı bu yerden onu ayırmak isterler diye korkuyordu. Er geç yine o bozuk düzen işlerin, kâhya hesaplarının, kavgaların, entrikaların, sosyete ilişkilerinin, Sonya'ya olan aşkının, ona verdiği sözün bulunduğu o hayat bataklığına dönmesi gerekeceğini hissediyordu. Bütün bunlar dehşetli zor ve karışıktı. Annesinin mektubuna *Ma chère maman*[566] diye başlayan ve *Votre obéissant fils*[567] diye biten soğuk, klasik mektuplarla, ne zaman döneceğinden söz etmeksizin yanıt veriyordu. 1810 yılında anne babasından bir mektup aldı,

Nataşa'nın Bolkonski ile nişanlandığı, düğünün bir yıl sonra yapılacağı, çünkü yaşlı Prens'in razı olmadığı bildiriliyordu. Bu mektup Nikolay'ı etkilemiş, onuruna dokunmuştu. Birincisi, aile içinde herkesten çok sevdiği Nataşa'yı kaybetmek ona acı geliyordu. İkincisi, o kendi *hussar*'ca görüşüyle nişanda orada bulunmadığına hayıflanıyordu. Çünkü kendisiyle akraba olmanın hiç de öyle büyük bir şeref teşkil etmediğini ve eğer Nataşa'yı seviyorsa kaçık babasının izni olmaksızın da işi yoluna kayabileceğini şu Bolkonski'ye gösterecekti. Nataşa'yı gelin olarak görmek için izin isteyip istememekte bir an kararsız kaldı ama manevralar yaklaşıyordu, Sonya'yı, sıkıntıları düşündü, gitmeyi yine erteledi. Aynı yılın ilkbaharında annesinin Kont'tan gizli yazdığı bir mektubu alınca gitmeye karar verdi. Annesi, eğer gelip işleri eline almazsa bütün mülkün artırmaya çıkarılacağını ve sokağa dökülüp dilenmeye başlayacaklarını yazıyordu: "Kont o kadar zayıf, Mitenka'ya öyle inanmış, öyle iyi kalpli ve herkes onu öyle aldatıyor ki her şey gittikçe daha çok berbatlaşıyor." Kontes, "Tanrı aşkına, yalvarırım sana, eğer beni ve bütün aileni bedbaht etmek istemiyorsan hemen gel," diye yazıyordu.

Bu mektup Nikolay'ı etkiledi. Onda, ne yapılması gerektiğini kendisine gösteren bir orta zekâlı sağduyusu vardı.

Şimdi gitmesi gerekiyordu, istifa ederek olsun, izinli olsun, gitmesi. Niçin gitmesi gerekiyordu, bunu bilmiyordu ama öğle uykusundan sonra çoktandır dışarı çıkarılmayan ve dehşetli huysuz olan atı Mars'ın koşulmasını emretti; köpürmüş atıyla eve dönünce Lavruşka'ya (Denisov'un uşağı, Rostov'a kalmıştı) ve akşam gelen arkadaşlarına, izin alıp ailesinin yanına gideceğini söyledi.

Yüzbaşılığa mı yükselecekti, yoksa manevralarda bir Anna[568] mı alacaktı? Bunu (ki kendisini çok ilgilendiriyordu) genelkurmaydan öğrenmeden gitmeyi düşünmek ona ne kadar güç ve garip gelirse gelsin; Kont Goluhovski'nin onunla pazarlığını ettiği ve iki bin rubleye satmaya bahse giriştiği kır atlı troykayı bu Polonyalı Kont'a satmadan gideceğini düşünmek ne kadar garip olursa olsun; Matmazel Borjozovskaya'ya bir balo vermiş olan *uhlan*'ların inadına Matmazel Pşazdetskaya'ya *hussar*'ların verecekleri baloda bulunmayacağını düşünmek ona ne kadar inanılmaz görünürse görünsün; bu temiz, bu iyi âlemden her şeyin saçma, karmakarışık olduğu bir yere gitmek gerektiğini biliyordu. Bir hafta sonra izni çıktı. Yalnız alaydaki değil, tugaydaki *hussar* arkadaşları da on beşer ruble vererek Rostov'a bir ziyafet çektiler ve buna iki orkestra ile iki şarkıcı

korosu da katıldı; Rostov Binbaşı Basov'la *trepak* dansı yaptı; sarhoş subaylar Rostov'u karga tulumba ettiler, kucaklayıp yere düşürdüler; üçüncü süvari bölüğü erleri onu tekrar karga tulumba ederek "Hurra!" diye bağırdılar. Sonra Rostov'u kızağa bindirdiler ve ilk konak yerine kadar götürdüler.

Yolun yarısına kadar, yani Kremençuk'tan Kiev'e kadar, her zaman olduğu gibi, Rostov'un bütün düşünceleri arkada, süvari bölüğündeydi. Ama yarı yolu aşınca kır atlı troykayı ve bölük emini Dojoyveyka'yı unutmaya, Otradnoye'de ne bulacağını endişeyle kendi kendine sormaya başladı. Yaklaştıkça (duyguları cisimlerin düşüş hızı kanununa bağlıymış gibi) evini daha fazla, gittikçe daha fazla düşünüyordu; Otradnoye'den bir önceki menzilde arabacıya üç ruble bahşiş verdi ve bir çocuk gibi soluyarak evin taş merdivenini koşup çıktı.

İlk karşılaşma heyecanından ve "Hep aynı, ne diye bu kadar acele ettim sanki!" diyerek hissettiği o tuhaf tatminsizlikten sonra Nikolay eski aile çevresine alışmaya başladı. Annesiyle babası hep öyle eskisi gibiydiler, yalnız biraz yaşlanmışlardı. Bir de, bir kaygı ve bir geçimsizlik vardı ki eskiden bu yoktu, Nikolay'ın çabucak anladığı gibi, işlerin kötü durumda olmasından ileri geliyordu bu. Sonya artık yirmi yaşındaydı. Güzelleşmesi durmuştu, olduğundan fazla bir şey vaat etmiyordu ama bu da yeterdi. Nikolay geleli beri aşk ve mutluluk havası içinde yüzüyordu Sonya; bu kızın vefalı ve sarsılmaz aşkı delikanlıyı sevindirdi. Petya ile Nataşa Nikolay'ı herkesten çok şaşırttı. Petya artık büyümüştü, on üç yaşında güzel, neşeli, yaramaz fakat zeki bir oğlandı, sesi kalınlaşmıştı. Nikolay Nataşa'nın haline uzun süre hayret etti, ona bakarak güldü.

"Hiç de o Nataşa değil," dedi.

"Çirkinleştim mi?"

"Tersine, öyle bir kurumun var ki, bir Prenses!" diye kulağına fısıldadı.

"Ya, ya," diye neşeyle yanıt verdi Nataşa.

Nataşa, Prens Andrey'le olan hikâyesini, Otradnoye'ye gelişini Nikolay'a anlattı ve son mektubunu gösterdi.

"E, nasıl? Memnun oldun mu?" diye sordu, "Ben şimdi o kadar rahat, o kadar mutluyum ki."

"Çok memnun oldum," diye yanıtladı Nikolay, "o fevkalade biri. Ne o, çok mu seviyorsun?"

"Nasıl anlatsam sana," dedi Nataşa, "ben Boris'i de, öğretmeni de, Denisov'u da sevmiştim ama bu bambaşka. Huzurluyum, aşkım, sarsılmaz

bir aşk. Biliyorum ki ondan daha iyi bir insan olmaz, şimdi o kadar rahat, o kadar mutluyum ki. Eskisi gibi hiç değil...”

Nikolay düğünün bir yıl sonraya atılmasından memnun olmadığını Nataşa’ya söyledi ama Nataşa bunun başka türlü olamayacağını, babanın arzusuna aykırı olarak bir ailenin içine girmenin kötü olacağını, bunu kendisinin istediğini söyleyerek kardeşine karşı çıktı.

“Sen hiç anlamıyorsun,” dedi.

Nikolay sesini çıkarmadı, ona hak verdi.

Kardeşi ona bakarak sık sık hayret ediyordu. Sevgilisinden ayrı düşmüş sevdalı bir kıza hiç benzemiyordu. İlgisiz, rahat ve tamamıyla eskisi gibi neşeliydi. Bu hali Nikolay’ı şaşırtıyor, hatta onu bu evliliğe güvensizlikle bakmaya zorluyordu. Nataşa’nın kaderinin artık belli olduğuna inanmıyor, hele onu Prens Andrey’le birlikte hiç göremiyordu. Ona hep, bu tasarlanmış evlilikte bir aksaklık var gibi geliyordu.

“Neden ertelendi? Niçin nişanlanmadılar?” diye düşünüyordu. Kız kardeşi hakkında annesiyle bir kez konuştuktan sonra hayretle, biraz da sevinçle, annesinin de, ruhunun derinliklerinden bazen bu birleşmeye güvensizlikle baktığını anladı.

“Bak ne yazıyor,” diyerek, kızlarının mutluluğunu tehlikeye atanlara karşı annelerin beslediği o gizli, düşmanca duyguyla Prens Andrey’in mektubunu oğluna gösterdi Kontes, “aralık ayından önce gelemeyeceğini yazıyor. Nasıl bir iş onu alıkoyabilir? Hastalık herhalde! Sağlığı çok bozuk. Nataşa’ya söyleme, onun neşeli oluşuna bakma sen; artık genç kızlık çağının sonunu aşıyor, her mektupta onun ne hale girdiğini ben bilirim. Neyse, iyi olur inşallah,” sonra sözünü her zamanki gibi bitirdi: “Çok iyi bir insandır.”

565 Rahatsız edici.
566 Aziz annem.
567 İtaatkâr oğlunuz.
568 Eski bir nişan. (Ç.N.)

II

İlk günler düşünceli, hatta hatta canı sıkkın görünüyordu Nikolay. Annesinin onu çağırmasına neden olan şu anlamsız idare işlerine bulaşmak zorunda oluşu onu üzüyordu. Bu yükü sırtından bir an önce atmak için geldiğinden üç gün sonra, öfkeyle, nereye gittiğini soranlara yanıt vermeksizin, kaşları çatık bir halde büroya, Mitenka'nın yanına gitti ve ondan "her şeyin" hesabını istedi. Bu "her şeyin" hesabı ne demekti, Nikolay bunu dehşete düşen, şaşkınlığa uğrayan Mitenka kadar bile bilmiyordu. Konuşma ve Mitenka'nın hesap vermesi çok sürmedi. Büronun eşiğinde bekleyen yardımcı muhtarlarla çevre muhtarları genç Kont'un gittikçe yükselen sesinin önce uğuldamaya, sonra adeta gürlemeye başladığını korkuyla ve memnunlukla duydular, birbiri arkasından savrulan küfürler, müthiş sözler işittiler:

"Haydut! Nankör herif! Parçalarım seni it... karşındaki babam değil... hırsız..."

Sonra bu adamlar, genç Kont'un öfkeden kızarmış gözleriyle Mitenka'yı ensesinden tutup sürüklediğini, ayağıyla, diziyle ve büyük bir çeviklikle kıçını tekmeleyerek, "Defol! Gözüm görmesin seni buralarda, alçak!" diye bağırdığını yine memnunlukla ve korkuyla gördüler.

Mitenka altı basamağı birden palas pandıras atlayarak ormana kaçtı. (Burası Otradnoye'de suç işleyenlerin sığındıkları meşhur bir yerdi. Mitenka da şehirden sarhoş gelirken burada gizlenirdi. Mitenka'dan saklanan Otradnoyeliler de bu ormanın kurtarıcı gücünü bilirlerdi.)

Mitenka'nın karısı ve baldızları korkulu yüzlerle, parlak bir semaverin kaynadığı ve küçük parçalardan iğne ardı dikilmiş bir yorganla örtülü kaba bir döşeğin yükseldiği odanın kapısından kulübeye uzandılar.

Genç Kont soluyarak, onlara bakmadan azimli adımlarla yanlarından geçti, eve gitti.

Pavyonda olup biteni hizmetçiden hemen haber alan Kontes, şimdi durumlarının düzelmesi gerektiği düşüncesiyle bir taraftan ferahlamış, bir taraftan da bunun oğlunu nasıl etkileyeceğini düşünerek üzülmüştü. Birkaç kez ayaklarının ucuna basarak odasına yaklaştı, Nikolay'ın pipo üstüne pipo içtiğini gördü. Ertesi gün Kont oğlunu bir kenara çekti, ürkekçe bir gülümsemeyle ona dedi ki:

“Biliyor musun tatlım, boşuna öfkelendin! Mitenka bana her şeyi anlattı.”

Nikolay içinden, “Biliyorum,” dedi. “Bu manasız yerde ben hiçbir zaman bir şey anlayamayacağım.”

“Sen, ona şu yedi yüz rubleyi kaydetmedi diye kızdın. Oysa naklen geçilmiş, sen öteki sayfaya bakmamışsın.”

“Babacığım, alçağın, hırsızın biri o, biliyorum. Ne yaptıysam iyi yaptım. Ama siz isterseniz ona daha bir şey söylemem.”

“Hayır, ruhum.” Kont bozulmuştu. Karısına ait mülkün kötü bir idarecisi olduğunu, çocuklarına karşı suçlu bulunduğunu hissediyordu, ama bunu nasıl düzelteceğini bilmiyordu. “Hayır, işlerle uğraşmanı rica ederim, ben yaşlandım, ben...”

“Hayır babacığım, eğer sizin için hoş olmayan bir şey yaptımsa beni affedin... Ben sizden daha az becerebilirim,” dedi Nikolay, Sonra içinden, “Tanrı cezalarını versin, bu mujiklerin de, paraların da, defterlerdeki bu toplam aktarmalarının da. Bir zamanlar kumarda hesap tutmayı iyi bilirdim ama sayfalara toplam aktarmalarından bir şey anlamıyorum,” diye geçirdi, ondan sonra da bir şeye karışmadı. Yalnız bir gün Kontes oğlunu yanına çağırdı. Kendisinde Anna Mihailovna’nın iki bin rublelik bir senedi bulunduğunu söyledi ve buna karşı nasıl hareket etmeyi düşündüğünü sordu.

Nikolay, “Bak nasıl şey,” diye yanıt verdi, “bunun bana bağlı olduğunu söylediniz; ben Anna Mihailovna’yı sevmem. Boris’i de sevmem ama bizimle araları iyidir ve yoksuldurlar, işte bak nasıl olur!” Senedi yırttı ve bu hareketiyle yaşlı Kontes’i sevincinden ağlattı.

Genç Rostov bundan sonra artık hiçbir işe karışmadı, kendini büyük bir merakla, yaşlı Kont’un malikânesinde hep yapılan ama kendisi için yeni olan sürek avına kaptırdı.

III

İlk donlar başlamış, sabah soğuğu yüzünden sonbahar yağmurlarıyla ıslanan toprak kaskatı kesilmişti; kışlık yeşil ekimler tutam tutam olmuş, açık yeşil renkleriyle esmerleşen, hayvanlar tarafından çiğnenmiş hasat artıklarından ve kızıl çizgili açık sarı yazlık kara buğdaylardan ayrılıyordu. Daha ağustos sonunda, kışlık siyah tarlalarla yazlık ekinler arasında yeşil adalar oluşturan tepeler ve ormanlar, açık yeşil kışlık ekinler ortasında altın sarısı, açık kızıl adalar haline gelmişlerdi. Boz tavşan yarı yarıya tüylerini değiştirmişti; tilki yavruları dağılmaya başlamış, genç kurtlar köpeklerin boyunu aşmıştı. Av için en iyi zamandı. Ateşli, genç avcı Rostov'un köpekleri iyi hazırlıklı oldukları halde öyle bitkin düşmüşlerdi ki avcıların genel toplantısında köpeklerin üç gün dinlendirilmelerine, 16 Eylül'de yola çıkılmasına ve hiç dokunulmamış kurt yavrularının bulunduğu meşelikten başlanmasına karar verildi. 14 Eylül'de işler bu durumdaydı.

Avcılar bütün gün evde kaldılar. Isırıcı bir soğuk vardı ama akşamdan sonra hava kırılmaya başladı, yumuşadı, 15 Eylül sabahı genç Rostov geceliğiyle pencereden baktığı zaman öyle bir doğa gördü ki av için bundan daha iyisi olamazdı: Sanki gökyüzü erimiş, rüzgârsızca yere çöküyordu. Havada görünen biricik hareket, çökmekte olan incecik sis damlalarının yukarıdan aşağıya sessiz sessiz inişiydi. Bahçedeki ağaçların çıplaklaşan dallarından şeffaf damlalar sarkmakta, bunlar yeni dökülmüş yaprakların üzerine düşmekteydi. Sebze bahçesinde toprak, tohum gibi, parıltılı bir ıslaklıkla siyah siyah görünüyor, biraz ötede donuk ve nemli bir sis örtüsüyle birleşiyordu. Nikolay ıslak ve çamurlu taş merdivene çıktı; havada yavan bir orman ve köpek kokusu vardı. Alacalı, geniş sağrılı, büyük, siyah ve patlak gözlü bir dişi köpek olan Milka sahibini görünce kalktı, gerindi ve bir tavşan gibi yattı, sonra ansızın sıçradı, onun burnunu; bıyıklarını yaladı. Başka bir tazı çiçekli yolda sahibini görünce sırtını eğerek hızla taş merdivene atıldı ve kuyruğunu kaldırarak Nikolay'ın ayaklarına sürtünmeye başladı.

"O hoy!"

Bu sırada en derin bas ile en ince tenoru birleştiren bu taklit edilmez avcı nidası duyuldu; Ukraynalılar gibi kesilmiş ve ağarmış saçları, kırışık yüzüyle, it sürülerine bakan avcı Danilo, elinde eğilir kırbacı ve yalnız

avcılarda olan o başıboş ve dünyada her şeyi hafifseyen tavrıyla köşeden döndü. Efendisinin önünde Çerkez kalpağını çıkardı, hafifsemeyle ona baktı. Bu hafifseme, efendisi için küçümseme değildi: Nikolay biliyordu ki her şeyi hafifseyen, her şeye yukarıdan bakan Danilo, ne de olsa kendi adamı ve avcısıydı.

Nikolay, bu av havası, bu köpekler ve avcı karşısında, sevgilisinin yanındaki biri gibi, insana başka her şeyi unutturan o dayanılmaz av duygusunun içini kapladığını korkuyla hissederek, “Danilo!” dedi.

“Emriniz, Ekselans?” diye köpek saldırtmaktan kısılmış bir sesle, bir başdiyakoz bas sesiyle sordu Danilo ve parlayan iki siyah göz, kaşların altından, sessizce duran efendisine baktı. Bu gözler sanki, “Ne o, yoksa dayanamayacak mısın?” diyorlardı.

Nikolay Milka’nın kulağının arkasını kaşıyarak, “İyi bir gün, ha? Ne av kovalanır, değil mi?” dedi.

Danilo yanıt vermedi, gözlerini kırptı.

Bir an sessizlikten sonra, bas sesiyle, “Uvarka’yı şafakla beraber dinlemeye gönderdim,” dedi, “Otradnoye ormanına ‘naklettiğini’ söyledi. Orada ulumalar duymuş.” “Nakletti”, her ikisinin de bildiği bir dişi kurdun, yavrularıyla birlikte, evden iki verst uzakta bulunan ve çevresi boş arazilerle çevrili küçük bir yer olan Otradnoye Ormanı’na geçtiği anlamına geliyordu.

“Gitmek lazım değil mi ya?” dedi Nikolay. “Uvarka ile bana gel.”

“Emredersiniz.”

“Onlara yemek verme, bekle biraz.”

“Baş üstüne.”

Bir dakika sonra Danilo ve Uvarka Nikolay’ın büyük çalışma odasındaydılar. Danilo kısa boylu olmasına rağmen insan onu odada görünce tıpkı bir atı veya bir ayıyı mobilyalar arasında, döşeme üzerinde ve insan hayatının şartları içinde görmüş gibi olurdu. Kendisi de bunu hissediyordu; yavaş konuşmaya çalışıyor, efendilerin odasında bir şey kırmamak için kıpırdamaksızın, her şeyi bir an önce söyleyip açık sahaya, tavanın altından göğün altına çıkmaya çalışarak her zaman olduğu gibi kapının yanında duruyordu.

Nikolay soruşturmayı bitirip Danilo’nun ağzından köpeklerin iyi durumda olduğunu duyunca (Danilo da gitmek istiyordu) atların eyerlenmesini emretti. Ama Danilo tam çıkmak istediği sırada Nataşa hızlı

adımlarla, henüz taranmamış, giyinmemiş bir halde dadının büyük atkısıyla odaya girdi. Petya da onunla koşup gelmişti.

“Gidiyor musun?” dedi Nataşa, “Biliyordum zaten! Sonya, gitmeyeceksiniz, dedi. Ben biliyorum, bugün hava o kadar güzel ki gitmemek olmaz.”

Ciddi bir av yapmak niyetinde olduğu için bugün Nataşa ile Petya’yı yanına almak istemeyen Nikolay, “Gidiyoruz,” diyerek isteksizce yanıt verdi, “gidiyoruz ama kurt avına; senin canın sıkılır.”

“Biliyorsun ki bu benim için en büyük zevk,” dedi Nataşa, “bu fena. Kendisi gidiyor, atların eyerlenmesini emretti de bize bir şey söylemedi.”

Petya bağırdı:

“Ruslar engel tanımaz!”

Nikolay Nataşa’ya döndü, “Hem sen gelemezsin ki, sen gelemezsin,” dedi.

Nataşa, azimli bir tavırla, “Hayır, geleceğim, mutlaka geleceğim,” dedi. Ve avcıya dönerek ekledi: “Danilo, söyle biçim için at eyerlesinler ve Mihailo benim tazı sürümü alsın gelsin.”

Odada böyle durmak Danilo’ya uygunsuz ve güç geliyor, hele bir genç kızla herhangi bir işte ilgili olmak ona imkânsız bir şey gibi görünüyordu. Gözlerini yere indirdi, bu onun işi değilmiş gibi, çıkmak için acele etti.

IV

Her zaman büyük bir avcı takımı bulunduran ve şimdi bütün takımı oğluna devreden yaşlı Kont o gün, 15 Eylül'de şevke gelerek kendisi de gitmeye hazırlandı.

Bir saat sonra bütün avcı takımı taş merdivendeydi. Nikolay, boş şeylerle uğraşmaya vakti olmadığını gösteren sert ve ciddi bir tavırla, kendisine bir şeyler anlatan Nataşa ile Petya'nın yanından geçti. Takımın bütün kısımlarını kontrol etti, ileriye bir tazı sürüsü ile avcılar gönderdi, al don atına bindi, kendi köpeklerine ıslık çaldı, harman yerinin arkasından Otradnoye Ormanı'na giden tarlaya doğru yola çıktı. Yaşlı Kont'un Vifliyanka adını taşıyan ak yeleli al iğdişini seyisi götürüyordu; kendisi ise *drojka*[569] ile doğruca ona bırakılan canavar geçidine gidecekti.

Av köpekleri elli dört taneydi, bunların yanında, sürü başı ve yamak olarak altı kişi gidiyordu. Tazıcılar (aile fertlerinden başka) sekiz kişiydi ve peşlerinden kırktan fazla tazı koşuyordu, öyle ki efendilerin sürüleriyle beraber sahada yüz otuza yakın köpek ve yirmi atlı avcı ilerlemekteydi.

Her köpek sahibini ve kendi adını bilirdi, her avcı yapacağı işi, yerini, rolünü, biliyordu. Sebze bahçesini geçer geçmez sessizce, konuşmadan, düzgün ve sakin adımlarla Otradnoye Ormanı'na giden yola ve tarlaya yayıldılar.

Atlar, ara sıra, yolları aşarken su birikintilerine batıp çıkarak, adeta tüylü bir halı üzerinde ilerliyorlardı. Sisli gökyüzü sessizce, kararlı bir biçimde çökmeye devam ediyordu; hava hareketsiz ve ılıktı.

Ara sıra bir avcı ıslığı, bir at aksırığı, bir kamçı şaklaması, yolundan ayrılan bir köpeğin havlaması duyuluyordu.

Bir verstlik yol aldıktan sonra, Rostovların avcı kafilesine doğru sisin içinden köpekleriyle beş atlının daha ilerlediği görüldü. En önde beyaz bıyıklı, güzel, dinç bir ihtiyar vardı.

Nikolay, ihtiyar kendisine yaklaşınca, "Merhaba, dayı," dedi.

"Temiz iş, marş!.. Anlamıştım zaten." Bu, Rostovların uzaktan akrabaları olan yoksul komşularıydı, "Dayanamayacağını anlamıştım; geldiğine iyi ediyorsun, temiz iş, marş!" Dayının çok sevdiği bir sözdü bu. "Ormanı hemen tut, yoksa benim Girçik, İlaginlerin avcı takımıyla

Korniki'de bulunduklarını haber verdi; burnunun dibinden kurt yavrularını alırlar. Temiz iş, marş!"

"Ben de oraya gidiyorum. E, sürüleri birleştirelim mi?" diye sordu Nikolay.

"Birleştirelim..."

Tazılar bir sürüde birleştirildi, dayı ile Nikolay yan yana gidiyorlardı. Büründüğü atkıların içinden canlı yüzü ve parlak gözleri görünen Nataşa kendisinden ayrılmayan Petya ve dadısının yanına kattığı usta binici ve avcı Mihailo ile birlikte atını onlara doğru sürdü. Petya bir şeye gülüyor, atını kamçılıyor, dürtüyordu. Nataşa yağız Arapçik'i üzerinde ustaca ve güvenle oturuyor, onu emin bir elle ve zahmetsizce durduruyordu.

Dayı, Petya ile Nataşa'ya memnun olmayan bir bakışla dönüp baktı. Haşarılığı, ciddi bir iş olan avla birleştirmeyi sevmezdi o.

"Günaydın, dayıcığım, biz de geliyoruz!" diye bağırdı Petya.

Dayı sertçe, "Günaydın, günaydın ama köpekleri ezmeyin," dedi.

Nataşa çok sevdiği tazı için, "Nikolenka," dedi. Şu Tronila ne güzel köpek! Beni tanıdı."

Nikolay içinden, "Öncelikle Tronila alelade bir köpek değil, av köpeğidir," diye geçirdi ve o dakikada onları ayırması gereken mesafeyi göstermeye çalışarak sertçe kız kardeşine baktı. Nataşa bunu anladı.

"Kimseye engel olacağımız aklınıza gelmesin dayıcığım," dedi, "yerimizde durur, hiç kıpırdamayız."

Dayı, "İyi edersiniz, Küçük Kontes," dedi, "yalnız, attan düşmeyin." Sonra ekledi: "Yoksa, temiz iş, marş! Tutunacak bir şey yok."

Otradnoye, yemyeşil bir ada gibi yüz *sajen*[570] ileride göründü, avcılar ona yaklaştı, Rostov, av köpeklerini nereden salıvereceklerini dayı ile kesin olarak kararlaştırıp Nataşa'ya nerede duracağını ve nerede durulursa hiçbir şeyin kaçamayacağını göstererek sel çukurunun öbür tarafına geçti.

"E, Nikolay, büyük kurtla karşılaşıyorsun," dedi dayı, "dikkat et, kaçmasın."

"Görürüz," dedi Rostov. "Karay buraya!" diye bağırarak dayısına yanıt verdi. Karay yaşlı ve çirkin, koyu sarı bir erkek köpekti, büyük kurdu tek başına alaşağı etmekle ünlüydü. Herkes yerini tuttu.

Oğlunun avda ateşli olduğunu bilen yaşlı Kont geç kalmamak için acele etti ve avcılar daha yerlerini almaya vakit bulamamışlardı ki İlya Andreyiç şen, kızarmış yanakları titreye titreye yağız atları ekinler içinden ona bırakılan geçide doğru sürdü; kürkünü düzeltip av takımlarını boynuna

takarak parlak, besili, uysal, iyi yürekli, kendisi gibi tüyü tüsü ağarmış Vifliyanka'ya bindi. *Drojka*'yı atlarıyla geri gönderdiler.

Kont İlya Andreyiç candan bir avcı da değildi. Ama avcılık kanunlarını iyi bilirdi. Atını, fundalığın yanına sürdü, dizginleri topladı, eyer üzerinde doğruldu, hazır olduğunu hissedince gülerek etrafına baktı.

Yanında eski fakat ağırlaşmış bir binici olan oda hizmetçisi Semyon Çekmar duruyordu. Çekmar, müthiş ama sahipleri ve beygiri gibi semirmiş üç kurt köpeğini tasmalarından tutuyordu. İki akıllı, yaşlı köpek tasmasız yatıyorlardı. Yüz adım ötede, orman kenarında Kont'un öbür seyisi, yaman bir binici ve ateşli bir avcı olan Mitka vardı. Kont eski bir âdet gereğince avdan önce bir gümüş kâse dolusu avcı rakısı içti, meze yedi, sevdiği Bordo'dan yarım şişe yuvarladı.

İlya Andreyiç şarabın ve yolun etkisiyle az kızarmamıştı; neme bürünmüş gözleri parlıyordu; kürke sarınmış eyer üzerinde oturuyor, gezdirilmeye hazırlanan bir çocuğu andırıyordu.

Zayıf, çıkık yanaklı Çekmar işlerini bitirince otuz yıldır canciğer yaşadıkları efendisine baktı, keyifli olduğunu anladı, iyi tarafından laf açmasını bekliyordu. Üçüncü bir kişi daha atla ormandan çıkarak dikkatle yaklaştı. Belli ki o epey ders görmüştü. Kont'un arkasında durdu. Bu adam, kadın mantosu ve yüksek bir kalpak giymiş ak sakallı bir ihtiyardı, soytarı Nastasya İvanovna idi.

Kont ona göz kırparak yavaşça, "E, Nastasya İvanovna," dedi, "sakın canavarı ürkütme, Danilo seni çarpar sonra."

Nastasya İvanovna, "Ben de... bıyıklıyım," dedi.

Kont yavaşça, "Şşşş!" dedi ve Semyon'a döndü.

"Natalya İliçina'yı gördün mü?" diye sordu, "Nerede o?"

Semyon gülümseyerek, "Onlar Piyotr İliç'le Jarafların çayırındaki geçitte bekliyorlar," diye yanıt verdi, "onlar da kadın ama hevesleri çok."

"Onun ata binişine hayret ediyorsun değil mi Semyon, ha?" dedi Kont, "Erkeğe taş çıkartır!"

"Nasıl hayret etmezsin? Hem cesaretli, hem çevik."

"Ya Nikoluşa nerede? Lyadov çukurunun üstünde mi?" diye sessizce sordu Kont.

Efendisini nasıl memnun edeceğini bilen Semyon, "Evet efendim. Onlar nerede duracaklarını biliyorlar artık. O kadar usta biniciler ki Danilo ile hayretler içinde kalıyoruz," dedi.

"İyi biniyor değil mi? Hayvanın üzerinde ne duruşu var, ha?"

“Resmini yapmalı! Geçende Zavarzinskilerin çayırından bir tilki kovaladılar, çalılıklardan sıçrayışlar yapmaya başladılar, dehşet; hayvan bin ruble eder, biniciye ise değer biçilmez. Evet, böyle bir yiğit, aramakla bulunmaz.”

“Eşi bulunmaz...” diyerek, Semyon’un sözünü çabucak bitirmesine eseflenerek tekrarladı Kont, “bulunmaz, değil mi?” Kürkünün yanlarını açtı, enfiye kutusunu aldı.

“Geçenlerde bütün saltanatıyla ayinden çıkınca, Mihail Sidoriç...”

Semyon, sessizlikte yankıyan kışkırtmalar ve iki av köpeğinin havlamalarını duyunca sözünü bitiremedi. Başını eğerek kulak kabarttı, sessizce efendisine susmasını işaret ederek, “Yavruları yakaladılar...” diye yavaşça fısıldadı, “doğruca Lyadov çukuruna sürdüler.”

Kont tebessümünü yüzünde unutmuş, ileriye, iki ormanı birleştiren koruya doğru uzaklara bakıyor, enfiye kutusunu çekmeksizin elinde tutuyordu. Köpek havlamalarının arkasından Danilo’nun bas borusuyla kurdu işaret eden ses duyuldu. Köpek sürüsü ilk üç köpeğe katıldı; av köpeklerinin, kurda atılmak için işaret görevini gören, o kendine has, ulumayla karışık, uzun ve çınlayıcı yaygarası duyuldu. Zağarcılar köpekleri artık kışkırtmıyor, “Yakala!” diye haykırarak şevklendiriyorlardı ve bütün seslerin arasından, Danilo’nun kâh kaba, kâh keskin ve ince çıkan sesi yükseliyordu. Danilo’nun sesi adeta bütün ormanı dolduruyor, ormandan taşarak kırın ta uzaklarında yankılanıyordu.

Birkaç saniye sessizce kulak kabarttıktan sonra Kont ile yedekçisi av köpeklerinin iki gruba ayrıldıklarını anlamışlardı: Azgınca uluyan büyük grup uzaklaşmaya başlamıştı, öbürü orman boyunca Kont’un yanından gidiyor ve buradan Danilo’nun haykırması işitildiyordu. Her iki grubun sesleri birbirine karışıyor, taşıyor, fakat ikisi de uzaklaşıyordu. Semyon derin bir nefes aldı, genç bir erkek köpeğin dolanan tasmasını düzeltmek için eğildi; Kont da derin bir nefes aldı, elindeki enfiye kutusunu fark ederek açtı, bir tutam aldı.

Semyon, orman kenarını aşan bir erkek köpeğe, “Geriye!” diye bağırdı. Kont ürperdi, enfiye kutusunu düşürdü. Nastasya İvanovna indi, onu yerden almaya koyuldu. Kont’la Semyon ona bakıyorlardı. Ansızın (ki bu sık sık olur) köpeklerin havlayan ağızları ve Danilo’nun sesi sanki ta önlerindeymiş gibi takipçilerin gürültüsü bir an yakınlaştı.

Kont dönüp baktı, sağda oyuklarından fırlamış gözlerle ona bakan ve külahını kaldırıp ileriyi, karşı tarafı gösteren Mitka’yı gördü.

“Kendini sakın!” diye Mitka öyle bir sesle bağırdı ki, ansızın dışarı çıkan bu sözü çoktan beri içinde tuttuğu belliydi. Köpekleri salıvererek atını Kont’a doğru sürdü.

Kont ile Semyon orman kenarından dörtnala uzaklaştılar, sol taraflarında hafifçe yalpalanarak yavaş sıçrayışlarla, onların ayrıldıkları ormanın kenarına doğru gelen kurdu gördüler. Azgın köpekler cıyıltılı sesler çıkardılar, tasmalarını koparıp atların ayakları dibinden kurda doğru ileri atıldılar.

Kurt durdu, geniş kafasını anjin olmuş gibi, hantalca köpeklere doğru çevirdi, bir iki defa sıçradı ve yine hafifçe yalpalanıp kuyruğunu sallayarak ormanın kenarında kayboldu. Bu sırada karşıki ormanın kenarından ağlamaya benzer bir ulumayla bir av köpeği fırladı, sonra ikincisi, üçüncüsü fırladı ve bütün sürü tarlaya, kurdun kaçtığı yere daldı. Av köpeklerinin arkasından fındık fidanlığı açıldı, Danilo’nun terden kararmış al atı göründü. Onun uzun sırtında yusyuvarlak olmuş, öne doğru yatmış, külahsız, kızarmış ve terli yüzünün üstünde ak ve karmakarışık saçlarıyla Danilo oturuyordu.

“Tut, tut!” diye bağırıyordu, Kont’u görünce gözlerinde şimşekler çaktı.

“Oo...” diye kaldırdığı kamçısıyla Kont’u tehdit ederek bağırdı.

“Kurt, diye ha!... Avcılara bak!”

Bozulan ve ürken Kont’u fazla söze layık görmemiş gibi ona hazırladığı bütün hiddetiyle kır iğdişin terden ıslanmış çökük böğrüne vurdu ve av köpeklerinin arkasına düştü. Kont bir cezalı gibi etrafına bakınıyor, gülümsemesiyle Semyon da durumuna karşı merhamet uyandırmaya çalışarak duruyordu. Fakat Semyon artık yanında değildi; çalılıklarda dolaşıyor, kurdu çıkarmaya çalışıyordu. Canavar, tazılarla da iki yandan kovalanıyordu. Ama çalılığa daldı, avcılar onu yakalayamadı.

569 Bir ya da iki kişilik, üstü açık, yaylı araba. (Ç.N.)

570 Bir uzunluk ölçüsü: 2.13 m. (Ç.N.)

V

Bu sırada Nikolay Rostov, canavarı bekleyerek yerinde duruyordu. Takibin yaklaşıp uzaklaşmasından, bildiği köpeklerin havlamalarından, zağarcı seslerinin yaklaşıp uzaklaşma ve yükselmesinden koruda olup bitenleri seziyordu. Orada genç ve yaşlı kurtların bulunduğunu biliyor, av köpeklerinin ikiye ayrıldığını, bir yerde kovalama olduğunu, bir aksilik çıktığını biliyordu. Canavarı her saniye kendi tarafında bekliyordu. Nereden, nasıl çıkacağı, onu nasıl avlayacağı yolunda türlü tahminler yürütüyordu. Ümidi ümitsizliğe döndü. Kurdun ona doğru gelmesi için birkaç kez Tanrı'ya dua etti; insanların, nedensizce heyecanlandıklarında duydukları o ihtiraslı, vicdanlı hisle dua ediyordu. "Ne olursun," diyordu Tanrı'ya, "benim için bunu yap! Biliyorum ki sen büyüksün, bunu senden istemek günah ama Tanrı aşkına, koca kurt bana çıksın; Karay, işte şuradan bakan dayının gözü önünde öldürücü dişini onun boğazına geçirsin." Sonbahar otları üstündeki seyrek yapraklı iki meşe ağacının bulunduğu ormanın kenarına, çökük kenarlı çukura, dayının, ağdaki fundalıktan hafifçe görünen kalpağına, yarım saat içinde bin kez dik, gergin, telaşlı bakmıştı.

İçinden, "Hayır, bu mutluluk beni bulmaz," dedi, "ama bulsa neye değmezdi! Ama bulmaz! Kumarda da, savaşta da, her yerde, her zaman talihsizlik." Austerlitz ve Dolohov, gözlerinin önünden bütün berraklığı ile, bir çırpıda geçti.

Görme ve duyma duyularını gererek, sola ve tekrar sağa baktı, takibin en ufak ses değişmelerine kulak kabartarak içinden, "Hayatımda bir kez bir küçük kurt avlasam, başka bir şey istemem!" diyordu, tekrar sağ tarafa baktı, boş tarladan bir şeyin ona doğru koştuğunu gördü. Bir mucize karşısındaymış gibi, derin bir nefes alarak, "Hayır, bu olamaz!" diye düşündü; o büyük mutluluk gelmişti. Hem ne kadar sade, şatafatsız, gürültüsüz. Rostov gözlerine inanamıyordu. Bu tereddüt, bir saniye sürdü. Kurt ileri doğru koşuyordu, yolun üzerindeki çukuru ağır bir hareketle atladı. Bu sırtı beyaz, sıska ve kırmızımtırak karınlı yaşlı bir hayvandı. Belli ki kimseye görünmediğinden emin, telaşsız koşuyordu. Rostov nefesini tutarak köpeklere baktı. Onlar kurdu görmemiş, bir şey anlamadan yatıyor, ayakta duruyorlardı. Yaşlı Karay başını çevirmiş, sarı dişlerini gösterip kalçaları üzerinde çıtlatarak öfkeyle pire arıyordu.

Rostov dudaklarını uzatarak bağırdı:

“Tut!”

Köpekler kulaklarını dikip tasma demirlerini sarsarak sıçradılar, Karay kalçasını kaşımayı bırakıp kalktı, keçe kılları sarkan kuyruğunu hafifçe sallayarak kulaklarını dikti.

Nikolay, kurt ormandan uzaklaşarak ona doğru ilerlediği sırada kendi kendine, “Salıvermeli mi, salıvermemeli mi?” dedi. Ansızın kurdun bütün şekli değişti; belki daha önce hiç görmediği insan gözlerini kendine dikilmiş bulunca titredi, kafasını hafifçe avcıya çevirerek durdu, sanki kendi kendine, geri mi, ileri mi? Eh! Hepsi bir, ileri!... bakalım, dedi; artık dönüp bakmadan hafif, geniş rahat, ama kararlı sıçrayışlarla ileri atıldı.

Nikolay neredeyse kendisinin olmayan bir sesle, “Aport!” diye bağırdı, iyi yürekli hayvanı su birikintisini atlayarak onu sırtın eteğine götürdü; köpekler onu daha hızla gelip geçerek ilerlediler. Nikolay kendi haykırışını duymuyor, sıçramalarını hissetmiyordu, ne köpekleri ne sıçradığı yeri görüyordu; yalnız hızlanıp yönünü değiştirmeksizin dereden kaçan kurdu görüyordu. Siyah benekli, geniş kalçalı Milka, canavara yaklaşmıştı. İyice sokuldu. İşte ona yetişti. Ama kurt ona şöyle yandan bir göz atınca, Milka, her zaman olduğu gibi, hızını artıracak yerde ansızın kuyruğunu kaldırarak ön ayaklarına yaslandı.

“Aport!” diye bağırdı Nikolay.

Kırmızı Lübin, Milka’nın arkasından fırladı, kurdun üzerine atıldı, kalçasını kavradı ama tam o sırada korkuyla öbür tarafa sıçradı. Kurt olduğu yere çöktü, dişlerini gıcırdatıp tekrar kalktı, yaklaşmayıp bir arşın masafeden onu takip eden köpeklerle birlikte ileriye sıçradı.

Nikolay kısılan sesiyle bağırmaya devam ederek, içinden, “Kaçacak ha! Hayır, imkânı yok!” dedi.

“Karay! Tut...” diye bağırdı tek ümidi olan yaşlı köpeği aranarak... Karay uzanabildiği kadar uzanıp kurda bakarak yolunu kesmek için ağır bir hareketle ona doğru sıçradı. Ama Karay’ın hesabının tutmadığı, kurdun sıçrayışındaki çabukluktan, köpeklerin sıçrayışlarındaki yavaşlıktan anlaşılıyordu. Nikolay, kurdun varınca içinde mutlaka kayıplara karışacağı ormanın artık uzakta bulunmadığını gördü. İleride, hemen hemen tam karşıdan köpeklerin ve avcıların geldiği görüldü. Daha ümit vardı. Nikolay’ın tanımadığı koyu esmer, genç, yabancı bir sürüden uzun bir köpek önden tüm gücüyle kurda saldırdı, onu neredeyse yere deviriyordu; kurt kendisinden beklenmeyecek bir çabuklukla doğruldu, koyu esmer

köpeğin üstüne atıldı, çenelerini çatırdattı, köpek kan içinde, böğrü deşilmiş bir halde keskin bir vıyıltı ile yere serildi.

Nikolay ağlar gibi, “Karaycık! Hadi aslanım!...” diye bağırdı.

Butları üzerinde tutam tutam kılları sallanan yaşlı zağarcı, geciktiği için, yolunu kesmeye gayret ettiği kurda beş adım mesafeye kadar sokulmuştu. Kurt tehlikeyi hissetmiş gibi göz ucuyla Karay’a baktı, kuyruğunu ayaklarının arasında daha içe gizleyerek hızını artırdı. Bu sırada Nikolay sadece Karay’a bir şeyler olduğunu görüyordu. Hayvan ansızın kendini kurdun üstünde buldu; birlikte önlerindeki su birikintisine yuvarlandılar.

Su birikintisinde kurtla boğuşan köpeklerin altında kurdun ak kıllarını, gerilmiş arka ayağını, kısık kulaklı, ürkmüş ve soluyan kafasını (Karay onu boğazından yakalamıştı) gördüğü an, Nikolay’ın hayatının en mutlu anıydı. Attan inmek, kurdu öldürmek için eyerin kaşına yapışmıştı ki ansızın bu köpek kütlesinin içinden canavarın kafası yukarı uzandı, sonra ön ayakları su birikintisinin kenarında göründü, kurt çenelerini çatırdattı, (Karay’ın dişleri artık boğazında değildi) arka ayaklarıyla su birikintisinden sıçradı, kuyruğunu kısıp tekrar köpeklerden ayrılarak ileri atıldı. Karay tüyleri dimdik, büyük olasılıkla yaralanmış olarak su birikintisinden zorla çıktı.

Nikolay üzüntüyle, “Aman Tanrım, niçin?” diye haykırdı.

Avcı dayı öbür taraftan kurdun yolunu kesmek için atını dörtnala sürdü, köpekler canavarı tekrar durdurdular. Onu yine sardılar.

Nikolay, seyisi, dayı ve onun avcısı köpekleri kıştırarak haykırıyor, kurt kıçüstü oturunca her an inmeye hazırlanarak, silkinip kendisini kurtaracak olan ormana doğru ilerledikçe öne atılarak çevresinde fır dönüyorlardı.

Daha takibin başında Danilo kışkırtmayı işiterek ormanın kenarına koşup gelmişti. Karay’ın kurdu nasıl kavradığını görmüş, işi bitmiş sanarak atını durdurmuştu. Ama avcılar atlardan inmeyince kurt silkindi, tekrar kaçmaya başladı. Danilo kır atını kurda doğru değil de Karay gibi yolunu kesmek için ormana doğru koyuverdi. Bu manevra sayesinde, ikinci defa dayının köpekleri durdurdukları sırada atını kurda doğru sürdü.

Danilo bir şey söylemeden, kınından çektiği hançerini sol elinde tutarak ve kamçısını bir harman döveni gibi kır atının gergin böğürlerine indirerek ileri atıldı.

Kır at güçlükle soluyarak yanından geçinceye kadar Nikolay Danilo’yu görmemiş, bir şey duymamıştı; bir cismin düşmesinden çıkan bir ses duydu, Danilo’nun köpeklerin arasına yattığını, kurdun arkasında kulaklarını yakalamaya çalıştığını gördü. Şimdi her şeyin köpekler için de, avcılar için

de, kurt için de bitmiş olduğu açıkça görülüyordu. Canavar korkuyla kulaklarını kısarak kalkmaya çalıştı, ama köpekler her taraftan onu sıkıştırdılar. Danilo doğruldu, ilerledi, yatağına yatar gibi kurdun üstüne abandı, kulaklarına yapıştı. Nikolay ona ateş etmek istedi, ama Danilo yavaşça fısıldadı: "Gerek yok, bağlarız." Sonra ayağını kurdun boğazına dayadı. Hayvanın ağzına bir sopa soktular, boynuna tasma vurur gibi ip geçirdiler, ayaklarını bağladılar; Danilo onu bir iki defa bir yanından öbür yanına yıktı.

Memnun ama yorgun yüzlerle kocaman kurdu canlı canlı, çifte atan ve ürküp soluyan bir ata yüklediler, üzerine doğru havlayan köpeklerle birlikte hep birden toplanacakları yere götürdüler. Av köpekleri iki, tazılar üç yavru almışlardı. Avcılar avlarıyla, hikâyeleriyle toplandılar. Ağzına sopa kakılı kocaman başını sarkıtmış iri donuk gözlerle, etrafını saran bütün bu köpek ve insan kalabalığına bakan kocaman kurdu görmek için sokuldular. Ona dokunulunca bağlı ayaklarını titreterek vahşi, aynı zamanda doğal bakışlarla herkesi süzüyordu. Kont İlya Andreyiç de yaklaşarak kurda dokundu.

"Vay kocamana bak hele. Kocaman, ha?" diye yanında duran Danilo'ya sordu.

Danilo hemen şapkasını çıkarıp, "Evet, kocaman, Ekselans," diye yanıt verdi.

Kont, kurdu kaçırmasını ve Danilo ile çatışmasını hatırladı.

"Fakat, ahbap, sen de ama öfkelisin ha," dedi. Danilo sesini çıkarmadı, yalnızca tatlı ve hoş bir çocuk gibi utangaç utangaç gülümsedi.

VI

Yaşlı Kont eve döndü; Nataşa ile Petya hemen geleceklerine söz verdiler. Daha erken olduğu için av devam etti. Öyle vakti av köpekleri deredeki sık fidanlığa salıverildi. Nikolay kuru ekinlerin üstünde duruyor, bütün avcılarını görüyordu.

Nikolay'ın tam karşısında bir yeşillik vardı; orada avcısı tek başına fındık dallarının arkasındaki bir çukurda duruyordu. Av köpeklerini henüz götürmüşlerdi ki, Nikolay tanıdığı bir köpeğin (Voltorn'un) aralıklı havlamalarını duydu; öbür köpekler ona katılıyor, kâh seslerini kesiyor, kâh yeniden havlamaya başlıyorlardı. Bir dakika sonra korudan bir tilki işareti verildi, bütün sürü, açık araziden yeşilliğe doğru, Nikolay'dan uzaklaşarak ileri atıldı.

Nikolay, derenin sık ağaçlı kenarlarından koşan kırmızı şapkalı zağarcıları, hatta köpekleri görüyor, karşı taraftaki yeşillikten tilkinin görünmesini bekliyordu.

Çukurda duran avcı kımıldandı, köpeği saldı; Nikolay, kuyruğunu kabartarak yeşillikten telaşla kaçan kızıl, bodur, acayip bir tilki gördü. Köpekler onun peşine düştüler; işte yaklaştılar, işte tilki ortalarında daireler çizmeye, bu daireleri gittikçe küçültmeye, tüylü kuyruğuyla kendi etrafına dönmeye başladı; işte yabancı bir beyaz köpek fırladı, arkasından da siyah bir köpek atıldı, hepsi karıştı, tilkinin çevresinde kıçları dışarıya doğru olmak üzere bir yıldız oluşturdular.

İki avcı atlarını hızla köpeklere doğru sürdü; biri kızıl şapkalı, öbürü yeşil kaftanlı bir yabancı.

Nikolay içinden, “Bu da ne?” dedi, “Bu avcı nereden çıktı? Dayımınkilerden değil.”

Avcılar tilkinin işini bitirdiler, hayvanı kaldırmadan uzun zaman ayakta durdular. Yanı başlarında çıkıntılı eyerleriyle beygirler yularlarında duruyor, köpekler yatıyordu. Avcılar ellerini sallıyor, tilkiye bir şeyler yapıyorlardı. Aynı yerden, kavga parolası diye kararlaştırılan boru sesi yükseldi.

Nikolay'ın seyisi, “İlagin'in avcısı bu,” dedi, “bizim İvan'la kavga ediyor.”

Nikolay, seyisi kız kardeşiyle Petya'yı çağırmaya gönderdi, acele etmeden avcıların köpekleri topladıkları yere doğru yollandı.

Nikolay attan indi, yaklaşan Nataşa ve Petya ile birlikte kavganın sonuna dair haber beklemek üzere av köpeklerinin yanında durdu. Ormanın ucundan, kavga eden avcı, terkisinde bir tilkiyle atına yol verdi, genç efendisine yaklaştı. Külahını ta uzaktan çıkardı, saygılı bir eda ile konuşmaya gayret etti; sararmıştı, solumaktaydı, yüzü öfkeliydi. Bir gözü şişmişti, ama belki de o bunun farkında değildi.

“Ne oldu size orada?” diye sordu Nikolay.

“Bizim köpeklerin altından avı nasıl alır! Benim boz kancık yakaladı onu. Şuna bak hele! Tilkiye el uzatıyor! Nah, ona ben tilkiyi gösterdim! İşte terkide. Alır mısın bunu?” diye hançerini göstererek ve hâlâ düşmanıyla konuştuğunu sanarak ekledi avcı.

Nikolay onunla konuşmadı, Nataşa ve Petya’dan kendisini beklemelerini rica etti, düşman İlagin’in avlandıkları yere yollandı.

Yenen avcı, öteki avcılara karıştı, onu seven meraklılar etrafını çevirdiler, gösterdiği kahramanlığı anlattı.

Mesele şuydu: Rostovlarla kavgalı olan İlagin, görenek üzere Rostovlara ait olan yerlerde avlanırdı; şimdi de, sanki özellikle, Rostovların avlandıkları koruya sokulmayı emretmiş, yabancı bir köpeğin kaldırdığı avı kovalamaya izin vermişti.

Nikolay, İlagin’i hiç görmemişti ama her zaman olduğu gibi yargılarında, duygularında yine parlamıştı, bu derebeyinden, azgınlığı ve keyfî hareketleri hakkında söylentiler yüzünden nefret eder, onu candan düşman sayardı. Şimdi, kırbacını öfkeyle elinde sıkarak düşmanına karşı en kesin ve tehlikeli hareketlere tamamıyla hazırlanmış, heyecan içinde ona gidiyordu.

Tam ormanın çıkıntısına gelmişti ki, karşıdan kunduz derisi kasketli, güzel bir yağız ata binmiş, iki seyisin takip ettiği bir şişman adam gördü.

Nikolay, İlagin’in şahsında, düşman yerine, onunla tanışmayı çok arzu eden gösterişli, terbiyeli bir adam bulmuştu. Rostov’a yaklaşarak kunduz derisinden kasketini kaldırdı, olaya çok üzüldüğünü, yabancı köpeklerin kaldırdığı bir avı kovalayan avcının cezalandırılmasını emredeceğini söyledi, tanışmak için Kont’a rica etti, av için kendi topraklarını ona teklif etti.

Kardeşinin kötü bir şey yapmasından korkan Nataşa heyecanla onu biraz arkadan takip ediyordu. Hasımların dostça selamlaştıklarını görünce onlara yaklaştı. İlagin, Nataşa’nın önünde kunduz derisi kasketini daha yukarı kıldırdı, nazikçe gülümseyerek, Kontes’in ava olan düşkünlüğüyle

de, çok meşhur olan güzelliğiyle de Diana'nın[571] canlı bir örneği olduğunu söyledi.

Avcısının kabahatini düzeltmek için kendine sakladığı ve kendi deyimiyle tavşanların kaynaştığı, bir verst uzaktaki tepeciğine gelmesini Rostov'dan ısrarla rica etti. Nikolay razı oldu; böylece bir kat daha çoğalan avcılar yollarına devam ettiler.

İlagin'in arazisindeki küçük tepeye gitmek için tarladan geçmeleri gerekiyordu, avcılar bir hizaya gelmişlerdi. Erkekler bir arada gidiyorlardı. Dayı, Rostov ve İlagin başkalarına sezdirmeden gizlice yabancı köpeklere bakıyor ve kaygıyla bu köpekler arasında kendi köpeklerine rakip arıyorlardı.

İlagin'in sürüsünden küçük halis kan, ince vücutlu ama çelik adaleli, küçük suratlı, siyah gözleri dışarı fırlamış, kırmızılı bir dişi köpek Rostov'u güzelliğiyle hayrete düşürdü. İlagin'in köpeklerinin koşucu olduğunu duymuştu; o güzel dişi köpeği kendi Milka'sına rakip görüyordu.

İlagin'in bu yıl aldığı mahsul üzerinde yaptıkları ciddi konuşma sırasında Nikolay kırmızılı dişi köpeği ona işaret etti ve dikkatsiz bir tavırla, "Şu siyahlınız güzel, fevkalade!" dedi.

İlagin bir yıl önce malikâne kölelerinden üç aile vererek komşusundan aldığı kırmızılı Yerza'yı göstererek kayıtsız bir sesle, "Bu mu? Evet, iyi bir hayvan, avcıdır da," dedi. "Evet, sizde harman verimiyle övünmezler değil mi Kont?" diye devam etti." Genç Kont'a aynı şekilde karşılıkta bulunmayı nezakete uygun sayan İlagin, onun köpeklerini gözden geçirdi, büyüklüğüyle dikkatini çeken Milka'yı seçti.

"Şu siyahlınız güzel, fevkalade!" dedi.

Nikolay, "Evet, fena değildir, iyi sıçrar," dedi ve içinden, "hele kırdan koca bir tavşan kaçsın, bunun ne köpek olduğunu size gösteririm!" diye ekledi, seyise dönerek bir tavşan izi görecek, yani bulacak olana bir ruble vereceğini söyledi.

İlagin devam etti: "Anlamıyorum, başka avcılar av hayvanına ve köpeklere karşı ne kıskanç oluyorlar. Size kendimden söz edeceğim, Kont. Benim hoşuma giden nedir bilir misiniz? Gezmek; işte böyle bir takımla gezmek... neye değmez (kunduz derisinden kasketini tekrar Nataşa'nın önünde çıkardı) ama kaç tane posteki gelmiş, bunu saymak beni ilgilendirmez!"

"Ya, öyle mi?"

“Benim köpeğimin değil de başka bir köpeğin avı yakalamasına üzülecek ne var sanki; ben işin eğlencesindeyim, öyle değil mi, Kont? Sonra ben şöyle düşünürüm...”

Bu sırada duraklayan tazıcılardan birinin sürekli haykırışı duyuldu:

“Hadi, tut onu!”

Kuru ekinler arasındaki bir tepenin üstünde duruyordu, kamçısını kaldırıp bir daha uzun uzadıya haykırdı:

“Tut onu!” Bu ses ve kaldırılmış kamçı, önde yatan bir tavşan gördüğünü anlatıyordu.

İlagin kayıtsız bir tavırla, “İzi buldu galiba,” dedi. “E, yüklenelim Kont!”

“Evet ama yaklaşmak gerek. E, peki, beraber mi?” diye kendi köpekleriyle daha bir defa boy ölçüştüremediği iki rakibe, Yerza ile dayısının kızıl Rugay’ına bakarak yanıt verdi Nikolay. Dayısıyla İlagin’in yanında tavşana doğru ilerleyerek içinden, “E, ya benim Milka’yı geçerlerse!” dedi.

İlagin, izi bulan avcıya doğru ilerledi, heyecanla etrafına bakındı, Yerza’ya ıslıkla işaret ederek sordu:

“Büyük mü?”

Dayıya döndü: “Ya siz, Mihail Nikanoriç?”

Dayının suratı asıktı.

“Ne diye burnumu sokayım, sizin... temiz iş, marş! Siz taylar verip köpekler alıyorsunuz, köpekleriniz biner rublelik. Kendinizinkileri boy ölçüştürün, ben seyredeyim.”

“Rugay! Nah, nah,” diye haykırdı. “Rugaycık!” Bu küçültme adla kırmızı köpeğine beslediği sevgiyi, ümidi elinde olmadan ifade ediyordu.

Nataşa bu iki ihtiyarın ve kardeşinin gizledikleri heyecanı görmüş, sezmiş, kendisi de heyecanlanmıştı.

Avcı hâlâ kırbacını kaldırmış, tepecikte duruyor, adamlar yürüyerek ona yaklaşıyorlardı; ta ufukta ilerleyen av köpekleri tavşanın bulunduğu yerden öteye saptılar; avcılar da (öbür bütün erkekler) dağılmışlardı. Hepsi yavaş yavaş, düzenli bir biçimde tekrar bir araya geldiler.

Nikolay izi bulan avcıya yüz adım kadar yaklaşarak sordu:

“Başı ne tarafta?”

Ama avcı daha yetişip yanıt vermeden, tavşan başına gelecekleri sezerek yatmadı, yerinden sıçradı. Birbirine karışmış av köpekleri havlayarak hep birden sırttan aşağı, tavşanın peşine düştüler. Tasmalı

olmayan tazılar her taraftan av köpeklerinin ardından tavşana doğru atıldılar. Ağır ağır ilerleyen bütün bu avcılar, zağarcılar, “Dur!” diye bağırıp köpekleri yollarından alıkoyarak, tazıcılar, “Tut!” diye haykırıp onları saldırtarak alanda tırıs gidiyorlardı. Telaşsız İlagin’le Nikolay, Nataşa ve dayı nereye ve niçin gittiklerini kendileri de bilmeksizin, sadece köpekleri ve tavşanı görerek, yalnız bir an olsun takibin gidişini gözden kaçırmak korkusuyla doludizgin ileri atıldılar. Rastlanan tavşan kocaman ve çevik bir tavşandı. Yerinden sıçrayınca hemen kaçmadı, kulaklarını oynattı, birden yükselen haykırışları, ayak patırtılarını dinledi, on defa kadar hafifçe sıçradı, köpeklerin sokulmasına aldırış etmedi, sonunda yönünü seçti, tehlikeyi anlayarak kulaklarını kıstı, alabildiğine kendini koyuverdi. Yattığı yer saman saplarının içiydi, ama önü yeşil bir bataklıktı, izi bulan avcı ve iki köpeği, tavşanı görüp peşine düştüler ama ona doğru henüz çok ilerlememişlerdi ki İlagin’in kırmızı benekli Yerza’sı arkalarından fırladı, bir köpek boyu mesafeye kadar ona yaklaştı, müthiş bir hızla atıldı, tavşanın kuyruğuna doğru ok gibi atılıp onu kavradığını sanarak yuvarlandı. Tavşan sırtını eğdi, hızını iyice artırdı. Yerza’ nın arkasından sağrısı geniş siyah benekli Milka atıldı ve hızla tavşana yetişti.

“Milka! Aslanım!” diye muzaffer sesi duyuldu Nikolay’ın. Milka hemen saldırarak tavşanı hemen kavrayacak sandılar, ama ona yetişti ve hızla geçip gitti. Tavşan yana fırladı; tekrar güzel Yerza saldırdı; sanki şimdi yanılmamak, arka bacağını kavramamak için ölçer gibi tavşanın tam kuyruğunun üstüne yapıştı.

İlagin’in, ağlamaklı sesi duyuldu:

“Yerza! Canım!”

Yerza onun yalvarışlarına kulak asmadı. Tavşanı tam kavrayacağını beklerken koca tavşan zıpladı, kuru ekinlerle yaş ekinler arasındaki sınır hendeğine yuvarlandı. Yerza ile Milka bir oka koşulmuş iki beygir gibi aynı hizaya gelip tavşanı izlemeye koyuldular. Tavşan sınırın üstünde daha kolay kaçıyor, köpekler ona, o kadar çabuk yetişemiyorlardı.

Bu sırada yeni bir ses daha yükseldi:

“Rugay! Rugayım! Temiz iş, marş!”

Dayının kırmızı, kambur köpeği uzandı, sırtını eğdi, ilk iki köpekle aynı hizaya geldi, onları geçti, müthiş bir gayretle tavşanın tam üstüne atıldı, onu sınırdan yeşil ekin tarlasına düşürdü. Çamurlu tarlada dizlerine kadar gömülerek daha azgın bir hızla tekrar atıldı; sırtını çamura bulayarak tavşanla birlikte yuvarlandığı görünüyordu. Köpeklerden oluşan bir yıldız

etraflarını sardı, bir dakika sonra herkes bir araya toplanan köpeklerin yanındaydı. Dayı mutluydu, attan indi, tavşanın ayaklarını kesti, kanı aksın diye onu silkip gözlerini öteye beriye çevirerek, ellerini, ayaklarını ne yapacağını bilmeksizin, kiminle ve ne konuştuğundan habersiz telaşla etrafına bakıyordu. “İşte bak bunu anlarım... İşte köpek dediğin böyle olur. Hepsini alaşağı etti, bin rublelikleri de, rublelikleri de... temiz iş, marş!” diye soluyarak, birine küfreder gibi, herkes onun düşmanıymış, herkes onu gücendirmiş de sonunda ancak şimdi kendini haklı çıkarmayı başarmış gibi hiddetle etrafına bakarak söylüyordu. “İşte size bin rublelik köpekleriniz... Temiz iş, marş!”

Topraklanmış kesik bir bacağı fırlatarak, “Rugay, al payını!” dedi, “Hak ettin, temiz iş.”

Nikolay da kimseyi dinlemeyerek, kendisini dinleyip dinlemediklerini düşünmeksizin, “Benimki artık kovalamadı; tek başına üç kovalama yapmıştı o,” dedi.

İlagin’in seyisi seslendi:

“Yandan sardırmak iş mi sanki!”

Kızaran, at sürmekten ve heyecandan güçlükle nefes alan İlagin:

“Canım, tavşan öyle bir kovalandı ki, artık bundan sonra her ev köpeği onu yakalayabilirdi.”

Yine o anda Nataşa nefesini tutarak, sevinç ve heyecandan öyle acı bir çığlık kopardı ki, kulakları çınlattı. Onun bu çığlıkla ifade ettiği, öteki avcıların sözlerle ifade ettikleriydi. Bu çığlık o kadar acayipti ki, eğer başka bir zamanda olsa bu vahşi sesten kendisinin de utanması, herkesin ona hayret etmesi gerekirdi. Dayı tavşanı kendi eliyle atına bağladı, ustaca ve çevik bir hareketle, herkesi azarlar gibi, atın sağrısından öteye attı, kimseyle konuşmak bile istemiyormuş gibi bir tavırla al altına bindi ve yola düştü. Onun dışında hepsi, kederli, kırgın bir halde dağıldılar, eski yapmacık kayıtsızlığa ancak çok sonra gelebildiler. Çamura bulanmış, kambur sırtıyla, tasma demirini şıkırdatarak bir yenen sakinliğiyle dayının beygirinin ayak ucundan giden kızıl Rugay’ı daha uzun zaman gözleriyle takip ettiler.

Nikolay’a öyle geliyordu ki, bu köpeğin tavrı, “Eh, mesele avla ilgili olmadıkça ben de herkes gibiyim. Ama böyle değilse kendini sıkı tut!” diyordu sanki.

Biraz sonra dayı Nikolay’a yaklaşıp da onunla konuşmaya başladı. Bütün olup bitenlerden sonra dayının hâlâ onu kendisiyle konuşulmaya değer görmesi Nikolay’ın koltuklarını kabartmıştı.

571 Av Tanrıçası. (Ç.N.)

VII

Akşama doğru İlagin kendisiyle vedalaştığı zaman Nikolay evden o kadar uzakta bulunuyordu ki, dayının kafileyi bırakıp geceyi kendisinde, Mihailovna köyünde geçirme teklifini kabul etti.

Dayı, “Bana gelirseniz, temiz iş marş! Daha iyi olur, bakın hava nemli,” diyordu, “dinlenirdiniz, küçük Kontes’i *drojka*’larla gönderirdik.”

Dayının teklifi kabul edildi, *drojka*’lar için Otradnoye’ye bir adam gönderildi; Nikolay da Nataşa ve Petya ile dayıya gittiler.

Büyüklü küçüklü beş altı erkek hizmetçi teşrifat kapısına, efendilerini karşılamaya koştular. Yaşlı genç onlarca kadın gelen avcıları görmek için arka avludan başlarını uzattı. Orada Nataşa’nın, atlı bir kadının, bir bayanın bulunması yaşlı hizmetçilerin merakını o derece artırmıştı ki, birçokları sıkılmadan ona sokuluyor, gözlerinin içine bakıyor, insan değil başka bir şey, kendisinden söz edildiğini duymaz, anlamaz bir garip bir mahlukmuş gibi yanında onun hakkında fikir yürütüyorlardı.

“Arinka, bak, yanlamasına oturuyor! Eteği de sallanıyor... Borusuna bak!”

“Aman Tanrım, bıçağı da var!”

“Bir Tatar kızı!”

İçlerinden en cesaretlisi, artık doğrudan doğruya Nataşa’ya seslenerek, “Sen nasıl tepetaklak olmadın, ha?” diye sordu.

Dayı, yeşil bir bahçe ortasındaki küçük ahşap evinin avlusunda attan indi, hizmetçilerini süzerek işi olmayanların çekilmesini, misafirleri, avcıları ağırlamak için her şeyin yapılmasını haykırarak emretti.

Hepsi kaçıştı, dayı, Nataşa’yı attan indirdi, elinden tutarak sallanan tahta merdivenin basamaklarından çıkardı. Sıvasız, tahta duvarlı ev o kadar temiz değildi; belli ki, evin kirli olmamasına geyret edilmişti ama ihmalcilik fark edilmiyordu. Sofada taze elma kokusu vardı, kurt ve tilki derileri asılıydı.

Dayı misafirlerini sofadan, açılır kapanır bir masası ve kırmızı sandalyeleri olan küçük bir salona geçirdi, sonra kayın ağacından yuvarlak bir masanın ve kanepenin bulunduğu misafir salonuna, oradan yırtık kanepeli, halısı eskimiş, Suvorov’un, ev sahibinin babasıyla annesinin ve bizzat kendisinin asker resimleri asılı çalışma odasına getirdi. Burada

keskin bir tütün ve köpek kokusu vardı. Çalışma odasında dayı misafirlere oturmalarını, kendi evlerindeymişler gibi yerleşmelerini rica ederek dışarı çıktı. Rugay çamurlu sırtıyla çalışma odasına girdi, kanepeye yerleşti, diliyle, dişleriyle temizlenmeye başladı. Çalışma odası, yırtık paravanların göründüğü bir koridora açılıyordu. Paravanların arkasından kadın gülüş ve fısıltıları işitiliyordu. Nataşa, Nikolay ve Petya soyunup kanepeye oturdular. Petya elini başına dayadı; Nataşa ile Nikolay sessiz oturuyorlardı. Yüzleri yanıyordu, çok acıkmışlardı, çok neşeliydiler. Birbirlerinin yüzüne bakıyorlardı, avdan sonra, odada Nikolay kız kardeşine karşı erkeklik üstünlüğünü göstermeyi artık gerekli görmüyordu; Nataşa kardeşine göz kırptı, kendilerini fazla tutamadılar, gülmelerine bir bahane bulmaya daha vakit kalmadan attıkları kahkahalarla etrafı çınlattılar.

Biraz sonra dayı, *kazakin,* mavi bir pantolon ve küçük çizmeler giymiş olarak içeri girdi. Nataşa hissetti ki, Otradnoye’de şaşırtan, onu güldüren elbisenin ta kendisi olan dayının sırtındaki bu kostüm, redingotlardan, fraklardan hiç de aşağı kalmayan mükemmel bir kostümdü. Dayı da neşeliydi; iki kardeşin gülmesinden alınmak şöyle dursun (onun yaşayış tarzına gülünebileceği hatırına gelemezdi) kendisi de bu sebepsiz gülüşe katılmıştı.

“Bak genç Kontes’e, temiz iş, marş, böylesini görmedim!” diyerek Rostov’a uzun çubuklu bir pipo uzattı, kısa ve kesilmiş başka bir çubuğu alıştığı bir hareketle üç parmağının arasına yerleştirdi.

“Bütün gün at üstünde erkek bile zor dayanır, ona vız geldi!”

Dayıdan sonra çok geçmeden, ayak sesinden anlaşıldığına göre, herhalde yalınayak olan bir hizmetçi kız kapıyı açtı. Şişman, pembe beyaz, çatal çeneli, dudakları dolgun ve kırmızı kırk yaşlarında güzel bir kadın elinde dolu bir tepsiyle içeri girdi. Gözlerinde, her hareketinde konuksever bir ağırbaşlılıkla, bir cazibeyle misafirleri süzdü, tatlı bir tebessümle eğilerek onları selamladı. Göğsünü ve karnını ileri itmeye, başını arkada tutmaya zorlayan haddinden fazla şişmanlığına rağmen bu kadın (dayının vekilharcı) adımlarını fevkalade hafif atıyordu. Masaya yaklaştı, tepsiyi koydu, beyaz, tombul elleriyle şişeleri ve yiyecekleri çevik bir hareketle alıp masaya yerleştirdi. Bu işi bitirdikten sonra yana çekildi, gülümseyen bir yüzle kapının yanında durdu. Onun ortaya çıkışı Rostov’a şunu söylüyordu sanki:

“İşte benim! Anlıyor musun dayıyı şimdi?” Nasıl anlamazdı: Yalnızca Rostov değil, dayıyı, çatılmış kaşların söylediklerini, Anisya Fedorovna

içeri girdiği sırada dudaklarını hafifçe buruşturan mutlu memnun gülümsemenin anlamını Nataşa da görmüştü. Tepside meyveli şarap, likör, mantar, tereyağlı siyah peksimet, petek balı, süzülmüş, köpüklü ballar, pişmiş elma, taze ve kavrulmuş fındıklar, ballı ceviz vardı. Anisya Fedorovna, sonra da ballı reçel, şekerleme, jambon ve taze kızarmış tavuk getirdi.

Bütün bunlar Anisya Fedorovna'nın hazırladığı, pişirdiği şeylerdi. Bütün bunlar Anisya Fedorovna'nın kokusunu, şahsiyetini, zevkini yansıtıyordu. Hepsinden bir tazelik, temizlik, aklık ve tatlı bir gülümseme akıyordu.

Kâh birinden, kâh öbüründen Nataşa'ya sunarak, "Yiyiniz, Matmazel Kontes," diyordu.

Nataşa hepsini yiyordu; ona öyle geliyordu ki, bu tereyağlı siyah peksimeti, bu kadar güzel kokulu reçeli, bu ballı cevizi, bu tavuğu hiçbir yerde görmemiş ve yememişti. Anisya Fedorovna çıktı, Rostov'la dayı akşam kahvaltısı olarak vişne likörünü çekip geçmiş ve gelecek avlara, Rugay'a, İlagin'in köpeklerine dair konuşuyorlardı. Nataşa parlayan gözlerle kanepede dimdik oturmuş onları dinliyordu. Bir şey yedirmek için Petya'yı birkaç kez uyandırmaya kalkmış, ama o, besbelli uyanmadan, anlaşılmaz bir şeyler mırıldanmıştı. Nataşa içinden o kadar neşeliydi, onun için yeni olan bu çevre o kadar hoşuna gitmişti ki, *drojka*'lar çabuk gelecek diye korkuyordu. Tanıdıklarını evinde ilk kez konuk edenlerde hep görüleceği gibi, birden oluşan bir sessizlikten sonra dayı misafirlerinin zihinlerini kurcalayan bir düşünceye yanıt vererek dedi ki:

"Eh, işte ömrümün sonunu yaşıyorum... Öleceksin, geride bir şey kalmayacak, ne diye günah işlemeli!"

Bunları söylerken dayının yüzü çok anlamlı, hatta güzeldi. Rostov o anda, elinde olmayarak, babasından ve komşularından dayı hakkında duyduğu bütün iyi sözleri hatırladı. Bütün ilde dayı en asil ruhlu, çıkar kaygısı olmayan tuhaf bir adam olarak ün salmıştı, Onu aile davalarında tanıklık etmeye çağırır, vasiyetname uygulayıcısı kabul eder, ona sırlarını açar, onu yargıçlığa ve başka görevlere seçerlerdi; ama o ilk ve sonbahar aylarını iğdiş kır atı üstünde kırda geçirir, kışın evde oturur, yazın sık ağaçlıklı bahçesinde uzanır, kamu hizmetlerini şiddetle reddederdi.

"Niçin görev kabul etmiyorsunuz dayıcığım?"

"Bıraktım. İşe yaramıyorum, temiz iş marş, anlamıyorum bir şeyden, bu sizin işiniz, benim aklım ermez buna. Bak, av başka iş, bu temiz iş marş!

Açsanıza kapıyı,” diye bağırdı, “ne diye kapadınız!”

Koridorun (dayının koridor dediği yerin) sonundaki kapı avcılar koğuşuna açılırdı, avcı uşakların odası bu adı taşıyordu.

Hızlı hızlı giden bir çıplak ayak sesi duyuldu, avcılar koğuşunun kapısı açıldı. Koridordan, anlaşılan işin ustası olan birisi tarafından çalınan berrak bir balalayka sesi gelmeye başladı. Nataşa bu sesi çoktandır dinliyordu, şimdi onu daha iyi dinlemek için koridora çıktı.

Dayı, “Bizim arabacı Mitka bu... Ona iyi bir balalayka satın aldım, severim,” dedi.

Dayı avdan gelince avcılar koğuşunda Mitka’nın balalayka çalması evde âdet olmuştu. Dayı bu çalgıyı dinlemeyi severdi.

Nikolay, bu sesten çok hoşlandığını itiraf etmeye sıkılıyormuş gibi, elinde olmayan belli bir hafifseme ile, “Ne güzel, mükemmel doğrusu,” dedi.

Nataşa kardeşinin sözlerindeki tonu hissederek, “Ne, mükemmel mi?” dedi, “mükemmel değil, bu fevkalade bir şey.”

Dayının mantarı, balı ve likörü, nasıl ona dünyanın en iyi mantarı, balı ve likörü gibi geldiyse, bu anda bu şarkı da ona müzik sanatının bir şaheseri gibi gelmişti.

Balalayka susar susmaz Nataşa kapıya doğru seslendi:

“Daha, daha, rica ederim, daha.”

Mitka aletini akort etti; tekrar, neşeli keskin duruşları, sık titreyişleriyle Barinya’yı çalmaya başladı. Dayı, başını yana eğmiş hafifçe gülümseyerek oturmuş dinliyordu. Barinya havası defalarca çalındı, balalayka birkaç kez akort edildi, tekrar aynı sesler yükseldi, ama dinleyiciler bıkmadı, bu havayı tekrar tekrar dinlemek istediler. Anisya Fedorovna içeri girdi, şişman vücuduyla kapının söve başlığına yaslandı.

Dayının gülümsemesini andıran bir gülümsemeyle Nataşa’ya, “Dinleyin lütfen,” dedi, “çok iyi çalar.”

Dayı ansızın enerjik bir hareketle, “Bak, burası iyi olmuyor,” dedi, “burasını yaymak lazım, temiz iş marş, yaymak...”

Nataşa, “Siz çalmayı bilir misiniz ki?” diye sordu. Dayı cevap vermeyerek gülümsedi.

“Anisyuşka, kitaranın telleri tamam mı, bir baksana. Çoktandır elime almadım, temiz iş marş! Kenara attım.”

Anisya Fedorovna efendisinin gösterdiği işi yerine getirmek için o hafif yürüyüşüyle hevesli hevesli gitti, kitarayı getirdi.

Dayı kimseye bakmadan tozları üfledi, kemikli parmaklarıyla kitaranın üstünü tıkırdattı, akort etti, koltuğa adamakıllı yerleşti, kitarayı (biraz tiyatrovari bir jestle sol kolunun dirseğini yana vererek) boynundan yukarı kaldırdı ve Anisya Fedorovna'ya göz kırparak Barinya'yı değil de çınlayan, temiz bir akordan sonra ölçülü, sakin, fakat metin bir eda ve çok yavaş bir tempoyla, "Taş döşeli sokağın üstünde" şarkısını çalmaya başladı. Şarkının motifi (Anisya Fedorovna'nın bütün varlığını saran) o ağırbaşlı neşeyle birlikte ve aynı tempo ile Nikolay'ın ve Nataşa'nın ruhunda tekrarlanıyordu. Anisya Fedorovna kızardı, atkısıyla yüzünü örttü, gülerek odadan çıktı. Dayı değişen, ilhamlı bir bakışla Anisya Fedorovna'nın ayrıldığı yere bakıp kusursuzca, gayretli ve enerjik bir metanetle şarkıyı çalmaya devam etti. Yüzünde, beyaz bıyıklarının altında, özellikle şarkı ilerledikçe, tempo hızlandıkça ve bazı yerlerde keskin duruşlar olduğu zaman hafif bir gülümseme beliriyordu.

Dayı bitirir bitirmez Nataşa, "Çok güzel, çok güzel dayıcığım; daha, daha," diye haykırdı. Yerinden fırlayıp dayıyı kucakladı ve öptü. "Bu neydi, ha?" diye sorar gibi kardeşine baktı.

Dayının çalışı Nikolay'ın da hoşuna gitmişti. Dayı şarkıyı ikinci defa çalmaya başladı. Anisya Fedorovna'nın gülümseyen yüzü yine kapıda belirdi, arkasından daha başka yüzler göründü... Dayı, "Soğuk pınar suyu almaya gitti, ona bağırıyor: Kız bekle!" şarkısını çalıyordu, yine ustalıkla sesten sese geçiyor, elini hızla durup kaldırarak, omuzlarını kımıldatıyordu.

"Hadi, hadi, kuzum dayı!"

Hayatı onun elindeymiş gibi, Nataşa böyle yalvaran bir sesle inledi; dayı ayağa kalktı, sanki iki adamdı: Biri, neşeli olana ciddi ciddi gülümsüyor, o da danstan önce bön bön tuhaflıklar yapıyordu.

Sert bir vuruş yapıp Nataşaya işaret ederek bağırdı: "Hadi bakalım!"

Nataşa atkısını fırlatıp attı, dayının karşısına koştu, ellerini kalçalarına koyarak omuzlarını oynattı ve durdu.

Mülteci bir Fransız kadınının yetiştirdiği bu Küçük Kontes, kokladığı bu Rus havasından bu ruhu nerede, nasıl ve ne zaman emmiş, yerini çoktan *pas de châle*'e bırakması gereken bu edaları nereden almıştı? Ama bu ruh, bu edalar dayının da onda umduğu o taklit edilemez, öğrenilmez, öz Rus edalarıydı. Durur durmaz zaferle, gururla, kurnazca bir neşeyle gülümsedi, Nikolay'ı ve bütün hazır bulunanları saran korku, yalnış yapacak korkusu geçmişti; şimdi hayran hayran ona bakıyorlardı.

O kadar kusursuz, o kadar mükemmel yapıyordu ki, oyunda gereken mendili hemen kendisine veren Anisya Fedorovna, babasının, halasının, annesinin ve her Rus'un ruhunu yerinden oynatmasını bilen bu incecik, zarif, ipekler ve kadifeler içinde büyütülmüş, kendisine onca yabancı Kontes'e bakarken gülen gözlerinden yaşlar akıyordu.

Dayı dansı bitirip neşeyle gülerek, "Eh, küçük Kontes," dedi, "temiz iş, marş! Aferin! Sen yalnız şöyle iyi bir delikanlı seç kendine. Temiz iş, marş!"

Nikolay gülümseyerek, "Seçildi bile," dedi.

Dayı sorguyla Nataşa'ya bakarak hayretle, "Ya?" dedi.

Nataşa mutlu bir gülümsemeyle başını sallayarak onayladı.

"Hem de nasıl!" dedi. Fakat bunu söyler söylemez içinde başka yeni bir düşünce ve duygu dalgası yükseldi. "Seçildi bile," dediği zaman Nikolay'ın gülümsemesi ne anlatıyordu? "Buna seviniyor mu, sevinmiyor mu? Benim Bolkonskim bu sevincimizi iyi bulmayacak, anlamayacaktı, diye düşünüyor sanki. Hayır, o her şeyi anlayacaktı. Nerede şimdi o?" diye düşündü Nataşa ve yüzü birden ciddileşti. Ama bu ancak bir saniye sürdü. Kendi kendine, "Bu düşünülmez, buna cesaret edilemez," dedi. Gülümseyerek dayının yanına oturdu, bir şey daha çalması için yalvardı.

Dayı, bir şarkı ve bir vals daha çaldı; sonra susup öksürerek sevdiği bir av şarkısını söylemeye başladı.

Karlar akşamdan beri
Tuttu bütün yerleri...

Dayı, şarkıda bütün anlamın sözlerde olduğu, melodinin kendiliğinden geldiği, ayrı ayrı melodiler olmadığı, onun yalnızca tempo için gerektiği yolunda tam ve saf bir inanç taşıyan halkın söylediği gibi şarkı söylerdi. Bunun için, kuşların nağmesi gibi şuursuzca çıkan melodisi fevkalade hoştu. Nataşa dayının şarksının heyecanı içindeydi. Onu dinleyince arp öğrenmemeye, kitara çalmaya karar verdi. Dayıdan kitarayı istedi, hemen akoru şarkıya uydurdu.

Saat onda Nataşa ile Petya için bir *lineyka*[572] ile bir *drojka* ve onları aramaya gönderilmiş üç atlı geldi. Gelenlerden birinin söylediğine göre Kont ile Kontes onların nerede olduğunu bilmiyor, çok telaş ediyorlardı.

Petya'yı taşıyıp bir ölü gibi *lineyka*'ya yerleştirdiler. Nataşa Nikolay'la birlikte *drojka*'ya bindi. Dayı Nataşa'yı bir örtüyle sardı, büsbütün yeni bir

şefkatle onunla vedalaştı, onları yaya olarak su geçidini geçecekleri köprüye kadar götürdü, fenerlerle ileri geçmelerini avcılara emretti.

“Güle güle!”

Karanlıklardan gelen bu ses Nataşa’nın bildiği o eski ses değil, “Karlar akşamdan beri” diye şarkı söyleyen sesti.

Geçtikleri köyde kızıl ateşçikler ve hoş bir duman kokusu vardı.

Anayola çıktıkları sırada Nataşa, “Ne kadar hoş adam bu dayı!” dedi.

Nikolay, “Evet,” dedi, “üşüyor musun?”

Nataşa adeta hayretle, “Hayır, çok iyiyim, çok. O kadar iyiyim ki!” diye yanıtladı.

Uzun süre sustular.

Gece karanlık ve nemliydi. Atlar görünmüyordu, ayaklarının çamura girip çıkışı duyuluyordu.

Hayatın bu tür izlenimlerini bunca hırsla kapan, benimseyen bu içli çocuğun ruhunda neler olmuştu? Bütün bunlar onda nasıl doğmuştu? Ama o çok mutluydu. Eve yaklaştıkları sırada birden, “Karlar akşamdan beri,” diyerek bütün yol boyunca aradığı ve sonunda bulduğu motifi söylemeye başladı.

Nikolay, “Buldun mu?” dedi.

Nataşa, “Şimdi ne düşünüyordun Nikolaycık?” diye sordu. Bunu birbirlerine sormayı severlerdi.

Nikolay düşünerek, “Ben mi?” dedi. “Bak, ilk önce Rugay’ın, şu kızıl köpeğin dayıya benzediğini, insan olsaydı kendi yerine geçecek olan dayıyı yanından ayırmayacağını, av için olmasa bile süs için saklayacağını düşünüyorum. Ne babacan adam bu dayı! Öyle değil mi? Ya sen ne düşünüyordun?”

“Ben mi? Dur hele, dur. Evet, ilk önce şöyle düşünüyordum: İşte eve gidiyoruz ama bu karanlıkta nereye gittiğimizi Tanrı bilir; bir de gidip göreceğiz ki Otradnoye’ ye değil, sihirli bir dünyaya gitmişiz. Sonra başka ne düşünmüştüm, yok, başka bir şey düşünmedim.”

Nikolay, sesinden Nataşa’nın anladığı kadarıyla, gülümseyerek, “Biliyorum, herhalde ‘Onu’ düşündün,” dedi.

Gerçekten de Nataşa hem Prens Andrey’i, hem onun dayıdan nasıl hoşlanacağını düşünmüş olmasına rağmen,

“Hayır,” diye yanıt verdi. “Ben hâlâ boyuna tekrarlıyorum, bütün yol boyunca hep tekrarladım: Anisyuşka ne iyi çıkış yaptı, ne iyi...” dedi. Nikolay onun çınlayan, sebepsiz ve mutlu gülüşünü duydu.

Nataşa birden, “Bak ama,” dedi, “biliyorum ki hiçbir zaman şimdiki kadar mutlu ve rahat olmayacağım.”

Nikolay, “İşte bu saçma, anlamsız bir söz,” dedi ve şöyle düşündü: “Benim şu Nataşam ne şeker şey! Böyle bir dostum daha yok, olmayacak da. Evlenmesi şart mıydı, hep böyle gezseydik onunla!”

Nataşa içinden, “Ne tatlı şey şu Nikolay!” dedi ve gecenin ıslak, kadife karanlıkları içinde ışıldayan pencereleri göstererek, “A, misafir salonunda hâlâ ışık var,” dedi.

572 İki kişilik, yandan açılan araba.

VIII

Kont İlya Andreyiç asiller mareşalliği görevinden ayrılmıştı, çünkü bu iş çok büyük masraflara yol açıyordu. Ama işi yine de düzelmiş değildi; Nataşa'yla Nikolay sık sık anne babalarının gizlice konuştuklarını görüyor, yalnızca Rostovların zengin aile konaklarının ve Moskova yakınındaki yerlerin satılmasına dair sözler duyuyorlardı. Asiller mareşalliği olmayınca öyle büyük kabullere gerek kalmamış, Otradnoye hayatı eski yıllardan daha sakin geçmeye başlamıştı. Ama koca konak ve pavyonlar yine de insan doluydu. Sofraya yine eskisi gibi yirmi kişiden fazla adam oturuyordu. Bütün bunlar kendi adamları, evde yaşayan ailenin üyeleri denebilecek veya Kont'un evinde yaşamaları zorunlu sayılan kimselerdi: müzik öğretmeni Dimmler'le karısı, dans öğretmeni Vogel'le ailesi, yaşlı Matmazel Belova, sonra kızların eski mürebbiyesi öğretmen Peti, sadece Kont'un evinde oturmayı kendi evlerinde oturmaktan daha iyi ve yararlı bulan daha birçok kişi. Ziyaretler eskisi gibi çok değildi, ama hayatın akışı hep aynıydı ve Kont'la Kontes kendilerine başka bir hayat tasavvur edemezlerdi. Nikolay'ın daha da artırdığı av işi aynıydı, tavlada aynı elli at, on beş arabacı vardı, isim günlerinde kıymetli hediyeler ve bütün ilçeye verilen muhteşem ziyafetler aynıydı. Kont'un oynarken kâğıtlarını herkese gösterdiği, onunla oyun oynamaya en iyi gelir gözüyle bakan komşularına her gün yüzlerce ruble verdiği vist ve boston oyunları aynıydı.

Kont farkında değildi ama kocaman bir ağa dolanmış, işleri peşinde koşuyor, bu ağı dikkatle, sabırla, kendini paralayarak açmaya çalışıyordu. Kontes, seven kalbiyle çocuklarının harap olduklarını, Kont'un bunda suçu olmadığını, olduğu gibi görünmemenin elinden gelmeyeceğini, kendisinin ve çocuklarının harap olmalarını gördükçe azap duyduğunu (her ne kadar bunu gizliyorsa da) hissediyor ve kocasına yardım etmek için çareler arıyordu. Kendi kadınca görüsüyle yalnız bir tek çare aklına geliyordu: Nikolay'ı zengin bir kızla evlendirmek. Bunun son ümit olduğunu ve eğer Nikolay, ona bulduğu zengin kızı reddederse işleri düzeltmeye sonsuza dek veda etmek gerekeceğine inanıyordu. Bu zengin kız, Rostovların çocukluğundan beri tanıdıkları, son erkek kardeşi de ölünce şimdi artık zengin bir kısmet olan çok iyi, çok faziletli bir anne babanın kızı Jüli Karagina'ydı.

Kontes, Moskova'ya, doğrudan doğruya Karagina'ya bir mektup yazarak kızını oğluna istedi ve ondan uygun bir yanıt aldı. Karagina kendi adına buna razı olduğunu, her şeyin kızın isteğine bağlı bulunacağını yazıyor, Nikolay'ı da Moskova'ya davet ediyordu.

Kontes, iki kızını da kocaya verdikten sonra şimdi biricik emelinin onu evli görmek olduğunu birkaç kez gözleri yaşararak oğluna anlattı. Bunu görürse rahatça mezara girebileceğini söyledi. Sonra göz önünde tuttuğu fevkalade bir kız bulunduğunu, onunla evlenmek için oğlunun düşüncesini öğrenmek istediğini bildirdi.

Konuşmalarında Jüli'yi övüyor, bayramda eğlenmek için Moskova'ya gitmeyi Nikolay'a tavsiye ediyordu. Nikolay annesinin dilinin altında neler saklı olduğunu sezmişti; bir keresinde onu açık konuşmaya davet etti. Annesi, işlerin düzelmesi ümidinin şimdi onun Karagina'yla evlenmesine bağlı olduğunu söyledi.

Nikolay, ne kadar zalimce olduğunu anlamadan ve yalnızca kendi asil ruhunu göstermek amacıyla annesine sordu:

"Peki, ya ben varlıksız bir kız sevseydim, aşkımı ve onurumu varlığa feda etmemi isteyecektiniz demek, öyle mi *maman*?"

Annesi kendini nasıl haklı göstereceğini bilmeyerek, "Hayır, anlamadın," dedi, "beni anlamadın, Nikolaycık. Senin mutluluğunu istiyorum." Ama doğru söylemediğini, şaşırdığını hissetti, ağlamaya başladı.

Nikolay, "Anneciğim, ağlamayın, söyleyin bana, bununla ne demek istiyorsunuz, biliniz ki, sizin rahatınız için bütün hayatımı veririm," dedi. "Size her şeyimi feda ederim, aşkımı bile."

Ama Kontes meseleyi bu şekilde ortaya atmak istememişti: Oğlundan fedakârlık istemiyordu, asıl kendisi onun için fedakârlıkta bulunmak isterdi.

Kontes gözyaşlarını silerek, "Hayır, beni anlamadın, bunu konuşmayalım artık," dedi.

Nikolay kendi kendine, "Evet, belki ben yoksul bir kızı seviyorum," dedi, "peki, aşkımı, onurumu varlık uğruna feda mı edeyim? Annemin bunu benden istemesine hayret ediyorum. Çünkü Sonya yoksul, ben onu sevemem. Onun vefalı, fedakâr aşkına karşılık veremem demek ama şurası kesin: O beni Jüli gibi bir kukladan daha çok mutlu eder. Ailemin iyiliği için aşkımı her zaman feda edebilirim ama aşkıma hükmetmek elimden gelmez. Eğer Sonya'yı seviyorsam bu benim için her şeyden güçlüdür, her şeyden üstündür."

Nikolay Moskova’ya gitmedi; Kontes ona bu konuyla ilgili bir şey söylemedi bir daha; oğluyla Sonya arasında gitgide büyüyen yakınlaşma işaretlerini kederle, bazen öfkeyle görüyordu. Bundan dolayı kendi kendini kınıyor, fakat sebepsiz yere Sonya’yı sık sık durdurarak, ona “siz”, “küçükhanım” diye seslenerek homurdanmamak, uğraşmamak elinden gelmiyordu. İyi yürekli Kontes, Sonya’ya en çok şunun için kızıyordu: Bu yoksul kara gözlü kız pek yumuşak, pek iyi yürekli, velinimetlerine karşı pek minnetli ve bağlıydı. Nikolay’ı o da kadar vefalı, sarsılmaz, fedakârca bir aşkla seviyordu ki onu hiçbir nedenle ayıplamak mümkün değildi.

Nikolay izin süresini ailesinin yanında geçirdi. Prens Andrey’den, Roma’dan dördüncü bir mektup gelmişti; bu mektupta sıcak iklimin tesiriyle yarası birden açılmamış olsaydı çoktan Rusya yolunda bulunacağını, bu yüzden seyahatini gelecek senenin başına kadar uzatmak zorunda kaldığını yazıyordu. Nataşa yine sevgilisine tutkundu, yine bu aşkın huzuru içindeydi ve hayatın her türlü neşelerine karşı yine hassastı; ama dördüncü ayrılık ayının sonunda onda baş edemediği üzüntü nöbetleri görülmeye başladı. Kendi kendine acıyordu. Sevmeye ve sevilmeye kendini o kadar yetenekli hissettiği bütün bu zamanların yok yere, kimseye yararı olmadan mahvolup gittiğine yanıyordu.

Rostovların evinde neşe yoktu.

IX

Noel yortuları geldi çattı; tantanalı ayinden komşuların, hizmetçilerin törensel ve can sıkıcı kutlamalarından, herkesin giydiği yeni elbiselerden başka Noel yortularını anımsatan bir şey yoktu ortada; ama sıfırın altında yirmi derecelik ayazda; günün kamaştırıcı parlak güneşinde, yıldızlı kış gecelerinin ışığında bu zamanları herhangi bir şekilde kutlama gereksinimi duyuluyordu.

Bayramın üçüncü günü öğle yemeğinden sonra bütün ev halkı odalarına çekildi. Günün en can sıkıcı zamanıydı. Sabahleyin komşuları ziyarete çıkmış olan Nikolay uyuyordu. Yaşlı Kont, çalışma odasında dinleniyordu. Sonya misafir salonunda yuvarlak bir masanın başında oturmuş, örnek çiziyordu. Kontes kâğıtlarla fal açıyordu. Soytarı Nastasya İvanovna iki yaşlı kadınla pencerenin yanında kederli bir yüzle oturuyordu. Nataşa odaya girdi. Sonya'ya yaklaştı, yaptığı şeye baktı, sonra annesinin yanına gitti, sessizce durdu.

Annesi ona, "Ne diye böyle başıboş dolaşıp duruyorsun?" dedi. "Ne istiyorsun?"

Nataşa gözleri parlayarak ve gülmeden, "'Onu' istiyorum... Şimdi, şu anda bana lazım 'o'," dedi.

Kontes başını kaldırdı, dik dik kızına baktı.

"Bakmayın bana, anne, bakmayın, şimdi ağlayacağım."

Kontes, "Otur, otur yanıma," dedi.

"Anneciğim bana 'o' lazım. Neden böyle mahvolayım?"

Sesi kısıldı, gözlerinden yaşlar fışkırdı, onları gizlemek için hızla döndü, odadan çıktı. *Boudoir*'a[573] geçti, bir an durdu, düşündü, kadın hizmetçilerin odasına gitti. Orada yaşlı bir hizmetçi soğuktan kaçıp soluyarak içeri giren genç bir kıza çıkışıyordu.

"Yeter oynadığın," diyordu, "her şeyin zamanı var."

Nataşa, "Bırak onu, Kontradyevna," dedi, "gel Mavruşa, gel."

Nataşa Mavruşa'yı kurtardıktan sonra salondan geçip sofaya gitti. Bir ihtiyarla iki genç uşak iskambil oynuyorlardı. Küçükhanım girince oyunu bırakıp ayağa kalktılar. Nataş "Onlara ne iş göstersem?" diye düşündü.

"Ha, Nikita, git kuzum... nereye göndersem onu?" "Ha, hizmetçi dairesine git, bir horoz getir kuzum, sen de Mişa, yulaf getir."

Mişa neşeyle, hevesle, “Biraz yulaf emrediyorsunuz değil mi?” dedi.

“Hadi, hadi çabuk,” diyerek ihtiyarı onayladı Nataşa. “Fedor, sen de bana tebeşir bul.”

Büfenin yanından geçerken, hiç de zamanı olmadığı halde semaverin hazırlanmasını emretti.

Büfeci Foka, evin en sinirli adamıydı. Nataşa ona emrini dinletmeyi denemekten zevk alırdı. Foka inanmadı, doğru mu diye sormaya gitti.

Yapmacık bir tavırla Nataşa’ya kaşlarını çatarak, “Küçükhanım, bu artık...” dedi.

Evde hiç kimse hizmetçileri Nataşa kadar koşturamaz, kimse onlara onun kadar iş vermezdi. O hizmetçilere kayıtsızlıkla bakamaz, onları koşturmadan edemezdi. İçlerinden biri ona kızmayacak, somurtmayacak mı diye onları adeta sınardı, ama onlar da kimsenin emirlerini Nataşa’nınkiler kadar sevmezlerdi. “Ne yapsam, nereye gitsem,” diye Nataşa koridorda yavaşça yürüyerek düşünüyordu.

Karşıdan gelen fistanlı soytarıya sordu: “Nastasya İvanovna, ben ne doğuracağım?”

Soytarı: “Pireler, ağustosböcekleri, cırcırböcekleri doğuracaksın.”

“Of, aman Tanrım, hep aynı şey. Nereye girsem? Seni ne yapayım ben ha?”

Hızla ayaklarını takırdatarak merdivenden yukarı, karısıyle birlikte üst katta oturan Vogel’e koştu. Vogel’in yanında iki mürebbiye oturuyordu, masada kuru üzüm, fındık ve badem dolu tabaklar vardı. Mürebbiyeler, hayatın Moskova’da mı, Odesa’da mı daha ucuz olduğunu konuşuyorlardı. Nataşa oturdu, konuşmalarını ciddi, düşünceli bir yüzle dinledi ve kalktı.

“Madagaskar Adası,” dedi. “Ma-da-gas-kar,” diye, her heceyi teker teker söyleyerek ve ne söylediği yolunda Madam Schoss’un sorularına yanıt vermeden odadan çıktı. Kardeşi Petya’da yukarıdaydı: Gece havaya salmayı tasarladığı havai fişekleri yaşlı mürebbiyesiyle birlikte hazırlıyordu.

“Petya! Petya!” diye seslendi ona, “İndir beni aşağıya.”

Petya koştu, sırtını ona çevirdi. Nataşa üzerine sıçradı, kollarını boynuna sardı, Petya zıplayarak koştu.

“Hayır, yeter... Madagaskar Adası,” diye mırıldandı Nataşa, Petya’nın sırtından atladı, aşağıya indi.

Nataşa, sanki ülkesini dolaşıp kudretini hissetmiş, önünde her şeyin baş eğdiğini, ama canının yine de sıkıldığını görmüş gibi, büyük salona gitti, kitarayı aldı, küçük bir dolabın arkasında, karanlık bir köşede oturdu,

Petersburg’da Prens Andrey’le birlikte dinlediği bir operadan hatırladığı bir parçayı bas perdeden çalmaya başladı. Dışarıdan bir dinleyici için kitaradan yalnızca gürültü çıkıyordu ama onun için bu gürültünün içinde bir sürü hatıra canlanıyordu. Küçük dolabın arkasında oturmuş, gözlerini büfe kapısından düşen ışığa dikmiş, kendi kendine dinliyor, geçmişi hatırlıyordu. Kendini tamamıyla hatıralara kaptırmıştı.

Sonya elinde bir kadehle salondan geçti: Nataşa büfe kapısının aralığından ona baktı, büfe kapısından aralığa ışık düşmesi, Sonya’nın elinde bir kadehle geçmesi ona hayalindeki bir hatıra gibi geldi. Nataşa içinden, “Evet, o da tıpkı böyleydi,” dedi ve parmaklarıyla kalın tele dokunarak seslendi:

“Sonya, bu ne?”

Sonya irkilerek, “A, sen oradasın ha!” dedi, yaklaştı, kulak kabarttı, ürkekçe ve yanılmaktan çekinerek ekledi: “Bilmiyorum, fırtına mı acaba?”

Nataşa, “İşte o zaman da tıpkı yine böyle irkilmişti, tıpkı yine böyle yaklaşmış, ürkekçe gülmüştü,” diye düşündü, “tıpkı yine böyle... bir eksiği var diye düşünmüştüm.”

“Hayır, bu Vodonos’un korosu, duyuyor musun?”

Nataşa, Sonya’nın anlaması için koronun motifini tamamladı.

“Neredeydin?” diye sordu Nataşa.

“Kadehin suyunu değiştirmeye gittim, şimdi örneği bitireceğim.”

Nataşa, “Sen her zaman meşgulsün, işte bak ben yapamıyorum,” dedi, “Nikolay nerede?”

“Uyuyor, galiba.”

“Sonya git onu uyandır. Şarkı söylemeye çağırıyorum, söyle.”

Nataşa oturduğu yerde kaldı, bütün bu olup bitenlerin ne ifade ettiğini düşündü. Bu meseleyi çözemeyince hiç gönül kırıklığı yaşamadan, hayalinde yine onunla birlikte olduğu, onun sevgi dolu gözlerle kendisine baktığı zamanlara gitti.

“Ah, çabuk gelseydi. Bu olmayacak diye o kadar korkuyorum ki! Asıl sorun, ben yaşlanıyorum, işe bak! Şimdiki halim o zaman olmayacak. Ama belki bugün gelir, şimdi gelir. Belki gelmiştir de salonda oturuyor. Belki daha dün gelmişti de ben unuttum.”

Kalktı, kitarayı yerleştirip misafir salonuna geçti. Bütün ev halkı, öğretmenler, mürebbiyeler, misafirler çay masası etrafında oturmuşlardı. Hizmetçiler masanın etrafında ayakta duruyorlardı ama Prens Andrey yoktu, hayat hep eski hayattı.

İlya Andreyiç, içeri giren Nataşa'yı görünce, "Hah, işte... Hadi, otur yanıma," dedi.

Ama annesinin yanında durdu, çevresine bakıyor, birini arıyordu.

"Anne," dedi, "verin onu bana, hadi verin anne, çabuk."

Gözyaşlarını yine zorlukla tutuyordu.

Masaya oturdu, yaşlılarla masaya gelen Nikolay'ın konuşmalarına kulak kabarttı.

Bütün ev halkına karşı, hep aynı oldukları için, içinde yükselen tiksintiyi korkuyla hissederek, "Of, aman Tanrım, aynı yüzler, aynı sözler, babam fincanı aynı biçimde tutuyor, tıpkı yine öyle üflüyor!" diye düşündü.

Çaydan sonra Nikolay, Sonya ve Nataşa *boudoir*'a, her zaman en güzel sohbetlerini yaptıkları sevgili köşelerine çekildiler.

573 (Fr.) Giyinme odası, kadınların gündelik oturma odası. (Y.N.)

X

*Boudoir'*da otururlarken Nataşa kardeşine, “Sende de olur mu,” diye sordu, “artık hiçbir şey olmayacak, her şey, iyi olan ne varsa geride kaldı, diye düşündüğün olur mu? Yalnız sıkıntılı değil, hüzünlü olduğun zamanlar?”

“Hem nasıl! Bende öyle olur ki her şey iyi, herkes neşelidir, benim içime bir bezginlik çöker, artık hep ölmeliyiz derim. Bir kez alayda geziye gitmemiştim, oysa orada çalgı vardı... Birden öyle bir can sıkıntısı sarmıştı ki beni...”

“Ah, bunu bilirim, bilirim, bilirim,” diye onun sözünü kesti Nataşa, “ben henüz küçüktüm, bende de oldu bu. Hatırlar mısın, bir defa erik yediğim için beni cezalandırmışlardı, hep dans etmiştiniz de ben ders odasında oturup ağlamıştım, hiç unutmam, hüzünlüydüm, kendime de, herkese de acıyordum, herkese, herkese acıyordum. Üstelik suçlu da değildim,” dedi Nataşa, “hatırlar mısın?”

Nikolay, “Hatırlıyorum,” dedi, “sonra sana geldiğimi, seni avutmak istediğimi hatırlıyorum, biliyor musun, utanmıştım. Çok tuhaftık. Benim o zamanlar bir kukla bebeğim vardı, onu sana hediye etmek istemiştim. Hatırlıyor musun?”

Nataşa dalgın bir gülümsemeyle, “Ya sen hatırlar mısın,” dedi, “eskiden, çok eskiden biz daha büsbütün küçüktük, dayı bizi çalışma odasına çağırmıştı, daha eski evdeydik, ortalık karanlıktı, gittik, bir de ne görelim orada...”

“Bir Arap,” diye neşeyle onun sözünü tamamladı Nikolay, “nasıl hatırlamam? Arap mıydı, rüya mı görmüştük, yoksa birisi mi bize anlatmıştı, şimdi bile bilmiyorum.”

“Yabani bir şeydi, hatırlıyor musun, beyaz dişleri vardı, ayakta duruyor, bize bakıyordu...”

“Siz hatırlar mısınız Sonya?” diye sordu Nikolay.

Sonya ürkek ürkek yanıt verdi: “Evet, evet ben de bir şeyler hatırlıyorum...”

Nataşa, “Bu Arap'ı babama da, anneme de sordum,” dedi, “böyle bir Arap yoktu, dediler. Oysa bak sen hatırlıyorsun!”

“Nasıl olur, dişlerini bugünkü gibi hatırlıyorum.”

“Ne tuhaf, sanki rüyaymış gibi. Hoşuma gidiyor bu.”

“Ya, hatırlıyor musun, salonda yumurta yuvarlıyorduk, ansızın iki kocakarı çıktı, halının üstünde dönmeye başladılar. Bu oldu mu yoksa olmadı mı? Hatırlıyor musun, ne hoştu?”

“Evet. Ya sen, sırtında mavi kürkle babanın avluda tüfekle ateş ettiğini hatırlıyor musun?”

Tatlı tatlı gülümseyerek hatıralarını, yaşlılar gibi hüzünlü hatıralarını değil, gençlere özgü şairane hatıralarını, rüyanın gerçekle karıştığı en uzak bir geçmişin izlenimlerini sayıp döküyor, bir şeylere sevinip için için gülüyorlardı.

Hatıraların ortak olmasına rağmen, Sonya her zaman olduğu gibi kenarda kalıyordu.

Sonya onların söylediklerinden birçoğunu hatırlamıyor, hatırladıkları ise onların duydukları şairane hissi onda uyandırmıyordu. O yalnızca onların havasına uymaya çalışarak sevinçleriyle seviniyordu.

Sonya, yalnızca onun ilk gelişini hatırladıkları zaman onlara katıldı. Nikolay’dan nasıl korktuğunu, çünkü ceketinde kordon olduğunu, dadısının ona da kordon dikeceklerini söylediğini anlattı.

Nataşa, “Hatırlarım: Bana top lahanasının dibinde doğduğumu söylerlerdi,” dedi, “o zaman buna inanmaya cesaret edememiştim ama bunun doğru olmadığını bilirdim, yine de çok sıkılırdım.”

Bu sırada *boudoir*’ın arka kapısından bir hizmetçi kızın başı uzandı.

“Küçükhanım, horozu getirdiler,” dedi kız.

Nataşa, “İstemez Polya, söyle geri götürsünler,” dedi.

Konuşma ortasında *boudoir*’a giren Dimmler odaya geçti, bir köşede duran arpe yaklaştı. Örtüyü kaldırdı, arpten bozuk bir ses çıktı.

Yaşlı Kontes, “Eduard Karliç, lütfen Mösyö Field’in o pek sevdiğim *Nocturne*’ünü çalın,” diye misafir odasından seslendi.

Dimmler telleri akort etti, Nataşa’ya, Nikolay’a, Sonya’ya döndü, “Gençler nasıl uslu uslu oturuyorlar!” dedi.

Nataşa dönüp bir an bakarak, “Evet, felsefe yapıyoruz,” dedi ve sözüne devam etti.

Şimdi rüyalar hakkında konuşuyorlardı.

Dimmler çalmaya başladı. Nataşa sessiz sessiz, parmaklarının ucuna basarak masaya yaklaştı, bir mum aldı, götürdü, dönüp yavaşça yerine oturdu. Oda, özellikle oturdukları kanepenin olduğu yer karanlıktı ama büyük pencerelerden döşemeye ayın gümüş ışıkları dökülüyordu.

Dimmler bitirmiş, kesmek yahut yeni bir şeye başlamakta kararsız gibi hafifçe tellere dokunarak hâlâ otururken Nataşa Nikolay'a ve Sonya'ya sokularak yavaşça, "Biliyor musun, düşünüyorum ki," dedi, "insan böyle anılarıyla baş başa kaldığı, hatıralarına gömüldüğü zaman öyle derinlere dalar, öyle derinlere dalar ki dünyaya gelmeden önceki şeyleri hatırlar..."

Derslerini her zaman iyi hazırlayan, hepsini aklında tuhaf Sonya, "Ruh göçü bu," dedi, "Mısırlılar ruhlarımızın önce hayvanlarda bulunduğuna, sonra yine hayvanlara gideceklerine inanırlardı."

Müziğin sona ermiş olmasına rağmen, Nataşa yine aynı fısıltıyla, "Hayır, biliyor musun, hayvan olduğumuza ben inanmam," dedi, "ama eminim ki herhangi bir yerde eskiden biz melektik, her şeyi bundan hatırlıyoruz..."

Dimmler sokularak yavaşça, "Size katılabilir miyim?" dedi, yanlarına oturdu.

Nikolay, "Mademki önce melektik, neden böyle aşağıya düştük?" dedi, "Hayır, bu olamaz."

"Aşağıya değil, kim söyledi aşağıya diye? Önce ne olduğumu ben nereden bilirim?" diye Nataşa inançla itiraz etti, "Ruh, ölmez ya... Şu halde eğer ben daima yaşayacaksam, önceleri de yaşamışımdır, ta ezelden beri yaşıyorum."

Yumuşak, küçümseyen bir gülümsemeyle gençlere sokulan ama sonra onlar gibi yavaş ve ciddi konuşan Dimmler, "Evet ama sonsuzluğu hayal etmek bizim için zordur," dedi.

Nataşa, "Sonsuzluğu hayal etmek neden zor olsun?" dedi. "Bugün var, yarın olacak ve daima olacak, dün vardı, önceki gün de vardı."

Kontes'in sesi duyuldu: "Nataşa! Şimdi sıra senin. Bana bir şarkı söyle. Neden orada suikastçılar gibi oturuyorsunuz?"

Nataşa, "Anne! Hiç canım istemiyor," dedi ama yine de kalktı.

Kimse sohbeti kesip *boudoir'*ın köşesinden ayrılmak istemiyordu ama Nataşa kalktı, Nikolay da klavsenin başına geçti. Nataşa, her zaman olduğu gibi, salonun ortasında durup sesin iyi yansıması için en elverişli yeri seçerek annesinin sevdiği parçayı söylemeye başladı.

Canı şarkı söylemek istemediğini ileri sürmüştü ama çoktan beri bu akşamki gibi şarkı söylememişti, uzun zaman da söylemeyecekti. Kont İlya Andreyiç, Mitenka ile konuşmakta olduğu çalışma odasında onun sesini duyuyor, dersi bitirip oyuna koşmak isteyen bir öğrenci gibi kâhyaya emir verirken sözleri birbirine karıştırıyordu. Sonunda sustu. Mitenka da

dinliyor, sessizce gülümseyerek Kont'un karşısında duruyordu. Nikolay gözlerini kız kardeşinden ayırmıyor, onunla birlikte nefes alıyordu. Sonya dinleyerek kendisiyle dostu arasında ne büyük bir fark bulunduğunu, bir dereceye kadar olsun kuzini gibi çekici olmanın onun için ne kadar olanaksız olduğunu düşünüyordu, yaşlı Kontes ara sıra başını sallayarak mutlu ve hüzünlü bir gülümsemeyle, gözleri yaşlı oturuyordu. Nataşa'yı, kendi gençliğini ve Nataşa ile Prens Andrey'in gelecek birleşmelerinde doğal olmayan korkunç bir şeyler bulunduğunu düşünüyordu.

Dimmler Kontes'in yanına oturmuş, gözlerini kapamış dinliyordu.

Sonunda dedi ki: "Hayır Kontes, bu Avrupa çapında bir yetenek, onun öğreneceği bir şey yok, bu yumuşaklık, bu incelik, bu enerji..."

Kontes kiminle konuştuğunun farkında olmadan, "Ah! Onun için ne kadar korkuyorum, ne kadar korkuyorum," dedi. Annelik sezgisi ona Nataşa'da haddinden fazla bir şeyler olduğunu, bu yüzden onun mutlu olmayacağını söylüyordu. Nataşa şarkısını bitirmeden, "Maskaralar geldi," haberiyle on dört yaşındaki Petya heyecanla içeri girdi.

Nataşa birden durdu, "Sersem!" diye bağırdı kardeşine, koşup kendini bir sandalyeye bıraktı, öyle bir boşanma boşandı ki uzun zaman kendini toplayamadı.

Gülümsemeye çalışarak, "Bir şey yok anneciğim, vallahi bir şey yok; Petya korkuttu," diyordu. Ama gözyaşları hâlâ akıyor, hıçkırıklar boğazını sıkıyordu.

Kılık değiştirmiş hizmetçiler; kimi korkunç, kimi gülünç ayılar, Türkler, meyhaneciler, hanımefendiler beraberlerinde soğuk ve neşe getirerek ilk önce çekine çekine sofaya doluştular; sonra birbirinin arkasına saklanarak salona doldular; önce sıkılganlıkla, sonra neşeyle gülüştüler; şarkılar, danslar, toplu oyunlar, Noel oyunları başladı. Onları tanıdıktan sonra kıyafetlerine gülen Kontes, misafir salonuna gitti. Kont İlya Andreyiç neşeli bir gülümsemeyle büyük salonda oturuyor, oyuncuları şevklendiriyordu. Gençler kaybolmuşlardı.

Yarım saat sonra salonda öbür maskaralarla birlikte kaftanlı, yaşlı bir hanımefendi daha peyda oldu; bu, Nikolay'dı. Türk kadını, Petya'ydı, Palyaço Dimmler, *hussar* Nataşa, Çerkez, çekilmiş kaşları ve bıyıklarıyla Sonya'ydı.

Kıyafet değiştirmeyenler, gönül almak amacıyla şaşırmış, eğlenmiş gibi yapıyor, onları övüyorlardı. Gençlerde, kostümlerini başka kimselere de gösterme arzusu uyandı.

Kendi troykasıyla herkesi gezdirmek isteyen Nikolay, maskara kılığına girmiş hizmetçilerden on kişiyi de alıp dayıya gitmeyi teklif etti.

Kontes, “Yok canım, rahatsız etmeyin ihtiyarı,” dedi, “hem onun evinde kımıldanacak yer de yok. Gitmek istiyorsanız Melükovlara gidin.” Melükova, irili ufaklı çocuklarıyla, mürebbileriyle Rostovlardan dört verst uzakta oturan bir duldu. Yaşlı Kont, kımıldanarak söze karıştı:

“Bak, *ma chère*, iyi bir fikir, hadi, şimdi kıyafet değiştirip sizinle geleyim, şu Melükova’yı da neşelendirelim.”

Ama Kontes Kont’u bırakmaya razı olmadı: Bu günlerde hep bacağı ağrıyordu. İlya Andreyiç’in gidemeyeceğine ama Luiza İvanovna (Madam Schoss) giderse kadınların Melükova’ya gidebileceğine karar verdi. Hep çekingen ve utangaç olan Sonya onları reddetmemesini Luiza İvanovna’ya herkesten daha çok ısrarla rica etmeye başladı.

Sonya’nın giyimi hepsinden iyiydi. Bıyıkları, kaşları ona fevkalade yakışmıştı. Herkes ona çok hoş olduğunu söylüyor ve o kendisine has olmayan canlı, enerjik bir ruh hali içinde bulunuyordu, içinden bir ses ona kaderiyle ya şimdi karşılaşacağını ya da hiçbir zaman karşılaşmayacağını söylüyordu; giydiği erkek elbisesi içinde büsbütün başka bir insan gibi görünüyordu. Luiza İvanovna razı oldu, yarım saat sonra da dört troyka çıngıraklarıyla, zilleriyle, donmuş kar üstünde tabanlarını gıcırdatıp ıslık çalarak avluya girdi.

Nataşa ilk kez Noel neşesini yansıttı, bu neşe birinden öbürüne yansıyarak gittikçe güçlendi, soğuk havaya çıktıkları zaman en yüksek derecesini buldu; konuşarak, birbirlerine seslenerek, gülüşerek, bağrışarak kızaklara yerleştiler.

İki troyka yarışta kullanılırdı, üçüncü troyka orta beygiri bir Orlov yorgası olan, yaşlı Kont’un troykasıydı; dördüncüsü, orta beygiri alçakça, yağız, uzun yeleli olan, Nikolay’ın kendi troykasıydı. Nikolay kemerli *hussar* pelerinini üstüne giydiği yaşlı kadın kılığıyla kendi kızağının ortasında dizginlere yapışmış ayakta duruyordu.

Ortalık o kadar aydınlıktı ki, Nikolay ay ışığında parlayan koşum takımlarındaki madenî levhaları ve korka korka kapının saçağı altında gürültü eden yolculara bakan beygirlerin gözlerini görüyordu.

Nikolay’ın kızağında Nataşa, Sonya, Madam Schoss ve iki hizmetçi kız vardı. Yaşlı Kont’un kızağında Dimmler’le karısı ve Petya vardı; ötekilere maskara kılığına girmiş hizmetçiler binmişlerdi.

Nikolay babasının arabacısına, “Sür ileri, Zahar!” diye haykırdı; yolda onu kovalayıp geçmek istiyordu.

Yaşlı Kont’un troykası, soğuktan kara yapışır gibi, tabanlarını gıcırdatıp kalabalık çıngıraklarını çıngırdatarak ilerledi. Koşumlar şeker gibi sert ve parlak karı sıyırarak oklara doğru sıkışıyor, birbirine yapışıyorlardı.

Nikolay birinci troykanın arkasından gitti; arkadan ötekiler de gürültüyle gıcırdamaya başladı. İlk önce dar yolda hafif bir tırısla ilerlediler, bahçenin yanından ilerledikçe çıplak ağaçların gölgeleri sık sık yanlamasına yola düşüyor, ayın parlak ışığını kapatıyordu ama bahçe duvarını geçer geçmez elmas gibi ışıldayan, mavimtrak gölgeler oluşturan, baştan başa ay ışığına batmış, hareketsiz karlı ova dört bir taraftan açıldı. Bir çukur öndeki kızağı bir sarstı, bir daha sarstı; ondan sonraki de, daha sonraki de aynı şekilde sarsıldılar; derin sessizliği pervasızca yararak kızaklar birbiri ardınca uzanmaya başladı.

Buz kesmiş havada Nataşa’nın sesi çınladı: “Tavşan izi, bir sürü iz!”

Sonya’nın sesi duyuldu: “*Nicolas*, her şey ne kadar açık görünüyor!”

Nikolay, Sonya’ya dönüp baktı, yüzüne yakından bakmak için eğildi. Büsbütün yeni, sevimli bir yüz, siyah kaşları ve bıyıklarıyla ay ışığında samur kürkün içinden bir anda hem yakından, hem uzaktan bakıyordu.

Nikolay içinden, “Eskiden bu Sonya’ydı,” dedi. Ona daha yakından baktı, gülümsedi.

“Ne oluyorsunuz, *Nicolas*?”

Nikolay, “Bir şey yok,” dedi ve yine atlara doğru döndü.

Kızak tabanlarıyla cilalanan, nal çivileriyle iz iz çizgilenmiş işlek, büyük yola çıkınca atlar kendiliğinden dizginlerini germeye, hızlarını artırmaya başladı. Soldaki koşum başını bükmüş, sıçramalar yaparak kayışlarını çekiyordu. Ortadaki hayvan kulaklarını dikerek silkindi, sanki soruyordu: “Başlayalım mı, yoksa daha erken mi?” İleride, iyice uzaklaşmış olan ve çıngırdayarak akıp giden Zaharov’un siyah troykası beyaz karın üstünde olduğu gibi görünüyordu. Maskaraların haykırışmaları, kahkahaları, sesleri geliyordu.

Nikolay bir eliyle dizginleri tutup öbürüyle kamçıyı yana doğru kaldırarak, “Hey, zavallılar!” diye haykırdı. Troykanın ne büyük bir hızla gittiği, ancak önden gelen rüzgârın şiddetlenmesinden, koşumların gerginleşen, gittikçe sıklaşan sıçrayışlarından hissediliyordu. Nikolay dönüp geriye baktı. Öteki troykalar kamçılarını sallayıp orta beygirlerini koşmaya zorlayarak bağrışmalarla, gıcırtılarla ilerliyorlardı. Nikolay’ın orta beygiri,

düşmeyi aklına getirmeden, gerekirse hızını daha da artırmayı, durmadan artırmayı vaat ederek hamudun altında dalgalanıyordu.

Nikolay birinci troykaya yetişti, rampadan aşağı indiler, çayır boyunca nehre yakın geniş ve işlek bir yola girdiler.

Nikolay, “Nereden gidiyoruz?” diye düşündü, “Herhalde Kosoy Çayırı’ndan, ama hayır, hiç görmediğim yeni bir yer burası. Kosoy Çayırı değil, Dömkin Tepesi de değil, Tanrı bilir neresi! Burası yeni ve sihirli bir yer. Neyse, ne olursa olsun!” Atlara haykırarak birinci troykayı geçmeye koyuldu.

Zahar atları durdurdu, kaşlarına kadar buz tutmuş yüzünü çevirdi.

Nikolay atlarını sürdü, Zahar ellerini ileri uzatıp dilini şapırdattı o da atlarını sürdü.

“Eh, kolla kendini bey,” dedi.

Troykalar yan yana daha hızla uçuyorlardı, dörtnala giden atlar daha çabuk ayak değiştiriyorlardı. Nikolay ileriye doğru yol almaya başladı. Zahar gerilmiş kollarının durumunu değiştirmeden bir elini dizginlerle birlikte kaldırdı.

Nikolay’a bağırdı:

“Aldanıyorsun, bey!”

Nikolay atları dörtnala kaldırdı, Zahar’ı geçti. Atlar yolcuların yüzlerine ince ve kuru bir kar tozu serpmişlerdi, yanlarında bağrışmalar, haykırışmalar oluyor, hızla giden ayaklar, birbirini kovalayan troykaların gölgeleri karışıyordu. Her taraftan kızakların karda gıcırtısı ve kadın çığlıkları duyuluyordu.

Nikolay atları biraz yavaşlatarak etrafına baktı, dört bir yanı üstüne yıldızlar serpili ay ışığına batmış sihirli ovaydı.

Nikolay, “Zahar sola basmam için bağırıyor, niçin sola basacağım?” diye düşündü. “Melükovlara mı gidiyoruz, Melükova mı bu? Tanrı bilir. Ne oluyor bize, onu da Tanrı bilir. Çok acayip, çok hoş şeyler oluyor.” Dönüp kızağın içine baktı, içeride oturan garip, sevimli ve yabancı adamlardan ince bıyıklı, ince kaşlı biri, “Baksana, bıyıkları da, kaşları da bembeyaz,” dedi.

Nikolay, “Bu galiba Nataşa’ydı,” diye düşündü, “bu da Madam Schoss; belki de değil, bu bıyıklı Çerkez kim bilmiyorum, ama hoşuma gidiyor.”

“Üşümüyor musunuz?” diye sordu. Yanıt vermediler, gülmeye başladılar; Dimmler arkadaki kızaklardan bağırıp bir şeyler söylüyordu,

kesin gülünecek bir şey söylüyordu, ama ne söylediğini duymanın imkânı yoktu.

Sesler gülerek ona yanıt verdi:

“Evet, evet.”

Bununla birlikte, işte siyah gölgelerin elmas pırıltılarına karıştığı, mermer merdivenlerin sıra sıra yükseldiği sihirli bir orman, sihirli binaların gümüş damları, keskin, vahşi hayvan sesleri. Nikolay düşündü: “Ya eğer gerçekten bu Melükova ise, nereden gittiğimizi bilmeden Melükova’ya gelmiş olmamız, daha garip.”

Gerçekten burası Melükova’ydı, hizmetçi kızlar, uşaklar mumlarla, sevinçli yüzlerle taş merdivene koşuştular.

“Kim o?” diye sordular taşlıktan. Sesler yanıt verdi:

“Kont’un maskaraları, atlardan tanıdım.”

XI

İriyarı, güçlü kuvvetli bir kadın olan Pelageya Danilovna Melükova, gözlerinde gözlük, önü açık bol bir ropdöşambr giymiş, canlarının sıkılmamasına gayret ettiği kızları yanında olduğu halde misafir salonunda oturuyordu. Gelenlerin ayak sesleri, gürültüler duyulmaya başladığı zaman yavaşça mum akıtıyor, gölgede çıkan şekillere bakıyorlardı.

Hussar'lar, efendiler, cadılar, palyaçolar, ayılar öksürerek, soğuktan buz kesilmiş yüzlerini ovuşturarak sofadan, mumların aceleyle yakıldığı salona girdiler. Palyaço Dimmler, yaşlı bayan Nikolay'la dansı açtılar. Bağrışan çocuklarla çevrili maskaralar yüzlerini kapayıp seslerini değiştirerek ev sahibini selamlayıp odalara dağıldılar.

"Ah, imkânı yok tanıyamazsın! A, Nataşa'ymış! Baksanıza kime benziyor. Doğrusu bana birini hatırlatıyor. Eduard Karliç ne kadar iyi! Tanıyamadım, nasıl da dans ediyor! A, a, bir de Çerkez, doğrusu Sonuşka'ya ne kadar da yakışıyor. Bu da kim? Ah ne kadar iyi oldu! Nikita, Vanya masaları alın. Biz de öyle sessiz sessiz oturuyorduk."

"Hah-hah-ha!.. *Hussar*'a bak, *hussar*'a bak! Tıpkı çocuk, hele ayakları! Göremiyorum... diye sesler duyuluyordu.

Küçük Melükovların sevdiği Nataşa, arka odalarda onlarla birlikte kayboldu, oraya bir mantar, türlü oda elbiseleri, erkek elbiseleri istendi, bunlar uşakların elleriyle uzatıldı, çıplak kız kolları tarafından alındı. On dakika sonra Melükovların gençleri maskaralara katılmıştı.

Misafirler için yer hazırlanmasını efendilere, hizmetçilere ikramlarda bulunulmasını emreden Pelageya Danilovna gözlüğünü çıkarmadan, ciddi bir tebessümle maskaralar arasında dolaşıyor, yakından yüzlerine bakıyor, kimseyi tanıyamıyordu. Yalnız Rostovları. Dimmler'i değil, kendi kızlarının da giydikleri erkek geceliklerini, üniformaları da bir türlü tanıyamıyordu.

Kazanlı bir Tatar kılığına giren kızının yüzüne bakarak,

"Bu da kimin nesi böyle?" diye mürebbiyesine sordu. "Galiba Rostovlardan biri. Eh, ya siz, Bay *Hussar*, hangi alayda hizmet ediyorsunuz?" diye sordu Nataşa'ya. "Türk pestili versene, Türk!" diye seslendi sıra ile herkese ikramda bulunan büfeciye: "Onların kanunu bunu yasaklamaz."

Bazen, kılıkları değiştiği için kendilerini kimsenin tanıyamayacağını akıllarına iyice yerleştiren, bunun için de sıkılmadan dans edenlerin acayip ve gülünç ayak atışlarına bakan Pelageya Danilovna yüzünü mendiliyle örtüyor, zaptolunmaz iri vücuduyla sarsılarak gülüyordu.

“Saşacığım benim, Saşacığım,” diyordu.

Rus dans ve toplu oyunlarından sonra Pelageya Danilovna bütün hizmetçileri, bayları bir araya topladı, büyük bir daire çevirdi; bir yüzük, bir sicim, bir ruble getirdiler, ortak bir oyun kurdular.

Bir saat sonra bütün elbiseler buruşmuş, bozulmuştu. Mantar bıyıklar ve kaşlar, terleyen, kızaran neşeli yüzlere bulaşmıştı. Pelageya Danilovna maskaraları tanımaya başlamıştı; kostümlerin bu kadar iyi yapılmış, özellikle genç kızlara bu kadar yakışmış olmasına hayret ediyordu; onu böyle neşelendirdikleri için herkese teşekkür etti. Misafirleri salona, yemeğe çağırdılar, büyük salonda hizmetçiler ikram için ayrıldı.

Yemek yenirken, Melükovların yaşlı kadın hizmetçisi dedi ki:

“Hayır, hamamda fal açmak, işte bu korkunç!”

Melükovların büyük kızı, “Neden?” diye sordu.

“Gidemezsiniz ki, cesaret lazım buna...”

“Ben giderim,” dedi Sonya. Melükova’nın ikinci kızı,

“Şu genç kızın başına geleni anlatsanıza!” dedi. Yaşlı hizmetçi, “Peki, anlatayım,” dedi. “Genç bir kız gidiyordu, bir horoz, iki sofra takımı için her ne lazımsa aldı, oturdu. Epeyce oturdu, yalnızca dinliyordu, birden geldiğini duyuyor... çıngıraklarıyla, zilleriyle bir kızak yaklaşıyor: Geldiğini duyuyor... Tam bir insan suretinde, bir subay kılığında biri çıkageliyor. Onunla birlikte sofraya oturuyor.”

“A! A..!” diye gözlerini dehşetle açarak haykırdı Nataşa.

“Nasıl, konuşuyor da, ha?”

“Evet, insan gibi, gayet doğal şekilde; başlıyor kandırmaya; oysa kızın onu horozlar ötünceye kadar sözle oyalaması gerekiyordu, ama korktu; korktu ve elleriyle yüzünü kapadı. Subay onu kavradı, bereket versin hizmetçi kızlar yetiştiler...”

Pelageya Danilovna, “E, korkutmak mı istiyorsun onları?” dedi.

“Anne, siz de fal açardınız ya...” dedi kızı.

“Ambarda nasıl fal açılır?” diye sordu Sonya.

“Evet, şimdi bile olur, ambara gidilir, dinlenir. Ne duyuyorsunuz: Bir şey çakılıyor, bir yere vuruluyorsa kötü, buğday serpiliyorsa bu iyiye yorulur; ama olur da...”

“Anne, ambarda başınıza ne gelmişti anlatsanıza!”

Pelageya Danilovna gülümsedi, “Aman, sen de, unuttum bile...” dedi, “içinizden kimse gitmiyor mu?”

Sonya, “Evet, ben gideceğim; Pelageya Danilovna, bırakın beni gideyim,” dedi.

“Pekâlâ, korkmazsan git.”

Sonya, “Luiza İvanovna, izin verir misiniz?” diye sordu.

Yüzük, sicim ve rubleyle oynarlarken de, böyle konuşurlarken de Nikolay Sonya’nın yanından ayrılmamıştı, ona büsbütün yeni bir gözle bakıyordu. Ona öyle geliyordu ki, ancak şimdi ilk kez bu mantar bıyıklar sayesinde onu iyice tanıyordu. Sonya bu gece gerçekten neşeli, canlı ve sevimliydi! Nikolay onu böyle hiç görmemişti.

Parlayan gözlerine, yanağında, bıyıklarının altında eskiden görmediği gamzeyi meydana getiren mutlu, heyecanlı gülümsemesine bakarak içinden, “Bak hele, ne kız, ben aptalmışım!” dedi.

Sonya, “Ben bir şeyden korkmam,” dedi, “şimdi olur mu?”

Sonra ayağa kalktı. Ona ambarın nerede olduğunu, nasıl sessizce ayakta durup dinleyeceğini anlattılar ve kürkünü verdiler. Sonya onu başına alıp Nikolay’a baktı.

Nikolay, “Bu kız ne şeker şey!” diye düşündü, “Şimdiye kadar neden durdum!”

Sonya ambara gitmek için koridora çıktı. Nikolay sıcaktan bunaldığını söyleyerek acele acele çıkış kapısına gitti. Gerçekten de kalabalık yüzünden evde boğucu bir sıcak vardı.

Dışarıda aynı ayaz, aynı dolunay vardı, yalnız ortalık biraz daha aydınlıktı. Işık o kadar güçlüydü, kar üstünde yıldızlar o kadar çoktu ki, insan gökyüzüne bakmak istemiyor, asıl yıldızlar fark edilmiyordu. Gökyüzü siyah ve can sıkıcıydı, yeryüzü neşeliydi.

Nikolay içinden, “Ben aptalım, aptal! Şimdiye kadar ne bekledim?” dedi. Avluya koşarak arka kapıya giden dar yoldan evin köşesini döndü. Sonya’nın buradan geçeceğini biliyordu. Yarı yolda istif edilmiş odun yığınları duruyordu, üzerlerinde kar vardı, gölgeleri yere vuruyordu; üstlerinden, yanlarından yaşlı ve çıplak ıhlamurların gölgeleri birbirlerine geçerek karın ve yolun üstüne düşüyordu. Yol ambara gidiyordu. Ambarın ağaç bölmesi ve karla örtülü çatı ay ışığında değerli taşlarla yontulmuş gibi parlıyordu. Bahçede bir ağaç çıtırdadı, sonra yine her şey sustu. Rostov’a

öyle geliyordu ki göğsü hava değil, her zamankinden taze bir güç ve neşe soluyordu.

Hizmetçi kızların merdivenlerinde ayak sesleri duyuldu, karla örtülü olan son basamakta bu ses gıcırtılı bir hal aldı, yaşlı hizmetçi kadının sesi, “Doğru, doğru,” dedi, “işte bu yoldan küçükhanım. Yalnız, arkanıza dönüp bakmayın.”

Sonya’nın sesi, “Ben korkmam,” diye yanıt verdi, ve yolda Sonya’nın Nikolay’a doğru gelen zarif iskarpinli küçücük ayaklarının gıcırtıları, tıkırtıları duyuldu.

Sonya kürküne sarınmış gidiyordu, Nikolay’ı gördüğü zaman ona ancak iki adım kalmıştı; o da onu her zaman bildiği, kendisinden her zaman biraz korktuğu biri gibi görmemişti. Kadın elbisesiyleydi, saçları karmakarışıktı. Yüzünde mutlu ve Sonya için yeni, değişik bir gülümseme vardı. Sonya hızla ona koştu.

Nikolay onun ay ışığıyla aydınlanan yüzüne bakarak içinden, “Bambaşka biri, ama hep kendisi,” dedi. Elini onun başını kapatan kürkten geçirdi, onu kucakladı, kendine çekip sıktı, yanık mantar kokan tüylü dudaklarını öptü. Sonya da onu dudaklarının ta ortasından öptü, küçük ellerini kurtararak yüzünü iki yandan tuttu.

“Sonya!...”

“*Nicolas!...*”

Söyledikleri yalnızca bunlardı. Ambara koştular ve her biri geldiği merdivene döndü.

XII

Pelageya Danilovna'dan geri döndükleri zaman daima her şeyi gören, fark eden Nataşa öyle bir düzen kurmuştu ki kendisi Luiza İvanovna ile, Dimmler'le kızağa binmişler, Sonya da Nikolay'la hizmetçilerin bindiği kızağa oturmuştu.

Nikolay dönüşte artık yarışmıyor, kızağı ölçülü sürüyordu. Bu acayip ay ışığında hep Sonya'yı süzüyor, bu her şeyi değiştiren ışıkta artık hiçbir zaman ayrılmamaya karar verdiği önceki ve şimdiki Sonya'yı kaşlarının ve bıyıklarının altında arıyordu. Ona bakıyor, onu tanıyınca dudaklarında hâlâ mantar kokusuyla karışık bir öpücük duyarak soğuk havayı ciğerlerine dolduruyor, uzaklaşan toprağa, parlak gökyüzüne bakıp kendini yine sihirli bir ülkede hissettiriyordu.

"Sonya, iyi misin?" diye soruyordu arada.

"Evet," diyordu Sonya, "ya sen?"

Yolun yarısında, dizginleri arabacıya verdi, bir dakika için Nataşa'nın kızağına koştu, dirseğe çıktı. Fısıldayarak Fransızca, "Nataşa," dedi, "biliyor musun, ben Sonya için karar verdim."

Nataşa, yüzü birden sevinçle ışıldayarak, "Söyledin mi ona?" diye sordu.

"Ah, bu bıyıklarla, bu kaşlarla ne acayipsin Nataşa! Sevindin mi?"

"O kadar sevindim, o kadar sevindim ki! Sana kızmıştım zaten, sana söylemedim ama ona kötü davrandın sen. Öyle cevher ki o, *Nicolas*. Ne kadar sevindim! Bazen kötülüğüm tutar ama Sonya'sız mutlu olmaktan utanıyordum," dedi Nataşa, "şimdi o kadar mutluyum ki, hadi koş onun yanına."

Nikolay hep kız kardeşine bakarak ve onda, yeni, çekici, yumuşak bir şey, daha önce hiç görmediği bir şey keşfederek, "Hayır, dur, ah ne gülünçsün," dedi, "Nataşa, etrafta sihirli bir hal var ha?"

"Evet," diye yanıt verdi Nataşa, "çok iyi ettin."

Nikolay, "Onu daha önce de şimdi gördüğüm gibi görseydim," diye düşündü, "ne yapmam gerektiğini çoktan sorar, emredeceği şeyi yapardım, her şey iyi olurdu."

"Memnunsun, iyi ettim demek?"

“Ah, hem de ne kadar iyi! Geçende annemle bu yüzden aramız açıldı. Annem, o, senin üstüne düşüyor, dedi. Bu nasıl söylenir? Az kalsın annemle kavga ediyordum. Onun için kimsenin kötü bir şey söylemesine, düşünmesine izin vermem, çünkü o yalnızca iyidir.”

Doğru söylediğine emin olmak için Nikolay kız kardeşinin yüzündeki ifadeyi bir kez daha gözden geçirerek, “O kadar iyi mi?” dedi, çizmelerini gıcırdatarak dirsekten atladı, kendi kızağına koştu. Orada hep o bıyıklı, parlak gözlü, samur başlığının altından bakan mutlu, gülümseyen Çerkez oturuyordu; bu Çerkez, Sonya idi, bu Sonya mutlaka onun gelecek mesut ve sevgili karısı olacaktı.

Eve gelip Melükovlarda nasıl vakit geçirdiklerini Kontes’e anlattıktan sonra genç kızlar odalarına çekildiler. Soyunarak, ama mantar bıyıklarını silmeden, konuşup uzun zaman oturdular. Evlilikte nasıl yaşayacaklarından, kocalarının onlarla nasıl iyi geçineceklerinden, nasıl mutlu olacaklarından söz ettiler. Nataşa’nın masasında Dunyaşa’nın daha akşamdan hazırladığı aynalar duruyordu.

Nataşa kalkıp aynalara yaklaşarak, “Yalnız, bütün bunlar ne zaman olacak? Korkuyorum ki hiçbir zaman... Ne kadar iyi olurdu, ne kadar!” dedi.

Sonya, “Otur, Nataşa, belki onu görürsün,” dedi. Nataşa mumu yaktı, oturdu. Kendi yüzünü görünce, “Bıyıklı birini görüyorum,” dedi.

Dunyaşa, “Gülmemek lazım, küçükhanım,” dedi.

Nataşa Sonya’nın ve oda hizmetçisinin yardımıyla aynayı ayarladı; sonra ciddi bir yüzle sustu. Aynalarda sıra sıra uzanıp giden mumlara bakıp (dinlediği hikâyelere göre) bu sonuncu, birleşmiş, bulanık karede kâh bir tabut, kâh “onu”, Prens Andrey’i göreceğini sanarak uzun zaman oturdu. Ama en küçük bir lekeyi, bir insan yüzü veya bir tabut olarak yorumlamaya onca hazır olmasına karşın hiçbir şey görmedi. Görmeyince gözlerini kırparak aynadan uzaklaştı.

“Neden başkaları görüyor da ben göremiyorum?” dedi. “Hadi sen otur Sonya; bugün mutlaka aynalar sana lazım, hiç olmazsa benim için. Bugün o kadar korkuyorum ki!”

Sonya aynanın önüne oturdu, onu düzeltti ve bakmaya başladı.

Dunyaşa yavaşça, “Bakın Sofya Aleksandrovna mutlaka görecek,” dedi, “ama siz hep gülüyorsunuz.”

Sonya bu sözleri duydu, Nataşa’nın yavaşça söylediği şu sözleri de duydu:

“Onun göreceğini ben de biliyorum; geçen yıl da görmüştü.”

Üç dakika kadar hepsi sustu. “Muhakkak,” diye fısıldadı Nataşa ama sözünü bitiremedi... Sonya birden tuttuğu aynayı çekti, gözlerini eliyle kapadı.

“Ah, Nataşa!” dedi.

Nataşa aynayı tutarak haykırdı:

“Gördün mü? Gördün mü? Ne gördün?”

Sonya bir şey görmemiş, Nataşa’nın “muhakkak”ını duyunca kalkmak istemişti... Ne Dunyaşa’yı ne de Nataşa’yı aldatmak istemiş, oturmak ona güç gelmişti. Gözlerini kapadığı zaman nasıl ve niçin bağırdığını kendisi de bilmiyordu.

Nataşa onun elini tutarak, “Gördün mü onu?” diye sordu.

Sonya “onu” sözünden Nataşa’nın Nikolay’ı mı, Andrey’i mi kastettiğini daha anlamadan, elinde olmayarak, “Evet, dur... Ben... onu gördüm,” dedi.

Kafasında şu düşünce parlayıp söndü: “Neden gördüm demeyeyim? Başkaları, görüyor ya! Görüp görmediğimi kim kanıtlayacak sanki?”

“Evet, onu gördüm,” dedi.

“Nasıl gördün? Ayakta mı, yatarken mi?”

“Hayır, gördüm... Önce bir şey yoktu, bir de baktım ki yatıyor.”

Nataşa gözlerini korkuyla dostuna dikerek, “Andrey yatıyor mu? Hasta mı?” diye sordu.

“Hayır, tersine, tersine, yüzü neşeli, bana doğru döndü.”

Bunları söylerken ona, söylediklerini gerçekten görmüş gibi geliyordu.

“E, sonra Sonya?”

“İyi göremedim, mavi ve kırmızı bir şey...”

Nataşa, “Sonya! Ne zaman dönecek? Onu ne zaman göreceğim! Tanrım, onun için, kendim için ne kadar korkuyorum, her şeyden korkuyorum,” dedi ve Sonya’nın teselli edici sözlerine yanıt vermeden yatağa uzandı, mum söndürüldükten sonra uzun zaman gözleri açık, kımıldamadan yatakta ayın soğuk ışığına baktı.

XIII

Noel bayramından sonra çok geçmeden Nikolay Sonya'ya olan sevgisini, onunla evlenmekle ilgili kesin kararını annesine açtı. Sonya ile Nikolay arasında olup bitenlerin çoktan farkında olan ve bu itirafı bekleyen Kontes, oğlunun sözlerini sessizce dinledi, kiminle isterse onunla evlenebileceğini ama ne kendisinin ne de babasının böyle bir evliliğe razı olmayacaklarını söyledi. Nikolay ilk kez annesinin kendisinden memnun olmadığını, ona olan bütün sevgisine rağmen inat edeceğini hissediyordu. Kontes soğuk bir tavırla, oğluna bakmadan kocasının peşine adam yolladı; Kont geldiği zaman kısaca ve soğukkanlılıkla Kontes, Nikolay'ın yanında konuyu ona anlatmak istedi ama kendini tutamadı: Öfkesinden ağladı, odadan çıktı. Yaşlı Kont, kararsız, Nikolay'a öğüt vermeye ve niyetinden vazgeçmesini rica etmeye çalıştı. Nikolay onlara sözünden dönemeyeceği yanıtını verdi. Babası içini çekti, besbelli bozularak sözünü çarçabuk kesip Kontes'in yanına gitti. Oğluyla her karşılaşmasında Kont, işlerin bozulması dolayısıyla ona karşı suçlu olduğunu hissetmekten kendini alamıyor, bunun için de zengin bir kızla evlenmeyi reddettiği, çeyizsiz Sonya'yı seçtiği için oğluna kızamıyordu. İşler bozulmamış olsa Nikolay için Sonya'dan daha iyi bir eş arzu etmenin mümkün olmayacağını ve işlerin bozulmasında suçlu, yalnız Mitenka'yla, vazgeçilmez âdetleriyle kendisi olduğunu ancak o zaman iyice görüyordu.

Anne ve baba bu konu hakkında oğullarıyla bir daha konuşmadılar ama bundan birkaç gün sonra Kontes, Sonya'yı yanına çağırdı, onun da, kendisinin de beklemediği bir katı yüreklilikle, yeğenini oğlunu ayartmakla, nankörlükle suçladı, azarladı. Sonya sessizce, gözleri yerde Kontes'in merhametsiz sözlerini dinledi; kendisinden ne istediğini anlamamıştı. Velinimetleri için her şeyi feda etmeye hazırdı. Fedakârlık düşüncesi onun tek düşüncesiydi; ama burada kime ve nasıl fedakârlıkta bulunacağını anlayamıyordu. Kontes ve bütün Rostov ailesini sevmemezlik edemezdi, ama Nikolay'ı da sevmemezlik, onun mutluluğunun bu sevgide olduğunu bilmemezlik edemezdi. Sessiz ve kederli duruyor, yanıt vermiyordu. Nikolay'ın bu duruma daha fazla katlanmasına imkân yoktu; annesiyle görüşmeye gitti. Kâh kendisini ve Sonya'yı affetmesi, evlenmelerine razı

olması için yalvardı, kâh, annesini kızın üstüne varırlarsa onunla hemen gizlice evleneceğini söyleyerek tehdit etti.

Kontes, oğlunun onda hiç görmediği bir soğuklukla, ona ergin olduğunu, Prens Andrey'in, babasının rızasını almadan evleneceğini, onun da böyle yapabileceğini ama kendisinin bu fitneciyi hiçbir zaman kızı olarak kabul etmeyeceğini söyledi.

"Fitneci" sözü üzerine birden parlayan Nikolay, sesini yükselterek annesine Sonya'nın hiçbir zaman onu gönlünü satmaya zorlayacağını düşünmediğini, eğer bu böyleyse son defa olarak... ama yüzünün ifadesine bakarak annesinin korku içinde beklediği, belki de aralarında sonsuza dek korkunç bir hatıra olarak kalacak kesin sözü söylemeye vakit bulamadı. Vakit bulamadı, çünkü Nataşa, arkasında dinlediği kapıdan sararmış, ciddi bir yüzle odaya girdi.

Nikolay'ın sesini gürültüye boğmak için haykırdı:

"Nikolinka, saçma şeyler söylüyorsun, sus, sus! Sana söylüyorum, sus!..."

Nataşa, kendini kavganın eşiğinde hissederek dehşetle oğluna bakan ama inat ve kavga heyecanı yüzünden teslim olmak istemeyen, olamayan annesine döndü:

"Anne, kuzum, hiç de öyle değil bu... Canımın içi, zavallı anneciğim."

Kardeşine, "Nikolinka, ben sana anlatırım, git sen," dedi.

Annesine, "Dinle, kuzum anneciğim," dedi.

Sözleri anlamsızdı ama beklediği sonucu sağlamıştı.

Kontes, hıçkırıklarla boşanarak kızının göğsüne kapandı. Nikolay kalktı, başını ellerinin arasına alarak odadan çıktı.

Nataşa barıştırma işine girişti, bunu öyle bir dereceye getirdi ki, Nikolay, Sonya'nın sıkıştırılmayacağına dair annesinden söz aldı, kendi de anne ve babasından gizli hiçbir şey yapmayacağına söz verdi.

İşlerini düzeltip istifa etmek, gelip Sonya ile evlenmek yolunda güçlü bir niyetle Nikolay kederli, ciddi, anne babasıyla arası bozuk, ama sandığına göre çılgınca âşık bir halde aralık ayı başında alaya gitti.

Nikolay gittikten sonra Rostovların evine, görülmemiş bir hüzün çöktü. Kontes, heyecandan hastalandı.

Sonya Nikolay'ın ayrılığından, ama daha önemlisi, Kontes'in kendisine karşı takınmaktan kendini alamadığı düşmanca tavırdan etkilenmişti. Kont, işlerin ciddi tedbir isteyen kötü durumundan dolayı, her zamankinden daha çok kaygılıydı. Moskova'daki evi ve Moskova yakınındaki malikâneyi

satmak zorundaydı. Evi satmak içinse Moskova’ya gitmek gerekiyordu. Ama Kontes’in sağlığı işleri ertelemesine neden oluyordu.

Nişanlısından ayrılışının ilk günlerini kolay, hatta neşeli geçiren Nataşa, gün geçtikçe telaşlanıyor, sabırsızlanıyordu. Aşkına harcayabileceği iyi zamanların böyle boş yere, kimsesizce yok olup gittiği düşüncesi ona durmamacasına azap veriyordu. Mektuplar onu kederlendiriyordu. Kendisi yalnızca onu düşünerek yaşadığı halde Prens Andrey’in kendisi için ilginç, yeni şeyler, yeni insanlar gördüğünü düşünmek ağırına gidiyordu. Mektuplar ne kadar ilgi uyandırıcı olursa Nataşa da o kadar çok sıkılıyordu. Mektup yazmak, onu teselli etmek şöyle dursun, gittikçe can sıkıcı ve sahte bir görev gibi geliyordu. Yazmayı beceremiyordu. Çünkü sesle, gülümsemeyle, bakışla ifade etmeye alıştığı şeylerin binde birini olsun mektupla doğru ifade edemiyordu. Ona klasik, tekdüze, kuru mektuplar yazıyordu; kendisi bu mektupları hiç önemsemiyor, Kontes, müsveddelerinde onun imla yanlışlarını düzeltiyordu.

Kontesin sağlığı hâlâ düzelmemişti; ama Moskova yolculuğunu ertelemeye artık imkân yoktu. Çeyiz yapmak, evi satmak gerekiyordu; hem sonra Prens Andrey, önce Prens Nikolay Andreyiç’in bu kışı geçirdiği yerde, Moskova’da bekleniyordu ve Nataşa onun geldiğinden emindi.

Kontes köyde kaldı, Kont da Sonya ile Nataşa’yı alarak ocak ayı sonunda Moskova’ya hareket etti.

BEŞİNCİ BÖLÜM

I

Prens Andrey'le Nataşa'nın söz kesiminden sonra Piyer, görünürde hiçbir sebep olmadan, birdenbire eski yaşamına devam etmenin olanaksız olduğunu anladı. Velinimetinin ona gösterdiği gerçeklere onca güçlü bir biçimde inanmasına, Prens Andrey'in Nataşa ile sözlenmesinden ve hemen hemen aynı günlerde Yosif Alekseyeviç'in ölümünü haber almasından sonra, kendini inançla verdiği olgunlaşma yolundaki iç yolculuğun ilk zamanlar ona pek büyük bir mutluluk vermesine rağmen, bu yaşam tarzı onun için bütün güzelliğini yitirmişti. Hayatın yalnızca iskeleti kalmıştı: evi, şimdilerde önemli birinden iltifatlar alan şahane karısı, bütün Petersburg'la ilişkisi, can sıkıcı görevi... Bu eski yaşam, ansızın beklenmedik bir tiksintiyle Piyer'in gözlerinin önüne geldi. Günlük tutmayı bıraktı, kardeşlerin toplantılarından kaçınıyordu, yine kulübe gitmeye, çok içmeye başladı, yine bekâr takımıyla ahbaplığı ilerletti. Öyle bir hayat sürmeye başladı ki Kontes Elena Vasilyevna ona sert bir uyarıda bulunmayı gerekli gördü. Piyer onun haklı olduğunu anladı ve karısını küçük düşürmemek için Moskova'ya gitti.

Moskova'da solmuş sararmış Konteslerin oturduğu hizmetçilerle dolu kocaman eve varınca, şehirden geçip altın işlemeli kutsal resimler önündeki sayısız mum ışıklarıyla donanmış İverskaya Tapınağı'nı, üstü çiğnenmemiş karla kaplı Kremlin Meydanı'nı, arabacıları, Svtsev Vrojka yıkıntılarını, amaçsız, telaşsızca ömür tüketen Moskova ihtiyarlarını, yaşlı Moskova kadınlarını, baloları, İngiliz Kulübü'nü görünce kendini evinde, sakin bir sığınakta hissetti. Moskova onun için rahat, sıcak, alışılmış, kirli bir eski gecelik gibiydi.

Piyer'i, yaşlılardan çocuklara kadar bütün Moskova asil sınıfı, her zaman yeri hazır ve hoş bir misafir gibi karşılardı. Moskova sosyetesi için Piyer çok sevimli, iyi yürekli, akıllı, şen, cömert, tuhaf bir adam, dalgın, samimi, eski tipte bir Rus efendisiydi. Kesesi her zaman boştu, çünkü herkes için açıktı.

Kötü tablolar, heykeller, hayır dernekleri, Çingeneler, okullar, ziyafetler, âlemler; masonlar; kiliseler; kitaplar... Hiç kimse ve hiçbir şey geri çevrilmemişti. Ondan pek çok borç para çeken vardı, onsuz ne ziyafet ne süvari olurdu. İki şişe Margoux şarabı çektikten sonra kanepedeki yerine çöker çökmez etrafını sararlar, dedikodular, tartışmalar, şakalar başlardı. Gürültü çıkınca o bir tek gülüşüyle ve tam yerinde bir şaka ile ortalığı yatıştırırdı. O olmayınca yüksek mason locaları can sıkardı.

Dışarıda yediği akşam yemeklerinden sonra, neşeli arkadaşlarının ricalarına boyun eğerek onlarla birlikte gitmek üzere ayağa kalktığı zaman gençler arasında neşeli, coşkun bağırışlar yükselirdi. Baloda kavalye yetmediği zaman dans ederdi. Genç kadınlar ve kızlar onu özellikle akşam yemeğinden sonra kimseye kur yapmadan herkese karşı aynı derecede nazik davrandığı için severlerdi. Onun için. *"Il est charmant, il n'a pas de sexe,"*[574] derlerdi.

Piyer Moskova'da ömrünün kalan kısmını temiz kalplilikte geçiren ve sayıları burada yüzleri bulan emekli mabeyincilerdendi.

Yedi yıl önce yurtdışından yeni geldiği zaman biri ona hiçbir şey aramasına, uydurmasına gerek olmadığını, yolunun çoktan çizilmiş bulunduğunu, ne kadar kıvranırsa kıvransın, onun durumunda olan herkes ne olmuşsa onun da o olacağını söyleseydi nasıl dehşete düşerdi. Buna inanmayacaktı. Tüm kalbiyle kâh Rusya'da bir cumhuriyet kurmayı, kâh bizzat Napoléon, kâh bir filozof, Napoléon'u yenen bir tabyacı olmayı arzu eden o değil miydi? Bozuk insan soyunu ıslah etmeyi ve kendini olgunluğun en üst derecesine çıkarmayı mümkün gören, bunu tutkuyla arzu eden o değil miydi? Okullar, hastaneler kuran, köylülerini azat eden o değil miydi?

Bütün bunların yerine şimdi o, yemeyi içmeyi; sonra düğmelerini çözüp hafiften hükümeti çekiştirmeyi seven İngiliz Kulübü'nde üye, aldatan bir kadının Moskova sosyetesinde herkes tarafından sevilen kocası, bir emekli mabeyinciydi. Kendisinin, yedi yıl önce onca hor gördüğü gibi bir emekli Moskova mabeyincisi olduğu düşüncesine uzun zaman alışamadı.

Bazen bunun ancak bu hayatı sürdüğü sürece, şimdilik böyle olduğu düşüncesiyle kendini avuturdu; ama sonra onu başka bir düşünce dehşete düşürürdü; böyle kendisi gibi şimdilik diye nice insanla bu hayata, bu kulübe, dişleriyle saçları tam olarak girmişlerdi de sonra oradan tek dişi, tek bir saçı kalmadan çıkmışlardı.

Gururlu anlarında kendi durumunu düşündüğü zaman; daha önce hor gördüğü mabeyincilere hiç benzemediğini sanıyordu; onlar, yabancı, aptal, kendi durumlarından memnun ve rahat kimlerdi. “Halbuki ben şimdi de hiçbir şeyden memnun değilim, daima insanlık için bir şey yapmak istiyorum,” diye söylenirdi. Alçakgönüllü anında, “ama belki bütün arkadaşlarım da tıpkı benim gibi, çevrenin, toplumun, insanoğlunun karşı duramayacağı kör kuvvetin zoruyla benim olduğum yere sürüklendiler,” diye geçiriyordu içinden. Moskova’da bir süre yaşadıktan sonra kendini de, kader arkadaşlarını da artık hor görmez olmuş, onları sevmeye, onlara acımaya başlamıştı.

Piyer’de eski ümitsiz anlardaki kara sevda, hayata karşı nefret görünmüyordu ama eskiden şiddetli nöbetlerle beliren o hastalık şimdi içine gömülmüş, onu bir an bırakmıyordu. “Ne diye? Niçin? Neler dönüyor dünyada?” diye günde birkaç kez hayatta olup bitenleri elinde olmaksızın derin derin düşünerek hayretle sorardı ama bu soruların bir yanıtı olmadığını deneyimleriyle bildiği için bu düşüncelerden çabucak yüz çevirir, bir kitap alır ya da kulübe veya şehir dedikodularına dair söyleşmek üzere Apollon Nikolayeviç’in yanına koşardı.

Piyer düşünüyordu: “Hiçbir zaman kendi bedeninden başka bir şey sevmeyen ve dünyanın en aptal kadınlarından biri olan Elena Vasilyevna, insanlara üstün bir zekâ ve incelik örneği gibi görünüyor, ona tapıyorlar; Napoléon Bonaparte’ı büyük olduğu sürece herkes hor görüyordu, ama zavallı bir şarlatan olalı beri İmparator Franz kızını nikâhsız bir eş olarak ona sunmak için her yola başvuruyor. İspanyollar 14 Haziran’da Fransızları yendikleri için dua ederek Katolik ruhaniler aracılığıyla Tanrı’ya şükranlarını yolluyorlar, ama Fransızlar da 14 Haziran’da İspanyolları yendikleri için dua ederek aynı Katolik ruhaniler yoluyla Tanrı’ya şükranlarını yolluyorlar. Benim mason kardeşlerim soydaşları için her şeyi feda etmeye hazır olduklarına kanları üzerine yemin ederler, ama yoksullar için açılan yardım kampanyasına bir ruble verdikleri yok. Astraea Locası, Kutsal Ekmek Arayıcıları Locası aleyhine entrikalar çevirir, halis bir İskoçya halısı için ya da anlamını yazanın da bilmediği, kimsenin gereksinim duymadığı bir belge için uğraşırlar. Hepimiz Hıristiyanlığın, hakarete af, soydaşa sevgi emreden ‘kanununa bağlıyız’, bu kanun gereğince Moskova’da kırk kere ‘kırk kilise kurduk’,[575] oysa dün, aynı kanuna hizmet eden bir kaçak ölünceye kadar kırbaçlanmış, bir ere, idamından önce papaz haçı öptürmüştür.” Piyer böyle düşünüyordu;

herkesçe kabul edilen bu genel ikiyüzlülük, ona ne kadar alışık olsa da, her defasında, yeni bir şey gibi, onu hayrete düşürüyordu. “Bu ikiyüzlülüğü, bu şaşkınlığı anlıyorum,” diye düşünüyordu, “ama anladığım her şeyi onlara nasıl anlatayım? Denedim ve hep şunu gördüm ki ruhlarının derinliklerinde onlar da benim anladığımı anlıyor, ama yalnız ‘onu’ görmemeye çabalıyorlar. Demek ki öyle gerekiyor! Ama ben, ben nereye kaybolayım?” Pek çok kişinin, özellikle Rusların uğursuz yeteneğini; iyilik, doğruluk, elindeki olanakları görmek; ona inanmak, hayata ciddi olarak katılmak için onun kötü taraflarını, yalanını çok açık görmek yeteneğini kendinde hissediyordu. Onun gözünde her etkinlik alanı, kötülükle, yalanla birleşiyordu. Ne olmayı denediyse, neye elini uzattıysa kötülük ve yalan onu geriye itmişti, bütün yolları kapamışlardı. Bununla birlikte yaşamak, çabalamak gerekiyordu. Hayatın bu çözülmez sorunlarının baskısı altında olmak korkunçtu; tek onları unutayım diye önüne ilk çıkan şeyin çekiciliğine kendini kaptırıvermişti. Her çeşit topluluğa girip çıkıyordu; çok içiyor, tablolar satın alıyor, yapı yaptırıyor, özellikle okuyordu.

Okuyor, eline geçen her şeyi okuyordu ve öyle okuyordu ki eve gelince daha uşaklar elbiselerini çıkarırken kitaba sarılıyor, okuyordu; okumaktan uykuya; uykudan salona, kulüp gevezeliklerine, gevezelikten içki âlemine ve kadınlara, içki âleminden tekrar gevezeliğe, okumaya ve şaraba geçiyordu. Şarap içmek onun için gitgide hem bedensel, hem ruhsal bir gereksinim halini alıyordu. Doktorlar onda şişmanlık hastalığı bulunduğunu, şarabın onun için tehlikeli olduğunu söyledikleri halde yine çok içiyordu. Ancak, nasıl olduğunun farkına varmadan kocaman ağzına birkaç bardak şarap yuvarlayıp da bedeninde hoş bir sıcaklık, içinde bütün soydaşlarına karşı bir yumuşaklık, her türlü düşünceyi, özüne işlemeden üstünkörü kavrayan bir zihin açıklığı hissettiği zaman keyfi bütünüyle yerine gelirdi. Ancak bir iki şişe şarap içtikten sonra, eskiden onu dehşete düşüren karışık, korkunç hayat düğümünün göründüğü kadar korkunç olmadığını anlar gibi olurdu. Başında uğultuyla gevezelik ederken ya da konuşmaları dinlerken veya öğle ve akşam yemeklerinden sonra kitap okurken boyuna bu düğümü, onun bir yanını görürdü. Ama şarabın etkisiyle kendi kendine, “Bu bir şey değil, bunu çözerim; işte bir açıklaması bende hazır bile. Ama şimdi zamanım yok, bütün bunları sonra düşünürüm,” derdi. Ama bu “sonra” hiçbir zaman gelmezdi.

Sabahları, aç karnına, o eski sorunlar ona yine öyle içinden çıkılmaz, korkunç görünürdü; hemen kitaba sarılır, biri gelecek olsa sevinirdi.

Bazen Piyer, savaşta askerlerin siperde düşman ateşi altında yapacak işleri olmadığı zaman tehlikeyi unutmak için kendilerine bir iş bulmaya gayret ettiklerini anlatan bir hikâyeyi hatırlardı. İnsanlar Piyer'e, kendilerini avutan bu askerler gibi görünüyordu: Kimi mevki düşkünlüğüyle, kimi kumarla, kimi kanun yazmakla, kimi, kadınlarla, kimi oyuncaklarla, kimi atlarla, kimi siyasetle, kimi avla, kimi şarapla, kimi devlet işleriyle avunuyordu. "Değersiz, önemsiz bir şey yok, hepsi bir; elverir ki, mümkün olduğu kadar 'ondan' kurtulayım! Elverir ki 'onu', bu korkunç gerçeği görmeyeyim."

574 O çok sevimli, cinsiyeti yoktur.
575 Eski Slavlarda kırk sayısı kutsal sayılırdı. (Ç.N.)

II

Kış başında Prens Nikolay Andreyiç Bolkonski, kızıyla birlikte Moskova'ya geldi. Geçmişi, zekâsı, özgünlüğü, hele o zamanlar İmparator Aleksandr'ın saltanatına karşı beslenen hayranlığın azalması, o devirde Moskova'da hüküm süren Fransız karşıtlığı ve yurtseverlik dalgası dolayısıyla Prens Nikolay Andreyiç hemen özel bir saygı konusu ve Moskova'da hükümete muhalefetin merkezi olmuştu.

Prens bu yıl çok yaşlanmıştı. Onda yaşlılığın belirtileri açıkça görülüyordu; durup dururken uykuya dalma, yakın zamanın olaylarını unutma, eski şeyleri hatırlama, Moskova muhalefetinde başkanlık rolünü almasına yol açan çocukça bir şöhret düşkünlüğü gibi. Buna karşın ihtiyar özellikle akşamları kısa kürkü ve pudralı peruğuyla çaya çıkıp her nedense heyecanlanmış bir halde kesik cümlelerle geçmişe dair hikâyeler ya da o günkü durumla ilgili düşünceler aktarmaya başlayınca misafirlerinde aynı saygıyı uyandırırdı.

Kocaman, sabit duvar aynaları, devrim öncesinden kalma mobilyası, pudralı uşakları, önlerinde herkesin saygıyla eğildiği yumuşak huylu kızı, güzel Fransız matmazeli ve geçen asrın çetin ve akıllı ihtiyarıyla bu eski ev, ziyaretçiler için heybetli, hoş bir manzara oluştururdu. Ama ziyaretçiler, evsahipleriyle geçirdikleri bu iki üç saatten başka, günün kalan yirmi iki saatinde evin özel hayatının da devam ettiğini düşünmezlerdi.

Son zamanlarda Moskova'da bu özel hayat, Prenses Mariya için çok güçleşmişti. Moskova'da, Lısiye Gori'de iken ona hayat veren birtakım zevklerden (Tanrı adamlarıyla konuşmaktan, yalnızlıktan) mahrum kalmıştı. Başkent hayatı ona hiç zevk vermiyordu. Sosyeteye gitmiyordu; babasının onu yalnız bırakmadığını herkes biliyordu; kendisi ise hastalığı yüzünden gidemiyordu. Bu nedenle ziyafetlere, gecelere onu davet etmiyorlardı. Prenses Mariya evlenme ümidini yitirmişti. Prens Nikolay Andreyiç'in, kimi zaman evlerine gelen, onu isteyebilecek delikanlıları karşılarken ve baştan savarken gösterdiği soğukluğu ve öfkeyi görüyordu. Prenses Mariya'nın dostları yoktu: Moskova'ya bu gelişinde en sevdiği iki kişi karşısında hayal kırıklığına uğramıştı. Daha önce de kendisiyle iyice içli dışlı olamadığı Matmazel Bourienne şimdi büsbütün hoşuna gitmez olmuş, bazı nedenlerden ötürü ondan uzaklaşmaya başlamıştı. Moskova'da

bulunan, arasız beş yıl mektuplaştığı Jüli ile buluştuğu zaman onu kendisine tamamıyla yabancı bulmuştu.

Kardeşlerinin ölümüyle Moskova'nın en zengin kocalık kızlarından biri oluveren Jüli, o sırada sosyete zevklerinin en ateşli anlarını yaşıyordu. Etrafı, kendince, değerini ansızın anlayan gençlerle çevrilmişti. Jüli, son evlenme şansının açıldığını, kısmetinin ya şimdi ortaya çıkacağını ya da artık böyle kalacağını hisseden, yaşlanmaya yüz tutmuş bir yüksek sosyete kızı konumunda bulunuyordu. Prenses Mariya ise, arkadaşlığından hiç haz duymadığı Jüli burada olduğuna, kendisiyle her hafta görüştüğüne göre, artık mektup yazacağı kimse bulunmadığını, o perşembeleri hüzünlü bir gülümsemeyle hatırlıyordu. Yıllarca her akşam ziyaretine gittiği kadınla evlenmek istemeyen o yaşlı göçmen gibi, Mariya da, Jüli'nin burada olmasına, bu yüzden mektup yazacağı kimse bulunmamasına üzülüyordu. Moskova'da Prenses Mariya'nın konuşacağı, derdini dökeceği kimse yoktu, oysa bu süre içinde dertlerine çok yenileri eklenmişti. Prens Andrey'in dönmesi, evlenmesi yaklaşmıştı, oysa babasını bu işe hazırlamak için verdiği görevi yerine getirmek şöyle dursun, tersine iş büsbütün bozulmuş görünüyor, Kontes Rostova adının anılması, zamanının büyük bir kısmında zaten keyfi yerinde olmayan yaşlı Prens'i çileden çıkarıyordu. Prenses Mariya için son zamanlarda hayatına eklenen yeni dert, altı yaşındaki yeğenine verdiği derslerdi. Nikoluşka ile ilişkilerinde, babasının sinirliliğini korkuyla kendisinde de görmüştü. Kaç kez, yeğenine ders verirken, kızmaması gerektiğini kendi kendine söylediği halde, işaret değneğini alıp Fransızca alfabe başına hemen her oturuşunda, halası neredeyse ona darılacak diye korkudan zaten titreyen çocuğa bilgisini çarçabuk ve kolayca aktarmayı o kadar isterdi ki onun küçük bir dikkatsizliği karşısında titrer, telaşlanır, kızar, sesini yükseltir; bazen kolundan tutup onu köşeye dikerdi. Onu köşeye diktikten sonra kendi katı yürekliliğine, öfkeli yapısına ağlar ve o ağlayınca Nikoluşka da ağlayarak köşeden çıkar, ona yaklaşır, yaşlı ellerini yüzünden çeker, onu yatıştırırdı. Ama Prenses'e en çok acı veren, babasının her zaman ona yöneltiği ve son zamanlarda gaddarlığa varan hırçınlığıydı. Onu bütün gece tapınmaya zorlasa, dövseydi, odun ve su taşıtsaydı, güç bir durumda olduğu aklına bile gelmezdi ama bu seven zalim (sevdiği, ona da, kendine de zulmettiği için), bu zalimlerin en zalimi, kasıtlıca ona hakaret etmeyi, onu aşağılamayı değil, onun her zaman, her şeyde suçlu olduğunu kanıtlamasını da biliyordu. Son zamanlarda onda, Prenses Mariya'ya müthiş eziyet eden yeni bir hal belirmişti; bu da

Matmazel Bourienne’e karşı büyük bir yakınlık göstermesiydi. Oğlunun niyetini haber alır almaz aklına gelen şaka hoşuna gitmişe benziyordu: Andrey evlenirse o da Bourienne’le evlenecekti. Son zamanlarda ısrarla (Prenses Mariya’ya öyle geliyordu) yalnızca hakaret olsun diye Matmazel Bourienne’e karşı özel bir sevgi gösteriyor, Bourienne’e sevgi göstermekle de kızına karşı hoşnutsuzluğunu belirtmiş oluyordu.

Bir gün Moskova’da Prenses Mariya’nın yanında (babasının bunu kendisinin yanında özellikle yaptığını düşünüyordu) yaşlı Prens, Matmazel Bourienne’nin elini öptü, onu kendine çekti, kucaklayıp okşadı. Prenses Mariya kıpkırmızı kesildi, odadan kaçtı. Birkaç dakika sonra Matmazel Bourienne gülümseyerek ve hoş sesiyle neşeli neşeli bir şeyler anlatarak Prenses Mariya’nın yanına girdi. Prenses Mariya hemen gözyaşlarını sildi, güçlü adımlarla Bourienne’e yaklaştı, besbelli ne yaptığını kendisi de bilmeyerek öfkeli bir telaşla ve ateş püskürerek ona bağırmaya başladı: “İğrenç şey, alçakça, merhametsizce, zaafından yararla...” Sözünü bitirmedi. “Odamdan defolup gidin!” diye bağırdı ve hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Ertesi gün Prens kızına bir tek kelime söylemedi ama öyle yemeğinin Matmazel Bourienne’den başlanarak dağıtılmasını emrettiğini kızı fark etmişti. Yemeğin sonunda büfeci eski alışkanlığıyla kahveyi yine Prenses’ten başlayarak verince Prens ansızın köpürdü, bastonunu Filip’e fırlattı, onun askere gönderilmesini emretti: “Duymuyorlar... İki kez söyledim!.. Duymuyorlar! Bu evde o, en başta gelir; benim en iyi dostumdur,” diye bağırdı Prens, sonra Mariya’ya döndü: “Eğer sen, dün buna cüret ettiğin gibi, bir kez daha onun karşısında haddini aşmaya yeltenirsen ben sana evin efendisinin kim olduğunu gösteririm, defol! Gözüm görmesin seni; ondan özür dile!”

Prenses Mariya, Amalya Yevgeniyevna’dan ve babasından, kendisi için ve bağışlanma dileyen büfeci Filip için af diledi.

Böyle anlarda Prenses Mariya’nın ruhu, fedakârca gurura benzer bir duyguyla dolardı. Bu gibi anlarda, kınadığı bu baba, birdenbire ya bir şey görmeden el yordamıyla gözlüğünü arar, biraz önce olup bitenleri unutur ya gücünü yitirmiş bacaklarıyla falsolu bir adım atar, bu zaafını kimse gördü mü diye çevresine bakar ya da (bu en kötüsüydü) sofrada onu oyalayacak bir misafir olmadığı zaman peçeteyi çıkararak birden ımızganmaya başlar, sarsılan başı tabağa doğru sarkardı. Prenses Mariya böyle anlarda kendi

kendinden tiksinerek içinden, “O yaşlı, zayıf... Bense onu kınamaya cüret ediyorum!” derdi.

III

1811 yılında Moskova'da, kısa sürede ün yapmış, uzun boylu, yakışıklı, her Fransız gibi nazik, o zamanlar bütün Moskova'nın dediği gibi fevkalade nazik bir doktor olan Métivier yaşıyordu. Yüksek sosyete evlerine o bir doktor gibi değil, bir eşit gibi kabul edilirdi.

Tıpla alay eden Prens Nikolay Andreyiç son zamanlarda Matmazel Bourienne'in tavsiyesiyle bu doktoru evine kabul etmiş, ona alışmıştı. Métivier haftada iki kez Prens'e gelirdi.

Aziz Nikolay bayramında Prens'in isim gününde, bütün Moskova kapısını çalmış ama o hiç kimsenin kabul edilmemesini emretmişti. Yalnızca, listesini Prenses Mariya'ya verdiği pek az kimsenin yemeğe çağrılmasını tembih etmişti.

Sabahleyin kutlama için gelen Métivier, Prenses Mariya'ya dediği gibi, doktor sıfatıyla da *forcer la consigne*'yi[576] yerinde buldu, Prens'in yanına girdi. Prens'in en keyifsiz anlarından birine rastlamıştı. Herkese çatıyor, ona söylenenleri anlamıyordu ve söyledikleri anlaşılmıyormuş gibi bütün sabah evde dolaşıp durmuştu. Prenses Mariya, onun genellikle kudurmuşçasına bir öfkeyle biten bu kaygılı ve homurtulu ruh halini çok iyi bilirdi. O sabah hep tetiği kalkık, dolu bir tüfek karşısındaymış gibi patlamayı bekleyerek dolaşmıştı. Sabah, doktor gelinceye kadar iyi geçti. Doktoru içeri aldıktan sonra Prenses Mariya elinde bir kitapla misafir salonunda kapının yanına oturdu; buradan çalışma odasında konuşulan her şeyi duyabilirdi.

Önce Métivier'nin, sonra babasının sesini duydu, sonra da iki ses birden konuşmaya başladı, kapı açıldı, Métivier'nin siyah perçemli, ürkmüş, güzel yüzüyle Prens'in öfkeyle kudurmuş, oyuklarından fırlamış gözlerini gördü.

"Anlamıyor musun?" diye bağırıyordu Prens, "Ben anlıyorum! Fransız casusu, Bonaparteların uşağı, casus, defol evimden, defol diyorum!"

Kapıyı sertçe kapattı arkasından.

Métivier omuzlarını silkerek yandaki odadan sese doğru koşan Matmazel Bourienne'e yaklaştı.

"Prensin sağlığı yerinde değil *la bile et le transport au cerveau. Tranquillisez-vous, je repasserai demain,*"[577] dedi ve parmağını dudağına götürerek acele acele çıktı.

Kapının ötesinden terlikli ayak sesleri ve bağrışmalar duyuluyordu: “Casuslar, hainler, her taraf hainlerle dolu! İnsana kendi evinde bile rahat yok!”

Métivier gittikten sonra yaşlı Prens kızını yanına çağırttı ve öfkesinin bütün gücüyle ona yüklendi. Suçu, casusun yanına bırakılmasıydı. Ona bir liste düzenlemesini ve listede olmayanların içeri alınmamasını söylemişti. Neden bu alçağa izin vermişlerdi? Her şeyin sebebi oydu. Onunla bir dakika rahat edemediğini, rahatça ölemeyeceğini söylüyordu.

“Hayır, kuzum, ayrılmak gerek, ayrılmak, bunu siz biliyorsunuz, biliyorsunuz! Artık daha fazla dayanamam,” diyerek odadan çıktı ve sanki onun herhangi bir şekilde teselli bulmasından korkuyormuş gibi ona doğru döndü, sakin bir tavır takınmaya çalışarak ekledi: “Zannetmeyin ki size bunu kızgın bir anımda söyledim; ben sakinim, bunu düşündüm; son sözüm budur: ayrılmak. Kendinize, yer arayın!...” Ama kendini tutamadı, ancak seven bir insanda görülebilen bir öfkeyle, besbelli kendisi de üzülerek, yumruklarını sıkıp ona bağırdı:

“Bir sersem çıksa da onu alsa bari!”

Kapıyı küt diye kapadı. Matmazel Bourienne’i yanına çağırttı, çalışma odasına girince sakinleşti.

Seçilen altı kişi saat ikide öğle yemeğine geldiler. Misafirler (ünlü Kont Rastopçin, Prens Lapuhin’le yeğeni, Prens’in eski silah arkadaşı General Çatrov ve gençlerden Piyer’le Boris Drubetskoy) misafir salonunda onu bekliyorlardı.

O günlerde izinli olarak Moskova’ya gelen Boris, Prens Nikolay Andreyiç’e takdim edilmeyi arzu etmiş ve onun sevgisini öyle kazanmıştı ki, Prens bekârları evine kabul etmediği halde onu bekârlardan ayırt etmişti.

Prensin evi “kibar âlemi” dediklerinden değildi, ama bu öyle küçük bir topluluktu ki şehirde lafı edilmezdi ama oraya kabul edilmek her şeyden gurur vericiydi. Boris bunu bir hafta önce, Kont Rastopçin kendisini Aziz Nikolay günü öğle yemeğine çağıran başkomutana orada bulunamıyacağını söylediği zaman anlamıştı:

“O gün mutlaka Prens Nikolay Andreyiç’in ellerini öpmeye giderim.”

“A evet, evet,” diye yanıt vermişti komutan, “o nasıl?”

Eski tarz, yüksek tavanlı, eski mobilyalı bir salondaki topluluk, görüşme halindeki tantanalı bir mahkeme heyetini andırıyordu. Susuyor, konuşunca da alçak sesle konuşuyorlardı. Prens Nikolay Andreyiç ciddi ve sessizdi. Prenses Mariya her zamankinden daha sessiz, daha ürkekti. Misafirler ona

gönülsüzce sesleniyorlardı, çünkü konuşmalarına ilgi göstermediğinin farkındaydılar. Kont Rastopçin, kâh şehre, kâh siyasete dair son haberleri anlatarak, konuşmayı tek başına idare ediyordu.

Lapuhin'le yaşlı General, konuşmaya arada bir katılıyorlardı. Prens Nikolay Andreyiç, verilen raporu dinleyen yüksek bir yargıcı andırıyor, arada sessiz kalarak ya da kısa cümlelerle ona rapor edilen şeyler hakkında bilgi edindiğini bildiriyordu. Konuşmanın tonundan, siyaset dünyasında olup bitenleri kimsenin doğru bulmadığı anlaşılıyordu. Her şeyin kötüye gittiğini açıkça gösteren olayları anlatıyorlardı; işin ilginç yanı, anlatılanlar imparatoru ilgilendirmeye başladığı an konuşmalar mutlaka kesiliyordu.

Napoléon'un Oldenburg Grandükalığı arazisini zaptetmesi ve Avrupa saraylarına gönderilen Napoléon karşıtı Rus notası üzerinde konuşuyorlardı.

Rastopçin birkaç kez söylediği cümleyi tekrarladı:

"Napoléon Avrupa'ya karşı, bir korsan gibi hareket ediyor," dedi, "insan hükümdarların bu bitmez hoşgörülerine, körlüklerine hayret ediyor. Şimdi iş Papa'ya dayandı, Bonaparte sıkılmadan Katolik mezhebinin başkanını devirmek istiyor da kimse ses çıkarmıyor! Oldenburg Grandükalığı'nın zaptını protesto eden yalnız bizim hükümdar. O da..." Kont Rastopçin, görüş bildirilmesi doğru olmayan sınırın üzerinde olduğunu anlayarak sustu.

Nikolay Andreyiç, "Oldenburg Grandükalığı üzerine başka bir arazi teklif ettiler," dedi, "tıpkı ben mujikleri Lısiye Gori'den Boguçarovo'ya ve Riyazan'a naklettiğim gibi o da grandükları naklediyor."

"Le duc d'Oldenbourg supporte son malheur avec une force de caractère et une résignation admirable,"[578] diye saygıyla söze başladı Boris.

Petersburg'dan ayrılırken düke takdim edilmek şerefine erdiği için bunu söylüyordu. Prens Nikolay Andreyiç delikanlıya bu konu hakkında bir şeyler söylemek istiyormuş ama bunun için onu daha çok genç sayarak vazgeçmiş gibi bir baktı. Kont Rastopçin iyi bildiği bir sorun üzerinde fikir yürüten bir adamın kayıtsız sesiyle, "Oldenburg sorunu hakkındaki protestomuzu okudum, bu notanın böyle kötü kaleme alınışına hayret ettim," dedi.

Piyer, notanın kötü kaleme alınmasına neden üzüldüğünü anlamayarak bön bir hayretle Rastopçin'e baktı, "İçeriği güçlü olduktan sonra nota nasıl yazılırsa yazılsın, hepsi bir değil mi Kont?" dedi.

Kont Rastopçin, “*Mon cher, avec nos 500 mille hommes de troupes, il serait facile d’avoir un beau style,*”[579] dedi.

Piyer, notanın kaleme alınışının Kont Rastopçin’i neden üzdüğünü anlamıştı.

Yaşlı Prens, “Hem epey de yazıcı türedi galiba,” dedi, “Petersburg’da yalnız nota yazmıyorlar, boyuna yeni kanunlar yazıyorlar. Benim Andrüşa orada Rusya için koca bir cilt kanun yazdı. Şimdi herkes yazıyor!”

Doğal olmayan bir şekilde güldü. Konuşma bir an kesildi; yaşlı general bir öksürükle dikkati kendine çekti:

“Petersburg’da geçit törenindeki şu olayı duydunuz mu? Yeni Fransız elçisi nasıl davranmış.”

“Nasıl? Ha, evet bir şeyler duydum; Majeste’nin yanında yakışık almaz bir şeyler söylemiş.”

General devamla, “Majeste onun dikkatini humbaracı tümenine ve geçit töreni yürüyüşüne çekmiş,” dedi, “güya elçi hiç aldırış etmemiş, Fransa’da böyle önemsiz şeylere aldırış etmediklerini söylemiş, Hükümdar hiç sesini çıkarmamış. Sonraki geçit töreninde de yüzüne bile bakmamış, diyorlar.”

Sessizlik oldu. Hükümdarı ilgilendiren bu olay karşısında fikir yürütmek olamazdı.

“Küstahlar!” dedi Prens, “Métivier’yi tanır mısınız? Bugün onu evimden kovdum. Buraya geldi, kimseyi bırakmamalarını söylediğim halde onu yanıma göndermişler,” diyerek öfkeyle kızına baktı. Sonra Fransız doktoruyla burada bütün konuştuklarını, Métivier’nin casus olduğuna inanmasının nedenlerini anlattı. Bu nedenler çok zayıf ve belirsizdi ama kimse itiraz etmedi.

Kızarmış etten sonra şampanya geldi. Davetliler yerlerinden kalkıp yaşlı Kontes’i kutladılar. Prenses Mariya da ona yaklaştı.

Prens soğuk, kötü bir bakışla kızına baktı, buruşuk, tıraşlı yanağını ona uzattı. Sabahki konuşmayı unutmadığı, kararının değişmediği, ancak orada misafirler bulunduğu için bunu şimdi söyleyemediği yüzünden anlaşılıyordu.

Kahve içmek için misafir salonuna geçilince yaşlılar bir arada oturdular.

Prens Nikolay Andreyeviç gittikçe açıldı, gelecek savaş hakkında düşüncelerini anlattı.

Biz Almanlarla ittifak peşinde koştukça, Tilsit barışının bizi sürüklediği Avrupa sorunlarına karıştıkça Bonaparte’la yapacağımız savaşın felaket olacağını söylüyordu. Bizim için ne Avusturya’dan yana ne de

Avusturya'ya karşı savaşmak doğru olurdu. "Bütün siyasetimiz Doğu'da, Bonaparte'a karşıysa, yapacağımız tek şey var: Sınırda silahlı olarak hazır bulunma ve sarsılmaz bir politika, böyle olursa o hiçbir zaman 1807'de olduğu gibi Rus sınırını geçmeye cesaret edemez."

Kont Rastopçin, "Hem biz Fransızlarla nasıl savaşırız, Prens," dedi, "öğretmenlerimize, Tanrılarımıza karşı silaha sarılabilir miyiz? Gençlerimize bakın, kadınlarımıza bakın, Tanrılarımız Fransızlar, cennetimiz Paris."

Anlaşılan herkes duysun diye yüksek sesle konuşmaya başladı:

"Elbiseler Fransız, düşünceler Fransız, duygular Fransız! Bakın siz Métivier'yi tutup kovdunuz, çünkü Fransız'dır, alçaktır, oysa kadınlarımız, önünde diz çöküp ardından sürünüyorlar. Dün bir gecedeydim, orada bulunan beş kadından üçü Katolik'ti, Papa'nın izniyle pazar günü kanaviçe üzerine nakış işliyorlardı. Söylemesi ayıp, çırılçıplak oturuyorlardı. Ah Prens, gençlerimizi görünce insanın müzeden Büyük Petro'nun topuzunu alıp bellerini şöyle Rus usulünce kıracağı geliyor; sersemlikleri o zaman geçerdi belki!"

Hep susmuşlardı. Yaşlı Prens gülümseyerek Rastopçin'e bakıyor ve başını, "Doğru," der gibi sallıyordu.

Rastopçin kendine özgü hızlı hareketlerle kalkıp elini Prens'e uzatarak, "Hadi hoşça kalın, Ekselans, sağlığınıza dikkat edin," dedi.

Yaşlı Prens onun elini tuttu, öpmesi için yanağını uzatarak, "Güle güle yavrum, senin santuru her zaman zevkle dinlerim!" dedi.

Rastopçin'le birlikte ötekiler de kalktılar.

576 Yasağı bozmak.

577 Safrası var, bir de kan beynine vurmuş. Siz merak etmeyin, yarın tekrar uğrarım.

578 Oldenburg dükası, metanetle, şaşılacak bir soğukkanlılıkla felaketine katlanıyor.

579 Azizim, beş yüz bin askerimiz olduktan sonra, güzel bir üslup kullanmak mesele mi?

IV

Prenses Mariya misafir salonunda oturup yaşlıların konuşmalarını, dedikodularını dinlemiş, duyduklarından bir şey anlamamıştı. O yalnız, babasının ona karşı takındığı düşmanca tavırları bütün misafirlerin fark edip etmeyeceklerini düşünüyordu. Onlara üçüncü kez gelmiş olan Drubetskoy'un bütün bu yemek sırasında ona karşı gösterdiği özel ilgi ve nezaketin bile farkında olmamıştı.

Prenses Mariya, babası çıktıktan sonra, elinde şapkasıyla gülümseyerek, sonuncu olarak kendisine yaklaşan Piyer'e dalgın ve soran gözlerle baktı, salonda yalnız kaldılar.

"Biraz daha oturabilir miyiz?" diyen Piyer şişman gövdesiyle Prenses Mariya'nın yanında bir koltuğa çöktü. Prenses Mariya, "A elbette," dedi. Bakışı, "Bir şey fark etmediniz mi siz?" diye soruyordu.

Piyer, her öğle yemeğinden sonra olduğu gibi keyifliydi. Önüne bakıyor, hafifçe gülümsüyordu.

"Bu genci çoktan beri mi tanıyorsunuz, Prenses?" dedi.

"Hangi genci?"

"Drubetskoy'u."

"Hayır, çoktan beri değil..."

"Nasıl, hoşunuza gidiyor mu?"

Prenses Mariya babasıyla sabahki konuşmasını düşünerek, "Evet, hoş bir genç... Niçin bunu soruyorsunuz bana?" diye sordu.

"Çünkü şunu düşündüm: Bir delikanlı, Petersburg' dan Moskova'ya çoğu zaman yalnızca zengin bir kızla evlenmek amacıyla gelir."

Prenses Mariya: "Siz bunu düşündünüz demek!"

Piyer gülümseyerek, "Evet," dedi, "bu delikanlı şimdi öyle davranıyor ki, nerede zengin bir kız varsa o da orada. Onun içini bir kitap gibi okuyorum. Şimdi kararsızlık içinde, kime hücum etse; size mi, *Mademoiselle Julie* Karagin'e mi? *Il est très assidu auprès d'elle.*"[580]

"Onlara gidiyor mu?"

Anlaşılan, günlük hatıra defterinde sık sık şikâyet ettiği hali, o samimi alaycılığı üstünde olan Piyer, "Evet, çok sık gidiyor, hem siz yeni kur yöntemini biliyor musunuz?" dedi.

"Hayır."

Piyer, “Şimdi Moskova kızlarına; insanın kendisini beğendirmesi için *il faut être mélancolique. Et il très mélancolique auprès de Mlle Karaguine,”*[581] dedi.

Prenses Mariya, Piyer’in iyilik ifade eden yüzüne bakıp hep kendi acısını düşünerek, “*Vraiment,”*[582] dedi. “Bütün hissettiklerimi birine açmaya cesaret edebilsem rahatlardım,” diye düşünüyordu, “özellikle Piyer’e her şeyi söylemek isterdim, o çok iyi yürekli, çok asil ruhlu... Rahatlardım. Bana öğüt verirdi!”

Piyer, “Onunla evlenir miydiniz?” diye sordu.

Prenses Mariya birden, kendisinin de ummadığı şekilde, “Ah, Tanrım, öyle anlar var ki Kont, kim olursa olsun evlenirim,” dedi. “Ah, insanın yakını olan birisini sevmesi, onun için acı çekmekten başka bir şey yapamayacağını (titreyen bir sesle devam ediyordu) hissetmesi, hele bunu değiştiremeyeceğini bildiği zaman, ne kötüdür. O zaman tek çare şu oluyor: Gitmek; nereye gideyim ben?”

“Ne o, ne oluyorsunuz, Prenses?”

Ama Prenses sözünü bitiremedi, ağlamaya başladı.

“Bugün ne oldu bana bilmiyorum. Bana bakmayın, size söylediklerimi unutun.”

Piyer’in bütün neşesi kaçmıştı. Prensesi kaygıyla sorguya çekmeye başladı. Her şeyi söylemesini, derdini ona açmasını rica etti; ama Prenses, söylediklerini unutmasını, ne söylediğini kendisinin de hatırlamadığını, onun da bildiğinden, yani Prens Andrey’in evlenmesinin baba ile oğlunun arasını açacak diye üzülmekten başka bir derdi olmadığını yineledi.

Sözü değiştirmek için sordu:

“Rostovlardan bir haberiniz var mı? Yakında geleceklerini duydum. Andrey’i ben de her gün bekliyorum. İsterdim ki burada buluşsunlar.”

Piyer, “Bu işe o şimdi nasıl bakıyor?” diye, “o” kelimesiyle yaşlı Prens’i kastederek sordu, Prenses Mariya başını salladı.

“Peki ne yapmalı? Yılın dolmasına birkaç ay kaldı. Bu olamaz. Ben kardeşimi, geldiğinde korumak isterdim. Onların çabuk gelmelerini arzu ederdim. Onunla birbirimizi sevebileceğimizi umuyorum. Siz onları çoktan beri tanırsınız,” dedi Prenses Mariya, “elinizi kalbinize koyarak gerçeği olduğu gibi söyleyin bana, bu kız nasıl, onu nasıl buluyorsunuz? Ama gerçeği olduğu gibi söyleyin; çünkü, bununla o kadar şeyi göze alıyor ki, bilmek isterdim...”

Bulanık bir içgüdü, bu ısrarlarda, gerçeği olduğu gibi söylemesi için üstelenen bu ricada Prenses Mariya'nın müstakbel geline karşı bir garezinin saklı olduğunu, Prens Andrey'in seçimini kendisinin onaylamamasının istendiğini söylüyordu Piyer'e; ama Piyer düşündüğünden çok, duyduğunu söylerdi.

Sebebini kendisi de bilmeksizin kızararak, "Sorunuza nasıl yanıt vereceğimi bilmiyorum," dedi. "Nasıl kızdır, hiç bilmiyorum. Onu kolay anlatamam, gönül çelici bir kız. Ama neden, bilmiyorum, işte onun hakkında söyleyebileceklerimin hepsi bunlar."

Prenses Mariya içini çekti, yüzünün ifadesi şöyle diyordu: "Evet, ben bunu bekliyordum ve korkuyordum."

"Akıllı mı?" diye sordu.

Piyer bir an düşündü.

"Bana kalırsa hayır, bununla birlikte, evet. Akıllı olmaya kulak astığı yok, evet, gönül çelici, o kadar."

Prenses Mariya yine hoşnutsuzlukla başını salladı.

"Ah, onu sevmeyi o kadar arzu ediyorum ki! Benden önce görürseniz ona söyleyin bunu."

Piyer, "Bugünlerde geleceklerini duydum," dedi.

Prenses Mariya, Rostovlar gelir gelmez müstakbel geliniyle nasıl dost olacağına, yaşlı Prens'i ona nasıl alıştırmaya çalışacağına dair planını anlattı.

580 Yanından hiç ayrılmıyor.

581 Melankolik olmak lazım. O da Matmazel Karagina'nın yanında çok melankolik görünüyor.

582 Sahiden.

V

Boris Petersburg'da zengin bir kızla evlenememiş, böyle bir düşünceyle Moskova'ya gelmişti. En zengin iki kız; Jüli ile Prenses Mariya arasında kararsızlık içindeydi. Her ne kadar Prenses Mariya, güzel olmamasına rağmen ona Jüli'den daha çekici görünüyorsa da nedense ona kur yapmak kendisine zor geliyordu. Onunla yaşlı Prens'in isim günündeki son görüşmesinde aşktan konuşmak için yaptığı girişimlere yersiz yanıtlar vermiş, belli ki onu dinlememişti.

Jüli, tersine olarak, onun kur yapmasını, özel, kendine özgü bir tarzda ama memnuniyetle karşılamıştı.

Jüli yirmi yedi yaşındaydı. Kardeşlerinin ölümünden sonra çok zengin olmuştu. Artık büsbütün çirkinleşmişti ama kendisi, yalnızca eskisi kadar güzel değil, aynı zamanda eskisinden daha çekici olduğunu düşünüyordu. Bu yanlışa düşmesine neden olan şuydu: Birincisi, zengin bir kız olmuştu; ikincisi yaşı ilerledikçe erkekler için tehlikeli olmaktan çıkmış, ona karşı iyi davranmak, hiçbir zorunluluk yüklenmeden onun akşam yemeklerinden, gece davetlerinden, evinde toplanan ateşli sosyeteden yararlanmak kolaylaşmıştı. On yıl önce on yedi yaşında bir kızın bulunduğu eve, onu lekelememek ve kendisini bağlamamak için gitmekten çekinen bir erkek şimdi her gün rahatça gidiyor, ona karşı gelinlik bir kıza değil, bir tanıdığa davranır gibi davranıyordu.

Karaginlerin evi bu kış Moskova'nın en hoş, en konuksever eviydi. Gece davetlerinden, ziyafetlerden başka Karaginlerde her gün büyük bir sosyete, özellikle erkekler toplanıyor, gece saat on ikilere kadar yemek yeniyor, üçlere kadar oturuluyordu. Jüli, hiçbir baloyu, gezintiyi, tiyatroyu kaçırmıyordu; tuvaletleri her zaman son modaya uygundu. Buna rağmen Jüli her alanda ümitsizliğe düşmüş görünüyordu; hiç kimseye, dostluğa da, aşka da, hayatta hiçbir mutluluğa da inanmadığını, huzuru ancak "orada" beklediğini söylüyordu. Büyük bir ümitsizliğe düşmüş, sanki sevdiği adamı kaybetmiş ya da bu adam tarafından merhametsizce aldatılmış bir kız edasını takınmıştı. Böyle bir şey yoktu ama yine de kendisine bu gözle baktıklarına, bu nedenle hayatta çok büyük acılar çektiğine inanıyordu. Eğlenmesine engel olmayan bu melankoli, ona gelen gençlerin hoş vakit geçirmesine de engel olmuyordu. Davetliler önce ev sahibi kızın

melankolik ruh haline karşı ödevini yerine getirir, sonra sosyete dedikodularıyla, danslarla, zekâ oyunlarıyla ve Karaginlerde moda olan kafiye oyunu turnuvalarıyla meşgul olurdu. Yalnız, aralarında Boris'in de bulunduğu bazı gençler Jüli'nin melankolik ruh halinin iyice derinliklerine girer, o bu gençlerle dünyada her şeyin boş olduğuna dair uzun ve baş başa konuşmalara dalar, hüzünlü resimlerle, vecizelerle, şiirlerle dolu albümünü gösterirdi.

Jüli, Boris'e karşı özellikle güler yüzlüydü. Hayatta onun erken ümitsizliğe düşmesine acır, kendisi de çok çekmiş biri olarak ona bol bol teselli verir, albümünü ona açardı. Boris onun albümüne iki ağaç resmi yapmış, altlarına şöyle yazmıştı:

Arbres rustiques, vos sombres rameaux, secouent sur moi les ténèbres et la mélancolie.[583]

Başka bir yerde bir mezar resmi yapmış, altına şu satırları yazmıştı:

La mort est secourable et la mort est tranquille;
Ah! Contre les douleurs il n'est pas d'autre asile.[584]

Jüli bunun harika olduğunu söyledi:

"*Il y a quelque chose de si ravissant dans le sourire de la mélancolie.*"[585]

Boris, bir kitaptan alınan bu parçayı kelime kelime yineledi:

"*C'est un rayon de lumière dans l'ombre, une nuance entre la douleur et le désespoir, qui montre la consolation possible.*"[586]

Sonra, yanıt olarak ona şu şiiri yazdı:

Aliment de poison d'une âme trop sensible,
Toi, sans qui le bonheur me serait impossible,
Tendre mélancolie, ah! Viens me consoler,
Viens calmer les tourments de ma sombre retraite
Et mêle douceur secrète
A ces pleurs, que je sens couler[587]

Jüli, arple Boris'e en hüzünlü noktrünleri çaldı. Boris ona yüksek sesle *Zavallı Liza*'yı okudu, soluğunu tıkayan heyecan onu birkaç kez durdurdu. Jüli ile Boris büyük davetlerde karşılaşınca birbirlerine dünyada her şeye karşı ilgisiz, birbirini anlayan biricik insanlar gibi bakarlardı.

Karaginlere sık sık giden Anna Mihailovna, bir erkek çocuk annesi olma sıfatıyla Jüli'nin drahoması hakkında (Penza vilayetindeki iki malikâne ile Nijni-Novgorod ormanları) doğru bilgi edinmeye çalışırdı. Anna Mihailovna kaderin iradesine boyun eğer, oğlunu zengin Jüli'ye bağlayan ince kadere sevecenlikle bakardı.

Kızın kendisine, "*Toujours charmante et mélancolique, cette chère Julie,*"[588] derdi.

Annesine de, "Boris evinizde ruhunun dinlendiğini söylüyor. O kadar hayal kırıklığına uğradı, o kadar hisli ki..." derdi.

Kendi oğluna, "Ah yavrum, son zamanlarda Jüli'ye ne kadar bağlandım," derdi, "sana tarif edemem! Hem onu sevmeyecek kim var? Öyle melek gibi bir mahluk ki o! Ah Boris, Boris!" Bir an susardı. "Annesine ne kadar acıyorum," diye devam ederdi, "bugün Penza'dan gelen hesapları, mektupları gösterdi bana, koskoca arazi, zavallı tek başına... öyle aldatıyorlar ki onu!"

Boris annesini dinlerken hafifçe gülümsedi. Onun safça kurnazlığına tatlı tatlı gülerdi ama dinler, ara sıra Penza ve Nijni-Novgorod arazileri hakkında sorular sorardı.

Jüli, ondan çoktan teklif bekliyordu ve bu teklifi kabul etmeye hazırdı ama ona ve onun evlenme konusundaki hırslı arzusuna karşı duyduğu gizli bir tiksinti, bundan böyle asıl aşka veda etmek korkusu, Boris'i hâlâ düşündürüyordu. İzin süresi dolmuştu. Her gün sabahtan akşama kadar zamanını Karaginlerde geçiriyor, her gün kendi kendine düşünerek ertesi gün teklifte bulunmaya karar veriyordu. Ama Jüli'nin yanında kırmızı yüzüne ve hemen her zaman pudra ile örtülü çenesine, nemli gözlerine, melankoliden bir evlilik heyecanına hemen geçmeye hazır olduğunu açığa vuran yüzündeki ifadeye bakarak Boris, hayalinde kendini çoktan Penza ve Nijni-Novgorod malikânelerinin sahibi saymasına, onların gelirlerinden yararlanmasına rağmen, kesin bir söz söyleyemiyordu. Jüli, Boris'in tereddüdünü görüyordu; bazen onun kendisinden hoşlanmadığı düşüncesi zihnine girer, ama hemen kadın yanı onu teselli eder, Boris'in yalnızca aşkından ötürü utangaç olduğunu söylerdi. Bununla birlikte melankolisi hırçınlığa dönüşmeye başlamıştı ve Boris gitmeden az önce kesin bir plan hazırladı. Tam Boris'in izninin bittiği zaman Moskova'da ve dolayısıyla Karaginlerin misafir salonunda Anatol Kuragin göründü, Jüli birden melankoliyi bırakıp çok neşeli ve Kuragin'e karşı çok dikkatli bir tavır aldı.

Anna Mihailovna oğluna, “*Mon cher,*”[589] dedi, “*Je sais de bonne source que le prince Basile envoie son fils à Moscou pour lui faire épouser Julie*[590]. Jüli’ye acırım, onu o kadar severim ki. Sen ne düşünüyorsun, dostum?”

Açıkta kalmak ve bütün bu ağır melankoli ile geçen hizmet ayını Jüli’nin yanında boşuna geçirmiş olmak, Penza malikânesinin hayalinde saydığı ve gerektiği gibi kullandığı gelirlerini başkasının, özellikle aptal Anatol’un ellerinde görmek düşüncesi Boris’in onuruna dokunuyordu. Evlenme teklifi için kesin bir niyetle Karaginlere yollandı. Jüli onu neşeli ve kaygısız bir tavırla karşıladı, kayıtsız bir eda ile bir önceki baloda nasıl eğlendiğini anlattı, ne zaman gideceğini sordu. Boris aşkından söz etmek niyetiyle gelmesine ve bunun için de sakin olmaya niyetlenmesine rağmen öfkeyle, kadınların hercailiğinden, hüzünden neşeye nasıl kolay geçebildiklerinden, keyiflerinin kendilerine kur yapanların şanslarına göre değiştiğinden söz etmeye başladı. Jüli alındı, bunun doğru olduğunu, kadınların değişiklik istediğini, tekdüzeliğin herkese bıkkınlık vereceğini söyledi.

“Bunun için size tavsiye etmek isterim ki...” diye başladı Boris, ona dokunaklı bir şeyler söylemek arzusuyla. Ama o sırada aklına Moskova’dan amacına ulaşmadan, emeğini boşa harcayarak (ki bu hiç başına gelmiş bir şey değildi) gidebileceği gibi kötü bir düşünce geldi. Sözün ortasında durdu, onun hoş olmayan öfkeli, kararsız yüzünü görmemek için gözlerini yere indirdi ve dedi ki:

“Ben hiç de sizinle kavga etmek için buraya gelmedim. Tersine...”

Sözüne devam edip edemeyeceğini anlamak için ona baktı. Jüli’nin bütün öfkesi birden yok oldu, kaygılı, yalvaran gözleri hırslı bir bekleyişle ona dikilmişti. Boris içinden, “İşimi her zaman, onu seyrek görebilecek bir şekilde yoluna koyarım,” dedi, “bu iş başlamıştır, geri dönüş yok!” Kıpkırmızı kesildi, gözlerini ona kaldırdı,

“Size olan aşkımı bilirsiniz!” dedi.

Fazla söze gerek yoktu: Jüli’nin yüzü zafer ve sevinç ışığıyla parlıyordu; ama o Boris’i, bu gibi durumlarda söylenen her şeyi söylemeye, onu sevdiğini, hiçbir kadını bu kadar sevemediğini söylemeye zorluyordu. Biliyordu ki Penza malikâneleri, Nijni-Novgorod ormanları için o bunu isteyebilirdi, isteğini de elde etti.

Nişanlılar artık üzerlerine karanlık ve melankoli saçan ağaçları hatırlamadan Petersburg’daki muhteşem evin döşenmesi planlarını çiziyor,

ziyaretlerde bulunuyor, parlak bir düğün için her şeyi hazırlıyorlardı.

583 Kırların ağaçları, siyah dalgalarınız üstüme karanlık, hüzün saçıyor.

584 Ölüm imdadımıza yetişir, ölüm rahattır, ah! Acılara karşı ondan başka çare yoktur.

585 Hüzünlü bir gülümsemede öyle hoş bir şey var ki.

586 Bu karanlık içinde bir ışık, teselliyi mümkün gösteren acıyla ümitsizlik arasında ince bir fark.

587 *Çok hisli bir ruhun zehirli gıdası.*
Sensiz saadet benim için imkânsız,
Tatlı hüzün, ak, gel beni teselli et,
Gel dindir acılarını, karanlık yalnızlığımın
Ve gizli bir lezzet kat
Akışlarını duyduğum bu gözyaşlarına.

588 Şu sevimli Jüli, her zamanki gibi gönül çelici ve hüzünlüdür.

589 Azizim.

590 İyi bir kaynaktan öğrendiğime göre, Prens Vasiliy oğlunu Jüli ile evlendirmek için Moskova’ya gönderiyor.

VI

Kont İlya Andreyiç, ocak ayı sonunda Nataşa ve Sonya ile birlikte Moskova'ya geldi. Kontes hâlâ hastaydı, yolculuk edemiyordu, iyileşmesini beklemek de olmazdı. Prens Andrey Moskova'da her gün bekleniyordu; sonra çeyiz de alınmalıydı. Moskova yakınındaki malikâneyi satmak, müstakbel gelinini sunmak için yaşlı Prens'in Moskova'da bulunmasından yararlanmak gerekirdi. Moskova'da Rostovların evi ısıtılmamıştı, sonra onlar kısa bir süre için gelmişlerdi, Kontes yanlarında değildi, bu nedenle İlya Andreyiç, Moskova'da çoktan beri misafirperverliğini ona göstermek isteyen Mariya Dimitriyevna Arhosimova'da kalmaya karar verdi.

Akşam saatlerinde Rostovların dört arabası Mariya Dimitriyevna'nın eski Konuşnaya'daki avlusuna girdi. Mariya Dimitriyevna yalnız yaşıyordu. Kızını evlendirmişti. Oğullarının hepsi ordu hizmetindeydi.

O yine hep öyle dosdoğruydu. Düşüncelerini yine herkese açık açık yüksek sesle söyler, insanları kabul etmedikleri her türlü zaaflardan, ihtiraslardan dolayı adeta bütün varlığıyla azarlardı. Sabahın erken saatlerinde, sırtında bir sabahlık, ev işleriyle uğraşmaya başlar, sonra gezmeye çıkardı: Yortulardan ayinlere, ayinlerden zindanlara, hapishanelere giderdi, buralarda, kimseye söz etmediği işleri olurdu. İş günlerindeyse giyinip kuşanır, ona her gün gelen her sınıftan dilekçileri evinde kabul eder, sonra öğle yemeğini yerdi; bol, lezzetli öğle yemeklerinde her zaman üç dört misafiri bulunurdu. Yemekten sonra bir boston partisi yapardı; geceleri gazete ve yeni kitapları birine okutur, kendisi örgü örerdi. Şehre çok seyrek gider, gidince de yalnız en önemli kişilere uğrardı.

Rostovlar geldikleri zaman daha uyumamıştı; Rostovlarla uşaklarının girdikleri sofa kapısı soğuktan gıcırdıyordu. Mariya Dimitriyevna gözlüğü burnunun üstüne düşmüş, başını arkaya atmış, büyük salonun kapısında duruyor, sert, öfkeli bir tavırla içeri girenlere bakıyordu. Misafirlerin ve eşyalarının yerleştirilmesi konusunda hizmetçilere titizce emirler vermeseydi, gelenlere içerlediği, onları hemen kovacağı sanılabilirdi.

Valizleri göstererek ve kimseyle selamlaşmadan, “Kont'un mu? Buraya getir,” dedi, “kızlar buraya, sola. E, siz ne diye ağzınızı açıp duruyorsunuz?” diye hizmetçi kızlara bağırdı. “Semaveri kaynatın! Toplanmışsın, güzelleşmişsin,” diyerek soğuktan kızaran Nataşa'yı

kukuletasından tutup kendine çekti. “Uf, soğuk! Hadi çabuk soyun,” diye elini uzatan Kont’a bağırdı. Sonra şefkatli ilgisini bir Fransız selamıyla gölgeleyerek Sonya’ya seslendi: “Donmuş, çaylı rom verin! Sonuşka, *bonjour*.”

Soyunup yorgunluklarını aldıktan sonra çaya geldikleri zaman Mariya Dimitriyevna sırayla hepsini öptü.

“Geldiğinize, bana uğradığınıza çok sevindim,” dedi, “zamanı çoktan geldi,” diyerek Nataşa’ya manalı manalı baktı. “İhtiyar burada, oğlunu da bugün yarın bekliyorlar. Onunla tanışmalı, evet. Neyse, bunu sonra konuşuruz,” yanında bu konuyu konuşmak istemediğini anlatırcasına baktı Sonya’ya. Kont’a döndü: “Şimdi dinle, yarın ne yapacaksın? Kimi çağırtacaksın? Şinşin’i mi?” Bir parmağını büktü; “Sulu gözlü Anna Mihailovna’yı mı?” İki. “Oğluyla beraber burada o. Onu evlendiriyor! Sonra Bezuhov, ha? O da karısıyla burada. Karısından kaçtı, o da arkasından koşup geldi. Çarşamba günü öğle yemeğini bende yedi. Eh, şunları da...” genç kızları gösterdi, “yarın İverskaya’ya götürürüm, sonra Aubert Chalmé’ye gideriz. Tabii, her şeyi yeni yapacaksınız, değil mi? Benden örnek almayın, şimdiki kollar ağır! Geçende genç Prenses İrina Vasilyevna bana geldi: İnsan bakmaya korkar, sanki kollarına iki varil geçirmiş. Her gün yeni bir moda şimdi, peki ya senin kendine ait ne işlerin var?” diye Kont’a sert sert sordu.

Kont, “Hepsi üst üste geldi,” diye yanıt verdi. “Paçavra satın almak, sonra Moskova yakınındaki malikâneye, eve müşteri bulmak gerek, izin verirsen uygun bir zamanda bir günlüğüne Marinskoy’a gideceğim. Kızlarımı sana bırakacağım.”

“Peki peki, bende bir şey olmaz onlara. Bende vasilik meclisinde gibi olurlar. Onları gerektiği yere götürür, gezdirir, azarlar, okşarım,” diyerek Mariya Dimitriyevna kocaman eliyle sevgili vaftiz kızı Nataşa’nın yanağına dokundu.

Ertesi gün erkenden Mariya Dimitriyevna genç kızları İverskaya’ya ve kendisinden çok korkan, tek onu çabuk sepetlesin diye süsünden fedakârlık eden Madam Aubert Chalmé’ye götürdü. Mariya Dimitriyevna hemen hemen bütün çeyizi ısmarladı. Dönünce Nataşa dışındaki herkesi odadan çıkardı, onu da kendi koltuğuna çağırdı:

“E, şimdi konuşalım, nişanın kutlu olsun. Delikanlıyı kafesledin! Bu işe sevindim; onu ta şu yaştan tanırım.” Elini yerden bir arşın boyu kaldırdı. Nataşa sevinçle kızardı. “Onu ve bütün ailesini severim. Şimdi dinle. Sen

de biliyorsun, yaşlı Prens Nikolay oğlunun evlenmesini hiç istemiyordu. Hırçın ihtiyar! Tabii Prens Andrey çocuk değil, onsuz da yapar. Ama ailenin isteğine aykırı hareket etmek iyi olmaz. İşi barış yoluyla, iyilikle yapmak lazım. Sen akıllısın, kendini nasıl idare edeceğini bilirsin. İyi ve akıllı davran, her şey yoluna girer."

Nataşa susuyordu. Mariya Dimitriyevna onun utançtan sustuğunu zannediyordu. Ama Prens Andrey'e karşı olan, ona göre kimsenin anlamadığı aşkına karışılması Nataşa'nın hoşuna gitmiyordu; bu işin, herkesten ve her şeyden ayrı bir özelliği var zannediyordu. O yalnız Prens Andrey'i seviyor, onu tanıyordu, Prens Andrey de onu seviyordu, bugün yarın gelecek, onu alacaktı. Başka her şey gereksizdi.

"Görüyor musun, ben onu çoktan tanırım, Maşenka'yı, onun kardeşini. Görümceler iğneleyici olur ama bu bir sineği bile incitmez. Bana seni kendisiyle buluşturmamı rica etti. Yarın babanla ona gideceksin, kendini sevdir: Sen ondan küçüksün, seninki gelince kız kardeşiyle, babasıyla tanışmış bulunacaksın, seni sevecekler, öyle değil mi? İyi olacak değil mi?"

Nataşa, "Evet," diye isteksizce yanıt verdi.

VII

Ertesi gün, Mariya Dimitriyevna'nın önerisiyle, Kont İlya Andreyiç ile Nataşa, Prens Nikolay Andreyiç'e gittiler. Kont bu ziyarete pek o kadar istekli değildi, içinde bir korku vardı. Kont İlya Andreyiç, milis teşkili zamanında, Prens'i öğle yemeğine davete karşılık olarak, adam tedarik edilmediği için ondan kötü bir azar işittiği son görüşmelerini hatırlıyordu. En iyi elbisesini giyen Nataşa, tersine çok neşeliydi. "Beni sevmemeleri olanaksız," diye düşünüyordu, "beni daima herkes sevdi. Ben onların arzu ettikleri her şeyi yapmaya, onu baba, ötekini kız kardeş olduğu için sevmeye o kadar hazırım ki, beni sevmemelerine hiçbir neden yok!"

Vozdvijenka'daki eski, loş binaya geldiler, sofaya girdiler.

Kont, yarı şaka, yarı ciddi, "Eh, hayırlı olsun," dedi ama Nataşa babasının sofaya girerken telaşlandığını, korka korka, yavaşça Prens'in, Prenses'in evde olup olmadıklarını sorduğunu fark etti. Geldikleri haber verildikten sonra Prens'in hizmetçileri arasında bir telaş baş gösterdi. Geldiklerini haber vermek için koşan uşak salonda başka bir uşak tarafından durduruldu, fısıltıyla bir şeyler konuştular. Bir oda hizmetçisi koşup geldi, Kontes'in adını anarak o da telaşlı telaşlı bir şeyler söyledi.

Nihayet yaşlı, küskün tavırlı bir uşak içeri girdi, Prens'in kendilerini kabul edemeyeceğini, Prenses'in ise onları yanına rica ettiğini Rostovlara bildirdi. Misafirleri ilk karşılayan Matmazel Bourienne oldu. Baba ile kızı büyük bir nezaketle karşıladı, Prenses'in yanına götürdü. Prenses heyecanlı, ürkek, yüzü kırmızı beneklerle dolu bir halde ağır adımlarla, boşuna rahat ve neşeli görünmeye çalışarak misafirleri karşıladı, Nataşa ilk bakışta Prenses Mariya'nın hoşuna gitmemişti. Ona fazla süslü, hoppa denecek kadar neşeli, kendini beğenmiş göründü. Prenses Mariya daha müstakbel gelinini görmeden, onun güzelliğine, gençliğine, mutluluğuna, kardeşine olan aşkına karşı elinde olmayarak duyduğu kıskançlık dolayısıyla iyi duygular taşımıyordu. Ona karşı duyduğu bu karşı konulmaz antipatiden başka Rostovların geldiği haber verildiği zaman Prens'in onları istemediğini, yanına kimseyi sokmamalarını bağırarak söylemesinden ötürü de gergindi. Kendisi onları kabul etmişti ama babasının terslenmesinden dolayı gergin göründüğü için bir kabalık yapar mıyım diye korkuyordu.

Kont reverans yaparak ve yaşlı Prens içeri girecek diye korkuyormuş gibi kaygılı kaygılı bakarak, “İşte size benim küçük kanaryamı getirdim, sevgili Prenses,” dedi. “Tanıştığımıza ne kadar memnun oldum... yazık, yazık ki Prens hâlâ hasta.” Böyle birkaç basmakalıp söz daha söyleyerek kalktı. “İzin verirseniz Prenses, kısa bir süre için Nataşamı size bırakacağım, ben şurada, iki adım ötede Sobaçkaya Meydanı’na, Anna Semyonovna’ya gideceğim, gelip alırım onu.”

İlya Andreyiç bu diplomatik hileyi, Prenses’le Nataşa’nın (kızına sonradan söylediğine göre) birbirlerini tanıyabilmelerine olanak sağlamak, ayrıca Prens’le karşılaşma ihtimalinden kaçınmak için düşünmüştü. Bunu kızına söylemedi, ama Nataşa babasının korkusunu, telaşını anladı, kendini hakarete uğramış hissetti. Babasının yerine kızardı, kızardığı için de bir kat daha öfkelendi, cesaretli ve hiçbir zaman korkmadığını gösteren, meydan okuyucu bakışlarla Prenses’e baktı. Prenses Kont’a çok memnun olduğunu söyledi, yalnız Anna Semyonovna’da biraz fazla kalmasını rica etti; İlya Andreyiç gitti!

Matmazel Bourienne, Nataşa ile baş başa görüşmek isteyen Prenses Mariya’nın kendisine yönelttiği üzüntülü bakışlara rağmen odadan çıkmadı, Moskova’nın eğlencelerine, tiyatrolarına dair konuşmayı bırakmıyordu.

Sofadaki şaşkınlık, babasının telaşı, onları kabul etmekle (ona öyle gelmişti ki) bir lütufta bulunan Prenses’in doğal olmayan tavrı, Nataşa’nın onuruna dokunmuştu. Sonra, onun her şeyi sevimsizdi. Prenses Mariya hoşuna gitmemişti. Ona çok çirkin, yapmacık, kuru görünmüştü. Nataşa birden büzülmüş, elinde olmayarak öyle kayıtsız bir tavır takınmıştı ki, bu onu Prenses Mariya’dan bir kat daha uzaklaştırıyordu. Beş dakikalık sıkıntılı, yapay bir konuşmadan sonra hızla yaklaşan ayak sesleri duyuldu. Prenses Mariya’nın yüzünde korku vardı, odanın kapısı açıldı, beyaz takkesi, oda elbisesiyle Prens içeri girdi.

“Ay küçükhanım,” dedi, “kontes hanım... Kontes Rostova, yanılmıyorsam... Affımızı rica ederim, bilmiyordum, küçükhanım, Tanrı şahit ki ziyaretinizle bize şeref verdiğinizi bilmiyordum, kızımın yanına bu kılıkla girmişim. Affımızı rica ederim. Tanrı şahit ki bilmiyordum,” diye öyle doğal olmayan bir edayla ve Tanrı kelimesinin üzerine basarak öyle hoşa gitmez bir şekilde tekrarladı ki Prenses Mariya gözlerini yere indirmiş, ne babasına ne Nataşa’ya bakmaya cesaret ederek ayakta duruyordu. Nataşa kalktı, sonra oturdu, o da ne yapacağını bilmiyordu. Yalnız Matmazel Bourienne hoşça gülümsüyordu.

“Affınızı rica ederim, affınızı rica ederim! Tanrı şahit ki bilmiyordum,” diye mırıldandı ihtiyar ve Nataşa’yı baştan aşağı süzerek çıktı. Matmazel Bourienne bundan sonra ilk olarak kendini topladı, Prens’in hastalığından söz açtı. Nataşa ile Prenses Mariya sessizce birbirlerine bakıyorlardı; konuşulması gereken şeyleri söylemeden sessizce ne kadar bakışırlarsa birbirlerine karşı antipatileri o kadar artıyordu.

Kont dönünce, Nataşa nezaketsizce bir sevinç gösterdi, gitmek için acele etti: Onu böyle güç bir duruma sokabilen, Prens Andrey’den hiç söz etmeden onunla yarım saat geçirebilen bu yaşlı, soğuk Prenses’ten o anda bayağı nefret ediyordu. “Bu Fransız kızının yanında ondan ilk olarak ben söz açamazdım ya!” diye düşünüyordu Nataşa, bu sırada Prenses Mariya da aynı düşüncenin acısı içindeydi. Nataşa’ya ne söylemesi gerektiğini biliyordu, ama bunu yapamıyordu, çünkü Matmazel Bourienne ona engel oluyordu, çünkü bu evlenmeden söz açmanın ona neden bu kadar güç geldiğini kendisi de bilmiyordu. Kont, artık içeri girmişti ki Prenses Mariya hızlı adımlarla Nataşa’ya yaklaştı, ellerini tuttu, güçlükle nefes alarak, “Durun,” dedi, “ben sizinle...”

Nataşa, alaylı bir edayla ona baktı, bu alayın nedenini kendisi de bilmiyordu.

Prenses Mariya, “Sevgili Natalya,” dedi, “şunu söylemeliyim ki kardeşim saadeti bulduğu için mutluyum.”

Doğruyu söylemediğini hissederek durdu. Nataşa bu duraklamayı fark etmiş, sebebini anlamıştı.

Dıştan bir ağırbaşlılık, bir soğukkanlılıkla ama boğazında hissettiği gözyaşlarıyla, “Zannediyorum ki, Prenses, şimdi bundan söz etmek yersizdir,” dedi.

Odadan çıkar çıkmaz, “Ne dedim, ne yaptım ben!” diye düşündü.

O gün uzun zaman Nataşa’yı öğle yemeğine beklediler, odasında oturmuş bir çocuk gibi sümkürerek, hıçkırarak ağlıyordu. Sonya başının ucunda duruyor, saçlarını öpüyordu.

“Nataşa, neden ağlıyorsun?” diyordu, “Onlara ne bakıyorsun? Hepsi geçer.”

“Hayır, bunun ne kadar ağır olduğunu bilsen... Sanki ben...”

Sonya, “Söyleme, Nataşa, suç sende değil ki, ne aldırış ediyorsun. Öp beni,” dedi.

Nataşa başını kaldırdı, dostunun dudaklarını öptü, ıslak yüzünü ona sürdü.

Nataşa, “Söyleyemem, bilmiyorum. Kimsede suç yok,” dedi, “suç bende. Ama bütün bunlar çok acı. Ah, niçin o gelmiyor!..”

Kızarmış gözlerle öğle yemeğine çıktı. Prens’in Rostovları nasıl karşıladığını bilen Mariya Dimitriyevna Nataşa’nın yüzündeki değişikliğin farkına varmazlıktan geldi, sofrada Kont’la ve öbür misafirlerle tok ve yüksek sesle şakalaştı.

VIII

O gece Rostovlar, Mariya Dimitriyevna’nın biletlerini aldığı operaya gittiler.

Nataşa gitmek istemiyordu, ama Mariya Dimitriyevna’nın özellikle onun için gösterdiği bu inceliği reddetmek olmazdı. Giyinip salona çıktığı, babasını beklerken büyük aynaya bakarak güzel, çok güzel olduğunu gördüğü zaman içine hüzün çöktü, ama tatlı ve sevimli bir hüzün.

Nataşa, “Tanrım, o burada olsaydı, eskisi gibi karşısında aptalca bir korkuyla duramazdım, onu başka türlü, sade bir şekilde kucaklar, ona sarılır, o yalvaran meraklı bakışlarıyla kendime baktırır, sonra onu yine eskisi gibi gülmeye zorladım; ah o gözler, onları görüyorum!” diye düşünüyordu. “Babasından, kız kardeşlerinden bana ne; ben yalnızca onu seviyorum. O yüzüyle, o gözleriyle, erkekçe, aynı zamanda çocukça gülümseyişiyle onu... hayır, onu düşünmemek daha iyi; düşünmemek, unutmak, şu anda büsbütün unutmak, bu bekleyişe ben dayanamam, hüngür hüngür ağlamaya başlayacağım şimdi.” Ağlamamak için kendini zorlayarak aynadan uzaklaştı. Giyinmiş, elinde yelpazeyle içeriye giren Sonya’ya bakarak, “Sonya, Nikolinka’yı bu kadar sakin, bu kadar rahatça nasıl sevebilir, bunca uzun, bu kadar sabırla nasıl bekleyebilir!” diye düşündü. “Hayır, o büsbütün başka, ben yapamam!”

Nataşa o anda kendisini öyle yumuşamış, incelmiş hissediyordu ki sevmek ve sevildiğini bilmek ona az geliyordu: O şimdi, hemen sevdiği adamı kucaklamalı, konuşmalı, ondan, gönlünü dolduran sevgi sözleri işitmeliydi. Arabada babasıyla yan yana giderken buz tutmuş pencerelerde parlayan fener ışıklarına dalgın dalgın baktıkça kendisini daha çok tutkun, daha kederli hissediyordu, kiminle ve nereye gittiğini unutmuştu. Yolda bir sıra arabaya rastlayan Rostovların arabası kar üstünde tekerleklerini gıcırdatarak tiyatroya geldi. Nataşa ile Sonya elbiselerinin eteklerini toplayarak hemen atladılar; Kont uşakların yardımıyla indi, içeri giren kadınların, erkeklerin, program satıcılarının arasından üçü birden locanın koridoruna yürüdüler. Kapanan kapıların ötesinden artık çalgı sesleri duyuluyordu.

“*Nathalie, vos cheveux,*”[591] diye fısıldadı Sonya.

Tiyatro hademesi saygıyla ve hızla kadınların önüne sokuldu; locanın kapısını açtı. Orkestra kapıda daha net duyulmaya başladı; kadınların çıplak omuz ve kollarıyla dolu locaların ışıklı sıraları, hışırdayan parlak üniformalarla parter göründü. Yandaki locaya giren bir kadın, kadınca ve kıskanç bir bakışla Nataşa'ya baktı. Perde daha açılmamıştı, uvertür çalınıyordu. Nataşa elbisesini düzeltti, Sonya ile birlikte yürüdü, karşıdaki locaların ışıklı sıralarına bakarak oturdu. Yüzlerce gözün çıplak kollarına, boynuna bakmasından gelen, çoktan beri duymadığı bir his, birden kendisiyle ilgili acı tatlı bir sürü hatıra, arzu, heyecan davet ederek onu sardı.

Fevkalade hoş iki kız: Nataşa ve Sonya, çoktan beri Moskova'da görünmeyen Kont İlya Andreyiç'le tüm dikkati üzerlerine çekmişlerdi. Bundan başka, Nataşa ile Prens Andrey arasındaki söz kesimine dair herkes şöyle böyle bir şeyler biliyordu, o zamandan beri Rostovların köyde yaşadıklarını biliyor, Rusya'nın en iyi kısmetlerinden birinin nişanlısına merakla bakıyorlardı.

Nataşa, herkesin ona dediği gibi, köyde güzelleşmişti, o geceki heyecanlı hali onu özellikle güzelleştirmişti. Çevresindeki herkeste, hayat ve güzellik ve kayıtsızlıkla dolu varlığıyla hayret uyandırıyordu. Siyah gözleri kalabalığa kimseyi aramaksızın bakıyor, kadife rampaya dayalı ince dirseğinin yukarısına kadar çıplak kolu programı buruşturarak besbelli şuursuz bir halde uvertürle bir tempoda inip kalkıyordu.

Sonya, "Bak, işte Alenina," dedi, "annesiyle galiba!"

Yaşlı Kont, "Vay! Mihail Kiriliç yine şişmanlamış," dedi.

"Baksanıza! Bizim Anna Mihailovna bir tok[592] giymiş!"

"Karaginler, Jüli ile Boris onlarla, nişanlı oldukları hemen belli oluyor. Drubetskoy onu istemiş!"

Rostovların locasına giren Şinşin, "Ya, şimdi öğrendim," dedi.

Nataşa babasının baktığı tarafa dönünce Jüli'yi gördü; kalın ve kırmızı boynunun pudraya bulanmış olduğunu biliyordu, boynunda incilerle, mutlu bir tavırla annesinin yanında oturuyordu Jüli.

Onların arkasında gülümseyerek kulağını Jüli'nin ağzına doğru eğen Boris'in özenle taranmış güzel başı görünüyordu. Kaşlarının altından Rostovlara bakıyor, gülümseyerek nişanlısına bir şeyler söylüyordu.

Nataşa içinden, "Bizden, benden söz ediyorlar!" dedi. "Galiba nişanlısının bana karşı kıskançlığını yatıştırıyor; boşuna telaş ediyorlar! Hiçbirini aklıma bile getirmediğimi bilselerdi:"

Arkada yeşil bir tokla Tanrı’nın iradesine boyun eğen, mutlu, memnun yüzüyle Anna Mihailovna oturuyordu. Localarında nişanlılara özel, Nataşa’nın iyi bildiği ve sevdiği o hava vardı. Nataşa başını çevirdi, sabahki ziyaretinde onura dokunur ne varsa birden hepsi hatırına gelmişti.

Kendi kendine, “Beni ailesi arasına kabul etmemeye ne hakkı var? Ah, bunu düşünmemek, o gelinceye kadar düşünmemek daha iyi!” dedi ve parterdeki bildik, yabancı kimselere bakmaya başladı. Parterin önünde, tam ortada sırtını rampaya dayamış, kıvırcık başının yukarı doğru taranmış kocaman kâkülüyle ve Acem elbisesiyle Dolohov duruyordu. Bütün salonun dikkatini üzerine çektiğini bilerek tiyatronun en göze çırpan yerinde kendi odasındaymış gibi rahat duruyordu. Yanında Moskova’nın en seçkin gençleri toplanmıştı ve görünüşe göre o onların başında geliyordu.

Kont İlya Andreyiç kızaran Sonya’yı gülerek dürttü, eski aşkını ona gösterdi, “Tanıdın mı? Nereden çıktı?” diye sordu Şinşin’e, “Ortadan kaybolmuştu hani?”

Şinşin, “Kaybolmuştu,” diye yanıt verdi, “Kafkasya’daydı, oradan kaçtı ve diyorlar ki İran’da bir hükümdar prensinin yanında bakanlık etmiş, orada Şah’ın kardeşini öldürmüş; işte bütün Moskova kadınları onun için çıldırıyor! *Dolochoff le Persan*[593]. E, elbet bizde Dolohov’suz söz yok; onun adına yemin ediyorlar, tatlı su kefali yemeye davet eder gibi ona davet ediyorlar. Dolohov’la Kuragin Anatol bütün kadınlarımızın aklını başından aldı.”

Yandaki locaya saç örgüsü kocaman, omuzları iki sıralı iri incilerle süslü boynu beyaz, dolgun, çok açık, uzun boylu güzel bir kadın girdi, geniş ipek elbisesini hışırdatarak uzun uzun yerleşti.

Nataşa elinde olmayarak bu boyuna, omuzlara, incilere, tuvalete baktı; omuzların, incilerin güzelliğine hayran kaldı. Ona ikinci kez göz atarken kadına dönüp baktı, gözleri Kont İlya Andreyiç’le karşılaşarak onu başıyla selamladı ve gülümsedi. Bu, Piyer’in karısı Kontes Bezuhova’ydı. Hemen herkesi tanıyan İlya Andreyiç eğilerek onunla konuşmaya başladı.

“Teşrif edeli çok oldu mu, Kontes?” dedi. “Geleceğim, geleceğim, elinizi öpeceğim, ben de işte iş için geldim, kızlarımı da yanımda getirdim Semyonovna müthiş oynuyor diyorlar. Kont Kiriloviç bizi hiçbir zaman unutmazdı. Burada mı o?”

Elen, “Evet, gelmek istiyordu,” dedi ve dikkatle Nataşa’yı süzdü.

Kont İlya Andreyiç tekrar yerine oturdu.

Alçak sesle Nataşa’ya, “Güzel değil mi?” dedi.

“Harika!” dedi Nataşa, “İşte buna insan âşık olabilir!”

Bu sırada uvertürün son akorları duyuldu, orkestra şefinin çubuğu ses çıkardı. Parterde geç kalan erkekler yerlerine geçti, perde kalktı.

Perde kalkar kalkmaz localarda ve parterde ses kesildi, yaşlı, genç üniformalı, fraklı bütün erkekler çıplak vücutları kıymetli taşlarla örtülü bütün kadınlar aç bir merakla bütün dikkatlerini vermişlerdi. Nataşa da bakmaya başladı.

591 Natali, saçlarınız.

592 Uzun ve kenarsız bir çeşit kadın şapkası. (Ç.N.)

593 Acem Dolohov.

IX

Sahnenin orta kısmında düz tahtalar vardı, iki yanda boyama ağaç resimleri yükseliyordu, arkada tahtalara bir bez gerilmişti. Ortada kırmızı korsajlı, beyaz eteklikli kızlar oturuyordu. İçlerinden çok şişman ve beyaz ipek elbiseli biri, ayrı olarak, arkasına yeşil karton yapıştırılmış alçak bir iskemlede oturuyordu. Birlikte söylüyorlardı. Şarkılarını bitirince beyazlı kız suflör deliğine yanaştı, kalın bacaklarına yapışık bir ipek pantolonla, şapkası kanatlı, beli hançerli bir erkek ona yaklaştı, şarkı söylemeye, kollarını açıp kapamaya başladı.

Gergin pantolonlu erkek tek başına şarkı söyledi, sonra kız söyledi, sonra ikisi de sustu, müzik başladı; erkek, beyaz elbiseli kızın parmaklarını, anlaşılan onunla *düetto*'ya başlamak için yine tempoyu kollayarak bekledi. İkisi birden şarkı söylediler, bütün tiyatro el çırpıp haykırıyor, âşıkları temsil eden sahnedeki kadınlarla erkeklerse gülümseyerek, kollarını açıp kapayarak salonu selamlıyorlardı.

Köyden ve olup bitenlerden sonra bütün bunlar, Nataşa'ya garip ve hayret verici geliyordu. O operayı takip edemiyor, müziği bile dinlemiyordu; boyalı kartonlar ve parlak ışık altında acayip birtakım hareketler yapan, konuşan, şarkı söyleyen acayip kıyafetli erkekler ve kadınlar görüyordu yalnızca, bunların bir temsil olduğunu biliyordu, ama her şey kadar yapay, sahte ve doğallığa aykırıydı ki, kâh aktörler hesabına utanıyor, kâh onlara gülesi geliyordu. Etrafına, seyircilerin yüzlerine baktı, onlarda da kendi içindeki alay ve hayret hissini aradı; ama herkes sahnede olup bitenler karşısında dikkat kesilmişti, Nataşa'ya yapay bir hayret ifade ediyorlar gibi geliyordu. "Herhalde böyle olması gerekiyor," diye düşündü. Sırayla kâh parterdeki bu pomatlı kafa dizilerine, kâh localardaki dekolte kadınlara, özellikle büsbütün soyunmuş bir halde sessiz ve sakin bir gülümsemeyle salonu kaplayan parlak ışığı ve kalabalığın ısıttığı sıcak havayı duyarak gözlerini ayırmadan sahneyi süzen Elen'e bakıyordu. Nataşa, çoktan beri hissetmediği bir sarhoşluğun yavaş yavaş geldiğini duymaya başlamıştı. Nedir, neredediir, karşısında neler oluyor, anlamıyordu. Bakıyor, düşünüyor, en acayip düşünceler, birden, düzensiz bir biçimde zihninde parlayıp sönüyordu. Kâh aklına yükseltiye sıçrayıp aktrisin

söylediği aryayı söylemek geliyor, kâh yelpazeyi yanında oturana dokundurmak, kâh Elen'e doğru eğilip onu gıdıklamak istiyordu.

Sahnede aryanın beklendiği bir sessizlik anında Rostovların locasının bulunduğu tarafta parterin kapısı açıldı, geç kalmış erkeklerin ayak sesleri duyuldu.

"İşte Kuragin!" diye fısıldadı Şinşin. Kontes Bezuhova gülümseyerek içeri girene doğru döndü. Nataşa, Kontes Bezuhova'nın baktığı tarafa baktı, güvenli, aynı zamanda terbiyeli bir tavırla localarına yaklaşan harikulade yakışıklı bir yaver gördü. Bu, onun çok önce gördüğü, Petersburg balosunda dikkatini çeken Anatol Kuragin'di. Şimdi tek apoletli, kordonlu bir yaver üniforması giyiyordu. Öyle ölçülü, dinç bir yürüyüşü vardı ki bu kadar yakışıklı olmasa, güzel yüzünde bu samimi memnuniyet ve neşe bulunmasa bu yürüyüşle gülünç olurdu. Perde açıldığı halde o acele etmeksizin mahmuzlarını ve kılıcını hafifçe şakırdatıp kokular sürülü güzel başını dik ve düz tutarak koridorun halısının üzerinde yürüyordu. Nataşa'ya bir göz atarak kız kardeşine yaklaştı, eldivenli elini, locasının kenarına koydu, başını salladı ve eğilip Nataşa'yı göstererek bir şeyler sordu.

Nataşa onun, kendisi için, "*Mais charmante!*"[594] dediğini dudaklarının hareketinden anladı. Anatol sonra birinci sırayı geçti, Dolohov'u, başkalarının yaltaklana yaltaklana hitap ettiği o Dolohov'u dirseğiyle ve kayıtsızca iterek yanına oturdu. Dolohov neşeli neşeli göz kırparak ona gülümsedi ve ayağını rampaya dayadı.

Kont, "Erkek ve kız kardeş birbirlerine ne kadar benziyorlar," dedi, "ikisi de ne kadar güzel!"

Şinşin sessizce Kuragin'in Moskova'da çevirdiği bir entrikanın öyküsünü anlatmaya başladı Kont'a; Nataşa özellikle onun kendisi için *charmante* demesi dolayısıyla buna kulak kabarttı.

Birinci perde bitmişti, parterdekiler kalkıp birbirlerine karıştı.

Boris, Rostovların locasına geldi, tebrikleri çok sade bir şekilde kabul etti, kaşlarını kaldırıp dalgın bir tebessümle, düğünde bulunmaları için nişanlısının ricasını Nataşa ile Sonya'ya bildirdi ve çıktı. Nataşa onunla neşeli ve cilveli bir gülümsemeyle konuşmuş, eski sevgilisi Boris'in evliliğini kutlamıştı. İçinde bulunduğu sarhoşluk hali ona hep öyle basit ve doğal geliyordu.

Çıplak Elen yanı başında oturuyor, herkese hep aynı şekilde gülümsüyordu; Nataşa da Boris'e tıpkı böyle gülümsemişti.

Elen’in locasının önü, onu tanıdıklarını adeta yarışırcasına göstermek isteyen en asil ve seçkin erkeklerle dolmuştu.

Kuragin, perde arasında Rostovların locasına bakarak Dolohov’la rampanın önünde durdu. Nataşa onun kendisinden söz ettiğini biliyor, bu hoşuna gidiyordu. Hatta döndü, profili ona en uygun görünecek bir şekilde durdu. İkinci perde başlamadan önce, parterde Rostovların geldiklerinden beri görmedikleri Piyer belirdi; kederliydi. Nataşa onu son gördüğünden beri daha da şişmanlamıştı. Kimseye bakmadan birinci sıradan ilerledi. Anatol ona yaklaştı. Rostovların locasını göstererek ona bir şeyler söylemeye başladı. Nataşa’yı görünce Piyer’in yüzü güldü, aralardan geçerek hızla onun locasına gitti, yanına varıp dirseğini rampaya dayadı, gülümseyerek uzun süre Nataşa’yla konuştu. Piyer’le konuşurken Nataşa Kontes Bezuhova’nın locasında bir erkek sesi duydu, nedense Kuragin’in sesini tanıdı, dönüp baktı, onunla göz göze geldi, adeta gülümseyerek gözlerinin içine öyle hayran, öyle tatlı bir bakışı vardı ki ona bu kadar yakın olmak, böyle bakmak, onun hoşuna gittiğine emin olmak ve onunla tanışmamak Nataşa’ya tuhaf geliyordu.

İkinci perdede sahnede anıt tabloları, tuval üzerinde ay yerine bir delik vardı, rampadaki abajurlar yukarı kaldırılmıştı, nefesliler ve kontrbaslar kalın perdeden çalmaya başladı, sağdan soldan siyah mantolu adamlar çıktı. Ellerini sallamaya başladılar, hançere benzer bir şeyler tutuyorlardı; sonra birtakım adamlar daha koşup geldi, daha önce beyaz, şimdi gök rengi elbiseler giyen kızı kenara sürüklemeye koyuldular. Onu hemen götürmediler, uzun süre onunla şarkı söylediler, sonra da sürükleyip götürdüler, kulislerde üç madenî ses duyuldu, diz çöküp ilahi söylediler. Bu hareketler seyircilerin heyecanlı haykırışlarıyla birkaç kez kesildi.

Bu perde oynanırken Nataşa partere her bakışında Anatol Kuragin’i kolunu koltuğun arkalığına atmış olarak kendisine bakarken görmüştü. Onu böyle etkilediğini görmek hoşuna gidiyor, bunda bir kötülük görmüyordu.

İkinci perde sona erince Kontes Bezuhova kalktı, Rostovların locasına döndü (göğsü tamamıyla açıktı), eldivenli küçücük parmağıyla yaşlı Kont’u yanına çağırdı ve locasına girenlere aldırış etmeksizin, nazikçe gülümseyerek onunla konuşmaya başladı.

“Güzel kızlarınızla tanıştırsanız beni,” dedi, “tüm şehir onlardan söz ediyor da ben onları tanımıyorum.”

Nataşa kalktı, güzel Kontes’e reverans yaptı. Bu parlak kadının kendisini övmesi Nataşa’nın o kadar hoşuna gitmişti ki sevincinden kızardı.

Elen, “Şimdi ben de Moskovalı olmak istiyorum,” dedi, “böyle incileri köye gömmeye kalbiniz nasıl razı oluyor!”

Kontes Bezuhova, haklı olarak “büyüleyici kadın” diye ün salmıştı. O, düşünmediği bir şeyi söyleyebilir, hele büsbütün yalın ve doğal bir şekilde insanın yüzüne güler, ama ikiyüzlülük edebilirdi.

“Hayır azizim Kont, izin verin de kızlarınızla meşgul olalım. Şimdi ben de sizin gibi burada uzun süre kalmayacağım ama sizinkileri eğlendirmeye çalışacağım. Daha Petersburg’dayken sizi çok duymuş, tanımak istemiştim,” diye hep aynı sevimli gülümsemesiyle Nataşa’ya seslendi. “Uşağım Drubetskoy sizden söz ederdi. Evleniyor, duydunuz mu? Kocamın dostu Bolkonski, Prens Andrey Bolkonski de söz ederdi,” diye, Nataşa ile aralarındaki ilişkiyi bildiğini ima ederek Bolkonski adının üzerine bastı. Yakından tanışmaya, genç kızlardan birine oyunun kalan kısmını onun locasında izlemeye izin verilmesini rica etti, Nataşa onun yanına geçti.

Üçüncü perdede sahnede ışıklar içinde bir saray gösterilmiş, sakallı şövalyeleri betimleyen tablolar asılmıştı. Ortada, Çar ile Çariçe oldukları anlaşılan iki kişi duruyordu. Çar sağ elini salladı, görünüşe göre çekinerek kötü bir sesle bir şey okudu, sonra koyu kırmızı bir tahta oturdu. Önce beyaz, sonra gök rengi elbiseler giyen kız şimdi tek bir gömlek giymiş, dağınık saçlarla tahtın yanında duruyordu. Çar’a acıklı bir şey okudu; ama Çar sertçe elini salladı, yanlardan çıplak bacaklı erkekler ve kadınlar çıktı, hep birden dans etmeye başladılar. Sonra kemanlar çok ince ve neşeli bir parça çaldılar, kızlardan kalın ve çıplak bacaklı, zayıf kollu biri ötekilerden ayrılarak kulisin arkasına çekildi, korsajını düzeltti, sahnenin ortasına geldi, zıplamaya, ayaklarını hızla birbirine vurmaya başladı, salondakiler el çırparak bravo diye bağırdılar. Sonra bir erkek köşeye gidip durdu. Orkestrada gürültülü çembalo ve nefeslilerin sesleri yükseliyordu, yalnız bu çıplak bacaklı adam çok yükseğe sıçramaya, kısa adımlarla yürümeye başladı. Bu adam, bu becerisine karşılık yılda altmış bin ruble alan Duport’du. Parterde, localarda, paradide herkes alabildiğine el çırpıp bağırıyordu, adam durdu, gülümsemeye, her tarafa selam vermeye başladı. Sonra başka çıplak bacaklı erkekler ve kadınlar dans etti, daha sonra yine Çarlardan biri orkestra ile birlikte bağırarak bir şey söyledi, hep birden şarkı söylemeye başladılar. Ama ansızın bir fırtına koptu, orkestrada yarım sesli gamlar ve yedinci minör akorları duyuldu; koşuştular ve yine oradakilerden birini kulis arkasına götürdüler, perde indi. Seyirciler arasında müthiş bir gürültü koptu, herkes heyecanlı bir yüzle bağırmaya başladı: “Duport!

Duport Duport!” Nataşa bunu artık tuhaf bulmuyordu. Zevkle, memnun memnun gülümseyerek çevresine bakıyordu.

Elen ona dönerek, *“N’est-ce pas qu’il est admirable Duport?”*[595] dedi.

“Oh, oui,”[596] diye yanıt verdi Nataşa.

594 Ama hoş!
595 Duport, harika değil mi?
596 Şey, evet.

X

Perde arasında Elen'in locasına soğuk bir hava doldu, kapı açıldı, eğilerek ve kimseye takılmamaya gayret ederek Anatol içeri girdi.

"İzninizle kardeşimi takdim edeyim," diyerek gözlerini kaygıyla Nataşa'dan Anatol'a kaydırdı Elen.

Nataşa çıplak omuzları üzerinden güzel başını yakışıklı delikanlıya çevirdi ve gülümsedi. Uzaktan olduğu gibi yakından da güzel olan Anatol, onun yanına oturdu, bu zevki çoktan, ta onu görmek şerefini elde ettiği, unutmadığı Narişkin'in balosundan beri tanımak istediğini söyledi. Kuragin kadınlarla, erkekler meclisinde olduğundan çok daha zeki ve sadeydi. Cesaret ve soğukkanlılıkla konuşuyordu; Nataşa'da garip ve hoş bir hayret uyandıran şey, hakkında onca şey söylenen bu adamda öyle korkunç bir şey bulunmak şöyle dursun, tersine, çok saf, çok neşeli ve samimi bir gülüş göze çarpıyordu.

Kuragin, oyunu nasıl bulduğunu sordu, önceki oyunda Semyonovna'nın nasıl düştüğünü anlattı ona.

Çok eskiden tanışıyorlarmış gibi birden, "Biliyor musunuz, Kontes," dedi, "bizde kostümlü bir atlıkarınca düzenleniyor; siz de katılmalısınız, çok eğlenceli olacak. Herkes Karaginlerde toplanıyor. Gelin lütfen, geleceksiniz değil mi?" diye sordu.

Bunları söylerken gülümseyen gözlerini Nataşa'nın yüzünden, boynundan, çıplak kollarından ayırmıyordu. Nataşa onu çok etkilediğini iyice biliyordu. Hoşuna gidiyordu bu ama nedense onun huzuru kendisini sıkıyor, ona ağırlık veriyordu. Ona bakmadığı zaman onun kendi omuzlarına baktığını hissediyor, gözlerine bakmasını tercih ettiği için elinde olmadan bakışlarını karşılıyordu. Ama gözlerine bakarken onunla, kendisiyle başka erkekler arasında hep hissettiği utangaçlık engelinin hiç bulunmadığını korkuyla hissediyordu. Beş dakika içinde kendisini bu adama nasıl böyle korkunç biçimde yakın hissettiğini o da bilmiyordu. Başını öteye çevirince arkadan çıplak kollarını yakalayıp boynunu öpecek diye korkuyordu. Çok basit şeylerden konuşuyorlardı. Nataşa ona karşı hiçbir erkeğe hissetmediği bir yakınlık duyuyordu. Bu ne demek oluyor böyle, diye sorar gibi bir Elen'e, bir babasına bakıyordu ama Elen bir generalle konuşuyordu, onun bakışlarına yanıt vermiyordu, babasının bakışı

ise ona bir şey söylemiyor, sadece her zamanki gibi, “Sen neşeliysen ben de memnunum,” diyordu.

Sıkıntılı sessizlik anlarından birinde, iri gözleriyle Anatol sakin sakin ve dikkatle kendisine bakarken, Nataşa sessizliği bozmak için ona Moskova’dan hoşlanıp hoşlanmadığını sordu. Bunu sordu ve kızardı. Ona hep, Anatol’la konuşmakla uygunsuz bir şey yapıyormuş gibi geliyordu. Anatol ona cesaret verir gibi gülümsedi.

“İlk önce, az hoşlanmıştım, çünkü şehri hoş yapan *ce sont les jolies femmes,*[597] değil mi? Ama şimdi çok hoşuma gidiyor,” diyerek ona manalı manalı baktı. “Atlıkarıncaya geleceksiniz değil mi Kontes, gelin,” elini onun buketine uzatıp sesin alçaltarak ekledi: “*Vous serez la plus jolie. Venez, chère comtesse, et comme gage donnez-moi cette fleur.”*[598]

Ne söylediğini kendisi gibi Nataşa da anlamamıştı, ama onun hoş olmayan sözlerinde uygunsuz bir niyet bulunduğunu hissetti. Ne söyleyeceğini bilmiyordu, duymamış gibi öteye döndü. Döner dönmez onun orada, arkada kendisine çok yakın olduğunu düşündü.

“Ne halde şimdi acaba? Bozuldu mu? Kızardı mı?” diye sordu kendi kendine. Bakmamak için kendini tutamadı, tam gözünün içine baktı, onun yakınlığı, kendine güveni, gülümsemesindeki içten tatlılık onu yendi. Gözlerine bakarak kendisi de tıpkı onun gibi gülümsedi ve ikisinin arasında hiçbir engel bulunmadığını yine dehşetle hissetti.

Perde yine kalktı, Anatol locadan sakin ve neşeli çıktı. Nataşa, babasının locasına, içinde bulunduğu yeni dünyaya artık tamamıyla boyun eğmiş döndü. Gözlerinin önünde olup bitenden her şey ona artık tamamıyla doğal görünüyordu; üstelik nişanlısına, Prenses Mariya’ya, köy hayatına dair düşünceleri, sanki bütün bunlar çok eskide kalmış gibi, bir kez bile aklına gelmedi.

Dördüncü perdede bir şeytan, altından tahtalar çekilip kayboluncaya kadar elini sallayarak şarkı söyledi. Nataşa dördüncü perdeden yalnız bunu görmüştü: Bir şeyler ona heyecan, azap veriyordu. Bu heyecanın sebebi elinde olmadan gözlediği Kuragin’di. Tiyatrodan çıktıkları zaman Anatol onlara yaklaştı, arabalarını çağırdı, binmelerine yardım etti. Nataşa’yı bindirirken dirseğinin yukarısından kolunu sıktı. Nataşa heyecanlanıp kızararak ona baktı. Anatol, parlayan gözlerle ve tatlı tatlı gülümseyerek onu süzdü.

Nataşa, başından geçenleri ancak eve geldikten sonra açıkça düşünebildi, birden Prens Andrey’i hatırlayarak dehşete düştü; tiyatrodan

sonra hep birlikte oturdukları çay masasında, herkesin yanında yüksek sesle bir ah çekti ve kıpkırmızı kesilerek odadan fırlayıp çıktı. “Tanrım! Ben mahvoldum!” diye söylendi. “Buna nasıl izin verdim?” diye düşündü. Kızarmış yüzünü elleriyle kapayıp başından geçenleri iyice anlamaya çalışarak uzun süre oturdu; ne başından geçenleri ne hissettiklerini anlayabilirdi. Her şey ona karanlık, bulanık ve korkunç görünüyordu. Orada, ıslak tahtalar üzerinde orkestraya uyarak çıplak bacakları, pullu kısa setresiyle Duport’un zıpladığı, bu koskoca, ışıklı salonda, kızların da, yaşlıların da, sakin ve mağrur gülüşüyle çıplak Elen’in de heyecanlanarak “bravo” diye bağırdıkları yerde, Elen’in gölgesi altında, orada her şey açık ve basitti; ama şimdi yalnızken, tek başına bu anlaşılmaz bir şeydi. “Nedir? Nedir ona karşı duyduğum bu korku? Şimdi duyduğum bu vicdan azabı nedir?” diye düşünüyordu.

Nataşa bu düşündüklerini yalnızca yaşlı Kontes’e gece yatakta anlatabilirdi. Biliyordu ki Sonya, hoşgörüsüz sıkı gülüşüyle ya bir şey anlamayacak ya da onun itirafı karşısında dehşete düşecekti. Nataşa kendisine azap veren şeyi tek başına halletmeye çalıştı.

“Prens Andrey’e olan aşkım yüzünden mahvoldum mu, olmadım mı?” diye sordu kendi kendine ve avutucu bir gülümseyişle yanıt verdi: “Ne aptalım ki bunu soruyorum. Ne olmuş ki? Hiç, ben bir şey yapmadım, buna hiçbir şekilde sebep olmadım, kimse bir şey bilmeyecek, ben de onu bir daha hiç görmeyeceğim,” diye söyleniyordu. “Şu halde bir şey olmuş değil, pişman olacak bir şey yok, Prens Andrey beni ‘böyle’ de sevebilir. Fakat nasıl ‘böyle’? Ah Tanrım! O niçin burada değil!”

Nataşa bir an sakinleşti ama sonra tekrar bir içgüdü ona, bütün bunlar her ne kadar doğruysa da, hiçbir şey olmamışsa da Prens Andrey’e olan aşkının eski saflığını kaybettiğini söyledi. Yine Kuragin’le konuştuklarını zihninde tekrarladı; bu güzel, cesur adamın, kolunu sıktığı andaki yüzünü, jestlerini, tatlı tebessümünü gözünün önüne getirdi.

597 Sevimli kadınlardır.

598 Siz oranın en güzeli olacaksınız. Gelin, Sevgili Kontes ve güvence olarak bu çiçeği bana verin.

XI

Anatol Kuragin Moskova'da yaşıyordu. Çünkü babası yılda yirmi bin rubleden fazla para harcadığı, bir o kadar da borç aldığı (bunu alacaklılar babasından istiyorlardı) Petersburg'dan onu buraya yollamıştı.

Babası oğluna son kez borcunun yarısını ödeyeceğini söylemişti ama şu şartla: Ona sağladığı başkomutan yaverliğiyle Moskova'ya gidecek ve orada artık kendine zengin bir kız bulmaya çalışacaktı. Oğluna Prenses Mariya'yla Jüli Karagina'yı işaret etmişti.

Anatol razı olmuş, Moskova'ya gelerek Piyer'i bulmuştu. Piyer Anatol'u önce istemeye istemeye kabul etmiş, sonra ona alışmıştı; ara sıra onunla içki âlemlerine gidiyor, borç diyerek ona para veriyordu.

Anatol, Şinşin'in onun için haklı olarak söylediği gibi, geldi geleli bütün Moskovalı kadınları, özellikle, onları ihmal ettiği, Çingeneleri ve başlarında yakın ilişki içinde bulunduğu *Mademoiselle Georges*'un olduğu Fransız aktrislerini onlara tercih ettiği için çıldırtıyordu. Danilov'un ve Moskova'nın diğer keyif adamlarının içki âlemlerini kaçırmaz, bütün gece içer, herkesi sarhoş ettiği halde o içer, sosyetenin bütün gecelerinde, balolarında bulunurdu. Onun Moskovalı kadınlarla birkaç entrikasını anlatırlardı; balolarda birkaçına birden kur yapardı. Ama kızlara, hele çoğu çirkin olan evlenme yaşı gelmiş zengin kızlara yanaşmazdı. Şu da var ki, Anatol (en yakın dostlarından başka hiç kimse bunu bilmezdi) iki yıl önce evlenmişti. İki yıl önce alayı Polonya'da karargâh kurduğu zaman zengin olmayan bir Polonyalı *Pomeşçik*[599] Anatol'u kızıyla evlendirmişti.

Anatol, karısını çok çabuk bırakmış, kayınpederine göndermeye söz verdiği paraya karşılık kendisini bekâr göstermek hakkını elde etmişti.

Anatol, durumundan, kendinden ve başkalarından her zaman memnundu. Yaşadığından başka türlü yaşamasına olanak olmadığına ve hayatında hiçbir zaman kötü bir şey yapmadığına bütün varlığıyla inanmıştı. Ne hareketlerinin başkalarını nasıl etkileyebileceğini ne de bu veya şu hareketinin nereye varabileceğini düşünebilecek haldeydi. Nasıl ördek suda yaşamak üzere yaratılmışsa, onu da Tanrı otuz bin rublelik bir gelirle yaşaması ve sosyetede her zaman yüksek bir yer bulması için yaratmıştı. Buna öyle inanmıştı ki ona bakarak başkaları da böyle düşünür

olmuştu. Ne sosyetede yüksek yer ne de şüphesiz ki ödememek üzere önüne gelenden (kim olursa olsun) borç aldığı paralar ondan esirgeniyordu.

Kumarcı değildi; hiç değilse kazanmayı hiçbir zaman istememişti. Onurlu değildi. Onun için ne düşünülürse düşünülsün aldırış etmezdi. Mevki düşkünlüğüyle daha az suçlandırılabilirdi. Birkaç defa kariyerini bozmuş, babasını kızdırmıştı; her türlü şeref ve itibarla alay ederdi. Cimri değildi, kimsenin isteğini geri çevirmezdi. Sevdiği tek şey vardı: eğlence ve kadın. Bu zevklerde, ona göre, bayağı hiçbir şey olmadığına göre onun zevklerinin tatmininden başkalarına ne zarar geleceğini de düşünemediği için içinden kendini kusursuz bir insan sayar, alçakları, kötü insanları yürekten hor görür, vicdanı rahat, başı dik gezerdi.

Zevkperestlerde, bu erkek Maria Magdalena'larda, tıpkı kadın Magdalena'larda olduğu gibi aynı af ümidine dayanan, masumluklarına inanmaktan gelen içsel bir duygu vardır. "Onun her şeyi affedilecektir, çünkü o çok sevmiştir, ötekinin de her şeyi affedilecektir, çünkü o çok eğlenmiştir."

Sürüldükten ve İran maceralarından sonra bu yıl yine Moskova'da görünen, parlak, kumarlı, sefih bir hayat yaşayan Dolohov, eski Petersburg arkadaşı Kuragin'le sıkı fıkı olmuştu, kendi amaçları için ondan yararlanıyordu.

Anatol, Dolohov'u zekâsı ve yiğitliği dolayısıyla candan severdi. Zengin delikanlıları kendi kumar meclisine çekmek ve yemlemek için ada, asalete, Anatol Kuragin'in tanıdıklarına ihtiyacı olan Dolohov, hissettirmeden ondan yararlanır, onunla eğlenirdi. Anatol hesap işi için ona lüzumlu olmaktan başka, başkalarının iradesine hükmetme işi de Dolohov için bir zevk, bir alışkanlık, bir ihtiyaçtı.

Nataşa, Kuragin'i çok etkilemişti. Tiyatrodan sonra yemekte işten anlayan bir adam edasıyla Dolohov'un karşısında onun kollarının, omuzlarının, ayaklarının muhteşemliğini uzun uzun anlattı, ona kur yapma kararını açtı. Bu kurun nereye varabileceğini Anatol düşünemiyor, anlayamıyordu. Hiçbir hareketinin nereye varacağını hiçbir zaman düşünmediği gibi.

"Güzel, kardeşim ama bizim için değil," dedi Dolohov.

Anatol, "Kız kardeşime onu öğle yemeğine çağırmasını söyleyeceğim," dedi, "ha, ne dersin?"

"Sen iyisi mi evlenmesini bekle..."

“Biliyor musun,” dedi Anatol, *“J’adore les petites filles:*[600] Neredeyse kendini kaybedecek.”

Anatol’un evli olduğunu bilen Dolohov, “Sen artık bir kez *petite fille*[601] ele geçirdin,” dedi, “bak!”

Anatol, “İki defa olmaz demek! Ha?” diyerek tatlı tatlı güldü.

599 Toprak sahibi, derebeyi. (Ç.N.)
600 Küçük kızlara bayılırım.
601 Küçük kız.

XII

Tiyatroya gittiklerinin ertesi günü Rostovlar bir yere çıkmadılar, kimse de onlara gelmedi. Mariya Dimitriyevna, Nataşa'dan gizleyerek babasıyla bir şeyler konuşuyordu. Nataşa, onların yaşlı Prens hakkında konuştuklarını ve bir şeyler tasarladıklarını anladı, bu onu kaygılandırdı, gücendirdi. Prens Andrey'i her an bekliyordu, gelip gelmediğini öğrenmek için o gün kapıcıyı iki kez Vozdvijenka'ya yolladı, gelmemişti. Nataşa'nın hali şimdi ilk geldiği günlerden daha perişandı. Onun için duyduğu sabırsızlığa, üzüntüye Prenses Mariya ve yaşlı Prens'le buluşmanın kötü anısıyla nedenini bilmediği bir korku ve endişe katılmıştı. Ona hep öyle geliyordu ki, ya o hiçbir zaman gelmeyecek ya da o gelmeden kendisinin başına bir iş gelecek. Eskisi gibi sürekli rahat, tek başına onu düşünemiyordu. Düşünmeye başlar başlamaz yaşlı Prens, Prenses Mariya, son oyun ve Kuragin canlanıyordu gözünün önünde. Hatalı olup olmadığı, Prens Andrey'e olan bağlılığına zarar gelip gelmediği meselesi yine önüne çıktı; kendini yine, onda anlaşılmaz ve korkunç bir duygu uyandırmasını bilen bu adamın sözlerini, hareketlerini, yüzündeki imaları hatırlatan en küçük ayrıntıların üzerinde buldu. Nataşa, ev halkının gözüne her zamankinden daha canlı görünüyordu ama o eskisi gibi mutlu ve huzurlu olmaktan uzaktı.

Pazar sabahı Mariya Dimitriyevna misafirlerini Mogiltsi'deki Uspeniye ruhani çevresi ayinine davet etti.

Besbelli kendi özgür düşünceliliğiyle övünerek, "Bu yeni moda kiliseleri sevmem," dedi, "Tanrı her yerde birdir. Papazımız çok iyi; mükemmel, asilce ayin yapar; diyakoz da öyle. *Kliros*'ta[602] konser vermelerinin kutsallığı nerede kalıyor? Sevmem böyle şeyi, şımarıklık, başka bir şey değil!"

Mariya Dimitriyevna pazar günlerini sever, bu günleri kutlamasını bilirdi. Evi daha cumartesinden baştan aşağı yıkanır, temizlenirdi; adamları da, kendisi de çalışmaz, hep giyinip kuşanır, ayine giderlerdi. Efendilerin öğle yemeğine ilaveler yapılır, hizmetçilere votka, kızartılmış kaz ve domuz yavrusu verilirdi. Ama bayram bütün evde, en çok Mariya Dimitriyevna'nın görkemli, geniş ve sert yüzünden anlaşılırdı.

Ayinden sonra harmaniyelerini çıkarıp misafir salonunda kahvelerini içtikleri sırada Mariya Dimitriyevna'ya arabasının hazır olduğu bildirildi;

ziyaret zamanlarında örtündüğü resmî şalıyla ve sert bir tavırla kalktı, Nataşa hakkında konuşmak üzere Prens Nikolay Andreyiç Bolkonski'ye gideceğini söyledi.

Mariya Dimitriyevna gittikten sonra Rostovlara Madam Chalmé'den bir kadın terzi geldi; Nataşa, misafir salonuna bitişik odanın kapısını kapayarak, çok memnun bir halde yeni elbiselerinin provasına koyuldu. Teyellenmiş korsajını giydi, başını çevirip arkasının nasıl durduğunu görmek için aynaya baktığı sırada misafir salonundan babasının sesiyle yüzünü kızartan bir başka ses, bir kadın sesi duydu. Bu, Elen'in sesiydi. Nataşa prova edilen korsajını çıkarmaya vakit bulamadan kapı açıldı, odaya koyu leylak renkli ve yüksek yakalı kadife elbisesiyle sevimli ve tatlı bir tebessüm saçan Kontes Bezuhova girdi.

Kızaran Nataşa'ya, *"Ah, ma délicieuse!"*[603] dedi, *"Charmante!*[604] Hayır, bu hiçbir şeye benzemiyor, aziz Kontum," diyerek peşinden içeri giren İlya Andreyiç'e döndü. "Moskova'da yaşayıp da hiçbir yere gitmemek olur mu? Hayır, yakanızı bırakmam! Bu akşam bende Matmazel Georges şiir okuyacak, başkaları da gelecek; eğer Matmazel Georges'dan daha iyi olan güzel kızlarınızı getirmezseniz konuşmam sizinle. Kocam burada yok, Tver'e gitti, yoksa onu peşinize yollardım. Mutlaka gelin, mutlaka; saat dokuzda." Önünde saygıyla eğilen tanıdık terziyi başıyla selamladı; kadife elbisesinin kıvrımlarını zarif bir edayla açarak aynanın yanındaki koltuğa oturdu. Durmadan Nataşa'nın güzelliği karşısında hayranlık göstererek samimi ve neşeli bir edayla gevezelik etmekten geri durmuyordu. Nataşa'nın elbiselerini gözden geçirdi, onları övdü, Paris'ten aldığı kendi yeni *en gaze à reflets métallique*[605] elbiseleriyle de övündü ve Nataşa'ya bunlardan yaptırmayı tavsiye etti.

"Ama zaten size her şey yakışıyor güzelim," dedi.

Memnun gülümsemesi Nataşa'nın yüzünden silinmiyordu.

Önceleri yanına varılmaz, kurumlu bir bayan gibi görünen sevimli Kontes Bezuhova'nın övgüleri karşısında kendini mutlu, serpilmiş hissediyordu. Nataşa neşelenmişti, bu kadar güzel, bu kadar iyi yürekli olan bu kadına kendini adeta tutkun hissediyordu. Diğer taraftan Elen de Nataşa'ya içtenlikle hayranlık gösteriyor, onu eğlendirmek istiyordu. Anatol, Nataşa ile kendisini buluşturmasını rica etmiş, o da bunun için Rostovlara gelmişti. Kardeşini Nataşa ile buluşturmak düşüncesi onun hoşuna gidiyordu.

Petersburg'da Boris'i elinden kaptığı için daha önce Nataşa'ya gücenmiş olmasına rağmen şimdi bunu düşünmüyordu bile; bütün kalbiyle, kendine göre, Nataşa'nın iyiliğini istiyordu. Rostovlardan ayrılırken *protégée*'sini yanına çağırdı.

"Dün kardeşim öğle yemeğini bende yedi, gülmekten katıldık, bir şey yemiyor, sizin için ah çekiyor, güzelim. *İl est fou, mais fou amoureux de vous, ma chère."*[606]

Nataşa kıpkırmızı oldu.

Elen, "Nasıl kızarıyor, nasıl kızarıyor, *ma délicieuse!"* dedi, "Mutlaka gelin. *Si vous aimez quelqu'un ma délicieuse, ce n'est pas une raison pour se cloîtrer. Si même vous êtes promise, je suis sûre que votre promis aurait désiré que vous alliez dans le monde en son absence plutôt que de dépérir d'ennui."*[607]

Nataşa içinden, "Bu durumda," diyordu, "benim nişanlı olduğumu biliyor, öyleyse kocasıyla, Piyer'le, o dürüst Piyer'le bundan söz edip gülmüşlerdir, bu durumda önemli değil." Yine Elen'in etkisi altında önce korktuğu şey şimdi ona basit ve doğal görünüyordu. "O kadar *grande dame*[608] ki o, o kadar sevimli ki, beni bütün ruhuyla sevdiği o kadar belli ki. Neden eğlenmeyeyim?" diye düşünüyordu Nataşa, şaşkın, kocaman gözleriyle Elen'e bakarak.

Öğleye doğru Mariya Dimitriyevna geldi, sessiz ve ciddiydi; belli ki yaşlı Prens'in evinde bozguna uğramıştı. İşi sükûnetle anlatacak halde değildi, olup bitenlerden dolayı henüz çok heyecanlıydı. Kont'un sorularına yanıt olarak her şeyin iyi gittiğini, yarın anlatacağını söyledi, Kontes Bezuhova'nın ziyaretini ve gece davetini öğrenince Mariya Dimitriyevna dedi ki:

"Bezuhova ile düşüp kalkmayı sevmem ve tavsiye etmem: Eh ama mademki söz verdin git, açılırsın!"

602 Kilisede ilahi söylenen yer. (Ç,N.)

603 Ah, benim tatlım!..

604 Enfes!

605 Madenî parıltılı tül.

606 O çılgın, ama size âşık olduğu için çılgın.

607 Eğer birini seviyorsanız güzelim, bu, uzlete çekilmek için bir sebep teşkil etmez. Hatta söz bile vermiş olsanız, bu söz, onun bulunmadığı sıralarda can sıkıntısından harap olacak yerde sosyeteye girmenizi daha çok gerektirir.

608 Önemli bir kadın.

XIII

Kont İlya Andreyiç kızlarını Kontes Bezuhova'ya götürdü. Davet epey kalabalıktı. Ama hemen bütün davetliler Nataşa'ya yabancıydı. Kont İlya Andreyiç bütün bu davetlilerin daha çok "rahat" olarak tanınmış erkek ve kadınlar olduğuna dikkat etti, bu durum hiç de hoşuna gitmedi. Etrafı gençlerle çevrilen Matmazel Georges salonun bir köşesinde ayakta duruyordu. Birkaç Fransız, aralarında da Elen'in gelişinden beri evin adamı olan Métivier vardı. Kont İlya Andreyiç kâğıt oyununa oturmamaya, kızlarından ayrılmamaya ve Georges'un numarası biter bitmez hemen gitmeye karar verdi.

Anatol, anlaşılan Rostovları kapıda bekliyordu. Kont' la hemen selamlaşarak Nataşa'ya yaklaştı ve arkasından yürüdü. Onu görür görmez, tiyatroda olduğu gibi, hoşuna gittiği için gururlu bir zevk duygusu, ikisi arasında ahlaki bir engel bulunmadığı için de bir korku sardı Nataşa'yı.

Elen, Nataşa'yı sevinçle karşıladı, güzelliği, tuvaleti karşısında hayranlığını yüksek sesle açıkladı. Onlar geldikten sonra çok geçmeden Matmazel Georges giyinmek için odadan çıktı. Salonda sandalyeleri dizmeye, oturmaya başladılar. Anatol, Nataşa'nın yanına bir sandalye çekti, yanına oturmak istiyordu, ama gözlerini Nataşa'dan ayırmayan Kont, kızının yanına oturmuştu. Anatol arkada oturdu.

Matmazel Georges çıplak, çukurlu, tombul kollarıyla, bir omzuna kırmızı bir şal atmış, kendisine ayrılan koltuklar arasındaki boş alana çıktı, gösterişle durdu. Heyecanlı bir fısıltı duyuldu.

Matmazel Georges sert ve tasalı bir tavırla seyircilere baktı, oğluna karşı canice aşkından söz eden Fransızca bir şiiri okumaya başladı. Bazı yerlerde sesini yükseltiyor, bazı yerlerde azametle başını kaldırarak sesini yavaşlatıyor, bazı yerlerde duruyor, sesini kısıyor, gözlerini çeviriyordu.

Her yandan, "*Adorable, divin, délicieux!*[609]" gibi sesler duyuldu. Nataşa şişman Georges'a bakıyor ama bir şey duymuyor, görmüyor, karşısında olup bitenden bir şey anlamıyordu; kendini yine eskisinden çok uzak o tuhaf, çılgın dünyada, iyinin, kötünün, akıllılığın, çılgınlığın ne olduğunun bilinmediği dünyada hissediyordu. Arkasında Anatol oturuyordu, onun yakınlığını hissediyor, korku içinde bir şeyler bekliyordu.

Birinci monologdan sonra herkes kalktı, Matmazel Georges'un çevresini sarıp hayranlıklarını ifade ettiler.

Nataşa, herkesle birlikte kalkıp kalabalığın arasından aktrise doğru ilerleyen babasına, "Ne kadar güzel!" dedi.

Nataşa'yı arkadan takip eden Anatol, "Size bakınca ben onu öyle bulmuyorum," dedi. Bunu yalnız onun duyabileceği bir anda söylemişti. "Siz çok güzelsiniz... Sizi gördüğümden beri bir an..."

Kont kızının yanına dönerek, "Gel, gel Nataşa," dedi, "ne kadar güzel!"

Nataşa bir şey söylemeden babasına yaklaştı, soran, şaşkın gözlerle ona baktı.

Birkaç şiirden sonra Matmazel Georges çıkıp gitti, Kontes Bezuhova davetlilerden salona gelmelerini rica etti.

Kont gitmek istiyordu ama Elen, hazırlıksız balosunu bozmaması için ona yalvardı. Rostovlar kaldı. Anatol, Nataşa'yı valse kaldırdı, vals ederken belini, ellerini sıktı, ona *ravissante* olduğunu, onu sevdiğini söyledi, İkisi yalnız kalınca tekrar *ekozes* dansı ettikleri sırada Anatol ona bir şey söylemedi, yalnızca yüzüne baktı. Nataşa, vals ederken ona söylediklerini rüyamda mı gördüm diye şüphedeydi. Birinci figürün sonunda o yine elini sıktı, Nataşa ürkek gözlerini ona kaldırdı. Ama onun tatlı bakışında ve gülümsemesinde öyle güvenli bir yumuşaklık vardı ki söyleyeceğini ona bakarak söyleyemedi.

"Böyle şeyler söylemeyin bana, ben nişanlıyım, başkasını seviyorum," diye hızlı hızlı mırıldandıktan sonra ona bir göz attı, Anatol bozulmamış, onun söylediğine üzülmemişti.

"Bana bundan söz etmeyin. Bana ne?" dedi. "Sizi çılgınca, çılgınca seviyorum diyorum. Böyle gönül çelici olmanızın suçu bende mi? Başlamalıyız."

Nataşa heyecanlı, telaşlı, iri, ürkek gözlerle çevresine bakıyor, her zamankinden daha neşeli görünüyordu. Bu akşam olup bitenlerden hemen hemen hiçbir şey anlamamıştı. *Ekozes* ve *Grossevater* dansı ediliyordu. Babası gitmek için onu çağırdı, o kalmayı rica etti. Nerede olursa olsun, kiminle konuşursa konuşsun üzerinde onun bakışını hissediyordu. Sonradan hatırladığı kadarıyla, tuvalete giderek elbisesini düzeltmek için babasından izin istedi, Elen arkasından geldi, gülerek ona kardeşinin aşkından söz etti, küçük *boudoir*'da yine Anatol'la karşılaştı, Elen bir ara kayboldu, ikisi yalnız kaldılar, Anatol elini eline aldı, yumuşak bir sesle dedi ki:

“Ben size gelemem, ama sizi bir daha görmeyecek miyim? Çılgınca seviyorum sizi, demek hiçbir zaman?” Yolunu keserek yüzünü onun yüzüne yaklaştırdı.

Onun parlak, iri, erkeksi gözlerine o kadar yakındı ki Nataşa bu gözlerden başka bir şey görmüyordu. Anatol’un sesi,

“*Nathalie*?” diye fısıldadı, Nataşa’nın elini canını yakarcasına sıktı.

“*Nathalie*.”

Nataşa’nın bakışı, “Bir şey anlamıyorum, söyleyeceğim bir şey yok,” diyordu.

Sıcak dudakları dudaklarına yapıştı ve o anda kendini yine özgür hissetti, odada ayak sesleri, Elen’in elbisesinin hışırtısı duyuldu. Nataşa dönüp Elen’e baktı, sonra kızararak ve titreyerek ürkekçe bir soruyla Anatol’a bir göz attı, kapıya doğru yürüdü.

“*Un mot, un seul, au nom de dieu,*”[610] dedi Anatol.

Nataşa durdu. Olup biteni açıklayacak, kendisinin yanıt verebileceği bu söze o kadar ihtiyacı vardı ki. Anatol, “*Nathalie, un mot, un seul,*” diye besbelli ne söyleyeceğini bilmeden tekrarlıyordu, Elen onlara yaklaşıncaya kadar bunu tekrarladı.

Elen, Nataşa ile birlikte tekrar salona çıktı. Rostovlar supeye kalmayarak gittiler.

Eve döndükten sonra Nataşa bütün gece uyumadı: Çözemediği bir sorun üzüyordu onu üzüyordu; Anatol’u mü, Prens Andrey’i mi, kimi seviyordu? Prens Andrey’i seviyordu. Onu ne kadar şiddetle sevdiğini açıkça hatırlıyordu. Ama Anatol’u da seviyordu, buna şüphe yoktu. “Böyle olmasa, bütün bunlar olabilir miydi?” diye düşünüyordu. “Bundan sonra onunla vedalaşabildimse, gülümsemesine gülümsemeyle karşılık verebildimse, bu kadar ileri gittimse demek onu, ilk andan beri seviyorum. Demek o iyi kalpli, asil ruhlu, mükemmel bir adam, onu sevmemek imkânsız. Onu da, öbürünü de seviyorsam ne yapayım?” Bu korkunç sorulara yanıt bulamıyor, kendi kendine sorup duruyordu.

609 Harika, tanrısal bir şey, enfes!

610 Bir söz, tek bir söz, Tanrı aşkına.

XIV

Sabah, kaygısı ve telaşıyla geldi. Herkes kalktı, hareketler, konuşmalar başladı, kadın terziler tekrar geldi, Mariya Dimitriyvena yine göründü, herkes çaya çağrıldı. Nataşa büyüyen gözleriyle, kendisine dikilen bakışları karşılamak ister gibi telaşla herkese dönüp bakıyor, her zaman nasılsa gene öyle görünmeye çalışıyordu.

Kahvaltıdan sonra Mariya Dimitriyevna (bu onun en iyi saatleriydi) koltuğuna oturup Nataşa'yı ve yaşlı Kont'u yanına çağırttı.

"E, dostlarım, şimdi ben bütün işi iyice düşündüm, size önerim şu," diye başladı. "Dün bildiğiniz gibi Prens Nikolay'daydım; onunla konuştum... Bağırıp çağırmaya başladı. Ama ben altta kalır mıyım hiç! Ağzıma geleni söyledim!"

Kont, "Peki ne diyor?" diye sordu. Mariya Dimitriyevna, "Ne mi diyor? Zirzopun biri... dinlemek bile istemiyor, kime ne söylersin; zavallı kızın canını çıkardık," dedi. "Benim size önerim: işleri bitirmek, eve, Otradnoye'ye gitmek... orada beklemek..."

"A, hayır!" diye haykırdı Nataşa.

Mariya Dimitriyevna, "Hayır, gitmek gerek," dedi, "ve orada, beklemek. Nişanlın şimdi buraya gelirse kavgasız atlatılmaz. Oysa o burada ihtiyarla yalnız başına her şeyi konuşur, sonra size gelir."

İlya Andreyiç bu teklifin akla uygun oldurduğu anlayarak hemen onayladı.

"Eğer ihtiyar yumuşarsa Moskova'ya veya Lısiye Gori'ye sonradan gelmek daha iyi olur; yumuşamazsa onun isteğine aykırı olarak nikâh yapmak ancak Otradnoye'de mümkün olabilir."

"Çok doğru," dedi Kont, "ona gittiğime, onu götürdüğüme pişmanım."

Mariya Dimitriyevna, "Hayır, ne diye pişman olacaksın? Burada bulunup da bu saygıyı göstermemek olmazdı. Eh, istemezse kendisi bilir," dedikten sonra çantasında bir şeyler arayarak ekledi: "Hem çeyiz de hazır, daha ne bekleyeceksiniz? Hazır olmayan şeyleri de ben size gönderirim. Gittiğinize üzülürüm ama, iyisi mi yolunuz açık olsun, gidin." Çantada aradığını bularak Nataşa'ya verdi. "Bu Prenses Mariya'nın bir mektubu. Sana yazıyor. Ne kadar azap çekiyor zavallıcık! Seni sevmediğini zannetmenden korkuyor."

Nataşa, “Öyle zaten, beni sevmiyor ki,” dedi.

Mariya Dimitriyevna, “Saçma konuşma!” diye bağırdı.

Nataşa cesaretle mektubu alarak, “Kimseye inanmam; biliyorum ki sevmiyor,” dedi; yüzünde, Mariya Dimitriyevna’yı dikkatle kendisine bakmaya, kaşlarını çatmaya zorlayan soğuk, kinli bir kararlılık belirdi.

Mariya Dimitriyevna, “Sen, böyle konuşma kuzum,” dedi, “ben ne söylüyorsam doğrudur. Yanıtını yaz.”

Nataşa karşılık vermedi, Prenses Mariya’nın mektubunu okumak için odasına gitti.

Prenses Mariya aralarında çıkan anlaşmazlıktan dolayı üzüntü içinde bulunduğunu yazıyordu. Babasının duyguları nasıl olursa olsun, mutluluğu için her şeyi feda etmeye hazır olduğu kardeşinin seçtiği bir kız olarak onu sevmemezlik edemeyeceğine inanmasını rica ediyordu.

“Böyle olmakla birlikte,” diyordu, “babamın size karşı iyi duygular beslemediğini sanmayın. O affedilmesi gereken hasta ve yaşlı bir adamdır, ama iyi yüreklidir, cömerttir, oğlunu mutlu edecek olan kızı sevecektir.” Prenses Mariya daha sonra Nataşa’nın, tekrar kendisiyle görüşebileceği bir zaman belirlemesini rica ediyordu.

Nataşa mektubu okuyarak yanıt yazmak için yazı masasının başına geçti. Hızla ve mekanik olarak, “*Chère princesse,*” diye yazdı ve durdu. Bütün o günkü olup bitenlerden sonra ona daha ne yazabilirdi? Evet evet, bütün bunlar olmuştu ve şimdi her şey değişmişti. Başladığı mektubun başına oturmuş, böyle düşünüyordu: “Onu reddetmek gerekir mi? Gerekir ha? Korkunç şey...” Bu müthiş düşünceleri unutmak için Sonya’nın yanına gitti. Onunla örnekleri gözden geçirmeye başladı.

Öğle yemeğinden sonra Nataşa odasına gitti, yeniden Prenses Mariya’nın mektubunu ele aldı. “Demek her şey bitti ha?” diye düşündü, “Bütün bunlar bu kadar çabuk oldu ve bütün geçmişi yok etti demek!” Prens Andrey’e olan aşkını hatırladı, aynı zamanda Kuragin’i de sevdiğini hissetti. Kendini Prens Andrey’in karısı olarak hayal etti, kaç kez hayalinde tekrar tekrar çizdiği o mutluluk tablosunu gözünün önüne getirdi, ama aynı zamanda Anatol’la dünkü buluşmasını bütün ayrıntılarıyla heyecandan titreyerek hatırladı. Bazen büsbütün aptallaşmış bir halde, “Neden ikisi bir arada olmazmış?” diye düşünürdü. “Ancak o zaman ben tamamıyla mutlu olurdum, oysa şimdi seçim yapmak zorundayım, ikisi de olmayınca ben mutlu olamam. Olup bitenleri Prens Andrey’e söylemek de, bunları gizlemek de aynı derecede imkânsız. Ama bununla da bir şey bozulmuş

olmuyor. Ama Prens Andrey'le onca zamandır yaşadığım aşkın verdiği mutluluktan sonsuza kadar ayrılacak mıyım?"

İçeri giren hizmetçi kız yavaşça ve esrarengiz bir edayla, "Küçükhanım," diye fısıldadı, "bir adam bunu size vermemi söyledi," dedi ve bir mektup uzattı. "Ama Tanrı aşkına..." diye devam ederken Nataşa düşünmeden, mekanik bir hareketle damgayı kopardı ve Anatol'dan, sevdiği adamdan gelen mektubu bir kelimesini bile anlamadan okumaya başladı: "Evet, seviyor, yoksa bu olup bitenler olabilir miydi? Elimde onun aşk mektubu bulunabilir miydi?"

Nataşa, Anatol için Dolohov'un yazdığı bu ateşli aşk mektubunu, titreyen elleriyle tutuyor ve onu okurken içinde kendisinin de (ona öyle geliyordu) bütün duygularının yansımalarını buluyordu.

"Dün akşamdan beri kaderim belli oldu: ya tarafınızdan sevilmek ya da ölmek. Başka çıkar yolum yok." Mektup böyle başlıyordu. Sonra, ailesinin onu kendisine vermeyeceğini bildiğini, bunun yalnız ona açabileceği gizli sebepleri olduğunu, eğer onu seviyorsa sadece "evet" demesinin yeteceğini, mutluluklarına kimsenin engel olamayacağını yazıyordu. Aşk her şeyi yener. Onu kaçırıp dünyanın bir ucuna götürecek.

Nataşa mektubu otuz kez okuyup her kelimesinde ayrı, derin bir anlam arayarak, "Evet, evet onu seviyorum," diye düşündü.

O gece Mariya Dimitriyevna, Arharovlara gidiyordu, kızlara da kendisiyle gelmelerini teklif etti. Nataşa, başının ağrıdığını bahane ederek evde kaldı.

XV

Akşam geç vakit döndükleri zaman Sonya, Nataşa'nın odasına girdi. Hayretler içinde onu elbisesiyle divanda uyur buldu. Yanındaki masada Anatol'un açılmış mektubu duruyordu. Sonya mektubu aldı, okumaya başladı.

Okudu, uyuyan Nataşa'ya baktı, yüzünde, dudaklarında bir anlam aradı, bulamadı. Yüzü durgun, tatlı ve mutluydu. Boğulmamak için göğsünü kavrayan Sonya korku ve heyecandan sararıp titreyerek bir koltuğa oturdu, gözyaşlarını salıverdi.

"Ben nasıl fark etmedim? İşler nasıl bu kadar ileri gidebildi? Prens Andrey'den soğudu demek? Kuragin'e bu kadar ileri gitmesi için nasıl izin verebildi? O bir aldatıcı, bir sefil. Bu açık. *Nicolas,* sevgili asil ruhlu *Nicolas* bunu duyunca ne hale gelecek? Demek önceki gün, dün, bugün telaşlı, kararlı, anormal görünümü bu anlama geliyordu," diye düşünüyordu Sonya, "ama onu sevmesine imkân yok! Belki bu mektubu kimden geldiğini bilmeden açtı. Belki içerlemiştir O bunu yapamaz!"

Sonya gözyaşlarını sildi, yeniden Nataşa'nın yüzüne bakarak ona yaklaştı.

Hafif bir sesle, "Nataşa!" dedi.

Nataşa uyandı, Sonya'yı gördü.

"A, geldin mi?"

Uyanış anlarında görülen bir tazelikle, şefkatle dostunu kucakladı, ama Sonya'nın yüzündeki tuhaflığı fark edince Nataşa'nın yüzünde şaşkınlık ve şüphe belirdi.

"Sonya, mektubu okudun mu?" diye sordu.

Sonya yavaşça, "Evet," dedi.

Nataşa muzafferce gülümsedi.

"Hayır, Sonya, artık yapamam!" dedi, "Artık senden bunu gizleyemem. Bilirsin, birbirimizi severiz!.. Sonya, kuzum, yazıyor ki o... Sonya..."

Sonya kulaklarına inanamayarak gözlerini açabildiği kadar açmış, Nataşa'ya bakıyordu.

"Ya Bolkonski?" dedi.

Nataşa, "Ah, Sonya, ah ne kadar mutlu olduğumu bilseydin!" dedi, "Sen aşkın ne demek olduğunu bilmezsin..."

“Ama, Nataşa, ‘öteki’ ile her şey bitti mi yoksa?”

Nataşa, soruyu anlamamış gibi iri, büyüyen gözlerle Sonya’ya bakıyordu.

“Ne o, Prens Andrey’i ret mi ediyorsun?” dedi Sonya.

Nataşa bir anda gelip geçen bir can sıkıntısıyla, “Ah, sen bir şey anlamıyorsun, saçma konuşma, dinle,” dedi.

“Hayır, ben buna inanamıyorum,” dedi Sonya, “anlamıyorum, nasıl bütün yıl bir adamı sevdin de sonra birdenbire... Hem sen onu yalnızca üç kez gördün Nataşa, inanmıyorum sana, şaka ediyorsun. Üç günde her şeyi unutmak ve böylece...”

“Üç gün,” dedi Nataşa. “Onu yüz senedir seviyorum gibi geliyor bana, ondan önce hiç kimseyi hiçbir zaman sevmedim gibi geliyor. Sen bunu anlayamazsın, Sonya, dur, otur şuraya.” Nataşa onu kucakladı öptü. “Bana böyle şeylerin olabileceğini söylerlerdi. Herhalde sen de duymuşsundur, ama ben bu aşkı ancak şimdi duydum. Bu öncekilere benzemiyor. Görür görmez onun benim sahibim olduğunu, onun kölesi olduğumu, onu sevmemenin elimde olmadığını hissettim. Evet, kölesi! Bana ne emrederse yapacağım. Sen bunu anlamazsın. Ne yapayım, ne yapayım, Sonya!”

Sonya, “Ama ne yaptığını bir düşün,” dedi, sonra güçlükle gizlediği bir korku ve tiksinti ile ekledi: “Bunu ben böyle bırakamam, bu gizli mektuplar; onun bu kadar ileri gitmesine nasıl izin verebildin?”

Nataşa, “Söyledim sana, iradem elimde değil,” dedi, “nasıl anlamıyorsun bunu, seviyorum!”

Sonya birden boşanarak haykırdı:

“Peki, ben buna meydan vermeyeceğim, hepsini anlatacağım!”

“Ne diyorsun Tanrı aşkına... Anlatırsan benim düşmanımsın, benim kötülüğümü istiyorsun, bizi ayırsınlar istiyorsun...”

Nataşa’nın bu korkusunu görünce Sonya, dostu için utanç ve merhamet duyarak ağladı,

“Peki, aranızda neler geçti?” diye sordu, “Sana ne söyledi? Eve niçin gelmiyor?”

Nataşa onun sorusuna yanıt vermedi.

“Tanrı aşkına Sonya, kimseye söyleme, bana eziyet etme,” diye yalvardı, “düşün ki bu gibi işlere karışmak doğru değil. Ben sana açtım...”

Sonya, “Ama bu gizlilik niçin! Neden eve gelmiyor?” diye sordu. “Neden seni doğrudan doğruya istemiyor? Böyleyse Prens Andrey sana tam

bir özgürlük vermiştir, ama ben buna inanmıyorum. Ne gibi ‘gizli sebepler’ olabileceğini düşündün mü Nataşa?”

Nataşa şaşkın gözlerle Sonya’ya bakıyordu. Belli ki bu soruyla ilk kez karşılaşıyordu, buna ne yanıt vereceğini bilmiyordu.

“Ne gibi sebepler bilmem, ama herhalde sebepler var!”

Sonya içini çekti, güvensizliğini gösterir yollu başını salladı.

“Sebepler olsaydı...” diye başladı Nataşa, ama onun şüphesini sezerek korkuyla sözünü kesti.

“Sonya, ondan şüphe edilemez, edilemez, edilemez, anlıyor musun?” diye bağırdı.

“O, seni seviyor mu?”

“Seviyor mu?” diye dostunun anlamazlığına acıyan bir gülümsemeyle tekrar etti Nataşa. “Mektubu göndermedim, okumadın mı?”

“Peki ya bayağı bir adamsa?”

“‘O’! O mu bayağı bir adam? Onu tanısaydın...” dedi Nataşa.

Sonya azimle, “Eğer o asil ruhlu bir adamsa ya niyetini bildirmeli ya da seninle görüşmekten vazgeçmeli; sen bunu ona söylemezsen ben söylerim. Ona yazarım, babana söylerim,” dedi.

Nataşa, “Fakat ben onsuz yaşayamam!” diye haykırdı.

“Nataşa, seni anlamıyorum ben, ne söylüyorsun! Babanı, Nikolay’ı düşün.”

Nataşa, “Kimseye ihtiyacım yok, ondan başka kimseyi sevmiyorum, ona bayağı demeye nasıl cesaret ediyorsun? Onu sevdiğimi bilmiyor musun?” diye bağırdı, “Sonya, git, seninle bozuşmak istemem, git, Tanrı aşkına git, görüyorsun, nasıl acı çekiyorum!” diye öfkesini tutarak ümitsiz bir sesle ve kinli bir eda ile bağırdı sonra. Sonya hıçkırıklarla boşanarak odadan kaçtı.

Nataşa, masaya yaklaştı, hiç düşünmeden sabah Prenses Mariya’ya bir türlü yazamadığı yanıtı yazdı. Bu mektupta Prenses Mariya’ya kısaca bütün anlaşmamazlıklarının sona erdiğini, giderken onu özgür bırakan Prens Andrey’in cömertliğinden yararlanarak her şeyi unutmasını kendisinden rica ettiğini, eğer ona karşı hatası olduysa affetmesini ama kardeşinin karısı olamayacağını yazdı. Bütün bunlar ona o anda o kadar kolay, basit ve açık geliyordu.

Cuma günü Rostovlar köye gideceklerdi, Kont, çarşamba günü müşterisiyle Moskova yakınındaki malikânesine gitmişti.

Kont'un gittiği gün Sonya ile Nataşa Karaginlere, büyük öğle ziyafetine çağrıldılar, Mariya Dimitriyevna da onlarla beraber gitti. Bu ziyafette Nataşa yine Anatol'la karşılaştı; Nataşa'nın kimseye duyurmamak isteyerek onunla bir şeyler konuştuğunu ve ziyafet boyunca eskisinden çok daha heyecanlı olduğunu Sonya fark etti. Eve döndükleri zaman Nataşa arkadaşının beklediği açıklamaya kendiliğinden başladı.

"Sonya, sen onun için bir sürü saçmalıklar söyledin," dedi Nataşa yumuşak bir sesle, çocukların övgü beklemeleri gibi, "onunla konuştuk bugün."

"E, peki, ne oldu? Ne söyledi? Nataşa, bana darılmadığın için ne kadar mutluyum. Her şeyi olduğu gibi anlat. Ne söyledi?"

Nataşa düşünceye daldı:

"Ah, Sonya, onu bir bilsen! Dedi ki... Bolkonski'ye nasıl bir söz verdiğimi sordu, onu reddetmenin bana bağlı olduğuna sevindi."

Sonya hüzünlü hüzünlü içini çekti.

"Ama sen Bolkonski'yi reddetmedin ki," dedi.

"Belki de ettim! Bolkonski ile belki her şey bitmiştir. Hakkımda neden bu kadar kötü düşünüyorsun?"

"Bir şey düşündüğüm yok, sadece bunu anlamıyorum..."

"Bekle, Sonya, her şeyi anlarsın. Onun nasıl bir insan olduğunu göreceksin. Benim için de onun için de kötü düşünme sen."

"Kimse için kötü düşünmüyorum. Ben herkesi severim ve herkese acırım. Ama ne yapayım?"

Sonya, Nataşa'nın kullandığı yumuşak tona yanaşmak istemiyordu. Nataşa'nın yüzündeki ifade ne kadar yumuşak ve yalvarıcıysa Sonya'nın yüzü o kadar ciddi ve sertti.

"Nataşa," dedi, "seninle bunu konuşmamamı söyledin bana, ben de konuşmuyorum. Şimdi kendin başladın. Ben ona inanmıyorum Nataşa, bu sır ne oluyor?"

"Yine, yine!" diye onun sözünü kesti Nataşa.

"Nataşa, senin için korkuyorum."

"Korkacak ne var?"

Sonya kararlı bir tavırla, "Kendini mahvedeceksin diye korkuyorum," dedi. Söylediğinden kendisi de ürkmüştü.

Nataşa'nın yüzünde yine kinli bir ifade belirdi.

"Evet, mahvedeceğim, mümkün olduğu kadar çabuk mahvedeceğim kendimi. Sizin işiniz değil bu. Sizin için değil, benim için kötü olacak, bırak

beni, bırak. Nefret ediyorum senden.”

Sonya korkuyla inledi.

“Nataşa!”

“Nefret ediyorum, nefret ediyorum! Sonsuza kadar düşmanımsın.”

Nataşa odadan fırlayıp çıktı.

Nataşa Sonya ile artık konuşmuyor, ondan kaçıyordu. Heyecan, şaşkınlık ve suçluluk belirtileriyle odaları dolaşıyor, kâh bir işe, kâh başka bir işe başlıyor, başladığı her işi hemen bırakıyordu.

Sonya için bu ne kadar acı verici olsa da yine gözlerini ayırmadan dostunu takip ediyordu.

Kont’un geleceği günden bir gün önce Sonya, Nataşa’nın sabah bir şey bekler gibi misafir salonunun penceresine oturduğunu, yoldan geçen (Sonya’nın Anatol olduğunu düşündüğü) bir subaya işaret ettiğini gördü.

Sonya dostunu daha dikkatle gözetlemeye başladı, Nataşa bütün gün tuhaf davranmıştı. Sorulan sorulara ilgisiz yanıtlar veriyor, başladığı cümleleri bitirmiyor, her şeye gülüyordu.

Çaydan sonra Sonya, Nataşa’nın kapısında korkak tavırlı bir oda hizmetçisinin beklediğini gördü. Girmesini bekledi, sonra kapıdan kulak vererek yine bir mektup geldiğini öğrendi. Sonra ansızın bu akşam için Nataşa’nın müthiş bir planı olduğunu anladı. Kapısını çaldı. Nataşa onu içeri almadı.

Sonya içinden, “Onunla kaçacak!” dedi, “Her şeyi yapar o. Bugün yüzünde çok perişan ama kararlı bir hal vardı. Dayımla vedalaşırken ağlamıştı.” Sonya bunları birden hatırladı. “Evet evet, onunla kaçacak, ben ne yapacağım? Kont yok. Ben ne yapacağım? Kuragin’e mektup yazarak açıklama istemeli! Ama onu yanıt vermeye kim mecbur edecek? Prens Andrey, bir felaket çıkarsa Piyer’e yazmamı rica etmişti, ona mı yazmalı? Ama belki gerçekten de Bolkonski’yi reddetmiştir. Dün Prenses Mariya’ya mektup göndermişti. Dayım yok!” Bunları Nataşa’ya onca güveni olan Mariya Dimitriyevna’ya söylemek Sonya’ya korkunç geliyordu: “Ama ya öyle ya böyle,” diye karanlık koridorda düşünüyordu Sonya. “Onların iyiliklerini ve Nikolay’ın aşkını unutmadığını kanıtlamanın zamanı ya şimdi gelmiştir ya da hiç gelmeyecektir. Hayır üç gün de olsa uyumayacağım ve bu koridordan çıkmayacağım, onu zorda bırakmayacağım, ailelerine yüz karası getirmesine izin vermeyeceğim.”

XVI

Anatol son zamanda Dolohov'un yanına taşınmıştı. Rostova'nın kaçırılması planı Dolohov tarafından birkaç günden beri düşünülüp hazırlanıyordu.

Sonya, Nataşa'nın kapısını dinleyerek onu korumaya karar verdiği gün bu planın uygulanacağı gündü. Nataşa, akşam saat onda arka kapıdan çıkıp Kuragin'le buluşmaya söz vermişti. Kuragin onu, hazırlanan bir troykaya bindirecek, Moskova'dan 60 verst uzaktaki Kamenka köyüne götürecekti; nikâhlarını, burada hazır bekleyen aforoz edilmiş bir papaz kıyacaktı. Kamenka'da hazır duran bir menzil arabası onları Varşova yoluna götürecek, oradan posta arabasıyla sınırdışına çıkacaklardı.

Anatol'un pasaportu, yol izinleri, kız kardeşinden aldığı on bin rublesi ve ayrıca Dolohov aracılığıyla borç aldığı on bin rublesi daha vardı.

İki şahit; Dolohov'un kumar oyununda kullandığı büro yazmanı Hvorstikov'la Kuragin'e karşı sonsuz bir sevgi besleyen iyi kalpli, zayıf bir adam olan emekli *hussar* Makarin birinci odada çay içiyorlardı.

Duvarlardan tavana kadar Acem halıları, ayı postları, silahlarla süslenmiş çalışma odasında, üstünde bir hesap tahtasıyla bir deste para bulunan açık büronun önünde yol *beşmeret*'i[611] ve çizmeleriyle Dolohov oturuyordu. Anatol, düğmeleri çözülmüş üniformasıyla çalışma odasından geçti, şahitlerin oturduğu odadan Fransız uşağının daha başkalarıyla birlikte son eşyaları yerleştirdikleri arka odaya geldi. Doholof paraları sayıp kaydediyordu.

"E," dedi, "Hvorstikov'a iki bin ruble vermek lazım."

Anatol, "Peki ver," dedi.

"Makarka (Makarin'e böyle derlerdi) hiçbir şey beklemeden senin için kendini ateşe, denize atar. Eh, işte hesaplar bitti," diyerek listeyi ona gösterdi. "Doğru mu?"

Dolohov'u dinlemediği anlaşılan ve yüzünden ayrılmayan bir gülümsemeyle önüne bakan Anatol, "Evet, şüphesiz böyle," dedi.

Dolohov yazı masasını gürültüyle kapadı, alaycı bir gülüşle Anatol'a döndü.

"Bana bak, bırak bütün bunları, daha vakit var!" dedi.

Anatol, “Aptal!” dedi, “Saçmalamayı bırak, bilseydin... Öyle bir bela ki bu, kimse bilmez!”

Dolohov, “Baksana, Tanrı aşkına bırak,” dedi, “sana ben ciddi söylüyorum, şaka mı bu senin giriştiğin iş?”

Anatol yüzünü buruşturarak, “E, yine mi, yine mi takılıyorsun? Defol başımdan! Ha?” dedi, “Doğrusu senin aptalca şakalarını dinlemeye vaktim yok.” Odadan çıkıp gitti.

Anatol çıkarken Dolohov, hafifseyen ve aynı zamanda hoş gören bir edayla gülümsüyordu.

“Dur bakalım,” diye seslendi Anatol’un arkasından, “şaka yapmıyorum, ciddi söylüyorum, gel buraya, gel.”

Anatol tekrar odaya girdi, dikkatini toplamaya çalışarak Dolohov’a bakıyordu. Besbelli elinde olmaksızın boyun eğiyordu.

“Beni dinle sen, son defa söylüyorum sana. Ne diye seninle alay edeceğim? Ben sana itiraz ettim mi? Kim sana her şeyi hazırladı, papazı buldu, pasaportu kim aldı, parayı kim tedarik etti? Hep ben.”

“Peki, teşekkür ederim. Sana minnettar değil miyim sanıyorsun?” Anatol içini çekti, Dolohov’u kucakladı.

“Sana yardım ettim, ama yine de doğruyu söylemeliyim sana: Tehlikeli bir iş bu ve eğer iyi düşünülürse budalaca. E, onu götüreceksin, peki, bunu böyle bırakırlar mı? Evli olduğun anlaşılacak, seni cinayet mahkemesine verirler yahu...”

Anatol yine yüzünü buruşturarak, “Saçma, saçma!” dedi. “Anlattım ya sana. Ha?”

Anatol, kalın kafalı insanların kendi akıllarıyla vardıkları hükme karşı gösterdikleri özel düşkünlükle Dolohov’a yüz defa tekrar etmiş olduğu düşünceyi yine tekrarladı.

“Sana anlatmıştım ya, karar verdim: Bu nikâh sayılmazsa,” diyerek parmağını büktü, “demek ben sorumlu değilim, ama sayılırsa ne çıkar, yabancı ülkelerde bunu kimse bilmeyecek, öyle değil mi? Kes, söyleme, söyleme bunu artık!”

“Ciddi söylüyorum, bırak! Sadece kendini bağlarsın...”

Anatol, “Elinin körü!” dedi ve saçlarını tutarak öteki odaya gitti, hemen döndü, bir koltuğa bağdaş kurup Dolohov’un karşısına oturdu.

“Ne iş bu Tanrı bilir! Ha? Kalbim nasıl atıyor bir bak!” Dolohov’un elini alıp kalbine götürdü. “*Ah! Quel pied, mon cher, quel regard! Une déesse!*[612] Ha?”

Dolohov, soğuk soğuk gülümsedi, belli ki onunla daha eğlenmek isteyerek parlak, güzel, küstah gözleriyle ona baktı:

"E, paralar bitince ne olacak?"

Anatol, gelecek düşüncesi karşısında samimi bir şaşkınlıkla, "Ne mi olacak? Ha?" diye yineledi. "Ne mi olacak? Oradaki durumu bilmiyorum... Canım, ne diye saçma konuşuyoruz!" Saatine baktı. "Vakit tamam!"

Anatol arka odaya gitti, "E, çabuk bitirecek misiniz! Ne eğlenip duruyorsunuz orada!" diye hizmetçilere bağırdı.

Dolohov paraları topladı, yola çıkmadan yiyecek içecek bir şeyler getirilmesi için uşağa seslendi, Hvorstikov'la Makarin'in oturmakta oldukları odaya girdi.

Anatol, çalışma odasında, divanda dirseğini dayayıp uzanmış, dalgın dalgın gülümsüyor, güzel ağzıyla kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu.

Dolohov öteki odadan ona seslendi:

"Gel, bir şeyler ye, bir şeyler iç hadi!"

Anatol gülümsemeye devam ederek yanıt verdi:

"İstemem!"

"Gel, Balaga geldi."

Anatol kalktı, yemek odasına girdi. Balaga, Anatol'la Dolohov'u altı yıldan beri tanıyan ve kendi troykalarıyla onlara hizmet eden tanınmış bir troyka sürücüsüydü. Anatol'un alayı Tver'de bulunduğu zaman kaç defa onu gece bu şehirden alıp sabaha karşı Moskova'ya ulaştırmış, öbür gece geri getirmişti. Kaç kez Dolohov'u takipten kaçırmış, kaç kez onları Çingenelerle, Balaga'nın dediği gibi, "hanımcıklarla" şehirde gezdirmişti. Kaç kez onların işi yüzünden Moskova caddelerinde halkı ve arabacıları çiğnemiş ve her zaman, kendi deyimiyle "efendileri" onu kurtarmışlardı. Onlar için kaç at çatlatmış, kaç kez onlar tarafından pataklanmış, onu kaç kez şampanya, Madeira şarabıyla doyurmuşlardı, onların her birinin alelade bir insan için çoktan Siberya'yı hak ettirecek bir tek macerasını mı bilirdi. İçki âlemlerinde onlar Balaga'yı sık sık çağırır, onu içirir, Çingenelerle dans ettirirlerdi. Elinden onların binlerce rublesi geçmişti. Onlara hizmet ederken senede yirmi kez kendi hayatını da, kendi postunu da tehlikeye atardı. Onların işi için kendisine ödenen paradan değerce daha çok at telef etmişti. Ama onları severdi, saatte on sekiz verst aldığı bu çılgınca yolculukları severdi. Arabacılara takla attırmayı, şehirde yaya gidenleri çiğnemeyi ve Moskova caddelerinden dörtnala uçup gitmeyi severdi. Daha hızla gitmek mümkün olmadığı zaman arkasından sarhoş seslerin şu vahşi haykırışını

duymayı severdi: “Sür! Sür!” Ondan korkup kaçan bir mujiğin ensesini kamçılamayı severdi. “Gerçek baylar,” diye düşünürdü.

Anatol’la Dolohov da, sürüşteki ustalığı ve kendilerinin sevdiği şeyleri onun da sevmesi dolayısıyla Balaga’yı severlerdi. Balaga, başkalarıyla pazarlık eder, iki saatlik bir yol için yirmi beşer ruble alırdı; başkalarıyla kendisi ancak ara sıra gider, daha çok yamaklarını gönderirdi. Ama, onun dediği gibi, efendileriyle her zaman kendisi gider ve yaptığı işe karşılık asla bir şey istemezdi. Yalnız, oda hizmetçilerinden paralı oldukları zamanı öğrenerek birkaç ayda bir sabahları ayık olarak gelir, yerlere kadar eğilerek kendisini sıkıntıdan kurtarmalarını rica ederdi. Efendileri her zaman onu oturturlardı.

“Beni kurtarın, aziz Fedor İvaniç, yahut Ekselans,” derdi, “büsbütün atsız kaldım, panayıra gitmek için bana ne kadar ödünç verebilirseniz verin.”

Anatol da, Dolohov da paralı oldukları zaman ona biner veya ikişer bin ruble verirlerdi.

Balaga, açık kumral saçlı, kırmızı yüzlü, kırmızı kalın enseli, kalkık burunlu, küçük ve parlak gözlü, kısa sakallı yirmi yedi yaşlarında bodur bir mujikti. Kısa bir kürk üzerine geçirilmiş ipek astarlı, ince mavi bir kaftan giymişti.

Köşedeki kutsal tasvirin önünde haç çıkardı ve esmer küçük elini uzatarak Dolohov’a yaklaştı.

“Fedor İvaniç’e selam,” diyerek eğildi.

“Merhaba, kardeş, hah işte o.”

İçeri giren Anatol’a, “Günaydın Ekselans,” diyerek ona elini uzattı.

Anatol elini omzuna koyarak, “Sana söylüyorum, Balaga,” dedi, “beni seversin değil mi? Ha? Şimdi bana hizmet et... Hangi atlarla geldin? Ha?”

Balaga, “Gönderdiğiniz emir üzerine sizinkilerle, azgınlarla,” dedi.

“Peki, dinle Balaga! Bütün troykayı çatlatacaksın, üç saatte varacaksın. Ha?”

Balaga gözlerini kırpıştırarak, “Nasıl çatlatırsın, ne ile gideriz?” dedi.

“Bak, beynini patlatırım, eğlenme,” diye birden gözlerini çevirerek bağırdı Anatol.

Sürücü gülerek, “Ne eğleneceğim,” dedi, “efendilerimden esirger miyim ki, beygirlerin takatı yettiği kadar koşacağız ve gideceğiz.”

“Ha?” dedi Anatol, “Peki, otur.”

Dolohov, “Eh, otur!” dedi.

“Ayakta durayım, Fedor İvanoviç.”

Anatol, “Otur, laf, iç,” dedi ve ona büyük bir bardak Madeira şarabı doldurdu. Şarabı görünce sürücünün gözleri parladı, önce nezaket olsun diye reddettikten sonra içti, kalpağında duran kırmızı ipek mendille ağzını sildi.

“E, ne zaman gideceğiz Ekselans?”

“İşte, hemen...” Anatol saatine baktı, “şimdi gideceğiz. Bak, Balaga, ha? Yetişebilecek misin?”

“Yolculuk hayırlı olursa neden yetişmeyelim?” dedi Balaga, “Tver’e yedi saatte varmıştık ya. Hatırlarsınız herhalde Ekselans.”

Anatol gözlerini dört açmış, hayranlıkla kendisine bakan Makarin’e dönerek güldü:

“Biliyor musun, bir seferinde Noel’e yetişmek için Tver’den yola çıkmıştım,” dedi, “inanır mısın Makarin, nefesimiz kesiliyordu, öyle uçuyorduk. Önümüze bir ağırlık kolu çıktı, iki yük arabasının üstünden atlayıp geçtik, ha?”

“Ama ne hayvanlardı ya!” diyerek hikâyeye Balaga devam etti: “O zaman benim al beygirleri koşmuştum,” Dolohov’a döndü, “inanır mısınız, Fedor İvanoviç, azgınlar altmış verst uçar gibi yol aldılar; durdurmanın imkânı yok, ellerim uyuştu, dondurucu bir soğuk vardı, dizginleri bıraktım, tut, Ekselans, dedim, öylece kızağın içine yığıldım, sürmek değil, insan yerinde tutunamıyordu. Üç saat yol aldılar iblisler, yalnız sol koşum ölmüştü.”

611 Çerkez ceketi. (Ç.N.)

612 Ah! Ne ayak, azizim, ne bakış! Bir ilahe!

XVII

Anatol odadan çıktı, birkaç dakika sonra sırtında kemeri gümüşlü bir kürk, başında yana yatmış, güzel yüzüne çok yakışan samur bir kalpakla döndü. Aynaya baktı, aynanın karşısında aldığı pozla Dolohov'un önünde durarak bir bardak şarap içti.

"E, Fedya, güle güle, her şey için teşekkürler, güle güle," dedi. "E, arkadaşlar, dostlar..." düşündü. Makarin'le ötekilere döndü, "gençlik dostlarım... Tanrı'ya emanet olun."

Hepsi onunla gidiyordu gerçi ama Anatol bu sözleriyle anlaşılan arkadaşlarına karşı dokunaklı, gösterişli bir jest yapmak istiyordu. Göğsünü kabartıp bir ayağını sallayarak ağır ve yüksek sesle konuşuyordu:

"Bardaklarınızı alın; sen de Balaga. E, arkadaşlar, gençlik dostlarım benim, birlikte yaşadık, zevk sürdük ha? Şimdi bir daha ne zaman görüşeceğiz? Yabancı ülkelere gidiyorum. Birlikte yaşamıştık, Tanrı'ya emanet olun çocuklar, sağlığınıza! Hurra!" dedi, bardağını dikti, sonra yere çaldı.

"Sağlığınıza," diyerek Balaga da bardağını dikti. Mendille ağzını sildi. Makarin, gözleri dolarak Anatol'u kucakladı, "Ah Prens, senden ayrılmak bana ne kadar acı geliyor," diye mırıldandı.

Anatol bağırdı:

"Gitmemiz gerek! Gitmemiz!"

Balaga odadan çıkıyordu.

Anatol, "Hayır, dur," dedi, "kapat kapıyı, oturalım. Hah işte böyle. Kapıyı kapatın!" Herkes oturdu.

"Hah, şimdi marş çocuklar!" diyerek Anatol ayağa kalktı.

Uşak yosif çantasıyla kılıncını Anatol'a verdi, sofaya çıktılar.

Dolohov, "A, kürk nerede?" dedi. "Hey, İgnatka, git Matrene Matveyevna'ya kürkü, samur mantoyu sor. Nasıl kız kaçırıldığını bilirim ben," diye göz kırparak ekledi: "Ev kıyafetiyle yarı canlı, yarı ölü dışarı fırlayacak. Biraz geciktin mi, hemen gözyaşları, babacığım, anneciğim, neredeyse soğuktan donmuş olacak, bas geri... sen kürkü hemen al, kızağa götür."

Uşak tilki postundan bir kadın mantosu getirdi.

“Sersem, samur kürk dedim, hey Matreşa, samur kürk!” diye öyle bir bağırdı ki sesi uzak odalardan duyuldu.

Parlak ve siyah gözlü, siyah kıvırcık saçları mavimtırak yansımalar yapan, kırmızı şallı, güzel, zayıf, uçuk benizli bir Çingene kızı samur mantoyla koşarak geldi.

Belli ki efendisinden korkuyor, mantoya acıyordu.

“Peki, ben acımıyorum, al,” dedi.

Dolohov ona yanıt verdi, kürkü aldı, Matreşa’nın omuzlarına attı, kürkle onu sardı.

“İşte böyle,” dedi, “sonra da işte böyle.” Yüzünde küçük bir açık yer bırakarak yakayı başına kadar kaldırdı. “Sonra da böyle, görüyor musun?” Anatol’un başını yakanın bıraktığı ve Matreşa’nın parlak gülümsemesinin göründüğü açıklığa yaklaştırdı.

Anatol onu öperek, “E Tanrı’ya emanet ol, Matreşa,” dedi. “Ah! Çılgınlıklarım burada bitti! Stiyoşka’ya selam söyle, eh, Tanrı’ya emanet ol Matreşa, güle güle, bana iyi şanslar dile.”

Matreşa, Çingene şivesiyle, “Eh, Tanrı seni mutlu etsin Prens,” dedi.

Kapıda iki troyka duruyordu, iki genç sürücü onları tutuyorlardı, Balaga öndeki troykaya oturdu, dirseklerini havaya kaldırarak dizginleri ağır ağır topladı, Anatol’la Dolohov onun troykasına bindiler. Makarin, Hvorstikov ve uşak öteki troykaya bindiler.

“Nasıl, hazır mısınız?” diye sordu Balaga.

Dizginleri kollarının etrafında sallayarak, “Hadi!” diye haykırdı, troyka Niskitski Bulvarı’ndan aşağı süzüldü.

Yalnız Balaga’nın ve arabacı koltuğunda oturan genç yamakların sesleri duyuluyordu:

“Hadi! Varda, hey!... Hadi!”

Arbat Meydanı’nda troyka bir kupa arabasına dokundu, bir çatırdı oldu, bir haykırış duyuldu, troyka Arbat’tan uçup gitti.

Balaga Podnovinski’nin bir ucundan öbür ucuna vararak hayvanları çekti; dönüp Staraya Konujnaya’nın dört yol ağzında hayvanları durdurdu.

Yamağı hayvanların dizginlerini tutmak için yere atladı, Anatol’la Dolohov kaldırıma çıkıp yürüdüler. Avlu kapısına yaklaşınca Dolohov ıslık çaldı. Islığa bir ıslık yanıt verdi, arkasından bir hizmetçi kız koşup geldi.

“Avluya girin, görürler yoksa, şimdi çıkar,” dedi.

Dolohov avlu kapısında kaldı, Anatol hizmetçi kızın arkasından avluya girdi. Köşeyi döndü, dış merdivenleri koşarak çıktı.

Mariya Dimitriyevna’nın kocaman araba uşağı Gavrilo, Anatol’u karşıladı.

Uşak kapının yolunu keserek kalın bir sesle, “Hanımefendinin yanına buyurun,” dedi.

Anatol soluyarak yavaşça, “Hangi hanımefendi? Hem sen kimsin?” diye sordu.

“Buyurun, sizi götürmem emredildi.”

“Kuragin! Geri!” diye bağırdı Dolohov bağırdı, “İhanete uğradık! Geri!”

Dolohov kaldığı küçük kapıda, içeri giren Anatol’un arkasından kapıyı kapamaya çalışan kapıcıyla boğuşuyordu. Son bir gayretle kapıcıyı itti, kaçan Anatol’un elini yakaladı, küçük kapıdan onu çekip çıkardı, geriye, troykaya doğru koştular.

XVIII

Sonya’yı koridorda ağlarken yakalayan Mariya Dimitriyevna, ona her şeyi söyletmişti. Mektubunu ele geçirip okuduktan sonra, elinde mektupla Nataşa’nın odasına girdi.

“Alçak kız! Utanmaz!” dedi, “Sus, laf istemem!”

Şaşkın ama duygusuz gözlerle kendisine bakan Nataşa’yı iterek kapıyı üzerine kilitledi. Bu akşam gelecek olanları avlu kapısından içeri almasını, ama dışarı salmamasını kapıcıya tembih etti, uşağa da bu adamların yanına getirilmesi emrini verdi, salonda oturdu ve kızı kaçıracak olanları beklemeye başladı.

Gavrilo, gelen adamların kaçtıklarını Mariya Dimitriyevna’ya bildirmeye gelince, kalktı, ellerini arkasına koyup uzun süre ne yapacağını düşünerek odada gezindi, gece saat on ikide cebindeki anahtar eline geldi, Nataşa’nın odasına gitti. Sonya hıçkırarak koridorda oturuyordu.

“Mariya Dimitriyevna, bırakın beni onun yanına, Tanrı aşkına!” dedi.

Mariya Dimitriyevna ona yanıt vermeden kapıyı açıp içeri girdi. “Kötü, çirkin şey... benim evimde... alçak, kötü kız... Babasına acırım yalnız!” diye öfkesini yatıştırmaya çalışarak düşünüyordu. “Her ne kadar güç bir şeyse de kimsenin bir şey söylememesini tembih eder, olayı Kont’ tan gizlerim.”

Mariya Dimitriyevna, kararlı adımlarla odaya girdi, Nataşa başını elleriyle kapamış divanda kıpırtısız yatıyordu. Mariya Dimitriyevna’nın bıraktığı gibi yatıyordu.

Mariya Dimitriyevna, “İyi, çok iyi!” dedi. “Benim evimde âşıklara randevu vermek! Böyle davranarak beni aldatamazsın, seninle konuştuğum zaman dinle.” Kolunu dürttü. “Ben konuştuğum zaman dinle, en pespaye bir kız gibi kendini rezil ettin. Ben sana yapacağımı bilirdim ama babana acıyorum. Ondan gizleyeceğim bunu.” Nataşa duruşunu değiştirmedi, ama bütün vücudu sessiz, kıvrandıran bir hıçkırıkla sarsılıyordu, Mariya Dimitriyevna Sonya’ya dönüp baktı, divana, Nataşa’nın yanına oturdu.

Kaba sesiyle, “Talihi varmış ki elimden kurtuldu; ama ben onu bulurum,” dedi, “hey, beni duyuyor musun?” Kocaman eliyle Nataşa’yı çenesinden tutup kendine çevirdi. Mariya Dimitriyevna da Sonya da Nataşa’nın yüzünü görünce sarsıldılar, gözleri parlak ve duygusuzdu, dudakları kısılmış, yanakları çökmüştü.

“Bıra... kın... beni... ölmek... istiyorum,” diye mırıldandı kinle, Mariya Dimitriyevna’dan kendini kurtardı, yine eski durumunda yattı.

Mariya Dimitriyevna, “Natalya,” dedi, “ben senin iyiliğini isterim. Sen yat, şöyle yat da dinlen, ben sana dokunmam... sana suçunun ne olduğunu söyleyecek değilim, onu kendin bilirsin, ama yarın baban gelecek, ne söyleyeceğim ona? Ha?”

Nataşa’nın vücudu yine hıçkırıklarla sarsıldı.

“Baban duyacak, kardeşin duyacak, nişanlın duyacak!”

Nataşa haykırdı:

“Nişanlım yok benim, reddettim.”

“Fark etmez,” diye devam etti Mariya Dimitriyevna, “duyacaklar, hem böyle bırakırlar mı işi? Hele baban, ben onu bilirim, ya onu düelloya çağırırsa? İyi mi olur bu? Ha?”

Nataşa doğruldu, kinli gözlerle Mariya Dimitriyevna’ ya bakarak haykırdı:

“Ah, bırakın beni, neden her şeyi bozdunuz? Neden? Bunu sizden kim istedi?”

Mariya Dimitriyevna yine öfkelenerek, “Peki ne yapmak istiyordun?” diye bağırdı, “Odaya kapadılar seni öyle mi? Eve girmesine kim engel oldu, ha? Niçin seni bir Çingene kızı gibi kaçırsınlar? Peki seni kaçırsaydı, ne zannediyorsun, onu bulamazlar mıydı? Baban, kardeşin ya da nişanlın. O bir alçak, bir rezil, işte o kadar.”

Nataşa kalkarak, “O sizin hepinizden iyidir,” diye bağırdı, “engel olmasaydınız... Ah, Tanrım, nedir bu, ne? Sonya, niçin? Gidin!”

Başlarını belaya kendi elleriyle sokmuş insanlar gibi ümitsizlikle ağlıyordu.

Mariya Dimitriyevna yine söze başlayacaktı; ama Nataşa haykırdı:

“Gidin, gidin, hepiniz nefret ediyorsunuz benden.” Kendini yeniden divanın üzerine attı.

Mariya Dimitriyevna bir süre daha Nataşa’ya öğüt vermeye devam etti, bütün bunları Kont’tan saklamak gerektiğini, her şeyi unutmayı üstüne alır, bir şeyler olduğunu belli etmezse kimsenin bunu anlamayacağını ona telkin etmeye çalıştı. Nataşa yanıt vermiyordu. Artık ağlamıyordu da ama üşüyor, titriyordu. Mariya Dimitriyevna başının altına bir yastık soktu, üstüne iki yorgan örttü, kendi eliyle ona ıhlamur getirdi, ama Nataşa aldırış etmedi.

Mariya Dimitriyevna onun uyuduğunu sanarak, “Uyusun biraz,” deyip odadan çıktı.

Ama Nataşa uyumuyordu, yüzü sararmıştı, durgun ve açık gözlerle önüne bakıyordu. Bütün gece uyumadı, ağlamadı, birkaç kez kalkıp yanına gelen Sonya ile konuşmadı.

Ertesi gün Kont İlya Andreyiç, söz verdiği gibi kahvaltıya doğru Moskova yakınındaki malikânesinden döndü. Çok neşeliydi. Müşteri ile işi yoluna girmişti, artık şimdi onu Moskova'da, özlediği Kontes'ten ayrı tutan bir şey yoktu. Mariya Dimitriyevna onu karşıladı, bir gün önce Nataşa'nın çok hastalandığını, doktora adam yolladığını, ama hastanın şimdi iyice olduğunu bildirdi. Nataşa, o sabah odasından çıkmamıştı, kısılmış, çatlamış dudaklarla, duygusuz, durgun gözlerle pencerenin önünde oturmuş, sokaktan geçenlere kaygıyla bakıyor, telaşla dönüp odaya girenleri gözlüyordu. Anlaşılan, ondan bir haber bekliyordu. Kendisi gelecek ya da mektup gönderecek diye bekliyordu.

Kont odasına girince, ayak seslerinin geldiği tarafa telaşla döndü, yüzünde yine o soğuk, hatta kinli ifade belirdi, onu karşılamak için ayağa bile kalkmadı.

Kont, "Ne oldu sana meleğim, hasta mısın?" diye sordu. Nataşa susuyordu.

"Evet, hastayım," diye yanıt verdi.

Kont'un, neden böyle bitkin olduğu, nişanlısıyla aralarında bir şey geçip geçmediği yolundaki kaygılı sorularına yanıt olarak hiçbir şey olmadığını söyledi. Kaygılanmamasını rica etti. Mariya Dimitriyevna, Nataşa'nın bu yanıtını onayladı. Kont, bu uydurma hastalığa, kızının bitkin haline, Sonya ile Mariya Dimitriyevna'nın yüzlerindeki şaşkınlığa bakarak kendisi yokken herhalde bir şeyler olduğunu açıkça görüyordu, ama sevgili kızının başına utanılacak bir şey geldiğini düşünmek onun için o kadar korkunç bir şeydi ki, sonra, rahatına o kadar düşkündü ki üstelemekten çekindi, önemli bir şey olmadığına kendini inandırmaya gayret etti, kızının hastalığı dolayısıyla köye gitmelerinin erteleneceğine üzülmekle kaldı.

XIX

Karısı Moskova'ya geldiğinden beri Piyer, onunla bir arada olmamak için hep bir yerlere gidiyordu. Rostovların Moskova'ya gelmelerinden hemen sonra Nataşa'nın kendisinde bıraktığı izlenim onu niyetini yerine getirmekte acele etmeye zorluyordu. Yosif Aleksiyeviç'in dul karısı, ölen kocasının belgelerini Piyer'e vermeyi daha önce vaat etmişti; Piyer onun yanına, Tver'e gitti.

Moskova'ya dönünce Andrey Bolkonski ile nişanlısına ait çok önemli bir iş için kendisini evine çağıran Mariya Dimitriyevna'nın bir mektubunu ona verdiler. Piyer, Nataşa'yı görmekten çekiniyordu, ona karşı, evli bir adamın, dostunun nişanlısına besleyeceği duygudan çok daha güçlü bir duygu beslediğini sanıyordu. Tesadüf de daima kendisini onunla karşılaştırıyordu.

Mariya Dimitriyevna'ya gitmek için giyinerek, "Ne oldu acaba? Benimle ne işleri ver?" diye düşündü. "Prens Andrey çabuk gelse de evlenseler bari!" Ahrosimova'ya giden yolda Piyer böyle düşünüyordu.

Tverskaya Bulvarı'nda birisi ona seslendi:

"Piyer! Geleli çok oldu mu? Bu, ona yabancı olmayan bir sesti. Piyer başını kaldırdı. Karları havaya savuran iki kır yorga koşulu bir kızakta Anatol, her zamanki arkadaşı Makarin'le gözüne çarpıp geçti. Anatol, yüzünün alt kısmını kunduz derisinden yakasına sokmuş, başını biraz eğmiş, züppe subayların klasik pozunda dimdik oturuyordu. Yüzü kırmızı ve parlaktı, beyaz kanatlı şapkası, pomatlanmış ve üzerlerine kar tozları serpilmiş saçlarının kıvrımlarını açıkta bırakıp yana yatmıştı.

Piyer içinden, "Doğrusu, işte asıl hâkim," dedi, "yaşadığı zevk dakikalarından başkasını görmüyor, hiçbir şey tasalandırmıyor onu, hep memnun ve rahat. Onun gibi olmak için neler vermezdim."

Ahrosimova'nın sofasında uşak Piyer'in kürkünü çıkarırken Mariya Dimitriyevna'nın onu yatak odasına rica ettiğini söyledi.

Piyer salonun kapısını açınca Nataşa'nın zayıf, sararmış ve hırçın bir yüzle pencerenin önünde oturduğunu gördü. Nataşa dönüp kendisine baktı, kaşlarını çattı, ciddi bir tavırla odadan çıktı.

Piyer, Mariya Dimitriyevna'nın odasına girerek sordu:

"Ne oldu?"

Mariya Dimitriyevna, “Sorma, işler berbat,” diye yanıt verdi, “elli yaşıma geldim, böyle rezalet görmedim.”

Mariya Dimitriyevna anlatacaklarını kimseye söylemeyeceğine Piyer’den söz aldıktan sonra Nataşa’nın anne babasının haberi olmadan nişanlısını reddettiğini, bunun nedeninin Piyer’in karısının Nataşa ile tanıştırdığı Anatol Kuragin olduğunu, babası yokken gizlice evlenmek üzere Nataşa’nın onunla kaçmak istediğini bildirdi.

Piyer omuzlarını kaldırıp ağzını açarak Mariya Dimitriyevna’nın anlattıklarını kulaklarına inanamayarak dinledi. Prens Andrey’in o kadar sevdiği nişanlısı, bu pek sevimli Nataşa Rostova, Bolkonski’yi hem de evli olan (Piyer bu gizli evliliği biliyordu) aptal Anatol Kuragin’e değişiyordu, onunla kaçmaya razı olacak kadar ona âşıktı! Piyer bunu anlamıyor, aklına sığdıramıyordu.

Çocukluğundan beri tanıdığı Nataşa’nın sevimli görüntüsü, şimdiki bu bayağılık, aptallık, merhametsizlikle birleşmiyordu ruhunda. Kendi karısını hatırladı; kötü bir kadına bağlı olmanın yalnız kendisinin acısı olmadığını düşünerek, “Onların hepsi aynı şey,” diye geçirdi içinden. Yine de, gözleri yaşaracak derecede acıyordu Prens Andrey’e. Onun gururuna acıyordu. Dostuna ne kadar acıyorsa, böyle ciddi bir tavırla salonda şimdi yanından geçen Nataşa’yı da o kadar hor görüyor, ondan o kadar nefret ediyordu. Nataşa’nın ruhunun ümitsizlikle, utançla, zilletle dolu olduğunu bilmiyordu. Yüzünün böyle soğuk, katı görünmesinde bir suçu yoktu.

Mariya Dimitriyevna’nın sözleri üzerine Piyer, “Peki ama, nasıl evleneceklerdi ki?” dedi. “Anatol evlenemez; evli o.”

Mariya Dimitriyevna, “İşte daha kötü ya,” diye mırıldandı, “güzel delikanlı, ama alçağın biri! Kız bekliyor, iki gündür bekliyor. Hiç olmazsa beklemekten vazgeçer, söylemeli ona.”

Mariya Dimitriyevna, Anatol’un evlenmesini Piyer’ den ayrıntılarıyla öğrendikten sonra küfürlerle öfkesini dökerek onu niçin çağırdığını bildirdi. Mariya Dimitriyevna, Kont veya her an gelmesi beklenen Bolkonski, kendilerinden saklamak istediği şeyi öğrenince Kuragin’i düelloya çağırırlar diye korkuyor, bunun için Moskova’dan gitmeyi ve gözüne görünmeye yeltenmemeyi kendi adına Anatol’a emretmesini rica ediyordu. Piyer, yaşlı Kont’u, Nikolay’ı ve Prens Andrey’i tehdit eden tehlikeyi ancak şimdi anladı, arzusunu yerine getireceğine ona söz verdi. İstediğini kısaca ve iyice izah ederek onu salona soktu.

“Dikkat et. Kont bir şey bilmiyor, bir şey bilmiyormuşsun gibi davran,” dedi, “ben de kızın yanına gidip bekleyecek bir şey olmadığını söyleyeceğim! Hem istersen öğle yemeğine kal,” diye arkasından seslendi.

Piyer, yaşlı Kont’la karşılaştı. Şaşkın ve perişan bir hali vardı. Bu sabah Nataşa, Bolkonski’yi reddettiğini ona söylemişti.

Piyer’e, “Felaket, felaket, *mon cher,*” dedi, “bu kızcağızlar annelerinden uzakta kalınca felaket; geldiğime o kadar pişmanım ki. Sizinle samimi konuşacağım, duydunuz mu, kimseye bir şey sormadan nişanlısını reddetmiş, bu evliliğe farz edelim ki ben hiçbir zaman çok memnun olmuş değildim. O iyi bir adamdır, farz edelim, peki ama, babanın arzusu olmadan saadet olmaz ki; Nataşa da nişanlısız kalacak değil ya. Evet, ne de olsa çoktan beri böyle devam ediyordu, hem babasına, annesine sormadan nasıl böyle bir iş yaptı! Şimdi de hasta, nesi var Tanrı bilir! Kızlar annelerinden uzakta kalınca fena, fena...”

Piyer, Kont’un çok perişan bir halde olduğunu gördü, sözü değiştirmek istedi, ama Kont yine kendi derdine döndü.

Sonya telaşlı bir yüzle salona girdi.

“Nataşa’nın sağlığı tam yerinde değil; odasında, sizi görmek istedi, Mariya Dimitriyevna da yanında, o da sizi rica ediyor.”

Kont, “Ya, bakın sizin Bolkonski ile aranız çok iyidir, belki sizinle bir şey göndermek istiyor,” dedi, “Tanrım, Tanrım! İşler ne kadar da yolundaydı.”

Kont, ak, seyrek saçlı şakaklarını tutarak odadan çıktı.

Mariya Dimitriyevna Anatol’un evli olduğunu Nataşa’ya söylemişti. Nataşa ona inanmamış, bizzat Piyer’in söylemesini istemişti. Sonya bunu, Piyer’i koridordan Nataşa’nın odasına götürürken ona söyledi.

Nataşa, sararmış, sert bir yüzle Mariya Dimitriyevna’ nın yanında oturuyordu, ta kapıdan Piyer’i sıtmalı bir parıltıyla yanan soru dolu bir bakışla karşıladı, ne gülümsedi ne de başıyla onu selamladı, yalnızca gözlerini dikmiş ona bakıyordu. Bu bakışlar onun Anatol’la dost mu, yoksa herkes gibi düşman mı olduğunu soruyordu. Yoksa Piyer’in kendisi, aslına bakılırsa belli ki onun için mevcut bile değildi.

Mariya Dimitriyevna Piyer’i göstererek Nataşa’ya, “Hepsini biliyor o,” dedi, “doğru söyleyip söylemediğimi sana anlatsın.”

Nataşa, yaklaşan köpeklere ve avcılara bakan, vurulmuş, sıkıştırılmış bir canavar gibi kâh ona, kâh buna bakıyordu.

Piyer, gözlerini indirip Nataşa’ya merhamet, yapmak zorunda olduğu ameliyata karşı nefret duyarak söze başladı:

“Natalya İlyiniçna, doğru olsa da olmasa da, bu sizin için hep bir olmalı. Çünkü...”

“Öyle ise evli olduğu hiç doğru değil!”

“Hayır, doğru.”

“Çoktan beri de evli mi, namusun üzerine yemin eder misin?”

Piyer ona namusu üzerine yemin etti.

“Hâlâ burada mı o?”

“Evet, kendisini şimdi gördüm.”

Belli ki Nataşa’nın konuşmaya takatı yoktu, kendisini yalnız bırakmaları için eliyle işaretler yaptı.

XX

Piyer, öğle yemeğine kalmadı, hemen odadan çıktı ve yola koyuldu. Şehirde Anatol Kuragin'i aramaya gidiyordu. O Kuragin ki aklına geldikçe şimdi bütün kanı beynine sıçrıyor, nefes almakta zorluk çekiyordu. Dağlarda, Çingenelerde, Comoneno'da[613] yoktu. Piyer kulübe gitti. Kulüpte her şey bilinen şekilde geçti. Öğle yemeğine gelen misafirler grup grup oturdular, Piyer'le selamlaştılar, şehirdeki haberlerden söz ettiler, Piyer'in dostlarını ve alışkanlıklarını bilen uşak onu selamlayarak küçük yemek salonunda yerinin ayrıldığını, Prens Mihail Zahariç'in kütüphanede olduğunu, Pavel Timofeyiç'in henüz gelmediğini bildirdi. Piyer'in dostlarından biri, havadan sudan konuşurlarken, Rostova'nın Kuragin tarafından kaçırılması hakkında şehirde dolaşan söylentileri duyup duymadığını, bunun doğru olup olmadığını sordu. Piyer, gülerek bunun saçma olduğunu, çünkü daha şimdi Rostovlardan geldiğini söyledi. Herkese Anatol'u sordu; birisi onun daha gelmediğini, başka birisi de öğle yemeğine geleceğini söyledi, ruhunda neler olup bittiğini bilmeyen bu kaygısız insan kalabalığına bakmak Piyer'e tuhaf geliyordu. Salonda gezinip herkesin toplanmasını bekledi; Anatol'u beklemeyerek yemeğe oturmadan evine gitti.

Anatol, o gün öğle yemeğini Dolohov'da yemişti. Bozulan işin nasıl düzeltileceği hakkında konuşuyordu onunla. Rostova ile görüşmesi gerektiğini düşünüyordu. Bu görüşmeyi hazırlama çarelerini konuşmak üzere gece kız kardeşine gitti. Piyer boş yere bütün Moskova'yı dolaştıktan sonra eve dönünce oda hizmetçisi Prens Anatol Vasilliyeviç'in, Kontes'in yanında olduğunu bildirdi. Kontesin salonu misafirlerle doluydu.

Moskova'ya geldikten sonra görmediği karısına (şimdi onun için her zamandan daha iğrençti) selam vermeden salona girdi, Anatol'u görerek ona yaklaştı.

Prenses ona sokularak, "Ah, Piyer," dedi, "bizim Anatol'un ne durumda olduğunu bilmiyorsun..."

Kocasının yere eğilmiş başında, parlayan gözlerinde, kararlı yürüyüşünde, iyi bildiği, Dolohov'la düellodan sonra kendi üzerinde tecrübe ettiği müthiş gazabı ve şiddeti görerek durdu.

Piyer karısına, “Siz neredeyseniz ahlak düşkünlüğü, kötülük de orada,” dedi ve Fransızca ekledi: “Anatol, gidelim, sizinle konuşacağım.”

Anatol kız kardeşine baktı, Piyer’in ardından gitmeye hazır, uysal uysal kalktı.

Piyer onun kolunu tuttu, kendine doğru çekti ye yürüdü.

Elen yavaşça, *“Si vous vous permettez dans mon salon,”*[614] diye mırıldandı ama Piyer ona yanıt vermedi, odadan çıktı. Anatol arkasından her zamanki gibi erkekçe yürüyordu. Ama yüzünde fark edilir bir kaygı vardı. Piyer, kendi çalışma odasına girerek kapıyı kapadı, yüzüne bakmadan Anatol’a,

“Kontes Rostova’ya evlenmek için söz verdiniz ve onu kaçırmak istediniz, öyle mi?” dedi.

“Azizim,” diye Fransızca yanıt verdi Anatol (zaten bütün konuşma bu dille yapılıyordu) “bu tonda sorulan sorulara yanıt vermeye kendimi zorunlu saymıyorum.”

Piyer’in zaten sarı olan yüzü öfkeden iyice berbat bir şekil aldı, kocaman eliyle Anatol’u üniformasının yakasından yakaladı, sarsmaya başladı ve yüzünde yeteri derecede korku ifadesi belirinceye kadar onu sarstı.

“Sizinle konuşacağım dediğim zaman...” diye tekrarladı.

Anatol, kumaşıyla birlikte kopan bir yaka düğmesini tutarak, “Bak, bu delilik. Ha?” dedi.

Piyer, “Siz bir alçak, bir rezilsiniz, bilmem ki başınızı işte şununla patlatmak zevkinden beni alıkoyan nedir?” dedi ve bunu pek sanatkârca bir ifadeyle söyledi, çünkü Fransızca konuşuyordu. Eline bir ağırlık aldı, tehdit edici bir hareketle kaldırdı ve hemen aceleyle yerine koydu. “Evlenmek için söz verdiniz mi ona?”

“Ben, ben, ben düşünmedim; zaten ben hiçbir zaman söz vermemişimdir, çünkü...”

Piyer sözünü kesti:

“Mektupları var mı sizde onun?” Ona yaklaşarak tekrarladı: “Mektupları var mı sizde?

Anatol ona baktı, hemen elini cebine soktu, cüzdanını çıkardı.

Piyer kendisine verilen mektubu aldı, yol üzerinde duran bir masayı iterek kanepeye çöktü.

Anatol’un ürkekçe bir hareketine karşı, *“Je ne serai pas violent, ne craignez rien”*[615] dedi. “Mektuplar, bir,” diye kendi kendine ders tekrarlar

gibi devam etti. “İkincisi,” bir an sustuktan sonra yine ayağa kalkıp dolaşarak ekledi: “Yarın Moskova’dan gideceksiniz.”

“Fakat nasıl, ben...”

“Üçüncüsü,” Piyer onu dinlemeden devam ediyordu. “Kontes’le aranızda geçenlere dair hiçbir zaman bir tek söz söylemeyeceksiniz. Bunu, biliyorum, size yasak edemem ama eğer sizde bir vicdan kıvılcımı varsa...”

Piyer, odada sessizce birkaç defa gidip geldi, Anatol masanın başında oturuyor, kaşlarını çatmış dudaklarını ısırıyordu.

“Nihayet anlamamazlık edemezsiniz ki sizin zevkinizden başka bir de insanların mutluluğu, huzuru vardır, gönül eğlendirmek için bütün bir hayatı mahvediyorsunuz. Benim eşim gibi kadınlarla eğlenmeye hakkınız var, onlar kendilerinden ne istediğinizi bilirler. Size karşı onlar aynı ahlak düşkünlüğü tecrübesiyle silahlıdırlar; ama bir kıza evlilik sözü vermek, onu aldatmak, kaçırmak... Bunun da tıpkı bir yaşlıyı, bir çocuğu pataklamak gibi alçakça bir hareket olduğunu nasıl anlamıyorsunuz?”

Piyer sustu, artık öfkeli değil, soran gözlerle Anatol’a baktı.

Anatol, Piyer’in öfkesini yenmesinden cesaretlenerek, “Bunu bilmem ben,” dedi, “bunu bilmem, bilmek de istemem.” Alt çenesi hafifçe titriyordu. Piyer’e bakmadan ekledi: “Ama siz bana, alçak falan gibi sözler söylediniz ki ben *comme un homme d’honneur*[616] buna asla izin vermem.”

Piyer, ne istediğini anlayamayacak bir halde hayretle ona bakıyordu. Anatol, “Gerçi bu ikimizin arasında oldu,” diye devam etti, “ama ben...”

Piyer alaylı alaylı, “Peki, özür mü bekliyorsunuz?” dedi.

“Hiç olmazsa sözünüzü geri alabilirsiniz. Ha? Arzunuzu yerine getirmemi isterseniz. Ha?”

“Alıyorum, geri alıyorum,” dedi, “ve beni affetmenizi rica ediyorum.” Elinde olmayarak kopmuş düğmeye baktı. “Yol için para lazımsa...”

Anatol gülümsedi. Karısını hatırlatan bu korkak, alçak gülümseme Piyer’i çileden çıkardı.

“Ah, alçak, kalpsiz soy!” diye mırıldandı ve odadan çıktı.

Ertesi gün Anatol Petersburg’a gitti.

613 Moskova’da bir eğlence yeri. (Ç.N.)

614 Eğer benim salonumda kalkışırsanız...

615 Korkmayın, zor kullanacak değilim.

616 Şerefli bir adam olarak.

XXI

Piyer, isteğinin yerine getirildiğini, Kuragin'in Moskova'dan kovulduğunu bildirmek üzere Mariya Dimitriyevna'ya gitti. Bütün ev korku ve heyecan içindeydi. Nataşa çok hastaydı. Anna Dimitriyevna'nın kimseye açmamak üzere ona söylediğine göre Anatol'un evli olduğu kendisine bildirildiği gece gizlice bulduğu arsenikle kendisini zehirlemişti. Bundan azıcık yutunca o kadar korkmuştu ki, Sonya'yı uyandırıp yaptığı işi ona haber vermişti. Zehre karşı zamanında gerekli önlemler alınmış ve şimdi tehlikeyi atlatmıştı. Yine de köye götürülemeyecek kadar halsizdi... Kontes'in peşine adam gönderilmişti. Piyer, şaşkın Kont'u, ağlamaktan gözleri şişmiş Sonya'yı gördü. Ama Nataşa'yı göremedi.

O gün Piyer, öğle yemeğini kulüpte yedi, her yandan Rostova'nın kaçırılması girişiminden konuşulduğunu duydu. Bu işin yalnızca karısının kardeşinin Rostova'ya evlenme teklifinde bulunmasından ve reddedilmesinden ibaret olduğuna herkesi inandırmaya çalışarak bu sözleri şiddetle yalanladı. Piyer'e öyle geliyordu ki işi büsbütün örtmek, Rostovların şerefini kurtarmak göreviydi.

Prens Andrey'in dönmesini korkuyla bekliyor, ondan haber almak için her gün yaşlı Prens'e gidiyordu.

Prens Nikolay Andreyiç şehirde dolaşan söylentileri Matmazel Bourien'den öğrenmiş, Nataşa'nın Mariya'ya nişandan vazgeçtiğini bildirdiği pusulayı okumuştu. Her zamankinden neşeli görünüyor, büyük bir sabırsızlıkla oğlunu bekliyordu.

Anatol gittikten birkaç gün sonra Piyer, Prens Andrey'den bir pusla aldı, geldiğini bildiriyor, görüşmelerini rica ediyordu.

Prens Andrey Moskova'ya gelir gelmez Nataşa'nın Prenses Mariya'ya gönderdiği pusulayı aldı... Matmazel Bourienne bu pusulayı Prenses Mariya'dan aşırıp Prens'e vermişti. Ve Nataşa'nın kaçırılması hakkındaki hikâyeleri babasından ilavelerle dinledi.

Prens Andrey bir gün önce akşamüzeri gelmişti. Piyer ona ertesi sabah gitti. Prens, Andrey'i aşağı yukarı Nataşa'nın durumunda bulacağını zannediyordu; bunun için salona girip de çalışma odasında heyecanla bir Petersburg entrikasını anlatan Prens Andrey'in sesini duyunca hayret etti. Yaşlı Prens ve başka bir ses ara sıra onun sözünü kesiyorlardı. Prenses

Mariya, Piyer'i karşıladı. Belli ki kardeşinin kederine karşı merhametini ifade etmek için gözleriyle Prens Andrey'in bulunduğu odanın kapısını göstererek içini çekti. Ama Piyer, Prenses Mariya'nın yüzünden, olup bitenlerden de, nişanlısının ihaneti haberini kardeşinin karşılayış biçiminden de memnun olduğunu anlıyordu.

Prenses Mariya, "Bunu beklediğini söyledi," dedi, "biliyorum ki gururu, duygularını aktarmasına engel oluyor ama ne de olsa kendini beklediğimden iyi, çok daha iyi tuttu. Anlaşılan böyle olması gerekiyormuş."

Piyer, "Ama, her şey artık büsbütün bitti mi?" dedi.

Prenses Mariya hayretle ona baktı, bunun nasıl sorulabileceğini bile anlamıyordu. Piyer çalışma odasına girdi, çok değişen, iyileştiği yüzünden belli olan ama kaşlarının arasında yeni çapraz kırışıklıklar beliren Prens Andrey, sivil elbiselerle babasının ve Prens Meşçerski'nin karşısında duruyor, kıvrak hareketlerle, hararetli hararetli tartışıyordu. Speranskiy'in ansızın sürülmesi haberinden ve Moskova'ya daha şimdi ulaşan sözde ihanetten söz ediliyordu.

Prens Andrey, "Şimdi onu, Speranskiy'i, eleştirip suçlayanlar, daha üç gün önce ona hayranlıklarını bildirenler ve onu anlayacak durumda olmayanlardır," diyordu, "gözden düşmüş bir adamı eleştirmek, başkasının bütün hatalarını ona yüklemek kolay; ama şunu söyleyeceğim ki, bugünkü hükümdar zamanında iyi bir şeyler yapılmışsa hep onun eseridir, yalnız onun..." Piyer'i görerek durdu. Yüzü gerildi ve hemen öfkeli birine dönüştü, "gelecek nesiller hakkını verir," diye sözünü bitirdi, hemen Piyer'e döndü. Heyecanla, "Vay, sen misin? Hep şişiyorsun," dedi, ama alnında beliren kırışıklık iyice derinleşmişti, "Evet, iyiyim," diyerek sağlığı hakkında Piyer'in sorduğu soruya yanıt verdi ve gülümsedi. Onun bu gülümseyişinin, "İyiyim, ama benim sağlığımdan size ne," anlamına geldiği açıktı Piyer için.

Prens Andrey, Polonya sınırından sonraki berbat yollardan, İsviçre'de Piyer'i tanıyanlara rastlamasından, dışarıdan oğlu için mürebbi olarak getirdiği Bay Dessallés' den söz etti Piyer'e, sonra yine hararetle Speranskiy hakkında konuşan iki ihtiyara döndü.

Hararetle ve çabuk çabuk, "Eğer ortada bir ihanet olsaydı, Napoléon'la gizli ilişkisi hakkında kanıtlar bulunsaydı onları halka ilan ederlerdi," dedi, "ben kendi payıma Speranskiy'i sevmem, sevmedim de ama dürüstlüğü

severim,” Piyer dostunun, içini kemiren düşünceleri boğmak için bambaşka sorunlarla boğuşmaya çalıştığını görüyordu, çok iyi bilirdi bu durumu.

Prens Meşçerski gidince Prens Andrey Piyer’in koluna girdi, onu kendisine ayrılan odaya götürdü. Odaya bir karyola kurulmuştu. Yerde açık bavullar, çantalar vardı Prens Andrey bunlardan birine yaklaştı, içinden bir kutu aldı, kutudan kâğıda sarılmış bir paket çıkardı. Bütün bunları bir şey söylemeden ve çok çabuk yapmıştı. Doğruldu, öksürdü, yüzü asık, dudakları kısılmıştı.

“Seni yordum, beni affet...”

Piyer, Andrey’in Nataşa’dan söz etmek istediğini anlamış, ablak yüzünde acıma ve şefkat ifadesi belirmişti. Piyer’in yüzündeki bu ifade Prens Andrey’i kızdırdı, kararlı, çınlayan bir sesle ve hoş olmayan bir tavırla sözüne devam etti:

“Kontes Rostova’dan ret yanıtı aldım. Eşin kardeşinin onunla evlenmek istediği hakkında veya buna benzer söylentiler duydum, doğru mu, bu?”

Piyer, “Hem doğru, hem doğru değil,” diye söze başladı ama Andrey onun sözünü kesti, “İşte onun mektupları ve portresi,” dedi masadan paketi aldı, Piyer’e uzattı.

“Eğer görürsen, bunu Kontes’e ver...”

“Çok hasta o,” dedi Piyer.

Prens Andrey, “Burada mı hâlâ? Ya Prens Kuragin?” diye sordu aceleyle.

“O çoktan gitti, kız ölüm döşeğindeydi...”

Prens Andrey, “Hastalığına çok üzüldüm,” dedi. Babası gibi soğuk, kinli, tatsız bir edayla gülümsedi. “Ama Bay Kuragin elini Kontes Rostova’ya yakıştıramadı demek?” dedi. Burnunu birkaç kez çekti.

Piyer, “O evlenemez, çünkü zaten evli,” dedi.

Prens Andrey yine babası gibi tatsız tatsız güldü.

“Peki, şimdi nerede, öğrenebilir miyim?” dedi.

“Petersburg’a gitti... ama bilmiyorum,” dedi Piyer.

Prens Andrey, “Evet, bu önemli değil,” dedi, “Prenses Rostova’ya söyle, özgürdü, gene özgür, ona iyilik temenni ederim.”

Piyer kâğıt paketi eline aldı, Prens Andrey, başka söylenecek bir şey kaldı mı diye düşünüyormuş ya da Piyer kendisine bir şey söyleyecek mi diye bekliyormuş gibi sabit bakışlarla ona bakıyordu.

“Baksan, Petersburg’daki tartışmamızı hatırlıyor musun,” dedi Piyer, “hatırlıyor musun ki...”

Prens Andrey, “Hatırlıyorum,” diye heyecanla yanıt verdi, “düşmüş bir kadını affetmek gerek, demiştim. Ama ben affedebilirim dememiştim, benim elimden gelmez bu.”

Piyer, “Bunu onunla kıyaslayabilir miyiz?” dedi.

Prens Andrey onun sözünü kesti, acı acı bağırdı:

“Evet, tekrar onu istemek, cömert olmak, falan filan ha? Evet, bu çok asilce bir hareket olur. Fakat ben *sur les brisées de monsieur*[617] gidecek adam değilim. Eğer sen benim dostum olmak istersen bundan, bütün bunlardan bana bir daha söz etme. Hadi güle güle, öylece söyle...”

Piyer çıktı, yaşlı Prens’le, Prenses Mariya’nın yanına gitti.

İhtiyar her zamankinden daha neşeli görünüyordu. Prenses Mariya hep nasılsa öyleydi ama Piyer onda, kardeşine karşı duyduğu acıma duygusuyla karışık, düğünün bozulmasından gelen bir sevinç de görüyordu. Onlara bakarak, Rostovları ne kadar hor gördüklerini, onlara karşı nasıl bir kin taşıdıklarını anladı, anladı ki, kimi olursa olsun, Prens Andrey’e değişebilen bir kızın adı yanlarında anılamazdı.

Yemekte söz, yaklaştığı artık iyice anlaşılan savaşa uzandı. Prens Andrey durmadan konuşuyor, kâh babasıyla, kâh İsviçreli mürebbi Dessallés’yle tartışıyor, her zamankinden canlı görünüyordu. Bu canlılığın ruhsal nedenlerini Piyer çok iyi bilirdi.

617 Bu adamın izlerinden.

XXII

Aynı akşam Piyer, görevini yerine getirmek için Rostovlara geldi. Nataşa yataktaydı, Kont kulüpte bulunuyordu. Piyer mektupları Sonya'ya vererek Prens Andrey'in haberi nasıl karşıladığını merak eden Mariya Dimitriyevna'nın yanına gitti. On dakika sonra Sonya, Mariya Dimitriyevna'nın yanına geldi.

"Nataşa Kont Piyotr Kiriloviç'i görmek istiyor," dedi.

Mariya Dimitriyevna, "Nasıl olur, yanına mı götüreyim? Sizin orası toplanmamış," dedi.

"Hayır, o giyinip misafir salonuna çıktı," dedi Sonya.

Mariya Dimitritevna omuzlarını silkti, "Şu Kontes ne zaman gelecek, bitirdi beni büsbütün, dikkat et, her şeyi söyleme ona," diye Piyer'e döndü, "insan onu azarlamaya cesaret edemiyor, öyle acınacak hali var ki!"

Nataşa zayıflamış bir halde, sararmış ve sert bir yüzle, Piyer'in de beklediği gibi hiç utanç göstermeksizin misafir salonunun ortasında duruyordu. Piyer kapıdan görününce, ona yaklaşmakla beklemek kararsızlığı içinde telâşlandı.

Piyer, hızla ona yaklaştı, her zamanki gibi Nataşa ona elini uzatacak zannetti ama o, yanına sokularak durdu, güçlükle nefes alarak ve tıpkı şarkı söylemek için (ama büsbütün başka bir ifadeyle) salonun ortasına çıktığı zamanlardaki gibi kollarını cansız bırakarak durdu.

"Piyotr Kiriliç," diye aceleyle konuşmaya başladı, "Prens Bolkonski dostunuzdu... Tabii yine de dostunuzdur," diye düzeltti. Ona sanki şimdi hayatta her şey bambaşkaymış gibi geliyordu. "O zaman size başvurmamı söylemişti..."

Piyer ona bakarak sessizce burnundan soluyordu. Şimdiye dek Nataşa'yı içinden ayıplamış, hor görmeye çalışmıştı; ama şimdi ona öyle acıyordu ki içinde böyle düşüncelere artık yer yoktu.

"O burada şimdi, söyleyin beni af... affetsin." Durdu, daha sık nefes almaya başladı ama ağlamıyordu.

"Evet... söylerim," dedi Piyer. "Fakat..." Ne söyleyeceğini bilmiyordu.

Nataşa, belli ki, Piyer'in aklına gelebileceklerden korkuyordu. Hemen, "Hayır, her şeyin bittiğini biliyorum," dedi, "hayır, bu hiçbir zaman olamaz.

Bana yalnız ona yaptığım kötülük acı veriyor, ona yalnızca beni affetmesini rica ettiğimi söyleyin, affetmesini, her şeyi affetmesini."

Bütün vücudu titriyordu, sandalyeye oturdu.

Piyer'in ruhunu, hiçbir zaman duymadığı bir merhamet duygusu sarmıştı.

"Söyleyeceğim ona, her şeyi bir kez daha söyleyeceğim," dedi Piyer, "ama bir şeyi öğrenmek isterdim..."

"Neyi?" diye sordu Nataşa gözleriyle.

"Öğrenmek isterdim, seviyor muydunuz siz..." Piyer, Anatol'u nasıl adlandıracağını bilmiyordu, onu aklına getirince kızardı, "o kötü adamı seviyor muydunuz?"

Nataşa, "Kötü demeyin ona," dedi, "ben hiçbir şey, hiçbir şey bilmiyorum..."

Yine ağlamaya başladı.

Piyer'i daha büyük bir acıma, şefkat ve sevgi duygusu sardı. Gözlüğünün arkasından gözyaşlarının akışını hissetti, umarım bunu fark etmez, diye düşünüyordu.

Piyer, "Daha fazla konuşmayalım, dostum," dedi.

Onun bu tatlı, yumuşak, şefkatli sesi Nataşa'ya birden o kadar garip gelmişti ki.

"Konuşmayalım dostum, ona her şeyi söyleyeceğim; ama sizden bir ricam var; beni kendinize dost sayın, yardıma, öğüde ihtiyacınız olursa, şöyle içinizi birine dökmek ihtiyacını duyarsanız, şimdi değil, içiniz açıldığı zaman, beni hatırlayın." Elini alıp öptü, "Mutlu olurum, eğer elimden gelirse..." Piyer şaşırdı.

Nataşa, "Benimle böyle konuşmayın. Buna layık değilim ben," diye bağırdı, odadan çıkmak istedi, ama Piyer onu elinden tutarak durdurdu. Ona bir şey daha söylemesi gerektiğini biliyordu. Ama bunu söyleyince kendi sözünden kendisi hayrete düştü.

"Durun, durun, daha çok gençsiniz," dedi.

Nataşa bir utanç ve aşağılık duygusuyla, "Ben mi? Hayır! Benim için her şey bitmiştir," dedi.

Piyer, "Her şey bitmiş midir?" diye yineledi, "Eğer ben, ben olmayıp da çok güzel, çok akıllı, iyi bir adam olsaydım ve başıboş bulunsaydım hemen dizlerinize kapanır, elinizi ve kalbinizi isterdim sizden."

Nataşa onca zamandan sonra ilk kez şükran ve sevgi yaşlarıyla ağladı, Piyer'e bir göz atarak odadan çıktı,

Arkasından Piyer de, boğazını sıkan hüzünle, gözyaşlarını tutarak adeta kaçar gibi sofaya çıktı, kürkünü giymeden sırtına aldı, kızağa oturdu.

Arabacı, “Şimdi nereye emredersiniz?” diye sordu.

Piyer kendi kendine, “Nereye mi?” dedi. “Nereye gidilebilir şimdi? Kulübe mi, yoksa birini ziyarete mi gitmeli?” Duyduğu hoşgörü ve sevginin, Nataşa’nın gözyaşları arasında kendisine uzattığı o yumuşak, şükran dolu bakışın yanında o kadar acınacak, o kadar zavallı görünüyordu ki şimdi herkes.

On derece soğuğa rağmen ayı derisinden kürkünü rahatça nefes alan geniş göğsünden açarak, “Eve,” dedi.

Hava soğuk ve parlaktı. Çamurlu, yarı karanlık caddelerin, siyah damların üstünde karanlık, yıldızlı bir gökyüzü vardı. Piyer, ruhunun bulunduğu yüksekliğe oranla yeryüzünün bereket dolu alçaklığını ancak gökyüzüne bakarak dengeliyordu. Arbat Meydanı’na gelince önünde karanlık ve yıldızlı gökyüzünden muhteşem bir manzara açıldı. Bu gökyüzünün hemen hemen ortasında Preçistenski Bulvarı’nın üstünde, her tarafına yıldızlar serpili, ama yeryüzüne hepsinden yakın, beyaz ışıklı kuyruğu yukarı kalkık, söylendiği gibi, korkular saçan ve dünyanın sonunu haber veren 1812 yılının o muhteşem parlak kuyrukluyıldızı duruyordu. Ama uzun ve ışıldayan kuyruğuyla bu parlak yıldız Piyer’de korku hissi uyandırmadı. Tersine, inanılmaz bir hızla, parabolik bir hat üzerinde ölçülmez mesafeler kat ederek, birden yere saplanan bir ok gibi, siyah gökyüzünde kendine seçtiği yere kakılıp duruyor, kuyruğunu hızlı hızlı kaldırıp ışıldıyor, titreyerek parıldayan öteki sayısız yıldız arasında kendi beyaz ışığıyla oynayarak olduğu yerde duruyor gibi görünen bu ışıklı yıldıza Piyer, yaşlı gözlerle, neşeyle bakıyordu. Piyer’e göre bu yıldız onun yeni bir hayata açılan yumuşamış, cesaretlenmiş ruhuna karşılık geliyordu.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

BİRİNCİ BÖLÜM

I

1811 yılı sonunda Batı Avrupa silahlanmaya başladı; 1812'de bu kuvvetler, orduyu nakledenler ve besleyenlerle birlikte, batıdan doğuya, 1811'den beri Rus güçlerinin toplandıkları Rus sınırlarına doğru ilerlediler. Haziranın on ikisinde Batı Avrupa güçleri Rus sınırını aştı, savaş başladı, yani insanın akıl ve mantığına, doğasına aykırı bir olay meydana geldi. Milyonlarca insan birbirlerine karşı dünya mahkemeleri arşivlerinin asırlarca toplayamayacağı ve bu devre içinde bu insanların cinayet saymadıkları sayısız kötülükle, ihanetle, hırsızlıkla ortaya atıldı, birbirini aldattı, sahte banknot basıp sürdü, sayısız soygun, kundak yaptı, insan öldürdü.

Bu müthiş olayı doğuran neydi? Sebepleri nelerdi? Tarihçiler safça, bu olayı doğuran sebeplerin Oldenburg Dükü'ne yapılan hakaret, kara ablukasına riayet edilmemesi, Napoléon'un saltanat hırsı, Aleksandr'ın metaneti, diplomatların hataları ve saire olduğunu söylerler.

Şu halde savaşın olmaması için Metternich'in, Rumyantsev'in yahut Talleyrand'ın bir kabul töreniyle bir ziyafet arasında, gayret edip daha ustaca bir nota kaleme almaları veya Napoléon'un Aleksandr'a, *"Monsieur mon frère, je consens à rendre le duché au duc d'Oldenbourg,"*[1] diye yazması yeterli olacaktı.

Çağdaşlarca meselenin böyle görülmesi anlaşılır bir şeydir; Napoléon'un, (Sainte-Hélène Adası'nda söylediği gibi) savaşın sebebini İngilizlerin entrikalarında bulması anlaşılır bir şeydir; İngiliz kamarası üyelerinin, savaşın sebebini Napoléon'un saltanat hırsında, Oldenburg Dükü'ne karşı zor kullanılmasında, tüccarların Avrupa'yı mahveden kara ablukasında bulmaları, eski erlerle generallerin, başlıca sebebin kendilerini kullanmak zorunluluğu olduğunu sanmaları; zamanın lejitimistleri *les bons principes*'i[2] yeniden kurmak gerektiğini, zamanın diplomatları ise her şeyin, 1809 yılında Rusya-Avusturya ittifakının Napoléon'dan yeter

derecede ustalıkla gizlenmemesinden, 178 numaralı *memorandum*'un beceriksizce yazılmış olmasından doğduğunu ileri sürmeleri anlaşılır bir şeydir. Bu nedenlerin, sonradan sayısız, sonsuz görüş ayrılıklarına bağlı daha başka hadsiz hesapsız sebeplerin çağdaşlarımız tarafından düşünülmüş olması anlaşılır bir şeydir. Ama olayı bütün büyüklüğü içinde seyreden, onun basit ve korkunç ruhunu kavrayan sonraki kuşaklar için, bizim için bu sebepler yeterli sayılmaz. Napoléon'da saltanat hırsı olduğu için, Aleksandr metin olduğu için, İngiliz siyaseti kurnaz olduğu için, Oldenburg Dükü'ne hakaret gördüğü için milyonlarca Hıristiyan'ın birbirlerini öldürmeleri, birbirlerine işkence etmeleri bizce anlaşılır bir şey değildir. Bu keyfiyetlerin katletme ve zor kullanma olaylarıyla ne ilgisi olduğunu, Dük'ün hakaret görmesi yüzünden Avrupa'nın ta öbür ucundan binlerce insanın Smolensk ve Moskova bölgelerindeki insanları niçin öldürdüklerini, mahvettiklerini ve onlar tarafından öldürüldüklerini anlamak mümkün değildir.

Bizim gibi tarihçi olmayan, araştırma cezbesine kapılmayan ve bunun için olayı gölgelenmemiş bir sağduyuyla gören kuşaklar için sebepler sayısız denecek kadar çoktur. Bu sebepler, araştırırken ne kadar derine gidersek bize o kadar açık görünürler; ayrı ve tek olarak alınan her sebep veya bir sıra sebepler, bize başlı başına aynı derecede doğru, olayın büyüklüğüne oranla önemsizliği bakımından aynı derecede esassız; meydana gelen olayı doğurmaktaki yetersizliği bakımından (bütün öteki sebepler bir yana) aynı derecede saçma gelirler. Napoléon'un ordusunu Vistül'ün ötesine çekmeyi, Oldenburg Düklüğü'nü geri vermeyi reddetmesi gibi bir sebep bize, ilk Fransız onbaşısının yeniden hizmete girmek isteyip istememesi kadar önemlidir; çünkü o hizmete girmek istemeseydi öteki, üçüncüsü ve binlerce onbaşı ile er de istemeyecekti bunu. Napoléon ordusunda o kadar daha az asker bulunacak, savaş olamayacaktı.

Ordusunu Vistül'ün ötesine çekme talebini Napoléon hakaret saymamış olsaydı, askerlerine taarruz emrini vermeseydi savaş olmazdı ama eğer bütün çavuşlar yeniden hizmete girmek istemeselerdi savaş gene olamazdı. İngiltere'nin entrikaları olmasa, Oldenburg Dükü olmasa, Aleksandr'ın, onuru olmasa, Rusya'da mutlakiyet idaresi olmasa, Fransız Devrimi ile ondan sonra gelen diktatörlük ve imparatorluk olmasa, Fransız Devrimi'nin getirdikleri ve başka nedenler olmasa yine savaş olamazdı. Bu sebeplerden biri olmaksızın bir şey olamazdı. Demek ki, bütün bu sebepler (milyarlarca sebep) meydana gelen şeye etki etmek için bir araya gelmiştir. Demek ki hiçbir şey olayın tek sebebi olmamıştır. Olayın meydana gelmesi gerekti,

sadece meydana gelmesi gerektiği için... İnsanca duygularından, akıl ve mantıktan ayrılmış milyonlarca insanın batıdan doğuya gitmeleri ve kendileri gibi insanları öldürmeleri gerekti, tıpkı birkaç yüz yıl önce doğudan batıya akın ederek kendi soydaşlarını öldüren insan yığınları gibi.

Napoléon'la Aleksandr'ın hareketleri (olayın çıkıp çıkmaması, görünüşe göre, bunların bir tek sözlerine bağlıydı) bir erin hareketi kadar istemliydi. Bu başka türlü olamazdı, çünkü Napoléon'un ve Aleksandr'ın (görünüşe göre olayın bağlı olduğu kişilerin) arzularının yerine getirilmesi için sayısız nedenlerin bir araya gelmesi gerekiyordu ki, bunlardan biri olmasa savaş meydana gelemezdi. Gerçek gücü ellerinde tutan milyonlarca insanın, ateş eden, erzak ve top taşıyan erlerin tek ve zayıf kalan insanların bu iradelerini yerine getirmeye razı olmaları, bunu da son derece karışık ve türlü sebeplerden dolayı yapmaları gerekti.

Akla yakın olmayan belirtilerin (yani bizim akla yakınlıklarını anlamadığımız olayların) açıklanması için tarihte fatalizm zorunludur. Tarihte bu belirtileri biz ne kadar akla yakın şekilde açıklamaya çalışırsak, onlar bizim için o kadar akla aykırı, anlaşılmaz bir şekil alırlar.

Her insan kendisi için yaşar, kendi amaçlarına erişmek için özgürlükten faydalanır, bu veya şu hareketi şimdi yapıp yapmayacağını bütün varlığıyla duyar ama onu yapar yapmaz belli bir an içinde yapılan bu hareket geri alınamaz olur, tarihin malı olur ki burada onun özgür değil önceden belirlenmiş bir anlamı vardır.

Her insanda hayatın iki tarafı var: Birincisi kişisel hayat, ki ilgileri ne kadar soyutsa o kadar özgürdür; ikincisi içgüdüsel hayat, kovan hayatı, ki insan burada zorunlu olarak kanunların ona emrettiğini yerine getirir.

İnsan, bilinçli olarak kendisi için yaşar ama tarihî, sosyal amaçlara ulaşmak için bilinçsiz bir alet olarak hizmet eder. İşlenen eylem geri alınamaz; insanın hareketi milyonlarca başka insanın hareketleriyle aynı zaman içinde bir araya gelerek tarihî bir önem kazanır, insan sosyal merdivende ne kadar yüksekte durursa, büyük insanlarla ne kadar ilişkideyse başka insanlar üzerinde o kadar nüfuzludur, her hareketinin önceden belirlenişi, zorunluluğu o kadar açıktır.

"Hükümdarın kalbi Tanrı'nın elindedir."[3]

Hükümdar, tarihin kölesidir.

Tarih, yani insanlığın bilinçsiz, genel, kovan hayatı, amacına ulaşmak için hükümdarların hayatının her dakikasını, kendisi için bir alet olarak kullanır.

Napoléon (son mektubunda Aleksandr’ın ona yazdığı gibi) *verser* veya *ne pas verser le sang de ses peuples*[4] kendi elinde olduğuna şimdi, 1812 yılında her zamankinden daha çok inanmasına rağmen, onu gerçekleşmesi zorunlu olan dava için, tarih için çalışmaya zorlayan (oysa istediği gibi hareket ettiğini sanıyordu) kanunlara hiçbir zaman şimdiki kadar boyun eğmemişti.

Batı’nın insanları birbirlerini öldürmek için Doğu’ya yollandılar. Sebeplerin bir araya gelmesi kanununa göre kendi kendilerini taklit ettiler. Bu hareket için, savaş için, bu olayla binlerce sebep bir araya geldi: Kara ablukasına riayet olunmaması yüzünden tekdirler, Oldenburg Dükü, sadece (Napoléon öyle sanıyordu) silahlı bir barış elde etmek için ordunun Rusya üzerine yürümesi; Fransız imparatorunun, milletin arzusuyla bir araya gelen savaş sevgisi ve savaş alışkanlığı, hazırlığın büyüklüğü karşısında duyulan heyecan; hazırlık masrafları, bu masrafları karşılayacak geliri elde etme ihtiyacı, Dresden’deki baş döndürücü tazim gösterileri; çağdaşların görüşüne göre, barışı sağlamak için samimi bir arzuyla yapılan ve sadece iki tarafın da onurunu yaralayan diplomat görüşmeleri; olayın doğmasına yol açan ve onunla aynı zamana rastlayan milyonlarca başka sebep.

Elma olgunlaşınca düşer; niçin düşer? Ağırlığı onu yere doğru çektiği için mi? Sapı kuruduğu için mi, güneşten kızardığı, ağırlaştığı, rüzgâr onu sarstığı için mi, aşağıda duran erkek çocuk onu yemek istediği için mi?

Sebep hiçbiri değil. Bütün bunlar sadece her türlü hayati, organik, içgüdüsel olayı doğuran şartların bir araya gelmesidir. Elmanın, dokusu bozulduğu için düştüğünü ileri süren bitki bilimci de, aşağıda duran, kendisi yemek istediği için elmanın düştüğünü, bunun için dua ettiğini söyleyecek bir çocuk kadar haklı olacaktır. Altı kazılmış milyonlarca pud ağırlığındaki bir dağın, son işçinin son kazmayı vurduğu için devrildiğini söyleyen kimse ne kadar haklı, ne kadar haksızsa, Napoléon’un, Moskova’ya gelmek istediği için geldiğini ve Aleksandr onun mahvını istediği için mahvolduğunu söyleyecek kimse de o kadar haklı ve o kadar haksızdır. Tarihî olaylarda büyük dediğiniz adamlar, adlarını olaya vermiş birer etiketten başka bir şey değildirler. Onların da, etiket gibi, olayın kendisiyle pek az ilgileri vardır.

Onların, istenerek yapıldığını sandıkları hareketlerden hiçbiri tarihî anlamda istemli değildir, tarihin genel gidişine bağlıdır, çok önceden belirlenmiştir.

1 Sevgili kardeşim, düklüğü Oldenburg Dükü’ne geri verme düşüncesine katılıyorum.
2 İyi prensipler.
3 Atasözü.
4 Ulusların kanını akıtmak veya akıtmamak.

II

29 Mart'ta Napoléon, prenslerden, düklerden, krallardan ve hatta bir imparatordan meydana gelen bir saray halkıyla çevrili olarak üç hafta kaldığı Dresden'den ayrıldı. Hareketinden önce iltifata hak kazanan prenslere, krallara, imparatora iltifat etti, kendilerinden memnun olmadığı kralları, prensleri azarladı, Avusturya imparatoriçesine kendi özel inci ve pırlantalarını, yani başka krallardan aldığı incileri, pırlantaları hediye etti, İmparatoriçe Marie-Louise'i şefkatle kucakladı, tarihçisinin dediği gibi, onu, görünüşe göre dayanamayacağı bir ayrılık (Paris'te başka bir eşi olmasına rağmen bu Marie-Louise onun eşi sayılıyordu) acısı içinde bıraktı. Diplomatların barış olasılığına hâlâ inanmalarına, bu amaçla canla başla çalışmalarına, İmparator Napoléon, İmparator Aleksandr'a *Monsieur mon frère*[5] hitabıyla bir mektup yazarak savaş istemediğini, onu her zaman seveceğini, ona hürmet edeceğini samimi olarak temin etmesine rağmen cepheye hareket etmişti; her menzilde, ordunun batıdan doğuya ilerleyişini hızlandırma amacını güden yeni emirler veriyordu. Çevresinde pajlar, yaverler, muhafız müfrezesi olduğu halde atlı beygirli bir seyahat arabasıyla Posen, Thorn, Danzig, Königsberg şosesi üzerinden gidiyordu. Bu şehirlerin her birinde binlerce insan onu korkuyla karışık bir heyecanla karşılıyorlardı.

Ordu batıdan doğuya ilerliyordu; her menzilde değiştirilen altı beygir de onu doğuya götürüyordu. 10 Haziran' da orduya yetişti ve geceyi Vilkoviski Ormanı'nda bir Polonya Kontu'nun malikânesinde kendisine hazırlanan dairede geçirdi.

Ertesi gün Napoléon orduyu geçerek *kaleska*[6] ile Neman'a geldi, geçit yerini görmek için Leh üniformasını giyip nehir kıyısına yollandı.

Öteki kıyıda Kazakları *(les Cosaques)* ve ortasında, Makedonyalı İskender'in gittiği İskit Devleti'nin başkentine benzeyen *Moscou, la ville sainte*[7] bulunan geniş stepleri *(les Steppes)* görerek hiç beklenmedik bir şekilde stratejik düşüncelere olduğu kadar diplomatik düşüncelere de aykırı olarak taarruz emrini verdi, ertesi gün kıtaları Neman'ı geçmeye başladılar.

Ayın on ikisinde, sabahın erken saatlerinde, Neman'ın sarp arazili sol kıyısında o gün kurulmuş olan çadırından çıktı, tek borulu uzun dürbünüyle Vilkoviski Ormanı'ndan dalga dalga, sel gibi çıkıp Neman üzerinde kurulu üç köprüye doğru akan askerlerine baktı. Askerler İmparator'un orada

bulunduğunu biliyor, gözleriyle onu arıyorlardı tepede, çadırın önünde maiyetinden ayrı duran redingotlu, şapkalı silueti görünce şapkalarını havaya fırlatarak haykırdılar: *“Vive l’Empereur!”* O ana kadar içinde gizlendikleri kocaman ormandan birbiri ardınca bitip tükenmeden akın akın çıkıyor, üç köprüye doğru ayrılarak karşıki kıyıya geçiyorlardı.

“On fera du chemin cette fois-ci. Oh! Quand il s’en mêle lui-même, ça chauffe... Nom... de dieu... Le voilà... Vive l’Empereur!”[8]

“Les voilà donc les Steppes de l’Asie! Vilain pays tout de même. Au revoir, Beauché; Je te réserve le plus beau palais de Moscou. Au revoir! Bonne chance! L’as-tu vu, l’Empereur? Vive l’Empereur!.. preur. Si on me fait gouverneur aux Indes, Gérard, je te fais ministre du Cachemire, c’est arrêté. Vive l’Empereur! Vive! Vive! Vive! Les gredins de Cosaques, comme ils filent. Vive l’Empereur! Le voilà! Le vois-tu? Je l’ai vu deux fois comme je te vois. Le petit caporal. Je l’ai vu donner la croix à l’un des vieux... Vive l’Empereur!..”[9]

Sosyal karakterleri, durumları çok çeşitli, genç yaşlı herkes böyle konuşuyordu. Bütün bu insanların yüzlerinde, çoktandır beklenen seferin başlamasından doğan bir sevinç, heyecan ve tepede duran boz redingotlu adama karşı bağlılık ifadesi vardı.

13 Haziran’da Napoléon’a küçük, safkan bir Arap atı getirdiler; bindi, kalabalığın sevgi gösterilerine engel olamayacağını anladığı için tahammül ettiği, ardı arkası kesilmeyen coşkun haykırışlar arasında Neman üzerindeki köprülerden birine doğru dörtnala ilerledi ama kendisini her yerde takip eden bu haykırışlar onu rahatsız ediyor, orduya katılalı beri onu sarmış olan askerî düşüncelerden kopuyordu. Kayıklar üstünde sallanan köprülerin birinden öteki kıyıya geçti, atını birden sola çevirdi, önünde askerler arasından ona yol açan, sevinçten çılgına dönmüş coşkun muhafız avcı süvarilerini geçerek Kovno yönüne doğru atını dörtnala sürdü. Geniş Vilia Nehri’ne gelince kıyıdaki Polonya *Uhlan* Alayı’nın yanında durdu.

Polonyalılar da onu görmek için sırayı bozup birbirlerini sıkıştırarak, aynı coşkunlukla, “Yaşa!” diye haykırıyorlardı. Napoléon nehri gözden geçirdi, attan indi, kıyıda duran bir kütüğün üstüne oturdu. Sessiz bir işareti üzerine tek borulu uzun dürbünü getirdiler, dürbünü, koşup gelen, gülümseyen bir pajın omzuna dayadı, karşı tarafa bakmaya başladı. Sonra kütüklerin arasına yayılan bir haritayı incelemeye daldı. Başını kaldırmadan bir şeyler söyledi, iki yaveri Polonya *uhlan*’larına dörtnala at sürdüler.

Bir yaver kendilerine yaklaştığı sırada Polonya *uhlan’* larının saflarında, “Ne? Ne söyledi?” diye sesler duyuldu.

Bir geçit yeri bulup öbür tarafa geçme emri verildi. Yakışıklı, yaşlı Polonya *uhlan* albayı kızarıp heyecandan kekeleyerek geçit yeri aramadan *uhlan’*larıyla birlikte nehri yüzerek geçmesine izin verilip verilmeyeceğini yaverden sordu. Ata binmeye izin isteyen bir çocuk gibi belli bir korkuyla imparatorun gözü önünde nehri yüzerek geçmesine izin verilmesini rica etti. Yaver, imparatorun bu aşırı gayretten dolayı memnuniyetsizlik göstermeyeceğini tahmin ettiğini söyledi.

Yaver bunu söyler söylemez yaşlı, uzun bıyıklı subay mutlu bir yüzle, parlayan gözlerle kılıcını yukarı kaldırıp “Yaşa!” diye haykırdı, *uhlan’*lara kendisini takip etmelerini emretti, atını mahmuzladı, dörtnala nehre sürdü. Altında huysuzlanan atını öfkeyle dürttü, akıntılı yere doğru yönelerek suya gömüldü. Peşinden yüzlerce *uhlan* atlarını sürdüler. Nehrin ortası ve akıntılı yeri soğuk ve korkunçtu. *Uhlan’*lar birbirlerine yapışıyor, atlardan düşüyorlardı. Birkaç at boğuldu, birkaç insan da boğuldu, geri kalanlar kimi eyer üzerinde, kimi yeleye sarılarak yüzmeye çalışıyorlardı. Öteki kıyıya doğru gitmeye gayret ediyor, geçidin yarım verst olmasına rağmen kütük üzerinde oturan, ne yaptıklarına bile bakmayan adamın gözü önünde bu nehirde yüzmekten ve boğulmaktan gurur duyuyorlardı. Yaver dönüp de uygun bir an seçerek imparatorun dikkatini Polonyalıların ona bağlılıkları üzerine çekmeye cesaret edince boz redingotlu ufak tefek adam ayağa kalktı, Berthiér’yi yanına çağırttı, ona emirler vererek ara sıra dikkatini çeken boğulmuş *uhlan’*lara memnuniyetsizlikle göz atarak nehir kıyısında onunla bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı.

Afrika’dan Moskova bozkırlarına kadar dünyanın her tarafında insanları huzurunda aynı şekilde hayran bıraktığı, çılgınca bir vecde saldığı inancı onun için yeni bir şey değildi. Atının getirilmesini emretti, konak yerine yollandı.

Yardım için kayıklar gönderildiği halde nehirde kırk kişi boğulmuştu. *Uhlan’*ların çoğu gerisin geriye, ayrıldıkları kıyıya döndü, albayla birkaç kişi nehri yüzüp güçlükle karşı kıyıya çıktılar. Sırılsıklam elbiselerle kıyıya çıkar çıkmaz Napoléon’un evvelce durduğu ama artık bulunmadığı yere heyecanla bakarak, “Yaşa!” diye haykırdılar; kendilerini mutlu sayıyorlardı.

Akşama doğru Napoléon iki emirden sonra (biri Rusya’ya sokmak için hazırlanan sahte Rus bankonotlarının mümkün olduğu kadar çabuk getirilmesi, öbürü de ele geçirilen mektubunda Fransız Ordusu’nun

tertibatına dair bilgi bulunan bir Saksonyalının kurşuna dizilmesi içindi) lüzumsuz yere nehre atılan Polonya albayının, bizzat başkanlık ettiği onur nişanına *(Légion d'honneur)* katılmasına dair üçüncü bir emir verdi.

Quos vult perdere prius dementat.[10]

5 Sevgili kardeşim.

6 Dört tekerlekli, hafif, bir tür gezinti arabası.

7 Moskova, kutsal şehir.

8 Bu defa oldukça yol kat edeceğiz. Ah! İşin içine bizzat kendisi dahil olunca, heyecan artıyor... Tanrı aşkına... İşte göründü... Yaşasın İmparator!

9 Eh, işte Asya bozkırları! Amma da berbat yerler. Tanrı seninle olsun Beauché, sana Moskova'nın en güzel sarayını ayıracağım. Tanrı seninle olsun! Talihin açık olsun... İmparatoru gördün mü? Yaşasın İmparator... tor! Beni Hindistan'a vali yaparlarsa, Gérard, seni Keşmir nazırı yaparım, karar... Yaşasın İmparator! Şa! Şa! Şa! Alçak Kazaklar, nasıl koşuyorlar. Yaşasın İmparator! İşte o! Görüyor musun onu? Ben onu iki defa böyle seni gördüğüm gibi gördüm. Küçük onbaşı... Ben onun yaşlılardan birine haç nişanı verişini gördüm... Yaşasın İmparator!..

10 Tanrı kimi mahvetmek isterse önce onu aklından mahrum eder.

III

Rus İmparatoru bu sıralarda bir aydan fazla bir zamandan beri Vilnius'ta bulunuyor, geçit resimleri, manevralar yaptırıyordu. Herkesin beklediği ve imparatorun Petersburg'dan hazırlığını yapmak amacıyla geldiği savaş için, hiçbir şey hazır değildi. Genel hareket planı yoktu. Teklif edilen planlardan hangisinin kabul edilmesi gerektiği üzerindeki tereddüt, imparatorun genel karargâhta bulunduğu bir aydan sonra iyice artmıştı. Üç ordunun her birinde ayrı ayrı başkumandanlar vardı ama bütün orduların başında tek bir kumandan yoktu, imparator da bu görevi üstüne almamıştı.

İmparatorun Vilnius'ta kalışı uzadıkça savaş hazırlığı gevşiyordu; savaşı beklemekten herkes yorulmuştu. Hükümdarın çevresindeki insanlar yalnızca ona hoş vakit geçirtmeye, yaklaşan savaşı unutturmaya çalışıyorlardı sanki.

Polonya asilzadelerinin, saray mensuplarının ve bizzat hükümdarın balolarından, şenliklerinden sonra haziran ayında Polonyalı general yaverlerden birinin aklına, general yaverler adına hükümdar tarafından bir ziyafet ve balo vermek düşüncesi geldi. Bu düşünce herkes tarafından sevinçle kabul edildi. Hükümdar onayını bildirdi. General yaverler imzayla para topladılar. Hükümdarın hoşlandığı bir bayan baloda ev sahibi olmaya davet edildi. Vilnius vilayeti arazi sahiplerinden biri olan Kont Bennigsen bu şenlik için şehir dışındaki konağını teklif etti.

Zakreta'da Kont Bennigsen'in şehir dışındaki konağında yapılacak balo, ziyafet, sandal gezintisi ve şehrayin için de gün olarak 13 Haziran belirlendi.

Napoléon'un Neman'ı aşma emrini verdiği, öncü kıtaların Kazakları püskürterek Rus sınırını aştıkları gün Aleksandr, geceyi Bennigsen'in yazlık evinde, general yaverlerin verdiği baloda geçiriyordu.

Şenlik, neşeli ve parlak oldu; işten anlayanlar, bunca güzel kadının bir araya seyrek toplandığını söylüyorlardı. Hükümdarın peşinden Petersburg'dan Vilnius'a gelen başka kadınlar arasında Kontes Bezuhova da bu baloda bulunuyordu, Ruslara has denen biraz kaba güzelliğiyle ince Leh bayanlarını gölgede bırakarak göze çarpmaktaydı. Hükümdar onu dansa kaldırmakla şereflendirdi.

Boris Drubetskoy karısını Moskova'da bırakıp kendisinin dediği gibi *en garçon*[11] bu baloya gelmişti; general yaver olmadığı halde balo için toplanan paraya büyük bir tutarla katılmıştı. Boris şimdi, şeref ve itibar yolunda ilerlemiş, artık himaye aramayan, kendi yüksek akranlarıyla bir safta duran zengin bir adamdı.

Gecenin saat on ikisinde hâlâ dans ediyorlardı. Kendine yakışır bir kavalyesi olmayan Elen, Boris'e mazurka dansı yapmayı kendisi teklif etti. Üçüncü çift olacaklardı. Boris Elen'in koyu renk, sırma işlemeli tül elbisesinden dışarı fırlayan göz kamaştırıcı, çıplak omuzlarına ilgisiz bakarak eski tanıdıklar hakkında konuşuyor ve aynı zamanda kendisi de, başkaları da farkında olmadan aynı salonda bulunan hükümdarı kollamaktan bir an geri kalmıyordu. Hükümdar dans etmiyordu; bir kapının yanında duruyor, yalnız kendisinin söyleyebildiği tatlı sözlerle kâh biri, kâh öteki hakkında dur durak bilmeden konuşuyordu.

Mazurkanın başlangıcında Boris, hükümdarın yakınlarından biri olan General yaver Balaşev'in ona yaklaştığını, Leh bir kadınla konuşan imparatorun yanında saray merasimine uygun olmayan bir şekilde durduğunu gördü. Kadınla konuşmasını bitirince hükümdar sorar gibi baktı, besbelli Balaşev'in önemli bir konu söz konusu olduğu için böyle hareket ettiğini anlayarak kadını başıyla selamladı, Balaşev'e döndü. Balaşev daha söze başlar başlamaz hükümdarın yüzünde bir şaşkınlık ifadesi belirdi. Balaşev'in koluna girdi, ona yol vermek için üç sajenlik geniş bir yol açarak önünden çekilen kalabalığa bakmaksızın salondan geçti. Hükümdar Balaşev'le giderken Arakçeyev'in yüzünde beliren telaşı Boris fark etmişti. Arakçeyev kaşlarının altından hükümdara bakıp kırmızı burnunu çekerek onun kendisine hitap etmesini bekliyormuş gibi kalabalıktan sıyrıldı. Boris Arakçeyev'in Balaşev'i kıskandığını ve görünüşe göre önemli olan bir haberi hükümdara kendisinin bildirememiş olmasını hoş görmediğini anlamıştı.

Ama hükümdar, Arakçeyev'i fark etmeksizin Balaşev'le birlikte büyük kapıdan aydınlık bahçeye çıktı. Arakçeyev, kılıcını tutarak ve öfkeyle çevresine bakarak yirmi adım geriden onları takip ediyordu.

Boris, mazurka figürüne devam ederken; Balaşev'in nasıl bir haber getirdiğinden, başkalarından önce bunu nasıl öğrenebileceğinden başka bir şey düşünemiyordu.

Dansta tam bir kadın seçmesi gerektiği sırada Boris, Kontes Pototskaya'yı almak istediğini ve onun balkona çıktığını zannettiğini Elen'e

fısıldadı, parke üzerinde kayarak çıkış kapısından bahçeye koştu, Balaşev'le birlikte taraçaya giren hükümdarı görerek durdu. Hükümdarla Balaşev kapıya yöneldiler. Boris telaşlanarak kenara çekilmeye vakit bulamamış gibi saygıyla söveye doğru çekildi, başını eğdi.

Hükümdar şahsen hakarete uğramış bir adam heyecanıyla şu sözleri söylüyordu:

"Savaş ilan etmeden Rusya'ya girmek! Ben ancak toprağımda bir tek silahlı düşman kalmayınca barışırım."

Boris'e öyle gelmişti ki, bu sözleri söylemek hükümdarın hoşuna gidiyordu: Düşüncelerini ifade ediş şeklinden memnundu ama Boris'in bu sözleri duyması hoşuna gitmemişti. Hükümdar kaşlarını çatarak, "Kimse bilmesin!" diye ekledi. Boris bu sözün kendisine söylendiğini anlamıştı, gözlerini kapayarak başını hafifçe eğdi. Hükümdar tekrar salona girdi, baloda aşağı yukarı yarım saat kadar daha kaldı.

Fransız Ordusu'nun Neman'ı geçtiği haberini ilk olarak Boris öğrenmişti, bu sayede de bazı önemli kişilere pek çok gizli şey bildiğini göstermek, böylece bu kişilerin gözünde büyümek fırsatını elde etti.

Fransızların Neman'ı geçtikleri haberi, baloda çok beklenmedik bir şey oldu! Hükümdar, haberi öğrendiğinde hiddetin, içerlemenin etkisi altında kendisinin hoşuna giden, duygularını bütünüyle ifade eden, sonraları meşhur olmuş o vecizeyi buldu. Balodan dönen hükümdar, gece saat on ikide Sekreter Şişkov'a adam yolladı, orduya bir günlük emir ve Feldmareşal Prens Saltikov'a bir ferman yazmasını emretti, "Rus toprağında bir tek silahlı Fransız kaldıkça barışmayacağı" sözünün fermana mutlaka konmasını istedi.

Ertesi gün Napoléon'a şu mektup yazıldı:

"Monsieur mon Frère. J'ai appris hier que malgré la loyauté avec laquelle j'ai maintenu mes engagements envers votre Majesté, ses troupes ont franchi les frontières de la Russie, et je reçois à l'instant de Pétersbourg une note par laquelle le comte Lauriston, pour cause de cette agression annonce que votre Majesté s'est considérée comme en état de guerre avec moi dès le moment où le prince Kourakine a fait la demande de ses

passeports. Les motifs sur lesquels le duc de Bassano fondait son refus de les lui délivrer, n'auraient jamais pu me faire supposer que cette démarche servirait jamais de prétexte à l'agression. En effet cet ambassadeur n'y a jamais été autorisé comme il l'a déclaré lui-même, et aussitôt que j'en fus informé, je lui ai fait connaître combien je le désapprouvais en lui donnant l'ordre de rester à son poste. Si Votre Majesté n'est pas intentionnée de verser le sang de nos peuples pour un malentendu de ce genre et qu'elle consente à retirer ses troupes du territoire russe, je regarderai ce qui s'est passé comme non avenu, et un accommodement entre nous sera possible. Dans le cas contraire, Votre Majesté, je me verrai forcé de repousser une attaque que rien n'a provoquée de ma part. Il dépend encore de Votre Majesté d'éviter à l'humanité les calamités d'une nouvelle guerre.

Je suis, etc.

(signé) Alexandre".[12]

11 Bekâr olarak (damsız).

12 Sevgili kardeşim, Majestelerine karşı taahhütlerimi sadakatle tutmama rağmen kıtalarınızın Rus sınırlarını aştıklarını dün öğrendim; Petersburg'dan şimdi aldığım bir notada Kont Lauriston bu tecavüze sebep olarak, Prens Kurakin'in pasaportlarını istediği andan itibaren Majestelerinin kendilerini benimle savaş saydığınızı bildiriyor. Dük Bassano'nun bu pasaportları vermeyi reddedişini esaslandırdığı sebepler bu hareketin bir taarruz vesilesi olacağını aklıma getirmezdi. Gerçekten de bu elçi, bizzat kendisinin beyan ettiği gibi buna asla yetkili değildi ve ben bunu öğrenir öğrenmez derhal ona görevi başında kalması için emir vererek memnuniyetsizliğimi bildirdim. Eğer Majesteleri böyle bir anlaşmazlık yüzünden milletlerimizin kanını dökmek niyetinde değilseler ve eğer kıtalarınızı Rus ülkesinden çekmeye razı iseniz olup bitenlere olmamış gözüyle bakacağım ve aramızda da bir uzlaşma mümkün olacaktır. Aksi takdirde hiçbir suretle benim tarafımdan sebebiyet verilmeyen bir taarruzu püskürtmek mecburiyetinde kalacağım. İnsanlığı yeni bir savaşın felaketinden korumak yine Majestenize bağlıdır.

Size vs.

(İmza) Aleksandr.

IV

13 Haziran gece saat ikide hükümdar, Balaşev'i yanına çağırdı, Napoléon'a yazdığı mektubu ona okudu, götürüp bizzat Fransız imparatoruna vermesini emretti. Balaşev yola çıkarken hükümdar, Rus toprağında tek bir silahlı düşman dahi kaldıkça barışmayacağı yolundaki sözünü ona yineledi ve bunu mutlaka Napoléon'a söylemesini emretti. Hükümdar bu sözü Napoléon'a yazılan mektuba koymamıştı, çünkü bu sözün uzlaşma için son bir teşebbüs yapıldığı bir anda yersiz olduğunu seziyordu ama bunu bizzat Napoléon'a mutlaka söylemesini Balaşev'e emretti.

Ayın on üçünü on dördüne bağlayan gece Balaşev, bir borazancı, iki Kazak'la yola çıkarak şafakla beraber Neman'ın bu yakasındaki Fransız ileri karakolu Rikonti köyüne geldi. Fransız süvari nöbetçileri tarafından durduruldu.

Koyu kırmızı üniformalı ve kalpağı tüylü bir *hussar* erbaşı, yaklaşmakta olan Balaşev'e haykırarak durmasını emretti. Balaşev hemen durmadı, yavaş adımlarla yoluna devam etti.

Erbaş kaşlarını çatıp bir küfür savurarak atını Balaşev'e doğru sürdü, kılıcına davrandı, sağır mıdır da söyleneni duymuyor, diye sorarak Rus generaline kaba kaba bağırdı. Balaşev adını bildirdi, erbaş subaya bir er gönderdi.

Erbaş, Balaşev'e aldırış etmeyerek arkadaşlarıyla kendi alayının günlük işleri hakkında konuşmaya başladı, Rus generaline bakmıyordu.

Hükümdara bunca yakın oluşundan, üstelik onunla daha üç saat önceki konuşmadan sonra ve genellikle görevi başında saygı görmeye alışmış bir adam olarak burada, Rus toprağında kaba kuvvetlerin kendisine karşı bu düşmanca daha kötüsü saygısızca davranışını görmek Balaşav'e çok garip geliyordu.

Güneş bulutların arkasından daha yeni yükselmeye başlamıştı; hava serin ve nemliydi. Köyden çıkan bir sürü, yolda ilerliyordu. Tarlalarda çayır kuşları, su kabarcıkları gibi birbiri peşinden cıvıltı ile birden fırlıyorlardı.

Balaşev köyden gelecek subayı bekleyerek çevresine bakınıyordu. Rus Kazakları, borazancı ve Fransız *hussar*' ları ara sıra birbirlerine sessizce bakıyorlardı.

Besbelli yataktan daha yeni kalkan Fransız *hussar* albayı, yanında iki *hussar* olduğu halde güzel, besili, kır bir atla köyden çıktı. Subayda, askerlerde, atlarında memnun ve çalımlı bir hava vardı.

Seferin ilk zamanlarıydı; asker eksiksizdi, giyim kuşamı, teçhizatı ve sefer başlangıçlarında hep görülen neşe ve canlılığıyla tam bir teftiş, bir barış havası içindeydi.

Fransız albayı esnememek için kendini zor tutuyordu ama terbiyeliydi ve görünüşe göre Balaşev'in görevinin önemini anlıyordu. Onu askerlerinin yanından hattın arkasına geçirdi, imparatorun karargâhı, bildiği kadarıyla, uzakta olmadığı için, ona takdim edilmek arzusunun belki de hemen yerine getirileceğini bildirdi.

Fransız *hussar*'larının atlarını bağladıkları kazıkların, nöbetçilerin, kendi albaylarına selam duran ve merakla Rus üniformalarına bakan askerlerin yanından Rikonti köyünü geçtiler, köyün öbür tarafına doğru ilerlediler. Albayın söylediğine göre Balaşev'i kabul edecek ve istediği yere götürecek olan tümen komutanı iki kilometre uzaktaydı.

Güneş artık yükselmiş, açık yeşil saha üzerinde neşeyle parlıyordu.

Tam hanın arkasından sırtın üstüne çıkarlarken sırtın eteğinden onlara doğru ilerleyen bir sürü atlı göründü; önlerinde koşum takımları güneşten parlayan yağız bir ata binmiş uzun boylu, şapkası sorguçlu, siyah saçları omuzları üstüne dökülmüş, kırmızı pelerinli, uzun bacaklarını Fransız binicileri gibi öne uzatmış bir adam vardı. Bu adam, sorgucunu, kıymetli taşlarını, sırmalarını parlak haziran güneşinde pırıldatıp dalgalandırarak dörtnala Balaşev'e doğru geliyordu.

Balaşev, azametli, gösterişli bir yüzle kendisine doğru gelen bilezikli, sorguçlu, gerdanlıklı, sırmalı süvariye iki hayvan boyu kadar yaklaşınca Fransız albayı Ulner saygı ile fısıldadı: *"Le roi de Naples."*[13] Gerçekten bu, şimdi Napoli kralı diye adlandırılan Murat idi. Onun neden Napoli kralı olduğu büsbütün anlaşılmaz bir şeydi ama ona böyle diyorlardı, o da buna inanıyordu. Onun için eskisinden daha azametli, kurumlu bir tavır takınmıştı. Gerçekten Napoli kralı olduğuna o kadar inanmıştı ki Napoli'den ayrılmazdan bir gün önce karısıyla şehirde bir gezinti yaptığı sırada birkaç İtalyan ona *"Viva il Re!"*[14] diye bağırmış, o da kederli bir gülümsemeyle karısına dönüp şöyle demişti: *"Les malheureux, ils ne savent pas que je les quitte demain!"*[15]

Fakat Napoli kralı olduğuna iyice inanmasına, geride bıraktığı tebaasının acılarına üzülmesine rağmen, yeniden orduya katılması kendisine

emredildikten ve özellikle Danzig'de Napoléon'la görüştüğü zaman ünlü kayınbiraderi ona, *"Je vous ai fait Roi pour régner à ma manière, mais pas à la vôtre,"*[16] dedikten sonra yabancısı olmadığı işe yeniden başlamıştı; iyi beslenen ama semirmeyen bir at gibi kendini koşumda hissederek oklar arasında oynuyor, mümkün olduğu kadar çeşitli ve kıymetli şeylerle süslenip nereye ve niçin gittiğini kendisi de bilmeksizin Polonya yollarında şen ve memnun at koşturuyordu.

Rus generalini görünce saçları omuzları üstüne kıvrılı başını kralca bir azametle geriye attı, sorguyla Fransız albayına baktı. Albay, soyadını bir türlü söyleyemediği Balaşev'in görevini saygılı bir tavırla majesteye anlattı; kral, albayın çektiği güçlüğü azimle yenerek, *"De Bal-macheve,"* dedi, sonra krallara has iltifatlı bir tavırla ekledi: *"Charmé de faire votre connaissance, général."*[17]

Kral yüksek sesle ve çabuk çabuk konuşmaya başlar başlamaz bütün krallık vakarı bir an içinde yok oldu, kendisi de farkına varmadan rahat bir tavırla elini Balaşev'in atının boynuna koydu.

Elinde olmayan bir duruma eseflenir gibi, *"Eh bien, général, tout est à la guerre, à ce qu'il paraît,"*[18] dedi.

Balaşev, *"Sire, l'Empereur mon maître ne désiré point la guerre, et comme Votre Majesté le voit,"*[19] diye *Votre Majesté*'yi bütün hallerde kullanarak, yeni bir lakap edinmiş birine sesleniyordu sanki.

Monsieur de Balacheff'i dinlerken Murat'nın yüzü aptalca bir memnuniyetle parlıyordu. Fakat *royauté oblige:*[20] Aleksandr'ın gönderdiği elçi ile bir kral ve bir müttefik olarak devlet işleri hakkında konuşma zorunluluğu hissediyordu. Attan indi, Balaşev'in koluna girip saygı ile bekleyen maiyetinden birkaç adım uzaklaştı, imalı bir tavırla konuşarak onunla bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Orduyu Prusya'dan çekme talebini, özellikle bu talebin açığa vurulmasını İmparator Napoléon'un hakaret saydığını, Fransız onurunun bundan incindiğini hatırlattı. Balaşev bu talepte bir hakaret olmadığını, çünkü... Murat sözünü kesti:

"Demek sizce sorumlu İmparator Aleksandr değil?" diye birden aptalca ve samimi bir gülümsemeyle sordu.

Balaşev, Napoléon'u neden gerçekte savaşın sorumlusu saydığını anlattı.

"Eh mon cher général,"[21] diye Murat yine sözünü kesti *"je désire de tout mon coeur que les Empereurs s'arrangent entre eux, et que la guerre*

commencée malgré moi se termine le plutôt possible.”[22]

Murat, efendileri arasındaki kavgaya rağmen iyi dost kalmak isteyen uşakların tavrıyla konuşuyordu. Büyük Dük’ü, sağlığını sordu; Napoli’de onunla birlikte geçirdiği eğlenceli zamanları andı. Sonra, krallığını hatırlamış gibi birden azametle doğruldu, taç giyme törenindeki pozunu aldı, sağ elini sallayarak, “*Je ne vous retiens plus, général; je souhaite le succès de votre mission,”*[23] dedi ve sırma işlemeli kırmızı pelerinini, sorgucunu dalgalandırıp madalyalarını parıldatarak saygı ile kendisini bekleyen maiyetine doğru yürüdü.

Balaşev, Murat’nın sözü üzerine hemen Napoléon’a takdim edileceğini umarak yoluna devam etti. Ama Napoléon’la hemen karşılaşmak isterken Davout’nun piyade kolordusuna bağlı nöbetçiler onu, ileri hatlarda olduğu gibi, ilerideki köyde yine durdurdular, çağrılan kolordu komutanı yaveri onu köye Mareşal Davout’nun yanına götürdü.

13 Napoli kralı.

14 Yaşasın kral!

15 Zavallılar, yarın onları terk edeceğimi bilmiyorlar.

16 Ben sizi, bana göre saltanat sürünüz diye kral yaptım, kendinize göre değil.

17 Sizinle tanıştığıma çok memnun oldum, General.

18 Eh, General, her şey savaş çıkacağını gösteriyor...

19 Sir, imparatorumuz savaş istemiyor, Majesteleri’nin de gördüğü gibi.

20 Krallık zorluyor.

21 Ah azizim General.

22 İmparatorların aralarında uyuşmalarını, benim başlatmadığım savaşın mümkün olduğu kadar çabuk bitmesini bütün kalbimle arzu ediyorum.

23 Sizi fazla alıkoymayayım, General; elçiliğinize başarılar dilerim.

V

Davout, İmparator Napoléon'un Arakçeyev'iydi, onun gibi korkak olmayan, ama onun kadar görevine sadık, gaddar, sadakatini ancak gaddarlığıyla ifade edebilen bir adamdı.

Doğa için kurt nasıl gerekliyse devlet mekanizmasına da bu adamlar böylece gereklidirler, her zaman vardırlar, her zaman ortaya çıkarlar; varlıkları ve devlet başkanına yakınlıkları ne kadar anlamsız görünürse görünsün tutunurlar. Aleksandr'ın şövalyece, asil ve yumuşak karakteri yanında, kendi eliyle humbaracıların bıyıklarını yolan, sinirlerinin zayıflığı yüzünden tehlikeleri göze alamayan gaddar, kültürsüz, nezaketsiz Arakçeyev'in, böyle sağlam tutunabilmesi ancak bu zorunlulukla açıklanabilir.

Balaşev, Davout'u bir köylü kulübesinin samanlığında küçük bir fıçının üstüne oturmuş, yazı işleriyle meşgul buldu. Hesapları kontrol ediyordu. Yaveri yanında, ayakta duruyordu. Daha iyi bir bina bulmak mümkündü ama Mareşal Davout, sert ve somurtkan olmaya hak kazanmak için bilerek kendilerini en zor yaşama şartları içine sokan insanlardandı. Yine bunun içindir ki bu insanlar her zaman durmadan, dinlenmeden meşguldürler. Yüzünün ifadesi şöyle diyordu: "Hayatın mutlu yüzünü düşünmek nerede? Görüyorsunuz ki pis bir samanlıkta bir fıçının üstüne oturmuş çalışıyorum." Bu adamların başlıca zevki ve ihtiyacı, neşeli insanlarla karşılaşınca kendi hüzünlü, devamlı faaliyetlerini onların gözlerine çarptırmaktır. Balaşev'i yanına getirdikleri zaman Davout bu zevki duydu. Rus generali içeri girince işine daha çok daldı, gözlüğünün üstünden Balaşev'in, güzel bir sabahın ve Murat ile konuşmanın etkisiyle canlanan yüzüne baktı, kalkmadı, kımıldanmadı bile, kaşlarını daha çok çattı, öfkeyle gülümsedi.

Bu karşılamanın bıraktığı kötü etkiyi Balaşev'in yüzünde fark ederek başını kaldırdı, soğuk bir tavırla ona ne istediğini sordu.

Balaşev, Davout'nun bu tavrının ancak kendisinin Aleksandr'ın general yaveri, hatta Napoléon karşısında onun bir temsilcisi olduğunu bilmemesinden kaynaklandığını düşünerek kim olduğunu, görevini söyledi. Beklediğinin aksine Davout iyice sertleşti ve kabalaştı.

"Zarfınız nerede?" dedi. "*Donnez-le moi, je l'enverrai à l'Empereur.*"[24]

Balaşev, zarfı kendi eliyle imparatora verme emri aldığını söyledi.

Davout, “İmparatorunuzun emirleri kendi ordunuzda geçer,” dedi, “burada size ne söylerlerse onu yapmaya mecbursunuz.”

Sanki kaba bir kuvvetin hükmü altında olduğunu Rus generaline daha iyi hissettirmek için yaverini nöbetçiyi çağırmaya gönderdi.

Balaşev, hükümdarın mektubunu içeren zarfı çıkardı, masanın üstüne koydu. Masa, sökülmüş rezeleri sarkan iki fıçı üzerine yerleştirilmiş bir kapıdan ibaretti. Davout zarfı aldı, üstünü okudu.

Balaşev, “Bana saygı gösterip göstermemek, sizin bileceğiniz bir şey,” dedi. “Ama izninizle şunu hatırlatayım ki majeste imparatorun general yaveri olma sıfatını ve şerefini taşıyorum...”

Davout bir şey söylemeden ona baktı; belli ki Balaşev’in yüzünde beliren heyecan ve şaşkınlık ifadesi ona zevk veriyordu.

“Gereken saygı gösterilecektir,” dedi. Zarfı cebine yerleştirerek samanlıktan çıktı.

Bir dakika sonra mareşalin yaveri Bay de Castris içeri girdi, Balaşev’i kendisine hazırlanan eve götürdü.

O gün Balaşev, samanlıkta mareşalle birlikte fıçıların üstündeki tahtada yemek yedi.

Ertesi gün Davout erkenden hareket etti, gitmeden önce Balaşev’i yanına davet ederek orada kalmasını, emir verilirse buradan ağırlıklarıyla ayrılmasını, Bay de Cas-tris’den başka kimseyle konuşmamasını emreder gibi rica etti.

Dört günlük bir yalnızlıktan, can sıkıntısından, daha yeni ayrıldığı güçlü yaşantısının ardından duyduğu acizlik duygusundan, mareşalin bagajlarıyla ve bütün bölgeyi işgal etmiş olan Fransız kıtalarıyla birlikte aşılan birkaç merhaleden sonra Balaşev, şimdi Fransızlar tarafından işgal edilen Vilnius’a nakledilmiş, dört gün önce çıktığı karakola getirilmişti.

Ertesi gün imparatorun mabeyincisi *monsieur de Turenne* Balaşev’in yanına geldi, İmparator Napoléon’un onu huzura kabulle şereflendirmek istediğini bildirdi.

Balaşev’i götürdükleri evin önünde dört gün önce gördüğü Preobrajenski Alayı’nın nöbetçileri duruyordu; şimdi orada önleri açık mavi üniformalı, kalpakları tüylü iki humbaracı, bir *hussar* ve *uhlan* muhafız müfrezesi ve peronda Napoléon’un binek atıyla memlûkü Roustan’ın etrafında onun çıkışını bekleyen parlak üniformalı yaverlerden, pajlardan, generallerden oluşan maiyet heyeti vardı. Napoléon Balaşev’i, Aleksandr’ın onu Vilnius’ta yola koyduğu evde kabul ediyordu.

24 Veriniz bana onu, imparatora göndereyim.

VI

Saray ihtişamına alışık olmasına rağmen Napoléon'un debdebesi Balaşev'i hayrete düşürmüştü.

Kont Turenne onu büyük bekleme salonuna götürdü, burada generaller, mabeyinciler ve Balaşev'in pek çoğunu Rus imparatorunun sarayında gördüğü Leh asilzadeleri beklemekteydi. Duroc, İmparator Napoléon'un Rus generalini gezintiden önce kabul edeceğini söyledi.

Birkaç dakikalık bir beklemeden sonra nöbetçi mabeynci büyük bekleme salonuna geldi, önünde saygıyla eğilerek Balaşev'i kendisini takip etmeye davet etti.

Balaşev, bir kapısı Rus imparatorunun onu yolcu ettiği çalışma odasına çıkan küçük bir salona girdi. Ayakta iki dakika bekledi. Kapının arkasında telaşlı ayak sesleri duyuldu. Neden sonra kapı hızla açıldı, sesler kesildi; çalışma odasından tok, azimli adımlar, başka ayak sesleri gelmeye başladı: Gelen, Napoléon'du. At gezintisi için tuvaletini yeni bitirmişti. Yuvarlak karnına inen beyaz bir yelek üstüne önü açık mavi bir üniforma, kısa bacaklarına, dolgun kaba etine yapışmış beyaz sığır derisinden bir pantolon, konçları geniş çizmeler giymişti. Kısa saçları belli ki yeni taranmış, ama bir tutam saç geniş alnına düşmüştü. Beyaz, kalın boynu üniformasının siyah yakasıyla keskin bir tezat teşkil ediyordu; kolonya kokuyordu. Onu genç gösteren çenesi sivri, dolgun yüzünde imparatorca bir kabulün iltifatlı, haşmetli ifadesi vardı.

Hızla, her adımda titreyerek, başını biraz arkaya atmış ilerliyordu. Geniş omuzları, elinde olmayarak ileride tuttuğu karnı ve göğsüyle biraz şişmanlamış olan kısa vücudunun bütününde kırkına yaklaşan insanların gösterişli, heybetli hali vardı. Bundan başka, o gün çok keyifli olduğu belliydi.

Balaşev'in saygıyla yerlere eğilmesine başıyla karşılık verdi ve ona yaklaşarak, zamanının her dakikasına değer veren, söyleyeceği sözü önceden hazırlamaya gerek görmeyen, her zaman iyi konuşacağından, gerekeni söyleyeceğinden emin biri olarak hemen söze başladı.

"Merhaba, General!" dedi. "İmparator Aleksandr'dan getirdiğiniz mektubu aldım, sizi gördüğüme de çok memnun oldum."

İri gözleriyle Balaşev'in yüzüne baktı, sonra birden yana doğru bakmaya başladı.

Balaşev'in onu hiç ilgilendirmediği belliydi. Görünüyordu ki sadece kendi ruhunda olup bitenler onda ilgi uyandırıyordu. Onun dışında hiçbir şeyin onun için önemi yoktu, çünkü ona öyle geliyordu ki, dünyada her şey sadece kendi bağlıdır.

"Ben savaş istemiyorum ve istemedim," dedi, "ama beni zorladılar. Bana açıklayacağınız şeyleri şimdi de (bunu üzerine basarak söylemişti) dinlemeye hazırım."

Ve Rus hükümetine karşı olan hoşnutsuzluğunun nedenlerini açık açık ve kısaca anlatmaya başladı.

Balaşev, Fransız imparatorunun, sakin ve dostça bir dil kullanmasından, onun barışı arzu ettiğine, görüşmelerde bulunmaya niyetli olduğuna inanmıştı.

Napoléon sözünü bitirip kendisine bakınca Balaşev, çoktandır hazırladığı söyleve, *"Sire! L'Empereur, mon maître,"*[25] diyerek başladı ama imparatorun gözlerine dikilen bakışları onu şaşırttı. Napoléon Balaşev'in üniformasını, kılıcını süzerek güç fark edilir bir gülümsemeyle sanki, "Şaşırdınız, kendinize gelin," diyordu. Balaşev kendini topladı ve konuşmaya başladı. Kurakin'in pasaportları istemesini savaş için yeterli bir neden saymadığını, Kurakin'in kendi başına, hükümdarın onayını almadan hareket ettiğini, İmparator Aleksandr'ın savaş istemediğini, İngiltere ile hiçbir anlaşma yapılmadığını söyledi.

Napoléon, "*'Henüz'* yok," diye ekledi ve sanki hissine kapılmaktan korkuyormuş gibi kaşlarını çattı, hafifçe başını sallayarak devam edebileceğini Balaşev'e anlattı.

Söylenmesi emredilenlerin hepsini bitirdikten sonra Balaşev, İmparator Aleksandr'ın barışı arzu ettiğini ama görüşmeye... burada Balaşev ne söyleyeceğini şaşırmıştı: İmparator Aleksandr'ın mektupta yazmadığı ama Saltikov'a fermana mutlaka konmasını ve Balaşev'e Napoléon'a söylemesini emrettiği söz aklına geldi: "Rus toprağında tek bir silahlı düşman kaldıkça" müzakereye girişmeyeceği yolundaki sözleri hatırladı. Ama anlayamadığı bir duygu onu bunu söylemekten alıkoydu. Bu sözleri söylemek istediği halde söyleyemedi. Ne söyleyeceğini şaşırdı: Görüşmeye, Fransız kıtalarının Neman Nehri'nin ötesine çekilmesi şartıyla girişebileceğini ekledi.

Napoléon, son sözleri söylerken Balaşev'in gösterdiği şaşkınlığı fark etmişti: Yüzü titredi, sol baldırı ölçülü bir hareketle oynadı. Yerinden ayrılmadan eskisinden daha yüksek ve aceleci bir sesle konuşmaya başladı. Devam eden konuşmalar sırasında Balaşev gözlerini birkaç defa yere indirerek Napoléon'un, sesini yükselttikçe sol baldırının şiddetlenen titreyişini elinde olmayarak seyretti...

"Ben barışı İmparator Aleksandr'dan daha az istemiyorum," dedi, "on sekiz aydır onu elde etmek için her şeyi yapan ben değil miyim? On sekiz aydır açıklama bekliyorum. Ama görüşmelere başlamak için benden istedikleri nedir?" diye kaşlarını çatıp küçük, beyaz ve tombul eliyle jestler yaparak devam etti.

Balaşev, "Neman'ın ötesine çekilmek, efendim," dedi.

Napoléon, "Neman'ın ötesine mi?" diye yineledi. "Demek siz şimdi Neman'ın ötesine, sadece Neman'ın ötesine mi çekilmemi istiyorsunuz?" Balaşev'in gözlerinin içine bakarak tekrarlıyordu.

Balaşev, saygıyla başını eğdi.

Dört ay önce Pomeranya'dan çekilmesi istenirken şimdi sadece Neman'ın ötesine çekilmesi isteniyordu. Napoléon hızla döndü, odada gezinmeye başladı.

"Görüşmelere başlamak için Neman'ın ötesine çekilmemin istendiğini söylüyorsunuz ama iki ay önce de yine aynı şekilde Oder'in, Vistül'ün ötesine çekilmem istenmişti; buna rağmen görüşmeye razısınız."

Sessizce bir köşeden öbür köşeye gidip geldi, yine Balaşev'in karşısında durdu. Yüzü sert ifadesiyle adeta taş kesilmişti, sol bacağı eskisinden daha hızlı oynuyordu. Napoléon kendisinin bu âdetini bilirdi. Soranlara, *"La vibration de mon mollet gauche est grand signe chez moi,"*[26] derdi. Napoléon, kendisinin de hiç ummadığı bir sesle, haykırır gibi, "Oder'in, Vistül'ün ötesine çekilmek gibi bir teklif Bade Prensi'ne yapılabilir, bana değil," dedi. "Bana Petersburg'u da, Moskova'yı da verseniz bu şartları kabul etmem. Bu savaşa benim başladığımı söylüyorsunuz; ilk olarak orduya katılan kim? İmparator Aleksandr, ben değil. Milyonlar harcadığım bir zamanda ve siz İngiltere ile ittifak halinde iken bana görüşme teklif ediyorsunuz, durumunuz kötüyken teklif ediyorsunuz! Peki İngiltere ile anlaşmanızın amacı ne? Size ne verdi o?"

Hızlı hızlı konuşuyordu, anlaşılıyordu ki sözlerini artık barışın yararlarını anlatmak ve bu imkânları incelemek değil, sadece kendi

haklılığını, gücünü, Aleksandr’ın haksızlığını, hatasını göstermek isteğiyle söylüyordu.

Söylevinin başında kendi durumunun üstünlüğünü anlatmak ve buna rağmen görüşmeyi kabul ettiğini göstermek amacını güttüğü belliydi. Ama artık konuşmaya başlamıştı ve konuştukça kendine hâkim olamaz hale geliyordu.

Şimdi artık belliydi ki, konuşmasının amacı yalnızca kendini yükseltmek, Aleksandr’ı alçaltmak, yani tam görüşmenin başlangıcında istemediği şeyi yapmaktı.

“Türklerle barış yaptınız diyorlar, öyle mi?”

Balaşev, başıyla onayladı.

“Barış yapıldı...” diye başladı. Ama Napoléon onu konuşturmadı. Yalnızca kendisi konuşmak istiyordu; şımarık insanların sinirli hali ve pervasızlığıyla devam etti.

“Evet, biliyorum, Moldavya’yı, Valaşi’yi almadan Türklerle barış yaptınız. Finlandiya’yı verdiğim gibi bu eyaletleri de hükümdarınıza verebilirdim. Evet, Moldavya’yı, Valaşi’yi İmparator Aleksandr’a vaat etmiştim, verecektim de ama şimdi o, bu güzel eyaletlere sahip olmayacak. Oysa onları imparatorluğuna katabilir, Rusya’yı Botni Körfezi’nden Tuna ağzına kadar genişletebilirdi. Büyük Yekaterina daha fazlasını yapamazdı.” Napoléon gittikçe hararetlenerek odada geziniyor, aşağı yukarı Tilsit’te bizzat Aleksandr’a söylediği sözleri Balaşev’e tekrarlıyordu. “*Tout cela il l’aurait dû à mon amitié. Ah! Quel beau règne, quel beau règne,*”[27] diye birkaç defa tekrar etti durdu, cebinden bir altın enfiye kutusu çıkardı, içinden bir tutam alıp hırsla burnuna götürdü. “*Quel beau règne* aurait pu *être celui de l’Empereur Alexandre!”*[28]

Sonra esefle Balaşev’e baktı ve tam Balaşev bir şey söylemek üzereyken hemen yine sözünü kesti.

Napoléon, “Arzu ettiği, aradığı ne olabilir ki benim dostluğumda bunu bulmuş olmasın?..” diyerek hayretle omuzlarını silkti. “Hayır, etrafının düşmanlarımla sarılmasını daha iyi buldu. Hem kiminle? Stein’leri, Armfeld’leri, Bennigsen’leri Wintzengerode’leri yanına çağırdı. Stein, vatanından kovulmuş bir hain, Armfeld, bir sefih, bir entrikacı, Wintzengerode Fransa’nın kaçak bir tebaası, Bennigsen ötekilerden biraz daha asker, böyle olmakla birlikte o da 1807 yılında hiçbir şey yapamayan, İmparator Aleksandr’da korkunç izlenimler uyandırması gereken bir aciz. Güçlü olsalar onları kullanmak mümkündü diyelim...” Napoléon, ona

haklılığını, gücünü gösteren (ona göre bunlar aynı şeylerdi) ardı arkası kesilmeyen düşüncelerine güçlükle söz yetiştirerek devam ediyordu: “Ama o da yok: Ne savaşta ne de barışta bir işe yararlar! Barclay hepsinden becerikli diyorlar, ama ben onun ilk hareketlerine bakarak bunu kabul etmeyeceğim. Peki ne yapıyorlar, bütün bu saray mensupları ne yapıyor! Pfuhl teklif ediyor, Armfeld tartışıyor, Bennigsen gözden geçiriyor, harekete geçmeye davet olunan Barclay ise neye karar vereceğini bilmiyor, zaman da geçiyor. Asker yalnız Bagration. Kalın kafalıdır, ama tecrübesi, göz tahmini, azmi var... Genç hükümdarınızın bu renksiz güruh içinde oynadığı rol ne? Onu lekeliyorlar, bütün olup bitenlerin sorumluluğunu onun üzerine yüklüyorlar. *Un souverain ne doit être à l’armée que quand il est général.”*[29]

Bu sözleri, bir meydan okuma gibi, doğrudan doğruyu hükümdarın adına yolladığı belliydi. Napoléon, İmparator Aleksandr’ın bir komutan olmayı ne kadar arzu ettiğini bilirdi.

“Sefer başlayalı bir hafta oldu, Vilnius’u savunamadınız. İkiye ayrılmış, Polonya eyaletinden de atılmış bulunuyorsunuz. Ordunuz sızlanıyor.”

Kendisine söylenenleri kavramada güçlük çeken ve bu söz fişeklerini güçlükle takip eden Balaşev, “Bilakis, Majesteleri,” dedi, “ordunun içi içine sığmıyor...”

Napoléon sözünü kesti:

“Her şeyi biliyorum, her şeyi biliyorum; taburlarınızın sayısını da benimkiler kadar doğru biliyorum. İki yüz bin askeriniz yok, oysa benim ordum, bunun üç katı: Şerefim üzerine söylüyorum.” Napoléon, şerefi üzerine verdiği bu sözün hiçbir önemi olmayacağını unutarak konuşuyordu: “Size *je donne ma parole d’honneur que j’ai cinq cent trente mille hommes de ce côté de la Vistule.*[30] Türklerden size fayda yok; hiçbir işe yaramazlar, bunu sizinle barışmakla gösterdiler. Çılgın krallar tarafından idare edilmek İsveçlilerin nasibidir. Onların kralları deliydi; onu değiştirip başkasını, Bernadotter’i getirdiler, o da hemen çıldırdı, çünkü bir İsveçli’nin Rusya’yla ortaklık kurabilmesi için deli olması gerekir.”

Napoléon öfkeyle gülümsedi, yine enfiye kutusunu burnuna götürdü.

Balaşev, Napoléon’un her cümlesine itiraz etmek istiyor ama Napoléon durmadan onun sözünü kesiyordu. İsveçlilerin deli olduğu sözüne karşı Balaşev, arkasında Rusya olduğu zaman İsveç’in bir ada olduğunu söylemek istedi ama Napoléon onun sesini gürültüye boğmak için öfkeyle haykırdı. Napoléon’da, haklı olduğunu kendi kendine kanıtlamak için

konuşmak, durmadan konuşmak ihtiyacı duyan bir insanın sinirli hali vardı. Balaşev zor bir durumdaydı: Bir elçi olarak onuruna zarar verilmesinden korkuyor, söylenenlere itiraz etme gereğini duyuyordu; ama insan olarak Napoléon'un nedensiz öfkesinin taşkınlığı karşısında geri çekilmek zorunda kalıyordu. Napoléon'un şimdi söylediği hiçbir şeyin önemi olmadığını, kendine gelince bunlardan utanacağını biliyordu. Onun titreyen kalın bacaklarına bakıyor, bakışlarından kaçınmaya çalışıyordu.

Napoléon, "Sizin bu müttefiklerinizin bence ne önemi var?" dedi. "Benim müttefiklerim Polonyalılardır: Seksen bin kişi; aslanlar gibi dövüşüyorlar. İki yüz bin olacaklar."

Bunu söylemekle açık bir yalan söylemiş olmaktan ve Balaşev'in, hep o kadere boyun eğmiş halde sessizce karşısında durmasından olacak, iyice öfkelenerek geri döndü, Balaşev'in yüzüne sokuldu, beyaz elleriyle canlı, hızlı hareketler yaparak adeta haykırdı:

"Bilin ki Prusya'yı bana karşı ayaklandırırsanız, onu Avrupa haritasından silerim." Sararmış, biçimsizleşmiş, öfkeli bir yüzle ve küçücük ellerinin birini canlı bir hareketle öbürünün üstüne vurarak konuşuyordu. "Evet, sizi Dvina'nın, Dinyeper'in ötesine atacağım ve Avrupa'nın canicesine, körcesine tahrip edilmesine izin verdiği hattı size karşı yeniden kuracağım, evet, işte başınıza gelecek olanlar, işte benden uzaklaşmakla kazandığınız şey." Ve kalın omuzlarını sarsarak sessiz odayı adımladı. Enfiye kutusunu yeleğinin cebine koydu, tekrar çıkardı, birkaç kez burnuna götürdü, Balaşev'in karşısında durdu. Susuyordu, alaycı bir tavırla Balaşev'in gözünün içine bakıyordu, yavaşça, "*Et cependant quel beau règne aurait pu avoir votre maître!*"[31] dedi.

Balaşev itiraz etme gereği duyarak Rusya tarafından işin böyle karanlık görülmediğini söyledi. Napoléon, bir şey söylemeden alaycı bir eda ile ona bakmaya devam ediyor ama onu dinlemiyordu. Balaşev, Rusya'da savaştan iyi sonuçlar beklendiğini söyledi. Napoléon, hoşgörülü bir tavırla, biliyorum, bunu söylemek göreviniz ama buna siz de inanmıyorsunuz, sizi ikna ettim, der gibi başını salladı.

Balaşev sözünü bitirince Napoléon, yine enfiye kutusunu çıkardı, içinden bir tutam aldı, bir işaret olarak ayağını iki defa yere vurdu. Kapı açıldı; saygıyla eğilen bir mabeyinci şapkasını ve eldivenlerini hükümdara verdi, bir başkası el mendilini getirdi. Napoléon onlara bakmıyordu, Balaşev'e döndü:

“İmparator Aleksandr’ı benim adıma temin ediniz ki,” şapkasını aldı, “ben ona eskisi gibi sadığım, onu çok iyi tanırım, yüksek değerini çok takdir ederim. *Je ne vous retiens plus, général, vous recevrez ma lettre à l’Empereur*.”[32]

Napoléon hızla kapıya doğru yürüdü. Bekleme salonunda bulunanlar ayağa kalkıp merdivenlerden aşağı koştular.

25 Sir! İmparator, hükümdarım.

26 Sol baldırımın titremesi benim için bir işarettir.

27 Bütün bunları benim dostluğuma borçlu olacaktı. Ah! Ne saltanat, ne saltanat!

28 İmparator Aleksandr’ın saltanatı ne güzel bir saltanat olurdu.

29 Bir hükümdar ancak generalse orduda bulunmalıdır.

30 Şerefim üzerine söylüyorum ki Vistül’ün bu tarafında beş yüz otuz bin kişilik kuvvetim var.

31 Oysa hükümdarınızın olabilirdi.

32 Sizi daha fazla alıkoyacağım General, İmparator’a mektubumu alacaksınız.

VII

Napoléon’un ona bütün bu söylediklerinden, parlamalarından ve soğuk bir tavırla söylediği, *“Je ne vous retiens plus, général, vous recevrez ma lettre”*den sonra Balaşev, onun kendisini artık görmeyi arzu etmediğinden; hakarete uğramış elçiden ve en önemlisi onun uygunsuz öfkesinin tanığından da bir an önce uzaklaşmak istediğini anlıyordu.

Yemekte Bessiéres, Caulaincourt ve Berthiér vardı.

Napoléon, Balaşev’i neşeli, iltifatlı bir tavırla karşıladı. Sabahki öfkesinden ötürü bir pişmanlık göstermek şöyle dursun, tersine Balaşev’i cesaretlendirmeye gayret ediyordu. Belli ki Napoléon kendisinin hata yapmayacağına çoktan inanmıştı ve ona göre yaptığı her şey iyiydi; genel anlamda iyi, kötü kavramlarına göre değil, onu kendisi yaptığı için iyiydi.

Vilnius’ta yaptığı atlı gezintiden sonra imparator çok neşeliydi, kalabalık bir halk topluluğu onu heyecanla karşılamış, takip etmişti. Geçtiği bütün caddelerde pencerelere halılar, bayraklar ve onun arması asılmıştı, Polonya kadınları mendil sallayarak onu selamlıyorlardı.

Yemekte Balaşev’i yanında oturttu, ona karşı yalnızca iltifatkâr değil, sanki onu da kendi sarayının mensuplarından, onun planlarına sempati besleyen, başarılarına sevinmesi gereken insanlardan sayıyormuş gibi davrandı. Arada Moskova’dan söz açtı, Rus başkenti hakkında, yalnızca her şeye meraklı bir gezgin gibi değil de, bir Rus olarak Balaşev’in kendi ilgisinden dolayı koltuklarının kabarması gerektiğine inanıyormuş gibi sorular sormaya başladı.

“Moskova’nın ne kadar nüfusu var? Ne kadar ev var? *Moscou*’ya *Moscou la sainte*[33] dedikleri doğru mudur?” diye sordu.

Kiliselerin iki yüzden fazla olduğu yanıtını alması üzerine, “Neden bu kadar çok kilise?” dedi.

Balaşev, “Ruslar çok dindardırlar,” diye yanıt verdi.

Napoléon, “Ama manastırların, kiliselerin çokluğu halkın geri kalmışlığının göstergesidir,” dedi, bu düşüncesine onay bekleyerek baktı Caulaincourt’a.

Balaşev, Fransız imparatorunun düşüncesine katılmama cüretini gösterdi.

“Her ülkenin kendine göre âdetleri var,” dedi.

“Ama artık Avrupa’da hiçbir yerde bunun benzeri, yok,” dedi Napoléon.

Balaşev, “Majestelerinin affını dilerim,” dedi, “Rusya’dan başka bir de İspanya var ki orada da manastırlar ve kiliseler böyle çoktur.”

Fransızların bir süre önceki İspanya bozgununu anımsatan bu yanıt, kendisinin anlattığına göre, İmparator Aleksandr’ın sarayında çok takdir edilmiş ama Napoléon’un sofrasında dikkati çekmemişti.

Balaşev’in sesindeki havanın işaret ettiği inceliği kavrayamadıkları, mareşallerin ilgisiz ve biraz şaşkın yüzlerinden belliydi. “Bu sözde bir incelik varsa biz anlayamadık ya da hiç de bir incelik yok.” Bu yanıt o kadar az anlaşıldı ki Napoléon ona, hiç dikkat etmedi, oradan Moskova’ya giden doğru yolun hangi şehirlerden geçtiğini Balaşev’e safça sordu. Yemek sırasında hep tetikte olan Balaşev yanıt olarak, “*Comme tout chemin mène* à *Rome, tout chemin mène à Moscou,*”[34] dedi, pek çok yol olduğunu, bu yollar arasında, XII. Charles’ın seçtiği, Poltava’ya giden yolun da bulunduğunu ekledi ve taşı gediğine koymuş olmanın verdiği sevinçle elinde olmayarak kızardı. “Poltava” sözünü Balaşev daha bitirmeden Caulaincourt Petersburg’dan Moskova’ya giden yolların berbatlığından ve kendisinin Petersburg hatıralarından söz açtı. Yemekten sonra, kahvelerini içmek üzere dört gün önce İmparator Aleksandr’ın çalışma odası olan Napoléon’un çalışma odasına geldiler. Napoléon Sèvres fincanındaki kahvesini sarsarak oturdu, Balaşev’e yanında yer gösterdi.

Öğle yemeklerinden sonraki keyif, insanı kendinden memnun olmaya, herkesi dost saymaya zorlar insanı. Napoléon işte böyle keyifliydi şimdi. Kendisine tapan insanlarla çevrili sanıyordu etrafını. Balaşev’in de yemekten sonra kendisinin dostu, tapınanı olduğuna inanıyordu. Napoléon, ona hoş ve hafifçe alaylı bir gülümsemeyle sesleniyordu.

“Bu oda, duyduğuma göre, İmparator Aleksandr’ın odasıymış, tuhaf değil mi, general?”

Belli ki bu sözü, onun (Napoléon’un) Aleksandr’a üstünlüğünü kanıtladığına göre, karşısındakinin hoşuna gitmemezlik edemeyeceğinden emin olarak söylüyordu.

Balaşev, buna bir karşılık veremedi, sessizce başını eğdi. Napoléon aynı alaylı gülümsemeyle devam ediyordu.

“Evet, bu odada dört gün önce Wintzengerode ve Stein danışmanlık yapmışlardı; anlayamadığım şey, İmparator Aleksandr’ın benim bütün düşmanlarımı kendine yaklaştırmış olmasıdır. Bunu anlamıyorum. Benim

de aynı şeyi yapabileceğimi düşünmedi mi?” diye döndü Balaşev’e, belli ki bunu söyleyince Napoléon yine sabahki öfkeli haline dönmüştü.

Eliyle fincanı itip kalkarak, “Bunu yapacağımı bilsin,” dedi, “bütün akrabalarını, Wurttembergleri, Badeleri, Weimarları Almanya’dan kovacağım... Evet, kovacağım. Onlar için Rusya’da sığınacak yer hazırlasın!”

Balaşev, veda edip ayrılmak istediğini, yalnızca ona söylenenleri dinlememezlik edemeyeceği için dinlendiğini gösteren bir tavırla başını eğdi. Napoléon bu ifadeyi fark etmemişti; Balaşev’e, düşmanının gönderdiği bir elçiye karşı davranır gibi değil, şimdi ona tamamıyla bağlı, eski hükümdarının açıklanmasından memnun olması gereken bir insana karşı davranır gibi davranıyordu.

“Hem İmparator Aleksandr, orduların kumandasını neden üzerine aldı? Neden? Savaş benim sanatımdır, onun işi hükümdarlık etmek, ordulara kumanda etmek değil. Neden böyle bir sorumluluğu üzerine aldı?”

Napoléon yine enfiye kutusunu çıkardı, sessizce, odada gezindi, ansızın Balaşev’e yaklaştı, hafif bir gülümsemeyle ve onun için sadece önemli değil aynı zamanda hoş bir iş yapıyormuş gibi güvenli, çabuk ve basit bir hareketle elini bu kırklık Rus generalinin yüzüne doğru kaldırdı, kulağını tuttu, yalnız dudaklarıyla gülümseyerek hafifçe çekti.

“*Avoir l’oreille tirée par l’Empereur*[35] Fransız saraylarda çok büyük bir şeref ve iltifat sayılırdı.”

“*Eh bien, vous ne dites rien, admirateur et courtisan de l’Empereur Alexandre?”*[36]

Huzurunda kendisinden başkasının *courtisan ve admirateur*’ü olmak gülünç bir şeymiş gibi söylüyordu.

“General için atlar hazır mı?” dedi. Balaşev’in saygıyla eğilmesine karşılık başını hafifçe eğerek ekledi:

“Benimkilerden verin, yolu uzak...”

Balaşev’in getirdiği mektup Napoléon’un Aleksandr’a son mektubuydu. Konuşma bütün ayrıntılarıyla Rus imparatoruna bildirildi, savaş başladı.

33 Kutsal Moskova.

34 Bütün yollar Roma’ya çıktığı gibi, bütün yollar Moskova’ya çıkar.

35 Hükümdar tarafından kulağı çekilmek.

36 E, İmparator Aleksandr’ın hayranı, dostu, bir şey söylemiyorsunuz?

VIII

Piyer'le Moskova'da yaptığı görüşmeden sonra Prens Andrey, ailesine söylediği kadarıyla iş, gerçekteyse Prens Anatol Kuragin'i bulmak için Petersburg'a hareket etti. Petersburg'a gelince Kuragin'i soruşturdu ama o artık orada yoktu. Prens Andrey'in kendisini görmek için yola çıktığını Piyer, Kuragin'e haber vermişti. Anatol savaş bakanından hemen bir görev istemiş ve Moldavya Ordusu'na gitmişti. Bu sırada Prens Andrey, Petersburg'da, ona her zaman ilgi gösteren eski generali Kutuzov'la karşılaştı; yaşlı general, kendisiyle birlikte, başkomutan tayin edildiği Moldavya Ordusu'na gelmesini teklif etti ona. Prens Andrey genel karargâh kurmaylığında bir göreve tayin emrini alıp Türkiye'ye gitti.

Andrey Kuragin'e yazarak onu düelloya davet etmeyi uygunsuz buluyordu. Yeni bir bahane bulmadan düelloya daveti Kontes Rostova'yı lekeleyici bir hareket sayıyordu. Bunun için yeni bir düello bahanesi bulmak niyetiyle Kuragin'le doğrudan doğruya karşılaşma fırsatını kolluyordu. Fakat onunla Türk Ordusu'nda da karşılaşamadı, Prens Andrey Türk Ordusu'na gelince o hemen Rusya'ya dönmüştü. Prens Andrey için bu yeni ülkede, yeni hayat şartları içinde yaşamak daha kolay oldu. Nişanlısının üzerindeki etkisini büyük bir dikkatle herkesten sakladıkça ona bunca dokunan ihanetinden sonra içinde mutlulukla yaşadığı hayat şartları ona ağır geliyordu, eskiden o kadar önemsediği özgürlük, bağımsızlık ise daha ağır geliyordu. Austerlitz savaş meydanında gökyüzüne baktığı zaman içine doğan, Boguçarovo'daki, sonra İsviçre'de, komadaki yalnızlığını dolduran, Piyer'le birlikte anlatmayı sevdiği eski düşünceleri anmak değil, sonsuz ışıklı ufuklar açan bu düşünceleri aklına getirmekten bile korkuyordu. Eski düşüncelerden uzaklaştıkça rahatlıyor, yeni düşüncelere hırsla sarılıyordu. Bir zamanlar tepesinde sonsuz uzaklıklara açılmış duran o gökyüzü sanki birden sınırlı, onu ezen bir kubbeye dönüşmüştü.

En basit, en iyi bildiği iş askerlikti. Kutuzov'un karargâhında, nöbetçi generallik görevinde, işe hevesi ve çalışkanlığıyla komutanını şaşırtarak durmadan, canla başla çalışıyordu. Prens Andrey, Kuragin'i Türkiye'de bulamayınca yeniden, onun peşinden Rusya'ya koşmaya gerek görmedi; yine de biliyordu ki aradan ne kadar zaman geçerse geçsin Kuragin'le karşılaşınca, onu onca hor görmesine, onunla çarpışmaya tenezzül etmeye

değmeyeceği yolunda kendi kendine ileri sürdüğü bütün delillere rağmen, aç bir insanın yemeği görüp de üstüne atılmaktan kendini alamayacağı gibi, onu düelloya çağırmaktan kendini alamazdı. Bu hakaretin hıncı daha alınmamış, öfkesinin içinde kalmış olmasını düşünmek Prens Andrey'in Türkiye'de kendine kurduğu kaygılı, gayretli, kişisel başarı ve ün sağlamaya yönelik çalışmasının verdiği sözde rahatlığı zehirliyordu.

1812'de Napoléon'la savaş haberi Bükreş'e (iki aydır Kutuzov'un geceyi gündüzü *Balaşka*'sının yanında geçirerek yaşadığı yere) ulaşınca Prens Andrey Batı Ordusu'na gönderilmeyi Kutuzov'dan rica etti. Kutuzov, kendi tembelliğine karşı bir sitem demek olan çalışkanlığından bıktığı Bolkonski'ye seve seve izin verdi, ona Barclay de Tolly'nin yanında görev verdi.

Mayısta Drissa karargâhında bulunan Prens Andrey orduya katılmadan önce, büyük Smolensk yoluna üç verst uzakta olduğu için tam yolunun üstünde sayılan Lısiye Gori'ye uğradı. Prens Andrey'in son üç yıllık hayatında öyle devrimler olmuş, düşünceleri, hisleri o kadar değişmiş, o kadar çok şey görmüştü ki (Batı'yı da, Doğu'yu da dolaşmıştı) Lısiye Gori'ye gelince en küçük ayrıntılara varıncaya kadar hep aynı olan her şey, hayatın hep aynı olan akışı onu birden şaşırttı. Sihirli ve uykuya dalmış bir şatoya girer gibi ağaçlı yola saptı ve Lısiye Gori konağının taş avlu kapısından içeri girdi. Bu evde hep aynı aynı temizlik, aynı sessizlik vardı; aynı mobilya, aynı duvarlar, aynı sesler, aynı koku, aynı ürkek fakat biraz yaşlanmış yüzler vardı. Prenses Mariya hayatının en iyi yıllarını korku ve sürekli ruh ıstırapları içinde boşu boşuna ve neşesiz geçiren hep aynı ürkek, çirkin, yaşlanmaya başlamış kızdı. Bourienne, hayatının her dakikasının tadını çıkaran, kendisi için ümitlerle dolu, kendinden memnun, aynı cilveli kızdı. Yalnız, Prens Andrey'e öyle geliyordu ki, kendine güveni artmıştı. İsviçre'den getirdiği mürebbi Dessallés Rus tarzı bir redingot giymiş, Rusça'nın başını gözünü yararak hizmetçilerle konuşuyordu, ama hep aynı dar kafalı, okumuş, erdemli ve biraz ukala mürebbiydi. Yaşlı Prens'te, görünürde değişen tek şey vardı: Ağzının yan tarafında bir dişinin eksik olduğu göze çarpıyordu, kişilik olarak, eskiden nasılsa öyleydi; yalnız, dünyada olup biten şeylere karşı daha öfkeli, daha güvensiz olmuştu. Yalnızca Nikoluşka büyümüş, değişmiş, pembeleşmiş, kıvırcık kumral saçları uzamıştı; sebebini bilmeksizin gülüp neşelenirken tıpkı merhum Küçük Prenses gibi güzel ağzının üst dudağını yukarı kaldırıyordu. Bu sihirli, uyuyan şatoda hüküm süren değişmezlik kanununu dinlemeyen

yalnız oydu. Dış görünüşe göre her şey eskisi gibiydi ama bütün bu kişilerin kendi aralarındaki ilişkileri, Prens Andrey görmeyeli değişmişti. Aile üyeleri ancak şimdi, onun için her zamanki hayat tarzlarını değiştirerek onun yanında birbirlerine yaklaşan, ama gerçekte birbirlerine yabancı ve düşman iki cepheye ayrılmışlardı. Bir yanda yaşlı Prens, Bourienne ve kalfa, öbür yanda Prenses Mariya, Dessallés, Nikoluşka ve bütün dadılar ve sütanneler vardı.

Lısiye Gori'de bulunduğu süre içinde herkes bir arada yemek yedi, ama herkes sıkıntı içindeydi; Prens Andrey de bir misafir olduğunu, kendisi için böyle bir istisna yapıldığını, huzuruyla herkesi sıktığını hissediyordu. İlk gün öğle yemeğinde Prens Andrey bunu birden hissederek sessiz durdu, yaşlı Prens de onun doğal olmayan bu halini fark ederek küs küs sustu, yemekten sonra hemen odasına çekildi. Akşamüstü Prens Andrey yanına gelip onu şevklendirmek için genç Kont Karenski'nin seferini anlatmaya başlayınca, yaşlı Prens birden sözü Prenses Mariya'ya getirdi, onu hurafelere inanmakla, kendine gerçekten bağlı olan Matmazel Bourienne'e karşı sevgisizlikle itham etti.

Yaşlı Prens, hastaysa bunun nedeninin Mariya olduğunu; onun kendisini bilerek üzdüğünü, kızdırdığını, Küçük Prens Nikolay'ı şımartıp budalaca sözlerle bozduğunu söylüyordu. Yaşlı Prens kızına azap çektirdiğini, hayatın onun için çok ağır olduğunu pek iyi biliyordu; fakat ona azap çektirmeden duramayacağını, bunu hak ettiğini de biliyordu. "Neden Prens Andrey bunu görüyor da kız kardeşi hakkında bana bir şey söylemiyor?" diye düşünüyordu yaşlı Prens, "Ben bir kötü kişi veya yaşlı bir budalayım, kızımdan nedensiz uzaklaşıp Fransız kızını kendime yaklaştırdım mı sanıyor? Anlamıyor; onun için ona anlatmak gerek, dinlemesi gerek." Kızının bu anlamsız huyuna tahammül edememesinin nedenlerini açıklamaya çalışıyordu.

Prens Andrey, babasına bakmadan (onu ömründe ilk kez kınıyordu), "Bana sorarsanız," dedi, "söylemek istemiyordum; ama bana sorarsanız bütün bunlar hakkındaki düşüncemi size açıkça söyleyeceğim. Maşa ile aranızda anlaşmazlık, geçimsizlik varsa onu ben hiçbir şekilde suçlu bulamam, onun sizi ne kadar sevdiğini, saydığını bilirim. Şimdi bana sorarsanız..." Prens Andrey öfkelenerek devam etti, çünkü son zamanlarda öfkelenmeye hazırdı: "Tek bir şey söyleyebilirim: Ortada anlaşmazlık varsa, sebebi, kız kardeşimin arkadaşı olacak o değersiz kadındır."

İhtiyar ilk önce hareketsiz gözlerle oğluna baktı ve doğal olmayan bir gülümsemeyle Prens Andrey'in bir türlü alışamadığı yeni diş çukurunu gösterdi.

"Hangi arkadaş? Ha? Konuşmuşsun bakıyorum! Ha?"

Prens Andrey hırçın ve sert bir tavırla, "Babacığım, hakem olmak istemezdim," dedi, "ama siz açtınız diye söyledim, her zaman da söylerim: Prenses Mariya hatalı değildir, hatalılar... Hatalı, şu Fransız kızıdır..."

İhtiyar sakin bir sesle ve sanki biraz canı sıkılarak, "Vay, mahkûm ettin beni. Mahkûm ettin!" dedi ama sonra sıçradı ve haykırdı: "Defol! Gözüm görmesin seni!.."

Prens Andrey hemen gitmek istemişti ama Prenses Mariya bir gün daha kalmasını rica etti. O gün Prens Andrey, odasından dışarı çıkmayan, yanına Matmazel Bourienne'den ve Tihon'dan başka kimseyi sokmayan, birkaç kez onun gidip gitmediğini soran babasıyla görüşmedi. Ertesi gün Prens Andrey yola çıkmadan oğlunun dairesine gitti. Sağlıklı, anası gibi kıvırcık saçlı oğlan kucağına oturdu. Prens Andrey ona "Yeşil Sakal" masalını anlatmaya başladı, ama daha bitirmeden düşünceye daldı. Kucağında tuttuğu sevimli çocuğunu, oğlunu değil, kendisini düşünüyordu. Korkuyla kendini yokladı, fakat içinde ne babasını kızdırdığı için bir pişmanlık ne de ondan (ömründe ilk kez araları açık olarak) ayrılacağı için bir üzüntü buldu. En önemlisi, oğlunu okşayarak, dizine oturtarak içinde ona karşı uyanacağını umduğu eski sevgisini arıyor, bulamıyordu.

"Hadi, anlatsana," dedi oğlu. Prens Andrey yanıt vermeyerek onu dizinden indirdi, odadan çıktı.

Prens Andrey günlük uğraşını bırakır bırakmaz, hele henüz mutlu olduğu zamanlardaki hayat şartları içine girer girmez hayatın hüznü, onu gene olanca şiddetiyle sarmıştı; bu hatıralardan bir an önce uzaklaşmak, bir an önce bir iş bulmak için acele ediyordu.

Kız kardeşi, "Gerçekten gidiyor musun, *André*?" diye sordu.

Prens Andrey, "Neyse ki, gidebilirim," dedi, "gidemediğin için sana çok acıyorum."

"Niçin böyle söylüyorsun?" dedi Prenses Mariya. "Şimdi, korkunç bir savaşa gidiyorsun, babam da artık çok yaşlı, niye böyle söylüyorsun! Matmazel Bourienne seni sorduğunu söyledi..."

Bundan söz etmeye başlar başlamaz dudakları titredi, gözyaşları fışkırdı. Prens Andrey geriye döndü, odada gezinmeye başladı.

"Ah Tanrım! Tanrım!" dedi ve Prens Mariya'yı korkutan bir öfkeyle ekledi: "Böyle değersiz bir yaratığın insanların felaketine sebep olabileceğini nasıl düşünürsün!"

Prenses Mariya, değersiz diye adlandırdığı kimselerden kardeşinin yalnızca onu bahtsız eden Matmazel Bourienne'i değil, kendi mutluluğunu yıkan adamı da kastettiğini anlamıştı.

Kardeşinin dirseğine dokundu, gözyaşları arasında ışıldayan gözleriyle ona bakarak, "Andrey bir ricam var, yalvarırım sana," dedi. "Haklısın. (Gözlerini indirdi.) Acıyı insanların yarattığını sanma, insanlar acının aletidir." Bir portrenin bilinen bir yerine bakar gibi güvenli, alışkan bir bakışla Prens Andrey'in başından biraz yukarıya doğru baktı. "Acıyı gönderen odur, insanlar değil. İnsanlar onun aletidirler, onların bir kabahati yok. Eğer birinin sana karşı kabahatli olduğunu sanıyorsan bunu unut, affet. Cezalandırmaya hakkımız yok bizim. Affetmenin mutluluğunu anlayacaksın."

Prens Andey, "Kadın olsaydım bunu yapardım, *Marie.* Affetmek kadına özgü bir erdemdir. Ama erkek unutmamalı, unutamaz, affedemez, etmemelidir de," dedi. O ana kadar Kuragin'i düşünmediği halde, hâlâ yatışmamış olan öfkesi birden şahlandı. "Prenses Mariya affetmek için beni kandırmaya çalışıyorsa demek çoktan cezalandırmam gerekti," diye düşündü ve artık Prenses Mariya'ya yanıt vermeyerek orduda bulunan (bunu biliyordu) Kuragin'le karşılaşacağı o mutlu intikam anını düşünmeye başladı.

Prenses Mariya bir gün daha beklemesi için kardeşine yalvardı, barışmadan giderse babasının ne kadar mutsuz olacağını bildiğini söyledi; ama Prens Andrey, ordudan belki de çabuk döneceğini, babasına mutlaka mektup yazacağını, şimdi ne kadar fazla kalırsa bu geçimsizliği o kadar artıracağını ileri sürdü yanıt olarak.

"*Adieu, André! Rappelez-vous que les malheurs viennent de Dieu, et que les hommes ne sont jamais coupables."*[37] Bu sözler, kız kardeşiyle vedalaşırken ondan işittiği son sözlerdi.

"Herhalde bu işin böyle olması gerekiyordu!" Lısiye Gori konağının ağaçlı yolundan ilerlerken Prens Andrey böyle düşünüyordu. "O, zavallı, masum mahluk, bunak ihtiyarın pençesinde kalıyor. İhtiyar, hatasını hissediyor, ama kendini de değiştiremiyor. Benim oğlan büyüyor, herkes

gibi aldatılan veya aldatan bir kimse olarak yaşayacağı bu hayata gülüyor. Ben orduya gidiyorum, niçin? Ben de bilmiyorum; beni öldürmek ve benimle alay etmek fırsatını vermek için hor gördüğüm o insanla karşılaşmak istiyorum!” Hayat şartları eskiden de hep aynıydı, ama eskiden hepsi birbirine bağlı, birbirine uygundu, şimdi hepsi dağıldı. Prens Andrey’in gözlerinin önünden, karışık, biçimsiz görüntüler gelip geçiyordu.

37 Güle güle Andrey! Unutma, felaket Tanrı’dan gelir, insanlar hiçbir zaman suçlu değillerdir.

IX

Prens Andrey ordu genel karargâhına haziranın sonunda geldi. Hükümdarın bulunduğu birinci ordu birlikleri, Drissa'daki müstahkem karargâhtaydılar; ikinci ordu birlikleri Birinci Ordu ile (söylendiğine göre Fransız kuvvetleri tarafından irtibatları kesilmişti) birleşmeye çalışarak çekiliyorlardı. Rus Ordusu'nda herkes savaşın gidişatından hoşnutsuzdu; ama vilayetlerinin işgal edilmesi tehlikesini kimse düşünmüyor, savaşın Polonya'nın batı bölgelerinden daha ötelere geçebileceğine kimse ihtimal vermiyordu.

Prens Andrey, yanında görev aldığı Barclay de Tolly'yi Drissa Nehri kıyısında buldu. Karargâh yakınında hiçbir büyük köy, bir yer olmadığı için büyük bir kalabalık teşkil eden bütün generaller, orduda bulunan saray mensupları on verstlik bir daire içinde nehrin iki yakasındaki en iyi evlere yerleşmişlerdi. Barclay de Tolly hükümdardan dört verst uzaktaydı. Bolkonski'yi soğuk karşıladı ve Alman şivesiyle, görevlendirme için hükümdara başvuracağını söyledi, şimdilik kendi karargâhında kalmasını rica etti. Prens Andrey'in orduda bulacağını ümit ettiği Anatol Kuragin burada yoktu: Petersburg'daydı; bu haber Bolkonski'nin hoşuna gitmedi değil. Müthiş bir savaşın merkezinde, Kuragin'i düşünmenin etkisinden bir zaman için kurtulduğuna sevinmişti. İlk dört gün hiçbir yerden istenmedi. Bu süre içinde müstahkem karargâhın her yerini gezdi, bilgisinin ve yetkili kimselerle yaptığı konuşmaların yardımıyla karargâh üzerinde açık bir fikir edinmeye çalıştı. Ama bu karargâhın iyi düzenlenmiş olup olmadığı sorunu Prens Andrey için çözülmemiş kalıyordu. Askerlik deneyimi ona artık şunu öğretmişti ki en ince düşünülmüş planlar (Austerlitz seferinde bunu görmüştü) hiçbir şey ifade etmez, her şey düşmanın beklenmedik, kestirilmesi olanaksız harekâtına verilecek yanıta, savaşı idare edene, savaşın idare ediliş şekline bağlıdır. Bu son konuyu kendi kendine açıklayabilmek için Prens Andrey, durumundan ve tanıdıklarından yararlanarak ordu idaresinin, içindeki insanların, gurupların iç yüzlerine nüfuz etmeye çalıştı ve durum hakkında şu kanıya vardı:

Hükümdar daha Vilnius'tayken ordu üçe ayrılmıştı: 1. Ordu Barclay de Tolly'nin, 2. Ordu Bagration'un, 3. Ordu Tormasov'un kumandasında bulunuyordu. Hükümdar 1. Ordu'daydı ama başkomutan olarak değil.

Günlük emirlerde hükümdar için “kumanda edecek” değil, yalnızca, “orduda bulunacak” deniyordu. Bundan başka, hükümdarın özel bir başkumandanlık kurmayı yoktu, imparatorluk genel karargâhı kurmayı vardı. Yanında İmparatorluk Kurmaybaşkanı, Karargâh Komutanlığı Generali Prens Volkonski, generaller, yaverler, diplomatlar, çok sayıda yabancı vardı. Ama ordu kurmayı yoktu. Bundan başka, hükümdarın yanında görevsiz olarak eski Savaş Bakanı Arakçeyev,[38] rütbe bakımından generallerin en kıdemlisi olan Kont Bennigsen, Sezareviç, Büyük Dük Konstantin Pavloviç, Başvekil Kont Rumyantsev, eski Prusya Bakanı Stein, İsveç Generali Armfeld, sefer planının baş tertipçisi Pfuhl, Prusyalı General Yaver Paulucci Woltzogen ve daha birçokları bulunmaktaydı. Bu kişilerin orduda askerî bir görevleri yoktu ama durumları dolayısıyla nüfuzları vardı ve çok defa kolordu komutanı, hatta başkomutan, Bennigsen’in veya Büyük Dük’ün yahut Arakçeyev’in ya da Volkonski’nin bu veya şu soruyu ne sıfatla sorduğunu ya da bir fikri önerdiğini bilmezdi; böyle tavsiye şeklinde bir emirin şahsen kendisinden mi, yoksa hükümdardan mı geldiğini, onu yerine getirip getirmemek gerektiğini de bilmezdi. Ama bu durum hükümdarın ve saraya bağlı bütün bu adamların (hükümdarın yanında herkes saraya bağlı olur) orada bulunmalarının asıl nedenini herkes bilirdi. Şöyle ki: Hükümdar başkomutanlık unvanını üzerine almamıştı, ama bütün ordu emrindeydi; etrafındaki insanlar onun yardımcılarıydı. Arakçeyev sadık bir düzen koruyucuydu, hükümdarın muhafızıydı; Bennigsen Vilnius ilinin, ülkeye adeta *les honneurs*[39] etmiş bir arazi sahibiydi, gerçekteyse yeri geldiğinde kendisine danışılan ve Barclay’in yerine geçmek için hazır bulundurulan iyi bir generaldi. Büyük Dük canı istediği için oradaydı. Eski Bakan Stein görüş alındığında faydalı olacağından, İmparator Aleksandr onun kişisel yeteneklerine çok değer verdiğinden oradaydı. Armfeld, Napoléon’un can düşmanıydı, kendine güvenli bir generaldi ve bu halin Aleksandr üzerinde her zaman etkisi vardı. Paulucci, sözlerinde hep cesur ve azimli olduğu için oradaydı. General yaverler oradaydılar, çünkü hükümdar neredeyse onlar da oradaydı: Nihayet en önemlisi; Pfuhl oradaydı, çünkü Napoléon’a karşı savaş planını o düzenlemiş ve bu planın uygun olduğuna Aleksandr’ı inandırmıştı; savaşı idare eden oydu. Sert, herkesi hor görecek derecede kendine güvenli bir kabine teorisyeni olan Pfuhl’ün yanında düşüncelerini ondan daha pratik bir şekilde aktaran Woltzogen vardı.

Adları geçen bu kişilerden, Ruslardan, yabancılardan (özellikle yabancı bir yerde çalışan insanlara has bir cesaretle her gün yeni, beklenmedik fikirler öne süren yabancılardan) başka, şefleri orduda olduğu için orada bulunan ikinci derecede daha pek çok kişi vardı.

Prens Andrey, bu muazzam, telaşlı, parlak ve gururlu dünyadaki bütün fikirler ve sesler arasında en keskin şekilde ayrılan aşağıdaki akım ve görüşleri fark etmişti:

Birinci parti; Pfuhl'ün ve onun taraftarlarının, bir savaş bilimi olduğuna, bu bilimin kendi kanunları bulunduğuna inanan savaş teorisyenleri partisiydi. Pfuhl ve taraflıları, sözde savaş teorisinin emrettiği kanunlara uygun olarak ülkenin iç bölgelerine çekilmeyi istiyorlar; bu düşünceden herhangi bir şekilde ayrılmayı ancak bir barbarlık, bilgisizlik veya kötü niyet eseri sayıyorlardı. Bu partide özellikle Almanlar, Alman prensleri; Woltzogen, Wintzengerode ve daha başkaları vardı.

İkinci parti, birincinin zıttıydı. Her zaman olduğu gibi, biri ne kadar aşırıya gidiyorsa öteki de o kadar aşırıya gidiyordu. Bu partinin adamları ta Vilnius'tan beri Polonya'ya taarruz etmeyi ve önceden hazırlamış olan her türlü plandan uzakta kalmayı istiyorlardı. Bundan başka, bu partinin üyeleri, cüretli hareketi savunuyorlardı, aynı zamanda milliyetçiliği de temsil ediyor ve bu yüzden tartışmada daha da tek taraflı kalıyorlardı. Bunlar Ruslardı: Bagration, sivrilmeye başlayan Yermolov ve başkaları. O sıralarda, güya hükümdardan aldıkları tek destek, Almanlığa atanmasını rica eden Yermolov'du, bu ünlü espri ağızlarda dolaşıyordu. Bu partinin adamları Suvorov'u anarak, düşünmek, haritaya iğneler sokmak değil, dövüşmek, düşmanı vurmak, onu Rusya'ya sokmamak, ordunun maneviyatını kırmamak gerektiğini söylüyorlardı.

Hükümdarın en çok güvendiği üçüncü partide, her iki akımın arasını bulan saray mensupları vardı. Aralarında Arakçeyev'in de bulunduğu bu adamların asker olmayan büyük bir kısmı, hiçbir görüş taşımayan ama öyle görünmek isteyen alelade insanların düşündükleri ve söyledikleri şeyleri söylüyorlardı. Onlar savaşın, özellikle Bonaparte gibi (ona yine Bonaparte diyorlardı) bir dâhi ile yapılacak savaşın, kuşkusuz, çok derin hesaplar ve geniş bir bilgi istediğini, bu işte Pfuhl'ün bir deha olduğunu, bununla beraber teorisyenlerin çoğu zaman tek taraflı düşündüklerini kabul etmek gerektiğini, bunun için onlara büsbütün güvenmemek, Pfuhl'ün muhaliflerini, pratik düşünen, savaş deneyimi olanları da dinlemek ve orta yolu bulmak gerekliğini ileri sürüyorlardı. Bu partinin mensupları, Drissa

karargâhını Pfuhl’ün planı gereğince elde tutarak öteki orduların hareketlerini değiştirmekte ısrar ediyorlardı. Gerçi bu suretle varılması düşünülen hedeflerden hiçbiri elde edilmiş olmuyordu, fakat bu partinin adamlarına bu daha iyi geliyordu.

Dördüncü akım, başını Austerlitz’de Fransızları yiğitçe ezmek niyetiyle geçit resminde imiş gibi başında miğferi, boynunda armasıyla muhafız kıtası önünde giderken ansızın ilk hatta düşerek karmakarışık bir halde kaçıp güçbela kurtulduğu zamanki hayal kırıklığını unutmayan Büyük Dük veliahtın çektiği akımdı. Bu partiye katılanlar, düşüncelerinde samimi sayılabilirlerdi ama eksikleri de vardı. Bunlar Napoléon’dan korkuyorlar, onda bir güç, kendilerinde bir zayıflık görüyor ve bunu açıkça söylüyorlardı. “Bütün bunlardan, acıdan, yüz karasından, yıkımdan başka bir şey çıkmayacak! İşte Vilnius’u boşalttık, Vitebsk’i boşalttık, Drissa’yı da boşaltacağız. Yapacağımız akıllıca bir tek şey kalıyor: barış imzalamak; mümkün olduğu kadar çabuk, Petersburg’dan kovulmadan barış yapmak!” diyorlardı.

Ordunun yüksek çevrelerinde iyice yayılmış olan bu görüş, Petersburg’da da, devletle ilgili başka nedenlerle yine barış yanlısı olan Başvekil Rumyantsev tarafından da tutuluyordu.

Beşinciler, yetenek sahibi bir insan olmaktan çok, Savaş Bakanı, başkomutan olduğu için Barclay de Tolly’nin taraftarı olanlardı. Şunu savunuyorlardı: “Ne olursa olsun (her zaman böyle başlarlardı) namuslu, becerikli adamdır; ondan iyisi de yok, ona tam yetki verin çünkü savaş tek kumanda olmadan başarıyla yürüyemez, o zaman o Finlandiya’da olduğu gibi, neler yapabileceğini gösterecektir. Ordumuz düzenliyse, güçlüyse, hiçbir bozgun vermeden Drissa’ya kadar çekilmişse bunu ancak Barclay’e borçluyuz. Eğer şimdi Barclay’in yerine Bennigsen’i getirirlerse her şey mahvolur; çünkü Bennigsen iktidarsızlığını 1807’de gösterdi.”

Altıncılar, Bennigsenciler, tersine, Bennigsen’den daha becerikli, deneyimli kimse olmadığını, ne kadar dönüp dolaşılsa yine ona gelineceğini söylüyorlardı. Bu partinin adamları, Drissa’ya kadar olan bütün çekilişimizin en utanılacak bir bozgun ve arasız bir sıra yanlış neticesi gerçekleştiğini koyuyorlardı ortaya. “Ne kadar çok yanlış yaparlarsa,” diyorlardı, “böyle gidemeyeceklerini o kadar iyi, hiç olmazsa o kadar çabuk anlarlar. Bize Barclay değil, 1807 yılında kendini göstermiş olan, Napoléon’un hak verdiği Bennigsen gibi bir adam lazım; kendisine seve seve komutanlık teslim edilecek bir adam varsa ancak Bennigsen’dir o.”

Yedinciler, hükümdarların, özellikle genç hükümdarların yanında her zaman bulunan, hele İmparator Aleksandr’ın yanında daha çok olan, ona çılgınca bağlı ve bir imparator gibi değil, 1805 yılında Rostov gibi yürekten, çıkarını düşünmeden ona tapan, onda yalnız bütün faziletleri değil, bütün insani meziyetleri gören kimseler, generaller, hükümdar yaverleri vardı. Bunlar, ordunun komutasını reddeden hükümdarın alçakgönüllülüğünü pek beğeniyor ama gene de eleştiriyorlardı; tek şey istiyorlar, çok sevilen hükümdarın kendine olan yersiz güvensizliğini bırakıp ordunun başına geçerek yanında Başkomutanlık Genel Karargâhı Kurmay Heyeti teşkilinde, gerektiği yerde deneyimli teorisyenlerin, eylemcilerin düşüncelerini alarak yalnızca bununla bile büyük bir şevk ve heyecana salacağı ordusunu bizzat idare etmesinde direniyorlardı.

Sekizinci grup, büyüklüğü bakımından ötekilere oranı 99’un 1’e oranı gibi olan en kalabalık grup, ne barış, ne savaş ne taarruz ne Drissa’da ne hiçbir yerde savunma, karargâhta ne Barclay’i ne hükümdarı ne Pfuhl’ü ne Bennigsen’i isteyen, yalnız bir şeyi; kendileri için en çok yarar ve zevk gibi en esaslı şeyi arzu eden insanlardan oluşuyordu. Hükümdarın genel karargâhında kaynaşan birbirine geçmiş, birbirine karışmış entrikaların bulanık suyunda pek çok işler becermek mümkündü ki başka zaman bu düşünülemezdi. Biri yalnızca kendi elverişli durumunu kaçırmamak için bugün Pfuhl’le, yarın onun hasmıyla uyuşur, öbür gün, yalnızca sorumluluktan kaçınmak ve hükümdara yaranmak için bilinen bir madde hakkında hiçbir fikri olmadığını ileri sürer. Öteki, göze girmek arzusuyla hükümdarın bir gün önce çıtlattığı şeyi yüksek sesle bağırıp söyleyerek onun dikkatini üzerine çeker, konseyde göğsüne vurarak kendisiyle aynı fikirde olmayanları düelloya davet eder, bu suretle de genel çıkarlar için kendini feda etmeye hazır olduğunu göstererek tartışır, bağırır. Bir üçüncüsü iki konsey arasında ve hasımları yokken, isteğinin reddine vakit olmadığını bilerek, fedakârca hizmetine karşılık kendisine bir defalık bir yardım yapılması için yalvarır. Bir dördüncüsü, her zaman, işi başından aşkın olan hükümdarın gözüne “tesadüfen” çarpar. Bir beşincisi, çoktan beridir arzuladığı bir amaca, hükümdarın sofrasında bir öğle yemeğine kavuşmak için yeni çıkan bir fikrin doğruluğunu veya yanlışlığını kanıtlamaya hırsla kalkar ve bunun için az veya çok kuvvetli deliller gösterir.

Bu partinin bütün mensupları ruble, nişan, rütbe avlar ve bu avda yalnız çarın lütuf ve desteğinin yelkovanını takip ederlerdi; yelkovanın bir tarafa döndüğünü fark eder etmez bütün bu arı kovanı, o tarafa akın etmeye

başlardı, öyle ki, onu başka tarafa çevirmek hükümdar için güçleşirdi. Durumun belirsizliği ortasında, her şeye telaşlı bir hava veren, tehdit edici, ciddi tehlike karşısında, bu entrika, onur, çatışma, çeşitli görüş ve duygu kasırgası içinde ve bütün bu ayrı ayrı milletlerden insanlar arasında kişisel çıkarlarıyla meşul olan bu sekizinci ve en büyük görüşün mensupları genel davaya büyük bir karışıklık, bulanıklık veriyorlardı. Ortaya nasıl bir mesele atılırsa atılsın bu kovan, daha eski konuyu bitirmeden yenisinin üstüne uçuyor, vızıltısıyla tartışmakta olan gerçek sesleri boğuyordu.

Prens Andrey, orduya geldiği sırada bütün bu partilerin içinde sesini duyurmaya başlayan bir parti daha, dokuzuncu bir parti doğuyordu. Bu parti yaşlı, aklı başında, devlet işlerinde deneyimli, birbirine zıt fikirlerden hiçbirine iltifat etmeden, genelkurmayda olup biten her şeye objektif bir gözle bakabilen; bu belirsizliğe, kararsızlığa, karışıklığa ve zaafa bir çıkış yolu düşünebilen insanların partisiydi.

Bu adamlar, bütün olumsuzlukların her şeyden önce hükümdarın askerî saray erkânıyla birlikte orduda bulunmasından ileri geldiğini, saraya yakışan ama ordu için zararlı olan belirsiz, şartlı, kararsız, dönek ilişkilerin orduya getirildiğini; hükümdarın orduyu idare değil, hükümdarlık etmesi gerektiğini, bu durumdan biricik çıkış yolunun, hükümdarın saray erkânıyla birlikte ordudan ayrılması olduğunu; sadece hükümdarın orduda bulunmasının, onun korunması için gerekli elli bin askeri felce uğrattığını, en kötü ama bağımsız bir başkomutanın, hükümdarın huzur ve iradesiyle bağlı en iyi bir başkomutandan daha iyi olacağını söylüyor ve böyle düşünüyorlardı. Prens Andrey Drissa'da işsiz güçsüz durduğu sırada, bu görüşü savunanların ileri gelenlerinden biri olan Devlet Sekreteri Şişkov, hükümdara bir mektup yazmış, Balaşev'le Arakçeyev de bunu imzalamaya razı olmuşlardı. Bu mektupta o, işlerin gidişatı hakkında akıl yürütmek için hükümdarın kendisine verdiği izinden yararlanarak ve başkent halkının moralini yükseltmek gerektiğini bahane ederek onun ordudan ayrılmasını teklif ediyordu. Hükümdar tarafından halkın moralini yükseltme ve onu vatan savunmasına çağırma gereği, yani (Moskova'da bizzat hükümdarın huzurlarıyla yapıldığına göre) Rusya'nın zaferinin başlıca yolu olacak olan bu gereklilik hükümdara arz edildi ve hükümdar tarafından, ordudan ayrılmak için bir vesile olarak kabul edildi.

38 Bölgenin temsilcisi olarak hükümdarı ağırlamıştı.
39 İyilikler.

X

Barclay sofrada Bolkonski'ye, Türkiye hakkında sorular sormak için hükümdarın kendisini bizzat görmek istediğini ve akşam saat altıda Bennigsen'in evinde bulunması gerektiğini bildirdiği zaman mektup daha hükümdara verilmemişti.

Aynı gün hükümdarın karargâhında Napoléon'un yeni bir ileri hareketine dair, sonradan doğru olamadığı anlaşılan, ordu için tehlikeli olabilecek bir haber alınmıştı. Aynı sabah Albay Michaut hükümdarla birlikte Drissa istihkâmlarını dolaşmış, Pfuhl tarafından kurulan ve şimdiye kadar Napoléon'u mahvedecek bir tabya *chef d'oeuvre*'ü[40] sayılan bu müstahkem ordugâhın anlamsız bir şey olduğunu, Rus Ordusu'nu felakete sürükleyeceğini hükümdara göstermişti.

Prens Andrey, tam nehrin kıyısında küçük bir konağı işgal eden Bennigsen'in oturduğu yere geldi. Bennigsen de, hükümdar da orada yoktu; imparatorun yaveri Çernişev, Bolkonski'yi kabul etti, hükümdarın, General Bennigsen ve Marki Paulucci ile birlikte bugün ikinci defa olarak, elverişli olduğundan iyice şüphe edilmeye başlanan Drissa ordugâhı tahkimatını teftişe çıktığını bildirdi.

Çernişev, elinde bir Fransız romanıyla birinci odanın penceresinin yanında oturuyordu. Bu oda eskiden büyük olasılıkla bir temsil salonuydu; üstüne birtakım halılar yığılmış bir org hâlâ orada duruyordu, bir köşede Bennigsen'in yaverine ait portatif bir karyola vardı. Bu yaver de oradaydı; belli ki fazla yemekten ya da çalışmaktan bitkin düşmüş, dürülü yatağın üstünde oturuyor, uyukluyordu. Salonda iki kapı vardı; biri doğrudan doğruya eski misafir salonuna, öteki sağa, çalışma odasına açılıyordu. Birinci kapıdan Almanca, ara sıra da Fransızca sesler geliyordu. Orada, eski misafir salonunda hükümdarın arzusuyla, bir savaş konseyi değil de (hükümdar belirsizliği severdi) ilerideki zorluklar hakkında düşüncelerini öğrenmek istediği bazı kimseler toplanmıştı. Bu bir savaş konseyi değildi, ama hükümdar için bazı konuları aydınlatmak amacıyla seçilmiş konsey gibi bir şeydi. Bu yarı konseye, İsveç Generali Armfeld, General yaver Woltzogen, Napoléon'un kaçak Fransız tebaası dediği Wintzengerode, Michaut, Tolly, askerlikle hiçbir ilgisi olmayan Kont Stein ve nihayet Prens Andrey'in bütün işin *la cheville ouvrière'i*[41] olduğunu duyduğu Pfuhl'ün

kendisi çağrılmış bulunuyordu. Prens Andrey, Pfuhl'ü yakından tanıma fırsatı buluyordu, çünkü hemen kendisinden sonra gelmiş, bir dakika durup Çernişev'le konuşarak misafir odasına geçmişti.

Pfuhl, kılık değiştirmiş gibi içinde rahat edemediği, bir Rus generalinin dikişi kötü üniformasıyla, ilk bakışta Prens Andrey'e, onu hiç görmediği halde, tanıdık gibi geldi. Onda, Weierotherlerden, Machlardan, Schmidtlerden ve Prens Andrey'in 1805 yılında görme fırsatı bulduğu daha bir sürü Alman kuramcı generallerden bir şeyler vardı; onların hepsinden tipikti. Öteki Almanlarda ne varsa hepsini kendinde toplayan böyle bir teorisyen Alman'ı Prens Andrey hiç görmemişti.

Pfuhl alçak boylu, çok zayıf ama iri kemikli, sağlam yapılı, kürekkemikleri kalın bir adamdı. Yüzü çok buruşuk, gözleri derindi. Saçları önden, şakaklardan belli ki acele olarak fırça ile düzeltilmiş, arkadansa püskül püskül, bön bir ifadeyle sarkıyordu. Kaygılı ve öfkeli bakışlarla büyük odada her şeyden korkuyormuş gibi, içeri girdi. Beceriksiz bir hareketle kılıcını tutarak Çernişev'e döndü, hükümdarın nerede olduğunu Almanca sordu. Belli ki odadan mümkün olabildiğince çabuk geçmek, hoş beşleri, selamlaşmaları çabuk bitirmek, kendisini yerinde hissettiği harita başına geçip işe başlamak istiyordu. Çernişev'in sözü üzerine hemen başını salladı, onun (Pfuhl'ün) kendi düşüncesine göre kurduğu tahkimatı hükümdarın teftiş etmekte olduğu yolundaki sözlerini dinleyerek alaylıca gülümsedi. Kendine güvenli Almanlar gibi sert, bas bir sesle kendi kendine homurdandı: *Dummkopf...* veya *zu Grande die ganze Geschichtes...* yahut da *s'wird was Geschichtes d'raus werden...*[42] gibi bir şeyler söyledi, Prens Andrey iyi duyamadı, yer değiştirmek istedi, ama Çernişev savaşın böyle mutluluk verici bir sonuçla sona erdiği yerden, Türkiye'den geldiğini söyleyerek Prens Andrey'i Pfuhl'le tanıştırdı. Pfuhl Prens Andrey'den çok, onun üstünden öteye bir göz attı, gülerek, *"Da muss ein schöner taktischer Krieg gewesen sein,"*[43] dedi ve hor gören bir tavırla gülerek seslerin geldiği odaya geçti.

Alaylı öfkesi zaten her zaman hazır olan Pfuhl'ün bugün kendisi bulunmadan ordugâhın teftişine gidilmesi ve eleştiriye uğramasından dolayı kızgın olduğu belliydi. Prens Andrey bu kısa görüşme ve Austerlitz hatıraları sayesinde bu adam hakkında açık bir fikir edinmişti. Soyut düşüncede, yani gerçeğin kapalı bilgisinde mutlak bir kendine güven duygusu taşıyanlar yalnız Almanlar olduğu için Pfuhl, yalnız onlarda rastlanan katı, tahammül edilmez derecede kendine güvenen insanlardan

biriydi. Fransız, kadınlar kadar erkekler için de kendini hem akılca, hem bedence pek cazip saydığı için kendine güvenir; İngiliz, dünyada en teşkilatlı devletin vatandaşı olduğu için kendine güvenir ve bunun için de bir İngiliz olarak ne yapmak gerektiğini her zaman bilir, bir İngiliz olarak her yaptığı şeyin mutlaka iyi olduğunu bilir. İtalyan, kendine güvenir, çünkü heyecanlıdır, kendini de, başkalarını da kolay unutur. Rus, özellikle şunun için kendine güvenir: Bir şey bilmez, bilmek de istemez, çünkü bir şeyin bütünüyle bilinebileceğine inanmaz. Alman'ın kendine güveni hepsinden güçlü, hepsinden kötü, hepsinden berbattır. Çünkü gerçeği; bizzat kendisinin uydurduğu, ama kendisi için mutlak bir gerçek olan şeyi bildiğini tasavvur eder. Pfuhl besbelli böyle biriydi. Onun kendi ilmi, yani Büyük Friedrich'in savaşlardan çıkarılmış bir "yan hareketler" düşüncesi vardı; yeni savaş tarihinde rastladığı şeyler, onu saçma, barbarlık, taraflarca işlenmiş hatalarla dolu, savaş adı verilemeyecek karmakarışık çarpışmalar gibi geliyordu; teoriye uymuyorlardı, ilim konusu olamazlardı.

1806 yılında Pfuhl, Jena ile Auerstaedt tarafından sona erdirilen savaş planının düzenleyicilerinden biriydi; ama bu savaşın sonunda düşüncesinin yanlışlığını gösterir en küçük bir belirti görmemişti. Tersine onun düşüncesinden ayrılmalar, ona göre bütün başarısızlıkların biricik nedeniydi: Kendine has neşeli alaycılığıyla şöyle derdi: *Ich sagte ja, daß die ganze Geschichte zum Teufel gehen werde.*[44] Pfuhl düşüncesini, teorinin amacını, yani uygulanmasını unutacak derecede seven kuramcılardan biriydi; teoriye sevgisi yüzünden her türlü uygulamadan nefret eder, onu tanımak istemezdi. Hatta başarısızlığına sevinirdi bile, çünkü başarısızlık, düşüncenin pratiğe feda edilmesi yüzünden doğar, başarısızlık ona ancak kendi düşüncesinin doğruluğunu ispat ederdi.

Prens Andrey ile ve Çernişev'le, her şeyin kötüye gideceğini önceden bilen ve buna acımaktan başka bir şey yapamayan birinin tavrıyla şimdiki savaşla ilgili bir şeyler söyledi. Ensesine sarkan iyi taranmamış saçları ve acele taranmış şakakları bunu çok güzel anlatıyordu.

Öteki odaya geçti. Az sonra, oradan bas, homurtulu sesi duyuldu.

40 Şaheser.

41 Ana kuvveti.

42 (Alm.) Budala... Cehennemin dibine... Bu iş kötüye varır.

43 (Alm.) Herhalde bu savaş tabiyenin bütün cephelerine göre yapılmıştır.

44 (Alm.) Bütün bu işin berbat olacağını söylemiştim ya!

XI

Prens Andrey, Pfuhl'ü gözleriyle izlemeye vakit bulamadan içeriye Kont Bennigsen girdi, Bolkonski'yi başıyla selamladı; durmadan, yaverine birtakım emirler vererek çalışma odasına geçti. Hükümdar arkadan geliyordu; bazı şeyler hazırlamak ve hükümdarı karşılamaya vakit bulmak için Bennigsen acele acele önden gelmişti. Çernişev'le Prens Andrey verandaya çıktılar. Hükümdar yorgun biçimde attan indi. Marki Paulucci hükümdara bir şeyler söyledi. Hükümdar, memnuniyetsizlik ifade eden bir tavırla başını sola eğmiş, büyük bir heyecanla konuşan Paulucci'yi dinliyordu. Hükümdar, anlaşılan konuşmaya son vermek isteyerek ileri yürüdü, ama kızarmış, heyecanlanmış İtalyan, görgü kurallarını unutup hükümdarın arkasından yürüyerek sözüne devam etti; hükümdar basamakları çıkıp Prens Andrey'i fark ederek tanımadığı yüzüne bakarken, "*Quant* à *celui qui a conseillé ce camp, le camp de Drissa,*"[45] diye anlatıyordu. "*Quant à celui, Sire,*" diyerek kendini tutamıyormuş gibi ümitsizlikle devam ediyordu, "*qui a conseillé le camp de Drissa, je ne vois pas d'autre alternative que la maison jaune ou le gibet.*"[46]

Hükümdar, İtalyan'ın, sözlerini sonuna kadar dinlemeden ve onu hiç duymamış gibi, Volkonski'yi tanıyarak, ona iltifatla, "Seni gördüğüme çok memnun oldum, toplandıkları yere git ve beni bekle," dedi.

Hükümdar çalışma odasına girdi, arkasından Prens Piyotr Mihailoviç Volkonski, Baron Stein girdiler, arkalarından kapılar kapandı. Prens Andrey hükümdarın verdiği izinden yararlanarak Türkiye'den tanıdığı Paulucci ile birlikte konseyin toplandığı misafir salonuna girdi.

Prens Piyotr Mihailoviç Volkonski, hükümdarın kurmay başkanı gibi bir şeydi. Volkonski çalışma odasından çıktı, misafir odasına girip masanın üstüne haritaları yayarak, üzerlerinde fikir yürütülmesini istediği meseleleri toplananlara anlattı. Konu şuydu: Fransızların Drissa ordugâhına karşı bir çevirme hareketi yapacakları hakkında gece (sonradan yalan olduğu anlaşılan) bir haber gelmişti.

Söze ilk olarak General Armfeld, kendini gösteren güçlüklerden kaçınmak için Moskova ve Petersburg yolları dışında tamamıyla yeni ve (kendisinin de bir fikri olduğunu göstermek isteğinden başka) hiçbir şeyle açıklanamayan bir hat tutulmasını teklif ederek başladı, ki ona göre ordu bu

hat üzerinde toplanıp düşmanı beklemeliydi. Belli ki bu plan Armfeld tarafından çok önceden düşünülmüştü, şimdi o bunu ortaya atılan sorulara yanıt vermekten çok kendi planını ileri sürme fırsatından yararlanmak amacıyla açıklıyordu. Bu teklif, savaşın nasıl bir şekil alacağını bilmeden yapılabilecek milyonlarca teklif içinde diğerleri kadar esaslıydı. Bazıları ona itiraz etti, bazıları onayladı. Genç Albay Toll İsveç generalinin planına herkesten çok itiraz ediyordu, tartışma sırasında yan cebinden yazılı bir defter çıkardı, onu okumak için izin istedi. Bu uzun, yazılı açıklamasında Toll, Armfeld'in de, Pfuhl'ün de planına tamamıyla aykırı başka bir sefer planı teklif etti. Paulucci Toll'e itiraz ederek bir ileri hareket ve hücum planı teklif ediyordu ki ona göre bizi içinde bulunduğumuz kapandan (Drissa karargâhına o böyle diyordu) ancak bu kurtarabilirdi. Bu tartışmalar sırasında Pfuhl ve saray ilişkilerinde onun eli kolu olan tercümanı Woltzogen susuyorlardı. Pfuhl hor gören bir tavırla burnunu çekiyor, duyduğu saçmalıklara itiraz etmeye hiçbir zaman tenezzül etmeyeceğini göstererek yüzünü öteye çeviriyordu ama tartışmayı yöneten Prens Volkonski onu düşüncesini açıklamaya davet edince yalnız şunu söyledi:

"Bana niçin soruluyor? General Armfeld, cephe gerisi açık, mükemmel bir savaş durumu teklif etti. Yahut *von diesem italienischen Herrn,*[47] saldırı planı *sehr schön*[48] yahut çekilme. *Auch gut*[49]. Bana niçin soruluyor?" dedi. "Siz her şeyi benden daha iyi bilirsiniz."

Ama Volkonski kaşlarını çatarak kendisinden düşüncesini hükümdar namına sorduğunu söyleyince Pfuhl kalktı, birden canlanarak konuşmaya başladı:

"Her şey bozuldu, her şey birbirine karıştırıldı. Herkes benden çok bilgiçlik tasladı, şimdi de bana döndüler, nasıl mı düzeltmeli? Düzeltilecek bir şey yok, tespit ettiğim esasları noktası noktasına uygulamak gerekiyor." Kemikli parmaklarıyla masayı tıkırdatarak devam etti: "Güçlük nerede? Saçma, *Kinderspiel*."[50] Haritaya yaklaştı, kuru parmağını haritaya dayayıp hızlı hızlı anlatarak Drissa karargâhının elverişli durumunu hiçbir tesadüfün değiştiremeyeceğini, her şeyin hesaba katılmış olduğunu, eğer düşman çevirme hareketine gerçekten karar verirse mutlaka imha edilmesi gerektiğini kanıtlamaya koyuldu.

Almanca bilmeyen Paulucci, ona Fransızca soru sormaya başladı. Woltzogen, Fransızca'yı kötü konuşan şefinin yardımına koştu, her şeyin yalnız olup biten değil, olabilecek her şeyin planında hesaba katıldığını, şimdi ortaya güçlükler çıkmışsa hatanın her şeyin noktası noktasına yerine

getirilmemesinde olduğunu anlatan Pfuhl'ün sözlerini, güçlükle yetiştirerek çevirmeye başladı. Pfuhl biteviye alaylı alaylı gülümsüyor, anlatıyordu. Sonunda hafifseyen bir tavırla, pek çok kez kanıtlanmış bir meseleyi teraziye vurmaktan vazgeçen bir matematikçi gibi bundan vazgeçti. Woltzogen onun yerine geçti, arada bir, ona dönüp *"Nicht wahr, Exellenz?"*[51] diyerek düşüncelerini Fransızca anlatmaya devam etti. Pfuhl, savaşta kızmış bir adamın kendi tarafına vurması gibi, Woltzogen'e de öfkeyle bağırdı:

"Nun ja, was soll denn da nöch expliziert werden."[52]

Paulucci ve Michaut, ikisi birden Fransızca olarak Woltzogen'e saldırıyorlardı. Armfeld, Pfuhl'e Almanca sesleniyordu. Toll, Prens Volkonski'ye Rusça açıklıyordu. Prens Andrey sessizce dinliyor, bakıyordu.

Bütün bu önemli kişilerin içinde Prens Andrey'de en çok ilgi uyandıran, öfkeli, azimli ve delicesine kendine güvenen Pfuhl olmuştu. Belli ki burada bulunanlar içinde kendisi için hiçbir şey arzu etmeyen, kimseye düşmanlık beslemeyen yalnız oydu. Yalnız bir şey istiyor, yıllarca emek harcayarak meydana getirdiği teoriye göre düzenlenen planın uygulanmasını istiyordu. Alaycı tavrıyla hoş değildi, ama düşüncelerine olan sonsuz bağlılığıyla insana farkında olmadan saygı telkin ediyordu. Bundan başka Pfuhl dışındakilerin sözlerinde 1805 yılındaki savaş konseyinde bulunmayan tek ortak özellik vardı: Şimdi Napoléon'un dehası karşısında, gizli olmakla birlikte, panik uyandırıcı bir korku, her itirazda belli olan bir korku hüküm sürüyordu. Napoléon için her şey mümkün sayılıyordu; onu her taraftan bekliyor, onun korkunç adıyla birbirlerinin tahminlerini çürütüyorlardı. Yalnız Pfuhl, öyle görünüyordu ki, teorisinin itiraz eden herkes gibi Napoléon'u da bir barbar saymaktaydı. Fakat saygıdan başka Pfuhl, Prens Andrey'de bir de merhamet duygusu uyandırmıştı. Düşmesinin yakın olduğu, saray erkânının ona karşı takındıkları tavırdan, Paulucci'nin imparatora söylemeye cüret ettiği sözden, özellikle kendisinin de biraz ümitsizce olan halinden belliydi; başkaları bunu biliyor, kendisi de hissediyordu. Kendine güvenmesine, Almanlara has homurtulu alaycı tavrına rağmen şakaklarına yapışmış saçları, ensesine sarkan saçlarıyla acınacak bir hali vardı. Bunu, görünüşe göre, kızgın ve hor gören bir tavırla gizliyordu ama planını denemek ve doğruluğunu bütün dünyaya kanıtlamak için biricik fırsatı şimdi elden kaçırdığından dolayı üzüntü içindeydi.

Tartışmalar uzun sürdü; sürdükçe de bağırma şeklini alan ve kişiselliğe dökülen çıkışlar hararetlendi; dolayısıyla genel bir sonuca varma olanağı da

azaldı. Bütün bu dilleri, tahminleri, planları, yalanlamaları ve bağırmaları dinlerken Prens Andrey'in hayret ettiği şey yalnızca hepsinin bir arada konuşmasıydı. Savaş bilimi diye bir şeyin olmadığı, olamayacağı, bunun için askerî deha denen şeyin de kabul edilemeyeceği konusunda ta eskiden, askerliği zamanından beri sık sık aklına gelen düşünceler şimdi onun için tamamıyla açık bir gerçeğe dönüşmüştü. "Şartları, durumu belli olmayan, belirlenemeyen, tarafların gücünün tam olarak belirlenemeyeceği bir işte teori ve bilim nasıl olur? Ordumuzda ve düşman ordusunda durumun bir gün sonra nasıl olacağını kimse bilemedi ve bilemez; bu veya şu müfrezenin gücü nedir kimse bilemez. Önde, 'İrtibatımız kesildi!' diye bağırıp kaçacak bir korkak değil, 'Hurra!' diye haykıracak neşeli, cesur bir adam bulunduğu zaman bazen beş bin kişilik bir müfreze, Schöngraben'de olduğu gibi otuz bin kişiye bedeldir, ama bazen elli bin kişi Austerlitz'de olduğu gibi sekiz bin kişinin önünden kaçar. Bütün pratik işler gibi hiçbir yönü kestirilemeyen, önemi ne zaman geleceğini kimsenin bilmediği bir anda belli olan, sayısız şartlara bağlı böyle bir işte ilim nasıl olur? Armfeld, 'Ordumuzun irtibatı kesilmiştir,' diyor; Paulucci ise 'Fransız Ordusu'nu iki ateş arasına aldık,' diyor; Michaut, 'Drissa karargâhının işe yaramaz oluşu nehrin arkada kalmış olmasındandır,' diyor, oysa Pfuhl, onun gücünün burada olduğunu söylüyor. Toll bir plan, Armfeld başka bir plan teklif ediyor; hepsi iyi, hepsi kötü, her teklifin değeri ancak olay gerçekleştiği zaman belli olabilir. Peki niçin herkes askerî deha deyip duruyor? Dâhi, zamanında peksimet getirilmesini, kimine sağa, kimine sola gitmesini emreden adam mıdır? Generaller yalnızca şatafat ve iktidara bürünmüş olduklarından ve bir alçaklar güruhu, onlara olmayan sıfatlar vererek iktidara dalkavukluk ettiği için kendilerine dâhi diyor. Tersine, tanıdığım en iyi generaller kalın kafalı ya da dalgın insanlardır. En iyisi Bagration, ki bunu Napoléon da kabul etmiştir. Ya Bonaparte'ın kendisi! Onun Austerlitz savaş meydanındaki kendinden memnun, kayıtsız yüzünü hatırlarım, iyi bir kumandana sadece deha değil herhangi bir farklı vasıf gerekmez. Tersine, onda en yüksek en iyi insani vasıfların; sevginin, şiir duygusunun, şefkatin, felsefi, araştırmaya yönelik kuşkunun bulunmaması gerek. O, dar görüşlü ve yaptığı işin önemli bir iş olduğundan çok emin olmalıdır (yoksa sabrı yetmez), ancak o zaman cesur bir kumandan olur. Eğer birini seven, acıyan, doğruyu, eğriyi düşünen bir adamsa Tanrı korusun. Onlar için ta eskiden bir deha maskesi uydurulmuş olması anlaşılır bir şeydir, çünkü onlarda güç vardır. Savaşta başarı onlara değil, saflarda 'Mahvolduk!' ya da 'Hurra!'

diye bağıran adama bağlıdır, insan ancak bu saflarda yararlı olduğuna emin olarak hizmet edebilir!”

Tartışmaları dinlerken Prens Andrey böyle düşünüyordu; ancak Paulucci ona seslendiği, herkes dağıldığı zaman kendine geldi.

Ertesi gün teftişte hükümdar Prens Andrey’e nerede hizmet etmek istediğini sordu. Hükümdarın maiyetinde kalmayı rica etmek yerine ordu hizmeti için izin istemekle Prens Andrey, saray çevresi gözünde itibarını kaybetti.

45 Drissa ordugâhını tavsiye edene gelince...
46 Drissa ordugâhını tavsiye edene gelince, efendim, ya tımarhane, yahut darağacı, bu ikisinden başka çare göremiyorum.
47 (Alm.) Bu İtalyan bayın saldırı planı.
48 Çok güzel.
49 (Alm.) O da iyi.
50 (Alm.) Çocuk oyuncağı.
51 (Alm.) Öyle değil mi, Ekselans?
52 (Alm.) Tabii, bunda açıklanacak ne var?

XII

Sefer açılmadan önce Rostov, Nataşa'nın hastalığını ve Prens Andrey'le nişanlarının bozulduğunu (bu ona Nataşa'nın nişanlısını reddettiği şeklinde anlatılmıştı) bildiren bir mektup almıştı. Ona yine istifa edip eve dönmesi rica ediliyordu. Nikolay mektubu alınca izin veya istifa dileğinde bulunmaya kalkışmadı, Nataşa'nın hastalığına, nişanlısından ayrılmasına çok üzüldüğünü ve arzularını yerine getirmek için mümkün olan her şeyi yapacağını anne ve babasına yazdı. Sonya'ya da ayrı bir mektup gönderdi.

"Ruhumun tapındığı yoldaş," diye yazıyordu, "onurdan başka hiçbir şey beni köye dönmekten alıkoymazdı, ama şimdi, seferin başlayacağı bir sırada, eğer mutluluğumu görevime, vatana olan sevgime tercih etseydim, kendimi yalnız bütün arkadaşlarıma karşı değil, kendi kendime karşı da onursuz sayardım. Ama bu son ayrılık. İnan ki savaştan sonra hemen, eğer sağsam ve beni yine seviyorsan, her şeyi bırakıp seni, artık ebedi olarak, ateşli göğsüme basmak içim oraya uçacağım."

Gerçekten de, Rostov'u Sonya ile söz verdiği gibi evlenmekten yalnız seferin açılması alıkoyuyordu. Otradnoye'nin sürgün avları, güzü, kışı, yortuları ve Sonya'nın aşkı, daha önce bilmediği ama şimdi onu kendine çeken sessiz köy yaşamının neşe ve rahatının manzarasını önüne açmışlardı. "Mükemmel bir eş, çocuklar, iyi bir av köpeği sürüsü, güçlü on on iki tazı, çiftlik, komşular, asiller meclisinde görev!" diye düşündü. Ama şimdi savaş vardı; alayda kalması gerekiyordu. Böyle olduğuna göre de Nikolay Rostov, alayda yaşadığı hayattan da karakteri dolayısıyla memnundu, bu hayatı hoş kılmasını bildi.

İzinden gelince arkadaşları tarafından sevinçle karşılanan Nikolay ikmal için gönderilmiş, Ukrayna'dan pek hoşuna giden ve ona komutanının takdirini kazandıran müthiş atlar getirmişti. O yokken yüzbaşılığa terfi ettirilmiş, alay seferi zaviyete getirilince eski bölüğü, artırılan mevcuduyla yine ona verilmişti.

Savaş başladı, alay Polonya'ya hareket etti, iki aylık birden verildi, yeni subaylar, yeni askerler, atlar geldi. Asıl önemlisi, savaş başlangıçlarını izleyen o heyecanlı, neşeli ruh haleti yayıldı; Rostov alaydaki elverişli durumunu takdir ederek kendini tamamıyla, er geç bu hayattan ayrılacağını bildiği halde, askerliğin zevklerine, cazibelerine kaptırdı.

Kıtalar karışık bir halde devletle ilgili, siyasi, taktik birçok sebeplerle Vilnius'tan ayrıldı. Çekilişin her adımını genelkurmayda karışık bir çıkar oyunu, bir dedikodu, bir ihtiras izledi. Pavlograd *hussar*'ları içinse yazın en iyi zamanında yeterli erzakla yapılan bütün çekilme yürüyüşü çok basit ve neşeli bir işti. Umutsuzluğa kapılmak, endişelenmek, entrika çevirmek, ancak genel karargâhta olabilirdi. Ordunun içinde ise nereye ve ne için gidildiğini kimse sormuyordu bile. Çekildiklerine yalnızca alıştıkları konaklarından, güzel Polonya kadınlarından ayrıldıkları için esefleniyorlardı. Birisinin aklına işlerin kötü gittiği fikri gelse bile, kafasına böyle bir şey gelen kimse, iyi bir askere yakışacağı gibi, neşeli olmaya, işin gidişatını düşünmemeye, kendi işini düşünmeye çalışıyordu. Başlangıçta Polonya çiftlik sahipleriyle arkadaşlık ederek hükümdarın ve öteki büyük komutanların teftişlerini bekleyip atlatarak Vilnius dolaylarında neşeli bir konaklama yapmışlardı. Sonra Sventsyanı'ya çekilme ve götürülemeyecek erzakı yok etme emri geldi. Sventsyanı, herkesin dediği gibi bir *"sarhoş ordugâh"* olduğu ve burada erzak toplama emrinden yararlanarak erzakla birlikte Polonya çifliklerinden at, araba, inek alıyorlar diye askerlerden çok şikâyet edildiği için, *hussar*'larca unutulmazdı. Rostov Sventsyanı'yı buraya ilk geldiği gün bölük eminini değiştirdiği ve kendisinin haberi olmadan beş fıçı eski birayı götüren zilzurna sarhoş olmuş bütün bir bölüğün hakkından gelemediği için hatırladı. Sventsyanı'dan ta Drissa'ya kadar çekildiler; Drissa'dan da yine çekildiler, Rus sınırına yaklaştılar.

13 Temmuz'da Pavlogradlılar ilk kez ciddi bir savaşa giriyorlardı.

12 Temmuz'da gece, çarpışmadan bir gün önce yağmur ve doluyla karışık şiddetli bir fırtına oldu, 1812 yazı genellikle fırtınasının bolluğuyla meşhurdur.

İki Pavlograd süvari bölüğü, büyükbaş hayvanların ve atların çiğneyip yerle bir ettikleri başaklanmış bir tarlada açık ordugâh kurmuştu.

Yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyordu; Rostov, koruması altında bulunan genç subay İlyin'le derme çatma bir barakada oturuyordu, alaylarından, bıyıkları kulaklarına uzanan ve kurmaya gelip yağmura tutulan bir subay, Rostov'un yanına girdi.

"Kurmaydan geliyorum, Kont. Rayevski'nin gösterdiği kahramanlığı duydunuz mu?"

Subay, Saltanov Savaşı'na ait, kurmayda duyduğu ayrıntıları anlattı.

Rostov, içine yağmur sızan boynunu kısmış pipo içiyor, arada bir genç subay İlyin'e bakarak dikkatsizce dinliyordu. Alaya yeni gelmiş on altı

yaşlarında bir çocuk olan bu subayın şimdi Nikolay'a karşı durumu yedi yıl önce Nikolay'ın Denisov'a karşı olan durumu gibiydi. İlyin her alanda Rostov'u taklit etmeye çalışıyordu, ona bir kadın gibi vurgundu.

Uzun bıyıklı subay Zdrjinski, tumturaklı bir ifadeyle Saltanov bendinin nasıl Rusların Thermopylai'si[53] olduğunu, bu bentte General Rayevski'nin nasıl destansı bir kahramanlık hareketi gösterdiğini anlatıyordu. Zdrjinski, korkunç bir ateş altında iki oğlunu bende süren ve onlarla yan yana hücuma geçen Rayevski'nin kahramanlık hareketini anlatıyordu. Rostov hikâyeyi dinledi, Zdrjinski'nin heyecanına katıldığı yolunda bir şey söylemek şöyle dursun, tersine, itiraz etmeye niyetli olmamakla birlikte, anlatılan şeyden utanmış bir adam tavrı takındı. Rostov, Austerlitz' den ve 1807 seferinden sonra, bizzat kendi deneyimiyle biliyordu ki savaş olayları anlatılırken hep yalan söylenir, nasıl ki o da anlatırken böyle yapardı; ikincisi, savaşta her şeyin hiç de bizim düşündüğümüz ve anlattığımız gibi yürümediğini bilecek kadar tecrübeliydi. Bunun için Zdrjinski'nin hikâyesi hoşuna gitmemişti; yanaklarından uzanan bıyıklarıyla muhatabının üstüne eğilip daracık barakada onu sıkıştıran Zdrjinski'nin kendisi de hoşuna gitmemişti. Rostov sessizce ona bakıyordu, içinden: "Öncelikle, saldırılan bentte herhalde öyle bir karışıklık, sıkışıklık olmuştur ki Rayevski oğullarıyla ileri atılmışsa bu, yanındaki on kişiden başka hiç kimseye tesir edememiştir, diye düşünüyordu; geri kalanlar Rayevski'nin bende nasıl ve kiminle gittiğini görememişlerdir bile. Ama bunu görenler de genellikle heyecana gelemezlerdi, orada kendi canları söz konusuyken Rayevski'nin incelikli babalık duygularını mı düşüneceklerdi? Sonra, vatanın kaderi, Thermopylai'de olduğu gibi Saltanov bendinin alınıp alınmamasına bağlı değildir. O halde bu fedakârlığa neden katlanıldı? Hem, sonra burada, savaşta çocukları ne diye işe karıştırmalı? Ben yalnız kardeşim Petya'yı değil hatta İlyin'i, o bana yabancı ama iyi kalpli çocuğu bile tehlikeye atmaz, korunacağı bir yere sokmaya çalışırdım." Rostov, Zdrjinski'yi dinleyerek düşünmeye devam ediyordu. Ama düşüncelerini söylemiyordu: Bu konuda deneyimliydi artık. Bu hikâyenin silahlarımızın onurunu yükseltmeye yardım edeceğini biliyordu; bunun için bundan şüphe etmiyormuş gibi görünmek gerekirdi. Böyle de yaptı.

Zdrjinski'nin konuşmasının Rostov'un hoşuna gitmediğini fark eden İlyin, "Dayanılmaz," dedi. "Çoraplar da, gömlek de, içimde ne varsa su içinde, gidip sığınacak bir yer arayacağım. Galiba yağmur biraz hafifledi."

İlyin çıktı, Zdrjinski de gitti.

Beş dakika sonra İlyin ayaklarını çamurda şaplatarak barakaya koştu.

“Hurra! Rostov, çabuk gidelim, buldum! Şurada, ikiyüz adım ötede bir han var, bizimkiler oraya girdiler. Hiç olmazsa kururuz; Mariya Genrihovna da orada.”

Mariya Genrihovna, alay doktorunun karısıydı; doktor bu genç ve güzel Alman karısıyla Polonya’da evlenmişti. Doktor ya başka çaresi olmadığı yahut ilk evlilik anlarında genç karısından ayrılmak istemediği için kendisi *hussar* alayıyla nereye giderse onu da yanında götürüyordu; doktorun kıskançlığı *hussar* subayları arasında şaka konusu olmuştu.

Rostov pelerinini attı, eşyaları alması için Lavruşka’ya arkadan seslendi. İlyin’le birlikte kâh çamurda kayarak, kâh hafifleyen yağmurun altında sulara dalıp çıkarak gecenin, ara sıra uzak şimşeklerle yırtılan karanlığı içinde uzaklaştılar.

“Rostov, neredesin?”

“Buradayım. Ne fırtına ama!” diye konuşuyorlardı.

53 Yunanistan’da “Sıcak Kapılar” adındaki (kaplıca kaynağı olduğu için sıcak) bir geçit. MÖ 480 yılında Yunanlılar ve Persler bu geçitte savaştılar. Yunanlar savaşı terk etti ancak Spartalılar en son askerleri ölene dek geçidi savundular. Bu geçide gönderme yapılıyor.

XIII

Önünde doktorun *kibitka*'sı[54] duran handa beş subay vardı. Etine dolgun, sarışın bir Alman kadını olan Mariya Genrihovna, sırtında bluzu, başında gece takkesiyle başköşede geniş bir kanepede oturuyordu. Doktor kocası arkasında uyuyordu. Neşeli bağırışlar ve kahkahalarla karşılanan Rostov'la İlyin odaya girdiler.

Rostov gülerek, "Bak hele! Ne güzel eğleniyorsunuz burada," dedi.

"Size niye esniyorsunuz?"

"Aman dikkat! Sırılsıklam olmuşlar! Salonumuzu ıslatmayın."

"Mariya Genrihovna'nın elbisesini kirletmeyin," dedi biri.

Rostov'la İlyin, Mariya Genrihovna'nın göremeyeceği bir yer aradılar, elbiselerini değiştirmek için; bölmenin arkasına gideceklerdi; ama küçük kilerde üç subay, boş bir sandığın üstüne oturmuş mum ışığında kâğıt oynuyorlardı, kalkmaya niyetleri yoktu. Mariya Genrihovna perde niyetine kullanılmak üzere etekliğini bir süre için verdi: Rostov'la İlyin yükü getiren Lavruşka'nın yardımıyla bu perdenin arkasında ıslak elbiselerini çıkarıp kurularını giydiler.

Kırık dökük bir sobada ateş yaktılar. Odun buldular, onu iki eyerin üstüne yerleştirip bir çulla örttüler, bir semaver, bir yiyecek sandığı ve yarım şişe rom buldular, Mariya Genrihovna'ya ev sahibi olmasını rica ederek hep onun yanına toplandılar. Kimi güzel ellerini silmek için ona temiz bir mendil teklif ediyor, kimi onu soğuktan korumak için ayaklarının altına kendi *hussar* gömleğini seriyor, kimi rüzgâr gelmesin diye pelerinini pencereye geriyor, kimi uyanmasın diye kocasının yüzünden sinekleri kovalıyordu.

Mariya Genrihovna, ürkek, neşeli gülümseyerek, "Bırakın onu," dedi, "sabaha kadar uyumadı, öyle de pekâlâ uyur."

Bir subay, "Olmaz, Mariya Genrihovna," diye yanıt verdi. "Doktora hizmet etmek gerek. Belki ayağımı ya da kolumu keseceği zaman o da bana acır."

Yalnız üç bardak vardı; su o kadar bulanıktı ki çayın koyu veya açık olduğunu kestirmek olanaksızdı; semaverde ancak altı bardaklık su vardı ama bardağı kıdem sırasıyla Mariya Genrihovna'nın kısa tırnakları ve pek de temiz olmayan tombul ellerinden almak da o nispette hoştu. Bütün

subaylar, o gece gerçekten de Mariya Genrihovna’ya tutulmuş gibi görünüyorlardı. Bölmenin arkasında kâğıt oynayan subaylar bile çok geçmeden oyunu bıraktılar, Mariya Genrihovna’ya kur yapmakta birleşen genel ruh haletine uyarak semavere sokuldular. Mariya Genrihovna kendisini böyle parlak ve terbiyeli gençlerle çevrili görünce mutluluk ışıkları saçıyordu. Gizlemeye çalışsa da, arkasında uyuyan kocasının her hareketinden ürkse de bu hali belliydi.

Yalnız bir tek kaşık vardı, şeker pek boldu, ama kaşığı yetiştirip karıştırmıyorlardı, onun için Mariya Genrihovna’nın sıra ile herkesin şekerini karıştırması kararlaştırıldı. Rostov bardağını alıp içine rom koyarak Mariya Genrihovna’ya karıştırmasını rica etti.

Mariya Genrihovna, kendisinin de başkalarının da bütün söyledikleri çok gülünecek şeylermiş, başka anlamları da varmış gibi durmadan gülümseyerek, “Ay, şekersiz mi içiyorsunuz?” dedi.

“Bana şeker lazım değil, ben sadece bardağımı güzel elinizle sizin karıştırmanızı istiyorum.”

Mariya Genrihovna razı oldu, kaşığı aramaya başladı, birisi aşırmıştı onu.

Rostov, “Küçük parmağınızla, Manya Genrihovna,” dedi, “daha iyi olur.”

Mariya Genrihovna kızararak, “Sıcak ama!” dedi.

İlyin su dolu kovayı aldı, içine rom damlattı, Mariya Genrihovna’nın yanına geldi, parmağıyla karıştırmasını rica etti.

“Bu benim fincanım,” dedi, “sadece parmağınızı içine sokun, hepsini içeceğim.”

Semaver bitince Rostov iskambil kâğıtlarını aldı, Mariya Genrihovna ile kral oyunu oynamayı teklif etti. Onunla oynamak için kura çektiler. Rostov’un teklifiyle koşulan şarta göre kral olan, Mariya Genrihovna’nın elini öpmeye hak kazanacak, sonda kalan da doktor uyanınca onun için yeniden semaver hazırlayacaktı.

“Peki, ya Mariya Genrihovna kral olursa?” diye sordu İlyin.

“O zaten kraliçe! Onun emirleri kanundur.”

Tam oyuna başladıkları sırada Mariya Genrihovna’nın arkasından birden doktorun şaşkın yüzü yükseldi. Çoktandır uyumuyor, söylenenleri dinliyordu. Belli ki söylenenlerin, yapılanların hiçbirinde hoş, gülünecek veya eğlenceli bir şey göremiyordu. Yüzü kederli ve üzgündü. Subaylarla selamlaşmadı, kaşındı, önü kapalı olduğundan çıkmak için izin istedi. O

çıkar çıkmaz bütün subaylar gürültülü bir kahkaha koyuverdiler; Mariya Genrihovna kıpkırmızı kesildi, neredeyse ağlayacaktı. Bu onu subayların gözünde daha çekici yapmıştı. Dışarıdan dönen doktor (neşeyle gülümsemeyi artık bırakan ve korkuyla kendisine bakan) karısına yağmurun dindiğini, geceyi geçirmek için *kibitka*'ya gitmeleri gerektiğini, yoksa her şeyi çalacaklarını söyledi.

Rostov, "Emir eri gönderirim... iki emir eri!" dedi, "Bırakın, doktor."

İlyin, "Ben de nöbet tutarım!" dedi.

Doktor, "Hayır, baylar, siz uykunuzu aldınız ama ben iki gecedir uyumadım," dedi ve küs küs karısının yanına oturdu, oyunun sonucunu bekledi.

Subaylar yan gözle karısını süzen doktorun somurtkan yüzüne bakarak iyice neşelendi; onca gayret etmelerine karşın kahkahalarını tutamadılar. Doktor, karısını alıp çıkarak onunla *kibitka*'ya yerleşince subaylar handa ıslak kaputlarıyla örtünüp yattılar ama kâh doktorun korkusunu ve karısının neşesini hatırlayıp konuşarak, kâh kalkıp *kibitka*'da olup bitenleri anlatarak uzun zaman uyumadılar. Rostov birkaç kez başını örterek uyumak istedi; ama yine birinin söylediği onu ilgilendirdi, konuşma yine başladı; nedensiz, neşeli ve çocukça kahkahalar yine yükseldi.

54 Üstü örtülü bir çeşit binek arabası.

XIV

Saat üçte bölük emini Ostrovna'ya hareket emriyle geldiği zaman daha kimse uyanmamıştı.

Subaylar yine hep aynı konuşmalar ve gülüşmelerle hızlı hızlı toparlanmaya başladılar; semaveri bulanık suyla yine kaynattılar. Ama Rostov çayı beklemeden bölüğe gitti. Ortalık ağarmıştı; yağmur dinmiş, bulutlar dağılmıştı. Hava nemliydi, hele iyice kurumamış elbiselerin altında insan üşüyordu. Handan çıkarken Rostov'la İlyin sabahın alacakaranlığında doktorun yağmurla parıldayan meşin kaplı kibitkasına göz attılar; gömleğinden doktorun ayakları sarkıyor ortada karısının takkesi görünüyor, uykuda soluk alıp verişleri duyuluyordu.

Rostov, kendisiyle birlikte çıkan İlyin'e, "Çok sevimli kadın doğrusu," dedi.

İlyin on altı yaşının verdiği ciddiyetle, "Ne güzel kadın!" diye yanıt verdi.

Yarım saat sonra, süvari bölüğü sıraya dizilmiş yolda duruyordu. "At bin!" komutası duyuldu, Askerler haç çıkarıp atlara binmeye başladılar. Rostov, öne geçip "Marş!" komutunu verdi, *hussar*'lar dört sıra halinde çamurda şapırtılı nal sesleri, kılınç şakırtılarıyla ve yavaşça konuşarak, iki tarafında kayın ağaçları dikili büyük yolda piyade ve topçuların arkasından hareket ettiler.

Yırtık pırtık mavi-leylak rengi bulutlar tanyeri karşısında kızarmış ve rüzgâra kapılmış, hızla ilerliyordu. Ortalık gittikçe aydınlanıyordu. Köy yollarını kapatan ve dünkü yağmurdan dolayı hâlâ ıslak duran kıvrık otlar iyice görünüyordu; kayın ağaçlarının sarkık ve ıslak dalları rüzgârda sallanarak her yana ışıklı damlalar döküyordu. Askerlerin yüzleri gittikçe daha iyi belli oluyordu.

Rostov, yanından ayrılmayan İlyin'le birlikte yolun kenarındaki çift sıra kayın ağaçlarının arasından gidiyordu. Seferde cephe beygirine değil, bir Kazak atına binmekte sakınca görmemişti, hayvandan anlayan ve meraklı bir kimse olarak bir süre önce sert, büyük, ak yeleli iyi bir Don atı edinmişti ki, onu bu atla kimse geçemiyordu. Bu ata binmek Rostov için bir zevkti. Atı, sabahı, doktorun karısını düşünüyor, kendilerini bekleyen tehlikeyi bir an bile aklına getirmiyordu.

Eskiden Rostov çarpışmaya giderken korkardı; şimdi en küçük bir korku duymuyordu. Korkmamasının nedeni, savaşa alışmış olması değil (tehlikeye alışılmaz) tehlike karşısında kendine hâkim olmayı öğrenmesiydi. Savaşa giderken, yaklaşan tehlikeden başka şeyler düşünmeye alışmıştı. Bütün gayretlerine, askerliğinin ilk zamanlarında kendini korkaklıkla suçlamasına rağmen bunu yapamamıştı, ama yıllar içinde bu kendiliğinden oluvermişti. Şimdi o, ara sıra dallardan eline gelen yaprakları kopararak, bazen ayağıyla hayvanın kasığına dokunarak, bazen içip bitirdiği pipoyu geri dönmeden arkadan gelen *hussar*'a vererek İlyin'le birlikte kayın ağaçlarının arasında gezmeye gider gibi sakin ve kaygısız bir tavırla ilerliyordu. Kaygılı bir eda ile çok konuşan İlyin'in telaşlı yüzü onda acıma duygusu uyandırıyordu; kornetin çektiği azabı, korkuyu ve ölümü beklemenin azabını kendi deneyimiyle biliyordu, ona zamandan başka çözüm olmadığını da biliyordu.

Güneş, bulutun arasından lekesiz gökyüzüne çıkar çıkmaz rüzgâr, fırtınadan sonraki bu güzel yaz sabahını bozmaya cesaret edemiyormuş gibi dinmişti; damlalar hâlâ geliyordu ama artık dikine damlıyordu, hava sakinleşmişti. Güneş büsbütün ortaya çıktı, ufka yükseldi, sonra üstündeki dar ve uzun bulutun içinde kayboldu. Birkaç dakika sonra bulutun kenarını yırtarak üst ucundan, daha parlak olarak çıktı. Her taraf ışıldamaya, parlamaya başladı. Bu ışıkla birlikte ileriden ona yanıt verir gibi top sesleri duyuldu.

Rostov düşünmeye, bu top seslerinin uzaklığını düşünüp yerini belirlemeye vakit bulmadan Vitebsk'ten Osterman Tolstoy'un bir yaveri dörtnala gelerek tırısa kalkılması emrini getirdi.

Süvari bölüğü, çabuk ilerlemek için, kendisi gibi acele eden piyadeyi ve topçuyu geçti, sırtı aştı, boş, ıssız bir köyden geçti, sonra yeniden bir sırta tırmandı, atlar köpürmeye başladı, askerlerin yüzleri kızardı.

İlerden tümen komutanının sesi duyuldu:

"Dur, hizaya gel!"

"Sol omuz ileri; adımla arş!" diye ileriden bir komut yükseldi.

Hussar'lar, kıtalar boyunca mevziin sol kanadına geçip ilk hatta duran *uhlan*'ların arkasında kaldılar. Sağda bir kol halinde piyademiz duruyordu: Bunlar yedeklerdi; daha yukarıda, tepede temiz, tertemiz havada, sabahın eğri ve parlak ışıkları içinde, tam ufukta toplarımız vardı. İleride, derede düşman kolları ve topları görünüyordu. İleri hattımız derede savaşa tutuşmuş, düşmanla neşeli neşeli çarpışıyordu.

Çoktan beri duymadığı bu sesler Rostov'u oynak bir şarkı gibi neşelendirmişti. “Trap-ta-ta-tap!” diye kâh birden, kâh birbiri arkasından tüfek sesleri duyuluyordu. Sonra hepsi susuyor, sonra yine üstüne basılmış kestane fişekleri gibi patlıyorlardı.

*Hussar'*lar bir saat kadar oldukları yerde durdular. Top ateşi başladı. Kont Osterman, yanındakilerle birlikte süvari bölüğünün arkasından geçiyordu, durup alay komutanıyla konuştu, sonra tepeye, topların olduğu yere yollandı.

Osterman gidince arkadan *uhlan'*ların arasından bir komut yükseldi:

“Kol halinde hücuma hazır ol!”

Önlerinde piyade, süvariye yol vermek için çift sıraya geçti. *Uhlan'*lar, kargılarındaki küçük bayrakları dalgalandırarak hareket ettiler; sırtın sağ eteğinde gözüken Fransız süvarilerine doğru tırısa kalktılar.

*Uhlan'*lar sırtın eteğine iner inmez, topçuyu perdelemek üzere *hussar'*lara tepeye hareket emri verildi. *Hussar'*lar *uhlan'*ların yerini aldığı sırada ateş hattından boşa gitmiş kurşunlar vızıldayıp ıslık çalarak gelip geçmeye başladı.

Çoktandır duymadığı bu ses Rostov'un üzerinde eskisinden daha neşeli, daha coşturucu bir etki bırakmıştı. Doğruldu, sırttan başlayarak açılan savaş meydanına baktı, bütün ruhuyla *uhlan'*ların hareketine katıldı. *Uhlan'*lar Fransız dragonlarına yakından hücum ediyorlardı. Orada bir karışma oldu, beş dakika sonra *uhlan'*lar geri, daha önce durdukları yere değil de, daha sola çekildiler. Al atlara binmiş turuncu üniformalı *uhlan'*lar arasında ve arkalarında kır atlara binmiş mavi Fransız dragonları kalabalık bir kitle halinde görünüyordu.

XV

Rostov, keskin gözleriyle, bizim *uhlan*'ları kovalayan bu mavi Fransız dragonlarını ilk görenlerden biriydi. Bozgun halindeki *uhlan*'lar ve onları kovalayan Fransız dragonları gittikçe yaklaşıyorlardı. Sırtın eteğinde küçücük görünen bu insanların nasıl çarpıştıkları, birbirlerini kovaladıkları, kollarını ya da kılıçlarını salladıkları artık rahatça görülebiliyordu. Karşısında olup bitenleri bir ay takibi gibi izliyordu Rostov. *Hussar*'ların şimdi vuracakları bir darbeye Fransız dragonlarının karşı koyamayacaklarını hissediyordu; ama darbe vurulacaksa hemen o anda yapılmalıydı bu, yoksa geç kalınacaktı. Etrafına baktı, yüzbaşı yanı başında duruyor, o da gözlerini aşağıdaki süvarilerden ayırmıyordu.

Rostov, "Andrey Sevastiyaniç," dedi, "onları perişan edebiliriz!..."

Yüzbaşı, "İyi iş olurdu," dedi, "doğrusu..."

Rostov onu sonuna kadar dinlemedi, atını mahmuzladı, dörtnala süvari bölüğünün önüne fırladı; hareket emrini vermeye vakit kalmadan, onunla aynı duyguları paylaşan bölük arkasından harekete geçdi. Rostov bu hareketi nasıl ve niçin yaptığını kendisi de bilmiyordu. Bütün bunları, avda yaptığı gibi, düşünüp taşınmadan yapmıştı. Dragonların yakın olduklarını, dörtnala ve dağınık bir halde geldiklerini görmüştü. Onların dayanamayacaklarını anlıyordu, kaçırırsa bir daha geri gelmeyecek yalnız bir dakikası olduğunu biliyordu. Etrafında kurşunlar öyle tahrik edici bir şekilde vızıldayıp ıslık çalıyor, atı öyle hırsla ileri atılıyordu ki kendini tutamadı, atını mahmuzladı, emri verdi ve o anda arkasından harekete geçen bölüğünün ayak seslerini duyarak tırısla sırttan aşağı, dragonlara doğru süzüldü. Sırtın eteğine varır varmaz atlar kendiliklerinden tırıstan dörtnala geçtiler, kendi *uhlan*'larına, onların arkasından koşan Fransız dragonlarına yaklaştıkça hızlarını artırdılar. Dragonlar yakındı. Öndekiler *hussar*'ları görünce geriye döndü, arkadakiler durdu, Rostov, kurdun yolunu keserken atıldığı hisle Don atını doludizgin koyuvererek bozulan dragon saflarının önüne sürdü. Bir *uhlan* durdu, bir piyade ezilmemek için yere yattı, binicisi olmayan bir at *hussar*'lara karıştı. Hemen bütün Fransız dragonları atlarını gerisin geriye sürüyorlardı. Rostov içlerinden kır atlı birini seçti, peşine düştü. Yolda önüne bir funda çıktı, akıllı at onun üstünden atladı. Nikolay eyerde güçlükle tutunarak, kendine hedef seçtiği düşmana neredeyse

yetişeceğini gördü. Üniformasına bakılırsa herhalde subay olan bu Fransız, eğilmiş, kıratını dörtnala ve kılıçla sürüyordu. Bir anda Rostov'un atı, göğsüyle subayın atının arkasına çarptı, onu yere yuvarlıyordu neredeyse, yine o anda Rostov nedenini kendisi de bilmeksizin kılıcını kaldırdı, Fransız'a vurdu.

O anda Rostov'un bütün heyecanı birden kayboldu. Subay kolunu dirseğinin yukarısından hafifçe kesen kılıcın darbesinden çok atın sarsıntısından ve korkudan düşmüştü. Rostov, atını durdurarak kimi tepelediğini görmek için düşmanını gözleriyle aradı. Fransız dragon subayı bir ayağıyla yere atlamış, öteki üzengiye takılmıştı. Her an yeni bir darbe bekliyormuş gibi korkuyla gözlerini kırpıştırıyor, yüzünü buruşturarak aşağıdan dehşetle Rostov'a bakıyordu. Çenesi çukurlu, parlak mavi gözlü, sararmış, çamurla zifoslanmış, sarışın, genç yüzü savaş meydanlarına yakışır bir düşmanın değil, basbayağı bir muhallebi çocuğunun yüzüydü. Rostov, ona ne yapacağına karar vermeden subay haykırdı: "*Je me rends!*"[55] Telaşla ayağını üzengiden kurtarmak istiyor, kurtaramıyor, ürkmüş mavi gözlerini indirmeden Rostov'a bakıyordu. Sıçrayıp yetişen *hussar*'lar ayağını kurtarıp onu eyere oturttular. *Hussar*'lar her yanda dragonlarla dövüşüyorlardı; biri yaralanmış, yüzü kan içindeydi, ama atını vermiyordu. Başka biri bir *hussar*'ı kucaklayıp atının sağrısına oturtmuştu; bir üçüncüsü bir *hussar*'ın yardımıyla onun atına tırmanıyordu, önde Fransız piyadesi ateş ederek kaçıyordu, *hussar*'lar esirleriyle dörtnala acele geri dönüyorlardı. Rostov, kalbini ezen kötü bir his duyarak ötekilerle birlikte atını dörtnala geriye sürdü. Bu Fransız'ı esir alalı beri, ona vurduğu kılıç darbesinden sonra, hiçbir şekilde izah edemediği belirsiz, karışık bir şeyler hissetmişti.

Kont Osterman Tolstoy, geri dönen *hussar*'ları karşılıyordu, Rostov'u çağırdı, ona teşekkür etti. Yiğitçe hareketini hükümdara ileteceğini ve onun için Giyorgiyev haçı rica edeceğini söyledi. Rostov'u Kont Osterman'ın yanına çağırdıkları zaman, hücuma emirsiz başlandığını hatırlayarak kendi başına hareketinden ötürü üstünün onu mutlak cezalandıracağına inanıyordu. Osterman'ın koltuk kabartıcı sözlerinin ve ödül vaadinin Rostov'u sevindirmesi gerekirdi; oysa hep aynı kötü belirsiz duygu ona ruhsal bir bulantı veriyordu. "Peki ama bana acı veren ne?" diye sordu kendi kendine generalden ayrılırken, "İlyin mi? Hayır, o sağ. Kötü bir harekette mi bulundum? Hayır, hiçbiri değil." Ona acı veren, pişmanlık gibi

bir şeydi. “Evet, evet, bu çenesi çukur Fransız subayı. Elimi kaldırırken, nasıl durduğunu hatırlıyorum.”

Rostov, götürülen esirleri gördü, çenesi çukur Fransız’ı görmek için arkalarından atını dörtnala kaldırdı, Fransız subayı acayip üniformasıyla iyi bir *hussar* atının üzerinde duruyor, kaygıyla etrafına bakınıyordu. Kolundaki yara, yara denmeyecek kadar hafifti. Yapay bir tavırla Rostov’a gülümsedi, elini sallayarak onu selamladı. Rostov hâlâ bir sıkılganlık, bir utanç hissediyordu.

Rostov’un dostları ve arkadaşları o gün, bütün gün ve ertesi gün onun sıkıntılı, öfkeli olmadığını ama sessiz, dalgın ve düşünceli olduğunu fark etmişlerdi. İsteksizce içiyor, yalnız kalmaya çalışıyor, bir şeyler düşünüyordu.

Rostov kendisine Giyorgiyev Nişanı kazandıran (bu onu hayrete düşürmüştü), hatta kahramanlık şöhreti sağlayan o parlak başarısını düşünüyor, bir şey anlayamıyordu. “Onlar bizden daha çok korkuyorlar demek!” diye düşünüyordu. “E, kahramanlık dedikleri bu mu? Ben bunu vatan için mi yaptım sanki? Çenesinin çukuru ve mavi gözleriyle onun suçu ne? Ne kadar korktu! Onu öldüreceğim sandı. Ne diye öldüreyim? Elim titredi. Oysa bana Giyorgiyev Nişanı verdiler. Hiç, hiçbir şey anlamıyorum!”

Nikolay, bu soruları düşündü ama onu şaşırtan şey hakkında açıkça bir fikir edinemedi ama bu sırada yaptığı görevde talih tekerleği, her zaman olduğu gibi yine onun yararına dönüyordu. Ostrovno Savaşı’ndan sonra onu terfi ettirmiş, kendisine bir *hussar* taburu vermişlerdi. Kahraman bir subay gerektiğinde, ona görev verilirdi.

55 Teslim oluyorum.

XVI

Henüz zayıf ve tamamıyla iyileşmemiş olan Kontes, Nataşa'nın hastalığını haber alınca Petya ve bütün hizmetçilerle birlikte Moskova'ya geldi; Rostov ailesi Mariya Dimitriyevna'dan kendi evlerine taşındı ve büsbütün Moskova'ya yerleşti.

Nataşa'nın hastalığı çok ciddiydi, bereket versin hastalığı, davranışı ve nişanlısından ayrılışı hakkındaki düşünceler ikinci plana geçmişti. O kadar hastaydı ki olup bitenlerde ne derece hatalı olduğu düşünülemezdi; yemiyor, uyumuyor, fark edilir derecede zayıflıyor, öksürüyordu, doktorların hallerinden anlaşıldığına göre tehlikeli bir durumdaydı. Yardıma ihtiyacı vardı. Doktorlar Nataşa'ya hem tek tek, hem konsültasyona geliyorlardı, uzun uzun Fransızca, Almanca, Latince konuşuyor, birbirlerinin görüşlerini değerlendiriyor, ona türlü türlü ilaçlar veriyorlardı ama hastalık sinsiydi; bu hastalığın nedenlerini anlayamayacakları, zira her canlı insanın kendi özellikleri olduğu ve bunun ciğer, böbrek, deri, kalp, sinir gibi tıbbın kaydettiği bir hastalık değil, bütün bu organlara bulaşmış arızaların sayısız karışımlarından birinin doğurduğu yeni, karışık, tıpça bilinmeyen yeni bir hastalık olacağı hiçbirinin aklına gelmiyordu. Bu basit şeyi kimse düşünemiyordu. (Büyücünün, büyü yapamayacağını düşünemeyeceği gibi.) Çünkü onların işi tedavi etmekti. Çünkü bunun için para alıyorlardı, çünkü bu iş için hayatlarının en iyi yıllarını harcamışlardı. Ama doktorların bunu düşünememelerinin başlıca nedeni kesinlikle yararlı olduklarını görmeleriydi, Rostovlarda bütün ev halkı için gerçekten yararlı olmalarıydı. Yararlı olmaları hastayı çoğu zaman zararlı maddeler (bu zararın etkisi azdı, çünkü zararlı maddeler az miktarda verilirdi) yutmaya zorladıklarından değildi, yararlı, gerekli ve zorunluydular, çünkü hastanın ve hastayı sevenlerin ruhsal gereksinimlerini tatmin ediyorlardı. Bu sebeptendir ki yalancı doktorlar, üfürükçüler, homeopatlar her zaman vardı ve her zaman olacaklardır. Onlar insanın acı çektiği anda hissettiği o ezeli rahatlama umudu gereksinimini, şefkat ihtiyacını kendisiyle meşgul olunduğunu görme ihtiyacını tatmin ediyorlardı. Onlar insanın (çocukta en ilkel şekilde görünen) ezeli bir ihtiyacını, berelenen bir yeri ovuşturma ihtiyacını tatmin ediyorlardı. Çocuk bir yerini incitince orasını öpsünler, ovuştursunlar diye hemen annesinin veya dadısının kollarına koşar; acıyan

yeri ovuşturulunca, öpülünce rahatlar. Çocuk kendisinden daha güçlülerde, daha akıllılarda ağrısına bir çare bulunmayacağına inanmaz. Rahatlama umudu ve şişini ovuştururken annesinin şefkat göstermesi onu yatıştırır. Nataşa için doktorlar, yarasını öpüp okşayarak, arabacı Arbat[56] eczanesine gidip bir ruble yetmiş kapiğe bir tozla güzel bir kutu içinde haplar getirir ve bu tozu o asla daha erken ve daha geç olmamak şartıyla, iki saatte bir kaynamış su ile alırsa hemen geçeceğini söylemeye yarayan insanlardı.

Saatte bir bu kaplar, bu ilk ilaçlar, tavuk köfteleri, uyulması etraftakilerin işi gücü ve tesellisi olan doktorun daha bir sürü tavsiyeleri olmasa Sonya, Kont ve Kontes ne yapar, hiç tedbir almadan nasıl durup bakarlardı. Eğer Kont, Nataşa'nın hastalığının kendisine binlerce rubleye mal olduğunu, iyileşmesi için daha binlerce rubleyi esirgemeyeceğini bilmese, burada iyileşmeyince, yine binlerce ruble daha harcayıp onu yabancı ülkelere götürerek doktorlara göstermeyi düşünmese, eğer Métivier ile Feller'in hastalığı anlamadıklarını, Frise'in anladığını, Mudov'un daha iyi teşhis ettiğini ayrıntısıyla anlatma fırsatını bulmasa sevgili kızının hastalığına nasıl dayanabilirdi? Eğer Kontes, doktorun tavsiyelerini tamamıyla tutmuyor diye hasta Nataşa ile ara sıra kavga etmese ne yapardı?

Üzüntüsünü unutarak, öfkeyle, "Sen böyle doktoru dinlemez, zamanında ilaç almazsan," derdi, "hiçbir zaman iyi olmazsın! Şakaya gelmez bu, zatürreeye çevirir sonra!" Anlamını bilmemekte yalnız olmadığı bu kelimeyi söyleyince büyük bir teselli duyardı. Sonya, doktorun tavsiyelerini harfi harfine yerine getirmeye hazır olmak için ilk zamanlar üç gece soyunmadığını, yaldızlı kutudaki az zararlı hapları vereceği saatleri kaçırmamak için geceleri uyumadığını düşünerek sevinmese ne yapardı? Kendisini hiçbir ilacın iyi etmeyeceğini, bütün bunların anlamsız olduğunu söylemesine rağmen bizzat Nataşa bile, kendisi için bu kadar fedakârlık yapıldığını, belli saatlerde ilaç alması gerektiğini görünce memnun oluyordu. Hatta doktorun tavsiyelerini yerine getirmeyi ihmal ederek tedaviye inanmadığını, hayatına kıymet vermediğini gösterebildiğine de memnun oluyordu.

Doktor her gün gelir, nabzını, yoklar, diline bakar, bitkin yüzüne aldırış etmeyerek onunla şakalaşırdı. Ama öteki odaya geçince Kontes hemen arkasından gider, doktor ciddi bir tavır takınıp başını düşünceli düşünceli sallayarak, tehlikenin sürdüğünü ama bu son ilacın etkisine de güvendiğini, bekleyip görmek gerektiğini söyler, hastalığın daha çok psikolojik olduğunu, ama...

Kontes bu bilgileri kendisinden de, doktordan da saklamaya çalışarak onun eline bir altın sıkıştırır ve her defasında kalbi rahat olarak hastanın yanına dönerdi.

Nataşa’nın hastalığının belirtileri, az yemesi, az uyuması, öksürmesi ve hiç neşelenmemesiydi. Doktorlar, hastanın tıbbi özenden uzakta bırakılamayacağını söylüyorlardı; bunun için onu şehrin boğucu havası içinde tutuyorlardı. 1812 yılı yazında Rostovlar köye gitmediler.

Pek çok hap, damla, toz yutulmasına (ilaç şişelerinden ve ilaç kutularından bu gibi nesnelerin meraklısı olan Madam Schoss büyük bir koleksiyon yapmıştı) ve alışılmış bir köy hayatından uzak yaşanmasına rağmen gençlik galebe çaldı: Nataşa’nın acısı yaşadığı hayatın izlenimleriyle gitgide kapanmaya başladı, şiddetini kaybetti; sönmeye yüz tuttu ve Nataşa düzelmeye başladı.

56 Moskova’nın en bilinen meydanlarından birinin ismi.

XVII

Nataşa daha rahattı ama daha neşeli değildi. Yalnız neşenin bütün dış şartlarından; balolardan, gezintilerden, konserlerden, tiyatrolardan kaçınmakla kalmıyordu; bir defa gülümsememişti ki peşinden ağlamış olmasın, şarkı söylemiyordu, gülmeye başlayınca veya kendi başına şarkı söylemeye kalkınca gözyaşları onu boğuyordu; pişmanlıktan gelen gözyaşları, o geri dönmez, saf zamanları hatırlamaktan gelen gözyaşları, onca mutlu geçireceği gençliği böyle yok yere mahvedişinden gelen öfkenin verdiği gözyaşları onu boğuyordu. Gülmek ve şarkı söylemek, ona bir saygısızlık gibi geliyordu. İşveyi de düşünmüyordu; bu onun için bir eksiklik değildi. Bütün erkeklerin o sırada kendisi için soytarı Nastaya İvanovna'dan farklı olmadığını söylediklerini hissediyordu, içinde bir şey onu her türlü sevinçten uzaklaştırıyordu. Onda artık genç kızlık çağının o eski tasasız, ümit dolu yaşam kaynağı yoktu. En sık, en çok *Nicolas* ile Otradnoye'de geçirmiş olduğu sonbahar aylarını, avı, dayıyı ve Noel yortularını hatırlıyordu. O zamanların bir gününü olsun geri getirmek için ne vermezdi? Ama artık bunu sonsuzcasına kaybetmişti. Her türlü mutluluk için boş ve açık olduğu zamanların artık bir daha geri gelmeyeceği önsezisi onu o zaman aldatmıyordu. Ama yaşaması gerekiyordu.

Dünyadaki insanların, eskiden zannettiği gibi hepsinden iyi değil, hepsinden kötü, çok daha kötü olduğunu düşünmek hoşuna gidiyordu. Fakat bu azdı, o bunu biliyor, kendi kendine soruyordu: "Ya sonra?" Sonra hiç. Hayatın hiçbir neşesi yoktu ve hayatı geçiriyordu. Nataşa, öyle görünüyordu ki, yalnız kimseye yük olmamaya, kimseye engel olmamaya gayret ediyordu, fakat kendisi için bir şey istemiyordu, evde herkesten kaçıyordu; yalnız kardeşi Petya'nın yanında biraz ferahlık duyuyordu. Onunla beraber olmayı başkalarıyla olmaktan daha çok seviyordu; onunla baş başa olduğu zaman bazen gülümsüyordu. Evden hemen hemen hiç çıkmıyordu, onlara gelenler arasında da yalnız bir kişiden, Piyer'den hoşlanıyordu. Ona karşı Kont Bezuhov'dan daha şefkatli, daha özenli, aynı zamanda ciddi davranacak biri olamazdı. Nataşa, bu şefkati hissediyordu, bunun için onunla birlikte olmaktan büyük bir zevk duyuyordu. Ama bu şefkatten ötürü ona minnettar bile değildi. İyilik etmekte Piyer'in bir gayrete ihtiyacının olmadığını bilirdi. Herkese karşı iyi olmak Piyer'e o

kadar doğal gelirdi ki onun için bu bir meziyet değildi. Bazen Nataşa, kendi yanında Piyer'in özellikle konuşurken bir şey onu acı hatıralara götürecek diye korktuğu zaman şaşırdığını, sıkıldığını fark ederdi. Fark eder ve bu hali onun iyi kalpliliğine, ona göre kendi yanında olduğu gibi herkesin yanında da aynı olması gereken utangaçlığına verirdi. Özgür olsa, diz çöküp onun elini ve gönlünü isteyeceğini ağzından kaçırdıktan sonra bir daha Piyer ona karşı duygularından hiç söz etmemişti. O gün kendisini avutan bu sözler, Nataşa için, ağlayan bir çocuğu avutmak için söylenmişti yalnızca; Piyer, evli bir adam olduğu için değil, kendisiyle onun arasındaki (Kuragin'in yanında böyle hissetmiyordu) ahlaki engellerin etkisi altında öyleydi ki, Piyer'le olan ilişkisinden, kendisinde ve daha az ihtimalle Piyer'de bir aşk uyanması şöyle dursun, hatta birkaç örneğini bildiği, erkekle kadın arasında kabul edilebilir, şefkatli, şairane bir dostluk çıkabileceği bile hiçbir zaman aklına gelmemişti.

Büyük perhizin sonunda Rostovların Otradnoye'den komşusu olan Agrafena İvanovna Belova, Moskova'nın kutsal yerlerini ziyarete gelmişti. Nataşa'ya kendini bir süreliğine ibadete vermesini teklif etmiş, Nataşa da sevinçle sarılmıştı bu fikre. Sabah erkenden dışarı çıkması doktorlar tarafından yasaklanmasına rağmen Nataşa ibadet etmek için, Rostovların hep yaptıkları gibi evde üç dua dinlemek değil, Agrafena İvanovna gibi, sabah, öğle, akşam ayinlerini kaçırmadan bütün bir hafta ibadet etmek istiyordu.

Nataşa'nın bu çabası Kontes'in hoşuna gidiyordu. Başarısız bir tıbbi tedaviden sonra ibadetin ona ilaçtan çok yarayacağını ümit ediyordu; korkarak ve doktordan gizleyerek de olsa Nataşa'nın isteğini onayladı, onu Belova'ya teslim etti. Agrafena İvanovna gece saat üçte Nataşa'yı uyandırmaya geliyor ve çoğu zaman onu uyanmış buluyordu. Nataşa sabah duası saatinde uyuyakalmaktan korkardı. Çabucak elini yüzünü yıkayıp en kötü elbisesini ve eski mantosunu giyer, sabahın serinliğiyle titreyerek tan yerinin berrak kızıllığıyla aydınlanan sokaklara çıkardı. Agrafena İvanovna'nın önerisiyle Nataşa kendi ruhani dairelerinde değil, dindar Belova'nın anlattığına göre papazı çok saygıdeğer ve perhizkâr bir kişi olan kilisede ibadet ederdi. Kilise kalabalık olmazdı; Nataşa ile Belova, sol *kliros*'un arkasına yerleştirilmiş Meryem Ana tasvirinin önünde her zamanki yerlerinde dururlardı. Sabahın bu erken saatinde, önünde yanan mumlarla ve pencereden giren sabah aydınlığıyla aydınlanan Meryem Ana'nın siyah yüzüne bakarken ve dikkatle dinlediği ayin karşısında Nataşa

kendinden geçerdi. Duanın sözlerini anladığı zaman bu sözlere kendi duyguları da karışırdı; anlamadığı zaman her şeyi anlamak arzusunun bir gurur olduğunu, her şeyi anlamanın doğru olmadığını hissediyordu. Tanrı'ya inanmak, kendini ona vermek gerektiğini düşünmek onun için daha tatlıydı. Haç çıkarır, secde eder, anlamadığı zaman, yalnızca kendi bayağılığı karşısında dehşete düşerek her şeyi, her şeyi affetmesi, bağışlaması için Tanrı'ya yalvarırdı. Tövbe dualarına çok verirdi kendini. İşlerinin başına giden duvarcılara, sokakları süpüren kapıcılara rastladıkları, herkesin evinde uyuduğu saatlerde eve dönerlerken Nataşa içinde yeni bir his duyardı; kusurlarını düzeltme, yeni, temiz bir hayat ve mutluluğa kavuşma hissiydi bu.

Bu hayatın devam ettiği bütün bir hafta bu duygu her gün yükseldi; Kudas Ayini'ne katılmak veya Agrafena İvanovna'nın ona söylediği gibi, Tanrı'ya ulaşmak mutluluğu gözüne o kadar büyük görünüyordu ki o kutsal pazara kadar yaşamayacağım diye korkuyordu neredeyse.

Ama o mesut gün geldi çattı; Nataşa, kendisi için unutulmaz olan o pazar günü beyaz elbiseleriyle Kudas Ayini'nden döndüğü zaman aylardan beri ilk kez kendini rahat ve ilerdeki hayatını kendisine bir yük olmaktan uzak hissetti.

O gün gelen doktor Nataşa'yı muayene ettikten sonra, iki hafta önce verdiği son toza devam etmesini tavsiye etti.

Görünüşe göre başarısından mutluluk duyarak, "Sabah ve akşam mutlaka devam etmeli," dedi, "yalnız rica ederim, daha dikkatli olun. Müsterih olun Kontes; yakında yine şarkı söylemeye, gülüp oynamaya başlar; son ilaç ona çok, çok yaradı, rengi iyice düzeldi."

Kontes tırnaklarına bakıp tükürdü,[57] neşeli bir yüzle misafir salonuna döndü.

57 Halkın tükürmede iyileştirici bir güç aradığı hatırlanmalı.

XVIII

Temmuzun başında savaşın seyrine dair Moskova'da insanları telaşlandıran söylentiler yayılmıştı: Hükümdarın halka beyannamesinden, onun ordudan ayrılıp Moskova'ya gelişinden söz ediliyordu. 11 Temmuz'a kadar beyanname ve çağrı gelmediği için bu konu üzerinde ve Rusya'nın durumu hakkında abartılı söylentiler dolaştı. Hükümdarın ordu tehlikede olduğu için döndüğü, Smolensk'in boşaltıldığı, Napoléon'un, bir milyonluk ordusunun bulunduğu ve Rusya'yı ancak bir mucizenin kurtarabileceği söyleniyordu.

11 Temmuz Cumartesi günü beyanname geldi ama daha basılmış değildi: Rostovlarda bulunan Piyer de ertesi gün yani pazar günü öğle yemeğine gelmeye, Kont Rastopçin'den alacağı beyanname ile çağrıyı getirmeye söz verdi.

O pazar günü Rostovlar, âdet üzere, Razumovskilerin özel kiliselerine ayine gittiler. Sıcak bir temmuz günüydü. Sabah saat 10'da Rostovlar kilisenin önünde arabadan indikleri zaman sıcak havada, ayak satıcılarının bağırmalarında, açık renk yazlık elbiselerde, bulvardaki ağaçların tozlu yapraklarında çalgı seslerinde, geçit törenine giden bir taburdaki beyaz pantolonlarda, kaldırımdaki gürültüde, kızgın güneşin parlak ışığında berrak ve sıcak bir yaz günü şehirde güçlü bir şekilde hissedilen bir yorgunluk, bir tatsızlık vardı. Moskova'nın ileri gelenleri, Rostovların bütün tanıdıkları (her zaman köye giden pek çok zengin aile, bekledikleri bir şey varmış gibi bu yıl şehirde kalmışlardı) Razumovskilerin kilisesindeydi, annesinin yanında, kalabalığı açan *livre*'li[58] bir uşağın arkasında ilerlerken Nataşa, kendisinden fısıltı ile söz eden bir delikanlının sesini duydu:

"Bu Rostova, o Rostova mı?"

"Ne kadar zayıfladı ama yine de güzel!"

Nataşa, Kuragin ve Bolkonski adlarının anıldığını duydu ya da ona öyle geldi. Zaten ona her zaman öyle gelirdi. Ona bakarken herkesin hep o başından geçenleri düşündüğünü sanırdı. Nataşa, kalabalıkta her zaman olduğu gibi içinden acı çekerek, içi titreyerek, leylak rengi, siyah tenteneli ipek elbiseleriyle, ruhunda duyduğu acı ve utanç kadar azametle yürümesini bilen kadınlar gibi ilerliyordu. Güzel olduğunu biliyor ve bunda aldanmıyordu ama bu, onu şimdi eskisi gibi sevindirmiyordu. Tersine son

zamanlarda özellikle bu parlak, sıcak yaz gününde güzelliği onu çok üzüyordu. “Bir pazar daha, bir hafta daha (önceki pazar orada bulunduğunu hatırlayarak kendi kendine söyleniyordu) hep aynı ruhsuz hayat ve aynı hayat şartları, eskiden onca iyi olan şartlar. Güzel ve gencim, biliyorum ki şimdi iyi yürekliyim, eskiden kötüydüm, ama şimdi iyiyim, biliyorum,” diye düşünüyordu, “hayatımın en iyi, en iyi yılları boşuna ve kimseye yaramadan geçip gidiyor.” Annesinin yanında durdu, yakınındaki bir tanıdıkla başıyla selamlaştı. Nataşa alışkanlıkla bayanların tuvaletlerini gözden geçirdi, yakınında duran bir bayanın *tenue*’sü[59] ile daracık yerde eliyle uygunsuz şekilde haç çıkarmasını kınadı, yine canı sıkılarak, onun başkalarını kınadığı gibi başkalarının da onu kınadıklarını düşündü; sonra birden ayinin sesini duyarak alçaklaştığı, eski iç temizliğini yine kaybettiği için dehşete düştü.

İyi yüzlü, temiz bir ihtiyar öyle yumuşak bir sesle ayin yapıyordu ki, ibadet edenler üzerinde güçlü, sakinleştirici bir etki bırakıyordu. Hükümdar kapısı açıldı, perde ağır ağır çekildi, oradan esrarengiz, hafif bir ses duyuldu. Sebebini bilmediği gözyaşları Nataşa’nın boğazını tıkadı, sevinçli, dayanılmaz bir his onu sarsıyordu.

“Ne yapacağımı, hayatımda nasıl hareket edeceğimi, kendimi nasıl düzelteceğimi bana öğret!..” diye düşünüyordu.

Diyakoz kürsüye çıktı, başparmağını genişçe açıp cüppesinin altından uzun saçlarını kurtardı; istavrozu göğsüne dayayarak yüksek sesle dua okumaya başladı:

“Bütün insanlarla Tanrı’ya dua ediyoruz.”

“Bütün insanlarla, hep bir arada, sınıf ayrılığı gözetmeksizin kinsiz, kardeş sevgisiyle birleşmiş olarak dua edeceğiz,” diye düşündü Nataşa.

“Yüce âlem için, ruhlarımızın selameti için!”

“Üstümüzde yaşayan melekler için ve bütün cisimsiz ruhların âlemi için,” diye dua etti Nataşa.

Ordu için dua edilince Nataşa kardeşini ve Denisov’u hatırladı. Denizde ve karada seyahat edenler için dua edilince Prens Andrey’i hatırladı, onun için dua etti, ona yaptığı kötülükten ötürü Tanrı’nın kendisini affetmesi için de dua etti. Bizi sevenler için dua edilince kendi ev halkı için, babası için, annesi için, Sonya için, onlara karşı yaptığı hataları ilk kez o anda anlayarak ve onlara olan sevgisinin bütün şiddetini o anda hissederek dua etti. Bizden nefret edenler için dua edilince kendilerine dua etmek için düşmanlar ve kendisinden nefret eden kimseler icat etti. Babasına ödünç verenleri, onunla

işi olan herkesi düşmanlardan saydı; düşmanları, kendisinden nefret edenleri her düşünüşünde ona bu kadar kötülük eden Anatol'u hatırladı; gerçi o nefret edenlerden değildi ama ona yine de bir düşman gibi dua etti. Prens Andrey'i ve Anatol'u hatırlamak için ancak duada güç buluyordu, çünkü o zaman onlara karşı hissettikleri, Tanrı sevgisinin yanında yok oluyordu. Çar ailesi için, Synod[60] için dua edilince, anlamasa da şüphe edemeyeceğini, yöneltici Synod'u yine de sevdiğini, onun için dua ettiğini kendi kendine söyleyerek daha çok eğiliyor, haç çıkarıyordu.

Diyakoz *Ekteniya*'yı[61] bitirip göğsünün etrafını atkısıyla istavrozladı ve duasına devam etti:

"Kendimizi ve hayatımızı Tanrı Hristos'a teslim ediyoruz."

"Kendimizi Tanrı'ya teslim ediyoruz," diye içinden yineledi Nataşa. "Tanrım, kendimi senin iradene bırakıyorum," diye düşündü. "Hiçbir şey istemiyor, arzu etmiyorum: Ne yapacağımı, iradem nasıl kullanacağımı bana öğret ve beni al, beni al!" dedi içinden, duygusal bir sabırsızlıkla. Haç çıkarmıyor, incecik kollarını bırakmış, sanki görünmez bir gücün onu hemen almasını, bedeninden, şikâyetlerinden, arzularından, vicdan azaplarından, emellerinden ve kusurlarından kurtarmasını bekliyordu.

Kontes ayin sırasında birkaç kez kızının sevecen yüzüne, parlak gözlerine baktı, ona yardım etmesi için Tanrı'ya dua etti.

Ayinin ortasında birden Nataşa'nın iyi bildiği ayin kurallarına aykırı olarak, diyakoz yamağı Hamsin Yortusu günü, üzerinde dizüstü dua okunan iskemleyi getirdi, hükümdar kapısının önüne koydu. Papaz leylak renginde, sivri kadife külahıyla çıktı, saçlarını düzeltti, güçlükle diz çöktü. Herkes aynı şeyi yaptı, şaşkın şaşkın birbirlerine bakıyorlardı. Rusya'nın düşman işgalinden kurtulması niçin Synod'dan henüz gelen bir dua okunacaktı. Papaz, Rus duyarlığını etkileyen Slav ruhanilerine özgü o berrak, tumturaksız ve tatlı sesle, "Ey kudret sahibi Tanrı, Selamet Tanrımız," diye okumaya başladı. "Ey kudret sahibi Tanrı, Selamet Tanrımız! Değersiz mahluklarını lütuf ve kereminle bugün koru; bizi şefkatle dinle, esirge ve affet. Dünyanı altüst eden, bütün cihanı çöle çevirmek isteyen bir düşman bize karşı ayaklandı; bu caniler, senin mülkünü, kutsal Kudüs'ünü, sevgili Rusya'nı mahvetmek; tapınaklarını kirletmek, mihraplarını yıkmak, bizim kutsallığımıza hakaret etmek için toplandılar. Ne zamana kadar, Tanrım, günahkârlar ne zamana kadar bununla övünecekler? Canice güçlerini ne zamana kadar kullanacaklar?

“Ey kudretli Tanrı! Sana dua eden bizleri dinle: Zahit, otokrat, büyük hükümdarımız İmparator Aleksandr Pavloviç’in kılıcını keskin kıl; onun ne kadar doğru, ne kadar iyi huylu olduğunu hatırla, iyiliği için onu ödüllendir, bizi, senin sevgili İsrail’ini bununla koruyor. Onun niyetlerini, hareketlerini kutsa; her şeye gücü yeten sağ elinle onun saltanatını güçlendir, düşmana karşı onu muzaffer kıl, Musa’yı Amalek’e, Gedeon’u Madian’a, Davud’u Golyat’a karşı muzaffer kıldığın gibi. Ordularını koru, senin adına savaşanların koltuğuna Midyalıların yayını yerleştir, savaş için onlara güç ver, silahını ve kalkanını al, bizimkilere yardıma kalk, bizim kötülüğümüzü düşünenler utansın, yerle bir olsunlar, sana bağlı orduların önünde, yel önünde toz gibi olsunlar, senin kudretli meleğin onları rezil etsin, önüne katıp kovalasın; haberleri olmadan ağa düşsünler, onları saklayan tuzaklar etraflarını çevirsin. Kullarının ayaklarına kapansınlar, ordularımıza çiğnensinler. Tanrım! Büyükleri ve küçükleri kurtarmaya, kadirsin, Tanrı’sın, insan sana karşı koyamaz.

“Babalarımızın Tanrısı! Sonsuz lütfunu, inayetini hatırla; bizi kendinden uzaklaştırma, eksiklerimize yüz çevirme, rahmetinin büyüklüğü ve inayetinin sonsuzluğuna göre suçlarımızı ve günahlarımızı küçük gör. Kalbimizi temiz kıl, sinemizde temiz bir ruh tazele; hepimizi sana olan inancımızla güçlendir, ümitle sertleştir, birbirimize karşı gerçek bir sevgiyle canlandır, bize, babalarımıza verdiğin mal ve mülkümüzün meşru müdafaası için bizi birlikle silahlandır; şerefsizlerin hükümdarlık asası mübarek milletin üzerine kalkmasın.

“İnandığımız, ümit bağladığımız ulu Tanrı, inayetine olan ümidimizde bizi utandırma, bir lütuf işareti ver, bizden ve Ortodoks dinimizden nefret edenler görsün, mahvolsunlar; adının Tanrı olduğunu, bizim senin kulların olduğumuzu bütün ülkeler bilsin. Bugün inayetini göster bize Tanrım, bizi selamete ulaştır, kullarının yüreklerini inayetinle neşelendir; düşmanlarımızı yere vur ve yakın bir zamanda onları sana inananların ayaklarının altına ser. Zira sen onların dayanağı, yardımcısısın. Zafer sana ümit bağlayanlarındır; baba, oğul, kutsal ruh, sana şimdi, her zaman, sonsuza dek hamt olsun. Amin.”

Bu dua, o duygulu Nataşa’yı çok etkiledi. Musa’nın Amalek’e, Gedeon’un Madian’a, Davud’un Golyat’a zaferi ve Kudüs’ün tahrip edilmesi hakkındaki sözleri dinledi; kalbini dolduran bir sevecenlik ve şefkatle Tanrı’ya yalvardı; ama bu duada Tanrı’dan ne istediğini tam olarak bilmiyordu. Temiz bir ruha, kalplerin inançla, ümitle güçlendirilmesine,

sevgiyle canlandırılmasına dair isteğe tüm kalbiyle katılmıştı. Ama daha bundan birkaç dakika önce düşmanlarını sevmek, onlar hakkında dua etmek için çok olmalarını arzu ederken şimdi ayaklarının altına serilip çiğnenmeleri için dua edemiyordu. Ama dizüstü okunan duanın doğruluğundan da kuşku duyamazdı. İnsanların günahları yüzünden uğrayacakları cezayı ve özellikle kendi günahlarını düşünerek ruhunun derinliklerinde dindarca ve titretici bir korku hissetti, herkesi de, kendisini de affetmesi için hayatta herkese de kendisine de rahatlık ve mutluluk vermesi için Tanrı'ya yalvardı. Ona öyle geldi ki Tanrı kendisini duymuştu.

58 Kibar konaklarında uşaklara mahsus üniforma.
59 Eda, tavır.
60 Ortodoks kilisesinin yüksek ruhani meclisi.
61 Ortodokslarda bir dua.

XIX

Piyer, Rostovlardan ayrıldığı, Nataşa'nın sevgi dolu bakışlarını hatırlayarak gökyüzünde duran kuyrukluyıldıza baktığı, önünde yeni bir ufkun açıldığını hissettiği günden beri, ona daima acı veren konuyu, dünyevi olan her şeyin, boş ve anlamsız olduğu meselesini düşünmeyi bırakmıştı. Önceleri her iş arasında düşündüğü bu korkunç soru; niçin, neden sorusu yerine şimdi başka bir soru ve önceki sorunun yanıtı değil, onun düşüncesi geçmişti. Birilerini dinlediği zaman veya kendisi anlamsız bir söz söyleyince, insanların alçaklığına dair bir şey okuyunca ya da öğrenince eskiden olduğu gibi dehşete düşmüyordu; her şey böyle kısa ömürlü ve bilinmez olduğu halde bütün insanların neden bu kadar çabaladıklarını kendi kendine sormuyordu. Ama son kez gördüğü şekliyle onu hatırlıyordu; bütün şüpheleri siliniyordu, zihninde uyanan sorulara yanıt verdiği için değil, onun düşüncesi bir an için kendisini manevi dünyanın haklısı ve suçlusu olmayan başka, ışıklı bir alana, yaşamaya değer o güzellik ve aşk alanına götürdüğü için siliniyordu. Nasıl bir bayağılık aklına gelirse gelsin kendi kendine, "Bırak falanca kişi devleti ve çarı soysun, devlet ve çarsa onu ödüllendirsin; dün o bana gülümsedi, ona gitmemi rica etti, onu seviyorum, bunu asla kimse bilmeyecek," diye düşünürdü.

Piyer, yine davetlere devam ediyor, yine öyle çok içiyor, aynı avare ve dağınık hayatı yaşıyordu, çünkü Rostovlarda geçirdiği saatlerden başka geriye kalan zamanı da geçirmesi gerekiyordu; alışkanlık, Moskova'da edindiği ahbaplar onu kapıldığı bu hayata karşı konulmaz bir şekilde sürüklemişti. Savaş meydanlarından gittikçe daha çok kaygı verici söylentilerin geldiği, Nataşa'nın sağlığının düzelmeye başladığı, onda artık eski acıma hissinin uyanmadığı bu son zamanlarda, onun için gitgide anlaşılmaz bir şekil alan bir kaygı duymaya başladı. İçinde bulunduğu durumun uzun zaman devam edemeyeceğini, tüm yaşamını değiştirecek felaketin yaklaştığını hissediyor ve her şeyde, yaklaşan bu felaketin işaretlerini arıyordu. Piyer'in mason kadeşlerinden biri ona Napoléon hakkında, Yuhanna'nın Apokalips'inden[62] çıkarılan aşağıdaki kehaneti keşfetmişti.

Apokalips’in on üçüncü bölümünün on sekizinci ayetinde şöyle deniyor:

“Burada hikmet var; akıl ve zekâ sahibi kişi şeytanın sayısını saysın, bu insanca bir sayıdır ve bu sayı altı yüz altmış altıdır.”

Aynı bölümün beşinci ayetinde: “Ve onun bir ağzı var ki büyük ve bayağı sözler söyler ve ona bir saltanat verilmiştir ki kırk iki aylıktır.”

Fransız harflerinde ilk on harf, İbrani temsilî rakamları gibi vahit ifade eder, diğer harfler ise şöyle bir manzara gösterir:

a	b	c	d	e	f	g	h	i	k	l	m	n	o	p	q	r	s	t	u	v	w	x	y	z
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	150	160

“Bu alfabeye göre rakamla *l’Empereur Napoléon* sözü yazılınca elde edilen rakamların toplamı 666 olur, bu suretle, Napoléon’un Apokalips’te bildirilen şeytan olduğu ortaya çıkar. Bundan başka yine aynı alfabeye göre *Quarante deux,*[63] yani şeytanın ikbalinin sonu yazılınca, bu sözcüklerin karşılığı olan rakamların tutarı yine 666’dır; buradan Napoléon’un saltanatının 1812’de sona ereceği ve o tarihte Fransız imparatorunun kırk iki yaşını dolduracağı ortaya çıkmaktadır.” Bu kehanet Piyer’i hayrete düşürdü; şeytanın, yani Napoléon’un hâkimiyetine son verecek şeyin ne olduğunu sık sık kendi kendine soruyor, aynı şekilde, harflerin rakamlarla işaretlenmesini anlamaya ve aynı hesapla onu meşgul eden bu soruya yanıt bulmaya çalışıyordu, bu soruya yanıt olmak üzere *L’Empereur Alexandr* ve *La nation Russe*[64] diye yazdı. Harfleri saydı, ama rakamların tutarı 666’dan ya çok fazla ya eksik çıkıyordu. Bu hesaplarla uğraşırken bir defasında kendi adını: *Comte Pierre Besouhoff* yazdı; rakamların toplamı yine hiç tutmadı. İmlayı değiştirerek S yerine Z yazdı, bir (de) ekledi, *article* (le) ekledi, istediği sonucu yine elde edemedi. O zaman, eğer aranan sorunun yanıtı kendi adındaysa, bu yanıtta milliyetinin mutlaka belirtileceği düşüncesi geldi aklına. *Le Russe Besuhof* diye yazdı, rakamları saydı, 671 çıktı, yalnız beş rakam fazlaydı; 5 rakamı *L’Empereur* kelimesinin önündeki *article’in* atılan “e” sini ifade eder. Kurala göre yanlış olmakla beraber yine aynı şekilde “e” harfini atarak aranan 666 rakamına karşılık gelen *Russe Besuhof* cevabını buldu. Bu keşif onu heyecanlandırdı. Apokalips’in haber verdiği büyük hadise ile nasıl ve ne gibi bir bağla birleşmişti, bilmiyordu ama bu bağın varlığından bir an şüphe etmemişti. Rostova’ya olan aşkı, Deccal, Napoléon işgali, kuyrukluyıldız, 666, *L’Empereur Napoléon* ve *Russe Besuhof,*[65] bütün bunların bir arada olgunlaşması, patlaması ve

kendini tutsağı kıldığı büyülü, anlamsız Moskova cemiyeti adetlerinden ayırıp büyük bir kahramanlığa, büyük bir mutluluğa götürmesi gerekti!

Ayinin yapıldığı pazardan bir gün önce Piyer, iyi dost olduğu Kont Rastopçin'den halka seslenen beyannameyi de, ordudan gelen son haberleri de getirmek için Rostovlara söz vermişti. Sabah erkenden Kont Rastopçin'e giden Piyer, orada ordudan daha yeni gelmiş olan bir kuryeye rastladı.

Kurye, Moskova'nın balo dansçılarından tanıdık biriydi.

"Tanrı aşkına bana yardım edemez misiniz," dedi kurye, "çantam aile mektuplarıyla dolu."

Bu mektuplar arasında Nikolay'dan babasına bir mektup vardı, Piyer bu mektubu aldı. Bundan başka Kont Rastopçin ona hükümdarın, Moskova'ya seslenen, zarfı daha yeni açılmış olan beyannamesini, orduya yazılan son günlük emirleri ve kendi son afişini verdi. Piyer, ordu günlük emirlerini gözden geçirirken bunlardan birinde, yaralılara, ölülere ve taltif edilenlere dair haberler arasında Ostrovno Savaşı'nda gösterdiği yararlık dolayısıyla 4'üncü dereceden Giyorgiyev Nişanı'yla taltif edilen Nikolay Rostov'un adını ve aynı günlük emirde Prens Andrey Bolkonski'nin nişancı alayı komutanlığına tayin edildiğini gördü. Piyer, Bolkonski'yi Rostovlara hatırlatmak istemez ama oğullarının taltifi haberiyle onları sevindirmek arzusundan kendini alıkoyamazdı, öğle yemeğinde kendisi götürmek için beyannameyi, afişi ve diğer emirleri yanında alıkoyarak basılı emri ve mektubu Rostovlara gönderdi.

Kont Rastopçin'le konuşma, onun kaygılı, aceleci hali, kayıtsız bir tavırla orduda işlerin çok kötü gittiğini söyleyen kurye ile karşılaşma, Moskova'da casusların ortaya çıkarıldığından ve Napoléon'un sonbahara kadar her iki Rus başkentine girmeye söz verdiğinden söz eden bir belgenin Moskova'da dolaştığına dair söylentiler, hükümdarın ertesi gün beklenen gelişi hakkındaki sözler, bütün bunlar, kuyrukluyıldızın görünmesinden ve özellikle savaşın başından beri Piyer'i bırakmayan heyecan ve sabırsızlığı artırmıştı.

Askerlik fikri Piyer'de çoktan vardı; bu fikri yerine getirebilirdi, ama öncelikle, yeminle bağlı olduğu, sonsuz barışı ve savaşı ortadan kaldırmayı telkin eden mason cemiyeti buna engeldi, ikincisi, üniforma giyip vatanseverlik öğüdü veren Moskovalılara bakarak böyle bir adım atmaktan nedense utanıyordu. Askerlik hizmetine girmek niyetini yerine getirmemesinin başlıca nedeni ise kendisinin 666 şeytani rakamını karşılayan *l'Russe Besuhof* olması, şeytanın hâkimiyetine son verme

yolundaki büyük işe katılmasının çok önceden tayin edilmiş bulunması, bunun için de hiçbir girişimde bulunmamak, olacakları beklemek gerektiği yolunda pek de açık olmayan bir fikir taşımasıydı.

62 Gaipten haber veren Yeni Ahit kitaplarından biri.
63 Kırk iki.
64 Rus ulusu.
65 İmparator Napoléon, Rus Bezuhov.

XX

Rostovlarda, her pazar olduğu gibi, yakın tanıdıklardan bazıları öğle yemeği yiyorlardı.

Piyer, onları yalnız bulmak için önceden gelmişti.

Piyer bu yıl o kadar şişmanlamıştı ki, eğer böyle uzun boylu, geniş omuzlu, güçlü kuvvetli olmasa biçimsiz olurdu; ağırlığını kolaylıkla taşıdığı belliydi.

Soluyarak, kendi kendine bir şeyler mırıldanarak merdivenleri çıktı, arabacısı bekleyip beklemeyeceğini artık sormamıştı. Kontun, Rostovlara geldiği zaman on ikiye kadar kalacağını bilirdi. Rostovların uşakları pelerinini çıkarmak, bastonunu, şapkasını almak için sevinçle atıldılar, Piyer, kulüp alışkanlığıyla bastonunu da, şapkasını da sofada bırakırdı.

Rostovlarda ilk gördüğü, Nataşa oldu. Daha sofada pelerinini çıkarırken onun sesini duymuştu, salonda solfej yapıyordu. Piyer, hastalığından beri onun şarkı söylemediğini biliyordu. Bunun için sesinin ahengi onu sevindirmişti. Kapıyı yavaşça açtı, Nataşa'yı, ayinde giydiği leylak rengi elbisesiyle odada gezinerek şarkı söyler buldu. Kapıyı açtığı zaman Nataşa'nın sırtı dönüktü, birden geri dönüp de Piyer'in ablak, şaşkın yüzünü görünce kızardı, hızla ona yaklaştı.

"Yine şarkı söylemeyi denemek istiyorum," dedi. "Ne de olsa bir iştir," diye adeta af diler gibi ekledi.

"Çok güzel."

Piyer'in çoktan beri onda görmediği bir canlılıkla, "Gelmenize ne kadar sevindim! Bugün o kadar mutluyum ki!" dedi. "Biliyorsunuz, *Nicolas*, Giyorgiyev Nişanı aldı. Onunla o kadar gurur duyuyorum ki..."

"Elbette, günlük emri ben gönderdim, hadi, ben size engel olmak istemem," diye ekledikten sonra misafir salonuna geçmek istedi Piyer.

Nataşa onu durdurdu.

"Kont! Şarkı söylemem kötü mü?" dedi kızararak ama gözlerini indirmeksizin Piyer'e bakıyordu.

"Hayır... Neden? Tersine... Ama niçin bana bunu soruyorsunuz?"

"Ben de bilmiyorum," diye hemen yanıt verdi Nataşa, "ama sizin hoşunuza gitmeyecek hiçbir şey yapmak istemem, size her şeyde inanırım, benim için ne kadar değerli olduğunuzu, benim için neler yaptığınızı

bilemezsiniz!..” Hızla söylüyordu, bu sözler üzerine Piyer’in nasıl kızardığını fark etmemişti. “Yine bu günlük emirde *‘onun’*, Bolkonski’nin (bunu sesini alçaltarak hızlı hızlı söyledi) Rusya’da bulunduğunu, yine orduda hizmet ettiğini gördüm. Ne dersiniz?” diye ekledi, anlaşılan söylemek için acele ediyordu. Çünkü sözünü bitirmeye gücü yetmeyecek diye korkuyordu, “Beni bir gün affeder mi acaba? Bana karşı kötü bir duygu beslemeyecek mi? Ne dersiniz? Ne düşünüyorsunuz?”

Piyer, “Bence,” dedi, “onun affedeceği bir şey yok... Ben onun yerinde olsam...” Piyer bir an için, Nataşa’yı yatıştırırken, eğer kendisi değil de dünyanın en iyi adamı ve özgür birisi olsa önünde diz çöküp elini ve gönlünü isteyeceğini söylediği zamana gitti, aynı merhamet, şefkat ve sevgi duygusu onu kapladı, aynı sözler dilinin ucuna geldi. Ama Nataşa Piyer’in onları söylemesine vakit bırakmadı.

“A, siz... Siz...” bu “siz”i heyecanla söylüyordu, “siz başka. Sizin kadar iyi kalpli, cömert, iyi insan bilmiyorum, olamaz da. Eğer o zaman, hatta şimdi siz olmasaydınız halim ne olurdu bilmem, çünkü...”

Birden gözleri doldu, öteye döndü; notayı gözlerine doğru kaldırdı, okumaya başladı, tekrar salonda dolaşmak üzere yürüdü.

Bu sırada Petya, misafir odasına koşarak geldi.

Petya şimdi, güzel, pembe beyaz, on beş yaşında kalın ve kırmızı dudaklı, Nataşa’ya benzeyen bir oğlandı. Üniversiteye hazırlanıyordu, ama son zamanlarda arkadaşı Obolenski ile *hussar* yazılmaya gizlice karar vermişlerdi.

Petya, bu iş için konuşmak üzere adaşına koşmuştu.

*Hussar’*lığa kabul edilip edilmeyeceğini öğrenmesini Piyer’den rica etti.

Piyer, Petya’yı dinlemiyor, salonda dolaşıyordu.

Petya, kendisini dinlemesi için onun elini çekiştiriyordu.

“Ya benim işim, Piyotr Kiriliç, Tanrı aşkına! Tek ümidim sizsiniz,” diyordu.

“A, evet, senin işin. *Hussar* mı olacaksın? Söylerim, söylerim. Bugün mutlaka söylerim.”

Yaşlı Kont, “Eh, *mon cher,*[66] eh, beyannameyi buldunuz mu?” diye sordu, “Kontes, Razumovskilerde ayindeydi, yeni bir dua dinledi, çok güzeldi diyor.”

Piyer, “Buldum,” diye yanıt verdi, “yarın hükümdar geliyor... Gerçek bir asiller toplantısı olacak, binde on toplama var diyorlar. Ha, sizi tebrik ederim.”

“Evet, evet, teşekkürler. Eh, ordudan ne haber?”

Piyer, “Bizimkiler gene geri çekildi. Smolensk dolaylarındalar, diyorlar,” diye yanıtladı.

Kont, “Aman Tanrım! Aman Tanrım!” dedi. “Beyanname nerede?”

“Beyanname! Ah evet!”

Piyer, cebinde kâğıtları aradı, bulamadı. Ceplerini karıştırmaya devam ederken içeri giren Kontes’in elini öptü, besbelli artık şarkı söylemeyen, ama misafir salonuna da gelmeyen Nataşa’yı bekleyerek kaygılı kaygılı bakınıyordu.

“Ma parole je ne sais plus où je l’ai fourré,”[67] dedi.

Kontes, “Ah, daima, her şeyi kaybeder,” dedi.

Nataşa, dikkatli, heyecanlı bir yüzle geldi, sessizce Piyer’e bakarak oturdu. O içeri girer girmez Piyer’in yüzü parladı; kâğıtları aramaya devam ederek birkaç kez ona baktı.

“Söz, gidip getireceğim, evde unuttum. Muhakkak...”

“Ama yemeğe geç kalırsınız.”

“Ah, arabacı da gitti.”

Ama kâğıtları aramak için sofaya giden Sonya onları Piyer’in şapkasının içinde buldu, Piyer, onları özenle astarın arasına yerleştirmişti. Piyer hemen okumak istedi, ama anlaşılan bu okumadan büyük bir zevk bekleyen yaşlı Kont, “Yok, yemekten sonra,” dedi.

Yemekte yeni Giyorgiyev şövalyesinin sağlığına şampanya içildiği sırada, Şinşin, yaşlı Gürcü Prensesi’nin hastalığına, Métivier’in Moskova’dan kaybolduğuna Rastopçin’e bir Alman getirdiğine, ona bunun bir şampiyon[68] olduğu bildirildiğine (bizzat Kont Rastopçin böyle anlatıyordu) ve Kont Rastopçin’in halka bunun bir şampiyon değil, basbayağı eski bir mantar Alman olduğunu söyleyerek şampiyonun serbest bırakılmasını emrettiğine dair şehir haberlerini anlattı.

“Boyuna da yakalıyorlar,” dedi Kont. “Ben de Fransızca az konuşmasını Kontes’e her zaman söylerim. Zamanı değil şimdi.”

Şinşin, “Duydunuz mu?” dedi, “Prens Golitsin bir Rus öğretmen tuttu, Rusça öğreniyor, *il commence à devenir dangereux de parler français dans les rues.”*[69]

Yaşlı Kont, Piyer’e dönerek, “E, ne dersiniz, Kont Piyotr Kiriliç, milis toplamaya başlanınca sizin de ata binmeniz gerekiyor, değil mi?” dedi.

Piyer, yemekte hep sessiz ve düşünceliydi. Bu sözler üzerine, bir şey anlamamış gibi Kont’a baktı.

“Evet, evet savaşa,” dedi, “Hayır! Askerlik nerede, ben nerede! Bununla birlikte her şey o kadar garip, o kadar garip ki! Ben de bir şey anlamıyorum. Bilmem, savaşın zevklerinden o kadar uzağım ki; ama bu zamanlarda kimse bir şey söyleyemez.”

Yemekten sonra Kont rahatça koltuğa yerleşti, iyi bir okuyucu olarak tanınan Sonya’ya, okumasını ciddi bir yüzle rica etti.

“Birinci başkentimiz Moskova’ya.”

“Düşman büyük kuvvetlerle Rusya’nın sınırlarını aştı. Sevgili yurdumuzu harap etmeye geliyor.” Sonya incecik sesiyle dikkatli dikkatli okuyordu. Kont gözlerini kapamış, bazı yerlerde kesik kesik içini çekerek dinliyordu.

Nataşa dimdik oturuyor, dikkatle ve dik dik bir babasına, bir Piyer’e bakıyordu.

Piyer onun bakışlarını üzerinde hissediyor, ona bakmamaya çalışıyordu. Kontes, beyannameyi dinlerken dudak bükerek öfkeyle başını sallıyordu. Bütün bu cümlelerden, oğlunu tehdit eden tehlikenin henüz ortadan kalkacağa benzemediğini anlıyordu yalnızca. Şinşin, dudaklarında alaycı bir gülümsemeyle belli ki gülünç bulduğu ilk şeye, Sonya’nın okuyuşuna, Kont’un söyleyeceği söze, hatta daha iyi bir bahane bulamazsa beyannamenin kendisine gülmeye hazırlanmıştı.

Rusya’yı tehdit eden tehlikeleri ve hükümdarın Moskova, özellikle asillere bağladığı ümitle ilgili sözlerini okuduktan sonra Sonya’nın sesi daha çok herkesin kendisini dilemesinden dolayı titredi ve şu son kısma geldi: “Başkentimizde ve ülkemizin başka yerlerinde bugün düşmanı önleyen ve göründüğü her yerde bozguna uğratılması için yeni kurulan milislerimizle müzakere etmek, onları idare etmek için halkımızın arasına katılmakta gecikmeyeceğiz. Bizi içine yuvarlamayı umduğu felaket düşmanın başına çöksün, kölelikten kurtulan Avrupa Rusya’nın şanını yükseltsin!”

Kont, yaşlı gözlerini açtı, burnuna kuvvetli bir sirke tuzu çekmiş gibi şiddetle soluyup birkaç kez duralayarak, “İşte bu mükemmel!” dedi. “Sen yeter ki söyle, hükümdarım, biz her şeyi feda ederiz, hiçbir şeyi esirgemeyiz.”

Şinşin, Kont’un vatanseverliği üzerine hazırladığı şakayı daha söylemeye vakit bulmadan Nataşa, yerinden fırladı, babasına koştu, onu öperek, “Ne şeker babadır bu!” dedi. Neşesiyle birlikte geri gelen o bilinçsizce işvesiyle Piyer’e baktı.

Şinşin, “Bakın vatansever kıza!” dedi.

Nataşa alınganca, “Hiç de vatanseverlik değil, basbayağı...” dedi. “Size her şey şaka gibi geliyor ama hiç de şaka değil bu...”

Kont, “Ne şakası!” diye yineledi. “Yalnız bir söz söylesin o, hepimiz gideriz... Biz Alman değiliz öyle...”

Piyer, “Dikkat ettiniz mi,” dedi, “‘müzakere etmek için’ deniyor.”

“Artık, niçin olursa olsun...”

Bu sırada, hiç kimsenin dikkat etmediği Petya, babasına yaklaştı, kıpkırmızı kesilmişti, kâh kalınlaşan, kâh inceleşen değişik bir sesle dedi ki:

“Eh, şimdi babacığım size (isterseniz anneme de) kesin olarak söylüyorum ki askerliğime izin vereceksiniz, çünkü artık duramam... İşte bu kadar...”

Kontes dehşetle gözlerini kaldırdı, ellerini çırptı ve öfkeyle kocasına döndü.

“Buyurun!” dedi.

Ama Kont hemen heyecanını zaptedip kendini topladı.

“Hadi, hadi,” dedi, “askere bak hele! Budalalığı bırak; okuman gerekiyor senin.”

“Budalalık değil bu, babacığım. Obolenski Fedya benden küçük, o da gidiyor, mesele şu ki, gitsem de gitmesem de okuyamam. Vatan...” Petya durdu kulaklarına kadar kızardı ve sözünü şöyle bitirdi: “Vatan tehlikedeyken ben okuyamam.”

“Yeter, yeter, budalalık...”

“Ama her şeyi feda ederiz diye kendiniz söylediniz.”

Sararan, durgun gözlerle küçük oğluna bakan karısına göz atarak bağırdı Kont:

“Petya! Sana söylüyorum, kes sesini!”

“Size diyorum ki... İşte Piyotr Kiriliç söylesin...”

“Sana saçmalıyorsun diyorum. Daha ağzı süt kokuyor, askere gidecekmiş! Hadi, hadi, sana söylüyorum.”

Kont, biraz dinlenmeden önce çalışma odasında bir kez de kendisi okumak üzere kâğıtları yanına alarak odadan çıkarken, “Piyotr Kiriloviç,” dedi, “hadi tütün içmeye gidelim...”

Piyer, şaşkın ve kararsız bir haldeydi Nataşa’nın, şefkatten daha derin bir hisle durmadan ona bakan her zamankinden daha parlak ve canlı gözleri, onu sersemletmişti.

“Yok, ben galiba eve gideceğim...”

“Nasıl eve gideceksiniz, geceyi bizde geçirmek istiyordunuz hani... Hem bize seyrek gelmeye başladınız, sonra bu benimki...” Nataşa’yı göstererek safça ekledi Kont, “yalnız sizin yanınızda neşelidir...”

Piyer, aceleyle, “Evet ama unutmuştum... Mutlaka eve dönmem lazım... İşim var...” dedi.

Kont odadan büsbütün çıkarak, “Peki, o halde güle güle,” dedi.

Nataşa meydan okuyucu bir tavırla Piyer’in gözlerine bakarak, “Niçin gidiyorsunuz? Niçin neşesizsiniz? Niçin?” diye sordu.

Piyer, “Çünkü seni seviyorum!” demek istedi, ama bunu söylemedi, kıpkırmızı kesildi, gözlerini yere indirdi.

“Çünkü size seyrek gelmem daha iyi... Çünkü... Hayır, sadece işim var...”

“Niçin, hayır, söyleyin,” diye Nataşa söze başladı ama birden sustu.

İkisi de korka korka ve utanarak birbirlerine bakıyorlardı. Piyer, gülümsemeye çalıştı. Ama beceremedi; acı çekiyormuş gibi göründü; susarak Nataşa’nın elini öptü ve çıktı.

Piyer içinden, Rostovlara bir daha gitmemeye karar vermişti.

66 Azizim.

67 Vallahi onu nereye soktum bilmiyorum.

68 Rusça şampiyon (Fransızca’dan *espion*) kelimesi casus manasına gelir. Halk bu kelimeyi “şampiyon” şeklinde söylüyor ki bu kelime Fransızca mantar demektir. (Ç.N.)

69 Sokaklarda Fransızca konuşmak tehlikeli olmaya başladı.

XXI

Petya, kesin ret cevabını aldıktan sonra, odasına girip kapandı, acı acı ağladı. Sessiz, suratı asık ve ağlamaktan kızarmış gözlerle çaya geldiği zaman bir şey fark etmemiş gibi davrandılar ona.

Ertesi gün hükümdar geldi. Rostovların hizmetçilerinden birkaç kişi çarı görmeye gitmek için izin aldılar. O sabah Petya, uzun uzun giyindi, tarandı, büyüklerinki gibi bir yaka taktı. Aynanın karşısında kaşlarını çatıyor, jestler yapıyor, omuzlarını silkiyordu; sonunda kimseye bir şey söylemeden kasketini giydi, görünmemeye çalışarak arka kapıdan çıktı. Doğruca hükümdarın bulunduğu yere gitmeye, bir mabeyinciye (Petya, hükümdarı her zaman mabeyincilerle çevrili sanırdı) kendisinin Kont Rostov olduğunu, yaşının küçük olmasına rağmen vatana hizmet etmek istediğini, genç olmanın candan bağlılığa engel olamayacağını doğrudan doğruya anlatmaya karar verdi; ona kendisinin her şeye hazır... Bu sırada Petya, mabeyinciye söylemek için güzel sözler hazırlamıştı.

Hükümdara takdiminde özellikle çocuk olduğu için başarı umuyordu (hatta yaşının küçüklüğüne herkesin nasıl hayret edeceğini bile düşünüyordu), bununla birlikte yakasının takılış şekli, taranışı, vakarlı, ağır yürüyüşüyle, yaşlı bir adam gibi görünmek istiyordu. Ama ilerledikçe ve kendini akın akın Kremlin’e doğru gelen kalabalığa kaptırdıkça yaşlı insanlara özgü ağırbaşlılığı, yavaşlığı unutuyordu. Kremlin’e yaklaşırken itip kakacaklar diye kaygılanmaya başladı, azimle, tehdit edici bir tavırla dirseklerini yana çıkardı. Ama Troytski kapısında, bütün enerjisine rağmen nasıl vatanseverce Kremlin’e geldiğini bilmeyen insanlar onu duvara öyle bir sıkıştırdılar ki, boyun eğmek ve kapıda arabalar kemerlerin altından gürüldeyerek geçinceye kadar durmak zorunda kaldı. Petya’nın yanında uşaklı bir kadın, iki tacir ve bir emekli er vardı. Kapıda bir süre durduktan sonra Petya, bütün arabaların geçmesini beklemeyerek başkalarından önce ilerlemek istedi, azimle dirseklerini çalıştırmaya başladı; ama ondan ilk dirseği yiyen bir kadın hiddetle bağırdı:

“Ne itiyorsun be, görmüyor musun, herkes duruyor, ne sokuluyorsun!”

Uşak, “Böyle herkes de sokulur,” dedi ve o da dirsek vurmaya başladı, Petya’ya yüklendi ve onu kapının kötü kokan bir köşesine sıkıştırdı.

Petya yüzünü kaplayan teri elleriyle sildi, büyüklerinki gibi o kadar itina ile evde taktığı terden ıslanmış yakasını düzeltti.

Çar'a ulaşamayacağını hissediyor; bu haliyle mabeyincilerin karşısına çıkarsa onu hükümdarın yanına bırakmayacaklar diye korkuyordu. Ama öyle kalabalıktı ki, üstünü başını düzeltmeye ve başka bir yere geçmeye imkân yoktu. Geçen generallerden biri, Rostovların bir tanıdığıydı. Petya ondan yardım isteyebilirdi, ama bunun erkekliğe aykırı bir şey olacağını düşündü. Bütün arabalar geçince kalabalık akın etti, Petya'yı da, halkın her tarafını tuttuğu meydana sürükleyip götürdü. Yalnız meydanda değil, yamaçlarda, damlarda, her yerde kalabalık vardı. Petya, kendini meydanda bulur bulmaz, bütün Kremlin'i kaplayan çan seslerini ve halkın neşeli konuşmalarını açık açık duydu.

Bir anda meydan genişledi, birden bütün başlar açıldı, herkes yine ileriye atıldı. Petya öyle sıkışmıştı ki nefes alamıyordu; hep, "Hurra! Hurra! Hurra!" diye haykırıyorlardı. Petya ayaklarının ucuna kalkıyor, yanındakilerle itişiyor, ama kalabalıktan başka bir şey görmüyordu.

Herkesin yüzünde sevgi ve heyecan ifadesi vardı. Petya'nın yanında duran bir tüccar karısı hıçkırıyor, gözlerinden yaşlar boşanıyordu.

"Babamız, meleğimiz, pederimiz!" diyerek gözyaşlarını parmaklarıyla siliyordu kadın.

Her taraftan, "Hurra!" diye haykırıyorlardı.

Kalabalık bir dakika durakladı, sonra tekrar ileri atıldı.

Petya, ne yaptığını bilmeyerek dişlerini sıktı, gözlerini canavar gibi döndürdü, dirseklerini işletip bu dakikada adeta kendini de, herkesi de öldürmeye hazırmış gibi "Hurra!" diye haykırarak ileri atıldı; fakat yanlarından da tıpkı onunki gibi canavar yüzleri, aynı "Hurra!" naralarıyla ileri sokuluyorlardı.

Petya, içinden, "Hükümdar neymiş şu işe bak!" dedi, "Hayır, kendi başıma ona dilekçe sunmam doğru değil, bu çok cüretkârlık olur!" Buna rağmen hep öyle ümitsizce ileri atılmaya devam etti; önündekilerin omuzları arasından, kırmızı çuha serili bir yolun uzandığı boş bir alan görünüp kayboldu; bu sırada kalabalık geriye doğru dalgalandı (önde polisler alaya çok sokulan halkı geriye itiyorlardı; hükümdar saraydan Uspenski Katedrali'ne geçiyordu), Petya, ansızın böğrüne öyle bir darbe yedi ve öyle sıkıştırıldı ki birden gözleri karardı, bilincini kaybetti, kendine geldiği zaman, arkasında bir tutam beyaz saçıyla mavi cüppeli bir din adamı

(bir diyakoz yamağı olmalıydı) bir eliyle onu koltuğunun altından tutuyor; öbürüyle kalabalığın baskısından onu koruyordu.

"Ezdiler sizi küçükbey!" dedi, "Nedir bu böyle!.. Biraz kendinize geldiniz mi, ezdiler, ezdiler!"

Hükümdar Uspenski Katedrali'ne geçti. Kalabalık tekrar toparlandı; diyakoz yamağı, sararan, soluk almayan Petya'yı "Topların Şahı"na[70] doğru sürükledi. Birkaç kişi Petya'ya acımıştı, birden bütün kalabalık ona doğru döndü, etrafında bir baskıdır başladı. Yakında duranlar ona hizmet ediyor, redingotunun düğmelerini çözüyor, onu topun kaidesine oturtuyor, onu ezenlerden birini azarlıyorlardı.

"İnsan böyle ezerek adamın canını çıkarabilir. Nedir bu! Katil mi olacaksınız! Bak zavallıcık sofra örtüsü gibi bembeyaz oldu," diye sesler duyuldu.

Petya, çok geçmeden kendine geldi, yüzü yeniden rengini aldı, acısı geçti, bu geçici acıya karşılık topun üstünde yer aldı ki buradan geri dönmesi gereken hükümdarı göreceğini umuyordu. Petya, artık dilekçe sunmayı düşünmüyordu. Yalnızca, onu bir görebilseydi; bununla da kendini şanslı sayacaktı!

Uspenski Katedrali'nde, biri hükümdarın gelişi dolayısıyla, öbürü Türklerle imzalanan barış için yapılan iki birleşik şükran ayini sırasında kalabalık biraz dağıldı; *Kvas,*[71] çörek ve (Petya'nın canı çekmişti) ayçiçeği tohumu satıcıları bağırarak meydana çıktılar; alelade konuşmalar duyuldu. Bir tacir kadın yırtılan şalını gösteriyor, onu ne kadar pahalıya satın aldığını anlatıyordu, başka biri ipekli kumaşların şimdi çok pahalılaştığını söylüyordu. Petya'nın kurtarıcısı olan diyakoz yamağı, bir memurla, bugün hangi hürmetli piskoposun ayin yaptığını konuşuyordu. Diyakoz yamağı, Petya'nın anlamadığı "muhteşem ayin" sözünü birkaç kez tekrarladı. İki genç esnaf fındıkkıran bir hizmetçi kızla alay ediyorlardı. Bütün bu konuşmalar, özellikle hizmetçi kızla yapılan ve Petya için o yaşta çok çekici olması gereken alay, şimdi onu ilgilendirmiyordu; o hep hükümdarı ve ona karşı sevgisini düşünüp heyecanlanarak yüksekte, topun üstünde oturuyordu. Onu ezdikleri zaman duyduğu acı ve korku hissiyle coşkunluk hissinin bir araya gelmesi bu dakikaların önemini kavrayışını bir kat daha güçlendiriyordu.

Birden rıhtım boyundan top sesleri duyuldu (bunlar Türklerle yapılan barışı kutlamak için atılıyordu) kalabalık, topun nasıl atıldığını görmek için rıhtıma hücum etti. Petya da oraya koşmak istiyordu, kendisini koruma

altına alan diyakoz yamağı onu bırakmadı. Top sesleri devam ederken Uspenski Katedrali'nden subaylar, generaller, mabeyinciler dışarı fırladılar, sonradan o kadar acele etmeyen daha başkaları çıktı, yine başlardan şapkalar çıkarıldı; topları görmeye gidenler koşup geldiler. Nihayet katedralin kapısından üniformalı, kordonlu dört kişi daha çıktı. Kalabalık yine, "Hurra! Hurra!" diye bağırmaya başladı.

"Hangisi? Hangisi?" diye Petya, ağlamaklı bir sesle etrafındakilere sordu, ama ona kimse yanıt vermedi; herkes heyecan içindeydi; Petya, bu dört kişiden, gözlerinden fışkıran sevinç yaşları arasında iyice göremediği birini seçerek bütün heyecanını (bu her ne kadar hükümdar değilse de) onun üzerine topladı, coşkun bir sesle, "Hurra!" diye haykırdı, ne pahasına olursa olsun ertesi gün asker olma kararını verdi.

Kalabalık hükümdarın arkasından koştu, onu saraya kadar takip etti, sonra dağılmaya başladı. Vakit epeyce geçmiş, Petya, bir şey yememişti; buram buram ter döküyordu; ama eve gitmiyor, azalan, ama yine de oldukça kalabalık olan halkla birlikte sarayın önünde duruyor, hükümdarın öğle yemeği zamanında sarayın pencerelerine bakarak daha bir şeyler olacak diye bekliyor, kapının önüne, hükümdarın sofrasına gelen büyük rütbe sahiplerine de sofraya hizmet eden ve pencerelerde görünüp kaybolan saray uşaklarına aynı derecede imreniyordu.

Yemek sırasında Valuyev pencereden dışarı bakarak hükümdara, "Halk hâlâ Majesteleri'ni görmeyi ümit ediyor," dedi.

Yemek bitmişti, hükümdar elinde bitirmeye çalıştığı bir bisküvi ile kalktı, balkona çıktı, halk, Petya, ortalarında olduğu halde balkona doğru atıldı.

"Meleğimiz, pederimiz! Hurra! Babamız!.." diye halk ve onunla birlikte, bağırıyordu; kadınlar, yufka yürekli erkekler, bu arada Petya heyecandan yine ağlıyorlardı.

Hükümdarın elinde tuttuğu oldukça büyük bir bisküvi parçası kırılarak balkonun korkuluğuna, korkuluktan yere düştü. Orada duran önlüklü bir arabacı bu bisküvi parçasının üstüne atıldı, onu kaptı, kalabalıktan birkaç kişi arabacıya doğru atıldılar. Hükümdar bunu fark ederek bisküvi tabağının getirilmesini emretti, balkondan bisküvi atmaya başladı. Petya'nın gözleri kızardı, ezilme tehlikesi onu iyice kışkırttı, bisküvilerin üzerine atıldı. Niçin, bilmiyordu, ama çarın elinden bir bisküvi almak ve bu işte kimseye boyun eğmemek istiyordu. İleri atıldı, bir bisküviyi ele geçirmeye çalışan yaşlı bir kadını yere düşürdü. Ama yaşlı kadın, yere düşmüş olmasına

rağmen kendini yenilmiş saymıyordu; bisküvilere uzandı ama eli yetişmedi. Petya diziyle onun kolunu yana iterek bisküviyi yakaladı, geç kalmaktan korkar gibi, “Hurra!” diye bağırdı. Sesi kısılmıştı.

Hükümdar gitti; bundan sonra halkın büyük bir kısmı dağıldı.

“Gördün mü, daha beklemek gerek demedim mi ben; dediğim çıktı, işte,” diye sevinçli sesler duyuluyordu.

Ne kadar mutlu olursa olsun eve gitmek ve bugünün bütün zevkini sona ermiş görmek Petya’ya yine de hüzün veriyordu. Petya, Kremlin’den eve değil kendisi gibi askere yazılmaya çalışan on beş yaşındaki arkadaşı Obolenski’ye gitti. Eve dönünce, izin verilmezse kaçacağını kesin olarak ve azimle bildirdi. Ertesi gün Kont İlya Andreyiç, büsbütün boyun eğmemekle beraber, Petya’yı şöyle tehlikesizce bir yere yerleştirmenin yolunu öğrenmeye gitti.

70 16’ncı yüzyılda imal olunmuştur. 196.500 kilo ağırlığındadır.

71 Bir tür şıra.

XXII

Bundan üç gün sonra, ayın on beşinde, sabah saatlerinde Slobodski Sarayı'nın önünde sayısız araba göründü.

Salonlar doluydu. Birincisinde üniformalı asilzadeler, ikincisinde sakallı, mavi kaftanlı ve göğüsleri madalyalı tacirler vardı. Asilzadelerin toplandığı salon uğultulu, hareketliydi. Hükümdarın portresinin altındaki masada, yüksek arkalıklı sandalyelerde en önemli kişiler oturuyor, ama asilzadelerin çoğu salonda dolaşıyorlardı.

Piyer'in bazen kulüpte, bazen evlerinde her gün gördüğü bütün bu asilzadelerin kimi Yekaterina devri, kimi Pavlov devri, kimi yeni Aleksandr devri üniforması, kimi de genellikle asilzadelerin giydiği üniformayı giyiyor, üniformalardaki bu ortak karakter, bu yaşlı, genç, çok çeşitli ve bildik kişilerle tuhaf ve fantastik bir görünüm yaratıyordu. Gözleri zayıf, dişsiz, dazlak, tombul ihtiyarlar özellikle hayret vericiydiler. Büyük bir kısmı yerlerinde oturuyordu; gezecekleri, konuşacakları zaman gençlere yanaşıyorlardı, bütün bu yüzlerde hayret verici olan şey, Petya'nın meydanda, kalabalıkta gördüğü yüzlerdeki gibi birbirine zıt çizgilerdi. Heyecan verici bir olayı bekleyişle, bir gün önceki alelade bir boston oyununu, aşçı Petroşka'yı ve Zinayda Dimitriyevna'nın sağlığını ve devlet dairesini hatırlayış gibi. Piyer, bedenini sıkan, darlaştıran asilzade üniformasıyla sabahın erken saatlerinden beri salonlardaydı. Heyecan içindeydi; bu olağanüstü toplantı, yalnız asilzadelerin değil, tacirlerin, çeşitli sınıfların toplantısı, bu *États généraux*, onda *Contrat social* ve Fransız Devrimi'nin çoktan unutulan ama ruhunda derin bir yer etmiş olan düşünceleri uyandırdı... Halkla müzakere için hükümdarın başkente geleceği hakkında yayımlanan beyannamede dikkatini çeken söz bu görüşünü güçlendirmişti. Bu anlamda çoktan beri beklediği önemli bir şeyin yaklaşmakta olduğunu düşünerek dolaşıyor, dikkatle bakınıyor, konuşmalara kulak kabartıyor, ama hiçbir yerde onu meşgul eden düşüncelere bir ifade bulamıyordu.

Hükümdarın heyecan uyandıran beyannamesi okundu, sonra küme küme olup konuşmaya başladılar; Piyer, belli konuşma konularından başka yalnız hükümdar içeriye girince önderlerin nerede duracakları, hükümdarın şerefine ne zaman balo verileceği, ilçe ilçe mi ayrılacakları, yoksa bütün

vilayetlerin bir arada mı bulunacağı vs. üzerinde konuşmalar duyuyordu, ama mesele savaşa, asilzadelerin toplanma sebebine gelir gelmez konuşmalar kararsız ve belirsiz bir şekil aldı. Herkes söylemekten çok dinlemek istiyordu.

Deniz emekli subayı üniforması giymiş orta yaşlı, ciddi, yakışıklı bir adam salonlardan birinde konuşuyordu; yanına bir kalabalık toplanmıştı. Piyer bu laf ebesinin çevresinde oluşan daireye yaklaştı, dinlemeye koyuldu. Yekaterina devrine özgü *Voyvoda*[72] kaftanıyla ve tatlı bir gülümsemeyle içinde herkesi tanıdığı bir kalabalığın arasında dolaşan Kont İlya Andreyiç de bu gruba yaklaştı, her zamanki gibi, iyi yürekli insanlara has gülümsemesiyle, konuşanın düşüncesine katılırcasına başını sallayarak dinlemeye başladı. Deniz emeklisi çok cesurca konuşuyordu, bu onu dinleyenlerin yüzlerinden ve Piyer'in çok uysal ve sessiz bildiği kimselerin memnuniyetsizlikle ondan uzaklaşmalarından ya da ona karşı çıkmalarından belliydi. Piyer, kendine yol açarak grubun ortasına kadar sokuldu, kulak kabarttı, konuşmacının bir liberal, ama onun anladığından büsbütün başka anlamda bir liberal olduğunu anladı. Bahriyeli asilzade çok berrak, akıcı bir sesle, "r"leri hoş bir şekilde boğarak, sessiz harfleri yutarak bazılarının "Garson pipo!" falan diye bağırdıkları sesle konuşuyordu. Eğlence hayatına ve hükmetmeye alışkın adamların sesiyle konuşuyordu.

"Eh, Smolenskliler hükümdara milis teklif etmişler. Smolensklilerin her yaptıkları kanun mu bizim için? Şanlı Moskova asilzadesi gerekli görürse bağlılığını hükümdara, imparatora başka biçimlerde gösterebilir. 1807 yılındaki milisi unuttuk mu! Ancak hırsızlar, yağmacılar zengin oldular..."

Kont İlya Andreyiç, tatlı tatlı gülümseyerek başını salladı.

"E, peki, bizim milislerin devlete bir yararları oldu mu? Hiçbir yararları olmadı! Çiftliklerimizi harap ettiler. Asker toplama daha iyi... Yoksa size geri dönecek olan ne bir asker, ne bir köylü olacak, bir sefih olacak, işte o kadar. Asilzadeler hayatlarını esirgemiyor, biz hepimiz gideriz, kura askeri de alırız, hükdağ (hükümdarı böyle söylüyordu) bir işaret etsin yalnızca, onun için hepimiz ölürüz!"

İlya Andreyiç, memnuniyetinden yutkundu, Piyer'i dürttü, ama Piyer de konuşmak istiyordu. Nedensiz bir heyecan hissederek ve ne söyleyeceğini bilmeksizin ilerledi, tam konuşmak üzere ağzını açmıştı ki konuşmacının yakınında duran, tamamıyla dişsiz, zeki ve sert yüzlü bir il meclisi üyesi Piyer'in sözünü kesti. Bir tartışma alışkanlığıyla, yavaş ama duyulur bir sesle, "Zannederim ki, sayın bay," diyerek dişsiz ağzını oynatmaya başladı,

“biz buraya, şu anda devlet için en elverişli olan şeyin toplama asker mi, milis mi olduğunu tartışmak için çağrılmadık, imparatorun bize onur veren beyannamesine yanıt vermek için çağrıldık. Asker toplama mı, milis mi, hangisinin elverişli olduğunu tartışmayı yüksek kata bırakalım...”

Piyer, birden heyecanına bir çıkış yolu buldu. Asillerin önünde duran iş hakkında bu formel ve dar görüşü ileri süren il meclisi üyesine kızmıştı. İlerledi ve onun sözünü kesti, ne söyleyeceğini kendisi de bilmiyordu, ama heyecanla söze başladı, bazen araya Fransızca sözler karıştırıyor, Rusça’yı bir kitap diliyle konuşuyordu.

“Affedersiniz Ekselans,” diye başladı (bu üyeyi iyi tanırdı ama burada ona karşı resmî davranmayı gerekli görmüştü), “her ne kadar beyefendiyle aynı fikirde değilsem de... (Piyer ne söyleyeceğini şaşırdı. *Mon très honorable préopinant*[73] demek istedi) Beyefendiyle... *que je n’ai pas l’honneur de connaître,*[74] ama öyle sanıyorum ki asiller sınıfı kendi sempatisini, heyecanını ifade etmekten başka vatana yararlı olabilecek tedbirleri de görüşmek için buraya çağrılmış bulunuyor. Öyle sanıyorum ki (heyecanlanarak devam ediyordu) eğer hükümdar bizleri ö... ö... öğüt verecek kimseler olarak değil de yalnızca hizmetine vereceğimiz köylülerin sahibi ve... ve kendimizi *chair à canon*[75] olmaya hazır kimseler olarak bulsaydı memnun olmazdı.”

İl meclisi üyesinin hafifseyici gülümsemesini ve Piyer’in çok rahat konuştuğunu görerek gruptan uzaklaşanlar oldu; Piyer’in söylevinden yalnız İlya Andreyiç memnundu; bahriyelinin, il meclisi üyesinin söylevinden ve genellikle dinlediği her sözden daima memnun olduğu gibi.

Piyer devamla, “Ben öyle sanıyorum ki, bu konuları tartışmadan önce,” dedi, “hükümdara sormalı, askerimizin ne kadar olduğunu, ordumuzun ne durumda bulunduğunu bize bildirmesini Majesteleri’nden saygıyla rica etmeliyiz, o zaman...”

Ama Piyer sözünü bitiremedi, birden üç taraftan ona saldırdılar. Eskiden beri tanıdığı, arası her zaman onunla iyi olan boston meraklısı Stepan Stepanoviç Adroksin ona herkesten daha şiddetle hücum etti. Stepan Stepanoviç üniformalıydı; üniformadan mı, başka sebepten mi nedense Piyer, karşısında büsbütün başka bir adam görüyordu. Stepan Stepanoviç, yüzünde ansızın beliren bir yaşlı öfkesiyle Piyer’e bağırdı:

“İlkin şunu haber vereyim ki, bunu hükümdara sormaya hakkımız yok; ikincisi, Rus asilzadelerinin buna hakkı olmuş olsa bile hükümdar bize yanıt

veremez. Ordu düşmanın harekâtına göre hareket ediyor; azalıyor ve çoğalıyor...”

Piyer’in, ta eskiden Çingenelerde gördüğü, kötü bir kumarcı olarak tanıdığı orta boylu, kırk yaşlarında üniformalı bir adam yaklaşarak Adroksin’in sözünü kesti.

“Tartışma zamanı değil,” dedi, “çözüm zamanı: Savaş Rusya’da oluyor, düşman Rusya’yı harap etmek, babalarımızın mezarlarını berbat etmek, karılarımızı, çocuklarımızı götürmek için geliyor.” Asil göğsüne eliyle vurdu. “Çar babamız için hepimiz ayaklanırız, hepimiz birden gideriz!” Kızaran gözlerini çevirerek bağırdı, kalabalığın içinden onu onaylayan sesler işitildi. “Biz Rus’uz, dinimizi, başkentimizi, vatanımızı savunmak için de kanımızı esirgemeyiz, eğer vatanın evlatlarıysak hezeyanı bırakmak lazım, Rusya’nın Rusya için nasıl ayaklanacağını Avrupa’ya göstereceğiz,” diye haykırdı.

Piyer karşı çıkmak istiyordu ama tek bir söz söyleyemedi. Sözlerinin, taşıdıkları anlam ne olursa olsun, heyecanlanan asilzadenin sözlerinden daha az duyulacağını biliyordu.

İlya Andreyiç, arkada baş sallıyordu; bazıları cümlenin sonunda hızla konuşan kişiye dönerek, “Evet, bu böyledir! Bu böyle!” diyorlardı.

Piyer, ne paradan ne müjikten ne de kendi canından yana fedakârlıktan çekinmediğini ama duruma yardım istemek için bu durumu bilmek gerektiğini söylemek istiyor ama söylemiyordu. Her kafadan bir ses çıkıyordu, öyle ki İlya Andreyiç herkese baş sallamaya yetişemiyordu; grup büyüdü, dağıldı, yeniden birleşti, konuşmalarla uğuldayarak hep birden büyük salonda, büyük masaya doğru ilerledi. Piyer, konuşamıyor, sözü kabaca kesiliyor, onu itiyor, ortak bir düşmandan yüz çevirir gibi ondan yüz çeviriyorlardı. Bu, onun sözünden memnun olmamalarından doğmuyordu, peşinden söylenen birçok sözden sonra onu unutmuşlardı bile; ama kalabalığın heyecanının sürmesi için hissedilir bir sevgi ve nefret konusuna ihtiyaç vardı. Piyer bunun yerini tutuyordu. Heyecanlı asilzadeden sonra pek çok kişi konuşmuş ve hepsi de aynı tonla seslenmişti. Güzel ve özgün konuşanlar da vardı.

Rus Habercisi’ni çıkaran ve orada tanınan Glinka (yazar, yazar, diye sesleniyordu kalabalık) cehennemin cehennemi defetmesi gerektiğini, şimşek çakınca, gök gürleyince gülümseyen bir çocuk gördüğünü ama bizim bu çocuk gibi olmayacağımızı söylüyordu.

Arka sıralardan, “Evet, evet, gök gürleyince!” diye onay geldi.

Kalabalık, Piyer'in evlerinde soytarılarıyla veya kulüpte boston başında gördüğü üniformalı, kordonlu, tüyü tüsü ağarmış, dazlak, yetmişlik yaşlı kodamanların oturduğu büyük masaya yaklaştı. Kalabalık uğultuyu kesmeden masaya yanaştı. Kalabalığın dayandığı sandalyelerin yüksek arkalıklarına yaslanan konuşmacılar birbiri arkasından, bazen de ikisi birden konuşuyorlardı. Arka sıradakiler konuşanın söylemediklerini kaydediyor ve atlanan bu noktaları söylemek için acele ediyorlardı. Öbürleri, söyleyecek bir şey bulmak için düşünüp duruyor, bir şey bulunca hemen atılıyorlardı. Piyer'in tanıdığı yaşlı kodamanlar oturuyor, kâh şuna, kâh buna bakıyor, büyük bir kısmı sıcaktan bunalıyordu. Bununla birlikte Piyer kendini çok heyecanlı hissediyordu; sözlerin anlamından çok seslerde ve yüzlerdeki ifadelerde beliren genel duygu, zafer için her şeyin vız geldiğini göstermek arzusu ona da sirayet etmişti. Fikirlerini değiştirmiş değildi, fakat kendini nedense hatalı hissediyor, temize çıkmak istiyordu.

Sesini herkesten çok yükseltmeye çalışarak, "Ben yalnız, ihtiyaçları bilirsek fedakârlık yapmanın bizim için daha kolay olacağını söyledim," dedi.

Yanında duran bir ihtiyar dönüp ona baktı ama masanın öbür tarafından gelen bir ses hemen onu kendine çekti.

Birisi, "Evet, Moskova teslim olacak ama bizim kurtarıcımız da o olacak!" diye bağırdı.

Başka birisi, "O insanlığın düşmanıdır," diye haykırdı, "izin verin konuşayım beyler, beni eziyorsunuz!.."

72 Eski devirde vali.

73 Çok sayın muhatabım.

74 ... ki tanışmak şerefinden mahrum bulunuyorum.

75 Kurbanlık.

XXIII

Bu sırada general üniforması giymiş, omuzdan aşırma bir kordonla sivri çeneli, keskin bakışlı Kont Rastopçin, iki yana açılan asilzade kalabalığının önünde hızlı adımlarla içeri girdi.

"Hükümdar İmparator şimdi gelecek," dedi. "Şimdi oradan geliyorum, öyle sanıyorum ki içinde bulunduğumuz durumda fazla tartışmaya lüzum yok, hükümdar bizi ve tacirleri toplamak lütfunda bulundu. Oradan milyonlar akın edip gelecek (tacirlerin salonunu işaret etti) yapacağımız şey milisi hazırlamak ve kendimizi esirgemememektir... Bu yapabileceğimizin en azıdır."

Yalnız masada oturan büyükler arasında bir görüşme başladı. Bu görüşme sonuna kadar çok sessiz geçti. Bütün o önceki gürültülerden sonra "tabii", değişiklik olsun diye, "ben de aynı fikirdeyim" gibi sesler tek tek duyulmaya başlayınca görüşme hatta hüzün verici bir hal aldı.

Moskovalıların, Smolenskliler gibi 1000 adamdan tam teçhizatlı 10 adam feda edeceklerine dair Moskova asilzadelerinin kararını yazması emredildi yazıcıya. Beyler hafiflemiş gibi kalktılar, sandalyeleri gürüldetip kol kola girerek ve konuşarak ayakları açılsın diye salonda dolaşmaya başladılar.

"Hükümdar! Hükümdar!" sesleri duyulunca halk kapıya hücum etti.

Hükümdar, asilzadelerin oluşturduğu iki sıra arasındaki geniş geçitten salona girdi. Yüzlerde saygılı, ürkek bir merak ifadesi belirdi. Piyer oldukça uzaktaydı, hükümdarın sözlerini iyice işitemiyordu. İşittiklerinden yalnız şunu anlamıştı ki hükümdar, devletin içinde bulunduğu tehlikeden, Moskova asilzadelerine bağladığı ümitten söz ediyordu. Asilzadelerin şimdi aldığı kararı bildiren başka bir ses hükümdara yanıt verdi.

Hükümdarın titreyen sesi duyuldu:

"Beyler!"

Kalabalık hafifçe dalgalandı ve yine yatıştı; Piyer, hükümdarın o hoş, insanca ve dokunaklı sesini duydu; şöyle diyordu:

"Rus asillerinin koruyuculuğundan hiçbir zaman kuşku duymamıştım. Ama bugün o benim umutlarımın da üstüne çıkmış bulunuyor, yurdumuz adına size teşekkür ederim. Beyler, harekete geçelim, zaman her şeyden değerlidir."

Hükümdar sustu, kalabalık onun etrafında sıkışmaya başladı; her taraftan coşkun haykırışlar duyuldu.

Hiçbir şey duymamış olan, ama her şeyi kendine göre anlayan İlya Andreyiç hıçkırarak arkadan, “Evet, her şeyden değerli... Çar sözüdür...” dedi.

Hükümdar asilzadeler salonundan tacirler salonuna geçti. Orada aşağı yukarı on dakika kaldı. Başkaları gibi Piyer de hükümdarı tacirler salonundan sevinç gözyaşlarıyla çıkarken gördü. Sonradan öğrenildi ki hükümdar tacirlere söylevine başlar başlamaz gözleri dolmuş, sözünü titreyen bir sesle bitirmişti. Piyer, hükümdarı gördüğü zaman o, yanında iki tacirle çıkıyordu. Biri Piyer’in tanıdığı şişman bir kesimci, öbürü zayıf, sivri sakallı, uçuk benizli bir belediye başkanıydı. İkisi de ağlıyordu. Zayıf olanın gözleri yaşlıydı, ama şişman kesimci bir çocuk gibi hıçkırıyor ve durmadan yineliyordu:

“Hayatımı da, malımı mülkümü de al, Majeste!”

Piyer artık gözünde hiçbir şeyin değeri olmadığını, her şeyi feda etmeye hazır olduğunu göstermek arzusundan başka bir şey hissetmiyordu. Meşrutiyetçiliğe eğilimli sözleri ona şimdi ne kadar ayıp geliyordu. Bunu düzeltmek için fırsat arıyordu. Kont Mamontov’un bir alay verdiğini öğrenince bütün giyim ve giyim masraflarıyla birlikte bin kişi vereceğini hemen orada Kont Rastopçin’e bildirdi.

Yaşlı Rostov, olup bitenleri gözyaşı dökmeden karısına anlatamadı; hemen o anda Petya’nın ricasını kabul etti ve bizzat onu orduya yazdırmaya gitti.

Ertesi gün hükümdar Moskova’dan ayrıldı. Bütün asilzadeler üniformalarını çıkardılar, tekrar evlerde, kulüplerde yerlerini aldılar; homurdanarak milis için kâhyalarına emirler verdiler ve yaptıkları şeye kendileri de hayret ettiler.

İKİNCİ BÖLÜM

I

Napoléon, Rusya ile savaşa başladı, çünkü Dresden'e gelmeden, tazimlerden başı dönmeden, Polonya üniforması giymeden, kendini bir haziran sabahının çekiciliğine kaptırmadan edememişti; Kuragin'in, sonra Balaşev'in yanında öfkeyle parlamaktan kendini alıkoyamamıştı.

Aleksandr, bütün görüşmeleri reddetti, çünkü kendini hakarete uğramış hissediyordu. Barclay de Tolly, ödevini yerine getirmek ve büyük kumandan diye ün salmak için orduyu çok iyi idare etmeye çabalıyordu. Rostov, atını Fransızların üzerine sürdü, çünkü düz ovada at koşturmak arzusuna dayanamamıştı. Bu savaşa katılan insanlar da, kendi kişisel özelliklerine, âdetlerine, şartlarına ve amaçlarına göre tıpkı böyle hareket ediyorlardı. Ne iş gördüklerini, kendileri için ne yaptıklarını biliyorlarmış gibi korkuyor, övünüyor, seviniyor, öfkeleniyor, akıl yürütüyorlardı. Oysa tarihin aletiydiler, kendilerinden saklı ve bizce anlaşılır bir iş görüyorlardı. Değişmez yazgılarıdır bu; toplum içinde ne kadar yükselirlerse o kadar az hürdürler.

1812'de iktidarı ellerinde tutanlar, yerlerini çoktan bıraktı; onları ilgilendiren şeyler, iz bırakmadan yok olup gitti. Önümüzde yalnız o zamanın tarihi sonuçları var.

Ama Avrupa'daki insanların Napoléon'un önderliği altında Rusya'nın ta derinliklerine kadar dalmaları ve orada mahvolmaları *"gerekti"* diyelim; o zaman bu savaşa katılan insanların birbirine aykırı düşen bütün anlamsız ve gaddarca eylemleri bizce anlaşılmış olur.

Kader, bütün bu insanları, kendi çıkarlarını için çalışırken kimsenin (ne Napoléon'un ne Aleksandr'ın ne de savaşa katılanlardan daha küçük herhangi birinin) hiç ümit etmediği muazzam bir sonucun doğmasına yardım etmeye zorladı.

1812 yılında Fransız Ordusu'nun mahvolmasının sebebi şimdi bizce aşikârdır. Napoléon ordularının mahvolmasına bir taraftan geç kalması, kış seferine hazırlanmadan Rusya'nın ta içlerine dalmış olması, öbür taraftan

Rus şehirlerinin yakılması üzerine savaşın aldığı şekil ve Rus halkında düşmana karşı uyanan kin ve nefretin neden olduğu üzerinde kimse tartışmaz. Ama o zaman, çok iyi bir kumandanın sevk ve idaresi altındaki sekiz yüz bin kişilik dünyanın en iyi ordusunun iki kat zayıf ve deneyimsiz kumandanların sevk ve idaresi altındaki bir Rus Ordusu'yla çarpışmada ancak böylelikle mahvolabileceğini o zaman (bu gerçek şimdi açık görünüyor) kimse kestirememişti; bunun dışında, *"Rusların bütün çabaları"*, Rusya'yı kurtarabilecek olan bir tek şeye engel olmaya, *"Fransızların bütün çabaları"* da, deneyimlerine ve Napoléon'un sözde dehasına rağmen yaz sonunda Moskova'ya kadar uzanmaya, yani onları mahvedecek olan şeyi yapmaya yöneltilmişti. 1812'yi anlatan tarih kitaplarında Fransız yazarları, Napoléon'un, hattın uzamasındaki tehlikeyi hissettiği için savaş istediğini; mareşallerinin ona Smolensk'te kalmayı tavsiye ettiklerini ve güya seferin tehlikelerinin de o zaman anlaşılmış olduğunu kanıtlamaya yönelik delililer ileri sürmeyi çok severler; Rus yazarları ise daha çok, Napoléon'u Rusya'nın içerisine çekmek için seferin başından beri bir İskit Savaşı planının mevcut olduğundan söz etmeyi daha çok severler ve bu planı, kimi Pfuhl'e, kimi bir Fransız'a, kimi Tolly'ye, kimi bizzat İmparator Aleksandr'a atfeder, gerçekten de hu tarzda hareket edilmesi hakkında bazı imalar taşıyan notlara, projelere, mektuplara işaret ederler. Ama olup bitenin önceden kestirilmesi hakkındaki bütün bu imalar şimdi, Fransızlar tarafından olduğu gibi Ruslar tarafından da yalnızca olay onları haklı çıkardığı için ileri sürülüyor. Eğer olay gerçekleşmeseydi şimdi bu imalar, o günlerde revaçta olan ama doğru çıkmayan, bunun için de unutulan binlerce ve milyonlarca ima ve tahmin gibi unutulacaklardı. Süren bir olayın sonucu hakkında daima o kadar çok tahmin yürütülür ki, nasıl sona ererse ersin sayısız öngörüler arasında tamamıyla tersine yürütülmüş olanları da bulunduğunu büsbütün unutarak "Bunun böyle olacağını ben daha o zaman söylemiştim" diyecek insanlar her zaman bulunur.

Rusların, Napoléon'un hattın uzamasındaki tehlikeyi kavramış olduğunu düşünerek düşmanı Rusya'nın içerlerine çekmeyi planlamış olmaları konusundaki tahminler herhalde bu tür tahminlerdendir; tarihçiler Napoléon ve mareşallerine bu gibi düşünceleri ve Rus askerî şeflerine bu tür planları atfetmekte büyük güçlük çekerler. Yaşanan olaylar, bu gibi tahminlerle büsbütün tezat teşkil etmektedir. Savaş süresince Ruslar Fransızları Rusya'nın içerilerine çekme arzusunu beslemedikleri gibi Rusya'ya ilk taarruzlarından beri onları durdurmak için her şey yapılmıştı.

Napoléon, hattın uzamasından korkmak şöyle dursun, her ileri adımına, yeni bir zafer kazanmışçasına sevinmiş, çarpışmaları, eski seferlerinde olduğu gibi değil, isteksizce aramıştır.

Seferin başlangıcında ordularımız ikiye ayrılmıştı; ulaşmaya çalıştığımız biricik amaç, geri çekilmek ve düşmanı memleketin içerlerine çekmek için orduların birleşmesinde bir yarar görmemekle birlikte, onları birleştirmekti. İmparator orduda, Rus toprağının her adımını savunmada onun moralini yükseltmek için bulunuyordu, geri çekilmek için değil. Pfuhl'ün planı üzerine muazzam bir Drissa ordugâhı kuruluyor, daha öteye çekilmek düşünülmüyor. Hükümdar geriye çekilişte her adım için başkomutanı azarlıyor. Yalnız Moskova'nın yakılması değil, düşmanın Smolensk'e kadar sokulmasına izin verilmesini bile aklına getirmiyor; ordular birleşince hükümdar Smolensk'in zapt edilmesine, yakılmasına, surları önünde bir meydan muharebesi verilmemesine öfkeleniyor.

Hükümdar böyle düşünüyor, Rus askerî şefleri ve bütün Ruslarsa bizimkilerin ülkenin içerlerine doğru çekildiklerini düşündükçe daha çok kızıyorlar.

Napoléon, ordularımızı ikiye ayırdı, ülkenin içerlerine doğru ilerliyor, pek çok çarpışma fırsatı kaçırıyor. Bizim şimdi gördüğümüz gibi bu ileri hareket onun için aşikâr bir felaket olduğu halde, ağustos ayında Smolensk'te düşündüğü şey sadece ne yapıp yapıp ilerlemektir.

Olaylar şunu açık olarak gösteriyor ki, ne Napoléon Moskova'ya doğru ilerlemenin tehlikesini görmüş ne de Aleksandr ve Rus askerî şefleri o zaman Napoléon'u içeri çekmeyi düşünmüşlerdi, belki bunun aksi olmuştu. Napoléon'u memleketin içerlerine çekme işi bir plana göre gerçekleşmemiş (bunun olabileceğine kimse inanmıyordu) fakat ne olması gerektiğini ve Rusya'nın tek kurtuluş yolunun ne olduğunu kestiremeyenlerin entrikalarından, amaç ve isteklerinden doğmuştu. Her şey birden oluvermişti. Seferin başlangıcında ordu ikiye parçalanmıştı. Çarpışmak ve düşmanın taarruzunu durdurmak gibi açık bir amaçla onu birleştirmeye çalışıyoruz ama bu birleşme çabası sırasında düşmanın üstün güçleriyle savaştan kaçınarak ve istemeden, keskin açılarla çekilerek Fransızları Smolensk'e kadar getiriyoruz. Ama keskin açılarla çekildiğimizi söylemek yetmez, çünkü Fransızlar her iki ordunun arasında ilerliyor; açı daha çok keskinleşiyor ve biz daha geriye çekiliyoruz. Çünkü Barclay de Tolly, bu sevilmeyen Alman (kumandası altına girmesi gereken) Bagration'un nefret ettiği birisiydi; Bagration da 2. Ordu'ya kumanda ederken kumandası altına

girmemek için Barclay'le birleşmemeye çalışıyordu. Bagration (birleşme, tüm ordu komutanlarının başlıca hedefi olmasına rağmen) birleşmiyor, çünkü bu hareketiyle ordusunu tehlikeye sokacağını ve düşmanı yandan ve arkadan taciz edip ordusunu Ukrayna'da tamamlayarak daha sola, daha güneye çekilmenin kendisi elverişli bir hareket olacağını sanıyordu. Öyle görünüyordu ki bunu o nefret ettiği, rütbe bakımından kendisinden küçük bir Alman'a, Barclay'e tabi olmak istemediği için yapıyordu.

İmparator, moralleri yükseltmek için orduda bulunuyor, oysa onun bulunması, neye karar verileceğinin bilinmemesi, ortada çok sayıda danışman ve plan olması birinci ordunun enerjisini kırıyor ve ordu geri çekiliyor.

Drissa ordugâhında durmayı tasarladılar, ama başkomutanlığa göz koyan Paulucci, enerjisiyle Aleksandr'ı etkiliyor, Pfuhl'ün planı bir köşeye atılıyor, bütün iş Barclay'e havale ediliyor. Fakat Barclay güvenlik telkin etmediği için yetkisi sınırlandırılıyor.

Ordular parçalanmış, tek komuta yok, Barclay sevilmiyor; ama bu karışıklık, parçalanma ve Alman başkomutanının sevilmemesi, bir taraftan kararsızlığı (ordular bir arada bulunsa, komutan Barclay olmasa kaçınılması imkânsız olan) savaştan çekinmeyi, öbür taraftan Almanlara karşı gittikçe artan hoşnutsuzluğun vatanseverlik ruhunun uyanmasını doğuruyor.

Nihayet hükümdar ordudan ayrılıyor; ayrılması için biricik ve en uygun bahane olarak da ulusal savaş için başkentlerde halkı heyecana getirmesi gerektiği fikri ileri sürülüyor. Hükümdarın Moskova'ya gitmesi de Rus Ordusu'nun gücünü artırıyor.

Hükümdar ordudan, başkomutanın tek kumanda hâkimiyetine engel olmamak için ayrılıyor; çok daha kesin tedbirler alınacağı umuluyor; ama ordu komutanlarının durumu daha karışık bir şekil alıyor ve zayıflıyor. Bennigsen, Büyük Dük ve bir sürü general yaverler, başkomutanın hareketlerini kollamak, onda enerji uyandırmak için orduda kalıyorlar; Barclay bütün bu *"hükümdar gözleri"* altında kendini daha az özgür hissederek kesin hareketler için daha dikkatli davranmaya başlıyor, savaştan çekiniyor.

Barclay tedbir taraflısıdır. Veliaht ihaneti anıştırarak meydan savaşı istiyor. Lübomirski, Branitski, Vlotski ve daha başkaları bütün bu gürültüleri o derece körüklüyorlar ki Barclay, hükümdara mektup götürmek bahanesiyle Polonyalı general yaverleri Petersburg'a gönderiyor, Bennigsen'le ve Büyük Dük'le açık bir savaşa girişiyor.

Nihayet Smolensk'te, Bagration'un arzusuna rağmen, ordular birleşiyor.

Bagration araba ile Barclay'ın kaldığı binaya geliyor. Barclay, onu karşılamaya çıkıyor, rütbe bakımından kendisinden yüksek olan Bagration'a bilgiler veriyor. Bagration, gücüne de gitse, rütbesinin yüksekliğine rağmen Barclay'in emrine giriyor; ama bundan sonra daha az anlaşıyorlar. Bagration, hükümdarın emriyle bizzat kendisine yazıyor. Yazdığı şu: "Hükümdarımın arzu ve iradelerine rağmen komutanla (Barclay) bir arada asla yapamıyorum. Tanrı aşkına beni buradan, bir alay komutanlığıyla da olsa, bir yere gönderin, burada duramam; bütün genel karargâh Almanlarla dolduruldu, öyle ki bir Rus'un burada yaşaması olanaksız. Hükümdara ve ülkeme gerçekten hizmet ettiğimi sanıyordum, öyle görünüyor ki Barclay'e hizmet ediyorum, itiraf ederim, bunu yapmak istemiyorum." Baranitskiler, Wintzengerodeler ve benzerleri sürüsü başkomutanların aralarını iyice bozuyorlar, birlik daha da zayıflıyor. Fransızlar Smolensk önlerinde hücuma hazırlanıyor. Mevzileri teftiş için bir general gönderiliyor. Barclay'den nefret eden bu general kolordu komutanı olan bir dostunun yanına gidiyor, orada bir gün kaldıktan sonra Barclay'in yanına dönüyor, görmediği, olası savaş meydanını nokta nokta eleştiriyor.

Olası savaş meydanı üzerine tartışmalar sürer, entrikalar dönerken ve biz yerlerini belirlemede yanıldığımız Fransızları ararken onlar Neverovski tümeniyle karşılaşıyor, ta Smolensk surlarına yaklaşıyorlar.

Ulaşım yollarını kurtarmak için Smolensk'te beklenmedik bir çarpışmaya girmek zorunlu. Savaş veriliyor. İki taraftan binlerce kişi ölüyor.

Smolensk, hükümdarın ve istememesine karşın terk ediliyor. Ama şehri, valileri tarafından aldatılan kendi halkı yakıyor; perişan şehir halkı, yalnız kendi kayıplarını düşünüp diğer Rus şehirlerine örnek vererek ve düşmana karşı yüreklerde kin ateşi yakarak Moskova'ya gidiyor; Napoléon ilerliyor, biz çekiliyoruz; Napoléon'a galebe çalacak olan şey de elde ediliyor.

II

Oğlu gittikten bir gün sonra Prens Nikolay Andreyiç, Prenses Mariya'yı yanına çağırdı.

"Evet, memnun oldun mu şimdi?" dedi. "Oğlumla aramı bozdun; memnun oldun mu? İstediğin de yalnız buydu. Oldu mu?.. Benim için bu ne acı bir şey. Yaşlı ve zayıfım; gönlün buna razı oldu demek. Eh, sevin artık, sevin..."

Bundan sonra Prenses Mariya bir hafta babasını görmedi. Yaşlı Prens hastaydı, çalışma odasından çıkmıyordu.

Babasının bu hastalığı sırasında Matmezel Bourienne'i da kabul etmediğini Prenses Mariya hayretle fark etmişti. Tihon bakıyordu ona.

Bir hafta sonra Prens odasından çıktı, yeniden eski hayatına başladı, kendini yoruyor, yapı ve bahçe işleriyle uğraşıyordu, Matmezel Bourienne'le ilişkisini bütünüyle kesmişti. Prenses Mariya'ya karşı takındığı soğuk tavırla sanki, "İşte görüyor musun, günahıma girdin, şu Fransız kızıyla ilişkim hakkında Prens Andrey'e yalan söyledin, oğlumla aramı bozdun; görüyorsun ki bana ne sen lazımsın, ne de o Fransız kızı," diyordu.

Prenses Mariya gününün yarısını Nikoluşka ile geçiriyor, derslerini takip ediyor; ona bizzat Rusça ve müzik dersleri veriyor, Dessallés'yle konuşuyordu; günün öbür kısmını kitaplarla, yaşlı dadı ve bazen de arka kapıdan ona gelen Tanrı adamlarıyla geçiriyordu.

Prenses Mariya, savaş hakkında bütün kadınların düşündüğü gibi düşünüyordu. Savaşta bulunan kardeşi için korkuyor, onu anlayamıyor, insanların, onlara birbirlerini öldürten gaddarlıkları karşısında dehşete düşüyor, ama eski savaşlardan bir farkı olmayan bu savaşın önemini anlamıyordu. Savaşın gidişatıyla çok ilgilenen Dessallés'nin düşüncelerini ona anlatmaya çalışmasına, Tanrı adamlarının, Deccal'in istilası hakkındaki halk söylentilerinden ona dehşetle söz etmelerine, onunla yeniden çatışmaya girişen ve şimdi "Prenses Drubetskaya" olan Jüli'nin Moskova'dan ona vatanseverce mektuplar yazmasına rağmen bu savaşın önemini anlamıyordu.

Jüli bir mektubunda, "Sana Rusça yazıyorum, sevgili dostum," diye yazıyordu, "çünkü Fransızlardan olduğu gibi, duymaya tahammül

edemediğim dillerinden de nefret ediyorum... Moskova'da hepimiz sevgili imparatorumuzun getirdiği heyecan ve coşkunlukla tutuşmuş bulunuyoruz. Zavallı kocam Yahudi lokantalarında eziyet ve açlık çekiyor; ama aldığım haberler beni daha çok cesaretlendiriyor. İki oğlunu kucaklayarak, 'Onlarla öleceğim; ama yılmayacağım!' diyen Rayevski'nin gösterdiği kahramanlığı duydunuz şüphesiz. Gerçekten de düşmanın bizden iki kat fazla olmasına rağmen sarsılmadık. Nasıl mümkünse, öyle vakit geçiriyoruz; ama savaşta da savaşın gerektirdiği gibi yaşıyoruz. Prenses Alina ve *Sophie* bütün gün benimle birlikte; biz, yaşayan kocalarımızın bahtsız dulları, yara sargısı yaparak çok güzel konuşmalar yapıyoruz..."

Prenses Mariya'nın, bu savaşın önemini anlamamasının başlıca nedeni, yaşlı Prens'in savaştan söz etmemesi, savaşa önem vermemesi, savaştan söz eden Dessallés'yle sofrada dalga geçmesiydi. Prens'in tavrı o kadar sakin ve güvenliydi ki Prenses Mariya hiç düşünmeden inanıyordu ona.

Temmuz boyunca yaşlı Prens çok çalışkan, hatta heyecanlıydı. Bahçeyi yenilemiş, hizmetçiler için yeni bir bina yaptırmıştı. Prens Mariya'yı kaygılandıran tek şey, babasının az uyuması, her gün çalışma odasında uyuma alışkanlığını bırakması, yattığı yeri her gün değiştirmesiydi. Kâh portatif karyolasının galeride kurulmasını emrediyor, kâh misafir salonundaki kanepede veya *volter* koltuğunda kalıyor, elbiseleriyle uyukluyor, bu sırada genç Petruşa (Matmazel Bourienne'in yerine) ona kitap okuyordu; bazen geceyi yemek salonunda geçirirdi.

1 Ağustos'ta Prens Andrey'den ikinci mektup geldi. Ayrılışından az sonra alınan ilk mektupta Prens Andrey, babasına söylemeye cesaret ettiği şeyden ötürü ondan uysalca af dilemiş, o kendisine gene eski sevgisiyle bakmasını rica etmişti. Bu mektuba yaşlı Prens, hoşgörülü mektupla yanıt verdi; bundan sonra da Fransız kızını kendinden uzaklaştırdı. Vitebsk yakınından, Fransızların şehri işgalinden sonra yazdığı ikinci mektup, çizdiği bir planla birlikte seferin kısaca bir tasvirinden ve ilerideki seyri hakkındaki düşüncelerinden ibaretti. Bu mektupta Prens Andrey babasına, savaş meydanına yakın kıtaların tam harekât hattı üzerindeki uygunsuz durumunu göstererek, Moskova'ya gitmeyi tavsiye ediyordu.

O gün yemekte Dessallés, Fransızların Vitebsk'e girdikleriyle ilgili söylentilerin dolaştığını söyleyince yaşlı Prens, oğlunun mektubunu hatırladı.

Prenses Mariya'ya, "Prens Andrey'den bugün mektup aldım," dedi, "okumadın mı?"

Prenses, “Hayır, *mon père,*”[76] diye ürkerek yanıt verdi. Geldiğini bile duymadığı mektubu okumuş olamazdı.

Prens, alışkanlık edindiği ve bu savaştan söz ederken her zaman dudaklarında beliren o hafifseyici gülümsemeyle, “Savaş hakkında yazıyor, hani şu savaştan,” dedi.

Dessallés, “Çok enteresan, herhalde,” dedi, “Prens doğru bilgi verebilecek durumda...”

Matmazel Bourienne, “Ah, çok enteresan!” dedi.

Yaşlı Prens, “Gidin getirin,” diyerek Matmazel Bourienne’e döndü. “Biliyorsunuz, küçük masanın üstünde, tamponun altında.”

Matmazel Bourienne, sevinçle fırladı.

“Ah hayır,” diye kaşlarını çatarak haykırdı. “Sen git, Mihail İvaniç!”

Mihail İvaniç kalktı, çalışma odasına gitti. Ama o çıkar çıkmaz yaşlı Prens kaygılı kaygılı bakındı, peçeteyi attı ve kendisi gitti.

“Bir şey beceremezler, her şeyi karmakarışık ederler.”

O çıkarken Prenses Mariya, Dessallés, Matmazel Bourienne, hatta Nikoluşka sessizce bakıştılar. Yaşlı Prens elinde mektupla plan olduğu halde, Mihail İvanoviç’le birlikte, hızlı adımlarla döndü, yemekte mektubu kimseye okutmadı, yanına koydu.

Misafir salonuna geçilince kâğıdı Prenses Mariya’ya verdi, yeni binanın planını önüne yaydı, gözlerini ona dikti, Prenses Mariya’ya yüksek sesle okumasını emretti. Prenses Mariya, mektubu okuyup bitirerek sorar gibi babasına baktı. O plana bakıyordu, kendi düşüncelerine dalmış görünüyordu.

“Bu konuda ne düşünüyorsunuz, Prens,” diye sordu Dessallés.

Prens, tatsızca uykudan uyanır gibi gözlerini yapı planından ayrılmaksızın, “Ben mi? Ben mi?” dedi.

“Savaş alanının böyle bize yaklaşması çok mümkün...”

“Sa-sa-savaş alanı!” dedi Prens, “daha önce de söyledim, savaş alanı Polonya... Düşman asla Neman’dan ileri geçemez.”

Dessallés şaşkınlıkla, düşman Dinyeper’de bulunduğu halde hâlâ Neman’dan söz eden Prens’e baktı; Neman’ın coğrafya durumunu unutan Prenses Mariya, babasının söylediklerini doğru sanıyordu.

Prens, kendisine daha geçenlerde olmuş gibi gelen 1807 seferini düşünerek, “Karlar eriyince Polonya bataklıklarında boğulurlar. Ama bunu göremezler,” dedi, “Bennigsen, daha önce Prusya’ya girmeliydi, o zaman iş başka şekil alırdı...”

Dessallés ürkekçe, “Ama Prens,” dedi, “mektupta Vitebsk’ten söz ediliyor...”

Prens memnuniyetsizlikle, “Ha, mektupta mı? Evet...” dedi. “Evet... Evet...” Yüzünde birden hüzünlü bir ifade belirdi. Bir süre sustu. “Evet, Fransızların bilmem hangi nehirde bozguna uğradıklarını yazıyor.”

Dessallés gözlerini indirdi.

Yavaşça, “Prens buna dair bir şey yazmıyor,” dedi.

“Yazmıyor mu? E, kendim uydurmadım ya.”

Uzun süre sustular.

Yaşlı Prens başını kaldırıp yapı planını işaret ederek ansızın,

“Evet... Evet... E, Mihail İvaniç,” dedi. “Anlat bakalım, bunu ne şekilde değiştirmek istiyorsun?”

Mihail İvanoviç, plana yaklaştı, Prens onunla yeni yapının planı üzerinde konuştuktan sonra öfkeyle Prenses Mariya’ya ve Dessallés’ye bir göz atarak odasına çekildi.

Prenses Mariya, babasına karşı çıkan Dessallés’nin şaşkın, sıkılgan bakışlarını görmüş, sustuğunu fark etmiş ve babasının, oğlundan gelen mektubu misafir salonundaki masanın üzerinde unutmuş olmasına şaşmıştı; fakat Dessallés’den sıkılmasının, susmasının nedenini sormak şöyle dursun, bunu düşünmekten bile korkuyordu.

Akşamüstü, Prens’in gönderdiği Mihail İvaniç, Prens Andrey’in misafir salonunda unutulan mektubunu almak için Prenses Mariya’ya geldi, Prenses Mariya mektubu verdi ve babasının ne yaptığını sordu Mihail İvaniç’e.

Mihail İvaniç’in yüzünde saygılı, biraz da alaycı bir gülümseme belirdi, bu gülüş Prenses Mariya’yı sararttı, “Uğraşıp duruyorlar,” dedi, “yeni yapıdan yana çok kaygıları var. Biraz okudular, şimdi de...” Sesini alçaltarak ekledi: “Yazı masasının başındalar, galiba vasiyetnameyle meşgul olacaklar.” Son zamanlarda Prens’in en sevdiği işlerden biri de, öldükten sonra bırakacağı ve kendisinin “vasiyetname” diye adlandırdığı kâğıtlarla uğraşmaktı.

Prens Mariya sordu, “Alpatıç’ı Smolensk’e gönderiyorlar mı?”

“Elbette efendim, o çoktandır bekliyor.”

76 Babacığım.

III

Mihail İvaniç, mektupla yazı odasına döndüğü zaman Prens gözlerinde gözlüğü, abajur mumların altında, açık masasının başında, biraz uzakta tuttuğu kâğıtlarla gösterişli bir tavırla oturmuş, öldükten sonra hükümdara verilmesi gereken belgelerini (kendi deyimiyle *remarque*'larını[77]) okuyordu.

Mihail İvaniç içeri girdiği sırada, şimdi okuduğu şeyleri yazdığı zamanın hatırasıyla, gözleri dolmuştu. Mihail İvaniç'in elinden mektubu aldı cebine koydu. Kâğıtları yerleştirdi, çoktan beri bekleyen Alpatıç'ı çağırttı.

Elindeki küçük bir kâğıtta, Smolensk'te alacağı şeyler yazılıydı; kapının yanında bekleyen Alpatıç'ın yanında gezinerek emirler vermeye başladı.

"İlk olarak mektup kâğıdı, işitiyor musun, sekiz deste, işte şu örneğe göre; kenarı yaldızlı, mutlaka ona göre olsun; Mihail İvaniç'in pusulasına göre de vernikle mühür mumu."

Odada gezindi, notuna baktı:

"Sonra, mektubu valinin kendisine vereceksin."

Yeni yapıya, mutlaka Kont'un düşündüğü biçimde, kapı sürgüleri gerekti. Sonra vasiyetnameyi koymak için bir ciltli dosya ısmarlamak gerekiyordu.

Alpatıç'a emir vermek iki saatten çok sürdü... Prens onu bir türlü bırakmıyordu. Oturdu, düşünceye daldı, gözlerini kapayıp uyukladı. Alpatıç, kımıldandı.

"Hadi, git, git; bir şey gerekirse ben seni çağırtırım."

Alpatıç çıktı, Prens yine yazı masasına yaklaştı, bir göz attı, eliyle kâğıtlarına dokundu, tekrar kapadı, valiye mektup yazmak için masanın başına geçti.

Mektubu kapayıp kalktığı zaman vakit geç olmuştu. Uyumak istiyordu, ama uyku tutmayacağını, en kötü düşüncelerin ona yatakta geldiğini biliyordu. Tihon'a seslendi, bu gece yatağı nereye sereceğini göstermek için onunla odaları gezdiler. Her köşeyi ölçerek dolaşıyordu.

Hiçbir yeri beğenmiyordu, ama alışık olduğu yazı odasındaki divan hepsinden kötüydü. Bu divan, üzerinde yatarken sıkıntılı şeyler düşündüğü

için ona korkunç geliyor olacaktı. İyi bir yer yoktu, en iyisi gene piyanonun arkasındaki köşeydi: Orada hiç uyumamıştı.

Tihon, sofracıbaşı ile birlikte yatağı getirdi, yerleştirmeye başladı.

Prens, "Öyle değil, öyle değil!" diye bağırdı ve karyolayı köşeden geri çekti. Sonra yine ileri dayadı.

Prens, "Eh, nihayet hepsi tamam oldu, şimdi dinlenirim," diye düşündü, elbiselerini çıkarmasını Tihon'a emretti.

Prens, kaftanını ve pantolonunu çıkarmak için gayretle yüzünü buruşturup gözlerini kırpıştırarak soyundu, kendini bütün ağırlığıyla karyolaya bıraktı, hafifseyen bir tavırla sararmış, kuru bacaklarına bakarak düşünceye dalar gibi oldu. Düşünmüyordu, bu bacakları kaldırmak ve karyolaya yerleşmek için harcayacağı çaba karşısında duralamıştı. "Ah ne ağır! Ah, bu azaplar çabuk bitse de siz de beni bıraksanız!" diye düşündü. Dudaklarını kısıp kim bilir kaçıncı kez çabaladı ve yattı. Ama yatar yatmaz yatak, düzenli hareketlerle altında sanki soluyarak, yaylanarak ileri geri gidip gelmeye başladı, hemen her gece böyle olurdu. Kapamış olduğu gözlerini açtı.

"Rahat yok ki, lanet olasıcalar!" Öfkeyle homurdandı: "Evet, evet önemli bir şey daha vardı, gece yatakta düşünmek için çok önemli bir şey saklamıştım. Sürgüler mi? Hayır, bunu söyledim. Hayır, neydi o, salonda geçen bir şeydi. Prenses Mariya bir şey saçmalamıştı. Dessallés, bu aptala bir şey demişti. Cebinde bir şey var mı, hatırlamıyorum."

"Tişka! Yemekte ne konuşulmuştu?"

"Prens Mihail'den..."

"Sus, sus." Prens elini masaya vurdu. "Ha, hatırladım, Prens Andrey'in mektubunu Prenses Mariya okudu. Dessallés, Vitebsk hakkında bir şey söyledi, şimdi okurum."

Cebindeki mektubun getirilmesini, üstünde limonata ve burmalı bir mum duran küçük masanın karyolaya yaklaştırılmasını emretti, gözlüğünü takıp okumaya başladı. Ancak orada, gecenin sessizliği içinde, yeşil abajurun altından gelen hafif bir ışıkta mektubu okuyunca, bu mektubun önemini ilk kez bir parça anladı.

Fransızlar Vitebsk'te, dört menzil aşarak Smolensk'te olabilirler; belki de şimdiden oradadırlar.

"Tişka!" Tihon sıçradı. "Hayır istemez, istemez!" diye bağırdı.

Mektubu şamdanın altına gizledi, gözlerini kapadı. Tuna, parlak bir öğle vakti, kamışlar, Rus karargâhı gözlerinin önüne geldi; yüzünde tek bir

kırışık olmayan, dinç, neşeli, pembe beyaz genç bir generaldir. Potemkin'in sırmalı çadırına giriyor; gözdeye karşı ateşli bir kıskançlık hissi o zamanki şiddetiyle içinde uyanıyor. O zaman Potemkin'le, ilk görüşmelerinde söylenen sözleri hâlâ hatırlıyor. Tombul ve sarı yüzlü, kısa boylu, şişman ana imparatoriçe ilk kez iltifat ederek onu kabul ettiği zamanki gülümsemesi ve sözleriyle gözünün önüne geliyor, katafalktaki yüzünü ve o zaman onun elini öpme hakkı dolayısıyla tabutun yanında Zubov'la arasında çıkan kavgayı hatırlıyor.

"Ah, bir an önce, bir an önce o zamanlara dönebilsem, şimdiki her şey, çabuk, daha çabuk sona erse, beni rahat bıraksalar!"

77 Gözlem.

IV

Lısiye Gori, Prens Nikolay Andreyiç Bolkonski'nin malikânesi Smolensk'ten 60 verst uzakta, onun arkasında, Moskova yolunun üç verst ötesinde bulunuyordu.

Prens'in Alpatıç'a emirler verdiği gece Dessallés, Prenses Mariya ile görüşmek istemiş, Prens'in sağlığı yerinde olmadığından, güvenliği için hiçbir tedbir almadığına ama Prens Andrey'in mektubundan Lısiye Gori'de kalmanın tehlikeli olduğu anlaşıldığına göre, gerçek durum ve Lısiye Gori'nin karşılaştığı tehlikenin derecesi hakkında bilgi verilmesi ricasıyla Smolensk valisine Alpatıç'la kendisinin bir mektup göndermesini saygıyla tavsiye etmişti. Prenses Mariya kendi ağzından Dessallés'nin valiye yazdığı mektubu imzaladı, onu valiye götürmesini ve tehlike varsa mümkün olduğu kadar çabuk dönmesini emrederek Alpatıç'a verdi.

Alpatıç, bütün emirleri aldıktan sonra kendisini uğurlayan ev halkıyla birlikte başında beyaz tüylü şapkası (Prens'in hediyesi) elinde tıpkı Prens gibi, bir bastonla, üç besili kır at koşulmuş meşin körüklü arabaya binmek üzere çıktı.

Büyük zil bağlıydı, küçük zillerse kâğıtlarla tıkanmıştı. Prens Lısiye Gori'de zille gezilmesine izin vermezdi. Ama Alpatıç uzun yolculuklarda büyük ve küçük zilleri severdi. Herkes, güvenlik komiseri, hesap memuru, iki kadın aşçı, iki kocakarı, bir Kazak çocuk, arabacılar, çeşitli hizmetçiler onu uğurluyorlardı.

Kızın sırtına ve altına basma kaplı kuştüyü yastıklar, minderler yerleştirdi. Yaşlı baldızı, gizlice arabaya bir paket soktu. Aşçılardan biri onu koltuklayarak arabaya bindirdi.

Alpatıç soluyarak tıpkı Prens gibi çabuk çabuk, "Ah, şu kadın hazırlıkları! Şu kadınlar, şu kadınlar!" dedi ve arabaya oturdu, işler için güvenlik komiserine son emirleri verdi ve burada artık Prens'i taklit etmeyerek dazlak başından şapkasını aldı, üç kere haç çıkardı.

Savaş haberlerini ima ederek karısı ona bağırdı:

"Siz, eğer bir şey olursa... Geri dönün, Yakov Alpatıç; Tanrı aşkına, bize acıyın."

"Şu kadınlar, şu kadınlar, kadın hazırlıkları!" diye mırıldandı Alpatıç, kimi yeri sararmış çavdar, kimi yeri sık ve henüz yeşil yulaf, kimi yeri yeni

yeşermeye başlamış siyah tarlada etrafı süzerek ilerlemeye başladı.

Alpatıç, bu yılın yeni yaz mahsulünü seyrederek, yer yer biçilmiş çavdar tarlalarının çizgilerine bakarak ilerliyor, ekim ve hasat için idari programını ve Prens'in unutulmuş bir emri olup olmadığını düşünüyordu.

Yolda hayvanları iki kez yemledikten sonra, Alpatıç, 4 Ağustos'ta akşama doğru şehre vardı.

Yolda ağırlıklara ve askerî kıtalara rastlamıştı. Smolensk'e yaklaşırken uzaktan top sesleri duydu, ama bu sesler onu şaşırtmadı. Onu en çok şaşırtan şey, Smolensk'e yaklaşırken birtakım askerlerin yem için biçtikleri anlaşılan, üzerinde ordugâh kurulmuş çok iyi bir yulaf tarlası görmüş olmasıydı. Bu durum Alpatıç'ı şaşırttı ama kendi işini düşünerek bunu çabuk unuttu.

Otuz yıldan fazla oluyordu ki Alpatıç'ın merakları Prens'in arzusuyla sınırlıydı; hiçbir zaman bu dairenin içinden çıkmamıştı. Prens'in emrini yerine getirmekle ilgili olmayan hiçbir şey Alpatıç'ı ilgilendirmediği gibi onun için mevcut da değildi.

Alpatıç, 4 Ağustos akşamı Smolensk'e gelerek Dinyeper'in ötesinde Gaça varoşunda bir hanın önünde, otuz yıldır alıştığı Ferapontov'un hanında durdu. Ferapontov, on iki yıl önce Alpatıç'ın uğurlu aracılığıyla Prens'ten bir koru satın almış, ticarete başlamıştı; şimdi ilde bir evi, bir hanı, bir uncu dükkânı vardı. Ferapontov, kalın dudaklı, iri burnunda, siyah, çatık kaşlarının üstünde urlar bulunan şişman, siyah saçlı, kırmızı yüzlü, koca göbekli kırk yaşlarında bir mujikti.

Ferapontov, sırtında yelek ve basma bir gömlekle sokağa bakan dükkânının önünde duruyordu. Alpatıç'ı görerek ona yaklaştı.

"Hoş geldin, Yakov Alpatıç, halk şehirden çıkıyor, sen şehre geliyorsun."

Alpatıç, "Nasıl şey bu, şehirden mi çıkıyorlar?" dedi.

"Ben de söylüyorum, halk aptal, Fransız'dan hep korkuyorlar."

Alpatıç, "Kadın masalları, kadın masalları!" dedi.

"Ben de böyle düşünüyorum, Yakov Alpatıç. Ben diyorum, onu şehre bırakmamak için emir var, iş emniyette demek. Köylüler de araba başına üç ruble istiyorlar, insaf kalmamış."

Yakov Alpatıç dikkatsizce dinliyordu. Semaver, hayvanlar için kuru ot istedi, çay içtikten sonra yattı.

Hanın önünden bütün gece askerî kıtalar geçti. Ertesi gün Alpatıç, yalnız şehirde giydiği elbisesini giydi, işlerini takip için çıktı. Sabah

güneşliydi, daha saat sekizde ortalık sıcaktı: “Hasat için bulunmaz bir gün,” diye düşündü. Şehrin ötesinden, sabahın erken saatlerinden beri tüfek sesleri duyuluyordu.

Saat sekizden sonra tüfek seslerine top sesleri eklendi. Sokaklarda acele acele bir tarafa doğru giden kalabalık bir halk, askerler vardı ama her zamanki gibi arabacılar arabalarıyla geziyor, tacirler dükkânlarının önünde duruyor, kiliselerde ayin yapılıyordu. Alpatıç, dükkânlara, hükümet dairelerine, postaneye, valiye gitti. Hükümet dairelerinde, dükkânlarda, postanede herkes ordudan ve artık şehre hücum etmeye başlayan düşmandan söz ediyordu; herkes birbirine ne yapmak gerektiğini soruyor, birbirini yatıştırmaya çalışıyordu.

Alpatıç, valilik binasının önünde bir kalabalık, Kazaklar, valiye ait bir yol arabası gördü. Peronda iki asilzadeye rastladı ki birini tanıyordu. Eski ilçe polis komiseri olan tanıdık asilzade heyecanla,

“Şakaya gelmez bu,” diyordu, “yalnız olan için iyi. Tek kişinin derdi de tek olur. Ama on üç kişilik bir aile, sonrada bütün mal, mülk... Her şeyi mahvettiler. Yönetim neyi bekliyor?.. Ah, bu haydutları asardım...”

Öteki, “Hadi, yeter,” dedi.

Eski komiser, “Ne olacakmış, varsın duysunlar! E, biz köpek değiliz,” dedi ve bakınca Alpatıç’ı gördü. “Hey, Yakov Alpatıç, burada ne işin var senin?”

Alpatıç, Prens’i andığı zamanlar yaptığı gibi başını gururla kaldırıp elini yakasının arasına sokarak, “Ekselansların emirleriyle valiye geldim,” diye yanıt verdi, “durum hakkında bilgi almamı emrettiler.”

Derebeyi, “İşte gör, öğren!” diye bağırdı. “İşi o hale soktular ki ne, araba var ne bir şey!.. Bak, duyuyor musun?” diyerek tüfek seslerinin geldiği tarafı işaret etti: “İşi o hale soktular ki yandık... Haydutlar!” diye tekrarladı ve yükseltiden indi.

Alpatıç, başını salladı ve merdivenleri çıktı, kabul salonunda sessizce birbiriyle bakışan tacirler, kadınlar, memurlar vardı. Çalışma odasının kapısı açıldı, herkes ayağa kalktı. Kapıdan bir memur koştu, bir tacirle bir şeyler konuştu, boynu istavrozlu şişman bir memura arkadan seslendi ve kendisine çevrilen bakışlardan, sorulardan kaçarak kapıda yine kayboldu. Alpatıç, ilerledi, memurun ikinci çıkışında elini ilikli redingotunun yakasına soktu, memura iki mektup vererek, “*General Anşef* Bolkonski’den Sayın Baron Aş’e,” dedi.

Öyle gösterişle, azametle söyledi ki memur ona doğru döndü, mektubu aldı, birkaç dakika sonra vali Alpatıç'ı kabul etti ve acele acele ona dedi ki:

"Prense ve Prenses'e benim hiçbir şey bilmediğimi söyle: Ben aldığım yüksek emirlere göre hareket ettim, işte al..."

Alpatıç'a bir kâğıt verdi.

"Bununla birlikte, Prens hasta olduğuna göre Moskova'ya gitmelerini tavsiye ederim, kendim de şimdi gidiyorum. Böylece arz et..."

Vali sözünü bitirmeden, toz toprak ve ter içinde bir albay koşarak kapıdan içeriye girdi, Fransızca bir şeyler söylemeye başladı, valinin yüzünde dehşet ifadesi belirdi.

Alpatıç'a başıyla işaret ederek, "Git," dedi ve subaya bir şeyler sormaya başladı, Alpatıç, valinin odasından çıkınca açgözlü, korkak, aciz bakışlar ona çevrildi. Gittikçe yaklaşan silah seslerine elinde olmayarak kulak kabartan Alpatıç aceleyle hana gitti.

Valinin Alpatıç'a verdiği kâğıtta şöyle yazıyordu:

"Sizi temin ederim ki Smolensk şehri hiçbir tehlike karşısında değildir; hiçbir tehlike ihtimali de yoktur. Bir taraftan ben, öbür taraftan Prens Bagration ayın yirmi ikisinde Smolensk önlerinde gerçekleşecek olan birleşme için hareket halinde bulunuyoruz; ordumuz düşmanı püskürtünceye ya da son er ölünceye kadar, size emanet edilen ildeki yurttaşları koruyacaktır. Görüyorsunuz ki Smolensk halkını yatıştırmada yerden göğe kadar haklısınız. Zira böyle kahraman iki ordu ile savunulan edilen kimse, zaferden emin olabilir." (Barclay de Tolly'nin Smolensk Sivil Valisi Baron Aş'a günlük emri, 1812 yılı)

Halk sokaklarda kaygıyla dolaşıyordu.

Ağzına kadar kap kaçakla, sandalyelerle, küçük dolaplarla yüklü arabalar, evlerin avlu kapılarından boyuna çıkıp sokaklarda ilerliyorlardı. Ferapontov'a komşu olan evin önünde arabalar duruyor, kadınlar vedalaşarak ağlaşıyorlardı. Bir ev köpeği havlayarak koşulu hayvanların önünde dört dönüyordu.

Alpatıç, her zamankinden hızlı adımlarla avluya girdi ve doğru odunluğa, atlarının, arabasının yanına gitti. Arabacı uyuyordu; onu uyandırdı, atları arabaya koşmasını emrederek evin sofasına girdi. Ev sahibinin odasından çocuk ağlaması, yürek parçalayıcı kadın hıçkırıkları ve Ferapontov'un öfkeli, boğuk sesi duyuluyordu. Alpatıç içeri girince aşçı kadın, ürken bir tavuk gibi çırpınarak kaçtı.

“Öldüresiye dövdü, karısını dövdü!.. Öyle dövdü, öyle çekip sürükledi ki!..”

Alpatıç sordu:

“Ne diye?”

“Gitmek istedi, kadın bu! Götür beni, dedi, küçük çocuklarımla beni mahvetme; herkes gitti, dedi, biz ne duruyoruz? Sonra dövmeye başladı, öyle dövdü, öyle çekip sürükledi ki!”

Alpatıç, bu sözler üzerine başını “doğru” der gibi salladı, başka bir şey öğrenmek istemeden satın aldığı şeylerin olduğu yere, ev sahibinin odasının karşısındaki odaya yaklaştı.

Bu sırada kollarının arasında bir çocuk, başında parçalanmış bir örtüyle zayıf, sapsarı bir kadın kapıdan fırladı, merdivenlerden avluya kaçarak haykırdı:

“Alçak, katil!”

Ferapontov, arkasından çıktı, Alpatıç’ı görünce yeleğini, saçlarını düzeltti, esnedi ve Alpatıç’ın arkasından odaya girdi.

“Ne o, gidiyor musun?” diye sordu.

Alpatıç, soruya yanıt vermedi, ev sahibine bakmadan, satın aldığı şeyleri toplayarak oda için ne kadar borcu olduğunu sordu.

“Hesaplarız! E, valinin yanında ne oldu?” diye sordu Ferapontov, “Neye karar verildi?”

Alpatıç, valinin kesin hiçbir şey söylemediği yanıtını verdi.

Ferapontov, “Bizim iş yürür mü ki?” dedi. “Dorogobuj’e kadar her yük arabası için yedi ruble ver. Diyorum ya, insaf kalmamış. Silivanov’un perşembe günü işi yolundaydı; orduya çuvalı dokuz rubleden un sattı. E, çay içecek misiniz?”

Atlar koşulurken Alpatıç, Ferapontov’la çay içti, bakliyat fiyatları, bereket ve hasat için elverişli havalar üzerinde konuştular.

Ferpontov, üç bardak çay içtikten sonra kalkarak, “Ama sesler kesildi, herhalde bizimkiler ağır bastılar. Şehre sokmayacaklar dendi ya, demek güçleri var... Geçenlerde anlatıyorlardı; Matvey İvaniç Platov onları Marin Nehri’ne dökmüş, bin on sekizini mi ne bir günde boğmuş.”

Alpatıç, satın aldığı şeyleri topladı, onları içeriye giren arabacıya verdi, ev sahibiyle hesabını gördü. Avlu kapısından, *kibitka*’ların tekerlek gürültüleri, nal ve çıngırak sesleri duyuluyordu.

Öğleyi çok geçmişti; sokağın yarısı gölgede, öbür yarısı güneşin parlak ışığı altındaydı. Alpatıç, pencereden baktı, sonra kapıya doğru yürüdü.

Birden uzaktan acayip bir ıslık ve çarpan bir cismin sesi duyuldu, arkasından pencereler zangırdadı; arka arkaya top sesleri yükseldi.

Alpatıç, sokağa çıktı; iki adam köprüye doğru koşuyorlardı. Her taraftan ıslıklar, şehre düşen güllelerin çatırtısı, humbaraların patlayışı duyuluyordu. Ama bu sesler, şehrin ötesinden gelen top seslerinin yanında hemen hemen işitilmiyor, şehir halkının dikkatini çekmiyordu. Bu, Napoléon’un yüz otuz topla saat beşte başlanmasını emrettiği bombardımandı. Halk ilkin bu bombardımanın ne demek olduğunu anlamamıştı.

Düşen humbaraların, güllelerin sesi önce yalnız küçük bir merak uyandırdı. O ana kadar odunluğun önünde yüksek sesle ağlayan Ferapontov’un karısı sustu, kollarında çocuğuyla avlu kapısına çıktı, sessizce halka bakıyor, gürültülere kulak kabartıyordu.

Aşçı kadınla bir dükkâncı da kapıya çıktılar, hepsi de neşeli bir merakla başlarının üstünden geçen gülleleri görmeye çalışıyorlardı. Köşe başından birkaç kişi hararetli hararetli konuşarak çıktı.

Biri: “Amma güçlü ha! Damı da, tavanı da yongaya çevirdi.”

Başka biri: “Yeri de domuz gibi eşeledi.”

Gülerek, “Bak bunu anlarım, cesaret verir bu!” dedi.

“Bereket versin yana fırladın, yoksa seni benzetirdi.”

Halk bu adamlara doğru döndü. Onlar durdu. Tam yanlarında güllenin bir eve nasıl düştüğünü anlatıyorlardı, bu sırada başka mermiler, hızlı ve hazin ıslıklarla gülleler, hoş iniltilerle humbaralar halkın başının üstünde uçmaya devam ediyordu; ama yakına düşmüyor, geçip gidiyorlardı. Alpatıç, *kibitka*’ya bindi. Ev sahibi kapıda duruyordu. Anlatılanları dinlemek için çıplak dirseklerini oynatarak köşeye yaklaşan kolları sıvalı, kırmızı eteklikli aşçı kadına bağırdı:

“Görmediğin neymiş orada sanki!”

“Ay, ne garip şey,” diye mırıldandı aşçı kadın, ama ev sahibinin sesini duyunca yukarı kalkık eteğini düzelterek geri döndü.

Yine, ama bu kez çok yakından bir ıslık duyuldu, bir ateş yukarıdan aşağıya doğru bir kuş gibi süzülerek sokağın ortasında parıldadı, bir patlama oldu, sokağı duman kapladı.

Ev sahibi aşçı kadına doğru koşarak, “Alçak, ne yapıyorsun orada?” diye haykırdı.

O sırada her taraftan kadınların çığlıkları yükseldi, küçük bir çocuk korkuyla ağlamaya başladı, halk sararmış yüzlerle aşçı kadının çevresine toplandı. Kalabalığın içinde en çok onun sesi duyuluyordu.

“Ah, ah, kardeşlerim! Canım kardeşlerim! Ölmeme izin vermeyin! Canım kardeşlerim!..”

Beş dakika sonra sokakta kimse kalmamıştı. Bir şarapnel parçasıyla kalçası kırılan aşçı kadını mutfağa götürmüşlerdi. Alpatıç, arabacısı, Ferapontov’un karısıyla çocukları ve kapıcı bodrumda oturmuş, etrafı dinliyorlardı. Top uğultusu, mermi vızıltısı ve bütün sesleri bastıran aşçı kadının acıklı iniltisi dinmiyordu. Hancının karısı kâh çocuğu sallıyor, avutuyor, kâh bodruma giren herkese sokakta kalan kocasının nerede olduğunu acıklı bir fısıltı ile soruyordu. Bodruma giren dükkâncı ona kocasının kalabalıkla birlikte Smolensk’in kutsal, mucize sahibi tasvirinin kaldırıldığı katedrale gittiğini söyledi.

Ortalık kararınca top sesleri kesilmeye başladı, Alpatıç, bodrumdan çıktı, kapının eşiğinde durdu, gökyüzü dumanla kaplıydı. Yeniay tuhaf bir şekilde parlıyordu. Korkunç top gürlemelerinden sonra, şehrin üzerine, ayak seslerinin, iniltilerin, uzak haykırışların ve yangın çatırtılarının bozduğu bir sessizlik çökmüştü. Aşçı kadının iniltileri artık dinmişti. Sağda solda siyah duman sütunları yükseliyor ve dağılıyordu. Sokakta türlü üniformalar giymiş askerler, sıra halinde değil de, bozulan bir yuvanın karıncaları gibi, türlü yönlere koşuyorlardı. Alpatıç’ın gözü önünde bunların birkaçı Ferapontov’un avlusuna kaçıp girdi. Alpatıç, kapıya çıktı, bir alay, sıkışıp itişerek acele acele geriye doğru gidiyor, yolu kapatıyordu.

Alpatıç’ı fark eden bir subay, “Şehir teslim ediliyor kaçın, kaçın!” dedi ve hemen askerlere dönerek haykırdı: “Evlere girmeyi gösteririm size!”

Alpatıç eve döndü, arabacıya seslenerek hareket etmesini emretti. Alpatıç’ın ve arabacının arkasından Ferapontov’un evindekiler dışarı çıktı. Alacakaranlıkta iyice beliren dumanı, hatta alevleri görünce o zamana kadar ses çıkarmayan kadınlar yangına bakarak birden feryada başladılar. Sokağın öbür uçlarından aynı ağlamaların, onlara yanıt verir gibi, yinelendiği duyuldu. Alpatıç, arabacı ile çatı saçağı altında dolaşan dizginleri ve atların koşum kayışlarını titreyen elleriyle düzeltiyordu.

Alpatıç, avlu kapısından hareket ederken Ferapontov’un açık dükkânında on kadar askerin yüksek sesle konuşarak torbalarını, çantalarını buğday unu ve ayçiçeği tohumuyla doldurduklarını gördü. O sırada sokaktan dönen Ferapontov, dükkâna giriyordu. Askerleri görünce bağırmak istedi, fakat birden durdu, saçlarını elleriyle tutarak ağlar gibi bir kahkaha salıverdi.

“Hepsini götürün çocuklar! İblislere bir şey bırakmayın!” diye haykırdı, çuvalları yakalayarak sokağa fırlattı.

Bazı askerler korkup kaçtı, bazıları torbalarını, çantalarını doldurmaya devam etti, Ferapontov, Alpetiç’i görerek ona döndü.

“Rusya mahvoldu!” diye bağırdı. “Alpatıç! Mahvoldu! Kendim yakarım, mahvoldu...”

Ferapontov, dışarı fırladı.

Ardı arkası kesilmeyen askerler sokağın her tarafını tutmuşlardı, Alpatıç geçemedi, beklemek zorunda kaldı. Ferapontov’un karısı da çocuklarıyla bir talikaya oturmuş hareket edebilmek için fırsat bekliyordu.

Artık büsbütün gece olmuştu. Gökte yıldızlar vardı, dumanla örtülü yeniay ara sıra parlıyordu. Askerlerle ve başka arabalarla yan yana ilerleyen Alpatıç’la hancının karısının arabaları Dinyeper’in inişinde durmak zorunda kaldılar. Arabaların durduğu dörtyol ağzının biraz ötesindeki sokakta bir ev ve bazı dükkânlar yanıyordu. Yangın artık sona eriyordu. Alev kâh sönüyor, kâh siyah dumanların içinde kayboluyor, kâh birden parlak bir ışıkla tutuşarak dörtyol ağzında biriken insanların yüzlerini şaşılacak derecede parlak bir şekilde aydınlatıyordu. Yangının önünden siyah insan şekilleri gelip geçiriyordu; kesilmeyen ateş çatırtıları arasından konuşmalar ve bağırmalar işitiliyordu. Yere inmiş olan Alpatıç, arabasına öyle çabuk yol verilemeyeceğini görünce yangını seyretmek için dönerek sokağa girdi. Askerler durmadan yangının çevresinde dolaşıyorlardı; Alpatıç iki askerle *friz*[78] kaputlu bir adamın yanan kütükleri yangından çıkarıp sokaktan yandaki avluya sürüklediklerini, başkalarının kucak kucak kuru ot taşıdıklarını gördü.

Alpatıç, her tarafını alev sarmış bir ambarın karşısında duran büyük bir kalabalığa yaklaştı. Duvarlar ateş içindeydi, arka duvar yıkılmıştı, ince tahtadan çatı çökmek üzereydi, direkler alev almıştı. Belli ki halk çatının çökeceği anı bekliyordu. Alpatıç da bunu bekliyordu. Ansızın tanıdık bir ses duyuldu:

“Alpatıç!”

Alpatıç, genç Prens’in sesini neden sonra tanıdı.

“Tanrım, Ekselans!” diye yanıt verdi.

Prens Andrey, pelerinli, yağız bir atın üstünde kalabalığın ortasında durmuş, Alpatıç’a bakıyordu.

“Burada ne arıyorsun?” diye sordu.

Alpatıç, “Eks... Ekselans,” dedi ve hüngür hüngür ağlamaya başladı... “Eks... Eks... Mahvolduk mu yoksa? Baba...”

Prens Andrey, “Ne arıyorsun burada?” diye tekrarladı.

Bu sırada alev şiddetle parladı, Alpatıç’ın genç efendisinin sararmış, bitkin yüzünü aydınlattı. Alpatıç, nasıl gönderildiğini ve nasıl güçbela yola çıkabildiğini anlattı.

“Nasıl, Ekselans, mahvolduk mu yoksa?” diye tekrar sordu.

Prens Andrey yanıt vermedi, cep defterini çıkardı, dizini kaldırıp kopardığı bir kâğıdın üzerine kurşunkalemiyle yazmaya başladı. Kız kardeşine şunları yazdı:

“Smolensk teslim ediliyor. Bir hafta içinde Lısiye Gori düşman tarafından işgal edilecek. Hemen Moskova’ya hareket edin. Yola çıkar çıkmaz Usviyaj’a bir adam gönderip bana bilgi ver.”

Kâğıdı yazıp Alpatıç’a vererek Prens’in, Prenses’in ve öğretmeniyle birlikte oğlunun gidişiyle nasıl meşgul olunacağı, kendisine hemen nasıl bilgi verileceği hakkında sözlü emirler verdi. Bu emirleri daha bitirmemişti ki kurmay başkanı atlı olarak, yanındakilerle birlikte dörtnala ona doğru ilerledi.

Kurmay başkanı bir Alman şivesiyle ve Prens Andrey’e yabancı gelmeyen bir sesle, “Siz albay mısınız?” diye bağırdı. “Yanınızda evleri yakıyorlar da siz duruyorsunuz? Bu ne demek? Siz sorumlusunuz.” Bu bağıran, şimdi birinci ordu piyade kıtaları sol kanat kurmay başkan yardımcısı olan Berg’di.

Prens Andrey ona baktı, yanıt vermedi ve Alpatıç’a emir vermeye devam etti.

“Ayın onuna kadar yanıt beklediğimi söyle, eğer ayın onunda hepsinin gittiğine dair haber alamazsam, her şeyi bırakıp kendim Lısiye Gori’ye gelmek zorunda kalacağım.”

Berg, Prens Andrey’i tanıdı, “Ben, Prens, sadece emirleri yerine getirmek zorunda olduğum için böyle söylüyorum,” dedi, “çünkü aldığım emirleri ben her zaman harfi harfine yerine getiririm... Beni affedin, rica ederim,” diye özür diledi.

Ateşin içinde bir çatırtı oldu. Sonra bir an içinde söndü; çatının altından siyah duman sütunları çıktı. Ama sonra ateşte daha korkunç bir çatırtı oldu ve yapı çöktü.

Kalabalık, içindeki yanmış hububattan çörek kokusu gelen ambarın çöküşüyle bir anda, “Hurra!” diye gürledi. Bir alev parladı, yangının

çevresindeki insanların heyecanlı, neşeli ve yorgun yüzlerini aydınlattı.

Friz kaputlu adam elini yukarı kaldırarak bağırdı:

“Çok güzel! Mükemmel iş! Çocuklar, çok güzel.”

“Bu mal sahibinin kendisi,” diye sesler duyuldu.

Prens Andrey Alpatıç’a dönerek, “Evet,” dedi, “sana bütün söylediklerimi söyle.”

Yanı başında sessizce duran Berg’e yanıt vermeksizin atını sürdü, sokağa doğru ilerledi.

78 Bir çeşit havlı yün kumaş.

V

Kıtalar Smolensk'ten çekilmeye devam ediyorlardı. Düşman takip etmekteydi. 10 Ağustos'ta Prens Andrey'in kumanda ettiği alay Lısiye Gori'ye giden caddenin yanındaki büyük yoldan geçiriyordu. Sıcak ve kuraklık, üç haftadan fazla bir zamandan beri devam ediyordu. Gökyüzünde irili ufaklı bulutlar dolaşıyor, arada bu bulutlar güneşi kapatıyor ama akşama doğru dağılıyorlardı. Geceyse toprak bol çiyle serinliyordu. Biçilmemiş ekinler yanmış, taneler dökülmüştü. Bataklıklar kurumuştu. Hayvanlar güneşten yanmış çayırlarda yem bulamıyor, açlıktan böğürüyorlardı. Yalnız akşamları ve çiy durduğu süre boyunca ormanlar serindi. Ama yollarda, kıtaların geçtiği büyük yolun üstünde gece de orman da serinletmiyordu kimseyi. Yol üstünde çeyrek arşın kalınlığında toz tabakası oluşmuştu. Ortalık ağarır ağarmaz hareket başlıyordu; ağırlık kolları, top arabaları dingil başlıklarına kadar, piyade ise topuk kemiklerine kadar bu yumuşak, bunaltıcı, gece de soğumayan kızgın kum tozlarına gömülmüş sessizce ilerliyorlardı. Bu kum tozlarının bir kısmı ayaklar ve tekerleklerle yoğruluyor, öbür kısmı havaya kalkıp askerlerin üstünde bir bulut gibi asılı kalıyordu, gözlere, saçlara, kulaklara, burun deliklerine ve özellikle bu yolda ilerleyen insanların ve hayvanların ciğerlerine doluyordu. Güneş yükseldikçe toz bulutu da yükseliyordu, bu ince, kızgın tozun arasından güneşe çıplak gözle bakılabilirdi. Güneş kocaman, kıpkırmızı bir yuvarlak gibi görünüyordu, rüzgâr yoktu; insanlar durgun hava içinde boğuluyorlardı, burunlarını, ağızlarını mendillerle bağlayarak ilerliyorlardı. Bir köye rastladıklarında hepsi kuyulara hücum ediyordu; su için boğuşuyor ve onu çamuruna varıncaya kadar içiyorlardı.

Prens Andrey, bir alaya kumanda ediyordu; alayın idaresi, askerlerinin rahatı, emir alıp verme bütün zamanını alıyordu. Smolensk yangını ve şehrin terk edilmesi Prens Andrey'in hayatında bir yeni bir dönem açtı. Düşmana karşı duyduğu yeni bir kin, ona derdini unutturmuştu. Kendisini tamamıyla alayının işlerine vermişti. Askerlerine, subaylarına karşı ilgi gösteriyor, iltifatkâr davranıyordu. Alayda ona *"Bizim Prens"* derlerdi, onunla övünür, onu severlerdi. Ama o yalnız kendi alayının adamlarına karşı, Timohin gibi büsbütün yeni ve yabancı, onun geçmişini bilmesi, anlaması olanaksız kişilere karşı iyi ve yumuşaktı; ama eskiden, kurmaydan

tanıdığı kişilerden biriyle yüz yüze gelir gelmez hemen yine tüyleri diken diken olurdu; somurtkan, alaycı, hor gören bir adam olurdu. Hatırasını geçmişe bağlayan her şey onu geri tepiyordu; bu nedenle o bu eski âleme karşı haksız bir duruma düşmemeye, görevini yerine getirmeye çalışıyordu.

Gerçekten Prens Andrey'e her şey, özellikle 6 Ağustos'tan, yani Smolensk'in terk edilmesinden sonra (ona göre savunulmalıydı, savunulabilirdi), hele hasta babasının Moskova'ya kaçmak ve o kadar sevdiği, kendisinin kurup yeşerttiği Lısiye Gori'yi yağmacılara bırakmak zorunda kalışından beri loş ve kasvetli görünüyordu; yine de alayı sayesinde Prens Andrey başka bir şey, genel sorunlardan büsbütün ayrı bir şey düşünebiliyordu. 10 Ağustos'ta alayının bulunduğu kol Lısiye Gori hizasına geldi. Prens Andrey babasının, oğlunun ve kız kardeşinin Moskova'ya gittiklerine dair iki gün önce bir mektup almıştı. Gerçi onun Lısiye Gori'de yapacağı bir şey yoktu, fakat kendine has bir dert tazelemek arzusuyla oraya gitmesi gerektiğine karar verdi.

Atının eyerlenmesini emretti ve menzilden, doğduğu ve çocukluğunu geçirdiği köye, babasının köyüne gitti. Kadınların konuşarak çamaşırlarını tokmaklarla dövüp yıkadıkları gölün yanından geçerken orada kimse olmadığını, kıyıdan ayrılmış, yarıya kadar suya batmış salın göl ortasında yüzdüğünü gördü. Prens Andrey bekçi kulübesine yaklaştı. Taş avlu kapısında kimse yoktu; kapı açıktı. Bahçenin yolunda otlar büyümüştü, danalar ve atlar İngiliz bahçesinde dolaşıyorlardı. Prens Andrey limonluğa yaklaştı: Camlar kırıktı; kasalardaki fidanların kimi devrilmiş, kimi kurumuştu. Bahçıvan Taras'a seslendi. Yanıt alamadı, taraçanın üstünden limonluğu dolaştı, oymalı pedavra parmaklığın yıkıldığını, eriklerin dallarıyla koparıldığını gördü. Yaşlı bir mujik (Prens Andrey çocukluğunda onu kapıda görürdü) yeşil bir sırada oturmuş *lapti*[79] örüyordu.

Sağırdı, Prens Andrey'in geldiğini duymamıştı. Yaşlı Prens'in oturmayı sevdiği sırada oturuyordu, yanındaki kırık ve kuru bir manolya budağına lif çilesi asılıydı.

Prens Andrey eve yaklaştı, eski bahçede birkaç ıhlamur ağacı kesilmişti; alaca bir at, yavrusuyla evin önünde, güller arasında dolaşıyordu. Evin panjurları çiviliydi. Aşağıda bir pencere açıktı, bir hizmetçi çocuğu Prens Andrey'i görerek eve kaçtı.

Alpatıç, ailesini yollamış, Lısiye Gori'de yalnız kalmıştı; evde oturuyor, *Azizlerin Hayatı*'nı okuyordu. Prens Andrey'in geldiğini duyunca, gözlüğü burnunun üstünde olduğu halde önünü düğmeleyerek evden çıktı, acele

acele Prens Andrey’e yaklaştı, eteğini öptü, bir şey söylemeden ağlamaya başladı.

Sonra kendi yufka yürekliliğine kızarak döndü, olup bitenleri anlatmaya başladı. Kıymetli, değerli ne varsa Boguçarovo’ya gönderilmişti. Yüz *çetvert*[80] kadar hububat kaldırılmıştı; kuru otu yazlık ekini, bu yılın, Alpatıç’ın dediğine göre, görülmemiş mahsulünü yeşilken almışlar, askerler biçmişlerdi. Mujikler darmadağın olmuştu; çoğu Boguçarovo’ya gitmiş, az bir kimse kalmıştı.

Sözünü bitirmeden Prens Andrey sordu:

“Babamla, kız kardeşim ne zaman gittiler?” Moskova’ya ne zaman gittiler demek istiyordu.

Alpatıç, Boguçarovo’ya ne zaman hareket ettikleri soruluyor sanarak ayın yedisinde gittiklerini söyledi ve sözü tekrar yönetim işlerine döktü, emir istedi.

“Makbuz mukabilinde orduya yulaf vermeyi emreder misiniz? Bizde daha altı yüz *çetvert* kaldı,” diye sordu.

Prens Andrey ihtiyarın güneşte parlayan dazlak başına bakıp bu soruların yersiz olduğunu kendisinin de bildiğini ama bunları derdini unutturmak için sorduğu yüzünün ifadesinden anlayarak, “Ne cevap vereceğim ona?” diye düşündü.

“Peki, ver,” dedi.

Alpatıç, “Bahçenin düzensizliğine dikkat buyurmuşsunuzdur,” dedi, “önlemek mümkün olmadı; üç alay geldi, burada gecelediler, hele dragonlar; şikâyet etmek için komutanın rütbesini ve adını kaydettim.”

“E, sen ne yapacaksın? Düşman işgal ederse kalacak mısın?” diye sordu Prens Andrey.

Alpatıç yüzünü Prens Andrey’e çevirdi, ona baktı; birden gösterişli bir jestle elini yukarı kaldırdı, “O, benim koruyucumdur, onun iradesi neyse o olsun!” dedi.

Bir köylü ve hizmetçi kalabalığı çayırdan Prens Andrey’e doğru ilerlemekteydi.

Prens, Alpatıç’a doğru eğilerek, “Hadi güle güle!” dedi. “Sen de git, ne götürebilirsen al götür; köylülere de Riyazan malikânesine veya Moskova yakınındaki malikâneye gitmelerini söyle.”

Alpatıç, onun ayaklarına sarıldı ve ağladı. Prens Andrey usulca onu kendinden ayırdı; atına yol vererek ağaçlı yoldan aşağıya doğru dörtnala ilerledi. Taraçada ihtiyar, bir ölünün yüzündeki bir sinek gibi hep öyle

ilgisiz oturuyor, *lapti*’nin kalıbına vuruyordu; iki küçük kız, limonluktaki ağaçlardan kopardıkları erikler eteklerinde, öteden koşarak geliyorlardı; Prens Andrey’le karşı karşıya geldiler. Genç efendilerini görünce büyüğü, korku ifade eden bir yüzle küçük arkadaşının elini yakaladı, dökülen yeşil erikleri toplamaya vakit bulamadan kayın ağacının arkasına saklandılar.

Prens Andrey, onları gördüğünü fark edecekler korkusuyla ürkekçe ve hızla başını öteye çevirdi. Bu sevimli, korkmuş küçük kıza acımıştı, ona bakmaya korkuyordu ama içinde de ona bakmak için önlenemez bir istek vardı. Bu kızlara bakınca içinin ferahladığını hissetti. Hayatta ona büsbütün yabancı, kendisini bunca meşgul eden sorunlardan başka, insanca daha pek çok şeyin olduğunu anladı. Bu kızların belli ki tek arzuları vardı: bu yeşil erikleri götürüp yemek ve yakalanmamak; Prens Andrey, bu konuda onlara başarı temenni ediyordu. Onlara bir defa daha bakmaktan kendini alamadı. Kızlar kendilerini artık güvende sanarak pusudan fırladılar; incecik sesleriyle bir şeyler konuşup cıvıldaşarak etekleri kalkık, güneşten yanmış, küçücük çıplak ayaklarıyla otlar arasından neşeli neşeli ve hızla kaçıp gittiler.

Prens Andrey kıtalarla ilerlediği büyük yoldaki tozlu bölgeden çıkınca biraz ferahladı. Fakat Lısiye Gori’ye yakın bir yerde tekrar yola çıktı. Küçük bir gölün kenarında mola vermiş olan alayına yetişti. Gündüz saat ikiydi. Güneş, tozlar içinde kızıl bir top gibi, siyah ceketinin anasından sırtını dayanılmaz bir hararetle yakıyor, kavuruyordu. Toz, dinlenen kıtaların uğuldayan sesleri üzerinde hep öyle hareketsiz duruyordu. Rüzgâr yoktu, Prens Andrey, su bendi boyunca ilerlerken çamur kokusu ve gölün serinliğini duyuyordu. Canı, ne kadar pis olursa olsun, suya girmek istiyordu. Haykırmaların, kahkahaların geldiği göle baktı. Bu küçük, bulanık yeşil sazlı göl, görünüşe göre iki *çetvert* yükselmiş, bendi basmıştı, çünkü kolları, yüzleri ve boyunları kırmızı kiremit rengi, çırpınan, çıplak, beyaz insan vücutlarıyla, asker vücutlarıyla doluydu. Bütün bu çıplak, beyaz insan etleri kahkahalar ve haykırışlarla bu pis su birikintisinde bahçıvan kovasına doldurulmuş dip balıkları gibi çırpınıyorlardı. Bu neşeli çırpınma insana hüzün veriyordu.

Baldırı kayışlı genç, sarışın bir asker (Prens Andrey onu üçüncü bölükten tanırdı) haç çıkararak hız alıp suya dalmak için geri geri çekiliyordu; esmer ve saçları dağınık başka biri, bir erbaş, yarı beline kadar suya girmiş, adaleli gövdesiyle kendini suya atıyor, esmer elleriyle başını

ıslatarak neşeyle soluyordu. Şamar sesleri, çığlıklar, haykırışlar duyuluyordu.

Kıyılarda, bentte, gölde, her yerde beyaz, sağlıklı, adaleli insan vücutları vardı. Küçük kırmızı burnuyla subay Timohin bendin üstünde, bir havluyla siliniyordu, Prens'i görünce utandı, yine de onunla konuşmaya karar verdi:

"Ama iyi oluyor, Ekselans, siz de buyursanız!"

Prens Andrey, alnını buruşturarak, "Su pis," dedi.

"Şimdi temizleriz."

Daha giyinmemiş olan Timohin, suyu temizlemeye koştu.

"Prens istiyor."

"Hangi prens? *'Bizim'* Prens mi?" diye sesler yükseldi, herkes atıldı, öyle ki Prens Andrey onları zor yatıştırabildi. Barakada su dökünmenin daha iyi olacağını düşünüyordu.

Kendi çıplak vücuduna bakarak, "Et vücut, *chair à canon"* diye düşündü. Soğuktan çok, pis suya dalıp çıkan bu kalabalık insan vücudu karşısında duyduğu ve nedenini bilmediği tiksintinin, dehşetin etkisiyle titredi.

7 Ağustos'ta Prens Bagration, Smolensk yolu üzerindeki Mihailovka karargâhında, aşağıdaki mektubu yazdı:

"Sayın Kont Aleksey Alekseyeviç,

(Arakçeyev'e yazıyordu, ama mektubunun hükümdar tarafından okunacağını biliyor, bunun için de elinden geldiği kadar, her kelime üzerinde düşünüyordu.)

"Bakanın Smolensk'in terk edilmesi hakkındaki raporunu verdiğini sanıyorum. En önemli bir yerin yok yere bırakılması acı ve hazin bir şeydir, bütün ordu üzüntü içindedir, ben kendi adıma ondan bizzat, ısrarla rica ettim, yazdım da; ama onu hiçbir şey yola getirmedi. Size şerefim üzerine yemin ederim ki Napoléon şimdiye kadar hiç girmediği bir torbaya düşmüştü; ordusunun yarısını kaybedebilirdi de Smolensk'i gene alamazdı. Askerlerimiz öyle dövüştüler ve öyle dövüşüyorlar ki, hiçbir zaman böyle dövüşmemişlerdir. Ben on beş bin kişi ile otuz beş saatten fazla dayandım ve onları tepeledim; ama o, on dört saat bile kalmak istemedi. Bu ayıptır, ordumuz için bir lekedir ve ben öyle sanıyorum ki o kendisi de dünyada yaşamamalıdır. Eğer kaybın büyük olduğunu bildirirlerse yalandır; belki dört bin kişiye yakın, fazla değil, hatta o kadar da yok; isterse on bin olsun, ne yapacaksın, savaş bu; buna karşılık düşmanın kaybı sayısız...

"İki gün daha kalınsa ne olurdu? Muhakkak ki kendiliklerinden giderlerdi; çünkü askerlere ve hayvanlara içirecek suları yoktu. Geri çekilmeyeceğine dair bana söz vermişti ama birden gece hareketi için emir çıkardı. Bu suretle savaşmaya imkân yok, bu gidişle düşmanı yakında Moskova'ya götürebiliriz...

“Barışı düşündüğünüz hakkında rivayetler dolaşıyor. Barışmak mı, Tanrı korusun! Bütün bu fedakârlıklardan, böyle çılgınca bir geri çekilişten sonra barış: Bütün Rusya’yı aleyhinize çevirirsiniz, üniforma taşımak da bizler için utanılacak bir şey olur. Mademki böyle oldu, Rusya dayandıkça ve insanlar ayakta durdukça dövüşmek gerek...

“Orduya bir kişinin kumanda etmesi lazım, iki kişinin değil. Bakanınız, bakanlıkta iyi olabilir; ama general olarak sadece kötü değil, çok kötü; oysa yurdumuzun kaderi ona teslim edildi... Ben, doğrusu öfkemden çıldıracağım; küstahlığımı affediniz. Besbelli ki, barış yapmayı ve bakanın orduya kumanda etmesini tavsiye eden hükümdarı sevmiyor, hepimizin kötülüğünü istiyor. Böylece size gerçeği yazıyorum: Milisi hazırlayın. Zira bakan çok ustaca misafiri arkasından başkente götürmektedir. Yaver Woltzogen bütün orduda büyük bir kuşku uyandırıyor. Onun bizden çok Napoléon’un adamı olduğunu söylüyorlar, bakana da hep o akıl veriyor. Bana gelince; ona karşı yalnızca nazik davranmakla kalmıyorum, rütbece daha üstün olmama rağmen ona bir onbaşı gibi de itaat ediyorum, bu acı ama velinimetlerimi ve hükümdarımı sevdiğim için itaat ediyorum. Yalnız, hükümdara acıyorum ki şanlı orduyu bunun gibi adamlara emanet ediyor. Düşünün, geri çekilişirken yorgunluktan ve hastanelerde on beş binden fazla insan kaybettik; taarruz etseydik bu olmazdı. Söyleyin Tanrı aşkına, Rusyamız (anamız) böyle korkmamıza, bu iyi, onurlu yurdumuzu alçaklara teslim etmemize, her vatandaşta bir hınç ve utanç uyandırmamıza ne der? Neden ve kimden korkuyoruz? Bakanın kararsız, korkak, beyinsiz, ağır olması, bütün kötü vasıfları kendinde toplaması benim suçum değil. Bütün ordu kan ağlıyor, ona müthiş küfürler savuruyor...”

79 Ağaç liflerinden örülen bir çeşit çarık.

80 2,097 hl.

VI

Hayatı bölümlere ayırabiliriz, kimi olaylar içerik bakımından üstündür, kimileri biçim bakımından. Daha çok şekle önem verilen hayat, köyde, taşrada, hatta Moskova'da yaşanan hayattan tamamen farklı bir yaşamın sürdürüldüğü Petersburg'da görülür. Özellikle buradaki salon hayatı. Bu hayat değişmez.

1805 yılından beri Bonaparte'la barışmış ve bozuşmuştuk, anayasalar yapmış, bozup yeniden yapmıştık, Anna Pavlovna ile Elen'in salonları ise, biri yedi yıl, öteki beş yıl önce nasılsa öyleydiler. Anna Pavlovna'nın salonunda Bonaparte'ın başarılarından yine öyle şaşkınlıkla söz edilir, başarılarında olduğu gibi Avrupa hükümdarlarının ona yüz vermelerinde de, Anna Pavlovna'nın temsil ettiği saray çevresinin, tek yaptığı üzülmek, kaygılanmak olan kötü bir kasıt görülürdü. Ziyaretiyle Rumyantsev'in şereflendirdiği, çok zeki bir kadın olarak gördüğü Elen'in salonunda 1812'de de tıpkı yine 1808'de olduğu gibi büyük milletten, büyük adamdan heyecanla söz edilir; Elen'in salonunda toplananlara göre Fransa ile barışla sona ermesi gereken ilişkinin kesilmesi işine üzüntüyle bakılırdı.

Son zamanlarda, hükümdar ordudan geldikten sonra bu birbirine zıt çevrelerde, salonlarda bazı çalkalanmalar olmuş, insanlar birbirlerine çıkışmış ama grupların eğilimleri değişmemişti. Anna Pavlovna'nın yakın çevresine Fransızlardan yalnız kaşarlanmış kralcılar kabul ediliyordu; burada Fransız tiyatrosuna gitmemek gerektiği ve tiyatronun masraflarının bütün bir kolordunun masrafı tutarında olduğu yolunda vatanseverce bir fikir ileri sürülüyordu. Askerî olaylar heyecanla izleniyordu; bizim ordu hakkında pek çok şey söyleniyordu. Elen'in, Rumyantsev'in, yani Fransız taraftarları çevresine düşmanın ve savaşın sertliği hakkındaki rivayetler yalanlanıyor, Napoléon'un barış girişimleri üzerinde görüşülüyordu. Bu çevrede, sarayın, ana imparatoriçenin himayesi altında bulunan kız öğretim kurumlarının Kazan'a taşınmaya hazırlanması için çok acele bir emir çıkarmayı tavsiye edenler ayıplanıyordu. Genellikle Elen'in salonunda savaş, yakında barışla bitecek boş bir gösteri gibi görülüyor, şimdi Petersburg'da, Elen'in evinde olan (bütün akıllıların onun evinde olması gerekti) Bilibin'in, işi barut değil, onu icat edenler halledecekler, yolundaki düşüncesi hâkim bulunuyordu. Bu çevrede, Petersburg'a hükümdarla

birlikte gelen Moskova’nın coşkunluğuyla dikkatle ama ince ince alay ediliyordu.

Anna Pavlovna’nın çevresindeyse tersine bu coşkunluklara hayrandılar; onlardan, Plutarkos’un eski zamanlardan söz ettiği gibi konuşuluyordu. Hep aynı önemli görevi yürüten Prens Vasiliy iki çevre arasında bir birleşme halkası oluşturuyordu. *Ma bonne amie*[81] Anna Pavlovna’ya gider, *dans le salon diplomatique de ma fille’e*[82] gider ve genellikle bir karargâhtan ötekine yaptığı bu ardı arkası kesilmeyen ziyaretlerde şaşırır, Anna Pavlovna’ya söyleyeceğini Elen’e söyler, Anna Pavlovna’nın yanında ise bunun aksini yapardı.

Hükümdarın gelişinden az sonra Prens Vasiliy, Anna Pavlovna’nın yanında savaştan söz ederken Barclay de Tolly’yi şiddetle eleştirdi, kimin başkomutanlığa atanması gerektiği konusunda kararsızdı. Davetlilerden, *un homme de beaucoup de mérite*[83] adıyla tanınmış biri, Petersburg milis komutanı seçilen ve gönüllü kabulü için hazine salonunda toplantıya gelen Kutuzov’u o gün gördüğü-nü anlatarak onun bütün istekleri tatmin edecek biri olduğu düşüncesini dikkatli bir dille ileri sürme cesaretini gösterdi.

Anna Pavlovna, hüzünle gülümsedi, Kutuzov’un hükümdara dertten başka bir şey getirmediğini söyledi.

Prens Vasiliy, “Ben söylemiştim, asilzadeler toplantısında da söyledim,” diye araya girdi, “ama beni dinlemediler. Onun milis komutanı seçilmesi hükümdarın hoşuna gitmez, dedim, beni dinlemediler.”

“Hep aynı yermek hastalığı,” diye devam etti, “hem de kime karşı? Hep Moskova’nın budalaca coşkunluklarını taklit etme istediğimizden.” Prens Vasiliy, Elen’in yanında Moskova’nın heyecanlarıyla alay etmek, Anna Pavlovna’da ise onlara hayranlık göstermek gerektiğini unutarak bir an şaşırdı. Ama hemen kendini topladı. “Peki, Kont Kutuzov gibi, Rusya’nın en yaşlı generalinin orada toplantı yapması yakışık alır mı, *et il en restera pour ce peine*.[84] Atına binemeyen, konseyde uyuyan, böyle kötü alışkanlıkları olan bir adam nasıl olur da başkomutanlığa atanır! Bükreş’te iyi gösterdi kendini! Daha onun askerlik vasıflarından da söz etmiyorum ama şu anda böyle çökmüş, kör, bayağı kör bir adam başkomutan tayin edilebilir mi? Kör general de yaman olur doğrusu! Hiç görmez o, körebe oynamalı... hiçbir şey görmez!”

Bu sözlere kimse itiraz etmemişti.

24 Temmuz’da bu söylenenler çok doğruydu. Ama 29 Temmuz’da Kutuzov’a prens unvanı verildi. Prenslik unvanı onu atlatmak istediklerine

işaret olabilirdi; bunun için Prens Vasiliy'in düşüncesi, şimdi söylemeye acele etmiyordu ama hâlâ doğruydu. Fakat 8 Ağustos'ta savaş meselelerini görüşmek üzere General Feldmareşal Saltikov, Arakçeyev, Vyazmitinov, Lopuhin ve Koçubey'den oluşan bir komite toplandı. Komite başarısızlıkların tek bir kumandanın mevcut olmamasından ileri geldiğine karar verdi; komiteyi oluşturan kişiler hükümdarın Kutuzov'dan hoşlanmadığını bildikleri halde komite kısa bir görüşmeden sonra Kutuzov'un başkomutanlığa getirilmesini teklif etti. Aynı günde Kutuzov, ordulara ve orduların işgali altında bulunan ülkelere tam yetkili başkomutan olarak atandı.

9 Ağustos'ta Prens Vasiliy, yine Anna Pavlovna'da *l'homme de beaucoup de mérite*'le karşılaştı. *L'homme de beaucoup de mérite,* kız öğretim kurumuna müdür olarak atanmak istediği için Anna Pavlovna'ya yaranmak istiyordu. Prens Vasiliy, mutlu bir galip, arzusuna ermiş bir adam tavrıyla odaya girdi.

"*Eh bien, vous savez la grande nouvelle. Le prince Koutouzoff est maréchal.*[85] Bütün anlaşmazlıklar sona erdi. O kadar mutluyum, o kadar rahatım ki!" dedi, "*Enfin voilà un homme.*"[86] Salonda bulunanları sert bir bakışla süzerek anlamlı anlamlı ekledi. Anna Pavlovna *L'homme de beaucoup de mérite* atanmayı beklemesine rağmen daha önceki düşüncesini Prens Vasiliy'e hatırlatmak için kendini tutamadı. (Bu, Anna Pavlovna'nın salonunda Prens Vasiliy'e karşı da, bu haberi sevinçle karşılayan Anna Pavlovna'ya karşı da bir nezaketsizlikti; ama kendini tutamamıştı.)

Prens Vasiliy'e sözünü hatırlatarak, "*Mais on dit qu'il est aveugle, mon prince?*"[87] dedi.

Prens Vasiliy, bas sesiyle, hızlı hızlı ve öksürerek (bütün güçlükleri hallettiği sesi ve öksürüğüyle), "*Allez donc, il y voit assez,*"[88] dedi. "*Allez, il y voit assez,*" diye tekrarladı. "Beni sevindiren şey," diye devam etti, "hükümdarın ona bütün ordular, bütün ülkeler üzerinde, hiçbir zaman, hiçbir başkomutanda olmayan tam bir yetki vermiş olmasıdır; ikinci bir otokrat oldu," diye sözünü bitirdi.

Anna Pavlovna, "Umarız, umarız," dedi.

Saray çevresinin henüz yabancısı olan *l' homme de beaucoup de mérite,* Anna Pavlovna'ya yaranmak için önceki düşüncesinde onu haklı göstermeye çalışarak, "Hükümdar bu yetkiyi Kutuzov'a istemeyerek verdi diyorlar. *On dit qu'il rougit comme une demoiselle à laquelle on lirait*

Joconde, en lui disant: le souverain et la patrie vous décernent cet honneur.”[89]

Anna Pavlovna, “*Peut être que le coeur n’était pas de la patrie,”*[90] dedi.

“A, hayır, hayır,” diye hararetle savundu Prens Vasiliy. Şimdi artık Kutuzov’u savunmayı kimseye bırakmıyordu. Prens Vasiliy’in düşüncesine göre Kutuzov yalnızca iyi değildi, herkes ona tapıyordu da. “Hayır, bu mümkün değil, çünkü hükümdar onu daha önce de takdir etmeyi bilmişti,” dedi.

Anna Pavlovna, “Umarım gerçek iktidarı Prens Kutuzov ele alır da, kimsenin tekere çomak sokmasına izin vermez,” dedi.

Prens Vasiliy bu *“kimsenin”* kim olduğunu derhal anlamıştı. Yavaşça dedi ki:

“Eminim Kutuzov, veliahtın orduda bulunmamasını mutlak bir şart olarak ileri sürmüştür. *Vous savez ce qu’il a dit à l’Empereur?”*[91]

Prens Vasiliy, Kutuzov tarafından hükümdara söylendiği rivayet edilen, “Kötü bir şey yaparsa ben onu cezalandıramam, iyi bir şey yaparsa ödüllendiremem,” sözünü yineledi.

“Oo! Prens Kutuzov çok zeki bir adamdır, *je le connais de longue date.”*[92]

Saray nezaketinden henüz mahrum bulunan *l’homme de beaucoup mérite*, “Hatta diyorlar ki,” dedi, “Prens bizzat hükümdarın da orduya gelmemesini mutlak bir şart olarak ileri sürdü.”

Bunu söyler söylemez, Prens Vasiliy ile Anna Pavlovna hemen yüzlerini öteye çevirdiler, onun saflığı karşısında hüzünle içlerini çekerek birbirlerine baktılar.

81 Sevimli arkadaşım.
82 Kızımın diplomatlar salonu.
83 Çok değerli adam.
84 Zaten bu işten de bir şey çıkmaz.
85 E, mühim haberi biliyor musunuz. Prens Kutuzov Mareşal oldu.
86 Nihayet işte bir adam.
87 Ama kördür diyorlar, Prens.
88 Yok canım, yetecek kadar görüyor.
89 Kendisine Joconde okunan bir kız gibi kızardı ve ona: Hükümdar ve vatan sizi bu şerefle mükâfatlandırdı, dedi, diyorlar.
90 Belki de bu işi istemeden yapmıştır.
91 Hükümdara ne söyledi biliyor musunuz?

92 Ben onu çok eskiden tanırım.

VII

Petersburg'da bunlar olurken Fransızlar Smolensk'i geçmiş, Moskova'ya ilerliyorlardı. Napoléon'un tarihçisi Thiérs, başka tarihçiler gibi, kahramanını mazur göstermek gayretiyle onun Moskova varoşlarına elinde olmayarak çekilip götürüldüğünü söyler. O da tarihî olayların açıklamasını bir kişinin iradesinde arayan bütün diğer tarihçiler gibi haklıdır. Napoléon'un Moskova'ya Rus komutanlarının maharetiyle çekilip götürüldüğünü söylenen Rus tarihçileri gibi o da haklıdır. Burada, bütün geçmişin olup bitenlere bir hazırlık oluşturduğunu düşüncesini sağlayan retrospektiflik (rucu) yasasından başka, işleri karıştıran bir de karşılıklı ilişki vardır. Satrançta kaybeden iyi bir oyuncu kaybının kendi hatasından ileri geldiğine içtenlikle inanır; bu hatayı oyununun başlangıcında arar ama her hamlesinde, oyun süresince böyle hatalar yaptığını, hiçbir oyununun mükemmel olmadığını unutur. Dikkatini çeken hatayı ancak düşman bundan yararlandığı anda fark eder. Oysa belli bir zamanın şartları içinde gelişen savaş oyunu pek çok şeyin birleşmesinden meydana gelir; burada cansız makineleri idare eden, bir tek irade değildir, savaş, pek çok hareketin sayısız çarpışmasınından doğar.

Smolensk'ten sonra Napoléon, Vyazma'ya yakın Dorogobuj'un ötesinde sonra Tsarevo-Zaymişçe önlerinde savaşmak için fırsat kolladı ama öyle oldu ki, çeşitli nedenlerden dolayı Ruslar, Moskova'dan yüz on iki verst uzakta bulunan Borodino'ya kadar savaşı kabul etmediler. Vyazma'dan sonra Napoléon, doğrudan doğruya Moskova üzerine yürüme emrini verdi.

Moscou la capitale asiatique de ce grand empire, la ville sacrée des peuples d'Alexandre, Moscou avec ses innombrables églises en forme de pagodes chinoises.[93] Bu *Moscou*, Napoléon'un düş gücünü rahatsız ediyordu, Vyazma'dan Tsarevo-Zaymişçe'ye geçerken İngiliz kan kırmızı yorgası üstünde, muhafızları, nöbetçileri, pajları ve yaverleriyle ilerliyordu. Kurmay başkanı Berthiér süvariler tarafından esir edilen Rusları sorguya çekmek için geride kalmıştı. Yanında tercüman *Lelorgne d'Ideville* olduğu halde dörtnala Napoléon'a yetişerek neşeli bir yüzle atını durdurdu.

Napoléon, "*Eh bien?*"[94] diye sordu.

"*Un cosaque de Platow*[95] Platov kolordusunun büyük orduyla birleşmek üzere olduğunu, Kutuzov'un başkomutanlığa atandığını söylüyor.

Très intelligent et bavard!”[96]

Napoléon gülümsedi, bu Kazak’a bir at verilmesini ve yanına getirilmesini emretti. Onunla bizzat konuşmak istiyordu. Birkaç yaver atlarını dörtnala kaldırdılar, bir saat sonra Denisov’un Rostov’a bıraktığı toprak kölesi Lavruşka emir eri mintanıyla Fransız süvari eyeri üstünde, hilekâr, sarhoş bir tavırla, neşeli bir yüzle Napoléon’a yaklaştı. Napoléon kendisiyle yan yana at sürmesini emretti ve sormaya başladı:

“Kazak mısınız?”

“Kazak’ım, Asaletlu.”[97]

Thiérs bu olayı anlatırken, *“Le cosaque ignorant la compagnie dans laquelle il se trouvait, car la simplicité de Napoléon n’avait rien qui put révéler à une imagination orientale la présence d’un souverain, s’entretient avec la plus extrême familiarité des affaires de la guerre actuelle,”*[98] diyor. Gerçekten de körkütük oluncaya kadar içerek efendisini yemeksiz bırakan Lavruşka bir gün önce kırbaçlanmış ve tavuk bulmak için köye gönderilmişti; burada kendini çapulculuğa vermiş, Fransızlar tarafından esir edilmişti. Lavruşka çok şeyler görmüş, her şeyi alçakça, hilekârlıkla yapmayı görev sayan, efendilerine her türlü hizmete hazır, onların kötü düşüncelerini sezen, zayıf ve bayağı taraflarını bilen terbiyesiz, küstah uşaklardandı.

Lavruşka, kim olduğunu çok iyi ve kolaylıkla anladığı Napoléon’un ortamında hiç şaşırmadı, bütün ruhuyla yeni efendilerine hizmet etmeye çalıştı yalnızca.

Karşısındakinin Napoléon olduğunu çok iyi biliyordu; onun yanında Rostov’un ya da eli değnekli bölük emininin yanında olduğundan daha çok sıkılmıyordu. Çünkü onu bölük emini de, Napoléon da hiçbir şeyden mahrum edemezdi.

Emir erleri arasında neler konuşulmuşsa anlattı. Söylediklerinin çoğu doğruydu. Ama Napoléon Rusların Bonaparte’ı yenip yenemeyecekleri hakkında ne düşündüklerini sorunca Lavruşka gözlerini kırpıştırdı ve düşündü.

Burada o (Lavruşka gibiler her şeyde daima hile sezerler) ince bir hile seziyordu, kendini tutup sustu.

Dalgınca, “Yani sizin anlayacağımız, eğer hemen savaş olursa,” dedi, “ne güzel, ama eğer üç gün geçerse o zaman iş uzar.”

Lelorgne d’Ideville gülümseyerek, Napoléon’a bunu şöyle tercüme etti: “*Si la bataille est donnée avant trois jours, les Français la gagneraient,*

mais que si elle serait donnée plus tard, Dieu seul sait ce qui en arriverait.”[99]

Napoléon, görünüşte çok keyifli olmasına rağmen gülümsemedi, bu sözlerin kendisine tekrar edilmesini emretti.

Lavruşka, bunu fark etti, onu keyiflendirmek için kim olduğunu bilmiyormuş gibi davranarak konuştu:

“Biliyoruz, sizde bir Bonaparte var ki bütün dünyayı alt etmiştir, ama bizimle iş başka...” Bu övünçlü vatanseverliğin ağzından nasıl ve neden çıktığını kendisi de bilmiyordu. Tercüman bu sözleri *Napoléon*’a son kısmını çıkararak tercüme etti; Bonaparte gülümsedi. Thiérs “*Le jeune cosaque fit son puissant interlocuteur,”*[100] diyor. Napoléon, sessizce birkaç adım atarak Berthiér’ye döndü ve konuştuğu adamın imparatorun kendisi, ölümsüz ve muzaffer adını anıtlara kazıyan imparatorun kendisi olduğunu söylemesinin *sur cet enfant du Don*[101] yapacağı etkiyi görmek istediğini söyledi.

Lavruşka, bunun onu şaşırtmak için yapıldığını, Napoléon’un, onun korkacağını sandığını anlayarak yeni efendilerine yaranmak için birden hayret etmiş gibi yaptı, gözlerini açtı, yüzüne, kırbaçlanmaya götürüldüğü zaman vermeye alışmış olduğu şekli verdi. *“A peine l’interprète de Napoléon, (*diye yazıyor Thiérs) *avait-il parlé que le cosaque saisi d’une sorte d’ébahissement ne proféra plus une parole et marcha les yeux constamment attachés sur ce conquérant, dont le nom avait pénétré jusqu’à lui, à travers les steppes de l’orient. Toute sa loquacité s’était subitement arretée, pour faire place à un sentiment d’admiration naive et silencieuse. Napoléon, après l’avoir récompensé, lui fit donner la liberté, comme à un oiseau qu’on rend aux champs qui l’ont vu naître.”*[102]

Napoléon, zihnini meşgul eden *Moscou*’ye dair hayaller kurarak yoluna devam etti, *à l’oiseau qu’on rendit aux champs qui l’ont vu naître*[103] ise arkadaşlarına anlatacağı olmamış şeyleri önceden düşünerek atını dörtnala ileri karakollara sürdü. Gerçekten başından geçenleri ise anlatılmaya değer görmediği için anlatmak istemiyordu. Kazaklara yetişti. Platov kolordusuna bağlı alayının nerede olduğunu soruşturup öğrendi; akşama doğru Yankov’da bulunan ve İlyin’le birlikte yakın köylere bir gezinti yapmak için atına daha yeni binen efendisi Nikolay Rostov’u buldu. Rostov Lavruşka’ya başka bir hayvan vererek onu da yanına aldı.

93 Moskova, bu büyük imparatorluğun Asya başkenti, Aleksandr'ın halklarının kutsal şehri, Çin pagodaları biçimindeki sayısız kiliseleriyle Moskova.

94 E?

95 Platov'un Kazaklarından biri.

96 Çok zeki ve geveze.

97 Erler, yüzbaşı rütbesine kadar olan subaylara Asaletlu diye hitap ederlerdi.

98 Kimler arasında bulunduğunu bilmeyen Kazak (çünkü Napoléon'un sade görünüşünde bir Şarklı'ya bir hükümdarın varlığını hissettirebilecek hiçbir şey yoktu) büyük bir teklifsizlikle savaş hakkında konuşuyordu.

99 Savaş üç gün önce olursa Fransızlar kazanır, ama daha geç olursa neler olacağını Tanrı bilir.

100 Genç Kazak, kudretli muhatabını güldürdü.

101 Bu Don çocuğunun üzerinde.

102 Napoléon'un tercümanı bunu Kazak'a söyler söylemez şaşkınlığa uğrayan Kazak bir söz söyleyemedi, adı Doğu'nun bozkırlarını aşarak ona kadar gelen imparatordan gözlerini ayırmadan ilerledi. Bütün gevezeliği birden kesilmiş, yerini saf ve sessiz bir hayranlık almıştı. Napoléon, onu taltif ettikten sonra doğaya salınan bir kuş gibi serbest bırakıldı.

103 Doğaya salınan kuş.

VIII

Prenses Mariya, Prens Andrey'in zannettiği gibi Moskova'da ve güvende değildi.

Alpatıç, Smolensk'ten döndükten sonra yaşlı Prens birden uykudan uyanır gibi oldu. Köylerden milis toplanmasını, silahlandırılmalarını emretti. Başkomutana bir mektup yazdı, en eski Rus generallerinden birinin esir düşeceği veya öldürüleceği yeri, Lısiye Gori'yi savunmak için tedbir alıp almamayı ona bırakarak sonuna kadar orada kalmak ve kendini savunmak niyetini ona bildirdi, ev halkına Lısiye Gori'de kalacağını haber verdi. Prensesin ve Dessallés'yle Küçük Prens'in Boguçarovo'ya, oradan Moskova'ya taşınmasını emretti. Babasının eski kaygısızlığının yerini alan hummalı, geceli gündüzlü çalışmasından ürken Prenses Mariya onu bırakıp bırakmamaya karar veremedi ve hayatında ilk kez ona itaat etmemeye cüret etti, gitmeyi reddetti; bunun üzerine ihtiyarın korkunç öfkesi onun üstüne çöktü. İhtiyar ona karşı olan bütün haksız suçlamalarını tekrarladı. Onu üzdüğünü, oğluyla arasını bozduğunu, kendisine karşı iğrenç şüpheler beslediğini, hayatını zehirlemeyi görev edindiğini söyleyerek onu suçladı; gitmezse umurunda olmadığını ekledi ve onu çalışma odasından kovdu. Onun varlığını, yokluğunu bilmek istemediğini söyledi, gözüne görünmeye yeltenmemesi konusunda uyardı. Korktuğunun tersine babasının onu zorla göndermeyerek yalnız gözüne görünmemesini emretmesi Prenses Mariya'yı sevindirmişti, evde kalmasının babasını içten içe memnun ettiğini anladı.

Nikoluşka'nın gittiği günden sonra, ertesi sabah erkenden yaşlı Prens resmî üniformasını giydi, başkomutanın yanına gitmeye hazırlandı. *Kaleska* hazırdı. Prenses Mariya, üniformayla ve bütün nişanlarıyla onun evden çıktığını, silahlı köylüleri, hizmetçileri teftiş etmek için bahçeye doğru gittiğini gördü. Pencerenin önünde oturdu, onun bahçeden gelen sesine kulak kabarttı. Sonra birden, ağaçlı yoldan birkaç kişi korkulu yüzlerle koşarak çıktı.

Prenses Mariya, verandaya, oradan çiçek bahçesine ve ağaçlı yola koştu, karşıdan ona doğru bir milis ve hizmetçi kalabalığı geliyordu; bu kalabalığın ortasında birkaç kişi üniformalı, göğsü nişanlarla dolu babasının koltuğuna girmişti. Prenses Mariya onlara doğru koştu; ıhlamur ağaçlarının gölgeleri arasından düşen ışık daireciklerinin titreyişleri içinde onun

yüzünde nasıl bir değişiklik olduğunu anlayamadı. Gördüğü tek şey o sert yüzün şimdi biraz ürkmüş olduğuydu. Kızını görünce cansız dudakları kıpırdadı, hırıltılı bir ses çıkardı. Onu kaldırıp el üstünde çalışma odasına götürdüler, son zamanlarda onca korktuğu divana yerleştirdiler.

Getirilen doktor o gece Prens'ten kan aldı, sağ tarafına inme indiğini söyledi.

Lısiye Gori'de kalmak gittikçe daha tehlikeli bir hal alıyordu, inmeden bir gün sonra Prens'i Boguçarovo'ya götürdüler, doktor da onunla birlikte gitti.

Boguçarovo'ya geldikleri zaman Dessallés Küçük Prens'le Moskova'ya gitmiş bulunuyordu.

Hep aynı durumda, ne iyiye ne kötüye doğru hiçbir değişiklik göstermeden yaşlı Prens Boguçarova'da, Prens Andrey'in yaptırdığı yeni evde üç hafta yattı, kendinden geçmiş bir haldeydi; büzülmüş bir ceset gibi yatıyordu. Kaşlarını, dudaklarını oynatarak durmadan bir şeyler mırıldanıyordu; etrafında olanları bilip bilmediğini anlamak olanaksızdı. Acı çektiği, bir şeyler söylemek istediği anlaşılıyordu. Ama ne söylemek istediğini kimse anlayamıyordu; hastanın, yarı delinin bir kaprisi miydi bu, olayların gidişi, yoksa aile işleriyle mi ilgiliydi?

Doktor, hastada görünen endişenin bir şey ifade etmediğini, bunun fiziksel bir nedeni olduğunu söylüyordu ama Prenses Mariya, babasının kendisine bir şey söylemek istediğini düşünüyordu. Yanında huzursuzluğunun şiddetlenmesi bu tahmini güçlendiriyordu.

Belli ki bedeni de, ruhu da acı çekiyordu. İyileşme ümidi yoktu, taşınamazdı. Yolda ölecek olsa ne yaparlardı? Prenses Mariya bazen, "Son, büsbütün son daha iyi değil mi!" diye düşünüyordu. Gece gündüz, hemen hemen hiç uyumayarak onu kollar, çoğu zaman iyileşme değil de sona yaklaşma işaretleri bulma isteğiyle onu kollardı.

İçinde böyle bir his bulunduğunu kabul etmek Prenses için ne kadar garip olsa da bu his onda vardı. Onun için daha korkunç olan, babasının hastalığından beri (hatta belki daha da önce, bir şey bekleyerek onun yanında kalmaya başladığı zamandan beri) içinde uyuyan bütün o unutulmuş kişisel arzuları uyanmıştı. Yıllardan beri aklına gelmeyen o baba korkusundan uzak, özgür bir hayat düşüncesi, hatta âşık olmak, aile saadetine kavuşmak düşüncesi, bir şeytan oyunu gibi durmadan zihninde dolaşıyordu. Şimdi, bundan sonra hayatını nasıl kuracağı hakkında sorular, kendinden onları ne kadar uzaklaştırırsa uzaklaştırsın, durmadan zihnini

meşgul ediyordu. Bunlar şeytan oyunuydu ve Prenses Mariya bunu biliyordu. Biliyordu ki *"ona"* karşı tek silah ibadetti; ibadet etmeye çalıştı. Duaya kalktı, kutsal resme baktı, dua okudu ama okuyamıyordu. Şimdi, daha önce içinde hapsedildiği, tek teselliyi ibadette bulduğu manevi dünyanın tam tersi, basit, zor ve özgür bir dünyanın kendisini kavradığını hissediyordu.

Boguçarova'da kalmak tehlikeli bir hal aldı. Her yandan Fransızların yaklaştığına dair haberler geliyordu; Boguçarovo'ya on beş verst uzaklıktaki bir köyde bir çiftlik Fransız talancıları tarafından yağma edilmişti.

Doktor, Prens'in güvenli bölgelere taşınmasında ısrar ediyordu; asilzade önderi, Prenses Mariya'ya bir memur göndererek mümkün olduğu kadar çabuk gitmesi için onu ikna etmeye çalıştı. Zaptiye komiseri Boguçarova'ya geldi. Fransızların kırk verst uzakta bulunduklarını, köylerde Fransız beyannamelerinin dolaştığını, Prenses babasıyla birlikte ayın on beşine kadar gitmezse hiçbir sorumluluk kabul etmeyeceğini söyleyerek bu konuda ısrarcı oldu.

Prenses, ayın on beşinde yola çıkmaya karar verdi. Hazırlık için emirler vermek (şimdi herkes ona danışıyordu) bütün gün onu meşgul ediyordu. Ayın on dördünü on beşine bağlayan geceyi Prens'in yattığı odanın yanındaki odada her zamanki gibi soyunmadan geçirdi. Birkaç kez uyanarak onun iniltisini, sayıklamasını, karyolasının gıcırtısını, yatakta onu çeviren Tihon'la doktorun ayak seslerini duydu. Birkaç kez kapıdan dinledi, ona babası bu gece her zamankinden daha çok inliyor, yatakta sık sık dönüyor gibi geldi. Uyuyamıyordu, birkaç kez kapıya yaklaştı, dinledi, içeri girmek istedi, cesaret edemedi. Gerçi o konuşmuyordu, ama korkulu bir yüzün kendisini nasıl etkilediğini de görüyor, biliyordu. Bazen, elinde olmayarak kendisine diktiği bakışlarını memnuniyetsizlikle ondan nasıl çevirdiğini fark ediyordu. Gece uygunsuz bir zamanda gelişinin onu kızdırdığını biliyordu.

Ama onu kaybetmek Prenses Mariya'ya hiçbir zaman bu kadar acıklı, bu kadar korkunç gelmemişti. Onunla geçen hayatını hatırladı; onun her sözünde, her hareketinde kendisine karşı bir sevgi ifadesi buluyordu. Arada bir bu hatıraların arasından, şeytan oyunları, bu ölümden sonra ne olacağına, yeni ve özgür hayatını nasıl kuracağı hakkında düşünceler sokuluyordu zihnine. Ama o bu düşünceleri nefretle uzaklaştırıyordu kendinden. Sabaha karşı babası sakinleşti, o da uyudu.

Geç vakit uyandı, uyanma anının açık yürekliliği, babasının hastalığında onu en çok meşgul eden şeyi açıkça gösterdi Prenses Mariya'ya. Uyandı, kapının öbür tarafında olup bitenlere kulak kabarttı, iniltiyi duyunca içini çekerek umutsuzluğa kapıldı.

"Peki, ne olacak? Ne istiyorum ben? Onun ölümünü mü istiyorum?" diye kendi kendinden tiksinerek bağırdı.

Giyindi, elini yüzünü yıkadı, duasını okudu, verandaya çıktı. Orada içine eşya yerleştirilen atsız bir araba duruyordu.

Sıcak ve sisli bir sabahtı, Prenses Mariya, kendi ahlaki düşkünlüğü karşısında hâlâ dehşet içindeydi, babasının yanına girmeden önce düşüncelerini düzene koymaya çalışarak biraz bekledi.

Doktor merdivenden indi, ona yaklaştı.

"Bugün biraz daha iyi," dedi. "Sizi arıyordum. Söyledikleri biraz daha anlaşılır olmaya başladı, zihni daha açık, gidelim. Sizi çağırıyor..."

Bu haber karşısında, Prenses Mariya'nın kalbi o kadar şiddetle çarpmaya başladı ki sarardı, düşmemek için duvara yaslandı. Şimdi, ruhu bu müthiş ve canice oyunlarla doluyken onu görmek, onunla konuşmak Prenses Mariya için hem bir sevinç, hem de korkunç bir azaptı.

"Gidelim," dedi doktor.

Prenses Mariya babasının yanına girdi, karyolaya yaklaştı. Hasta sırtüstü, başı yüksekte, küçücük, kemikli, mor ve şişkin damarlı elleri yorganın üzerinde, sol gözü ileriye dikilmiş, sağ gözü yana kaymış, kaşları ve dudakları hareketsiz bir halde yatıyordu. Zayıflamış, küçülmüş, acınacak bir hale gelmişti. Yüzü sanki kurumuş, erimiş, hatları incelmişti. Prenses Mariya yaklaştı, elini öptü. Sol el Prenses Mariya'nın elini sıktı, belli ki Prens onu çoktandır bekliyordu. Elini sarsmaya başladı, kaşları dudakları öfkeyle kıpırdıyordu.

Kendisinden ne istediğini anlamak için Prenses Mariya korkuyla ona bakıyordu. Kımıldanarak sol gözü kendisini görecek şekilde vaziyetini değiştirince yaşlı Prens sakinleşti, gözünü birkaç saniye ondan ayırmadı. Sonra dudakları ve dili kımıldandı, sesler duyuldu; kendisini anlamayacak diye korkuyormuş gibi korkakça ve yalvaran bir eda ile kızına bakarak konuşmaya başladı.

Prenses Mariya bütün dikkatini vermiş, ona bakıyordu. Dilini oynatmak için ihtiyarın sarf ettiği çocukça gayret onu gözlerini yere indirmeye ve boğazını tıkayan hıçkırıkları güçlükle bastırmaya zorladı. Hasta sözlerini

birkaç kez tekrarlayarak bir şeyler söyledi. Prenses Mariya onun söylediklerini anlayamıyordu; ama anlamak için müthiş çaba harcıyordu.

“Ca, ca... yor...” diye yineliyordu hasta...

Bu sözleri anlamak olanaksızdı. Doktor anladığını sandı, onun sözlerini tekrar ederek, “Prenses mi korkuyor?” diye sordu. Hasta başıyla olumsuz işareti yaptı ve yine aynı şeyi tekrarladı...

Prenses Mariya birden keşfederek, “Canım, canım, acıyor,” dedi.

Babası onayladı; kızının elini aldı ve onu asıl yerini arıyormuş gibi, göğsünün şurasına burasına bastırmaya başladı.

Şimdi, sözlerinin anlaşıldığını anlayınca öncekinden çok daha anlaşılır bir sesle, “Bütün düşüncem... sensin... Düşüncem...” dedi.

Prenses Mariya, hıçkırıklarını ve gözyaşlarını göstermemek için başını onun eline yapıştırdı. O, elini kızının saçlarında gezdirdi.

“Bütün gece seni çağırdım...” dedi.

Prenses Mariya gözyaşları arasından, “Bilseydim...” dedi, “içeri girmeye korkuyordum.”

Kızının elini sıktı.

“Uyumadın mı?”

Prenses Mariya başıyla olumsuz bir işaret yaparak, “Hayır, uyumadım,” dedi

Elinde olmadan babasına uyarak, şimdi onun gibi konuşuyor, daha çok işaretlerle anlatmaya çalışıyor, sanki o da dilini zorla oynatıyordu.

“Ruhum... canımın içi...” Prenses Mariya anlayamıyordu; ama babasının bakışlarındaki ifadeye bakılırsa söyledikleri herhalde hiçbir zaman söylemediği yumuşak, tatlı sözlerdi. “Niçin uyumadın?”

Prenses Mariya, “Ben onun ölümünü istiyordum, ölümünü!” diye düşündü.

Yaşlı Prens bir süre sustu.

“Teşekkür ederim... kızım, dostum... her şey için, her şey için... affet... teşekkür ederim... affet... teşekkür ederim!” gözlerinden yaşlar akıyordu. “Andryuşka’yı çağır,” diye ekledi birden ve bu isteği ileri sürerken yüzünde çocukça bir ürkeklik ve güvensizlik ifadesi belirdi. İsteğinin hiçbir anlamının olmadığını sanki kendisi de biliyordu ya da Prenses Mariya’ya öyle göründü bu.

“Ondan mektup aldım,” diye yanıt verdi. Babası hayret ve korkuyla ona bakıyordu.

“O nerede?”

“Orduda, *mon père,* Smolensk’te.”

Yaşlı Prens gözlerini kapayarak uzun süre sustu; sonra kendi şüphelerine bir yanıtmış gibi ve şimdi her şeyi anladığını, hatırladığını anlatırcasına başını salladı, gözlerini açtı.

Açık olarak ve yavaşça, “Evet,” dedi. “Rusya mahvoldu! Mahvoldu!” Yine ağladı, gözlerinden yaşlar akıyordu. Prenses Mariya kendini daha fazla tutamadı, babasının yüzüne bakarak o da ağladı.

Hasta gözlerini yeniden kapadı, ağlaması kesildi, eliyle gözlerini işaret etti, Tihon onu anlayarak yaşlarını sildi.

Sonra hasta, gözlerini açtı, uzun süre kimsenin anlayamadığı bir şeyler söyledi, nihayet bunu yalnız Tihon anlayarak aktardı; Prenses Mariya, söylenenlerin açıklamasını bir dakika önceki sözlerine hâkim olan ruh haletinde arıyordu. Onun kâh Rusya’dan, kâh Prens Andrey’den, kâh kendisinden, kâh torunundan, kâh ölümünden konuştuğunu sanıyordu. Bu yüzden sözlerini çözemiyordu.

Yaşlı Prens, “Beyaz elbiseni giy, hoşuma gidiyor benim,” dedi.

Prenses Mariya bu sözleri duyunca daha çok hıçkırmaya başladı; doktor onun koluna girdi, sakinleşmesini, gitmek için hazırlıklarla meşgul olmasını söyleyerek onu odadan taraçaya götürdü. Prenses Mariya odasından çıktıktan sonra Prens yine oğlundan, savaştan, hükümdardan söz etti, kaşlarını öfkeyle çatmaya, kısık sesini yükseltmeye başladı, derken ikinci ve son kriz geldi.

Prenses Mariya taraçada durdu. Hava açmıştı; güneş ve sıcak vardı. Babasına karşı beslediği derin sevgiden, o ana kadar bilmediğini sandığı sevgiden başka bir şey anlayamıyor, bir şey düşünemiyor, hissedemiyordu. Bahçeye koştu; hıçkırarak, Prens Andrey’in diktiği ıhlamur fidanları arasındaki yoldan aşağıya, göle doğru koştu.

“Evet... ben... ben... ben onun ölümünü istedim! Evet, çabuk ölmesini arzu ettim... Rahat etmek istedim... Peki, ben ne yapacağım? O olmadıktan sonra rahatlık neye yarar!”

Prenses Mariya hızlı adımlarla bahçede dolaşarak ve heyecanlı hıçkırıkların kopup geldiği göğsünü elleriyle sıkıştırarak yüksek sesle mırıldanıyordu.

Bahçenin etrafında onu yine eve götüren bir daire çizdikten sonra karşıdan ona doğru gelen (Boguçarovo’da kalan, gitmek istemeyen) Matmazel Bourienne’i gördü, yanında tanımadığı bir erkek vardı. Bu, ilçenin yolculuk için gerekli her şeyi sağlamak üzere bizzat Prenses

Mariya'ya kadar gelen asilzadeler önderiydi. Prenses Mariya onu dinledi ama anlamadı. Onu eve götürdü, kahvaltı teklif etti ve yanına oturdu, sonra önderden af dileyerek yaşlı Prens'in kapısına yaklaştı. Doktor telaşlı bir yüzle dışarı çıktı, girilemeyeceğini söyledi.

"Gidiniz, Prenses, gidiniz!"

Prenses Mariya yeniden bahçeye çıktı, gölün yanında kimsenin göremeyeceği bir yerde otların üstüne oturdu. Orada ne kadar kaldığını bilmiyordu. Yoldan koşan bir kadının ayak sesleri onu kendine getirdi. Kalktı, kendisini arayan oda hizmetçisi Dunyaşa'nın onu görünce birden korkarak durduğunu gördü.

Dunyaşa, titreyen bir sesle mırıldandı:

"Gelin lütfen, Prenses... Prens..."

"Şimdi, geliyorum, geliyorum," diye kesti Prenses, ona bakamadı, eve koştu.

Önder, evin kapısında onu karşılayarak, "Prenses, Tanrı'nın iradesi yerine geliyor, her şeye hazır olmalısınız," dedi.

"Bırakın beni; bu olamaz!" diye öfkeyle bağırdı Prenses.

Doktor onu durdurmak istedi, Prenses doktoru iterek kapıya koştu. "Bu donuk yüzlü insanlar niçin beni durdurmaya çalışıyor? Kimseye ihtiyacım yok! Orada ne yapıyorlar!" Kapıyı açtı, daha önce yarı karanlık olan bu odadaki parlak gündüz ışığı onu dehşete düşürdü. İçeride kadınlarla dadı vardı. Yatağın yanından çekilerek ona yol verdiler, babası aynı şekilde yatıyordu; ama sakin yüzünün katılığını görünce Prenses Mariya kapının eşiğinde durdu.

"Hayır, o ölmedi, bu olamaz!" diye söylendi, ona yaklaştı; kendisini kavrayan dehşeti yenerek dudaklarını onun yanağına yapıştırdı. Ama hemen geri çekildi. Ona karşı içinde duyduğu şefkat bir an içinde yok oldu, yerini önündeki manzara karşısında bir korku hissi aldı. "O artık yaşamıyor! O artık yok, orada, onun durduğu yerde yabancı, düşman, korkunç, insanı dehşete düşüren, kendisinden uzaklaştıran bir sır var!" Prenses Mariya, yüzünü elleriyle kapayarak kendisini tutan doktorun kolları arasına düştü.

Kadınlar Tihon'la doktorun yanında onu yıkadılar, açık ağzının takılıp kalmaması için çenesini mendille bağladılar; başka bir mendille de birbirinden ayrılan ayaklarını bağladılar. Sonra üniformasını giydirdiler, nişanlarını taktılar, ufacık, büzülüp küçülmüş bedenini masanın üstüne

yatırdılar. Bu işlerle kimin ve ne zaman ilgilendiğini Tanrı bilir, her şey adeta kendiliğinden oluverdi. Gece yarısına doğru tabutun çevresinde mumlar yakıldı, üstünde bir örtü vardı, yere ardıç serpildi, ölünün büzülüp küçülen başının altına basılı bir dua konmuştu, köşede diyakoz yamağı oturmuş mezmur okuyordu.

Atlar nasıl ölü bir atın çevresinde toplanıp arsızlanır, ürküp solurlarsa, tabutun çevresinde de yabancılar ve ev halkı, önder, muhtar, kadınlar toplanmış durgun gözlerle, korkak tavırlarla, haç çıkararak eğiliyor, yaşlı Prens'in soğuk, katılaşmış elini öpüyorlardı.

IX

Boguçarovo, Prens Andrey oraya yerleşmeden önce metruk bir malikâneydi; Boguçarovo köylüleri Lısiye Gori köylülerinden büsbütün ayrı bir karakter taşımaktaydılar. Onlardan lehçe bakımından da, giyim bakımından da, gelenekler bakımından da ayrılıyorlardı. “Bozkır insanları” deniyordu onlara. Hasada yardım etmek, gölcük ve hendek kazmak için Lısiye Gori’ye geldikleri zaman yaşlı Prens, çalışmaya dayanıklı oluşlarından ötürü onları över, ama yabanilikleri yüzünden de onları sevmezdi

Prens Andrey, Boguçarovo’da son kalışında getirdiği yeniliklerle (hastanelerle, okullarla, vergiyi hafifletmekle) onların huylarını yumuşatmamış, tersine, karakterlerinin, yaşlı Prens’in “yabanilik” dediği tarafını güçlendirmişti. Aralarında her zaman üstü kapalı dedikodular dolaşırdı. Kâh hepsinin birden Kazak olacağından, kâh girmeye mecbur edilecekleri yeni bir dinden, kâh çarın birtakım emirlerinden, kâh Pavel Petroviç’in 1797 yılında ettiği yeminden (köylünün daha o zaman azat edildiği ama beylerin bu kararı geri aldıkları söylenirdi), kâh Piyotr Fedoroviç’in yedi yıla kadar tahta çıkacağından, o gelince herkesin azledileceğinden ve her şeyin kanuna gerek kalınmayacak derecede özgürleşeceğinden söz edilirdi. Savaş, Bonaparte ve onun işgali hakkında dolaşan rivayetler onlarda, Deccal’e, dünyanın sonuna, tam özgürlüğe dair yine öyle kapalı fikirlerle birleşirdi.

Boguçarovo’nun yakınlarında devlete ve derebeylerine ait büyük köyler vardı. Buralarda oturan derebeyler azdı; hizmetçiler ve okuryazarlar da azdı; buradaki köylülerin yaşamında Rus halk hayatının, nedenleri pek açıklanamayan hareketleri, başka yerlerdekinden daha göze batıcı ve daha güçlüydü. Bu hareketlerden biri, bu bölgedeki köylüler arasında yirmi yıl önce bazı sıcak nehirlere doğru baş gösteren göç hareketidir. Yüzlerce köylü, bu arada Boguçarovo köylüleri, ansızın hayvanlarını satmaya ve aileleriyle birlikte güneydoğuya doğru gitmeye başladılar. Denizin ötesinde bir yere doğru uçan göçmen kuşlar gibi bu insanlar karıları ve çocuklarıyla, içlerinden hiçbirinin bilmediği bir yere doğru güneydoğu yolunu tuttular. Kafileler halinde kalkıp kendilerini tek tek fidye verip azat ettirerek veya kaçarak, arabalarla ya da yaya olarak ovalara, sıcak nehirlere gittiler. Çoğu

cezalandırıldı, Sibirya'ya sürüldü, çoğu yollarda soğuktan ve açlıktan öldü, kendiliğinden geri dönenler oldu ve görünür bir sebep olmadan hareket, başladığı gibi kendiliğinden yatıştı. Ama halkta bu sualtı hareketi durmadı, tuhaf, beklenmedik, aynı zamanda basit, doğal ve güçlü bir şekilde yeniden ortaya çıkmak için biriktiler; şimdi, 1812 yılında, halka yakın yaşayan biri, bu sualtı akımlarının içten içe büyük faaliyet gösterdiklerini, dışarı vurmaya yakın olduklarım görebilirdi.

Alpatıç, yaşlı Prens ölmeden bir süre önce Boguçarovo'ya gelince halk arasında kaynaşma olduğunu, köylüleri bozkır bölgesine giden (köyleri yağmacı Kazaklara bırakarak) Lısiye Gori'de altmış verstlik bir alanda olup bitenlerin aksine burada köylülerin Fransızlarla ilişkide oldukları söylentisinin dolaştığını, elden ele gezen birtakım bildiriler aldıklarını, yerlerinden ayrılmadıklarını gördü. Halk arasında büyük nüfuz sahibi Karp, geçenlerde bir beylik araba ile oralara gitmiş, terk edilmiş köylerin Kazaklar tarafından talan edildiğini, ama Fransızların bunlara dokunmadığını öğrendi. Başka bir mujiğin bir gün önce (Fransızların bulunduğu) Vişluhova köyünden köylülere hiçbir zarar verilemeyeceğini, kalırlarsa onlardan alınan her şeyin bedelinin ödeneceğini köylülere ilan eden Fransız generalinin bir bildirisini getirdiğini biliyordu. Buna delil olarak mujik Vişluhova'dan ot için peşin olarak kendisine verilen yüz ruble değerinde banknotlar (bunun sahte olduğunu bilmiyordu) getirmişti.

En önemlisi, Alpatıç Prenses'in eşyasını Boguçarovo' dan taşımak için muhtara arabaları hazırlama emrini verdiği gün sabah köyde bir toplantı yapılmış, burada köyden çıkmamaya, beklemeye karar verilmişti. Yine de zamanın tahammülü yoktu. Önder, Prens'in öldüğü gün, 15 Ağustos'ta gitmesi için Prenses Mariya'ya ısrar ediyordu, çünkü tehlike baş göstermişti. Ayın on altısından sonra hiçbir sorumluluk kabul etmeyeceğini söylüyordu. Prensin öldüğü gün, akşamüstü gitti, ertesi gün cenaze törenine gelmeye söz verdi. Ama Fransızların ansızın ilerledikleri haberini alınca ertesi gün gelemedi; ancak kendi malikânesinden ailesini ve bütün değerli eşyasını taşımaya zaman bulabildi.

Yaşlı Prens'in "Dronuşka" diye çağırdığı Muhtar Dron, Boguçarovo'yu otuz yıl yönetmişti.

Dron, yaşlandıkça sakalını daha çok uzatan, böylece altmış yetmiş yaşına kadar hiç değişmeden, saçına tek bir ak düşmeden ve bir tek dişi eksilmeden yaşayan, altmış yaşında da otuzunda olduğu kadar dinç, güçlü, sağlam mujiklerdendi.

Dron, sıcak şehirlere doğru yapılan ve başkaları gibi onun da katıldığı göçten biraz sonra Boguçarovo'ya muhtar olmuş, o zamandan beri, yani yirmi üç yıl kusursuz olarak bu görevde kalmıştı. Mujikler efendilerinden çok ondan korkarlardı, herkes ona saygı gösterir, şaka yollu onu "bakan" diye çağırırlardı. Hizmeti süresince Dron bir kez bile sarhoş görülmemiş, hasta olmamıştı; hiçbir zaman ne uykusuz geçen gecelerden ne de, nasıl olursa olsun, herhangi bir işten sonra küçücük bir yorgunluk belirtisi gösterir, okuryazar olmamakla birlikte hiçbir para hesabını ve kocaman yük arabalarıyla sattığı unların kaç pud[104] olduğunu unutmaz, Boguçarovo tarlalarında her *desyatina'*daki[105] tınazı bildirdi.

İşte bu Dron'u, yağma edilmiş olan Lısiye Gori'den gelen Alpatıç Prens'in cenaze gününde yanına çağırdı, Prenses'in arabaları için on iki, eşyayı taşıyacak araba için de on sekiz atın Boguçarovo'dan hareket etmek üzere hazırlanmasını emretti. Gerçi köylüler borçlu[106] köylülerdi ama Alpatıç'a göre, bu emrin yerine getirilmesi zorlukla karşılaşamazdı çünkü Boguçarovo'da iki yüz otuz aile vardı, köylüler varlıklıydılar; ama muhtar Dron emri dinledikten sonra sessizce gözlerini indirdi. Alpatıç, tanıdığı ve kendilerinden araba alınmasını emrettiği köylerin adlarını ona bildirdi.

Dron, bu köylülere ait hayvanların iş başında olduğunu söyledi, Alpatıç, başka köylerin adlarını verdi. Dron'a göre bunların da hayvanları yoktu; bir kısmı hükümetin arabalarında çalışıyordu, bir kısmı yorgundu, bazılarının atları ise yemsizlikten ölmüştü. Dron'a göre yalnız binek arabaları için değil, yük arabaları için de hayvan bulmak imkânsızdı.

Alpatıç, dikkatle Dron'a baktı, kaşlarını çattı. Nasıl Dron köylülerin örnek muhtarıysa, Alpatıç da Prens'in malikânesini yirmi yıl boşuna idare etmemiş örnek bir kâhyaydı. İlişkide bulunduğu halkın ihtiyaçlarını, içgüdülerini sezgisiyle aralamakta yüksek bir kabiliyeti vardı; bunun için mükemmel bir idareciydi. Dron'a bakınca yanıtlarının kendi düşüncelerini değil, Boguçarovo halkının genel duygusunu gösterdiğini hemen anlamıştı. Yine de Alpatıç biliyordu ki zenginleşmiş olan ve halkça sevilmeyen Dron iki karargâh arasında: Efendilerle köylülerin karargâhları arasında sallanmak zorundaydı. Bu sallantıyı onun bakışlarında görmüştü; bunun için Alpatıç; kaşlarını çatarak Dron'a yaklaştı.

"Dinle, Dronuşka!" dedi. "Bana boş laf etme, köylerin boşaltılmasını, düşmanla kimsenin kalmamasını Ekselans Prens Andrey Nikolayeviç bana kendileri emrettiler, çarın da bu konuda bir emri var. Kim kalırsa Çar'a ihanet etmiş olacak, anlıyor musun?"

Dron, gözlerini kaldırmadan, “Evet, efendim,” diye yanıt verdi.

Alpatıç, bu yanıta kanmamıştı.

Başını sallayarak, “Bana bak, Dron, sonra kötü olur!” dedi.

Dron, kederli bir tavırla, “Siz ne derseniz o olur!” dedi.

Alpatıç, elini koynundan çıkarıp azametli bir jestle Dron’un ayakucuna doğru uzatıp yeri işaret ederek, “Bana bak, Dron, kes!” dedi, “Ben senin yalnız içindekileri değil, üç arşın altındakileri bile görürüm.”

Dron şaşırdı, kaçamak bir bakışla Alpatıç’a baktı, sonra yine gözlerini yere indirdi.

“Boş lafı bırak; herkese söyle, Moskova’ya gitmek üzere hazırlansınlar, Prenses’in eşyaları için yarın sabah arabaları hazırlasınlar, hem sen de toplantıya gitme. Dinliyor musun?”

Dron birden onun ayaklarına kapandı, “Yakov Alpatıç, beni görevden al! Anahtarları al, bana yol ver, Tanrı aşkına.”

Alpatıç, sert bir tavırla, “Kes, kes!” dedi. “Senin içini üç arşın aşağıya kadar görüyorum,” diye yineledi. Arı yetiştirmedeki hünerinin, yulaf ekme zamanını bilmenin, yaşlı Prens’i yirmi yıl memnun etmenin ona çoktan büyücü şöhreti kazandırdığını ve insanın üç arşın aşağısını görmenin büyücülere vergi olduğunu biliyordu.

Dron kalktı, bir şey söylemek istiyordu, ama Alpatıç onun sözünü kesti:

“Aklınızdan geçirdiğiniz şey ne? Ha? Ne düşündünüz? Ha?”

Dron, “Halkla ne yapacağım?” dedi. “Büsbütün baştan çıktı. Ben de onlara söylüyorum...”

Alpatıç, “İşte söylüyorum ya,” dedi. “İçiyorlar mı?” diye kısaca sordu.

“Hep baştan çıktılar, Yakov Alpatıç: İkinci bir fıçı getirdiler.”

“Bak dinle, ben güvenlik komiserine gidiyorum, sen de insanlara söyle, bütün bunları bıraksınlar, arabalar hazır olsun.”

“Baş üstüne,” diye yanıt verdi Dron.

Yakov Alpatıç, daha fazla ısrar etmedi. Halkı o uzun zaman idare etmişti. İnsanları itaat ettirmenin başlıca çaresinin, onlarda itaat etmemezlik edebilecekleri fikrini uyandırmamak olduğunu bilirdi. Dron’dan itaatlice bir “baş üstüne” koparan Yakov Alpatıç, (her ne kadar askerî bir müfrezenin yardımı olmadan arabaların temin edilemeyeceğinden şüphe etmiyor, hatta buna hemen hemen inanmış bulunuyorduysa da) bununla yetindi.

Gerçekten de akşamüstü arabalar toplanmadı, köyde meyhanenin önünde yine köylü toplantısı oldu, bu toplantıda atları ormana sürme, araba vermeme kararı alındı. Alpatıç Prenses’e bu konuda bir şey söylemeyerek

Lısiye Gori'den gelen kendi eşyasının boşaltılmasını, bu atların Prenses'in kupa arabası için hazırlanmasını emretti, kendisi de idare binasına gitti.

104 16.380 kilogram.
105 1.092 hektar.
106 Derebeyine vergi ile bağlı köylü.

X

Babasının cenaze töreninden sonra Prenses Mariya odasına kapandı, yanına kimseyi almadı. Bir hizmetçi kız Alpatıç'ın, hareket etmek için emir almaya geldiğini söylemek üzere kapıya yaklaştı. (Alpatıç'la Dron'un konuşmasından önce oluyordu bu). Prenses Mariya yataktan kalktı; kapının arasından, hiçbir yere gitmeyeceğini söyledi, rahat bırakılmasını rica etti.

Prenses Mariya'nın yattığı odanın pencereleri batıya bakıyordu, yatakta yüzü duvara dönüktü, deri kaplı yastıktaki düğmeleri parmaklarıyla yokluyor ve yalnız bu yastığı görüyordu; belirsiz düşünceleri tek bir şey üzerine toplanmışlardı: Ölümün geri alınmazlığını ve babasının hastalığı zamanında ortaya çıkan kendi ruhsal basitliğini düşünüyordu. Dua etmek istiyor, ama buna cesaret edemiyordu, bulunduğu ruh durumu içinde Tanrı'ya dönmeye cesareti yoktu. Prenses Mariya uzun süre bu durumda yattı.

Akşam güneşi yer değiştirmiş, pencerelerden içeriye dolmuş, odayı ve Prenses Mariya'nın baktığı maroken yastığın bir bölümünü aydınlatıyordu. Düşünceleri birden durdu, bilinçsizce doğruldu, saçlarını düzeltti, kalktı, akşamın berrak, ama yağmurlu serinliğini elinde olmadan içine çekerek pencereye yaklaştı.

"Evet, şimdi akşamı seyredebilirsin! O artık yok, sana kimse engel olmaz," diye kendi kendine söylendi, kendini bir sandalyeye bıraktı, başı pencerenin kenarına düştü.

Bahçeden birisi tatlı ve yavaş bir sesle onun adını söyledi, başının öpüldüğünü hissetti, dönüp baktı. Karalar giyen ve yas işareti taşıyan Matmazel Bourienne'di. Yavaşça Prenses Mariya'ya yaklaştı, içini çekerek onu öptü, hemen ağlamaya başladı. Prenses Mariya dönüp ona baktı. Onunla tartışmaları, ona karşı duyduğu kıskançlık geldi aklına: Son zamanlarda onun Matmazel Bourienne'e karşı nasıl değiştiğini, onu görmek istemediğini ve bu nedenle içinden ona ettiği sitemlerin ne kadar haksız olduğunu hatırladı. "Ben, onun ölümünü isteyen ben, başkasını kınıyorum ha!" diye düşündü. Son zamanlarda ondan uzak duran, ona bağlı olmakla birlikte başka bir evde oturan Matmazel Bourienne'in durumu açıkça geldi Prenses Mariya'nın gözünün önüne. Ona acıdı, gülümseyerek ve ilgiyle baktı ona, elini uzattı, Matmazel Bourienne hemen ağlamaya, onun elini

öpmeye, uğradığı ve acısına kendisinin de ortak göründüğü felaketten söz etmeye başladı. Tek tesellisinin, bu üzüntüyü kendisiyle paylaşmasına izin vermesi olacağını söyledi. Bu büyük kederin karşısında bütün eski anlaşmazlıkların silinip gitmesi gerektiğini, kendisini her şey önünde temiz hissettiğini, sevgisini, duyduğu minnettarlığı oradan onun gördüğüne inandığını söyledi. Prenses onu, sözlerini anlamadan, ama arada bir ona bakarak, sesinin ahengine kapılarak dinliyordu.

Matmazel Bourienne bir süre sustuktan sonra, "Sizin durumunuz iki kat korkunç, sevgili Prenses," dedi, "anlıyorum ki siz kendinizi düşünemediniz ve düşünemiyorsunuz ama size karşı olan sevgim sizin için bunu yapmaya beni mecbur ediyor... Alpatıç size geldi mi? Yolculuk hakkında konuştu mu sizinle?" diye sordu.

Prenses Mariya yanıt vermedi, kimin, nereye gitmesi gerektiğini anlamıyordu. "Şimdi bir şey yapılabilir mi, bir şey düşünülebilir mi? Hepsi bir değil mi?" diye düşünüyor, yanıt vermiyordu.

Matmazel Bourienne, "Biliyor musunuz, *chère Marie,"* dedi, "tehlikede olduğumuzu, Fransızlar tarafından sarıldığımızı biliyor musunuz; gitmek tehlikeli şimdi. Gidersek herhalde esir düşeriz; belki de Tanrı bilir ya..."

Prenses Mariya dostuna bakıyor, ne söylediğini anlamıyordu.

"Ah, benim için şimdi hiç fark etmediğini bilen olsa," dedi. "Elbette *'ondan'* hiçbir şekilde uzaklaşmak istemezdim... Alpatıç, gitmek için bana bir şeyler söyledi... Onunla konuşun, ben hiçbir şey, hiçbir şey yapamam, istemem..."

Matmazel Bourienne, "Onunla konuştum. Yarın gidebileceğimizi umuyor; ama ben şimdi burada kalmamızın daha iyi olacağını sanıyorum," dedi. "Çünkü kabul ediniz ki, *chère Marie*, yolda askerlerin veya isyan eden köylülerin eline düşmek çok korkunç bir şey olur."

Matmazel Bourienne çantasından, halkın evlerini terk etmemesine, Fransız makamlarınca korunacaklarına dair Fransız Generali Rameau'nun yazdığı beyannameyi çıkardı, (beyanname sıradan bir Rus kâğıdına yazılmamıştı) Prenses'e verdi.

"Bence en iyisi bu General'e başvurmak," dedi. "Eminim size gereken saygı gösterilecektir."

Prenses Mariya kâğıdı okudu, yüzü kuru bir hıçkırıkla kasıldı.

"Kimden aldınız bunu?" diye sordu.

Matmazel Bourienne kızararak, "Herhalde adımdan Fransız olduğumu anladılar," dedi.

Prenses Mariya elinde kâğıtla pencereden kalktı, sararmış bir halde odadan çıktı, Prens Andrey'in büyük çalışma odasına gitti.

"Dunyaşa, Alpatıç'ı, Dronuşka'yı, birini bana çağırın!" dedi. "Amaliya Karlovna'ya da söyleyin yanıma gelmesin. Çabuk gitmemiz gerekiyor! Mümkün olduğu kadar çabuk!"

Fransızların eline düşmek düşüncesi onu dehşete düşürmüştü.

"Ya Prens Andrey Fransızların elinde olduğunu öğrenirse! Kendisinin, yani Prens Nikolay Andreyiç Bolkonski'nin kızının General Rameau'nun korumasını rica ettiğini, onun hayırseverliğinden yararlandığını duyarsa!" Bu düşünce onu dehşete düşürdü, titretti, kızarttı, o ana kadar hiç bilmediği bir şeyi, bir öfke nöbeti ve gurur duymaya zorladı. İçinde bulundukları durumda zor, özellikle insanı alçak düşürücü ne varsa açıkça gözünün önüne geldi. "Onlar, Fransızlar, bu eve yerleşecekler, General Rameau, Prens Andrey'in çalışma odasına yerleşecek. Eğlence olsun diye onun mektuplarını, kâğıtlarını karıştıracak, okuyacak, *Matmazel Bourienne lui fera les honneurs de Bogoutcharovo*.[107] Bana lütfedip bir oda verecekler; askerler, haçlarını, nişanlarını sökmek için babasının daha yeni olan mezarını bozacaklar; Ruslara karşı kazandıkları zaferleri bana anlatacaklar, yapmacıktan üzüntümü paylaşacaklar..." diye düşünüyordu. Nerede kalırsa kalsın, başına ne gelirse gelsin onun için hepsi birdi, ama kendisini rahmetli babasıyla Prens Andrey'in temsilcisi olarak görüyordu. Elinde olmadan onların yerine düşünüyor, onların duygularını anlamaya çalışıyordu. Ne söylemişler, ne yapmışlarsa şimdi bunları yapmak zorunluluğunu hissediyordu. Prens Andrey'in çalışma odasına gitti, onun düşüncelerine nüfuz etmeye çalışarak durumunu etraflıca düşündü.

Babasının ölümüyle kaybettiğini zannettiği yaşama isteği, birden yeni ve tuhaf bir güçle çıktı Prenses Mariya'nın karşısına, onu kavradı. Kâh Alpatıç'ı, kâh Mihail İvanoviç'i, kâh Tihon'u ve Dron'u çağırarak heyecanlı bir halde odada dolaşıyordu. Dunyaşa, dadı ve bütün hizmetçi kızlar Matmazel Bourienne'in anlattıklarının ne dereceye kadar doğru olduğu hakkında bir şey söyleyemiyorlardı. Alpatıç, malikânede yoktu, eyalet merkezine gitmişti. Çağırılan ve uykulu gözlerle Prenses Mariya'nın karşısına çıkan kalfa Mihail İvanoviç bir şey söyleyemedi. On beş yıldan beri kendi düşüncelerini söylememeye alışmıştı; yaşlı Prens karşısında alıştığı itaatli gülümsemeyle Prenses Mariya'nın sorularına öyle yanıtlar verdi ki bunlardan belirli bir şey çıkarmak mümkün değildi. Yaşlı oda hizmetçisi Tihon beklenmedik acının izlerini taşıyan zayıf, bitkin bir yüzle

Prenses Mariya'nın bütün sorularına, "Başüstüne," diye yanıt verdi, ona bakarken ağlamamak için kendini zor tuttu.

Nihayet odaya Muhtar Dron girdi, Prenses'i yerlere kadar eğilip selamlayarak söve başlığının yanında durdu.

Prenses Mariya odada birkaç adım attı ve onun karşısında durdu.

Karşısında, her yıl Vyazma panayırına gidişinde kendi özel bademli çöreklerini gülümseyerek ona veren o sadık dostunu görünce, "Dronuşka," dedi, "Dronuşka, felaketimizden sonra şimdi..." diye başladı, ama devam etmeye gücü yetmedi.

Dron, içini çekerek, "Hepimiz Tanrı'nın himayesi altındayız," dedi. Bir süre sustular.

"Dronuşka, Alpatıç burada değilmiş, başvuracağım kimse yok, gidemeyeceğimi söylüyorlar, doğru mu?"

Dron, "Niçin gidemeyecekmişsiniz, Ekselans, gidilebilir," dedi.

"Bana düşman tehlikesi var dediler, bir şey yapamıyorum, bir şey anlamıyorum, benimle gelecek kimse yok, bu gece ya da yarın sabah erkenden gitmek istiyorum."

Dron susuyordu. Kaşlarının altından Prenses Mariya'ya baktı, "At yok," dedi, "Yakov Alpatıç'a da söyledim."

"Niçin yok?" diye sordu Prenses.

"Bu Tanrı'nın bir cezası bize," dedi Dron. "Atların bir kısmını askerler aldı, bir kısmı öldü, bu yıl böyle bir yıl, kendimiz açlıktan ölmeyelim de hayvanları beslemekten vazgeçtik. Üç gündür aç oturanlar var, bir şey kalmadı, her şey tamamıyla harap edildi."

Prenses Mariya, onun söylediklerini dikkatle dinliyordu.

"Köylüler perişan oldular öyle mi? Buğdayları yok mu?" diye sordu.

Dron, "Açlıktan ölüyorlar," dedi, "araba derdinde değiller."

"Peki, niçin söylemedin, Dronuşka? Yardım edilemez mi? Ben elimden gelen her şeyi yapacağım..."

Şimdi, ruhu böyle bir acıyla doluyken insanların zengin ve yoksul olabileceklerini ve zenginlerin yoksullara yardım etmemezlik edebileceklerini düşünmek Prenses Mariya'ya garip geliyordu. Efendilerde her zaman hububat bulunduğunu, bunu köylülere verdiklerini duyardı. Ne kardeşinin ne de babasının ihtiyaç içindeki mujiklerin yardımına koşmaktan onu alıkoyabileceklerini de bilirdi; o yalnız mujiklere dağıtılmasına emir vermek istediği buğdayın taksimi işinde bir yanlışlık yapmaktan korkuyordu. Vicdan azabı duymadan üzüntüsünü unutturacak bir kaygı

bahanesi bulduğu için memnundu. Köylülerin ihtiyaçlarına ve Boguçarovo'da kendilerine ait neler bulunduğuna dair Dronuşka'dan ayrıntı sormaya başladı.

"Bizde malikâneye, kardeşime ait buğday var değil mi?" diye sordu.

Dron gururla, "Malikânenin buğdayı hiç dokunulmamış bir halde duruyor," dedi, "Prensimiz satılmasına izin vermedi."

Prenses Mariya, "Ver köylülere, ne lazımsa hepsini ver: Kardeşim adına size izin veriyorum," dedi.

Dron, bir şey söylemedi, derin bir nefes aldı.

"Eğer yeterse bu buğdayı dağıt onlara, hepsini dağıt, kardeşim adına emrediyorum. Onlara söyle: Bizim demek, onların demektir. Onlardan hiçbir şey esirgemiyoruz, böyle söyle onlara."

Prenses söylerken Dron gözlerini dikmiş dikkatle ona bakıyordu.

"Beni bu görevden affedin efendim, Tanrı aşkına, emret, anahtarları alsınlar benden," dedi, "yirmi üç yıl hizmet ettim, kötü bir şey yapmadım, Tanrı aşkına."

Prenses Mariya, onun kendisinden ne istediğini, niçin görevden affedilmek istediğini anlamamıştı. Ona, sadakatinden hiçbir zaman şüphe etmediği, onun için, köylüler için her şeyi yapmaya hazır olduğu yanıtını verdi.

107 Matmazel Bourienne Boguçarovo'nun sahibi gibi onu ağırlayacak.

XI

Bir saat sonra Dunyaşa, Prenses'in yanına girerek Dron'un geldiğini ve bütün mujiklerin, ambarın önünde toplandıklarını, kendisiyle konuşmak istediklerini haber verdi.

Prenses Mariya, "Fakat ben onları çağırmadım," dedi, "ben sadece Dronuşka'ya onlara buğday dağıtmasını söyledim."

Dunyaşa, "Tanrı aşkına Prensesim, emredin de onları kovsunlar, oraya gitmeyin. Bütün bunlar yalnızca bir hile," dedi, "Yakov Alpatıç gelince gideceğiz... Sakın çıkmayın..."

"Ne hilesi?" diye sordu Prenses.

"Sormayın, biliyorum ben, beni dinleyin, Tanrı aşkına. İşte, dadıya da sorun. Emrinizin dinlemedikleri, gitmeye razı olmadıkları söyleniyor."

Prenses Mariya, "Sen ne söylediğini bilmiyorsun. Ben hiçbir zaman gitmeleri için emir vermedim ki..." dedi. "Dronuşka'yı çağır."

İçeri giren Dron, Dunyaşa'nın sözlerini doğruladı: Köylüler Prenses'in emriyle gelmişlerdi.

Prenses, "Ama ben onları hiçbir zaman çağırmadım," dedi, "sen herhalde emirlerimi onlara yanlış bildirdin, ben sadece onlara buğday vermeni söyledim."

Dron yanıt vermedi, içini çekti, "Emrederseniz giderler," dedi.

"Hayır, hayır, onları göreceğim."

Dunyaşa ile dadının yalvarmalarına rağmen Prenses Mariya dışarı çıktı. Dronuşka, Dunyaşa, dadı ve Mihail İvanoviç onu takip ediyorlardı.

Prenses Mariya içinden, "Herhalde yerlerinde kalsınlar diye buğday teklif ettiğimi, onları Fransızların eline bırakıp gideceğimi düşünüyorlar," dedi, "Moskova yakınındaki malikânede aylık zahire ve ev vaat edeceğim; eminim *André* benim yerimde olsa daha çoğunu yapardı."

Prenses Mariya, karanlıkta ambarın önündeki çimenlikte duran kalabalığa yaklaşırken böyle düşünüyordu.

Kalabalık sıkışarak dalgalandı, şapkalar hızla çıkarıldı, Prenses Mariya, gözlerini indirip ayaklarını eteğine dolayarak onlara yaklaştı. Gözler ona dikilmişti, karşısında o kadar çeşitli yüz vardı ki birini bile görmüyor, hepsiyle birden konuşması gerektiğini hissederek ne yapacağını bilmiyordu.

Babasının ve kardeşinin temsilcisi olduğunu düşünmek on güç verdi yine, cesaretle söylevine başladı.

“Gelmenize çok sevindim,” diye söze başladı; gözlerini kaldırmıyor, kalbinin nasıl hızla ve şiddetle çarptığını hissediyordu, “Dronuşka, bana savaşın sizi perişan ettiğini söyledi, bu bizim ortak felaketimizdir; size yardım etmek için hiçbir şey esirgemeyeceğim. Ben de gideceğim, çünkü burada kalmamız tehlikeli... Düşman yakında... Çünkü size her şeyi vereceğim, dostlarım; rica ederim her şeyi, yoksulluk çekmemek için bütün buğdayımızı alın, buğdayı burada kalın diye veriyorum demişlerse size, bu doğru değil. Ben, tersine, bütün mallarınızla Moskova yakınındaki malikânemize gitmenizi rica ediyorum; orada, size söz veriyorum yoksulluk çekmeyeceksiniz. Size ev de, buğday da verilecek.”

Prenses durdu, kalabalıktan yalnız derin nefesler duyuluyordu.

“Bunu kendiliğimden yapmıyorum,” diye devam etti Prenses, “bunu, size iyi bir efendi olan rahmetli babamın, kardeşimin ve onun oğlunun adına yapıyorum.”

Yine durdu, kimse sessizliği bozmadı.

“Felaketimiz ortak, her şeyi yarı yarıya bölüşeceğiz, benim neyim varsa sizindir,” diyerek karşısındakilere baktı.

Herkes ona bakıyordu, ne düşündüklerini anlayamıyordu Prenses. Bu bir merak, bağlılık, minnettarlık yahut korku ve güvensizlik ifadesi miydi, anlaşılmıyordu; ama hepsi aynı ifadeyle bakıyordu.

Arkadan bir ses, “Lütuflarınıza çok teşekkür ederiz, ama efendilerin buğdayını almak işimize gelmez,” dedi.

“Peki, niçin?” diye sordu Prenses.

Kimse yanıt vermedi. Prenses Mariya kalabalığa baktı, karşılaştığı bütün gözlerin şimdi hemen yere indiğini fark etti.

“Peki, niçin istemiyorsunuz?” diye tekrar sordu, kimse yanıt vermedi. Bu susuş Prenses Mariya’nın canını sıktı, birisiyle göz göze gelmeye çalışıyordu.

Değneğine dayanmış duran bir ihtiyara, “Niçin konuşmuyorsunuz?” diye sordu. Sonra onun bakışlarını yakalayarak ekledi: “Daha başka bir şey lazım diye düşünüyorsan söyle. Her şeyi yaparım.” Ama ihtiyar buna kızmış gibi başını büsbütün yere eğerek mırıldandı:

“Neye razı olacağız, buğday gerekmez bize.”

“Ne diye hepimiz bırakıp gidelim, istemiyoruz... Sana acıyoruz; istemiyoruz. Kendin yalnız git...” diye sesler yükseldi. Yüzlerde yine tek bir

ifade belirdi; merak ve minnettarlık değil, öfkeydi bu.

Prenses Mariya hüzünlü bir gülümsemeyle, “Anlamadınız herhalde,” dedi, “niçin gitmek istemiyorsunuz? Sizi yerleştirmeye, beslemeye söz veriyorum. Oysa burada düşman sizi perişan eder...”

Ama kalabalık onun sesini gürültüye boğdu.

“Rızamız yok, varsın perişan etsin! Buğdayını almayacağız, rızamız yok!”

Prenses Mariya, yine kalabalıktan birisiyle göz göze gelmeye çalıştı, ama hiç kimse ona bakmadı; belli ki çekiniyorlardı ondan; tuhafına gitti, kendini güç bir durumda hissetti.

Kalabalığın içinden, “Şuna bak, ne güzel konuşuyor, peşinden kaleye gideceğiz! Evlerimiz harap olsun, boyunduruk peşine git. Bak sen! Bize buğday verecekmiş!” diye sesler duyuldu.

Prenses Mariya, başını yere indirerek halkadan çıktı, eve girdi. Ertesi gün için atların hazırlanmasını emretti Dron’a yeniden, sonra düşünceleriyle baş başa kaldı.

XII

Prenses Mariya, o gece uzun süre odasının açık penceresinin önünde oturup mujiklerin köyden gelen seslerini dinledi ama onları düşünmedi. Ne kadar düşünürse düşünsün onları anlayamayacağını hissediyordu. Şu son olup bitenlerle ara verdiği hüznüne dönmüştü yeniden. Şimdi artık eski günleri hatırlayabilir, ağlayabilir, dua edebilirdi. Güneşin batmasından sonra rüzgâr dinmişti, gece sessiz ve serindi. Saat on ikide sesler kesilmeye başladı; horozlar ötüyordu. Ihlamurların arkasında bir dolunay belirdi; taze, ak bir sis yükseliyor, köyün ve evlerin üzerinde bir sessizlik hüküm sürüyordu.

Babasının hastalığı ve son dakikaları birer resim gibi birbiri ardından geldi gözünün önüne. Hüzünle izledi bu resimleri ama gecenin bu ıssız, gizemli saatinde o dehşetli ölüm anını uzaklaştırmak istedi zihninden. Bu resimler öyle açık bir şekilde, öyle ince ayrıntılarıyla gözlerinin önüne geliyordu ki onları kâh bir gerçek, kâh bir geçmiş, kâh bir gelecek sanıyordu.

Babasına inme inişi, Lısiye Gori'de, bahçede koluna girip onu sürükleyişleri, güçsüz diliyle mırıldandıkları, ağarmış kaşları, kaygılı ve ürkek gözlerle kendisine bakışı gözlerinin önünden gitmiyordu. "Öldüğü gün bana söylediklerini daha o zaman söylemek istiyordu," diye düşündü. "Bana söylediklerini her zaman aklından geçirirdi." İşte o, Lısiye Gori'deki son krizden bir gün önce felaketi önceden hissederek babasının karşı çıkmasına rağmen yanında kaldığı geceyi bütün ayrıntılarıyla hatırlıyordu. Uyuyamadı, gece ayaklarının ucuna basarak aşağıya indi, babasının bu geceyi geçirdiği çiçekliğin kapısına yaklaşarak onun sesine kulak verdi, bitkin, yorgun bir sesle Tihon'a bir şeyler söylüyordu. Belli ki konuşmak istiyordu. "Beni niçin çağırmadı? Niçin orada Tihon'un yerine benim bulunmama izin vermedi?" diye düşündü, "Bundan böyle o artık içindekileri hiçbir zaman kimseye söylemeyecek. Benimle konuşmak istiyordu ama o an benim için de, onun için de artık bir daha geri gelmeyecek, oysa ben Tihon değilim, onu anlardım. Niçin o zaman odaya girmedim? Öldüğü gün söylediklerini belki de bana o zaman söyleyecekti. Daha o zaman Tihon'la konuşurken iki kez beni sordu, beni görmek istiyordu, ama ben orada, kapının arkasında duruyordum. Kendisini

anlamayan Tihon'la konuşmak onun için üzücü ve zor bir işti. Ona Liza'dan hayattaymış gibi nasıl söz ettiğini hatırlıyorum: Öldüğünü unutmuştu; Tihon ona Liza'nın artık yaşamadığını hatırlatınca 'Aptal' diye bağırmıştı, kötü olmuştu. Nasıl inleyerek uzandığını ve yüksek sesle, 'Tanrım!' diye haykırdığını kapının arkasından işittim. Niçin o zaman içeri girmedim? Ne yapardı bana? Ne kaybederdim? Belki, o zaman sakinleşirdi de bu sözü bana söylerdi." Prenses Mariya, öldüğü gün babasının kendisine söylediği okşayıcı sözü yüksek sesle tekrarladı, "Canımın içi!" diye söylendi, ruhu yatıştıran gözyaşlarıyla ağlamaya başladı.

Şimdi karşısında onun yüzünü görüyordu. Kendini bildi bileli tanıdığı ve her zaman uzaktan gördüğü yüzü değil, son gün, söylediklerini anlayabilmek için eğilerek, ilk kez bütün kırışıklıkları ayrıntılarıyla yakından gördüğü o ürkek ve zayıf yüzü görüyordu.

"Canımın içi," diye yineledi Prenses.

Aklına birden, "Bu sözü söylediği zaman ne düşünüyordu? Şimdi ne düşünüyor?" diye bir soru geldi; ama buna yanıt olarak tabutta beyaz mendille bağlanmış yüz geldi gözlerinin önüne. Ona dokunduğu, bunun babası değil, esrarengiz ve itici bir şey olduğunu düşündüğü zaman içini saran dehşet duygusunu hatırladı. Başka bir şey düşünmek, dua etmek istiyordu, fakat bir şey yapamıyordu. Büyümüş, kocaman gözlerle ay ışığına ve gölgelere bakıyor, ölünün yüzü gözlerinin önünden gitmiyor; evin üzerine çöken sessizliğin elini kolunu bağladığını hissediyordu.

"Dunyaşa!" diye fısıldadı. Sonra, "Dunyaşa!" diye yabani bir sesle bağırdı ve sessizliğin içinden fırlayıp hizmetçi odasına, kendisini karşılayan dadıya ve hizmetçilere doğru koştu.

XIII

17 Ağustos'ta Rostov ile İlyin, yanlarına tutsaklıktan daha yeni kurtulmuş Lavruşka ile bir *hussar* emir erini de alarak Boguçarovo'ya on beş verst uzak Yankovo'daki ordugâhlarından at gezintisine çıkmışlardı. İlyin'in yeni satın aldığı atı deneyecek, köylerde ot bulunup bulunmadığını da öğreneceklerdi.

Boguçarovo üç gündür iki düşman ordu arasında bulunuyordu. Öyle ki Rus artçıları da Fransız öncüleri de buraya kolaylıkla girebilirlerdi; bunun için Rostov, dikkatli bir süvari bölüğü komutanı olarak, Boguçarovo'da kalan erzaktan Fransızlardan önce yararlanmak istiyordu.

Rostov ile İlyin çok keyifliydiler. Boguçarovo'ya, büyük bir hizmetçi kalabalığı ve güzel kızlar bulacaklarını ümit ettikleri Prens malikânesine doğru yol alırlarken kâh Napoléon hakkında Lavruşka'ya sorular soruyor, onun anlattıklarına gülüyor, kâh İlyin'in atını denemek için yarışıyorlardı.

Rostov, gittikleri köyün, kız kardeşinin eski nişanlısı Bolkonski'nin mülkü olduğunu ne biliyor ne de aklından geçiriyordu.

Rostov ile İlyin, Boguçarovo'ya yakın bir yokuşta atlarını son kez yarışa sürdüler; İlyin'i geçen Rostov Boguçarovo köyüne dörtnala girdi.

Kızaran İlyin, "Beni geçtin," dedi.

Rostov, köpüren Don atını eliyle okşayarak, "Evet, hep geçiyorum, çayırda da, burada da," dedi.

Lavruşka kendi ağır koşum beygirini kastederek, arkadan, "Ben de benim Fransız'la geçerdim Ekselans," dedi. "Ama utandırmak istemedim."

Önünde büyük bir köylü kalabalığı bulunan ambara adi yürüyüşle yaklaştılar.

Köylüler gelenlere bakıyorlardı, kimisi şapkasını çıkarmıştı. Yüzleri kırışık, sakalları seyrek iki ihtiyarla uzun boylu bir mujik meyhaneden çıktı; gülümseyerek, sallanarak, bir şarkı mırıldanarak subaylara, yaklaştılar.

Rostov gülerek, "Bak, aferin!" dedi. "E, ot var mı?"

"Nasıl da birbirine benziyorlar..." dedi İlyin.

Mujiklerden biri neşeli bir gülümsemeyle, "Eğ... 1e... e... n celi me... mec... lis..." diye bir şarkı tutturdu.

Kalabalığın içinden bir köylü Rostov'a yaklaştı, "Siz hangi taraftansınız?" diye sordu.

İlyin gülerek, “Fransızlardan,” diye yanıt verdi, Lavruşka’yı göstererek, “işte Napoléon,” dedi.

Köylü yine sordu:

“Herhalde Russunuz, değil mi?”

Ufak tefek başka bir köylü yaklaşarak sordu:

“Burada çok kuvvetiniz var mı?”

“Çok, çok,” diye yanıt verdi Rostov. “E, siz ne diye buraya toplandınız? Bayram falan mı var?”

Köylü ondan uzaklaşarak, “Yaşlılar cemaat işleri için toplanmıştı,” diye yanıt verdi.

Bu sırada yolda, efendilerin konağının bulunduğu taraftan subaylara doğru gelen iki kadınla beyaz şapkalı bir adam göründü. İlyin, azimle kendisine doğru koşan Dunyaşa’yı görerek, “Pembelisi benim, göz koymak yok!” dedi.

Lavruşka göz kırparak İlyin’e, “O bizim!” dedi.

İlyin gülümseyerek sordu:

“Ne istiyorsunuz, güzelim?”

“Prenses, hangi alaydan olduğunuzu ve soyadınızı sormamı emretti.”

“O, süvari bölüğü komutanı Kont Rostov, ben de itaatli hizmetkârınız.”

Sarhoş köylü neşeli neşeli gülümseyip genç kızla konuşan İlyin’e bakarak, “Me... mec... li... s!..” diye devam etti şarkısına. Dunyaşa’dan sonra Alpatıç, şapkasını çıkararak Rostov’a yaklaştı.

Saygıyla, ama subayın gençliğini biraz hafifseyerek elini yakasına soktu, “Sizi rahatsız etmeye cüret ediyorum, Ekselans,” dedi, “hanımefendi, bu ayın on beşinde ölen Prens Nikolay Andreyeviç Bolkonski’nin kızı, bu adamların...” Köylüleri gösterdi, “...cahilliği yüzünden zor bir durumda bulunuyor, teşrifinizi rica ediyor... Lütfen biraz gelemez misiniz?” diye ekledi hüzünlü bir gülümsemeyle. “Bu adamların yanında uygun olmaz,” diyerek peşinde at sinekleri gibi dolaşan iki mujiği gösterdi. Mujikler ona bakıp neşeli neşeli gülümseyerek, “Ah!.. Alpatıç... Ah! Yakov Alpatıç... Peki; Affet, Tanrı aşkına, peki! Ha?” diye söyleniyorlardı.

Rostov, sarhoş mujiklere bakarak gülümsedi.

Alpatıç, ihtiyarları göstererek ağırbaşlı bir tavırla, “Belki bu Ekselansınızı eğlendiriyor?” dedi.

Rostov, “Hayır, bunda eğlenecek fazla bir şey yok,” dedi ve atını öne sürdü. “Ne var?” diye sordu.

“Ekselansınıza şunu bildirmeye cüret ederim ki buranın kaba halkı hanımefendinin malikâneden çıkmasını engellemek istiyor, onu hayvanları koşumdan çıkarmakla tehdit ediyor; öyle ki sabahtan beri her şey arabalara yerleştirilmiş olduğu halde Prenses hareket edemiyor.”

Rostov, “Yok canım!” diye bağırdı.

Alpatıç, “Size gerçeği olduğu gibi arz etmekle bahtiyarım,” dedi.

Rostov atını emirlerine teslim edip işin ayrıntıları hakkında sorular sorarak *Alpatıç’la* birlikte eve gitti.

Gerçekten, Prensesi’n köylülere buğday teklif etmesi, Dron’la ve halkla konuşması işi o kadar bozmuştu ki Dron anahtarları kesin olarak teslim etti, mujiklere katıldı, Alpatıç kendisini çağırdığı halde gitmedi; sabah Prenses yola çıkmak için hayvanların arabaya koşulmasını emredince köylüler ambarın önünde toplandılar, Prenses’in köyden ayrılmasına izin vermeyeceklerini, göç etmemek için emir aldıklarını, atları çözeceklerini bildirmek üzere temsilci gönderdiler. Alpatıç onları yola getirmek için yanlarına gitti, ama ona, Prenses’in bırakılamayacağını, bunun için emir çıktığını, kalması gerektiğini, eskisi gibi ona hizmet, itaat edeceklerini söylediler. (En çok Karp konuşuyordu, Dron kalabalığın arasında görünmüyordu.)

Rostov’la İlyin yolda dörtnala ilerlerken Prenses Mariya, Alpatıç’ın, dadının ve hizmetçi kızların kendisini vazgeçirmeye çalışmalarına rağmen atların koşulmasını emretti. Gitmek istiyordu. Ama arabacılar ilerleyen süvarileri görünce onları Fransız zannederek kaçtı, evde de kadınlar ağlamaya başladı.

Rostov, sofayı geçerken yalvaran sesler duyuluyordu:

“Aziz peder! Seni Tanrı gönderdi.”

Rostov’u yanına götürdükleri zaman Prenses Mariya, perişan ve bitkin bir halde salonda oturuyordu. Rostov’un kim olduğunu, oraya niçin geldiğini, ne olacağını bilmiyordu. Ruslara has yüzünü görüp içeri girişinden ve söylediği ilk sözden sonra onun kendi sınıfından biri olduğunu anlayınca derin ve ışıklı gözleriyle baktı, heyecandan kısılan ve titreyen bir sesle söze başladı. Bu karşılaşma Rostov’a bir roman sahnesi gibi geldi: “İsyan eden kaba köylülerin eline bırakılmış, hüzünle bitkin bir hale gelmiş yalnız, kimsesiz genç bir kız! Beni buraya sürükleyen şey ne garip...” diye düşündü onu dinlerken, “yüzünün çizgilerinde, ifadelerinde ne tatlılık, ne asillik var!”

Bütün bunların babası gömüldükten bir gün sonra olduğunu söylediği zaman sesi titredi Prenses'in, yüzünü öteye çevirdi; sonra kendisini acındırmak istediğini düşünmesin diye korkuyla baktı: Rostov'un gözleri dolmuştu. Prenses Mariya bunu fark etti, yüzünün çirkinliğini unuttu, o ışıklı gözleriyle, minnetle baktı Rostov'a.

Rostov, kalktı, "Buraya tesadüf eseri geldim, bu nedenle, emrinize hazır olduğum için ne kadar mutlu olduğumu ifade edemem Prenses," dedi, "yola çıkın, size temin ederim ki hiçbir kimse size dokunmaya cesaret edemez, tabii size muhafızlık etmeme izin verirseniz elbette." Sonra hanedan soyundan bir kadının karşısındaymış gibi saygıyla eğilerek kapıya yöneldi.

Rostov Prenses'le yakınlık kurmak ama onun bu zor durumundan yararlanmak istiyormuş gibi görünmek de istemiyordu.

Prenses Mariya, bunu anladı, takdir etti.

Ona Fransızca, "Size çok, çok minnettarım," dedi, "ama herhalde bütün bunlar yalnızca bir yanlış anlamaydı, bunda kimsenin suçu yok." Ansızın ağlamaya başladı. "Beni affedin," dedi.

Rostov kaşlarını çatarak bir kez daha yerlere kadar eğildi ve odadan çıktı.

XIV

“E, nasıl, hoş mu? Ama benim pembeli enfes, adı da Dunyaşa...”

İlyin Rostov’un yüzüne bakarak sustu, komutanının aklı belli ki başka yerdeydi.

Rostov, öfkeyle baktı İlyin’e, yanıt vermedi, hızla köye yöneldi.

“Onlara göstereceğim, ağızlarının payını vereceğim o haydutların!” diye söylendi.

Alpatıç, kaygılı adımlarla Rostov’un peşinden koşuyordu.

Ona yetişince, “Neye karar verdiniz efendim?” dedi.

Rostov durdu, yumruklarını sıkarak birden tehdit edici bir tavırla Alpatıç’ın üstüne yürüdü.

“Karar ha? Neye karar verdik ha? Yaşlı bunak!” diye bağırdı. “Sen ne diye durup baktın? Ha? Köylüler isyan ediyor da sen ne yapacağını bilmiyorsun ha? Sen de hainsin. Sizi bilirim ben, derinizi yüzeceğim hepinizin...” Ve öfkesini boş yere harcamaktan korkuyormuş gibi Alpatıç’ı bırakarak hızla ilerledi. Alpatıç, duyduğu alınganlık hisini yenerek kaygılı adımlarla Rostov’a yetişti, kendi düşüncelerini ona anlatmaya devam etti. Köylülerin taşkın bir halde bulunduklarını, o anda askerî bir müfreze olmadan onlara karşı koymanın tedbirli bir hareket olmayacağını, önce bir müfreze getirtmenin daha doğru olacağını söyledi.

Nikolay, ne söylediğini düşünmeden bilinçsiz, yabani bir öfkeyle soluyarak, “Askerî müfrezeyi onlara gösteririm... Ben onlara karşı duruyorum işte,” dedi.

Ne yapacağını düşünmeden, bilinçsizce, hızlı, kararlı adımlarla kalabalığa doğru yürüdü. Kalabalığa yaklaştıkça Alpatıç, onun bu tedbirsiz hareketinin iyi sonuçlar vereceğini hissediyordu, köylüler de onun hızlı, metin yürüyüşüne, kararlı, çatık kaşlı yüzüne bakarak aynı şeyi hissetmişlerdi.

Hussar’lar köye girdikten ve Rostov Prenses’in yanına gittikten sonra kalabalıkta şaşkınlık ve bozgun baş göstermişti, bazı köylüler, gelenlerin Rus olduğunu, Prenses’i alıkoydukları için kendilerine çok kızacaklarını ileri sürmeye başladılar. Dron da böyle düşünüyordu; ama bu düşüncesini söyler söylemez Karp ve öbür mujikler eski muhtara saldırdılar.

“Kaç yıldır cemaati sömürdün!” diye bağırdı ona Karp. “Vız gelir sana, gömülü küpünü çıkarır, götürürsün, sana bir şey olmaz, bizim evlerimiz harap olacak.”

Başka birisi, “Dedik ya, düzeni korumalı, kimse evinden çıkmamalı, tek bir iğne çıkarmamalı, işte bu kadar!” diye bağırdı.

Ufak tefek bir ihtiyar Dron’a saldırarak, “Sıra senin oğlundaydı, anlaşılan kendi oğluna acıdın,” diye söylemeye başladı, “ama benim Vanka’mı askere gönderdin. Ah, öleceğiz, öleceğiz!”

“Öyle, evet, öleceğiz!”

“Ben sizin temsilciniz değilim,” dedi Dron.

“Öyle, evet, temsilci değilsin ama göbek saldın...”

Uzun boylu iki mujik de kendi düşüncelerini söylediler. Rostov, yanında İlyin, Lavruşka ve Alpatıç olduğu halde kalabalığa yaklaşınca Karp parmaklarını kuşağının arasına sokup hafifçe gülümseyerek öne doğru çıktı. Dron tersine, arkadaki sıraya çekildi; kalabalık sıklaştı. Rostov, hızla kalabalığa yaklaşarak bağırdı:

“Muhtarınız kim burada?”

“Muhtar mı? Ne yapacaksınız?” diye sordu Karp.

Ama sözünü bitiremedi, şapkası havaya uçtu, başı şiddetli bir darbe ile yana düştü.

Rostov, öfkeyle haykırdı:

“Şapkalar aşağı, hainler! Nerede muhtar?”

“Muhtarı çağırıyor, muhtarı... Dron Zahariç, sizi çağırıyor,” sesleri duyuldu, şapkalar çıkarılmaya başladı.

Karp, “İsyan etmek olmaz bizim için, düzeni korumalıyız,” dedi.

Arkadan birkaç ses birden duyuldu:

“Yaşlıların kararlaştırdığı gibi, sizde amirler çok...”

“İtiraz ha? Bu bir isyan! Dağılın! Haydutlar! Hainler!” diye Karp’ın yakasına yapışarak bağırmaya devam etti Rostov. “Bağla onu, bağla!” diye seslendi Lavruşka ile Alpatıç’a. Zaten bu emri dinleyecek ikisinden başka kimse yoktu. Lavruşka, Karp’ın yanına koştu, arkadan ellerini yakaladı.

“Emrederseniz sırtın ötesinden bizimkileri çağırayım,” dedi.

Alpatıç köylülere döndü, Karp’ı bağlamaları için iki kişiyi adlarıyla çağırdı. Köylüler uysal uysal kalabalıktan ayrılıp ileri çıktılar, kuşaklarını çözmeye koyuldular.

Rostov, “Nerede muhtar?” diye bağırdı.

Dron yüzü asık, benzi uçuk bir halde kalabalıktan ayrılıp ileri çıktı.

“Sen muhtar mısın? Bağla, Lavruşka,” dedi Rostov; hiçbir engelle karşılaşmayacağından emin ve kararlıydı, gerçekten, iki mujik, Dron’u bağlamaya koyuldular.

“Siz de, hepiniz beni dinleyin,” diye köylülere döndü Rostov: “Şimdi herkes evine! Sesinizi duymayacağım.”

“Biz bir kötülük yapmadık. Yalnız, nasıl derler, bir akılsızlıktır ettik, bir aptallıktır ettik... Bunun düzensizlik olduğunu söylemiştim ben,” diye birbirine sitem eden sesler duyuldu.

Alpatıç otoritesini ele alarak, “Ben size söylemiştim,” dedi, “bu hareket iyi değil çocuklar!”

“Akılsızlığımıza ver, Yakov Alpatıç,” diye sesler duyuldu; kalabalık hemen köyün içine dağılmaya, uzaklaşmaya başladı.

Bağlı iki mujik, konağın avlusuna götürüldü. İki sarhoş mujik de arkalarından gitmişti.

Bunlardan biri Karp’a seslenerek, “Vah, vah, bakıyorum da sana!” dedi.

“Efendilerle böyle konuşulur mu hiç? Ne sandın, aptal!” diye onayladı öbürü, “Sahiden aptal!”

İki saat sonra köylüler Boguçarovo konağının avlusundaki arabalara efendilerinin eşyalarını taşıyıp neşeyle yerleştirmeye başladılar. Dron, Prenses’in isteğiyle kapatıldığı odunluktan çıkarılmış, avluda duruyor, köylülere emirleri veriyordu.

Köylülerden uzun boylu, ablak, gülümser yüzlü biri bir oda hizmetçisinin elindeki kutuyu alarak, “Öyle biçimsiz koyma onu,” dedi, “ona para verildi. Neden onu böyle fırlatıyorsun, sicimle bağlasana, düşer sonra. Böyle şeyi sevmem, her şey namusluca, düzenli şekilde yapılmalı, hah şöyle, hasırla veya ot demetiyle örtüver, işte o kadar.”

Prens Andrey’in kitap dolaplarını taşıyan başka bir mujik, “Amma da çok kitap ha!” dedi, “Değmesin! Ağır be çocuklar! Adamakıllı kitap!”

Uzun boylu, ablak yüzlü mujik dikine duran lugatları gösterip anlamlı anlamlı göz kırparak, “Evet, herifler yazmış, boşuna gezmemişler!” dedi.

Rostov, Prenses Mariya ile ahbaplığı ilerletmek istemediğinden yanına gitmedi, köyde kalarak onun yola çıkmasını bekledi. Prenses Mariya hareket edince o da atına bindi, kıtalarımızın işgal ettiği Boguçarovo’ya on iki verst uzaklıktaki yola kadar ona eşlik etti. Yankovo’da, handa, ona saygıyla veda etti; elini öpme cesaretini gösterdi.

Kendisini kurtardığı için teşekkür eden Prenses Mariya'ya, "Beni mahcup ediyorsunuz," diye yanıt verdi, "bir güvenlik komiserinin yapacağı şey de buydu. Eğer yalnız köylülerle savaşmamız gerekseydi düşmanın bu kadar ilerlemesine, izin vermezdik," diye lafı değiştirmeye çalışarak ekledi. "Ama sizinle tanışmak fırsatını bulduğum için mutluyum. Tanrı sizinle olsun Prenses, size mutluluklar, teselliler dilerim; sizinle daha iyi şartlar içinde karşılaşmak isterim. Eğer beni mahcup etmek istemezseniz rica ederim teşekkür etmeyiniz."

Prenses sözle değilse de yüzüyle, yüzündeki minnettarlık ve şefkatle ışıldayan görünümüyle teşekkür ediyordu. Teşekkür edecek bir şey olmadığını söyleyen Rostov'a inanamıyordu. Tersine, eğer o olmasaydı isyancıların ve Fransızların elinde mahvolacağını düşünüyordu. Kendisini kurtarmak için Rostov çok açık ve korkunç bir tehlikeye atılmıştı; onun, Prenses'in durumunu ve acısını anlayabilen yüksek ve asil ruhlu bir insan olduğu da kesindi. Ona babasının ölümünü gözyaşları içinde anlattığı zaman yaşlarla dolan onun iyi ve temiz gözlerini unutamıyordu.

Yalnız kaldıktan sonra Prenses Mariya birden gözlerinin yaşardığını hissetti ve orada ilk kez aklına tuhaf bir soru geldi: Onu seviyor muydu acaba?

Moskova'ya doğru ilerlerken, arabada Prenses'in yanında oturan Dunyaşa, arabanın penceresinden başını uzatıp neşeyle, hüzünle gülümsediğini fark etti onun.

Prenses Mariya, "E, onu sevsem de ne olur sanki?" diye düşündü.

Belki de hiçbir zaman kendisini sevmeyecek olan bir adamı sevdiğini kendi kendine itiraf etmekten utanç duymakla beraber bunu hiçbir zaman kimsenin bilmeyeceği, bunu hayatının sonuna kadar kimseye söylemezse suçlu olmayacağı düşüncesi onu teselli ediyordu.

Arada bir Rostov'un bakışlarını, kendisiyle ilgilenişini, sözlerini hatırladı, böylece mutluluk ona imkânsız görünmedi ve o zaman Dunyaşa, onun gülümseyerek arabanın penceresinden dışarı baktığını fark etti.

Prenses Mariya içinden, "Boguçarovo'ya yolu düşmüş, hem de tam bu anda!" diyordu, "Kız kardeşinin de Prens Andrey'i reddetmesi..." Bütün bunlarda Prenses Mariya kaderin parmağını görüyordu.

Prenses Mariya, Rostov'un üzerinde çok iyi bir etki bırakmıştı. Onu hatırladığı zaman neşeleniyordu; arkadaşları, Boguçarovo'da başından geçenleri öğrenince ot için gidip Rusya'nın en zengin kızlarından birine rastladığını söyleyerek onunla şakalaştıkları zaman kızıyordu. Kızıyordu,

çünkü muazzam bir servetin sahibi olan bu hoş, iyi huylu Prenses’le evlenme düşüncesi, bunu aklından çıkarmaya çalışsa da, birçok kez zihninden geçmişti. Şahsen Prenses Mariya’dan daha iyi bir eş isteyemezdi; onunla evlenmesi Kontes’i, annesini memnun eder, babasının işlerini düzeltirdi, hatta (Nikolay bunu hissediyordu) Prenses Mariya’yı da mutlu ederdi.

Ama ya Sonya? Ya verdiği söz? İşte bu nedenle Rostov, arkadaşları Prenses Bolkonski’den söz ederek onunla şakalaştıkları zaman kızıyordu.

XV

Kutuzov, orduların kumandasını ele alınca Prens Andrey'i hatırladı, genel karargâha gelmesi için ona emir gönderdi.

Prens Andrey, Tsarevo-Zaymişçe'ye tam Kutuzov kıtaların ilk teftişini yaptığı gün ve saatte geldi. Prens Andrey, köyde başkomutana ait arabanın bulunduğu yerde, papazın evinin önünde durdu; şimdi herkesin "Serenisim" dediği Kutuzov'u beklemek için avlu kapısının yanındaki sıraya oturdu. Köyün arkasından alay orkestrasının sesiyle yeni başkomutan için bağırılan "Hurra!"lar duyuluyordu. Orada, Prens Andrey'den on adım ötede iki süvari emir eri, bir kurye, bir metrdotel duruyor, Kutuzov'un yokluğundan ve havanın güzelliğinden yararlanıyorlardı. Hafif esmer, bıyıkları ve favorileri birbirine karışmış ufak tefek bir *hussar* yarbayı atla kapıya yaklaştı, Prens Andrey'e bakarak Serenisim'in orada mı kaldığını, ne zaman geleceğini sordu.

Prens Andrey, Serenisim'in kurmayından olmadığını, kendisinin de şimdi geldiğini söyledi; *hussar* yarbayı, iyi giyinmiş bir emir erine sordu, başkomutanın emir eri, emir erlerinin subaylarla konuşurken takındıkları o küçümseyici tavırla, "Ne? Serenisim mi? Belki şimdi gelir, ne istiyorsunuz?" dedi.

Hussar yarbayı emir erinin bu tavrına bıyıkaltından gülümsedi; atını kendi emir erine teslim etti, Bolkonski'ye yaklaşarak hafifçe eğildi. Bolkonski, yana çekilerek sırada ona yer açtı, *hussar* yarbayı oturdu.

"Siz de başkomutanı mı bekliyorsunuz?" diye sordu. "Yanına herkesin girebildiğini söylüyorlar, Tanrı'ya şükür, yoksa sucukçularla[108] başımız dertteydi. Yermolov, boşuna Almanlığa terfiini istemedi. Şimdi belki Ruslar da seslerini çıkarabilirler. Yoksa neydi o? Hep geri çekiliyorduk. Savaşta bulundunuz mu siz?" diye sordu.

Prens Andrey, "Bu zevki tattım," diye yanıt verdi. "Yalnızca geri çekilişe katılmakla kalmadım, bu geri çekilişte değerli neyim varsa hepsini, mülkleri, öz evimi bir tarafa bırakalım... Üzüntüden ölen babamı da kaybettim. Ben Smolenskliyim."

"Öyle mi? Siz Prens Bolkonski misiniz? Memnun oldum. Ben Yarbay Denisov, daha çok Vaski adıyla tanınırdım." Denisov çok şefkatli bir bakışla Prens Andrey'i süzerek elini sıktı ve üzüntüyle, "Evet duydum,"

dedi, kısa bir sessizlikten sonra devam etti: "İşte İskit Savaşı; bütün bunlar iyi ama acıyı çekenler için değil. Sizi Prens Andrey Bolkonski'siniz ha?" başını salladı. "Çok memnun oldum Prens, tanıştığımıza çok memnun oldum," dedi elini sıkarak, hüzünlü bir gülümsemeyle.

Prens Andrey, Denisov'u, ilk göz ağrısı hakkında Nataşa'nın kendisine anlattığı hikâyelerden bilirdi. Bu hatıra onun için hem tatlı hem acıydı ve onu son zamanlarda artık hiç düşünmediği, ama ne de olsa yine ruhunda taşıdığı o duygulara götürmüştü. Smolensk'in bırakılması, Lısiye Gori'yi ziyareti, babasının ölüm haberi gibi... Arada yaşadıkları, hissettikleri nedeniyle bunlar epeydir aklına gelmiyor, eskisi kadar etkilemiyordu onu. Bolkonski adı Denisov'a, o akşam yemeğini anımsattı; yemekten sonra Nataşa şarkı söylemiş, Denisov da nasıl olduğunu kendisi de bilmeksizin bu on beş yaşındaki kıza evlenme teklif etmişti. O zamanı, Nataşa'ya olan aşkını hatırlayarak gülümsedi ve hemen, onu çılgınca, aşırı derecede meşgul eden şeye geçti. Bu, geri çekilme sırasında ileri karakolda bulunduğu sırada düşündüğü muharebe planıydı. Bu planı Barclay de Tolly'ye arz etmişti; şimdi de Kutuzov'a arz etmek niyetindeydi. Plan şu esasa dayanıyordu: Fransızların harekât hattı fazla açılmıştı, cepheden harekete geçip yollarını kapamak, harekâtı onların ulaşım yollarına yöneltmek gerekti. Planını Prens Andrey'e açıklamaya koyuldu.

"Bu hat üzerinde tutunamazlar. Buna imkân yok, onları yarmayı üzerime alırım; beş yüz kişi verin, onları bozguna uğratırım, kesinlikle! Bir tek sistem var: çete savaşı."

Denisov ayağa kalkmış, jestler yaparak planını Bolkonski'ye anlatıyordu Anlatırken teftiş yerinden haykırışlar daha belirsiz, çalgı sesleri ve şarkılarla karışmış geliyordu. Köyden ayak sesleri ve haykırışlar duyuluyordu.

Kapıda duran Kazak, "Geliyor!" diye bağırdı. "Geliyor!"

Bolkonski ile Denisov, önünde bir küme asker (saygı mangası) duran kapıya yaklaştı. Sokaktan küçük, doru bir at üzerinde ilerleyen Kutuzov'u gördüler, arkasında kalabalık bir maiyet alayı, generaller ilerliyordu. Barclay hemen hemen yanı sıra geliyordu arkalarından ve yanlarından kalabalık bir subay alayı at koşturuyor, "Hurra!" diye haykırıyorlardı.

Yaverler ondan önce avluya girmek için atlarını ileri sürdüler. Kutuzov, ağırlığı altında ezilmiş gibi, eşkin yürüyüşle ilerleyen atını sabırsızlıkla iterek durmadan başını sallıyor, elini kırmızı kenarlı ye güneşliksiz beyaz süvari muhafızı kasketine götürüyordu. Ona selam duran ve büyük bir kısmı

madalyalı olan humbaracıların saygı mangasına yaklaşınca komutanlara has sert bir bakışla sessizce ve dikkatle onları süzdü, çevresindeki general ve subay kalabalığına döndü. Yüzünde birden kurnaz bir ifade belirdi; şaşkınlık ifade eden bir hareketle omuzlarını kaldırdı, "Bunca kahramanla geri çekilmek, durmadan çekilmek ha!" dedi, "Hadi, Tanrı sizinle olsun general," diye ekleyerek atını kapıya, Prens Andrey'le Denisov'un önlerine doğru sürdü.

"Hurra! Hurra! Hurra!" diye bağırıyorlardı arkasından.

Prens Andrey görmeyeli Kutuzov daha çok şişmanlamış, yağ bağlamıştı. Ama ak gözü, yara izi, yüzünde ve duruşundaki yorgunluk ifadesi aynıydı. Bir üniforma redingotu giyiyor (ince kayışlı kırbacı omzundan sarkıyordu), kendini bırakmış, sallanarak küçük dinç atının üstünde oturuyordu.

Hafiften ıslık çalarak avluya girdi. Yüzünde, angaryadan sonra dinlenmeye etmeye niyet eden bir adamın sakin sevinci vardı. Sol ayağını üzengiden çıkardı, kendini bırakıp oflaya puflaya alnını kırıştırarak ayağını güçlükle eyerin üstüne getirdi, diziyle dayandı, inledi, yardıma gelen Kazakların ve yaverlerin kollarına kendini bıraktı.

Sonra toparlandı, gözlerini kırpıştırarak etrafını süzdü, Prens Andrey'e baktı, anlaşılan onu tanımadı, sonra dalgın dalgın yürüdü.

Yine ıslık çaldı; tekrar Prens Andrey'e dönüp baktı. Yaşlılarda hep olur; ancak bir süre sonra hatırladı. Çevresine bakınarak, yorgunlukla, "Vay, merhaba Prens, merhaba yavrum, gidelim..." dedi ve ağırlığı altında gıcırdayan yükseltiye güçlükle çıktı. Redingotunun düğmelerini çözdü, yükseltinin üstündeki sıraya oturdu.

"E, baban nasıl?"

Prens Andrey kısaca, "Dün ölüm haberini aldım," dedi.

Kutuzov, dehşetle Prens Andrey'e baktı, sonra başını açıp haç çıkardı.

"Yeri cennet olsun! Tanrı'nın iradesi hepimizin üzerinde." Derin bir nefes aldı, bir süre sustu. "Onu sever, sayardım, bütün ruhumla acını paylaşırım." Prens Andrey'i kucakladı, etli göğsünde onu sıktı, uzun süre bırakmadı. Bıraktığı zaman Prens Andrey, Kutuzov'un sarkan dudaklarının titrediğini, gözlerinin yaşardığını gördü. Komutan içini çekti, kalkmak için iki eliyle sırayı tuttu.

"Gidelim, bana gidelim, konuşalım," dedi ama bu sırada, amirleri karşısında da düşman karşısında olduğu gibi az korku duyan Denisov, yaverlerin kendisini öfkeli fısıltılarla durdurmak istemelerine rağmen

mahmuzlarını cesaretle basamaklarda şakırdatarak yükseltiye çıktı. Kutuzov, sıraya dayadığı ellerini kaldırmadı, sertçe baktı Denisov'a. Denisov kendini tanıtarak, vatanın iyiliği için Altes'e çok önemli bir konuyu arz edeceğini söyledi. Kutuzov, yorgun, Denisov'a bakıyordu; can sıkıntısı ifade eden bir hareketle ellerini çekip karnının üstüne koyarak, "Vatanın iyiliği için mi? Peki, neymiş bakalım? Söyle," dedi.

Denisov bir kız gibi kızardı (bu bıyıklı, geçkin ve sarhoş yüzü kızarmış görmek çok tuhaftı), Smolensk ile Vyazma arasında düşmanın harekât hattını kesme planını anlatmaya başladı. Denisov bu bölgelerde yaşamıştı, oraları iyi bilirdi. Planı, sözlerindeki kendine güvene bakılırsa herhalde iyiydi. Kutuzov ayaklarına bakıyor, ara sıra komşu evin kapısına göz atıyordu, hoşa gitmeyecek bir şey bekliyor gibiydi. Gerçekten de, baktığı kapıdan, Denisov konuşurken, koltuğunda çantayla bir general göründü.

Kutuzov, "Nasıl?" diye sordu Denisov anlatırken, "Hazır mı?"

"Hazır, Altes," dedi general. "Bu nasıl yetişecek?" der gibi başını salladı Kutuzov, sonra Denisov'u dinlemeye devam etti.

Denisov, "Bir Rus subayı olarak namusum, şerefim üzerine söz veriyorum ki," dedi, "Napoléon'un ulaşım hatlarını altüst edeceğim."

Kutuzov sözünü kesti: "Başlevazımcı Kiril Andreyeviç Denisov neyin olur senin?"

"Öz amcam olur, Altes."

Kutuzov neşeyle, "Ya! Dosttuk onunla," dedi, "peki peki, burada karargâhta kal, yarın konuşuruz."

Denisov'u başıyla uğurlayarak döndü, elini Konovitsin'in ona getirdiği kâğıtlara uzattı.

Nöbetçi general memnuniyetsizce, "Odaya teşrif etseniz olmaz mı, Altes?" dedi, "Planları gözden geçirmeniz ve bazı belgeleri imzalamanız gerekiyor."

Kapıdan giren bir yaver, dairede her şeyin hazır olduğunu bildirdi, ama öyle görünüyordu ki Kutuzov, her şeyi bitirmeden odaya girmek istemiyordu, alnını kırıştırdı.

"Hayır, söyle de buraya küçük bir masa getirsinler, burada bakayım," dedi, "sen gitme," diye ekledi Prens Andrey'e dönerek. Prens Andrey, orada kaldı, nöbetçi generalini dinledi.

Nöbetçi general rapor verirken giriş kapısının öte yanından Prens Andrey'in kulağına kadın sesleri, ipekli bir kadın elbisesinin hışırtıları geliyordu. Birkaç defa dönüp o tarafa baktı; kapının ötesinde elinde bir

tabakla, besbelli başkomutanın yanına girmek için bekleyen pembe elbiseli, başına leylak renginde bir ipek başörtüsü sarılı, etine dolgun, pembe beyaz, güzel bir kadın gördü. Kutuzov'un yaveri hafif bir sesle, bunun altese *"tuz ekmek"*[109] sunmaya niyetlenen ev sahibesi, bir papaz karısı olduğunu Prens Andrey'e anlattı. Kocası altesi kilisede haçla karşılamıştı, o da evde karşılayacaktı... "Çok hoş bir şey," diyerek gülümsedi. Bu sözler üzerine Kutuzov dönüp baktı. Nöbetçi generalinin (ilk maddesiyle Tsarevo-Zaymişçe'deki mevzii eleştiren) raporunu da tıpkı Denisov'u ve yedi yıl önce Austerlitz savaş kurulunun tartışmalarını dinlediği gibi dinliyordu. Belli ki yalnızca kulakları olduğundan ve bir kulağında gemi halatı[110] bulunmasına rağmen duymamazlık edemediklerinden dinliyordu; ama nöbetçi generalinin kendisine söyleyebileceklerinden hiçbiri onu şaşırtmaz, ilgilendirmezdi; söylenecek her şeyi o zaten biliyor ve bütün bunları yalnızca papazın duası gibi dinlemesi gerektiği için dinliyordu. Denisov'un söyledikleri makul şeylerdi. Nöbetçi generalin söylediği şeyler daha makuldu. Ama belli ki Kutuzov bilgiyi de, zekâyı da hafifsiyor, meseleyi halledecek başka bir şey, zekâya, bilgiye bağlı olmayan daha başka bir şey biliyordu. Prens Andrey, başkomutanın yüzdeki ifadeleri dikkatle takip etmekteydi; fark edebildiği biricik ifade, can sıkıntısı, kapının öte yanındaki kadın fısıltısının ne olduğunu bilmek, merak ve nezaketi korumak arzusuydu. Belli ki Kutuzov, zekâyı, bilgiyi ve hatta Denisov'un gösterdiği vatanseverce duyguları hafife alıyordu ama zekâsıyla, sezgisi ve bilgisiyle değil (çünkü bunları göstermeye gayret etmiyordu bile) başka bir şeyle, yaşlılığı ve yaşam deneyimiyle hafifsiyordu. Bu rapor üzerine Kutuzov'un verdiği tek emir Rus kıtalarının çapulculuğuyla ilgili oldu. Raporu sona erince nöbetçi general, yeşil yulafların biçilmesinden ötürü bir toprak sahihinin şikâyeti üzerine askeri komutanlardan ceza alınması hakkındaki bir kâğıdı imzalaması için altese sundu.

Kutuzov, meseleyi dinledikten sonra ağzını şapırdattı, başını salladı.

"Sobaya... ateşe! Her zaman söylüyorum sana," dedi, "bütün bu gibi şeyler, ateşe. Bırak isterlerse saflıkları için ekinleri biçsin, odunları yaksınlar. Ben bunu emretmem, buna izin de vermem, ama cezalandırmam da. Bunsuz olmaz, odunlar kesilince, yongalar uçar[111] (tekrar kâğıda bir göz attı), ah bu Alman düzenliliği!" diyerek başını salladı.

108 Almanlarla.
109 Tuz ve ekmek Ruslarda misafirperverliğin göstergesidir.
110 Bir ilaç.
111 Bir Rus atasözü.

XVI

Kutuzov, son belgeyi de imzaladıktan sonra, “Eh, şimdi tamam,” dedi, güçlükle kalktı, beyaz, kalın boynu, neşeli yüzüyle kapıya yöneldi.

Papazın karısı yüzü kıpkırmızı kesilerek, onca hazırlığa rağmen yine de zamanında yetiştirip sunamadığı tabağa sarıldı, alçaktan bir reveransla onu Kutuzov’a sundu.

Kutuzov’un gözleri kırpıştı; gülümsedi, kadının çenesini tuttu, “Ne kadar da güzel,” dedi, “teşekkür ederim, yavrum!”

Pantolonunun cebinden birkaç parça demir para çıkardı, tabağa koydu.

“E, nasılsın bakalım?” diyerek kendisine ayrılan odaya yöneldi. Papazın karısı, al yüzünü çukur çukur eden bir gülümsemeyle arkasından yürüdü. Bir yaver, yükseltideki Prens Andrey’in yanına geldi, onu kahvaltı etmeye davet etti; yarım saat sonra Prens Andrey’i yine Kutuzov’un yanına çağırdılar. Kutuzov, aynı düğmeleri çözük redingotuyla koltuğa uzanmıştı. Elinde Fransızca bir kitap vardı, Prens Andrey içeri girince kaldığı sayfayı kâğıt keseceğiyle işaretleyerek kapattı. Bu kitap *Madame de Genlis’nin Les chevaliers du Cygne*[112] adlı eseriydi, Prens Andrey bunu kapakta gördü.

Kutuzov, “E, otur, otur şurada konuşalım,” dedi, “hazin, çok hazin. Ama unutma, dostum, ben senin babanım, diğer babanım...”

Prens Andrey babasının ölümü hakkında bildiklerini ve Lısiye Gori’den geçerken orada gördüklerini Kutuzov’a anlattı.

Prens Andrey’i dinledikten sonra Kutuzov, Rusya’nın durumunu düşündü, birden, heyecanlı bir sesle, “Ne hale soktular... Ne hale soktular ülkeyi,” dedi. “Ama sabret; sabret.” Onu heyecanlandıran bu konuşmaya devam etmek istemediği, yüzündeki kinden anlaşılıyordu. “Seni yanımda alıkoymak için çağırdım.”

Prens Andrey, “Teşekkür ederim, Altes,” diye yanıt verdi, sonra Kutuzov’un fark ettiği bir gülümsemeyle ekledi: “Ama kurmay hizmetlerinde artık işe yaramam diye korkuyorum, asıl mesele, alaya alıştım, subayları sevdim; askerler de, zannediyorum ki, beni sevdiler. Alayımdan ayrılmak bana zor gelecek, yanınızda bulunma onurunu reddediyorsam emin olun...”

Kutuzov’un yüzünde zeki, iyi, aynı zamanda ince ve alaycı bir ifade parladı, Bolkonski’nin sözünü kesti:

“Yazık, bana gerekliydin; ama haklısın, haklısın. Burası için bir ihtiyacımız yok. Müşavir her zaman çoktur ama adam yok. Eğer bütün müşavirler alaylarda senin gibi hizmet etselerdi, alayların hali böyle olmazdı. Ben seni Austerlitz’den hatırlarım... Hatırlarım; hatırlarım. Elinde sancakla hatırlarım,” dedi Kutuzov. Bu sözler üzerine Prens Andrey sevindi, yüzünü bir kırmızılık kapladı. Kutuzov, onu elinden tutup çekti, yanağını ona uzattı! Prens Andrey, ihtiyarın gözlerinin yine yaşardığını gördü. Kutuzov’un yüreğinin nasıl yufka olduğunu, kendisine çok iltifat ettiğini, babasının ölümü dolayısıyla üzüntüsüne katılmak için kendisine ilgi gösterdiğini bildiği halde Austerlitz’i hatırlaması hoşuna gitmiş, koltukları kabarmıştı.

“Kendine çizdiğin yolda yürü, yolun açık olsun. Biliyorum ki yolun onurlu bir yoldur.” Bir an sustu. “Bükreş’te senin yokluğunu çok hissettim: Görev verecektim sana.” Kutuzov, lafı değiştirerek Türklerle savaştan ve barış antlaşmasından söz açtı. “Evet, epeyce azarladılar beni,” dedi, “savaş için de, barış için de... Ama hepsi de zamanında oldu. *Tout vient à point à celui qui sait attendre.*[113] Orada da müşavirler buradakilerden daha az değildi...” Anlaşılan onu meşgul eden müşavirler konusuna dönmek istiyordu. “Ah şu müşavirler, ah!” dedi, “Herkesi dinleyecek olsak orada, Türkiye ile barış yapmaz, savaşı bitirmezdik. Her şey çabuk olmalı, ama acele işe de şeytan karışır. Kamenski ölmeseydi, hali haraptı. Otuz bin kişiyle kaleye saldırdı. Kaleyi almak zor değil, savaşı kazanmak zor. Bunun için, saldırmaya gerek yok, *‘sabır ve zaman gerek’*. Kamenski Rusçuk’a asker gönderdi, oysa ben yalnız onları (sabrı ve zamanı) göndermiş, Kamenski’den daha çok kaale almıştım. Türkleri de at eti yemeye mecbur etmiştim.” Başını salladı. “Fransızlar da yiyecekler. Sözüme inan.” Kutuzov heyecanla göğsüne vurarak ekledi: “Onlara da at eti yedireceğim!” yine gözlerinde yaşlar belirdi.

Prens Andrey, “Yine de savaşı kabul etmek gerekecek herhalde, değil mi?” dedi.

“Herkes bunu isterse herhalde gerekecek, ne yaparsın... İnan yavrum: Şu iki savaşçıdan, yani sabır ve zamandan güçlü bir şey yok; her şeyi bunlar yapar. Ama müşavirler *n’entendent pas de cette oreille, voilà le mal*.[114] Bir kısmı ister, bir kısmı istemez, ne yapmalı?” Bir yanıt bekler gibi durdu. “Evet, ne yapmalı dersin?” diye yineledi; gözleri derin, zekâ dolu bir ifadeyle parlıyordu. “Ben size ne yapılacağını söyleyeyim...” Prens Andrey yine yanıt vermediği için sözüne devam etti: “Ne yapmak gerektiğini ve

benim ne yaptığımı size söyleyeceğim. *Dans le doute, mon cher.*” Sustu. “*Abstiens-toi,*”[115] diye ekledi kesik kesik.

“Hadi, güle güle dostum, unutma, bütün ruhumla acını paylaşıyorum, ben senin için bir Serenisim, bir prens, bir başkomutan değilim, senin babanım. Bir şeye ihtiyacın olursa doğru bana gel. Güle güle, yavrum!” Onu tekrar kucaklayıp öptü. Prens Andrey daha kapıdan çıkmadan Kutuzov derin bir nefes aldı; tekrar Madam Genlis’nin *Les chevaliers du Cygne* adlı romanına başladı.

Bu nasıl ve neden böyle olmuştu, Prens Andrey bunu açıklayamıyordu ama Kutuzov’la yaptığı bu görüşmeden sonra işlerin gidişatından memnun, işin bırakıldığı adamdan emin olarak alayına döndü. Kendisinde ihtirasların yanlış alışkanlıkları ve anlık davranışlar yerine olayları sükûnetle izleme yeteneği bulunan bu ihtiyarı her türlü çıkardan ne kadar uzak görüyorsa, her şeyin gereği gibi yürüyeceğinden de o kadar emin bulunuyordu. Prens Andrey, “Kendinden bir şey katacak değil, o bir şey yapmıyor. Hiçbir önlem almıyor,” diye düşünüyordu, “ama her şeyi dinliyor, hatırlıyor, her şeyi yerine yerleştiriyor, yararlı hiçbir şeye engel olmuyor, zararlı hiçbir şeye yol vermiyor, anlıyor ki kendi iradesinden daha güçlü ve önemli bir şey var, olayların zorunlu akışı var; onları görüyor, önemlerini kavrıyor, bu önemden ötürü bu olaylara müdahaleden kendini alıkoymasını ve kendi çıkarından vazgeçmesini biliyor. Asıl mesele, insan ona güveniyor, çünkü Genlis’nin romanını okumasına ve Fransız atasözlerini sık sık kullanmasına rağmen o Rus’tur; çünkü ‘ülkeyi ne hale soktular’ derken hıçkırıyordu.” Kutuzov’un başkomutanlığa atanması karşında halkta sarayın düşüncesine aykırı olarak olumlu bir fikir birliği vardı.

112 Kuğu Şövalyeleri.
113 Beklemesini bilen için her şey zamanında gelir.
114 Böyle düşünmezler, işin kötüsü de bu ya.
115 İş şüpheli olunca karar vermekten sakın.

XVII

Hükümdar gittikten sonra Moskova yaşamı yine eski şeklini aldı; vatanseverlik duygularının kabardığı günler unutulmuştu hemen. Rusya’nın gerçekten tehlikede olduğuna ve İngiliz kulübü üyelerinin aynı zamanda vatanın her türlü fedakârlığa hazır evlatları olduklarına inanmak zordu. Hükümdarın Moskova’da bulunduğu zamanki coşkun, vatanseverce ruh halini hatırlatan tek şey, hemen yasalaştırılan kimi yükümlülüklerdi, insan ve para sağlama yükümlülüğüydü bu.

Düşmanın Moskova’ya yaklaşması, gittikçe köşeye sıkışan Moskovalıları endişeye düşürmek şöyle dursun, tersine onları, yaklaşan büyük bir tehlike karşısında insanlarda daima görüldüğü gibi, daha çok kaygısız yapmıştı. Tehlike yaklaşınca, insanın ruhunda iki eşit ses yükselir: Biri, çok makul olanı, tehlikenin boyutlarını inceden inceye düşünmesini, bundan kaçınmanın çaresini bulmasını ister insandan; öbürü, tehlikeyi düşünmenin çok ağır ve acılı bir şey olduğunu, her şeyi önceden görmenin insanın elinde olmadığını, bunun için en iyisi tehlike baş gösterinceye kadar ondan yüz çevirmek ve iyi şeyler düşünmek olduğunu söyler. Yalnızlıkta insan birinci sese kapılır, toplulukta ikinciye. Moskova halkında da görülen buydu şimdi. Epeydir bunca eğlenmemişti Moskova.

Rastopçin afişlerinin baş tarafında bir meyhane, bir meyhaneci ve Moskova burjuvası Milis Karpuşka Çigirin’in resmi vardı. “Ayak üzerinde sonuncu bardağı çekiyor, Bonaparte’ın güya Moskova’ya gelmek istediğini duyarak kızıyor, bütün Fransızlara kaba kaba söverek meyhaneden çıkıyor, tabelanın altında toplanan halka nutuk çekiyor...” gibi başlıklarla yazılmış bu afişler okunuyor, Vasiliy Lvoviç Puşkin’in son koşması gibi yorumlanıyordu.

Bu afişleri okumak için kulüpte, köşedeki odada toplanmışlardı; *“lahanadan şişeceklerini, kasadan çatlayacaklarını, şci’den*[116] *boğulacaklarını, hepsinin cüce olduğunu, bir köylü karısının üçünü birden yaba ile savurabileceğini”* söyleyerek Karpuşka’nın Fransızlarla alay etmesi bazılarının hoşuna gidiyordu. Bazıları bu tavrı doğru bulmuyor, bunun basit ve kaba olduğunu söylüyorlardı. Rastopçin’in Fransızları, tüm yabancıları Moskova’dan çıkardığını, aralarında casuslar ve Napoléon’un ajanları bulunduğunu söylüyorlardı; ama bunu daha çok gönderilirlerken,

fırsattan yararlanarak Rastopçin'in yaptığı esprileri nakletmek için yapıyorlardı. Yabancılar *barka* ile Nijni'ye gönderilirken Rastopçin onlara şöyle demişti: "*Rentrez en vous - même, entrez dans la barque et n'en faites pas une barque de Charon.*"[117] Bütün hükümet bürolarının Moskova'dan taşınmış olduğunu söylüyor ve buna Şinşin'in, yalnız bunun için Moskova'nın Napoléon'a teşekkür etmesi gerektiği yolundaki sözünü ekliyorlardı. Mamontov'un alayının kendisine sekiz yüz bin rubleye mal olacağını, Bezohuf'un kendi milislerine daha çok harcadığını, ama onun yapacağı en iyi işin kendisinin de üniforma giyip at üstünde alayının başına geçmesi, kendisine bakacak kimseden de hiçbir şey almaması olacağını söylüyorlardı.

Jüli Drubetskaya, didik didik olmuş bir tiftik yığınını yüzük dolu ince parmaklarıyla toplayıp sıkıştırarak, "Kimseye merhamet etmeyin," dedi.

Jüli ertesi gün için Moskova'dan ayrılmaya hazırlanıyor ve bir veda yemeği veriyordu.

"Bezuhov *est ridicule*[118] ama o kadar iyi yürekli, o kadar sevimli ki böyle *caustique*[119] olmaktan ne zevk duyuyorsunuz?"

Jüli'nin *chevalier*[120] dediği ve Nijni'ye birlikte geldiği milis üniforması giyen delikanlı, "Ceza!" dedi.

Jüli'nin salonunda, Moskova'nın çoğu salonlarında olduğu gibi yalnız Rusça konuşma kararı verilmişti, yanlışlıkla Fransızca konuşanlar bağış komitesi yararına ceza ödüyorlardı.

Salonda bulunan bir Rus papazı, "Galisizm[121] için ayrı ceza," dedi, "'olmaktan zevk duymak' Rusça değil."

Jüli, papazın söylediğine kulak asmaksızın milise dönerek devam etti:

"Kimseye merhamet etmeyin," dedi. "*Caustique*'de hatalıyım, ödeyeceğim ama 'zevk duymak' için doğrusunu isterseniz sorumluluk kabul etmem; Galisizmler için," yazara döndü, "sorumluluk kabul etmem; Prens Golitsin gibi bir öğretmen tutup Rusça öğrenmek için ne param ne de vaktim var. A, işte o," dedi Jüli, "*Quand on...*[122] yok, yok," diye milise döndü, "duymamış olun, güneşten söz edildiği zaman ışıklar görülür." Piyer'e dönerek nazikçe gülümsedi. "Şimdi sizden söz ediyorduk." Jüli, yüksek sosyete kadınlarına has bir kolaylıkla yalan söylüyordu. "Sizin alayınızın Mamontov'un alayından muhakkak daha iyi olacağını söylüyorduk."

Piyer, ev sahibi bayanın elini öpüp yanına oturarak, "Ah, benim alaydan söz etmeyin," diye yanıt verdi. "O kadar usanç verdi ki!"

Jüli, milisle kurnaz ve alaycı bir tavırla bakışarak, “Ona herhalde kendiniz kumanda edeceksiniz, değil mi?” dedi.

Milis Piyer’in yanında artık öyle *caustique* değildi; yüzü, Jüli’nin gülümsemesinin altında yatanı anlamamaktan gelen bir şaşkınlık ifade ediyordu. Piyer’in kişiliği, dalgınlığına, iyi yürekliliğine rağmen yanında her türlü alay teşebbüsüne derhal son vermişti.

Piyer, kendi kocaman, şişman gövdesini süzerek ve gülerek, “Hayır,” dedi. “Fransızlar bana çok kolay isabet ettirirler, hem sonra korkarım ki ata da binemem...”

Jüli’nin salonunda pek çok kişi konuşma konusu olarak ele alındıktan sonra söz Rostovlara gelmişti.

Jüli, “İşleri çok kötü diyorlar,” dedi. “Bu Kont, o kadar düşüncesiz ki. Razumovskiler konağını ve Moskova yakınındaki malikânesini satın almak istiyorlardı, iş hâlâ uzayıp gidiyor. Fazla istiyor.”

Birisi, “Hayır, galiba satış bu günlerde olacak,” dedi, “şimdi Moskova’da bir şey satın almak delilik ama...”

“Niçin?” dedi Jüli. “Moskova için bir tehlike mi var sanıyorsunuz?”

“Peki, siz niçin gidiyorsunuz?”

“Ben mi? Amma da tuhaf. Ben gidiyorum, çünkü... Şey, çünkü herkes gidiyor; hem sonra ben bir Jeanne d’Arc, bir Amazon değilim.”

“E, peki peki, bana daha bez verin.”

Milis sözüne devamla, “İşi yürütebilirse, bütün borçlarını ödeyebilir,” dedi.

“İyi bir ihtiyar ama çok *pauvre sire*.[123] Neden burada bu kadar çok kalıyorlar? Ta ne zaman köye gitmek istiyorlardı. *Nathalie*, zannedersem şimdi iyi, değil mi?” diye Jüli kurnazca gülümseyerek Piyer’e sordu.

“Küçük oğullarını bekliyorlar,” dedi Piyer, “Obolenski’ye Kazak yazılarak Belaya Tserkov’a gitti. Orada bir alay oluşturuluyor. Şimdi onu benim alayıma naklettirdiler, onu her gün bekliyorlar. Kont çok önce gitmek istiyordu ama Kontes, oğlu gelmeden Moskova’dan gitmeye hiç razı değil.”

“Önceki gün onları Arharovlarda görmüştüm. *Nathalie* yine güzelleşmiş, neşesi yerine gelmiş. Bir romans söyledi. Bazı insanlar her şeyi ne kolay atlatıyor!”

Piyer memnuniyetsizlikle, “Neymiş atlattığı?” diye sordu.

Jüli gülümsedi, “Bilirsiniz, Kont, sizin gibi şövalyeler *ancak Madam Suza’nın romanlarında bulunur.”*

Piyer kızarak, “Ne şövalyesi? Bu da, ne demek?” diye sordu.

“E, yeter, aziz Kont, *c’est la fable de tout Moscou. Je vous admire ma parole d’honneur.”*[124]

“Ceza! Ceza!” dedi milis.

“Aman, peki. Konuşmak olanaksız, ne can sıkıcı şey!”

Piyer, ayağa kalkarak öfkeyle, “*Qu’est ce qui est la fable de tout Moscou?”*[125] dedi.

“Yeter, Kont. Siz bilirsiniz!”

“Bir şey bilmiyorum,” dedi Piyer.

“Biliyorum, *Nathalie* ile yakınsınız; bu nedenle... Hayır, ben Vera ile daima dostum. *Cette chère Véra.”*[126]

Piyer, tatsız bir ifadeyle, “*Non, madame*,”[127] diye devam etti. “Ben hiç de Rostova’nın şövalyesi rolünü üzerime almış değilim; hemen hemen bir ay kadar oluyor ki onlara gitmedim. Ama bu gaddarlığı anlamıyorum...”

Jüli gülümseyip tiftiği sallayarak, “*Qui s’excuse, s’accuse,”*[128] dedi ve son sözün kendisinde kalması için lafı hemen değiştirdi. “Bilir misiniz, zavallı Mariya Bolkonskaya dün Moskova’ya geldi. Babasını kaybetmiş, duydunuz mu?”

Piyer, “Ne diyorsunuz! Nerede o? Onu çok görmek isterdim,” dedi.

“Dün geceyi onunla geçirdim. Bugün ya da yarın sabah yeğeniyle Moskova yakınındaki malikâneye gidecek.”

Piyer sordu:

“E, ne yapıyor, nasıl?”

“Fena değil, üzgün. Onu kim kurtardı biliyor musunuz? Başlı başına bir roman bu. *Nicolas* Rostov. Prenses Mariya’yı sarmışlar, öldürmek istiyorlarmış, adamlarını yaralamışlar. Rostov yetişmiş, onu kurtarmış...”

Milis, “Bir roman daha,” dedi, “kesin bu kaçış, bütün yaşlı kızlar kocaya varsınlar diye tertiplendi. Önce *Catiche*, sonra da Prenses Bolkonskaya.”

“Biliyor musunuz, öyle sanıyorum ki, *un petit peu amoureuse du jeune homme.”*[129]

“Ceza! Ceza! Ceza!”

“Ama bunu Rusça nasıl söylersin, canım?”

116 Bir çeşit çorba.

117 Kendinize gelin, sandala binin, bu sandal bir ölüm sandalı olmasın.

118 Gülünçtür.
119 Dokunaklı.
120 Şövalyem.
121 Cümle kuruluşu bakımından Fransızca'yı andıran ifade tarzı.
122 Ne zaman...
123 Zavallı adam.
124 Bütün Moskova'da dillere destan bu. Size hayranım doğrusu.
125 Neymiş bütün Moskova'da dillere destan olan?
126 Bu aziz Vera.
127 Hayır, madam.
128 Af dileyen kendi kendini itham eder.
129 Delikanlıya biraz âşık.

XVIII

Eve dönünce Rastopçin'in o gün getirilen iki ilanını verdiler Piyer'e.

Birincisinde Moskova'dan ayrılmanın güya Kont Rastopçin tarafından yasak edildiğine dair dolaşan söylentilerin doğru olmadığından, tersine, kadınların ve tacir kadınlarının Moskova'dan ayrılmalarına Kont Rastopçin'in memnun olduğundan söz ediliyordu. "Az haber, az korku (ilanda böyle yazıyordu) ama hayatım pahasına yemin ederim ki düşman Moskova'ya girmeyecek!" Bu sözler Piyer'e göre Fransızların Moskova'ya gireceklerini açıkça gösteriyordu. İkinci ilanda genel karargâhımızın Vyazma'da olduğu, Kont Wittgenstein'ın Fransızları yendiği ve silahlanmak isteyen halk için depolarda kılıç, tabanca, tüfek bulunduğu, halkın bunları ucuz fiyatla satın alabileceği yazılıydı. Eski Çekrin konuşmalarında olduğu gibi alaycı bir afiş değildi bu. Piyer, bu afişler üzerinde derin derin düşündü. İçinde korku uyandıran bir fırtına bulutu yaklaşıyordu, belli ki Piyer bu korkuyu ruhunun bütün gücüyle adeta davet ediyordu.

"Askerî hizmete mi girmeli, orduya mı katılmalı, yoksa beklemeli mi?" Piyer bu soruyu belki yüzüncü kez sordu kendine. Masasının üstünde duran iskambil destesini aldı, fal açmaya koyuldu.

Desteyi karıştırdı, sonra elinde tutup yukarı bakarak kendi kendine, "Bu fal çıkarsa," dedi, "çıkarsa demek ki... demek ki..."

Sözünü bitirmeye vakit bulamadı, kapının arkasından, içeri girmek için izin isteyen Büyük Prenses'in sesi duyuldu.

"Orduya katılmam gerekiyor demek ki," diye tamamladı sözünü Piyer ve Prenses'e seslendi: "Giriniz giriniz!"

İri gövdesi, soğuk yüzüyle yaşlı Prenses hâlâ Piyer'in yanında kalıyordu; iki küçük kızı evlenmişti. Prenses sert, heyecanlı bir sesle, "Yanınıza geldiğim için beni affedin, *mon cousin,*[130] nihayet bir karar vermek lazım! Ne olacak böyle? Herkes Moskova'dan çıktı, halk da isyan halinde, biz kalacak mıyız?"

Prensese karşı velinimet rolüne hep sıkılarak katlanan Piyer, onun yanında her zaman takındığı o şakacı alışkanlığıyla, "Tersine, her şey yolunda sanıyorum, *ma cousine,"* dedi.

"Evet, yolunda, ama ne yolunda! Kıtalarımızın nasıl kendilerini gösterdiklerini Varvara İvanovna bana bugün anlattı. Onlar hesabına bu

şeref kaydedilebilir. Ama halk büsbütün isyan etti, artık bir şey dinlemiyor; kız hizmetçim bile kafa tutmaya başladı. Böyle giderse bizi dövmeye de kalkacaklar. Sokağa çıkamıyoruz. İşin kötüsü bugün yarın Fransızlar gelecek, biz ne bekliyoruz! Bir şey rica ediyorum, *mon cousin,* emredin de beni Petersburg'a götürsünler: Ne olursam olayım, Bonaparte'ın hâkimiyeti altında yaşayamam."

"Neler söylüyorsunuz, *ma cousine,*[131] bu haberleri nereden alıyorsunuz? Tersine..."

"Sizin Napoléon'unuza boyun eğmem ben, başkaları nasıl isterlerse öyle hareket etsinler... Eğer siz bunu yapmak istemezseniz..."

"Peki yapayım, şimdi emir vereyim."

Anlaşılan darılacak kimse olmadığı için Prenses'in canı sıkılıyordu. Bir şeyler mırıldanarak bir sandalyeye oturdu.

Piyer, "Ama size yanlış haber veriyorlar," dedi, "şehir sakin; hiçbir tehlike yok. İşte daha şimdi okudum..." ilanları Prenses'e gösterdi. "Kont, hayatım pahasına yemin ederim ki düşman Moskova'ya girmeyecek," diye yazıyor.

Prenses kinle, "Ah, sizin bu Kont," dedi, "halkı ayaklanması için bizzat kışkırtan bu ikiyüzlü, bu sefil... Bu anlamsız ilanlarda, 'saçından yakala, karakola sürükle' diye yazan o değil mi? Ne sersemlik! Böyle hareket edenlere mevki ve rütbe vaat ediyor. İşte bütün bu güler yüzlülüklerin sonucu. Varvara İvanovna Fransızca konuştuğu için halkın az kalsın kendisini öldüreceğini söyledi..."

Piyer, "Evet, bu böyle... Siz her şeyi sorun yapıyorsunuz," diyerek iskambilleri sıralamaya başladı.

Falı çıktığı halde Piyer orduya katılmadı, boşalan Moskova'da, hep öyle telaşlı, kararsız ve olacakları beklemenin heyecanıyla karışık bir korku içinde kaldı.

Ertesi gün akşama doğru Prenses yola çıktı; Piyer'in baş idare müdürü yanına geldi, bir malikâne satılmazsa alayın teçhizi için istenen parayı bulmanın imkânsız olacağını bildirdi. Baş idare müdürü, Piyer'e, yeni bir alay oluşturma tasarısının onun başını belaya sokacağını anlatmaya çalıştı. Piyer, idare müdürünün sözlerini dinlerken gülümsemesini zor gizliyordu.

"Eh, satın," dedi, "ne yapalım, şimdi artık vazgeçemem!"

Genel durum, özellikle kendi işleri ne kadar kötü ise Piyer'in o kadar hoşuna gidiyor, beklediği felaketin yaklaşmakta olduğu o kadar açık görünüyordu. Şehirde artık Piyer'in tanıdıklarından hemen hemen kimse

yoktu. Jüli, Prenses Mariya gitmişti. Yakın bildiklerinden yalnız Rostovlar kalmışlardı ama Piyer onlara gitmiyordu.

O gün Piyer, biraz vakit geçirmek için, düşmana zarar vermek amacıyla Leppich yakınlarında yapılan büyük bir balonu ve ertesi gün havaya salınacak bir deney balonunu görmek üzere Vorontsovo köyüne gitti. Bu balon daha hazır değildi ama öğrendiği kadarıyla hükümdarın arzusu üzerine yapılıyordu. Hükümdar bu balon hakkında Kont Rastopçin'e şunları yazmıştı:

"Aussitôt que Leppich sera prêt, composez-lui un équipage pour sa nacelle d'hommes sûrs et intelligents et dépêchez un courrier au général Koutousoff pour l'en prévenir, je l'ai instruit de la chose.

"Recommandez, je vous prie, à Leppich d'être bien attentif sur l'endroit où il descendra la première fois, pour ne pas se tromper et ne pas tomber dans les mains de l'ennemi. Il est indispensable qu'il combine ses mouvements avec le général-en-chef."[132]

Piyer Vorontsovo'dan dönüşte bataklık alandan geçerken Lobnoye Mesto'da bir kalabalık görerek durdu, arabadan indi. Casuslukla suçlanan bir Fransız aşçıya işkence ediliyordu. İşkence yeni bitmişti; cellat, acıyla inleyen sarı favorili şişman, mavi çoraplı, yeşil mintanlı bir adamı işkence sandalyesinden çözüyordu. Zayıf, benzi uçuk başka bir suçlu da orada sıra bekliyordu. Görebildiği kadarıyla ikisi de Fransız'dı. Piyer zayıf Fransız gibi ürkmüş, bitkin bir halde kalabalığı yararak ilerledi.

"Ne bu? Kim? Niçin?" diye sordu.

Ama kalabalığın (memurların, esnafların, tacirlerin, köylülerin, gocuklu ve mantolu kadınların) dikkati Lobnoye Mesto'da olup bitenlere öyle odaklanmıştı ki ona kimse yanıt vermedi. Şişman adam kalktı, kaşlarını çatarak omuzlarını silkti, besbelli metin görünmek isteyerek etrafına bakmaksızın gömleğini giymeye başladı ama birden dudakları titredi. Kendi kendine kızarak yaşlı insanlar gibi ağlamaya başladı. Piyer'e öyle geliyordu ki onun acıma duygusunu gürültüye boğmak istiyordu kalabalık.

"Bilmem hangi prensin aşçısı..."

Fransız ağlarken Piyer'in yanında duran kırışık yüzlü bir küçük memur, "E, mösyö, Rus salçası Fransız'a ekşi geldi besbelli... Kamaştırdı," dedi.

Sözüne etraftan bir takdir bekler gibi bakındı. Kimileri güldü, kimisi öbür suçluyu soyan cellada korkuyla bakmaya devam etti.

Piyer burnundan solumaya başladı, yüzünü buruşturdu, hızla dönerek arabaya doğru yürüdü. Durmadan kendi kendine bir şeyler mırıldanarak arabaya bindi. Yolda birkaç kez ürpererek öyle yüksek sesle bağırdı ki arabacı sordu:

“Bir emriniz mi var?”

Piyer Lubyonka’ya giren arabacıya haykırdı:

“Nereye gidiyorsun?”

Arabacı, “Başkomutana emretmiştiniz,” diye yanıt verdi.

Piyer, pek yapmadığı bir şey yaptı, “Sersem! Hayvan!” diye sövüp saydı arabacıya. “Eve dedim ben; çabuk sür, aptal. Hemen bugün hareket etmek lazım,” diye kendi kendine mırıldandı.

Piyer, Lobnoye Mesto’da cezalandırılan Fransız’ı ve onun çevresini saran o kalabalığı görünce Moskova’da daha fazla kalamayacağını anladı, hemen orduya katılmaya kesin olarak karar verdi, bunu arabacıya söylediğini sanıyordu.

Eve gelince Piyer, her şeyi bilen, elinden her iş gelen, bütün Moskova’nın tanıdığı arabacısı Evstafyeviç’e bu gece Mojaisk’te orduya katılacağını, binek atının oraya gönderilmesini emretti. Bütün bunlar hemen o gün yapılamazdı; bu nedenle Evstafyeviç’e göre, menzil beygirlerinin hazırlanmasına vakit bırakmak için, hareketini biraz ertelemesi gerekiyordu Piyer’in.

Bir gün önce kötü olan hava, ayın yirmi dördünde açmıştı; o gün öğle yemeğinden sonra Piyer, Moskova’dan yola çıktı. Gece Perhuşkovo’da atları değiştirirken o akşam büyük bir çatışma olduğunu öğrendi. Orada, Perhuşkovo’da top seslerinden yerlerin sarsıldığını söylüyorlardı. Piyer’in, kimin kazandığı sorusu yanıtsız kaldı. (Ayın yirmi dördündeki Şevardino Savaşı’ydı bu.) Şafak sökerken Piyer Mojaisk’e geldi.

Mojaisk’in bütün evleri askerî kıtalar tarafından işgal edilmişti; seyis ve arabacısı tarafından karşılandığı handa yer yoktu: Odalar subaylarla doluydu.

Mojaisk’te ve Mojaisk yakınlarında, her yerde askerler duruyor, gidip geliyorlardı. Her yerde Kazaklar, piyadeler, atlı askerler, furgonlar, sandıklar, toplar görünüyordu. Piyer, ilerlemek için acele ediyordu; Moskova’dan uzaklaştıkça, bu asker denizinin derinliklerine gömüldükçe telaş, heyecan adeta kavuruyordu onu. Slobodski Sarayı’nda, Çar’ın geldiği

zamanlarda hissettiğine benzer bir duyguydu: Bir şey yapmak, bir fedakârlıkta bulunmak isteğinin doğurduğu bir duyguydu. İnsanların mutluluğunu, hayatın rahatlığını, zenginliği, hayatta her şeyin, başka bir şeyle kıyaslanınca kolaylıkla atılıverecek bir saçmalık olduğunu anlamış olmak tatlı bir duygu veriyordu ona. Bu şey neydi, Piyer bunu anlamıyordu; her şeyi feda etmekte kim için ve niçin özel bir güzellik bulunduğunu anlamaya gayret de etmiyordu. Niçin fedakârlıkta bulunmak istediği onu ilgilendirmiyor, ama fedakârlık ona taze bir sevinç veriyordu.

130 Kuzenim.

131 Kuzinim.

132 Leppich hazır olur olmaz teknesi için ona güvenilir, zeki tayfalar verin, Kutuzov’a haber vermek için bir kurye yollayın, meseleyi kendisine bildirdim. İlk ineceği yere dikkat etmesini, yanılmamasını, düşmanın eline düşmemesini Leppich’e söyleyin lütfen. Harekâtı başkomutanın harekâtına uydurması gerek.

XIX

Ayın yirmi dördünde Şevardino Tabyası’nda savaş oldu, yirmi beşinde her iki taraftan da tek bir silah atılmadı, yirmi altısında Borodino Savaşı meydana geldi.

Şevardino ve Borodino savaşları niçin ve nasıl oldu? Borodino Savaşı niçin gerçekleşti? Ne Fransızlar için ne Ruslar için hiçbir anlamı yoktu bunun. Sonuç; biz Ruslar için (dünyada en korktuğumuz şey olan) Moskova’nın işgaline, Fransızlar içinse (onların dünyada en çok korktukları şey olan) ordularının mahvına doğru biraz daha yaklaşmak oldu, olacak da buydu. Bu sonuç daha o zaman besbelliydi, bununla birlikte Napoléon bu savaşı verdi, Kutuzov da kabul etti.

Büyük kumandanlar makul düşüncelerle hareket etmiş olsalardı, herhalde, iki bin verst gidip ordusunun dörtte birini kaybetme olasılığına rağmen savaşı göze alarak kesin bir felakete sürüklenmek Napoléon için ne kadar açıksa bu savaşı kabul ederek aynı şekilde ordusunun dörtte birini tehlikeye sokmakla Moskova’yı kaybedeceği de Kutuzov’a o kadar açık görünmeliydi. Dama oyununda, bende bir eksik taş varsa, oyuna kalkışırsam kaybederim, bu nedenle kalkışmamam gerekir; Kutuzov için bu iş de bu kadar açık matematiksel bir gerçekti.

Rakibimde on altı, bende on dört taş olursa ben ondan ancak sekizde bir zayıfım ama eğer bende on üç taş varsa o benden iki kat güçlü demektir.

Borodino Savaşı’ndan önce kuvvetlerimizin Fransız kuvvetlerine oranı aşağı yukarı altının beşe oranı gibiydi, savaştan sonraysa birin ikiye oranı gibi oldu, yani savaştan önce yüz bine karşı yüz yirmi bindi, savaştan sonra elliye karşı yüz oldu. Bununla birlikte akıllı ve deneyimli Kutuzov savaşı kabul etti. Napoléon, yani dâhi kumandan, savaşa girmekle ordusunun dörtte birini kaybetti, cephe hattını iyice uzattı, Moskova’yı alarak, Viyana’yı aldığında olduğu gibi, savaşı bitirmeyi düşündüğü söylenecek olursa bunun tersini gösterir pek çok delil vardır. Bizzat Napoléon’un tarihçileri onun daha Smolensk’te durmak istediğini, cephe hattını uzatmanın tehlikesini ve Moskova’nın alınmasıyla savaşın bitmeyeceğini anladığını, çünkü Smolensk’ten itibaren Rus şehirlerinin kendine ne zararlar verdiğini gördüğünü, müzakere önerilerine tek bir yanıt alamadığını anlatırlar.

Kutuzov ve Napoléon, Borodino Savaşı’na girişirken iradesiz ve düşüncesizce hareket etmişlerdi. Olup bitenlerden sonra tarihçiler, dünyadaki bütün iradesizler içinde belki de en önde yer alan bu kumandanların basireti, dehası hakkında, onları temize çıkaran deliller ileri sürdüler kurnazca.

Eskilerin bize bıraktıkları kahramanlık destanı örneklerinde tarihin bütün anlamını kahramanlar teşkil eder; bu çeşit tarihin zamanımız için anlamsız olduğu gerçeğine biz hâlâ alışamıyoruz.

Bir de şu var; Borodino ve ondan önceki Şevardino savaşlarının nasıl geliştiği konusunda herkesin fikir birliği ettiği gibi tamamıyla yanlış bir algılama var. Tarihçiler savaşı şöyle tasvir ediyorlar:

Rus Ordusu, güya Smolensk’ten çekilirken meydan savaşı için kendisine en elverişli mevzii aramış ve güya bu mevzii Borodino’da bulmuştu.

Ruslar, bu mevzii önceden, Moskova-Smolensk yolunun solunda ve yola hemen hemen dikey olarak Borodino’dan Utitsa’ya doğru savaşın olduğu yerde tahkim etmişlermiş.

Bu mevziin ilerisinde Şevardino Tepesi’ne, güya düşmanı gözetlemek için tahkimli bir ileri karakol yerleştirilmiş. Ayın yirmi dördünde güya Napoléon ileri karakola hücum edip onu ele geçirmiş; yirmi altısında da Borodino Ovası’nda mevzi alan bütün Rus Ordusu’na hücum etmiş.

Tarihler böyle diyor; işin özüne nüfuz etmek isteyenlerin kolaylıkla inanacağı bu açıklama tamamıyla yanlıştır. Ruslar daha iyi bir mevzi aramadılar; tersine, geri çekilirken Borodino’dan daha iyi pek çok mevzi geçtiler. Kutuzov, kendisinin seçmediği bir mevzii tutmak istemediği, bir halk savaşı isteği henüz o kadar kuvvetle ifade edilmediği, Miloradoviç milisiyle henüz yaklaşmadığı için ve daha başka sayısız bir sürü neden dolayısıyla bu mevzilerin hiçbirinde durmadılar. Sonuçta önceki mevziler daha sağlamdı, Borodino mevzii (savaşın gerçekleştiği yer) sağlam olmak şöyle dursun Rus İmparatorluğu’nun haritada toplu iğnelerle gösterilecek gelişigüzel herhangi bir yerinden asla farklı değildi.

Ruslar, Borodino Ovası’nda solda, yola dikey mevzilerini (yani savaşın gerçekleştiği yeri) tahkim etmek şöyle dursun, 25 Ağustos 1812’ye kadar savaşın burada olabileceğini de düşünmemişlerdi. Öncelikle, ayın yirmi beşinde burada tahkimat olmamasından başka, yirmi beşinde başlayan tahkimatın yirmi altısında bitmemiş olması bunu kanıtlar; savaşın kabul edildiği mevzi ilerisinde bu tabyanın hiçbir anlamı yoktu, neden bu tabya

bütün diğer noktalardan daha güçlü tahkim edilmişti? Neden ayın yirmi dördünde, gecenin geç saatlerine kadar bu tabya savunularak bütün enerjiler tüketilmiş, altı bin kişi kaybedilmişti? Düşmanı gözetlemek için bir Kazak devriyesi yeterdi. Üçüncüsü, Barclay de Tolly'nin ve Bagration'un ayın yirmi beşine kadar Şevardino Tabyası'nın mevziin sol kanadı olduğuna inanmış olmaları ve bizzat Kutuzov'un savaştan sonra sıcağı sıcağına yazdığı raporda Şevardino Tabyası'na mevziin sol kanadı demesi, savaşın gerçekleştiği mevziin önceden görülmediğini ve Şevardino Tabyası'nın bu mevziin ileri noktası olmadığını kanıtlar. Çok sonraları Borodino Savaşı hakkında serbest raporlar yazılınca (büyük ihtimalle yanılmaz olması gereken başkomutanının hatasını mazur görmek için) Şevardino Tabyası'nın güya ileri karakol hizmeti gördüğü (oysa sadece sol kanadın tahkimli bir noktasıydı) ve Borodino Savaşı'nı apansız ve hemen hiç tahkim edilmemiş bir yerde kabul ettiğimiz halde güya tahkimli ve önceden seçilen bir yerde kabul ettiğimiz yolundaki yanlış ve garip ifade uyduruldu.

Gerçekte mesele şuydu: Mevzi, büyük yolu dikeyine değil yatayına kesen Koloça Nehri boyunca seçilmişti, öyle ki sol kanat Şevardino'da, sağ kanat Novoye köyünün yakınında, merkez Borodino'da, Koloça ve Voyna nehirlerinin birleştiği yerdedir. Koloça Nehri'nin koruması altında bu mevzi, Smolensk yolundan Moskova'ya doğru ilerleyen düşmanı durdurmayı amaç edinen bir ordu için ve savaşın nasıl sürdüğünü unutarak Borodino Ovası'nı gözden geçiren herkes için meydandadır.

Napoléon, ayın yirmi dördünde Valuyevno'ya hareket ederek (tarihlerin yazdığı gibi) Utitsa'dan Borodino'ya doğru olan Rus mevziini görmedi (bunu göremezdi, çünkü böyle bir şey yoktu), Rus Ordusu'nun ileri karakolunu da görmedi; Rus artçısını takip ederken Rus mevziinin sol yanıyla, Şevardino Tabyası'yla karşılaşan Ruslar için beklenmedik bir anda orduyu Koloça'dan geçirdi. Ruslar meydan savaşına girişmeye vakit bulmadan işgal etmeye niyetlendikleri mevziden sol kanatlarını çektiler, önceden görülmemiş, tahkim edilmemiş yeni bir mevzi tuttular. Napoléon, Koloça'nın sol kıyısına, yolun soluna geçince gelecek savaşı Rusların sağ yanlarından sol yanlarını geçirdi. Utitsa, Semyonovskoye ve Borodino arasındaki alana (mevzi için Rusya'nın herhangi bir yerinden daha elverişli hiçbir tarafı olmayan bu alana) nakletti ve ayın yirmi altısında savaş burada gerçekleşti.

Eğer Napoléon, ayın yirmi dördüncü günü akşamı Koloça'ya gitmese ve derhal tabyaya hücum emri vermeyerek ertesi sabah hücuma başlamış

olsaydı Şevardino Tabyası'nın mevziimizin sol yanı olacağından kimse kuşku duyamazdı; savaş da beklediğimiz gibi gerçekleşirdi. Bu durumda biz büyük olasılıkla Şevardino Tabyası'nı, sol yanımızı daha iyi savunurduk; merkezden veya sağdan Napoléon'a saldırırdık; ayın yirmi dördünde tahkim edilmiş, önceden denetlenmiş bir mevzide meydan savaşı verilmiş olurdu. Ama sol kanadımıza hücum, artçımızın geri çekilişinin arkasından, yani Giridniyevo Savaşı'ndan sonra hemen başladığına ve Rus komutanları o zaman, yirmi dördü akşamı meydan savaşına girişmeyi istemedikleri veya buna zaman bulamadıklarına göre Borodino Savaşı'nın ilk ve başlıca safhası daha ayın yirmi dördünde kaybedilmiş ve böylece ayın yirmi altısında verilen savaşın kaybedilmesine yol açmıştı.

Şevardino Tabyası'nın kaybından sonra ayın yirmi beşinde sabaha karşı sol kanatta mevzisiz kaldık, sol kanadımızı düzeltmek, onu hemen rasgele bir yerde tahkim etmek zorunda bırakıldık.

26 Ağustos'ta Rus kıtalarının hafif, tamamlanmamış bir tahkimatın himayesinde bulunmaları yetmiyormuş gibi, Rus komutanlarının olup bittiyi (sol kanattaki mevziin kaybını ve savaşın sağdan sola naklini) kabul etmeyerek Novoye'den Utitsa'ya kadar uzanan bir mevzide durmaları ve bu yüzden savaş sırasında kıtalarını sağdan sola kaydırmak zorunda kalmalarıyla durum daha da kötü bir hal almıştı. Böylece savaş sırasında sol kanadımıza saldıran Fransız kuvvetleri bizim ordumuzdan iki kat güçlüydü. Ponyatovski'nin Utitsa'ya, Uvarov'un Fransızların sağ yanlarına karşı hareketleri savaşın genel gidişinden ayrı, bağımsız hareketlerdi.

Böylece Borodino Savaşı hiç de (komutanlarımızın hatalarını kapatmaya çalışarak, dolayısıyla Rus Ordusu'nun ve halkın onurunu alçaltarak) anlattıkları gibi cereyan etmemiştir. Borodino savaşı Rusların, yalnızca biraz zayıf kuvvetleriyle seçilmiş, tahkim edilmemiş bir mevzide gerçekleşmiş değildir, bu savaş Ruslar tarafından Şevardino Tabyası'nın kaybı yüzünden açık, hemen hemen hiç tahkim edilmemiş bir alanda Fransızlara karşı iki kat zayıf kuvvetlerle ve öyle şartlar içinde kabul edilmişti ki, on saat çarpışmak ve savaşı sonuçsuz bırakmak şöyle dursun, orduyu tam bir bozgundan, firardan üç saat bile alıkoymak imkânsızdı.

XX

Piyer, ayın yirmi beşi sabahı Mojaisk'ten ayrıldı. Katedrale giden dik ve dolambaçlı dağ yolunda arabadan indi. Yokuş aşağı yürümeye başladı. Katedralde ayin yapılıyor, çanlar çalınıyordu. Piyer'le birlikte şarkıcılarıyla bir süvari alayı inmekteydi. Bir gün önceki savaşta yaralananlarla dolu bir sıra araba yokuş yukarı tırmanarak ona doğru ilerliyordu. Köylü arabacılar atlara bağırarak, onları kamçılayarak bir yandan öbür yana koşuyorlardı. Üçer dörder yaralı askerin uzandığı arabalar dik yokuşta, kaldırım taşı diye şuraya buraya atılmış taşların üstünde zıplıyorlardı. Yaralılar, yaraları bezlerle sarılı benizleri sararmış, dudakları kısılmış, kaşları çatılmış bir halde, arabalara tutunarak zıplıyor, arabalar da birbirine çarpıyordu. Hemen hepsi saf ve çocukça bir merakla Piyer'in beyaz şapkasına ve yeşil frakına bakıyordu.

Piyer'in arabacısı, bir taraftan gitmeleri için yaralı arabalarına hiddetle bağırdı. Süvari alayı şarkı ile dağdan inerek Piyer'in arabasına yaklaştı, yolu kapladı. Piyer, dağda oyulmuş yolun kenarına sıkışarak durdu. Dağ yamacı yüzünden güneş yola tam yansımıyordu; serin ve rutubetliydi; Piyer'in üstünde parlak bir ağustos sabahı vardı; çan sesleri ortalığa neşeyle yayılıyordu. Yaralılarla dolu bir araba yolun kenarında, Piyer'in yanında durdu. Çarık giyen bir arabacı soluyarak arabasının yanına koştu, çembersiz arka tekerleklerin altına bir taş soktu, duran atının paldımını düzeltmeye koyuldu.

Arabanın arkasından giden kolu sargılı yaşlı bir yaralı asker sağlam eliyle arabaya tutundu, dönüp Piyer'e baktı, "Ne dersin dostum, burada yatıracaklar mı bizi? Yoksa Moskova'ya kadar gidecek miyiz?" dedi.

Piyer o kadar dalmıştı ki, soruyu duymadı. Bir yaralı kafilesiyle karşılaşan süvari alayına, bir yanında durduğu (içinde üç yaralı vardı, biri yatıyor, öbürleri oturuyordu) talikaya bakıyordu. Talikada oturan askerlerden biri, yüzünden yaralanmışa benziyordu. Başı bezlerle tamamıyla sarılmıştı; yüzünün bir tarafı bir çocuk başı kadar şişmişti. Ağzıyla burnu yana kaymıştı. Bu asker katedrale bakarak haç çıkarıyordu. Genç bir çocuk, bir kura eri, ince yüzü büsbütün kansız gibi beyaz olan öbürü, yüzünde donakalmış saf bir gülümsemeyle Piyer'e bakıyordu;

üçüncüsü yüzükoyun yatıyordu. Şarkıcı süvariler talikanın tam önünden geçiyorlardı.

“Ah, hapı yuttu... kirpi kafalı...”

“Başkalarının ülkesinde yaşayanlar...” diye hep bir ağızdan danslı bir asker şarkısı söylüyorlardı. Onlara yanıt verir gibi, ama başka türlü bir neşeyle tepeden çanların madenî sesleri geliyordu. Daha başka türlü bir neşeyle de güneşin kızgın ışıkları karşıki tepenin yamaçlarını yıkıyordu. Ama yamacın eteği, yaralılar talikasının, yani soluyan atların (Piyer, bunların yanındaydı) olduğu yer rutubetli, loş ve kasvetliydi.

Yanağı şiş asker öfkeyle şarkıcı süvarilere bakıyordu. “Ah züppeler!” diye azarlarcasına mırıldandı. Talikanın arkasında duran asker hüzünlü bir gülümsemeyle, “Bugün yalnızca askerler değil mujikler de var! Mujikleri de cepheye sürüyorlar,” dedi ve Piyer’e döndü: “Şimdi ayırt etmiyorlar... Bütün halkla beraber yüklenmek istiyorlar, bir tek söz var: Moskova! İşin sonunu getirmek istiyorlar.”

Piyer, üstü kapalı konuşmasına rağmen, askerin söylemek istediğini anlamıştı; başıyla onayladı onu.

Yol açıldı; Piyer dağın eteğine geldi ve yoluna devam etti.

Piyer, iki tarafına bakıp tanıdık yüzler arayarak ilerliyor, kendi beyaz şapkası ve yeşil frakına aynı derecede hayretle bakan yabancı ve çeşitli sınıflara mensup askerler görüyordu.

Dört verst gittikten sonra ilk tanıdığa rastladı, sevinçle karşıladı onu. Bu tanıdık, bir ordu başhekimi idi, yanın*da genç bir doktor olduğu halde brikça ile Piyer’e doğru* geliyordu; Piyer’i tanıyınca arabacı yerine oturan Kazak’ı durdurdu.

“Kont! Ekselans, burada ne arıyorsunuz?” diye sordu.

“Eh, şöyle bir görmek istedim...”

“Evet evet, görülecek şeyler olacak...”

Piyer indi, durup doktorla konuştu; savaşa katılma niyetini anlattı.

Doktor, Bezuhov’a doğrudan doğruya Serenisim’e başvurmasını önerdi.

Genç arkadaşıyla bakışarak, “Savaş zamanında nerede bulunacağınızı Tanrı bilir,” dedi. “Serenisim sizi nerede olsa tanır ve güler yüzle kabul eder. Böyle yapın, dostum.”

Doktor yorgun ve acele eder görünüyordu.

“Siz sanıyorsunuz... Mevziin nerede olduğunu da sormak istiyordum size,” dedi, Piyer.

Doktor yorgun görünüyordu, acelesi var gibiydi, “Mevzi mi?” dedi. “Bu benim işimle ilgili değil. Tatarinova’ya gidin, orada bir şeyler kazıp duruyorlar. Tepeye çıkın, oradan görünür.”

“Oradan görünür öyle mi? Eğer siz...”

Ama doktor onun sözünü kesti, arabaya yöneldi.

“Sizinle gelirdim dostum, işte (boğazını gösterdi) acele kolordu komutanına gidiyorum. Bizde nasıl biliyorsunuz Kont, yarın savaş var; yüz bin kişilik bir orduda, en az yirmi bin yaralı demek bu, oysa bizde altı bin kişi için bile ne sedye ne yatak ne sıhhiyeci ne hekim var. On bin talika var ama başka şeyler de lazım; gel de işin içinden çık.”

Garip bir düşünce! Neşeli bir hayretle şapkasına bakan canlı, sağlıklı, genç ve yaşlı binlerce insanın içinden yirmi bininin (belki de onun gördüklerinin) yaralanacağı ya da öleceği düşüncesi Piyer’i hayrete düşürdü.

“Belki yarın ölecekler, niçin ölümden başka bir şey düşünüyorlar?”

Mojaisk Tepesi’nden iniş, yaralılarla dolu talikalar, çan sesleri, güneşin yatay ışıkları, süvarilerin şarkıları canlandı gözlerinin önünde.

Piyer, Tatarinova’ya doğru yoluna devam ederken, “Süvariler savaşa gidiyor, yaralılarla karşılaşıyor, kendilerini bekleyen sonu bir an bile düşünmüyor, yaralıların yanından geçiyor, onlara göz, kırpıyorlar. Bunlardan yirmi bini ölecek ama benim şapkama gülüyorlar! Ne garip şey!” diye düşünüyordu.

Yolun sol tarafındaki derebeyi konağının yanında arabalar, furgonlar bir emir eri kalabalığı ve devriyeler duruyordu. Serenisim orada kalmaktaydi. Ama Piyer geldiği zaman o yoktu; kurmaydan da hemen kimse yoktu. Herkes ayindeydi. Piyer Gorki’ye doğru yoluna devam etti.

Tepeye gelip köyün küçük sokağını geçince yolun sağ tarafından otları büyümüş büyük bir sırtta Piyer, ilk kez, yüksek sesle konuşarak, kahkahalarla gülerek çalışan, kalpakları haçlı, beyaz gömlekli, canlı, terli köylü milisleri gördü.

İki subay tepede duruyor, onlara emir veriyorlardı. Piyer, anlaşılan yeni askerî durumları hoşlarına giden bu köylüleri görünce Mojaisk’teki yaralı askerleri hatırladı, *“bütün halkla yüklenmek istiyoruz”* diyen askerin bu sözle ifade etmek istediği şeyi anlamaya başlıyordu. Savaş meydanında çalışan bu acayip, kaba çizmeli, boyunları terlemiş, bazılarının gömleklerinde yan yaka düğmeleri kopmuş, giysilerinin altından yanık

köprücükkemikleri görünen bu sakallı mujiklerin manzarası Piyer’i şimdiye kadar gördüğü ve duyduğu her şeyden daha çok etkiledi.

XXI

Piyer arabadan indi; çalışan milislerin yanından, doktorun ona söylediğine göre, üzerinden savaş meydanı görünen tepeye çıktı.

Saat sabahın on biriydi. Güneş Piyer'in arkasında ve biraz solda duruyor, saf ve berrak bir havanın arasından, önünde amfiteatr şeklinde açılan sarp arazinin muazzam panoramasını parlak ışıklarıyla aydınlatıyordu.

Tepenin elli adım ilerisinde ve aşağısındaki beyaz kiliseli köyden (burası Borodino idi) geçen büyük Smolensk yolu bu amfiteatrı keserek az yukarısından sola kıvrılarak uzanıyordu. Yol, köyün sonunda bir köprüden geçiyor, inişlerden ve yokuşlardan kıvrılarak altı verst uzakta görünen Valuyeva köyüne doğru yükseliyordu. Napoléon şimdi oradaydı. Valuyeva'nın ötesinde yol, ufukta sararmış bir ormanda kayboluyordu. Bu kayın ağacı ve köknar ormanında, yolla birlikte sağda Kolots Manastırı'nın uzak haçı ve çan kulesi güneşten parlıyordu. Bütün bu mavi uzaklıklarda, ormanın ve yolun sağında ve solunda yer yer tüten çoban ateşleri bizim ve düşman askerlerinin belirsiz yığınları görünüyordu. Sağda Koloça ve Moskova nehirleri boyunca arazi sarp ve dağlıktı. Boğazların arasında Bezzubovo, Zaharino köyleri uzaktan görünüyordu. Solda arazi düzdü, ekinler biçilmemişti; tüten yanmış bir köy, Semyonovskoye görünüyordu.

Piyer'in sağda, solda bütün gördükleri öyle belirsiz şeylerdi ki alanın ne sol ne de sağ yanı daha önce hayal ettiğine uyuyordu. Beklediği gibi savaş meydanı bir yerde yoktu, her yerde tarlalar, boş alanlar, ormanlar, çoban ateşi dumanları, köyler, tepeler, dereler vardı; bütün dikkatine rağmen Piyer, bu canlı arazide bir mevzi göremiyor, bizim kıtaları bile düşman kıtalarından ayırt edemiyordu.

"Bir bilene sormalı," diye düşündü, sivil kıyafetine, kocaman şekline merakla bakan bir subaya döndü, "Sorabilir miyim," dedi, "şu önümüzdeki köy hangi köydür?"

Subay arkadaşına dönerek, "Burdino değil mi?" diye sordu.

Öbürü düzelterek yanıt verdi:

"Borodino."

Subay, konuşma fırsatını elde ettiğinden memnun görünerek Piyer'e yaklaştı.

Piyer sordu:

“Orası bizde mi?”

“Evet, şurada, daha ötede Fransızlar var,” dedi subay, “işte, işte, görünüyorlar.”

“Nerede? Nerede?” diye Piyer sordu.

“Dürbünsüz görünüyor. İşte şurada.”

Subay nehrin ötesinde solda görünen dumanları eliyle gösterdi; yüzünde, Piyer’in birçok gördüğü sert ve ciddi ifade belirdi.

“Ah, bunlar Fransızlar ha! Ya şurada?..”

Piyer, yanında askeri kıtalar görünen sağdaki tepeyi eliyle gösterdi.

“Bunlar bizimkiler.”

“Ah, bizimkiler ha? Ya şurada?..”

Piyer, başka uzak bir tepeyi gösterdi, boğazda görünen köyün yakınındaki bu tepenin üzerinde bir ağaç vardı; köyün yakınında da çoban ateşleri tütüyor, siyah bir şey görünüyordu.

Subay, “Bu yine o,” dedi (bu Şevardino Tabyası’ydı). “Dün bizimdi, bugün onun.”

“Bizim mevzi nerede?”

Subay memnuniyetle, “Bizim mevzi mi?” dedi. “Size bunu iyice anlatabilirim, çünkü bizim hemen hemen bütün tahkimatı ben yaptım. Bakın, görüyor musunuz, Borodino’da merkezimiz işte şurası (önündeki beyaz kiliseli köyü gösterdi) şurada Koloça Nehri’nin geçidi var. İşte şurada, görüyor musunuz, biraz aşağısında sıra sıra kesilmiş otlar duran yer yok mu hani, işte orada köprü var. Burası bizim merkez sağ yanımız işte şurası (tam sağı, boğazın uzak derinliklerini gösterdi); orası Moskova Nehri, orada çok sağlam üç tabya kurduk. Sol yanımız... (subay burada durdu) bakın, bunu size izah etmek güç. Dün sol yanımız şurada, Şevardino’daydı, işte, görüyor musunuz, meşenin olduğu yerde ama şimdi sol kanadı geriye aldık, şimdi bakın işte şu köyü, dumanları görüyor musunuz, orası Semyonovskoye’dir. Sol kanadımız işte burası. (Rayevski Tepesi’ni gösterdi.) Ama zannetmem ki orada savaş olsun. Onun buraya asker nakletmesi aldatmacadır. O muhakkak Moskova’nın sağından bir çevirme hareketi yapacak. Eh, nerde olursa olsun, pek çok kişi yarın eksilir!” dedi.

Subay anlatırken ona yaklaşan yaşlı bir erbaş sessizce komutanının sözünü bitirmesini beklemişti ama subayın sözlerinden hoşlanmamış olacak ki burada lafını kesti.

Sert bir tavırla, “Gabiyon almaya gitmek lazım,” dedi.

Subay bozuldu, yarın birçok kişinin eksileceğinin düşünülebileceğini, fakat bunu söylememek gerektiğini anlar gibi olmuştu.

Subay çabuk çabuk, “E, peki, üçüncü bölüğü yine gönder,” dedi. “Ya siz kimsiniz, doktor musunuz?”

Piyer, “Hayır, bir şey değilim,” diye yanıt verdi. Tekrar milislerin yanından aşağı yürüdü.

Arkasından giden subay burnunu tıkayıp çalışanların yanından koşarak, “Ah, melunlar!” diye söylendi.

“İşte onlar!.. Getiriyor geliyorlar... İşte o... Şimdi geliyorlar...” diye ansızın sesler duyuldu; subaylar, erler, milisler yolda ileri doğru koştular.

Borodino’dan gelen kilise alayı tepeye tırmanıyordu. Tozlu yolda en önde, tolgalarını çıkarmış, tüfek namlularını aşağı sarkıtmış olarak piyade gidiyordu. Piyadenin arkasından ilahiler duyuluyordu.

Askerler ve milisler açık başlarla Piyer’i yetişip geçerek gelenlere doğru koştular.

“Meryem Ana’yı getiriyorlar! Koruyucumuzu!.. İversk Ana’yı!..”

“Smolensk Ana’yı,” diye düzeltti başka biri.

Milisler, köyde bulunanlar, bataryada çalışanlar küreklerini bırakarak kilise alayına doğru koştular. Tozlu yolda ilerleyen taburun arkasından sırma göğüslükler takmış papazlar, kilise heyeti ve müzisyenlerle birlikte külahlı bir ihtiyar geliyordu. Onların arkasında askerler ve subaylar, büyük siyah yüzlü, madenî çerçeveli bir kutsal resim taşıyorlardı. Bu, Smolensk’ten çıkarılan ve o zamandan beri ordunun peşinde taşınan kutsal resimdi. Resmin arkasından, çevreden, her yandan ordu mensupları yürüyor, koşuyor, yerlere eğiliyorlardı.

Tepeye çıkınca kutsal resim durdu; taşıyıcılar nöbet değiştirdi, diyakoz yamakları buhurdanlıkları yeniden yaktı; ayin başladı. Güneşin kızgın ışıkları tepeden dikine iniyordu. Hafif, serin bir rüzgâr insanların saçlarını ve kutsal resmi süsleyen kurdeleleri dağıtıyordu; ilahi, açık havada hafif yankılar yapıyordu. Şapkasız bir subay, asker ve milis kalabalığı kutsal resmin çevresini sarmıştı. Papazın ve diyakoz yamağının arkasında açılan bir alanda yüksek rütbeliler duruyordu. Dazlak bir general boynunda Giyorgiyev kordonuyla tam papazın arkasında duruyor, haç çıkarmadan (Alman olduğu anlaşılıyordu) Rus halkının vatanseverlik duygusunu uyandırmak için dinlemeyi gerekli saydığı ayinin sonunu sabırla bekliyordu. Başka bir general kurumla duruyor, etrafına bakınarak elini

göğsünün önünde titretiyordu. Köylü kalabalığına karışan Piyer, bu yüksek rütbeli kişilerin arasında kimilerini tanıdı ama onlara bakmadı; dikkatini aynı şekilde, aynı hırsla kutsal resme bakan bu asker ve milis kalabalığı içindeki yüzlerin ciddi ifadesi çekmişti. Yirmi dua okuyarak yorulan dikayos yamakları "kölelerini belalardan koruyan Meryem Ana" diye sıkıntıyla okumaya başlayıp da, "bağışlanmak adına, Booz adilleri gibi ve sarsılmaz bir duvara koşar gibi sana koşuyoruz" diye papazla diyakoz onlara katılınca yüzlerde kararlı bir ifade belirdi, Mojaisk'te dağın eteğinde ve o sabah pek çok yüzde rastlamıştı bu ifadeye. Başlar sık sık yere eğiliyor, saçlar dalgalanıyor, ahlar ve göğüslere çarpan haçların sesi duyuluyordu.

Kutsal resmin çevresini saran kalabalık birden açıldı, Piyer sıkıştı, önünde herkesin hemen kenara çekilmesinden dolayı çok önemli bir kişi olduğu anlaşılan biri kutsal resme yaklaştı.

Bu, mevzii dolaşan Kutuzov'du. Tatarinova'ya dönerken ayine uğramıştı. Piyer, Kutuzov'u kendine has şeklinden hemen tanırdı.

Uzun bir redingot giymiş, iri vücuduyla, kamburumsu sırtıyla, açık ve beyaz başıyla, porsumuş yüzündeki ak gözleriyle, kaygın, sallanışlı yürüyüşüyle Kutuzov halkaya girdi, papazın yanında durdu. Haç çıkardı, yere dokundu, derin bir nefes alarak beyaz başını yere eğdi. Kutuzov'un arkasında Bennigsen ve maiyeti vardı. Bütün yüksek rütbeli subayların dikkatini üzerine çeken başkomutanın orada bulunmasına rağmen milisler ve askerler duaya devam ediyor, ona bakmıyorlardı.

Ayin sona erince Kutuzov kutsal resme yaklaştı, güçlükle diz çöktü, yere kapandı, uzun zaman kalkmaya çalıştı, ağırlığı, güçsüzlüğü yüzünden kalkamadı. Ağarmış başı zorlanmaktan sarsılıyordu. Nihayet kalktı, çocuklar gibi safça dudağını uzatarak kutsal resmi öptü, tekrar eğilerek yere dokundu. Bütün generaller onun yaptığı gibi yaptı; sonra subaylar, onların ardından da birbirini ezerek, tepinerek, soluyarak ve itişip kakışarak askerler ve milisler sokuldu.

XXII

Piyer, kalabalığın arasından güçlükle etrafına bakındı.

Bir ses, “Kont, Piyer Kiriliç! Burada ne arıyorsunuz?” diye sordu.

Piyer dönüp kalktı.

Boris Drubetskoy kutsal resme secde ederek kirlettiği dizlerini eliyle silip gülümseyerek Piyer’e yaklaştı. Boris, seferî askerliğin özelliklerini taşıyan bir zarafetle giyinmişti. Sırtında Kutuzov’da olduğu gibi uzun bir redingot, omzunda kamçı vardı.

Bu sırada Kutuzov köye yaklaşmıştı, en yakın evin gölgeliğinde bir Kazak’ın koşarak getirdiği, başka bir Kazak’ın da hemen üstüne bir örtü serdiği sıraya oturdu, düzgün, parlak bir maiyet alayı başkomutanın çevresini sardı.

Kutsal resim kalabalıkla birlikte yoluna devam etti. Piyer, Kutuzov’dan otuz adım kadar uzakta durmuş Boris’le konuşuyordu.

Piyer, savaşa katılma ve mevzii görme niyetini anlatıyordu.

“Bakın, nasıl yapın,” dedi Boris, “*Je vous ferai les honneurs du camp*.[133] Her şeyi en iyi göreceğiniz yer Kont Bennigsen’in yeridir. Ben onun yanındayım. Mevzii dolaşmak isterseniz bizimle gelin, şimdi biz sol kanada gidiyoruz. Sonra döneceğiz, buyurun geceyi bizde geçirelim; bir parti çeviririz. Dimitri Sergeyiç’le tanışırsınız değil mi? İşte şurada kalır.” Gorki’deki üçüncü evi gösterdi.

Piyer, “Ama ben sağ kanadı görmek isterdim; çok sağlam olduğunu söylüyorlar,” dedi. “Moskova Nehri’nden başlayarak bütün mevzii gezmek isterdim.”

“Eh, bunu sonra gezip görebilirsiniz, asıl mesele sol kanada...”

Piyer, “Evet, evet. Ya Prens Bolkonski’nin alayı nerede, bana gösteremez misiniz?” diye sordu.

“Andrey Nikolayeviç’in mi? Yanından geçeceğiz, sizi ona götürürüm.”

Piyer sordu:

“Sol kanat nasıl?”

“Doğrusunu söylemek gerekirse *entre nous*,[134] sol yanımızın durumu acıklı,” dedi, “Kont Bennigsen’in düşüncesi hiç de böyle değildi. İşte şu tepenin tahkimini o hiç de böyle düşünmemişti... Ama. (Boris omuzlarını silkti) Serenisim istemedi ya da onu kandırdılar, bilirsiniz ki...”

Boris sözünü bitiremedi, çünkü bu sırada Kutuzov'un yaveri Kaysarov Piyer'e yaklaştı, Boris rahat bir gülümsemeyle, "Paisiy Sergeyiç," diye Kaysarov'a döndü, "ben de Kont'a mevzii anlatmaya çalışıyorum. Fransızların niyetlerini, Serenisim'in bu kadar doğru bir şekilde kestirebilmesi şaşırtıcı."

Kaysarov, "Sol yandan mı söz ediyorsunuz?" dedi.

"Evet, evet tamam. Sol yanımız şimdi çok sağlam, çok."

Kutuzov, bütün gereksiz unsurları kurmaydan çıkardığı halde yapılan değişiklikten sonra Boris genel karargâhta tutunmanın yolunu bulmuştu. Kont Bennigsen'in yanına yerleşmişti. Genç Prens Drubetskoy'u, maiyetinde bulunduğu herkes gibi Bennigsen de çok değerli bir adam sayardı.

Ordu yüksek komutanlığında öne çıkmış iki kanat vardı: Kutuzov'un kanadıyla kurmay başkanı Bennigsen'in kanadı. Boris bu sonuncu kanattaydı. Kutuzov'a kölece bir saygı gösterip de bu ihtiyarın iktidarsız olduğunu, her şeyi Bennigsen'in yaptığını anlatmayı kimse onun kadar beceremezdi. Şimdi savaşın öyle kesin bir anı gelmişti ki, bunun ya Kutuzov'u ortadan kaldırması, iktidarı Bennigsen'e vermesi veya Kutuzov savaşı kazansa bile her şeyi Bennigsen'in yaptığı hissini uyandırması gerekti. Herhalde yarın büyük ödüller dağıtılacak, yeni bazı adamlar sivrilecekti. Bundan dolayı Boris o gün büyük bir heyecan içindeydi.

Kaysarov'dan sonra Piyer'in yanına daha başka tanıdıkları geldi; Moskova hakkında sorulan sorulara yanıt yetiştiremiyor, anlatılan hikâyeleri dinlemeye vakit bulamıyordu. Bütün yüzlerde heyecan ve telaş ifadesi vardı. Ama Piyer'e bu yüzlerden bazılarında beliren heyecanın nedeni daha çok kişisel başarı ve çıkar meseleleriymiş gibi geliyordu, bunu görünce başka yüzler geliyordu aklına; kişisel değil de genel çıkarların, hayat ve ölüm meselelerinin uyandırdığı gerçek yüz ifadeleriydi bunlar. Kutuzov, Piyer'i ve çevresinde toplanan grubu gördü.

"Çağırın onu bana," dedi. Yaver, Serenisim'in isteğini bildirdi; Piyer sıraya doğru yürüdü. Ama ondan önce Kutuzov'un yanına bir milis eri yaklaştı. Bu, Dolohov'du.

Piyer, "Burada ne arıyor o?" diye sordu.

"O öyle bir it ki her yere sokulur!" diye yanıt verdiler. "Rütbesi geri alındı. Şimdi yeniden göze girmek istiyor. Birtakım tasarılar sundu ve geceleyin düşman hatlarına sokuldu... Ama aşkolsun doğrusu..."

Piyer şapkasını çıkardı. Kutuzov'un önünde saygıyla eğildi.

Dolohov, “Altesinize arz edersem,” dedi, “beni kovabileceğinizi ya da anlattıklarımı zaten bildiğinizi söyleyebileceğinizi düşündüm ki, o zaman ben...”

“Evet... Peki...”

“Ve eğer canını esirgemeyecek birine ihtiyacınız olursa beni lütfen hatırlayın... Belki altesinize yararlı olurum.”

Kutuzov gülümseyen gözlerle Piyer’i süzerek, “Evet... Peki...” diye tekrarladı.

Bu sırada Boris saray mensuplarına has bir çeviklikle, başkomutana yakın olmak için Piyer’e sokuldu ve çok doğal bir tavırla, başlanmış bir konuşmaya devam eder gibi yavaşça ona dedi ki:

“Milisler, adeta, ölüme hazır olmak için beyaz gömlekler giymiş. Ne kahramanlık, Kont!”

Boris, Piyer’e bunu belli ki Serenisim duysun diye söylemişti. Kutuzov’un bu söze kulak kabartacağını biliyordu; gerçekten de Serenisim ona döndü,

“Milisler için ne söylüyorsun sen?” diye sordu.

“Onlar, Altes, yarın için ölüme hazırlanarak beyaz gömlek giydiler.”

Kutuzov, “Ah... harika, eşsiz bir halk,” dedi, gözlerini kapayarak başını salladı, “eşsiz bir halk!” diye içini çekerek tekrarladı.

Piyer’e, “‘Barut mu koklamak istiyorsunuz?’”[135] dedi, “evet, hoş kokudur. Eşinizi saygıyla anımsarım, sağlığı yerinde mi? Konak yerim emrinizde.”

Kutuzov, yaşlılarda sık sık görüldüğü üzere, söyleyeceği ya da yapacağı her şeyi unutmuş gibi dalgınca bakınmaya başladı.

Besbelli aradığını bulmuş gibi yaverinin kardeşi Andrey Sergeyeviç Kaysarov’u bir işaretle yanına çağırdı, “Nasıl, nasıl, Marin’in şiirleri, nasıl, şiirler nasıl? Gerekov ne yazmıştı: ‘kolorduda usta olacaksın...’ söyle, söyle,” diye gülmeye hazırlandı.

Kaysarov okumaya başladı... Kutuzov gülümsüyor, şiirin ahengine başıyla tempo tutuyordu.

Piyer, Kutuzov’un yanında ayrılınca, Dolohov ona sokularak elini tuttu. Adeta bağırarak, yabancılara aldırış etmeksizin özel bir kararlılık ve heyecanla, “Sizi burada gördüğüme çok memnun oldum, Kont,” dedi, “yarın kimin hayatta kalacağını bilemiyoruz, böyle bir günde, aramızda geçen anlaşmazlıklardan üzüntü duyduğumu size söylemek fırsatını

bulduğum için mutluyum. Bana karşı kin beslememenizi isterdim. Beni affetmenizi rica ederim.”

Piyer gülümseyerek Dolohov’a bakıyor, ona ne söyleyeceğini bilmiyordu. Dolohov yaşaran gözlerle Piyer’i kucaklayıp öptü.

Boris generaline bir şeyler söyledi; Kont Bennigsen Piyer’e döndü, kendisiyle birlikte cephe hattına gelmeyi teklif etti ona.

“Sizin için ilginç,” dedi.

“Evet, çok ilginç,” dedi Piyer.

Yarım saat sonra Kutuzov, Tatarinova’ya hareket etti; Bennigsen, aralarında Piyer’in de bulunduğu maiyetiyle cephe hattına doğru yola çıktı.

133 Size karargâhı gezdireceğim.

134 Aramızda.

135 Rusça’da savaş görmek, savaşa katılmak.

XXIII

Gorki'den hareket eden Bennigsen, büyük yolu izleyerek kıyısında saman kokan biçilmiş otlar dizili köprüye indi; tepedeki subay burayı Piyer'e mevziin merkezi diye göstermişti. Köprüden geçip Borodino köyüne girdiler, oradan da sola saptılar, çok sayıda askerin, topların yanından geçerek yüksek bir tepeye vardılar; burada milisler toprağı kazıyordu. Bu tabya, henüz adı konmayan, sonraları "Payevski Tabyası" ya da "tepe bataryası" diye anılacak olan tabyaydı.

Piyer, bu tabyaya pek dikkat etmedi. Buranın kendisi için, Borodino savaş meydanındaki yerlerin en unutulmazı olacağını bilmiyordu. Sonra bir sel çukurundan Semyonovski'ye geçtiler, burada askerler evlerden, samanlıklardan arta kalan son mertekleri de alıp götürüyorlardı. Sonra inişlerden, yokuşlardan, dolu vurmuş gibi ezik, darmadağın çavdarlar arasından, sürülmüş bir tarlanın çizilerinde topçunun yeni açtığı bir yoldan ilerleyerek istihkâmlara vardılar.

Bennigsen durdu, karşıya (daha dün bizim olan) Şevardino Tabyası'na bakmaya başladı; orada birkaç atlı görünüyordu. Subaylar; Napoléon yahut Murat olmalı bu, diyor, herkes bu bir avuç atlıya hırsla bakıyordu. Piyer de; bu belli belirsiz seçilen insanlardan hangisinin Napoléon olabileceğini tahmin etmeye çalışarak oraya baktı. Sonunda atlılar tepeden inip gözden kayboldular.

Bennigsen, yanına yaklaşan bir generale dönerek ona kıtalarımızın durumunu açıklamaya başladı... Piyer, yapılacak savaşın özünü kavramak için dikkat kesilerek Bennigsen'in söylediklerini dinliyor ama zekâsının bu işe yetmediğini üzülerek hissediyordu. Hiçbir şey anlamıyordu. Bennigsen sözünü bitirdi, kulak kabartan Piyer'i fark edip birden ona döndü, "Bunlar sizi ilgilendirecek şeyler değildir herhalde," dedi.

Piyer, "Yoo, tersine çok ilgi çekici şeyler," dedi ama doğruyu söylemediği açıkça belliydi.

İstihkâmlardan çıkarak sık, bodur bir kayın ormanının içinde kıvrımlı bir yolu izleyerek daha sola saptılar. Bu ormanın orta yerinde önlerine, yola, beyaz ayaklı, boz bir tavşan sıçradı; hayvan bunca beygirin nal sesleriyle öyle afallamıştı ki, herkesin ilgisini çekip milleti güldürerek önlerinde uzun zaman zıpladı. Ancak gürültü artınca kendini yana attı, çalıların içinde

kayboldu. Atlılar ormanda iki verst kadar yol aldıktan sonra bir açıklığa çıktılar, buraya sol kanadı korumakla görevlendirilmiş Tuçkov kolunun kıtaları toplanmıştı.

Bennigsen burada, sol kanadın en ucunda, uzun uzadıya, heyecanlı heyecanlı konuştu, Piyer de onun bu konuşmayla askerlik bakımından önemli şeyler söylediğini zannetti. Tuçkov kıtalarının mevzii karşısında bir tepe vardı. Bu tepe tutulmamıştı. Bennigsen, dolaylara hâkim bir tepeyi tutmayıp da, kıtaları onun eteğine yerleştirmenin akılsızlık olduğunu söyleyerek bu yanlışlığı yüksek sesle eleştirdi. Bazı generaller da aynı düşünceyi ileri sürdüler. Hele bir tanesi, kendilerini buraya salhaneye gönderir gibi gönderdiklerini, bir asker öfkesiyle söyledi.

Sol kanadın böyle düzenlenmiş oluşu Piyer'i askerlik konularını anlama yeteneğinden büsbütün şüpheye düşürmüştü. Kıtaların tepenin altına yerleştirilmiş olmasını eleştiren Bennigsen'le generalleri dinlerken Piyer onları iyice anlıyor, olarak hak veriyor, düşüncelerini paylaşıyordu ama işte yine bundan dolayı da, bu kıtaları buraya, tepenin altına yerleştirenin bu kadar apaçık, kaba bir yanlışlığa nasıl olup da düşülebildiğine akıl erdiremiyordu.

Oysa bu kıtalar Bennigsen'in zannettiği gibi, mevzii savunmak için konmuş değillerdi, bu gizli yerde pusuya yatırılmış, yani saklı kalsın, yaklaşan düşmana ansızın saldırsınlar diye yerleştirilmişlerdi. Bennigsen bunu bilmiyordu; başkomutana haber vermeden kendi özel görüşüne uyarak, kıtaları ileriye sürdü.

XXIV

Bu aydınlık 25 Ağustos akşamında Prens Andrey, alayının yerleştiği yerin en ilerisinde, Koyazkova köyünün yıkık bir hangarda dirseğine dayanıp uzanmıştı. Yıkık duvarların yarıkları arasında alt dalları budanmış otuzluk kayın ağaçlarının çit boyunca giden sırasına, yulaf tınazları darmadağın olmuş bir tarlaya, üstünde asker kazanları için yakılmış ateşlerin dumanları görünen fundalıklara bakıyordu.

Kendi hayatı şimdi yararsız, ağır geliyordu Prens Andrey'e ama yine de kendini, tıpkı yedi yıl önce Austerlitz Savaşı öncesinde olduğu gibi heyecanlı, sinirli hissediyordu.

Yarınki savaş için gereken emirleri verip almıştı. Artık yapacağı hiçbir şey yoktu. Ama düşünceler onu rahat bırakmıyordu. Yarınki savaşın şimdiye kadar katıldıklarının en dehşetlisi olacağını biliyordu; ölme ihtimali, ömründe ilk kez, başkalarını nasıl etkileyeceğini düşünmeden, yalnız kendi ruhuyla ilgili, kesin, basit, korkunç bir şekilde açıkça gözünün önüne geldi.

Eskiden onu üzmüş, uğraştırmış olan şeylerin hepsi, şimdi düşüncelerinin ulaştığı yükseklikten vuran soğuk, beyaz bir ışıkla, gölgesiz, perspektifsiz, çevre çizgileri belirsiz bir halde birden aydınlanmıştı. Uzun zaman bütün hayatı ona bir sihirbaz fenerinin camı arkasından, yapma bir ışıkla yansıtılıyormuş gibi gelmişti. Şimdi ise, o kaba saba boyalı resimleri birden parlak bir gün ışığında, arada cam olmadan görüyordu. Bir sihirbaz feneri olan hayatının belli başlı resimlerini teker teker aklından geçirip, şimdi onları bu kesin ölüm düşüncesinin soğuk, beyaz ışığı altında seyrederek kendi kendine, "Evet, evet, işte onlar, beni onca heyecanlandırmış, hayran bırakmış, üzmüş o aldatıcı hayaller," diyordu. "İşte onlar, bana vaktiyle güzel, gizemli şeylermiş gibi görünün o boyalı şekiller... Ün, toplum yararı, kadına karşı sevgi, hatta vatan; bu resimler bana nasıl büyük, nasıl derin anlamlarla dolu gelmişti! Oysa benim için son kez ağardığını hissettiğim bu şafağın soğuk, beyaz aydınlığında bütün bunlar öyle basit, solgun, kaba saba ki.." Yaşamının belli başlı üç acısı dikkatini özellikle çekiyordu: aşkı, babasının ölümü, Rusya'nın yarısını ele geçiren Fransız işgali. "Aşk!.. Bana gizemli güçlerle doluymuş gibi gelen o kızcağız. Hem onu nasıl da sevmiştim... Aşka dair, ikimizin mutluluğuna

dair şairane hayaller kuruyordum. Gençlik!” diye yüksek sesle, öfkeyle söylendi, “Onun sadakatini sağlayacak ideal aşka falan da inanmıştım. Masalların narin güvercini gibi yolumu gözleye gözleye eriyip bitecekti. Oysa bütün bu işler çok daha basit, bütün bunlar dehşetli basit, iğrenç!

“Babam da Lısiye Gori’de yerleşmişti, buranın kendi yeri, kendi toprağı, kendi havası; mujiklerinin kendi mujikleri olduğunu sanıyordu. Oysa Napoléon gelip de, babamın varlığından bile habersiz, onu bir saman çöpü gibi yolunun üstünden sürtüp atınca, zavallının Lısiye Gori’si de, bütün hayatı da yıkılıp gitti. Fakat, mademki artık babam yok, bir daha da olmayacak, bir daha hiçbir zaman olmayacak, öyleyse bu deneme kimin için? Babam yok! Öyleyse bu deneme kimin için? Vatan, Moskova’nın kaderi!.. Yarın da beni öldürecekler, hem de bir Fransız değil, bizimkilerden biri, dün silahını kulağımın dibinde boşaltan o asker gibi birisi, sonra Fransızlar gelecek, burunları dibinde kötü kötü kokmayayım diye beni başımdan, bacaklarımdan tutup bir hendeğe atıverecekler; sonra, başkalarına yine eskisi kadar doğal gelecek olan yeni hayat şartları doğacak, benimse bunlardan haberim bile olmayacak, ben var olmayacağım.”

Kımıltısız sarı, yeşil yaprakları, yeşillikleri, bembeyaz kabuklarıyla güneşte parıldayan sıra sıra kayın ağaçlarına baktı. “Ölmek, beni öldürsünler... Yarın... Artık ben var olmayayım, bütün bunlar var olsun da ben var olmayayım...” Yokluğunu getirdi gözünün önüne. Renkleriyle, gölgeleriyle şu kayın ağaçları, şu kıvır kıvır bulut, şu açık ordugâh ateşlerinin dumanları, etrafındaki her şey ona göre, birden biçim değiştirdi. Korku verici, dehşetli bir hal aldı. Sırtı ürperdi. Hızla ayağa kalkıp hangardan dışarı çıktı, yürümeye başladı.

Hangarın arkasından sesler geldi.

“Kimdir o?” diye sordu Prens Andrey.

Dolohov’un eski bölük komutanı, subay eksikliği yüzünden şimdi tabur komutanlığı yapan, kırmızı burunlu Yüzbaşı Timohin, utanıp sıkılarak hangara girdi. Onun peşinden de alayın hesap memuru ile yaver göründüler.

Prens Andrey çarçabuk kalktı, subayların raporlarını dinleyip yeniden bazı emirler verdi; onları başından savmaya hazırlanıyordu ki, hangarın arkasından, tanıdık birinin fısıltısı geldi. Bir şeye çarpan bu insanın sesi, “*Quel diable!*”[136] diyordu.

Prens Andrey hangardan dışarı göz atınca kendisine doğru yaklaşan Piyer’i gördü, yerde bir sırığa takılmış, az kalsın düşecekmiş.

Genel olarak Prens Andrey yaşadığı yerdeki insanlarla, hele Moskova'ya son gidişinde yaşadığı bütün o acıları aklına getiren Piyer'le karşılaşmaktan hoşlanmıyordu.

“Ah, sen misin?” dedi. “Hangi rüzgâr attı? Hiç beklemiyordum doğrusu...”

Bunları söylerken gözlerinde, yüzünün ifadesinde soğukluktan da fazla bir şey, Piyer'in hemen fark ettiği bir düşmanlık vardı. Piyer buraya ruhu coşkunluk içinde gelmişti. Ama Prens Andrey'in yüzündeki ifadeyi görünce bir sıkıntı, bir huzursuzluk duydu.

“Geldim, öyle işte... Biliyorsun ya... geldim... beni çok ilgilendiriyor,” dedi. Bütün gün bu “ilgilendiriyor” sözünü boyuna, düşünmeden yineleyip durmuştu. “Savaş görmek istedim.”

Prens Andrey alay ederek, “Ya sahi mi? Peki, savaş hakkında mason kardeşler ne buyuruyor? Bunu nasıl önlemeli?” dedi, sonra da, “Moskova'da ne var ne yok? Benimkiler ne yapıyor? Nihayet Moskova'ya geldiler mi?” diye ciddiyetle sordu.

“Gelmişler! Jüli Drubetskaya'dan duydum. Kendilerine uğradım, ama bulamadım. Moskova yakınlarındaki malikânelerine gitmişler.”

136 Hay aksi şeytan!

XXV

Subaylar çekilmek istediler ama Andrey, dostuyla baş başa kalmak istemiyormuş gibi, oturmalarını, çay içmelerini rica etti. Oturmak için birkaç sıra getirildi, çay da geldi. Subaylar Piyer'in şişman, koskocaman gövdesine biraz hayretle bakıyor, Moskova'ya, kıtalarımızın, dolaşabildiği mevzilerine dair söylediklerini dinliyorlardı. Prens Andrey susuyordu; suratını öyle asmıştı ki, Piyer tabur komutanı iyi yürekli Timohin'le konuşuyordu daha çok.

Prens Andrey, "Kıtalarımızın nasıl düzenlendiğini anladın demek?" diye sözünü kesti Piyer'in.

Piyer, "Evet, yani, şey," dedi, "asker olmadığım için, iyice, büsbütün anlamadım ama ne de olsa genel planı kavradım."

Prens Andrey, *"Eh, bien, vous êtes plus avancé qui ce soit,"*[137] dedi.

Piyer gözlüğünün altından Prens Andrey'ye şaşkın şaşkın bakarak, "Ha!" dedi. "Peki, Kutuzov'un atanmasına ne diyorsun?"

Prens Andrey, "Çok memnunum, bildiğim de bundan ibaret," dedi.

"Peki ya Barclay de Tolly hakkında ne düşünüyorsun? Moskova'da onun için söylemediklerini bırakmıyorlar. Sen ne düşünüyorsun?"

Prens Andrey subayları göstererek, "Bunu onlara sor," dedi.

Timohin'e seslenirken herkesin yaptığı gibi Piyer de hoş gören, soran bir gülümsemeyle ona baktı.

Timohin başkalarını alay komutanından ayrılmaksızın utangaç bir şekilde, "Serenisim gelince önümüz aydınlandı Ekselans," dedi.

"O da neden?" diye sordu Piyer.

"Mesela, odun ve yem işlerinde bu böyle oldu. Eskiden hani, Sventsyani'den gerilemeye başlamıştık ya, bir çalı çırpı parçacığına ya da samana filan el süreyim deme, yasaktı. İyi ama biz çekiliyoruz, bunlardan 'o' yararlanacak, öyle değil mi Ekselans?" diye Prens'e dönüp sözüne devametti, "Biz çalı çırpıya, samana filan el sürdük mü, yandık. Bu yüzden alayımızdan iki subayı mahkemeye verdiler. Ama Serenisim gelir gelmez, bu bakımdan, iş yoluna girdi. Rahatladık."

"Peki, eski general bunu neden yasak etmişti?"

Timohin böyle bir soruya nasıl karşılık vereceğini bilemeyerek şaşkın şaşkın bakınmaya başladı. Piyer aynı şeyi Prens Andrey'e de sordu. Prens

Andrey öfkeli öfkeli alay ederek, “Düşmana bıraktığımız ülkeyi harap etmemek için,” dedi. “Doğrusu da bu; ülkenin yağma edilmesine, askerlerin soygunculuğu öğrenmesine izin verilemez. O, Smolensk’te Fransızların bizi kuşatabileceğini, kuvvetlerinin bizimkilerden çok olduğunu düşünmekte de haklıydı. Ama şunu anlayamadı,” diye birden ince bir sesle haykırdı: “Ama şunu anlayamadı: Biz ilk kez orada Rus toprağı uğruna dövüşüyorduk, askerler şimdiye kadar hiç görmediğim bir heyecan içindeydiler, Fransızların saldırısını art arda iki gün kırdık, bu başarı gücümüzü on katına çıkarmıştı. Halbuki o, geri çekilme emrini verdi, bütün çabalar da, kayıplar da boşa gitti. İhaneti aklından bile geçirmedi, her şeyi elinden geldiği kadar mükemmel yapmak istedi, her şeyi önceden düşünüp taşındı ama işte işe yaramazlığı da bu yüzden. Hele artık hiçbir işe yaramaz, çünkü her Alman’ın yaptığı gibi o da her şeyi derinden derine, özene bezene önceden düşünüp taşınıyor. Sana bunu nasıl anlatsam... Tut ki, babanın Alman bir uşağı var, mükemmel bir uşak, onun bütün isteklerini senin becerebileceğinden çok daha iyi karşılıyor, sen ne yaparsın, bırakırsın uşak hizmet eder; ama baban ölüm derecesinde hastalanınca uşağı gönderirsin; kendi acemi, beceriksiz ellerinle babana bakmaya başlarsın, onun acılarını, usta ama yabancı bir adamın yapabileceğinden çok daha iyi dindirirsin, işte Barclay’e karşı da böyle davranıldı, Rusya sağlık içindeyken ona bir yabancı hizmet edebilirdi, hem de o mükemmel bir bakandı doğrusu, ama Rusya tehlikeye düşer düşmez ona kendinden, kendi canından biri lazımdı. Sizin orada, kulüpte, Barclay haindir diye bir laf çıkarmışlar. Ona hain diye iftira edilmesi yalnız şu işe yarar; sonradan yalanlarından utanacak olanlar, haini kahraman, dâhi yaparlar, bu da daha büyük bir haksızlık olur. O namuslu, çok dürüst bir Alman’dır...”

Piyer, “Ne de olsa, çok usta bir general olduğu söyleniyor,” dedi.

Prens Andrey gülümseyerek, “Ben,” dedi, “çok usta bir general ne demektir, anlamıyorum.”

“Çok usta bir general, şey, yani bütün ihtimalleri önceden hesaplayan... Şey, düşmanın ne düşündüğünü sezen adam...”

Prens Andrey sanki çoktan beri çözümlenmiş bir sorundan söz eder gibi, “İyi ama bunun imkânı yok,” dedi.

Piyer ona hayretle baktı: “Ne de olsa, savaşın satranca benzediğini söylüyorlar ya...”

Prens Andrey, “Evet,” dedi, “yalnız şu küçük farkla: Satrançta her hamleyi yapmadan önce istediğin kadar düşünebilirsin, zamana bağlı

değilsin, sonra yine şu farkla: Orada, at, piyadeden, iki piyade de bir piyadeden her zaman güçlüdür, oysa savaşta bir tabur bazen bir tümenden güçlü, bazen de bir bölükten zayıftır; kıtaların değişken gücünü kimse bilemez. İnanın bana, eğer, iş kurmay heyetlerinin yaptıkları planlara bağlı olsaydı ben orada kalırdım, emirleri verirdim, oysa bunu yapacak yerde, burada, alayda bu baylarla birlikte hizmet etmekle övünüyorum. Yarın alınacak sonucu da gerçekten bize bağlı sayıyorum, onlara değil... Başarı ne mevziye ne silah gücüne ne de sayıya bağlı olmuştur ne de olacağı vardır, hele en az bağlı olduğu şey, mevzidir."

"Peki, neye bağlıdır öyleyse?"

"Bendeki," Timohin'i gösterdi, "ondaki, her yerdeki duyguya."

Prens Andrey kendisine yani komutanına ürkek ürkek, şaşkın şaşkın bakmakta olan Timohin'e bir göz attı. Prens şimdi, o eski suskun, temkinli halini kaybetmiş, heyecanlanmışa benziyordu. Aklına hücum eden düşünceleri söylemekten kendini alamadığı belliydi.

"Savaşı kazanmayı iyice aklına koyan kazanır. Biz Austerlitz'de savaşı niçin kaybettik? Kayıplarımız hemen hemen Fransızlarınki kadardı ama biz savaşı kaybettiğimizi çok çabuk kabullendik, kayıp da ettik. Bunu kabullenişimiz orada, uğrunda dövüşeceğimiz hiçbir şeyin olmaması yüzündendi: Savaş meydanından bir an önce çekilmek istiyorduk. 'Savaş kaybedildi, hadi kaçmaya bakın,' dedik ve kaçtık. Bunu daha akşam olmadan söylemeseydik işin sonu neye varırdı, orasını Tanrı bilir. Ama yarın böyle söylemeyeceğiz. Sen, mevzilerimiz, sol kanat zayıf, sağ kanat çok yayılmış diyorsun. Bütün bunlar saçma, bunlardan hiçbir şey çıkmaz. Yarın bizi bekleyen nedir? Bizimkilerin ya da onların kaçması, şunun bunun öldürülmesi, bir an içinde çözümlenecek çeşit çeşit, yüz milyonlarca olasılık; şimdi yapılan şeylerse; eğlence... Mesele şu ki birlikte mevzileri dolaştığın insanlar, işin genel gidişine yardım etmek şöyle dursun, ona engel oluyorlar. Onlar yalnız kendi küçük çıkarlarıyla ilgilidirler."

Piyer iğrenerek, "Böyle bir zamanda mı?" dedi.

"'Böyle bir zamanda' da," diye tekrarladı Prens Andrey, "onlar için rakibin ayağının altına karpuz kabuğu koymak, fazladan bir nişancık, bir kurdelecik almak mümkün. Bana göre yarın durum şu: Yüz binlik Rus kıtalarıyla yüz binlik Fransız kıtaları dövüşmek için karşılaşacaklar; gerçek olan şey de, bu iki yüz binin dövüşeceği; kim en insafsız dövüşür, kendi de en az acırsa onun kazanacağıdır. Sana bir şey daha söyleyeyim, ister misin?

Orada, yüksek mevki sahipleri arasında neler olursa olsun, onlar işleri ne kadar karmakarışık ederlerse etsinler, biz yarın savaşı kazanacağız...”

Timohin, “İşte bu doğru Ekselans, bu, gerçeğin ta kendisi,” dedi, “artık kendine acımak olur mu? Benim taburun erleri, inanır mısınız, votka bile içmediler, ‘zamanı değil’ diyorlar.”

Herkes sustu.

Subaylar kalktı, Prens Andrey yaverine son emirleri vererek onlarla birlikte hangarın önüne çıktı. Piyer, subaylar gidince Prens Andrey’in yanına yaklaştı, söze başlamak üzereydi ki, yoldan hangarın az ötesinden nal sesleri geldi. Prens Andrey o yana bakınca bir Kazak’la birlikte yaklaşan Woltzogen ile Clausewitz’i tanıdı. Piyer’le Andrey’in yanından geçerlerken konuşuyorlardı, şu cümleler duyuldu:

“*Der Krieg muss im Raum verlegt werden. Der Ansicht kann ich niecht genug Preis gaben,*”[138] diyordu biri.

“O ja, der Zweck ist nur den Feind zu schwächen, co kann man gewiss nicht den Verlust der Privatpersonen in Achtung nehmen.”[139]

“O ja.”[140]

Prens Andrey, onlar geçip gittikten sora burnundan soluyarak, “Evet, *im Raum verlegen,*”[141] diye öfkeyle tekrarladı. *Im raum* da[142] babam, oğlum, kız kardeşim Lısiye Gori’de kalmışmış, onun umrunda değil, İşte sana söylemiş olduğum şey: Yarın savaşı kazanacak olan bu Alman beyler değil, onlar güçlerinin yettiği kadar işi berbat etmekten başka bir halt karıştırmayacaklar, çünkü onun Alman kafasında yalnız sahte, beş para etmez düşünceler var, ama yüreklerinde yarınki savaşı kazanmak için gereken biricik şey, Timohin’de olan şey yok. Bütün Avrupa’yı ona teslim ettiler, sonra bir de bize ders veriyorlar, ünlü öğretmenler!”

Piyer, “Demek yarınki savaşın kazanılacağını sanıyorsun,” dedi.

Prens Andrey, “Evet, evet,” diye dalgın dalgın karşılık verdi, “yetki bende olsaydı, yapacağım tek şey, esir kalmamak olurdu. Esir de ne demek! Şövalyelik! Fransızlar evimi yıktılar, Moskova’yı yağmaya gidiyorlar, bana boyuna hakaret ettiler, ediyorlar da. Onlar benim düşmanım, onların hepsi, bana göre, cani. İşte Timohin de, bütün ordu da, bunu tıpatıp böyle düşünüyor. Tilsit’te bize hangi kurt masalını okumuş olurlarsa olsunlar, mademki düşmanlarımdırlar, dostum olamazlar.”

Piyer parıldayan gözlerle Prens Andrey’e bakarak, “Evet, evet,” dedi, “ben de tıpkı senin gibi düşünüyorum.”

Mojaisk Tepesi’nden beri, bütün gün Piyer’i kaygılandırmış olan mesele, şimdi ona, açıklanmış, büsbütün çözümlenmiş gibi geliyordu. Artık bu savaşın önemini anlıyordu. Bugün gördüğü her şey, şöyle bir bakıp geçtiği yüzlerdeki bütün o ciddi, ağır ifadeler, kendisi için yepyeni bir ışıkla aydınlanmıştı. Gördüğü bütün insanlardan taşan yurtseverliğin o gizli (fizikte latent denen) sıcaklığını anladı. Bu da ona insanların ölüme neden böyle rahatça, hatta düşüncesizce hazır olduklarını açıkladı.

“Esir almamak,” diye devam etti Prens Andrey, “yalnız bu, savaşın şeklini değiştirir, onu daha az zalim kılardı. Oysa biz şimdiye kadar yalnızca savaş oyunu oynadık, işte bu kötü; ruh yüceliği falan göstermeye çalışıyoruz. Bu ruh yüceliği, bu duygusallık, kesilen bir danayı görüp de fenalaşan bir hanımefendinin ruh yüceliği, duygusallığı soyundandır; kadın o kadar iyi yüreklidir ki, kan görünce dayanamaz ama gene de o danayı salçayla filan pişirilince afiyetle yer. Bize savaş yasalarından, şövalyelikten, temsilciler göndermekten, bahtsızlara acımaktan söz ediyorlar. Bütün bunlar saçma şeyler. Ben 1805 yılında şövalyeliğin, temsilciler göndermenin ne demek olduğunu gördüm, onlar bizi biz onları kafese koyduk. İnsanların evini soyar, sahte para sürerler; evet, en kötüsü de benim çocuklarımı, babamı öldürürler, sonra da savaş yasalarından, düşmana karşı mertlikten söz ederler. Esir almamak, öldürmek ve ölüme gitmek! Bu yargıya benim gibi, benim çektiğim acılardan geçerek varan bir insanın...”

Moskova’yı da Smolensk gibi alıp almayacaklarının umurunda olmadığını düşünen Prens Andrey, boğazına bir şey tıkanmışçasına ansızın sustu. Bir aşağı bir yukarı sessizce dolaştı ama gözleri tuhaf bir biçimde parlıyordu, söze tekrar başladığı zaman dudakları titremekteydi:

“Savaşta o sahte mertlik olmasaydı, biz ancak, bugünkü gibi, ölüme koşmak kaçınılmaz olunca savaşa girerdik. Böylece, Pavel İvaniç, Mihail İvaniç’e hakaret etti diye savaş çıkmazdı, bugünküne benzeyen bir savaş çıksa da artık bu tam savaş olurdu. O zaman kıtaların sayı çokluğu da şimdiki gibi olmaz; o zaman Napoléon’un sürüklediği bütün o Lehler, Westphalialılar peşine takılıp Rusya’ya gelmezlerdi; biz de Avusturya’da Prusya’da nedeninin kendimiz de bilmeden dövüşmeye gitmezdik. Savaş bir eğlence değil, dünyanın en iğrenç şeyidir; bunu anlamalı da savaş oyunu oynamamalı. Bu korkunç zorunluluğu sıkı ve ciddi olarak ele almalı. İşin ruhu şu: Yalan bir yana bırakılmalı; savaşsa savaş oyuncak değil. Öteki türlü çatışma; düşüncesiz, aylak insanların sevgili eğlencesidir... Bu insanların en saygın değerleri de, asker sınıfı... Peki, savaş nedir? Askerlik

dünyasının görenekleri nelerdir? Savaşın amacı öldürmek, savaşın silahları casusluk, hainlik ve bunları kışkırtmak: Halkın yok edilmesi, soyulması, orduyu beslemek için hırsızlık, savaş kurnazlığı denen aldatma ve yalan; asker tabakasının görenekleri: Özgürlük yokluğu yani disiplin, aylaklık, cahillik, kabalık, sefillik, ayyaşlık... Üstelik bu tabaka herkesin saygı gösterdiği yüksek bir tabakadır. Çin imparatoru dışında bütün krallar asker üniforması giyer, en büyük ödül en çok insan öldürene verilir. İnsanlar birbirlerini öldürmek için bizim yarın yapacağımız gibi karşı karşıya gelir, on binlerce insan birbirini vurur, sakat bırakır, sonra çok insan öldürüldü diye (ölülerin sayısını da şişirirler) şükran ayinleri yapılır; ne kadar çok insan öldürülmüşse zafer o kadar çok parlak ilan edilir. Tanrı yukarıdan onlara bakıp dualarını nasıl da kabul eder!” diye keskin, ince sesiyle haykırdı Prens Andrey. “Ah, efendim, son zamanlarda hayat bana ağır gelmeye başladı. Çok şeyi anlamaya başladığımı görüyorum. İyilik ve kötülük ağacının meyvelerini yemek insana yaramıyor. Bereket versin ki, bu iş çok uzun sürmeyecek!” Sonra birden, “Galiba uyuyorsun,” dedi, “benim de uyku zamanım geldi, sen dön, Gorki’ye git.”

Piyer, ürkek, şefkatli gözlerle Andrey’e bakarak, “Yo hayır!” dedi.

Prens Andrey yineledi, “Git git, insan dövüşten önce uykusunu almalı,” diyerek hızla Piyer’e yaklaştı onu kucakladı, öptü, “Tanrı seninle olsun, hadi git,” diye haykırdı. “Bir daha görüşebilecek miyiz, hayır!” Sonra çarçabuk döndü, hangara girdi.

Artık ortalık kararmıştı, Piyer de Prens Andrey’in yüzündeki ifadenin yumuşak mı, sert mi olduğunu seçememişti. Peşinden gideyim mi, yoksa yerime mi döneyim, diye bir süre sessizce düşündü. “Hayır, bana ihtiyacı yok!” diye karar verdi. “Bunun son buluşmamız olduğunu ben de biliyorum.” Derin derin içini çekti, dönüp Gorki’nin yolunu tuttu.

Hangara giren Prens Andrey bir kilime uzandı ama uyumadı.

Gözlerini yumdu. Hayeller birbiri ardınca geçiyordu gözlerinin önünden, birine sevinçle, uzun süre baktı. Petersburg’daki bir süvari açıkça gözünün önüne geldi. Nataşa, coşkun yüzü heyecan içinde, ona geçen yıl mantar toplarken büyük bir ormanda nasıl kaybolduğunu anlatmıştı. Birbirini tutmayan cümlelerle hem ormanın derinliklerini hem kendi duygularını tasvir etmiş, hem de rastladığı bir aracıyla konuştukları şeyleri anlatmış, ikide bir de hikâyesini keserek, “Hayır, beceremiyorum, anlatamıyorum, hayır, anlamıyorsunuz,” demiş, Prens Andrey de anladığını söyleyerek onu yatıştırmıştı, zaten söylemek istediklerinin hepsini

gerçekten de anlamıştı. Nataşa istediği gibi anlatamadığı için üzülüyordu: O gün duyup da şimdi dışarı vurmak istediği o coşkun, şiirli duyguları ortaya koyamadığını hissediyordu. “O yaşlı adam öyle şirindi ki, ormanın içi de öyle bir karanlık... Sonra o ihtiyarın öyle iyi bir... hayır anlatmasını beceremiyorum,” diye kızararak heyecan içinde konuşuyordu. Prens Andrey o zaman onun gözlerinin içine bakarak nasıl gülümsemişse şimdi de aynı mutlulukla gülümsedi. “Onu anlıyordum,” diye düşündü, “hem yalnız anlamakla kalmıyordum, ondaki ruh gücünü, içtenliği, saflığı, bedeninin adeta sarıp sarmaladığı ruhunu seviyordum... Nasıl güçlü, nasıl mutlulukla seviyordum.” Bu aşk hikâyesinin nasıl sona erdiğini de birden hatırladı. “Bütün bunlar o herifin umurunda bile değildi. Onun bütün bunlardan hiçbir şey anladığı yoktu. Onun gözünde Nataşa, kaderine ortak etmeye bile layık görmediği güzel, taze bir kızdan başka bir şey değildi. Ama ben? O adam da hâlâ sağ ve keyif sürüyor.” Prens Andrey sanki bir yerini yakmışlar gibi sıçrayıp kalktı, hangarın önünde yeniden dolaşmaya başladı.

137 Eh, demek siz hiç kimsenin bilmediğini biliyorsunuz.

138 (Alm.) Savaşın yayılıp genişlemesi lazım. Bu görüşü ne kadar övsen azdır.

139 (Alm.) Elbette, amaç düşmanı zayıflatmak olduğuna göre; insan kaybına aldırmamak lazım...

140 (Alm.) Elbette.

141 (Alm.) Yayılıp genişlemeli.

142 (Alm.) Yayılıp genişlemek.

XXVI

25 Ağustos'ta Borodino Savaşı'ndan bir gün önce Fransa imparatorunun saray bakanı M. de Beausset ile Albay Fabvier, ilki Paris'ten, ötekisi Madrid'den, Napoléon'un yanına, Valuyeva'daki konak yerine geldiler.

Saray üniformasını giyen M. de Beausset, imparatora getirdiği emanetin önden götürülmesini emretti, sonra kendisi Napoléon'un çadırının birinci bölmesine girdi, orada çevresini saran yaverlerle konuşarak emaneti açmaya başladı.

Fabvier içeri girmedi, çadırın önünde durup tanıdığı generallerle konuştu.

İmparator Napoléon henüz yatak odasından çıkmamıştı, tuvaletini bitirmek üzereydi. Aksırıp tıksırarak oda uşağının tuttuğu fırçaya etli sırtını, tombul, kıllı göğsünü çeviriyordu. Başka bir oda uşağı da bir şişenin ağzını parmağıyla bastırıp, sanki nereye, ne kadar serpileceğini bir kendisi bilebilirmiş gibi bir tavırla imparatorun bakımlı vücuduna kolonya serpiyordu. Napoléon'un ıslak kısa saçları alnının üzerine dağılmıştı. Yuvarlak, sarı yüzünde bir rahatlık ifadesi vardı. Fırçanın altında büzülüp aksırarak oda uşağına, *"Allez ferme, allez toujours,"*[143] diyordu. Dünkü savaşta ne kadar esir alındığını imparatora arz etmek üzere çadırın yatak odası bölmesine girmiş olan yaver, gereken bilgileri vermiş, çekilmek için izin bekleyerek kapının yanında duruyordu. Napoléon kaşlarını çatıp göz ucuyla yavere baktı.

"*Point de prisonniers,"*[144] diye tekrarladı yaverin söylediklerini. Sonra, "*Ils se font démolir. Tant pis pour l'armée russe. Allez toujours; allez ferme,"*[145] diye kamburunu çıkararak söylendi. Başıyla yavere işaret edip, "*C'est bien. Faites entrer M. de Beausset, ainsi que Fabvier,"*[146] dedi.

"*Oui, Sire,"*[147] diyen yaver çadırın arka kapısından çıkıp kayboldu.

İki oda uşağının yardımıyla çarçabuk giyinen Napoléon, mavi muhafız üniformasıyla, sert, hızlı adımlarla çadırın kabul salonuna geçti.

Bu sırada Beausset, imparatoriçeden getirdiği hediyeyi, imparatorun gireceği yerin tam karşısında, iki iskemlenin üstüne yerleştirmenin telaşı içindeydi. Ama imparator o kadar çabuk giyinmiş, öyle ansızın çıkagelmişti ki, Beausset sürprizini gereği gibi hazırlamaya vakit bulamamıştı.

Bir şeyler yapıldığını hemen fark eden imparator, hazırlığın henüz bitmediğini de sezmiş, onları kendisine sürpriz yapmak zevkinden mahrum etmek istemişti, Bay Beausset'yi görmezlikten geldi, Fabvier'i yanına çağırdı. Avrupa'nın öbür ucunda, Salamanka'da dövüşüp imparatorlarına layık olmaktan başka düşünceleri, onu memnun edememekten başka korkuları olmayan askerlerinin yiğitliği, sadakati hakkında Fabvier'in anlattıklarını, kaşları çatık, yüzü asık dinledi. Savaş felaketle sonuçlanmıştı. Fabvier anlatırken, Napoléon, kendi yokluğunda işin başka türlü olabileceğini de zaten ummamış olduğunu belirten alaylı sözler söyledi.

"Bunun acısını Moskova'da çıkarırım," dedi *"A tantôt,"*[148] diye ekledi; sonra, sandalyelerin üstüne koyduğu şeyi artık bir örtüyle örtüp sürprizi hazırlamış olan de Beausset'yi çağırdı.

De Beausset Fransız sarayı usulünce ve ancak Bourbonların eski emektarlarının becerebildikleri derin bir reveransla eğildi, bir zarf uzatarak yaklaştı.

Napoléon onu neşeyle karşıladı, kulağını çekti. Yüzündeki ciddi ifade birden yumuşamıştı,

"Çabuk geldiniz, çok memnun oldum," dedi. "Paris ne durumda?"

De Beausset, "*Sire, tout Paris regrette votre absence,"*[149] diyerek karşılık verdi. Napoléon, de Beausset'nin bunun gibi, ya da buna benzer bir şey söylemek zorunda olduğunun farkındaydı ve soğukkanlılıkla düşündüğü zamanlarda bunun doğru olmadığını da bilirdi ama yine de bu sözleri onun ağzından duymak hoşuna gitti. Kulağına tekrar dokunarak ona şeref verdi.

"*Je suis fâché de vous avoir fait faire tant de chemin,"*[150] dedi.

Beausset, "*Sire! Je ne m'attendais pas à moins qu'à vous trouver aux portes de Moscou,"*[151] diye karşılık verdi.

Napoléon gülümsedi. Başını dalgın dalgın kaldırarak sağa doğru şöyle bir baktı. Bir yaver kayar gibi yürüyerek yaklaştı, altın bir enfiye kutusunu Napoléon'a sundu. Napoléon açık kutuyu burnuna yaklaştırarak, "Talihiniz varmış," dedi, "siz ki yolculuk etmeyi seversiniz, üç gün sonra Moskova'yı göreceksiniz. Asya başkentini göreceğinizi herhalde aklınızdan bile geçirmemişsinizdir. Hoş bir yolculuk yapacaksınız." Beausset şimdiye kadar kendisinde varlığını bile fark etmediği bu yolculuk merakına karşı gösterilen ilgiden dolayı minnetle eğildi.

Herkesin örtüyle kapatılmış şeye baktığını fark eden Napoléon, "A, o da ne?" dedi. Beausset arkasını dönmeden, bir saray adamı ustalığıyla yan yan

geri çekilip iki adım attı, örtüyü kaldırırken de, “Efendimize, imparatoriçenin armağanı,” diye yanıt verdi.

Bu, Napoléon’la Avusturya imparatorunun kızından doğma, her nedense herkesin Roma Kralı diye adlandırdığı çocuğun Gérard tarafından parlak renklerle yapılmış bir portresiydi. Bakışları *Sixtine’deki* Madonna ve İsa’nın bakışlarına benzeyen, bu kıvır kıvır, çok güzel çocuk *bilboke*[152] oynuyordu. Oyuncağın yuvarlağı yer yuvarlağını temsil ediyordu, çocuğun öteki elindeki değnekse hükümdarlık asası biçimindeydi. Ressamın, sözde Roma kralını bir değnekle yer yuvarlağını delerken göstererek özellikle neyi ifade etmek istediği pek de belli değildi ama bu alegori, tabloyu Paris’te görenler için olduğu kadar, Napoléon için de kolayca anlaşılan bir şey sayılmış, çok da hoşa gitmişti.

“*Le Roi de Rome,”*[153] diyerek şık bir el hareketiyle portreyi gösterdi. “*Admirable.”*[154]

Portreye yaklaştı, yüzlerinin ifadesini istedikleri zaman değiştirmekte İtalyanlara özgü o rahatlıkla düşünceli, şefkatli bir tavır takındı. Şimdi söyleyeceği her sözün, yapacağı her hareketin tarihe geçeceğini hissediyordu. Oğlu, onun yüceliği sayesinde yer yuvarlağıyla *bilboke* oynayabiliyordu; işte bu yüceliğe rağmen en sade bir babalık şefkati göstermeyi o sırada yapabileceği en uygun iş saydı. Gözleri sulandı, bakışlarıyla bir iskemle aradı, hemen getirdiler, portrenin karşısına oturdu. Tek bir hareket yaptı, herkes ayaklarının ucuna basarak dışarı çıktı, büyük adamı düşünceleriyle baş başa bıraktılar.

Napoléon, bir süre sessizce, dalgın dalgın resmi seyrettikten ve bu sırada niçin yaptığını da bilmeden elini boyaların kabarıklıklarında dolaştırdıktan sonra kalktı, de Beausset’yi ve nöbetçi subayı çağırdı. Roma Kralı’nı, tapındıkları imparatorlarının oğlunu, veliahtını görme mutluluğundan hassa askerlerini mahrum bırakmamak için portreyi çadırın önüne koymalarını emretti.

M. de Beausset ile kahvaltı ettiği sırada da (Beausset bu iltifattan büyük bir zevk duyuyordu) çadırın önünde, oraya yaklaşmış olan hassa erleriyle subaylarının coşkun haykırışları yükseldi.

“*Vive, l’Empereur! Vive le Roi de Rome! Vive l’Empereur!”*[155]

Napoléon, kahvaltıdan sonra de Beausset’nin yanında ordu emrini yazdırdı. Düzeltmeden, bir solukta yazdırılmış olan beyannameyi kendisi de alıp okuyunca, “*Court et énergique!”*[156] dedi.

Bu ordu emri şöyleydi:

"Askerler! İşte onca arzuladığınız savaş. Bundan böyle zafer size bağlı. O bize gerekiyor, o bize bolluk, rahat kışlaklar ve yurda bir an önce dönüşü sağlayacak. Austerlitz'de, Friedland'da, Vitelsk'te ve Smolensk'te davrandığınız gibi davranın; gelecek nesiller bugünkü zaferinizi ansın. Sizler için, o, Moskova kapılarındaki büyük savaşta bulunmuştu; denilsin."

"*De la Moscou!*"[157] diye yineledi Napoléon ve yolculuk etmeyi seven de Beausset'yi gezintisine çağırarak çadırdan çıkıp eyerli atlara doğru yürüdü, imparatorun daveti karşısında Beausset, "*Votre majesté a trop de bonté,*"[158] dedi, oysa uykusu vardı, ata binmeyi de bilmezdi, korkardı.

Ama Napoléon bu gezgine başıyla bir kez işaret edince, zavallı adam yola koyulmak zorunda kalmıştı. Napoléon çadırdan çıkınca oğlunun portresi önündeki hassa askerlerinin haykırışmaları bir kat daha artmıştı. İmparator kaşlarını çattı, güzel, gurur dolu bir jestle portreyi göstererek, "Kaldırın oradan onu," dedi, "savaş alanını görecek çağda değil henüz."

Beausset gözlerini yumup başını eğerek derin derin içini çekti, imparatorun sözlerini ne kadar takdir edebildiğini, anladığını bu hareketiyle belirtmiş oluyordu.

143 Hadi, durma, hadi daha güçlü.
144 Esir yok.
145 Kendilerini mahvettiriyorlar. Rus Ordusu için daha kötü. Hadi durma, hadi daha güçlü.
146 Pekâlâ. De Beausset ile Fabvier gelsinler.
147 Peki, haşmetlim...
148 Yine görüşelim.
149 Bütün Paris yokluğunuzun üzüntüsünü duyuyor.
150 Sizi böyle uzun yollara düşürdüğümden dolayı müteessirim.
151 Haşmetlim, sizi hiç olmazsa Moskova kapılarında bulacağımı ummuştum.
152 Tahtadan ya da fildişinden küçük bir yuvarlakla bir değnekçikten ibaret bir oyuncak.
153 Roma Kralı.
154 Fevkalade.
155 Yaşasın İmparator! Yaşasın Roma Kralı! Yaşasın İmparator!
156 Kısa ve sert.
157 Moskova'nın.
158 Çok lütufkârsınız haşmetlim.

XXVII

Tarihçilerinin söylediklerine bakılırsa, Napoléon bütün o 25 Ağustos gününü, sahayı gözden geçirerek, mareşallerin sundukları planları inceleyerek, generallerine bizzat emirler vererek at üzerinde geçirmişti.

Rus kıtalarının Koloça boyunca tuttukları ilk mevzi hattı delinmişti; bu hattın bir parçası, Rusların sol kanatları, ayın yirmi dördünde Şevardino Tabyası'nın düşmesi üzerine daha geriye alınmıştı. Hattın bu parçası ne tahkim edilmişti ne de bir nehirle korunur durumdaydı, önünde açık, düz bir alandan başka bir şey yoktu. Asker olsun olmasın herkes için Fransızların buraya saldırmaları gerektiği apaçık bir şeydi. Bundan dolayı da öyle uzun uzadıya düşünüp taşınmalara, imparatorla generallerinin öyle uğraşıp didinmelerine, hele Napoléon'a yakıştırmakta sıraya girdikleri dâhilik denilen o özel, yüksek yeteneklere gerek yoktu; ama sonradan bu olayı yazan tarihçiler de, o zaman Napoléon'un çevresinde bulunanlar da, hatta kendisi bile hiç de böyle düşünmediler.

Napoléon, alanı geziyor, derin derin düşünerek araziyi gözden geçiriyor, arada başını sallıyor; çevresini saran generallere, aldığı kararları doğuran derin düşüncelerin seyrini bildirmeden, yalnızca ulaştığı kesin sonuçları tebliğ ediyordu. Eckmuhl Dükü diye anılan Davout, Rusların sol kanadını çevirme teklifinde bulundu, Napoléon'sa bunun yapılmaması gerektiğini söyledi ama niçin yapılmaması gerektiğini açıklamadı. İstihkâmlara saldıracak olan General Compans'ın tümenini ormandan geçirme teklifiniyse sözde Enghien Dükü, yani Ney, orman içinde yapılacak hareketlerin tehlikeli olduğunu, tümenin dağılabileceğini söylemeye cesaret ettiği halde beğendi.

Şevardino Tabyası'nın karşısına düşen alanı gözden geçirerek bir süre sustu, düşüncelere daldı, sonra Rus bataryasını dövecek olan iki bataryanın, sahra topçusunun yerleşeceği yerleri işaret etti.

Daha başka emirler de vererek konak yerine döndü, savaş planını söyleyip yazdırdı.

Fransız tarihçilerinin coşkunlukla, öteki tarihçilerinse derin bir saygıyla söz ettikleri bu plan şöyleydi:

"Prens Eckmuhl'ün tuttuğu düzlüğe geceden yerleştirilmiş olan yeni iki batarya, gün ışır ışımaz, düşmanın karşıdaki iki bataryasına ateş açacak.

“Aynı anda, birinci kolordu topçu komutanı General Pernety; ileri sürülecek olan Dessaix ve Friand tümenlerinin bütün obüsleri ve Compans tümeninin otuz topuyla düşman bataryasına ateş yağdıracak, böylece düşmana karşı faaliyete geçecek top sayısı şöyle:

Hassa topçusunun	24,
Compans tümeninin	30,
Friand ve Dessaix tümenlerinin	8,
toplam	62 top

“Üçüncü kolordunun topçu komutanı General Focher, soldaki tabyayı döven bataryanın etrafında, üçüncü ve sekizinci kolorduların sayısı on altıya varan tüm obüsleriyle yer alacak, böylelikle bu bataryaya karşı 40 top bulunacak.

“General Sorbier emir alır almaz hassanın bütün obüsleriyle tabyalardan birinin üstüne yüklenmek için hazır olacak.

“Bu top ateşi sırasında, Prens Ponyatovski, köyden ormana doğru ilerleyip düşman mevziini çevirecek.

“General Compans’sa birinci tabyayı ele geçirmek için orman boyunca ilerleyecek.

“Savaş başlayınca da, düşmanın yapacağı hareketlere göre emirler verilecek.

“Soldaki top ateşi, sağdan top sesleri gelir gelmez başlayacak. Morand’ın tümeniyle Vice-roi tümenlerinin silahtarları, sağ kanadın hücuma katıldığını görür görmez sıkı bir ateş açacaklar.

“General Morand ile General Gérard, düşman tabyasını ele geçirmek ve ordunun öteki birlikleriyle aynı hizayı tutmak için Vice-roi’nın emri altında harekete geçtikleri sırada, Vice-roi, köyü[159] almış, üç köprüden geçerek tepeye varmış bulunacak.

“Bütün bunlar düzen içinde *Le tout se fera avec ordre et méthode*[160] ve her zaman için elde büyük sayıda ihtiyat kuvvetlerinin bulunmasına önem verilerek yapılacaktır.

“Mojaisk yakınında imparator karargâhı, 6 Eylül 1812 yılı.”

Çok kapalı ve karışık yazılmış olan bu harekât emri (insan Napoléon’un dehasına karşı duyulan o dindarca korkuya kapılmaksızın onun emirlerinden söz etmek cesaretini kendinde görürse denilebilir ki) dört noktayı, dört talimatı içermekteydi. Bu dört emirden hiçbiri yerine getirilemezdi, nitekim yerine getirilememiştir de. Bu harekât *emrinde öncelikle, “Napoléon tarafından seçilen yere yerleştirilen bataryalarla*

onlara katılacak olan Pernety ve Focher'nin topları, yani hep bir arada 102 top ateş açacak, Rus istihkâmlarıyla tabyasına gülle yağdıracak," deniyor. Oysa bu yapılamazdı, çünkü Napoléon'un seçtiği yerden gülleler Rus tahkimli mevkilerine ulaşamazdı; bundan dolayı da, bu 102 top, yakında bulunan bir komutan, Napoléon'un emirlerine aykırı olarak onları ileri alıncaya kadar boşu boşuna ateş etti.

Harekât emrinin ikinci noktası, "Rusların sol kanadını çevirmek için Ponyatovski'nin, köyün üzerinden ormana doğru ilerlemesini" istiyordu. Bu da yapılamazdı; yapılamadı da, çünkü köyün üzerinden ormana doğru ilerleyen Ponyatovski orada yolunu kesen Tuçkov'la karşılaştı, Rus mevzilerini çeviremedi.

Harekât emrinin üçüncü noktası, "General Compans, tahkimli ilk mevzileri zapt etmek için ormanı baştan başa geçecektir," diyordu. Compans'ın tümeni tahkimli ilk mevzii zapt edemedi, püskürtüldü; çünkü ormandan dışarı çıkar çıkmaz Napoléon'un önceden kestiremeyeceği bir peşrev ateşi altında saflarını düzenlemek zorunda kalmıştı.

Dördüncü olarak da, "Vice-roi köyü (Borodino'yu) ele geçirecek ve tabyaya doğru komutası altında ilerleyip öteki kıtaların hizasını tutacak olan Friand ve Morand'ın tümenleriyle (bu tümenlerin ne zaman, nereye hareket edeceklerinden söz edilmiyor) aynı seviyeyi koruyarak köyün üç köprüsünden geçecektir," deniyor.

Bu emrin kaleme alınışındaki kapalılık yüzünden hiç bir şey anlamak mümkün değildir, ancak, Vice-roi'nın bu emri yerine getirmek için giriştiği işlere bakılırsa, Borodino'yu tabyanın solundan geçmesi gerekiyordu; Morand'le Friand tümenleri ise aynı anda cepheden saldıracaklardı.

Bütün bu noktalar da, harekât emrinin bütün öteki noktaları gibi gerçekleştirilemediler, zaten gerçekleştirilmeleri de olanaksızdı. Borodino'yu geçen Vice-roi, Koloça yönünde püskürtüldü, ilerleyemez oldu; Morand'la Friand'ın tümenlerine gelince; onlar da tabyayı alamadılar, ezildiler; tabyayı ancak savaşın sonunda süvari kuvvetleri zaptetmişti (bu işin böyle olacağınıysa Napoléon herhalde önceden hesaplamış değildi). Böylece, planın hiçbir noktası yerine getirilmedi, zaten getirilemezdi. *Bundan başka, ordu emrinde, "savaşa başlandıktan sonra da, düşmanın yapacağı hareketlere göre talimat verilecektir, deniyordu; bunun için Napoléon'un savaş sırasında* gerekli bütün emirleri vereceği sanılabilirdi, ama bu da olmadı, olamazdı da, çünkü savaş süresince Napoléon savaştan o kadar uzakta bulunuyordu ki (sonradan da anlaşıldığı gibi) savaşın gidişatı

hakkında bilgisi olamaz, savaş sırasında vereceği hiçbir emir yerine getirilemezdi.

159 Borodino'yu.
160 Bütün bunlar düzen içinde, sistematik biçimde yapılacak.

Tarihçiler, eğer, diyor, Borodino Savaşı'nı Fransızlar kazanamadıysa bu, o gün Napoléon'un nezle oluşu yüzündendir; nezle olmasaydı, gerek savaştan önce, gerekse savaş sırasında verdiği emirler daha dâhice olur; Rusya göçer, *et la face du monde eut été changée.*[161] Rusya'yı bir tek insanın, Büyük Petro'nun yarattığını; Fransa'nın cumhuriyetten imparatorluğa dönmesinin ve Fransız askerlerinin Rusya'ya girişinin bir tek insanın, Napoléon'un iradesiyle gerçekleştiğini kabul eden tarihçiler için, Rusya'nın ayakta kalışına, ayın yirmi altısında Napoléon' un nezle olmasının neden olduğu zorunlu ve mantıklı bir görüştür.

Mademki Borodino Savaşı'nı verip vermemek Napoléon'un iradesine bağlıydı, şu veya bu önlemi almak da onun elindeydi, öyleyse onun iradesinin belirmesinde etkisi bulunan nezlenin de Rusya'nın kurtuluş nedeni olabileceği, bundan dolayı da Napoléon'a ayın yirmi dördünde su geçmez çizmelerini vermeyi unutan oda uşağının da Rusya'nın kurtarıcısı olduğu ortadadır. Bu tarz düşünceyle böyle bir sonuç, tıpkı Voltaire'in, neyle alay ettiğini pek bilmeden, "St. Bartholomeus gecesi[162] IX. Charles'ın mide bozukluğu yüzündendir," diyerek çıkardığı sonuç gibi, kesindir. Ama Rusya'yı bir tek insanın, Büyük Petro'nun iradesi yaratmıştır, Fransız İmparatorluğu'nun ortaya çıkışı, savaşın başlaması bir tek insanın, Napoléon'un iradesiyle gerçekleşmiştir iddiasını kabul etmeyen insanlar için böyle bir düşünce tarzı yalnız yanlış ve saçma sapan değil, insanlık tarihinin gerçeklerine de aykırıdır. Tarihî olayların nedeni nedir, sorusuna verilecek başka bir karşılık vardır ki, o da şudur: Dünya olaylarının akışı önceden ve yukarıdan tayin edilmiştir, bu olaylara katılan insanların kendi keyiflerince yaptıkları hareketlerin birbirine uygun düşmesine bağlıdır, bu olaylar üzerinde Napoléon'ların etkisi görünüştedir yalnızca.

St. Bartholomeus gecesi, bu katliamın yapılması için emir veren IX. Charles'ın iradesine bağlı olmadan yapıldı, böyle bir emir verdiğini zannetti o; böyle bir iddiada bulunmak ilk bakışta ne kadar acayip görünürse görünsün, seksen bin kişinin canına mal olan Borodino boğazlaşması (savaşın başlaması için ve savaş sırasında emirler verdiği halde) Napoléon'un iradesine bağlı olmadan gerçekleşti, o yalnızca böyle emirler verdiğini zannetti demek insana ne kadar tuhaf gelirse gelsin; bana, her

birimizin büyük Napoléon'dan yüce değilsek de hiç olmazsa ondan küçük bir insan da olmadığımızı söyleyen insanlık onuru bu sorunun bu şekilde çözümlenmesini kabul ettirir; zaten tarih incelemeleri de bu iddiayı fazlasıyla doğru göstermektedir.

Borodino Savaşı'nda Napoléon kimseye ateş etmedi, hiç kimseyi öldürmedi. Bütün bunları yapan askerlerdi. Şu halde insanları öldüren o değildir.

Fransız Ordusu'nun askerleri Borodino Savaşı'nda Rus askerlerini Napoléon'un emriyle değil, kendi istekleriyle öldürmeye geldiler. Tüm ordu; aç, üstleri başları yırtık pırtık, yürümekten bitkin bir halde, Fransızlar, İtalyanlar, Almanlar, Lehler, kendilerini Moskova'ya ulaşmaktan alıkoyan öteki ordunun karşısında öyle hissediyorlardı ki *le vin est tiré et qu'il faut le boire*.[163] Napoléon, o sırada Ruslarla dövüşmelerini yasak etse de onu öldürür, yine de Ruslarla savaşmaya giderlerdi, çünkü bu artık onlar için kaçınılmaz bir şeydi.

Yeryuvarlağını *bilboke* değneğiyle delen küçük çocuğun resmi karşısında "*Vive l'Empereur!*" diye nasıl bağırdılarsa; kendilerine söylenecek her saçma sapan söze karşılık "*Vive l'Empereur!*" diye de nasıl bağıracaklarsa; gelecek nesillerin kendileri için, "Moskova önlerindeki savaşta bulunmuşlardı," diyeceğini, sakat kalmalarına, ölmelerine karşılık teselli olarak ileri süren Napoléon'un günlük emrini dinledikleri zaman da işte tıpkı öyle "*Vive l'Empereur!*" diye bağırmışlardı. Çünkü "*Vive l'Empereur!*" diye bağırmaktan, zaferi kazanıp olup Moskova'da dinlenecek yer, yiyecek yemek bulmak için savaşmaktan başka bir şey yapamazlardı. Bu nedenle soydaşlarını öldürmeleri, Napoléon'un emirleri yüzünden değildi.

Savaşın gidişatını düzenleyen de Napoléon değildi, çünkü planının hiçbir noktası gerçekleşmedi; savaş sırasında neler olup bittiğini bilmiyordu. Bunun için bu insanların birbirlerini öldürmesi, Napoléon öyle istediği için değil, yüz binlerce insanın iradesiyle gerçekleşmişti. Napoléon'sa, işlerin kendi keyfine, iradesine bağlı olarak yürüdüğünü zannetmişti yalnızca. Bundan dolayı da Napoléon'un nezle olup olmadığı meselesi, tarih için, herhangi bir taşıt erinin nezleli olup olmadığından daha önemli değildir.

Bundan başka, Napoléon'un 26 Ağustos'ta nezle oluşu şu nedenle önemsizdir: Tarih yazarları, Napoléon'un planı, savaş sırasında verdiği

emirler, nezle yüzünden eskileri kadar parlak olmamıştır, diyor, baştan aşağı yanlış bir iddiadır bu.

Çünkü yukarıya aldığımız harekât emri, eski planlardan daha kötü değil, hatta daha iyiydi. Savaş sırasında sözde verdiği emirlere gelince; bunlar da başka savaşlardaki emirlerden daha kötü değil, onların aynısıydı. Ama Napoléon'un kazanamadığı ilk savaş Borodino Savaşı'ydı, bu nedenle hatalı görünüyordu bu plan ve emirler. En parlak, en derin planlar, önlemler bile, savaşı kazandırmazlarsa berbat şeylermiş gibi görünür, her askerlik bilgini de onları, bilgiç bir tavırla eleştirir, savaş kazandıran en kötü planlar, emirlerse çok parlak şeylermiş gibi görünür ve en ciddi insanlar da bu kötü planların üstünlüklerini kanıtlamak için ciltlerce yazı yazar.

Austerlitz Savaşı'nda Weierother'in tasarladığı plan, bu tür eserlerin en iyi örneklerindendi, yine de beğenilmedi; mükemmelliği, ince elenip sık dokunmuş olması yüzünden beğenilmedi.

Napoléon, Borodino Savaşı'nda iktidarı temsil etme görevini öteki savaşlarda olduğu gibi, hatta daha da iyi yerine getirdi. Savaşın gidişatına zarar verecek hiçbir şey yapmadı, en akla uygun önlemlere başvurdu, afallamadı, bir yapıp bir bozmadı, korkmadı, savaş alanından kaçmadı, hayır, başkomutanlık yapmıyormuş gibi görünen rolünü, ustalığına savaş deneyimlerine dayanarak, soğukkanlılıkla, vakarla oynadı.

161 Dünyanın da yüzü değişirdi.

162 Bartholomeus, İsa'nın 12 havarisinden biridir. 24 Ağustos 1572'de *huguenot* adı verilen Protestanlar Paris'te, Saint Bartholomeus'un yortu gününde Katolikler tarafından topluca kıyıma uğradılar.

163 Şarabın tıpası çekilmiştir, içmek gerek. (Ok yaydan fırladı, sonuna kadar gitmek gerek.)

XXIX

Hatları ikinci kez dolaşıp inceden inceye gözden geçirdikten sonra dönen Napoléon, "Satranç takımı hazır, oyun yarın başlıyor," dedi.

Kendisine punç getirmelerini emretti, Beausset'yi çağırıp ona Paris'ten, *à la maison de l'impératrice*'te[164] yaptırmak niyetinde olduğu bazı değişikliklerden söz ederek saray işleri hakkında en küçük şeyleri bile hatırlayışıyla saray bakanını şaşırttı.

En basit işlere ilgi gösterdi, Beausset'yi, yolculuklara duyduğu sevgiden ötürü alaya aldı ve hastayı portatif karyolasına bağladıkları sırada, kendine güvenen, işini bilir, ünlü bir doktorun kollarını sıvaması gibi, umursamaz bir tavırla gevezelikler etti. "İşin dizginleri elimde, kafamın içinde apaçık, zamanı geldiğinde bunu kimsenin beceremeyeceği gibi becereceğim ama şimdi alay edebilirim, hem ben ne kadar çok latife edersem, ne kadar, sakinsem, siz de o kadar çok güven ve rahatlık duymalı, dehama hayran olmalısınız."

İkinci puncunu da bitiren Napoléon, ertesi günkü zorlu işler öncesi dinlenmeye gitti.

Karşılaşacağı işle o kadar ilgileniyordu ki, uyuyamadı, akşamın nemli havasıyla artan nezlesine rağmen gece saat üçte gürültüyle sümkürerek, otağın büyük bölümüne geçti. "Ruslar yerlerinde duruyorlar mı?" diye sordu. "Düşmanın yaktığı ateşler hep aynı yerde görünüyor," diye karşılık verdiler. Bunu uygun bulduğunu belirtircesine başını salladı.

Nöbetçi yaver çadıra girdi, "*Eh bien Rapp, croyez vous, que nous ferons de bonnes affaires aujourd'hui*?"[165] diye ona döndü Napoléon.

"*Sans aucun doute, Sire,"*[166] diye karşılık verdi Rapp.

Napoléon yavere bir göz attı.

Rapp, "*Vous rappelez-vous, Sire, ce que vous m'avez fait l'honneur de dire à Smolensk,"*[167] dedi, "*le vin est tiré, il faut le boire*."[168]

Napoléon kaşlarını çattı, başını ellerine alarak uzun zaman sessiz sedasız oturdu.

"*Cette pauvre armée*,"[169] diye birden söze başladı sonra, "*elle a bien diminuée depuis Smolensk. La fortune est une franche courtisane, Rapp, je le disais toujours, et je commence à l'éprouver. Mais la garde, Rapp est intacte*?"[170] diye sordu.

“Oui, sire,”[171] diye karşılık verdi Rapp.

Napoléon bir pastil aldı, ağzına koydu, saate baktı, uykusu yoktu, sabaha daha çok zaman vardı; zamanı emirler vererek öldürmek de mümkün değildi, çünkü bütün emirler verilmişti, şimdi artık verilen emirler yerine getiriliyordu.

“*A-t-on distribué les biscuits et le riz aux régiments de la garde?”*[172] diye sert bir tavırla sordu Napoléon.

“*Oui, sire.”*[173]

“Mais le riz?”[174]

Rapp, pirinç hakkındaki emrin kendisi tarafından bildirilmiş olduğnu söyledi ama Napoléon, emrinin yerine getirildiğine inanmıyormuş gibi hoşnutsuzlukla başını salladı. İçeri, punç getiren bir uşak girdi. Napoléon, Rapp’a da verilmesini emretti, kendisininkini konuşmadan, yudum yudum içmeye koyuldu. Bardağını koklayarak, “Ne ağzımın tadı var ne de burnum koku alıyor,” dedi, “bu nezle bıktırdı beni. Doktorluktan söz edip dururlar. Bir nezleyi bile iyi edemedikten sonra hangi doktorluk? Bana bu pastilleri Corvisart vermişti ama hiç faydası yok. Onlar hangi hastalığı iyi edebilirler ki. Zaten bir hastalığı tedavi etmek, iyileştirmek de mümkün değildir. *Notre corps est une machine à vivre. Il est organisé pour celà, c’est sa nature, laissez-y la vie à son aise, qu’elle s’y défende elle même: elle fera plus que si vous la paralysiez en l’encombrant de remèdes. Notre corps est comme une montre parfaite qui doit aller un certain temps, l’horloger n’a pas la faculté de l’ouvrir, il ne peut la manier qu’à tâtons et les yeux bandés. Notre corps est une machine à vivre, voilà.”*[175] Bir şeyleri tarif etmeyi seven Napoléon böylece bir kere bu yola saptıktan sonra ansızın yeni bir şeyi daha tarif etti. “Savaş sanatının ne olduğunu bilir misin, Rapp?” diye sordu. “Bu, belirli bir anda düşmandan daha güçlü olma sanatıdır. *Voilà tout*.”[176]

Rapp, yanıt vermedi.

Napoléon, *“Demain nous allons avoir affaire à Koutouzoff,”*[177] dedi. “Görüşürüz! Hatırlarsın ya, Braunau’ da orduya komuta eden oydu, tahkimatı gözden geçirmek için üç hafta içinde bir kere olsun ata binmemişti. Görüşürüz!”

Saatine bir göz attı. Henüz dörttü. Uykusu yoktu, punç içilmişti, yapılacak hiçbir iş de kalmamıştı. Kalktı, bir aşağı bir yukarı gezindi, kalın ceketini, şapkasını giydi, çadırdan dışarı çıktı. Gece karanlık ve nemliydi, pek hafif bir sis yukarıdan aşağı bastırıyordu. Fransız hassalarının ateşleri

yakınlarda belli belirsiz yanıyor; uzaklarda dumanların arasından Rus hatlarının ışıkları pırıldıyordu. Ortalık durgundu, mevzilerini tutmak için harekete geçmiş olan Fransız kıtalarının boğuk uğultusu ve ayak sesleri işitiliyordu.

Napoléon, çadırın önünden uzaklaştı, ateşlere baktı, ayak seslerine kulak kabarttı, kendisini görür görmez simsiyah bir kazık gibi dikiliveren, kalpağı tüylü, iriyarı bir hassa nöbetçisinin yanından geçerken karşısında durdu.

Askerlerle konuşurken takındığı yapay, kaba ve okşayıcı bir asker tavrıyla, “Kaç yıldan beri askersin?” diye sordu, asker yanıt verdi.

“*Ah! Un des vieux!*”[178]

“Alayda pirinç verdiler mi?”

“Verdiler, efendim.”

Napoléon başını salladı, uzaklaştı.

Saat beş buçukta Napoléon atına binerek Şevardino köyüne doğru yola çıktı.

Ortalık ışımaya başlamıştı, gökyüzü ağarıyordu, yalnız doğuda bir tek bulut parçası vardı. Bırakılmış ateşler sabahın alaca aydınlığında sönmek üzereydiler.

Sağdan, boğuk ve tek bir top sesi gürledi, ses yayılıp sessizliğin içinde söndü. Birkaç dakika geçti, ikinci bir gürleyiş, sonra üçüncüsü havayı sarstı; dördüncü, beşinci gürlemeler yakınlarda, sağda tarafta gürültüyle yankılandılar. İlk topların yankısı henüz dinmemişti ki, yeni yeni gürlemeler birbirine karışıp uğuldadı.

Napoléon maiyetiyle Şevardino Tabyası’na geldi, atından indi. Oyun başlamıştı.

164 İmparatoriçenin dairesinde.

165 Ne dersin, Rapp, bugün işimiz yolunda gidecek mi?

166 Elbette, efendim.

167 Bana Smolensk’te söylemek lütfunda bulunduğunuz sözü hatırlıyor musunuz, efendim?

168 Şarap şişesinin mantarı çıkarılmıştır, içmek gerek (Ok yaydan fırladı, sonuna kadar gitmek gerek).

169 Bu zavallı ordu

170 Somlensk’ten beri bir hayli ufaldı. Talih düpedüz yüksek bir orospudur, bunu her zaman söyledim, Rapp, şimdi de nefsinde bunun böyle olduğunu denemeye başlıyorum. Fakat hassa kıtaları Rapp, oldukları gibi, tastamam duruyorlar değil mi?

171 Evet, efendim.

172 Hassa alaylarına peksimetle pirinç dağıtıldı mı?

173 Evet haşmetlim.

174 Pirinç de mi?

175 Vücudumuz yaşamaya yarayan bir makinedir, bu iş için kurulmuştur, onun mahiyeti budur, içindeki hayatı rahat bırakın, kendi kendini savunsun; o bu işi, sizin onu ilaçlarla tıka basa doldurup felce uğratmanızdan daha iyi becerir. Bizim vücudumuz, belirli bir süre işleyecek olan, kusursuz bir saat gibidir, saatçi onu açamaz, onu ancak, gözü bağlı bir halde ve el yordamıyla yoklayarak idare edebilir. Vücudumuz yaşamaya yarayan bir makinedir, işte bu kadar.

176 İşte bu kadar.

177 Yarınki işimiz Kutuzov'ladır.

178 Ha, eskilerden.

XXX

Prens Andrey’in yanından ayrıldıktan sonra Gorki’ye dönen Piyer, seyisine atları hazırlamasını, kendisini erkenden uyandırmasını emretti; sonra Boris’in bölmenin arkasında ona ayırdığı köşde uyudu.

Ertesi sabah gözlerini açtığı zaman izbede kimsecikler kalmamıştı. Küçük pencerelerde camlar zıngırdıyordu. Başucunda duran seyis onu dürtmekteydi.

“Ekselans, Ekselans, Ekselans!” diye Piyer’in yüzüne bakmadan, onu uyandırabileceğinden ümidini kesmiş gibi omuzlarından tutup sarsarak inatla homurdanıyordu.

Uyanan Piyer sordu:

“Ne? Başladı mı? Vakit geldi mi?”

Emekli bir asker olan seyis, “Top seslerini dinleyin,” dedi, “herkes çoktan gitti, Serenisim de, çoktan yola çıktılar.”

Piyer, acele acele giyinip çıktı, dışarıda hava aydınlıktı, taze, serin ve iç açıcıydı, çiy yağmıştı. Bir bulutun arkasından görünen güneş, ışığını karşı sokağın damlarından yolun nemli tozlarına, evlerin duvarlarına, çitin aralıklarına, Piyer’in yattığı izbenin önünde duran beygirlerin üstüne saçıyordu bölük bölük. Top gürültüleri dışarıda daha açık işitilmekteydi. Bir yaver, yanında bir Kazak’la, yoldan dörtnala geçti. “Zamanı geldi Kont, zamanı geldi!” diye bağırdı. Atını peşinden getirmelerini emreden Piyer, dün üstüne çıkıp savaş alanını seyrettiği höyüğün yolunu tuttu. Bu höyükte bir asker kalabalığı toplanmıştı; kurmayların Fransızca konuşmaları işitiliyor, Kutuzov’un kırmızı kurdeleli beyaz şapkası, ağarmış başı, geniş omuzlarına gömülü kalın ensesi görünüyordu. Kutuzov ileriye, büyük yola tek dürbünle bakmaktaydı.

Höyüğün merdivenlerini çıkarken Piyer, uzaklara bir göz attı, önündeki manzaranın güzelliği karşısında hayranlıkla donup kaldı. Bu, dün aynı höyükten seyrettiği aynı panoramaydı ama şimdi bütün o yerler asker kıtalarıyla, silahların dumanlarıyla kaplıydı; Piyer’in arkasında, solunda yükselen parlak güneşin yatay ışıkları, altın sarısı, pembe, koyu, uzun gölgelerle delinen sabahın tertemiz havası içinde bu manzaranın üstüne vuruyordu. Panoramanın sonunu çerçeveleyen uzak ormanlar sarı yeşil, değerli bir taşa oyulmuş gibiydi; ağaç tepelerinin dalgalı çizgileri ufukta

göze çarpıyor, bunu Valuyev'in arkalarındaki, asker kıtalarıyla dolu büyük Smolensk yolu kesiyordu. Daha yakınlarda, altın tarlalar, baltalıklar ışıldamaktaydı. Dört bir yanda, ileride, sağda, solda asker kıtaları görünüyordu. Bütün bu manzara canlıydı, heybetliydi, umulmadık bir şeydi ama Piyer'i asıl hayran bırakan şey, savaş alanının, Borodino'nun ve Koloça'nın üstünde ve her iki yanındaki derenin görünüşüydü.

Borodino'da, Koloça'nın üstünde ve her iki yanında, hele solda Voyna'nın Koloça ile birleştiği bataklık kıyıda parlak güneşin doğmasıyla dağılan, dalgalanan, şeffaflaşan ve çevresindeki her şeyi bir sihirbaz gibi boyayarak ortaya çıkaran bir sis vardı. Bu sise barut dumanları da katılıyor; sisle dumanın, suyun, kırağının, kıyılar boyunca yığılan kıtaların süngüleri üzerinde, her yerde sabah aydınlığının ışıltıları pırıldıyordu. Sisin içinde beyaz bir kilise, bir yanda Borodino izbelerinin damları, ötede kesif asker yığınları, beride yeşil cephane sandıkları, toplar beliriyordu. Bütün bunlar kıpırdıyor ya da öyle görünüyorlardı, çünkü duman, sis tüm alanı kaplamıştı. Borodino dolaylarındaki sisle kaplı alçaklarda olduğu gibi, daha yukarılarda, bütün cephe hattı boyunca solda, ormanlarda, kırlarda, basık yerlerde, tepelerin üstünde, atılan topların kâh ayrı ayrı, kâh yığın yığın, kâh aralıklı, kâh sık dumanları kabarıp, kalınlaşıp, kıvranıp, yayılıp bütün sahada yükseliyordu.

Manzaraya asıl güzelliğini veren de bu top dumanları, söylemesi tuhaf oluyor ama, top sesleriydi.

Menekşe, kurşuni ve süt beyaz renklerle pırıltılı yuvarlak, dolgun, bir duman puff diye birden görünüyor, bir saniye sonra da bu dumanın sesi “Bum!” diye yükseliyordu.

Birbirine çarpıp karışarak iki duman yükseldi, ardından bomba sesleri duyuldu.

Piyer, az önce yusyuvarlak bir lastik top biçiminde gördüğü ilk dumana tekrar bir göz attı, şimdi onun yerinde küçük duman yuvarlakları var ve ansızın; “puf!..” Sonra duraklamalarla “puf, puf...” diye üç yuvarlak daha ve işte dördüncüsü, sonra hemen, fasılalarla “bum... bum... bum... bum... bum...” diye güzel, tok, güvenli uğuldamalar... Bu dumanlar kâh hızla geçip gidiyor, kâh onlar duruyorlarmış da yanlarından ormanlar, tarlalar, parlayan süngüler kaçıyormuş gibi görünüyordu. Solda, tarlaların, fundalıkların üstünde bu kocaman dumanlar, heybetli yankılarıyla artsız arasız baş gösteriyor, daha yakınlarda, alçaklarda, ormanlarda ise tüfeklerin belirmeye vakit bulamayan dumanları fışkırıyor, onlar da daha güçsüz seslerini

yankılıyorlardı. Top seslerinin yanında tüfekler “trah... ta... tah” diye çatırdamaktaydı çelimsizce.

Piyer, orada, bu dumanların, bu pırıldayan süngülerin, bu hareketin arasında olmak istiyordu. Edindiği izlenimi başkalarında da görüp göremeyeceğini merak ettiğinden Kutuzov’la yanındakilere bir göz attı, onlar da tıpkı kendisi gibi, aynı duygularla karşıya, savaş alanına bakıyorlarmış gibi geldi ona. Dün fark ettiği ve Prens Andrey’le konuştuktan sonra da iyice kavradığı o gizli ısı *“chaleur latente”* pırıldıyordu yüzlerinde. Kutuzov, gözünü savaş alanından ayırmaksızın, yanında duran generale, “Git, yavrum, git,” dedi, “İsa yardımcın olsun.”

Bu emri alan general, Piyer’in yanından geçip höyükten aşağı indi. Kendisine nereye gittiğini soran kurmaylardan birine de, soğuk bir tavırla, “Derenin geçidine,” dedi.

Piyer, “Ben de, ben de gideceğim,” diye düşündü ve generalin peşinden yürüdü.

General, bir Kazak’ın getirdiği ata bindi. Piyer beygirleri tutan seyisine yaklaştı. Atların en uslusunu sorduktan sonra bindi, yeleye yapıştı, burkulan ayaklarının topuklarıyla hayvanın karnını sıkıştırdı, gözlüğünü düşüreceğini, ama yeleyle dizginleri bırakamayacağını hissederek ve höyükten kendisine bakmakta olan kurmay subaylarını güldürerek generalin ardınca atını dörtnala sürdü.

XXXI

Piyer’in takip ettiği general, tepeden indikten sonra ansızın sola saptı, onu kaybeden Piyer de, önünde giden piyade askerlerinin safları arasına daldı. İleri, geri, sağa, sola başvurarak sıyrılmak istedi, ama dört bir yanda yüzleri tasalı ve kendilerini tam anlamadıkları ama yine de önemli saydıkları bir işe kaptırmış askerler vardı. Kendilerini atıyla ne diye itip kaktığı bilinmeyen bu beyaz şapkalı, şişman adama ters ters bakıyorlardı.

İçlerinden biri bağırdı:

“Taburun içinde atınla işin ne!”

Bir başkası, beygire bir dipçik vurdu, eyerin kayışına yapışan Piyer, gemi azıya alan hayvanı güçlükle zaptederek askerlerin arasından dörtnala sıyrılıp boş bir alana çıktı.

İlerisinde bir köprü, köprüde de ateş eden başka askerler vardı. Onlara yaklaştı. Piyer, savaşın ilk aşamasında Borodino’yu ele geçiren Fransızların hücuma kalktıkları Borodino ile Gorki arasındaki Koloça Köprüsü’ne geldiğinin farkında değildi. Önündeki köprüyü; köprünün iki yanında ve çayırlıkta dün de fark ettiği sıra sıra kuru ot kümeleri arasında askerlerin toz duman içinde bir şeyler yaptıklarını gördü; ama burada artsız arasız ateş edilmesine rağmen savaş alanının işte burası olduğunu aklına bile getirmedi. Dört bir yanda vızıldayan kurşunların, başının üstünden geçen güllelerin seslerini duymuyor, derenin karşı kıyısındaki düşmanı görmüyordu; pek çoğu yanı başında düştükleri halde, yaralılarla ölüleri, uzun zaman fark edemedi. Yüzünden eksik olmayan gülümsemesiyle etrafına bakınıp duruyordu.

“Bu herif de, beygir üstünde, hatların önünde ne arıyor?” diye haykırdı birisi.

“Sola, sağa sap,” diye kendisine bağırdılar.

Piyer, sağa sapınca General Rayevski’nin tanıdık yaverlerinden biriyle ansızın karşılaştı. Yaver ona öfkeyle baktı, her halde o da bağırmak üzereyken Piyer’i tanıyınca, başını salladı.

“Burada ne arıyorsunuz?” deyip atını dörtnala kaldırarak uzaklaştı.

Burasını yadırgayan, burada hiçbir işe yaramadığını hisseden Piyer yine, şunu bunu rahatsız etmekten çekinerek, atını yaverin peşinden dörtnala sürdü.

“Orası, burası değil mi? Sizinle gelebilir miyim?” diye sordu.

Yaver, “Bir dakika izin verin, bir dakika,” diye karşılık verip çayırlıkta duran şişman bir albaya doğru at sürerek ona bir şeyler söyledikten sonra tekrar Piyer’in yanına döndü, gülümseyerek, “Buraya ne diye geldiniz, Kont?” dedi. “Hâlâ öyle meraklı mısınız?”

Piyer, “Evet, evet,” dedi. Yaver beygirini çevirip uzaklaşırken,

“Burası yine çok şükür...” dedi, “ama sol kanatta, Bagration’un orada, işler dehşetli kızıştı.”

“Sahi mi?” diye Piyer sordu. “Orası da neresi?”

Yaver, “Hadi, benimle beraber höyüğe gelin, bizim oradan her taraf görülüyor, bizim batarya da hâlâ direniyor,” dedi. “Nasıl, geliyor musunuz?”

Piyer etrafına bakınıp seyisini arayarak, “Evet, sizinle geliyorum,” dedi. Piyer, ayakları üstünde sürünen, sedyelerde taşınan yaralıları, işte ilk defa burada, bu anda gördü. Dün geçmiş olduğu o kokulu kuru ot yığınlarıyla örtülü çayırlıkta kümelerin ortasında, başı yana devrik, başlığı yere yuvarlanmış bir asker, kımıldamadan yatıyordu. Piyer: “Bunu niçin kaldırmamışlar?” demek üzereydi ki, gözlerini o yana dikmiş olan yaverin sert yüzüyle karşılaşarak sustu.

Seyisini arayıp bulamayan Piyer, yaverle birlikte, dere boyunca alçaklardan ilerleyerek Rayevski höyüğünün yolunu tuttu. Beygiri yaverinkinden geri kalıyor, onu ölçülü bir şekilde sarsıyordu.

“Ata binmeye alışkın değilsiniz herhalde, Kont, öyle mi?” diye yaver sordu.

Piyer şaşkın şaşkın, “Yoo,” dedi, “ama bu, boyuna zıplıyor da...”

Yaver, “Vay! Ama, hayvan yaralı,” dedi, “sağ ön ayağında, dizin üstü. Kurşun olacak. Tebrik ederim, Kont, *le baptême du feu*.”[179]

İleriye alınmış topçu kulakları sağır edercesine boyuna ateş ediyordu, onun arkasındaki Altıncı Kolordu’yu dumanlar içinden geçerek küçük bir ormana ulaştılar. Ormanın içi serindi, durgundu, bahar kokuyordu. Piyer’le yaver atlarından indi, tepeyi yaya tırmandılar.

Höyüğe varan yaver, “General burada mı?” diye sordu. Sağ tarafı göstererek, “Şimdi buradaydılar, şu yana gittiler,” diye karşılık verdiler.

Yaver, şimdi onu ne yapacağını bilmiyormuş gibi Piyer’e bir göz attı.

Piyer, “Siz rahatsız olmayın,” dedi. “Ben höyükte kalırım, mümkün mü?”

“Olur, kalın, oradan her taraf görünür, o kadar da tehlikeli değildir. Sonra gelir sizi alırım.”

Piyer bataryalara doğru yürüdü, yaver uzaklaştı. Bir daha da görüşmediler; Piyer, bu yaverin o gün bir kolunu kaybettiğini çok sonraları öğrenmişti.

Piyer’in çıktığı höyük sonraları Ruslar tarafından höyük bataryası ya da Rayevski Bataryası adıyla, Fransızlar tarafındansa *la grande redoute, la fatale redoute, la redoute du centre*[180] diye ün almış bir yerdi. Çevresinde on binlerce insan ölmüş ve Fransızlar burayı mevziin kilit noktası saymışlardı.

Bu tabya, höyüğün üç yanına kazılmış siperlerden ibaretti. Siperlere de mazgallardan ateş eden on top yerleştirilmişti.

Cephe hattında ve höyüğün iki yanında da durmadan ateş eden toplar vardı. Topların biraz gerisinde piyade askeri yer almıştı. Höyüğe ulaşan Piyer, birkaç topun ateş ettiği bu birkaç siperin savaşın en önemli yeri olduğunu aklından bile geçirmemişti.

Tersine, Piyer’e burası (kendisi de burada bulunduğu için) savaşın en önemsiz yeriymiş gibi görünüyordu.

Höyüğe çıkmış olan Piyer, bataryayı çevreleyen siperin soluna gidip oturdu, çevresinde olup biten şeyleri bilinçsiz, mutlu bir gülümsemeyle seyre daldı. Yine hep o gülümsemeyle ara sıra kalkıyor; topları, dolduran, tekrar eski yerlerine getiren ve yanı başından torbalarla, barut hartuçlarıyla, artsız arasız geçen askerleri rahatsız etmemeye çalışarak bataryayı dolaşıyordu. Bu bataryanın topları, gümbürtüleriyle kulakları sağır edip dolaylarını barut dumanına boğarak, birbiri peşi sıra, durup dinlenmeden ateş etmekteydiler.

Bataryayı korumakla ödevli piyade askerlerinin arasında hissedilen huzursuzluğa karşılık, burada, başkalarından siper çukurlarıyla ayrılmış, sınırlanmış, kendilerini işe kaptırmış bir avuç insanın arasında burada, bataryada, herkes için ayrı ve ortak bir aile hayatı gibi bir şey vardı.

Beyaz şapkalı, sivil kıyafetli Piyer ortalıkta görünmesi bu insanların üzerinde tatsız bir izlenim bıraktı. Yanından geçerken askerler ona şaşkın şaşkın, hatta ürkerek, yan gözle bakıyorlardı. Yüksek rütbeli topçu subaylarından biri, uzun bacaklı, uzun boylu, çopur bir adam, en sondaki topu kontrol etme bahanesiyle Piyer’e yaklaştı, onu merakla süzdü.

Emrine verilmiş iki topla uğraşıp didinen ve harp okulundan yeni çıktığı anlaşılan genç, henüz çocuk denecek bir yaşta, toparlak yüzlü bir subay, sert

bir tavırla Piyer'e, "Bayım, lütfen buradan uzaklaşın, rica ederim," dedi. "Yasak."

Askerler, Piyer'e göz atarak başlarını hoşnutsuzlukla sallıyorlardı. Ama herkes bu beyaz şapkalı adamın kendilerine zararı dokunması şöyle dursun, siperin eğimli kıyısında uslu uslu oturduğunu, askerlerin yolundan utangaç bir gülümsemeyle terbiyeli terbiyeli çekilerek top ateşleri altında, bataryada, sanki bir bulvardaymış gibi rahat rahat dolaştığını görünce ona karşı duyulan hoşnutsuzluğun yerini gitgide şefkatli ve alaycı bir duygu almaya başladı; bu, askerlerin, kendi atlarına, köpeklerine, tavuklarına, keçilerine, genel olarak asker kıtalarının yanında beslenen hayvanlara karşı hissettiğine benzer bir duyguydu. Sonra Piyer'i içlerine aldılar, onu benimsediler, bir de lakap taktılar: "Bizim efendi" diyorlardı ona ve aralarında sözü geçtikçe şefkatle gülümsüyorlardı.

Bir gülle Piyer'in iki adım ötesinde toprağa gömüldü. Piyer, elbisesinin üstünden, güllenin fışkırttığı tozu toprağı silerken gülümseyerek etrafına bakındı.

Kırmızı suratlı, iriyarı bir asker, güçlü ak dişlerini göstererek Piyer'e, "Nasıl, demek korkmuyorsunuz, aşkolsun!" dedi.

"Ya sen, korkuyor musun?" diye sordu Piyer.

Asker, "Ne demezsin?" diye karşılık verdi. "İnsanın gözünün yaşına bakmaz ki... Bir çarptı mı, bağırsaklarını döküverir. Korkmamak olmaz," diye güldü.

Birkaç asker, neşeli, şefkatli yüzleriyle Piyer'in başına toplandılar. Onun da insan gibi konuşabileceğini görünce sevinmişlerdi sanki.

"Askerlik bizim sanatımız. Ama bu bey de adamakıllı iyi, şaşılacak iş doğrusu."

Genç subay, Piyer'in başına toplanan askerlere, "Yerlerinize!" diye bağırdı. Bu, herhalde genç subayın aldığı ilk görevlerdendi, bu nedenle, gerek askerleriyle, gerekse üstleriyle olan ilişkilerinde kılı kırk yararcasına uyuyordu kurallara.

Top, tüfek ateşi bütün alan boyunca, hele solda, Bagration istihkâmlarının olduğu yerde şiddetlenmekteydi ama Piyer'in bulunduğu yerden, barut dumanları yüzünden hemen hemen hiçbir şey seçilemiyordu. Savaş meydanının görünümü ve gürültüsü karşısında duyduğu hayranlık, şimdi, hele çayırlıkta uzanmış boylu boyunca yatan o askeri gördükten sonra yerini bambaşka duygulara bırakmıştı. Siperin eğimli kıyısına oturup çevresindeki insanları seyre dalmıştı.

Saat ona doğru, bataryadan yirmiye yakın insan kaldırılıp götürülmüş bulunuyordu, toplardan ikisi parçalanmıştı; bataryanın üstüne sık sık gülleler düşüyor, seken kurşunlar vızıldıyor, ıslık çalarak geçip gidiyordu. Ama bataryadaki insanlar sanki bütün bunların farkında değildiler; şakalaşmalar, neşeli konuşmalar duyuluyordu.

Askerlerden biri, ıslıklarla uçup gelen bir gülleye, “Aman, aslanım!” diye haykırdı, güllenin aşıp giderek bataryayı koruyan piyade saflarının arasına düştüğünü fark eden başka bir asker de, “Buraya değil! Piyadelere!” diye ekleyerek kahkahayı bastı.

Başka birisi, bir gülle geçerken çömelen bir köylüyle, “Ne o, arkadaşını mı selamlıyorsun?” diye alay etti. Önlerinde neler olup bittiğini seyretmek için birkaç asker istihkâm siperine toplanmıştı. Siperden ötesini göstererek, “Hatları geri çekmişler, görüyor musun, gerilemişler,” diye konuşuyorlardı.

Eski gedikli erbaşlardan biri, “Siz kendi işinize bakın, geri çektilerse, demek ki geride yapılacak iş vardı da ondan!” diye bağırıp içlerinden birini omuzlarından yakaladı ve diziyle vurdu. Kahkahayı bastılar.

“Beşinci top, ileri!” diye kumanda verildi. Topu tekrar eski yerine getirenlerin neşeli haykırışları duyuldu:

“Hep beraber, dayanın çocuklar, yedekçiler gibi.”

Kırmızı suratlı, alaycı asker, bembeyaz dişlerini göstererek, “Az daha bizim efendinin şapkasını uçuruyordu,” diye takıldı Piyer’e, o sırada bir tekerleğe ve bir insan bacağına çarpan gülleye de öfkeyle, “vay, hayırsız,” dedi. Öteden başka birisi, yaralıları toplamak için bataryaya eğile eğile giren milis askerleriyle alay etti:

“Ah, sizi gidi tilkiler!”

Ayağı kopmuş olan askerin başucunda dikilip duran milislere haykırdılar:

“Lapanın tadı tuzu yok değil mi? Ha? Sizi gidi ödlek kargalar!”

“Keyifler nasıl, yavrum,” diyerek köylüleri kızdırıyorlardı. “Böyle işe de hiç gelemezler!”

Piyer, her düşen mermiden, her insan kaybından sonra ortalığın bir kat daha kızıştığını fark ediyordu.

Bütün bu insanların yüzlerinde, olup biten şeylere meydan okuyorlarmış gibi yanan gizli bir ateşin pırıltıları, sanki yaklaşan bir fırtına bulutuyla gittikçe daha sık, daha parlak ışıldamaktaydı.

Piyer, ileriye, savaş alanına bakmıyor, orada olup biten şeylerle ilgilenmiyordu: Kendini bütünüyle, gitgide daha büyük bir güçle yanan ve

ruhunda (bunu hissediyordu) tutuşmuş olan bu ateşi izlemeye kaptırmıştı. Bataryanın ilerisine, fundalıklara, Kamenka Deresi’nin kıyılarına yerleşmiş olan piyade kuvvetleri saat onda gerilemeye başladılar. Tüfeklerinin üstünde yaralıları taşıyarak geriye doğru kaçıştıkları görülebiliyordu bataryadan. Bir general, yanındakilerle birlikte höyüğe geldi, albayla konuştu. Piyer’e sert sert baktı, geride bataryayı koruyan piyade kuvvetlerine de daha az hedef teşkil etmeleri için yere yatmalarını emrederek tekrar aşağı indi. Biraz sonra, bataryanın sağındaki piyade kuvvetleri saflarından trampet gürültüleri, komuta sesleri geldi; safların ileriye doğru hareket ettikleri, bataryadan görünüyordu.

Piyer, istihkâm siperinden baktı. Gözüne bir yüz çarptı. Bu genç, solgun bir subaydı, kılıcını aşağı sarkıtmış, kaygıyla etrafına bakınarak geride yürüyordu.

Piyade kuvvetlerinin safları dumanın içinde kayboldu, haykırışlar, yaylım ateşlerinin sesleri duyuldu. Birkaç saniye sonra da, yığınla yaralı ve sedye oradan sökün etti. Bataryaya gülleler daha sık düşmeye başlamıştı. Birkaç kişi yerde kendi hallerine bırakılmış yatıyordu. Topların yanında askerler daha büyük bir canlılıkla uğraşıp didinmekteydiler. Artık hiç kimsenin Piyer’e aldırış ettiği yoktu. Yoldan çekilmesi için bir iki kez öfkeyle bağırdılar. Komutan kaşlarını çatmış, iri adımlarla bir toptan öbürüne gidip geliyordu. Küçük, genç subayın yüzü büsbütün kızarmıştı, askerlere daha büyük bir tizlikle komut veriyordu. Askerler mermi uzatıyor, dönüyor, topları dolduruyor, işlerini büyük bir dikkatle yapıyorlardı. Gidip gelirken, birer yaylı gibi sıçrıyorlardı.

Fırtına bulutu yaklaşıyordu; Piyer’in, yanışını seyrettiği ateş artık bütün yüzlerde alev alev tutuşmaya başlamıştı. Piyer, batarya komutanının yanı başında duruyordu. Küçük, genç subay, eli şapkasının siperliğinde koşarak komutanın yanına geldi.

“Ancak sekiz mermi kaldığını bildirmeme izin verin efendim, ateşe devam edelim mi?” diye sordu.

İstihkâm siperinden bakan albay yanıt vermedi, “Peşrev ateşi!” diye haykırdı.

Birden bir şey oldu, genç subay inledi, iki büklüm, havada vurulmuş bir kuş gibi yere düştü. Piyer’in gözleri karardı, her şey bir acayipleşti, bulanıklaştı.

Mermiler birbiri ardı sıra ıslık çalıyor, sipere, askerlere, toplara çarpıyordu. Önceleri bu gürültülerin farkına bile varmayan Piyer, artık

başka bir şey duymaz olmuştu; sağ bataryadaki askerler “Hurra!” diye bağırarak ileriye değil geriye doğru koşuyorlarmış gibi geliyordu ona.

Piyer’in bulunduğu siperin kıyısına bir gülle düştü, üstünü başını toz toprak içinde bıraktı, gözlerinin önünden kara bir yuvarlak gelip geçti, aynı anda bir şey şakladı. Bataryaya giren milisler kaçıştılar.

“Bütün toplar, peşrev ateşi!” diye haykırdı komutan. Bir gedikli erbaş koşarak komutanın yanına geldi, ürkek bir fısıltıyla (tıpkı bir ziyafette ev sahibine şarabın bittiğini haber veren bir sofracıbaşı gibi) artık cephanelerinin kalmadığını bildirdi.

Komutan, Piyer’den yana dönerek, “Haydutlar! Ne halt ederler böyle!” diye bağırdı. Terli yüzü kıpkırmızıydı, çukura batmış gözleri pırıldıyordu. Piyer’i, tepeden tırnağa öfkeli öfkeli süzerek askerlerden birine haykırdı:

“Koş ihtiyata, cephane sandıklarını getir!”

Piyer, “Ben giderim,” dedi. Subay karşılık vermedi, hızla uzaklaştı.

“Ateşkes... Bekle!” diye haykırıyordu. Gidip cephane getirmesi emredilen asker, Piyer’e çarptı.

“Hey, efendi, burası sana göre yer değil,” dedi ve koşa koşa yokuşu inmeye başladı.

Piyer, genç subayın yıkıldığı yerin etrafından dolaşarak askerin peşinden koştu.

Üç mermi, başının üstünden geçip ileriye, geriye düştü. Piyer, bayır aşağı koşarak indi. Yeşil boyalı sandıkların yanına varmıştı ki birden, “Böyle nereye gidiyorum?” diye düşündü. Geriye mi dönmeli yoksa ilerlemeli miydi, bunu kestiremeyerek kararsızlıkla durdu. Ansızın korkunç bir çarpışma: Yere yuvarlandı. Aynı anda büyük bir ateşin alevleriyle aydınlandı; yine aynı an bilcinde, kulaklarında sağır edici bir gök gürlemesi, ıslıklarla, gümbürtülerle uğuldadı.

Piyer kendine geldiği zaman elleri yere dayalı, kıçüstü oturuyordu; az önce yanı başında bulunan sandık yok olmuştu; yeşil, yanık tahta parçalarıyla paçavralar, kavrulmuş otların külleri üstüne saçılmıştı; bir beygir, peşinde bir araba okunun kalıntılarını sürükleyerek dörtnala uzaklaşıyor, bir başka beygir de, tıpkı Piyer gibi, yere serilmiş, uzun, keskin kişnemelerle etrafı çınlatıyordu.

179 Ateş vaftizi (ilk savaş deneyimi).

180 Büyük tabya, uğursuz tabya, merkez tabyası.

XXXII

Piyer, korkudan kendini kaybetmiş bir halde yerinden sıçradı, etrafını saran dehşetten kendisini koruyacak biricik sığınağa, geriye, bataryaya doğru can havliyle koştu.

Sipere girdiği sırada, bataryada top seslerinin dinmiş olduğunu; bazı insanların orada bir şeylerle uğraştıklarını fark etti. Bu insanların kim olduğunu anlamaya vakit bulamadı. Sanki eğilmiş de, aşağıda bir şeylere bakıyormuş gibi istihkâm siperinin üstüne abanmış, yüzükoyun yatan yaşlı albayı gördü; sonra, bir yerlerden tanıdığı bir askeri de gördü; bu asker kollarını tutan insanların arasında ileriye doğru fırlamak isteyerek debeleniyor, “Kardeşler!” diye bağırıyordu, başka tuhaf şeyler de gördü Piyer.

Ama albayın ölü, “Kardeşler!” diye bağıranın da esir olduğunu kavramaya henüz vakit bulamamıştı ki, gözlerinin önünde bir başka asker arkadan süngülendi. Piyer, sipere ayak atar atmaz, mavi üniformalı, yüzü gözü ter içinde, sararmış, zayıf bir adam bir şeyler haykırarak, yalın kılıç, ona doğru koşmuştu. İçgüdüsüne uyarak sakındı, çünkü birbirlerini görmemiş, çarpışmak üzereydiler; kolunu uzattı, bir eliyle adamı (bu bir Fransız subayıydı) omzundan yakaladı, öteki eliyle de boğazına sarıldı. Subay, kılıcını bırakarak, Piyer’in yakasına yapıştı.

Birkaç saniye birbirlerinin yüzüne korkulu gözlerle baktılar. Şaşkın, ne yapacaklarını bilmez bir haldeydiler. İkisi de, “Ben mi esir düştüm, yoksa ben mi esir aldım?” diye düşünüyordu. Ama belli ki Fransız subayı kendisinin esir düştüğüne daha çok inanıyordu, çünkü Piyer’in eli onun boğazını gittikçe daha çok sıkıyordu. Fransız, bir şeyler söylemek isterken bir gülle, korkunç ıslıklar çalarak alçaktan, tam başlarının üstünden, geçti. Fransız subayı başını öyle hızla eğdi ki, bu baş kopup gitmiş gibi geldi Piyer’e.

Piyer de başını eğip ellerini bıraktı. Artık kimin kimi esir aldığını düşünmeyen Fransız, geriye, bataryaya doğru koştu; Piyer’se ayağına sarıldıklarını zannettiği ölülere takılıp sendeleyerek yokuş aşağı koşmaya başladı. Ama daha yokuşun dibine varmadan Rus askerleriyle karşılaştı; birbirlerini itip kakarak, düşe kalka, bağıra çağıra bataryaya doğru neşeyle koşuyorlardı. (Yermolov’un kendine mal ettiği hücumdu bu; söylediğine

bakılırsa bu mucize ancak onun yiğitliği sayesinde, şansının da yardımıyla gerçekleşebilmiş ve o, ceplerine doldurduğu Giyorgiyev nişanlarını işte bu hücumda höyüğün üstüne saçmış.)

Bataryayı ele geçirmiş olan Fransızlar kaçtı. Fransızları, “Hurra!” diye bağrışarak bataryadan çok uzaklara kadar kovalayan bizim askerlerse güçbela durdurulabildi.

Esirler, aralarında çevresi subaylarımızla sarılmış bir Fransız generali olduğu halde bataryadan götürüldü. Yüzleri acı çekmekten bozulmuş, bir sürü Rus ve Fransız yaralısı, yürüyerek, sürünerek ya da sedyelerde, bataryadan uzaklaşıyordu. Piyer, üstünde bir saatten fazla vakit geçirdiği höyüğe çıktı; orada, kendisini de içine almış olan o aile ocağından hiç kimseyi bulamadı. Tanımadığı birçok ölü vardı. Bununla birlikte, yine bazı tanıdık ölülere rastladı. Küçük subay, siperin kıyısında, kanlar içinde, hep öyle iki büklüm duruyordu. Kırmızı suratlı asker de hâlâ kıpırdanıyordu ama onu kaldırıp götürememişlerdi.

Piyer, bayır aşağı koştu.

Savaş alanından gelen sedye kalabalığının peşine amaçsızca takılarak, “Hayır, artık bu işi durdururlar, bu yaptıkları işten artık kendileri de dehşete düşmüşlerdir,” diye düşünüyordu.

Ama isle kararan güneş henüz ufkun üstündeydi; ileride, hele solda, Semyonovski tarafında, sisin içinde bir şeyler kaynıyor; top ateşlerinin uğultusu, silah sesleri, azalmak şöyle dursun, soluğu kesilirken son gücüyle haykıran bir insan gibi, ümitsizce çoğalıyordu.

XXXIII

Borodino Savaşı esas olarak Borodino ile Bagration siperleri arasındaki bin sajenlik[181] bir alanda gerçekleşmişti. (Bu alanın dışında Ruslar bir yandan Uvarov atlarıyla öğleüstü bir gösteriş yapmış, öte yandan Utitsa dolaylarında da Ponyatovski kuvvetleriyle Tuçkov kuvvetleri arasında bir çarpışma yaşanmıştı ama savaş alanının merkezinde olup bilenlerle kıyaslanırsa bu, münferit, zayıf iki hareketti.) Asıl savaş Borodino ile siperler arasındaki alanda, ormana yakın, açık, her iki taraftan da görülebilen bir alanda, çok sade ve basit bir şekilde olup bitmişti.

Savaş, iki tarafın açtığı yüzlerce top ateşiyle başlamıştı.

Sonra alanı duman kaplayınca bu dumanın içinde Fransızların iki tümeni (Dessaix ve Compans tümenleri)sağdan siperlere; Vice-roi'nın alayları da soldan Borodino'ya doğru ilerlediler.

Napoléon'un bulunduğu Şevardino Tabyası'yla siperlerin arası bir verstti ama Borodino'ya olan mesafesi, kuş uçuşu iki verstten çoktu; bu yüzden de Napoléon orada neler olup bittiğini, dumanla sis de birbirine karışıp sahayı örttüğü için göremiyordu. Siperlere yöneltilen Dessaix tümeninin askerleri, onları siperlerden ayıran sel çukuruna ininceye kadar görülebilirlerdi ancak. Sel çukuruna iner inmez de, siperlerin üstünde silah ve top ateşlerinin dumanları o kadar koyulaşmıştı ki, çukurun karşı yakasındaki yokuşu boydan boya kaplamıştı. Orada, dumanın içinde, kapkara bir şeyler, herhalde insanlar kımıldanıyor, arada sırada da süngüler pırıldıyordu. Ama bunlar ilerliyor mu, yoksa yerlerinde mi duruyor; Fransız mı, yoksa Rus mu, bunu Şevardino Tabyası'ndan, seçmek, ayırt etmek mümkün değildi.

Yükselen güneşin yatay ışıkları, elinin altından siperleri gözleyen Napoléon'un tam yüzüne vuruyordu. Siperlerin önündeki duman titreşerek yayılıyor, askerler güçlükle seçiliyordu. Tüfek seslerinin arasında insan çığlıkları yükseliyor ama orada neler olup bittiğini anlamak mümkün olmuyordu.

Höyüğün üstünde duran Napoléon, tek dürbünle bakıyordu; dürbünün dar çemberi içinde dumanı ve insanları görüyordu; kendi askerilerini, Rusları; ama dürbünü bırakıp çıplak gözle baktığı zaman az önce gördüğü şeylerin yerini kestiremiyordu.

Höyükten inip gezinmeye başladı. Arada durup silah seslerine kulak kabartıyor, savaş meydanına bakıyordu.

Savaş meydanında neler olup bittiğini ne buradan, aşağıda durduğu yerden ne şimdi üstünde bazı generallerin bulunduğu höyükten; ne de Rusların, Fransızların, ölü, diri, yaralı, korkuya kapılmış, aklını kaybetmiş askerlerin bir arada ya da tek tek göründükleri siperlerden anlamak mümkündü. Orada, dinmek bilmeyen top tüfek ateşleri arasında, birbiri ardı sıra, kâh Fransızlar, kâh Ruslar, kâh piyadeler, kâh atlılar görünüyordu; ne yaptıklarını bilmeden görünüyor; düşünüyor, ateş ediyor, çarpışıyor, bağırıp çağırıyor; sonra gerisin geri kaçıyorlardı.

Savaş meydanından Napoléon'un yanına, yaverler, emir subayları, mareşaller dörtnala gelip savaşın gidişatı hakkında rapor veriyorlardı ama ateş altında olup bitenleri böyle ayaküstü anlatmak mümkün olmadığı için bu raporların hiçbiri doğru değildi; bundan başka, yaverlerin çoğu asıl savaş meydanına kadar gitmiyor, başkalarından duyup işittikleri şeyleri gelip bildiriyorlardı; sonra, yaver, kendisiyle Napoléon arasındaki iki üç verstlik mesafeyi geçip gelene kadar durum değişiyor ve getirdiği haber de böylece gerçekliğini kaybetmiş oluyordu. İşte bu suretle, Vice-roi'nin yaverlerinden biri, atını dörtnala sürüp gelerek Borodino'nun alındığı, Koloça Köprüsü'nün Fransızların elinde olduğu haberini verdi. Kıtaların derenin karşı kıyısına geçirilmeleri hakkında bir emirleri olup olmadığını sordu. Napoléon, kıtaların karşı kıyıda sıralanıp beklemelerini emretti ama o bu emri verirken, hatta daha da önce, yaver Borodino'dan ayrıldığı sıralarda, Ruslar köprüyü tekrar ele geçirmiş, üstelik yıkmışlardı; bu, savaşın ta başında, Piyer'in de katıldığı çarpışma sırasında olmuştu.

Siperlerden dörtnala gelen ve sapsarı yüzünü korku kaplamış olan bir yaver, hücumun püskürtüldüğünü, Compans'ın yaralandığını, Davout'nun öldüğünü bildirdi; oysa bu yaver Fransızların püskürtüldüğünden söz ederken, siperler başka Fransız kıtaları tarafından tekrar ele geçirilmişti. Hafifçe yaralanan Davout'sa sağdı. Napoléon, bu baştan aşağı yanlış haberlere dayanarak tedbirler aldı, bu önlemlerin bir kısmı ya önceden gerçekleşmiş ya da gerçekleşemeyecek, gerçekleştirilemeyen şeylerdi. Savaş meydanının daha yakınında bulunan ama tıpkı Napoléon gibi, savaşa katılmayıp ateş hattına ancak ara sıra sokulan mareşallerle generaller, Napoléon'a sormadan, kendi bildikleri gibi önlem alıyor, nereye, nasıl ateş edileceği, atlıların nereye saldıracağı, piyade askerlerinin ne yana koşacakları hakkındaki emirlerini, diledikleri gibi veriyorlardı. Ama onların

aldıkları önlemler de tıpkı Napoléon'unkiler gibi, çok dar bir ölçüde ve seyrek olarak gerçekleşebiliyordu. Hareketler, çoğu zaman, verdikleri emirlerin tersine çıkıyordu. İlerlemeleri emredilen askerler, peşrev ateşine düşerek geri kaçıyor; oldukları yerde durmaları emredilen askerlerse, karşılarına Ruslar çıkınca bazen geri kaçıyor, bazen ileri atılıyor; atlılar da, kaçan Rusları emir almadıkları halde takip ediyorlardı. Böylelikle, iki atlı alayı Semyonovski sel çukurunu dörtnala aşarak tepeye henüz çıkmışken birden çark edip doludizgin geriye dönmüştü. Çok kere, emredilen yere saldırmayan piyade askerleri de aynı şekilde hareket ettiler. Topların ilerlemeleri, piyade askerlerinin ateşe başlamaları, atlıların Rus piyadelerine saldırıp onları çiğnemeleri hakkında verilen bütün bu emirler yalnız Napoléon'a değil, hatta Ney'e, Davout'ya, Murat'ya bile sorulmadan doğrudan doğruya kıtaların en yakın sıra komutanlarınca veriliyordu. Onlar yukarıdan verilen emirleri yerine getirmedikleri, kendi başlarına hareket ettikleri için sorumlu olmaktan korkmuyorlardı; çünkü savaşta işin ucu, insan için en değerli olan şeye: kendi öz hayatına dokunur; bu yüzden de kurtuluş bazen geriye kaçmakta, bazen ileriye seyretmekte görülür; ateşin göbeğinde bulunan bu insanlar da bu nedenle, o anın gereğine göre hareket ediyorlardı. Bütün bu ileri, geri yapılan hareketler, gerçekte, kıtaların durumunu ne kolaylaştırıyor ne de değiştiriyordu. Karşılıklı yapılan bu piyade ya da atlı hücumlarının onlara zararı da dokunmuyordu; zarar, ölüm ve sakatlanma, çırpındıkları bu alanın üzerinde, dört bir yanda uçan mermilerin, kurşunların eseriydi. Bu insanlar, mermilerin uçuştuğu alandan çıkar çıkmaz; arkadaki komutanlar hemen onları düzene sokuyor, disiplin altına alıyor, onları yeniden ateş alanına sokuyorlardı, ama onlar orada (ölüm korkusuyla) disiplini bozuyor, yığınların içgüdüsüne körü körüne uyarak çırpınıp duruyorlardı.

181 2,13 metre.

XXXIV

Napoléon’un generalleri, ateş hattının yakınlarında bulunan, hatta bazen içine giren Davout, Ney, Murat, düzenli, yığın yığın asker kıtalarını birkaç kez ateş hattına sokmuşlardı. Ama bundan sonra daha önceki savaşlarda olduğu gibi düşmanın kaçtığı haberi gelmemiş, tersine bu düzenli kıtalar darmadağın bir halde geri dönmüşlerdi. Onlar da bu kıtaları yeniden düzenlemişlerdi ama sayı da gitgide azalıyordu. Murat, öğleye doğru takviye istemek için yaverini Napoléon’a gönderdi.

Murat’nın yaveri, bir tümen daha gönderilirse Rusların ezileceği teminatıyla dörtnala Napoléon’un yanına geldiği zaman imparator höyüğün dibinde oturmuş punç içiyordu.

Napoléon, tıpkı Murat’nın saçları gibi kıvırcık, siyah, uzun saçları olan bu çocuk denecek kadar genç, yakışıklı yaveri süzüp sanki onun söylediklerini anlamıyormuş gibi katı, şaşkınlıkla, “Takviye mi?” dedi, sonra, “Takviye!” diye düşündü, “Rusların en zayıf, tahkimatsız kanatlarına yöneltilen koca ordu ellerindeyken nasıl olur da hâlâ takviye isterler!”

Sert sert, “*Dites au Roi de Naples,*”[182] dedi, “*qu’il n’est pas midi et que je ne vois pas encore clair sur mon échiquier. Allez...*”[183]

Uzun saçlı, yakışıklı, küçük yaver; elini şapkasından indirmeden; derin derin içini çekti, tekrar oraya, insanların öldürüldükleri yere doğru atını dörtnala sürdü.

Napoléon ayağa kalktı, Caulaincourt ile Berthiér’yi çağırtıp onlara savaşla hiçbir ilgisi olmayan şeylerden söz etti.

Napoléon’u ilgilendirmeye başlayan bu konuşma sırasında Berthiér’nin gözleri, kan ter içindeki atının üstünde höyüğe doğru yanındakilerle birlikte dörtnala gelen bir generale takıldı. Bu, Belliard’dı. Atından inerek hızla Napoléon’a yaklaştı, takviye gönderilmesi gerektiğini cesaretle ve yüksek sesle anlatmaya koyuldu. Bir tümen daha gönderilirse Rusların dağıtılacağına namusu üzerine yemin ediyordu.

Napoléon omuz silkti, karşılık vermeden gezintisine devam etti. Belliard, etrafında toplanan generallerle yüksek sesle, heyecanlı heyecanlı konuşmaya başladı.

Napoléon, generale yaklaşarak, “Çok ateşlisiniz, Belliard,” dedi. “Coşkunun ateşi, insanı yanıltır. Gidin, durumu gözden geçirin, sonra gelip

beni görün.”

Belliard henüz gözden kaybolmamıştı ki, savaş alanından dörtnala gelen başka bir haberci belirdi. Napoléon öfkeyle, *“Eh bien qu’est ce qu’il y a?”*[184] dedi.

Yaver, “*Sire, le prince* ...”[185] diye lafa başlarken Napoléon öfkeli bir hareketle, “Takviye mi istiyor?” dedi. Yaver evet demeye getirerek başını eğdi, rapor vermeye koyuldu, ama imparator ona arkasını dönerek iki adım attı, durdu, geri döndü. Berthiér’yi çağırttı. Kollarını hafifçe açıp “Takviye göndermeli,” dedi. Sonraları *oison que j’ai fait aigle*[186] diye adlandırdığı Berthiér’ye döndü, “Oraya kimi göndermeli dersiniz?”

Bütün tümenleri, alayları, taburları ezbere bilen Berthiér, “Efendim, Claparéde’in tümenini gönderelim,” dedi.

Napoléon onaylayarak başını salladı.

Bir yaver, Claparéde’in tümenine doğru atını dörtnala sürdü. Birkaç dakika sonra da höyüğün arkasında duran genç hassalar hareket etti, Napoléon, sessizce o yana baktı, birden Berthiér’ye döndü.

“Hayır, Claparéde’i gönderemem. Friand’nın tümenini yollayın,” dedi.

Claparéde’in yerine Friant’ın tümenini göndermenin farkı yoktu; hatta şimdi Claparéde’i durdurmak, onun yerine Friand’ı yollamak herhalde zorluklar doğuracak, zaman kaybettirecekti ama yine de emir yerine getirildi. Napoléon, kıtalarına karşı, hastalığı ilaçlarla iyice ağırlaştıran bir doktor gibi davrandığını görmüyordu, oysa bu tür kararların kötülüğünü çok iyi anlar ve eleştirirdi.

Friand tümeni de, tıpkı ötekiler gibi, savaş alanının dumanı içinde kayboldu. Dört bir yandan yaverler dörtnala gelmeye devam ediyor, ağız birliği etmiş gibi hep aynı şeyi söylüyorlardı. Takviye gönderilmesini rica ediyor, Rusların yerlerinde tutunduklarını, Fransız kıtalarını eriten bir *feu d’enfer*[187] açtıklarını söylüyorlardı.

Napoléon, portatif iskemlesinin üstünde düşünceye dalmış oturuyordu.

Yolculuğa meraklı (sabahtan beri bir şey yememişti) de Beausset, imparatora yaklaştı, ona öğle yemeği yemelerini saygıyla önermek cesaretinde bulundu.

“Zaferinizi şimdiden kutlayabileceğimi ümit ediyorum, efendim,” dedi.

Napoléon başını hayır demeye getirerek salladı. Bu “hayır”ın öğle yemeğiyle değil de zaferle ilgili olduğunu tahmin eden de Beausset, yemek yemek mümkünken buna dünyada hiçbir şeyin engel olamayacağını neşeyle, saygıyla işaret etmek cesaretinde bulundu.

Napoléon birden hüzünle, “*Allez vous...*”[188] dedi ve arkasını döndü.

De Beausset’nin yüzünde bir acıma, pişmanlık ve hayranlık gülümsemesi ışıldadı, kayar gibi yürüyerek öteki generallerin yanına gitti.

Napoléon, sürekli kazandığı için parasını delicesine süren ama birden, tam oyunun bütün olasılıklarını hesaba kattığı bir sırada, yapacağı hamle ne kadar inceden inceye düşünülmüş olursa, kaybının da o kadar kesin olacağını sezen talihli bir kumarbaz gibi hissediyordu kendini.

Kıtalar, hep aynı kıtalardı; generaller de öyle, hazırlıklar da öyle; aynı savaş planı, aynı *proclamation courte et énergique;*[189] kendisi de değişmemişti, bunu biliyordu, hatta eskisine göre şimdi daha deneyimli, daha usta olduğunu da biliyordu: düşman da Austerlitz’deki, Friedland’ daki aynı düşmandı, ama işte bütün bunlara rağmen, düşmana savurduğu yumruğun korkunç hamlesi sanki büyülenmiş gibi güçsüz, kırılıyordu.

Hiç şaşmadan hep başarı kazanan bütün o eski yöntemler; bataryaları bir noktaya toplama, hatları yarmak için ihtiyatları hücuma kaldırma, *des hommes de fer*[190] süvarileri saldırtma ve her şey yine uygulanmıştı ama zaferin elde edilmesi şöyle dursun, her yandan, ölü ya da yaralı generallere, takviye isteklerine, Rusları ezmenin imkânsızlığına, kıtalardaki kargaşalıklara dair, hep aynı kötü haberler geliyordu.

Eskiden, iki üç emir, iki üç cümleden sonra, mareşaller, yaverler, yüzleri sevinç içinde ve tebriklerle gelir; savaş ganimetleri diye de sürü sürü esirler, *des faisceaux de drapeaux et d’aigles ennemis,*[191] top nakliye arabaları alındığını bildirirlerdi; ve Murat yalnızca nakliye kollarını çevirip devşirmek için süvarilerin harekete geçirilmeleri için izin isterdi. Lodi’de, Murengo’da, Acole’de, Austerlitz’de, Jena’ da, Wagram’da, daha bir sürü yerde bu hep böyle olmuştu. Oysa şimdi kıtalarının başından acayip bir iş geçiyordu.

Siperlerin alındığı haberine rağmen Napoléon bunun önceki savaşlarda olup biten şeylere benzemediğini ama hiç benzemediğini görüyordu. Bu hissi çevresinde bulunan ve savaşlarda yetişmiş öbür insanların da aynen duyduklarını anlıyordu. Yüzler kederliydi, gözler birbirleriyle karşılaşmaktan çekiniyordu; olup biten şeylerin önemini ancak Beausset anlamayabilirdi. Napoléon’sa, sekiz saat boyunca, büyük çabadan sonra hücum eden tarafın hâlâ savaşı kazanamamasının ne demek olduğunu savaş deneyimleri sayesinde çok iyi biliyordu. Bunun, hemen hemen kaybedilmiş bir savaş demek olduğunu, artık en ufak bir tesadüfün, bu gergin, kararsız durumda kendisini ve ordusunu mahvedebileceğini de biliyordu.

Bir tek savaşın bile kazanılmadığı ve iki ay içinde ne bayrak ne top ne de kolorduların ele geçirildiği bu tuhaf Rusya seferini hatırladıkça; etrafındakilerin üzüntüsünü görüp Rusların hâlâ direndikleri haberini duydukça ürkütücü rüyaların verdiğine benzer korkunç bir duyguya kapılıyor, aklına kendini mahvedebilecek bütün kötü ihtimaller geliyordu. Ruslar, sol kanada girebilir, merkezi yarabilir, kör bir mermi bizzat kendisini öldürebilirdi. Bütün bunlar olabilirdi. Bundan önceki savaşlarında o yalnız savaş planlarını düşünürdü, şimdiyse yalnız kötü olasılıklar geliyordu gözlerinin önüne. Evet, hani insan rüyasında bir caninin hücumuna uğradığını görür de ona vurmak için saldırdığı bir sırada kolunun bir paçavra gibi yumuşak, güçsüz sarkıverdiğini hissedince karşı konulmaz bir ölüm korkusuna kapılır ya, işte bu böyle bir rüyaya benziyordu.

Rusların Fransız Ordusu'nun sol kanadına saldırdıkları haberi Napoléon'u böyle bir korkuya sürüklemişti. Höyüğün dibinde, başı sarkmış, dirsekleri dizlerinde, portatif iskemlesinde konuşmadan oturuyordu. Berthiér yanına yaklaştı, savaşın gidişatını anlamak için hatları dolaşmayı teklif etti. Napoléon, “Ne? Ne dediniz?” dedi. “Ha, bana bir at getirmelerini emredin.”

Ata bindi, Semyonovskoye'ye doğru yola çıktı.

Ağır ağır dağılan barut dumanları arasında, yol boyunca, beygirlerle insanlar, teker teker ve küme küme serilmiş, kanlar içinde yatıyorlardı. Napoléon da, öbür generaller de böyle bir dehşeti, bu kadar dar bir alanda bu kadar çok ölüyü hiç görmemişlerdi. On saattir ardı arkası kesilmeyen, kulakları sağır eden top gürültüleri de görkemli bir müzik gibi heybet veriyordu bu manzaraya. Napoléon Semyonovskoye Tepesi'ne ulaştı, dumanın arasından üniformalarının renkleri yabancı gelen sıra sıra insanlar gördü. Bunlar Ruslardı.

Ruslar, Semyonovskoye köyünün ve höyüğün arkasında sıkışık saflar halinde yer almışlardı; topları durmadan patlıyor, hatlarını dumana boğuyordu. Artık bu bir savaş değildi. Artık bu, ne Ruslara ne Fransızlara kazanç sağlayacak bir boğuşmaydı. Napoléon atını durdurdu: Berthiér'nin kestiği yerden devam etti; düşünceye daldı; önünde, dört bir yanında olup biten ve kendisi tarafından yönetildiği, kendisine bağlı bulunduğu zannedilen işi durdurmaya gücü yetmiyor; başarısızlığı yüzünden de bu iş ona ilk kez gereksiz, korkunç bir şeymiş gibi görünüyordu.

Napoléon'a yaklaşan generallerden biri, eski hassaların harekete geçirilmesini teklif etme cesaretini gösterdi, Napoléon'un yanı başında

duran Ney'le Berthiér bakıştılar, generalin bu saçma teklifine küçümseyen bir tavırla gülümsediler.

Napoléon başını eğdi, uzun zaman konuşmadı. Sonra, "*A huit cent lieux de France je ne ferai pas démolir ma garde!*"[192] diyerek atını çevirip geriye, Şevardino'ya yöneldi.

182 Napoli Kralı'na söyleyin.
183 Henüz öğle vakti bile değil. Ben de henüz satranç tahtamın üstündeki durumu iyice kavramış değilim. Hadi...
184 Peki, yine ne var?
185 Efendim; Prens.
186 Kartallaştırdığım kaz palazı.
187 Cehennem ateşi.
188 Hadi gidin.
189 Kısa ve coşkulu bir bildiri.
190 Demir gibi adamlardan oluşmuş...
191 Deste deste düşman bayrak ve kartallı armalar...
192 Fransa'dan 800 fersahlık bir yerde hassalarımı ezdiremem.

XXXV

Kutuzov, Piyer’in sabah onu gördüğü yerde, halı örtülü bir sıranın üzerine, vücudunun bütün ağırlığıyla yığılmış, beyaz başı sarkmış, öylece oturuyordu. Hiç emir vermiyor, önerileri de yalnızca ya kabul ya reddediyordu.

Çeşitli tekliflere, “Evet, evet, yapın,” diye karşılık veriyor, yakınlarından şuna buna, “Evet, evet, git bir bak,” ya da, “Hayır, olmaz, en iyisi bekleyelim,” diyordu. Kendisine verilen raporları dinliyor ve ancak altları kendisinden emir istediği zaman emir veriyordu ama raporları dinlerken söylenen sözlerin anlamlarıyla değil de, başka şeylerle, sözgelimi rapor verenlerin yüzlerindeki ifadeyle ilgileniyormuş gibiydi. Deneyimleriyle biliyor, yaşlı aklıyla anlıyordu ki, ölümle boğuşan yüz binlerce insanı bir tek insanın yönetmesi mümkün değildir. Yine biliyordu ki, savaşın sonucunu belirleyen şey başkomutanın aldığı tedbirler, kıtaların bulunduğu yer, top ve ölü sayısı değil, kıtaların “manevi gücü” denilen o elle tutulmaz şeydir; bu yüzden de bu gücü gözden kaçırmamaya, onu, elinden geldiğince yönetmeye çalışıyordu.

Kutuzov’un yüzünde yaşlı, zayıf bir bedenin yorgunluğunu güçlükle yenebilen bir çabanın, hiç gevşemeyen, sakin bir dikkatin ifadesi vardı.

Fransızların eline geçen siperlerin geri alındığı, ama Prens Bagration’un yaralandığı haberini sabah saat on birde getirdiler. Kutuzov içini çekip başını salladı. Yaverlerinden birine, “Hemen Piyotr İvanoviç’e git, durumunu iyice anla, öğren,” dedi, sonra arkasında duran Prens Wurttenberg’e döndü:

“Altesiniz, Birinci Ordu’nun komutasını almak istemezler mi?”

Prens gider gitmez, daha Semyonovskoye’ye ulaşmadan, yaveri geri dönerek, Prens’in takviye istediğini bildirdi Serenisim’e.

Kutuzov yüzünü ekşitti, Birinci Ordu’nun komutasını alması için Dohturov’a emir gönderdi, Prens’ten de, bu önemli anlarda onsuz edemeyeceğini ileri sürerek, yanına dönmesini rica etti. Murat’nın esir alındığı haberi gelip de komutanlar Kutuzov’u tebrik etmeye başlayınca, gülümsedi, “Durun beyler,” dedi, “savaşın kazanılmış, Murat’nın esir edilmiş olmasında olağanüstü bir şey yok. Dereyi görmeden paçayı sıvamak olmaz, sevinmek için bekleyin biraz.”

Yine de bu haberi kıtalara bildirmek için bir yaver yolladı. Şçerbin Fransızların siperleri ve Semyonovskoye'yi ele geçirdiklerini rapor etmek için sol kanattan dörtnala geldiği zaman, Kutuzov, onun yüzündeki ifadeye ve savaş meydanından gelen seslere bakarak getirdiği haberin iyi olmadığını anlamıştı: Bacaklarının uyuşukluğunu gidermek ister gibi kalktı. Şçerbin'in koluna girip onu kenara çekti. Yermolov'a, "Git, yavrum," dedi, "bir şeyler yapılamaz mı, bir bak bakalım."

Kutuzov Rus mevzilerinin merkezinde, Gorki'de bulunuyordu. Napoléon'un sol kanadımıza yönelttiği saldırı birkaç kez püskürtülmüştü. Merkezde Fransızlar Borodino'dan öteye gidememişlerdi. Sol kanatta Uvarov atlıları, Fransızları kaçmak zorunda bırakmıştı.

Saat üçe doğru Fransızların saldırısı durdu. Kutuzov, savaş meydanından gelen ve çevresinde bulunan insanların yüzünde son kertesine varmış bir çabanın ifadesini okuyordu. Günün beklentilerini aşan başarısından memnundu. Fakat gücü tükeniyordu ihtiyarın. Başı birkaç kez düşmüş, uyuklamıştı. Yemeğini getirdiler. İmparator yaveri Woltzogen; hani şu Prens Andrey'in yanından geçerken savaşın *im Raum verlegen*[193] gerektiğini söyleyen ve Bagration'un nefret ettiği adam; Kutuzov yemek yerken yanına yaklaştı. Sol kanadın durumu hakkında bilgi vermek üzere Barclay tarafından gönderilmişti. İhtiyatlı bir insan olan Barclay de Tolly, yığınla yaralının kaçıştığını, ordunun yaşadığı bozgunu görünce işi her yönünden ölçüp biçmiş, savaşın kaybedildiği sonucuna varmış, sevgili subayını da, başkomutana, bu haberi götürsün diye göndermişti.

Kızarmış bir tavuğu çiğneye çiğneye zorlukla yiyen Kutuzov kırpışan keyifli gözleriyle Woltzogen'e baktı.

Woltzogen, gevşek bir yürüyüş ve alaycı bir gülümsemeyle Kutuzov'a yaklaştı, parmaklarını şapkasının siperine şöyle bir götürerek selam verdi.

Woltzogen, Kutuzov'a karşı yapmacıklı, aldırmaz bir tavır takınıyordu, amacı çok bilgili bir asker olarak kendisinin bu yararsız, yaşlı adamı putlaştırma işini Ruslara bıraktığını; karşısındakinin ne değerde bir adam olduğunu çok iyi bildiğini göstermekti. "*Der alte Herr* (Almanlar kendi aralarında Kutuzov'a bu adı takmışlardı) *macht sich ganz becquem,"*[194] diye düşündü ve Kutuzov'un önünde duran tabağa büyük bir ciddiyetle gözlerini dikerek sol kanattaki durumu, Barclay'in emrettiği, kendisinin de görüp anladığı gibi rapor etmeye başladı.

"Mevzilerimizin her noktası düşman elinde, onları oralardan atmak da imkânsız, çünkü kuvvet yok; kıtalarımız kaçıyor, durdurulmaları imkânsız,"

diyordu.

Yemeği bırakan Kutuzov, gözlerini hayret içinde ve sanki kendine söylenenleri anlamıyormuş gibi Woltzogen'e dikmişti. *Alten Herrn'*in[195] heyecanlandığını fark eden Woltzogen gülümseyerek dedi ki:

"Gördüğüm şeyleri altesinizden saklamaya hakkım yok. Kıtalar tam bir bozgun içinde."

Kutuzov kaşlarını çatarak hızla yerinden kalktı, Woltzogen'in üstüne yürüyerek bağırdı:

"Gördünüz mü? Gördünüz mü? Nasıl, ne cesaretle bana..."

Titreyen elleriyle tehdit edici hareketler yapıyor, öfkeden boğularak haykırıyordu:

"Siz, bayım, bana *'bunu'* söylemeye nasıl cesaret ediyorsunuz? Hiçbir şey bildiğiniz yok. Tarafımdan General Barclay'e bildirin; aldığı bilgi yanlış, savaşın şu anki gerçek durumunu ben, başkomutan, ondan daha iyi biliyorum."

Woltzogen karşılık vermek istedi, ama Kutuzov onun sözünü kesti:

"Düşman sol kanatta püskürtülmüş, sağ kanatta bozguna uğratılmıştır. Mademki doğru görmüyorsunuz, öyleyse bayım bilmediğiniz şeylerden söz etmeye kalkışmayın. Lütfen, General Barclay'e gidip ona, yarın mutlaka taarruz niyetinde olduğumu bildirin!"

Herkes susmuştu. Yalnız yaşlı generalin ağır ağır nefes alışı duyuluyordu.

"Her tarafta püskürtüldüler, Tanrı'ya ve yiğit askerlerimize şükürler olsun. Düşman yenilmiştir, yarın onu kutsal Rus toprağından kovacağız."

İstavroz çıkardı ve birden gözyaşlarıyla hıçkırdı. Woltzogen omuz silkip dudak bükerek hiçbir şey söylemedi, *über diese Eingehommenheit des alten Herrn*[196] şaşmıştı.

Kutuzov, tam bu sırada höyüğe gelen siyah saçlı, yakışıklı, iriyarı bir generali göstererek, "Hah, işte benim kahramanım," dedi. Bu, bütün gününü Borodino savaş meydanının en önemli noktasında geçirmiş olan Rayevski'ydi.

Rayevski, kıtaların yerlerinde sıkıca tutunduklarını, Fransızların da artık hücuma kalkmaya cesaret edemediklerini rapor etti.

Onun anlattıklarını dinledikten sonra Kutuzov, Fransızca, "*Vous ne pensez donc pas comme les autres que nous sommes obligés de nous retirer?"*[197] dedi.

“*Au contraire, votre Altesse, dans les affaires indécises c’est toujours le plus opinâtre qui reste victorieux,”*[198] diye karşılık verdi Rayevski. “*Et mon opinion...”*[199]

Kutuzov, yaverine seslendi:

“Kaysarov! Otur, yarınki günlük emri yaz.” Sonra başka bir yavere döndü: “Sen de hatları dolaş, yarın hücuma kalkacağımızı bildir.”

Rayevski ile konuşulduğu ve günlük emir yazdırıldığı sıralarda Barclay’in yanına gidip dönmüş olan Woltzogen, General Barclay de Tolly’nin feldmareşal tarafından verilen emrin yazıyla pekiştirilmesi istediğini bildirdi.

Kutuzov, eski başkomutanın sorumluluktan kurtulmak için, çok haklı olarak istediği bu yazıyı Woltzogen’in yüzüne bile bakmadan yazdırdı.

Kutuzov’un sözleri, ertesi gün için verdiği emir, “ordunun maneviyatı” denen ve savaşın başlıca gücü olarak örnek ruh halini koruyan o esrarlı, tarif edilmez bağ sayesinde tüm kıtalara aynı anda yayılmıştı. Ama bağın son halkalarına doğru olarak nakledilmemişti. Hatta tüm ordu içinde konuşulanlarda Kutuzov’un söylediği sözlere benzer hiçbir şey yoktu; ama bu sözlerin özü, ruhu dört bir yana yayılmıştı, çünkü Kutuzov’un söyledikleri, kurnaz, ince düşüncelere değil, her Rus’un ruhunda olduğu gibi, başkomutanın da yüreğinde yanan duygulara dayanıyordu.

Ertesi gün taarruza geçileceğini öğrenen, bekledikleri haberin doğruluğunu ordunun yüksek çevrelerinden de duyan bitkin insanlar için yeni bir güç oldu bu.

193 (Alm.) Yayılıp genişlemesi.
194 (Alm.) İhtiyarın keyfi gayet yerinde.
195 (Alm.) İhtiyar efendinin.
196 (Alm.) İhtiyar efendinin bu inatçılığına.
197 Siz, öyle başkaları gibi, bizim çekilmek zorunda olduğumuzu düşünmüyorsunuz demek?
198 Bilakis, Altes, kararsız işlerde en çok direnen zafere ulaşır.
199 İnancım şu ki...

XXXVI

Prens Andrey'in alayı, Semyonovskoye içlerinde, güçlü bir topçu ateşi altında, saat ikiye kadar kıpırdamadan bekleyen ihtiyat kuvvetleri arasındaydı. Saat ikiye kadar iki yüzden fazla kayıp veren alay; çiğnenmiş bir yulaf tarlasında, Semyonovskoye köyüyle höyük bataryası arasındaki aralıkta, o gün üzerinde binlerce insanın vurulup düştüğü ve tam saat ikide yüzlerce düşman topunun toplu bir ateşle dövdüğü alanda ileri sürüldü.

Alay, burada da kıpırdamadan, bir tek kurşun bile atmadan mevcudunun üçte birini daha kaybetti. İleride, hele sağda toz duman içinde toplar patlıyor, her yanı baştan başa kaplayan bu sisli alandan mermiler ıslıklar çıkararak artsız arasız uçuyor, ağır homurtularla obüsler yağıyordu. Bazen bir çeyrek saat, sanki işe ara verilmiş gibi, mermilerle obüsler hedefi aşıp geçiyor, bazen bir dakika içinde alaydan birçok insan vuruluyor, ölüler durup dinlenmeden kaldırılıyor, yaralılar götürülüyordu.

Henüz vurulmamış olanlar için sağ kalma ihtimali her yeni darbeyle biraz daha azalmaktaydı. Alay, üç yüzer adım aralıklarla tabur nizamında durduğu halde herkes aynı ruh hali içindeydi. Tüm alay suskun ve kaygılıydı. Arada saflarda konuşuluyordu. Ama her seferinde bu konuşmalar, bir mermi düşer düşmez ve "Sedyeler!" haykırışı işitilir işitilmez kesiliveriyordu. Askerler üstlerinin emriyle çoğu zaman yerde oturuyorlardı. Kimi başlığını çıkarıp, katlarını dikkatle açıp sonra tekrar katlıyor; kimi avucunda ufaladığı kuru balçıkla süngüsünü parlatıyor; kimi kayışını çözmüş, askısının tokasını sıkıyor; kimi de ayak sargılarını dikkatle düzenleyip yeniden ayağına sarıyor, postallarını giyiyordu. Kimi sazlardan küçük sığınaklar yapmakta, saman çöpleriyle hasırcıklar örmekteydi. Herkes bu işlere dalıp gitmiş gibiydi. İnsanlar yaralanır, insanlar öldürülürken; sedyeler taşınır, bizimkiler yüzgeri eder, dumanın içinde düşman sığınları belirirken kimsenin bütün bu olup bitenlere aldırış ettiği yoktu. Yine de topçularla atlılar ilerlediği, piyadeler yürümeye başladığı zaman, her yandan, bu hareketlenmelerle ilgili olumlu görüşler ileri sürülüyordu. Ama savaşla ilgisi olmayan şeyler daha çok dikkat çekiyordu. Keyifsiz, yorgun, bitkin insanlar; bu küçük olaylarla dinleniyor gibiydiler. Alayın cephesinin önünden bir topçu bataryası geçti. Cephane arabalarından birinde yedeğin ayakları koşum kayışına takılmıştı. Ön sıralardan, "Hey,

yedek koşuma dikkat! Düzeltin şunu! Düşecek... Görmüyorlar be!..” diye bağırdılar. Bir ara, nereden çıktığı bilinmeyen, sert ve dik kuyruklu, sarımtırak, küçük bir köpek herkesin dikkatini üzerine çekti; sıraların önünden tırısa kalkmış, şaşkın şaşkın geçerken yakınlarına düşen bir güllenin yere çarpmasıyla birden viyakladı köpek, kuyruğunu kıstırıp kaçtı. Alay kahkahalarla, viyaklamalarla doldu. Ama bu tür eğlenceler ancak bir dakika sürüyordu; insanlar sonu gelmeyen bir ölüm korkusu içinde sekiz saatten beri işsiz güçsüz, yemeden, içmeden bekleşip duruyor, solgun yüzleri gitgide daha çok sararıp asılıyordu.

Prens Andrey de herkes gibi kaygılı ve solgundu, yulaf tarlasının yanındaki çayırlıkta bir hendekten öbürüne, elleri arkasında, başı eğik, gidip geliyordu. Yapacağı, emredeceği hiçbir iş yoktu. Her şey kendiliğinden oluyordu. Ölüler cephe gerisine kaldırılıyor, yaralılar taşınıyor, saflarda açılan boşluklar, sıkışarak kapatılıyordu. Askerler, kaçacak olsalar hile hemen geri dönüyorlardı. Önceleri, askerlere cesaret vermeyi, örnek olmayı ödevi sayan Prens Andrey, safların arasında dolaşınca onların kendisinden öğrenecek hiçbir şeyleri olmadığını anlamıştı. Her askerde olduğu gibi ruhunun bütün gücü, bilinçsizce, yalnızca içinde bulundukları durumun dehşetini görmekten çekinmeye yöneltilmişti. Çayırlıkta, ayaklarını sürte sürte, otları çiğneye çiğneye, çizmelerini örten toza baka baka dolaşıyor; kâh oraklardan kalan izlerin üstlerine basmak için adımlarını açıyor, kâh adımlarını sayıyor, bir verstlik yol almak için bir hendekten bir hendeğe kaç kere gidip gelmesi gerektiğini hesaplıyor; kâh, sınır hendeklerinde biten yabani karanfilleri koparıp çiçeklerini avuçlarında ezerek keskin kokularını kokluyordu. Kafasının içinde önceki gün dönüp duran şeylerden hiçbiri kalmamıştı. Hiçbir şey düşünmüyordu. Hep aynı gürültülere; havada uçan mermilerin ıslıklarını patlama seslerinden ayırt etmeye çalışarak isteksizce kulak kabartıyor, gözlerini üstüne diken birinci tabur askerlerinin yüzüne bakıyordu. Duman bulutunun içinde duyulan bir ıslığa kulak vererek, “İşte bir tane daha... Bu da bizim için...” diye düşündü. “Bir bir tane daha! Bir daha! Tamam, isabet...” Durdu, sıralara göz gezdirdi. “Hayır, aşıp geçmiş... Ama işte bu tamam!” Sınır hendeğine on altı adımda ulaşayım diye adımlarını geniş geniş açmaya çalışarak dolaşmaya başladı.

Bir ıslık ve bir çarpma!.. Bir gülle, beş adım ötesinde kuru toprağı yararak yere gömüldü. Andrey’in sırtı ürperdi. Sıralara tekrar bir göz attı. Çok kişi vurulmuş olmalıydı; ikinci taburun olduğu yere büyük bir kalabalık yığılmıştı.

“Yaver,” diye seslendi, “emredin de, öyle toplamasınlar.”

Yaver, emri yerine getirerek Prens Andrey’e yaklaştı. Öte yandan tabur komutanı atla geliyordu.

Bir askerin korkuyla haykırışı duyuldu:

“Kendini kolla!”

Bir obüs, Prens Andrey’in iki adım ötesinde, tabur komutanının beygirinin yanında ıslık çalarak yere düştü. Korktuğunu göstermek iyi midir, kötü müdür diye düşünmeyen ilk beygir kişneyerek şahlandı, az daha binbaşıyı yere yuvarlıyordu, yana doğru sıçradı. Atın korkusu insanlara da geçti.

Kendini yere atan yaver, “Yere yat!” diye haykırdı. Prens Andrey, kararsızlık içinde ayakta duruyordu. Obüs, Prens ile yaver arasında, tarlayla çayırın sınırında uzanan karanfil kümelerinin yanında dumanlar çıkararak, bir topaç gibi dönüyordu.

Prens Andrey, otlara, yabani karanfillere, fır dönen kara yuvarlaktan kıvrıla kıvrıla çıkan dumana, ışıltılı, adeta hasret dolu gözlerle bakarak, “Bu ölüm demek ha?” diye düşünüyordu. “Yapamam, ölmek istemiyorum, hayatı seviyorum; şu otu, toprağı, havayı seviyorum...” Hem böyle düşünüyor, hem de kendisine baktıklarını aklından geçiriyordu. Yavere, “Ayıp,” dedi, “nalı da...” Sözünü bitiremedi. O sırada bir patlama, camlar kırılıyormuş gibi bir şangırtı duyuldu; boğucu bir barut kokusu... Prens Andrey yana doğru fırladı, elini yukarı kaldırarak yüzükoyun yere düştü.

Birkaç subay ona doğru koştu. Karnının sağ yanından otların üstüne büyük bir kan lekesi yayılmıştı.

Çağırılan milisler, subayların arkasında, sedyeleriyle durdular. Prens Andrey yüzükoyun yatıyordu, burnu otların içindeydi, derin derin hırıldıyor, soluk alıyordu.

“Hadi, ne duruyorsunuz, yaklaşın!”

Yaklaşan köylüler onu omuzlarından ve bacaklarından tuttu, ama o sızıldanarak inleyince köylüler birbirlerine bakıp onu yeniden yere bıraktılar.

“Kaldırın onu, koyun sedyeye, aldırmayın,” diye haykırdı biri. Yeniden omuzlarından tutup sedyeye koydular.

Subaylar, “Aman Tanrım! Bu ne hal böyle?.. Karnından vurulmuş!.. İşi bitmiş demektir. Hay aksi!” diye konuşuyorlardı.

Yaver, “Kulağımın dibinden vızıldayarak geçti,” dedi.

Sedyeyi omuzlayan köylüler, gide gele çiğneyip açtıkları patikadan acele acele sargı çadırının yolunu tuttular. Bir subay sedyeyi sarsan köylüleri omuzlarından tutarak durdurdu, “Ayak uydurun... Hey!.. Kaba köylüler!” diye bağırdı. Öndeki köylü, “Hvedor, Hvedor, ayak uydursana be!” dedi. Arkadaki ayak uydurarak, “Bu da büyük bir marifetmiş sanki,” diye keyifli keyifli karşılık verdi.

Koşarak gelip sedyeye göz atan Timohin, titrek bir sesle, “Siz misiniz Ekselans? Ha? Prens mi?” dedi.

Prens Andrey gözlerini açtı, başını gömülü bulunduğu sedyeden güçlükle kaldırarak Timohin’e baktı, sonra tekrar gözlerini kapadı.

Milisler, Prens Andrey’i arabaların ve sargı çadırının bulunduğu ormana getirdiler. Sargı mahalli, bir kayınlığın kenarında etekleri katlanmış üç çadırdan ibaretti. Atlarla arabalar kayınlıktaydı. Atlar başlarındaki torbaların içinden yulaf yiyor, serçeler de saçılan taneleri toplamak için onların etrafında uçuşuyorlardı Kan kokusunu alan kargalar sabırsız gaklamalarla kayınlıkta uçup dolaşıyorlardı. Çadırların çevresinde, geniş bir alanda kana bulanmış insanlar vardı, kimisi uzanmış, kimi oturmuş, kimi ayaktaydı. Yaralıların etrafında, kederli, dikkat kesilmiş yüzleriyle sedyeci askerler toplanmıştı, subaylar onları oradan uzaklaştırmaya çalışıyorlardı. Subayları dinlemeyen sedyeci askerlerse, sedyelerine yaslanıp yerlerinden kımıldamıyor, karşılarında olup biten şeylere sanki bu manzaranın dehşetini kavramaya çalışıyorlarmış gibi ısrarla bakıyorlardı. İniltiler geliyordu çadırlardan. Arada bir sıhhiye çavuşları çadırlardan koşarak su getirmek için çıkıyor ve içeriye taşınma sırası gelenleri gösteriyordu. Çadırların önlerinde sıralarını bekleyen yaralılar hırıldıyor, inliyor, ağlıyor, bağırıyor, sövüp sayıyor, votka istiyordu. Bazıları sayıklıyordu. Prens Andrey’i, alay komutanı olduğu için, yaralıların arasından öne geçirip çadırlardan birinin yanına getirmiş, orada emir bekleyerek durmuşlardı. Prens Andrey gözlerini açtı, etrafında neler olup bittiğini uzun zaman kavrayamadı. Çayır; yabani karanfiller, yulaf tarlası; fır dönen siyah küçük yuvarlak; yaşamaya karşı duyduğu sevgi; bütün bunlar aklına geldi. İki adım ötesinde; yüksek sesle konuşup herkesin dikkatini çeken; başı sarılı, uzun boylu, yakışıklı, kara saçlı bir erbaş, köklü bir kütüğe dayanmış duruyordu. Başından ve bacağından kurşun yarası almıştı. Etrafına, sözlerini merakla dinleyen yaralılarla sedyeciler üşüşmüştü.

O ışıl ışıl yanan kara gözleriyle etrafına bakınıp “Biz onu oradan kovunca her şeyini bırakıp basıverdi, kralını yakaladık,” diye bağırıyordu.

“Eğer ‘ehliyetler’[200] zamanında yetişşeydi, şanı kalmayacaktı yeryüzünde, abartmıyorum anlayacağın...”

Erbaşın etrafını çeviren bütün öteki dinleyiciler gibi Prens Andrey de ona ışıldayan gözlerle bakıyor, avunuyordu. “Ama artık hepsi bir değil mi?” diye düşündü. “Orada olacak şeylerden, burada olan şeylerden bana ne? Hayattan ayrılmak niçin bana böyle acı geliyor? Demek ki hayatta, benim anlayamamış olduğum, hâlâ da anlayamadığım bir şeyler var.”

200 İhtiyatlar, demek istiyor.

XXXVII

Doktorlardan biri çadırdan çıktı, önlüğü kanlıydı, küçük elleri de kanlanmıştı, başparmağıyla serçeparmağı arasında kana bulaştırmak istemediği bir sigara tutuyordu. Başını kaldırdı, yaralıların üstünden etrafa bakındı, biraz dinlenmek istediği belliydi! Bir süre sağa sola baktıktan sonra içini çekti, gözlerini eğdi. Kendisine Prens Andrey'i gösteren sıhhiyenin sözlerine karşılık, "Peki, şimdi," dedi. Prensi çadıra götürmelerini emretti.

Bekleşen yaralıların arasında mırıldanmalar oldu. Biri, "Belli," dedi, "öteki dünyada da itibar yalnız efendilere."

Prens Andrey getirildi, henüz boşalmış olan ve bir sıhhiyenin ovup temizlediği masanın üstüne yatırıldı. Prens Andrey, çadırın içini iyi seçemiyordu. Dört bir yandan gelen iniltiler, kalçasında, karnında, sırtındaki acılar yüzünden dikkatini toplayamıyordu; çevresinde çıplak, kanlı bir insan vücudunun bıraktığı bir izlenimde birleşmişti, bu vücut, birkaç hafta önce, o sıcak ağustos gününde, Smolensk yolundaki çamurlu bendi doldurduğu gibi, şimdi de sanki bu basık çadırı dolduruyordu. Evet, bu aynı vücuttu, görünüşü sanki daha o zaman ona bugünkü durumu önceden haber vererek kendisini dehşete düşüren o aynı *chair à canon*'du.

Çadırda üç masa vardı, ikisi doluydu, Prens Andrey'i üçüncüsünün üstüne yatırmışlardı. Onu bir süre yalnız bıraktılar, o da öteki masalarda yapılanları, ister istemez gördü. Bir Tatar, oracığa atılmış üniformasından anlaşıldığı kadarıyla herhalde bir Kazak'tı; yakındaki masanın üstünde oturmaktaydı. Dört asker onu tutuyordu. Bir doktor, onun esmer, adaleli sırtında bir şeyler kesiyordu.

Tatar boğazlanıyormuş gibi hırıldıyordu; basık burunlu, kemikli, esmer yüzünü kaldırdı birden. Beyaz dişlerini gıcırdatarak çırpınmaya, uzun uzun, acı acı çığlıklar atmaya başladı. Etrafına büyük bir kalabalığın toplandığı öteki masadaysa iriyarı, şişman bir adam; başı arkaya düşmüş, sırtüstü yatıyordu. Kıvırcık saçları, saçlarının rengi, başının biçimi Prens Andrey'e hiç de yabancı gelmedi. Sıhhiyelerden birkaçı bu adamın göğsüne abanmış, onu tutuyorlardı. Beyaz, kocaman, şişman bacağı sık sık, artsız arasız çırpınarak titriyordu. Kesik kesik hıçkırıyor, tıkanıyordu adam. Öbür bacağı kıpkırmızıydı, iki doktor (biri sararmıştı, titriyordu) bu kırmızı bacağın başında durmuş konuşmuyor, bir şeyler yapıyorlardı. Üstünü bir paltoyla

kapattıkları Tatar’ın ameliyatını bitiren gözlüklü doktor, ellerini kurulayarak, Prens Andrey’e yaklaştı, onu süzdü, sonra hızla döndü, “Elbiselerini çıkarın. Ne bekliyorsunuz?” diye öfkeyle bağırdı sıhhiyelere.

Kolları sıvalı bir sıhhiye, Prens’in düğmelerini telaşla çözüp elbiselerini çıkarırken o çocukluğunu hatırladı. Doktor, yaranın üstüne iyice eğildi, yokladı, derin derin iç geçirdi. Sonra, oradakilerden birine işaret etti. Prens Andrey karnının içindeki dayanılmaz acıyla kendinden geçti. Kendine geldiği zaman kalçasındaki kırık kemikler çıkarılmış, ezik etler kesilmiş, yara sarılmıştı. Yüzüne su serpiyorlardı. Prens Andrey gözünü açar açmaz, doktor üstüne eğildi, hiçbir şey söylemeden dudaklarından öpüp acele acele uzaklaştı.

Prens Andrey, çektiği acılardan sonra, şimdi, çoktandır duymadığı bir rahatlık içindeydi. Hayatının en güzel, en mutlu anları, hele uzak çocukluğu, onu soyup karyolasında yatıştırmaları; başucunda dadısının ninni söyleyişi; başını yastığa gömüp yalnızca yaşadığı için duyduğu bahtiyarlık gözünün önüne geldi, hem de geçmişe ait bir hatıra gibi değil bugüne ait bir gerçek gibi...

Prens Andrey’e yabancı gelmeyen yaralının yanında doktorlar uğraşıp durmaktaydılar. Onu kaldırıyor, yatıştırmaya çalışıyorlardı. Yaralının, “Gösterin şunu bana... Ah, ah, ah...” diye hıçkırıklarla kesilen, ürkmüş, acıya yenilmiş iniltisi duyuluyordu. Bu iniltileri duyan Prens Andrey ağlamak istedi. Şanlı bir ölümle ölmediğinden dolayı mı, yoksa hayattan ayrılmanın acısıyla mı, bir daha geri gelmesi mümkün olmayan o çocukluk günlerinin hatıraları yüzünden mi, kendisi, başkaları acı çektiği, karşısındaki bu adam böyle acıklı acıklı inlediği için mi nedir, şefkatli, adeta bahtiyar gözyaşlarıyla bir çocuk gibi ağlamak istiyordu.

Yaralıya, hâlâ çizmenin içinde duran kanlı, kesik bacağını gösterdiler.

“U... uuu... uu...” diye bir kadın gibi hıçkırıklarla boşandı. Önünde durarak yüzünün görülmesine engel olan doktor çekildi.

Prens Andrey kendi kendine, “Aman Tanrım!” dedi, “Bu da ne? O burada ne arıyor?”

Ayağı henüz kesilmiş olan bu talihsiz, güçsüz adam Anatol Kuragin’di, tanımıştı onu; Anatol’u koltuklarının altından tutmuş, titreyen, şiş dudaklarıyla bir türlü yakalayamadığı bir bardakla su veriyorlardı ona. Anatol hıçkırmaya devam ediyordu. Karşılaştığı olayı henüz iyice kavrayamayan Prens Andrey, “Evet, o; evet, bu adamla benim aramda yakın ve acılı bir bağ var,” diye düşünüyordu. “Bu adamı benim çocukluğuma,

hayatıma bağlayan nedir?” diye kendi kendine soruyor, ama bu sorunun yanıtını veremiyordu. Birden, çocukluğunun temiz, tutkulu dünyasından yeni, beklenmedik bir anı geldi gözünün önüne. Nataşa’yı 1810 yılında, baloda ilk kez gördüğü gibi, ince boynu, ince kolları, heyecanlanmaya hazır, ürkek, mutlu yüzüyle hatırladı; ona karşı duyduğu aşk ve şefkat, müthiş bir canlılıkla uyandı ruhunda. Şişmiş gözlerini dolduran gözyaşları arasından kendisine bulanık bulanık bakan bu adamla arasındaki bağı artık hatırlıyordu. Prens Andrey artık her şeyi hatırlamıştı, kalbi bu adama karşı duyduğu coşkun bir merhamet ve sevgiyle doldu.

Kendini daha fazla tutamadı, içinde bulunduğu duruma, insanların haline şefkatli, sevgi dolu gözyaşlarıyla ağladı.

“Kardeşlerimize, bizi sevenlere karşı merhamet ve sevgi; bizden nefret edenlere karşı sevgi, düşmana karşı sevgi; evet, Tanrı’nın yeryüzüne inip öğütlediği ve Prenses Mariya’nın bana öğretmek isteyip de benim anlamadığım sevgi; işte bana hayattan ayrılırken acı veren şey bu sevgiyi anlamamış olmamdır, ölmeseydim bana kalabilecek biricik şey de bu sevgi olurdu. Ama artık çok geç, bunu biliyorum.”

XXXVIII

Savaş meydanının cesetlerle, yaralılarla kaplı korkunç manzarası; duyduğu şiddetli baş ağrısı ve şahsen tanıdığı generallerden yirmisinin ölmüş ya da yaralanmış oldukları haberi; sonra, o güçlü kolunun ne kadar zayıfladığını anlaması, Napoléon'u beklemediği kadar etkiledi. Oysa çoğu zaman (hep dediği gibi) ruhsal gücünü sınamak için yaralıları, ölüleri seyretmekten hoşlanırdı. O gün savaş meydanının korkunç manzarası, büyüklüğünün ve yeteneklerinin kaynağı olduğunu zannettiği bu ruh gücünü yenmişti. Savaş meydanından çabucak uzaklaşıp Şevardino Tabyası'na döndü. Yüzü solgun, şişkin, asık; burnu kırmızı; sesi kısık; portatif iskemlesine oturmuş, gözlerini yere dikmiş, silah seslerine istemeden kulak kabartıyordu. Başından beri içinde bulunduğu savaşa kendisini ortak sayıyordu, ama şimdi durduramıyordu ve sonunu kaygıyla bekliyordu. Kişisel, insanca duygular, hayatın onca kulluk ettiği yalancı, yapay yüzüne bir an için üstün çıkmıştı. Savaş meydanında seyrettiği ölümü, acıları, kendi içinde de hissediyordu. Başının, göğsünün ağrısı, kendisinin de ölebileceğini, acı çekebileceğini hatırlatıyordu ona. Şimdi artık ne Moskova'yı zaptetmek ne zafer kazanmak ne de şan salmak istiyordu. Şan ona lazım değildi artık. Tek istediği, dinlenmek, sessizlik ve özgürlüktü. Ama Semyonovskoye Tepesi'ne çıktığı zaman batarya komutanı ona, Koyazkova önlerinde toplanmış olan Rus kıtalarının üstüne açılan ateşi güçlendirmek için bu tepeye birkaç batarya yerleştirilmesi önerisinde bulundu. Napoléon bu teklifi uygun gördü, bu bataryalarla alınacak sonuncun kendisine bildirilmesini de emretti.

Bir yaver geldi, imparatorun emriyle Rusların üzerine iki yüz topla ateş edilmekte olduğunu, ama Rusların hâlâ direndiklerini bildirdi:

"Ateşimizle sıra sıra biçiliyorlar ama yine de oldukları yerde duruyorlar."

Napoléon, kısık bir sesle, "*Ils en veulent encore!..*"[201] dedi.

Napoléon'u duyamayan yaver, "*Sir?*" diye sordu.

"*Ils en veulent encore,*" diye kaşlarını çatarak boğuk bir sesle homurdandı Napoléon, "*donnez leur-en.*"[202]

İstediği şeyler, emri olmadan yapılıyor, o ancak, kendisinden emir istediklerini sandığı için emir veriyordu. O eski, yalancı, yapay büyüklük

dünyasına dönmüş, zalim, hazin, ağır, insanca olmayan rolünü (dolabı çevirirken kendine yararlı bir iş yaptığını zanneden bir dolap beygiri gibi) uysallıkla yeniden oynamaya başlamıştı.

Olup bitenlerin bütün ağır sorumluluğunu, bu işe katılanların hepsinden daha çok taşıyan bu adamın aklı, vicdanı, yalnız o saat, o gün kararmış değildi; o, ömrü boyunca ne iyiyi ne güzeli ne doğruyu ne de kendisinin iyilikle, doğrulukla taban tabana zıt ve insanca olan her şeyden çok uzak oldukları için içyüzlerini kavramasına imkân olmayan hareketlerini anlayabilmişti. O, dünyanın yarısı tarafından övülen hareketlerinden vazgeçemezdi; bu yüzden de, iyiyi, doğruyu, insanca olan her şeyi inkâr etmek zorundaydı.

Sakatlanmış ve ölü insanlarla dolu (kendisi böyle istediği için bunun böyle olduğunu zannediyordu) savaş alanını dolaşırken bu insanları gözden geçirip bir Fransız'a ne kadar Rus'un düştüğünü hesaplayışı; kendi kendini aldatarak, bir Fransız'a beş Rus'un düştüğünü kestirip bununla sevinmeye kalkışması, bugüne özgü değildi. Elli bin cesedin yattığını gördükten sonra Paris'e gönderdiği mektupta *le champ de bataille a été superbe*[203] diye yazmamıştı; ama kendi deyişine bakılırsa, boş zamanlarını yaptığı büyük işlerin açıklanmasına ayırmak niyetinde olduğu Saint-Hélène'de, yalnızlığın sessizliği içinde de şunları yazmıştı:

"La guerre de Russie eût dû être la plus populaire des temps modernes: c'était celle du bon sens et des vrais intérêts, celle du repos et de la sécurité de tous, elle était purement pacifique et conservatrice.

"C'était pour la grande cause, la fin des hasards et le commencement de la sécurité. Un nouvel horizon, de nouveaux travaux allaient se dérouler, tout plein du bien–être de la prospérité de tous. Le systeme européen se trouvait fondé; il n'était plus question que de l'organiser.

"Satisfait sur ces grands points et tranquille partout, j'aurais eu aussi mon congrès et ma Sainte-Alliance. Ce sont des idées qu'on m'a volées. Dans cette réunion de grands souverains, nous eussions traité de nos intérêts en famille, et compté de clerc à maître avec les peuples.

"L'Europe n'eût bientôt fait de la sorte véritablement qu'un même peuple, et chacun, en voyageant partout, se fût trouvé toujours dans la

patrie commune. Il eût demandé toutes les rivières navigables pour tous, la communauté des mers, et que les grandes armées permanantes fussent réduites désormais à la seule garde des souverains.

"De retour en France, au sein de la patrie, grande, forte, magnifique, tranquille, glorieuse, j'eusse proclamé ses limites immuables, toute guerre future, purement défensive, tout agrandissement nouveau antinational. J'eusse associé mon fils à l'Empire; ma dictature eût fini, et son règne constitutionnel eût commencé.

"Paris eût été la capitale du monde, et les Français l'envie des nations.

"Mes loisirs ensuite et mes vieux jours eussent été consacrés, de l'impératrice et durant l'apprentissage royal de mon fils, à visiter lentement et en vrai couple campagnard, avec nos propres chevaux, tous les recoins de l'Empire, recevant les plaintes, redressant les torts, semant de toutes parts et partout les monuments et les bienfaits."[204]

Halkların celladı rolünü, bu hazin, tutsak rolü oymaması kaçınılmaz olan bu adam yaptıklarının amacının halklara iyilik etmek olduğuna, milyonlarca insanın alın yazılarını dilediği gibi çizebileceğine ve iktidarda bulunması sayesinde de hayırlı işler yapabileceğine kendisini inandırmak istiyordu! Rusya seferi hakkında şunları da yazıyor:

"Des 400.000 hommes qui passèrent la Vistule, la moitié était Autrichiens, Prussiens, Saxons, Polonais, Bavarios, Wurtembergeois, Mecklembourgeois, Espagnols, Italiains, Napolitains. L'armée impériale, proprement dite, était pour un tiers composée de Hollandais, Belges, habitants des bords du Rhin, Piémontais, Suisses, Génevois, Toscans, Romains, habitants de la 32–e division militaire, Brême, Hamburg, etc. Elle comptait à peine 140.000 hommes parlant français. L'expédition de Russie coûta moins de 50.000 hommes à la France actuelle; l'armée russe dans la retraite de Wilna à Moscou dans les différentes batailles, a perdu quatre fois plus que l'armée française; l'incendie de Moscou a coûté la vie à

100.000 Russes, morts de froid et de misère dans les bois; enfin, dans sa marche de Moscou à l'Oder, l'armée russe fut aussi atteinte par l'intempérie de la saison; elle ne comptait à son arrivée à Wilna que 50.000 hommes, et à Kalisch moins de 18.000."[205]

O, Rusya'ya karşı girişilen savaşın kendi arzusuyla yapıldığını sanıyordu da ruhu, meydana gelen dehşetten ürpermiyordu. Olayların bütün sorumluluğunu cesaretle yükleniyordu; hüzünlenen ruhu yüzbinlerce ölünün arasında Fransızların, Lehlerden, Bavyeralılardan daha az oluşuyla kendini temize çıkarmaya çalışıyordu.

Davidov'un ve beylik köylülerin tarlalarında, çayırlarında, değişik üniformalı değişik vaziyette yüz binlerce insan ölüsü serilmiş yatıyordu. Bu tarlalarda, çayırlarda, Borodino, Gorki, Şevardino, Semyonovskoye köylüleri yüz yıllarca hasat yapmış, sürülerini otlatmıştı. Sargı çadırları bölgesinde, bir desenlik bir sahada otlar ve toprak kana bulanmıştı. Çeşitli birliklerden yığınlarla sağ ve yaralı, yüzleri dehşet içinde, bir yandan Mojaisk'e, öte yandan Valuyev'e doğru çekilmekteydi. Başka insan yığınları da, komutanlarının sevk ve idaresinde, aç ve yorgun ilerliyorlardı. Üçüncü bir kısım ise, olduğu yerde duruyor, ateşe devam ediyordu.

Önceki neşe verici, güzel alandan eser kalmamıştı; havada dumanla karışık ıslak bir sis duruyor; ortalık güherçile ve kan kokuyordu. Bulutlar yığıldı; ölülerin, yaralıların, korku içinde, sakatlanmış inançları sarsılmış insanların üstüne yağmur çiselemeye başladı. Sanki yağmur, "Yeter, yeter artık, durun. Kendinize gelin. Ne yapıyorsunuz?" diyordu.

Her iki taraftan yorgun, açlıktan bitkin düşmüş askerler, böyle boğuşmaya devam etmeye değer mi, diye şüphelenmeye başlamıştı; yüzlerde tereddüt okunuyor, zihinlerde aynı soru beliriyordu: "Ne diye, kimin için öldüreyim, kimin için öldürüleyim? Siz istediğinizi öldürün, istediğinizi yapın, ama ben istemiyorum, yeter artık!" Akşamüzeri bu düşünce herkesin ruhunda aynı şekilde belirmişti. Bütün bu insanlar, yaptıkları işten her an dehşete düşebilir, her şeyi bırakarak, nereye olursa olsun, kaçabilirlerdi.

Ama savaşın sonlarında askerler yaptıkları işin tüm korkunçluğumu hissettikleri ve bunu durdurmaktan memnun da olacakları halde anlaşılmaz, gizemli bir güç hâlâ onları yönetiyordu; üçte bire inen topçular, kan ve ter içinde, yorgunluktan bitkin, sendeleye sendeleye hartuçları taşıyor, topları dolduruyor, nişan alıyor, fitilleri ateşliyor, gülleler her iki taraftan da, aynı

hızla, aynı şiddetle uçuyor, insan vücutlarını paramparça ediyor ve hep aynı korkunç olay insanların iradesiyle değil de, insanları, dünyaları yönetenin iradesiyle sürüp gidiyordu.

Rus Ordusu'ndan arta kalana kim şöyle bir göz atacak olsa, "Fransızlar küçük bir çabayla Rus Ordusu'nu yok edebilir," diyebilirdi; ama Fransızlardan arta kalana da şöyle bir göz atılsa, "Ruslar az çabayla Fransızları dağıtır," denilebilirdi. Ama ne Fransızlar ne de Ruslar bu son çabayı gösteremiyor, savaşın alevi de ağır ağır sönüyordu.

Ruslar bu çabayı göstermediler, çünkü Fransızlara hücum eden onlar değildi. Savaşın başında onlar yalnızca Moskova yolunu kapamışlardı, savaşın sonlarında da tıpkı başlangıçta olduğu gibi, mevzilerini tutmaya devam ediyorlardı. Ama Rusların amacı Fransızları yok etmek olsaydı, tepelemek bile olsaydı, onlar yine de bu son çabayı gösteremezlerdi, çünkü Rusların bütün kıtaları ezilmişti, savaşta hırpalanmamış bir tek birlikleri bile yoktu, mevzilerinde tutunup duran Ruslar mevcutlarının yarısını kaybetmişlerdi.

On beş yıllık zaferlerinin hatırasına dayanan, Napoléon'un yenilmezliğine güvenen ve savaş meydanının bir kısmını ele geçirdiklerini, mevcutlarının da ancak dörtte birini kaybedip geride henüz el değmemiş yirmi bin kişilik bir hassa kuvvetlerinin bulunduğunu bilen Fransızlar içinse bu çabayı göstermek çok daha kolaydı. Rus Ordusu'na saldıran Fransızlar bu çabayı göstermeliydiler, çünkü Ruslar savaştan önce olduğu gibi şimdi de Moskova yolunu kapamaya devam ettikleri sürece Fransızlar amaçlarına ulaşamamış, tüm çabaları, kayıpları boşa gitmiş oluyordu. Ama Fransızlar bu çabayı göstermediler. Bazı tarihçiler, savaşın kazanılması için Napoléon'un, el değmemiş eski hassa kuvvetlerini ileri sürmesi yeterdi, diyorlar. Napoléon muhafız kıtalarını ileri sürseydi şöyle olurdu, böyle olurdu demek, tıpkı, sonbahar ilkbahar olsaydı söyle olurdu, böyle olurdu, demeye benzer. Bu, olamazdı. Napoléon'un muhafız kıtalarını ileri sürmemesi bunu yapmak istemediğinden değildi, bu yapılamazdı. Fransız Ordusu'nun bütün generalleri, subayları, askerleri, bunun yapılamayacağını biliyorlardı, çünkü kıtaların göz yılgınlığı buna engeldi.

Yaptığı korkunç hamlenin kesilip kolunun bir rüyadaymış gibi güçsüz kuvvetsiz sarktığı hissini yalnız Napoléon duymamıştı ama bundan önceki savaşların (şimdi harcanan çabanın onda biriyle düşmanın kaçırıldığı savaşların) deneyimlerinden geçen bütün generaller, Fransız Ordusu'nun savaşa katılmış katılmamış bütün askerleri, mevcudunun yarısını kaybettiği

halde hâlâ direnen düşmanın karşısında aynı dehşete kapılmışlardı. Fransızların, saldıran ordunun manevi gücü tükenmişti. Borodino'da Rusların kazandığı zafer, sopaların ucunda sallanan ve adına sancak denilen bez parçalarının ele geçirilmesiyle, asker kıtalarının bulunduğu alanların zaptıyla elde edilen bir zafer değil, düşmana karşısındakinin manevi üstünlüğünü ve kendisinin yetersizliğini kabul ettiren bir zaferdi. Fransız işgali, koşuda can evinden yaralanmış, azgın, yabanıl bir hayvan gibi yaralandığını hissediyor, ama duramıyordu; nasıl ki, iki kat zayıf olan Rus Ordusu da çekilmemezlik edemiyordu. Aldığı ilk hızla Fransız Ordusu Moskova'ya kadar yuvarlanabilecekti, ama orada Rus kuvvetlerine gerek kalmadan, Borodino'da aldığı ölüm yarasından kanı aka aka eriyecekti. Napoléon'un nedensiz yere Moskova'dan kaçışı; eski Smolensk yolu boyunca çekilişi; beş yüz bin kişilik bir işgalin eriyişi ve üzerine ilk kez Borodino'da, ruhsal bakımdan daha güçlü bir düşmanın yumruğu inen Napoléon Fransa'sının kaybı; Borodino Savaşı'nın açık sonucu budur.

201 Dahasını istiyorlar.

202 Yüklenin.

203 Savaş meydanı görkemliydi.

204 Rusya Savaşı, yeni zamanların, halk arasında en ünlü savaşı olabilirdi; bu, sağduyunun, gerçek çıkarların, herkesin rahat ve güvenliğinin savaşıydı, tamamıyla barışsever ve muhafazakârdı.

Bu savaş, büyük ülkü uğruna, tesadüflerin sona ermesi, güvenliğin başlaması için yapılıyordu. Herkes refaha kavuşacak, mutlulukla dolu yeni bir ufuk açılacaktı. Avrupa sisteminin temelleri atılıyor, iş yalnız onu teşkilatlandırmaya kalıyordu.

Bu büyük meselelerde tatmin edilip, her yanda sükûna kavuşunca benim de bir *congre*'m, bir mukaddes ittifakım olacaktı. Zaten bunlar benden çalınan fikirlerdir. Büyük hükümdarların bu toplantısında biz çıkarlarımızı ailece görüşürdük. Halklarla ilişkilerimiz de, kâtiple patronu arasındaki ilişki gibi olurdu.

Böylelikle de, çok geçmeden, Avrupa gerçekten bir tek millet haline gelir, insan nerede yolculuk ederse etsin, her zaman, ortak bir yurt içinde bulunmuş olurdu. Nehirlerin herkese açık olmasını, denizlerin ortaklaşa kullanılmasını, daimi büyük orduların kurulmasını, bundan böyle, sadece, hükümdarların muhafız kıtalarından ibaret olasıya kadar küçültülmelerini isterdim.

Fransa'ya dönüşte, büyük, güçlü, haşmetli, sakin, şanlı yurdun içinde, sınırlarının değişmezliğini, gelecekte yapılacak her savaşın ancak savunma savaşı olabileceğini, her yeni genişlemeyi ulusal çıkara aykırı ilan ederdim. Oğlumu imparatorluğa ortak ederdim, benim diktatörlüğüm sona erer, onun meşruti devri başlardı...

Paris, dünyanın başkenti, Fransızlarsa bütün milletlerin imrendiği bir millet olurdu...

Sonra, boş zamanlarımı ve yaşlılık günlerimi, imparatoriçe ile beraber ve oğlum krallık sanatını öğrendiği sıralarda, imparatorluğun köşesini bucağını, şikâyetleri dinleyerek, haksızlıkları ortaya çıkararak, her yerde, her tarafa anıtlar dikip iyilik saçarak, gerçek bir köylü karı koca gibi, ağır ağır, kendi atlarımızla dolaşmaya hasrederdik.

205 Vistül'ü geçen 400.000 adamın yarısı Avusturyalı, Prusyalı, Saksonyalı, Polonyalı, Bavyeralı, Wurttembergli, Mecklemburglu, İspanyol, İtalyan, Napoliliydi. Asıl imparatorluk ordusunun ise bir çeyreği Hollandalılardan, Belçikalılardan, Ren Nehri kıyısı sakinlerinden, Piemontelilerden, İsviçrelilerden, Cenovalılardan, Toskanalılardan, Romalılardan, Bremen, Hamburg gibi 32. askerî mıntıka halkından ibaretti; bu arada, Fransızca konuşanlar ancak 140.000 kişi kadardı. Rusya seferi asıl Fransa'ya 50.000 kişiden daha aza mal oldu. Rus Ordusu ise, Vilnius'tan Moskova'ya çekilirken çeşitli çarpışmalarda Fransız Ordusu'na oranla dört kat zayiat verdi, Moskova yangını, ormanlarda soğuktan ve sefaletten ölen 100 bin Rus'un hayatına mal oldu, nihayet, Rus Ordusu Moskova'dan Oder'e yürürken de mevsim dolayısıyla kayıplar verdi, Vilnius'a geldiği zaman mevcudu ancak 50.000'di, Kaliş'te ise bu toplam 18.000 den aşağıya düşmüştü."

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I

Hareketin mutlak sürekliliğini insan aklı kavrayamaz. Herhangi bir hareketin kanunlarını insan, ancak o hareketin parçalarını dilediği gibi ele alıp incelediği zaman anlayabilir. Yine de, insanların düştüğü hataların çoğu, sürekli hareketin sürekli olmayan parçalara bölünmesinden ileri gelmektedir.

Eskilerin meşhur teorisi: Akhilleus, önünde giden kaplumbağaya, kendisi ondan on kere daha hızla gittiği halde, hiçbir zaman yetişemez; çünkü, kendisiyle kaplumbağa arasındaki mesafeyi aşana kadar kaplumbağa onun önünde bu mesafenin onda birini gitmiş olacak;[206] Akhilleus, bu onda biri aşana kadar da kaplumbağa yüzde birini gitmiş olacak ve bu böyle sonsuza dek sürecektir. Eskiler, bu sorunu çözümlenmez sayarlardı. Akhilleus hiçbir zaman kaplumbağaya yetişemez sonucunun saçmalığı, hareketin keyfe göre parçalara bölünmesi yüzündendir; oysa Akhilleus'in de kaplumbağanın da hareketleri arasızdır.

Hareketin gitgide daha ufak parçalarını ele almakla biz ancak meselenin çözülmesine yaklaşabiliriz ama hiçbir zaman ona ulaşamayız. Biz ancak, sonsuz küçük kitleleri ve onların onda bir oranında dikey hareketlerini bilir, bu geometrik oranın toplamını yaparsak meseleyi çözebiliriz. Sonsuz küçük kitleler ve hareketin buna bağlı başka problemleriyle uğraşmakta ustalaşan yeni bir matematik kolu, vaktiyle çözümlenmez gibi gelen sorulara artık karşılık verebiliyor.

Matematiğin eskiden bilinmeyen bu yeni kolu, hareket sorununun incelenmesinde, bu küçük yapıtaşlarını varsaymak suretiyle hareketin ana şartlarını (mutlak sürekliliğini) yeniden kuruyor, böylece insan aklının, sürekli hareket yerine, hareketin ayrı ayrı parçalarını incelemekle düştüğü önüne geçilmez hatayı düzeltmiş oluyor.

Tarihteki hareketin yasalarını araştırırken de böyledir. İnsanlığın hareketi, sayısız insanın isteklerinin sonucudur, arasız olarak gerçekleşmektedir.

Tarihin hedefi, bu hareketin yasalarını anlayabilmektir. Ama insanların istek ve iradelerinin meydana getirdiği sürekli hareketin yasalarını anlayabilmek için insan aklı, rasgele parçaları ele alır. Tarihçilerin kullandıkları birinci yol şudur: Birbirini izleyen bir sıra olayı rasgele seçerler, bunu öteki olaylardan ayrı olarak incelerler, oysa hiçbir olayın başlangıcı yoktur, olamaz da; her zaman, bir olay başka bir olaydan doğar. İkinci yol ise şudur: Bir insanın, bir kralın, bir yöneticinin hareketleri, herkesin isteklerinin toplamıymış gibi ele alınır; oysa hiçbir zaman, insanların istek ve iradelerinin toplamı, tarihe mal olmuş bir tek insanın hareketlerinde ifadesini bulmuş değildir.

İlerleyen tarih bilimi de gitgide daha küçük parçaları inceleme yolunu tutmakta, bu yoldan da gerçeğe yaklaşmaya çalışmaktadır. Ama biz burada şunu görüyoruz: Tarihin ele aldığı parça ne kadar küçük olursa olsun, bir parçayı ötekilerden ayrıymış gibi kabul etmek; herhangi bir *olayı “başlangıç” kabul etmek; bütün insanların istek ve* iradelerinin bir tek insanın hareketlerinde ifadesini bulduğunu kabul etmek; kendiliğinden yanlıştır.

Tarih alanında ortaya çıkarılan her sonuç, eleştirinin en küçük bir çabasına bile gerek kalmaksızın, arkasında hiçbir iz bırakmadan, tuz buz olup dağılıvermektedir ve bu, yalnızca, eleştirinin incelenecek konu diye büyük ya da küçük ayrı ayrı parçaları ele alması yüzündendir. Bu da her zaman onun hakkıdır; çünkü ele alınan tarih parçası her zaman rasgele seçilmiş olan parçadır.

İncelemelerimizde, ancak, sonsuz küçük parçayı; tarihin diferansiyelini, yani insanların bir örnek eğilimlerini ele almakla, onları birleştirmek (yani bu sonsuz küçük parçaların toplamını yapmak) sanatına ulaşmakla tarihin yasalarını anlamayı umabiliriz.

XIX. yüzyılın ilk on beş yılı, Avrupa’da olağanüstü bir karışıklık yaşandı. İnsanlar işlerini bırakıyor, Avrupa’nın bir yanından öbür yanına atlıyor, talan ediyor, birbirlerini öldürüyor, zafer kazanıyor, umutsuzluğa düşüyor, birkaç yıl içinde hayatın seyri değişiyordu. Bu, önceleri artan, sonra gitgide yavaşlayan güçlü bir hareketti. Nedeni neydi bunun? Hangi yasalara göre işliyordu, diye soruyor insan aklı.

Tarihçiler bu soruya yanıt verirken, Paris’te toplanan birkaç düzine insanın eylemlerini, konuşmalarını önümüze koyuyor; bu eylemlere,

konuşmalara devrim adını takıyorlar; sonra, Napoléon'la ondan yana ya da ona düşman birkaç kişinin durumlarını uzun uzadıya yazıyor, bunların birbirleri üzerindeki etkilerini anlatıyor ve işte, diyorlar, olanların nedeni, işte yasaları.

Ama insan aklı bu açıklamaya inanmamakla kalmıyor, bu açıklama yönteminin yanlış olduğunu da açıktan açığa söylüyor, çünkü bu açıklamada, en zayıf olay, en güçlünün nedeni diye ele alınmıştır. Devrimi de, Napoléon'u da ortaya çıkaran, insanların eylem ve isteklilerinin toplamıdır ve onlara tahammül eden, onları yok eden ancak odur.

Tarihçiler, "Ama," diyorlar, "fetihlerin olduğu her yerde fatihler de vardı; bir devlette ne zaman devrimler yapılmışsa büyük adamlar görülmüştür." Gerçekten de, ne zaman fatihler türemişse savaşlar da olmuştur, diye düşünür insan ama bu, savaşlara kişilerin neden olduğunu, savaş yasalarını bir tek adamın kişisel eylemlerinde arayıp bulmanın mümkün olduğunu kanıtlamaz. Ne zaman saatime bakıp da akrebinin 10'a yaklaştığını görsem bitişik kilisede çanların çalmaya başladığını duyarım. Ama akrebin saat onu her gösterişinde çanlar çalıyor diye bundan, çanlardaki hareketin nedeni saatimdeki akrebin durumudur sonucunu çıkarmaya hakkım yoktur.

Hareket halindeki bir lokomotifi her görüşümde düdüğünü duyar, supabının açıldığını, tekerleklerinin döndüğünü görürüm ama bundan, düdük ve tekerleklerin dönmesi lokomotifteki hareketin sebebidir, diye bir sonuç çıkarmaya hakkım yoktur.

Köylüler, meşelerde tomurcuklar çatladığı için ilkbahar sonlarında soğuk bir rüzgârın estiğini söylerler. Gerçekten de her ilkbaharda, meşe tomurcuklarının çatladığı sıralarda böyle bir rüzgâr eser. Ama meşe tomurcukları çatladığı sırada esen soğuk rüzgârın sebebini bilmediğim halde, yine de soğuk rüzgârın sebebi, tomurcukların çatlayışıdır, diyen köylülerin düşüncesini kabul edemem. Çünkü elbette, rüzgârın kuvveti meşe tomurcuğunun etkisi dışındadır. Ben yalnızca hayatın her alanında olduğu gibi burada da birbirine uygun düşen olayları görüyorum; yine şunu da görüyorum ki, saatin akrebini, lokomotifin supabını, tekerleğini, meşenin tomurcuğunu ne kadar inceden inceye incelersem inceleyeyim, çanların çalınışının, lokomotifin hareketinin, ilkbahar rüzgârının nedenini anlayamam. Bunu anlamak için bakış açımı büsbütün değiştirmeli; baharın, çanların, rüzgârın yasalarını incelemeliyim. Tarih de aynı şeyi yapmalıdır. Zaten böyle bir teşebbüse de girişilmiştir. Tarihin yasalarını incelemek için,

bakışımızı büsbütün değiştirmeli, kralları, bakanları, generalleri bir yana bırakarak, halk yığınlarını yöneten bir örnek, sonsuz küçük unsurları incelemeliyiz. Bu yolla tarihin yasaları ne dereceye kadar anlaşılabilir, bunu hiç kimse söyleyemezse de, bu yasaların ancak bu yoldan kavranabileceği ortadadır. Ama henüz insan aklı bu yolda, çeşit çeşit kralların, başbuğların, bakanların hareketlerini yazıp çizmek, bu hareketler dolayısıyla kendi düşüncelerini ifade etmek için tarihçiler tarafından harcanan çabanın milyonda birini bile harcamamıştır.

206 Mantıkta, MÖ 5. yüzyılda yaşamış olan Antik Yunan filozofu Zenon'a atfedilen usavurma. (Y.N.)

II

Avrupa’nın on iki dil konuşan orduları Rusya’ya dalmışlardı. Rus kıtaları ve halkı düşmanla temastan sakınarak Smolensk’e, Smolensk’ten de Borodino’ya kadar çekiliyor. Fransızlar, hareketlerinin hedefi olan Moskova’ya doğru sürekli artan bir güçle yürüyorlar. Düşen bir nesnenin hızı, yere yaklaştıkça nasıl artarsa, Fransızları iten güç de, amaca yaklaştıkça öyle artıyor. Arkada aç, düşman bir memleketin binlerce versti, önde, hedefle kendi aralarında, düzinelerle verst. Napoléon ordularının her askeri bunu hissediyor. İşgal kendiliğinden yürüyor; sırf, itici gücün zoruyla...

Rus kıtalarında düşmana karşı duyulan kin, geri çekildikçe çoğalıyor. Borodino dolaylarında çatışma oluyor. Orduların ne biri ne de ötekisi yıkılıyor; ama bir gülle, büyük bir hızla üzerine gelen başka bir gülleyle çatıştığı zaman nasıl zorunlu olarak gerilerse, Rus kıtaları da bu çatışmadan sonra, öylece zorunlu olarak geriliyor; hızla gelen işgal güllesi de (çatışmada bütün gücünü kaybetmiş olmasına rağmen) yine zorunlu olarak, bir süre daha yuvarlanıp yer kazanıyor.

Ruslar Moskova’nın 120 verst ötesine çekiliyor; Fransızlar Moskova’ya varıp orada duruyorlar. Bundan sonra geçen beş hafta içinde çarpışma olmuyor. Fransızlar yerlerinden kıpırdamıyorlar. Kan kaybede ede yarasını yalayan can evinden vurulmuş vahşi bir hayvan gibi, hiçbir saldırıya girişmeden beş hafta boyunca Moskova’da kalıyorlar, sonra yine hiçbir neden yokken ansızın kaçıyorlar: Kendilerini Kaluga yoluna atıyorlar ve (Malo/Yaroslavetz savaş alanına hâlâ hâkim olduklarına göre, bir zaferden sonra) hiçbir ciddi çatışmaya girmeden, daha büyük bir hızla Smolensk’e,’e, Smolensk’ten Vilnius’a, Vilnius’tan Berezina’ya, Berezina’dan daha ötelere doğru kaçıyorlar.

26 Ağustos gecesi Kutuzov da, bütün ordu da, Borodino savaşının kazanıldığından emindi. Kutuzov, bunu böylece imparatora da yazmıştı. Onu bunu aldatmak istediği için değil; düşmanın yenildiğini, savaşa katılmış olan herkes gibi kendisi de bildiğinden, Fransızların işini bitirmek için yeni bir savaşa hazırlanılmasını emretmişti.

Ama aynı akşam ve ertesi gün, eşi görülmedik kayıp haberleri birbiri ardınca gelmeye başladı, ordunun yarısı yok olmuştu. Böylelikle de, yeni

bir savaş olanaksız hale gelmişti.

Haberler tamamlanmadan, yaralılar toplanmadan, cephaneler tamamlanmadan, ölüler sayılmadan, ölenlerin yerine yeni komutanlar tayin edilmeden, askerler karınla*rını doyurup uykularını almadan yeni bir savaş "mümkün değildi". Bununla birlikte, savaştan hemen sonra, ertesi sabah Fransız Ordusu (sanki şimdi mesafe karesiyle oran*tılı olarak artmış olan o itici gücün hızıyla) kendiliğinden Rus Ordusu'nun üstüne yürümeye başladı. Kutuzov, ertesi gün hücuma geçmek istiyordu; tüm ordunun da istediği buydu; ama hücuma geçmek için, istek yetmez, bunu yapabilme gücü de gereklidir ama böyle bir güç yoktu. Bir adım geri çekilmemek elde değildi, sonra ikinci adım, derken üçüncü adım ve sonunda 1 Eylül'de ordu Moskova'ya ulaştığı zaman kıtaların moral gücü yüksek olduğu halde durum bu kıtaların Moskova gerilerine çekilmelerini gerektirdi, kıtalar da bir adım daha, son bir adım daha çekilip Moskova'yı düşmana bıraktılar.

Yazı odamızda, haritanın başına geçip bu savaşta ben olsam şöyle yapardım, diye biz nasıl fikir yürütürsek, savaş planlarının da, yüksek komutanlar tarafından, işte böyle yapıldığını düşünmeye alışmış olanlar, Kutuzov çekilirken niçin şöyle hareket etmedi, Fili önlerindeki mevzileri niçin tutmadı, Moskova'yı bıraktığı zaman niçin doğruca Kaluga yoluna çekilmedi, gibi sorularla karşılaşırlar. Böyle düşünmeye alışkın olanlar, başkomutanların hangi şartlar içinde hareket ettiğini ya bilmiyorlar ya da unutuyorlar. Bizim, odamızda rahatça oturarak, haritanın üzerinde planlar kurmaya kalkışmamızla bir komutanın yaptıkları arasında en ufak bir benzerlik yoktur. Bir başkomutan, hiçbir zaman, bir olayın *"başlangıç"* şartları içinde bulunamaz; oysa biz olayı hep bu şart içinde gözden geçiririz. Başkomutan, süreğen olayların içinde bulunur, böylece, gerçekleşmekte olan olayların tam değerini hiçbir zaman kestiremez. Olay yavaş yavaş biçim alır, bu süre içinde başkomutan, entrikaların, oyunların, kaygıların, yetkilerin, bağlılıkların, tasarıların, öğütlerin, tehditlerin merkezinde bulunur; çoğu kez birbirine zıt bir yığın soruya yanıt vermek zorunda kalır.

Asker yazarlar, büyük bir ciddiyetle, Kutuzov, Fili'ye varmadan çok önce kıtalarını Kaluga yoluna geçirmeliydi; hatta birisi ona böyle bir tasarıyı teklif de etmiştir, diyorlar. Fakat başkomutanın emrinde, böyle zorlu anlarda, yalnız bir tek tasarı değil, düzinelerle tasarı vardır. Stratejiye ve taktiğe dayanan bu tasarıların her biri de ötekilerle tezat halindedir. İnsana, başkomutanın işi bu tasarılardan birisini seçmektir gibi gelir ama o bunu da yapamaz. Olaylar ve zaman durup beklemez. Farz edelim ki, ona ayın yirmi

altısında Kaluga yoluna geçmesi öneriliyor ama tam bu sırada Miloradoviç'in bir yaveri dörtnala geliyor, "Fransızlarla hemen kapışalım mı? Yoksa çekilelim mi?" diye soruyor. Onun, hemen o an emir vermesi gerek. Çekilme emrini vermek, Kaluga yoluna giden dönemeçten uzaklaşmamız demektir. Yaverin peşinden, bu kez levazımcı sorar: Erzakı ne yana sevk edelim? Derken, başhekim sorar: Yaralıları nereye yollayalım? Bu sırada Petersburg'dan gelen ulak, Moskova'yı düşmana bırakma olasılığını kabul etmeyen hükümdarın mektubunu getirir; başkomutanın ayağına karpuz kabuğu koymaya uğraşan rakibi (böyleleri her zaman bulunur, hem de bir tane değil, birkaç tane) Kaluga yoluna çıkış planıyla taban tabana zıt yeni bir plan önerir; başkomutansa yorgunluğunu gidermek için uyumak, güç toplamak istemektedir, ama madalya dağıtımında atlatılmış olan bir general gelmiş dert yanıyor; halk, düşmana karşı korunmak için yalvarmaktadır; bu sırada, araziyi incelemek için gönderilmiş bir subay gelir, kendinden önce gönderilmiş olan subayın söyledikleriyle taban tabana zıt şeyler bildirir; bir casus, bir esir, keşfe gidip dönen bir general, hepsi de düşman ordusunun durumunu başka başka anlatırlar. Başkomutanın bu çalışma şartlarını anlamamaya ya da unutmaya alışmış kimseler, örneğin, kıtaların Fili'deki durumunun bir tablosunu çizerek Moskova'yı bırakmalı mı, yoksa savunmalı mı meselesini başkomutanlığın 1 Eylül'de rahatça çözebileceğini düşünüyorlar; oysa Rus Ordusu Moskova'nın beş verst yakınındayken böyle bir sorun söz konusu bile olamazdı. Öyleyse bu sorun ne zaman çözümlendi? Bu sorun, Drissa'da, Smolensk'te, hatta en önemlisi ayın yirmi dördünde Şevardino'da, yirmi altısında Borodino'da, Borodino'dan Fili'ye kadar yapılan geri çekilmenin her gününde, her saatinde, her dakikasında çözümlenmiştir.

III

Mevzileri gözden geçirmesi için Kutuzov tarafından gönderilmiş olan Yermolov gelip de Moskova'nın duvarları dibinde bu mevzilerde dövüşülemeyeceğini feldmareşale söylediği zaman, Kutuzov, onu sessizce süzdü, sonra, "Elini ver," dedi ve nabzını tutup yoklayarak, "hastasın sen," diye ekledi, "ağzından çıkanı kulağın duyuyor mu?"

Moskova'nın savaşılmadan bırakılabileceğine Kutuzov'un aklı henüz yatmıyordu.

Kutuzov, Poklonnaya sırtlarında, Dorogomilov seddinin altı verst yakınlarında arabadan indi, yolun kıyısındaki bir sıranın üstüne oturdu. Etrafına bir general kalabalığı toplandı. Moskova'dan gelen Kont Rastopçin de aralarına katılmıştı. Birkaç gruba ayrılan bu parlak toplantı, mevziin uygunluğunu; kıtaların durumunu; ileri sürülen planları; Moskova'daki durumu ve daha bir yığın askerî sorunu tartışıyordu. Bir askeri şûraya çağrılmadıklarını bildikleri halde, bunun bir askerlik şûrası olduğunu hissediyorlardı. Hep genel sorunlar üzerinde konuşuluyor, kişisel bir meseleden söz açılınca yavaş sesle konuşuluyor, sonra hemen yeniden genel sorunlara geçiliyordu: Ne şakalaştıkları ne gülüştükleri, hatta ne gülümsedikleri görülüyordu; durumun hassasiyetini anladıkları belliydi. Kendi aralarında görüşen bütün gruplar (oturduğu sıra bütün grupların merkezini oluşturan) başkomutanın yakınında bulunmaya gayret ediyor, sözlerini ona duyurmaya çalışıyordu. Başkomutan dinliyor, arada etrafında konuşulanlar hakkında bir şey soruyor, ama kendisi söze karışmıyor, fikir yürütmüyordu. Çok kez, herhangi bir konuşmaya kulak kabarttıktan sonra, öğrenmek istediği şeyle hiç ilgisi olmayan sorunlardan konuşulduğunu anlayınca umutsuz bir tavırla başını çeviriyordu. Kimisi, seçilen mevzilerden söz edip bu mevzilerden çok onları seçenlerin yeteneklerini eleştiriyor; kimisi yanlışlığın baştan yapıldığını, savaşın daha üç gün önce kabul edilmesi gerektiğini ileri sürüyor; kimisi de İspanyol üniforması giymiş Crossart adında bir Fransız'ın anlattıklarına dayanarak Salamanka Savaşı'nı anlatıyordu. Bu Fransız, Rus Ordusu'nda hizmet eden Alman prenslerinden biriyle Saragos kuşatmasını inceliyor, Moskova'nın da böyle savunulabileceğini söylüyordu. Dördüncü grupta Kont Rastopçin, Moskova'nın duvarları dibinde Moskova gönüllüleriyle birlikte ölmeye

hazır olduğunu söylüyor; ama olup bitenler hakkında kendisine haber verilmeyişine üzüldüğünü, eğer önceden haberi olsaydı işin başka türlü olacağını da, sözlerine katıyordu... Beşinci grup, kendi stratejik düşüncelerinin derinliğini savunarak kıtaların yöneltilmeleri gereken yoldan söz ediyordu. Altıncı gruptakilerin konuşmaları büsbütün saçma sapandı. Kutuzov'un yüzü gitgide bozuluyordu. Bütün bu konuşmalardan bir tek şey çıkarıyordu: Moskova'yı savunmak, kelimenin tam anlamıyla, *"imkânsızdır"*, yani o derece imkânsızdır ki, bir çılgın başkomutan savaş verilmesini emretse bile karmakarışık bir şeyler olur, ama savaş yine de verilemez; verilemez, çünkü bütün yüksek komutanlar bu mevzii yalnız uygunsuz saymakla kalmıyor, bırakılacağı şüphe götürmeyen bu mevziin bırakılmasından sonra ne olacağını tartışıyorlardı. Komutanlar, imkânsız saydıkları bir şeyi nasıl yapar, kıtalarını savaş meydanına nasıl sürerlerdi? Subaylar, hatta erler (onlar da tartışır bu konuları) mevzii elverişsiz sayıyorlardı; bunun için yenileceklerini bile bile dövüşmeye gidemezlerdi. Bennigsen, bu mevziin savunmasında ısrar ediyor, başkalarıysa hâlâ bu düşünceyi eleştiriyorlardı ama bunun artık başlı başına hiçbir önemi yoktu: Bu, artık yalnızca bir tartışma ve entrika vesilesiydi.

Bu mevzii seçmiş olan Bennigsen, yurtseverlik gösterisi yapıyor, (Kutuzov onun söylediklerini kaşlarını çatmadan dinleyemiyordu) Moskova'nın savunulmasında ısrar ediyordu. Kutuzov, Bennigsen'in amacını gün gibi açık görüyordu: savunma başarısızlığa uğrarsa, suçu, kıtaları Serçe dağlarına kadar savaş vermeden geri çekmiş olan Kutuzov'a yüklemek; başarı elde edilirse, bunu kendine mal etmek, savunma teklifi reddedildiği takdirdeyse, Moskova'yı bırakmak gibi bir cinayetten kendini temize çıkarmak. Ama bu entrikalar şimdi yaşlı komutanı ilgilendirmiyordu. Onu ilgilendiren tek bir korkunç soru vardı: Bu sorunun yanıtını da kimseden alamamıştı. Şimdi, ona göre sorun yalnız şundan ibaretti: "Napoléon'u Moskova'ya kadar getiren ben miyim, ben bunu ne zaman yaptım? Bu iş ne zaman oldu? Dün, Platov'a çekilme emirini gönderdiğim zaman mı; ya da önceki akşam, uyukladığım sırada mı; yoksa, Bennigsen'e hazırlanmasını emrettiğim zaman mı? Yoksa, daha önce mi? Bu korkunç iş ne zaman, ne zaman oldu? Moskova bırakılacak, kıtalar geri çekilecekler, hem de bu emri vermek lazım." Bu korkunç emri vermek ona, ordunun komutanlığından çekilmek gibi geliyordu, iktidarı sevmesi, ona alışmış olması bir yana (Türkiye'de yanında bulunduğu Prens Prozorovski'ye gösterilen saygı onu sinirlendirirdi) Rusya'yı kurtarmanın

alnına yazıldığına inanmıştı; hükümdara rağmen halkın arzusuyla başkomutanlığa bunun için seçilmişti. Bu ağır şartlar içinde ordunun başında yalnız kendisinin bulunabileceğine, bütün dünyada, düşmanın yenilmez Napoléon olduğunu bilip de bundan korkuya düşmeyecek tek kişinin kendisi olduğuna inanmıştı; ama yine de vermek zorunda olduğu emri düşünmekten bile korkuyordu. Ama ne de olsa bir karara varmak gerekiyordu; etrafındakilerin giderek uzayan, sığlaşan konuşmalarını kesmek gerekti.

Generallerin en kıdemlilerini yanına çağırdı ve oturduğu sıradan kalkarken, “*Ma tête, fut-elle bonne ou mauvaise, n’a qu’à s’aider d’ elle -même,”*[207] dedi ve arabalarının bulunduğu Fili’ye yollandı.

207 Kafam, iyi de olsa, kötü de olsa, kendi işini kendi görecek!

IV

Andrey Savostianov'un geniş, rahat kulübesinde, saat ikide askeri şûra toplandı. Kalabalık köylü ailesinin erkekleri, kadınları, çocukları, sofanın öbür tarafındaki bacasız izbeye sıkıştılar. Yalnız Andrey'in torunu, Serenisim'in çay içerken okşayıp bir şeker parçası verdiği altı yaşındaki Malaşa büyük izbede, ocağın başında kalmıştı. Malaşa ateşin yanında durmuş, kulübeye girip "güzel köşede", tasvirlerin altındaki geniş sıralara oturan generallerin yüzlerine, üniformalarına, nişanlarına, ürkek, memnun bakıyordu. Dede (Malaşa Kutuzov'a bu adı takmıştı içinden) ötekilerden ayrı, ocağın yanındaki karanlık köşede oturuyordu. Portatif koltuğuna iyice gömülmüştü, sürekli homurdanıyor, ceketinin yakasını, düğmeleri çözük olduğu halde, boynunu sıkıyormuş gibi çekiştiriyordu. İçeri girenler, feldmareşale bir bir yaklaşıyorlar, o da kiminin elini sıkıyor, kimini başıyla selamlıyordu. Yaver Kaysarov, Kutuzov'un karşısındaki pencerenin perdesini açmaya kalkıştı, ama Kutuzov ona öfkeyle elini salladı. Kaysarov, Serenisim'in yüzünün görünmesini istemediğini anladı.

Üzerinde haritalar, planlar, kurşunkalemler, kâğıtlar duran çam köylü masasının etrafına o kadar çok insan toplandı ki, emir erleri Yermolov, Kaysarov, Toll bu sıranın üstüne oturdular. Tasvirlerin tam altında, başköşede, boynunda Giyorgiyev nişanı, solgun, hasta yüzü ve saçsız başıyla büsbütün genişlemiş alnıyla Barclay de Tolly oturuyordu. İki günden beri tutan sıtmayla titriyordu. Yanı başına Uvarov oturmuştu, telaşlı hareketler yaparak yavaş sesle (zaten herkes böyle konuşuyordu) ona bir şeyler anlatmaktaydı. Ufak tefek, yusyuvarlak Dohturov, kaşları kalkık, ellerini göbeğinin üstünde kavuşturmuş; dikkatle dinliyordu. Öte yanda, Kont Osterman-Tolstoy; elini köşeli, parlak gözlü kocaman başına dayamış, düşünceye dalmış görünüyordu. Rayevski; kara saçları şakaklarının üstüne kıvrılmış, sabırsızlıkla bir Kutuzov'a, bir kapıya bakıyordu. Konovitsin'in sert, güzel yüzü; şefkatli, kurnaz bir gülümsemeyle aydınlanmıştı. Malaşa'nın bakışlarıyla karşılaştı, kızcağızı gülümseten bir göz işareti yaptı.

Herkes Bennigsen'i bekliyordu, oysa o, mevzii yeniden gözden geçirmek bahanesiyle, dışarıda bir yerlerde nefis yemeğini bitirmekle meşguldü. Saat dörtten altıya kadar beklenildi, bütün bu süre içinde de görüşme başlamadı, başka şeyler konuşuldu sessizce.

Ancak, Bennigsen kulübeye girdiği zaman Kutuzov köşesinden ayrıldı; yüzünü, masaya getirilmiş olan mumların aydınlığından sakınarak yaklaştı.

Bennigsen, “Rusya’nın kutsal ve eski başkenti savaşılmadan bırakılacak mı?” sorusuyla toplantıyı açtı. Uzun bir sessizlik oldu. Suratlar asıldı, çıt çıkmadı, yalnız Kutuzov’un öfkeyle öksürdüğü, homurdandığı duyuldu. Gözler ona dikilmiş. Malaşa da dedeye bakıyor; komutana en yakın oydu, bu nedenle yüzünün nasıl kırıştığını görüyor; dedecik neredeyse ağlayacak; ama bu durum uzun *sürmedi. Kutuzov, öfkeli bir sesle ansızın, “Rusya’nın kutsal, eski başkenti!..” diye Bennigsen’in sözlerini tekrarladı ve bu sözlerin dengesizliğini belirterek söze başladı. “Size* şunu söylememe izin verin Ekselans, bu sorunun bir Rus için hiçbir anlamı yoktur.” Ağır vücuduyla masaya abandı. “Böyle bir soru sorulamaz. Böyle bir soru anlamsızdır. Burada toplanmalarını rica ettiğim kişilere sorulacak soru, askerî bir sorudur. Bu soru da şudur: ‘Rusya’nın kurtuluşu ordusuna bağlıdır. Savaşı kabul ederek orduyu ve Moskova’yı kaybetme tehlikesini göze almak mı daha iyidir, yoksa Moskova’yı savaşsız bırakmak mı?’ İşte, bu soru hakkındaki düşüncelerinizi öğrenmek istiyorum.” Koltuğunun arkalığına yaslandı.

Tartışma başladı. Bennigsen, henüz oyunu kaybedilmiş saymıyordu. Fili dolaylarında bir savunma savaşı vermenin imkânsızlığı hakkında Barclay’in ve başkalarının ileri sürdükleri düşünceleri kabul etmekle birlikte yüreği yurt ve Moskova sevgisiyle dolu olduğu için, geceleyin kıtaları sağ kattan sol kanada geçirmeyi, ertesi gün de Fransızların sağ kanadına yüklenmeyi önerdi. Fikirler ayrıldı, bu düşüncenin yanında, karşısında tartışmalar oldu. Yermolov, Dohturov, Rayevski, Bennigsen’den yana çıktılar. Başkenti bırakmadan önce bir fedakârlık yapmanın gerektiğine inandıkları için mi; yoksa başka kişisel düşünceler yüzünden mi her nedense bu generaller işin durdurulmaz akışını bu toplantının değiştiremeyeceğini, Moskova’nın daha şimdiden bırakılmış olduğunu anlamıyor gibiydiler. Öteki generaller bunu anlamışlardı. Moskova sorununu bir yana bırakarak, kıtaların çekilirken izleyecekleri yolu tartışıyorlardı. Önünde olup biten şeylere gözünü ayırmadan bakan Malaşa bu toplantıyı büsbütün başka türlü anlıyordu. Ona öyle geliyordu ki, bütün iş “dedecik” ile “uzun eteklinin” (Bennigsen’e bu adı takmıştı) arasındaki kavgadan başka bir şey değildir. Birbirleriyle konuşurken öfkelendiklerini görüyor, dedeciğin tarafını tutuyordu. Konuşmaların orta yerinde dedeciğin, Bennigsen’e çabucak fırlattığı alaylı bir bakışı yakaladı, bundan sonra da dedeciğin uzun etekliye bir şeyler

söyleyip onu bozum ettiğini sevinçle fark etti: Bennigsen birden kızarmış, odada dolaşmaya başlamıştı. Bennigsen'e bu kadar dokunan bu sözler, Fransızların sağına yüklenmek için kıtaların geceleyin sağdan sola geçirilmesi önerisi hakkında Kutuzov'un yavaş, sakin bir sesle ifade ettiği düşüncelerdi.

Kutuzov, "Ben, beyler," dedi, "Kont'un planını kabul edemem. Düşmanın yakınında kıtalara yer değiştirmek her zaman tehlikelidir, savaş tarihi de bunu gösterir. İşte, örneğin..." Kutuzov aydınlık, saf bir bakışla Bennigsen'e bakıp bir örnek arıyormuş gibi düşünceye daldı. "Evet, işte, örneğin Kont'un da çok iyi hatırlayacağını zannettiğim Friedland Savaşı, bu savaş pek de başarılı olmadı, bunun da tek nedeni kıtaları düşmana çok yakın bir mesafede yeniden düzenlemek..."

Herkese çok uzun sürmüş gibi gelen bir dakikalık bir sessizlik oldu.

Tartışma yeniden başladı, fakat sık sık sessizlik oluyor ve artık konuşulacak bir şey kalmadığı hissediliyordu.

Bu sessizliklerden birinde Kutuzov bir şey söylemeye hazırlanıyormuş gibi derin bir nefes aldı. Bütün gözler ona dikildi. O, "*Eh bien, messieurs! Je vois que c'est moi qui payerai les pots cassés,*"[208] dedi. Sonra ağır ağır doğrularak masaya yaklaştı: "Beyler, düşüncelerinizi dinledim, bazılarınız benimle hemfikir olmayacak. Ama ben, (durdu) bana hükümdarı ve yurdun verdiği yetkiye dayanarak, ben, çekilme emrini veriyorum."

Bu sözler üzerine generaller, bir ölü gömüldükten sonra herkes törensel, sessiz bir ağırbaşlılıkla nasıl dağılırsa tıpkı öyle dağılmaya başladılar.

Generallerden bazıları başkomutana, toplantıdakinden büsbütün ayrı bir perdeden, yavaş sesle bir şeyler söyledi.

Çoktan beri akşam yemeğine beklenen Malaşa çıplak ayacıklarıyla ocağın çakmalarına tutunarak, tüneğinden dikkatle, sırtüstü aşağıya kaydı; generallerin bacakları arasından geçerek kapıdan dışarı sıvıştı.

Generalleri yolladıktan sonra, Kutuzov dirseklerini masaya dayayarak uzun zaman oturdu; hep o aynı korkunç soruyu düşündü: "Moskova'nın bırakılmasına ne zaman, ne zaman karar verildi. Bu sorunu çözümleyen hareket ne zaman yapıldı, bu konuda hata kimin?"

Gece geç vakit yanına gelen yaveri Schneider'e, "Bunu beklemiyordum," dedi, "bunu beklemiyordum ben! Ben, böyle bir şey düşünmemiştim!"

Schneider, "Dinlenmelisiniz, Altes," dedi.

Kutuzov, yavere yanıt vermedi, iri yumruğunu masaya vurdu, haykırdı:

“Ya, öyle mi! Onlar da Türkler gibi at eti yesinler de görsünler, zaten yiyecekler, fakat bir kere şu...”

208 İşte böyle beyler! Görüyorum ki, kabak benim başıma patlayacak!

V

Bu sıralarda, ordunun çarpışmadan geri çekilmesinden daha önemli bir olayda, Moskova'nın bırakılması ve yakılması olayında, bu işin yöneticisi olarak gördüğümüz Rastopçin, Kutuzov'unkiyle taban tabana zıt bir yol tutmuştu.

Bu olay, Moskova'nın bırakılması ve yakılması olayı, tıpkı Borodino Savaşı'ndan sonra ordunun savaş vermeden Moskova gerilerine çekilmesi gibi sakınılmaz bir şeydi. Her Rus, bu olup biteni, mantık yoluyla değil, içimizi dolduran, atalarımızın da yüreklerini doldurmuş olan duygulara dayanarak önceden kestirebilirdi.

Smolensk'ten başlayarak Rus toprağının bütün şehirlerinde, köylerinde, Rastopçin'e ve afişlerine gerek kalmamış, Moskova'da yapılan şey yapılmıştı. Halk düşmanı telaşsızca beklemiş, ayaklanmamış, heyecana kapılmamış, kimseyi kesip parçalamamış ama en zor anlarda yapılması gereken şeyi bulup yapabilecek gücü kendinde görerek kaderini sükûnetle beklemişti. Böylece de düşman yaklaşır yaklaşmaz, halkın zengin kesimleri mallarını, mülklerini bırakıp gitmiş, yoksullarsa yerlerinde kalarak bırakılanları yakıp yıkmışlardı.

Bunun böyle olması gerektiğine, her zaman da böyle olacağına her Rus yürekten inanıyordu ve inanıyor. Bu duygu, hatta Moskova'nın alınacağı önsezisi 1812 yılında Rusların, Moskovalıların içine doğmuştu. Daha temmuzda ve ağustos başında, Moskova'yı terk etmeye başlayanlar bunu beklediklerini göstermiş oluyorlardı. Götürebildiklerini götürüp, evlerini, mallarının yarısını bırakıp gidenler, sözle ve yurdun kurtuluşu uğruna çocuklarını kaybetmek falan gibi doğaya aykırı şeylerle değil; gösterişsiz, sade, gayet doğal bir şekilde beliren, bu yüzden de her zaman en iyi sonuçlar doğuran o gizli *(latent)* yurtseverlikle hareket etmişlerdi.

Onlara, "Tehlikeden kaçmak ayıptır, yalnız korkaklar Moskova'dan kaçar," diyorlardı. Rastopçin, afişleriyle Moskova'yı terk etmenin şerefsizlik olduğunu telkin ediyordu onlara. Adlarının korkağa çıkması ağırlarına gidiyordu, gitmek güçlerine gidiyordu ama yine de gidiyorlardı; çünkü bunun böyle olması gerektiğini biliyorlardı. Niçin gidiyorlardı? Napoléon'un ele geçirdiği topraklarda yaptığı korkunç şeyleri anlatarak Rastopçin'in onları ürkütmüş olduğu düşünülemez. Gidiyorlardı, hem de,

ilk önce gidenler zengin, kültürlü insanlardı; Viyana'nın, Berlin'in olduğu gibi yerinde durduğunu; Napoléon tarafından işgal edildikleri sırada bu şehirlerin halkının o aralık Rus erkekleri, hele kadınları tarafından sevilen, sevimli Fransızlarla hoşça vakit geçirdiklerini çok iyi biliyorlardı.

Gidiyorlardı, çünkü Ruslar için Moskova'da Fransız yönetimi altında yaşamak iyi mi olacak, kötü mü diye bir sorun yoktu. Fransız yönetimi altında kalmak imkânsızdı; bundan beter bir şey olamazdı. Daha Borodino Savaşı'ndan önce gitmeye başlamışlardı, Borodino Savaşı'ndan sonraysa, savunma çağrılarına aldırmadan, Moskova komutanının İberi İkonu'nu çıkarıp dövüşme niyetinde olduğunu bildirmesine, Fransızları yok edecek olan balonlara, Rastopçin'in afişlerde yazdığı bütün o saçmalıklara rağmen, çarçabuk gitmeye başladılar. Dövüşmesi gerekenin ordu olduğunu, eğer o bunu yapamıyorsa; küçük kadınları, uşakları alıp Napoléon'la dövüşmek için Üçdağlar'a gidilemeyeceğini, malı, mülkü yüzüstü bırakıp göçmek gerektiğini biliyorlardı. Gidiyorlardı; hemşerilerince bırakılan, yansın diye kurban edilen (terk edilmiş, büyük, ahşap bir şehir yanmaz da ne yapardı) bu koskocaman, zengin başkentin büyük önemini düşündükleri yoktu; herkes kendi başını almış gidiyordu; bununla birlikte onlar gittikleri için, sırf bu yüzden, öyle müthiş bir olay meydana geldi ki, bu, Rus halkının kazandığı en büyük şan olarak kalacaktır. Bunaldıkça, Bonaparte'a hizmetçilik edemeyeceğini anlayarak daha haziran ayında zencileriyle, soytarılarıyla Moskova'dan bir Saratov köyüne göç eden ve Kont Rastopçin'in emriyle yolda durdurulurum diye korkan hanımefendi, Rusya'yı kurtaran o muazzam işi, sade ve gerçek bir şekilde yapmış oluyordu. Kâh gidenleri utandıran; kâh devlet dairelerini boşaltan; kâh bir sarhoş güruhuna hiçbir işe yaramaz silahlar dağıtan; kâh sokaklarda tasvirler dolaştıran; kâh metropolit Ogüstin'e aynı işi yapmasını yasak eden; kâh Moskova'da şahıslara ait bütün yük arabalarına el koyan; kâh Leppich'in meşhur balonunu yüz otuz altı yük arabasıyla taşıtan; kâh Moskova'yı yakacağını ima eden; kâh kendi evini nasıl yaktığını anlatan ve kendi çocuk yuvasını tahrip ettiklerini cakalı bir tavırla yüzlerine vurarak Fransızlara bildiriler yazan; kâh Moskova'nın yakılması şerefini üstüne alan; kâh bunu reddeden; kâh bütün casusları yakalayıp kendisine getirmelerini halka emreden; kâh bunu yaptıkları için halkı azarlayan; kâh Moskova'daki bütün Fransız kolonisinin toplantı merkezi Bayan Aubert Chalmé'ye dokunmayan, buna karşılık, hiçbir geçerli neden yokken, saygıdeğer, yaşlı Polis Müdürü Klüçariyev'in yakalanıp sürgüne

gönderilmesini emreden; kâh Fransızlarla dövüşmek için halkı Üçdağlar'a toplayan; kâh bu halkın elinden kurtulmak için, öldürsünler diye önlerine bir adam atıp kendisi de arka kapıdan sıvışan; kâh Moskova'nın felaketine dayanamayacağını söyleyen; kâh albümüne, o zaman oynadığı rol hakkında dair Fransızca şiirler[209] yazan bu adam; olup biteni anlamıyor, yalnızca kendi başına bir şeyler yapmak, göze görünmek; yurtseverce, kahramanca bir haltlar karıştırmak istiyor; Moskova'nın terk edilmesi, yanması gibi kaçınılmaz, büyük bir olayın içinde bir çocuk gibi şeytanlıklar yapmaya kalkışıyor; kendisini de sürükleyen halk yığınları selini küçücük eliyle kâh hızlandırmaya, kâh durdurmaya çalışıyordu.

209 *Je suis né Tartar. - Je voulus être Romain, - Les Français m'appelèrent barbare. - Les Russes, Georges Dandin.* Yani: Soyum Tatar. - Romalı olmak istedim ben. Fransızlar bana barbar dedi - Ruslar: Georges Dandin.

VI

Saray halkıyla birlikte Vilnius'tan Petersburg'a dönen Elen zor bir duruma düşmüştü.

Petersburg'dayken en yüksek devlet memurlarından biri tarafından korunuyordu. Vilnius'ta ise, genç bir yabancı prense bağlanmıştı. Petersburg'a dönüşünde prens de, yüksek memur da ordaydı, her ikisi de hak iddiasındaydılar; bu yüzden Elen, mesleğinde kendisi için henüz yeni olan bir sorunla karşılaşmıştı: ne birini ne de ötekini kırarak ikisiyle de yakın ilişkisini sürdürmek...

Başka kadınlara zor, hatta imkânsız gibi gelebilecek olan bu iş, Kontes Bezuhova'yı şöyle bir kez bile olsun düşünüp taşınmaya mecbur etmedi; akıllı kadın diye tanınması elbette ki boşuna değildi. Eğer, davranışını gizlemeye, zor durumundan kurnazlıklara saparak sıyrılmaya kalkışsaydı suçluluğunu kabul edecek, işini de böylece bozmuş olacaktı; ama Elen böyle davranmadı, tersine, kendini birden, içtenlikle inanarak, canının her istediğini yapabilir, gerçekten büyük bir insan gibi haklı, herkesi de suçlu yerine koydu. Genç, yabancı prensin daha ilk siteminde, güzel başını gururla kaldırmış, ona yan dönerek, düpedüz şöyle demişti:

"*Voilà l'égoïsme et la cruauté des hommes! Je ne m'attendais pas à autre chose. La femme se sacrifie pour vous, elle souffre, et voilà sa récompense. Quel droit avez-vous, monseigneur, de me demander compte de mes amitiées, de mes affections? C'est un homme qui a été plus qu'un pére pour moi.*"[210]

Prens bir şeyler söylemek istedi, Elen onun sözünü kesti:

"*Eh, bien, oui, peut-être qu'il a pour moi d'autre sentiments que ceux d'un père, mais ce n'est pas une raison pour que je lui ferme ma porte. Je ne suis pas un homme pour être ingrate. Sachez, monseigneur, pour tout ce qui a rapport à mes sentiments intimes, je ne rends compte qu'à Dieu et à ma conscience,*"[211] dedi ve elini kabaran güzel göğsüne koyup gökyüzüne bakarak sözünü bitirdi.

"*Mais écoutez-moi, au nom de Dieu.*"[212]

"*Épousez-moi, et je serai votre esclave.*"[213]

"*Mais, c'est impossible.*"[214]

"*Vous ne daignez pas descendre jusqu'à moi, vous...*"[215]

Elen ağlamaya başladı.

Prens onu teselli etmeye kalkıştı, Elen (kendinden geçmiş gibi bir edayla) evlenmesine hiçbir şeyin engel olamayacağını, boşanan bir sürü çift olduğunu (o zamanlar boşanmalar azdı ama o yine de Napoléon'u ve diğer büyük şahsiyetleri sayıyordu), kocasına hiçbir zaman eşlik etmediğini, kendisinin bu işte kurban edildiğini gözyaşları arasında söyledi. Artık teslim bayrağını çekmeye başlayan Prens, "İyi ama yasalar, din..." dedi.

"Yasalar, din böyle bir işin gerçekleştirilmesine yaramadıktan sonra ne diye uydurulmuş?"

Prens, bu kadar basit bir şeyi akıl edemediğine şaştı; yakından ilgili bulunduğu İsa Derneği'ndeki kardeşlerine danışmaya gitti.

Birkaç gün sonra, Elen'in Kamenni Ostrov'daki köşkte düzenlediği parlak eğlentilerden birinde ona, kar gibi beyaz saçlı kara parlak gözlü, orta yaşlı; gönül çekici *Monsieur de Jobert, un jésuite à la robe courte*'u[216] tanıttılar; o da bahçede, şenlik ışıkları altında, orkestra sesleri arasında Elen'e Tanrı İsa, Meryem Ana'ya duyulan aşktan, tek gerçek din olan Katoliklik sayesinde bu dünyada ve öteki dünyada kavuşulan tesselliden söz etti...

Bu sözler Elen'in içine dokundu, birkaç kez kendi gözleri de, Jobert'in gözleri de sulandı, sesi titredi. Elen'i dansa çağıran bir kavalye, *directeur de conscience*[217] ile sohbetlerini yarıda bıraktı. Fakat ertesi gün akşam Mösyö de Jobert yalnızca Elen'e sık sık gelip gitmeye başladı.

Bir gün Elen'i Katolik kilisesine götürmüştü. Orada Elen kendisine gösterilen mihrabın önünde diz çöktü. Orta yaşlı, sevimli Fransız elini onun başına koydu; sonradan Elen'in anlattığına göre, bu dokunuşla içinde serin bir rüzgârın estiğini duyar gibi olmuş, Ona, bunun *la grâce*[218] olduğunu söylediler.

Sonra ona bir *à robe longue*[219] rahip getirdiler. Elen'e tövbe ettirip günahlarını çıkardı. Ertesi gün eve, içinde şaraplı ekmek bulunan bir kutu getirip kullanması için bıraktılar. Birkaç gün sonra da Elen, gerçek kiliseye, Katolik kilisesine artık kabul edilmiş olduğunu, yakında da bizzat Papa'nın bunu haber alıp kendisine bir belge göndereceğini memnuniyetle öğrendi.

Bu sıralarda, çevresinde olup biten her şey, bunca akıllı, böyle hoş, kibarca konuşan insanların kendisine karşı gösterdiği bütün o saygı; şimdi içinde bulunduğu o ak güvercin temizliği (o sıralarda beyaz kurdeleli beyaz elbiseler yapıyordu), bütün bunlar hoşuna gidiyordu; hoşuna gidiyordu ama amacını da bir dakika bile unutmuyordu. Böyle aldatmacalı işlerde akılsızın

kurnazı her zaman atlattığı görülegelmiştir, bu sefer de öyle oldu; bütün o sözlerdeki asıl amacın kendisini Katolik yapıp Cizvit kurumları için para çekmekten (zaten ona bunu çıtlatmışlardı da) ibaret olduğunu anlayan Elen, parayı vermeden önce, kocasından ayrılmasını sağlayabilecek işlemlerin yapılmasında direndi. Onun anlayışına göre, bütün dinlerin amacı, insanca istekler yerine getirilirken belli bir doğruluk ve terbiyenin gözetilmesinden ibaretti. Bundan dolayı da, rahiple yaptığı konuşmalardan birinde, nikâhının kendisini ne dereceye kadar bağladığı sorusuna karşılık vermesini ondan ısrarla istedi.

Misafir odasında, pencerenin yanında oturmuşlardı. Akşam oluyordu. Açık pencereden çiçek kokuları geliyordu. Elen, omuzlarını ve göğsünü belli belirsiz örten beyaz bir elbise giymişti. Rahip iyice besiliydi, sinekkaydı tıraş edilmiş tombul tombul yanakları, güçlü, güzel ağzı, dizlerinin üstünde hafif kavuşmuş beyaz elleriyle Elen'in yanında oturuyor, arada sırada dudaklarında ince bir gülümseyiş ve güzelliğine hayran bir bakışla sakin sakin onun yüzüne bakıyor, ilgilendikleri konu hakkındaki görüşünü açıklıyordu. Elen, sinirli sinirli gülümseyerek onun kıvırcık saçlarına, sakal karartısı belli olan taze tıraş edilmiş yanaklarına göz atıp konuşmanın yön değiştirmesini bekliyordu. Ama rahip karşısındakinin güzelliğinden açıkça zevk aldığı halde, yine de kendini işine kaptırmış gidiyordu.

Öğüt veren rahibin düşünceleri şöyle akıyordu: "Siz, giriştiğiniz işin önemini bilmeyerek bir erkeğe bağlılık yemini ettiniz; o erkekse, nikâhın dinî önemine inanmadığı halde evlenmeye kalkışmak suretiyle küfre sapmış oldu. Bu nikâhın böyle iki yönlü içeriği olması gerekirdi ki, bu yoktu. Buna rağmen yemininiz sizi bağlamıştı. Bu bağı kopardınız, böylelikle de nasıl bir günah işlemiş oldunuz? *Péché véniel* mi yoksa *Péché mortel* mi? *Péché véniel*[220] çünkü bunu kötü bir niyetle yapmadınız. Eğer şimdi, çocuk doğurmak amacıyla yeni bir nikâh kıydırmaya girişirseniz, günahlarınız bağışlanabilir. Bununla birlikte sorun yine ikiye ayrılmaktadır: Öncelikle..."

İçi sıkılan Elen, o gönül okşayıcı gülümsemesiyle birden, "İyi ama öyle sanıyorum ki," dedi, "ben gerçek dini kabul ettiğim için sahte dinin bana yüklemiş olduğu şeylerle artık bağlı olamam."

Kristof Kolomb'un yumurtası probleminin bu kadar büyük bir sadelikle karşısına çıkarılmasına hayret etti. Öğrencisinin umulmadık bir hızla ilerlemiş olmasına sevindi ama yerine o kadar zahmetle ve o kadar iyi oturmuş olan delillerinin mantık yapısını kurmaya devam etmekten de

vazgeçemedi. Gülümseyerek, *“Entendons-nous, comtesse,”*[221] diyerek manevi kızının ileri sürdüğü düşünceyi reddetmeye koyuldu...

210 İşte erkeklerin bencilliği, zalimliği! Zaten başka bir şey de beklemezdim. Kadın size kendisini kurban eder, acı çeker ve işte ödülü. Asaletlim, dostluklarım, bağlantılarım hakkında benden hesap istemeye ne hakkınız var? O, bana babamdan daha yakınlık göstermiş olan bir adamdır.

211 Evet, belki de hakkımda beslediği duygular bir babanınkilerden farklıdır, ama bu ona kapımı kapamam için bir sebep değildir. Ben erkek değilim ki nankör olayım. Şunu bilin, Asaletlim, mahrem duygularımın hesabını, bir Tanrı’ya, bir de vicdanıma veririm.

212 Ama Tanrı aşkına dinleyin beni.

213 Benimle evlenin, köleniz olayım.

214 İyi ama bunun imkânı yok.

215 Siz benimle evlenmeye tenezzül etmezsiniz.

216 Bay Jobert, kısa fistanlı bir Cizvit.

217 Vicdan rehberi.

218 Gufran.

219 Uzun fistanlı.

220 Affedilebilir günah mı, yoksa büyük günah mı?

221 Anlaşalım Kontes...

VII

Elen, din bakımından işin çok kolay olduğunu ama din adamlarının, bu işi laik devlet makamlarının nasıl karşılayacağını bilmedikleri için zorluk çıkardıklarını anlıyordu.

Bu nedenle Elen, kamuoyunu bu işe hazırlamaya karar verdi. Yaşlı, önemli koruyucusunun kıskançlığını kamçıladı, önüne çıkacak ilk âşığına söyleyeceklerini ona da söyledi, yani, kendi üzerinde hak iddia edebilmenin tek koşulunun evlilik olduğunu ileri sürdü. Yaşlı koruyucu, evli bir kadınla evlenme teklifi karşısında önce, vaktiyle genç Prens'in düştüğü şaşkınlığın tıpkısını duydu ama bunun bir genç kızla evlenmek kadar basit, doğal bir şey olduğunu söyleyen Elen'in sarsılmaz güveni onun üstünde de etkisini gösterdi. Eğer Elen en ufak bir duraksama, utanma ya da çekinme belirtisi gösterseydi partiyi şüphesiz kaybetmiş olurdu; ama bu utanma, sıkılma belirtilerini göstermek şöyle dursun, tersine, büyük bir sadelik, iyi yürekli bir saflıkla bütün yakın dostlarına, yani bütün Petersburg'a, Prens'in de, yaşlı dostunun da kendisine evlenme teklifinde bulunduklarını, kendisininse her ikisini de sevdiğini, ikisini de gücendirmemek istediğini söyledi.

Elen'in kocasından boşanmak istediği söylentisi değil (çünkü söylenti böyle yayılsaydı bu kötü niyete karşı, çok kişi ayaklanırdı) ama zavallı, güzel Elen'in iki âşığından hangisiyle evleneyim diye şaşırıp kaldığı söylentisi bir anda Petersburg'a yayıldı. Artık sorun, bunun ne dereceye kadar mümkün olduğunda değil, hangi görüşün daha uygun olduğunda, sarayın bu işe ne gözle bakacağındaydı. Sorunun önemini kavrayamayan ve bu tasarıyı nikâhın kutsallığına karşı saygısızlık sayan geri kafalı insanlar da vardı, ama böyleleri çok azdı, ağızlarını açtıkları da yoktu; çoğunluksa, Elen'in mutluluğuyla, hangi adayı seçmesinin daha kârlı olacağı konusuyla ilgileniyordu. Kocası yaşarken tekrar evlenmenin iyi mi, kötü mü olduğundan kimsenin söz ettiği yoktu; çünkü, besbelli, bu konu sizden de, benden de akıllı adamlar tarafından (böyle deniyordu) çoktan halledilmişti; verilen kararın doğruluğundan kuşkulanmaksa, insanın kendi sersemliğini, görgüsüzlüğünü ilan etmeyi göze alması demekti.

Yalnız, oğullarından biriyle görüşmek için o yaz Petersburg'a gelen Mariya Dimitriyevna Ahrosimova, çoğunluğun düşüncesine aykırı olan görüşünü söyleme cesaretini gösterdi. Bir baloda Elen'e rastlayan Mariya

Dimitriyevna onu salonunun ortasında durdurdu, herkes susmuştu, kaba sesiyle dedi ki:

"Sizin burada, kocalar hayattayken tekrar evlenilmeye başlanmış. Sen galiba, yeni bir şey icat ettiğini sanıyorsun? Geç kaldın, Tatar ağası. Bunu çoktan icat ettiler. Bu iş bütün ....'de yapılır." Bunları söyledikten sonra Mariya Dimitriyevna, tehditkâr bir tavırla geniş yenlerini sıvayıp etrafa öfkeyle göz atarak yürüdü gitti. Mariya Dimitriyevna'ya Petersburg'da şakacı gözüyle bakılır, yine de ondan çekinilirdi; bu nedenle söylediklerinden yalnız son kaba sözcüğün üstünde durdular. Bunu, söylenen sözlerin bütün ruhu sayarak birbirlerine fısıldayıp tekrarladılar.

Son zamanlarda söylediklerini sık sık unutan, aynı şeyi yüzlerce kez tekrarlayan Prens Vasiliy, kızıyla karşılaştığında her defasında, "*Hélène, j'ai un mot à vous dire,*" diyor, kolunu tutup aşağıya doğru sarsarak kızını kenara çekiyor, "*j'ai eu vent de certains projets relatifs à... Vous savez. Eh bien, ma chère enfant, vous savez que mon coeur de père se réjouit de vous savoir... Vous avez tant souffert... Mais, chère enfant, ne consultez que votre coeur. C'est tout que je vous dis,*"[222] diye ekliyordu. Sonra da her seferinde heyecanını bastırmaya çalışarak, yanağını kızının yanağına sürtüp uzaklaşıyordu.

Şöhretini koruyan Elen'in çıkar gütmeyen dostu, hani şu anlı şanlı kadınların hep sahip oldukları (ama hiçbir zaman da âşık rolüne geçemeyen) erkek dostlardan biri olan Bilibin, bir gün; *petit comité'de*[223] Elen'e bütün bu olaylar hakkındaki görüşünü bildirdi. Elen de ona, "*Ecoutez, Bilibine,*" dedi (Elen, Bilibin gibi dostlarını hep böyle soyadlarıyla çağırırdı) ve yüzüklerle süslü, beyaz eliyle onun frakının koluna dokundu. "*Dites-moi, comme vous diriez, à une soeur, que dois-je faire? Lequel des deux?*"[224]

Bilibin, alnını kırıştırdı, dudaklarında bir gülümsemeyle, düşünceye daldı.

"*Vous ne me prenez pas en* gafil, *vous savez,*" dedi. "*Comme véritable ami fait j'ai pensé et repensé à votre affaire. Voyez vous. Si vous épousez le prince,*" (yani genç adamla) parmaklarıyla saymaya başladı, "*vous perdrez pour toujours la chance d'épouser l'autre, et puis vous mécontentez la Cour. (Comme vous savez, il ya une espèce de parenté.) Mais si vous épousez le vieux comte, vous faites le bonheur de ses derniers jours, et puis comme veuve du grand... le prince ne fait plus de mésalliance en vous épousant.*"[225] Ve Bilibin'in alnının kırışıklığı düzeldi.

Elen, Bilibin'in koluna bir daha dokunarak, sevinçle, "*Voilà un véritable ami,*"[226] dedi, "*Mais c'est que j'aime l'un et l'autre, je ne voudrais pas leur faire de chagrin. Je donnerais ma vie pour leur bonheur à tous deux.*"[227]

Bilibin, böyle bir acı karşısında kendisinin bile elinden bir şey gelemeyeceğini belirtmek ister gibi omuzlarını silkti.

"Une maîtresse femme! Voilà ce qui s'appelle poser carrément la question. Elle voudrait épouser tous les trois à la fois,"[228] diye düşünüyordu.

"Ama söyleyin bakalım, kocanız bu işe ne diyecek?" dedi, böyle bönce bir soruyu, şöhretinin su götürmezliğine dayanarak sormuştu. "Razı olacak mı?"

Nedense Piyer'in de kendisini sevdiğini zanneden Elen, *"Ah! Il m'aime tant!"*[229] dedi. *"Il fera tout pour moi."*[230]

Bilibin alnını tekrar kırıştırdı, bu bir *mot*[231] hazırladığına işaretti.

"*Même le divorce,"*[232] dedi. Elen güldü.

Tasarlanan evlenmenin kanuna uygun olduğundan kuşkulanmak cesaretini gösterenler arasında Elen'in annesi Prenses Kuragina da vardı. O zaten her zaman kızını kıskanmanın acısıyla kıvranmıştı, şimdi de kızının bu kadar yürekten istediği bir şeyin gerçekleşmesini düşünemiyordu. Boşanmanın, kocası hayattayken başkasıyla evlenmenin nasıl mümkün olabileceği hakkında bir Rus papazından akıl danıştı; papaz da bunun mümkün olmadığını söyledi. İncil'in (papaza göre) koca hayattayken evlenmeyi kesin olarak yasak eden metnini gösterip onu sevindirdi.

Kendisine çürütülemez gibi gelen bu delillerle silahlanan Prenses, kızını yalnız bulabilmek için bir sabah erkenden onun evine gitti.

Annesini itirazlarını dinleyen Elen, yumuşak, alaycı bir tavırla gülümsüyordu. Yaşlı Prenses, "İyi ama kitap apaçık şöyle diyor: Her kim boşanmış bir kadınla evlenirse..."

Elen, konuşmayı Rusça'dan Fransızca'ya çevirerek (çünkü Rusça konuşma ona hep kapalı gelirdi), "*Ah, maman, ne dites pas de bêtises. Vous ne comprenez rien. Dans ma position j'ai des devoirs,"*[233] dedi.

"İyi ama canım..."

"*Ah, maman, comment est-ce que vous ne comprenez pas que le Saint Père, qui a le droit de donner des dispenses..."*[234]

Bu sırada Elen'in nedimesi içeri girdi, altesin salonda olduğunu, onu görmek istediğini haber verdi.

“Non, dites-lui que je ne veux pas le voir, que je suis furieuse contre lui, parce qu’il m’a manqué parole.”[235]

“Comtesse, à tout péché miséricorde,”[236] diyerek uzun burunlu, uzun yüzlü, sarışın bir delikanlı içeri girdi.

Yaşlı Prenses saygıyla ayağa kalkıp bir reverans yaptı. İçeri giren delikanlıysa ona aldırış bile etmedi. Prenses, kızına başıyla işaret ederek kapıya doğru süzüldü.

Altesin görünmesiyle bütün inancı yıkılan yaşlı Prenses, “Hayır, kızımın hakkı var,” diye geçiriyordu aklından, “hakkı var ama bu işi, bir daha ele geçiremeyeceğimiz o gençlik günlerimizde ne diye biz de yapmamışız? Oysa öyle basit bir şey ki...”

Ağustos başlarında Elen’in işi artık iyice açıklığa kavuşmuştu; onu çok sevdiğini zannettiği kocasına gönderdiği mektupta, N.N.’le evlenmek istediğini, gerçek dini kabul ettiğini yazmış; bu mektubu getirenin bildireceği boşanma formalitelerini yerine getirmesini kendisinden rica etmişti.

“Sur ce je prie Dieu, mon ami, de vous avoir sous sa sainte et puissante garde. Votre amie Hélène.”[237]

Bu mektup Piyer’in evine o Borodino alanında bulunduğu sırada getirilmişti.

222 Elen, sana söyleyecek bir çift sözüm var. Şu, şey hakkındaki tasarılara dair bir şeyler duydum ... biliyorsun, işte böyle, bilirsin ki, sevgili çocuğum, benim baba yüreğim sizin şey görmekle mutlu olur. O kadar acı çektiniz ki... Ama, sevgili dostum, yalnız kalbinizi dinleyiniz... İşte sana vereceğim öğüt bundan ibaret.

223 Samimi dostlar arasında.

224 Dinleyin, Bilibin, kız kardeşinizmişim gibi söyleyin bana, hangisini yapmalıyım, hangisi?

225 Beni gafil avlamıyorsunuz, emin olun. Sizin işi, gerçek bir dost gibi tekrar tekrar düşündüm. Bakın. Eğer Prens’le evlenecek olursanız, ötekisiyle evlenme ümidini sonsuza dek kaybetmiş olursunuz, sonra, saray da bundan hoşnut kalmayacak (bildiğiniz gibi, arada akrabalık gibi bir şey var). Ama yaşlı Kont’la evlenecek olursanız, onun son günlerini mutluluk içinde geçirmesine sebep olacaksınız, sonra da büyük bir beyefendiden dul kalacağınız için, Prens sizinle evlenmek suretiyle dengesiz bir evlilik yapmamış olacak.

226 İşte gerçek bir dost.

227 Ama, sorun şu ki, ben her ikisini de seviyorum, ikisini de üzmek istemem. İkisinin de mutluluğu için canımı vermeye hazırım.

228 Yaman bir kadın! İşte meseleyi düpedüz koymak diye buna derler. Aynı zamanda üçünün birden karısı olmak istiyor.

229 Ah, beni o kadar sever ki.

230 Benim için her fedakârlığa hazırdır.

231 Espri.

232 Boşanmaya da mı?

233 Anneciğim saçmalamayın. Hiçbir şey anladığınız yok. Durumum birçok görev yüklüyor bana.

234 Ah, anneciğim, nasıl anlamıyorsunuz, ki, onay vermek hakkına sahip olan aziz peder...
235 Hayır, ona kendisini görmek istemediğimi, sözünü tutmadığı için beni kızdırdığını söyleyin.
236 Her günah bağışlanabilir, Kontes.
237 Böylece sizi kutsal kanatlarının altına alması için Tanrı'ya yalvarırım dostum, dostunuz, Elen.

VIII

Borodino Savaşı'nın sonlarına doğru Rayevski bataryasından ikinci kez kaçan Piyer, asker kalabalığıyla Koyazkova sel çukuruna doğru sürüklendi, bir sıhhiye bölgesine geldi; kan görüp feryatlar, iniltiler işitince yine bir asker yığınının içine karışarak oradan çarçabuk uzaklaştı.

Piyer'in bütün ruhuyla istediği tek şey, o gün içinde yaşadığı o korkunç şeylerden bir an önce kurtulmak, sıradan hayatına dönmek, odasında, karyolasında rahatça uyuyabilmekti. Kendi kendini, gördüklerini, başından geçenleri ancak eski hayatına dönmekle anlayabileceğini hissediyordu. Ama eski huzuru bir türlü bulamıyordu.

Burada, üzerinde yürüdüğü yolda top, mermi gürültüsü yoktu, ama çevresinde gördüğü manzara savaş meydanını aratmıyordu. Her yanda hep aynı acılı, bitkin, çoğu zaman tuhaf bir kayıtsızlık taşıyan yüzler, hep o kan, hep o asker kaputları, uzaklardan da gelse etrafa yine de korku saçan aynı silah sesleri vardı. Üstelik, tozdan dumandan boğulur gibi oluyordu insan.

Piyer, büyük Mojaisk yolunda üç verst kadar yürüdükten sonra yolun kenarına çekilip oturdu.

Karanlık basıyordu, top sesleri dinmişti. Piyer, elini başına dayayarak uzandı, karanlıkta yanından gelip geçenleri gözleriyle takip ederek, öylece uzun zaman kaldı. Her dakika, bir güllenin korkunç ıslıklar çalarak üstüne doğru geldiğini sanıyor, irkilip doğruluyordu. Burada böyle ne zamandan beri bulunduğunu hatırlamıyordu. Kuru dallar taşıyan üç asker, gece yarısı gelip yanına yerleşti, ateş yakmaya koyuldular.

Askerler, yan gözle Piyer'e bakarak ateşi tutuşturdular, üzerine bir tencere koydular, içine peksimetle domuz yağı attılar. Duman kokusuyla karışık yağlı nefis bir yemek kokusu etrafa yayıldı. Piyer ayağa kalktı, içini çekti. Üç asker, Piyer e aldırış etmeden kendi aralarında konuşarak yemeklerini yiyorlardı. Askerlerden biri birden Piyer'e, "Sen hangi kıtadansın?" diye sordu, bu soruyla, Piyer'in de düşündüğü gibi; şunu söylemek istiyordu: "Yemek istiyorsan, veririz, yalnız söyle bakalım bize, namuslu bir adam mısın, değil misin?"

Askerlere yakın olmak, onlar tarafından daha iyi anlaşılmak için toplumsal konumunu elden geldiği kadar küçültmek zorunda olduğunu

hisseden Piyer, “Ben mi? Ben...” dedi. “Ben, milis subayıyım, ama müfrezem burada değil, savaşa girdim, benimkileri kaybettim.”

“Deme be!” diye haykırdı askerlerden biri.

Öteki asker başını salladı. İlki, tahta bir kaşığı yalayıp temizleyerek Piyer’e verdi:

“Haydi, canının istediği kadar tiritten ye bakalım.”

Piyer, ateşin yanına oturdu, tiritten, tencerenin içindeki yemekten yemeye başladı; bugüne kadar yediği yemeklerin hiçbiri ona bu kadar tatlı gelmemişti. Tencerenin üstüne eğilmiş, yemeği oburcasına, ardı ardına kaşıkladığı sırada yüzü ateşin ışığında aydınlanıyor, askerler de onu sessizce seyrediyorlardı. İçlerinden birisi yine sordu:

“Nereye gideceksin?”

“Mojaisk’e.”

“Demek efendilerdensin?”

“Evet.”

“Peki, adın ne?”

“Piyotr Kiriloviç.”

“Peki, Piyotr Kiriloviç! Gidelim, seni götürürüz.”

Askerler zifiri karanlığın içinde Piyer’le birlikte Mojaisk’e doğru yola çıktılar.

Mojaisk’e ulaştıkları zaman horozlar ötüyordu, şehre giden sarp yamacı tırmanmaya başladılar. Piyer, inmiş olduğu hanın aşağıda, tepenin eteğinde bulunduğunu, onu geçtiklerini büsbütün unutmuş, askerlerle birlikte yürüyüp duruyordu. Öyle dalgın bir haldeydi ki, şehirde kendisini aramaya çıkan, şimdi de geriye, hana dönen seyisiyle yamacın ortasında karşılaşmasaydı bunu hatırlamayacaktı. Seyis, Piyer’i karanlıkta ağaran beyaz şapkasından tanımıştı.

“Ekselans,” dedi, “biz artık umudu kesmiştik, niçin yaya gidiyorsunuz? Nereye efendim, buraya gelin!”

Piyer, “Ha, evet,” dedi.

Askerler durmuştu, içlerinden biri, “Ne o, seninkileri buldun mu?” dedi, ötekiler de,

“Hadi, Tanrı seninle olsun Piyotr Kiriloviç, adın buydu değil mi? Tanrı seninle olsun Piyotr Kiriloviç!” diye seslendiler.

Piyer, “Güle güle,” dedi ve seyisiyle birlikte hanın yolunu tuttu.

“Onlara bir şeyler vermek gerek,” diye düşündü elini cebine atarak, sonra içinden bir ses ona, “Hayır, olmaz öyle şey,” dedi.

Handa yer kalmamıştı, Piyer avluya geçti, arabasının içinde, paltosunu başına çekip yattı.

IX

Piyer, başını yastığa koyar koymaz uykunun bastırdığını hissetmişti ama bombardımanı yine işitti; iniltiler, haykırışlar, obüs patlayışları, kan ve barut kokuları duydu; dehşete düştü, ölüm korkusuna kapıldı. Ürkerek gözlerini açtı, başını kaputun altından çıkarıp doğruldu. Avlu, sessizlik içindeydi. Yalnız, giriş kapısında bir hizmet eri kapıcıyla konuşarak çamura bata çıka gidiyordu. Piyer’in doğrulurken yaptığı hareketten ürken güvercinler, yukarıda, başının üstünde, çardağın karanlık kuytusunda uçuştular. Avluya yayılmış saman, gübre, katran kokusu hoşuna gitmişti Piyer’in. Kararmış iki kalasın arasından yıldızlı, temiz gökyüzü görünüyordu.

Piyer, başını yeniden örterek, “Tanrı’ya şükür, öyle şeyler yok artık,” diye düşündü. “Ah, korku, ne müthiş şey, ben de bu korkuya nasıl da rezilcesine kapıldım! Oysa onlar... onlar sonuna kadar hep öyle sakin ve metanetliydiler...”

Piyer’e göre “onlar”, askerlerdi, bataryadakiler, kendisine yemek verenler, ikonun önünde dua edenlerdi. “Onlar”, şimdiye kadar tanımadığı bu tuhaf insanlar, “onlar” Piyer’in zihninde, bütün öteki insanlardan açık ve keskin bir biçimde ayrılıyorlardı.

Piyer, uykuya dalarken düşünüyordu: “Asker olmak, bayağı asker! Bu ortak hayata bütün varlığımla katılmak, onları böyle oldukları gibi yapan şeyin içine girmek. Dışarıdaki hayatın bütün o gereksiz, şeytanca yükünü nasıl silkip atmalı? Bir aralık ben de böyle bir asker olabilirdim. Babamın yanından kaçabilirdim, zaten bunu da istiyordum. Dolohov’la yaptığım düellodan sonra da asker olarak alaya gönderilebilirdim.” Dolohov’u düelloya çağırdığı kulüpteki ziyafetle Torjok’taki velinimeti canlandı Piyer’in gözlerinin önünde. İşte, locanın törenini hatırlıyordu. Bu toplantı İngiliz kulübünde yapılmıştı. Masanın öbür ucunda, tanıdık, yakın biri insan oturmaktadır. Evet, o! Velinimet. “İyi ama, o ölmemiş miydi?” diye düşünüyor Piyer. “Evet, ölmüştü, ben onun hayatta olduğunu bilmiyordum. Ölmesine ne kadar da üzülmüştüm, yine dirildiği için ne kadar seviniyorum!” Masanın bir yanında Anatol, Dolohov, Nesvitski, Denisov ve benzeri insanlar oturmuştu (uy*kusunda, Piyer’in ruhu için bu insanlar ne olduğu, “onlar”* diye adlandırdığı askerlerinki kadar açıktı), bu insanlar, Anatol, Dolohov, yüksek sesle bağırıyor, içiyorlardı ama onların

gürültüsünün içinden, durup dinlenmeden konuşan velinimetin sesi yine de geliyordu; onun sesi savaş alanının uğultusu gibi artsız arasız ve heybetliydi ama hoştu, teselli ediciydi. Piyer, velinimetinin söylediklerini anlamıyordu, ama (düşünceler rüyada da açıklıklarını ko*rudukları için) onun iyilikten, “onlar” gibi olmaktan söz* et*tiğini biliyordu. “Onlar”, basit, iyi, metanetli yüzleriyle* dört bir yandan velinimetinin çevresinde toplanmışlardı. Ama onlar, iyi insanlar oldukları halde Piyer’e bakmıyor, onu tanımıyorlardı. Piyer, dikkatlerini üzerine çekmek, onlarla konuşmak istedi. Doğruldu ama o anda açılan ayakları üşüdü.

Utandı; eliyle ayaklarını örttü, kaput gerçekten kaymıştı. Kaputu düzeltirken, bir an için, gözlerini açtı, aynı çardağı, direkleri, avluyu gördü. Ama şimdi bütün bunlar maviye dönmüştü, aydınlıktı, çiy ya da kırağı damlalarıyla pul puldu.

“Şafak söküyor,” diye düşündü, “ama sorun bu değil. Velinimetin sözlerini sonuna kadar dinleyip anlamam gerek.” Kaputu tekrar üstüne çekti. Ama artık ne loca toplantısı ne de velinimet kalmıştı. Kelimelerle apaçık anlatılabilen düşünceler, birinin söylediği ya da kendisinin aklından geçirdiği şeyler kalmıştı yalnız.

Neden sonra bu düşünceleri hatırladığı zaman, o günkü koşullar altında doğmuş olsalar da bunları bir başkasının kendisine söylemiş olduğuna inanıyordu Piyer. Ona, uyanıkken hiçbir zaman böyle düşünemez, düşüncelerini böyle ifade edemez gibi geliyordu.

Bir ses, savaş insan özgürlüğünün Tanrı yasalarına boyun eğişidir, demişti. Yürek saflığı Tanrı’ya itaattir, her *şey ona bağlıdır... Ve “onlar” sade ve saftırlar, “onlar” ko*nuşmaz, iş görürler. Söz gümüştür, ama sükût altındır. İnsan, ölümden korktukça hiçbir şey elde edemez, her şey ölümden korkmayanındır. Eğer acı olmasaydı insan haddini bilmez, kendini tanıyamazdı. “En zoru (Piyer rüyasın*da düşünmeye, duymaya böyle devam ediyordu) ruhunda tüm anlamları birleştirmeyi bilmesidir insanın. Her şeyi birleştirmek! Hayır, birleştirmek değil. Düşünceleri ‘birleştirmek’ olmaz, bütün düşünceleri birbirine bağlamak, işte gereken bu! Evet, ‘bağlamak, birbirine bağlamak’!” Piyer, söylemek istediği şeyin özellikle ve yalnız bu keli*melerle ifade edilebildiğini, ona azap veren sorunun bütünüyle halledildiğini hissederek bu sözleri heyecanla tekrarlayıp durmuştu.

“Evet, birbirine bağlamak gerek, bağlamanın vakti geldi.”

“Arabayı koşmak gerek, zamanı geldi, Ekselans! Ekselans (diye bir ses duyuldu) arabayı koşmak gerek, zamanı geldi...”

Bu, Piyer'i uyandırmaya gelen seyisin sesiydi. Güneş Piyer'in tam yüzüne vuruyordu. Ortasında askerlerin kuyudan sıska beygirlerini suladıkları ve kapısından yük arabaları çıkan pis hana bir göz attı. Tiksinerek başını çevirdi, gözlerini yumup kendini hemen yeniden arabanın minderine bıraktı. "Hayır, bütün bunları görmek istemiyorum; görmek, anlamak istemiyorum; bana rüyamda görünen şeyi anlamak istiyorum. Bir saniye daha geçseydi her şeyi anlayacaktım. Şimdi ne yapayım? Bağlamak, ama her şeyi birbirine nasıl bağlamalı?" Piyer rüyasında gördüğü, düşündüğü şeyin tüm anlamını kaybettiğini dehşetle hissetti.

Seyis, arabacı, kapıcı, bir subayın geldiğini; Fransızların Mojaisk'e yaklaştıklarını, bizimkilerin de çekildiklerini bildirmiş olduğunu söylediler.

Piyer kalktı, arabayı koşup peşinden gelmelerini emrederek şehri yayan geçti.

Kıtalar şehirden çıkmıştı, arkalarında on bine yakın yaralı bırakmışlardı. Bu yaralılar avlularda, evlerin pencerelerinde görünüyor, sokakları dolduruyorlardı. Sokaklarda yaralıları götürmesi gereken arabaların yanında bağırıp çağrışmalar, sövüp saymalar duyuluyor, kavgalar çıkıyordu. Piyer, arkasından yetişen arabasına yaralı, tanıdık bir generali aldı, onunla birlikte Moskova'ya kadar gitti. Karısının kardeşiyle Prens Andrey'in öldüklerini yolda öğrenmişti.

X

Ayın otuzunda Piyer Moskova'ya dönmüş bulunuyordu. Surlara henüz ulaşmıştı ki, Kont Rastopçin'in yaverlerinden biriyle karşılaştı. Yaver, "Biz de her yanda sizi arıyorduk," dedi. "Kont, sizi mutlaka görmek istiyor. Çok önemli bir iş için hemen gidip kendisini bulmanızı rica ediyor."

Piyer evine gitmeden, bir arabaya binip başkomutanın yanına gitti.

Kont Rastopçin, Sokolniki sayfiyesindeki köşkünden daha o sabah şehre dönmüştü. Kont'un evindeki bekleme ve kabul salonları, kimi daveti üzerine, kimisi de emir almak için gelmiş memurlarla doluydu. Vasilçikov ile Platov Kont'u görmüş, ona, Moskova'yı savunmanın imkânsızlığını, şehrin teslim edileceğini açıklamışlardı. Bu haber şehir halkından gizleniyordu ama memurlar, çeşitli büroların şefleri, Rastopçin'in de bildiği gibi, Moskova'nın düşman eline geçeceğini biliyorlardı; sorumluluk almamak adına, kendi mıntıkalarında nasıl hareket etmeleri gerektiğini başkomutana sormak için gelmişlerdi.

Piyer kabul salonuna girdiği sırada ordudan gelen bir ulak, Kont'un yanından çıkıyordu.

Ulak, kendisine sorulan sorulara umutsuz bir el hareketiyle yanıt vererek salondan geçti.

Piyer, kabul salonunda beklerken orda bulunan genç yaşlı, asker sivil, önemli önemsiz memurları yorgun bir bakışla gözden geçirdi. Hepsi, kaygılı, hoşnutsuz görünüyordu. Piyer bir gruba yaklaştı, içlerinden birini tanıyordu. Piyer'le selamlaşarak konuşmalarına devam ettiler.

"Onu kovup sonra tekrar çağırmaktan da bir kötülük çıkmaz, ama böyle bir durumda hiçbir şeyden emin olunamaz."

Başka birisi, elinde tuttuğu bir basılı kâğıdı göstererek, "Evet ama bakın ne yazıyor," dedi.

Birincisi, "Bu başka iş. Halk için bu lazım," diye karşılık verdi.

Piyer sordu:

"Neymiş o?"

"Yeni bir afiş."

Piyer, afişi eline aldı, okumaya başladı:

"Yüce Prens, kendisine doğru yaklaşan kıtalarla bir an önce birleşmek üzere Mojaisk'i geçmiş ve tahkimli mevzilere yerleşmiştir, orada düşman

onu ansızın bastıramaz. Buradan kendisine cephanesiyle birlikte kırk sekiz top gönderilmiştir ve o Moskova'yı kanının son damlasına kadar savunacağını, sokaklarda bile dövüşmeye hazır olduğunu söylemektedir. Siz, kardeşler, devlet dairelerinin kapanmış olmasına bakmayın: Elbette onları emniyet altına almak gerekiyordu Biz o haydudun hakkından geleceğiz! Zamanı geldiğinde bana şehirli, köylü kahramanlar gerekecek. Bir iki güne kadar göreve çağıracağım, şimdi buna gerek yok diye susuyorum. O zaman, baltayla gelirseniz iyi, kargıyla gelirseniz fena değil, üç dişli dirgen en iyisi: Fransızlar bir çavdar demetinden daha ağır değildirler. Yarın, yemekten sonra İber tasvirini Yekaterina Hastahanesi'ne, yaralılara götüreceğim. Orada suyu takdis edeceğiz, yaralılar çabucak iyileşecek, ben de artık iyileştim; gözüm ağrıyordu, ama şimdi gözlerimi dört açtım."

Piyer, "Ama askerler bana, şehrin içinde savaşmanın asla mümkün olmadığını söylemişlerdi," dedi, "mevzilerin..."

Birinci memur, "Biz de bunu konuşuyorduk ya," dedi.

Piyer, "Gözüm ağırıyordu ama şimdi gözlerimi dört açtım da ne demek?" diye sordu.

Yaver, gülümseyerek, "Kont'un gözünde arpacık çıkmıştı," dedi, "halkın gelip, nesi var diye sorduklarını kendisine bildirdiğim zaman çok üzülmüştü. Ha, sahi, Kont, aileniz arasında bazı can sıkıcı işler geçtiğini duymuştuk; karınız, Kontes, sözde..."

Piyer, ilgisizlikle, "Ben hiçbir şey duymadım," dedi. "Nedir o duyduğunuz?"

"Hayır, malum ya, çoğu zaman uydururlar böyle şeyleri. Ben duyduğumu naklediyorum."

"İyi ya, ne duydunuz?"

Yaver, aynı gülümsemeyle, "Diyorlar ki," dedi. "Kontes, karınız, Avrupa'ya gitmeye hazırlanıyormuş. Herhalde dedikodu olacak."

Piyer, etrafına dalgın dalgın bakınarak, "Herhalde," dedi. Sonra kısa boylu, temiz, mavi kaftanlı, kar gibi beyaz, uzun sakallı, yine öyle beyaz kaşlı, pembe yüzlü ihtiyarı göstererek, "Bu da kim?" diye sordu.

"Bu mu? Bu, tüccardır, yani hancı Vereşçagin. Şu beyanname işini duymuşsunuzdur belki."

Piyer, gözlerini yaşlı tüccarın sakin, kararlı yüzüne dikip onda bir hainlik belirtisi arayarak, "Ya, demek Vereşçagin!" dedi.

“Bu, o değil. Beyannameyi yazanın babası bu. Ötekisi, genç. Kodeste şimdi, galiba işi de kötüye varacak.”

Göğsü nişanlı bir ihtiyarla, boynunda haç nişanı asılı bir Alman memur konuşanlara yaklaştı.

“Bakınız,” diye anlatıyordu yaver, “bu karışık bir hikâyedir. Bu beyanname iki üç ay önce ortaya çıkmıştı. Kont’a haber verdiler. O da inceleme yapılmasını emretti. Gavrilo İvaniç tahkikata başladı, beyanname elden ele tam altmış üç yer dolaşmış. Gavrilo bunlardan birini buluyor: ‘Beyannameyi kimden aldınız?’, ‘Falancadan.’ Falanca bulunuyor: ‘Siz kimden aldınız?’ Böylece Vereşçagin’e kadar dayanıyor... Vereşçagin... Yarı cahil bir tacir, saf bir adam,” diye gülümseyerek devam etti yaver, “ona soruyorlar: ‘Sen kimden aldın?’ İşin önemli tarafı şu ki, biz onun beyannameyi kimden aldığını biliyoruz. Posta müdüründen, başka kimden alabilir ki. Ama açık ki, aralarında anlaşmışlar. Kimseden almadım, diyor, ben kendim yazdım. Tehdit ediyorlar, rica ediyorlar, ama o direniyor: Ben yazdım da ben yazdım. Konuyu Kont’a bildirdiler. Kont yanına getirilmesini emretti. ‘Beyannameyi sana kim verdi?’ ‘Ben yazdım.’ Kont’u bilirsiniz! Dehşetle parladı, düşünün bir: Böyle bir küstahlık, yalan, inat!”

Piyer, “Ha, anlıyorum,” dedi, “Kont, onun Klüçariyev’i ele vermesini istiyordu.”

Yaver, ürkerek, “Hiç de değil,” diye karşılık verdi, “Klüçariyev’in zaten sabıkası vardı, o yüzden de sürüldü ya. Ama şu var; Kont, çok öfkelenmişti. ‘Sen nasıl bunu yazabildin?’ dedi, masanın üstünden Hamburg gazetesini aldı. ‘İşte burada. Sen yazmadın, ama tercüme ettin, hem de kötü bir tercüme, çünkü sen Fransızca bilmezsin, aptal herif.’ Ne dersiniz? ‘Hayır,’ diyor, ‘ben bir yerde filan okumadım, kendim yazdım.’ ‘Ya, mademki öyle, demek ki sen bir hainsin, ben de seni mahkemeye vereceğim, asılacaksın. Söyle, kimden aldın?’ ‘Ben bir yerden almadım, kendim yazdım.’ İş bu kadarla kaldı. Kont, babasını da çağırdı: Değişen bir şey olmadı. Mahkemeye verdiler, mahkûm ettiler, galiba da küreğe... İşte şimdi babası yalvarmaya gelmiş; amma da kötü çocuk! Biliyor musunuz, hani şu tüccar çocuklarından biri züppe, yakışıklı, bir yerlerde de kursa filan devam etmiş ya, kendini dev aynasında görüyor. İşte böyle bir çocuk. Babası, şurada Kamenski Köprüsü’nde bir han işletir, biliyorsunuz, bu handa ulu Tanrı’nın büyük bir tasviri vardır, bir elinde saltanat asası, ötekinde dünya. Oğlan, bu tasviri birkaç gün için eve aldı ve ne yapsa beğenirsiniz! Bir alçak ressam bulmuş...”

XI

Bu yeni hikâyenin ortasında Piyer'i başkomutanın yanına çağırdılar.

Piyer, Kont Rastopçin'in yazı odasına girdi. Bu sırada Rastopçin kaşlarını çatmış, alnını ve gözlerini eliyle ovuşturuyordu. Kısa boylu bir adam ona bir şeyler söylemekteydi, Piyer içeri girince sustu, dışarı çıktı. Bu adam çıkar çıkmaz Rastopçin, "Hey! Merhaba; ünlü savaşçı," dedi, "*prouesses'leri*nizi[238] duyduk. Mesele bunda değil, *Mon cher, entre nous*[239] mason musunuz?" diye sordu, sanki bu kötü bir şeymiş ama kendisi bunu hoş görüp affetmek niyetindeymiş gibi. Piyer susuyordu. "*Mon cher je suis bien informé*[240] ama biliyorum mason var, masoncuk var, öyle ümit ediyorum ki, siz insan soyunu kurtarma bahanesiyle Rusya'yı mahvetmek isteyen masonlardan değilsiniz."

"Evet, ben masonum," diye yanıt verdi Piyer.

"Pekâlâ, olabilir. Bay Speranskiy'le Magniski'nin layık oldukları yeri boyladıklarını haber almışsınızdır sanıyorum; Süleyman'ın mabedini korumak bahanesiyle yurdun mabedini yıkmaya kalkışan Bay Klüçariyev'in de, daha başkalarının da başlarına aynı iş geldi. Bütün bunların bir nedeninin olduğunu elbette anlarsınız, yoksa ben, kötü bir insan olmasaydı, buranın posta müdürünü sürmezdim. Şimdi öğrendiğime göre, o şehirden giderken kendisine arabanızı göndermişsiniz. Hatta saklamak için evinden bazı belgeler almışsınız. Ben sizi severim, kötülüğünüzü de istemem, siz benden iki kat genç olduğunuz için, size bir baba gibi şunu tavsiye ederim: Bu tür insanlarla her türlü ilişkiyi kesin, kendiniz de buradan mümkün olduğu kadar çabuk uzaklaşın."

"Peki ama, Klüçariyev'in suçu neydi, Kont?" diye sordu Piyer. Rastopçin bağırdı:

"O benim bileceğim iş, sizin bana soracağınız bir konu değil."

"Eğer Napoléon'un beyannamesini dağıtmakla suçlanıyorsa, bu kanıtlanmış değil," diye devam etti Piyer, Rastopçin'in yüzüne bakmadan, "Vereşçagin'e gelince..."

Rastopçin birden kaşlarını çattı, eskisinden daha yüksek bir sesle bağırarak Piyer'in sözünü kesti.

"*Nous y voilà.*[241] Vereşçagin haindir, hainlik etmiştir, layık olduğu cezaya da çarpılacaktır." Rastopçin şahsen hakarete uğramış bir insanın

öfkesiyle konuşuyordu. “Ama ben buraya sizi, yaptığım işleri tartışmak etmek için değil, size öğüt vermek ya da nasıl isterseniz öyle olsun, emir vermek için çağırdım. Klüçariyev gibileriyle ilişkinizi kesmenizi ve buradan gitmenizi rica ediyorum. Kim olurlarsa olsunlar, akıllarını başlarına getireceğim.” Henüz hiçbir şeyle suçlanmayan Bezuhov’la konuşurken ona bağırıp çağırdığının herhalde farkına varmış olmalı ki, Piyer’in koluna dostça girerek ekledi: “*Nous sommes à la veille d’un désastre public, et je n’ai pas le temps de dire des gentillesses à tous ceux qui ont affaire à moi*.[242] Bazen, insanın başı dönüyor! *Eh bien, mon cher, qu’est-ce que vous faites, vous personnellement?”*[243]

Piyer, gözünü yerden kaldırmadı, düşünceli düşünceli yanıt verdi:

“*Mais rien.”*[244]

Kont, kaşlarını çattı:

“*Un conseil d’ami, mon cher. Décampez, et au plutôt, c’est ce que je vous dis. A bon entendeur salut!”*[245]

“Güle güle. Ha, sahi,” diye kapıdan Piyer’e seslendi Rastopçin, “Kontes, des *saints pères de la Société de Jésus’nün*[246] pençesine düşmüş, öyle mi?”

Piyer yanıt vermedi ve şimdiye kadar onda hiç kimsenin görmediği, çatık, öfkeli bir yüzle Rastopçin’in yanından çıktı.

Eve döndüğü zaman ortalık kararmıştı. O akşam sekiz on kişi onu görmeye geldi. Komite yazıcısı, tabur albayı, sofracıbaşı, kâhya; hepsinin de Piyer’le görülecek işleri vardı, o da bu işleri halletmek zorundaydı. Oysa Piyer’in bu işlerden hiçbir şey anladığı yoktu, hiçbiriyle ilgilenmiyor, bütün sorulara, bu insanlardan bir an önce kurtulmak için şöyle bir yanıt verip geçiyordu. Nihayet yalnız kalınca, karısının mektubunu açıp okudu.

“*‘Onlar’: bataryadaki askerler... Prens Andrey öldü...* Yaşlı adam... Yürek saflığı Tanrı’ya itaattir. Acı çekmek gerek... Her şeyin anlamı... Bunları birbirine bağlamak gerek... Karım kocaya gidiyor... Unutmak ve anlamak gerek...” Yatağına gitti, soyunmadan kendini attı, hemen uyudu.

Ertesi sabah uyanınca, sofracıbaşı gelip Kont Rastopçin tarafından özel olarak gönderilen bir polis memurunun geldiğini, Kont Bezuhov gitti mi, gidecek mi, diye sorduğunu bildirdi.

Piyer’le görülecek işleri olan sekiz on kişi onu misafir salonunda bekliyordu. Piyer çarçabuk giyindi, kendini bekleyenlerin yanına gidecek yerde, hizmet merdiveninden inip arka kapıdan çıktı.

Bundan sonra, ta Moskova işgalinin sonuna kadar, Bezuhovların ev halkından hiç kimse, bütün araştırmalara rağmen, Piyer'i bir daha görmedi, nerede olduğunu da bilmiyorlardı.

238 Kahramanlıklar...
239 Dostum, laf aramızda...
240 Dostum, hepsinden haberim var...
241 İşte sorun bu ya...
242 Bir genel felaketin arifesindeyiz, benimle işi olanlara karşı nazik davranma lüksüm yok.
243 Peki, dostum, siz şahsen ne yapmak niyetindesiniz?
244 Hiçbir şey.
245 Size bir dost öğüdü, dostum. Basıp gidin, hem de bir an önce, işte diyeceklerim bu kadar. Laf anlayan kârlı çıkar.
246 İsa Derneği aziz pederleri.

XII

Rostovlar, eylülün birine, yani düşmanın Moskova'ya girmesinden bir gün öncesine kadar şehirde kaldılar.

Petya Obolenski Kazak Alayı'na girdikten ve bu alayın kurulmakta olduğu Belaya Serkov'a gittikten sonra Kontes'i bir korku almıştı. İki oğlu kanatlarının altından uçup savaş gitmişti; tanıdıklarından birinin üç oğlu gibi, bugün yarın birinin ya da ikisinin birden vurulabilecekleri düşüncesi ilk kez şimdi, bu yaz, ansızın aklına gelmişti. Nikolay'ı yanına çağırmış; kendisi Petya'nın yanına gitmek, onu Petersburg'da bir yere yerleştirmek istemiş; ikisini de gerçekleştirememişti. Petya ancak alayıyla birlikte ya da, başka bir aktif alaya geçerse dönebilirdi. Nikolay orduda bir yerlerdeydi, Prenses Mariya'yla buluşmalarını bütün ayrıntılarıyla anlatan son mektubundan sonra kendisinden haber çıkmamıştı. Kontes geceleri uyumuyor, uyukladığında rüyasında oğullarını vurulmuş görüyordu. Kont, çok kişiye danıştıktan, konuşup görüştükten sonra, sonunda Kontes'i sakinleştirecek çareyi yarattı. Petya'yı, Obolenski Alayı'ndan Moskova yakınlarında kurulan Bezuhov Alayı'na geçirtti. Petya yine askerdi ama bu nakil sayesinde Kontes hiç olmazsa oğullarından birini kendi yanında, kanadının altında görmekle teselli buluyor; Petya'sını artık bir daha bırakmayacağını, onun savaşa katılmamasını sağlayabileceğini umuyordu. Tehlikede olan yalnız *Nicolas*'ydı ama büyük oğlunu çocuklarının hepsinden çok seviyormuş gibi geliyordu Kontes'e (hatta bunun böyle olduğuna yemin bile ediyordu) ama küçüğü, haylaz, derslerini zorlukla öğrenen, evde her şeyi kırıp döken, herkesi canından bezdiren Petya, o yassı burunlu Petya, neşeli kara gözleri, pembe, taze yüzü, yanaklarında henüz bitmiş ayva tüyleriyle, orada dövüşüp duran, bundan da zevk alan o korkunç, yırtıcı, koskocaman erkeklerin arasına düşünce, en çok onu, bütün çocukları içinde en çok onu seviyormuş gibi geldi Kontes'e. Petya'nın Moskova'ya döneceği gün yaklaştıkça Kontes'in huzursuzluğu da arttı. Böyle bir mutluluğa asla erişemeyeceğini zannediyordu. Yalnız Sonya'nın değil, sevgili Nataşa'sının, hatta kocasının bile huzuru onu sinirlendiriyordu. "Onlardan bana ne, beni Petya ilgilendirir," diye düşünüyordu.

Rostovlar, ağustosun sonlarında Nikolay'dan bir ikinci mektup daha aldılar. Mektubu, orduya at toplamak için gönderildiği Voronej'den yazmıştı. Bu mektup Kontes'i yatıştırmamış; oğullarından birinin güvende olduğuna kanaat getirince ötekisi için bir kat daha kaygılanmıştı.

Ağustosun yirmisinden sonra Rostovların hemen hemen bütün tanıdıkları Moskova'yı terk etmişti, herkes Kontes'i bir an önce yola çıkması için sıkıştırıyordu. Oysa hazinesi, tapındığı Petya'sı gelmeden önce yola çıkmanın lafını bile etmek istemiyordu. 28 Ağustos'ta Petya geldi. Kendisini karşılarken annesinin gösterdiği anormal, aşırı şefkat, on altı yaşındaki subayın hoşuna gitmemişti. Kontes artık onu kanatlarının altından bırakmamak niyetinde olduğunu belli etmemeye çalışıyordu ama Petya bunu anlıyordu, annesinin dizinin dibinde kalıp (böyle düşünüyordu kendi kendine) yumuşamaktan, kadınlaşmaktan korkarak ona karşı soğuk davranıyor, ondan kaçınıyordu; Moskova'da bulunduğu sırada bütün zamanını özel, neredeyse âşık bir erkek kardeş şefkatiyle sevdiği Nataşa'nın yanında geçirdi.

Kont'un her zamanki kaygısızlığı yüzünden 28 Ağustos'ta henüz hiçbir yol hazırlığı yapılmış değildi; eşyaları götürecek olan yük arabaları Riyazan ve Moskova çevresindeki köylerinden ancak ayın otuzunda geldiler.

28 Ağustos'tan 31 Ağustos'a kadar Moskova ayakta, hareket halindeydi. Borodino savaş meydanının binlerce yaralısını taşıyan yük arabaları her gün Dorogomilov Surları'ndan Moskova'ya giriyor, şehrin öteki kapılarından binlerce araba, halkı ve eşyalarını taşıyarak dışarı çıkıyordu. En tutarsız, en tuhaf haberler, Rastopçin'in afişlerine rağmen ya da onlara bağlı olmadan ya da onların yüzünden, şehre yayılıyordu. Kimisi, kimsenin şehirden çıkmasına izin verilmediğini; kimisi tersine, bütün tasvirlerin kiliselerden kaldırıldığını, herkesi şehirden zorla çıkardıklarını söylüyor; kimisi, Borodino'dan sonra bir savaş daha olmuş, orada Fransızlar ezilmiş, diyor; kimisi tersine, bütün Rus kıtalarının dağıldığını söylüyor; kimisi, başta papazlar, Moskova milislerinin Üçdağlar'a gideceklerini iddia ediyor; kimisi, Metropolit Ogüstin'e şehirden çıkmasının yasak edildiğini, hainlerin yakalandığını, köylülerin isyan ederek boşalan yerleri soyduklarını fısıldıyordu. Ama bunlar söylentiden ibaretti. Gerçekte (Moskova'nın bırakılmasına karar veren askeri şûra Fili'de henüz toplanmamış olduğu halde) gidenler de, kalanlar da, herkes; açıkça söylenmese de Moskova'nın teslim edileceğini, bir an önce toparlanmak, canını, malını kurtarmak gerektiğini seziyordu. Her şeyin

birden yıkılacağı, düşeceği hissediliyordu, ama eylülün birine kadar hiçbir şey değişmedi. Bir idam mahkûmu az sonra asılacağını bildiği halde nasıl çevresini izlemeye devam eder, başına biçimsizcesine geçirilen şapkasını düzeltirse, Moskova'da, elinde olmayarak, günlük yaşamını sürdürmeye devam ediyor, bununla birlikte sonunun yakın olduğunu, alışılmış hayat şartlarının altüst olacağını biliyordu.

Felaketten önceki üç gün içinde bütün Rostov ailesi günlük işlerle uğraşıp durdular. Ailenin reisi Kont İlya Andreyiç dört bir yandan haberler toplayarak, durup dinlenmeden şehirde dolaşıyor; bir yandan da telaş içinde, yol hazırlığı için üstünkörü emirler veriyordu.

Kontes eşyaların toplanmasına refakat ediyordu, hiçbir şeyden memnun değildi; kendisinden sürekli kaçan Petya'nın peşini bırakmıyor, tüm zamanını yanında geçirdiği Nataşa'dan onu kıskanıyordu. Yararlı bir iş yapan, eşyaların toplanmasıyla uğraşan Sonya'ydı yalnızca. Ama Sonya da, bu son günlerde hep üzgün ve suskundu. *Nicolas*'nın Prenses Mariya'dan söz eden son mektubu, Kontes'in neşelenmesine, *Nicolas* ile Mariya'nın birbirlerine Tanrı buyruğuyla rastladıklarını söylemesine vesile olmuştu. Kontes, "Bolkonski Nataşa'nın nişanlısı olduğu zaman hiç de sevinmiştim," demişti, "ama Nikolay'ın Prenses'le evlenmesini hep bekledim, bu işin olacağı da içime doğuyor, hem bu ne kadar da iyi olurdu!"

Sonya, bu düşüncenin doğruluğunu, Rostovların ancak zengin bir evlenme ile işlerini düzeltebileceklerini, Prenses'in de iyi bir kısmet olduğunu kabul ediyordu. Ama bu ona çok acı geliyordu. Çektiği bütün acıya rağmen, hatta özellikle bu acı yüzünden, eşyanın toplanması, bağlanması işinin bütün ağır yükünü üzerine almıştı; bütün gün uğraşıyordu. Kont ile Kontes ancak emir vermeleri gerektiği zaman ona başvurmaktaydılar. Petya ile Nataşa ise, anne babalarına yardım etmek şöyle dursun, tersine evde herkesi canından bezdiriyor, rahatsız ediyorlardı. Hemen hemen bütün gün evin içinde koşuşmalarının gürültüsü, haykırışları, nedensiz kahkahaları işitiliyordu. Gülüşmeleri, ortada gülünecek bir şey olduğu için değildi ama gülmek, sevinmek içlerinden geliyor, bundan dolayı da her şey gülmelerine, sevinmelerine vesile oluyordu. Petya, evden çocuk gidip (herkes böyle söylüyordu kendisine) tam bir erkek olarak döndüğü için, evde olduğu için, savaşa katılma ihtimali pek de yakın olmayan Belaya Serkov'dan şu birkaç gün içinde savaşa girecek olan Moskova'ya geldiği için sevinçliydi; sonra, özellikle, hep etkisi altında bulunduğu Nataşa sevinçli olduğu için o da sevinçliydi. Nataşa'nın

mutluluğu, uzun zamandır kederli olmasından, şimdi ise hiçbir şeyin ona artık bu üzüntüyü hatırlatmayışından, kendini sağlıklı hissetmesinden kaynaklanıyordu. Mutluluğunun bir nedeni daha vardı, o da, yanında kendisine hayran bir insanın bulunuşuydu (başkalarının hayranlığı, makinenin iyi ve rahat hareket edebilmesi için gereken bir makine yağı gibiydi), işte Petya da ona hayrandı. En önemlisi, neşeliydiler çünkü savaş Moskova'ya gelip dayanmıştı, şehir kapılarında dövüşülecekti, silah dağıtılıyor, şehir halkı kaçıyor, ortalıkta olağanüstü bir şeyler dönüyordu; bunlar da insanı, hele gençleri, her zaman coşturan şeylerdir.

XIII

31 Ağustos Cumartesi günü Rostovların evi karmakarışıktı. Kapılar ardına kadar açık, eşyalar taşınmış ya da kaldırılmış, aynalar, tablolar indirilmişti. Odalarda sandıklar öylece duruyor, yerde saman ve ambalaj kâğıtları, ipler sürünüyordu. Eşyaları taşıyan köylülerle uşaklar parke döşeme tahtalarının üstünde ağır adımlarla gidip geliyorlardı. Avluya köylü arabaları yığılmıştı, kimisi tepeleme yüklü, bağlı; kimisi de henüz boştu.

Avluda, evin içinde, birbirlerine seslenen yığınla uşağın, hizmetçinin ve arabalarla gelmiş köylülerin ayak sesleri, haykırışları çınlıyordu. Kont, sabah erkenden çıkmıştı. Gürültü patırtıdan başı ağrıyan Kontes alnına sirkeli bez sarıp yeni kanepesinde uzanmıştı. Petya evde yoktu (birlikte milisten çıkıp faal orduya girmek istedikleri bir arkadaşına gitmişti), Sonya, büyük salonda porselenlerin, kristallerin ambalajına nezaret ediyordu. Nataşa, darmadağın olan odasında, atılmış elbiselerin, kurdelelerin, şalların arasında, gözlerini döşemeye dikmiş, yerde kımıldanmadan oturuyor, elinde, Petersburg'da ilk baloya gidişinde giymiş olduğu (modası geçmiş) eski bir balo elbisesini tutuyordu.

Evin içinde herkes uğraşıp didinirken kendisinin böyle boş oturması ağırına gidiyordu; sabahtan beri birkaç kez işe katılmayı denemiş, fakat her seferinde, içinden iş yapmak gelmemişti; içinden gelmedikçe bir iş yapamıyor, beceremiyordu. Porselenler yerleştirilirken Sonya'nın yanında durmuş, yardım etmek istemiş, fakat hemen işi bırakıp kendi eşyalarını toplamak için odasına dönmüştü. İlk önceleri kurdelelerini, elbiselerini oda hizmetçilerine dağıtmakla eğlenmiş ama geri kalanları toplayıp yerleştirmek gerekince, bu ona çok can sıkıcı gelmişti.

“Dunyaşa, bunları sen yerleştirirsin, değil mi? Değil mi?”

Dunyaşa her şeyi yapacağını söyleyince de Nataşa yere oturdu, eline eski balo elbisesini alarak, şimdi yapılması gereken işlerden büsbütün başka şeyleri düşünmeye başladı. Bitişikteki hizmetçi odasından gelen konuşmalar, oradan hizmet merdivenine doğru koşuşan ayak patırtıları Nataşa'yı düşüncelerinden kopardı. Kalkıp pencereden baktı. Sokakta, büyük bir yaralı katarı duruyordu.

Hizmetçiler, uşaklar, vekilharç, sütnine, aşçılar, arabacılar, sürücüler, aşçı yamakları kapının önüne toplanmış, yaralılara bakıyorlardı.

Nataşa başına beyaz bir mendil örtüp iki ucunu da iki eliyle tutarak sokağa çıktı.

Eski kâhya kadın, yaşlı Mavra Kuzminişna, kapının önünde duran kalabalıktan ayrıldı, üzeri hasır tenteli bir arabaya yaklaşıp içinde yatan genç, solgun bir subayla konuşmaya başladı. Nataşa birkaç adım ilerledi, utanarak durdu. Eski kâhya kadının söylediklerini, mendilini hep öyle başında tutarak dinledi. Mavra Kuzminişna, "Ya, demek, sizin Moskova'da kimseniz yok?" diyordu. "Bir evde olsanız daha rahat ederdiniz... Mesela, bizim evde. Bizim efendiler gidiyor."

"Bilmem ki, izin verirler mi?" diye zayıf bir sesle yanıt verdi subay. "İşte komutan... Ona sorun..." Arabaları sıra sıra izleyerek geriye doğru yürüyen şişman bir binbaşıyı gösterdi.

Nataşa, ürkek bakışlarını yaralı subayın yüzüne dikti, sonra hemen, binbaşıya doğru yürüdü.

"Yaralılar bizde, evde kalamazlar mı?" diye sordu.

Binbaşı, elini gülümseyerek şapkasının siperine götürdü.

Gözünü kırpıp gülümsemeye devam ederek, "Ne emrediyorsunuz, matmazel?" dedi.

Nataşa, sorusunu, soğukkanlılıkla yineledi, mendilini iki ucundan tutmaya devam etmesine rağmen yüzü, duruşu öyle ciddiydi ki, binbaşı gülümsemeyi bıraktı; önce bunun ne dereceye kadar mümkün olabileceğini kendi kendine soruyormuş gibi düşündü, sonra olumlu yanıt verdi:

"Tabii, kalabilirler, olur."

Nataşa hafifçe başını eğdi ve hızla yaralı subayın yanında duran, onunla şefkatle konuşan Mavra Kuzminişna'nın yanına döndü.

"Olur, diyor, olur!" diye fısıldadı.

Subayın yattığı araba Rostovların avlusuna saptı; yaralılarla yüklü başka arabalar da şehir halkının daveti üzerine, Povarskaya Sokağı'ndaki evlerin avlularına daldılar. Her gün görüp alıştığı şeylere benzemeyen bu durum, yeni insanlarla tanışmak, Nataşa'nın hoşuna gitmişti. Mavra Kuzminişna'yla birlikte kendi avlularına mümkün olduğu kadar çok sayıda yaralı almaya çalıştı. Mavra Kuzminişna, "Babanıza haber vermeli," dedi.

"Zararı yok, zararı yok, ne çıkar! Biz bir gün için misafir salonuna geçeriz. Bütün odaları onlara verebilirim."

"Amma da yaptınız ha, küçükhanım! Hizmetçiler bölümünü, sandık odalarını falan bile onlara verelim desek, yine bunun için de danışmak gerek."

“Peki, ben sorayım.”

Nataşa eve koştu, ayaklarının ucuna basarak kapısı aralık duran ve sirkeyle Hoffman ilacı damlası kokan odaya girdi.

“Uyuyor musunuz, anne?”

Henüz uyuklamaya başlamış olan Kontes, “Ah, uyku nerede!” diye silkinip uyandı.

Nataşa, annesinin önünde diz çöküp yanağını yanağına yaklaştırarak, “Anne,” dedi. “Affedersiniz, bir daha yapmam, sizi uyandırdım. Beni Mavra Kuzminişna yolladı, orada yaralılar var, subaylar, izin verir misiniz? Nereye sığınacaklarını bilmiyorlar, razı olacağınıza eminim...” diye soluk almadan hızla sordu.

“Ne subayları? Kimi getirdiler buraya? Hiçbir şey anlamıyorum.”

Nataşa güldü, Kontes de hafifçe gülümsedi.

“İzin vereceğinizi biliyordum zaten... Gidip böylece söyleyeyim.”

Nataşa annesini öptü, kalkıp kapıya doğru yürüdü. Salonda, kötü bir haberle eve dönen babasına rastladı. Kont, elinde olmadan, canı sıkılarak, “Geç kalmışız!” dedi, “kulüp kapanmış, polisler de gidiyor.”

Nataşa, “Babacığım, ben yaralıları eve davet ettim, zarar yok, değil mi?” diye sordu.

Kont dalgın dalgın, “Elbette zarar yok,” dedi. “Mesele bu değil şimdi, rica ederim, artık saçma sapan şeylerle uğraşılmasın, eşyanın toplanmasına yardım edilsin ve gidilsin artık, yarın gidilsin...”

Kont, sofracıbaşıya, uşaklara da aynı emri verdi. Yemek için eve dönen Petya da kendine göre haberler getirdi. Bugün halkın Kremlin’e gidip silah aldığını; Rastopçin’in afişlerinde halkın bir iki gün içinde savaşa çağrılacağı yazılıyorsa da, yarın bütün halkın silahlarıyla Üçdağlar’a gitmesinin planlandığını, orada büyük bir çarpışma yaşanacağını anlattı.

Oğlu konuşurken Kontes onun neşeli, coşkulu yüzünü dehşet içinde seyrediyordu. Bu savaşa katılmamasını Petya’dan rica etse (bu savaşı coşkuyla beklediğini görebiliyordu) erkeklikten, onurdan, vatandan filan söz açacağını; anlamsız, erkekçe, dik kafalıca bir şeyler söyleyeceğini; bunlara itiraz etmenin de mümkün olmayacağını; böylece hiçbir şey elde edemeyeceğini biliyordu; bu yüzden ona hiçbir şey söylemedi; çünkü daha önceden yola çıkmayı, Petya’yı da yanına bir muhafız, bir koruyucu gibi alıp götürmeyi sağlayabileceğini umuyordu; yemekten sonra da Kont’u çağırdı, hemen, mümkünse o gece yola çıkılması için ağlayarak yalvardı. O güne kadar hiç korku belirtisi göstermemiş olan Kontes, hemen bu gece

yola çıkmazsa korkudan öleceğini söylüyordu kadınca, irade dışı bir kurnazlıkla. Ama yalanı yoktu, gerçekten de her şeyden korkuyordu artık.

XIV

Kızını görmeye giden Madam Schoss, Miyasnitskaya Sokağı’ndaki içki deposunda gördüklerini anlatarak Kontes’in korkusunu bir kat daha artırdı. Deponun yakınlarında gürültü patırtı eden bir yığın sarhoş yüzünden, eve dönerken, sokağı geçememişti. Bir arabaya binmiş, eve arka sokaklardan gelmişti; arabacı ona, halkın içki deposunda fıçıları parçaladığını; çünkü böyle emir aldığını anlatmıştı.

Yemekten sonra ev halkı eşyayı toplamaya, yol hazırlığını tamamlamaya büyük telaşla girişti. Yaşlı Kont, çalışanları sebepsiz yere azarlayıp büsbütün telaşa düşürerek avludan eve, evden avluya girip çıkıyordu. Petya, avludaki işlere komuta ediyordu. Kontun verdiği birbirini tutmaz emirlerle ne yapacağını bilemeyen Sonya şaşkına dönmüştü. Hizmetçiler tartışıp gürültü çıkararak odalarda, avluda koşuşuyordu. Nataşa o kendine has eliçabuklukla işe koyulmuştu. Onun eşyaları toplamaya el atması önce güvensizlikle karşılandı. Ondan hep muziplik bekledikleri için, sözlerine aldırış etmediler; ama o ısrarla, sözünü dinlemelerini istiyordu. Kendini dinlemiyorlar diye kızıp ağlamaklı oluyordu; sonunda sözünü dinletti. Kendisine büyük çabaya mal olan ve otoritesini sağlayan ilk başarısı, halıların katlanması olmuştu. Kont’un değerli goblenleri, Acem halıları vardı. Nataşa işe koyulduğu zaman salonda açık iki sandık duruyordu, birisine porselenler yerleştirmişti, ötekine halılar. Yerde, sağda solda, masaların üstünde porselenler vardı, sandık odasından başka porselenler getiriliyordu. Yeni, üçüncü bir sandık gerekliydi, onu getirmeye gittiler. Nataşa, “Sonya dur! Hepsini bunlara yerleştiririz,” dedi.

“Olmaz, küçükhanım, biz denedik zaten,” diye karıştı büfeci.

“Hayır, durun rica ederim,” diyen Nataşa kâğıtlara sarılı yemek tabaklarıyla, sofra tabaklarını çıkarmaya başladı sandıktan.

“Yemek tabaklarını şuraya, halıların arasına koymalı,” dedi.

“Daha üç sandıklık halı var,” diye itiraz etti büfeci.

Nataşa, “Dur rica ederim,” dedi ve hızlı hızlı, ustalıkla eşyaları çıkarmaya başladı. Kiev malı sofra tabaklarını göstererek, “Bu kalsın,” dedi, Saksonya yemek tabaklarını işaret etti. “Bu, evet, halıların içine.”

Sonya homurdandı:

“Bırak Nataşa, yeter, biz yerleştiririz.”

Sofracıbaşı, “Ama küçükhanım,” dedi. Nataşa ayak diredi; değersiz halıları, fazla tabak ve çanağı götürmenin gereksizliğine karar vererek bütün eşyaları çıkardı ve yeniden, hızlı hızlı yerleştirmeye başladı. Böylece hepsi çıkarılınca tekrar yerleştirilmeye başlandı. Gerçekten de, götürülmeye değmeyen bütün değersiz şeyler bir yana bırakıldıktan sonra, değerli şeylerin hepsi iki sandığa sığdı. Yalnız, halı sandığının kapağı kapanmıyordu, içinden birkaç şey daha çıkarılıp bırakılabilirdi. Ama Nataşa inatçıydı; yerleştiriyor, çıkarıp yeniden yerleştiriyor, sıkıştırıyor, büfeciye ve kendisine yardım etsin diye işe sürüklediği Petya’ya kapağı zorlamalarını söylüyor; kendisi de bütün gayretiyle uğraşıyordu. Sonya ona, “Peki, yeter Nataşa,” dedi. “Görüyorum haklısın, yalnız şu en üsttekini at.”

Nataşa, terli yüzüne düşen saçları bir eliyle itip öbürüyle halıları bastırarak, “Hayır,” diye bağırdı. “Petya, bastır, bastırsana canım! Vasiliç, sıkıştır!”

Halılar sıkıştı, kapak kapandı, Nataşa da sevinçle ellerini çırptı, gözlerinden yaşlar fışkırdı. Ama bu ancak bir saniye sürdü. Hemen başka bir işe koyuldu, artık ona iyice inanıyorlardı; verdiği emirleri Natali İlyinişna’nın değiştirdiğini söyledikleri zaman Kont kızmadı. Artık uşaklar gelip Nataşa’ya, “Denkleri arabayı bağlayayım mı bağlamayalım mı, bu kadar yüklenmesi yeter mi, yetmez mi?” diye soruyorlardı. İş Nataşa’nın sayesinde ilerliyordu: Gereksiz şeyler bırakılıyor, değerli şeylerse mümkün olduğu kadar az yer tutacak bir şekilde sıkı sıkıya yerleştiriliyordu.

Yine de, herkes çalıştığı halde gecenin geç saatlerine kadar eşyaların hepsi henüz yerleştirilememişti. Kontes uyumuştu, Kont da yola çıkmayı sabaha bırakarak yatmaya gitti.

Sonya ile Nataşa, bu arada soyunmadan yatıp uyudular. O gece Povarskaya Sokağı’na bir yaralı daha getirildi; giriş kapısında duran Mavra Kuzminişna onu Rostovların evine aldı. Bu yaralı çok önemli biri gibi görünmüştü Mavra Kuzminişna’ya. Körüğü kapalı, muşambası içine çekili bir kaleska ile getirmişlerdi onu. Arabacının yanında, yaşlı, kıdemli oda uşağı oturuyordu. Geriden gelen bir arabada da bir doktorla iki asker vardı. Yaşlı kadın kıdemli uşağa seslendi:

“Bize gelebilirsiniz, buyrun. Efendiler gidiyorlar, ev bomboş.”

Oda uşağı içini çekerek, “Öyle,” dedi, “buraya kadar getireceğimizi bile ummuyorduk! Bizim de Moskova’da evimiz var, ama uzak, sonra içinde de kimseler yok, bomboş.”

“Hoş geldiniz, bizim efendilerin her şeyi var, buyrun,” diye karşılık verdi Mavra Kuzminişna, “yoksa çok mu ağır hasta?”

Uşak şöyle bir elini salladı.

“Buraya kadar getirebileceğimizi bile ummuyorduk! Bir kere doktora soralım.” Yerinden indi, arkadaki arabaya gitti. Doktor, “Peki, olur,” dedi.

Oda uşağı tekrar kaleskaya yaklaştı, içeri bir göz attı, başını salladı; arabacıya, avluya girmesini emretti ve Mavra Kuzminişna’nın yanına gelip durdu. Kadın, “Tanrım, İsus Hristos!” diye mırıldandı.

Mavra Kuzminişna yaralının evin içine alınmasını teklif etti.

“Bizim efendiler bir şey demez...” dedi. Ama yaralıyı merdivenlerden çıkarmak olmazdı, bunun için onu yan kulübeye, Madam Schoss’un odasına götürdüler. Bu yaralı, Prens Andrey Bolkonski’ydi.

XV

Moskova’nın son günü gelip çattı. Açık, ışıklı bir sonbahar havası vardı. Günlerden pazardı. Her pazar gibi bütün Moskova kiliselerinde ayin çanları çalınıyordu. Henüz kimse Moskova’nın başına geleceklerin farkında değilmiş gibiydi.

Moskova’nın içinde bulunduğu durumu gösteren iki şey vardı yalnız; kara kalabalığın, yani yoksul insan yığınlarının hali ve eşya fiyatlarının yüksekliği. Aralarına memurların, papaz okulu öğrencilerinin, eşrafın da karıştığı fabrika işçileri, hizmetçiler, köylüler, o sabah erkenden, büyük yığınlar halinde, Üçdağlar’a çıkmışlardı. Oradaki bu kalabalık, Rastopçin’i boşu boşuna beklediklerini ve Moskova’nın teslim edileceğini anlayınca şehre dönüp meyhanelere, hanlara dağılmıştı. Durumu o günkü fiyatlar da gösteriyordu: Silah, altın, yük arabası, at fiyatları durmadan yükseliyor; kâğıt para, lüks eşya fiyatlarıysa düşüyordu; öyle ki, öğleüstü kumaş filan gibi değerli mallar yarı fiyatına elden çıkarıldığı halde, bir köylü beygiri beş yüz ruble ediyor; mobilyalar, aynalar, bronzlar, bedavaya gidiyordu.

Rostovların vakarlı ve eski konağında eski hayat şartlarının bozuluşu kendini çok az hissettirdi. Konağın çok kalabalık adamlarından ancak üçü geceleyin ortadan kaybolmuş; ama hiçbir şey çalınmamıştı; eşyaların değeri bakımından da, köylerden gelen otuz yük arabası, herkesin göz koyduğu ve satın almak için Rostovlara büyük paralar teklif ettiği müthiş bir servetti. Bu yük arabaları için büyük paralar teklif edildi, 1 Eylül sabahı Rostovların avlusuna yaralı subayların gönderdikleri emir ve hizmet erleri gelmeye başladı, bazen Rostovlarda ve komşu evlerde kalan subaylar sürüklenip geliyor, Moskova’dan çıkmak için kendilerine araba verilmesine yardım edilmesi için Rostovların adamlarına yalvarıyorlardı. Bu gibi ricalarla karşılaşan sofracıbaşı, yaralılara acımasına rağmen, bunu Kont’a bildirmeye bile cesaret edemeyeceğini söylüyor, bu istekleri kesin olarak reddediyordu. Yaralılara ne kadar acınırsa acınsın, belli ki, eğer içlerinden birine araba verilecek olursa ötekine de vermek gerekecek, böylelikle de efendilerin binek arabalarına varıncaya kadar bütün arabaları elden çıkarmak gerekecekti. Otuz yük arabası bütün yaralıları kurtarmaya yetmeyeceği gibi, bu genel felaket içinde insan kendi kendini de düşünmemezlik edemezdi. Kendini efendilerinin yerine koyan sofracıbaşı böyle düşünüyordu.

Kont İlya Andreyiç, 1 Eylül sabahı uyanınca, ancak sabaha karşı uyuyabilmiş olan Kontes'i uyandırmamak için yatak odasından usulcacık sıvışıp leylak rengi ipekli gecelik hırkasıyla perona çıktı. Yüklenip bağlanmış yük arabaları avluda duruyordu. Binek arabaları peronun önündeydi. Sofracıbaşı da oradaydı; yaşlı bir emir eri ve kolu sargılı genç, solgun bir subayla konuşuyordu. Kontu gören sofracıbaşı, uzaklaşmaları için emireriyle subaya sert bir işaret yaptı. Tanımadığı insanlarla karşılaşmaktan hoşlanan Kont, elini kafasının dazlağı üstünden geçirerek, subayla emir erini tatlı tatlı süzüp başıyla selamladı, "Eee, her şey hazır mı Vasiliç?" diye sordu.

"Hemen arabaları koşabiliriz, Ekselans."

"Hele şükür, Kontes neredeyse uyanır, derhal yola çıkarız." Subaya döndü: "Sizin arzunuz bayım? Bizim evde mi bulunuyorsunuz? "

Subay yaklaştı, solgun yüzü birden kıpkırmızı olmuştu.

"Kont, rica ederim, izin verin, Tanrı aşkına, yük arabalarınızdan birinin üstüne, yüklerin arasına yerleşirim. Yanımda hiçbir eşyam yok. Yük arabalarından birine sığınırım."

Subay henüz sözünü bitirmemişti ki, emir eri de efendisi için Kont'tan aynı ricada bulundu. Kont, hızlı hızlı, "Ha! Olur, olur, olur, çok memnun oldum; Vasiliç, sen ilgilen; bir iki yük arabasını filan boşaltıversinler, işte şunları... Neyse... Ne gerekiyorsa," diyerek birtakım yarımağız emirler verdi. Ama subayın hararetli teşekkürleri bu emirleri sağlamlaştırdı. Kont etrafına baktı: Avlu, giriş kapısının yanı, pencereler yaralılar ve emir erleriyle doluydu. Herkes Kont'a bakarak, ona doğru yaklaşıyorlardı. Sofracıbaşı, "Galeriye teşrif eder misiniz Ekselans; hangi tabloların götürülmesini emrediyorsunuz?" dedi. Kont, gitmek isteyen yaralıların isteklerinin yerine getirilmesini bir kere daha emrederek sofracı başıyla birlikte eve girdi. Sözlerini birisinin duymasından çekiniyormuş gibi, alçak, gizemli bir sesle ekledi:

"Ne de olsa, birkaç parça eşya bırakılabilir."

Kontes saat dokuzda uyandı; ona bir çeşit jandarma çavuşluğu hizmeti görmüş olan eski oda hizmetçisi Matrena Timofeyevna gelip Mariya Karlovna'nın çok gücendiğini; küçükhanımların yazlık elbiselerini burada bırakmanın doğru olmayacağını bildirdi. Madam Schoss'un niçin gücendiği sorusuna da, sandığının arabadan indirilmiş olduğu; Kont'un saflıkla verdiği emre uyulup yaralılara yer ayrılması için yük arabalarının boşaltıldığı açıklandı. Kontes, kocasının çağrılmasını emretti.

“Bu da ne demek oluyor, duyduğuma göre eşyalar boşaltılıyormuş?”

“Biliyor musun, *ma chère*, bak sana ne söyleyecektim... *ma chère* Kontesçiğim... Bir subay geldi, yaralılara birkaç yük arabasının ayrılmasını rica etti. Boşaltılan eşyaları öteki arabalara sıkıştırıp yerleştirmek mümkün, ama yaralılar burada kalırlarsa halleri ne olur, bir düşün!.. Sonra, biz çağırdık onları, bu subayları evimize... Biliyor musun, doğrusu ya, ben öyle sanıyorum ki, *ma chère*, işte böyle *ma chère*... Bırak, götürelim onları da... Acelemiz ne?..” Kont bunları, paradan söz edilirken olduğu gibi, ürkek bir edayla söylemişti. Kontes, bir resim galerisinin, bir limonluğun, evin içinde bir tiyatronun ya da bir orkestra takımının kurulması gibi, çocuklarının servetini boşa harcamaya yarayan girişimlerden önce Kont’un takındığı bu edaya artık alışmıştı; bu ürkekliğin ifade ettiği şeye karşı koymayı her zaman görev sayardı.

Boynu bükük bir kurban gibi, kocasına dedi ki: “Dinle, Kont, işleri o hale getirdin ki, ev on para etmez oldu, şimdi de bütün varımızı, yoğumuzu, çocuklarınkini harcamak istiyorsun. Evde yüz bin rublelik eşya bulunduğunu söyleyen sensin; ben, buna razı değilim, hayır, razı değilim. İrade senin! Yaralıları hükümet düşünsün; işini bilir onlar. Bak, şurada, karşımızda Lopuhinler, iğne ipliğe varıncaya kadar her şeylerini alıp götürdüler. Herkes böyle yapıyor. Budala olan bir biziz. Bana acımıyorsan çocuklarına acı.”

Kont elini şöyle bir salladı, bir şey söylemeden odadan çıktı.

Tam bu sırada annesinin odasına girmekte olan Nataşa, Kont’a, “Baba! Ne oluyor!” dedi.

Kont öfkeyle, “Hiçbir şey yok! Sana ne!” diye söylendi.

Nataşa, “Hayır, ben duydum,” dedi. “Annem neye razı olmuyor?”

“Sen böyle şeylere karışma!” diye bağırdı Kont. Nataşa pencereye gitti, düşünceye daldı. Pencereden dışarı bakarken, “Babacığım işte Berg geldi,” dedi.

XVI

Rostovların damadı Berg, Vladimir ve Anna nişanlarıyla süslü bir albaydı artık ve yine rahat bir görevi vardı; ikinci kolorduda birinci şube kurmay şefi muavininin yardımcısıydı.

1 Eylül'de ordudan Moskova'ya dönmüştü.

Moskova'da yapılacak hiçbir işi yoktu ama orduda herkesin Moskova'ya gitmek için izin istediğini, orada bir şeyler yaptıklarını fark etmişti. Kendisi de görülecek aile işlerini ileri sürerek izin istemeyi uygun bulmuştu.

Berg, kaynatasının evine, tıpkı tanıdık bir Prens'in *drojka*'sı[247] gibi demir kırı, besili, iki at koşulu zarif *drojka*'sıyla gelmişti. Avludaki yük arabalarını dikkatle gözden geçirdi, verandaya çıkarken cebinden temiz bir mendil alıp düğümledi.

Hızlı, voltalı adımlarla sofayı geçip misafir salonuna girdi, Kont'a sarıldı, Nataşa'yla Sonya'nın ellerini öptü ve hemen annenin sağlığını sordu. Kont, "Şimdi iyi olmak mümkün mü?" dedi. "Sen anlat bakalım ordu ne durumda? Çekilecek mi, yoksa bir savaş daha olacak mı?"

Berg, "Yurdun kaderi yalnız ulu Tanrı'nın elinde," dedi. "Ordu kahramanlık ateşiyle yanıp tutuşuyor; şimdi, efendim, liderler bir toplantı yaptılar. Ne olacağı belli değil. Ama ben genel olarak size şunu söyleyebilirim ki, baba, 26 Ağustos savaşında Rus ordularının (kelimeyi düzeltti), ordusunun gösterdiği kahramanlığı, gerçekten de eski zamanlara has o kahramanlığı tarif edecek söz yoktur... Ben size söylüyorum, işte babacığım, (vaktiyle kendisine bu tür bir hikâyeyi elini göğsüne vurarak anlatmış olan bir general gibi, o da göğsüne vurdu; yalnız; biraz geç kalmıştı, çünkü göğsüne "Rus Ordusu" derken vurması gerekiyordu) ben size açıkça söylüyorum ki, biz, komutanlar, askerleri savaşa sürmek için falan zorlamak şöyle dursun, onları güçbela zapt edebildik, biz, yani şey... Evet, bu kahramanca, eski zamanlara has bir çarpışmaydı. General Barclay de Tolly her yerde, kıtaların önünde hayatını tehlikeye atmaktan çekinmedi. Bizim kolorduya gelince; tam tepenin yamacına yerleşmişti. Düşünün bir kere!" Böylece eskiden dinlediği bazı hikâyelerden aklında kalanları anlatmaya başladı. Nataşa, zihnini meşgul eden bir sorunun karşılığını onun

yüzünde arıyormuş gibi, gözlerini üstünden ayırmadan ona bakıyor ve bu Berg'i şaşırtıyordu.

Berg de, gözlerini Nataşa'ya dikerek, sanki beğenisini kazanmak istiyormuş gibi inatçı bakışlarına karşı gülümseyerek, "Rus savaşçılarının gösterdikleri kahramanlık sözcüklere sığmaz, bununla ne kadar övünülse azdır!" dedi. "Rusya Moskova'da değil, evlatlarının yüreğindedir! Öyle değil mi baba?" diye ekledi.

Bu sırada Kontes, odasından çıktı; yorgun, hoşnutsuz bir hali vardı. Berg hemen koştu, Kontes'in elini öptü, sağlığını sordu, başını sallayarak ilgiyle dinlediğini gösterip yanında durdu.

"Evet, anneciğim, gerçekten de öyle, yaşadığımız günler her Rus için ağır, kederli günlerdir. Fakat niçin böyle kaygılanmalı? Yola çıkmakta henüz geç kalmış değilsiniz..." Kontes, kocasına dönerek, "Bizimkiler ne yapıyorlar, anlamıyorum," dedi. "Daha hiçbir şeyin hazırlanmadığını şimdi gelip haber verdiler bana. İşin başında duracak biri lazım. Mitenka'yı nasıl aramazsın. Bu işin sonu gelmeyecek!"

Kont bir şeyler söylemek istedi ama kendini tuttu. Oturduğu sandalyeden kalktı, kapıya doğru yürüdü. Bu sırada Berg burnunu silmek istiyormuş gibi mendilini çıkardı, düğümü görünce başını ciddi ciddi sallayarak, düşünceye daldı.

"Babacığım, sizden bir ricam var," dedi.

"Hım?"

Berg gülümseyerek, "Az önce Yusupovların evi önünden geçtim," dedi. "Kâhyalarını tanırım, koşup yanıma geldi, bir şeyler satın almaz mısınız, diye sordu. Gidip baktım; yani, sırf merak; orada, gözlü bir dolapçıkla bir tuvalet masası vardı, Veruşka böyle bir şeyi ne kadar istemişti, bu yüzden de ne kadar çekişmiştik, bilirsiniz. (Dolaptan, tuvaletten söz ederken sesinin tonu evinin konforundan duyduğu memnuniyeti belirtiyordu ister istemez.) Hem, harika bir şey! Çeşit çeşit çekmeceleri, gizli bir İngiliz anahtarı da var, biliyor musunuz? Veruşka da çoktandır böyle bir şey istiyordu. Ona bir sürpriz yapmayı ne kadar da isterdim. Sizin avluda bir yığın köylü gördüm. Bir tanesini bana verin, rica ederim, herife iyi de para veririm ve..."

Kont, kaşlarını çattı, hıkladı. "Kontes'e söyleyin, kumanda bende değil."

Berg, "Eğer çok zor olacaksa, kalsın, vazgeçtim," dedi. "Ben bunu yalnızca Veruşka için istemiştim."

Yaşlı Kont, “Hay cehennemin dibine gidin hepiniz, dibine, dibine!..” diye bağırdı. “Başım dönüyor.” Odadan çıktı. Kontes ağlıyordu.

Berg, “Evet, evet, anneciğim, çok ağır günler yaşıyoruz!” dedi.

Nataşa da babasıyla birlikte çıktı; önce ciddi bir sorunu düşünüyormuş gibi babasının peşinden gitti, sonra koşa koşa merdivenlerden aşağı indi.

Kafileyle birlikte gidecek adamlarının silahlandırılmasıyla uğraşan Petya verandadaydı. Yüklü, koşulu yük arabaları hâlâ avludaydılar, İkisinin eşyaları çözülmüştü. Bunlardan birisine, emir erinin yardımıyla bir subay tırmanıyordu.

“Sebep neymiş biliyor musun?” diye sordu Petya, Nataşa’ya. Nataşa, Petya’nın, babamla annemin tartışmalarının nedeni neymiş, demek istediğini anladı. Yanıt vermedi. Petya, “Babam bütün yük arabalarını yaralılara vermek istiyormuş,” dedi. “Bana Vasiliç söyledi. Bana kalırsa...”

Nataşa öfkeli yüzünü Petya’ya çevirerek, “Bana kalırsa,” diye haykırdı, “bana kalırsa, bu öyle çirkin, öyle ayıp, öyle... Bilmiyorum işte. Biz Alman filan mıyız?” Boğazı hıçkırıklarla tıkanıyordu, taşan öfkesini boşu boşuna zayıflatmamak, harcamamak için döndü, hızla merdivenleri çıktı.

Berg, Kontes’in yanına oturmuş, onu oğluymuş gibi saygıyla avutuyordu. Nataşa öfkeden kızarmış yüzüyle bir fırtına gibi içeri dalıp annesine yaklaştığı zaman, Kont elinde çubuğu, bir aşağı bir yukarı dolaşmaktaydı. Nataşa, “Bu rezalet! Bu alçaklık!” diye haykırdı. “Böyle bir şeyi siz emretmiş olamazsınız.”

Berg’le Kontes hiçbir şey anlamamış, onun yüzüne şaşkın bakıyorlardı. Kont pencerenin önünde durdu, kulak kabarttı.

“Anneciğim, olacak şey değil, şu avlunun haline bakın!” diye bağırıyordu Nataşa, “Kalıyorlar...”

“Ne oluyorsun? Kalanlar kim? İstediğin ne?”

“Kim olacak, yaralılar! Bu olmaz, anneciğim; bu olur iş değil... Hayır, anneciğim, kuzum, böyle şey olmaz; affedersiniz... Anneciğim, bütün bu gördüğümüz eşya ne işimize yarayacak; siz şu avluda olup bitenlere bir bakın... Anneciğim!.. Böyle şey olmaz!..”

Kont, pencerenin önünde duruyor, başını çevirmeden Nataşa’nın sözlerini dinliyordu. Birden burnunu çekti, yüzünü pencereye büsbütün yaklaştırdı.

Kontes, kızına baktı, yüzünde, kendisini ayıplayan bir ifade okudu, ne kadar heyecanlı olduğunu gördü; kocasının, gözlerini niçin kendisinden kaçırdığını anladı. Şaşkın şaşkın etrafına bakındı.

“Ah, peki, istediğinizi yapın! Benim kimseye engel olduğum yok,” dedi ama henüz büsbütün teslim olmamıştı.

“Anneciğim, canım, affedin beni.”

Fakat Kontes kızını itti, Kont’a yaklaştı.

“*Mon cher*, sen gereken emirleri ver... Ben bunu bilmiyordum ki,” deyip suçlu suçlu önüne baktı.

Kont, mutluluk gözyaşları içinde, “Yumurtalar... Tavuklara yumurtalar ders veriyor...” dedi, karısını kucakladı; Kontes, utangaç yüzünü kocasının göğsünde saklamanın sevincini duydu.

“Babacığım, anneciğim! Emredilebilir mi? Olur mu?..” diye sordu Nataşa. “Biz yine de en gerekli şeylerin hepsini götürebiliriz...” dedi. Kont, olur, der gibi başını salladı, Nataşa da kovalamaca oynarken koştuğu gibi koşarak salondan oraya fırladı, merdivenleri dörder dörder inip avluya çıktı.

Hizmetçiler Nataşa’nın başına toplandı; verdiği tuhaf emre, yani bütün yük arabalarının yaralılara bırakılıp sandıkların sandık odasına taşınması emrine, Kont gelip de bunu karısı adına tasdik edinceye kadar inanamadılar. Ama emri anlayınca sevinçle, canla başla bu yeni işe sarıldılar. Şimdi artık bu onlara tuhaf gelmiyordu; tersine, bir çeyrek saat önce yaralıların bırakılıp eşyaların götürülmesini nasıl doğal bulmuşlarsa, şimdi de eşyaların bırakılıp yaralıların götürülmesini öyle doğal buluyorlardı.

Bütün ev halkı, sanki bu işi önceden yapmamakla kaybettikleri zamanı kazanmak istiyorlarmış gibi canla başla yaralıların yerleştirmesi işine sarıldılar. Yaralılar, sürüne sürüne odalarından dışarı çıkıyor, sevinçli, solgun yüzlerle arabaların etrafını sarıyorlardı. Haber komşu evlere de yayılmıştı, oradaki yaralılar da Rostovların avlusuna gelmeye başladı. Yaralıların çoğu, eşyanın indirilmemesini, kendilerinin eşyanın üstüne bindirilmesini istedi. Ama boşaltma işi bir kere başlamıştı, artık durdurulamazdı. Zaten, eşyaların hepsiyle yarısını bırakmak arasında ne fark vardı ki? Dün gece o kadar özene bezene yerleştirilmiş olan tabak çanak, bronz, tablo ve aynalarla dolu sandıklar avluda kaldırılmamış duruyor; herkes, şunu da bunu da indirip daha çok yük arabasını serbest bırakmanın çaresini arıyor ve buluyordu. Kâhya, “Dört araba daha boşalabilir,” dedi. “Ben kendi yük arabamı da veriyorum, başka türlü hepsi yerleşemeyecek.”

Kontes, “Evet,” dedi, “gardırop eşyamın yüklendiği arabayı da verin. Dunyaşa da benim arabaya biner.”

Gardırop arabası da verildi ve iki ev ötedeki yaralıları almaya gönderildi. Uşaklar, hizmetçiler, sevinçli bir heyecan içindeydi. Nataşa da, çoktandır duymadığı bir coşkunluk duyuyordu. Bir yük arabasının dar basamağına bir sandığı yerleştirmeye çalışan uşaklar, “Bunu nasıl bağlayacağız? Hiç olmazsa, yük arabalarından bir tanesi kalmalıydı,” dediler.

Nataşa, “O sandıkta ne var?” diye sordu.

“Kont’un kitapları.”

“Bırakın. Vasiliç kaldırır. Onlar lazım değil.”

Brıçka[248] ağzına kadar insanla dolmuştu, “Piyotr İlyiç nereye oturacak?” deniyordu. Nataşa haykırdı:

“Arabacı yerine oturur, canım. Arabacı yerine oturursun, değil mi Petya?”

Sonya da durup dinlenmeden çalışıyor ama Nataşa’nın yaptığının tersini yapıyordu. Bırakılacak eşyaları topluyor, Kontes’in isteği üzerine, bunların listesini çıkarıyor, elden geldiği kadar çok eşya götürmeye çalışıyordu.

247 Bir ya da iki kişilik, üstü açık, yaylı araba. (Y.N.)

248 Üstü kapalı, kışın kızak olarak kullanılan, tek atlı, yaylı, hafif araba.

XVII

Saat ikide Rostovların yüklenmiş, koşulmuş, dört binek arabası kapıda bekliyordu. Yaralılarla dolu yük arabaları birbiri ardı sıra avludan çıkmışlardı.

Prens Andrey’i getiren kaleska, verandanın önünden geçerken, bir hizmetçinin yardımıyla Kontes’in arabadaki yerini hazırlayan Sonya’nın gözüne çarptı. Başını arabadan dışarı uzatarak, “Bu kimin kaleskası?” diye sordu Sonya. Oda hizmetçisi yanıt verdi:

“Nasıl, bilmiyor muydunuz, küçükhanım? Yaralı Prens’in arabası, geceyi bizde geçirdi, bizimle geliyor.”

“Kimmiş? Soyadı ne?”

Oda hizmetçisi içini çekerek yanıt verdi:

“Eski nişanlı Prens Bolkonski! Çok ağırmış diyorlar.”

Sonya arabadan sıçrayıp indi, Kontes’e koştu. Kontes yol kıyafetini giymişti, şalını örtmüş, şapkasını takmıştı; misafir salonunda yorgun yorgun dolaşıyor, bir süre kapıları kapatarak oturup yola çıkmadan önce dua etmek için ev halkının gelmesini bekliyordu. Nataşa orada değildi. Sonya, “*Maman,”* dedi, “Prens Andrey burada, ölüm derecesinde yaralı. Bizimle geliyor,” dedi.

Kontes gözlerini dehşetle açtı, Sonya’nın kolunu yakaladı, yüzüne baktı.

“Nataşa biliyor mu?” dedi.

İlk anda Sonya için de, Kontes için de bu haber tek şey demekti. Nataşalarını biliyorlardı; Prens’i severlerdi ama bu haberi alınca Nataşa’nın ne hale geleceğini düşününce duydukları dehşet, Prens’e karşı her türlü şefkat hissini onlara unutturmuştu. Sonya, “Nataşa henüz bilmiyor, ama Prens bizimle geliyor.”

“Ölmek üzere mi dedin?”

Sonya, başını salladı.

Kontes, Sonya’yı kucakladı, ağlamaya başladı.

“Tanrı her şeyi bilir,” diye düşündü, her şeye gücü yeten Tanrı’nın isteği, insanların gözüne görünmeyebilir, ama bunun bütün bu olup biten işlerde, kendini göstermeye başladığını hissediyordu.

Heyecanla koşarak odaya giren Nataşa, “Hadi anne, her şey hazır. Ne yapıyorsunuz?..” diye sordu. Kontes, “Hiç,” dedi. “Mademki hazırız,

gidelim.” Heyecanını gizlemek için ridikülüne[249] doğru eğildi. Sonya, Nataşa’yı kucaklayıp öptü. Nataşa hayretle ona baktı.

“Ne var? Ne oldu?”

“Hiç, hiçbir şey.”

Bir şeyler sezen Nataşa, “Bana verilecek kötü bir haber mi?.. Ne oluyor?” diye sordu.

Sonya, içini çekti, yanıt vermedi. Kont, Petya, Madam Schoss, Mavra Kuzminişna, Vasiliç, misafir salonuna girdiler, kapıları kapatıp oturdular; konuşmadan, birbirlerinin yüzüne bakmadan birkaç saniye öylece durdular.

İlk önce Kont ayağa kalktı, derin derin içini çekerek tasvirin önünde haç çıkarmaya başladı. Ötekiler de aynı işi yaptılar. Sonra, Kont, Moskova’da kalacak olan Mavra Kuzminişna ile Vasiliç’i kucakladı; onlar Kont’un elini yakalayıp omzunu öperlerken, Kont anlaşılmaz, okşayıcı, teselli edici bir şeyler söyleyerek sırtlarını okşadı. Kontes, dua odasına gitti, Sonya onu, orada duvarlarda kalmış olan birkaç tasvirin önünde (aile yadigârı olarak en değerlilerini beraberlerinde götürüyorlardı) diz çökmüş buldu.

Gidecek olan uşaklar, Petya’nın dağıttığı hançerleri, kılıçları takıp takıştırmış; pantolon paçalarını çizmelerinin içine sokmuş; kemerlerini, kuşaklarını sımsıkı sıkmış; kalacak olan uşaklarla verandada, avluda vedalaşıyorlardı.

Her yol hazırlığında olduğu gibi, birçok şey unutulmuş ya da gereği gibi yerleştirilememişti; hizmetçi kızlar yastıklarla, bohçalarla evden faytona, kaleskaya, brıçkaya koşa koşa gidip geldikleri sırada iki *hayduk,*[250] kanatları açık giriş kapısında, Kontes’i bindirmek için araba basamağının iki yanında bir hayli zaman durup beklemişlerdi.

Kontes, “Bizim kızlar yüz yıl yaşasalar yine bu unutkanlıktan kurtulamayacaklar!” diyordu. “Sen de pekâlâ bilirsin ki, ben böyle oturamam.” Dunyaşa dişlerini sıktı, yanıt vermedi, yüzünde hoşnutsuzluğunu belirten bir ifade vardı, arabaya doğru koştu, minderleri düzeltti. Kont, başını sallayarak, “Ah, bu insanlar,” diyordu.

Arabaya bindiği zamanlarda Kontes’in güvendiği tek arabacı yaşlı Efim, oturmuştu yerinde, arkada olup biten işlere aldırış ettiği yoktu. “Hadi bakalım, yolumuz açık olsun,” demelerine henüz çok vakit olduğunu, bu dendikten sonra da iki kez daha durdurulacağını; unutulmuş şeyleri almaya gönderileceğini; hatta bundan sonra da, bir kere daha durdurulacağını; Kontes’in, başını araba kapısından uzatarak kendisine Tanrı rızası için inişlerde yavaş git, diyeceğini, otuz yıllık deneyimiyle biliyordu. Bunu

bildiği için de, atlarından (özellikle gemini kemiren, eşinen soldaki al Sokol'dan) daha büyük bir sabırla bekliyordu. Nihayet herkes yerine yerleşti, basamaklar içeri alındı, kapı küt diye kapandı, bir kutuyu getirsin diye birisi gönderildi, Kontes başını uzatıp gereken sözleri söyledi. Artık Efim de şapkasını ağır ağır kaldırdı, haç çıkardı. Sürücü de, bütün uşaklar da aynı şeyi yaptılar. Efim, şapkasını tekrar giyerken, "Yolumuz açık olsun, sür," dedi. Sürücü, atları kamçıladı. Sağdaki dip beygiri hamuda yüklendi, yüksek yaylar gıcırdadı, araba yaylandı. Oda uşağı, araba yürürken, arabacının yanına sıçradı. Avludan kaldırım taşlı sokağa çıkılırken sarsıntılar oldu, öteki arabalar da aynı şekilde sarsıldılar ve kafile yokuşu tırmanmaya başladı. Bütün kupa arabalarında, kaleska ve brıçkada bulunanlar, karşıdaki kiliseye haç çıkardılar. Moskova'da kalacak hizmetçiler arabaların iki yanında yaya yürüyerek kafileyi uğurluyorlardı.

Kupa arabasında, Kontes'in yanında oturan Nataşa, terk edilen, telaşlı Moskova'nın önünden ağır ağır geçen manzarasını seyrederken duyduğu sevinci şimdiye kadar pek az duymuştu. Ara sıra başını arabanın penceresinden çıkarıp öne, arkaya, kendilerinden önce yola çıkan uzun yaralı katarına bakıyordu. Prens Andrey'in, katarın en önünde giden kaleskasının kapalı körüğünü görüyordu. İçinde kimin bulunduğunu bilmiyor ve her defasında, kendi yük arabalarının arasında gözleriyle bu kaleskayı arıyordu.

Kudrin'den, Nikitskaya'dan Priyesniler'den, Podnoviski'den, Rostovların katarı gibi birkaç katar geldi; Sadovaya'da binek arabalarıyla yük arabaları artık iki sıra olmuşlardı.

Kimi arabayla, kimi yaya giden kalabalığı merakla, fıldır fıldır seyreden Nataşa, Suhariyev Kulesi'nin önünden geçerken, birden sevinçle bağırdı:

"A! Anne, Sonya, bakın! O."

"Kim, o dediğin de kim?"

"Bakın, gerçekten, Bezuhov."

Arabanın penceresinden uzanan Nataşa; *friz* kaputla yüzü gözü sapsarı, sakalsız bir ihtiyarın yanında yürüyerek Suhariyev Kemeri'nin altına yaklaşan, arabacı kaftanı giymiş, yürüyüşünden, duruşundan kılık değiştirmiş bir efendi olduğu belli olan iriyarı, şişman bir adama bakıyordu.

"Evet Bezuhov, kaftan da giymiş; ihtiyarın yanında," dedi, "bakın, bakın!"

"Yok canım, o değil. Böyle saçma şey olur mu?"

“Anne,” diye bağırdı Nataşa, “başımı veririm ki o, inanın bana. Dur, dur!” diye bağırdı arabacıya, ama arabacı arabayı durduramadı, çünkü Meşçanskaya’dan yeni yeni yük arabalarıyla binek arabaları geliyor, Rostovlara, yolu tıkamamaları, yürümeleri için bağırıyorlardı.

Gerçekten de (eskisinden daha uzakta bulunmakla birlikte) bütün Rostovlar, uşağa benzeyen sakalsız, küçük bir ihtiyarın yanında, arabacı kaftanı giymiş, başı öne eğik, ciddi ciddi yürüyen Piyer’i ya da ona olağanüstü benzeyen birini gördüler. İhtiyar da, arabadan uzanan başı fark etti. Piyer’in dirseğine saygıyla dokunup arabayı göstererek bir şeyler söyledi. Piyer, onun ne demek istediğini bir hayli zaman anlayamadı: Belli ki düşüncelere dalmıştı. Nihayet söyleneni anlayınca gösterilen yere baktı, Nataşa’yı tanıdı ve ansızın duygusuna kapılarak hızla arabaya doğru yürüdü. Ama birkaç adım gittikten sonra, herhalde bir şeyler hatırlayarak durdu.

Nataşa’nın arabadan uzanan yüzü alaycı bir şefkatle pırıl pırıldı. Elini uzatarak, “Piyotr Kiriliç, gelsenize! Biz, sizi tanıdık işte! Bu olur şey değil!” diye haykırıyordu. “Ne arıyorsunuz burada, Bu ne hal?”

Piyer uzatılan eli tuttu (araba hareket ettiği için o da yürüyerek) beceriksizce öptü.

“Ne oldu, Kont?” diye şaşkınlıkla ve acıyan bir sesle sordu Kontes.

Piyer, “Ne o? Ne o? Niçin? Sormayın,” dedi ve kendisini pırıldayan neşeli bakışlarının cazibesiyle yıkayan (bunu onun yüzüne bakmadan da hissediyordu) Nataşa’ya baktı.

“Ne o, yoksa Moskova’da mı kalıyorsunuz?”

Piyer susuyordu.

“Moskova’da mı?” diye sordu.

“Evet, Moskova’da, güle güle.”

Nataşa, “Ah, ben de erkek olsaydım, mutlaka sizinle kalırdım. Ah, ne iyi olurdu!” dedi. “Anne, izin verin, kalayım.”

Piyer dalgın dalgın Nataşa’ya baktı, bir şeyler söylemek istedi ama Kontes ona zaman bırakmadı.

“Savaştaymışsınız diye duyduk, öyle mi?”

Piyer, “Evet, öyle,” diye yanıt verdi. “Yarın yine savaş olacak...” diyerek anlatmaya başlıyordu ki, Nataşa onun sözünü kesti:

“Peki, ama neyiniz var, Kont? Büsbütün değişmişsiniz...”

“Ah, sormayın, sormayın, ben de bilmiyorum. Yarın... Ama hayır! Güle güle, müthiş zamanlar yaşıyoruz!”

Arabadan uzaklaştı, kaldırıma çıktı.

Nataşa ona şefkatle, biraz da alaycı, mutlu bir gülümsemeyle bakarak daha bir hayli zaman arabanın penceresinden bakıp durdu.

249 Cep yerini tutmak üzere kadınların omuzlarına astıkları bir çeşit küçük çanta.

250 Yol uşağı.

XVIII

Piyer kayıplara karışalı iki gün olmuştu, o zamandan beri, rahmetli Bazdiyev’in boş evinde oturuyordu. Bu, şöyle olmuştu:

Piyer, Moskova’ya geldiğinin, Kont Rastopçin’le görüştüğünün ertesi günü uyandığı zaman nerede bulunduğunu, kendisinden ne istediklerini uzun zaman kavrayamadı. Kabul salonunda kendisini bekleyenlerin arasında, Kontes Elena Vasiliyevna’dan mektup getiren bir Fransız’ın da bulunduğu bildirilince birden, hep kolaylıkla kapıldığı o şaşkınlık ve umutsuzluk hissini duydu. Birden, artık her şey bitmiş, işler büsbütün karışmış, her şey yıkılmış, artık haklı, haksız diye bir şey yokmuş, gelecek günlerde de hiçbir şey olamazmış, bu durumun içinden çıkmak olanaksızmış gibi geldi ona. Zoraki gülümseyip bir şeyler mırıldanarak kâh ümitsiz bir halde divana uzandı, kâh kalkıp kapıya yaklaştı, anahtar deliğinden kabul salonuna baktı, kâh ellerini sallayıp geri döndü, bir kitap okumaya çalıştı. Sofracıbaşı bir daha gelerek, Kontes’ten mektup getirmiş olan Fransız’ın kendisini bir dakika olsun mutlaka görmek istediğini; sonra, dul J.A. Bazdiyeva’nın bir adam gönderdiğini, kitapları almasını rica ettiğini, Bayan Bazdiyeva’nın ise köye gittiğini söyledi. Piyer, sofracıbaşıya, “Ha, evet, şimdi, söyle ki... Ama hayır, git hemen geleceğimi söyle,” dedi.

Ama sofracıbaşı çıkar çıkmaz Piyer masanın üzerinde duran şapkasını alıp odanın arka kapısından fırladı. Koridorda kimseler yoktu. Piyer, koridoru baştan başa geçerek merdivene geldi, yüzünü buruşturup iki eliyle alnını ovuşturarak birinci sahanlığa kadar indi. Kavas şeref kapısında duruyordu. Piyer’in bulunduğu sahanlıktan ikinci bir merdiven evin arka kapısına gidiyordu. Kapıdan avluya çıkan Piyer’i hiç kimse görmedi. Ama giriş kapısından sokağa çıkar çıkmaz, orada, binek arabalarıyla duran arabacılar ve kapıcı, efendilerini görünce şapkalarını çıkardılar. Gözlerin kendi üzerine dikildiğini hisseden Piyer, görünmemek için kafalarını saklayan devekuşları gibi yaptı, başını eğdi, adımlarını sıklaştırarak sokağa daldı.

O sabah önünde duran işlerin en önemlisi, Yosif Aleksiyeviç’in kitaplarıyla kâğıtlarını almakmış gibi geliyordu Piyer’e. Önüne çıkan ilk

kira arabasına atladı, dul Bayan Bazdiyeva'nın oturduğu Patriyarşiye Prudi Sokağı'na gitmesini emreti arabacıya.

Moskova'dan çıkan kafileleri izliyor, kayıp düşmemek için gövdesini, gıcırdayan eski arabaya iyice yerleştirmeye çalışıyor, bir okul kaçağının duyduğu sevince benzer bir sevinç duyuyor ve arabacıyla konuşuyordu. Arabacı ona, bugün Kremlin'de silah dağıtıldığını, yarın bütün halkın Üçdağlar'a gönderileceğini, orada büyük bir savaş patlayacağını anlatıyordu.

Patriyarşiye Prudi'ye vardılar, Piyer çoktandır gelmediği Bazdiyev'in evini buldu. Küçük kapıya yaklaştı; Gerasim, beş yıl önce Torjok'ta Yosif Aleksiyeviç'in yanında gördüğü, o yüzü gözü sapsarı, sakalsız ihtiyar, Piyer kapıyı vurunca çıktı.

"Evde kimse var mı?" diye sordu Piyer.

"Bugünkü durumdan dolayı, Sofiya Danilovna, çocuklarla birlikte köye gittiler, Ekselans."

Piyer, "Zararı yok, ben yine gireyim, kitapları toplayacağım," dedi.

Yaşlı uşak, "Tabii, hoş geldiniz, rahmetlinin erkek kardeşi burada kaldılar; bildiğiniz gibi, akıldan yana biraz zayıftır," diye karşılık verdi.

Piyer'in de bildiği gibi, Yosif Aleksiyeviç'in kardeşi Makar Aleksiyeviç, yarı deli ve ayyaştı. Piyer, "Evet, evet, biliyorum. Girelim, girelim..." diyerek eve girdi. Çıplak ayaklarında galoşlar, sırtında hırka, kırmızı burunlu, dazlak, iri yarı bir ihtiyar oda aralığında duruyordu; Piyer'i görünce öfkeli öfkeli bir şeyler homurdandı, sonra sofaya çıkıp gitti. Gerasim, "Çok akıllıydı, ama şimdi, gördüğünüz gibi, oynattı," dedi. "Yazı odasına buyurur musunuz?" Piyer başını salladı. "Yazı odası mühürlendiği gibi duruyor. Sofiya Danilovna, eğer tarafınızdan biri gelirse kitapların kendisine verilmesini emretmişti."

Piyer, velinimetinin sağlığında titreyerek girdiği o aynı kasvetli yazı odasına girdi. Yosif Aleksiyeviç'in ölümünden beri tozlanmış, el sürülmemiş olan bu oda şimdi bir kat daha kasvetliydi.

Gerasim bir panjur açtı, ayaklarının ucuna basarak dışarı çıktı. Piyer odayı dolaştı, el yazılarının durduğu dolaba yaklaştı, locanın tarihi bakımından en önemlilerinden bir belgeyi aldı. Bu, İskoçya localarının resmî belgeleriydi; üzerlerinde de velinimetin notları, açıklamaları vardı. Piyer tozlanmış yazı masasının başına oturdu, el yazılarını önüne koydu, sayfaları açıp kapadı, sonunda onları iterek başını elleri arasına alıp düşünceye daldı.

Gerasim birkaç kez yazı odasının kapısından içeriye dikkatle göz attı, Piyer'i hep aynı vaziyette oturur gördü, iki saatten fazla bir zaman geçti. Gerasim, Piyer'in dikkatini kendi üstüne çekmek için kapının önünde gürültü yapmak zorunda kaldı. Piyer bunun farkında bile olmadı.

"Arabacı gitsin mi?"

Kendine gelen Piyer, çarçabuk ayağa kalkarak, "Ha, evet," dedi. "Dinle beni." Gerasim'in ceket düğmesini tutarak, parlak, nemli, heyecanlı gözlerle ihtiyarı tepeden tırnağa süzdü. "Dinle, yarın savaş olacağını biliyor musun?"

"Öyle diyorlar," diye yanıt verdi Gerasim.

"Benim kim olduğumu hiç kimseye söylememeni rica ederim. Şimdi sana diyeceklerimi yap..."

"Emredersiniz, yemek yemek arzu edilir mi?"

Piyer, "Hayır, benim istediğim şey başka," dedi. "Bana bir köylü elbisesiyle bir tabanca lazım." Birden kızardı. Gerasim biraz düşündükten sonra, "Emredersiniz," dedi.

O günün geri kalan kısmını Piyer, velinimetin yazı odasında, bir köşeden öbür köşeye, sinirli sinirli gidip gelerek (Gerasim onun ayak seslerini duyuyordu) kendi kendine bir şeyler konuşarak, tek başına geçirdi, gece de oracıkta hazırlanan bir yatakta yattı.

Gerasim, Piyer'in eve yerleşmesini, bütün ömrünce pek çok tuhaf şey görmüş bir hizmetçi alışkanlığıyla şaşmadan karşıladı; hizmet edebileceği bir insanın ortaya çıkmasına adeta sevindi. Hemen o akşam, ne işe yarayacağını kendi kenedine bile sormadan, Piyer'e bir kaftanla bir şapka buldu. İstenen tabancayı da, ertesi gün bulacağını söyledi. O akşam Makar Aleksiyeviç de, galoşlarını sürüyerek iki kez gelip kapının önünde durmuş, ahbaplık etmeyi isteyen bir edayla Piyer'e bakmıştı, ama Piyer ondan yana döner dönmez, utangaç ve öfkeli bir hareketle hırkasını kavuşturup hemen uzaklaşmıştı. Piyer, Gerasim'in bulup temizlediği arabacı kaftanını giyerek bir tabanca satın almak için onunla birlikte Suhariyev Kulesi'ne gittiği sırada da Rostovlara rastlamıştı.

XIX

1 Eylül gecesi Kutuzov Rus kıtalarına Moskova üstünden Riyazan yoluna çekilme emrini verdi.

İlk kıtalar geceleyin harekete geçtiler. Gece yol alan kıtalar acele etmiyor, ağır ağır, rahat rahat yürüyorlardı; şafakla birlikte harekete geçmiş olan kıtalarsa Dorogomilov Köprüsü'ne vardıklarında, ileride, karşı yakada, köprüye doğru akın akın giden ve o yanda sokakları, ara sokakları tıklım tıklım doldurup tıkayan, arkalarından gelenlerle ileri itilen, hatsız hesapsız bir asker kalabalığı gördüler. Kıtalar sebepsiz yere acele etmeye, telaşlanmaya başladı. Herkes ileriye, köprüye, geçide, kayıklara doğru koşuyordu. Kutuzov kendisinin arka sokaklardan, Moskova'nın öte yanına götürülmesini emretti.

2 Eylül sabahı saat onda Dorogomilov'un dış mahallelerinde yalnız artçı kıtaları kalmıştı. Ordu artık Moskova şehrinin öbür tarafında, Moskova'nın gerisindeydi.

Aynı anda, 2 Eylül sabahı saat onda Napoléon, kıtalarının arasında, Poklonnaya Dağı'nın üstünde duruyor, karşısında açılan manzarayı seyrediyordu. 26 Ağustos'tan 2 Eylül'e kadar, yani Borodino Savaşı'ndan düşmanın Moskova'ya girişine kadar geçen o heyecanlı, unutulmaz haftanın her gününde, insanları hep şaşırtan olağanüstü bir sonbahar havası hüküm sürmüştü; güneş ilkbahardan çok yakıyordu, hafif, tertemiz havada her şey pırıl pırıldı, göz kamaştırıyordu; insan, sonbahar kokularını içine çekerek göğsünün genişleyip serinlediğini hissediyordu; geceler bile ılıktı ve bu karanlık ılık gecelerde insanı boyuna korkutup sevindirerek gökyüzünde altın yıldızlar kayıyordu.

2 Eylül sabahı saat onda böyle bir hava vardı. Işıl ışıl bir sabahtı. Poklonnaya Dağı'ndan bakılınca Moskova'nın nehriyle, bahçeleriyle, kiliseleriyle alana yayıldığı görülüyor; şehir, güneşte yıldızlar gibi ışıldayan kubbeleriyle her günkü yaşamı sürüyor gibi görünüyordu.

Çok değişik bir mimarisi olan bu acayip şehrin manzarası önünde Napoléon, gördüğünü garipseyen insanların, yabancısı oldukları bir dünya karşısında duydukları o biraz kıskanç ve kaygılı meraka kapıldı. Bu şehrin, kendi dünyasında var gücüyle yaşadığı belliydi.

Canlı bir beden gibiydi şehir; uzak da olsa onun bir kadavradan ayırt edilebilmesini sağlayan o belli belirsiz işaretleri ta Poklonnaya Dağı'ndan görebiliyordu Napoléon, şehrin yürek çarpıntısını görüyor, bu büyük, güzel bedenin soluğunu duyar gibi oluyordu.

"*Cette ville asiatique aux innombrables églises, Moscou la sainte. La voilà donc enfin, cette fameuse ville! Il était temps,*"[251] dedi, atından indi; Moskova planının getirilip açılmasını emrederek tercüman Lelorgne d'Ideville'i çağırttı. "*Une ville occupée par l'ennemi ressemble à une fille qui a perdu son honneur,*"[252] diye düşünüyordu (bunu Smolensk'te Tuçkov'a da söylemişti). İşte, karşısında yatan, ömründe ilk kez gördüğü Doğu güzeline bu gözle bakıyordu. Çoktandır duyduğu, umutsuzca beklediği bir isteğin nihayet gerçekleşmesi ona bir tuhaf geliyordu. Bu parlak sabah ışığında kâh şehre bir göz atıyor, kâh bu şehrin ayrıntılarını incelemek için plana bakıyor, onu ele geçireceğine olan inancıyla heyecanlanıyor, dehşete düşüyordu.

"Zaten başka türlü olabilir miydi?" diye düşünmekteydi. "İşte o başkent, kaderini bekleyerek ayaklarımın dibinde uzanmış yatıyor. Aleksandr şimdi nerede? Ne düşünüyor? Büyüleyici, güzel, yücelerin yücesi şehir! Büyüleyici ve yüce bir an!" Kendi askerleri aklına geldi. "Onların gözüne kim bilir nasıl görünüyorum. İşte bütün bu inançsızlara verilecek ödül," diye etrafındakilere ve intizamla ilerleyen kıtalarına göz atarak düşünmeye devam ediyordu. "Ağzımdan çıkacak bir tek söz, elimin bir tek hareketiyle: *czar*'ların bu çok eski başkenti mahvolmuş demektir. *Mais ma clémence est toujours prompte à descendre sur les vaincus*.[253] Yüce ruhlu, gerçekten büyük olmalıyım... Yok, hayır, Moskova'ya ulaşmış olmam imkânsız." Birden bu geçti aklından. "İyi ama, altın kubbeleri ve haçlarıyla güneşte pırıl pırıl yanarak ayaklarımın dibinde yatan işte o. Onu koruyacağım, barbarlığın, zorbalığın çok eski anıtları üzerine kocaman, 'adalet' ve 'merhamet' sözlerini yazacağım... Aleksandr'ın özellikle bu ağırına gidecek, biliyorum (olup bitenler gerçekte kendisiyle Aleksandr arasındaki kişisel bir kavgaymış gibi geliyordu Napoléon'a). Kremlin'in üstünden (evet, şu görünen Kremlin, evet) onlara adaletli kanunlar çıkaracağım, onlara gerçek uygarlığın ne olduğunu göstereceğim, bu barbarların gelecek kuşakları, fatihlerinin adını sevgiyle anacaklar. Onlara savaşı istememiş olduğumu, istemediğimi, sırf saraylarının güttüğü yanlış politika yüzünden savaşa mecbur kaldığımı, Aleksandr'ı sevdiğimi, saydığımı, kendime ve halklarıma yaraşır barış şartlarını Moskova'da da kabul etmeye hazır

olduğumu söyleyeceğim. Başarıyla bitirilmiş bir savaştan, saygıdeğer bir hükümdarı alçaltmak için yararlanmak istemem. Beyler, diyeceğim onlara, ben savaş istemiyorum, ben barışı ve bütün insanların refahını istiyorum. Zaten onların temsilcileriyle karşılaşmak bana ilham verecektir, onlara, her zamanki gibi açık, muhteşem, büyük sözler söyleyeceğim. Ama gerçekten Moskova'da mıyım? Evet, işte o!"

"Qu'on m'amène les boyards,"[254] diyerek yanındakilere döndü. Peşinde parlak bir alayla, atını dörtnala kaldıran bir general, Boyarları aramaya gitti.

Aradan iki saat geçti. Napoléon kahvaltısını etmiş, yine aynı yerde, Poklonnaya Dağı'nda, temsilcileri bekliyordu. Onlara vereceği söylevi zihninde iyice tasarlamıştı. Bu söylev, Napoléon'un anladığı değerlerle, büyüklüklerle doluydu.

Moskova'ya göstermek istediği yüce ruhluluğun etkisine kaptırmıştı kendini. *Dans le palais de czars'da réunion*[255] günlerini belirlemişti. Bu toplantılarda Fransız imparatorunun yüksek maiyet erkânıyla Rus ileri gelenleri tanışacaklardı. Kendisine şehir halkının sevgisini kazandırabilecek bir valiyi zihninde tayin etti.

Moskova'da hayır işleri kurumlarının çok olduğunu öğrenince, bu kurumlara cömertçe yardımlarda bulunmayı tasarlamıştı. Afrika'da nasıl maşlah giyip mescitte oturmak gerekmişse, Moskova'da da çarlar gibi cömert olmak gerektiğini düşünüyordu; Rusların yüreğini iyice yumuşatmak için; *ma chère, ma tendre, ma pauvre mère*[256] demeden duygulanılamayacağını sanan her Fransız gibi, bütün kurumların binalarına büyük harflerle *Etablissement dédié à ma chère Mère*[257] diye yazılmasını emretmeye karar verdi. "Hayır, yalnızca *Maison de ma Mère,"*[258] diye değiştirdi kararını. "Gerçekten de Moskova'da mıyım? Evet, işte karşımda; ama şehrin temsilcileri niçin hâlâ gelmediler?" diye düşündü.

Bu arada, maiyet erkânının arka sıralarında, mareşallarla generaller fısıltıyla bir şeyler konuşuyorlardı. Temsilcileri alıp getirmesi için gönderilenler, Moskova'nın terk edilmiş olduğu haberini getirmişlerdi. Arka sırada fısıldayıp duranların yüzleri sapsarıydı. Onları korkutan şey, halkın şehri terk etmiş olması (bu olay ne kadar önemli görünürse görünsün) değil, bu haberi imparatora nasıl verecekleri; majesteyi Fransızların *ridicule*[259] dedikleri duruma düşürmeden, kendisine Boyarları bu kadar zaman boşuna beklediğini, şehirde sarhoş takımından başka kimseciklerin kalmadığını nasıl söyleyebilecekleriydi. Kimi, ne olursa olsun

hiç değilse birkaç temsilci tutulup getirilmeliydi, diyor; kimi bu düşünceye itiraz ederek, imparatoru bu habere dikkatle ve akıllıca hazırlayıp kendisine doğruyu söylemek gerektiğini ileri sürüyordu. İmparatorun yakınları, “*Il faudra le lui dire tout de même...*”[260] diye konuşuyorlardı, “*Mais messieurs...*”[261]

İmparatorun, kendini yüce ruhluluk tasarılarına vermesi, ara sıra elini alnına götürüp Moskova yolunu gözden geçirerek, keyifle ve gururla gülümseyerek şehrin planının önünde sabırla, bir yukarı bir aşağı dolaşması da durumu bir kat daha zorlaştırmaktaydı.

Komutanlar, akıllarından geçen *ridicule* sözünü söylemeye cesaret edemeyerek omuzlarını silkip, “*Mais c’est impossible...*”[262] diyorlardı.

Bu sırada, boşu boşuna beklemekten yorulan imparator, buluşmanın gecikmesi yüzünden cazibesini kaybetmeye başladığını hissederek eliyle bir işaret yaptı. Bir tek işaret topu atıldı; şehre dört bir yandan yaklaşmış olan kıtalar Tverskaya’dan, Kaluga şosesinden, Dorogomilov Surları’ndan Moskova’ya doğru yürüdüler. Kıtalar, kaldırdıkları toz bulutları içinde kaybolarak, havayı haykırışlarının uğultusuyla doldurup gitgide daha hızla, birbirlerini geçerek, koşar adım, dörtnala ilerliyorlardı.

Askerlerinin hareketine kendini kaptıran Napoléon, kıtalarla birlikte Dorogomilov Surları’na kadar geldi ama orada durdu, atından indi, Kamerkolejskaya Tabyası’nın üstünde uzun zaman temsilcileri bekleyerek dolaştı.

251 İşte nihayet, hadsiz hesapsız kiliseleriyle o dillere destan Asya şehri, kutsal Moskova! Zamanı geldi.

252 Düşman tarafından işgal dilen bir şehir, ırzına geçilmiş bir kıza benzer.

253 Fakat benim merhamet ve şefkatim, yenilmişlere kadar inmeye her zaman hazırdır.

254 Boyarlar getirilsin bana.

255 Çarların sarayında toplantı günlerini.

256 Sevgili, şefkatli, zavallı anneciğim.

257 Sevgili anneciğim adına kurulmuş müessesedir.

258 Annemin evi.

259 Gülünç.

260 Ne olursa olsun kendisine söylemek lazım.

261 Fakat beyler.

262 Fakat bu imkânsız...

XX

O sırada Moskova bomboştu. Henüz içinde insanlar vardı, eski nüfusun beşte biri oradaydı ama şehir bomboştu. Beyi uçup gitmiş, can çekişen bir arı kovanı gibi boştu.

Beyi uçup gitmiş olan kovanlar da hayat artık sönmüştür ama üstünkörü bakılınca o da ötekiler gibi canlı görünür.

Öğle sıcağında, güneşin ışığında, arılar beysiz kovanla etrafında yine öyle sevinçle dönerler; bal kokusu yine öyle uzaktan duyulur; arılar yine içine girip çıkarlar. Ama artık bu kovanda hayatın sönmüş olduğunu anlamak için onu şöyle bir gözden geçirmek yeter. Artık arılar canlı kovanlardakiler gibi açmamaktadır, artık ne o eski koku ne o eski uğultu vardır. Arıcı hasta bir kovana vurduğu zaman, eskiden olduğu gibi, iğnelerini tehditle kaldırıp kanat çırparak havada o canlı uğultuyu meydana getiren on binlerce arının elbirliğiyle, bir anda verdikleri karşılık yerine; boş kovanda tek tük vızıltılar yanıt verir ona. Kovanın ağzından eskisi gibi alkollü, ıtırlı bir bal ve ağu kokusu gelmez; oradan insanın yüzüne, dolu bir yerin ılık havası çarpmaz; oradan gelen bal kokusuna bir boşluk ve çürük kokusu da karışmıştır. Artık iğneleri havaya kalkık, saldırı trampeti çalan; ülkesini savunmak için ölüme hazır o eski muhafızlar yoktur; oradan artık emeğin, kaynayan suyun fokurtusunu andıran o düzenli sesi gelmez; düzensizliğin, parçalı ahenksiz gürültüsü duyulur. Kovana, bala bulaşmış, kara, uzunca gövdeli, hırsız arılar korka korka ve kurnazca girip çıkarlar içeriye; üstüne atılıp onu sokmaz, tehlikeden kaçınırlar. Eskiden, işçi arılar kovana yüklü gelir, boş dönerlerdi, şimdiyse boş gelip yüklü dönmektedirler. Arıcı, alt sürgüyü çeker, kovanın alt katına bir göz atar. Birbirlerine ayaklarıyla tutunup asılan, artsız arasız bir uğultuyla balmumu yoğuran, emeğin sakinleştirdiği işçi arıların dibe sarkan salkımı yerine, şimdi kovanda, dipte ve yanlarda, teker teker dolaşan cılız, uyuşuk arılar vardır. Sakızla tertemiz sıvanıp kanatlarla iyice süpürülmüş bir döşeme yerine, saçılmış balmumu parçaları, arı pislikleri, ayaklarını cansız cansız kımıldatan yarı ölü arılar, kaldırılmamış cesetler sürünmektedir.

Arıcı, üst kapağı açıp kovanın üst katını gözden geçirir; yumurtaları sıcak tutmak için gömeçlerin bütün aralıklarını tıkayan, saf saf arıların yerinde, çok ustaca yapılmış, çok karışık bir gömeç mimarisiyle karşılaşır;

ama bu artık kızlığını kaybetmiştir. Her şey yüzüstü bırakılmış, kirletilmiştir. Kara, hırsız arılar, işçilerin arasına hızla, kurnazca sokulurlar; kurusu çıkmış, çelimsiz, adeta yaşlanmış işçi arılarsa, bu soyguna karşı koymayı akıllarından bile geçirmeyerek yaşamanın bile tadını kaybetmiş, isteksizce, ağır ağır dolaşmaktadır. Yabani arılar, eşekarıları, sığırsinekleri, kelebekler uçarken gelip kovana çarparlar. Ölü yumurtaların, bal dolu peteklerin arasından arada öfkeli bir vızıltı gelir; bir yerlerde iki arı içgüdülerine ve alışkanlıklarına uyarak kovanın içini temizlemeye kalkışırlar, ne yaptıklarını kendileri de bilmeden, bir eşekarısının ya da bir işçinin ölüsünü güçlerini aşan bir gayretle dışarı sürüklerler. Başka bir köşede, iki yaşlı arı tembel tembel birbiriyle dövüşür, üstlerini başlarını temizler ya da yaptıkları işin dostça mı, düşmanca mı olduğunu kendileri de bilmeden birbirlerini beslerler. Başka bir yerde bir arı kalabalığı, birbirlerini ezerek, bir kurbanın üstüne saldırır, onu boğarlar. Takatı kesilen ya da ölen kurban, bir tüy gibi ağır ağır, yukardan kadavra yığınlarının üstüne düşer. Arıcı, yuvayı görmek için ortadaki iki peteği kaldırır. Eskiden orada, sırt sırta vererek sıkı, siyah bir daire oluşturarak doğumun sırrını gözetleyen binlerce arı vardı; şimdiyse arıcının gördüğü mahzun, yarı canlı, cılız birkaç yüz arıdır. Vaktiyle korudukları, ama artık var olmayan bu mabette çoğu, kendileri de farkına varmadan, can çekişir bir halde durmaktadırlar. Ölümün ve çürümenin kokusu vardır ortalıkta. Yalnız, içlerinden birkaçı kıpırdayıp dikiliyor, isteksiz isteksiz uçuyor, düşmanın eline konuyor, güçleri onu sokup ölmeye bile yetmiyor; ötekiler, ölüler, aşağıya balık pulları gibi yavaşça dökülüyorlar. Arıcı kovanın ağzını tıkıyor, üstünü tebeşirle işaretliyor, zamanı gelince de onu parçalayıp odun diye yakacak.

Napoléon, gelmeleri görüntüyü kurtarmak için de olsa, kendi anlayışına göre zorunlu ve nezaket icabı olan temsilci heyetini bekleyerek Kamerkolejskaya tabyalarında, kaşları çatık, yorgun argın, sinirli sinirli, dolaştığı sırada Moskova işte böyle bomboştu.

Şehrin değişik yerlerinde, ne yaptıkların kendileri de bilmeden, sırf eski alışkanlıklarına uyup hâlâ avare avare dolaşan insanlar vardı.

Sonunda, gerekli dikkate başvurularak, Moskova’nın boş olduğu bildirilince Napoléon gözlerini öfkeyle bunu söyleyenin yüzüne dikti. Sonra dönüp sessizce yürümeye devam etti.

“Arabamı getirsinler,” dedi. Nöbetçi yaverle birlikte arabaya bindi, varoşlara doğru yola çıktı.

Kendi kendine, “*Moscou déserte! Quel événement invraisemblable*!”[263] diyordu.

Şehre girmedi, Dorogomilov varoşundaki handa kaldı.

Le coup de théâtre avait raté.[264]

263 Moskova bomboş. Ne inanılmaz olay!

264 Piyesin en canlı noktası fiyaskoyla sonuçlandı.

XXI

Rus kıtaları gece saat ikiden gündüz saat ikiye kadar Moskova'nın içinden geçmiş, şehirden son çıkanlarla, yaralıları da peşinde sürüklemişti.

Kıtalar geçerken en büyük sıkışıklık Kamenni, Moskova Nehri ve Yauza köprülerinin üstünde olmuştu. Kıtalar, Kremlin'in iki yanından geçmek için ikiye bölünüp Kamenni ve Moskova Nehri köprülerine akın ettikleri sırada, yürüyüşün duraklamasından ve kalabalığın yoğunluğundan yararlanan bir yığın asker geriye döndü, Vasiliy Blajenni boyunca sessiz sedasız, sinsi sinsi yürüyerek Borovitski kapısından geçip tepeye, Kızıl Meydan'a tırmandılar; burada, zahmetsizce ele geçirilecek şeyler bulunabileceğini sezmişlerdi. Böyle bir kalabalık da Gostinyi Dvor'un bütün giriş yerlerini ve ara sokaklarını, ucuz satış günlerinde olduğu gibi doldurmuştu. Ama şimdi burada, dükkâncıların tatlı, baştan çıkarıcı sesleri, seyyar satıcıları, kadın müşterilerin alaca kalabalığı yoktu; mağazalara yüksüz girip yüklenerek, sessiz sedasız çıkan silahsız askerlerin üniformaları, kaputları görünüyordu yalnızca. Dükkân sahipleri ve onların yardımcıları (sayıları çok azdı) dükkânlarını açıp kapayarak, kendilerinden geçmiş bir halde, askerlerin arasında dolaşıyor, mallarını bir yerlere taşımaya çalışıyorlardı. Gostinyi Dvor Meydanı'nda trampetçiler toplanma trampeti çalıyorlardı; ama trampet gürültüsü yağmacı askerleri yanına toplayacak yerde, tersine, onları uzaklaştırıyordu. Askerlerin arasında, dükkânlarda ve giriş yerlerinde kafaları kazınmış, kül rengi kaftanlı adamlar vardı. İki subay; biri, koyu demirkırı zayıf bir ata binmiş, üniforması hamailli; öteki, kaputlu, yaya; İlyinka'nın köşesinde duruyor, bir şeyler konuşuyorlardı. Beygirini dörtnala süren üçüncü bir subay onlara yaklaştı.

"General, bütün buradakilerin ne pahasına olursa olsun şimdi kovulmasını emretti. Bu ne hal böyle! Askerlerin yarısı kaçıp dağıldı."

Kaputlarının eteklerini kaldırarak, yanından sıyrılıp mağazalara dalan silahsız üç piyade askerine haykırdı:

"Sen nereye? Siz nereye? Dur, alçak herifler!"

Öteki subay, "İşte, gelin de toplayın bakalım," dedi, "nafile, toplayamazsın. Son kalanların da kaçıp gitmemesi için hemen yola çıkmaktan başka çare yok."

“Nasıl gidersin? Orada, aşağıda duraklamış, köprüyü tıkamışlar, ilerleyemiyorlar. Kalanların da kaçıp gitmemesi için etraflarını mı sarmalı?”

Kıdemli subay haykırdı:

“Hadi, şunların üstüne yürüyün! Kovalayın hepsini!”

Hamayilli subay atından indi, bir trampetçi çağırdı, birlikte kemerlerin altına gittiler. Bir iki asker topluluğu kaçıştı. Yanakları sivilceli, dolgun soğuk yüzlü, azimli bir dükkân sahibi hızla yürüyüp elini kolunu sallayarak subaya yaklaştı.

“Efendim,” dedi, “lütfedin, bizi koruyun. Ufak tefek şeylere aldırış ettiğimiz yok, seve seve veririz. İstenirse hemen gidip kumaş getirelim, sizin gibi bir beyefendiye iki parça kumaş da veririz, seve seve! Çünkü anlamaz değiliz, ama şu hale bakın, düpedüz soygun! Lütfedin! Nöbetçi filan bir şeyler koyun, hiç olmazsa dükkânları kapatabilelim...”

Subayın yanına başka dükkân sahipleri de toplandı. İçlerinden biri, asık suratlı, zayıf bir adam, “Boşuna çeneni yorma, ölmüş eşeğin kurttan korkusu olmaz. Herkes canının istediğini alsın,” dedi ve subaydan yana yarım dönerek elini şiddetle silkti.

“Senin, İvan Sidoriç, umrunda değil, konuşursun,” diye öfkeli öfkeli karşılık verdi beriki. “Siz, Ekselans, lütfen...”

Zayıf adam haykırdı:

“Konuşurmuşum, öyle mi! Benim şurada, üç dükkânda yüz bin rublelik malım var. Ordu şehri bırakıp gittikten sonra malı korumak mümkün olur mu? Hey insanlar, insanlar. Alın yazısı bozulmaz.”

Birinci dükkân sahibi yerlere eğilerek, “Lütfen, Ekselans,” diye tekrarlıyordu. Subay kararsızlık içindeydi, bu hali de yüzünden okunuyordu.

“Eh, bana ne!” diye birden bağırdı, mağazalara doğru hızlı hızlı ilerledi. Açık bir dükkânın içinden kavga dövüş, sövüp sayma gürültüleri geliyordu; subay oraya yaklaştığı sırada arkasından itilen kurşuni *armiyak*’lı,[265] başı tıraşlı bir adam kapıdan dışarı fırladı. Herif eğilip ufalarak subayla tüccarların arasından sıyrıldı, gitti. Subay, dükkândaki askerlerin üstüne yürüdü, ama bu sırada Moskova Nehri Köprüsü’nden muazzam bir kalabalığın korkunç çığlıkları yükselince, dükkândan çıkarak meydana doğru koştu.

“Ne var, ne oluyor?” diye sordu, ama arkadaşları atlarını Vasiliy Blajenni’nin önünden, bağırışların geldiği tarafa doğru dörtnala kaldırmışlardı. Subay da atına binip peşlerinden sürdü. Köprüye ulaşınca,

orada, ön düzeninden çıkarılmış iki top, köprüyü geçen piyadeler, devrilmiş yük arabaları, dehşete düşmüş yüzler, kahkahalarla gülen askerler gördü. Topların yanında çift beygirli bir yük arabası duruyordu. Arabanın tekerleklerinin arkasına, birbirine sokulmuş dört tazı bağlıydı. Arabanın üstüne dağ gibi eşya yüklenmişti, en tepede, ayakları havada, tersyüz olmuş bir çocuk iskemlesinin yanında bir kadın oturmuş bağıra bağıra ağlıyordu. Kalabalığın neden feryat ettiğini, kadının niçin çığlıklar kopardığını arkadaşları subaya anlattılar: İzdihama rastlayan General Yermolov, askerlerin dükkânlara dağıldığını, halkın köprüde biriktiğini öğrenince topların ön düzenlerinden çıkarılmasını emretmiş, ibret olsun diye köprüyü topa tutacağını söylemiş. Şimdi halk yığını, yük arabalarını devirip birbirlerini ezerek feryat ediyor, sıkışıp köprüde yol açıyor; kıtalarda ancak böyle ilerleyebiliyorlardı.

265 Rus köylülerinin giydiği bir çeşit kaftan.

Bu sırada şehrin içi bomboştu. Sokaklarda hemen hemen kimseler yoktu. Avlu kapıları, dükkânlar hep kapalıydı. Sağda solda, meyhanelerin yanlarında, tek tük bağırışlar ya da sarhoş şarkıları yükseliyordu. Sokaklardan araba geçmiyor, ayak sesleri de ara sıra işitiliyordu. Povarskaya baştan başa sessiz ve boştu. Rostovların evinin kocaman avlusunda, yerde saman kırıntıları, at gübreleri yatıyordu; görünürlerde de kimsecikler yoktu. Bütün eşyaları bırakılmış olan Rostovların evinde, büyük misafir salonunda, iki kişi oturmaktaydı. Bunlar kapıcı İgnat'la, dedesiyle birlikte Moskova'da kalan Vasiliç'in torunu küçük Kazak Mitişka'ydı. Mitişka, klavsenin kapağını açmış, tek parmakla tuşların üstüne basıp çalıyordu. Kapıcı ellerini kalçasına koymuş neşeyle gülümseyerek büyük aynanın karşısında duruyordu.

Tuşlara birden iki eliyle vurmaya başlayan küçük oğlan, "Bak ne güzel çalıyorum. Ha? İgnat Amca!" dedi.

Aynada oğlanın yüzünün gitgide daha çok gülümsemesine hayran olan İgnat, "Vay vay!" diye yanıt verdi.

Odaya yavaşça girmiş olan Mavra Kuzminişna arkadan seslendi:

"Utanmazlar! Utanmazlar! Şu ağzı kulaklarına varan şişko surata da bakın; sizi bunun için mi burada bıraktılar, ortalık daha iyice toplanmadı bile, Vasiliç'in de ayakta duracak hali kalmadı. Görüşürüz!"

İgnat, kemerini düzeltmeye başlayarak gülümsemeyi bıraktı, gözlerini uslu uslu yere eğip kapıdan dışarı çıktı. Küçük oğlan, "Teyzeciğim, yavaşçacık çalacağım..." dedi. Mavra, elini ona doğru sallayarak, "Şimdi, yavaşçacığı gösteririm sana, haylaz!" diye bağırdı, "Git, dedenin semaverini hazırla!"

Mavra Kuzminişna tozları silip klavseni kapadı, derin derin içini çekerek salondan çıktı, kapıyı kilitledi.

Avluya çıkan Mavra Kuzminişna, şimdi ne yapacağını düşünmeye başladı: Kulübeye, Vasiliç'in yanına çay içmeye mi gitseydi; yoksa sandık odasına gidip ortalığı mı toplasaydı?

Sokakta ayak sesleri duyuldu. Sesler küçük kapının önünde durdu, mandal, onu açmaya çalışan bir elin baskısı altında tıkırdamaya başladı.

Mavra Kuzminişna kapıya gitti:

“Kim o, kimi istiyorsunuz?”

“Kontu, Kont İlya Andreyiç Rostov’u.”

“Siz kimsiniz?”

Tatlı, temiz bir Rus sesi karşılık verdi:

“Ben subayım, kendisini görmek istiyordum.”

Mavra Kuzminişna kapıyı açtı. Rostovları andıran, dolgun yanaklı, on sekiz yaşlarında bir subay avluya girdi. Mavra Kuzminişna sevimli bir tavırla, “Gittiler, dün akşam yola çıktılar,” dedi. Kararsızlık içinde kapıda duran genç subay dilini şaklattı, “Ah, ne kötü,” dedi. “Dün akşam gelmek varmış... Ah ne yazık.”

Bu sırada Mavra Kuzminişna, delikanlının yüzünde iyi bildiği Rostov soyunun çizgilerini; giydiği yırtık kaputu, aşınmış çizmeleri dikkatle ve sempatiyle gözden geçiriyordu.

“Kont’u niçin görmek istiyordunuz?” diye sordu.

Subay, üzgün üzgün, “Artık hiç, ne yapalım...” dedi, dönüp gitmek istiyormuş gibi bir adım attı. Sonra tekrar kararsızlıkla durdu. Birdenbire, “Bakın,” dedi, “ben Kont’un akrabasıyım, kendisinin çok iyiliğini gördüm. İşte gördüğünüz gibi (temiz ve neşeli bir gülümsemeyle kaputuna, çizmelerine baktı) kılık kıyafet perişan; para filan da kalmadı; yani, Kont’tan rica edecektim ki...”

Mavra Kuzminişna subayın sözünü kesti.

“Bir dakika bekleyin, bir dakikacık,” dedi. Subay kapıdan içeri girerken Mavra Kuzminişna döndü, yaşlı ama çevik bacaklarıyla arka avluya doğru yürüdü, kulübeye gitti.

Mavra Kuzminişna odasına koşup gittiği sırada subay başını eğip parçalanmış çizmelerine bakarak, gülümseye gülümseye avluda dolaşmaktaydı. “Amcamı bulamayışım kötü oldu, bu da ne iyi kadınmış! Nereye koşup gitti böyle? Şimdi artık Rogojskaya’ya yaklaşmış olması gereken alayıma bir an önce yetişmek için hangi sokaklardan gitmem gerektiğini nasıl öğreneceğim?” diye düşünüyordu. Mavra Kuzminişna ürkek, aynı zamanda kararlı bir yüzle köşeden göründü, elinde katlanmış, damalı bir mendil vardı. Birkaç adım yaklaşır yaklaşmaz, mendili çözdü, yirmi beş ruble çıkardı, subaya uzattı.

“Efendimiz evde olsalardı, elbette ki size karşı akrabalıklarını gösterirlerdi yine, ama şimdi... belki...” Mavra Kuzminişna sıkılıp şaşırmıştı. Ama subay reddetmedi, yavaşça parayı aldı, Mavra Kuzminişna’ya teşekkür etti. Mavra Kuzminişna, “Eğer Kont evde olsaydı,”

diye sürekli özür dileyerek konuşmaya devam ediyor, önünde eğilip onu geçirirken, “İsa yardımcınız olsun, Tanrı korusun sizi,” diyordu.

Subay, başından geçen işe güldü, başını sallayarak, Yauza köprüsünde alayına yetişmek için koşar adım boş sokaklara daldı.

Mavra Kuzminişna ise, kapanan kapının arkasında, gözleri yaşlı, başını düşünceli düşünceli sallayarak ve tanımadığı bu subaya karşı birden bir anne şefkat ve merhameti duyarak uzun zaman durdu.

XXIII

Varvarka'da, yarım kalmış bir evin alt katındaki meyhaneden sarhoş çığlıkları, şarkılar geliyordu. Sıralarda, pis, küçük bir odada on kadar fabrika işçisi masaların başına oturmuşlardı. Bütün bu sarhoş, terli, gözleri bulanık insanlar, kendilerini sıkarak, ağızlarını iri iri açarak bir şarkı söylüyorlardı. Şarkıyı ayrı ayrı, zahmetle, zorla söylemekteydiler; canları istediği için değil, yalnızca sarhoş olduklarını, keyif çattıklarını göstermek için şarkı söyledikleri belliydi. İçlerinden biri; mavi, temiz kaftanlı, uzun boylu, sarışın bir delikanlı başuçlarında, ayakta duruyordu. Küçük kıpırtılı ağzı, hareketsiz, hırçın, bulanık gözleri olmasaydı, düzgün, ince burunlu yüzüne güzel denilebilirdi. Şarkı söyleyenlerin başına dikilmiş duruyor ve herhalde bir şeyler yaptığını sanarak, kirli parmaklarını, alabildiğine açmaya çalıştığı, dirseklerine kadar sıvalı beyaz kolunu, beceriksiz, cakalı bir hareketle sallıyordu. Kaftanının sıvalı kolu boyuna düşüyor, ama delikanlı bu sallanan, beyaz, adaleli kolların hep öyle çıplak kalması çok önemliymiş gibi, yenini özene bezene sol eliyle tekrar sıvıyordu. Şarkının ortasında; taşlıktan ve sahanlıktan kavga sesleri duyuldu. Uzun boylu delikanlı, şarkı söyleyenleri bir el hareketiyle durdurdu.

"Kes!" diye emredercesine haykırdı, "Kavga var çocuklar." Kolunu sıvayarak dışarıya çıktı.

Fabrika işçileri peşinden yürüdüler. Meyhanede kafayı çeken bu işçiler, o sabah, uzun boylu delikanlının rehberliği altında fabrikadan meyhaneciye deri getirmişlerdi, içtikleri şarabı hu derilerle ödemiş oluyorlardı. Bitişikteki demirhanenin demircileri, meyhaneden gelen gürültüyü işitince, meyhanenin basıldığını sanmışlar; zorla içeri girmek istemişlerdi. Böylece de kapının önünde kavga başlamıştı.

Meyhaneci kapıda, demircilerden biriyle dövüşüyordu. İşçiler gelince demirci, meyhanecinin elinden kurtuldu, yüzüstü kaldırıma yuvarlandı.

Bir başka demirci kapıya saldırıp göğsüyle meyhanecinin üstüne abandı.

Kolları sıvalı delikanlı, tam kapıdan çıktığı sırada o yana yüklenen bu demircinin suratına bir yumruk attı ve böğürdü:

"Çocuklar, bizimkileri dövüyorlar!"

Bu sırada, birinci demirci yerden kalktı, ezik yüzünden akan kanları silerken ağlayan bir sesle bağırdı:

“İmdat, öldürdüler!.. Adam öldürdüler! Kardeşler...”

Bitişikteki bir avludan çıkan bir yaşlı kadın, “Yetişin, vurmuşlar birini, adam öldürmüşler,” diye bağırmaya başladı. Kan içindeki demircinin başına kalabalık toplandı. Bir ses, meyhaneciye, “Halkı soyup soğana çevirdiğin yetmiyormuş gibi, bir de kalkmış adam öldürüyorsun, ha! Haydut!..” diye haykırdı. Uzun boylu delikanlı hangisiyle dövüşmek gerektiğini düşünüyormuş gibi bulanık gözlerini bir meyhaneciye, bir demirciye çeviriyordu. Birden meyhaneciye bağırdı:

“Katil! Bağlayın şunu çocuklar!”

“Ne? Beni mi bağlayacaklar?” diyen meyhaneci, üstüne saldıranları silkip kurtularak ve şapkasını çıkarıp yere atarak bağırdı. Sanki bu hareketin tehditkâr, gizemli bir anlamı vardı; fabrika işçileri, ona saldırmaktan vazgeçip kararsızca duraladılar.

“Ben düzenin ne demek olduğunu çok iyi bilirim arkadaş. Gidip polise haber vereceğim. Gidemem mi sanıyorsun, haydutluk yasak edildi artık,” diye şapkasını yerden alarak söylendi meyhaneci.

Uzun boylu delikanlı, “Gidelim, bak hele! Gidelim... Bak hele,” diye tekrarladı, ikisi birden yola düştüler. Yüzü gözü kanlanmış demirci de yanları sıra yürüyordu. Fabrika işçileri ve olanları izleyen halk, bağıra çağıra peşlerine takıldı.

Maroseyka’nın köşesinde, üstünde ayakkabıcı tabelası asılı, panjurları kapalı büyük bir evin karşısında mahzun yüzleriyle, zayıf, bitkin yirmi kadar ayakkabıcı duruyordu, kaftanları, hırkaları yırtık pırtıktı.

Seyrek sakallı, çatık kaşlı, sıska bir ustabaşı, “Milletin hakkını versin,” diyordu. “Hem, kanımızı emdi, hem de şimdi aldırış ettiği yok. Bütün bir hafta bizi oyaladı, şimdi, iş sonuna varınca basıp gitti.”

Gelen halkı ve yüzü kanlı adamı görünce ustabaşı sustu, kunduracıların hepsi telaşlı bir merakla bu gelen kalabalığa katıldılar.

“Halk nereye gidiyor böyle?”

“Nereye gittiği belli, polise.”

“Bizimkilerin yenildiği doğru mu?”

“Ne sandın! Halk ne anlatıyor, dinlesene.”

Sorular ve yanıtlar duyuluyordu. Kalabalığın karmaşasından yararlanan meyhaneci yavaşladı, dönüp meyhanesine gitti.

Düşmanı meyhanecinin kaybolduğunu fark etmeyen uzun boylu delikanlı, sıvalı kollarını sallıyor, böylelikle herkesin dikkatini üstüne çekerek durmadan konuşuyordu. Halk, herkesi ilgilendiren soruların karşılığını almak umuduyla özellikle onun başına toplanmıştı. Uzun boylu delikanlı, belli belirsiz gülümseyerek, “Bize düzenden, kanundan söz ediyor, bu hükümetin bileceği bir iş. Doğru söylemiyor muyum, Ortodokslar? Yoksa hükümet yok mu zannediliyor? Hükümetsizlik olur mu? Öyleyse vay halimize.”

Kalabalığın içinden biri, “Bu ne saçmalıyor be! Moskova’yı başıboş bırakıp giderler mi? Sana bunu biri alay olsun diye söylemiş, sen de inanmışsın. Askerlerimizin gitmesinden bir şey çıkmaz. Onlar, onu içeri sokmazlar. Yöneticiler bu iş için tayin edilmiş zaten,” dedi.

“Şuna bak, insanın kafasını şişiriyor!” diye de birisi uzun boylu delikanlıyı göstererek bağırdı.

Kitay-Gorod’un duvarlarının dibinde küçük bir kalabalık, elinde bir kâğıt tutan, friz kaputlu bir adamın etrafını toplanmıştı.

“Emirler, emirler okunuyor. Emirler okunuyor,” diye kalabalığın içinden sesler geliyor, halk, habercinin başına toplanıyordu.

Friz kaputlu adam, 31 Ağustos tarihli afişi okuyordu. Kalabalık etrafını iyice sarınca, bunalıp sıkılır gibi oldu. Ama yanı başına kadar sokulan uzun boylu delikanlının isteği üzerine hafifçe, titrek bir sesle afişi baştan okumaya başladı:

“Ben, yarın erkenden, saygıdeğer Prens’in yanına gidiyorum.” (Kaşları çatık delikanlı, alaycı bir gülümsemeyle, saygıdeğer, diye tekrarladı) “Onunla görüşeceğim, harekete geçeceğim, haydutları yok etmesi için kıtalarımıza yardım edeceğim, biz onların canına...” dedikten sonra konuşmacı sustu. (Uzun boylu delikanlı, “Gördün mü?” diye muzafferce haykırdı, “Anandan emdiğin sütü burnundan getirecek!”) “... okuyacağız ve bu misafirleri cehennemin dibine göndereceğiz. Ben, öğle saatlerinde döneceğim, idareyi ele alacağız, eninde sonunda, haydutların canına okuyacağız.”

Konuşmacı bu son sözleri derin bir sessizlik içinde okudu, üzün boylu delikanlı mahzun mahzun başını eğdi. Son sözleri kimsenin anlamadığı belliydi, hele, “ben yarın öğle saatlerinde döneceğim” sözü onu da, dinleyicileri de üzmüş görünüyordu. Halkın duyguları öyle bir noktaya

gelmişti ki, bu söz konuşmacıya çok basit, çok kolay anlaşılır bir şeymiş gibi geliyordu; bu, içlerinden herhangi birinin de söyleyebileceği bir sözdü, bu nedenle hükümet adına okunan bir bildiride böyle basit şeyler söylenmemesi gerekirdi.

Herkes hüzünle sustu. Uzun boylu delikanlı dudaklarını kıpırdatarak sallanıyordu.

“Ona bir sorulsa!.. İşte ta kendisi!.. Evet sormalı ona!.. Ne çıkar... O bize gösterir...” sesleri geldi kalabalığın arkalarından. Dikkatler atlı iki dragonla birlikte meydana doğru gelen polis müdürünün arabasına çevrildi.

Polis müdürü o sabah Kont’un emriyle kayıkları yakmaya gitmiş, bu vesileyle de yüklüce bir para ele geçirmişti; şimdi bu paralar cebindeydi, kendine doğru yaklaşan kalabalığı görünce arabacıya durmasını emretti. Arabaya dağınık bir halde, korkuyla yaklaşanlara, “Bu kalabalık ne?” diye haykırdı. Yanıt alamayınca da tekrarladı: “Bu kalabalık ne? Size soruyorum?”

Friz kaputlu konuşmacı, “Bunlar, Ekselans,” dedi, “bunlar, Kont’un bildirisi gereğince görev uğruna canlarını feda etmek istiyorlar; yoksa bu, Kont’un kaydettiği şekilde bir isyan filan değil, Ekselans...”

Polis amiri, “Kont gitmedi, burada, emirlerini alırsınız,” dedi. Arabacıya, “Çek...” emrini verdi. Hükümet adamının ne söylediğini duyabilenlerin etrafına toplanan kalabalık, uzaklaşan arabaya bakıyordu. Uzun boylu delikanlı haykırdı:

“Aldatıyorlar bizi, kardeşler... Gidip kendisini bulalım.”

“Bırakmayın, çocuklar. Bize hesap versin. Durdurun... tutun...” sesleri yükseldi, halk arabanın ardından koşmaya başladı.

Polis müdürünü kovalayan kalabalık bağıra çağıra Lubyankaya’ya doğru yollandı.

“Ne olacak, efendiler de tüccarlar da basıp gitti, biz de burada kalakaldık, gebereceğiz. Biz köpek miyiz be!” sesleri yükseliyordu kalabalıktan.

XXIV

Kont Rastopçin, 1 Eylül akşamı, Kutuzov'la yaptığı görüşmeden sonra kızgın ve gücenmiş olarak Moskova'ya döndü: Kendisini savaş konseyine çağırmamışlardı, başkentin savunmasına katılmak için yaptığı öneriye Kutuzov aldırış bile etmemişti; bundan başka, karargâhta kendisi için yepyeni bir görüşle de karşılaşıp şaşırmıştı; bu görüşe göre Moskova'da sükûnetin ve yurtseverlik havasının hüküm sürmesi yalnız ikinci derecede bir iş değil, büsbütün gereksiz, önemsiz bir sorundu. Kont akşam yemeğini yedikten sonra soyunmadan kanepeye uzanmıştı; saat birde, Kutuzov'dan mektup getiren bir ulak tarafından uyandırıldı. Mektupta, Riyazan yolu boyunca Moskova'nın arkalarına çekilen kıtaları şehirden geçirmek için polis memurları göndermesi rica ediliyordu Kont'tan. Bu haber Rastopçin için yeni bir şey değildi. Kont Rastopçin, Moskova'nın terk edileceğini, Kutuzov'la Poklonnaya Dağı'nda yaptığı dünkü görüşmeden değil, daha Borodino Savaşı'ndan sonra Moskova'ya gelen bütün generaller yeni bir savaşın yapılamayacağını ağız birliğiyle söyledikleri sırada; beylik eşyalar kendi izniyle her gece Moskova'dan taşındığı, halkın yarısı şehirden çıktığı zaman anlamıştı; bununla birlikte, Kutuzov'un emrini taşıyan basit bir pusulayla gece yarısı, uyku arasında kendisine bildirilen bu haber Kont'u şaşırtmış, sinirlendirmişti.

Sonraları, o dönem çalışmalarını açıklayan notlarında Kont Rastopçin o sıralarda iki önemli amacı olduğunu birkaç kez tekrarlamıştır: *De maintenir la tranquillité à Moscou et d'en faire sartir les habitants.*[266] Eğer, gerçekten de böyle çifte maksat güttüğünü kabul edecek olursa, Rastopçin'in yaptığı işlere diyecek yoktur. Ama, öyleyse kutsal Moskova, silahlar, hartuçlar, barut, buğday depoları niçin şehirden çıkarılmamış, binlerce insan Moskova teslim edilmeyecek denerek niçin aldatılıp iflasa sürüklenmiştir? Kont Rastopçin bunu, Moskova'da huzuru sağlamak için, diye açıklamaya kalkışıyor. Öyleyse, dairelerin gereksiz, yığın yığın kâğıtları niçin şehirden çıkarılmış, Leppich balonu filan gibi şeylere niçin başvurulmuştur? Kont Rastopçin buna, boş bir şehir bırakmak için, diye karşılık veriyor. Halkın huzurunun, güvenliğinin tehlikede olduğu bir kere kabul edildikten sonra, alınan her tedbir haklı çıkar...

Terörün dehşeti de halkın huzurunu, güvenliği koruma kaygısından başka bir şeye dayanmıyordu.

Kont Rastopçin'in, 1812 yılında, Moskova'da güvenliğin bozulacağından korkması neye dayanıyordu? Şehirde kargaşa çıkabileceğini düşündürecek ne gibi bir sebep vardı? Halk gidiyor, geri çekilen kıtalar Moskova'yı dolduruyordu. Halk bu yüzden ne diye isyan edecekti?

Düşman ilerlerken yalnız Moskova'da değil, bütün Rusya'da kargaşaya benzer bir şey olmamıştır. 1 ve 2 Eylül'de Moskova'da on binden fazla insan kalmıştı; başkomutanlık konağı avlusuna kalabalığın toplanmasından başka bir olay yaşanmadı, buna da Moskova başkomutanı neden olmuştu. Eğer Rastopçin Borodino Savaşı'ndan sonra artık Moskova'nın terk edileceği anlaşılınca ya da bu olasılık artınca, halkı silah ve afiş dağıtarak heyecana sürükleyeceği yerde, bütün değerli şeylerin, barutun, cephanenin, paranın şehirden çıkarılması için gereken önlemleri alsaydı, halka da şehrin terk edileceğini açıkça söyleseydi, halkın ayaklanması ihtimali herhalde daha az akla gelirdi.

Rastopçin hep devlet idaresinin yüksek çevrelerinde yaşamış ateşli biriydi ama onca yurtseverliğine karşın idare etmeye kalkıştığı halk hakkında en ufak bir fikri yoktu. Düşmanın Smolensk'e girmesiyle birlikte, Rastopçin de ulusal duyguya önderlik etmeyi, Rusya'nın kalbi rolünü oynamayı üzerine almıştı. Her politikacı gibi ona da, Moskovalıların yalnız günlük yaşayışını değil; halkın kendi çevresinde hor gördüğü, yukarıdakilerin ağzından işitince de anlamadığı aşağılık bir dille yazılmış çağrılar, afişler aracılığıyla onların ruhunu da idare ediyormuş gibi geliyordu. Ulusal duyguya rehberlik rolü, bu güzel rol, Rastopçin'in o kadar hoşuna gitmişti, bu rolü o kadar benimsemişti ki, bundan vazgeçmek zorunda kalışı, Moskova'yı hiçbir kahramanlık gösterisi yapamadan terk etme zorunluluğu onu gafil avladı, tutunduğu dal birden kırıldı ve ne yapacağını büsbütün bilmez oldu. Moskova'nın terk edileceğini biliyordu ama bütün kalbiyle, son dakikaya kadar buna inanmadı. Bu yüzden de böyle bir olasılık için gerekli olan şeylerden hiçbirini yapmadı. Şehir halkı, onun arzusuna rağmen, şehri terk ediyordu. Eğer devlet daireleri boşaltılmış ise bu sırf memurların isteği üzerine yapılmış, Kont buna istemeye istemeye razı olmuştu. O kendine yakıştırdığı rolle meşguldü. Hayalci insanlarda hep görüldüğü gibi, o da, Moskova'nın terk edileceğini çoktan beri biliyor, bunu aklıyla kavrıyordu, ama içinden buna inanmak gelmiyor, hayali bu yeni durumu kavrayamıyordu.

Canla başla (bunun ne kadar yararlı olduğu, halka ne derece etki ettiği ayrı bir sorudur) harcadığı tüm enerji, Fransızlara karşı duyduğu yurtseverce kinin, kendine güveninin şehir halkı arasında da uyandırılmasına yöneltilmişti.

Ama olaylar, tarihî, gerçek ölçülerini alınca; Fransızlara karşı kinini yalnız sözle ifade etmek yetmeyince; bu kini bir savaşla bile belirtmek mümkün olmayınca; Moskova'yı kurtarma konusunda kendine güvenin de yararı kalmayınca; şehir halkı malını mülkünü bırakıp topyekûn şehirden dışarı akıp ulusal duygusunun tüm gücünü de bu olumsuz hareketiyle gösterince; Rastopçin'in kendine seçtiği rol birden bütün anlamını yitirmiş oldu. Birden kendini yapyalnız, zayıf, gülünç hissetti. Tutunacak dalı kalmamıştı.

Uykusundan irkilip uyanarak, Kutuzov'un soğuk, emredercesine yazılmış pusulasını alan Rastopçin; kendini suçlu hissettiği için bir kat daha sinirlendi. Ona emanet edilip özellikle şehirden çıkarılması gereken şeyler, bütün beylik eşya Moskova'da kalmıştı. Bunların hepsini şehirden çıkarmak da artık mümkün değildi.

"Suç kimde, işi bu hale kim getirdi?" diye düşünüyordu. "Elbette ben değil. Ben, her şeyi hazırlamıştım, Moskova'yı işte şöyle avucumun içinde tutuyordum. Bak, onlar işi ne hale getirdiler. Reziller, hainler!" Bu rezillerin, hainlerin kimler olduğunu iyice kestiremiyordu, ama kendisini bu gülünç, uygunsuz duruma düşüren, kimler olduğu bilinmeyen o hainlerden nefret ediyordu.

Kont Rastopçin gece boyunca, emirlerini almak için Moskova'nın dört bucağından gelenlere emirler verdi. Yakınları, hiçbir zaman Kont'u böyle üzgün, böyle sinirli görmemişlerdi.

"Emirlerinizi almak için vergi dairesi müdürlüğünden geldiler, Ekselans... *Kutsal Kardinaller Kurulu'n*dan, valilikten, üniversiteden, kimsesiz çocuklar evinden geldiler, başpapaz yardımcısı da haberci göndermiş... Soruyor... İtfaiye için ne emir verirsiniz?. Hapishane müdürü birini göndermiş... Tımarhaneden bir gardiyan geldi," diye bütün gece Kont'un kapısını aşındırdılar.

Kont, bütün bu sorulara, artık emirlerinin geçersiz olduğunu, özene bezene hazırladığı işin birileri tarafından bozulduğunu, bundan böyle olup bitecek şeylerin bütün sorumluluğunu da artık onların taşıdığını belirten öfkeli, kısa yanıtlar verdi.

Vergi dairesi müdürlüğünün adamına, “Git o serseme söyle,” dedi, “dosyalarının başında nöbet tutsun. Bana bak, sen, itfaiye için ne saçmalayıp duruyorsun? Atlarınız var, Vladimir’e basıp gidin. Fransızlara bırakacak değilsiniz ya.”

“Ekselans, tımarhaneden gardiyan gelmiş, ne emir verirsiniz?”

“Ne emir mi veririm? Hepsi gitsin, işte bu kadar. Delileri şehre salsınlar. Öyle ya şimdi bizde ordulara deliler komuta eriyor. Tanrı’nın isteği böyleymiş demek.”

“Zindana atılmış mahkûmlar ne olacak?” diye soran gardiyana Kont öfkeyle bağırdı:

“Ne olacak, sana, onları götüresin diye olmayan taburlarımızdan muhafız mı vereceğiz? Bıraksınlar hepsini, işte bu kadar.”

“Ekselans, siyasiler de var: Meşkov, Vereşçagin.”

“Vereşçagin mi? O daha asılmadı mı?” diye haykırdı Kont. “Getirsinler onu bana.”

266 Moskova’da asayişi ve halkın rahatını sağlamak.

XXV

Sabah saat dokuza doğru kıtalar Moskova içinden geçmeye başlayınca artık hiç kimse Kont'tan emir almaya gelmedi. Gidebilenler kendi kendilerine gitmiş, kalanlarsa ne yapacaklarına kendileri karar vermişlerdi.

Kont, Sokolniki'ye gitmek için arabasının hazırlanmasını emretmişti. Şimdi yazı odasında, yüzü asık, sararmış bir halde sessizce oturuyordu.

Yöneticiler, sakin, huzurlu zamanlarda başında bulundukları halkı yalnız kendi gayretleriyle hareket ettirdiklerini sanırlar; böylece bir yönetici, çalışmalarının karşılığını kendi varlığının ille gerekli olduğu düşüncesine varmakla elde eder. Küçük sandalının içinde durup kancasıyla halk gemisine dayanan "yönetici kılavuza" gemiyi yürüten şeyin kendi çabasıymış gibi gelmesi, tarih denizi sakin olduğu sürece anlaşılır bir şeydir; ama bir kere fırtına çıkar da deniz kabarır, gemiyi sürüklemeye başlarsa, artık hayale kapılmak mümkün değildir. Gemi, büyük, bağımsız seyrini takip etmekte; kanca artık ona erişememektedir, kılavuz da bir güç kaynağı olmaktan çıkmış, ansızın yararsız, zayıf, bir hiç haline gelmiştir.

İşte Rastopçin böyle bir hale düştüğünü hissediyor ve bu onu sinirlendiriyordu.

Kalabalığın durdurduğu polis müdürüyle arabanın hazır olduğunu bildirmeye gelen yaver birlikte Kont'un yanına girdiler. Her ikisi de sapsarıydı, polis müdürü verilen görevi yerine getirdiğini söyledikten sonra, Kont'a, kendisini görmek isteyen büyük bir kalabalığın avluda toplanmış olduğunu bildirdi.

Rastopçin yanıt vermeden ayağa kalktı, hızlı hızlı yürüyerek gösterişli, aydınlık misafir salonuna geçti, balkonun kapısına yaklaştı, tokmağını yakaladı, bıraktı; pencerenin yanına, gitti, oradan bütün kalabalık görünüyordu. Uzun boylu delikanlı, kalabalığın ön sıralarında duruyor, sert bir yüzle, elini kolunu sallayarak bir şeyler söylüyordu. Yüzü gözü kanlı demirci de, somurtkan bir tavırla yanında duruyordu. Kapalı pencereden içeriye seslerin uğultusu geliyordu. Rastopçin pencereden uzaklaşırken, "Araba hazır mı?" diye sordu.

Yaver, "Hazır, Ekselans," dedi.

Rastopçin yeniden balkonun kapısına yaklaştı.

"Peki, ne istiyor bunlar?" diye sordu polis müdürüne.

“Emriniz gereğince, Fransızların üzerine yürümek için toplandıklarını söylüyorlar, Ekselans. Aldatıldıklarını filan da haykırıyorlar. Azgın bir kalabalık, Ekselans. Ellerinden zor kurtuldum, izniniz olursa bir önerim var, Ekselans...”

Rastopçin öfkeyle, “Lütfen çıkın, ben ne yapacağımı sizden iyi bilirim!” diye bağırdı. Balkon kapısında duruyor, kalabalığı gözden geçiriyordu. Bütün bu olup bitenlerin sorumluluğunu yükleyebileceği kişilere karşı ruhunda önüne geçilmez bir öfkenin yükseldiğini hissederek, “İşte Rusya’yı ne hale getirdiler. İşte beni ne hale soktular...” diye düşünüyordu. Kendisini öfkesine kaptırmış bulunuyor, ama hâlâ da bu öfkesine bir konu arıyordu. Elini kolunu sallayan uzun boylu delikanlıya bakarak, *“La voilà la populace, la lie du peuple, la plèbe qu’ils ont soulevée par leur sottise. Il leur faut une victime,”*[267] diye düşündü. Böyle bir kurban, öfkesini boşaltmak için böyle bir vesile aradığı için bunu düşündü.

“Araba hazır mı?” diye tekrar sordu.

Yaver, “Hazır, Ekselans. Vereşçagin için ne emredersiniz? Kapıda bekliyor,” dedi.

Rastopçin, aklına birden bir şey gelmiş de şaşırmış gibi, “A!” diye haykırdı, kapıyı hızla açarak kararlı adımlarla balkona çıktı. Kalabalığın uğultusu birdenbire kesildi; kasketler, kürklü şapkalar çıkarıldı, gözler balkondaki Kont’a dikildi. Kont, hızlı hızlı konuşarak, yüksek sesle, “Merhaba, çocuklar!” dedi, “Geldiğiniz için teşekkür ederim. Şimdi yanınıza ineceğim, ama her şeyden önce, bir fesadın hesabını görmeliyiz. Moskova’nın düşmesine neden olan fesadı cezalandırmalıyız, bekleyin beni!” Kont kapıyı çarpıp kapayarak hızla içeri döndü.

Kalabalık memnun oldu. Birbirlerini güvensizlik göstermiş olmakla suçluyorlarmış gibi, “Gördünüz ya, haydutların hakkından gelecek. Sen de kalkmış bir Fransız’dan söz ediyorsun... O hepsinin icabına bakacak!..” diye konuşuyorlardı.

Birkaç dakika sonra bir subay şeref kapısından hızla çıktı, bazı emirler verdi, dragonlar hazır ol vaziyeti aldılar; kalabalık kapıya hırsla yaklaştı. Öfkeyle, çevik adımlarla kapının önüne çıkan Rastopçin birini arıyormuş gibi etrafa baktı, “Nerede o?” dedi. Bunu söylediği anda, iki dragonun arasında evin arkasından dönüp gelen bir genci gördü. İnce uzun boyunluydu, yarısı tıraş edilmiş kafasında tıraş yeri yeniden uzamıştı. Yakasındaki tilki kürkünün tüyleri dökülmüş, vaktiyle şık olduğu belli, mavi çuha bir gocuğu vardı; mahkûmların giydiği kenevir dokuması, kirli

şalvarının paçalarını boyasız, aşınmış, ince çizmelerinin içine sokmuştu, incecik, zayıf bacaklarından sarkan ağır pranga zincirleri genç adamın kararsız yürüyüşünü bir kat daha zorlaştırıyordu. Rastopçin, gözlerini tilki kürkü giyen delikanlıdan yana çevirip verandanın son basamaklarını göstererek, “Ha!” dedi, “Şuraya çıkarın!”

Genç adam zincirlerini şakırdatarak, boğazını sıkan gocuğun yakasını parmaklarıyla çekiştirerek gösterilen basamağa zahmetle çıktı; uzun boynunu iki üç defa sağa sola büktü, içini çekti; işçi eline benzemeyen ince ellerini göbeğinin üstünde tevekkülle kavuşturdu.

O, basamağa yerleşirken sessizlik birkaç saniye sürdü. Hep bir yana doğru yığılan kalabalığın arka sıralarında öksürmeler, iniltiler, itişip kakışma sesleri ve ayak patırtıları duyuluyordu.

Genç adamın gösterilen yere çıkıp durmasını bekleyen Rastopçin suratını asarak eliyle yüzünü ovuşturdu. Çınlayan, madenî bir sesle, “Çocuklar!” dedi. “Bu adam Vereşçagin’dir. Moskova bu sefil herifin yüzünden bu hale geldi.”

Gocuğunun tüyü dökük genç adam, elleri göbeğinde kavuşuk, gövdesi hafifçe öne eğik, hep o boyun eğmiş halini koruyordu. Tıraş edilmiş kafasının çirkinleştirdiği biçimsiz, zayıf, genç yüzü yere bakıyordu. Kont’un ilk sözleriyle beraber, başını ağır ağır kaldırdı, ona bir şey söylemek ya da hiç olmazsa bakışlarıyla karşılaşmak istiyormuş gibi aşağıdan yukarı Kont’a baktı. Ama Rastopçin ona bakmıyordu. Genç adamın ince uzun boynunda bir damar, ip gibi şişip kulağının arkasında mavileşti, birden yüzü al al oldu.

Gözler ona dikilmişti. O da kalabalığa baktı, karşısındaki insanların yüzlerinde okuduğu ifadeyle ümitlenmiş gibi hazin hazin ve ürkekçe gülümsedi, sonra yeniden başını eğip basamağın üstüne iyice yerleşmeye çalıştı. Rastopçin tekdüze, keskin bir sesle, “Bu, çarına, yurduna ihanet etti, Napoléon’a satıldı, bütün Rusların içinde Rus adını kirleten bir budur, Moskova da bunun yüzünden mahvoluyor,” dedi ve birden gözlerini aşağıya, tevekküllünü koruyan Vereşçagin’e dikip baktı. Gördüğü şey onu çileden çıkarmış gibi kolunu kaldırdı, halka dönüp adeta haykırdı:

“Adaletinizi bildiğiniz gibi gösterin, onu size teslim ediyorum.”

Halk susuyor, birbirini gitgide daha çok sıkıştırıyordu. Birbirini tutmak; bu ağır, bozuk havanın içinde nefes almak; kıpırdamaya gücü yetmemek; müthiş bir şeylerin olacağını sezmek dayanılır gibi değildi. Ön sıradakiler, karşılarında olup bitenleri görebiliyor, arkadakilerin baskısını gözleri

korkudan dışarı fırlamış, ağızları hayretle açılmış, var güçleriyle dayanarak; sırtlarıyla durduruyorlardı. Rastopçin, “Vurun!.. Hain, gebersin artık. Rus adını bir daha kirletmesin!” diye haykırdı, “Çal kılıcı! Ben emrediyorum.”

Rastopçin’in söylediklerini değil de sesindeki öfkeli çınlayışı duyan kalabalık homurdandı, ilerledi, ama yine durdu. Ortalığı yeniden kaplayan bir anlık sessizliğin içinde Vereşçagin, ürkek, ama gösterişli bir sesle, “Kont!” dedi. “Kont, Tanrı bizi izliyor!” Bunu söylerken başını yukarı kaldırdı, ince boynundaki kalın damar yeniden kanla dolup şişti, yüzüne hemen bir kırmızılık gelip kayboldu. Başladığı sözü bitiremedi.

Ansızın tıpkı Vereşçagin gibi sararan Rastopçin, “Çalın kılıcı şuna! Emrediyorum!..” diye bağırdı.

Subay, kılıcını çekerek drogonlara haykırdı:

“Kılıç çek!”

Eskisinden daha güçlü ikinci bir hamle, kalabalığı dalgalandırarak ön sıralara ulaştı, onları ileriye iterek verandanın basamaklarına kadar getirdi. Uzun boylu delikanlı, taş kesilmiş yüzü, havada kalkık duran koluyla Vereşçagin’in yanı başına gelivermişti.

Subay, dragonlara adeta fısıldadı:

“Kılıç vur!”

Askerlerden biri, yüzünü öfkeyle buruşturarak birden Vereşçagin’in kafasına kılıcının tersiyle vurdu.

Vereşçagin sanki bunu kendine niçin yaptıklarını anlamıyormuş, gibi, korkuyla etrafına bakınarak, şaşkın, usulca, “Aa!” diye bağırdı. Kalabalık da aynı şaşkınlık ve dehşetle homurdandı.

“Aman Tanrım!” diyen acılı bir ses duyuldu.

Ama Vereşçagin ağzından kaçan ilk şaşkın inlemeden sonra, duyduğu acıyla bir çığlık attı, işte onu mahveden de bu çığlık oldu. Kalabalığı hâlâ olduğu yerde tutan son hadde kadar gerilmiş insanca duygu engeli birden yıkıldı. Cinayete başlanmıştı, sonu gelmeliydi. Sitemli, acıklı feryat kalabalığın öfkeli, korkunç böğürtüsü içinde kayboldu. Gemiyi deviren sonuncu, yedinci dalga gibi, arka sıralardan, karşı konulmaz, son bir dalga kabardı, bu dalga ön sıralara kadar geldi, onları devirdi, her şeyi yuttu. Genç adamın başına vurmuş olan dragon bir daha vurmak istedi. Vereşçagin dehşetle haykırdı. Elleriyle korunmaya çalışarak halkın üstüne atıldı, uzun boylu delikanlıya çarptı, o da elleriyle Vereşçagin’in incecik boynuna yapışarak vahşi bir çığlık attı; onunla birlikte, böğüren, saldıran halkın ayaklarının dibine düştü.

Kimisi Vereşçagin’e, kimisi uzun boylu delikanlıya vuruyor, çekiştirip tartaklıyordu. Sıkışıp ezilenlerin ve uzun boylu delikanlıyı kurtarmaya çalışanların çığlıkları halkın öfkesini artırmaktan başka bir işe yaramadı. Dragonlar, kan içinde kalan, ölesiye dövülmüş fabrika işçisini bir hayli zaman kurtaramadılar. Yine bir hayli zaman, bir kere başlamış olduğu işi artık sona erdirmek isteyen kalabalığın ateşli acelesine rağmen, Vereşçagin’e vuranlar, boğazını sıkanlar, onu tartaklayanlar bir türlü onu öldüremediler; kalabalık onları dört bir yandan sıkıştırıyor, ortada onlarla birlikte, bir külçe gibi bir o yana, bir bu yana dalgalanıyor, ne Vereşçagin’in işini bitirmelerine ne de onu bırakmalarına imkân veriyordu.

“Baltayla falan mı vursak ne?.. Ezdiler... Hain, İsa’yı sattı!.. Yaşıyor... Ne çıkmaz canı varmış... Ettiğini buluyor, hırsız... Baltayla!.. Hâlâ yaşıyor mu?”

Ancak kurban takattan kesilip de çığlıkları ölçülü, uzun hırıltılar haline gelince, yerde yatan kanlı cesedin çevresinde kalabalık birikip birikip dağılmaya başladı. Sonra her biri yaklaşıp yapılan işe bir göz attı; dehşetle, hayretle, ayıplayarak arkaya çekildi.

“Aman Tanrım, halk dediğin vahşi bir hayvan. Nasıl sağ kalabilirdi ki!” sesleri geliyordu kalabalığın içinden, “Pek de genç... Tüccarlardan olacak, ah, bu halk!.. Suçlu olan da bu değilmiş, diyorlar... Nasıl o değil... Aman Tanrım!.. Başkasını patakladılar deniyor, herif yarı canlı... Ah, bu halk... Kim günaha girmekten korkmaz ki...” Şimdi morarmış yüzü kan ve toz içinde, ince uzun boynu kırılmış, yerde yatan cesedi acı bir merhametle seyrederken bunları söylüyorlardı.

İşgüzar bir polis memuru, “saygıdeğer”in avlusunda bir cesedin bulunuşunu yakışıksız görerek onu sokağa atmalarını emretti dragonlara. İki dragon cesedi kırık bacaklarından yakalayıp sürüklemeye başladılar. Uzun boynun ucundaki tıraşlı, kana ve toza bulanmış ölü kafa yerde zıplayarak sürünüyordu. Halk cesetten uzaklaşarak bir yana toplanıyordu.

Vereşçagin düşüp de halk vahşi böğürtülerle üstüne saldırdığı sırada Rastopçin birden sararmıştı, arabasının beklediği arka tarafa gidecek yerde, ne yaptığını, nereye gittiğini kendi de bilmeden başını eğip alt kattaki odalara giden koridora hızla girdi. Sararmıştı, alt çenesinin sıtma tutmuş gibi titreyişine engel olamıyordu.

“Ekselans, buraya... Nereye gidiyorsunuz? Buraya lütfen,” diye titreyen ürkek bir ses duyuldu arkadan. Kont Rastopçin yanıt verecek halde değildi, uysalca dönüp gösterilen tarafa yürüdü. Arkada kaleskası onu bekliyordu.

Bağırıp çağıran kalabalığın uzak uğultusu geliyordu kulağına. Kont Rastopçin, çabucak kaleskaya bindi, Sokolniki'deki köşküne gideceğini söyledi. Miyasnitskaya'ya gelip de artık kalabalığın çığlıkları işitilmez olunca, pişmanlık duymaya başladı. Memurları karşısında gösterdiği heyecanı, korkuyu şimdi üzülerek hatırlıyordu. *"Les populace est terrible, elle est hideuse*,"[268] diye Fransızca düşünüyordu, "*Ils sont comme les loups qu'on ne peut apaiser qu'avec de la chair."*[269] Birden aklına Vereşçagin'in sözleri geldi: "Kont, Tanrı bizi izliyor!" Sırtı soğuk soğuk ürperdi. Ama bu bir an sürdü, sonra kendini hor görerek acı acı gülümsedi. *"J'avais d'autres devoirs,"*[270] diye düşündü. *"Il fallait apaiser le peuple. Bien d'autres victimes on péri et périssent pour le bien public,"*[271] diye de ailesine karşı, kendisine emanet edilen başkente karşı, kendi kendine karşı, Feodor Vasiliç Rastopçin olarak değil de (Feodor Vasiliç Rastopçin'in *bien public*[272] uğruna nefsini feda edeceğini sanıyordu) başkomutan, devleti temsil eden bir adam, çarın vekili sıfatıyla kendi kendine karşı olan görevlerini düşünmeye başladı. "Eğer ben yalnızca Feodor Vasiliç olsaydım, *ma ligne de conduite aurait été tout autrement tracée*,[273] ama ben başkomutanın hayatını, onurunu korumak zorundaydım."

Arabasının yumuşak yayları üzerinde hafif hafif sallanan ve artık kalabalığın dehşetli çığlıklarını duymayan Rastopçin rahatlamıştı, her zaman olduğu gibi, bu tür rahatlamalarda vücudu bir yandan sükûnete kavuşurken, aynı anda aklı ona ruhsal rahatlığını sağlayacak nedenleri de buluyordu. Rastopçin'i rahatlatan bu düşünce yeni bir şey değildi. Dünya kuruldu kurulalı, insanlar birbirlerini öldürmeye başladı başlayalı, hiç kimse vicdanını aynı düşünceyle avutmaya kalkışmadan kendi benzerine karşı cinayet işlememiştir. Bu düşünce, sözde başkalarının çıkarı demek olan *le bien public*'tir.

Gözünü hırs bürümemiş bir insan için böyle bir çıkar asla malum değildir; ama cinayet işleyen bir insan bu çıkarın ne olduğunu her zaman çok iyi bilir. İşte, artık Rastopçin de bunu biliyordu.

Şimdi düşünüp taşınırken yaptıklarından dolayı kendini ayıplamak şöyle dursun, hem caniyi cezalandırıp hem de böylelikle kalabalığı avutarak bu işten bu kadar başarıyla *à propos*[274] yararlanabilmiş olmasından dolayı memnuniyet duymak için nedenler buluyordu.

"Vereşçagin yargılanmış, ölüme mahkûm edilmişti," diye düşünüyordu (oysa il meclisi Vereşçagin'i yalnızca küreğe mahkûm etmişti). "Haindi,

namussuzdu, onu cezasız bırakamazdım; sonra *je faisais d'une pierre deux coups,*[275] halkı yatıştırmak için ona bir kurban verdim, hem de bir kötüyü cezalandırdım."

Kont, şehir dışındaki köşküne gelip de yerleşmek için gereken emirleri de verince iyice rahatladı.

Yarım saat sonra da, artık olup biten şeyleri aklından bile geçirmeyerek, yalnızca olacakları düşünüp tasarlayarak, atları tırısa kalkmış arabasıyla Sokolniki Meydanı'nı geçiyordu. Şimdi Yauza Köprüsü'ne gitmekteydi, ona Kutuzov'un orada olduğunu söylemişlerdi. Kendisini aldattığı için Kutuzov'a edeceği iğneli, acı sitemleri zihninde hazırlıyordu. Bu ihtiyar saray tilkisine; başkentin terk edilmesi, Rusya'nın zararı (Rastopçin böyle düşünüyordu) yüzünden meydana gelen bütün felaketlerden, yalnız onun akılsız, yaşlı kafasının sorumlu olduğunu hissettirecekti. Böylece, ona söyleyeceği şeyleri önceden düşünüp taşınan Rastopçin; kaleskasının içinde öfkeli öfkeli sağa sola dönüyor, hiddetle etrafına bakınıyordu.

Sokolniki Meydanı bomboştu. Yalnız meydanın sonunda, hastane ile tımarhanenin yanında beyazlar giymiş insan kümeleriyle, yine aynı kıyafette ama ellerini kollarını sallayıp haykıra haykıra meydanda bir başlarına yürüyen adamlar görünüyordu.

Bunlardan biri Kont Rastopçin'in kaleskasının önüne doğru koştu. Kont Rastopçin de, arabacısı da, dragonlar da korku ve merakla karışık bu başıboş bırakılan delilere, özellikle kendilerine doğru koşanlara bakıyorlardı.

Gözlerini Rastopçin'den ayırmadan boğuk bir sesle ona bir şeyler söyleyen, onu durdurmak için işaretler yapan bu deli, zayıf uzun bacakları üzerinde sallanarak, kaputunun etekleri savrula savrula var gücüyle koşuyordu. Delinin sakalı tutam tutam uzamıştı; hüzünlü, ciddi yüzü solgun ve zayıftı. Aşağıya doğru kaymış kara kehribar gözbebekleri, safran gibi sarı aklarında kaygılı kaygılı fır dönüyordu.

"Dur! Dur! Sana söylüyorum!" diye acı acı haykırdı, sonra soluğu kesilerek, sesi ve hareketleriyle tehdit edici bir tavırla bağırarak bir şeyler daha söyledi.

Arabayla aynı hizaya gelmiş, onunla başa baş koşuyordu.

"Beni üç kere öldürdüler, ben de ölülerin arasından üç kere tekrar dirildim. Beni taşladılar, beni çarmıha gerdiler... Ben tekrar dirileceğim, dirileceğim... Dirileceğim... Vücudumu parça parça ettiler... Cehennem yıkılacak, onu üç defa yıkacak, üç defa tekrar kuracağım!" diye sesini

gitgide yükselterek bağırıyordu deli. Kont Rastopçin, kalabalık Vereşçagin'in üzerine saldırırken nasıl sararmışsa yine öyle birden sarardı, başını çevirdi. Titrek bir sesle arabacıya, "Sür... Daha hızlı sür!" diye bağırdı.

Beygirleri dörtnala kalkan araba hızlandı; fakat Kont Rastopçin, arkadan, gitgide uzaklaşarak gelen umutsuz, deli çığlıklarını daha uzun bir süre işitti ve kürklü hainin şaşkınlık ve korku içindeki kanlı yüzü gözlerinin önüne dikildi.

Bu hatıra çok yeniydi ama Rastopçin onun yüreğinin derinliklerine kök salıp yerleştiğini hissediyordu. Bu hatıranın kanlı izinin hiçbir zaman silinmeyeceğini; tersine, bu korkunç hatıranın gün geçtikçe acıyarak, ıstırap vererek yüreğinde ömrünün sonuna kadar yaşayacağını apaçık görüyordu. Şimdi, "Çal kılıcı şu herife, yoksa ben sizin kafanızı keserim!" diyen kendi sesini duyuyormuş gibi geliyordu ona. "Niçin bu sözleri söyledim! Ağzımdan öyle çıktı, bunları söylemeyebilirdim," diye düşünüyordu, "o zaman hiçbir şey de olmazdı." İlk darbeyi vuran dragonun önce ürkek, sonra birden insafsızlaşan yüzü ve o gocuğu tilki kürklü çocuğun sessiz, ürkekçe bir sitemle kendine bakışı yeniden gözlerinin önüne geldi... "Ama ben bunu kendim için yapmadım. Ben, böyle hareket etmek zorundaydım. *La plèbe, le traître... Le bien public,"*[276] diye düşündü.

Yauza Köprüsü, yığılıp sıkışan kıtalarla doluydu hâlâ. Kutuzov, suratını asmış, bitkin bir halde köprünün yakınlarındaki bir sırada oturup kamçısıyla kumun üstüne şekiller çizdiği sırada bir kaleska gürültüyle ona yaklaştı General üniformalı, şapkası tüylü bir adam, sürekli dönen ve bir öfke, bir korku ifade eden gözlerle Kutuzov'a yaklaştı, Fransızca bir şeyler söylemeye başladı. Bu adam, Kont Rastopçin'di. Artık bir Moskova, bir başkent olmadığı, ortada yalnız bir ordu kaldığı için kendisinin de kalkıp buraya geldiğini söylüyordu.

"Eğer altesiniz, Moskova'yı savaşmadan teslim etmeyeceğinizi bana söylememiş bulunsaydınız, iş başka türlü olurdu. Başımıza bu işler gelmezdi!" dedi.

Kutuzov gözlerini Rastopçin'e dikmişti; söylenen sözleri anlamıyormuş da, kendisiyle konuşanın yüzünde yazılı bir şeyleri okumaya uğraşıyormuş gibiydi. Sıkılıp bozulan Rastopçin sustu. Kutuzov başını hafifçe salladı, dikkatli bakışlarını Rastopçin'in yüzünden ayırmadan, yavaşça, "Hayır," dedi, "Moskova'yı savaşsız vermeyeceğim."

Kutuzov bunu söylerken büsbütün başka bir şey mi düşünüyordu, yoksa anlamsızlığını bildiği için özellikle mi söylemişti, her nedense, Kont Rastopçin yanıt vermedi; Kutuzov'un yanından hemen uzaklaştı. Tuhaf şey! Moskova'nın başkomutanı, gururlu Kont Rastopçin eline kırbacı alarak köprüye yaklaştı, yığılan yük arabalarını bağıra çağıra dağıtmaya başladı.

267 İşte sersemlikleri yüzünden ayaklandırdıkları kara kalabalık, halkın tortusu, onlara bir kurban lazım!
268 Kalabalık korkunç, iğrenç.
269 Ancak etle doyurulabilen kurtlar gibiydiler.
270 Başka görevlerim vardı.
271 Halkı sakinleştirmek etmek lazımdı, genel çıkar uğruna daha birçok kurbanlar verildi ve verilmektedir.
272 Genel çıkar.
273 Hareket hattım bambaşka olurdu.
274 Yerinde, tam vaktinde.
275 Bir taşla iki kuş vurmuş oldum.
276 Ayak takımı, hain... genel çıkar.

XXVI

Akşamüzeri saat dörtte Murat'nın kıtaları Moskova'ya girdi. Başta Wurttemberg *hussar*'ları gidiyor, arkada atlı olarak, kalabalık bir maiyet alayı ile Napoli Kralı'nın kendisi geliyordu.

Murat, şehir kalesi "*le Kremlin*"in durumunu öğrenmek için gönderilmiş öncülerden haber gelmesini bekleyerek Arbat'ın ortalarında bir yerde, Nikola-Yavlenni Kilisesi'nin yakınında durdu.

Şehirde kalan Moskovalılardan küçük bir kalabalık Murat'nın etrafına toplandı. Renk renk tüyler, altın yaldızlarla süslenmiş uzun saçlı komutana ürkek, şaşkın bakıyorlardı.

"Bana bak, yoksa onların çarı mı bu? E, fena değil doğrusu!" diye fısıltıyla konuşuyorlardı.

Bir tercüman bu küçük kalabalığa yaklaştı. Kalabalık fısıldaşıyordu: "Şapkanı çıkar be... Şapkanı."

Tercüman, yaşlı bir kapıcıya, "Kremlin'e daha çok var mı?" diye sordu. Yabancısı olduğu Leh şivesine kulak kabartıp tercümanın konuştuğu Rusça'yı Rus diline benzetemeyen kapıcı, kendine söylenenleri anlamadı, ötekilerin arkasına çekilip saklandı.

Murat, tercümana doğru yürüdü, Rus kıtalarının nerede bulunduklarını sormasını emretti. Ruslardan biri sorulanı anlamıştı; birkaç kişi tercümana yanıt verdi. Öncü kıtasından bir subay Murat'ya yaklaştı, kale kapılarının tıkalı olduğunu, orada herhalde bir pusu kurulduğunu bildirdi. Murat, "Pekâlâ," dedi, sonra yanındakilerden birine dönerek, dört hafif topla kapıların topa tutulmasını emretti.

Murat'ın ardı sıra gelen saflardan bir batarya tırısa kalkarak hareket etti, Arbat boyunca ilerledi. Vozdvijenka'nın sonuna gelen batarya orada durdu, meydanda sıralandı. Birkaç Fransız subayı topları yerleştirip tek dürbünlerle Kremlin'e bakmaya başladılar.

Kremlin'de akşam duası çanları çalınıyordu, bu çan sesleri Fransızları şaşırttı. Bunu, silah başı işareti sandılar; piyade askerleri Kutaviyev Kapısı'na doğru koştu. Kapıda kütükler ve taban tahtaları vardı. Bir subay kıtasıyla birlikte kapıya yaklaştığı sırada karşıdan iki el silah atıldı. Topların yanında bulunan general, subaya bağırarak emir verdi; subay, askerleriyle birlikte koşarak geri döndü.

Kapıdan üç el silah daha atıldı.

Kurşunlardan biri, Fransız askerlerinden birinin bacağına isabet etti, tahta perdenin arkasından tuhaf haykırışlar yükseldi. Fransız general; subay ve askerlerinin yüzünde, o anda, sanki komutla olmuş gibi; deminki sevinçli, rahat ifadenin yerine kavgaya, acıya hazır insanların inatçı, çetin ifadesi belirdi. Onlar için, mareşalinden tümen neferine kadar hepsi için burası artık Vozdvijenkaya, Molavaya, Kutaviyev ya da Troytski kapısı değil, üzerinde belki de kanlı bir savaşın yapılacağı yeni bir yer, yeni bir savaş meydanıydı. Bu savaşa hazırlanıyordu hepsi. Tahta perdeli kapının arkasından gelen haykırışlar kesildi. Toplar *drisa* edildi. Topçular, yanmış fitillerini liflediler. Subay komuta verdi: "*Feu*!"[277] ve birbiri peşinden iki peşrev kutusu ıslığı duyuldu. Hartuç gülleleri kapının taşlarında, kütüklerin ve taban tahtalarının üzerinde çatırdadı, iki duman bulutu meydanın üstünde yükseldi,

Kremlin'in taş kapısına açılan ateşin uğultusu dindikten hemen sonra, Fransızların üstünde tuhaf bir gürültü duyuldu. Görkemli bir alakarga sürüsü duvarların üstünde yükseldi, gaklayıp vaklayarak kanat patpatlarıyla havada dönmeye başladı. Bu gürültülerle birlikte kapıdan bir insan çığlığı duyuldu, dumanların arasında kaftanlı, başı açık bir adamın karaltısı belirdi. Adam elindeki tüfekle Fransızlara nişan aldı. Topçu subayı, "*Feu!*" diye tekrarladı. O anda bir tüfek ve iki top sesi duyuldu. Kapıyı tekrar duman kapladı.

Tahta perdenin arkasında artık hiçbir şey kıpırdamıyordu, Fransız piyadeleri subaylarıyla birlikte kapıya yaklaştılar. Kaftanlı iki adam duvar boyunca Znamenka'ya doğru bayır aşağı koşup kaçtı. Subay, kütükleri ve cesetleri göstererek, "*Enlevez-moi ça*,"[278] dedi. Fransızlar yaralıları öldürüp cesetleri hisardan aşağı attılar. Bu adamların kim olduklarını kimse bilmiyordu. Onlar için yalnızca "*Enlevez-moi ça*" denilmiş, sonra da kokmasınlar diye bir araya toplanıp uzaklara atılmışlardı. Yalnız Thiérs onları birkaç inandırıcı satırla anmıştır: "*Ces misérables avaient envahi la citadelle sacrée, s'étaient emparés des fusils de l'arsenal et tiraient (ces misérables) sur les Français. On en sabra quelques-uns et on purgea le Kremlin de leur présence.*"[279]

Murat'ya yolun açılmış olduğu bildirildi. Fransızlar kapılardan girip ordugâhlarını il meclisi meydanında kurmaya başladılar. Askerler meclis binasının pencerelerinden sandalyeleri dışarı atıyor, ateş yakıyorlardı.

Öbür kıtalar Kremlin'den geçerek Maroseyka'da, Lubyanka'da, Pakrovka'da yerleştiler. Kıtaların bazıları, Vozdvijenka, Znamenka, Nikolska ve Tverskaya boyunca yerleşti. Gittikleri hiçbir yerde ev sahiplerini bulamayan Fransızlar, başka şehirlerdeki gibi evlere yerleşecek yerde, bir açık ordugâhta olduğu gibi, dışarıya, sokaklara yerleştiler.

Üstleri başları paramparçaydı; aç, bitkindiler, sayılarının üçte birini kaybetmiş ama yine de şehre büyük bir düzenle girmişlerdi. Bitkin, yıpranmış ama henüz kavgacı ve korkulacak bir orduydu bu. Ama bu ordu orduluğunu ancak askerleri evlere dağılıncaya kadar koruyabildi. Alaylara bağlı askerler, zenginlerin boş evlerine dağılmaya başlar başlamaz bu ordu da sonsuza dek orduluktan çıktı; sivile de, askere de benzemeyen, "plaçkacı" denen, ikisi ortası bir şey oldu. Aynı insanlar beş hafta sonra Moskova'yı bırakıp giderlerken artık ortada ordu diye bir şey kalmamıştı. Bu, her biri kendi aklınca değerli, yararlı zannettiği bir yığın eşyayı yüklenip götüren bir plaçkacılar güruhuydu. Moskova'dan çıkarlarken amaçları eskiden olduğu gibi savaşmak değil, ele geçirdiği ganimeti korumaktı. Elini çömleğin dar boğazından geçirip içindeki cevizleri avuçladıktan sonra onları bırakmamak için avucunu açmayan, böylelikle de kendi ölümüne neden olan maymun gibi, Fransızların da, yağma ettikleri şeyleri Moskova'dan çıkarken yanlarında götürmeleri yüzünden mahvolacakları belliydi. Ama nasıl maymunun cevizle dolu avucunu açması olanaksızsa, onların da, bir kez yağma edilmiş şeyleri bırakmaları olanaksızdı. Her Fransız alayının Moskova'nın herhangi bir mahallesine girişinden on dakika sonra ortada ne asker ne de subay kalıyordu. Güle oynaya odalara girip çıkan kaputlu, tozluklu insanlar evlerin pencerelerinden görünüyor; kilerlerde; mahzenlerde erzaka hükmediyor; ahırların, arabalıkların kapılarını açıyor, kırıyor, mutfaklarda ateş yakıyor; sıvalı kollarla yemek pişiriyor, kaynatıyor, kotarıyor, çocuklarla kadınları korkutuyor, güldürüyor, okşuyorlardı. Bu adamlar her tarafta, dükkânlarda, evlerde yığınlaydı. Ama artık ortada ordu yoktu.

Aynı gün Fransız komutanları, askerlerin şehre yayılmaması, halka eziyet edilmemesi; plaçkacılığın kesin olarak önlenmesi, hemen o akşam genel bir yoklama yapılması için emir üstüne emir yağdırdılar ama askerler bütün önlemlere rağmen, rahat edebilecekleri bu boş, zengin şehre dağılıverdiler. Aç bir hayvan sürüsü çorak bir kırda bir meraya rastlayınca nasıl zapt edilemez ve dağılıverirse, ordu da bu zengin şehrin içinde öyle, zapt edilmezcesine dağılıvermişti.

Moskova'da şehirlilerden kimsecikler yoktu; askerler, kumun üstünde su gibi şehrin içinde sızıp gittiler; ilk girdikleri yer olan Kremlin'den başlayarak dört bir yana yol yol yayıldılar. Olduğu gibi bütün eşyasıyla bırakılmış zengin bir tüccar evine giren süvari askerleri orada atları için lüzumundan fazla geniş ahırlar buluyor ama yine de, kendilerine daha iyi gelen aynı sıradaki başka bir evi gidip işgal ediyorlardı. Birçokları, içine kimlerin yerleştiğini tebeşirle yazarak birkaç evi birden işgal ediyor; başka kıtalarla tartışmaya tutuşuyor; hatta dövüşüyorlardı. Askerler daha bir yere yerleşmeye vakit bulamadan şehri dolaşmak için sokaklara fırlıyor, her şeyin yüzüstü bırakılmış olduğunu haber alınca da, ellerine bedavadan değerli eşyalar geçirebilecekleri yerlere saldırıyorlardı. Askerleri önlemeye giden komutanlar da ister istemez onlara katılıyorlardı. Arabacılar çarşısında birçok mağaza çeşitli arabalarla dolu kalmıştı, oraya da generaller yığılmış, kendilerine kaleska ve kupa arabası seçiyorlardı. Şehirde kalan halk, yağmadan kurtulmak ümidiyle komutanları evlerine davet etmekteydi. Yüzüstü bırakılmış malın mülkün haddi hesabı yoktu. Fransızların işgal ettiği yerlerin çevresinde, her tarafta, henüz keşfedilmemiş, işgal olunmamış yerler vardı, Fransızlar buralarda daha değerli şeyler bulunduğunu düşünüyorlardı. Böylece Moskova onları gitgide daha çok emip içine çekiyordu. Kuru bir toprağın üstüne su döküldüğü zaman nasıl hem su, hem de kuru toprak yok olursa, zengin, boş şehre bu aç ordunun girmesiyle de hem ordu, hem de zengin şehir yok oldu; ortada kalan şey, çamur, yangın ve plaçkacılıktı.

Fransızlar, Moskova yangınını *au patriotisme féroce de Rastopchine'e*[280] atfederler, Ruslarsa Fransızların taassubuna... Gerçekte Moskova yangınına, bu yangının sorumluluğunu bir ya da birkaç kişinin omzuna yüklemek bakımından sebep aranıyorsa, böyle bir sebep yoktu ve olamazdı, Moskova, şehirde yüz otuz kötü yangın tulumbası bulunmuş bulunmamış olsun, herhangi bir ahşap şehrin yanabileceği bir duruma düşürüldüğü için yanmıştı. Moskova nasıl olsa yanacaktı, çünkü halkı onu bırakıp gitmişti; üzerine günlerce kıvılcım yağan bir yonga yığınının tutuşması gibi bu yangın da önüne geçilmez bir şeydi. Daha ev sahipleri evlerindeyken ve görevliler yardıma koşarken bile, içinde her yaz, hemen hemen her gün yangın çıkan bir ahşap şehri artık ahalisi bırakıp gider de; onu günde iki kez yemek pişiren, çubuk içen ve açık ordugâh ateşlerini il

meclisi meydanında saray iskemleleriyle yakan askerler doldurursa, elbette ki yanmamazlık edemezdi. Barış zamanlarında bile, askerleri belli bir yerde köylere ev ev dağıtın, oralarda çıkan yangın sayısının hemen arttığını görürsünüz. Yabancı bir ordunun işgal ettiği boş, ahşap bir şehirde yangın tehlikesinin ne derece artacağını artık düşünün. Bu işte ne *le patriotisme féroce de Rastopchine* ne de Fransızların taassubu söz konusu olamaz. Moskova; bacalar, mutfaklar, açıkta yakılan ateşler, düşman askerlerindeki umursamazlık, ev sahibi olmayan şehir halkı yüzünden yandı. Kundakçılar olsa bile (bu da çok şüphelidir ya, çünkü şunun bunun yangın çıkarması için hiçbir neden yoktu; sonra bu zahmetli, tehlikeli de bir iştir) bu kundakçıları Moskova yangınının nedeni olarak gösteremeyiz; çünkü onlarsız da çıkacaktı yangın.

Fransızların, Rastopçin’i vahşilikle, Rusların da Bonaparte’ı haydutlukla suçlamaları; sonra da halkların eline bir kahramanlık meşalesi vermeleri kendileri için ne kadar övünülecek bir şey olursa olsun yangının böyle doğrudan doğruya bir nedeni olamazdı çünkü sahipleri tarafından terk edilen, yabancı insanların içinde hüküm sürmesine, çorba pişirmesine izin verilen her köy, her fabrika, her ev nasıl eninde sonunda yanarsa, Moskova da öylece yanacaktı. Moskova’yı içinde oturanlar yaktı, bu doğrudur; ama bunlar yerlerini terk etmeyen şehir halkı değil, şehre dışarıdan gelmiş olanlardır. Düşmanın işgal etliği Moskova; Berlin, Viyana ve başka şehirler gibi sağlam kalmadı; çünkü Moskovalılar, Fransızlara ekmek, tuz ve şehrin anahtarlarını getirecek yerde şehirden çıkıp gittiler.

277 Ateş!

278 Kaldırın şunu.

279 Bu zavallılar, kutsal kaleyi işgal etmiş, cephaneden silah almış, Fransızlara ateş etmişlerdi. Birkaçı kılıçtan geçirildi ve Kremlin onların vücutlarından temizlenmiş oldu.

280 Rastopçin’in vahşi yurtseverliğine.

XXVII

Moskova'da Fransızların emilip dört bir yana akışı, Piyer'in şimdi oturduğu mahalleye 2 Eylül'de ancak akşama doğru ulaşmıştı.

Piyer, inzivada, geçirdiği son iki tuhaf günden sonra deliliğe yakın bir duruma düşmüştü. Bütün varlığına bir tek düşünce hâkim olmuştu. Ne zaman, nasıl olduğunu kendi de bilmiyordu ama bu düşünce şimdi onu öyle bir sarmıştı ki, artık ne geçmişi ne de içinde bulunduğu durumu hatırlıyor, görüp duyduğu şeyler ona bir rüya gibi geliyordu.

Piyer, hayatın, kendisini sarmış olan ve o günkü durumunda çözmeye gücü yetmediği karışık kördüğüm isteklerinden kurtulmak için evini bırakmıştı. Yosif Aleksiyeviç'in evine rahmetlinin belgelerini, kitaplarını toplamak bahanesiyle gidişi, sırf sessizliğe, huzura kavuşmak içindi; çünkü şimdi sürüklendiğini hissettiği karmakarışık olayların tersine, Yosif Aleksiyeviç'in anısı Piyer'in ruhunda sonsuz, sakin yüksek düşünceler uyandırıyordu. Aradığı sakin bir sığınaktı; Yosif Aleksiyeviç'in yazı odasında bunu gerçekten de bulmuştu. Yazı odasının ölü sessizliği içinde tozlu masaya dirseklerini dayayıp oturunca, son günlerin, özellikle Borodino Savaşı'nın anıları usulca, *art arda geçmeye başladı zihninden; ruhunda, "onlar"* diye iz bırakmış olan insanlardaki dürüstlüğün, sadeliğin, kuvvetin yanında kendi yavanlığını, değersizliğini hissetti. Gerasim onu daldığı düşüncelerden ayırdığı zaman Piyer, Moskova'nın halk tarafından yapılacak savunmasına (böyle bir savunmanın hazırlandığını biliyordu) katılmayı tasarlamıştı. Bu amaçla Gerasim'den, kendisine hemen bir kaftanla bir tabanca bulmasını rica etmiş, ona, Yosif Aleksiyeviç'in evinde, adını gizleyerek kalmak niyetinde olduğunu bildirmişti. Sonra, bir başına işsiz güçsüz geçirdiği (Piyer dikkatini masonlukla ilgili elyazması belgelerin üzerinde toplamaya boşuna gayret etmişti) bu ilk gün içinde, eskiden de düşündüğü gibi, kendi adının Bonaparte adıyla birleştirilince aldığı esrarengiz anlam geçti aklından ama bu, yani vahşi hayvanın saltanatına son vermek işinin kendisine, *l'Russe Besuhof*'a nasip olduğu düşüncesi, insanın aklından sebepsiz yere, hiçbir iz bırakmadan gelip geçiveren hülyalardan biriydi.

Piyer, (yalnızca Moskova'nın savunmasına katılmak amacıyla) kaftan satın aldıktan sonra Rostovlara rastlayıp da, Nataşa ona, "Kalıyor musunuz?

Ah, ne iyi...” dediği zaman aklına, Moskova’yı alsalar bile şehirde kalarak kendine nasip olan görevi yerine getirmenin gerçekten de iyi olacağı düşüncesi gelmişti.

Ertesi gün de bir tek düşünceyle, nefsine acımamak, hiçbir konuda onlardan geri kalmamak düşüncesiyle Üçdağlar’ın yolunu tutmuştu. Ama Moskova’nın savunulmayacağını anlayıp eve döndüğü zaman, önceleri aklından yalnızca bir olasılık olarak geçen şeyin şimdi bir zorunluluk haline geldiğini hissetti birden. Adını gizleyerek Moskova’da kalacak, Napoléon’la karşılaşacak, onu öldürecek; ya kendisi mahvolacak ya da, ona göre, sırf Napoléon’un yüzünden Avrupa’nın başına gelen felaketlere bir son verecekti.

Piyer, 1809 yılında, Viyana’da bir Alman öğrencisinin Napoléon’a karşı giriştiği suikastın bütün ayrıntılarını, bu öğrencinin kurşuna dizildiğini de biliyordu. Ama görevini yerine getirirken karşılaşacağı ölüm tehlikesi onu bir kat daha coşturmaktaydı.

Aldığı karara doğru Piyer’i karşı konulmaz biçimde çeken iki güçlü duygu vardı: Birincisi, genel felaketin onda uyandırdığı kendini feda etme, acı çekmek ihtiyacıydı; 25 Ağustos’ta yine bu duyguya kapılarak Mojaisk’e doğru yola çıkmış, savaşın içine sürüklenmişti, şimdi yine bu duygunun etkisiyle evinden kaçıp alıştığı lüksü, rahatlığı terk ederek, kaskatı bir divanın üstünde soyunmadan yatıyor, Gerasim’le aynı yemeği yiyordu. Öteki duygu koşullara bağlıydı; yapay ve geçici olan, insanların çoğunluğunca dünyanın en büyük nimeti sayılan her şeye karşı hissedilen, sırf Ruslara özgü o belirsiz hafifseme duygusuydu. Piyer, bu sihirli, tuhaf duyguya ilk kez Slobodski Sarayı’nda kapılmıştı; çünkü orada ansızın anlamıştı ki, insanların onca peşinden koştukları, dört elle sarıldıkları zenginliğin, iktidarın, hatta hayatın bile bir değeri varsa o da bütün bu şeylerin fırlatılıp atılmasındaki zevktedir.

Gönüllü genç askere son kapiğine kadar kafayı çektiren; sarhoşa, sebepsiz yere, bu işin cebindeki son meteliğe de mal olacağını bildiği halde aynaları, camları kırdıran yine bu duygudur; delice işler (basit anlamda) yapan insanın alışık olduğunun dışında yüksek bir hayat anlayışının varlığını ilan ederek sanki kendi gücünü denemesi de bu duygunun sonucudur.

Slobodski Sarayı’nda ilk kez kapıldığı günden beri hep bu duygunun etkisi altında kalmıştı Piyer, ama onu tam anlamıyla ancak şimdi duyuyordu! Bundan başka, Piyer’in kararlılığını sağlayan asıl şey, bu yolda

şimdiye kadar attığı adımlardı. Evinden kaçışı, kaftanı, tabancası, Moskova'da kalacağını Rostovlara söylemesi; başkaları gibi o da Moskova'yı terk etmeye kalkışırsa bütün bunlar yalnız anlamsızlaşmakla, ayıp, gülünç olacaktı (ki Piyer hassastı bu konuda).

Piyer'in fiziksel durumu, her zaman olduğu gibi, ruhsal durumuna uygundu. Alışık olmadığı kötü yemekler, o günlerde içtiği votka, yaprak sigarası ve şarap yokluğu, değiştiremediği çamaşırların kirliliği, şiltesiz, dar bir divanın üstünde geçirdiği iki gece, bütün bunlar Piyer'i deliliğe yakın bir sinirlilik içinde tutuyordu.

Öğleden sonra saat ikiydi. Fransızlar Moskova'ya girmişlerdi. Piyer bunu biliyor ama harekete geçeceği yerde, girişeceği işi en küçük ayrıntılarına kadar gözden geçirip düşünmekten başka bir şey yapmıyordu. Piyer, darbeyi nasıl indireceğini, Napoléon'un ölümünü açıkça gözlerinin önüne getiremiyordu ama kendi ölümü, kendi kahramanlığı olağanüstü bir berraklıkla, kederli bir hazla, gözünün önüne geliyordu.

"Evet, ben herkes için bu işi yapmalıyım ya da ölmeliyim!" diye düşünüyordu. "Evet, ona yaklaşacağım... sonra, birden... tabancayla mı, hançerle mi?.. Ama hepsi bir... Ben değil, Tanrı'nın eli cezalandırıyor seni diyeceğim ona... Ne olacak, alın, idam edin beni!" diye kederli ama kararlı bir ifadeyle, başını eğimiş kendi kendine konuşmaya devam ediyordu.

Odanın ortasında durup böyle kendi kendine fikir yürüttüğü sırada kapı açıldı, eşikte, korkak Makar Aleksiyeviç'in, büsbütün değişmiş yüzü göründü. Hırkası savruluyordu. Yüzü kıpkırmızıydı, iğrençti. Sarhoş olduğu belliydi; Piyer'i görünce ilk anda şaşaladı ama aynı şaşkınlığı Piyer'in yüzünde de fark eder etmez cesareti yerine geldi, ince bacakları üzerinde sendeleyerek odanın ortasına geldi. Kısık, fakat emin bir sesle, "Korktular," dedi, "ben söylüyorum işte: Teslim olmayacağım, ben söylüyorum... Doğru değil mi, beyim?" Bir an düşündü, sonra ansızın masanın üstündeki tabancayı gördü, beklenmedik bir hızla, tabancayı alıp koridorda koşarak kaçmaya başladı.

Makar Aleksiyeviç'i kovalayan Gerasim'le kapıcı onu sofa aralığında durdurdular, elinden tabancayı almaya çalıştılar. Koridora çıkan Piyer de bu yarı deli ihtiyara acıyarak, tiksinerek bakıyordu. Harcadığı çabayla yüzü buruşmuş Makar Aleksiyeviç tabancayı tutuyor, olağanüstü bir şeyler tasarlıyormuş gibi, kısık bir sesle haykırıyordu:

“Silah başına! Rampa! Yalan söylüyorsun, alamazsın!”

Gerasim, Makar Aleksiyeviç’i incitmeden dirseklerinden tulup kapıdan içeri itmeye çalışarak, “Yeter rica ederim, yeter. Lütfen, rica ederim vazgeçin ama rica ederim, beyefendi,” diyordu.

“Sen kimsin? Bonaparte mısın?” diye bağırıyordu Makar Aleksiyeviç.

“Bu yaptığınız doğru değil efendim, lütfen odaya buyurun, dinlenin. Lütfen şu tabancayı...”

Makar Aleksiyeviç tabancayı sallayarak bağırıyordu:

“Defol, aşağılık köle! Dokunma bana! Görüyor musun şunu? Rampa!”

Gerasim, kapıcıya fısıldadı:

“Yakala.”

Makar Aleksiyeviç’i kollarından yakalayıp kapıya doğru sürüklediler.

Sofa aralığı, iğrenç çığlıklarla, soluğu kesilen sarhoşun feryatlarıyla doldu.

Derken sahanlık tarafından acı bir kadın çığlığı yükseldi, aşçı kadın koşa koşa sofa aralığına geldi.

“Onlar! Aziz babalarım!.. Yemin ederim onlar, dört tane atlı!” diye haykırdı.

Gerasim’le kapıcı, Makar Aleksiyeviç’i bıraktılar. Sessizleşen koridorda dış kapıyı vuran birkaç elin gürültüsü açıkça duyuldu.

XXVIII

Tasarısını gerçekleştirinceye kadar adını sanını gizlemeye, Fransızca bildiğini belli etmemeye karar vermiş olan Piyer, Fransızlar içeri girer girmez hemen saklanmak niyetiyle koridorun yarı açık kapısının önünde duruyordu. Ama Fransızlar içeri girdikleri halde Piyer kapıdan uzaklaşmadı: Merakını yenememişti.

İki kişiydiler. Birisi subaydı; uzun boylu, sert görünümlü, yakışıklı bir erkekti; ikincisi herhalde asker ya da emir eriydi; bodur, zayıf, yanakları çökük, yüzü gözü güneşte yanmış, bön bir adamdı. Subay, bir değneğe yaslanarak, topallaya topallaya önde yürüyordu. Birkaç adım attıktan sonra sanki bu evin uygun olduğuna kendi kendine karar vermiş gibi, geriye, kapıda duran askerlere döndü, beygirleri içeri alsınlar diye buyurgan bir sesle bağırdı. Sonra dirseklerini sertçe kaldırarak bıyıklarını burdu, elini şapkasının siperine götürdü. Gülümseyip etrafına bakınarak keyifli keyifli, “*Bonjour, la compagnie!”*[281] dedi. Kimse karşılık vermedi.

“*Vous êtes le bourgeois?”*[282] diye sordu Gerasim’e.

Gerasim bir şey anlamadı, korka korka subaya baktı.

Subay, bu ufacık adamı hoş gören sevimli bir gülümsemeyle tepeden tırnağa süzerek, “*Quartire, quartire, logement,”* dedi. “*Les Français son des bons enfants. Que diable! Voyons! Ne nous fâchons pas, mon vieux,”*[283] diye korkmuş, suskun Gerasim’in omzunu okşadı. Sonra etrafına bakınıp Piyer’in bakışlarıyla karşılaştı, “*A ça! Dites donc, on ne parle donc pas français dans cette boutique?”*[284] dedi. Piyer kapıdan uzaklaştı.

Subay yeniden Gerasim’e döndü. Kendisine evin odalarını göstermesini istedi.

Gerasim, lafı anlaşılabilsin diye kelimeleri eğip büktü, “Efendi yok... Ben anlamaz... Benim oda... Siz...” dedi.

Fransız subayı gülümsedi, söylediklerini anlamadığını anlatmak için Gerasim’in burnunun dibinde eliyle hareketler yaptı, Piyer’in durduğu kapıya doğru topallaya topallaya yürüdü. Piyer onun elinden kurtulmak için çekilmek istedi. Tam bu sırada mutfağın açılan kapısında elinde tabancayla beliren Makar Aleksiyeviç’i gördü. Makar Aleksiyeviç, bir deli kurnaz ışığıyla gözlerini Fransız’a dikti; tabancasını kaldırarak nişan aldı. Tetiğe asılıp “Rampa!!!” diye sarhoş sarhoş haykırdı. Fransız subayı sesten yana

döndü, o anda da Piyer sarhoşun üstüne atıldı. Tabancayı yakalayıp havaya kaldırdığı sırada Makar Aleksiyeviç tetiği çekti; kulakları sağır eden, her tarafı barut dumanına boğan bir silah sesi duyuldu. Fransız, sarardı, kendini arkaya; kapıya doğru attı.

Fransızca bildiğini belli etmemeye karar verdiğini unutan Piyer, tabancayı alıp fırlatarak subaya doğru koştu, ona Fransızca, "*Vous n'êtes pas blessé?*"[285] dedi. Subay kendini yoklayarak, "*Je crois que non,*"[286] diye cevap verdi. Duvarın alçı sıvasındaki bir sıyrığı göstererek, "*Mais je l'ai manqué belle cette fois-ci,*"[287] dedi. Piyer'e sert sert bakıp, "*Quel est cet homme?*"[288] diye sordu. Piyer rolünü büsbütün unutarak çabuk çabuk karşılık verdi:

"Ah, je suis vraiment au désespoir de ce qui vient d'arriver,"[289] dedi. "*C'est un fou, un malheureux qui ne savait pas ce qu'il faisait.*"[290]

Subay, Makar Aleksiyeviç'e yakalaşıp yakasından tuttu.

Makar Aleksiyeviç duvara dayanmış, dudağı sarkmış, sanki ayakta uyukluyormuş gibi sallanıyordu. Fransız, elini çekerek, "*Brigand, tu me la payeras,*"[291] dedi, sonra kararlı, güzel bir jestle, "*Nous autres nous sommes clément après la victoire, mais nous ne pardonnons pas aux traîtres,*"[292] diye ekledi.

Piyer, bu sarhoş, deli adamdan öç almaması için subaya, Fransızca yalvarmaya devam ediyordu. Subay, hep o mahzun edasıyla dinledi, sonra birden gülümseyerek Piyer'e döndü, onu birkaç saniye sessizce süzdü. Güzel yüzünde saldırgan ama aynı zamanda tatlı bir ifade belirdi, elini uzattı,

"*Vous m'avez sauvé la vie! Vous êtes Français?*"[293] dedi. Bir Fransız'ın böyle bir sonuca varması doğaldı. Büyük bir işi ancak bir Fransız yapabilirdi; onun, yani 13. Alay Yüzbaşısı *Monsieur Ramball'in* hayatını kurtarmak da, hiç şüphesiz büyük bir işti.

Fakat böyle bir sonuç ve bu sonuca dayanan subayın inancı ne kadar doğal olursa olsun, Piyer yine de onu hayal kırıklığına uğratmayı gerekli buldu. Hemen, "*Je suis Russe,*"[294] dedi.

Fransız parmaklarını burnunun ucunda oynatıp gülümseyerek, "Haydi, haydi, haydi, *à autres,*"[295] dedi. Sonra, "*Tout à l'heure vous allez me conter tout ça,*"[296] diye ekledi Piyer'e karşı bir kardeş gibi davranarak, "*Charmé de rencontrer un compatriote. Eh bien! Qu'allons nous faire de cet homme?*"[297]

Fransız subayının yüzündeki ifade, sesinin tonu, Piyer gerçekten de Fransız olmasa bile, yeryüzündeki bu en yüksek sıfatı bir kere aldıktan sonra, elbette artık ondan vazgeçemem, diyordu. Subayın sorduğu son soru üzerine Piyer, Makar Aleksiyeviç'in kim olduğunu bir kez daha anlattı; kendileri gelmeden az önce bu sarhoşun, delinin, dolu tabancayı kapıp götürdüğünü, onu elinden alamadıklarını açıkladı; zavallının cezaya çarptırılmamasını bir kez daha rica etti.

Fransız, göğsünü kabartıp eliyle şahane bir hareket yaptı. Çabuk çabuk ve dokunaklı bir edayla konuşarak, "*Vous m'avez sauvé la vie! Vous êtes Français. Vous me demendez* sa *grâce? Je vous l'accorde. Qu'on emmène cet homme,*"[298] dedi, hayatını kurtardığı için Fransızlık payesini verdiği Piyer'in koluna girip onunla birlikte içeri girdi.

Avludaki askerler silah sesini duyunca sofa aralığına gelmişlerdi, ne olduğunu soruyor, suçluları cezalandıracaklarını söylüyorlardı ama subay onları sertçe durdurdu:

"*On vous demandera quand on aura besoin de vous,*"[299] dedi. Askerler çıktılar. Bu arada mutfağı şöyle bir dolaşmış olan emir eri, subaya yaklaştı, "*Capitaine, ils ont de la soupe et du gigot de mouton dans la cuisine. Faut–il vous l'apporter?*"[300] dedi.

Yüzbaşı, "*Oui, et le vin,*"[301] diye yanıt verdi.

281 Merhaba arkadaşlar.
282 Ev sahibi siz misiniz?
283 Oda, oda, mesken, Fransızlar iyi çocuklardır. Hay şeytan, darılıp gücenmeyelim babalık.
284 Amma da iş ha, yoksa burada Fransızca bilen yok mu?
285 Yaralanmadınız ya?
286 Galiba, hayır.
287 Ama bu sefer iyi kurtuldum.
288 Kim bu herif?
289 Başınıza gelen işe cidden çok üzüldüm.
290 Delidir, ne yaptığını bilmeyen bir zavallı.
291 Haydut, bana bunun hesabını vereceksin.
292 Bizler zaferden sonra merhametliyiz, ama hainleri affetmeyiz.
293 Hayatımı kurtardınız! Fransız mısınız?
294 Ben Rusum.
295 Başkalarına anlat.
296 Birazdan bana bütün bu hikâyeleri anlatırsınız.
297 Bir vatandaşa rastlamış olmakla mutluyum. Peki, bu herifi ne yapacağız?
298 Hayatımı kurtardınız. Siz Fransızsınız. Benden bu adamın affını istiyorsunuz. İsteğinizi yerine getiriyorum.
299 Lüzum olursa çağrılırsınız.
300 Yüzbaşım, mutfakta çorbayla koyun kızartması var. İster misiniz?

301 Evet, ama şarap da getir.

XXIX

Fransız subayı Piyer’le birlikte odaya girince, Piyer kendisinin Fransız olmadığına subayı bir kez daha ikna etmeyi görev bildi ve çekilmek istedi, ama subay razı olmadı. Hayatını kurtardığı için Piyer’e karşı öyle nazik, öyle sevimli, hoş davranıyor, öyle gerçek bir minnettarlık gösteriyordu ki, ricasını reddetmeye Piyer’in yüzü tutmadı; ilk girdikleri yer olan salonda onunla kaldı. Piyer, Fransız olmadığında ısrar edince, yüzbaşı, böyle övünülecek bir sıfatın nasıl reddedilebileceğine besbelli akıl erdiremeyerek omuz silkti, ille de kendini Rus olarak göstermek istiyorsa mesele kalmadığını, ama buna karşın, ne olursa olsun, hayatını kurtardığı için artık ona sonsuz bir minnettarlıkla bağlanmış bulunduğunu söyledi.

Eğer bu adamda başkalarının duygularını azıcık olsun anlamak, Piyer’in hissettiklerini sezmek yeteneği olsaydı, Piyer herhalde onun yanından uzaklaşırdı ama bu adamın kendinden başka her şeye karşı gösterdiği coşkun vurdumduymazlık onu yendi.

Piyer’in kirli, ince giysilerine, elindeki yüzüğe şöyle bir göz atan Fransız, “*Français ou prince russe incognito,”*[302] *dedi. “Je vous dois la vie et je vous offre mon amitié. Un Français n’oublie jamais ni une insulte ni un service je vous offre amitié. Je ne vous dis que ça.”*[303]

Bu subayın sesindeki tınıda, yüzündeki ifadede, hareketlerinde, Fransız görüşüyle öyle bir iyi yüreklilik, bir asalet vardı ki, Piyer onun gülümsemesine bilinçsizce bir gülümsemeyle karşılık vererek uzatılan eli sıktı.

Subay, bıyıklarının altında dudaklarını büzen, kendini beğenmiş, dayanılmaz bir gülümsemey1e kendini takdim etti:

“Capitaine Ramball du 13’ème léger, decoré pour l’affaire du Sept. Voudrez-vous me dire à présent, à qui j’ai l’honneur de parler aussi agréablement au lieu de rester à l’ambulance avec la balle de ce fou dans le corps.”[304]

Piyer, ismini bildiremeyeceğini söyledi kızararak, bir isim uydurmaya, adını söyleyemeyişinin nedenini Fransız’a anlatmaya kalkıştı; Fransız, hemen onun sözünü kesti.

“De grâce,”[305] dedi. *“Je comprends vos raisons, vous êtes officier... Officier supérieur, peut-être. Vous avez porté les armes contre nous. Ce*

n'est pas mon affaire. Je vous dois la vie. Cela me suffit. Je suis tout à vous. Vous êtes gentilhomme?"[306] diye ekledi sorar gibi. Piyer başını salladı. "*Votre nom de baptême, s'il vous plaît? Je ne demande pas davantage. Monsieur Pierre, dites-vous... Parfait. C'est tout que je desire savoir."*[307]

Koyun kızartması, omlet, Fransızların bir Rus şarap mahzeninden almış oldukları şarap, semaver, votka getirildi; Ramball, Piyer'i yemeğe çağırdı, sonra hemen kendisi güçlü dişleriyle çiğneyip ağzını şapırdata şapırdata ve *excellent, exquis*[308] diye diye, sağlıklı, aç bir adam gibi oburcasına, hızlı hızlı yemeye başladı. Yüzü kızarıyor, terliyordu. Piyer de açtı, memnuniyetle yemeğe katıldı. Hizmet eri Morel, sıcak suyla dolu bir tencere getirip içine bir kırmızı şarap şişesi koydu. Bundan başka tadına bakılmak için mutfaktan alıp getirdiği bir kvas şişesini de masaya yerleştirdi. Bu içki, Fransızlar arasında nam almıştı. *Limonade de cochon* (domuz limonatası) diye ad takmışlardı kvasa. Morel, mutfakta bulduğu bu *limonade de cochon*'u övüyordu. Ama Moskova'da dolaşırken ele geçirdiği bir şarap vardı yüzbaşıda, bu nedenle kvası Morel'e bıraktı; Bordeaux şarabının şişesine yapıştı. Şişenin boğazına bir peçete sarıp kendisinin ve Piyer'in kadehini doldurdu; yemek ve şarap yüzbaşıyı iyice coşturmuştu, hem yiyor ve hem de sürekli konuşuyordu.

"Oui, mon cher monsieur Pierre, je vous dois une fière chandelle de m'avoir sauvé de cet enragé... J'en ai assez, voyez-vous, de balles dans le corps. En voilà une (göğsünü işaret etti) *à Wagram et de deux à Smolensk,* (yanağındaki yara izini gösterdi). *Et cette jambe, comme vous voyez qui ne veut pas marcher. C'est à la grande bataille du 7 à la Moskva que j'ai reçu ça. Sacré dieu, c'était beau! Il fallait voir ça, c'était un déluge de feu. Vous nous avez taillé une rude besogne, vous pouvez vous en vanter, nom d'un petit bonhomme. Et, ma parole, malgré l'atout, que j'y ai gagné, je serais prêt à recommencer. Je plains ceux qui n'ont pas vu ça.*[309]

Piyer, "*J'y ai été,"*[310] dedi.

"Bah, vraiment! Eh bien, tant mieux,"[311] diye devam etti Fransız. "*Vous êtes de fiers ennemis, tout de même. Le grande redoute a été tenace, nom d'une pie. Et vous nous l'avez fait crânement payer. J'y suis allé trois fois, tel que vous me voyez. Trois fois nous étions sur les canons et trois fois on nous a culbuté et comme des capucins de cartes. Oh! C'était beau, monsieur Pierre. Vous grenadiers ont été superbes, tonnere de Dieu. Je les ai vu six fois de suite serrer les rangs, et marcher comme à une revue. Les beaux hommes! Notre roi de Naples qui s'y connaît a crié: bravo! Ah! Ah!*

*Soldat comme nous autres! (B*ir an sustu.) *Tant mieux, tant mieux, monsieur Pierre, Terribles en bataille... Galants (*gülümseyerek göz kırptı) *avec les belles, voilà les Français, Monsieur Pierre, n'est ce pas?"*[312]

Yüzbaşı öyle iyi yüreklice, safça bir keyif içindeydi, öyle bir kendine yeter, kendinden memnun hali vardı ki, Piyer de ona keyifli keyifli bakarak göz kırpar gibi oldu. *Galant* sözü yüzbaşının aklına Moskova'nın durumunu getirmiş olmalıydı ki, "*A propos, dites donc, est-ce vrai que toutes les femmes ont quitté Moscou? Une drôle d'idée! Qu'avaient-elles à craindre?"*[313] dedi.

Piyer, "*Est-ce que les dames françaises ne quitteraient pas Paris, si les Russes y entraient?"* diye karşılık verdi.[314]

Fransız, "*Ah, ah, ah!.."* diye kahkahadan kırılarak Piyer'in omzuna vurdu. "*Ah, elle est forte celle-là,"*[315] diye devam etti. "*Paris?.. Mais Paris.. Paris..."*[316]

Piyer, onun sözünü tamamlayarak, *"Paris, la capitale du monde..."*[317] dedi.

Yüzbaşı, Piyer'e baktı. Konuşmanın ortasında durup gülümseyen sevimli gözlerini karşısındakinin yüzüne dikme âdeti vardı.

"*Eh bien, si vous ne m'avez pas dit que vous êtes Russe, j'aurai parié que vous êtes Parisien. Vous avez ce que je ne sais quoi, ce..."*[318] Bu komplimanı yapar yapmaz yeniden susarak Piyer'i süzdü.

Piyer, "*J'ai été à Paris, j'y ai passé des années,"*[319] dedi.

"*Oh ça se voit bien. Paris... Un homme qui ne connaît pas Paris, est un sauvage. Un Parisien, ça se sent à deuxlieux. Paris, c'est Talma, la Duschénois, Potier, la Sorbonne, les boulevards,"*[320] sözlerinin başıyla sonu arasındaki uygunsuzluğu sezdi ve hemen ekledi: *"Il n'y a qu'un Paris au monde. Vous avez été à Paris et vous êtes resté Russe. Eh bien, je ne vous estime pas moins."*[321]

Dertli düşüncelerle baş başa, yapyalnız geçirdiği günlerden sonra, şimdi içtiği şarabın etkisi altında kalan Piyer, bu neşeli, iyi yürekli adamla konuşmaktan, elinde olmayarak zevk duyuyordu.

"*Pour en revenir à vos dames, on les dit bien belles. Quelle fichue idée d'aller s'enterrer dans les steppes, quand l'armée Français est à Moscou. Quelle chance elles ont manqué es relles-là. Vos moujiks c'est autre chose, mais vous autres gens civilisés vous devriez nous connaître mieux que ça. Nous avons pris Vienne, Berlin, Madrid, Naples, Rome, Varsovie; toutes les*

capitales du monde... On nous craint, mais on nous aime? Nous sommes bons à connaître. Et puis l'Empereur,"[322] diye başlayınca Piyer onun sözünü kesti, "*L'Empereur,*" diye tekrarladı ve yüzü birden üzgün, şaşkın bir hal aldı. "*Est-ce que l'Empereur..."*[323]

"L'Empereur? C'est la générosité, la clémence, la justice l'ordre, le génie, voilà l'Empereur! C'est moi Ramball qui vous le dit. Tel que vous me voyez, j'étais son ennemi il y a encore huit ans. Mon père a été comte émigré... Mais il m'a vaincu, cet homme. Il m'a empoigné. Je n'ai pas pu résister au spectacle de grandeur et de gloire dont il couvrait la France. Quand j'ai compris ce qu'il voulait, quand j'ai vu qu'il nous faisait une litière de lauriers, voyez vous, je me suis dit: Voilà un souverain, et je me suis donné a lui. Eh voilà! Oh, oui, mon cher, c'est le plus grand homme des siècles passés et à venir."[324]

Piyer, tereddüt etti, yüzünde bir suçluluk ifadesi belirdi, "*Est-il à Moscou?"*[325] diye sordu.

Fransız, Piyer'in gergin yüzüne bakıp gülümsedi.

"*Non, il fera son entrée demain,"*[326] diyerek devam etti hikâyesine.

Sokak kapısı tarafından yükselen haykırışlarla ve Wurttenberg *hussar*'larının da atlarını kendi atlarının bulunduğu avluya sokmak istediklerini yüzbaşıya bildirmek için gelen Morel'in içeri girmesiyle konuşmaları yarıda kaldı.

Yüzbaşı, kıdemli erbaşı çağırttı; hangi alaydan olduğunu, komutanlarının adını, işgal edilmiş bir eve ne cesaretle girip yerleşmeye kalkıştığını sert sert sordu. Pek iyi Fransızca bilmeyen Alman, ilk iki soruya karşılık vererek alayını, komutanının adını söyledi ama üçüncü soruyu hiç anlamadığı için Almancasına kırık dökük Fransızca kelimeler karıştırarak kendisinin bölük emini olduğunu, bütün evleri sırayla baştan başa işgal etmek için komutanından emir aldığını söyledi. Almanca bilen Piyer Alman'ın dediklerini yüzbaşıya, yüzbaşının yanıtlarını da Wurttembergli *hussar*'a tercüme etti. Bu suretle, kendine söylenenleri anlayan Alman boyun eğdi, adamlarını alıp gitti. Yüzbaşı dışarıya çıktı, yüksek sesle bir şeyler emretti.

Odaya döndüğü zaman, Piyer başını elleri arasına almış hâlâ eski yerinde oturmaktaydı. Yüzü acı ifade ediyordu. Gerçekten de acı çekiyordu o sırada.

Yüzbaşı odadan çıkıp da yalnız kalınca, içine düşmüş olduğu durumu birden kavramıştı Piyer. Çok ağırına gittiği halde Moskova'nın alınmış

olması değil, bu sevinçli galiplerin şehirde kendi evlerindeymişler gibi hareket etmeleri, hatta onu korumaya kalkışmaları da değildi şimdi Piyer'e acı veren. Ona acı veren şey, kendi zaafını anlamış olmasıydı; içilen birkaç bardak şarap, bu iyi yürekli adamla konuşmak, Piyer'in son günlerde içinde bulunduğu ve eylemini gerçekleştirmek için zorunlu olan o dalgın, üzgün ruh halini yok edivermişti. Tabanca, hançer, kaftan hazırdı. Napoléon da yarın geliyordu. Piyer, o haydudu öldürmeyi yine öyle yararlı, onurlu bir iş saymakta, ama artık bunu yapamayacağını da hissetmekteydi. Niçin? Bilmiyordu, ama kararını yerine getiremeyeceğini sezer gibiydi. Zaafına karşı mücadele ediyor, ama onu yenemeyeceğini, karşısına çıkan ilk insanla temasa gelir gelmez öç almak, öldürmek, kendini feda etmek gibi karanlık düşüncelerinin tuz buz oluverdiklerini hissediyordu.

Yüzbaşı, hafifçe topallayarak, ıslık çala çala odaya girdi.

Fransız'ın az önce Piyer'i eğlendiren gevezeliği artık onu tiksindiriyordu. Islıkla çaldığı ezgi de, yürüyüşü de, bıyıklarını buruşu da, her hali şimdi Piyer'in ağırına gidiyordu.

"Ben artık giderim, onunla bir tek laf bile konuşmam," diye düşündü. Bunu düşünüyor, ama yine de olduğu yerde oturuyordu. Tuhaf bir zaaf duygusu onu oturduğu yere mıhlamıştı: İstediği halde, kalkıp gidemiyordu.

Yüzbaşı, tersine, çok keyifli görünüyordu. Odada iki kez aşağı yukarı dolaştı, çok eğlenceli bir şey düşünüyormuş da, kendi kendine buna gülüyormuş gibi gözleri pırıldıyor, bıyıkları hafifçe titriyordu. Birdenbire, "*Charmant,*" dedi, "*le colonel de ces Wurtemburgeois? Cest un Allemand; mais brave garçon, s'il en fut. C'est un Allemand.*"[327]

Piyer'in karşısına oturdu.

"*A propos, vous savez donc l'allemand, vous?*"[328]

Piyer ses çıkarmadan ona baktı.

"*Comment dites-vous asile en allemand?*"[329]

"*Asile*?"diye tekrarladı Piyer. "*Asile en allemand: Unterkunft.*"[330]

"*Comment dites-vous?*"[331] diye inanmamış bir yüzle sordu hemen yüzbaşı.

Piyer tekrarladı:

"*Unterkunft*."

Yüzbaşı, "*Onterkoff,*" dedi, gülen gözlerini Piyer'e dikti. "*Les Allemands sont des fières bêtes. N'est-ce pas, monsieur Pierre,* diye bir de netice çıkardı. *Eh bien, encore une bouteille de ce Bordeau Moscovite, n'est*

ce pas? Morel, vas nous en chauffer encore une petite bouteille. Morel!”[332] diye haykırdı neşeyle.

Morel bir şamdanla bir şişe şarap getirdi. Yüzbaşı mumların ışığı altında Piyer’e bir göz attı, karşısındakinin karmakarışık yüzü onu besbelli şaşırttı; içten bir üzüntü ve ilgiyle Piyer’e yaklaştı, üstüne doğru eğildi. Eline dokunarak, *“Eh, bien, nous sommes tristes?”*[333] dedi, *“Vous aurai-je fait de la peine? Non, vrai, avez-vous quelque chose contre moi?”*[334] diye sordu. “*Peut-être rapport à la situation?”*[335]

Piyer yanıt vermedi, ama Fransız’ın gözlerine dostlukla baktı. Kendisine gösterilen bu ilgiden hoşlanmıştı.

“*Parole d’honneur, sans parler de ce que je vous dois, j’ai de l’amitié pour vous. Puis-je faire quelque chose pour vous? Disposez de moi. C’est à la vie et à la mort. C’est la main sur le coeur que je vous dis,”*[336] diye göğsüne vurarak ekledi yüzbaşı.

Piyer, “*Merci*,”[337] dedi. Yüzbaşı, sığınağa Almanca ne dendiğini öğrendiği zaman Piyer’e nasıl bakmışsa yine öyle dikkatle baktı, yüzü ansızın parıldadı.

“Ah! Dans ce cas, je bois à notre amitié!”[338] diye sevinçle haykırıp bardaklarına şarap doldurdu. Piyer, dolu bardağı alıp içti. Ramball de bardağını dikti, Piyer’in elini bir daha sıktı, düşünceli; hülyalı bir tavır takınıp dirseklerini masaya dayadı.

“*Oui, mon cher ami, voilà les caprices de la fortune,”* dedi, “*Qui m’aurait dit que je serai soldat et capitaine de dragons au service de Bonaparte, comme nous l’appellions jadis. Et cependant me voilà à Moscou avec lui. Il faut vous dire, mon cher,”*[339] diye uzun bir hikâye anlatmaya niyetlenen bir insanın ağır, ölçülü sesiyle devam ediyordu, “*que notre nom est l’un des plus anciens de la France.”*[340]

Yüzbaşı, atalarının tarihini, kendi çocukluğunu, yetişkinlik, delikanlılık zamanlarını, bütün hısım akraba, mal mülk, aile ilişkilerini bir Fransız’ın rahat, saf, açık yürekliliğiyle Piyer’e anlattı. Bu hikâyede *“Ma pauvre mère”in*[341] önemli bir rol oynadığını söylemeye gerek yok.

Yüzbaşı gitgide coşarak, “*Mais tout ce n’est que la mise en scéne de la vie, le fond c’est l’amour. L’amour! N’est ce pas, monsieur Pierre?”*[342] dedi. “*Encore un verre.”*[343]

Piyer tekrar şarap içti ve bardağını doldurdu.

“Oh! Les femmes, les femmes!”[344] Bakışları mahmurlaşan yüzbaşı, gözlerini Piyer’e dikerek aşktan, kendi aşk maceralarından söz etmeye başladı. Bunlar pek de çoktu. Subayın memnun, güzel yüzüne; kadınlardan söz ederken kapıldığı coşkun heyecana bakılacak olursa buna kolayca inanmak mümkündü. Ramball’in bütün aşk hikâyelerinin, Fransızlar için aşkın biricik büyüsünü, şiirini oluşturan hayasız bir içeriği vardı; buna rağmen yüzbaşı aşkın bütün güzelliklerini yalnız kendisi denemiş, kendisi tatmış gibi hikâyelerini öyle samimi bir inançla anlatıyor, kadınları ballandıra ballandıra öyle bir betimliyordu ki, Piyer onu merakla dinliyordu.

Belli ki Fransız’ın onca sevdiği *l’amour,*[345] Piyer’in bir zamanlar kendi karısına karşı duyduğu o alçak, basit aşkın soyundan olmadığı gibi, Nataşa’ya karşı duyduğu o kendi kendini alevlendiren romantik aşka da benzemiyordu. Ramball bu iki tür aşkı aynı derecede hoş görüyordu: Birisi, *l’amour pour les charretiers,* ötekisi, *l’amour pour des imbéciles.*[346] Fransız’ın beğendiği *l’amour* daha çok, kadına karşı sahte ilişkilerde ve aşka başlıca çekiciliğini veren birtakım aldatmalardaydı.

Böylece yüzbaşı; otuz beş yaşındaki çekici bir markizle bu çekici markizin on yedilik masum güzel kızına karşı, aynı anda ikisine birden duyduğu aşkın dokunaklı hikâyesini anlattı. Ana kız arasındaki cömertlik mücadelesinin sonunda ana, kendini feda ederek, âşığına kızıyla evlenmesini teklif etmişti; bu çok uzak anı yüzbaşıyı heyecanlandırıyordu hâlâ. Sonra bir hikâye daha anlattı: Burada koca, âşık rolünü, kendisi ise (yani âşık) koca rolünü oynamıştı. Sonra, *Asile’e Unterkunft*[347] denilen memleketten, *Souvenirs d’Allemagne’*dan[348] birkaç komik hatıra daha anlattı, burada *les maris mangent de la choux croute, et les jeunes filles sont trop blondes’*dı.[349]

Nihayet söz, anısı yüzbaşıda hâlâ tazeliğini koruyan ve Polonya’da başından geçen son maceraya geldi; hızlı el kol hareketleriyle ve alevlenen bir yüzle anlattığı bu hikâyeye göre bir Leh’in hayatını kurtarmış, (zaten sürekli hayat kurtarıyordu yüzbaşı) Leh de Fransa’nın hizmetine girmek için yola çıkarken ona güzel karısını *(Parisienne de coeur)*[350] emanet etmişti. Yüzbaşı mutluydu, çekici Leh kadın onunla kaçmak istiyordu; ama yüce ruhlulukla hareket eden yüzbaşı kadını kocasına geri vermiş, bunu yaparken de, *“Je vous ai sauvé la vie, et je sauve votre honneur,”*[351] demişti. Yüzbaşı bu sözleri tekrarlarken gözlerini silip bu dokunaklı anının kendisinde uyandırdığı heyecanı üstünden atmak ister gibi silkindi.

Gece ve şarap hep yapardı bunu; yüzbaşının hikâyelerini dinlerken Piyer onu anlattıklarını dinliyor, hepsini anlıyor; bir yandan da zihninde ansızın sıra sıra beliren kendi anılarının peşinden gidiyordu. Bu aşk hikâyelerini dinlerken apansızın Nataşa'ya olan aşkını hatırlamış; aklından bu aşkla ilgili sahneleri geçirerek onları Ramball'in hikâyeleriyle kıyaslamıştı. Aşkla görev arasındaki kavgayı anlatan hikâyeyi dinlerken de, gönlünün arzuladığı kadınla Suhariyev Kulesi'ndeki son karşılaşma en küçük ayrıntılarına kadar Piyer'in gözünün önüne geldi. O zaman bu karşılaşma onu pek etkilememiş, hatta bunu bir daha da hatırlamamış, ama şimdi, bu rastlaşmada çok önemli, şiirli bir şey varmış gibi geliyordu ona.

Onun, "Piyotr Kiriliç, buraya gelin, sizi tanıdım," deyişini hatırlıyor, gözlerini, gülümsemesini, yolculuk şapkasını, kıvır kıvır saçlarını karşısında görüyor... Bunlar birden ona dokunuyor, içini eziyordu.

Çekici Leh kadın hakkındaki hikâyesini bitiren yüzbaşı, başından böyle bir aşk felaketinin geçip geçmediğini sordu Piyer'e.

Piyer bu soru üzerine başını kaldırdı. İçini dökmek ihtiyacını duydu; kendisinin aşkı nasıl biraz da başka türlü anladığını açıklamaya koyuldu. Bütün hayatınca bir tek kadın sevmiş olduğunu, onu hâlâ sevdiğini ama bu kadının hiçbir zaman kendisinin olamayacağını söyledi. Yüzbaşı, "*Tiens!*"[352] dedi.

Sonra Piyer bu kadını daha çocuk denilecek bir yaştayken sevmeye başladığını ama onu düşünmeye bile cesaret edemediğini, çünkü onun çok genç, kendisininse o vakitler meşru olmayan bir çocuk, adsız bir insan olduğunu anlattı. Sonra, soyunun adını, servetini elde edince de onu düşünmeye yine cesaret edememişti; çünkü çok sevdiği bu kadını bütün dünyanın, bunun için de şüphesiz kendisinin çok üstünde görmüştü. Hikâyesinin burasında Piyer, yüzbaşıya bunu anlayıp anlamadığını sordu.

Yüzbaşı, bu duyguyu kendisi anlamasa bile yine de ondan hikâyesine devamını rica ettiğini belirten bir hareket yaptı.

"*L'amour platonique, les nuages...*"[353] diye mırıldandı. İçilen şaraptan mı, içini dökmek ihtiyacıyla mı, hikâyesindeki insanlardan hiçbirini bu adamın tanımamasından, hiçbir zaman da tanıyamayacağından mı, yoksa bunların hepsinden dolayı mı, her ne hal ise, Piyer'in dili çözüldü. Mahmur gözlerini uzak bir noktaya dikip ağzını şapırdata şapırdata hikâyesini baştan aşağı anlattı: evlenmesini, Nataşa'ya en yakın dostunun âşık olmasını, sonra onu aldatmasını, genç kızla kendisi arasındaki basit ilişkiyi, her şeyi...

Ramball’in soruları üzerine Piyer, az önce ondan sakladığı şeyleri de anlattı: Sosyal durumunu, hatta soyadını bile söyledi.

Piyer’in hikâyesinde yüzbaşıyı en çok şaşırtan şey, çok zengin olması, Moskova’da iki sarayının bulunması, bütün bunları yüzüstü bırakması, şehri terk etmemesi, Moskova’da adını ve mevkiini gizleyerek kalmasıydı.

Sokağa birlikte çıktıkları zaman, gece bir hayli ilerlemişti. Evin solunda, Petrovka’da, Moskova’da başlayan ilk yangının kızıltıları görünüyordu. Sağda, yüksekte orak biçiminde yeniay ve karşı tarafta kuyrukluyıldız pırıldıyor ve bu yıldız Piyer’in ruhuna aşkıyla bağlanıyordu. Cümle kapısında Gerasim, aşçı kadın ve iki Fransız toplanmış duruyorlardı; kahkahaları, birbirlerinin anlamadıkları dilde konuşmaları işitiliyordu. Şehrin üstünde yükselen kızıllığa bakıyorlardı.

Koskocaman şehirdeki bu küçücük uzak yangında korkulacak bir şey yoktu.

Yıldızlı, yüksek gökyüzüne, aya, kuyrukluyıldıza, yangın kızıltısına bakan Piyer’in yüreği neşe ve sevecenlikle doldu. “Ah, ne kadar güzel, başka ne istenir,” diye düşündü. Ama birden verdiği kararı hatırlayınca başı döndü, içi bulandı, öyle ki, düşmemek için parmaklığa yaslandı.

Dostuyla vedalaşmadan yanından ayrıldı, sarsak adımlarla kapıdan uzaklaştı, odasına dönünce divana uzandı, hemen uyudu.

302 Fransız, ya da kimliğini gizleyen Rus Prensi, ne olursanız olunuz.

303 Size hayatımı borçluyum, dostluğumu kabul ediniz. Fransızlar bir hakareti de bir kahramanlığı da asla unutmazlar. Dostluğumu kabul ediniz, işte söylemek istediğim bundan ibaret.

304 Yüzbaşı Ramball, 13. Hafif Süvari Alayı’ndan 7 Eylül Savaşı’ndan dolayı nişanla taltif edilmişimdir. Vücudumda şu delinin kurşunuyla sargı mahallinde oturacak yerde, böyle zevkle konuşmak şerefine nail olduğum insanın kimliğini de artık söyler misiniz?

305 Rica ederim.

306 Mazeretinizi anlıyorum, subaysınız, belki de yüksek rütbeli bir subay. Bize karşı savaştınız. Bu beni ilgilendirmez. Size hayatımı borçluyum. Bu kadarı bana yeter. Emrinize amadeyim. Asilzade misiniz?

307 Vaftiz adınızı lütfeder misiniz? Fazlasını soracak değilim. M. Piyer mi dediniz? Âlâ... Bilmek istediğim zaten bu kadardı.

308 Mükemmel, nefis.

309 Beni şu kudurmuş herifin elinden kurtardığınız için bir mum adayacağım, evet, azizim M. Pierre. Vücudumda kurşun taşımaktan bıktım, usandım artık... İşte bir tanesi, Vagram’dan kaldı, şu ikisi de Smolensk’ten... Sonra şu, gördüğünüz gibi, yürümek istemeyen bacak; ayın yedisinde büyük Moskova Irmağı Savaşı’nın yadigârıdır. Hay Allah, o ne güzellikti. Görülmeye değer, bir ateş tufanı. Anamızdan emdiğimiz sütü burnumuzdan getirdiniz, övünebilirsiniz. Orada yakalandığım öksürüğe rağmen aynı işe yeniden başlamaya hazırım. O hali görmeyenlere acırım doğrusu.

310 Ben de oradaydım.

311 Ya, sahi mi? Daha iyi ya.

312 Ne de olsa yiğit düşmanlarsınız. Büyük tabya da amma dayandı ha. Onu pahalıya mal ettiniz bize. Şimdi nasıl gözünüzün önündeysem, oraya da öyle üç defa gittim. Toplara üç kere saldırdık, üçünde de bizi iskambil kâğıdı dizisi gibi devirdiler. Ah, o ne güzellikti Mösyö Pierre. Humbaracılarınız kusursuz vallahi. Birbiri ardı sıra altı kere saflarını sıkıştırıp bir geçit resminde gibi

yürüdüklerini gördüm. Aslan gibi adamlar. Ha, demek ki siz de bizim gibi askersiniz. Daha iyi ya Mösyö Pierre. Savaşta korkunç... güzellere karşı nazik, işte Fransızlar böyledir, değil mi Mösyö Pierre?

313 Ha, sahi, bütün kadınların Moskova'yı bıraktıkları doğru mu? Ama da acayip fikir ha. Neden korkuyorlardı ki?

314 Eğer Ruslar Paris'e girselerdi, Parisli kadınlar şehirden gitmezler miydi?

315 Ha, ha, ha, bu çok fazla, Paris?

316 Fakat o Paris... Paris...

317 Paris, dünyanın başkenti.

318 Hani, eğer bana Rus olduğunuzu söylemeseydiniz, Parislisinizdir diye bahse girerdim. Sizde öyle bir şey var. bir ne bileyim, öyle bir...

319 Paris'te bulundum, orada yıllarca kaldım.

320 Belli, gören göz kılavuz istemez. Paris... Paris'i bilmeyen bir insan vahşi demektir. Parisli iki fersahlık yoldan kendini belli eder. Paris: Talma, Duschénois, Potier, Sorbonne; bulvarlar demek.

321 Yeryüzünde bir tek Paris vardır. Paris'e gitmiş olduğunuz halde Rus kaldınız. Ne çıkar, ben bu yüzden size daha az saygı duyuyor değilim.

322 Sizin kadınlara gelelim, çok güzel olduklarını söylüyorlar. Fransız Ordusu Moskova'dayken gidip de bozkırlara kapanmak! Ne saçma şey. Mükemmel bir fırsat kaçırdılar: Mujikleriniz bir yana sizler, uygar insanlar, bizi bundan daha iyi tanımanız gerekirdi. Viyana'yı, Berlin'i, Madrid'i, Napoli'yi, Roma'yı, Varşova'yı, dünyanın bütün başkentlerini aldık... Bizden korkarlar, ama severler de... Bizi yakından tanımanın faydası vardır. Sonra, imparator...

323 İmparator... Sahi, İmparator...

324 İmparator mu? Cömertlik, merhamet, adalet, disiplin, deha, işte imparator bunlardır. Size bunu, ben, Ramball söylüyorum. Sizi temin ederim, daha bundan sekiz yıl önce onun düşmanıydım. Babam göç etmiş kontlardandır. Fakat bu adam beni yendi. Beni avucunun içine aldı. Fransa'ya verdiği şan ve şeref manzarasının büyüklüğü karşısında dayanamadım. Ne yapmak istediğini anladığım, bize zafer çelenklerinden bir yataklık yaptığını gördüğüm zaman, anlıyor musunuz, kendi kendime, işte bir hükümdar, dedim ve ona tepeden tırnağa verdim kendimi. İşte böyle! Evet, azizim, o gelmiş ve gelecek yüzyılların en büyük adamıdır.

325 Moskova'da mı?

326 Hayır, yarın girecek.

327 Şu Wurttemberglilerin albayı hoş adam. Alman ama, yine de iyi delikanlı. Fakat Alman.

328 Ha sahi, demek Almanca biliyorsunuz?

329 Almanca'da sığınak nasıl denir?

330 Sığınak mı? Almanca sığınak: *unterkunft.*

331 Nasıl dediniz?

332 Almanlar mağrur hayvanlardır, öyle değil mi Mr, Piyer Pekâlâ, şu Moskova Bordeaux'sundan bir şişe daha içsek, ne dersiniz? Morel, bir küçük şişe daha ısıt bize Morel!

333 Ne o, kederli miyiz?

334 Sizi gücendirdim mi? Sahi ama, bana dargın mısınız?

335 Belki de durum dolayısıyla üzülüyorsunuz.

336 Şerefsizim ki, size borçlu olduğum şey bir yana, dostunuzumdur. Size herhangi bir yardımım dokunamaz mı? Emrinize amadeyim. Canımı fedaya hazırım. Bunu size yürekten söylüyorum.

337 Teşekkür ederim.

338 Hah! Öyleyse, dostluğumuza içiyorum.

339 Evet, aziz dostum; işte kaderin cilveleri. Kim derdi ki, Bonaparte'ın (vaktiyle onu böyle çağırırdık) maiyetinde askere dragon yüzbaşısı olacağım. Ama işte onunla birlikte Moskova'dayım. Size şunu söylemeliyim ki, azizim.

340 Ailemiz Fransa'nın en eski ailelerinden biridir.

341 Zavallı anneciğim.

342 Fakat bütün bunlar hayatın mizansenidir, asıl temel aşktır. Aşk. Değil mi M. Pierre.

343 Bir bardak daha?

344 Ah, kadınlar, kadınlar...

345 Aşk.

346 Birisi arabacı aşkı, ötekisi enayilerin aşkı.

347 (Alm.) Sığınağa.

348 Almanya hatıralarından.

349 Kocaları lahana çorbası içer ve genç kızlar çok sarışındır.

350 Ruhu Parisli.

351 Sizin hayatınızı kurtarmıştım, şimdi de şerefinizi kurtarıyorum.

352 Bak hele...

353 Platonik aşk, bulutlar...

XXX

Şehirden kaçıp gitmekte olanlar ve çekilen kıtalar 2 Eylül'de başlayan ilk yangının kızıltılarına ayrı ayrı yerlerde, ayrı ayrı duygularla bakıyorlardı.

O gece Rostovların katarı Moskova'dan yirmi verst kadar uzakta, Mitişçi'de konaklamıştı. Eylülün birinde öyle geç vakit yola çıkmışlar, yol, yük arabalarıyla, kıtalarla öyle tıkanmış, gidip getirilmeleri için boyuna adam gönderilen o kadar çok şey unutulmuştu ki, o akşam Moskova'nın beş verst ötesinde konaklamaya karar verilmişti. Ertesi sabah da geç uyanılmış, yollarda yine bir sürü duraklamalar yüzünden ancak Büyük Mitişçi'ye ulaşılabilmişti. Rostovlarla, yanlarındaki yaralılar saat onda büyük köyün avlularına, evlerine yerleştiler. Rostovların yardımcı ve arabacıları, yaralıların hizmet erleri, efendilerini yerleştirip yemeklerini yediler, atların yemlerini verdiler, sonra sahanlığa çıktılar.

Rayevski'nin yaveri evlerden birinde yaralı yatıyordu, bileği kırılmıştı, duyduğu dehşetli ağrı yüzünden sürekli inin inim inliyor, sonbahar gecesinin karanlığı içinde bu iniltiler acı acı yankılanıyordu. Bu yaver, ilk geceyi Rostovlarla aynı avluda geçirmişti. Kontes, bu iniltiler yüzünden bütün gece gözünü kırpmadığını söyledi, Mitişçi'de de sırf bu yaralıdan uzak olmak için berbat bir kulübeye yerleşti.

Adamlardan biri, avlunun girişinde duran arabanın kasasının arkasında, gecenin karanlığında yeni, zayıf bir yangın kızıllığı daha fark etti. Öteki, ilk kızıllık çoktandır görünüyordu, bunun Mamontov Kazaklarının yaktığı Küçük Mitişçi köyü olduğunu herkes biliyordu. Hizmet eri, "Kardeşler, bu başka bir yangın," dedi. Herkes yeni ışığa dikkatle baktı.

"Küçük Mitişçi olacak, Mamontov Kazakları yakmış diyorlar ya."

"Hayır! Bu Mitişçi değil, bu daha uzakta."

"Şuna bak, tıpkı Moskova'daymış gibi."

Adamlardan ikisi sahanlıktan inerek kupa arabasının yanına gittiler, iki basamak çıktılar arabaya.

"Bu daha solda, öyle ya, Mitişçi hemen şurada, ama bu büsbütün başka bir yönde."

Yanlarına birkaç kişi daha geldi. İçlerinden biri, "Bak, nasıl yalazlanıyor," dedi. "Efendiler, bu yangın Moskova'da ya Suşevskaya'da ya

Rogojskaya’da.”

Kimse yanıt vermedi. Bütün bu insanlar, uzakta, alev alev yanan bu yeni yangını uzun süre sessiz sedasız seyrettiler.

Kont’un oda uşağı (ona böyle sesleniyorlardı) ihtiyar Danilo Terentiç, kalabalığa yaklaşarak Mişka’yı çağırdı:

“Orada durup nereye bakıyorsun, sersem... Kont adam arıyor, ortada kimseler yok, hadi git, elbiseleri yerleştir.”

Mişka, “Ben zaten su için gelmiştim,” dedi.

Uşaklardan biri, “Siz ne dersiniz, Danilo Terentiç, şu alevler Moskova’daymış gibi görünüyor, değil mi?” diye sordu.

Danilo Terentiç yanıt vermedi, yine uzun süre sessiz sedasız durdular. Alevler gitgide yayılıyordu. Bir ses, “Aman Tanrım!.. Hem rüzgâr var, hem de ortalık kupkuru...” dedi.

“Şuna bak, nasıl da ilerliyor. Ah Tanrım! Alakargalara bak. Biz günahkâr kullarına acı Tanrım!”

“Nasıl olsa söndürürler.”

O zamana kadar susan Danilo Terentiç’in sesi duyuldu:

“Kim söndürecek?” Danilo’nun sesi sakindi, ağır ağır konuşuyordu. “Evet, Moskova, kardeşler,” dedi. “Ak duvaklı anamız...” Sesi kısıldı, birden hıçkırdı. Sanki görülen kızıllığın anlamını kavrayabilmek için herkes bunu bekliyordu. Kont’un yaşlı hizmetkârının hıçkırıklarına iç çekişler, dua sesleri karıştı.

XXXI

Oda uşağı, Kont'un yanına dönerek Moskova'nın yandığını bildirdi. Kont hırkasını giydi, neler olduğunu anlamak için dışarı çıktı. Henüz soyunmamış olan Sonya ile *Madam Schoss* da onunla birlikte çıktılar. Nataşa'yla Kontes odada tek başlarına kaldılar. (Petya artık ailesinin yanında değildi, Troytski yönünde ilerleyen alayı ile birlikte önden gitmişti).

Moskova'nın yandığı haberini duyan Kontes ağlıyordu. İsa ve Meryem Ana tasvirlerinin altında, solgun yüzü ve bir noktaya dikili gözleriyle oturan Nataşa (zaten geldiğinden beri hep burada oturuyordu) babasının söylediklerine dikkat bile etmemişti. Yaverin üç ev öteden gelen bitip tükenmez iniltilerine kulak kabartıyordu. Dışarıdan üşümüş, korkmuş bir halde dönen Sonya, "Ah, ne korkunç," dedi. "Moskova baştan aşağı yanıyor gibi geliyor bana, ne müthiş kızıllık! Nataşa, bak şimdi şuradan, pencereden görünüyor." Nataşa'yı herhangi bir şeyle oyalamak istediği belliydi. Ama Nataşa kendisinden ne istendiğini anlamıyormuş gibi ona baktı, gözlerini tekrar ocağın köşesine dikti. Sonya Kontes'i şaşırtarak bu sabah Nataşa'ya Prens Andrey'in yaralı olduğunu ve kendi kafilelerinde bulunduğunu söylemeyi gerekli görmüştü, bu nedenle Nataşa kendinden geçmiş, uyuşuk bir haldeydi. Kontes çok öfkelenmezdi ama Sonya'ya kızmıştı. Sonya ağlayıp af dilemişti, şimdi de sanki suçunu unutturmak istiyormuş gibi sürekli Nataşa'yla ilgileniyordu. "Nataşa bak, nasıl korkunç şekilde yanıyor."

"Yanan ne?" diye sordu Nataşa, "Ha, evet, Moskova." Sonra adeta teklifini reddederek Sonya'yı kırmamak ve onun elinden kurtulmak için pencereye yaklaştı, sanki hiçbir şey görmedi; dışarı bir göz atıp tekrar eski vaziyetini aldı.

"Yoksa görmedin mi?"

Nataşa, rahat bırakılmasını yalvaran bir sesle, "Yo, gördüm, gerçekten, gerçekten," diye yanıt verdi.

Böylece Kontes de, Sonya da Moskova'nın, Moskova yangınının, ne olursa olsun hiçbir şeyin Nataşa için bir anlamı olmadığını anladılar.

Kont, tekrar bölmenin arkasına çekilip yattı. Kontes Nataşa'ya yaklaştı, kızının hastalandığı zamanlarda yaptığı gibi elinin tersiyle başını yokladı;

sonra ateşi var mı, yok mu diye anlamak istiyormuş gibi, dudaklarıyla alnına dokundu, öptü.

“Soğuk mu aldın, titriyorsun? Yatsan,” dedi.

“Yatmak mı? Evet, peki, yatacağım. Hemen şimdi yatacağım,” diye yanıt verdi Nataşa.

Ona bu sabah, Prens Andrey’in yaralı olduğunu, kendileriyle birlikte yolculuk yaptığını söyledikleri andan beri; nerede, nasıl, ağır mı yaralandığını, kendisini görmenin mümkün olup olmadığını yalnız ilk zamanlarda sorup durmuştu. Ama görülemeyeceği, yarası ağır olsa da hayatının tehlikede olmadığı kendisine söylendikten sonra, buna inanmadığı halde (ne sorarsa sorsun hep aynı yanıtı vereceklerini anlamıştı) artık sormaktan, konuşmaktan vazgeçmişti. Yol boyunca Kontes’in iyi bildiği, ifadelerinden onca korktuğu koca koca açılmış gözleriyle arabanın bir köşesinde kıpırdamadan oturmuştu; şimdi de sıranın üstünde öylece oturuyordu. Aklından bir şeyler geçtiğini, bir şeylere karar vermek istediğini ya da artık karar vermiş olduğunu, bütün bunları Kontes biliyordu ama bunların neler olduğunu bilmiyordu, onu korkutan, üzen de buydu.

“Nataşa, soyun yavrucuğum, benim yatağıma uzan.” (Yalnız Kontes’in karyolası kurularak üzerine yatak seril*mişti, Madam Schoss ve iki küçükhanım yerde, samanla*rın üstünde yatacaklardı.)

Nataşa öfkeyle, “Hayır, anne, ben şurada, yerde yatacağım,” dedi. Gidip pencereyi açtı. Açık pencereden yaverin iniltileri daha çok duyuluyordu. Nataşa başını gecenin nemli havasına uzattı, Kontes onun pencere pervazına dayanan ince boynunun hıçkırıklarla sarsıldığını gördü. Nataşa, inleyenin Prens Andrey olmadığını biliyordu. Prens Andrey’in, küçük bir bölmeyle ayrılmış bitişikte yattığını da biliyor, ama bu dinmeyen korkunç iniltiler onu ağlatıyordu. Kontes ile Sonya bakıştılar. Kontes, Nataşa’nın omzuna eliyle hafifçe dokunarak, “Uyu canım, uzan küçüğüm,” dedi. “Hadi yat canım.”

Nataşa, “Ha, evet... Şimdi, hemen yatacağım,” dedi. Aceleyle soyunmaya başladı; soyunurken de etekliğinin bağını kopardı. Entarisini çıkarıp geceliğini giydikten sonra yer yatağının üstüne bağdaş kurup oturdu. Pek uzun ve gür olmayan saçlarını omzundan önüne sarkıtarak örmeye başladı. Nataşa’nın başı kâh sağa, kâh sola dönüyor; ama iri gözleri dimdik önüne bakıyordu. Gecelik kıyafeti tamam olunca Nataşa kapının dibine, samanların üstüne serilmiş olan çarşafa usulca uzandı.

Sonya, “Nataşa, sen ortaya yat,” dedi.

Nataşa, “Ben buraya yatacağım,” diye yanıt verdi. “Hadi, siz de yatsanıza,” diye keyifsiz keyifsiz ekledi, yüzünü yastığa gömdü.

Kontes, Madam Schoss, Sonya çarçabuk soyunup yattılar. Odada tasvirlerin önündeki mum yanıyordu yalnız; dışarısıysa iki verst ötedeki Küçük Mitişçi’nin alevleriyle aydınlanmıştı; yolun dönemecinde, Mamontov Kazaklarının yağma ettikleri meyhaneden halkın gece uğultuları geliyor, yaverin bitip tükenmez iniltisi de hâlâ duyuluyordu.

Nataşa, evin içinden ve dışından gelen seslere, olduğu yerde kıpırdamadan, uzun süre kulak kabarttı. Önce annesinin duasını, iç çekişini, karyolasının gıcırtısını; sonra Madam Schoss’un bildik horultusunu, Sonya’nın hafif hafif nefes alışını dinledi. Sonra, Kontes Nataşa’ya seslendi; Nataşa yanıt vermedi. Sonya yavaşça, “Galiba uyuyor, anne,” dedi. Kontes bir süre sustu; tekrar seslendi, ama artık hiç kimse yanıt vermedi.

Biraz sonra Nataşa, annesinin düzenli nefes alıp verişini duydu. Örtünün altından çıkmış çıplak, küçük ayağı döşemenin üstünde üşüdüğü halde Nataşa kıpırdamıyordu.

Bir cırcırböceği sanki bütün bu uyuyanlara karşı kazandığı zaferin bayramını yapıyormuş gibi deliğinde cırlamaya başladı. Uzaklarda bir horoz öttü, yakınlardaki bir horoz ona karşılık verdi. Meyhanede gürültüler dinmişti, yaverin iniltisiyse devam etmekteydi. Nataşa doğruldu.

“Sonya? Uyuyor musun? Anne?” diye fısıldadı. Kimse yanıt vermedi. Nataşa, dikkatle, ağır ağır kalktı, haç çıkardı, yumuşak tabanını dikkatle kirli, soğuk döşemeye bastı. Döşeme tahtaları gıcırdadı. Bir kedi yavrusu gibi, seken adımlarla koştu, kapının soğuk mandalını yakaladı.

Odanın duvarlarına ağır bir şey düzenli darbelerle vuruyordu sanki; korkudan, dehşetten, sevgiden duracakmış gibi, parçalanırcasına çarpan yüreğiydi bu.

Kapıyı açtı, eşiği atladı, oda aralığının soğuk, ıslak toprağına bastı. Serinlik onu kendine getirdi. Çıplak ayağı uyuyan bir adama çarptı, üstünden atladı; Prens Andrey’in yattığı kulübenin kapısını araladı. Burası karanlıktı. Dip köşede, üzerinde bir şey yatan karyolanın yanında, sıranın üstünde bir içyağı mumu tüte tüte yanıyordu.

Daha sabah saatlerinde, kendisine Prens Andrey’in yaralı olduğunu, burada bulunduğunu söyledikleri andan beri, onu görmesi gerektiğine karar vermişti Nataşa. Bunun niçin gerektiğini bilmiyordu ama bu görüşmenin acı

olacağını anlıyor, bu da bu işin zorunluluğuna onu bir kat daha inandırıyordu.

Bütün gününü, gece gidip onu görmek ümidiyle geçirmişti. Fakat şimdi bunun vakti gelip çatınca yüreğine göreceği şeyin korkusu düşmüştü. Kim bilir sakatlanıp nasıl bozulmuştur? Nereleri sakatlanmıştır? Durmadan inleyen yaver gibi midir? Evet, o da tıpkı onun gibi. O korkunç inilti, Prens Andrey'in ta kendisiydi Nataşa'nın zihninde. Köşede, belli belirsiz bir şekil fark edip de, battaniyenin altında dikilmiş dizleri, omuz zannedince, gözünün önüne korkunç bir beden geldi; dehşetle kalakaldı. Ama karşı konulmaz bir güç onu öne doğru çekiyordu, dikkatle bir adım attı, bir adım daha ve kendini tıklım tıklım dolu küçük odanın ortasında buldu.

Tasvirlerin altında, bir sıranın üstünde biri daha yatıyordu (bu, Timohin'di), yerde yatan iki kişi daha vardı (bunlar, doktorla oda uşağıydı).

Oda uşağı doğruldu, bir şeyler fısıldadı. Bacağındaki yaranın acısıyla uyuyamayan Timohin gözlerini dört açmıştı; bu beyaz gömlekli, mintanlı, gece başlıklı genç kız hayaletine bakıyordu. Oda uşağı uykulu, ürkek bir sesle, “Ne istiyorsunuz, ne var?” deyince Nataşa hızlandı. Ne kadar korkunç, ne kadar insan şeklinden çıkmış olursa olsun onu mutlaka görecekti. Oda uşağının yanından geçti, mumun yanık fitil ucu düştü; mum parlayınca apaçık gördü Prens Andrey'i; ellerini battaniyenin üstüne koymuş yatıyordu; hiç değişmemiş gibiydi.

Prens Andrey her zamanki gibiydi; ama ateşten kızarmış yüzü, Nataşa'ya hayranlıkla dikilmiş, pırıl pırıl gözleri, gömleğinin yakasından çıkan incecik boynu ona şimdiye dek Nataşa'nın onda görmediği masum, çocukça bir hal vermişti. Nataşa yaklaştı; çabuk, dinç bir hareketle diz çöktü.

Prens Andrey gülümsedi, ona elini uzattı.

XXXII

Prens Andrey Borodino savaş meydanı sıhhiyesinden yedi gün önce ayrılmıştı. Bütün bu zamanı hemen hemen arasız bir dalgınlık içinde geçirmişti. Düşmeyen ateşi ve zedelenen bağırsaklarının iltihabı, yanındaki doktora göre, onu öldürecekti. Yedinci gün, bir ekmek dilimini çayla birlikte seve seve yedi; doktor ateşin genel olarak düştüğünü tespit etti. Sabah kendine gelmişti. Moskova' dan yola çıkışlarının ilk gecesi hava oldukça sıcaktı, Prens Andrey'i kaleskasında yatırmışlardı. Ama Mitişçi'de bir eve götürülmeyi, çay içmeyi yaralının kendisi istemişti. Eve taşınırken duyduğu acı Prens Andrey'in inleyerek bayılmasına neden olmuştu. Portatif karyolaya yatırıldıktan sonra uzun zaman gözlerini açmadan, kıpırdamadan öylece uzanıp kalmıştı. Sonra gözlerini açmış, yavaşça fısıldamıştı: "Çay hazır mı?" Onun böyle önemsiz bir şeyi hatırlaması doktoru şaşırtmıştı; nabzını yoklamış, şaşarak, biraz da canı sıkılarak, nabzının daha iyi olduğunu fark etmişti. Doktor bunu pek de memnun olmayarak fark etmişti, çünkü deneyimlerine dayanarak Prens Andrey'in yaşayamayacağını biliyordu; şimdi ölmezse, bir süre sonra daha çok acı çekerek ölecekti. Alayının, kendilerine Moskova'da katılan kırmızı burunlu binbaşısı Timohin de Prens Andrey'le birlikte yola çıkarılmıştı. Borodino Savaşı'nda o da bacağından yaralanmıştı. Yanlarında bir doktor, Prens'in oda uşağı, arabacısı, iki hizmet eri vardı.

Prens Andrey'e çay verdiler. Bir şeyleri anlamaya, hatırlamaya çalışıyormuş gibi sıtmalı gözlerini, karşıya, kapıya dikerek çayı hırsla içti.

"Artık yeter, istemem. Timohin burada mı?" diye sordu. Timohin sıranın üstünde sürünerek yanına yaklaştı.

"Buradayım, Ekselans."

"Yara nasıl?"

"Benimki mi? Önemsiz. Ya sizinki?"

Prens Andrey bir şeyleri hatırlamaya çalışıyormuş gibi yeniden düşünceye daldı.

"Bir kitap bulamaz mıyız?" dedi.

"Nasıl kitap?"

"İncil. Bende yok."

Doktor İncil bulmayı vaat etti, sonra Prens'ten neler hissettiğini sormaya başladı. Prens Andrey, doktorun bütün sorularına isteksizce ama aklı başında yanıtlar verdi; sonra, rahat edemediğini, çok acı duyduğunu söyleyerek altına bir yastık konmasını istedi. Doktorla oda uşağı Prens'in üstündeki battaniyeyi kaldırdılar; yaranın ağır, çürümüş et kokusuyla yüzlerini buruşturarak bu korkunç yarayı gözden geçirmeye başladılar. Doktorun bir şeylere çok canı sıkıldı, bir şeyleri değiştirip başka türlü yaptı, yaralıyı çevirdi; Prens acıdan inledi, çevrildiği sırada kendini kaybetti, sayıklamaya başladı. Kitabı hemen getirmelerini, şuraya, başucuna koymalarını tekrarlayıp duruyordu.

"Bulup getirseniz ne olur!" diyordu. "Bende yok işte... Bulun şunu rica ederim... Birkaç dakikacık şuraya koyun," diye acıklı bir sesle söyleniyordu.

Doktor, ellerini yıkamak için aralığa çıktı. Eline su döken oda uşağına, "Vicdansızlık bu," dedi, "ben bakmasam aldırış eden yok adama. Böyle bir acıya nasıl dayanıyor, şaşıyorum."

Oda uşağı, "Biz elimizden geleni yapıyoruz," dedi.

Prens Andrey nerede bulunduğunu, başına neler geldiğini şimdi anlamıştı; yaralı olduğunu, kaleskası Mitişçi'de durduğu zaman bir odaya taşınmasını istediğini hatırlıyordu. Duyduğu acıyla tekrar kendini kaybetmiş, çay istediği sırada tekrar kendine gelmiş ve başından geçenleri tekrar hatırlamış, hele sıhhiyede, nefret ettiği bir adamın çektiği acıları görünce içini mutlulukla dolduran o yeni düşüncelere kapılışı gözünün önünde canlanmıştı. Bu düşünceler şimdi bulanık ve belli belirsiz olsalar da yine ruhunu doldurmuş, artık yeni bir huzura kavuştuğunu, bu bahtiyarlığın İncil'le ilgili olduğunu hatırlamış, İncil'i de işte bunun için istemişti. Ama yaraları temizlenirken ve doktor onu çevirdiği sırada duyduğu acıyla bilinci yine bulanmış, yeniden kendine geldiği zamansa, çoktan gece olmuştu. Çevresindeki her şey uykudaydı. Oda aralığında bir cırcırböceği ötüyor, sokakta birisi bağırarak şarkı söylüyordu; masanın, tasvirlerin, duvarların üstünde hamamböcekleri hışırdıyor, kocaman bir sinek başucunda ve parlak bir alevle yanarak eriyen mumun çevresinde şaşkın şaşkın uçuyordu.

Ruhsal bakımdan iyi değildi. Sağlıklı bir kişi bir sürü şeyi aynı anda düşünür, hisseder, hatırlar; ama bunların içinden bir sıra düşünceyi ya da olayı seçip bütün dikkatini onun üstünde toplamaya gücü vardır. Sağlıklı biri en derin düşüncelere daldığı bir anda bile, içeri giren bir insana hoş geldin demek için bu düşüncelerden ayrılıp sonra tekrar onlara dönebilir.

Prens Andrey'in ruhu ise bu bakımdan doğal bir durumda değildi. Ruhu her bakımdan, her zamankinden daha işlek, daha uyanıktı, ama iradesi dışında hareket ediyorlardı. Kendini türlü türlü bir yığın hayal ve düşünceye kaptırmıştı. Bazen kafası birdenbire işlemeye, hem de sağlıklı zamanlarında ulaşamadığı bir güç, açıklık ve derinlikle işlemeye başlıyor ama yine ansızın umulmadık bir hayale takılarak duruyor, eski dinçliğine dönmeye gücü yetmiyordu.

"Evet, içime, insanın elinden alınması mümkün olmayan yeni bir huzur doğdu," diye düşünüyordu bu alacakaranlık, sessiz odada yatarak sıtmayla açılmış gözlerini karşıya dikmiş. Bütün fiziksel koşulların dışında bir huzur, yalnızca ruhun huzuru, aşkın huzuru! Bunu her insan anlayabilir, ama onu bize ancak Tanrı tattırabilir, ilham edebilir. Ama Tanrı bu yasayı nasıl koymuştur? Oğlu niçin?" Bu düşüncelerin akışı ansızın kesildi, Prens Andrey bir ses duydu (kendi sayıklaması mıydı bu, yoksa gerçekten de böyle bir şey var mıydı, bilmiyordu), bu ses, kesintisiz, ölçülü bir fısıltıyla aynı heceleri tekrarlıyordu: "Su, su, su", sonra tekrar "u - u - u", tekrar "su; su; su" ve tekrar "u - u - u." Aynı zamanda, bu fısıltılı müzikle Prens Andrey yüzünün üstünde, tam ortasında, incecik iğnelerden ya da talaşlardan yapılmış acayip, havai bir yapının yükseldiğini hissediyordu. Yükselen yapının yıkılmaması için dengesini bozmamaya gayret etmesi gerektiğini (her ne kadar bu ona çok zor gelse de) hissediyordu ama yapı yine de yıkıldı, sonra yine fısıltılı müziğin ritmine uyarak yeniden yükselmeye başladı. Prens Andrey kendi kendine, "Uzuyor, uzuyor! Yükseliyor; sürekli yükseliyor," diyordu. Bu fısıltıyı duyarken, iğnelerden yapılmış, sürekli yükselen o yapıyı hissederken de Prens Andrey, ara sıra içyağı mumunun kırmızı halesini görüyor, hamamböceklerinin hışırtısını, yastığına ve yüzüne çarpan sineğin vızıltısını işitiyordu. Sinek ne zaman yüzüne dokunsa yanık hissine benzer bir şey duyuyor, aynı zamanda da yüzünde yükselen yapının bulunduğu yere çarpan sineğin onu yıkmamasına şaşıyordu. Ama bundan başka, önemli bir şey daha vardı. Kapıda beyaz bir şey duruyordu, sfenksin heykeliydi bu, o da Prens'i ezmekteydi.

"Ama bu belki de, masanın üstünde duran gömleğidir," diye düşündü Prens Andrey, "işte şunlar da benim ayaklarım, şu da kapı ama ne diye durmaksızın uzuyor, yükseliyor ve sürekli su, su, su - u - u - u - su; su; su... Yeter, kes, rica ederim; kes." Prens Andrey birisine yalvarıyordu. Sonra olağanüstü bir güç ve netlikle yeniden düşünceler, duygular belirdi.

“Evet, aşk (diye yine tam bir berraklıkla düşünmeye başladı) ama herhangi bir amacı olan, herhangi bir şey elde etmek için duyulan aşk değil, ölmek üzereyken düşmanımı görüp de onu yine de sevdiğim zaman duyduğum aşk. Ben, ruhun özü olup nesneye ihtiyacı olmayan aşkı duydum. Ben bu kutsal aşkı şimdi de duyuyorum. Yakınlarını sevmek, düşmanlarını sevmek. Herkesi sevmek, Tanrı’yı bütün belirtileriyle sevmek. Senin için kutsal bir insanı, insanca seversin; ilahî bir aşkla ise ancak düşman sevilebilir. İşte ben de o insanı sevdiğimi hissettiğim zaman böyle bir huzur duydum. Ne haldedir acaba? Hayata mı... İnsanca bir sevgi duyulduğu zaman bu sevgi nefrete dönebilir; ama ilahî aşk değişmez, hep öyle kalır. Hiçbir şey, ne ölüm ne de hiçbir şey onu yıkabilir. O, ruhun özüdür. Oysa hayatımda ne kadar da çok insana karşı nefret duymuştum. Bütün bu insanların içinde de hiç kimseyi o genç kız kadar sevmemiş, hiç kimseden o kadar nefret etmemiştim.” Gözünün önüne bütün canlılığıyla Nataşa’yı getirdi, ama eskiden olduğu gibi ona hoş gelen güzellikleriyle değil, onun ruhunu gözünün önüne getirdi ilk kez. Onun duygularını, acılarını, utancını, pişmanlığını anladı. Onu reddetmekle, ondan ayrılmakla ona karşı ne kadar zalimce davranmış olduğunu şimdi anlıyordu. “Onu yalnız bir kerecik daha görmem mümkün olsaydı. O gözlere bir kerecik olsun bakarak deseydim ki...”

Su - su - su, u - u - u, su - su - ve pat diye sinek ona çarptı... Prens Andrey’in dikkati, ansızın içindeki tuhaf şeylerle devinen, gerçekle hayal arası başka bir dünyaya dönüştü. Bu dünyada o yapı hep öyle yıkılmadan yükselmeye devam ediyor; bir şey hep öyle uzuyor; yağ mumu hep öyle kırmızı halesiyle yanıyor; sfenks gömlek hep öyle kapı tarafında uzanmış yatıyordu. Ama bütün bunlardan başka da bir çıtırtı işitmiş, taze bir rüzgârın kokusunu duymuş; kapının önünde, ayakta duran başka bir beyaz sfenks belirmişti. Bu sfenksin yüzü solgundu, gözleri de, henüz şimdi düşündüğü Nataşa’nın pırıl pırıl gözleriydi.

Prens Andrey, bu yüzü hayalinden kovmaya çalışarak, “Ah, yakamı bırakmayan bu hayaller ne kadar acı verici,” diye düşündü. Ama bu yüz bütün gerçekliğiyle karşısında duruyor, gitgide ona yaklaşıyordu. Prens Andrey, deminki saf düşünceler dünyasına dönmek istedi ama bunu başaramadı, hayal âlemlerine doğru sürüklendi. Fısıltı, ölçülü yinelemesine devam ediyor; Prens, bir ağırlığın baskısını duyuyor; bir şey uzuyor, o acayip yüz hep öyle karşısında duruyordu. Prens Andrey kendine gelmek için bütün gücünü topladı, kıpırdadı, ama ansızın kulakları uğuldadı, gözleri

karardı, suda boğulmakta olan bir insan gibi kendini kaybetti. Kendine geldiği zaman, Nataşa, etiyle kemiğiyle Nataşa, içine doğan yeni, temiz kutsal aşkla, bu dünyadaki tüm insanların arasında en çok sevmek istediği Nataşa, karşısında diz çökmüş duruyordu. Bunun canlı, gerçek Nataşa olduğunu anladı, şaşmadı, tatlı bir sevinç duydu. Diz çökmüş duran Nataşa hıçkırıklarını tutarak korkuyla ama mıhlanmış gibi (çünkü kıpırdayamıyordu) ona bakmaktaydı. Yüzü solgundu, hareketsizdi. Yalnız yüzünün alt kısmında bir titreme vardı.

Prens Andrey rahat rahat nefes aldı, gülümsedi, elini uzattı.

“Siz misiniz?” dedi. “Ne mutluluk!”

Nataşa, dizlerinin üstünde çevik, ama dikkatli bir hareketle sürünerek yaklaştı, elini usulca tuttu, başını önüne eğdi, dudaklarını hafifçe dokundurarak öpmeye başladı.

“Affedin!” diyerek başını kaldırdı, gözlerini ona dikip fısıldadı: “Affedin beni!”

Prens Andrey, “Sizi seviyorum,” dedi.

“Affedin...”

“Affedecek ne var?” diye sordu Prens Andrey.

Nataşa kesik kesik, zor duyulan bir fısıltıyla, “Yap... yaptığım şeyden dolayı beni affedin,” diye mırıldandı, Prens’in elini daha sık, yine dudaklarını öyle hafifçe dokundurarak öpmeye haşladı.

Prens Andrey onun gözlerini görmek için eliyle yüzünü kaldırdı.

“Ben sizi eskisinden daha çok, daha iyi seviyorum,” dedi.

Nataşa’nın mutluluk yaşlarıyla dolu gözleri ona ürkekçe; şefkatle, sevinçli bir aşkla bakıyordu. Dudakları şişmişti, zayıf solgun yüzü güzel olmak şöyle dursun, korkunçtu. Ama Prens Andrey bu yüzü görmüyordu, çok güzel, pırıl pırıl gözler görüyordu o. Arkadan sesler geliyordu.

Artık uyanıp iyice kendine gelmiş olan oda uşağı Piyotr, doktoru dürttü. Bacağının sızısı yüzünden gözünü bir dakika bile yummamış olan Timohin, olup bitenleri çoktan görmüş ve çıplak vücudunu battaniyesiyle örtmeye çalışarak sıranın üstünde büzülmüştü.

Yattığı yerden doğrulan doktor, “Bu da ne demek oluyor?” dedi. “Rica ederim gidin hanımefendi.”

Kızını araması için Kontes’in gönderdiği hizmetçi tam bu sırada kapıya vurdu.

Nataşa, uykusunun ortasında uyandırılmış bir uyurgezer gibi odadan çıktı, yattığı eve gelince hıçkırıklarla boşanarak yatağının üstüne kapandı.

O günden başlayarak, yolculuk boyunca bütün duraklarda, konaklarda Nataşa, yaralı Bolkonski'nin yanından ayrılmadı; doktor da, bir genç kızın bu kadar metin olabileceğini, bir yaralıya bu kadar ustalıkla bakabileceğini ummamış olduğunu itiraf etmek zorunda kaldı.

Prens Andrey'in yolda, kızının kollarında ölebileceği (doktora göre bu çok yüksek bir ihtimaldi) düşüncesi Kontes'i dehşete düşürüyordu. Ama yine de Nataşa'ya karşı koyamıyordu. Nataşa'yla yaralı Prens Andrey arasında yeniden başlayan yakınlık dolayısıyla Prens iyileşecek olursa eski nişanlılık ilişkisinin yeniden başlayacağı akla geliyordu ama hiç kimse, hele Nataşa'yla Prens Andrey, bunun lafını bile etmiyordu; yalnız Bolkonski'nin başı üstünde değil, bütün Rusya'nın üstünde çözümlenmeden asılı duran ölüm dirim meselesi bütün öteki düşünceleri gölgede bırakıyordu.

XXXIII

Piyer, 3 Eylül sabahı geç saat uyandı. Başı ağrıyordu, çıkarmadan yattığı elbise vücuduna sıkıntı veriyor, bir gün önce utanılacak bir şeyler yaptığını bulanık bir biçimde hatırlıyordu. Bu utanılacak şey, Yüzbaşı Ramball'le yaptığı dünkü konuşmaydı.

Asma saat on biri gösteriyordu ama avlu hâlâ alacakaranlıktı. Piyer kalktı, gözlerini ovuşturdu. Gerasim'in tekrar getirip yazı masasının üstüne koymuş olduğu sapı kakmalı tabancayı görünce, nerede bulunduğunu, özellikle bugün ne yapması gerektiğini hatırladı.

"Artık geç kalmış değil miyim?" diye düşündü. "Hayır, o herhalde Moskova'ya on ikiden önce giremez." Piyer yapacağı işi düşünüp taşınmayı bir yana bırakarak bir an önce harekete geçmekte acele ediyordu.

Üstünü başını düzelttikten sonra tabancayı eline aldı, dışarı çıkmaya hazırlandı. İşte tam bu sırada bu silahı sokakta nasıl taşıyacağı ilk kez aklına geldi, onu herhalde böyle elinde tutamayacağını düşündü. Böyle kocaman bir tabancayı geniş kaftanının altında bile saklamak mümkün değildi. Onu belli etmeden kemerine, koltuğunun altına da sokamazdı. Ayrıca tabanca boştu, doldurmaya zaman bulamamıştı. "Ne yapalım, hançerle olsun," diye söylendi, oysa birçok kez amacını nasıl gerçekleştireceğini düşünüp taşınırken, 1809 yılında o öğrencinin yaptığı en büyük yanlışlığın, Napoléon'u hançerle öldürmek istemesi olduğunu düşünmüştü. Ama sanki başlıca ülküsü tasarladığı işi gerçekleştirmek değilmiş de, düşüncesinden vazgeçmediğini, kararını yerine getirmek için elinden gelen her şeyi yapacağını kendine kanıtlamakmış gibi, Suhariyev Kulesi'nde tabancayla birlikte satın aldığı yeşil kınlı, paslı, kör hançeri telaşla yeleğinin altına sakladı.

Kaftanının kemerini sıktı, şapkasını bastırdı, gürültü etmemeye, yüzbaşıya rastlamamaya çalışarak koridoru geçti, sokağa çıktı.

Dün onca ilgisizlikle izlediği yangın gece iyiden iyiye yayılmıştı. Moskova artık dört ucundan yanıyordu. Arabacılar Çarşısı, nehrin öteki kıyısındaki mahalle, Gostinni Dvor, Povarskaya, Moskova Nehri'nin üstündeki mavnalar, Dorogomilov Köprüsü'nün yanındaki Keresteciler Çarşısı hep birden alev almıştı.

Piyer arka sokaklardan geçerek Povarskaya'ya, oradan da Arbat yolu ile Nikola-Yavlenni'ye gidecekti; orada, amacının gerçekleşeceği yeri zihninde çoktan belirlemişti. Evlerin büyük bir kısmının avlu kapıları, panjurları kapalıydı. Sokaklar, ara sokaklar ıssızdı. Havada yanık ve is kokusu vardı. Ara sıra ürkek, kaygılı Ruslara, sokakların ortasından yürüyen asker elbiseli Fransızlara rastlıyordu. Onlar da, ötekiler de Piyer'e hayretle bakıyorlardı, Ruslar iriyarılığından, düşünceli, acılı, dertli görünümünden ve hangi sınıftan olduğunu anlayamamalarından dolayı şaşkınlıkla bakıyorlardı ona. Fransızları hayrete düşürüp onu izlemelerine neden olan şeyse, öteki Ruslar gibi kendilerine merakla, ürkek ürkek bakacak yerde Piyer'in onlara dikkat bile etmeyişiydi. Sözlerini anlamayan Ruslara bir evin avlu kapısında biri şeyler anlatmaya çalışan üç Fransız, Piyer'i durdurarak ondan Fransızca bilip bilmediğini sordular.

Piyer, hayır demeye getirerek, başını sallayıp yoluna devam etti. Başka bir ara sokakta, yeşil bir sandığın başında duran nöbetçi Piyer'e bağırdı ama o, ancak nöbetçi öfkeli öfkeli bağırıp çağırdıktan, eline aldığı silahı doldurmaya başladıktan sonra uzaklaşması, karşı taraftan geçmesi gerektiğini anlayabildi. Çevresinde olup bitenleri görmüyor, duymuyordu. Niyetini, sanki kendinin olmayan, korkunç bir eşya imiş gibi telaşla, dehşetle, (dün geceki işten ders aldığı için) onu kaybetmekten korkarak yanında taşıyordu. Ama böyle istediği yere kadar aynı ruh hali içinde gitmek Piyer'e nasip değilmiş. Zaten, yolundan alıkonmamış olsaydı bile amacı yine gerçekleşemeyecekti, çünkü Dorogomilov varoşundan gelen Napoléon, Kremlin'e gitmek için dört saat önce Arbat'tan geçmiş bulunuyor, şimdi de canı olağanüstü sıkkın bir halde, Kremlin Sarayı'nda, çarın yazı odasında oturmuş, yangının derhal söndürülmesi, plaçkacılığın önlenmesi, şehir halkının rahata kavuşturulması için uzun emirler veriyordu. Ama Piyer bunu bilmiyordu, kendini tamamıyla yapacağı işin düşüncesine kaptırmıştı, imkânsız bir işe (zorlukları yüzünden değil de, onu yapacak olanın karakterine uyamaması yüzünden imkânsız olan bir işe) girişmiş bütün inatçı insanlar gibi üzülüyordu; son anda zaafa düşeceği; bundan dolayı da kendine saygısını kaybedeceği korkusuyla üzülüyordu.

Çevresinde olup bitenleri görmüyor, duymuyordu, yolunu içgüdüsüyle buluyor, onu Povarskaya'ya çıkaracak olan ara sokakları şaşırmıyordu.

Piyer, Povarskaya'ya yaklaştıkça duman da gitgide çoğalmakta, hatta hava, yangının ateşiyle ısınmaktaydı. Evlerin damlarından ara sıra kıvılcımlar fışkırıp yükseliyordu. Artık sokaklarda daha çok insana

rastlanıyordu, bu insanlar daha kaygılı ve telaşlıydılar. Ama Piyer, çevresinde olağanüstü bir şeylerin geçtiğini hissettiği halde yangına yaklaştığını henüz açıkça kavramıyordu. Bir ucu Povarskaya'ya, ötekisi Prens Gurzinski'nin konağının bahçesine dayanan geniş, boş bir arsayı kesen ara yoldan geçerken birden yanı başında bir kadının acı acı ağladığını duydu. Sanki bir rüyadan uyanıyormuş gibi durdu, başını kaldırdı.

Ara yolun yan tarafında, kuru, tozlu otların üzerinde bir yığın ev eşyası duruyordu; döşekler, semaverler, tasvirler, sandıklar. Yerde, sandıkların yanında yaşlı, zayıf, üst dişleri uzun bir kadın oturuyordu, siyah bir sako giymişti, başında hotozu vardı. Sürekli bir şeyler söyleyerek sallana sallana, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Kirli, kısa entarili, kısa hırkalı on on iki yaşlarında iki kız çocuğu, solgun yüzlerinde şaşkınca bir ifade ile annelerine bakıyorlardı. Başına çok büyük gelen bir kasket giymiş, kaftanlı, yedi yaşlarında bir oğlan çocuğu da yaşlı sütninenin kollarında ağlıyordu. Yalınayak, pis bir hizmetçi kız da bir sandığa oturmuş, kumral saç örgüsünü çözüyor, kavrulmuş telleri koparарak kokluyordu. Kadının kocası; alçak boylu, kamburumsu, kasketinin altından çıkan tıraş başları yapışık, çember favorili, memur üniformalı bir adam, birbirinin üstüne konmuş sandıkları duygusuz bir yüz ifadesiyle yerlerinden oynatıyor, altlarında kalan bir elbiseyi çekiştiriyordu.

Kadın, Piyer'i görür görmez atıldı, nerdeyse ayaklarına kapanacaktı.

"Kardeşler! Ortodoks Hıristiyanlar! Kurtarın bizi, yardım edin! Kim olursanız olun, yardım edin!" diye hıçkırıklarla yalvarıyordu. "Küçük bir kız!.. Kızım... En küçük kızımı bıraktılar!.. Yandı! Ben seni bunun için mi bu kadar..."

Kocası, herhalde kendini, bir yabancının karşısında mazur göstermek için olacak, sakin bir sesle, "Yeter, Mariya Nikolayevna," dedi. "Kız kardeşiniz alıp götürmüştür, başka nerede olabilir ki!"

Ağlamayı birden kesen kadın öfkeyle bağırdı:

"Taş yürekli herif, canavar! Taş yürekli herif, çocuğuma bile acımıyorsun. Başka biri olsaydı onu ateşin içinden alıp çıkarırdı. Ama bu, baba değil, insan değil, canavar. Siz iyi yürekli bir insana benziyorsunuz," diye ağız dolusu konuşup sızlanarak Piyer'e döndü. "Bitişiğimizdeki ev yanıyordu, bizimkine atladı. Hizmetçi kız, yangın var diye bağırdı. Hemen eşyaları toplamaya koyulduk. Biz sırtımızdakilerle dışarı fırladık. İşte kurtarabildiğimiz de şunlar... Şu takdis edilmiş Tanrı tasviri, bir de şu çeyiz yatağım, geri kalanı hep mahvoldu... Çocukları topladık, Kateşka yok.

Aman Tanrım!" Tekrar hıçkırmaya başladı: "Canım yavrucuğum, yandı! Yandı!"

Piyer, "Peki, nerede, nerede kalmıştı?" dedi.

Kadın, bu adamdan yardım görebileceğini Piyer'in yüzünde beliren heyecandan anlamıştı, bacaklarına sarılarak, "Babacığım! Baba!" diye haykırdı. "Velinimetim, hiç olmazsa içimi rahatlatın." Ağzını öfkeyle alabildiğine açıp uzun dişlerini büsbütün meydana çıkararak hizmetçi kıza bağırdı: "Aniska, buraya gel, hınzır; yol göster!"

Piyer, boğuk bir sesle, çabuk çabuk, "Yolu göster, yolu göster, ben... ben... ben her şeyi yaparım..." dedi. Pis, kirli hizmetçi kız sandıkların arkasından çıktı, saçlarını topladı, içini çekerek, çıplak; küt ayaklarıyla ara yolda önde yürüdü. Piyer, uzun bir baygınlıktan sonra birden ayılıp hayata dönmüş gibiydi. Başını yukarı kaldırdı, gözleri canlı canlı pırıldadı, hızla, yürüyüp hizmetçi kıza yetişti, Povarskaya'ya çıktı. Sokağı kara bir duman bulutu baştan başa kaplamıştı. Bu dumanın şurasından burasından alevlerin dilleri fışkırıyordu. Yangının önüne kalabalık bir halk yığını birikmişti. Sokağın orta yerinde bir Fransız generali duruyor, çevresindekilere bir şeyler söylüyordu. Piyer, hizmetçi kızla birlikte generalin durduğu yere yaklaşmak üzereydi ki, bir Fransız askeri onu durdurdu.

"*On ne passe pas,"*[354] deyince, kız, Piyer'e bağırdı:

"Şuradan, amcacığım, ara sokaktan, Nikulin'i geçeceğiz."

Piyer geri döndü, hizmetçi kıza yetişebilmek için hızlanmıştı. Hizmetçi kız, sokağı koşarak geçti, sola sapıp bir yan sokağa daldı, üç ev geçtikten sonra da sağa dönüp bir avlu kapısına doğru yürüdü.

"İşte, şimdi, burada," dedi, avluyu hızla geçti; bir tahta perdenin küçük kapısını açtı, durdu; etrafa ışık saçarak alev alev yanan ahşap, küçük bir kulübeyi gösterdi Piyer'e. Bir yanı çökmüştü bile, öbür yanı ise yanıyor, pencere aralıklarından, çatının altından parlak alevler fışkırıyordu.

Piyer, küçük kapıyı açınca yüzüne boğucu bir sıcaklık çarptı, elinde olmadan durdu.

"Hangisi, hangisi sizin ev?" diye sordu. Hizmetçi kız sızlanarak Piyer'e pavyonu gösterdi:

"İşte şu, bizim küçücük evimiz oydu." Yangının karşısında kendi üzüntüsünü de belirtmeyi gerekli gören Aniska sızlanıyordu: "Sen de yandın biriciğimiz, Kateşkamız; benim sevgili küçükhanımcığım, uuu, uuu!"

Piyer, kulübeye yanaştı, ama öyle şiddetli bir sıcaklık vardı ki, elinde olmadan kulübenin çevresinde bir daire çizerek büyük evin yanına çıktı, çatı henüz tutuşmuştu. Evin çevresinde bir yığın Fransız toplanmıştı. Piyer, bir şeyler taşıyan bu Fransızların ne yaptıklarını önce anlamadı; ama bir köylüye, elindeki tilki kürkünü almak için kılıcının kınıyla vuran bir Fransız'ı görünce burada yağmaya girişildiğini anlar gibi oldu; ama bu düşüncenin üzerinde duracak zamanı yoktu.

Devrilen duvarların, tavanların gürültüsü, alevlerin tıslayışı, halkın haykırışları, kâh koyu, kâh kıvılcımlarla aydınlanmış dumanın fışkırarak yükselişi; duvarlara tırmanan koyu kızıl, küme küme altın alevler, aşırı sıcak, Piyer'i dehşete düşürmüştü. Zihnini yoran düşüncelerden bu yangınla birden kurtulduğunu hissettiği için gücü yerine gelmişti. Kendini genç, neşeli, çevik ve kararlı hissediyordu. Büyük evin yanından kulübenin çevresini dolandı, henüz göçmemiş olan kısma koşarak içeri dalmak istiyordu ki, tepesinde haykırışlar duydu, sonra hemen bir çatırtı oldu, ağır bir şeyler yanı başına düştü.

Piyer bakındı, evin pencerelerinde Fransızları gördü, içi madenî eşyalarla dolu bir konsol çekmecesini aşağı atıyorlardı. Aşağıda duran başka Fransız askerleri, düşen çekmeceye yaklaştılar. İçlerinden biri Piyer'e bağırdı:

"*Eh bien qu'est-ce qu'il veut celui-là!*"[355]

Piyer, "*Un enfant dans cette maison. N'avez-vous pas vu un enfant?*"[356] dedi.

"*Tiens, qu'est-ce qu'il chante celui-là. Va te promener!*"[357] diye bir ses duyuldu, belli ki Piyer'in, sandıktaki gümüşleri, bronzları ellerinden almaya kalkışacağından korkan bir Fransız, tehdit edici bir tavırla onun üstüne yürüdü. Yukardan bir Fransız bağırdı:

"*Un enfant? J'ai entendu piailler quelque chose au jardin. Peut-être, c'est son moutard au bonhomme. Faut être humain, voyez-vous...*"[358]

Piyer sordu:

"*Où est-il? Où est-il?*"[359]

Penceredeki Fransız, evin arkasındaki bahçeyi göstererek Piyer'e haykırdı:

"*Par ici! Par ici! Attendez, je vais descendre.*"[360]

Gerçekten de bir dakika sonra Fransız, yanağı lekeli, kara gözlü, ceketsiz bir delikanlı, alt katın penceresinden sıçradı, Piyer'in omzuna vurarak onunla birlikte bahçede koşmaya başladı. "*Dépêchez-vous, vous*

autres,”[361] diye bağırıyordu arkadaşlarına, *“il commence à faire chaud.”*[362]

Kumlu bir ara yoldan evin arkasına varınca Fransız, Piyer’in kolunu çekti, eliyle havada bir daire çizdi. Bir sıranın altında, pembe entarili, üç yaşlarında bir kızcağız yatıyordu.

“*Voilà votre moutard. Ah! une petite*, *tant mieux,”*[363] dedi. “*Au revoir mon gros. Faut être humain. Nous sommes tous mortel, voyez-vous.”*[364] Ve yanağı lekeli Fransız, geriye; arkadaşlarının yanına seğirtti.

Piyer, sevinçten soluğu kesilerek, kızcağıza doğru koştu, onu kucaklamak istedi. Ama hastalıklı, çirkin yüzü annesine benzeyen kızcağız, yabancı bir adamı görünce bağırdı, kaçmaya başladı. Buna rağmen Piyer onu yakaladı, kucağına aldı; kızcağız acı acı ağlıyor, küçük elleriyle, ayaklarıyla Piyer’e vuruyor, sümüklü ağzıyla onu ısırmaya çalışıyordu. Küçük bir hayvana dokunurken duyduğumuz tiksinti ve dehşet hissi kavradı Piyer’i. Çocuğu fırlatıp atmamak için kendini zor tuttu; onunla büyük evin arkasına doğru koştu. Fakat aynı yoldan dönmek mümkün değildi: Hizmetçi kız Aniska ortalıkta görünmüyordu. Piyer, acı acı hıçkıran, sırılsıklam kızcağızı bir merhamet, bir tiksinti hissiyle ve mümkün olduğu kadar incitmeden bağrına bastı, başka bir çıkış yeri aramak için bahçeyi koşarak geçti.

354 Geçilmez.
355 Yahu, bu herif de ne istiyor?
356 Bu evde bir çocuk. Bir çocuk görmediniz mi?
357 Yahu, neler söylüyor bu? Alsana voltanı sen.
358 Bir çocuk mu? Bahçede bir şeylerin zırladığını duydumdu. Belki, bu adamın yumurcağıdır. Ne de olsa, insanlık lazım.
359 Nerede? Nerede?
360 Şurada, şurada. Bekleyin, iniyorum.
361 Sizler, elinizi çabuk tutun.
362 Ortalık ısınmaya başladı.
363 İşte yumurcak. Vay, kız çocuğuymuş, daha iyi.
364 Güle güle irikıyım. İnsanlık lazım. Ne de olsa hep faniyiz.

XXXIV

Piyer, ara sokakları koşarak geçip kucağındakiyle birlikte Povarskaya'nın köşesinde Gurzinski Parkı'na doğru geri döndüğü zaman burası öyle kalabalıktı; evlerden kurtarılıp yığılan eşyalarla öyle dolmuştu ki, çocuğu aramak için daha demin geçtiği bir yeri tanıyamadı. Burada Rus ailelerinden, yangından kurtarılmış eşyalarından başka, çeşitli sınıflara mensup birçok Fransız askeri de vardı. Piyer onlara bakmadı bile. Memurun ailesini bularak çocuğu anasına vermek, sonra gidip daha başkalarını kurtarmak için acele ediyordu. Piyer'e, daha yapacak bir sürü işi varmış, bunları hemen yapması gerekiyormuş gibi geliyordu. Koşmaktan ve yangının sıcaklığından kızışan Piyer; çocuğu kurtarmak için ileri atıldığı sırada duyduğu gençlik heyecanını, azmini, çevikliğini şimdi bir kat daha kuvvetle duyuyordu. Çocuk artık sakinleşmişti; küçük elleriyle Piyer'e sarılmış, kucağında oturuyor, vahşi bir hayvan yavrusu gibi etrafına bakınıyordu. Piyer, çocuğa ara sıra bir göz atıp gülümsüyordu; bu korkmuş, hastalıklı yüzde insanın içine dokunan bir şeyler varmış gibi geliyordu ona.

Memur da, karısı da eski yerlerinde yoktular. Piyer, karşılaştığı her yüzü süzerek halkın arasında hızlı adımlarla dolaşıyordu. Sırtına işlemeli yeni bir gocuk, ayağına yeni çizmeler giymiş çok güzel, çok yaşlı, Doğululara benzeyen bir erkekle, ona çok benzeyen bir yaşlı kadın ve bir genç kadından ibaret bir Ermeni ya da Gürcü ailesi ilişti gözüne. Bu çok genç kadın; ince, siyah hilal kaşları, görülmedik bir tatlılıkta gül rengi, uzun ama ifadesiz yüzüyle Piyer'e, Doğu güzelliğinin mükemmel bir örneği gibi geldi. Meydanın üstünde duran darmadağın, karmakarışık eşyaların, kalabalığın arasında, gösterişli atlas kürkü, parlak menekşe rengi başörtüsüyle, karların üstüne atılmış ince, kokulu bir bitkiye benziyordu. Yaşlı kadının biraz arkasında, denklerin üstüne oturmuştu. Uzun kirpikli, hareketsiz, kocaman, kara, çekik gözlerini yere dikmişti. Güzelliğini bildiği ve koruduğu belliydi. Bu yüz, Piyer'i hayrete düşürdü, parmaklıkların yanında telaşla yürürken birkaç kez ona baktı. Parmaklığın sonuna gelip de aradıklarını orada da bulamayınca durdu, bakındı.

Kucağında bir çocuk taşıyan Piyer şimdi eskisinden daha çok göze çarpıyordu; erkek, kadın, birkaç Rus başına toplandılar.

"Birini mi kaybettiniz?"

“Asilzadelerdensiniz galiba?”

“Çocuk kimin?” diye sordular.

Piyer, çocuğun az önce şurada çocuklarıyla oturan siyah paltolu bir kadının olduğunu söyledi. “Nereye gittiğini bilen var mı?” diye sordu.

Yaşlı bir diyakoz, çiçek bozuğu bir yaşlı kadına, “Herhalde bunlar Anferovlar olacak,” dedi. “Tanrım acı bize, Tanrım acı bize!” diye ekledi sonra.

Yaşlı kadın, “Anferovlar nerede?” dedi. “Anferovlar daha sabahtan gittiler, bu ya Mariya Nikolayevnalar olacak ya da İvanov.”

Bir uşak, “Bir kadından söz ediyor; Mariya Nikolayevna bir hanımefendidir,” dedi.

Piyer, söze karıştı.

“Tanırsınız mutlaka, uzun dişli, zayıf.”

“Ta kendisi, Mariya Nikolayevna.”

“Bu kurtlar,” diye Fransız askerlerini gösterdi yaşlı kadın, “saldırır saldırmaz onlar da bahçeye kaçtılar.”

Diyakoz, “Aman Tanrım acı bize!” diye tekrarladı.

Yaşlı kadın, “İşte şurada, geçin, onlar oradalar. Ta kendisi. Kendini parçalıyor, ağlıyordu,” dedi. “Ta kendisi, işte şuracıkta.”

Piyer’in kocakarıyı dinlediği yoktu. Birkaç saniyeden beri, gözlerini ayırmadan, birkaç adım ötede olup bitenleri izliyordu. Ermeni ailesine ve Ermenilerin yanlarına sokulan iki Fransız askerine bakıyordu. Bu askerlerden biri, ufak tefek, yerinde duramayan bir adamdı; beli iple sıkılmış mavi bir kaput giymişti. Başında kalpak vardı, yalınayaktı, Piyer’in özellikle gözüne çarpan ötekisi, uzun boylu, iri kemikli, zayıf bir adamdı, hareketleri ağırdı, yüzünden aptallık akıyordu. Friz bir kaput, mavi bir pantolon giymişti, ayaklarında uzun konçlu, kocaman süvari çizmeleri vardı. Mavi kaputlu, yalınayak Fransız Ermenilerin yanına gelir gelmez bir şeyler söyleyerek ihtiyarın ayaklarına saldırdı; ihtiyar hemen, hızlı hızlı çizmelerini çıkarmaya başladı. Kaputlu olan, güzel Ermeni kadınının karşısına dikilmiş, ellerini ceplerine sokup sessizce, kımıldanmadan ona bakıyordu. Piyer, çocuğu hemen yaşlı kadına uzatarak, emredercesine, “Al çocuğunu,” dedi. Ve bağıran çocuğu yere oturtarak, “Ver, onlara ver,” dedi, sonra tekrar Fransızlarla, Ermeni ailesine baktı. İhtiyar artık yalınayaktı. Onun son çizmesini de çıkaran küçük Fransız iki çizmeyi birbirine vurdu. İhtiyar hıçkırarak bir şeyler söylüyordu. Ama Piyer bunları ancak şöyle bir fark etti, bu sırada bütün dikkati, ağır ağır sallanarak genç kadına doğru

yaklaşan ve cebinden çıkardığı elini onun boynuna atan kaputlu Fransız'a çevrilmişti.

Güzel Ermeni kadın uzun kirpiklerini yere dikmiş hep öyle hareketsiz oturuyor, askerin kendisine yaptığı şeyi sanki görmüyor, duymuyordu.

Piyer, kendisiyle Fransızların arasındaki birkaç adımlık mesafeyi koşarak aşarken, uzun boylu, kaputlu plaçkacı, Ermeni kadının boynundaki gerdanlığı koparmıştı bile; kadın ellerini boğazına götürerek acı acı bağırıyordu. Piyer çılgın, boğuk bir sesle, *"Laissez, cette femme!"*[365] diye haykırarak uzun boylu, iri kemikli askeri omuzundan yakalayıp itti. Asker düştü, kalktı, kaçıp gitti. Ama arkadaşı çizmeleri bir kenara atarak kasaturasını çekti, Piyer'in üstüne yürüdü.

"*Voyons, pas de bêtises!"*[366] diye bağırıyordu.

Piyer, çılgınca bir heyecana kapılmıştı; böyle bir hale düştüğü zaman gözü dünyayı görmez olur, gücü on katına çıkardı. Çıplak ayaklı Fransız'ın üstüne atıldı, o daha kasaturasını çekmeye zaman bulamadan herifi yere devirdi, yumruklamaya başladı. Çevredeki kalabalık şevklendirici naralar atıyordu, tam bu sırada Fransız *uhlan'*larının atlı devriyesi köşeden belirdi. *Uhlan'*lar dörtnala gelip Piyer'le Fransız'ın etrafını sardılar. Piyer, bundan sonra neler olup bittiğini hatırlamıyordu, aklında kalan şey, birisini dövdüğü, kendisinin dövüldüğü, sonunda ellerinin bağlandığı, başına bir yığın Fransız askerinin üşüşüp üstünü başını aradıklarıydı. Piyer'in anlayabildiği ilk sözler, "*Il a un poignard, lieutenant,"*[367] oldu.

Subay, "*Ah, une arme!"*[368] deyip Piyer'le birlikte tutuklanan çıplak ayaklı Fransıza döndü:

"*C'est bon, vous direz tous cela au conseil de guerre,"*[369] diye ekledi. Sonra Piyer'e sordu:

"*Parlez-vous français?"*[370]

Piyer, kan oturmuş gözlerini etrafta dolaştırdı, yanıt vermedi. Yüzü çok korkunç bir hal almış olmalıydı ki, subay bir şeyler fısıldadı, devriyeden dört asker daha ayrılıp Piyer'in iki yanına geçtiler. Piyer'den durabildiği kadar uzak duran subay, "*Parlez-vous français?"* diye yeniden sordu. "*Faites venir l'interprête."*[371]

Sıraların arasından sivil bir adam çıkıp ilerledi, Rus şehirlileri gibi giyinmişti. Piyer, elbisesine, konuşmasına bakarak bunun Moskova mağazalarından birindeki bir Fransız olduğunu hemen anladı. Piyer'i gözden geçiren tercüman, "*Il n'a pas l'air d'un homme du peuple,"*[372] dedi.

Subay, *“Oh, oh! Ça m’a bien l’air d’un des incendiaires,”*[373] dedi. “*Demandez-lui ce qu’il est?”*[374] diye ekledi.

Tercüman sordu:

“Sen kimsin? Hükümet adamlarına yanıt vermeye mecbursun.”

Piyer, ansızın, “*Je ne vous dirai pas qui je suis. Je suis votre prisonnier. Emmenez-moi,”*[375] dedi.

“Ah! Ah!” diye homurdandı subay. “*Marchons!”*[376]

Halk, *uhlan*’ların etrafına toplanmıştı. Az önceki çiçek bozuğu yaşlı kadın kız çocuğuyla birlikte Piyer’in yanına sokulmuş duruyordu, kafile hareket eder etmez ileri atıldı.

“Seni nereye götürüyorlar yavrucuğum?” dedi. “Şu kızcağız eğer onlarınki değilse, ne yapayım bu kızcağızı?”

“*Qu’est-ce qu’elle veut, cette femme?”*[377] diye sordu subay.

Piyer sarhoş gibiydi. Hayatını kurtardığı kızı görünce çılgın heyecanı bir kat daha artmıştı.

“*Ce qu’elle dit?”*[378] dedi. “*Elle m’apporte ma fille que je viens de sauver des flammes. Adieu!”*[379] Böyle gereksiz bir yalanı niçin ağzından kaçırdığını kendisi de anlamadan kararlı, gururlu adımlarla Fransız muhafızlarının arasında yürüdü.

Bu Fransız devriyesi, plaçkacıları cezalandırmak, özellikle Fransız yüksek komutanlığı çevrelerinde o gün hüküm süren anlayışa göre yangınlara neden olan kundakçıları yakalamak için Drunelle’in emriyle Moskova sokaklarına çıkarılmış devriyelerden biriydi. Devriye, birçok sokak daha dolaşıp biri dükkâncı, ikisi papaz okulu öğrencisi, biri köylü, biri de uşak olmak üzere beş Rus’la, birkaç plaçkacı daha yakaladı. Ama şüphelilerin en şüphelisi Piyer sayılıyordu. Gecelemeleri için Zubov Tabyası’nda muhafız komutanlığının yerleştiği büyük eve getirildikleri zaman Piyer, sıkı bir muhafaza altında ayrı bir yere kapatıldı.

365 Bırakın o kadını.

366 Bana bak, zırvalama.

367 Bir hançeri var, teğmenim.

368 Ha, bir silah!

369 Pekâlâ, bütün bunları harp divanında anlatırsınız.

370 Fransızca bilir misiniz?

371 Tercüman getirin.

372 Halktan bir adama benzemiyor.

373 Kundakçıya benzetiyorum onu.
374 Sorun bakalım kimmiş?
375 Kim olduğumu size söylemeyeceğim. Esirinizim. Götürün beni.
376 Yürüyelim.
377 Ne istiyor bu kadın?
378 Ne mi diyor?
379 Bana alevlerin arasından kurtardığım kızımı getiriyor. Elveda!

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

I

Bu sırada, Rumyantsev'in, Fransızların, Mariya Fedorovna'nın, Tsesareviç'in[380] ve daha başkalarının grupları arasındaki tartışma, Petersburg yüksek çevrelerinde, saraydaki aylak arıların uğultusuna karışarak, her zamankindan daha fazla bir hararetle sürüp gidiyordu. Ama ihtişamlı Petersburg hayatı da kimi zaman kaygılı, kimi zaman sakin, eski akışında devam etmekteydi; sürüp giden hayata bakarak ortada bulunan tehlikeyi ve Rus halkının durumunu kavramak için çok çaba harcamak gerekiyordu. Resmî törenler, balolar, Fransız tiyatrosu, saray, unvan hırsı ve entrikalar hep eskisi gibiydi. Gerçek durumun zorluğunu anlamak için yalnız en yüksek çevrelerde çaba harcanıyordu. Böyle zor durumlarda iki imparatoriçenin nasıl birbirine zıt hareket ettikleri kulaktan kulağa fısıldanıyordu. Himayesi altındaki hayır ve eğitim kurumlarının durumlarını düşünen İmparatoriçe Mariya Fedorovna bütün enstitülerin Kazan'a taşınmasını emretmiş ve bütün bu kurumların eşyası şimdiden taşınıp yerleştirilmişti. İmparatoriçe Elizaveta Aleksiyevna ise, kendine özgü yurtseverliğiyle, devlet kurumları için hiçbir emir veremeyeceğini, çünkü bunun hükümdarın görevi olduğunu söylemişti. Kendisi hakkındaki sorularaysa, Petersburg' dan çıkacak son kişi olacağı yanıtını vermişti.

26 Ağustos'ta, tam Borodino Savaşı'nın gerçekleştiği gün Anna Pavlovna'nın konağında bir balo veriliyordu, Aziz Sergey'in kutsal tasviri hükümdara gönderilirken metropolit tarafından gönderilen mektubun okunması, gecenin buketi olacaktı. Mektup yurtseverce, dindarca bir belagat örneği sayılıyordu. Konuşma ustalığıyla tanınmış (imparatoriçenin yanında da okurdu) Prens Vasiliy okuyacaktı mektubu. Prens Vasiliy'in okuyuşunda ustalık sayılan şey, güçlü, ahenkli sesinin, ümitsiz bir çığlıkla şefkatli bir inilti arasında, kelimelerin anlamlarının ötesinde yükselip alçalmasıydı; öyle ki, kelimeler onun ağzından rasgele, biri bir çığlık, öbürü bir inilti halinde dökülürdü. Bu okuma programı da Anna Pavlovna'nın bütün öteki suareleri gibi siyasi bir anlam taşıyordu. Davete önemli kişiler

gelecekti ki, Fransız tiyatrosuna gittikleri için onları utandırmak, onların yurtseverlik duygularını uyandırmak gerekiyordu. Epey kalabalık bir davetli kitlesi toplanmıştı ama Anna Pavlovna beklediği kişilerin hepsini salonda görememişti henüz; bu nedenle mektuba başlanmadan önce genel bir konuşma konusu açtı.

O gün Petersburg'da günün haberi Kontes Bezuhova'nın hastalığıydı. Kontes birkaç gün önce ansızın hastalanmış, varlığıyla süslediği toplantıların birkaçını kaçırmıştı; kimseyi kabul etmediği, onu her zaman tedavi eden ünlü Petersburg doktorları yerine yeni, olağanüstü yöntemleri olan bir İtalyan doktoruna daha çok güvendiği söyleniyordu.

Güzel Kontes'in hastalığının aynı anda iki kişiyle evli olmak düşüncesinin uygunsuzluğundan kaynaklandığını, İtalyan'ın tedavisinin, bu uygunsuzluğu ortadan kaldırmaktan ibaret olduğunu herkes biliyordu; ama Anna Pavlovna'nın yanında bunu kimse düşünmeye cesaret edemediği gibi, bunu bilmiyormuş gibi davranıyordu herkes.

"*On dit que la pauvre comtesse est très mal. Le médecin dit que c'est l'angine pectorale.*"[381]

"*L'angine? Oh, c'est une maladie terrible!*"[382]

"*On dit que les rivaux se sont reconciliés grâce à l'angine*..."[383]

Angine kelimesi büyük bir zevkle tekrar ediliyordu.

"*Le vieux comte est touchant à ce qu'on dit. II a pleuré comme un enfant quand le médecin lui a dit que le cas était dangereux.*"[384]

"*Oh ce serait une perte terrible. C'est une femme ravissante.*"[385]

Anna Pavlovna'ya yaklaşarak, "*Vous parlez de la pauvre comtesse,*"[386] dedi, "*J'ai envoyé savoir de ses nouvelles. On m'a dit qu'elle allait un peu mieux. Oh, sans doute, c'est la plus charmante femme du monde.*"[387] (Anna Pavlovna kendi heyecanına gülerek konuşuyordu.) "*Nous appartenons à des camps différents, mais cela ne m'empêche pas de l'estimer, comme elle le mérite. Elle est bien malheureuse,*"[388] diye ekledi.

Dikkatsiz bir delikanlı, Anna Pavlovna'nın, bu sözlerle Kontes'in hastalığının üzerindeki esrar perdesini hafifçe kaldırdığını zannederek, tanınmış doktorların çağrılmaması, tehlikeli bir ilaç verebilecek bir şarlatanın Kontes'i tedavi etmeye kalkışması karşısında şaşkınlığını açığa vurmak cüretini gösterdi.

"*Vos informations peuvent être meilleurs que les miennes,*"[389] diye birden müthiş bir öfkeyle delikanlıya saldırdı Anna Pavlovna. "*Mais je sais*

de bonne source que ce médecin est un homme très savant et très habile. C'est le médecin intime de la Reine d'Espagne."[390]

Böylece delikanlıyı bir kenara attıktan sonra Anna Pavlovna, başka bir grupta Avusturyalılardan söz ederek kaşlarını kaldırıp görünüşe göre *un mot*[391] söylemek için, onu indirmeye hazırlanan Bilibin'e döndü.

"*Je trouve que c'est charmant."*[392]

Wittgenstein, *le héros de Pétropol*[393] (Petersburg'da ona böyle diyorlardı) tarafından ele geçirilmiş olan Avusturya bayraklarıyla Viyana'ya gönderilen diplomatik bir belgeden söz ediyordu.

Anna Pavlovna kendisinin bildiği bu *mot*'nun herkes tarafından duyulması için sessizlik yaratmaya çalışarak, "Nasıldı o, nasıldı?" diye sordu.

Bilibin, kendisinin kaleme aldığı diplomatik yazının aşağıdaki sözlerini tekrarladı:

"*L'Empereur renvoie les drapeaux Autrichiens,"* dedi Bilibin, "*Drapeaux amis et égarés qu'il a trouvé hors de la route,"*[394] diye sözünü bitirerek kaşlarını indirdi.

Prens Vasiliy, "*Charmant, charmant,"* dedi.

Prens İppolit ansızın yüksek sesle, "*Cest la route de Varsovie peut-être,"*[395] dedi. Herkes ne söylemek istediğini anlamayarak dönüp ona baktı. Prens İppolit de neşeli, şaşkın, etrafına bakındı. O da diğerleri gibi, söylediği sözlerin ne ifade ettiğini anlamamıştı. Diplomatlık yaptığı zamanlar bu şekilde apansız söylenmiş sözlerin aşırı kaçtığını birçok kez görmüştü; her fırsatta aklına ilk gelen sözü söylerdi. Belki çok iyi düşer, diye düşünürdü, iyi düşmezse onlar uydurmasını bilirler. Gerçekten de, sıkıcı bir sessizlik hüküm sürmeye başladığı bir sırada, açılış için Anna Pavlovna'nın beklediği, yurtseverlikleri yetersiz kişiler içeri girdi; Anna Pavlovna gülümseyerek ve parmağıyla İppolit'i tehdit ederek Prens Vasiliy'i masaya davet etti, ona iki mumla birlikte yazılı kâğıdı getirdi, başlamasını rica etti. Herkes sustu.

Prens Vasiliy ciddi, yüksek bir sesle, "Çok saygıdeğer hükümdar, imparator!" diye okumaya başladı ve buna karşı kimsenin bir söyleyeceği olup olmadığını sorar gibi dinleyicilere baktı. "İlk başkent Moskova, yeni Kudüs, *'kendi Mesih'ini', ("kendi" kelimesini vurgulamıştı) sevgi*li evlatlarının kollarına atılan bir anne gibi kabul ediyor; belirmekte olan sisin arasından devletinin parlak şan ve şerefini görerek kendinden geçmiş bir biçimde şu duayı okuyor: Şükürler olsun, gelecek olanı Tanrı korusun!"

Bu son sözleri ağlamaklı bir sesle söyledi Prens Vasiliy.

Bilibin dikkatle tırnaklarına bakıyordu; çoğu korkmuştu adeta; nerede hata yaptıklarını sorar gibiydiler. Anna Pavlovna, Kudas duası okuyan yaşlı kadınlar gibi, söylenenleri önceden mırıldanıyordu: "Varsın küstah ve hayasız Golyat..."[396]

Prens Vasiliy devam etti:

"Varsın küstah ve hayasız Golyat Fransa sınırlarından Rusya ülkelerine ölümün dehşetini saçsın. Alçakgönüllü inanç, Rus Davud'unun bu sapanı, kana susamış gururunun başını ansızın uçurur. Yurdumuzun iyiliği uğruna sürdürülen davanın eski savaşçısı Aziz Sergey'in tasviri majesteniz imparatora sunuluyor. Güçsüzlüğüm yüksek huzurunuzda bulunma zevkinden beni mahrum ettiği için üzgünüm. Göklere ateşli dualar yolluyorum, Tanrı inananları yüceltsin ve rahmetiyle siz Majesteleri'nin ümitlerini gerçekleştirsin."

"*Quelle force! Quelle style!*"[397] diye övgü sesleri yükseldi hem yazı, hem de onu okuyan için.

Bu yazının belagatiyle inançları artan davetliler yurdun durumu hakkında uzun uzun konuştular, o günlerde verilmesi gereken savaşın sonucu üzerinde türlü tahminler yürüttüler.

Anna Pavlovna dedi ki:

"*Vous verrez,*[398] yarın, hükümdarın doğum günü, iyi haber alacağız. Benim önsezim iyidir."

380 Eski Rus veliahtlarına verilen ad.

381 Zavallı Kontes çok hasta, diyorlar. Doktor göğüs anjini olduğunu söyledi.

382 Anjin mi? A, bu korkunç bir hastalık!

383 Rakipler bu anjin sayesinde barışmış diyorlar...

384 Yaşlı Kont çok üzgünmüş, diyorlar. Doktor durumun tehlikeli olduğunu söylediği zaman bir çocuk gibi ağlamış.

385 A, bu müthiş bir kayıp olur. Büyüleyici bir kadın.

386 Zavallı Kontes'ten mi söz ediyorsunuz?

387 Sağlık durumunu öğrenmek için birini gönderdim. Bana biraz iyi olduğunu söylediler. Ah, şüphe yok ki o, sosyetenin en hoş kadını.

388 Biz ayrı ayrı cephelerdeyiz ama bu ona layık olduğu değeri vermeme engel değil. Çok talihsiz bir kadın.

389 Sizin istihbaratınız benimkinden iyi olabilir.

390 Ama ben iyi kaynaklardan biliyorum ki bu doktor çok bilgili, çok nazik bir doktordur. İspanya Kraliçesi'nin özel doktorudur.

391 Bir nükte.

392 Ben bunu fevkalade buluyorum.

393 Petropol kahramanı.

394 İmparator yolun dışında bulduğu, yollarını şaşırmış dost Avusturya bayraklarını gönderiyor.

395 İhtimal Varşova yolu bu.

396 Efsanevi bir Filistinli pehlivanın adı.
397 Ne kudret, ne üslup!
398 Göreceksiniz.

II

Anna Pavlovna'nın önsezisi gerçekleşti. Ertesi gün, hükümdarın doğum günü dolayısıyla sarayda yapılan dinî tören sırasında Prens Volkonski kiliseden çağırıldı, kendisine Prens Kutuzov'un bir zarfı verildi. Bu, Kutuzov'un, savaş sırasında yazılmış bir raporuydu. Kutuzov Rusların bir adım gerilemediklerini, Fransızların bizden çok daha fazla kayıp verdiklerini, raporunu savaş alanından, son haberleri toplamaya henüz vakit bulamadan gönderdiğini yazıyordu. Demek, bir zaferdi bu. Hemen o anda, tapınaktan çıkmadan, ettiği yardım ve kazanılan zafer için Tanrı'ya şükredildi.

Anna Pavlovna'nın önsezisi gerçekleşmişti; şehirde öğleye kadar bayram havası hüküm sürdü. Herkes tam bir zafer düşünüyordu; hatta bazıları Napoléon'un esir düştüğünden, tahttan indirildiğinden, Fransa'ya yeni bir lider seçildiğinden söz ediyordu.

Olayların, geçtikleri yerlerden uzakta, saray hayatının şartları içinde tam ve doğru yankı bulması çok zordur. Olayların tamamı, ister istemez, özel bir vaka etrafında toplanır: Saray mensuplarını en çok sevindiren, kazanılan zafer kadar, zafer haberinin tam hükümdarın doğum günü gelmiş olmasıydı. Bu, adeta parlak bir sürprizdi. Kutuzov'un raporunda Rus kayıplarından da söz ediliyor ve bunlar arasında Tuçkov'un, Bagration'un, Kutaysov'un adları geçiyordu. Petersburg yüksek çevresinde bu olayların üzücü tarafı nedense tek bir şeyde, Kutaysov'un ölümü çevresinde toplanıyordu. Herkes tanırdı onu, hükümdar kendisini severdi, gençti ve yakışıklıydı. O gün herkes birbirine şu sözleri söylüyordu:

"Ne garip tesadüf. Tam da dua vakti. Kutaysov ne büyük kayıp! Ah ne yazık!"

Prens Vasiliy şimdi bir peygamber gururuyla, "Size söylememiş miydim," diyordu. "Her zaman, Napoléon'u yalnız Kutuzov yenebilir, derdim."

Ama ertesi gün ordudan haber gelmedi; halk telaşlanmaya başladı. Saray mensupları, bir haber almayan hükümdarın üzüldüğünü görerek kaygılanıyorlardı.

"Hükümdarın halini düşünün!" diyerek bir önceki gün göklere çıkardıkları Kutuzov'u şimdi kınıyorlardı. Başkomutandan söz edilince

Prens Vasiliy *protégé*'si Kutuzov'la o gün artık daha fazla övünmüyor, susuyordu. Diğer taraftan, Petersburg halkını telaşlandırmak için her şey birlik etmiş gibiydi. Korkunç bir haber daha çıkmıştı akşama doğru: Kontes Elena Bezuhova, o güzel adlı hastalıktan ansızın ölmüştü. Büyük toplantılarda herkes Kontes Bezuhova'nın müthiş bir *angine pectoral*[399] krizinden öldüğünü açıkça söylüyordu, ama iyi niyetli çevrelerde, *le médecin intime de la Reine d'Espagne*'ın[400] Elen'e nasıl düşük dozlu bir ilaç verdiği; ama Elen'in, yaşlı Kont'un kendisinden şüphelenmesine ve yazdığı mektuba kocasının (şu zavallı sefih Piyer'in) yanıt vermemesine üzülüp verilen ilacı nasıl çok miktarda alarak, yardım yetişinceye kadar kıvranarak nasıl öldüğü ayrıntılarıyla anlatılıyordu. Anlatıldığına göre Prens Vasiliy ile yaşlı Kont İtalyan'ın yakasına yapışmışlar, ama İtalyan talihsiz ölünün öyle mektuplarını çıkarıp göstermiş ki, onu hemen bırakmışlar.

Üç ana konu vardı Petersburg'da: hükümdarın bir haber alamaması, Kutaysov'un kaybedilmesi, Elen'in ölümü.

Kutuzov'un raporundan üç gün sonra Petersburg'a Moskova'dan bir *pomeşçik*[401] geldi; Moskova'nın teslim edildiği haberi bütün şehre yayıldı. Bu müthiş bir şeydi! Hükümdarın halini düşünün! Kutuzov bir haindi; Prens Vasiliy kızının ölümü dolayısıyla kendisine yapılan *visite de condoléance*[402] sırasında daha önce övdüğü Kutuzov'dan söz ederken (önceki görüşlerini üzüntüden unutmuş olması affedilir bir şeydi) kör ve sefih bir ihtiyardan başka bir şey beklenemeyeceğini söylüyordu.

"Yalnız, hayret ediyorum, Rusya'nın kaderi böyle bir adamın eline nasıl teslim edildi?"

Haber resmî olmadığına göre henüz şüpheyle karşılanabilirdi, ama ertesi gün Kont Rastopçin'den şöyle bir rapor geldi:

"Prens Kutuzov'un yaveri bir mektup getirdi: Ordunun Riyazan yoluna geçirilmesi için benden polis subayları istiyor. Moskova'yı maalesef teslim edeceğini yazıyor. Hükümdar! Kutuzov'un hareketi başkentin ve imparatorluğun kaderini belirliyor. Rusya, bütün anlamının toplandığı, dedelerinizin kemiklerinin bulunduğu şehrin terk edildiğini öğrenince titreyecektir. Ben orduyu takip ediyorum. Her şey bir yana, bana vatanımın kaderine ağlamak düşüyor."

Bu raporu alınca hükümdar Prens Volkonski ile Kutuzov'a aşağıdaki buyruğu yolladı:

"Prens Mihail İlariyonoviç! 29 Ağustos'tan beri sizden rapor alamıyorum. Ama Moskova'yı teslim etmeye karar verdiğinize dair

Yaroslav’dan, Moskova komutanından 1 Eylül tarihli acı bir haber aldım. Bu haberin üzerimde bıraktığı etkiyi tahmin edersiniz; sessizliğiniz şaşkınlığımı bir kat daha artırıyor. Ordunun durumunu ve sizi bu kadar üzücü bir karara zorlayan nedenleri öğrenmek için General yaver Prens Volkonski’yi gönderiyorum.”

399 Göğüs anjini.
400 İspanya Kraliçesi’nin özel doktoru.
401 Toprak sahibi, derebeyi.
402 Taziye ziyaretleri.

III

Moskova'nın terk edilmesinden on gün sonra Kutuzov'un bir memuru şehrin boşaltıldığı hakkındaki resmî haberle Petersburg'a geldi. Bu memur Rusça bilmeyen ama kendi deyimiyle, *quoique étranger, Russe de coeur et d'âme*[403] olan Fransız Michaud idi.

Hükümdar, görevliyi Kamenni Adası sarayında, çalışma odasında kabul etti. Seferden önce Moskova'yı hiç ta*nımayan ve Rusça bilmeyen Michaud, "alevleri yolunu aydınlatan Moskova" yangını haberiyle (sonradan yazd*ığı gibi) *notre très gracieux souverain*'in[404] huzuruna çıktığı zaman kendini ne de olsa heyecanlı hissediyordu.

Her ne kadar M. Michaud'nun *chagrin*[405] kaynağının Rusların felaketlerinin kaynağından başka olması gerekse de, hükümdarın çalışma odasına götürüldüğü zaman öyle kederli bir yüzü vardı ki, hükümdar hemen sordu:

"*M'apportez-vous de tristes nouvelles, colonel?"*[406]

Michaud içini çekip başını önüne eğerek, "*Bien tristes,"*[407] dedi, "*l'abandon de Moscou."*[408]

Hükümdar birden öfkelenerek hızlı hızlı sordu:

"Aurait-on livré sans se battre mon ancienne capital?.."[409]

Michaud, Kutuzov'un söylemeyi emrettiği şeyleri saygıyla bildirdi: Moskova önünde değişmenin imkânsız olduğunu, iki şıktan birini seçmek; ya orduyu da Moskova'yı da kaybetmek ya da yalnız Moskova'yı kaybetmek gerektiği için feldmareşalin ikinci şıkkı seçmek zorunda kaldığını söyledi.

Hükümdar sessizce, Michaud'ya bakmadan dinliyordu.

"*L'ennemi est-il en ville?"*[410] diye sordu.

"*Oui, sire, et elle est en cendres à l'heure qu'il est. Je l'ai laissé toute en flammes."*[411] Michaud bu sözleri kararlı bir tavırla söyledi; ama hükümdara bakınca yaptığından korktu. Hükümdar güçlükle ve sık sık nefes almaya başlamıştı, alt dudağı titriyordu; güzel, mavi gözleri ansızın doldu.

Ama bu ancak bir dakika sürdü. Hükümdar zaafından ötürü kendini kınar gibi, birden kaşlarını çattı. Başını kaldırdı, sert bir sesle Michaud'ya,

“Je vois, colonel, par tout ce qui nous arrive,”[412] dedi, *“que la providence exige de grands sacrifices de nous... Je suis prêt à me soumettre de toutes ses volontés, mais dites-moi, Michaud, comment avez - vous laissé l’armée, en voyant ainsi, sans coup férir, abandonner mon ancienne capitale? N’avez-vous pas aperçu du découragement?..”*[413]

Très gracieux souverain’inin[414] sakinleştiğini görünce Michaud da sakinleşti, fakat hükümdarın açık yanıt isteyen açık ve esaslı sorusuna yanıt hazırlamaya zaman bulamamıştı henüz. Vakit kazanmak için dedi ki:

“*Sire me permettez-vous de vous parler franchement en loyal militare?”*[415]

Hükümdar, *“Colonel, je l’exige toujours,”*[416] dedi. *“Ne me cachez rien, je veux savoir absolument ce qu’il en est.”*[417]

Michaud yanıtını hafif ve saygılı bir *jeu de mot*[418] şeklinde hazırlamayı başardı, dudaklarında güç fark edilir ince bir gülümsemeyle, “*Sire!”* dedi. “*Sire! J’ai laissé toute l’armée depuis les chefs jusqu’au dernier soldat, sans exception, dans une crainte épouvantable, effrayante...”*[419]

“*Comment ça?”*[420] diye kaşlarını çatarak onun sözünü kesti hükümdar. “*Mes Russes se laisseront-ils abattre par le malheur... Jamais...”*[421] Kelime oyununu yapmak için Michaud bunu bekliyordu. Saygılı, kıvrak bir ifadeyle, “*Sire,”* dedi, *“Ils craignent seulement que votre majesté par bonté de coeur se laisse persuader de faire la paix. Ils brûlent de combattre et de prouver à Votre Majesté par le sacrifice de leur vie, combien ils lui sont devoués...”*[422]

Hükümdar sakinleşti, gözlerinde şefkatli bir parıltı belirdi, Michaud’nun omzuna vurarak, “*Ah!”* dedi. “*Vous me tranquillisez, colonel.”*[423] Hükümdar başını eğdi, bir süre sustu.

Bütün görkemiyle doğrulup şefkatli ve azimli bir tavırla Michaud’ya, “*Eh bien, retournez à l’armée,”*[424] dedi, *“et dites à nos braves, dites à tous mes bons sujets partout où vous passerez, que quand je n’aurai plus aucun soldat, je me metterai, moi-même, à la tête de ma chère noblesse, de mes bons paysans et j’userai ainsi jusqu’à la dernière ressource de mon empire. Il m’en offre encore plus que mes ennemis ne pensent.”*[425] Hükümdar gittikçe daha çok heyecanlanarak konuşuyordu. “*Mais si jamais il fut écrit dans les décrets de la divine providence,”*[426] (diyerek güzel, tatlı ve duyguyla parıldayan gözlerini yukarı kaldırdı) *“que ma dinastie dût cesser de regner sur le trône de mes ancêtres, alors, après avoir épuisé tous les*

moyens qui sont en mon pouvoir, je me laisserai croître la barbe jusqu'ici,"[427] eliyle göğsünün ortasını gösterdi, "*et j'irai manger des pommes de terre avec le dernier de mes paysans plutôt que de signer la honte de ma patrie et de ma chère nation, dont je sais apprécier les sacrifices!.."*[428]

Hükümdar bunları heyecanlı bir sesle söyledi, sonra gözlerinden fışkıran yaşları Michaud'dan gizlemek ister gibi, birden öbür tarafa döndü ve çalışma odasının arkasına doğru yürüdü. Orada birkaç saniye durduktan sonra iri adımlarla dönüp Michaud'nun yanına geldi ve onun elini sertçe sıktı. Hükümdarın güzel, tatlı yüzü kıpkırmızı olmuştu; gözleri kin ve kararlılıkla parlıyordu.

"*Colonel Michaud, n'oubliez pas ce que je vous dis ici; peut-être qu'un jour nous le rappellerons avec plaisir... Napoléon ou moi,"*[429] diyerek elini göğsüne vurdu. "*Nous ne pouvons plus regner ensemble. J'ai appris à le connaître, il ne me trompera plus."*[430]

Hükümdar kaşlarını çatarak sustu. Bu sözleri duyan ve hükümdarın gözlerinde güçlü bir kararlılık ifadesi gören Michaud (*Quoique étranger, mais Russe de coeur et d'âme*[431]*)* bu olağanüstü anda kendini (sonraları söylediği gibi) *enthousiasmé par tout ce qu'il venait d'entendre*[432] hissetti; aşağıdaki sözlerle de hem kendisinin, hem de kendini sözcüsü saydığı Rus halkının duygularını dile getirdi:

"*Sire!"* dedi, "*Votre Majesté signe dans ce moment la gloire de sa nation et le salut de l'Europe!"*[433]

Hükümdar bir baş hareketiyle Michaud'ya gidebileceğini anlattı.

403 Yabancı ama, kalbi ve ruhu Rus.
404 Çok saygıdeğer hükümdarımız.
405 Üzüntü.
406 Bana acı haberler mi getiriyorsunuz, albay?
407 Çok acı, efendim
408 Moskova'nın teslimi.
409 Eski başkentim savaşsız mı teslim edildi?
410 Düşman şehre girdi mi?
411 Evet, haşmetli ve şimdi o bir kül yığını. Ben onu alevler içinde bıraktım.
412 Bütün olup bitenlerden anlıyorum ki, albay.
413 Tanrı bizden büyük fedakârlıklar istiyor... Onun iradesine boyun eğmeye hazırım; fakat söyleyiniz bana, Michaud, benim eski başkentimi savaşsız terk eden orduyu ne halde bıraktınız? Maneviyat bozukluğu görmediniz mi?..
414 Çok merhametli hükümdar.
415 Hükümdarım! Namuslu bir asker gibi açık konuşmama izin verir misiniz?

416 Albay, ben her zaman bunu isterim.

417 Benden bir şey saklamayınız, her şeyi mutlaka bilmek isterim.

418 Kelime oyunu.

419 Efendimiz! Komutanlardan sıra erlerine kadar istisnasız bütün orduyu, büyük bir korku ve dehşet içinde bıraktım.

420 Nasıl olur bu?

421 Benim Ruslarımı hiçbir felaket yıldıramaz... Asla...

422 Efendim, onların korktuğu şey yalnız, majestenizin iyi yürekliliğinizden barış imzalamaya karar vermenizdir. Onlar savaşmak ve majestenize ne kadar bağlı olduklarını, canlarını feda ederek göstermek arzusuyla tutuşuyorlar.

423 Beni rahatlatıyorsunuz, albay.

424 Peki, orduya dönün.

425 Ve bizim yiğitlere, gittiğiniz her yerde bütün iyi yürekli tebaama şunu söyleyiniz ki, tek bir askerim kalmazsa bizzat kendim sevgili asilzadelerimin ve iyi yürekli köylülerimin başına geçer, böylece imparatorluğumun son kaynağına kadar harcarım. Onlar düşmanlarımın sandığından daha çoktur.

426 Dedelerimin tahtında hanedanın saltanatının sonu.

427 Tanrı’nın yazısı ise, o zaman elimdeki bütün imkânları kullandıktan sonra şuraya kadar sakal bırakır, yurdumun ve fedakârlığını takdir ettiğim sevgili halkımın.

428 Yüz karasını imzalamaktansa köylülerimin sonuncusuyla patates yemeye giderim.

429 Albay Michaud, burada size söylediklerimi unutmayınız, belki bunu bir gün zevkle hatırlarsınız... Ya Napoléon ya ben...

430 Artık ilkimiz birden saltanat süremeyiz. Onu anladım; beni bir daha aldatamaz.

431 Yabancı ama kalbi ve ruhu Rus.

432 Şimdi duyduklarıyla heyecanlanmış.

433 Majesteleri! Şu anda milletimizin şan ve şerefine ve Avrupa’nın kurtuluşuna imza atıyorsunuz.

IV

Rusya’nın yarısının işgal edildiği, Moskova halkının şehri terk ettiği, yurdunu savunmak için sivil halk yığınlarının silahlandığı sıralarda, Rusların yalnızca kendilerini feda etmekle, ülkelerini kurtarmaya çalışmakla ya da onun felaketine ağlamakla meşgul olduğunu düşünebilir, o günleri yaşamamış olanlar. O günlerle ilgili olarak anlatılanların, yazıların istisnasız hepsi, yalnızca Rusların fedakârlıklarını, yurtseverliklerini, ümitsizliklerini, acılarını, kahramanlıklarını gösteriyor. Gerçekte bu hiç böyle olmamıştır. Bunu böyle saymamız, geçmişe bakınca yalnızca o dönemin tarihsel olaylarını görüp, insanların kişisel ve sosyal davranışlarını görmeyişimizdendir. Oysa kişisel olaylar tarihsel öneme sahip olanlardan o kadar çoktur ki, tarihsel olaylar o günlerde hissedilmez (hatta hiç fark edilmez). O dönemde insanların büyük bir kısmı işlerin genel gidişatına hiç aldırış etmemiş, yalnızca o günkü kişisel işlerle ilgilenmişlerdi. Ve bu insanlar o zamanın en yararlı unsurlarıydı.

İşlerin genel gidişini anlamaya kalkışanlar, fedakârca, kahramanca ona katılmak isteyenlerse toplumun en yararsız üyeleriydiler; her şeyi tersine görüyorlardı; iyi niyetle yaptıkları her şeyin, Rus köylerini yağma eden Piyer ve Mamontov’un alayları gibi, kadınlar tarafından hazırlanan ve hiçbir zaman yaralılara ulaşmayan yara tiftiği vs. gibi yararsız olduğu görüldü. Ukalalık etmekten, duygularını açığa vurmaktan hoşlanıp da Rusya’nın gerçek durumu üzerinde konuşanların sözleri bile ya sahtelik ve yalan ya da asılsızca suçlanan insanlara karşı saldırı ve kin damgası taşıyordu. Tarihî olaylarda bilgi ağacının yemişini tatmanın yasaklığı her yerde olduğundan daha aşikârdır. Ancak şuursuz faaliyet meyve verir; tarihî olayda rol oynayan insan bu olayın önemini hiçbir zaman anlamaz. Onu anlamaya kalkışırsa bu hareketin kısırlığı karşısında şaşar kalır.

Rusya’da yaşananlar, insanların içinde bulunduğu bu olaylar elle tutulacak kadar yakın ama bir o kadar da belirsizdi. Petersburg’da ve Moskova’dan uzak şehirlerde kadınlar ve erkekler milis üniformalarıyla Rusya ve başkent için ağlıyor, yapılması gereken fedakârlıklardan söz ediyorlardı ama Moskova’nın ötesine çekilen orduda Moskova’dan hemen hemen hiç söz edilmiyor, Moskova düşünülmüyordu, yanan şehre bakarak

kimse Fransızlardan öç almaya ant içmiyordu. Maaşlarının gelecek üçte birini, ilerideki konak yerini, kantinci Matreşka'yı falan düşünüyorlardı.

Nikolay Rostov ayrıca hiçbir fedakârlık kaygısı duymadan, savaş kendisini görev başında bulduğu için, tesadüfen vatan savunmasına yakından ve devamlı olarak katılmıştı; bu nedenle o günlerde Rusya'da olup bitenlere, ümitsiz, karamsar hükümler yürütmeden bakıyordu. Eğer ona Rusya'nın o zamanki durumu hakkında ne düşündüğü sorulsaydı, kendisinin bunu düşünmesine gerek olmadığını, bunun Kutuzov'la başkalarının işi olduğunu, yeni alaylar oluşturulduğunu, bu nedenle herhalde daha uzun zaman çarpışılacağını, mevcut şartlara göre iki yıl içinde bir alay elde etmesinin zor olmayacağını söylerdi.

Duruma böyle baktığı için, tümenin ikmal işiyle görevli olarak Voronej'e tayin edildiği haberini, son savaşa katılmaktan mahrum edildiği için, üzülmek şöyle dursun, hatta saklamadığı ve arkadaşlarının pek iyi anladığı büyük bir sevinçle karşıladı.

Borodino Savaşı'ndan birkaç gün önce Nikolay parasını ve belgelerini aldı, *hussar*'ını önden yollayarak posta arabasıyla Voronej'e gitti.

Orduların, yem tedarikçileri, iaşe arabaları ve hastaneleriyle yayıldıkları bölgeden çıkıp da askersiz, ağırlıksız, yakın bir karargâhın varlığını gösteren pis izlerden uzak, kadınlı erkekli köyleri, *pomeşçik* konaklarını, üzerlerinde hayvanların otladığı otlakları, memurları uyuyan menzil evlerini gördüğü zaman Nikolay'ın duyduğu zevki, ancak bunu yaşamış, yani askerî bölgede, savaş ortamında sürekli olarak birkaç ay geçirmiş bir kimse anlayabilir. Bütün bunları ilk kez görüyormuş gibi seviniyordu. Özellikle, her birinin peşinde bir sürü subay bulunmayan, yoldan geçen subayın kendileriyle şakalaşmasından hoşlanan, koltukları kabaran genç ve sağlıklı kadınları görünce şaşırmış, sevinmişti.

Nikolay çok neşeli ve keyifli bir halde gece Voronej'de otele indi, uzun zaman orduda mahrum kaldığı ne varsa getirtti; ertesi gün temizce bir tıraş oldu, çoktan beri giymediği büyük üniformasını giydi, komutanlığa yollandı.

Milis komutanı bir sivil generaldi, kendi askeriyle, mevkisiyle, rütbesiyle eğlenen yaşlı bir adamdı. Nikolay'ı sert bir tavırla (askerliğin en önemli özelliğinin bu olduğunu zannediyordu) karşıladı; işin gidişatını inceliyormuş, buna hakkı varmış gibi ve aldığı yanıtlar karşısında başını sallayarak onu ciddi ciddi sorguya çekti. Nikolay o kadar neşeliydi ki, bu onu sadece eğlendiriyordu.

Milis komutanından ayrıldıktan sonra valiye gitti. Vali ufak tefek, canlı, pek tatlı, kendi halinde bir adamdı. Nikolay'a at bulabileceği haraları gösterdi, ona şehirden bir at cambazı, ayrıca şehirden yirmi verst uzakta bir *pomeşçik* tavsiye etti, her ikisinde de iyi atlar vardı, kendisine her türlü yardımı yapacağına söz verdi.

Çıkmasına müsaade ederken, "Kont İlya Andreyeviç'in oğlusunuz ha?" dedi. "Karım annenizle çok iyi dosttu. Perşembe günleri bizde toplanılır. Bugün perşembe, teklifsizce buyurun, rica ederim."

Validen ayrılınca doğru posta arabasına atladı, Süvari başçavuşunu yanına oturtarak yirmi verst uzaktaki *pomeşçik*'in harasına yollandı. Voronej'e gelişinin bu ilk günlerinde Nikolay için her şey neşeli ve hoş geçiriyordu; insanın keyfi yerindeyken öyledir ya.

Nikolay'ın gittiği *pomeşçik*, yaşlı, bekâr bir süvari, bir at meraklısı ve avcıydı, kıymetli halıları, yüz yıllık içkileri, eski Macar şarapları ve harikulade atları vardı.

Nikolay iki sözle altı bin rubleye seçme (kendisinin dediği gibi) ikmal işinin numunesi olarak on yedi aygır satın aldı. Öğle yemeğini yiyip Macar şarabını biraz fazla kaçırarak artık senli benli olduğu *pomeşçik*'le öpüşen Rostov dönüşte çok keyifliydi, valinin davetine yetişmek için arabacıyı durmadan sıkıştırıyordu.

Kıyafetini değiştirip kokular süründükten ve başını soğuk su ile ıslattıktan sonra, Nikolay, biraz geç kalmış olmakla birlikte, hazırlanmış olduğu *vaut mieux tard que jamais*[434] cümlesiyle valinin evine geldi.

Bu bir balo değildi, dans edileceği de söylenmemişti; ama Katerina Petrovna'nın klavsende valsler ve *ekosez*'ler çalacağını, dans edileceğini herkes biliyordu ve herkes bunu düşünerek balo kıyafetiyle gelmişti.

1812 yılında taşra hayatı her zamanki taşra hayatıydı, şu farkla; Moskova'dan birçok zengin aileler geldiği için şehirde büyük bir canlılık vardı ve o zamanlar Rusya'da olup biten her şeyde görüldüğü gibi bir pervasızlık, bir umursamazlık hüküm sürüyor, her şey vız geliyordu; yalnız daha önce havadan sudan konuşulurken şimdi Moskova, ordu, Napoléon hakkında konuşuluyordu.

Valinin evinde toplanan sosyete Voronej'in en iyi sosyetesiydi. Kadınlar çoktu, Moskova'dan da Nikolay'ın tanıdığı birkaç kadın vardı; ama Giyorgiyev süvarisi, ikmalci *hussar*, aynı zamanda iyi yürekli, kibar Kont Rostov'la bir dereceye kadar olsun rekabet edecek bir erkek yoktu. Erkekler arasında, Fransız Ordusu'ndan esir edilmiş bir İtalyan subay bulunuyordu,

Nikolay bu esirin yanında kendi öneminin, bir Rus kahramanı olarak, iyice yükseldiğini hissediyordu. Bu, adeta canlı bir ganimetti. Nikolay bunu hissediyor ve herkes İtalyan'a bu gözle bakıyormuş gibi geldiği için ona vakarlı bir çekingenlikle iltifat ediyordu.

Lavanta ve şarap kokuları saçarak *hussar* üniformasıyla içeri girip de *vaut mieux tard que jamais* demesi ve birkaç kez bu sözün kendisine söylendiğini duymasıyla etrafının sarılması bir oldu Nikolay'ın. Gözler ona çevrildi; kendine uygun bir çevreye düştüğünü, uzun bir mahrumiyetten sonra onu hazdan sarhoş eden bir duruma, herkesin gözdesi durumuna girdiğini hemen hissetmişti. Ona göz diken hizmetçi kızlar, yalnız menzillerde, hanlarda, *pomeşçik*'in salonunda değil, burada, valinin konağında da (Nikolay'a öyle geliyordu) bitmez tükenmez genç bayanlar, güzel kızlar vardı ki, bunlar Nikolay'ın kendilerine yalnızca şöyle bir bakmasını bekliyorlardı. Kadınlar ve kızlar ona kendilerini beğendirmeye çalışıyorlardı. Yaşlılar da ilk günden itibaren bu çapkın genç *hussar*'ı bir yolunu bularak evlendirmek için uğraşmaya başladılar. Bunlar arasında Rostov'u yakın bir akraba gibi kabul eden, ona *"Nicolas"* ve "sen" diye hitap eden valinin karısı da vardı.

Katerina Petrovna gerçekten de vals ve *ekosez* çalıyordu; danslar başladı, Nikolay bütün sosyeteyi dansta bir kez daha büyüledi; dansındaki özel, açık saçık tavrıyla herkesi hayrete düşürdü. Nikolay bu geceki dansına kendisi de biraz şaşmıştı; Moskova'da böyle olmuyordu. Büsbütün açık saçık dansı münasebetsizlik, *mauvais genre* bile sayardı; ama burada, olağanüstü bir şeyle, büyük şehirlerde doğal görülecek, ama taşrada henüz bilinmeyen şeylerle herkesi şaşırtma ihtiyacı duyuyordu.

Suarede Nikolay'ın dikkatini en çok, mavi gözlü, etine dolgun, sevimli, sarışın bir kadın, vilayet memurlarından birinin karısı çekmişti. Neşeli gençler başkalarının karılarının kendileri için yaratıldıklarını düşünürler safça; Rostov bu kadının yanından ayrılmıyor, kocasına da yakın ama biraz da kötü niyetli davranıyordu; dile getirilmiyordu ama Nikolay'la bu adamın karısının birbirine ne kadar yakışacakları biliniyordu sanki.

Bununla birlikte koca böyle düşünmüyordu elbette; Rostov'a karşı soğuk davranmaya çalışıyordu. Ama Nikolay'ın iyi yürekliği, saflığı o kadar sınırsızdı ki, kadının kocası bazen elinde olmayarak kendini onun neşesine kaptırıyordu. Gecenin sonuna doğru kadının yüzü kızardıkça, canlandıkça kocasının yüzü çatılıyor, ciddileşiyordu; sanki ikisinin bir tek neşe payı vardı; kadında arttıkça kocada azalıyordu bu.

434 Geç olması hiç olmamasından iyidir (geç olsun güç olmasın).

V

Nikolay, yüzünden eksilmeyen bir gülümsemeyle, koltuğunda hafifçe yana yatmış, sarışın kadına doğru iyice eğilmiş oturuyor, onu efsanevi güzellerle kıyaslıyordu. Nikolay, dar külotunda gergin duran bacaklarının durumunu değiştirip güzel kokular saçarak damını, kendi kendini ve çizmelerinin konçları içindeki gergin bacaklarının güzel biçimlerini seyrediyor, sarışın kadına, burada, Voronej'de bir kadını kaçırmak istediğini söylüyordu.

"Hangi kadını?"

"Olağanüstü bir kadını, ilahî bir kadını, gözleri (Nikolay muhatabını süzdü) mavi, ağzı mercan, bir beyazlık..." omuzlarına baktı. "Endam Diana..."

Sarışın kadının kocası yanlarına sokuldu, asık bir yüzle karısına ne konuştuklarını sordu.

Nikolay nezaketli bir tavırla kalkarak, "A! Nikita İvaniç," dedi. Nikita İvaniç'in de kendi şakalarına katılmasını ister gibi, bir kadını kaçırma niyetini ona da anlatmaya başladı.

Nikita İvaniç zorla, karısı neşeyle gülümsediler, iyi yürekli vali karısı memnuniyetsizlik ifade eden bir tavırla onlara yaklaştı.

"Anna İgnatyevna seni görmek istiyor, *Nicolas,"* dedi. Anna İgnatyevna'nın sesi öyleydi ki, Rostov Anna İgnatyevna'nın çok önemli bir kadın olduğunu hemen anladı. "Gidelim, *Nicolas.* Seni böyle çağırmama izin vermiştin, değil mi?"

"A, elbette *ma tante.*[435] Kim bu?"

"Anna İgnatyevna Malvintsevna. Senden ve kendisini nasıl kurtardığından yeğeni ona söz etmiş... Anladın mı kim?.."

"Çok kişiyi kurtardım ben," dedi Nikolay.

"Yeğeni Prenses Bolkonskaya. Teyzesiyle birlikte burada, Voronej'de. Vay, nasıl da kızardın! Ne o, yoksa?"

"Hiç de değil, bırak *ma tante.*"

"Peki, peki. Ah sen!"

Valinin karısı, onu şehrin en önemli şahsiyetiyle oynadığı kâğıt oyununu henüz bitirmiş olan mavi hotozlu, uzun boylu ve şişman bir yaşlı kadının yanına götürdü. Bu kadın Prenses Mariya'nın Voronej'de oturan zengin ve

çocuksuz dul teyzesi Malvintsevna idi. Rostov kendisine yaklaştığı sırada ayakta, yitirdiği parayı ödemekteydi. Sert ve kendine güvenli bir tavırla gözlerini kırpıştırarak Rostov'a baktı ve kendisini yenen generali paylamaya devam etti.

"Çok memnun oldum azizim," diyerek elini Rostov'a uzattı. "Bize gelmenizi rica edeceğim."

Prenses Mariya'dan ve onun, belli ki Malvintsevna'nın sevmediği rahmetli babasından söz ettiler; yaşlı Prenses Andrey hakkında (belli ki ondan da o kadar hoşlandığı yoktu) bildiklerini sorduktan sonra davetini tekrarlayarak Rostov'a gitmesi için izin verdi.

Nikolay söz verdi ve Malvintsevna'yı selamlayıp ayrılırken yine kızardı. Prenses Mariya adı anılırken Rostov anlaşılmaz bir utangaçlık, hatta korku hissi duymaktaydı.

Rostov, Malvintsevna'dan ayrılınca dansa dönmek istedi ama valinin küçücük karısı tombul eliyle Nikolay'ın elini tutarak kendisiyle konuşmak istediğini söyledi, onu *boudoir*'a[436] götürdü; odada bulunanlar, valinin karısını rahatsız etmemek için hemen dışarı çıktı.

Valinin karısı, küçücük temiz yüzünde ciddi bir ifadeyle, "Biliyor musun, *mon cher,*" dedi, "seninle ilgilenen biri var; ister misin aranızı yapayım?"

"Kim, *ma tante?*" diye sordu Nikolay.

"Prenses Katerina Petrovna, Lili'yi söylüyor. Bence olmaz, Prenses daha iyi, ister misin? Eminim ki annen teşekkür edecek. Ama olağanüstü bir kız, fevkalade! Sonra hiç de öyle çirkin değil."

Nikolay gücenmiş gibi, "Hiç de değil," dedi ve ne söylediğini düşünmeye vakit kalmadan ekledi: "Ben, *ma tante,* bir askere yakıştığı gibi, ısrarla hiçbir şey istemem, hiçbir şeyi de reddetmem."

"Ama unutma, şaka değil bu."

"Ne şakası!"

Valinin karısı kendi kendine söylenir gibi, "Evet, evet," dedi. Hem sonra, "*mon cher, entre autres. Vous êtes trop assidu auprès de l'autre, la blonde."*[437] Kocasına insan acıyor doğrusu..."

Nikolay safça, "Yo, hayır, onunla dostuz," dedi. Kendisi için böyle neşeyle geçen saatlerin bir başkası için neşesiz geçebileceği gelmiyordu aklına.

Akşam yemeğinde Nikolay birden, "Valinin karısına amma da aptalca laf söyledim!" diye düşündü. "Gerçekten de evlendirecek beni, ya Sonya?.."

Vedalaşırken valinin karısı gülümseyerek bir kez daha, “Hadi bakalım, unutma,” diye tekrarlayınca, onu bir kenara çekti ve dedi ki:

“Bakın, doğrusunu söyleyeyim mi, *ma tante*...”

“Ne var, ne var, dostum; şuraya gidip oturalım.”

Nikolay birden içini (annesine, kız kardeşine ve bir dostuna bile açmayacağı şeyleri) bu yabancı kadına dökme isteği ve ihtiyacı duydu. Sonraları, kendisi için çok önemli sonuçlar doğurmuş olan bu nedensiz, açıklanamaz açık yüreklilik nöbetini ne zaman hatırlasa, Nikolay’a (herkes için öyledir) o anda sersemliğinin tuttuğunu düşünürdü. Bununla birlikte, bu açık yüreklilik nöbeti, diğer ufak tefek olaylarla birlikte, kendisi ve bütün ailesi için çok önemli sonuçlar doğurmuştur.

“Bakın, *ma tante*, *maman*[438] beni çoktan beridir zengin bir kızla evlendirmek istiyor ama para için evlenmek bana iğrenç geliyor.”

Valinin karısı, “Ah, evet, anlıyorum,” dedi.

“Ama Prenses Bolkonskaya başka; öncelikle size doğrusunu söyleyeyim, o benim çok hoşuma gidiyor, gönlüme göre; sonra, onu o garip durumda gördükten sonra sık sık aklıma geliyor. Bu benim kaderim, diyordum. Düşünün bir kere: *Maman* bunu çoktandır tasarlıyordu ama daha önce onunla karşılaşmamıştım, nedense karşılaşmadık. Kız kardeşim Nataşa kardeşiyle nişanlı olduğu zaman onunla evlenmeyi düşünemezdim. Onunla Nataşa’nın işi bozulunca karşılaşmamız yazılıymış, sonra da bu durum... İşte mesele bu. Hiç kimseye söylemedim ve söylemeyeceğin. Yalnız size söylüyorum.”

Valinin karısı teşekkür yerine onun dirseğini sıktı.

Nikolay tereddütle, kızararak, “Kuzinim *Sophie*’yi tanır mısınız? Onu seviyorum, ona söz verdim ve onunla evleneceğim... Bunun için görüyorsunuz ki bu işte söz olamaz,” dedi.

“*Mon cher, mon cher,* neler söylüyorsun? Ama *Sophie*’nin hiçbir şeyi yok, babanın işlerinin çok kötü olduğunu kendin söylüyorsun. Ya annen? Bu onu öldürür, bu bir. Sonra, *Sophie*, eğer kalp taşıyan bir kızsa, onun için bu nasıl bir hayat olur? Annen ümitsizlik içinde, işler bozuk... Hayır *mon cher,* sen ve *Sophie* bunu anlamalısınız.”

Nikolay susuyordu. Bu görüşleri duymak hoşuna gidiyordu.

Bir süre sustuktan sonra içini çekerek, “Ne olursa olsun *ma tante,* bu olamaz,” dedi. “Hem Prenses benimle evlenmek ister mi bakalım? O şimdi yine yasta, hiç böyle bir şey düşünülebilir mi?”

Valinin karısı, “E, seni hemen şimdi mi evlendireceğim sanıyorsun? *Il y a manière et manière,”*[439] dedi.

Nicolay onun tombul elini öperek, “Ne çöpçatansınız, *ma tante*...” dedi.

435 Teyzeciğim.
436 (Fr.) Giyinme odası, kadınların gündelik oturma odası. (Y.N.)
437 Aziz dostum. Siz öbürüyle, şu sarışınla pek ilgileniyorsunuz.
438 Anne.
439 Her şeyin bir yolu var.

VI

Prenses Mariya, Rostov'la karşılaşmasından sonra Moskova'ya geldiği zaman, orada yeğeni ile mürebbisini ve bir de Prenses Andrey'in teyzesi Malvintsevna'yı ziyaret etmek için Voronej'e gitmek üzere takip edeceği yolu bildiren bir mektubunu buldu. Yolculuk kaygısı, kardeşi için duyduğu endişe, yeni eve yerleşme, yeni simalar, yeğeninin terbiyesi; bütün bunlar Prenses Mariya'nın ruhunda, babasının hastalığından, ölümünden, özellikle Rostov'la karşılaştıktan sonra duyduğu suçluluk hissini biraz kapatıyordu. Kederliydi. Ruhunda, Rusya'nın uğradığı felaketle birleşen baba acısını şimdi, üzerinden geçen bir aylık sükûnetten sonra gittikçe daha çok hissediyordu. Endişe içindeydi; kalan tek yakını olan kardeşinin karşılaştığı tehlikeleri düşünmek ona azap veriyordu. Yeğeninin terbiyesi onu düşündürüyor, kendini bu iş için yetersiz görüyordu. Ama ruhunun derinliklerinde, Rostov'un ortaya çıkmasıyla beliren kendi arzularını kendi içinde boğduğunu anlamaktan gelen bir iç rahatsızlığı vardı.

Valinin karısı, davetten bir gün sonra Malvintsevna'ya gidip planı hakkında onunla görüşmüş ve (her ne kadar şimdiki şartlar içinde resmen bir çöpçatanlık düşünülemezse de gençleri buluşturmanın, onlara birbirleriyle tanışma fırsatını vermenin mümkün olduğunu söyleyerek) teyzenin onayını almış, sonra Prenses Mariya'nın yanında Rostov'dan söz etmiş, onu övmüş, Prenses'in adı geçince delikanlının yüzünün nasıl kızardığını anlatmış, bunun üzerine Prenses Mariya tatlı değil, acı bir his duymuştu: Önceki iç huzuru kalmamıştı artık. Arzular, şüpheler, sitemler yine başkaldırmışlardı.

Bu haberden sonra, Rostov'un ziyaretinden önceki iki gün içinde Prenses Mariya, Rostov'a nasıl davranacağını düşünüp durdu. Kâh, o teyzesini ziyarete geldiği zaman misafir salonuna çıkmamaya, yasta misafir kabul etmenin yakışık almayacağına karar veriyor, kâh kendisine yaptığı iyilikten sonra bunun kabalık olacağını düşünüyor; kâh teyzesiyle valinin karısının ona ve Rostov'a başka türlü baktıklarını sanıyor (onların bakışları ve sözleri bazen bu zannı doğrular gibi oluyordu), bazen, herhalde kendi fesatlığından onlar için böyle düşünebildiğini geçiriyordu içinden: Kendi durumunda olsalardı daha yas şeritlerini sökmeden böyle bir işin kendisi için de, babasının hatırası için de bir saygısızlık olacağını hatırlarına

getirememezlik edemezlerdi. Prenses Mariya onunla evleneceğini farz ederek, onun kendisine ve kendisinin ona söyleyeceği sözleri düşünüyor ve bu sözler ona ya çok soğuk ya çok manalı geliyordu. En çok, onu gördüğü zaman yaşayacağı heyecandan ve kendisini bu şekilde ele vereceğinden korkuyordu.

Fakat pazar, günü ayinden sonra uşak salona gelerek Kont Rostov'un geldiğini haber verdiği zaman, Prenses şaşkınlık göstermedi; yalnız yanaklarını hafif bir kırmızılık kapladı, gözleri yeni, parıltılı bir ışıkla aydınlandı.

Prenses Mariya, "Siz gördünüz mü onu?" diye sakin bir sesle ve nasıl böyle sakin ve doğal görünebildiğine kendisi de şaşırarak sordu.

Rostov odaya girince Prenses Mariya, teyzeyle selamlaşması için misafire vakit bırakır gibi bir an başını yere eğdi; sonra, tam Nikolay ona döndüğü anda başını kaldırıp ışıldayan gözlerle onun bakışlarını karşıladı. Kibarca, zarif bir hareketle ve gülümseyerek doğruldu, ince, narin elini ona uzattı, uzun zamandan sonra ilk kez yeni, kadınca ve derin titreşmeler yapan bir sesle söze başladı. Misa*fir salonunda bulunan Matmazel Bourienne hayretle bakı*yordu Prenses Mariya'ya. Usta bir kırıtkan olan *Matmazel* Bourienne kendisini beğendirmek istediği biriyle karşılaşınca bundan daha iyi bir manevra yapamazdı. *Matmazel* Bourienne içinden, "Siyah mı ona iyi gidiyor, yoksa gerçekten o bu kadar güzelleşti de ben mi farkında değilim? Ya bu eda, bu incelik!" diyordu.

Eğer Prenses Mariya o anda düşünecek halde olsaydı kendisinde meydana gelen değişikliğe *Matmazel* Bourienne'den daha çok şaşırırdı. Bu sevimli ve sevgili yüzü göreli beri onu yeni bir hayat anlayışı kavramıştı, iradesine rağmen, onu konuşmaya ve hareket etmeye zorluyordu bu anlayış. Yüzü, Rostov içeri girer girmez değişmişti. Oymalı cam fener karmaşık, kaba görünür, ama içinde ışık yandığı zaman hayranlık uyandırır; işte Prenses Mariya'nın yüzü de öyle birden değişivermişti. Şimdiye kadar yaşadığı bütün o temiz, manevi hayatı ilk kez dışarı yansıyordu. Onun bütün derin ruhsal yaşamı, ıstırapları, iyiliğe eğilimi, sabrı, sevgisi, fedakârlığı, bütün bunlar şimdi bu ışıklı gözlerde, ince gülümsemede, onun zarif yüzünün her çizgisinde ışıldıyordu.

Rostov, bütün bunları, onun bütün hayatını biliyormuş gibi açıkça görüyordu. Karşısında duran varlık, şimdiye kadar karşılaştıklarından, özellikle kendisinden daha iyi bir varlıktı.

Konuşma çok basit ve önemsizdi. Savaştan söz ettiler ve bu olay karşısında duydukları acıyı, herkes gibi ister istemez abarttılar; son karşılaşmalarından söz ettiler, bir ara Nikolay konuşmayı başka bir yöne çekmeye çalıştı; valinin iyi yürekli karısından, Nikolay'ın ve Prenses Mariya'nın akrabalarından konuştular.

Teyzesi Andrey'den laf açar açmaz Prenses Mariya konuyu değiştirmeye çalışıyordu. Rusya'nın başına gelen felaketi yapmacık bir dille konuşabilirdi ama kardeşi, kalbine fazla yakın olan bir şeydi; ondan üstünkörü söz etmek istemiyor, edemiyordu. Nikolay bunu fark etti. Nasıl ki, kendine has olmayan keskin bir görüşle onun karakterinin büsbütün başka ve onun olağanüstü bir varlık olduğu hakkındaki sezgisini güçlendiren incelikleri de fark etmişti. Nikolay da, Prenses'ten söz edildiği, hatta onu düşündüğü zaman kızarır, sıkılırdı. Ama onun yanında kendini rahat hissediyor, söylemek için hazırladığı şeyleri değil, birden aklına gelen ve söylenmesi uygun olan şeyleri söylüyordu.

Kısa ziyareti sırasında Nikolay (çocuklu evlerde genellikle görüldüğü gibi) bir sessizlik anında Prens Andrey'in küçük oğluna yanaştı; onu okşayarak *hussar* olmak isteyip istemediğini sordu. Çocuğu kolları arasına aldı, neşeyle oynamaya başladı, Prenses Mariya'ya baktı. Onun duygulanmış, mutlu ve ürkek gözleri, sevdiği adamın kolları arasındaki sevimli çocuğu takip ediyordu. Nikolay bu bakışları fark etti, onları okumuş gibi memnuniyetinden kızardı, safça bir neşeyle çocuğu öpmeye başladı.

Prenses Mariya yasta olduğu için kimseye gitmiyor, Nikolay da onlara yeniden gitmeyi uygun görmüyordu ama valinin karısı çöpçatanlığa devam ediyor ve Prenses Mariya'nın Nikolay hakkında, Nikolay'ın da Prenses Mariya hakkında söylediği hoş sözleri birinden öbürüne götürerek Rostov'un Prenses Mariya ile görüşüp birbirine açılmalarında ısrar ediyordu. Bu görüşme için iki genç arasında başpapazın evinde, ayinden önce bir buluşma ayarladı.

Rostov, Prenses Mariya'ya söyleyeceği bir şey olmadığını valinin karısına belirtmekle birlikte, buluşmaya gideceğine de söz verdi.

Nasıl Tilsit'te Rostov herkesin iyi diye tanıdığı bir şeyin iyiliğinden şüphe etmeyi aklına getirmemişse, şimdi de, hayatını kendi bildiği şekilde düzenlemekle şartlara uysalca boyun eğmek arasında kısa ama içtenlikli bir savaştan sonra ikinci yolu seçmiş ve kendisini bir yere doğru çeken (bunu hissediyordu) o karşı konulmaz güce kendini teslim etmişti. Sonya'ya söz verip de Prenses Mariya'ya aşk ilan etmenin doğru olmayacağını biliyordu.

Alçaklığı hiçbir zaman yapmayacağını da biliyordu, şunu da biliyordu ki (yalnızca bilmiyor, bunu ruhunun derinliklerinde hissediyordu) şimdi, onu yöneten şartların ve insanların etkisine kendini kaptırmakla kötü bir şey yapmak şöyle dursun, ömründe hiç yapmadığı çok ve çok önemli bir şey yapmaktadır.

Prenses Mariya ile görüşmesinden sonra, yaşayış tarzı görünüşte aynı kalmakla birlikte, bütün eski zevkler onun için çekiciliğini yitirmişti, Prenses Mariya’yı düşünüyordu hep. Ama onu hiçbir zaman, sosyetede karşılaştığı bütün o genç kızları düşündüğü gibi, vaktiyle uzun zaman aşkı ve heyecanıyla yaşadığı Sonya’yı düşündüğü gibi düşünmüyordu. Genç kızları, hemen bütün namuslu delikanlılar gibi, müstakbel bir eş olarak düşünür, onlarla evlilik hayatının bütün sahnelerini hayalinde prova ederdi: beyaz bir sabahlık, karısı semaver başında, bayanın kupa arabası, çocuklar, *maman* ve *papa*, onların analarıyla *münasebetleri vs. vs. Bu tahayyül ona “zevk” verirdi; fa*kat kendisiyle evlendirilmek istenen Prenses Mariya’yı düşününce gelecek evlilik hayatından hiçbir zaman gözünün önüne bir şey getiremiyordu. Bunun yapmayı deneyince, biçimsiz, uydurma bir şeyler geliyordu gözünün önüne. İçine bir korku giriyordu.

VII

Borodino Savaşı'yla ölü ve yaralılarımız hakkındaki müthiş haber ve daha müthiş olan Moskova'nın kaybedildiği haberi, Voronej'e eylülün ortalarına geldi. Kardeşinin yaralandığını ancak gazetelerden öğrenen ve ondan haber alamayan Prenses Mariya, Nikolay'ın duyduğuna göre (kendisi Prenses'i görmemişti) onu aramaya gitmeye hazırlanıyordu.

Borodino Savaşı ve Moskova'nın terk edildiği haberini alınca Voronej'de her şey birden ümitsizlik, kin, intikam ve buna benzer duygularla ilgili olmaksızın, can sıkıcı, üzücü gelmeye başladı; bir utanç, bir rahatsızlık duyuyordu. Dinlediği bütün konuşmalar yapay geliyordu, bütün bunlar hakkında ne düşüneceğini bilmiyor, her şeyin onun için ancak yine alayda aydınlanacağını anlıyordu. At satın alma işinin sonuçlanması için acele ediyor, hizmetçilerine ve başçavuşa haksız yere ikide bir çıkışıyordu.

Rostov'un hareketinden birkaç gün önce, Rus ordularının kazandığı zafer dolayısıyla katedralde bir ayin yapılıyordu; Nikolay da ayine gitmişti. Valinin biraz gerisinde duruyor, dinsel bir ağırbaşlılıkla ve binbir türlü şeyler düşünerek ayini takip ediyordu. Ayin sona erince valinin karısı onu yanına çağırdı. *Kliros*'un önünde duran siyahlar giymiş bir kadını başıyla işaret ederek, "Prensesi gördün mü?" dedi.

Nikolay, Prenses Mariya'yı, şapkasının altından görünen profilinden çok o anda içini kaplayan bir çekinme, korku ve merhamet hissiyle hemen tanıdı. Kendi düşüncelerine dalmış görünen Prenses Mariya kiliseden çıkmadan son haçı çıkarıyordu.

Nikolay hayretle onun yüzüne bakıyordu. Bu yüz önce gördüğü yüzün aynısıydı, aynı derin, manevi yaşamın ifadesini taşıyordu; ama şimdi büsbütün başka türlü aydınlanmıştı. Onda dokunaklı bir acı, bir yalvarış ve ümit ifadesi vardı. Nikolay, daha önce olduğu gibi ona sokulmak için valinin karısından tavsiye beklemedi, burada, kilisede onunla konuşmanın yakışık alıp almayacağını düşünmeden ona yaklaştı; felaketini duyduğunu, bütün ruhuyle başsağlığı dilediğini söyledi. Prenses onun sesini duyar duymaz yüzünde birden hem yasını, hem sevincini aydınlatan parlak bir ışık yandı.

“Yalnız şunu söylemek istiyorum size, Prenses,” dedi Rostov, “eğer Prens Andrey Nikolayeviç hayatta olmasaydı, alay komutanı olduğu için gazetelerde bu hemen ilan edilirdi.”

Prenses anlamadan ama yüzündeki duygudaşlık ve acı ifadesine sevinerek bakıyordu ona.

Nikolay, “Çok örneğini bilirim: Mermi parçasının yarası (gazeteler dane yarası diyor) ya öldürücü olur ya da aksine çok hafif olur,” dedi. “İyiyi beklemek lazım ve ben eminim...”

Prenses Mariya sözünü kesti.

“Ah, bu korkunç olurdu...” diye başladı, heyecandan sözünü bitiremedi, onun yanında hep yaptığı gibi zarifçe bir hareketle başını eğerek minnetle ona baktı ve teyzenin arkasından yürüdü.

O günün akşamı Nikolay hiçbir yere misafirliğe gitmedi, at cambazlarıyla bazı hesapları bitirmek için evde kaldı. İşleri bitince bir yere gitmek için vakit artık geçmişti. Ama yatmak için de erkendi daha, Nikolay hayatını düşünerek uzun süre odada bir aşağı bir yukarı gidip geldi, bu onun binde bir yaptığı bir şeydi.

Prenses Mariya, Smolensk yakınında onun üzerinde iyi bir etki bırakmıştı. O zaman Prenses’e böyle bambaşka şartlar içinde rastlaması, annesinin de zengin bir eş olarak tam onu göstermiş olması, ilgisini bir kat daha artırmıştı. Voronej’de, ziyareti sırasında bu etki yalnızca iyi değil, güçlü de olmuştu. Nikolay, bu sefer onda bulduğu olağanüstü ahlak güzelliğine hayran kalmıştı. Bununla birlikte, yola çıkmaya hazırlanıyordu ve Voronej’den ayrılarak Prenses’i görme fırsatından mahrum kalacağına hayıflanmak, aklından bile geçirmiyordu. Ama Prenses Mariya ile kilisede bugünkü karşılaşması (Nikolay bunu hissediyordu) kalbinde, tahmin ettiğinden ve kendi huzuru için arzu ettiğinden daha derin yer etmişti. Bu soluk, ince, kederli yüz, bu ışıklı bakışlar, bu yavaş, zarif hareketler ve hele bütün çizgilerinde beliren bu derin ve yumuşak hüzün onu telaşa düşürüyor, ondan ilgi bekliyordu. Rostov erkeklerde yüksek manevi bir hayat belirtisi görmeye tahammül edemezdi, (Prens Andrey’i bu nedenle sevmezdi) küçümseyen bir tavırla felsefe, hayalperestlik, derdi buna; ama Prenses Mariya’da özellikle kendisine yabancı manevi bir dünyanın bütün derinliklerini açığa vuran bu hüzünde karşı durulmaz bir cazibe hissediyordu.

İçinden, “Harikulade bir kız herhalde! İşte tam bir melek!” diyordu. “Ah neden özgür değilim, neden Sonya için acele ettim?” Ve elinde

olmayarak ikisi arasında, bir kıyaslama yapıyordu: Nikolay'ın sahip olmadığı ve bunun için bu kadar çok değerlendirdiği manevi özelliklerden yana biri yoksul, öbürü zengindi. Özgür olsa ne olacağını tasavvur etmeyi denedi. Ona nasıl evlenme teklif ederdi, o nasıl karısı olurdu? Hayır, bunu tasavvur edemiyordu. İçine bir korku giriyor, gözlerinin önüne belirsiz, karışık birtakım şekiller geliyordu. Sonya ile kendine çoktan beri bir gelecek tablosu çizmişti; bu çok basit ve açıktı, çünkü her şey önceden düşünülmüştü; Sonya'nın her şeyini bilirdi, ama Prenses Mariya ile kendine bir gelecek tasavvur etmek olanaksızdı, çünkü onu anlamıyor, yalnızca seviyordu.

Sonya hakkındaki hayallerinde neşeli, eğlenceli bir şeyler vardı. Ama Prenses Mariya üzerinde düşünmek her zaman güç, biraz da tuhaf oluyordu.

"Nasıl dua ediyordu!" diye hatırladı. "Bütün benliğini ibadete verdiği belliydi. Evet, bu dua, dağları harekete geçiren dua ve ben eminim ki, onun duası kabul edilecek. Neden ben kendim için dua etmiyorum?" diye düşündü. "Bana ne gerekiyor? Özgürlük, Sonya ile ilişkimi kesmek. O, doğru söyledi!" Valinin karısının söylediklerini hatırladı; "Onunla evlenmemiz talihsizlikten başka bir şey getirmez. Karmakarışık iş. *Maman* için acı... işler... Karmakarışık, müthiş karışık! Hem ben onu sevmiyorum ki. Evet, gerektiği gibi sevmiyorum. Tanrım! Beni bu korkunç, çaresiz durumdan kurtar!" diye birden duaya başladı. "Evet, dua dağları harekete geçirir, ama inanmak ve çocukluğumuzda Nataşa ile karın şeker olması için dua edip de dışarı koşarak şeker olmuş mu diye karı tattığımız zamanki gibi dua etmemek gerek. Hayır, ben şimdi saçma şeyler için dua etmiyorum," diyerek piposunu bir köşeye koydu, ellerini kavuşturup tasvirin önünde durdu. Prenses Mariya'nın hatırasıyla duygulanmış bir halde dua etmeye başladı, çoktan beri böyle dua etmemişti. Lavruşka birtakım kâğıtlarla kapıdan içeri girdiği zaman gözleri yaşla dolmuş, boğazı hıçkırıklarla tıkanmıştı.

Nikolay, vaziyetini hemen değiştirerek, "Aptal! Çağırılmadan içeri ne giriyorsun!" dedi.

Lavruşka uykulu bir sesle, "Validen kurye geldi," dedi, "size mektup var."

"Peki, iyi, teşekkür ederim, hadi git!"

Nikolay'a iki mektup gelmişti. Biri annesinden, öbürü Sonya'dan. El yazılarından tanıdı ve ilk olarak Sonya'nın mektubunu açtı. Birkaç satır okur okumaz yüzü sarardı, gözleri ürkek ve sevinçli bir ifadeyle açıldı.

“Hayır, bu olamaz!” diye mırıldandı.

Yerinde oturamıyordu, mektubu okuyarak odada dolaşmaya başladı, önce mektuba çarçabuk bir göz gezdirdi, sonra bir kez, bir kez daha okudu, omuzlarını kaldırıp kollarını sallayarak ağzı açık, gözleri bir noktaya dikilmiş olduğu halde odanın ortasında durdu. Tanrı’nın kabul edeceğinden emin olduğu az önceki duası yerine gelmişti; ama Nikolay, bu sanki görülmedik bir şeymiş, bunu beklemiyormuş ve özellikle arzusunun bu kadar çabuk gerçekleşmesi, yalvardığı Tanrı’nın işi değil, basbayağı bir tesadüf eseri olduğunu ispat ediyormuş gibi, şaşkınlık içindeydi.

Nikolay’ın özgürlüğünü bağlayan ve çözülmez görünen düğüm, Sonya’nın bu beklenmedik (Nikolay’a öyle geliyordu) sebepsiz mektubuyla çözülüyordu. Kız, Rostovların hemen hemen bütün servetlerini Moskova’da kaybetmeleri ve Nikolay’ın Prenses Bolkonskaya ile evlenmesi için Kontes’in gösterdiği yoğun arzu ve kendisinin de son zamanlardaki sessizliği ve soğuk davranışının, verdiği sözden kurtulmak ve tamamıyla özgür kalmak kararını kendisine bıraktığını yazıyordu.

“Bana iyilik eden bir aile içinde üzüntüye, geçimsizliğe sebep olabileceğimi düşünmek benim için çok acıdır,” diye yazıyordu, “sevgimin tek amacı sevdiğim kimsenin mutluluğudur; onun için size yalvarırım, *Nicolas*, kendinizi özgür sayınız ve her şeye rağmen sizi hiç kimsenin Sonya kadar sevemeyeceğine inanınız.”

Her iki mektup da Troytsa’dan geliyordu, öbür mektup Kontes’tendi. Bu mektupta Moskova’daki son günler, yola çıkış, yangın ve bütün servetin yok oluşu anlatılıyordu. Kontes söz arasında Prens Andrey’in yaralı olarak kendileriyle birlikte yolculuk ettiğini yazıyordu. Durumu çok tehlikeliymiş ama şimdi doktor, daha çok ümit var, diyormuş. Sonya ile Nataşa hastabakıcı gibi hizmet ediyorlarmış.

Ertesi gün Nikolay bu mektupla birlikte Prenses Mariya’ya gitti. Nikolay da, Prenses Mariya da “Nataşa ona bakıyor,” sözünün ne anlam ifade edebileceği üzerinde bir tek söz söylemediler; ama bu mektup Prenses’le Nikolay’ı birden hemen hemen bir akraba gibi birbirlerine yakınlaştırmıştı.

Ertesi gün Rostov, Prenses Mariya’yı Yaroslav’a uğurladı, birkaç gün sonra kendisi de alaya hareket etti.

Sonya'nın Nikolay'a mektubu (gerçekleşen dua)Troytsa'dan yazılmıştı. Yazılmasının nedeni şuydu: Nikolay'ın zengin bir kızla evlenmesi düşüncesi yaşlı Kontes'i gittikçe daha çok meşgul ediyordu. Kontes bu konuda başlıca engelin Sonya olduğunu biliyordu. Sonya'nın hayatı, son zamanlarda, özellikle Nikolay'ın Boguçarovo'da Prenses Mariya ile karşılaşmasını anlatan mektubundan sonra Kontes'in evinde gittikçe zorlaşmıştı. Kontes Sonya'ya dokunaklı ve acı tacizler için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu.

Fakat Moskova'dan çıkmadan birkaç gün önce, olup bitenlerden sinirleri bozulan Kontes, Sonya'yı yanına çağırdı, azarlamadı, emretmedi; fedakârlık yapmasını, Nikolay'la ilişkisini keserek kendisine yapılan iyilikleri ödemesini gözyaşları dökerek rica etti.

"Bana bunun için söz vermedikçe rahat etmeyeceğim."

Sonya hüngür hüngür ağlamaya başladı, her şeyi yapacağını, her şeye hazır olduğunu söyleyerek hıçkırıklarla yanıt verdi ama söz vermedi, kendisinden isteneni yapıp yapmamak konusunda kararsız kaldı. Onu besleyen, yetiştiren ailenin mutluluğu için fedakârlık göstermesi gerekiyordu. Başkalarının mutluluğu için fedakârlık, Sonya'nın alışık olduğu bir şeydi. Evde durumu öyleydi ki kendi değerini ancak fedakârlık yaparak gösterebilirdi; buna alışmıştı ve severdi bunu. Önceleri fedakârlıkta bulunurken değerini hem kendisinin hem de başkalarının gözünde yükselttiğini, hayatında her şeyden çok sevdiği *Nicolas*'ya böylece daha çok layık olduğunu anlıyordu, ama şimdi yapacağı işle hayatının anlamından vazgeçmiş olacaktı. Ömründe ilk kez, kendisine iyilik eden insanlara karşı acı bir his duyuyordu; hiçbir zaman böyle bir şey denememiş olan, hiçbir zaman fedakârlıklarda bulunmak gereğini duymayan, başkalarını fedakârlıkta bulunmaya zorlayan ve yine de herkes tarafından sevilen Nataşa'ya imreniyordu. Nikolay'a olan sakin, temiz aşkının içinden geleneklerden, erdemden, dinden de üstün bir tutkunun yükselmeye başladığını hissetti; bunun etkisi altında bağımlı hayatının ister istemez kendisine öğrettiği belirsiz sözlerle Kontes'e yanıt vererek onunla konuşmayı uzatmaktan kaçındı ve Nikolay'la görüşmeyi beklemeye, onu

özgür bırakmak için değil, tersine, bu görüşmede kendini sonsuza dek ona bağlamak için karar verdi.

Rostovların Moskova'daki son günlerinin telaşı Sonya'yı ezen acı düşünceleri unutturmuştu. Bu düşüncelerden kaçıp gündelik işlerde bir kurtuluş yolu bulduğuna seviniyordu. Ama Prens Andrey'in kendi evlerinde bulunduğunu öğrenince, ona ve Nataşa'ya karşı duyduğu içten merhamete rağmen, Nikolay'dan ayrılmasını Tanrı'nın istemediğini düşünerek batıl bir hisse kapıldı. Nataşa'nın yalnız Prens Andrey'i sevdiğini, onu her zaman ve hâlâ sevdiğini biliyordu. Biliyordu ki bu korkunç şartlar içinde onlar bir araya gelince yeniden birbirlerini sevecekler ve o zaman aralarında kurulacak akrabalık dolayısıyla Nikolay, Prenses Mariya ile evlenemeyecek. Son günlerde ve yolculuğun ilk zamanlarında geçen olayların dehşetine karşın, Tanrı'nın onun kendi özel işlerine karıştığını düşünmekten gelen bu duygu sevindirmişti onu.

Rostovlar yolculuklarının ilk gününde Troytsa Manastırı'nda konakladılar.

Manastırın otelinde Rostovlara üç büyük oda ayrılmıştı. Odanın birini Prens Andrey işgal ediyordu. Yaralı o gün çok iyiydi. Nataşa yanındaydı. Bitişik odada Kont'la Kontes eski tanıdıklarını, bağışçılarını ziyarete gelen manastır başpapazıyla saygılı saygılı konuşuyorlardı. Sonya da oradaydı. Prens Andrey'le Nataşa'nın ne konuştukları düşünmeden edemiyordu. Kapının arkasından seslerini duyuyordu. Prens Andrey'in yattığı odanın kapısı açıldı. Nataşa telaşlı bir yüzle dışarı çıktı, kalkıp onu karşılayan ve geniş yenini sağ eliyle tutan papazı fark etmeksizin Sonya'ya yaklaştı, elini tuttu.

Kontes, "Nataşa, ne oluyorsun? Buraya gel," dedi.

Nataşa papazın hayır duasını almak için yaklaştı, papaz ona Tanrı'nın ve onun aziz kulunun inayetine sığınması öğüdünü verdi.

Papaz çıkar çıkmaz Nataşa dostunun koluna girdi, onu boş odaya götürdü.

"Sonya ne dersin? Yaşayacak değil mi?" dedi. "Sonya, ben ne kadar mutluyum ve ne kadar talihsizim! Sonya, kuzum, her şey eskisi gibi şimdi. Yeter ki o yaşasın ama hayır... çünkü... çünkü..." Nataşa hüngür hüngür ağlamaya başladı.

"Evet! Bunu biliyorum! Şükürler olsun," dedi Sonya. "Yaşayacak."

Sonya, dostunun korkusuyla, acısıyla ve kimseye söylemediği düşünceleriyle daha az telaşlı değildi. Hıçkıra hıçkıra ağlayarak Nataşa'yı

öptü. “Yeter ki o yaşasın!” diye düşündü. İki dost bir süre ağladıktan, konuştuktan ve gözyaşlarını sildikten sonra Prens Andrey’in kapısına yaklaştılar. Nataşa, dikkatle kapıyı açtı, içeri baktı. Sonya yarı açık kapının önünde, onun yanında duruyordu.

Prens Andrey sırtını üç yastığa dayamış yatıyordu. Solgun yüzü sakindi, gözleri kapalıydı, düzenli nefes aldığı belliydi.

Sonya ansızın, “Ah, Nataşa!” diye kuzininin kolunu yakalayıp adeta bağırarak kapıdan geri çekildi.

“Ne var? Ne var?” diye sordu Nataşa.

Sonya ürkmüş ve ciddi bir yüzle, “Bu, hani, o yok mu, şey...” dedi.

Nataşa kapıyı yavaşça kapadı, kendisine söylenen sözleri anlamaksızın Sonya ile pencereye doğru çekildi.

Sonya, “Hatırlıyor musun?” dedi, “senin için aynaya baktığımı hatırlıyor musun, Otradnoye’de Noel yortusunda... Ne gördüğümü hatırlıyor musun?..”[440]

Nataşa gözlerini iyice açtı, Sonya’nın o zaman yatar vaziyette gördüğü Prens Andrey hakkında söylediklerini bulanık bir şekilde hatırladı.

“Evet, evet!” dedi.

“Hatırlıyor musun?” diye devam etti Sonya, “o zaman görmüş, sana, Dunyaşa’ya ve herkese söylemiştim. Onu yatakta görmüştüm...” Ayrıntıları anlatırken eliyle jestler yapıyordu. “Gözlerini kapamıştı, tam şimdiki gibi pembe bir yorganla örtülüydü, kollarını kavuşturmuştu.” Gördüklerini anlatırken bunları o zaman gördüğüne daha çok inanıyordu. O zaman bir şey görmemiş, aklına gelen şeyleri görmüş gibi anlatmıştı ama o zaman uydurduğu şeyler ona bir hatıra kadar gerçek geliyordu, O zaman onun kendisine baktığını, gülümsediğini, üstünün kırmızı bir örtüyle örtülü bulunduğunu söylemişti, bunu hatırlıyordu, emindi buna; üstünde pembe, evet, pembe bir yorgan olduğunu, gözlerinin kapalı bulunduğunu daha o zaman söylemiş ve görmüştü.

“Evet, evet, pembe bir yorgandı,” dedi Nataşa. Şimdi o da Sonya’nın pembe yorgan dediğini hatırlıyor ve kehanetin asıl olağanüstülüğünü, esrarengizliğini burada görüyordu.

Dalgın dalgın, “Ama bunun anlamı ne?” diye ekledi.

Sonya başını elleriyle kavrayarak, “Ah, bilmiyorum; ne görülmemiş şeyler bütün bunlar,” dedi. Birkaç dakika sonra Prens Andrey zili çaldı, Nataşa yanına girdi; Sonya pencerenin önünde kaldı, az görülür bir

duygulanma ve heyecan içinde, olup bitenlerin olağanüstülüğünü düşünüyordu.

O gün orduya mektup gönderme fırsatı çıkmıştı; Kontes oğluna mektup yazıyordu.

Yeğeni yanından geçerken başını mektuptan kaldırarak, “Sonya,” dedi ve yavaş, titrek bir sesle ekledi: “Nikolay’a mektup yazmıyor musun?”

Sonya, Kontes’in söylemek istediklerini gözlüğü ardından bakan yorgun gözlerinden okumuştu. Bu bakışlarda hem bir yalvarış, hem reddedilme korkusu, hem de bu korkudan dolayı saldırı hazırlığı vardı.

Sonya Kontes’e yaklaştı, diz çökerek elini öptü.

“Şimdi yazacağım, *maman,*” dedi.

Sonya, o gün bütün olup bitenlerin, özellikle biraz önce esrarlı bir biçimde gerçekleşen falın etkisiyle yumuşamıştı. Şimdi, Nataşa’nın Prens Andrey’le yeniden görüşmesi dolayısıyla Nikolay’ın Prenses Mariya ile evlenemeyeceğini düşünürken sevdiği ve alıştığı o fedakârlık duygusunun geri geldiğini sevinçle hissediyordu. Nikolay’ı şaşırtan o mektubu yazarken gözyaşları içindeydi, cömertlik yaptığının farkındaydı, bu nedenle o siyah, kadife gözlerini siliyordu arada bir.

440 Sonya bir ayna falını hatırlatıyor.

IX

Piyer’in götürüldüğü askerî cezaevinde kendisini teslim alan subaylar ve erler ona düşmanca ama yine de saygıyla davranıyorlardı. Ona karşı davranışlarında hâlâ kim olduğu üzerinde hem bir şüphe (çok önemli bir adam mıydı acaba) hem karşı tarafta olması nedeniyle bir düşmanlık hissediliyordu.

Ertesi sabah nöbetçiler değişince Piyer, yeni nöbetçiler, subaylar ve erler için onu yakalayanlar bakımından taşıdığı önemi artık taşımadığını hissetti. Gerçekten de ertesi günkü nöbetçiler, köylü kaftanı giyen bu uzun boylu ve şişman adamı artık yağmacılarla, muhafız erleriyle kahramanca dövüşen, çocuğu kurtarmak için okkalı laflar eden o enerjik adam olarak değil, yalnızca yüksek komutanlığın emriyle nedense hapsedilen tutsak Rusların on yedincisi olarak görüyorlardı. Piyer’de bir özellik varsa o da ancak önün korkusuz, dalgın, düşünceli tavırları, Fransızları şaşırtacak derecede iyi konuştuğu Fransızcasıydı. Buna karşın, işgal ettiği ayrı oda bir subaya gerektiği için o gün Piyer yakalanan öbür şüphelilerle bir araya kondu.

Piyer’le birlikte tutuklanan Ruslar en aşağı tabakadan insanlardı. Piyer’in bir bey olduğunu, Fransızca da konuştuğunu öğrenince ondan büsbütün çekinmeye başladılar, Piyer kendisiyle nasıl alay ettiklerini üzülerek işitiyordu.

Ertesi akşam, bütün bu tutukluların (büyük olasılık kendisinin de) kundakçılık suçuyla yargılanacaklarını öğrendi. Üçüncü gün Piyer’i öbürleriyle birlikte beyaz bıyıklı bir Fransız generaliyle iki albayın ve pazıbentli diğer Fransızların bulunduğu bir eve götürdüler. Tutuklulara kim oldukları, nerede yakalandıkları, oraya ne amaçla geldikleri ve benzeri sorular soruldu.

Bu sorular, mahkemelerde sorulan bütün sorular gibi, işin özünü bırakarak ve bunun ortaya konması olanağını ortadan kaldırarak, yalnızca yargıçların sanığı arzu edilen hedefe, yani suçlamaya götürecek yanıtların akacağı oluğu yerleştirme amacını taşıyordu. Suçlamanın amacına uymayan bir şey söylenmeye başladı mı oluğu alıyorlar, su istediği yere akıyordu. Bundan başka Piyer, bütün sanıkların mahkemelerde uğradıkları şeye, şaşkınlığa uğramıştı: Bütün bu soruların kendisine neden sorulduğunu

anlamıyordu. Oluk hilesinin sırf hoş görünmek için veya nezaket olsun diye kullanıldığını hissediyordu. Bu insanların hâkimiyeti altında bulunduğunu, onu bu gücün buraya getirdiğini, sorulara yanıt isteme hakkını da bu gücün onlara verdiğini, bu toplantının biricik amacının kendisini suçlamaktan ibaret olduğunu biliyordu. Bu nedenle, güç ve suçlama arzusu olduktan sonra hileye ve mahkemeye gerek yoktu. Bütün yanıtların kendisini suçluluğa götüreceği belliydi. Onu yakaladıkları zaman ne ile meşgul olduğu sorusuna karşılık olarak Piyer, biraz trajik bir dille, bir çocuğu, *qu'il avait sauvé des flammes,*[441] ana ve babasına götürmekte olduğunu söyledi. Yağmacı ile niçin kavga ettiği sorusuna verdiği yanıtta da, "bir kadını koruduğunu, tecavüze uğrayan bir kadını korumanın her insanın görevi..." derken sözünü kestiler: Bu zapta geçmedi, şahitler kendisini alevler içindeki evin avlusunda görmüşlerdi, burada ne aradığı soruldu. Moskova'da neler olduğunu görmeye gittiğini söyledi. Yine sözünü kestiler: Ona nereye gittiği sorulmuyor, yangının yanında ne aradığı soruluyordu. Yanıt vermek istemediğini söylediği ilk soru tekrar edilerek kim olduğu soruldu. Yine söyleyemeyeceğini belirtti.

Beyaz bıyıklı, kırmızı yüzlü general sert sert, "Yazın, bu kötü, çok kötü," dedi.

Dördüncü gün yangınlar Zubov Tabyası'nda başlamıştı.

On üç kişi ile birlikte Piyer'i Krımskiy Brod'a,[442] bir tacirin araba hangarına götürdüler. Sokaklardan geçerken şehrin üstünü kaplamış gibi görünen dumandan nefes alamıyordu Piyer. Her tarafta yangınlar görünüyordu. Piyer o zaman felaketin önemini henüz anlamıyor, manzarayı dehşetle seyrediyordu.

Krımskiy Brod'da bir evin araba hangarında Piyer dört gün daha kaldı ve bu dört günde, buradaki bütün tutukların her gün mareşalin kararını beklediklerini Fransız askerlerinin konuşmalarından öğrendi. Bunun hangi mareşal olduğunu askerlerden öğrenemedi. Asker için, mareşal, iktidarın yüksek ve biraz esrarengiz bir halkasıydı belli ki.

Tutukluların ikinci kez sorguya götürüldükleri 8 Eylül gününe kadar geçen bu ilk günler Piyer'in en acı günleriydi.

441 Alevler içinden kurtardığı.
442 Kırım Geçidi.

X

8 Eylül'de hangardaki esirlerin yanına, nöbetçilerin gösterdikleri saygıdan anlaşıldığına göre çok önemli bir subay girdi. Herhalde bir kurmay olan bu subay, elinde bir listeyle Rusların yoklamasını yaparak Piyer'in adını da *Celui qui n'avoue pas son nom*[443] diye okudu. Kayıtsız ve gevşek bir tavırla esirleri süzerek mareşalin huzuruna çıkarmadan önce uygun bir kıyafete sokulmalarını emretti nöbetçi subayına. Bir saat sonra bir bölük asker geldi, Piyer diğer on üç kişi ile Bakireler Meydanı'na sevk edildi. Hava açıktı, yağmurdan sonra güneş çıkmıştı. Gökyüzünde olağanüstü bir berraklık vardı. Duman, Zubov Tabyası askerî cezaevinden Piyer'in sevk edildiği zamanki gibi yere doğru yayılmıyor, açık havada sütun halinde yükseliyordu. Yangın alevleri görünmüyordu, ama her taraftan duman sütunları yükseliyordu, Moskova, Piyer'in görebildiği her yer, bir yangın yerinden ibaretti. Her tarafta, ocakları ve bacalarıyla boş arsalar ve kâgir binaların etrafı yanmış duvarları görünüyordu. Piyer yangın yerlerine dikkatle bakıyor, şehrini iyi bildiği mahallelerini tanımıyordu. Şurada burada yangından kurtulmuş kiliseler görünüyordu. Harap olmayan Kremlin, kuleleri ve Büyük İvan'ı ile uzaktan parlıyordu. Novodeviçi Manastırı'nın kubbesi parıldıyor ve oradan gelen çan sesleri sanki başka bir şekilde çınlıyordu. Bu çan sesleri Piyer'e pazar gününü, İsa'nın doğum yortusunu hatırlattı. Fakat bu bayramı kutlayacak kimse görünmüyordu ortalıkta. Her yer harabe ve yangın yeriydi; Rus halkından, Fransızları görünce saklanan, üstü başı yırtık, ürkek kimselere rastlanıyordu yalnız.

Belli ki, Rus yuvası bozulmuş, yok edilmişti ama yok edilen bu Rus düzeninin arkasından, bu harap yuvanın üstünde büsbütün başka ama sert bir Fransız düzeninin kurulduğunu hissediyordu Piyer. Bunu, düzgün saflar halinde ilerleyerek ona ve diğer tutuklulara muhafızlık eden güler yüzlü, neşeli askerlerin yüzünde hissediyordu; bunu, bir askerin idare ettiği iki atlı bir kaleska ile karşıdan gelen önemli bir Fransız memurunun tavrında hissediyordu. Bunu, bir alay bandosunun meydanın sol yanından gelen neşeli sesinde hissediyordu; bunu özellikle, bu sabah gelen Fransız subayının yüksek sesle esirlerin adlarını okuduğu listede hissetmiş ve anlamıştı. Piyer, basit erler tarafından yakalanmış, önce kalabalık bir yere sonra başka bir yere nakledilmişti. Onu unutabilir, başkalarıyla

karıştırabilirlerdi. Ama hayır: Sorguda verdiği yanıtlar *Celui qui n'avoue pas son nom* adıyla ona geri verilmişti. Kendisine korkunç gelen bu adla şimdi bir yere götürülmekte, öbür esirlerle birlikte ciddiye alındığını muhafızların yüzlerinden anlamaktaydı. Kendini, iyi çalışan bir makinenin çarkları arasına düşmüş önemsiz bir yonga gibi hissediyordu.

Onu diğer suçlularla birlikte Bakireler Meydanı'nın sağ tarafında manastıra yakın, geniş bir bahçesi olan, büyük ve beyaz bir eve götürdüler. Burası, eskiden Piyer'in sık sık gittiği bir yerdi, Prens Şçerbatov'un eviydi; askerlerin konuşmalarından öğrendiğine göre şimdi burada Mareşal Dük Ekmühl oturuyordu.

Onları dış kapıya doğru götürdüler ve birer birer içeri almaya başladılar. Piyer'i altıncı olarak içeri aldılar. Yabancısı olmadığı camlı galeriden, sofadan, dış odadan geçirip kapısında yaver duran alçak tavanlı, uzun bir çalışma odasına götürdüler.

Davout, burnunun üstünde gözlükle odanın sonundaki bir masanın başında oturuyordu. Piyer onun yanına yaklaştı. Davout gözlerini indirmiş, önünde duran bir kâğıdı inceliyordu. Başını kaldırmadan, yavaşça sordu: *"Qui êtes-vous?"*[444]

Piyer, söz söylemeye takatı olmadığı için susuyordu. Davout, Piyer için herhangi bir Fransız generali değildi; onun için Davout gaddarlığıyla tanınmış bir adamdı. Bir süre sabretmeye, beklemeye karar vermiş sert bir öğretmeni andıran Davout'nun soğuk yüzüne bakarken Piyer, geciktiği her saniyenin hayatına mal olabileceğini hissediyordu; ama ne söyleyeceğini bilmiyordu. İlk sorguda söylediği şeyi söylemeye cesareti yoktu. Adını, sanını açığa vurması hem tehlikeli, hem utanılacak bir şeydi. Piyer susuyordu. Ama onun bir karar vermesine vakit kalmadan Davout başını doğrulttu, gözlüğünü alnına kaldırdı, gözlerini kırpıştırdı, dikkatle Piyer'e baktı.

Besbelli Piyer'i korkutmak için ölçülü, soğuk bir sesle, "Bu adamı ben tanıyorum," dedi.

Önce Piyer'in sırtında dolaşan bir soğukluk, bir mengene gibi başını kavradı.

"*Mon général, vous ne pouvez pas me connaître, je ne vous ai jamais vu...*"[445]

Davout, Piyer'in odada fark etmediği başka bir generale dönerek, "*C'est un espion russe,*"[446] diyerek Piyer'in sözünü kesti.

Davout, başını öteye çevirdi. Piyer birden gürleyen bir sesle söze başladı:

"*Non, monseigneur.*" Davout'nun dük olduğunu hatırlamıştı birden. *"Non, monseigneur, vous n'avez pas pu me connaître. Je suis un officier de la milice et je n'ai pas quitté Moscou..."*[447]

Davout, "*Votre nom?*"[448] diye tekrarladı.

"Besouhof."[449]

"*Qu'est ce qui me prouvera que vous ne mentez pas?*"[450]

Piyer güceniklik ifade etmeyen, ama yalvaran bir sesle, "*Monseigneur!*" diye bağırdı.

Davout gözlerini kaldırdı, dikkatle Piyer'e baktı. Birkaç saniye birbirlerine bakıştılar ve işte bu bakışma Piyer'i kurtardı. Bu bakışlarla, bütün savaş ve mahkeme şartlarına rağmen, bu iki adam arasında insanca bir ilişki kuruldu. Bu bir an içinde ikisi de sayısız bulanık şey hissetmiş, insanlığın çocukları, kardeş olduklarını anlamışlardı.

İnsanlarla ilgili işlerin, hayatın numaralarla adlandırdığı listesinden başını kaldıran Davout için ilk bakışta Piyer yalnızca önemsiz bir noktaydı; en küçük bir vicdani rahatsızlık hissetmeden onu kurşuna dizdirebilirdi ama şimdi onu bir insan olarak görüyordu. Bir an düşündü.

Soğuk bir tavırla, "*Comment me prouverez-vous la vérité de ce que vous me dites?*"[451] dedi.

Piyer Ramball'i hatırladı, onun alayını, soyadını, evin bulunduğu sokağı söyledi.

"*Vous n'êtes pas que vous dites,*"[452] dedi Davout.

Piyer kesik ve titrek bir sesle iddiasının doğruluğunu kanıtlamak için deliller ileri sürmeye başladı.

Ama bu sırada yaver içeri girdi, Davout'ya bir şeyler söyledi.

Yaverin verdiği haber üzerine birden Davout'nun yüzü ışıldadı, ceketini iliklemeye koyuldu. Piyer'i büsbütün unutmuşa benziyordu.

Yaver ona esiri hatırlatınca kaşlarını çattı, başıyla Piyer'i işaret ederek götürülmesini söyledi. Ama nereye götürülecekti? Yeniden barakaya mı, yoksa Bakireler Meydanı'ndan geçerlerken arkadaşlarının ona gösterdiği idam yerine mi? Piyer bunu bilmiyordu.

Başını çevirdi, yaverin bir şeyler sorduğunu gördü.

"*Oui, sans doute!*"[453] dedi Davout. Ama bu "evet" niçindi? Piyer bilmiyordu.

Piyer ne kadar gittiğini ve nereye gittiğini hatırlamıyordu. Tamamıyla bilinçsiz, aptallaşmış bir halde, çevresinde hiçbir şey görmeden, başkalarıyla birlikte ayaklarını hareket ettirdi, herkes durunca o da durdu. Bütün bu süre içinde zihinde bir tek düşünce vardı: Onu idama mahkûm eden kimdi peki? Komisyonda onu sorguya çekenler değildi; onlardan hiçbiri bunu istemez ve görünüşe göre bunu yapamazdı. Bu, ona öyle insanca bakışlarla bakan Davout da değildi. Bir dakika daha geçse yanlış bir şey yaptıklarını Davout anlayacaktı; ama içeri giren yaver bu bir dakikaya engel olmuştu. Bu yaver de herhalde kötü bir şey istememişti. Ama içeri girmeyebilirdi. Onu bütün hatıralarıyla, arzularıyla, emelleriyle, düşünceleriyle birlikte idam etmek, öldürmek, hayattan mahrum etmek isteyen kimdi peki? Bunu yapan kimdi? Bunun kimse olmadığını hissediyordu Piyer.

Suç düzende, durumun şeklindeydi.

Düzen onu öldürüyor, yaşamdan, her şeyden mahrum ediyor, onu yok ediyordu.

443 İsmini söylemeyen.
444 Kimsiniz?
445 Generalim, beni tanıyamazsınız, ben sizi hiç görmedim...
446 Bu bir Rus casusu.
447 Hayır, efendim, beni tanımış olamazsınız. Ben bir milis subayıyım ve Moskova'yı terk etmedim.
448 Adınız?
449 Bezuhov.
450 Yalan söylemediğinizi bana kim ispat edecek?
451 Doğru söylediğinizi bana nasıl kanıtlarsınız?
452 Siz söylediğiniz adam değilsiniz.
453 Evet, şüphesiz!

XI

Esirleri Prens Şçerbatov’un evinden alıp Bakireler Meydanı’ndan aşağı, Deviçi Manastırı’ndan sola doğru götürerek, içinde dikili bir direk bulunan bir sebze bahçesine soktular. Direğin ötesinde yeni kazılmış büyük bir çukur görünüyordu; çukurun ve direğin yanında yarım daire şeklinde büyük bir kalabalık vardı. Kalabalıkta çok az Rus, Napoléon’un sıra dışındaki askerleri; çeşit çeşit üniformalar giyen Almanlar, İtalyanlar, Fransızlar vardı. Direğin sağında ve solunda mavi üniformalı, kırmızı apoleti, tozluklu ve tolgalı iki dizi Fransız askeri duruyordu.

Suçluları liste sırasına göre (Piyer altıncı sıradaydı) sıraya dizdiler; direğin yanına götürdüler. Birden iki taraftan trampet sesleri duyuldu; Piyer sanki bu sesle birlikte ruhunun yarısının kopup gittiğini hissetti. Düşünmek, muhakeme etmek yeteneğini kaybetmişti, yalnızca görüp duyuyordu. Bir tek arzusu vardı: Ne olacaksa bir an önce olmasını istiyordu. Arkadaşlarına dönüp baktı, onları dikkatle süzdü.

En baştaki iki kişi saçları dibinden kesilmiş iki mahkûmdu. Biri uzun boylu, zayıftı; öbürü esmer, kıllı, adaleli, yassı burunluydu. Üçüncüsü kırk beş yaşlarında saçları ağarmaya yüz tutmuş, etine dolgun, iyi beslenmiş bir hizmetliydi. Dördüncüsü kumral tahta sakallı, kara gözlü, çok yakışıklı bir köylüydü. Beşincisi sarı, zayıf, ufak tefek, hırka giymiş on sekiz yaşlarında bir fabrika işçisiydi.

Piyer, “Birer birer mi, ikişer ikişer mi kurşuna dizsek?” diye tartıştıklarını duydu Fransızların. “İkişer ikişer,” diye yanıt verdi üstsubay, soğuk ve sakin bir sesle. Askerlerin saflarında bir kıpırdanma oldu; herkesin acele ettiği görülüyordu, ama sıradan bir acele değildi bu; telaşları da vardı.

Pazıbentli bir Fransız memuru, suçlular dizisinin sağ tarafından yaklaştı, kararı Rusça ve Fransızca olarak okudu.

Sonra dört Fransız suçlulara yaklaştı, subayın bir işaretiyle en baştaki iki mahkûmu tuttular. Mahkûmlar direğe yaklaşarak durdu; torbalar getirilirken, yaklaşan avcıya bakan yaralı bir hayvan gibi, sessizce etraflarına bakınıyorlardı. Biri durmadan haç çıkarıyor, öbürü sırtını kaşıyor, dudaklarını gülümser gibi oynatıyordu. Askerler acele acele onların gözlerini sarmaya, torbaları boyunlarına geçirmeye ve onları direğe bağlamaya koyuldular.

Silahlı on iki nişancı eri ölçülü, sert adımlarla saflardan dışarı çıkıp direğe sekiz adım kala durdular. Piyer, olacak şeyi görmemek için başını öteye çevirdi. Piyer kendisine en korkunç gök gürültülerinden daha şiddetli gelen bir çatırtı duydu. Etrafa bir duman yayıldı; Fransızlar, sararmış yüzlerle ve titreyen ellerle çukurun başında bir şeyler yapıyorlardı. Diğer iki kişiyi götürdüler. Bu iki mahkûm da boş yere, sessizce, yardım isteyerek ve belli ki olacaklara anlam veremeyerek, buna inanmayarak, herkese aynı şekilde, aynı gözlerle bakıyorlardı. İnanamıyorlardı, çünkü hayatın kendileri için ne olduğunu yalnız onlar biliyor, onun kendilerinden alınabileceğini anlamıyor, buna inanmıyorlardı.

Piyer, bakmamak için başını öteye çevirdi; yeniden korkunç bir patlama kulaklarını çınlattı; bu seslerle birlikte bir duman, bir kan ve direğin yanında titreyen elleriyle birbirlerini iterek yine bir şeyler yapan Fransızların ürkmüş yüzlerini gördü. Piyer güçlükle nefes alarak “Bu ne?” diye sorar gibi etrafına bakındı. Onun bakışlarıyla karşılaşan bütün gözlerde aynı soru vardı.

Herkesin, Rusların, Fransız askerlerinin ve subayların yüzünde, bütün yüzlerde kendi içindeki korkuyu, dehşeti okudu. “Bunu kim yapıyor peki? Hepsi de benim gibi acı çekiyor. Kim yapıyor? Kim?” sorusu parlayıp söndü içinde.

“Tirailleurs du 86’ème, en avant!”[454] diye bağırdı biri. Piyer’in yanında duran beşinciyi tek olarak götürdüler. Piyer kendisinin kurtulduğunu, kendisiyle birlikte geri kalanların buraya yalnızca idamda hazır bulunsunlar diye getirildiklerini anlamadı. Durmadan artan bir korku içinde bir sevinç, bir ferahlık hissetmeksizin, neler oluyor, diye bakınıyordu. Beşinci, hırkalı fabrika işçisiydi. Kendisine dokunulur dokunulmaz dehşetle irkildi, Piyer’e sarıldı, Piyer silkinerek ondan kurtuldu, fabrika işçisi yürüyemiyordu, koltuklarına girerek onu sürüklediler; o bağırarak bir şeyler söylüyordu. Direğin yanına götürülünce birden sustu. Sanki bir şeyler anlamıştı. Bağırmanın boşuna olacağını mı, kendisini öldürmelerinin imkânsız olduğunu mu anlamıştı, her ne hal ise, direğin dibinde durdu, diğerleri gibi gözlerinin bağlanmasını beklemeye, yaralı bir hayvan gibi ateş saçan gözlerle etrafına bakınmaya başladı.

Piyer artık başını öteye çeviremiyordu; gözlerini kapadı. Bu beşinci cinayette onun ve bütün kalabalığın merak ve heyecanı en yüksek derecesini bulmuştu. Diğerleri gibi bu beşinci de sakin görünüyordu; hırkasına sarılmış, çıplak ayaklarının biriyle ötekini kaşıyordu.

Gözleri bağlanırken ensesine batan düğümü kendisi düzeltti; sonra onu kanlı direğe dayadıkları zaman, kendini arkaya verdi, bu durumda rahat edemediği için doğruldu, ayaklarını bir hizaya getirerek rahatça arkaya yaslandı. Piyer gözlerini ondan ayırmıyor, en küçük bir hareketini kaçırmıyordu.

Herhalde bir komut duyulmuş olacaktı; komuttan sonra sekiz tüfek sesi birden yükselmiş olsa gerekti. Ama Piyer, en küçük bir tüfek sesi duyduğunu hatırlamıyordu. İşçinin nedense kendini birden koyuverdiğini, iki yerde kan belirdiğini, sarkan vücudun ağırlığıyla iplerin gevşediğini, işçinin doğal olmayan bir şekilde başını eğdiğini, ayağını büküp çöktüğünü görmüştü. Direğe doğru koştu, onu kimse tutmadı. Ürkmüş, benizleri sararmış insanlar, işçinin etrafında bir şeyler yapıyorlardı. İpleri çözerken yaşlı, palabıyıklı bir Fransız'ın alt çenesi titriyordu. Ceset düştü. Askerler şaşkın şaşkın, telaşlı telaşlı onu direğin arkasına sürüklediler ve çukura itmeye başladılar.

Cinayetlerinin izlerini bir an önce silmek isteyen caniler olduklarını iyi biliyorlardı.

Piyer çukura göz attı, işçinin dizleri yukarı kalkıktı, bir omzu öbüründen yukarıda öylece yatıyordu. Titreyerek inip kalkıyordu bu omuz. Ama artık kürekler bütün cesedi toprakla örtmüşlerdi. Askerlerden biri geri dönmesi için Piyer'e öfkeyle bağırıyordu. Ama Piyer söylenileni anlamıyor, direğin dibinde duruyordu; kimse kovmuyordu onu.

Çukur tamamıyla dolunca bir emir yükseldi. Piyer'i yerine götürdüler; direğin iki tarafında saf halinde duran Fransız askerleri yarım dönüş yaparak düzgün adımlarla direğin yanından geçmeye başladılar. Dairenin ortasında duran yirmi dört kişi, bölük yanlarından geçerken, boşalmış tüfeklerle koşar adım yerlerine geçtiler.

Piyer şimdi boş bakışlarla, daireden ikişer ikişer koşan bu nişancılara bakıyordu. Biri hariç hepsi bölüklere katıldı. Benzi ölü gibi sarı, tolgası arkaya yıkık genç bir asker tüfeğini indirmiş, hâlâ çukurun karşısında, ateş ettiği yerde duruyordu. Ayakta durabilmek için kâh ileri, kâh geri birkaç adım atarak bir sarhoş gibi sallanıyordu. Yaşlı bir asker, bir erbaş, saflardan çıkıp koştu, genç askeri omuzlarından yakalayarak bölüğe sürükledi. Rus ve Fransız kalabalığı dağılmaya başladı. Sessizdiler, başlarını eğmiş yürüyorlardı.

Fransızlardan biri, *"Ça leur apprendra à incendier,"*[455] dedi.

Piyer baktı, yapılanlardan utanan ama bir teselli bulamayan bir asker olduğunu gördü onun. Başladığı sözü bitirmeden elini salladı ve yürüdü.

454 86'ncı alay nişancıları, ileri!

455 Bu onlara kundakçılık etmeyi öğretir.

İdamdan sonra Piyer'i diğer sanıklardan ayırdılar, harap, kirletilmiş bir kilisede yalnız bıraktılar.

İkindiüzeri nöbetçi çavuşu iki erle kiliseye girdi, affedildiğini, savaş tutsakları barakasına alınacağını bildirdi Piyer'e. Piyer kendisine ne söylendiğini anlamadan kalktı, askerleri takip etti. Onu, meydanın üst tarafında yanık tahtalardan, kütüklerden, padavradan yapılmış barakalardan birine soktular. Karanlıkta yirmi kadar tutuklu Piyer'in etrafını sardı. Piyer, kim olduklarını, orada ne aradıklarını, kendisinden ne istediklerini anlamadan onlara bakıyordu. Kendisine söylenen sözleri duyuyor, ama anlamıyordu. Sorulanlara yanıt veriyor ama kendisini kimin dinlediğini, verdiği yanıtların nasıl anlaşılacağını düşünmüyordu. Yüzlere, biçimlere bakıyor, bunlar ona anlamsız geliyordu.

İnsanların istemeden işledikleri bu korkunç cinayeti gördüğü andan beri Piyer'in ruhunda her şeyi tutan, her şeye can veren zemberek ansızın kopmuş, içinde ne varsa dökülüp şekilsiz bir çöp yığını haline gelmişti sanki. Kendisi farkında değildi ama kâinatın ahengine, insanlığa, kendine ve Tanrı'ya inancı silinip gitmişti. Daha önce de hissetmişti bunu Piyer, ama hiçbir zaman böyle güçlü olmamıştı. Daha önce Piyer'de inançlarına karşı bu tür şüpheler uyanmıştı, ama o zaman bunların kaynağı kendi suçuydu. Piyer o zaman bu ümitsizlikten, bu şüphelerden kurtuluşun kendi elinde olduğunu ruhunun derinliklerinde hissederdi. Ama şimdi dünyanın bu hale gelmesinin, geride bir harabeden başka bir şey kalmamasının kendi suçu olmadığını hissediyordu. Yaşama yeniden inanmanın elinde olmadığını biliyordu.

Karanlıkta çevresine insanlar toplanmıştı; herhalde kendisindeki bir şey onları çok ilgilendirmişti. Ona bir şeyler anlattılar, sorular sordular, sonra bir yere götürdüler. Ansızın kendini hep bir ağızdan konuşan, gülüşen birtakım insanlarla barakanın bir köşesinde buldu.

Karşı köşeden bir ses duyuldu. "İşte kardeşlerim... O Prens ki..." Ki'yi özellikle vurgulamıştı.

Piyer sessiz ve hareketsiz bir halde duvarın dibinde samanların üstüne oturmuş, gözlerini bir açıp bir kapıyordu. Gözlerini kapayınca karşısına yine fabrika işçisinin korkunç, özellikle saflığıyla korkunç yüzünü ve

iradeleri ellerinde olmayan katillerin endişeden ötürü daha korkunç bir şekil alan yüzlerini gördü. Gözlerini yeniden açtı, anlamsız bakışlarla karanlığı süzdü.

Yanı başında, varlığını hareket ettikçe yaydığı keskin ter kokusundan anladığı ufak tefek bir adam iki kat olmuş oturuyordu. Bu adam karanlıkta ayaklarıyla bir şeyler yapıyordu; yüzünü görmediği halde Piyer onun kendisine baktığını hissetti. Dikkatle bakınca bu adamın ayakkabılarını çıkarmakta olduğunu gördü. Bunu nasıl yaptığını merak etti.

Küçük adam bir ayağına sarılmış olan sicimleri çözerek özenle sardı ve hemen Piyer'e bakarak öteki ayağını eline aldı. Bir eliyle sicimin birini asarken öteki eliyle öbür ayağını çözmeye başladı. Bu suretle hiç yavaşlamadan birbirini takip eden ölçülü, çevik hareketlerle ayakkabılarını güzelce çıkaran adam, onları bir takoza astı, çakısını çıkardı, bir şeyler kesti; çakıyı kapadı, yastığının altına koydu ve oturduğu yere iyice yerleşip kalkık dizlerini iki eliyle kucakladı, gözlerini Piyer'e dikti. Piyer bu çevik hareketlerde, onun bu tertipli köşesinde, hatta bu adamın kokusunda hoş, yatıştırıcı, tatlı bir şeyler hissediyordu. Kendisi de gözlerini ayırmadan ona bakıyordu.

Küçük adam ansızın sordu:

"Hayatta çok mu çektin? Ha?"

Ahenkli sesinde öyle bir tatlılık, içtenlik vardı ki Piyer yanıt vermek istedi ama çenesi titriyordu; gözlerinin yaşardığını hissetti. Küçük adam Piyer'in şaşkınlık göstermesine meydan vermeden hemen aynı tatlı sese devam etti:

"Ee, aldırma kartalım..." Yaşlı Rus kadınlarının tatlı, şefkatli sesiyle konuşuyordu. "Aldırma, dostum: Çile bir saat sürer, yaşam sonsuzdur![456] Ya, böyle azizim. Hâlâ yaşıyoruz şurada, Tanrı'ya şükür burnumuzun kanadığı yok. İnsanların kötüsü de var, iyisi de," dedi ve konuşarak çevik bir hareketle dizlerine doğru eğilip kalktı, öksürerek uzaklaştı.

Barakanın derinliklerinden aynı şefkatli sesi duydu Piyer.

"Vay kerata! Geldin ha! Geldin ha kerata, tanıdı! Ee, anladık."

Asker, üzerine sıçrayan küçük bir köpeği iterek yerine dönüp oturdu. Elinde beze sarılı bir şey vardı.

Yine önceki saygılı tavrını takındı, Piyer'e birkaç pişmiş patates vererek, "Alın, yiyin," dedi, "öğle yemeğinde çorba vardı. Patatesler de yenecek şeyler ha!"

Piyer bütün gün bir şey yememişti; patateslerin kokusu ona çok hoş geliyordu. Askere teşekkür etti ve yemeye başladı.

Asker gülümseyerek, “O ne öyle,” dedi, patateslerden birini eline aldı. “Şöyle yapsana.” Tekrar çakısını çıkardı, avucunda patatesi iki eşit parçaya ayırdı, bezden tuz alıp üzerine ekerek Piyer’e uzattı.

“Patatesler yenecek şeyler,” diye tekrarladı. “İşte böyle ye.”

Hiç bu kadar lezzetli bir şey yememiş gibi geliyordu Piyer’e.

“Hayır benim için hepsi bir,” dedi, “ama neden bu zavallıları kurşuna dizdiler!.. Sonuncusu yirmi yaşlarında yoktu.”

Küçük adam, “Sus... sus...” dedi. “Günah, günah...” diye ekledi hemen ve sanki sözleri ağzında her zaman hazırmış da kendiliğinden dökülüyorlarmış gibi, devam etti: “Nasıl oldu, bayım, neden Moskova’da kaldın?”

Piyer, “Bu kadar çabuk geleceklerini düşünmemiştim, bilemedim,” dedi.

“Peki, nasıl yakaladılar seni dostum, evinden mi aldılar?”

“Hayır, yangına gitmiştim, orada yakaladılar, kundakçı diye yargıladılar.”

Küçük adam, “Nerede hüküm, orada haksızlık,” dedi.

Piyer son patatesi yiyip bitirerek, “Sen çoktan beri mi buradasın?” diye sordu.

“Ben mi? O pazar beni Moskova’da hastaneden aldılar.”

“Sen kimsin, er misin?”

“Apşeron Alayı erlerinden. Sıtmadan ölüyordum. Bize bir şey söylemediler. Orada yirmi kişi yatıyorduk, düşünmedik, akıl etmedik.”

Piyer, “E, sıkılıyor musun burada?” diye sordu.

“Nasıl sıkılmam. Adım Platon; lakabım Karatayev.” Bu sözleri herhalde kendisine hitap ederken Piyer’e kolaylık olsun diye eklemişti. “Görev başındayken Şahin diye çağırırlardı. Nasıl sıkılmam, şahinim. Moskova, şehirlerin anasıdır. Bunları görür de nasıl sıkılmaz, üzülmezsin? Kurt lahanayı yer, kendisi ondan önce yok olur.[457] Büyükler böyle söylerlerdi.”

Piyer, “Nasıl, nasıl dedin?” diye sordu.

Karatayev, “Ben mi?” dedi. “Bizim istediğimiz değil, Tanrı’nın yazdığı olur, diyorum.” Bunu söylerken az önceki atasözünü tekrarladığını sanıyordu. Hemen sözüne devamla: “Nasıl, babadan kalma mülkün var mı? Evin var mı? Her şeyin bol demek! Annen baban yaşıyor mu?” diye sordu ve sorarken dudaklarının şefkatli, zapt edilmiş bir gülümsemeyle

büzüldüğünü Piyer karanlıkta görmedi ama hissetti. Anlaşılan Piyer'in annesinin, babasının, özellikle annesinin olmadığına üzülmüştü.

"Eş nasihat, kaynana iltifat içindir, anneden yüce bir şey yok!" dedi. "E, çocukların var mı?" diye sordu. Piyer'in olumsuz yanıtı besbelli onu yine üzmüştü, hemen ekledi: "Eh, gençsin, Tanrı'nın izniyle o da olur. Sağlık önemli..."

Piyer elinde olmadan, "Evet ama şimdi hepsi bir," dedi.

Platon, "Ah, dostum," diye itiraz etti. "Dilenci torbasıyla zindanı kimse reddedemez."[458] Yerine iyice yerleşti, uzun bir hikâye anlatmaya hazırlanır gibi öksürdü. "Evet, sevgili dostum, daha evimdeydim," diye başladı. "Mülkümüz geniş, toprağımız çok, mujikler iyi yaşıyor, ev halkı da, şükürler olsun, iyi yaşıyorlar. Babam, yanında yedi kişiyle ekin biçmeye giderdi, iyi yaşardık. Tam bir Hıristiyan gibi. Bak ne oldu..."

Platon Karatayev, odun kesmek için nasıl yabancı bir koruya gittiğine, bekçiye yakalandığına, nasıl dayağa çekildiğine, yargılandığına ve asker edildiğine dair uzun bir hikâye anlattı. Gülümsemenin değiştirdiği bir sesle, "Eee, şahinim," dedi, "bunu bir felaket sandık, ama hayır, iyi oldu. Beni yakalamasalar kardeşim gidecekti. Küçük kardeşimin beş çocuğu var; benimse bak, bir tek karım kaldı evde. Bir kızım vardı, daha asker olmadan önce onu Tanrı aldı. Bir kez izinli gitmiştim, efendime söyleyeyim, bir de ne göreyim, eskisinden iyi yaşıyorlar. Hayvan istemediğin kadar, kadınlar evde, iki kardeşim kazanç peşinde. Yalnız küçük kardeşim Mihaylo evde. Babam 'Evladın hepsi birdir,' diyordu, 'hangi parmağı ısırırsan ısır, hepsi acır. Platon'u askere almasalardı, Mihaylo gidecekti...' Hepimizi bir araya topladı, (inanır mısın?) kutsal tasvirin önüne dikti. 'Mihaylo,' dedi, 'gel buraya, kapan ayaklarına bakayım; karıcığım, sen de kapan, siz de torunlar. Anladınız mı?' İşte aziz dostum: Her kaderin bir nedeni var. Biz hep hüküm yürütürüz: Bu iyi değil, bu yaramaz. Bizim mutluluğumuz, dostum, ağın içinde su gibidir; çekersin şişer; sudan çıkarırsın, bomboş. Bu da öyle."

Platon oturduğu samanların üstünde yer değiştirdi. Bir süre sessizce durduktan sonra kalktı.

"Ee, galiba uykun geldi, ha?" diyerek hızlı hızlı haç çıkarmaya ve mırıldanmaya başladı:

"Tanrım, ey Mesih, Aziz Nikolay, Frole ve Lavre! Tanrım, ey Mesih, Aziz Nikolay! Frole ve Lavre! Tanrım, ey Mesih, bize acı, bizi kurtar!" diyerek duasını bitirdi, eğilip kalktı, derin bir nefes aldı, samanının üstüne

oturdu. “İşte böyle. Tanrım, bir taş gibi yatır, has ekmek gibi kaldır bizi,” diyerek mırıldandı ve kaputunu üstüne çekerek yattı.

Piyer, “Hangi duayı okudun?” diye sordu.

“Ha?” diye mırıldandı Platon, (uyumuştu bile) “Ne mi okudum? Dua ettim. Sen dua etmez misin?”

“Ederim, ben de ederim,” dedi Piyer. “Ama sen ne okudun: Frole ve Lavre mi?”

Platon, “Elbette, ya nasıl?” diye yanıt verdi, “at bayramı. Hayvanlara da acımak lazım, bak hele kerata, tortop olmuş. Isındı köpekçik,” diyerek ayaklarının dibinde yatan köpeği eliyle yokladı ve öbür tarafa dönerek hemen uyudu.

Dışarıda, uzaklarda bir yerde ağlayanlar vardı, haykırışlar işitiliyordu, barakanın aralıklarından bir ışık görünüyordu; ama barakanın içi sessiz ve karanlıktı. Piyer uzun zaman uyumadı, yanında yatan Platon’un düzenli horultularını dinleyerek, gözleri açık, karanlıkta yatıyor, yıkılmış ruhsal dünyasının yeni bir güzellikle, yeni ve sarsılmaz birtakım temeller üzerinde kımıldadığını hissediyordu.

456 Bir atasözü.
457 Bir atasözü.
458 Bir atasözü.

XIII

Piyer'in girdiği ve dört hafta kaldığı barakada yirmi üç esir er, üç subay ve iki memur vardı.

Sonraları Piyer bütün bu insanları bulanık bir şekilde hatırladı. Fakat Platon Karatayev onun ruhunda daima güçlü ve değerli bir hatıra olarak, bir Rus'ta iyi ve cana yakın ne varsa hepsinin canlı bir ifadesi olarak kaldı. Ertesi gün Piyer tanyeri ağarırken komşusunu gördüğü zaman, ilk izlenimi, onun yuvarlaklığı oldu. Belinden iple bağlı Fransız kaputuyla, kasketi ve çarıklarıyla Platon'un bütün görünüşü, baştan aşağı yuvarlaktı. Başı, sırtı, göğsü, omuzları, hatta hep birini kucaklayacakmış gibi tuttuğu kolları yuvarlaktı; hoş gülümsemesi, kestane rengi büyük şefkatli gözleri yuvarlaktı.

Platon Karatayev, eski bir asker olarak katıldığı seferler hakkında anlattığı hikâyelerden anlaşıldığına göre elli yaşlarında vardı. Kaç yaşında olduğunu kendisi asla bilmez, söyleyemezdi; ama güldüğü zaman (sık sık gülerdi) ortaya çıkan güçlü ve bembeyaz dişleri tam ve sağlamdı; saçlarında ve sakallarında bir tek beyaz yoktu; bedeni kıvrak, çok sağlam ve dayanıklı görünüyordu.

Yüzü, kırışıklarına rağmen, bir masumiyet ve gençlik ifadesi taşıyordu; sesi hoş ve ahenkliydi. Hızlı ve rahat konuşuyordu.

Söylediği ve söyleyeceği sözü hiç düşünmediği belliydi; bu konuşmada, sesinin tınısında hayret verici özel bir inandırıcılık vardı.

Güçlü yapısı ve çevikliği, tutsaklığının ilk zamanlarında öyleydi ki yorgunluk, hastalık nedir bilmiyordu. Her gün sabah akşam yatakta şöyle derdi: "Tanrım, bir taş gibi yatır, bir has ekmek gibi kaldır bizi." Sabahları kalkarken hep aynı şekilde omuzlarını silkerek şöyle derdi: "Yattım kıvrıldım, kalktım silkindim." Gerçekten de, hemen bir taş gibi uyuması için başını yastığa koyması ve kalkar kalkmaz, oyuncaklarına koşan çocuklar gibi, bir saniye geçirmeden silkinip hemen bir işe sarılması bir olurdu. Elinden her şey gelirdi, yaptığını çok iyi yapmazdı ama kötü de yapmazdı. Ekmek yapar, yemek pişirir, dikiş diker, rendeler, çizme yapardı... Her zaman meşguldü; ancak geceleri şarkı söyler ve konuşurdu. Şarkıyı başkaları tarafından dinlendiklerini bilenler gibi değil, kuşlar gibi söylerdi; çünkü bu sesleri çıkarmak besbelli onun için gerinmek veya

yürümek gibi doğal bir şeydi; bu sesler daima ince, yumuşak, hemen hemen kadın sesi gibi yanıktı; şarkı söylerken yüzü çok ciddi bir şekil alırdı.

Esir düşüp de sakal bırakınca, zorunlu olarak takındığı o kendine yabancı asker tavrını bir kenara atmış, eski köylülüğüne, halk adamı karakterine dönmüştü.

“İzinli askerin gömleği pantolonun dışına çıkar,” derdi.

Askerlik hayatından şikâyet etmezdi ama söz etmeyi de sevmezdi; askerlik hizmeti süresince bir kez bile dayak yemediğini sık sık tekrarlardı. Bir şeyler anlatacaksa daha çok eski ve kendisinin çok değer verdiği anlaşılan köylülük, kendi tabiriyle “Hıristiyanlık” hatıralarını anlatırdı. Genellikle askerlerin kullandığı, çoğu çirkin, açık saçık atasözlerini değil, ayrı olarak alındıkları zaman anlamsız görünen, yerinde söylenince derinliği anlaşılan halk vecizelerini severdi.

Çoğu zaman daha önce söylediğinin tersini söylerdi, ama ilk söylediği de, sonraki de daima doğruydu. Konuşmayı sever, iyi konuşur, sözlerini sevgi ifade eden küçültme edatlarıyla ve (Piyer bunları kendisinin uydurduğunu düşünürdü) atasözleriyle süslerdi; ama hikâyelerinin başlıca güzelliği, bazen fark edilmeden geçen en basit olayların onun sözlerinde müthiş çekici görünmesindeydi. Kendisi, geceleri bir askerin anlattığı (hep aynı) hikâyeleri dinlemeyi severdi, fakat en çok gerçek hayat hikâyelerini dinlemekten hoşlanırdı. Bu tür hikâyeleri dinlerken neşeyle gülümser, araya söz katar, anlatılan şeyin güzelliğini kavramaya çalışarak sorular sorardı. Piyer’in anladığı kadarıyla Karatayev’in özel bağlılıkları, dostlukları, sevgileri yoktu; hayatta karşılaştığı her şeyi, herkesi, özellikle insanları, bütün insanları sever, onlarla dostça geçinirdi. Köpeğini sever, arkadaşlarını, Fransızları sever, komşusu Piyer’i severdi; ama Piyer, kendisine gösterdiği bütün iyiliğe rağmen (bununla, Piyer’in manevi hayatının hakkını veriyordu) Karatayev’in, ondan ayrılmakla üzülmeyeceğini hissediyordu. Piyer de Karatayev’e karşı aynı duyguyu beslemeye başladı.

Platon Karatayev bütün öbür esirler için basbayağı bir askerdi; onu Şahin veya Platoşa diye çağırır, onunla dostça şakalaşır, onu öteberi almaya gönderirlerdi. Ama Piyer için o, ilk gece nasılsa öyleydi; içten, cana yakın, dürüsttü; tüm bunların timsaliydi.

Platon Karatayev duasından başka bir şeyi ezbere bilmezdi. Konuştuğu zaman, söze başlarken, sanki nasıl bitireceğini bilmezdi.

Piyer, onun sözlerine hayran kalıp da tekrar etmesini rica ettiği zaman Platon, bir dakika önce söylediği hatırlayamazdı, nitekim sevdiği bir şarkının sözlerini Piyer'e bir türlü söyleyememişti. Bu şarkıda şu sözler yardı: "Sevgili, küçük kayın ağacı", "içim sıkılıyor" ama bunlardan bir anlam çıkmıyordu. Konuşmanın içinden alınan kelimeleri anlamaz, anlayamazdı. Onun her sözü, her hareketi, yaşamını biçimlendiren bilinmeyen bir şeylerin belirtisiydi. Ama yaşamın, ona göre, tek başına bir yaşam olarak anlamı yoktu. Onun ancak sürekli olarak hissettiği bütünün bir parçası olarak anlamlıydı yaşam. Sözleri ve hareketleri, çiçekten koku çıkar gibi ölçülü, doğal ve kendiliğinden dökülürdü.

XIV

Prenses Mariya, kardeşinin Rostovlarla birlikte Yaroslav'da bulunduğunu bildiren mektubu alınca, teyzesinin kendisini vazgeçirmeye çalışmasına bakmadan, hemen yola çıkmaya, hatta yeğenini de götürmeye hazırlandı. Bu güç müydü, değil miydi, mümkün müydü, imkânsız mıydı, bunu sormuyor, öğrenmek istemiyordu: Onun görevi yalnız belki de can çekişen kardeşinin yanında olmak değil, oğlunu ona götürmek için mümkün olan her şeyi yapmaktı ve gitmeye karar verdi. Prens Andrey'in durumu ona bildirmemesini Prenses Mariya, kardeşinin mektup yazamayacak kadar bitkin olmasına yahut bu uzun yolculuğu oğlu için zor ve tehlikeli görmesine veriyordu.

Birkaç gün yol hazırlığı yaptı. Voronej'e gelirken bindiği Büyük Dük kupasıyla *brıçka*ları ve yük arabaları vardı yalnız. Yanında Matmazel Bourienne, Nikoluşka ile mürebbisi, yaşlı dadı, üç hizmetçi kız, Tihon, genç bir uşak ve teyzesinin yanına kattığı bir yol uşağı vardı.

Asıl Moskova yolundan gitmek asla düşünülemezdi; onun için Prenses Mariya'nın takip etmek zorunda olduğu karmaşık Lipetsk, Riyazan, Vladimir, Şuya yolu çok uzun ve her yerde posta arabası bulunmadığından yolculuk çok zordu, hatta (söylendiğine göre) Fransızların göründüğü Riyazan yakınları dahi tehlikeliydi.

Bu güç yolculuk sırasında Matmazel Bourienne, Dessallés ve Prenses Mariya'nın hizmetçileri onun gösterdiği metanete, canlılığa hayret etmişlerdi. Herkesten geç yatıyor, herkesten önce kalkıyordu; hiçbir güçlük durduramıyordu onu. Yol arkadaşlarını harekete geçiren canlılığı, enerjisi sayesinde ikinci haftanın sonunda Yaroslav'a vardılar.

Prenses Mariya, Voronej'de geçirdiği son günlerde, hayatının en büyük mutluluklarını yaşamıştı. Rostov'a olan aşkı ona artık acı vermiyor, onu telaşlandırmıyordu. Bu aşk bütün ruhunu doldurmuş, onun ayrılmaz bir parçası olmuştu; artık aşkıyla mücadele etmiyordu. Son zamanlarda Prenses Mariya (bunu kendine açıkça itiraf etmiyorsa da) sevildiğine ve sevdiğine inanmıştı. Kardeşinin Rostovların yanında olduğunu bildirmek için geldiği zaman Nikolay'la yaptığı görüşmede, son görüşmelerinde buna inanmıştı. Nataşa ile Prens Andrey arasındaki ilişkinin (Prens Andrey iyileştiği takdirde) yeniden başlayabileceği hakkında Nikolay hiçbir imada

bulunmuyor ama Prenses Mariya, bunu bildiğini, düşündüğünü onun yüzünden okuyordu. Buna karşın kendisine karşı olan özenli, nazik, şefkatli tavırları değişmek şöyle dursun, tersine öyle görünüyordu ki, aralarındaki akrabalık, dostluğunu, sevgisini şimdi daha özgürce ifade etme olanağını kendisine verdiği için (Prenses Mariya'nın arada bir düşündüğü gibi) seviniyordu; Prenses Mariya ömründe ilk ve son defa olarak sevdiğini biliyor, sevildiğini de hissediyordu; bu bakımdan mutlu ve rahattı.

Fakat ruhunun bir yanının mutluluğu kardeşinin acısını bütün şiddetiyle duymasına engel değildi; tersine bu iç rahatlığı, ruhunu kardeşine karşı duyduğu acıya terk etmesi için ona büyük imkân veriyordu. Bu his, Voronej'den hareketinin ilk anlarında o kadar güçlüydü ki, onu uğurlayanlar üzgün, acılı yüzüne bakarak yolda hastalanacağını düşünmüşlerdi. Ama Prenses Mariya'nın canla başla katlandığı bu güçlükler, yolculuğun sıkıntıları ona güç verdi.

Yolculuklarda hep olur; Prenses Mariya yolculuğun amacını unutmuş, yalnız bu yolculuğun kendisini düşünüyordu. Ama Yaroslav'a yaklaşıp da karşılaşabileceği, daha sonra değil, bu akşam karşılaşabileceği şeyi anımsayınca heyecanı son dereceyi buldu.

Rostovların Yaroslav'da nerede kaldıklarını ve Prens Andrey'in ne durumda bulunduğunu öğrenmek için önceden gönderilmiş olan yol uşağı, şehir kapısında, içeri girmekte olan büyük kupa arabasına karşıladığı zaman, pencereden başını çıkarıp kendisine bakan Prenses'in korkunç bir şekilde sararmış yüzünü görünce fena halde korktu.

“Her şeyi öğrendim, Prenses Hazretleri: Rostovlar meydanda, tacir Bronnikov'un evinde kalıyorlar. Volga kıyısına yakın,” dedi.

Prenses Mariya, asıl önemli konuyu, kardeşinin nasıl olduğunu öğrenmek istiyordu; ürkek, meraklı bakıyordu onun yüzüne. Matmazel Bourienne sordu bunu, Prenses'in yerine.

“Prens nasıl?” dedi.

“Ekselans da aynı evde kalıyorlar.”

Prenses Mariya, “Demek ki yaşıyor,” diye düşündü ve yavaşça sordu: “Nasıl?”

“Hizmetçiler, hep aynı durumda, diyorlar.”

Prenses Mariya, “hep aynı durum”un ne demek olduğunu sormadı, karşısında oturan ve bir şehre geldikleri için sevinen yedi yaşındaki Nikoluşka'ya gizlice bir göz atarak başını eğdi, ağır kupa arabası gürültüyle

sarsılıp sallanarak bir yerde duruncaya kadar kaldırmadı. Arabanın arkasında bulunan basamaklar tıkırdıyordu.

Arabanın kapıları açıldı. Solda su; büyük bir nehir; sağda bir dış kapı vardı; kapıda adamlar, hizmetçiler ve Prenses Mariya görününce tatsız, yapay bir tavırla gülümseyen, kalın, siyah bir saç örgüsü olan pembe beyaz bir kız vardı, Sonya'ydı bu. Prenses merdivene koştu, zoraki gülümseyen kız, "Buradan, buradan!" dedi, Prenses sofada, kendisini telaşla karşılamaya gelen Doğululara benzeyen yaşlı bir kadının karşısında buldu kendini. Bu kadın, yaşlı Kontes'ti. Prenses Mariya'yı kucakladı, onu öpmeye başladı.

"*Mon enfant,"*[459] dedi, "*je vous aime et vous connais depuis longtemps."*[460]

Bütün heyecanına rağmen Prenses Mariya, onun Kontes olduğunu, ona bir şeyler söylemesi gerektiğini anladı. Nasıl olduğunu kendisi de bilmiyordu ama aynı tavırla birtakım Fransızca nezaket sözleri söyledi ve sordu:

"O nasıl?"

Kontes, "Doktor, tehlike yok diyor," dedi, ama söylerken içini çekerek gözlerini yukarı kaldırdı, bu hareketinde, sözlerine uymayan bir ifade vardı.

Prenses, "Nerede o? Görebilir miyim, görebilir miyim?" diye sordu.

"Şimdi, Prenses, şimdi dostum. Bu onun oğlu mu?" diyerek Dessallés'yle içeri giren Nikoluşka'ya döndü. "Hepimiz sığarız, ev büyük. Ah, ne şeker çocuk!"

Kontes, Prenses'i misafir odasına aldı. Sonya, Matmazel Bourienne'le konuşuyordu. Kontes küçüğü okşuyordu. Yaşlı Kont, Prenses'i selamlayarak odaya girdi. Prensesin son gördüğünden beri yaşlı Kont çok değişmişti. O zaman dinç, neşeli, kendine güvenen bir ihtiyardı, şimdi zavallı, şaşkın bir adam gibi görünüyordu. Prensesle konuşurken bir yanlışlık yapıp yapmadığını herkesten sorar gibi durmadan etrafına bakınıyordu. Moskova'nın ve kendi mülklerinin harap olmasından sonra hayatı, doğal akışından kopmuş, kendine olan güvenini kaybetmişti. Hayatta artık yeri olmadığını hissediyordu. Prenses, tek arzusu kardeşini bir an önce görmek olmasına ve o anda bir tek şey (onu görmek) isterken kendisini meşgul etmelerine, sahte tavırlarla yeğenini övmelerine canı sıkılmasına rağmen, etrafında olup bitenleri görüyor, geçici bir zaman için girdiği bu yeni düzene boyun eğmek zorunluluğunu duyuyordu. Bütün bunların zorunlu olduğunu biliyordu. Ona zor gelmekle birlikte, katlanıyordu bunlara.

Kont, Sonya’yı takdim ederek, “Yeğenim,” dedi, “onu tanıyor musunuz Prenses?”

Prenses, Sonya’ya döndü, bu kıza karşı duyduğu düşmanca hissi yenmeye çalışarak onu öptü. Çevresindekilerin, içinde olup bitenlerden bunca uzak olması ona acı geliyordu.

Ortaya seslenerek bir kez daha sordu:

“O nerede?”

Sonya kızararak, “Aşağıda, Nataşa yanında,” diye yanıt verdi. “Haber vermeye gittiler. Siz herhalde yorulmuşsunuzdur, Prenses?”

Prensesin gözleri sabırsızlık ve öfkeden doldu. Başını öteye çevirdi, onun yanına nasıl gidebileceğini Kontes’e yeniden sormak istiyordu ki kapıdan hafif, kararlı, adeta neşeli bir ayak sesi duyuldu.

Prenses dönüp baktı, koşar gibi gelen Nataşa’yı, çok önce Moskova’da görüştükleri zaman hiç hoşuna gitmeyen Nataşa’yı gördü.

Ama daha Nataşa’nın yüzüne bakmadan onun kendisi için içten bir ıstırap arkadaşı, bunun için de bir dost olduğunu anladı. Ona doğru koştu, kendisini kucakladı, başını omzuna dayayıp ağladı.

Prens Andrey’in başucunda oturan Nataşa Prenses Mariya’nın geldiğini öğrenince hızla odasından çıkmış, ona doğru koşmuştu.

Koşarak odaya girdiği zaman Nataşa’nın telaşlı yüzünde tek bir ifade, bir sevgi ifadesi vardı; ona, Prenses’e, sevdiği insana yakın olan herkese karşı sonsuz bir sevgi, merhamet ifadesi; bir arzu, kendini tamamıyla onlara yardım etmeye adamak arzusu vardı. Açıkça görülüyordu ki o anda Nataşa’nın içinde kendisi ve kendisinin Prenses’le özel ilişkileri hakkında hiçbir düşünce yoktu.

Hassas bir kadın olan Prenses Mariya, Nataşa’nın yüzüne ilk bakışta bütün bunları anladı, acı bir zevkle onun omzunda ağladı.

Nataşa, onu öteki odaya doğru götürerek, “Gidelim, yanına gidelim, Mariya,” dedi.

Prenses Mariya başını kaldırdı, gözlerini sildi, Nataşa’ya döndü. Ondan her şeyi öğreneceğini hissetmişti.

“Nasıl...” diye sordu, sonra birdenbire durdu. Sorunun da yanıtın da anlamsız olduğunu hissetmişti. Nataşa’nın gözlerindeki ifade, her şeyi çok açık ve derin anlatıyordu.

Nataşa ona bakıyor, ama korku ve şüphe içinde görünüyordu; tüm bildiklerini söylemeli mi, söylememeli miydi; ruhun derinliklerine nüfuz eden bu ışıklı gözlerin karşısında her şeyi, gördüğü bütün gerçekleri

söylememenin olanaksız olduğunu hissediyordu. Nataşa’nın dudağı ansızın titredi, ağzının çevresinde biçimsiz kırışıklar belirdi; hıçkırarak yüzünü elleriyle kapadı.

Prenses Mariya her şeyi anlamıştı.

Ama hâlâ ümitliydi, “Yarası nasıl? Genel durumu nasıl?” diye sordu.

Nataşa, “Kendiniz, kendiniz göreceksiniz,” diyebildi.

Ağlamaya son verip yanına sakin yüzlerle girmek için odasının yanında bir süre oturdular.

Prenses Mariya, “Hastalığı nasıl geçti? Çoktan beri mi kötü gidiyor? Ne zaman oldu bu?” diye sordu.

Nataşa, ilk zamanlar ateş ve ağrı yüzünden tehlikeli bir durum meydana geldiğini, fakat Troytsa’da bunun geçtiğini, doktorun yalnız kangrenden korktuğunu anlattı. Bu tehlike de atlatılabilmişti. Yaroslav’a geldikleri zaman yara irinlenmeye başlamış (Nataşa irinlenme vesaireye ait her şeyi biliyordu) ve doktor irinlenmenin iyi bir seyir takip edebileceğini söylemişti. Tekrar ateş yaptı. Doktor bu ateşin öyle tehlikeli olmadığını söyledi.

“Fakat iki gün önce,” dedi Nataşa, “birdenbire bu oldu...” Hıçkırıklarını tutarak ekledi: “Neden bilmiyorum, fakat ne hale geldiğini kendiniz göreceksiniz.”

Prenses, “Takattan mı düştü? Zayıfladı mı?” diye sordu.

“Hayır, değil ama daha kötü. Kendiniz göreceksiniz. Ah, Mariya, o çok fazla iyi bir insan, yaşaya... yaşayamaz, çünkü...”

459 Çocuğum.

460 Sizi sever ve çoktan beri bilirim.

XV

Nataşa kapıyı açıp Prenses Mariya'ya yol verdiği zaman Prenses hıçkırıkların boğazını tıkadığını hissetti. Kendini onca hazırlamasına, sakinleşmeye çalışmasına rağmen onu görünce ağlamamanın elinde olmayacağını biliyordu.

Prenses Mariya, Nataşa'nın, "Bu, iki gün önce oldu," sözleriyle ne kastettiğini anlamıştı. Bunun onun ansızın yumuşaması demek olduğunu anlamıştı ve bu yumuşayışın, bu rehavetin, ölüm işareti olduğunu biliyordu. Kapıya yaklaştı, Andryuşa'nın çocukluğundaki yumuşak, tatlı ve sevecen ifadesiyle, az bulunan, bu nedenle Prenses'i hep etkileyen yüzünü hayal edebiliyordu. Babası gibi onun da ölmeden önce kendisine tatlı sözler söyleyeceğini, buna dayanamayacağını, başucunda hüngür hüngür ağlayacağını biliyordu. Ama er geç olacaktı bu. Odaya girdi. Miyop gözleriyle kardeşinin vücudunu seçtikçe, yüzünün çizgilerini buldukça hıçkırıklar boğazına daha çok yaklaşıyordu; işte yüzünü gördü, onun bakışlarıyla karşılaştı.

Sincap derisi kaplı bir oda elbisesiyle yanlarına yastıklar dizilmiş bir divan üzerinde yatıyordu. Zayıf ve sapsarı idi. Zayıf, şeffaf, beyaz elinde bir mendil vardı, öbür elini, hafif parmak hareketleriyle, uzamış ince bıyıklarına dokunduruyordu. Gözleri içeri girenlere bakıyordu.

Onun yüzünü görüp de bakışlarıyla karşılaşınca Prenses Mariya adımlarını birden yavaşlattı ve gözyaşlarının kuruduğunu, hıçkırıklarının durduğunu hissetti. Yüzünün, bakışlarının ifadesini kavrayınca ansızın korktu. Kendini suçlu gibi hissetti.

"Ama suçum ne?" diye kendi kendine sordu. Karşısındaki soğuk ve sert bakışlar ona, "Suçun yaşaman ve hayatı düşünmen, ya ben!.." diye yanıt verdi.

Kız kardeşini ve Nataşa'yı ağır ağır süzerken dışarı değil, kendi içine bakan derin gözlerinde adeta bir kin vardı Prens'in.

Kız kardeşiyle, alışkanlıkları olduğu üzere, birbirlerinin ellerini öptüler. Tıpkı bakışları gibi sakin ve yabancı bir sesle, "Hoş geldin Mariya, nereden çıktın böyle!" dedi.

Ümitsiz bir çığlıkla haykırmış olsaydı, çığlığı, Prenses Mariya'yı bu sesten daha az dehşete düşürürdü.

Aynı sakin sesle, ağır ağır ve zihnini zorlayarak, “Nikoluşka’yı da getirdin mi?” dedi.

Prenses Mariya, “Sağlığın nasıl şimdi?” diye sordu; bunu nasıl söylediğine kendisi de şaşmıştı.

Prens Andrey, “Bunu doktora sormalı, dostum,” dedi; görünüşe göre güler yüzlü olmak için kendini daha da zorlayarak dudaklarının ucuyla eklerken ne söylediğini hiç düşünmediği belliydi: *“Merci, chère amie, d’être venu.”*[461]

Prenses Mariya onun elini sıktı, eli sıkılınca Prens Andrey, hafifçe yüzünü buruşturdu. Susuyordu; Prenses ne söyleyeceğini bilmiyordu. İki gün önce olup bitenleri anlamıştı. Sözlerinde, sesinin tonunda, özellikle bu bakışlarda, (bu soğuk, adeta düşmanca bakışlarda) dünyevi olan her şeyden uzaklaşma, yaşayan insan için korkunç bir uzaklaşma hissediliyordu. Yaşayanları güçlükle anlıyor gibi görünüyordu; bununla birlikte yaşayanları anlamayışı, anlama yeteneğini kaybettiğinden değil, yaşayanların anlamadığı, anlayamadığı başka bir şeyi, onun bütün varlığını emen bir şeyi anlamasından ileri geldiği hissediliyordu.

Sessizliği bozarak ve Nataşa’yı göstererek, “Evet, bak, kader ne garip şekilde birleştirdi bizi!” dedi. “Bütün gün bana hizmet ediyor.”

Prenses Mariya dinliyor, ama söylediklerini anlamıyordu. O ince duygulu, nazik Prens Andrey, sevdiği bir kızın, onu seven bir kızın yanında bunu nasıl söyleyebilirdi! Eğer yaşamayı düşünseydi bunu böyle soğuk, gönül kırıcı bir tavırla söylemezdi. Öleceğini bilmeseydi, ona nasıl acımaz, yanında bunu nasıl söyleyebilirdi! Bunun ancak bir açıklaması olabilirdi: Onun için artık her şey birdi; ona daha başka, daha önemli bir şey göründüğü için her şey birdi.

Konuşma soğuk ve düzensizdi.

Nataşa, “Mariya, Riyazan yoluyla gelmiş,” dedi.

Prens Andrey, Nataşa’nın, kız kardeşini Mariya diye küçük adı ile çağırdığını fark etmedi. Nataşa ise Prens Andrey’in yanında onun adını söylerken kendisi ilk kez bunun farkına varıyordu.

Prens Andrey, “E, peki?” dedi.

“Ona Moskova’nın yandığını, tamamıyla yandığını söylemişler ve güya...”

Nataşa durdu, devam edemiyordu. Prens Andrey, dinlemek için kendini zorluyor ama dikkatini veremiyordu.

“Evet, yandı diyorlar,” dedi, “çok yazık,” dalgın dalgın parmaklarıyla bıyıklarını düzelterek boşluğa bakmaya başladı.

Sonra hoşlarına gitsin diye ansızın, “Kont Nikolay’la mı karşılaştın Mariya?” dedi. “Buraya yazdığına göre onun çok hoşuna gitmişsin,” sözlerinin, yaşayan insanlar için taşıdığı inceliği anlamaya gücü yokmuş gibi sade, sakin bir tavırla devam ediyordu. Sanki uzun zaman arayıp da nihayet bulduğu kelimelere sevinmiş gibi, “Sen de onu sevseydin çok iyi olurdu... Evlenirdiniz,” diye ekledi. Mariya onun söylediklerini duyuyor, ama onun için bu sözler, kardeşinin insanlardan artık nasıl korkunç şekilde uzak olduğunu ispat etmekten başka hiçbir anlam taşımıyordu.

Sakin bir tavırla, “Benden söz etmek de ne oluyor!” dedi ve Nataşa’ya baktı. Bakışlarını kendi üzerinde hissederek Nataşa ona bakmadı. Yine herkes sustu.

Prenses Mariya titreyen bir sesle, “*André,* ister misin...” dedi, “Nikoluşka’yı görmek ister misin? Her zaman seni anardı.”

Prens Andrey ilk kez hafifçe gülümsedi, ama kardeşini iyi tanıyan Prenses Mariya, bunun sevinçten, oğluna şefkatten gelen bir gülümseme değil, kendisinin onu duygulandırmak için aklınca son çareye başvurmasıyla hafif, tatlı bir alay olduğunu dehşet içinde anladı.

“Evet, Nikoluşka’yı getirdiğine çok memnun oldum. Sağlığı yerinde mi?”

Ürkek ürkek babasına bakan, ama kimse ağlamadığı için ağlamayan Nikoluşka yanına getirildiği zaman Prens Andrey onu öptü; belli ki ona ne söyleyeceğini bilmiyordu.

Prenses Mariya, Nikoluşka dışarı çıkarılınca, yine kardeşine yaklaştı, onu öptü, kendini artık fazla tutamayarak ağlamaya başladı.

Prens Andrey gözlerini dikmiş ona bakıyordu.

“Nikoluşka için mi ağlıyorsun?” diye sordu.

Prenses Mariya onu onaylar gibi, başını ağlayarak eğdi, “Mariya, bilirsin, İncil...” Birden sustu.

“Ne diyorsun?”

Aynı soğuk gözlerle kız kardeşine bakarak, “Hiç. Burada ağlamamak lazım,” dedi.

Prenses Mariya’nın, Nikoluşka babasız kalacak diye ağladığını kardeşi anlamıştı. Kendini zorlayarak hayata dönmeye, yine yaşayanların arasına girmeye çalıştı.

“Evet, bu herhalde onlara acıklı gelir!” diye düşündü. “Oysa ne basit şey!”

Kendi kendine, “Gökyüzünde uçan kuşlar, ne eker ne de biçerler, ama kutsal babamız onları besler,” dedi ve aynı şeyi Prenses’e söylemek istedi; “ama olmaz, onlar bunu kendilerine göre anlarlar; anlamazlar ki bunu! Şunu anlamazlar ki: Bunca değer verdikleri bütün bu duygular, önemli görünen bütün bu fikirler *gereksizdir.* Biz birbirimizi anlayamayız!”

Prens Andrey’in oğlu yedi yaşındaydı. Yazıyı zar zor sökebiliyor, bunun dışında bir şey bilmiyordu. O günden sonra çok şey görüp geçirmiş, bilgiler, görüşler, görgüler edinmişti; fakat eğer sonradan edindiği bütün bu yeteneklere o zaman sahip olsaydı bile, babasıyla Prenses Mariya ve Nataşa arasında geçen sahnenin önemini şimdikinden daha iyi, daha derin anlayamazdı. Her şeyi anlamıştı; ağlamaksızın odadan çıktı, peşinden gelen Nataşa’ya sessizce yaklaştı, dalgın, güzel, utangaç gözleriyle ona baktı; hafifçe yukarı kalkık kırmızı üst dudağı titriyordu, başını Nataşa’ya yasladı, ağlamaya başladı.

O günden beri Dessallés’den, onu okşayan Kontes’ten kaçıyor, ya tek başına oturuyor ya da ürkek ürkek Prenses Mariya’ya ve halasından daha çok sever göründüğü Nataşa’ya yaklaşıyor, sessizce, sıkılarak onlara sokuluyor, okşanmak istiyordu.

Prenses Mariya, Prens Andrey’in yanından çıktığı zaman Nataşa’nın yüzünde okunan şeyleri tamamıyla anlamıştı. Kardeşinin hayatının kurtulması ümidi üzerinde Nataşa ile bir daha konuşmadı. Yanağının yanında sıra ile onunla nöbet bekliyor ve artık ağlamıyordu; ama içinden, can çekişen bir insanın başucunda, verdiği huzur şimdi daha çok hissedilen o sonsuz, ulaşılmaz varlığa seslenerek durmadan dua ediyordu.

461 Geldiğin için teşekkür ederim, dostum.

XVI

Prens Andrey öleceğini yalnızca bilmiyor, can çekiştiğini, yarı yarıya ölmüş olduğunu da hissediyordu. İçinde, dünyevi olan her şeyden uzaklaşmanın bilinci, varlığının tuhaf, neşeli bir hafifliği vardı. Acele etmeden ve telaş göstermeden olacakları bekliyordu. Yaşamı boyunca hissettiği o müthiş, sonsuz, meçhul ve uzak varlık, onun için şimdi yakın (yaşamanın garip hafifliği dolayısıyla) hemen hemen anlaşılır, hissedilir bir şey olmuştu.

Eskiden, ölümden korkardı. Bu, korkunç, acı verici ölüm korkusu hissini iki kez duymuştu; şimdi böyle bir duyguyu artık bilmiyordu.

Bunu, önünde mermi tanesi bir topaç gibi döndüğü zaman duymuştu ilkin; biçilmiş ekin tarlasına, çalılara, gökyüzüne bakıyor, ölümün başucunda dolaştığını görüyordu. Yaralandıktan sonra ayıldığı ve ruhunun ansızın onu tutan bir boyunduruktan kurtulduğunu, sonsuz, özgür, bu hayatla bağı olmayan sevgi çiçeği açıldığı zaman, o artık ölümden korkmuyor, onu düşünmüyordu.

Yaralandıktan sonra geçirdiği eziyetli yalnızlık ve yarı sayıklama saatlerinde, ona açılan yeni, sonsuz ruhsal dünyaya dalmış, dünyevi yaşamdan uzaklaşmıştı. Her şeyi, herkesi sevmek, sevgi için hep kendini feda etmek; hiç kimseyi sevmemek, bu dünyevi hayatı yaşamamak demekti. Bu aşk âlemine ne kadar çok girmişse hayattan o kadar ayrılmış, sevgimiz olmadığı zaman hayatla ölüm arasında duran korkunç engeli o kadar tam yıkmıştı. Bu ilk zamanlarda öleceği aklına gelince kendi kendine şöyle derdi: Ne olacak sanki, daha iyi.

Fakat Mitişçi'deki baygınlığı sırasında, arzuladığı kadın gözünün önüne geldiği ve kendisi dudaklarını onun eline yapıştırarak ağladığı geceden sonra bir kadının aşkı gizlice kalbine girmiş, onu yeniden hayata bağlamıştı. Ona hem sevinç, hem kaygı verici düşünceler gelmeye başladı. Sargı yerinde Kuragin'i gördüğü anda hissettiklerini anımsamıyordu; şimdi yaşayıp yaşamadığını düşündükçe acı çekiyor, bunu sormaya cesaret edemiyordu.

Hastalığı doğal seyrini takip ediyordu, ama Nataşa'nın "bu hal oldu" diye söz ettiği değişme, Prenses Mariya gelmeden iki gün önce gerçekleşmişti. Bu, yaşamla ölüm arasındaki son savaş, ölümün üstün geldiği ruhsal bir savaştı. Bu, Nataşa'ya olan aşkından ibaret gördüğü hayatta hâlâ değer verdiğinin ani bir itirafı ve varlığının bilinmeyen karşısındaki son isyanıydı.

Bir akşamdı. Her zaman olduğu gibi, yemekten sonra hafif bir ateşi vardı; düşünceleri fevkalade berraktı. Sonya masanın yanında oturuyordu. Hasta, ımızganıyordu. Birden içini bir huzur kapladı, "Ah, o geldi!" diye düşündü.

Gerçekten de, Sonya'nın yerinde, sessiz adımlarla biraz önce içeri girmiş olan Nataşa oturuyordu.

Nataşa kendisine hizmet etmeye başlayalı beri Prens Andrey onun yakınlığının bu fark edilir etkisini hep hissetmişti. Nataşa onu yana alarak bir koltuğa oturmuş, mumun ışığından onu koruyarak çorap örüyordu (Prens Andrey ona bir ara, hiç kimsenin hastalara, çorap ören yaşlı dadılar gibi bakamadığını, çorap örmekte yatıştırıcı bir şey bulunduğunu söylemiş ve o zamandan sonra Nataşa çorap örmeyi öğrenmişti), ince parmakları ara sıra tokuşan şişleri hızlı hızlı değiştiriyordu; eğik yüzünün düşünceli profilini Andrey açık açık görüyordu. Nataşa kımıldandı, yumak dizlerinin üstünden yuvarlanıp düştü. Nataşa ürperdi, Prens Andrey'e dönüp baktı; mumun ışığını eliyle kapayarak, dikkatli, çevik bir hareketle eğildi, yumağı aldı ye yine eski vaziyette oturdu.

Prense Andrey kımıldamadan ona bakıyordu, bu hareketten sonra derin bir nefes almaya ihtiyacı olduğunu, ama onun buna cesaret edemediğini, ihtiyatla nefes alıp verdiğini gördü.

Troytsa Manastırı'nda geçmişten söz etmişlerdi; Prens Andrey Nataşa'ya sağ kalırsa, onu kendisiyle birleştiren yara için Tanrı'ya şükredeceğini söylemişti ama o zamandan beri gelecekten hiç konuşmamışlardı.

Şimdi Prens Andrey ona bakıp şişlerden çıkan hafif çelik seslerini dinleyerek içinden, "Bu olabilir mi acaba?" diyordu. "Kader beni onunla sırf öleyim diye mi böyle garip bir şekilde birleştirdi? Hayatın gerçeği, sırf hiçlik içinde yaşamam için mi bana zahir oldu? Onu dünyada her şeyden çok seviyorum. Fakat onu seviyorsam ne yapayım?" dedi ve birdenbire ağrı çektiği zamanlardan kalma bir alışkanlıkla elinde olmayarak inledi.

Bu sesi duyunca Nataşa çorabı bıraktı, başını ona doğru uzattı; birdenbire, ışıldayan gözlerini fark ederek hafif adımlarla ona yaklaştı, eğildi.

“Uyuyor musunuz?”

“Hayır, çoktan beri size bakıyorum; geldiğinizi duydum. Sizin verdiğiniz tatlı huzuru... Işığı bana kimse vermiyor. Sevincimden ağlamak istiyorum.”

Nataşa ona iyice sokuldu. Yüzü taşkın bir sevinçle parlıyordu.

“Nataşa, sizi çok seviyorum. Dünyada herkesten çok.”

“Ya ben?” Bir an öteye döndü. “Neden çok?” dedi.

“Neden mi çok? E, nasıl düşünüyorsunuz, içiniz, kalbiniz size ne diyor, yaşayacak mıyım? Ne dersiniz?”

Nataşa onun iki elini ihtirasla tutarak adeta haykırdı:

“Buna eminim, eminim!”

Prens Andrey susuyordu.

“Ne iyi olurdu!” dedi ve elini alıp öptü.

Nataşa mutlu ve heyecanlıydı; bu hareketin doğru olmadığını, onun sessizliğe ihtiyacı olduğunu hemen hatırladı.

Sevincini yenerek, “Ama siz uyumadınız,” dedi. “Uyumaya çalışın... Rica ederim.”

Prens Andrey, onun elini sıkarak bıraktı; Nataşa mumun yanına geldi; yine eski vaziyette oturdu. İki kez dönüp ona baktı, parıldayan gözleri kendi gözleriyle karşılaştı. Ördüğü çorapta kendine bir görev tayin etti, bunu bitirinceye kadar ona bakmamaya karar verdi.

Gerçekten de biraz sonra Prens Andrey gözlerini kapadı ve uyudu. Aradan çok geçmedi, ansızın soğuk terler dökerek telaşla uyandı.

Uyurken, bu sıralarda daima düşündüğü şeyi, hayatı ve ölümü, ama daha çok ölümü düşünüyordu. Kendini ona yakın hissediyordu. “Aşk mı? Aşk nedir?” diye düşünüyordu. “Aşk ölüme engel oluyor. Aşk hayattır. Hayattan ne anlıyorsam ancak sevdiğim için anlıyorum. Her şey sadece sevdiğim içindir, sevdiğim için vardır. Her şey ona bağlıdır. Aşk Tanrı’dır; ölmek, benim için, aşkın parçası için, sonsuz kaynağa dönmektir.” Bu düşünceler ona teselli verici geliyordu. Ama bunlar ancak düşünceydi. Onlarda bir şey eksikti, onlarda sübjektif, zihinsel bir şey vardı, apaçıklık yoktu. Yine kaygı, belirsizlik baş gösterdi. Uykuya daldı.

Rüyasında, gerçekte yattığı odada yattığını ama yaralı değil, sağlıklı olduğunu görüyor, karşısına türlü türlü, önemsiz, kayıtsız insanlar çıkıyor,

onlarla gereksiz bir şeyler üzerinde konuşup tartışıyor, onlar bir yere gitmek için hazırlık yapıyor, Prens Andrey, bütün bunların önemsiz şeyler olduğunu, onun başka, daha önemli kaygıları bulunduğunu bulanık bir şekilde hatırlıyor, ama onları şaşırtarak boş, esprili birtakım sözler söylemeye devam ediyor, bütün bu şahıslar yavaş yavaş kaybolmaya başlıyor; bütün bu düşüncelerin yerini kapıyı kapama meselesi alıyor. Kalkıp sürgüsünü sürmek ve kapamak için kapıya doğru gidiyor. Her şey kapıyı vaktinde kapamayı başarıp başaramayacağına bağlı. Yürüyor, acele ediyor, ama ayakları kıpırdamıyor; yetişip kapıyı kapayamayacağını biliyor ama yine de olanca gücünü sarf ediyor. Istırap verici bir korku, üzerine çöküyor. Ölüm korkusu bu: Kapının arkasında duruyor. Ama bitkin, şaşkın bir halde kapıya doğru sürünürken korkunç bir şey öbür taraftan dayanıyor. Beşeri olmayan bir şey (ölüm) kapıyı zorluyor, onu durdurmak gerek. Kapıya sarılıyor, son gayretini sarf ediyor, kapamak artık imkânsız, hiç olmazsa onu tutmalı ama gücü yetmiyor, dayanamıyor, korkunç şeyin zorladığı kapı açılıyor, tekrar kapanıyor.

Kapı arkadan bir kez daha zorlanıyor. Doğaüstü son çaba fayda etmiyor, iki kanat sessizce açılıyor. O, ölüm içeri giriyor, Prens Andrey ölüyor.

Ama Prens Andrey ölür ölmez uykuda olduğunu anımsıyor ve o anda kendini zorlayarak uyanıyor.

“Evet, ölümdü. Öldüm ve uyandım. Evet, ölüm bir uyanıştır.” Bu düşünce zihninde ansızın parlayıp söndü; şimdiye dek bilinmeyen dünyayı örten perde açıldı içinde. Kollarını bağlayan bir kuvvetten kurtulur gibi olduğunu ve o zamandan beri onu bırakmayan o garip hafifliği hissetti.

Soğuk terler içinde uyanıp da divan üzerinde kımıldanınca Nataşa yanına yaklaştı onun, ne oldu, diye sordu. Prens Andrey ona yanıt vermedi, ne söylediğini anlamayarak tuhaf tuhaf ona baktı.

Bu, Prens Mariya gelmeden iki gün önce olan şeydi. O günden sonra, doktorun dediği gibi, onu yıpratan ateş kötüye gitmeye başladı ama Nataşa doktorun söyledikleriyle ilgilenmiyordu, bu korkunç ve kendisi için açık işaretleri görüyordu.

O günden sonra Prens Andrey için uykudan uyanma ile birlikte hayattan uyanma da başladı. Hayatın geri kalanına oranla bu uyanış ona uykudan uyanıştan daha yavaş gelmiyordu.

Bunda, yavaş yavaş uyanmada korkunç ve tehlikeli bir şey yoktu.

Son günleri ve son saatleri her zamanki gibi normal geçmişti. Yanından ayrılmayan Prenses Mariya ile Nataşa da bunu hissediyorlardı. Ağlamıyor,

telaşlanmıyorlardı ve son zamanlarda kendileri de bunu hissederek, ona değil (o artık yoktu, onlardan uzaklaşmıştı) en yakın hatırasına, yalnızca bedenine hizmet ediyorlardı. İkisinin de hisleri o kadar güçlüydü ki ölümün görünen yüzü artık etkilemiyordu onları. Acılarını tahrik etmeyi gerekli görmüyorlardı. Yanında da, o yokken de ağlamıyorlardı ama aralarında asla söz etmiyorlardı ondan. Anladıklarını kelimelerle ifade edemediklerini hissediyorlardı.

Onun ağır ağır ve sükûnetle onlardan uzaklaşarak gittikçe daha derinlere, yokluğa gömülüp gittiğini ikisi de görüyor, bunun böyle olması gerektiğini, böyle olmasının iyi olduğunu biliyorlardı.

Günah çıkarttılar, Kudas verdiler; herkes onunla vedalaşmaya geldi. Oğlu yanına getirilince dudaklarını yüzüne dokundurdu, içi sızladığı, dayanamadığı için değil, (Prenses Mariya ile Nataşa bunu anlıyorlardı) yalnızca ondan istenen şeyin bu olduğunu sandığı için başını öteye çevirdi; ama onu takdis etmesi söylenince istenen şeyi yerine getirdi ve şimdi ne yapmam gerekiyor, diye sorar gibi baktı.

Son nefesini verdiği zaman Prenses Mariya ile Nataşa oradaydı.

Ceset karşılarında hareketsizce birkaç dakika yattıktan, soğuduktan sonra Prenses Mariya, “Tamam mı?” dedi. Nataşa yaklaştı, cansız gözlere baktı, onları hemen kapadı. Öpmedi, en yakın hatırasını bağrına bastı.

“Nereye gitti? Şimdi nerede?”

Giydirilen, yıkanan ceset, masanın üstündeki tabutta yatarken herkes yaklaşıyor, vedalaşıyor, herkes ağlıyordu.

Nikoluşka, kalbini parçalayan ıstıraplı bir şaşkınlıkla ağlıyordu. Kontesle Sonya, Nataşa’ya acıdıklarından ve Prens Andrey artık yaşamadığı için ağlıyorlardı. Yaşlı Kont, yakında (bunu hissediyordu) kendisinin de aynı korkunç sonu yaşayacağını bildiği için ağlıyordu.

Nataşa ile Prenses Mariya da şimdi ağlıyorlardı, ama kendi acıları için değil; gözlerinin önünde geçen basit ve muhteşem ölüm sırrı karşısında ruhlarını kaplayan dindarca bir coşkunluktan dolayı ağlıyorlardı.

BEŞİNCİ BÖLÜM

I

İnsan zekâsı için olayların bütün nedenlerini kavramak olanaksızdır. Ama nedenleri arayıp bulmak ihtiyacı insan ruhuna özgü bir şeydir. Olayların, her biri ayrı ayrı sebep olarak görünebilen, sayısız ve karışık şartlarına nüfuz edemeyen insan zekâsı, önüne ilk çıkan, kavranması en kolay bir açıklamaya yapışır, “İşte sebep,” der. Tarihî olaylarda (ki burada söz konusu, insanların eylemleridir) en ilkel açıklaması Tanrı’nın ve tarihî konumda bulunanların iradeleridir. Ama tarihi kahramanın iradesinin kitle hareketlerini idare etmesi şöyle dursun, kendisinin de daima idare edildiğine kanaat getirmek için tarihî olayın özüne, yani insan kitlelerinin eylemlerine nüfuz etmek yeterlidir. Tarihî olayları bu veya şu şekilde anlamanın önemi yokmuş gibi görünür. Ama Batılıların Napoléon öyle istediği için Doğu’ya yürüdüklerini söyleyen insanla bunun böyle olması gerektiği için böyle olduğunu söyleyen insan arasındaki fark; dünyanın yerinde durduğunu, gezegenlerin onun çevresinde döndüklerini iddia eden insanlarla dünyanın neye dayandığını bilmediklerini ama onun da, öbür gezegenlerin de hareketlerini yöneten kanunların bulunduğunu söyleyen insanlar arasındaki fark gibidir. Tarihî olayın, bütün nedenlerin tek nedeninden başka nedeni yoktur ve olamaz. Ama olayları idare eden, bütün olarak bilemediğimiz, kısmen yaklaşıp dokunduğumuz yasalar vardır. Bu yasaları ancak, nedenleri bir kişinin iradesinde aramaktan tamamıyla vazgeçtiğimiz zaman bütünüyle anlayabiliriz. Gezegenlerin hareket yasalarını da ancak dünyanın yerinde durduğu anlayışını bıraktığımız zaman anlamamış mıydık?

Tarihçiler Borodino Savaşı’ndan, Moskova’nın düşman tarafından işgali ve yıkılmasından sonra 1812 Savaşı’nın en önemli olayı olarak, Rus Ordusu’nun Riyazan yolundan Kaluga yoluna ve Tarutino karargâhına doğru Krasnaya Parha için “paralel yürüyüş” denen hareketi kabul ederler. Tarihçiler bu dâhice hareketin onurunu ayrı ayrı kişilere mal eder, kime ait olduğu üzerinde tartışırlar. Yabancı tarihçiler, hatta Fransız tarihçileri bile Rus komutanlarının dehasını kabul eder, bu paralel yürüyüşten söz ederler.

Ama neden askerî yazarlar ve başkaları, Rusya'yı kurtaran, Napoléon'u perişan eden bu yürüyüşün tek bir kişinin buluşu olduğunu sanır, bunu anlamak çok zordur. Öncelikle, bu hareketteki derin düşüncenin, dehanın ne olduğunu anlamak zor, zira ordunun en iyi durumunun (ona saldırılmadığı zaman) en çok erzak bulunan yerde olduğunu anlamak için fazla kafa yormaya lüzum yok. Herkes, hatta on üç yaşında kalın kafalı bir çocuk bile, 1812 yılında, Moskova'dan çekildikten sonra Kaluga yolunda ordu için en elverişli durumun meydana geldiğini kolayca anlayabilirdi. Böylece öncelikle tarihçilerin hangi verilerle bu manevrada derin düşünülmüş bir şey bulunduğu hükmüne vardıklarını anlamak mümkün değildir; sonra, tarihçilerin, Ruslar için kurtarıcı, Fransızlar için yok edici bir şeyi bu manevranın neresinde gördüklerini anlamak daha da zordur; zira bu yürüyüş, öncesi ve sonrasındaki şartlar düşünüldüğünde tersi bir sonuca da yol açabilirdi. Bu hareketle birlikte Rus Ordusu'nun durumu düzelmeye başladıysa bunun nedeninin yalnızca bu hareket olduğu nasıl kanıtlanabilir?

Başka şartlarla birleşmemiş olsaydı bu yan hareketi, bir yarar sağlamak şöyle dursun, Rus Ordusu'nu yok edebilirdi. Moskova yanmasaydı ne olacaktı? Murat Ruslarla teması kaybetmese, Napoléon atalet içinde bulunmasa, Krasnaya Parha önlerinde Rus Ordusu, Bennigsen'le Barclay'ın tavsiyesine göre savaşsaydı ne olacaktı? Ruslar Parha üzerine yürüdükleri sırada Fransızlar onlara saldırsalardı ne olacaktı? Sonradan Napoléon Tarutino'ya yaklaşarak Smolensk'e saldırırken harcadığı enerjinin onda biriyle Ruslara saldırsa ne olacaktı? Fransızlar Petersburg üzerine yürüselerdi ne olacaktı? Bütün bu olasılıklar yan hareketinin kurtarıcı rolünü tersine çevirebilirdi.

Üçüncüsü, en anlaşılmayan nokta, yan hareketinin tek bir kişiye mal edilmeyeceğini, hiçbir zaman onu kimsenin önceden görmediğini, bu manevrayı tıpkı Fili'deki çekilme gibi, gerçekte bütün olarak hiçbir zaman kimsenin tasarlamadığını, bunun çok çeşitli, sayısız şartlardan, adım adım, olay olay doğduğunu ve ancak olup bittikten sonra bütün genişliği ile göz önüne getirildiğini tarihi inceleyen insanların bilerek görmek istememeleridir.

Fili'deki askerî mecliste Rus komutanlarında hâkim olan görüş, en doğal hareket olarak düz bir hat üzerinde, yani Nijni-Novgorod yolu boyunca geriye çekilmekti. Mecliste çoğunluğun böyle düşünmesi ve özellikle toplantıdan sonra başkomutanın iaşe amiri Lanskoy'la yaptığı ünlü konuşma buna delildir. Lanskoy, ordu için erzakın daha çok Oka Nehri

boyunca Tula, Kaluga illerinde toplandığını, Nijni'den çekilinirse erzak stoklarının, kış başında üzerinden taşıtların geçmesine imkân olmayan büyük Oka Nehri'yle ordudan ayrılmış olacağını başkomutana bildirmişti. Bu, Nijni'ye giden ve önceleri en doğal görünen düz istikametten sapma zorunluluğunun ilk işaretiydi. Ordu daha güneyi, Riyazan yolunu, yedeklere yakın olan yolu tuttu. Sonradan Rus Ordusu'yla teması kaybeden Fransızların ataleti, Tula atölyelerini savunma kaygısı ve özellikle iaşe üslerine yaklaşmanın elverişliliği orduyu daha güneye, Tula yoluna çevirdi. Parha'yı ele geçirmek için çok sıkı bir yürüyüşle Tula yoluna geçtikten sonra Rus komutanları Podolsk'ta durmayı düşündüler, Tarutino mevziini kimse hesaba katmıyordu; fakat sayısız şartlar ve Ruslarla teması önceden kaybetmiş olan Fransız Ordusu'nun yeniden ortaya çıkması, savaş planları ve özellikle Kaluga'daki erzak bolluğu ordumuzu daha çok güneye sapmaya, kendi iaşe yollarının merkezine, Tula yolundan Kaluga yoluna, Tarutino'ya geçmeye zorladı. Moskova'nın ne zaman terk edildiği sorusuna nasıl yanıt verilemezse Tarutino'ya geçmeye ne zaman ve kimin karar verdiği sorusuna da yanıt verilemez. Ancak ordu sayısız, ayrı ayrı kuvvetlerle Tarutino'ya girdikten sonradır ki herkes bunu istediğini, bunu çoktan tahmin ettiğini düşünmeye başladı.

II

Meşhur yan hareketi, Rus Ordusu'nun, taarruzun ters yönünde çekilirken Fransız Ordusu'nun taarruzu durduktan sonra daha önce izlediği istikametten sapmasından, takip edilmediğini görünce doğal olarak erzak bolluğunun çektiği yöne girmesinden ibaretti.

Rus Ordusu, başında dâhi kumandanlar olduğu düşünülmese, komutansız basit bir ordu tasavvur edilse bile, açık ki bu ordu erzakın çok olduğu taraftan, her şeyi bol mıntıkadan bir kavis çizerek Moskova'ya doğru bir gerileme hareketinden başka bir şey yapamazdı.

Nijni-Novgorod yolundan Riyazan, Tula, Kaluga yollarına geçiş o kadar doğaldı ki Rus Ordusu'nun çapulcuları bu istikameti izliyor, Kutuzov'un orduyu bu yöne sevk etmesi isteniyordu Petersburg'dan. Tarutino'da Kutuzov, orduyu Riyazan yolundan sevk ettiği için hükümdardan epey takdir aldı. Hükümdarın mektubunu aldığı zaman kendisinin o sırada Kaluga karşısında almış olduğu durum işaret edilmekteydi

Sefer süresince ve Borodino Savaşı sırasında itici gücünün önünde yuvarlanan Rus Ordusu, itici güç tükenince ve yeni hamleler alamayınca kendisi için doğal, zorunlu olan durumu aldı.

Kutuzov'un hizmeti söylendiği gibi herhangi bir dâhice stratejik manevrada değil, ortaya çıkan durumu yalnız onun anlamış olmasındadır. Daha o zaman Fransız Ordusu'ndaki hareketsizliğin önemini yalnız o anlamış, yalnız o, Borodino Savaşı'nın bir zafer olduğunu iddia etmekte devam etmişti; yalnız o (başkomutan sıfatıyla herhalde taarruza eğilimli olması gerekirken) bütün gücünü Rus Ordusu'nu gereksiz çatışmalardan alıkoymak yolunda kullanmıştı.

Borodino'da yaralanan canavar, kovalayan avcının onu bıraktığı yerde yatıyordu ama yaşıyor muydu, gücü yerinde miydi, yoksa yalnızca oyun mu oynuyordu? Avcı bunu bilmiyordu. Ansızın bu canavarın iniltisi duyuldu. Bu yaralı Fransız Ordusu canavarının hezimetini açığa vuran inilti, Lauriston tarafından Kutuzov'un karargâhına gönderilen barış teklifiydi.

İyi olan şeyin değil, aklına esen şeyin iyi olduğuna inanan Napoléon, Kutuzov'a aklına ilk gelen ve hiç anlamı olmayan şeyler yazıyordu.

"*Monsieur le prince Koutouzov*," diye yazıyordu, "*J'envoie près de vous un de mes aides de camps généraux pour vous entretenir de plusieurs*

objets intéressants. Je désire que votre Altesse ajoute foi à ce qu'il lui dira, surtout lorsqu'il exprimera les sentiments d'estime et de particulière considération que j'ai depuis longtemps pour sa personne. Cette lettre n'étant à autre fin, je prie Dieu, monsieur le prince Koutouzov, qu'il vous ait en sa sainte et digne garde.

Moscou, le 30 Octobre, 1812.
(Signé) Napoléon"[462]

Kutuzov, "*Je serais maudit par la postérité si l'on me regardait comme le premier moteur d'un accommodement quelconque*. *Tel est l'esprit actuel de ma nation,"*[463] diye yanıt verdi ve orduyu taarruzdan alıkoymak için bütün gücünü kullanmaya devam etti.

Fransız Ordusu'nun Moskova'da yağmacılık, Rus Ordusu'nun Tarutino'da istirahat ettiği ayda, iki ordu kuvvetleri arasındaki oranda (hem manevi bakımdan hem sayıca) bir değişiklik oldu ve sonuçta üstünlük Rus Ordusu'na geçti. Fransız Ordusu'nun durumu ve sayısı Ruslarca bilinmiyordu ama oranlar değişir değişmez taarruz zorunluluğunun işaretleri belirdi. Bu işaretler; Lauriston'un gönderilmesi, Tarutino'da erzakın bol oluşu, Fransızların hareketsizliği ve düzensizliği konusunda gelen haberler, alaylarımızın yeni kura erleriyle tamamlanması, havaların iyi gitmesi, Rus askerlerinin dinlenmiş olmaları, başladıkları işi bitirmek için dinlenmiş askerlerde görülen sabırsızlık, çoktan beri ortadan kaybolan Fransız Ordusu'nda neler olduğu merakı, Rus ileri karakollarına şimdi Tarutino yakınındaki Fransızların etrafında cirit oynatan cesaret, köylülerin ve çetelerin Fransızlara karşı kazandıkları kolay zaferler hakkında duyulan haberler, bunun uyandırdığı kıskançlık, Fransızların Moskova'da bulunmalarından dolayı herkesin intikam duygusuyla dolu bulunması ve (özellikle) artık üstünlüğün şimdi bizim tarafımızda olduğu duygusunun belirsiz bir şekilde ama her askerin ruhunda doğmuş bulunmasıydı. Güç dengesi değişmişti; taarruz bir zorunluluk olmuştu. Yelkovan tam bir devir yapar yapmaz çalmaya başlayan bir çalar saat gibi şaşmadan, güç dengelerindeki esaslı değişmeye uygun olarak, artan bir canlılık görüldü yüksek çevrelerde; bir cızıldama oldu ve saatin sesi yansımaya başladı.

462 Bay Prens Kutuzov, bazı konular üzerinde görüşmek üzere general yaverlerimden birini yanınıza gönderiyorum. Bütün söyleyeceklerine, özellikle size karşı öteden beri beslediğim takdir ve özel saygıyı ifade edeceği zaman Altesinizin itimat etmelerini arzu ederim. Bununla; sizi kutsal ve güçlü koruyuculuğu altında tutmasını Tanrı'dan dilerim. Moskova, 30 Ekim, 1812. İmza: Napoléon.

463 Bana herhangi bir uzlaşmanın ilk tahrikçisi olarak bakılsaydı gelecek nesil lanet okurdu. Milletimin bugünkü arzusu budur.

III

Rus Ordusu’nu, Kutuzov, onun kurmay heyeti ve Petersburg’dan hükümdar idare ediyordu. Petersburg’da, daha Moskova’nın terk edildiği haberi alınmadan savaşın kapsamlı bir planı hazırlanmış, bu plan sevk ve idare için Kutuzov’a gönderilmişti. Plan, Moskova’nın elimizde bulunduğu düşünülerek düzenlenmiş olmasına rağmen kurmay heyetince onaylanmış ve uygulanmasına geçilmesi kararlaştırılmıştı. Kutuzov uzaktan yapılan savaş planlarının uygulanmasının daima güç olduğunu yazıyordu yalnızca. Karşılaşılan güçlükleri halletmek için yeni direktiflerle onun harekâtını izlemek, rapor vermekle görevli kişiler gönderildi.

Bundan başka, Rus Ordusu’nun genelkurmayı tamamıyla değiştirilmişti. Vurulan Bagration’la gücenen ve çekilen Barclay’in yerleri doldurulmuştu. A.’yı B.’nin yerine, B.’yi de D.’nin yerine yahut tersine, D.’yi A.’nın yerine vs. getirmenin iyi olup olmayacağı konusu üzerinde ciddi olarak durulmuştu. Sanki bunun A. ile B.’yi memnun etmekten başka bir yararı olabilirmiş gibi.

Ordu karargâhında, Kutuzov’la kendi kurmay başkanı Bennigsen arasındaki düşmanlık, hükümdarın güvenini kazanmış kişilerin bulunuşu ve bu atamalar yüzünden her zamankinden daha karışık bir partiler oyunu dönüyordu; mümkün olan bütün atamalarda A., B.’nin, D., C.’nin kuyusunu kazıyordu, bütün bu düzenlemelerde entrika konusu, çoğunlukla bütün bu insanların idare etmeyi düşündükleri savaştı. Ama bu savaş onlara bağlı olmaksızın, cereyan edeceği şekilde, yani insanların tertipleriyle hiçbir zaman birleşmeden, kitle ilişkilerinin içinden doğarak sürüyordu. Birbirleriyle çarpışan, birbirine karışan bütün bu tertipler yüksek çevrelerde ancak, gerçekleşmesi kaçınılmaz olan şeyin doğru bir yankısı olarak kabul edilmekteydi.

İmparator, Tarutino Savaşı’ndan sonra alınan, 2 Ekim tarihli mektubunda şöyle yazıyordu:

“Prens Mihail İlariyonoviç! Moskova 2 Eylül’den beri düşmanın elinde bulunuyor. Son raporunuz 20 Eylül tarihlidir; bütün bu süre zarfında düşmana karşı harekete geçmek ve ilk başkentimizi kurtarmak için bir tedbir almak şöyle dursun, son raporlarınızdan anlaşıldığına göre, daha da geri çekildiniz. Serpuhov bir düşman müfrezesi tarafından işgal edildi;

Tula, ordu için çok önemli olan ünlü atölyeleriyle tehlikede. General Wintzengerode’nin raporlarından öğreniyorum ki on bin kişilik bir düşman kolordusu Petersburg yoluna doğru ilerliyor. Birkaç bin kişilik başka bir kolordu da Dimitrovskoye üzerine yürüyor. Üçüncüsü Vladimir yolunu tutmuş. Oldukça önemli olan dördüncüsü Ruza ile Mojaisk arasında bulunuyor. Napoléon’un kendisi ise ayın yirmi beşinden beri Moskova’da. Bütün bu bilgilere göre, düşman kendi kuvvetlerini önemli müfrezelere ayırmışken, Napoléon’un kendisi muhafız kıtalarıyla birlikte hâlâ Moskova’da iken karşısındaki düşman kuvvetlerinin önemli olması ve size taarruza geçmek imkânı vermemeleri mümkün müdür? Tersine, onun, size verilen ordudan çok daha zayıf müfrezelerle ya da olsa olsa bir kolorduyla sizi takip ettiği düşünülebilir. Herhalde bu durumdan faydalanarak sizden zayıf bir düşmana başarılı bir hücum yapabilir, onu yok edebilir, hiç olmazsa onu çekilmeye zorlayarak düşman işgali altında bulunan şehrin büyük bir kısmını elimizde tutabilirdiniz. Böylelikle de Tula’dan ve diğer iç şehirlerimizden tehlikeyi uzaklaştırabilirdiniz. Düşman Petersburg üzerine (hemen hemen savunmasız kalan bu başkente) önemli bir kolordu sevk edebildiği takdirde bunun sorumluluğu size ait olacaktır. Zira size teslim edilen orduyla kesin ve kararlı hareket etmek suretiyle, bu yeni tehlikeyi uzaklaştırmak için bütün olanaklara sahipsiniz. Unutmayın ki siz Moskova’nın kaybı için, hakarete uğramış vatana hesap vermeye mecbursunuz. Sizi daima ödüllendirmeye hazır olduğumu tecrübelerinizle bilirsiniz. Bu teveccühüm zayıflamış değildir ama benim ve Rusya’nın, zekânızın, askerlik yeteneğinizin, sevk ve idare ettiğiniz ordunun kahramanlığının bize önceden haber verdiği bütün gayreti, metaneti ve başarıları sizden beklemek hakkımızdır.”

Ama güç dengeleri meselesinin Petersburg’a ulaştığını gösteren bu mektup yolda bulunduğu sırada Kutuzov, kumandası altındaki orduyu taarruzdan artık alıkoyamamış, savaş başlamış bulunuyordu.

2 Ekim’de Kazak Şapovalov keşifte bulunduğu bir sırada tüfekle bir tavşanı öldürmüş, diğer bir tavşanı yaralamıştı. Yaralı tavşanı kovalarken Şapovalov ormanın uzak derinliklerine dalmış ve Murat ordusunun, hiçbir ihtiyat tedbiri almadan duran sol kanadının üzerine düşmüştü. Kazak, neredeyse Fransızların eline nasıl düşeceğini arkadaşlarına anlattı. Sancaktar, dinlediği bu hikâyeyi komutana bildirdi.

Kazak çağırıldı, sorguya çekildi; Kazak komutanları atları kaçırmak için bu fırsattan yararlanmak istediler. Ama ordunun yüksek rütbeli subaylarıyla

tanışan bu komutanlardan biri bu olayı bir kurmay generaline bildirdi. Son zamanlarda kurmay heyetinde durum çok gergindi. Yermolov bundan birkaç gün önce Bennigsen'e gelerek taarruza geçilmesi için başkomutan üzerindeki nüfuzunu kullanmasını rica etmişti.

Bennigsen, "Sizi tanımamış olsam, rica ettiğiniz şeyi siz kendiniz istemiyorsunuz diye düşünürdüm. Benim bu tavsiyem Serenisim'in bunun tam tersini yapması için yeterlidir," diye yanıt verdi. Kazakların, gönderdikleri süvari keşif kollarıyla doğruladıkları bu haber, olayın iyice olgunlaştığını gösteriyordu. Gerilen telin ucu kaçmıştı; saat çalmaya başlamıştı, Kutuzov, sözde yetkisine, zekâsına, tecrübesine, insanları tanımasına rağmen, hükümdara doğrudan doğruya rapor gönderen Bennigsen'in tezkeresini, generallerin açığa vurdukları ortak arzuyu, hükümdarın arzusunu, Kazakların verdiği bilgiyi hesaba katarak zorunlu hareketi artık durduramamış, yararsız, hatta zararlı saydığı şey için emir vererek oldubittiyi kabul etmişti.

IV

Bennigsen’in taarruzun zorunlu olduğu hakkındaki raporu, Fransızların sol kanadının açık bulunduğu hakkında Kazakların verdiği bilgi, taarruz zorunluluğunun son işaretleriydi; taarruz günü olarak 5 Ekim tespit edildi.

4 Ekim sabahı, Kutuzov savaş talimatını imzaladı. Toll onu Yermolov’a okuyarak, daha sonraki tedbirlerle meşgul olmasını teklif etti.

Yermolov, “Peki peki, şimdi vaktim yok,” dedi ve kulübeden çıktı. Toll’ün hazırladığı savaş tertibatı mükemmeldi. Austerlitz tertibatında olduğu gibi burada da, Almanca olmamakla birlikte şöyle deniyordu: *“Die erste Colonne marschirt*[464] falan yere, *die zwite Colonne marschirt*[465] falan yere” vs. ve bütün bu kollar kâğıt üzerinde, belirlenen zamanda yerlerine geliyor, düşmanı yok ediyorlardı. Her şey, bütün savaş tertiplemelerinde olduğu gibi çok iyi düşünülüp hazırlanmış ve yine bütün tertiplemelerde olduğu gibi, hiçbir kol tayin edilen zamanda tayin edilen yere gelmemişti.

Savaş planı gereken miktarda çoğaltılınca bir subay çağırıldı, bu subay uygulama için kâğıtları vermek üzere Yermolov’a gönderildi. Kutuzov’un emir subayı olan bu genç süvari muhafız subayı, kendisine verilen görevin öneminden memnun bir halde Yermolov’un karargâhına gitti.

“Gitti,” diye yanıt verdi ona Yermolov’un emir eri. “Süvari muhafız subayı Yermolov’un sık sık yanında bulunduğu bir generale gitti.”

“Yok, general de yok.”

Süvari muhafız subayı atına binip başka birinin yanına gitti.

“Hayır, gittiler.”

Subay, “Gecikme yüzünden başıma bir iş çıkmasa! Ne can sıkıcı şey!” diye düşündü. Bütün karargâhı dolaştı. Kimi, Yermolov’u başka generallerle birlikte bir yere doğru giderken gördüklerini, kimi, herhalde yine evde olduğunu söylüyordu. Subay öğle yemeği yemeden akşamın altısına kadar aradı. Yermolov bir yerlerde yoktu. Nerede olduğunu da kimseler bilmiyordu. Subay bir arkadaşında çarçabuk hafif tertip bir yemek yedi ve tekrar ileri karakolda Miloradoviç’in yanına gitti. Miloradoviç de evde yoktu. Ama ona, Miloradoviç’in General Kikin’in balosunda bulunduğunu, Yermolov’un da orada olabileceğini söylediler.

“Peki, nerede bu balo?”

Bir Kazak subayı uzaktaki bir *pomeşçik* konağını göstererek, “İşte şurada, Yeçkino’da,” dedi.

“Nasıl olur, orası hattın ötesi.”

“Bizim alaylardan ikisini hatta sürdüler. Orada şimdi öyle bir âlem var ki, dehşet! İki orkestra, üç şarkıcı korosu.”

Subay, hattın ötesine, Yeçkino’ya gitti. Eve yaklaşırken ta uzaktan bir askerî dans şarkısının ritmik ezgisini duydu.

Bağırtılar, ıslıklar arasında şarkının sözlerini az çok duyabiliyordu: “Çayırlarda... Çayırlarda!” Bu sesler subayı hem neşelendirdi, hem de kendisine verilen önemli emri böyle uzun zaman yerine ulaştırmadığı için suçlu olduğunu düşünerek içinde bir korku hissetti. Saat dokuz olmuştu. Attan indi, Ruslarla Fransızlar arasında bulunan sağlam kalmış büyük *pomeşçik* konağının dış kapısından girdi. Büfede ve sofada uşaklar şaraplarla, yemeklerle telaşlı telaşlı öteye beriye gidip geliyorlardı. Şarkıcılar pencerelerin altında duruyorlardı. Subayı kapıdan içeri aldılar; ansızın, ordunun önemli generallerini, bu arada Yermolov’un büyük, görkemli vücudunu gördü. Bütün generallerin ceket düğmeleri çözük, yüzleri kızarmış ve canlıydı, yarım daire şeklinde ayakta duruyor, yüksek sesle gülüşüyorlardı. Salonun ortasında yakışıklı, orta boylu, kırmızı yüzlü bir general, çevik ve ustaca hareketlerle *trepak*[466] oynuyordu.”

“Ha, ha, ha! E, aşkolsun Nikolay İvanoviç! Ha, ha!..”

Subay, bu anda önemli bir emirle içeri girdiği için iki kat suçlu olduğunu hissetti; beklemek istedi; ama generallerden biri onu gördü, neden geldiğini öğrenip Yermolov’a söyledi. Yermolov yüzünü buruşturarak subaya doğru ilerledi, kendisini dinledikten sonra kâğıtları aldı, ona bir şey söylemedi.

O gece bir kurmay arkadaşı süvari muhafız subayına Yermolov’dan söz ederken, “Bilmeyerek mi gitti sanıyorsun?” diyordu. “Bu bir tuzak, Konovitsin’e bir oyun oynanıyor. Bak, yarın ne curcuna kopacak!”

464 (Alm.) Birinci kol yürüyor.

465 (Alm.) İkinci kol yürüyor.

466 Ayaklar şiddetle yere vurularak yapılan bir Rus halk dansı.

V

Ertesi gün, yaşlı, çökmüş Kutuzov erkenden kalktı, Tanrı'ya dua etti, giyindi, doğru bulmadığı bir savaşı idare etmesi gerektiğini duymaktan gelen tatsız bir duyguyla arabaya bindi, Tarutino'nun beş verst ötesindeki Letaşevka'dan taarruz edecek kolların toplanacağı yere gitti. Bir yandan uyukluyor, bir yandan da silah sesleri gelip gelmediğini, savaşın başlayıp başlamadığını anlamak için kulak kabartıyordu. Ama henüz sessizdi ortalık. Nemli, sisli bir sonbahar gününün şafağı daha yeni sökmeye başlamıştı. Tarutino'ya yaklaşırken atlarını araba yolunun karşısına geçirerek subaşına götüren süvarileri gördü. Kutuzov onları dikkatle süzdü, arabayı durdurdu, hangi alaydan olduklarını sordu. Bu süvariler şimdi çok uzakta, pusuda bulunması gereken kola mensuptular. Yaşlı başkomutan, "Bir yanlışlık olacak," diye düşündü. Ama biraz ilerleyince, silah çatmış piyade alayları, aş pişiren, odun toplayan donlu askerler gördü. Bir subay çağırttı. Subay, hareket için hiçbir emir verilmediğini bildirdi.

Kutuzov, "Nasıl olur..." diye başladı ama hemen sustu ve üstsubayın çağırılmasını emretti. Arabadan indi, başını eğip güçlükle nefes alarak bir aşağı bir yukarı gidip geldi, sessizce bekledi, gelen subayı, genelkurmaydan Eichen'i görünce Kutuzov, (bu subay yapılan hatanın suçlusu olduğu için değil, öfke kusulmaya müstehak bir kimse olduğu için) kıpkırmızı kesildi, titreyerek, soluyarak öfkesinden yerlere yatıp yuvarlanabilecek hale geldiği zamanlardaki gibi çılgınca şiddetiyle tehditler savurarak, bağırarak, ve çok kaba küfürler savurarak Eichen'i adamakıllı payladı, tesadüfen oraya düşmüş olan başka bir subay, hiçbir suçu olmayan Yüzbaşı Brozin de aynı akıbete uğradı.

Ellerini sallayıp sarsılarak ve boğuk bir sesle, "Bu rezil de kim oluyor? Kurşuna dizmeli! Alçaklar!" diye haykırıyordu. Adeta fiziksel bir acı hissediyordu. O, başkomutan, Rusya'da herkese nasip olmayan bir iktidara sahip olduğunu herkesin kabul ettiği Serenisim, ordunun karşısında gülünç kir duruma düşmüştü. İçinden, "Boşuna bugün için onca dua ettim, boşuna gece uyumadım, her şeyi inceden inceye hesap ettim!" diyordu. "Genç bir subay olduğum zaman benimle kimse böyle alay etmeye cesaret edemezdi... Ama şimdi!" Dayak cezası çeker gibi acı çekiyor ve bunu öfkeli, acı çığlıklarla ifade etmekten kendini alamıyordu, ama çok geçmeden gücünü

yitirdi; etrafına bakınıp abarttığını hissederek arabaya bindi, sessizce geri döndü.

Bu öfke sıtması artık bir daha gelmedi; Kutuzov gözlerini takatsızca kırpıştırarak mazeretleri, savunmaları (Yermolov ertesi güne kadar ona görünmemişti) ve Bennigsen’in, Konovitsin’in, Toll’ün; başarısızlığa uğrayan bu harekete ertesi gün yeniden başlanması yolundaki ısrarlarını dinledi. Yine razı olmak zorundaydı.

VI

Ertesi gün kıtalar belirlenen yerlerde toplandılar ve gece hareket geçtiler. Koyu mor bulutlu, yağmursuz bir sonbahar gecesiydi; yerler ıslaktı ama çamur yoktu; kıtalar sessizce ilerliyorlardı, yalnız ara sıra pek hafif top sesleri duyuluyordu. Yüksek sesle konuşmak, pipo içmek, ateş yakmak yasak edilmişti; atların kişnemesine engel oluyorlardı. Hareketin esrarengizliği onun cazibesini artırıyordu. Askerler neşeliydi. Bazı kollar durmuş, tüfek çatmış, hedeflenen yere geldiklerini sanarak soğuk toprağın üstüne uzanmışlardı; bazıları (çoğu) bütün gece yürümüş ve belli ki gidecekleri yerden başka yerlere gitmişlerdi.

Yalnız Kont Orlov-Denisov, Kazaklarla (en önemsiz olan müfreze) zamanında kendi yerine vardı. Bu müfreze orman kenarında, Stromilovo'dan Dimitrovskoye'ye giden patika üzerinde durdu.

Uyuklamaya başlayan Kont Orlov'u tanyeri ağarmadan önce uyandırdılar. Fransız karargâhından kaçağı getirdiler. Bu, Ponyatovski Kolordusu'ndan bir erbaştı. Bu erbaş, görevde hakarete uğradığı için kaçtığını, çoktan subay olması gerektiğini, herkesten cesur olduğunu, bunun için onları terk ettiğini, öç almak istediğini Lehçe söyledi. Murat'nın, bulundukları yerden bir verst uzakta gecelediğini, kendisine yüz asker verilirse onu diri olarak ele geçireceğini ekledi sözlerine. Kont Orlov-Denisov arkadaşlarıyla istişare etti. Teklif reddedilmeyecek kadar cazipti. Herkes gitmek için öne atıldı; herkes bu işe girişmeyi tavsiye etti. Birçok tartışmalardan, görüşmelerden sonra, Tuğgeneral Grekov, erbaşı da alıp iki Kazak alayıyla gitmeye karar verdi.

Kont Orlov-Denisov erbaşı bırakırken ona, "Ama iyi bil ki," dedi, "yalan söyledinse seni bir köpek gibi astırırım, doğruysa sana yüz dük var."

Erbaş yanıt vermedi, ata bindi, kararlı bir tavırla çarçabuk hazırlanan Grekov'u takip etti. Ormanda kayboldular. Kont Orlov, Grekov'u geçirip tanyeri ağarırken sabah serinliğinin etkisiyle büzülerek, üzerine aldığı sorumluluğun telaşı içinde ormandan çıktı, ağarmaya başlayan günün ve sönmeye yüz tutan ateşlerin ışığında şimdi belirsiz bir şekilde görünen düşman karargâhına bakmaya başladı. Kont Orlov-Denisov'un sağında açık bir meyil üzerinde bizim kolların görünmesi gerekti. Kont Orlov oraya bakıyordu; bu kollar uzaktan görünmeleri gerektiği halde, görünmüyorlardı.

Fransız karargâhında, Kont Orlov-Denisov’a göre ve özellikle çok iyi gören yaverinin sözlerine bakılırsa, kıpırdanma başlamıştı.

Kont Orlov karargâha bakarak, “Ah, galiba geç kaldık,” dedi.

Güvendiğiniz biri ortadan kaybolunca böyle olur; bu erbaşın bir aldatıcı olduğunu, yalan söylediğini, bu iki alayı uzaklaştırarak taarruzu altüst etmek istediğini ansızın tüm açıklığıyla anladı. Böyle yığınlarla asker arasından başkomutanı kaçırmak mümkün müydü?

“Hiç şüphe yok, yalan söyledi, namussuz,” dedi Kont.

Karargâha bakınca girişilen teşebbüsün doğruluğundan Kont Orlov-Denisov gibi şüpheye düşen biri, “Geri dönmek mümkün,” dedi.

“Ha? Doğru mu? Siz nasıl düşünüyordunuz, bu işi bırakalım mı? Yoksa bırakmayalım mı?”

“Emreder misiniz, geri çevirelim?”

Kont Orlov saatine bakarak kararlı bir tavırla ansızın, “Çevirin, çevirin!” dedi, “Geç kalacağız, ortalık iyice ağardı.”

Yaver, Grekov’a yetişmek için atını dörtnala ormana sürdü. Grekov dönünce, hem vazgeçilen bu teşebbüsten, hem hâlâ görünmeyen piyade kollarını boşuna beklemekten, hem de düşmanın yakınlığından telaşlanan Kont Orlov-Denisov (müfrezesinin bütün adamları da aynı kaygıyı duymaktaydı) taarruza karar verdi. Yavaşça komut verdi: “At bin!” Herkes yerini aldı, haç çıkardılar. “Tanrı yardımcımız olsun!”

“Hurra!” sesleriyle orman inledi; Kazak bölükleri birbiri ardından ve torbadan dökülür gibi, ırmağı aşarak, kargılar önde, neşeyle karargâha doğru aktılar.

Kazakları ilk gören Fransız, korkudan ümitsizce çığlık attı, karargâhta bulunanlar, giyinmemiş, yarı uyanık bir halde topları, tüfekleri, atları bırakıp kaçıştılar.

Kazaklar, arkalarında ve etraflarında olup bitenlere aldırış etmeyerek Fransızları takip etselerdi Murat’yı ve orada bulunan herkesi yakalayacaklardı. Komutanlar da bunu yapmak istiyorlardı. Ama ganimetleri, esirleri gören Kazakları yerlerinden oynatmak imkânsızdı. Kimse komut dinlemiyordu. Burada bin beş yüz kişi esir edilmiş, otuz sekiz top, sancaklar, (Kazaklar için hepsinden önemlisi) atlar, eyerler, battaniyeler ve türlü şeyler ele geçirilmişti. Bütün bunlarla uğraşmak, esirleri, topları toplamak, ganimetleri paylaşmak, çekişmek, hatta kavga etmek gerekti: Kazaklar işte bunlarla meşguldü.

Artık takip edilmeyen Fransızlar kendilerine gelip toplanarak ateş etmeye başladılar. Orlov-Denisov bütün kolların gelmesini bekliyor, taarruzu devam ettirmiyordu.

Oysa “*Die erste Kolonne marschirt*” diye başlayan plana göre Bennigsen’in kumandası ve Toll’ün idaresi altında bulunan gecikmiş kolların piyadeleri gereken şekilde hareket etmişler ve her zaman olduğu gibi bir yere gelmiş ama kendileri için tayin edilen yere gelmemişlerdi. Yine her zaman olduğu gibi, neşeyle yola çıkan askerler duraklamaya başlamıştı. Memnuniyetsizlik ifade eden sözler duyuluyor, saflarda düzensizlikler görülüyor, birçokları gerisin geri dönüyorlardı. Atlarını dörtnala sağa solla süren yaverler, generaller bağırıyor, kızıyor, çekişiyor, yanlış gidildiğini, geç kalındığını söylüyor, birilerini azarlıyorlardı ve sonunda hepsi lanet olsun, der gibi ellerini sallayarak, sırf ilerlemiş olmak için ilerliyorlardı. “Herhalde bir yere varırız!” diyorlardı. Gerçekten de bir yere varıyorlardı ama varacakları yere varamıyorlardı; bazıları varmışlardı kuşkusuz ama o kadar gecikmişlerdi ki düşmanın ateşine hedef olmaktan başka bir işe yaramamıştı bu. Bu savaşta Weierother’in Austerlitz’de oynadığı rolü oynayan Toll gayretle at sürüyor, her yerde işlerin ters gittiğini görüyordu. Gün artık tamamıyla ağardığı ve Baggovut’un kolordusunun Orlov-Denisov’la birlikte çoktan ormanda bulunmasının gerektiği bir sırada atını böylece ormana, bu kolorduya doğru sürmüştü. Başarısızlığa sinirlenen, üzülen Toll, bunun bir suçlusu olması gerektiğini düşünerek atını kolordu komutanına doğru sürdü, kurşuna dizdirmekle tehdit ederek onu şiddetle azarlamaya başladı, gecikmelere, karışıklıklara kendisi de üzülen yaşlı, yiğit, sakin General Baggovut herkesi şaşırtacak şekilde, karakterine tamamıyla aykırı olarak fena halde öfkelendi, Toll’e ağır laflar söyledi.

“Kimseden ders almak istemiyorum, askerlerimle ölmesini ise başkaları kadar bilirim,” diyerek bir tümenle ileri atıldı.

Fransız kurşunları altında açık alana çıkınca, öfkeli Baggovut bir tümenle savaşa girişmenin o sırada yararını, zararını düşünmeden dosdoğru ilerledi, askerleri ateş altına sürdü. Tehlike, gülle, kurşun çekiyordu onu. İlk kurşunlardan biri onu devirdi, sonraki kurşunlar birçok askeri öldürdü. Ve onun tümeni Fransızların ateşi altında gereksiz yere bir süre kaldı.

VII

Bu sırada başka bir kolun cepheden Fransızlara saldırması gerekti ama Kutuzov bu koldaydı. İstemeden emrettiği bu çarpışmadan, karışıklıktan başka bir şey çıkmayacağını biliyor, elinden geldiği kadar kıtaları tutuyordu. Yerinde duruyordu.

Kutuzov, saldırı önerilerine isteksizce yanıt vererek küçük kır atı üzerinde sessiz sessiz ilerliyordu.

Saldırıyı rica eden Miloradoviç'e, "Saldırı saldırı deyip duruyorsunuz; karışık manevralar yapmayı beceremediğimizi görmüyor musunuz?" diyordu.

Başka birine, "Sabah Murat'yı canlı yakalamayı, belirlenen yere vaktinde gelmeyi beceremediniz; artık yapılacak bir şey yok!" diye yanıt veriyordu.

Kazakların verdiği bilgiye göre, Fransızların arkasında daha önce hiç kimse yokken şimdi iki Polonya taburu bulunuyordu; Kutuzov dönüp göz ucu ile Yermolov'a baktı (dünden beri onunla konuşmamıştı).

"İşte bak, taarruz isterler, türlü planlar yaparlar, bir de işe başlarsın ki hiçbir şey hazır değil; meseleyi anlayan düşman da tedbir alır." Yermolov, bu sözleri duyunca gözlerini kırpıştırarak hafifçe gülümsedi, kendisi için fırtınanın geçtiğini, Kutuzov'un bu tarizle yetineceğini anlamıştı...

Yanında duran Rayevski'yi diziyle dürterek yavaşça, "Bana taş atıyor," dedi.

Biraz sonra Yermolov, Kutuzov'a yaklaştı ve saygıyla dedi ki:

"Daha vakit geçmedi, Altes, düşman uzaklaşmadı. Taarruz emreder misiniz? Yoksa muhafız kıtası savaş görmeyecek."

Kutuzov bir şey söylemedi ama Murat'nın geri çekildiği kendisine haber verilince taarruz emrini verdi. Ama her yüz adımda bir çeyrek saat duruyordu.

Bütün çarpışma, Orlov-Denisov Kazaklarının yaptığı savaştan ibaretti. Kalan kıtalar boşuna birkaç yüz kişi kaybetmişlerdi.

Bu savaş dolayısıyla Kutuzov bir elmas nişan, Bennigsen elmaslar ve yüz bin ruble, başkaları da rütbelerine göre pek çok iyi şeyler aldılar; bu savaştan sonra kurmay heyetinde yeniden birçok atamalar yapıldı.

“Bizde böyle, her şey tersine yapılır!” Tarutino Savaşı’ndan sonra Rus subay ve generalleri böyle söylüyorlardı, nasıl ki şimdi de bir aptalın orada her şeyi tersine yaptığını, kendileri olsa böyle yapmayacaklarını anlatmak isteyerek aynı şeyi söylüyorlar. Ama bunu söyleyenler ya söz ettikleri şeyi bilmiyorlar ya da bile bile kendilerini aldatıyorlardı. Hiçbir savaş (Tarutino Savaşı olsun, Borodino ya da Austerlitz Savaşı olsun) planlandığı gibi gitmez. Değişmez bir gerçektir bu.

Sayısız özgür kuvvetler (zira insan hiçbir yerde, ölüm dirim meselesinin söz konusu olduğu yerdeki, savaştaki gibi özgür değildir) savaşın gidişini etkiler; bu gidiş, hiçbir zaman önceden bilinemez ve hiçbir zaman bir tek kuvvetin gidişine uymaz.

Aynı anda değişik yönlerden gelen güçler herhangi bir nesneye çarptıkları zaman, bu nesnenin hareket yönü onu etkileyen güçlerden hiçbirine uymaz; bu yön daima, mekanikte, etkenlerin paralel kenar köşegeniyle ifade edilen orta ve en kısa mesafeyle açıklanacaktır.

Tarihçilerin açıklamalarında özellikle Fransızlarda savaşların önceden tespit edilmiş bir plana göre cereyan ettiğini görürsek varabileceğimiz tek sonuç, bu açıklamaların doğru olmadığıdır.

Tarutino Savaşı’nda, besbelli ki, Toll’ün göz önünde tuttuğu hedef, kıtaları plana göre sırasıyla savaşa sürmek hedefi, gerçekleşmemişti; Murat’yı esir etmeyi düşünebilecek olan Kont Orlov’un hedefi de, bütün bir kolorduyu bir anda yok etmeyi düşünen Bennigsen’in ve diğerlerinin hedefleri de, savaşa katılarak sivrilmek isteyen subayların hedefi de, ele geçirdiğinden daha çok ganimet elde etmek isteyen Kazakların hedefi de gerçekleşmemişti. Ama hedef, Rusların ortak arzusu (Fransızların Rusya’dan kovulması ve ordularının yok edilmesi) olsaydı, açıkça görülecektir ki, Tarutino Savaşı, özellikle uygunsuz oluşu dolayısıyla seferin o devresinde tam da gerekli olan şeydi. Bu savaşa, vardığı sonuçtan daha uygun bir sonuç düşünmek güç ve olanaksızdır. En küçük bir çabayla, çok büyük bir karışıklık içinde ve en önemsiz bir kayıpla seferin en büyük sonucu elde edilmiş, çekilmeden taarruza geçilmiş, Fransızların zaafı meydana çıkmış, Napoléon ordusunun kaçmak için beklediği itme kuvveti verilmişti.

VIII

Napoléon, Moskova'ya parlak *victoire de la Moscou*'dan sonra giriyor; bu, şüphe götürmez bir zaferdir, çünkü savaş alanı Fransızların arkasında kaldı. Ruslar geri çekiliyor, başkenti teslim ediyorlar. Erzak, silahlar, cephaneler ve sayısız zenginliklerle dolu Moskova, Napoléon'un elinde. Fransız Ordusu'ndan iki kat zayıf olan Rus Ordusu, bir ay boyunca tek bir baskın girişiminde bulunmuyor. Napoléon'un durumu pek parlak. İki misli bir kuvvetle, arta kalan Rus Ordusu üzerine yüklenip onu yok etmek, elverişli bir anlaşma sağlamak ya da olumsuz yanıt alınırsa Petersburg üzerine yürümek, başarısızlığa uğrandığı takdirde Smolensk'e veya Vilnius'a dönmek ya da Moskova'da kalmak... Fransız Ordusu'nun bulunduğu parlak durumu korumak için herhalde büyük bir dehaya sahip olmaya gerek yoktu. Bunun için yapılacak şey çok basit ve çok kolaydı: askerin çapulculuğuna meydan vermemek, ordu için Moskova'da bulunabilecek kış elbiselerini hazırlamak ve orduyu (Fransız tarihçilerinin ifadelerine göre) altı aydan fazla beslemeye yetecek erzakı düzenli bir şekilde toplamak. Napoléon, ordular idare etmek iktidarına sahip bu dâhiler dâhisi, tarihçilerin söylediğine göre, böyle bir şey yapmadı.

Yalnız bir şey yapmamakla kalmadı, iktidarını, aklına gelen bütün tedbirlerin en budalacası, en kötüsü için kullandı. Napoléon, yapabileceği şeylerin (Moskova'da kışlamak, Petersburg ve Nijni-Novgorod üzerine yürümek, geri dönmek, daha kuzeye ya da sonraları Kutuzov'un gittiği yoldan daha güneye gitmek gibi) akla gelebilecek en budalacasını, en kötüsünü; yani askerlerin şehri yağma etmesine izin vererek ekime kadar Moskova'da kalmak, sonra şehirde bir garnizon bırakmadan Moskova'dan çıkmak, Kutuzov'a yaklaşmak, savaşa girişmemek, sağa geçmek, yine bir yarma hareketi fırsatını kaçırarak Malo-Yaroslav'ı tutmak, Kutuzov'un gittiği yola girmeyerek harap Smolensk yolunda Mojaisk'e dönmek... Sonuçların gösterdiği gibi bundan daha budalaca, ordu için bundan daha felaketli bir şey düşünülemezdi. Varsın en yetenekli komutanlar, Napoléon'un amacının kendi ordusunu yok etmek olduğunu farz ederek, Rus Ordusu'nun hareketlerine bağlı olmaksızın, Napoléon'un yaptığı gibi, Fransız Ordusu'nu bütünüyle yok edecek başka bir sürü harekât düşünsünler!

Dâhi Napoléon bunu yaptı. Ama Napoléon’un canı öyle istediği için ya da çok budala olduğu için ordusunu mahvettiğini söylemek de, çok akıllı ve dâhi olduğu için bu orduyu Moskova’ya sürüklediğini söylemek kadar yanlış olurdu.

Her iki durumda da onun bir erin kişisel faaliyetinden farklı olmayan eylemi, olayların bağlı olduğu kanunlara uyabilmiştir ancak.

Tarihçiler, tamamıyla yanlış olarak (sırf sonuçlar Napoléon’un eylemini haklı çıkarmadığı için) bize Napoléon’ un gücünün Moskova’da zayıflamış olduğunu söylerler. O hep olduğu gibi 1813 yılında da, kendisi ve ordusu için en iyi olan şeyi yapmak arzusuyla bütün yeteneğini ve gücünü kullandı. Napoléon’un o zamanki eylemi, Mısır’da, İtalya’da, Avusturya’da ve Prusya’daki eylemlerinden daha az şaşırtıcı değildi. Napoléon’un dehası, onun görkemini Mısır’da geçmiş kırk asır izledi ama bu orada ne derece sökmüştür, bunu tam olarak bilemeyiz; çünkü bütün bu büyük kahramanlığı bize yalnızca Fransızlar anlatmıştır. Onun Avusturya ve Prusya’da gösterdiği deha üzerinde doğru hüküm yürütemeyiz, çünkü oralarda olanlar hakkındaki bilgiyi Fransız ve Alman kaynaklarından almamız gerekiyor; akla sığmayan bir şey, kolorduların savaşsız ve kalelerin kuşatmasız teslim oluşu ise, Almanları, Almanya’da yapılan savaşın tek açıklanması olarak dehayı kabule yanaşmaya zorluyor. Ama bizim ayıbımızı örtmek için onun dehasını kabul etmemize, çok şükür, sebep yok. Biz işi basit ve olduğu gibi görmeye hak kazanmanın karşılığını ödedik; bu haktan vazgeçmeyiz.

Onun Moskova’daki eylemi de öncekiler gibi şaşırtıcı ve dâhicedir. Moskova’ya girdiği andan çıktığı ana kadar emir üstüne emir, plan üstüne plan çıkarıyor, şehirde halkın, delegelerin olmaması ve Moskova yangınının kendisi onu şaşırtmıyor. Ne kendi ordusunun çıkarları ne düşmanın hareketleri ne Rusya’daki halkların iyiliği ne Paris’teki işlerin yönetimi ne de gelecek anlaşma şartları hakkındaki diplomatik fikirleri unutulabilir.

IX

Askerî işlere gelince; Napoléon Moskova'ya girer girmez, Rus Ordusu'nun harekâtını takip etmeyi General Sebastiani'ye sıkıca emrediyor, kıtaları ayrı ayrı yollara gönderiyor. Murat'ya Kutuzov'un bulunması emrini veriyor. Sonra Kremlin'in tahkimi işini ciddi olarak ele alıyor. Bütün bir Rusya haritası üzerinde gelecek seferin dâhice bir planını yapıyor.

Diplomasi işlerine gelince; Napoléon, Moskova'dan nasıl çıkacağını bilmeyen, soyulmuş, üstü başı yırtık Yüzbaşı Yakovlev'i huzuruna çağırıyor, siyasetini, cömertliğini ona uzun uzadıya izah ediyor ve İmparator Aleksandr'a bir mektup yazıp Rastopçin'in Moskova'da yanlış hareket ettiğini dostuna ve kardeşine bildirmeyi bir borç saydığını anlatarak Yakovlev'i Petersburg'a yolluyor. Tutolmin'in önünde de görüşlerini uzun uzun açıklayarak ihtiyarı görüşme için Petersburg'a gönderiyor.

Hukuki işlere gelince; yangınlardan sonra hemen suçluların bulunup idam edilmesi emredilmiştir. Kaçak Rastopçin de evi yaktırılmak suretiyle cezalandırılmıştır.

İdari işlere gelince; Moskova'ya bir anayasa bağışlandı, bir belediye kuruldu ve aşağıdaki beyanname yayımlandı:

> Moskova halkı!
>
> Felaketiniz büyük ama İmparator ve Kral hazretleri acılarınıza son vermek istiyor. İtaatsizliği, suçu nasıl cezalandırdığını kimi korkunç örnekler öğretmiştir size. Düzensizliğe son vermek ve emniyeti iade etmek için önlemler alınmıştır. Kendi içinizden seçilmiş bir temsilci meclisi, belediyeyi ve şehir yönetimini ele alacak. O sizi, ihtiyaçlarınızı, çıkarlarınızı düşünecek. Bu teşkilatın üyeleri, omuzdan aşırma kırmızı bir şeritle ayırt edilecek, belediye başkanı ayrıca beyaz bir kemer taşıyacak. Görev başında olmadıkları zaman yalnız sol kollarında kırmızı bir şerit bulunacak.
>
> Şehir polisi eski şekline göre kurulmuştur. Gösterdiği faaliyet sayesinde şimdiden iyi bir düzen hüküm sürmektedir. Hükümet, iki genel komiser ya da polis müdürü ve şehrin bütün kesimlerine yerleştirilmiş yirmi komiser ya da semt polisi amiri tayin etti. Onları, sol kollarındaki beyaz şeritlerden tanıyacaksınız. Türlü mezhepler için bazı kiliseler açıldı; buralarda serbestçe dinî tören yapılmaktadır. Hemşerileriniz her gün evlerine dönüyor; felaketin gerektirdiği yardımı görmeleri için emir verilmiştir. Düzenin iadesi ve durumunuzun düzelmesi yolunda hükümetin başvurduğu çareler bunlardır ama bu amaca ulaşmak için gayretlerinizi onun gayretleriyle birleştirmeniz, mümkünse, uğradığınız felaketleri unutmanız, yaşadığınız kadere ümit bağlamanız, hayatınıza mal varlığınıza kast edenleri kaçınılmaz, utanılacak bir ölümün beklediğine emin olmanız ve nihayet bunların korunacağından şüphe etmemeniz gerekiyor; zira tüm hükümdarların en büyüğünün ve en adilinin iradesi budur. Erler ve şehir sakinleri! Hangi

milletten olursanız olun! Genel güveni, devletin bu huzur kaynağını yeniden kurun; kardeş gibi yaşayın, birbirinize karşılıklı yardım edin, koruyun birbirinizi, kötü niyetlilerle savaşmak için birleşin, sivil ve askerî şeflere itaat edin; gözyaşlarınız kısa zamanda dinecektir.

Ordunun iaşesine gelince; Napoléon bütün kıtalara, kendilerine erzak tedarik etmek ve böylece ordunun gelecek ihtiyaçlarını sağlamak üzere sıra ile Moskova'ya plaçkacılık yapmaya *(à la maraude)* gelmelerini emretti.

Din işlerine gelince; Napoléon *ramener les papes*[467] ve kiliselerde ayinlere yeniden başlanması emrini verdi.

Ticaret işleri ve ordunun iaşesi için her yere aşağıdaki beyanname asıldı:

BEYANNAME

Siz, Moskova'nın sakin halkı, felaketlerin şehirden uzaklaştırdığı zanaatkârlar ve işçiler; siz, yersiz bir korkunun hâlâ kırlarda tuttuğu, öteye beriye dağılmış çiftçiler, dinleyin! Huzur başkente geri dönüyor, düzen yeniden kuruluyor; hemşerileriniz, kendilerine saygı gösterildiğini görerek korkusuzca sığınaklarından çıkıyor. Onlara ve mallarına karşı her türlü tecavüz hemen cezalandırılıyor, imparator ve kral hazretleri onları koruyor ve içinizden, itaat etmeyenlerden başka kimseyi düşman saymıyor. O, felaketlerinize bir son vermek istiyor. Evlerinize, ailelerinizin yanına dönmenizi arzu ediyor. Onun hayırseverce niyetlerine uygun hareket edin ve korkusuzca bize gelin. Moskovalılar! Oturacak yerlerinizden emin olarak geri dönün; ihtiyaçlarınızı karşılayacak araçları hemen bulacaksınız! Zanaatkârlar ve çalışkan işçiler! İşinizin başına dönün; evler, dükkânlar, koruyucu karakollar sizi bekliyor, işinize karşılık gereken ücreti alacaksınız! Ve nihayet, siz, köylüler, korkuyla saklandığınız ormanlardan çıkın, korunacağınızdan tamamıyla emin olarak kulübelerinize geri dönün. Şehirde, köylülerin fazla stoklarını, toprak ürünlerini getirebilecekleri pazarlar kuruldu. Serbest satışı temin etmek için hükümet aşağıdaki tedbirleri almıştır: 1) Bugünden itibaren köylüler, çiftçiler ve Moskova yakınlarında oturanlar, her çeşit giyecek maddelerini hiçbir tehlikeyle karşılaşmadan, belirlenen iki çarşıya, yani Malovaya ile Ohotni pazarlarındaki mağazalara getirebilirler. 2) Onlardan bu mahsuller, alıcı ile satıcının aralarında anlaşacakları bir fiyat üzerinden satın alınacaktır; satıcı, istediği makul fiyatı alamazsa malını köyüne geri götürmekte özgür olacaktır; bunda kimse ona hiçbir şekilde engel olamaz. 3) Her hafta pazar ve çarşamba günleri büyük alışveriş günü olarak tespit edilmiştir; bunun için, salı ve cumartesi günleri, şehre yakın bütün büyük yollarda taşıma araçlarını korumaya yetecek kadar asker bulundurulacaktır. 4) Bu tedbirler köylülerin arabaları ve atlarıyla geri dönüşlerinde bir engele uğramamaları için alınacaktır. 5) Günlük pazaryerlerinin en yakın bir zamanda yeniden kurulması için hemen tedbir alınacaktır. Şehir ve köy halkı ve siz zanaatkârlar ve işçiler, hangi milletten olursanız olun, imparator ve kral hazretlerinin iyi niyetlerini gerçekleştirmeye ve genel refahın kurulmasına yardım etmeye çağırılıyorsunuz. Onun ayaklarına saygı ve güven duyguları getirin ve bize katılmakta gecikmeyin!

Askerin ve halkın maneviyatını yükseltme işine gelince; durmadan geçit resmi yapılıyor, armağanlar dağıtılıyordu, imparator at üstünde sokaklarda dolaşıyor, halkı teselli ediyordu; devlet işleriyle onca meşgul olmasına rağmen kendi emriyle kurulan tiyatroları da ziyaret ediyordu.

Hükümdarların en büyük erdemi olan hayırseverliğe gelince; Napoléon bu işte de elinde olan her şeyi yaptı. Hayır kurumlarının alınlığına *"Maison de ma mère"*[468] diye yazılmasını emrederek bu hareketiyle ince evlatlık duygularını bir hükümdarın faziletindeki büyüklükle birleştirdi. Eğitimevini ziyaret etti; beyaz elini, kurtarmış olduğu yetimlere öptürerek Tutolmin'le, ona iltifat ederek konuştu. Sonra Thièrs'in güçlü ifadesine göre, bastırdığı sahte Rus paralarıyla askerlerine maaş dağıtılmasını emretti. *"Relevant l'emploi de ces moyens par un acte digne de lui et de l'armée française, il fit distribuer des secours aux incendiés. Mais les vivres étant trop précieux pour être donnés à des étrangers, la plupart ennemis, Napoléon aima mieux leur fournir de l'argent afin qu'ils se fournissent au dehors, et il leur fit distribuer des roubles papiers."*[469]

Ordunun disiplini işine gelince; görevini ihmal edenlerin şiddetle cezalandırılacağına ve yağmacılığa son verilmesine dair artsız arasız emirler veriliyordu.

467 Papazları geri getirmek.

468 Annemin evi.

469 Bu önlemlerin alınmasını, kendisine ve Fransız Ordusu'na layık bir hareketle artırarak yangına uğramışlara iane dağıttı. Fakat yiyecek maddeleri yabancılara ve çoğu düşman olan kimselere verilmeyecek kadar pahalı olduğuna göre Napoléon onlara başka yerden erzak tedarik etmeleri için para vermeyi tercih etti ve onlara kâğıt ruble dağıttı.

X

Yine de tuhaf; buna benzer durumlarda görülenlerden hiç de fena olmayan bütün bu emirler, çabalar ve planlar işin özüne dokunmuyor, saat kadranı üzerinde yolundan ayrılmış yelkovanlar gibi çarklara ilişmeden başıboş, amaçsız dönüp duruyorlardı.

Savaş konusuna gelince: Thiérs'in *"Que son génie n'avait jamais rien imaginé de plus profond, de plus habile et de plus admirable,"*[470] diye söz ettiği ve M. Fain ile üzerinde polemiğe giriştiği dâhice sefer planının düzenlenme tarihinin 4 Ekim değil, 15 Ekim olması gerektiğini, bu planın hiçbir zaman uygulanmadığını, uygulanamadığını, çünkü realite ile hiçbir yakınlığı bulunmadığını kanıtlıyor. Kremlin'in tahkiminin yararsız olduğu görüldü; bu iş için *la Mosquèe*'nin[471] (Napoléon Vasiliy Blajenni Kilisesi'ni böyle adlandırıyordu) temelinden yıkılması gerekiyordu. Kremlin'in altına lağım açılması imparatorun Moskova'dan çıkarken Kremlin'i havaya uçurma isteğinin yerine gelmesine, bir de çöken döşemenin bir çocuğu ezmesine yaradı ancak. Rus Ordusu'nu izlemek Napoléon'u kaygılandırmıştı ama duyulmadık şeyler yaşanmıştı bu sırada. Fransız askerî şefleri altmış bin kişilik bir Rus ordusunu gözden kaybetmişlerdi; ancak, Thiérs'in ifadesine göre, Murat'nın yeteneği ve galiba yine dehasıdır ki, bu altmış bin kişilik Rus Ordusu'nu eliyle koymuş gibi bulabilmişti.

Diplomatik duruma gelince; Napoléon'un cömertliği ve adaleti hakkındaki bütün delilleri, Tutolmin'in karşısında da, daha çok bir kaput ve bir araba elde etmeyi düşünen Yakovlev'in karşısında da para etmedi: Aleksandr bu elçileri kabul etmedi, getirdikleri mektuplara yanıt vermedi.

Hukuki duruma gelince; sözde kundakçıların idamından sonra Moskova'nın diğer yarısı da yandı.

İdari duruma gelince; bir belediye kurulması yağmacılığı önlemedi, yalnızca bu belediyeye katılan, düzeni gözetme bahanesiyle Moskova'yı yağma eden veya kendini yağmadan koruyan bazı kimselere çıkar sağladı.

Din işine gelince; camileri ziyaret edince Mısır'da işler kolayca yoluna girmişti, burada hiçbir sonuç vermedi. Moskova'da bulunan iki veya üç papaz, Napoléon'un iradesini yerine getirmeyi denediler ama bunlardan biri ayin sırasında bir Fransız askerini tokatladı, öbürü hakkında bir Fransız

memuru şöyle bir ihbarda bulundu: *“Le prêtre que j’avais découvert et invité à recommencer à dire la messe, a nettoyé et fermé l’église. Cette nuit on est venu de nouveau enfoncer les portes, casser les cadenas, déchirer les livres et commettre d’autres désordres.”*[472]

Ticari duruma gelince; çalışkan zanaatkârlara ve bütün köylülere seslenen beyanname, hiçbir yankı uyandırmamıştı. Çalışkan zanaatkârlar yoktu, köylülerse bu beyannamelerle fazla uzağa açılan komiserleri pusuya düşürüp öldürüyorlardı.

Halkı ve askerleri tiyatrolarda eğlendirmek işine gelince; bu işte başarı sağlanamadı. Kremlin’de ve Poznyakov’un evinde açılan tiyatrolar hemen kapandı, çünkü aktrisler ve aktörler soyulmuşlardı.

Hayırseverlik de arzu edilen sonuçlar vermedi. Moskova sahte banknotlarla doluydu, bunların da hiçbir değeri yoktu. Ganimet toplayan Fransızlar altın peşindeydi. Değersiz olan, felakete uğrayanlara Napoléon’un cömertçe dağıttığı sahte banknotlar değildi yalnızca, gümüş bile değerinden aşağı bir fiyat üzerinden altınla değiştiriliyordu...

Bu yüksek emirlerin etkisizliğinin en şaşırtıcı belirtisi, Napoléon’un yağmaları önlemek ve disiplini sağlamak yolundaki gayretiydi.

İşte ordu şeflerinin verdikleri raporlar:

“Durdurulması için verilen emre rağmen şehirde yağmalar devam ediyor, düzen henüz iade edilmedi; meşru şekilde ticaret yapan tek bir tacir yok. Yalnız kantinciler satış yapmayı göze alıyor, onlar da yağma eşyası satıyor.”

“La partie de mon arrondissement continue à être en proie au pillage des soldats du 3ème corps, qui, non contents d’arracher aux malheureux réfugiés dans des souterrains le peu qui leur reste, ont même la férocité de les blesser à coups de sabre, comme j’en ai vu plusieurs exemples.”

“Rien de nouveau outre que les soldats se permettent de voler et de piller. Le 9 octobre.”

“Le vol et le pillage continuent. Il y a une bande de voleurs dans notre district qu’il faudra faire arretêr par de fortes gardes. Le 11 octobre.” [473]

“Yağmayı önlemek için şiddetli emirler verildiği halde hâlâ muhafız, çapulcu müfrezelerinin Kremlin’e döndüğü görülüyor, bundan imparator hiç memnun değil. Eski muhafız kıtasında düzensizlik ve yağmacılık dün, dün akşam ve bugün her zamandan daha hararetli olarak yeniden başladı; imparator, kendisini korumakla görevlendirilmiş, birer itaat timsali olması gereken seçme askerlerin itaatsizliği ordu için hazırlanmış mahzenleri ve

mağazaları tahrip edecek derecede ileri götürdüklerini üzüntüyle görüyor. Diğerleri o dereceye düşmüş ki, nöbetçi ve devriye subaylarını dinlemiyor, küfrediyor, onları dövüyorlar.”

Vali, “*Le grand maréchal du palais se plaint vivement,”*[474] diye yazıyordu, “*que malgré les défenses réitéerées, les soldats continuent à faire leurs besoins dans toutes les cours et même jusque sous les fenêtres de l’Empereur.”*[475]

Bu ordu başıboş bırakılmış bir sürü gibi, kendisini aç ölmekten kurtarabilecek yemi ayaklarının altında çiğneyerek Moskova’da kalınan her gün biraz daha çöküyor, yok oluyordu. Ama kıpırdamıyordu yerinden.

Ancak, Smolensk yolunda ağırlık kollarının pusuya düşürülmesi ve Tarutino Savaşı’nın doğurduğu panik onu ansızın sarınca kaldırdı tabanlarını. Bir geçit resminde Napoléon’un ansızın Tarutino Savaşı hakkında aldığı bu haber, Théirs’in dediğine göre, onda Rusları cezalandırma isteği uyandırmış, kendisine bütün ordunun da istediği gibi, hareket emrini verdirmişti.

Moskova’dan kaçarken bu ordunun mensupları yağmada ele geçirdikleri ne varsa alıp götürdüler. Napoléon da kendi özel *trésor*’unu yanına aldı. Ordunun yolunu kapayan ağırlık kollarını görünce Napoléon (Thiérs’in dediğine göre) dehşete düştü. Ama deneyimi sayesinde, Moskova’ya yaklaşırken bir mareşalin yaptığı gibi bütün fazla arabaların yakılmasını emretmedi, askerlerin indiği bu kaleskalara ve kupa arabalarına bakarak, bunların erzak, hasta ve yaralılar için kullanılmasının çok iyi olacağını söyledi.

Ordunun durumu, ölmekte olduğunu hisseden ve bilincini yitiren yaralı bir hayvanın durumuna benziyordu. Napoléon’un ve ordusunun, bu ordunun Moskova’ya girişinden dağılmasına kadar olan ustaca manevralarını ve amaçlarını incelemek, ölümcül yara almış bir hayvanın son nefesini vermeden önceki titremelerinin, çırpınışlarının incelenmesinden farksızdır; yaralı hayvan duyduğu bir hışırtıyla avcının üstüne atılır, öne, arkaya koşar ve kendi ölümünü hızlandırır. Napoléon da ordusunun baskısı altında aynı şeyi yaptı. Tarutino Savaşı’nın hışırtısı canavarı ürküttü ve o ateşe doğru atıldı, avcıya kadar koştu, tekrar geri döndü; nihayet her canavar gibi, en elverişsiz ve tehlikeli yoldan, fakat bildiği eski izler üzerinden geriye doğru kaçtı.

Bize bütün bu hareketin yöneticisi gibi görünen Napoléon (bir geminin burnuna kazınmış bir şekil yerlilere vapuru yöneten kuvvet olarak nasıl

görünürse) bütün bu eylemi sırasında, bir arabanın içindeki kayışa tutunan ve onu kendisinin idare ettiğini düşünen çocuğa benziyordu.

470 Onun dehası hiçbir zaman daha derin, daha ustaca, daha hayret ve takdire değer bir şey bulmamıştı.

471 Cami.

472 Bulduğum ve ayin yapmaya davet ettiğim papaz kiliseyi temizleyip kapattı. O gece tekrar kapıyı ve kilidi kırmaya, kitapları yırtmaya ve başka bozguncu hareketlerde bulunmaya geldi.

473 Bölgenin bir kısmı, bodrumlarda saklanan, felakete uğramış halkın elinde kalan pek az şeyleri de gasp etmekle yetinmeyerek, birçok örneğinin gözlerimle gördüğüm gibi, onları kılıç darbeleriyle yaralamak vahşetini gösteren 3. Kolordu erlerinin yağmalarına uğramakta devam etmektedir.

Askerler çalmaya ve yağmaya devam ediyorlar, başka yeni bir şey yok. 9 Ekim.

Hırsızlık ve yağma devam ediyor. Bölgemizde şiddetli tedbirlerle durdurulması gereken bir hırsız çetesi var. 11 Ekim.

474 Yüksek saray mareşali pek şikâyet ediyor.

475 Üst üste verilen emirlerle yasaklanmasına rağmen askerler, sarayın her yerinde, imparator dairesinin pencerelerinin altlarına varıncaya kadar her yerde aptes ediyorlarmış.”

XI

Piyer 6 Ekim sabahı barakadan çıktı ve geri dönüp kapının yanında durarak, etrafında dört dönen kısa ve eğri bacaklı, boz, uzun bir köpekle oynamaya başladı. Bu köpek onların barakasında kalıyor, Karatayev'le yatıyor, bazen şehirde bir yerlere gidip yine geri geliyordu. Herhalde şimdiye kadar bir sahibi olmamıştı; şimdi de kimsenin değildi, adı yoktu. Fransızlar onu Azor, hikâyeci asker Femgalka, Karatayev ve başkaları Seriy, arada bir de Vislıy diye çağırırlardı. Boz köpek, sahibi bulunmamasından, ismi, cinsi, hatta belli bir renginin bile olmamasından memnun değilmiş gibi görünmüyordu. Sorguç şeklindeki tüylü kuyruğu sert ve yukarı doğru kıvrık dururdu, eğri bacakları görevini o kadar iyi yapıyordu ki çoğu zaman adeta dört ayağını birden kullanmayı hafifseyerek arka ayaklarından birini gösterişle kaldırır, çok hızlı ve kolaylıkla üç ayak üzerinde koşardı. Her şey bir eğlence konusuydu onun için. Kâh sevincinden ince sesler çıkararak sırtüstü yerlerde sürünür, kâh düşünceli ve ciddi bir tavırla güneşlenir, kâh bir yonga parçasıyla ve bir saman çöpüyle oynar dururdu.

Piyer'in giyecekleri eski çamaşırlarından kalan kirli ve yırtık bir gömlekle sıcak tutsun diye Karatayev'in tavsiyesiyle bacaklarından bağladığı bir asker donu, bir kaftan ve bir mujik kalpağından ibaretti. Piyer görünüş olarak çok değişmişti. Aynı iriyarılığı ve gücü korumakla beraber artık öyle şişman görünmüyordu. Sakalı ve bıyıkları uzamış, yüzünün alt kısmını örtmüştü. Uzamış, karmakarışık olmuş bit dolu saçları şimdi şapkasının altından kıvrılıyordu. Bakışlarının ifadesi sert, sakin, canlı ve kararlıydı, öyle ki bu ifade eskiden hiç görülmezdi. Bakışlarında da beliren eski gevşekliğin yerini şimdi işe, mücadeleye hazır bir enerji ve kararlılık almıştı. Yalınayaktı.

Piyer kâh ovadan aşağı, sabah yük arabalarının ve atlıların geçtiği tarafa, kâh nehrin karşı tarafındaki uzaklıklara, kâh, öylesine değil, gerçekten ısırmak istiyormuş gibi yapan köpeğe, kâh kirli, iri, kocaman parmaklarını oynatarak türlü vaziyetler vermekten hoşlandığı çıplak ayaklarına bakıyordu. Çıplak ayaklarına her bakışında yüzünde bir gülümseme belirirdi. Bu çıplak ayakların görünümü ona yaşadığı, öğrendiği şeyleri hatırlatır ve bu hatırlayış hoşuna giderdi.

Hava birkaç günden beri sakin ve açıktı, sabahları hafifçe don yapıp sonra açılıyordu.

Açık havada, güneşte sıcaklık hüküm sürüyordu; bu sıcaklığın, hâlâ hissedilen sabah ayazının dinçleştirici serinliği ile karışması özellikle hoştu.

Her şeyde, uzak yakın bütün eşyada, ancak mevsimin bu anında görülen o büyüleyici berraklık vardı. Uzakta köyü, kilisesi ve büyük beyaz binasıyla Vorobiyev tepeleri görünüyordu. Çıplak ağaçlar, kum, taşlar, evlerin damları, kilisenin yeşil kubbesi, uzaktaki beyaz binanın köşeleri, bütün bunlar görülmedik bir açıklıkla ve zarif çizgilerle berrak havada belirmekteydi. Daha yakında Fransızların işgal ettiği, bahçesi henüz koyu yeşil leylak kümeleriyle dolu yarı yanmış konağın tanıdık yıkıntısı görünüyordu. Sisli bir havada hoş görünmeyen bu yıkıntının bile parlak, hareketsiz ışıltılar içinde ferahlık veren bir güzelliği vardı.

Ceket düğmeleri (evdeymiş gibi) çözük, kalpaklı bir Fransız onbaşısı ağzında kısa bir pipoyla barakanın köşesinden çıktı, dostça göz kırparak Piyer'e yaklaştı.

"*Quel soleil, hein, monsieur Kiril?"*[476] (Tüm Fransızlar Piyer'i böyle çağırırlardı.) *"On dirait le printemps."*[477] Onbaşı kapıya yaslandı ve piposunu (her zaman teklif etmesine ve karşısındakinin daima reddetmesine rağmen) Piyer'e uzattı. *"Si l'on marchait par un temps comme celui-là..."*[478] diye söze başladı.

Piyer ona harekât hakkında ne söylendiğini sordu, onbaşı hemen hemen bütün ordunun hareket edeceğini, bugün esirler hakkında günlük bir emir beklediklerini anlattı. Piyer'in bulunduğu barakada, askerlerden biri, Sokolov, ölüm derecesinde hastaydı; Piyer bu askerle ilgilenmek gerektiğini söyledi. Onbaşı, Piyer'e müsterih olabileceğini, bunun için seyyar ve sabit hastaneler bulunduğunu, hastalar için talimat verileceğini ve meydana gelebilecek her şeyin komutanlıkça önceden düşünülmüş olduğunu söyledi.

"Et puis monsieur Kiril, vous n'avez qu'à dire un mot au capitaine, vous savez. Oh, c'est un... qui n'oublie jamais rien. Dites au capitaine quand il fera sa tournée, il fera tout pour vous..."[479]

Onbaşının sözünü ettiği yüzbaşı, Piyer'le sık sık, uzun uzun konuşur, ona her türlü yardımda bulunurdu.

"*Vois-tu, St. Thomas, qu'il me disait l'autre jour: Kiril c'est un homme qui a de l'instruction, qui parle français; c'est un seigneur russe, qui a eu des malheurs, mais c'est un homme. Et il s'y entend le... S'il demande quelque chose, qu'il me dise il n'y a pas de refus. Quand on a fait ses*

études, voyez vous, on aime l'instruction et les gens comme il faut, C'est pour vous que je dis celà, monsieur Kiril. Dans l'affaire de l'autre jour si ce n'etait grâce à vous, ça aurait fini mal."[480]

Onbaşı daha bir süre gevezelik ettikten sonra gitti. (Onbaşının esirlerle Fransızlar arasındaki bir kavgayı anlatıyordu ki burada Piyer arkadaşlarını yatıştırmayı başarmıştı.) Birkaç esir Piyer'le onbaşının konuşmasını dinlemişti. Ne söyledi diye hemen sormaya başladılar. Piyer arkadaşlarına onbaşının harekât hakkında söylediklerini anlatırken barakanın kapısına zayıf, sararmış, üstü başı yırtık bir Fransız askeri yaklaştı. Çabuk ve ürkek bir hareketle parmaklarını alnına götürerek selam verdi ve Piyer'e seslenerek, dikmek için gömleğini verdiği asker Platoche'un bu barakada olup olmadığını sordu.

Bir hafta önce Fransızlar çizme malzemesi ve keten bezi almış, bunları çizme yapmak, gömlek dikmek için esir askerlere dağıtmışlardı.

Karatayev itina ile katlanmış bir gömlekle barakadan çıkarak, "Hazır, hazır, şahinim!" dedi.

Karatayev, havanın sıcak olması dolayısıyla ve rahat çalışmak için bir don, toprak gibi siyah ve yırtık bir gömlek giyiyordu. Saçları işçilerinki gibi liflerle bağlıydı; yuvarlak yüzü daha yuvarlak ve sevimli görünüyordu.

Gülümseyerek ve diktiği gömleği açarak, "Söz, işin öz kardeşidir. Cuma günü, dedim, işte cuma günü veriyorum," dedi.

Fransız, kaygılı kaygılı etrafına bakındı ve tereddüdünü gidermiş gibi çabucak üniformasını çıkardı, gömleği giydi. Fransız, üniformasının altından gömlek giymiyordu, çıplak, sarı, sıska vücudunu uzun, yağlanmış, çiçekli bir yelek örtmekteydi. Kendisine bakan esirlerin güleceklerinden korkuyordu, başını çabuk çabuk gömleğe soktu. Esirlerden hiçbiri bir şey söylemedi.

Platon, gömleği çekip düzelterek, "Bak, tam sana göre oldu," dedi.

Fransız, başını ve kollarını geçirdikten sonra gözlerini kaldırmadan gömleğini süzdü, dikişleri gözden geçirdi.

Platon yayvan yayvan gülümseyerek ve eseri karşısında memnuniyet duyarak, "E, şahinim, burası terzi dükkânı değil, gereken aletler de yok; aletsiz bit bile öldürülmez, demişler," dedi.

"*C'est bien, c'est bien, merci, mais vous devez avoir de la toile de reste,"*[481] dedi Fransız.

Karatayev eseri karşısında haz duymaya devam ederek, "Giydikçe daha iyi olacak," dedi, "hem iyi, hem rahat olacak..."

Fransız gülümseyerek, “*Merci, merci mon vieux, le reste...”*[482] diye tekrarladı ve bir banknot çıkarıp Karatayev’e verdi, “*mais le reste...”*[483]

Piyer, Fransız’ın söylediği şeyi Platon’un anlamak istemediğini görüyor, söze karışmaksızın onlara bakıyordu. Karatayev paraya teşekkür etti; eserini hâlâ seyretmekteydi. Fransız, kalan parça üzerinde ısrar ediyordu. Söylediğini tercüme etmesini rica etti Piyer’den.

“Kalan parçayı ne yapacakmış?” dedi Karatayev. “Bize iyi ayak sargısı çıkardı ondan, eh, ne yaparsa yapsın.” Karatayev birden değişen, hüzünlü bir yüzle koynundan kırpıntı paketini çıkardı, bakmadan Fransız’a uzattı. “Eyvahlar olsun!” diye mırıldandı, geri dönüp yürüdü. Fransız, keten parçasına baktı, düşündü, soran gözlerle Piyer’e bir göz attı, Piyer’in bakışları ona sanki bir şeyler söyledi.

Fransız kızararak, “*Platoche, dites donc, Platoche!”*[484] diye birden acı bir sesle bağırdı. “*Gardez pour vous,”*[485] diyerek parçayı uzattı, dönüp gitti.

Karatayev başını sallayarak, “İşte bak,” dedi. “Hıristiyan değil derler ama onların da kalbi var. Eskiler boşuna terli el açık, kurusu sıkı olur,[486] dememişler. Kendisi çıplak, ama bak verdi gene.” Karatayev dalgınca gülümseyerek ve parçaya bakarak bir süre sustu, “İyi ayak sargısı olur, dostum,” dedi ve barakaya döndü.

476 Ne güneş, ha, Mösyö Kiril?

477 Sanki bahar.

478 Böyle bir havada yürünseydi...

479 Ve sonra, Mösyö Kiril, yüzbaşıya bir söz söylemeniz yeterli, biliyorsunuz. Ah, bu öyle bir adam ki... hiçbir zaman bir şey unutmaz. Teftiş yapacağı zaman yüzbaşıya söyleyin, sizin için her şeyi yapar...

480 Bak. St. Thomas, bana geçende şöyle söyledi: Kiril eğitim görmüş, Fransızca konuşan bir adamdır; felakete uğramış bir Rus beyidir ama adamdır. O anlar... Bir şey isterse bana söylesin, reddedilmez. İnsan okuyunca, anlıyor musun, eğitimi ve dürüst insanları sever. Sizin için söylüyorum Mösyö Kiril, geçen günkü olayda sen olmasan iş kötü bitecekti.

481 İyi, iyi, teşekkür ederim ama sizde artık parça olması lazım.

482 Teşekkür ederim, teşekkür ederim.

483 Dostum.

484 Platon, hey Platon.

485 Sizde kalsın.

486 Bir atasözü.

XII

Piyer esir düşeli dört hafta olmuştu. Fransızların, onu er barakasından subay barakasına geçirmeyi teklif etmelerine rağmen ilk gün girdiği barakada kaldı.

Piyer, harap olmuş, yanmış Moskova'da bir insanın tahammül edebileceği mahrumiyetlerin hemen en kötüsünü tattı; ama o ana kadar takdir etmediği güçlü bünyesi ve sağlığı sayesinde, özellikle bu yoksunlukların, beklenmedik anlarda gelmesi dolayısıyla bu duruma yalnız kolayca değil, hatta neşeyle katlanmıştı. Önceleri boşu boşuna üzerine düştüğü, kaygılandığı huzura ve kendi kendinden memnun olma duygusuna asıl bu sırada kavuşmuştu. Borodino Savaşı'nda askerlerde görüp de hayran olduğu bu iç huzurunu hayatı boyunca her yerde aramıştı; bunu hayırseverlikte, masonlukta, sosyete hayatının eğlencelerinde, şarapta, kahramanca davranışlarda, Nataşa'ya olan romantik aşkında aramıştı; bunu düşünce yoluyla aramış ve bütün bu aramalar ve girişimler onu aldatmıştı. Şimdiyse bu iç huzurunu düşünmeden, yalnızca ölüm korkusuyla, yoksunluklarla ve Karatayev'in ruhuna nüfuz etmekle bulmuştu, idam sırasında yaşadığı korkunç anlar, ona dünyada her şeyden önemli görünen dehşet verici düşünceler, duygular sanki onun zihninden sonsuzcasına silmişti. Artık ne Rusya'yı ne savaşı ne siyaseti ne de Napoléon'u düşünüyordu. Bütün bunların onu ilgilendirmediği, bütün bunlar hakkında hüküm yürütmenin onun işi olmadığı, bunun için de hüküm yürütmeyeceği açıktı. "Rusya ile yaz bir arada olmaz," diyerek Karatayev'in sözünü tekrarlıyor ve bu söz ona teselli veriyordu. Napoléon'u öldürme niyeti, kabalistik rakam ve apokalips canavarı üzerine yaptığı hesap, şimdi ona anlaşılmaz, hatta gülünç geliyordu. Karısına öfkesi, adının kirleneceği endişesi, şimdi ona yalnızca önemsiz değil, hatta garip görünüyordu. Bu kadın oralarda istediği hayatı sürecekmiş, ona ne? Esirler adının Kont Bezuhov olduğunu öğrenecek veya öğrenmeyeceklermiş, kime ne?

Şimdi o Prens Andrey'le olan konuşmasını sık sık hatırlıyor, onun düşüncelerini bütünüyle ama biraz başka türlü anlayarak kabul ediyordu. Prens Andrey, mutluluğun ancak olumsuz bir içerik taşıdığını düşünür ve söylerdi. Ama onun söyleyişinde bir acılık, bir alay kokusu vardı. Sanki bunu söylerken, olumlu mutluluğa karşı olan tüm eğilimlerimizin, sırf

tatmin edilmemek suretiyle bize acı çektirmek için içimize konduğu yolundaki başka bir düşünceyi ifade ederdi. Ama Piyer bunun doğruluğunu, altında gizli bir düşünce bulunduğunu düşünmeden kabul etmişti. Acının yokluğu, gereksinimlerin giderilmesi ve bunun sonucu olarak iş güç, yani hayat tarzını seçme özgürlüğü şimdi Piyer'e insanın şüphe götürmez, en yüksek mutluluğu gibi görünüyordu. Acıkınca yemenin, susayınca içmenin, uyku gelince uyumanın, soğuk olunca sıcağın, konuşmak ve bir insan sesi duymak istenince bir insanla konuşmanın zevkini burada, ancak şimdi ilk kez olarak tamamıyla tadıyordu. Gereksinimlerin giderilmesi (iyi yiyecek, temizlik, özgürlük) şimdi bütün bunlardan mahrum olduğu bir anda, Piyer'e tam mutluluk gibi görünüyordu; bir iş güç seçme, yani hayat ise, bu seçimin böyle sınırlanmış bulunduğu bir sırada ona o kadar kolay geliyordu ki, fazla rahatlığın, gereksinimleri gidermenin bütün mutluluğunu yok ettiğini ve büyük bir iş güç seçme özgürlüğünün, eğitimin, zenginliğin, toplumsal konumun ona sağladığı özgürlüğünse iş güç seçmeyi fevkalade güçleştirdiğini, ihtiyacın kendisini ve iş güç imkânını yok ettiğini unutuyordu.

Şimdi Piyer'in bütün düşleri özgür olacağı zamana yönelmişti. Bununla birlikte sonraları ve bütün ömrü süresince Piyer, bu esaret ayını, ancak o zamanlar duyduğu o geri dönmez, güçlü, sevinçli duyguları, özellikle o manevi huzuru, tam iç özgürlüğünü heyecanla düşünür ve heyecanla onlardan söz ederdi.

İlk gün erkenden kalkıp barakadan gün ışığına çıkınca, Novodeviçi Manastırı'nın kubbelerini, haçlarını, tozlu otlar üstünde donmuş çiyi, Vorobiyev tepelerini, nehrin üstünde kıvrılan ve mor uzaklıklarda kaybolan ağaçlıklı kıyıyı görünce, taze havanın temasını duyunca, ovayı ağarak Moskova'dan uçup gelen alakargaların sesini işitince, sonra ansızın doğudan bir ışık fışkırınca, güneşin ucu bulutun arkasından ihtişamla sıyrılıp çıkınca, kubbelerde, haçlarda, çiyde, uzaklıklarda, nehirde, her şey neşeli bir ışıkla parıldayınca Piyer daha önce duymadığı bir sevinç duydu içinde.

Bu tutsaklığı boyunca onu hiç bırakmamış, tersine durumu zorlaştıkça büyümüştü.

Her şeye hazır olma duygusu, ruhsal uyanıklık, hapse girdikten sonra arkadaşlarında bıraktığı iyi etkiyle birlikte güçlenmişti. Piyer, çok dil bilmesiyle, Fransızların kendisine gösterdikleri saygıyla, istenen her şeyi gönülden verişiyle (bir subay gibi haftada üç ruble alıyordu) barakanın

duvarındaki bir çiviyi içeri gömerek askerlere gösterdiği kuvvetiyle, arkadaşlarına karşı gösterdiği güler yüzlülüğüyle, bir şey yapmadan hareketsizce oturup düşündüğü zamanki anlaşılmaz haliyle askerlere biraz esrarengiz, yüksek bir varlık gibi görünürdü. Daha önce yaşadığı kibar âleminde kendisi için zararlı olmasa bile sıkıcı olan özellikleri, gücü, rahata karşı ilgisizliği, dalgınlığı, alçakgönüllülüğü, burada, bu insanlar arasında onu neredeyse bir kahraman konumuna yükseltmişti. Piyer, bu durumun kendisine bir sorumluluk yüklediğini hissediyordu.

XIII

6 Ekim'i 7 Ekim'e bağlayan gece Fransızların geri çekilme hareketi başladı: Mutfaklar, barakalar tahrip edildi, arabalar yüklendi, kollar ve ağırlıklar yola dizildi.

Sabahın yedisinde bir Fransız muhafız kıtası seferi kıyafetle, tolga, tüfek, çanta ve kocaman torbalarla barakanın önünde duruyor; küfürler, hararetli konuşmalar yol boyunca devam edip gidiyordu.

Barakada herkes hazırlanmış, elbiselerini, ayakkabılarını giymiş, kayışını takmış, yola çıkma emrini bekliyordu. Yalnız hasta Sokolov, sararmış, zayıf, morarmış gözlerle ayakkabısız ve giyinmemiş olarak yerinde oturuyor, kendisini dikkate almayan arkadaşlarına çökmüş gözlerle bakıyor, durmadan inliyordu. Görünüşe göre acı (kanlı basuru vardı), yalnız kalma korkusu kadar inletmiyordu onu.

Piyer, pençe yaptırmak için bir Fransız'ın getirdiği çay kutusundan Karatayev'in kendine yaptığı yemenileri giymiş, belini bir iple bağlamış olarak hastaya yaklaştı, önünde çömeldi.

"Ne var, Sokolov, temelli gitmiyorlar ki! Burada bir hastaneleri var, senin durumun bizimkinden iyi olur belki," dedi.

Asker yüksek sesle, "Tanrım! Ey ölüm, neredesin? Tanrım!" diye inledi.

Piyer, "Şimdi onlara yine sorarım," dedi, kalkıp barakanın kapısına doğru yürüdü. Bu sırada dışarıdan, bir gün önce Piyer'e pipo ikram eden onbaşı iki erle yaklaştı. Onbaşı da, erler de çantalarıyla, çene kayışları düğümlü, tanıdık yüzlerini değiştirmiş tolgalarıyla seferî kıyafetteydiler.

Onbaşı, komutanın emriyle kapıyı kapamaya gelmişti. Yola çıkmadan önce esirleri sayması gerekiyordu. Piyer, "*Caporal, que fera-t-on du malade?..*"[487] diye söze başladı; ama o sırada karşısındaki yüzbaşıyı tanıyıp tanımadığı konusunda şüpheye düştü. Piyer'in bunları söylediği anda ansızın trampet sesleri duyuldu. Onbaşı, Piyer'in sözleri üzerine kaşlarını çattı, kaba bir küfür savurarak kapıyı küt diye kapadı. Barakanın içi karardı; trampetler şiddetle gümbürdüyor, hastanın iniltilerini boğuyordu.

Piyer içinden, "İşte o!.. Yine o!" dedi ve sırtında birden bir ürperme hissetti. Onbaşının değişen yüzünde, sesinde, trampetlerin sağırlaştırıcı gürültüsünde Piyer, insanlara soydaşlarını öldürten esrarengiz, duygusuz

kuvveti, etkisini tanık olduğu idam sırasında gördüğü kuvveti tanıdı. Bu kuvvetten korkmak, kaçmak, ricalar veya öğütlerle onun aleti olmuş insanlara seslenmek yararsızdı. Piyer artık bunu biliyordu. Beklemek ve sabretmek gerekiyordu. Piyer hastaya yaklaşmadı, dönüp ona bakmadı. Kaşları çatık, sessizce barakanın kapısında duruyordu.

Barakanın kapısı açılıp da esirler bir koyun sürüsü gibi kapının ağzında birbirlerini sıkıştırıp ezdikleri sırada Piyer aralarına sokularak, onbaşının söylediğine göre, kendisi için her şeyi yapmaya hazır olan yüzbaşıya doğru ilerledi. Yüzbaşı da seferî kıyafetteydi; onun soğuk yüzünden de, onbaşının sözlerinde ve trampetlerin gürültüsünde Piyer'in tanıdığı şey, hep aynı "şey" bakmaktaydı.

Yüzbaşı sertçe kaşlarını çatıp yanında toplanan esirlere bakarak, *"Filez, filez,"*[488] dedi.

Piyer sonuç alamayacağını biliyordu ama yine de ona yaklaştı.

Subay, tanımamış gibi, soğuk soğuk bakarak, *"Eh bien, qu'est-ce quil y a?"*[489] dedi. Piyer hastadan söz etti.

"Il pourra marcher, que diable,"[490] dedi yüzbaşı. *"Filez, filez,"* diyerek Piyer'e bakmaksızın devam etti.

Piyer, *"Mais non, il est à l'agonie..."*[491] deyince öfkeyle kaşlarını çatan yüzbaşı, *"Voulez-vous bien?!"*[492] diye kesti onun sözünü.

Trampetler gümbürdüyordu: "Dram da da dam, dam, dam." Piyer, gizemli gücün bu insanlara artık tamamıyla hâkim olduğunu, onunla konuşmanın yararsız olduğunu bir kez daha anladı.

Esir subaylar erlerden ayrıldı ve onlara ilerlemeleri emredildi. Piyer'in de aralarında bulunduğu subaylar otuz, erler üç yüz kişiydi.

Diğer barakalardan gelen subayları tanımıyordu Piyer, çok daha iyi giyinmişlerdi; ona ve ayakkabılarına güvensizlikle, yadırgayarak bakıyorlardı. Piyer'in biraz önünde, görünüşe göre esir arkadaşlarının saygısını kazanmış, Kazan hırkası giyen, beline havlu sarılı tombul, sarı ve sert yüzlü şişman bir binbaşı gidiyordu. Bir elini tütün kesesiyle birlikte göğsünde tutmuş, öbürüyle bastonuna yaslanmıştı. Soluyor, oflayıp pufluyor, arkadan itiyorlarmış gibi öfkeli, ortada şaşılacak bir şey olmadığı halde herkesin şaşkınlık içinde olmasından ötürü huysuz, homurdanıp duruyordu. Ufak tefek, zayıf başka bir subay, şimdi götürüldükleri yer ve o gün ne kadar yol alacakları üzerinde tahminler yürüterek herkesle konuşuyordu. Keçe çizmeler ve levazımcı elbisesi giyen bir memur dört bir tarafa koşuyor, yanan Moskova'ya bakıp neresinin yandığı hakkındaki

tahminlerini ve Moskova'nın görünen şu veya bu kısmının neresi olduğunu yüksek sesle anlatıyordu. Şivesine bakılırsa Polonyalı olan üçüncü subay Moskova'nın mahallelerini yanlış bildiğini ileri sürerek levazım memuruyla tartışıyordu.

Binbaşı öfkeyle, "Ne tartışıyorsunuz?" dedi. "Ha Aziz Nikolay, ha Vlas, hepsi bir; görüyorsunuz, hep yanmış, işte o kadar... Ne itiyorsunuz öyle, yol dar mı geliyor!" diye bağırdı arkasındaki birine.

Yangın yerlerini seyreden esirlerin sesleri duyuluyordu:

"Vah, vah, vah, ne yaptılar! Zamoskvoreçye de, Zubov da, Kremlin de... Baksanıza, çoğu yanmış. Ben size bütün Zamoskvoreçye demiştim, işte bakın."

Binbaşı, "Canım, yandığını görüyorsunuz, e, ne uzatıyorsunuz lafı!" dedi.

Hamovniki'de (Moskova'nın yanmayan ender mahallelerinden biri) kilisenin yanından geçerken esirler ansızın bir tarafa toplandı; korku ve nefret haykırışları duyuldu.

"Ah alçaklar! Hıristiyan değil bunlar! Ölü, bir ölü var... Yüzüne bir şey sürmüşler."

Piyer, bağırışlara neden olan şeyi görmek için kiliseye ilerledi; parmaklığa yaslanmış bir şey gördü. Bulanık bir şekilde gördüğü şey, öndekilerin sözlerinden anladığı kadarıyla, parmaklığa dikilmiş ve yüzüne is sürülmüş bir cesetti.

Muhafızların küfürleri duyuldu:

"*Marchez, sacré nom... Filez... trente mille diables...*"[493]

Fransız askerleri ölüye bakan esirleri kasaturalarla kovaladı.

487 Onbaşı, hasta ne olacak?..
488 Geçin, geçin.
489 E, ne var?
490 Yürüyebilir, Allah belasını versin.
491 Fakat hayır, can çekişiyor.
492 Sen de ister misin?
493 Yürüyün, Allah belanızı versin... Geçin... otuz bin iblis...

XIV

Hamovniki’nin ara sokaklarında esirler, yalnız kendi muhafızlarıyla, muhafızlara ait olan ve arkadan gelen yük arabalarıyla, furgonlarla ilerliyorlardı. Erzak mağazalarının bulunduğu yere çıkınca özel arabalara karışmış, sıkışık bir halde ilerleyen büyük bir topçu kafilesinin içine düştüler.

Öndekilerin ilerlemesi için köprünün yanında durup beklediler. Köprüden bakınca görülüyordu; arkalarında, önlerinde sonsuz araba kafileleri uzayıp gidiyordu. Sağda, Kaluga yolunun Neskuçni’nin yanından kıvrıldığı yerde, bir ucu uzaklarda kaybolan sonsuz asker kafileleri ve ağırlık kolları ilerliyordu. Bunlar, öbür kıtalardan önce şehirden çıkan Beaumarchais’nin kolordusuydu; arkadan nehir kıyısı boyunca ve Kamenski Köprüsü’nden Ney’in kıtaları ve ağırlıkları ilerliyordu.

Esirlerin bağlı bulunduğu kıtalar, Davout’nun kıtaları Kırım Geçidi’ni aşmış, bir kısmı Kaluga Caddesi’ne girmişti. Ama ağırlıklar o kadar uzuyordu ki Beaumarchais’ nin son ağırlıkları daha Moskova’dan Kaluga yoluna çıkmamış, Ney’in kıtalarının başı ise daha şimdiden Bolşoy Ordinki’den çıkmıştı.

Esirler Kırım Geçidi’ni aşınca birkaç adım ilerleyip durdular; binek arabaları, insanlar her yandan gittikçe daha çok sıkışıyordu. Köprüyü Kaluga Caddesi’nden ayıran birkaç yüz adımlık mesafeyi bir saatten fazla bir zamanda aşarak Zamoskvoreçye Caddesi’nin Kaluga Caddesi’yle birleştiği meydana varınca durdular; sıkışık bir kitle haline gelmişlerdi. Bu kavşakta birkaç saat beklediler. Dalgaların sesi gibi, ardı arası gelmeyen tekerlek gürültüleri, ayak patırtıları, sonu gelmeyen öfkeli bağırışlar ve küfürler duyuluyordu her yanda. Piyer yanmış bir evin duvarına sıkışmış, zihnindeki trampet gürültüsüne karışan bu sesleri dinliyordu.

Birkaç esir subay, çevreyi daha iyi görmek için, Piyer’ in yanında durduğu yanmış evin duvarlarına tırmandı.

Birisi, “Ne kalabalık! Ne kalabalık!.. Topların üstü de dolu! Baksana: Kürkler...” diyordu. “Bak, namussuzlar yağma etmiş... Şu arabadakinin arkasına bak... Kutsal resimler!.. Bunlar Alman olacak. Biri de bizim mujiklerden, vay be... Ah, alçaklar!.. Bak yükünü tuttu, zorla yürüyor! Al

sana, binek arabasını da almışlar! Görüyor musun, sandıklara oturmuş, vay canına! Dövüşmeye başladılar!”

“Yaa, suratına bir indirdi ki! Böyle akşama kadar bekle istersen. Bak, bakın... Herhalde bu Napoléon’un kendisi. Görüyor musun ne atlar! Taçlı bir monogram. Bu portatif bir ev, çuvalı düşürdü, görmüyor. Yine dövüştüler... Çocuklu bir kadın, fena da değil. Evet, bekle sana yol verecekler... Baksana, sonu gelmiyor. Rus kızları, vallahi Rus kızları! Kaleskada ne de rahat oturmuşlar!”

Hamovniki Kilisesi’nin yanında olduğu gibi, yine bir merak dalgası, yola çekti esirleri; Piyer de bunu uzun boyu sayesinde yanındakilerin başları üstünden bakarak görmüştü. Cephane sandıklarının arasına karışmış üç kaleskada, birbirine sıkışarak oturmuş, açık renk elbiselerle süslenmiş, acı acı bağırıp söylenen allıklı kadınlar vardı.

Piyer gizli gücü kavrayalı beri hiçbir şeyi garipsemiyor, hiçbir şey ona garip veya korkunç gelmiyordu; ne eğlence olsun diye yüzüne is sürülmüş ceset, ne bu kadınlar, ne Moskova yangınının harabeleri. Gördükleri artık onu hemen hiç etkilemiyordu; sanki ruhu, çetin bir savaşa hazırlanırken kendisini zayıflatabilecek şeyleri reddediyordu.

Kadınların arabaları gelip geçti. Onların arkasından yine talikalar, askerler, furgonlar, taşıt arabaları, kupa arabaları, askerler, sandıklar, askerler ve arada sırada kadınlar uzayıp gitmekteydi.

Piyer insanları ayrı ayrı görmüyor, yalnızca kalabalığı görüyordu.

Bütün bu insanlar ve atlar sanki görünmez bir güç tarafından kovalanıyorlardı. Bütün bunlar, Piyer’in onları seyrettiği bir saat süresince ayrı ayrı sokaklardan, hep aynı istekle, bir an önce geçip gitmek isteğiyle akın akın yol aldılar; hep aynı şekilde birbirleriyle itişip kakışarak kızmaya, dövüşmeye başladılar, beyaz dişlerini gösterdiler, kaşlarını çattılar, birbirlerine aynı küfürleri savurdular; yüzlerinde, sabah trampete sesleri duyulduğu zaman onbaşının yüzünde beliren ve Piyer’i hayrete düşüren o kahramanca, kararlı, sert ve soğuk ifade vardı.

Akşama doğru muhafız komutanı müfrezesini topladı, kalabalığın arasına bağırarak sokuldu; etrafı sarılmış esirler de Kaluga yoluna çıktılar.

Çok hızlı ve dinlenmeden gidiyorlardı; ancak güneş artık batmaya başladığı zaman durdular. Yük arabaları birbirine yanaştı; askerler gece konaklamak için hazırlık yapmaya başladılar. Herkes öfkeli ve hoşnutsuz görünüyordu. Epey bir zaman küfürler, bağırışlar, kavga sesleri duyuldu. Muhafızların peşinden gelen bir kupa arabası onların bir yük arabasına

çarptı, okuyla onu deldi. Sağdan soldan askerler yük arabasına doğru koştular; bir kısmı kupa arabasına koşulu atları, başlarına vurarak çeviriyor, öbürleri birbirleriyle dövüşüyordu; Piyer bir Alman'ın kasaturayla başından ağırca yaralandığını gördü.

Öyle anlaşılıyordu ki, bütün bu insanlar şimdi, kır ortasında, sonbahar akşamının soğuk alacakaranlığı içinde durdukları zaman tatsızlık herkesi sarmıştı. Nereye gittiklerini bilmiyorlardı; yollarda kendilerini çok kötü ve zor anların beklediğini anlamışlardı. Molada muhafızlar esirlere yürüyüştekinden çok daha kötü muamele ediyorlardı. İlk kez bu molada esirlere at eti yedirdiler.

Subaylardan son sıra erine kadar hepsi esirlere karşı (o dostça muamelenin yerini ansızın alan) kişisel bir hınç belirmişti adeta.

Yoklama sırasında, Moskova çıkışında karnının ağrıdığını söyleyen bir Rus askerinin kaçtığı anlaşılınca hınçları artmıştı iyice. Piyer, bir Fransız'ın, yoldan uzaklaştığı için bir Rus askerini dövdüğünü gördü; dostu olan yüzbaşının, Rus askerinin kaçması dolayısıyla bir erbaşı azarladığını ve onu mahkemeye vermekle tehdit ettiğini duydu. Erbaşın, askerin hasta olduğu, yürüyemediği bahanesini ileri sürmesi üzerine subay, geride kalacak olanların kurşuna dizilmesi için emir verildiğini söyledi. Piyer, tanıklık ettiği idam sırasında kendisini ezen, tutsaklığı boyunca pek hissetmediği o uğursuz gücün benliğini yeniden kavradığını hissediyordu. Dehşet içindeydi; ama uğursuz zorbalığın onu ezmek için gösterdiği gayret oranında, ruhunda bir yaşam enerjisinin yükseldiğini, bu enerjinin kendisini güçlendirdiğini anlıyordu.

Piyer, akşam yemeği olarak çavdar unu ve at etiyle yapılmış çorbayı içerek arkadaşlarıyla konuşuyordu. Ne Moskova'da gördüklerinden ne Fransızların kaba muamelesinden ne de onlara bildirilen kurşuna dizme emrinden söz ediyorlardı; gittikçe kötüleşen durumu inkâr eder gibi, çok canlı ve neşeliydiler. Anılarından, sefer sırasında görülen gülünç sahnelerden söz ediyorlardı; bu konuşmalar, içinde bulundukları durumu unutturuyordu onlara.

Güneş çoktan batmıştı. Gökyüzünde yer yer parlak yıldızlar ışıldıyordu; doğmakta olan dolunayın bir yangını andıran kızıllığı ufkun kıyısına akmıştı, kocaman ve kızıl yuvarlak, kül rengine çalan buharın içinde acayip bir şekilde titriyordu. Ortalık aydınlanmıştı. Akşam artık sona ermiş, ama gece daha başlamamıştı. Piyer yeni arkadaşlarının yanından kalktı, çoban ateşlerinin arasından esir askerleri duyduğu yere, yolun öbür tarafına gitti.

Onlarla konuşmak istiyordu. Yolda bir Fransız nöbetçisi onu durdurdu, dönmesini emretti.

Piyer geri döndü ama ateşin başına, arkadaşlarının yanına değil, etrafında kimse olmayan, koşumları çıkarılmış bir yük arabasının yanına gitti. Tekerleklerin dibinde, soğuk toprağın üstüne bağdaş kurarak başını eğip oturdu ve uzun süre hareketsiz durup düşündü. Bir saatten fazla bir zaman geçti. Piyer'i kimse rahatsız etmemişti. Ansızın kaba, saf gülüşüyle öyle yüksekten bir kahkaha salıverdi ki, herkes dönüp hayretle ona baktı.

Piyer, "Ha, ha, ha!" diye gülüyordu. Yüksek sesle de kendi kendine konuşuyordu: "Asker izin vermedi bana. Yakalandım. Kapadılar beni. Esir tutuyorlar beni. Kimi, beni mi? Beni ha? Benim ölmez ruhumu! Ha, ha, ha!.. Ha, ha, ha!.." Gülüyor ve gözlerinden yaşlar fışkırıyordu.

Birisi kalktı, bu garip, iriyarı adamın tek başına neden güldüğünü görmek için yaklaştı. Piyer gülmeyi kesti, kalktı, meraklı adamdan uzaklaştı, etrafına bakındı.

Az önce çoban ateşlerinin çıtırtısı ve askerlerin sesleriyle inleyen kocaman, sonu görünmeyen ordugâhta ses yoktu; kızıl ateşler sönüp, sararmıştı. Aydınlık gökyüzünde dolunay asılıydı. Karargâhın ötelerindeki ormanlar, kırlar ancak şimdi görünmeye başlamıştı. Bu ormanların, kırların arkasında, ufukta titreşen, insanı kendine doğru çağıran sonsuz uzaklıklar seçiliyordu. Piyer gökyüzüne, yıldızların titreştiği, kaybolduğu derinliklere baktı. "Bütün bunlar benim, bütün bunlar bende, bütün bunlar ben!" diye düşünüyordu. "Bütün bunları yakalayıp tahtalarla sarılı bir barakaya kapadılar!" Gülümsedi ve uzanmak üzere arkadaşlarının yanına doğru yürüdü.

Ekim ayının ilk günlerinde Napoléon'un (kendisi Kutuzov'un az ilerisinde, eski Kaluga yolunda bulunduğu halde aldatma amacıyla Moskova'dan yazılmış gibi işaretlenen) bir mektubuyla ve anlaşma önerisiyle Kutuzov'a bir görüşmeci daha geldi. Kutuzov bu mektuba da Lauriston'la gönderilen ilk mektuba verdiği yanıtı verdi: Anlaşmanın söz konusu olamayacağını söyledi.

Çok geçmeden, Tarutino'nun solunda çete kuvvetleriyle dolaşan Dorohov'dan, Fominskoye'de düşman askerlerinin görüldüğüne, bunların Broussiér'nin tümeninden ibaret olduğuna, öbür birliklerden ayrılmış olan bu tümenin kolayca yok edilebileceğine dair bir haber geldi. Askerler ve subaylar yine taarruz istiyorlardı. Tarutino önlerindeki kolay zaferi düşündükçe heyecana gelen kurmay generalleri, Dorohov'un yaptığı önerinin uygulanması için Kutuzov'u sıkıştırıyorlardı. Kutuzov taarruzu gerekli görmüyordu, ikisinin ortası, yani yapılması gereken şey yapıldı; Fominskoye'de Broussiér'ye hücum edecek küçük bir müfreze gönderildi.

Garip bir tesadüf eseri olarak, sonraları anlaşıldığı gibi, bu en güç, en önemli görev Dohturov'a, hiç kimsenin bize, savaş planlarını tertip eden, kıtalarının önünde hücuma kalkan, bataryalara haçlar atan bir komutan olarak anlatmadığı, kararsız, basiretsiz sayılan, öyle anılan, fakat Austerlitz'den 1813 yılına kadar bütün Fransız savaşlarında durumun güç olduğu her yerde kumandayı eline aldığını gördüğümüz o küçücük, alçakgönüllü Dohturov'a verildi. Austerlitz'de herkes kaçarken, perişan olurken, artçı kuvvette bir tek general yokken o Augezd Bendi'nde kalıp alayları topluyor, kurtarılması mümkün her şeyi kurtarıyor. O, hasta, sıtmalı bir halde yirmi bin kişiyle bütün Napoléon ordusu karşısında savunma için Smolensk'e koşuyor. Smolensk'te, Malahov Kapısı'nda, sıtma nöbetleri içinde tam gözleri kapanırken Smolensk'i döven topların sesi onu uyandırıyor ve Smolensk bütün gün dayanıyor. Borodino Savaşı'nda Bagration'un vurulduğu, sol kanadımızdaki askerlerin dokuzda birinin kırıldığı ve Fransız topçusunun bütün kuvvetini oraya yöneltildiği zaman bir başkası değil, işte o kararsız, basiretsiz Dohturov oraya gönderiliyor; ilk önce başkasını gönderen Kutuzov hemen hatasını düzeltiyor. Küçücük, sessiz Dohturov oraya gidiyor ve işte Borodino; Rus Ordusu'nun en büyük

şan ve şereflerinden biri. Şiirle, düz yazıyla bize çok kahramanlar anlatıldı, ancak Dohturov tek kelimeyle bile anılmamıştır neredeyse.

Fominskoye’ye, oradan da Malo Yaroslavets’e, Fransızlarla son savaşın verildiği, Fransızlar için felaketin artık başladığı yere yine Dohturov gönderiliyor; bize seferin bu aşaması için yine dâhiler, kahramanlar anlatılıyor ama Dohturov’dan hiç söz edilmiyor ya da çok az ve şüphe uyandıracak şekilde söz ediliyor ondan. Dohturov hakkındaki bu sessizlik, onun değerini kanıtlar.

Makinenin nasıl çalıştığını bilmeyen bir insanın, çalıştığı sırada makinenin içinde düşen, böylece onun hareketine engel olan bir çöpü aracın bir parçası zannetmesi doğaldır. Makinenin yapısını bilmeyen insan, onun en önemli parçasının bu çöp değil, sessizce dönen küçük, dişli bir çark olduğunu anlayamaz.

10 Ekim’de Dohturov, Fominskoye yolundaki Aristovo köyünde durarak, verilen emri noktası noktasına yerine getirmeye hazırlandığı sırada Fransız Ordusu zorlu bir yürüyüşle Murat’nın mevzilerine kadar gelerek ansızın sola, yeni Kaluga yoluna döndü, önce yalnız Broussiér’nin bulunduğu Fominskoye’ye girdi. Dohturov’un komutası altında o sırada Dorohov’dan başka Figner’le Seslavin’in iki küçük müfrezesi vardı.

11 Ekim akşamı Seslavin, yakalanan bir Fransız muhafız eriyle birlikte Aristovo komutanlığına geldi. Esir, Fominskoye’ye giren kıtaların öncü olduğunu, Napoléon’un da orada bulunduğunu, ordunun Moskova’dan beş gün önce çıktığını söyledi. Aynı akşam, Borovsk’tan gelen bir malikâne hizmetçisi büyük bir ordunun şehre girdiğini söyledi. Dorohov müfrezesinin Kazakları, yolda Borovsk’a doğru ilerleyen Fransız muhafız kıtalarını gördüklerini bildirdiler. Bütün bu haberlerden açıkça belli oluyordu ki bir tek tümeni bulacaklarını umdukları yerde, şimdi Moskova’dan eski Kaluga yolunu takip ederek beklenmedik bir yönde ilerleyen bütün Fransız Ordusu vardı. Dohturov tedbir almak istemiyordu. Çünkü görevinin ne olduğunu tam olarak bilmiyordu. Fominskoye’ye saldırması emredilmişti. Ama Fominskoye’de daha önce yalnız Broussiér vardı, şimdi bütün Fransız Ordusu oradaydı. Yermolov kendi bildiği gibi hareket etmek istiyordu ama Dohturov, Serenisim’den emir alması gerektiğinde ısrar ediyordu. Karargâha bir rapor göndermeye karar verildi.

Bunun için zeki bir subay, yazılı rapordan başka bütün durumu sözle de anlatacak olan Bolhovitinov seçildi. Gece saat 12’de Bolhovitinov zarfı ve

sözlü emri alarak yanında bir Kazak'la ve yedek atlarla dörtnala genel karargâha doğru yola çıktı.

XVI

Karanlık, ılık bir sonbahar gecesiydi. Dört gündür yağmur yağıyordu. Atları iki kez değiştirip çamurlu ve yapışkan bir yoldan bir buçuk saatte otuz verst gittikten sonra Bolhovitinov gece saat ikide Letaşovka'ya geldi. Önünde "Genel Karargâh" tabelası asılı bir köy evinin önünde indi, atını bırakarak karanlık sofaya girdi.

Sofanın karanlığı içinde ayağa kalkan ve hızlı hızlı soluyan birine, "Nöbetçi general, çabuk! Çok önemli!" dedi.

Bir emir eri sesini alçaltarak, "Dünden beri çok hasta, üç gecedir uyumuyorlar," diye fısıldadı. "Önce yüzbaşıyı uyandırınız."

Bolhovitinov el yordamıyla bulduğu açık kapıdan girerek, "Çok önemli, General Dohturov'dan," dedi. Emir eri önüne geçti, birisini uyandırmaya koyuldu. "Ekselans, Ekselans, bir kurye."

Uykulu bir ses, "Ne, ne? Kimden?" diye sordu.

Bolhovitinov, "Dohturov ve Aleksey Petroviç'ten. Napoléon Fominskoye'de," dedi. Kendisiyle konuşanı karanlıkta görmüyor, ama sesinden bunun Konovitsin olmadığını tahmin ediyordu.

Uyandırılan adam esneyip gerindi. Eliyle etrafını yoklayarak, "Onu uyandırmak istemiyorum," dedi. "Çok hasta! Belki bir söylenti bu."

"İşte rapor," dedi Bolhovitinov, "hemen nöbetçi generale verilmesi emredildi."

"Durun, ışığı yakayım. Nereye sokarsın şunu be!" diye çıkıştı emir erine. Bu, Konovitsin'in yaveri Şçerbin'di. "Buldum buldum," dedi sonra.

Emir eri çakmağını çaktı, Şçerbin el yordamıyla şamdanı arıyordu. Tiksinti ifade eden bir öfkeyle, "Ah, alçaklar!" dedi.

Bolhovitinov kıvılcım ışığında, elinde bir şamdan tutan Şçerbin'in genç yüzünü ve karşıki köşede uyuyan bir adamı gördü. Bu Konovitsin'di.

Kükürtlü kibritler, ince, mavi, sonra kızıl bir alevle kav üstünde tutuşunca Şçerbin, altından mumu kemiren hamamböceklerinin kaçıştığı şamdanı yaktı ve haberciye baktı. Bolhovitinov baştan aşağı çamur içindeydi, koluyla silinerek yüzünü çamura buladı.

Şçerbin zarfı alarak, "Peki, raporu kim gönderiyor?" diye sordu.

Bolhovitinov, "Haber doğru," dedi. "Esirler de, Kazaklar da, casuslar da, hep bir ağızdan aynı şeyi söylüyorlar."

Şçerbin kalktı, “Çaresi yok, uyandıracağız,” diyerek gece takkesi giymiş, üstü kaputla örtülü adama yaklaştı.

“Piyotr Petroviç,” diye seslendi. Konovitsin kıpırdamadı. Şçerbin gülümseyerek, “Genel karargâha!” diye ekledi; bu sözcüklerin onu uyandıracağını biliyordu. Gerçekten de, gece takkesi içindeki baş hemen doğruldu. Elmacık kemikleri sıtma ateşiyle yanan Konovitsin’in güzel, derin yüzünde, gördüğü rüyanın izi kaldı bir süre, sonra ansızın silkindi: Yüzü her zamanki sakin, kararlı ifadeyi aldı.

“E, ne var? Kimden?” diye ışıktan kamaşan gözlerini kırpıştırarak telaşsız, ama çabuk sordu. Subayın raporunu dinledikten sonra Konovitsin zarfı açıp okudu. Bitirir bitirmez yün çoraplı ayaklarını toprağa indirdi, ayakkabılarını giymeye koyuldu. Sonra takkesini çıkardı, saçlarını tarayıp kasketini giydi.

“Ne kadar sürdü gelmen? Serenisim’in yanına gidelim.” Konovitsin, haberin önemini, zaman kaybedilemeyeceğini hemen anlamıştı. Bunun iyi mi, kötü mü olduğunu düşünmüyor, sormuyordu. Bu onu ilgilendirmiyordu. Savaşı aklıyla, muhakemesiyle değil, başka bir şeyle görürdü. İçinde, her şeyin iyi olacağı ama buna inanmamak, bunu söylememek, yalnızca işini yapmak gerektiği yolunda derin bir inanç, ifade edemediği bir inanç vardı. Kendi işini de bütün gücüyle yapardı.

Piyotr Petroviç Konovitsin de Dohturov gibi 1812 yılı kahramanları denen Barclay’lerin, Rayevski’lerin, Yermolov’ların, Platov’ların, Miloradoviç’lerin listesine adeta sırf nezaket icabı sokulmuştu; Dohturov gibi, yeteneği ve bilgisi sınırlı biri olarak tanınmıştı; Dohturov gibi Konovitsin de hiçbir zaman savaş planları yapmazdı, ama durumun en güç olduğu yerde bulunurdu hep; nöbetçi generali olarak atandığından beri her zaman kapısı açık uyurdu, kurye gelince de uyandırılmasını emretmişti. Savaş boyunca düşman ateşinin altındaydı, öyle ki Kutuzov bu yüzden onu azarlar ve bir yere göndermekten çekinirdi; Dohturov gibi o da, takılmadan, gürültü etmeden, makinenin en önemli kısmını oluşturan görünmez çarklardan biriydi.

Köy evinden çıkıp da kendini nemli, karanlık bir gecenin ortasında bulan Konovitsin, kısmen artan baş ağrısından, kısmen de bütün karargâhın, bu nüfuzlu adamlar yuvasının, özellikle Tarutino’dan sonra Kutuzov’la kanlı bıçaklı olan Bennigsen’in bu haberi alınca nasıl heyecanlanacağını düşünerek yüzünü ekşitti; kim bilir ne öneriler ileri sürülecek, tartışılacak,

emirler verilecek ve geri alınacaktı. Bu önsezi, başka türlü olamayacağını bilse de, hoşuna gitmiyordu.

Gerçekten, yeni haberi bildirmek için yanına girdiği Toll, birlikte kaldığı generale hemen kendi düşüncelerini açıklamaya koyuldu; sessizce ve yorgun yorgun dinleyen Konovitsin, Serenisim’in yanına gitmek gerektiğini hatırlattı ona.

XVII

Kutuzov, bütün yaşlılar gibi, geceleri az uyurdu. Gündüzleri sık sık ve ansızın uyuklamaya başlardı ama geceleri soyunmadan yatağına uzanır, çoğu zaman uyumaz, düşünürdü.

Şimdi yine karyolasında yatıyor, ağır, kocaman yara izleriyle şekli bozulmuş başını tombul eline dayamış, açık tek gözünü karanlığa dikmiş düşünüyordu.

Kutuzov, hükümdarla mektuplaşan ve kurmay heyetinde herkesten çok nüfuz ve iktidara sahip bulunan Bennigsen kendisiyle yüz yüze gelmekten çekinmeye başlayalı beri, yararsız taarruzlara kalkışmaya yeniden zorlanmayacağını düşününce rahatlıyordu. Tarutino Savaşı'nın ve içinde acı bir iz bırakan bir gün önceki olaylardan alınan dersin de etkisini göstermesi gerekirdi, diye düşünüyordu.

İçinden, "Taarruza girişmekle kaybetmekten başka elimize bir şey geçmeyeceğini anlamaları gerek. Sabır ve zaman: İşte benim en iyi askerlerim!" diyordu. Elmayı olgunlaşmadan koparmamak gerektiğini biliyordu. Olgunlaşınca o kendi kendine düşecektir, ham koparırsan elmayı da, ağacı da berbat edersin, dişlerin de kamaşır. Tecrübeli bir avcı olarak, hayvanın yaralı olduğunu, Rus gücünün etkisiyle yaralı olduğunu biliyordu; ama bu yaranın öldürücü olup olmadığı daha çözülmemiş bir meseleydi. Şimdi Lauriston ve Berthiér'nin mektuplarından ve çetelerin raporlarından, onun öldürücü bir yara almış olduğunu az çok biliyordu Kutuzov. Ama daha delil gerekiyordu, beklemeliydi.

"Koşup onu nasıl vurduklarını görmek istiyorlar. Durun, görürsünüz. Hep manevra, hep taarruz!" diye düşünüyordu. "Ne gereği var? Hep sivrilmek için! Çekişme eğlenceli şey de ondan. Tıpkı, işin nasıl gittiği hakkında kendilerinden bir şey öğrenilemeyen çocuklar gibi, hepsi de nasıl iyi dövüştüklerini kanıtlamak isterler. Ama şimdi mesele bu değil. Bana ne ustaca manevralar öneriyorlar! Kaç olasılık düşündüler ki? (Petersburg'dan gelen genel planı hatırladı.) Her şeyi düşündüklerini sanıyorlar. Oysa olasılıklar sayısız!"

Borodino'da açılan yaranın öldürücü olup olmadığı sorusu bir aydır Kutuzov'un zihnini kurcalayıp duruyordu. Bir taraftan Fransızlar Moskova'yı işgal etmişlerdi. Diğer taraftan Kutuzov, var gücüyle indirdiği

müthiş darbenin öldürücü olması gerektiğini bütün varlığıyla hissediyordu. Ama yine de delil gerekiyordu ve o bunu bir ay beklemişti; zaman geçtikçe sabırsızlığı artıyordu. Uykusuz gecelerinde yatağında uzanırken bütün bu genç generallerin yaptığı şeyi, onları azarlamasına neden olan şeyi yapıyordu. Onlar gibi bütün olasılıkları aklına getiriyordu, ama şu farkla: Bu tahminler üzerine bina kurmuyordu, bunların birini, ikisini değil, binlercesini görüyordu o. Ne kadar düşünürse o kadar çok olasılık görüyordu. Bütün Napoléon ordusunun veya bu ordunun bir kısmının her hareketini, Petersburg'a, kendisinin üstüne yürümesini, çevrilmesini ve (en çok korktuğu da buydu) Napoléon'un kendisine karşı kendi silahıyla mücadeleye kalkması ve Moskova'da kalıp onu beklemesi olasılığını düşünüyordu. Napoléon ordusunun geriye, Medin ve Yuhnov üzerine doğru hareketini bile düşünüyordu hatta; önceden göremediği tek şey, gerçekleşen şeydi, yani Napoléon ordusunun Moskova'dan çekilişini izleyen ilk on bir gün içinde kendini yerden yere vurarak çılgınca atılışı, o zaman Kutuzov'un daha ne de olsa düşünmeye cesaret edemediği şey: Fransızların tamamıyla yok edilmesini mümkün kılan bozgundu. Broussiér'nin tümeni hakkında Dohturov'un raporu, Napoléon ordusunun uğradığı felaketlere dair çetelerden gelen haberler Moskova'yı boşaltma hazırlıklarına dair söylentiler, Fransız Ordusu'nun bozguna uğradığı, kaçmaya hazırlandığı tahminini doğrulamaktaydı. Fakat bunlar Kutuzov için değil, ancak gençler için önemli görünen tahminlerdi. Altmış yıllık deneyimiyle o, söylentilere ne derece kulak asmak gerektiğini, bir şeyleri çok isteyen kişilerin, duydukları bütün haberleri isteklerine uygun şekilde yorumlamaya eğilimli olduklarını, burada da arzularına uygun düşmeyen her şeye seve seve göz yumduklarını biliyordu. Kutuzov bunu ne kadar istiyorsa, o kadar az inanıyordu. Bu konu onun bütün varlığını işgal ediyordu. Geri kalan her şey onun için sıradan, önemsiz şeylerdi. Bunlar, kurmaylarla konuşmaları, Madam Staël'e Tarutino'dan yazdığı mektuplar, okuduğu romanlar, dağıttığı ödüller, Petersburg'la haberleşmeler gibi işlerdi. Ama Fransızların uğrayacağı bir felaket, yalnız kendisinin önceden gördüğü bu felaket, onun biricik ve candan arzusuydu.

11 Ekim gecesi elini başına dayamış yatıyor ve bunu düşünüyordu. Yan odada bir hareketlenme oldu, Toll'ün Konovitsin'in Bolhovitinov'un ayak sesleri duyuldu.

"Hey, kim var orada? Gir! Yeni bir haber mi?" diye sordu feldmareşal.

Uşak mumu yakarken Toll haberin içeriğini anlattı. Mum yanınca Kutuzov Toll'ü şaşırtan soğuk ve sert bir yüzle sordu:

"Kim getirdi haberi?"

"Haber doğru, Altes."

"Çağır, çağır onu buraya!"

Kuzutov, bir ayağını karyoladan indirip kocaman karnıyla öteki bükük ayağının üstüne çökmüş, oturuyordu. Gelen memuru iyi görmek için gören gözünü kırpıştırıyor, sanki onun yüzünde, kendisini meşgul eden şeyi okumak istiyordu.

Açılan gömleğini örterek yavaş, yaşlı sesiyle Bolhovitinov'a, "Söyle, söyle dostum," dedi. "Yaklaş, daha yaklaş. Nasıl haberler getirdin bana bakalım? Ha? Napoléon Moskova'dan çıktı öyle mi? Gerçekten mi? Ha?"

Bolhovitinov öncelikle, söylenmesi emredilen şeyleri etraflıca anlatmaya başladı.

Kutuzov, "Söyle, çabuk söyle, hadi," diye sözünü kesti.

Bolhovitinov her şeyi anlatarak sustu; emir bekliyordu. Toll bir şey söylemek için söze başlamıştı ama Kutuzov onun sözünü kesti. Bir şey söylemek istiyordu, fakat ansızın yüzünün derisi titredi, buruştu; Toll'e elini salladı, öbür tarafa, köy evinin, kutsal resimlerden dolayı kararmış gibi duran kızıl köşesine[494] doğru döndü.

Ellerini kavuşturarak titreyen bir sesle, "Tanrım! Dualarımızı kabul ettin..." dedi. "Rusya kurtuldu. Sana şükürler olsun, Rabbim!" Ve ağladı.

494 Kutsal resimlerin bulunduğu köşe.

XVIII

Fransızların Moskova'dan çıktığı haberinin alınmasından seferin sonuna kadar Kutuzov otoriteyle, kurnazlıkla, ricayla ordusunu gereksiz, manevralardan ve eriyen bir düşmanla çatışmadan uzak tuttu.

Dohturov, Malo Yaroslavets'e gidiyor ama Kutuzov ordu ile birlikte yavaş ilerliyor, Kaluga'nın arkasından geri çekilmeyi mümkün görerek bu şehrin boşaltılmasını emrediyor.

Kutuzov her yerde geri çekiliyor ama düşman onun çekilmesini beklemeden tersi yönde kaçıyor.

Napoléon'un tarihçileri bize onun Tarutino ve Malo Yaroslavets'teki ustaca manevralarını anlatırlar, Napoléon zengin güney illerine sokulabilseydi ne olurdu, diye tahmin yürütürler.

Napoléon'un önünde bu güney illerine gitmek için hiçbir engel bulunmadığını bir tarafa bırakalım (çünkü Rus Ordusu ona yol vermişti), tarihçiler Napoléon ordusunu hiçbir şeyin kurtaramayacağını unutuyor; çünkü bu ordu felaketin kaçınılmaz şartlarını daha o zaman kendi içinde taşıyordu. Moskova'da bol erzak bulan ve onu koruyacak yerde ayak altında çiğneyen, Smolensk'e geldiği zaman erzakı toplayacağına yağma eden bu ordu, Moskova'daki Ruslarla aynı karakteri taşıyanlarla dolu Kaluga'da kendini nasıl toplayacaktı?

Bu ordu hiçbir yerde kendini toplayamadı. Borodino Savaşı'ndan, Moskova'nın yağma edilmesinden beri içinde kendi çözülüşünün kimyevi şartlarını taşıyordu.

Bu eski ordunun askerleri, başbuğlarıyla birlikte, nereye gittiklerini kendileri de bilmeksizin (Napoléon'dan sıra erlerine kadar) yavaş yavaş anladıkları bu içinden çıkılmaz durumdan kendilerini elden geldiği kadar çabuk kurtarmak arzusuyla kaçıyorlardı.

Ancak bunun içindir ki, Malo Yaroslavets'teki kurulda generaller kendilerine, aralarında müzakere ediyorlarmış süsü vererek türlü fikirler ileri sürdükleri sırada, basıp gitmek, mümkün olduğu kadar çabuk gitmek gerektiğini söylemek suretiyle herkesin düşündüğü şeyi ifade eden saf yürekli er Mouton'un bu son görüşü herkesi susturmuştu. Kimse, hatta Napoléon bile herkesin kabul ettiği bu gerçeğe karşı bir şey söyleyememişti.

Basıp gitmek gerektiğini gerçi herkes biliyordu ama bir de kaçmak gerektiğini kabul etmenin utancı vardı. Bu utancı yenecek bir dış hamle gerekiyordu. Bu hamle gereken anda kendini gösterdi. Bu, Fransızların *“le Hourra de l’Empereur”*[495] dedikleri şeydi.

Napoléon, şûradan bir gün sonra erkenden orduyu, geçmiş ve gelecek savaş alanlarını teftiş etmek bahanesiyle maiyet mareşalleri ve muhafız müfrezesiyle hatlar arasından geçiriyordu. Ganimetlerin etrafında dört dönen Kazaklar imparatorla burun buruna geldiler; onu az kalsın yakalıyorlardı. Kazaklar Napoléon’u bu kez esir etmedilerse, onu Fransızları perişan eden şey kurtardı: ganimet; Kazakların Tarutino’da da, burada da insanları bırakıp üstüne saldırdıkları ganimet. Kazaklar Napoléon’a bakmayıp ganimete saldırdılar, Napoléon kaçmayı başardı.

Les enfants du Don,[496] imparatoru kendi ordusunun içinde neredeyse yakalayabileceklerdi, böyle olunca bilinen en yakın bir yoldan mümkün olduğu kadar çabuk kaçmaktan başka yapılacak bir şey olmadığı apaçıktı. Napoléon kırk yıllık göbeğiyle, kendinde eski çevikliğini, cesareti artık hissetmiyor, bu ihtarı anlıyordu. Kazakların verdiği korkunun etkisiyle derhal Mouton’un fikrini kabul etti ve tarihçilerin dediği gibi, Smolensk yoluna çekilme emrini verdi.

Mouton’un fikrini kabul etmesi ve ordunun geri dönmesi, Napoléon’un bunu emrettiğini değil, fakat bütün orduyu (onu Mojaisk yoluna yöneltmekte) etkileyen kuvvetlerin aynı zamanda Napoléon’u da etkilediğini kanıtlar.

495 İmparatora hurra.
496 Don çocukları.

İnsan, yapacağı işler için bir amaç edinir. Bin verst yol gitmek için insanın kendisini bu bin verstin ötesinde iyi bir şeyin beklediğini bilmesi gerek. Yürüme gücü bulabilmek için insanın toprak hakkında bir fikri olması gerekir.

Toprak, Fransızların taarruzu sırasında Moskova'ydı, geri çekilme sırasında vatandı. Ama öz vatan çok uzaktı; bin verst yürüyen bir adamın, amacını unutarak kendi kendine mutlaka, "bugün kırk verst gidip dinlenme yerine varacağım" demesi gerek; ilk aşamada bu dinlenme yeri esas amacı kapatır, tüm isteği kendi üzerinde toplar. Kişide görülen istek, kalabalıkta daima artar.

Eski Smolensk yolundan geri dönen Fransızlar için vatana ulaşmak amacı artık çok uzaktı; kalabalıkta, tüm isteklerin büyük ölçüde şiddetlenip yöneldikleri en aldatıcı amaçtı Smolensk. Smolensk'te pek çok erzak ya da yeni kıtalar bulunduğu, onlara böyle söylendiği için değil (tersine, ordunun yüksek rütbeli subayları ve Napoléon'un kendisi orada az erzak bulunduğunu biliyorlardı) ama ilerlemekte ve yoksunluklara katlanmakta yalnız bu onlara güç verebildiği için böyleydi. Bilenler de, bilmeyenler de aynı şekilde kendilerini aldatarak, vaat edilmiş toprağa gider gibi Smolensk'e ulaşmaya gayret ediyorlardı.

Büyük yola çıkınca Fransızlar şaşılacak bir enerjiyle, görülmemiş bir hızla tasarladıkları hedefe doğru koşmaya başladılar. Fransız yığınlarını bir bütüne bağlayan ve onlara biraz enerji veren bir neden daha vardı. Bu neden, onların sayısıydı. Sahip oldukları muazzam kalabalık, fizikte çekim kanununda olduğu gibi, ayrı ayrı insan atomların kendine çekiyordu. Yüz bin kişilik bir kitle halinde bütün bir devlet gibi ilerliyorlardı.

Tek şey istiyorlardı: teslim olmak, bütün bu korkunç şeylerden, felaketlerden kurtulmak. Fakat bir taraftan Smolensk'e doğru yapılan hamle herkesi aynı tarafa çekerken öbür taraftan bir kolordu bir bölüğe teslim olamazdı; birbirinden ayrılmak, küçük ve uygun bir bahaneyle teslim olmak için her fırsattan yararlanmalarına rağmen bu vesileler her zaman ortaya çıkmıyordu. Sayılarının çokluğu, sıkışık olmaları, hızlı yürüyüş onları bu imkândan mahrum ediyor ve bütün enerjilerini verdikleri bu hareketi durdurmak Ruslar için yalnızca güç değil, imkânsız da oluyordu. Nesnenin

mekanik şekilde parçalanması, çözülmeyi yalnız belirli oranda hızlandırabilirdi.

Kartopunu bir anda eritmek imkânsızdır. Zaman ister; derecesi ne kadar yüksek olursa olsun hiçbir ısı belirli süreden önce karı eritemez. Tersine ısı ne kadar çok olursa kalan kar o kadar sertleşir.

Rus askerî şefleri arasında Kutuzov'dan başka kimse bunu anlamamıştı. Smolensk yolu üzerinde Fransız Ordusu'nun kaçış yönü belli olunca 11 Ekim gecesi, Konovitsin'in önceden tahmin ettiği şey gerçekleşmeye başladı. Ordunun bütün yüksek rütbeli subayları sivrilmek, Fransızların çekilme hattını kesmek, onları çevirmek, esir almak, yok etmek istiyorlardı.

Yalnız Kutuzov, bütün gücünü (bu güç her başkomutanda böyle büyük değildir) taarruza karşı çıkmak için harcıyordu.

Bizim şimdi söylediklerimizi o onlara söyleyemiyordu; çatışma, yolları tıkama, asker kaybına meydan verme, felakete uğramış kimseleri insanlığa sığmayacak bir şekilde öldürmek niye? Moskova'dan Vyazma'ya kadar bu ordunun üçte biri savaşsız erimişken bütün bunlara ne lüzum var? Ama o, yaşlılara özgü anlayışıyla, anlayabilecekleri şeyi söylüyordu; altın köprüden söz ediyordu onlara; onlar da kendisiyle alay ediyor, ona iftira ediyor; yaralı hayvan karşısında taşkın bir heyecanla itişerek ileri atılıyorlardı.

Vyazma önlerinde Yermolov, Miloradoviç, Platov ve başkaları, Fransızlara yakın bulunduklarından iki Fransız kolordusunun çekilme hattını kesme, onu ezme arzusundan kendilerini anlamıyorlardı. Niyetlerini Kutuzov'a bildirmek için ona bir zarf içinde rapor diye beyaz bir tabaka kâğıt gönderdiler.

Orduyu tutmak için Kutuzov'un sarf ettiği bütün gayretlere rağmen askerlerimiz yolları tıkamak amacıyla saldırıya geçtiler. Piyade alayları, anlatıldığına göre, bando ve trampetlerle hücuma kalktılar, binlerce kayıp verdirdiler ve kayıp verdiler.

Çekilme hattını kesmeye gelince, kimsenin yolunu kesmediler, kimseyi tepelemediler. Tehlikenin daha sıkı birleştirdiği Fransız Ordusu, düzenli bir şekilde eriyerek, Smolensk'e doğru uğursuz yoluna devam etti.

ALTINCI BÖLÜM

I

Borodino Savaşı, ardından Moskova'nın işgali ve Fransızların yeni savaşlar vermeksizin kaçışı, tarihin en ibret verici olaylarından biridir.

Tarihçiler şuna inanır: Devletlerin ve milletlerin dış eylemleri, aralarındaki anlaşmazlıklarda savaş şeklinde gösterir kendini; büyük veya küçük askerî başarılar sonucu olarak devletlerin ve milletlerin siyasî gücü doğrudan doğruya çoğalır veya azalır.

Başka bir imparator veya kralla bozuşan herhangi bir kral veya imparatorun asker toplayıp düşman ordusuyla savaşması, zafer kazanması, iki bin, üç bin, on bin kişi öldürmesi, sonuçta bir devlete ya da birkaç milyonluk bir millete boyun eğdirmesi üzerine yapılan tarihî açıklamalar, ne kadar garip görünürse görünsün; bir ordunun, milletin bütün güçlerinin yüzde birinin bu milleti neden boyun eğmeye zorladığı ne kadar anlaşılmaz bir şey olursa olsun; tarihin bütün olayları (bildiğimiz kadarıyla) şu gerçeği ortaya koyar: Bir milletin ordusunun, başka bir milletin ordusuna karşı elde ettiği büyük ya da küçük başarılar, milletlerin güçlenmesi ya da zayıflamasının nedenleri ya da hiç değilse önemli belirtileridir. Ordu zafer kazanır, yenen milletin hakları yenilen milletin zararına olarak çoğalır hemen. Ordu hezimete uğrar, hezimetin derecesine göre, millet haklarından mahrum edilir, ordusunun uğradığı hezimet tam bir hezimet ise, bütünüyle boyun eğer.

Eski zamanlardan (tarihçilere göre) bugüne kadar böyle olmuştur. Napoléon'un tüm savaşları bu kuralı doğruluyor. Avusturya, ordularının hezimeti oranında haklarından mahrum ediliyor, Fransa'nın hakları ve gücü artıyor. Fransızların Jena ve Auerstaedt zaferleri Prusya'nın bağımsız varlığını yok ediyor.

Ama 1812 yılında Fransızlar ansızın Moskova önlerinde zafer kazanıyorlar, Moskova zapt ediliyor; sonuçta yeni çarpışmalar olmadan, Rusya'nın değil, altı yüz bin kişilik bir ordunun, sonra da Napoléon Fransa'sının varlığı sona eriyor. Olayları tarihin kanunlarına uydurarak,

Borodino’ da savaş alanının Rusların arkasında kaldığını, Moskova’dan sonra Napoléon ordusunu yok eden çarpışmaların yaşandığını söylemek imkânsız bir şeydir.

Fransızların Borodino zaferinden sora bir meydan savaşı şöyle dursun, önemli bir çarpışma bile gerçekleşmedi ama Fransız Ordusu yok oldu. Bu ne demektir? Eğer bu, Çin tarihinden bir örnek olsaydı, tarihî bir olay olmadığını (işlerine gelmeyince tarihçilerin söylediği gibi) söyleyebilirdik; eğer mesele az sayıda askerin katıldığı süreksiz bir çarpışmadan ibaret olsaydı bu olayı bir istisna kabul edebilirdik ama bu olay, vatanlarının ölüm dirim meselesi söz konusu olan babalarımızın gözleri önünde geçti; bu savaş da bilinen bütün savaşların en büyüğüydü.

1812 yılı seferinin, Borodino Savaşı’ndan Fransızların kovulmasına kadar olan dönemi şunu gösteriyor: Kazanılan bir savaş, bir memleketin ele geçirilmesinin nedeni olmak şöyle dursun, böyle bir ele geçirmenin en küçük bir işareti bile değildir; milletlerin kaderini çizen güç, komutanlarda, hatta ordularda ve savaşlarda değil, başka bir şeydedir.

Fransız tarihçileri Fransız Ordusu’nun Moskova’dan çıkmadan önceki durumunu anlatırlarken orduda süvariden, topçudan ve ağırlık kollarından başka her şeyin düzeninde olduğunu ama atlar ve büyükbaş hayvanlar için de yem bulunmadığını söylüyorlar. Bu afete çare yoktu, çünkü civardaki köylüler otlarını yakmış, Fransızlara vermemişlerdi.

Kazanılan savaş her zamanki sonuçları vermedi, çünkü Fransızlar çıktıktan sonra şehri yağma etmek için arabalarla Moskova’ya gelen ve genellikle kahramanlık duyguları taşımayan Karp ve Vlas gibi mujikler ve bütün diğer köylüler, teklif edilen bol para karşılığında Moskova’ya ot getirmemiş, otları yakmışlardı.

Eskrim sanatının tüm kurallarına uygun olarak meçlerle düelloya çıkan iki kişi düşünelim: Düello oldukça uzun sürüyor; ansızın hasımlardan biri kendini yaralı hissediyor; bunun şaka olmadığını, hayatını ilgilendirdiğini anlayarak meçi atıyor, eline ilk geçirdiği bir sopayı döndürmeye başlıyor. Amacına ulaşmak için en iyi, en basit aracı bu kadar akıllıca kullanan bu adam aynı zamanda şövalyelik duygularıyla heyecana gelerek işin mahiyetini örtmek istiyor ve meçte sanatın tüm kurallarına uygun olarak hasmını yendiğinde ısrar ediyor. Yapılan düellonun böyle bir tasvirinden

nasıl bir karışıklık, dengesizlik meydana geleceğini tasavvur etmek mümkündür!

Düelloyu sanatın kurallarına göre yapmak isteyen eskrimci, Fransızlardır; onun, meçi atarak sopaya sarılan hasmı da Ruslardır; her şeyi eskrim kurallarına göre açıklamaya çalışanlar da bu olayı yazan tarihçilerdir.

Smolensk yangınından sonra eski geleneklere uymayan bir savaş başladı. Şehirlerin ve köylerin yakılması, savaşlardan sonra geri çekilme, Borodino darbesi, yine geri çekilme, Moskova yangını, çapulcu avı, taşıtlara baskın verme, çete savaşı, bütün bunlar savaş kuralarına aykırı şeylerdi.

Napoléon bunu hissediyor ve Moskova'da doğru bir eskrim konumu alarak durduğu, başının üstünde meç yerine hasmının sopasını gördüğü andan beri savaşın kurallara aykırı bir şekilde yapıldığını (sanki insanları öldürmek için bir kural olabilirmiş gibi) Kutuzov'a ve İmparator Aleksandr'a yakınıp duruyordu. Fransızların şikâyetlerine, yüksek mevkilerdeki Rus şahsiyetlerinin sopayla dövüşmeyi nedense ayıplamalarına ve tüm kurallara uygun olarak *en quarte veya en tierce*[497] vaziyetinde durup ustaca bir *prime*[498] hamle falan yapmak istemelerine rağmen halk savaşının sopası bütün şiddeti ve dehşetiyle, kimseden kuralları sormaksızın, kabaca bir saflıkla, fakat amaca uygun bir şekilde, sağını solunu gözetmeden kalkıp inmiş, işgal hareketi yok oluncaya kadar Fransızları dövmüştü.

1813 yılında Fransızların yaptığı gibi hareket etmeyen millete ne mutlu, yani sanatın tüm kurallarına uygun bir şekilde hasmını selamlayarak kılıcının kabzasını çevirip zarifçe ve nezaketle cömert galibine takdim etmeyen; bir felaket anında, benzer durumlarda başkalarının kurallara göre nasıl hareket ettiğini sormadan, eline ilk geçen bir sopayı basitçe ve ustaca kaldırıp ruhundaki kin ve intikam duygusunun yerini küçümseme ve merhamet duyguları alıncaya kadar vuran millete ne mutlu.

497 (Fr.) Eskrimde duruş terimleri. (Y.N.)
498 (Fr.) Bir eskrim terimi. (Y.N.)

II

Savaş kuralları denen şeylerin en göze batar, en elverişli istisnalarından biri, dağınık insanların sıkı bir kitle teşkil edenlere karşı hareketidir. Bu tür hareketler ulusal savaşlarda daima görülür. Bu hareketlerde insanlar kitleye karşı kitle olarak duracak yerde etrafa dağılır, ayrı ayrı hücum ederler, kendilerine büyük kuvvetlerle hücum edildiği zaman kaçarlar hemen, sonra fırsat bulunca gene saldırırlar. İspanya'da gerillalar böyle yapmıştı; Kafkas dağlıları böyle yapmıştı; 1812'de Ruslar böyle yapmıştı.

Bu tür savaşa çete savaşı adı veriliyor, bunun böylece açıklandığı sanılıyordu. Oysa bu tür savaş hiçbir kurala uymadığı gibi yanılmaz kabul edilen malum taktik kurala da tamamıyla aykırıdır. Bu kurala göre, hücum edenin savaşta düşmanından daha güçlü olması için gücünü bir yerde toplaması gerekir.

Çete savaşı (tarihin gösterdiğine göre daima başarılı olur) bu kurala tamamıyla aykırıdır.

Bu aykırılık savaş biliminin, ordunun gücünü askerlerinin sayısıyla özdeş kabul etmesinden ileri gelir. Savaş bilimi, asker ne kadar çoksa güç o kadar çoktur der. *Les gros bataillons ont toujours raison.*[499]

Savaş bilimi bunu söylemekle, kuvvetleri ancak kitlelerine göre inceleyen mekanik gibi, kuvvetlerin kendi aralarında eşit olup olmaması, kitlelerinin eşit olup olmamasına bağlıdır, demiş olur.

Kuvvet (hareketin miktarı) kitlenin hızla çarpımıdır.

Savaşta ordunun gücü kitlenin başka bir şeye, bilinmeyen x'e çarpımıdır.

Savaş bilimi, bir ordu kitlesinin kuvvetle birbirine uymamasının, küçük müfrezelerin büyükleri yenmesinin tarihte sayısız örneklerini görerek bu bilinmeyen x'in varlığını belirsiz bir şekilde kabul eder ve onu kâh geometrik bir planlamada, kâh silahların üstünlüğünde ve en çok da komutanların dehasında bulmaya çalışır. Ama bütün bu çarpanların vardığı sonuçlar, tarihî olaylara uygun olmaktan uzaktır.

Bununla birlikte, yüksek komutanların savaş sırasındaki emirlerine, kahramanların hatırı için önem veren yanlış görüşten vazgeçmek, bu bilinmeyen x'i bulmak için yeterlidir.

Bu x, ordunun maneviyatı, yani dâhilerin ya da dâhi olmayanların kumandası altında, üç ya da iki cephede, sopalarla ya da dakikada otuz mermi atan tüfeklerle, nasıl olursa olsun dövüşmek, kendini orduyu oluşturan insanların karşısındaki tehlikelere atmak için az veya çok beslenen arzudur. Dövüşmeye en çok arzusu olanlar her zaman dövüş için en elverişli mevkilerde yer alırlar.

Ordunun maneviyatı, kitle ile çarpılınca kuvveti ortaya çıkaran şeydir. Ordu maneviyatının önemini, bu bilinmeyen çarpanı belirlemek ve ifade etmek bir bilim meselesidir.

Bu mesele ancak kuvveti doğuran şartları, yani komutanın emirlerini, teçhizat vesaireyi çarpan diye alarak keyfî surette bilinmeyen x'in yerine koymaktan vazgeçtiğimiz ve bu bilinmeyeni tam olarak, yani dövüşmeye, kendini tehlikeye atmaya karşı duyulan çok veya az bir arzu diye kabul ettiğimiz takdirde mümkündür. Ancak o zaman, tarihî olayları denklemlerle göstererek bu bilinmeyenin orantısal değerinin kıyasından bizzat bilinmeyenin belirlenmesi beklenebilir.

On kişi, on tabur veya on tümen, on beş kişi, on beş tabur veya on beş tümenle savaşarak yeniyor, yani istisnasız hepsini öldürüyor veya esir ediyor, kendileri de dört kayıp veriyor; şu halde bir tarafın dört, öbür tarafın on beş kaybı vardır. Demek ki dört, on beşe eşittir ve $4x = 15y$. Öyleyse $x: y = 15: 4$. Bu denklem, bilinmeyenin değerini vermiyor ama iki bilinmeyen arasındaki oranı veriyor. Ayrı ayrı alınan tarihî birimlerin (savaşların, seferlerin, savaş aşamalarının) kurulacak bu denklemlerinden türlü kanunlar, teoremler elde edilebilir.

Taarruzda toplu halde, çekilmede dağınık olarak hareket etmek gerektiği yolundaki taktik kural, ordunun gücünün maneviyatına bağlı olduğu gerçeğini doğrular, insanları ateş altına sürmek ancak toplu hareketle sağlanabilir. Bir disipline, taarruza karşı korunmak için gerekenden daha sıkı bir disipline ihtiyaç var. Ama ordunun maneviyatını gözden uzak tutan bu kural hep yanlış çıkar ve özellikle güçlü bir maneviyatın ya da tersinin olduğu yerde, bütün halk savaşlarında gerçeklikle şaşırtıcı bir tezat teşkil eder.

Fransızlar 1812 yılında geri çekilirken, taktik kurala göre ayrı ayrı korunmaları gerektiği halde bir yerde toplanıyorlardı, çünkü askerlerin maneviyatı o kadar bozulmuştu ki ancak kitle onları bir arada tutabiliyordu. Rusların, tersine, taktik kurala göre kitle halinde hücum etmeleri gerekiyordu ama dağıldılar; çünkü maneviyat öyle yüksekti ki insanlar emir

almadan Fransızları vuruyor, tehlikeye atılmak için emre gereksinim duymuyorlardı.

499 Büyük kuvvetler daima galebe çalar.

III

Çete savaşı, düşmanın Smolensk'e girmesiyle başladı.

Çete savaşı hükümetimizce resmen kabul edilmeden önce düşman ordusundan binlerce insan (geri kalanlar, çapulcular, yem tedarikçileri) kudurmuş, azgın köpekler gibi saldıran Kazaklar tarafından tepelenmişlerdi. Denis Davidov, Ruslara özgü sezgisiyle, savaş kurallarını sormadan Fransızları yok eden bu müthiş silahın önemini hemen anlamıştı; bu tür savaşın kanunlaşması için ilk adımı atmak şerefi ona aittir.

24 Ağustos'ta Davidov'un ilk çete müfrezesi oluşturuldu, peşinden de başka müfrezeler kurulmaya başlandı. Harekât ilerledikçe müfrezelerin sayısı artıyordu.

Çeteler büyük orduyu parça parça yok ediyorlardı. Kuruyan ağaçtan (Fransız Ordusu'ndan) kendiliğinden dökülen yaprakları topluyor, ara sıra da bu ağacı silkiyorlardı. Ekim ayında Fransızlar Smolensk'e doğru kaçarken, türlü büyüklük ve vasıflarda olan bu çetelerin sayısı yüzlere varıyordu. Düzenli ordunun bütün savaş yöntemlerini benimsemiş, piyadesi, topçusu, kurmayları ve yeterli kaynakları olan çeteler vardı; yalnız Kazaklardan, süvarilerden oluşan gruplar, piyade ve süvari ile karışık küçük müfrezeler, köylülerden ve toprak sahiplerinden oluşmuş, kimsenin bilmediği çeteler vardı, bir ay içinde birkaç yüz esir alan bir diyakoz yamağı çete başı vardı. Yüzlerce Fransız öldüren Vasilisa adında bir muhtar karısı vardı.

Ekim ayının son günleri çete savaşlarının en kızgın zamanıydı. Çetecilerin kendi cüretlerine kendilerinin de hayret ettikleri, her an Fransızlar tarafından yakalanmaktan, sarılmaktan korktukları, eyerleri çıkarmadan ve hemen hemen atlarından inmeden ormanlarda saklanarak her an takip bekledikleri devre, ilk devre geçmişti, şimdi artık savaşın yönü belli olmuştu, Fransızlara karşı ne yapılabileceği, ne yapılamayacağı herkesçe biliniyordu. Çok şeyi imkânsız görenler, kurmaylarıyla birlikte, savaş kurallarına uygun olarak Fransızlardan uzakta duran müfreze komutanlarıydı yalnız, işlerine çoktan başlamış olan ve Fransızları yakından gözetleyen küçük çete gruplarıysa büyük müfreze komutanlarının düşünmeye cesaret edemedikleri şeyleri bile mümkün sayıyorlardı.

Fransızların içine kadar sokulan Kazaklarla mujikler de artık her şeyi mümkün görüyorlardı.

Çetecilerden biri olan Denisov, 22 Ekim'de çetesiyle birlikte çete hırsının en ateşli noktasına ulaşmıştı. Çetesiyle sabahtan beri yürüyüşteydi. Bütün gün büyük yola yakın ormanlarda, süvari teçhizatı yüklü büyük bir taşıt koluyla, diğer kıtalardan ayrılan ve casuslardan, esirlerden öğrenildiğine göre koruma altında Smolensk'e giden Rus esirlerini gözetliyordu. Bu taşıt kolunu haber alan yalnız Denisov ve (yine başında bulunduğu küçük bir çete ile) onun yakınlarında faaliyette bulunan Dolohov değildi, kurmaylı büyük müfrezelerin komutanları da bundan haberdardı: Hepsi bu taşıt kolunu biliyor, Denisov'un dediği gibi ona diş biliyorlardı. Bu büyük müfrezelerin komutanlarından ikisi (biri Polonyalı, öbürü Alman'dı) taşıt koluna saldırmak için aşağı yukarı aynı anda Denisov'a pusulalar yollayıp her biri kendi müfrezesiyle birleşmesini istedi.

Denisov bu kâğıtları okuyunca, "Hayır dostum, ben kendi işimi bilirim," dedi ve böyle kahraman ve önemli bir generalin kumandası altında hizmet etmek için duyduğu candan arzuya rağmen bu şereften kendini mahrum etmek zorunda olduğunu, çünkü daha önceden Polonyalı generalin kumandası altına girdiğini yazdı Alman'a. Polonyalı generale de aynı şeyi yazarak Alman generalin kumandası altına girmiş bulunduğunu bildirdi.

Bu suretle hareket eden Denisov yüksek komutanlığa haber vermeden Dolohov'la birlikte kendi küçük kuvvetleriyle taşıt koluna saldırıp onu ele geçirmek niyetindeydi. 22 Ekim'de taşıt kolu Mikulino köyünden Şamşevo köyüne doğru ilerlemekteydi. Mikulino'dan Şamşevo'ya giden yolun solunda, yer yer yola yaklaşan, yer yer yoldan bir verst ve daha fazla ayrılan bir orman uzanıyordu. Denisov bu ormanda, kâh onun derinliklerine dalarak, kâh kenarına çıkarak Fransızları gözlemiş, çetesiyle bütün gün yol almıştı. Sabah saatlerinde, Mikulino yakınında ormanın yola yaklaştığı yerde Denisov çetesinin Kazakları, çamura gömülmüş eyer yüklü iki furgon ele geçirerek ormana götürmüşlerdi. Ondan sonra ta akşam oluncaya kadar çete, saldırıya geçmeden Fransızları izlemişti. Onları ürkütmemek, Şamşevo'ya kadar rahatça gitmelerine izin vermek, sonra akşama doğru görüşmek üzere toplanma yerine gelecek olan Dolohov'la ormanda (Şamşevo'dan bir verst uzakta) buluşarak şafakla birlikte iki yandan ansızın başlarına üşüşüp birden hepsini yok etmek istiyorlardı.

Geride, Mikulino'dan iki verst uzakta, ormanın yola yaklaştığı yerde altı Kazak bırakılmıştı, yeni Fransız kolları görünür görünmez hemen haber

vereceklerdi bunlar.

Şamşevo'nun ilerisinde Dolohov'un da aynı şekilde daha başka Fransız kıtalarının ne kadar uzakta olduğunu öğrenmek için yolu gözden geçirmesi gerekiyordu. Taşıt kolunda bin beş yüz kişinin bulunduğu tahmin ediliyordu. Denisov'un iki yüz adamı vardı, Dolohov'un kuvveti de olsa olsa o kadardı. Ama sayı üstünlüğü Denisov'u durdurmadı. Yalnız bir şey daha öğrenmek istiyordu, o da bu kıtaların hangi kıtalar olduğuydu; bunun için Denisov'un bir *"dil"* (yani düşman kollarından bir adam) ele geçirmesi gerekiyordu. Furgonlara yapılan sabahki baskında iş o kadar acele olmuştu ki furgonlarda bulunan Fransızların hepsi öldürülmüş, diri olarak yalnız, bir döküntü olan ve kolda hangi kıtaların bulunduğu hakkında hiçbir şey söylemeyen trampetçi bir genç çocuk ele geçirilmişti. Denisov, bütün kolu telaşa vermemek için ikinci bir baskını tehlikeli buluyordu; bundan ötürü, mümkünse, Şamşevo'da bulunan öncü konakçılardan hiç olmazsa birini ele geçirmek için çetecilerden bir köylüyü, Tihon Şçerbatov'u oraya yolladı.

IV

Ilık, yağmurlu bir sonbahar günüydü. Gökyüzü ve ufuk, bulanık bir su rengindeydi. Kâh bir sis çöker gibi oluyor, kâh iri damlalı iri bir yağmur bütün şiddetiyle boşanıyordu.

Denisov sırsıklam yamçısı ve kalpağıyla zayıf, kaburga kemikleri çıkmış cins bir at üzerinde ilerliyordu. Başı yana eğilmiş, kulakları kısılmış atı gibi o da serpilen yağmurdan yüzünü buruşturarak kaygıyla ve dikkatle ileriye bakıyordu. Sık, kısa ve kara bir sakalın kapladığı zayıflamış yüzü öfkeli görünüyordu.

Denisov'un yanında, besili kocaman bir Don atıyla gene yamçılı ve kalpaklı olan iş arkadaşı, bir Kazak *yasavul*[500] ilerlemekteydi.

Üçüncüsü, *Yasavul* Lovayski de yamçılı ve kalpaklıydı. Uzun boylu, tahta gibi düz, beyaz yüzlü, sarışın bir adamdı; küçücük, parlak gözleri, yüzünde ve at üstünde duruşunda sakin, kendinden memnun bir ifade vardı. Gerçi at ve binici hakkında kesin bir şey söylenemezdi, ama *yasavul*la Denisov'a bakılınca, ıslanmış, rahatsız Denisov'un tesadüfen ata binmiş biri olduğu açıkça görülüyordu, oysa *yasavul* bütünleşmişti atla, at belli ki güç veriyordu ona. Önlerinde iliklerine kadar ıslanmış, boz kaftanlı, beyaz kalpaklı bir köylü kılavuz vardı.

Biraz geriden, zayıf, ince kuyruğu ve yelesi kocaman, gemden yırtılan dudakları kanlı bir Kırgız atı üstünde mavi bir Fransız kaputu giymiş genç bir subay geliyordu.

Onun yanında, atının sağrısında yırtık pırtık bir Fransız üniforması ve mavi kalpak giymiş genç bir çocuk taşıyan bir *hussar* ilerliyordu. Genç çocuk soğuktan kızarmış elleriyle *hussar*'a tutunuyor, çıplak ayaklarını ısıtmaya çalışarak sallıyor, kaşlarını kaldırıp şaşkın şaşkın çevreye bakınıyordu. Bu, sabah ele geçirilen Fransız trampetçisiydi.

Arkadan *hussar*'lar, sonra Kazaklar, kimi yamçılı, kimi Fransız kaputuyla, kimi başına attığı bir çulla çamurlu, çiğnenmiş dar orman yolunda üçer üçer, dörder dörder ilerliyorlardı. Bütün atlar, al atlar da, dorular da, üzerlerinden sızan yağmurda yağız gibi görünüyorlardı. Yelelerinin ıslaklığı atların boyunlarını hayret edilecek şekilde ince gösteriyordu. Buğu çıkıyordu atlardan. Elbiseler, eyerler, dizginler, hepsi toprak gibi, yolu kaplayan dökülmüş yapraklar gibi ıslak, vıcık vıcık ve

yumuşaktı. Askerler omuzlarını kaldırıp büzülerek içlerine işleyen suyu ısıtmak için kımıldanmamaya altlarına, dizlerine ve boyunlarına sızan yeni soğuk suyu içeri sokmamaya çalışıyorlardı. Uzayıp giden Kazaklar arasında Fransız atları, Kazak atları koşulu iki furgon, omacalar ve kuru dallar üzerinde gürüldüyor, su dolu tekerlek çukurları içinde homurdanıyorlardı.

Denisov'un atı yol üstündeki bir su birikintisini dolaşırken kaydı, Denisov dizini bir ağaca çarptı.

Çarpınca öfkeyle, "Hay Allah kahretsin!" diye bağırdı, dişlerini gıcırdatıp atına üç kamçı çalarak kendi kendini ve arkadaşlarını zifosladı. Denisov'un keyfi yerinde değildi: Yağmurdan sırsıklamdı, açtı (sabahtan beri kimse bir şey yememişti). en önemlisi, Dolohov'dan hâlâ bir haber yoktu, *"dil"* yakalamaya giden de dönmemişti.

Dolohov'dan beklenen haberciyi görmek ümidiyle Denisov durmadan ileriye bakıyor ve düşünüyordu: "Taşıt koluna saldırmak için bugünkü gibi bir fırsat bir daha zor ele geçer. Yalnız olarak saldırmak fazla tehlikeli, başka bir güne bıraksan; burnumuzun dibindeki avı büyük çetelerden biri kapacak."

Denisov, sağda uzakları gözetleyebileceği bir açıklığa çıkınca durdu.

"Birisi geliyor," dedi.

Yasavul, Denisov'un işaret ettiği tarafa baktı.

"İki kişi geliyor: bir subayla bir Kazak. Ama yarbayın kendisi olması *'muhtemel'* değildir," dedi. *Yasavul* Kazakların bilmediği kelimeleri kullanmayı severdi.

Gelen atlılar sırttan aşağı inince gözden kayboldu, birkaç dakika sonra tekrar göründüler. Önden yorgun bir dörtnalla, üstü başı perişan, sırılsıklam, pantolon paçaları dizlerinden yukarı kalkmış bir subay atını kırbaçlayarak geliyordu. Arkasından üzengilere kalkmış bir Kazak tırıs gidiyordu. Ablak, kırmızı yüzlü, neşeli gözleri fırıl fırıl çok genç bir çocuk olan bu subay atını Denisov'a doğru sürdü, ona ıslak bir zarf uzattı.

"Generalden," dedi. "Kusura bakmayın, biraz ıslak..."

Denisov kaşlarını çatarak zarfı aldı, açmaya koyuldu. O verilen kâğıdı okurken subay *yasavul*a dönerek, "Bak, herkes bu işin tehlikeli, çok tehlikeli bir iş olduğunu söylüyordu," dedi. "Ama biz Komarov'la (Kazak'ı gösterdi) tedbirimizi aldık. Her birimizde iki tabanca... A, bu ne?" diye Fransız trampetçisini göstererek sordu. "Esir mi? Çatışmaya mı girdiniz? Konuşulabilir mi onunla?"

Bu sırada Denisov verilen zarfı çarçabuk gözden geçirerek, “Rostov! Petya!” diye haykırdı. “Ne diye kim olduğunu söylemedin yahu?” Denisov gülümseyerek dönüp elini subaya uzattı.

Bu subay, Petya Rostov’du.

Yol boyunca Petya, Denisov’un karşısında bir büyüğe, bir subaya yaraşır şekilde, eski tanışıklığı hatırlatmadan alacağı tavra hazırlanmıştı. Ama Denisov kendisine gülümser gülümsemez Petya’nın yüzü ansızın sevinçle aydınlandı, kızardı, hazırlandığı resmiyeti unutarak Fransızların yanından nasıl geçtiğini, kendisine böyle bir görevin verilmesine nasıl sevindiğini, Vyazma önlerindeki savaşta bulunduğunu, orada bir *hussar*’ın nasıl kendini gösterdiğini anlatmaya başladı.

Denisov, “Peki, seni gördüğüme memnun oldum,” diye sözünü kesti ve yüzünde yine endişeli bir ifade belirdi. *Yasavul*a dönerek, “Mihail Feoklitiç,” dedi. “Bu gene Alman’dan yahu. Bu onun yanında.” Denisov şimdi getirilen pusulanın içeriğini *yasavul*a anlatarak Alman generalin taşıt koluna hücum etmek için kendisine katılmaları isteğini yinelediğini söyledi. “Eğer yarın ele geçirmezsek onu burnumuzun dibinden kapar,” diyerek sözünü bitirdi.

Denisov *yasavul*la konuşurken, onun soğuk tavrı karşısında bozulan ve bunun kendi paçaları kalkık pantolonu yüzünden böyle olduğunu zanneden Petya, kaputunun altında pantolonunu düzelterek elinden geldiğince asker gibi görünmeye çalıştı.

Elini kasketinin güneşliğine götürüp tekrar generalle yaver oyununa, kendi hazırlamış olduğu oyuna dönerek, “Emirlerinizi bekliyorum,” dedi, “yoksa yanınızda mı kalmam gerek?”

Denisov dalgın dalgın, “Emir mi?” dedi. “Peki, yarına kadar kalabilir misin?”

Petya, “Emrederseniz... Yanınızda kalmam mümkün mü?” diye bağırdı.

Denisov, “Peki, generalin sana verdiği emir ne, hemen dönmek mi?” diye sordu, Petya kızardı.

Şaşkın şaşkın, “Hayır, o bir şey söylemedi. Kalabilirim sanıyorum, ha?” dedi.

Denisov, “Eh, pekâlâ,” dedi ve astlarına dönerek, çetenin ormanda belirlenen toplantı yerine, istirahate gitmesi, Kırgız atı üzerindeki subayın (bu subay yaver hizmeti görüyordu) Dolohov’u aramaya çıkması, nerede olduğunu, akşama gelip gelmeyeceğini öğrenmesi için emir verdi. Kendisi de *yasavul* ve Petya ile birlikte, ertesi gün hücum edilecek yeri, Fransızların

konak yerini görmek üzere ormanın Şamşevo’ya bakan tarafına gitmeye karar verdi.

Kılavuza dönerek, “Hadi bakalım, sakallı,” dedi. “Şamşevo’ya götür bizi.”

Denisov, Petya ve *yasavul* yanlarında birkaç Kazak’la esiri taşıyan *hussar* olduğu halde sola, sel çukurundan orman kenarına doğru yola çıktılar.

500 Eski Rus Ordusu’nda Kazak birliklerinde yüzbaşı.

V

Yağmur dinmişti, ortalığa sis çöküyor ve ağaç dallarından damlalar düşüyordu. Denisov, *yasavul* ve Petya, çarıklı ayaklarıyla köklerin ve ıslak yaprakların üzerinden hafif ve gürültüsüz adımlarla yürüyerek kendilerini orman kenarına götüren kalpaklı mujiğin arkasından sessizce ilerliyorlardı.

Mujik bir inişe gelerek durdu, etrafına bakındı, seyrekleşmiş ağaçlardan oluşan bir sedde yöneldi. Yapraklarını daha dökmemiş büyük bir meşenin dibinde durdu, esrarengiz bir şekilde eliyle işaret ederek diğerlerini yanına çağırdı.

Denisov'la Petya atlarını ona doğru sürdüler. Mujiğin durduğu yerden Fransızlar görünüyordu. Ormanın hemen ötesinde, aşağıda yarım höyük oluşturan yazlık bir ekin tarlası vardı. Sağda, sarp bir sel çukurunun ötesinde küçük bir köy ve damı çökmüş bir bey konağı görünüyordu. Bu köycükte, bey konağında, höyüğün her tarafında, bahçede, kuyu ve göl başlarında, köprüden köye çıkan yokuşta, bütün yol boyunca, iki yüz sajenden fazla olmayan bir uzaklıkta, titreyen sisin içinde yığın yığın insanlar görünüyordu. Yokuşa tırmanan araba atlarına yabacı bir dille bağırmaları, birbirlerini çağırışları duyuluyordu.

Denisov gözlerini Fransızlardan ayırmadan, yavaşça, "Esiri getirin buraya," dedi.

Kazak attan indi, genç Fransız'ı indirdi, onu alıp Denisov'un yanına yaklaştı. Denisov Fransızları göstererek hangi kıtalar olduklarını sordu. Oğlan üşümüş ellerini ceplerine sokup kaşlarını kaldırarak ürkek ürkek Denisov'a baktı, bildiği her şeyi söylemek istediği halde yanıt verirken şaşırıyor, yalnızca Denisov'un sorduklarını onaylıyordu. Denisov kaşlarını çatarak döndü, düşüncelerini *yasavul*a bildirdi.

Petya önemli bir şey kaçırmamak için başını hızla çevirerek kâh trampetçiye, kâh Denisov'a, kâh *yasavul*a, kâh köydeki ve yoldaki Fransızlara bakıyordu.

Denisov, gözleri neşeyle parlayarak, "Dolohov gelsin gelmesin, saldırıya geçmek gerek! Ha, ne dersin?" dedi.

"Yer elverişli," dedi *yasavul.*

Denisov devamla, "Piyadeyi aşağıdan, bataklıklardan gönderelim," dedi. "Bahçeye sokulsunlar; siz Kazaklarla şuradan gelirsiniz," Denisov

köyün arkasındaki ormanı işaret etti, “ben de *hussar’*larımla buradan. İşaret, tüfek sesi...”

“Dereden olmaz, bataklık,” dedi *yasavul*. “Atlar batar, daha soldan dolaşmalı...”

Onlar yavaşça böyle konuşurlarken aşağıda, derede göl tarafından bir silah sesi, sonra bir silah sesi daha yükseldi, beyaz bir duman belirdi, sırttaki Fransızların, yüzlerce ağızdan bir anda yükselen adeta şen bir haykırışı duyuldu. İlk anda Denisov da, *yasavul* da irkildiler. Bu silah seslerinin, haykırışların kendilerine yöneldiğini zannettiler. Ama onlarla ilgisi yoktu. Aşağıda, bataklıklarda kırmızılar giymiş bir adam kaçıyordu. Anlaşılan Fransızlar ona ateş ediyor, ona bağırıyorlardı.

Yasavul, “Bu bizim Tihon yahu!” dedi.

“Evet o! Ta kendisi!”

“Bak hayduda!” dedi Denisov.

Yasavul gözlerini kısarak, “Kaçıyor,” dedi.

Tihon dedikleri adam ırmağa kadar koştu, suya daldı, su etrafa sıçradı; bir an gözden kayboldu, sonra ayakları üstünde simsiyah bir halde sudan çıktı, yine kaçmaya başladı. Peşindeki Fransızlar durdu.

“Yaman adam,” dedi *yasavul*.

Denisov can sıkıntısıyla, “Vay it herif!” dedi. “Hem, ne yaptı şimdiye kadar?”

Petya, “Kim bu?” diye sordu.

“Bizim *plastun.*[501] Onu bir *‘dil’* yakalamaya yollamıştım.”

Petya, Denisov’un ağzından çıkan ilk kelime ile her şeyi anlamış gibi başını sallayarak, “Ha, evet, evet,” dedi.

Oysa tek bir kelime bile anlamamıştı.

Tihon Şçerbatıy, müfreze için en gerekli adamlardan biriydi. Gjat yakınındaki Pokrovskoye’den bir köylüydü. Denisov, eyleminin başlangıcında Pokrovskoye’ye geldiği ve her zamanki gibi, muhtarı çağırtıp Fransızlar hakkında ne bildiklerini sorduğu zaman muhtar, bütün muhtarlar gibi, kendilerini koruma güdüsüyle, asla bir şey bilmediklerini söylemişti. Fakat Denisov ona amacının Fransızlara saldırmak olduğunu açıklayıp da köylerine gelip gelmediklerini sorunca muhtar çapulcuların geldiğini, ama köylerinde bu işlerle yalnız Tişka Şçerbatıy’ın meşgul olduğunu söyledi. Denisov Tihon’u çağırttı, yaptıklarından ötürü onu överek, çara, vatana

bağlılık, memleket evlatlarının Fransızlara karşı beslemeleri gereken kin üzerinde ona muhtarın yanında bir şeyler söyledi.

Tihon, Denisov'un bu sözlerinden korkmuş gibi, "Biz Fransızlara bir kötülük yapmıyoruz," dedi. "Yalnız çocuklarla hani, şöyle bir eğlendik. Tam yirmi çapulcu öldürdük, yoksa kötü bir şey yapmadık..."

Ertesi gün Denisov bu köylüyü büsbütün unutup da Pokrovskoye'den ayrıldığı sırada Tihon'un müfrezeye takıldığını, kendileriyle kalmasına izin rica ettiğini ona bildirdiler. Denisov, kalmasını emretti.

Önceleri ateş yakmak, su getirmek gibi kaba işler yapan Tihon çok geçmeden çete savaşı için büyük bir istek ve yetenek gösterdi. Geceleri ganimet avına çıkar ve her defasında Fransız elbiseleri ve silahlarıyla dönerdi, emir verilirse esirler de getirirdi. Denisov Tihon'u kaba işlerden almış, keşiflerde onu yanında götürmeye başlamış ve Kazak yapmıştı.

Tihon ata binmeyi sevmezdi, her zaman yaya gider ve hiçbir zaman süvarilerden de geri kalmazdı. Silahı, daha çok gülünç olsun diye taşıdığı bir süvari çakmasıyla bir kargıdan ve kıllarından pireleri ayıklarken, iri kemikleri kemirirken bir kurdun dişlerini kullandığı kadar maharetle kullandığı bir baltadan ibaretti. Tihon baltasını alabildiğine sallayarak kütükleri aynı düzgünlükte yarar, tersinden tutup ince değnekler yontar, kaşıklar oyardı. Denisov'un müfrezesinde Tihon ayrı, özel bir yer tutuyordu. Çok zor ve berbat bir iş yapmak (taşıt arabasını omuzlayıp çamurdan çıkarmak, atı kuyruğundan çekerek bataklıktan kurtarmak, yüzmek, Fransızların arasına sokulmak, günde elli verst yol aşmak) gerektiği zaman herkes gülerek Tihon'u gösterirdi. Onun hakkında, "Bir şey olmaz iblise, ayı gibi sağlam," derlerdi.

Bir defasında, yakaladığı bir Fransız Tihon'a tabancayla ateş etmiş ve kurşun arkadan kaba etine isabet etmişti. Dıştan ve içten yalnız votka ile tedavi edilen bu yara bütün müfrezede Tihon'un hoş karşıladığı çok eğlenceli şakalara konu olmuştu.

Kazaklar ona gülerek, "Ne o kardeş, artık gitmiyorsun ha? Çarpıldın mı, ne oldu?" derlerdi; Tihon şakayla belini büküp suratını asar, kızmış gibi yaparak Fransızlara gülünecek küfürler savururdu. Bu olayın Tihon üzerindeki etkisi şu olmuştu yalnız: Bu yaradan sonra seyrek olarak esir getiriyordu.

Tihon çetenin en yararlı, en cesur adamıydı. Kimse onun kadar baskın vermek fırsatı bulmaz, kimse onun kadar Fransız yakalamaz, onun kadar Fransız öldürmezdi; bundan ötürü o bütün Kazakların, *hussar*'ların

eğlencesiydi, kendisi de bu rütbeyi severek kabul etmişti. Şimdi Denisov Tihon'u daha geceden Şamşevo'ya dil yakalamaya göndermişti. Ama bir Fransız'la yetinmediğinden mi, yoksa gece uyuyakaldığından mı, her nedense Tihon gündüzden çalılığa, Fransızların ta ortalarına sokulmuş ve Denisov'un sırttan gördüğü gibi, Fransızlar tarafından fark edilmişti.

501 Piyade Kazak.

VI

Denisov, anlaşılan Fransızların yakınlığına bakarak, ertesi günkü saldırı için kararını verdi, konuyu *yasavul*la bir süre daha konuştuktan sonra atını çevirdi, geriye döndü.

Petya'ya, "Hadi kardeşim, şimdi gidip kurulanalım," dedi.

Denisov ormandaki toplanma yerine gelip durdu, etrafı dikkatle gözden geçirdi. Ormanda ağaçların arasından mintanlı, çarıklı, Kazak kalpağı giymiş, tüfeği omzuna asılı, baltası belinde uzun bacaklı bir adam, geniş, hafif adımlarla ve ellerini sallayarak geliyordu. Denisov'u görünce bu adam hemen çalılıklara bir şey fırlattı; kenarları sarkan ıslak kalpağını çıkararak amirine yaklaştı. Bu, Tihon'du. Çopur ve kırışıklı yüzü, küçücük gözleri neşeyle parlıyordu. Başını yukarı kaldırdı, gülmemek için kendini tutuyormuş gibi gözlerini Denisov'a dikti.

Denisov, "Yahu, nereye kayboldun?" diye sordu.

Tihon kısık fakat şarkı söyler gibi bas sesiyle, "Nereye mi kayboldum? Fransız yakalamaya gittim," diye korkusuzca yanıt verdi.

"Güpegündüz ne diye içlerine sokuldun? Hayvan! E, ne oldu, yakaladın mı?"

"Yakalamasına yakaladım," dedi Tihon.

"Nerede, peki?"

Tihon, "İlkin daha gün ağarırken bir tane yakalamıştım," dedi, sonra çarıklı, yassı ayaklarını iyice açarak devam etti: "Ormana götürdüm. Baktım iyi değil. Gidip şunun bir iyisini getireyim, dedim."

Denisov, *yasavul*a, "Bak hele hayduda, evet öyle," dedi. "Neden onu getirmedin?"

Tihon öfkeyle hemen sözü kesti:

"Ne diye getireyim, bir şeye yaramazdı ki. Size ne türlüsü lazım bilmem mi ben?"

"Bak hınzıra! E?"

Tihon devamla, "Başkasını aramaya gittim," dedi. "Şöyle sürünerek ormana sokuldum ve yattım." Tihon nasıl yaptığını göstermek için ansızın ve çevik bir hareketle karnı üstüne yattı. "Bir tane göründü, şöyle üstüne atıldım." Hızla ve çevik bir hareketle sıçradı. "Yürü, dedim, yürü, yarbayın yanına. Bastı çığlığı. Dört kişiydiler orada. Kasaturalarla üstüme atıldılar.

Baltayı şöyle bir çektim...” Ellerini sallayıp kaşlarını tehdit edici bir tavırla çatarak ve göğsünü galerek haykırdı: “Ne var, dedim, yanaşmayın!”

Yasavul parlayan gözlerini küçülterek, “Evet, su birikintisinden nasıl tabana kuvvet kaçtığını sırttan gördük,” dedi.

Petya şiddetli bir gülme arzusu duyuyor, ama herkesin gülmemek için kendini tuttuğunu görüyordu. Bütün bunların ne demek olduğunu anlamaksızın gözlerini süratle Tihon’un yüzünden *yasavul*un ve Denisov’un yüzüne kaydırıyordu.

Denisov öfkeyle öksürerek, “İşi aptallığa vurma,” dedi. “İlk yakaladığını niçin getirmedin?”

Tihon bir eliyle sırtını, öbürüyle başını kaşımaya başladı ve ansızın eksik dişini ortaya çıkaran (bu yüzden onu Şçerbatıy[502] diye çağırırlardı) neşeli bir aptal gülümseyişi bütün yüzünü kapladı. Denisov gülümsemedi, Petya, Tihon’un da katıldığı şen bir kahkaha salıverdi.

“Ama canım, tutacak tarafı yoktu,” dedi Tihon. “Elbisesi kötüydü, nereye götürecektim onu? Hem edepsizin de biriydi, efendim. Nasıl olur, dedi, ben *anaral*[503] oğluyum gitmem, dedi.”

Denisov, “Be hayvan herif!” dedi. “Sorguya çekmen gerekiyordu onu.”

“Ben sorguya çektim onu,” dedi Tihon. “Çok bir şey bilmiyorum, dedi. Bizimkiler sayıca fazla ama işler kötü, deldi; lafını etmeye değmez. Şöyle adamakıllı, dedi, bir nara atın, her şeyi ele geçirirsiniz.” Tihon neşeyle, azimli bir tavırla Denisov’un gözlerine bakarak sözünü bitirdi.

Denisov sert sert, “Şimdi yüz kırbacı yedin miydi işi aptallığa vurmayı görürsün,” dedi.

“Kızacak ne var?” dedi Tihon, “Sizin bu Fransızlarınızı ben hiç mi görmedim sanki? Bak şimdi ortalık kararsın, sana istediğini getireyim, istersen üç tane birden.”

Denisov, “E, hadi gidelim,” dedi. Toplanma, yerine kadar kaşları öfkeyle çatık, hiç konuşmadan gitti.

Tihon arkadan geliyordu, çalılıklara attığı bir çift çizmenin lafını ederek Kazakların onunla gülüştüklerini, ona güldüklerini duyuyordu Petya.

Tihon’un sözleri ve gülümsemesi karşısında tutulduğu gülme nöbeti geçip de onun birini öldürdüğünü Petya birden anlayınca kötü oldu. Esir trampetçiye dönüp baktı; yüreğinin sızladığını duydu. Ama bu duygu kısa sürdü. Başını daha dik tutmak, cesur olmak ve bulunduğu çevreye yakışmayan bir kimse olmamak için ciddi bir tavırla ertesi günkü hareket hakkında *yasavul*a sormak gereğini hissetti.

Gönderilmiş olan subay yolda Denisov'la karşılaştı, Denisov'un kendisi şimdi geleceğini, onun tarafında her şeyin yolunda gittiğini bilirdi.

Denisov birden neşelendi, Petya'yı yanına çağırdı.

"E, anlat bakalım, neler yapıyorsun?" dedi.

502 Çentikli.

503 General demek istiyor.

VII

Petya, ailesinden ayrılıp Moskova’dan çıktıktan sonra alayına katılmış, çok geçmeden de büyük bir kuvvete kumanda eden bir generalin emir subayı olmuştu. Subaylığa terfi edeli, özellikle aktif orduya girip Vyazma Savaşı’na katılalı beri, artık büyüdüğü, adam olduğu için sürekli tatlı bir sevincin coşkunluğu içindeydi. Gerçek bir kahramanlık fırsatını kaçırmak korkusuyla arasız bir heyecan ve telaş hissediyordu. Orduda gördüğü, yaşadığı şeylerden çok memnundu. Bununla birlikte, asıl kahramanca işler kendisinin bulunmadığı yerlerde oluyor gibi geliyordu ona. Ve o bulunmadığı yerlere yetişmek için can atıyordu.

21 Ekim’de general, Denisov’un müfrezesine birini göndermek arzusunu açığa vurunca Petya kendisinin gönderilmesini o kadar acıklı bir ifadeyle yalvardı ki, general reddedemedi. Ama onu gönderirken, Vyazma Savaşı’ndaki çılgınca hareketini, gönderildiği yere yolu takip ederek gidecek yerde, atını savaş hattına, Fransızların ateşi altına sürerek orada tabancasıyla iki el ateş etmesini hatırlayarak, Denisov’un herhangi bir hareketine katılmaktan men etti. Denisov ona kalıp kalamayacağını sorduğu zaman Petya bundan ötürü kızarmış, şaşırmıştı. Orman kenarına gelinceye kadar, Petya görevini harfi harfine yerine getirerek hemen dönmesi gerektiğini düşünüyordu. Ama Fransızlar, Tihon’u görüp de gece mutlaka baskın verileceğini öğrenince, şimdiye kadar çok saygı gösterdiği generalin değersiz bir adam, bir Alman olduğuna, Denisov’un, *yasavul*un, Tihon’un birer kahraman olduklarına, böyle zorlu bir anda, onları bırakıp gitmenin ayıp olacağına, bir görüşten diğerine geçişte gençlere has bir hızla karar verdi.

Denisov, Petya ve *yasavul*la toplanma yerine vardığı zaman ortalık artık kararıyordu. Yarı karanlıkta eyerli atlar ve meydanda kulübecikler kuran ve (Fransızlar duman görmesin diye) ormanın sel çukurunda kor haline gelmiş ateşler yakan Kazaklar, *hussar*’lar görünüyordu. Küçük bir kulübenin sofasında bir Kazak, kollarını sıvamış koyun eti doğruyordu. Kulübenin içinde Denisov müfrezesinden üç subay vardı, bir kapıyı masa gibi düzenlemeye çalışıyorlardı. Petya ıslak elbiselerini çıkarıp kurutmaya verdi ve hemen yemek masası kurma işinde subaylara yardıma koyuldu.

On dakika sonra masa hazırlanmış, üstü sofra beziyle örtülmüştü, masada votka, bir matara rom, beyaz ekmek, kızarmış koyun eti ve tuz vardı.

Subaylarla birlikte sofraya oturup her yerinden yağlar akan elleriyle, güzel kokulu yağlı koyun etini parçalarken Petya kalbinde herkese karşı derin ve çocukça bir sevginin heyecanını duyuyor; başkalarının da kendisine karşı aynı duyguları beslediğine inanıyordu.

Denisov'a seslenerek, "E, ne dersiniz, Vasiliy Fedoroviç," dedi, "sizinle bir gün kalırsam bir şey olur mu?" Muhatabını beklemeden yanıtı kendisi verdi: "Öğrenmem emredilmişti, işte ben de öğreniyorum... Yalnız bırakın beni en... en önemli yere... Bırakın beni... Ödül istemiyorum... Şunu istiyorum ki..." Petya dişlerini sıktı, dik tuttuğu başını sarsıp elini sallayarak etrafına bakındı.

Denisov gülümseyerek, "En önemli yere..." diye tekrarladı.

Petya, "Yalnız rica ederim, bana bir takım veriniz, ben kumanda edeyim," diye devam etti, "ne olursunuz! Ah bıçak mı?" Eti kesmek isteyen bir subaya döndü, çakısını ona uzattı.

Subay çakıyı beğendiğini söyledi. Petya kızararak, "Sizde kalsın efendim. Bende böyle çok var..." dedi. "Ah! Büsbütün unutmuşum yahu!" diye birden haykırdı. "Bende kuru üzüm var, harika, çekirdeksiz. Bizim kantinci yenidir, çok iyi şeyleri var. On funt[504] aldım. Tatlısız yapamam. İster misiniz?" Petya sofaya, Kazak'ın yanına koştu, içinde beş funt kadar kuru üzüm bulunan bir dağarcık getirdi. "Yiyin beyler, yiyin."

*Yasavul*a dönerek, "Kahve cezvesi lazım değil mi?" dedi. "Bizim kantinciden harika bir cezve satın aldım. Mükemmel şeyler var onda. Hem çok namuslu bir adam. İşin başı bu. Size mutlaka göndereceğim. Hem belki de çakmak taşlarınız tükenmiştir. Olur ya. Yanıma aldım, işte şurada..." Dağarcığını gösterdi. "Yüz tane çakmak taşı var. Çok ucuza aldım. Ne kadar lazımsa alın, rica ederim, yoksa hepsi..."

Fazla gevezelik ettiğini düşünerek birden durdu ve kızardı.

Başka budalalıklar edip etmediğini hatırlamaya çalıştı. O gün olup bitenleri hatırlayarak trampetçi Fransız hakkındaki izlenimleri üzerinde durdu. "Bizim için mükemmel, ya onun için? Onu nereye soktular? Karnını doyurdular mı? Bir kötülük ettiler mi ona?" diye düşündü. Ama çakmak taşları konusunda fazla gevezelik ettiğini düşündüğünden artık konuşmaktan korkuyordu.

“Sorsam mı acaba?” diye düşündü. Kendisi çocuk olduğu için çocuğa acıdı diyecekler. “Ne biçim bir çocuk olduğumu yarın onlara gösteririm! Sonra ayıp mı olur acaba?” diye düşünüyordu. “Eh, hepsi bir!” Ve hemen kızararak, yüzlerinde alay ifadesi belirip belirmediğini görmek için ürkek ürkek subaylara bakarak dedi ki:

“Esir alınan şu çocuğu çağırsak olur mu? Yemek için ona bir şey vermek... belki...”

Denisov bunu uygun bularak, “Ya, zavallı çocuk,” dedi. “Çağırın buraya. Adı Vincent Bosse. Çağırın.”

“Ben çağırırım,” dedi Petya.

Denisov, “Çağır, çağır. Zavallı çocuk,” diye tekrarladı.

Denisov bunları söylerken Petya kapıda duruyordu. Subayların arasından geçti, Denisov’un yanına sokuldu.

“İzin verin sizi öpeyim,” dedi. “Ah, ne mükemmel! Ne mükemmel!”

Denisov’u öperek dışarıya koştu, kapının eşiğinde durarak bağırdı:

“Bosse! Vincent!”

Karanlıkta bir ses, “Kimi arıyorsunuz, bayım?” diye sordu.

Petya bugün esir edilen genç Fransız’ı aradığını söyledi.

Kazak, “Ha! Vesionni’yi mi?” dedi.

Vincent adını Kazaklar Vesionni, mujikler ve askerler Viseniya şekline sokmuşlardı. Her iki şekilde de baharın akla gelmesi genç Fransız’ın görünümüne uygun düşüyordu.[505]

Karanlıkta ağızdan ağıza geçerek giden sesler ve gülüşmeler duyuldu.

“Şurada, ateşin yanında ısınıyordu. Hey, Viseniya! Viseniya! Vesenni!..”

Petya’nın yanında duran bir Kazak, “Oğlan açıkgöz,” dedi. “Az önce karnını doyurduk. Fena halde acıkmıştı!”

Karanlıkta ayak sesleri duyuldu, çıplak ayaklarını çamurda şaplatarak trampetçi kapıya yaklaştı.

Petya, “*Ah c’est vous!*”[506] dedi. “*Voulez-vous manger? N’ayez pas peur, on ne vous fera pas de mal,*”[507] diye ürkek ürkek ve şefkatle ekledi koluna dokunarak. “*Entrez, entrez.*”[508]

Trampetçi titreyen ve adeta çocukça bir sesle, “*Merci, monsieur,*”[509] diye yanıt verdi ve çamurlu ayaklarını kapının eşiğinde silmeye başladı.

Petya trampetçiye çok şey söylemek istiyor ama cesaret edemiyordu. Sofada onun yanında ayak değiştirip durmaktaydı. Nihayet karanlıkta elini alıp sıktı.

Şefkatli bir fısıltıyla, “*Entrez, entrez,*” diye tekrarladı.

Kendi kendine, “Ah, ona ne iyilik etsem!” dedi, kapıyı açarak genç adama yol verdi.

Trampetçi kulübeye girince Petya dikkati üzerine çekmeyi onur kırıcı sayarak ondan uzakta oturdu. Cebindeki paraları elliyor, onları trampetçiye vermenin ayıp olup olmayacağında tereddüt ediyordu.

504 409,5 gram.
505 Vesna, Rusça’da bahar demektir.
506 Ah, siz misiniz?
507 Yemek ister misiniz? Korkmayın, size bir fenalık yapmayacaklar.
508 Girin, girin.
509 Teşekkür ederim, efendim.

VIII

Petya’nın dikkati, Denisov’un emriyle kendisine votka, koyun eti verilen, çetede alıkonulması ve diğer esirlerle karıştırılmamak için Rus kaftanı giydirilmesi emredilen trampetçiden Dolohov’un gelmesiyle ayrılmıştı. Petya, Dolohov’un olağanüstü yiğitliğine, Fransızlara karşı acımasızlığına dair orduda birçok şey duymuştu, onun için kulübeye girdiği andan beri Petya gözlerini ayırmadan ona bakıyor, Dolohov’un meclisine yakışmayan bir kimse olmamak için dik tuttuğu başını sarsarak, dik durmayan çalışıyordu.

Dolohov’un giyimi, sadeliğiyle Petya’yı hayrete düşürmüştü.

Denisov *çekmen*[510] giyiyordu, sakal bırakmıştı, göğsünde Aziz Nikolay’ın kutsal tasvirini taşıyor, konuşmasında, duruşunda konumunun özelliğini yansıtıyordu. Önceleri Moskova’da Acem elbiseleri giyen Dolohov’daysa, şimdi tersine özenli bir muhafız subayı görünümü vardı. Temizce tıraş olmuştu, düğme iliğine Giyorgiyev nişanı ilişik pamuklu bir muhafız ceketi giyiyordu, başında düz takılmış bir kasket vardı. Islak yamçısını köşede çıkardı; Denisov’a yaklaşarak, kimse ile selamlaşmadan hemen işler hakkında sorular sormaya başladı. Denisov, büyük müfrezelerin taşıt kolu hakkındaki planlarını, Petya’nın getirdiği tezkereyi, iki generale verdiği yanıtı ona bildirdi. Sonra Denisov Fransız müfrezesinin durumu hakkında tüm bildiklerini anlattı.

Dolohov, “Bu böyle ama ne kadar ve hangi kıtalar olduklarını bilmemiz gerekiyor,” dedi, “gidip görmeli. Ne kadar olduklarını iyice bilmeden işe girişmek olmaz. Ben sağlam iş yapmayı severim. Kimse benimle onların karargâhına gelmek istemez mi? Yanımda üniformam da var.”

Petya, “Ben, ben. Ben gelirim sizinle!” diye bağırdı.

Denisov, Dolohov’a dönerek, “Gitmene hiç de gerek yok,” dedi, “onuysa asla bırakmam.”

Petya, “İyi doğrusu!” diye bağırdı... “Niçin gitmeyecekmişim?”

“Evet, çünkü gerek yok.”

“Ama affedin beni, çünkü... Çünkü... Gideceğim, işte o kadar.” Dolohov’a dönerek, “Alıyor musunuz beni yanınıza?” dedi.

Dolohov, Fransız trampetçisinin yüzüne dikkatle bakarak dalgın dalgın, “Niçin almayayım?” diye yanıt verdi.

Denisov’a dönerek, “Bu delikanlı çoktan mı yanınızda?” diye sordu.

“Bugün yakaladılar ama bir şey bilmiyor. Yanımda alıkoydum onu.”

“Peki, öbürlerini ne yapıyorsun?” dedi Dolohov.

Denisov birden kızararak, “Ne mi yapıyorum? Makbuz karşılığında gönderiyorum,” diye haykırdı. “Ve cesaretle söyleyebilirim ki, sorumluluğunu vicdanımda taşıdığım tek bir kimse yok. Senin için otuz ya da üç yüz kişiyi muhafızların nezareti altında şehre göndermek, açık söyleyeyim, askerliğin şerefini lekelemekten daha mı zor sanki!”

Dolohov soğuk bir gülümsemeyle, “Bak, on altı yaşındaki küçük Kont’a bu tatlı sözleri söylemek yakışır,” dedi, “ama sen bunları artık bir tarafa bırakmalısın.”

Petya sıkılganca, “E, ben bir şey söylemiyorum ki, yalnız sizinle mutlaka geleceğim, diyorum,” dedi.

Dolohov, Denisov’u kızdıran bu konudan özel bir haz duyuyormuş gibi, “Senin ve benim için, ahbap, bütün bu çeşit nezaketleri bir tarafa bırakma zamanı geldi artık,” diye devam etti. “Peki, bunu niçin yanında tutuyorsun?” diyerek başını salladı. “Ona acıdığın için mi? Senin o makbuzlarını biz biliriz. Yüz kişi gönderirsin ama oraya otuz kişi varır. Yolda açlıktan ölürler ya da öldürülürler. Esir almamak da aynı şey değil mi?”

Yasavul ışıklı gözlerini küçülterek “doğru” der gibi başını salladı:

“Hepsi bir, lafı uzatmaya gerek yok. Manevi sorumluluğu üzerime almak istemem. Ölecekler diyorsun. İyi ya! Benim elimle ölmesinler de.”

Dolohov güldü:

“Onlara yirmi defa beni yakalamalarının emredilmediğine inanır mısın? Yakalasalar beni de, şövalyeliğine bakmadan seni de akçakavak dalında sallandırırlar.” Sustu. “Ama bir şeyler yapmamız gerekiyor. Kazak’ımı eşyaları aramaya göndermeli! Bende iki Fransız üniforması var. E, gidelim mi birlikte?” diye sordu Petya’ya.

Petya kulaklarına kadar kızardı, “Ben mi? Evet, evet, tabii!” diye haykırdı Denisov’a bakarak.

Dolohov esirlere yapılacak muamele üzerinde Denisov’la tartışırken Petya yine bir huzursuzluk, bir telaş hissetti; ama onların neden söz ettiklerini tam olarak anlamayı yine başaramadı. “Büyükler, tanınmış kimseler böyle düşünüyorlarsa demek böyle gerekiyor, demek böylesi iyi,” diye düşündü. “Asıl mesele kendisine itaat ettiğimi, bana emredebileceğini

Denisov aklına getirmemelidir. Dolohov'la Fransız karargâhına mutlaka gideceğim. Bu işi o yapabiliyorsa ben de yaparım!"

Gitmemesi için Denisov'un uyarılarına Petya, her şeyi kendisinin de gelişigüzel değil, dikkatle yapmaya alışık olduğunu, tehlikeyi asla düşünmediğini söyleyerek yanıt verdi.

"Çünkü, takdir edersiniz ki, sayıları doğru olarak bilinmezse... Belki yüzlerce kişinin hayatı buna bağlı, ama biz iki kişiyiz. Sonra ben bunu çok istiyorum, mutlaka, mutlaka gideceğim, beni alıkoyamazsınız," dedi, "daha kötü olur..."

510 Kafkaslara mahsus bir çeşit uzun ceket.

IX

Fransız kaputları ve şapkaları giyen Petya ile Dolohov, atlarını Denisov'un ordugâhı gözetlediği açıklığa doğru sürdüler, ormanı zifiri bir karanlıkta geçerek dereye indiler. Aşağıya inince Dolohov yanlarındaki Kazaklara orada beklemelerini söyledi, hızlı tırısla yoldan köprüye yöneldi. Petya heyecandan soluğu kesilmiş bir halde yanında ilerliyordu.

"Eğer yakalanırsak canlı teslim olmam, bende tabanca var," diye fısıldadı.

Dolohov hızlı hızlı ve yavaşça, "Rusça konuşma," dedi, o anda karanlıkta *"Qui vive?"*[511] diye bir ses ve bir silah şakırtısı duyuldu.

Petya'nın yüzüne kan hücum etti; tabancasına sarıldı.

Dolohov atını yavaşlatmadan, *"Lanciers du 6'ème,"*[512] dedi.

Köprünün üstünde bir nöbetçinin silueti görünüyordu.

"Mot d'ordre?"[513]

Dolohov atını yavaşlattı, adım adım ilerlemeye başladı, *"Dites donc, le Colonel Gérard est ici?"*[514] dedi.

Nöbetçi yanıt vermedi, yolu keserek, *"Mot d'ordre!"* diye tekrar etti.

Dolohov birden parlayıp atını nöbetçinin üstüne doğru sürerek, *"Quand un officier fait sa ronde les sentinelles ne demandent pas le mot d'ordre..."*[515] diye bağırdı. *"Je vous demande si le colonel est ici?"*[516]

Yana çekilen nöbetçinin yanıtını beklemeden adi yürüyüşle atını sırta doğru sürdü.

Dolohov yolun bir tarafından öbür tarafına geçen bir insan karaltısı görerek onu durdurdu, komutanın ve subayların nerede bulunduklarını sordu. Omzunda bir torba bulunan ve bir asker olan bu adam durdu, Dolohov'un atına yaklaştı, eliyle onu okşayarak samimi ve dostça bir tavırla komutanın ve subayların sırtın yukarısında, sağda, bir çiftliğin (bey malikânesini böyle adlandırıyordu) avlusunda bulunduklarını söyledi.

Dolohov, her iki yanında çoban ateşleri yanan ve Fransızca konuşmalar duyulan yolu izleyerek bey konağının avlusuna doğru döndü. Avlu kapısından girip attan indi, etrafında birkaç kişinin yüksek sesle konuşarak oturduğu, büyük alevlerle yanan bir ateşe yaklaştı. Kenarda bir kazanda bir şeyler pişiyor, kalpaklı, mavi kaputlu, ateşin parlak ışığıyla aydınlanan bir asker diz çökmüş harbi ile onu karıştırıyordu.

Ateşin öte yanında, gölgede oturan subaylardan biri, *“Oh, c’est un dur à cuire,”*[517] dedi.

Öbürü gülerek, *“Il les fera marcher les lapins,”*[518] dedi. Karanlıkta atlarıyla ateşe yaklaşan Dolohov’la Petya’nın ayak seslerinin geldiği tarafa bakarak sustular.

Dolohov yüksek sesle ve sözcüklerin üstüne basarak, *“Bonjour, messieurs,”*[519] dedi.

Subaylar ateşin gölgesinde hareketlendiler; uzun boylu, uzun boyunlu bir subay ateşin çevresinden dolaşarak Dolohov’a yaklaştı.

“C’est vous, Clément,”[520] dedi. *“D’où diable...”*[521] ama yanıldığını anlayarak sözünü bitiremedi; hafifçe kaşlarını çatıp Dolohov’u bir yabancıyı selamlar gibi selamladı, ona ne hizmeti dokunabileceğini sordu. Dolohov arkadaşıyla alayına yetişmek istediğini söyledi ve 6. Alay hakkında bir şey bilip bilmediklerini sordu onlara. Kimse bir şey bilmiyordu; subaylar kendisine ve Dolohov’a düşmanca ve kuşkuyla bakıyorlarmış gibi geldi Petya’ya. Birkaç saniye herkes sustu.

Ateşin ötesinden çekingen bir gülüşle karışık bir ses, *“Si vous comptez sur la soupe du soir, vous venez trop tard,”*[522] dedi.

Dolohov karınlarının tok olduğunu, yollarına gece de devam etmeleri gerektiğini söyledi.

Atları kazanı karıştıran askere verdi, ateşin önünde, uzun boylu subayın yanına çömeldi. Bu subay gözlerini ayırmadan Dolohov’a bakıyordu, tekrar hangi alaydan olduğunu sordu. Dolohov soruyu duymamış gibi yaparak yanıt vermedi; cebinden çıkardığı bir Fransız piposunu yakarak önlerindeki yolun Kazaklara karşı ne dereceye güvenli olduğunu sordu subaylara.

Ateşin ötesindeki subay, *“Les brigands sont partout,”*[523] diye yanıt verdi.

Dolohov, Kazakların ancak kendisi ve arkadaşı gibi geri kalmış olanlar için tehlikeli olduğunu söyledi, büyük müfrezelere saldırmaya herhalde cüret edemeyeceklerini ekledi, soruyla karışık. Kimse yanıt vermedi.

Petya ateşin önünde durup onun konuşmasını dinlerken içinden şöyle geçiriyordu: “Eh, şimdi ayrılır.”

Ama Dolohov kesilen konuşmaya yeniden başladı, taburlarının mevcudunu, kaç tabur bulunduğunu, esirlerin sayısını açık açık sordu. Dolohov, kıtalarında bulunan Rus esirleri hakkında bir soru sorarak şunları söyledi:

“*La vilaine affaire de trainer ces cadavres après soi. Vaudrait mieux fusiller cette canaille,”*[524] ve öyle tuhaf bir kahkaha salıverdi ki, Petya, Fransızların hileyi hemen anlayacaklarını zannetti, elinde olmayarak ateşten bir adım geri çekildi. Dolohov'un sözlerine ve gülmesine kimse karşılık vermedi; görünmeyen bir Fransız subayı (kaputuna sarılmış yatıyordu) doğruldu, arkadaşına yavaşça bir şeyler söyledi. Dolohov kalktı, atları tutan askere seslendi.

Petya elinde olmaksızın Dolohov'a yaklaştı. “Atları verecekler mi acaba?” diye düşünüyordu.

Atları verdiler.

“*Bonjour, messieurs,”*[525] dedi Dolohov.

Petya *bonsoir*[526] diyecekti, sözünü bitiremedi. Subaylar yavaşça birbirlerine bir şeyler söylediler. Dolohov yerinde durmayan atına binmek için epey uğraştı; sonra adi yürüyüşle avlu kapısından çıktı. Petya yanından gidiyor, arkalarından Fransızların koşup konuştuklarını görmek için dönüp bakmak istiyor, ama buna cesaret edemiyordu.

Yola çıkınca Dolohov geriye, kıra doğru değil, köy boyunca ilerledi. Bir yerde durup kulak kabarttı. “Duyuyor musun?” dedi. Petya Rusça sesler duydu, ateşlerin yanlarında Rus esirlerinin karaltılarını gördü. Aşağıya, köprüye inen Petya ile Dolohov, köprünün üstünde hiçbir şey söylemeden düşünceli düşünceli dolaşan nöbetçiyi geçtiler, Kazakların beklediği dereye indiler.

Dolohov, “Eh, şimdi yolun açık olsun. Denisov'a söyle, şafak sökerken ilk silah sesiyle,” dedi ve uzaklaşmak istedi ama Petya onun koluna yapıştı.

“Hayır!” diye haykırdı, “Siz ne kahramansınız! Ah ne iyi! Ne mükemmel! Ne kadar seviyorum sizi.”

Dolohov, “Peki, peki,” dedi. Ama Petya onu bırakmıyordu; Dolohov karanlıkta, Petya'nın kendisine doğru eğildiğini gördü. Öpüşmek istiyordu. Dolohov onu öptü, güldü ve atını çevirerek karanlıkta kayboldu.

511 Kim o?

512 6. Alay *uhlan*'ları.

513 Parola.

514 Albay Gérard burada mı?

515 Bir subay etrafı dolaşırken nöbetçiler parola sormaz.

516 Ben size albay burada mı diye soruyorum.

517 Ah, bu çok sert, pişmez.

518 Ada tavşanlarını yürütür (Fransız atasözü).
519 Günaydın baylar!
520 Sen misin Clément?
521 Nereden çıktın iblis...
522 Akşam yemeği umuyorsanız geç kaldınız.
523 Haydutlar her yerde.
524 Bu leşleri beraber taşımak berbat iş. Bu alçakları kurşuna dizmeli daha iyi.
525 Günaydın, baylar.
526 İyi akşamlar.

X

Toplanma yerine dönen Petya, sofada Denisov'la karşılaştı. Denisov Petya'ya izin verdiği için kendi kendine kızarak panik içinde onu bekliyordu.

"Çok şükür!" diye bağırdı. "Eh, çok şükür!" Petya'nın heyecanlı hikâyesini dinleyerek tekrarladı. "Senin yüzünden uyku uyumadım! Eh, çok şükür, şimdi yatmalı. Sabaha kadar kestirebiliriz."

"Evet... Hayır," dedi Petya. "Benim daha uykum gelmedi. Hem ben kendimi bilirim, uyursam tamamdır. Sonra, savaştan önce uyumam ben."

Petya gezinin ayrıntılarını düşünerek, ertesi gün yaşanacakları zihninden geçirerek kulübede bir süre oturdu. Sonra, Denisov'un uyuduğunu fark ederek kalkıp dışarı çıktı.

Dışarısı zifiri karanlıktı. Yağmur dinmişti ama ağaçlardan hâlâ yağmur damlaları düşüyordu. Toplanma yerinin yakınında Kazak kulübeciklerinin ve bir arada bağlı atların karaltıları görünüyordu. Kulübenin arkasında, yanlarında atlar bulunan iki furgonun karaltısı görünüyor, sel çukurunda sönmeye yüz tutmuş ateşlerin son kızıllıkları beliriyordu. Kazakların ve *hussar*'ların hepsi uyumuyordu; sağda solda, düşen yağmur damlalarına, yemlenen atların çıkardığı seslere karışan fısıldaşmalar duyuluyordu.

Petya sofadan çıktı, karanlıkta etrafına bakındı, furgonlara yaklaştı. Furgonların altında biri horluyor, etraflarında eyerli beygirler yulaf yiyordu. Küçük Rusya soyundan olmakla birlikte Karabah diye çağırdığı atını Petya karanlıkta tanıdı, ona yaklaştı.

Burun deliklerini koklayıp onu öperek, "E, Karabah, yarın işimiz var," dedi.

Furgonun altındaki Kazak, "Ne o, beyim, uyumuyor musun?" dedi.

"Hayır; şey... Adın galiba Lihaçov'du değil mi? Daha ben şimdi geldim. Fransızlara gitmiştik."

Petya yalnız geziye çıkışını değil, niçin geziye çıktığını ve hayatını feda etmeyi, körü körüne iş görmeye neden tercih ettiğini de uzun uzun anlattı.

"E, biraz kestirseniz," dedi Kazak.

Petya, "Hayır, alışkınım," diye yanıt verdi. "Tabancalarınızdaki çakmak taşları tükendi mi? Ben getirdim, lazım mı? İstersen vereyim."

Petya'yı yakından görmek için Kazak, furgonun altından başını çıkardı:

“Çünkü ben her şeyi özenle yapmaya alışmışımdır,” dedi Petya. “Bazıları tesadüfe bırakır, hazırlık yapmaz, sonra sızlanırlar. Ben böyle şeyi sevmem.”

“Bu doğru,” dedi Kazak.

“Ha sonra, kılıcımı bilesene lütfen; körlen... (yalan söylemekten korktu) hiç bilenmemiştir. Yapar mısın?”

“Niçin yapmayayım, olur.”

Lihaçov kalktı, eşyaları karıştırdı; çok geçmeden Petya çeliğin ve biley taşının katı sesini duydu. Furgonun üstüne çıkıp kenarına oturdu.

Kazak furgonun altında kılıcı biliyordu.

“E, nasıl, delikanlılar uyuyor mu?” dedi Petya.

“Kimi uyuyor, kimi uyumuyor.”

“Ya oğlan ne yapıyor?”

“Vesenni mi? Sofada, bir yere çöküverdi. Çektiği korkudan sonra uyuyor. Artık rahat.”

Bundan sonra Petya uzun süre susarak etraftaki seslere kulak verdi. Karanlıkta ayak sesleri duyuldu; bir Kazak göründü. Birisi furgona yaklaşarak, “Bilediğin ne?” diye sordu.

“Beyin kılıcını biliyorum.”

Petya’nın *hussar* zannettiği adam, “Çok iyi yapıyorsun,” dedi. “Tas sizde mi kaldı?”

“İşte şurada, tekerleğin yanında.”

Hussar tası aldı, “Neredeyse gün ağaracak,” dedi. Esnedi ve uzaklaştı. Ormanda, Denisov’un müfrezesinde, anayoldan bir verst uzakta bulunduğunu, Fransızlardan alınmış, yanı başında atlar bağlı bir furgonun üstünde oturduğunu, altında Kazak Lihaçov’un onun kılıcını bilediğini, sağdaki büyük karaltının toplanma yeri, aşağıda, soldaki kızıl parlak beneğin sönmekte olan ateş, tası almaya gelen adamın susayan bir *hussar* olduğunu Petya’nın bilmesi gerekti; ama o bir şey bilmiyor, bilmek istemiyordu. O, içinde gerçeğe benzer hiçbir şey bulunmayan büyülü bir dünyadaydı. Büyük karaltı belki gerçekten de toplanma yeriydi ama belki yeraltına açılan bir mağaraydı. Kızıl benek belki ateşti ama belki de kocaman bir devin gözüydü. Belki şimdi o gerçekten de bir furgonun üstünde oturuyordu, belki de furgonun üstünde değil, üzerinden düşse yere bütün gün, bütün bir ay ve hiçbir zaman ulaşamayacağı korkunç şekilde yüksek bir kuledeydi. Furgonun altında oturan belki basit bir Kazak olan Lihaçov’du, belki de kimsenin bilmediği dünyanın en iyi, en yiğit, en

harikulade, en mükemmel adamıydı. Belki su almak için oraya gelip dereye inen, gerçekten de bir *hussar*'dı, belki de daha şimdi gözden kaybolmuş, büsbütün yok olmuştu; o yoktu.

Şimdi gördüğü hiçbir şey şaşırtmıyordu Petya'yı. Her şeyin mümkün olduğu büyülü bir dünyada yaşıyordu.

Gökyüzüne baktı. Gökyüzü de yeryüzü gibi büyülüydü. Gökyüzü berraklaşıyordu, ağaçların tepeleri üzerinden bulutlar, yıldızların üstünü açar gibi, hızla çekilmekteydi. Bazen gökyüzü açılır gibi oluyor, siyah, temiz bir gök görünüyordu. Bazen bu siyah lekeler bulut hissini veriyordu. Bazen gök yüksek, çok yüksek görünüyordu, bazen büsbütün alçalıyor, elle ulaşılabilecek gibi oluyordu.

Petya gözlerini kapadı, sallanmaya başladı.

Damlalar damlıyordu. Alçaktan konuşmalar duyuyordu. Atlar kişneyip tepişiyordu. Birisi horluyordu.

Bilenen kılıç, "szink, zink, szink, zink" diye gıcırdıyordu. Petya birden yeni, tatlı ve parlak bir marş çalan ahenkli bir orkestranın sesini duydu. Petya, Nataşa gibi, müziğe Nikolay'dan daha yatkındı ama hiçbir zaman müzik öğrenmemiş, müziği düşünmemişti; bundan ötürü ansızın içine doğan motifler ona çok yeni ve cazip geliyordu. Müzik gittikçe daha iyi duyuluyordu. Melodi yükseliyor, aletlerin birinden öbürüne geçiliyordu. Füg denen şey oluyordu ama Petya'nın füg hakkında en ufak bir fikri yoktu. Kâh kemana, kâh nefesliye benzeyen (fakat kemandan ve nefesliden daha iyi ve daha temiz ses çıkaran)aletlerin her biri kendi havasını çalıyor, daha onu bitirmeden, hemen hemen aynı şeye başlamış olan bir diğeriyle, bir üçüncüsüyle ve dördüncüsüyle karışıyor; sonra hepsi bir arada birleşiyor, tekrar kâh muhteşem bir ilahide, kâh parlak bir zafer marşında birleşiyorlardı.

Petya sallanarak, "Ah, rüya görüyormuşum," dedi, "bu ses benim kulaklarımda. Belki benim orkestram bu. Hadi, tekrar. Devam et orkestram! Hadi!"

Gözlerini kapadı. Dört bir yanından gelen sesler titreşmeye, yükselmeye, dağılmaya, birbirine karışmaya başladı ve yine her şey aynı tatlı ve muhteşem marşta birleşti. Petya kendi kendine, "Ah, bu ne harika! Ne kadar istiyorum ve nasıl istiyorum," dedi. Bu muhteşem orkestrayı yönetmeyi denedi.

"Ey, susss, suss, kesin nefesinizi şimdi." Ve sesler ona itaat etti. "Hadi şimdi daha güçlü, daha canlı, daha, daha neşeli." Ve bitimsiz derinliklerden

gittikçe yükselen tok sesler duydu Petya, “Hadi, sesler, katılın,” diye emretti. Uzaktan ilk önce erkeklerin, sonra kadınların sesleri duyuldu. Sesler yükseldi, ölçülü, vakur sesler. Onların harikulade güzelliğini içmek Petya için hem korkunç, hem neşeli bir şeydi.

Parlak zafer marşına bir şarkı karıştı; damlalar damlıyordu; kılıç szink zink zink diye gıcırdıyordu; atlar koroyu bozmadan ve ona uyarak yine tepişiyor, kişniyorlardı.

Petya bunun ne kadar sürdüğünü bilmiyordu, haz duyuyor, buna hayret ediyor, bunu kimseyle paylaşamayışına hayıflanıyordu. Lihaçov’un şefkatli sesi uyandırdı onu:

“Tamam, efendim, bir *hıransız*’ı[527] ikiye biçebilirsiniz.”

Petya ayıldı, “Ortalık ağarıyor, gerçekten ortalık ağarıyor!” diye haykırdı. Atlar şimdi kuyruklarına kadar seçiliyor, çıplak dalların arasından nemli bir aydınlık görünüyordu. Petya silkindi, furgondan aşağı atladı, cebinden gümüş bir ruble çıkarıp Lihaçov’a verdi, kılıcı sallayarak denedi ve kılıfına yerleştirdi. Kazaklar, atları çözüp kolanları sıkıştırdılar.

“İşte komutan da,” dedi Lihaçov.

Denisov toplanma yerinden çıktı, Petya’ya seslendi, hazırlanma emrini verdi.

527 Fransız’ı demek istiyor.

XI

Alacakaranlıkta herkes atını çarçabuk buldu, kolanlar sıkıştırıldı ve verilen komuta ile herkes yerini aldı. Denisov toplanma yerinin yanında duruyor, son emirleri veriyordu. Müfrezenin piyadesi, çamurda şaplayan yüzlerce ayak önden yol boyunca ilerledi, ağaçlar arasından sabahın sisi içinde süratle kayboldu. *Yasavul* Kazaklara birtakım emirler verdi. Petya at bin emrini sabırsızlıkla bekleyerek atını dizginlerinden tutuyordu. Soğuk su ile yıkanmış yüzü, özellikle gözleri ateşle yanıyordu; sırtında bir ürperme, bütün vücudunda hızlı ve ölçülü bir titreme hissediyordu.

Denisov, "Her şeyiniz hazır mı?" dedi. "Atları getirin."

Atlar getirildi. Kolanlar gevşek olduğu için Denisov, Kazak'ına çıkıştı; onu azarlayarak atına bindi. Petya ayağını üzengiye geçirdi. At, her zaman olduğu gibi, ayağını ısırmak istiyordu, Petya kendi ağırlığını duymaksızın hızla eyere sıçradı, arkadan karanlıkta yola koyulan *hussar*'a dönüp bakarak Denisov'a yaklaştı, "Vasiliy Fedoroviç, bana bir görev veremez misiniz? Rica ederim... Tanrı aşkına..." dedi.

Denisov Petya'nın varlığını unutmuşa benziyordu. Ona baktı. Sert sert, "Yalnız bir şey rica ederim," dedi, "bana itaat edeceksin ve hiçbir şeye burnunu sokmayacaksın."

Denisov, yürüyüş boyunca Petya ile bir daha tek bir söz konuşmadı, sessizce ilerledi. Orman kenarına vardıkları zaman ortalık hissedilir derecede ağarmıştı. Denisov *yasavul*la yavaşça bir şeyler konuştu; Kazaklar Petya ile Denisov'un yanından geçmeye başladılar. Atlar sıçrayıp kayarak süvarileriyle dereye indiler. Petya, Denisov'la yan yana gidiyordu. Vücudu gittikçe daha çok titriyordu. Ortalık gittikçe daha çok ağarıyor, uzakları yalnızca sis kapatıyordu. Aşağıya inince Denisov dönüp arkaya baktı, yanında duran Kazak'a başını salladı.

"İşaret!" dedi.

Kazak elini kaldırdı, bir silah sesi duyuldu. O anda ileriden dörtnala kalkan atların nal sesleri, her taraftan haykırışlar ve yeniden silah sesleri işitildi.

İlk nal seslerinin ve haykırışların duyulmasıyla birlikte Petya atını kamçılayıp dizginleri bırakarak, kendisine bağıran Denisov'u dinlemeksizin dörtnala ileri atıldı. Silah sesi duyulunca ortalık ansızın, gün ortasında

olduğu gibi parlak bir ışıkla büsbütün aydınlanmış gibi geldi Petya'ya. Atını köprüye doğru sürdü. Önde, yol üzerinde atlarını dörtnala kaldırmış Kazaklar vardı. Köprünün üstünde geri kalmış bir Kazak'a çarptı ve yoluna devam etti. İleride birtakım adamlar (herhalde Fransızlardı) yolun sağ yanından sol yanına doğru koşuyorlardı. Biri Petya'nın atının ayakları altında çamura yuvarlandı.

Bir kulübenin önünde Kazaklar toplanmış, bir şey yapıyorlardı. Kalabalığın içinden korkunç bir haykırış duyuldu. Petya atını kalabalığa sürdü. İlk gördüğü şey göğsüne doğrultulan mızrağın sapına sarılmış yüzü sapsarı, alt çenesi titreyen bir Fransız oldu.

Petya, "Hurra!.. Çocuklar... Bizimkiler!" diye haykırdı ve kızışan atına dizginlerle vurarak köy sokağından ileriye doğru atıldı.

İleriden silah sesleri geliyordu. Yolun iki tarafından koşan Kazaklar, *hussar*'lar ve üstleri başları yırtık Rus esirleri bağırıp çağırarak anlaşılmaz bir şeyler söylüyorlardı. Mavi kaputlu, şapkasız, kırmızı yüzlü, kaşları çatılmış genç bir Fransız kendini süngüyle koruyordu *hussar*' lardan. Petya yetiştiği zaman Fransız yıkılmıştı. Petya'nın kafasında "yine geç kaldım" diye bir düşünce şimşek gibi parlayıp söndü. Atını sürekli silah seslerinin geldiği tarafa sürdü. Silah sesleri bir gün önce Dolohov'la gittikleri yerden, bey konağının avlusundan geliyordu. Fransızlar orada çitin arkasında, sık otların bürüdüğü bahçede saklanmış, avlu kapısının önünde toplanan Kazaklara ateş ediyorlardı. Kapıya yaklaşınca Petya barut dumanları içinde Dolohov'u gördü; solgun, yeşilimtırak büyüsü vardı, adamlarına bağırarak bir şeyler söylüyordu. Petya kendisine yaklaşınca bağırdı: "Arkadan! Piyadeyi bekleyin!"

Petya, "Beklemek mi?.. Hurra!.." diye haykırdı ve bir dakika kaybetmeden atını tüfek seslerinin geldiği tarafa, barut dumanlarının en sık olduğu yere doğru dörtnala sürdü. Bir yaylım ateş duyuldu, boşa giden kurşunlar vızıldayıp bir yerlere çarpıyordu. Kazaklar ve Dolohov, Petya'nın peşinden atlarını konağın avlu kapısından içeri sürdüler. Dalgalanan koyu dumanlar arasında Fransızların bir kısmı silahlarını atarak otların içinden fırlayıp Kazaklara doğru koşuyor, diğer bir kısmı sırttan aşağı, göle doğru kaçıyordu. Petya atını avlu boyunca dörtnala sürüyor ve dizginleri tutacak yerde, her iki elini acayip bir şekilde ve hızla sallıyor, gittikçe yana kayıyordu. Hayvan, sabah aydınlığında görünmeyen kül bağlamış bir çoban ateşinin üstüne düşerek ansızın durdu; Petya bütün ağırlığıyla ıslak toprağa

yuvarlandı. Kazaklar, başı kımıldamadığı halde kollarının ve bacaklarının nasıl hızla sarsıldığını gördüler. Kurşun başını delip geçmişti.

Dolohov, kılıcına bağlı bir mendille evden çıkıp yanına gelen ve teslim olduklarını bildiren Fransız komutanıyla konuştuktan sonra atından indi, hareketsiz ve kolları açık yatan Petya'ya yaklaştı.

Kaşlarını çatarak, "Tamam," dedi ve avlu kapısına karşıdan gelen Denisov'a doğru yürüdü.

Denisov Petya'yı uzaktan gördü, "Öldü mü?" diye bağırdı.

Dolohov, "Tamam," diye tekrarladı, bu sözü söylemek ona adeta zevk veriyordu; yetişen Kazakların kuşattığı esirlere doğru hızla yürüdü.

"Esir almak yok!" diye haykırdı Denisov'a.

Denisov yanıt vermedi; Petya'nın yanına geldi, attan indi, titreyen elleriyle Petya'nın kana, çamura bulanmış ve sararmış yüzünü kendine doğru çevirdi.

"Tatlısız yapamam. Harika bir üzüm, hepsini alın," deyişini hatırladı. Ve Kazaklar şaşkınlıkla dönüp köpek havlamasını andıran hıçkırıkları dinlediler, Denisov hızla başını çevirdi, çitlere tutundu.

Piyer Bezuhov, Denisov'la Dolohov'un kurtardığı Rus esirleri arasındaydı.

Piyer'in bulunduğu esir kafilesi hakkında Moskova' dan çıkalı beri Fransız komutanlığından yeni bir talimat gelmemişti. 22 Ekim'de bu kafile, Moskova'dan birlikte çıktığı kıtalar ve ağırlıklarla bir arada değildi artık. İlk olarak arkalarından galen peksimet yüklü araba kafilesinin yarısı Kazaklar tarafından ele geçirilmiş, öbür yarısı ilerlemişti; önlerindeki yaya süvarilerden tek bir kimse kalmamıştı; hepsi ortadan kaybolmuştu. İlk aşamada önde görünen topçunun yerini Mareşal Junot'nun Westphalialı muhafızlar tarafından korunan muazzam yük arabaları kafilesi almıştı. Esirlerin arkasından süvari teçhizat ağırlıkları geliyordu.

Önceleri üç kol halinde bulunan Fransız kıtaları, Vyazma'dan sonra tek bir yığın halinde ilerlemişlerdi. Moskova'dan sonra ilk molada Piyer'in fark ettiği düzensizlik son haddini bulmuştu.

Geçtikleri yolun iki yanı at leşleriyle doluydu; türlü kıtalardan geri kalmış, üstleri başları yırtık pırtık askerler durmadan değişiyor, kâh geçen kola katılıyor, kâh yine geri kalıyorlardı.

Yürüyüş sırasında birkaç kez öylesine tehlike işareti verildi; muhafız erleri silahlarını kaldırıp havaya ateş ettiler; birbirlerini ezerek kaçıp sonra yine toplanarak boşuna korktukları için birbirlerine çıkıştılar.

Bir arada giden bu üç topluluk (süvari deposu, esirler ve Junot'nun araba kafilesi) hâlâ başlı başına birer bütün teşkil ediyordu ama her üçü de hızla eriyordu.

Başlangıçta yüz yirmi yük arabası bulunan depoda şimdi ancak altmış araba kalmıştı; diğerleri çeteciler tarafından ele geçirilmiş veya atılmışlardı. Junot'nun kafilesinden birkaç araba terk edilmiş ya da ele geçirilmişti. Üç araba Davout'nun kolordusundan kalan askerler tarafından soyulmuştu. Bu kafileye esirlerin muhafızlarından daha çok nöbetçi dikildiğini, yanında mareşale ait gümüş bir kaşık bulundu diye arkadaşlarından bir Alman erin, mareşalin emriyle kurşuna dizildiğini Piyer Almanlar konuşurken duymuştu.

Bu üç topluluktan en çok esirler eridi. Moskova'dan çıkan üç yüz otuz kişiden geriye kalanlar yüzü bulmuyordu. Esirler, muhafızlık eden askerleri eyer deposundan ve Junot'nun kafilesinden daha çok sıkıyordu. Eyerlerin, Junot'nun kaşıklarının bir işe yarayabileceğini biliyorlardı ama aç ve çıplak

askerlerin başında nöbet beklemek, ölen, yolda kalan ve kendilerine ateş edilmesi emredilen aynı aç ve çıplak Rusları korumak yalnızca anlaşılmaz değil, insanın gücüne de giden bir şeydi. Muhafızlar, kendilerinin de içinde bulundukları bu acıklı durumda, esirlere karşı duydukları merhamete kapılmaktan ve böylelikle kendi durumlarını kötüleştirmekten korkar gibi, onlara çok soğuk ve sert muamele ediyorlardı.

Dorogobuj'da muhafız erler, esirleri bir at ahırına kapayıp kendi mağazalarını yağmaya gittikleri bir sırada esir askerlerden birkaçı duvarın altını delerek kaçtı ama Fransızlar tarafından yakalanıp kurşuna dizildiler.

Moskova'dan çıkarken konulan esir subayların erlerden ayrı tutulması emri çoktan ortadan kalkmıştı; yürüyebilen herkes bir arada gidiyordu; üçüncü aşamadan sonra Piyer Karatayev'le ve Karatayev'i kendine sahip seçen eğri bacaklı boz köpekle birleşti.

Moskova'dan ayrılışın üçüncü günü Karatayev'i Moskova hastanesinde tedavi edilen sıtması yeniden tutmuştu; Karatayev ne kadar zayıflarsa Piyer ondan o kadar uzaklaşıyordu. Neden bilmiyordu, ama Karatayev zayıflamaya başlayalı beri ona yaklaşmak için Piyer'in çaba sarf etmesi gerekiyordu. Ona yaklaşıp da molada yatarken her zaman çıkardığı iniltiyi duyunca ve yaydığı keskin kokuyu alınca Piyer ondan uzaklaşıyor, onu düşünmüyordu.

Hapishanede Piyer akıl ve mantığıyla değil, tüm varlığıyla, yaşamıyla öğrenmişti ki, insan huzur için yaratılmıştır, huzur insanın içinde, doğal, insani gereksinimlerinin giderilmesindedir; mutsuzluklar yokluktan değil, çokluktan ileri gelir. Yürüyüşün bu son üç haftasında yeni, teselli verici bir gerçeği daha öğrenmişti: Dünyada korkunç bir şey yoktur. Dünyada insanın mutlu ve bütünüyle özgür olacağı bir durum nasıl yoksa, bütünüyle mutsuz ve tutsak olacağı bir durum da yoktur. Öğrenmişti ki, bir acı sınırı, bir de özgürlük sınırı vardır ve bu sınırlar çok yakındır; kuş tüyü yatağında bir tüy kıvrıldığı için rahatsız olan insan da, tıpkı şimdi çıplak ve nemli toprak üzerinde uyurken ve bir yanı üşüyüp öbür yanı ısınırken onun çektiği acıyı çeker; dar balo ayakkabılarını giydiği zamanlar, tıpkı şimdi yara bere içinde ve büsbütün çıplak olan ayaklarıyla (ayakkabıları çoktan parçalanmıştı) yürürken çektiği acıyı çekiyordu. Karısıyla, zannettiği gibi kendi isteğiyle evlendiği zaman, geceyi geçirmek için at ahırına kapandığı şu andan daha özgür değildi. Sonraları kendisinin de ıstırap dediği, fakat o zaman hemen hemen hissetmediği şeylerin başlıcası, açılmış ve kabuk bağlamış yaralarla dolu çıplak ayaklarından çektikleriydi. (At eti lezzetli ve besleyici idi, tuz

yerine kullanılan baruttaki güherçilenin tadı da hoştu, şiddetli soğuklar yoktu, gündüzleri yolda ortalık hep sıcaktı, geceleri çoban ateşleri yanıyordu; kendisini yiyen bitler, vücudunu ısıtıyorlardı.) İlk zamanlar feci olan bir şey vardı: ayakları.

Yürüyüşün ikinci gününde ateşin başında yaralarına bakınca yürümesinin imkânsız olduğunu düşündü; ama herkes kalkınca o da topallayarak yola koyuldu, ısındıktan sonra da artık sızı duymadı, akşama doğru ayakları daha korkunç bir şekil alıyordu. Ama onlara bakmıyor, başka şeyler düşünüyordu.

İnsanın yaşama gücünü Piyer ancak şimdi anlıyordu; buhar kazanlarındaki emniyet supabını andırıyordu bu; yoğunlaşan buharın fazlasını dışarı atan supap; insanın zihni de böyleydi, dikkatin yer değiştirmesi kurtarıyordu onu.

Geride kalan esirlerin nasıl ateş edilerek öldürüldüğünü, yüzden fazla esir bu şekilde öldüğü halde, görmemiş, duymamıştı. Günden güne takattan düşen ve çok geçmeden aynı akıbete uğrayacağı açıkça görülen Karatayev’i düşünmüyordu. Kendini ise daha az düşünüyordu. Durumu kötüleştikçe, gelecek daha korkunç bir şekil aldıkça, içinde bulunduğu duruma aykırı, teselli verici düşünceler geliyordu aklına.

XIII

Piyer, ayın yirmi ikisinde öğle vakti çamurlu, kaypak bir yolda ayaklarına ve yolun arızalarına bakarak yokuş yukarı çıkıyordu. Ara sıra başını kaldırıp çevresindeki kalabalığa ve yine ayaklarına bakıyordu. Kalabalık da, ayakları da aynı derecede kendisinin olan, yabancı olmayan şeylerdi. Eğri bacaklı, boz Seriy yolun kenarında neşeyle koşuyor, arada bir kendi çevikliğini göstermek için arka ayağını büküp üç ayak üzerinde, sonra yine dört ayak üzerinde sıçrıyor ve havlayarak, leşlere konan kargaların üstüne atılıyordu. Seriy, Moskova'da olduğundan daha keyifli, daha canlıydı. Her tarafta insan etinden hayvan etine kadar türlü bozulma derecelerinde çeşitli etler vardı; geçen askerler de kurtların yanaşmasına engel oluyor, Seriy istediği kadar yiyebiliyordu.

Sabahtan beri yağmur yağıyordu, tam dinecek, hava açacak gibi olurken kısa bir aradan sonra daha şiddetli yağmur başlıyordu. Yağmurla doyan yol artık su kabul etmiyor, tekerlek izlerinden derecikler akıyordu.

Piyer sağa sola bakıp adımlarını üçer üçer sayarak ilerliyor ve parmaklarıyla hesap yapıyordu. Yağmura seslendi içinden: "Hadi bakalım, hadi, daha yağ, daha!"

Sanki hiçbir şey düşünmüyordu ama ruhu uzak ve derin bir yerde önemli, teselli edici bir şeyle meşguldü. Bu bir şey, Karatayev'le bir gün önceki bir konuşmasından çıkan derin bir şeydi.

Bir gün önce, gece molasında Piyer sönmüş bir ateşin yanından üşüyerek kalkmış, daha iyi yanan başka bir ateşin yanına gitmişti. Yaklaştığı bu ateşin yanında Platon bir harmani giyer gibi başına kadar kaputuna sarılmış, tatlı, hoş ama zayıf ve hasta sesiyle, Piyer'in bildiği bir hikâyeyi askerlere anlatıyordu. Vakit gece yarısını geçmişti. Karatayev'in sıtma nöbetinden kurtularak dirildiği ve özellikle canlı olduğu anlardandı. Piyer ateşe, yaklaşıp da Platon'un zayıf, hasta sesini duyunca ve ateşin parlak ışığıyla aydınlanan acıklı yüzünü görünce yüreğinin sızladığını hissetti. Bu adama karşı duyduğu merhametten ürkerek uzaklaşmak istedi ama başka ateş yoktu; Platon'a bakmamaya çalışarak ateşin yanına oturdu:

"E, sağlığın nasıl?"

Karatayev, "Sağlığım mı? Hastalığa ağlamak ölüme çare olmaz," dedi ve hemen yine hikâyesine döndü.

“...İşte, kardeşim, (zayıf, solgun yüzünde bir gülümseme, gözlerinde sevinç parıltıysıyla devam etti) işte kardeşim...”

Piyer bu hikâyeyi biliyordu; Karatayev yalnız kendisine altı kez ve her seferinde ayrı bir zevkle anlatmıştı. Yine de yeni bir şey dinler gibi dikkatle dinliyordu; anlatırken Karatayev’in duyduğu sessiz heyecan Piyer’e de geçmişti. Bu hikâye, ailesiyle birlikte namusuyla, Tanrı korkusuyla yaşayan ve bir gün zengin bir tacir arkadaşıyla Makari panayırına giden yaşlı bir tacirle ilgiliydi.

Bir hana inen iki arkadaş yatıp uyuyorlar, ertesi gün tacirin arkadaşı boğazlanmış ve soyulmuş olarak bulunuyor. Kanlı bıçak yaşlı tacirin yastığının altından çıkıyor. Tacir yargılanıyor, kırbaçlanıyor, (o zamanın yasalarına göre, diyor Karatayev) kürek cezasıyla sürgüne gönderiliyor:

“İşte kardeşim (Piyer hikâyenin burasında gelmişti) aradan on yıl ya da daha fazla bir zaman geçiyor. Yaşlı adam sürgünde kürek hayatı yaşıyor. Gerektiği üzere buna katlanıyor, kötü bir şey yapmıyor. Tanrı’dan ölümünü istiyor yalnızca. İyi. Bir gece kürek mahkûmları işe gitmek için, bizim şimdi yaptığımız gibi toplanıyorlar, ihtiyar da onlarla beraber. Kimin ne yüzden mahkûm olduğundan, Tanrı karşısındaki suçundan söz açılıyor. Kimi bir, kimi iki cana kıydığını, kimi kundakçılık ettiğini, kimi kaçak bir toprak kölesi olduğunu, yani hiç yüzünden ıstırap çektiğini söylüyor. İhtiyara soruyorlar: Ya sen, büyükbaba, neden çekiyorsun? İhtiyar: Ben, sevgili kardeşlerim, diyor, kendi günahımızı, insanların günahını çekiyorum. Ben kimsenin canına kıymadım, kimsenin bir şeyini almadım, tersine, yoksullara verirdim. Ben, kardeşlerim, tacirim; büyük servetim vardı. Bu böyle, diyor. Ve onlara, efendime söyleyeyim, bütün olup bitenleri bir bir anlatıyor. Ben, diyor, kendi çektiğime yanmıyorum. Beni, efendime söyleyeyim, Tanrı seçti. Yalnız, diyor, yaşlı karıma ve çocuklarıma acıyorum. Ve ağlamaya başlıyor. Tesadüf bu ya, taciri öldüren adam da, efendime söyleyeyim, aralarındaymış. Büyükbaba, diyor, bu iş nerede oldu? Ne zaman, hangi ayda? Ve her şeyi sorup öğreniyor. Yüreği sızlıyor. İhtiyara yaklaşıp pat diye ayaklarına kapanıyor. Benim yüzümden yandın zavallı ihtiyar, diyor. Gerçek mi gerçek; bu adam suçsuz olarak, boşuna yere acı çekiyor çocuklar. O işi ben yaptım ve bıçağı uyurken başının altına soktum. Beni affet, büyükbaba, İsa aşkına, diyor.”

Karatayev tatlı tatlı gülümseyip ateşe bakarak sustu; odunları düzeltti.

“İhtiyar ona, Tanrı seni affeder, diyor; biz hepimiz Tanrı’ya karşı günahkârız, ben kendi günahımı çekiyorum. Ve acı gözyaşlarıyla ağlıyor.

Ne dersin şahinim (hikâyenin asıl güzelliği ve bütün önemi şimdi anlatacağı şeyde saklıymış gibi, yüzü heyecanlı bir gülümsemeyle gittikçe daha çok aydınlanarak devam ediyordu): Bu cani, yönetime ne söylüyor dersin? Ben, diyor, altı kişi öldürdüm (müthiş bir caniydi o) ama en çok acıdığım bu yaşlı adamdır. Benim yüzümden ağlamasın. Ve anlattı: Yazıp çiziyor, belgeleri gereken yerlere yolluyorlar. Yer uzak, mahkeme işi bitirinceye, hükümet makamları arasında, gerektiği üzere, yazılıp çizilinceye kadar zaman geçiyor. Nihayet iş çara dayanıyor. Tacirin serbest bırakılması, kendisine, giydiği hükme göre tazminat verilmesi hakkında çarın buyruğu gelinceye kadar aradan yine zaman geçiyor. Belgeler geliyor, yaşlı adamı aramaya koyuluyorlar: Suçsuz olarak boş yere acı çeken ihtiyar nerede? Çardan yazı gelmiş. Arıyorlar. (Karatayev'in alt çenesi titriyordu.) Ama o, Tanrı günahlarını bağışlasın, ölmüş. İşte böyle şahinim," diyerek Karatayev sözünü bitirdi ve uzun süre sessizce gülümseyerek önüne baktı. Hikâyenin kendisi değil, anlamı, bu hikâyeyi anlatırken Karatayev'in yüzünde parlayan tatlı heyecan ve bu heyecanın gizemli yanı Piyer'in ruhunu belirsiz ve tatlı bir duyguyla dolduruyordu.

“A vos places!”[528] diye bir ses duyuldu ansızın. Esirlerle muhafızlar arasında, sevindirici bir haberi beklerken yaşadığımız tatlı telaş baş gösterdi. Emirler yükseldi her yandan; sol taraftan esirleri dolaşarak gelen, giyimleri ve atları mükemmel, tırısa kaldırmış süvariler göründü. Yüzlerde, önemli kişilere yaklaşılırken beliren heyecan ifadesi görülüyordu. Esirler bir araya toplanınca itilerek yoldan çıkarıldılar; muhafızlar sıraya dizildi.

“L’Empereur! L’Empereur! Le marèchal! Le duc!”[529]

Besili muhafızlar geçer geçmez çift sıra koşumlu, kır atlı bir kupa arabasının gürültüsü duyuldu. Üç köşeli şapka giyen bir adamın sakin, güzel, tombul ve beyaz yüzü ilişti Piyer’in gözüne. Mareşallerden biriydi bu. Mareşalin bakışları Piyer’in kocaman, göze çarpan bedeni üzerinde durdu; kaşlarını çatışında, yüzünü öteye çevirişindeki ifadede Piyer bir acıma ve bunu gizleme arzusu görür gibi oldu.

Depoyu yöneten general, kızarmış, ürkek bir yüzle zayıf atını sürerek kupa arabasını dörtnala takip ediyordu. Birkaç subay bir araya gelmiş, askerler onların etrafını sarmıştı. Herkesin heyecanlı, telaşlıydı.

Piyer şu sözleri duydu:

“Qu’est ce qu’il a dit? Qu’est ce qu’il a dit...”[530]

Mareşal geçerken esirler bir araya toplanmışlardı; Piyer bu sabah henüz görmediği Karatayev’i gördü. Karatayev kaputuna sarılmış, bir kayın ağacına yaslanmış, oturuyordu. Bir gün önce suçsuz yaşlı tacirin hikâyesini anlatırken yüzünün ifade ettiği tatlı sevecenliğe bir sükûnet eklenmişti.

Karatayev gözyaşlarıyla buğulanmış sevimli, yuvarlak gözleriyle Piyer’e baktı; belli ki onu yanına çağırıyordu, bir şey söylemek istiyordu ona. Ama Piyer onun için çok korkuyordu. Bakışlarını görmezden geldi; hızla uzaklaştı.

Esirler tekrar yola düzülünce Piyer dönüp geriye baktı. Karatayev yolun kenarında, kayın ağacının altında oturuyordu; iki Fransız başında ona bir şeyler söylüyorlardı. Piyer bir daha dönüp bakmadı. Topallayarak sırta tırmandı.

Arkadan, Karatayev’in oturduğu yerden bir silah sesi geldi. Piyer bu silah sesini açıkça duymuştu ama hemen o anda, Smolensk’e kadar kaç aşama kaldığını bulmak için mareşal geçmeden önce başlamış olduğu

hesabı daha bitirmediğini hatırladı. Saymaya başladı. İki Fransız askeri koşarak Piyer'in yanından geçti; biri, namlusundan hâlâ duman çıkan tüfeğini elinde tutuyordu. İkisi de sararmıştı, yüzlerinde (biri ürkek ürkek Piyer'e baktı) kundakçıların idamında genç askerin yüzünde gördüğüne benzer bir şey vardı. Piyer askere baktı, önceki gün bu askerin, ateşte kuruturken gömleğini yaktığını ve onunla alay edildiğini hatırladı.

Arkada, Karatayev'in oturduğu yerde bir köpek uluyordu. Piyer, "Hay aptal, ne diye bağırıyor!" diye düşündü.

Piyer gibi yanı başında giden asker arkadaşları da silah sesinin, sonra köpek ulumasının geldiği tarafa dönüp bakmadılar; ama yüzleri katı ve ciddiydi.

528 Herkes yerine.

529 İmparator! İmparator! Mareşal! Dük!

530 Ne dedi? Ne dedi?

XV

Depo, esirler ve mareşalin yük arabaları, Şamşevo köyünde durdu. Herkes çoban ateşlerinin etrafına toplatıldı. Piyer bir ateşe yanaştı, bir parça kızarmış et yedi ve sırtını ateşe vererek yatıp hemen uyudu; Borodino'dan sonra Mojaisk'teki gibi uyudu.

Yine gerçekler rüyalarla karıştı; yine birisi (kendisi mi, başkası mı, her kimse) ona birtakım düşünceler, Mojaisk'te kendisine söylenen düşüncelere benzer düşünceler söyledi.

"Hayat her şeydir. Hayat Tanrı'dır. Her şey yer değiştirir, hareket eder; bu hareket Tanrı'dır. Hayat var oldukça Tanrı'yı tanıma zevki de olacaktır. Hayatı sevmek Tanrı'yı sevmektir. Asıl güç ve kutsal olan bu hayatı tüm acılarıyla, suçsuz yere çekilen acılarla sevmektir."

Piyer, Karatayev'i hatırladı.

Ansızın İsviçre'de kendisine coğrafya dersi veren, çoktan unuttuğu yumuşak tabiatlı yaşlı öğretmen, bütün canlılığıyla gözünün önüne geldi. "Dur bakalım," dedi ihtiyar. Küreyi gösterdi Piyer'e. Bu küre, sınırları olmayan, canlı, titreyen bir küreydi. Kürenin bütün yüzü sıkıca birbirine temas eden damlalardan oluşuyordu. Bu damlalar durmadan kıpırdayıp yer değiştiriyordu, kâh birkaçı birleşip tek bir damla haline geliyor, kâh biri bölünüp birkaç damla oluyordu. Her damla yayılmaya, fazla yer kaplamaya çalışıyor ama aynı çabayı gösteren diğer damlalar onu sıkıştırıyor, bazen onu yok ediyor, bazen birleşiyorlardı.

Yaşlı öğretmen, "İşte hayat," dedi.

Piyer, "Ne kadar basit ve açık," diye düşündü. "Bunu daha önce neden bilmiyordum?"

"Tanrı ortada; her damla onu mümkün olduğu kadar en büyük ölçülerde yansıtmak için genişlemeye çalışıyor. Yükseliyor, başka damlalarla karışıyor, sıkışıyor, yüzde kayboluyor, derine gömülüyor, sonra tekrar yüze çıkıyor." İşte Karatayev akıp gitti. *"Vous avez compris, mon enfant,"*[531] dedi öğretmen.

"Vous avez compris, sacré nom!"[532] diye bağırdı biri; Piyer uyandı.

Doğrulup oturdu. Ateşin önünde, az önce bir Rus askerini yerinden iten bir Fransız çömelmiş, harbiye geçirilmiş bir eti kızartıyordu. Sıvanmış kıllı kolları, damarlı, kısa parmaklı kırmızı elleri harbiyi maharetle

çevirmekteydi. Kaşları çatıktı, kahverengi asık yüzü korların ışığında aydınlanmıştı.

Arkasında ayakta duran bir askere dönerek, *“Ça lui est bien égal,”*[533] diye homurdandı... *“brigand. Va!”*[534]

Asker, harbiyi çevirerek, Piyer’e somurtkanca bir göz attı. Piyer öteye dönerek gölgeli yere baktı. Bir Rus askeri, Fransız’ın itip yerinden attığı esir, ateşin yanında oturuyor, eliyle bir şeyi sıvazlıyordu. Yakından bakınca Piyer, askerin yanında kuyruğunu sallayarak oturan boz köpeği tanıdı.

Piyer, “A, geldi mi?” dedi. “Ya Pla...”

Sözünü bitiremedi. Ansızın, ağacın dibinde oturmuş kendisine bakan Platon, duyulan silah sesi, köpek uluması, yanından koşarak geçen Fransızların katı yüzleri, namlusundan duman çıkan tüfek, bu molada Karatayev’in yokluğu birbirine bağlanarak Piyer’in zihninde canlandı; Karatayev’in öldürüldüğünü anlamak üzereydi ama o anda, nereden çıktıysa, bir yaz mevsiminde bir Leh dilberiyle Kiev’deki evin balkonunda geçirdiği bir gecenin anısı canlandı içinde. Piyer, bu anıyı yine de bugünkü izlenimlerine bağlamadı, düşüncelerini izlemedi, bir sonuca varmadı, gözlerini kapadı; yaz tablosu, bir soğuk su banyosunun, titreyen bir mavi kürenin imgesine karıştı, kendini suya attı, su boyunu aştı.

Güneş doğmadan, bağırış çağırışlarla, tüfek sesleriyle uyandı. Yanındaki Fransızlar kaçıyorlardı.

İçlerinden biri, *“Les cosaques!”*[535] diye haykırdı, biraz sonra Piyer’in etrafını Rus yüzleri sardı.

Piyer neler olduğunu anlayamadı uzun süre. Arkadaşları sevinç çığlıkları atıyorlardı.

Yaşlı askerler Kazakları ve *hussar*’ları kucaklayıp ağlayarak, “Kardeşlerim! Dostlarım, yavrularım!” diye haykırıyorlardı. *Hussar*’lar ve Kazaklar esirlerin etrafına toplanmış onlara elbise, çizme, ekmek veriyorlardı. Piyer oturmuş hüngür hüngür ağlıyor, tek kelime konuşamıyordu; yanına ilk yaklaşan askeri kucakladı ve ağlayarak öptü.

Dolohov harap evin kapısında duruyor, silahsızlandırılmış Fransız kafilelerini önünden geçiriyordu. Olup bitenler karşısında şaşkına dönen Fransızlar yüksek sesle konuşuyorlardı; ama kamçıyla hafifçe çizmelerine vurarak soğuk, cansız, iyi bir şey vaat etmeyen bakışlarla kendilerine bakan Dolohov’un yanından geçerlerken konuşmaları kesiliyordu.

Öbür tarafta Dolohov’un Kazak’ı duruyor, esirleri sayarak her üç sayıda bir avlu kapısına tebeşirle bir çizgi çiziyordu. Dolohov esirleri sayan

Kazak’a sordu:

“Ne kadar?”

Kazak cevap verdi:

“İki yüzdeyim.”

Dolohov Fransızlardan öğrendiği bir terimle, *“Filez, filez,”* dedi; geçen esirlerin gözleriyle karşılaşan bakışları müthiş bir parıltıyla yanıyordu.

Denisov kalpağını çıkarmış, Petya Rostov’un cesedini bahçede kazılan bir çukura götüren Kazakları çatık bir yüzle izliyordu.

531 Anladınız mı, çocuğum?
532 Anladınız mı kerata...
533 Ona göre hepsi bir...
534 Haydut... Geç!
535 Kazaklar.

28 Ekim'de don başlayınca Fransızların kaçışı daha trajik bir hal aldı: Soğuktan donuyor, çoban ateşlerinin başında ölesiye üşüyor, kaleskalar içinde kürklere bürünmüş, imparatorun, kralların, düklerin yağma mallarıyla yollarına devam ediyorlardı. Gerçi, gerçekte kaçış, Fransız Ordusu'nun çözülüşü, Moskova'dan çıkıldığından böyleydi.

Moskova'dan Vyazma'ya kadar yetmiş üç bin bin kişilik bir Fransız ordusundan (savaş süresince çapulculuktan başka bir şey yapmayan muhafız kıtasını saymayalım) otuz altı bin kişi kalmıştı (savaş alanlarında ölenler beş bin kişiden fazla değildi). Savaş sonrası durumu matematik bir kesinlikle belirlemeye yarayan dizinin ilk sayısı budur. Fransız Ordusu Moskova'dan Vyazma'ya, Vyazma'dan Smolensk'e, Smolensk'ten Berezina'ya, Berezina'dan Vilnius'a kadar, soğuğun, kaçışın, yolda karşılaşılan engellerin derecesine ve ayrı ayrı alınacak bütün diğer koşullara bağlı olmaksızın, aynı oran dahilinde eriyip yok oldu. Üç kol halinde ilerleyen Fransız kıtaları Vyazma'dan sonra birleşip bir yığın haline geldiler ve sonuna kadar böyle gittiler; Bérthier, hükümdarına durumu bildirdi (ordunun durumunu yazarken ordu komutanlarının gerçeklerden nasıl uzaklaştıkları bilinir). Şöyle yazıyordu o:

"*Je crois devoir faire connaître à Votre Majesté l'état de ses troupes dans les différents corps d'armée que j'ai été à même d'observer depuis deux trois jours dans differents passages. Elles sont presque débandées. Le nombre des soldats qui suivent les drapeaux est en proportion du quart au plus dans presque tous les régiments, les autres marchent isolément dans differentes directions et pour leur compte, dans l'espérance de trouver des subsistances et pour se débarrasser de la discipline. En général ils regardent Smolensk comme le point où ils doivent se refaire. Ces derniers jours on a remarqué que beaucoup de soldats jettent leurs cartouches et leurs armes. Dans cet état de choses, l'intérêt du service de Votre Majesté exige, quelles que soient ses vues ultérieures, qu'on rallie l'armée à Smolensk en commençant à la débarrasser des non-combattans, tels que hommes demontés et des bagages inutiles et du matèriel de l'artillerie qui n'est plus en proportion avec les forces actuelles. En outre les jours de repos, des subsistances sont necessaires aux soldats qui sont exténués par*

la faim et la fatigue; beaucoup sont morts ces derniers jours sur la route et dans les bivouacs. Cet état de choses va toujours en augmentant et donne lieu de craindre que si l'on n'y prête un prompt remède, on ne soit plus maître des troupes dans un combat. Le 9 novembre, à 30 verstes de Smolensk."[536]

Kendilerine vaat edilmiş toprak gibi görünen Smolensk'e girince Fransızlar yiyecek yüzünden birbirlerini öldürdüler, kendi mağazalarını yağma ettiler, her şey yağma edilince de daha ötelere kaçıp gittiler.

Herkes gidiyordu, nereye ve niçin gittiklerini bilmiyorlardı. Kendisine kimse emir vermediğine göre Napoléon, dehasıyla bunu başkalarından daha az biliyordu. Ama yine de o ve çevresindekiler, eski alışkanlıklarını koruyorlardı: Emirler, mektuplar, raporlar, *ordre du jour*[537] yazılıyordu; birbirlerini *Sire, mon cousin, Brence d'Ekmühl, roi de Naples* ve benzeri şekilde çağırıyorlardı. Ama emirler ve raporlar kâğıt üstünde kalıyor, hiçbiri uygulanmıyordu, çünkü uygulanamıyordu; birbirlerine nasıl seslenirlerse seslensinler, şimdi acısını çektikleri pek çok kötülükler yapmış zavallı, sefil insanlar olduklarını biliyorlardı hepsi. Orduyu düşünüyorlarmış gibi tavırlar takınmalarına rağmen herkes yalnız kendini, mümkün olduğu kadar çabuk kaçmayı, kurtulmayı düşünüyordu.

536 Çeşitli kolordulardaki kıtaların bu son iki üç gün içinde türlü teftişlerde tespit etmiş olduğum durumlarını majestenize bildirmeyi görev bilirim. Bunlar darmadağın denecek bir haldedirler. Hemen hemen bütün alaylarda bayrakları takip eden askerlerin sayısı ancak dörtte bir oranındadır, diğerleri yiyecek bulmak ve disiplinden kurtulmak ümidiyle türlü yönlerde ilerliyorlar. Hepsi Smolensk'e rahat edecekleri bir yer gözüyle bakıyor. Bu son günlerde çoğu askerin fişeğini, silahını fırlatıp attığı görüldü. Bu durum karşısında, ilerideki niyetleriniz ne olursa olsun, majestenize hizmet, kıtaları Smolensk'te toplamayı, işe yaramayanları, yani atlarını kaybetmiş süvarileri, silahsızları, gereksiz yükü ve bugünkü kuvvetlerle artık uyumlu olmayan olmayan bir kısım topçuyu ayırmayı gerektiriyor. Bundan başka açlıktan ve yorgunluktan bitkin bir hale gelmiş olan askerler için birkaç günlük istirahat ve erzak da zorunlu; son günlerde çok kişi yolda ve ordugâhlarda öldü. Bu durum durmadan daha da kötüleşiyor, buna acele bir çare bulunmadığı takdirde bir savaşta kıtalara hâkim olunamayacaktır. 9 Kasım, Smolensk'ten otuz verst uzakta.

537 Günlük emir.

XVII

Moskova'dan Neman'a kadar olan çekilme sırasında Rus ve Fransız ordularının harekâtı bir körebe oyununa benzer; bir oyun ki her iki oyuncunun gözleri bağlanır, biri, kovalayan oyuncuya kendini haber vermek için arada bir elindeki çıngırağı sallar. İlkin, kovalayan oyuncu hasmından korkmadan çıngırağı sallar, ama kötü duruma düştü mü sessizce sıyrılmaya çalışarak hasmından kaçar ve çoğu zaman kaçmayı düşünürken onun kolları arasına düşer.

Başlangıçta Napoléon orduları kendilerini haber veriyorlardı; Kaluga yolu üzerinde hareketin ilk devresinde böyle yapıyorlardı; sonra, Smolensk yoluna çıkınca çıngırağın topunu elle tutarak kaçıyor ve çoğu zaman uzaklaştıklarını sanarak doğruca Rusların önüne düşüyorlardı.

Fransızların kaçış hızı, Rusların aynı hızla onları takibi ve bu yüzden altların bitkin düşmesi, düşmanın bulunduğu durumu takribi olarak öğrenmek için başlıca araç olan süvari keşiflerine imkân vermiyordu. Bundan başka, her iki orduda durumun sık sık ve hızla değişmesi dolayısıyla bilgi elde etmek de zorlaşıyordu. Düşman ordusunun ayın birinde falan yerde olduğuna dair ayın ikisinde bir haber gelirse ayın üçünde bir tedbir alınması oluyordu ama o zaman bu ordu artık ilerlemiş oluyor ve büsbütün başka bir durumda bulunuyordu.

Bir ordu kaçıyor, öbürü kovalıyordu. Smolensk'ten sonra Fransızların önüne çeşitli yollar açıldı; öyle sanılır ki orada dört gün kaldıktan sonra Fransızlar düşmanın nerede olduğunu öğrenebilirler, iyi bir şey düşünebilir, yeni bir önlem alabilirlerdi. Ama dört günlük bir bekleyişten sonra sürü halinde yine sağa sola değil, hiçbir manevraya başvurmaksızın ve bir hedef gözetmeksizin eski berbat yoldan, ayak izlerini takip ederek Krasnoye'ye ve Orşa'ya kaçıyorlardı.

Düşmanı önden değil, arkadan bekleyen Fransızlar, yayılmış ve birbirinden yirmi dört saatlik bir mesafe ile ayrılmış olarak kaçıyorlardı. En ileriden imparator, sonra krallar, dükler kaçıyordu. Rus Ordusu Napoléon'un Dinyeper'i aşarak sağa yöneleceğini (tek uygun yol buydu) düşünerek sağı izledi, Krasnoye'ye giden büyük yola çıktı. Orada, körebe oyununda olduğu gibi, Fransızlar öncülerimizle burun buruna geldiler. Ansızın düşmanı görünce Fransızlar şaşırdı, korkuyla duraladılar ama

sonra, peşlerinden gelen arkadaşlarını bırakarak yine kaçmaya başladılar. Öyle ki Fransız orduları üç gün boyunca adeta Rus ordularının safları arasından (kral naibinin, sonra Davout'nun ve Ney'in birlikleri) geçti. Bütün bunlar birbirlerini kendi kaderine terk etmiş, tüm yüklerini, topçularını, askerlerinin yarısını bırakmışlardı; Rusların etrafında sağdan yarım daireler çizerek yalnız geceleri kaçıyorlardı.

Ney, kimseye zararı dokunmayan Smolensk duvarlarını havaya uçurmakla meşgul olduğu için (durumlarının bunca kötü olmasına karşın ya da özellikle bundan ötürü, canlarını acıtan şeyi çocuklar gibi döverek öç almak istiyorlardı) on bin kişilik kolordusuyla en son hareket eden bütün askerlerini, bütün toplarını bırakıp gece ormandan gizlice Dinyeper'i aşarak ancak bin kişiyle Orşa'ya, Napoléon'un yanına koştu.

Kendilerini takip eden orduyla yine körebe oynayarak Orşa'dan Vilnius'a doğru daha gerilere kaçtılar. Berezina'da yine işler karıştı, birçokları boğuldu, birçokları teslim oldu, nehri aşanlarsa kaçarak yollarına devam ettiler. Başkomutanları kürkünü giymiş, kızağa binip arkadaşlarını bırakarak tek başına dörtnala kaçmıştı. Kaçabilenler böylece kaçtı, kaçamayalar teslim oldu ya da öldü.

XVIII

Kaçtıkları sırada, kendilerini yok etmek için ellerinden geleni yaptı Fransızlar, Kaluga yoluna sapmalarından komutanın ordudan kaçışına kadar bu kalabalığın her hareketi anlamsızdı; seferin bu aşamasında kitlelerin hareketlerini bir kişinin iradesine atfeden tarihçilerin bu çekilmeyi kendi bakış açılarıyla açıklamaları olanaksız gibi görünür. Ama böyle olmadı. Bu sefer hakkında yığınla kitap yazıldı ve hepsinde de Napoléon'un emir ve planlarının, manevralarının inceliği, mareşallerinin dehası anlatıldı.

Bolluk içindeki bir memlekete geçmek için kendisine yol verildiği bir sırada Napoléon'un Malo-Yaroslavets'ten çekilmesi ve sonraları Kutuzov'un onu kovaladığı paralel yol kendisine açıkken, bozuk bir yol kullanılarak çekilme, bize türlü türlü derin yorumlarla açıklanıyor. Napoléon'un Smolensk'ten Orşa'ya çekilmesi de aynı derin yorumlarla açıklanmıştır. Sonra, savaşı kabul ve orduya bizzat kumanda etmeye hazırlandığı yerdeki, Krasnoye'deki kahramanlığı betimleniyor; burada o bir kayın ağacı sopasıyla dolaşarak şöyle diyor:

"J'ai assez fait l'Empereur, il est temps de faire le général,"[538] ve buna rağmen sonra hemen ordunun arkada bulunan dağınık birliklerini kendi kaderleriyle baş başa bırakarak kaçıp yoluna devam ediyor.

Sonra bize mareşallerin, özellikle Ney'in geceleyin ormanı yandan dolaşıp Dinyeper'i aşarak sancaksız, topçusuz askerlerin onda dokuzunu kaybetmiş olarak Orşa'ya kaçmaktan ibaret olan mertliğini anlatıyorlar.

Ve nihayet büyük imparatorun kahraman ordudan son ayrılışını tarihçiler bize büyük ve dâhice bir iş diye gösteriyorlar. İnsanoğlunun dilinde alçaklığın son kertesi diye adlandırılan ve çocuklara yüz kızartıcı bir şey olarak öğretilen bu son kaçışa bile bir mazeret buluyor tarihçiler.

Tarihsel yorumun zorlaştığı ve iplikleri biraz daha germenin artık imkânsızlaştığı zaman ve hareket, bütün insanlığın iyilik, hatta doğruluk dediği şeye artık açıkça aykırı olduğu zaman tarihçiler "büyüklük" cankurtaranına sarılırlar. Büyüklük, iyi-kötü ölçüsünü dışarıda bırakır. Büyük için kötü yoktur. Suçu bir büyüğe yüklenebilecek bir facia olamaz.

Tarihçiler, bir kez *"C'est grand!"* dedi mi, o zaman artık iyi ve kötü yok, *"grand"* ve *"grand olmayan"* vardır. *Grand* iyi, *grand* olmayan kötüdür. Onlara göre *grand,* kahraman adını verdikleri birtakım özel

varlıkların sıfatıdır. Napoléon sıcak kürkleri içinde yalnız arkadaşlarını değil (fikrince) kendisinin buraya getirdiği insanları ölümle baş başa bırakarak memleketine çekilip giderken hissediyor *que dest grand;* ve içi rahat.

"Du sublime (o kendisinde *sublime* bir şey görüyor) *au ridicule il n'y a qu'un pas,"*[539] diyor. Ve bütün dünya elli yıl tekrarlıyor: *"Sublime! Grand! Napoléon le grand! Du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas."*

Büyüklüğü iyi kötü ölçüsü dışında kabul etmek, ancak kendi hiçliğini ve ölçüsüz küçüklüğünü kabul etmektir; kimsenin aklına gelmiyor bu.

Bizim için, elimize İsa'nın verdiği iyi-kötü ölçüsü sayesinde, ölçülmez hiçbir şey yoktur. Sadelik, iyilik ve doğruluk olmayan yerde de büyüklük yoktur.

538 Yeteri kadar imparatorluk yaptım, şimdi generallik yapma zamanı.

539 Yüce ile gülünç arasında ancak bir adımlık mesafe vardır.

Hangi Rus, 1812 yılı savaşının son dönemine ait yazıları okurken acı bir keder, bir tatminsizlik duymamış, bir ölçüsüzlük hissetmemiştir? Üç ordu sayıca üstün bir kuvvetle Fransızları sarmışken, bozguna uğrayan Fransızlar açlıktan ve soğuktan kırılıp kitle halinde teslim olurken ve Rusların hedefi (tarihin bize anlattığına göre) bütün Fransızları durdurmak, yollarını kesmek ve onları esir etmekten ibaretken neden esir edilmedikleri, yok edilmedikleri sorusunu kim sormamıştır kendine?

Borodino Savaşı'nı sayıca Fransızlardan daha az bir kuvvetle veren Rus Ordusu nasıl olup da Fransızları üç koldan sardığı ve onları esir etme amacı güttüğü halde hedefine ulaşamadı? Fransızların bize karşı bu kadar büyük bir üstünlükleri mi var ki onları üstün bir kuvvetle kuşattığımız halde yok edemedik? Bu nasıl böyle oldu?

Tarih (bu adla anılan tarih) bu sorulara yanıt vererek bunun Kutuzov'un, Tormasov'un, Çiçagov'un, falan ve filanın bu veya şu manevraları yapmamasından ileri geldiğini söylüyor.

Peki neden onlar bütün bu manevraları yapmadı? Çizilen hedefe ulaşılamamasından onlar suçlu ise niçin onları yargılamadılar ve idam etmediler? Ama Rusların *"başarısızlığından"* suçlu Kutuzov, Çiçagov ve başkaları olduğu farz edilse bile, Krasnoye ve Berezina önlerinde Rus kıtalarının bulunduğu şartlar içinde (her ikisinde de Rus kuvvetleri üstündü) Fransız Ordusu'nun mareşallerle, krallarla, imparatorla birlikte (Rusların amacı bu olduğu halde) neden esir edilmediğini anlamak yine imkânsızdır.

Bu garip olayın (Rus savaşı tarihçilerinin yaptığı gibi) Kutuzov'un taarruza engel oluşuyla açıklanması yersizdir, zira biliyorsunuz ki Kutuzov'un iradesi orduyu Vyazma ve Tarutino önlerinde taarruzdan alıkoyamamıştır.

Borodino'da zayıf kuvvetlerle tam ve üstün bir düşmana üstün gelen Rus Ordusu, Krasnoye'de, Berezina'da düzensiz Fransız sürülerine neden yenildi?

Rusların hedefi çekilme hattını kesip Napoléon'u ve mareşallerini esir almak idiyse ve bu hedefe ulaşmak şöyle dursun, bu yolda bütün girişimler yüz kızartıcı bir şekilde suya düştüyse, seferin son aşaması da tamamıyla

haklı olarak Fransızlar tarafından zafer olarak algılanmakta ve tamamıyla haksız olarak Rus tarihçileri tarafından bir galibiyet gibi görülmektedir.

Rus savaş tarihçileri, mantığı kendileri için mecburi saydıkları oranda istemeyerek bu hükme varıyor; yiğitlik, fedakârlık vs... gibi heyecanlı nutuklara rağmen kabul etmeleri gerekiyor ki Fransızların Moskova'dan çekilişi Napoléon'un bir sıra zaferi ve Kutuzov'un yenilgisidir.

Ama ulusal onur tamamıyla bir yana bırakılırsa, bu yargının kendi içinde çelişki taşıdığı hissedilir. Çünkü Fransızların bir sıra zaferi onları tam bir felakete sürüklemiş, Rusların bir sıra yenilgisi ise düşmanlarını yok etmelerini, yurtlarını kurtarmalarını sağlamıştı.

Bu olayları hükümdarların, generallerin mektuplarından, bildirilerinden, raporlarından inceleyen tarihçilerin yanılgısı 1812 Savaşı'nın son aşaması için yanlış, hiçbir zaman mevcut olmayan ve güya çekilme hattını keserek Napoléon'u mareşalleriyle, ordusuyla esir alma amacının farz ve kabul etmiş olmalarından kaynaklanıyor.

Böyle bir amaç hiçbir zaman yoktu ve olamazdı çünkü anlamı yoktu; erişilmesi büsbütün olanaksız bir şeydi...

Böyle bir amacın hiçbir anlamı yoktu, çünkü, birincisi, bozguna uğrayan Napoléon'un ordusu durmadan kaçıyor, yani tam da her Rus'un arzu edebileceği şeyi yapıyordu. Ellerinden geldiği kadar süratle kaçan Fransızlara karşı harekâta girişmeye gerek mi vardı? İkincisi, tüm çabasını kaçmaya yöneltmiş insanların yolu üzerinde durmak anlamsızdı.

Üçüncüsü, Fransız Ordusu'nu yok etmek için asker kaybetmek anlamsızdı, çünkü bunlar dış etkiler olmadan da zaten yok oluyorlardı, öyle ki yollarında hiçbir engel bulunmadığı halde aralık ayında sınırdan öteye geçirebildikleri kuvvetten, yani bütün ordunun yüzde birinden fazlasını geçirememişlerdi.

Dördüncüsü, imparatoru, kralları, dükleri falan esir etme isteği anlamsızdı çünkü bu, zamanın en mahir diplomatlarının da (J. Maistre ve başkaları) kabul ettiği gibi, Rusların işini bir hayli güçleştirecekti. Fransız kıtalarını esir etme isteği daha anlamsızdı, çünkü kendi ordularımız Krasnoye'ye kadar yarı yarıya erimişti, oysa esir kıtalarına muhafız tümenleri ayırmak gerekirdi, kendi askerlerimiz tam tayın alamıyor ve mevcut esirler açlıktan ölüyordu.

Napoléon'un yolunu kesip ordusuyla birlikte ele geçirilmesine ait derin düşünülmüş plan, evleklerini çiğneyen hayvanı bostandan kovalarken avlu kapısına koşup bu hayvanın kafasına vurmaya koyulacak bir bahçıvanın

planına benziyordu. Bahçıvanın çok kızmış olması onu haklı görmek için tek sebep olarak ileri sürebilirdi. Fakat proje hazırlayanlar için bu da söylenemez, çünkü evleklerin çiğnenmesinden zarar gören onlar değildir.

Bundan başka, Napoléon'un orduyla irtibatını kesmek anlamsız, aynı zamanda imkânsızdı.

İmkânsızdı, çünkü öncelikle bir savaşta kolların beş verst uzaktaki bir hareketinin hiçbir zaman plana uymadığı bilindiğine göre Çiçagov'un, Kutuzov'un, Wittgenstein'ın belirlenen yerde zamanında buluşmaları ihtimali o kadar azdı ki, imkânsızdı denebilir; daha planı alırken, uzun mesafelerde şaşırtma hareketlerinin istenen sonucu vermediğini söyleyen Kutuzov da böyle düşünüyordu.

İkincisi, imkânsızdı, çünkü Napoléon'un ordusunu geri çeken atalet gücünü felce uğratmak için Ruslara ellerinde bulunan kuvvetlerle kıyas kabul etmeyecek derecede büyük kuvvetler gerekirdi.

Üçüncüsü, imkânsızdı, çünkü askerî bir terim olan kesmek[540] tabirinin hiçbir anlamı yoktur. Ekmekten bir parça kesilebilir ama ordu kesilemez. Ordunun çekilme hattını kesmek (yolunu kapamak) mümkün değildir, zira etrafında daima geçilecek yer bulunur; sonra gece de var, o zaman hiçbir şey görünmez. Savaş bilginleri Krasnoye ve Berezina örneklerine bakarak bu kanaate varabilirler. Esir almaksa, esir alınacak kimsenin rızası olmadan mümkün değil; nasıl ki kırlangıcı da yakalamak imkânsız ama elinize konarsa onu yakalayabilirsiniz. Almanlar gibi strateji ve taktik kuralara göre teslim olanlar esir edilebilir. Ama Fransız askerleri, tamamıyla haklı olarak, bunu uygun bulmuyorlardı, çünkü kaçmakta da, esirlikte de onları açlığın ve soğuğun getireceği ölüm bekliyordu.

Dördüncüsü ve başlıcası, imkânsızdı çünkü dünya kurulalı beri 1812 yılı savaşının gerçekleştiği korkunç koşullar içinde bir savaş hiçbir zaman olmamıştı; Rus Ordusu Fransızları izlemek için var güçleriyle çalışmış, kendileri yok olmadan, daha fazlasını yapamamışlardı.

Rus Ordusu'nun Tarutino'dan Krasnoye'ye geçişi sırasında elli bin hasta ve döküntü asker, yani büyük bir il merkezi nüfusuna eşit bir kuvvet saf dışı olmuştu. Ordunun yarısı, savaş vermeden yok oldu.

Seferin bu dönemi hakkında (askerin çizmesiz, gocuksuz, votkasız, eksik erzakla aylarca geceyi sıfırın altında on beş derece soğukta kar üstünde geçirdiği; gündüzlerin ancak yedi sekiz saat tuttuğu, kalan zamanlarda etkili bir disipline imkân vermeyen gecelerin hüküm sürdüğü; savaşta olduğu gibi askerlerin, disiplinden uzak bir ölüm alanına yalnızca

birkaç saat için girmeyip açlığın ve soğuğun getirdiği ölümle savaşarak aylarca yaşadıkları; bir ayda ordunun yarısının eridiği bir dönem hakkında) tarihçiler bize Miloradoviç'in falan yöne, Tormasov'unsa filan yöne doğru bir paralel yürüyüş gerçekleştirmesi, Çiçagov'un falan yere doğru kayması (diz boyu bir karda yer değiştirmek) gerektiğini, filancanın düşmanı tepelediğini, irtibatını kestiğini falan anlattılar.

Yarı yarıya ölen Ruslar, yapılması mümkün olan ve ulusa yaraşır bir hedefe ulaşmak için yapılması gereken her şeyi yaptılar; sıcak odalarında oturanlar, yapılması imkânsız şeyler teklif etmişlerse bunda askerlerin bir suçu yoktur.

Olaylarla tarihsel açıklamalar arasındaki bu tuhaf çelişki, sırf olayı yazan tarihçilerin, olayların tarihini değil, bazı generallerin güzel duygularının ve sözlerinin tarihini yazmış olmalarından ileri gelir.

Miloradoviç'in sözleri, bu veya şu generalin aldığı ödüller, yürüttüğü faraziyeler, onlara çok enteresan geliyor; hastanelerde, mezarlarda kalan elli bin kişi onları ilgilendirmiyor bile, çünkü bu mesele onların inceleme konusu değil.

Oysa raporların ve dâhice planların incelenmesinden vazgeçilsin, olaylara doğrudan doğruya ve araçsız katılan yüz binlerin hareketine nüfuz edilsin, çözülmez görünen tüm meseleler, birdenbire olağanüstü bir kolaylıkla ve çok basit bir şekilde çözülecektir.

Napoléon'la ordusunun çekilme hattını kesme amacı beş on kişinin hayalinden başka bir yerde asla mevcut almamıştı. Mevcut olamazdı, çünkü saçmaydı, erişilmesi imkânsız bir şeydi.

Halkın bir tek amacı vardı: topraklarını işgalden kurtarmak. Bu amaca öncelikle kendiliğinden varıldı çünkü Fransızlar kaçıyordu, gereken şey yalnızca, bu kaçışı durdurmamaktı. İkincisi, bu amaca, Fransızları yok eden halk savaşıyla, üçüncüsü, büyük Rus Ordusu, Fransızların hareketi durduğu takdirde, güç kullanmaya hazır bir vaziyette onların izini takip ettiği için varıldı.

Rus Ordusu'nun kaçan hayvan üzerinde bir kırbaç etkisi yaratması gerekiyordu. Deneyimli atlı şunu biliyordu: En iyisi, kırbacı havada tutmaktır, onu koşan hayvanın başına indirmek değil.

540 Ordunun irtibatını (ricat hattını) kesmek.

YEDİNCİ BÖLÜM

I

Can çekişen bir hayvan görünce dehşete düşer insan: Sanki kendisinden bir şey (kendi aslı) gözlerinin önünde yok olmakta, sona ermektedir. Ama bir insansa, can çekişen, sevilen bir insansa, yok olan hayat karşısında dehşetten başka bir acı, bir yürek yarası da hisseder ki, bu yara bir beden yarası gibi bazen öldürür, bazen kapanır ama sızlar hep, irkiltici dış temaslardan sakınır.

Prens Andrey'in ölümünden sonra Nataşa ile Prenses Mariya bunu aynı derecede hissetmişlerdi. Ruhsal bakımdan sinmiş, başlarının üstünde duran korkunç ölüm bulutunun altında gözlerini kırpıştırmış, hayatın yüzüne bakamamışlardı. Kapanmış yaralarını hüzünlü, acı dokunuşlardan dikkatle koruyorlardı. Her şey; sokaktan hızla geçen bir araba, yemek zamanının hatırlatılması, hazırlanacak bir elbise hakkında hizmetçi kızın sorduğu bir soru, daha kötüsü, içten gelmeyen bir söz, zayıf bir ilgi yarayı acı acı sızlatıyor, birer saygısızlık gibi geliyordu onlara; zihinlerinde hâlâ çalan korkunç, sert koroyu dinlemek için gereken sessizliği bozuyor ve karşılarındaki gizemli, sonsuz ufka bakmalarına engel oluyordu.

Ancak baş başa kaldıkları zaman acı duymuyorlardı. Birbirleriyle az konuşuyorlardı. Konuşunca da önemsiz şeylerden bahsediyorlardı. İkisi de gelecekle ilişkisi olan herhangi bir şeyi hatırlamaktan aynı derecede çekiniyordu.

Bir geleceği mümkün görmek, onun hatırasına bir saygısızlık gibi geliyordu. Konuşmalarında, Prens Andrey'le ilişkili olabilecek her şeyi dikkatle, sessizlikle geçiştiriyorlardı. Hayatta çektikleri, duydukları onlara sözle anlatılmaz gibi geliyordu. Onunla ilgili söylenen her şey, gözlerinin önünde yoğunlaşan gizemin kutsallığını bozuyormuş gibi geliyordu onlara.

Konuşmalarında sürekli dikkat, sözü ona getirebilecek her şeyden sürekli kaçınma, söylenemeyecek şeylerin sınırı üzerinde sürekli tereddüt, duygularını daha iyi anlamalarını sağlıyordu.

Ama, saf ve tam bir sevinç gibi saf ve tam bir keder de imkânsızdır. Kendi kaderinin tek bağımsız hâkimi, yeğeninin vasisi ve mürebbiyesi durumunda olan Prenses Mariya, yaşamın, kendisini iki hafta yaşadığı hüzün dünyasından dışarıya çağırdığını hissetti. Akrabalarından mektuplar almıştı, onlara yanıt vermesi gerekiyordu; Nikoluşka'ya verilen oda rutubetliydi, çocuk öksürmeye başlamıştı. Alpatıç, işlerin hesabını vermek ve sağlam kalan, yalnızca küçük bir tamir isteyen Yaroslav'a gelmişti. Hayat, duruyordu yerinde; yaşamı sürdürmek gerekiyordu. Bir süredir yaşadığı kapalı dünyadan çıkmak Prenses Mariya'ya ne kadar acı, ne kadar azap verici olursa olsun, hayat kaygıları ondan ilgi bekliyordu, o da ister istemez kendini teslim etti. *Alpatıç'la* birlikte hesapları kontrol etti, yeğeni hakkında Dessallés'ye danıştı, Moskova'ya gitmek için hazırlık yapılmasını emretti.

Nataşa yalnız kalmıştı, Prenses Mariya gitme hazırlıklarıyla uğraşmaya başlayalı beri ondan da kaçıyordu.

Prenses Mariya, kendisiyle Moskova'ya gitmesi için Nataşa'ya izin vermesini istedi Kontes'ten. Anne de, baba da bu teklifi memnuniyetle kabul ettiler, çünkü kızlarının günden güne eridiğini fark ediyor, hava değiştirmesinin de, Moskova doktorlarının da onun için yararlı olacağını düşünüyorlardı.

Bu öneriyi kendisine bildirdikleri zaman Nataşa, "Hiçbir yere gitmeyeceğim," diye yanıt verdi, "bırakın beni, rica ederim."

Üzüntüden değil de, kırılmaktan, öfkeden gelen gözyaşlarını güçlükle tutarak odadan fırlayıp çıktı.

Nataşa, kendisini Prenses Mariya tarafından terk edilmiş, acısıyla baş başa bırakmış hissettiğinden beri zamanının çoğunu odasında tek başına geçiriyor, yatağın bir köşesinde çömelip oturuyor, ince, titrek parmaklarıyla bir şeyleri yolup mıncıklayarak boşluğa dik, hareketsiz bakıyordu. Onu ezip bitiriyordu bu yalnızlık; ama zorunluydu. Birisi yanına girince hemen kalkar, durumunu, bakışını değiştirir, kitabını ya da dikişini eline alarak ona engel olan kimsenin çıkmasını sabırsızlıkla beklerdi.

Can gözünün korkunç, çetin bir merakla dikildiği şeyi neredeyse hemen anlayıp kavrayıverecekmiş gibi geliyordu ona hep.

Aralık ayının sonlarında, zayıf ve solgun Nataşa, sırtında siyah yün bir elbise, başında itinasız bir şekilde top yapılmış saç örgüsüyle divanın bir köşesine ayaklarını altına alıp oturmuş, kemerinin uçlarını sinirli sinirli buruşturup sarkıtarak kapının köşesine bakıyordu.

Sevgilisinin gittiği yere, hayatın öbür tarafına bakıyordu. Hayatın daha önce hiç düşünemediği, çok uzak ve ihtimal dışı gördüğü öbür tarafı, artık boşluktan, yıkıntıdan, ıstıraptan başka bir şey olmayan bu taraftan daha yakın, daha sıcak, daha anlaşılır görünüyordu ona.

Onu gördüğü yerlere bakıyor ama onu ancak burada gördüğü şekliyle görebiliyor, başka türlü hayal edemiyordu. Mitişçi'de, Troytsa'da, Yaroslav'da nasılsa onu yine öyle görüyordu.

Yüzünü görüyor, sesini duyuyor, sözlerini ve kendisinin ona söylediklerini tekrarlıyor; bazen kendi adına, onun adına o zaman söylenebilecek yeni sözler düşünüyordu.

İşte o, başını zayıf, solgun eline dayamış, kadife kürküyle koltukta uzanıyor. Göğsü korkunç şekilde çökük, omuzları kalkık. Dudakları sıkıca kapanmış, gözleri parıldıyor, solgun alnında buruşuklar belirip kayboluyor. Bir ayağı hafifçe, hızlı hızlı titriyor. Nataşa onun şiddetli bir ağrıyla savaştığını biliyor, "Bu ağrı nedir? Ağrı niye? Ne hissediyor? Nasıl bir ağrısı var?" diye düşünüyordu. O, Nataşa'nın kendisine baktığını fark etti, gözlerini kaldırdı, gülümsemeden konuşmaya başladı.

"Korkunç olan yalnız şu," dedi. "Istırap çeken bir insana sonsuzca bağlanmak. Bu, sonsuz bir azap." Dikkatle Nataşa'ya baktı. Nataşa, her zaman olduğu gibi, yine ne söyleyeceğini düşünmeye vakit kalmadan yanıt verdi, dedi ki: "Bu böyle devam edemez, olmaz, siz iyileşeceksiniz, tamamıyla iyi olacaksınız."

Şimdi Nataşa onu yeniden görüyor, o zaman bütün hissettiklerini yeniden yaşıyordu. Bu sözleri söylerken kendisine dikilmiş sürekli, kederli, sert bakışlarını hatırladı, bu sürekli bakışlardaki sitemi ve ümitsizliği anladı.

Nataşa, kendi kendine söyleniyordu: "Biliyorum, o öyle acı çekmeye devam etseydi, korkunç bir şey olurdu. Bu sözleri o zaman yalnızca, bu kendisi için korkunç bir şey olur diye söyledim, oysa o başka türlü anladı. *'Benim için'* korkunç bir şey olurdu zannetti. O zaman yaşamak istiyordu, ölümden korkuyordu. Hem o kadar sersemce, kabaca söyledim ki. Bunu düşünmedim. Büsbütün başka bir şey düşünmüştüm. Düşündüğümü söyleseydim, şöyle derdim: Ölseydi, gözlerimin önünde sürekli ölseydi, şimdikinden daha mutlu olurdum. Şimdi... Hiçbir şey yok, hiç kimse yok. O bunu biliyor muydu? Hayır. Bilmiyordu, hiçbir zaman da bilemeyecek. Şimdi artık bunu hiçbir zaman, hiçbir zaman düzeltmeye imkân yok." O yine kendisine aynı sözleri söyledi, ama şimdi Nataşa içinden ona başka bir yanıt verdi. Onu durdurdu ve dedi ki: "Sizin için korkunç bir şey, ama

benim için değil. Biliyorsunuz ki sizsiz benim için hayatın bir değeri yok, sizinle birlikte acı çekmek benim için en büyük mutluluk.” Sonra o, Nataşa’nın elini tuttu, ölümünden dört gün önceki o korkunç akşam sıktığı gibi sıktı. Hayalinde ona tatlı, sevdalı daha başka sözler söyledi ki bunları o zaman söyleyebilirdi. “Seni seviyorum... Seni... Seviyorum, seviyorum...” diye ellerini sıkıp ezerek, dişlerini var gücüyle sıkarak tekrarladı.

Tatlı bir hüzün sardı, gözleri yaşla doldu, ama sonra ansızın sordu kendine: Bunları kime söylüyordu? O nerede ve şimdi *“kim”?* Her şey yine soğuk, ağır bir kararsızlıkla karardı, yine kaşlarını çatarak gözlerini onun bulunduğu yere dikti. Neredeyse bir sırra nüfuz ediyor gibi geldi ona... Tam bilmece çözüleceği sırada kapı tokmağının gürültülü sesi çarptı kulaklarına. Oda hizmetçisi Dunyaşa, hızla ve dikkatsizce, ürkmüş, şaşkın bir yüzle odaya girdi. Heyecanla, “Lütfen babanızın yanına gelin, çabuk,” dedi. “Bir felaket, Piyotr İlyiç hakkında... Bir mektup,” diyerek hıçkırmaya başladı.

II

Nataşa yalnızca tüm insanlardan değil, kendi ailesinden de uzaklaşmak istiyordu. Tüm yakınları; babası, annesi, Sonya, öyle yakın, öyle alıştığı kimselerdi ki onların söylediği her şey, son zamanlarda yaşadıklarına karşı bir saygısızlık gibi geliyordu ona; onlara karşı yalnız kayıtsız davranmıyor, düşman gibi de bakıyordu. Dunyaşa'nın Piyotr İlyiç hakkında söylediklerini duymuş ama anlamamıştı.

Nataşa, "Ne felaketi, nasıl bir felaket olabilir? Her şey eskisi gibi, her zamanki gibi sakin," diye düşündü.

O salona girerken babası hızla Kontes'in odasından çıkıyordu. Yüzü buruşmuş, gözyaşlarıyla ıslanmıştı. Belli ki bastıran hıçkırıklarına yol vermek için odadan kaçıyordu. Nataşa'yı görünce ümitsizlik ifade eden bir hareketle ellerini salladı, ablak, yumuşak yüzünü biçimsizleştiren acı hıçkırıklarla sarsılmaya başladı:

"Pe... Petya... Git, git, seni... seni çağırıyor..."

Sonra bir çocuk gibi hıçkırıp gücü tükenen bacaklarıyla kısa ve hızlı adımlar atarak sandalyeye yaklaşıp bıraktı kendini, yüzünü elleriyle kapadı.

Ansızın, sanki bir elektrik akımı dolaştı, Nataşa'nın bedeninde. Kalbine müthiş bir sancı saplanmıştı. Dehşetli bir sızı hissediyordu; içinden bir şey koptu, ölüyor gibi geldi ona. Ama bu sızının peşinden, üzerine çöken münzevilikten kurtulduğunu hissetti bir anda. Babasını görüp de annesinin kapının ötesinden gelen müthiş, kaba çığlığını duyunca bir anda kendi kederini unuttu. Babasına koştu, fakat o bitkin bir halde elini sallayarak annesinin kapısını gösterdi. Prenses Mariya sararmış, alt çenesi titrer bir halde kapıdan çıktı, Nataşa'ya bir şeyler söyleyerek elini tuttu. Nataşa onu görmüyor, duymuyordu. Hızla kapıdan girdi, nefsiyle mücadele ediyormuş gibi bir an durdu; annesine koştu.

Kontes koltuğa uzanmış, tuhaf bir şekilde çırpınıyor, başını duvara çarpıyordu. Sonya'yla hizmetçi kızlar başını tutuyorlardı:

"Nataşa'yı, Nataşa'yı çağırın..." diye bağırıyordu Kontes. "Yalan, yalan... Yalan söylüyor... Nerede Nataşa!" diye etrafındakileri iterek haykırıyordu. "Çekilin hepiniz, yalan! Öldürdüler!.. Ha-ha-ha! Yalan!"

Nataşa koltuğa diz çöktü, annesine eğildi, onu kucakladı, kendisinden beklenmeyecek bir kuvvetle onu kaldırdı, yüzünü kendine çevirdi ve

bağrına bastı.

“Anneciğim!.. Ben buradaydım canım. Anneciğim,” diye fısıldadı.

Bırakmıyordu annesini, incitmeden onunla savaşıyor, yastık istiyor, su istiyor, annesinin üstündeki elbiselerin düğmelerini çözüyordu. “Şekerim, canım... Anneciğim... canım,” diye başını, ellerini, yüzünü öperek ve gözyaşlarının, burnundan, yanaklarından seller gibi akışını hissederek, durmadan fısıldıyordu.

Prenses kızının elini sıktı, gözlerini kapadı ve bir an için sakinleşti. Sonra ansızın hızla kalktı, boş boş baktı etrafına, Nataşa’yı görünce var gücüyle başını sıkmaya başladı. Sonra onun acıdan buruşmuş yüzünü kendine çevirdi, uzun süre baktı.

Yavaş, soğukkanlı bir fısıltıyla, “Nataşa, sen beni seversin,” dedi. “Nataşa, sen beni aldatmazsın, değil mi? Bana gerçeği söylersin değil mi?”

Nataşa yaşlı gözlerle ona baktı, gözlerinde, yüzünde af dileyen bir yakarış ve sevgi vardı.

Annesini bitiren acının fazlasını bir şeyler yapıp kendisi almak için tüm sevgisini içinde topladı, “Canım, anneciğim,” diye tekrarladı.

Anne, gerçeklerle başa çıkamıyordu, sevgili oğlu genç yaşında vurulup ölmüşken kendisinin yaşayabileceğine inanmayı reddederek yeniden kendini kaybetti.

Nataşa o günün, o gecenin, ertesi günün, ertesi gecenin nasıl geçtiğini anlamadı. Uyumuyor, annesinin yanından ayrılmıyordu. Onun yenilmez, sabırlı sevgisi, bir teselli olarak değil, hayata bir çağrı olarak sanki Kontes’i her an, her yanından sarıyordu. Üçüncü gün Kontes birkaç dakika sakinleşti; Nataşa da başını koltuğun koluna dayayıp gözlerini kapadı. Karyola gıcırdadı, Nataşa gözlerini açtı. Kontes karyolada oturuyor, yavaşça konuşuyordu:

“Geldiğine ne kadar memnun oldum. Yoruldun, çay ister misin?” Nataşa ona yaklaştı. “Güzelleştin, geliştin sen,” diye kızının elini tuttu Kontes.

“Anneciğim, neler söylüyorsun!..”

“Nataşa, o artık yok, yok!”

Kontes kızını kucakladı, ağlamaya başladı.

III

Prenses Mariya yolculuğunu ertelemişti. Sonya ile Kont, Nataşa'dan nöbeti devralmaya çalışıyor ama başarılı olamıyorlardı. Annesini çılgınca üzüntüye kapılmaktan ancak onun alıkoyabileceğini görüyorlardı. Nataşa üç hafta, hiç ara vermeden annesinin yanında kaldı; onun odasında koltukta uyuyor, onu yediriyor, içiriyor, durmadan onunla konuşuyor, konuşuyordu, çünkü Kontes'i yalnız onun tatlı, okşayıcı sesi teselli ediyordu.

Annesinin ruh yarası iyileşmiyordu. Petya'nın ölümü, hayatının yarısını koparıp almıştı. Petya'nın, elli yaşında, taze, dinç bir kadınken kendisine ulaşan bu ölüm haberinden bir ay sonra, odasından yarı ölü, hayatla ilgisi kalmamış bir ihtiyar olarak çıktı. Ama Kontes'i yarı yarıya öldüren yara, bu yeni yara, Nataşa'yı hayata çağırıyordu.

Ruh varlığının parçalanmasıyla açılan ruh yarası (garip görünse de) tıpkı beden yarası gibi yavaş yavaş kapanır. Derin yara sağaldıktan, kenarları birleşir gibi olduktan sonra ruh yarası da onun gibi, ancak içeriden dışarıya yansıyan yaşama gücüyle sağalır.

Nataşa'nın yarası da böyle kapandı. O, hayatının sona erdiğini sanmıştı. Ama ansızın annesine olan sevgisi, hayatının özünün (sevginin) henüz içinde yaşadığını gösterdi ona. Sevgi uyanmış, hayat da uyanmıştı.

Prens Andrey'in son günleri Nataşa'yı Prenses Mariya'ya bağlamıştı. Yeni felaket onları birbirine iyice yaklaştırdı. Prenses Mariya, yolculuğunu ertelemiş, hasta bir çocuğa bakar gibi Nataşa'ya üç hafta boyunca bakmıştı. Annesinin yanında geçirdiği son haftalar Nataşa'nın tüm gücünü tüketmişti.

Bir öğleüstü Prenses Mariya, Nataşa'nın sıtma nöbetiyle titrediğini gördü, onu kendi odasına götürüp yatağına yatırdı. Nataşa uzandı, Prenses Mariya storları indirerek odadan çıkmak isteyince Nataşa onu yanına çağırdı:

"Uykum yok Mariya, otur benimle."

"Yorgunsun, uyumaya çalış."

"Hayır, hayır. Niçin beni getirdin? Beni arar."

"O çok iyi. Bugün o kadar iyi konuştu ki," dedi Prenses Mariya.

Nataşa yatağa uzanmış, odanın alacakaranlığı içinde Prenses Mariya'nın yüzüne bakıyordu.

“Ona benziyor mu?” diye düşündü. “Evet, hem benziyor, hem benzemiyor. Ama bunda benim bilmediğim ayrı, yabancı, büsbütün yeni bir şey var. Beni de seviyor. Kalbinde ne var acaba? Her bakımdan iyi. Ama nasıl? Ne düşünüyor? Bana ne gözle bakıyor? Evet, o, çok iyi.”

Prensesin elini kendine doğru çekerek, “Maşa,” dedi. “Beni kötü bir kız zannetme. Zannetmezsin değil mi? Maşa, kuzum. Seni ne kadar seviyorum. İyi, çok iyi dost olacağız.”

Nataşa, Prenses Mariya’yı kucakladı, ellerini, yüzünü öpmeye başladı. Prenses Mariya utandı, Nataşa’nın bu sevgi gösterisine sevindi.

O günden sonra Prenses Mariya ile Nataşa arasında, ancak kadınlar arasında görülebilen tutkulu, şefkatli bir dostluk başladı. Durmadan sarılıp birbirlerine tatlı sözler söylüyor, zamanlarının büyük bir kısmını bir arada geçiriyorlardı. Biri çıkınca öbürü üzülüyor, onun yanına gitmeye can atıyordu. Bir aradayken kendilerini ayrı ayrı olduklarından daha büyük bir huzur içinde hissediyorlardı. Aralarında dostluktan daha güçlü bir duygu belirmişti: Bu, ancak bir arada hayatta kalabileceklerine olan inançlarından doğan olağanüstü bir histi.

Bazen saatlerce susar, bazen yataklarında sabaha kadar konuşurlardı. Çoğu zaman çoktan gerilerde kalmış şeylerden söz ederlerdi. Prenses Mariya kendi çocukluğunu, annesini, babasını, düşlerini anlatırdı; önceleri bu kapalı yaşamdan, Hıristiyanlık çilesinin şiirinden sakin bir kayıtsızlıkla yüz çeviren Nataşa, artık kendini Prenses Mariya’ya yürekten bağlı hissediyor, onun geçmişini de seviyor, hayatın başka yönlerini böylece görüyordu. Boyun eğmiş, fedakârlıklarla dolu bir hayat yaşamayı düşünmüyordu, çünkü o başka hazlar aramaya alışmıştı ama önceleri anlamadığı bu erdemleri başkasında görünce anlıyor ve seviyordu. Nataşa’nın çocukluk ve ilkgençlik hikâyelerini dinleyen Prenses Mariya için de hayatın daha önce bilmediği yanları çıkmıştı ortaya: yaşama sevgisi, keyif.

İçlerindeki duygunun yüceliğini bozmamak için (on*lara öyle geliyordu) “ondan” hâlâ söz etmiyorlardı; bu ses*sizlikse, böyle düşünmeseler de onu unutturuyordu yavaş yavaş.

Nataşa zayıflamış, sararmış, öyle bitkin düşmüştü ki, herkes hep onun sağlığından söz ediyor, bu onun hoşuna gidiyordu. Bazen ansızın içine bir korku, yalnız ölüm korkusu değil, hastalık, zayıflık korkusu, güzelliğini kaybetme korkusu düşüyor, elinde olmadan arada bir dikkatle çıplak koluna bakıp zayıflığına şaşıyor ya da sabahları aynada incelmiş, perişan görünen

yüzünü seyrediyordu. Böyle olması gerekiyormuş gibi geliyordu ona, bununla birlikte içine bir korku, bir hüzün çöküyordu.

Bir gün hızlı adımlarla yukarı kata çıktı, nefesi tıkanmıştı. Hemen o anda bir bahane bulup aşağıya, oradan tekrar yukarıya koştu, böylece gücünü denedi, kendini yokladı.

Yine bir defa Dunyaşa’yı çağırdı; sesi titrek çıkmaya başladı. Hizmetçi kızın ayak seslerini duyduğu halde ona bir kez daha seslendi, şarkı söylerken çıkardığı o göğüsten gelen sesle seslendi, kulak kabarttı.

Farkında değildi ama ruhunu kaplayan balçık tabakasının altından ince, narin, taze ot iğneleri baş vermişti, bunların kökleşmesi ve onu ezen ıstırabı hayat filizleriyle çok geçmeden kapatması lazımdı. Yara içten iyileşmişti.

Ocak ayının sonunda Prenses Mariya, Moskova’ya hareket etti. Kont, doktorlara danışmak üzere Nataşa’nın da onunla birlikte gitmesinde ısrar etmişti.

IV

Kutuzov’un düşmanı yok etmek, çekilme hattını kesmek gibi isteklerle yanıp tutuşan kıtalarını zapt edemediği Vyazma çarpışmasından sonra kaçan Fransızlar ve onları arkalarından kovalayan Ruslar, Krasnoye’ye kadar savaş vermediler. Kaçış o kadar hızlı oluyordu ki Rus Ordusu Fransızlara yetişemiyor, süvarilerin, topçuların atları duruyor, Fransızların harekâtı hakkında gelen haberler hep yanlış çıkıyordu.

Rus askerleri, yirmi dört saatte kırk verst yol almaktan o kadar bitkin düşmüşlerdi daha hızlı gidemiyorlardı.

Rus Ordusu’nun bitkinlik derecesini anlamak için sadece şu olayı bilmek yeterlidir: Tarutino’dan itibaren bütün harekât sırasında yaralı ve ölü kaybı beş binden fazla olmadığı, esir kaybı yüz kişiye varmadığı halde Tarutino’dan yüz bin kişi olarak çıkan Rus Ordusu Krasnoye’ye elli bin kişi olarak gelmişti.

Kaçış Fransızları nasıl bitirdiyse, kovalama da Rusları öyle bitirmişti. Yalnız şu fark vardı: Rus Ordusu kendi isteğiyle kovalıyordu, düşmanın tehdidi altında değildi; Fransız yaralıları düşman elinde, Rus yaralıları kendi ülkelerinde kalıyorlardı. Napoléon’un ordusunun azalmasının başlıca nedeni, hızdı. Rus Ordusu’nun azalmasının şüphe götürmez sebebi de budur.

Kutuzov’un tüm çabası yalnızca Tarutino ve Vyazma önlerinde olduğu gibi, Fransızlar için öldürücü olan bu ileri hareketin önünü (Petersburg’dakilerin ve ordudaki Rus generallerinin istedikleri gibi) elinden geldiğince açmaya, ona yardım etmeye, kendi kıtalarının hareketini kolaylaştırmaya yönelmişti.

Ama Kutuzov, orduda kendini gösteren yorgunluktan ve sürekli hareketten doğan büyük kayıptan başka, kıtaların hareketini yavaşlatmak ve beklemek için bir neden daha görüyordu. Rus kıtalarının amacı Fransızları izlemekti. Fransızların gittikleri yol belli değildi; onun için, kıtalarımız Fransızların izini ne kadar yakından takip ederlerse o kadar fazla yol alıyorlardı. Ancak belli bir mesafeden takip ederek Fransızların yaptığı zikzakları en kısa yoldan kesmek mümkündü. Generallerin teklif ettikleri bütün ustaca manevralar, kıtaların yer değiştirmesinden, yürüyüş mesafelerinin artırılmasından ibaretti, biricik akla uygun hedefse bu

mesafeleri azaltmaktı. Moskova'dan Vilnius'a kadar, sefer süresince, tüm çabası bu hedefe yönelmişti Kutuzov'un; rastlantı ya da geçici olarak değil, öyle kararlı bir şekilde yönelmişti ki, kararını bir kez bile değiştirmemişti.

Kutuzov, her Rus askerinin hissettiğini; Fransızların yenilip kaçtığını, onları kovmak gerektiğini zekâsı ya da bilgisiyle değil, bir Rus olarak tüm benliğiyle biliyordu, biliyor ve hissediyordu; ama aynı zamanda sürati ve mevsimi bakımından görülmemiş bir seferdi; bunun tüm ağırlığını da askerlerle birlikte hissediyordu.

Ama generallere, özellikle Rus olmayan, sivrilmek, hayran kazanmak, bir dük ya da bir kral esir almak isteyen generallere, tam da şimdi, her türlü savaşın hem çirkin hem de saçma olduğu bir sırada, savaşmanın ve bir zafer kazanmanın tam zamanıdır gibi geliyordu. Savaş vermeden bir ay içinde yarı yarıya eriyen ve en iyi şartlar içinde sınıra kadar aştıkları mesafeden daha fazla mesafe aşmaları gereken ayakkabısız, kaputsuz, yarı aç askerlerle manevra yapmak için birbiri peşinden kendisine projeler sunulduğu zaman Kutuzov omuzlarını silkmekle yetiniyordu.

Sivrilmek, manevra yapma, düşmanı yok etme ve çekilme hattını kesme çabası özellikle Rus kıtaları Fransız Ordusu'yla karşılaştığı zaman çıkıyordu ortaya.

Üç Fransız kolundan birinin yakalanacağı sanıldığı halde on altı bin kişilik kuvvetiyle Napoléon'a rastlandığı zaman Krasnoye önlerinde böyle olmuştu. Bu tehlikeli karşılaşmadan sakınmak ve askerlerini harcamamak için Kutuzov her yolu denedi, yine de Krasnoye'deki dağınık Fransız gruplarının bitkin Rus askerleri tarafından yok edilmesi üç gün sürdü.

Toll planı kaleme almıştı: *die erste Colonne marschirt* vs. Her zaman olduğu gibi hiçbir şey plana göre yapılmıyordu. Prens Eugene de Wurttemberg, kaçan Fransızlara bir tepeden ateş ediyor ve bir türlü gelmeyen takviyeleri istiyordu. Fransızlar geceleri Rusların etrafından dolaşıp kaçarak öteye beriye dağılıyor, ormanlarda saklanıyor, herkes kendi bildiği gibi aradan süzülüp geçerek ilerliyordu.

Müfrezenin levazım işleri hakkında hiçbir şey bilmek istemediğini söyleyen, gerektiği zaman asla bulunmayan, kendi kendine *"Chevalier sans peur et sans reproche"*[541] diyen, Fransızca konuşmaya meraklı Miloradoviç, teslim olma teklifiyle müzakereci gönderip vakit kaybediyor, kendisine emredileni yapmıyor, başka türlü hareket ediyordu.

Kıtalara yaklaşıp Fransızları süvarilere göstererek, "Bu kolu size veriyorum, çocuklar," dedi.

Süvariler güçlükle hareket eden atlarını mahmuzlarla, kılıçlarla sürerek büyük çabadan sonra tırısla kendilerine bağışlanan kola, yani soğuktan donmuş, uyuşmuş ve aç Fransız kalabalığına yaklaştılar; bağışlanan kol, silahlarını atarak teslim oldu, zaten çoktandır bunu yapmak istiyordu.

Krasnoye dolaylarında yirmi altı bin esir, yüzlerce top, mareşal asası diye adlandırılan bir sopa aldılar; orada kimin yararlık gösterdiği üzerinde tartıştılar; bundan memnundular ama Napoléon'u ya da bir mareşali esir alamadıklarına çok hayıflanıyor ve suçu birbirlerinde, özellikle Kutuzov'da buluyorlardı.

Kendilerini ihtiraslarına kaptırmış olan bu adamlar, şartların trajik yasasının kör bir aletinden başka bir şey değillerdi ama onlar kendilerini birer kahraman sayıyor ve yaptıkları şeyin çok değerli ve asil bir iş olduğunu düşünüyorlardı. Kutuzov'u suçluyor, seferin ta başından beri Napoléon'u yenmelerine engel olduğunu, yalnız kendi ihtiraslarını tatmin etmeyi düşündüğünü, Polotniyaniye Zavodı'dan çıkmak istemediğini, çünkü orada rahatının yerinde olduğunu, Krasnoye dolaylarında ileri hareketi durdurduğunu, çünkü Napoléon'un orada olduğunu öğrenince büsbütün şaşırdığını, Napoléon'la elbirliği ettiğine, ona satıldığına vs. ihtimal verilebileceğini söylüyorlardı.

İhtiraslarına kapılmış çağdaşlarının bu söyledikleri yetmiyormuş gibi, sonraki kuşaklar ve tarih, Napoléon'u *grand*, Kutuzov'u ise (yabancı tarihçiler) kurnaz, sefih, zayıf bir yaşlı saraylı olarak tanıdılar; Ruslarsa, silik, yalnızca bir Rus adı taşıdığı için yararlı bir kukla olarak...

541 Korkusuz ve kusursuz şövalye.

V

1812-13 yıllarında Kutuzov, açıktan açığa, hata yapmakla suçlanıyordu. Hükümdar ondan memnun değildi. Yüksek bir emirle geçenlerde yazılan bir tarih kitabında Kutuzov'dan söz edilirken, Napoléon'un adından korkan, Krasnoye ve Berezina dolaylarındaki hatalarıyla Rus Ordusu'nu şan ve şereften, Fransızlara karşı tam bir zaferden mahrum eden kurnaz ve yalancı bir saraylıydı, deniyor.[542]

Rus kafasının kabul etmediği büyük adamların, *grand-homme*'un[543] değil de, kaderin iradesini anlayıp kendi iradesini ona tabi kılan seyrek ve her zaman yalnız insanların kaderidir bu. Yığınların nefreti, hor görüşü bu adamlara yüksek kanunları kavramalarının cezasıdır.

Rus tarihçileri için (söylemesi garip ve korkunçtur) Napoléon (hiçbir zaman, hiçbir yerde, sürgünde bile insani bir meziyet göstermemiş olan tarihin bu değersiz aleti) bir hayranlık ve heyecan konusudur; *grand*'dır. Kutuzov, 1812 yılındaki eyleminin başından sonuna kadar, Borodino'dan Vilnius'a kadar hiçbir hareketiyle, hiçbir sözüyle kendini bir defa yalanlamadan tarihte görülmemiş bir fedakârlık, bir öngörü örneği veren Kutuzov ise onlara silik, acınacak bir şey gibi görünür, ondan ve 1812 yılından söz ederken biraz utanır gibi olurlar hep.

Oysa, eylemi böyle kararlı şekilde, sürekli aynı hedefe yöneltilmiş tarihi bir şahsiyet tasavvur etmek zordur. Daha asil, halkın iradesine daha uygun bir hedef tahayyül etmek zordur. Tarihsel bir kişilik tarafından çizilmiş ve 1812 yılında Kutuzov'un tüm eylemini yönelttiği hedef kadar mükemmel ulaşılmış bir hedefe tarihte başka bir örnek bulmak daha da zordur.

Kutuzov, hiçbir zaman piramitlerden bizi izleyen kırk asırdan, vatan için yaptığı fedakârlıklardan, niyet ettiği ve yaptığı şeylerden söz etmezdi; kendisinden hiç söz etmezdi genellikle; hiçbir surette rol yapmaz, her zaman çok basit ve alelade bir insan olarak görünür, çok basit ve alelade şeyler konuşurdu. Kızlarına ve Madam Staël'e mektuplar yazar, roman okur, güzel kadınların meclisinden hoşlanır, generallerle, subaylarla, erlerle şakalaşır, kendisine bir şeyler ispat etmek isteyen insanlara hiç itiraz etmezdi. Kont Rastopçin, Yauza Köprüsü'nden dörtnala gelerek Moskova'nın kaybedilmesinden sorumlu saydığı Kutuzov'a sitemle, "Nasıl olur; hani Moskova'yı savaşsız terk etmeme sözü vermiştiniz?" dediği

zaman, Moskova çoktan teslim edildiği halde Kutuzov, “Moskova’yı yine de savaşsız bırakacak değilim,” diye yanıt vermişti. Hükümdardan gelen Arakçeyev, Yermolov’un topçu komutanı tayin edilmesi gerektiğini ileri sürdüğü zaman Kutuzov şu yanıtı vermişti: “Evet, ben de şimdi bunu söylüyordum.” Oysa bir dakika önce büsbütün başka bir şey söylemişti. Etrafını saran düşüncesiz kalabalığın içinde olayların perde arkasını anlayabilen tek kişiydi; başkentin felaketini Kont Rastopçin kendi üzerine alacakmış ya da ona yükleyecekmiş, bunu mu düşünecekti? Topçu komutanlığına kimin atanacağı konusu onu daha da az ilgilendirebilirdi.

Yalnız bu olaylarda değil, yaşam deneyimiyle, fikirlerin ve onları ifadeye yarayan sözlerin insanları ayakta tutan asıl güç olmadığı inancına varan bu yaşlı adam büsbütün anlamsız şeyler söylerdi hep, aklına ne gelirse söylerdi.

Kendi sözlerine bunca önem vermeyen bu adam, savaş süresince ulaşmaya çalıştığı hedefe uygun olmayan bir tek söz söylememişti Anlaşılmayacağına inansa da, türlü şartlar içinde birçok kez dile getirmişti düşüncesini. Etrafındakilerle geçimsizliğinin başlangıcı olan Borodino *Savaşı’ndan başlayarak “bu savaşın bir zafer olduğunu”* bir tek o söylemiş, bunu sözle de, bildirilerinde de, rapor*larında da ölünceye kadar tekrar etmişti. “Moskova’nın kaybının Rusya’nın kaybı demek olmadığını” yalnız o söylemişti. Lauriston’un anlaşma teklifine karşı, “bunun olanaksız olduğu, çünkü halkın arzusunun bu olmadığı” cevabını vermişti. Fransızların çekilişi sırasında “bütün manevralarımızın gereksiz olduğunu, her şeyin kendiliğinden bizim istediğimizden daha iyi olacağını, düşmana altın bir köprü yapmak gerektiğini, Tarutino Savaşı’nın da, Vyazma Savaşı’nın da, Krasnoye Savaşı’nın da yersiz olduğunu, sınıra yeterli bir kuvvetle varmak gerektiğini, on Fransız’a bir Rus feda etmeyeceğini” yalnız o söylemişti.*

Yalnız o, bize tasvir edildiği gibi, bu saraylı, hükümdara yaranmak amacıyla Arakçeyev’e yalan söyleyen adam, yalnız bu saraylı adamdır ki Vilnius’ta “sınırın ötesinde savaşa devam etmenin zararlı olduğunu” söylüyor, bu sözüyle de hükümdarın gözünden düşüyor.

Onun olayların perde arkasını görebildiğini yalnız sözleri kanıtlamaz; istisnasız bütün eylemleri üç şeyden oluşan tek bir amaca yöneltilmişti: 1) Fransızlarla çarpışmak için bütün kuvvetleri toplamak, 2) Onları yenmek ve 3) Rusya’dan onları kovmak, halkın ve ordunun acısını mümkün olduğu kadar hafifletmek.

Kılavuzu sabır ve zaman olan, kesin hareketler düşmanı o savaşçı Kutuzov, hazırlığını eşsiz bir tantanaya bürüyerek Borodino Savaşı'nı veriyor. Daha başlamadan Austerlitz Savaşı'nın kaybedileceğini söyleyen, tüm generaller savaşın kaybedildiğini söyledikleri halde ve kazanılmış bir savaştan sonra ordunun geri çekilmesi tarihte eşi görülmemiş bir örnek olmasına rağmen herkesin tersine inatla yalnız o Borodino Savaşı'nın bir zafer olduğunu iddia ediyor. Yalnız o, çekilme sırasında, o an için bir yararı olmayacağını ileri sürerek, çatışmaya girmemekte, yeni bir savaşa başlamamakta ve Rusya sınırlarını aşmamakta ısrar ediyor.

Şimdi bir avuç insanın kafasındaki bütün bu düşünceler bir yana bırakılırsa, olayların içyüzünü anlamak kolaydır, çünkü olaylar sonuçlarıyla birlikte önümüzdedir.

Ama nasıl oluyor da yaşlı bir adam, herkesin düşündüğünün tersine olayları halkın kavrayabildiği şekilde görebiliyor ve tüm eylemi süresince kararına bir kez bile ihanet etmiyor?

Olayların içyüzünü kavramaktaki bu görülmedik gücün kaynağı, ruhunda tüm saflığıyla ve sapasağlam taşıdığı halk özündeydi.

İşte bu duygu halkı, onu (gözden düşmüş bir ihtiyarı) çarın istememesine karşın halk savaşının temsilcisi olarak seçmeye zorladı. Bu duygu, insanları öldürmek, yok etmek için değil, kurtarmak, onlara acımak için onu (başkomutanı) o insani yüksekliğe çıkardı.

Bu basit, alçakgönüllü ve bu nedenle de gerçekten heybetli sima, tarihin icat ettiği, insanları bir kenardan idare eden Avrupa kahramanının yalancı kisvesine giremez.

Uşak için o büyük adam olamaz, çünkü uşağın kendine göre bir büyüklük anlayışı vardır.

542 Bogdanoviç'in 1812 yılı tarihi: Kutuzov'un portresi ve Krasnoye Savaşı sonuçlarının tatmin edici olmayışı üzerinde düşünceler (yazarın notu).

543 Büyük adam.

VI

5 Kasım, Krasnoye adıyla anılan savaşın ilk günüydü. Akşama doğru, birçok tartışmalardan, kıtalarını gereken yere sevk etmeyen generallerin hatalarından, birbirine aykırı emirlerle gelip giden yaverlerden sonra, düşmanın kaçtığı, savaş yapılamayacağı anlaşılınca Kutuzov, Krasnoye'den ayrıldı, o gün genel karargâhın taşındığı Dobroye'ye gitti.

Hava açık ve soğuktu. Kutuzov, kendisinden memnun olmayan, arkasında fısıldaşan generallerden oluşan kalabalık bir maiyetle semiz, beyaz atının üstünde Dobroye'ye doğru gidiyordu. Yol boyunca, o gün alınan Fransız esirleri (o gün yedi bin esir alınmıştı) grup grup toplanmış, çoban ateşlerinde ısınıyorlardı. Dobroye yakınlarında üstleri başları yırtık, ellerine ne geçirmişlerse vücutlarına sarmış bir esir kalabalığının gürültüsü duyuluyordu; uzun bir sıra oluşturmuş, koşumlardan çözülmüş Fransız toplarının yanında duruyorlardı. Başkomutanın yaklaşmasıyla sesler kesildi; gözler kırmızı kenarlı beyaz kalpağıyla, kamburumsu omuzlarının üzerine oturmuş pamuklu kaputuyla yolda ağır ağır ilerleyen Kutuzov'a dikildi. Generallerden biri topların ve esirlerin nerede ele geçirildiği hakkında Kutuzov'a rapor veriyordu.

Kutuzov kaygılı görünüyor, generalin sözlerini dinlemiyordu. Gözlerini memnuniyetsizlikle kırpıştırıyor, esirlerin perişanlığına dikkatle, dik dik bakıyordu. Fransız askerlerinin çoğunun yüzleri bozulmuş, burunları, yanakları donmuştu; hemen hepsinin gözleri kızarmış, şiş ve çapaklıydı.

Bir yığın Fransız, yolun yakınında duruyor, iki asker (birinin yüzü çıbanlarla doluydu) elleriyle çiğ bir et parçasını parçalıyorlardı. Bakışlarda korkunç ve hayvani bir şey vardı; Kutuzov'a kinle bakan çıbanlı asker, ansızın yüzünü çevirerek işine devam etti.

Kutuzov uzun uzun, dikkatle bu iki askere baktı; yüzünü daha çok buruşturup gözlerini kırpıştırdı ve düşünceli düşünceli başını salladı. Başka bir yerde bir Fransız askerine gülerek ve omzuna vurarak dostça bir şeyler söyleyen bir Rus askeri gördü. Kutuzov yine aynı tavırla başını salladı.

Kendisine raporunu anlatmaya devam eden ve ona Preobrajenski Alayı'nın önündeki (ele geçirilmiş) Fransız bayraklarını işaret eden generale, "Ne söylüyorsun sen?" diye sordu.

Zihnini işgal eden şeyden, görünüşe göre, kendini güçlükle ayırarak, “A, bayraklar!” diye ekledi. Dalgınca bakındı etrafına. Binlerce göz dikilmişti üstüne, ne söyleyecek diye bekliyorlardı. Preobrajenski Alayı’nın önünde durdu, derin bir nefes aldı, gözlerini kapadı, maiyetinden biri, bayrakları tutan askerlerin yaklaşmaları ve onları gönderleriyle başkomutanın önüne dikmeleri için bir işaret yaptı. Kutuzov birkaç dakika sustu, istemeye istemeye, durumunun zorunluluğuna boyun eğerek başını kaldırdı ve söze başladı. Subaylar çevresinde toplandı. Subay çemberini dikkatli bir bakışla süzerek içlerinden bazılarını tanıdı Kutuzov.

“Hepinize teşekkür ederim!” diyerek askerlere, sonra subaylara döndü. Sessizliği yararak ağır ağır konuştu: “Çetin ve sadık hizmetlerinizden dolayı hepinize teşekkür ederim. Zafer bizimdir, Rusya sizi unutmayacak. Şanımız sonsuz olsun!”

Sustu, etrafına bakındı. Bir Fransız kartalı tutan ve onu Preobrajenski Alayı’nın sancakları önüne doğru çıkaran bir askere, “Eğ, eğ,” dedi. “Daha aşağı, daha aşağı, hah işte öyle.” Hızlı bir çene hareketiyle askerlere döndü. “Hurra, çocuklar!”

Binlerce ses birden gürledi:

“Hurra-hurra-hurra!”

Askerler haykırırken eyerin üstünde bükülmüş duran Kutuzov başını eğdi; gözleri tatlı, adeta alaycı bir ışıkla parıldıyordu.

“Şimdi bakın, kardeşler,” diye başladı sesler kesilince...

Ansızın sesi ve yüzünün ifadesi değişti: Sanki başkomutan susmuş, arkadaşlarına çok önemli bir şey bildirmek isteyen sıradan bir ihtiyar başlamıştı söze.

Ne söyleyeceğini iyice duymak için subay kalabalığı içinde ve saflarda bir kıpırdanma oldu:

“Şimdi bakın kardeşler. Biliyorum ki sizin için zor ama sabredin; çok kalmadı. Misafirlerimize saygı gösterelim, rahat ettirelim, sonra dinleniriz. Çar hizmetinizi unutmayacak. Sizin için zor, ama ne de olsa siz kendi topraklarınızdasınız; onlarsa, görüyorsunuz ne hale geldiler,” diyerek esirleri gösterdi. “En düşkün dilencilerden daha kötü. Güçlü oldukları zaman onlara acımıyorduk. Ama şimdi acımamız gerekiyor. Onlar da insan. Değil mi çocuklar?”

Kendisini izleyen keskin, saygılı, şaşkın bakışlarda bir duygudaşlık okudu; yüzü, dudaklarının ve gözlerinin köşelerini kırıştıran tatlı bir gülümsemeyle gittikçe aydınlanıyordu. Sustu, şaşırmış gibi başını eğdi.

Sonra ansızın başını kaldırarak, “Ama onları kim davet etti diyeceksiniz? İyi oldu öyleyse, analarını...” dedi. Kamçısını sallayarak sefer boyunca ilk kez atını dörtnala sürüp neşeyle gülüşen, hurra diye gürleyen askerlerin bozulan saflarından uzaklaştı.

Kutuzov’un söylediği sözler askerlerce anlaşılmış olmaktan uzaktı. Kimse feldmareşalin, tantanalı bir tavırla başlayıp açık kalpli bir ihtiyar ağzıyla bitirdiği söylevi yineleyemezdi. Bu konuşma yalnızca anlaşılmamış, o coşkunluk, düşmana duyulan merhametle ve haklılığın, özellikle bu ihtiyarca ve içten küfürle ifade edilen bilinciyle birleşerek askerlerin ruhunda yer etmiş, uzun süre dinmeyen neşeli kahkahalarda bulmuştu ifadesini. Bundan sonra generallerden biri, arabayla gitmeyi arzu edip etmediğini sorunca Kutuzov yanıt verirken hıçkırdı ansızın, çok heyecanlı olduğu belliydi.

VII

8 Kasım'da, Krasnoye Savaşı'nın sonuncu günü kıtalar geceleyecekleri yere geldikleri zaman ortalık artık kararmıştı. Bütün gün sakin ve soğuk geçmiş, hafiften, seyrek bir kar yağmıştı; akşama doğru hava açmaya başladı. Kar taneleri arasından yıldızlı siyah mor bir gökyüzü görünüyordu; soğuk şiddetlenmeye başlamıştı.

Tarutino'dan üç bin kişi olarak çıkan ve mevcudu dokuz yüze inen silahendaz alayı, gecelemek için büyük yolun üstündeki köyde belirlenen yere ilk gelenlerdendi. Alayı karşılayan konakçılar bütün köy evlerinin hastalar, Fransız ölüleri, süvariler ve kurmaylar tarafından işgal edildiğini söylediler. Yalnız alay komutanı için bir tek ev vardı.

Alay komutanı kendisine ayrılan kulübeye geldi. Alay, köyü geçip son evlerin yanında tüfek çattı, sonra birçok uzuvları olan kocaman bir hayvan gibi, inini, yemini hazırlama işine koyuldu. Askerlerin bir kısmı dizlerine kadar kara gömülerek köyün sağındaki kayın ağacı ormanına daldı; ormanda balta sesleri, kırılan dalların çatırtısı ve neşeli bağrışmalar duyuldu; askerlerin diğer kısmı alay arabalarıyla ve bir araya toplanmış atların ortasında uğraşıp duruyor, arabalardan kazanları çıkarıyor, peksimet alıyor, atlara yem veriyorlardı. Üçüncü bir kısım köye dağılmış, karargâh binalarını düzenliyor, köy evlerinde yatan Fransız ölülerini kaldırıyor, ateş için damlardan tahta, kuru odun, saman getiriyor, korunma için çitleri söküp taşıyorlardı.

On beş kadar asker köy kenarındaki evlerin ötesinde neşeli haykırışlarla çatısı sökülmüş bir samanlığın yüksek tahta perdesini sarsmaktaydı.

"Hadi, hadi, hep birden, dayanın!" diye sesler yükseldi ve karla örtülü kocaman tahta perde, gecenin karanlığı içinde bir buz çatırtısıyla yerinden oynadı. Çatıyı tutan kazıklar çatırdadı, nihayet tahta perde, yüklenen askerlerle birlikte devrildi. Gürültülü, kaba ve neşeli kahkahalar duyuldu.

"İkişer kişi yapışın! Ver burayla manivelayı! Hah, işte böyle. Nereye sokuluyorsun?"

"Hadi, hep birden... Ama durun, çocuklar!.. Heyamola ile!"

Herkes sustu; hafiften, kadife gibi yumuşak bir ses şarkıya başladı. Üçüncü kıtanın sonunda, son sesin bitmesiyle birlikte hep birden söylediler:

“Hadi, dayan! Geliyor! Hep birden! Yatın, çocuklar!..” Ama tahta perde pek az kımıldadı; çöken sessizlik içinde sık sık solumalar duyuluyordu.

“Hey siz, altıncı bölük! Şeytanlar, iblisler! Yardım etsenize... Sizin de işiniz düşer.”

Altıncı bölükten köye doğru giden yirmi kişi tahta perdeyi sürükleyenlere katıldı; beş sajen[544] boyunda, bir sajen enindeki tahta perde yana yatmış bir vaziyette, soluyan askerlerin omuzlarını bastırıp tarazlayarak köyün sokağında ilerlemeye başladı.

“Yürü, hadi bakalım... Ayağını çarpma... Neden durdun? Hadi...”

Neşeli, yakası açılmadık küfürlerin ardı arası gelmiyordu. Ansızın, onlara doğru koşan bir askerin buyurgan sesi duyuldu:

“Ne yapıyorsunuz burada?”

Başçavuş, “Beyler burada, *anaralın* kendisi de kulübede, sizi şeytanlar, iblisler, alçaklar. Size gösteririm ben!” diye haykırdı, karşısına çıkan bir askerin sırtına var gücüyle vurdu. “Sessiz yapamaz mısınız?”

Askerler sustu. Başçavuşun vurduğu er tahtaya çarpıp yırtılan ve kan içinde kalan yüzünü inleye inleye silmeye başladı.

Başçavuş gider gitmez fısıltıyla, “Şuna bak, nasıl vuruyor, iblis! Suratımı kan içinde bıraktı,” dedi.

Biri güldü, “Hoşuna gitmedi mi yoksa?” dedi. Askerler seslerini alçaltarak yollarına devam ettiler. Köyün ötesine ulaşınca aynı hedefsiz küfürleri savurarak yine yüksek sesle konuşmaya başladılar.

Askerlerin önünden geçtiği kulübede yüksek komuta heyeti toplanmıştı; çaydan sonra, geçen gün hakkında ve gelecekte yapılması düşünülen manevralar üzerinde hararetli bir konuşma geçiyordu aralarında. Soldan bir yan hareketi yapmayı, kral naibini tecrit ederek ele geçirmeyi düşünüyorlardı.

Askerler tahta perdeyi getirdikleri zaman her tarafta mutfak ateşleri yanmıştı. Odunlar çatırdıyor, karlar eriyor, askerlerin siyah gölgeleri işgal edilen, çiğnenmiş karla örtülü bütün alanda öteye beriye gidip geliyordu.

Baltalar, kasaturalar çalışıyordu her yanda. İşler emir beklenmeden yapılıyordu. Gece için yedek odun taşınıyor, komutanlar için barakacıklar kuruluyor, kazanlar kaynatılıyor, tüfekler ve teçhizat temizleniyordu.

Sekizinci bölüğün getirdiği tahta perde, yarım daire şeklinde kuzey tarafına dikilmiş desteklerle sağlamlaştırılmış, önüne odunlar yığılmıştı. Yat borusu çaldı, yoklama yapıldı, akşam yemeği yendi, geceyi geçirmek için

ateşlerin etrafına yerleşildi: Kimi ayakkabısını tamir ediyor, kimi pipo içiyor, kimi çırçıplak soyunmuş bitleniyordu.

544 2,134 metre.

Rus askerlerinin, içinde bulundukları bu akıl almaz koşullarda (kışlık ayakkabısız, gocuksuz, açıkta, eksi 18 derece soğukta, karda, erzaksız) çok acıklı, perişan göründükleri sanılırdı.

Tersine, ordu hiçbir zaman, en iyi koşullar içinde bile, bundan daha neşeli, daha canlı bir manzara göstermemişti. Bu, sızlanmaya, güç yitirmeye başlayan tüm unsurların atılmasından ileri geliyordu. Fiziksel ve ruhsal bakımdan zayıf kim varsa çoktan geride bırakılmış, geriye bu bakımlardan en sağlam kişiler kalmıştı.

Tahta perdeyi kuran sekizinci bölükte her yerden daha çok kalabalık toplanmıştı. Yanlarında iki başçavuş oturuyordu; ateşleri başkalarınkilerden daha parlak yanıyordu. Tahta perdenin altında oturmaya hak kazanmak için odun getirmek şart koşulmuştu.

Dumandan gözlerini kırpıştıran, fakat ateşin yanından kıpırdamayan kırmızı suratlı, kızıl saçlı bir asker, “Hey Makeyev, neredesin sen... Kayıplara mı karıştın? Yoksa kurtlar mı yedi seni? Odun getirsene!” diye bağırdı. Sonra, “Sen git bari, karga, odun getir,” diyerek başka birine döndü.

Kızıl saçlı, bir gedikli erbaş değildi, onbaşı da değildi, ama sağlam yapılı bir askerdi; onun için kendisinden zayıf olanlara emrederdi. Karga diye çağrılan zayıf, ufak tefek, küçücük sivri burunlu er, itaatle kalktı, emri yerine getirecekti; ama bu sırada bir kucak odun taşıyan genç bir askerin ince, güzel silueti girdi ateşin ışık alanına:

“Ver buraya. Önemli kişi!”

Odunları kırdılar, parçaladılar, ateşe koydular, üflediler, kaputlarının etekleriyle yellediler; alev cızıldamaya, çıtırdamaya başladı. Askerler yanaştı, pipolarını yakıp tüttürmeye koyuldular.

Odun getiren genç, yakışıklı asker, ellerini kalçalarına dayadı, soğuktan donan ayaklarıyla hızlı hızlı yerinde zıplamaya başladı.

“Ah, anacığım, soğuk, kırağı, ama iyi, silahşor...” diye sanki hıçkırığı tutmuş gibi her hecede duralayarak bir şarkı tutturdu.

Kızıl saçlı asker dans eden askerin ayakkabılarının altının sarktığını görünce, “Hey, ayakkabılarının tabanları sarkıyor!” diye bağırdı. “Şuna bakın, dans ediyor!”

Dans eden asker durdu, sarkan köseleyi koparıp ateşe attı, “Ya, ya kardeş,” dedi; oturup çantasından bir parça mavi Fransız çuhası çıkardı, ayağını sarmaya başladı. Sonra ayaklarını ateşe uzatarak ekledi: “İkisi de hapı yuttu.”

“Yakında yenilerini verecekler. İşlerini tamamıyla bitirelim, herkese ikişer takım, diyorlar.”

“Bak şu Petrov köpeğine, geri kaldı,” dedi başçavuş.

Başka biri, “Ben çoktandır bunun farkındaydım,” dedi.

“Eh ne olacak, asker müsveddesi...”

“Üçüncü bölükte dün dokuz kişi yoklamada yok diyorlardı.”

“Ama düşün, ayaklar donunca nasıl yürürsün?”

“E, bırak gevezeliği!” dedi başçavuş.

Yaşlı bir asker, ayaklarının donduğunu söyleyen askere dönerek, azarlayıcı bir tavırla, “Yoksa senin canın da öyle mi istiyor?” dedi.

Karga diye çağrılan sivri burunlu asker birden ateşin yanından kalkarak ince ve titreyen bir sesle, “Ne sanıyorsun ya?” dedi. “Biraz şişman olan böyle zayıflıyor, zayıf da ölüyor. Bakın bana. Takım kalmadı.” Ansızın kararlılıkla başçavuşa dönerek ekledi: “Beni hastaneye gönder; romatizma beni bitirdi. Yoksa ben de ötekiler gibi yolda kalacağım...”

Başçavuş sakin, “E, yeter, yeter,” dedi.

Asker sustu; konuşma devam etti. Askerlerden biri, “Bugün şu Fransızlardan az mı ele geçirdik; ama hiçbirinde adamakıllı bir çizme yok, adı çizme,” diyerek değiştirdi sözü.

Dans eden asker, “Hepsini Kazaklar çıkarıp aldı. Albay için evi temizlediler, onları dışarı çıkardılar. İnsan görünce acıyor, çocuklar,” dedi. “Perişan ettiler onları; biri canlıydı daha inanır mısın, kendi dilinden bir şeyler mırıldanıyordu.”

Birinci asker, “Ama, temiz insanlar ha, çocuklar,” dedi. “Beyaz, kayın ağacı gibi beyaz, yiğitleri de var, sonra soyluları da var.”

“Ne sanıyorsun ya? Her sınıftan almışlar.”

Dans eden asker hayret ifade eden bir gülümsemeyle, “Rusça hiç bilmiyorlar,” dedi. “‘Hangi krallıktansın?’ diye soruyorum ona, kendi dilinden bir şeyler mırıldanıp duruyor. Hayret edilecek insanlar!”

Fransızların beyazlığına şaşan asker, “Evet, kardeşler, garip şey bu,” diye devam etti. “Mojaisk köylüleri, savaşın olduğu yerde ölüleri toplamaktan nasıl yorulduklarını anlattılar. Ölüler, aşağı yukarı, bir ay

yatmışlar orada. Kâğıt gibi bembeyaz, tertemizmişler, koku diye bir şey yokmuş.”

“E, soğuktan mı acaba?” diye sordu biri.

“Şuna bak! Soğuktan mı, diyor! Ortalık sıcaktı be yahu! Soğuktan olsa bizimkiler de kokmaz. Ama bizimkiler hep çürüyüp kurtlanmış. Çenelerini mendillerle bağlayıp başlarını yana çevirerek sürüklemişler; dayanamıyormuş insan. Ama onlarınkiler kâğıt gibi beyazmış; koku diye bir şey yokmuş.”

Herkes susmuştu. Başçavuş, “Yemeklerden olacak herhalde,” dedi. “Bey yemeği yiyorlardı.”

Kimse itiraz etmedi.

“Savaşın geçtiği yerden olan bu Mojaisk köylüsü, on köyden onları kovduklarını, yirmi gün ölü taşıdıklarını, yine de hepsini çıkaramadıklarını söyledi, şu kurtların,” dedi...

Yaşlı asker, “O savaş tam savaştı,” dedi. “Hatırlanacak şeyler var ama onun dışında hepsi... Millete eziyetten başka bir şey değil.”

“Ya, ya, evet. Önceki gün onları kovalayıp sıkıştırmıştık. Yanlarına bırakmıyorlardı yalnız. Hemen silahlarını fırlatıp atıyor ve diz çöküyorlardı. Pardon, diyorlardı. Bu yalnız bir örnek. Polyon’un[545] kendisine Platov iki kez yaklaşmış, diyorlar. Söz bilmiyor ki söylesin. Yakalıyor, yakalıyor ama o kendini çantada keklik gibi gösteriyor, uçup gidiyor. Yeri de değil ki, öldüresin.”

“Amma da palavra atıyorsun ha, Kiselev; bakıyorum da sana.”

“Ne palavrası be, gerçeğin ta kendisi.”

“Ben olsam onu yakaladıktan sonra diri diri toprağa gömerdim. Hem de akçakavak kazığına vurarak. Halkı mahvetti.”

Yaşlı asker esneyerek, “Hepsi aynı kapıya çıkar, kaçamayacak,” dedi.

Konuşma kesildi, askerler yatmaya başladı. Bir asker, samanyolunu seyrederek, “Yıldızlara bak, ne kadar çok, hep böyle parıldıyorlar! Bak, kadınlar yatak çarşaflarını sermişler,” dedi.

“Bereketli bir yıla işarettir, çocuklar.”

“Daha odun gerekecek.”

“Sırtını ısıtıyorsun, karnın donuyor. Tuhaf şey.”

“Hey, Tanrım!”

“Ne itiyorsun, ateş yalnız senin mi? Bak... Devrildi.”

Çöken sessizlik içinde uyuyan birkaç kişinin horultusu duyuldu; geri kalanlar sağa sola dönüp ara sıra konuşarak ısınıyorlardı. Ateşin yüz adım

kadar ötesinden coşkun ve neşeli kahkahalar geliyordu.

Bir asker, “Bak beşinci bölükte cümbüş var,” dedi. “Aman ne kalabalık!”

Bir asker kalkıp beşinci bölüğe gitti. Biraz sonra dönerek, “Ama ne gülüyorlar,” dedi. “İki *hıransız* getirdiler. Biri büsbütün donmuş, ama öbürü öyle rahat ki sormayın! Şarkı söylüyor.”

“Vay canına! Sahi mi? Hadi gidip bakalım...”

Birkaç asker beşinci bölüğe doğru gitti.

545 Napoléon demek istiyor.

IX

Beşinci bölük ormanın tam kenarındaydı. Kocaman bir ateş, karın üstünde parlak bir alevle yanıyor, kırağıdan eğilmiş ağaç dallarını aydınlatıyordu.

Beşinci bölük erleri, gecenin karanlığı içinde ormanda, karda ayak sesleri ve dal çıtırtıları duydular.

Bir asker, “Çocuklar, ayı!” diye bağırdı.

Kaşlarını kaldırıp kulak kabarttılar; ormandan gelen iki kişi, ateşin parlak ışığına yaklaştı.

Bunlar ormanda saklanmış iki Fransız’dı. Askerlerin bilmediği bir dilde ve kısık bir sesle bir şeyler söyleyerek ateşe yaklaştılar. Biri uzun boyluydu, başında bir subay şapkası vardı, çok bitkin görünüyordu. Ateşe yaklaşınca oturmak istedi ama yere düştü. Ufak tefek, tıknaz, çenesi bağlı bir asker olan öbürü daha güçlüydü. Arkadaşını kaldırdı, ağzını göstererek bir şeyler söyledi. Askerler Fransızların etrafını sardılar, hastanın altına bir kaput serdiler, her ikisine de *kaşa*[546] ve votka getirdiler.

Hasta Fransız subayı Ramball’di; çenesi bağlı olan da onun emir eri Morel.

Morel votkayı içip bir karavana *kaşa*’yı yiyince birden zoraki neşelendi, kendisini anlamayan askerlere durmadan bir şeyler anlatmaya başladı. Ramball yemeği reddetmişti, ateşin yanında dirseğine dayanmış, boş ve kızarmış gözlerle, sessizce Rus askerlerine bakıyordu. Arada bir derin derin içini çekiyor, sonra yine susuyordu. Morel, omuzlarını işaret ederek, bir subay olduğunu, onu ısıtmak gerektiğini askerlere anlatmaya çalıştı. Ateşe yaklaşan bir Rus subayı, ısınması için Fransız subayını yanına kabul edip etmeyeceğini sormak üzere albaya birini yolladı; gidenler geri gelip de albayın subayı getirmelerini emrettiğini söyleyince, bunu Ramball’e anlattılar. Ramball kalktı, yürümek istedi ama sendeledi, yanında duran asker onu tutmasa düşecekti. Bir asker alayla göz kırparak Ramball’e, “Ne o? Gitmeyecek misin?” dedi.

“Hey, aptal! Patavatsız patavatsız ne maval okuyordun öyle! Kaba köylü, tam mujik,” diye azarladılar alay eden askeri.

Ramball’in etrafını sardılar, iki kişi onu tutup kollarının üzerinde kulübeye götürdü. Ramball kollarını askerlerin boyunlarına sardı, onu

götürürlerken acıklı bir sesle mırıldanıyordu:

"*Oh, mes braves, oh, mes bons, mes bons amis! Voilà des hommes! Oh, mes braves, mes bons amis!*"[547] Bir çocuk gibi başını eğip askerlerden birinin omzuna dayadı.

Bu sırada Morel askerlerin ortasında, en iyi bir yerde oturuyordu.

Morel ufak tefek, tıknaz bir Fransız'dı, gözleri kızarıp yaşarmıştı, başını kasketinin üstünden kadınlar gibi mendille bağlamış, bir kadın kürkü giymişti. Belli ki kafayı tütsülemiş, yanında oturan bir askeri kolu ile sararak kısık ve kesik çıkan bir sesle bir Fransız şarkısı tutturmuştu. Askerler gülmekten katılarak ona bakıyorlardı.

Morel'in sarıldığı şarkı meraklısı şakacı asker, "Hadi, hadi, öğret sunu, nasıldı o? Ben çabuk kaparım. Nasıl?.." dedi.

"Vive Henri Quatre,

Vive ce roi vaillant!"[548]

diye söylemeye başladı gözlerini kırparak.

"Ce diable a quatre..."

Asker, "Vivarika! *Vive cerouvalla! Sidiablaka?"* diye tekrarladı; gerçekten de kapmıştı şarkıyı.

Kaba, neşeli kahkahalar yükseldi:

"E, aşkolsun! Ho - ho - ho - ho - ho!"

Morel de yüzünü buruşturup gülüyordu:

"Hadi, devam, daha, daha!"

"Qui eut le triple talent.
De boire, de battre,
Et d'être un vert galant..."[549]

"Bu da iyi yahu. Hadi bakalım, Zaletayev!.."

Zaletayev kendini zorlayarak, "*Kiu...*" diye özentiyle dudaklarını uzatarak şarkıyı söylemeye başladı "*Kiu - yu - yu... Letriptala, de bu de ba ve detravagala.*"

"Hah mükemmel! Tam *hıransız*! Ho - ho - ho - ho! E, daha yemek ister misin?"

"Daha *kaşa* ver ona; aç insan çabuk doymaz."

Ona tekrar *kaşa* verdiler; Morel gülümseyerek üçüncü karavanayı yemeye koyuldu. Morel'e bakan bütün genç askerlerin yüzlerinde sevinçli bir gülümseme vardı. Böyle boş şeylerle uğraşmayı yakışıksız bulan yaşlı askerler ateşin öbür tarafına uzanmış, ara sıra gülümseyerek Morel'e bakıyorlardı.

İçlerinden biri kaputuna sarılarak, "Onlar da insan," dedi. "Pelin, kendi kökleri üzerinde büyür."[550]

"Oh! Tanrım! Ne kadar yıldız var! Don yapacağına işarettir..."

Ortalığa sessizlik çöktü. Yıldızlar, sanki şimdi kendilerini kimsenin görmediğini biliyorlarmış gibi, kapkara gökyüzünde parıldıyorlardı. Kâh birden alevlenerek, kâh sönerek, kâh titreyerek telaşla birbirlerine neşeli, esrarlı bir şeyler fısıldıyorlardı.

546 Bir çeşit bulgur pilavı.

547 Ah, yiğitler! Ah benim iyi kalpli, iyi yürekli dostlarım! İşte insanlar! Ah benim yiğit dostlarım, iyi yürekli dostlarım.

548 Yaşasın Dördüncü Henri, yaşasın kral!

549 Üç marifeti vardı. İçmek, dövüşmek ve çapkınlık etmek.

550 Bir atasözü.

X

Fransız kıtaları düzenli bir biçimde, durmadan eriyordu. Hakkında çok şeyler yazılmış olan Berezina geçişi, Fransız Ordusu'nun imhasında ancak ara merhalelerden biriydi, seferin asla kesin bir olayı değildi. Berezina hakkında onca şey yazılmışsa, yazılıyorsa Fransızlarda bu, yalnızca Fransız Ordusu'nun önce düzenli bir şekilde uğradığı felaketlerin burada, yıkılan Berezina Köprüsü'nde, birden ve herkesin zihninde kalan tek bir trajik manzarada toplanmış olmasından ileri geliyor. Ruslar tarafından Berezina hakkında bunca şeyin söylenip yazılması, sırf Napoléon'un Berezina Nehri üzerindeki stratejik tuzakta yakalanması için savaş sahasından uzakta, Petersburg'da (Pfuhl tarafından) bir plan hazırlanmış olmasındandır. Herkes her şeyin tamamıyla plana göre yapılacağına inanıyor, bunun için de Fransızları özellikle Berezina geçişinin yok ettiğinde ısrar ediyor. Gerçekte Berezina geçişinin sonuçları, Fransızlar için silah ve asker kaybı bakımından, rakamların gösterdiğine göre, Krasnoye'den daha iyi durumdadır.

Berezina geçişinin tek önemi, düşmanın çekilme hattının kesilmesine ait bütün planların yanlışlığını ve Kutuzov'un istediği, mümkün olan tek hareket tarzının (yalnızca düşmanı takip etmenin) doğruluğunu açık ve şüphe götürmez bir biçimde kanıtlamış olmasıdır. Fransız kalabalığı sürekli artan bir hızla ve tüm gayretiyle kaçıyordu. Yaralı bir canavar gibi kaçıyordu, yol üzerinde duramazdı. Bunu geçişin tertibinden çok köprülerdeki hareket gösteriyordu. Köprüler yıkılınca silahsız askerler, Moskova sakinleri, Fransızların ağırlık kolundaki çocuklu kadınlar aldıkları hızın etkisiyle teslim olmamış, ileriye, kayıklara, donmuş nehre doğru koşmuşlardı.

Bu telaş akla uygun bir şeydi. Kaçanların da, kovalayanların da durumu kötüydü. Kendi tarafındayken herkes felaket anında arkadaşının yardımına, kendi arkadaşları arasında tuttuğu belli bir yere güveniyordu. Ruslara teslim olunca da durumu değişmiyordu ama ihtiyaç maddelerinin dağıtımında son basamakta yer alıyordu. Ruslar esirleri kurtarmak istiyor ama onları ne yapacaklarını bilmiyorlardı; bu esirlerin yarısının soğuktan ve açlıktan yok olduğu hakkındaki haberlerin doğru olması Fransızları ilgilendirmiyordu. Bunun başka türlü olmayacağını hissediyorlardı. En merhametli Rus

komutanları, Fransız dostları, Rus hizmetinde çalışan Fransızların kendileri bile esirler için bir şey yapamıyorlardı. Fransızları, Rus Ordusu'nun da içinde bulunduğu felaket mahvediyordu. Zararlı, düşman ya da suçlu değil, yalnızca fazlalık olan Fransızlara vermek için, aç askerlerin ekmekleri, elbiseleri alınamazdı. Bazıları bunu bile yaptılar ama bu ancak bir istisna oldu.

Geride kesin bir ölüm, önde ümit vardı. Tüm köprüler atılmıştı; toplu bir kaçıştan başka bir kurtuluş yolu yoktu; Fransızların tüm gücü bu hedefe yöneltilmişti.

Fransızlar çekildikçe, geride kalanların durumu kötüye gittikçe, hele Petersburg planı dolayısıyla çok ümit bağlanılan Berezina'dan sonra birbirini, özellikle Kutuzov'u suçlayan Rus komutanlarının hırsları da artıyordu. Petersburg'da hazırlanmış olan Berezina planının başarısızlığa uğramasından onun sorumlu olacağı ileri sürülüyor; bu nedenle ona karşı memnuniyetsizlik, küçümseme, alay artıyordu. Alay, küçümseme şüphesiz saygılı bir şekilde ifade ediliyordu, öyle ki Kutuzov ne ile ve niçin suçlandığını soramazdı. Onunla ciddi olarak konuşmuyorlardı, ona rapor verilirken, ondan izin istenirken, acıklı bir tören yapılıyormuş gibi bir tavır takınılıyor, arkasından göz kırpılıyordu; her adımda onu aldatmaya çalışıyorlardı. Onu anlayamadıkları için, onunla konuşulacak bir şey olmadığı, yapılan planları hiçbir zaman anlayamayacağı, altın köprü fikrinden, sınır dışına bir serseri güruhuyla giremeyeceği yolundaki laflarından (onlara göre laftı bunlar) sorumlu olacağı kabul ediliyordu. Bu sözleri hepsi ondan duymuştu. Çok basit şeylerle ilgileniyordu Kutuzov; erzak, askerlerin çizmesiz olması... Ama kendilerinin teklifleri o kadar karmaşık ve derin şeylerdi ki, onun geri kafalı bir ihtiyar olduğu belliydi, onlarsa ellerinde yetki olmayan dâhi kumandanlardı.

Özellikle ünlü amiral ve Petersburg'un kahramanı Wittgenstein'ın katılımından sonra bu tavır ve karargâh dedikoduları son haddine vardı. Kutuzov bunu görüyor, içini çekerek omuzlarını silkmekle yetiniyordu. Berezina'dan sonra ancak bir kez kızmış, hükümdara ayrıca rapor veren Bennigsen'e şu mektubu yazmıştı:

"Geçirdiğiniz hastalık nöbetleri dolayısıyla, Ekselansınız bu mektubu alınca, lütfen Kaluga'ya hareket ediniz, orada imparator hazretlerinin gelecek emirlerini ve atamalarını bekleyiniz."

Ama Bennigsen'in azlinden sonra, sefere ilk başlayan ve Kutuzov tarafından ordudan uzaklaştırılan Büyük Dük Konstantin Pavloviç geldi

orduya. Büyük Dük şimdi orduya gelerek kıtalarımızın zayıf başarılarından ve hareketlerin yavanlığından ötürü imparatorun hoşnutsuzluğunu Kutuzov’a bildirdi, imparator, yakında bizzat orduya gelmek niyetindeydi.

Savaşta olduğu kadar sarayda da deneyimli olan ihtiyar, aynı yılın ağustosunda hükümdarın arzusuna rağmen başkomutan seçilmiş olan Kutuzov, veliaht Büyük Dük’ü ordudan uzaklaştıran, kendi yetkisine dayanıp hükümdarın arzu ve iradesinin aksine Moskova’nın bırakılmasını emreden Kutuzov, işte bu Kutuzov, şimdi devrinin sonuna erdiğini, rolünün bittiğini, sözde iktidarının artık mevcut olmadığını hemen anlamıştı. Hem bunu yalnız bir saraylı olarak anlamış değildi. Bir taraftan, içinde kendi rolünü oynadığı savaşın sona erdiğini görmüş, görevinin bittiğini hissetmişti. Öbür taraftan, aynı zamanda da ihtiyar vücudunda yorgunluk ve dinlenme ihtiyacı hissetmeye başlamıştı.

29 Kasım’da Kutuzov Vilnius’a, kendisinin dediği gibi Güzel Vilnius’a girdi. Meslek yaşamı boyunca Vilnius’ta iki kez valilik etmişti. Sağlam kalan zengin Vilnius’ta Kutuzov çoktan beri mahrum bulunduğu rahatlıktan başka eski dostlarını, hatıralarını da buldu. Bütün askerî işlerden ve devlet kaygılarından uzaklaşan Kutuzov, çevresindeki hırslı insanların onu rahat bıraktığı kadar, her zamanki düzenli hayatına daldı, süren ve sürecek olan tarihî olaylarla hiçbir ilgisi yoktu sanki.

Çiçagov, düşmanın yolunu kesmek, onu bozguna uğratmak isteyenlerin en ateşlilerinden biri olan Çiçagov, önce Yunanistan’da, sonra Varşova’da şaşırtma hareketi yapmak isteyen ama emredilen yere bir türlü gitmek istemeyen Çiçagov, hükümdara en cüretli sözleri söylemekle tanınmış Çiçagov, 1811 yılında, Kutuzov’dan ayrı olarak, Türkiye ile anlaşma yapmaya gönderildiği zaman anlaşmanın imzalanmış olduğuna kanaat getirerek bu onurun Kutuzov’a ait olduğunu hükümdarın karşısında kabul ettiği için, Kutuzov’u kendine minnettar sayan Çiçagov, işte bu Çiçagov, Vilnius’ta Kutuzov’u, kalacağı şatonun önünde karşıladı. Çiçagov bahriyeli elbisesiyle, meçiyle, kasketi koltuğunun altında olduğu halde Kutuzov’a garnizonun tekmil haberini ve şehrin anahtarlarını verdi. Gençlerin bunak yaşlılara gösterdikleri o küçümseyici saygı, Kutuzov’a yapılan ithamları bilen Çiçagov’un bütün hareketlerinde apaçık gösteriyordu kendini.

Kutuzov, Çiçagov’la konuşurken söz arasında, Borisov’da ondan alınan binek arabalarıyla sofra takımının eksiksiz olduğunu, ona geri verileceğini söyledi.

Çiçagov birden heyecanla, “*C’est pour me dire que je n’ai pas sur quoi manger... Je puis au contraire vous fournir de tout dans le cas même où vous voudriez donner des dîners,”*[551] dedi. Her sözüyle kendisinin haklı olduğunu ispat etmek istiyor, Kutuzov’un da bundan kaygılandığını sanıyordu. Kutuzov ince keskin tebessümüyle gülümsedi, omuzlarını silkerek yanıt verdi:

“*Ce n’est que pour vous dire ce que je vous dis.”*[552]

Kutuzov, hükümdarın arzusuna aykırı alarak, kıtaların büyük bir kısmını Vilnius’ta durdurdu. Yakınlarının söylediğine göre Kutuzov, Vilnius’taki bu son ikameti sırasında müthiş çökmüş, bedenen zayıflamıştı. Ordu işleriyle istemeye istemeye meşgul oluyordu, her şeyi generallerine bırakmıştı; hükümdarı bekleyerek kendini başıboş bir hayata kaptırmış bulunuyordu.

Hükümdar maiyetiyle (Kont Tolstoy, Prens Volkonski, Arakçeyev ve başkalarıyla) 7 Aralık’ta Petersburg’dan yola çıkarak 11 Aralık’ta Vilnius’a geldi, seyahat kızağıyla doğruca şatoya indi. Şiddetli soğuğa rağmen dışarıda üniformalı yüz kadar general, kurmay subay ve Semyonovski Alayı’nın ihtiram kıtası duruyordu.

Atları kan ter içinde bir *troyka*[553] ile hükümdardan önce şatoya dörtnala yaklaşan bir kurye haykırdı: “Geliyor!” Konovitsin, küçük İsviçre odasında Kutuzov’a haber vermek için sofaya fırladı.

Bir dakika sonra ihtiyarın şişman, kocaman endamı, büyük üniformasıyla, göğsünü kaplayan nişanlarıyla, omuz atkısının gerdiği karnıyla sallanarak merdiven başında göründü. Kutuzov kıtanın önünde şapkasını giydi, eldivenlerini tuttu, merdivenleri güçlükle inerek hükümdara sunulmak üzere hazırlanan raporu eline aldı.

Bir konuşma, bir fısıltı oldu. Daha müthiş bir hızla uçup gelen bir *troyka* göründü; bütün gözler dörtnala yaklaşan kızağa çevrildi, hükümdarla Volkonski’nin yüzleri artık belirmişti.

Bütün bunlar, elli yıllık bir alışkanlıkla, yaşlı generalin heyecanlanmasına yol açtı; kaygılı, telaşlı bir hareketle kendini yokladı, şapkasını düzeltti ve hükümdarın kızaktan çıkarak gözlerini ona kaldırmasıyla bir anda dinçleşti, doğruldu, raporunu sundu, ölçülü, sevecen bir sesle söze başladı.

Hükümdar Kutuzov’u baştan aşağı hızla süzdü, bir an kaşlarını çattı ama hemen kendini toplayarak ona yaklaştı, kollarını açarak yaşlı generali kucakladı. Yine eski alışılmış davranışların ve içtenlikli duyguların etkisiyle

hükümdarın bu hareketi Kutuzov’a dokundu her zaman olduğu gibi; hıçkırmaya başladı.

Hükümdar subaylarla ve Semyonovski kıtasıyla selamlaştı, ihtiyarın elini bir daha sıkarak birlikte şatoya yürüdüler.

Hükümdar feldmareşalle yalnız kalınca takip hareketinin yavaşlığı, Krasnoye ve Berezina’daki hatalar dolayısıyla memnuniyetsizliğini ifade etti, sınır dışına yapılacak sefer hakkındaki düşüncelerini bildirdi. Kutuzov ne itiraz etti ne de bir fikir yürüttü. Yedi yıl önce Austerlitz savaş meydanında hükümdarın emirlerini dinlerken görülen o itaatkâr, boş ifade, şimdi yeniden belirmişti yüzünde.

Kutuzov çalışma odasından çıkıp da ağır, yalpalı adımlarıyla başını eğerek salondan geçerken bir ses onu durdurdu.

“Altes,” diye seslendi birisi.

Kutuzov başını kaldırdı, içinde küçücük bir şey bulunan gümüş bir tabakla karşısında duran Tolstoy’un gözlerine uzun süre baktı. Kutuzov anlaşılan kendisinden ne istendiğini anlamamıştı. Ansızın hatırlamış gibi tombul yüzünde hafiften bir gülümseme parıldadı; ayağıyla yerlere kadar eğilerek tabakta duran şeyi aldı.

Bu, birinci dereceden bir Giyorgiyev Nişanı’ydı.

551 Üzerinde yiyecek bir şeyim olmadığını söylemek istiyorsunuz... Tersine, ziyafet bile vermek isteseniz size her şeyi temin edebilirim.

552 Ben size sadece söylemek istediğimi söylüyorum.

553 Üç atlı binek arabası.

XI

Ertesi gün feldmareşalin şatosunda, hükümdarın da şereflendirdiği bir ziyafet ve balo vardı. Kutuzov'a birinci dereceden bir Giyorgiyev Nişanı verilmişti; hükümdar ona fevkalade itibar ediyordu; fakat ona karşı olan memnuniyetsizliği de herkes tarafından biliniyordu. Geleneklere uyuluyordu. Hükümdar bunun ilk örneğini vermişti; ama herkes ihtiyarın hatalı olduğunu, bir işe yaramadığını biliyordu. Baloda hükümdar salona girerken ele geçirilmiş olan sancakların eski Yekaterina devri âdeti gereğince ayağının altına serilmesini Kutuzov emredince, hükümdar yüzünü tatsızca buruşturdu, bazılarının işittiği şu sözleri mırıldandı: "Eski komedyacı."

Hükümdarın Kutuzov'a karşı olan memnuniyetsizliği Vilnius'ta özellikle, tasarlanan seferin önemini anlamak istemediği ya da anlayamadığı için olacak, artmıştı.

Ertesi sabah hükümdar, çevresinde toplanan subaylara, "Siz yalnız Rusya'yı kurtarmadınız; Avrupa'yı da kurtardınız," dediği zaman, savaşın sona ermediğini artık herkes anlamıştı.

Bir tek Kutuzov, bunu anlamak istemiyordu, yeni bir savaşın durumu iyileştiremeyeceği, Rusya'nın şan ve şerefini yükseltemeyeceği, tersine kötüleştirebileceği, hatta Rusya'nın onurunu azaltabileceği konusundaki düşüncesini açıkça söyledi. Yeni asker toplamanın imkânsızlığını kanıtlamaya çalışıyordu hükümdara; halkın durumundan, başarısızlık olasılığından falan söz etti.

Bu ruh durumu içinde feldmareşal tabiatıyla, tasarlanan sefer için yalnızca bir engeldi.

İhtiyarla çarpışmaktan kaçınmak için, Austerlitz'de ve seferin başlangıcında Barclay'le olduğu gibi, üzerinde durduğu iktidar temelini sessizce onun altından çekip almak ve bunu bizzat hükümdara teslim etmekten ibaret olan çıkış yolu, kendiliğinden bulunmuştu.

Bu amaçla kurmayda yavaş yavaş esaslı bir değişiklik yapıldı, Kutuzov kurmayının esas gücü yok edildi ve hükümdara geçirildi, Toll, Konovitsin, Yermolov başka yerlere atandılar. Herkes açıktan açığa feldmareşalin çok zayıfladığını, sağlığının bozulduğunu söylüyordu.

Yerini kendinden sonra gelene teslim etmek için sağlığının bozuk olması gerekiyordu. Gerçekten de bozuktu sağlığı.

Kutuzov milis toplamak için Türkiye’den Petersburg’a, sonra da tam gerektiği bir zamanda orduya nasıl doğal, basit bir şekilde ve yavaş yavaş geldiyse, şimdi, rolü sona erince öyle doğal, yavaş yavaş ve basit bir şekilde, onun yerine yeni birisi geliyordu.

1812 Savaşı, Rus kalbi için önemli olan ulusal başka Avrupa ölçüsünde bir önem taşıyacaktı.

Halkların Batı’dan Doğu’ya akınını, onların Doğu’dan batıya akını izleyecekti; bu yeni savaş için Kutuzov’un sahip olduğundan başka vasıflar, başka türlü düşünen yeni bir adam gerekiyordu.

Rusya’nın kurtuluşu ve onuru için Kutuzov nasıl zorunlu idiyse, halkların Doğu’dan Batı’ya akın için, sınırların yeniden düzenlenmesi için Birinci Aleksandr da öylece zorunluydu.

Avrupa, dengeler, Napoléon ne demektir, Kutuzov bunu anlamıyordu, anlayamazdı. Düşman yok edildikten, Rusya kurtarıldıktan, onurunu koruyup yükselttikten sonra bir halk temsilcisinin, bir Rus’un, Rus olarak yapacağı başka bir şey yoktu. Halk savaşının temsilcisi için ölmekten başka yapacak bir şey kalmamıştı. Kutuzov da öldü.

XII

Piyer, çoğu zaman olduğu gibi, tutukluluğu sırasında yaşadığı yoksunlukların, eziyetlerin bütün ağırlığını ancak bunlar sona erdiği zaman hissetmişti. Esaretten kurtulunca Orel’e gelmiş, geldiğinin üçüncü günü, Kiev’e gitmeye hazırlandığı sırada hastalanmış, Orel’de üç ay yat*mıştı; doktorlar “safra humması”na tutulduğunu söylü*yorlardı. Doktorların tedavisine, kan almalarına, ilaç içirmelerine rağmen o yine iyi oldu.

Özgürlüğüne kavuştuğu andan hastalığına kadar geçen dönemi neredeyse hatırlamıyordu. Yalnızca sisli, kasvetli, kâh yağmurlu, kâh karlı bir havayı, içindeki bir ağrıyı, ayaklarının, belinin sızısını hatırlıyordu; insanların felaketini, acısını hatırlıyordu; sorular soran subayların, generallerin onu bezdiren merakı, araba ve at bulmak için çektiği sıkıntıdan ve özellikle o zamanki düşünme ve duyma beceriksizliğini hatırlıyordu. Serbest bırakıldığı gün Petya Rostov’un cesedini görmüştü. Aynı gün Prens Andrey’in Borodino Savaşı’ndan sonra bir aydan fazla yaşadığını, ancak geçenlerde Yaroslav’da, Rostovların evinde öldüğünü öğrendi. Aynı gün Piyer’e bu haberi veren Denisov, söz arasında, Piyer’in bunu artık çoktan bildiğini zannederek Elen’in ölümünü hatırlattı. Bütün bunlar o zaman Piyer’e yalnızca garip görünmüştü. Bütün bu haberlerin ne demek olduğunu anlayamadığını hissetmişti. O zaman o insanların birbirlerini öldürdükleri bu yerlerden gidip sakin bir yere sığınmak, orada kendine gelmek, dinlenmek, bu süre içinde gördüğü bütün tuhaf ve yeni şeyleri etraflıca düşünmek için can atıyordu. Ama Orel’e gelir gelmez hastalanmıştı. Biraz kendine gelince, başucunda Moskova’dan gelen iki hizmetçisini, Terenti ile Vaska’yı ve Elets’te onun malikânesinde oturan, esaretten kurtuluşunu ve hastalığını duyarak ona bakmak için gelen Büyük Dük’ü gördü.

Piyer, yaşadığı son ayların etkisinden ancak yavaş yavaş sıyrıldı; onu yarın kimsenin hiçbir yere kovamayacağı, sıcak yatağını hiç kimsenin alamayacağı, öğle yemeğinin, çayının, akşam yemeğinin mutlaka hazır olacağı düşüncesine alıştı. Ama rüyasında daha uzun zaman kendisini hep aynı esaret şartları içinde gördü. Kurtuluşundan sonra duyduğu haberleri, Prens Andrey’in, karısının ölümünü, Fransızların imha edilişini de Piyer yavaş yavaş anlıyordu.

Özgürlük duygusu, Moskova'dan çıkınca farkına vardığı o tam, köklü, insanoğluna özgü özgürlük duygusu, nekahet günlerinde Piyer'in ruhunu dolduruyordu. Dış şartlara bağlı olmayan bu manevi özgürlüğün şimdi sanki fazladan ve süs olarak dışsal özgürlükle de bezenmiş olmasına hayret ediyordu. Yabacı bir şehirde tek başınaydı, tanıdığı kimse yoktu. Ondan kimse bir şey istemiyordu; onu bir tarafa yollamıyorlardı. Canının istediği her şey vardı. Ona devamlı olarak azap veren düşünceler, karısı hakkındaki düşünceler artık yoktu, çünkü onun kendisi de yoktu:

"Oh ne iyi! Ne iyi!.."

Nefis et suyu kokusuyla tertemiz bir sofra önüne sürüldüğü, geceleyin yumuşak, tertemiz bir yatağa uzandığı ya da karısından ve Fransızlardan kurtulduğu aklına geldiği zaman kendi kendine böyle söylüyordu:

"Oh, ne iyi! Ne iyi!.."

Sonra eski alışkanlığıyla kendi kendine sordu: "E, şimdi? Şimdi ne yapacağım?" Hemen yanıt veriyordu: "Hiç, yaşayacağım. Oh, ne iyi!"

Önceleri eziyetini çektiği, devamlı olarak aradığı şey, hayatın amacı, onun için yoktu artık. Hayatın sürekli aranan bu amacının onun için artık mevcut olmayışı rastlantı değildi, yalnız o ana mahsus bir şey değildi, bunun olmadığını, olmayacağını hissediyordu. İşte bu amaçsızlık ona mutluluk veren özgürlüğün tam olarak ortaya çıkmasını sağlıyordu.

Onun bir amacı olamazdı, çünkü onun şimdi bir inancı vardı, birtakım prensiplere veya sözlere ya da düşüncelere değil, yaşayan, her zaman hissedilen bir Tanrı'ya inancı vardı. Önceleri onu, belirlediği amaçlarda arıyordu. Bu yalnızca Tanrı'yı arayıştı; tutsaklığı sırasında ansızın dadısının çok eskiden ona söylemiş olduğu şeyi; Tanrı'nın, burada, orada, her yerde bulunduğunu, tartışmalarla, fikir yürütmelerle değil, doğrudan doğruya duygusuyla anlamıştı. Karatayev'in tanrısının masonların kabul ettiği evrenin mimarından daha büyük, daha sonsuz, daha ulaşılmaz olduğunu anlamıştı. Gözlerini dört açıp uzaklara baktığı halde aradığı şeyi ayaklarının dibinde bulan bir adam gibi hissediyordu kendini. Hayatı boyunca çevresindeki insanların başları üstünden boşluğa bakmıştı, oysa gözlerini dört açması değil, yalnızca önüne bakması yeterliydi.

Eskiden büyük, ulaşılmaz, sonsuz hiçbir şey göremezdi. Yalnızca bunun bir yerde bulunması gerektiğini hisseder, onu arardı. Yakında bulunan, anlaşılır olan her şeyde, yetersizlik, önemsizlik, bayağılık ve anlamsızlıktan başka bir şey göremezdi. Manevi bir uzun dürbünle silahlanmıştı; uzağa bakar, bu değersiz, bayağı şeyler sisli uzaklıklarda kaybolarak belirsizleştiği

için ona sonsuzmuş gibi gelirdi. Avrupa yaşamı, siyaset, masonluk, felsefe, hayırseverlik, böyle görünürdü ona. Ama o zaman, kendi zaafını hesaba kattığı anda bile zekâsı bu uzaklığa da nüfuz eder, orada aynı değersiz, bayağı, anlamsız şeyi görürdü. Şimdi her şeyde büyüklüğü, sonsuzluğu görmeyi öğrenmişti, bu nedenle doğal olarak onu görmek, onu zevkle seyretmek için, şimdiye kadar insanların başları üzerinden baktığı uzun dürbünü bırakmış, etrafına, sürekli değişen, sınırsız, ulaşılmaz ve sonsuz hayata bakıyordu. Ne kadar yakından bakarsa o kadar rahat ve mutlu oluyordu. Önceleri bütün manevi yapılarını yıkan o korkunç “Niçin” sorusu onun için yoktu artık. Bu “niçin” sorusunun basit yanıtı, artık hazırdı içinde: Tanrı var olduğu için; bir Tanrı ki, iradesi dışında insanın başından tek bir saç düşmez.

XIII

Piyer dıştan bakılınca hemen hemen hiç değişmemişti. Görünüşte eskiden nasılsa yine öyleydi. Yine eskisi gibi dalgındı, gözlerinin önündeki şeylerle değil, kendi içindekilerle, başka şeylerle meşgul görünüyordu. Eski haliyle şimdiki hali arasında şu fark vardı ki, eskiden gözünün önünde olan, ona söylenen bir şeyi unuttuğu zaman üzüntü ile alnını buruşturarak, sanki kendisinden uzak bir yerde duran bir şeyi görmeye çalışır da göremezdi. Şimdi kendisine söylenen şeyleri unutuyor, gözünün önünde olanı görmüyordu ama şimdi (büsbütün başka şeyler gördüğü ve duyduğu belli olmakla birlikte) güç fark edilir, adeta alaylı bir gülümsemeyle karşısındaki şeye dikkatle bakıyor, kendisine söylenenleri dinliyordu. Eskiden, gerçi iyi yürekli ama talihsiz bir adam gibi görünürdü; bunun için ister istemez insanlar ondan uzaklaşıyorlardı. Oysa şimdi onu hayatından memnun bir insan olarak gösteren gülümseme dudakları çevresinde duruyor, gözleri insanlara şefkat soruları fısıldıyor, sanki onlardan kendisi gibi memnun olup olmadıklarını soruyordu. İnsanlar da onun yanlarında olmasından hoşlanıyorlardı. Eskiden o çok konuşur, konuşurken öfkelenir; az dinlerdi; şimdi konuşmaya pek heves etmiyordu; insanları, en mahrem sırlarını kendisine seve seve açacak şekilde dinlenmesini biliyordu.

Piyer'i hiçbir zaman sevmemiş olan, yaşlı Kont'un ölümünden sonra kendini ona borçlu hisseden, bu nedenle ona karşı düşmanca duygular besleyen Prenses, nankörlüğüne karşın kendisine bakmayı borç bildiğini göstermek niyetiyle Orel'e geldikten bir süre sonra öfkeyle ve hayretle hissetmişti ki, onu seviyordu. Piyer, Prenses'in sevgisini kazanmak için bir şey yapmıyordu. Yalnızca ilgiyle süzüyordu onu. Önceleri Prenses onun bakışlarında kendisine karşı bir ilgisizlik, bir alay hissederdi; onun yanında başkalarının da yanında olduğu gibi büzülür, sadece kendi kavgacı yanını gösterirdi; şimdi tersine onun sanki hayatının en mahrem yerlerine sokulduğunu hissediyordu; o da, önce güvensizlik, sonra minnetle, karakterinin gizli iyi yanlarını göstermişti ona.

En kurnaz adam bile, gençliğinin en iyi hatıralarını canlandırarak ilgi gösteren Prenses'e daha ustaca güven telkin edemezdi. Oysa Piyer'in tüm kurnazlığı bu öfkeli, soğuk ve kendine göre mağrur Kontes'te insani duygular uyandırarak kendine bir zevk aramaktan ibaretti.

Prenses kendi kendine, “Evet, kötü insanların değil, benim gibi insanların etkisi altında bulunduğu zaman o çok iyi, çok iyi insan,” diyordu.

Piyer’de görülen değişikliği uşakları Terenti ile Vaska kendilerine göre yorumluyorlardı. Onlar Piyer’i çok sadeleşmiş buluyorlardı. Terenti çoğu zaman, efendisini soyduktan sonra, çizmeler elinde, iyi geceler dileyerek konuşmaya başlayacak mı diye bekler, dışarı çıkmakta acele etmezdi. Çok defa Piyer konuşmak istediğini söyleyerek Terenti’yi durdururdu:

“E, söyle bakalım... Kendinize yiyecek nasıl buluyordunuz?” diye sorardı. Terenti Moskova’nın harap oluşu, ölen Kont hakkında konuşmaya başlar, anlatarak ve bazen Piyer’in anlattıklarını dinleyerek elinde elbiselerle uzun zaman durur, sonra efendisiyle içli dışlı olmanın, dost olmanın gururunu duyarak sofaya çıkardı.

Piyer’i tedavi eden, onu her gün yoklayan doktor, bütün doktorlar gibi her dakikası acılı insanlık için değerli olan bir kimse havası taşımayı görev saymasına karşın yalnızca Piyer’in yanında oturur, ona kendi sevdiği fıkraları, genellikle hastaların, özellikle kadınların psikolojileri üzerindeki gözlemlerini anlatırdı.

“Evet, bak böyle adamla konuşulur, bizim taşradakiler, gibi değil,” derdi.

Orel’de birkaç esir Fransız subayı vardı; doktor bir gün bunlardan birini, genç bir İtalyan subayını getirdi.

Bu subay Piyer’e gidip gelmeye başladı; Prenses İtalyan’ın Piyer’e aktardığı ince duygulara gülüyordu.

İtalyan ancak Piyer’e geldiği, onunla konuştuğu, ona kendi geçmişinden, kendi ev hayatından, aşkından söz ettiği, Fransızlara, özellikle Napoléon’a karşı hıncını döktüğü zaman mutlu görünüyordu.

Piyer’e, “Bütün Ruslar size biraz olsun benziyorlarsa,” diyordu. “*C’est un sacrilège que de faire la guerre à un peuple comme le vôtre.*[554] Sizler, Fransızlar yüzünden bu kadar zarar gören, acı çeken sizler, onlara kin bile beslemiyorsunuz.”

Piyer, İtalyan’ın ateşli sevgisini onun ruhunun iyi taraflarını uyandırarak ve onlara hayranlık göstererek kazanıyordu.

Orel’de geçirdiği son günlerde eski tanıdıklarından bir mason (1807 yılında onu mason locasına sokan Kont Villarski) geldi Piyer’e. Villarski, Orel’de büyük bir malikânesi olan zengin bir Rus kadınıyla evliydi ve şehirde, levazım dairesinde geçici olarak görevdeydi.

Villarski, Bezuhov’un Orel’de olduğunu öğrenince, hiçbir zaman yakın bir dost olmadıkları halde ona gelerek, çölde karşılaşan insanların birbirlerine gösterdikleri dostluk ve yakınlık duygularını ifade etti. Orel’de sıkılıyordu, kendisiyle aynı çevreden, aynı ilgileri taşıyan birine rastladığı için mutluydu.

Ama Piyer’in gerçek hayattan çok geri kaldığını, kaygısızlığa, egoizme düştüğünü Villarski çok geçmeden hayretle gördü.

Ona, “*Vous encroutez, mon cher,*”[555] dedi.

Bununla birlikte eskisinden daha çok hoşlanıyordu Piyer’den; ona her gün geliyordu. Piyer’se, Villarski’ye bakarken, kendisinin de çok yakın zamanlara kadar onun gibi olduğunu düşünmek, garip ve inanılmaz bir şey gibi geliyordu.

Villarski evli barklı bir adamdı, hem karısının malikâne işleriyle, hem memuriyetle, hem de ailesiyle meşguldü. O, bütün bu işleri hayatta bir engel ve hor görülecek şeyler sanıyordu, çünkü yalnız kendisinin ve ailesinin çıkarlarını amaç edinmişti. Askerî, idari, siyasi meseleler ve masonluğa ait düşünceler zihnini sürekli meşgul ediyordu. Piyer onun görüşlerini değiştirmeye çalışmadan, onu kınamadan, hep o sessiz, tatlı gülümsemesiyle, pek de yabancısı olmadığı bu garip olayı seyrediyordu.

Villarski ile, Prenses’le, doktorla, karşılaştığı tüm insanlarla ilişkilerinde herkesin sempatisini kazanan yeni bir şey vardı Piyer’de; herkese düşünme, hissetme ve eşyaya kendi gözüyle bakma hakkını tanıması, insanı sözünden, düşüncesinden caydırmaya çalışmamasıydı bu. Eskiden öfkelendirirdi bu durum Piyer’i, ama şimdi insanlar bu nedenle ilgi gösteriyordu ona. İnsanların görüşleriyle kendi hayatı arasındaki ve bu görüşlerin birbirleri arasındaki ayrılık ve bazen derin çelişki, Piyer’i sevindirir, onda gülünç, tatlı bir gülümseme uyandırırdı.

Piyer kendisinin bir ağırlık merkezi olmaya başladığını hissediyordu. Eskiden her para meselesi, özellikle çok zengin bir adam olması dolayısıyla sık sık karşılaştığı para talepleri onu içinden çıkılmaz tereddütlere, heyecanlara sürüklerdi. “Vermeli mi, vermemeli mi?” diye sorardı kendi kendine. “Bende var, ona da lazım. Ama öbürüne daha çok lazım. Kime daha çok lazım? Belki ikisi de dolandırıcıdır, kim bilir?” Önceleri böyle durumlarda bir çıkış yolu bulamaz, verecek bir şey olunca herkese verirdi. Önceleri onun servetiyle ilgili her meselede, birisi bir türlü, başkası başka türlü hareket etmeyi ileri sürdüğü zaman yine aynı şaşkınlığa düşerdi.

Şimdi bütün bu meselelerde artık hiç şüphe ve tereddüt bulunmadığını hayretle görüyordu. Artık onun içinde bilmediği bir kanuna göre, ne yapmak ve ne yapmamak gerektiğine karar veren bir yargıç belirmişti.

Para işlerine karşı, eskiden olduğu gibi ilgisizdi; ama şimdi ne yapması, ne yapmaması gerektiğini pek iyi biliyordu. Bu yeni yargıcın ilk mevzuu, ona gelip kendi yararlıklarını uzun uzun anlatan ve sonunda karısına, çocuklarına göndermek üzere kendisine dört bin frank vermesini adeta emreden esir bir Fransız albayının isteği olmuşu. Piyer hiç güçlük çekmeden ve tereddüt göstermeden onu reddetmiş, eskiden çok güç görülen bu işin ne kadar basit ve kolay olduğuna sonradan hayret etmişti. Albayı reddederken, Orel'den ayrılacağı zaman İtalyan subayını, ihtiyacı kadar parayı yanına almaya zorlamak için bir kurnazlık düşünmesi gerektiğine karar verdi. Piyer için, pratik işlerde yaşadığı değişimin yeni bir delili de, karısının borçlarıyla, Moskova ev ve sayfiyelerini onarma meselelerini halledişiydi.

Orel'de baş idare müdürü yanına geldi, birlikte değişen gelirlerinin genel muhasebesini yaptılar. Moskova yangını, baş idare müdürünün hesabına göre, aşağı yukarı iki milyona mal olmuştu Piyer'e.

Baş idare müdürü, bu kayıpların tesellisi olarak, Piyer'e Kontes'ten kalan ve ödemeye zorunlu olmadığı borçları kabul etmezse, yılda seksen bin rubleye mal olan ve hiçbir şey getirmeyen Moskova içindeki ve Moskova yakınındaki evleri tamir ettirmezse, bu kayıplara rağmen gelirlerinin azalmak şöyle dursun artacağını gösterir bir hesap sundu.

Piyer neşeli neşeli gülümseyerek, "Evet, evet, doğru," dedi. "Evet, hiç de lüzumu yok. Yıkım beni daha çok zenginleştirdi."

Ama ocak ayında Saveliç Moskova'dan geldi, Moskova'nın durumundan, evlerin ve sayfiyelerin onarılması için mimarın yaptığı keşiflerden söz etti ve bunları halledilmiş bir iş gibi anlattı. Bu sırada Piyer, Prens Vasiliy'den ve Petersburg'daki öbür tanıdıklardan mektuplar almıştı. Mektuplarda karısının borçlarından söz ediliyordu. İdare müdürünün o hoş planlarının doğru olmadığını düşündü, Petersburg'a gidip karısının işlerini bitirmeye, Moskova'daki evleri yaptırmaya karar verdi. Niçin böyle yapması gerektiğini bilmiyordu; ama emindi bundan. Gelirleri bu karar yüzünden dörtte üç eksilmişti. Ama böyle gerekiyordu; bunu hissediyordu.

Villarski Moskova'ya gidiyordu; birlikte gitmek için sözleştiler. Piyer, Orel'de bütün nekahet devresi içinde bir neşe, özgürlük, yeni bir yaşam tatmıştı; ama yolculuğun verdiği özgürlük duygusu, tanıdığı yüzler, bu

duyguları güçlendirdi. Yolculuğu boyunca, tatilde bir öğrenci gibiydi. Arabacı, menzilci, yolda veya köydeki mujikler, herkes, onun için yeni bir anlam taşıyordu. Rusya'nın yoksul, Avrupa'dan geri kalmış olmasından, cahilliğinden şikâyet eden Villarski onu üzmüyor, tersine neşesini artırıyordu. Villarski'nin ölüm gördüğü yerde o, yaşamın olağanüstü gücünü, karlar içinde, şu geniş alanda, bu sağlam, bambaşka ve birleşmiş halkın varlığını sürdüren gücü görüyordu. Villarski'ye itiraz etmiyor, onun düşüncelerine katılıyormuş gibi görünerek (çünkü bu hiçbir sonucu olmayan tartışmalardan kaçınmanın en kestirme yoluydu) onu dinlerken neşeyle gülümsüyordu.

554 Sizin gibi bir milletle savaşmak saygısızlıktır.
555 Kendinizi kapıp koyuvermişsiniz, dostum!

Karıncaların bir bölümünün çöpleri, yumurta kabuklarını, ölü böcekleri sürükleyerek, bozulmuş yuvalarından öteye, diğerlerinin geriye, yuvaya doğru acele acele niçin gittiklerini (neden itişip kakıştıklarını, birbirlerini izlediklerini, çekiştiklerini) açıklamak nasıl güçse, Fransızlar çıktıktan sonra, Rusları bir zamanlar Moskova denen yere yığılmaya zorlayan nedenleri açıklamak da öyle güçtür. Ama bozulan yuvanın çevresine dağılmış karıncalara bakınca, bütünüyle dağılmış olmasına karşın, didinen, çalışan sayısız karıncanın, o yuvanın ruhunu taşıdığını ve yaşattığını görürsünüz; o yıkılmamıştır. İşte Moskova da, ekim ayında, hükümet, kiliseler, zenginlikler, binalar bulunmamasına karşın yine ağustostaki o Moskova'ydı. Ruhu dışında, her şeyi yıkılmıştı.

Düşmandan temizlendikten sonra her taraftan Moskova'ya akın eden insanlar, çok çeşitli, kişisel ve ilk zamanlar büyük bir kısmı vahşi ve hayvani arzular taşıyorlardı. Tek ortak yanları vardı: herkesten önce Moskova'ya varmak.

Moskova'nın nüfusu bir haftada on beş bine, iki haftada yirmi beş bine çıktı. Bu sayı durmadan yükselerek, 1813 sonbaharına doğru 1812 nüfusunu aştı.

Moskova'ya ilk giren Ruslar, Wintzengerode müfrezesinin Kazakları, yakın köylerin mujikleri ve Moskova'dan kaçıp şehrin yakınlarında gizlenmiş olan halktı. Harap Moskova'ya giren Ruslar şehri yağma edilmiş görünce kendileri de yağma etmeye başladılar. Fransızların yaptığına onlar devam ettiler. Köylüler, yıkılmış evlerde, sokaklarda bırakılmış ne varsa köylerine taşımak için arabalarıyla Moskova'ya geldiler. Kazaklar, ne götürebildilerse karargâhlarına taşıdılar; bina sahipleri, başka evlerde ne buldularsa topladılar; kendilerine ait olduklarını ileri sürerek evlerine taşıdılar.

İlk yağmacıların arkasından başkaları, daha başkaları geldi ve yağma, yağmacıların artışı oranında günden güne güçleşti, daha belirli şekiller aldı.

Fransızlar Moskova'yı boş bulmuşlardı ama çeşitli ticaret, sanat işleriyle, lüksüyle, devlet daireleri ve din faaliyetleriyle, düzenli bir şehir bulmuşlardı. Düzen cansızdı, ama vardı. Çarşılar, dükkânlar, mağazalar, un depoları, pazarlar vardı; çoğu malla doluydu; fabrikalar, atölyeler vardı,

lüks eşyalarla dolu saraylar, muhteşem binalar vardı; hastaneler, zindanlar, bürolar, kiliseler, katedraller vardı. Fransız işgali uzadıkça bunlar yok oldu ve sonunda şehir geniş ve ölü bir talan meydanına döndü.

Fransızların talanı sürdükçe Moskova'nın zenginliği de, talancıların gücü de gittikçe tükendi. Rus yağması başkentte yaşamın başlangıcı oldu, katılımcısı arttıkça Moskova'nın zenginliği ve şehirdeki düzenli yaşam daha çabuk kalkındı.

Yağmacılardan başka çeşit çeşit insanlar, bina sahipleri, papazlar, büyük ve küçük memurlar, tacirler, zanaatkârlar, köylüler (kimi merakla, kimi görevi dolayısıyla, kimi çıkar kaygısıyla) dört bir taraftan, kalbe dökülen kan gibi, Moskova'ya aktılar.

Bir hafta sonra eşya götürmek için boş yük arabalarıyla gelen mujikler artık hükümet tarafından durdurulmuş, şehirden ölüleri taşımaya mecbur edilmişlerdi. Diğer mujikler arkadaşlarının başarısızlığa uğradığını duyunca, şehre buğday, yulaf, kuru ot yüklü geldiler, birbirleriyle rekabet ederek fiyatları eski seviyelerinden aşağı düşürdüler, dülger artelleri[556] yüksek ücret almak ümidiyle her gün Moskova'ya geliyordu; her tarafta yeni binalar yapılıyor; yangın görmüş eski binalar onarılıyordu. Tacirler barakalarda alışverişe başlamışlardı. Meyhaneler, oteller, bir kısmı yanmış binalara yerleşmişlerdi. Papazlar, yangından kurtulmuş birçok kiliselerde ayinlerine yeniden başlamışlardı. Bağışçılar çalınmış kilise eşyalarını getiriyorlardı. Memurlar üstü çuha örtülü masalarını ve evrak dolu dolaplarını küçük odalara yerleştirmişlerdi. Yüksek makamlar ve polis, Fransızlardan kalan malların taksimini idare ediyorlardı. Başka yerlerden getirilmiş eşyaların bırakıldığı evlerin sahipleri, bütün eşyaların Taş Saray'a[557] taşınmasındaki haksızlıktan şikâyet ediyorlardı; diğerleri, Fransızların eşyaları başka başka evlerden bir yere taşıdıklarını, bunun için yanlarında bulunan eşyaların ev sahiplerine verilmesinin doğru olmadığını ileri sürüyorlardı. Polis azarlanıyor, parayla kandırılıyor, yanmış hazine mallarına on misli değer biçilerek keşif kararları yazılıyor, ödenek isteniyordu. Kont Rastopçin, beyannameler yazıyordu.

556 Bir çeşit kolektif işletme veya işyeri.

557 Kremlin Sarayı.

XV

Ocak ayı sonunda Piyer Moskova'ya geldi, konağının sağlam kalan bir dairesine yerleşti. Kont Rastopçin'i, Moskova'ya dönmüş olan bazı tanıdıkları ziyaret etti, iki gün sonra Petersburg'a gitmeye hazırlanıyordu. Herkes zaferi kutluyordu; canlanmakta olan başkentte her yer hayat kaynıyordu. Piyer'i herkes sevinçle karşılıyordu; herkes onu görmek istiyor, neler gördüğünü soruyordu. Piyer rastladığı herkese karşı içinde özel bir sevgi duyuyordu. Yine de, herhangi bir şeye bağlanmamak için, elinde olmadan, herkesin yanında ihtiyatlı davranıyordu. Ona, nerede oturacağı, ev yaptırıp yaptırmayacağı, Petersburg'a ne zaman gideceği, küçük kutuyu götürmeyi üzerine alıp almayacağı yolunda sorulan önemli veya önemsiz tüm sorulara şöyle yanıt veriyordu: Evet, belki, zannederim...

Rostovların Kostroma'da olduklarını duymuştu. Nataşa arada bir geliyordu aklına. Gelse de ancak eski bir geçmişe ait hoş bir hatıra gibi geliyordu. O, kendini yalnız sıradan hayat şartlarından değil, isteyerek taşıdığı bu duygudan da kurtulmuş hissediyordu.

Moskova'ya gelişinin üçüncü günü, Prenses Mariya'nın Moskova'da olduğunu, Drubetskoylardan öğrendi. Ölüm, acılar, Prens Andrey'in son günleri, zihnini oyalıyordu Piyer'in; şimdi bunlar tazelenmişti. Öğle yemeğinde Prenses Mariya'nın Moskova'da olduğunu, bir kısmı yanan Vozdvijenka'daki evinde oturduğunu öğrenince hemen o akşam ona gitti.

Piyer, Prenses Mariya'ya giderken yolda hep Prens Andrey'i, onunla olan dostluğunu, pek çok karşılaşmalarını, özellikle Borodino'daki son karşılaşmayı düşündü.

İçinden, "O günlerdeki o kinci ruh haleti içinde mi öldü? Ölmeden önce yaşamın anlamı ona açıklanmadı mı?'' dedi. Karatayev'i, onun ölümünü hatırladı, birbirinden onca farklı, aynı zamanda her ikisine karşı beslediği sevgi bakımından ve ikisi de yaşadığı, öldüğü için birbirine onca benzeyen bu iki insanı elinde olmadan karşılaştırmaya koyuldu.

Çok ciddi bir ruh haleti içinde yaşlı Prens'in evine yaklaştı Piyer. Bu ev yangından kurtulmuştu, yıkıntı izleri belliydi ama evin şekli aynıydı. Prensin yokluğunda evin düzeninin bozulmadığını anlatmak ister gibi Piyer'i sert bir yüzle karşılayan yaşlı oda uşağı, Prenses'in odasına çekildiğini, ancak pazar günleri ziyaret kabul ettiğini söyledi.

Piyer, “Haber ver, belki kabul eder,” dedi.

Oda uşağı, “Baş üstüne,” diye yanıt verdi. “Portreli salona buyurun.”

Birkaç dakika sonra oda uşağı ile Dessallés Piyer’in yanına geldiler. Dessallés, Prenses’in onu görmekten çok memnun olacağını, teklifsizliği affederse yukarıya, odasına gelmesini rica ettiğini Prenses adına rica etti.

Prenses tek bir mumla aydınlanan alçak duvarlı bir odada siyah elbiseli biriyle oturuyordu. Piyer, Prenses’in yanında daima kadın arkadaşları bulunduğunu hatırlıyordu ama bu arkadaşların kimler olduğunu bilmiyordu. Siyah elbiseli kadına bir göz atarak, “Arkadaşlarından biri,” diye düşündü.

Prenses hemen kalkıp elini uzattı, elini öpen Piyer’in yüzüne dikkatle bakarak, “Ya,” dedi, “işte bakın nasıl karşılaşıyoruz sizinle. Son zamanlarında sizden sık sık söz ederdi,” diyerek, gözlerini Piyer’den, utangaçlığı ile onu bir an hayrete düşüren kadın arkadaşına çevirdi.

“Kurtulduğunuzu öğrenince o kadar sevindim ki. Bu çoktan beri aldığımız biricik sevinçli haberdi.”

Prenses daha kaygılı bir edayla kadın arkadaşına yeniden baktı, bir şey söylemek istedi ama Piyer onun sözünü kesti.

“Onun hakkında bir şey bilmiyordum,” dedi. “Ben onu vurulmuş sanıyordum. Ne biliyorsam başkalarından, üçüncü şahıslardan öğrendim. Yalnız onun Rostovlara rastladığını biliyorum... Ne garip tesadüf!”

Piyer hızlı hızlı, heyecanla konuşuyordu. Siyah elbiseli kadına bir baktı. Onun kendisine dikilmiş dikkatli, okşayıcı, meraklı bakışlarını gördü ve konuşurken her zaman olduğu gibi, nedense bu siyah elbiseli kadının Prenses Mariya’yla özel konuşmalarına engel olmayacak, sevimli, iyi, temiz biri olduğunu hissetti.

Ama Rostovların adı geçince Prenses Mariya’nın yüzündeki şaşkınlık ifadesi arttı. Bakışlarını yine Piyer’in yüzünden siyah elbiseli kadının yüzüne kaydırdı.

“Tanımadınız mı?” dedi.

Piyer siyah elbiseli kadının kara gözlü, garip ağızlı, solgun ince yüzüne bir daha baktı. Kendisine bakan bu keskin gözlerde sıcak, çoktandır unutulmuş, sevimlilikten öte bir şeyler vardı.

“Yok, yok, bu olamaz,” diye düşündü. “Bu sert, zayıf, soluk, yaşlanmış yüz! O olamaz. Bu ancak onun bir hatırası!”

Ama tam bu sırada Prenses Mariya, “Nataşa,” dedi. Keskin gözlü yüz, paslı bir kapının açılması gibi, zorla, güçlükle gülümsedi ve bu açık kapıdan Piyer’e ansızın çoktan unuttuğu, şimdi hiç beklemediği bir mutluluk kokusu

hücum etti. Bu koku onun tüm varlığını sardı, yuttu. Gülümseyince artık kuşkusu kalmamıştı: Nataşa'ydı bu ve Piyer onu seviyordu.

Daha ilk anda Piyer, elinde olmadan ona, Prenses Mariya'ya ve sonra kendi kendine, kendisinin de bilmediği bir sırrı açıyordu. Sevinç ve acıyla kızardı. Heyecanını saklamak istiyordu. Ama saklamak istedikçe de onu sevdiğini kendi kendisine de, ona da, Prenses Mariya'ya da o kadar daha açık (belli sözlerden daha açık) anlatıyordu.

Piyer içinden, "Hayır, ansızın karşılaşınca oldu bu," dedi. Tam Prenses Mariya ile başlayan konuşmaya devam etmek isterken yine Nataşa'ya baktı, daha şiddetli bir kırmızılık yüzünü kapladı, ruhunu daha şiddetli bir sevinç ve korku sardı. Ne söyleyeceğini şaşırdı, sözün ortasında durdu.

Piyer, Nataşa'yı fark etmemişti, çünkü onu orada göreceğini hiç ummuyordu ama onu tanımamıştı da, çünkü onu görmeyeli ruhunda çok büyük değişiklikler olmuştu. Nataşa zayıflamış, sararmıştı. Ama onu tanınmaz hale sokan bu değildi: Piyer içeri girer girmez, o anda, onu tanıması imkânsızdı, çünkü eskiden gözleri her zaman gizli bir gülümseme, bir hayat neşesiyle parıldayan bu yüzde şimdi, içeri girdiği, ona ilk baktığı zaman gülümsemenin gölgesi bile yoktu; yalnız gözleri, dikkatle bakan, iyi, kederli bir merakla dolu gözleri vardı.

Piyer'in şaşkınlığı Nataşa'ya bir şaşkınlık gibi değil, yalnızca tüm yüzünü hafiften aydınlatan bir memnuniyet şeklinde yansımıştı.

XVI

“Bana misafir geldi,” dedi Prenses Mariya. “Kontla Kontes de bugünlerde gelecekler. Kontes, korkunç bir halde. Ama Nataşa’nın kendisinin de doktorlara görünmesi lazım. Onu zorla alıp geldim.”

Piyer, Nataşa’ya dönerek, “Evet, kedersiz aile var mı?” dedi. “Biliyorsunuz tam bizi serbest bıraktıkları gündü. Onu görmüştüm: Ne mükemmel çocuktu!”

Nataşa ona baktı; sözlerine karşılık yalnızca gözleri daha çok açıldı, yaşla dolup ışıldadı.

Piyer, “Teselli için ne söylenebilir, ne düşünülebilir?” dedi. “Hiç. Böyle mükemmel, hayat dolu bir genç niçin ölsün?”

Prenses Mariya, “Evet, bu zamanda inançsız yaşamak zor olurdu...” dedi.

Piyer hemen sözü kesti:

“Ya, evet, işte gerçek bu.”

Nataşa dikkatle Piyer’in gözlerine bakarak sordu:

“Niçin?”

Prenses Mariya, “Nasıl niçin?” dedi. “Orada ne olacağı düşüncesi...”

Nataşa Prenses Mariya’yı sonuna kadar dinlemedi, yine soran gözlerle Piyer’e baktı.

Piyer, “Ve şunun için ki, onunki... Ve sizinki gibi bir felakete ancak bizi yaratan Tanrı’nın varlığına inanan biri dayanabilir,” dedi.

Nataşa bir şey söylemek için ağzını açmıştı ama birden durdu. Piyer hemen öteye döndü, yine Prenses Mariya’ya seslenerek, dostunun son günleri hakkında sorular sordu. Hemen hemen yatışmıştı heyecanı; fakat az önceki özgürlüğünün de tamamıyla yok olduğunu hissediyordu. Şimdi her sözü, her hareketi hakkında, vereceği hüküm onun için dünyanın tüm insanlarının vereceği hükümden daha değerli olan bir yargıcın varlığını hissediyordu. O şimdi konuşuyor, aynı zamanda da sözlerinin Nataşa üzerindeki etkisini düşünüyordu. Onun hoşuna gidebilecek şeyleri özellikle söylemiyordu; fakat ne söylerse söylesin kendini onun gözüyle yargılıyordu.

Prenses Mariya her zaman olduğu gibi isteksizce, Prens Andrey’le nasıl karşılaştığını anlatmaya başladı. Ama Piyer’in soruları, kaygılı bakışları,

heyecandan titreyen yüzü yavaş yavaş onu, aklına getirmekten korktuğu ayrıntılara girişmeye zorluyordu.

Piyer bütün gövdesiyle öne, Prenses Mariya'ya doğru eğilip can kulağı ile dinleyerek, "Evet evet, öyle..." dedi. "Evet evet; nasıl, sakinleşti mi? Biraz rahatladı mı? Ruhunun bütün gücüyle o her zaman bir şey arardı: ölümden korkmamak için tamamıyla iyi olmak. Ondaki eksikler (eğer varsa) kendisinden gelmiyordu. Yani biraz rahatladı mı?" Ansızın Nataşa'ya dönüp onun yaşla dolu gözlerine bakarak ekledi: "Sizinle karşılaşması ne bahtiyarlık."

Nataşa'nın yüzü ürperdi. Kaşlarını çattı. Hemen gözlerini yere indirdi. Bir an tereddüt geçirdi: Söylemeli mi, söylememeli miydi?

Sakin ve soğuk bir sesle, "Evet, bu bir bahtiyarlıktı," dedi, "benim için şüphesiz bu bir bahtiyarlıktı." Sustu. "Yanına gittiğim zaman o... o... o da bunu arzu ettiğini söylemişti..."

Nataşa'nın sesi kesildi. Kızardı, ellerini dizlerine bastırdı, birden kendini zorlayarak başını kaldırdı, hızlı hızlı konuşmaya başladı:

"Moskova'dan ayrılırken bir şey bilmiyorduk. Onun hakkında birilerine bir şey sormaya cesaret edemiyordum. Birden Sonya, onun bizimle birlikte olduğunu söyledi bana. Aklıma bir şey gelmedi, onun ne halde olduğunu tasavvur edemezdim; ben yalnızca onu görmek, onunla beraber olmak istiyordum." Titreyerek ve soluyarak konuşuyordu. Sözünün kesilmesine meydan vermeden, henüz kimseye anlatmadığı şeyleri; üç haftalık yolculukları sırasında, Yaroslav'da kaldıkları sırada yaşadıklarını anlattı.

Piyer yaşla dolu gözlerini ondan ayırmaksızın, ağzı açık dinliyordu. Onu dinlerken ne Prens Andrey'i ne ölümü, ne de onun anlattığı şeyleri düşünüyordu. Onu dinliyor ve yalnızca onun şimdi anlatırken duyduğu acıdan ötürü ona acıyordu.

Gözyaşlarını tutmak için yüzünü buruşturan Prenses, Nataşa'nın yanında oturuyor, kardeşiyle Nataşa arasındaki aşkın bu son günlerinin hikâyesini ilk kez dinliyordu.

Bu acılı ama aynı zamanda duygulu hikâye, anlaşılan Nataşa için zorunluydu. Önemsiz ayrıntıları en mahrem sırlarla karıştırarak anlatıyor ve hiç bitireceğe benzemiyordu. Birkaç kez hep aynı şeyi tekrarladı.

Kapının ötesinden Dessallés'nin sesi duyuldu. Vedalaşmak için Nikoluşka'nın içeri girip giremeyeceğini soruyordu.

Nataşa, "Evet, işte hepsi, hepsi bu..." dedi. Nikoluşka içeri girerken o hızla kalktı, adeta koşar gibi kapıya doğru yürüdü, başını kapı perdesiyle

örtülü kapıya çarptı, acıdan mı, kederden mi olduğu belli olmayan bir iniltiyle dışarı fırladı.

Piyer onun çıktığı kapıya bakıyor, neden yeryüzünde ansızın yalnız kaldığını anlamıyordu.

Prenses Mariya, dikkatini odaya giren yeğenine çekerek onu dalgınlıktan ayırdı.

Nikoluşka'nın, babasına benzeyen yüzü o duygulu anında Piyer'i çok etkiledi, Nikoluşka'yı öptü, aceleyle kalktı, mendilini çıkarıp pencereye doğru yürüdü. Prenses Mariya'yla vedalaşmak istedi ama Prenses onu alıkoydu:

"Hayır, biz Nataşa'yla bazen saat üçlere kadar uyumayız; otururuz, rica ederim. Akşam yemeği hazırlatayım. Aşağı inin, biz şimdi geliriz."

Piyer çıkarken Prenses ona, "Ondan ilk kez söz diyor," dedi.

XVII

Piyer’i büyük, aydınlık yemek salonuna götürdüler; birkaç dakika sonra ayak sesleri duyuldu, Prenses Mariya’yla Nataşa içeri girdiler. Nataşa sakindi, ama yüzünde şimdi yine sert, ciddi bir ifade vardı. Prenses Mariya, Nataşa ve Piyer, ciddi ve samimi konuşmalardan sonra beliren o rahatsız edici duyguyu aynı derecede hissediyorlardı. Önceki konuya dönmek imkânsızdı; boş şeylerden konuşmaya insan utanır, susmak biçimsiz, çünkü insan konuşmak ister, bu sessizlik ise zoraki oluyordu. Sessizce masaya yaklaştılar. Uşaklar kenara çekildi, sandalyeleri ileri sürdüler. Piyer soğuk peçeteyi açtı; sessizliği bozmaya karar vererek Nataşa’ya ve Prenses Mariya’ya baktı. Onlar da o anda aynı şeye karar vermişe benziyorlardı: İkisinin de gözlerinde hayat sevgisinin, acıdan başka neşenin de varlığının itirafı parıldıyordu.

Prenses Mariya, “Votka içer misiniz, Kont?” dedi ve bu sözler geçmişin gölgelerini birden sürüp götürdü. “Kendinizden söz etsenize,” diye ekledi, “sizin hakkınızda inanılmaz şeyler anlatıyorlar.”

Piyer âdet edindiği tatlı ve alaycı bir gülümsemeyle, “Evet,” dedi. “Hatta bana bile, rüyamda dahi görmediğim şeyler anlatıyorlar. Mariya Abramovna beni evine davet etti, başımdan geçen veya geçmesi gereken her şeyi bana anlattı. Stepan Stepaniç de, nasıl anlatmam gerektiğini öğretti bana. Şimdi farkına vardım ki, enteresan adam olmak çok rahat şey (ben şimdi enteresan bir adamım), beni davet ediyorlar, anlatıyorlar.”

Nataşa gülümsedi, bir şey söylemek istedi.

Prenses Mariya, “Moskova’da iki milyon kaybettiğinizi söylediler bize,” diyerek Nataşa’nın sözünü kesti. “Doğru mu bu?”

Piyer, “Oysa ben eskisinin üç misli zengin oldum,” dedi.

Karısının borçları ve yapı yaptırma zorunluluğu işlerini altüst etmişti ama o hâlâ üç misli zenginleştiğini söylüyordu.

“Kârlı çıktığım kesin,” dedi; “bu özgürlük...” diye ciddi bir tavırla başladı; fakat bunun çok egoistçe bir konuşma konusu olacağını düşünerek devam etmekten vazgeçti.

“Bina yaptırıyor musunuz?”

“Evet, Saveliç emrediyor.”

Prenses Mariya, “Söylesenize, Moskova’dayken Kontes’in öldüğünü bilmiyor muydunuz?” dedi ve birden kızardı, bu soruyu, özgür olduğu yolundaki sözlerinin arkasından sormakla, onun sözlerine belki de yanlış bir anlam verdiğini fark etmişti.

Piyer, bu konuda bir patavatsızlık görmedi, “Hayır,” diye yanıt verdi. “Orel’de duydum; bunun beni ne kadar sarstığını tasavvur edemezsiniz. Örnek bir karı koca değildik,” diye Nataşa’ya bir göz attı, karısından nasıl söz edildiğini öğrenmek için onun merakla kendisine baktığını fark ederek aceleyle ekledi: “Ama bu ölüm beni müthiş sarstı. Kavga eden iki kişiden ikisi de her zaman hatalıdır. Artık yaşamayan bir insana karşı işlenmiş bir kabahat, birdenbire korkunç bir şekilde ağırlaşıyor. Hem sonra böyle bir ölüm... Kimsesiz, tesellisiz. Çok, çok acıdım ona,” diye sözünü bitirdi ve Nataşa’nın yüzündeki takdir ifadesini memnuniyetle fark etti.

Prenses Mariya, “Evet, işte yine bekârsınız, yine evlenebilirsiniz,” dedi.

Piyer birden kıpkırmızı kesildi, uzun süre Nataşa’ya bakmamaya çalıştı. Nihayet ona bir göz atmaya cesaret ettiği zaman Nataşa’nın yüzü soğuk ve sertti, hatta ona öyle geldi ki, bu yüz, küçümseyici bir ifade taşımaktaydı.

Prenses Mariya, “Bize anlatıldığı gibi, Napoléon’u gördüğünüz, onunla konuştuğunuz doğru mu?” diye sordu.

Piyer güldü.

“Asla, bir defa bile. İnsanlar tutsaklığı Napoléon’a misafir olmak sanıyor. Onu görmediğim gibi, ondan söz edildiğini de duymadım. Çok kötü bir yerdeydim.”

Akşam yemeği sona ermişti, önce esaret hayatını anlatmayı reddeden Piyer, yavaş yavaş kendini bu hikâyeye kaptırdı.

Nataşa hafifçe gülümseyerek, “Ama Napoléon’u öldürmek için kaldığınız doğru, değil mi?” diye sordu. “Ben, Suhariyev Kulesi’nde size rastladığım zaman anlamıştım; hatırlıyor musunuz?”

Piyer bunun doğru olduğunu itiraf etti ve bu sorudan sonra yavaş yavaş Prenses Mariya’nın, özellikle Nataşa’nın sorusuna uyarak maceralarını uzun uzun hikâye etmeye başladı.

İlkin başkalarına, özellikle kendine karşı olan alaylı, yumuşak sesiyle anlattı; sonra gördüğü korkunç sahnelerin, trajedilerin hikâyesine gelince kendisi de farkına varmadan hararetlendi, zihninde acı izlenimlerle yaşayan bir insanın ölçülü heyecanıyla konuşmaya başladı.

Prenses Mariya tatlı bir gülümsemeyle bir Piyer’e, bir Nataşa’ya bakıyordu. Bütün bu hikâyelerde Piyer’i ve onun iyi yürekliliğini

görüyordu. Nataşa dirseğine dayanmış, anlatılan hikâyeyle birlikte ifadesi durmadan değişen bir yüzle gözlerini ayırmadan Piyer'i dinliyor, anlattığı şeyleri o da onunla birlikte yaşıyordu. Yalnız bakışları değil, çıkardığı hayret nidaları ve sorduğu kısa sorular Piyer'e gösteriyordu ki, anlattığı şeylerin içinden o tam kendisinin anlatmak istediklerini anlıyordu. Belliydi ki o yalnızca Piyer'in anlattıklarını değil anlatmak isteyip de sözle ifade edemediği şeyleri de anlıyordu. Korumayı üstüne aldığı çocukla kadın hakkındaki olayı Piyer şöyle anlattı:

"Korkunç bir manzaraydı bu, çocuklar terk edilmiş, bazıları alevler içine bırakılmıştı... Yanımda birini ateşten çıkardılar. Eşyası zorla elinden alınan, küpeleri kulakları yırtılarak sökülen kadınlar..." Piyer kızardı, ne söyleyeceğini şaşırdı. "O sırada devriye geldi, talana katılmayan herkesi, bütün erkekleri topladılar. Beni de."

Nataşa, "Herhalde siz hepsini anlatmıyorsunuz; herhalde bir şeyler yapmışsınızdır..." diyerek sustu, sonra ekledi: "İyi bir şeyler."

Piyer anlatmaya devam etti. İdamları anlatırken korkunç ayrıntıları atlamak istiyordu; ama Nataşa ondan hiçbir şey atlamamasını istedi.

Piyer Karatayev'i anlatmaya başladı (masadan kalkmış, bir aşağı bir yukarı gidip geliyor, Nataşa gözleriyle onu takip ediyordu) fakat birden durdu:

"Hayır, bu cahil, bu saf adamdan neler öğrendiğimi anlayamazsınız."

Nataşa, "Yak, yok, anlatın," dedi. "Şimdi nerede o?"

"Onu neredeyse tam gözümün önünde öldürdüler."

Piyer, çekilmenin son günlerini, Karatayev'in hastalığı ve ölümünü anlatmaya başladı, sesi sürekli titriyordu.

Maceralarını öyle anlatıyordu ki, onları bir daha hiç böyle hatırlamamıştı. Başından geçenleri şimdi daha iyi anlıyordu sanki. Bütün bunları Nataşa'ya anlatırken, kadınların erkekleri dinledikleri sırada insana verdikleri o ender hazzı duyuyordu; zihinlerini zenginleştirmek, sırası gelince aynı şeyi başkasına anlatmak için dinlediklerini akıllarında tutmaya ya da kendilerine mal etmeye, kendi küçücük akıl evlerinde imal ettikleri esprili sözleri an*latmaya can atan "zeki" kadınların verdiği hazzı değil, er*keklerde iyi ne varsa, süzüp alma yeteneğine sahip gerçek kadınların verdiği hazzı duyuyordu. Nataşa, kendisi de farkında olmadan, tamamıyla dikkat kesilmişti: Piyer'in ne bir kelimesini ne sesinin bir titreyişini ne bir bakışını ne yüzünün bir ürperişini ne de bir jestini kaçırıyordu. Sözleri,

ağızdan çıkar çıkmaz havada kapıyor, doğruca açık kalbine indiriyordu, Piyer'in ruhunun tüm hareketini keşfediyordu.

Prenses Mariya hikâyeyi anlıyor, ilgi duyuyordu fakat şimdi bütün dikkatini çeken başka şeydi; Nataşa ile Piyer arasında bir aşk yaşanabileceğini seziyordu. İlk kez aklına gelen bu düşünce, içini sevinçle doldurmuştu.

Gecenin saat üçüydü. Uşaklar asık, katı yüzlerle mumları değiştirmeye gelmiş ama kimse onları fark etmemişti.

Piyer hikâyesini bitirdi. Nataşa belki söylenmemiş olarak kalan şeyleri de anlamak ister gibi parlak, heyecanlı gözlerini dikmiş, hâlâ dikkatle Piyer'e bakıyordu. Piyer huzurlu bir utangaçlıkla arada bir ona bakıyor, konuşmayı başka bir yöne çekmek için şimdi ne söyleyeceğini düşünüyordu. Prenses Mariya susuyordu. Gecenin saat üçü olduğu, yatma zamanı geldiği kimsenin aklına gelmiyordu.

Piyer, "Felaketten, acıdan söz ediliyor," dedi. "Ama şimdi, şu anda bana: 'Esirlikten önce ne idiysen öyle mi kalmak, yoksa bütün bunları yeniden yaşamak mı istersin?' diye sorsalar, 'Tanrı aşkına, bir kez daha esaret ve at eti,' derim. Alışılmış yoldan bizi çıkardılar mı her şeyi mahvolmuş sanırız; oysa burada yeni, daha iyi bir hayat başlamaktadır. Hayat var oldukça mutluluk da vardır. İleride çok, çok şeyler var." Nataşa'ya döndü, "Bunu size söylüyorum," dedi.

Nataşa büsbütün başka şeyler düşünerek, "Evet, evet," diye yanıt verdi, "ben de her şeyi yeniden yaşamaktan başka bir şey istemezdim."

Piyer dikkatle ona baktı.

"Evet, başka bir şey istemezdim," diye yineledi Nataşa.

Piyer, "Doğru değil, doğru değil," diye bağırdı. "Ben yaşıyorsam, yaşamak istiyorsam suçlu değilim; siz de."

Nataşa ansızın başını ellerinin arasına aldı, ağlamaya başladı.

Prenses Mariya, "Ne oluyorsun, Nataşa," dedi.

"Hiç, hiç." Gözyaşları arasından Piyer'e gülümsedi. "İyi geceler size, yatma saati."

Piyer kalktı, vedalaştı.

Prenses Mariya ile Nataşa, her zaman olduğu gibi yatak odasına çekildiler, Piyer'in anlattığı şeyler üzerinde konuştular. Prenses Mariya, Piyer hakkındaki düşüncesini söylemedi. Nataşa da ondan söz etmedi.

“Eh, güle güle,” dedi Nataşa. “Biliyor musun, ondan (Prens Andrey’den) söz etmiyoruz diye çok defa korkuyorum; duygularımızı bayağılaştırmaktan korkuyor gibiyiz ama unutuyoruz.”

Prenses Mariya derin derin içini çekti, bu iç çekişiyle Nataşa’nın sözlerinin doğruluğunu kabul ediliyordu ama sözleriyle ona katılmadı.

“Unutmak mümkün mü?” dedi.

“Bugün her şeyi anlatmak benim için o kadar iyi oldu ki; hem zor, hem acı, hem iyi. Çok iyi,” dedi Nataşa. “Eminim ki Piyer onu gerçekten severdi. Bunun için kendisine anlattım... Kötü bir şey yapmadım değil mi?” diye ansızın kızararak sordu.

Prenses Mariya, “Piyer’e mi? A, hayır! O çok iyi bir insan,” dedi.

Nataşa, yüzünde Prenses Mariya’nın çoktandır görmediği bir gülümseme ile birden, “Biliyor musun Mariya,” dedi. “Temiz, parlak, taze bir hali var şimdi. Sanki banyodan çıkmış; anlıyor musun? Manevi bir banyodan; değil mi?”

Prenses Mariya, “Evet,” dedi. “O, çok şey kazanmış.”

“Küçücük redingotu da, dipten kesilmiş saçları da; tıpkı, ama tıpkı banyodan çıkmış gibi... Papa gibi, bir gün...”

Prenses Mariya, “‘Onun’ (Prens Andrey’in) neden onun kadar hiç kimseyi sevmediğini şimdi anlıyorum,” dedi.

“Evet, ona benzemezdi de. Erkekler birbirlerine hiç benzemedikleri zaman dost olur, derler. Herhalde doğru bu. Ona benzer hiçbir tarafı yok, değil mi?”

“Evet ama harika bir insan.”

“Eh, iyi geceler,” diye yanıt verdi Nataşa.

Aynı yaramazca gülümseme, unutulmuş gibi, yüzünde uzun zaman kaldı.

XVIII

Piyer o gece uzun zaman uyuyamadı; kâh kaşlarını çatıp derin derin düşünerek, kâh birdenbire omuzlarını silkip irkilerek, kâh mutlu mutlu gülümseyerek odada bir aşağı bir yukarı dolaştı durdu.

Prens Andrey'i, Nataşa'yı, onların sevgilerini düşünüyor, kâh Nataşa'nın geçmişini kıskanıyor, kâh bundan dolayı kendini kınıyor, kâh mazur görüyordu.

"E peki, ya bunsuz olmazsa ne yapmalı? Ne yapmalı? Demek böyle gerek," diye kendi kendine söylenip soyunarak mutlu, heyecanlı ama şüphe ve kararsızlık hissetmeksizin uzandı.

Kendi kendine, "Bu mutluluk ne kadar garip, ne kadar imkânsız olursa olsun, onunla karı koca olmak için her şeyi, her şeyi yapmalı," dedi.

Piyer, daha bundan birkaç gün önce, cuma günü Petersburg'a gitmeye karar vermişti. Perşembe günü uyandığı zaman Saveliç eşyayı hazırlama emri almak için yanına geldi.

Piyer farkında olmadan, içinden, "Nasıl, Petersburg'a mı? Ne Petersburg'u? Kim var Petersburg'da?" diye sordu. "Evet, çok zaman önce, daha bu olaydan önce bir şey için Petersburg'a gitmeye hazırlanıyordum galiba," diye hatırladı. "Niçin ama? Belki de giderim." Saveliç'in yaşlı yüzüne bakarak, "Ne iyi yürekli, ne dikkatli adam, nasıl da her şeyi hatırlıyor," diye düşündü. "Hem ne tatlı gülümsemesi var!"

"E, hâlâ azat olmak istemiyor musun, Saveliç?" diye sordu.

"Ne yapacağım azatlığı, Ekselans? Yeri cennet olsun, rahmetli Kont'un zamanında yaşadık, sizinle de başımız ağrımadı."

"Ya çocukların?"

"Çocuklar da yaşar, Ekselans; böyle efendilerle yaşanır."

Piyer, "Peki ama ya mirasçılarım?" dedi. "Belki de evleniveririm..." Elinde olmayan bir gülümsemeyle ekledi: "Olur ya."

"Haddim olmayarak söylüyorum; çok iyi olurdu, Ekselans."

Piyer, "Bunu kolay sanıyor," diye düşündü. "Ne tehlikeli... Ne korkunç bir şey olduğunu bilmiyor. Çok erken veya çok geç... Korkunç şey!"

Saveliç, "Ne emredersiniz? Yarın gidecek misiniz?" diye sordu.

Piyer, "Hayır, hareketimi biraz geciktireceğim. Gideceğim zaman sana haber veririm. Zahmet oldu, affet," dedi ve Saveliç'in, gülümsemesine

bakarak şöyle düşündü: “Şimdi artık bir Petersburg meselesi olmadığını, her şeyden önce bu işin halledilmesi gerektiğini bilmemesi ne garip ama. Fakat herhalde biliyor da bilmemezlikten geliyor. Konuşmalı mı onunla? Ne düşünüyor acaba? Hayır, başka zaman.”

Kahvaltıda Piyer, Prenses’e bir gün önce Prenses Mariya’da olduğunu ve orada hiç ummadığı biriyle, Nataşa Rostova ile karşılaştığını söyledi.

Prenses bu haberde, Piyer’in Anna Semyonovna’yı görmesinden daha olağanüstü bir şey bulmadığını anlatır gibi bir tavır takındı.

Piyer sordu:

“Onu tanır mısınız?”

“Prensesi görmüştüm,” diye yanıt verdi. “Onun genç Rostov’la evlenmesi için aracılık edildiğini duydum. Rostovlar için bu çok iyi olurdu; hiçbir şeyleri kalmamış diyorlar.”

“Hayır, Rostova’yı tanır mısınız?”

“Yalnız şu malum hikâyeyi o zaman duymuştum. Çok acıklı.”

Piyer içinden, “Hayır, anlamıyor ya da anlamazlıktan geliyor,” dedi. “Ona söylememek daha iyi.”

Prenses de Piyer’e yol için azık hazırlamıştı.

Piyer içinden, “Hepsi de ne iyi yürekli insanlar,” dedi, “bütün bu şeyler, şimdi artık herhalde onlar için ilgi çeken bir şey olamaz, ama yine bu işlerle uğraşıyorlar. Hep benim için; şaşılacak şey.”

Aynı gün polis amiri Piyer’e gelerek o gün mülk sahiplerine dağıtılacak şeyleri almak için mutemedini Taş Saray’a yollamasını söyledi.

Piyer polis amirinin yüzüne bakarak içinden, “Bak, bu da öyle,” dedi, “ne delikanlı, ne yakışıklı, ne iyi yürek*li subay! Böyle boş şeylerle uğraşıyor ‘şimdi’. Bir de na*muslu bir adam olmadığını, dalavere çevirdiğini söylerler. Ne saçma şey! Hem neden çevirmesin? Öyle terbiye almış. Herkes aynı şeyi yapıyor. Ne hoş, ne iyi bir yüzü var; bana bakarken gülümsüyor da.”

Piyer öğle yemeği için Prenses Mariya’ya gitti. Arabasıyla sokakta yanmış evlerin arasından geçerken bu harabelerin güzelliğine hayran olmuştu. Evlerin bacaları, çökmüş duvarlar şiirsel bir şekilde Rhin ve Coloseum’u andırıyor, yanıp yıkılmış mahalleler boyunca birbirini örterek uzanıp gidiyordu. Karşılaştığı arabacılar, biniciler, kereste biçen doğramacılar, tacirler, dükkân sahipleri, hepsi neşeli, güler yüzlü, Piyer’e bakıyor ve sanki, “İşte o! Bakalım ne yapacak,” diyorlardı.

Prenses Mariya’nın evine girerken Piyer daha dün burada olduğunun, Nataşa ile görüştüğünün, konuştuğunun doğruluğundan şüpheye düştü. “Belki ben uydurdum bunu. Belki girince kimseyi göremeyeceğim.” Ama daha odaya girmemişti ki bir an bütün benliğinde onun varlığını hissetti. Yine aynı hafif kıvrımlı siyah elbiselerini giyiyordu, saçları yine dünkü gibi taranmıştı ama kendisi büsbütün başkalaşmıştı. Dün odaya girdiği zaman böyle görünseydi Piyer onu hemen tanırdı.

İlkgençliğinde, sonra Prens Andrey’in nişanlısıyken onu nasıl biliyorduysa yine öyleydi. Gözleri neşeli bir merakla parıldıyordu; yüzünde okşayıcı, garip bir yaramazlık ifadesi vardı.

Piyer öğle yemeğini yedi, akşam geç vakte kadar kalacaktı ama Prenses Mariya akşam duasına gidiyordu; o da onunla çıktı.

Ertesi gün Piyer erkenden oraya gitti, öğle yemeğini orada yedi, geç vakte kadar kaldı. Prenses Mariya ile Nataşa’nın, misafirlerinden memnun oldukları belli oluyordu, Piyer de tüm ilgisini bu eve vermişti ama yine de akşama doğru söylenecek laf kalmamıştı; sürekli önemsiz bir konudan öbürüne geçiliyor ve konuşma sık sık kesiliyordu. Piyer o akşam o kadar çok oturmuştu ki Prenses Mariya’yla Nataşa, ne zaman gidecek diye birbirlerine bakıyorlardı. Piyer bunu görüyor, yine de gidemiyordu. Kendini kötü, zor bir durumda hissediyor ama yine de oturuyordu.

Bunun sonunun gelmeyeceğini anlayınca ilkin Prenses Mariya kalktı, baş ağrısını ileri sürerek izin istedi.

“Demek yarın Petersburg’a gidiyorsunuz, öyle mi?” dedi.

Piyer şaşırmış ve adeta alınmış gibi, aceleyle, “Hayır, ben gitmiyorum,” dedi. “Ama yok, Petersburg’a mı? Yarın; yalnız, şimdi vedalaşmayacağım. Siparişleriniz için uğrayacağım.”

Bunları söylerken Prenses Mariya karşısında kızarmış ayakta duruyordu.

Nataşa elini ona uzattı ve çıktı. Prenses Mariya, tersine, gidecek yerde kendini koltuğa bıraktı. Işıklı, derin bakışlarla sert sert, dikkatli dikkatli Piyer’e baktı. Az önce açıkça gösterdiği yorgunluk şimdi büsbütün geçmişti. Uzun bir konuşmaya hazırlanır gibi derin derin içini çekti.

Piyer’in bütün utançlığı, şaşkınlığı, Nataşa’nın gitmesiyle birden yok oldu, yerine telaşlı bir canlılık geldi. Koltuğunu hızla Prenses Mariya’ya yaklaştırdı.

Bir söze karşılık verir gibi, “Evet, söylemek istiyordum size,” diyerek onun bakışlarına yanıt verdi. “Prenses, bana yardım edin, ne yapayım?

Ümitli olabilir miyim? Prenses, dostum, dinleyin beni. Her şeyi biliyorum. Biliyorum ki ona layık değilim; biliyorum ki şimdi bundan söz edilemez. Ama onun bir kardeşi olarak istiyorum. Hayır, bunu değil... İstemiyorum, yapamam...”

Durdu, elleriyle yüzünü, gözlerini sildi.

Düzgün konuşmak için kendini zorlayarak, “Ya, evet,” diye devam etti. “Onu ne zamandan beri sevdiğimi bilmiyorum. Ama ben yalnız onu, hayatım boyunca yalnız onu sevdim ve öyle seviyorum ki onsuz bir hayat düşünemiyorum. Ona şimdi evlenme teklifinde bulunmaya cesaret edemem ama benim olabileceği ve benim bu fırsatı... bu fırsatı kaçıracağım düşüncesi... korkunç.” Bir an sustu, Prenses yanıt vermeyince eline dokunarak ekledi: “Söyleyin, ümit edebilir miyim? Söyleyin, ne yapayım? Aziz Prenses.”

Prenses Mariya, “Söylediğiniz şeyi düşünüyorum,” diye yanıt verdi. “Bakın ne söyleyeceğim size. Şimdi ona aşktan söz etmekte haklısınız...” Prenses durdu. Şimdi ona aşktan söz edilemez, diyecekti ama durdu, çünkü önceki gün Nataşa ansızın değişip kızarınca, onun Piyer’in aşk ilanından korkmayacağını, hatta bunu isteyeceğini anlamıştı.

Ama Prenses Mariya sözünü yine de şöyle bitirdi:

“Şimdi ona söylemek... Olmaz.”

“Peki, ne yapayım ben?”

Prenses Mariya, “Bunu bana bırakın,” dedi. “Biliyorum ki...”

Piyer, Prenses Mariya’nın gözlerine baktı, “Evet, sonra?” dedi.

Prenses Mariya, “Biliyorum ki seviyor...” dedi, “sevecek sizi,” diye düzeltti.

Bu sözü bitirmesine vakit kalmadan Piyer yerinden fırladı, ürkek bir yüzle Prenses Mariya’nın elini yakaladı:

“Neden böyle sanıyorsunuz? Sizce ümit besleyebilirim demek, öyle mi? Öyle mi sizce?”

Prenses Mariya gülümseyerek, “Evet, bence öyle,” dedi. “Anne babasına yazın, sonrasını bana bırakın. Sırası gelince ben ona açarım. Ben istiyorum bunu ve kalbim bana bu işin olacağını söylüyor.”

Piyer, Prenses Mariya’nın ellerini öptü:

“Hayır, bu mümkün değil! Ne kadar mutluyum! Bu mümkün değil... Ne kadar mutluyum! Hayır, mümkün değil!”

Prenses Mariya, “Siz Petersburg’a gidin; daha iyi. Ben size yazarım,” dedi.

“Petersburg’a mı? Gideyim öyle mi? Peki, olur. Ama yarın yine size gelebilir miyim?”

Ertesi gün Piyer vedalaşmaya geldi. Nataşa önceki günlerden daha az heyecanlıydı ama bugün Piyer arada onun gözlerine bakarak kaybolduğunu, kendisinin de, onun da artık mevcut olmadığını, ortada salt bir saadet duygusunun kaldığını hissediyordu. Ruhunu sevinçle dolduran her bakışı, her hareketi karşısında, her sözünde Nataşa’nın, içinden, “Acaba? Hayır, mümkün değil,” diye geçiriyordu Piyer.

Onunla vedalaşırken ince, zarif elini aldı, elinde uzun zaman tuttu.

“Bu elin, bu yüzün, bu gözlerin, bana yabancı olan bütün bu güzellik hazinesinin sonsuza dek benim olması, bana kendim kadar yakın olması mümkün mü? Hayır, bu mümkün değil...”

Nataşa ona, “Güle güle Kont,” dedi Ve yavaşça ekledi: “Sizi dört gözle bekleyeceğim.”

Bu basit sözle, bu sözlerle birlikte canlanan bakışlar ve yüz ifadesi, iki ay süreyle Piyer’in bitmez tükenmez düşüncelerine, konuşmalarına, düşlerine konu oldu. “Sizi dört gözle bekleyeceğim... Evet, evet, nasıl söylemişti? Evet, sizi dört gözle bekleyeceğim. Ah, ne kadar mutluyum. Nedir bu, ne kadar mutluyum!” diye düşünüyordu sürekli.

XIX

Elen'le evleneceği zaman böyle şeyler hissetmemişti Piyer.

Kendisine söylenen sözleri, o zamanki gibi, utançla tekrarlamıyor, içinden, “Ah, niçin bunu söylemedim, niçin o zaman *Je vous aime*[558] dedim?” diye geçirmiyordu. Tersine, şimdi Nataşa'yla tüm konuştuklarını, onun yüzünün, gülümsemesinin bütün ayrıntılarını zihninde yeniden yeniden canlandırıyor, bunları fazlası ya da eksiğiyle değil, olduğu gibi yinelemek istiyordu. Yaptığının iyi mi kötü mü olduğu konusunda en küçük bir şüphesi yoktu. Bir tek korkunç şüphe bazen içine düşüyordu: Bu bir rüya mı acaba? Prenses Mariya aldanmış olmasın? Fazla mağrur muyum, kendime fazla mı güveniyorum yoksa? İnanıyorum; ya bir de, olur ya, Prenses Mariya ona açar da, o da gülümseyerek, ‘Ne garip şey! Herhalde aldanmış olsa gerek. Bilmiyor mu ki o bir insan, basbayağı bir insan ama ben? Ben büsbütün başka, üstün bir varlığım,’ diye yanıt verirse?”

Şimdi hiçbir plan yapmıyordu. Gelecek mutlu günler ona o kadar inanılmaz bir şey gibi geliyordu ki, bu gerçekleşse artık başka bir şey istemezdi. Her şey biterdi.

Piyer'i (kendini yeteneksiz saydığından) bir sevinç çılgınlığı kapladı. Hayatın tüm anlamı, yalnız kendisi için değil bütün dünya için, yalnız kendi aşkından ve onun kendisini sevmesi olasılığından ibaretmiş gibi geliyordu. Sanki herkes yalnız tek şeyle, onun saadetiyle meşguldü. Bazen ona öyle geliyordu ki herkes de kendisi gibi sevinç içinde ama başka şeylerle ilgili görünerek bu sevinci saklamaya çalışıyorlar. Her sözde, her harekette kendi mutluluğuna bir ima görüyordu. Rastladığı, konuştuğu insanları şaşırtıyordu mutluluk dolu gözleri ve gülümsemeleriyle. İnsanların onun mutluluğunu görebileceklerini anlayınca bütün kalbiyle onlara acıyor, uğraştıkları şeylerin önem vermeye değmez, büsbütün saçma ve boş şeyler olduğunu ne yapıp yapıp onlara anlatmak arzusunu duyuyordu.

Memuriyetler, insanların huzuru, devlete ait birtakım işler ya da savaş üzerinde görüşüldüğü zaman sevecen, acıyan bir gülümsemeyle onları dinliyor, konuştuğu insanları garip görüşleriyle şaşırtıyordu. Hayatın gerçek anlamını, yani onun duygularını anlamış görünen insanlar gibi bunu anlamayan talihsizler ve genel olarak bütün insanlar da o günlerde ona, içinde yanan duyguların parlak ışığı altında görünüyorlardı; herhangi bir

kimseyle karşılaşınca ondaki iyi ve sevilmeye değer her şeyi en küçük bir çaba harcamadan hemen görüyordu.

Belgeleri incelerken, ölen karısının işlemlerine ve onun hatırasına karşı (kendisinin şimdi tattığı mutluluğu bilmediği için duyduğu merhametten başka) hiçbir şey hissetmedi. Yeni bir görev ve bir nişan aldığı için şimdi özellikle gururlu olan Prens Vasiliy ona acınası, iyi yürekli ve zavallı bir ihtiyar gibi görünüyordu.

Piyer sonraları bu mutlu çılgınlık dönemini sık sık hatırladı. Bu süre içinde insanlar ve olaylar hakkında verdiği hükümler onun için hep doğru kaldı. İnsanlar ve eşya karşısındaki bu görüşlerinden sonraları ayrılmak şöyle dursun, tersine bir şeyden şüphe duyduğu, tereddüt ettiği zaman bu çılgınlık dönemindeki görüşüne sarılır ve bu görüş her zaman doğru çıkardı.

"Olabilir," diye düşünürdü, "ben o zamanlar garip ve gülünç bir insandım ama göründüğüm gibi çılgın değildim. Tersine, o zaman ben her zamankinden daha akıllı ve anlayışlıydım; hayatta anlamaya değer her şeyi anlardım, çünkü... mutluydum."

Şöyle bir şeydi Piyer'in çılgınlığı: Eskiden olduğu gibi, insanları sevmek için (onların meziyetleri diye adlandırdığı) kişisel sebepler beklemiyordu; sevgi yüreğini dolduruyor ve insanları sebepsiz yere severken onları sevmeye layık kılan şüphe götürmez sebepler yaratıyordu.

558 Sizi seviyorum.

XX

Prenses Mariya'ya, Piyer yanlarından ayrılınca neşeli, alaylı bir gülümseme ile, onun tıpkı ama tıpkı banyodan çıkmış gibi redingotlu ve kesik saçlı olduğunu söylediği o ilk akşamdan sonra Nataşa'nın ruhunda gizli, kendisinin de bilmediği karşı konulamaz bir şey uyanmıştı.

Her şeyi; yüzü, yürüyüşü, bakışı, sesi, her şeyi birden değişmişti. Kendisi için de beklenmedik bir yaşam sevgisi, mutluluk umudu belirmişti içinde ve bu, tatmin edilmek istiyordu. İlk akşamdan beri Nataşa bütün başına gelenleri sanki unutmuştu. O zamandan beri durumundan bir kez bile şikâyet etmemiş, geçmiş hakkında tek bir söz söylememişti ve artık gelecek için eğlenceli planlar yapmaktan korkmuyordu. Piyer'den pek az söz ediyordu ama Prenses Mariya onu anınca gözlerinin çoktan sönmüş feri yeniden yanıyor, dudakları garip bir gülümsemeyle büzülüyordu.

Nataşa'da görülen değişiklik Prenses Mariya'yı ilkin şaşırtmıştı ama bunun ne anlama geldiğini anlayınca bu değişiklik onu duygulandırdı. Bunun nedenini yalnız başına düşündüğü zaman içinden, "Kardeşimi o kadar az mı seviyordu ki onu bu kadar çabuk unuttu," diyordu. Ama Nataşa'yla beraber oldukları zaman ona darılmıyor, onu ayıplamıyordu. Uyanan ve Nataşa'yı saran yaşama sevinci, anlaşılan öyle zapt olunmaz, kendisi için o kadar beklenmedik bir şeydi ki Prenses Mariya, Nataşa'nın yanında, kendi içinden bile onu ayıplamaya hakkı olmadığını hissediyordu.

Nataşa bu yeni duyguya kendini öyle candan, öyle yürekten kaptırmıştı ki şimdi kederli değil, neşeli olduğunu gizlemeye bile kalkışmıyordu.

Prenses Mariya, Piyer'le yaptığı gece konuşmasından sonra odasına döndüğü zaman Nataşa eşikte onu karşıladı.

"Söyledi değil mi? Ha? Söyledi değil mi?" dedi.

Sevinçli, aynı zamanda sevinci için af dileyen acıklı bir ifade yüzünde durakaldı Nataşa'nın.

"Kapının arkasından dinlemek istedim ama biliyordum ki bana söyleyeceksin."

Nataşa'nın bakışları Prenses Mariya için çok açık, çok dokunaklıydı; onun heyecanını görmek kendisine çok acı gelmişti ama söyledikleri ilk anda Prenses Mariya'nın ağırına gitti. Kardeşini, onun aşkını hatırladı.

İçinden, "Ama ne yapsın! Başka türlü yapamaz," dedi.

Hüzünlü, biraz sertçe bir yüzle Piyer'in söylediklerini Nataşa'ya anlattı. Nataşa onun Petersburg'a gitmeye hazırlandığını duyunca şaştı. Anlamamış gibi yineledi:

"Petersburg'a ha!"

Sonra Prenses Mariya'nın yüzündeki hüzünlü ifadeyi görünce, bu hüznün nedenini anladı, birden ağlamaya başladı.

"Mariya," dedi, "ne yapayım, söyle bana: Kötü olmaktan korkuyorum. Sen ne söylersen onu yapacağım; bana öğret..."

"Onu seviyor musun?"

"Evet."

Prenses Mariya bu gözyaşlarının hatırı için Nataşa'nın sevincini büsbütün affederek, "Peki niye ağlıyorsun? Senin adına ben mutluyum," dedi.

"Hemen olmaz bu, bakalım, ne zaman. Düşün, onun karısı olunca ne kadar mutlu olacağım, ya sen, *Nicolas*'yla evlenecek misin?"

"Nataşa, benden söz etmemeni rica etmiştim. Senden konuşalım."

Sustular. Nataşa birden, "Ama neden Petersburg'a gidiyor," dedi; ve hemen yanıtı kendisi verdi. "Hayır, hayır, öyle gerekiyor herhalde... Değil mi, Mariya? Öyle gerekiyor..."

EPİLOG

BİRİNCİ BÖLÜM

I

1812'den sonra yedi yıl geçti. Avrupa'nın fırtınalı tarih denizi kendi kıyılarına çekildi. Yatışmışa benziyordu ama insanlığı yönlendiren gizemli güçler (gizemli, çünkü insanların hareketlerini yönlendiren yasalar bizim için meçhuldür) hükmünü yürütmeye devam ediyordu.

Tarih denizinin yüzü durgun görünüyordu gerçi ama insanlık da zaman gibi arasız olarak hareket etmekteydi. İnsanlar bir araya toplanıp toplanıp sonra dağılıyor; devletlerin doğması, dağılması ve ulusların yer değiştirmesi için nedenler böylece hazırlanıyordu.

Tarih denizi, eskisi gibi taşıp köpürerek bir kıyıdan öbürüne hamle etmiyordu; içinden kaynıyordu. Tarihî kişilikler eskisi gibi dalgalar halinde bir kıyıdan öbürüne akın etmiyor, oldukları yerde dönüyorlardı. Önceleri askerî kıtaların başında kitlelerin hareketini, savaş, sefer ve çarpışma emirleriyle yöneten tarihî kişilikler, şimdi kaynayan hareketi siyasi, diplomatik görüşmelerle, kanunlarla, antlaşmalarla idare ediyorlardı.

Tarihçiler, tarihî kişiliklerin bu eylemini gerileme diye adlandırdılar. Ve bu eylemleri şiddetle eleştirdiler. Aleksandr'dan, Napoléon'dan, Madam Staël, Fotius, Schelling, Fichte, Chateaubriand vesaireye kadar o zamanın bütün tanınmış simaları onların amansız mahkemelerinin *önünden geçer, "ilerleme ya da gerilemeye" yardım edip* etmediklerine göre beraat eder veya mahkûm olurlar.

Onlara göre bu dönemde Rusya'da da gerileme vardı ve bunun başlıca nedeni I. Aleksandr'dı; o Aleksandr ki, yine onların yazdığına göre, saltanat döneminde alınan liberal tedbirlere ve Rusya'nın kurtuluşuna öncü olmuştu.

Bugünkü Rus edebiyatında kolej öğrencisinden tarih bilginine kadar, saltanatın bu dönemindeki yanlış hareketlerinden ötürü Aleksandr'a taş atmayan kimse yoktur.

"Yok, şöyle hareket etmesi gerekti. Bu işte doğru, öbüründe yanlış hareket etti. Saltanatının başlangıcında ve 1812 yılında çok iyi davrandı ama Lehistan'a anayasa vermekle, kutsal ittifakı yapmakla, Arakçeyev'e

yetki vermekle, Golitsin'i, onun mistisizmini ve sonra Şişkov'u, Fotius'yu affetmekle hata yaptı. Ordunun cephe kısmıyla meşgul olmakla hata yaptı; Semyonovski Alayı'nı dağıtmakla hata yaptı vs."

Tarihçilerin, insanlığın iyiliği hakkındaki bilgilerine dayanarak ona karşı yaptıkları bütün eleştirileri tek tek saymak için sayfalar dolusu yazı yazmak gerekir. Bu eleştiriler ne ifade eder?

I. Aleksandr dönemindeki liberal tedbirler, Napoléon' la mücadele, 1812'de gösterdiği metanet ve 1813 yılı seferi gibi, tarihçiler tarafından desteklenen hareketleriyle aynı kaynaktan (Aleksandr'ın kişiliğini oluşturan kan, eğitim ve hayat şartlarından) çıkan kutsal ittifak, Lehistan'ın yeniden kurulması, 1820 gerilemeleri gibi olgular eleştirilmektedir. Bu eleştirilerin özü nedir?

Gözalıcı bir merkezde, insan iktidarının mümkün olan en yüksek derecesinde duran I. Aleksandr gibi tarihî bir kişiliğin; dünyada iktidarın ayrılmaz bir parçası olan en güçlü nüfuzlara, entrikalara, aldatmalara, dalkavukluklara, iğvalara uğramış bir kişinin; ömrünün her dakikasında Avrupa'da olup biten her şeyin sorumluluğunu kendi üzerinde hisseden birinin, uydurma değil, her insan gibi kendine özgü âdetleri, tutkuları, iyiliğe, güzelliğe, hakikate eğilimi olan canlı bir şahsiyetin, elli yıl önce, erdemli olmaması değil (tarih bunun için kimseyi suçlamaz) gençliğinden beri bilimle, yani kitap okumakla, ders vermekle, bu kitapları ve dersleri bir deftere kaydetmekle uğraşan bir profesörün insanlığın iyiliği hakkında taşıdığı görüşleri taşımamasıdır, bu eleştirilerin özü.

Ama, I. Aleksandr'ın elli yıl önce ulusların çıkarları hakkında yanıldığı farz edilse bile, kabul edilmesi gerekir ki, Aleksandr hakkında hüküm yürüten tarihçi de bir süre sonra aynı şekilde insanlığın çıkarının ne yönde olduğu hakkında söylediklerinde haksız çıkacaktır. İnsanlık çıkarları her yıl, her yazara göre değişir, bu nedenle açık ve zorunludur bu. Öyle ki, iyi görünen şey on yıl sonra kötü oluyor, kötü de iyi. Bundan başka, iyi ve kötü hakkında aynı anda zıt görüşler buluruz: Lehistan'a verilen anayasayı, kutsal ittifakı bir kısım insanlar Aleksandr'ın bir hizmeti, diğer bir kısmı hatası olarak ileri sürüyor.

Aleksandr'la Napoléon'un yaptıkları için yararlı ya da zararlı demek doğru değildir, çünkü bunun neden yararlı ya da zararlı olduğunu söyleyemeyiz. Eğer bu icraat bir kimsenin hoşuna gitmiyorsa, yalnızca onun "iyi" hakkındaki kişisel anlayışına uygun düşmediği için gitmez. 1812'de Moskova'da babamın evini korumayı ya da Rus Ordusu'nun

şerefini, Petersburg Üniversitesi'nin veya diğer üniversitelerin gelişmesini ya da Lehistan'ın özgürlüğünü, Rusya'nın gücünü ya da Avrupa dengelerini ya da tek biçim Avrupa uygarlığını, ilerlemeyi iyi sayıyorsam, her tarihî kişiliğin eyleminde bu amaçlardan başka amaçlar, benim anlayamayacağım daha genel amaçlar bulunduğunu kabul etmem gerekir.

Yine de, bilimin çelişkileri ortadan kaldırdığını, tarihî kişilikler ve olaylar için değişmez bir iyi ve kötü ölçüsü taşıdığını farz edelim.

Aleksandr'ın her şeyi başka türlü yapabileceğini farz edelim. Onu suçlayanların, insanlığın genel çıkarlarını bildiğini iddia edenlerin talimatı gereğince kendisini eleştirenlerin ona verecekleri halkçılık, özgürlük, eşitlik ve ilerleme (daha başkaları da galiba yok) programına göre hareket edebileceğini farz edelim. Farz edelim ki bu program gerçekleşebilirdi ve gerçekleşmişti, Aleksandr da ona göre hareket etti; hükümetin o zamanki yoluna aykırı hareket edenlerin eylemi, tarihçilere göre iyi, yararlı olan eylem o zaman ne olurdu? Bu eylem olmazdı, yaşam olmazdı, hiçbir şey olmazdı.

Sosyal hayatın akıl ve mantıkla idare edilebileceği kabul edilirse yaşama olasılığı yok olur.

II

Tarihçilerin yaptığı gibi, insanlığı, Rusya veya Fransa'nın azameti ya da Avrupa dengeleri ve devrim düşüncesinin yayılması ya da genel ilerleme gibi ve daha başka büyük amaçlara büyük adamların götürdükleri kabul edi*lirse, tarihsel olayları "tesadüf" ve "deha" kavramı olma*dan açıklamak imkânsızlaşır.

İçinde bulunduğumuz yüzyılın başındaki Avrupa savaşlarının amacı Rusya'nın büyüklüğü idiyse bu amaca bunca savaş ve işgal olmadan da varılabilirdi. Amaç Fransa'nın büyüklüğü idiyse bu amaca devrimsiz ve imparatorluksuz da ulaşılabilirdi. Eğer amaç bazı fikirleri yaymak idiyse basın, bunu askerlerden çok daha iyi yapardı. Amaç ilerleme ve uygarlık idiyse uygarlığın yayılması için insanları ve onların zenginliklerini mahvetmekten başka daha uygun yollar bulunduğunu tahmin etmek çok kolaydır.

Niçin böyle oldu da başka türlü olmadı? Çünkü böyle oldu.

"'Tesadüf' böyle bir durum hazırladı; 'deha' ondan yararlandı." Tarih böyle diyor. Ama "tesadüf" nedir? "Deha" nedir?

"Tesadüf" ve "deha" kelimeleri gerçekten var olan bir şey ifade etmezler; bunun için tarif edilemezler. Bu kelimeler ancak olayları anlayışın belli bir derecesini ifade ederler. Böyle bir olayın neden meydana geldiğini bilmiyorum; bilemeyeceğimi sanıyorum; bunun için öğrenmek istemiyorum, "tesadüf" diyorum. Etkisi insanlığın özelliklerine uymayan bir kuvvet görüyorum; bunun neden ileri geldiğini anlamıyorum, "deha" diyorum.

Çoban tarafından her akşam özel bir bölmeye sürülen ve diğerlerinin iki misli semiren bir koyun, sürüye bir dâhi görünse gerektir. Her akşam genel ağıla değil de özel bir yulaf yemliğine özellikle bu koyunun düşmesi, özellikle onun böyle yağ bağlaması, semirmesi dâhiliğin bir sıra olağanüstü tesadüfle hayret verici bir birleşmesi gibi görünecektir.

Ama koyunlar, kendilerine ne olursa kendi koyunca amaçlarına erişmek için iyi olacağını düşünmekten vazgeçsinler; başlarından geçen olayların kendileri için anlaşılmaz bir amaç olabileceğini farz etsinler; besiye konan koyunun başından geçen şeylerdeki vahdeti, mantık akışı anında görürler. Onun ne amaçla besiye konduğunu bilmeseler bile başından geçenlerin

umulmadık bir şekilde *geçmediğini, ne "tesadüf" ne "deha" kavramına artık ihti*yaçları olmadığını herhalde öğreneceklerdir.

Anlık amaçları öğrenmekten vazgeçmekle, nihai amacın bizim için ulaşılmaz bir şey olduğunu kabul etmekle, tarihî kişiliklerin hayatındaki mantık akışını ve amaca uygunluğu görürüz; insanlık vasıflarıyla uyumlu olmayan etkilerini böylece anlayabiliriz onların, "tesadüf" ve "deha" sözlerine ihtiyacımız kalmaz.

Avrupa halklarının yaşadığı heyecanın nedenini bilmediğimizi, yalnızca önce Fransa'da, sonra İtalya'da, Afrika'da, Prusya'da Avusturya'da, İspanya'da ve Rusya'daki cinayetlerden ibaret olayları bildiğimizi, Batı'dan Doğu'ya ve Doğu'dan Batı'ya gerçekleşen hareketlerin bu olayların niteliğini oluşturduğunu kabul edelim, o zaman Napoléon'un ve Aleksandr'ın karakterlerinde bir fevkaladelik, bir "dâhilik" görmemize gerek kalmayacağı gibi bu kişileri bütün diğer insanlardan başka türlü düşünmemiz de imkânsız olacaktır; bu insanları oldukları gibi yapan küçük olayları bir "tesadüf" diye açıklamaya da gerek kalmaz o zaman; bu küçük olayların zorunlu olduğu da ortaya çıkar.

Nihai amacı öğrenmekten vazgeçince açıkça anlarız ki, tıpkı hiçbir bitkiye, verdiğinden daha uygun çiçekler ve tohumlar düşünülemeyeceği gibi, bütün geçmişleriyle, yapacakları göreve en küçük ayrıntılara varıncaya kadar bu derece uygun başka iki insan düşünülemez.

III

İçinde bulunduğumuz yüzyılın başında Avrupa'da yaşanan olayların gerçek görünümü, Avrupa halklarının Batı'dan Doğu'ya, sonra Doğu'dan Batı'ya kitle halindeki hareketidir. Bu hareket önce Batı'dan başladı. Batılı devletler savaş hareketini Moskova'ya kadar uzatabilmek için şunlara ihtiyaç duyuyordu: 1) Doğu kuvvetleriyle çarpışmaya dayanacak büyüklükte bir ordu. 2) Bütün yerleşik geleneklerden, âdetlerden vazgeçmek. 3) Savaş sırasında aldatmaları, yağmaları, cinayetleri gerek kendisi, gerekse onlar için haklı gösterebilecek bir lider.

Fransız Devrimi'nden sonra eski gücünü yitirmiş ordu dağılıyor, eski âdetler, gelenekler yok oluyor, yavaş yavaş yeni ve daha büyük bir ordu doğuyor, hazırlanan eylemin başında bulunması ve olacakların tüm sorumluluğunu taşıması gereken lider hazırlanıyor.

İnancı, âdetleri, gelenekleri, asaleti olmayan, hatta Fransız olmayan bir adam, çok garip görünen tesadüflerle, Fransa'yı heyecana sürükleyen tüm görüşlerin arasından ilerliyor ve hiçbirine yanaşmadan önemli bir konuma yükseliyor.

İş arkadaşlarının bilgisizliği, düşmanlarının zayıflığı, değersizliği, inandırıcılık, göz kamaştırıcı, kendine güvenir dar görüşlülük, onu ordunun başına getiriyor. İtalyan Ordusu'nun parlak kadrosu, hasımların çarpışmaya isteksiz oluşu, çocukça bir küstahlık ve kendine güven ona askerî bir şöhret sağlıyor. Sayısız tesadüf her yerde yoldaşlık ediyor ona. Fransız yöneticilerin gözünden düşmesi işine yarıyor. Kaderin kendisine çizdiği yolu değiştirme girişimi başarısızlığa uğruyor; Rusya'nın hizmetine kabul edilmiyor, Türkiye'de iş bulamıyor. İtalya Savaşı sırasında birkaç kez ölümle burun buruna geliyor, her defasında da umulmadık bir şekilde kurtuluyor. Rus orduları, onun sindiriciliğini yok edebilecek o Rus orduları, türlü diplomatik düşüncelerle, o Avrupa'da bulunduğu sürece oraya ayak basmıyor.

İtalya'dan Paris'e dönüşünde hükümeti, içine düşenleri mutlak surette silip süpüren, yok eden bir çözülme halinde buluyor. Onun için bu tehlikeli durumdan çıkmanın çaresi, nedensiz, anlamsız bir Afrika seferidir. Yine aynı tesadüfler ona yoldaşlık ediyor. Zapt edilmez Malta, tek bir silah patlamadan teslim oluyor; verdiği en düşüncesizce emirler başarıyla

sonuçlanıyor. Sonraları tek bir sandal geçirmeyecek olan düşman donanması bütün bir orduya yol veriyor. Afrika'da hemen hemen silahsız olan bir halka karşı cinayetler işleniyor. Bu cinayetleri işleyen insanlar, özellikle onların şefi, bunun çok güzel bir hareket, bir şan ve şeref olduğuna, Sezar'ın, Makedonyalı İskender'in başarılarına benzediğine inanıyor.

Kendisi için hiçbir şeyi fenalık saymamak ve her türlü cinayete anlaşılmaz, doğaüstü bir önem vererek onunla *övünmekten ibaret olan "şan", "şeref" ve "büyüklük" ide*ali, bu adama ve ona bağlı kimselere rehber olacak ideal, Afrika'da serbestçe imal ediliyor. Ne yaparsa altından çıkıyor. Veba yanına yaklaşmıyor. Esirlere zulmetmek, onları öldürmek onun için suç sayılmıyor. Çocukça dikkatsizlik, Afrika'dan, felaket içinde bulunan arkadaşlarından durup dururken ve nankörce ayrılış onun için bir hizmet sayılıyor; yine düşman donanması kaçmasına iki kez izin veriyor, işlediği cinayetlerle mutluluktan başı dönmüş, rolüne hazırlanmış, amaçsızca Paris'e geldiği zaman bir yıl önce onu yok edecek olan cumhuriyet hükümeti son günlerini yaşıyor; tüm partilere yabancı bu adamın varlığı hükümeti kurtarıyor.

Planı yok; her şeyden korkuyor ama partiler ona sarılıyor, yardımını istiyorlar.

Yapılacak şeyi, İtalya'da, Mısır'da hazırladığı şan ve şeref idealiyle, kendine tapma çılgınlığıyla, cinayet işlemek küstahlığıyla, hayasızlığıyla, yalnız o gerçekleştirebilir.

O, kendisini bekleyenler için gerekli; bunun için kendi iradesi dışında, kararsızlığına, plansızlığına, yaptığı tüm yanlışlıklara rağmen iktidarı ele geçirme amacını taşıyan bir komploya sürükleniyor ve komplo başarıyla sonuçlanıyor.

Onu Direktuvar toplantısına itiyorlar. Korkuyor, kendini mahvolmuş sayarak kaçmak istiyor; bayılıyormuş gibi yapıyor; onu mahvedebilecek anlamsız şeyler söylüyor. Ama daha önceleri anlayışlı, gururlu olan Fransa yöneticileri rollerinin sona erdiğini hissederek ondan çok şaşırmış, söyledikleri sözler, iktidarı elde tutmak ve onu mahvetmek için söylenmesi gereken sözler değil.

"Tesadüf", milyonlarca "tesadüf" ona iktidarı veriyor; herkes, sanki anlaşmış gibi bu iktidarın sağlamlaşmasına yardım ediyor. Tesadüfler o zamanki Fransız yöneticilerinin karakterine ona boyun eğer bir şekil veriyor; "tesadüfler" I. Paul'un karakterine onun iktidarını kabul edecek bir

şekil veriyor; “tesadüf” ona karşı, kendisine bir zarar vermek şöyle dursun iktidarını sağlamlaştıran bir komplo hazırlıyor. “Tesadüf” Enghien dükünü onun eline düşürüyor ve bilmeyerek onu öldürmeye zorluyor; bununla da, gücü olduğu için haklı olduğuna halkı herkesten ve her şeyden daha iyi inandırıyor. “Tesadüf” öyle şeylere yol açıyor ki, tüm gücünü kendisini mahvedeceği açıkça görülen İngiltere seferine veriyor, ama bu niyetini hiçbir zaman yerine getirmiyor, ansızın savaşsız teslim olan Mack’a, onun Avusturyalı kuvvetlerine saldırıyor. “Tesadüf” ve “deha” Austerlitz önlerinde ona zafer sağlıyor; bir tesadüf eseri olarak yalnız Fransızlar değil, olaylara katılmayan İngiltere’nin dışında bütün Avrupa, herkes cinayetleri karşısında daha önce duydukları korku ve nefretin tersine onun iktidarını, kendi kendine verdiği unvanı, herkese pek güzel ve akla uygun gelen şan ve şeref idealini kabul ediyor.

Batılı kuvvetler, hazırlık yapar gibi, 1805, 1806, 1807, 1809 yıllarında gittikçe güçlenerek ve artarak birkaç kez Doğu’ya akın ettiler. 1811’de Fransa’da oluşan bir grup, Orta Avrupa devletleriyle birleşerek büyük bir kuvvet oluşturuyor. Büyüyen kalabalıkla birlikte, hareketin başında bulunan adamın kendini haklı gösterme gücü de iyice gelişiyor. Büyük hareketten önceki on yıllık bir hazırlık dönemi içinde bu adam Avrupa’nın bütün taçlı şahsiyetleriyle ilişkiye giriyor. Dünyanın saltanatlarından mahrum edilmiş hükümdarları Napoléon’un anlamsız *“şan” ve “şeref” idealine karşı akla uygun hiçbir ideal ile*ri süremiyorlar. Birbiri peşinden ona kendi hiçliklerini göstermeye can atıyorlar. Prusya kralı büyük adamdan iltifat dilemek için karısını yolluyor; Avusturya imparatoru, bu adamın Sezarların kızını yatağına kabul etmesini bir lütuf sayıyor; milletlerin kutsallığını koruyan Papa, diniyle büyük adamın yükselmesine hizmet ediyor. Napoléon’un kendisi bile rolünü yapmak için, olanların ve olacakların sorumluluğunu üzerine almaya etrafındakilerin onu hazırladıkları kadar hazırlanmıyor. Yaptığı hiçbir hareket, işlediği hiçbir cinayet veya düzenlediği küçük bir hile yok ki hemen etrafındakilerin ağızlarına büyük bir iş şeklinde yansımasın. Almanların onun için düşünebilecekleri en iyi bayram Jena ve Auerstaedt’ın kutlanmasıdır. Büyük olan yalnız o değildir, onun dedeleri, kardeşleri, üvey oğulları, enişteleri de büyüktür. Her şey onu aklın son kalıntılarından mahrum etmek, onu korkunç rolüne hazırlamak için var. O hazır olduğu zaman kuvvetler de hazırdır.

İşgal doğuya doğru ilerliyor, son hedefe, Moskova’ya varıyor. Başkent alınıyor; Rus Ordusu Austerlitz’den Vagram’a kadar eski savaşların

herhangi birinden çok daha fazla kayıp veriyor. Fakat ansızın, onu bu ana kadar böyle devamlı, arasız bir sıra başarı ile çizilen hedefe götüren “tesadüfler” ve “deha” yerine Borodino’da yakalandığı nezleden soğuklara ve Moskova’yı tutuşturan kıvılcıma kadar sayısız aksi tesadüfler çıkıyor; “dehanın” yerini emsali görülmemiş bir budalalık ve alçaklık alıyor.

İşgal hızla ilerliyor, gerisin geri dönüyor, hızını koruyor; tesadüfler artık onun lehinde değil, aleyhinde.

Doğu’dan Batı’ya, Batı’dan Doğu’ya olan önceki hareketlenmelere olağanüstü benzeyen bir karşı hareket başlıyor. Yine aynı 1805, 1807, 1809 yıllarındaki Doğu’dan Batı’ya hareket girişimleri büyük bir harekete başlangıç oluyor; yine muazzam bir güç oluşuyor; yine Orta Avrupa devletleri harekete katılıyor; yolun ortasında aynı kararsızlık, hedefe yaklaşıldıkça artan aynı hız görülüyor.

Son hedefe, Paris’e ulaşılmıştır. Napoléon’un hükümeti ve ordusu dağıtılmıştır. Bizzat Napoléon’un artık bir anlamı yok; onun bütün hareketleri artık acınası ve iğrenç ama yine açıklanması güç bir tesadüf oluyor: Müttefikler, kendi felaketlerinin sebebi olarak gördükleri Napoléon’dan nefret ediyorlar; görkemden, saltanattan mahrum edilmiş, cinayetleri, hainlikleri açığa vurulmuş olan Napoléon’u on yıl önceki gibi yine yasadışı bir haydut olarak görmeleri gerekirdi. Ama yine bir tesadüf; kimse bunu böyle görmüyor. Onun rolü henüz sona ermemiş. On yıl önce ve savaştan bir yıl sonra yasadışı bir haydut sayılan adam, bir muhafız kıtasıyla ve nedense kendisine verilen milyonlarla birlikte Fransa’dan iki günlük mesafede mülkiyetine bırakılan bir adaya gönderiliyor.

Milletlerin fırtınalı denizi kıyılarına çekilmeye başlıyor. Büyük hareketin dalgaları geri çekiliyor; sakinleşen denizde huzuru özellikle kendilerinin getirdiklerini tasavvur ederek dolaşan çevreler ortaya çıkıyor.

Fakat sakinleşen deniz ansızın kabarıyor. Diplomatlar bu yeni atılımın sebebinin kendileri, aralarındaki anlaşmazlık olduğunu zannediyorlar; hükümdarları arasında bir savaş bekliyorlar; durum onlara içinden çıkılmaz gibi geliyor. Fakat yükseleceğini hissettikleri dalga beklendiği taraftan gelmiyor. Aynı dalga aynı çıkış noktasından, Paris'ten yükseliyor. Bunun şöyle bir yansıması oluyor: Çözülmez görünen diplomatik güçlükleri çözmesi ve çatışmaya son vermesi gereken yansıma meydana geliyor.

Fransa'yı çöle çeviren adam komplosuz, askersiz tek başına Fransa'ya geliyor. Herhangi bir bekçi onu tutuklayabilir ama yine tesadüf; yakalamak şöyle dursun, herkes bir gün önce lanet okuduğu, bir ay sonra da lanet okuyacağı bu adamı coşkun bir heyecanla karşılıyor.

Son toplu hareketi haklı göstermek için bu adam gerekli.

Hareket oldu bitti.

Son rol oynandı. Aktöre elbiselerini çıkarması, rujunu silmesi emredildi: Artık ona ihtiyaç yoktu.

Birkaç yıl geçiyor, bu arada adasında yalnızlık içinde bulunan bu adam kendi kendine acınacak bir komedya oynuyor, entrikalar çevirip yalan söyleyerek, artık buna gerek kalmadığı halde kendini mazur göstermeye çalışıyor, görünmez bir el tarafından idare edildikleri zaman insanların kuvvet sandıkları şeyin ne olduğunu bütün dünyaya gösteriyor.

Tertipçi, dramı bitirip aktörü soyarak bize gösterdi:

"Bakın kime inanıyordunuz! İşte o! Şimdi görüyor musunuz: Sizi o değil, ben yönlendiriyordum."

Fakat hareketin şiddetiyle gözleri kamaşmış insanlar, onun sözlerini uzun zaman anlamadılar.

I. Aleksandr'ın, Doğu'dan Batı'ya karşı hareketin başındaki kişinin hayatı daha akla uygun ve daha zorunluluklarla kurulmuş gibi görünüyor.

Doğu'dan Batı'ya yönelen saldırının başında, başkalarını gölgede bırakarak duracak bir kimse için nedir gerekli olan?

Doğruluk, Avrupa’ya ilgi, altında basit çıkarlar gizlenmeyen, bunlardan uzak olan bir ilgi gerekli, çağdaşı hükümdarlardan üstün olan bir erdem gerekli. Yumuşak, çekici bir kişilik; şahsen Napoléon’un hakaretine uğramış olmak gerekli. Bütün bunlar I. Aleksandr’da var; bunları onun geçmişindeki sayısız “tesadüf”, aldığı terbiye, liberal eğilimler, etrafındaki danışmanlar, Austerlitz, Tilsit ve Erfurt hazırladı.

Halk savaşı sıralarında bu zat bir şey yapmıyor, çünkü ona ihtiyaç yok. Fakat bir Avrupa savaşı zorunlu hale gelince hemen kendi yerine geçiyor, Avrupa devletlerini birleştirerek hedefe yöneltiyor.

Hedefe varılmıştır. 1815 Savaşı’ndan sonra Aleksandr bir insan için mümkün olan iktidarın en yüksek noktasında bulunmaktadır. Onu nasıl kullanıyor?

I. Aleksandr, Avrupa’yı barışa kavuşturan, küçük yaştan beri kendi halklarının iyiliği için çalışan, memlekette liberal reformlara önayak olan bu adam, şimdi elinde en büyük bir iktidar, dolayısıyla halklarına iyilik etmek için imkânlar bulunduğu sanılırken (Napoléon’un, iktidarda olsa insanlığa sağlayacağı mutluluk üzerinde çocukça ve saçma planlar hazırladığı bir sırada) görevini yerine getirip Tanrı’nın elini üzerinde hissederek birdenbire bu yalancı iktidarın hiçliğini kabul ediyor, ondan yüz çeviriyor, onu hor gören ve onun hor gördüğü kimselerin eline teslim ediyor ve şöyle diyor:

“‘Bizim için değil, bizim için değil, senin adın için!’ Ben de sizin gibi bir insanım; bırakın insan gibi yaşayayım, ruhumu ve Tanrı’yı düşüneyim.”

Tıpkı güneş gibi, her zerre başlı başına tam bir küredir, bununla birlikte, büyüklük bakımından insanın kavrayamayacağı bütünün ancak bir zerresini teşkil eder; bunun gibi, her insan da içinde kendi amaçlarını taşır ve aynı zamanda onları insanın kavrayamayacağı ortak şeylere hizmet etmek için taşır.

Çiçeğe konan arı çocuğu sokmuştur. Çocuk arılardan korkuyor, arıların amacının insanları sokmak olduğunu söylüyor. Şair çiçeğin çanağına yapışan arıyı seyrediyor; arıların amacının çiçeklerin ıtrını içlerine çekmek olduğunu söylüyor. Arıcı, arının çiçek tozu ve tatlı öz toplayıp kovana götürdüğünü görerek, arının amacı bal toplamaktır, diyor. Başka bir arıcı, arı sürüsünün hayatını yakından inceleyerek, arının oğul arılarını beslemek ve bey arı yetiştirmek için çiçek tozu ve öz topladığını, amacının soyunu

devam ettirmek olduğunu söylüyor. Bitkibilimci, arının iki evcikli çiçek tozuyla beraber dişi organa uçarak onu döllediğini gözlemliyor ve arının amacını bu döllemede görüyor. Başka biri, bitki özlerinin göç edişini görerek, arıların bu göçe yardım ettiklerini ileri sürüyor; bu yeni gözlemci de arıların amacının bu olduğunu söyleyebilir. Ama arının nihai amacı, insan zekâsının keşfedebildiği bu amaçların ne biriyle ne öbürüyle ne de üçüncüsüyle belirlenebilir; insan zekâsı bu amaçların keşfinde ne kadar yükselirse nihai amacın kavranmazlığı da onun için o kadar aydınlanır.

İnsan ancak arının hayatıyla başka hayatlar arasında gözlemlediği benzerliği kavrayabilir. Tarihî kişiliklerin ve devletlerin amaçları hakkında da aynı şeyi söylemek gerekir.

V

1813 yılında Bezuhov'la evlenen Nataşa'nın düğünü köklü Rostov ailesi için son mutlu olay olmuştu. Aynı yıl Kont İlya Andreyeviç öldü ve her zaman olduğu gibi, onun ölümüyle bu köklü aile dağıldı.

Son yılların olayları: Moskova yangını, oradan kaçış, Prens Andrey'in ölümü, Nataşa'nın ümitsizliği, Petya'nın ölümü, Kontes'in hüznü; bütün bunlar, adeta birer darbe gibi yaşlı Kont'un beynine inmişti. Öyle görünüyordu ki o bütün bu olayların önemini anlamıyor, kendini bunları anlayacak kadar güçlü hissetmiyordu; kaderine boyun eğmiş, işini bitirecek yeni darbeler bekliyordu sanki. Bazen korkmuş ve şaşırmış, bazen doğal olmayacak derecede canlı, hamarat görünüyordu.

Nataşa'nın düğünü onu bir zaman meşgul etti. Öğle ve akşam ziyafetleri tertip ediyor, belli ki neşeli görünmek istiyordu ama eskiden olduğu gibi neşesi etrafa yansımıyordu; tersine onu tanıyanlarda, sevenlerde bir acıma hissi uyandırıyordu.

Piyer'le karısı gittikten sonra sakinleşti ve can sıkıntısından şikâyet etmeye başladı. Birkaç gün sonra hastalanıp yatağa düştü. Hastalığın daha ilk günlerinde, doktorların verdiği teselliye rağmen, ayağa kalkamayacağını anlamıştı. Kontes, onun başucundan tam üç hafta ayrılmadı. Her ilaç verişinde kocası hıçkırarak, hiçbir şey söyleyemeden onun elini öpüyordu. Son gün ağlayarak mal ve mülkünün kaybından ötürü (ki bunda başlıca kabahati kendinde buluyordu) karısından ve gıyabi olarak oğlundan af diledi. Komünyon ve Kudas ayini yapıldıktan sonra sessizce öldü; ertesi gün ölüye karşı son görevlerini yerine getirmek üzere gelen dostları Rostovların kirayla oturdukları eve doldu. Kim bilir kaç kez onun ziyafetinde bulunmuş, evinde dans etmiş, kaç kez onunla alay etmiş olan bütün bu dostlar, şimdi birinden özür diler gibi, hep aynı iç azabıyla, aynı duygusallıkla, "Ya, Tanrı günahlarını bağışlasın, çok iyi adamdı. Artık böyle bir adam bulamazsın... Zayıf tarafları olmayan kim var ki?" diyorlardı.

Kontun işleri öyle sarpa sarmıştı ki bir yıl daha devam etse sonu nereye varacağı kestirilemezdi ve tam bu sırada ansızın ölmüştü.

Babasının ölüm haberini aldığı zaman Nikolay, Rus Ordusu'yla Paris'teydi. Hemen istifasını verdi ve neticeyi beklemeden izin alarak

Moskova'ya geldi. Para işleri, Kont'un ölümünden bir ay sonra belli olmuş, kimsenin şüphe etmediği çeşitli ufak tefek borçların toplam tutarı karşısında herkes şaşmıştı. Borç, servetin iki misliydi.

Akrabaları ve dostları Nikolay'a mirastan vazgeçmesini tavsiye ettiler. Fakat Nikolay servetten vazgeçmekte babasının kendisi için kutsal olan hatırasına karşı bir saygısızlık görüyordu, bunun lafını bile duymak istemedi, borçları ödemek mecburiyetiyle birlikte mirası kabul etti.

Kalenderliğinin, iyi yürekliliğinin belirsiz ama güçlü etkisiyle Kont'un sağlığında ona bağlı olan ve uzun zaman ses çıkarmayan alacaklılar bir anda hep birden icraya başvurdular. Her zaman olduğu gibi, kim önce alacak diye bir yarıştır başladı; Mitenka ve başkaları gibi hediye yerine emre yazılmış senet alanlar şimdi en titiz alacaklı olarak ortaya çıktılar. Nikolay'a ne vade ne de rahat verdiler; kendi zarar ve ziyanlarının (eğer ortada zarar ve ziyan varsa) nedeni olan ihtiyara görünüşte acıyanlar da şimdi acımasızca, borçları ödemeyi gönüllü olarak üzerine alan ve onlara karşı suçlu olmadığı açıkça görülen genç mirasçının üzerine çullanıyorlardı.

Nikolay'ın denediği yollardan hiçbiri başarı sağlamadı; mülkler haraç mezat satıldı ama borçların yarısı yine de ödenmemiş kaldı. Asıl borç saydığı para borçlarının bir kısmını ödemek için Nikolay, eniştesi Bezuhov'un teklif ettiği otuz bin rubleyi aldı. Geri kalan borçlar yüzünden hapse girmemek için (alacaklılar onu bununla tehdit ediyorlardı) yeniden memuriyete girdi.

Açılan ilk kadroda alay komutanı olacaktı ama orduya dönmek olmazdı, çünkü annesi oğluna hayatının son ümidi olarak sarılmıştı; bunun için de daha önceden tanıdığı çevrede kalmak istememesine, sivil hizmetten nefret etmesine rağmen Moskova'da sivil bir memuriyet aldı, çok sevdiği üniformayı çıkararak annesi ve Sonya ile Sivtsev-Vrajek'te küçük bir daireye yerleşti.

Nataşa ile Piyer bu sırada Petersburg'da oturuyor, Nikolay'ın durumu hakkında doğru dürüst bir şey bilmiyorlardı. Nikolay, eniştesinden ödünç para aldıktan sonra yoksulluğunu ondan gizlemeye çalışmıştı. Nikolay'ın durumu, bin iki yüz ruble maaşla yalnız kendisini, Sonya'yı, annesini geçindirmek zorunda olduğu için değil ama annesini, yoksulluklarını sezmeyecek bir şekilde geçindirmek zorunda olduğu için özellikle kötüydü. Kontes, çocukluğundan beri alışmış olduğu lüks hayat şartları dışında yaşanabileceğini anlamıyor, oğlu için bunun ne kadar güç olacağını düşünmeyerek kâh bir dostunu getirtmek için kendilerinde olmayan cinsten

bir araba, kendisi için pahalı bir yemek, oğlu için pahalı şaraplar, kâh Nataşa'ya, Sonya'ya, Nikolay'a sürpriz olsun diye bir hediye almak için para istiyordu.

Sonya ev işlerini idare ediyor, teyzesine bakıyor, ona kitap okuyor, kaprislerine, gizli nefretine tahammül ediyor, yoksulluklarını ondan gizlemekte Nikolay'a yardım ediyordu. Nikolay, annesi için bütün bu yaptıklarından ötürü Sonya'ya karşı kendini ödenmez bir minnettarlık borcu içinde hissediyor, onun tahammülüne, sadakatine hayran oluyor fakat ondan uzak kalmaya gayret ediyordu.

Haddinden fazla kusursuz olduğu, ayıplanacak bir tarafı olmadığı için onu suçluyordu adeta. İnsanlarda değerli olan her şey onda vardı ama kendisini sevdirtecek yönü azdı. Ona ne kadar çok değer veriyorsa o kadar az sevdiğini hissediyordu Nikolay. Kendisini serbest bırakan mektubunda onu kendi sözüyle yakalamıştı; şimdi ona karşı aralarında geçen her şeyi artık çoktan unutmuş gibi, bunlar hiçbir surette tekrarlanamazmış gibi davranıyordu.

Nikolay'ın durumu gitgide kötüleşiyordu. Maaşından artırmak düşüncesinin bir hayal olduğu görüldü. Artırmak şöyle dursun, annesinin istediklerini yerine getirmek için ufak tefek borçlara da girmişti. İçinde bulunduğu durumdan çıkmak için bir yol göremiyordu. Akrabalarının teklif ettiği gibi zengin bir mirasyedi kızla evlenme düşüncesi ona uygunsuz geliyordu. Bulunduğu durumdan çıkmanın başka yolu (annesinin ölümü) ise hiç aklından geçmiyordu. Hiçbir şey arzu etmiyor, bir şeye güvenmiyordu; ruhunun derinliklerinde, durumuna tevekkülle katlanmaktan karanlık, acı bir zevk duyuyordu. Ona teselli veren, ağırına gidecek yardımlar teklif eden eski dostlarından kaçmaya çalışıyor, her türlü zevkten, eğlenceden uzak duruyor, evde bile annesiyle iskambil falı açmaktan, odada sessizce dolaşmaktan, pipo üstüne pipo içmekten başka bir şey yapmıyordu. O karanlık ruh haletini sanki içinde özenle saklıyor, kendi durumuna ancak bu ruh haleti içinde tahammül edebileceğini sanıyordu.

VI

Kışın başında Prenses Mariya Moskova'ya geldi. Rostovların durumunu, şehirde söylendiği gibi, "evladın annesi için kendini feda edişini" şehir dedikodularından öğrendi. Prenses Mariya, Nikolay'a olan aşkının güçlendiğini hissederek kendi kendine, "Ben de ondan başka şey beklemezdim zaten," diyordu. Bu aileyle dostça, neredeyse akrabaca ilişkisini hatırlayarak onlara gitmeyi bir görev sayıyor ama Nikolay'la Voronej'deki yakınlaşmasını hatırlayınca bundan korkuyordu. Şehre geldikten birkaç hafta sonra kendini zorlayarak Rostovlara uğradı.

Onu ilk karşılayan Nikolay oldu, çünkü Kontes'in yanına ancak onun odasından geçilebilirdi. Göz göze geldiklerinde, Nikolay'ın yüzünde, bir memnuniyet ifadesi yerine bir soğukluk, duygusuzluk ve gurur ifadesi gördü Prenses Mariya. Prensesin sağlığını sordu, onu annesinin yanına götürdü, orada beş dakika kadar kaldıktan sonra odadan çıktı.

Prenses Kontes'in yanından çıkınca Nikolay onu yine karşıladı; törensel ve soğuk bir tavırla sofaya geçirdi. Kontesin sağlığı hakkında sorduğu soruya yanıt vermedi. Bakışları, "Size ne? Beni rahat bırakın," diyordu sanki.

Prensesin arabası evden ayrıldıktan sonra Nikolay kendini tutamadı, Sonya'nın yanında yüksek sesle, "Ne dolaşıp duruyor? Ne istiyor? Bu kadınlara ve bütün bu komplimanlara tahammül edemiyorum," dedi.

Sonya sevincini zor gizleyerek, "Ah, nasıl böyle söylüyorsunuz, *Nicolas*," dedi. "O kadar iyi kalpli ve *maman* onu o kadar seviyor ki..."

Nikolay yanıt vermedi, Prenses'ten söz etmek istemiyordu hiç. Ama bu ziyaretten sonra yaşlı Kontes her gün birkaç kez onu andı.

Kontes onu övüyor, oğlundan onun ziyaretine gitmesini istiyor, onu sık sık görme arzusunu gösteriyor ama aynı zamanda da ondan söz ettiği zaman daima keyfi kaçıyordu.

Annesi Prenses'ten söz ederken Nikolay bir şey söylememeye çalışıyordu ama onun susması Kontes'i sinirlendiriyordu.

"Çok değerli, çok iyi bir kız," diyordu, "onu ziyarete gitmelisin. Ne de olsa birini görmüş olursun; bizimle canın sıkılıyor sanırım."

"Hiç istemiyorum anne."

“Önceleri görmek istiyordun, şimdi istemiyorum diyorsun. Seni anlamıyorum, gerçekten anlamıyorum. Canın sıkılıyordu, şimdi birdenbire kimseyi görmek istemiyorsun.”

“Canım sıkılıyor demedim ki ben.”

“Nasıl demedin, onu görmek bile istemediğini kendin söyledin. Çok değerli bir kız, senin de her zaman hoşuna giderdi; şimdiyse birdenbire birtakım bahaneler... Her şeyi gizliyorsun benden.”

“Hiç de değil anneciğim.”

“Kötü bir şey yapmanı istesem neyse; ben senden bir ziyaret rica ediyorum. Zannedersem nezaket de bunu gerektirir... Senden rica etmiştim, şimdi, annenden saklı sırların olduğuna göre, artık karışmam.”

“Peki, istersen giderim.”

“Bence hepsi bir; ben senin için istiyorum.”

Nikolay bıyıklarını ısırarak içini çekti; annesinin dikkatini başka taraflara çekmeye çalışarak iskambil kâğıtlarını yaydı.

Ertesi gün, üçüncü, dördüncü günler aynı konuşma hep tekrar edildi.

Rostovları ziyaretinden ve Nikolay’ın o beklenmedik soğuk kabulünden sonra Prenses Mariya, ilkin Rostovlara gitmek istememekte haklı olduğunu kabul etmişti.

Gururuna sığınarak kendi kendine, “Zaten başka bir şey beklemiyordum,” diyordu. “Onunla hiçbir işim yok; yalnızca bana karşı daima iyi olan ve kendisine birçok şeyler borçlu olduğum o yaşlı kadını görmek istiyordum.”

Yine de bu düşünceler sakinleştiremiyordu onu; ziyaretini hatırladıkça pişmanlık duygusu azap veriyordu ona. Rostovlara bir daha gitmemeye ve bütün bunları unutmaya kesin olarak karar verdiği halde kendini hep bir boşlukta hissediyordu. Yaşadığı sıkıntının nedenini kendi kendine sorunca, bunun Rostov’la yakınlaşması olduğunu kabul etmek zorunda kalıyordu. Rostov’un soğuk, mesafeli tavrı kendisine karşı bir şey değildi (bunu biliyordu), bu tavırda bir şeyler gizliydi. Bu bir şeyleri aydınlatması gerekiyordu; aydınlatıncaya kadar da rahat edemeyeceğini hissediyordu.

Kış ortasında, Rostov’un geldiği ona haber verildiği zaman ders salonunda oturuyor, yeğeninin derslerini takip ediyordu. Sırrını açığa vurmamak, şaşkınlığını göstermeme kararlılığıyla Matmazel Bourienne’i çağırttı, onunla birlikte misafir salonuna geçti.

Nikolay’ın yüzüne daha ilk bakışta onun yalnızca nezaket borcunu yerine getirmek için kendisini ziyarete geldiğini anladı; onun kendisine

karşı takındığı tavrı metanetle takınmaya karar verdi.

Kontes'in sağlığından, tanıdıklardan, son savaş haberlerinden söz edildi; misafirin kalabilmesi için nezaketin gerektirdiği on dakika geçince Nikolay izin isteyerek kalktı.

Prenses Mariya, Matmazel Baurienne'in yardımıyla konuşmayı çok iyi idare etmişti ama son dakikada, Nikolay kalktığı sırada kendisini ilgilendirmeyen şeylerden söz etmekten öyle bir yorgunluk hissetmiş ve neden hayatta neşeden yalnız kendinin bu kadar az pay aldığı düşüncesine kendini öyle kaptırmıştı ki ışıklı gözlerini dalgın dalgın önüne dikmiş, Nikolay'ın kalktığını fark etmeksizin sessizce oturup kalmıştı.

Nikolay ona baktı, dalgınlığını fark etmiyormuş gibi görünmek isteyerek Matmazel Bourienne'e birkaç söz söyledi ve yeniden Prenses'e baktı. O yine öyle hareketsiz oturuyordu; sevimli yüzü acı içindeydi. Nikolay birden ona acıdı ve yüzünün ifade ettiği üzüntünün nedeninin kendisi olabileceğini hissetti. Ona yardım etmek, dostça bir şeyler söylemek istedi ama bir şey gelmiyordu aklına.

“Hoşça kalın Prenses,” dedi.

Prenses Mariya kendini topladı, kızardı, derin derin içini çekti. Uykudan uyanıyormuş gibi, “Ah, affedersiniz,” dedi. “Affedersiniz, gidiyor musunuz Kont; hadi güle güle! Ya Kontes'in yastığı?”

Matmazel Bourienne, “Durun, şimdi getiririm,” diyerek odadan çıktı.

Susuyor, arada bir birbirlerine bakıyorlardı. Nihayet Nikolay hüzünle gülümseyerek, “Ya evet, Prenses,” dedi, “bana daha dün gibi geliyor, oysa sizinle Boguçarovo'da ilk görüştüğümüzden beri ne kadar zaman geçti. Hepimiz ne kadar bahtsız görünüyorduk ama o günleri geri getirmek için neler vermezdim... Ama o zamanlar geri gelmez artık.”

Nikolay bunları söylerken Prenses ışıklı bakışlarını gözlerinin içine dikmiş ona bakıyordu. Onun sözlerinden, kendisine karşı beslediği duyguları çıkarmaya çalışıyordu.

“Evet evet,” dedi, “ama geçmişte sizin acıyacağınız bir şey yok, Kont. Benim bildiğim şimdiki hayatınızı daima zevkle anacaksınız, çünkü şimdi katlandığınız fedakârlık...”

Nikolay, “Övgülerinizi kabul edemeyeceğim,” diye hemen onun sözünü kesti, “tersine, daima kendimi ayıplarım ama bu hiç de enteresan, neşeli bir konuşma değil.”

Bakışları yine önceki soğuk, duygusuz ifadeyi aldı. Ama Prenses onda o bildiği ve sevdiği adamı tekrar bulmuştu; şimdi yalnız bu adamla

konuşuyordu.

“Bunu size söylememe izin verirsiniz sanıyorum,” dedi. “Sizinle... Ve ailenizle o kadar dost olmuştuk; ilgimi yersiz bulmazsınız sanmıştım ama aldanmışım.” Sesi birden titredi. “Bilmiyorum niçin,” diye kendini toplayarak ekledi: “Eskiden siz başkaydınız ve...”

“Binlerce nedeni var.” Nikolay binlerce sözcüğünü özellikle vurgulamıştı. “Teşekkür ederim, Prenses.” Ve yavaşça ekledi: “Bazen insan kederli oluyor.”

Prenses Mariya’nın ruhunda gizli bir ses, “İşte demek bunun için! Demek bunun için!’’ diyordu. “Hayır, ben onu yalnız bu neşeli, iyi ve içten bakışlarını, yalnız yakışıklılığını sevmiş değildim; asil, sağlam ve fedakâr ruhunu keşfetmiştim onun.” Böyle geçiriyordu içinden. “Evet, o şimdi yoksul, ben zenginim... Evet, yalnız bunun için... Evet, bu olmasa...” Onun eski güler yüzlülüğünü hatırladı; saf, mahzun, yüzüne bakarak soğuk durmasının nedenini birden anladı, sonra elinde olmadan ona doğru atılarak, “Ama niçin, Kont, niçin?” diye adeta hıçkırdı: “Niçin, söyleyin bana. Söylemelisiniz.” Nikolay susuyordu. “Sözünü ettiğiniz nedenleri anlamıyorum, fakat benim için acı, benim için... Size itiraf ediyorum. Bir şeylerden dolayı eski dostluktan beni mahrum ediyorsunuz. Benim için bu acıdır.” Gözleri dolmuştu, sesi titriyordu: “Hayatta o kadar az saadet gördüm ki her kayıp bana ağır geliyor... Affedin beni, güle güle...” Birden ağlamaya başladı ve odadan çıktı. Nikolay onu durdurmaya çalışarak, “Prenses! Durun, Tanrı aşkına,” diye bağırdı. “Prenses!”

Prenses Mariya dönüp baktı. Birkaç saniye sessizce birbirlerinin gözlerine baktılar; uzak ve imkânsız görünen şey ansızın yakın, mümkün ve zorunlu bir şey oldu.

VII

1814 sonbaharında Nikolay Prenses Mariya ile evlendi ve oturmak üzere karısı, annesi ve Sonya ile birlikte Lısiye Gori’ye taşındı.

Üç yıl içinde, karısının malına dokunmadan, kalan borçlarını ödedi, ölen bir kuzeninden kalan küçük bir mirası aldıktan sonra da Piyer’e olan borcunu ödedi.

Üç yıl daha geçince, yani 1820’de Nikolay, para işlerini öyle yoluna koydu ki Lısiye Gori yakınında küçük bir mülk satın aldı ve babasının Otradnoye’deki malikânesini satın almak için (en büyük emeli buydu) müzakereye girişti.

Zorunlulukla idare işlerine başladıktan sonra çok geçmeden onu öyle bir heves sarmıştı ki bu iş en sevdiği ve hemen hemen tek meşgalesi olmuştu. Nikolay basit bir çiftçiydi, yenilikleri, özellikle o sıralarda moda olan İngiliz yeniliklerini sevmezdi, tarım hakkında yazılanlarla dalga geçerdi, haraları, pahalı üretimleri, değerli buğday ekimlerini sevmez ve genellikle tarımın hiçbir kısmıyla ayrıca meşgul olmazdı. Gözünün önünde her zaman yal*nız bütün bir “malikâne” vardı, onun herhangi bir parçası* değildi. Malikânenin ise başlıca maddesi yerdeki, havadaki azot, oksijen, pulluk ve gübre değil; azotu da, oksijeni de, gübreyi de, pulluğu da işleten asıl alet, yani işçi ve köylüydü. Nikolay işe sarılıp da çeşitli işlere nüfuz edince köylü onun dikkatini özellikle üzerine çekti; köylü ona yalnızca bir alet gibi değil, bir amaç, bir hakem gibi görünüyordu. Önce köylüyü, onun gereksinimlerini, iyi ve kötü saydığı şeyleri anlamaya çalışarak incelemişti; yalnızca emir, talimat verir göründü, gerçekteyse köylülerin tavır ve hareketlerinden de, sözlerinden de, iyi ve kötü hakkındaki hükümlerinden de ders aldı. Ve ancak köylünün zevklerini anlayınca, onun diliyle konuşmasını öğrenince, onların sözlerinin gizli anlamlarını kavrayınca, kendini onunla kaynaşmış hissedince, ancak o zaman onu cesaretle idare etmeye, yani mujiğe karşı olan görevini yerine getirmeye başladı. Nikolay’ın çiftlik işleri çok parlak sonuçlar verdi.

Malikâne idaresini ele alınca Nikolay, hemen, yanılmadan, bir çeşit güçlü sezgiyle, vekil, muhtar, temsilci olarak öyle kişilere iş verdi ki, seçmeye hakları olsa köylüler de ancak onları seçerlerdi; memurları da hiçbir zaman değiştirmezdi. Gübrenin kimyevi içeriğini araştırmadan,

“zimmet” ve “matlup”a (alay olsun diye böyle söylemekten hoşlanırdı) girişmeden önce köylüdeki davar sayısını öğrenir ve bu sayıyı mümkün olan bütün yollarla çoğaltmaya çalışırdı. Köylü ailelerine en büyük ölçülerde yardımlar yapar, onların ayrılıp parçalanmasına izin vermezdi. Tembelleri, ahlaksızları, zayıfları aynı şekilde takip eder, cemiyetten çıkarmaya çalışırdı.

Ekimlerde, ot ve ekin biçme zamanlarında kendi tarlalarıyla mujiklerin tarlalarına aynı ilgiyle bakardı. Çok az toprak sahibinin tarlası Nikolay’ınkiler kadar erken ve iyi ekilip biçilir ve çok mahsul verirdi.

Ev hizmetçileriyle senli benli olmayı sevmez, onlara *“tufeyli” der, söylendiği gibi, onları başıboş bırakır, şımar*tırdı; bir hizmetçi hakkında bir emir vermek gerekince ve özellikle cezalandırmak gerektiği zaman kararsızlık gösterir, evdekilerin hepsinin fikrini alırdı; ancak bir mujiğin yerine ev hizmetçilerinden birini askere göndermek mümkünse bunu hiç tereddüt etmeden yapardı. Köylüleri ilgilendiren emirleri verirken hiçbir zaman asla tereddüt geçirmezdi. Her emrinin bir veya birkaç kişiden başka herkes tarafından onaylanacağını bilirdi.

Sırf keyfi istediği için birine eziyet etmeyi veya onu cezaya çarptırmayı kabul etmediği gibi canı istediği için de bir kimsenin yükünü hafifletmeye veya onu ödüllendirmeye razı olmazdı. Yapılması ve yapılmaması gereken şeylerin ölçüsünün ne olduğunu söyleyemezdi ama bu ölçü onun ruhunda sağlam ve sarsılmaz bir şekilde yerleşmişti.

Bir başarısızlık ve yolsuzluk karşısında canı sıkılınca sık sık, “Bizim Rus milletiyle...” diye söylenir, köylüye tahammül edemediğini düşünürdü.

Yine de ruhunun tüm gücüyle bu “bizim Rus milletini” ve onun yaşam tarzını severdi, sırf bunun içindir ki iyi sonuçlar vermiş olan tek idare yolunu, yöntemini kavramış ve benimsemişti.

Kontes Mariya kocasının bu sevgisine imrenir, bu işe katılamadığına hayıflanırdı ama kendisine uzak ve yabancı bir dünyanın kocasına getirdiği bu sevinçleri, üzüntüleri anlayamazdı. Şafakla birlikte kalkıp da bütün sabahı tarlada veya harman yerinde geçirerek ekimden, çayır ya da ekin yerinden çaya geldiği zaman neden özellikle böyle canlı ve neşeli olduğunu anlayamazdı. Ailesiyle birlikte bütün gece ekin demetleri taşıyan ve daha kimse bir şey kaldırmadığı halde tarlasında tınazlar yükselen zengin köylü Matvey Yermişin’den heyecanla söz ederken neden böyle hayranlık gösterdiğini anlamazdı. Kurumaya yüz tutan yeni filizlenmiş yulaflara ılık ve sık bir yağmur yağdığı zaman pencereden balkona geçerek neden böyle

mutlulukla bıyık altından gülümsediğini ya da neden biçim ve harman günleri ekinleri tehdit eden fırtına bulutu rüzgârla sürüklenerek gittiği zaman kızarmış, güneşten yanmış, kan ter içinde, saçlarında misk otu ve nane kokularıyla harman yerinden gelip ellerini memnuniyetle ovuşturarak, “Eh, bir gün daha lazım, benimkiler de köylülerinki de, bütün ekinler harmandır,” dediğini anlamazdı.

İşten affedilmeleri için kendisine başvuran bazı kadınların veya mujiklerin ricasını kocasına söylediği zaman Kontes, arzularını yerine getirmeye daima hazır olan iyi yürekli *Nicolas*’nın neden adeta karamsarlığa kapıldığını, işi olmayan bir şeye karışmamasını öfkeyle rica ederek kendisini niçin şiddetle reddettiğini daha da az anlayabiliyordu. Onun tutkuyla sevdiği ayrı bir âlemi, kendisinin anlamadığı birtakım yasaları bulunan bir âlemi olduğunu hissediyordu.

Bazen anlamaya çalışarak, çalışanlarına ettiği iyilikten, gösterdiği büyüklükten söz edince kocası kızarak yanıt verirdi: “Hiç de değil, hiçbir zaman aklımdan bile geçmez; onlara iyilik olsun diye yapmıyorum. Soydaşa iyilik falan bütün bunlar şairane hayaller, kocakarı masalları. Benim istediğim çocuklarımızın el âleme avuç açmamasıdır; istediğim şey, yaşadığım sürece dünyalık yapmaktır, işte o kadar. Bunun için de düzen ve disiplin gerekir, sert olmak gerekir... İşte mesele bu!” diyerek yumruğunu heyecanla sıkardı. “Hakkaniyet gerek, şüphesiz,” diye eklerdi, “çünkü köylü çıplaksa, açsa, beygiri tekse ne kendine, ne de bana çalışabilir.”

Başkası için, sırf erdemlilik olsun diye bir şey yaptığını aklına getirmediğinden olacak, Nikolay’ın her işi verimli olurdu. Serveti gittikçe artıyordu; komşu köylüler kendilerini satın almasını ondan rica etmeye geliyorlardı; ölümünden sonra idaresinin hürmetli hatırası halk arasında uzun zaman yaşadı. “Efendiydi... Önce köylünün, sonra da kendisinin efendisi. Yüz de vermezdi. Kısacası efendiydi.”

VIII

Bununla birlikte, köylüleriyle ilişkilerinde Nikolay'ı arada bir üzen şey, eline hâkim olamamak gibi eski bir *hussar* alışkanlığıyla birleşen öfkesiydi. İlk zamanlar bunda ayıplanacak bir şey görmüyordu, ama evlendiğinin ikinci yılında bu tür cezalandırmalara karşı görüşü birden değişti.

Bir yaz günü Boguçarovo'dan, ölen Dron'un yerine geçmiş olan ve türlü dalaverelerle, yolsuzluklarla suçlanan muhtar çağırtıldı. Nikolay kapı önünde onu karşıladı; muhtarın ilk yanıtlarıyla birlikte sofada bağırışlar, dayak sesleri duyuldu. Kahvaltı için eve dönen Nikolay, başını gergefe eğmiş oturan karısına yaklaştı, alışkanlığı olduğu üzere, o sabah onu meşgul eden şeyleri, bu arada Boguçarovo muhtarıyla arasında geçenleri anlatmaya başladı. Kontes Mariya kızarıyor, sararıyor, dudaklarını kısıp hep öyle başı eğik oturuyor, söylediklerine karşılık vermiyordu.

Nikolay bir şey hatırlayıp heyecanlanarak, “Ne küstah herif,” dedi. “Sarhoştum dese bari ama hayır... Ne oluyorsun, Mariya?” diye birden sordu.

Kontes Mariya başını kaldırdı, bir şey söylemek istedi ama hemen yine başını eğdi, dudaklarını büzdü:

“Ne oluyorsun? Neyin var? Yavrum...”

Kontes Mariya ağlayınca güzelleşirdi. O hiçbir zaman acıdan ya da öfkeden ağlamaz, daima hüzünden, merhametten ağlardı; ağladığı zaman da ışıklı gözleri tarif edilmez bir şekilde güzelleşirdi.

Nikolay elini eline alınca kendini tutamadı, ağlamaya başladı:

“*Nicolas,* görüyorum... o hatalı, fakat sen, niçin sen... *Nicolas...*”

Elleriyle yüzünü kapadı.

Nikolay susuyordu, kıpkırmızı kesilmişti, ondan uzaklaşarak sessizce odada dolaşmaya başladı. Neden ağladığını anlamıştı; fakat çocukluğundan beri, alışmış olduğu, çok olağan saydığı bir şeyin kötü olabileceğini birden kabul edemiyordu. “Bunlar zayıflık, kadın masalı; yoksa haklı mı?” diye kendi kendine soruyordu. Bunu kendi içinde çözemeyince tekrar karısının acı ve sevgi ifade eden yüzüne baktı; onun haklı olduğunu, kendisinin çoktandır yanlış yaptığını birden anladı.

Ona yaklaştı, af dileyen bir çocuk gibi, “Mari,” dedi, “bir daha hiçbir zaman bu olmayacak. Sana söz veriyorum. Hiçbir zaman.”

Kontes’in gözlerindeki yaşlar çoğaldı. Kocasının elini eline aldı, öptü.

Üzerinde Laokoon’un[559] başını taşıyan bir yüzük bulunan bu eli süzerek, sözü değiştirmek için, “*Nicolas*, taşı ne zaman kırdın?” diye sordu.

“Bugün; gene aynı şey. Ah, Mari, bunu hatırlatma bana.” Yine kızardı. “Sana şerefim üzerine söz veriyorum ki bu bir daha olmayacak.” Taşı kırılan yüzüğü gösterdi. “Benim için sonsuz bir hatıra olsun bu,” dedi.

O zamandan sonra Nikolay muhtarla veya vekilharçla konuşurken öfkesinden kanı beynine sıçrayıp da yumruklarını sıkmaya başlar başlamaz kırık yüzüğünü parmağında çevirir, kendisini öfkelendiren adamın önünde gözlerini yere eğerdi, bununla birlikte yılda bir iki kez kendini kaybeder ve o zaman karısının yanına gelerek itirafta bulunur, bunun sonuncu olduğuna söz verirdi.

“Mariya, bana herhalde hor bakıyorsundur, değil mi?” derdi. “Buna layığım.”

Kontes Mariya kocasını teselli etmeye çalışarak mahzun, “Kendini tutamazsan oradan hemen uzaklaş, çabuk uzaklaş,” derdi.

İlin soylular çevresinde Nikolay’a saygı beslenirdi ama onu sevmezlerdi. Asilzade işleri onu ilgilendirmezdi. Bu yüzden bazıları onu gururlu, bazıları da kaba sayarlardı. Yazın, ilkbahar ekiminden hasada kadar bütün zamanı tarım işleriyle geçerdi. Sonbaharda yine tarımla meşgul olduğu zamanki ciddiyetiyle kendini ava verir, avcılarıyla bir veya iki ay dolaşırdı. Kışın diğer köylere gider ya da okumakla vakit geçirirdi. Daha çok tarih kitapları okurdu, her yıl belli bir para ayırır, kitap ısmarlardı. Kendi deyimiyle önemli bir kütüphane oluşturmuş ve satın aldığı kitapları mutlaka okumayı alışkanlık edinmişti. Çalışma odasında ciddi bir tavırla oturup okurdu: Önceleri bu işi görev gibi kabul etmiş, sonra bu ona özel bir zevk ve ciddi bir işle meşgul olduğu duygusunu veren bir alışkanlık haline gelmişti. İşleri için dışarı çıktığı zamanlar dışında, kışın zamanının büyük bir kısmını evde, aile yuvasında, anneyle çocuklar arasındaki en küçük işlere karışarak geçirirdi. Karısıyla gittikçe daha çok kaynaşıyor, her gün onda yeni yeni ruh zenginlikleri keşfediyordu.

Evlendiklerinden beri Sonya onun yanında kalıyordu. Daha evlenmeden önce Nikolay, onunla aralarında geçenleri, kendini suçlu tutup Sonya’yı överek karısına anlatmıştı. Kuzinine karşı şefkatli ve iyi kalpli olmasını Kontes Mariya’dan rica etmişti. Kontes Mariya kocasının suçunu tamamıyla hissediyordu; Sonya’ya karşı kendi suçunu da hissediyordu; Nikolay’ın kendisini seçmesinde zenginliğinin etkisi olduğunu düşünüyor,

Sonya'yı hiçbir şekilde ayıplamıyor, onu sevmek istiyordu ama sevmek şöyle dursun sık sık ona karşı içinde kötü duygular keşfediyor, bunu yenemiyordu.

Bir gün dostu Nataşa'ya Sonya'dan ve kendisinin ona karşı haksızlığından söz etti.

"Bana bak," dedi Nataşa. "Sen İncil'i çok okudun; onda bir bölüm var ki tam Sonya için."

"Neresi?" diye şaşkınlıkla sordu Kontes Mariya.

"Varlıklıya verilir, yoksuldan alınır, hatırlıyor musun? O yoksuldur. Neden? Bilmiyorum; herhalde bencil olmadığı için; bilmiyorum ama ondan alınıyor ve hep alınmıştır. Bazen dehşetli acırım ona; önceleri Nikolay'ın onunla evlenmesini çok isterdim; fakat bunun olmayacağını sanki hep içimde duyardım. Biliyor musun, o ümitleri kırılmış, solmuş bir çiçektir. Bazen ona acırım, bazen, biz olsak bunu daha çok hissederdik, o bunu o kadar hissetmiyor, diye düşünürüm."

Kontes Mariya, İncil'deki bu sözlerin başka anlama geldiğini Nataşa'ya açıklıyor ama Sonya'ya bakınca ona hak veriyordu. Gerçekten de, Sonya'nın kendi haline *üzülmediği, kaderine (kaderi "solmuş bir çiçek" olmaktı)* boyun eğdiği sanılırdı. Ayrı ayrı insanlara karşı olan sevgisi bütün aileye karşı olan sevgisi kadar güçlü değil gibi görünürdü. Bir kedi gibi, insanlara değil, eve bağlıydı. Yaşlı Kontes'e hizmet eder, çocukları okşayıp şımartırdı; elinden gelen küçük hizmetleri yapmaya her zaman hazırdı; fakat bütün bunlar hep çok zayıf bir minnetle karşılanırdı.

Lısiye Gori malikânesi yeniden yapılmıştı ama yaşlı Prens zamanındaki eski ihtişam yoktu.

Darlık zamanlarında başlanan inşaat çok basitti. Eski taş temel üzerindeki büyük konak ahşaptı, yalnız içerisi sıvalıydı. İşlenmemiş, boyasız tahta döşemeli geniş ev çok basit, sert divanlar ve koltuklarla, kendi kayın ağaçlarından, kendi marangozları tarafından yapılmış masalar, sandalyelerle döşenmişti. Bina, hizmetçi odaları ve misafir daireleriyle geniş bir konaktı. Rostovların ve Bolkonskilerin akrabaları, aileleriyle, on altı at ve bir sürü hizmetçiyle bazen Lısiye Gori'ye misafirliğe gelir, aylarca kalırlardı. Bundan başka yılda dört kez, efendilerin isim ve doğum günlerinde bir ya da iki günlüğüne yüz kadar misafir gelirdi. Senenin kalan zamanlarında hayat her zamanki işlerle, malikâne erzakıyla hazırlanmış çayları, kahvaltıları, öğle, akşam yemekleriyle aksamaz bir düzen içinde geçerdi.

559 Yunan mitolojisinde adı geçen Apollon rahibi. Troialı olan Laokoon Athena tarafından iki oğluyla birlikte boğduruldu.

IX

Kış, Aziz Nikolay bayramının arifesi, 1820 Aralık ayının beşiydi. Bu yıl Nataşa, çocukları ve kocasıyla sonbaharın başından beri kardeşinde misafirdi. Piyer, kendisinin söylediğine göre özel işleri için, üç haftalığına Petersburg'a gitmişti ama yedi haftadır oradaydı. Her an bekleniyordu.

5 Aralık'ta Bezuhov ailesinden başka Nikolay'ın eski dostu emekli General Vasiliy Fedoroviç Denisov da Rostovların misafiriydi.

Ayın altısında, misafirlerin akın akın geldiği tören günü *beşmet*'i[560] çıkarıp redingotu, sivri uçlu dar çizmeleri giymesi, yeni yaptırdığı kiliseye gitmesi, sonra tebrikleri kabul etmesi, ordövr ikram etmesi, asilzadeler seçiminden ve mahsul bereketinden söz etmesi gerektiğini biliyordu Nikolay; fakat arife günü hâlâ her zamanki gibi vakit geçirmeye kendinde hak görüyordu, öğle yemeğine kadar, karısının yeğenine ait bir Riyazan köyünden gelen bir vekilin hesaplarını inceledi, işlerine ait iki mektup yazdı, harman yerini, davar ve at ahırlarını dolaştı. Bayram dolayısıyla ertesi gün beklenen genel uyuşukluğa karşı tedbirler aldıktan sonra öğle yemeğine geldi, karısıyla baş başa konuşmaya vakit bulamadan etrafında bütün ev halkının toplandığı yirmi kişilik uzun yemek masasına geçip oturdu. Masada annesi, onun yanında oturan yaşlı Belova, karısı, üç çocuğu, mürebbiye, yeğeni, onun mürebbisi, Sonya, Denisov, Nataşa, Nataşa'nın üç çocuğu, onların mürebbiyesi, Prens'in Lısiye Gori'de dinlenmeye çekilmiş olan mimarı yaşlı Mihail İvaniç vardı.

Kontes Mariya masanın öbür ucunda oturuyordu. Kocası, yerine oturup peçeteyi alırken de yaptığı gibi, sert bir hareketle önünde duran bardağı ve kadehi hızla yana sürünce Kontes Mariya (özellikle çorbadan önce ve işten gelip de doğrudan yemeğe oturduğu zamanlar böyle olurdu) yine keyfinin yerinde olmadığını anladı. Kontes Mariya onun ruh durumunu pek iyi bilirdi ve kendi keyfi yerinde olduğu zaman çorbayı içmesini sükûnetle bekler, sonra onunla konuşmaya başlar, keyfinin yerinde olmamasının sebepsiz olduğunu ona kabul ettirirdi ama bugün bunu unuttu; kocasının sebepsiz yere kendisine kızmasına üzüldü, kendini bahtsız hissetti. Ona nereye gittiğini sordu. Kocası karşılık verdi. Çiftlikte her şeyin yolunda olup olmadığını sordu. Nikolay onun bu doğal olmayan tavrından ötürü soğuk soğuk alnını buruşturdu ve onu geçiştirdi.

Kontes Mariya içinden, “Evet, yanılmamışım,” dedi, “ama neden kızıyor bana?” Yanıtındaki tavırda Kontes Mariya kendisine karşı bir garez sezdi, yine de birkaç soru daha sormaktan kendini alamadı.

Yemekte konuşma Denisov’un sayesinde çok geçmeden herkesi sardı. Yemek masasından kalkıp yaşlı Kontes’e teşekkür ettikten sonra Kontes Mariya Nikolay’a yaklaşarak ona neden kızgın olduğunu sordu.

Nikolay, “Ne garip şeyler düşünürsün her zaman, kızmak aklımdan bile geçmedi,” dedi.

*Fakat, “her zaman” sözü Kontes’e şunu anlatmış olu*yordu: Evet kızıyorum, ama neden kızdığımı söylemem.

Nikolay, karısıyla o kadar iyi geçiniyordu ki kıskançlıktan ötürü aralarında geçimsizlik çıkmasını arzu eden Sonya’yla yaşlı Kontes bile kötülemek için bahane bulamıyorlardı ama onlar arasında da gerilimli anlar yaşanıyordu. Bazen, özellikle en mutlu günlerden sonra içlerinde ansızın bir yabancılık ve düşmanlık duygusu belirirdi, bu en çok Kontes Mariya’nın gebelik zamanlarında gösterirdi kendini, şimdi olduğu gibi.

Nikolay yüksek sesle ve neşeli gibi bir tavırla, “E, *messieurs et mesdames,”* dedi. (Bunu özellikle yapıyormuş gibi geldi Kontes’e). “Altı saattir ayaktayım. Yarın da çalışmam gerekiyor, şimdi gidip dinlenmeli.”

Ve karısına başka bir şey söylemeden küçük *boudoir*’a gitti, divanın üstüne uzandı.

Kontes Mariya içinden, “İşte, her zaman böyle,” dedi. “Herkesle konuşur, yalnız benimle konuşmaz. Herhalde artık ben onun gözüne düşman gibi görünüyorum. Özellikle bu halimle.” Şiş karnına ve aynadaki sarı, solgun, zayıflamış yüzüne, her zamankinden büyük gözlerine baktı.

Her şey; Denisov’un kahkahaları, Nataşa’nın konuşmaları, özellikle Sonya’nın kendisine fırlattığı kaçamak bakışlar ona dayanılmaz gelmeye başladı.

Sonya, her zaman Kontes Mariya’nın sinirlenmek için seçtiği ilk bahaneydi.

Konuştuklarından bir şey anlamadan misafirlerle bir süre oturduktan sonra yavaşça çıktı, çocuk odasına gitti.

Çocuklar sandalyelerle Moskova’ya gidiyor, onu da çağırıyorlardı. Oturup onlarla bir süre oynadı, fakat kocası, onun nedensiz can sıkıntısı Kontes’e azap veriyordu. Kalktı, güçlükle ayaklarının ucuna basıp yürüyerek küçük *boudoir*’a doğru gitti.

“Belki uyumamıştır; onunla açıkça konuşurum,” diye düşündü. Büyük oğlu Andruşa onu taklit edip ayaklarının ucuna basarak arkasından geliyordu. Kontes Mariya onu fark etmemişti.

Her yerde karşısına çıkan Sonya (ona öyle geliyordu) büyük *boudoir’*dan bakarak, *“Chère Marie, il dort, je crois; il est si fatigué,”*[561] dedi. “Andruşa onu uyandırmasa.”

Kontes Mariya dönüp arkasına baktı, Andruşa’yı gördü, Sonya’nın haklı olduğunu anladı, özellikle bu nedenle kızardı, kötü söz söylemekten kendini zor alabilmişti. Bir şey söylemedi, onu dinlemiyor görünerek Andruşa’ya arkadan gelmesi ama gürültü yapmaması için eliyle işaret etti; kapıya yaklaştı. Sonya başka bir kapıdan geçti. Uyuduğu odadan Nikolay’ın düzenli (karısı en küçük ayrıntısına kadar bilirdi) nefesleri duyuluyordu. Kontes Mariya bu nefesleri duyuyor, karşısında onun parlak, güzel alnını, bıyıklarını, uyurken sık sık gecenin sessizliği içinde uzun uzun seyrettiği yüzünü görüyordu. Nikolay ansızın kıpırdayıp öksürdü. O anda Andruşa kapının ötesinden haykırdı: “Babacığım, anne şurada duruyor!” Kontes Mariya korkusundan sarardı, oğluna eliyle işaretler yapmaya başladı. Çocuk sustu, Kontes Mariya için korkunç bir kısa sessizlik oldu. Nikolay’ın uykudan uyandırılmayı hiç sevmediğini bilirdi. Ansızın kapının arkasından yine öksürük duyuldu, Nikolay, hoşnutsuzluk ifade eden bir sesle, “Bir dakika rahat vermiyorlar. Mariya, sen misin? Niçin onu buraya getirdin?”

“Ben yalnızca bakmak için uğradım, bilmiyordum... Affedersin...”

Nikolay öksürdü ve sustu. Kontes Mariya kapıdan uzaklaştı, oğlunu çocuk odasına götürdü. Beş dakika sonra babasının çok sevdiği kara gözlü, üç yaşındaki küçük Nataşa babasının uyuduğunu, annesinin *boudoir’*da olduğunu kardeşinden öğrenince annesine görünmeden babasının yanına koştu. Kara gözlü kız kapıyı cesaretle gıcırdattı, küçük küt ayaklarının enerjik adımlarıyla divana yaklaştı, sırtı ona doğru dönük olarak uyuyan babasının durumunu gözden geçirerek ayaklarının ucuna kalktı, babasının başının altında duran elini öptü. Nikolay yüzünde duygulu bir gülümsemeyle döndü.

Kapının ötesinden Kontes Mariya’nın ürkek fısıltısı duyuldu:

“Nataşa, Nataşa! Baban uyuyacak.”

Küçük Nataşa oyun oynar gibi, “Hayır, anne, uykusu yok,” dedi. “Gülüyor.”

Nikolay, ayaklarını yere indirdi, doğruldu, kızını kucağına aldı.

“Gir, Maşa,” diye seslendi karısına.

Kontes Mariya odaya girdi, kocasının yanına oturdu. Ürkek ürkek, “Arkamdan geldiğini görmedim,” dedi. “Ben şöyle bir bakmak için gelmiştim.”

Nikolay bir eliyle kızını kucağında tutarak karısına bakıyordu; yüzündeki tedirginliği fark ederek öbür eliyle onu kucakladı, saçlarından öptü, “Anneyi öpebilir miyim?” diye sordu Nataşa’ya. Nataşa utangaç utangaç gülümsedi. Emredercesine bir hareketle, karısını öptüğü yeri Nikolay’a işaret ederek, “Gene,” dedi.

Nikolay karısının gözlerinde sezdiği soruya yanıt verdi:

“Bilmiyorum, keyfim olmadığını nereden çıkarıyorsun.”

“Böyle olduğun zamanlar ne kadar bahtsız olduğumu, nasıl yalnızlık hissettiğimi bilemezsin. Hep öyle sanıyorum ki...”

Nikolay neşeyle, “Mari, hadi, saçmalama. Ayıp,” dedi.

“Öyle sanıyorum ki beni sevmiyorsun, çirkinim... ve her zaman... şimdi de... bu halimle...”

“Ah, ne kadar gülünçsün! Güzel olan sevgili değildir, sevgili olan güzeldir. Ancak Malvina[562] ve başkaları güzel oldukları için sevilir; karımı ben öyle sever miyim? Sevmem, o başka, bilmem nasıl anlatmalı sana. Sen yokken ve aramızdan bir kara kedi geçince ben sanki hapı yutarım, hiçbir şey yapamam. Peki, ben parmağımı sever miyim? Sevmem, ama onu kesmeyi bir dene hele...”

“Hayır, bunu söylemek istemedim ama anlıyorum. Demek bana kızmıyorsun?”

Nikolay gülümseyerek, “Müthiş kızıyorum,” dedi ve kalktı, saçlarını düzeltti, odada dolaşmaya başladı.

Karısıyla barışınca düşündüğü şeyleri şimdi yanında yüksek sesle anlatmaya başladı.

“Biliyor musun ne düşünüyorum, Mariya?” dedi. Kendisini dinlemeye hazır olup olmadığını sormadı; ona göre hepsi birdi. Kendisinin düşündüğü bir şeyi onun da düşünmüş olması gerekirdi. Piyer’i ilkbahara kadar kalmaya razı etmek niyetini ona anlattı.

Kontes Mariya onu dinledi, düşüncesini söyledi, sonra o da kendi düşündüğü şeyleri anlatmaya koyuldu. Daha çok, çocuklarını düşünüyordu o.

Küçük Nataşa’yı göstererek Fransızca, “Şimdiden adeta bir kadın,” dedi. “Biz kadınları mantıksızlıkla itham edersiniz. İşte o: bizim

mantığımız. Babanın uykusu var diyorum, hayır, gülüyor o, diyor. Haklı da.” Bunu söyledikten sonra Kontes Mariya mutlulukla gülümsedi.

“Evet evet!”

Nikolay kızını güçlü kolları arasına alarak havaya kaldırdı, omzuna oturttu. Ayaklarını tutarak onunla odada dolaşmaya başladı. Baba da, kız da kaygısız, mutluydular.

Kontes Mariya yavaş sesle Fransızca, “Bak, belki haksızlık ediyorsun. Bunu pek fazla seviyorsun,” dedi.

“Evet ama ne yapayım? Belli etmemeye çalışıyorum...”

Bu sırada sofada ve dış odada sesler duyuldu, biri gelmişti.

“Birisi geldi.”

Kontes Mariya, “Eminim Piyer’dir. Gidip öğreneyim,” diyerek odadan çıktı. O çıkınca Nikolay dörtnala koşarak kızını dolaştırmaya başladı.

Soluğu kesilince gülümseyen kızını hızla indirerek bağrına bastı. Sıçrayışları ona dansı hatırlatmıştı; kızının küçücük, yuvarlak, mutlu yüzüne bakarak yaşlandığında onu kibar âlemlerine götüreceği zamanı düşündü, rahmetli babası kızıyla Danilo Cooper dansı yaptığı gibi, o da onunla mazurka yapacaktı.

Birkaç dakika sonra Kontes Mariya odaya dönerek, “O, Nikolay,” dedi. “Şimdi bizim Nataşa canlanmıştır. Nasıl sevindiğini ve geciktiği için kocasına nasıl çıkıştığını görmeli. Hadi, çabuk gidelim, hadi!” Babasına sarılmış duran kıza bakıp gülümseyerek ekledi: “Ayrılın artık canım.” Nikolay kızını elinden tutarak çıktı.

Kontes Mariya *boudoir*’da, “Asla, asla,” diye mırıldandı kendi kendine, “bu kadar mutlu olabileceğime inanmazdım.” Yüzü bir gülümsemeyle aydınlandı; sonra içini çekti, derin bakışlarında hafif bir hüzün belirdi. Sanki hissettiği mutluluktan başka bu hayatta, elinde olmadan bu anda hatırladığı, ulaşılmaz, başka bir mutluluk vardı.

560 Bir çeşit uzun ceket.

561 Mariciğim, uyuyor galiba; çok yorgun.

562 Madam Cottim’in 1801’de çıkan bir romanı.

X

Nataşa 1813 yılında evlenmişti. 1820'de üç kızı, bir de doğurmayı çok istediği ve şimdi emzirdiği bir oğlu vardı. Öyle toplanmış, serpilmişti ki bu güçlü annenin o ince, kıvrak Nataşa olduğunu düşünebilmek zordu. Yüzünün çizgileri belirginleşmiş, sakin, yumuşak ve açık bir ifade almıştı. Yüzünde, eskisi gibi durmadan yanan, onu çekici kılan o canlılık ateşi yoktu. Şimdi yalnız yüzü, bedeni görünüyor, ruhu hiç görünmüyordu. Yalnız güçlü, güzel ve doğurgan bir dişi görünüyordu. Eski ateş şimdi onda çok seyrek yanıyordu. Bu ancak, şimdi olduğu gibi, kocası bir yerden döndüğü, hastalanan çocuğu iyileştiği ya da Kontes Mariya'yla Prens Andrey'i hatırladıkları zaman (kendisini Prens Andrey'in hatırasından kıskanacağını düşünerek kocasına ondan hiç söz etmezdi) ve çok seyrek olarak da, evlendikten sonra büsbütün bıraktığı müziğe bir şeyler onu tesadüfen çektiği zaman olurdu. Güzel, gelişmiş vücudunda eski ateşin yandığı bu seyrek anlarda eskisinden çok daha çekici olurdu.

Nataşa evlendiğinden beri kocasıyla Moskova'da, Petersburg'da Moskova yakınındaki köyde, annesinin, yani Nikolay'ın yanında yaşıyordu. Genç Kontes Bezuhova sosyete dünyasında pek az görünüyordu, görenler de ondan memnun kalmıyorlardı. Ne güler yüzlü ne de tatlı sözlüydü. Yalnızlığı sevdiğinden değil (sevip sevmediğini bilmiyor, hatta ona sevmiyor gibi geliyordu) ama çocuklarını karnında taşırken, doğururken ve emzirirken, kocasının hayatının her dakikasına katılırken ve bütün bu ihtiyaçları tatmin ederken Nataşa için sosyeteden el etek çekmekten başka çare yoktu. Nataşa'yı evliliğinden önce tanıyanlar onda görülen olağanüstü değişikliğe hayret ediyorlardı. Yalnız yaşlı Kontes, annelik içgüdüsüyle Nataşa'nın tüm taşkınlıklarının sırf aile sahibi (Otradnoye'deyken yarı şaka yarı ciddi haykırıp söylediği gibi) koca sahibi olma ihtiyacından ileri geldiğini anlayan annesi, Nataşa'yı anlamayanların hayretine şaşıyor, onun örnek bir eş, bir anne olacağını her zaman bildiğini söylüyordu:

"Yalnız, kocasına ve çocuklarına olan sevgisini abartıyor," diyordu. "Bu da saçma."

Bir kızın, evlendikten sonra kendini ihmal etmemesi, alışkanlıklarını bırakmaması, üstü başıyla kızlık zamanından daha çok meşgul olması, kocasını kocası olmadan önce nasıl kendine çekmişse aynı şekilde çekmesi

gerektiği konusunda akıllı insanların, özellikle Fransızların öğütlediği altın kurala uymuyordu Nataşa. Tersine bütün çekici özelliklerini ve bu arada olağanüstü güzel sesini birden bırakmıştı. Onu, güçlü çekici yanlarından biri olduğu için bırakmıştı. Nataşa ne tavrını ne nazik konuşmayı ne kocasına en elverişli pozlarda görünmeyi, ne tuvaletini ne de kocasını sıkacak istekleri düşünüyordu. Hep bu kuralların tersine hareket ediyordu. Önceleri içgüdüsünün ona kullanmayı öğrettiği çekiciliğinin, kendini bütün ruhuyla, görülmemiş dip köşe bırakmaksızın teslim ettiği kocasının gözünde şimdi ancak gülünç olacağını hissediyordu. Kocasıyla arasındaki bağlılığın onu kendisine çeken şairane duyguları değil, kendi ruhuyla bedeni arasındaki bağlılık gibi belirsiz ama sağlam başka bir şeyle tutunduğunu hissediyordu.

Kocasını kendine çekmek için saçlarını kabartıp *panye*'leri[563] giyerek romans söylemek, ona kendi kendisinin hoşuna gitmek için süslenmek gibi garip geliyordu. Başkasının hoşuna gitmek için süslenmekten belki hoşlanırdı (bilmiyordu) ama buna da hiç vakti yoktu. Müzikle, tuvaletle meşgul olmamasının, söylediği sözleri iyice tartmamasının başlıca nedeni bu işlerle uğraşacak vaktinin olmamasıydı.

İnsanda kendini tamamıyla bir şeye (ne kadar önemsiz bir şey olursa olsun) adamak yeteneği olduğu bilinir. Yine bilinir ki, üzerinde dikkatle durulunca, önemi sonsuzluğa kadar yükselmeyecek önemsiz bir şey yoktur.

Nataşa'nın kendini tamamıyla verdiği şey; ailesi, yani kesin olarak kendine ve eve bağlı tutması gereken kocası; taşıması, doğurması, emzirmesi, yetiştirmesi gereken çocuklarıydı.

Onu meşgul eden şeye (yalnız zihniyle değil, bütün ruhu, bütün benliğiyle) gömüldükçe bu şey onun gözünde o kadar büyüyor, kendi gücü ona o kadar zayıf, o kadar önemsiz geliyordu; öyle ki bütün dikkati bir tek şeyin üzerine toplandığı halde yapılması gerekli gördüğü her şeyi yine de yetiştirip yapamıyordu.

Kadın hukuku, karı koca ilişkileri, onların özgürlükleri ve hakları üzerinde fikir yürütmeler, tartışmalar, her *ne kadar şimdiki gibi henüz "mesele" adını taşımıyorduy*sa da, o zaman da vardı; fakat Nataşa, bu meselelerle ilgilenmek şöyle dursun onları hiç aklı almıyordu.

Bu meseleler, şimdi olduğu gibi o zaman da ancak evlenmede, yalnız karı kocanın birbirinden aldıkları zevki, yani bir aile olmak duygusunu değil, yalnızca resmî işlemleri gören insanlar için vardı.

Bu düşünceler, sözgelimi yemekten keyif almak ve buna benzer günlük ayrıntılara inen meseleler o zaman yoktu; yemeğin amacının beslenme, evliliğin amacının da bir aile olabilmek olduğunu düşünenler için bugün de yoktur.

Yemeğin amacı vücudun beslenmesi ise bir anda iki öğün yemek yiyen belki büyük bir zevk duyar ama amacına ulaşmaz, çünkü iki öğün yemeği mide hazmedemez.

Evlenmenin amacı aile ise birkaç kez evlenmek isteyen biri belki çok zevk duyacak ama asla aile sahibi olmayacaktır.

Yemeğin amacı beslenme, evliliğin amacı aile ise bütün mesele ancak midenin hazmedebileceğinden fazla yememekle ve aile kurmak için gerekli olanla, yani bir kez evlenmekle çözülür. Nataşa'ya evlenmek istiyordu. Ona bir koca bulundu. Bu koca ona bir aile verdi. Bundan başka, daha iyi bir kocaya gerek görmediği gibi, kendini bütün ruhuyla kocasına ve ailesine hizmet etmeye verdiği için bunu tasavvur bile edemezdi; başkası olsa ne olurdu, diye düşünmeye gerek görmüyordu.

Nataşa sosyeteden hoşlanmazdı genellikle; buna karşılık aile meclisine, Kontes Mariya'nın, kardeşinin, annesinin, Sonya'nın meclisine çok değer verirdi. Sabahlığı içinde saçı başı darmadağın, neşeli bir yüzle, hızlı, canlı adımlarla çocuk odasından çıkıp önceleri yeşil, sonra sarı bir leke taşıyan kundak bezini gösterebileceği ve çocuğun şimdi çok daha iyi olduğu tesellisini kendilerinden duyabileceği insanların meclisine katılmaktan hoşlanırdı.

Nataşa kendini o derece salıvermişti ki elbiseleri, saç tuvaleti, gelişigüzel konuşması, kıskançlığı (Sonya'yı, mürebbiyeyi, güzel çirkin her kadını kıskanırdı) yakınlarının her zamanki alay konusuydu. Genel görüş, Piyer'in kılıbık olduğu yönündeydi; gerçekten de öyleydi. Evlendiklerinin daha ilk günlerinde Nataşa isteklerini bildirmişti ona. Hayatının her dakikasının Nataşa'ya ve ailesine ait olduğu görüşüne Piyer çok şaşırmıştı; karısının isteklerine şaşırmıştı ama yine de memnuniyetle boyun eğmişti buna.

Piyer'in kılıbıklığı şöyle bir şeydi: Kur yapmak şöyle dursun başka bir kadınla gülümseyerek bile konuşamaz, "şöyle bir" vakit geçirmek için kulüplere, ziyafetlere gidemez, keyfi için para harcayamaz, işi olduğu zamanların dışında (karısı, pek anlayamadığı ama büyük önem verdiği ilimle uğraşmasını da iş sayıyordu onun) uzun bir zaman için ayrılıp bir yere gidemezdi. Buna karşılık, Piyer evde istediği gibi, yalnız kendi kendine

değil, tüm aileye hükmetmek için tam bir hakka sahipti. Nataşa, evinde kocasının kölesiydi; Piyer meşgul olduğu zaman (yazı odasında okurken ya da yazarken) bütün ev halkı ayaklarının ucuna basarak dolaşırdı. İsteklerinin hemen yerine getirilmesi için tek bir kez söylemesi yeterdi. Nataşa kalkıp hemen yerine getirirdi bu isteği.

Bütün ev Piyer'in belirsiz emirleriyle, yani Nataşa'nın onda keşfetmeye çalıştığı arzulara göre idare edilirdi. Nataşa'nın hayat tarzı, yaşayacağı yer, dostları, ilişkileri, işleri, çocukların eğitimi hep Piyer'in gösterdiği arzuya göre seçilip düzenlendiği gibi, Nataşa, Piyer'in konuşmalarında ileri sürdüğü düşünceleri de anlamaya çalışırdı. Piyer'in arzularının özünü doğru keşfeder, bir kez keşfedince de seçtiği yolun üzerinde ayak direrdi. Piyer kendi arzusunu değiştirmek istediği zaman Nataşa ona karşı yine onun silahıyla savaşırdı.

Piyer'le Nataşa'nın her zaman hatırladıkları zorluklar da yaşanmıştı; Nataşa'nın ilk cılız çocuğunun doğumundan sonra üç sütanne değiştirmek gerekmiş ve Nataşa üzüntüden hastalanmıştı; bu sırada bir gün Piyer ona Rousseau'nun sütannelerin doğaya aykırılığı ve zararları hakkındaki (kendisinin de tamamıyla kabul ettiği) düşüncelerinden söz etti: Sonraki çocuğu doğunca, o zamanlar işitilmemiş bir şey, zararlı bir şey diye onu emzirmesine karşı isyan eden annesinin, doktorların ve bizzat kocasının karşı çıkmasına rağmen çocuğu emzirmekte ayak diremişti, o zamandan beri de kendi çocuklarını kendi emziriyordu. Sinirli anlarında karı kocanın sık sık tartıştıkları olurdu, fakat tartışmadan çok sonra Piyer sevinç ve şaşkınlıkla karısının yalnızca sözlerinde değil, hareketlerinde de kendi fikrini, karşı durup tartıştığı fikri bulurdu. Ama yalnız bu fikri bulmazdı, onu ifadede, tartışmanın, öfkenin davet ettiği fazla ve lüzumsuz ne varsa hepsinden temizlenmiş olarak bulurdu karısını.

Yedi yıllık bir evlilikten sonra Piyer artık fena bir insan olmadığını hissediyordu; çünkü kendi yansımasını buluyordu karısında. Birbirine karışmış, birbirini gölgelemiş iyi ve kötü her şeyi kendisinde hissediyordu. Fakat karısına yalnızca kendisinin iyi yönleri yansıyordu; yeteri kadar iyi olmayan her şey dışarıda kalıyordu Nataşa'da. Bu yansıma bilinçle değil, başka bir yoldan, gizemli bir gücün etkisiyle gerçekleşiyordu.

563 XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Avrupa'da moda olan geniş etekli bir çeşit kadın elbisesi. (Ç.N.)

XI

Bundan iki ay önce Piyer, daha Rostovlarda misafirken, Prens Fedor'dan bir mektup almıştı. Piyer'in başlıca kurucularından olduğu bir derneğin üyelerini meşgul eden önemli birtakım meseleleri görüşmek üzere onu Petersburg'a çağırıyordu.

Kocasının tüm mektuplarını okuyan Nataşa bu mektubu okuyunca, Piyer'in yokluğu ona çok zor gelmesine rağmen, Petersburg'a gitmesini ona kendisi teklif etti. Kocasının bütün düşünsel ve manevi işlerine, onları anlamasa da, büyük önem verir, her an bu çalışmalarında kocasına engel olmak korkusunu taşırdı. Piyer mektubu okuduktan sonra kendisine ürkek ürkek bakınca ona gitmesini, ancak döneceği zamanı tam olarak belirtmesini rica ederek yanıt verdi. Böylece dört haftalık izin çıktı.

Piyer'in izin süresinin bittiğinden beri, yani iki haftadır, Nataşa sonu gelmeyen bir korku, hüzün ve öfke içindeydi.

Bir iki hafta önce gelen ve evdeki tatsızlığı hisseden emekli General Denisov, bir zamanlar sevdiği bir insana benzeyen bir resme bakar gibi, şaşkınlık ve hüzünle bakıyordu Nataşa'ya. Eski göz ağrısından dinlediği ve gördüğü şeyler hep aynıydı; neşesiz ve sıkıntılı bakışlar, yersiz yanıtlar, çocuklar... Nataşa özellikle annesi, kardeşi, Sonya ya da Kontes Mariya, Piyer'i mazur görmeye, gecikmesine bahaneler bulmaya çalışarak onu teselli ettikleri zaman üzülüp öfkeleniyordu.

"Hepsi saçma, hepsi boş," diyordu. Onun, hiçbir sonuca varmayan bütün bu düşünceleri, bu anlamsız dernek... Böyle zamanlarda Nataşa, büyük önem taşıdığına inandığı işler için Nataşa bunları söylerdi. Sonra da çocuk odasına, biricik oğlu Petya'yı emzirmeye giderdi.

Kimse ona bu üç aylık küçücük varlığın verdiğini veremez, göğsüne yattığı, ağzını oynatışını, küçük burnunun soluyuşunu duyduğu zaman bunların ona söylediği kadar teselli verici, akla uygun bir şey söyleyemezdi. Bu varlık ona şöyle sesleniyordu: "Kızıyorsun, kıskanıyorsun, ondan öç almak isterdin, korkuyorsun ama ya ben, ya ben..." Verilecek yanıt yoktu. Bu gerçekten de daha fazla bir şeydi.

Kaygıyla geçen bu iki hafta içinde Nataşa teselli bulmak için çocuğun yanında o kadar bulunmuş, onunla o kadar uğraşmıştı ki, fazla emzirip onu

hasta etmişti. Hastalanmasından korkmuştu, bununla beraber, onun için gerekliydi bu. Çocuğa baktıkça, kocası için duyduğu kaygı hafifliyordu.

Piyer'in arabasının sesinin duyulduğu ve hanımını nasıl sevindireceğini bilen dadı sevinçli bir yüzle, sessizce ama hızla kapıdan içeri girdiği zaman, o, çocuğunu emziriyordu.

Çocuğu uyandırmaktan korkarak, fısıltı ile hızlı hızlı sordu:

"Geldi mi?"

Dadı fısıldadı:

"Geldi."

Nataşa'nın kanı yüzüne hücum etti, ayakları farkında olmadan kımıldadı ama fırlayıp koşmak olmazdı. Çocuk tekrar gözlerini açıp baktı. "Orada mısın" der gibi, dudaklarını yeniden gevşek gevşek oynatmaya başladı.

Nataşa göğsünü hafifçe çekerek onu sallayıp dadıya teslim etti, hızlı adımlarla kapıya doğru yürüdü. Sonra sevinince çocuğu çok çabuk bıraktığı için vicdanı tarafından azarlanmış gibi kapıda durdu, dönüp baktı. Dadı dirseğini yukarı kaldırarak çocuğu küçücük karyolasının korkuluğundan aşırdı.

Dadıyla anneler arasında görülen o laubalilikle gülümseyerek, "Ya, gidin artık, gidin, anneciğim, müsterih olun, gidin," diye fısıldadı.

Nataşa hafif adımlarla sofaya koştu.

Ağzında piposu ile çalışma odasından salona çıkan Denisov eski Nataşa'yı ilk orada gördü. Değişen yüzünden parlak, göz kamaştırıcı, sevinçli bir ışık sel halinde akıyordu. Koşarken Denisov'a dönerek, "Geldi," dedi. Ve Denisov çok az sevdiği Piyer'in gelişinden dolayı çok mutlu olduğunu hissetti. Nataşa koşarak sofaya girince boyun atkısını çözmekle meşgul kürklü, uzun bir adam silueti gördü.

"O! Gerçek! İşte o!" diye kendi kendine mırıldandı, boynuna atıldı, onu kucakladı, başını göğsünde bastırıp *sıktı, sonra geri çekilip Piyer'in "kırağı tutmuş"*, *kızarmış,* mutlulukla dolu yüzüne baktı. "Evet, bu o mutlu, memnun..."

Birdenbire son iki hafta içinde duyduğu sabırsız, azaplı bekleyişi hatırladı: Yüzünde parlayan sevinç kayboldu; kaşlarını çattı; sitem ve acı söz seli Piyer'in üstüne dökülmeye başladı:

"Evet, senin için iyi, çok memnunsun, keyif sürdün... Ama ben? Çocuklara acısaydın bari. Emziriyorum, sütüm bozuldu... Petya az kalsın ölüyordu. Ama senin keyfin yerinde. Evet, keyfin yerinde..."

Piyer suçsuz olduğunu biliyordu; çünkü daha önce gelemezdi. Karısının bu parlayışının yersiz olduğunu biliyordu, bir iki dakika sonra bunun geçeceğini de biliyordu; kendisinin keyifli ve neşeli olduğunu da çok iyi biliyordu. Gülümsemek isterdi, fakat bunu düşünmeye bile cesaret edemiyordu.

Yüzüne acınası, ürkek bir şekil verdi ve iki büklüm oldu:

"Gelmeme imkân yoktu, gerçekten! Petya nasıl?"

"Şimdi fena değil, gidelim. Ne insafsızsın! Sensiz ne hal olduğumu, neler çektiğimi bilsen..."

"Sağlığın iyi mi?"

Nataşa onun elini bırakmaksızın, "Gidelim, gidelim," dedi. Odalarına gittiler.

Nikolay'la karısı Piyer'i görmeye geldikleri zaman, o çocuk odasındaydı, uyanmış emzikli oğlunu kocaman sağ avucunun içinde tutuyor, onu okşuyordu. Çocuğun ablak yüzünde, dişsiz açık ağzında mutlu bir gülümseme durakalmıştı. Fırtına çoktan geçmişti; duygulu bir tavırla kocasına ve oğluna bakan Nataşa'nın yüzünde bir sevinç güneşi parlıyordu.

"Prens Fedor'la konuşmalarınız iyi geçti mi?" diye sordu Nataşa.

"Evet, mükemmel."

"Bak, tutuyor." (Çocuğun başını kastediyordu.)

"Ah, beni ne kadar korkuttu."

"Prensesi gördün mü? Şu şeyi sevdiği doğru mu..."

"Evet, düşünebiliyor musun..."

Bu sırada Nikolay'la Kontes Mariya içeri girdiler. Piyer oğlunu elinden bırakmadan eğilip onlarla öpüştü, sorulanlara yanıt verdi. Ama çocukla meşguldü Piyer, konuşulacak çok şey olduğu halde, başlığı ve sallanan başıyla bebek, Piyer'in tüm dikkatini kendine çekiyordu.

Kontes Mariya çocuğa bakıp onunla oynayarak, "Ne sevimli şey!" dedi, kocasına döndü. "Bu harikulade şeylerdeki güzelliği nasıl anlamıyorsun. İşte ben bunu anlamıyorum, *Nicolas*."

Nikolay çocuğa soğukça bakarak,

"Anlamıyorum, anlayamıyorum," dedi. "Et parçası. Hadi Piyer."

Kontes Mariya kocasının kusurunu kapatmak ister gibi, "Asıl mesele onun bu kadar şefkatli bir baba olması," dedi. "Ama ancak bir sene geçtikten sonra falan..."

"Hayır, Piyer onlara mükemmel dadılık eder," dedi Nataşa. "Elinin, tam çocuğun poposuna göre yapılmış olduğunu söyler. Bakın."

Piyer ansızın gülerek, “Ama yalnız bunun için değil,” dedi ve çocuğu kavrayıp dadıya verdi.

Lısiye Gori konağında, her gerçek ailede olduğu gibi, her biri kendi özelliğini koruyan, birbirine fedakârlıkta bulunarak uyumlu bir bütün halinde birleşip kaynaşan, birbirinden tamamıyla ayrı dünyalar yaşamaktaydı. Konakta yaşanan her olay bütün bu dünyalar için aynı derecede önemli, aynı derecede sevinçli ya da acıklıydı ama her dünyanın, herhangi bir olaya sevinmek ya da hüzünlenmek için, bütünüyle kendine has, bağımsız nedenleri vardı.

İşte Piyer'in gelişi de böyle sevindirici, önemli bir olaydı. Herkeste böyle bir duygu uyandırmıştı.

Hizmetçiler (ki, efendilerinin en yanılmaz yargıçlarıdır, çünkü onlar konuşmalara, açığa vurulan duygulara göre değil, davranışlara, yaşayış tarzına göre yargılarlar) Piyer'in gelişine sevinirlerdi, çünkü bilirlerdi ki o varken Kont her gün malikâneyi dolaşmayı bırakır, neşeli, güler yüzlü olur, sonra da bayramda herkese bol hediyeler verilirdi.

Çocuklarla mürebbiyeler Bezuhov'un gelişine sevinirlerdi, çünkü kimse onları ortak hayata Piyer gibi çekmezdi. Üstelik, onun dediği gibi, her çeşit dans yapabilen, *ekosez*'i (bildiği biricik parça) klavsende çalabilen bir tek oydu, sonra herkese mutlaka hediye getirirdi.

Şimdi on beş yaşında zayıf, kıvırcık, açık kumral saçlı, güzel gözlü, hastalıklı, zeki bir oğlan olan Nikolinka sevinirdi, çünkü Piyer Amca (ona böyle derdi) hayran olduğu, çok sevdiği bir kimse idi. Hiç kimse Nikolinka'ya Piyer'e karşı özel bir sevgi telkin etmemişti ve Piyer'i ancak arada sırada görürdü. Onu terbiye eden Kontes Mariya, kocasını ona da kendisinin sevdiği gibi sevdirmek için bütün gücünü sarf ederdi; Nikolinka da onu severdi; fakat belli belirsiz bir hafifseme farkıyla severdi. Piyer'e ise tapınırdı. O, Nikolay Amca gibi ne *hussar* olmak ne de Giyorgiyev nişanı taşımak değil, Piyer gibi akıllı ve iyi yürekli olmak istiyordu. Piyer'in yanında yüzü her zaman bir sevinçle parlar, Piyer ona bir şey söyleyince kızarır, nefesi tutulurdu. Piyer'in söylediklerinden hiçbirini kaçırmaz, sonra Dessallés'yle birlikte ve kendi kendine onun her sözünü hatırlayarak bu sözün anlamı üzerinde düşünürdü. Piyer'in geçmiş hayatı, 1812 yılından önce başına gelenler (duyduğu sözlerden bunlar hakkında ancak bulanık bir fikir edinmişti) Moskova'daki maceraları, esareti, hikâyesini Piyer' den

dinlediği Platon Karatayev, kendisinin de özel bir sevgiyle sevdiği Nataşa'ya olan aşkı, özellikle Nikolinka'nın tanımadığı babasıyla olan dostluğu, bütün bunlar Piyer'i onun gözünde bir kahraman, bir aziz yapmıştı.

Aşk hakkında daha yeni yeni bir şeyler sezmeye başlayan çocuk, babası ve Nataşa hakkında söylenen üstü kapalı sözlerden, Piyer'in rahmetli babasını andığı zaman heyecanlanmasından, Nataşa'nın da ondan dikkatli, saygılı ve şefkatli bir dille söz etmesinden, babasının Nataşa'yı sevdiği ve ölürken onu dostuna vasiyet ettiği inancına varmıştı. Hiç tanımadığı bu baba, yüreği burkulmadan, keder ve heyecan yaşlarıyla gözleri dolmadan düşünemediği, tahayyül edilmesi imkânsız bir Tanrı gibi gelirdi. O da Piyer'in gelişine sevinmişti.

Misafirler, buluşmaları, yemekleri hep neşelendiren, birleştiren bir kimse olduğu için Piyer'in gelişine memnundular.

Yaşlılar, ev halkı, karısını bir tarafa bırakalım, yanında daha hoş, daha rahat yaşanan bir dostu gördükleri için memnundular.

Yaşlı kadınlar, hediyeler getireceği için ve özellikle Nataşa yeniden canlanacak diye memnundular.

Piyer bütün bu dünyaların kendisi hakkındaki bu duygularını seziyor, her birine beklediğini vermekte acele ediyordu.

Çok dalgın ve unutkan bir adam olan Piyer, karısının hazırladığı bir listeye göre şimdi her şeyi, annesinin, kardeşinin siparişlerini de, Belova'nın elbiselik hediyelerini de, yeğenlerinin oyuncaklarını da unutmamış, hepsini almıştı. Evliliklerinin ilk zamanlarında karısının, alınacak şeylerin hepsini alması, bir şey unutmaması yolundaki isteği ona garip gelmiş ve ilk seyahatinde hepsini unuttuğu zaman Nataşa'nın gösterdiği ciddi dargınlık onu hayrete düşürmüştü. Ama sonraları buna alışmıştı. Nataşa'nın kendisi için bir şey istemediğini, başkaları içinse ancak kendisi arzu edince bir şey sipariş ettiğini bilen Piyer, şimdi bütün ev halkına hediye getirme konusunda tam bir çocuk hazzı buluyor ve asla bir şey unutmuyordu. Nataşa'dan azar işitiyorsa, sadece fazla ve çok pahalı şeyler aldığı için işitiyordu. Çoğunluğun düşüncesine göre, kusurlarına ya da Piyer'e bakılırsa meziyetlerine, özensizliğine, dağınıklığına, Nataşa bir de cimrilik eklemişti.

Piyer büyük masraflar isteyen kalabalık bir ev hayatı, bir aile hayatı yaşamaya başlayalı beri, eskisinin yarısı kadar masraf yaptığını, son

zamanlarda (özellikle ilk karısının borçları yüzünden) bozulan işlerinin düzelmeye başladığını hayretle görmüştü.

Az masrafla yaşıyordu, çünkü başıboş bir hayat sürmüyordu: Her an değiştirilebilecek böyle bir hayat tarzının gerektirdiği pahalı lüksten artık kurtulmuştu ve onu artık istemiyordu. Hayat tarzının ölünceye dek değişmeyeceğini, onu değiştirmenin elinde olmadığını hissediyordu; bunun için bu hayat tarzı ucuza mal oluyordu.

Piyer neşeli, gülümseyen bir yüzle, satın aldığı şeyleri ayırıyordu. Bir kumaş parçasını bir tezgâhtar gibi açarak, “Ne mal!” dedi.

Nataşa, dizlerinin üstünde büyük kızı olduğu halde karşısında oturuyor, ışıldayan gözlerini kocasından gösterdiği şeye kaydırıyordu hızla. Kumaşı yokladı, “Bu Belova için mi? Çok güzel,” dedi, “metresi bir ruble bunun herhalde, değil mi?”

Piyer fiyatını söyledi.

“Pahalı,” dedi Nataşa. “Ah, çocuklar da, *maman* da ne kadar sevinecek.” O zamanlar daha yeni moda olan inci işlemeli altın tarağı hayranlıkla gözden geçirip gülümsemesini tutamayarak ekledi: “Yalnız, benim için bunu boş yere satın almışsın.”

Piyer, “Adel ille al diye başımın etini yedi,” dedi.

“Ne zaman takacağım?” Nataşa onu saçının örgüsüne taktı: “Büyüyünce Maşenka takar; belki o zaman yine moda olur. Hadi gidelim.”

Hediyeleri toplayarak önce çocuk odasına, sonra Kontes’in yanına gittiler.

Piyer ile Nataşa koltuklarında paketlerle misafir salonuna girdikleri zaman Kontes, hep yaptığı gibi, Belova ile oturmuş, kâğıt falı açıyordu.

Kontes artık altmış yaşındaydı. Saçı başı büsbütün ağarmıştı. Tülü bütün yüzünü saran bir hotoz giyiyordu. Yüzü buruşmuştu, üst dudağı içeri batmıştı, gözleri bulanıktı.

Oğluyla kocasının peş peşe ölmelerinden sonra elinde olmayarak kendisini bu dünyada hiçbir hedefi ve anlamı olmayan, unutulmuş bir yaratık gibi hissediyordu. Yiyor, içiyor, uyuyor, uyanıyor ama yaşamıyordu. Hayat onda hiçbir iz bırakmıyordu. Hayatta sessizlikten başka bir şey istemiyordu; bu sessizliği ise ancak ölümde bulabilirdi. Ama ölüm gelinceye kadar yaşaması, yani yaşama gücünü harcaması gerekiyordu. Küçük çocuklarla yaşlılarda görülen şeyler onda fazlasıyla göze çarpıyordu. Hayatında öyle belirgin hiçbir amaç görülmüyor, yalnızca zorunlu günlük alışkanlıklarını yerine getirme ihtiyacı belli oluyordu. Yemek, uyumak,

düşünmek, konuşmak, ağlamak, çalışmak, kızmak... Yalnızca midesi, beyni, kasları, sinirleri ve karaciğeri olduğu için gerekliydi ona bunlar. Bütün bunları o, dıştan gelen bir etkiyle yapmıyordu; sağlıklı insanlar gibi değildi; onlar amaçlarına ulaşmaya çalışırken bedensel alışkanlıklarını, bedenlerinin amaçlarını unuturlar. O yalnızca ciğerlerini, dilini çalıştırmak fiziksel bir ihtiyaç olduğu için konuşuyordu. Çocuk gibi ağlıyordu. Çünkü sümkürmesi lazımdı... Gücü kuvveti yerinde insanlar için amaç olan besbelli onun için bir bahane idi.

Sabahları, hele bir gün önce yağlı bir şey yemişse, içinde öfkelenme ihtiyacı belirir, o zaman en yakın bahaneyi, Belova'nın sağırlığını seçerdi.

Odanın öbür ucundan ona yavaşça bir şeyler söylemeye başlardı.

"Bugün hava galiba daha sıcak," diye fısıldardı. Belova, "Elbette geldiler," diye yanıt verince öfkeyle homurdanırdı:

"Aman Tanrım, ne sağır, ne sersem şey."

Bazen kuru, bazen nemli, bazen iyi ovulmamış gelen enfiye de ayrı bir bahane olurdu. Bu öfkelenmelerden sonra yüzü sapsarı kesilir ve oda hizmetçileri Belova'nın ne zaman sağırlaşacağını, enfiyenin ne zaman nemleneceğini, yüzünün ne zaman sararacağını, yanılmaz belirtilerden anlarlardı. Nasıl safrasını çalıştırması gerekiyorsa, artık durmuş düşünme yeteneğini de arada bir çalıştırması gerekiyordu; bu bahane ile de fal açardı. Ağlaması gerekince bahane, rahmetli Kont'tu. Telaşlanması gerekince, bahane Nikolay ve onun sağlığıydı; dokunaklı konuşması gerekince, bahane Kontes Mariya'ydı. Ses uzvunu çalıştırması gerekince (bu genellikle saat yedide karanlık odada, hazım istirahatından sonra olurdu) bahane dinleyicileri hep aynı kimseler olan aynı olayların hikâyesiydi.

Kimse sözünü etmiyordu ama yaşlı kadının bu hali herkes tarafından anlaşılıyordu, onun rahatı için çaba gösteriyorlardı. Nikolay'la Piyer, Nataşa ve Kontes Mariya arada birbirlerine bakıp hüzünle gülümseyerek sevgi gösteriyorlardı ona.

Ama bu bakışların başka bir anlamı daha vardı, onun hayatta üstüne düşeni yaptığını, bu görüntüden ibaret olmadığını, herkesin bir gün onun gibi olacağını, ona saygı göstermenin, bir zamanlar bizim gibi hayat dolu, şimdiyse acz içinde bir insan için sabır göstermenin bir mutluluk olduğunu da söylüyor, *Memento mori*[564] diyordu bu bakışlar.

Ev halkından ancak büsbütün kötülerle aptallar ve küçük çocuklar bunu anlamazlar, onu yadırgarlardı.

564 Ölümünü hatırla. Fani olduğunu anımsa.

XIII

Piyer karısıyla misafir salonuna girdiği zaman Kontes kâğıt falıyla zihnini çalıştırma ihtiyacını gideriyordu. Piyer ya da kendi oğlu bir yerden döndüğü zaman, alışkanlık edinmişti. "Neredesin canım, neredesin; gözlerimiz yollarda kaldı. Eh, çok şükür," gibi şeyler söyler, hediyelerini alınca da hep, "Hediye önemli değil canım. Beni düşündüğün için teşekkür ederim..." diyerek iltifatta bulunurdu ama bunu söylerken dikkati dağıldığı için Piyer'in gelmesi anlaşılan hoşuna gitmemişti. Falını bitirdi, hediyelerle ancak ondan sonra meşgul oldu. Bunlar, çok iyi yapılmış bir iskambil kutusuyla üzerinde çoban resimleri bulunan kapaklı, açık mavi bir Sèvres fincanı ve Piyer'in Petersburg'da bir minyatürcüye ısmarladığı, Kont'un portresini taşıyan altın bir enfiye kutusundan (Kontes bunu çoktan beri arzu ediyordu) ibaretti. Kontes şimdi ağlamak istemiyordu; onun için portreye ilgisizce bakıyor, daha çok kutu ile meşgul oluyordu.

"Teşekkür ederim canım," dedi her zamanki gibi, "ama en iyi hediye kendi kendini getirmiş olman. Yoksa, bu olmaz. Karına biraz çıkışsan bari. Ne oluyor bu böyle. Sensiz, deli gibi. Gözü bir şey görmüyor, bir şey hatırlamıyor, baksana Anna Timoveyevna," diye ekledi, "oğlumuz bize ne güzel bir kutu getirdi."

Belova hediyeleri övdü, kendi kumaşına hayran oldu.

Piyer, Nataşa, Nikolay, Kontes Mariya ve Denisov'un Kontes'in yanında (kendisinden bir şey gizlendiği için değil, fakat birçok noktalarda o kadar geri kalmıştı ki yanında bir şey söylemeye başlanınca yerli yersiz pek çok soruya yanıt vermek ve birkaç kez tekrarlanan şeyleri ona yeniden anlatmak; hatırlamadığı bazı olayları, şunun öldüğünü, bunun evlendiğini hatırlatmak gerektiği için) söylenmeyecek birçok şeyler konuşmaları gerekti. Böyle olduğu halde âdet üzere misafir salonunda semaverin etrafında toplanmışlardı, Kontes'in, Prens Vasiliy'in yaşlanıp yaşlanmadığı, Kontes Mariya Alekseyevna'nın onun hatırlayıp hatırlamadığı, selam yollayıp yollamadığı vs. gibi gereksiz ve kimseyi ilgilendirmeyen sorularına yanıtlar veriyordu Piyer. Kimseyi ilgilendirmeyen ama zorunlu olan bu konuşma, çay süresince devam etti. Ailenin bütün yaşlı üyeleri yuvarlak masanın çevresinde ve Sonya'nın bulunduğu semaverin yanında toplanmışlardı. Çocuklar, mürebbiler ve mürebbiyeler çaylarını içmişti;

sesleri yandaki *boudoir*'dan geliyordu. Çayda herkes her zamanki yerinde oturuyordu; Nikolay sobanın başında, çayının konduğu küçük masanın önünde oturmaktaydı. İlk Milka'nın yavrusu, yüzü büsbütün ağaran, bunun için de kara gözleri daha belirgin görünen yaşlı tazı Milka, yanındaki koltukta yatıyordu. Kıvırcık saçları, bıyıkları, favorileri kırlaşmış Denisov önü açık general üniformasıyla Kontes Mariya'nın yanında oturuyordu. Piyer karısıyla yaşlı Kontes'in arasındaydı. Yaşlı kadını ilgilendirebilecek, onun için anlaşılabilecek şeyler anlatıyordu. Çeşitli haberlerden, sosyete olaylarından, yaşlı Kontes'in akranı çevrelerden; bir zamanlar gerçekten canlı, ayrı bir çevre olan ama şimdi büyük bir bölümü dünyanın dört bucağına dağılan, kendisi gibi hayatta ektikleri şeylerin son başaklarını toplayarak ömürlerinin son günlerini yaşayan kimselerden söz ediyordu. Ama onlar, bu akranlar yaşlı Kontes'e tek ciddi ve gerçek dünya gibi geliyordu. Piyer heyecanlıydı, bu nedenle Nataşa onun yolculuğunun ilginç geçtiğini, çok şey anlatmak istediğini ama Kontes'in yanında buna cesaret edemediğini anlıyordu. Ailenin üyesi olmayan, bu yüzden Piyer'in gösterdiği tereddüdü anlamayan Denisov (ayrıca durumdan memnun olmayan biri olarak da Petersburg'da olup bitenlerle çok ilgileniyordu) Piyer'i durmadan, kâh Semyonovski Alayı'nda daha yeni yaşanan bir olayı, kâh Arakçeyev'i, kâh Kutsal Kitap Derneği'ni anlatmaya zorluyordu. Piyer bazen dalarak anlatmaya başlıyor ama Nikolay'la Nataşa her defasında Prens İvan'ın ve Kontes Mariya Antonovna'nın sağlığından söz açarak konuyu başka tarafa çeviriyorlardı.

Denisov, "Eh, bütün bu çılgınlıklar, bu Gosner, bu Tatarinova ne oluyor," diye sordu, "bütün bunlar devam ediyor mu?"

Piyer, "Nasıl, devam etmek mi?" diye her zamankinden daha gür çıkan bir sesle haykırdı. "Kutsal Kitap Derneği, şimdi bütün hükümet."

Çayını bitiren Kontes besbelli yemekten sonra öfkelenmek için bahane arayarak, "Bu ne oluyor, *mon cher ami?*" diye sordu. "Hükümet, diye nasıl söylüyorsun. Ben bunu anlamıyorum."

Bu yeni haberin annesinin diline nasıl tercüme edileceğini bilen Nikolay söze karıştı:

"Biliyor musunuz, *maman*, bu Prens Aleksandr Nikolayeviç Golitsin bir dernek kurdu, çok nüfuzluymuş, diyorlar."

Piyer dikkatsizce, "Şimdi bütün hükümet Arakçeyev ile Golitsin," dedi, hem de nasıl! Her şeyde bir suikast şüphesi seziyor, her şeyden korkuyorlar."

Kontes alınganca, “Eh, Prens Aleksandr Nikolayeviç’ in kabahati ne? Çok saygıdeğer bir adam o. Ben ona o zaman Mariya Antonovna’da rastlamıştım,” dedi ve herkes sustuğu için iyice alınarak devam etti: “Şimdi herkesi kınamaya başladılar. Kutsal Kitap Derneği, ne var bunda?” Ayağa kalktı. O kalkınca hepsi kalktılar. Sert bir tavırla *boudoir’*a, kendi masasına doğru süzüldü.

Ortalığa çöken hüzünlü bir sessizlik arasında yandaki odadan çocuk gülüşmeleri ve sesler duyuluyordu. Belli ki çocuklar neşeyle oynuyorlardı.

Küçük Nataşa’nın, bütün diğer sesleri bastıran neşeli çığlığı duyuluyordu:

“Tamam, tamam!”

Piyer, Kontes Mariya ve Nikolay’la bakıştı (Nataşa zaten hep gözünün önündeydi) ve mutlulukla gülümsedi.

“İşte harikulade bir müzik!” dedi.

“Anna Makarovna çorabı bitirdi,” dedi Kontes Mariya.

Piyer, “A, gidip bakacağım,” diye haykırdı. “Biliyor musun...” Kapının yanında durdu. “...Her şeyin iyi gittiğini bana ilk onlar söylüyor. Bugün geliyorum, eve yaklaşıkça korkum artıyor. Sofaya girince Andruşka’nın şakıyarak bir şeyler söylediğini duydum, eh, demek her şeyi iyi...”

Nikolay, “Bilirim, bu duyguyu bilirim,” diye onayladı. “Benim gitmem doğru olmaz. Çoraplar bana bir sürpriz.”

Piyer çocukların yanına girdi, kahkahalar, haykırışlar iyice arttı. Piyer’in sesi duyuldu:

“E, Anna Makarovna, şöyle ortaya gel. Sen yönet. Bir, iki, üç deyince buraya, ortaya çık, Elini uzat. Hadi bakalım, bir, iki...” Bir sessizlik oldu... “Üç!” Odada çocuk seslerinin coşkun uğultusu koptu. “İki tane, iki!” diye haykırıyorlardı.

Anna Makarovna’nın elindeki, sırrını yalnız kendisinin bildiği bir yöntemle ikisini bir arada ördüğü ve çocukların yanında hep merasimle şişlerden çıkardığı iki çoraptı.

XIV

Biraz sonra çocuklar vedalaşmaya geldi. Herkesle öpüştüler, mürebbiler, mürebbiyeler eğilip selam verdi ve çıktılar. Yalnız Dessallés ile öğrencisi kaldı. Mürebbi yavaşça öğrencisini aşağı kata çağırdı.

Nikolinka Bolkonski de yavaşça, *“Non, Monsieur Dessallés, je demanderai à ma tante de rester,”*[565] diye yanıt verdi.

Halasına yaklaşarak, “*Ma tante*, izin verin de kalayım,” dedi. Yüzü yalvarış, heyecan, sevinç ifade ediyordu. Kontes Mariya onu süzdü, Piyer’e döndü.

“Siz burada olduğunuz zaman ayrılamaz...” dedi.

Piyer elini İsviçreliye uzatarak, *“Je vous le ramènerai tout-à-l’heure, monsieur Dessallés; bonsoir,”*[566] dedi ve gülümseyerek Nikolinka’ya döndü. “Seninle hiç görüşmedik.” Kontes Mariya’ya bakıp ekledi: “Mariya, gitgide ne kadar benziyor.”

Oğlan kıpkırmızı kesilip hayranlıkla parıldayan gözlerle aşağıdan yukarı Piyer’e bakarak, “Babama mı?” dedi. Piyer başını salladı ve çocukların kestiği hikâyesine devam etti. Kontes Mariya elinde bir kanaviçe işliyordu. Nataşa gözlerini ayırmadan kocasına bakıyordu. Nikolay ile Denisov kalktı, pipolarını isteyip yaktılar, ısrarla semaverin başında mahzun oturan Sonya’dan çay aldılar, Piyer’e sorular sordular. Kıvırcık saçlı, hastalıklı oğlan, parıldayan gözleriyle kimsenin dikkatini çekmeden köşede oturuyordu, devrik yakasından çıkmış ince boynunun üstündeki kıvırcık başını Piyer’in bulunduğu tarafa çeviriyor, besbelli yeni, güçlü bir hisle arada bir ürperiyor, kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu.

Konuşma, insanların çoğunun genellikle iç politikanın en ilgi çekici konusu gibi gördükleri, yüksek idari çevre dedikoduları etrafında dönüyordu. Mesleğinde haksızlığa uğradığı için hükümetten memnun olmayan Denisov, şimdi Petersburg’da yapılan bütün (böyle düşünüyordu) sersemlikleri sevinçle öğreniyor, şiddetli, keskin ifadelerle Piyer’in sözleri üzerinde fikir yürütüyordu:

“Öncelikle, Alman olmak varmış, şimdi Tatarinova ile, Madam Krudner’le dans etmek, Eckartshausen ve Kardeşleri’ni okumak lazım. Ah! Bizim yiğit Bonaparte’ı yine bir salıverseler. Akıllarını başlarına getirirdi. Semyonovski Alayı er Schwartz’a verilirse ne olur, sorarım?” diye bağırdı.

Nikolay da, Denisov gibi her şeyi bu kadar kötü görmüyorsa da hükümeti eleştirmeyi etmeyi önemsiyor, A’nın falan bakanlığa getirilmesini, B’nin genel vali olarak filan yere atanmasını ve hükümdarın ya da bakanın falan sözü söylemesini, bütün bu işleri çok önemli görüyordu. Bunlarla ilgilenmeyi gerekli sayıyor, Piyer’e sorular soruyordu. İkisinin sorularıyla konuşma bu her zamanki yüksek idareci çevre dedikodusu sınırından öteye aşmadı.

Ama kocasının her halini bilen, ne düşündüğünü anlayan Nataşa, Piyer’in çoktan beri başka şeyler konuşmak istediğini, fakat bunu yapamadığını, yeni dostu Prens Fedor’a danışmak için onu Petersburg’a götüren samimi düşüncesini bir türlü açamadığını görüyordu; Prens Fedor’la işinin ne durumda olduğunu sorarak ona yardım etti.

“Ne bu?” diye sordu Nikolay.

Piyer etrafına bakınarak, “Hep o, hep aynı şey,” dedi. “İşlerin kötüye gittiğini, bunun böyle bırakılamayacağını, bütün namuslu insanların görevinin, güçleri kuvvetleri yettiği kadar karşı çıkmak olduğunu herkes görüyor.”

Nikolay hafifçe kaşlarını çatarak, “Namuslu insanlar ne yapabilirler?” dedi. “Ne yapılabilir?”

“Bak ne yapılabilir...”

Nikolay, “Çalışma odasına gidelim,” dedi.

Çocuğu emzirmek için gelip kendisini çağıracaklarını çoktan anlayan Nataşa, dadının sesini işitince çocuk odasına gitti. Kontes Mariya da onunla beraber çıktı. Erkekler çalışma odasına gittiler; Nikolinka Bolkonski de amcası farkına varmadan içeri girdi, pencereye yakın, yazı masasının yanına gölgede oturdu.

Denisov, “E, ne yaparsın bakalım?” dedi.

“Sonsuz hayal,” dedi Nikolay.

Piyer, “Bakın ne yapılabilir,” diye oturmadan söze başladı; kâh odada dolaşıyor, kâh duruyor, ıslık çalıyor, konuşurken elleriyle hızlı hareketler yapıyordu. “Bakın. Petersburg’da durum şöyle: Hükümdar bir şeye karışmıyor. O kendini tamamıyla şu mistisizme verdi (Piyer şimdi mistisizmi kimseye affetmiyordu). Yalnız huzur arıyor; ona huzuru ancak herkesi kolunun bütün gücüyle doğrayan, boğan *sans foi ni loi*...[567] insanlar verebilir: Magnitski, Arakçeyev ve *tutti quanti*...[568] gibi.” Nikolay’a dönerek, “Sen çiftçilikle kendin meşgul olmayıp da sadece huzur isteseydin

amacına *burmister*’inin[569] sertliği oranında çabuk ulaşabilir miydin?” diye sordu.

Nikolay, “E, peki ne diye söylüyorsun bunu?” dedi.

“Her şey mahvoluyor. Mahkemelerde hırsızlık, orduda yalnız dayak hüküm sürüyor; yürüyüş talimi, asker kolonileri. Halka zulmediliyor; kültür boğuluyor. Genç olanları, namuslu olanları mahvediyorlar! Bunun böyle yürümeyeceğini herkes görüyor. İp çok gergin, kesinlikle kopacak,” diyordu Piyer, herhangi bir hükümetin icraatına bakarak, hükümet denen şey var olalı beri insanların hep söyledikleri gibi. “İşte Petersburg’da onlara söylediğim buydu.”

Denisov, “Kime?” diye sordu.

Piyer kaşlarının altından manalı manalı bakarak, “Canım, kime olduğunu biliyorsunuz,” dedi, “Prens Fedorov’a ve onların hepsine. Kültür ve hayırseverlik yarışı yapmak, şüphesiz, iyi. Amaç pek güzel ama o kadar; bu durumda, başka bir şey lazım.”

Bu sırada Nikolay yeğeninin orada olduğunu fark etti; suratı asıldı; ona yaklaştı.

“Burada ne işin var?”

Piyer, “Niçin? Bırak onu,” diyerek Nikolay’ın kolunu tuttu ve sözüne devam etti: “Bu az, ben onlara, şimdi başka şey lazım diyorum. Bu tel ha koptu, ha kopacak diye siz durup beklerken, herkes kaçınılmaz devrimi gözlerken genel felaketi önlemek için safları mümkün olduğu kadar sık ve kalabalık bir insan kitlesinin el ele vermesi lazım. Genç ve güçlü olan herkes oraya sürükleniyor ve bozuluyor. Kimini kadınlar, kimini şeref ve itibar, şöhret düşkünlüğü, para baştan çıkarıyor; onlar öbür karargâha geçiyorlar. Sizin gibi, benim gibi bağımsız, özgür insanlar kalmıyor. Ben şöyle diyorum: derneğin çevresini genişletmek. Yalnız erdem değil, bağımsızlık ve eylem *Mot d’ordre*[570] olsun.”

Nikolay yeğenini bıraktı, koltuğu öfkeyle ileri sürüp oturdu; memnuniyetsizlik ifade eden bir tavırla öksürerek Piyer’i dinliyor, kaşlarını gittikçe daha çok çatıyordu.

“Peki, bu eylemin amacı ne olacak?” diye haykırdı. “Hükümete karşı tutumunuz nasıl olacak?”

“Nasıl mı olacak? Yardımcı bir tutum. Dernek, hükümet izin verirse gizli olmayabilir. Hükümete düşman olması şöyle dursun, bu dernek tam bir muhafazakârlar derneğidir. Kelimenin tam anlamıyla bir centilmenler derneği. Biz yalnızca Pugaçev’in senin ve benim çocuklarımızı kesmeye

gelmemesi, Arakçeyev'in beni askerî sürgün kolonilerine göndermemesi için, yalnız bunun için ve yalnız genel çıkar, genel güvenlik amacıyla el ele veriyoruz."

"Evet; ama gizli bir dernek; şu durumda ancak kötülük doğurabilecek, hükümete düşman, zararlı bir dernek."

"Neden? Avrupa'yı kurtaran Tugendbund (Avrupa'yı Rusya'nın kurtardığını düşünmeye o zamanlar henüz cesaret edilemezdi) zararlı bir şey mi yaptı? Tugendbund bir fazilet birliğidir; bu bir sevgi, bir yardımlaşmadır; İsa'nın çarmıhta öğütlediği şey..."

Konuşmanın ortasında odaya giren Nataşa memnun, kocasına bakıyordu. Onu memnun eden şey kocasının söyledikleri değildi. Bu onu ilgilendirmiyordu bile çünkü bütün bunlar ona pek basit şeylermiş, bütün bunları çoktan biliyormuş gibi geliyordu (ona öyle geliyordu, çünkü o bunların geldiği yeri, Piyer'in bütün ruhunu biliyordu) ama Piyer'in heyecanlı, coşkun haline bakarak mutlu oluyordu.

İnce boynu devrik yakasından çıkan, herkesin unuttuğu genç çocuk Piyer'e daha coşkun bir heyecanla bakıyordu. Piyer'in her sözü kalbini yakıyordu; parmaklarının sinirli hareketleriyle amcasının masasında eline geçen mühür mumunu ve tüy kalemi kendi de farkında olmadan kırmıştı.

"Hiç de senin sandığın gibi değil, işte Alman Tugendbund'u ve işte benim teklif ettiğim."

Denisov'un gür, kararlı sesi duyuldu:

"Eh, kardeşim, bu sucukçular için Tugendbund iyi; ama ben bunu anlamıyorum, lafını da etmem. Her şey kötü, berbat, kabul; yalnız, bu Tugendbund'u anlamıyorum ben. Beğenmiyorsan, o halde *bunt,*[571] bak bunu anlarım! *Je suis votre homme!*"[572]

Piyer gülümsedi, Nataşa güldü ama Nikolay kaşlarını daha çok çattı, ufukta herhangi bir devrim görünmediğini, söz ettiği tehlikenin yalnızca onun hayalinde olduğunu Piyer'e ispat etmeye koyuldu. Piyer tersini ileri sürüyor ve onun düşünsel yeteneği daha güçlü ve daha kıvrak olduğu için Nikolay kendini çıkmaza sokulmuş hissediyordu. Bu onu çok kızdırdı çünkü o içinden (muhakemesiyle değil, muhakemeden daha güçlü bir şeyle) kendi düşüncesinin şüphe götürmez doğruluğunu biliyordu.

Ayağa kalkıp sinirli hareketlerle piposunu bir köşeye uzattı ve nihayet büsbütün bırakarak, "Sana bir şey söyleyeyim," dedi. "İspat edemem sana. Her şeyimizin kötü olduğunu, bir devrim olacağını söylüyorsun; ben böyle bir şey görmüyorum. Ant, şarta bağlı bir şeydir, diyorsun; buna karşılık

sana şunu söyleyeceğim: Benim en iyi dostlarımdan olduğunu bilirsin, ama gizli bir dernek kurun, hükümete karşı gelmeye kalkışın, nasıl bir hükümet olursa olsun, bilirim ki görevim ona itaat etmektir. Arakçeyev bir süvari bölüğüyle üzerinize yürümeyi ve sizi kılıçtan geçirmeyi bana hemen emretsin, bir saniye düşünmem, giderim. Sen nasıl istersen öyle düşün.”

Bu sözlerden sonra sıkıcı bir sessizlik oldu. Nataşa kocasını savunmak, kardeşine saldırmak için atıldı. Savunması zayıftı, beceriksizceydi; ama hedefine ulaştı. Konuşma yeniden canlandı ama Nikolay’ın söylediklerinden sonra oluşan tatsız, düşmanca hava artık kalmamıştı.

Hep birden akşam yemeğine kalktıkları sırada Nikolinka Bolkonski sararmış bir halde, parlayan, ışıklı gözlerle Piyer’e yaklaştı.

“Piyer Amca... siz... hayır... Babam sağ olsaydı... söylediklerinize katılır mıydı?” diye sordu.

Konuşma sırasında bu genç çocuğun ruhunda geçen özel, ayrı, karışık ve güçlü duygu ve düşünceleri Piyer birden anladı, söylediklerini hatırlayarak çocuğun kendisini dinlemiş olmasına canı sıkıldı. Yine de ona yanıt vermek gerekiyordu.

İster istemez, “Bence katılırdı,” dedi ve çalışma odasından çıktı.

Çocuk başını eğdi ve masanın üstünde neler yaptığını ancak o zaman gördü. Yüzü kıpkırmızı oldu, Nikolay’a yaklaştı.

Kırılmış mühür mumunu ve tüy kalemi göstererek, “Amca beni affet, bilmeyerek yaptım,” dedi.

Nikolay öfkeyle ürperdi. Mumu ve tüy parçalarını masanın üstüne atarak, “Peki, peki!” dedi. Ve içinde açıkça kabaran öfkeyi güçlükle zapt ederek öteye döndü.

“Senin burada bulunman gerekmezdi,” dedi.

565 Hayır Mösyö Dessallés, halamdan kalmamı rica edeceğim.

566 Onu şimdi size getiririm Mösyö Dessallés; akşamınız hayrolsun.

567 İmansız ve vicdansız.

568 Ve başkaları.

569 Toprak köleliği devrinde köylüleri derebeyi adına idare eden adam, vekil. (Ç.N.)

570 Şiar, parola.

571 Denisov burada kelime oyunu yapıyor: Almanca’da *bund* birlik manasına gelir, Rusça’da *bunt* isyan demektir. (Ç.N.)

572 Sizinle beraberim (sizin adamınızım).

XV

Akşam yemeğinde politikadan, derneklerden artık bir daha söz edilmedi; tersine, Nikolay'ın çok hoşlandığı 1812 hatıralarından açıldı; Denisov'un deştiği bu hatıraları Piyer çok hoş ve komik bir tavırla anlatıyordu. Çok dostça bir hava içinde ayrıldılar.

Yemekten sonra Nikolay çalışma odasında soyunup da çoktandır bekleyen idare müdürüne emirler vererek oda elbisesiyle yatak odasına geldiği zaman karısını yazı masasının başında buldu; bir şeyler yazıyordu.

"Ne yapıyorsun Mariya?" diye sordu. Kontes Mariya kızardı. Yazdığı şeyin kocası tarafından anlaşılmayacağından, iyi görülmeyeceğinden korkuyordu.

Yazdığını ondan gizlemek istemiş ama aynı zamanda da kendisini gördüğü için sırrını ona açmak gerektiğine sevinmişti.

İşlek ve kocaman el yazısıyla yazılmış küçük mavimtırak defteri ona uzatarak, "Günlük, *Nicolas*," dedi.

Nikolay alayla, "Günlük mü?" diyerek defteri eline aldı. Fransızca yazılmıştı:

"4 Aralık. Bugün Andruşa (büyük oğlu) uyandığı zaman giyinmek istemedi; Matmazel Louise beni çağırttı. Çocuğun hırçınlığı, inadı üzerindeydi. Tehdit etmeyi denedim ama bu onu kızdırmaktan başka bir şeye yaramadı. O zaman ciddiyetimi takındım, onu bıraktım, dadı ile birlikte öbür çocukları kaldırmaya koyuldum, ona da kendisini sevmediğimi söyledim. Şaşırmış gibi uzun süre sustu; sonra bir tek gömlekle boynuma atıldı ve öyle hıçkırmaya başladı ki, uzun zaman onu yatıştıramadım. Her şeyden çok beni gücendirdiği için üzüldüğü belliydi; sonra, akşam ona bülteni verdiğim zaman beni öperek yine acıklı acıklı ağladı. Tatlılıkla ona her şey yaptırılır."

Nikolay, "Bülten de ne?" diye sordu.

"Nasıl davranacaklarına dair büyüklere akşamları günlük notlar vermeye başlamıştım."

Nikolay kendisini süzen ışıklı gözlere baktı; sayfaları çevirmeye ve okumaya devam etti. Hatıra defterinde çocukların karakterini ifade eden kayıtlar ve eğitim yöntemleri hakkında genel düşüncelerle çocuk yaşamında anne için enteresan görünen her şey vardı. Bunların büyük bir bölümü çok

önemsiz ayrıntıydı ama anneye de, onları şimdi ilk kez okuyan babaya da öyle görünmüyordu.

5 Aralık'ta şöyle yazılmıştı:

"Mitya sofrada yaramazlık etti. Babası ona pasta verilmemesini emretti. Pasta verilmedi; fakat başkaları yerken pastalara öyle acıklı, öyle açgözlü bir bakışı vardı ki. Bence tatlı vermemek suretiyle çocuğu cezalandırmak ancak açgözlülüğü geliştirir. *Nicolas*'ya söylemek lazım."

Nikolay defteri bıraktı, karısına baktı. Işıklı gözler (defteri beğendi mi beğenmedi mi diye) merakla ona bakıyorlardı. Nikolay'ın, yalnız beğendiğinden değil, karısına karşı hayranlık duyduğundan da şüphe edilemezdi.

"Belki gereksiz ayrıntılara girişip bunu böyle uzatmamak lazımdı, belki de hiç gerek yok buna," diye düşündü Nikolay ama amacı yalnızca çocukların ahlaki iyiliği olan bu devamlı, sonu gelmez ruhsal çaba onu kendine hayran bırakmıştı. Nikolay duygularını itiraf edebilseydi, karısına karşı olan sarsılmaz, şefkatli, gururlu sevgisinin temelinde, onun yüksek ruhluluğuna, içinde yaşadığı, Nikolay'ın kolay kolay kavrayamayacağı yüce, ruhsal âleme karşı duyduğu bu hayranlık hissi olduğunu görürdü.

Karısının bunca akıllı oluşundan gururlanır, manevi âlemde onun yanında hiçliğini itiraf ederdi; hele, onun tüm ruhuyla birlikte yalnızca kendisine ait olmakla kalmayıp aynı zamanda kendisinin bir parçasını oluşturuyor olmasına sevinirdi.

Manalı bir tavırla, "Çok iyi, çok iyi canım," dedi. Bir an sustuktan sonra ekledi:

"Ama bugün ben çok yanlış hareket ettim. Yazı odasında yoktun sen. Piyer'le tartıştık; biraz öfkelendim. Ama olur şey değil. Öyle çocuk ki. Nataşa dizginlerini tutmasa hali ne olurdu bilmem. Petersburg'a niçin gittiğini tahmin edebilir misin? Orada bir dernek..."

Kontes Mariya, "Evet, biliyorum," dedi. "Nataşa anlattı bana."

Tartışmayı yalnızca hatırlamak bile Nikolay'ı öfkelendirmişti.

"Ha, biliyorsun," diye devam etti, "her namuslu insanın görevinin, edilen yemine ve üstlenilen görevlere rağmen... hükümete karşı gelmek olduğuna beni inandırmak istiyor. Yazık ki sen yoktun. Hepsi bana yüklendi, Denisov da Nataşa da... Nataşa çok gülünç. Kocasını avucunun içinde tutuyor ama iş fikir yürütmeye geldi mi (kendi fikri yok) onun sözlerini tekrarlıyor," dedi Nikolay, en aziz, en yakın kimseleri eleştirmek için duyduğu o karşı durulmaz eğilime kendini kaptırarak. Nataşa hakkında

söylediklerinin kelimesi kelimesine kendi karısı hakkında da söylenebileceğini unutuyordu.

Kontes Mariya, “Evet, farkındayım,” dedi.

“Ben ona görev ve yemin her şeyin üstündedir deyince birtakım laflar etmeye başladı. Yazık ki sen yoktun; ne derdin olsan?”

“Bence sen tamamıyla haklısın. Nataşa’ya da bunu söyledim. Piyer herkesin azap, acı çektiğini, bozulduğunu, görevimizin soydaşlarımıza yardım etmek olduğunu söylüyor. Şüphesiz haklı,” dedi Kontes Mariya, “ama unutuyor ki bizzat Tanrı’nın bize gösterdiği başka görevlerimiz var; kendimizi tehlikeye atabiliriz ama çocuklarımızı değil.”

Nikolay, “Evet, tamam, ben de ona bunu söyledim,” diye sözü aldı, gerçekten de bunu söylediğini sanıyordu. “Bu sözler, soydaşa karşı sevgi, Hıristiyanlık... Bütün bunlar yazı odasına sokulmuş olan ve her şeyi kırıp geçiren Nikolinka’nın yanında söylendi.”

Kontes Mariya, “Ah, biliyor musun *Nicolas,* Nikolinka beni ne kadar çok üzüyor,” dedi. “Öyle garip bir çocuk ki. Kendiminkiler yüzünden onu unutuyorum diye korkuyorum. Hepimizin çocuğu var, hepimizin ailesi var ama onun kimsesi yok. O hep kendi düşünceleriyle baş başa.”

“Bana kalırsa onun için kendini ayıplamana gerek yok, en şefkatli annenin kendi oğlu için yapabileceği her şeyi onun için yaptın ve yapıyorsun. Ben de şüphesiz, bundan memnunum, iyi, mükemmel bir çocuk. Bugün Piyer’i kendinden geçmiş bir halde dinledi. Düşün; akşam yemeğine çıkıyorduk, bir de ne göreyim, masamın üstünde ne varsa paramparça etmiş ve hemen de söyledi bunu. Yalan söylediğini hiç görmedim. İyi, mükemmel bir çocuk!” diye yineledi Nikolay. İçten içe Nikolinka’yı sevmez ama onu hep mükemmel diye kabul etmek isterdi.

Kontes Mariya, “Hiçbir şey annenin yerini tutmaz,” dedi, “sanırım tutamıyor da; bu beni üzüyor. Harikulade bir çocuk ama onun için dehşetli korkuyorum. Topluluk onun için iyi olacak.”

Nikolay, “Eh, az kaldı; bu yaz onu Petersburg’a göndereceğim,” dedi. Sonra onu heyecanlandıran çalışma odasındaki konuşmaya dönerek, “Evet, Piyer her zaman bir hayalciydi ve bir hayalci olarak kalıyor,” diye devam etti. “Bütün bunlardan bana ne, Arakçeyev iyi değilmiş, neme gerek, ben evlendikten sonra, hapse girecek kadar borçlu olduktan sonra bunu görmeyen, anlamayan bir annem varken bana ne! Sonra sen, çocuklar, işler. Ben kendi zevkim için mi sabahtan akşama kadar iş peşinde, yazıhanedeyim? Hayır, biliyorum ki annemi yatıştırmak, sana olan borcumu

ödemek, çocukları, ben nasıl sefil kaldımsa öyle bırakmamak için çalışmam lazım.”

Kontes Mariya ona, insanın yalnız ekmekle doymaya*cağını ve onun bu “işlere” çok fazla önem verdiğini söyle*mek istedi ama bunu söylememesi gerektiğini, söylemenin yararsız olacağını biliyordu. Elini alıp öpmekle yetindi. Nikolay karısının bu hareketinden onun kendi düşüncelerini doğru bulduğunu ve onayladığını çıkardı; bir süre sessizce düşündükten sonra yüksek sesle düşünmeye devam etti.

“Biliyor musun Mariya,” dedi, “bugün İlya Mitrovanıç (idare müdürü) Tambov köyünden geldi; ormana seksen bin ruble verdiklerini söylüyor.”

Ve Nikolay, heyecanlı bir yüzle Otradnoye’nin çok yakın bir zamanda yeniden satın alınması olasılığından söz etmeye başladı:

“Bir on senecik daha ömrüm olsa, çocukları ben... Çok iyi bir durumda bırakırım.”

Kontes Mariya kocasını dinliyor, söylediklerini anlıyordu. Biliyordu ki o böyle yüksek sesle düşündüğü zaman bazen ne söylediğini sorar ve onun başka şeyler düşündüğünü görünce kızardı, fakat Kontes Mariya onu dinlemek için çok çaba sarf ederdi, çünkü söyledikleri kendisini hiç ilgilendirmezdi. Ona bakar, başka şeyler düşünmezse başka şeyler hissederdi. Kendisinin anladıklarını hiçbir zaman anlayamayacak olan bu adama karşı saygılı, şefkatli bir sevgi duyardı; adeta bundan dolayı onu daha şiddetle, daha tutkulu bir şefkatle severdi. Onu bütünüyle emen ve kocasının planlarının ayrıntılarına nüfuz etmesine engel olan bu duygulardan başka, kafasından onun söyledikleriyle hiç ilgisi olmayan düşünceler geçerdi. Yeğenini düşünürdü (Piyer’i dinlerken gösterdiği heyecan hakkında kocasının anlattıkları onu çok etkilemişti), onun yumuşak, duygulu karakterinin türlü çizgileri gözlerinin önüne gelirdi; yeğenini düşünürken kendi çocuklarını da düşünürdü. Yeğenini çocuklarıyla mukayese etmezdi ama duygularını mukayese eder, Nikolinka’ya karşı hissettiklerinde bir şeylerin eksik olduğunu hüzünle görürdü.

Bazen bu farkın yaştan ileri geldiğini düşünürdü ama ona karşı suçlu olduğunu hisseder, nefsini terbiye etmeye, imkânsız olan şeyi yapmaya, yani bu dünyada kocasını, çocuklarını, Nikolinka’yı ve tüm soydaşlarını İsa’nın insanlığı sevdiği gibi sevmeye kendi kendine söz verirdi. Kontes Mariya’nın ruhu hep sonsuza ve mükemmele doğru yürürdü; bu nedenle hiçbir zaman rahat olamazdı. Yüzü, bedenin yükü altında ezilen bir ruhun gizli, derin acısını taşırdı. Nikolay ona bakardı. “Aman Tanrım! Yüzü böyle

olduğu zaman öleceğini zannediyorum, ölürse halimiz ne olur,” diye düşünür ve kutsal resmin önünde durarak akşam duasını okurdu.

XVI

Nataşa da kocasıyla yalnız kalınca onunla, bir kadının kocasıyla konuştuğu gibi konuşurdu, yani bir karı koca birbirlerinin düşüncelerini nasıl bütün mantık kurallarına aykırı bir yolla, yargılar, hükümler, çıkarımlar işe karışmadan, büsbütün ayrı bir biçimde, gayet açık ve çabuk anlayarak ve çok kolay anlaşarak konuşurlarsa Nataşa da kocasıyla öyle konuşuyordu. Onunla bu tarzda konuşmaya o derece alışmıştı ki Piyer'in düşüncelerinin mantıksal akışı, aralarında bir soğukluk bulunduğunun en yanılmaz işaretiydi. Kocası bir şeyi kanıtlamaya, düşünerek, sükûnetle konuşmaya başladığı ve Nataşa ona uyarak aynı şeyi yaptığı zaman bunun sonunun mutlaka kavgaya varacağını bilirdi.

Yalnız kaldıkları ve Nataşa açılan memnun, iri gözleriyle yavaşça ona yaklaştığı, birden başını hızla kavrayıp göğsüne bastırarak, "Şimdi hep, hep benimsin! Artık gitmeyeceksin!" dediği andan beri bütün mantık kurallarına (bir anda birbirinden büsbütün ayrı şeylerden söz edildiği için) aykırı olan bu konuşma başlamıştı. Bir anda birçok şeyin görüşülmesi açıkça anlaşmaya engel değildi, tersine, birbirlerini tamamıyla anladıklarının en yanılmaz deliliydi.

Nasıl rüyada, rüyayı doğuran duygudan başka her şey yanlış, anlamsız, birbirini tutmaz şeylerse, onun gibi bütün akıl ve mantık kanunlarına aykırı olan bu görüşmede de bağlantılı, açık sözler değil, ancak bu sözleri idare eden duyguydu.

Nataşa, Piyer'e kardeşinin yaşayış tarzını anlattı, onsuz (kocasız) kendisinin yaşamadığını, yalnızca acı çektiğini, Mariya'yı daha çok sevdiğini, onun her konuda kendisinden daha iyi olduğunu söyledi. Bunu söylerken Nataşa, Mariya'yı kendisinden üstün gördüğünü içtenlikle kabul ediyordu; bununla birlikte, yine de kendisini Mariya'dan ve bütün diğer kadınlardan üstün tutmasını ve şimdi, özellikle Petersburg'da birçok kadın gördükten sonra bunu kendisine bir kez daha tekrar etmesini Piyer'den istiyordu.

Piyer, Nataşa'nın sözlerine yanıt vererek, Petersburg' da kadınlarla suarelerde, ziyafetlerde bulunmanın kendisi için ne tahammül edilmez bir şey olduğunu anlattı ona.

“Kadınlarla konuşmayı büsbütün unutmuşum,” dedi, “bayağı can sıkıcı geliyor. Hem ben o kadar meşguldüm ki.”

Nataşa dikkatle onu süzerek, “Mariya ne kadar iyi bir insan!” dedi. “Çocukları nasıl anlıyor. Sanki onların yalnız ruhunu görüyor. Dün, mesela, Mitenka hırçınlaşmaya başlamıştı...”

Piyer onun sözünü kesti:

“Babasına ne kadar benziyor.”

Nataşa, Mitenka’nın Nikolay’a benzediğini Piyer’in niçin söylediğini anladı: Kayınbiraderiyle aralarında geçen tartışmayı hatırlamak hoşuna gitmiyordu, bu konuda Nataşa’nın düşüncesini öğrenmek istiyordu:

“Nikolay’ın öyle bir zaafı var ki, herkesin kabul etmediği bir şeyi asla kabul etmez. Ama anlıyorum, sen özellikle *ouvrir un carrière*’e[573] değer veriyorsun,” diyerek Piyer’in bir sözünü tekrarladı Nataşa.

Piyer, “Hayır, asıl sorun,” dedi, “Nikolay için düşünceler bir eğlence, adeta boş vakit geçirmek için. İşte bir kütüphane kuruyor ve satın alınan kitapları, Sismondi’yi, Rousseau’yu veya Montesquieu’yü okunmadan yeni kitap satın almamak gibi bir kural koyuyor,” diye gülümseyerek ekledi. “Bilirsin, ben onu ne kadar...” Sözlerinin tonunu hafifletmeye başlamıştı ama Nataşa onun söylemek istediği şeyin gereksiz olduğunu duruşuyla anlatarak sözünü kesti.

“Düşünceler onun için eğlencedir, diyorsun ya...”

“Evet, benim için de geri kalan her şey eğlence. Petersburg’da her şeyi hep rüyada görür gibi gördüm. Beni bir düşünce meşgul etti mi geri kalan her şey eğlencedir.”

Nataşa, “Ah, çocuklarla nasıl karşılaştığını göremedim, ne yazık,” dedi. “En çok hangisi sevindi? Herhalde Liza, değil mi?”

Piyer, “Evet,” dedi ve kendisini meşgul eden konuya devam etti. “Nikolay, biz düşünmemeliyiz, diyor. Bu benim elimden gelmez. Bensiz (bunu sana söyleyebilirim) her şeyin bozulduğunu, herkesin işi bir tarafa çektiğini Petersburg’da hissettim. Ama hepsini birleştirmeyi başardım; bunun için düşüncelerim böyle sade ve açık. Falan veya filana karşı durmalıyız, demiyorum ki ben. Aldanabiliriz. Ben diyorum ki: İyiliği sevenlerle el ele veriniz; faal eylem tek bayrağınız olsun. Prens Sergey iyi insan, akıllı da.”

Piyer’in düşüncelerinin büyük düşünceler olduğundan Nataşa şüphe etmiyordu ama bir şey şaşırtıyordu onu. Bu da onun kendi kocası olmasıydı. “Dernek için bu kadar önemli ve gerekli bir insan aynı zamanda benim

kocam demek ha. Bu neden böyle oldu?” Bu şüphesini ona açmak istiyordu. “Onun gerçekten böyle herkesten akıllı olup olmadığına hüküm verebilecek kimdir, kimlerdir,” diye kendi kendine sordu ve Piyer’in çok saygı beslediği kimseleri zihninden geçirdi. Onun anlattıklarından çıkardığına göre bütün insanlar içinde Platon Karatayev kadar saygı beslediği kimse yoktu:

“Biliyor musun, ne düşünüyorum?” dedi. “Platon Karatayev’i. O nasıldı? Senin düşünceni doğru bulur muydu şimdi?”

Piyer bu soruya hiç şaşırmadı. Karısının zihninden geçenleri anlamıştı.

“Platon Karatayev mi?” dedi. Anlaşılan Karatayev’in bu konu hakkında ne düşüneceğini samimi şekilde tasavvur etmeye çalışarak düşünmeye başladı. “Anlamazdı belki ama doğru bulurdu.”

Nataşa birdenbire, “Seni müthiş seviyorum!” dedi. “Müthiş, müthiş!”

Piyer biraz düşünerek, “Hayır, doğru bulmazdı,” dedi. “Onun doğru bulacağı şey bizim aile hayatımız. Her şeyde güzellik, mutluluk, huzur görmeyi o kadar isterdi ki, ona kendimizi göğsüm kabararak gösterirdim. Bak sen ayrılıktan şikâyet ediyorsun. Ama bu ayrılıktan sonra sana karşı ne derin bir sevgi duyduğuma inanmazsın...”

“Sonra bak...” diye başladı Nataşa.

“Hayır, değil. Sana karşı sevgim hiç eksilmedi. Daha çok sevmem de imkânsız; ama bu özellikle... Şey, evet...” sözünü bitirmedi, çünkü karşılaşan bakışları sözün gerisini tamamladı.

Nataşa birden, “Ne saçma şey,” dedi, “balayından söz edilir ve ilk zamanların en mutlu anlar olduğu söylenir. Tersine, en iyi zamanlarımız şimdi. Yalnız, sen gitmezsen. Nasıl kavga etmiştik, hatırlarsın. Hep kabahat benim. Hep ben. Niçin kavga etmiştik, hatırlamıyorum bile.”

Piyer gülümseyerek, “Hep aynı şeyden,” dedi, “kıskan...”

Nataşa, “Söyleme, tahammül edemiyorum,” diye bağırdı. Gözlerinde soğuk, kinli bir parıltı ışıldadı; bir süre sustuktan sonra ekledi:

“Onu gördün mü?”

“Hayır, görsem de tanımazdım.”

Sustular. Nataşa, görünüşe göre toplanan bulutu dağıtmaya çalışarak, “Ah, biliyor musun? Çalışma odasında konuştuğun zaman sana bakıyordum,” diye söze başladı. “Bir elmanın iki yarısı gibi onunla, oğlanla (oğluna böyle derdi) birbirinize benziyorsunuz. Ah yanına gitme zamanı geldi... Vakit... Yazık ki ayrılacağım.”

Birkaç saniye sustular. Sonra birden birbirlerine doğru döndüler, bir şeyler konuşmaya başladılar. Piyer memnun, neşeli, Nataşa yavaş, mutlu bir

gülümsemeyle konuşuyordu. Sonra ikisi birden durup birbirlerine yol verdiler.

“Hadi, ne var? Söyle, söyle.”

“Yok, sen söyle; ben öyle iş olsun diye,” dedi Nataşa.

Piyer başladığı söze devam etti. Petersburg’daki başarılarını memnun bir tavırla anlatıyordu. Sanki bütün Rus dünyasına ve bütün dünyaya yeni bir yön vermeye çağrıldığını sanıyordu:

“Yalnız şunu söylemek istiyordum ki, sonuçları büyük olan bütün düşünceler genellikle basittir. Benim düşüncelerimin tüm ruhu şurada: Kötü insanlar birbirlerine bağlıysalar ve nasıl bir güç oluşturuyorlarsa, namuslu insanların da aynı şeyi yapmaları gerekir. Ne kadar basit.”

“Evet.”

“Ya sen ne söylemek istiyordun?”

“Ben öyle, iş olsun diye.”

“Hayır, bir şey var.”

Nataşa, yüzü daha ışıklı bir gülümsemeyle parıldayarak, “Hiç canım, önemsiz,” dedi, “ben yalnız Petya hakkında bir şey söylemek istiyordum: Bugün dadı yaklaşıp benden onu almak istedi, çocuk güldü, gözlerini kırpıştırdı, bana yapıştı, gizlendiğini sandı herhalde. Aman ne sevimli şey. İşte bağırıyor. Hadi görüşürüz!” Odadan çıktı.

Bu sırada aşağıda, Nikolinka Bolkonski’nin dairesinde, yatak odasında her zamanki gibi yine kandil yanıyordu (oğlan karanlıktan korkardı, bu kötü huyundan onu vazgeçirememişlerdi). Dessallés sırtını dört yastığa dayamış, başı yüksekte uyumaktaydı; Romalı burnunu andıran burnundan düzenli horultular çıkarıyordu. Daha yeni uyanmış olan Nikolinka soğuk bir ter dökerek yatağında oturuyor, iri iri açılmış gözlerle ileriye doğru bakıyordu. Korkunç bir rüyadan uyanmıştı. Rüyada kendisini ve Piyer’i, Plutarkhos’un kitabındaki resimler gibi miğferli görüyordu. Piyer Amca’yla birlikte muazzam bir ordunun önünde gidiyorlardı. Bu ordu, Dessallés’nin *le fil de la Vierge*[574] dediği sonbaharda uçan örümcek ağları gibi havayı dolduran beyaz eğri çizgilerden oluşuyordu. İleride bu ipliklere benzer, yalnız biraz daha sık, şan ve şeref vardı. Onlar (o ve Piyer) hedefe gittikçe daha çok yaklaşarak, hafif, neşeyle süzülmekteydiler. Ansızın, onları yürüten iplikler gevşemeye, birbirine dolaşmaya başladı; durumları güçleşti. Nikolay İlyiç Amca tehdit edici ve sert bir tavırla önlerine dikildi.

Kırık mumla tüy kalemi göstererek, “Bunu siz mi yaptınız?” dedi. “Sizi severim ama Arakçeyev bana emir verdi, kim ilerlerse öldüreceğim.”

Nikolinka Piyer’e baktı ama Piyer artık orada yoktu. Piyer, babası Prens Andrey olmuştu; babasının biçimi yoktu ama kendisi vardı; onu görünce Nikolinka sevgisinin zayıfladığını hissetti; kendini takatsız, kemiksiz, sıvı halde hissediyordu. Babası onu okşuyor, teselli ediyordu. Ama Nikolay İlyiç Amca gittikçe onlara yaklaşıyordu. Nikolinka korku içinde uyandı.

“Babam,” diye düşündü, “babam (evde ona benzeyen iki portresi bulunduğu halde Nikolinka Prens Andrey’i hiçbir zaman insan şeklinde getiremezdi gözlerinin önüne) babam yanımdaydı, beni okşadı. Beğendi beni, Piyer Amca’yı da beğendi. Her ne söylerse yapacağım. *Mucius Scevola* elini yaktı. Niçin benim hayatımda da aynı şey olmasın? Biliyorum, onlar benim okumamı istiyorlar. Ben de okuyacağım. Ama bir gün bitireceğim; o zaman işe başlayacağım. Tanrı’dan bir dileğim var: Plutarkhos’un adamlarında olan bende olsun; ben de onların yaptığını yapacağım, daha iyisini yapacağım. Beni herkes bilecek, sevecek; herkes bana hayran kalacak.” Ve birden boğazının hıçkırıklarla tıkandığını hissetti, ağlamaya başladı.

Dessallés’nin sesi duyuldu:

“Etês-vous indisposé?”[575]

“Non,”[576] diye yanıt verdi Nikolinka ve başını yastığa koydu. Dessallés’yi düşünerek içinden, “O temiz yürekli, iyi bir insan, onu severim,” dedi. “Ya Piyer Amca! Ah, ne harikulade adam! Babam! Babam! Evet, onu bile memnun edecek şeyi yapacağım...”

573 Mevki yapmaya.

574 Meryem iplikleri

575 Rahatsız mısınız?

576 Hayır...

İKİNCİ BÖLÜM

I

Tarihin konusu ulusların ve insanlığın hayatıdır. Yalnız insanlığın değil, bir tek ulusun hayatını sözle doğrudan doğruya kavramak, kucaklamak ve yazmak olanaksızdır.

Eski tarihçiler milletlerin kavranmaz görünen hayatını yazmak, kavramak için çoğu zaman basit bir yöntem kullanırlardı. Halkı idare eden kişilerin eylemlerini ele alırlardı; bu eylem onlar için bütün ulusun eylemi demekti.

Bireylerin halkları ne şekilde kendi iradelerine göre yaşamaya zorladıkları ve bu kişilerin iradelerini kimin idare ettiği sorulduğu zaman tarihçiler ilk soruya, ulusları bir tek seçkin adamın iradesine tabi kılan bir tanrı iradesi kabul etmekle, diğer soruya da, seçkinin bu iradesini, belirlenen hedefe yönelten bu Tanrı'yı tanımakla yanıt verirlerdi.

Böylece bu sorunlar Tanrı'nın insanlığın işlerine doğrudan doğruya karıştığı inancıyla halledilirdi.

Yeni tarih düşüncesi bu iki tezi de reddediyor.

Eskilerin Tanrı'ya itaate, ulusların götürüldüğü hedefe inançlarını reddettikten sonra yeni tarihçilik, iktidarın belirtilerini değil, doğuş sebeplerini inceleyecek sanılırdı. Ama o bunu yapmadı. Teoride eski tarihçilerin görüşlerini reddettiği halde uygulamada onu izledi.

Yeni tarih, Tanrısal iktidara sahip ve doğrudan doğruya Tanrı'nın iradesiyle idare olunan insanların yerine, ya olağanüstü, insanüstü yeteneklere sahip kahramanlar ya da kitleleri idare eden, hükümdardan gazeteciye kadar en çeşitli sıfatlarda basbayağı insanları getirdi. Eski kuşaklar, Yahudi, Yunan, Roma halklarının Tanrı'ya yaraşır eski hedeflerini benimserlerdi, yeni tarih kendine Fransız, Alman, İngiliz halklarının ve çok soyut bir genellemeyle, eski kıtanın kuzeybatısında küçük bir köşeyi işgal eden halkların temsil ettiği evrensel uygarlığın yararına bir hedef belirledi.

Yeni tarih eski inançları reddetti ama yerlerine yenilerini koymadı; durumun mantığı, hükümdarların Tanrısal kudretini ve eskilerin inandıkları

kaderi sözde reddeden tarihçileri başka yoldan aynı noktaya getirdi: 1) Ulusların tek kişiler tarafından yönetildiğini, 2) Ulusların ortak bir amaçlarının olduğunu onlara kabul ettirdi.

Gibbon'dan Buckle'e kadar en yeni tarihçilerin bütün eserlerinde, aralarındaki ayrılığa ve görüşlerindeki yeniliğe rağmen, bu iki kaçınılmaz eski prensip, esas teşkil eder.

Tarihçi öncelikle iktidar sahibi kişilerin eylemlerini ele alır. Burada söz konusu edilen, hükümdarlardır elbette; diğeri (hükümdarlardan başka) hatipleri, bilginleri, yenilikçileri, filozofları, şairleri de bunlara katar, ikincisi, tarihçi insanlığın götürüldüğü hedefi bilir; birisi için bu hedef Roma, İspanya, Fransa uygarlıkları, öbürü için özgürlük, eşitlik, dünyanın Avrupa denen küçük bir köşesinin uygarlığıdır.

1789 yılında Paris'te bir ayaklanma oluyor; bu ayaklanma büyüyor, taşıyor ve ulusların Batı'dan Doğu'ya hareketi şeklini alıyor. Bu hareket birkaç kez Doğu'ya yöneliyor, Doğu'dan Batı'ya doğru bir karşı hareketle çarpışıyor; 1812 yılında son haddine, Moskova'ya ulaşıyor; sonra fevkalade bir dönüşle Doğu'dan Batı'ya (tıpkı ilk harekette olduğu gibi, Orta Avrupa halklarını arkasından sürükleyerek) bir karşı hareket başlıyor. Karşı hareket ilk hareketin çıkış noktasına, Paris'e varıyor ve sükûnet buluyor.

Bu yirmi yıllık dönem içinde geniş topraklar ekilmemiş kalıyor; evler yanıyor; ticaret yönünü değiştiriyor; milyonlarca insan yoksullaşıyor, zenginleşiyor, göç ediyor; soydaş sevgisi kanununa inanan milyonlarca Hıristiyan birbirini öldürüyor.

Bütün bunların anlamı nedir? Bunlar neden oldu? Bu insanlara evleri yaktıran, birbirlerini öldürten nedir? Bu olayların nedenleri nelerdi? İnsanları bu şekilde hareket etmeye hangi kuvvet zorladı? İşte insanın, tarihî eserlerle, geçmişe ait hikâyelerle karşılaşınca önüne çıkan sıradan, basit, doğal meseleler.

Bu meseleleri çözmek için, ulusların ve insanlığın aynası olma amacını taşıyan tarih bilimine başvuruyoruz.

Tarih eski tezini savunuyor olsaydı şöyle derdi: Tanrı, kullarını ödüllendirmek ya da cezalandırmak için Napoléon'a iktidar vermiş, kendi Tanrısal amaçlarına ulaşmak için onun iradesini yönlendirmiştir. Yanıt tam ve açık olurdu. Napoléon'un Tanrısal rolüne inanmak veya inanmamak mümkündü; ama ona inananlar için, bütün bu dönemin tarihi içinde her şey anlaşılır, çelişki kalmazdı.

Ama yeni tarih bilimi bu şekilde yanıt veremez, bilim, eski kuşakların insanlık işlerine Tanrı'nın doğrudan doğruya karıştığı inancını tanımıyor; bu nedenle onun başka yanıtlar vermesi gerekir.

Yeni tarih bilimi bu sorulara yanıt verirken şöyle diyor: Bu olayların ne olduğunu, neden ileri geldiğini, bu olayları hangi gücün doğurduğunu bilmek mi istiyorsunuz? Dinleyin:

"XIV. Louis çok gururlu, kendine güvenen bir adamdı; şöyle metresleri, böyle bakanları vardı; Fransa'yı kötü idare ediyordu. Louis'nin mirasçıları da zayıf insanlardı, onlar da Fransa'yı kötü idare ettiler. Onların da şöyle gözdeleri, böyle metresleri vardı. Sonra, bu sıralarda birileri çeşitli kitaplar yazdı. XVIII. yüzyıl sonunda Paris'te iki düzine kadar insan toplandı, bunlar bütün insanların eşit ve özgür olduğunu söylemeye başladılar. Bu yüzden bütün Fransa'da insanlar birbirlerini doğramaya, boğazlamaya başladı. Bu adamlar kralı ve daha birçok kimseyi öldürdü. Bu sıralarda Fransa'da bir dâhi vardı: Napoléon. O her yerde herkesi yendi, yani birçok insanı öldürdü; çünkü büyük bir deha sahibi idi. Neden bilinmez, Afrikalıları öldürmeye gitti; onları o kadar iyi öldürdü ki, o kadar kurnaz ve zekiydi ki Fransa'ya dönünce herkesin kendisine boyun eğmesini emretti. Ve herkes ona boyun eğdi. İmparator olunca tekrar halkı öldürmek için İtalya'ya, Avusturya'ya, Prusya'ya gitti. Oralarda birçok insan öldürdü. Rusya'da ise İmparator Aleksandr vardı ki, Avrupa'da düzeni yeniden kurmak istiyordu, onun için Napoléon'la savaştı. Fakat 1807'de birdenbire onunla dost oldu, 1811'de yine bozuştular, yine birçok insanı öldürmeye başladılar. Napoléon altı yüz bin kişiyle Rusya üzerine yürüdü ve Moskova'yı işgal etti; sonra ansızın Moskova'dan kaçtı, o zaman İmparator Aleksandr, Stein ve başkalarının öğütlerinden yararlanarak Avrupa'nın huzurunu bozan adama karşı silaha sarılmak için Avrupa'yı birleştirdi. Napoléon'un tüm müttefikleri birdenbire onun düşmanı oldular ve bütün bu halk yeni kuvvetler toplamış olan Napoléon'un üzerine yürüdü. Müttefikler Napoléon'u yenip Paris'e girdiler, Napoléon'u tahttan vazgeçmeye mecbur ettiler; beş yıl önce ve bir yıl sonra herkes kendisini kanun dışı bir haydut saydığı halde onu imparator unvanından mahrum etmeden ve ona her türlü saygıyı göstererek Elbe Adası'na gönderdiler. Fransızların da, müttefiklerin de o zamana kadar alay ettikleri XVIII. Louis saltanat sürmeye başladı. Napoléon ise eski muhafızlarının önünde gözyaşı dökerek tahttan vazgeçti, sürgüne gitti. Sonra usta devlet adamları ve diplomatlar (özellikle başkasından önce belli bir koltuğa oturmayı başaran, böylelikle de

Fransa'nın sınırlarını genişleten Talleyrand) Viyana'da görüştüler, bu görüşmeyle de ulusları mutlu ya da bahtsız ettiler. Bir ara diplomatlar ve hükümdarlar az kalsın dövüşeceklerdi; yine ordularına birbirlerini öldürmeyi emretmeye hazırdılar; fakat bu sırada Napoléon bir taburla Fransa'ya geldi; ondan nefret eden Fransızlar hemen ona itaat ettiler. Fakat müttefik hükümdarlar buna kızdı, tekrar Fransızlarla savaşa giriştiler. Dâhi Napoléon'u yenip birdenbire onu haydut ilan ederek Sainte-Hélène Adası'na naklettiler. Sürgün, orada kalbinde taşıdığı şeylerden, sevdiği Fransa'dan uzakta, kayalar üzerinde yapayalnız öldü; büyük eserlerini gelecek kuşaklara bıraktı. Avrupa'daysa gerileme baş gösterdi; tüm hükümdarlar yeniden kendi halklarını ezmeye başladılar."

Bunun bir alay, tarihî açıklamaların bir karikatürü olduğunu düşünmek boşunadır. Tersine bu, hatıra ve ayrı ayrı devletlerin özel tarihlerini yazanlardan genel tarih veya o zamanın yeni tarz "kültür" tarihini yazanlara kadar "bütün" tarihçilerin birbirini tutmayan ve sorulanlara yanıt vermeyen açıklamalarının en hafif bir ifadesidir.

Bu açıklamaların tuhaflığı ve gülünçlüğü yeni tarihin hiç kimsenin kendisine sormadığı sorulara yanıt veren sağır bir insana benzemesinden ileri gelir.

Tarihin amacı insanlığın ve ulusların davranışlarını açıklamaksa diğer bütün soruların anlaşılması için yanıtı verilmesi gereken ilk soru şudur: Ulusları harekete geçiren hangi kuvvettir? Yeni tarih bu soruya, ya Napoléon'un büyük bir dâhi, yahut XIV'üncü Louis'nin çok gururlu bir adam olduğunu ya da birtakım yazarların birtakım kitaplar yazdıklarını özenerek anlatmakla yanıt veriyor. Bütün bunlar çok mümkündür; insanlık da bunu kabul etmeye hazırdır; ama onun sorduğu bu değil. Eğer biz, kendi kendine dayanan ve her zaman aynı olan, kullarını Napoléonlar, Louisler, yazarlar aracılığıyla idare eden Tanrısal bir kuvvet kabul etseydik bu enteresan olabilirdi ama böyle bir kuvvet kabul etmiyoruz, onun için, Napoléonlardan, Louislerden, yazarlardan söz etmeden önce bu kişilerle ulusların hareketleri arasındaki bağı göstermek gereklidir.

Tanrısal kudretin yerine başka bir kuvvet geçmişse bu yeni kuvvetin ne olduğunu açıklamak etmek gerekir, çünkü tarihin anlamı işte bu kuvvetten ibarettir.

Tarih bu kuvvetin şüphe götürmez, herkesçe bilinen bir şey olduğunu farz eder. Ama bu yeni kuvveti bilinen bir şey diye kabul etme isteğine rağmen, çok tarih okuyan bir kimse, bizzat tarihçilerin de başka başka

anladıkları bu yeni kuvvetin herkesçe tamamıyla bilinen bir şey olduğundan ister istemez şüphe eder.

II

Ulusları harekete geçiren hangi kuvvettir?

Özel biyografik tarih ve özel ulusal tarih yazarları bu kuvveti kahramanlara, büyük adamlara has bir iktidar diye anlıyorlar. Onlara göre, olaylar ancak Napoléonların, Aleksandrların veya genellikle özel tarihçinin, hayatlarını yazdığı kimselerin iradesiyle meydana gelirler. Bu çeşit tarihçilerin, olayları yönlendiren kuvvetle ilgili sorulara verdikleri yanıtlar tatmin edicidir ama ancak her olay için bir tarihçi olursa tatmin edicidir. Ama milliyetleri ve görüşleri ayrı ayrı olan tarihçiler aynı olayı açıklamaya kalkınca verdikleri yanıtlar tüm anlamını hemen yitiriyor, çünkü her biri bu kuvveti yalnız başka başka değil, çoğu zaman da birbirine tamamıyla zıt bir şekilde anlıyor. Bir tarihçi olaya Napoléon'un iktidarının neden olduğunu ileri sürer; başka biri bunu Aleksandr'ın iktidarına hamleder; bir üçüncüsü bir üçüncü kişinin iktidarından söz eder. Bundan başka, bu çeşit tarihçiler, aynı kişinin iktidarına esas olan kuvvetin açıklanmasında bile birbirlerine aykırı hüküm yürütürler. Bonaparteist Thiérs, Napoléon' un iktidarının onun erdemine, dehasına; cumhuriyetçi Lanfrey dalavereciliğine, halkı aldatmasına dayandığını söyler. Böylece bu çeşit tarihçiler birbirlerinin tezlerini karşılıklı olarak çürütmek suretiyle aynı zamanda olaya yol açan kuvvet hakkındaki izlenimleri de yıkıyorlar; tarihin en önemli meselesine hiçbir yanıt vermiyorlar.

Bütün ulusların tarihiyle meşgul olan genel tarih yazarları olayı doğuran kuvvet hakkında özel tarihçilerin görüşlerini doğru bulmuyor gibi görünüyorlar. Bu kuvveti onlar kahramanlara, büyük adamlara has bir iktidar diye kabul etmiyor, onu ayrı ayrı güçlerin karşılaşması sayıyorlar. Genel tarihçi, bir savaşı ya da bir işgali yazarken olayın nedenini bir kişinin iktidarında değil, olayla ilgili birçok kişinin birbirleri üzerindeki etkilerinde arar.

Bu görüşe göre, birçok gücün ürünü olan tarihî kişilerin iktidarı, olayı kendiliğinden doğuran bir kuvvet olarak ele alınamaz gibidir. Bununla birlikte genel tarih yazarları, çoğu zaman, iktidar kavramını, yine olayı kendiliğinden doğuran ve ona neden oluşturan bir kuvvet olarak kullanırlar. Onların anlattığına göre kâh tarihî kişilik kendi döneminin, onun iktidarı ise ancak çeşitli kuvvetlerin ürünüdür; kâh onun iktidarı olayı doğuran

kuvvettir. Mesela Gervinus, Schlosser[577] ve başkaları, kâh Napoléon'un devriminin, 1789 yılı fikirlerinin falan eseri olduğunu ileri sürerler, kâh açıktan açığa, 1812 seferinin ve hoşlarına gitmeyen olayların yalnızca Napoléon'un bozgunculuğa yöneltilmiş iradesinin eseri olduğunu, 1789 fikirlerinin Napoléon'un baskısı yüzünden gelişemediğini söylerler. Devrimci düşünceler, genel ruh durumu, Napoléon'u yarattı. Napoléon'un iktidarıysa devrimci düşünceleri ve genel ruh durumunu boğdu.

Bu garip tezat rastlantı değildir. Buna yalnız her adımda rastlanmıyor, genel tarih yazarlarının bütün açıklamaları, bunun gibi bir sıra tezattan meydana gelmiştir. Bu tezat, genel tarih yazarlarının tahlil yoluna girip de yarı yolda kalmalarından ileri geliyor.

Bileşenlerin anlaşılır bir senteze ulaşabilmeleri için, bileşenlerin toplamının senteze eşit olması gerekir. Bu koşul genel tarih yazarlarınca hiçbir zaman gözetilmez, bu nedenle onlar, sentezi açıklamak için yeterli bileşen bulamayınca bunun yerini tutacak başka güçler aramak zorundadırlar.

Özel tarih yazarı 1813 seferini ya da Bourbonların yeniden tahta geçişini anlatırken açıkça bu olayların Aleksandr'ın iradesiyle gerçekleştiğini söyler. Ama genel tarih yazarı Gervinus, özel tarih yazarının bu görünüşü reddederek 1813 seferinin ve Bourbonların yeniden tahta geçişinin Aleksandr'ın iradesinden başka Stein, Metternich, Madam Staël, Talleyrand, Fichte, Chateaubriand gibilerin eylemlerinden de kaynaklandığını kanıtlamaya çalışıyor. Tarihçi, besbelli, Aleksandr'ın iktidarını unsurlarına, yani Talleyrand'a, Chateaubriand'a ve başkalarına ayırmıştır; bu bileşenlerin toplamı, yani Chateaubriand'ın, Talleyrand'ın, Madam Staël'in ve başkalarının etkisi, belli ki, tüm senteze, yani milyonlarca Fransız'ın Bourbonlara boyun eğmesi olayına eşit değildir. Chateaubriand, Madam Staël gibilerinin birbirlerine söyledikleri bu veya şu sözler, milyonların boyun eğmesini açıklamaz, ancak bunların birbirleriyle olan ilişkilerini gösterir. Bu yüzden, bu bileşenlerden milyonların boyun eğmesi gerçeğinin ne suretle çıktığını, yani bir A'ya eşit bileşenlerden bir A'ya eşit bir sentezin nasıl ortaya çıktığını açıklamak için "kuvvetlerin sonucu" diyerek tarihçinin inkâr ettiği bu iktidar gücünü yine kabul etmesi, yani bileşen etkisi yapan, açıklanamaz bir kuvveti tanıması gerekir. Genel tarih yazarlarının yaptığı budur. Bu yüzden de yalnız özel tarih yazarlarıyla değil, kendi kendileriyle de çelişki halindedirler.

Köylüler, yağmurun sebepleri hakkında açık bir fikirleri olmadan, yağmur veya iyi hava istediklerine göre; rüzgâr bulutları dağıttı ya da rüzgâr bulutları topladı, derler. Genel tarih yazarları da tıpkı bunun gibi; canları isteyince ve fikirlerine uygun düşünce, iktidar olayların sonucudur, der; başka kanıtlar gerekince de, iktidarın olayları doğurduğunu söylerler.

*"Kültür" tarihçisi adı verilen üçüncü bir kısım tarih*çiler, bazen yazarları, bildirileri, olayları doğuran sebepler diye kabul eden genel tarih yazarlarının açtıkları çığırı takip ederek bu kuvveti büsbütün daha başka türlü anlıyorlar. Onlar bunu kültür denilen şeyde, fikir faaliyetinde görüyorlar.

Kültür tarihçileri kendi ilk atalarına, genel tarih yazarlarına tamamıyla sadıktırlar, çünkü eğer tarihî olaylar bazı insanların birbirlerine karşı bu veya şu şekilde davranmalarıyla açıklanabiliyorsa, o halde ne diye falan ve filan kimselerin falan veya filan kitapları yazmış olmalarıyla açıklanmasınlar? Bu tarihçiler, her canlı olayla beliren sayısız işaretlerden fikir faaliyeti işaretini seçiyor ve bu işaretin bir sebep olduğunu söylüyorlar. Ama olayın nedeninin fikir faaliyeti olduğunu kanıtlamak için harcadıkları tüm çabaya rağmen, fikir faaliyetleriyle halkların hareketi arasında ortak bir şey bulunduğunu kabul etmek için büyük çaba harcamak gerekir. Ama artık düşünsel faaliyetin insanların hareketlerini idare ettiği hiçbir surette kabul edilemez, çünkü Fransız Devrimi'nin insanların eşitliği öğüdünden çıkan müthiş katliamlar, sevgi öğüdünden çıkan zalimce savaşlar ve idamlar bu yaklaşıma aykırıdırlar.

Ama bu tarihleri dolduran bütün o ince gözlemlerin doğru olduğu, ulusların "fikir" denilen belirsiz bir kuvvet tarafından idare edildiği kabul edilse bile tarihin asıl meselesi yine yanıtsız kalıyor; yahut hükümdarların iktidarına, danışmanların ve diğer kişilerin genel tarih yazarlarınca ileri sürülen nüfuzuna, kitlelerle bağının açıklanması gereken yeni bir "fikir" kuvveti daha katılıyor. Olayın Napoléon iktidara sahip olduğu için çıktığı iddiasını anlamak mümkündür; Napoléon'un başka nedenlerle birlikte olayın nedeni olduğu da kabul edilebilir; ama *Contrat Social* kitabı ne yaptı ve nasıl yaptı ki Fransızlar birbirlerini boğazladılar? İşte bunu, bu yeni kuvvetin olaylarla olan nedensellik bağı açıklanmadan anlamak imkânsızdır.

Aynı dönemde yaşayan insanlar arasında bir bağ olduğunda şüphe yoktur; onun için insanların düşünsel faaliyetleriyle tarihsel hareketleri arasında (tıpkı insanlık hareketiyle ticaret, zanaatkârlık, bahçıvanlık ve

istediğiniz her şey arasında olduğu gibi) bir bağ bulmak mümkündür. Fakat insanların düşünsel faaliyetlerinin neden kültür tarihçilerince bütün tarihsel hareketin nedeni ya da ifadesi sanıldığını anlamak güçtür. Tarihçilerin bu yargısı ancak şu şekilde açıklanabilir: 1) Tarih bilginler tarafından yazılır; onun için, kendi faaliyetlerinin bütün insanlığın hareketlerine temel olduğunu düşünmek onlar için doğal ve hoş bir şeydir, nasıl ki tüccarlar, çiftçiler, askerler için de (ancak bu, tüccarlar, askerler tarih yazmadıkları için söylenmez) bu böyledir, 2) Soyut eylem; öğretim, medeniyet, kültür, düşünce, bütün bunlar kapalı ve belirsiz şeylerdir ki, gölgelerine sığınarak anlamları daha az açık olan, bunun için de her türlü yönelime kolaylıkla uyan kelimeler kullanmak oldukça elverişlidir.

Ama bu tür tarihlerin özel değerini bir tarafa bırakalım (belki bunlar kimileri için ya da herhangi bir şey için gereklidirler), yavaş yavaş bütün genel tarihlerin yerini almaya başlayan kültür tarihlerinin önemli olan yanları, türlü felsefi, dinî, siyasi anlayışları olayların nedeni olarak ele alırlarken, örneğin 1812 seferi gibi, gerçek tarihsel bir olayı açıklamaları gerektiği zaman daima, bunun Napoléon’un iradesinin eseri olduğunu söyleyerek ister istemez onu yine bir iktidarın eylemi olarak tarif etmeleridir. Bu şekilde kültür tarihçileri kendi kendileriyle çelişkiye düşüyor, buldukları bu yeni kuvvetin tarihsel olayları açıklamadığını, tarihi anlamanın tek aracının kendilerinin güya tanımadıkları bu iktidar olduğunu ileri sürüyorlar.

577 XIX’uncu yüzyılda yaşamış iki Alman tarihçisi. (Ç.N.)

III

Lokomotif gidiyor. Nasıl hareket ediyor, diye sorulur. Köylü onu şeytanın yürüttüğünü söyler. Başka birisi, tekerlekleri hareket ettiği için yürüdüğünü iddia eder. Bir üçüncüsü, onun hareketinin sebebinin rüzgârla savrulan duman olduğunu ileri sürer.

Köylünün iddiası çürütülmez; onu çürütmek için şeytan diye bir şey olmadığını birisinin ona kanıtlaması ya da lokomotifi şeytanın değil, Alman'ın yürüttüğünü başka bir köylünün ona açıklaması gerekir. Ancak o zaman her ikisi de haklı olmadıklarını çelişkiler içinde göreceklerdir. Ama lokomotifin tekerleklerin hareketi sayesinde hareket ettiğini söyleyen, kendi kendini çürütüyor, çünkü tahlil yoluna girince çok daha ileri gitmesi gerekecektir; tekerleklerin neden hareket ettiğini açıklaması gerekir. Son açıklamaya, buhar kazanındaki sıkışmış buhara gelinceye kadar da sebepleri araştırmaktan vazgeçmeye hakkı olmayacaktır. Lokomotifin hareketini rüzgârın geriye savurduğu dumanla açıklayan kişi de büyük olasılıkla şöyle yapmıştır: Tekerlekler hakkındaki açıklamanın inandırıcı olmadığını görerek ilk rastladığı işareti almış, kendi adına onu bir neden olarak ileri sürmüştür.

Lokomotifin hareketini açıklayabilecek tek kavram, bu harekete eşit bir kuvvet kavramıdır.

Ulusların hareketini açıklayabilecek tek kavram bu harekete eşit bir kuvvet kavramıdır.

Ulusların hareketini açıklamaya yarayabilecek tek kavram, onların genel hareketine eşit bir kuvvet kavramıdır.

Bununla birlikte bu kavram ayrı ayrı tarihçiler tarafından başka başka, bu harekete hiç de eşit olmayan bir kuvvet olarak anlaşılmaktadır. Bazıları onda, köylünün lokomotifte şeytanı gördüğü gibi, doğrudan doğruya kahramanlara has bir kuvvet; bazıları da tekerleklerin hareketi gibi, başka birtakım kuvvetlerden üremiş bir kuvvet, diğer bir kısmı ise savrulan dumanlar gibi manevi bir şey görmektedirler.

Tek kişilerin tarihi (olaya katılan "bütün", istisnasız "bütün" insanların tarihi değil de yalnız Cesar'ların, Aleksandr'ların ya da Luther'lerin, Voltaire'lerin tarihi) yazıldığı sürece bu tek kişilere, başka insanları bir

hedefe yöneltmeye zorlayan kuvvetler atfetmemeye imkân yoktur. Tarihçilerin bildiği böyle bir tek kavram iktidardadır.

Bu kavram, tarih materyalini bugünkü açıklanmış şekliyle kavramaya yarayan biricik tutamaktır; tarih materyalini başka türlü kullanmasını bilmeyip de bu tutamağı, Buckle’ün yaptığı gibi, koparacak olan kimse, ondan yararlanabileceği son imkândan kendisini mahrum etmiş olur ancak. Tarihsel olayları açıklamak için iktidar kavramının zorunluluğunu en iyi genel tarih yazarlarının kendileri ve iktidar kavramını sözde reddeden ama onu zorunlu olarak her adımda kullanan kültür tarihçileri kanıtlamaktadır.

Tarih bilimi şimdiye kadar, insanlığı ilgilendiren konularda geçerli paraya bakınca, sesli akçaya benzerdi. Biyografik ve özel ulusal tarihler banknotlara benzerler. Kimseye zarar gelmeden, hatta yararlı bir şekilde görevlerini yaparak, ne ile garanti edildikleri sorusu ortaya çıkıncaya kadar geçebilirler. Kahramanların iradesinin olayları ne şekilde doğurduğu bir unutulsun, Thiérs’lerin tarihleri enteresan, ibret verici bir mahiyet alır, ayrıca şairane bir renge bürünürler. Ama nasıl kâğıt paranın gerçek değerinden, kolay imal edildikleri için fazla basılmaya başlanacakları ya da yerlerine altın isteneceği için şüphe edilmeye başlanırsa, tıpkı bunun gibi bu çeşit tarihlerin gerçek öneminden de ya pek fazla oldukları için veya birisi, Napoléon bunu nasıl bir güçle yaptı, diye safça sorduğu için, yani geçer kâğıt parayı gerçek kavramın saf altınıyla değiştirmek istediği için şüphe edilmeye başlanır.

Genel tarih yazarları ve kültür tarihçileri ise, banknotların elverişsizliğini kabul ederek, kâğıt para yerine altın olmayan bir madenden sesli para yapmaya karar vere*cek bir adama benzerler. Para gerçekten de “sesli” ama* yal*nızca “sesli” olacaktır. Kâğıt para, bilmeyenleri daha da al*databilir; sesli fakat değersiz para ise kimseyi aldatamaz. Nasıl altın sadece değiş tokuş için değil, ancak iş için de kullanıldığı zaman altınsa, genel tarih yazarları da ancak tarihin asıl meselesine, iktidarın ne olduğu sorusuna yanıt verecek güçte oldukları zaman altın olacaklardır. Genel tarih yazarları bu soruya birbirine zıt yanıtlar veriyorlar; kültür tarihçileri ise onu tamamıyla bir tarafa bırakıp büsbütün başka bir şeye yanıt vermektedirler. Altına benzeyen kumar fişleri, ancak onları altın diye kabul etmek için aralarında anlaşan ve altının değerini bilmeyen kimseler arasında kullanılabildiği gibi, genel tarih yazarları ve kültür tarihçileri de, insanlığın asıl meselelerine yanıt vermeyerek, üniversitelerde ve okuyucu kitleleri

içinde, kendi deyimleriyle, ciddi kitapları sevenler arasında geçer akça olan kendi birtakım amaçları için hizmet ederler.

Halkın iradesinin tanrısal ilhamla bir tek seçkine, bu seçkinin iradesinin de Tanrı’ya bağlı olduğu biçimindeki eski görüşünden ayrılınca tarih şu iki yoldan birini seçmeden eksiksiz bir adım atamaz: Ya Tanrı’nın insanlık işlerine doğrudan doğruya karıştığı şeklindeki eski inanca dönecek ya da tarihî olayları doğuran iktidar denen gücü açıklayıp ortaya koyacaktır.

Birinciye dönmek imkânsızdır; inanç yıkılmıştır, bu nedenle iktidarın ne anlama geldiğini açıklamak gerekir.

Napoléon asker toplama ve savaşa girme emrini verdi. Bu bilgiye o kadar alışmış, bu görüşle o derece kaynaşmışızdır ki Napoléon’un bir sözüyle altı yüz bin insanın niçin savaşa gittiği sorusu bize anlamsız gelir. O, iktidara sahipti, onun için, emrettiği şey yerine getirildi.

Ona iktidarı Tanrı’nın verdiğine inanıyorsak bu yanıt bizim için tamamıyla tatmin edicidir. Fakat bunu kabul etmediğimiz anda, bir tek insanın diğerleri üzerindeki otoritesinin ne olduğunu hemen açıklamamız gerekir.

Bu otorite, güçlünün zayıfa karşı doğrudan doğruya fiziksel üstünlüğünün otoritesi, Herakles’in gücü gibi fiziksel bir güç kullanmaya ya da kullanma tehdidine dayanan bir üstünlük otoritesi olamaz; o, tarihsel kişiliklerin kahramanlar, yani deha adı verilen özel bir ruh ve zekâ gücüne sahip insanlar olduğunu söyleyen bazı tarihçilerin safça düşündükleri gibi, manevi güç üstünlüğüne de dayanmış olamaz. Bu iktidar, manevi güç üstünlüğüne dayanmış olamaz, çünkü yetenekleri hakkındaki görüşler birbirini hiç tutmayan Napoléon gibi kahraman kişileri bir tarafa bırakalım, tarih bize gösteriyor ki milyonları idare eden XI’inci Louis’ler, Metternich’ler de özel hiçbir manevi güç taşımıyordu, tersine çoğu, idare ettikleri milyonlarca insanın hepsinden ruhça daha zayıftılar.

Eğer iktidarın kaynağı iktidara sahip kişinin maddi ve manevi özelliklerinde değilse herhalde o kişinin dışında, iktidara sahip kimsenin kitlelerle ilişkilerinde bulunacaktır.

Hukuk, yani iktidarın tarih anlayışını saf altınla değiştirmeyi vaat eden tarihin şu sarrafı da iktidarı tıpkı böyle anlıyor.

İktidar, kitleler tarafından seçilen yöneticilere sözlü veya gizli bir onayla devrolunmuş iradelerinin toplamıdır. Devlet ve otorite kurmak

mümkünse, bunların nasıl kurulması gerektiği düşüncesinden ibaret olan hukuk alanında bütün bunlar çok açıktır; ama tarihe uygulanan bu iktidar tarifi açıklanmaya muhtaçtır.

Hukuk, devlete ve iktidara, eski çağ insanlarının ateşe baktıkları gibi, somut bir şey diye bakar. Tarih içinse devlet ve iktidar ancak bir olaydır, günümüzün fizikçilerinin de ateşi bir unsur değil bir olay olarak görmeleri gibi.

Tarih ile hukuk arasındaki bu esas görüş ayrılığından şu çıkar: Hukuk, iktidarı kendine göre, nasıl kurulacağını ve zaman dışındaki hareketsiz, değişmez bir iktidarın ne olduğunu etraflıca anlatabilir; ama zamanla şekil değiştiren iktidarın önemi hakkındaki tarihsel sorunlara yanıt veremez.

İktidar, yöneticilere devrolunmuş iradelerin toplamı olduğuna göre, Pugaçev kitlelerin iradelerini mi temsil ediyor? Etmiyorsa I. Napoléon niçin ediyor? Niçin III. Napoléon, Boulogne’da kendisini yakaladıkları zaman bir suçluydu da sonradan onun yakaladıkları suçlu oldular?

Bazen iki üç kişinin katıldığı saray devrimlerinde aynı kitlenin iradesi yeni bir kişiye geçer mi? Uluslararası ilişkilerde halk kitlelerinin iradesi kendilerini mağlup eden imparatora geçer mi? 1808 yılında Rhin Birliği’nin iradesi Napoléon’a geçmiş miydi? 1809’da ordumuz Fransızlarla birlikte Avusturya’ya karşı savaşa girdiği zaman Rus halk kitlelerinin iradesi Napoléon’a geçmiş miydi?

Bu sorulara üç şekilde yanıt verilebilir:

1) Ya, kitlelerin iradesinin mutlaka her zaman, bu kitlelerin seçtikleri bu veya şu yönetici ya da yöneticilere devredildiğini, bunun için de her yeni iktidarın doğuşuna ve devrolunmuş iktidara karşı her mücadeleye ancak gerçek iktidarı ihlal gibi bakılmak gerektiğini kabul etmek gerekiyor.

2) Ya, kitlelerin iradesinin yöneticilere belli, bilinen şartlarla devredildiğini kabul etmek ve iktidara karşı tüm baskıların, tüm çatışmaların, hatta iktidarın yok edilmesinin, bu iktidar kendilerine teslim edilirken koşulan şartlara yöneticilerin uymamasından ileri geldiğini göstermek gerekiyor.

3) Ya da, kitlelerin iradesinin yöneticilere şartlı olarak ama gizli şartlarla devredildiğini, iktidarların çoğunun doğuşu, mücadeleleri ve düşüşlerinin, sırf kitlelerin iradesinin bazı kişilerden diğer bazı kişilere geçmesini gerektiren gizli şartların yöneticilerce iyi ya da kötü yerine getirilmesinden ileri geldiğini kabul etmek gerekiyor.

Kitlelerin yöneticilerle ilişkilerini tarihçiler bu üç şekilde açıklıyorlar.

Bir kısım tarihçiler, yukarıda sözü geçen özel tarih yazarları ve biyografi tarihçileri saflıklarından ötürü iktidar meselesini anlamayarak kitlelerin iradelerinin toplamının tarihî kişiliklere şartsız olarak devredildiğini kabul edebilirler; onun için bu tarihçiler herhangi bir iktidarı tarif ederken mutlak ve gerçek iktidarın ancak bu olduğunu, bu gerçek iktidara aykırı bütün diğer güçlerin iktidar değil, iktidara tecavüz, zor ve şiddet sayılacağını sanıyorlar.

Tarihin ilk çağları ve huzurlu dönemleri için işe yarayan bu tezlerin halkların hayatındaki karışık, fırtınalı dönemlere (türlü iktidarların aynı zamanda doğduğu, birbirleriyle mücadele ettiği dönemlere) uygulanmasında şöyle bir uygunsuzluk var: Lejitimist tarih yazarı Konvansiyon'un, Direktuvar'ın ve Bonaparte idaresinin ancak bir iktidara tecavüz olduğunu ileri sürecek, cumhuriyetçi ve bonapartist ise: Biri Konvansiyon'un, öbürü imparatorluğun gerçek iktidar olduğunu, geri kalan hepsinin iktidara tecavüz sayılması gerektiğini iddia edecektir. Açıktır ki bu tarihçilerin açıklamaları bu çelişkilerle ancak en küçük yaştaki çocukların işine yarayabilir.

Başka birtakım tarihçiler, bu görüşün yanlışlığını kabul ederek, iktidarın, kitle iradelerinin şartlı olarak yöneticilere verilmesi üzerine kurulduğunu, tarihî kişiliklerin ancak, halk iradesinin gizli bir onayla kendilerine emrettiği programı yerine getirmek şartıyla iktidara sahip olduklarını söyler. Fakat bu şartların neden ibaret olduğunu bu tarihçiler bize söylemezler, söyleseler de daima birbirleriyle çelişki halindedirler.

Her tarihçi, halk hareketinin amacı hakkındaki görüşüne göre, bu şartları Fransa veya başka bir devlet vatandaşının büyüklüğü, zenginliği, özgürlük ve kültürü diye anlar. Ama tarihçilerin bu şartlar üzerindeki tezatlarını bir tarafa bıraksak bile bu şartların hepsi için genel bir program mevcut olduğunu kabul ederek görürüz ki, tarihsel olaylar bu tezle hemen her zaman tezat halindedir. Eğer iktidarın şartları zenginlik, özgürlük ve halkın aydınlatılmasından ibaretse niçin XIV. Louis'ler ve IV. İvan'lar rahatça saltanat sürüyorlar da XVI. Louis'ler, I. Charles'lar halk tarafından idam ediliyorlar? Bu tarihçiler bu soruya XIV. Louis'nin programa aykırı icraatının XVI. Louis'ye yansıdığı yolunda yanıt veriyorlar. Fakat neden bu XIV. ve XV. Louis'lere yansımadı, niçin özellikle XVI. Louis'ye yansıması gerekti? Yansıma süresi nedir? Bu sorulara yanıt yok ve olamaz. Bu tezle, toplam iradenin birkaç asır hükümdarların ve vârislerinin elinde kalması, sonra ansızın 50 yıl süreyle Konvansiyon'a, Direktuvar'a, Napoléon'a,

Aleksandr'a, XVIII. Louis'ye, tekrar Napoléon'a, X. Charles'a, Louis-Philippe'e, cumhuriyet hükümetine, III. Napoléon'a geçmesi açıklanamıyor. Bu tarihçiler, iradenin bir kişiden diğerine hızla geçişinin açıklanmasında özellikle uluslararası ilişkilerde, işgal ve ittifaklarda bu olayların bir kısmının, artık iradenin düzenli bir geçişi değil, diplomatın, hükümdarın veya parti önderinin kâh kurnazlığına, kâh yanılmasına ya da hilesine veya zaafına bağlı bir rastlantı olduğunu ister istemez kabul edeceklerdir. Öyle ki, tarihî olayların büyük bir kısmı, iç savaşlar, devrimler, işgaller bu tarihçilere artık özgür iradelerin başkalarına geçmesinin eseri değil, bir veya birkaç kişinin yanlış yola yöneltilmiş iradesinin eseri, yani yine bir iktidara tecavüz görünür. Onun için tarihsel olaylar bu tür tarihçilere de "tez"den sapma gibi gelir.

Bu tarihçiler, bazı bitkilerin tohumdan iki çenekli olarak çıktığını görüp de toprakta yeşeren her şeyin ancak iki çeneğe ayrılarak yetişeceğini; palmiyenin, mantarın hatta alabildiğine dal budak saldığı ve artık iki çenekliye benzer bir tarafı kalmadığı için, meşenin bu varsayımdan ayrıldığını iddia eden botanikçiye benzer.

Üçüncü bir kısım tarihçiler, kitlelerin iradesinin tarihsel kişiliklere birtakım koşullarla verildiğini, fakat bu koşulların gizli olduğunu kabul ederler. Onlar, tarihsel kişiliklerin ancak kendilerine devredilen halk iradesini yerine getirdikleri için iktidar sahibi olduklarını söylerler.

Fakat eğer halkları yöneten güç tarihsel kişiliklerde değil de halkların kendilerinde ise o halde bu tarihsel kişiliklerin önemi nedir?

Bu tarihçiler, tarihsel kişiliklerin halkın iradesini ifade ettiğini, onların eylemlerinin halkın eylemlerini temsil ettiğini söylüyorlar.

Fakat o zaman bir soru ortaya çıkıyor: Tarihsel kişiliklerin bütün eylemi mi, yoksa bu eylemin belli bir yanı mı halkın iradesini ifade ediyor? Eğer bazılarının zannettiği gibi, tarihsel kişiliklerin bütün eylemleri halkın iradesini ifade ediyorsa, o halde, Napoléon'ların, Yekaterina'ların biyografileri, bütün saray dedikodularıyla birlikte, halkların durumunu ifade eder ki, bu apaçık saçmalıktır; sözde filozof-tarihçilerin de zannettiği gibi, tarihsel kişiliklerin eyleminin yalnız bir yönü halkların hayatını ifade ediyorsa bu eylemin hangi yanının bunu ifade ettiğini belirlemek için her şeyden önce halkın hayatının ne olduğunu bilmek gerekir.

Bu güçlüklerle karşılaşınca bu tür tarihçiler, çok sayıda olayı içine alabilen çok belirsiz, genel bir çerçeve çiziyor. Bu çerçeveden de genel anlamı çıkarmaya çalışıyorlar. Hemen hemen bütün tarihçilerin kabul ettiği

en doğal genel çerçeveler şunlar: özgürlük, eşitlik, aydınlanma, ilerleme, uygarlık ve kültür. Tarihçiler herhangi bir tanımı insanlığın amacı diye çizerek, arkalarında en çok anıt ve eser bırakanları (hükümdarları, bakanları, kumandanları, yazarları, yenilikçileri, papaları, gazetecileri) belli anlayışlara yardım ettikleri veya karşı durdukları oranda incelerler. Ama insanlığın amacının özgürlük, eşitlik, aydınlık ya da uygarlık olduğu hiçbir şekilde kanıtlanamadığına ve kitlelerin yöneticilerle, insanlığın aydınlatıcılarıyla bağı ancak, kitlelerin iradelerinin daima en göze çarpan kişilere verildiği yolundaki faraziyeye dayandığına göre, göçen, evlerini yakan, çiftini çubuğunu bırakan, birbirlerini öldüren milyonlarca insanın eylemi, evlerini yakmayan, toprakla uğraşmayan, soydaşlarını öldürmeyen beş on kişinin eylemini ele almakla hiçbir zaman ifade edilmez.

Tarih her adımda bunu kanıtlıyor. Geçen yüzyılın sonunda Batı halklarındaki kaynaşma ve Doğu'ya ilerlemeleri XIV., XV., XVI. Louis'lerin, onların metreslerinin, bakanlarının eylemiyle, Napoléon'un Rousseau'nun, Diderot, Beaumarchais ve başkalarının yaşamlarıyla açıklanabilir mi?

Rus halkının doğuya, Kazan'a, Sibirya'ya doğru hareketi IV. İvan'ın hastalıklı karakterinin ayrıntılarıyla, Kurbski ile mektuplaşmasıyla ifade edilir mi?

Haçlı seferleri zamanında kavimlerin göçüşü Godefroi'ların, Saint-Louis'lerin ve kadınlarının hayatını incelemekle anlaşılır mı? Halkların, bir serseri güruhuyla ve Piyotr Pusstinnik'le Batı'dan Doğu'ya amaçsız, başsız hareketi bizce anlaşılmamış kaldı. Seferlerin akla uygun ve kutsal amacının (Kudüs'ün kurtarılması) tarihsel kişilikler tarafından açıkça çizildiği bir anda bu hareketin sona ermesi iyice anlaşılmamış olarak kaldı. Papalar, krallar, şövalyeler halkı kutsal toprağı kurtarmaya teşvik ettiler; fakat halk gitmedi, çünkü önceleri onu tahrik eden gizli sebep artık yoktu. Godefroi'ların, Minnezinger'lerin[578] tarihi, belli ki halkların hayatını içine alamaz. Godefroi' ların, Minnezinger'lerin tarihi de, Godefroi'ların ve Minnezinger'lerin tarihi olarak kaldı, halkların tarihi ve arzuları ise meçhul kaldı.

Yazarların ve reformistlerin tarihi, halkların hayatını bize pek az açıklar.

Kültür tarihi bize bir yazarın veya yenilikçinin fikirlerini, hayatının amaç ve koşullarını gösterir. Öğreniyoruz ki Luther'in çabuk öfkelenen bir mizacı vardı, falan sözleri söylemişti; öğreniyoruz ki Rousseau güvensiz bir adamdı, falan kitapları yazdı; fakat Reformasyon'dan sonra halkların neden

boğazlaştıklarını, Fransız Devrimi sırasında insanların birbirini niçin idam ettiklerini bilmiyoruz.

Bu iki tarihi, yeni tarihçilerin yaptığı gibi, bir arada alırsak, halkların tarihi değil, hükümdarların, yazarların tarihi olur.

578 Ortaçağ'da kadınlara şövalye aşkını öven bir çeşit saz şairi. (Ç.N.)

V

Ulusların hayatı birkaç kişinin hayatına karışmaz; zira bu birkaç kişiyle uluslar arasındaki bağ bulunmuş değildir. Bu bağın, kamuoyunun tarihsel kişiliklere devredilmesine dayandığı tezi tarihsel deneyimle doğrulanmamıştır.

Halkın iradesinin tarihsel kişilere devredilmesi tezi hukuk alanında belki çok şey ifade eder ve kendi amaçları için belki de zorunludur; fakat devrimler, işgaller, iç savaşlar ortaya çıkınca, tarih başlayınca bu tez artık bir şey ifade etmez.

Bu tez, özellikle halkın iradesinin devri kontrol edilemeyeceği için yalanlanmaz gibi görünür.

Nasıl bir olay olursa olsun, olaydan kim sorumlu olursa olsun tez her zaman falan kişinin onun başında bulunduğunu, çünkü halkın iradesinin onun elinde olduğunu söyleyebilir.

Bu tarihsel meselelere verdiği yanıtlar, ilerlemekte olan bir sürüye bakıp otlağın çeşitli iyi yanlarına da, çobanın sürmesine de aldırış etmeksizin, sürünün bu veya şu tarafa yönelmesinin nedenleri hakkında önde yürüyen hayvana bakarak yargıya varan bir adamın yanıtlarına benzer.

"Sürü bu yönde gitmektedir, çünkü önde giden hayvan onu sürüklüyor; geri kalan diğer bütün hayvanların iradesi bu sürü yöneticisinin elindedir." İktidarın şartsız geçişini kabul eden ilk kategorideki tarihçiler böyle yanıt veriyorlar.

"Sürünün başında giden hayvanlar değişiyorsa bu, hayvanların iradesinin (baştakinin onları bütün sürünün seçtiği yöne götürüp götürmediğine göre) bir yöneticiden öbürüne geçmesinden ileri geliyor." Halkın iradesinin, bilinen şartlar altında yöneticilere verildiğini kabul eden tarihçiler böyle yanıt veriyorlar. (Böyle bakınca çoğu zaman öyle olur ki gözlemci, seçtiği yönü düşünerek, kitlelerin tutmuş oldukları istikametin değişmesiyle artık önde değil, yanda bulunanları, bazen da arkada kalanları önder sayar.)

"Baştaki hayvanlar ve tüm sürünün yönü durmadan değişirse bu, bizce bilinen istikameti elde etmek için hayvanların, iradelerini en çok göze çarpan hayvanlara devretmelerinden ileri gelir; bundan ötürü sürünün hareketini incelemek için her yönden giden en çok göze çarpan hayvanları

görmek gerekir." Hükümdarından gazetecisine kadar bütün tarihsel kişilikleri yaşadıkları dönemlerin ifadesi kabul eden üçüncü kategorideki tarihçiler böyle diyorlar.

Halk iradesinin tarihsel kişiliklere devredilmesi tezi sadece başka bir deyim, meselenin başka terimlerle ifadesidir.

Tarihî olayların sebebi nedir? İktidar. İktidar nedir? İktidar bir kişiye devredilmiş iradedir. Kitlelerin iradeleri bir kişiye hangi şartlarla geçer? Bütün insanların iradelerinin bu kişi tarafından ifade edilmesi şartıyla. Yani iktidar, iktidardır. Yani iktidar, bizce anlaşılmamış bir kelimedir.

İnsanoğlunun bilgi alanı yalnız soyut düşünce ile sı*nırlı kalsaydı insanlık "bilimin" yaptığı açıklamayı eleşti*riye tabi tutarak iktidarın yalnızca bir laf olduğu, gerçekte bulunmadığı sonucuna varırdı. Fakat olayları kavramak için insanda, soyut düşünüşten başka bu düşünmenin sonuçlarını üzerinde kontrol ettiği bir deneyim silahı da vardır. Ve deneyim, iktidarın bir laftan ibaret olmadığını, gerçekten mevcut bir şey olduğunu söylüyor.

İktidar kavramı olmadan insanların ortak eylemi hakkında hiçbir açıklamanın yapılamayacağını bir yana bırakalım, tarih ve onun kadar bugünkü olayların gözlenmesi de iktidarın varlığını kanıtlamaktadır.

Ne zaman bir olay gerçekleşse, birtakım insanlar ortaya çıkar ve bu olayı iradeleriyle meydana çıkarmış görünürler. III. Napoléon emrediyor, Fransızlar Meksika'ya gidiyorlar. Prusya kralı ve Bismarck emrediyor, ordu Bohemya'ya giriyor. I. Napoléon emir veriyor, ordu Rusya'ya yürüyor. I. Aleksandr emir veriyor, Fransızlar Bourbonlara boyun eğiyorlar. Deneyim bize gösteriyor ki, nasıl bir olay gerçekleşirse gerçekleşsin bu olay hep onu emreden bir ya da birkaç kişinin iradesiyle ilgilidir.

Tarihçiler, insanlık işlerine tanrısal müdahaleyi tanımanın eski alışkanlığıyla, olayların sebebini iktidara bürünmüş kişinin iradesinde görmek isterler; fakat bu yargı ne akıl ve muhakeme ile ne de deneyimle doğrulanıyor.

Bir taraftan, akıl ve muhakeme gösteriyor ki, bir insanın iradesi (onun sözleri) genel eylemin yalnızca olayda, örneğin savaşta, devrimde ifadesini bulan bir parçasıdır; bunun için, anlaşılmaz, doğaüstü bir güç, bir mucize kabul etmeden sözlerin doğrudan doğruya milyonların davranışının nedeni olabileceği kabul edilemez; öbür taraftan, birtakım konuşmaların olayların

nedeni olabilecekleri kabul edilse bile, tarih gösteriyor ki, tarihsel kişiliklerin iradeleri pek çok olayı hiç etkilememekte, yani onların emirleri, çoğu zaman, yerine getirilmek şöyle dursun bazen verilen emrin tamamıyla tersi gerçekleşmektedir.

Tanrı'nın dünyevi işlere karıştığını kabul etmeden iktidarı olayların nedeni olarak alamayız.

Deneyim bakımından iktidar, kişinin ifade edilmiş iradesiyle bu iradenin diğer insanlar tarafından yerine getirilmesi arasındaki bağımlılıktan ibarettir.

Bu bağımlılığın koşullarını kendimize açıklamak için her şeyden önce ifade edilen irade kavramını Tanrı'ya değil, insana mal etmek suretiyle, yeniden yaratmamız gerekiyor.

Eğer eski tarihlerin bize gösterdiği gibi Tanrı emir verir, iradesini ifade ederse, ifade edilen bu irade zamana tabi değildir, onu hiçbir şey de doğurmuş değildir, çünkü Tanrı olaylara hiçbir şeyle bağlı bulunmuyor. Ama zaman içinde eylemde bulunan ve birbirleriyle bağlı olan insanların emirlerinden söz ederken emirlerin yaşanan olaylarla bağını izah etmek için, 1) Olup biten olayların şartlarını, emirleri veren kişinin eylemlerinin sürecini, 2) Bu kişinin emirlerini yerine getirenlerle arasındaki bağın koşullarını yeniden yaratmamız gerekir.

Ancak Tanrı'nın zamanla bağlı olmayan iradesi, birkaç yıl veya birkaç yüzyıl içinde gerçekleşecek bir sıra olayda kendini gösterebilir; ancak Tanrı'dır ki, hiçbir şeyden etkilenmeden, yalnızca kendi iradesiyle insanlığın hareketinin yönünü çizebilir; insansa zaman içinde eylemde bulunur, kendisi de olaya katılır.

Gözden kaçan ilk şartı, zaman şartını yeniden yaratarak görürüz ki, hiçbir emir kendisinden sonraki emrin yerine getirilmesini mümkün kılacak daha önceki bir emir olmaksızın yerine getirilemez.

Hiçbir zaman hiçbir emir kendiliğinden ortaya çıkmaz ve bir sıra olaya yönelmez; fakat her emir başka bir emirden çıkar ve hiçbir zaman bir sıra olaya ait olmaz, hadisenin ancak bir noktasına ait olur.

Biz, mesela, Napoléon kıtalarına savaş emri verdi dediğimiz zaman, bir anda ifade olunan bu emri birbirine bağlı bir sıra emirle bir arada birleştirmiş oluyoruz. Napoléon, Rusya seferini emredemezdi ve hiçbir zaman da bunu emretmemiştir. O bugün Viyana'ya, Berlin'e, Petersburg'a birtakım yazılar yazılmasını emretti; yarın için orduya, donanmaya, levazım idaresine ve sair yerlere birtakım günlük emirler yazdırdı; Fransız kıtalarını Rusya'ya getiren bir sıra olayla ilgili bir sıra emri içine alan milyonlarca emir verildi.

Napoléon iktidarda bulunduğu süre içinde İngiltere seferi için emirler verdiği, girişimlerinden hiçbirine bu kadar emek ve zaman harcamadığı halde bir kez bile niyetini yerine getirmeyi denemeyip de, müttefiki olmayı faydalı gördüğünü birkaç kez ifade ettiği Rusya'ya sefer açıyorsa, bu, emirlerin bir sıra olaya uymamasından, ikincilerin uymasından ileri geliyor.

Emirlerin mutlaka yerine getirilmesi için, yerine getirilebilecek emirler verilmesi gerekir. Neyin yerine getirilebileceğini, neyin getirilemeyeceğini bilmekse sadece milyonların katıldığı Rusya seferi için değil, en basit bir olay için de mümkündür, zira şu veya bu emrin yerine getirilmesi her zaman milyonlarca engelle karşılaşabilir. Yerine getirilen her emrin yerine getirilemeyen pek çok yanı hep vardır. Olanaksız emirler olaya bağlanmazlar ve yerine getirilmezler. Ancak yerine getirilmesi mümkün emirlerdir ki olay dizilerini karşılayan sıra sıra emir dizilerine bağlanır ve yerine getirilirler.

Olaydan önceki emrin bu olayın nedeni olduğu hakkındaki yanlış bakışımız şundan ileri geliyor: Olay gerçekleşince ve binlerce emirden yalnız olayla bağlantılı olanlar yerine getirilince biz, yerine getirilemedikleri için yerine getirilmeyen emirleri unuturuz. Bundan başka, bu bakımdan yanılmamızın başlıca kaynağı, tarihsel açıklamalarda, örneğin Fransız ordularını Rusya'ya sürükleyen nedenler gibi bir sıra sayısız, türlü küçük olayın doğurdukları sonuca göre, bir tek olayda genelleşmesinden ve bu genelleşmeye uygun olarak bir sürü emrin ifade edilen bir tek iradede genelleşmesinden çıkıyor.

Diyoruz ki: Napoléon istedi de Rusya'ya sefer açtı. Gerçekte ise biz Napoléon'un eylemlerinde hiçbir zaman bu iradenin ifadesine benzer bir şey görmeyiz, çok çeşitli ve belirsiz şekillerde verilmiş emirleri ya da onun iradesinin ifadelerini görürüz. Napoléon'un sayısız emirlerinden 1812 seferi için yerine getirilmiş belli bir sıra emir meydana gelmesi bu emirlerin yerine getirilmeyen öteki emirlerden herhangi bir şekilde ayrılmış olmalarından değil, bu bir sıra emrin Fransız Ordusu'nu Rusya'ya götüren bir sıra olaya uygun düşmüş olmasındandır; nasıl ki bir kalıpla resim yapılırken bu veya şu şeklin meydana gelmesi, boyanın kalıp üzerine ne tarafa ve nasıl sürüleceğine dikkat edilmesinden değil, kalıptaki şeklin her tarafının boyanmış olmasındandır.

Böylece emirlerin olaylarla ilişkisini zaman içinde gözden geçirirken emrin hiçbir şekilde olayın sebebi olmayacağını, biriyle öbürü arasında bilinen belirli bir bağlılık bulunduğunu görürüz.

Bu bağlılığın ne olduğunu anlamak için her türlü emrin Tanrı'dan değil insandan gelen ve bizzat emreden insanın da olaya katılmasından ibaret olan gözden kaçırılmış diğer bir şartını yerine koymak gerekir.

İşte iktidar diye, emreden kimsenin emrettiği kimse ile olan bu ilişkisine deniyor. Bu ilişki şundan ibarettir:

Ortak eylem için insanlar her zaman, bazı belli gruplarda birleşirler; bu gruplarda ortak hareket için belirlenen amaç herkeste aynı olmayabilir ama harekete katılanların ilişkileri her zaman aynıdır.

İnsanlar bu gruplarda birleşince aralarında öyle ilişkiler doğar ki kendilerini bir araya toplayan bu ortak harekete en çok sayıda olanların doğrudan doğruya katılım payı en çok, en az sayıda olanların doğrudan doğruya katılım payı en az olur.

İnsanların ortak hareket için birleştikleri tüm gruplar içinde en göze batanı ve en belirlisi ordudur.

Her ordu, askerî hiyerarşide daima en büyük sayıyı teşkil eden ast üyelerden, sıra neferinden, sonra sayıları birincilerden daha az olan onbaşılardan, erbaşlardan, daha az olan daha üstlerden ve böylece bir kişide toplanan en yüksek askerî otoriteden oluşur.

Askerî hiyerarşi koni şekliyle pek güzel ifade edilebilir: Burada kaide, sıra neferlerinden oluşur; kaideden yukarıda bulunan katlar ordunun yüksek rütbeleridir; böylece koninin ucuna, yani başkomutana kadar katlar küçülerek gider.

Sayısı en çok olan erler koninin en alt noktasını, kaidesini teşkil ederler. Er, doğrudan doğruya süngüler, keser, yakar ve bu iş için her zaman üstünden emir alır; kendisi ise hiçbir zaman emretmez. Erbaş (bunların sayısı daha azdır) asıl işi erden az yapar ama o emreder. Subay asıl işi daha az yapar ve daha çok emir verir. General artık yalnız hedef göstererek kıtalara hareket emrini verir ve hemen hemen hiç silah kullanmaz. Başkomutan, işe doğrudan doğruya katılmaz, yalnızca yığınların hareketi hakkında genel emirler verir. Ortak eylem için her insan birliğinde, tarımda, ticarette ve her türlü idari işlerde kişiler arasında aynı ilişki görülür.

Böylece, koninin kavuşan bütün noktalarını, yani ordunun bütün rütbelerini veya büyük küçük ne olursa olsun, herhangi bir idarenin ya kamu kuruluşunun unvan ve mevkilerini ayırmaksızın şu kaideyi görürüz: İnsanlar ortak bir iş yapmak için aralarında öyle toplanırlar ki, katılımları ne kadar dolaysız olursa o kadar az emredebilirler ve sayıları o kadar çoktur; işe doğrudan doğruya katılma ne kadar azsa o kadar çok emrederler ve sayıları o kadar azdır; aşağı tabakalardan yükselerek bu suretle olaya doğrudan doğruya en az katılan ve eylemini herkesten daha çok emirle yürüten sonuncu tek adama varılır.

Emreden kişilerin emrettikleri kimselerle bu ilişkisi iktidar denen kavramın özünü teşkil eder.

Olayların yaşandığı dönemlerin şartlarını yeniden yaratarak, emrin ancak onunla ilgili bir sıra olaya ait olduğu zaman yerine getirildiğini gördük. Emredenle emri yerine getiren arasındaki bağı yeniden yaratarak da emredenlerin, konumları gereği olayın kendisine çok az katıldıklarını, eylemlerinin bütünüyle emretmeye yöneltildiğini gördük.

Bir olay gerçekleşince insanlar onun hakkında düşüncelerini ifade ederler; olay birçok insanın toplu eyleminden doğduğuna göre, ifade edilen düşünce ya da isteklerin biri kısmen de olsa mutlaka yerine getirilir. İfade edilen düşüncelerden biri yerine getirilince bu düşünce, zihnimizde olaya kendisinden önce gelen bir emir gibi bağlanır.

Birtakım insanlar bir kütüğü çekip götürüyorlar. Nasıl ve nereye götürüleceği hakkında herkes bir şey söylüyor. Kütük sürüklenip götürülüyor; anlaşılıyor ki içlerinden birinin söylediği gibi yapılmış. O emretmiştir. İşte size ilkel şekliyle emir ve iktidar; elleriyle çok çalışan kişi yaptığı işi az düşünür; ortak eylemden ne çıkabileceğini az anlar ve az emreder. Çok emreden kimse, işi sözlerle olduğu için, herhalde elleriyle az iş görebilir.

Eylemlerini bir hedefe yönelten büyük bir insan grubunda, ortak eyleme doğrudan doğruya katılımları emir vermekle meşgul oldukları oranda az olan insanlar kategorisi daha belirgin olarak ayrılır.

Yalnız başına hareket ettiği zaman insan, daima (öyle sanır ki) geçmiş eylemini idare etmiş olan, durumunu mazur gösteren ve gelecek hareketleri hakkındaki tahminlerinde kendisine rehber olan bazı düşünceler taşır, insan grupları da ortak eylemleri görüşler, mazeretler ve faraziyeler uydurma işini harekete katılmayanlara bırakırken, tamamen aynı şeyi yaparlar.

Tarafımızdan bilinen ya da bilinmeyen nedenlerle Fransızlar boğazlaşmaya başlıyorlar. Fransa'nın iyiliği için, özgürlük, eşitlik için bunun zorunlu olduğu mazereti uygun geliyor insanlara ve onu takip ediyorlar. İnsanlar birbirlerini boğazlamayı bıraktıktan sonra, bu olayı iktidarın birliği zorunluluğu, Avrupa'ya karşı konuluyor olması vs. mazereti izliyor. İnsanlar soydaşlarını öldürerek Batı'dan Doğu'ya ilerliyorlar; bunu "Fransa'nın şan ve şerefi", "İngiltere'nin alçaklığı" sözleri takip ediyor. Tarih bize gösteriyor ki bu mazeretlerin hiçbir anlamı yoktur, kendi kendileriyle çelişki içindedirler; haklarını kabul etmekten ötürü bir insanın öldürülmesi, İngiltere'yi alçaltmak için Rusya'da milyonların katli gibi. Fakat bu mazeretler bugünkü anlamda zaruri bir değer taşımaktadırlar.

Bu mazeretler olayların faili olan insanlardan manevi sorumluluğu kaldırıyor. Bu geçici amaçlar rayları temizlemek için trenin önünde bulunan

süpürgelere benzer; insanların manevi sorumluluk yolunu temizler. Bu mazeretler olmasa her olayın incelenmesinde kendini gösteren en basit bir mesele bile açıklanamazdı: Nasıl oluyor da milyonlarca insan toplu olarak cinayet işliyor, savaşlar, katliamlar yapıyor?

Avrupa'nın şimdiki karışık devlet ve toplum örgütlenmesinde hükümdarlar, bakanlar, parlamentolar, gazeteler tarafından tavsiye edilmemiş, gösterilmemiş, emredilmemiş herhangi bir olay düşünmek mümkün müdür? Mazeretini devletin birliğinde, milliyette, Avrupa'nın dengelerinde, uygarlıkta bulmayacak bir toplu eylem var mıdır? Öyle oluyor ki yaşanan her olay ifade edilen herhangi bir arzu ile zorunlu olarak birleşiyor, kendi mazeretini bularak, bir veya birkaç insanın iradesinin eseri gibi görünüyor.

Giden bir gemi ne tarafa yönelirse yönelsin, her zaman önünde yarıp geçtiği dalgaların akıntısı görülecektir. Gemide bulunan insanlar için bu akıntının hareketi, görünen tek hareket olacaktır.

Ancak bu akıntının hareketini yakından, her an takip ederek, bu hareketi geminin hareketiyle kıyaslayarak akıntının her anını geminin hareketinin belirlediğini ve biz de farkında olmadan hareket ettiğimiz için yanıldığımızı anlarız.

Tarihsel kişiliklerin hareketini adım adım takip edersek (yani olayları doğuran koşulları, zaman içinde hareketin sürekliliği şartını yeniden yaratırsak) ve tarihsel kişiliklerin kitlelerle bağını gözden kaçırmazsak aynı şeyi görürüz.

Gemi bir yönde ilerlediği zaman önünde hep aynı akıntı vardır; yönünü değiştirince önünde koşuşan akıntı dalgaları da değişir. Ama ne yana dönerse dönsün her yerde hareketinden önce gelen bir akıntı bulunacaktır.

Nasıl bir olay olursa olsun her zaman bunun önceden keşfolunmuş, emredilmiş olduğu görülür. Gemi ne tarafa yönelirse yönelsin, akıntı onun hareketini idare etmeksizin, artırmaksızın önünde köpürecek ve uzaktan bize, yalnız kendi kendine hareket eder gibi değil, geminin hareketini de idare eder gibi görünecektir.

Tarihçiler, yalnızca tarihsel kişiliklerin olaylara birer emir gibi bağlanabilen sözlerine bakarak olayların emirlere doğrudan bağlı olduğunu zannettiler. Ama biz olayları ve tarihsel kişiliklerin kitlelerle bağını inceleyerek, bu kişilerin ve onların emirlerinin olaylara bağlı bulunduğunu

gördük. Emir ne kadar çok olursa olsun başka nedenlerin eksikliği durumunda olayın gerçekleşmemesi, bu sonucun şüphe götürmez bir delilidir; fakat olay gerçekleşti mi (nasıl bir olay olursa olsun) türlü kişilerin sürekli aktarılan sözleri arasında öyleleri bulunur ki anlam ve zaman bakımından bu olaya birer emir gibi bağlanabilirler.

Bu yargıya varınca tarihin şu iki esaslı sorununa doğrudan doğruya ve olumlu olarak yanıt verebiliriz:

1) İktidar nedir?

2) Halkların hareketlerini doğuran hangi kuvvettir?

1) İktidar belli bir kişinin öbür kişilerle ilişkisidir ki, burada bu kişi ortak eylemlerin düşüncelerini, tasarılarını, mazeretlerini ne kadar çok ifade ederse bu harekete o kadar az katılır.

2) Halkların hareketini doğuran iktidar ve düşünsel eylem, hatta tarihçilerin sandığı gibi, bunların bir araya *gelmesi değil, olaya karışan "bütün" insanların eylemidir* ve bu insanlar her zaman o şekilde birleşirler ki, olaya doğrudan doğruya en çok karışanlar en az, en az karışanlarsa en çok sorumluluk taşırlar.

Olayların nedeni, manevi bakımdan iktidar, maddi bakımdan iktidara boyun eğenlermiş gibi görünür. Ancak manevi eylem maddi eylemsiz düşünülemeyeceğine göre, olayın sorumluluğu ne birinde ne öbüründedir, ancak her ikisinin birleşmesindedir.

Başka bir deyimle, incelediğimiz olaya "neden" kavramı girmez.

Son çözümlemede biz sonsuz çevrime, kendi konusuyla oynamadığı takdirde insan aklının düşünce alanında eriştiği son sınıra geliriz. Elektrik ısı yapar, ısı elektrik yapar. Atomlar birbirini çeker, atomlar birbirini iter.

Isının, elektriğin veya atomların en basit etkilerinden söz ederken bu etkilerin nedenini söyleyemeyiz; bu olayların karakteri böyledir, bu onların kanunudur, deriz. Tarihsel olaylar için de böyle. Savaş ya da devrim niçin olur? Bilmeyiz. Yalnız şunu biliriz ki, bir eylemde bulunmak için insanlar bir araya gelirler; biz de, insanların karakteri böyledir, bu bir kanundur, deriz.

Tarih yalnızca gözlenebilen olaylarla meşgul olsaydı bu basit ve apaçık kanunu belirtmek yeterli olurdu; biz de sözümüzü bitirirdik. Ama tarihin yasası insanı ilgilendirir. Maddenin bir bölümü çekme ve itme ihtiyacını hiç de duymadığını, bunun doğru olmadığını bize söyleyemez; tarihin konusu olan insan ise açıktan açığa, ben özgürüm, bu nedenle yasalara tabi değilim, der.

İnsanın özgür iradesi sorunu, ifade edilmemiş de olsa tarihin her adımında hissedilmektedir.

Bütün ciddi tarihçiler ister istemez bu sorunu hissetmiştir. Tarihin çelişkileri, belirsizlikleri üzerinde yürüdüğü yanlış yol, sırf bu sorunun çözülmemiş olmasından ileri geliyor. Eğer her insanın iradesi özgürse, yani herkes canı istediği gibi hareket edebiliyorsa, bu, bütün tarihin bir sıra rastlantıdan ibaret olduğu anlamına gelir.

Eğer milyonlarca insandan bir teki bile bin yıllık bir dönem içinde serbestçe, yani canı istediği gibi hareket etmek imkânını elde edebilmişse, açık ki bu adamın yasaya aykırı tek bir hareketi bütün insanlık için her türlü yasanın varlığı imkânını ortadan kaldırır.

Eğer insanların hareketlerini düzenleyen bir tek yasa dahi varsa özgür irade olamaz, çünkü o zaman insanların iradesi bu yasaya tabi olacaktır.

Eski zamanlardan beri insanlığın en değerli zekâlarını meşgul eden ve en eski zamanlardan beri bütün görkemiyle ortaya konan özgür irade sorunu bu çelişkide kendini göstermektedir.

Mesele şu: Dinî, tarihî, ahlaki, felsefi, hangi bakımdan olursa olsun bir gözlem konusu olarak ele alınca, bütün varlıklar gibi insanın da tabi olacağı zorunlu yasalarla karşılaşırız. Ve buna bilinçle bakınca kendimizi özgür hissederiz.

Bu bilinç akla bağlı olmayan, apayrı bir kendini bilme kaynağıdır. İnsan akılla kendi kendini gözlemler ama kendini ancak bilinciyle bilir.

Bilinçsiz aklın hiçbir herhangi bir gözlemi düşünülemez.

Anlamak, gözlemek, yargıda bulunmak için insan önce kendisinin yaşayan bir varlık olduğunu bilmelidir. İnsan kendini ancak isteyen bir kimse olarak yaşayan bir varlık bilir, yani kendi iradesini idrak eder.

Hayatının özünü teşkil eden iradesini ise insan ancak özgür bir irade olarak idrak edebilir.

İnsan kendini gözlem altına aldığı zaman (gıda almak zorunluluğunu, zihinsel faaliyetini, neyi gözlerse gözlesin) iradesinin hep aynı yasaya göre hareket ettiğini görürse, bu sürekli davranışını yönlendiren iradenin sınırlandığını kavrayacaktır. Bir şey özgür olmasa, sınırlanmış olamazdı. İnsanın iradesi, ancak özgürce algılanabildiği için sınırlanmış gibi gelir kendisine.

Ben özgür değilim, diyorsunuz. Oysa ben elimi kaldırıyor ve indiriyorum. Bu mantıksız yanıtın özgürlüğün çürütülmez bir delili olduğunu herhalde herkes görebilir.

Bu yanıt bilincin akla tabi olmayan ifadesidir. Özgürlüğün algılanması akıldan ayrı, bağımsız bir kendini bilme kaynağı olmasaydı yargıya ve deneyime muhtaç olurdu, gerçekteyse böyle bir muhtaçlık söz konusu değildir.

Deneyimler insana, bir gözlem konusu olarak belli bazı yasalara tabi olduğunu gösterir; insan bu yasalara boyun eğer ve onlarla savaşmaz. Ama aynı deneyim ve yargılar kendinde bulduğu tam özgürlüğün imkânsız bir şey olduğunu, her hareketin kendi bünyesine, karakterine ve özüne etki eden faktörlere bağlı olduğunu gösterir ona ama insan hiçbir zaman bu deneyim ve yargıların sonuçlarına boyun eğmez.

İnsan taşın düştüğünü deneyim ve gözlemle öğrenince buna mutlak surette inanır ve öğrendiği bu yasanın her olayda uygulanmasını bekler.

Ama iradesinin yasalara tabi olduğunu da aynı şekilde mutlak surette öğrense buna inanmaz, inanamaz.

Deneyim ve muhakeme insana, aynı şartlar içinde, aynı karakterle daha önce yaptığının aynısını yapacağını kaç kez gösterirse göstersin, aynı şartlar içinde, aynı karakterle her zaman aynı şekilde sonuçlanan bir işe bininci kez girişirken, istediği gibi hareket edebileceği konusunda kendini yine eskisi gibi özgür zanneder.

İlkel ya da gelişkin her insan, deneyimleri kendisine aynı şartlar içinde iki ayrı hareket düşünülemeyeceğini ne kadar reddedilmez bir şekilde kanıtlarsa kanıtlasın (özgürlüğün anlamını oluşturan) bu saçma algı olmaksızın hayatı düşünemeyeceğini hisseder. İmkânsız da olsa böyledir; zira özgürlüğün bu yorumu olmasa o hayatı anlayamayacağı gibi bir an bile yaşamazdı.

Yaşayamazdı, çünkü insanın tüm eğilimi özgürlüğün çoğalması amacını güder. Zenginlik ve yoksulluk, ün ve bilinmezlik, yönetme ve yönetilme güçlülük ve zayıflık, sağlık ve hastalık, bilgi ve cehalet, çalışma ve aylaklık, tokluk ve açlık, erdem ve erdemsizlik, bütün bunlar özgürlüğün az veya çok derecelerde olması şartlarından başka bir şey değillerdir.

Özgür olmayan insan ancak hayattan mahrum bir insan olarak düşünülebilir.

Özgürlük kavramı bir yandan aklın tutarlılığı, bir yandan da nedensiz eylem gibi çelişkili yorumlara yol açıyorsa bu, ancak bilincin akla tabi olmadığını kanıtlar.

İşte, herkes tarafından kabul edilen, hissedilen bu sarsılmaz, çürütülmez, deneyime ve yargıya tabi olmayan özgürlük bilinci (insanın, varlığı dışında hakkında hiçbir şey bilmediği şey) sorunun bir başka yanını oluşturur.

İnsan, her şeyi bilen Tanrı'nın yarattığı bir varlıktır. İnsanın özgür bilincinden doğan "günah" nedir? İşte tanrıbilimin meselesi.

İnsanın eylemi, istatistiğin belirleyebildiği genel, değişmez yasalara tabidir. Toplum karşısında insanın bu özgürlük bilincinden doğan sorumluluğu nedir? İşte hukukun meselesi.

İnsanın eylemi, yaradılışından ve ona etki eden faktörlerden doğar. Vicdan ve özgürlük bilincinden doğan iyi ya da kötü davranışlar nedir? İşte ahlakın meselesi.

Ortak yaşama bağlı insan, bu yaşamı düzenleyen yasalara tabidir. Ama aynı insan, bu yaşamın yanında bir de özgürdür. Ulusların ve insanlığın geçmiş hayatına nasıl bakmalı? İnsanların özgür ya da kısıtlı eylemlerinin bir sonucu gibi mi? İşte tarihin meselesi.

Ancak en güçlü cehalet aracının, yani basımın yayılması sayesinde bilginin herkes için anlaşılacak bir şekle sokulduğu kendini beğenmiş çağımızda özgür irade sorunu öyle bir şekle sokulmuş bulunuyor ki kendisi bir mesele olmaktan çıkıyor. Zamanımızda çağdaş denen insanların çoğu, yani bir cahiller güruhu, bütün meseleyi çözmek için onun bir yanıyla ilgilenen doğacıların işlerini ele aldılar.

Ruh da, özgürlük de yoktur, çünkü insanın hayatı kaslarına bağlıdır, kaslarsa sinirlere; ruh da, özgürlük de yoktur, çünkü biz bilinmeyen bir devirde maymundan çıktık, diyerek fizyoloji ve karşılaştırmalı zooloji ile gayretle kanıtlamaya çalıştıkları yasanın binlerce yıl önce tüm dinler, tüm görüşler tarafından kabul edilmiş olduğunu, hatta hiçbir zaman inkâr

edilmediğini asla akıllarına getirmeden söylüyor, yazıyor ve basıyorlar. Doğal bilimlerin bu konudaki rolünün yalnızca onun bir yanını aydınlatmaya hizmet etmekten ibaret olduğunu görmüyorlar. Çünkü gözlem bakımından akıl ve iradenin ancak zihnin salgısı *(secretion)* olması ve insanın, genel yasaya uyarak, ilkel hayvanlardan çıkarak gelişebilmesi, binlerce yıl önce bütün dinler ve felsefi tezler tarafından kabul edilen, insanın doğa yasalarına tabi olduğu gerçeğinin yeni bir yanını açıklar; ancak özgürlük bilincine dayanan soruna kıl kadar katkısı olmaz.

Eğer insanlar bilinmeyen bir devirde maymundan çıktılarsa, bu, onların bilinmeyen bir zamanda bir avuç topraktan yaratılmaları kadar anlaşılır bir şeydir (birinci halde x zaman, ikinci halde soyun türeme şeklidir) insanın özgürlük bilincinin, onun tabi olduğu özgürlük yasasıyla ne şekilde birleştiği sorusu karşılaştırmalı fizyoloji ve zooloji ile halledilemez, çünkü kurbağada, tavşanda, maymunda biz ancak kas ve sinirleri gözleyebiliriz, insandaysa hem kas ve sinir, hem de bilinç vardır.

Doğabilimciler ve onların bu sorunu çözmeyi düşünen takipçileri kilise duvarının bir tarafını boyamaya memur edilen ve şefinin yokluğundan yararlanarak aşırı bir gayretle pencereleri, kutsal resimleri, ahşap kısımları, henüz berkitilmemiş bölmeleri de sıvayan ve kendilerine göre her şeyin iyi gittiğine sevinen sıvacılara benzerler.

IX

Tarih için özgürlük ve zorunluluk sorununun çözülmesi, bu sorunu çözen öbür bilimler karşısında şu üstünlüğü taşır: Tarih için bu sorun insan iradesinin özüyle değil, bu iradenin geçmişte yaşanan olaylara bakışıyla ilgilidir.

Bu sorunun çözülmesi konusunda tarih, deneysel bilimlerin değil, teorik bilimlerin arasında duruyor.

Tarihin konusu insan iradesinin kendisi değil, bizim bu irade hakkındaki yorumumuzdur.

Bu nedenle tarih için tanrıbilim, ahlak ve felsefe için de olduğu gibi, özgürlükle zorunluluğun birleşmesinde çözülmez bir sır yoktur. Tarih, bu iki tezadı birleştiren insan anlayışını inceler.

Gerçek hayatta her tarihsel olay, insanın her hareketi, olayların kısmen özgür, kısmen zorunlu görünmesine karşın, en küçük bir çelişki hissedilmeden açıkça anlaşılır.

Özgürlükle zorunluluğun nasıl birleştiği ve bu iki kavramın özünü oluşturan şeyin ne olduğu sorununu çözmek için tarih felsefesi öbür bilimlerin gittiği yola aykırı bir yoldan gidebilir ve gitmek zorundadır. Tarih, özgürlük ve zorunluluk kavramlarının tariflerini bizzat bu kavramlardan çıkarmaya ve olayları böylece elde edilen tariflere uydurmaya çalışacak yerde bu tarifleri, göz önünde duran ve her zaman özgürlükle zorunluluğa bağlı bulunan olayların düzenli yığınından çıkarmalıdır.

İnsanların çoğunun ya da bir tek kişinin eylemine nasıl bakarsak bakalım, onu kısmen insan özgürlüğünün, kısmen zorunluluk yasalarının sonucu gibi anlarız.

Kavimlerin göçünde olsun, barbar istilalarında olsun ya da III. Napoléon’un emirlerinde, birinin az önce, örneğin bir gezinti için çeşitli yollardan birini seçme eyleminde olsun en küçük bir çelişki görmeyiz. Bu insanların eylemlerini yöneten özgürlük ve zorunluluk ölçüsü bizim için açık olarak belli olmuştur.

Özgürlüğün azlığı ya da çokluğu bize hâkim olan türlü görüşlere göre çok değişir; fakat her zaman aynı şekilde, insanın her eylemi bize ancak özgürlük ve zorunluluğun belirli bir çeşidi gibi görünür. İncelediğimiz her

eylemde belli bir özgürlük ve zorunluluk payı görürüz. Ve her zaman, herhangi bir eylemde ne kadar çok özgürlük görürsek o kadar az zorunluluk ve ne kadar çok zorunluluk görürsek o kadar az özgürlük buluruz.

Özgürlükle zorunluluk arasındaki ilişki, eylemin incelendiği görüşe göre azalır ya da çoğalır ama bu ilişki her zaman ters orantılı kalır.

Boğulmakta olan ve başkasına sarılarak onu da boğan bir adam ya da çocuğunu emzirmekten bitkin bir hale gelerek yiyecek çalan aç bir anne ya da korunmasız bir insanı saflara dizerek komutla öldüren, disipline alıştırılmış bir adam bu insanların bulundukları koşulları bilen bir kimseye daha az suçlu, yani daha az özgür ve zorunluluk yasasına daha çok tabi görünür; bu adamın kendi kendine boğulduğunu, annenin aç, askerin saf düzeninde olduğunu bilmeyen biriyse daha çok özgür görünür. Tıpkı bunun gibi, 20 yıl önce birini öldürmüş, sonra da rahatça, ceza almadan toplumda yaşamış olan biri daha az suçlu görünür; onun eylemi, 20 yıl sonra onu inceleyen biri için zorunluluk yasasına daha çok tabi, aynı eylemi işlendiği günden bir gün sonra inceleyen biri içinse daha çok özgürdür. Tıpkı bunun gibi, bir delinin, bir sarhoşun veya şiddetli bir heyecana kapılmış bir adamın hareketi, onun ruh durumunu bilen bir kimseye daha az özgür, daha çok zorunlu, bilmeyen bir kimseye ise daha çok özgür, daha az zorunlu görünür. Bütün bu durumlarda özgürlük kavramı azalır ya da çoğalır; buna uygun olarak da zorunluluk kavramı, eylemin incelenmesinde hâkim olan görüşe göre, azalır veya çoğalır. Öyle ki zorunluluk ne kadar çok görünürse özgürlük o kadar azdır, özgürlük ne kadar çok görünürse zorunluluk o kadar azdır.

Din, insanlığın sağduyusu, hukuk ve tarih biliminin kendisi zorunluluk ile özgürlük arasındaki bu ilişkiyi aynı şekilde anlıyorlar.

Özgürlük ve zorunluluk anlayışımızın artıp eksildiği tüm durumlarda yalnız üç esas vardır:

1) Eylemi gerçekleştiren kişinin dış dünyaya karşı duruşu.
2) Zamanla ilişkisi.
3) Eylemi doğuran nedenle ilişkisi

Birinci esas, insanın dış dünyayla az ya da çok ilişkisi ve her insanın, kendisiyle aynı anda mevcut olan her şey arasında işgal ettiği yer hakkındaki düşüncemizdir. Boğulan adamın karada duran adamdan daha az özgür ve zorunluluğa daha çok tabi olduğu açıktır; kalabalık bir toplumda diğer insanlarla sıkı bir ilişki içinde yaşayan, aileyle, işle, kurumlarla ilişkili bir kimsenin hareketleri, şüphesiz tek ve yalnız başına olan kimsenin hareketlerinden daha az özgür, zorunluluğa daha çok tabidir.

Bir insanı tek olarak, çevresiyle ilişkileri dışında incelersek onun her hareketi bize özgürce yapılmış hareketler olarak görünür. Ama onun çevresiyle arasındaki herhangi bir ilişki, onu herhangi bir şeyle, konuştuğu insanla, okuduğu kitapla, meşgul olduğu işle, onu çevreleyen havayla, hatta etrafındaki eşyaya düşen ışıkla bağlayan bir bağ görürsek bu şartlardan her birinin onun üzerinde etkide bulunduğunu, eyleminin hiç olmazsa bir yanını belirlediğini anlarız. Bu etkileri gördüğümüz oranda onun özgürlüğü hakkındaki görüşümüz zayıflar, tabi olduğu zorunluluk hakkındaki görüşümüzse güçlenir.

İkinci esas, insanın yaşadığı zamanın az veya çok belli şartları, eylemin zaman içinde işgal ettiği yer hakkındaki az veya çok açık fikirdir. İlk insanın düşüşü, açık olarak bugünkü insanın medeni evliliğinden daha az özgür görünür. Bir yüzyıl önce yaşayan ve bana zamanla bağlı bulunan insanların hayatları ve eylemlerinin sonuçları benim henüz tam olarak göremediğim bugünkü hayat kadar özgür görünemez.

Eyleme uygulanan özgürlük ve zorunluluk derecesi, bu bakımdan, eylemin gerçekleştirildiği anla üzerinde fikir yürütüldüğü an arasında geçen zamanın uzunluğuna veya kısalığına bağlıdır.

Bir dakika önce aşağı yukarı şimdi bulunduğum şartlar içinde gerçekleştirmiş olduğum bir eylemi incelersem, bu eylem bana özgür gibi görünür. Ama bir ay önce gerçekleştirilmiş bir eylemi incelersem, başka şartlar içinde bulunduğum için, ister istemez kabul ederim ki bu eylem gerçekleştirilmemiş olsaydı doğurduğu yararlı, iyi, hatta zorunlu sonuçlar olmayacaktı. Eğer zihnimde daha uzak bir eyleme, on yıl geriye gidersem gerçekleştirdiğim eylemin sonuçları bana daha açık görünür; bu eylem olmasaydı ne olacağını düşünmek benim için zor olur. Hatıralarımla ne kadar geriye veya yargılarımda ne kadar ileriye (ki bu aynı şeydir) gidersem eylemin özgür olduğu hakkındaki yargım da o kadar şüpheli olacaktır.

İnsanlığın ortak eylemlerinde özgür iradenin rolü hakkındaki görüşte, tarihte de aynı değişimleri görürüz. Bugün yaşanan bir olay bize kesin surette bazı tanınmış insanların eseri gibi görünür; fakat daha uzak bir olayda biz onun artık başka bir şey düşünmemize engel olan zorunlu sonuçlarını görürüz. Olayları incelerken ne kadar geriye gidersek bunlar bize o kadar az keyfî görünürler.

Avusturya-Prusya Savaşı bize kurnaz Bismarck’ın hareketlerinin şüphe götürmez sonucu vs. gibi görünür.

Napoléon savaşları her ne kadar artık şüpheli de olsa, bize hâlâ kahramanların iradesinin eseri gibi gelirler; ama Haçlı seferlerinde biz açıkça yerine oturan bir olay görürüz ki, onsuz Avrupa'nın yeni tarihi düşünülemez; bununla birlikte tarihçiler için bu olay yalnızca bazı kişilerinin iradesiyle gerçekleşmişti. Kavimlerin göçü söz konusu olunca, Avrupa'nın ilerlemesinin Atilla'nın keyfine bağlı olduğu düşüncesi zamanımızda artık kimsenin aklına gelmez. Gözlem konumuzu tarihte ne kadar uzaklara götürürsek insanların özgürlüğü de o kadar şüpheli bir şekil alır, zorunluluk yasası da o kadar açık görünür.

Üçüncü esas, aklın zorunlu kıldığı sonsuz nedenler dizisinin bizim tarafımızdan az veya çok kavranılabilir oluşudur ki, anlaşılan her olayın ve dolayısıyla insanın her eyleminin, daha önceki eylemlerin sonucu ve daha sonrakilerin nedeni olarak, bu dizide belli bir yerinin olması gerekir.

Bu esastan dolayı kendimizin ve başkalarının eylemleri bize bir yandan insanın tabi olduğu, gözlemlerden çıkarılmış fizyolojik, psikolojik ve tarihî yasaları ne kadar biliyorsak, eylemlerin fizyolojik, psikolojik ve tarihsel nedenlerini ne kadar dikkatle incelemişsek; öbür yandan gözlenen eylemin kendisi ne kadar basitse, eylemini incelediğimiz adam karakter ve zekâ bakımından ne kadar az karışıksa o kadar özgür ve zorunluluğa o kadar tabi görünür.

Bir eylemin nedenini hiç anlamadığımız zaman (suç olsun, hayırlı bir iş olsun ya da iyilikle de kötülükle de ilgisi olmayan bir eylem olsun) ona büyük bir özgürlük payı tanırız. İşlenen bir suçsa her şeyden önce bu eylemin cezalandırılmasını isteriz; hayırlı bir işse bu hareketi takdir ederiz. İyilikle de kötülükle de ilgisi olmayan bir eylemse özellikten, orijinallikten, özgürlükten söz ederiz. Ama eğer sayısız nedenlerden birini olsun biliyorsak zorunluluğa belli bir pay tanırız; suç için daha az ceza isteriz, hayırlı işte daha az değer, orijinal görünen eylemde daha az özgürlük kabul ederiz. Katilin kötü kişiler arasında terbiye görmüş olması suçu hafifletir. Babanın, annenin fedakârlığı, takdir edilebilecek bir fedakârlık sebepsiz bir fedakârlıktan daha akla yatan bir şeydir; bunun için daha az sempatiye layık, daha az özgürdür. Bir tarikat kurucusu, bir parti kurucusu, bir bilgin, eyleminin nasıl ve ne ile hazırlandığını bildiğimiz zaman bizi daha az hayrete düşürür. Eğer deneyimimiz çoksa, gözlemimiz sürekli olarak insanların eylemlerinin nedenleri ve sonuçları arasındaki ilişkilerin araştırılmasına yöneltilmişse, sonuçları nedenlere ne kadar sağlam bağlarsak, bu eylemler bize o kadar zorunlu ve o kadar az özgür görünür.

Eğer incelenen işler basitse ve gözlem için elimizden böyle pek çok işler geçmişse onların zorunluluğu hakkındaki görüşümüz daha tam olacaktır. Şerefsiz bir baba evladının şerefsizce hareketi, belli çevreye düşmüş bir kadının kötü hareketi, bir ayyaşın ayyaşlığa dönüşü öyle hareketlerdir ki, nedenleri tarafımızdan ne kadar anlaşılır şeylerse o kadar özgür görünürler. Eylemini incelediğimiz kişinin kendisi bir çocuk, bir deli, bir budala gibi, zekâ bakımından çok aşağı bir gelişme seviyesinde bulunuyorsa eylemin nedenlerini, karakterin ve zekânın basitliğini bilmekle biz artık onda o kadar büyük bir zorunluluk payı ve o kadar az özgürlük görürüz ki eylemi doğuracak nedeni öğrenince onu önceden haber verebiliriz.

Tüm yasalarda suçun sorumluluğu ve suçu hafifleten durumlar ancak bu üç esas üzerine kurulur. Sorumluluk, eylemi incelenen kişinin bulunduğu şartlar hakkındaki bilginin ve eylemin gerçekleştirilmesinden, hakkında yargıya varılıncaya kadar geçen zamanın çok ya da az olmasına, eylemin nedeninin anlaşılma derecesine göre, büyük veya küçük görünür.

X

Böylece, özgürlük ve zorunluluk anlayışımız dış dünyayla eylem arasındaki bağın derecesine, zamanın yakınlık veya uzaklığına, incelenen olayların nedenlerine bağlılık oranına göre derece derece azalır ve çoğalır.

Öyle ki, eğer biz insanı, dış dünyayla bağının en çok bilindiği, eylemin gerçekleştirildiği zamanla vardığımız yargıyı ayıran dönemin en uzun ve eylemin nedeninin en açık olduğu bir durumda incelersek zorunluluğa daha çok hak veririz. Eğer insanı dış koşullara en az bağlı bir durumda incelersek; eğer eylem yakın bir zamanda gerçekleşmişse, nedenleri kavrayamıyorsak bu durumda da eylemin daha çok özgür iradeyle yapıldığı fikrine varırız.

Her iki durumda da, görüşümüzü ne kadar değiştirirsek değiştirelim, insanın dış dünyayla arasındaki bağı ne kadar iyi görürsek görelim ya da o bize ne kadar kavranılmaz görünürse görünsün, arada geçen zaman devresini ne kadar uzatır veya kısaltırsak kısaltalım, nedenler bizim için ne kadar anlaşılır ya da kavranılmaz olursa olsun hiçbir zaman ne tam özgürlük ne de tam zorunluluk düşünebiliriz.

1) İnsanı ne kadar dünyadan kopuk düşünürsek düşünelim, hiçbir zaman mekân içinde özgürlük fikrine varamayız. İnsanın her hareketi zorunlu olarak kendi cismiyle ve onu çevreleyen şeylerle bağlıdır. Elimi kaldırıyor ve indiriyorum. Hareketim bana özgür iradeyle yapılmış gibi geliyor. Ama elimi her yöne kaldırabildim mi, diye kendi kendime sorduğum zaman görüyorum ki, beni çevreleyen eşya içinde olduğu gibi kendi gövdemin durumuna göre de hangi yönde bu hareket için en az engel varsa elimi o yönde kaldırdım. Seçilmesi mümkün bütün yönlerden birini seçtimse bu yönde az engel bulunduğu için onu seçtim. Hareketimin özgür olması için hiçbir engelle karşılaşmaması gerekir. Özgür bir insan tasarlayabilmek için onu mekân dışında hayal etmemiz gerekir, ki bunun imkânsızlığı meydandadır.

2) Yargı zamanını eylem zamanına ne kadar yaklaştırırsak yaklaştıralım, hiçbir vakit, zaman içinde özgürlük fikrine varamayız. Çünkü eğer ben bir saniye önce işlenmiş bir eylemi incelersem, eylem, gerçekleştirildiği zamanla zincirli bulunduğuna göre, bu eylemin özgür olmadığını yine de kabul etmek zorundayım. Elimi kaldırabilir miyim? Onu kaldırıyorum; ama kendi kendime soruyorum: Geçen o anda elimi kaldırmayabilir miydim? Bunu anlamak için sonraki anda elimi kaldırmıyorum. Ama onu, özgür olup olmadığımı kendi kendime sorduğum ilk anda kaldırmamış değilim ki. Onu durdurmak gücünde olmadığım bir zaman geçti; o zaman kaldırdığım el şimdi kaldırmadığım el değildir, o hareketi yaptığım zamanki hava şimdi beni çevreleyen hava değildir. İlk hareketi yaptığım an bir daha geri gelmez; o anda ben ancak bir tek hareket yapabilirdim ve nasıl bir hareket yaparsam yapayım bu hareket ancak tek bir hareket olabilirdi. Sonraki anda elimi kaldırmamış olmam kaldırmayabileceğimi ispat etmez. Hareketim bir an içinde ancak bir tek hareket olabileceğine göre, bu başka türlü olamazdı. Bu hareketi özgür bir hareket olarak düşünebilmek için

onu bulunduğu durumda, geçmişle geleceğin sınırında, yani zamanın dışında düşünmek gerekir, ki bu da imkânsızdır.

3) Nedenleri kavramanın güçlüğü ne kadar artarsa artsın hiçbir zaman tam özgürlük fikrine, yani sebebin yokluğu sonucuna varamayız. Kendimizin ya da bir başkasının herhangi bir eyleminde ifade edilmiş bir iradenin nedeni bizim için ne kadar kavranılmaz olursa olsun, aklın istediği ilk şey, varlığı dışında hiçbir olay düşünülemeyen nedenin tahmini ve araştırılmasıdır. Hiçbir nedene bağlı olmayan bir eylemde bulunmak istemiş olmam, eylemimin nedenidir.

Hatta tüm etkilerin dışında bir insan düşünüp de yalnızca onun ani bir hareketini incelersek ve bunu hiçbir nedenin doğurmadığını farz ederek sıfıra eşit sonsuz küçüklükte özgürlük ve zorunluluk kalıntısı kabul etsek bile yine de tam bir özgürlük kavramı elde edemeyiz; zira dış dünyanın etkisini kabul etmeyen, zaman dışında bulunan, nedenlere bağlı olmayan bir varlık artık insan değildir.

Tıpkı bunun gibi biz hiçbir zaman özgürlüğün katılımı olmadan meydana gelen ve yalnız zorunluluk yasasına tabi olan bir eylem düşünemeyiz.

1) İnsanın bulunduğu mekân şartları hakkındaki bilgimiz ne kadar artarsa artsın, sonsuz olan mekân gibi bu şartların sayısı da sonsuz büyüklükte olduğu için, bilgi hiçbir zaman tam olamaz. Onun için insana etki eden şartlar bütün olarak belirlenmedikçe tam zorunluluk yoktur, eylemde özgürlüğün belli bir payı vardır.

2) İncelediğimiz olaydan yargımızın belirdiği döneme kadar olan süreyi ne kadar uzatırsak uzatalım bu süre sonlu olacaktır, zamansa sonsuzdur, onun için bu bakımdan hiçbir zaman tam zorunluluk olamaz.

3) Herhangi bir eylemin nedenler zinciri ne kadar açık olursa olsun, sonsuz olduğuna göre, zincirin tamamını hiçbir zaman bilmeyeceğiz ve yine hiçbir zaman tam zorunluluk elde etmeyeceğiz.

Bundan başka, "çok az" özgürlüğü sıfıra eşit farz ederek herhangi birinde, örneğin can çekişen bir insanda, bir ceninde, bir budalada özgürlüğün tam yokluğunu kabul etmiş olsak bile bununla, incelediğimiz insan hakkındaki kavramın kendisini ortadan kaldırmış oluruz; çünkü özgürlük yoksa insan yoktur. Bu nedenle özgürlüğün kırıntısının bile kalmadığı, yalnızca zorunluluk yasasına tabi bir eylem de tamamıyla özgürlüğe dayalı bir eylem gibi imkânsızdır.

Böylece, yalnız zorunluluk yasasına tabi özgürlüksüz bir eylem tasarlayabilmek için "sonsuz" sayıda mekân şartının, "sonsuz" bir zaman devresinin ve "sonsuz" bir sıra nedenin bilindiğini kabul etmek gerekir.

Zorunluluk yasasına tabi olmayan, tamamıyla özgür bir insanı ancak "mekân ve zamanın dışında, nedenlere bağlılıktan uzak" tasavvur edebiliriz.

Birinci koşulda, eğer salt zorunluluk mümkün olsaydı aynı zorunlulukla zorunluluk yasasının tarifine, yani içerikten yoksun bir biçime varırdık.

İkinci koşulda, eğer zorunluluğa koşulu olmayan bir özgürlük mümkün olsaydı mekân, zaman ve nedenler dışında mutlak bir özgürlüğe varmış olurduk ki bu özgürlük mutlak olduğu, hiçbir şeyle sınırlanmış bulunmadığı için kendisi bir hiçten, biçimsiz bir içerikten ibaret olurdu.

Böylece insanoğlunun dünyaya bakışını belirleyen iki genel görüşe, yaşamın kavranılmaz içeriğine ve bunu saptayan yasalara kanunlara gelirdik.

Akıl şunu söylüyor: 1) Mekân, görünüşünün (maddenin) ona verdiği tüm şekilleriyle sonsuzdur, başka türlü düşünülemez. 2) Zaman, sonsuz bir harekettir, başka türlü düşünülemez. 3) Sebepler ve sonuçlar zincirinin başlangıcı yoktur, sonu da olamaz.

Bilinç şunu söylüyor: 1) Yalnız ben varım, var olan her şey benden ibarettir; demek ki mekân da benim. 2) Koşan zamanı içinde bulunduğum durumun hareketsiz anıyla ölçüyorum ve yaşayan bir varlık olduğumu yalnız içinde bulunduğum durumda anlıyorum, demek ki zamanın dışındayım. 3) Nedenin de dışındayım, çünkü kendimi hayatımın her türlü belirtilerinin nedeni gibi hissediyorum.

Akıl, zorunluluk yasalarını ifade eder. Bilinç, özgürlüğü temsil eder.

Hiçbir şeyle sınırlı olmayan özgürlük insanoğlunun bilincinde yaşamın özüdür. İçeriği olmayan bir zorunluluk, insanın (üç şekliyle) akıl ve mantığıdır.

Özgürlük, incelenen şeydir. Zorunluluksa inceleyen. Özgürlük, içeriktir. Zorunluluksa, biçim.

Ayrı ayrı yargılara varabilmek için bu iki anlayışı öncelikle ayırmak, ayrı olarak ele almak gerekir.

Ve ancak onların yeniden birleşmesiyle insanoğlunun yaşamı hakkında açık bir fikir edinilir.

Biçim ve içerik bakımından birleşerek birbirini belirleyen bu iki kavram yaşam anlayışımızı oluşturur.

İnsanların yaşamı hakkında tüm bildiklerimiz ancak özgürlükle zorunluluk, yani bilinçle akıl yasaları arasındaki ilişkidir.

Doğa hakkında bildiklerimiz, doğa yasalarıyla zorunluluk ya da yaşamın özüyle akıl yasaları arasındaki ilişkilerle sınırlıdır.

Doğa yasaları bizim dışımızdadır, mantığımız onları kavramaz; bu yasaları biz çekim, süreklilik, elektrik, yaşam gücü vs. diye adlandırırız; ama insanın yaşam gücünü kavrar ve onu özgürlük diye adlandırırız.

Ama nasıl kendi özü içinde kavranılmaz olanı, tabi olduğu zorunluluk yasalarını (tüm cisimlerin ağır olduğu hakkındaki ilk bilgiden Newton kanununa kadar) bildiğimiz oranda anlıyorsak, bunun gibi, kendi özü içinde kavranılmaz olan, herkesin sezdiği özgürlük kuvvetini de ancak tabi olduğu zorunluluk yasalarını (her insanın öleceğini bilmekten başlayarak en karışık iktisat ve tarih kanunları bilgisine varıncaya kadar) ancak bilgimiz oranında anlarız.

Bilgi, yaşamın özünü aklın yasalarına tabi kılmaktan ibarettir.

İnsanın özgürlüğü, bütün diğer kuvvetlerden, insan tarafından anlaşılabilen bir kuvvet olmakla ayrılır; ama akıl için öbür kuvvetlerden hiçbir biçimde ayrılmaz. Çekim, elektrik ya da kimyevi ilişki, birbirinden yalnızca aklın ayrı ayrı tarifleriyle ayrılırlar. Aynı şekilde insan özgürlüğünün gücü de akla göre, doğanın öbür güçlerinden ancak bu aklın kendisine yaptığı tarifle ayrılır. Zorunluluklardan bağımsız özgürlük, yani kendisini tarif eden akıl ve mantık yasaları dışında özgürlükse çekimden ya da ısıdan ya da bitkinin gücünden hiç farklı değildir; akıl ve mantık için o yalnızca yaşamın anlık, belirlenemez bir duyumudur.

Nasıl gök cisimlerini hareket ettiren gücün belirlenemez içeriği, ısının, elektriğin, kimyevi belirlenimin, astronominin, fiziğin, botaniğin, zoolojinin içeriğini oluşturursa bunun gibi özgürlük gücünün özü de tarihin içeriğini oluşturur. Ama nasıl her bilimin konusu yaşamın bu bilinmeyen özünün belirtisi ise ve bu özün kendisi ancak metafiziğin konusu olabilirse bunun gibi insanların özgürlükten gelen gücünün mekân ve zaman içinde nedenlere bağlı olarak ortaya çıkışı da tarihin konusunu belirler; özgürlük de metafiziğin konusudur.

Canlı cisimlere yönelmiş bilimlerde bilebildiğimiz şeylere zorunluluk yasaları diyoruz; bilinmeyenlere ise yaşam gücü. Yaşam gücü, yaşamın özü hakkında bildiklerimizden artakalan bilmediklerimizin ifadesidir.

Aynı şekilde, tarihte tarafımızdan bilinen şeylere zorunluluk yasaları diyoruz; bilinmeyenlere ise özgürlük. Tarih için özgürlük ancak insan hayatının yasaları hakkında bildiklerimizden artakalan bilmediklerimizin ifadesidir.

Tarih, özgürlüğün belirtilerini zaman içinde dış dünyaya bağlı ve çeşitli nedenlere tabi bir halde inceler, yani bu özgürlüğü aklın yasalarıyla belirler; bu nedenle tarih ancak bu özgürlük bu yasalarla belirlenebildiği oranda bir bilimdir.

Tarih için, insanların özgürlüğünü, tarihsel olaylara etkide bulunabilen, yani yasalara tabi olmayan bir güç olarak kabul etmek neyse, astronomi için gök cisimlerinin hareketinde özgürlüğün gücünü kabul etmek de odur.

Bunu kabul etmek, yasaların varlığını, yani tüm bilimleri ortadan kaldırmaktır. Özgür olarak hareket eden tek bir cisim bile varsa Kepler ve Newton yasaları artık mevcut değildir, gök cisimlerinin hareketi hakkında hiçbir fikir artık mevcut olamaz. Eğer bir tek özgür insan hareketi varsa hiçbir tarih yasası ve tarihî olaylar hakkında hiçbir fikir yoktur.

Tarih için insan iradelerinin birtakım hareket hatları vardır ki bunların bir uçları belirsizliğin içinde kaybolur, öbür uçlarındaysa mekân ve zaman içinde, çeşitli nedenlere bağlı bir halde insanların özgürlük bilinci hareket eder.

Bu hareketin alanı gözlerimizin önünde ne kadar uzanırsa yasası da o kadar açıktır. Bu yasaları belirleyip betimlemek, tarihin görevidir.

Tarih bilimi, belirtilerin nedenlerini insanların özgür iradelerinde arayarak yasa koyamaz, çünkü insanların özgürlüğünü ne kadar sınırlandırırsak sınırlandıralım, onu yasalara tabi olmayan bir güç olarak kabul ettiğimiz anda yasanın varlığı imkânsız hale gelir.

Ancak bu özgürlüğü sonsuza kadar sınırlandırarak, yani ona sonsuz küçüklükte bir nicelik gibi bakarak nedenlerin bütünüyle kavranılmaz olduğuna inanırız ve o zaman tarih kendi önüne, nedenleri araştırma yerine yasaları araştırma görevini koyar.

Bu kanunları araştırma işi çoktan başlamıştır; tarihin benimsemesi gereken yeni düşünüş tarzları, olayların nedenlerini gittikçe daha çok parçalara ayırarak eski tarihin yok olmaya doğru gitmesiyle bir anda hazırlanıyorlar.

Bütün sosyal bilimler bu yolu izledi. Bilimlerin özü matematik, sonsuz küçüğe vararak parçalanma yolunu bırakıyor, yeni bir yola, bilinmeyenlerin, sonsuz küçüklerin bütünlenmesi yoluna giriyor. Matematik, neden

kavramından ayrılarak bir yasa, yani bütün bilinmeyen sonsuz küçük unsurlar için ortak özellikler arıyor.

Diğer bilimler de, başka bir şekilde olmakla birlikte, aynı düşünüş yolunu izlediler. Newton çekim yasasını açıklarken bunun güneşin ya da dünyanın çekme özelliği olduğunu söylemedi; en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün cisimlerin birbirlerini çektiğini söyledi, yani cisimlerin hareketlerinin nedenlerini bir tarafa bırakıp sonsuz büyükten sonsuz küçüğe kadar tüm cisimler için ortak özelliklerini ifade etti. Doğa bilimleri de aynı şeyi yapıyor: Nedenler sorununu bırakıp yasaları arıyorlar. Tarih de aynı yol üzerinde bulunuyor. Tarihin konusu insanların hayatından bazı olaylar anlatmak değil de ulusların ve insanlığın hareketlerini incelemekse, nedenler sorununu ortadan kaldırıp özgürlüğün eşit ve birbirine bağlı tüm sonsuz küçük unsurlarına ortak yasalar araştırması gerektir.

Copernic sistemiyle birlikte güneşin değil, dünyanın döndüğü kabul edilince, bu, eskilerin bütün kozmografyasını altüst etti. Bu sistemi reddedip cisimlerin hareketi prensibine dayanan eski görüş üzerinde durmak mümkündü ama onu çürütmeden *Ptolemaios*[579] cisimlerini incelemeye devam etmek imkânsız görünüyordu. Yine de Copernic'in keşfinden sonra da *Ptolemaios* cisimleri daha uzun zaman incelenmeye devam etti.

Doğum ya da cinayet sayısının matematik yasalara tabi olduğu ve bazı coğrafi, siyasi ve ekonomik şartların bu veya şu yönetim biçimlerini belirlediği, nüfusla toprak arasındaki ilişkilerin halk hareketlerini doğurduğu kanıtlandığından beri tarihin dayandığı temeller esasından yıkıldı.

Yeni yasaları reddedip eski tarih görüşünü korumak mümkündü, fakat onları reddetmeden, herhalde, tarihsel olayları insanların özgür iradelerinin eseri olarak incelemeye devam etmek imkânsızdı. Zira bu ya da şu yönetim şekli, bu veya şu halk hareketi, bu veya şu coğrafi, etnografik veya ekonomik şartların sonucu olarak kurulmuş ve meydana gelmişse bize idare şeklini kurmuş veya halk hareketini uyandırmış gibi görünen insanların yönetimi, bir "neden" sayılamaz artık.

Öyleyken eski tarih, kendi prensipleriyle doğrudan doğruya çelişki halinde olan istatistik, coğrafya, siyasi ekonomi, karşılaştırmalı filoloji ve jeoloji yasalarıyla yan yana incelenmeye devam ediyor.

Doğa felsefesinde eski ve yeni görüşler arasındaki savaş uzun ve şiddetli oldu. Tanrıbilim eski görüşün koruyuculuğunu yaptı, yeni görüşü, vahyi yıkmakla suçladı. Ama gerçeklik üstün gelince tanrıbilim yeni temeli üzerine yine öyle sağlamca yerleşti.

Eski ve yeni tarih görüşleri arasındaki savaş şimdi de öyle uzun ve şiddetli oluyor, tanrıbilim yine eski görüşün koruyuculuğunu yapıyor, yeni görüşü vahyi yıkmakla suçluyor.

Birinci halde olduğu gibi ikincisinde de savaş her iki tarafta hırsları uyandırıyor, gerçeği boğuyor. Bir yandan yüzyılların yükselttiği bina için beslenen korku ve acıma duygusu; öbür yandan yıkma hırsı baş gösteriyor.

Doğa felsefesinin yeni gerçeğiyle savaşan insanlara, bu gerçekleri kabul etmekle Tanrı'ya, evrenin yaradılışına, Nun oğlu Yeşu'nun mucizelerine inançları yıkılıyormuş gibi geliyordu. Copernic ve Newton yasalarını savunanlara, örneğin Voltaire'e astronomi yasaları dini yıkıyor gibi geliyor ve o, çekim yasalarını dine karşı bir silah olarak kullanıyordu.

Şimdi de aynı şekilde, öyle sanılıyor ki ruh, iyilik, kötülük kavramlarının ve bu kavramlar üzerinde yükselen tüm devlet ve kilise kurumlarının yıkılması için zorunluluk yasasının kabul edilmesi yeterlidir.

Şimdi de aynı şekilde, zamanında Voltaire gibi zorunluluk yasasının takdir görmemiş savunucuları da bu yasayı dine karşı bir silah olarak kullanıyorlar; oysa astronomide Copernic yasası gibi tarihte zorunluluk yasası da devlet ve kilise kurumlarının yükseldiği temeli yok etmek şöyle dursun, sağlamlaştırıyor.

O zaman astronomide olduğu gibi şimdi de tarih alanında tüm görüş ayrılıkları, görünür olaylara ölçü hizmetini gören mutlak birimin tanınması ya da tanınmaması üzerinde temellenmiştir. Astronomide bu, dünyanın hareketsizliğiydi; tarihte kişinin bağımsızlığı, özgürlüğüdür.

Nasıl astronomide dünyanın hareketini kabul etmenin güçlüğünü, onun hareketsizliğini ve aynı şekilde gezegenlerin hareketini düşünmekten vazgeçmek belirlemişse, tarih için de kişinin mekân, zaman ve nedensellik yasalarına bağlılığını kabul etmenin güçlüğünü de onun kendi kişiliğinin bağımsızlığını doğrudan doğruya düşünmekten vazgeçmesi sağlar. Ama nasıl astronomide yeni tez, "Doğru, dünyanın hareketini biz duymuyoruz ama onun hareketsizliğini kabul etmekle saçmaya, hissetmediğimiz bir hareketi kabul etmekle ise yasalara varırız," diyorsa, tarihte de yeni tez, "Doğru, bağımlılığımızı biz duymuyoruz ama özgürlüğümüzü kabul etmekle saçmaya, dış dünyaya, zamana, çeşitli nedenlere bağlılığımızı kabul etmekle ise yasalara varırız," diyor.

Önce mekânın hareketsizliğini düşünmekten vazgeçmek, duymadığımız bir hareketi kabul etmek gerekiyordu; burada yine aynı şekilde, varsayımsal bir özgürlükten vazgeçmek, duymadığımız bir bağımlılığı kabul etmek gerekiyor.

579 Klaudios Ptolemaios, MS II. yüzyılda yaşamış ünlü astronom gökbilimci. *Almagest* adlı yapıtında gökcisimlerinin karmaşık hareketlerini inceledi ve dünyanın evrenin merkezi olduğunu açıkladı.